Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De onbeschaafde volken, beschreven in hun voorkomen, zeden, gewoonten, gebruiken enz.

https://hdl.handle.net/1874/316639

ON

DE

134. D. 6

ONBESCHAAFDE VOLKEN,

BESCHREVEN

IN HUN VOORKOMEN, ZEDEN, GEWOONTEN, GEBRUIKEN enz.

DOOR

J. G. WOOD.

VOOR NEDERLAND BEWERKT DOOR

G. H. RISSIK.

MET EENE VOORREDE VAN Dr. H. SCHLEGEL.
Hoogleeraar en Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden.

Met houtgravuren naar oorspronkelijke teekeningen.

AFRIKA.

ROTTERDAM. — JACs. G. ROBBERS. — UITGEVER.

GEDRUKT BIJ G. J. THIEME, TE ARNHEM.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
0437 2219

VOORREDE.

In het oude Griekenland was een tempel met het opschrift "Ken u zelven."
Hiermede is blijkbaar bedoeld, dat ieder mensch zich zelven moest onderzoeken, ten einde zijne eigene inborst, zijne neigingen en de drijfveeren zijner handelingen te leeren kennen. Echter vooronderstelt dit tevens, dat hij dit onderzoek ook tot zijne evenmenschen dient uit te strekken, al ware het alleen om vergelijkingen te kunnen maken.

Intusschen is het een en ander niet wel mogelijk, zonder kennis der machine die deze eigenschappen herbergt en tot in het oneindige wijzigt. Er was derhalve ook de wensch ontstaan, het maaksel van het menschelijk ligchaam en het onderscheid dat verschillende volken in dit opzigt vertoonen te doorgronden.

Eeuwen gingen voorbij, en de kennis daaromtrent bleef gebrekkig of vol gapingen; de duizendjarige stilstand of achteruitgang gedurende de middeneeuwen was slechts nuttig door het gedeeltelijk bewaren van hetgeen de oude volkeren hadden achtergelaten, en eerst toen de mensch den geheelen aardbol omzeild had, en zijne gedachten eenen ruimeren kring verkregen hadden, eerst toen kon men de hechte grondslagen leggen, waarop het gebouw der kennis van den mensch moest worden opgetrokken. Zoo als elke ontwikkeling, greep ook deze met schokken en stuksgewijze plaats. De bijeengebragte bouwstoffen vermenigvuldigden intusschen weldra in dier voege, dat, zelfs bij eene verdeeling van den arbeid, de overmeestering daarvan moeijelijk viel, en dit was reeds het geval in de vorige eeuw. Wanneer wij b. v. de laatste uitgaaf van het systeem der Natuur van Linnaeus, in 1765 verschenen, opslaan, ontwaren wij, tot onze groote verbazing, dat de mensch wel boven aan in de klasse der Zoogdieren is gerangschikt, maar tevens dat hij in ééne en dezelfde orde met de apen en de vledermuizen is opgenomen, terwijl onder het geslacht van den mensch, als eene tweede soort, ook begrepen is de Troglodiet, een wezen waartoe de Chimpansé en de Orang-Oetan de voornaamste grondslagen geleverd hebben.

De materialistische beschouwing om den mensch in het Dierenrijk in te deelen, heeft zich wel is waar tot op onze dagen staande gehouden en wanneer de mensch, door de natuurkundigen, bij de behandeling van het dierenrijk, allengs uitgesloten werd, zoo geschiedde dit, omdat men niet tegen de taak was opgewassen om het vak in zijnen geheelen omvang meester te worden.

De studie van het menschenrijk op deze wijze als het ware zelfstandig geworden, is echter, zelfs wanneer zij beperkt wordt tot hetgeen men Volkenkunde noemt, nog veel te omvattend, om door één persoon overzien te worden. Zij is, inderdaad, voornamelijk gesplitst in twee groote, onderling geheel verschillende takken, te weten: die der natuurlijke geschiedenis van den mensch en die der vergelijkende taalkunde. De uitkomsten verkregen door elk dezer takken, zijn echter niet zelden onderling in strijd, en vermits de waarheid slechts één en ondeelbaar zijn kan, blijkt hieruit, dat men nog ver verwijderd is van de oplossing der veelvuldige vragen, die bij ieder denkend mensch moeten ontstaan omtrent de verhouding der menschen onderling.

Ten einde tot de oplossing dezer vragen te geraken begreep men teregt, dat men zich uit onze beschaafde en verbasterde maatschappijen moest begeven onder volken, die nog niet zoo ver vóór- en achteruitgekomen, ons gelegenheid geven tot de vergelijking met den toestand dien wij reeds achter den rug hebben.

De bijval welke deze rigting van het onderzoek ondervond, bleek van den beginne af aan, uit de gretigheid waarmede elk verhaal van nieuwe ontdekkingen op het gebied der volkenkunde, in alle kringen der maatschappij werd opgenomen. Deze

verhalen werden dan ook weldra in den eenen of anderen vorm zamengevat, en daardoor, als één geheel, voor het groote publiek toegankelijk gemaakt. Verhalen alleen spreken intusschen niet tot de zinnen en men trachtte derhalve het geheel aanschouwelijk te maken door eene keuze van platen. Wij hebben in ons land een treffend voorbeeld van eene zoodanige onderneming in het werk, in 1802, onder den titel van: "De mensch zoo als hij voorkomt op den aardbol" door M. Stuart uitgegeven, en door J. Kuijper voorzien van gekleurde platen, die, nog heden, door hare uiterst zorgvuldige bewerking, aan menigeen tot genoegen strekken. Onze tijd, ondersteund door de photographie en de houtsneekunst, heeft veel ruimere middelen om de talrijke ontdekkingen die gedurig op het gebied der volkenkunde gemaakt worden, te verspreiden en voor een ieder aanschouwelijk te maken.

Het meest welkom zullen wel steeds voor een ieder, die wezenlijke kennis wil opdoen, die boeken zijn, wier schrijvers zich beperken tot eene eenvoudige voorstelling van al de feiten die de waarneming oplevert, en derhalve eene bewerking "sans phrases." Zoodanige gedachte heeft ook den heer Wood geleid bij het zamenstellen van zijn werk, hetgeen den nederlandschen lezer door zorgvuldige vertaling en uitgaaf wordt voorgelegd.

Als bijzondere aanbeveling van dit boek strekt bovenal de groote menigte afbeeldingen, van welke een zeker aantal oorspronkelijk zijn.

Inderdaad zal hij, die zich bepalen wil tot de beschouwing der daarin voorkomende prenten, des noods met hare verklaring, reeds een zeer goed overzigt verkrijgen van het wezen der natuurvolken en zelfs den schrijver dank weten, dat hij, aan het slot van het eigenlijke onderwerp, nog het een en ander mededeelt omtrent de oude bewoners der paalwoningen van Zwitserland en, zoo als hij haar noemt, de gedeeltelijke beschaving van Indie, China, Japan en Siam.

Degenen die de studie der natuurvolken op eene zeer uitgebreide schaal willen nagaan, zullen vooral in het werk getiteld "Waitz, Anthropologie der Naturvölker, fortgesetzt von Gerland" 6 deelen, Leipzig 1859—1872, eene veelomvattende handleiding vinden.

Onder de werken handelende over de volkenkunde in het algemeen kan vooral geraadpleegd worden dat van Prichard, getiteld: „Researches into the physical history of mankind" London 1836, en als handboek zijne: "Natural history of man", London, 1855, vijfde uitgaaf.

Van de nieuwere handboeken voeren wij slechts de volgende aan:

Alfred Maury, La terre et l'homme. 3ième édition Paris, 1869,

Friedrich Müller, Allgemeine Ethnographie, Wien 1873,

Oscar Peschel, Völkerkunde, Leipzig 1874.

En omtrent de vergelijkende taalstudie:

Whitney, Language and the study of language, London 1867 en latere titel-uitgaven.

De lezer van handboeken zal evenwel dienen te onderscheiden, wat feiten zijn of redeneringen afgeleid van opgevatte meeningen, en in hoeverre het zoogenaamde Darwinisme invloed heeft uitgeoefend op de eigenlijke wetenschap, terwijl hij ten slotte nog gewaarschuwd zij tegen onjuiste opgaven die somtijds onvermijdelijk zijn bij de overweldigende massa van bouwstoffen en somtijds ook uit nalatigheid (1) voortvloeijen.

Men zal door het bovenstaande genoegzaam zijn ingelicht om het werk van den heer Wood op zijn waren prijs te schatten.

Leiden, Mei 1875.

H. SCHLEGEL.

---

(1) Er zij slechts een voorbeeld hiervan aangevoerd, te weten, het handboek van Prichard; hier is niet slechts in de beschrijving, maar zelfs op den omslag, als type van een Japanner het portret gegeven van den Canton-Chinees Ko-tsching-tschang, die verscheidene jaren in ons land geleefd heeft en wiens portret, hetzelfde dat voor het handboek van Prichard gebezigd is, door von Siebold als type van den echten Chinees, in zijn groot werk over Japan, bekend gemaakt werd.

INHOUD.

HOOFDSTUK.		BLADZ.
I.	De Kaffers	1
II.	Het leven der Kaffers	8
III.	Het leven der Kaffers. — (*Vervolg*)	12
IV.	Kleeding en sieraden der mannen	19
V.	Kleeding en sieraden der mannen. — (*Vervolg*)	28
VI.	Kleeding en sieraden der vrouwen	40
VII.	Hunne wijze van bouwen	50
VIII.	Het houden van vee	60
IX.	Het huwelijk	70
X.	Het huwelijk. — (*Vervolg*)	81
XI.	Oorlog. — Wapenen van aanval	93
XII.	Oorlog. — (*Vervolg*). Verdedigingswapenen en wijze van vechten.	111
XIII.	De jagt	131
XIV.	Landbouw	149
XV.	Voedsel	156
XVI.	Maatschappelijke eigenaardigheden	176
XVII.	Godsdienst en bijgeloof	187
XVIII.	Godsdienst en bijgeloof. — (*Vervolg*)	201
XIX.	Bijgeloof. — (*Slot*)	217
XX.	Begrafenis-plegtigheden	230
XXI.	Huiselijk leven	237
XXII.	De Hottentotten	252
XXIII.	Wapenen	268
XXIV.	De Bosjesmannen	279
XXV.	De Bosjesmannen. — (*Vervolg*)	288
XXVI.	De Bosjesmannen. — (*Slot*)	306
XXVII.	De Koranna's en de Namaqua's	315
XXVIII.	De Bechuana's	328
XXIX.	De Bechuana's. — (*Slot*).	339
XXX.	De Damara's	354
XXXI.	De Ovambo's of Ovampo's.	369

INHOUD.

HOOFDSTUK.		BLADZ.
XXXII.	De Makololo's	380
XXXIII.	De Bayeye's en de Makoba's	393
XXXIV.	De Batoka's en de Manganja's	407
XXXV.	De Banyai's en de Badema's	421
XXXVI.	De Balondo's of Balonda's en de Angolezen	430
XXXVII.	De Wagogo's en de Wanyamuezi's	451
XXXVIII.	Karague	467
XXXIX.	De Watusi's en Waganda's	478
XL.	De Wanyoro's	495
XLI.	De Gani's, Madi's, Obbo's en Kytchen	506
XLII.	De Neam-nam's, de Dôr's en de Djour's	517
XLIII.	De Latooka's	536
XLIV.	De Shir's, Bari's, Djibba's, Nuehr's, Dinka's en Shillook's	545
XLV.	De Ishogo's, de Ashango's en de Obongo's	563
XLVI.	De Apono's en de Apingi's	573
XXVII.	De Bakalai's	581
XLVIII.	De Ashira's	588
XLIX.	De Camma's of Commi's	597
L.	De Shekiani's en Mpongwé's	618
LI.	De Fan's	627
LII.	De Fan's. — (*Slot*)	637
LIII.	De Krumen's en de Fanti's	649
LIV.	De Ashanti's of Ashantijnen	662
LV.	Dahome	669
LVI.	Dahome. — (*Vervolg*)	683
LVII.	Dahome. — (*Slot*)	692
LVIII.	De Egba's	702
LIX.	Bonny	714
LX.	De Mandingo's	722
LXI.	De Bubé's en Congo's	726
LXII.	Bornu	735
LXIII.	De Shoox's, Tibboo's, Touareg's, Begharmi's en Musgu's	747
LXIV.	Abyssinië	762
LXV.	Abyssinië. — (*Vervolg*)	772
LXVI.	Abyssinië. — (*Vervolg*)	783
LXVII.	De Nubiërs en de Hamran-Arabieren	800
LXVIII.	Beduïnen, Hassaniyeh's en Malagasy's	809

HOOFDSTUK I.

DE KAFFER- OF ZINGI-STAMMEN EN HUNNE PHYSIEKE EIGENAARDIGHEDEN. — OORSPRONG VAN DEN NAAM. — THEORIEN MET BETREKKING TOT HUNNE AANWEZIGHEID IN ZUID-AFRIKA. — DE VOORNAAMSTE STAMMEN EN HUNNE WOONPLAATS. — DE ZULUS EN HUN VOORKOMEN. — HUNNE KLEUR EN DENKBEELDEN OVER SCHOONHEID. — PUNTEN VAN OVEREENKOMST EN VERSCHIL TUSSCHEN DEN KAFFER EN NEGER. — KARAKTERTREKKEN VAN DEN GEEST VAN DEN EERSTEN. — ZIJN GEBREK AAN ZORG VOOR DE TOEKOMST EN DE REDE HIERVOOR. — GAVE VAN REDETWISTEN VAN DEN KAFFER. — SOCRATISCHE WIJZE VAN REDENEREN. — DE LUST TOT REDETWISTEN VAN EEN KAFFER. — ZIJNE GEESTELIJKE OPVOEDING EN DE GEVOLGEN HIERVAN. — VERGEVENSGEZINDE AARD DER KAFFERS. — HUN GEVOEL VAN EIGENWAARDE. — HUNNE GENEIGDHEID TOT SCHERTSEN. — DE VROUW EN DE MELOEN. — GASTVRIJHEID DER KAFFERS. — HUN HUISSELIJKE AARD EN LIEFDE TOT HUNNE KINDEREN. — HUN AFKEER VAN DE EENZAAMHEID.

OVER het geheele zuidelijke gedeelte van Afrika is een merkwaardig en belangwekkend menschenras verspreid. Hoewel het in verschillende stammen verdeeld is en deze onderling in voorkomen, zeden en gewoonten verschillen, zijn zij toch klaarblijkelijk in denzelfden vorm gegoten en behooren zij tot dezelfde groep van het menschelijk geslacht. Hunne kleur is donker, maar niet zoo zwart als die van den waren Neger van het westen. Hun haar is gekroesd en kort, maar niet zoo wollig als van den Neger; hunne lippen, ofschoon ze groot zijn, wanneer men ze vergelijkt met die van de Europeanen, zijn klein bij die van den Neger. Hun ligchaam is schoon gevormd; zij zijn groot van gestalte, hunne beenen zijn regt, hun voorhoofd hoog en hunne gelaatsuitdrukking verstandig en over het geheel ziet men bij deze menschengroep den menschelijken vorm even schoon teruggeven als ergens anders op aarde.

Deze groote groep een naam te geven is niet zeer gemakkelijk. Gewoonlijk worden de stammen waaruit zij bestaat Kaffers genoemd; doch tegenwoordig is deze benaming beperkt tot de stammen die het zuid-oostelijk gedeelte van Afrika, tusschen de zee en het Drakengebergte bewonen. Bovendien is de naam Kaffer zeer oneigenaardig, daar het eenvoudig de uitdrukking is die de Muzelmannen toepassen op elk die niet den Mohammedaanschen godsdienst belijdt, en waaronder zij, zoowel blanken als kleurlingen verstaan. Sommige Ethnologen geven hen den algemeenen naam van Chuana's, welk woord de wortel is van het welbekende Bechuana, Sechuana en dergelijke namen. Anderen geven de voorkeur aan het woord Banta en weder anderen aan dat van Zingi, hetwelk welligt het beste is.

Hoe zij echter ook genoemd mogen worden, zeker is het, dat zij niet afkomstig zijn van het land dat zij bewonen, maar dat zij van eene andere landstreek, waarschijnlijk van een meer noordelijk gelegen gedeelte van Afrika, naar het zuid-oostelijk gedeelte van dit werelddeel verhuisd zijn. Sommige schrijvers geven de Kaffer- of Zingi-stammen een Aziatischen oorsprong en veronderstellen dan dat zij zich gedurende hunne verhuizing met de Negers vermengd hebben, en zoo aan het gekroesde haar, de dikke lippen, de donkere huidkleur en andere eigenaardigheden van het Negerras gekomen zijn.

Wie de eigenlijke inboorlingen van Zuid-Afrika geweest zijn is niet met zekerheid te bepalen, daar hier, zelfs in den laatsten tijd, in een betrekkelijk kort tijdsverloop

groote veranderingen hebben plaats gegrepen. Tegenwoordig is Zuid-Afrika werkelijk Europeesch, daar de blanken, hetzij Engelschen of Hollanders, aan de eigenaars van den bodem dien ontnomen hebben en zich of zelf daarop hebben gevestigd, of de donker gekleurde inwoners aan zich onderworpen. Zij voor wie zij in de plaats kwamen, waren zelf indringers, die de Hottentotsche stammen hadden overwonnen en verjaagd, welke laatste op hunne beurt slechts hetzelfde lot schijnen te hebben gedeeld, dat zij in de dagen hunner grootheid anderen hadden doen ondergaan.

Op dit oogenblik is de groote Zingi-groep de beste type van de inwoners van Zuid-Afrika, en daarom zullen wij met de Kaffer-stammen beginnen.

Wanneer de lezer een oog slaat op de kaart van Afrika, dan ziet hij, dat er nagenoeg paralel met de kust eene reeks van bergen loopt, die zich uitstrekt van den 27^{en} tot den 33^{en} graad zuiderbreedte. Het is de keten van het Drakengebergte en in de landstreek tusschen deze bergen en de zee vindt men de echte Kaffer-stammen. Er zijn nog andere stammen, die tot dezelfde groep behooren aan de westzijde dezer bergen, en deze breiden zich uit van de Delagoabaai in het oosten, tot de Oranje-rivier in het westen. Zij, die de reisbeschrijvingen van reizigers in de binnenlanden van Afrika gelezen hebben, kennen ze onder de namen van Bechuana's, Bayeyes, Namaqua's Ovampo's enz. De naam van Kaffer wordt echter thans bijna algemeen alleen gegeven aan de stammen die bovenvermelde landstreek bewonen.

Vroeger werd deze streek door een aanmerkelijk aantal stammen bewoond en deze waren genoegzaam van elkander onderscheiden, dat men ze als verschillende natien beschouwde. Tegenwoordig zijn zij echter in werkelijkheid verminderd tot vijf, de Amatonga's in het noorden, waarop in zuidelijke rigting volgen de Amaswazi's, de Amazulu's, de Amaponda's en de Amakosa's. Hier moeten wij doen opmerken, dat het voorzetsel „Ama", dat al de woorden voorafgaat, een van de vormen is, waardoor het meervoud van zekere namen wordt aangeduid. Zoo kunnen wij spreken van een enkelen Tonga-, Swazi-, Zulu- of Ponda-Kaffer, maar wanneer wij er meer dan een bedoelen, wordt het voorzetsel "Ama" bij het woord gevoegd.

De andere stammen lossen zich, ofschoon zij voor het grootste gedeelte nog bestaan en hunne oude namen hebben behouden, toch werkelijk op in die wier namen wij vermeld hebben.

Van al de ware Kaffer-stammen, is de Zulu de echte type en dezen stam zullen wij het eerst beschrijven.

Ofschoon zij over een groot gedeelte van het land verspreid zijn, is de hoofdzetel van den Zulu-stam echter meer ten noorden van Natal en daar vindt men ook de meest volkomen voorbeelden van dit prachtig menschenras.

Ofschoon de Zulu-stammen tot het donker gekleurd gedeelte van het menschdom behooren, heeft hunne huid toch niet die doffe, git zwarte kleur die den Neger van West-Afrika karakteriseert. Zijne huid is meer doorschijnend; de laag van kleurstof schijnt niet zoo dik te zijn en een roodachtig waas van het bloed schemert door het zwart heen. De Kaffers houden hunne kleur voor de volmaakste, en wanneer men een Zulu vraagt wat hij voor de schoonste kleur van huid houdt, zal hij antwoorden, *zoo als hij zelf is*, zwart, met een weinig rood.

Sommige donker gekleurde natien houden van een blanke "teint" en in sommige streken der wereld zijn de opperhoofden zooveel blanker dan hunne onderdanen, dat zij bijna tot een ander ras schijnen te behooren. De Kaffer evenwel is van een juist tegenovergesteld gevoelen. Naar zijne schoonheidsbegrippen is een man, hoe zwarter hij is, des te schooner, wanneer er slechts een weinig rood zigtbaar is. Zij gaan hierin zoover, dat zij, bij het verkondigen van den lof van hun koning — iets waarin zij zeer ver zijn — als een van zijne uitstekende eigenschappen vermelden, dat hij verkoos zwart te zijn, ofschoon hij, als een zoo magtig vorst, blank had kunnen wezen wanneer hij dat gewild had.

Europeanen die gedurende eenigen tijd onder de Kaffers gewoond hebben, schijnen dergelijke denkbeelden omtrent de meerdere voortreffelijkheid van de zwarte en roode huidkleur in zich op te nemen. Zij worden er aan gewoon en nemen geringe afwijkin-

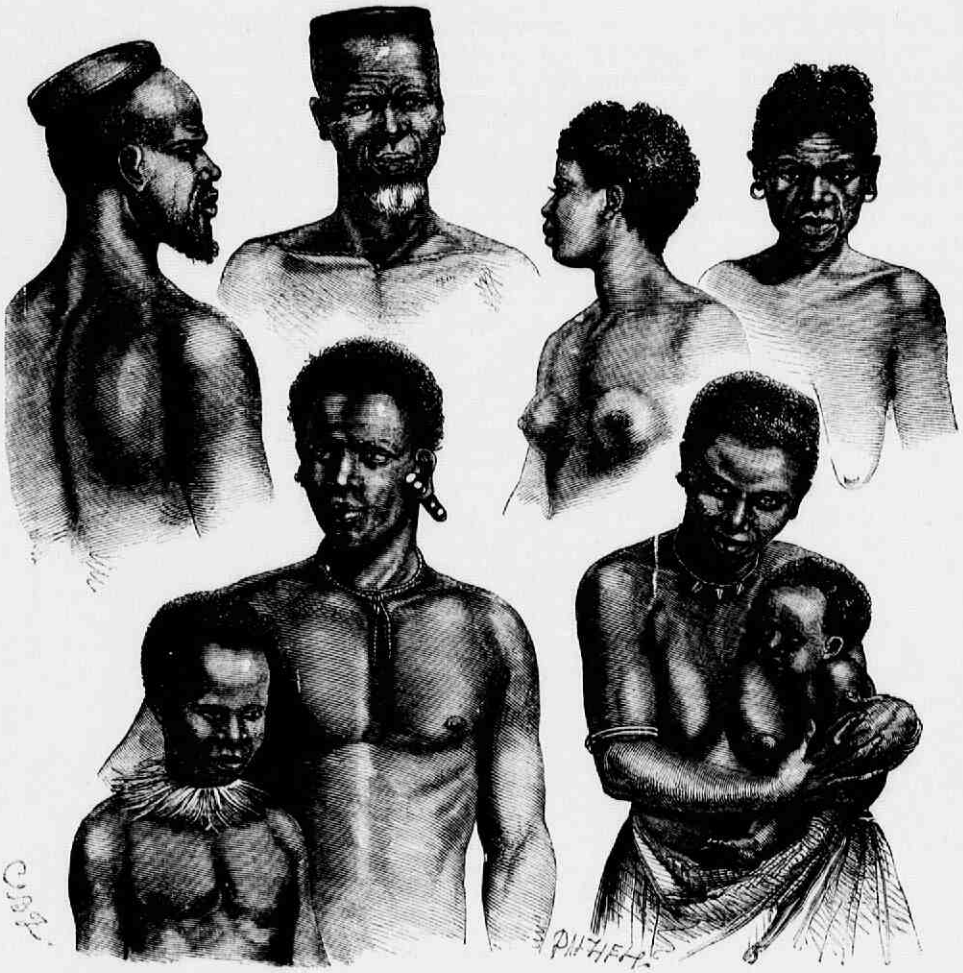

DE KAFFER VAN KIND TOT GRIJSAARD.

Getrouwd man. *Oud vaudslid.* *Ongetrouwd meisje.* *Oude vrouw.*
Kleine jongen. *Ongetrouwde man of "jongen".* *Jonge vrouw en kind.*

gen waar bij individu's, wier kleur voor een ongeoefend oog volkomen dezelfde is. Wanneer zij in de beschaafde maatschappij terugkeeren, hebben zij een afkeer van de bleeke huidkleur der Europeanen en er moet eenigen tijd verloopen eer zij leeren eene blanke huid en blonde haren slechts eenigzins te bewonderen. Voorbeelden van Albino's komen enkele malen onder de Kaffers voor, maar zij zien er niet bijzonder tevreden uit en worden door hunne donkerder gekleurde en gelukkiger landslieden niet bewonderd. Eene donkere olijfkleur is echter tamelijk algemeen, maar de eigenlijke huidkleur is die van zwartachtige chocolaad. Even als bij de Negers is het pasgeboren kind van een Kaffer bijna even blank als dat van een Europeaan, daar de donkere tint zich eerst langzamerhand ontwikkelt.

Ofschoon de huid der Kaffers donker gekleurd is, zijn zij op deze donkere huidkleur even ijdel als eene Europesche schoone op haar eigen blanke "teint" en de trotschheid waarmede een Kaffer, zelfs een beproefd krijgsman, het glinsterende, doorschijnende zwart van zijne huid bewondert, heeft voor een Europeaan iets belagchelijks.

Het haar van de Kaffers wordt, zoowel bij vrouwen als bij mannen, nooit lang, maar hun hoofd is bedekt met gekroesde, wollige krullen die zeer veel overeenkomst

hebben met het haar van een waren Neger. De lippen zijn altijd groot, de mond wijd en de neus heeft zeer wijde neusgaten. Deze eigenaardigheden heeft de Kaffer met den Neger gemeen en het gebeurt nu en dan, dat deze trekken bij een individu zoo sterk zijn uitgedrukt, dat men het op het eerste gezigt voor een Neger zou kunnen houden.

Beschouwt men zulk een Kaffer echter meer opmerkzaam, dan ziet men op eens het hooge en verstandige voorhoofd, den vooruitstekenden neus en de hooge wangbeenderen en vooral eene karakteristieke uitdrukking van het gelaat, maar die men niet kan beschrijven en die hem van alle donker gekleurde Afrikanen onderscheidt. De hooge wangbeenderen zijn insgelijks een kenmerk van de Hottentotten en Bosjesmannen, maar men kan toch een Kaffer evenmin met een van deze verwarren, als men een Leeuw zou houden voor een Puma.

De gelaatsuitdrukking van een Kaffer is, vooral wanneer hij nog jong is, zeer aangenaam. Zijn gelaat heeft over het algemeen, vooral bij de jongelieden van beide seksen, wanneer het in rust is, iets melancholisch. De donkere oogen zijn vol leven en geest en er ligt een waas van goedaardigheid over hunne trekken. De Kaffer heeft in zijn voorkomen, doch niet in zijne gelaatstrekken, eene merkwaardige overeenkomst met de inboorlingen der stille Zuidzee en wel om dezelfde rede. Als volk kennen zij geen zorg.

De drie grootste oorzaken van zorg in meer beschaafde landen, wegen bij den Kaffer zeer weinig. De kleederen die hij volstrekt noodig heeft zijn zoo weinige en zoo gering, dat zij, in den zin dien wij aan dit woord hechten, bijna niet als zoodanig beschouwd kunnen worden. De ligte hut, die de rol speelt van een huis, is gebouwd van grondstoffen die bijna geene waarde hebben en die den inboorling niets kosten dan de moeite om ze te hakken en mede te nemen. Zijn voedsel verschaft hij zich veel gemakkelijker dan dit bij beschaafde natien het geval is. Bescherming van den wildstand toch is in Zuid-Afrika onbekend en elke vogel of ander dier is het eigendom van hem die de moeite wil nemen ze te vangen. Een zendeling was zeer getroffen door deze volkomen zorgeloosheid. De raad "Zorg niet voor den dag van morgen," maakte op hen niet den minsten indruk. Zij hadden nooit over den dag van morgen gedacht en zouden dit ook nimmer doen en waren eenigzins verwonderd dat iemand dwaas genoeg kon zijn hun een zoo noodeloozen raad te geven.

Er is nog eene andere rede voor dit zorgeloos genieten van het heden, namelijk hun instinktmatig Fatalisme, een gevolg van den aard hunner regering. De magt over leven en dood waarmede hunne opperhoofden bekleed zijn, wordt op zulk eene willekeurige en roekelooze wijze uitgeoefend, dat geen Kaffer eenige de minste zekerheid heeft voor zijn leven. Hij is er zoo volkomen van overtuigd, dat zijn koning hem dit ieder oogenblik kan ontnemen, dat hij zich volstrekt het hoofd niet breekt over eene toekomst, die voor hem welligt niet bestaat.

Natuurlijk openbaren zich deze karaktertrekken der Kaffers alleen in hun normalen toestand, want, wanneer zij staan onder bescherming van Europeanen, heeft het nieuw ontstaan gevoel van veiligheid voor hun leven ook zijne natuurlijke gevolgen en zij ontwikkelen dan eene mate van zorg voor de toekomst die een blanken geen oneer zou doen. Een jongen bijv. zal u gedurende een jaar trouw dienen, wanneer hij na verloop van dien tijd eene koe van u krijgt. Was hij gehuurd geweest toen hij nog onder het bestuur van zijn eigen koning was, dan zou hij op vooruitbetaling hebben aangedrongen en zou dan zijne pligten getrouw vervuld hebben, wanneer namelijk de koning hem in dien tijd niet had laten ter dood brengen.

Hun fatalisme is een regtstreeks gevolg van hunne logische wijze van redeneren en hunne neiging om eene redenering in alle hare consequenties door te voeren. De Kaffer neemt het bekende feit aan, dat zijn leven van het genadig welgevallen zijns konings afhangt en maakt daar uit de onvermijdelijke gevolgtrekking, dat hij alleen op het tegenwoordige kan rekenen.

Het hooge en denkende voorhoofd van den Kaffer wordt niet door zijn karakter gelogenstraft, want van alle wilde rassen is hij welligt het meest naar den geest ontwikkeld. In zijne handelingen is hij vol eergevoel en regt door zee en bij iemand, dien hij kan vertrouwen, zullen zijne woorden volkomen met zijne daden overeenstemmen.

Hij heeft eene groote liefde voor redetwisten en eene bijzondere gave voor de Socratische wijze van redeneren; namelijk om door het doen van eene reeks van schijnbaar nutteloozе vragen zijn tegenstander in de klem te brengen en hem te dwingen zijn eigen vonnis uit te spreken. Wanneer hij een ander verdenkt eene misdaad te hebben begaan en den schuldigen voor een raad onderzoekt, zal hij hem niet regtstreeks beschuldigen, maar hem met een talent, een Europeesch advokaat waardig eene reeks van vragen doen, die slechts op ééne wijze kunnen worden beantwoord en zoo eenige achtereenvolgende toestemmingen uitlokken, die ieder voor zich de redenering een stap nader brengen.

Een vermakelijk voorbeeld hiervan geeft Fleming.

Eenige Kaffers werden ontdekt terwijl zij een rund aten en de eigenaar die er betaling voor vroeg, bragt hen voor den raad. Hunne verdediging was, dat zij het beest niet gedood hadden maar het gevonden hadden stervende aan eene wond, die het door een anderen os was toegebragt, en het dus als goeden buit hadden beschouwd.

Toen hunne verdediging geëindigd was, begon een oude Kaffer den spreker te ondervragen en wel met eene vraag die schijnbaar met het onderwerp niets te maken had.

Vraag. "Groeit de staart van een os naar boven, naar beneden of terzijde?"

Antwoord. "Naar beneden."

V. "Wanneer een os een anderen os stoot, bukt hij dan niet met zijn kop en stoot naar boven?"

A. "Ja."

V. "Zou hij naar beneden kunnen stooten?"

A. "Neen."

De slimme ondervrager dwong toen den tegenstrevenden getuige om de wond te onderzoeken, die hij zeide dat door een anderen os was toegebragt en te erkennen dat het dier was vermoord en niet door een ander dier gestooten.

De zendeling Grout haalt een voorbeeld van de geslepenheid die een ouden Kaffer onderscheidt. Een van zijne bekeerlingen kwam hem vragen, wat hij doen moest wanneer hij met zijn volk op reis ging. Men moet namelijk weten dat een Kaffer geen voorraad mede neemt wanneer hij op reis gaat, omdat hij weet dat hij overal gastvrij zal ontvangen worden.

"Wat moet ik doen, wanneer ik eene reis ga doen onder mijn volk en zij mij het voedsel aanbieden dat zij bezitten, welligt het vleesch van een dier dat ter eere van de geesten der ontslapenen geslagt is. Indien ik het eet zullen zij zeggen: "Zie, hij gelooft in *onze* godsdienst, hij gebruikt van het vleesch, hetwelk wij aan onze Goden hebben geofferd." En eet ik het niet, dan zeggen zij, "zie, hij gelooft aan het bestaan en de magt onzer Goden, waarom zou hij anders aarzelen om het vleesch, dat wij ter hunner eere geslagt hebben, te eten?"

Redeneren is het natuurlijk element van een Kaffer en hij houdt nergens meer van dan van eene ingewikkelde woordenwisseling, waarin van beide zijden veel gehaarkloofd wordt. De boven aangehaalde voorbeelden doen ons zien, dat hij een Dilemma even goed kan waarderen als de beste professor in de Logika, en dat hij een meester is in de kunst om den geheelen last van bewijzen op het hoofd zijner tegenpartij te doen neerkomen. In al zijn redetwisten is hij uitgezocht beleefd; hij zal zijne tegenpartij nooit in de rede vallen en geduldig afwachten tot het zijne beurt is om te spreken. En wanneer het geval van beide zijden geheel is afgehandeld en hij tot eene conclusie is gekomen, buigt hij altijd om de beslissing af te wachten van het voorzittend opperhoofd en berust in het vonnis, zelfs wanneer hem zelven eene straf wordt opgelegd.

Opgeleid in zulk eene school, is een oud en invloedrijk opperhoofd, die zijne positie even goed aan zijn verstand als aan zijn militairen roem te danken heeft, eene geduchte tegenpartij bij eene twistrede, vooral wanneer deze op het bezit van land en het afbakenen der grenzen betrekking heeft. Hij erkent ten volle de waarheid der bekende stelling, dat de spraak den mensch gegeven is om zijne gedachten te verbergen en maakt van iedere uitvlugt en elke spitvondigheid, die zijn geslepen verstand hem aan de hand geeft, gebruik. Hij zal waarheid en leugen zoo ongekunsteld zamenweven, dat het bijna niet mogelijk is, ze van elkander te onderscheiden. Hij zal aanvallen of ver-

dedigen zooals dit het best in zijne kraam te pas komt en dikwijls maakt hij, terwijl hij punt voor punt schijnt toetegeven, een plotselijke omkeer, wordt op zijne beurt aanvaller en overwint over de puinhoopen der argumenten van zijn tegenstander.

OUD LID VAN DEN RAAD EN VROUWEN.

Hier boven is het portret van een der raadslieden van het bekende opperhoofd der Kaffers, Goza, van wien wij later meer zullen hooren. Zie welk een gelaat die man heeft, hoe zijn breed voorhoofd met rimpels doorploegd is en hoe listig u zijne zwarte oogen van onder zijne dikke wenkbraauwen te gemoet glinsteren. Hoewel hij slechts een halfnaakte wilde is, zal hij, die met hem wil redetwisten, geene gering te schatten tegenpartij aan hem hebben en moet hij, hetzij er een godsdienstig of staatkundig onderwerp behandeld wordt, zeer oppassen, wanneer hij niet, juist wanneer hij meent het meest zeker te zijn van de overwinning, plotseling door dezen zelfden wilden verslagen wordt.

De Maori's van Nieuw-Zeeland komen in dit opzigt veel met de Kaffers overeen en zijn als tegenpartij ook in het geheel niet gering te schatten. In een wedstrijd van vernuft echter tusschen een opperhoofd der Maori's en een der Kaffers, is het zeker, dat de eerste het onderspit zou delven.

In den regel is de Kaffer niet wraakzuchtig en heeft hij ook niet die groote ligtgeraaktheid, die sommige menschenrassen onderscheidt. Niet dat hij geen gevoel van eigenwaarde bezit. In het tegendeel, een Kaffer is, wanneer hij dit wil, zoo trotsch als iemand in de wereld, vooral wanneer hij eene rede heeft om het te zijn. Maar hij is zoo zeker van zich zelven, dat hij als een waar gentleman het nooit noodig oordeelt zijne waardigheid te doen gelden.

Hij is zoo overtuigd, dat men de achting die men hem verschuldigd is, niet opzettelijk uit het oog zal verliezen, dat een Kaffer het zelden zal laten om, wanneer hij kan, een ander eene poets te spelen — iets wat bijv. bij de Maleijers dadelijk eene rede van twist en bloedvergieten zou zijn; en wanneer de grap maar aardig is, schijnt niemand er meer behagen in te hebben dan hij die er het slagtoffer van is.

Een Engelschman die in Kafferland woonde, haalt hiervan onderscheidene voorbeelden aan. Een jongen, dien hij in dienst had, vertelde zijne landslieden met een ernstig gezigt, dat ieder die den Engelschman kwam bezoeken, volgens de Etiquette verpligt

was om op zekeren afstand van het huis te knielen en den grond te kussen. De Kaffers die geboren waren en opgevoed onder een stelsel van Etiquette, hetwelk voor dat van geen enkel Europeesch hof onderdoet, gehoorzaamden zonder aarzelen, terwijl de jongen, die er bijstond, zich prachtig met het welgelukken zijner grap vermaakte. Toen na eenigen tijd de streek, die hij hen gespeeld had ontdekt werd, had niemand er meer schik in dan zij die er in waren geloopen.

Eene andere anekdote, die dezelfde schrijver verhaalt, doet ons denken aan eene "eerste-April-grap" in Europa. Eene vrouw bragt een pompoen naar huis en droeg die, naar de Afrikaansche gewoonte, op haar hoofd. Een ondeugende jongen liep naar haar toe en riep met een vreesselijk verschrikt gezigt: "Er zit iets op uw hoofd." De vrouw, die hiervan erg ontstelde, dacht dat er ten minste eene slang op haar hoofd was gekomen en liep schreeuwende weg. De pompoen viel op den grond, de jongen raapte haar op en at haar op vóór de vrouw nog van hare vrees was bekomen.

De Kaffer is uit zijn aard gastvrij. Op reis kan ieder naar de kraal van een vreemde gaan en hij kan zeker zijn, dat hij, naar zijn rang en maatschappelijke positie, zal gevoed en gehuisvest worden. Blanken worden even gastvrij ontvangen, en worden ten gevolge hunner blanke huid en veronderstelde kennis, als opperhoofden beschouwd en als zoodanig behandeld.

De Kaffers zijn zeer huisselijk, en ofschoon zij half en half tot de zwervende volksstammen behooren, zijn zij toch zeer aan hunne eenvoudige hutten gehecht. Men ziet beroemde opperhoofden en krijgslieden hunne kinderen koesteren en liefkozen met even veel liefde als dit door hunne moeders geschiedt — een karaktertrek die wel verdiende in meer beschaafde landen te worden nagevolgd. Alles te zamen genomen is de Kaffer een gezellig wezen. Het is hem niet mogelijk alleen te leven, te eten, te rooken, te snuiven of zelfs te kooken, maar hij tracht dit altijd in gezelschap van anderen te doen. Dag aan dag komen de mannen bij elkander en redeneren te zamen, terwijl zij dikwijls politiek behandelen en oefenen zich zoo in de wijze van redetwisten, die wij reeds vermeld hebben.

HOOFDSTUK II.

LEVENSLOOP VAN EEN KAFFER. — ZIJNE KINDSCHHEID. — KLEUR DER PASGEBORENEN. — DE "MEDICIJN-MAN" EN ZIJNE PLIGTEN. — KAFFERSCHE WIJZE VAN INENTEN. — WONDERLIJKE BEHANDELING VAN EEN KIND. — EERSTE VERSIERSEL DER KINDEREN. — WONDERLIJK BIJGELOOF. — MOEDER EN KIND. — WIEG BEHOORENDE AAN DE VROUW VAN EEN OPPERHOOFD. — VRIENDELIJKHEID DER OUDERS TEGEN HUNNE KINDEREN. — DE TOEKOMST EENER KAFFER-FAMILIE. — KINDERMOORD BIJNA ONBEKEND. — PLEGTIGHEID BIJ DEN OVERGANG IN DE JONGELINGSJAREN. — VERSCHILLENDE THEORIEN MET BETREKKING TOT DEN OORSPRONG EN DE BETEEKENIS HIERVAN. — POGING VAN TCHAKA OM HET GEBRUIK AF TE SCHAFFEN. — VREEMD DENKBEELD VAN DE KAFFERS EN HET OP NIEUW INVOEREN VAN DE PLEGTIGHEID. — DE VREES VAN DEN KAFFER VOOR GRIJZE HAREN. — VOORREGTEN NA HET ONDERGAAN VAN DE PLEGTIGHEID. — JONGE REKRUTEN EN HUNNE WAARDE VOOR DEN KONING. — DE PLEGTIGHEID VERPLIGTEND VOOR BEIDE SEXEN.

Nu wij in het kort de voornaamste karaktertrekken der Kaffers hebben nagegaan, zullen wij overgaan om zijn leven meer in bijzonderheden te schetsen.

Wanneer een kind geboren is, heeft het, zoo als wij reeds vermeld hebben, eene lichte huidkleur en krijgt de roodachtig-zwarte tint van zijne ouders eerst na eenigen tijd. Dit zelfde verschijnsel neemt men ook bij de Negers van West-Afrika waar.

Onmiddellijk na de geboorte wordt de "Medicijn-man" geroepen en oefent zijne functien op eene geheel andere wijze uit dan de geneeskundigen in Europa. Hij bemoeit zich volstrekt niet met de moeder, maar wijdt al zijne zorgen aan het kind, waaraan hij, ofschoon zij met een ander doel plaats heeft, eene operatie verrigt die eenigzins met de vaccinatie overeenkomt. Hij maakt namelijk in verschillende ligchaamsdeelen kleine insnijdingen, wrijft er geneesmiddelen in en gaat heen. Den volgenden dag komt hij bij het ongelukkige kind terug, maakt de insnijdingen dieper, en wrijft ze op nieuw in met geneesmiddelen. Het kind, dat veel pijn lijdt, wordt dan gewasschen en gedroogd door het in den rook van een houtvuur heen en weer te bewegen. Wanneer het nu door een merkwaardig toeval, niettegenstaande deze behandeling in het leven blijft, wordt het kleine schepsel rijkelijk besmeerd met roode verw en de trotsche moeder krijgt insgelijks haar aandeel van deze versiering. De verw wordt telkens wanneer zij afgesleten is vernieuwd en hiermede wordt niet opgehouden voor er eenige maanden verloopen zijn.

"Ik zag eens" zegt Shooter, "een kind op deze wijze verwen. De moeder had haar jongen eerst zorgvuldig gewasschen en gemaakt dat hij er schoon en helder uitzag. Zij nam toen een stuk van een aarden pot, waarin eene roode vloeistof was en begon, nadat zij er hare vingers had ingedoopt, haar zoon er mede te besmeren tot dat hij er uitzag als het bespottelijkste voorwerp, wat ik ooit gezien had. Wat er van de verw overbleef was te kostbaar om weggegooid te worden en wreef zij over haar eigen gezigt."

Het kind mag, voor dat deze dwaze voorbereidingen genomen zijn, zijn natuurlijk voedsel niet tot zich nemen, en het gebeurt somwijlen, dat wanneer de "medicijn-man" zijne komst uitstelt, het arme kind hiervan de noodlottigste gevolgen ondervindt.

Na eenige dagen gaat de moeder weer als gewoonlijk aan het werk met het kind op haar rug vastgebonden en zij maakt, in weerwil dezer bijkomende vracht, in hare dagelijksche bezigheden weinig of geen verschil. En wanneer men in aanmerking neemt

dat de vrouwen al het zware werk doen, is het wel te verwonderen dat zij in het geheel eenig werk onder die omstandigheden kunnen verrichten. De twee voornaamste bezigheden der vrouwen zijn het omhakken van den grond met een zwaar en lomp werktuig, iets tusschen een houweel en eene spade, en het malen van de noodige dagelijksche hoeveelheid koren tusschen twee steenen, en een van beide zou genoeg zijn voor elk gewoon arbeider, ofschoon de vrouw die het beide doen moet, nog verscheidene andere bezigheden van minderen aard moet verrigten. Dat zij al dit werk doen moeten met een zwaar kind op haar rug, schijnt werkelijk voor de vrouwen zeer hard, maar daar zij nooit een anderen staat van zaken gekend hebben, weten zij niet beter of het is zoo als het behoort en dragen zij deze lasten van het huwelijksleven gewillig.

Wanneer de moeder haar kind naar het land medeneemt, slingert zij het meestal op haar rug door middel van een stuk van eene of andere zachte huid, hetwelk zij zoo om haar middel vastmaakt, dat er van achteren eene soort van zak gevormd wordt, waarin het kind ligt. In deze oorspronkelijke wieg rust het kleine schepsel volkomen tevreden en zelfs de ongeregelde bewegingen die de moeder natuurlijk maakt, zijn niet in staat zijn slaap te verstoren.

De vrouw van een opperhoofd of een welgesteld man echter is met een eenvoudig stuk huid voor wieg niet tevreden, maar heeft er een die uitvoerig bewerkt en versierd is. Nevenstaande afbeelding is een merkwaardig fraai staaltje van eene Zuid-Afrikaansche wieg.

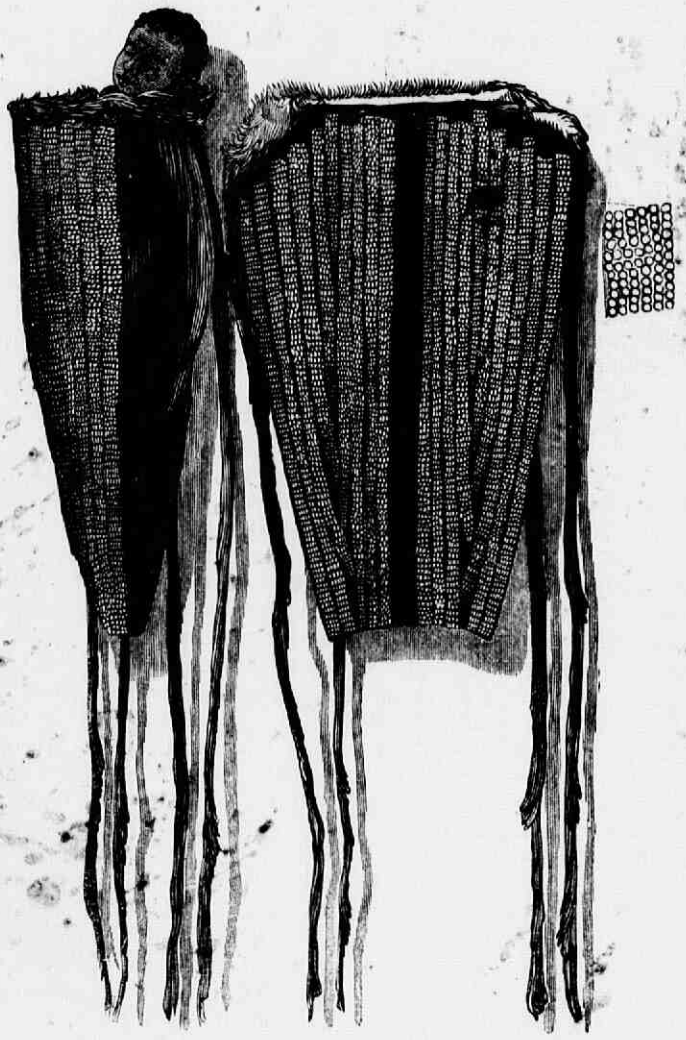

WIEG.

Zij is ongenoeg 70 centim. lang en 35 breed en is vervaardigd van de huid van eene Antilope, waar het haar nog op zit. Het is een zak die van onder naauw is en naar boven langzamerhand wijder wordt. Door dezen vorm wordt een levendig of lastig kind belet er uit te vallen. De harige zijde van de huid is naar binnen gekeerd, zoodat de ligplaats van den kleinen zacht en gemakkelijk is. Om er dezen vorm aan te geven zijn er twee "geeren" in de rug van de wieg gemaakt en deze is genaaid met die verwonderlijke netheid, die het werk der Kafferstammen kenmerkt. Vier lange strooken van dezelfde huid zijn

aan de opening der wieg bevestigd, en door middel van deze kan de moeder haar kleinen stevig op haar rug vastbinden.

Wat de bruikbaarheid betreft is de wieg nu klaar, maar de vrouw is niet tevreden voor dat zij versierd is. Ofschoon haar rang — als vrouw van een opperhoofd — haar niet van werken verschoont, kan zij toch de genoegdoening hebben om hare positie door hare kleeding te toonen en de afgunst van hare minder gelukkige medgezellen op het veld op te wekken.

De geheele voorzijde van de wieg is bedekt met kralen, die in geregelde rijen zijn aangebragt. Gewoonlijk worden er twee kleuren gebruikt; bij de hier afgebeelde wieg zwart en wit. De zwarte zijn van geslepen glas en de andere van de kleur die men "krijt-wit" noemt. Deze laatste zijn bij de Kaffers in groot aanzien door het contrast dat zij met hunne donkere huid maken. De twee middelste rijen zijn zwart. De wieg weegt meer dan 1 Kilogram, hetwelk grootendeels veroorzaakt wordt door het groot aantal kralen waarmede zij bedekt is.

Behalve in sommige bijzondere omstandigheden is de moeder vriendelijk en zelfs toegevend voor hare kinderen. Er zijn evenwel uitzonderingen, maar in die gevallen is over het algemeen bijgeloof hiervan de rede. Even als in verschillende andere deelen van den aardbol zijn, ofschoon men gaarne vele kinderen heeft, tweelingen niet gezocht en wanneer zij geboren worden, wordt er een van opgeofferd ten gevolge van een bijgeloovig denkbeeld dat er, wanneer beide in leven blijven, een of ander ongeluk aan de ouders zal overkomen.

Wanneer de kinderen grooter worden, is er in hunne behandeling eenig verschil merkbaar. Bij de meeste wilde volkeren worden de meisjes betrekkelijk verwaarloosd en ondergaan zij eene vrij slechte behandeling, terwijl de jongens, die als bevoorregt beschouwd worden, nagenoeg doen kunnen wat zij willen. Dit is evenwel bij de Kaffers niet het geval. De ouders hebben achting voor hunne zonen als de krijgslieden van het volgende geslacht maar even zoo zeer voor hunne dochters als eene bron van welvaart.

Ieder vader is daarom verheugd wanneer hem een kind geboren wordt, om het even van welk geslacht het is — over de zonen omdat zij het aanzien van zijn huis vermeerderen, over de meisjes omdat door deze het getal van zijn vee kan toenemen. Hij weet zeer goed, dat, wanneer zijne dochter volwassen is, hij er ten minste acht koeijen voor krijgen kan en dat, wanneer het oog van een rijk of machtig man op haar valt, hij welligt het dubbele voor haar krijgt. Daar nu de prijs, die aan den vader betaald wordt, veel van haar voorkomen en gelaat afhangt, mag zij ook niet door slechte behandeling of hard werken in waarde verminderd worden. Dit laatste geschiedt in den regel na het huwelijk en, daar de vrouw geene andere als zoodanige behandeling verwacht, denkt zij er ook niet over om zich te beklagen.

Van de voornaamste zorgen, die in beschaafde landen van een groot huisgezin onafscheidelijk zijn, heeft de Kaffer geen denkbeeld. Hij weet niets van de duizenden kunstmatige behoeften die van het beschaafde leven een gevolg zijn en behoeft geen vrees te hebben, dat zijne nakomelingen geen bestaan zullen hebben. Evenmin behoeft hij bevreesd te zijn, dat zij niet zullen blijven in den maatschappelijken rang waarin zij geboren zijn. Niet dat er bij de Kaffers geene verschillende rangen en standen zijn. In tegendeel, er zijn weinig landen, waar de verschillende rangen en standen meer worden geschat of scherper onderscheiden zijn. Maar ieder kan zich verheffen tot den rang van opperhoofd, wanneer hij namelijk de eigenschappen van geest en ligchaam bezit, die hem boven het peil van hen die hem omringen verheffen, en zoo als bekend is hebben sommige der machtigste monarchen van Zuid-Afrika, die de meest despotieke macht uitoefenden, zich tot dien rang weten te verheffen, ofschoon zij hem niet zouden hebben kunnen erven en zijn zij de stichters geweest van koningrijken, waar het land vroeger door een aantal onafhankelijke opperhoofden geregeerd werd.

Deze verschillende punten mogen op het gedrag der Kaffers tegenover hunne kinderen eenigen invloed uitoefenen, maar het blijft een feit, dat er van kindermoord, die onder andere natiën zoo vreesselijk algemeen is, dat hij bij sommige er van, die nog wel onder de meest beschaafde volkeren gerekend worden, bijna eene maatschappe-

lijke instelling geworden is, onder dit schoone menschenras bijna geen spoor gevonden wordt.

Even als in vele andere streken der wereld, ondergaan de inboorlingen van Zuid-Afrika, bij hun overgang van de kindschheid in een later levenstijdperk, zekere plegtigheden. Er is tamelijk veel over getwist van welken aard deze plegtigheden zouden zijn. Sommigen beweren dat zij dezelfde zijn als de besnijdenis bij de Joden, terwijl anderen volhouden dat zulk eene gewoonte niet bestaat. Waar is het, dat zij, van welken aard zij ook mogen zijn, in Zuid-Afrika algemeen in gebruik waren, totdat de despoot Tchaka haar bij de vele stammen, waarover hij regeerde, verbood. Na zijn dood evenwel zijn zij weder langzamerhand op nieuw ingevoerd, om dat de mannen zich verbeeldden, dat zij, die niet aan dit gebruik waren onderworpen, zwakker waren dan zij anders zouden geweest zijn en dat zij eerder grijze haren kregen.

Nu wordt bij een Kaffer een grijs hoofd niet beschouwd als iets om er roem op te dragen, maar wel als een teeken van zwakte. Een opperhoofd vreest niets zoo zeer als het zien van grijze haren, omdat hij weet dat de verschillende mindere opperhoofden en andere heerschzuchtigen die zich rondom hem hopen te verheffen, er op uit zijn om elk teeken van zwakte op te sporen en hem zoo mogelijk van zijn post te verdringen. Europeanen, die bejaarde opperhoofden bezoeken, worden bijna zonder uitzondering gevraagd of zij niet de eene of andere bereiding kennen, waardoor hunne grijze haren zwart kunnen worden geverwd.

Na de plegtigheid, die in het geheim wordt verrigt en waarvan de bijzonderheden streng worden verborgen gehouden, krijgen de jongelieden gedurende drie maanden volkomen vrijheid om te doen wat zij verkiezen; zij werken niet, maar eten, drinken, slapen, zingen en dansen al naar het hun behaagt. Zij krijgen dan vergunning om wapenen te dragen en ofschoon zij nog "jongens" genoemd worden, worden zij echter als krijgslieden opgeleid en in verschillende regimenten ingelijfd. Het is inderdaad uit deze regimenten dat het opperhoofd de krijgslieden uitzoekt, die hij voor de meest gevaarlijke krijgstogten gebruikt. Zij hebben niets te verliezen en alles te winnen en, wanneer zij zich onderscheiden, wordt het hen vergund den "hoofd-ring" te dragen, het trotsche eereteeken van den mannelijken leeftijd en zoovele vrouwen te houden, als zij kunnen betalen. Een "jongen" — van welken leeftijd hij ook moge zijn — zou den "hoofd-ring" niet zonder toestemming van zijn opperhoofd durven aannemen en er is geen zekerder wijze om deze toestemming te verkrijgen, dan zich op het slagveld te onderscheiden, hetzij in een open gevecht, of door het stelen van vee bij den vijand.

De noodzakelijkheid om eene plegtigheid te ondergaan bij den overgang uit de kindschheid in den mannelijken leeftijd is niet beperkt tot de mannen alleen, maar wordt ook toegepast op de meisjes, die door haar, door welke zij moeten worden ingewijd, worden opgesloten. Een jaar na hare inwijding wordt het haar vergund te trouwen.

HOOFDSTUK III.

HET LEVEN DER KAFFERS, VERVOLG. — JONGELINGSCHAP. — SCHOONHEID DER VORMEN BIJ DE KAFFERS EN DE OORZAAK HIERVAN. — LEVENDE STANDBEELDEN. — BENJAMIN WEST EN DE APOLLO. — SCHOUDERS VAN DEN KAFFER. — SNELHEID IN HET LOOPEN ALS EERVOL BESCHOUWD. — EEN BODE EN DE WIJZE WAAROP HIJ EEN BRIEF DRAAGT. — ZIJNE UITRUSTING VOOR DE REIS. — GEMAKKELIJKE MARSCH-ORDER. — HOE HET ADRES HEM WORDT OPGEGEVEN. — SPOED IN HET VERRIGTEN ZIJNER TAAK EN GERINGHEID VAN DE BELOONING. — ZIJNE VOETEN. — DIKTE VAN DE VOETZOOL. — ANEKDOTE VAN EEN ZIEKEN JONGEN EN ZIJN GENEESHEER. — VORM VAN DEN VOET. — GEZONDEN TOESTAND VAN HET LIGCHAAM DER KAFFERS. — HET GEWONDE MEISJE. — SNELHEID WAARMEDE WONDEN GENEZEN. — JONGE VROUWEN EN HARE SCHOONHEID VAN VORMEN. — PHOTOGRAPHISCHE PORTRETTEN. — MOEIJELIJKHEID OM EEN KAFFER TE PHOTOGRAPHEEREN. — DE KORTE DUUR HUNNER SCHOONHEID. — GELAATSTREKKEN DER MEISJES. — OUDE VROUWEN EN HOE ZIJ ER UIT ZIEN.

WANNEER de jongens en meisjes in den grootsten bloei hunner jeugd zijn, zien wij er zulke schoone exemplaren van het menschelijk geslacht onder, als men ergens anders op de wereld kan aantreffen. Hunne beenen hebben nooit den misvormenden invloed van kleederen ondervonden, noch is hun ligchaam blootgesteld geweest aan de dwaze drukking, die in Europa nog niet lang geleden zoo verderfelijk was voor alle ware schoonheid. Elke spier en zenuw kan zich vrij ontwikkelen, de longen ademen frissche lucht in en hunne bezige gewoonten hebben aan den vorm die afgeronde volmaaktheid gegeven, die men alleen ziet bij hen, die onder dergelijke voordeelige levensvoorwaarden leven.

Wij bewonderen allen de bijna bovenmenschelijke schoonheid van de standbeelden der antieken, maar wij behoeven slechts naar Zuid-Afrika te gaan om dergelijke vormen, maar vol leven en beweging te zien; geen levenlooze beelden van marmer, maar levende standbeelden van brons. Deze klassieke schoonheid der vormen is niet beperkt tot Zuid-Afrika alleen, maar wordt ook in vele andere landstreken aangetroffen, waar de inwoners een vrij, werkzaam en matig leven leiden.

Men herinnert zich waarschijnlijk de bekende anekdote van den schilder West met de Italiaansche kunstenaars. Opgevoed in eene familie van Kwakers, had hij nooit iets van oude kunst gezien. Toen hij nu voor het eerst Rome bezocht, werd hij door eenige kunstenaars gebragt bij den Apollo van Belvedere. Zoodra de deuren geopend waren, riep hij uit, dat het standbeeld de afbeelding was van een jongen krijgsman der Mohawks. Zijne begeleiders waren hierover zeer verontwaardigd, omdat zij zijn uitroep dwaselijk hielden, voor eene verkleining van de waarde van het standbeeld, in plaats van de hoogste en ongekunsteldste loftuiting. Het feit is, dat de modellen, waarnaar de beeldhouwer zijn beeld vervaardigd heeft, en de jonge Indiaansche krijgslieden, die West voor den geest had, dezelfde ligchamelijke opvoeding hadden ontvangen en dezelfde mate van ligchamelijke schoonheid hadden bereikt. "Dikwijls," zeide West, "heb ik hen in de houding van dezen Apollo zien staan, wanneer zij de pijl nastaarden, die zij zoo van hunne boog hadden afgeschoten."

Er is, inderdaad, slechts één fout die de meest vitzuchtige kritikus in den vorm van een Kaffer zou kunnen vinden, en dat is eene ligte onvolkomenheid in den vorm

en den loop der schouders. Als menschenras zijn de Kaffers iets te hoog van schouders, maar onder de individu's vindt men eene menigte voorbeelden, waar de helling van den nek tot den arm volkomen met de regelen der klassieke kunst overeenstemt.

Deze jonge lieden zijn merkwaardig snel ter been en snelheid in het loopen wordt gehouden voor een van de kenmerken van een uitstekend krijgsman. Zij kunnen het loopen verbazend lang uithouden. Wanneer gij een Kaffer zendt om een brief weg te brengen op een afstand van zestig of zeventig mijlen, gaat hij zoo bedaard op togt als of hij eene wandeling van een uur ging doen. Eerst snijdt hij een stok van de lengte van ongeveer een meter, splijt hem aan het bovenëinde en steekt in deze spleet den brief, opdat hij niet besmet zou worden door het vet waarmede zijn ligchaam overal besmeerd is. Dan kijkt hij naar zijn voorraad snuif en mogt hij hier niet teveel van bezitten, dan geeft het zijne voeten vleugels wanneer men hem een weinig tabak geeft waarvan hij op de eerste pleisterplaats snuif kan maken.

JONGE GEWAPENDE KAFFER.

Terwijl hij een paar assagaaijen medeneemt en misschien een korte stok, "kerry" genaamd, met een knop aan het einde, begint hij zijn togt met eene slingerende beweging tusschen gang en draf en gaat hiermede bijna zonder ophouden voort. Om voorraad van levensmiddelen op zijne reis bekommert hij zich niet, omdat hij zeker is van tijd tot tijd eene hut of welligt een dorp te ontmoeten en even zeker daar voedsel en een onderkomen te krijgen. Hij houdt zijn koers als het ware bij ingeving, zonder dat hij let op gebaande wegen en komt op zijne bestemming met dezelfde geheimzinnige zekerheid die de verhuizingen der zwaluw kenmerkt.

Het is in Afrika niet zoo gemakkelijk als in Europa om een brief te adresseren en even moeijelijk is het om aanwijzingen te geven hoe men een bepaald huis of dorp vinden moet. Wanneer een opperhoofd een ander bezoekt en zijn gastheer verzoekt dit bezoek te beantwoorden, vertelt hij hem eenvoudig, dat hij zoovele dagen in deze of gene rigting moet gaan, vervolgens een halven dag in eene andere, enz. Voor den Kaffer zijn zulke aanwijzingen echter voldoende, en hij is zeker te komen waar hij wezen wil.

Wanneer de bode zijn brief heeft afgegeven, zal hij op den grond nederhurken, een snuifje nemen of gaan rooken — waarschijnlijk beide te gelijk — en geduldig het antwoord afwachten. Het spreekt van zelf, dat hem verversehingen worden aangeboden en wanneer hij het antwoord ontvangen heeft, gaat hij met dezelfde snelheid weder terug. Europeanen zijn dikwerf verrast, wanneer zij voor het eerst zien dat een jonge Kaffer

op zich neemt om een brief op zulk een grooten afstand over te brengen, en nog meer over den verwonderlijk korten tijd, dien hij noodig heeft om de reis te doen. Niet minder verwonderd zijn zij, wanneer zij hooren dat hij zich met een shilling voor zijne moeite voor goed betaald houdt.

Inderdaad is de reis ook voor hem bijna in het geheel niet lastig. Hij heeft alles wat hij verlangt. Hij heeft snuif genoeg in zijne doos en tabak om nog meer snuif te maken, het vooruitzigt om onderweg een aantal landslieden te ontmoeten en met hem te redeneren, het gevoel, dat hij door een blank opperhoofd vereerd is, om de bode

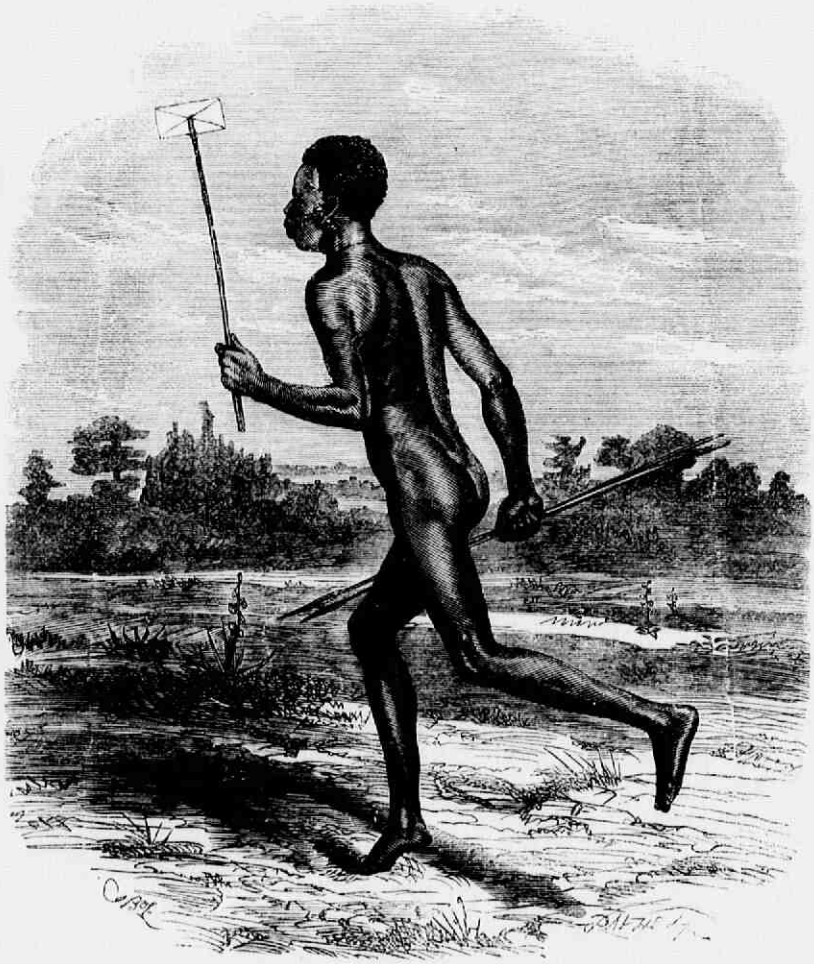

POSTBODE.

naar een anderen blanke te zijn en de zekerheid eene som te ontvangen, die hem in staat stelt voor den volgenden dans een prachtig stel koralen te koopen.

Ofschoon hij blootsvoets loopt, bezeert hij zich zeer zelden. Door aanhoudend gebruik zijn zijne voetzolen zoo dik en ongevoelig geworden als de zool van eene laars en vereenigen zij eene even groote taaiheid als deze met eene volkomen elasticiteit. Hij loopt, zonder er op te letten, over scherpe steenen en doornen, die een Euro-

peaan bij den eersten stap kreupel zouden maken en hij heeft bovendien het voordeel een paar zolen te bezitten die nooit verslijten, maar door het gebruik sterker worden. Baines, de jager in Afrika, verhaalt een tamelijk vermakelijk voorbeeld van de ongevoeligheid van de voeten der Kaffers. Toen hij eens voorbij de woning van een Kaffer ging, hoorde hij op eene zeer pijnlijke wijze gillen en bleek het hem dat een kleine jongen eene genees- of heelkundige operatie, of hoe men haar noemen wil, onderging.

De jongen klaagde over eene ongesteldheid, waarvoor de "medicijn-man" had voorgeschreven dat hij, met een warm voorwerp duchtig gekneed moest worden. De wijze waarop dit geschiedde was eenvoudig en vernuftig. Een Kaffer hield zijn voet boven het vuur tot dat de zool geheel heet was geworden. De jongen werd dan stevig op den grond vastgehouden, terwijl de man met zijn heeten voet op hem trapte. Was nu de eene voet koud geworden, dan verwarmde hij den anderen en ging zoo voort tot dat de operatie was afgeloopen. De hitte van de voetzolen was zoo groot, dat de arme jongen de pijn haast niet weerstaan kon, maar de operateur had er geen den minsten last van, dat hij zijne voeten aan zulk eene vuurproef onderwierp. De gevreesde "stok" der Oosterlingen zou bij de Kaffers zijn schrik verliezen; zij zouden de bastonnade betrekkelijk ongestraft kunnen ondergaan.

Onder dit volk krijgt de voet zijn behoorlijken vorm en afmetingen. De teenen worden niet door schoenen of laarzen zamengedrukt en in den hulpeloozen toestand gebragt die in Europa maar al te algemeen is. De voet is bij de teenen breed en vol en iedere teen heeft zijne afzonderlijke functiën even als de vinger en is ook even als deze in staat om die ten uitvoer te brengen. Vandaar is ook de gang van een Kaffer de volmaaktheid zelve. Zijn voet wordt niet door hooge hakken van achteren opgeligt en van voren naar beneden gedrukt, noch de beweging van het voetgewricht door lederen kluisters belemmerd en ieder beentje, spier en pees kan zijne verrigtingen onverhinderd uitoefenen.

Door zijne gedurige bedrijvigheid en zijne gematigde levenswijze blijft de Kaffer volmaakt gezond en wordt hij bewaard voor vele kwalen en gebreken waaraan meer beschaafden onderworpen zijn. Hij blijft bevrijd van vele dier kleine onaangenaamheden die het gevolg zijn der beschaving en die, hoe gering zij ook op zich zelven mogen zijn, het geluk van ons leven toch aanmerkelijk verminderen. Bovendien stelt zijne uitstekende gezondheid hem in staat om verwondingen te overleven, die voor ieder Europeaan, bijna onmiddellijk, levensgevaarlijk of doodelijk zouden zijn.

Dat deze betrekkelijke immuniteit der Kaffers een gevolg is van hunne levenswijze en niet van hunne huidkleur is een bekend feit, omdat de Europeanen, wanneer zij eene volkomen goede gezondheid genieten, zelfs nog meer kunnen uitstaan dan hunne donker gekleurde medgezellen. Een merkwaardig voorbeeld hiervan zag men in den bloedigen strijd tusschen de Hollandsche kolonisten en de troepen van Dingan in 1837. De Kaffers overvielen op eene verraderlijke wijze de niets kwaads vermoedende Hollanders, vermoordden al de inwoners en verwoestten alle hunne woningen. Bij de "Blaauwe-Krantz-Rivier" lag een hoop lijken en hieronder vond men twee meisjes, die nog teekenen van leven gaven. De eene had negentien steken met een assagaai ontvangen en de andere eenentwintig. Zij werden onder de lijken weggehaald en overleefden hare vreesselijke wonden, ofschoon zij beide voor hun leven verminkt waren.

De jonge vrouwen onder de Kaffers zijn even merkwaardig door de schoonheid harer vormen als de mannen en de weinige kleederen die zij dragen dienen alleen om deze vormen nog des te beter te doen uitkomen. Sommige jonge meisjes bij de Kaffers zijn, wat hare vormen betreft, van zulk eene volmaakte schoonheid, dat zij zelfs aan den kieskeurigen smaak van een antiek beeldhouwer zouden voldaan hebben. Dezelfde aanleg tot hooge schouders, dien wij reeds vermeld hebben, is bij haar echter even goed aanwezig als bij de mannen en in sommige gevallen is dit zelfs nog veel meer het geval. In den regel echter hebben de schouders een schoonen vorm terwijl hare buste een voorbeeld is van volmaaktheid — goed afgerond, vast en toch buigzaam als het ligchaam van een panter.

Er bestaat eene verzameling van photographiën, Kaffer-meisjes voorstellende, waarin men vormen kan aanschouwen, die in weerwil van de stijfheid die van elke photo-

graphie onafscheidelijk is, iederen beeldhouwer tot model zouden kunnen dienen. Wanneer men ze had kunnen photographeren terwijl zij aan hare dagelijksche bezigheden waren, zou de uitkomst veel beter geweest zijn, maar juist dat zij wisten hand noch vinger te mogen bewegen, was de oorzaak, dat zij houdingen aannamen, die in volkomen tegenstelling waren met de bevallige ongekunsteldheid die zij gewoonlijk ten toon spreiden.

Behalve de stijfheid, die wij zoo even vermeldden, zijn er nog andere redenen die

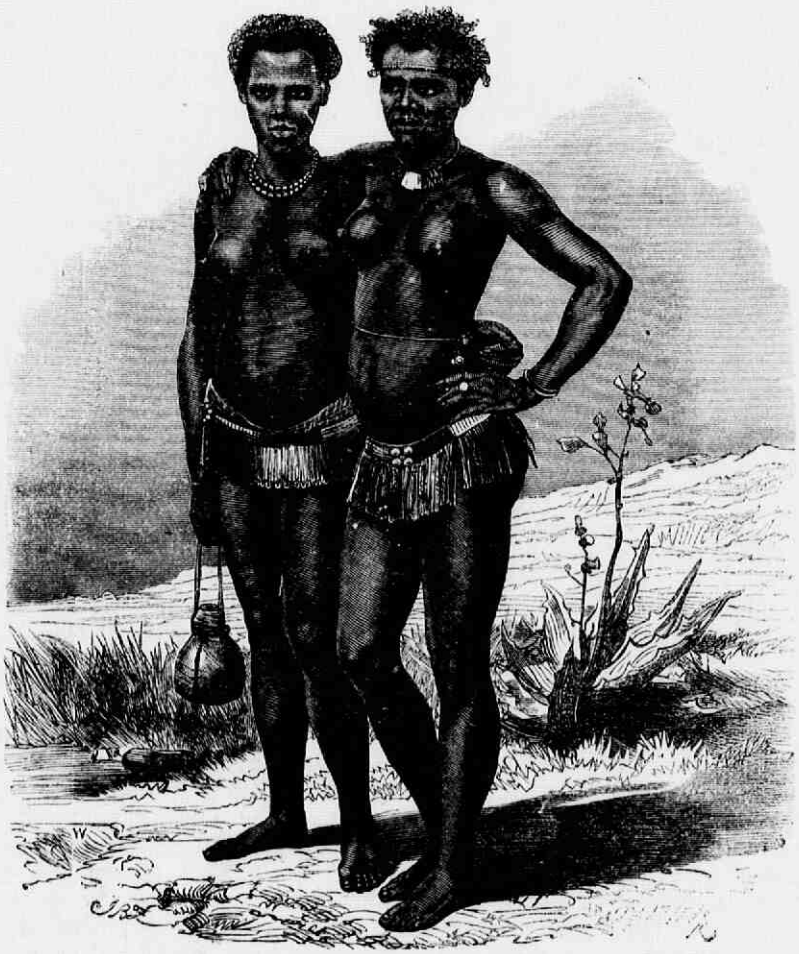

ONGEHUWDE MEISJES.

een werkelijk goed photographisch portret bijna tot eene onmogelijkheid maken. Voorcerst is het zonlicht zoo sterk, dat de gedeelten die in de schaduw zijn, zwarte vlekken worden, en de lichten ontaarden in witte vlekken zonder eenige de minste schaduw. De photograaf van een Kaffer kan zijne modellen niet plaatsen in een goed verlicht atelier, behoorlijk van gordijnen en gekleurd glas voorzien. Hij moet zijn toestel plaatsen hier of daar in een dorp, de inwoners photographeren zoo als zij in de open lucht staan of zitten en eene donker gemaakte hut gebruiken om zijne beelden te ontwikkelen.

Een goed portret te maken is buitengewoon moeijelijk. De Kaffers *willen volstrekt* hunne huid met vet insmeren, en hoe meer zij glimmen, hoe beter zij gekleed zijn. Nu is er, zoo als elk photograaf weet, niets lastiger om een goed beeld van te maken, dan eene ronde en gepolijste oppervlakte in de volle zonnestralen, en wanneer het slechts mogelijk ware het vet van de donkere ligchamen te verwijderen en ze zoodoende van hun glans te ontdoen, zou de kunstenaar zijn doel veel beter bereiken. De Kaffer-dames evenwel, oud zoowel als jong, verbeelden zich, even als bij ons, dat zij om gephotographeerd te worden, op haar best moeten gekleed zijn en versieren zich op eene wijze die voor haar de slechtste is om haar portret te laten maken. Zij nemen versch vet en wrijven zich in totdat zij glimmen als een pas gepoetste laars; zij doen alles aan wat zij van versierselen bezitten, halsketenen, gordels, armbanden enz., en rusten niet voordat zij zelven met haar voorkomen tevreden zijn. Eerst dan gaan zij naar den kunstenaar om zich te laten photographeren.

Zelfs wanneer zij dit gedaan hebben zijn zij rusteloos, nieuwsgierig en zenuwachtig en hoogstwaarschijnlijk zullen zij, juist wanneer het deksel van de lens is afgenomen, haar hoofd bewegen of zij worden bang en loopen gezamenlijk weg. In het geval van de twee meisjes, die op de afbeelding zijn voorgesteld, is de photograaf buitengewoon gelukkig geweest. Zij behoorden beide tot den stam, die tot opperhoofd den bekenden Gosa had, wiens afbeelding in het volgende hoofdstuk wordt aangetroffen. Zij zijn gekleed in hare dagelijksche kleeding en werkten, toen haar portret gemaakt werd, als dienstmeisjes in het huis van een Europeaan.

OUDE VROUWEN.

Ongelukkigerwijze is deze buitengewone schoonheid zeer voorbijgaande en wanneer een meisje den leeftijd bereikt heeft, waarin eene Europesche schoone in haar vollen bloei ontwikkeld is, is de eerste reeds begonnen oud te worden en hare vaste, buigzame en gracieuse vormen worden slap en wanstaltig. In de reeks van portretten,

die wij in het eerste hoofdstuk gegeven hebben, is dit verval duidelijk genoeg zigtbaar; eene vrouw van 20 jaren ziet er uit als eene van meer dan 40.

Het zwakste punt in de schoonheid van een Kaffersch meisje is gelegen in haar aangezigt; dat is naar onze Europesche begrippen nooit schoon. Het heeft meestal eene vrolijke, goedaardige uitdrukking, maar de jukbeenderen zijn te hoog, de neus te breed en de lippen veel te dik. De twee meisjes die op bladz. 16 zijn afgebeeld, behooren tot de schoonste, en niemand zal willen beweren, dat haar gelaat eenigermate in evenredigheid staat tot hare ligchamelijke vormen. Het kan zijn dat het korte, gekroesde, stugge, wollige haar, hetwelk zooveel van de zijden lokken eener Europesche schoone verschilt, een zekeren tegenzin inboezemt; maar zelfs wanneer zij het schoonste en meest gevulde haar hadden, zou men ze toch nooit mooi kunnen noemen. Het is waar, men wordt aan haar eigenaardig schoon gewend, en er zijn er die aan de wilde schoonheid van een Kaffersch meisje de voorkeur geven boven die van eene meer beschaafde, maar minder vurige, bedaardere Europesche. Weinige Europeanen zouden zich echter gevleid achten, wanneer men hun aangezigt op dezelfde lijn stelde met dat van een Kaffer van denzelfden leeftijd, en ditzelfde geldt voor de vrouwen zoowel als voor de mannen.

De snelheid waarmede de vrouwen bij de Kaffers vervallen, maakt dat zij onoogelijke voorwerpen zijn wanneer eene Europesche op haar schoonst is. Bij beschaafde volkeren ziet men in den ouderdom dikwerf eene vereeniging van eerwaardigheid en eenvoudigheid, die ons te gelijk eerbied en liefde inboezemen. Bij dit volk vinden wij echter niets, dat in den ouderdom het verlies van de schoonheid der jeugd vergoedt. Zij bezitten niet die niet te beschrijven bevalligheid die zoo karakteristiek is bij bejaarde, beschaafde vrouwen, en evenmin is er eenig spoor van die schoonheid van den geest, die als het ware door den uitwendigen vorm heenschemert. Eene voorname rede van dit onderscheid is welligt hierin gelegen, dat er in het eene geval geene de minste beschaving is van den geest, maar, wat er ook de rede van moge zijn, in hare jeugd is eene Kaffer-vrouw een Sylphide, in haar ouderdom eene heks.

HOOFDSTUK IV.

KLEEDING EN VERSIERSELEN. — KLEEDING DER MANNEN. — HUIDEN VAN DIEREN ZIJN HET VOORNAAMSTE ARTIKEL DER KLEEDING IN ZUID-AFRIKA. — DIEREN WIER BONT GEBEZIGD WORDT. — EEN MANTEL VERVAARDIGD VAN DE HUID VAN MEERKATTEN. — EEN ANDERE VAN DIE VAN JAKHALZEN. — NATUURLIJKE SMAAK IN DE KLEEDING. — BONTWERKERS VAN PROFESSIE. — NAALD DOOR DE KAFFERS GEBRUIKT. — HAAR LOMPE VORM EN AFMETINGEN. — HARE LEDEREN SCHEDE. — EENE FATSOENLIJKE NAALD EN HAAR DRAAGBAND VAN KORALEN. — SMAAKVOLLE RANGSCHIKKING DER KLEUREN. — DRAAD DIE BIJ DE KAFFERS GEBRUIKT WORDT. — WONDERLIJKE GRONDSTOF EN DE WIJZE OM DIE TE BEREIDEN. — HOE EEN KAFFER NAAIT. — DE GEWONE KLEEDING VAN EEN MAN. — DE SCHORT OF DE "STAARTEN." — KOPEREN KNOOPEN. — DE "ISINENE" EN DE "UMUCHA." — PORTRET VAN GOZA. — ZWAARLIJVIGHEID DER OPPERHOOFDEN. — GROOT TOILET EN NEGLIGÉ. — EEN KAFFERSCHE AIDE-DE-CAMP.

Nu wij de Kaffers beschreven hebben, zoo als zij zich van hunne kindschheid tot in hunne grijsheid vertoonen, zullen wij overgaan tot de kleeding die zij dragen en de versierselen waarmede zij hun donker gekleurd persoon trachten op te luisteren.

De keus der stoffen waarvan over het algemeen de kleeding vervaardigd wordt, hangt veel af van den aard der verschillende landstreken. In sommige landen gebruikt men linnen, in andere zijde en weder in andere katoen. In Zuid-Afrika en in een groot overig gedeelte van dit werelddeel wordt de kleeding, zoowel voor mannen als voor vrouwen, vervaardigd van huiden en het bont van sommige dieren. Het land heeft overvloed van wild, voornamelijk van Antilopen en deze, de verschillende soorten van Zebra's, de roofdieren, de apen en de ossen zijn de groote voorraadschuur, waaruit de Kaffer zijne kleeding haalt en waaruit hij ze oneindig kan variëren.

Een Kaffer is een bewonderenswaardige bontwerker. Hij geeft er zich buitengewone moeite voor en verkrijgt dan ook uitkomsten die door den besten Europeschen bontwerker met alle hulpmiddelen die dezen ten dienste staan, niet kunnen worden overtroffen. Het bont der Kaffers, zelfs dat wat zij bereiden uit eene stijve en stugge ossenhuid is zoo zacht en buigzaam als zijde en wanneer het doornat geweest is droogt het op zonder hard of stijf te worden.

Voor groote en dikke huiden wordt een bijzondere wijze van handelen vereischt. Eene koeijenhuid bijv. zal, wanneer zij droog is, zoo hard worden als eene plank en zelfs die van een leeuw wordt, wanneer zij gedroogd is, vrij stijf. De wijze nu, waarop zulke huiden bereid worden is bijna bespottelijk eenvoudig, terwijl het effekt dezer bereiding is, dat onze beste bontwerkers niet zulke goede artikelen kunnen leveren als de Kaffers.

Wanneer bijv. een Kaffer van eene koehuid een kleed moet maken, zal hij twee of drie zijner medgezellen vragen om hem te helpen. Zij gaan allen rond de huid zitten en schrappen haar zeer zorgvuldig af, tot dat zij haar van elk spoor van vet ontdaan en tegelijkertijd dunner gemaakt hebben. Dan rekken zij haar in iedere rigting uit, door er uit al hunne magt aan te trekken, over hunne knieën te halen enz., terwijl er dan zorg voor gedragen wordt, dat er geen stukje aan de bewerking ontsnapt. Onder al dit werk, dat natuurlijk voor hen een liefdewerk is, spreekt het van zelf, dat zij praten, zingen, rooken en snuiven. Indien zij dit ook niet doen konden, zouden zij niets uitvoeren en het werk aan hunne vrouwen overlaten. Wanneer zij nu de huid

zoo veel gekneed hebben als zij denken dat noodig is, gaan zij tot eene andere bewerking over. Zij nemen dan 8 of 10 op vleeschpennen gelijkende naalden en binden die tot een bundel te zamen en elke man wordt van een dezer bundels voorzien. De punten worden nu loodregt op de huid geplaatst en vervolgens wordt de bundel naalden tusschen de handen heen en weer gerold. Hierdoor worden de vezels der huid verscheurd en deze buigzamer gemaakt terwijl er tevens eene soort van nop op komt, die in sommige hunner kleedingstukken op "pluche" gelijkt.

Wanneer de naalden schaarsch zijn, worden de lange doornen der Acacia's zamen gebonden en op dezelfde wijze gebruikt. Ofschoon zij niet zoo sterk zijn, zijn de punten dezer doornen even scherp als ijzer en zijn voor het werk, hetwelk men er mede doen wil, even geschikt. Deze doornen van *Acacia's* worden bovendien nog voor eene menigte andere zaken gebruikt, zelfs tot bevordering der persoonlijke ijdelheid, daar zij, bij feestelijke gelegenheden tot versiering der haren gebezigd worden.

De huid is nu gereed om de zelfstandigheid te ontvangen die de looikuip vervangt en die haar werk in een zeer korten tijd doet.

Zoo als den lezer welligt bekend is, is de Acacia in Zuid-Afrika een zeer gewone boom. Het sap er van is zeer zamentrekkend en deelt zijne eigenschappen mede aan den bast, waardoor het vloeit. Ten gevolge hiervan zijn de blanken in Zuid-Afrika gewoon dezen bast op dezelfde wijze aan te wenden als men dit in Europa doet met de schors van den eik, en ondervinden zij, dat hij op huiden die in een sterk aftreksel er van geweekt worden, volkomen dezelfde uitwerking heeft. De inboorling evenwel gebruikt voor dit doel niet den bast en evenmin het langdurige en vervelende proces van het looijen, dat bij ons in gebruik is. De Acacia voorziet hem van eene stof, die aan alle vereischten eener looikuip voldoet, en die slechts een zeer klein gedeelte van den tijd in aanspraak neemt, die anders voor het looijen op de gewone wijze vereischt wordt.

De Acacia's worden voortdurend tot allerlei doeleinden geveld. Het harde hout wordt gebruikt om hutten te bouwen, om omheiningen rond de "Kraal" te maken, voor wagens enz. De wortel en het benedenste einde van den tronk worden echter in den grond gelaten en gaan, dank zij het klimaat en de menigvuldige insekten, weldra in verrotting over en kunnen dan als een roodachtig-geel poeder met de vingers worden fijngewreven. Dit poeder nu is uiterst zamentrekkend en wordt door de Kaffers tot bereiding van hun bont gebezigd, door dit er met de hand aanhoudend mede in te wrijven.

Een groote mantel wordt altijd gedragen met de harige zijde naar binnen en er is vooral ééne wijze om hem te dragen die voor zeer smaakvol gehouden wordt. Wanneer de mantel van verschillende huiden — bijv. die van den jakhals en luipaard — vervaardigd is, worden de koppen in ééne rij langs den bovensten rand geplaatst. Wanneer de Kaffer zich nu met zijn mantel kleedt, slaat hij dezen rand zoo om, dat hij eene soort van kraag vormt en doet hem aan, dat de koppen der dieren in eene rij langs zijne schouders vallen.

De korte tijd, waarin een Kaffer eene kleine huid bereidt, is werkelijk merkwaardig. Een Engelschman reisde eens in Zuid-Afrika en zag een jakhals rondwaren om voedsel. Aanstonds kwam hij af op den reuk van eenig vleesch, dat gebraden werd en kwam regt op den wagen aan, terwijl hij aan geen gevaar, maar enkel aan voedsel dacht. Een der Kaffers die de wacht bij den wagen had, zag het dier, nam een groote steen op en wachtte zijne komst af. Toen het nu digt bij het vuur was, gooide de Kaffer er met zoo veel juistheid met zijn steen naar, dat het dier bedwelmd op den grond viel. Ongeveer anderhalf uur later trok de wagen weer verder en zag men den Kaffer, die den jakhals gedood had, de bereide huid er van dragen.

De huid van dit dier is als bont hoog geschat, omdat zij dik en zacht is en de schoone zwarte schakeringen op den rug aan het kleed dat er van vervaardigd is, een schoon voorkomen geven.

Vele andere mantels of kleederen worden vervaardigd van de huid der Meerkat, een Zuid-Afrikaansche Ichneumon. Het is een schoon diertje, welks huid zacht en gevuld is. De kleur is over het algemeen roodachtig bruin; bij sommige exemplaren evenwel met donkere genuanceerde vlakken langs den rug, die naar de zijden in het grijsachtige overgaan.

Daar de Meerkat een zeer taai leven heeft en niet gemakkelijk gedood wordt, is er bijna geen enkele huid waarin niet een of meer gaten zijn, die in sommige gevallen zoo groot zijn, dat men er den vinger kan doorsteken. Wanneer men nu zulk eene huid beziet aan den binnenkant, dan ziet men, dat de Kaffer-bontwerker er cirkelvormige stukken heeft ingezet en dit zoo goed gedaan heeft, dat men aan de buitenzijde niet alleen geen spoor van eene opening ontdekken kan, maar zelfs niet kan vermoeden, dat er ooit een gat in geweest is. Het is merkwaardig hoe veel zorg er besteed wordt om de goede nuance er bij te vinden, wat te moeijelijker is, omdat het bont van de Meerkat bij verschillende individu's zoo aanmerkelijk in kleur verschilt en men dus een groot aantal huiden met elkander moet vergelijken om de juiste schakering te vinden.

Een mantel van deze huiden vervaardigd is verwonderlijk ligt en niemand zou vermoeden dat hij zoo warm was, wanneer hij er niet eerst de proef van had genomen.

Ofschoon elke Kaffer eenige kennis van het bereiden van huiden en van het ineen-

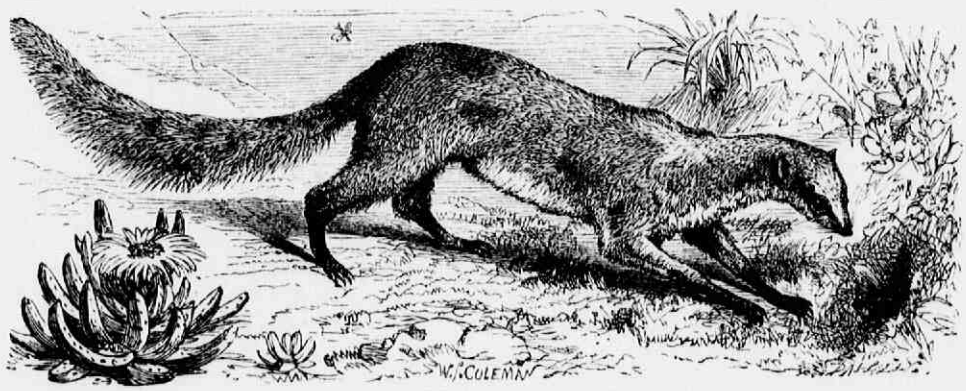

DE MEERKAT.

zetten er van heeft, zijn er sommigen, die hunne landgenooten hierin zoo ver overtreffen, dat zij algemeen als bontwerkers bekend zijn. Men kan op het eerste gezigt zien of een of ander kleedingstuk door een gewonen Kaffer of door zulk een bontwerker vervaardigd is.

Om twee stukken bont aan elkander te zetten, houdt de bontwerker ze zoo met de harige zijde naar binnen, dat de randen naauwkeurig tegen elkander komen. Nu beweegt hij zijne lange naald herhaalde keeren tusschen het bont heen en weer, om de haren naar beneden te drukken en te beletten, dat zij tusschen den draad komen. Dan boort hij er op een rij eenige gaten in en steekt door ieder van deze een peesvezel, zoodat hij in ieder gat een steek maakt. Wanneer hij nu zoo eenige gaten van een draad voorzien heeft, knoopt hij de draden achtereenvolgens een voor een vast, zoodat zijn werk niet los kan gaan, al wordt het op verschillende plaatsen getornd. Eindelijk wrijft hij den naad plat en wanneer dit goed gedaan is, liggen de stukken zoo vlak tegen elkander, dat men niet anders zou zeggen of zij waren een geheel.

De schrijver bezit een buitengewoon schoon exemplaar van zulk een mantel. Hij is gemaakt van de huiden van den grijzen jakhals, en ofschoon hij in het oog van een Europeaan niet zoo mooi is, als wanneer hij van het bont van den jakhals met zwarten rug was vervaardigd, is hij, in het oog van een Kaffer veel kostbaarder, omdat de grijze soort veel zeldzamer voorkomt.

Hij die dezen mantel maakte, mag werkelijk een kunstenaar genoemd worden. De lengte er van is 140 centimeters en hij is nagenoeg 2 meters wijd en derhalve zijn er een aantal huiden toe noodig geweest. Deze huiden nu zijn niet maar eenvoudig

vierkant afgesneden en zoo aan elkander genaaid, maar de vervaardiger had een stouter plan. Zoo als men weet, is de kleur der meeste dieren en ook van den jakhals het donkerst op den rug. Bij dezen gaat er over den rug eene donkere streep, die naar de zijden en onder den buik in een witachtig grijs overgaat. De bontwerker is nu hier van het idee uitgegaan om den mantel volgens hetzelfde beginsel en wel zóó te maken, dat hij er uitziet alsof hij uit één enkele groote huid bestond.

Voor het midden van den mantel heeft hij derhalve de donkerste huiden uitgezocht en deze zoo gerangschikt dat zij aan de zijden in grijs overgaan.

Dit is nu gedaan, niet alleen door de donkerste huiden in het midden te plaatsen en de ligtere aan de zijden, maar hij heeft de huiden tevens gesneden in langwerpige stukken van nagenoeg dezelfde grootte en deze zoo net aan elkander genaaid, dat de naden volkomen onzigtbaar zijn. Al de koppen zijn in eene rij aan den bovenrand geplaatst en kunnen, zooals wij reeds vroeger vermelden, als eene soort van kraag worden omgeslagen.

De onderkant van den mantel ziet er ook zeer bevallig uit. De grijze kleur gaat hier zeer schielijk over in zwart waardoor een rand ontstaat van ongeveer 10 centimeters breed. Deze is gemaakt van de huid der pooten, die zeer zwart zijn, aan elkander te naaien en deze aan den benedenkant van den mantel te bevestigen.

Het spreekt van zelf, dat een Kaffer geene handschoenen kent maar er zijn toch tijden in het jaar, dat hij eene bedekking voor zijne handen noodig heeft. Als een kind der zon kan hij geene koude verdragen en bij een weer, waarin de blanken in hunne dunste kleederen rondwandelen en zich in de ongewone koelte verheugen, zit de Kaffer in zijn warmsten mantel gewikkeld, boven het vuur nedergehurkt en is hij naar ziel en lichaam door de koude verlamd. Hierom maakt hij aan zijn mantel zekere aanhangsels die zijne handen eenigermate kunnen beschutten. Zes palm namelijk van het bovenste gedeelte hiervan en aan den buitenrand zijn er een paar kleine vleugels of uitsteeksels, die ongeveer 30 centimeters lang en 20 centimeters breed zijn. Wanneer nu de Kaffer zich met zijn mantel bekleedt, keert hij het bovenste gedeelte om, om den kraag te vormen, keert de harige zijde naar binnen, grijpt met elke hand een van deze uitsteeksels en slaat hem om den schouder. Zoo worden zijne handen voor de koude beschermd en is het bovenste gedeelte van zijn ligchaam geheel bedekt. Van voren reikt de mantel tot aan zijne knieën en ter zijde en van achteren ongeveer een 30 centim. lager.

De geheele rand van den mantel is aan de binnenzijde geboord met eene smalle strook van eene dunne maar sterke huid om het inscheuren te beletten. Deze strook bereidt hij op de volgende wijze. De huid van een of ander dier, gewoonlijk van eene Antilope, wordt opgerold en onder den grond begraven, tot zij in zekeren staat van ontbinding gekomen is. Dan wordt zij te voorschijn gehaald en door den Kaffer gespleten. Hij steekt er namelijk zijn mes tusschen en scheurt, met een sterke ruk, het binnenste vlies er af. Indien dit zich niet schielijk afscheidt, wordt de huid op nieuw voor een paar dagen begraven.

De mantel die zoo even beschreven is werd gemaakt door Bechuana's en niet door Lulu's. De laatsten gebruiken hiervoor eenvoudig eene zacht bereide koehuid. De eigenaardige wijze om eene huid te bewerken wordt "fijnwrijven" genoemd, welligt omdat zij eenige overeenkomst heeft met het wrijven van eene of andere zelfstandigheid in een mortier, in tegenstelling van het stampen er van. In iedere hand wordt eene handvol van de huid zóó genomen, dat er aan de vleeschzijde 2 of 3 plooijen gevormd worden. Deze plooijen worden dan op eene eigenaardige wringende beweging over elkander gewreven, die eenige overeenkomst heeft met die van de krop bij graanetende vogels.

Van dergelijke huiden maakt de Kaffer ook eene soort van zak, waarin hij zijne pijp, zijn tabak en verschillende andere kleinigheden bergt. Deze zak, die populair knapzak genoemd wordt, wordt niet op den rug gedragen, maar op zijde. Hij wordt vervaardigd van de huid van een klein dier, een haas bijv. en is zeer eenvoudig. Wanneer de Kaffer het dier gedood heeft, stroopt hij er de huid af door er eene snede in te maken, niet langs den buik, zooals dit gewoonlijk geschiedt, maar van den eenen achterpoot tot den anderen. Dit afstroopen heeft plaats door trekken en stooten, waarbij de

huid natuurlijk omgekeerd wordt. Zij wordt dan op de gewone wijze bereid, met het haar naar binnen en wanneer deze bewerking is afgeloopen, worden de bek, de ooren en de oogleden digtgenaaid en de huid omgekeerd. Nu worden aan de achterpooten riemen bevestigd zoodat men den zak over zijn schouder kan slingeren.

De inboorlingen gebruiken deze zakken tot alle mogelijke doeleinden, waarvan sommige, naar onze begrippen, nog al vreemd zijn. Er is reeds vermeld, dat een Kaffer alle kleine zaken die hij bezit, zooals pijp, tabak en andere kleinigheden in een zak bewaart. Wanneer hij nu bij geluk een bijennest ontdekt, keert hij zijn knapzak om, om hem van tabakskruimels en dergelijke te reinigen en gaat dan op de bijen los. Is hij nu bij de honigraten gekomen, dan neemt hij ze uit het nest, steekt ze in den zak en gaat met zijn buit heen, zonder dat hij er om geeft, hoe zijn zak er van binnen uitziet.

De bekwaamheid van een Kaffer in het naaijen is te merkwaardiger, wanneer wij den eigenaardigen draad en de naald, die hij gebruikt, in aanmerking neemt.

De naald gelijkt niet in het minst op de fijne en dunne werktuigen, die door Europesche naaisters gebezigd worden. In de eerste plaats heeft zij geen oog en ten tweede heeft zij meer van eene vleeschpen dan van eene naald.

Nevenstaande afbeelding stelt de gewone naald van een Kaffer voor. De lengte dezer naald is rijkelijk 10 centimeters en zij wordt gelijkmatig dunner naar de punt. De kop is voorzien van onderscheidene cirkelvormige insnijdingen, waardoor men haar beter met de vingers kan vasthouden en haar die draaijende beweging geven, waarmede de huid doorboord wordt. Sommige naalden zijn echter veel grooter en zouden als de "stylus", dien de ouden gebruikten om mede te schrijven, de plaats van een dolk kunnen vervangen.

Daar de Kaffer zijne naald gaarne bij zich heeft maakt hij er eene schede of koker om van leder. In deze scheden is eene groote verscheidenheid. De eenvoudigste zijn strookjes huid die om de naald gerold worden en waarvan dan de rand wordt vastgenaaid.

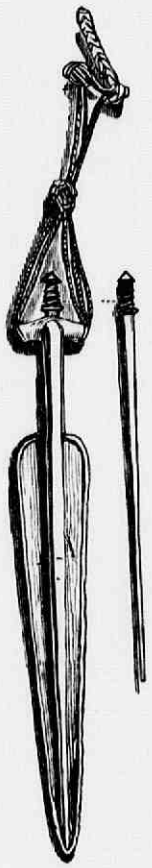

NAALD EN HARE SCHEDE.

Het afgebeelde voorbeeld is meer zamengesteld. Een stuk ruwe huid is gesneden in den vorm eener speer-punt, terwijl zij op ongeveer 2½ centimeters van het einde in een dwars stuk uitloopt. De naald is nu op het leer gelegd, hetwelk er zoo omheen wordt gewerkt, dat de naald geheel in eene plooi er van verborgen is. Nu worden de randen dezer plooi aan elkander genaaid, en terwijl het leer nog vochtig is worden de naden zoolang geklopt dat de steken niet meer zigtbaar, maar in het leer verborgen zijn. Het dwarsche stuk wordt dan opgerold en vastgenaaid, zoodat het eene soort van koker vormt. Door dezen koker steekt de Kaffer dan drie als een koord in elkander gedraaide strookjes leder en knoopt ze aan elkander. De knoop die hierin gelegd is, is een van die zamengestelde knoopen, waarvan de Kaffers zooveel houden en die veel op die der zeelieden gelijken.

Fig. 1 van de volgende afbeelding is eene naald, die medegebragt is door Jackson. De naald zelf heeft den gewonen vorm, ofschoon zij veel grooter is dan die, welke zoo even beschreven is, maar aan hare schede en versierselen heeft de eigenaar al zijn vernuft ten koste gelegd.

De schede is van leder, dat gevouwen en gekneed is op eene eigenaardige wijze, die gemakkelijk kan worden nagevolgd, wanneer men eene dunne buis rolt van papier en deze van 3 centimeters tot 3 centimeters, maar telkens in eene tegenovergestelde rigting tusschen vinger en duim plat drukt. Wanneer men nu veronderstelt dat de buis van nat leder is, en dat er eene goed geoliede naald ingestoken is, dan ver-

krijgt men eene schede met regthoekig op elkander staande uitsteeksels en verdiepingen.

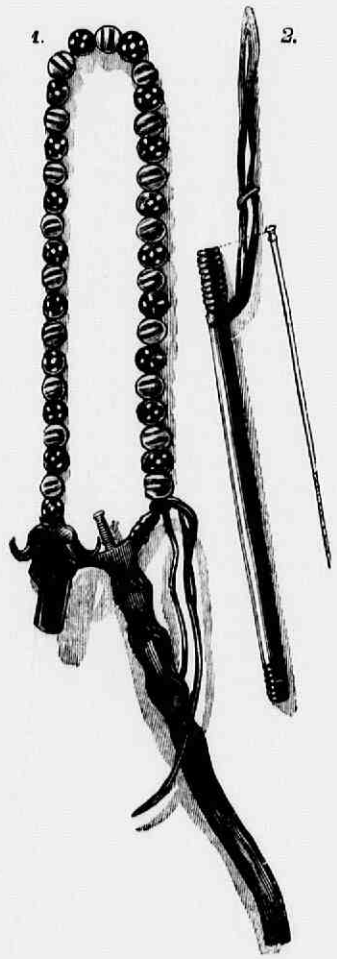

NAALDEN EN SCHEDEN.

Het snoer van koralen, waarmede de naald om den hals moet hangen is zeer smaakvol. De koralen zijn, om de andere, de eene wit met scharlaken ringen de andere blaauw met groote witte vlekken, en het geheel maakt eene zeer bevallige tegenstelling met de huid van den Kaffer. Het voornaamste gedeelte der schede is echter het versiersel bij den kop van de naald. Dit is een stuk van een Rhinoceros-hoorn, dat gesneden is in den vorm van een Buffel-kop met een gedeelte van den hals. De vaardigheid waarmede de kunstenaar — want hij verdient werkelijk dezen naam — zijne stugge grondstof bewerkt heeft, is werkelijk bewonderenswaardig. De vlugt der horens van het dier heeft eene stoutheid van lijnen en eene vrijheid van uitvoering, die men bij een wilden niet zou verwachten. Dat hij eene naauwkeurige afbeelding zou maken van een dier, waarmede hij zoo bekend is, was wel waarschijnlijk, maar dat hij met het lemmer van zijne assagaai zulk een kunststuk zou kunnen vervaardigen was niet te denken.

Naast deze naald is eene andere afgebeeld, waarvan de schede, in plaats van uit leder, uit hout is vervaardigd. Het is een houten buisje, aan eene zijde gesloten, en waarvan de beiden einden met eene strook leder omwoeld zijn.

Daar de Kaffers nu naalden bezigen zooals wij beschreven hebben, is het duidelijk, dat zij ook geene gewone draden kunnen gebruiken, omdat een katoene draad niet goed door het leder zou gaan, en hierom nemen zij even als voor hunne kleederen, zoo ook voor de draden waarmede deze genaaid worden, hunne toevlugt tot het dierenrijk. De draden worden vervaardigd van de pezen van verschillende dieren; de beste zijn die van de pezen van den nek eener Giraffe.

Wanneer deze vreemde draden, die stijf, hoekig en elastiek zijn, moeten gebruikt worden, weekt men ze eerst in heet water tot zij geheel zacht zijn en klopt ze dan tusschen twee steenen. Hierdoor worden zij in dunne vezels verdeeld, die men op deze wijze in iederen graad van sterkte en fijnheid kan verkrijgen. Het is verbazend hoe sterk zulk een draad is in vergelijking van zijn diameter; hij overtreft in dat opzigt zelfs het zijdegras van Guiana.

Wanneer een Kaffer nu wil naaijen, maakt hij eenige draden klaar, hurkt op den grond neder, neemt zijne naald en boort twee gaten in den rand van het kleed waaraan hij werkt. Dan steekt hij er den draad door en boort op nieuw twee gaten. Hij haalt de draden telkens een voor een aan en zijn werk vordert zoo langzaam, dat eene Europesche naaister er niet van zou kunnen leven, maar wat zeer goed is in Afrika, omdat tijd daar geene de minste waarde heeft. Daar hij nu werkt met vochtige draden in natte huiden, volgt hier uit dat de naden onder het droogen oneindig sterker worden.

Ofschoon nu het werk langzaam vordert — eene naaimachine staat gelijk met honderd Kaffers of daaromtrent — wordt het echter verrigt met eene stevigheid die door eene machine nimmer kan geëvenaard worden.

Wij zullen de beschrijving van de kleeding eens Kaffers beginnen met de gewone van een man. Tot dat hij den mannelijken leeftijd bereikt heeft, breekt de Kaffer zijn hoofd met zulk eene overbodige weelde als kleederen niet. Hij moge kralen en versierselen dragen, maar wordt met hetgeen wij onder kleederen verstaan, niet lastig gevallen. Wanneer hij echter een man wordt, begint hij het eigenaardige schort te dragen, dat men op elke afbeelding van Kaffers kan waarnemen. Dit kleedingstuk

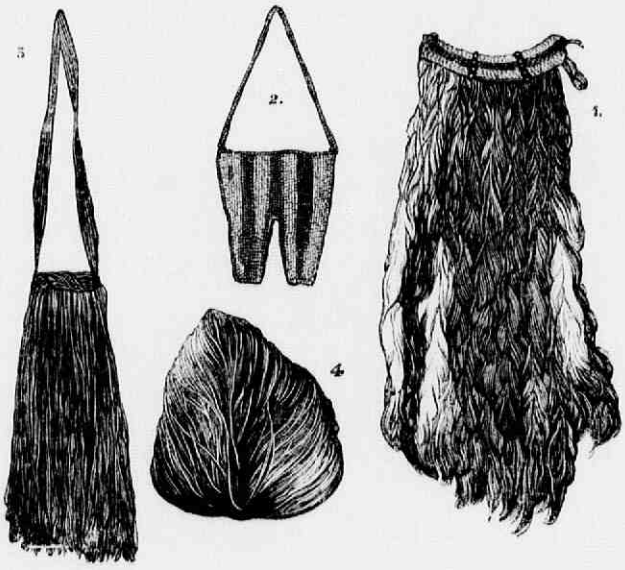

ARTIKELEN VAN DE KLEEDING DER KAFFERS.

wordt verondersteld vervaardigd te zijn van staarten van dieren en wordt door Europeanen gewoonlijk zoo genoemd. In plaats dat men derhalve zegt, dat een man zijn kleed of zijn schort heeft aangetrokken, zegt men, hij heeft "zijne staarten" aangedaan.

Het is opmerkelijk, dat dit kleedingstuk over een groot deel van Afrika gedragen wordt en aan beide sexen gemeen is, ofschoon het in bijzonderheden aanmerkelijk verschilt. Het beginsel is een gordel om het middel met onderscheidene riemen of strooken huid hieraan bevestigd, en dit karakteristieke kleedingstuk ontmoet men tot Egypte toe. Inderdaad vormen koorden of riemen een groot deel, niet alleen van de kleeding, maar ook van de versierselen van een Kaffer, zoo als wij aanstonds zien zullen.

Het schort der mannen wordt "Isinene" genoemd en, zoo als reeds is aangemerkt, verondersteld van de staarten van gedoodde luipaarden, leeuwen of buffels vervaardigd te zijn, en is eene trophee van den moed en een bewijs van den goeden smaak van hem die het draagt. Somtijds, doch zeer zelden, ontmoet men er een dat werkelijk van zulke staarten gemaakt is, omdat er maar weinig Kaffers zijn, die genoeg wilde dieren gedood hebben om de "Isinene" van hunne staarten te maken. Numero 1 in de afbeelding is met verschillende andere voorwerpen, na den laatsten Kaffer-oorlog medegebragt door kapitein Drayson. Het bestaat uit strooken van de huid van apen, die elk omtrent 3 à 4 centimeters breed zijn. Deze strooken zijn om den anderen aan beide zijden half doorgesneden en dan ineengerold, zoodat zij harige cilinders vormen en zij blijven in deze positie tot zij hard en stijf zijn geworden. Het schort in de afbeelding heeft 14 strooken, die elk ongeveer 40 centimeters lang zijn, maar de middelste zijn 5 of 6 centim. langer.

De strooken of "staarten" worden aan het boveneinde stevig aan een breeden gordel van dezelfde stof vastgenaaid, die zoo met roode en witte koralen bedekt is, dat men het leder niet meer zien kan. Dwars over den gordel zijn twee rijen, kegelvormige, koperen knoopen. Deze knoopen stelen eens Kaffers hart. Hij kan er niet te veel van hebben en het is zijn vreugde en trots ze zoo glimmend te poetsen als slechts mogelijk is. Bijna alle voorwerpen die tot versiering of de kleeding van Kaffers van beide sexen behooren, hebben ten minste één koperen knoop, althans wanneer deze voorwerpen zorgvuldig vervaardigd zijn.

POPPEN.

Zoo lang de Kaffer zit of staat, hangt de "Isinene" tamelijk gracieus en herinnert ons aan den "sporran" of huiden-zak der Hooglanders. Maar wanneer hij loopt, en vooral als hij in volle vaart voortsnelt, vliegen de staarten in alle mogelijke rigtingen en maken een belagchelijk effekt, bijna als of er een bundel levende palingen of slangen rond zijn middel waren gebonden.

Indien een Kaffer te gemakkelijk is, om een stel "staarten" te maken, snijdt hij zijne "Isinene" eenvoudig uit een stuk huid.

Een voorbeeld hiervan ziet men in bovenstaande afbeelding, die een paar figuren voorstelt, een Kaffer en zijne vrouw, die door een inboorling van leder gemaakt zijn. De man, aan de regter zijde, draagt behalve de "Isinene" eene soort van korten mantel over zijne schouders.

De meeste mannen dragen van achteren een kleiner duplicaat van dit schort; dit tweede schort wordt de "Umucha" genoemd en bestaat meestal uit een enkel stuk huid. Zijn gebruik is echter niet algemeen en over het geheel bekommert zich de Kaffer, wanneer hij in zijn eigen kraal of dorp is, weinig om "Isinene" of "Umucha" en houdt hij het er voor, dat hij genoeg gekleed is met een halssnoer en eene snuifdoos.

De afbeelding op bladz. 27 geeft ons een goed denkbeeld van een Kaffer van rang in zijne gewone kleeding. Het is het portret van Goza, het welbekende opperhoofd der Zulu's, wiens naam bij het bezoek van prins Alfred van Engeland aan de Kaap, zoo zeer op den voorgrond kwam. Hij is een van de magtigste opperhoofden der Zulu's en kan ieder oogenblik vijf à zes duizend geoefende en gewapende krijgslieden in het veld brengen. In het dagelijksch leven echter, kan men hem, door geen enkel onderscheidingsteeken van den minsten zijner onderdanen onderscheiden. Een geoefend oog zou evenwel bij den eersten oogopslag zijn rang kennen, zelfs al had hij niet eens zijne "staarten" aan. Hij is dik en dit zijn in Kafferland alleen de opperhoofden. Deze zijn hiertoe inderdaad ook alleen in de gelegenheid, omdat de Kaffers van ondergeschikten rang altijd zoo druk bezig zijn en zoo ongeregeld gevoed worden, dat zij geene gelegenheid hebben om vet te worden.

Een opperhoofd heeft niets hoegenaamd te doen en wanneer het in menschelijke magt ligt om zijne bevelen te volvoeren, worden zij uitgevoerd. Tchaka gaf eens bevel aan zijne krijgslieden om ongewapend een leeuw te grijpen en zij deden het; het spreekt van zelf dat er hierbij een aantal van hen het leven inschoten. Het opperhoofd kan, wanneer hij wil, den geheelen dag soep en vleesch eten en meestal wil hij het. Hij kan ook zooveel bier drinken als hij verkiest en heeft altijd een vat met dezen drank gevuld, bij de hand. Panda, de koning der Zulustammen was zoo dik, dat hij naauwelijks voort kon waggelen.

Wat Goza betreft, hij is een rijk man die groote kudden en een groot aantal vrouwen bezit; deze munten, naar onze begrippen, wel niet uit door schoonheid maar vertegenwoordigen ieder een aanmerkelijk aantal koeijen. Hij regeert onbeperkt over vele

duizenden onderdanen en heft schatting van hen. Toch kleedt hij zich bij gewone gelegenheden geheel als zijne onderdanen en is zijne woning volkomen gelijk aan de hutten waaruit een dorp bestaat. Wanneer hij zich echter officieel vertoont, verandert hij zijne wijze van kleeding geheel en is in al den luister zijner barbaarsche heerlijkheid, werkelijk prachtig. Wanneer hij met beschaafden in aanraking komt, houdt hij er van om ook op Europesche wijze gekleed te zijn, met een zijden hoed, een rooden

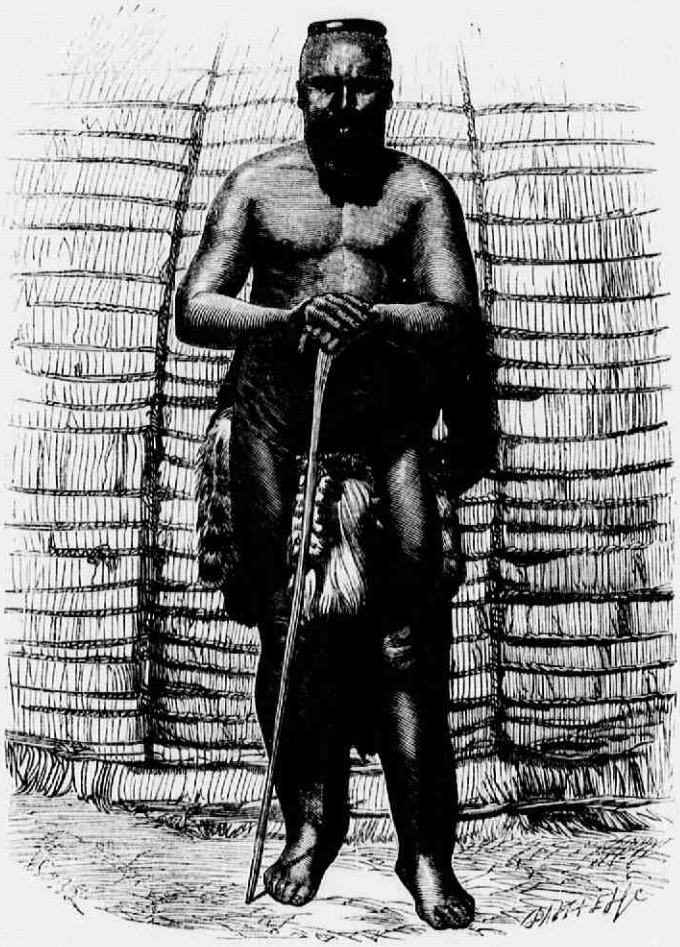

HET OPPERHOOFD GOZA IN NEGLIGÉ.

rok en kaplaarzen en wordt hij, wanneer hij uitrijdt, vergezeld van een Adjudant, gekleed met een steek met witte veeren en niets anders.

Een portret van Goza in zijne volle oorlogskleeding vindt men in het hoofdstuk over de wijze van oorlogvoeren der Kaffers.

HOOFDSTUK V.

VERSIERSELEN GEDRAGEN DOOR DE MANNEN. — KORALEN, KNOOPEN EN KOORDEN. — MODE-KLEUR DER KORALEN. — GOEDE SMAAK DER KAFFERS. — GRILLEN DER MODE. — DE JONGE KRIJGSLIEDEN VAN GOZA. — OPMERKELIJK VERSIERSEL VAN KORALEN. — EEN HALF HALSSNOER. — EEN KORALEN ARMBAND EN DE WIJZE WAAROP HIJ VERVAARDIGD WORDT. — EEN GOEDKOOPE HALSKETEN. — TWEE MERKWAARDIGE HALSSNOEREN. — VERSIERSELEN VAN RIEMEN. — OSSENSTAARTEN GEBEZIGD ALS VERSIERSELEN EN AANWIJZINGEN MET BETREKKING TOT DEN RIJKDOM VAN HUN EIGENAAR. — SCHEDELS TOT HET ZELFDE DOEL GEBRUIKT. — EEN JONGE KAFFER IN GROOT KOSTUUM. — MERKWAARDIGE HOOFDVERSIERSELEN. — DE "ISSIKOKO" OF HOOFDRING. — RIDDERLIJKHEID DER KAFFERS. — HUN SCHILDERACHTIG VOORKOMEN. — HET OOG EN DE NEUSGATEN. — REUK DER KAFFERS. — ZINDELIJKE GEWOONTEN DER KAFFERS. — EENE ANDERE WIJZE OM HUIDEN TE BEREIDEN. — DE DEKEN EN DE MANTEL. — ARM- EN ENKELBANDEN. — EEN EENVOUDIGE ARMBAND VAN GRAS. — IVOREN ARMBANDEN EN HOE ZIJ GEMAAKT WORDEN. — KORALEN ARMBANDEN. — METALEN DITO. — EENE OUDE KONINKLIJKE METALEN ARMBAND. — IJZEREN ARMBANDEN. — EEN NIEUW METAAL. — ZIJNE AANNEMING DOOR DE OPPERHOOFDEN. — VREEMD BIJGELOOF EN HET AFSCHAFFEN VAN HET METAAL. — DOOD VAN DEN ONTDEKKER.

De versierselen die door een Kaffer gedragen worden, kunnen in drie woorden worden opgesomd: kralen, knoopen en koorden of riemen en dikwijls worden zij bij het vervaardigen van een versiersel allen te gelijk gebruikt. Alle koralen komen van Europa en er heerscht even veel mode in als onder de edelgesteenten bij beschaafde volkeren. De Kaffers willen niets te doen hebben met koralen die niet met hunne donkere huid contrasteren, zoo dat koralen, die zelfs in Europa hoog zouden geschat worden, door den armsten Kaffer zelfs niet zouden worden aangezien. Donker blaauw bijv., is volstrekt niet in achting, terwijl licht, hemelsblaauw in groote gunst staat. De koralen waar in wit en rood is hebben de meeste waarde, en wanneer het mogelijk was koralen te maken, die de verblindende witheid der sneeuw vereenigden met de gloeijende kleur der roode Verbena, zoude men er in het Kafferland bijna iederen prijs voor kunnen krijgen.

De grilligheid der mode is onder de Kaffers bijna even groot als bij de Europeanen en de koralenhandel is daarom zeer onzeker; koralen die het eene jaar voor een hoogen prijs gekocht worden, zijn soms in het volgende hare vracht niet waard. Er is echter een regel, die door hen, welke bij de wilden koralen als ruilmiddel gebruiken, moeten in het oog houden, namelijk dat de koralen altijd een kontrast moeten maken met de kleur der huid. Nu zijn de Kaffers in den regel zeer donker chocolaad-kleurig, en indien hij, die met deze stammen handel wil drijven, goede zaken wil doen, kan hij niet beter doen dan de uitwerking zijner koralen op een, als een Kaffer gekleurd beeld, te beproeven. Koralen kunnen voor een wilden niet te schitterend zijn en bijna alle kleine artikelen, die in den zonneschijn goed glinsteren, zullen een gereeden aftrek vinden.

Wanneer de Kaffer zich nu, het zij door ruiling met andere goederen of door arbeid, koralen verschaft heeft, gaat hij er toe over om er zich mede te versieren. Op eene photographie, die eene groep jonge krijgslieden van het leger van Goza voorstelt, ziet men er die snoeren koralen om hun hals hebben die stellig verscheiden ponden wegen, terwijl anderen eene breede sjerp van koralen over hun schouder dragen die veel op

dien van een Infanterie-officier gelijkt. De gewone wijze om ze te dragen is in snoeren om den hals, doch een Kaffer met een weinig verbeeldingskracht verzint verschillende andere wijzen. Indien hij sommige zeer groote en zeer witte koralen bezit, zal hij ze om zijn voorhoofd binden, juist boven de wenkbraauwen, terwijl hij er enkele over zijn neus en anderen naast zijne oogen laat bengelen. Op de afbeelding op bladz. 32 fig. 1 ziet men eene sjerp die niet alleen van koralen gemaakt is die eenigzins overeenkomt met die, welke wij zoo even vermeld hebben. De grond er van bestaat uit een groot aantal kleine snoeren die naast elkander gelegd zijn en, van afstand tot

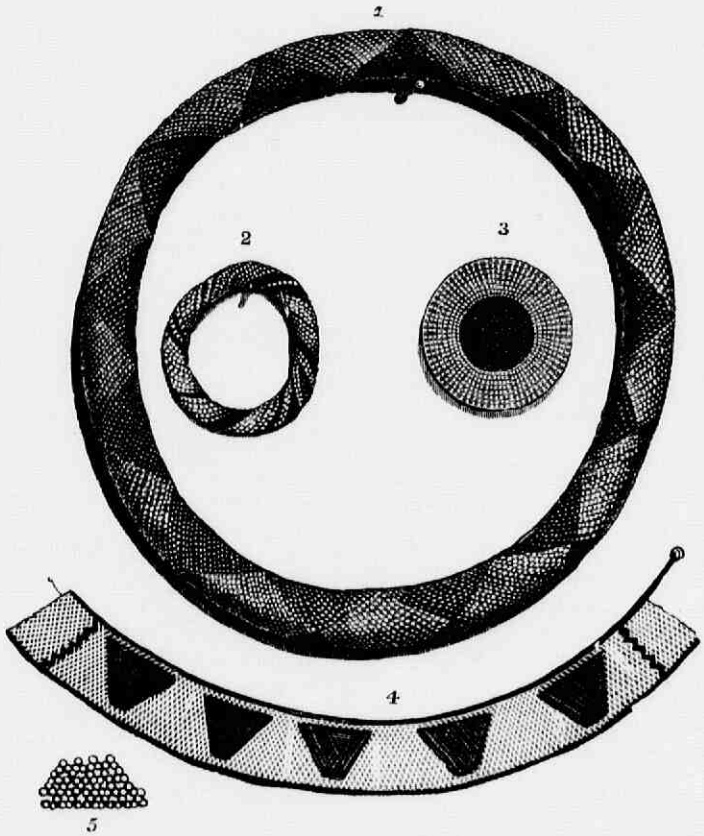

VERSIERSELEN DER KAFFERS.

afstand, door ringen van verschillend gekleurde koralen omgeven zijn, waarvan die aan de einden wit en de andere scharlaken, rose en groen zijn. Hare lengte bedraagt omtrent 170 centimeters.

De groep van versierselen die op bovenstaande afbeelding is voorgesteld is zeer interessant. Het ronde voorwerp met het donkere middelpunt is een holle kegel of liever een Maleische hoed en is gemaakt van leder, dat nat gevormd en genaaid en van binnen zoo met koralen bedekt is, dat men van het leder niets meer zien kan. De koralen van het midden zijn rood en de andere wit. Dit versiersel wordt op de borst gedragen en is naar alle waarschijnlijkheid een zeer onhandig sieraad. Wanneer de *buitenzijde* met koralen versierd was, zou het ligt te begrijpen zijn, dat het gemakkelijk op de borst zou blijven hangen. Nu echter de punt op de borst moet rusten,

kan het niet anders of het moet op eene lastige wijze heen en weer slingeren. Fig. 4 van de afbeelding is een halve halsketen, die bij de Kaffers zeer gezocht is. Aan elken bovensten hoek wordt een koord bevestigd en in den nek vastgemaakt, zoodat er op den rug van den persoon, die haar draagt geene koralen gezien worden. De grond van deze halsketen is wit en de figuren er van zijn verschillend gekleurd. Langs den onderkant loopt eene smalle streep roode koralen. De keten is gemaakt als een soort van netwerk, waarvan koralen de mazen zijn, zoodat, wanneer het bij de bewegingen van het ligchaam insgelijks bewogen wordt, het licht er doorheen schijnt, wat een aardig effekt te weeg brengt.

Fig. 2 in dezelfde afbeelding is een armband, insgelijks van koralen. De koralen zijn aan draden geregen en dan in elkander gedraaid, zoodat zij een los koord vormen. De verschillende snoeren zijn verschillend gekleurd en met zeer veel smaak geschikt, zoodat zij wanneer zij in elkander gedraaid zijn, eene zeer goede uitwerking doen.

KORALEN.

In nevenstaande afbeelding ziet men eenige van de meer gewone koralen. Zij zijn krijt-wit en tamelijk goed geslepen. Hun vorm is langwerpig en hunne eenige waarde is, dat zij goed tegen de donkere huid van den Kaffer afsteken. Sommige jonge lieden zouden echter zeer verheugd zijn in het bezit van een stel van zulke eenvoudige koralen, want koralen zijn in het Kafferland geld en worden niet zonder arbeid verkregen. Een of ander sieraad willen zij toch hebben en indien zij geene koralen kunnen krijgen, dragen zij iets anders wat deze zoo goed mogelijk kan vervangen. Dikwijls gebruiken zij hiervoor noten, die zij slechts voor het oprapen hebben. In iedere noot wordt juist boven het dunste einde een gat geboord, zoodat zij digt tegen elkander aanzitten en goed naar buiten uitsteken, zonder het koord te doen zien waaraan zij geregen zijn. Zij liggen zoo digt tegen elkander aan, dat eene halsketen, die maar juist over het hoofd kan, uit meer dan honderd noten bestaat.

De twee halsketens die op bladz. 31 zijn afgebeeld, doen ons zien, hoe de inboorlingen er toe gekomen zijn om eerst eene halsketen te vervaardigen van tanden en koralen, en die dan na te volgen in metaal. N°. 1 is geheel gemaakt van koralen en tanden. Op 6 of 7 zeer dunne riemen zijn niet zeer groote zwarte koralen geregen. Deze worden, om de 3 of 4 centimeters, om den anderen afgewisseld met groote koralen en tanden. De koralen zijn wit, met helder blaauwe stippen. De tanden zijn de hondstanden van Luipaarden en andere Felis-soorten, en zitten in groepen van 3 tot 5 bij elkander. In iedere tand is een tamelijk groot gat geboord en alle riemen hier doorheen gestoken.

N°. 2 is van een geheel anderen aard, en hetzij deze halsketen door denzelfden kunstenaar gemaakt is of niet, ziet men toch dat hetzelfde beginsel gevolgd is. Het eerste versiersel behoorde aan een man, die een groot jager was en die de tanden der verslagen Luipaarden droeg als zegeteekenen van zijn moed en geluk. Hij zou even zoo goed de huiden der dieren dragen en geene gelegenheid laten voorbijgaan om te toonen wat hij verrigt had. Wij willen echter veronderstellen dat een Kaffer, die eenig begrip had van het bewerken van metalen, het halssieraad zag, en dat daardoor het verlangen in hem opkwam om een dergelijk te bezitten. Tanden van Luipaarden kon hij natuurlijk niet krijgen zonder het dier zelf te dooden, omdat hij die zulk een feit bedreven had, er nimmer toe zou komen om de bewijzen zijner dapperheid aan een ander te verkoopen. Zoo kwam hij er derhalve toe om het begeerde sieraad, zoo goed als hij kon, na te maken; en al bezat hij niet de vaardigheid en den moed van den jager, kon hij toch in allen gevalle eene halsketen maken, die in vorm met dien van zijn medgezel overeenkwam, veel meer in het oog liep en tevens eene belangrijke innerlijke waarde bezat.

Nu maakte hij zijne smederij in orde en vervaardigde zijn eigen brons, koper of klok-metaal op eene wijze, die later beschreven zal worden en goot een aantal kleine cilinders. Deze smeedde hij met zijn oorspronkelijken hamer, tot hij ze zoo goed mogelijk den vorm van Luipaard-tanden gegeven had. Nu hij zoo van het materiaal voor zijne halsketen voorzien was, begon hij deze in elkander te zetten. Eerst reeg hij eenige snoeren van krijtwitte koralen en liet hierop een koperen tand volgen. Naast dezen plaatste hij eene groote doorschijnende glazen koraal, robijnkleurig met witte stippen. Vervolgens komt er weder een tand, dan weder snoeren witte kralen en zoo vervolgens, tot de keten klaar is. Om zijne halsketen een schijn van waarheid te geven, sneed hij een stuk been in den vorm van een grooten tand en reeg dien in het midden, zoodat hij hem op de borst kwam te hangen.

Het is werkelijk een fraai stuk werk en moet bij het dragen een goed effect doen. De kleuren zijn met een uitstekenden smaak gekozen, daar niets er op eene donkere

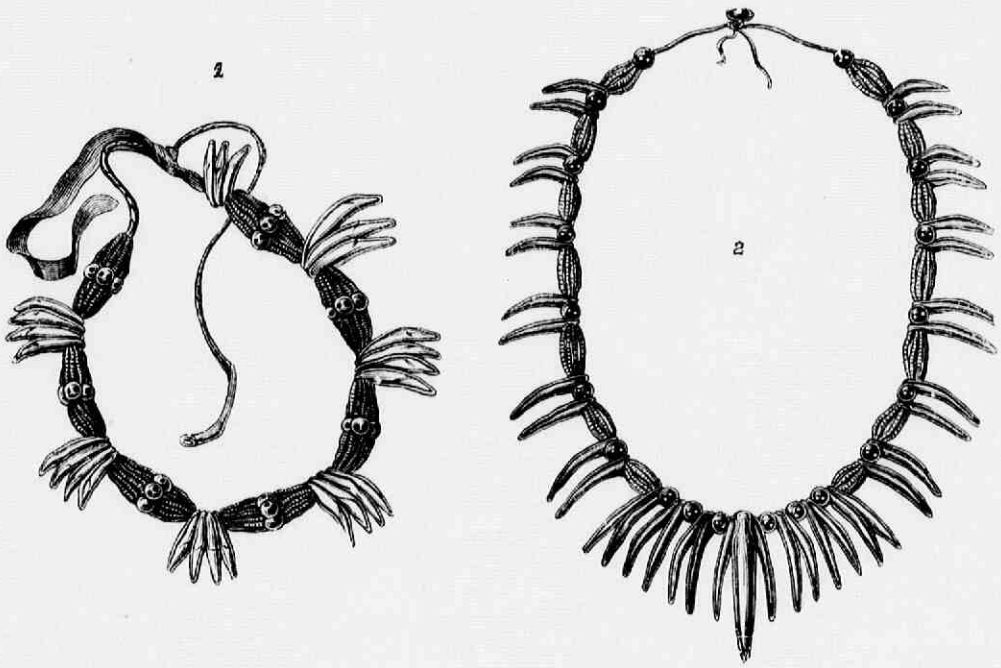

HALSKETENEN VAN KORALEN EN TANDEN.

huid beter kan uitzien dan wit en rood. Bovendien zijn de metalen tanden zoo gepolijst, dat zij helder in de zon glinsteren en op den afstand van enkele voeten het oog verblinden. Beide halsketens zijn van de verzameling van kolonel Lane Fox.

Het is een merkwaardig feit, dat een goede smaak in de kleur, al is het dan niet in de grondstof, aan het ras schijnt te zijn aangeboren, in weerwil van de weinige kleederen, die door beide sexen gedragen worden. Wanneer zij ten deele beschaafd zijn, en vooral wanneer zij aan een' of anderen zendeling slechts eenigzins ondergeschikt zijn, nemen zij een gedeelte der Europesche kleeding aan. De mannen, wier garderobe gewoonlijk tot een hemd en broek beperkt is, hebben voor hunnen smaak in de kleeding weinig speelruimte, maar de vrouwen trachten altijd deze eigenschap in meerdere of mindere mate te ontwikkelen. Zij pogen altijd, hetzij in de kleur der rokken die zij dragen, of in de meestal meer eenvoudige tint van den doek, dien zij zich om

het hoofd wikkelen, eene combinatie van kleuren te verkrijgen, die met hare huidkleur in overeenstemming is.

Het is misschien gelukkig dat dit het geval is, want het aannemen der Europesche kleeding is, uit een oogpunt van kunst, volstrekt niet in het voordeel van een Kaffer of van elk individu met eene donkere huid; en het is een opmerkelijk feit, dat zij, hoe beter de kleederen zijn, er des te slechter uitzien. Een jonge Kaffer, die niets aan heeft als het weinige bont, dat hij gewoonlijk draagt, beweegt zich vrij en veerkrachtig en men ziet het hem aan dat hij een van de heeren der schepping is. Maar zoodra hij de Europesche kleederdragt aanneemt, verliest hij elk spoor van waardigheid en zelfs zijn gang is minder geworden.

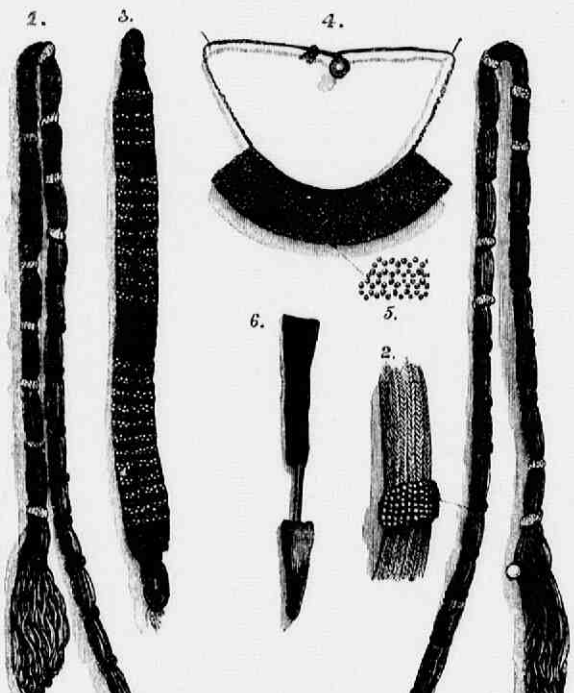

VERSIERSELEN DER KAFFERS.

De bewoner of bezoeker van London kan zich gemakkelijk van zulk eene gedaanteverwisseling overtuigen, wanneer hij de "Hammâm" of eene andere dergelijke inrigting bezoekt, waar donkerkleurige bedienden zijn. Zoo lang zij in hunne dagelijksche bezigheden zijn, met geene andere kleederen aan dan een stuk katoen om hunne lendenen, hebben zij het voorkomen van levende antieke beelden, en men kan niet nalaten de bevallige waardigheid hunner bewegingen te bewonderen, wanneer zij zich stilzwijgend door de zaal bewegen. Zoodra zij echter de zaal verlaten hebben en de gewone kleeding aangetrokken, is de verandering volkomen en onze teleurstelling groot en het is bijna onmogelijk om zich voor te stellen, dat twee schijnbaar zoo hemelsbreed verschillende individu's een en dezelfde persoon zijn. Lang geleden, toen Schotland nog met Engeland in strijd was, toonden de staatslieden van het laatste land geene geringe kennis van de menschelijke natuur door het gebruik van de Hooglandsche kleeding te verbieden en de Hooglanders te dwingen, hunne schilderachtige dragt te verlaten, die zoo geheel en al met de wilde bergen van hun geboorteland in overeenstemming is. Een Hooglander met zijn korten rok en plaid was een ander mensch in de kleeding van den Laaglander en hij voelde zich lang niet zoo vrij en trotsch als toen hij zich in de kleederen van den bergbewoner en met de kleuren van zijn Clan rondbewoog.

Vele jonge lieden, die zich geene koralen kunnen verschaffen, maken armbanden en halsketenen van dierhuiden. Na de huid in strooken te hebben gesneden, rollen zij deze spiraalvormig op, zoodat zij er holle koorden van maken met het haar aan de buitenzijde. Wanneer zij van bevallig gekleurde huiden vervaardigd zijn, hebben deze

wonderlijke versierselen een zeer goed maar barbaarsch effect. Door deze strooken spiraalvormig uit de huid te snijden, kan men ze van bijna elke lengte verkrijgen, en het gevolg hiervan is, dat men somtijds jonge lieden ziet, wier ligchaam, armen en beenen bijna geheel met deze bonte koorden bedekt zijn.

Een ander versiersel waarvan de Kaffer zeer veel houdt, is de gepluimde staart van eene koe. Een man van gewigt draagt dikwerf eene menigte van zulke staarten. Van sommige maakt hij een schort en andere hangt hij op de vreemdst mogelijke wijze om zijn ligchaam. Hij zal er bijv. onder elke knie een binden, zoodat zij op zijne scheenen hangen. Andere maakt hij vast met lederen lussen en hangt ze los om zijne armen, even als de vreemde armband dien Jung Bahadoor droeg toen hij Engeland bezocht. Sommige verdeelt hij in eene menigte strooken en naait die aan elkander, zoodat zij een gordel met franje vormen. Weder andere bevestigt hij aan zijne enkels. Een man die zoo opgetooid is wordt met afgunst, door hen die niet zoo gelukkig zijn, beschouwd.

Het bezit alleen van zulke versierselen geeft te kennen, dat hij die ze draagt een rijk man moet zijn en zijn eigen vee moet geslagt hebben. Het is niet wel mogelijk koeijen-staarten op eene andere wijze magtig te worden, want de eigenaar van eene geslagte koe houdt den staart zelf en zal zulk een kostbaar sieraad niet aan een ander geven. Om dezelfde reden hangt de eigenaar, wanneer de koe opgegeten is, den schedel van deze aan de buitenzijde zijner hut op. Ieder die voorbijgaat ziet dan onmiddellijk, dat hij die daar woont, een rijk man is. Zelfs wanneer deze staarten aan Europeanen verkocht worden, wordt er een bespottelijk hooge prijs voor gevraagd.

Daar nu elke dezer staarten eene koe representeert, is het duidelijk dat de eigenaar er van niet alleen zoo rijk is dat hij koeijen bezit, maar ook dat hij er zoo vele heeft dat hij er van slagten kan.

De afbeelding op bladz. 34 is die van een Kaffer, die jong en rijk is en die zijne staatsiekleederen heeft aangetrokken om een bezoek af te leggen. In zulke omstandigheden is de Kaffer zeer keurig in het uitzoeken zijner versierselen en is uren lang bezig om ze op hun voordeeligst aan te doen. Een van de soorten van bont, hetwelk tot dit doel veel gebezigd wordt, is dat van de Angora-geit, daar het lange, zachte haar van deze zich voortreffelijk tot franjes en dergelijke laat bewerken.

Vederen van verschillende vogels worden als kapsel gebruikt, en hoe zeldzamer de vogel is en hoe gloeijender de kleur, des te beter. Een versiersel dat somtijds op het hoofd gedragen wordt, is een kogelvormige dof van verscheidene duimen in diameter, die gemaakt wordt van de vederen van eene soort van duif; in enkele gevallen draagt men er twee, een op het voor- en een op het achterhoofd. De fraaije kleur der vederen met haar veranderlijken, groenen en blaauwen weerschijn, maakt haar tot dit doel zeer geschikt. Arends-vederen worden bij de Kaffers, in weerwil van haar eenvoudige kleur, zeer hoog geschat, omdat haar bevallige vorm hen in staat stelt er zeer smaakvolle kapsels van te maken. Struis-vederen worden insgelijks tot hetzelfde doel gebruikt. Het toppunt der wenschen van een pronker onder de Kaffers is echter het bezit van eenige paauwen-veêren, waarop hij bij uitstek trotsch is.

Bij zulke gelegenheden kleedt de Kaffer zich veel meer dan gewoonlijk, en behalve de menigte koralen die hij op alle ligchaamsdeelen weet aan te brengen, bindt hij bovendien nog zoovele staarten en strooken om zijn middel, dat men bijna zeggen zou dat hij een rok draagt. Hij neemt zijn schild en bundel speren mede, maar neemt de laatste niet met zich in het huis van zijn gastheer; hij ruilt ze, of voor nagemaakte speren van hout, of hij houdt alleen een stok met een knop in de hand. Het een of ander wapen moet hij hebben of hij gevoelt zich niet op zijn gemak.

Wanneer de "jongen" ten laatste de toestemming van zijn opperhoofd verkregen heeft om zich tot de geëerde klasse der "mannen" te rekenen, bereidt hij zich met veel plegtigheid voor op de verandering in zijne kleeding, die dezen rang aantoont. Deze verandering is geene vermeerdering, maar eerder eene vermindering; zij bepaalt zich tot het hoofd. Alle ongetrouwde mannen dragen al hun haar en geven somtijds aan hunne ijdelheid toe, door het op verschillende wijzen op te maken, bijv. door het in zijne volle lengte uit te kammen, het dik met vet in te smeren en met glinsterende poeders te bedekken, zoodat zij er dikwijls uitzien als hadden zij pruiken op, zoo als

de Engelsche bisschoppen plagten te dragen. Indien zij zich veel moeite met hun haar gegeven hebben en het eenigzins langer is dan gewoonlijk, zien zij er dikwijls allerverwonderlijkst uit. Op een photographisch portret van een jongen Zulu-krijgsman, wiens haar zoo gekapt is, dat men het voor dat van een bewoner der Fidji eilanden zou houden, ziet hij er, in zijne pogingen om volkomen onbewegelijk te zitten — waarvoor hij zijne tanden vast op elkander geklemd en zijne oogen zoo wijd mogelijk geopend heeft — uit als of al zijn haar van ontzetting overeind is gaan staan.

Hoe trotsch hij als "jongen" evenwel ook op zijn haar moge zijn, hij is nog trotscher wanneer zijn opperhoofd hem vergund heeft om het af te snijden en gaat onmiddellijk naar een vriend die de betrekking van kapper bij hem zal vervullen. De vriend in questie neemt nu zijne beste assagaai, slijpt er eene scherpe punt aan, voorziet zich van een voorraad gom, pezen, poeder van houtskool en olie en begint zijn werk. Zijne eerste bezigheid is, om van de pezen een ovalen ring te maken van omtrent twee centimeters dik en dezen op het hoofd te passen. Het haar wordt er vervolgens stevig doorheen gevlochten en er met de gom en de houtskool op vastgemaakt, totdat de ring en het haar als het ware een ligchaam vormen. Dan wordt hierop vet of olie in groote hoeveelheid gesmeerd tot dat het geheel glimt als eene gepoetste laars; nu is de ring klaar. De kapper neemt vervolgens zijne assagaai en scheert het geheele hoofd zoowel binnen als buiten den ring, die nu het eenige sieraad van het overigens geheel kale hoofd is.

JONGE KAFFER IN GROOT KOSTUUM.

Deze ring de "Issikoko" is voor vele doeleinden geschikt. Hij is uitstekend om er de vederen stevig in te bevestigen, wanneer hij die hem draagt zich als hoveling voor de eene of andere plegtigheid of als krijgsman voor den oorlog wil optooijen. Hij dient ook voor een meer vreedzaam gebruik, daar hij de plaats is waar gewoonlijk de snuiflepel geborgen wordt.

Deze wijze van het haar te dragen heeft echter ook zijne ongemakken, want de ring moet voortdurend gerepareerd en in orde gehouden worden. Wat de "Issikoko" zelf betreft, deze is te hard om gemakkelijk beschadigd te worden; maar naarmate het haar groeit, rijst hij omhoog en kan, wanneer hij gedurende eenigen tijd is verwaarloosd, tot op eene hoogte van 5 of 6 centimeter van het hoofd afstaan. Bovendien groeit er op de geschoren gedeelten van het hoofd op nieuw haar en moet er dus ook op nieuw tot het

oorspronkelijke scheermes de toevlugt worden genomen. Niemand zou het wagen, met een ongeschoren hoofd of met den ring er boven uitstekende, voor zijn opperhoofd te verschijnen; waarschijnlijk zou hij voor dit gebrek aan achting met zijn leven moeten boeten.

De eerbied waarmede een Kaffer de "Issikoko" beschouwt is evengroot als die van een Oosterling voor zijn baard. Moffatt vermeldt van dit feit een merkwaardig voorbeeld.

Een krijgsman van rang, een "Induna" of klein opperhoofd, werd voor den koning gebragt, den gevreesden Moselekatse, beschuldigd van een misdrijf waarop de doodstraf stond. Hij werd geleid in tegenwoordigheid van den koning, beroofd van zijne speer en schild. "Hij boog zijne schoone, veerkrachtige gestalte en knielde voor zijn regter. Het geval werd stilzwijgend onderzocht, hetwelk aan het geheele tooneel meer plegtigheid gaf. Onder de toehoorders werd zelfs niet gefluisterd en de stem der raadsleden werd alleen door hen zelven en die onmiddellijk in hunne nabijheid stonden, gehoord. De gevangene had, niettegenstaande hij geknield lag, iets waardigs en edels in zijn voorkomen. Geene spier van zijn gelaat bewoog, maar zijn helder, zwart oog teekende een gevoel van belangstelling in hetgeen hem omringde, dat alleen door dit zweven tusschen leven en dood kon worden teweeg gebragt. Het geval vereischte weinig onderzoek; de aanklagt was duidelijk genoeg bewezen en de misdadiger werd schuldig verklaard. Maar helaas! hij wist dat hij voor eene regtbank te regt stond, waar de woorden genade en vergiffenis, zelfs voor misdrijven kleiner dan die hij bedreven had, nimmer waren gehoord. Er volgde eene pause, gedurende welke de stilte des doods in de vergadering heerschte."

"Ten laatste sprak de koning en zeide, terwijl hij zich tot den gevangenen wendde: ""Gij zijt een man des doods; maar ik zal doen wat ik nooit te voren gedaan heb. Ik zal uw leven sparen om der wille van mijn vriend en vader,"" terwijl hij naar mij wees. ""Ik weet dat zijn hart weent wanneer er bloed vergoten wordt; om zijnentwil spaar ik uw leven. Hij is van een ver land gekomen om mij te zien en heeft mijn hart blank gemaakt; maar hij zegt, dat het een vreesselijk ding is, iemand het leven te benemen, en dat het nimmer weder ongedaan kan worden gemaakt. Hij heeft mij gebeden niet ten oorlog te trekken, noch iemand te dooden. Ik hoop dat, wanneer hij weder naar zijn huis vertrekt, hij moge terugkeeren met een hart even blank als hij het mijne gemaakt heeft. Ik spaar u om zijnentwil, want ik heb hem lief en hij heeft het leven van mijn volk gered. Maar,"" vervolgde de koning, ""gij moet voor uw geheele leven vernederd worden; gij moogt niet meer vergaderen met de edelen des lands, noch binnengaan in de steden van de vorsten des volks, noch u mengen in den dans der magtigen. Ga naar de armen des velds en laten de bewoners der woestijn uwe medgezellen zijn.""

"Toen deze uitspraak gedaan was, verwachtte men, dat de man wien deze genade bewezen was, zich in dankbare aanbidding buigen zou voor hem, naar wien hij gewoon was op te zien en in zijne zangen te verheffen als een God, die de heerschappij van het heelal bezat en die het lot der stervelingen in zijn hand had. Maar neen, met op de borst zaamgevouwen handen riep hij uit: ""O koning, bedroef mijn hart niet. Ik heb uw ongenoegen opgewekt, laat mij gedood worden als een krijgsman. Ik kan met de armen niet leven."" En zijne hand opheffende naar den ring, dien hij op het hoofd droeg, vervolgde hij: ""Hoe kan ik leven onder de honden van den koning en schande brengen over deze eereteekenen, die ik tusschen de speren en schilden der magtigen gewonnen heb? Neen, ik kan niet blijven leven. Laat mij sterven, o koning!""

"Zijne bede werd toegestaan en de handen boven zijn hoofd vastgebonden. Nu waren alle mijne pogingen om zijn leven te redden vergeefs. Hij versmaadde de weldaad op de aangeboden voorwaarden; hij stierf liever met de eereteekenen, die hij met de punt zijner lans verworven had, en die zelfs door de daad, waarvoor hij veroordeeld was, niet besmet werden, dan te blijven leven in ballingschap en armoede onder de kinderen der woestijn. Hij werd voortgeleid met een man aan elke zijde. Mijn oog volgde hem tot hij den top eener hooge steilte bereikt had, waarvan hij naar beneden werd geworpen in de diepte der rivier, waar de krokodillen, die aan dergelijke maaltijden gewoon waren, gereed lagen om hem te verslinden eer hij den bodem des waters bereikt had."

Het woord "Issikoko," waaronder de Kaffer zijn hoofdring verstaat, kan bijna onmogelijk worden uitgesproken, niet door Europesche lippen, maar door Europesche gehemelten; want elke letter *k* wordt voorafgegaan of liever vergezeld door een wonderlijk klokkend geluid, dat gemaakt wordt door den rug der tong en het verhemelte. Er zijn drie soortgelijke geluiden, die nader zullen beschreven worden, wanneer wij de taal der Kaffers behandelen.

Onder bijna alle omstandigheden ziet een Kaffer er merkwaardig schilderachtig uit — behalve wanneer hij, met de knieën tot de kin opgetrokken op zijne hurken zit — en niets kan bevalliger zijn voor het oog eens kunstenaars, dan het gezigt van een aantal dezer prachtige wilden in den vollen glans hunner barbaarsche heerlijkheid. Hunne trotsche en edele houding, hunne donkere ligchamen met koralen en andere glinsterende voorwerpen versierd en de zeldzame bevalligheid en vlugheid, die zij ten toon spreiden bij hunne spiegelgevechten of oorlogsdansen, brengen hem in verrukking.

Ongelukkig echter, wordt zijn neus op eene minder aangename wijze aangedaan. De Kaffers van beide sexen, besmeren zich altijd rijkelijk met vet. Nu zou elk vet in dat land spoedig rans worden, maar daar de Kaffers volstrekt niet keurig zijn op de soort van vet die zij gebruiken, wanneer het maar vet is, geven zij een sterken en alleronaangenaamsten reuk van zich af. Kaffers zijn bekoorlijke wilden, maar het is toch altijd goed bij hen boven den wind te blijven, althans zoolang tot onze neus aan hun reuk gewend is. Deze eigenaardige lucht is even blijvend als hij sterk is, en zelfs wanneer een Kaffer zijne kleeding heeft afgelegd, riekt elk stuk er van even veel als hij zelf.

Deze buitengewoon sterke reuk is een groote last voor een Europeesch jager, wanneer hij Kaffers als helpers heeft. Zij zijn onschatbare speurhonden, hunne oogen schijnen eene teleskopische kracht te hebben, hunne ooren nemen geluiden waar, die hun blanke medgezel volstrekt niet bespeurt en hun reukzenuwen zijn uiterst gevoelig voor alle geuren, behalve dien welke zij zelf zoo sterk van zich geven. De wilde dieren zijn echter nog fijner van reuk, dan hunne zwarte vervolgers en het is een populair gezegde, dat een Oliphant een Kaffer beneden den wind een half uur ver ruikt. In dit opzigt zijn zij allen gelijk; de koning en de minste zijner onderdanen zijn beide met het zelfde vet doortrokken en het eenig onderscheid is, dat de koning zich meer vet kan aanschaffen en daarom waarschijnlijk nog minder aangenaam riekt dan zijne onderdanen.

En toch is de Kaffer volstrekt niet onzindelijk en in sommige zaken is deze zindelijkheid zoo groot, dat hij met verachting op een Europeaan als een slecht opgevoed persoon nederziet. Dat zij hun lichaam zoo ruim met vet insmeren, is eene gewoonte, die in ons klimaat en met onze wijze van kleeden afschuwelijk zou zijn, maar die in een klimaat als dat van Zuid-Afrika, waar de inboorlingen bijna hun geheele ligchaam aan de zonnestralen blootstellen, bijna eene noodzakelijkheid is. Zelfs in de meer noordelijke gedeelten van dit werelddeel heerscht deze gewoonte, en Engelschen, die daar jaren lang woonden, vonden dat hunne gezondheid aanmerkelijk verbeterde, nadat zij het voorbeeld der inboorlingen gevolgd hadden. In Europa bijv. zou niets dwazer zijn dan dat men, om de laatste hand aan zijn toilet te leggen, een groote klomp boter op zijn hoofd plaatste, maar in Abyssinië houdt geen inboorling van eenigen rang zich voor goed gekleed, voor dat hij deze laatste toets aan zijn kostuum gegeven heeft.

Daargelaten de verschillende uitwerking der zonnestralen op eene zwarte of eene blanke huid, kunnen de Europeanen, die in Zuid-Afrika wonen, zoolang zij hunne koele en ligte kleederen kunnen blijven dragen, het zeer goed buiten vet stellen. Indien zij echter plotseling van hunne linnen of katoenen kleedingstukken beroofd werden en genoodzaakt waren de kleederen der Kaffers te dragen, zouden zij binnen weinige weken maar al te blijde zijn eene gewoonte te kunnen volgen, die eene ondervinding van vele eeuwen aan de inboorlingen geleerd heeft. Wanneer zij niet gezien hadden, dat het insmeren met vet hen goed deed, zouden de Kaffers met hun helder gezond verstand het reeds lang geleden hebben afgeschaft.

Wij moeten in deze, even als in alle andere zaken, anderen niet beoordeelen in de

veronderstelling, dat zij in gelijke omstandigheden verkeeren als wij. Om een juist en onpartijdig oordeel te vellen, moeten wij trachten ons in den geest te verplaatsen in dezelfde omstandigheden als waarin zij zich bevinden, en dien overeenkomstig onze gevolgtrekkingen maken. De toepassing van dit eenvoudig beginsel is de sleutel tot het uitstekend gevolg hetwelk sommige onderwijzers bij hunne leerlingen hebben, terwijl andere, die hen ver in geleerdheid overtreffen, in dit opzigt zoo verre bij hen achterstaan.

Mannen zoowel als vrouwen dragen mantels van dierenhuiden. Bijna ieder dier voldoet aan het oogmerk, want de Kaffers hebben eene wijze van bereiden, waardoor de hardste en stugste huid volkomen zacht en buigzaam wordt. De wijze van bereiding is zeer eenvoudig. De huid wordt met de harige zijde naar beneden met hare randen, door middel van een groot aantal houten pinnen op den grond bevestigd om te beletten dat zij ongelijk krimpt.

De harige zijde der huid wordt altijd naar beneden gelegd, vooreerst omdat de nog vochtige huid aan den grond zou vastkleven en ten anderen, omdat de Kaffer haar wil bewerken voor dat zij droog is. Deze manier om de huiden op den grond vast te pennen is over de geheele wereld verbreid; en hetzij men komt in Afrika, in Azie, Amerika of Australie, de eerste bewerking bij het bereiden van huiden is bijna volkomen dezelfde. De latere bewerkingen loopen in verschillende streken der wereld en zelfs in verschillende gedeelten van hetzelfde land, wijd uiteen, zoo als wij in het vervolg zien zullen.

De grens-Kaffers en over het algemeen zij, die met Europeanen in aanraking komen, hebben de waarde leeren kennen van dekens, en geven in den regel aan eene goede deken de voorkeur boven den besten mantel. Maar voor de oudere krijgslieden en in die plaatsen, waar de Europesche handelaars nog niet zijn doorgedrongen, behoudt de mantel van bont nog altijd zijne waarde. De koe is het dier van welks huid meest altijd de mantels worden gemaakt, omdat deze huid zoo groot is, dat er niet veel aan behoeft genaaid te worden. Kleinere dieren worden echter tot dit doel ook zeer gezocht, en de mantels die van deze zijn vervaardigd, zijn, in Europesche oogen, veel fraaier dan die van eene enkele huid.

Die van de huid van roofdieren hebben voor de inboorlingen natuurlijk de grootste waarde en een mantel van eene leeuwenhuid wordt bijna alleen door eene zwarte majesteit gedragen. De huid van luipaarden is ook hoog geschat en de gelukkige en dappere dooder van meerdere luipaarden maakt stellig van hunne vellen een mantel en van hunne staarten een schort, welke beide kleedingstukken echter te kostbaar zijn om anders dan bij plegtige gelegenheden gebruikt te worden.

Wat betreft de verschillende versierselen van vederen, vreemde hoofdtooisels en andere sieraden waarmede de Kaffer-krijgsman zich zoo gaarne kleedt, deze zullen worden beschreven in het hoofdstuk, handelende over het oorlogvoeren der Kaffers.

Er is echter nog eene soort van sieraden die kortelijk moeten vermeld worden, namelijk de ringen die de Kaffers doen om hunne polsen, armen en enkels. Zij worden nu eens vervaardigd van metaal, dan weer van koralen, huiden en ook van gras. De laatste is welligt de eenvoudigste van allen, zoo als men zien kan op nevensgaande afbeelding.

ARMBAND VAN GRAS.

Hij is gemaakt van de gele halmen van sommige grassoorten, die zeer vernuftig worden ineengevlochten, zoodat zij een regelmatig patroon vormen. De grashalmen liggen geregeld naast elkander en overkruisen elkander in hunne rigting meermalen, zoodat zij aan de randen eene soort van fijn, ineengevlochten netwerk vormen. Er zijn voor dit eenvoudig versiersel meer dan vijftig halmen gebruikt, zoodat de bekwaamheid van den vervaardiger wel op de proef wordt gesteld.

Zij die gelukkig genoeg geweest zijn om een Oliphant te dooden en rijk genoeg om een gedeelte van zijne tanden voor hun eigen gebruik te houden, snijden er in den regel op ongeveer 20 à 25 centimeters van de basis een stuk af, om er armbanden van te maken als teekens van hun moed en van hun rijkdom tevens.

Het is den lezer welligt bekend, dat de slagtand van een Oliphant, ofschoon hij aan de punt hard en vol is, week is aan zijne basis en alleen eene korst van hard ivoor heeft maar van binnen gevuld is met de zachte, vaatrijke zelfstandigheid, waardoor hij gedurig in lengte en dikte toeneemt. Het echte ivoor wordt inderdaad alleen gevonden in dat gedeelte van den tand, hetwelk buiten het hoofd uitsteekt; het overige, hetwelk zich tot diep in den schedel uitstrekt, bestaat uit eene weeke zelfstandigheid die in eene schil van ivoor besloten is.

Het is daarom voor den jager gemakkelijk genoeg om een gedeelte van de basis van den tand af te snijden en de weeke zelfstandigheid er uit te verwijderen, zoodat er dan eene ivoren buis overblijft, die aan haar eene uiteinde zeer dun en onregelmatig is, en naar het andere einde hoe langer hoe dikker wordt. Zijn naaste werk is nu, deze buis in verschillende stukken te snijden, zoodat het ivoren ringen worden, die 8 à 10 centimeters wijd zijn en in dikte van ivoor aanmerkelijk verschillen. Die van de basis, en die dus een grooteren diameter en minder ivoor hebben, worden zorgvuldig gepolijst en aan den arm boven den elleboog gedragen, terwijl die van kleiner doormeter en dikker ivoor eenvoudig over de hand geschoven en als armbanden gedragen worden. Er is eene photographie van het beroemde opperhoofd Macomo, waarop hij twee van deze ringen draagt; een aan den linker boven-arm en een om de pols. Een halsband van luipaard-tanden en klaauwen getuigt evenzeer van zijne vaardigheid als van moed als jager.

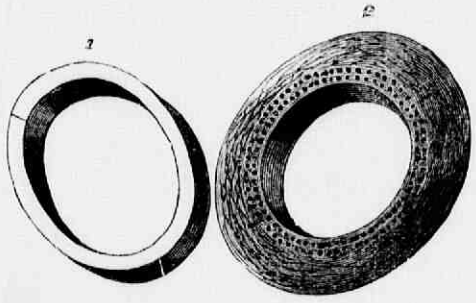

IVOREN ARMBANDEN.

Bijgaande afbeelding stelt een paar dezer armbanden voor. Zij zijn uit de verzameling van kolonel Lane Fox. N°. 1 is zeer eenvoudig. Het is enkel een stuk ivoor van de basis van den tand gesneden, ongeveer 4 centimeters breed en ruw gepolijst. No. 2 is veel uitvoeriger bewerkt. Hij is gesneden uit een veel gevulder gedeelte van den tand en weegt veel meer dan de andere ring. In plaats van overal even breed te zijn, is hij het dikst in het midden en loopt naar de buitenzijde dun uit. De opening waardoor de arm gaat is zeer netjes afgerond en uiterst glad gepolijst; dit laatste is waarschijnlijk gekomen bij het dragen, door de gedurige wrijving van den arm.

Op bladz. 29, fig. 2 is een armband van koralen afgebeeld. Hij is gemaakt van verschillende snoeren koralen, waarbij de witte de hoofdrol spelen; de andere zijn rood. De snoeren zijn eerst naast elkander gelegd en dan spiraalvormig tot een los koord ineengedraaid, waardoor de kleuren zeer goed uitkomen.

Somtijds wordt ook metaal gebezigd, maar niet zoo dikwijls als de andere grondstoffen die wij genoemd hebben. Grout maakt melding van een merkwaardig exemplaar van deze soort van armbanden. "Ik heb voor mij," zegt hij "eene zelzame antiquiteit van deze soort, een koninglijke armband van vroeger dagen, van het land der Zulu's. Hij wordt gezegd vervaardigd te zijn in den tijd van Senzangakona en van dezen te zijn overgegaan op Tchaka, van Tchaka op Dingan en van dezen laatsten op Umpande (Panda); deze schonk hem aan een zijner voornaamste opperhoofden, die, toen hij, bij den opstand van Kechwayo, het land der Zulu's verlaten moest, hem medebragt en aan mij verkocht. Hij is van koper, weegt ongeveer twee pond en draagt vele kenteekenen van des smids handigheid en smaak."

Van koper- en ijzerdraad worden menigmaal armbanden vervaardigd en onder de laatste vindt men dikwerf zeer zware.

Eenige jaren geleden had er, met betrekking tot deze metalen armbanden eene vreemde omstandigheid plaats. Er werd eens een glinsterend poeder ontdekt, hetwelk men zag dat als ijzer kon gesmolten en tot versierselen verwerkt worden. De opperhoofden waren met dit metaal, dat veel schitterender was dan ijzer, zoo ingenomen, dat zij het voor zich zelven hielden en hunne ijzeren sieraden uitdeelden aan hunne volgelingen. Korten tijd daarna verbreidde zich door het land eene besmettelijke ziekte, waaraan verscheidene opperhoofden stierven. Natuurlijk werd deze ramp toegeschreven aan tooverij, zooals dit bij elke ziekte en ieder overlijden van een opperhoofd het geval is en werd de taak om den schuldigen te vinden, als gewoonlijk, opgedragen aan de toover-doktors, een vreemd slag van lieden, dat later uitvoerig zal beschreven worden.

Na een aantal vruchtelooze gissingen kwamen zij tot de gevolgtrekking, dat de oorzaak der ziekte gelegen was in het nieuwerwetsch metaal, hetwelk de plaats van het goede oude ijzer had ingenomen.

Tengevolge van deze uitspraak, werd de ongelukkige die het metaal ontdekt had, als medepligtige ter dood gebragt, de opperhoofden hernamen hunne ijzeren sieraden en de koning liet een gebod uitgaan, waarbij het gebruik van het metaal, hetwelk zooveel kwaad had te weeg gebragt, verboden werd.

HOOFDSTUK VI.

WANNEER DE KLEEDING HET EERST GEDRAGEN WORDT. — VERW EN OLIE. — HET EERSTE KLEEDINGSTUK EN DE BELANGRIJKHEID HIERVAN. — SCHORTEN VAN MEISJES. — VERSCHILLENDE STOFFEN WAARVAN DEZE SCHORTEN GEMAAKT WORDEN. — KORALEN EN LEDER. — VERANDERING DER KLEEDING BIJ HET TROUWEN. — DE KLEEDING EENER GEHUWDE VROUW. — DE ROODE HAARBOS OP HET HOOFD EN HOE MEN DIEN IN WAARDE HOUDT. — JALOERSCHHEID EN HARE GEVOLGEN. — EENE ZORGVULDIGE KLEEDING. — GEWONE SCHORT EENER GEHUWDE VROUW. — KORALEN SCHORT VAN DE VROUW EENS OPPERHOOFDS. — MERKWAARDIGE METALEN ARMBANDEN. — HUNNE SCHIJNBARE LASTIGHEID. — ARMBANDEN VAN ANTILOPEN-HOEVEN. — DANS-KOSTUMEN. — HOEVEELHEID KORALEN DIE BIJ DE KLEEDING GEBRUIKT WORDEN. — EEN VREEMD HOOFDTOOISEL. — GORDELS EN HALVE GORDELS DER KAFFER-VROUWEN. — HALSKETENEN. — NAVOLGING DER EUROPESCHE MODE. — SURROGAAT VOOR ZAKDOEKEN. — ANEKDOTE BETREFFENDE EEN BRUILOFTSDANS. — GALANTERIE DER KAFFERS. — EENE WONDERLIJKE DECORATIE. — KASTAGNETTEN DER KAFFERS. — VERSCHILLENDE SOORTEN VAN OORRINGEN.

DAAR wij in het laatste hoofdstuk de kleeding en sieraden der mannen hebben beschreven, zal het onderwerp van dit hoofdstuk de kleeding en de versierselen der vrouwen zijn.

Zoowel wat betreft de grondstof als den algemeenen vorm, is er tusschen de kleedingstukken van beide sexen eene groote overeenkomst, maar die der vrouwen hebben toch een bijzonder karakter, dat niet kan miskend worden. Wij zullen beginnen met de kleeding om dan tot de versierselen over te gaan.

Even als de jongens, bekommeren de meisjes zich bij de Kaffers in de weinige eerste jaren van haar leven volstrekt niet over kleederen, maar loopen geheel naakt rond; wanneer de ouders rijk genoeg zijn om zulk eene weelde toe te laten, dragen zij welligt eene halsketen. Zelfs de verw gaat dikwerf de middelen van vele ouders te boven, maar olie is eene behoefte en een kind, jongen of meisje, wordt beschouwd goed gekleed te zijn en zijne ouders geen schande aan te doen, wanneer zijn ligchaam slechts glimt als verlakt leder.

Wanneer een meisje den leeftijd begint te naderen waarop zij voor koeijen kan worden geruild, doet zij haar eerste en eenigste kleedingstuk aan en houdt dit in zijn eersten vorm en nagenoeg in de oorspronkelijke afmetingen tot zij een beminde gevonden heeft, die den prijs, door hare ouders voor haar geëischt, betalen kan. Dit kleedingstuk is een schort en wordt, naar de middelen van haar die het draagt, uit verschillende stoffen vervaardigd.

De eenvoudigste en meest gewone vorm van een schort is eene franje van smalle lederen strooken; iedere strook is ongeveer ½ centimeter breed en 16 à 18 centimeters lang. Een groot aantal van zulke strooken zijn bevestigd aan een lederen riem, zoodat zij eene soort van buigzaam schort vormen van de breedte van 30—34 centimeters. Meestal zijn er aan beide zijden acht of tien strooken die de dubbele lengte hebben. Voorbeelden van deze schorten ziet men op de afbeelding der 2 meisjes op bladz. 16. Er zijn echter onderscheidene andere soorten van schorten, die door de dochters van rijke lieden worden gedragen en enkele hiervan zullen wij beschrijven.

Het schort, voorgesteld onder N°. 4 op de bijgaande afbeelding, is dat hetwelk het meest algemeen gebruikt wordt. Het is gemaakt van zeer dunne riemen die als koorden zijn in elkander gedraaid, terwijl de uiteinden los hangen, zoodat zij eene dikke franje vormen; zooals reeds is aangemerkt zijn de riemen aan beide zijden tweemaal zoo lang als die van het midden. Een breede gordel van koralen is aan de bovenzijde van het schort bevestigd en festoenen van koralen hangen onder aan dezen gordel. De kleuren zijn meestal zeer schitterend, rood, geel en wit en aan bijna alle riemen is een groote witte koraal geregen, om te beletten dat zij te veel uitrafelen. De riem waaraan deze

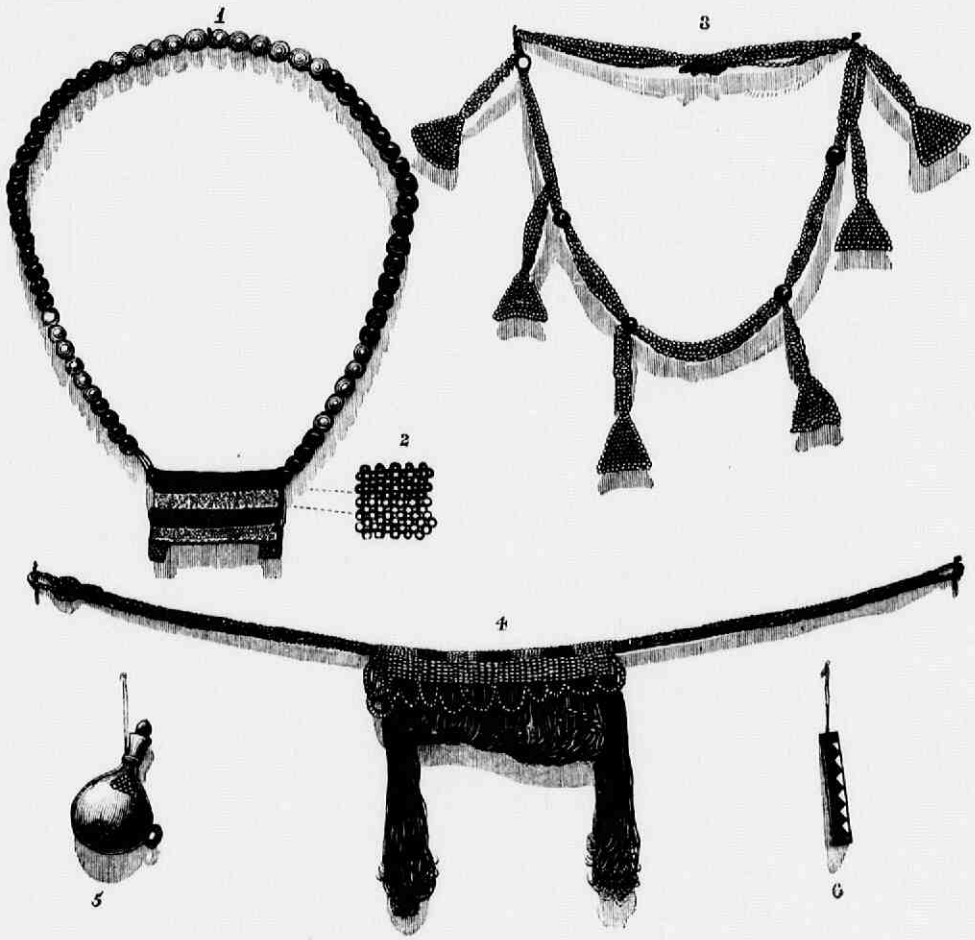

KLEEDING EN VERSIERSELEN.

gordel hangt is insgelijks met koralen bedekt en wordt vastgemaakt met een grooten koperen knoop aan het eene en eene lus aan het andere einde.

Een ander schort is dat onder N°. 1 op dezelfde afbeelding. Dit is zeer uitvoerig bewerkt en gemaakt volgens een geheel ander beginsel. Het bestaat geheel uit koralen, terwijl de draden waarmede deze bevestigd zijn, ter naauwernood zigtbaar zijn. N°. 2 is een gedeelte van het weefsel, om de wijze te doen zien hoe de koralen aan

elkander geregen zijn. De kleur dezer koralen is zwart en wit in afwisselende strepen en de twee zijden van het schort zijn een weinig langer dan het midden. De gordel waaraan het hangt is gemaakt van groote, ronde koralen in rijen van wit, blaauw en rood, en de twee einden worden vastgemaakt door den onvermijdelijken koperen knoop, waarvan wij reeds zoo dikwijls melding hebben gemaakt.

Op bladz. 32, fig. 4 is een kleiner schort, voor een jonger meisje afgebeeld. Het is bijna eveneens gemaakt als dat, hetwelk wij zoo even beschreven hebben, maar de koralen zijn zoo geregen, dat zij een zigzag patroon vormen van zwart, rood en wit, afgewisseld met glimmende koperen knoopen.

Wanneer een meisje vormelijk verloofd is, verandert zij hare kleeding en doet behalve het kleine schort een stuk van eene zachte huid aan, dat tot aan of even beneden de knieën reikt en draagt dit tot dat zij getrouwd is, wanneer zij de buitengewoon onbevallige dragt der gehuwde vrouwen aanneemt. Onder de Zulu's scheren deze bijna haar geheele hoofd, terwijl zij maar eene kleine lok op de kruin laten zitten. Deze wordt met vet, roode verw en dergelijke zelfstandigheden zaamgebonden en staat overeind. Met zulk een kapsel is de jonge vrouw dan in de mode. Het vervangt klaarblijkelijk de "Issikoko" van den man.

De gehuwde vrouwen zijn zoo verzot op dit afschuwelijk sieraad, dat het voor eenige jaren tot een merkwaardig regtsgeding aanleiding gaf. Noie, de jongste vrouw van een opperhoofd, Nongue genaamd, werd plotseling misvormd, en onder andere ongelukken verloor zij ook hare lok van roodgemaakt haar. Er werd dadelijk aan vergif gedacht en een van de andere vrouwen werd verdacht de schuldige te zijn. Zij werd dientengevolge voor den raad gebragt en ondervraagd, welk onderzoek 5 uren duurde. Uit dit onderzoek bleek duidelijk, dat zij zekere vergiften in haar bezit had, en dat zij eene schadelijke zelfstandigheid aan de jonge vrouw, waarvan zij jaloersch was, had toegediend.

SCHORT VAN DE VROUW VAN EEN OPPERHOOFD.

De bewijzen waren zoo overtuigend en menigvuldig, dat zij hare misdaad bekende en verklaarde, dat het hare bedoeling geweest was om de haarlok van Noie te doen uitvallen, opdat haar man een afkeer van zijne nieuwe vrouw zou krijgen, en zijne genegenheid weder op haar zelven overbrengen. Zij werd veroordeeld tot de doodstraf — de straf voor alle gifmengers — welk vonnis onmiddellijk werd ten uitvoer gelegd. Zij scheen op dit lot volkomen voorbereid en ging het met groote onverschilligheid te gemoet, terwijl zij aan de toeschouwers in het voorbijgaan vaarwel zeide.

De groote achting waarin dat sieraad bij de inboorlingen staat, is te merkwaardiger, omdat het zoo erg klein is. Zelfs voor dat het hoofd geschoren is, vormt het korte kroeshaar maar eene karige bedekking, en wanneer alles is weg geschoren behalve deze kleine haarbos, is het overblijvende naauwelijks voldoende, om het hoofd eener kleine pop te bedekken.

Bijgaande afbeelding stelt een uitvoerig bewerkt schort voor van de vrouw van een opperhoofd. Het is gemaakt van leder, dat op de gewone wijze bereid en zacht gemaakt is, maar is voorzien van een zak en eene naald. De zak wordt van achteren gedragen. Hij dient om kleine voorwerpen als koralen, knoopen, garen enz. in te bergen. Aan de binnenzijde van het schort hangt eene naald zoo als wij beschreven hebben, zoodat de draagster er van alle benoodigdheden van eene naaister bij zich heeft.

Het schoonste der schort is echter het koralenversiersel, dat sterk bij de donkere mahonijkleur van het bont afsteekt. Het is een driehoekige lap, die alleen met haar

onderrand en met de punt aan het schort bevestigd is. De koralen zijn geplaatst in schuine ruiten. Deze ruiten zijn wit, terwijl de ruimten er tusschen met koralen van verschillende kleuren, maar meestal roode, zijn opgevuld.

Op bladz. 25 fig. 2 en 3 ziet men twee voorbeelden van vrouwen-schorten. Fig. 3 is gemaakt van een onnoemelijk aantal riemen, die op eene eenigzins andere wijze zijn vastgemaakt dan wij beschreven hebben. In plaats dat zij naast elkander aan den gordel bevestigd zijn, zoodat zij eene soort van franje vormen, zijn zij ineen gevlochten tot een tamelijk dikke bos, omtrent 12 centimeters breed, en beneden breeder dan boven. In vele gevallen zijn deze riemen versierd met kleine stukjes ijzer, koper, tin of ander metaal, en in sommige zijn er aan de riemen koralen geregen.

Het afgebeelde schort behoort niet aan eene vrouw van eenigen rang, want het is volstrekt niet versierd; het is vervaardigd van grondstoffen, die onder ieders bereik zijn.

Dit is niet het geval met het schort onder fig. 2. Dit is gemaakt op eene nog al ongewone manier. De basis van het schort is een stuk leder, dat niet zacht is gemaakt maar zoo hard en stijf, dat men het zonder gevaar van breken niet buigen kan. De koralen zijn hier op het leder vast genaaid, in afwisselende witte en gekleurde strepen. Zelfs de gordel waaraan het bevestigd is, is geheel met koralen bedekt; hieruit ziet men, dat het aan eene vrouw van rang behoort.

Jonge vrouwen hebben gewoonlijk nog een kleedingstuk waarop zij trotsch zijn. Het is een stuk huid, gewoonlijk van eene Antilope, omtrent 50 centimeters breed en 70 à 80 lang. Dit wordt gebonden over het bovenste gedeelte der borst, zoodat het benedeneinde reikt tot aan de knieën en is dikwijls rijk versierd. Beneden het midden van deze huid is eene streep van de breedte van 15 à 18 centimeters, die van het haar ontdaan is en op dit kale gedeelte bevestigen de vrouwen alle koralen en knoopen, die zij kunnen bijeenbrengen. Bij enkele vrouwen der Zulu's is het benedenste gedeelte dezer strook dikwijls voorzien met verscheidene rijen koperen knoopen, die zeer glad geschuurd zijn en in de zon glinsteren.

Onder de grens-Kaffers begint dit kleedingstuk echter meer en meer te verdwijnen, daar deze voor de dieren-huiden die zij vroeger droegen, meer Europesche stoffen beginnen in de plaats te stellen. Hetzelfde kan van andere deelen hunner kleeding gezegd worden die, even als hunne zeden en gewoonten, door hunne aanraking met Europeanen zulk eene volkomen verandering heeft ondergaan, dat de Kaffer van den tegenwoordigen tijd bijna niet herkend kan worden, wanneer men hem met dien van voor vijftig jaren vergelijkt. Wat de Hottentotten betreft, waarover wij weldra zullen handelen, deze zijn een geheel ander volk dan het ras hetwelk door Levaillant en andere vroegere reizigers is beschreven.

Gehuwde vrouwen dragen insgelijks zeer gaarne armbanden van gepolijst metaal. Somtijds zijn deze gemaakt uit een stuk, soms uit op elkander volgende ringen en dan weder van metaal, dat spiraalvormig van den pols naar boven is gewonden. Sommige dezer versierselen zijn zoo zwaar en log, dat zij de bewegingen aan het handgewricht aanmerkelijk moeten belemmeren; maar in dit land wordt, evenmin als in andere landen, op het punt van sieraden het gemak eenigzins in aanmerking genomen.

De afbeelding op bladz. 44 doet ons eenige armbanden zien van een zeer bijzonderen vorm. Zij behoorden aan eene der vrouwen van Goza en werden door den kooper zelf van hare polsen losgemaakt. Zij zijn op eene zeer vernuftige wijze gemaakt van de hoeven van de kleine Afrikaansche Antilope, de blaauwe Antilope (Antilope leucophoea. Gmelin) en wel op de volgende wijze: Wanneer de poot van het dier is verwijderd, wordt er aan iedere zijde eene strook huid afgesneden tot aan de hoef; deze wordt dan van het been losgemaakt, zoodat de scherpe, hoornachtige hoeven met de huid vereenigd blijven. Daar de huid nu zoo gesneden was, dat er aan elke zijde der hoef een smalle riem overbleef, was het gemakkelijk genoeg om aan den armband den vorm te geven, dien men in de afbeelding zien kan.

Merkwaardig is vooral bij deze armbanden hunne geringe wijdte, die bewijst hoe klein de hand der Kaffersche schoonen is, ofschoon de eigenares dezer armbanden eene getrouwde vrouw was en dus gewoon aan werkzaamheden, die voor een Europeesch arbeider zwaar genoeg zouden zijn. De armband onder fig. 2 is gemaakt van gewoon touw.

Wat de vrouw van een zoo magtig opperhoofd als Goza kan bewogen hebben om een zoo eenvoudig sieraad te dragen is onbegrijpelijk, tenzij zij het gekocht heeft van een toover-doktor, die er de eene of de andere bezwering over heeft uitgesproken en

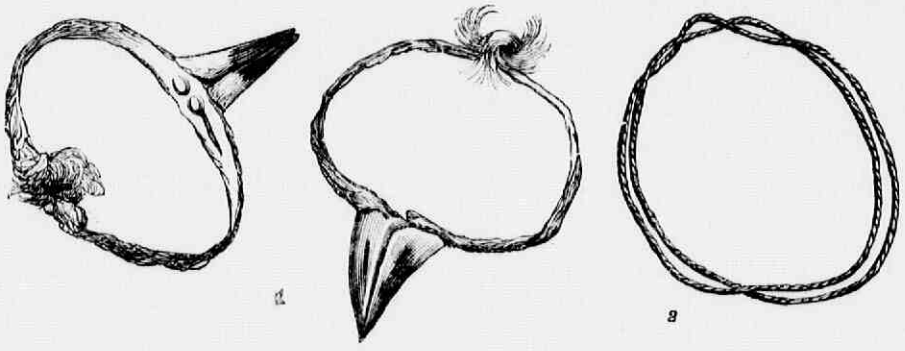

ARMBANDEN.

het haar als toovermiddel verkocht. In toovermiddelen hebben de Kaffers een onbepaald vertrouwen en zij zullen alles dragen, hoe eenvoudig het ook zij, wanneer zij zich slechts verbeelden dat het een of andere geheime kracht bezit.

Bladz. 29, fig. 1 ziet men een cirkelvormig sieraad van koralen vervaardigd. Dit is een van die ornamenten, waarvan de Kaffersche meisjes het meest houden en kan alleen gedragen worden door haar, die in bijzondere gunstige omstandigheden verkeeren.

Deze ring is op eene zeer vernuftige wijze gemaakt om te zorgen dat hij zijn vorm kan behouden, ofschoon hij om het middel moet gedragen en dus over de schouders gewrongen worden. Het midden van dezen fraaijen gordel is van leder, dat stevig aan elkander is genaaid, zoodat het een cylindervormige cirkel vormt en wordt sterk met vet doortrokken om elastisch te blijven. Hierop worden de koralen bevestigd in regelmatige spiralen, zoodat de ring zonder de schikking der koralen te verbreken, van vorm kan veranderd worden. De ontwerper van den gordel is er in geslaagd de koralen zoo te plaatsen, dat er regelmatige blaauwe en gele zig-zags gevormd worden, die tegen de donkere chocolaadkleur der huid een zeer goed effekt maken.

Men ziet zulk een gordel rond het middel van het meisje op de volgende afbeelding. Zij wordt verondersteld gereed tot den dans te zijn en trekt in dat geval elk artikel van opschik aan, dat in haar bezit is. Haar wollen haar is versierd met eene groote hoeveelheid stekelvarkens-pennen, waarbij het afwisselende zwart en wit eene goede uitwerking doen. Pennen van stekelvarkens zijn echter niet gemakkelijk te krijgen. De jagt op dit dier behoort tot de bezigheden der mannen en is geheel buiten den werkkring der vrouwen.

Een stekelvarken is niet gemakkelijk om te bestrijden en wanneer zijn hol gestopt is en het eindelijk in het naauw gebragt wordt, geeft het zijn vervolger niet weinig te doen, daar het eene leelijke gewoonte heeft om al zijne pennen overeind te zetten en dan plotseling, op de plaats waar men hem het minst verwacht, eene achterwaartsche beweging te maken. De naakte beenen van een Kaffer zijn tegen de pennen van een stekelvarken niet bestand en wanneer er meerdere dezer dieren te gelijk door een troep Kaffers worden aangetast, is de scène uiterst belagchelijk, daar de Kaffers springen alsof zij betooverd zijn, terwijl zij in werkelijkheid alleen zulke sprongen maken om de plotselinge aanvallen der stekelvarkens te ontkomen.

Tenzij nu een bloedverwant of bewonderaar van een jong meisje haar eenige pennen ten geschenke geeft, is zij verpligt zich met andere versierselen te behelpen. Eene andere, vrij algemeene wijze van zich te verfraaijen is om in het haar een aantal lange door-

nen der Acacia te bevestigen en zoo haar hoofd even goed als hare meer gelukkige zuster voor veronderstelde aanvallen te beschermen.

De kracht, die deze meisjes bij het dansen ontwikkelen, is buitengewoon en dit moet wel zoo zijn; omdat sommige van hen een gewigt van meer dan vijftig pond aan koralen, armbanden, gordels, halsketenen en dergelijke te torschen hebben. De wetenschap echter, dat zij zoo prachtig zijn, is genoeg om haar kracht te geven en zij zullen, om hare bekwaamheid in het dansen te toonen, de meest mogelijke inspanning doen.

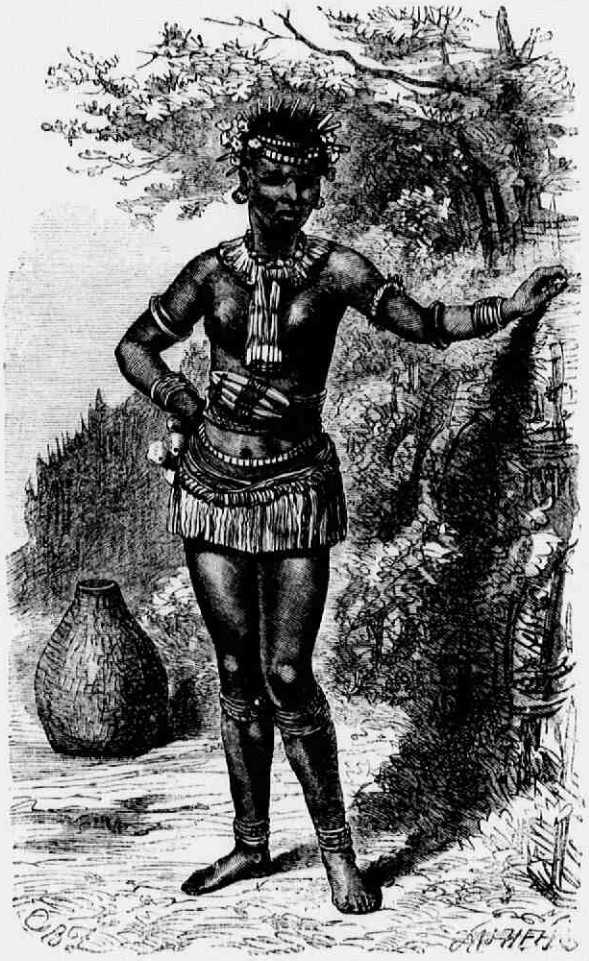

MEISJE IN DANS-KOSTUUM.

Wat den gordel betreft, die zooeven beschreven is, is het beproefd of hij ook door onze schoonen zou kunnen worden gedragen. Na, zeer zorgvuldig, met een harden borstel met zeep, soda enz. te zijn gewasschen, bleek dat hij zonder veel moeite om het middel van eene jonge dame kon worden aangelegd, ofschoon dit aandoen nog door de kleeding werd belemmerd, terwijl hij natuurlijk bij de Kaffer-meisjes zeer gemakkelijk over de naakte en goed geoliede schouders en armen heenglijdt.

Er is nog een ander sieraad, dat door jonge Kaffer-vrouwen gedragen wordt en dat de halve-gordel genoemd wordt. Deze is plat, en wordt in den regel gemaakt van koorden en riemen, die met tusschenruimten, met kruiselings geplaatste koralen zijn opgesmukt. Een dezer halve gordels ziet men op pag. 46. Hij is gemaakt van snoeren koralen en is, op zijn breedste gedeelte, nagenoeg 8 centimeters breed. De koralen er van zijn rood en wit. Nu is deze gordel maar lang genoeg om het halve ligchaam te omvatten en de wijze om hem te dragen is merkwaardig genoeg. In plaats van, zooals men zou verwachten, den geheelen gordel naar voren te brengen, wordt hij maar aan eene zijde gedragen, zoodat het eene einde van voren en het andere van achteren zit. Hoe vreemd zij ook zij, is deze wijze om hem te dragen toch algemeen en onder elke groep van meisjes of jonge vrouwen neemt men er enkele waar, die den halven gordel op die manier rond hun middel dragen. Een dergelijke gordel is afgebeeld op bladz. 32 fig. 3. Deze is niet zoo uitvoerig bewerkt en heeft slechts enkele snoeren koralen, in plaats van er bijna geheel uit te bestaan.

Wat de halsketenen der vrouwen aangaat, dit zijn over het algemeen slechts eenvoudig aangeregen koralen en behoeven dus niet afzonderlijk vermeld te worden. Er is er echter een, die zoozeer van den gewonen vorm afwijkt, dat wij haar niet onvermeld mogen laten; zij is afgebeeld op bladz. 41 fig. 3.

Zoo als men op de afbeelding zien kan, bestaat zij geheel uit koralen en heeft 6 driehoekige aanhangsels die er insgelijks van zijn vervaardigd. De grondkleur der koralen is wit, maar het midden der driehoekige figuren is kobalt-blaauw, terwijl de grootere, die er afzondelijk in voorkomen, robijn-kleurig zijn. Wanneer deze halsketen wordt aangedaan, vallen de driehoeken regelmatig op de borst en de schouders, en doen, in tegenstelling met de donkere kleur der huid eene schoone uitwerking.

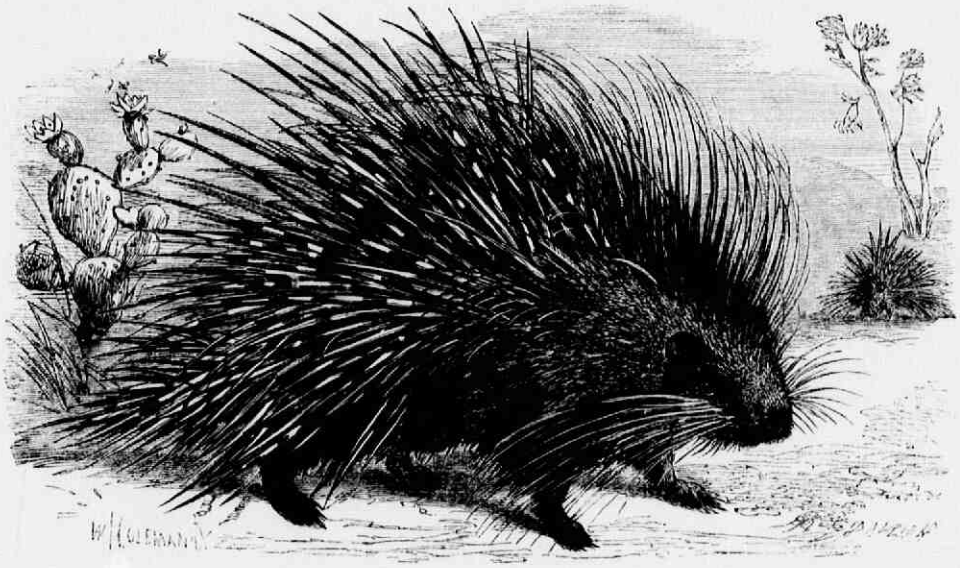

AFRIKAANSCH STEKELVARKEN.

In den laatsten tijd zijn er twee artikelen van Europa in Afrika ingevoerd, die bij de chocolaad-kleurige schoonen van Kafferland een groot succes hebben gehad.

Ondernemende handelaars in Zuid-Afrika hebben geene blijvende winkels, zoo als in Europa, maar laden een wagen vol met alle mogelijke soorten van goederen en ondernemen dan reizen in het binnenland, waar zij hun voorraad tegen Oliphants-tanden, horens, huiden, struisvederen en dergelijke inruilen. Zij hebben eene wonderlijke verzameling van alle mogelijke zaken en venten die rond, nagenoeg op dezelfde wijze als de reizende marskramers in sommige landen van Europa. Zij verkoopen hunne

HALVE GORDEL.

goederen echter niet goedkoop, maar zijn in den regel met eene winst van minder dan 1000 percent niet te vreden.

Deze winst schijnt nog al hoog te zijn; maar men moet onder het oog houden, dat de oude spreekwijze van hooge interest bij slechte zekerheid, even als bij alle speculatien, vooral bij deze van toepassing is. Er kan oorlog uitbreken, de handelaar kan vermoord, zijn wagen beroofd, zijne ossen kunnen verbeurd verklaard worden.

De gevreesde veepest kan zijn vee medeslepen of het kan sterven uit gebrek aan voedsel of aan water, of verdrinken door een plotselijken stortvloed, die bijna in een oogenblik een uitgedroogd rivierbed verandert in een woedenden stroom, die in zijne vaart alles met zich medesleept. De mode kan veranderen en maken dat zijn geheele voorraad alle waarde verliest, of een of andere "propheet" kan het in zijn hoofd krijgen om te verkondigen, dat het geluid der wielen van zijn wagen den regen tegenhoudt. Bovendien wordt hij onmeedoogend geplunderd door elk opperhoofd, over wiens grondgebied hij trekt en die hem eene buitengewone belasting afperst eer hij hem vergunt om verder te trekken naar een ander opperhoofd, die hem weder tamelijk op dezelfde wijze zal behandelen. Alles in alles zal de handelaar, indien zijne reis gelukkig is, eene zuivere winst maken van 50 of 60 percent; daar echter zijne reis dikwijls totaal mislukt, is deze winst waarlijk niet te groot.

Voor alle dingen neemt de koopman een genoegzamen voorraad tabak mede, daar dit de sleutel is naar het hart van iederen Kaffer, oud of jong, man of vrouw. Hij moet ook met zich voeren geweren en ammunitie voor de mannen, benevens sterke dranken van de ruwste en gemeenste soort, daar de betere artikelen van dien aard aan zijne zwarte koopers verkwist zouden zijn. Koralen, zoowel als knoopen, dekens en andere voorwerpen van luxe heeft hij natuurlijk bij zich en vooral ook de groote ijzeren houwelen waarmede de vrouwen den grond bewerken, en die hij voor een zesde van den prijs en tweemaal beter van hoedanigheid kan leveren, dan de werktuigen die door de inboorlingen zelf gemaakt worden.

Een van deze moedige handelaars bedacht eens om eenige grossen koperen gordijnringen van de grootste soort mede te nemen en was zeer tevreden, toen hij zag dat zij overal waar hij kwam met graagte gekocht werden. De inboorlingen zagen dadelijk dat de koperen ringen veel betere armbanden waren dan zij zelf konden maken; zij deden nu voor een spotprijs hunne eigen gemaakte schatten weg om de ringen te kunnen koopen.

Een der koddigste voorbeelden van de wisselvalligheid van den Afrikaanschen handel kon men eenige weinige jaren geleden waarnemen. Er kwam een Engelsch schip aan de kust, waarvan de lading voor een groot gedeelte bestond uit stevig ijzerdraad. Dit werd voor het grootste gedeelte gekocht door de inboorlingen en verdween onmiddellijk, zonder dat iemand wist wat er mede gebeurd was.

Het geheim werd weldra opgelost. De Kaffersche schoonen verschenen plotseling in een nieuw, smaakvol kostuum. Enkele van haar waren geweest in steden, die door Europeanen bewoond werden en hadden buiten de manufaktuur-winkels crinolines zien hangen. Zij vroegen waarvoor deze zonderlinge voorwerpen gebruikt werden en hen werd medegedeeld, dat het de mode was bij de Europesche dames om zulke dingen te dragen. Zij brandden nu letterlijk van verlangen om zulk een kostuum te bezitten en toen het schip met zijne lading ijzerdraad aankwam, kochten zij dit op en namen het met zich mede om de Europesche dames te kunnen navolgen. Zij hadden er natuurlijk niet het minste denkbeeld van, dat er nog een ander kleedingstuk over heen werd gedragen, maar wandelden in de straten rond, trotsch op haar hoogstfatsoenlijk voorkomen.

Daar de dansers met zulk een aantal versierselen zijn overladen, en zij zich zooveel mogelijk inspannen, heeft dit een zeer natuurlijk gevolg. Het klimaat is zeer warm en de inspanning van den dans maakt de dansers nog warmer, zoodat het overvloedige vet van haar aangezigt en ligchaam afdruipt, en ofschoon zij anders niet kieskeurig zijn, toch eindelijk ook voor hen lastig begint te worden. Omtrent zakdoeken of iets wat op zulk een voorwerp ook slechts in de verte gelijkt, is eene Kaffersche danseres in de meest volkomen onwetenheid, daar hare geheele kleeding bestaat in de bovenvermelde schort en een zoo groot mogelijk aantal koralen. Zij is echter, voor het geval dat zij er behoefte aan mogt hebben, voorzien van een werktuig, niet ongelijk aan de "Strigilis, de badschrapper" der ouden en bijna voor hetzelfde gebruik bestemd. Het is van been, hout of ivoor en somtijds van metaal. De vorm is zeer verschillend, maar over het algemeen is het ligt uitgehold, als eene timmermans guds en de kanten er van zijn zoo scherp als die van een gewoon vouwbeen. Het gelijkt veel op een groote merglepel.

Er is zulk een schrapper voorgesteld op de volgende afbeelding. Hij is van ivoor

en ongeveer 25 centimeters lang. Daar hij van eene kostbare stof gemaakt is, is hij, om zijne schoonheid te verhoogen, versierd met verschillende kegelvormige koperen knoopen. Een ander exemplaar vindt men onder No. 6 op bladz. 32. Deze is van ijzer en is aan een eenvoudigen lederen riem vastgemaakt.

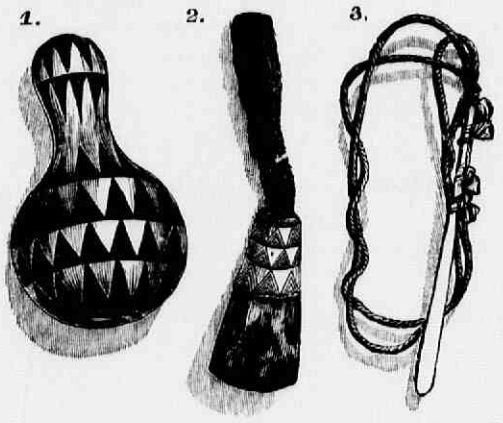

SNUIFDOOS VAN EEN POMPOEN.
BEENEN SNUIFDOOS. SCHRAPPER.

Somwijlen wordt een werktuig voor den schrapper in de plaats gesteld, wat men niet verwacht zou hebben dat er voor gebruikt werd. Dit blijkt uit de volgende anecdote, die door Mason verhaald wordt. Hij ging om de bruiloft bij te wonen van een Kaffer-hoofdman, die zijne veertiende vrouw trouwde en vond den bruidegom gezeten in het midden van het dorp, omringd door eene rij gewapende krijgslieden, waarom heen weder eene rij vrouwen en kinderen geplaatst was.

"Naauwelijks hadden wij onze plaats bij den "Umdodie" (echtgenoot) ingenomen of wij hoorden in de verte een gezang, dat uit eene liefelijke, nabijgelegen vallei bleek te komen. Daar ontdekte ik een stoet van jonge meisjes, die langzaam te midden van velden met mais, afgewisseld door boschjes van bloeijende heesters, versierd met reusachtige cactussen en in vollen bloei staande kolossale Aloe's, kwamen aanwandelen. Toen de processsie de hutten naderde, versnelden zij haar tred en zetten hare stemmen zooveel mogelijk uit, totdat zij bij de kraal gekomen waren waar zij stilzwijgend en onbewegelijk bleven staan."

"Een bode van den "Umdodie" verzocht haar toen in de kraal te komen, een bevel waaraan zij onmiddellijk voldeden; zij gingen twee aan twee naar binnen, de jongste voorop en de andere digt hier achter aan. De achtersten, eene schaar huwbare jonge meisjes (Intombies) drongen rond de bruid — een dik, goedhartig meisje — die verschillende malen met glimmend, zwart katoen omwikkeld en van het hoofd tot de voeten met koralen en bloemen bedekt was. Toen zij eens binnen de kraal waren, vormden de meisjes twee rijen, met de bruid in het midden en begonnen een vrolijk lied te zingen; hierop stormden al de gewapende Kaffers, terwijl zij op hunne schilden sloegen, met een helsch geschreeuw op haar af, als of zij de glimlagchende jonge meisjes wilden aanvallen. Deze mengden zich nu, alle mogelijke bokkesprongen makende en lustig zingende, onder de gespierde krijgslieden, totdat de geheele kraal er uitzag als eene warrelende en joelende massa duivels, die door elkander krijgs- en minneliederen uitgilden."

"Na een uur hield het dansen op en werd er "Joila" (het bier der Kaffers) rondgediend, terwijl de bruid in het midden van den kring alleen stond, door allen aangestaard en op hare beurt naar allen starende, totdat hare oogen haar bewonderenden heer en meester gevonden hadden. Toen kwam zij langzaam vooruit, voor hem dansende en uit al hare magt zingende en een groot *voorsnijmes* zwaaijende, waarmede zij de zweetdroppels en het vet van haar hoofd schrapte, dat haar, ten gevolge der hevige inspanning, bedekte."

Het schijnt, naar denzelfden schrijver, dat hoe veel of hoe weinig sieraden een jong meisje ook moge dragen, het voor niet meer dan beleefd wordt gehouden haar te bewonderen. Toen hij een huis bouwde, waarbij hij door Kaffers geholpen werd, kon er nooit eene donkere schoone voorbijkomen, zonder dat zij haar groetten, of zij bleven wanneer zij haar tegenkwamen, onbewegelijk midden op het pad staan, zoodat zij elkander wederkeerig konden in oogenschouw nemen.

"Zoo gebeurde het dikwijls," zegt hij, "dat er scharen van meisjes van de kraals

kwamen met maïs, dekstroo, melk, eijeren, wilde vruchten, suiker-riet, aardappelen enz. enz. te koop. Niet zoodra echter klonk haar schril gezang onze werklieden in de ooren, of deze hielden dadelijk met werken op en stormden, zooals zij waren, sommigen met modder of witkalk bedekt en de overigen met spaden, houwelen of wat zij ook in de hand hadden, de meisjes te gemoet."

Er is een wonderlijk soort van versiersel zeer bij de Kaffer-vrouwen in zwang, namelijk eene reeks van dikke, gezwollen likteekens rond de polsen, die zich gedeeltelijk ook over de armen uitstrekken. Deze likteekens worden reeds in de kindschheid gemaakt en de wonden worden gevuld met eene zelfstandigheid, die maakt dat zij boven de huid blijven uitsteken. Zij houden deze zoowel voor nuttig, als dat zij haar tot sieraad verstrekken en beschouwen ze als amuletten. Enkele gedeelten der beenen zijn er somtijds insgelijks mede bedekt en in sommige gevallen niet alleen de beenen, maar bijna het geheele ligchaam. De stof waarmede de wonden gevuld worden, wordt verondersteld de asch eener slang te zijn.

DANSGORDEL.

Onder het dansen maken de Kaffers van beide sexen gaarne zooveel leven mogelijk en komen hunne stemmen ook op eene mechanische wijze te hulp. Een van de eenvoudigste werktuigen hiervoor is op nevensgaande afbeelding voorgesteld en is vervaardigd van de gedroogde zaden van zekere vruchten. Het is een hoekig soort van kleine noten, waarvan de bast zeer dun en hard is en waarin de kern, wanneer hij droog is, los ligt en bij elke beweging rammelt. Somtijds wordt de pit er uit verwijderd en wordt dan het rammelende geluid alleen veroorzaakt door de schillen, die tegen elkander aanslaan. Wanneer een aantal dezer zaden aan elkander geregen zijn en rond de armen en beenen worden gehangen, maken zij een sterk ratelend geluid in overeenstemming met de bewegingen der dansers, en zijn in werkelijkheid de castagnetten der Kaffers.

In sommige gedeelten van Midden-Afrika maakt men eene merkwaardige navolging dezer natuurlijke castagnetten. Zij bestaat uit eene dunne ijzeren schil, die volkomen op die der noten gelijkt en waarin van binnen kleine ijzeren balletjes zijn, die de plaats van de zamengeschrompelde pit vervangen.

Oorringen worden even als in andere deelen der wereld, ook in Kafferland door beide sexen gaarne gedragen. De ooren worden op een zeer vroegen leeftijd doorboord en de opening wordt, door er achtereenvolgens al grootere en grootere stukken hout in te steken, langzamerhand ruimer gemaakt, totdat zij eindelijk zoo groot is geworden, dat zij eene snuifdoos, eene ivoren schijf of een dergelijk versiersel kan opnemen.

Eene zoodanige oor-snuifdoos ziet men op bladz. 41 fig. 6. Zij is gemaakt van een stuk riet, omtrent 8 centimeters lang en aan het eene einde gesloten; in het andere einde zit een stop. Het riet is oorspronkelijk geel van kleur en uit den aard zeer glad, maar de Kaffer is niet tevreden met het riet in zijn natuurlijken toestand, maar versiert het met verschillende zwarte figuren, en de netheid van het werk is werkelijk bewonderenswaardig, wanneer men de ruwheid der werktuigen in aanmerking neemt waarmede het verrigt wordt. De zwarte teekeningen worden op het riet gebragt door het met een gloeijend ijzer te branden. Deze wijze om hunne werktuigen te versieren is bij de Kaffers zeer algemeen, zoo als wij later nog meer zullen zien.

Snuifdoozen zijn echter niet het eenige wat de Kaffers in hunne ooren dragen, want er is bijna niets, dat slechts eenige vertooning maakt en in de ooren kan worden vastgemaakt, of zij steken het er in.

HOOFDSTUK VII.

VOORNAAMSTE EIGENAARDIGHEDEN VAN DE BOUWKUNST DER KAFFERS. — HET VOORHEERSCHEN VAN DEN RONDEN VORM. — ONMOGELIJKHEID VAN DEN KAFFER OM EENE REGTE LIJN TE TREKKEN. — ALGEMEENE VORM DER HUTTEN. — ONGELOOVIGHEID DOOR ONWETENHEID. — WIJZE VAN BOUWEN DER HUIZEN. — VOORZORG TEGEN OVERSTROOMING. — VROUWELIJKE BOUWKUNDIGEN. — HOE EENE HUT ONTWORPEN WORDT. — PRONKERIJ DER KAFFERS. — ZWAKTE DER HUT. — DE WOEDENDE OLIPHANT EN EEN HUISSELIJK TREURSPEL. — HOE HET DAK GEDRAGEN WORDT. — ROOK EN ROET. — EENE DEUR VAN HORDEN. — HOE DEZE GEMAAKT WORDT. — SCHERMEN OM DEN WIND TE KEEREN. — VERSIERING VAN HET HUIS VAN DINGAN. — GEMIDDELD HUISRAAD EENER KAFFER-HUT. — DE KRAAL, HET PLAN EN DE BEGINSELEN WAARNAAR ZIJ GEBOUWD IS. — VERSTERKINGEN. — VOORNAAMSTE DOEL DER KRAAL. — TWEE WIJZEN WAAROP DE OMHEINING GEMAAKT WORDT. — VERHAKKINGEN EN SPAANSCHE RUITERS. — GROOTTE DER KRAAL. — DE MILITAIRE KRAAL DES KONINGS OF DE GARNIZOENS-STAD. — BEZOEK AAN EEN DER KRAALS VAN PANDA. — DE HAREM, ZIJNE BEWONERS EN WACHTERS.

De wijze waarop deze stammen hunne hutten bouwen is zeer eenvoudig, en hoewel zij naar de verschillende localiteiten eenigzins verschilt, is zij toch over het algemeen door dezelfde eigenaardigheden gekenmerkt.

Wanneer men een of ander voorbeeld der bouwkunde van de Kaffers beschouwt, merkt men dadelijk op, dat al hunne gebouwen cirkelvormig zijn. Het is een opmerkenswaardig feit, dat een Kaffer niet in staat schijnt te zijn eene regte lijn te trekken en hetzij hij eene hut bouwt, of eene schutting oprigt, altijd neemt hij den cirkel tot grondslag. Alle pogingen van een Kaffer om een vierkant huis of zelfs maar eene regte schutting te bouwen zijn geheel verloren. Bij Europeanen is dit anders. Een kolonist die eene schutting wil maken om zijn tuin of een staketsel waarin zijn huis en eigendom veilig zijn, bouwt altijd volgens regte lijnen en maakt ze vierkant. Hij zou zeer in verlegenheid zijn, wanneer hij gedwongen was eene ronde omheining te bouwen, terwijl de Kaffer geen raad zou weten wanneer hij verpligt was een vierkant huis te maken. Hoewel een Europeaan met eenige moeite wel slagen zou om een cirkelvormig huis te bouwen en zijn cirkel wel zuiver trekken zou, zouden echter de pogingen van een Kaffer om een gebouw te vervaardigen van een vierkanten of langwerpigen vorm, totaal mislukken.

Iemand, die veel onder de Kaffer-stammen gereisd heeft en ook dorpen bezocht, wier inwoners nooit een Europeesch gebouw gezien hadden, verklaart, dat het bijna niet mogelijk is om aan een Kaffer de bouworde van zulk een huis duidelijk te maken. De vorm er van alleen brengt hen reeds in verlegenheid en de gevel en het schuine dak komen hen zoo vreemd voor, dat zij hen ongelooflijk toeschijnen. Wat betreft de verschillende verdiepingen van een huis, de onderscheidene kamers op ééne verdieping en trappen waaruit men van de eene verdieping op de andere kan komen, weigerden zij platweg te gelooven dat zoo iets bestaan kan en hielden zij het er voor, dat hun gast zich ten koste hunner ligtgeloovigheid wilde vermaken. Zij geloofden wel dat de St. Pauls-kerk bestond, om dat zij een koepelvormig dak had, maar van hare grootte geloofden zij niets.

Zij verdedigden hunne stelling met bewijsgronden en vergenoegden zich niet met eenvoudig ontkennen. Hun voornaamste argument was de onmogelijkheid dat zulk een

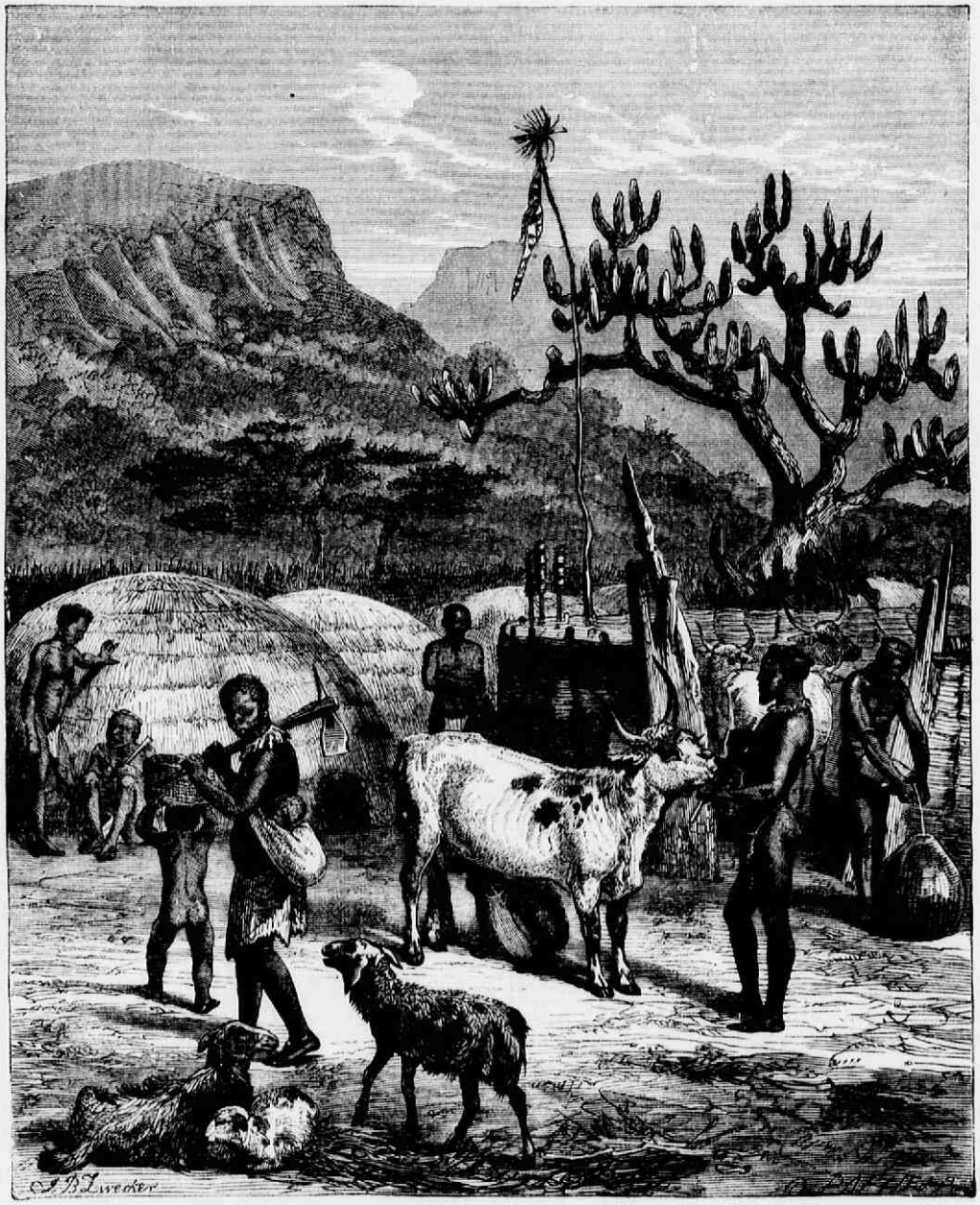

DE KAFFERS TE HUIS.

gebouw zijn eigen gewigt zou kunnen dragen. De eenige bouwstoffen waarvan zij eenige ondervinding hadden, waren de palen en stokken waarvan hunne eigen hutten gebouwd en het riet waarmede zij gedekt waren. Alleen een zeer weelderige eigenaar bepleistert

soms het inwendige van zijn huis met klei. Zij konden in het geheel niet begrijpen dat het mogelijk was, om voor het bouwen van woonhuizen steenen te bezigen; het geheele systeem van het zagen van steenen in regthoekige stukken en het gebruik van gebakken steenen ging insgelijk geheel boven hun begrip. Metselkalk was ook iets onverklaarbaars, zoodat zij over het geheel maar besloten de verhalen van den blanken man eenvoudig niet te gelooven.

Het huis van een Kaffer ziet er juist uit als een groote bijenkorf. Het is volkomen van denzelfden vorm en bijna van dezelfde materialen gemaakt en heeft eene kleine boogvormige deur, even als de opening van een bijenkorf, waar een man op handen en voeten naauwelijks door kan kruipen.

De zamenstelling dezer hutten is zeer eenvoudig. Er wordt een cirkel getrokken van ongeveer 4½ à 5 meters in middellijn en rond dezen cirkel worden een aantal lange buigzame stokken in den grond gestoken. Deze stokken worden dan naar elkander toe gebogen en vastgebonden, zoodat zij nu den vorm hebben van eene gewone ronde muizenval van ijzerdraad. Hierop wordt over deze stokken riet gelegd en door evenwijdig loopende bindsels op zijne plaats gehouden. Deze bindsels zijn gemaakt van zoogenoemde "apen-touwen" of de klimplanten die zich over eene groote lengte van boom tot boom uitstrekken en die eene dikte hebben van een kabeltouw tot die van pakgaren. Zij draaijen zich zóó als een touw in elkander, dat vele reizigers niet kunnen gelooven dat zij uit zich zelven zoo gegroeid zijn. De rijen van deze bindsels zijn omtrent ½ meter van elkander. In zijn vorm komt de hut volkomen met het sneeuw-huis der Eskimo's overeen.

EENE HUT VAN BUITEN.

Daar, gedurende den regentijd de regen in stroomen neervalt, zouden de hutten maanden lang onder water staan wanneer de inboorlingen hiertegen niet hunne voorzorgen namen; zij graven namelijk rond iedere hut eene greppel van ongeveer 50 à 75 centim. breed en van dezelfde diepte. Deze greppel is omtrent twee decimeters van den muur der hut verwijderd, en dient om den vloer droog te houden. Men herinnert zich dat alle Europesche soldaten, wanneer zij in tenten kamperen, insgelijks greppels er om graven, omdat het verzuimen hiervan zeer vele ongemakken zou ten gevolge hebben en voor de gezondheid hoogst nadeelig zoude zijn.

De vrouwen — die meestal de bouwmeesters zijn — bepalen de grenzen eener hut op eene zeer eenvoudige wijze. Zij nemen een aantal buigzame stokken en binden die stevig aaneen met riemen of ruwe touwen die de Kaffers van biezen maken, door ze aan reepen te scheuren en met de vlakke hand over hun been ineen te rollen. Drie of vier stokken worden gewoonlijk aan elkander gebonden, om de lengte te krijgen. Dan steken zij het eene einde diep in den grond, buigen het andere einde over, zoodat het een boog maakt en steken ook dit in den grond. Deze boog is de sleutel van het geheele gebouw, daar het zijne breedte en hoogte bepaalt. Nu wordt een andere boog in den grond geplaatst, regthoekig op den eersten, en deze twee worden van boven, waar zij zich overkruisen, aan elkander gebonden; op zulk eene wijze ontstaat het geraamte eener hut in korten tijd.

Op het dak der hut ziet men somtijds doodshoofden van koeijen. Dit versiersel is

voor den Kaffer zeer karakteristiek. De hooge waarde waarop hij zijne koeijen stelt wordt niet overtroffen door de liefde van den grootsten gierigaard tot zijn geld. Er is echter een andere karaktertrek der Kaffers, die nog sterker is dan gierigheid en dat is zijne zucht tot pralerij; bij deze komt de liefde tot zijn vee eerst in den tweeden rang. Hoe onwillig hij ook moge zijn om een stuk te slagten van het vee waarin zijn rijkdom bestaat en dat hij bijna even hoog schat als zijn eigen leven, zal hij toch bij sommige gelegenheden eene koe dooden en een feest geven aan zijne buren; hij is zeker dat zij zijn lof zullen verkondigen in evenredigheid van de pracht — d. i. den overvloed — van den maaltijd. Hij is bijna verzekerd te zullen worden aangesproken als vader en misschien zullen enkele van de meer opgewondenen, wanneer zij door het vleesch, het bier en de snuif verhit zijn, hem werkelijk uitroepen tot opperhoofd.

Het slagten van een rund is derhalve eene groote gebeurtenis in het leven van een Kaffer en hij is zeker er een stap hooger in rang door te zullen verheven worden. Opdat de herinnering aan zulk een feest niet zoo spoedig vervlogen zou zijn, als het einde er van daar was, neemt de gastheer den schedel van het geslagte dier en plaatst het op het dak zijner hut, waar het blijft als een bewijs dat de bewoner van dit huis een welgesteld man is en in staat om een van zijne koeijen op te offeren om zijne vrienden te onthalen.

Wanneer het gebouw klaar is, wordt de opening die voor deur moet dienen er aan de eene zijde ingemaakt, de kanten er van door gevlochten takken beschut en de Kaffer begeert geen beter huis. Niettegenstaande het geene vensters heeft, noch schoorsteen, noch eene deur die dien naam verdient, zou hij het niet voor een paleis willen verruilen en er zijn vele voorbeelden dat Kaffers, die Europesche steden bezocht, veel gereisd hadden en tamelijk wel waren opgevoed, hunne kleederen van zich wierpen, de kleeding in huiden van hun volk weder aannamen en op nieuw in hunne hutten, aan welke zij boven de woningen der blanken de voorkeur gaven, gingen wonen.

De geheele zamenstelling der huizen is natuurlijk zeer broos en de muren kunnen aan geweld niet veel weerstand bieden. Een voorbeeld van deze broosheid kwam voor eenigen tijd voor, toen een opperhoofd een aanval deed op het dorp van een ander. Een aantal mannen hadden eene schuilplaats gezocht in eene hut, waaruit het niet gemakkelijk was hen te verjagen. Er werden door de wanden der hut assagaaijen geworpen, die aan hen die er binnen waren veel nadeel toebragten. Zij die door deze wapenen niet gedood waren, trachtten zich te redden door langs de wanden om hoog te klimmen en zich aan het dak vast te houden, maar het zwakke gebouw kon de zwaarte hunner ligchamen niet dragen en het instorten er van, verraadde hunne aanwezigheid aan hunne waakzame vijanden daar buiten.

Op bladz. 54 is het inwendige eener bij uitzondering groote hut voorgesteld; het is het verblijf van een opperhoofd; zeer weinige hutten hebben meer dan 4 palen die haar schragen. Aan de linkerzijde ziet men twee van die groote voorraad-manden, waarin de melk bewaard en tot "Amasi" gemaakt wordt, terwijl men tusschen de twee manden eene opgerolde en tegen den muur geplaatste slaapmat kan waarnemen. Verder ziet men eenige ruwe aarden potten, die gebruikt worden om in te koken en eene kalabas staat tegen een der palen. Aan het dak hangen bundels maïs, naar de wonderlijke gewoonte der Kaffers, die niet schijnen te weten, dat alles wat aan het dak hangt door het roet van den rook dadelijk zwart wordt. Hetzij zij groot of klein zijn, alle huizen zijn op dezelfde wijze gebouwd en alleen door hunne meerdere grootte en de koeijenschedels die ze versieren, kunnen die der opperhoofden van de hutten hunner onderdanen worden onderscheiden.

Tegen dieren beschermt de hut dikwerf even weinig. Bij zekere gelegenheid werd een Oliphant aangetrokken door eene hoeveelheid gierst, die in eene omheining was opgehoopt. Hij baande zich door deze een weg en begon zich aan de gierst te goed te doen. In eene der nabijgelegen hutten brandde een vuur en in plaats dat de Oliphant hierdoor verjaagd werd, werd hij woedend, brak het huis af, liep heen en weer over de puinhoopen en trapte eene vrouw dood die lag te slapen. Haar man ontkwam ter naauwer nood hetzelfde lot door uit den weg te rollen en tusschen de pooten van den woedenden Oliphant door te kruipen.

Het dak der hut rust niet alleen op de gebogen takken waarvan het gemaakt is, maar wordt bovendien gesteund door eenige palen, waarop een dwarsbalk rust. Hierdoor is de bewoner in staat om aan dezen balk en de palen verschillende voorwerpen op te hangen, die hij niet gaarne, door ze op den grond te laten liggen, wil doen breken of vernielen, zooals uitgeholde pompoenen, manden, schachten van assagaaijen, lepels, enz.

In het rond staan in de hut door elkander de ruwe aarden potten, waarin de Kaffer zijn bier, melk en aanwezigen voorraad koorn bewaart. De vloer wordt altijd zorgvul-

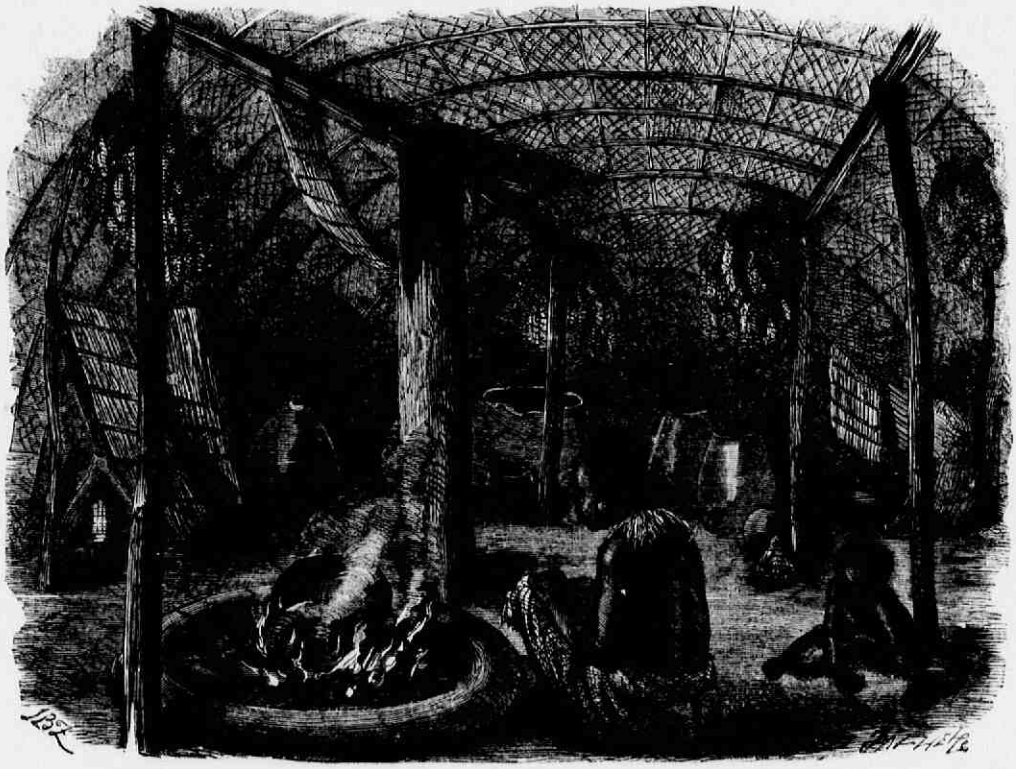

EENE HUT VAN BINNEN.

dig schoon gehouden en is over het algemeen zoo hard als steen; zij is gemaakt van goed gekneedde klei, die geslagen en geklopt wordt tot zij geheel en al hard geworden is. De beste klei hiervoor is die van de nesten van Termieten of witte mieren; deze wordt in stukken geslagen, vervolgens fijn gestampt en zorgvuldig met water gemengd. In eene goed geordende hut dragen de vrouwen voor de vloer de uiterste zorg en wrijven haar dagelijks met platte steenen, zoodat zij niet slechts zeer gelijk maar zelfs glimmend wordt.

Juist binnen den ingang is de eenvoudige stookplaats. Deze is, even als bijna alles wat de Kaffers maken, cirkelvormig en gewoonlijk van klei. Het eenige doel er van is om te maken dat de asch zich niet te ver door de hut verspreidt.

In de gewone huizen wordt niet altijd gekookt en wordt het vuur ook niet altijd brandende gehouden. In eene vaste kraal zijn er kookhuizen die tot dat doel gebouwd zijn en nergens anders voor gebruikt worden. Men zou ze halve hutten kunnen noemen

en haar eenig doel is om den wind van het vuur af te houden. Zij zijn rond maar de wanden zijn slechts omtrent 1½ meter hoog en zorgvuldig bepleisterd met een mengsel van klei en koemest, zoodat de wind er volstrekt niet kan doordringen.

In de gewone hutten moet de rook maar ontsnappen zooals hij het best kan. Gedeeltelijk zoekt hij zijn weg door openingen in het rieten dak zooals men op bladz. 52. zien kan. Gedeeltelijk circuleert hij langs de muren en dringt door de deur naar buiten. Het grootste gedeelte wordt echter aan het inwendige der hut als roet afgezet en maakt alles even zwart. Wanneer de Kaffers hunne assagaaijen of knodsen willen harden, steken of hangen zij ze aan het dak hunner woning juist boven de stookplaats, even als een ham die gerookt wordt.

Bij nacht wordt de ingang der hut gesloten door eene eenvoudige deur van gevlochten teenen, veel gelijkende op de gevlochten horden die bij de boeren gebruikt worden. Behalve dat de Kaffer zijn werk zittende verrigt, is de wijze waarop hij zijne takken ineen vlecht bijna volkomen gelijk aan de manier waarop dit bij ons geschiedt.

Hij begint met eenige regte en tamelijk dikke staken op gelijke afstanden van elkander in den grond te slaan. Deze zijn het geraamte der deur. Dan neemt hij eene hoeveelheid buigzame stokken, als de teenen van onze mandenmakers en buigt die heen en weer om de overeind staande stokken heen, terwijl hij ze telkens vastslaat om ze goed ineen te doen sluiten. Wanneer de deur gereed is, snijdt hij de in den grond staande staken op de behoorlijke lengte af, en hij bevestigt haar aan de hut. Indien de lezer eenige kennis heeft van militaire zaken, zal hij zich herinneren, dat de schanskorven geheel en al op dezelfde wijze worden vervaardigd, behalve dat de staken niet op eene regte lijn naast elkander, maar in een cirkel geplaatst worden.

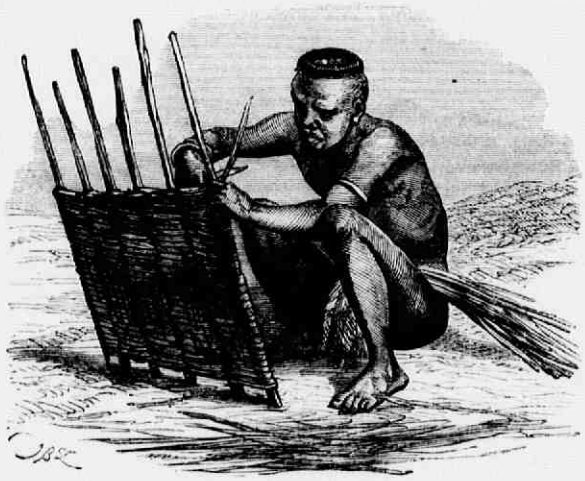

VERVAARDIGING VAN EENE HUTDEUR.

Om te voorkomen dat de wind niet al te zeer in hunne hut blaast, maken de Kaffers schermen, die zoo geplaatst worden dat zij den ingang beschutten. Deze schermen worden op dezelfde wijze vervaardigd als de deur, alleen zijn de takken die zij hiervoor gebruiken ligter en kunnen zij bij elke verandering van wind verzet worden.

Sommige der *vaste* huizen worden met groote zorg gebouwd en er is ten minste eene maand noodig om ze te voltooijen. De meeste zijn van binnen eenerlei, namelijk, een koepelvormig dak, geschraagd door 4 palen die in een vierkant geplaatst zijn en de stookplaats juist in het midden. De inboorlingen besteden dikwijls veel tijd en moeite om hunne blijvende woningen te verfraaijen en Christie verhaalt dat hij gezien heeft, dat de palen die het dak ondersteunen met koralen versierd waren. Deze worden natuurlijk door den rook spoedig zwart, maar door ze met de handpalm te wrijven, komen de kleuren op nieuw weder te voorschijn. Eene der hutten van Dingan, die door Retief, den hollandschen kolonist bezocht werd, was zeer goed gebouwd en werd gedragen door 22 pilaren, die alle van boven naar beneden geheel met koralen bedekt waren.

De hutten zijn door den aard der grondstoffen, waarvan zij gemaakt zijn, zeer ontvlambaar en het gebeurt somtijds dat, wanneer een der huizen van een dorp in brand

raakt, alle andere in korten tijd door de vlammen verteerd worden. Gelukkig echter, worden zij zoo gemakkelijk weder opgebouwd, dat de last en het ongemak hetwelk de bewoners hiervan ondervinden, lang zoo groot niet zijn als wanneer zulk een ongeluk in Europa had plaats gehad. Bovendien bevatten zij zoo weinig huisraad en is dit zoo eenvoudig, dat het zonder veel moeite door ander kan vervangen worden. Een paar matten, eenige manden, een melk-emmer, een of twee aarden potten en een bundel assagaaijen zijn eigendommen die men niet eens in elke hut aantreft.

De hutten der Kaffers staan gewoonlijk bijeen in groepen, die men *"Kraals"* noemt. Dit is geen woord uit de taal der Zulu's of der Hottentotten, maar waarschijnlijk eene verbastering van het woord "Corral", (omheining).

Er zijn twee wijzen om eene kraal te maken en de bijzondere wijze hangt af van de plaatselijke gesteldheid. In het algemeen houden de Kaffer-stammen er van om hunne kraal te bouwen aan de helling van een heuvel, in de nabijheid van een of ander boschje, zoodat zij de bouwstoffen in genoegzame hoeveelheid bij de hand hebben. Zij zijn echter genoegzaam met de eerste beginselen van het bouwen van versterkingen bekend, dat zij rond hunne woningen eene groote ruimte openlaten, opdat, wanneer zij mogten worden aangevallen, de vijand zijne bewegingen voor de verdedigers niet zou kunnen verbergen.

De eerste zorg van een Kaffer is het beschermen zijner koeijen, en voor dit doel wordt eene cirkelvormige ruimte door eene hooge en zeer sterke omheining afgesloten. Deze omheining is ongeveer 2 à 2½ meters hoog en wordt gemaakt op eene uiterst eenvoudige maar zeer afdoende wijze.

De omheining, die het vee en de hutten omringt, wordt gewoonlijk vervaardigd op twee verschillende wijzen — althans in het meer zuidelijk gedeelte van het land, waar overvloed is van timmerhout. De Kaffers, die meer noordelijk wonen, waar het hout betrekkelijk schaarsch is, bouwen hunne omheiningen van groote steenen, die zonder klei of kalk, om de tusschenruimten te vullen, los op elkander worden gestapeld. De zuidelijke stammen gebruiken niets dan hout, maar gaan op twee verschillende wijzen te werk.

De wijze die gewoonlijk gevolgd wordt is zeer eenvoudig. Er worden een aantal boomen geveld en hunne stammen worden enkele voeten beneden de plaats waar de takken ontspringen, afgekapt. Een groot aantal dezer boomtoppen wordt dan geplaatst in een cirkel, met de afgekapte stammen naar binnen en de takken naar buiten. Deze omheining is eigenlijk die soort van spoedige en krachtdadige versterking, die men bij militairen "verhakkingen" noemt. Wanneer de takken van een boom zeer dik en groot zijn, kan men ze afzonderlijk, naast elkander op den grond leggen, even als of het geheele toppen van boomen waren.

In sommige gevallen, wanneer de kraal met meer zorg gebouwd wordt, bestaat de omheining uit stevige palen die, in twee rijen, omstreeks 50 centim. van elkander in den grond worden geslagen en dan op zoodanige wijze aan een worden gebonden, dat hunne boveneinden elkander overkruisen. Ten gevolge hiervan staat de omheining op hare breede basis zeer stevig, terwijl de overkruiste en uitstekende boveneinden der palen een "Spaanschen ruiter" vormen zoo sterk als door een Europeesch soldaat gemaakt kan worden. Wanneer de vijand tracht de omheining te beklimmen, kan hij door de lansen, die van binnen naar hem geworpen worden, gewond worden en wanneer het hem gelukt er boven op te komen, wordt hij door de scherpe punten der palen in zijne bewegingen belemmerd.

De ingang tot deze omheinde plaats is juist wijd genoeg om eene koe door te laten en in sommige plaatsen, waar de nabuurschap onveilig is, is zij zoo eng dat het schijnt of er naauwelijks ruimte genoeg is, om het vee er te laten in- en uitgaan. Elken nacht wordt zij zorgvuldig gesloten met palen en stokken, die binnen de opening bewaard worden om ze dadelijk bij de hand te hebben.

Tegenover den ingang is aan de omheining eene kleine, insgelijks cirkelvormige, afgesloten ruimte gebouwd. In dit hok worden de grootere kalveren opgesloten; de kleine blijven met de menschelijke bewoners binnen de hutten. Naast deze ruimte is in de omheining eene kleine opening, die maar juist zoo wijd is, dat een man er zich

door kan wringen, maar waardoor een kalf zelfs niet kan passeren. Deze kleine opening is de eigen deur van het opperhoofd en dient om hem tijd en moeite te besparen, daar hij anders, wanneer hij bij zijn vee geweest was, genoodzaakt zou zijn om de geheele omheining rond te loopen, als hij naar zijne eigene hut wilde terug keeren. De naam voor de omheinde ruimte is bij de Zulu's "Isi-baya."

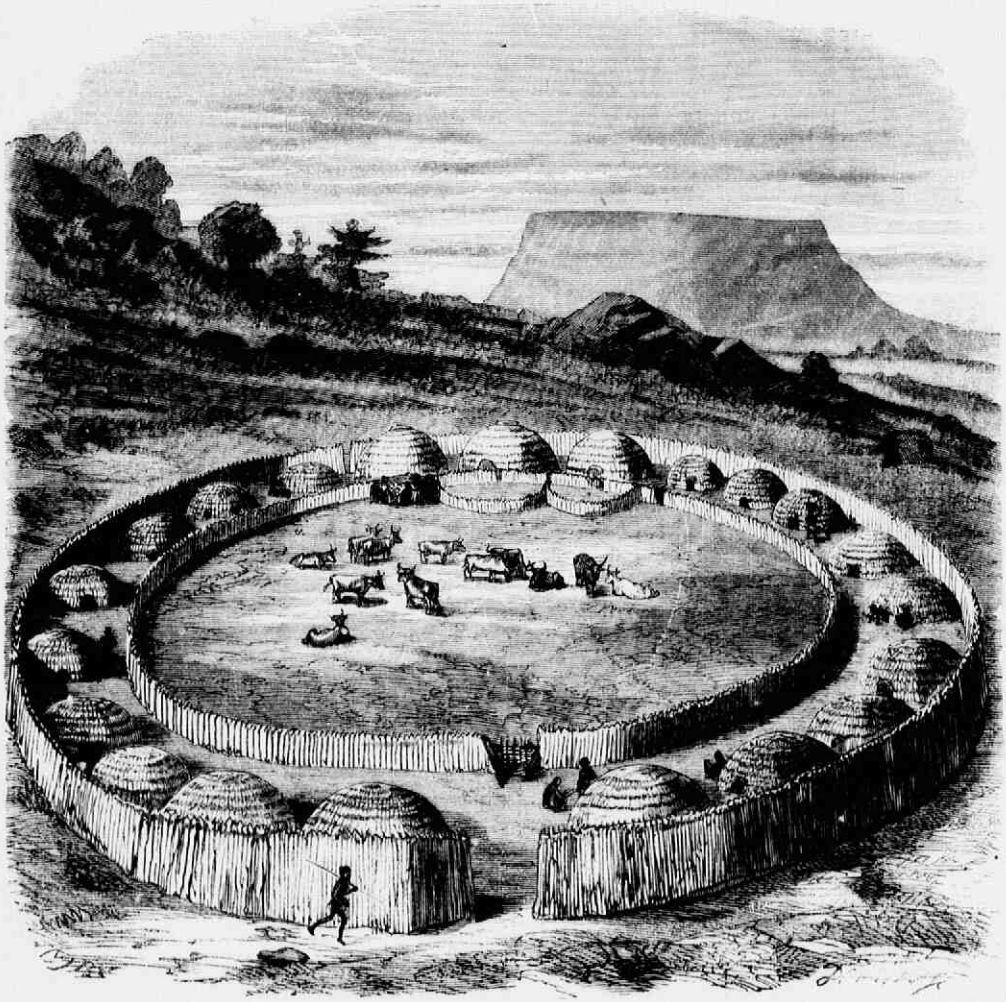

EENE KRAAL.

Rondom de "Isi-baya" zijn de hutten gebouwd waaruit de kraal bestaat. Haar aantal verschilt aanmerkelijk, maar is gemiddeld van 10—14. Die welke bij de opening der "Isi-baya" geplaatst zijn, zijn voor de bedienden, terwijl de hut hier regt tegenover die is van het opperhoofd.

Meestal heeft iedere stam eene groote menigte kraals en het gebeurt dikwijls, dat verschillende naburige kraals allen bewoond worden door leden van één familie en hunne onderhoorigen. Wanneer bijv. de zoon van een opperhoofd genoeg magt verkregen heeft om onderscheidene vrouwen en eene kudde vee te bezitten, vindt hij, dat

de kraal zijns vaders niet groot genoeg is, om voor elke zijner vrouwen eene afzonderlijke hut te bevatten, waarop zij regt heeft; hij verhuist dan met zijne familie en bouwt op korten afstand eene kraal voor zich zelven, somtijds zoo digt bij die van zijn vader, dat beide met een korten, omheinden gang met elkander verbonden zijn.

De hut van het opperhoofd is gemakkelijk te herkennen, niet alleen door de plaats waar zij staat, maar ook door hare grootere afmetingen. Sommige van de andere hutten worden door gehuwde mannen bewoond, andere door zijne vrouwen en weder andere door zijne bedienden, terwijl minstens ééne woning dient voor de ongetrouwde mannen of "jongens" zoo als zij genoemd worden.

Dit is al wat er noodig is om eene kraal te voltooijen, namelijk de ronde "Isi-baya" en de hutten er rondom. Op plaatsen echter waar een genoegzame voorraad hout gevonden wordt, bouwt de Kaffer eene tweede schutting, die zoowel de hutten als de "Isi-baya" omringt en die hare opening juist aan dezelfde zijde heeft, namelijk tegenover de hut van het opperhoofd. Het gezigt op een afstand van zulk eene dubbel omheinde kraal is, wanneer zij ligt tegen de helling van een heuvel, zeer wonderlijk en zou een vreemdeling moeijelijk een denkbeeld van een dorp geven.

Zoo als men ziet, wordt het middelste gedeelte der kraal ingenomen door de "Isi-baya" en spannen de Kaffers alle hunne krachten in om hunne koeijen te bewaren, terwijl het schijnt dat zij betrekkelijk onverschillig zijn voor het gevaar om zichzelven of hunne brooze hutten aan de invallen van den vijand bloot te stellen.

Zooals reeds gezegd is, hangt de grootte der kraal af van den rijkdom en den rang van haar opperhoofd en kan zij langzamerhand vergroot worden wanneer hij hooger waardigheden bekleedt of in het bezit van meer vee komt. In vorm echter en in de wijze van zamenstelling zijn alle kraals gelijk; die van den koning en de pas gebouwde kraal van een jongeren zoon zijn in dit opzigt geheel dezelfde.

De kraals van een koning zijn evenwel van buitengewone grootte en verscheidene in getal. Panda bijv. heeft ééne kraal waarvan de binnenste omheining een diameter heeft van meer dan twee kilometers. Deze ruimte wordt verondersteld gevuld te zijn met de koeijen van den koning en wordt bij gevolg ook de "Isi-baya" genoemd. In werkelijkheid echter is het vee opgesloten in kleinere afgesloten plaatsen, die langs de zijden der "Isi-baya" geplaatst worden, waar het kan bewaakt worden door hen die er mede belast en wier woningen voor dit doel er digt bij gebouwd zijn. De groote ruimte wordt bijna uitsluitend gebruikt als parade-plaats, waar de koning revue kan houden over zijne troepen en waar deze tevens in de eenvoudige manoeuvers van het oorlogvoeren der Kaffers worden onderrigt. Hier wordt ook de raadsvergadering gehouden, omdat er een onbepaald aantal volgelingen plaats kan vinden.

Rond de "Isi-baya" zijn de hutten der krijgslieden en van hunne familiën gerangschikt; zij zijn geplaatst in 4 of 5 rijen, zoodat de kraal bijna rijst tot den rang eener stad, daar zij verscheidene duizenden inwoners en van verre gezien een zeer indrukwekkend voorkomen heeft. Aan het boveneinde der kraal en op den grootsten afstand van den ingang, zijn de hutten gebouwd, die voor den koning zijn opgerigt en rondom deze die voor zijn harem. Dit gedeelte der kraal is geheel door hooge en sterke schuttingen van het overige afgezonderd en de toegangen worden bewaakt door opzettelijk hiertoe aangestelde schildwachten. In sommige gevallen mogen de krijgslieden aan welke die gewigtige post is opgedragen, geene kleederen hoegenaamd dragen en moeten, wanneer zij op wacht zijn, den geheelen tijd, dag en nacht, doorbrengen zonder zelfs een mantel om zich te bedekken. Deze wet is, vooral in de winternachten, wanneer de koude dikwerf zeer streng kan zijn, en de wind ijskoud door de spleten in de omheining der "Isi-baya" blaast, zeer hard.

Het gelukt echter somtijds aan de jonge dames, om aan de waakzaamheid der schildwachten te ontsnappen, wanneer hunne aandacht op eene andere wijze wordt bezig gehouden, zoo als op eene vermakelijke wijze blijkt uit eenige aanmerkingen van Angas. Hij bezocht Panda, op diens verzoek, in eene zijner groote kraals en verhaalt: — "Den laatsten nacht bragten wij door in de nieuwe militaire kraal of

garnizoens-stad van Indabakaumbi, waar de koning had laten boodschappen dat hij ons zou ontvangen. De Inkosikasi of koningin zond ons eene kleine hoeveelheid dikke melk en eene pot met gierst en kwam kort daarna te voorschijn, terwijl zij twee kinderen van den koning aan de hand hield, waarvoor zij een geschenk van koralen verzocht. De kinderen zagen er zeer goed uit, waren goed geolied en met smaak versierd met gordels van blaauwe en roode koralen".

"De oude dame integendeel was zoo onrustbarend dik, dat het bijna onmogelijk scheen dat zij kon wandelen. Dat er een geruime tijd noodig was eer zij het bovenëinde der kraal bereikt had, bleek daaruit dat een vijftigtal meisjes van den koning van achteren uit het serail ontsnapte en de helling afrende om ons na te zien, toen wij van de kraal wegreden. De vlugheid der jonge meisjes waarmede zij van de eene rotspunt op de andere sprongen, was voor ons eene zekerheid dat zij reeds lang in den harem zouden zitten, alsof er niets gebeurd was, voor dat de Inkosikasi hare woning bereikt had."

Op dien tijd had Panda 13 van deze militaire kraals, die elk afzonderlijk de militaire hoofdstad waren van een distrikt, en de 14e was juist voleindigd. Hij woont in iedere dezer kraals achtereenvolgend en vindt in elke alles wat hij bij mogelijkheid behoeft, daar de eene in elk opzigt bijna volkomen gelijk is aan de andere. De algemeene regel is dat iedere kraal de zetel is van een enkel regiment, terwijl de koning er nog vele heeft die aan meer vreedzame doeleinden zijn gewijd.

Het is reeds vroeger vermeld dat de vrouwen gedeeltelijk afgescheiden leven van de overige bewoners der kraal, ja, men kan bijna zeggen dat zij wonen in eene kleine afzonderlijke kraal, die met openingen of deuren met de hoofdkraal in verbinding staat. Daar deze openingen des nachts stevig worden afgesloten, is het noodzakelijk dat de schildwachten de heilige grenzen van den harem overschrijden, om ze des morgens te openen en des avonds te sluiten. Voor dit doel worden er onder de schildwachten eenige individu's uitgezocht, en aan hen alleen is deze kiesche pligt toevertrouwd. Een Kaffer-koning gebruikt hiervoor niet de ongelukkige wezens die tot dit doel in Turkijë, Perzië en zelfs in West-Afrika gebezigd worden. Hij zorgt er echter voor dat hij mannen uitkiest die door de natuur uiterst slecht bedeeld zijn, en wanneer iemand op de eene of andere wijze misvormd is, kan hij zeker zijn als wachter van den harem te worden aangesteld. De bediende van Shooter noemde, toen hem hiernaar gevraagd werd, onderscheidene personen op, die hij voor de betrekking van wachter van den harem zeer geschikt rekende. Een van hen had een horrelvoet, een ander eene zeer vooruitstekende borst, terwijl een derde slecht van gezigt was en bovendien zoo leelijk, dat hij stellig nimmer eene vrouw zou kunnen krijgen. De echtelijke lotgevallen van dezen man zullen later verhaald worden. De ongelukken en teleurstellingen die hij, om zich eene wettige vrouw te verschaffen telkens ondervond, waren uiterst dwaas en belagchelijk en bevestigden het oordeel van zijn medgezel ten volle.

HOOFDSTUK VIII.

DE "ISI-BAYA" EN HARE VOORREGTEN. — MELKKOEIJEN. — HET MELKEN EN HOEVELE PERSONEN HIERTOE NOODIG ZIJN. — VOORZORGEN TEGEN WEERSPANNIGE KOEIJEN. — KOEIJEN-FLUITJES DER KAFFERS. — DE OPPERHOOFDEN EN HUN VEE. — HET BESTUREN DER KUDDEN EN HET "OPLIGTEN" VAN VEE. — DE KOE, DE EENHEID VAN DEN KAFFER-HANDEL. — DE RIJKDOM EENS KAFFERS EN HET GEBRUIK DAT HIJ ER VAN MAAKT. — EEN KAFFERSCHE "ROB-ROY." — LOTGEVALLEN VAN DUTULU, ZIJNE DADEN, ONTVLUGTINGEN EN DOOD. — WONDERLIJKE WIJZE OM KOEIJEN TE VERSIEREN. — VERHAAL VAN LEVAILLANT OMTRENT DE MANIER WAAROP DE KAFFERS DIT DOEN. — HOE KOPPIGE KOEIJEN GEDWONGEN WORDEN OM ZICH TE LATEN MELKEN. — VERSCHILLEND GEBRUIK VAN HET VEE. — HOE DE MELK WORDT TOEBEREID. — "AMASI" OF GERONNEN MELK. — ANDERE WIJZEN OM HET VEE TE GEBRUIKEN. — DE ZADEL- EN PAKOSSEN. — HOE ZIJ WORDEN GELADEN EN OPGETUIGD.

De "Isi-baya" is voor den Kaffer eene heilige plaats en bij vele stammen is het aan de vrouwen ten strengste verboden er binnen te komen, zoodat zelfs de begunstigde vrouw van een opperhoofd, wanneer zij er binnen ontdekt werd, weinig kans zou hebben er het leven af te brengen.

Gedurende den dag gaat het vee in de weide, bewaakt door "jongens" die voor dit gewigtig werk zijn aangesteld. Wanneer echter de nacht aanbreekt, of er eenig teeken van gevaar is van den vijand, worden de koeijen binnen de omheining gedreven en de ingangen stevig gesloten.

Meestal worden binnen de "Isi-baya" de koeijen gemolken en dit wordt altijd uitsluitend door de mannen verrigt. Zoo als Shooter te regt aanmerkt is het melken zijner koeijen de eenige bezigheid waarvan de Kaffer houdt. Omstreeks 10 ure des voormiddags brengt hij zijn vee in de "Isi-baya" en gaat er toe over om het te melken. Hij neemt zijn melkemmer mede, een voorwerp dat zeer weinig gelijkt op het geen men in Europa hiervoor gebruikt. Het is gesneden uit één stuk hout en heeft eene betrekkelijk kleine opening. Het exemplaar waarnaar de teekening op bladz. 61 fig. 1 gemaakt is, is naar Engeland gebragt door Shooter. Het is iets meer dan 46 centim. lang en bij de opening 12 en aan den bodem 17 centim. wijd. Van binnen is de emmer slechts 38 centim. diep, zoodat de bodem eene dikte heeft van 8 centimeters. De inhoud is niet zeer groot, omdat de koeijen der Kaffers lang zooveel melk niet geven als de Hollandsche of andere meer melk gevende rassen. Aan het boveneinde zijn twee uitstekende ooren, waardoor de melker in staat is den emmer met beide knieën stevig vast te houden.

Om hem uit te hollen gaat de Kaffer op de volgende wijze te werk. In plaats van den emmer tusschen zijne knieën te houden, zoo als hij doet wanneer hij er uitwendig den vorm aan geeft, graaft hij een gat in den grond en zet hem tot aan de twee uitstekende ooren er in. Hij heeft nu beide handen vrij en kan meer kracht aanwenden dan wanneer hij hem met zijne beenen vasthield. Natuurlijk gaat hij zitten wanneer hij aan het werk is, want een Kaffer heeft er, even als alle wilden, verbazend veel tegen om onnoodig werk te doen en zal nooit blijven staan als er gelegenheid is om te kunnen zitten.

Men ziet dat de emmer niet veel meer melk kan bevatten, dan eene goede koe geeft en wanneer de Kaffer ééne koe heeft uitgemolken, gooit hij de melk in een grooten vergaarbak en gaat dan om nieuwen voorraad.

Het tooneel, dat zich gedurende het melken in de "Isi-baya" vertoont, maakt op Europesche ooren en oogen een wonderlijken indruk.

In de eerste plaats heeft de melker een zoowel vreemd als belagchelijk voorkomen. Geheel en al naakt, met uitzondering van een zoo klein mogelijk schortje en overigens versierd met snoeren koralen, die sterk tegen zijne roodachtig-zwarte huid afsteken, met zijn hoofd geheel kaalgeschoren, behalve den ovalen ring die zijn stand als gehuwd "man" te kennen geeft, zit de Kaffer op den grond, met de knieën tegen de kin opgetrokken en de vreemdsoortige melkemmer er tusschen geklemd.

Dan hebben wij het schouwspel van het kalf, dat poogt den melker van zijne plaats weg te dringen en onophoudelijk met stokslagen door een "jongen" van zijne moeder moet worden weggedreven. Wanneer de koe ondeugend is komt er nog een derde individu aan te pas; deze pakt de koe met eene hand aan de horens, terwijl hij ze met de andere stevig in de neusgaten knijpt. Zoodra de koe ophoudt met melkgeven mag het kalf zijne moeder naderen en een korten tijd zuigen.

1. MELK-EMMER. 2. BIER-KOM. 3. BIER-FILTREER. 4. WATER-PIJP. 5. MAND EENER VROUW.

Het vee wordt tweemaal op een dag gemolken; de tweede maal tegen zonsondergang, wanneer het voor den nacht naar huis wordt gedreven.

Over het algemeen staan de koeijen stil wanneer zij gemolken worden even als dit bij ons vee ook het geval is, en dan worden er geene voorzorgen genomen, behalve dat er een stok, omtrent ½ meter lang, dwars door den neus wordt gestoken. De dieren weten bij ondervinding dat, wanneer deze stok wordt aangevat en omgedraaid, dit groote pijn veroorzaakt en blijven daarom liever onbewegelijk staan. Het gat in den neus wordt gemaakt wanneer zij nog zeer jong zijn.

Zoodanig is het vreemde gezigt, dat aanmerkelijk verschilt van dat hetwelk een dergelijk tooneel op eene Hollandsche boerderij aanbiedt.

De Kaffer is nooit stil als hij zijne koeijen melkt, maar denkt dat het noodig is om al dien tijd eene reeks van de wonderlijkste geluiden te maken, die ooit door menschelijke ooren gehoord zijn. Ook in Europa schijnt er eene algemeene koeijentaal te zijn, die door elke melkmeid en boerenarbeider verstaan wordt. De Kaffer echter die een natuurlijke aanleg heeft om te schreeuwen en te gillen, moedigt zijne koeijen aan met alle mogelijke geluiden, schreeuwen en fluiten, afgewisseld door uitroepen van bewondering. Een gevolg van deze wonderlijke wijze van handelen is, dat de koeijen altijd zoo gewend geweest zijn om dit helsche leven met het melken in verband te

brengen, dat, wanneer een Europeaan eene koe koopt, hij verpligt is een Kaffer te nemen om haar te melken, omdat geen blanke in staat is al de wonderbaarlijke geluiden waaraan zij gewoon is, voort te brengen.

Om het vee voort te drijven of het op een afstand te roepen, maakt de Kaffer veel gebruik van fluiten, waarin hij een meester is. Met zijne lippen alleen, kan hij de meest buitengewone geluiden voortbrengen en met behulp zijner vingers fluit hij zoo hard, dat iemand die er digt bij staat er half doof van wordt. Somtijds neemt hij zijne toevlugt tot de kunst en maakt hij fluitjes die eene groote uitwerking doen, ofschoon zij zeer eenvoudig zijn van zamenstelling. Bijgaande afbeelding stelt 2 zulke fluitjes voor. Zij zijn gemaakt van been of ivoor en worden tegen de onderlip gehouden en maken ongeveer het geluid alsof men op een sleutel blaast, om te zien of er ook vuil in is.

De opperhoofden die veel vee bezitten, zijn er zeer trotsch op en hebben er een zonderling behagen in om het bijeen te hebben in kudden van dieren van dezelfde kleur. De runderen krijgen ook eene soort van dressuur, zooals opgemerkt is door Retief, die later in een gevecht met Dingan, den koning der Zulu's, gedood werd. Hij bragt aan dezen verraderlijken despoot een bezoek en werd vergast op dansen waarbij het gedresseerde vee ook eene rol speelde. "Bij een dans," verhaalt hij "waren er onder het volk honderd zes en zeventig runderen gemengd, die alle zonder horens en van dezelfde kleur waren. Zij hadden lange huidstrooken hangen aan het voorhoofd, de kaken, de schouders en onder de keel; deze strooken worden uit de huid gesneden, wanneer zij nog kalveren zijn. Dit vee werd bij tweeën en drieën onder het volk verdeeld en dit danste toen in afdeelingen, die ieder door hare koeijen vergezeld werden. Op deze wijze naderden zij den koning beurtelings, terwijl de koeijen zich terzijde af begaven in eene kraal en dan in eene rij voor den koning manoeuvreerden. Het was verwonderlijk, dat koeijen zoo goed gedresseerd konden zijn, want niettegenstaande al de beweging en het geschreeuw, waarmede de dans vergezeld ging, bewogen zij zich nooit sneller dan met een langzamen pas."

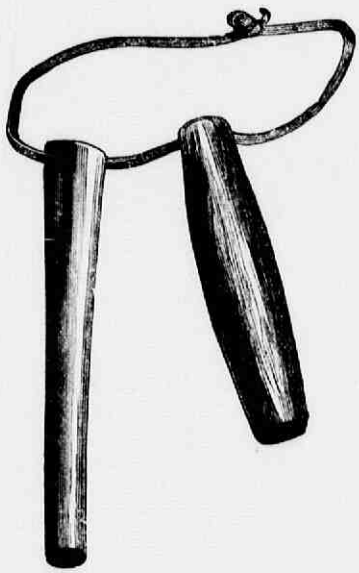

FLUITJES.

"Dingan toonde mij, zoo als hij zeide, zijne kleinste kudde; al het vee was eveneens geteekend met witte ruggen. Hij gaf aan een paar van mijn volk vergunning om ze te tellen en het aantal bedroeg vier en twintig honderd vier en twintig stuks. Mij is echter gezegd, dat zijne kudden roode en zwarte koeijen ieder 3 à 4000 stuks sterk zijn." Wij moeten hier terloops vermelden, dat dezelfde gewoonte om vee van gelijke kleur in afzonderlijke kudden te houden, ook gevolgd wordt in Zuid-Amerika, door de eigenaars der groote kudden paarden, die daar zoo goed vermenigvuldigen.

De Kaffers behandelen hun vee verwonderlijk goed, en de dieren begrijpen volkomen de beteekenis der verschillende schreeuwen en gillen die men hen toeroept. Het is bijgevolg voor een Europeaan even moeijelijk om deze koeijen te drijven, als om ze te melken en hij moet daartoe bij de inboorlingen hulp zoeken. Deze luidruchtige wijze van vee drijven is de oorzaak van groote moeijelijkheden voor de soldaten, wanneer zij uitgezonden worden om vee terug te halen, dat gestolen is door de Kaffers, die onverbeterlijke dieven, die het vee der blanken als hun wettigen prijs beschouwen, en altijd op den uitkijk zijn om er op te loeren. Zij doen op den huidigen dag hetzelfde wat in vroeger tijden de Hooglanders in Schotland deden, wanneer zij het vee der Laaglanders stalen, en dit met een schoonklinkend woord

"opligten" noemden; zij zelf waren geene gemeene dieven maar "Gentlemen drovers" ("Heeren drijvers") die zeer stonden op hun punt van eer en zich voor zoo goede "gentlemen" hielden als er in het geheele land te vinden waren.

De koe is, in waarheid, de rijkdom van den Kaffer, even als dit in de dagen der aartsvaders het geval was. Onder de stammen die niet met de blanken in aanraking komen, heeft het geld geene de minste waarde en wordt iemands rijkdom afgemeten naar het aantal koeijen dat hij bezit. Een der inlandsche opperhoofden was, toen er over de koningin van Engeland gesproken werd, natuurlijk nieuwsgierig om te weten hoevele koeijen zij had en kreeg, toen hem verhaald werd dat vele harer onderdanen er meer hadden dan zij zelve, een zeer gering denkbeeld van hare magt. *Hij* telde zijn vee bij duizenden en wanneer een minder opperhoofd het in zijn hoofd had durven krijgen om hem in rijkdom te evenaren zou deze laatste weldra in de onmogelijkheid gesteld worden om in het geheel iets te bezitten, terwijl door zijn vee het aantal der koninklijke kudden zou worden vermeerderd. Hij meende dat, wanneer haar voorganger haar zulk een armen troon had nagelaten, zij hare waardigheid moest handhaven, door den rijkdom, dien zij niet gelukkig genoeg was geweest om te erven, zelf te nemen.

De koe is de eenheid van het geld. De prijs van al wat eenigzins kostbaar is wordt gerekend naar het aantal koeijen dat het zou opbrengen, wanneer het verkocht werd en zelfs de vrouwen worden naar dezen standaard berekend; acht koeijen staan gelijk met eene vrouw, even als 20 stuivers één gulden uitmaken. De meeste oorlogen, die Zuid-Afrika verwoesten, worden veroorzaakt door de begeerte van den een, om de kudden te nemen die een ander bezit en wanneer een blanke in een Afrikaanschen oorlog gewikkeld is, wordt hij met geweld genoodzaakt hem op dezelfde wijze te voeren.

Gedurende den laatsten Kaffer-oorlog, waren de berigten in de nieuwspapieren bijzonder onbeduidend. De inhoud er van was onveranderlijk dezelfde, altijd koeijen. Generaal Blank bijv., was zoo ver in het land van den vijand gedrongen en had 5000 stuks vee genomen. Of misschien was het geval omgekeerd; de stelling der Europeanen was plotseling overrompeld en de Kaffers hadden eenige duizenden koeijen gestolen. Het scheen inderdaad, dat de oorlog alleen om het vee gevoerd werd en tot eene zekere hoogte was dit werkelijk het geval. Het vee was niet alleen de rijkdom van den vijand, maar hierin bestonden ook zijne hulpbronnen, zoodat er geen beter middel was om hem te dwingen, dan zijn proviand af te snijden en de oproerige opperhoofden te beletten hunne gewapende magt te onderhouden. De Engelschen hadden volstrekt de begeerte niet om de Kaffers te dooden, maar alleen hun te leeren zich niet met hen te bemoeijen en hen met rust te laten, en er was geen beter middel om hiertoe te geraken, dan ze in hun teerste punt te treffen.

De grootste eerzucht van een Kaffer is het bezitten van vee, omdat hij die het heeft, zich elke weelde kan verschaffen die een wilde millionair voor zich begeert. Hij kan elken dag vleesch eten en zure melk drinken; hij kan zoovele vrouwen koopen als hij wil tegen den prijs van 8 tot 14 koeijen per stuk, al naar de markt is; hij kan van de huiden alle mogelijke nuttige zaken maken; hij kan zich naar hartenwensch met vet insmeren en zijn donkergekleurde persoon met de staarten versieren. Met genoegzaam vee is hij een groot man; en hoe meer koeijen hij heeft, hoe grooter man hij wordt. In plaats van een "jongen" te zijn, die met andere "jongens" in ééne hut woont, wordt hij een "man," scheert zijn hoofd en draagt den trotschen ring van den mannelijken leeftijd. Wanneer het getal zijner koeijen toeneemt, neemt hij meer vrouwen, bouwt afzonderlijk hutten voor haar, heeft zijne eigene kraal, wordt een "Umnumzana" of groot man — eene uitdrukking die overeenkomt met het gewone "Burra Sahib" in Engelsch-Indië — en kan eischen, dat hij door vreemde "jongens" als "Inkosi" of opperhoofd wordt aangesproken.

Wanneer hij voorspoed heeft met zijn vee, vergadert hij de jonge lieden, die nog arm zijn en die door zijn rijkdom worden aangetrokken, rondom zich, omdat zij hopen ten zijnen koste vleesch te eten. Hij wijst hen hutten aan binnen zijne kraal en heeft zoo eene gewapende wacht die zijne geliefde koeijen bewaakt. Zulk eene voor-

zorg is inderdaad volstrekt noodzakelijk. Rijkdommen wekken, even goed in Afrika als in Europa, afgunst op en hij die ze bijeen heeft kunnen verzamelen weet zeer goed dat er velen zijn die weder hun best zullen doen om ze hem te ontnemen. Somtijds zal een magtiger man dan hij openlijk zijne kraal aanvallen, maar gewoonlijk wordt er meer list gebruikt dan open geweld, en in iederen stam zijn enkele oude en slimme vee-dieven, die de vele gevaren van zulk een leven hebben overleefd en die iedere list kennen die in het werk gesteld kan worden.

Er bestaat een verhaal omtrent een dezer lieden, Dutulu genaamd, die eene soort van Afrikaansche Rob-Roy schijnt te zijn geweest. Hij gebruikte altijd slimheid en geweld beide. Het was zijne gewoonte om zich op weg te begeven naar de kraal, die hij voornemens was te berooven en slaagde er gewoonlijk in, om in het midden van den nacht sommigen van zijne volgelingen bij den ingang van de hutten te plaatsen. Een andere helper joeg dan, zoo stil mogelijk, het vee uit de "Isi-baya", terwijl hij de onderneming bestuurde. Dan liet Dutulu alarm maken en terwijl de bewoners der hut naar buiten kropen om te zien wat er te doen was, werden zij door de schildwachten aan den ingang doorstoken. Geen enkele werd gespaard. De mannen werden gedood opdat zij geen weerstand zouden bieden, de vrouwen opdat zij geen gerucht zouden maken.

Zelfs nadat hij het vee had weggevoerd was zijne vrees nog niet voorbij, want vee kan niet zeer snel vervoerd en ook niet gemakkelijk verborgen worden. Dutulu was echter geen man om ligt in verlegenheid te zijn en het gelukte hem bijna altijd zijn roof in veiligheid te brengen. Het vee werd nooit dadelijk voortgedreven in de rigting van zijne woning. Hij liet het meermalen heen en weder langs denzelfden weg voeren, om de sporen door een te doen loopen en hen, die hij zeker was dat hem zouden vervolgen, het spoor bijster te maken. Meer dan eens ontdook hij de vervolging, door de gestolen kudde weder terug te brengen en haar in de onmiddellijke nabijheid der verwoeste kraal te verbergen, daar hij er te regt op rekende dat zij die hem vervolgden, hem in de rigting zijner eigene woning zouden zoeken.

Zijne geslepenheid en stoutmoedigheid waren zonder grenzen. Eens werd zijne eigene kraal aangevallen, maar Dutulu was veel te sluw om in denzelfden valstrik te loopen, dien hij zoo dikwijls voor anderen gespannen had. In plaats van zelf uit zijne hut te kruipen en gedood te worden, rolde hij zijn mantel op en stak dien door de deur. Zoo als hij verwacht had, werd deze in de duisternis voor een mensch aangezien en met eene speer doorstoken. Terwijl het wapen nog in den mantel verward was, vloog Dutulu uit zijne hut en sprong geheel gewapend naar den ingang zijner "Isi-baya" en verjoeg de verschrikte aanvallers.

Zelfs in zijn ouderdom begaf zijne onverschrokkenheid hem niet en besloot hij eens om midden op den dag eene kudde vee te stelen. Toen niemand hem durfde vergezellen voerde hij zijn wanhopig voornemen geheel alleen uit. Hij slaagde er in om het vee tot op eenigen afstand weg te drijven, maar werd ontdekt, vervolgd en door den vijand ingesloten. Niettegenstaande hij één man was tegen velen, bestreed hij zijne vijanden dapper, en gelukte het hem, ofschoon hij zwaar gewond was, in een kreupelbosch te ontsnappen, waar men hem niet durfde volgen.

Niet door dit avontuur afgeschrikt, was hij niet zoodra van zijne wonden hersteld, of hij maakte op nieuw plan tot een anderen rooftogt. Zijn opperhoofd raadde hem de onderneming af, op grond dat hij vee genoeg had, ernstig gewond was geweest en te oud werd. Zijn overheerschende hartstogt was echter te sterk dan dat hij er weerstand aan kon bieden en Dutulu viel op zijne gewone wijze eene kraal aan, doodde zoovele vijanden als hij kon en snelde toen voort in de rigting tegenovergesteld aan die in welke hij het vee had laten wegvoeren, om zoo zijne vervolgers op een valsch spoor te brengen. Zijne gevorderde jaren echter en wellig zijne pas genezen wonden hadden zijn spoed vertraagd en daar er geen boschje in de nabijheid was waarin hij zich kon verschuilen, wierp hij zich in een moeras en verbergde zich onder het water. Zijne vijanden durfden hem niet volgen maar omringden de plaats en wierpen hunne assagaaijen op hem af.

Deze deden hem geen nadeel, want hij beschermde zijn hoofd met zijn schild,

maar hij kon het onder het water niet uithouden. Toen hij evenwel bemerkte dat zijne krachten hem begonnen te begeven, verliet hij plotseling het moeras en drong op zijne vijanden in, in de hoop dat hem zou gelukken er doorheen te breken. Hij doodde er verscheidenen van, drong door hen heen, maar kon niet hard genoeg meer loopen om te ontsnappen en werd ingehaald en gedood.

Daar hij dus weet dat zulke geslepen en listige vijanden op zijne kudde loeren, is haar donkergekleurde eigenaar maar al te blijde wanneer hij een aantal jonge lieden om zich heeft, om zijn vee te beschermen.

De liefde van een Kaffer voor zijn vee maakt dat hij tracht het op verschillende wijzen te versieren, waarvan enkele de dieren niet weinig pijn moeten veroorzaken. Hiervoor is hij echter volkomen onverschillig; hij pijnigt de dieren die hij lief heeft dikwerf op eene vreeselijke wijze, niet uit lust om hun kwaad te doen, maar uit die volkomen onverschilligheid voor het veroorzaken van pijn, welke den wilden op alle plaatsen der aarde eigen is.

HET FATSOENEEREN DER HORENS.

Hij snijdt de ooren der koeijen in alle mogelijke wonderlijke vormen; een vorm waarvan hij het meest houdt is die van een blad met diep ingesneden randen. Hij neemt plooijen van de huid, vooral van die van het hoofd, bindt hier stevig koorden om, en maakt zoo eene reeks van uitstekende knobbels van verschillende grootte en vorm. Hij snijdt uit het vel van verschillende deelen van het ligchaam strooken, vooral aan het hoofd, en laat die als losse slippen hangen. Hij maakt insnijdingen in de huidplooi die voor aan den hals en tusschen de voorpooten hangt, en maakt er eene soort van franje van, zonder dat hij er echter in de verte aan denkt dat hij het dier hierdoor eenige pijn doet lijden.

In sommige gedeelten van het land echter wijdt hij al zijne krachten aan de horens. Wij zouden ons voorstellen dat er aan den vorm van een horen niet veel te wijzigen of te veranderen was, maar de Kaffer, die in deze kunst bedreven is, kan de horens nooit zoo laten als zij van nature zijn. Somtijds houdt hij eene soort van symmetrie in het oog, en buigt ze zoo naar buiten, dat de punten bijna tot de schouders reiken,

of omgekeerd zoo naar binnen, dat zij elkander van boven ontmoeten en eene soort van boog vormen. In andere gevallen laat hij er een regt naar boven groeijen en een naar beneden, of een naar voren en een naar achteren. Nu en dan ziet men eene koe die een zeldzaam effekt maakt. Wanneer de horens zich bij de jonge dieren ontwikkelen, worden zij digt over het voorhoofd heengebogen, zoodat de punten elkander raken. Dan worden zij zoo bewerkt dat zij zich vereenigen en uit het midden van het voorhoofd regt naar boven groeijen, even als de horen van den fabelachtigen Eenhoorn.

Le Vaillant maakt melding van deze vreemde wijze om het vee op te tooijen en beschrijft de handelwijze die hierbij gevolgd wordt zeer naauwkeurig. "Ik had tot nog toe het hoornvee hetwelk zij bij zich hadden, nog niet goed in oogenschouw genomen, omdat zij het bij het aanbreken van den dag in de bosschen en weiden voerden en het door hunne herders niet voor den avond werd naar huis gebragt. Toen ik echter eens vroeg naar hunne kraal ging, was ik zeer verrast toen ik voor het eerst deze dieren in het oog kreeg. Ik herkende ze ter naauwernood, niet alleen omdat ze zooveel kleiner waren dan onze koeijen, maar vooral omdat ze zooveel horens hadden en deze van den meest verschillenden vorm waren. Zij hadden eene groote overeenkomst met de schelpen die bij de natuurkundigen onder den naam van Hertshoornen bekend zijn."

"Overtuigd dat deze verschillende vormen, waarvan ik mij geen denkbeeld kon maken, een bijzonder natuurprodukt waren, hield ik de koeijen der Kaffers voor eene bijzondere soort; maar ik werd door mijn gids uit den droom geholpen, daar deze mij verhaalde, dat die merkwaardigheid alleen een uitwerksel van hun inventie-geest en hun smaak was; zij konden, volgens hem, niet alleen het aantal dezer horens vermenigvuldigen, maar er ook iederen vorm aan geven die in hunne verbeelding opkwam. Toen zij mij aanboden om hunne bekwaamheid in dit opzigt in mijne tegenwoordigheid te doen zien, kwam mij dit zoo nieuw en ongewoon voor, dat ik gaarne zulk eene gelegenheid waarnam om mij hiervan te overtuigen, en een geregelden cursus over dit onderwerp volgde."

"Zij nemen het dier zoo vroeg mogelijk, en wanneer de horens zich beginnen te vertoonen, maken zij er door middel eener zaag of een ander werktuig eene verticale insnijding in, waardoor zij in twee deelen verdeeld worden. Deze insnijding maakt dat de horens, die nog week zijn, zich verdeelen, zoodat het dier er na eenigen tijd 4 afzonderlijke heeft."

"Wanneer zij er het dier 6 of meer willen bezorgen, maken zij er met dergelijke zaagsneden zoovele als zij willen. Indien zij echter willen dat de horen bijv. een geheelen cirkel maakt, snijden zij beneden de punt, *die zelf niet beleedigd mag worden*, eene dunne laag af, en wanneer dit met veel geduld dikwijls herhaald wordt, krijgt de horen eene bogt in de tegenovergestelde rigting, zoodat hij, wanneer de punt den wortel raakt, een volkomen cirkelvorm heeft. Daar het nu zeker is dat iedere insnijding eene meerdere of mindere buiging van den horen ten gevolge heeft, kan men gemakkelijk begrijpen dat door deze eenvoudige wijze van handelen, door de minste wijziging in het wegsnijden, elke mogelijke vorm van den horen kan worden verkregen."

"In een woord, men moet een geboren Kaffer zijn en zijn smaak en geduld bezitten, om die zorg en die onophoudelijke aandacht aan eene operatie te wijden, die in zijn land hoogstens nutteloos is, maar in andere landen nadeelig zou zijn. Want zulk een horen wordt, indien hij zoo misvormd is, zwak, terwijl hij, in zijn geheel blijvende, instaat zou zijn om de uitgehongerde beeren en wolven van Europa op een afstand te houden." De lezer moet onder het oog houden dat deze woorden betrekking hebben op Frankrijk, en dat de reizen van Le Vaillant dagteekenen uit de jaren 1780—1785.

Dezelfde reiziger vermeldt eene vernuftige wijze waarop de Kaffers te werk gaan, wanneer eene koe weerbarstig is en zich niet goed en rustig wil laten melken. Er wordt een touw gebonden aan een van de achterpooten en een man tilt dezen door middel van het touw van den grond. De koe kan niet wegloopen, doordat een ander haar aan den neus vasthoudt en de pijn die veroorzaakt wordt door het sterk achter-

uittrekken van den poot, gepaard met de moeijelijkheid van het staan op drie pooten, maakt dat het koppigste dier weldra mak wordt.

Voordat wij tot een ander hoofdstuk overgaan zullen wij eerst verklaren wat de plaat voorstelt op bladz. 51.

De toeschouwer wordt verondersteld juist binnen de buitenste omheining te staan, bijna tegenover den ingang der "Isi-baya," waarin men eenig vee ziet. In het midden der afbeelding wordt gemolken. De koe, die koppig is, wordt door den "man" vastgehouden met een stok die door de neusgaten steekt. Als men de grootte der koe met die van den man vergelijkt, kan men zien hoe klein de eerste is. Een rund weegt bij de Kaffers gemiddeld niet zwaarder dan vierhonderd pond. Onder de koe is de melker, die den wonderlijk gevormden melkemmer tusschen zijne kniën houdt. Aan de regterzijde is een andere Kaffer bezig een emmer melk te ledigen in

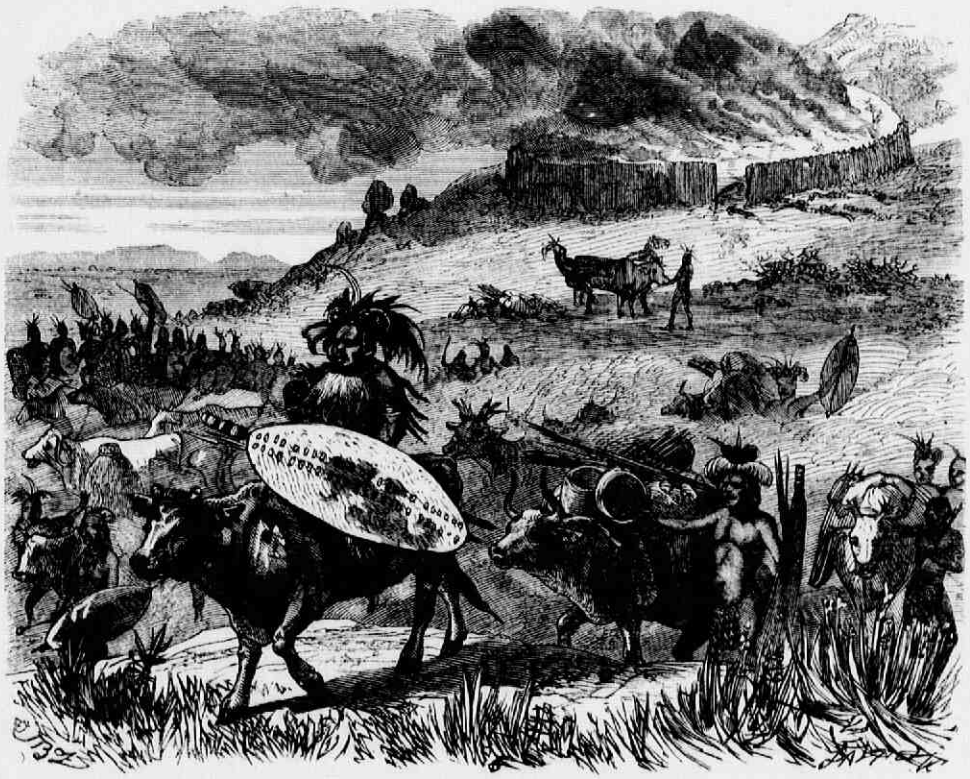

TERUGKOMST VAN EEN KRIJGSTOGT.

eene van de manden, die gebruikt worden om de melk in te bewaren. De opening der mand is zeer naauw en met het overgieten uit den emmer zou er veel melk verloren gaan, indien zij onmiddelijk uit de wijde opening van den emmer werd gegoten. De Kaffer heeft geen trechter, maar maakt er een, door zijne handen zoo boven de opening des emmers te houden, dat de melk met een dunnen straal tusschen zijne vingers doorloopt.

Op den voorgrond ziet men eene vrouw, die met haar kind op den rug en het zware houweel op haar schouder, naar het land gaat om te werken. Om een denkbeeld te geven van de gewone grootte der hutten, is een jonge Kaffer afgebeeld, leunende tegen eene hut, terwijl een "man" er voor zit. Drie stokken van schilden zijn

in de omheining der "Isi-baya" gestoken en het stuk huid aan den langen stok daarnaast gebonden, geeft te kennen, dat het opperhoofd der kraal te huis is. Geheel vooraan zijn eenige van die wonderlijk gevormde Kaapsche schapen met hunne lange pooten en dikke staarten, waarin zich het vet van hun geheele ligchaam schijnt geconcentreerd te hebben. Verder ziet men twee van de karakteristieke boomen van het land, namelijk eene Euphorbia binnen de omheining en eene Acacia op den achtergrond. De laatste boom wordt ook Kameel-doorn genoemd, omdat de giraffe, die door de Hollandsche volkplanters kameel-pardel genoemd wordt, zich met hare bladeren voedt. In het verschiet zijn twee bergen met vlakke toppen, die kenmerkend zijn voor Zuid-Afrika.

De Kaffer gebruikt zijn vee voor verschillende doeleinden. Wanneer hij zich zulk eene weelde kan veroorloven, wat zeer zeldzaam is, doet hij zich aan het vleesch te goed en verzwelgt er eene hoeveelheid van, die men zou zeggen dat eene menschelijke maag onmogelijk kon verteren. Het voornaamste voedsel is echter melk, die meestal met meel vermengd wordt, zoodat het eene soort van brij wordt.

De melk wordt nooit versch gebruikt, omdat de Kaffers zich verbeelden dat zij dan zeer moeijelijk te verteren is. Wanneer eene koe gemolken is wordt de emmer in eene groote voorraadmand geledigd. Hierin is reeds melk die niet geheel versch is en zij wordt nooit geheel en al ledig gemaakt. Spoedig nadat de melk in de mand gedaan is, heeft er eene soort van gisting plaats en in korten tijd is zij in eene halfvaste massa en eene waterachtige vloeistof, die op wei gelijkt, veranderd. Deze laatste wordt er afgegoten en wat er overblijft is eene dikke, klonterige massa, ongeveer zoo dik als dikke room.

Deze massa wordt "Amasi" genoemd en is het voornaamste voedsel der Kaffers. Europeanen, die in Kafferland gewoond hebben, hebben in het begin een grooten afkeer van "Amasi", maar verkiezen ze spoedig boven melk in elken anderen vorm. Sommigen hebben de "Amasi" vergeleken bij wrongel, maar deze vergelijking gaat niet op. De "Amasi" is niet in stukken, maar eene dikke, roomachtige stof. Zij heeft een ligt zuren smaak. Kinderen, zoowel zwarte als blanke, houden er altijd veel van en er is geen beter voedsel voor hen.

Wanneer de Kaffer genoodzaakt is een nieuw vat te gebruiken om zijne gehotte melk in te maken, doet hij er met de versche melk tegelijk altijd een weinig "Amasi" in, die als gist werkt en de geheele hoeveelheid melk weldra dezelfde vastheid doet verkrijgen.

De runderen worden ook gebruikt om op te rijden en als lastdieren. Europeanen bezigen ze veel als trekossen en spannen er een groot aantal voor een enkelen wagen, maar de wagen is eene Europesche uitvinding en ligt dus buiten het plan van dit werk.

De inboorling rijdt op eene koe zonder zadel, terwijl hij op den scherpen rug van het dier balanceert, en het bestuurt door middel van een stok door de neusgaten, met een touw aan ieder einde. Hij is geen bevallig ruiter, maar sjokt daarheen met hangende armen, terwijl zijne ellebogen met iedere beweging van het dier op en neder gaan. Maar het beest voldoet aan zijn oogmerk en daar het altijd stapvoets gaat, is er nog niet veel kwaad bij al valt hij er eens af.

Sedert er paarden zijn ingevoerd, hebben de Kaffers er eene groote voorliefde voor en hebben zij getoond ook op hunne wijze goede ruiters te zijn. Hunne manier is altijd in vollen galop te rijden, want zij zien niet in wat men er aan heeft om een vlug dier te bestijgen, zoo men van deze vlugheid geen gebruik maakt. Het is een zeer schilderachtig gezigt, een troep Kaffers te paard in vliegenden galop te zien aankomen, met hunne schilden en speren in de hand en hunne mantels achter hen vliegende. Wanneer zij ophouden staan zij plotseling stil en zijn op hetzelfde oogenblik van hunne paarden.

Hoewel een Kaffer met den naakten rug van eene koe tevreden moge zijn, een Europeaan kan er niet op blijven. In de eerste plaats is de scherpe ruggegraat van het dier geene aangename zitplaats en ten anderen is de huid zoo los en bewegelijk, dat de ruiter zich met zijne beenen volstrekt niet kan vasthouden. Er worden daarom eenige

huiden op den rug van het dier gelegd en een lange riem wordt verschillende malen rond zijn ligchaam gewonden en telkens door een paar mannen, een aan iedere zijde, vast aangehaald. Hierdoor wordt de huid belet te verschuiven en nu kan men er bijna even goed een zadel op bevestigen als op een paard. Maar zelfs onder deze omstandigheden zijn de bewegingen eener koe voor een Europeeschen ruiter alles behalve aangenaam, en het rijden op koeijen, ofschoon niet zoo vermoeijend als op een kameel, vereischt toch eene tamelijk groote oefening eer het ons begint te bevallen.

Deze gewoonte om ze stevig te gorden wordt ook, behalve bij de dieren, die men gebruikt om op te rijden, bij de pakossen gevolgd; door de losheid hunner huid zouden ook de pakgoederen van hun rug glijden. De wijze waarop het gorden geschiedt, is wonderlijk genoeg. Een stevige Kaffer staat aan iedere zijde, terwijl een andere het dier bij de neusgaten vasthoudt. De huiden worden nu op den rug gelegd en de lange riem er over heen geworpen. Een man houdt het eene einde vast, terwijl de andere den riem om het lichaam der koe slaat. Nu trekken beide den riem aan met al hunne kracht, terwijl zij een voet tegen de zijde van het dier steunen. De eene Kaffer houdt zijn eind van den riem stevig vast, terwijl de andere het zijne onder den buik aan zijn makker geeft, die het weder over den rug der koe overgeeft, waarna het aantrekken op nieuw begint. Dit geschiedt zoo dikwijls totdat de riem op is en de omvang der koe aanmerkelijk verminderd.

Niettegenstaande de belangrijke drukking waaraan het beest is blootgesteld, schijnt het er weinig last van te hebben en loopt weg alsof er niets gebeurd was. Indien de reis ver is, worden de riemen gewoonlijk eens of twee maal daags op nieuw aangehaald, daar de inboorlingen een vreemd genoegen in deze operatie schijnen te hebben.

Op bl. 67 is voorgesteld de wijze waarop de koeijen als rij- en lastdieren gebruikt worden. Een opperhoofd keert met zijne krijgslieden terug van eene gevolgrijke expeditie tegen eene vijandelijke kraal, die zij, zoo als hunne uitdrukking luidt, hebben "opgegeten."

Op den voorgrond is het opperhoofd, dik en vet, gezeten op eene koe en gekleed in al den glans zijner heerlijkheid. Gemeenlijk wordt voor rijdier eene koe zonder horens genomen, om het gevaar te voorkomen, dat de ruiter, zoo hij soms voorover valt, zich bezeert. Somtijds echter maakt de Kaffer een rund voor rijdier geschikt, door de horens te dwingen naar beneden te groeien; in enkele gevallen brengt hij het zoo ver, dat de horens geheel los hangen te slingeren, even alsof zij met riemen aan den kop waren opgehangen. De krijgslieden ziet men bezig met ander vee te drijven, dat beladen is met den buit der genomen kraal, die zij in brand hebben gestoken. In den midden-grond zijn een paar Kaffers bezig den riem om eene koe nog eens stevig aan te halen, om te beletten dat zij hare vracht verliest.

HOOFDSTUK IX.

HET HUWELIJK.

DE VEELWIJVERIJ BIJ DE KAFFERS IN GEBRUIK. — GOZA EN ZIJNE VROUWEN. — HET GETAL VROUWEN VAN EEN KONINKLIJKEN HAREM. — TCHAKA, DE VRIJGEZEL-KONING. — DE KONING EN ZIJNE OPVOLGERS. — EENE BARBAARSCHE GEWOONTE. — OORZAKEN EN GEVOLGEN DER VEELWIJVERIJ ONDER DE KAFFERS. — HUISELIJK LEVEN EN ZIJNE GEWOONTEN. — DE MENIGVULDIGE PLIGTEN EENER VROUW. — ANEKDOTE VAN EEN ECHTGENOOT. — JALOERSCHHEID EN HARE UITWERKSELEN. — EENE BEGUNSTIGDE VROUW VERMOORD DOOR HARE MEDGEZELLEN. — KLEINE ONAANGENAAMHEDEN EN KORT REGT. — DE EERSTE VROUW EN HARE VOORREGTEN. — DE WET OP HET ERVEN EN HET EERSTGEBOORTEREGT. — HET MEESTERSCHAP IN DE KRAAL. — BESCHERMING VAN DEN WEES. — VOOGDEN, HUNNE VERPLIGTINGEN EN VOORREGTEN. — VOORBEREIDINGEN VOOR HET HUWELIJK. — VRIJERIJ BIJ DE KAFFERS. — DE BRUIDEGOM OP PROEF. — EENE KAFFERSCHE LIEFDESGESCHIEDENIS. — UZINTO EN HARE LOTGEVALLEN. — BELOONING DER VOLHARDING.

In strijd met het algemeen gevoelen, is het huwelijk bij de Kaffers eene zaak van evenveel gewigt als bij ons, en zelfs zijn er, daar de mannen die het kunnen doen, zich niet met eene vrouw vergenoegen, bij het laatste huwelijk evenveel plegtigheden als bij het eerste.

Wat het aantal vrouwen betreft, hieromtrent wordt in het uitvoerige, natuurlijk traditionele, wetboek der Kaffers, waarnaar zij hunne huishoudelijke zaken regelen, geene bepaling gevonden. Een man mag zoo vele vrouwen nemen als hij kan bekostigen, en het is een algemeene regel dat, hoe rijker hij is, hij des te meer vrouwen heeft. Een gewoon man moet zich meestal met ééne vrouw vergenoegen, terwijl het getal vrouwen van hen die een hoogeren rang bekleeden, afhangt van hun rijkdom of maatschappelijke positie. Goza bijv., wiens portret men ziet op bladz. 27 en die een magtig opperhoofd is, heeft er een paar dozijn. Er bestaat eene photographie, waarop, al zijne vrouwen zijn afgebeeld, zittende op hare hurken, zoo als de gewone houding der Kaffer-vrouwen is. Naar onze begrippen kunnen zij geene van alle aanspraak maken op schoonheid, indien dit ook al het geval moge geweest zijn toen zij nog jonge meisjes waren. Zeker is het echter dat haar gemeenschappelijke echtgenoot met hare bekoorlijkheden tevreden was, daar zij anders hare positie in zijne huishouding wel niet zouden behouden hebben.

Wat den koning aangaat, het aantal vrouwen van dezen is onbeperkt. De ouders komen nederig bij hem om hunne dochters aan te bieden en eischen er geene betaling voor, maar zijn trotsch wanneer hij ze wil aannemen. De eerbied voor het gezag moet in de borst van een Kaffer al zeer groot zijn, wanneer hij van alle betaling wil afzien, vooral als deze geschiedt in vee. De koning bezit welligt 20 of 30 kraals in verschillende deelen des lands en heeft in iedere kraal een aantal vrouwen, zoodat hij zich altijd te huis gevoelt, waar hij ook tijdelijk zijne residentie houdt. Hij weet inderdaad op geene vijftig na hoevele vrouwen hij heeft en evenmin kent hij ze alle, zoodat hij zijne huishouding zeer streng moet laten bewaken, anders kon eene of andere vrouw, die door hem verwaarloosd werd, wel eens ontsnappen en een echtgenoot nemen, die, ofschoon hij van een minderen stand was, dan toch een man was naar hare eigene keuze.

Tengevolge hiervan mag geene der bewoonsters van den koninklijken harem ooit haar huis verlaten zonder eene sterke wacht, en bovendien zijn er een aantal spionnen, die zich verbergen op plaatsen waar men ze niet zou verwachten en de geringste onvoorzigtigheid van eene zijner vrouwen onmiddellijk aan den koning overbrengen. Het is voor een Kaffer zelfs gevaarlijk tot eene dezer streng bewaakte schoonheden te spreken, want zelfs wanneer geene schildwachten in het gezigt zijn, kan hij zeker wezen dat er op geen grooten afstand een spion verborgen is, en het gevolg van zulk eene onbedachtzaamheid zou zijn, dat de vrouw stellig haar leven verloor en de man hoogstwaarschijnlijk haar lotgenoot was.

Het bekwame en bloeddorstige opperhoofd Tchaka maakte eene uitzondering op den algemeenen regel. Hij ontving zoo vele donkere schoonheden als men hem aanbood, maar verhief er geene enkele tot den rang zijner vrouw. De reden hiervan was zijne vrees voor een troonopvolger. Een Kaffer van eenigen rang schijnt altijd te denken, dat hij van het gewone lot der andere stervelingen verschoond is, en zal nooit over de mogelijkheid van zijn dood spreken en dit evenmin aan een ander veroorloven. Wanneer een zijner onderhoorigen het deed, zou dit voor eene daad van hoogverraad worden gehouden en de gedachtelooze schuldige zou door de doodstraf belet worden deze beleediging te herhalen. Zelfs wanneer een Europeaan de onvoorzigtigheid beging, zou de beleediging zeer groot zijn en op eene hoogst onaangename wijze het gevoel kwetsen van ieder die deze onheilspellende woorden hoorde.

Deze tegenzin om over den dood te spreken openbaart zich somtijds op eene wonderlijke wijze. Bij zekere gelegenheid bragt een Engelschman een bezoek aan Panda; het was korten tijd nadat een berigt van 's konings dood was tegengesproken. Na de gewone voorafgaande begroetingen gaf hij zijne vreugde te kennen dat hij het opperhoofd zoo wel en gezond mogt ontmoeten, vooral na het berigt van zijn dood. Het woord "dood" scheen den Koning en zijne geheele hofhouding te treffen als een elektrieke schok en er heerschte eene doodelijke stilte. Ten laatste herstelde Panda zich en zeide met eene stem die zijne aandoening verraadde, dat over zulke onderwerpen nooit gesproken werd, behendig aan het gesprek eene andere wending gevende.

Nu ligt in het denkbeeld van een opvolger, dat van den dood van hem die den troon bekleedt, opgesloten; daarom weigerde Tchaka om eene enkele vrouw te trouwen, waaruit hem een opvolger zou kunnen geboren worden. Nog meer, wanneer zich bij eene der bewoonsters van zijn harem teekenen vertoonden dat de bevolking waarschijnlijk vermeerderd zou worden, was zij zeker op een of ander onbeduidend voorwendsel gevangen genomen, uit hare woning gesleept en zonder genade ter dood gebragt te worden.

Het mag ons verwonderen dat zulk een gewetenloos monster nog bewoonsters van zijn harem kon vinden. Men moet echter niet uit het oog verliezen dat een Kafferkoning de grootste despoot is en dat hij eene absolute magt heeft over ieder zijner onderdanen; zijne bevelen worden onmiddelijk gehoorzaamd, hoe stuitend zij ook mogen zijn. Op zijn bevel zouden ouders hunne kinderen en kinderen hunne ouders dooden, en de gehoorzaamheid aan zijn koning is zoo bij den Kaffer ingeworteld, dat men lieden gezien heeft die hem dankten en zijn lof verkondigden, terwijl zij tot den dood toe gegeeseld werden.

De ouders dezer ongelukkige meisjes hadden derhalve geene keus. Wanneer hij ze noodig had zou hij ze nemen, waarschijnlijk hare ouders vermoorden en hun vee voegen bij zijne uitgebreide kudden. Door ze vrijwillig aan te bieden, konden zij welligt in zijne gunst komen en er bestond eene kleine kans om aan het lot te ontsnappen, dat zoovele die vóór hen zijne gunsten gedeeld hadden, hadden ondergaan. Deze vreemde uitwerkselen van het despotisme zijn geenszins tot Zuid-Afrika beperkt, maar men neemt ze ook waar bij volkeren die veel meer beschaafd zijn dan de Kaffers. Wie herinnert zich niet het verhaal waarmede de "Duizend en een nacht" begint, en dat de draad is, die alle volgende verhalen verbindt? Hoe een koning vond dat zijne vrouw hare positie onwaardig was en nu dadelijk de gevolgtrekking maakte dat deze onwaardigheid niet het gebrek was van een individu, maar eene eigenschap der geheele sekse. Hoe hij dit beginsel in praktijk bragt, door elken avond eene andere

vrouw te trouwen en deze den volgenden morgen te laten onthoofden, tot dat hij hiervan werd tegengehouden door de geestige en vindingrijke vertelster, die het eerst de handelwijze in praktijk bragt, welke thans veelal in tijdschriften gevolgd wordt, namelijk haar verhaal onverwachts bij een belangrijk punt der geschiedenis af te breken.

Dit buitengewone gedrag van een Oostersch vorst wordt ons medegedeeld zonder eenige toelichting, en noch de verhaler, noch de toehoorder geven eenigzins te kennen dat zoodanige handelwijze vreemd of zelfs strafbaar was. De onderdanen die geroepen werden om in dezen voorraad van vrouwen te voorzien morden waarschijnlijk wel, maar zij gingen er toch mede voort en het kwam klaarblijkelijk volstrekt niet in hunne gedachten op, dat het mogelijk was aan de bevelen van den monarch ongehoorzaam te zijn.

De uitwerking der veelwijverij onder de vrouwen zelve is merkwaardig genoeg. Vooreerst zijn zij er aan gewoon en hebben zij nooit kunnen verwachten dat zij in huis alleen de heerschappij zouden voeren. Het zou haar inderdaad nimmer in het hoofd komen, omdat het feit op zich zelf, dat een man slechts ééne vrouw had, zijne, en derhalve ook hare waardigheid zou verminderen.

Er is nog eene andere reden voor de veelwijverij, namelijk de verdeeling van den arbeid. Even als bij alle wilden, verlaagt zich een Kaffer niet om handenarbeid te verrigten; al wat werk genoemd kan worden komt voor rekening van de vrouwen. Hij zou er niet over denken iets te doen waar ligchamelijke inspanning bij te pas kwam. Hij zou zelfs geene mand met rijst op het hoofd zijner meest geliefde vrouw beuren, maar op den grond blijven zitten en eene andere vrouw veroorloven het te doen. Een Engelschman die eerst kortelings in Kafferland vertoefde, keek eens bij toeval in eene hut en zag een stevigen Kaffer op zijn gemak neerzitten en zijne pijp rooken, terwijl de vrouwen in de brandende zon hard aan het werk waren om hutten te bouwen, hout aan te dragen en al het zware werk te verrigten. Verontwaardigd over zulk eene wijze van handelen, vroeg hij den rooker waarom hij niet opstond en aan het werk ging. Dit denkbeeld was echter voor de aangeboren beleefdheid des Kaffers zelfs te kras en deze vond het zoo bespottelijk, dat hij in lagchen uitbarstte, "Vrouwen werken," zeide hij, "mannen zitten in huis en rooken."

Al de zorgen van het huiselijke leven zijn het deel der getrouwde vrouw. Behalve dat zij al het gewone huishoudelijke werk moet verrigten, hieronder begrepen het bouwen van het huis zelf, moet zij zorgen dat de hongerige mannen van voedsel worden voorzien. Zij kan niet naar een winkel gaan om brood te koopen. Zij moet den grond bewerken, het graan zaaijen, wieden, binnen halen, dorschen, malen en bakken. Welligt is haar echtgenoot zoo nederbuigend vriendelijk, dat hij het wild, dat door hem geschoten is, te huis brengt; stellig echter draagt hij het niet verder dan hij moet. Het klaar maken zelf is evenwel aan de vrouw opgedragen, die het vleesch niet alleen moet braden, maar ook de potten en pannen vervaardigen, waarin dit geschiedt.

Wanneer zij, na den geheelen dag hard gewerkt te hebben, naar huis gaat, kan zij niet gaan zitten, maar is verpligt de maïs of de gierst te malen. Dit is een zwaar werk, wanneer men de werktuigen in aanmerking neemt die hiervoor gebruikt worden, namelijk een steen die op een anderen gewreven wordt, ongeveer zoo als dit in den mortier van een apotheker geschiedt. De Kaffers maken nooit meel vooruit klaar, zoodat dit moeijelijke werk elken dag moet plaats hebben. Wanneer zij dit koren gemalen heeft, moet zij er of koeken van bakken of brij van koken, en dan mag zij de voldoening smaken van toe te zien, terwijl de mannen het opeten. Zij moet ook het bier brouwen, dat bij de Kaffers zoo populair is, maar heeft weinig kans om het te drinken.

Men ziet hieruit, dat de vrouw van een Kaffer tweemaal zoo veel moet werken als een arbeider in Europa, en dat zij daarom eerder verblijd moet zijn dan omgekeerd, wanneer haar man eene tweede vrouw neemt, die met haar den arbeid kan deelen.

Bovendien heeft de eerste vrouw eene soort van voorrang boven de andere en behoudt dien, tenzij zij de gunst van haar echtgenoot door eene of andere handeling

die hem mishaagt, verbeurt, in welk geval zij van haren rang vervalt en eene andere vrouw hare plaats inneemt. Wanneer zulk een voorval plaats grijpt, kiest haar echtgenoot, zonder op anciënniteit eenige acht te slaan, eene van zijne vrouwen uit, van welke hij toevallig het meest houdt, en een natuurlijk gevolg hiervan is, dat de jongste de meeste kans heeft om de voorkeur te verkrijgen, wat natuurlijk onder de andere veel jaloerschheid verwekt. Als al de vrouwen met haren echtgenoot in één

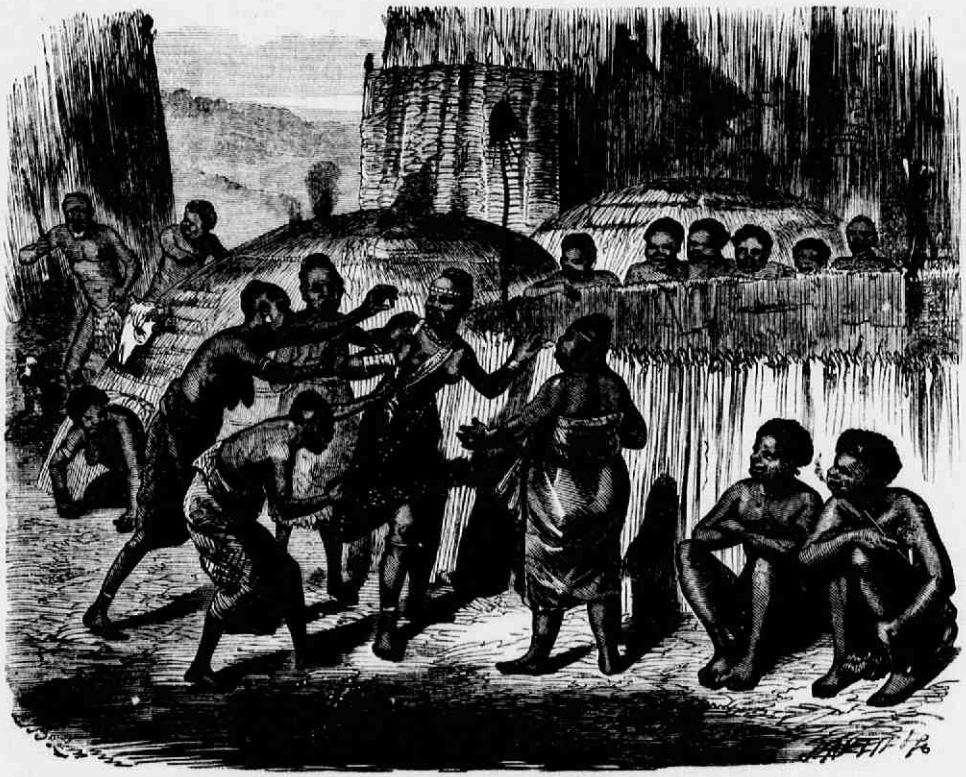

VIER OUDE VROUWEN EENE JONGE, BEGUNSTIGDE VROUW SLAANDE.

huis woonden, zouden er, zooals van zelf spreekt, altijd kibbelarijen zijn; maar, naar de gewoonte der Kaffers, heeft iedere vrouw hare eigen hut en is die welke regts van de hut van het opperhoofd gelegen is, die van zijne begunstigde en voornaamste vrouw.

Somtijds echter heeft jaloerschheid, in weerwil van alle voorzorgen, de overhand, en er zijn voorbeelden dat zij zeer noodlottige gevolgen had. Een geval van vergiftiging hebben wij reeds (bladz. 42) vermeld, en er komen meer gevallen van dien aard voor, dan wel bekend worden. Een was er nog al merkwaardig. Een man had twee vrouwen en nam naderhand eene derde. De eerste vrouwen voelden zich, omdat hij de laatste had genomen, gekwetst en vervolgden haar onophoudelijk gedurende een geheel jaar.

Toen de man eens op een dag te huis kwam, was zij afwezig en vroeg hij aan de andere waar zij was. Zij zeiden dat zij het niet wisten en dat zij haar, toen zij als gewoonlijk brandhout gingen halen, in de kraal hadden achtergelaten. Met dit antwoord niet tevreden, ondervroeg hij ze nader en kreeg ten antwoord, dat zij naar haars vaders huis gegaan was. Bij het aanbreken van den dag ging hij daarheen en hoorde daar, dat men haar volstrekt niet gezien had.

Hierop begaf hij zich naar een der toover-doktors of profeten en vroeg hem wat er van zijne vrouw geworden was. Deze antwoordde hem dat zijne twee andere vrouwen haar vermoord hadden. Hij trok toen naar huis, maar voordat hij zijne kraal bereikt had, was het lijk zijner vermoorde vrouw reeds door een herdersjongen ontdekt. Het feit was, dat zij des morgens met de twee andere vrouwen was uitgegaan om brandhout te halen, dat zij ongenoegen hadden gekregen en de andere haar toen, met het touw waarmede de takkebossen aaneen worden gebonden, aan een boom hadden opgehangen.

Aanrandingen van minder beteekenis op eene favorite komen vrij dikwijls voor. Zij wordt geslagen of in het aangezigt gekrabt om haar minder schoon te maken of hare ooren worden met geweld uitgescheurd. Op hare beurt worden de aanvalsters ook wel bestraft, daar haar echtgenoot haar met het eerste het beste wapen dat hij in de hand heeft, duchtig afranselt. Intusschen hebben zij echter haar doel bereikt en in allen gevalle eenige oogenblikken, in het voldoen aan hare wraaklust, genoten. Gevechten tusschen vrouwen hebben dikwijls plaats, maar wanneer de echtgenoot het leven van de schermutseling hoort, maakt hij er spoedig een einde aan door alle strijdende partijen zeer onpartijdig een pak slaag toe te dienen.

De positie van eene eerste vrouw is werkelijk van eenig gewigt. Ofschoon haar echtgenoot haar gekocht en betaald heeft, wordt zij niet zóó uitsluitend als eene koopwaar beschouwd als hare opvolgsters. "Wanneer een man zijne eerste vrouw neemt" zegt Shooter, "worden alle koeijen die hij bezit als haar eigendom beschouwd. Zij gebruikt de melk voor haar huisgezin, en na de geboorte van haar eersten zoon worden zij zijn vee genoemd. Theoretisch mag de echtgenoot ze niet verkoopen of er zonder toestemming zijner vrouw over beschikken. Wanneer hij eene tweede vrouw wil nemen en tot dit doel een gedeelte van dit vee noodig heeft, moet hij hare goedkeuring hiervoor hebben."

"Toen ik een inboorling vroeg hoe deze toestemming verkregen werd, zeide hij, door vleijerij en liefkozingen — of wanneer dit niet gelukte, door haar te kwellen en te plagen totdat zij toegaf. Somtijds wordt zij kwaad en zegt, neem alles, want het is niet van mij maar van u. Indien zij aan zijne begeerte voldoet en hem vee verschaft om eene andere vrouw te koopen en te begiftigen, heeft zij het regt om zich de diensten van deze te verzekeren en haar *hare* vrouw te noemen. Zij heeft ook het regt op het vee, dat voor de oudste dochter der nieuwe vrouw ontvangen wordt."

"Het vee, aan de tweede vrouw toegewezen, is aan dezelfde wetten onderworpen en zoo voort, zoo dikwijls er eene nieuwe vrouw genomen wordt. Iedere vrouw kan het vee verschaffen om een nieuw lid aan den harem toe te voegen; maar het schijnt dat alleen de koningin, zooals de eerste vrouw genoemd wordt, het regt heeft om te weigeren." Men ziet uit de onderlinge betrekking der verschillende vrouwen, dat de positie van voornaamste of begunstigde vrouw op hoogen prijs wordt gesteld en men kan daarom zeer goed begrijpen dat de verheffing tot dien rang van eene nieuw aangekomene, de andere in hooge mate jaloersch moet maken.

Tengevolge der veelwijverij is de wet op de erfenissen zeer zamengesteld. Sommigen zullen zich verwonderen dat eene wet, die uitsluitend bij beschaafde volkeren schijnt tehuis te behooren, bij wilde volkstammen als de Kaffers gevonden wordt. Men moet echter bedenken dat de Kaffer leeft onder gezag en dat zijn logisch verstand hem een wetboek heeft doen zamenstellen, dat in zijne bijzonderheden zeldzaam uitvoerig is en niet slechts indringt in de zaken die de natie betreffen, maar ook in die van het familieleven.

De wet die betrekking heeft op den verschillenden rang der vrouwen en het toezigt dat deze uitoefenen op haar eigendom, is zoo uitvoerig, dat men wel kon verwachten dat er ook eene wet zou zijn die het aandeel regelt, dat aan hare afzonderlijke kinderen in dit eigendom toekomt.

Om de werking dezer wet goed te begrijpen moet de lezer zich twee zaken herinneren, die wij reeds vroeger vermeld hebben: vooreerst, dat de vrouwen niet bij elkander wonen, maar dat elke vrouw hare eigen woning heeft, en ten anderen, dat bij elk huis een zeker aantal koeijen behoort, zoo al niet in werkelijkheid dan toch in theorie. Wanneer het opperhoofd eener kraal sterft, wordt hetgeen hij bezit onder zijne kinderen verdeeld, volgens eene wet, die, al is zij niet geschreven, toch zeer

goed bekend en in al hare bijzonderheden even naauwkeurig is, als eenige dergelijke wet in Europa. Indien er een oudste zoon is, geboren in het huis der voornaamste vrouw, erft hij dadelijk zijn vaders eigendom en ook diens rang gaat op hem over. Er is een zeer bekend lied bij de Kaffers, dat, al klinkt het niet zeer ouderlievend, toch karakteristiek is. Het begint "Mijn vader is gestorven en ik heb al zijn vee," en weidt dan verder uit over de genoegens van den rijkdom.

Hij erft niet noodzakelijk al het vee dat in de kraal is, omdat er ook zonen kunnen zijn die tot de andere huizen behooren; in zulke gevallen zou de oudste zoon van elke hut regt hebben op het vee hetwelk als het eigendom van dat huis erkend is. Hij oefent echter over allen eene soort van vaderlijk gezag uit en slaagt er dikwerf in, de geheele familie bijeen te houden, in plaats dat hij aan elken zoon zijn aandeel in het vee geeft en zij van elkander scheiden. Dat zij bijeen blijven is voor alle partijen verreweg het beste, daar zij, vereenigd zijnde, eene kracht hebben, die zij niet kunnen hopen te verkrijgen wanneer elk op zich zelf woont.

Het gebeurt somtijds, dat de eigenaar eener kraal geen zoon heeft en in dat geval wordt het eigendom opgeëischt door zijn vader, broeder of het naaste mannelijke familielid. Enkele malen komt het geval voor, dat er geen mannelijke bloedverwant kan worden gevonden en dan gaat het eigendom over op het opperhoofd, als de erkende vader van den stam. De vrouwen erven hoogst zelden iets, maar gaan met het vee naar de verschillende erfgenamen en maken een deel uit van hun eigendom. Op dezen algemeenen regel zijn enkele uitzonderingen, maar zij zijn uiterst zeldzaam.

Men kan hieruit zien, dat iedere vrouw iemand heeft die als haar vader kan optreden, hetzij haar vader leeft of niet, en ofschoon de gedwongen afhankelijke staat der vrouwen niet dienstig is om haar te verheffen, beschermt hij haar toch voorzeker tegen veel kwaad. Indien bijv. een meisje ouderloos achterbleef, iets wat in landen, waar aan het menschelijke leven weinig waarde gehecht wordt, natuurlijk dikwijls genoeg voorkomt, zou zij in een zeer onaangenamen toestand zijn, want zij zou òf in het geheel geen echtgenoot vinden, òf er zou door arme mannen, die eene vrouw wilden hebben zonder er voor te betalen, om haar gevochten worden.

De wet der Kaffers voorziet echter in deze moeijelijkheid, door de mannelijke bloedverwanten tot erfgenamen van het eigendom en bijgevolg tot beschermers der vrouwen te maken; zoodat een meisje een voogd heeft, zoolang er nog een enkele mannelijke bloedverwant bestaat. Zij gaat zelfs nog verder en is bedacht op het geval, hetwelk somwijlen voorkomt, dat namelijk al de mannelijke leden der familie gestorven zijn of dat hunne identiteit niet kan bewezen worden.

Dit kan zeer goed gebeuren in een oorlog, want, wanneer de vijand plotseling eene kraal overvalt en hij zijne plannen goed gemaakt heeft, zal hij elken mannelijken bewoner dooden. Zelfs indien allen niet vermoord worden, kunnen de overblijvenden genoodzaakt zijn voor hun leven te vlugten en het kan dus dikwijls genoeg gebeuren, dat een jong meisje betrekkelijk alleen op de wereld achterblijft. In dat geval gaat zij naar een ander opperhoofd van haren stam of wel naar den koning zelven en vraagt de vergunning om eene zijner ondergeschikten te worden, en er zijn zelfs onderscheidene voorbeelden dat zulke uitgewekenen in een anderen stam dan waartoe zij behoorden, werden opgenomen.

Wanneer een meisje als eene onderhoorige wordt aangenomen, wordt zij behandeld als eene dochter, en indien zij ziek mogt worden, zou haar voogd even goed offeranden voor haar doen als voor eene zijner eigene dochters. Ingeval zij een aanzoek tot een huwelijk mogt krijgen, moet hij die haar tot man begeert, onderhandelen met den voogd, even alsof deze haar vader was, en de voogd ontvangt ook het vee, dat voor het trouwen geëischt wordt. Fynn vermeldt, dat de vrouwen zeer op deze familiebetretrekkingen gesteld zijn en dat zij, in vele gevallen waarin het bestaan van eigen bloedverwanten niet kan bewezen worden, schikkingen maken met vreemden om zich door deze tot bloedverwant te laten verklaren. Het is mogelijk dat de reden hiervan daarin gelegen is, dat zij zich verbeelden dat een echtgenoot meer achting zal hebben voor eene vrouw die familie heeft, dan voor eene die er van verstoken is.

Als een voorbeeld, hoe uitvoerig in de wetten der Kaffers zelfs in de bijzonderhe-

den van het huiselijke leven voorzien wordt, moeten wij nog vermelden, dat, wanneer eene vrouwelijke onderhoorige gehuwd is en naderhand het geluk heeft hare familie terug te vinden, deze dan het vee kan opeischen, dat voor haar huwelijk door haren man betaald is. Zij moeten echter ééne koe achterlaten als betaling voor haar onderhoud en de moeite die genomen is om haar uit te huwelijken. Bovendien moeten zij, wanneer er voor haar soms eene koe geofferd is of wanneer er voor hare bruiloft geslagt zijn, ook deze teruggeven.

In het feit dat zij door haren man gekocht is, is voor eene Kaffer-vrouw geene vernedering gelegen. Integendeel, zij beschouwt het als een bewijs harer waarde, en hoe meer koeijen er voor haar betaald zijn, des te trotscher is zij. Evenmin zou een man eene vrouw willen trouwen, zonder eene behoorlijke som voor haar te betalen, omdat dit, vooreerst eene stilzwijgende verklaring zou zijn dat de vrouw geene waarde

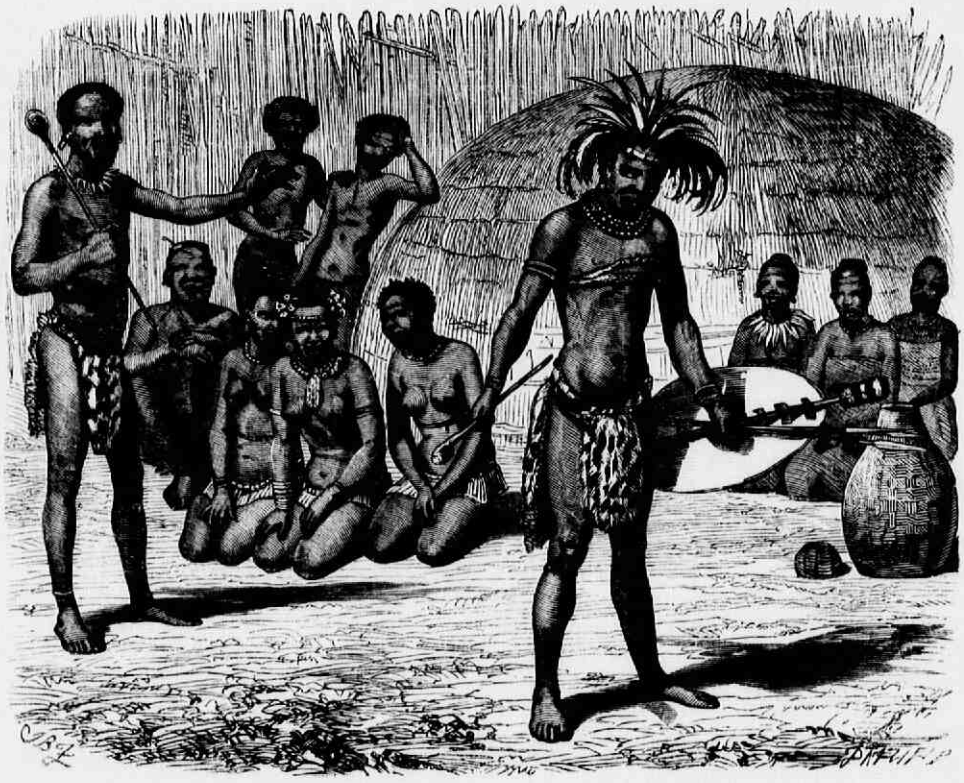

BRUIDEGOM OP PROEF.

had, en ten tweede zou hij hiermede te kennen geven, dat hij niet in staat was den gewonen prijs te geven. Bovendien wordt het overgeven van het vee aan de eene, en van het meisje aan de andere zijde, gehouden voor een bewijs van de geldigheid van het huwelijk en wordt dit nagenoeg in hetzelfde licht beschouwd, als in sommige landen van Europa bij de huwelijksplegtigheid het geven van een ring door de echtgenooten en het weggeven van de bruid door den vader.

De prijs die voor eene vrouw betaald wordt, is uiterst verschillend en hangt veel af van de schoonheid en eigenschappen der bruid en van den rang van haren vader. De gewone prijs is 8 of 10 koeijen, terwijl er niet zelden 12—15 worden betaald en in sommige gevallen was de echtgenoot verpligt er zelfs 50 te geven, voordat de vader

van zijne dochter afstand wilde doen. De betaling moet van regtswege vooruit plaats hebben en de man kan zijne vrouw niet opeischen voordat het vee is overgegeven. Van dezen regel wordt echter vrij dikwijls afgeweken en het huwelijk toegestaan, indien er een zekere termijn betaald en borg gesteld is, dat het ontbrekende binnen een bepaalden tijd zal voldaan worden.

Wanneer alle voorloopige maatregelen genomen zijn, is het eerste werk van den aanstaanden bruidegom zich aan zijne toekomstige vrouw voor te stellen. Want ofschoon er voor een meisje eene zekere som gevraagd is en betaald moet worden voordat zij getrouwd is, volgt hier geenszins uit dat zij volstrekt geene keus heeft om een man aan te nemen of te verwerpen, zoo als men zien kan in de volgende regels uit het schoone werk van Shooter over de Kaffers:

"Als er een echtgenoot voor een meisje is gekozen, kan zij zonder eenige voorafgaande kennisgeving aan hem worden overgegeven en Fynn erkent dat dit somtijds geschiedt. Gewoonlijk evenwel, zegt hij, wordt het voornemen harer ouders haar eene maand of langer te voren bekendgemaakt, waarschijnlijk om haar over te halen, zoo mogelijk gunstig over den man te denken. Ofschoon zij wilden zijn, weten de Kaffers zeer goed, dat het beter is om met eene vrouw te redeneeren dan haar te slaan, en ik hel zeer over tot de meening dat er gewoonlijk zedelijke middelen worden aangewend om een meisje de keuze van haar vader te doen aannemen, voor er tot physieke argumenten wordt overgegaan. Somtijds wordt er, zoo als mij verhaald is, groote moeite aangewend om tot dit resultaat te komen.

"Het eerste wat men doet, is om in hare tegenwoordigheid niets dan goeds van den man te spreken. De geheele kraal spant zamen om hem te prijzen — hare zusters prijzen hem — al de bewonderaars van zijn vee prijzen hem — hij werd nooit in zijn leven nog zoo geprezen. Indien het meisje niet zeer bij de hand is, kan zij welligt nu reeds overgehaald worden om hem te zien, en dan wordt een bode afgezonden om hem deze heugelijke tijding mede te deelen en hem naar de kraal te ontbieden. Zonder tijd te verliezen, maakt hij zich klaar om zich op zijn best te vertoonen. Hij gaat naar de rivier en nadat hij zich zorgvuldig gewasschen heeft, komt hij er druipende en glimmende als een zwarte Triton uit te voorschijn; de zon droogt zijne huid weldra op en dan glimt hij van het vet.

"Nu kleedt hij zich in danskostuum, terwijl hij een vat met water voor spiegel gebruikt en zoo gekleed gaat hij met schild en assagaai gewapend op weg, om met een kloppend hart den strijd met de weerbarstige schoone te wagen. Wanneer hij de kraal bereikt heeft, wordt hij met een hartelijken welkomstgroet ontvangen en wacht, terwijl hij in den "familiekring" (wat hier meer dan eene gewone wijze van spreken is) neerhurkt, de komst van zijne "belle" af. Oogenblikkelijk komt zij en beschouwt hem, terwijl zij bij de deur plaats neemt, in stilte. Heeft zij hem nu in deze houding genoegzaam bekeken, dan verzoekt zij hem door middel van haar broeder — want zelve spreekt zij niet met hem — om op te staan en zijn figuur te laten zien. De zedige jonge man is verlegen, maar de moeder moedigt hem aan, en terwijl de jonge lieden lagchen en hem bespotten, staat hij voor de jonge dame op. Zij beschouwt hem nu met aandacht, en wanneer zij nu zijne goede eigenschappen en gebreken, terwijl hij met het aangezigt naar haar toegekeerd is, voldoende in oogenschouw heeft genomen, verzoekt zij hem — weder door haar broeder — om zich om te keeren en zich op eene andere wijze aan haar te vertoonen.

"Eindelijk krijgt hij vergunning om weder te gaan zitten en zij vertrekt even stom als zij gekomen is. De geheele familie vliegt haar achterna om haar besluit te vernemen; zij wil echter niet zoo spoedig beslissen — zij heeft hem nog niet zien loopen, misschien is hij wel kreupel. De ongelukkige verschijnt derhalve den volgenden morgen op nieuw, maar dan in de "Isi-baya" om voor eene grootere vergadering zijn gang te laten beoordeelen. Een stortvloed van loftuitingen wordt nu door de belangstellende toeschouwers over hem uitgestort; welligt is nu het meisje van dezelfde meening als hare familie en geeft zij een teeken van toestemming. In dat geval worden er toebereidselen gemaakt voor de bruiloft."

Deze vermakelijke plegtigheid heeft twee bedoelingen — vooreerst om aan te

toonen, dat het huwelijk eene vrijwillige handeling is van beide zijden, en ten tweede, dat de aanstaande bruidegom tot heden nog geen het minste gezag over het meisje heeft. Aan dit laatste punt schijnt nog al eenig gewigt te worden gehecht, omdat het bij de huwelijksplegtigheid nog eens op den voorgrond komt.

Dat het meisje bij de keus van een echtgenoot niet geraadpleegd wordt, is klaarblijkelijk niet waar. Het gebeurt natuurlijk bij de Kaffers even goed als in meer beschaafde landen, dat de ouders op de verbindtenis harer dochter met een bepaald persoon bijzonder gesteld zijn, op haar afkeer volstrekt geen acht slaan en haar door harde woorden en andere wreedheden dwingen hare toestemming tot het huwelijk te geven. Als algemeene regel geldt echter, dat, ofschoon een meisje met een zeker aantal koeijen gekocht moet worden, hier evenwel volstrekt nog niet uit volgt, dat ieder die de middelen hiertoe heeft, haar kan koopen.

Een vrij vermakelijk voorbeeld hiervan wordt verhaald door een Engelsch geestelijke die lang onder de Kaffers woonde. Er was een "jongen", lang niet meer in den bloei des levens, die zich in den oorlog onderscheiden had en een aardig aantal koeijen bezat, maar niet onder de "mannen" kon gerekend worden, omdat hij niet getrouwd was. Het feit was, dat hij zoo buitengewoon leelijk was dat geene enkele zwarte schoone te bewegen was hem als man te nemen, en hij dus tegen wil en dank een oude vrijer blijven moest. Eindelijk had de koning medelijden met hem en gaf hem verlof om den hoofdring aan te nemen en plaats te nemen onder de "mannen" of "Ama-doda's."

Somtijds wordt de vrijer bang en vreest hij, dat het meisje hem, in weerwil van zijn rijkdom en van de kostbare versierselen, waarmede hij zijn persoon kan optooijen, niet goedgunstig verhooren zal. In dat geval gaat hij meestal naar een toovердokter en koopt een toovermiddel, hetwelk hij hoopt dat haar zal vermurwen. Het toovermiddel is somtijds een wortel of een stuk hout, been, metaal of hoorn, dat aan het ligchaam gedragen wordt, maar gewoonlijk heeft het den vorm van een poeder. Dit tooverpoeder wordt dan aan een vertrouwd vriend gegeven, die het heimelijk doet in het eten van het meisje, of het over hare kleederen strooit, of het vermengt met de snuif die in hare snuifdoos is.

Het gebeurt niet zelden, dat, wanneer de afkeer voor een jongen zeer sterk is en deze niet verstandig genoeg is om zich terug te trekken, het meisje hare eigen zaak beslist door weg te loopen, somtijds zelfs naar een anderen stam. Er heerscht dan altijd eene groote opgewondenheid en de vlugteling wordt door al hare betrekkingen vervolgd. Eene dergelijke vlugt had plaats toen een meisje was toegezegd aan den leelijken ouden vrijer, van wien wij zoo even gesproken hebben. Hij bood een opperhoofd een aanmerkelijk aantal koeijen voor een van zijne pupillen en betaalde de som vooruit. Toen het meisje echter zag wie haar man moest worden, weigerde zij kortaf zulk een leelijk wezen te trouwen.

Noch liefkozingen, noch bedreigingen, noch geweld hadden eenige de minste uitwerking, en eindelijk werd zij, gebonden, aan hem die haar gekocht had overgegeven. Hij nam haar mede naar huis, maar weinige uren daarna gelukte het haar te ontsnappen en te vlugten naar de kraal van een naburig opperhoofd, waar het te hopen is dat zij een echtgenoot gevonden heeft, die meer naar haar smaak was. Haar vroegere eigenaar weigerde om haar terug te eischen, omdat voor haar betaald en zij behoorlijk afgeleverd was en om dezelfde reden weigerde hij ook om den prijs terug te geven waarvoor zij gekocht was. De ongelukkige jonggehuwde verloor dus niet alleen zijn vee, maar ook zijne vrouw.

Deze man was over zijn oude-vrijerschap erg beschaamd en hij verborg het zooveel hij kon. Een Engelschman, die zijne geschiedenis niet kende, vroeg hem eens hoevele vrouwen hij had, en niettegenstaande hij wist dat de onwaarheid van zijn antwoord spoedig moest ontdekt worden, had hij den zedelijken moed niet om te zeggen dat hij niet getrouwd was en noemde een groot getal denkbeeldige vrouwen.

Nadat de Engelschen zich in Zuid-Afrika gevestigd hebben, is het niets ongewoons dat een meisje, wanneer zij vervolgd wordt, bij hen eene schuilplaats zoekt, ofschoon zij in de meeste gevallen, wanneer de ouders haar komen opeischen, aan hen moet worden teruggegeven.

Somtijds oefent de schoone niet alleen het regt uit dat zij heeft om een echtgenoot te weigeren, maar brengt zij het zelfs zoo ver, dat zij er zelve een kiest. Een zoodanig geval was het volgende. Een man was tot armoede gekomen en moest een ondergeschikte worden. Hij had twee ongehuwde dochters en zijn opperhoofd bood aan ze van hem te koopen. De som die hij bood, was echter zoo gering, dat de vader haar niet wilde aannemen en er ontstond derhalve tusschen hem en het opperhoofd een hevige twist. Bovendien hadden de meisjes niet den minsten lust om het opperhoofd te trouwen en zij weigerden zich te laten verkoopen, even als haar vader geweigerd had zulk eene kleine som voor haar te ontvangen.

Het opperhoofd was zeer kwaad, ging naar Panda en wist van dezen een bevel magtig te worden, dat de meisjes zijn eigendom moesten worden voor de som die hij er voor geboden had. Zij werden toen in de kraal gebragt, maar wilden in geen van de hutten binnengaan, tot groot verdriet van den nieuwen eigenaar, die haar ten laatste met geweld in eene hut liet brengen.

Aan een der meisjes, Uzinto genaamd, gelukte het in het midden van den nacht onbemerkt uit de hut te sluipen en zij ontsnapte uit de kraal met door de omheining te kruipen, daar zij de deur niet uit durfde gaan, uit vrees van de honden wakker te maken. In weerwil der gevaren eener nachtelijke reis trachtte zij, zoo spoedig mogelijk, Natal te bereiken; zij had niets bij zich dan de slaap-mat, die de Kaffers gebruiken in plaats van een bed en die opgerold en op de schouders gedragen kan worden.

Op haar weg had zij twee avonturen, die ieder op zich zelf haar plan bijna hadden doen mislukken. Met het aanbreken van den dag ontmoette zij eenige mannen, die tranen zagen op hare wangen, en haar beschuldigden, dat zij eene vlugteling was. Zij had echter haar antwoord zoo gereed met te zeggen dat zij gesnoven had — de snuif der Kaffers doet altijd de oogen overloopen — dat zij haar vergunden hare reis voort te zetten.

Het volgende was van een meer ernstigen aard. Toen zij het gebied bereikt had van den stam der Amakoba's, ging zij in eene kraal om eene schuilplaats voor den nacht te zoeken; de bewoners er van, aan wie de twist tusschen haren vader en het opperhoofd bekend was, gaven haar eerst gastvrij te eten, maar bonden haar toen aan handen en voeten en zonden een bode naar het opperhoofd van wien zij was weggeloopen. Zij slaagde er echter in buiten de kraal te komen, maar werd door de vrouwen op nieuw gevangen genomen. Zij was op die vrouwen zoo verwoed en over het geheel zoo vreemd, dat deze bang voor haar werden en haar lieten loopen. Van nu af vermeed zij alle woningen en reisde alleen door de bosschen. Tegen het einde van den vierden dag doorwaadde zij de Tugela-rivier en was nu uit de magt van Panda.

De reden waarom zij deze lange en gevaarlijke reis ondernam, was tweevoudig; ten eerste om een echtgenoot te ontsnappen van wien zij niet, en ten tweede, er een te krijgen waarvan zij wel hield. In het distrikt van Natal toch was een jonge man, met wien zij eenige liefde-betrekkingen had aangeknoopt, en die, even als zij, zijn eigen land ontvlugt was. Na eenige moeijelijkheden werd zij door een opperhoofd als onderhoorige opgenomen en werd onmiddellijk daarop door twee jonge lieden ten huwelijk gevraagd. Zij wilde niets van hen weten en het gelukte haar, haren vorigen minnaar te vinden. Toen volgde er eene reeks van dwaze tooneelen, te lang om in alle bijzonderheden mede te deelen.

Eerst was de jonge man vrij koel tegen haar en liep zij in gramschap bij hem van daan en wilde niet meer tegen hem spreken. Hierop zocht hij haar op, maar werd eenvoudig afgewezen. Later ontmoetten zij elkander onder het planten van het koren van het opperhoofd en sloten den vrede, maar zij waren door het opperhoofd bespied en kregen beiden een duchtig pak slagen, omdat zij hadden geluijerd in plaats van te werken. Toen werd hij ziek en ging zij hem bezoeken, maar sprak geen woord tegen hem. Hij werd weder gezond en zij kregen op nieuw twist, die onverwacht eindigde, door dat Uzinto op hun huwelijk aandrong. De jonge man voerde hierop aan, dat hij niet wist hoevele koeijen het opperhoofd voor haar eischte en dat hij niet genoeg bezat om eene vrouw te kunnen betalen. Zij bepaalde nu zelve hare waarde op 10 koeijen en beval hem hard te werken totdat hij ze verdiend had.

Intusschen had haar beschermer besloten haar zelf tot vrouw te nemen, denkende dat dit eene goede gelegenheid was om eene vrouw te krijgen zonder er voor te betalen. Uzinto had echter zooveel niet doorstaan om den echtgenoot te verliezen op wien zij hare zinnen gesteld had, maar ging naar de kraal van den jongen man en vroeg, toen zij voor het hoofd verscheen, om onmiddellijk verloofd te worden. Deze vreesde echter te zeer den toorn van het opperhoofd en zond haar naar diens kraal terug, waar zij door tranen, pruilen, aanvallen van kwaadheid en bedreigingen met zelfmoord alle bewoners zoo kwelde, dat men om den lieven vrede maar toegaf, vier koeijen op afkorting der tien geëischte van den minnaar ontving en haar ten laatste met hem trouwde.

Er is nog een voorbeeld van een meisje dat eensklaps verliefd werd op een jong opperhoofd, terwijl hij zijne bekwaamheid in het dansen ten toon spreidde. Hij kende haar zelfs niet eens en was zeer verrast toen zij in zijne kraal verscheen en hare gevoelens aan hem kenbaar maakte. Hij deelde ze echter niet en was verpligt, toen zij weigerde de kraal te verlaten, haren broeder te ontbieden, die haar met geweld medenam. Zij kwam evenwel spoedig terug en werd nu voor hare hardnekkigheid met slagen gestraft. Deze hadden echter geene uitwerking op haar en binnen eene week vertoonde zij zich op nieuw. Toen de broeder nu zag, dat zijne zuster zoo vast besloten was, gaf hij aan het al te betooverende opperhoofd te kennen, dat deze maar liever het meisje moest trouwen en zoo een einde aan de zaak te maken. Het einde was, dat de jonge dame haar zin kreeg; de noodige koeijen werden aan den broeder betaald en het huwelijk had plaats.

Er zijn zelfs voorbeelden dat de vrouw, na het huwelijk, door haar meerder verstand zulk een overmagt op haren man verkreeg en behield, dat zij hem in al zijne handelingen, zoowel in oorlog als in vrede, bestuurde. Het is bovendien niet meer dan billijk mede te deelen, dat bij deze zeldzame voorbeelden, waar de vrouw het hoogste gezag had, de man zich aan de leiding zijner vrouw overgaf uit overtuiging dat dit gezag met verstand werd uitgeoefend, en niet uit zwakheid van karakter van zijne, of een slecht humeur van hare zijde.

HOOFDSTUK X.

HET HUWELIJK. — Vervolg.

HUWELIJKS-PLEGTIGHEDEN. — OPTOGT VAN DE BRUID. — DE BRUIDSTOOI. — DE KOEIJEN. — DE HUWELIJKS-DANS. — WEDERKEERIGE GERINGSCHATTING EN AANMOEDIGING. — RAAD AAN DEN BRUIDEGOM. — ONDERLINGE BETREKKING TUSSCHEN DEN ECHTGENOOT EN ZIJNE VROUWEN. — EEN KAFFERSCHE PETRUCCIO. — DE KOE VAN HET MEISJE. — OP NIEUW UZINTO. — DE KOE VOOR TOEGIFT. — HARE BETEEKENIS. — VERSCHEIDENHEID IN DE HUWELIJKS-PLEGTIGHEDEN. — MOGELIJKHEID TOT ECHTSCHEIDING. — VERGELIJKING DER KAFFERSCHE EN MOZAÏSCHE WETTEN. — ONVERANTWOORDELIJKE MAGT VAN DEN ECHTGENOOT. — WONDERLIJK WETBOEK VAN ETIQUETTE. — NAMEN DER KAFFERS EN DE WIJZE OM ZE TE KIEZEN. — DE DOOP- EN DE BIJNAAM. — BIJGELOOF MET BETREKKING TOT DEN DOOPNAAM. — EENE VERMAKELIJKE LIST. — DE BIJ- OF EERNAMEN. — HOE MEN DEZE KRIJGT. — VERSCHILLENDE EERNAMEN VAN PANDA. — EEN KAFFERSCHE GROOTSPREKER. — ZANG TER EERE VAN PANDA. — VERKLARING DER TOESPELINGEN. — EENE VREEMDE BEPALING EN DE WIJZE OM HAAR TE ONTDUIKEN. — ONDERGESCHIKTE STELLING DER VROUWEN. — VROUWEN MET BRANDHOUT. — ONDERSCHEID TUSSCHEN MEISJES VAN VERSCHILLENDEN RANG.

WANNEER de dag voor het huwelijk bepaald is heeft er eene plegtigheid plaats, die, ofschoon zij naar den rijkdom der partijen in bijzonderheden verschilt, toch, wat de hoofdzaak betreft, voor allen dezelfde is.

De bruid trekt namelijk, bedekt met alle koralen en sieraden die zij maar kan aandoen, in een grooten optogt naar de kraal van haren toekomstigen echtgenoot. Eer zij van huis gaat, wordt haar hoofd met eene assagaai geschoren; de kleine haarlok op hare kale kruin wordt met roode verw ingewreven en zoo met verschillende dingen opgemaakt dat zij regt overeind staat en nergens meer op gelijkt dan op een roode scheerkwast met korte, uitstaande haren. Zij wordt begeleid door al hare jonge vriendinnen en vergezeld door hare moeder en vele andere getrouwde vrouwen van haren stam, alle op het fraaist uitgedoscht. Hare mannelijke nabestaanden en vrienden nemen insgelijks aan de processie deel, allen zoo fraai mogelijk opgetooid, maar gewapend met hun schild en een bundel assagaaijen, als om de bruid tegen vijanden te beschermen. Zij gaat dan, omringd door allen die bij haar zijn, buiten de kraal zitten.

Wanneer de plegtigheid tot zoover gekomen is, is er eene tusschenperiode, die betrekking heeft op zekere koeijen die door den bruidegom aan de moeder en den vader der bruid moeten gegeven worden. De eerste wordt de "Ukutu" koe genoemd en deze wordt, door den bruidegom, aan de moeder der bruid geschonken. Het woord "Ukutu" beteekent letterlijk de lederen riemen, die als toovermiddelen op het lichaam der kinderen worden gehangen en het geven van de koe aan de moeder is om haar de kosten, die zij gedurende de kindschheid harer dochter aan tooverriemen besteed heeft, terug te betalen. De moeder houdt de koe niet, maar slagt haar en maakt ze voor het huwelijksfeest gereed, en wanneer de bruiloft goed in gang is, is de "Ukutu" klaar voor de gasten.

Eene andere koe, met den wonderlijken naam van "Umquoliswa" bestempeld, wordt door den bruidegom gegeven aan den vader van de bruid. Hier worden vele plegtigheden bij inachtgenomen, zooals verhaald wordt door Shooter.

OPTOGT VAN DE BRUID.

"Wanneer de dag voor een groot gedeelte is voorbijgegaan, gaan de vrienden der bruid naar de kraal van den bruidegom en eischen de "Umquoliswa". In een geval, waarbij ik tegenwoordig was, gingen zij in eene lange reeks, met een moeijelijk te beschrijven stap, eene soort van langzaam en afgemeten stampen, eene navolging van hun dansen. Met de kleeding en versierselen, die vroeger vermeld zijn als bij feestelijke gelegenheden gebruikelijk, zwaaiden zij hunne schilden en speren, de gewone begelei-

leiding van een bruilofts-dans, terwijl hun mond steeds het eentoonige en weinig sentimentele lied zong:

"'Geef ons de Umquoliswa,
Wij begeeren de Umquoliswa.'"

"Zoo gingen zij de kraal binnen en kwamen bij de voornaamste hut. De vader van het meisje riep nu den bruidegom die binnen was, om buiten te komen en hem de "Umquoliswa" te geven. De laatste antwoordde dat hij geene koe had om hem te schenken. Hij was zeker dat de bruid dan weder naar huis gebragt zou worden, maar bleef onzigtbaar, totdat ook anderen van de partij geroepen hadden dat hij verschijnen moest. Nu verliet hij de hut, maar liep zoo hard hij kon naar den ingang der kraal en trachtte hier uit te gaan. Zijn weg werd hier echter versperd door een aantal vrouwen die den ingang bezet hielden, terwijl uit den glimlach op zijn gelaat bleek, dat zijne pogingen om te ontsnappen enkel voor den vorm waren.

"Nu werd de "Umquoliswa" uit de kudde gehaald en aan het gezelschap der bruid overgegeven, dat buiten de kraal onder een boom lag. Hare zusters hielden zich alsof zij het beest verachtten en vroegen den eigenaar om een beter. Deze zeide haar, dat het de grootste en vetste koe was, die hij had; maar zij waren niet voldaan — zij wilden haar niet eten. Eindelijk maakte de vader een einde aan de luidruchtige schermutseling en nam de koe in ontvangst. De bruid liep hierop naar de kraal en na een korten tijd begon het dansen.

"Dit geschiedt met de hevige en bijna razende drift, die de ziel van een Kaffer schijnt in te nemen zoodra hij zich in den dans mengt; hij zwaait met zijne stokken, schilden en speren, terwijl zijne beenen verwonderlijke kunststukken en verbazende sprongen verrigten. Eerst gaan de bruidegom en zijne medgezellen zitten in de "Isibaya" en verfrisschen zich overvloedigelijk met bier, terwijl de bruid en hare gezellinnen voor hem dansen. Dan wordt dit omgekeerd; de vrouwen gaan zitten en het mannelijk gedeelte van de feestgenooten danst. Het dansen gaat van zingen der beide partijen vergezeld.

"Het meisje wordt aangesproken door de vrouwen die tot de partij van den bruidegom behooren; zij minachten haar zooveel zij kunnen, door te zeggen dat haar echtgenoot te veel koeijen voor haar heeft gegeven, dat zij nimmer in staat zal zijn het werk eener getrouwde vrouw te doen, dat zij eer leelijk is dan mooi en dat haar bruidegom zich aan haar heeft verslingerd. Deze vriendelijke toespraak heeft ten doel te voorkomen dat zij zich te veel op haar overgang uit de onbeduidende meisjesjaren in de gewigtige en eervolle betrekking eener getrouwde vrouw verhoovaardigt.

"Er heerscht overigens eene volkomen gelijkheid en wanneer de partij der bruid begint te dansen en te zingen, neemt zij ook hare gelegenheid waar. Eerst spreken de gezellinnen der bruid de ouders aan en wenschen hen geluk met het bezit van zulk eene dochter, maar beklagen hen wegens het onbeduidend getal koeijen dat de bruidegom betaald heeft. Zij vertellen de bruid, dat zij het liefste meisje is van den geheelen stam, dat haar gedrag altijd de volmaaktheid zelve is geweest, dat haar man haar volkomen onwaardig is en dat hij zich schamen moest haren vader zulk een onvoordeeligen koop te hebben doen sluiten. Het spreekt van zelf dat niemand van al wat er gezegd is een woord gelooft; maar bij de Kaffers moet alles met de striktste etiquette geschieden.

"Na elken dans houdt de aanvoerder — gewoonlijk de vader — eene toespraak aan het gehuwde paar, en wanneer de bruidegom voor het eerst trouwt zou de goede raad, dien hij van mannen van meer ondervinding in overvloed krijgt, welligt zeer nuttig voor hem zijn, indien er eenige kans was dat hij er acht op sloeg. Hem wordt gezegd, dat hij als jonggezel niet weten kan hoe hij met eene vrouw om moet gaan, en dat hij, om haar gehoorzaamheid te leeren, niet al te dikwijls van den stok gebruik moet maken. "Mannen," vertelt men hem, "kunnen zoo vele vrouwen als zij willen regeren, zonder geweld te gebruiken, maar "jongens" zijn geneigd veel te spoedig hunne handen uit te steken." De echtgenoot van Uzinto, wier lotgevallen wij verhaald hebben, maakte, toen hij zoo aangesproken werd, eene zeldzame bepaling; hij beloofde namelijk haar niet te zullen slaan, wanneer zij hem niet sloeg. Met het oog

oog op het bijzonder vurig karakter van deze schoone was die voorwaarde lang niet onverstandig."

Wanneer deze voorafgaande werkzaamheden zijn afgeloopen, gaat de bruidegom op den grond zitten, terwijl de bruid voor hem danst. Onder het dansen geeft zij hem alle mogelijke scheldnamen, schopt stof in zijn gezigt, maakt zijn elegant kapsel in wanorde en neemt meer dergelijke vrijheden, om hiermede te kennen te geven, dat hij haar heer en meester nog niet is. Nadat zij getrouwd is zal zij zich zulke vrijheden niet meer veroorloven.

Nu komt er eene andere koe op het tooneel. Deze wordt de "koe van het meisje" genoemd en moet door den bruidegom worden gegeven.

Hier moeten wij doen opmerken dat, ofschoon de bruidegom nog al op eene hooge

HET UITSCHELDEN VAN DEN BRUIDEGOM.

schatting schijnt gesteld te worden, dit toch eigenlijk meer schijnbaar dan in werkelijkheid het geval is. Hij beschouwt deze koeijen als een gedeelte van den prijs dien hij voor zijne vrouw betaalt en haar zelve voor een gedeelte van zijn eigendom, zoo goed als zijne speer of zijn mantel; dit laatste zal hij dikwerf duidelijk genoeg te kennen geven.

Toen een zendeling eens poogde aan een Kaffer de onbillijkheid onder het oog te brengen, dat hij al het harde werk door zijne vrouw liet doen en zelf niets uitvoerde, antwoordde hij, dat zij niets meer of minder was dan zijn vee, dat hij haar even als dit betaald had en dat zij dus evengoed werken moest. De zendeling meende aan zijne redenering meer kracht bij te zetten, door hem te verhalen hoe de Europeanen hunne vrouwen behandelen, maar kwam hiermede niet veel verder. Het antwoord

van den Kaffer was eenvoudig genoeg en er was niet zeer veel tegen te zeggen. "De twee gevallen," zeide hij, "staan niet gelijk; de blanken koopen hunne vrouwen niet."

De som die een Kaffer voor zijne vrouw betaalt, beschouwt hij als een uitgezet kapitaal, waarvan hij verwacht na verloop van tijd goede rente te trekken en, zoo als reeds vermeld is, komen er dikwijls omstandigheden voor, dat hij voor het grootste gedeelte van het bedrag crediet krijgt en van het overige terugbetaling verwacht. Hoewel dus een bruidegom verpligt is, bij gelegenheid van zijn huwelijk, van een gedeelte van zijn vee te scheiden, houdt hij dit toch deugdelijk in zijn geheugen en is zeker er op de eene of andere wijze verhaal van te nemen.

Nadat de "koe van het meisje" geleverd is, wordt zij plegtig geslagt en dit is het verbindende gedeelte van het huwelijk. Voor dien tijd kan de vader of de eigenaar van het meisje haar nog terug nemen; het spreekt van zelf dat hij dan het vee, dat voor haar betaald en ook hetgeen ten geschenke gegeven en geslagt is, moet terruggeven. Een voorbeeld hiervan gebeurde bij het huwelijk van onze heldin, Uzinto. De aanstaande echtgenoot had een natuurlijken afkeer van het opperhoofd die zijne dame met geweld had willen trouwen en gaf zijne gevoelens lucht door hem de kleinste en magerste koeijen te zenden die hij kon vinden. Het opperhoofd was hierdoor beledigd, kwam er tegen op en wilde de geheele zaak vernietigen. Welligt zou hij hierin geslaagd zijn, had er niet een zeldzame zamenloop van omstandigheden plaats gegrepen. De vader van de bruid had op nieuw twist gekregen met zijn opperhoofd en was gedwongen geweest het voorbeeld zijner dochter te volgen en eene schuilplaats in Natal te zoeken. Juist op de bruiloft kwam hij onverwachts te voorschijn en was nu plotseling op den weg om rijk te worden. Zijne dochter trouwde met een man, die tien koeijen voor haar zou betalen. Hij zag dus volstrekt niet op de grootte der koe die geslagt zou worden, maar aanvaardde het dier en werd bij gevolg ook eigenaar van de koeijen in kwestie, v e r m i n d e r d natuurlijk met die welke hij als giften aan het teleurgestelde opperhoofd en aan den bruidegom moest geven.

Nadat de plegtigheden zijn afgeloopen, neemt de man zijne vrouw mede naar huis. Wanneer het paar nu voor goed zijne woning betrokken heeft, zendt de vader of de vorige eigenaar der vrouw altijd eene koe aan haren man. Deze wordt genoemd "de koe als toegift" en geeft verschillende zaken te kennen. Vooreerst wordt er mede bedoeld, dat de waarde van het meisje verre die van alle koeijen te boven gaat, die voor haar kunnen gegeven worden en dat de bruidegom niet al te hoog over zich zelven denken moet. Vervolgens geeft de vader er van zijn kant mede te kennen, dat hij met den afloop der geheele zaak tevreden is en dat hij zich na zijn dood niet wreken zal door bij zijne dochter te komen spoken en zoo den echtgenoot teleurstellen in zijne wenschen om een groot gezin van jongens en meisjes te krijgen; de eersten om er krijgslieden van te maken en de magt van zijn huis te vergrooten, de laatste om ze voor koeijen te verkoopen en zoo zijn rijkdom te vermeerderen.

Zoodra deze koe binnen de kraal van den echtgenoot gekomen is, verandert zij van naam en heet dan: "de koe die de ""Isi-baya"" opent." De bedoeling van dezen naam is, dat de man al zijn vee voor zijne vrouw heeft gegeven en dat de "Isi-baya" dus ledig is. Door de koe die zij medebrengt wordt de deur der omheining nu weder geopend en zij wordt gehouden voor een handgeld en een waarborg voor de kudden die gekocht kunnen worden voor de dochters welke de vrouw in haar huwelijk mogt krijgen. Deze wonderlijke gewoonten doen ons denken aan het oude spreekwoord van het tellen der kuikens eer zij uitgebroed zijn; maar de Kaffer schijnt deze voorbarige berekening in meer dan één geval in praktijk te brengen.

De lezer zal wel begrijpen dat deze uitvoerige en zamengestelde plegtigheden niet altijd volmaakt op dezelfde wijze worden inachtgenomen. In vele gevallen, vooral wanneer de Kaffers eenigen tijd onder bescherming der Blanken gewoond hebben, zijn er weinig of in het geheel geene plegtigheden; alle ceremoniën bestaan dan in het maken van schikkingen met den eigenaar of den vader van het meisje, het overgeven van het vee en het overbrengen van het gekochte meisje naar de kraal van haren man. Bovendien kost het veel moeite aan Blanken om bij de plegtigheden der Kaffers te worden toegelaten; in vele gevallen beweren deze dat zij in het geheel niet plaats

vinden, ten einde hunnen ondervragers het spoor bijster te maken. Wat wij hierboven hebben medegedeeld is evenwel eene vrij volledige beschrijving der plegtigheden die door den grooten stam der Zulu's worden of werden inachtgenomen.

Een op deze wijze gesloten huwelijk is even verbindend als bij ons, en een Kaffer mag zijne vrouw niet wegzenden, behalve voor redenen, die door de raadslieden van den stam als geldig worden verklaard. Ontrouw wordt natuurlijk met wegzending van de schuldige vrouw, zoo niet met den dood, gestraft; het laatste lot is altijd dat van de ontrouwe vrouw van een opperhoofd. Haar medepligtige is overgeleverd aan de genade van den beleedigden echtgenoot; deze brengt hem somtijds ter dood, maar verandert deze straf ook somwijlen in eene zware boete.

Aanhoudende en stelselmatige ongehoorzaamheid wordt ook als reden tot echtscheiding beschouwd; zoo ook onverbeterlijke luiheid. Men redeneert alsdan zoo: de man heeft zijne vrouw gekocht, om zekere werkzaamheden voor hem te verrigten. Weigert zij dit door ongehoorzaamheid of laat zij het na uit luiheid, dan is het klaar dat hij een voorwerp, zonder waarde voor hem, gekocht heeft; hij heeft daarom het regt haar aan hem, die haar verkocht heeft, tegen teruggave van een groot gedeelte der betaalde som terug te zenden. Somtijds houdt de vrouw het er voor, dat zij slecht behandeld wordt en gaat zij weder naar de kraal van haren vader. In dat geval kan deze haar houden, wanneer hij slechts het vee dat hij voor haar ontvangen heeft terugbetaalt; mogten er kinderen zijn, dan houdt de man die als gijzelaars, totdat hij het vee heeft ontvangen. Hij geeft ze dan over aan de moeder, aan welke zij van regtswege behooren.

Eene andere reden tot echtscheiding is, wanneer de vrouw het ongeluk heeft kinderloos te blijven. De man verwacht dat zij vruchtbaar zal zijn en dat door zijne kinderen zijn aanzien en rijkdom zal toenemen; wanneer zij hem in deze verwachting teleurstelt, heeft hij dus het regt om van haar te scheiden. In den regel zendt hij de vrouw naar de kraal van haren vader, die eene koe offert om de geesten van hare voorvaderen te verzoenen en hen te smeeken de reden der echtscheiding weg te nemen. Somwijlen evenwel wordt deze handelwijze gewijzigd en geeft de vader tot bij-vrouw eene harer ongehuwde zusters, in de hoop dat deze de wenschen van den echtgenoot beter zal vervullen. De vader doet dit liever dan toe te stemmen in eene scheiding, omdat hij dan het vee behoudt en het geven zelfs van eene enkele koe het hart van een Kaffer doet ineenkrimpen. Indien de zuster kinderen krijgt, worden er een of twee aan de eerste vrouw gegeven en voortaan als hare eigene beschouwd.

Al deze bijzonderheden herinneren ons dergelijke in de Mozaïsche wetgeving op het huwelijk; in werkelijkheid komt dan ook de tegenwoordige maatschappelijke toestand der Kaffers in vele opzigten overeen met dien der Israëliten tijdens het leven van den grooten wetgever. Vele hunner gewoonten zijn volkomen dezelfde en bij andere is er zulk eene groote overeenkomst, dat zij ons doet verbaasd staan. Maar wat de gemakkelijkheid betreft om van zijne vrouw te scheiden, blijkt hieruit dat het huwelijk bij den Kaffer, al mag deze ook zoo vele vrouwen nemen als hij wil, in grooter achting staat dan bij den ouden Israëliet, en dat hij er niet aan denken zou om zijne vrouw wegens eene loutere gril van het oogenblik te verstooten, zooals bij de Joden door hunne overleveringen, ofschoon niet door hunne wet, werd goedgekeurd.

Toch houdt hij het er voor, al houdt hij ook in het algemeen zulke willekeurige echtscheidingen niet voor gewettigd, dat hij eene onverantwoordelijke en onbeperkte magt heeft over zijne vrouwen, zelfs over haar leven en dood. Indien, bijv. een man in een aanval van drift zijne vrouw doodsloeg — eene omstandigheid die meermalen is voorgekomen — zou niemand er iets mede te maken hebben, want naar zijne wijze van zien is zij zijn gekocht en betaald eigendom en heeft hij evenveel regt om haar te dooden alsof zij eene van zijne geiten of koeijen was. Haar vader kan hem niet vervolgen, want hij heeft met zijne dochter niets meer uit te staan, daar hij haar verkocht en den bepaalden prijs ontvangen heeft. De man heeft feitelijk zijn eigendom vernield — een eigendom dat voor koeijen kan verkocht worden, en dat voor hem werkte en hem nakomelingschap kon verschaffen, die voor koeijen kon worden ingeruild.

Er zijn echter enkele gevallen bekend dat het opperhoofd zich met zulk eene zaak bemoeide en den man die het feit begaan had met een paar koeijen beboette,

omdat hij eene zaak van waarde vernield had, die, ofschoon zij zijn eigendom was, tevens eene eenheid uitmaakte in de kracht van den stam, waarover dus het opperhoofd, als erkende vader van dien stam, regtsmagt bezat. Maar deze zeldzame tusschenkomst van het opperhoofd zou zelfs, ofschoon zij schijnbaar ter zake der geregtigheid plaats had, in werkelijkheid slechts eene gemakkelijke wijze zijn om zijn eigen rijkdom te vermeerderen, daar hij zich het vee toeeigent, waarvoor hij den schuldigen beboet heeft.

Tusschen gehuwde personen en hunne betrekkingen heerscht eene zonderlinge verhouding. Vooreerst mag een man niemand trouwen, die tot hem in eenige familiebetrekking staat. Hij mag wel een huwelijk aangaan met twee of meer zusters, mits zij stammen uit eene andere familie dan de zijne, maar hij mag geene vrouw nemen die van zijne eigene voorouders afstamt. Even als bij de oude Hebreërs evenwel, mag een man niet alleen de vrouw van zijn overleden broeder trouwen, maar houdt hij zich zelfs hiertoe verpligt, in het belang van de vrouw en de kinderen van zijn broeder, die dan in alle opzigten zijne eigene worden.

De zonderlinge verhouding waarvan wij spraken, ligt vooral in den gezelligen omgang van hen die door het huwelijk en niet door bloedverwantschap tot elkander in betrekking staan. Nadat een man getrouwd is mag hij niet gemeenzaam met de moeder zijner vrouw spreken en haar zelfs niet aanzien; deze wonderlijke gewoonte heet "zich schamen voor de schoonmoeder." Indien hij haar iets wil zeggen, moet hij een eind van haar vandaan gaan staan en het haar toeschreeuwen, hetgeen, zoo als teregt is aangemerkt, voor een Kaffer geene groote moeite is. Indien de mededeeling echter van dien aard is, dat anderen haar niet mogen hooren, wordt het er voor gehouden, dat de vorm genoeg is in acht genomen, als beide partijen ieder aan ééne zijde eener schutting staan, waarover zij niet kunnen heenzien.

EEN KAFFER DIE ZIJNE SCHOONMOEDER VOORBIJGAAT.

Bijaldien, zooals meermalen voorkomt, de man en zijne schoonmoeder elkander ontmoeten op een dier smalle paden die van de kraal loopen naar de tuinen en de bebouwde velden, moeten zij het altijd doen voorkomen alsof zij elkander niet zien. De vrouw kijkt gewoonlijk uit naar een geschikten heester en gaat daar ineengehurkt achter zitten, terwijl de man zorgvuldig zijn schild voor zijn gezigt houdt. Deze eigenaardige etiquette wordt zoo ver gedreven, dat noch de man, noch de schoonmoeder elkanders naam mogen noemen. Dit verbod zou overal buitengewoon lastig zijn, maar is het vooral in Kafferland, waar de naam die aan elk individu gegeven wordt, altijd eene eigenschap van ziel of ligchaam te kennen geeft; of het is de naam van het een of ander voorwerp, dat als de verligchamelijking dier eigenschap is aangenomen.

Verondersteld dat de naam van den man een huis, en die zijner schoonmoeder eene koe beteekende, dan is het duidelijk, dat dit het dagelijksche verkeer uiterst lastig moet maken. Personen die in deze positie verkeeren, stellen voor het woord dat zij niet mogen uitspreken, een ander in de plaats, en dit wordt door hunne vrienden altijd goedgekeurd. Er worden op zoodanige wijze wonderlijke omschrijvingen uitgevonden, veel gelijkende op die, welke in Noord-Amerika en in het noorden van Europa in gebruik zijn. In een geval, zoo als wij veronderstelden, zou de man altijd moeten

spreken van eene koe als van "het dier met horens," en de vrouw zou in plaats van "huis" altijd "woning" of "verblijf" of iets dergelijks moeten zeggen.

Daar nu bovendien een man gewoonlijk een groot aantal schoonmoeders heeft, is het duidelijk, dat deze gewoonte somtijds verbazend lastig moet zijn en het geheugen onophoudelijk inspannen. Hoe een man als Panda, die minstens duizend schoonmoeders heeft, een gesprek kan volhouden, is een volkomen raadsel. Misschien is hij boven de wet en even weinig verantwoording schuldig van zijne woorden als van zijne daden. De lezer herinnert zich welligt, dat eene dergelijke gewoonte ook heerscht in een groot gedeelte van Polynesië.

Het is aan de vrouw daarentegen weder verboden den naam van haren man of van een zijner broeders uit te spreken. Het heeft den schijn alsof zij hierdoor teruggehouden moet worden om op eene gemeenzame wijze tot hem te spreken, maar dit is in werkelijkheid niet het geval. Het feit is, dat iedere Kaffer meer dan één naam heeft, en hoe hooger zijn rang is, des te meer namen draagt hij. Bij de geboorte of kort daarna wordt aan het kind een naam gegeven, en deze naam drukt altijd eene eigenschap uit, die men wenscht dat het kind bezitten zal, of wel de eene of andere omstandigheid die op den tijd zijner geboorte is voorgevallen.

Een kind wordt bijv. genoemd naar den dag waarop het geboren is, even als Robinson Crusoë zijnen knecht Vrijdag noemde. Indien men, op het oogenblik dat een kind geboren werd, een leeuw of een jakhals hoorde brullen, zou deze omstandigheid als een voorteeken zijn aangemerkt en het kind genoemd worden met den naam van het dier of een woord dat zijn geluid in herinnering bragt. Shooter vermeldt eenige merkwaardige voorbeelden van deze namen. Indien het dier, welks geluid men tijdens de geboorte van het kind hoorde, eene hyena was, die door de inboorlingen "Impisi" genoemd wordt, zou de naam van dit kind "U'mpisi" of "U-huhu" geweest zijn: het laatste in navolging van het lagchende geluid, hetwelk eene hyena maakt. Een jongen, wiens vader zeer trotsch was op zijne stoeterij, die natuurlijk veel zou zijn toegenomen zoo zijn zoon haar van hem erfde, noemde het kind "Uso-mahache" d. i. vader van paarden. Dit kind werd later een welbekend opperhoofd in het distrikt van Natal. Een meisje, wier moeder even voor de geboorte harer dochter een houweel ten geschenke had gekregen, noemde het kind "Unontsimbi" d. i. de dochter van ijzer. De naam van Panda, koning der Zulu-stammen, is gewoonlijk "U-mpande" een naam afgeleid van "Impande," eene soort van wortel.

Deze doopnamen zijn bekend onder den titel van "Igama" en het is alleen tot deze dat het verbod zich uitstrekt. Van een opperhoofd mag de "Igama" niet uitgesproken worden door iemand die tot zijne kraal behoort; voor een koning geldt deze wet ten aanzien van al zijne onderdanen. Zoo zal een Kaffer bijv. niet alleen weigeren om Panda bij zijn naam te noemen, maar zelfs wanneer hij spreken moet van den wortel "Impande," zal hij hiervoor een ander woord in de plaats stellen en dezen "Ingkabo" noemen.

Een Kaffer heeft zelfs niet gaarne dat een vreemdeling zijn eigen "Igama" hoort, want hij heeft er een nevelachtig denkbeeld van, dat die kennis tot een kwaad doel zou kunnen worden aangewend. Iemand die lang in Kafferland woonde en een aantal mannen in zijn dienst had, kon er nooit een van allen toe brengen om hem zijn "Igama" te zeggen; zij worden altijd liever bij een Engelschen naam, bijv. Tom of John genoemd. Toen hij ten laatste hunne taal meer magtig werd, kon hij hunne gesprekken hooren en zoo ook de namen ontdekken, waarmede zij elkander aanspraken. Toen hij deze namen kende, sprak hij ze eens ieder aan bij zijn eigen "Igama" en verschrikte hen vreeselijk. Toen hij het woord uitsprak, sprongen zij achteruit alsof zij een slag hadden gekregen en legden met een verschrikt stilzwijgen de handen op den mond. Het feit alleen, dat de Blanke in staat was geweest de verboden kennis te verkrijgen, gaf hun zulk een groot denkbeeld van zijne meerderheid, dat zij zeer gehoorzame dienaren werden.

Bij de "Ikama" neemt de Kaffer nog andere namen aan, altijd ter eere van eene of andere daad die hij verrigt heeft, en het is een teeken van welopgevoedheid, dat men hem met een of meer dezer namen aanspreekt. Deze tweede naam heet "Isibonga," welk woord afgeleid is van "Uku-bonga," prijzen. In West-Afrika voert een

opperhoofd, behalve zijn gewonen naam, eene geheele reeks van "sterke-namen", die alle eene toespeling behelzen op een gedeelte zijner geschiedenis. Somtijds wordt de "Isi-bonga" hem door anderen gegeven. Zoodra hij bijv. onder de "jongens" wordt opgenomen, geven zijne ouders hem zulk een naam en wanneer hij den hoofdring aanneemt van den mannelijken leeftijd, krijgt hij altijd een anderen. Indien een man zich in den oorlog onderscheidt, begroeten zijne kameraden hem met een "Isi-bonga," waarbij hij nu officiëel genoemd wordt, totdat hij een anderen verdiend heeft. Bij plegtige gelegenheden wordt hij altijd bij een of meer dezer namen genoemd, en wanneer hij een bezoek ontvangt van een minderen, staat de laatste buiten de hut en roept hardop zoo vele van zijne titels als hij voor de gelegenheid noodig acht. Het is dan overeenkomstig de etiquette een geschenk van snuif en spijs en drank aan den bezoeker te zenden, die dan de hut weder bezoekt en zijne aanspraak op nieuw begint, terwijl hij als erkenning van de mildheid van het opperhoofd er nog meer titels bijvoegt.

Een koning heeft natuurlijk een bijna onbeperkt aantal "Isi-bonga's"; om ze alle te kennen heeft men een sterk geheugen noodig. Twee of drie worden er derhalve uitgekozen voor dagelijksch gebruik; de andere blijven bewaard voor de herauten, wier ambt het is den lof van hun monarch te verkondigen. Panda bijv. wordt gewoonlijk aangesproken als: "O olifant." Dit is alleen een "Isi-bonga" en wordt den koning gegeven om te kennen te geven, dat hij de grootste is onder de menschen even als de olifant het grootste is onder de dieren. In zekeren zin is deze benaming waar genoeg, daar de olifantachtige afmetingen van Panda zulk eene toespeling wel regtvaardigen. Deze titel zou aan elken grooten man kunnen gegeven worden, maar het is een geschikte naam waarbij de koning kan genoemd worden, en daarom wordt hij er in den raad en op de parade gewoonlijk mede aangesproken.

Shooter, bijv. herinnert een klein voorval dat plaats had gedurende eene revue, die door Panda gehouden werd. De koning keerde zich naar een van de "jongens" en vroeg hem wat hij doen zou, indien hij in een veldslag een Blanke ontmoette. Er was geen grooter lafaard dan deze "jongen" maar hij kon veilig pogchen en sprak, toen hij opsprong, als een dappere: "Ja, o olifant! Gij ziet wie ik ben. Ik zal den Blanke te gemoet gaan. Zijn geweer is niets. Ik zal op hem instormen eer hij tijd heeft om het af te schieten, of ik zal bukken, dat de kogel mij niet raken kan. Zie hoe ik hem zal doodslaan," en dadelijk deed zijn stok het werk van een assagaai op het lichaam van een denkbeeldigen Europeaan. Het bukken om een kogel te ontgaan en dan vooruit te vliegen, voordat de vijand tijd had om op nieuw te laden, was een geliefkoosde kunstgreep van de krijgslieden der Kaffers en beantwoordde in het eerst wel aan het doel. Hunne blanke vijanden leerden echter weldra zoo laag aan te leggen, dat er geen bukken voor hielp, terwijl de latere uitvinding der revolvers en achterladers deze wijze van vechten geheel en al doelloos maakte.

In een zang ter eere van Panda worden een aantal "Isi-bonga's" opgenoemd. Het zal daarom beter zijn den geheelen lofzang mede te deelen en de verschillende toespelingen achtereenvolgens te verklaren. Hier dient in herinnering te worden gebragt dat Panda — wiens leven in den beginne door Dingan gespaard werd, toen deze Tchaka en zijne geheele familie vermoordde — naderhand verpligt was om voor hem te vlugten. Deze vlugt volbragt hij door, terwijl de troepen van Dinjan op eene andere plaats handgemeen waren, de gelegenheid waar te nemen om over de rivier te trekken. Hij sloot toen een verbond met de Blanken, bragt eene groote magt tegen Dingan te velde en overwon hem; hij dreef hem ver over de grenzen en eindigde met zichzelven als koning der Zula-stammen te laten uitroepen. Dit gevecht had plaats te Makonko en werd bijgewoond door de vrouw van Panda, die van Mankebe kwam. De verschillende e e r n a m e n of "Isi-bonga's zijn met cursive letters gedrukt."

"1. Gij broeder der Tchaka's, *bedachtzaam zwemmer,*
2. *Zwaluw die in de lucht verdween;*
3. Zwaluw met de gevederde borst;
4. Wiens vee altijd in eene zoo verwarde kudde is,
5. Dat het, wanneer het loopt, over elkander heen valt.
6. Gij valsche aanbidder van de dapperheid van een ander,
7. Van de dapperheid die gij overwont in den slag van Makonko.
8. Gij van den stam van N'dabazita, *staf van ijzer.*
9. *Eenige overblijvende van alle andere staven.*

10. Alle andere zijn gebroken en deze alleen is in het roet gelaten,
11. Om hem op een kouden, regenachtigen dag te verbranden.
12. *Gij dij van den os van Inkakavini.*
13. Altijd heerlijk, al is zij alleen gebraden.
14. Zij zal smakeloos altijd zijn wanneer zij gekookt is.
15. De vrouw van Mankebe is verheugd,
16. Zij heeft de luipaarden van Jama gezien.
17. Te zamen strijdende tusschen de Makonko.
18. Hij kwam voorbij tusschen de Jutuma en Ihliza,
19. De Hemelsche, die donderde tusschen de Makonko.
20. Ik loof en prijs u, o koning! zoon van Jokwane, zoon van Undaba,
21. De meedoogenlooze onderdrukker van elke zamenzwering,
22. Gij zijt *een olifant, een olifant, een olifant.*
23. Roem zij u en eer, gij *koning die zwart zijt.*"

De eerste "Isi-bonga" in regel 1 is eene toespeling op de slimme wijze, waarop Panda er in slaagde om eene rivier over te trekken, ten einde buiten het distrikt te komen, waar Dingan gezag voerde. De tweede regel "zwaluw, die in de lucht verdween," is eene andere toespeling op de geheime wijze, waarop hij zijne vlugt bewerkstelligde en die geen meerder spoor naliet dan het vliegen eener zwaluw door de lucht. De regels 4 en 5 doelen op den rijkdom, d. i. den overvloed van vee, dien Panda bezat. Regel 6 geeft te kennen dat Panda nederig was en de magt van Dingan hooger schatte dan zij verdiende; terwijl de 7de regel als bewijs voor deze bewering aanvoert, dat, toen zij zamen streden, Panda Dingan overwon. De regels 8 tot 11 hebben alle betrekking op de gewoonte om stokken en staven te harden, door ze boven de stookplaats op te hangen. Regel 14 zinspeelt op het feit, dat het vleesch bij de Kaffers zelden gebraden, maar bijna zonder uitzondering gekookt of liever gestoofd wordt in gesloten vaten. In regel 15 is de "vrouw van Mankebe" de geliefkoosde vrouw van Panda. In regel 19 doelt "de Hemelsche" op den naam van den grooten stam der Zulu's, waarover Panda regeerde; het woord Zulu toch, beteekent hemelsch en heeft dezelfde beteekenis als bij de Chineezen, wanneer zij hunne afkomst willen te kennen geven. De 21ste regel heeft betrekking op de pogingen, die de mededingers van Panda in het werk stelden om hem te onttroonen, en op de vernuftige wijze, die hij in toepassing bragt om door het sluiten van verstandige verbintenissen hunne plannen te verijdelen. Regel 22 herhaalt de voornaamste "Isi-bonga" waarmede hij gewoonlijk wordt aangesproken en de woorden "Gij koning, die zwart zijt", zijn op bladz. 4, toen er over het voorkomen der Kafferstammen werd gesproken, reeds verklaard.

Evenals dit in vele andere landen het geval is, neemt een Kaffer, wanneer zijn eerstgeboren zoon hem wordt aangeboden, als een nieuwe "Isi-bonga" den naam aan van den zoon met de bijvoeging van "Vader van;" terwijl aan den anderen kant de zoon, wanneer zijn vader een man is van bijzonder gewigt, den bijnaam van zijn vader aanneemt met het woord "Zoon van" er bijgevoegd. Het geschiedt daarom zeer dikwijls, dat terwijl de "Igama," ofschoon die bijna nooit wordt uitgesproken, dezelfde blijft, de "Isibonga" of bijnaam gedurig verandert.

Gelukkig is de Zulu-taal, wat haar bouw betreft, zeer zamengesteld; hare zuiverheid wordt naijverig bewaard in de raadsvergaderingen die gehouden worden en de redevoeringen die hiervan onafscheidelijk zijn. In het tegenovergestelde geval zou de wonderlijke gewoonte om het eene woord willekeurig voor het andere in de plaats te stellen, eene buitengewoon slechte werking op de taal uitoefenen, zooals werkelijk in sommige landen, waar deze gewoonte insgelijks gevolgd wordt, het geval is geweest; daar toch is het meermalen voorgekomen, dat inboorlingen die dertig jaren vroeger het land hunner geboorte hadden verlaten en terugkeerden, er zich ter nauwernood konden doen verstaan, ofschoon zij de taal, die bij hun vertrek in het land gesproken werd, volstrekt niet hadden vergeten.

Het is een' vreemde regel bij de Kaffers, dat een man de hut niet mag binnentreden, waarin zich eene der vrouwen van zijn zoon bevindt. Indien hij wil binnenkomen geeft hij er kennis van en zij gaat heen. Is hij evenwel in de hut en zij daar buiten, dan verkeert zij in hetzelfde geval; zij kan haar eigen huis niet binnengaan eer hij het verlaten heeft. Deze regel wordt trouwens zelden zeer streng gevolgd, en inderdaad is zulk een letterlijk gehoorzamen bijna onmogelijk, omdat de oudste zoon zelden de kraal zijns vaders verlaat, voordat hij ten minste twee vrouwen heeft. Tengevolge van het praktisch ongemak, dat het gevolg is van deze gewoonte,

zijn de Kaffers, ofschoon zij niet openlijk is afgeschaft, er in geslaagd om haar te ontduiken. De schoonvader geeft namelijk aan de vrouw van zijn zoon eene koe, en voor deze mildheid ontslaat zij hem van deze bijzondere en lastige beleefdheid. De naam dien de inboorlingen aan deze gewoonte geven, is "uku-hlonipa."

Uit al wat wij gezegd hebben is het klaar, dat de maatschappelijke stelling der vrouwen bij de Kaffers zeer laag is en dat zij met het vee gelijk gesteld worden; men kan ze even als de koeijen koopen en verkoopen. Het zal een Kaffer nimmer in het hoofd komen te denken dat hij en zijne vrouw in de verte op een eenigzins gelijken voet staan, of dat zij hem niet dankbaar moet zijn dat hij haar getrouwd heeft. Een

MEISJES EN VROUWEN VAN HET BOSCH NAAR HUIS GAANDE.

man zal nooit de minste acht slaan op de vrouwen zijner huishouding. Indien man en vrouw naar hun werk gaan, zullen zij verschillende wegen volgen. Wanneer bijv. een man brandhout ging hakken of palen om een nieuw huis te bouwen en zijne vrouwen gingen naar dezelfde plaats, zouden deze wel zorgen een ander pad te nemen dan hij.

Op deze bladzijde ziet men eenige vrouwen die bossen hout op het hoofd dragen. Het is verwonderlijk welke zware lasten deze arme vrouwen kunnen torschen. Een man zal zelfs geen hand uitsteken om zijne vrouw het hout op het hoofd te tillen, maar rekent er op dat eene andere vrouw dit wel doen zal. Somtijds gaat er, indien een aantal vrouwen achter elkander van het houthakken komen, een "jongen" vooruit. Hij zal zich echter niet vernederen door zelf een enkel stuk hout te dragen, maar heeft niets bij zich dan zijne wapenen en misschien een klein schild.

De weinige pligtplegingen waarmede men deze vrouwen behandelt, zijn weinig minder vreemd, dan de vrolijke en opgeruimde wijze waarop zij de bevelen harer zwarte meesters gehoorzamen. Toen kapitein Gardener eens een bezoek bragt aan Dingan,

werd hij lang voor het aanbreken van den dag gewekt door het geschreeuw van een man die door de kraal liep en op een meesterachtigen toon een of ander bevel uitriep. Het bleek dat Dingan plotseling besloten had eene nieuwe kraal te bouwen en al de vrouwen had laten bevelen naar het bosch te gaan en riet en takken te halen om mede te bouwen. Binnen weinige minuten hoorde men een groot aantal vrouwestemmen die gezamenlijk een aangenaam gezang aanhieven, dat sterker en sterker werd, naarmate haar aantal vermeerderde, en langzamerhand wegstierf toen zij naar de plaats gingen van waar zij het hout moesten halen.

Het bosch waarheen zij gezonden werden, lag 10 Engelsche mijlen van de kraal, maar zij gingen zeer opgeruimd op weg, en toen zij des namiddags, ieder met een grooten bos takken op haar hoofd, terugkeerden, zongen zij hetzelfde lied, niettegenstaande zij zoo zwaar beladen waren en zulk een langen weg hadden afgelegd. Er scheen in het lied niet veel variatie te zijn; het bestond voornamelijk uit één regel: "Akoosiniki, ingonyama izeezwi", en in een koor van "Haw! haw! haw!" Het diende waarschijnlijk voor hetzelfde doel als de muzijk bij de soldaten, namelijk om te maken dat zij goed pas konden houden.

Dingan was zoo streng op het punt van de meerderheid zijner eigen sekse, dat de vrouwen in zijne tegenwoordigheid nimmer mogten staan, maar steeds op hare kniën heen en weer moesten kruipen.

Tengevolge hunner verschillende levenswijze schijnen de mannen en vrouwen bijna niet tot hetzelfde ras te behooren. De mannen zijn in den regel zeer schoon en welgevormd; zij zouden, in weerwil hunner uitstekende wangbeenderen, hunne dikke lippen en hun wollig haar, als model voor een beeldhouwer kunnen dienen. Zij zijn lang, hunne vormen zijn veerkrachtig en gespierd, hun gang is los en edel, zooals dit voor krijgslieden behoort. In al deze opzigten doen zij stellig voor Europeanen niet onder en in vele overtreffen zij hen bepaald. De vrouwen evenwel zijn eer klein dan groot; zij gaan gebogen door de zware lasten die zij moeten dragen en verliezen zeer spoedig die wondervolle evenredigheid van vormen, die ze onderscheidt, zoolang zij nog in den vollen bloei der jeugd zijn. De mannen behouden hunne grootsche houding en hun stout en verstandig voorkomen, zelfs nadat zij grijs zijn geworden van ouderdom, terwijl eene oude vrouw lomp is en onoogelijk en ons onwillekeurig doet denken aan een ouden en gerimpelden aap.

Men vindt somtijds uitzonderingen op den algemeenen regel. Een opperhoofd of rijk man stelt er bijv. somwijlen zijn trots in zijne dochters en begunstigde vrouw vrij te laten van hard werken, dat het algemeene lot der schoone sekse in Kafferland is. Wat zijne dochters betreft, is hierbij evenveel eigenbelang als ouderliefde in het spel. Een meisje brengt een prijs op, die evenredig is aan haar voorkomen; de hoogste prijs wordt altijd verkregen voor de beste waar. De dochter van een arme of onderhoorige is genoodzaakt hard te werken; het natuurlijke gevolg hiervan is, dat zij bijna geene jeugd heeft en dat hare vormen door het zware werk worden bedorven op een leeftijd, waarin de physieke kracht van haar lichaam zich moest ontwikkelen. Wanneer derhalve zulk een meisje oud genoeg is om te kunnen trouwen, is zij mager, grof en als het ware afgeleefd en niemand geeft veel voor haar. Zij weet dan ook zeer goed, dat, wanneer zij mogt huwen, hare betrekking in de kraal van haar man weinig beter is dan die van een gekochten slaaf.

De dochter van een rijk man daarentegen doet zeer weinig van het harde werk, dat anders het lot is van haar geslacht. Zij mag niet alleen het vetste voedsel in de grootste hoeveelheid eten, maar wordt er zelfs toe aangemoedigd; het gevolg hiervan is, dat, wanneer men haar vergelijkt met meisjes die elken dag zwoegen en sloven, zij er verreweg beter en welvarender uitziet, zoodat haar vader zeker is een veel hooger prijs voor haar te zullen verkrijgen, dan wanneer hij haar tot harden arbeid gedwongen had. De drie groote vereischten van een Kaffersch meisje zijn derhalve, dat zij dik en sterk is en een tamelijk goed gelaat heeft. Deze laatste eigenschap is echter aan de twee andere ondergeschikt. Dat zij dik is, toont dat zij niet vroegtijdig is afgewerkt, en dat zij sterk is belooft dat zij in staat zal zijn om na haar huwelijk werk genoeg te doen en de kooper geen reden zal hebben om zich den prijs, dien hij voor haar betaald heeft, te beklagen.

HOOFDSTUK XI.

OORLOG. — WAPENEN VAN AANVAL

DE MILITAIRE GEEST DER KAFFERS, HOE DIE ONTSTAAT EN HOE HIJ GEVOED WORDT. — VREES VOOR HET ONBEKENDE. — GROF GESCHUT. — DE NAAM DIEN DE INBOORLINGEN AAN HET KANON GEVEN. — INRIGTING VAN HET LEGER. — WAPENEN DIE DOOR DE ZULU-STAMMEN GEBRUIKT WORDEN. — OORSPRONKELIJKE VORM DER SPEER. — STOFFEN DIE VOOR DE PUNTEN DER SPEREN GEBRUIKT WORDEN. — DE SPEREN DER ZULU'S OF "ASSAGAAIJEN." — DE ZULU ALS SMID. — VORM VAN DE PUNT DER ASSAGAAIJEN. — DE VOORKEUR DER KAFFERS VOOR WEEK IJZER. — HUN MES EN BIJL. — WAAROM DEZE NIET GEMAKKELIJK ROESTEN. — SMIDSE EN BLAASBALG DER KAFFERS. — HET SMELTEN VAN IJZER. — EEN VERBAASD OPPERHOOFD. — LA VAILLANT DE INBOORLINGEN ONDERRIGTENDE IN HET SMEDEN. — HET DRAADTREKKEN EN WERKEN IN KOPER. — HOE DE KAFFER HET KOPER GIET EN MODELLEERT. — MOEIJELIJKHEDEN BIJ HET BEWERKEN VAN HET IJZER. — HET TEMPEREN DER ASSAGAAI-PUNTEN. — SCHACHTEN VAN ASSAGAAIJEN. — VREEMDE WIJZE OM DE PUNT AAN DE SCHACHT TE BEVESTIGEN. — EENE MERKWAARDIGE ASSAGAAI. — HOE DE ASSAGAAI GEWORPEN WORDT. — KRIJGSLIST VAN EEN OPPERHOOFD. — DE TWEE SOORTEN VAN ASSAGAAIJEN. — DE "KERRIJ" EN DE WIJZE OM DIE TE GEBRUIKEN.

Zoo er één karaktertrek is die den waren Kaffer onderscheidt, dan is het zijn talent voor den oorlog. Hij leeft van zijne jeugd tot zijn dood in eene oorlogs-atmospheer. Tenzij hij oud en rijk is en zijne bezittingen gaarne in rust en stilte wil behouden, is een tijd van vrede voor hem een tijd van verdriet. Hij heeft geene gelegenheid om den overvloed van vuur en leven die in hem is te verwerken; hij heeft een overvloed van speren, die hij niet tegen een vijand gebruiken kan, en een schild, dat hij alleen kan bezigen bij den dans. Hij heeft geen kans om zich te onderscheiden en zich aldus rang en rijkdom beide te verschaffen, en wanneer hij jong is en ongetrouwd, kan hij niet hopen zich tot den rang van "man" te zullen verheffen of in jaren te kunnen trouwen. Het is waar, dat hij in tijd van oorlog kan gedood worden, maar dit is eene overweging die bij een Kaffer niet zwaar weegt. Het gevaar toch is voor hem in vredestijd even groot. Hij kan onopzettelijk den koning beleedigen; hij kan zondigen tegen de discipline, hetwelk welligt in den oorlog zou worden over het hoofd gezien; hij kan beschuldigd worden als toovenaar en doodgepijnigd worden; hij kan welligt eenige koeijen bijeenbrengen en zoo de begeerigheid van zijn opperhoofd opwekken, die hem dan zwaar zal beboeten voor iets wat hij in het geheel niet gedaan heeft of wat van geene de minste beteekenis was.

Daar hij derhalve weet, dat hem even goed gedurende den vrede als in den oorlog een geweldige dood kan treffen, en hij in vredestijd niet in de gelegenheid is om zijne eerzucht te bevredigen, is een jonge Kaffer met hart en ziel voor den oorlog. Inderdaad, indien de verstandige raadgevingen der oude lieden het niet belet hadden, zouden de Engelschen meer last van deze stammen gehad hebben dan tot heden het geval is geweest. Zelfs onder de regering van Panda zijn er groote oneenigheden in het leger geweest. Allen kwamen daarin overeen dat de regering der Engelschen in het distrikt van Natal hun een doorn in het oog was, omdat Natal eene wijkplaats was voor duizenden Kaffers, die meestal tot de Zulu's behoorden en die de tirannij

van Panda waren ontvlugt; terwijl anderen behoorden tot stammen waarmede Panda in oorlog was, en bescherming hadden gezocht onder de Engelsche vlag.

De jongere krijgslieden, opvliegend en aanmatigend van aard en de Blanken minachtende omdat zij hen niet kennen, hebben herhaaldelijk gebeden om een inval in Natal te mogen doen. Zij dringen hun verzoek aan met te zeggen, dat zij het land zullen overwinnen en aan hun koning al de vlugtelingen teruggeven die van hem zijn weggeloopen; zij winden zich zelven en andere jongen en onwetenden op, door gloeijende beschrijvingen van den rijken buit, die den overwinnaars ten deel zal vallen, de kudden vee, de tonnen met koralen, de menigte vuurwapenen en ammunitie, kortom een overvloed van alles wat het hart eens Kaffers maar met mogelijkheid begeeren kan. De oudere lieden evenwel, die de Blanken beter kennen en vrij goed met het feit bekend zijn, dat, wanneer deze hun geweer afschieten, zij zelden hun man missen, hebben hunne jonge en driftige wapenbroeders altijd van zulk eene gewaagde poging teruggehouden.

Het is vreemd genoeg, dat het argument, hetwelk de meeste kracht bij hen had, in werkelijkheid eigenlijk zeer zwak was. De Kaffer is even als andere menschen dapper genoeg wanneer hij zijn gevaar kan begrijpen, maar hij houdt er volstrekt niet van een gevaar het hoofd te bieden, dat hij niet kent. Even als alles wat hem onbekend is, is zulk een gevaar vreeselijk voor een Kaffer, en dit onbekende gevaar is opgesloten in het woord kanon of "straks," zoo als de inboorlingen het noemen. Waar deze naam vandaan komt zullen wij terstond mededeelen. De Kaffers hebben gehoord, dat het vreeselijke "straks" alles opeet, boomen, huizen, steenen, gras, enz. en zij leiden hieruit teregt af, dat het even goed Kaffersche soldaten zal eten. Het is zeker dat, bij de verdediging van een fort tegen Kaffers, een met schroot en blikken bussen geladen kanon eene vreeselijke uitwerking zou hebben, en het zou daarom niet te verwonderen zijn, wanneer zij weigerden eene plaats aan te vallen, die met zulke vreeselijke wapenen werd verdedigd. Zij schijnen echter niet te begrijpen, dat, wanneer zij het grof geschut in een bosch konden lokken, deze gevreesde wapenen weinig meer nut zouden doen, dan indien het blokken hout waren. Deze onderscheiding schijnt de Kaffer nimmer gemaakt te hebben en de weldadige vrees voor het kanon heeft er zeer veel toe bijgedragen, om de rust onder de onstuimige en vermetele krijgslieden van Kafferland te verzekeren.

De wonderlijke naam van "straks" kreeg het kanon op de volgende wijze: — Toen de inboorlingen in Natal het eerst kanonnen zagen, vroegen zij wat deze vreemde voorwerpen waren en werd hun geantwoord dat zij dat "straks" wel zouden zien. Meerdere vragen, gevoegd bij het doen van eenige schoten, gaven hen zulk een schrik voor het "straks," dat zij er nooit van gehouden hebben om zich met zulke wapenen te meten.

De Zulu-stammen zijn merkwaardig omdat zij het eenige volk in dat gedeelte van Afrika zijn, dat oorlog voert in den zin, dien Europeanen aan dit woord hechten. De andere stammen zijn goed voor een Guerilla-oorlog en zeer ver in de kunst om hunne vijanden op eene listige wijze te overvallen, eer deze er op zijn voorbereid. Dit is dan ook hunne eenige wijze van krijgvoeren, en hierbij komt het veel meer aan op de inspanning en geoefendheid der afzonderlijke soldaten, dan op eene wetenschappelijke combinatie der massa's. De Zulu-stammen evenwel hebben sedert de dagen van Tchaka, hun groot militair genie, oorlog gevoerd op eene wijze, welke meer overeenkomt met die, welke bij beschaafde natiën gevolgd wordt.

Hunne manschappen zijn verdeeld in regimenten, en deze weder in kompagniën; elk regiment wordt door zijn eigen opperhoofd of kolonel gekommandeerd, terwijl de koning, als bevelvoerend generaal, zijne troepen ten strijde voert, hen in slagorde stelt en persoonlijk hunne bewegingen bestuurt. Zij geven den vijand kennis dat zij tegen hem oprukken en ontmoeten hem onverschrokken in het open veld. Zij hebben eene militaire etiquette, die door sommige Engelschen niet spoedig begrepen werd. Eens zonden zij eene boodschap naar een Engelsch kommandant, dat zij "bij hem zouden komen ontbijten." Hij dacht volstrekt niet dat het ernst was en werd zeer verrast toen de Kaffers, getrouw aan hunne belofte, als een stortvloed de heuvels afkwamen, terwijl

zij hem nauwelijks tijd lieten om zijne soldaten onder de wapenen te brengen, voordat zij door hunne zwarte vijanden werden overvallen.

Daar, bij het oorlogvoeren der Kaffers, veel gewigt gehecht wordt aan hunne wapenen, zoowel voor aanval als voor verdediging, is het noodzakelijk, dat wij, alvorens voort te gaan, eene beschrijving van deze geven. Zij zijn weinige in getal en eenvoudig, bestaande uit speren, die "assagaaijen", korte knodsen, die "kerry's" genoemd worden en schilden van koehuiden.

Bijna ieder volk heeft zijne eigenaardige wapenen of heeft er althans één, dat hooger geschat wordt dan elk ander en waarvan niemand buiten dat volk zulk een goed gebruik kan maken.

De Australische wilde heeft den "boomerang", die alleen door een inboorling van Australië goed kan gebruikt worden. Vele Europeanen kunnen er zoo mede werpen dat hij eene onbeduidende beweging in de lucht volbrengt, maar geen enkele kan hem als wapen of op de jagt gebruiken.

De Dayakker heeft zijn "sumpitan" en de Macoushie-Indiaan een dergelijk wapen, "de zarabatana", waardoor de kleine vergiftige pijlen worden geblazen, waarvan hij er honderd in zijne hand kan houden en die toch ieder den dood veroorzaken. De Ghoorka heeft zijn "kookery", het zware gebogen mes, waarmede hij een tijger in open gevecht doodt en onverschrokken de Europeesche soldaten, in weerwil hunner meer volmaakte wapenen, aanvalt. Dan heeft men den Sikh met zijn vreemd, schijfvormig wapen, de "chakra", dat door de lucht zweeft, of van den grond terugspringt en den vijand een vreeselijken dood doet sterven. De Eskimo's hebben hunne harpoenen, die hun even goed dienen om zeehonden te vangen, als om hunne vijanden te bestrijden. De Polynesiërs vechten met hunne vreeselijke zwaarden, gewapend met haaije-tanden, die ieder op zich zelven scherp zijn als een lancet en wonden maken, die, ofschoon elk afzonderlijk niet gevaarlijk, dit toch worden, wanneer zij bij twintigtallen in de gevoeligste deelen des lichaams worden toegebragt.

Sommige dezer wapenen zijn bijzonder van vorm en worden in andere landen niet gebruikt, terwijl weder anderen wijzigingen zijn van oorlogswerktuigen, die over een groot deel van den aardbol verspreid zijn, maar alleen in vorm en grootte naar de verschillende landen gewijzigd worden. Van die soort is het eigenaardige wapen der Kaffers die het distrikt van Natal bewonen, de op het oog ligte en weinig gevaarlijke, maar werkelijk zeer geduchte speer of "assagaai".

De speer of lans is, met uitzondering der knods, een der eenvoudigste wapenen. Oorspronkelijk is zij niets dan een stok van meerdere of mindere lengte, aan welks eene einde eene punt gesneden is. Het beste voorbeeld van deze oorspronkelijke speren vindt men in Borneo, waar zij binnen enkele minuten gemaakt worden, door een stuk bamboe aan het eene einde schuin af te snijden. De eerste verbetering in het vervaardigen van speren was het gepunte einde eenige minuten in het vuur te houden. Hierdoor kan de inboorling de punt gemakkelijker scherpen, terwijl het half verkoolde hout harder wordt en meer geschikt om aan vochtigheid weerstand te bieden, dan wanneer er eenvoudig eene punt aan gesneden is. Zulke speren treft men bij bijna alle wilde volksstammen aan.

Eene verdere verbetering is de volgende. De punt wordt voorzien met eene of andere zelfstandigheid, die harder is dan hout, hetzij been, hoorn, steen, metaal of iets anders. Sommige volken maken de punten hunner speren van dunne, scherpe stukken vuursteen. Anderen voorzien ze aan het eind van een scherpen hoorn of zelfs van de scherpe klaauwen van een zoogdier of een vogel; de Kangaroe, de Emu en de Casuaris worden tot dit doel gebruikt. In sommige streken worden de geliefkoosde speren gewapend met tanden van haaijen, terwijl andere voorzien zijn van den doorn van den staart der steek-rog; deze dringt niet alleen diep in de wond, maar breekt er in af en veroorzaakt altijd den dood. Deze toevoegsels tot de speren, benevens andere die van sommige zeeschelpen gemaakt worden, worden alleen aangetroffen bij stammen die zekere eilanden in de warme zeeën bewonen.

De laatste en grootste verbetering aan de speren aangebragt is het weglaten van alle toevoegselen en het maken der punt zelve van metaal. Gewoonlijk wordt

hier ijzer voor gebezigd, omdat men dit goed kan scherpen en er door smeden gemakkelijk elken vorm aan kan geven.

De inboorlingen van Zuid-Afrika brengen het in het smeden van ijzer verwonderlijk ver, en inderdaad schijnt een bepaalde aanleg tot smeden allen bewoners van Afrika, van het noorden tot het zuiden en van het oosten tot het westen, te zijn aangeboren. Geen van de stammen kan veel met het ijzer uitvoeren, maar het weinige dat zij maken is uitstekend bewerkt. Even als bij alle onbeschaafde volken, wordt al hunne kunst besteed aan hunne wapenen, en wanneer wij zien willen wat een Afrikaansche wilde met het ijzer doen kan, hebben wij slechts zijne speren, messen en pijlen — welke laatste speren zijn in miniatuur — te beschouwen.

De punten der speren van de Kaffers zijn zeer verschillend van vorm; soms zijn zij eenvoudig spits gepunt, maar over het algemeen zijn zij bladvormig. Zeer enkele zijn met weerhaken en dan hebben zij gewoonlijk den vorm zoo als men er een paar afgebeeld ziet op bladz. 104. Hetzij er weerhaken aan zijn of niet, met den bladvorm hebben zij altijd eene eigenaardigheid gemeen, namelijk een uitstekenden rug over het midden, terwijl het blad zelf aan de eene zijde van dien rug bol en aan de andere hol is. Men kan dit op dezelfde bladzijde zien, waar beneden op de afbeelding eene doorsnede is geteekend. De reden hiervoor schijnt tweeledig te zijn. Vooreerst is het mogelijk dat deze vorm eenigzins werkt als de vederen aan een pijl of de spiraalvormige groef in de geweerkogels die door Dr. Croft zijn uitgevonden en die ook in gladloops geweren kunnen gebruikt worden. Kolonel Lane Fox zegt, dat, wanneer er aan de punt eener assagaai een draad wordt gebonden en zij met veel zorg wordt geworpen, zoodat er door hem die haar werpt geene draaijende beweging aan wordt gegeven, men toch altijd ziet, dat, wanneer zij weder op den grond komt, de draad spiraalsgewijze rond de punt en de schaft is gewonden.

Dit schijnt dus ééne reden voor dezen vorm te zijn. Eene tweede is, dat zulk eene punt, wanneer zij bot is geworden, zeer gemakkelijk kan geslepen worden. Er is niets voor noodig dan met een vuursteen of den rug van een mes langs den kant te strijken, en wanneer dit goed gedaan wordt, is eene enkele streek voldoende om haar op nieuw te scherpen. De punt is altijd van week ijzer, waardoor het scherpen des te gemakkelijker is. Wij moeten hier herinneren, dat de harpoenen, die bij de walvisch-vangst gebruikt worden, altijd gemaakt worden van het zachtste ijzer; waren zij van staal dan zouden zij bij den eersten sterken ruk van den walvisch afbreken en men zou bovendien, wanneer zij bot waren geworden, een geruimen tijd noodig hebben om ze op den slijpsteen scherp te maken.

Daargelaten de draaijende beweging en het gemakkelijker scherp maken, is het ook mogelijk dat de eigenaardige vorm van het blad een gevolg is van het feit, dat zulk een vorm de grootste stevigheid geeft met de minste hoeveelheid materiaal. De zwaard-bajonet van het Chassepot-geweer is gemaakt volgens hetzelfde beginsel. Of de Kaffer dit beginsel kent en zijne speer-punten in overeenstemming hiermede maakt, is eene andere zaak.

De Kaffers hebben eene groote voorliefde voor gereedschappen van zacht ijzer en verkiezen een mes dat hiervan gemaakt is, boven het beste Sheffieldsche lemmer. Zij geven toe, dat voor sommige doeleinden het stalen mes beter is dan hun eigen, maar zeggen dat voor hun gewoon werk niets met het weeke ijzer kan worden vergeleken. Een stalen mes breekt en is dan nutteloos, terwijl een ijzeren alleen buigt. Bovendien, wanneer zij een stuk hout willen uithollen, bijv. om er een lepel van te maken, zou het onbuigzame stalen lemmer nagenoeg onbruikbaar zijn. De Kaffer neemt echter eenvoudig zijn week, ijzeren mes, geeft er de vereischte bogt aan en kan zoo in een oogenblik eene guds maken met eene holte zooals hij wil. Heeft hij zijn werk gedaan, dan legt hij het lemmer op een platten steen en slaat het in eenige sekonden weder regt. De messen der Kaffers gelijken volstrekt niet op de onze, maar hebben den vorm van de bladen der assagaaijen. Wanneer een Kaffer er mede snijdt, houdt hij het heft vast op dezelfde wijze als de moordenaars met hunne dolken worden afgebeeld en niet zooals wij het vasthouden. Hij snijdt altijd van zich af, zooals men zien kan op bladz. 69, en hoe onhandig deze wijze om een mes te gebruiken ons ook moge toe-

schijnen, hebben de Engelschen toch dikwijls geleerd haar op prijs te stellen en te verkiezen boven de manier der Europeanen.

De gereedschappen van een Kaffer zouden, indien zij in Europa gebruikt werden, zeer ondoelmatig zijn, maar de Europesche in Zuid-Afrika nog veel meer. Onbekendheid hiermede maakt, dat reizigers en volkplanters in Europa dikwerf veel geld besteden aan artikelen, die zij naderhand zien dat voor hen geene de minste waarde hebben — artikelen die een volkplanter van ondervinding niet voor niets zou willen hebben.

Als een bekend voorbeeld van het verschil tusschen de gereedschappen die in verschillende landen worden vereischt, kan men de bijl vermelden. Het is van algemeene bekendheid, dat van al de verschillende soorten van bijlen, de Amerikaansche de beste is en hare tegenwoordige volmaaktheid te danken heeft aan de langdurige ondervinding, die de makers in de uitgestrekte bosschen van hun land hebben opgedaan. Landverhuizers voorzien zich daarom, en in de meeste gevallen teregt, van eenige Amerikaansche bijlen. In Zuid-Afrika evenwel zou dit uitstekende werktuig even onnut zijn als een scheermes om steenen te bikken. Het eigenaardige hout der Mimosa, een boom die in Zuid-Afrika zoo algemeen is, zou stellig, in korten tijd, het scherp van de beste bijl tot eene zaag maken en volkomen ongeschikt om er mede te werken; terwijl de Zuid-Afrikaansche bijl, die in Amerika een lomp en al te langzaam werkend gereedschap zou zijn, de hardste Mimosa kan omhouwen, zonder er iets door te lijden.

Er is nog eene reden waarom de Kaffer zijne eigene ijzeren gereedschap verkiest boven dat van Europeesch maaksel. Dat hetwelk hij maakt heeft de eigenschap, om bij nat weder niet te roesten. Wanneer een Europeesch mes van het beste staal naast eene Kaffersche assagaai den geheelen nacht in de open lucht blijft liggen, zal het eerste geheel en al verroest zijn en de laatste glinsteren als een spiegel. Dit is ook het geval met de assagaaijen die zich in verzamelingen bevinden. De andere stalen wapenen kan men slechts met moeite buiten roesten houden; zij moeten voortdurend worden nagezien, terwijl gene glad en glinsterend blijven zonder dat men er iets aan doet.

Het is niet onmogelijk, dat dit vrijblijven van roesten het gevolg is van de manier van bereiden, overeenkomende met die, welke gevolgd wordt bij het vervaardigen van geologische hamers, namelijk dat het metaal, terwijl het gloeijend is, in olie gedompeld en daarna gesmeed wordt. De voortreffelijkheid van het lemmer ontstaat gedeeltelijk daaruit, dat het vuur waarin het metaal wordt gesmolten en daarna verhit om gesmeed te worden, van houtskool is, waardoor het ijzer in eene soort van staal wordt veranderd. Het beroemde "Wootz" staal van Indië wordt gemaakt, door het ijzer te doen in kleine kroezen, tegelijk met kleine takken van zekere boomen, en deze kroezen aan eene buitengewone hitte bloot te stellen.

Het is klaar dat de Kaffer, om zulke wapenen te maken, een goed smid moet zijn, en het is zeker, dat, indien wij den aard van het werk dat hij te verrigten heeft in aanmerking nemen, hij niet ligt in zijne kunst kan overtroffen worden. Ontwijfelbaar is het, dat, wanneer men aan een Europeesch werkman eene zekere hoeveelheid ijzererts gaf en hij alleen de uiterst eenvoudige gereedschappen had die de Kaffer gebruikt, hij als smid verre bij zijn zwarten broeder zou achterstaan.

Een smid is bij de Kaffers een man van groot gewigt en staat bij zijn stam in hooge achting. Hij zal de geheimen van zijn ambacht niet verraden door toe te laten dat oningewijden er een oog in slaan; daarom verrigt hij zijne werkzaamheden op eenigen afstand van de kraal.

Zijne eerste zorg is het klaarmaken van zijnen blaasbalg. De vorm van dien, welken hij gebruikt, is dezelfde als over een groot gedeelte van Afrika wordt gebezigd en dien men, met eenige wijzigingen ook op vele eilanden van Polynesië aantreft. Hij bestaat uit twee lederen zakken, aan wier boveneinde een handvat is bevestigd. Aan het ondereinde van iederen zak is een uitgeholde horen van een of ander dier vastgemaakt — gewoonlijk die van eene koe of eland — en wanneer de zakken nu afwisselend worden opgeblazen en zamengeperst, ontsnapt de lucht door de twee horens.

Het spreekt van zelf, dat, indien de horens met het vuur in aanraking kwamen,

zij spoedig bedorven zouden zijn; daarom eindigen zij in eene harde buis, die met het vuur in verbinding staat. Het gebruik van kleppen kent men niet, maar daar de twee horens niet in het vuur maar in de aarden buis uitkomen, wordt het vuur ook niet bij het vallen van den blaasbalg in dezen opgetrokken, wat anders wel het geval zou zijn. Hierdoor gaat echter veel lucht verloren, zoodat degene die met den blaasbalg het vuur aanblaast veel harder moet werken dan het geval zou zijn, indien hij een werktuig had, dat den luchtstroom onmiddellijk in het vuur brengt. De oude Egyptenaren hadden blaasbalgen die volkomen dezelfde zamenstelling hadden, behalve dat zij ze niet met de handen in beweging bragten. Zij stonden met een voet op iederen zak en blaasden het vuur aan door beurt om beurt met den voet een zak zamen te drukken, terwijl zij den anderen vulden, door hem met een koord aan het achtereinde omhoog te trekken.

Wanneer de smid nu aan het werk wil gaan, begint hij met een kuil in den

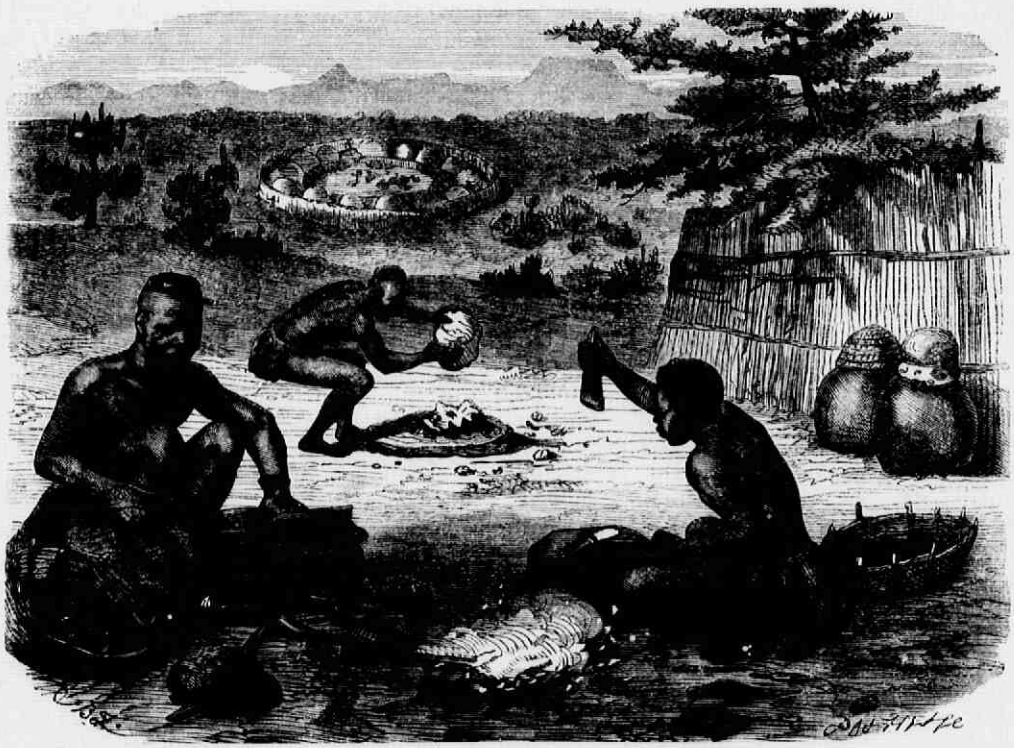

DE KAFFER ALS SMID.

grond te graven, waarin het vuur wordt geplaatst; vervolgens legt hij de aarden buis in eene hellende rigting in den grond, zoodat het laagste einde uitkomt op den bodem van den kuil, terwijl het bovenste einde boven den grond uitsteekt. In dit bovenste einde der buis worden nu de twee horens bevestigd en de blaasbalg zoo op zijne plaats vastgemaakt, dat de werkman, tusschen de zakken zittende, ze gemakkelijk kan in beweging brengen. Hierop wordt er een vuur van houtskool in den kuil gedaan, hetwelk dan, door middel van den blaasbalg, tot eene groote hitte wordt aangeblazen. Een groote steen dient voor aanbeeld en een kleinere tot hamer. Somtijds is de hamer een kegelvormig stuk ijzer, maar in de meeste gevallen houdt men een steen voor voldoende. Het ruwe werk, om het ijzer door smeden zijn vorm te geven,

wordt gewoonlijk gedaan door de helpers van den smid, waarvan hij er meerdere heeft; dezen slaan op het ijzer in eene geregelde volgorde. Het afwerken doet de smid zelf. De andere gereedschappen die hij gebruikt zijn weinige in getal en eenvoudig; zij bestaan uit priemen en ruwe tangen, gemaakt van twee ijzeren staven.

Met deze werktuigen kan de Kaffer metaal tot verschillende versierselen verwerken. Somtijds giet hij het in een ronden vorm, om er eene staaf van te maken, waaruit hij armbanden en dergelijke sieraden smeden kan; in andere gevallen maakt hij knodsen en dergelijke, door ze te gieten in vormen van klei.

Bijgaande afbeelding vertoont eene inlandsche smederij in volle werking. Aan de linkerzijde ziet men den voornaamsten smid, terwijl hij bezig is met zijn blaasbalg het vuur aan te blazen, waarin eene ijzeren staaf ligt, die tot eene assagaai-punt moet verwerkt worden. De wijze waarop de horens van den blaasbalg op den grond bevestigd zijn — namelijk door er een stok dwars overheen en hierop een grooten steen te leggen — is goed aangegeven. Regts van den smid staat eene mand met houtskool en eene andere staat bij zijn helper. Tegenover hem zit zijn helper, druk bezig met een kegelvormigen steen eene assagaai-punt te smeden, terwijl er een paar afgemaakte naast hem liggen. Achter hen is een derde smid hard met een grooten steen aan het werk om het ijzer-erts klein te slaan. Regts van de afbeelding is de rieten schutting, die dient om den wind af te houden, en op den achtergrond de kraal waartoe de smid behoort. De rieten schutting rust tegen eene Mimosa. In de schaduw er van staan een paar potten met bier om de smeden van tijd tot tijd te verfrisschen.

Hoe de smid het aanlegt om te werken zonder zijne regterhand te branden is onbegrijpelijk. De schrijver heeft met den kegelvormigen hamer gesmeed en de hand komt zoo digt bij het ijzer, dat wanneer het ijzer rood-gloeiend is, het gevoel aan de vingers alles behalve aangenaam moet zijn, om niet te spreken van de vonken die in het rond vliegen, wanneer men op gloeijend ijzer slaat. Somwijlen neemt een inboorling, wanneer hij kleine voorwerpen moet vervaardigen, een tamelijk grooten hamer, keert hem om en slaat het dunne einde diep in den grond. De vlakke zijde van den hamer is dan naar boven gekeerd en dient voor aanbeeld, waarop hij met een kleineren hamer smeedt.

Ofschoon de blaasbalgen van een Kaffer krachtig genoeg zijn om hem in staat te stellen koper te smelten en ijzer in verschillende vormen te smeden, schijnen zij toch geen luchtstroom te geven die sterk en aanhoudend genoeg is om ijzer aan elkander te wellen. Moffatt vermeldt hieromtrent eene aardige anekdote. Hij bragt een bezoek aan Moselekatse, den koning van de noordelijke Zulu-stammen, en joeg den wilden monarch groote vrees aan met zijn wagen, daar de wielen van dezen den koning toeschenen door eene of andere tooverkracht met beweging bezield te zijn. Zijne verwondering werd echter het meest gaande gemaakt door den hoepel van de wielen, daar hij niet kon begrijpen hoe zulk een stuk ijzer kon gemaakt worden zonder dat men zien kon waar de einden van het ijzer elkander raakten.

Een inboorling die Moffatt had vergezeld, gaf den koning de oplossing van het geheim. Hij nam de regterhand van den zendeling in zijne eigene en hield ze op voor den koning terwijl hij zeide: „Mijne oogen hebben gezien dat deze zelfde hand een stuk van deze ijzeren staven afsneed en de einden toen aan elkander hechtte, zoo als gij ze nu ziet." Bij een naauwkeurig onderzoek werd de plaats aangewezen, waar het ijzer aan elkander geweld was. Nu wilde de koning weten door welke geneesmiddelen het ijzer met zulke wonderbare krachten was begiftigd geworden, maar hem werd gezegd, dat er niets voor was gebruikt dan vuur, een beitel en een hamer.

En toch was Moselekatse koning van de bij uitstek krijgshaftige Zulu's, een volk, waaronder eene menigte smeden waren, in hun vak goed bedreven en in staat om de bladvormige speerpunten te smeden met zulk eene bekwaamheid, dat de beste Europeesche smeden stellig geene wapenen zouden kunnen vervaardigen, meer geschikt voor het doel hetwelk men er mede wilde bereiken.

Le Vaillant verhaalt een vermakelijk voorbeeld van de verbazing van eenige inlandsche smeden, bij het zien van een ruwen blaasbalg, dien hij op de Europeesche wijze gemaakt had. Na teregt zijne bewondering te kennen gegeven te hebben over het

uitstekende werk dat door de zwarte smeden, in weerwil van hunne ruwe en onvolmaakte gereedschappen, geleverd werd, gaat hij voort met het beschrijven van den blaasbalg dien zij gebruiken, welke beschrijving volkomen overeenkomt met die, welke wij boven gegeven hebben.

„Ik had groote moeite om hun aan het verstand te brengen, hoeveel beter de blaasbalgen waren die men in Europa gebruikt dan de hunne, en daar ik overtuigd was, dat het weinige wat zij van mijne verklaring zouden begrijpen, spoedig aan hun geheugen ontsnappen zou en hun derhalve niet zoude baten, besloot ik er in hunne tegenwoordigheid een te maken.

„Ik zond een van mijn volk naar het kamp om de bodems van twee kisten, een stuk van een zomermantel, een hoepel, eenige kleine spijkers, een hamer, eene zaag en eenige andere kleine gereedschappen, die ik welligt noodig kon hebben. Zoodra hij terugkwam, maakte ik zoo spoedig mogelijk een ruwen blaasbalg, niet veel grooter dan die, welke gewoonlijk in onze keukens gebruikt worden. Twee stukken van een hoepel die ik aan de binnenzijde bevestigde, dienden om de huid op een gelijken afstand te houden en ik vergat niet om aan den onderkant een gat te maken ten einde hierdoor de lucht gemakkelijker toegang te verschaffen, iets waarvan zij geen denkbeeld hadden en bij gebreke waarvan zij verpligt waren veel tijd te verspillen met het vullen der huiden.

„Ik had geene ijzeren buis, maar daar het mij alleen te doen was om een model te maken, bevestigde ik aan het einde van mijn blaasbalg den koker van mijn tandestoker, waarvan ik het eene einde afzaagde. Toen plaatste ik mijn instrument op den grond bij het vuur en nadat ik een gaffelvormigen stok in den grond had gestoken, legde ik dwars hierover heen een stok als eene soort van hefboom waaraan een eind paktouw bevestigd was dat aan den blaasbalg vast zat; op dezen legde ik een looden gewigt van 7 of 8 pond. Om de verrassing der Kaffers bij deze gelegenheid goed te kunnen begrijpen, had men de aandacht moeten zien, waarmede zij al mijne verrigtingen volgden, de onzekerheid waarin zij waren en het verlangen waarmede zij den afloop te gemoet zagen. Zij konden hunne verwondering niet genoeg lucht geven toen zij zagen hoe ik met eenige gemakkelijke bewegingen met de eene hand, met mijne machine aan hun vuur den grootstmogelijken gloed gaf. Toen ik nu eenige stukken ijzer in het vuur plaatste, maakte ik die in enkele minuten rood gloeijend, hetgeen zij stellig in geen half uur zouden hebben kunnen doen.

„Dit proefje van mijne bekwaamheid voerde hunne bewondering ten top. Zij deden alsof zij waanzinnig waren. Zij dansten en sprongen rondom den blaasbalg; elk moest hem op zijne beurt beproeven en zij klapten in de handen om hunne vreugde te kennen te geven. Zij baden mij om hun deze verwonderlijke machine present te geven en schenen mijn antwoord met ongeduld te verwachten, daar zij, zooals ik bemerkte, zich niet konden verbeelden, dat ik een zoo kostbaar werktuig zoo gemakkelijk zou weggeven. Het zou mij later een buitengewoon genoegen doen, wanneer ik hoorde dat zij den blaasbalg tot meerdere volkomenheid hadden gebragt, maar vooral, dat zij zich den vreemdeling herinnerden, die hen het eerst met het onontbeerlijkste werktuig voor het bewerken van metalen had bekend gemaakt."

Voor zoo verre men oordeelen kan naar den tegenwoordigen toestand der smeedkunst in Kafferland, hebben de inboorlingen niet veel voordeel gehad van de onderrigtingen van Le Vaillant, gelijk deze zoo naïf veronderstelde. Naar alle waarschijnlijkheid zal de bewuste blaasbalg wel door het opperhoofd van den stam in beslag zijn genomen, die dan het mechanisme wel zal vernield hebben door te onderzoeken hoe hij werkte. Bovendien is de Kaffer in zijne begrippen bij uitstek conservatief en zal hij waarschijnlijk de oude schapenvellen wel verkozen hebben boven het betrekkelijk zamengesteld werktuig van den blanken reiziger, waarvoor hoepels, spijkers, eene zaag, een hamer en andere gereedschappen van den beschaafden werkman vereischt werden.

De Kaffers hebben de kunst van draadtrekken lang gekend, ofschoon de platen waardoor de draad getrokken wordt, zeer ruw zijn, het metaal betrekkelijk zacht en de getrokken draad bijgevolg ongelijk. Bovendien kunnen zij geen draad trekken van

ijzer, maar zijn zij verpligt zich met zachter metalen, zooals geel en rood koper, te vergenoegen. Moffatt, de Afrikaansche zendeling, verhaalt eene aardige anekdote van een onderhoud met een inlandschen metaalwerker. Zoo als het behoort was Moffatt zelf praktisch in de smeedkunst ervaren en kwam hierdoor met zijn zwarten broeder van het aanbeeld op een vriendschappelijken voet, en nadat hij zijn hart gestolen had door eene nieuwe stalen plaat voor hem te maken waarin 24 gaten waren voor draad van verschillende dikte, ging hij er toe over om hem in al de geheimen der draadtrekkerij in te wijden.

Zijn eerste werk was 4 vormen te maken; deze waren zeer eenvoudig; zij bestonden uit een hoopje droog zand, waarin een stokje gestoken werd van ongeveer 1 centimeter dik. Hij maakte toen een vuur van houtskool zooals wij reeds beschreven hebben en plaatste hierin, in eene kleine kroes vân ruwe klei, eenig koper en tin. Dit werd door schielijk trekken van den blaasbalg spoedig gesmolten en nu goot hij dit in de vormen, waardoor hij eenige korte koperen staafjes verkreeg, die omtrent 1 centimeter dik en 9 of 10 centimeter lang waren. Deze werden nu, na bekoeling, uit de vormen gehaald en met een steenen hamer gesmeed tot op de helft hunner dikte. Gedurende deze bewerking werden de staven gedurig in de vlam van brandend gras verhit.

Hierop volgde de gewigtige operatie om de staven door de gaten te trekken en ze zoo in draad te veranderen. Het einde eener staaf werd puntig gesmeed en door het grootste gat gestoken; een gespleten stuk hout werd voor tang gebruikt en de staaf zelve telkens geolied. Door deze bewerking gedurig te herhalen, werd de draad door gaten getrokken die al kleiner en kleiner werden, zoodat hij ten laatste niet dikker was dan naaigaren. De plaat, waardoor de draad getrokken wordt, is nagenoeg $1^1/_2$ centimeter dik. Het geelkoper, dat op deze wijze gemaakt wordt, heeft niet dezelfde kleur als dat hetwelk van een mengsel van zink en koper gemaakt wordt, maar daar het bijzonder goed kan gepolijst worden, zijn de inboorlingen er volkomen mede tevreden.

Hier mag welligt herinnerd worden, dat Williams, een bekend zendeling, zijn grootsten naam onder de wilden maakte door een blaasbalg te vervaardigen van kisten en bordpapier, omdat de ratten alle mogelijke leder, tot het kleinste strookje toe, opaten.

De kennis die Moffat van het smeden bezat, had hij onder bijzondere ongunstige omstandigheden opgedaan. Een gebroken wagen moest hersteld worden en hier was geen ander middel op, dan zelf smid te worden en den wagen te repareeren of den togt op te geven. Toen hij zag dat de grootste moeijelijkheid bij het smeden bestond in de onvolmaakte zamenstelling van den blaasbalg, ging hij aan het werk en maakte er een, die eene groote overeenkomst had met dien, waarvan de Vaillant zulk eene gloeijende beschrijving geeft. En, wanneer er nog eenig meerder bewijs noodig was, dat aan de verwachtingen van de Franschen reiziger niet was beantwoord, zou dit kunnen gevonden worden in het feit, dat de ruwe blaasbalg, door den Engelschen zendeling gemaakt, evenzeer de bewondering der inboorlingen opwekte als die welke meer dan zestig jaren vroeger door Le Vaillant was vervaardigd.

Veel van het ijzer dat in Zuid-Afrika gebruikt wordt schijnt meteoor-ijzer te zijn; het wordt op vele plaatsen buitengewoon zuiver aangetroffen, zoodat het met weinig arbeid geschikt is om gesmeed te kunnen worden.

Een Kaffersche smid behoeft nooit verlegen te zijn hoe hij vuur zal krijgen. Slaat hij zijne smederij op in de nabijheid van eene kraal, dan is het eenvoudigste dat hij een helper vuur uit een van de hutten laat halen. Maar ingeval hij, zoo als dikwijls het geval is, liever werkt op eenigen afstand van de kraal, is hij toch altijd zeker vuur te kunnen maken, al gaat dit ook met eenigen arbeid gepaard.

Eerst verschaft hij zich twee stokken, een van zacht hout en een van eene acacia of een anderen boom die hard hout heeft. De twee stukken hout moeten natuurlijk door en door droog zijn, eene eigenschap die in een zoo warm land ligt genoeg wordt aangetroffen. Hierop maakt hij aan den harden stok eene punt en boort eene kleine opening in het midden van het zachte stuk hout. Nu gaat hij zitten als op de vol-

gende afbeelding is voorgesteld, steekt het puntige eind van den harden stok in het gat van het zachte hout en draait dien tusschen zijne handen met groote snelheid heen en weer.

Terwijl hij hiermede voortgaat wordt het gat langzamerhand grooter en er valt eene kleine hoeveelheid zeer fijn stof, dat door het ronddraaijen van het zachte hout wordt afgewreven. Dit stof wordt weldra donkerder van kleur, daarna bijna zwart, en nu vertoont zich spoedig een ligte rook. Nu verdubbelt de Kaffer zijne pogingen en ondersteunt de werking van den draaijenden stok met blazen, totdat eenige sekonden later het stof ontvlamt. De ligchamelijke inspanning bij deze bewerking is zeer groot en wanneer het hout ontbrandt, baadt hij die het gedaan heeft in zijn zweet.

Gewoonlijk verdeelen, bij het maken van vuur, minstens twee mannen den arbeid onderling, waardoor het veel schielijker gaat. Het is duidelijk, dat, wanneer men een regt opstaanden stok op zoodanige wijze tusschen de handen draait deze langzamer-

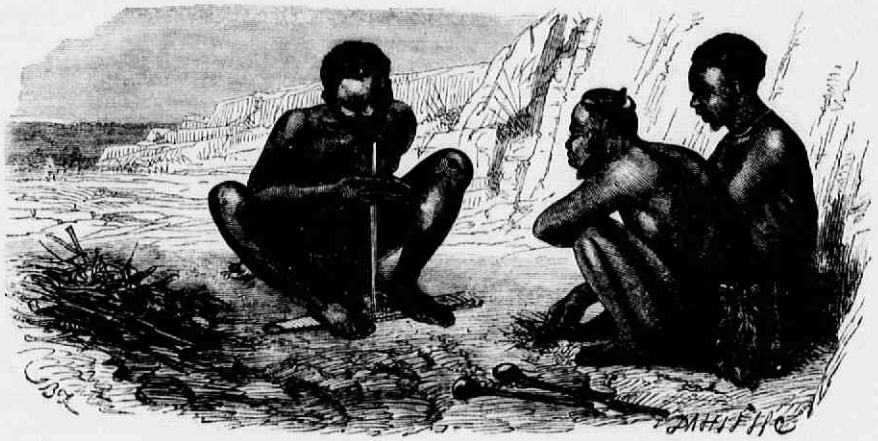

HET MAKEN VAN VUUR.

hand naar beneden gaan, tot dat zij bij de punt komen. Is een Kaffer nu alleen aan het werk, dan zou hij verpligt zijn even op te houden, den stok van boven weder vast te nemen en op nieuw te beginnen, waardoor veel tijd verloren gaat. Wanneer echter twee Kaffers het gezamenlijk doen, gaan zij over elkander zitten, en wanneer de een ziet, dat de handen van zijn kameraad bijna beneden aan den stok gekomen zijn, grijpt hij den stok met zijne handen van boven, gaat met de beweging voort en lost zijn vriend af. Zoo houdt de beweging van den stok geen oogenblik op en wordt dus de bewerking aanmerkelijk verhaast. Bovendien zorgt de tweede Kaffer, dat het stof behoorlijk rondom de punt van den stok blijft liggen; ook neemt hij de rol van blaasbalg op zich, waardoor zijn kameraad al zijne kracht voor het draaijen van den stok kan aanwenden.

De voorgaande afbeelding stelt een smid voor, met zijne twee helpers, bezig om vuur te maken. De "man," kenbaar aan zijn hoofdring, heeft juist zijne beurt van draaijen van den vuurstok gehad en hem, even voor het vuur zich vertoonde, aan zijn helper overgegeven. De ligte opstijgende rook bewijst, dat de operatie met goed gevolg bekroond is, zooals trouwens ook uit de houding van de twee andere mannen te zien is.

Nu zullen wij eens nagaan hoe de inboorling zijne assagaaijen maakt.

De inboorlingen maken hunne speer-punten van zulk een uitstekende hoedanigheid, dat zij buitengewoon scherp kunnen gemaakt worden; zoo scherp zelfs, dat de assagaaijen niet slechts gebruikt worden om vleesch te snijden en tot dergelijke doeleinden, maar dat men er zelfs de hoofden mede scheert. Zij zijn bovendien zoo buigzaam, dat eene goede assagaai-punt bijna dubbel gevouwen en weder regt kan geslagen worden zonder dat men haar behoeft te verhitten.

Wanneer de smid zijne assagaai-punt gereed heeft, ziet zij er ongeveer uit als een tafelmes voordat het in zijn heft is bevestigd, en heeft zij eene regt uitstekende punt waarmede zij in de houten schacht wordt vastgemaakt. Deze punt is altijd ingekerfd om te maken dat zij beter vastzit.

Hij die de speren maakt, heeft reeds een aantal schachten in voorraad. Deze worden gesneden van een boom die gewoonlijk "Assagaai-hout" genoemd wordt; zij zijn meestal gemiddeld $1^1/_2$ meter lang. Zij zijn zeer dun, aan het dikste einde zelden dikker dan eene pink, terwijl het dunste einde omtrent den diameter heeft van een gewoon potlood. De wetenschappelijke naam van den assagaai-boom is *Curtisia Jaginea*; hij heeft eenige overeenkomst met den mahonie-boom.

De schacht eener assagaai is zelden of ooit regt genoeg voor het gebruik. Zij wordt regt gemaakt door haar boven het vuur te verwarmen en dan zoolang te schrappen, te kloppen en te buigen totdat de maker er mede tevreden is. Zelfs nadat zij geheel klaar zijn, hebben de assagaaijen eene groote neiging om krom te trekken, en in dat geval maakt de Kaffer haar, eer hij haar werpt, altijd eerst regt. In weerwil van den broozen aard van het hout kan het toch een aanmerkelijken graad van buiging verdragen, indien de bogt namelijk niet te scherp is en men het buigen der schacht niet doet met rukken. Inderdaad zou de inboorling, als de schacht niet veerkrachtig was, er niet die eigenaardige trillende beweging aan kunnen geven, die het wapen in zijne uitwerking zooveel geduchter maakt.

Met de gloeijend gemaakte pen der speer-punt wordt nu een gat geboord in het dikke einde der schacht, en de pen, wanneer zij koud geworden is, hier in gestoken. Indien er verder niets aan gedaan werd, zou de assagaai niet gebruikt kunnen worden, want de punt zou er uitvallen als men haar naar beneden hield. Om haar op hare plaats te houden, gebruikt de Kaffer altijd hetzelfde materiaal, namelijk versche huid. Hij snijdt smalle strooken huid, somtijds met haar en al, en bindt die, terwijl zij nog nat zijn, om de speer. Bij het droogen trekt de huid zich zamen en vormt een band, nagenoeg even sterk alsof hij van ijzer was.

De wijze van binden heeft niets eigenaardigs; wij zien aan dit gedeelte der assagaaijen nimmer een spoor van die sierlijke en uitvoerige bewerking, waardoor dezelfde wapenen zich bij de Nieuw-Zeelanders onderscheiden. De strook huid wordt eenvoudig om de speer gerold en het losse einde onder eene plooi gestoken. De Kaffer is echter wel in staat om dergelijke versieringen aan te brengen en maakt gewoonlijk zeer schoone en uitvoerig bewerkte, van het haar van den staart van een olifant en andere soortgelijke grondstoffen. Deze versieringen worden evenwel altijd aangebragt aan de schacht van het wapen, maar nooit aangewend om de punt der assagaai op hare plaats te bevestigen.

Op bladz. 104 is eene groep assagaaijen afgebeeld, om te doen zien welk eene verscheidenheid er onder is. "Assagaai" is geen Kaffersch woord, maar, evenals de meest gebruikelijke naam van den stam, benevens het woord kraal en andere, van eene andere taal ontleend. De Zulu's noemen dit wapen "Um-kunto," een woord dat eene toevallige, maar merkwaardige overeenkomst heeft met het Latijnsche "Contus" (span, lang stuk hout).

De gewone vorm ziet men fig. 5. Dit wapen is ongeveer 1.75 à 1.80 meter lang, en de punt op zich zelve van de schacht af ongeveer 30 centimeter. Somtijds is het lemmer veel langer en breeder, zooals bijv. fig. 4. Fig. 7 vertoont een merkwaardig staaltje eener assagaai. Ten einde een zeer sierlijk wapen te vervaardigen heeft de maker er veel moeite aan te koste gelegd. Vooreerst heeft hij eene punt gesmeed met groote weerhaken, een vorm dien men slechts zelden waarneemt. Deze heeft hij nu aan de schacht op eene nog al vreemde wijze bevestigd. In plaats van, zooals gewoonlijk geschiedt, eene strook huid eenvoudig om het wapen te binden, heeft hij van een stuk van de staart van een kalf omtrent 1 duim lang de huid afgestroopt, en de buis of koker die bij hierdoor verkreeg over de assagaai geschoven. Deze krimpt natuurlijk bij het droogen en vormt eene buitengewoon stevige bevestiging van de punt. Het haar is op de huid gelaten, waardoor het wapen in het oog van zijn vervaardiger slechts te schooner werd.

Op bladz. 105 zijn de punten van drie assagaaijen van de afgebeelde groep voorgesteld, om beter te doen zien hoe zij gemaakt zijn. De bovenste fig. is de assagaai van fig. 7 die wij zooeven beschreven hebben, en men ziet dus zelfs in dezen vorm de karakteristieke holte en convexiteit behouden. De middelste figuur is de gewone "werp-assagaai" van fig. 5, dat wil zeggen, eene assagaai die alleen als werpspies, maar niet als zwaard gebezigd wordt. Deze werp-assagaai heeft somtijds een nog meer eenvoudigen vorm en de punt is dan niets anders dan een scherpe ijzeren spits. De benedenste figuur stelt de gewone "stoot-assagaai" van fig. 4 voor. Dit wapen kan als werptuig gebruikt worden, maar dit gebeurt zeer zelden. Zijn lang en regt lemmer wordt meer gebezigd voor de meer vreedzame werkzaamheden van het dagelijksche leven, en in vredestijd gebruikt een Kaffer het zelden voor iets anders dan om het vee te slagten en naderhand klein te snijden. Deze assagaai wordt gewoonlijk als mes gebruikt en met haar scheert de inboorling ook zijn hoofd.

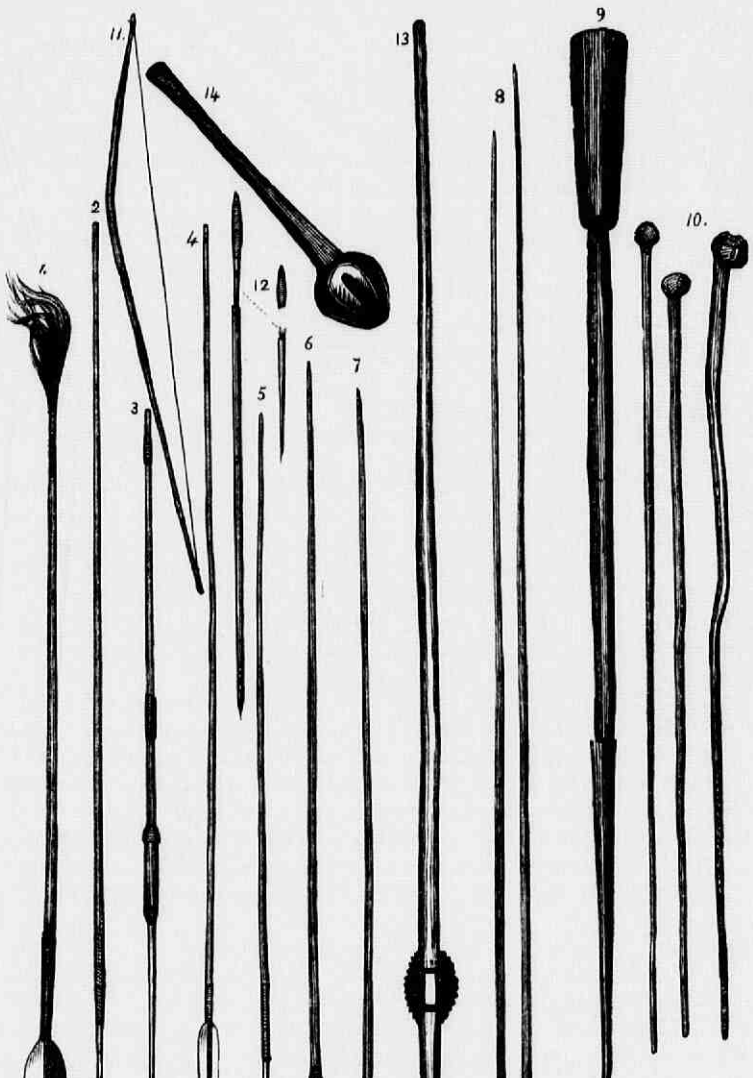

ASSAGAAIJEN.

De assagaai is, in haar oorspronkelijken vorm, bij uitnemendheid een werptuig en opzettelijk hiervoor vervaardigd, ofschoon zij ook voor verschillende andere doeleinden dient, en hoe onbeduidend zij er ook moge uitzien zoo men haar bij de grootere en meer uitvoerig bewerkte speren van andere natiën vergelijkt, is er toch geene speer of lans die haar in werking overtreft.

Wanneer de Kaffer ten oorlog trekt of uitgaat ter jagt, of zelfs wanneer hij eene reis onderneemt van eenige uitgebreidheid, neemt hij altijd een bundel assagaaijen mede; minstens vijf en dikwerf acht of negen. Als hij een vijand aanvalt, snelt hij vooruit en terwijl hij heen en weer springt om te maken dat zijne tegenpartij hem niet goed raken kan, werpt hij zijne speren achtereenvolgens met zulk eene snelheid, dat er twee of drie te gelijk door de lucht vliegen, terwijl elke speer in eene andere rigting geworpen wordt. Het is niet moeijelijk om — wanneer men eene enkele speer ziet aankomen, deze te ontwijken, maar wanneer de eene de borst bijna raakt, en als er dan een andere van den regterkant en bijna te gelijkertijd een derde van

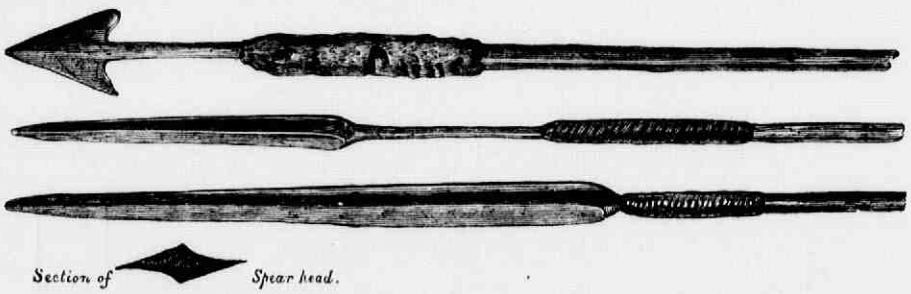

ASSAGAAI-PUNTEN.

de linkerzijde aankomt, is het zeer moeijelijk om aan alle te ontkomen. Wanneer de aangevallene stil staat, is het zeker dat hij getroffen wordt, want de Kaffer mikt met volkomen zekerheid, terwijl hij, als hij ontsnappen wil aan eene assagaai die van de linkerzijde komt, groote kans heeft om geraakt te worden door eene die van den tegenovergestelden kant op hem wordt afgezonden.

De wijze waarop het wapen geworpen wordt, brengt er bovendien toe bij om den vijand in de war te brengen en zijn gezigt te belemmeren. Juist voordat hij zijne speer werpt, laat de Kaffer haar op eene eigenaardige wijze trillen. Hij vat haar aan met den duim en wijsvinger van de regterhand, even boven het zwaartepunt en met de punt gerigt naar zijn arm. De andere vingers legt hij om de schacht en sluit ze plotseling en stevig, zoodat hij het zwaartepunt der speer in de rigting van den wortel der hand verplaatst. Deze beweging maakt, dat de speer sterk begint te trillen en zij wordt schielijk achtereen herhaald, totdat het wapen een eigenaardig brommend geluid maakt, dat niet kan beschreven worden, maar eens gehoord ook niet weder vergeten wordt. Het is een even dreigend geluid als het ratelen eener ratelslang, en wordt vooral door de Kaffers gemaakt wanneer zij hunne vijanden groote vrees willen aanjagen.

Wanneer de assagaai geworpen is, houdt deze trillende beweging nog niet op, maar schijnt nog toe te nemen; de punt beschrijft dan een cirkel, waarvan het zwaartepunt het middelpunt uitmaakt. Deze trilling brengt het oog der tegenpartij in verlegenheid, omdat het bijna niet mogelijk is de juiste rigting te ontdekken, die het wapen nemen zal. De vlugt die een stijf werptuig, bijv. eene dikke lans of pijl neemt, kan door ieder worden gevolgd, maar wanneer het wapen zich onophoudelijk beweegt en voortdurend trilt, wordt de blik verward.

Zooals een assagaai zich aan onze blikken in de lucht vertoont, is nooit met juistheid afgebeeld. Op alle voorstellingen wordt zij gezien alsof het wapen regt en stijf daarheen vliegt, terwijl het er integendeel uitziet als eene dunne slang, die zich met eene sierlijke, golvende beweging door de lucht voortbeweegt. Het is alsof zij met leven bedeeld was, en het heeft er meer van alsof zij haar eigen weg zocht, dan dat het een wapen is dat door 's menschen hand wordt voortbewogen. Terwijl de assagaai door de lucht voortvliegt, maakt zij voortdurend het eigenaardige geluid waarvan wij spraken, en dit maakt de voorstelling nog bedriegelijker.

De volgende afbeelding stelt eene groep Kaffers voor in eene schermutseling. Hier vertoonen zij hunne handigheid in een spiegelgevecht; de punten der assagaaijen zijn van hout in plaats van ijzer, en stomp, maar toch hard en scherp genoeg om een vrij hevige stoot aan te brengen. Op den achtergrond ziet men een aantal krijgslieden achter hunne schilden staande, om hun titel "de Matabele" of "de verdwijners" te regtvaardigen. Geheel op den voorgrond staat een krijgsman in de volle uniform van zijn regiment. Hij heeft juist een assagaai geworpen, en is, zooals men zien kan door het vliegen zijner kleeding, teruggesprongen in zijne tegenwoordige houding met eene andere assagaai klaar in zijne hand. Twee anderen zijn bezig de asagaaijen uit den grond te trekken, die door hunne tegenstanders naar hen zijn afgezonden, en bedekken zich terwijl zij dit doen met hun schild. Al deze krijgslieden behooren

SCHERMUTSELENDE KRIJGSLIEDEN.

tot hetzelfde regiment, zooals men uit hunne hoofdtooisels, welke hunne onderscheidingsteekenen zijn, zien kan.

De vaardigheid waarmede de Kaffers met dit wapen omgaan is werkelijk bewonderenswaardig. De snelheid waarmede de assagaaijen uit den bundel gehaald, in evenwigt gebragt, getrild en weggeworpen worden, is bijna ongeloofelijk. Men verhaalt dat de heerschappij die de oude Engelsche boogschutters hadden over sterke bogen die zij gebruikten, niet zoozeer gelegen was in de persoonlijke kracht van den boogschutter, als wel in de wijze waarop hem geleerd was "zijn ligchaam in zijn boog te leggen" en aldus gemakkelijk een wapen te gebruiken, hetwelk door menschen, veel sterker dan hij, niet kon gespannen worden. Even zoo moet men ook bij een Kaffer de buitengewone handigheid die hij in het werpen der assagaaijen verkrijgt, niet toeschrijven aan zijne ligchaamskracht, maar veeleer aan zijne voortdurende ge-

woonte om met dit wapen om te gaan. Zoodra een jongen slechts eenigzins alleen kan loopen, begint hij met stokken speergooijertje te spelen, en wanneer hij grooter wordt, maakt zijn vader hem speren met houten in plaats van ijzeren punten.

Op het oogenblik dat de Kaffer zijne assagaai in de hand neemt, schijnen hij en zijn wapen één te worden; de trillende speer schijnt door hem met leven te worden bezield. Bij het wegwerpen neemt hij onbewust den sierlijksten stand aan; hij herinnert den waarnemer sommige oude standbeelden en hij werpt het wapen met zulk een gemak, dat, volgens de uitdrukking van iemand die lang onder de Kaffers geleefd had, "de man er uit zag als of hij van olie was." Wanneer hij zijne assagaai wegwerpt, stormt hij op zijn vijand in en poogt hem terug te drijven en tegelijkertijd de wapens die hij weggeworpen heeft weder in zijn bezit te krijgen.

Somtijds, wanneer hij geen ruimte genoeg heeft om zijn arm te bewegen of zijnen vijand wil verrassen, werpt hij zijne assagaai ondershands, terwijl zijn arm naar beneden hangt. Hij kan haar op die wijze niet zoo ver gooijen als op de gewone, maar toch eene aanmerkelijke kracht aanwenden en bereikt zeer dikwijls zijn doel.

Hij werpt nooit zijne laatste speer weg, maar wanneer hij er niet eenige, die hetzij door hem zelven of door zijn vijand zijn weggeworpen, kan oprapen, vliegt hij op dezen in, en wanneer hij digt bij hem gekomen is, breekt hij de schacht zijner laatste assagaai midden door, gooit het boveneinde weg en gebruikt het overig gedeelte als een dolk.

Het hout waarvan de schacht gemaakt is, is, zooals wij reeds gezegd hebben, zeer veerkrachtig, maar broos; een nieuweling in de kunst is zeker verscheidene speren te breken, voordat hij geleerd heeft ze goed te gebruiken. Indien de schacht niet goed geworpen wordt, maakt zij, zoodra de punt den grond raakt, eene slingerende beweging naar voren en breekt onmiddellijk boven deze af. Een van de groote opperhoofden maakte van deze eigenschap een zeldzaam gebruik. Even voordat het gevecht begon, liet hij zijne manschappen de schachten hunner assagaaijen juist boven de plaats waar de punt er aan bevestigd was, half doorsnijden. Het gevolg van deze list bleek spoedig genoeg nadat de strijders handgemeen waren. Wanneer het wapen zijn doel bereikte, ging het even goed door het ligchaam van den vijand, alsof er niets aan gedaan was; miste het echter en kwam het op den grond of een schild, dan brak de schacht dadelijk midden door en was daardoor nutteloos voor den vijand.

Onwetend had het wilde opperhoofd in dit geval het voorbeeld gevolgd, hetwelk meer dan tweeduizend jaar geleden door een Romeinsch legerhoofd gegeven was. Toen Marius oorlog voerde met de Kimbren, waren zijne troepen gewapend met de korte, zware werpspies „Pilum" genaamd. Dit wapen had een dikken steel, waaraan het lange lemmer met twee ijzeren klinknagels bevestigd was. Eer het gevecht begon, gaf hij bevel dat de soldaten den klinknagel die het verst van de punt verwijderd was moesten wegnemen en vervangen door een ligt houten pennetje, dat maar even sterk genoeg was om de punt op hare plaats te houden, zoolang er geene kracht werd aangewend. Wanneer de werpspies werd geworpen trachtte de vijand haar op zijn schild op te vangen; slaagde hij hierin, dan trok hij het wapen er uit en slingerde het naar zijn vijand terug. Niet zoodra echter was het gevecht begonnen of de Kimbren bevonden zich in eene groote moeijelijkheid. Zij hadden de werpspies naauwelijks op hunne schilden opgevangen of het houten pennetje brak af en dit maakte dat de houten schacht aan het lemmer bleef slingeren. Het wapen was nu niet alleen nutteloos, maar veroorzaakte een grooten last. Het kon niet uit het schild getrokken worden omdat men het niet kon vastgrijpen; de zware steel sleepte over den grond en dwong den krijgsman, zijn schild weg te werpen en zonder dit te vechten.

Door den vreeselijken Tchaka, die slechts leefde om te oorlogen en een man was van een zeldzaam groot verstand, onverschrokken moed, groote gave van regeren en die geen het minste medelijden bezat, werd de assagaai op eene bijzondere manier gewijzigd. Ofschoon hij het wapen zelf behield, maakte hij het veel korter en zwaarder, ongeschikt om als werptuig gebruikt te worden, maar alleen van dienst in een gevecht man tegen man. Nadat hij zijne troepen van dit veranderde wapen voorzien had, werd de wijze van oorlogvoeren geheel en al door hem veranderd.

Zijne krijgslieden werden gewapend met een zeer groot schild en eene korte assagaai. Bij den aanvang van het gevecht stormden zij in eene digt opeengedrongen massa op den vijand in en bij den eersten regen van speren doken zij weg onder hunne schilden, lieten de wapenen hunne kracht verspillen en vlogen hierop vooruit tot een gevecht man tegen man. Hunne dapperheid, die uit zich zelven groot was, werd nog meer opgewekt door beloften van belooning en door de zekerheid van te sterven indien zij niet overwonnen. Zoodra een krijgsman vlugtte, werd hij onmiddellijk door het opperhoofd gedood en dezelfde straf onderging hij, die zonder zijne speer en zijn schild uit het gevecht kwam. Door deze taktiek maakte hij den stam der Amazulu's tot den magtigsten van het geheele land. Hij nam bijna zestig andere stammen in den zijnen op en strekte zijne heerschappij uit over het grootste gedeelte van Zuid-Afrika.

Ten laatste vormde hij het stoute plan om geheel Zuid-Afrika met zijne legerbenden te overstroomen en alle blanke inwoners te vernietigen. Toen hij echter het toppunt zijner magt bereikt had, werd hij verraderlijk door twee zijner broeders, Dingan en Umlangane, vermoord. De twee moordenaars streden den volgenden dag om den troon en Dingan besteeg hem over de lijken zijner twee broeders. De bloeddorstige wijze van regeeren, die door Tchaka was ingesteld, zou waarschijnlijk in zulke handen niet beter worden en de naam van Dingan werd derhalve bijna even gevreesd als die van zijn broeder. De opvolger en broeder van dezen, Panda, bleef op dezelfde wijze regeeren, ofschoon hij de buitengewone talenten van den stichter van het koningrijk niet bezat en verpligt was met de Engelschen een verbond te sluiten, in plaats van hun den oorlog te verklaren. De instelling van Tchaka, om alleen de de "dolk-assagaai" te gebruiken, voldeed vrij wel zoolang de Zulu's alleen oorlog voerden met de andere Kaffer-stammen. Toen zij echter met de Hollandsche „boers" in aanraking kwamen, zagen zij dat dit wapen tegenover vijanden te paard bijna geheel onbruikbaar was en waren zij verpligt, tot den oorspronkelijken vorm van het wapen terug te keeren.

Indien de lezer de reeds vermelde afbeelding van verschillende assagaaijen nog eens beschouwt, zal hij er twee soorten van de korte „dolk-assagaai" met het groote lemmer aantreffen. Een fraai exemplaar van dit wapen is fig. 1. Men ziet dat het lemmer buitengewoon groot en bladvormig en het andere eind of de schacht met een bos haren, genomen uit den staart eener koe, versierd is. Een ander voorbeeld vindt men fig. 3. De maker heeft aan dit bijzondere wapen veel moeite ten koste gelegd. Op het punt, waar de speer in evenwigt ligt, is van een stuk zacht leder eene soort van handvat gemaakt, die aan elken kant eindigt in een ring gedraaid uit het dikke, op ijzerdraad gelijkende haar van den staart van een oliphant. Verschillende ringen van dezelfde grondstof versieren de schacht.

Fig. 6 van dezelfde afbeelding vertoont eene assagaai, die oorspronkelijk denzelfden vorm met weerhaken had als die van fig. 7, maar die zoo dikwijls geslepen is, dat de eerste vorm er bijna niet meer aan herkend kan worden. De speer van fig 13 is een van die houten wapenen, die de Kaffer draagt wanneer de etiquette hen verbiedt werkelijke wapens te dragen. Deze bijzondere speer is gesneden uit één stuk hout en is, volgens de Kaffersche begrippen van schoonheid, versierd met afwisselende donkere en lichte figuren, ontstaan door het branden van het hout. De versierselen op de schacht zijn er ingebrand en op dezelfde wijze is ook de eene zijde van het breede, houten lemmer zwart gemaakt. Het wapen afgebeeld op fig. 9 wordt gebruikt op de olifantenjagt en zal later beschreven worden.

Voor den Kaffer is de assagaai eene levensbehoefte. Hij verzet geen voet zonder een of ander wapen in de hand te hebben, en meestal is dit wapen eene assagaai. Hiermede doodt hij zijn wild, snijdt hij het aan stukken, stroopt er de huid af en geeft hij den vorm aan de kleederen die zoowel door mannen als door vrouwen worden gedragen. Het gemak en de vlugheid waarmede hij dit alles verrigt, zijn werkelijk verbazend. Wanneer hij het geslagte vee in stukken snijd, ontwikkelt hij bij het bereiden der verschillende stukken evenveel kennis als de beste slager, en stellig zou deze met mes, bijl en zaag zijn werk niet handiger doen dan een Kaffer met zijne eenvoudige assagaai.

Overal waar de Europeaan een mes gebruikt, bedient zich de Kaffer van zijne assagaai. Met haar snijdt hij de schachten zijner wapenen en met haar scherp lemmer maakt hij de houten knodsen, de lepels, de schotels die hij gebruikt, de balken zijner woning en alle gereedschappen die hij in het dagelijksche leven behoeft.

Wanneer hij zijne assagaaijen voortslingert, hetzij hij op de jagt is, of tegenover een vijand staat, of zelfs wanneer hij zijne vaardigheid door een toeschouwer laat bewonderen, is de Kaffer altijd uiterst opgewonden en als het ware buiten zich zelven. Het liefelijkste geluid in de ooren van een Kaffer is dat, hetwelk zijn wapen maakt, wanneer het zijn doel treft, en om dit vreemde genot te smaken, zal hij een dier, dat door hem gedood is, telkens en telkens weder op nieuw treffen, daarbij in de opwekking van het oogenblik vergetende, dat elke onnoodige wond de huid beschadigt, die voor hem zoo nuttig kan zijn. Wanneer een opperhoofd zijn leger oproept en de krijgslieden in zijne tegenwoordigheid hunne gewone oefeningen houden, zullen zij nooit nalaten uit te weiden over het genot, hetwelk zij zullen smaken, als zij hooren hoe hunne assagaaijen de ligchamen hunner tegenstanders zullen treffen.

Het is nog al merkwaardig, dat een ware Kaffer nooit gebruik maakt van pijl en boog. Niettegenstaande hij bijna geheel omringd is van stammen die dit wapen bezigen en hij in zijne schermutselingen dikwijls door de vergiftigde pijlen der Bosjesmannen zware verliezen lijdt, verwerpt hij bij het oorlogvoeren toch den boog, omdat hij het er voor houdt dat dit wapen niet met de waardigheid van een krijgsman strookt. Hij heeft slechts twee wapenen: de assagaai en de knods; ook met het tweede weet hij even goed om te gaan als met het eerste.

De knodsen die door de Kaffer-stammen gebruikt worden, verschillen zeer in grootte en ook in vorm. Sommige hebben eene lengte van meer dan twee meters, terwijl andere niet langer zijn dan 40 à 45 centim. Alle komen echter in ééne zaak overeen, namelijk dat zij regt zijn of althans behooren te zijn en dat het eene einde eindigt in een knoest. Zij worden gewoonlijk genoemd "Knods-Kerry's".

Om haar onderling verschil in grootte te doen zien, zijn er bladz. 104 verschillende soorten afgebeeld. Fig. 10 ziet men er verschillende voorbeelden van. Die aan de regterzijde wordt als wapen gebezigd en op eene zeer vreemde wijze gebruikt. Men gebruikt haar niet alleen als een wapen om zijn vijand er mede te slaan, maar ook als een werptuig; somtijds laat men haar regt op den vijand aanvliegen en somwijlen wordt zij zoo op den grond geworpen, dat zij door hare veerkracht weder opspringt en den vijand beneden raakt in plaats van boven.

HET WERPEN MET DE "KERRY."

Ook de Australische wilden hebben knodsen van denzelfden vorm en maken ook gebruik van de "ricochet."

De andere "Kerry's" zijn geene eigenlijke wapenen. Het is tegen de etiquette dat een Kaffer de hut van een meerdere betreedt gewapend met eene assagaai, en daarom vervangt hij haar in dit geval met de onschuldige "Kerry." Het strijdt ook met de etiquette om bij dansen de echte assagaai te gebruiken. Daar echter in hunne dansen de verschillende handelingen van het oorlogvoeren en het jagen worden voorgesteld, is het noodzakelijk dat de dansers een voorwerp hebben, hetwelk de plaats

van de assagaai vervangen kan; daarom voorzien zij zich van "Knods-Kerry's" van dezelfde lengte als die der wapenen welke zij moeten voorstellen.

Een zeer gewonen vorm van de korte "Knods-Kerry" ziet men fig. 14. Dit wapen heeft slechts eene lengte van omstreeks 30 centim. en kan gemakkelijk in den gordel gedragen worden. In bekrompen ruimten kan het als knods gebruikt worden, maar het wordt in den regel als werptuig gebezigd. Bijgaande afbeelding stelt een jongen Kaffer voor, terwijl hij bezig is zijne "Kerry" te werpen. Hij heeft 4 of 5 van deze werptuigen in zijne linkerhand en slingert ze achtereenvolgens met groote snelheid weg. De dieren waarop hij jagt maakt zijn de zoogenoemde rots-konijnen, wetenschappelijk bekend onder den naam van "Hyrax."

De Kaffer heeft van kind af zulk eene gewoonte om zijne wapenen te werpen, dat hij de daartoe bestemde boven alle andere de voorkeur geeft. De kracht en de zekerheid, waarmede de inboorlingen deze korte "Kerry's" behandelen, is werkelijk verbazend. Indien Europeanen vogels zouden willen vangen en zich in plaats van met geweren, met „Kerry's" wilden wapenen, is het zeker, dat zij weinig wild te huis zouden brengen. Als een Kaffer evenwel uitgaat om ganzen of kwartels te jagen, neemt hij natuurlijk zijne "Kerry" en komt zelden zonder buit te huis.

Gewoonlijk jagen twee mannen te zamen. Zij loopen nagenoeg 50 meter van elkander, en wanneer zij op eene plaats komen waar zij wild denken te vinden, leggen zij hunne "Kerry's" op den regterschouder om geen tijd te verliezen met het terugtrekken van hun arm, wanneer zij het wapen willen voortslingeren. Zoodra een vogel opvliegt werpen zij er tegelijk hunne "Kerry" naar; de een mikt dan altijd een weinig boven, de andere iets beneden den vogel. Wanneer dan de vogel de bovenste knods ziet en duikt om haar te ontwijken, doet de benedenste hare werking, en omgekeerd.

Over het algemeen echter is de korte "Kerry" met dikken knop een wapen, hetwelk meer door de Hottentotten en Bosjesmannen wordt gebruikt dan door de Zulu's, die het langere wapen zelfs als werptuig bezigen. Het is echter zeker, dat de eerste vorm van het wapen de oorspronkelijke is, en dat de Kaffer, die het van den oorspronkelijken uitvinder, den Hottentot, ontleend heeft, langzamerhand den steel langer en de knods zelve kleiner heeft gemaakt.

De "Kerry" wordt meestal gemaakt van hout en gewoonlijk van dat der acacia. De lange "Knods-Kerry's" der Zulu's worden gemeenlijk gesneden van den boom die meer krachtig dan welluidend "Stinkhout" genoemd wordt, om den onaangenamen geur dien het verspreidt wanneer het bewerkt wordt. Zoodra het droog wordt, verliest het dezen reuk en zelfs het meest gevoelige reukorgaan wordt er niet meer door aangedaan. Het "stinkhout" is eene soort van laurierboom en zijn wetenschappelijke naam is "*Laurus bullata*."

De kostbaarste en de duurzaamste "Knods-Kerry's" zijn die, welke van rhinoceroshorens vervaardigd zijn, en wanneer een inboorling er een bezit, zal hij er bijna voor geen prijs van willen scheiden. Ten eerste is het bezit van zulk een voorwerp alleen een bewijs dat de eigenaar een groot jager moet zijn en een rhinoceros gedood hebben; en in de tweede plaats maken de groote kracht die hij er mede kan uitoefenen, en de buitengewone moeite die hij er aan besteed heeft om den harden horen zijn behoorlijken vorm te geven, dezen hem zoo dierbaar, dat hij er geen afstand van zou willen doen, tenzij hij er iets voor in de plaats kan krijgen, dat hem in het oog zijner medgezellen kan verheffen.

Zooveel over de aanvallende wapens der Zulu's. Noordelijk en ten westen van het Drakengebergte is eene bijzondere strijdbijl in gebruik, die klaarblijkelijk eene wijziging is van de speer met weerhaken, welke wij reeds beschreven hebben; de ware Zulu gebruikt echter geen ander wapen dan de assagaai en de kerrie.

HOOFDSTUK XII.

OORLOG.

Vervolg.

VERDEDIGINGSWAPENEN EN WIJZE VAN VECHTEN.

WAPENRUSTINGEN WORDEN NIET GEDRAGEN. — HET SCHILD VAN DEN KAFFER, ZIJN VORM, DE STOF WAARUIT HET GEMAAKT WORDT EN ZIJNE KLEUR. — HET SCHILD ALS UNIFORM. — VREEMDE LIST. — HOE HET SCHILD GEDRAGEN EN GEBRUIKT WORDT. — HET SCHILD BESTAND TEGEN SPEREN EN PIJLEN. — DE REGIMENTEN MET ZWARTE EN WITTE SCHILDEN. — HET UITDEELEN VAN SCHILDEN. — MILITAIRE EERZUCHT EN HARE PRIKKELS. — VOORNAAMSTE DOELEINDEN VAN DEN OORLOG. — KRIJGSTUCHT IN EEN LEGER VAN KAFFERS. — WREEDHEID VAN TCHAKA EN ANDERE KONINGEN DER ZULU'S. — GEBRUIKEN DIE VÓÓR EEN VELDTOGT WORDEN IN ACHT GENOMEN. — BIJGELOOVIGE PLEGTIGHEDEN. — HOE HET LEGER IN HET VELD ONDERHOUDEN WORDT. — HET SPOOR VAN EEN LEGER DOOR EEN VIJANDELIJK LAND. — NAIJVER TUSSCHEN VERSCHILLENDE REGIMENTEN. — ZAMENSTELLING VAN HET LEGER. — AANTAL REGIMENTEN EN GARNIZOENSTEDEN. — NAMEN DER VERSCHILLENDE REGIMENTEN. — GOZA EN SANDILLI. — ONDERSCHEIDENE UNIFORMEN DER REGEMENTEN. — WAPENSCHOUWING NA EEN VELDSLAG EN HARE GEVOLGEN. — DE SCHILDDRAGER EN ZIJNE GEVAARLIJKE TAAK. — DE BEGELEIDERS VAN DEN KONING. — BELOONING EN STRAF. — HERAUTEN BIJ DE KAFFERS. — VERSCHILLENDE TITELS VAN DEN KONING. — PANDA'S KOSTUUM BIJ DE WAPENSCHOUWING. — TOGT VAN DEN KONING DOOR ZIJN LAND. — UITVINDING EN VOLMAKING VAN EEN KRIJGSKUNDIG STELSEL. — VERGELIJKING VAN DE STAATKUNDE VAN TCHAKA MET DIE VAN NAPOLEON I. — VERHEFFING EN VAL VAN TCHAKA. — EENE ONGELUKKIGE EXPEDITIE. — FAMILIE-TWISTEN. — EENE VERRADERLIJKE ZAMENZWERING. — MOORD VAN TCHAKA EN TROONSBESTIJGING VAN DINGAN.

De Zulu's hebben slechts één verdedigingswapen, namelijk het schild. De Kaffers kennen geene wapenrustingen hoegenaamd of ze verachten ze; zij bedekken niet eens hun hoofd met mutsen of helmen, en stellen ook hunne naakte ligchamen en beenen aan de wapens van den vijand bloot. De schilden worden altijd gemaakt van koehuiden en hunne kleur geeft de afdeeling van het leger te kennen waartoe hij die het schild draagt behoort. Alleen de "mannen", die den hoofdring dragen, zijn geregtigd tot het dragen van witte schilden, terwijl de "jongens" bij hunne bevordering zwarte bekomen. Bij sommigen hebben de zwarte en witte schilden roode of bruine vlekken, waardoor het bijzondere regiment wordt aangeduid waartoe zij behooren. Men ziet hieruit, dat het schild eene soort van uniform is, en het is meer dan eens gebeurd, dat wanneer de krijgslieden der Zulu's hunne vijanden hadden verslagen, de meer geslepenen onder de overwonnenen hunne schilden ruilden met die der gedoode Zulu's en zich zoo voor overwinnende Zulu's lieten doorgaan, totdat zij gelegenheid konden vinden om te ontsnappen.

Op bijgaande afbeelding is zulk een schild voorgesteld. Zoo als men zien kan is het schild van een "man", daar de grond wit is; de zwarte vlek van boven en de roode aan de benedenzijde dienen om te kennen te geven welk het regiment van den krijgman is. De dubbele rij zwarte strepen vindt men zonder uitzondering op alle schilden; zij dient gedeeltelijk tot sieraad en deels om het handvatsel gemakkelijk te kunnen bevestigen. Bij het versieren van de schilden met deze strepen maakt de Kaffer een dubbele rij insnijdingen in de lengte van het schild, terwijl de huid nog nat en buigzaam is, en steekt er achtereenvolgens van buiten naar binnen en van

binnen naar buiten zwarte huidstrooken door heen, om zoo de zwarte huid scherp tegen de witte te doen afsteken. Aan de regterzijde is de binnenzijde van het schild afgebeeld, ten einde te doen zien hoe de einden der huidstrooken bevestigd zijn.

Het handvatsel van het schild is eenig in zijne soort. In plaats van eene enkele lus in het midden van het schild te zijn is deze verbonden met een langen stok die midden langs het geheele schild loopt en lang genoeg om aan beide einden even buiten uit te steken. Deze stok dient vooreerst om aan het schild stevigheid te geven en het gespannen te houden, ten anderen om den Kaffer de snelle bewegingen die met het vechten en dansen der Kaffers vergezeld gaan, gemakkelijker te maken. Het benedenste uitstekende gedeelte wordt gebruikt als steun, waarop het schild rust, wanneer de krijgsman vermoeid is en het niet langer in de hand wil dragen.

Het schild moet zoo groot zijn, dat wanneer de drager regtop staat, hij over

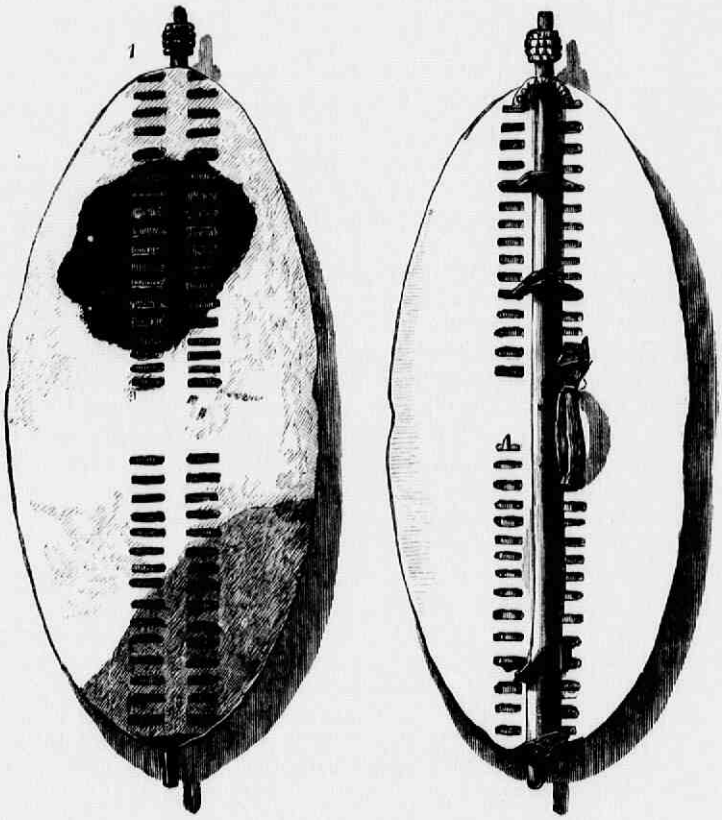

OORLOGS-SCHILD.

het boveneind kan heen zien, terwijl dan het bovenste uiteinde van den stok met de kruin van zijn hoofd gelijk is. Men ziet dat aan het bovenste gedeelte van den stok een versiersel is aangebragt. Dit wordt gemaakt van het bont van een of ander dier, hetwelk in dergelijke strooken wordt gesneden als die waaruit de "staarten" vervaardigd worden, en deze strooken worden zóó om den stok gewikkeld, dat zij den vorm van een trom verkrijgen.

Indien de lezer acht wil slaan op de afbeelding op bladz. 51, getiteld "de Kaffers te huis", zal hij 3 van deze stokken zien op de schutting die het vee afsluit, klaar gemaakt om, wanneer het noodig is, aan de schilden bevestigd te worden.

Aan elke zijde van het schild is eene ligte inkerving, waarvan het doel niet zeer duidelijk is, tenzij het enkel eene zaak is van mode. Men ziet die inkervingen in een groot gedeelte van Afrika; in de eene streek zijn zij zeer oppervlakkig, in andere zoo diep, dat het schild er uitziet als een groote zandlooper. Ofschoon het schild eenvoudig van eene ossehuid bereid wordt, zonder eenige lijm of andere stof zooals bv. de Amerikaansche Indianen gebruiken om hunne schilden sterker te maken, vindt de Kaffer dat het voldoende is om hem tegen alle knodsen of speren, die tegen hem worden afgeworpen, te vrijwaren, terwijl de stammen, die pijl en boog bezigen, zien dat hunne wapenen een zeer geringe uitwerking hebben op krijgslieden, wier ligchamen gedekt zijn door schilden op welke hunne pijlen terug stuiten alsof de schilden van ijzer waren.

Zooals ook het geval is in meer beschaafde landen, behooren de schilden, die er de uniformen vertegenwoordigen, niet aan de soldaten zelven, maar worden zij door het opperhoofd uitgedeeld. Het schijnt bovendien dat het oorlogzuchtige opperhoofd Dingan niet aan elk jong soldaat een schild wilde geven; deze moest eerst bewijzen hebben gegeven, dat hij waardig was om de uniform van zijn vorst te dragen. De huiden van al het vee in de garnizoenssteden behooren regtens aan den koning en worden door dezen gebruikt om schilden van te laten maken; uit elke huid komen twee schilden, één groot en een klein of jagt-schild. Er zijn altijd eenige mannen bezig om schilden uit huiden te vervaardigen en deze worden in bijzondere hiervoor ingerigte magazijnen bewaard.

Kapitein Gardiner geeft een belangwekkend verhaal van eene aanvraag om schilden, door jongelieden gedaan, en van hunne ontvangst door den koning.

Men moet wel begrijpen, dat Dingan toen vertoefde in zijne voornaamste garnizoensstad en dat hij vergezeld was door zijne twee begunstigde "Induna's" of kleine opperhoofden, waarvan de eene, Tambooza genaamd, bijzonder korzelig van humeur was en wiens grootste vermaak bestond in anderen te dwarsboomen. Na vermeld te hebben, dat een opperhoofd, Georgo genaamd, naar den koning gereisd was aan het hoofd van eene sterke afdeeling krijgslieden, om schilden voor hen te vragen, vervolgt hij op deze wijze: "Hunne aankomst bij de voornaamste poort der stad was aan den koning bekend gemaakt en er was een bevel gegeven om hen te ontvangen, waarop zij allen met een groot geschreeuw vooruitvlogen, terwijl zij hunne stokken op eene vreeselijke wijze rondzwaaiden, totdat zij op een behoorlijken afstand van de "Issigordlo" gekomen waren, waar zij stilhielden. Dingan begaf zich toen op de verhevenheid, die hij bij zulke gelegenheden bestijgt, en vertoonde zich boven de omheining, terwijl hij door het algemeene geroep van "Byate" werd begroet. Hij verdween weldra en allen gingen toen op de plaats waar zij zich op het oogenblik bevonden op den grond zitten." "Korten tijd daarna kwam Dingan te voorschijn; de twee "Induna's" en een aantal zijner "groote mannen" waren reeds aangekomen en hadden in een halven kring aan elke zijde van zijn zetel, natuurlijk op een behoorlijken afstand, plaats genomen. Tambooza, die bij al deze gelegenheden de groote spreker is en de uitschelder van professie wanneer de gelegenheid het vereischt, stond nu op. In het openbaar te spreken zou voor iederen Kaffer in eene andere houding moeijelijk zijn; hij zou zich ook evenmin met eenvoudige gesticulatie kunnen vergenoegen — hij heeft ruimte noodig. Ik zou bijna zeggen, zooveel als er noodig is om een cricket bal te werpen, maar het zou welligt overdrijving kunnen genoemd worden. Hij moet echter eenigen aanloop hebben en de uitwerking die deze nieuwe wijze om zijne welsprekendheid te kennen te geven, op zijne toehoorders uitoefent, heeft mij dikwerf op de hoogste wijze verbaasd.

"In dit opzigt is Tamboosa onnavolgbaar en zijn talent kwam vooral bij deze gelegenheid bijzonder uit, omdat de koning, in wiens naam hij tegenover Georgo en diens volgelingen het woord voerde, hem zonder twijfel had bevolen, zijne rede te doorspekken met zoo vele scherpe verwijten en snijdende smaadredenen als hem door zijne vruchtbare verbeelding of zijne natuurlijke geaardheid werden ingegeven. Het schijnt dat de troepen die hij nu moest toespreken, op eene vorige expeditie niet ten uitvoer hadden gebragt waarvoor zij waren uitgezonden; zij waren namelijk binnen

het grondgebied van Umselekaz getrokken en hadden, tengevolge van sommige voorgewende bevelen, in plaats van het vee van dezen te omringen en te bemagtigen, regtsomkeer gemaakt. Eenige verzachtende omstandigheden waren voorzeker de oorzaak, dat de gewone strengheid bij zulke gelegenheden op hen niet was toegepast. Van deze omstandigheid nu werd door Tamboosa zoo goed mogelijk gebruik gemaakt. Na eene lange voorafspraak beschreef hij hun zwak begin en hunne vruchtelooze poging, terwijl hij als een Mercurius vooruitvloog om zijn oratorische pijl het doel te doen treffen en dan weder op eene bevallige wijze terugtrok om een nieuwen pijl voor

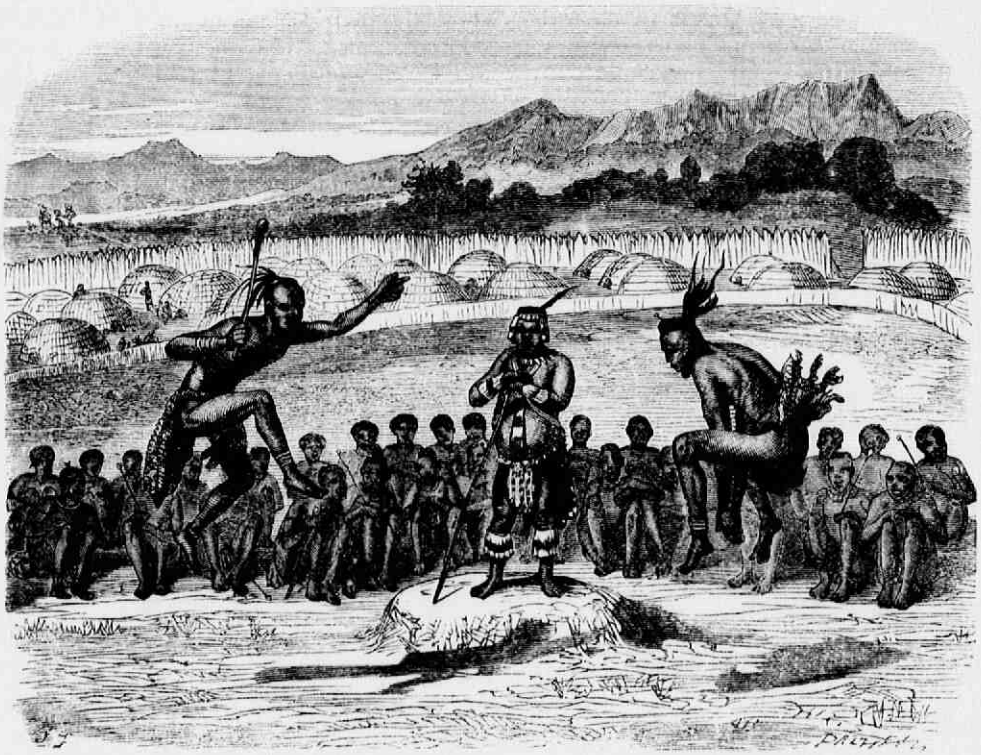

HET BEPLEITEN EENER ZAAK DOOR SPIERKRACHT.

den aanval gereed te maken. Nu eens koelde hij zijne woede door plotseling naar den regterkant te springen, dan weer trok hij ineens terug naar de linkerzijde, terwijl hij bij elke beweging hoe langer zoo heviger werd. Eindelijk had de storm zijn toppunt bereikt en in het midden van den orkaan hield hij op aan de voeten van den koning, die, zoo als ik bespeuren kon, bij vele beleedigende uitdrukkingen van den redenaar naauwelijks een glimlach kon onderdrukken."

"Het gelaat van George op dit oogenblik kan men zich beter voorstellen, dan het kan beschreven worden. Ongeduldig om te antwoorden, kwam hij nu uit de rij zijner krijgslieden te voorschijn, versierd met snoeren van roode koralen die kruiselings over zijne schouders hingen en groote koperen ringen om zijne armen en hals. "Amanka" (het is niet waar) was het eerste woord dat hij liet hooren. Hierop werden de verschillende ridderlijke daden, door hem zelv' en zijne manschappen verrigt, in de

meest gloeijende kleuren geschilderd. Het tooneel dat hierop volgde is bijna niet te beschrijven. Behalve dat hij op eene vreeselijke manier gesticuleerde en de wonderlijkste sprongen maakte, vlogen telkens wanneer hij door een of andere zinsnede in zijne reden eene hunner handelingen verontschuldigde, een of meer zijner voornaamste krijgslieden vooruit uit de gelederen om het geen hij voorgaf te bevestigen door zulk eene ontwikkeling van spierkracht in springen, aanvallen enz., dat de grond onder hunne voeten daverde. Zij sprongen en galoppeerden (want het was geen loopen) op zulk eene wijze, totdat zij, bijna waanzinnig geworden door hunne bewegingen, in genoegzame zenuwachtige opwinding waren gekomen, om het toppunt van hunne gymnastieke pogingen te bereiken. — Zij sprongen dan verscheidene voeten hoog in de lucht, trokken de kniën op tot de kin en staken tegelijk de handen tusschen hunne voeten naar beneden."

"Op deze wonderlijke wijze werden de beschuldigingen een geruimen tijd lang ingebragt en afgeweerd. Dingan hield zich achter de schermen en riep Tombooza nu en dan als een ongezeggelijken bulhond terug. Ten laatste eindigde hij, alsof hij onwillekeurig in den redetwist was medegesleept, de zaak met deze woorden: "Wanneer hebben wij ooit iets goeds van Georgo gehoord? Wat heeft Georgo gedaan? Het is een naam die ons onbekend is. Ik zal u geene schilden geven voordat gij bewezen hebt ze waardig te zijn; gaat heen en brengt mij eenig vee van Umselekaz en gij zult schilden bekomen." Op deze onverwachte aankondiging volgde een storm van toejuichingen en onder deze verwijderde zich de despoot, terwijl hij zich naar de Issogordo begaf. De krijgslieden werden daarop onthaald op bier, waarna men ze onder bevel van hun "Induna" weldra over de heuvelen zag wegtrekken om het overige gedeelte van hun regiment voor den voorgenomen togt bij een te zamelen."

"Ik hel zeer over tot het denkbeeld" zegt Gardiner verder "dat er onder deze geheele wijze van handelen veel staatkunde liep, vooral om dat het bevel om Umselekaz aan te vallen kort daarna weder werd ingetrokken en er niet meer dan 10 of 12 dagen verloopen waren, toen dezelfde krijgslieden terugkeerden en schilden kregen. Juist op dit oogenblik was ik stil in mijne hut, die onmiddellijk bij een der schildhuizen stond, bezig met schrijven en nimmer zal ik de onordelijke en onstuimige wijze vergeten, waarop zij hier naar toe stormden. Zij waren niet tevreden met alle schilden naar buiten te brengen en er elk een uit te zoeken, maar om hunne deugdzaamheid te beproeven en er te gelijk het stof uit te kloppen, begonnen zij er op de plaats zelve met alle magt met stokken op te slaan, hetwelk, in verband met de onstuimige vaart waarmede zij waren komen aanvliegen, zulk een geweldig leven maakte, dat ik eerst dacht dat er een burgeroorlog was uitgebroken."

Nu wij gezien hebben welke wapenen de Kaffers gebruiken, zullen wij nagaan hoe zij oorlog voeren.

Wanneer een opperhoofd zijne troepen in slagorde schaart, plaatst hij de "jongens" in de voorhoede en geeft hun de eereplaats, die tevens de gevaarlijkste is. Zoo hebben zij gelegenheid om zich te onderscheiden, waarnaar zij zoo vurig verlangen en spreiden over het algemeen zooveel dapperheid ten toon, dat het niet zeer gemakkelijk is er diegenen uit te kiezen die zich een bijzonderen roem hebben verworven. Achter hen zijn de "mannen" met hunne witte schilden. Dezen hebben hunnen naam reeds gemaakt en dus geene verdere onderscheiding noodig. Zij voldoen aan een dubbel oogmerk. Vooreerst dienen zij als eene reserve, wanneer de eerste rangen van de „zwarte schilden" onverhoopt mogten worden teruggeslagen, en doordat het mannen zijn van een rijperen leeftijd, vormen zij dan tegenover den vijand een bijna onneembaar front, onder welks bedekking de „zwarte schilden" zich dan kunnen herstellen, om den aanval opnieuw te hervatten. Het tweede doel is, dat zij voor de jongelieden eene zeer sterke opwekking zijn om hun pligt te doen. Deze toch weten dat achter hen een ligchaam staat van ervaren krijgslieden, die al hunne handelingen zorgvuldig nagaan, en het is hun even goed bekend, dat wanneer zij de geringste poging deden om te vlugten, zij onmiddellijk door de "witte-schilden" der achterhoede zouden gedood worden. Zooals wij reeds gezegd hebben is de hartewensch van een Kaffer om zelf een "wit-schild" te worden, en het is de grootste dag

van zijn leven, wanneer hij voor het eerst het witte schild aan zijn arm en de "issikoko" op het hoofd draagt en in de rangen komt van hen, tegen wie hij zoo langen tijd met bewondering en afgunst heeft opgezien.

Ten einde de "zwarte-schilden" tot de sterkste inspanning te prikkelen, wordt hunne belooning hun reeds te voren toegezegd. Op het oogenblik dat zij op hun krijgstogt gaan, worden de jonge huwbare meisjes van den stam aan hen voorgesteld en wordt hun gezegd, dat ieder die zich tegenover den vijand onderscheidt, bij zijne terugkomst eene van deze jonge dames tot vrouw zal krijgen. Zoo verkrijgt hij niet alleen de enkele toestemming om te trouwen en dus zijne plaats onder de "mannen" in te nemen, maar hij ontvangt zijne vrouw zonder er iets voor te betalen, daar zijne

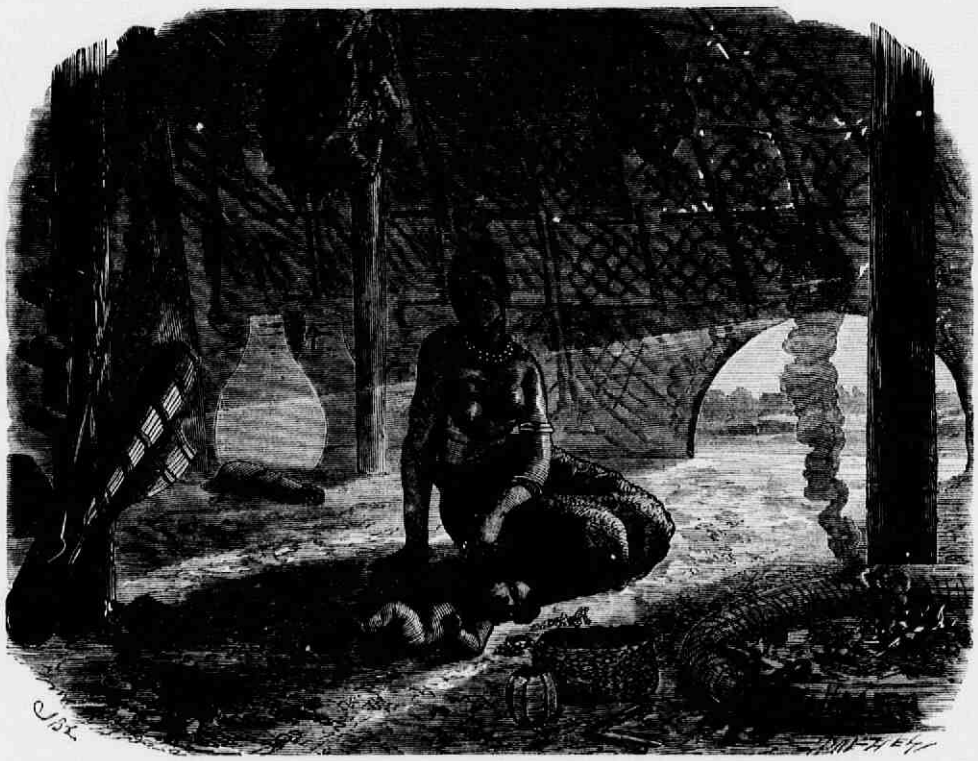

DE ANGST EENER VROUW.

heldendaden worden beschouwd meer dan op te wegen tegen de koeijen, die hij anders voor haar in betaling had moeten geven.

In het huishouden van een krijgsman met een wit-schild heerscht eene vreemde gewoonte. Wanneer er een ten oorlog trekt, neemt zijne vrouw zijne slaapmat, zijne peluw en zijn lepel, en hangt die tegen den muur der hut. Elken morgen, zoodra de zon opkomt, onderzoekt zij ze met al den angst der liefde en ziet of zij eene schaduw op den wand werpen of niet. Zoolang zij dit doen weet zij dat haar man leeft; geven zij echter geene schaduw, dan heeft zij voor zich de zekerheid dat hij dood is en betreurt zijn verlies alsof zij zijn lijk gezien had. Deze wonderlijke gewoonte brengt ons onwillekeurig in den geest zekere verhalen in de "Duizend en een nacht", waar het leven of de dood van een afwezig persoon gekend wordt aan een voorwerp dat hij gedragen heeft — een mes bijv. — waar bloed afdroop wanneer zijn vorige eigenaar overleden was.

Eer Tchaka zijne zware dolk-assagaai had uitgevonden, was er bij een gevecht van Kaffers meestal "groot geschreeuw en weinig wol," daar de assagaaijen, zonder eenig kwaad gedaan te hebben, op de schilden werden opgevangen. Zijne geoefende troepen bragten echter eene hevige slagting onder den vijand teweeg en deze was zoo groot dat men zeide dat de Zulu's geene menschen maar menscheneters waren. De plaats van den koning was in de achterhoede, in het midden der slagorde, zoodat hij al wat er voorviel met eigen oogen kon zien en van tijd tot tijd aan zijne begunstigde raadslieden, die in zijne nabijheid en zijne adjudanten waren, zijne bevelen geven, die deze dan zoo spoedig mogelijk ten uitvoer bragten, waarna zij weder hunne plaats bij den geheiligden persoon van hun koning innamen.

Door den persoon van den bevelhebber én van elk regiment én van elk onderdeel daarvan werd dit geheel en al vertegenwoordigd en al de blaam eener nederlaag kwam op hem alleen neer. Numerieke meerderheid van den vijand kwam bij Tchaka volstrekt in geene aanmerking, en zijne krijgslieden wisten zeer goed, dat, hoe groot het aantal ook mogt zijn van hen die zij moesten bevechten, zij moesten overwinnen of sterven; en daar het beter was vechtende te sneuvelen dan met schande als lafaards om te komen na het gevecht, vochten zij met eene waanzinnige dapperheid, die gedeeltelijk in hun aard lag, maar ook ten deele een gevolg was van de strenge en bloedige krijgstucht waaronder zij stonden. Na den slag werden de verschillende opperhoofden opgeroepen en ondervraagd naar het gedrag der manschappen, die zij onder hunne bevelen hadden gehad. Belooning en straf werden even schielijk uitgedeeld, eene onmiddellijke verhooging in rang viel hun ten deel, die zich bijzonder door dapperheid hadden onderscheiden, terwijl zij die slechts van lafheid verdacht werden, dadelijk werden gedood.

Somtijds is de slagting na een krijgstocht vreeselijk, zelfs onder de regering van Panda, die veel zachter was dan zijn voorganger. Van Tchaka is het bekend, dat hij een geheel regiment liet afmaken en bij ééne gelegenheid liet hij alle "witte-schilden" dooden en beval hij aan de "jongens" om den hoofd-ring aan te nemen en tegelijkertijd den rang en de schilden van de overledenen. Panda is echter niet zulk een despoot als Tchaka en heeft ook in werkelijkheid niet de magt van dien vorst. Niemand durfde Tchaka ooit tegenspreken, omdat men wist dat hierop altijd zeker de dood volgde. Toen Panda echter geneigd scheen te zijn om een aantal zijner onderhoorigen te laten dooden, kwamen zijne raadslieden hiertegenop en waren, door hunne tegenwerpingen, de oorzaak dat het bloedbad niet doorging.

Somtijds worden deze oorlogen op de meest bloeddorstige wijze gevoerd en vallen niet alleen de krijgslieden, maar ook de vrouwen, zoowel oude als jonge, als slagtoffers der assagaaijen van de overwinners. Wanneer zij in die gevallen den vijand overwonnen hebben, dringen zij door tot de "kraal", dooden al de inwoners en nemen het vee mede. Het "opligten" van vee, is dikwijls in werkelijkheid een der hoofdoogmerken van een oorlog onder de Kaffers.

Eer zij op een togt uitgaan, moeten de krijgslieden zich onderwerpen aan een aantal plegtigheden, die verondersteld worden aan hunne ligchamen kracht te geven, hun moed te verhoogen en de geesten hunner voorouders goed voor hen gezind te maken.

De plegtigheid begint met den koning. Deze tracht een of ander voorwerp, hetwelk aan het opperhoofd zijner tegenpartij behoort, in zijn bezit te krijgen; bijv. een stukje van een kleedingstuk dat deze gedragen, eene snuifdoos, de schacht eener assagaai of iets ander hetwelk zijn eigendom is geweest. Een gedeelte hiervan wordt nu vermengd met zekere geneesmiddelen, die door den "toover-dokter" worden gereed gemaakt en de koning neemt deze geneesmiddelen in of hij maakt op verschillende ligchaamsdeelen insnijdingen en wrijft ze hier in. Door deze handelwijze wordt hij verondersteld heerschappij over den vijand te verkrijgen en het is een teeken dat deze laatste in den hierop volgenden veldslag zal worden "opgegeten."

De opperhoofden hebben zulk een vrees dat de vijand hen op deze wijze zal overmeesteren, dat zij de grootste voorzorgen nemen om te beletten, dat het minste voorwerp hetwelk aan hen toebehoort, in de handen valt van hen, die er een slecht gebruik

van zouden kunnen maken. Wanneer het opperhoofd van woonplaats verandert, wordt zelfs de vloer zijner hut zorgvuldig afgeschrapt en Dingan was op dit punt zoo naauwgezet, dat hij zelf eene geheele kraal, toen hij haar verliet, heeft laten afbranden, opdat niet het minste wat aan hem had toebehoord, in vreemde handen zou vallen.

Na den koning krijgen de manschappen hunne beurt en deze beurt is niet zeer aangenaam. Er wordt altijd een rund geslagt en een der pooten er afgesneden; deze buitengewone maatregel wordt volstrekt noodzakelijk geacht, om den krijgstogt tot een goed einde te brengen. Somtijds wordt die poot van het dier afgesneden, terwijl het nog leeft. Eens had de toover-dokter het prachtige denkbeeld den poot van een levenden stier af te snijden en liet dien toen raauw door de krijgslieden opeten; zij moesten het vleesch met hunne tanden van het been afscheuren. De slag werd door hen gewonnen, maar de toover-dokter werd meer geprezen voor zijne krachtige toovermiddelen dan de krijgslieden voor hun betoonden moed.

Het spreekt van zelf, dat het dier deze operatie niet lang overleeft en wanneer het dood is, wordt het vleesch met assagaaijen afgesneden en een deel er van in zeer kleine stukken verdeeld; in ieder stukje is een gedeelte van het een of andere toover-poeder. De onafgekloven beenderen worden onder de krijgslieden geworpen, die er naar grabbelen en ze afkluiven, en wanneer dit gedeelte der plegtigheid is afgeloopen, wordt het overige vleesch van het dier gekookt en insgelijks opgegeten. Dan heeft er eene vreemde handeling plaats, eene soort van zuivering door het vuur. De vonken namelijk van een brandend hout worden door den toover-dokter over hen heen geblazen. Den volgenden dag krijgen zij een geneesmiddel in dat als een hevig braakmiddel werkt en de plegtigheden worden hierop besloten met eene zuivering door water, hetwelk door het opperhoofd zelf over hen wordt gesprenkeld. Deze ruwe en wilde plegtigheden oefenen zonder twijfel op den geest der krijgslieden een grooten invloed uit, daar zij zich nu verbeelden onder de bescherming te staan van hunne voorouders, de eenige goden om welke de Kaffer veel schijnt te geven.

Wat betreft de proviandering van het leger, deze hangt voornamelijk af van de luimen van het opperhoofd. Tchaka was gewoon zijne troepen vee genoeg mede te geven, zoodat zij nooit bevreesd behoefden te zijn om hunne krachten door gebrek aan voedsel te verzwakken. Hij zond hun ook een grooten toevoer van koorn en ander voedsel. Zijne opvolgers waren evenwel niet zoo mild en dwongen hunne troepen om zich zelven bij den vijand van het noodige voedsel te voorzien.

Vee werd natuurlijk medegenomen, maar niet om gegeten te worden. Wanneer zij vee veroverden op den vijand, zagen zij, dat het veel gemakkelijker kon medegevoerd worden, wanneer zij zelven runderen bij zich hadden. Hetgeen zij dus bij zich hadden diende daarom als gidsen. Somtijds deed het ook veel gewigtiger diensten. Hoe gemakkelijk een Kaffer ook in gewone omstandigheden zijn weg moge vinden, komen er toch gelegenheden voor, waar zelfs zijne verwonderlijke topografische kennis hem in den steek laat.

Is hij bijv. in eene vijandelijke landstreek en verpligt bij nacht te reizen, dan kan hij, wanneer de lucht bewolkt is en maan noch sterren zigtbaar zijn, ligt verdwalen; wanneer hij dan onder die omstandigheden eene kudde van den vijand bij zich heeft, verkeert hij dikwijls in eene groote moeijelijkheid. Hij durft zonder het vee niet in zijne kraal terugkeeren of zijn leven is verbeurd, en eene kudde te drijven naar eene plaats welker ligging hij niet kent, zou onmogelijk zijn. Daarom laat hij de koeijen die hij medegebragt heeft haar eigen weg gaan en volgt slechts haar spoor, omdat hij weet dat haar instinkt hem zeker te huis zal brengen.

Wanneer de Kaffers eene kraal vermeesterd hebben, is hunne eerste zorg, zich van het vee meester te maken, en wanneer de bewoners voorzigtig genoeg waren om dit in veiligheid te brengen, is het eerste werk wat zij doen, te zoeken naar mais, gierst en andere soorten van koorn. Het is niet zeer gemakkelijk deze koornmagazijnen te vinden, omdat zij in den grond worden uitgegraven en na gevuld te zijn zoo zorgvuldig met aarde bedekt, dat slechts zij die ze gemaakt hebben, de juiste plaats er van kennen. De geliefkoosde plaats voor deze onderaardsche koorn-magazijnen is de "Isi-baija", omdat de sporen van het vee dat er in

loopt, spoedig alle kenteekenen van het graven doen verdwijnen. De "Isi-baija" is daarom de eerste plaats die onderzocht wordt, en in sommige gevallen hadden de bewoners hun voorraad zoo goed verborgen, dat de overrompelaars dien niet konden vinden voordat zij de geheele afgesloten plaats tot op eene aanmerkelijke diepte hadden omgespit. Nu en dan is het voorgekomen, dat de bewoners eener kraal, kennis hebbende gekregen dat de vijand in aantogt was, het graan uit hunne bewaarplaatsen haalden en in de bosschen verborgen; zij maakten dan de plaatsen waar zij het eerst hadden verborgen, weder digt, om den vijand vruchteloos te laten zoeken.

Panda, die weigerde aan zijne troepen levensmiddelen te zenden, bragt ze door deze gierigheid dikwijls in zeer groote moeijelijkheden. Bij zekere gelegenheid vonden zij eens een grooten voorraad koren en waren zoo hongerig, dat zij niet konden wachten tot het behoorlijk gekookt was, maar aten het bijna raauw, terwijl zij tegelijkertijd groote hoeveelheden water dronken. Het gevolg hier van was dat vele manschappen zoo ziek werden, dat zij, toen de overigen weer op marsch gingen, moesten achtergelaten worden; zij werden, toen de inwoners der kraal na het vertrek van den vijand uit hunne schuilplaats in de bosschen te voorschijn kwamen, door deze ontdekt en gedood.

Eens was het leger van Panda zoo slecht van levensmiddelen voorzien, dat zijn soldaten verpligt waren schatting op te leggen aan zijne eigene dorpen. In sommige dezer kraals hadden de vrouwen, die verwachtten wat er gebeuren zou, hare voorraadplaatsen geledigd en het koren in de bosschen verborgen, zoodat de hongerige krijgslieden zelfs niet een weinig koren konden vinden om er meel van te maken, noch eenige zure melk om het mede te vermengen. Zij waren bij deze teleurstelling zoo kwaad, dat zij de "Isi-baija" doorzochten; zij vonden en beroofden de onderaardsche voorraadschuren, en nadat zij zooveel voedsel gekookt hadden als zij noodig hadden, namen zij nog eene groote hoeveelheid graan mede voor de toekomst en vernielden bovendien de vaten, waarin zij gekookt hadden. Als zij zoo konden handelen in hun eigen land, kan men ligt begrijpen wat hun gedrag was in dat van den vijand.

Eene reden om geene levensmiddelen te verstrekken is welligt gelegen in de wijze van vechten bij de Zulu's. Het leger bestaat geheel uit ligte infanterie en kan op groote afstanden gezonden worden met eene snelheid, die voor een Europeesch soldaat bijna onbegrijpelijk is. De reden hiervan is, dat zij niets bij zich hebben dan hunne wapenen en noch een zwaren ransel, noch eng sluitende kleederen behoeven mede te dragen. Inderdaad dienen de kleederen die zij aan hebben, meer tot sieraad dan tot bedekking en bestaan hoofdzakelijk uit vederen, die zij in het haar hebben gestoken. De opperhoofden zorgen er zoo goed voor, dat hunne manschappen niet door bagage van welken aard ook belemmerd worden, dat zij hun zelfs niet vergunnen een mantel mede te nemen; zij moeten integendeel zonder eenig kleedingstuk in de open lucht slapen, evenals dit het geval is met de wachters van den harem, die uit kracht hunner betrekking als krijgslieden beschouwd worden die op een veldtogt zijn.

Wat soldij betreft, in de beteekenis die wij aan dit woord hechten, hiervan hebben noch het opperhoofd, noch de krijgslieden eenig denkbeeld. Wanneer de manschappen zich onderscheiden, krijgen zij meestal van het opperhoofd koralen en dekens ten geschenke, niet als eene betaling waarop zij regt hebben, maar als eene gift, waarvoor zij het opperhoofd dankbaar moeten zijn. Wat de "jongens" betreft, dezen bekomen niets, omdat zij slechts op weg zijn om "mannen" te worden en derhalve niet beschouwd worden in de voorregten van deze te deelen. Deze gewoonte verbittert de "jongens" zeer; sommigen van deze zijn toch reeds meer dan dertig jaren oud en houden zich voor even goede soldaten als zij die den hoofd-ring en het witte schild mogen dragen. Hunne ontevredenheid met hun rang heeft echter dit goede, dat het hen begeerig maakt om "Ama-doda" of "mannen" te worden, waardoor hun moed op het oogenblik van het gevecht verhoogd wordt.

Somtijds ontstaan uit dit verschil in rang zelfs hevige twisten; eens werden de "mannen" en de "jongens" handgemeen en zouden zelfs hunne assagaaijen gegrepen hebben, indien Panda en zijne raadslieden niet tusschenbeide gekomen waren en

in persoon den twist hadden bijgelegd. Het feit was, dat Panda het plan had een inval te laten doen en de "zwarte-schilden," zoodra zij hiervan hoorden, verzocht hadden er aan te mogen deel nemen. De "witte-schilden" daarentegen, die vermoedden wat werkelijk het geval was, dat namelijk de bestemming die de koning aan de troepen had medegedeeld, de ware niet was, hadden zich stil gehouden en namen in de algemeene opgewondenheid geen deel.

GOZA IN VOLLEN KRIJGS-DOS, VERGEZELD VAN ZIJNE RAADSLIEDEN.

Hierop beschimpten de "jongens" de "mannen," beschuldigden hen van lafhartigheid en zeiden dat zij liever op hun gemak tehuis bleven, dan in de vermoeijenissen van den oorlog te deelen. "De "mannen" antwoordden hierop, dat, daar zij onder Tchaka en Dingan zoowel als onder Panda gevochten hadden en hunne bevordering verkregen onder opperhoofden, die ieder wie niet dapper vocht doodden, zij niet van lafheid konden beschuldigd worden; de "jongens," zeiden zij, wisten niets van den oorlog af en spraken onzin. Deze aanmerkingen waren al te waar om aangenaam te zijn voor het gehoor; zij hinderden de "jongens" zoo, dat deze onbeschoft werden en de "mannen"

er toe bragten om van hunne stokken gebruik te maken. In plaats van toe te geven sloegen de "jongens" terug en indien Panda zich er niet mede bemoeid had, zou de schermutseling op een ernstig gevecht zijn uitgeloopen.

Het bleek uit zijn gedrag bij deze gelegenheid hoe jaloersch en naijverig het hart van een Kaffer-koning is. De "mannen" hadden in dit geval stellig gelijk en de "jongens" even zeker ongelijk. En toch trok Panda partij voor de laatsten, omdat hij over de argumenten die de "mannen" hadden aangevoerd, ontevreden was. Zij hadden zijne voorgangers, Tchaka en Dingan, niet mogen noemen, omdat in het gebruiken van hun naam eene beleediging voor hemzelven lag opgesloten. Zij hadden zichzelven zoo veel mogen prijzen als zij wilden of zich verheffen op de overwinningen die zij onder hem behaald hadden, maar het was niet noodig dat zij de heldendaden vermeldden van zijne voorgangers. Welligt herinnerde hij zich dat deze voorgangers door hun eigen volk vermoord waren en had hij een duister voergevoel dat dit ook zijn lot eens kon worden.

Hij gaf zijn ongenoegen te kennen door de "jongens" vee te zenden voor een feest, terwijl hij de "mannen" zonder eenig voedsel liet. Natuurlijk moesten de "mannen" ten laatste toegeven en togen zij, tegen hun wil en oordeel, ten oorlog. Gedurende dezen krijgstogt brak de smeulende vlam telkens uit, omdat de "jongens" weigerden den post van eer af te staan aan de "mannen", die zij uitscholden voor lafaards te bang om te vechten. De meer voorzigtige raadgevingen der "mannen" hadden echter de overhand en de eensgezindheid werd hersteld: de "mannen" en de "jongens" werden in twee brigaden verdeeld en elke bereikte het doel waarvoor zij waren uitgetrokken, zonder zich onnoodig aan gevaar bloot te stellen door het aanvallen van bijna onneembare sterkten.

Wij zullen nu overgaan tot de krijgslieden zelven en nagaan hoe de verwonderlijke krijgstucht der Kaffers werkt in bijzonderheden. Eerst zullen wij de kleeding van den soldaat beschouwen. Het is natuurlijk dat het opperhoofd, die de kommanderende generaal is, in de eerste plaats komt, en wij zullen daarom het portret teekenen van een hoofd der Zulu's, zoo als hij er uitziet wanneer hij geheel uitgerust is voor den oorlog. Indien de lezer bladz. 27 wil opslaan zal hij daar eene afbeelding vinden van Goza, in de kleeding die hij gewoonlijk draagt. Nevensstaande afbeelding stelt hem voor in volle uniform en geeft ons eene zeer goede voorstelling van den krijgsdos van een magtig opperhoofd.

Aan zijn linkerarm draagt hij het groote oorlogschild, zoo als aan de grootte te zien is; de witte kleur geeft te kennen dat hij een getrouwd "man" is. De lange dunne veder die in zijn hoofd-ring bevestigd is, is van den Zuid-Afrikaanschen kraanvogel en het aangenomen teeken van oorlog. De schrijver heeft in zijne verzameling een zeer merkwaardig kapsel, hetwelk gedragen is door het beroemde opperhoofd der Zulu's, Sandilli, die de Engelschen, gedurende den laatsten oorlog, zoo veel te doen gegeven heeft en zich zijn rang als krijgsman en zijn grooten naam als redenaar in alle opzigten heeft waardig gemaakt. Sandilli was daarom te merkwaardiger, omdat hij gezegevierd had over physieke nadeelen, die in het oog van een Kaffer gewigtig zijn boven alles.

Wij hebben reeds gezegd, dat men bijna nooit misvormden bij de Kaffers ziet, omdat kinderen die slechts eenigzins misvormd zijn, bijna zonder uitzondering gedood worden, zoodra zij geboren zijn. Sandilli was een dezer ongelukkige kinderen; een zijner beenen was tot aan de knie verlamd, zoodat hij niets had van de vlugheid, die door de Kaffers zoo hoog geschat wordt en die zulk eene groote rol speelt om vooruit te komen. Door het een of ander toeval was het leven van het kind gespaard en onder den thans algemeen bekenden naam Sandilli werd het kind een man, werd een groot man onder zijn volk, nam zijne plaats in als een groot opperhoofd en maakte het den Engelschen kolonisten uiterst lastig. Na een strijd die vele jaren duurde, onderwierp hij zich ten laatste aan de Engelschen en men zag hem toen dikwijls te paard hals over kop voortvliegen, zooals de Kaffers dit het liefste doen.

Het kapsel, hetwelk hij gewoon was in tijd van oorlog te dragen, is voorgesteld op bladz. 25 fig. 4. In plaats van één enkele kraanvogelveer te dragen,

nam Sandilli de geheele borst van den vogel, waar de lange, dunne vederen naar beneden hangen. De huid is van de borst afgevild, gebogen en zoo gewerkt dat zij eene soort van muts vormt, terwijl de vederen zoo geschikt zijn, dat zij alle naar boven staan en tegelijkertijd iets achterover liggen. Dit merkwaardige kapsel werd den schrijver gegeven door G. Ellis, die het in 1865 van de Kaap de Goede Hoop mede bragt. Sandilli behoort tot den stam der Amagaika's; hij valt in het oog door zijne lichte huidkleur en zijne lengte.

Men ziet dat zoowel Goza als zijne raadslieden eene menigte vederen op hun hoofd dragen; het hoofddeksel van den krijgsman aan de linkerzijde heeft eenige overeenkomst met dat, hetwelk wij zooeven beschreven hebben. Het ligchaam van het opperhoofd is bijna geheel met versierselen bedekt. Zijn schort is gemaakt van de staarten van luipaarden en zijne kniën en enkels zijn versierd met kwasten van het lange, zijdeachtige haar der Angora-geit. Ineengedraaide strooken van zeldzaam bont hangen om zijn hals en borst, terwijl zijne regterhand de "knods-kerrie" omvat die bij de Zulu's zooveel gebruikt wordt. De afbeelding van Goza is gemaakt naar eene photographie.

De raadslieden die achter hem staan zijn bijna even prachtig gekleed als het opperhoofd; hunne vreemd gevormde kapsels geven de regimenten te kennen waartoe zij behooren. Deze lieden werden, evenals hun opperhoofd, in hunne volle oorlogskleeding gephotographeerd.

Het is reeds meermalen gezegd, dat de krijgslieden verdeeld worden in twee groote groepen, de getrouwden en de vrijgezellen, of, zoo als zij gewoonlijk genoemd worden de "mannen en de "jongens." Maar elke dezer groepen of afdeelingen, wanneer wij dit woord in een militairen zin mogen bezigen, is zamengesteld uit verschillende regimenten, die in sterkte van 600 tot 1000 en meer man verschillen. Ieder dezer regimenten bewoont eene afzonderlijke militaire kraal of garnizoens-stad en wordt door het hoofd dier kraal gekommandeerd. Bovendien zijn de regimenten weder verdeeld in kompagniën, die elke weder staan onder het bevel van een officier van minderen rang. Dit geheele stelsel is zoo streng doorgevoerd, dat Europeesche soldaten verbaasd staan, wanneer zij zien dat deze wilden eene leger-ordening bezitten, die bijna geheel en al met hunne eigene overeenkomt.

De regimenten ontvangen hunnen naam meestal naar een of ander dier en de soldaten krijgen er plaats in naar hunne physieke eigenschappen. Zoo bevat het olifant-regiment de grootste en sterkste krijgslieden; het staat dus ongeveer gelijk met onze grenadiers. Het leeuwen-regiment is zamengesteld uit mannen die zich door daden van bijzonderen moed en dapperheid hebben onderscheiden, terwijl het springbokregiment bestaat uit krijgslieden bekend door hunne vlugheid, door de vaardigheid waarmede zij, met wapens en al, kunnen springen, door hunne snelheid in het loopen en de geschiktheid die zij hebben om groote afstanden af te leggen. Zij komen overeen met onze ligte kavallerie en doen ongeveer dezelfde diensten.

In het leger der Zulu's zijn zes en twintig zulke regimenten en men kan ze, even gemakkelijk als de Europeesche soldaten, aan hunne uniform herkennen. Het zes en twintigste regiment is de lijfwacht van den koning en hieruit worden al de wachters van den harem gekozen. Hunne uniform is zeer gemakkelijk te herkennen en uiterst eenvoudig, want zij bestaat enkel in het volkomen ontbreken van elk kleedingstuk. Slechts uitgezochte krijgslieden worden in dit regiment opgenomen en zij dragen nooit, bij dag noch bij nacht, eenige de minste kleeding. Dit schijnt eene vreemde wijze om iemand eene eervolle onderscheiding te geven, maar eene volstrekte naaktheid wordt door de Kaffers even hoog geschat als de voornaamste ridderorde door een Europeaan.

Het eerste regiment wordt genoemd "Omobapankue", welk woord beteekent "Luipaard-vangers." Toen Tchaka, eenige jaren geleden, koning was der Zulu's, werd een zijner volgelingen gedood door een luipaard. Hij zond een detachement van het eerste regiment den luipaard achterna en deze krijgslieden slaagden er in het dier levend te vangen en hunne weerbarstige prooi bij den koning te brengen. Ter belooning hunner dapperheid gaf hij aan het regiment den eeretitel van "Luipaard-vangers", welken titel zij sedert dien tijd altijd gevoerd hebben.

In ieder regiment zijn drie soorten van officieren, als men hen zoo noemen mag: de kolonel of de "Indoona-e'nkolu" d. i. de "groote officier;" de kapitein, "N'genana," en de luitenant, "N'gena-obzana." Het opperhoofd eener kraal voert den naam van "Induna" en hij die het bevel voert over eene garnizoens-stad is noodwendig een man van groot gewigt en hoogen rang. De raadslieden van den koning worden meestal gekozen uit de verschillende "Induna's." Onder den luitenant staan weder ondergeschikte bevelhebbers, die bijna geheel denzelfden rang hebben als onze sergeanten en korporaals.

Om de manschappen der verschillende regimenten te kunnen onderscheiden, heeft elk regiment een bijzonder hoofdtooisel. Aan deze hoofdversierselen schijnen de Kaffers al hunne vindingrijkheid te hebben te koste gelegd. De meest opgewonden verbeelding kan zich moeijelijk voorstellen welken vreemden vorm een Kaffersche krijgsman, met vederen, bont en versche huid er aan geven kan.

KRIJGSLIEDEN VAN PANDA IN VOLLE UNIFORM.

Een Kaffer gebruikt alle soorten van vederen om er als krijgsman zijn hoofd mede te versieren, maar de meest geschatte zijn die van eene soort van raaf (de "Coracias garrula" Linn.), en deze worden als kogelvormige doffen voor of achter op het hoofd gedragen. Een dergelijk versiersel ziet men zelden op het hoofd van een eenvoudig krijgsman, daar het te kostbaar is om door anderen dan opperhoofden van hoogen rang gedragen te worden. Panda houdt er veel van om zich bij plegtige gelegenheden met dit schoone sieraad op te tooijen en draagt er somtijds twee te gelijk, een voor en een achter aan zijn hoofdring.

Ook de huid van zoogdieren wordt voor hoofddeksel gebezigd; de versche huid wordt van het haar ontdaan door haar op te rollen en een paar dagen te begraven.

Zij wordt dan gesneden en gefatsoeneerd in de meest fantastische vormen, die ons de vreemde figuren herinneren waarmede de helden der "Niebelungen" hunne helmen versierden. Werkelijk zou men sommige dezer hoofddeksels van de Kaffers gemakkelijk op eenigen afstand kunnen verwarren met de meer klassieke, maar niet meer uitvoerig bewerkte helmen der oude Duitsche ridders. De krijgslieden, hier afgebeeld, behooren tot twee verschillende regimenten van het leger der Zulu's en zijn gekozen als goede voorbeelden van de wilde en schilderachtige kleeding, die door deze donker gekleurde troepen is aangenomen. Bij sommige hoofddeksels heeft men het haar op de huid gelaten, waardoor weder een ander effekt wordt teweeg gebragt.

Het doel van dezen wilden tooi is tweeledig: ten eerste, om de verschillende regimenten van elkander te onderscheiden, en ten tweede om den vijand vrees aan te jagen. Beide deze oogmerken worden volkomen bereikt, want de uniformen der 26 regimenten zijn onderling zeer verschillend en al de naburige stammen koesteren de grootste vrees voor de Amazulu's, die zeggen zij, geene menschen maar eters van menschen zijn.

Behalve de geregelde troepen is er altijd eene lijfwacht van gewapenden, wier pligt het is, het opperhoofd te vergezellen en zijne bevelen te gehoorzamen. Elk opperhoofd heeft zijne eigen lijfwacht; die van den koning is niet alleen merkwaardig door haar groot aantal, maar ook door den hoogen rang van elk der manschappen. Dingan bijv., had eene lijfwacht die meer dan zevenhonderd man sterk was en ieder van deze was een opperhoofd. Zij was geheel en al zamengesteld uit "Indoona's," uit alle deelen van het land waarover hij bevel voerde. Met het merkwaardig talent van organisatie, hetwelk de opperhoofden der Kaffers bezitten, was alles zoo geregeld ingerigt, dat de "Indoona's" om beurten gedurende eenigen tijd als lijfwacht moesten dienen, totdat zij door hunne opvolgers werden afgelost. Volgens dit eenvoudige plan kon de koning een persoonlijk toezigt uitoefenen op de lieden die in zijn rijk het bewind voerden, en aan den anderen kant kwamen de opperhoofden in persoon met hun koning in aanraking ten einde hunne bevelen van hemzelven te ontvangen.

Wij hebben reeds vermeld, dat de koning, na een veldslag, zijne krijgslieden bijeenroept en er eene wapenschouwing over houdt. Zulk eene vergadering levert een verbazingwekkend gezigt op en zeer weinige Europeanen zijn in de gelegenheid geweest het te kunnen genieten. Tegen zulk eene revue wordt door de troepen met het grootste ontzag opgezien, daar het aan weinigen bekend is of zij, na den aftoop er van, in rang zullen verhoogd zijn of dood liggen in de bosschen. Wat de "jongens" betreft, vooral zij die zich in het gevecht goed gedragen hebben zien er naar uit met verlangen, daar het hun eene kans geeft om zich te verheffen tot den rang van "mannen" en het bezit van het zoozeer begeerde witte schild. Zij die van zich zelven niet zoo zeker zijn, zien haar met eene zenuwachtige opgewondenheid te gemoet en beschouwen zich reeds als zeer gelukkig, wanneer zij aan den koning niet worden aangewezen als slechte soldaten en op de plaats gedood.

De revue heeft plaats binnen de groote omheining der garnizoens-steden en de troepen zelve zijn gerangschikt in een grooten cirkel. Het is merkwaardig dat, zelfs in militaire zaken, een Kaffer geen denkbeeld heeft van eene regte lijn, en dat alle bewegingen, hoe zij ook zijn mogen, geschieden in kromme lijnen, waarvan Europeesche krijgskundigen een afkeer hebben. De afdeelingen met zwarte en die met blanke schilden zijn in ieder regiment van elkander gescheiden en het geheele leger "staat in rust," ieder met zijn schild op den grond voor zich, zoodat het geheele ligchaam er tot aan de lippen door bedekt is. Zij staan onbewegelijk als standbeelden en wachten in doodsche stilte de komst van hun koning af.

Gewoonlijk komt na verloop van een uur de koning met zijne raadslieden, hoofdofficieren en bijzondere vrienden in den cirkel, vergezeld van zijn stoel- en schilddrager, zijn page en een paar bedienden. De betrekking van schilddrager is zeer eervol, maar gevaarlijk. Hij moet het schild zoo houden, dat de persoon des konings in de schaduw is; en mogt het ongelukkig gebeuren, dat de koning een enkelen zonnestraal voelt, dan mag de schilddrager zich gelukkig achten, zoo hij er het leven afbrengt, ofschoon hij toch zeker kan zijn, dat hij eene strenge straf zal moeten ondergaan.

De stoel wordt geplaatst in het midden van den cirkel, opdat de koning, na de inspanning van het loopen van een paar honderd ellen, zou kunnen uitrusten. Groote manden met bier worden bij den koninklijken stoel geplaatst en eer de vorst zijne bezigheden kan beginnen, is hij verpligt zijne krachten te herstellen met bier en snuif, die hem beide door zijne pages worden toegereikt.

Hierop geeft hij bevel om eenig vee langs hem heen te drijven en wijst dan eenige dieren aan, om ter eere zijner gasten geslagt te worden. Zoodra eene koe is aangewezen, springt een krijgsman vooruit en doodt het dier met een enkelen stoot zijner dolk-assagaai, door het in het hart te treffen. Hoeveel een Kaffer ook van zijn vee houdt, schijnt het gezigt van een stervend dier hem toch altijd buitengewoon te prikkelen, en ziet de koning ook steeds met groote voldoening neer op den doodstrijd dezer dieren en op de bewegingen der overlevende, die bij het gezigt van het

REVUE VAN PANDA.

bloed hunner medgezellen snuiven en proesten, waarna zij, vervolgd door hunne wachters, in alle rigtingen voortstuiven en slechts met moeite op de plaats gebragt worden, waar men ze bewaart.

Hierna staat de koning op en wandelt, of liever waggelt, met behulp van hen die hem vergezellen, den binnensten kring der krijgslieden rond, zoo snel als zijne zwaarlijvigheid hem dit toelaat, terwijl hij nu en dan uitrust op den stoel, die hem door zijn page wordt nagedragen waarbij hij zich, na kortere of langere tusschenpoozen, met bier verkwikt.

Nu heeft de gewigtigste handeling plaats. De hoofdofficieren der verschillende regimenten welke in den slag geweest zijn, geven hunne berigten aan den koning, die onmid-

dellijk er naar handelt. Wanneer een krijgsman zich bijzonder onderscheiden heeft, wijst de koning op hem en roept hem bij zijn naam. Ieder man van het leger herhaalt dien naam zoo hard als hij kan en elke arm is op den gelukkigen krijgsman gerigt, waardoor diens eerzucht de grootstmogelijke voldoening krijgt. Door zijn geluk bijna buiten zich zelven, springt hij uit het gelid "en begint te loopen, hoog in de lucht te springen, te schoppen, met zijn schild te zwaaijen, in een woord de verwonderlijkste en meest verrassende bewegingen te maken; nu eens zwaait hij met zijne wapenen, valt uit, stoot, pareert en trekt terug; dan weder vliegt hij met vluggen voet en alle inspanning zijner spieren in het gelid terug met eene vaart, dat het oog zijne bewegingen naauwelijks kan volgen."

Somtijds ziet men 6 of 7 zulke krijgslieden die zich onderscheiden hebben, op verschillende punten van den kring hunne dankbetuigingen uitvoeren, terwijl hunne medgezellen hen met schreeuwen en bijvalsbetuigingen aanmoedigen. Vele "jongens" worden bij deze wapenschouwingen tot den rang van "mannen" verheven en somtijds gebeurt het, wanneer een geheel regiment van "zwarte schilden" zich bijzonder dapper gedragen heeft, dat de koning hen allen vergunt het zwarte schild voor een wit te verwisselen en den hoofdring aan te nemen, die hun rang als "ama-doda's" of "mannen" te kennen geeft.

Hierop volgen de vreeselijke tooneelen, wanneer de officieren hen aanwijzen, die zich in het gevecht lafhartig gedragen hebben. De ongelukkigen worden onmiddellijk uit het gelid gesleept, hunne schilden en speren hun afgenomen en zijzelven op een teeken van den koning oogenblikkelijk gedood en hunne ligchamen in het kreupelhout geworpen. Somtijds worden zij met knods-kerrie's doodgeslagen en in enkele gevallen wordt hun nek omgedraaid door den beul, die ééne hand legt op de kruin van hun hoofd en de andere onder de kin. De ongelukkige slagtoffers denken er niet aan om weêrstand te bieden en vragen evenmin om genade; trouwens, Tchaka heeft deze trotsche en oorlogzuchtige natie zoodanig gehoorzaamheid geleerd, dat het voorgekomen is, dat lieden die volkomen onschuldig waren, hem dankten voor hunne straf, terwijl zij stierven onder de slagen hunner beulen.

Wanneer nu de dubbele bezigheid van het beloonen der dapperen en het straffen der lafaards is afgeloopen, komen de zangers of lofredenaars van professie vooruit en sommen de verschillende eeretitels van den koning op in eene soort van recitatief; zij doen dit zonder eenige pause tusschen de woorden met eene zoo luid mogelijke stem. Men zou deze lieden welligt niet ongepast herauten kunnen noemen. Nu gaan de soldaten in koor over tot het verkondigen van den lof huns konings en herhalen zijne titels in uitroepingen en kreten, die een oor, dat er niet aan gewend is, doof zouden maken. Zooals wij reeds vermeld hebben, wordt elke titel door den koning aangenomen of hem gegeven ter herinnering van eene of andere uitstekende daad of welligt ook ten gevolge van eene of andere gril die in den droom door het koninklijke hoofd is gegaan; en daar nu de koning gedurig meer titels aanneemt, moeten deze lofredenaars van beroep een uitstekend geheugen hebben, omdat het vergeten van een enkelen voor eene groote beleediging zou worden gehouden.

Sommige der titels van Panda hebben wij reeds medegedeeld, maar er zijn enkele die al te vreemd zijn om ze niet op te noemen. Hij wordt bijv. genoemd "Vader der mannen" d. i. "ama-doda's" of gehuwde krijgslieden; "Hij die eeuwig leeft" — een kompliment omdat hij het gevaar overleefd heeft van door Dingan gedood te worden; "Hij die zoo hoog is als de bergen" — "Hij die zoo hoog is als de hemel;" deze laatste titel is klaarblijkelijk gevonden door een slim hoveling om den vorigen te overtreffen. "Jong van een olifant;" "Groote zwarte;" "Vogel die andere vogels opeet" — eene toespeling op zijne overwinningen; "Zoon eener koe;" "Edele olifant" en honderd andere meer, die alle even bespottelijk klinken in de ooren van een Europeaan, maar die aan de Kaffers groote achting inboezemen.

Wanneer dit luidruchtig tooneel is afgeloopen eindigt de revue, even als bij ons, met het defileren der troepen langs den koning. Deze zit op zijn stoel, als een generaal op zijn paard, terwijl het geheele leger langs hem heen marcheert; ieder krijgsman buigt wanneer hij voorbijgaat tot den grond en laat zijn schild en laat zijne

assagaaijen zakken, evenals men bij Europesche krijgslieden den vorst met het vaandel salueert.

Om zich op zijn voordeeligst voor te doen en ten einde de toeschouwers het gewigtige van de plegtigheid te doen inzien, kleedt de koning zich met bijzondere zorg en draagt hij gewoonlijk bij elke revue een ander kostuum. De kleeding die hij gemeenlijk op zijn avond-receptiën draagt, wanneer zijne officieren hem rapport komen doen of ook wanneer zij hem bij het dagelijks bezoeken zijner kudden vergezellen, is het gewone schort, vervaardigd van luipaard-staarten of eene ape-huid, een hoofdtooisel van verschillende vederen en een ronden bal van geschoren wol, terwijl zijne armen met koperen en ivoren ringen versierd zijn.

Het is gemakkelijk te begrijpen, welken invloed deze gewoonte, om bijna onmiddellijk na den slag eene wapenschouwing te houden en de belooning of de straf zijner krijgslieden dadelijk te doen volgen, op de kracht van zijn leger moet hebben uitgeoefend, vooral wanneer dit plaats had onder een man als hij die haar het eerst invoerde, een man als Tschaka, een doorslepen, bloeddorstig en onbarmhartig despoot. Onder de twee opvolgende regeringen van Dingan en Panda, voornamelijk onder die van den laatsten, is de kracht van het leger der Zulu's — de menscheneters — aanmerkelijk verminderd, hetwelk waarschijnlijk gedeeltelijk een gevolg is van de nabijheid der Engelsche volkplanting te Natal, waar de krijgslieden der Zulu's een toevlugtsoord kunnen vinden, wanneer hun leven bedreigd wordt. Vroeger konden zij nergens heen vlugten, zoodat een Kaffer volkomen in de magt was van zijn opperhoofd en het leger dus meer eene machine dan tegenwoordig.

Zulke revue's als wij beschreven hebben worden niet slechts gedurende den oorlog, maar ook in vredestijd gehouden. Wij hebben reeds gezegd dat de koning der Zulu's 26 oorlog-kraals of garnizoens-steden heeft en hij bezoekt deze gemeenlijk eens in het jaar. Telkens wanneer hij zulk eene kraal met zijne tegenwoordigheid vereert, worden de troepen opgeroepen en eene wapenschouwing gehouden, ofschoon die niet altijd vergezeld gaat door het kwistig uitdeelen van belooning en straf, zooals eene revue na een veldslag.

De veranderingen in de Kaffersche wijze van oorlogvoeren zijn uit een krijgskundig oogpunt werkelijk merkwaardig. Oorspronkelijk was het eenige denkbeeld hetwelk de Kaffers van oorlog voeren hadden een eenvoudig schermutselen, waarin ieder man vocht "voor zich zelven" en hij volstrekt niet rekende op eenige hulp van zijne medgezellen, die ieder op hunne eigene hand vochten. Het was werkelijk weinig meer dan eene opvolgende reeks van duels, en wanneer het een krijgsman gelukte zijnen tegenstander te dooden, zocht hij dadelijk een anderen op. Dat eene groote vereeniging van manschappen in overeenstemming met elkander konden handelen en door één man konden bestuurd worden, was vóór de dagen van Tchaka nooit in den geest van een Kaffer opgekomen.

Toen deze vorst stelselmatig begon te werk te gaan bij het voeren van oorlog, bleek het resultaat opeens. Gevechten "man tegen man" hadden geene de minste kans tegen troepenmassa's die elkander onderling ondersteunden alsof zij door één geest bestuurd werden en die, onder de leiding van een enkel opperhoofd, vooruit drong en met eene onstuimigheid, waaraan de ongeoefende krijgslieden van den vijand geen weêrstand konden bieden. Deze krijgstucht kon niet tegen de Zulu's zelven gekeerd worden, want Tchaka liet de overwonnen stammen geen tijd om zich tot legers te organiseren, zelfs al hadden zij opperhoofden gehad, voor die taak berekend. Zijne troepen overvielen het land als een zwerm sprinkhanen, die alles op hun weg verteerden; zij vernielden de verschillende stammen of lijfden ze op de eene of andere wijze onder de Zulu's in.

Zijn groote doel was om de Zulu's van een eenvoudigen stam te verheffen tot eene natie. Hij wilde daarom niet zoozeer vernietigen als wel hervormen, en ofschoon hij wel van tijd tot tijd een stam uitroeide die zijne voorwaarden niet had willen aannemen, geschiedde dit alleen om andere stammen vrees aan te jagen en hun de dwaasheid te doen gevoelen van aan hem weêrstand te bieden. Hen die zich aan hem hadden onderworpen, lijfde hij bij zijn leger in en onderwierp hen aan dezelfde krijgs-

tucht, ofschoon hij er zorg voor droeg hen onder verschillende regimenten te verdeelen, zoodat zij niet, met eenige hoop op een goeden uitslag, tegen hem in opstand konden komen. Het gevolg dezer eenvoudige maar ver vooruitziende staatkunde was, dat binnen korten tijd de stam der Zulu's, die in den beginne klein was, altijd 12 à 15,000 man voor een onverwachten krijgstogt kon te velde brengen, behalve de regimenten voor den geregelden dienst en dat na 5 of 6 jaren de koning der Zulu's de eenige heerscher was in Zuid-Afrika en ook de eenige die het den Europeeschen kolonisten lastig maakte. Het was duidelijk zijn plan om deze te verjagen, maar hij werd vermoord, eer hij dit plan ten uitvoer had kunnen brengen. Het stelsel van Tchaka werd in het noorden van Kafferland gevolgd door Moselekatze, die zoo verstandig te werk ging, dat het grootste gedeelte van zijn leger bestond uit Bechuana's, van welke hij sommige gewoonten had aangenomen.

Het krijgskundig stelsel van Tchaka kreeg de overhand, gelijk zulks bij de groote ongelijkheid der verschillende oorlogvoerende magten niet te verwonderen is, vooral wanneer alle krijgstucht aan de eene zijde is. Wanneer echter krijgstucht tegen krijgstucht wordt overgesteld en het voordeel der wapenen aan de eene zijde valt, dan is het duidelijk dat de anderen het onderspit moeten delven. Zoo is het ook gegaan met de Kaffer-stammen. De gesloten gelederen der met schild en speer gewapende krijgslieden waren onwederstaanbaar indien zij stonden tegenover vijanden die eveneens gewapend, maar zonder discipline waren; werden zij echter aangevoerd tegen eene tegenpartij die voorzien was van vuurwapenen, dan zagen zij dat hunne wijze van oorlogvoeren niet veel waarde had.

Het schild was goed bestand tegen eene assagaai, maar niet tegen een geweerkogel; en ofschoon de dolk-assagaai een vreeselijk wapen was bij een gevecht "man tegen man", was zij echter van geen het minste nut tegenover een vijand, die op een afstand van verscheidene honderd ellen dood en verderf in hunne gelederen kon verspreiden. Bovendien waren juist de gesloten gelederen, die hun een zoo groot voordeel gaven tegenover de ongeregelde troepen van het land zelf, een even groot nadeel, zoodra zij aan de volle lagen van den Europeeschen soldaat waren blootgesteld. Hierom werd ook de geheele wijze van vechten door de Zulu's veranderd, ingeval zij te doen hadden met de Blanken en hunne vuurwapenen; daarom keerden zij in dat geval terug tot hunne oude wijze van schermutselen, ofschoon zij toch ook nu vochten onder de bevelen hunner opperhoofden, in plaats van dit, zoo als vroeger, elk voor zijne eigene rekening te doen.

Wij herinneren slechts, hoe dergelijke veranderingen ook hebben plaats gevonden in Europeesche legers, wanneer de gesloten kolonnen, die altijd onweerstaanbaar waren geweest, geteisterd werden door het vuur der afzonderlijke gelederen, en hoe ook hier juist het zoo gesloten zijn der kolonnen de oorzaak was dat de vijand des te beter kon mikken en bijna geen enkel schot zijn doel miste.

Tchaka was niet altijd voorspoedig, want hij vergat dat slimheid dikwijls gaat boven geweld en dat de speren van een vijand niet altijd zijne meest gevaarlijke wapenen zijn. De laatste krijgstogt onder de leiding van Tchaka ondernomen, was buitengewoon ongelukkig. Hij had eerst een leger afgezonden tegen eenen stam, die hem reeds langen tijd tegenstand had geboden en die het voordeel had van zulk eene sterke militaire stelling, dat zelfs de geoefende krijgslieden der Zulu's, welke wisten dat hun bij niet slagen de dood te wachten stond, haar niet konden nemen. Gelukkig voor Tchaka had deze op dat oogenblik eenige Europeanen in zijne kraal en dwong hij deze om voor hem te vechten. De vijand had tot dien tijd toe nooit iets van vuurwapenen gehoord of gezien, en toen zij nu hunne kameraden rondom zich zagen vallen, zonder dat zij zigtbaar getroffen waren, gaven zij zich dadelijk over, denkende dat hunne voorvaderen boos op hen waren en vuur uit hunne monden spuwden. Dit was inderdaad het gevolg, dat door de dragers der vuurwapenen in kwestie voorzien was; want zij dachten teregt, dat, wanneer de vijand voor deze vreemde wapenen een schrik kreeg, er aan beide zijden een aantal menschenlevens zouden gespaard worden. Toen het gevecht geëindigd was, werd de overwonnen stam, naar de gewoonte van Tchaka, op schatting gesteld en al het vee medegevoerd.

Door het goed gevolg van den krijgstogt werd Tchaka opgewekt om de proef te herhalen; zijne troepen waren naauwelijks teruggekeerd of hij zond ze op nieuw af tegen een opperhoofd Sotshangana genaamd. Dit opperhoofd had in het kamp van Tchaka een spion. Naauwelijks was het leger in beweging of het gelukte dezen het te verlaten en zich zoo spoedig hij kon naar zijn meester te begeven. Sotshangana zond dadelijk boodschappers uit om te zien of de spion waarheid had verteld, en toen hij hoorde, dat het leger der Zulu's werkelijk op weg was, spreidde hij eene hinderlaag, waarin de al te goed vertouwende vijand dadelijk viel.

Hij trok zijne troepen uit de kraals terug, maar liet overigens alles in den gewonen toestand, zoodat alles er uitzag alsof er geen alarm gegeven was. De regimenten der Zulu's, geene teekens ziende, dat hunne komst verwacht was, namen de kraals in bezit, hielden feest met den voorraad dien zij er vonden en sliepen in eene vermeende zekerheid. In het midden van den nacht echter overviel Sotshangana, vergezeld van den spion wien hij het bevel van een regiment had opgedragen, de niets kwaads vermoedende Zulu's, terwijl zij sliepen, en hakte een regiment nagenoeg geheel in de pan. De anderen vereenigden zich en dreven den vijand terug, maar zij waren in een vijandelijk land, waar iedere hand tegen hen was opgeheven.

Hunne verwonderlijke krijgstucht was hun van weinig nut. Dag noch nacht hadden zij rust. Zij werden voortdurend door aanvallen afgemat, nu eens door hinderlagen van enkele schermutselaars, waardoor zij steeds op hunne hoede moesten zijn; dan weder door geheele benden krijgslieden waartegen zij geregeld slag moesten leveren. Zij konden zich geen voedsel verschaffen, want het geheele land was tegen hen, en de kleinere stammen, die zij aanvielen om levensbehoeften te bekomen, dreven hun vee in de bosschen en staken hunne korenvelden in brand. Men zegt zelfs, en er is eenige waarschijnlijkheid voor, dat zoowel het water vergiftigd als het voedsel vernield was; het gevolg hiervan was, dat het vroeger overwinnende leger zoo spoedig moest terug trekken als slechts eenigszins mogelijk was en dat de verspreide overblijfsels er van eindelijk hun land bereikten na bijna ongeloofelijke ontberingen te hebben moeten uitstaan. Het was in dezen veldtogt dat de soldaten door honger gedwongen werden om hunne schilden op te eten. Er kwamen minstens 20,000 Zulu's op dezen togt om; drie vierden er van stierven van gebrek, de overigen vielen door de speren hunner vijanden.

Wat de woede van Tchaka bij zulk eene nederlaag zou geweest zijn, kan men zich gemakkelijk voorstellen, maar hij leefde niet lang genoeg om zijne overwonnen krijgslieden te kunnen aanschouwen.

Men veronderstelde en met eenigen schijn van waarheid, dat hij de oorzaak was geweest van den dood zijner eigene moeder Mnande. Dit woord beteekent in de taal der Zulu's de "beminnelijke" of de "aangename," en nooit werd een naam meer ten onregte gegeven. Zij was driftig, koppig, doordrijvend in de hoogste mate en haar zoon had deze eigenschappen van haar karakter stellig van haar overgeërfd, er nog eenige andere van zich zelven bijvoegende. Zij was de vrouw van het opperhoofd der Amazulu's, toen een kleine en onbeduidende stam die aan de oevers der witte Folosi-rivier woonde, en gedroeg zich op zulk eene wijze dat haar echtgenoot haar niet in zijne kraal houden kon. Het is te begrijpen dat zulk eene moeder en zulk een zoon niet al te best met elkander konden overweg komen; het was dan ook van algemeene bekendheid dat, toen de laatste een man geworden was, hij zijne moeder dikwijls in het openbaar sloeg, zonder eenige poging te doen om dit te verbergen; hij verhief er zich veeleer op.

Toen zij derhalve stierf, had hare familie eenigen grond om te gelooven dat hij haar had laten dooden; zij zon dus op wraak. Naauwelijks was de ongelukkige krijgstogt op weg, of twee zusters der overledene koningin kwamen bij Dingan en Umhlangani, broeders van Tchaka, en beschuldigden dezen openlijk Mnande vermoord te hebben, hen aanzettende om hun broeder te dooden en Mnande te wreken. Zij vermeldden zeer gevat de afwezigheid van het leger en de vrees die ieder krijgsman had voor zijn bloeddorstigen koning, tevens te kennen gevende dat, indien Tchaka dood was, de krijgslieden zich over den dood van dien tiran zouden verheugen en de twee man-

nen, die hen van dit ondragelijk juk verlost hadden, stellig als hunne opperhoofd uitroepen. De twee broeders antwoordden eenvoudig: "Gij hebt gesproken!" maar vrouwen schenen te weten dat door deze woorden het vonnis van Tchaka geveld wa. Zij trokken dus naar huis terug, het aan hunne neven overlatende om hunne planner voor den dood van den koning te beramen.

Dit was geene gemakkelijke zaak. Zij hadden wel vergif willen beproeven, maar Tchaka was veel te voorzigtig om zulk een dood te sterven, en daar het klaarblijkelijk nutteloos was geweld te gebruiken, namen zij hunne toevlugt tot verraad. Zij kochten den begunstigden dienaar van Tchaka, Bopa genaamd, om, en na zich met enkele speerpunten zonder steel gewapend te hebben, die zij gemakkelijk konden verbergen, begaven zij zich naar de woning van den koning, toen deze juist met eenig zijner raadslieden, die naar de etikette bij de Kaffers ongewapend waren, vergaderde. De verraderlijke Bopa begon met de raadslieden onbeschoft in den rede te vallen en hen te beschuldigen dat zij den koning leugens vertelden en hij deed dit op zulk eene beleedigende wijze, dat hij wel verzekerd kon zijn dat zij dit niet rustig zouden aanhooren. Toen zij nu in woede opsprongen en den man poogden te grijpen die hen beleedigd had, sloopen Dingan en Umhlangani achter Tchaka, wiens aandacht op het buitengewone tooneel vóór hem gevestigd was, en doorboorden hem van achteren. Hij trachtte te ontvlugten, maar werd nu getroffen door Bopa en viel stervende op den grond, waar hij verder werd afgemaakt. De verschrikte raadslieden wilden ontvlugten maar werden gedood met dezelfde wapenen, waardoor hun meester was omgekomen.

Dit vreesselijke tooneel eindigde met eene handeling, die gedeeltelijk aan ingeschapen wreedheid, maar ook ten deele aan bijgeloof moet worden toegeschreven. De twee moordenaars openden het nog warme ligchaam van hun slagtoffer en dronken zijne gal. De twist die hierop volgde en de komst van Dingan op den troon hebben wij reeds medegedeeld. De nieuwe koning zou waarschijnlijk door de krijgslieden bij hunne terugkomst gedood zijn, als hij hen niet in eene zachtere stemming had weten te brengen, door de strenge wetten op den ongehuwden staat, door Tchaka ingevoerd, te verzachten en hun verschillende verlangens in te willigen.

Over den dood van Mnande, de aanleidende oorzaak van dien van Tchaka, zullen wij in een ander hoofdstuk spreken.

HOOFDSTUK XIII.

DE JAGT.

LIEFDE DER KAFFERS TOT DE JAGT. — HET WILD EN HET KLIMAAT VAN AFRIKA. — DE AFRIKAANSCHE ANTILOPEN. — JAGT OP DEN "KOODOO." — HET GEBRUIK DAT MEN VAN ZIJNE HORENS MAAKT. — GEZIGT OP DE UMGENIE-RIVIER. — DE "DUIKER-BOK" EN ZIJNE EIGENAARDIGHEDEN. — DE WIJZE WAAROP HIJ ONTSNAPT EN ZIJNE TAAIHEID VAN LEVEN. — VREEMDE WIJZE OM ZICH TE VERBERGEN. — DE ELAND, ZIJN VLEESCH EN ZIJN VET. — VREEMD BIJGELOOF VAN DE KRIJGSLIEDEN DER ZULU'S. — DY-TONGEN. — WIJZE OM OP DEN ELAND TE JAGEN. — DE "GEMSBOK." — ZIJNE ONVERSCHILLIGHEID VOOR DRINKEN. — MOEIJELIJKHEID VAN DE JAGT ER OP. — ZIJN GEBRUIK VOOR DEN MENSCH. — WIJZEN OM ANTILOPEN IN HET GROOT TE VANGEN. — DE "HOPO" OF GROOTE VALKUIL, ZIJNE ZAMENSTELLING EN DE WIJZE WAAROP HIJ GEBRUIKT WORDT. — OOGENBLIK VAN SPANNING BIJ DEN "HOPO." — VALLEN VOOR ENKELE DIEREN. — KUIL VOOR GIRAFFEN. — JAGT OP DEN OLIFANT. — GEBRUIK VAN HONDEN. — BESTE GEDEELTEN VAN DEN OLIFANT. — HOE DE POOT WORDT TOEBEREID. — VRAATZUCHT DER INBOORLINGEN. — "ADELIJK" WILD. — HET UITTREKKEN DER SLAGTANDEN EN TANDEN. — HET KLEIN MAKEN VAN EEN OLIFANT. — VLEESCH, VET EN HUID VAN DEN RHINOCEROS. — EEN ZUID-AFRIKAANSCHE "HAGGIS." — HET AANVALLEN VAN EENE KUDDE WILD. — SLAGTING IN DE BERGKLOOF. — EEN JAGT-TOONEEL IN KAFFERLAND. — "DE KLOOF" EN HET "KREUPELHOUT." — WATERVALLEN VAN DE UMZIMVUBU-RIVIER. — JAGTDANS. — LEEUWEN-JAGT EN HARE BLOEDIGE GEVOLGEN. — DESPOTIEK BEVEL VAN DINGAN. — BUFFEL-JAGT.

Na het oorlogvoeren is er niets wat de Kaffer zoo gaarne doet als jagen. Hetzij hij zich met een aantal medgezellen vereenigt tot een geregelden veldtogt tegen het wild, hetzij hij het alleen achtervolgt of het vangt in strikken en vallen, hij is altijd met hart en ziel bij deze bezigheid en vervolgt haar met eene geestdrift die voor een Europeaan onbegrijpelijk is.

Inderdaad wordt de jagt in vele en stellig wel in de meeste gevallen, wanneer een Kaffer jager is, een nagebootste oorlog, die nu eens tegen sterkeren en dan weder tegen zwakken gevoerd wordt; zij bestrijden even goed den woedenden leeuw en de onweerstaanbare kracht van den olifant, als de vlugheid der antilope en de vreesachtigheid van den zebra. De liefde tot de jagt is in zulk een land eene noodzakelijkheid, in een land dat ten volle den titel van "gelukkige jagtgronden" verdient. Er is welligt geen land op aarde, waar in zulk een klein bestek zulk een verwonderlijk groot verschil van wild wordt aangetroffen en hetwelk tevens zoo geschikt is, om iedere eigenschap van den jager, die een mensch slechts bij mogelijkheid kan bezitten, te doen uitkomen.

Zuid-Afrika heeft de vlugste, de grootste, de zwaarste, de meest woeste en de geweldigste dieren der wereld. De trotsche bergen, de grazige valeiën, de opene vlakten, de oevers der rivier en het water van deze zelve hebben alle hunne eigene bewoners, een gevolg van het verschil van bodem. De verschillende soorten van planten trekken de dieren tot zich waarvoor zij als voeder geschikt zijn; werden zij uitgeroeid, dan zoude het verdrijven der dieren hiervan een onvermijdelijk gevolg zijn.

De groote vleeschvretende dieren worden op hunne beurt aangetrokken door de plantenetende bewoners van het land, en zoo komt het dat door eene kleine wijziging van den plantengroei dikwijls het geheele karakter van een distrikt verandert. Moffat vermeldt hiervan een merkwaardig voorbeeld.

Hij en zijne medgezellen verkeerden eens in groot gevaar door een teleurgestelden "regenmaker". Het land was in vroeger tijd merkwaardig geweest om de groote hoeveelheid regen die er viel, en bijgevolg om zijne vruchtbaarheid. Oude lieden verhaalden, dat hunne ouders en grootouders hun verteld hadden van "de stortvloeden van vroegere tijden, de onophoudelijke regenbuijen waardoor zelfs de rotsen met groen en planten bedekt waren en van de reusachtige boomen en uitgestrekte bosschen, die eens de Hamhana-heuvelen en de naburige vlakten bedekten. Zij pochten op de Kumuran en andere rivieren, met hunne ondoorwaadbare, snel vlietende wateren, waarin de hippopotamus speelde, terwijl de loeijende runderen tot aan hun buik in het gras liepen en hunne "makuka's" (uijers) vulden, waardoor ieders hart opsprong van vreugde."

Dat deze verhalen overeenkomstig de waarheid waren bleek uit de menigvuldige tronken van zware acacia's, die aantoonden waar het bosch eens geweest was gelijk ook uit de uitgedroogde bergkloven, klaarblijkelijk vroegere rivierbeddingen, wier oevers met den weligsten plantengroei waren bedekt geweest. Voor de tegenwoordige droogte werden de zendelingen verantwoordelijk gesteld, naar de onveranderlijke gewoonte der "regenmakers," die maar al te blijde zijn iets te vinden waaraan zij het kunnen toeschrijven, dat er geen regen op hunne bezweringen volgt. Het was te vergeefs dat Moffatt hun herinnerde, dat de droogte er reeds langen tijd geweest was eer de voet van een Blanke den bodem had betreden. Een Afrikaansche wilde houdt, als algemeene regel, geen rekening met datum's; hij heeft zelfs geen het minste denkbeeld van zijn eigen ouderdom. De redenering van Moffatt overtuigde hen derhalve volstrekt niet.

De werkelijke reden van de verandering was duidelijk die welke Moffatt ontdekt had en die hij te vergeefs den inboorlingen aan het verstand wilde brengen. Zij zelven of liever hunne voorvaderen waren de oorzaak dat de regen had opgehouden en van de hierop volgende verandering van een vruchtbaar land in eene woestijn. Om hunne kraals en huizen te bouwen, hadden zij elken boom omgehouwen dien zij met hunne bijlen konden vellen terwijl zij die welke aan hunne ruwe gereedschappen weerstand boden, verbrandden. Nu is het een bekend feit, dat boomen, vooral wanneer zij vol in blad zijn, zeer krachtdadig het ontstaan van regen bevorderen, dewijl zij de vochtigheid der lucht tot zich trekken en verdigten, zoodat deze in plaats van in den dampkring te worden weggevoerd, op de aarde nedervalt. Door iederen gevelden boom wordt de hoeveelheid regen verminderd en wanneer een eenigzins uitgestrekt bosch wordt uitgeroeid, wordt het verschil in de hoeveelheid gevallen regen dadelijk merkbaar.

Deze stammen zijn onverbeterlijke houtvernielers. Wanneer zij zich op eene nieuwe plaats nederzetten en eene nieuwe kraal bouwen, kiezen zij hunne woonplaats altijd digt bij een bosch; het hout in hunne nabijheid verdwijnt dan langzamerhand geheel en al, daar zij het gebruiken om hunne huizen te bouwen en om te branden. Dan trekt de stam naar eene andere streek en hier worden op nieuw boomen geveld, en aan deze gewoonte moet de groote droogte van Zuid-Afrika voor een groot gedeelte worden toegeschreven.

Het wild, dat de verdwenen bosschen bewoonde, is dus gedwongen om te verhuizen naar gedeelten van het land, waar het geluid der bijl nog niet gehoord is; al de dieren die eene gedurige behoefte aan water hebben sterven bij gebrek hieraan of begeven zich naar eene meer begunstigde landstreek. Dit is in het bijzonder het geval met de antilopen, die het voornaamste wild van het land uitmaken. Zuid-Afrika wemelt als het ware van antilopen, waarvan ongeveer dertig soorten dit wonderbare land bewonen. Zij zijn van alle grootten, van de groote elanden en koodoo's, in grootte en gewigt niet voor onze beste runderen onderdoende af, tot de kleine soorten toe die het kreupelhout bewonen en wier ligchaam naauwelijks grooter is dan dat van een konijn. Sommige leven alleen, andere ziet men in kleine troepen, weder andere vereenigen zich in kudden van een onberekenbaar getal; terwijl sommige soorten zich vereenigen, niet alleen met dieren van hunne eigene soort, maar ook met giraffen, zebra's, struisvogels en andere vreemde medgezellen. Elke soort moet op hare eigenaardige wijze gejaagd worden, en daar de antilopen over het geheel zoowel het

schuwste als het vlugste wild zijn, moet de jager door en door zijn vak verstaan, wil hij op eenig goed gevolg kunnen hopen.

Eene soort van antilopen, die in kleine troepen leven, is de koodoo, wel bekend om hare prachtige spiraalvormige horens. Voor Europeanen is dit dier alleen belangrijk omdat het een der schoonste is van het antilopen-geslacht, maar voor den Kaffer heeft het bijna evenveel waarde als eene koe. Het vleesch der koodoo is geurig en malsch, twee eigenschappen die bij de Zuid-Afrikaansche antilopen hoogst zeldzaam worden aangetroffen. Het merg uit de pijpbeenderen is voor de Kaffers eene groote lekkernij; zij houden er zoo veel van, dat wanneer zij een koodoo gedood hebben, zij er dadelijk de beenderen uithalen, ze breken en het merg er uitzuigen, niet alleen zonder het eerst te koken, maar terwijl het nog versch en warm is.

De huid is, niettegenstaande zij betrekkelijk dun is, buitengewoon taai en wordt, wanneer zij in smalle strooken gesneden en behoorlijk bereid is, gebruikt voor doeleinden, waar eene dikkere huid niet geschikt voor zou zijn. De taaiheid en de sterkte dezer riemen is werkelijk verwonderlijk en niet minder is dit de snelheid waarmede zij vervaardigd worden.

De horens van den koodoo worden hoog geschat en hebben om hunne schoonheid eene groote waarde. De Kaffers schatten ze echter nog meer op prijs dan wij. De horens van den eland zullen zij laten liggen, maar die van den koodoo bewaren zij zorgvuldig voor twee doeleinden, namelijk voor de smederij en om uit te rooken. Ofschoon een smid ook wel de horens van eene koe of een eland gebruikt om den wind uit zijn blaasbalg in het vuur te brengen, verkiest hij toch verreweg die van den koodoo, en wanneer hij zoo gelukkig is er een paar magtig te worden, kan men verzekerd zijn dat hij er veel moeite aan te koste zal leggen om een mooijen blaasbalg te maken.

De Kaffer gebruikt ook den koodoo-horen om de merkwaardige water-pijp van te maken, waaruit hij "dagha" of hennep rookt. Op eene der volgende afbeeldingen ziet men een Kaffer bezig met rooken uit eene pijp, die van den horen van een' koodoo vervaardigd is.

Even als vele andere antilopen, is de koodoo een schuw dier en het kost niet weinig moeite eer de jager zijn doel kan bereiken om er een te dooden. De koodoo is een van die antilopen, die water behoeven, en heeft in dat opzigt geene overeenkomst met den eland, die nooit behoefte heeft om te drinken en toch op de eene of andere geheimzinnige wijze het grootste, vetste en plompste dier weet te worden van het geheele antilopen-geslacht, niettegenstaande hij leeft waar bijna geen water is en zijn voornaamste voedsel zoo droog is, dat men het tusschen de handen tot poeder kan wrijven.

De afbeelding op de volgende bladzijde geeft ons een juist denkbeeld van de soort van landstreek, die de woonplaats is van den koodoo. Zij is genomen naar eene schets van kapitein Drayson en geeft een Zuid-Afrikaansch landschap zoo getrouw terug, als dit zonder kleuren mogelijk is.

ELKE antilope heeft hare eigene listen en eene andere wijze om hare vijanden te ontsnappen. De aardige, kleine „duiker-bok" bijv. springt heen en weer met allerlei onregelmatige bewegingen, die den jager doen denken aan de vlugt van een opgejaagde snip. Eensklaps houdt hij stil alsof hij vermoeid is en gaat liggen in het gras; wanneer echter de jager op deze plaats komt, is het dier verdwenen. Alle voorafgaande bewegingen hadden alleen ten doel de aandacht van den jager af te leiden en zoodra het diertje was gaan liggen, bukte het met zijn kop en kroop op de knien onder bedekking van het hooge gras weg. De Hollandsche kolonisten noemden het dier om deze gewoonte de Duiker.

Deze kleine antilope ontmoet men in lang gras of kort kreupelhout en men kan zeker zijn dat de slimme Kaffer zijne wapenen in gereedheid houdt, wanneer hij eene plaats voorbijkomt, waar hij kan vermoeden een duiker of "Impoon" zoo als hij hem noemt, te zullen aantreffen. Het diertje is verwonderlijk taai van leven en zelfs wanneer het doodelijk gewond is, zal het nog dikwerf ontkomen aan een jager, die met zijne eigenaardige gewoonten onbekend is.

Andere antilopen die zich in het gras en het kreupelhout ophouden, zijn zeer vernuftig in de wijze om zich te verbergen. Zelfs op eene kale vlakte kunnen zij op zulk eene wijze gaan liggen, dat hun geheele uiterlijke vorm verloren gaat en men ze op een kleinen afstand aanziet voor een hoopje verdord gras of dood hout; het eerste wordt dan voorgesteld door het haar, het laatste door de horens en pooten. Een ongeoefend oog zou deze dieren nooit ontdekken en een nieuweling in de Afrikaansche jagt kan eene antilope zelfs dan naauwelijks onderscheiden, wanneer zij hem wordt aangewezen.

Wanneer een geoefend jager ziet dat eene antilope op den grond gaat liggen, kan hij er zeker van zijn dat zij hem gezien heeft en slechts eene gunstige gelegenheid afwacht om te ontsnappen. Ging hij er nu regt op af, of hield hij maar even op om

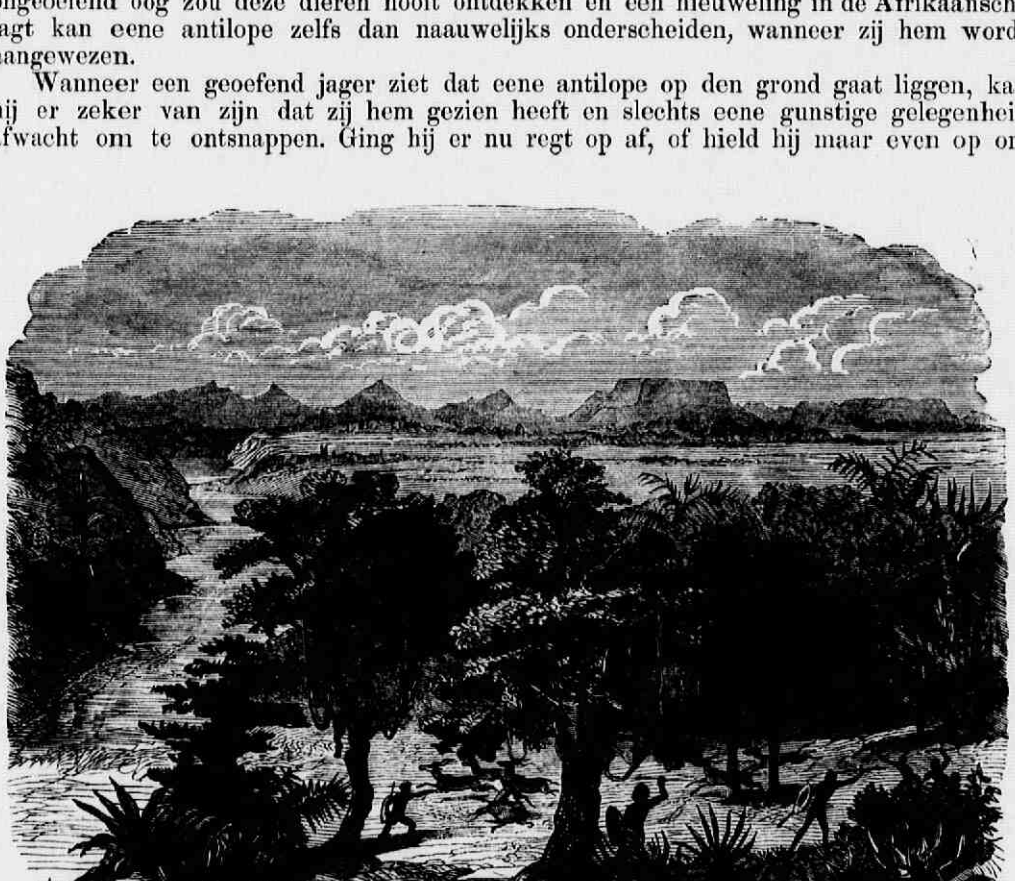

JAGT-TOONEEL AAN DEN OEVER DER UMGENIE-RIVIER. DE JAGT OP DEN "KOODOO."

er naar te zien, dan zou het dier merken dat het ontdekt was en wegvliegen als eene pijl uit een boog, terwijl het nog buiten schot is. Een jager van ondervinding houdt zich dus altijd alsof hij het *niet* gezien had en beweegt zich rondom de plaats waar het ligt, terwijl hij al nader en nader komt, zonder er schijnbaar eenige notitie van te nemen.

Door deze handelwijze raakt het dier geheel in de war en weet niet wat het doen zal. Het is niet zeker dat het ontdekt is en wil daarom de kans niet loopen om overeind te springen en zich dus openlijk te verraden, en zoo bukt het al dieper en dieper, totdat zijn vijand het onder schot heeft. De fraaije antilope, "Ourebi" genaamd, wordt dikwijls op deze wijze gevangen.

Sommige antilopen krijgt men op deze manier niet. Het zijn zeer schuwe dieren,

die, wanneer zij een vijand bespeuren, zich onmiddellijk in vollen galop voortspoeden en dikwijls onbegrijpelijke afstanden in eene bijna regte lijn afleggen. Een er van is de welbekende eland, eene antilope, die in weerwil harer grootte en belangrijke zwaarte, toch verwonderlijk vlug en snel is in hare bewegingen. Ofschoon nu een eland ongeveer 6 voet hoog is in zijne schouders en zoo zwaar gebouwd als onze runderen, vliegt hij toch over ruwe vlakten en heuvels met eene snelheid, dat een paard hem niet kan bijhouden. Deze snelle vaart kan hij echter niet zeer lang volhouden, omdat hij zoo vet en zwaar is, en hij wordt dan ook, wanneer hij onophoudelijk digt achtervolgd wordt en men hem zijne vaart niet laat verminderen of hem laat uitrusten, weldra zoo uitgeput, dat hij gemakkelijk kan worden ingehaald. De gewone wijze van handelen in die gevallen is, dat men den eland tracht voorbij te komen, hem doet omkeeren en hem drijft naar het kamp, waar hij dan kan gedood worden; hierdoor sparen de jagers zich de moeite uit om het vleesch naar het kamp te dragen.

De elanden-jagt is zoowel bij de inboorlingen als de Blanken zeer geliefd, deels omdat het vleesch buitengewoon smakelijk is en deels omdat zulk eene jagt bijna altijd met een goed gevolg bekroond wordt. Voor den inboorling heeft de eland eene bijzondere waarde, omdat hij eene hoeveelheid vleesch levert, die in de behoeften van verscheidene dagen voorziet. Bovendien is het vleesch altijd malsch, eene eigenschap die het Zuid-Afrikaansche wild anders over het algemeen niet bezit. De krijgslieden der Zulu's echter eten het vleesch van den eland niet; bijgeloovige begrippen houden hen hiervan terug.

Wanneer eene antilope gedood is moet haar vleesch òf dadelijk gegeten worden, eer de natuurlijke warmte het ligchaam verlaten heeft, òf het moet een paar dagen bewaard worden, om het minder taai te doen worden. Het vleesch van den eland kan echter ook eenige uren na den dood van het dier gegeten worden. De jagers hebben nog al eenige eigenaardige manier om het vleesch van den eland te bereiden. Zij nemen de afzonderlijke dijspieren en snijden ze in den vorm van tongen. Deze stukken worden "dij-tongen" genoemd en zijn zeer nuttig op reis, wanneer er kans is dat de voorraad schaarsch zal worden.

Een der grootste verdiensten van den eland in het oog van een Kaffer is welligt de buitengewone hoeveelheid vet die er van komt, wanneer het dier in goeden staat is. Zooals wij reeds vroeger vermeld hebben, is vet een der noodzakelijkste levensbehoeften van een Kaffer; een goed gevoede eland nu levert eene hoeveelheid, die een Kaffer eene maand lang gelukkig maakt.

Er is eene andere Zuid-Afrikaansche antilope, die even als de eland, wanneer zij verontrust wordt, in volle vaart regt vooruit loopt, maar die, wat bij den eland niet het geval is, dit ook zeer lang kan uithouden. Dit is de prachtige gemsbok, eene antilope, die bijna even groot is als de eland, maar minder zwaar gebouwd. Dit prachtige dier is een bewoner van de droege en verschroeide vlakten van Zuid-Afrika en heeft, even als de eland, geene behoefte aan water; al de vochtigheid die het noodig heeft krijgt het van zekere sappige, bolvormige wortels, die onder de oppervlakte van den grond verborgen liggen en die het instinktmatig weet op te delven.

Dit vermogen om zonder water te kunnen blijven leven maakt de jagt, zoowel voor inboorlingen als Europeanen, zeer moeijelijk; de jagers worden dan ook dikwijls te leur gesteld, niet zoozeer door de vlugheid of het volhouden van het dier, als veel meer door de uitgedroogde en verschroeide vlakten waar het hen heen lokt en waar zij geen water kunnen vinden. Een gemsbok wordt dus als buit hoog geschat en zijne prachtige horens brengen altijd een hoogen prijs op, zelfs in zijn eigen land, terwijl zij in Europa zeer duur verkocht worden.

De horens van deze antilope zijn ongeveer 70 à 75 centim. lang en zeer ligt gebogen. De wijze waarop zij op den kop staan, is nog al merkwaardig; zij vormen met het voorhoofd bijna ééne lijn, zoodat, wanneer het dier in rust is, de punten den rug bijna aanraken. Men zou zeggen dat horens die zoo staan voor het dier niet veel van nut kunnen zijn, maar de gemsbok weet zich toch van deze wapenen zeer goed te bedienen.

Wanneer hij een vijand wil aanvallen, of de aanvallen van dezen afweren, buigt

hij zijn kop tot bijna op den grond en steekt den neus tusschen de voorpooten. De horens zijn dan gerigt naar zijne tegenpartij en de punten 35 of 40 centimeters van den grond. Zoodra de vijand onder zijn bereik komt, ligt de gemsbok zijn kop met kracht op en spiest hem op zijne horens, die zoo scherp zijn, alsof zij kunstmatig geslepen en gepolijst waren.

Voor honden is de gemsbok een der gevaarlijkste tegenstanders, want als zij hem tot staan kunnen krijgen, beweegt hij zijne horens zoo schielijk en behendig in het rond, dat de dieren niet zonder groot gevaar binnen zijn bereik kunnen komen. Zelfs wanneer hij eene doodelijke wond heeft ontvangen, op den grond ligt en nog slechts enkele minuten te leven heeft, is het meermalen gezien, dat hij zijn kop zoo met kracht heen en weer bewoog, dat verscheidene honden gedood werden, toen zij op den gevallen vijand aanvielen, terwijl andere gevaarlijk gewond werden en hij de overigen buiten het bereik zijner horens hield. Enkele tijden van het jaar uitgezonderd, wanneer de gemsbok zeer vet, en derhalve niet in staat is ver te loopen, jagen de inboorlingen hem niet, omdat zij weten, dat zij eene lange en vermoeijende jagt zullen hebben en toch de vangst van het dier zeer twijfelachtig is.

Wat de antilopen betreft, die zich in groote kudden vereenigen, gaan de Zuid-Afrikaansche jagers op verschillende wijzen te werk en maken meer gebruik van list, dan van snelheid of kracht.

Eene hunner meest gevolgrijke wijzen om het wild op eene groote schaal te vangen is door middel der merkwaardige val die zij de "Hopo" noemen. De "Hopo" is eigenlijk niets anders dan een zeer groote kuil, die met zeer veel arbeid in den grond wordt uitgegraven en in staat is een groot aantal dieren te bevatten. Aan beide uiteinden worden er boomstammen over hem gelegd en ditzelfde geschiedt aan beide zijden, zoodat er een overstekende rand gevormd wordt, waaruit geen dier, dat er in gevallen is, bij mogelijkheid kan ontsnappen. Van dezen kuil gaan twee omheiningen uit die den vorm eener V hebben en waarvan de kuil de punt uitmaakt. Deze schuttingen zijn meer dan eene Engelsche mijl lang en staan aan hare uiteinden meer dan eene mijl uit elkander.

Vele honderden jagers trekken dan op weg; zij omringen het wild en weten het op eene vernuftige wijze binnen de verraderlijke ruimte tusschen de schuttingen te drijven. Dan vormen zij eene gesloten lijn, dwars voor het open eind der V en gaan langzaam vooruit om de dieren te dwingen al meer en meer naar de punt der V te dringen. Een gemengd gezelschap van elanden, "hartebeesten," gnoe's, zebra's en andere dieren wordt zoo meer en meer zijnen ondergang te gemoet gevoerd. Niet ver van de punt der V wordt de omheining vernaauwd tot eene soort van laan of gang, van eene lengte van ongeveer 50 meters, en hier wordt zij zeer sterk gemaakt om de verschrikte dieren te beletten er door te breken.

Wanneer een aantal dieren tot tusschen de omheiningen gejaagd is, vliegen de jagers vooruit, terwijl zij schreeuwen met al de kracht hunner longen en met hunne schilden en assagaaijen slingeren; zij maken de tot ondergang gedoemde dieren zoo angstig, dat zij in den blinde voorthollen en in den kuil vallen. Het is te vergeefs dat de voorsten terugschrikken, wanneer zij hun gevaar zien; zij worden door hunne medgezellen voortgedrongen en in weinige minuten is de val vol van doode en stervende dieren. Wanneer de kuil geheel en al gevuld is, ontsnappen er verscheidene over de ligchamen hunner kameraden, maar er worden er toch altijd genoeg gevangen om den geheelen stam een geruimen tijd te doen feest vieren. De achtersten der kudde trachten dikwijls, door de gesloten rij der jagers heen, te ontsnappen. Sommige zijn gelukkig in hunne pogingen, maar vele andere worden geveld door de assagaaijen, die van alle kanten op hen worden afgeslingerd.

Groote dieren als giraffen, buffels en zelfs rhinocerossen worden dikwijls in deze vernuftige vallen gevangen. Dr. Livingstone verhaalt, dat de kleine stam der Bakawa's gemiddeld 60—70 stuks vee per week in zulke "Hopo's" ving.

Het levendig tooneel bij zulk eene jagt wordt zeer goed beschreven door H. H. Methuen in zijn "Leven in de wildernis." Na de val en hare twee uiteenwijkende

schuttingen beschreven te hebben, waartusschen eene kudde quagga's was ingesloten, gaat hij op de volgende wijze voort: "Het leven werd al erger en erger; mannen stoven mij voorbij, terwijl hunne bonte mantels hen achterna vlogen; er was, wanneer men hunne zwarte, naakte gestalten en wilde gebaren zag, geen Martin noodig om ons eene voorstelling van de hel te geven."

"Ik volgde de vlugtende dieren digt op de hielen en terwijl ik in de afgesloten ruimte vooruit galoppeerde, zag ik dat de valkuil propvol was, terwijl verscheidene quagga's, die het gevaar zagen, met in den nek liggende ooren en hunne tanden toonende op mij aankwamen, zoodat ik genoodzaakt was met dezelfde snelheid te ontvlugten. Sommige inboorlingen die binnen de omheining stonden, lieten de vlugtelingen met hunne assagaaijen door de cordons loopen. Daar iedere quagga een uitval op hen deed, gingen zij met hun rug digt tegen de omheining staan, hielden hunne harde ossehuiden schilden voor zich, terwijl zij, wanneer er een voorbij stoof, hunne speren in zijne zijde wierpen. Een quagga slaagde er in door de omheining te breken en te ontsnappen; de overige vielen, als zoovele stekelvarkens, met assagaaijen doorboord. Wanneer buffels op deze wijze omkeeren, komen er bij deze jagten dikwijls menschen om."

"Het duurde eenigen tijd eer Bari en ik eene opening in de heining konden vinden om buiten om naar den kuil te gaan, maar eindelijk vonden wij er een en toen vertoonde zich een schouwspel aan ons oog, dat alle beschrijving te boven gaat. De kuilen waren zoo vol, dat vele dieren over de ligchamen hunner medgezellen heen liepen en ontsnapten. Nimmer zal ik dit bloedig en moorddadig tooneel vergeten; eene steunende en krioelende massa van quagga's, die in de grootst mogelijke verwarring op en door elkander lagen te worstelen en te trappen; sommige lagen op den rug met de hoeven omhoog, terwijl er andere dwars over heen lagen; sommige lagen geheel en al onder, zoodat men alleen de staarten zag; het geheel deed mij denken aan eene mand vol paling."

"De wilden liepen er, razend van opgewondenheid, als krankzinnigen rond te schreeuwen en te gillen en wierpen hunne assagaaijen met wellust naar de bovenste dieren, die door hunne zwaarte de onderliggenden verstikten, en verheugden zich klaarblijkelijk in den doodsangst hunner slagtoffers. Moselekli, het opperhoofd, was in persoon tegenwoordig. Na verloop van een half uur werden de palen aan den ingang van den kuil weggenomen en de lijken der dieren door middel van lange stokken met haken, die door de pees aan den nek geslagen werden, er uit getrokken, onder een voor de vuist gemaakt en op de gelegenheid toepasselijk gezang."

Methuen verhaalt, dat hij uit een kuil die omtrent 3½ meter in het vierkant en slechts 1¾ meter diep was, 20 quagga's zag halen.

Sommige kuilen worden ingerigt tot het vangen van afzonderlijke dieren, zooals olifanten, nijlpaarden, rhinocerossen en giraffen.

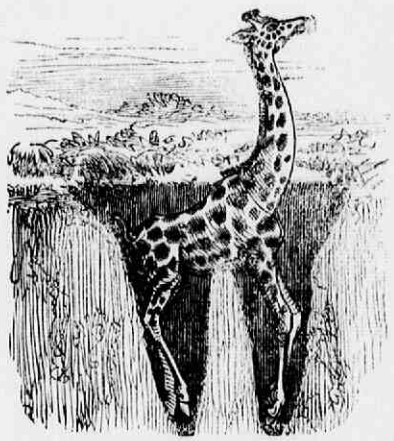

GIRAFFE.
Doorsnede van een kuil.

Deze worden voornamelijk gemaakt op twee wijzen. Die, welke voor de drie eerstgenoemde dieren moeten dienen, zijn vrij groot, maar niet zeer diep, omdat de grootte en zwaarte der gevangenen dezen van zelf het ontsnappen belet. Bovendien wordt er een scherp gepunte paal ongeveer 1½ meter lang in het midden van den kuil geplaatst, zoodat het dier hierop valt en gespiesd wordt. Deze kuilen worden zeer zorgvuldig met stokken, bladeren en aarde bedekt; zij zijn zoo bedriegelijk gemaakt, dat men ze van het overige gedeelte van den grond niet kan onderscheiden en zijn niet alleen gevaarlijk voor de dieren die er in gevangen moeten worden, maar ook voor menschen en paarden. Er zijn door deze kuilen reeds

zoovele ongelukken gebeurd, dat een reiziger, wanneer hij plan heeft uit één distrikt naar een ander te trekken, van zijne komst vooraf kennis geeft, waarna men dan alle kuilen die op zijn weg gelegen zijn, opent.

Het spreekt van zelf, dat olifanten het kostbaarste wild zijn, dat in deze vallen kan gevangen worden, omdat hunne tanden voor een hoogen prijs kunnen verkocht worden en zij eene groote hoeveelheid vleesch leveren. Daar de olifant een vreeselijke vijand is voor hunne korenvelden en voorraadplaatsen, hebben de inboorlingen de

GIRAFFEN IN DEN KUIL.

gewoonte deze met valkuilen te omringen en in den beginne slagen zij hiermede altijd. De olifanten zijn echter zoo slim, dat zij spoedig door het lot hunner medegezellen voorzigtig worden en dan is het even moeijelijk om een olifant in zulk een kuil te krijgen als eene oude rat in een val. Als zij echter aan zulke overvloedige en lekkere maaltijden gewend zijn, houden de olifanten er niet van om hunne feesten geheel op te geven en blijven zij met hunne nachtelijke strooptochten voortgaan.

Eenige van de oudste en sluwste dieren der kudde gaan dan vooruit, en wanneer zij de bebouwde gronden naderen, slaan zij met hunne snuiten op den grond, geen stap doende of zij moeten weten dat hij volkomen zeker is. Zoodra zij bij een kuil komen, worden zij door het holle geluid gewaarschuwd, dat het er niet veilig is. Zij houden dan onmiddellijk stil, breken de bedekking van den kuil stuk en nadat zij dezen aldus ontmaskerd hebben, gaan zij weder voort.

De kuilen die voor de giraffen gemaakt worden, zijn naar een ander beginsel zamengesteld. Om de buitengewoon lange pooten van dit dier wordt hij ten minste 2½ meter diep gegraven. In plaats van nu evenwel een eenvoudigen kuil te maken, wordt er in het midden een muur van aarde gelaten, die op de doorsnede ongeveer den vorm heeft eener A en omtrent 1¾ meter hoog is. Zoodra eene giraffe in den kuil valt, vallen zijne voor- en achterpooten ieder aan eenen tegenovergestelden kant van dezen muur, zoodat het dier op zijn buik hangt en al zijne krachten verspilt met zijne pogingen om een vasten voet te krijgen.

Somtijds gaan een aantal Kaffers tegelijk op den olifanten-jagt. Met de groote omzigtigheid en geslepenheid die zij als jagers bezitten, ontdekken zij spoedig den olifant die de grootste slagtanden bezit en letten op al zijne eigenaardigheden. Zij bewaken dan de plaats waar hij langs gaat en nemen met weeke klei een afdruk van zijne voetstappen. De reden waarom zij dit doen is eenvoudig genoeg, namelijk om, wanneer zij hem jagen, niet de kans te loopen om zijne voetstappen met het spoor van een anderen olifant te verwisselen. De voetzool van elken olifant is doorsneden met een aantal diepe lijnen en deze zijn bij elk dier verschillend. De afdruk in klei van de voetstappen dient hun als een gids, die hen verzekert dat zij op het regte spoor zijn , wanneer zij in de nabijheid komen van water, waar de grond week is en waar altijd vele sporen van olifanten gevonden worden.

Hunne volgende poging is om digt genoeg bij den olifant te komen om hem eene ernstige wond te kunnen toebrengen, een doel hetwelk in den regel door een aantal der zwarte jagers bereikt wordt, door tusschen de boomen door te sluipen en op hetzelfde oogenblik hunne speren op het niets kwaads vermoedende dier af te werpen. Hoogst waarschijnlijk vliegt nu de olifant regtstreeks naar de plaats van waar hij zich verbeeldt dat de aanval gekomen is en zijne kreten van woede en ontsteltenis jagen het overige gedeelte der kudde met schrik op de vlugt. De jagers trachten dan door verschillende listen het gewonde dier van zijne kameraden te verwijderen en te beletten dat hij er zich weder mede vereenigt; hiertoe worden voortdurend assagaaijen afgeworpen en het dier geen oogenblik rust gegund.

Daar een gewonde olifant altijd het bosch opzoekt, zou hij voor blanke jagers volkomen veilig zijn, maar is dit niet voor de vlugge en naakte Kaffers, die door het kreupelhout en tusschen de boomen schielijker heen glijden dan de olifant zich er een weg door kan banen. Nu en dan keert hij zich om en valt woest op zijne vijanden aan, maar hij verspilt zijne krachten te vergeefs, daar zij hem ontsnappen door schielijk achter de boomen te springen of ze in een gevaarlijk oogenblik te beklimmen, daar zij door ondervinding weten, dat een olifant nooit schijnt te begrijpen, dat een vijand ergens anders kan zijn dan op den grond.

Bij deze jagt worden de Kaffers veel geholpen door hunne honden, die onophoudelijk tegen het dier blaffen en zoo zijne aandacht van de jagers afleiden. Het moge vreemd schijnen dat zulk een groot dier als een olifant in het minst zou kunnen tegengehouden worden door zulke kleine schepsels als honden, die zelfs wanneer hij stil stond en hij hen naar hartelust in zijne pooten liet bijten, niet de geringste wond zouden kunnen maken in de taaije en dikke huid waarmede deze bedekt zijn. De olifant heeft evenwel eene vreemde vrees voor kleine dieren en in het bijzonder voor honden, zoodat, wanneer hij in ééne rigting een aanval wil doen, het geblaf van een kleinen keffer hem van dit plan zal afbrengen en den Kaffer in staat stellen, zich of achter een boom in veiligheid te stellen of weder aanvaller te worden en eene andere speer te voegen bij al de andere, die het ligchaam van het reusachtige dier reeds doorboren.

Het afmaken van een olifant door deze wijze van jagen duurt altijd lang en is

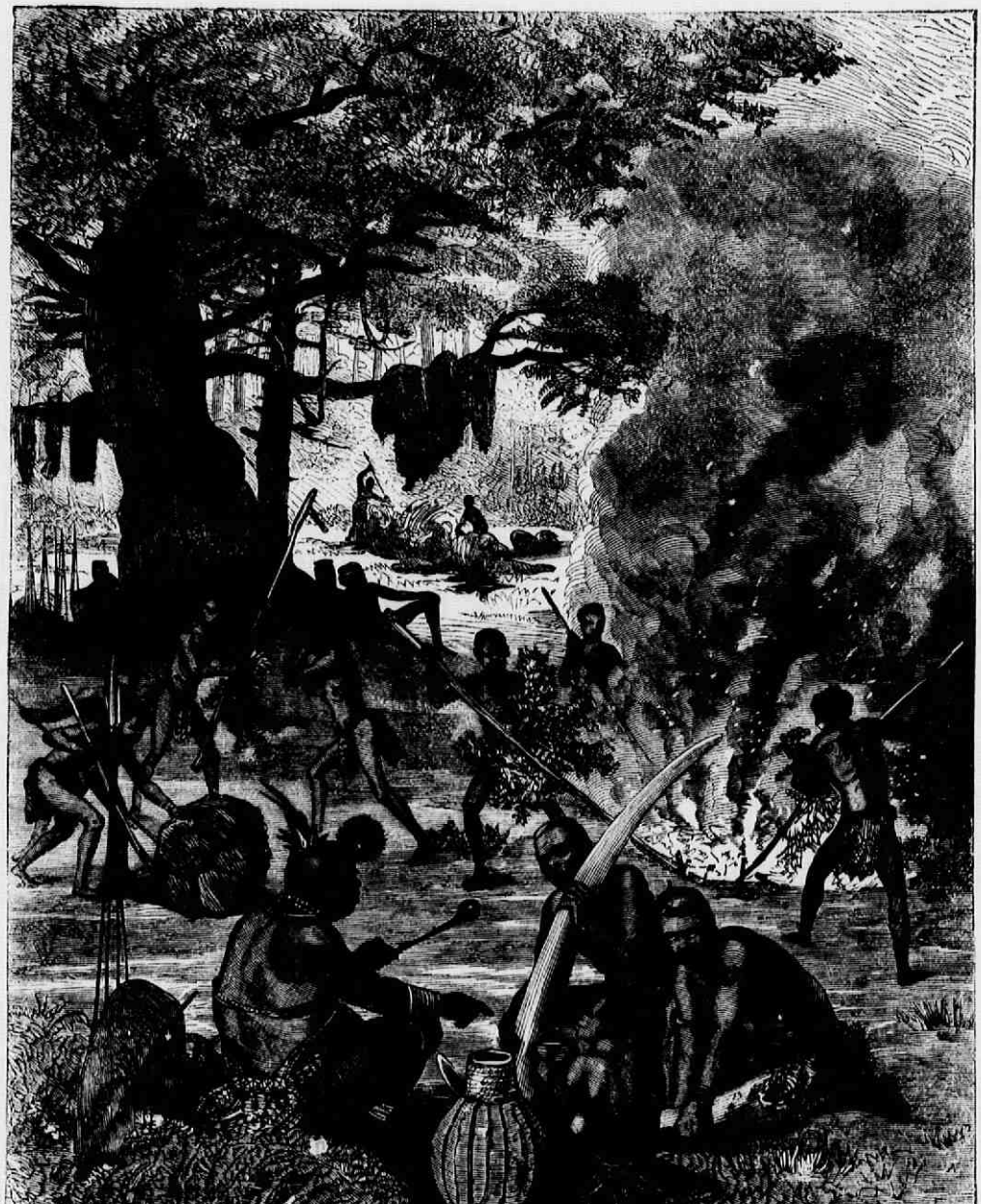

HET BRADEN VAN DEN POOT VAN EEN OLIFANT.

zeer wreed. Zelfs wanneer de jagers van de beste vuurwapenen voorzien zijn, moet hij verscheidene schoten hebben eer hij sterft; de uitzondering dat hij bij het eerste schot valt, is uiterst zeldzaam. Hoe juist en met hoeveel kracht een Kaffer nu ook zijne speer moge werpen en hoe scherp het wapen ook zij, kan dit toch niet door de buitengewoon dikke huid tot in de levensdeelen dringen; het gevolg hiervan is, dat

het arme dier wordt dood gemarteld door eene menigte wonden, die ieder op zich zelve onbeduidend, maar alle te zamen doodelijk zijn.

Eindelijk valt het ontzaggelijke dier ten gevolge van het bloedverlies en groot is de vreugde, wanneer het neerzinkt in zijne gewone knielende houding, omdat dan het uitnemen der slagtanden betrekkelijk gemakkelijk is, en al de speren waarmede het verwond is er heel kunnen uitgetrokken worden; terwijl, wanneer de olifant over zijde valt, al de speren aan dien kant breken, zoodat zij alle van eene nieuwe schacht moeten voorzien worden.

Nu wordt eerst de staart er afgesneden, die als zegeteeken hoog geschat wordt; hierna worden de slagtanden gemerkt met het teeken van den jager aan wien zij behooren en die altijd de man is, die de eerste wond heeft toegebragt. Hierop wordt er een groote opening in eene der zijden gesneden, waar door een zeker aantal Kaffers naar binnen gaat en er de beste deelen van het dier uithaalt. Het binnenvlies der huid wordt bewaard voor waterzakken; deze worden op eene zeer eigenaardige manier gemaakt; er wordt namelijk een tamelijk groot stuk uitgesneden en een scherpe stok door de punten gestoken. Dan wordt het hart er uit genomen, in behoorlijke stukken gesneden en ieder deel in een stuk van het oor gewikkeld.

Wanneer het gezelschap op de plaats zelve kan overnachten, wordt er een koninklijk feest aangelegd, door een of twee pooten van den olifant te braden in den eenvoudigen maar uitstekenden oven, die niet alleen in Zuid-Afrika, maar ook in vele andere deelen der wereld in gebruik is.

Voor elken poot wordt een bijzondere oven gemaakt. Dit geschiedt op de volgende wijze: er wordt een gat in den grond gegraven, veel grooter dan de poot die gebraden moet worden, en hierin wordt een vuur aangelegd. Zoodra dit begint te branden wordt er een groote hoop droog hout opgestapeld en verbrand. Wanneer dit hout vergaan is tot een hoop gloeijende asch, halen de Kaffers er met lange stokken de kolen uit; ieder doet dit op zijne beurt totdat hij de hitte niet meer kan uithouden en loopt dan weg, terwijl hij den stok aan zijn opvolger overgeeft.

Wanneer het gat van de kolen en de asch geledigd is, wordt de poot er in gerold en met gras en bladeren bedekt. Dan worden de heete aarde en de asch en kolen er over heen gespreid en hierboven op nieuw een groot vuur aangelegd. Zoodra het hout geheel en al verbrand is, wordt het braden beschouwd te zijn afgeloopen en de poot er door verscheidene mannen met lange, scherpe stokken uitgehaald. In dezen merkwaardigen oven is het vleesch meer door en door gaar geworden, dan men het in een meer zamengestelden zou kunnen verkrijgen; de pezen, het vet, het kraakbeen en dergelijke zelfstandigheden zijn in eene geleiachtige massa veranderd, die de Afrikaansche jager verkiest boven elken anderen schotel, het merg uit de pijpbeenderen eener giraffe of van een eland welligt uitgezonderd.

Somtijds snijdt men ook dikke stukken van den romp en deze worden dan tegelijk met den poot gebraden. Ofschoon dit gedeelte van den olifant niet door zijn uitnemenden smaak uitmunt, wordt het in allen gevalle door het braden toch malsch, iets wat geenszins het geval is met het vleesch van de andere dieren die Zuid-Afrika bewonen. Zelfs de schedel wordt opengebroken, om er het olie-achtige vet uit te halen dat de honigraat-achtige cellen vult, die tusschen de platen der schedelbeenderen gelegen zijn. Het overige gedeelte van het vleesch wordt veranderd in "tongen" door het vleesch in reepen te snijden en in de zon te droogen. Over het algemeen houden de Kaffers er niet van om een dier te laten liggen, voor zij er al het vleesch van hebben gedroogd of opgegeten. Onder de vlugge speren en duchtige kaken der inboorlingen is zelfs een olifant spoedig in een geraamte veranderd, zoo als men ligt begrijpen kan, indien men nagaat dat vijf Kaffers een buffel in anderhalven dag kunnen opeten.

De schedel met de slagtanden blijven gewoonlijk eenigen tijd op de plaats liggen; de jagers toch hebben eerbied voor elkanders teekens en zullen, in den regel, de slagtanden van een olifant niet medenemen, die door een ander gemerkt zijn. De reden dat men den kop zoo achterlaat, is dat er spoedig ontbinding begint te komen en dit de taak van het uitnemen der tanden veel gemakkelijker maakt dan het geval zou

zijn wanneer dit dadelijk geschiedde. Men moet hierbij in het oog houden dat de slagtanden van een olifant voor een groot gedeelte in den schedel verborgen zijn en dat de eenige manier om ze hier uit te halen is, de dikke beenen kassen er rond weg te hakken, hetgeen een werk is dat veel tijd en arbeid vereischt. In dit warme klimaat komt de ontbinding echter zeer spoedig en gewoonlijk kunnen de tanden reeds worden uitgenomen, wanneer de jagers den olifant hebben klein gemaakt. Somtijds wordt het vleesch meer dan "adelijk," maar de Kaffers schijnen, even als alle andere Afrikaansche wilden, aan het vleesch de voorkeur te geven, wanneer het zijne eerste frischheid verloren heeft.

Hoe weinig zorg voor de toekomst de inboorlingen van Afrika ook mogen hebben, zijn zij toch nooit verkwistend met het voedsel, en laten zij, in tegenstelling met de bewoners van Noord-Amerika, zelden het ligchaam van een dier dat zij gedood hebben, liggen ten prooi der wilde dieren. Zij zullen wel in twee dagen het voedsel opeten waaraan zij tien dagen genoeg zouden kunnen hebben en dan gedurende de overige acht dagen honger lijden, maar zij zullen nooit iets wegwerpen, wat bij mogelijkheid gegeten kan worden. Zelfs het bloed doen zij niet weg. Indien zij een groot dier, bijv. een rhinoceros gedood hebben, maken de zwarte jagers, wanneer het dier op zijde ligt, de ribben van de ruggegraat los en houwen met hunne bijlen en assagaaijen weldra in de zijde een groot gat.

Hier kruipen de jagers in en nemen de ingewanden weg, die zij aan hunne buiten staande makkers overgeven, welke ze omkeeren, het eene einde toebinden en ze dan terug geven. In dien tijd heeft zich eene groote hoeveelheid bloed verzameld, dat dikwijls staat boven de enkels der jagers. Dit bloed scheppen zij met zamengevoegde handen in de ingewanden en maken zoo bloedworst op eene reusachtige schaal.

Het vleesch van den rhinoceros is niet zeer uitlokkend. Dat van een oud dier is zoo taai en droog, dat men een inboorling moet zijn om het te kunnen eten en zelfs dat van een jongen rhinoceros is voor een Blanke maar ten deele eetbaar. Wanneer een Europeesch jager zulk een jong dier doodt, neemt hij er slechts een betrekkelijk zeer klein deel van, namelijk de bult en eene laag vet en vleesch, die tusschen de huid en de ribben gelegen is. Het overige laat hij over aan de inboorlingen, die er niet veel om schijnen te geven of het vleesch taai of malsch is, als het maar vleesch is.

De laag vet en vleesch op de ribben is niet meer dan 5 centimeters dik, zoodat, wat de hoeveelheid betreft, de medgezellen van den jager het deel van den leeuw hebben; de hoedanigheid gunnen zij gaarne aan den fijneren smaak van den Blanke.

Van de ingewanden der dieren houden de inboorlingen buitengewoon veel en zij lagchen de Blanken uit, die ze wegwerpen. Zij beweren dat de ingewanden, ook als voedsel, de beste gedeelten van het dier zijn, en de Europeanen, die den moed hadden om het voorbeeld der inlandsche jagers te volgen, bevestigen deze bewering. De lezer herinnert zich welligt, dat de jagers in het verre westen van Amerika er nooit aan denken om deze lekkerbeetjes weg te werpen, maar zij hebben eene wonderlijke manier om ze klaar te maken; zij halen ze namelijk langzaam door het vuur en eten ze zoo schielijk als zij gebraden zijn. Bovendien zijn de ingewanden, met name de pens, zeer geschikt om water in te doen. De maag van kleine dieren wordt altijd bewaard om andere deelen in te braden; zij wordt gevuld met stukken vleesch, vet, bloed enz. en dan klaar gemaakt. Schotsche reizigers vergeleken dezen schotel met de "Haggis" van hun geboorteland.

De afbeelding op bladz. 140 geeft ons een goed denkbeeld van het wilde en levendige tooneel, waardoor het dooden van een olifant gevolgd wordt. Er worden verondersteld twee of drie uren verloopen te zijn, nadat het dier geveld is, en het opperhoofd is juist op de plaats aangekomen. Hij zit op den voorgrond, met zijn schild en zijne assagaaijen achter zich, terwijl zijn page hem eene kom met bier voorhoudt en twee zijner voornaamste krijgslieden hem de slagtanden van den olifant aanbieden.

Op den middengrond ziet men de Kaffers bezig om den oven in orde te maken, die dienen moet om den poot te braden. Verscheidene mannen zijn bezig om de asch en de kolen uit den kuil te halen, terwijl zij zich tegen de hitte beschermen door blader-

rijke boomtakken; een van hen heeft juist, omdat hij door de hitte bijna verschroeid was, zijn post verlaten en geeft zijn stok over aan een kameraad, die zijne plaats bij het vuur zal innemen.

Twee andere Kaffers zijn bezig den reusachtigen poot naar den oven te rollen en strooken vleesch hangen over de takken der boomen om in "tongen" gesneden te worden. Het is nog al merkwaardig dat door dit eenvoudig snijden van het vleesch in reepen en deze in de lucht te droogen, vleeschsoorten die anders onsmakelijk zijn, zeer goed worden om te gebruiken, omdat hierdoor de sterke geur verloren gaat, die zelfs een Kaffer, en hoeveel eerder dan nog een Blanke, terughoudt om het versch te eten.

Geheel op den achtergrond ligt het geraamte van den olifant, waarbij een paar Kaffers nog aan het werk zijn. Wij moeten hier nog vermelden, dat, nadat een olifant gedood is, er zeer veel werk gemaakt wordt van het doen der eerste insnijding in het ligchaam. Het lijk van het dier blijft gewoonlijk 2 of 3 uren op den grond liggen totdat men de bevelen van het opperhoofd ontvangen heeft; zelfs in dien korten tijd, veroorzaakt de gloeijende Afrikaansche zon reeds eene gedeeltelijke ontbinding en deze maakt dat het ligchaam van het dier, door de hoeveelheid gas die ontwikkeld wordt, belangrijk begint te zwellen.

De Kaffer die de onaangename taak op zich neemt om de eerste snede te doen, kiest zijne scherpste en zwaarste assagaai, let op de rigting van den wind, zoekt de meest geschikte plaats uit voor de operatie en kijkt rond of de kust vrij is. Wanneer hij al deze voorbereidingen gemaakt heeft, werpt hij zijn wapen met alle krachten diep in het ligchaam van den olifant en springt tegelijk op zijde om het gevolg van de wond te vermijden. Het gas namelijk ontsnapt met een groot geluid en komt te voorschijn in enorme hoeveelheden van zulk een verschrikkelijken stank, dat zelfs de reukorganen van een Kaffer er niet tegen bestand zijn.

Somtijds vereenigen zich een groot aantal jagers met het doel om eene der groote kudden aan te vallen, waarover wij reeds gesproken hebben. Nu echter nemen zij niet hunne toevlugt tot de "hopo," maar vallen de dieren aan met hunne speren. Om dit met goed gevolg te kunnen doen, verdeelen zij zich in twee afdeelingen, waarvan er een, hoofdzakelijk uit jongere lieden bestaande en aangevoerd door een of meer oude jagers van ondervinding, zich begeeft naar de kudde, terwijl de andere, met een grooten voorraad assagaaijen en kerries gewapend, gaat naar een van die enge en steile bergkloven, welke in Zuid-Afrika in zoo grooten getale worden aangetroffen.

Het eerste gedeelte gaat voorwaarts met de uiterste behoedzaamheid, terwijl zij van ieder boschje of onevenheid van den grond gebruik maken en altijd zorgen dat zij beneden den wind blijven, totdat zij de dieren tusschen zich en de bergkloof in hebben. Zij laten intusschen op geregelde afstanden schildwachten achter, die eene soort van laan vormen tot aan de kloof en de kudde moet beletten eene verkeerde rigting in te slaan. Wanneer al de schikkingen behoorlijk getroffen zijn, vertoonen de jagers zich opeens achter de dieren, die onmiddellijk in massa naar voren trekken — in den beginne niet in groote vaart, omdat zij nog niet zeker zijn waar zij zullen worden aangevallen. Naarmate zij voorttrekken, komen ook de schildwachten aan beide zijden voor den dag, om hen de rigting der kloof te doen inslaan, en wanneer de voorhoede der kudde die is ingegaan, zijn zij zeker dat het overige gedeelte volgt.

Hierop volgt het meest levendige en het meest opwekkende tooneel. Wetende, dat wanneer de aanvoerders der kudde de bergkloof zijn binnengegaan het overige gedeelte zeker volgt, vliegen de drijvers met een luid geschreeuw vooruit, terwijl zij op hunne schilden slaan en de dieren op zulk eene wijze verschrikken, dat zij, als een verwarde hoop van antilopen, quagga's, giraffen en somtijds een paar struisvogels, als dol voorthollen. Wanneer zij trachten door de bergkloof te komen, regent het assagaaijen op de verschrikte dieren, en als zij het einde er van bereikt hebben, is hun de weg door een groot aantal jagers versperd, die hen door schreeuwen en met hunne speren terug drijven. Sommige loopen regt op de jagers aan en ontsnappen, terwijl andere op nieuw de kloof inrennen, in de hoop langs denzelfden weg te ontkomen, waarheen zij er ingekomen zijn. Deze ingang is echter afgesloten door de drijvers en zoo worden de

ongelukkige dieren op dezen doodelijken weg heen en weer gejaagd zoolang hunne aanvallers nog wapenen hebben; de overlevenden laat men dan ontvlugten.

Deze "kloven" zijn even als de tafelbergen een karakteristieke trek in een Zuid-Afrikaansch landschap. Zij zijn als het ware spleten in eene heuvelen-reeks. In Napier's "Uitstapjes in Zuid-Afrika" wordt eene zoo juiste beschrijving der "kloof" gegeven, dat wij haar met de eigen woorden van den schrijver, die eene zoo volmaakt mogelijke schildering in woorden van het landschap in Zuid-Afrika gegeven heeft, zullen terug geven: —

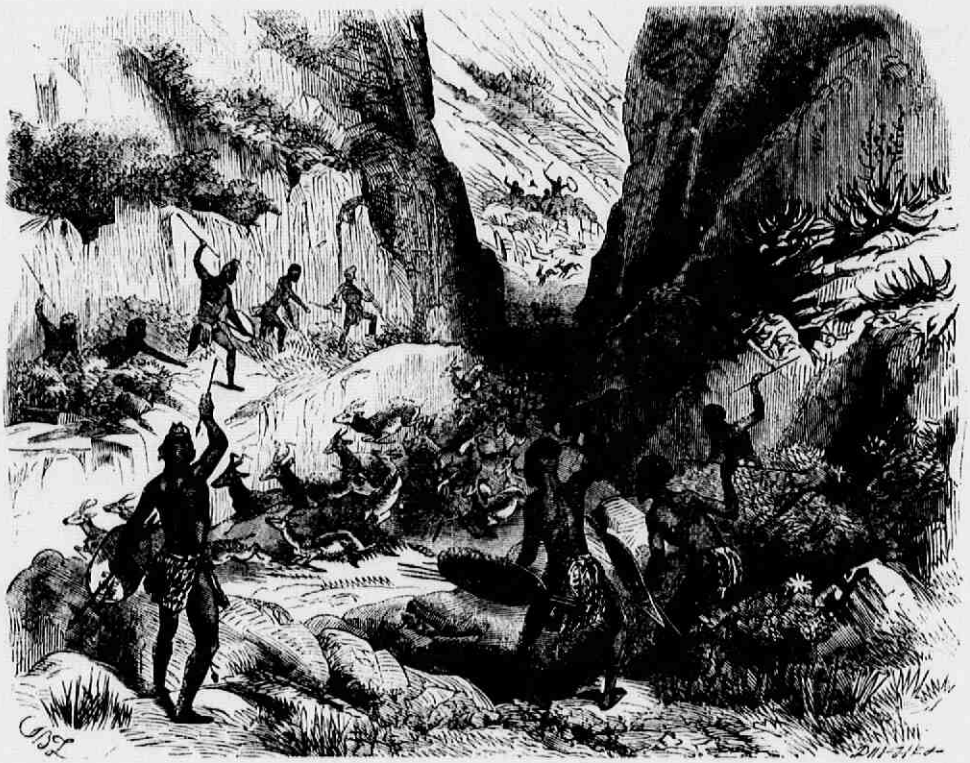

JAGT-TOONEEL.

"Een Zuid-Afrikaansch kreupelbosch heeft karaktertrekken die er bepaald eigen aan zijn en vereenigt somtijds — hoewel dat streng tegen elkander over staat — het grootsche en verhevene, met het groteske en belagchelijke. Wanneer men van verre, van eene hoogte, de golvende zee van groene planten en heesters beschouwt, die zich mijlen ver uitstrekt, terwijl de heldere zon deze groene, ineen gedrongen, onafgebroken oppervlakte beschijnt — maakt zij op den geest van den toeschouwer den indruk van een beeld van vrede, rust en stilte. Hij vergeet dat deze lagehende zee van planten en heesters, even als het blosje van een teringlijder, in hare diepten dikwerf verraderlijke, dood aanbrengende kruipende gedierten, woeste roofdieren en de nog gevaarlijker maar niet minder sluwe Kaffers verbergt.

"Komt men naderbij, dan ziet men dat de hellingen der bergen doorsneden zijn van donkere bergpassen en kloven. Deze gaan dikwerf naar beneden over in diepe ravijnen waar over hun bodem eene heldere, murmelende beek vloeit of wel een woedende, troebele bergstroom; deze in den regel beschaduwd worden door een

weligen plantengroei, met al den overvloed en de pracht die aan de tropische gewesten eigen zijn."

"Prachtige boomen, omringd door en begroeid met kruipende woekerplanten en met grijze mantels van mos, die los en sierlijk als baarden van hunne wijd uitgespreide takken naar beneden hangen, werpen eene sombere schaduw over de donkere, eenzame passen. Maar door kakelende apen of groote sater-achtige bavianen, die alle mogelijke groteske en zonderlinge bewegingen en sprongen maken en afschuwelijke, bovenaard-

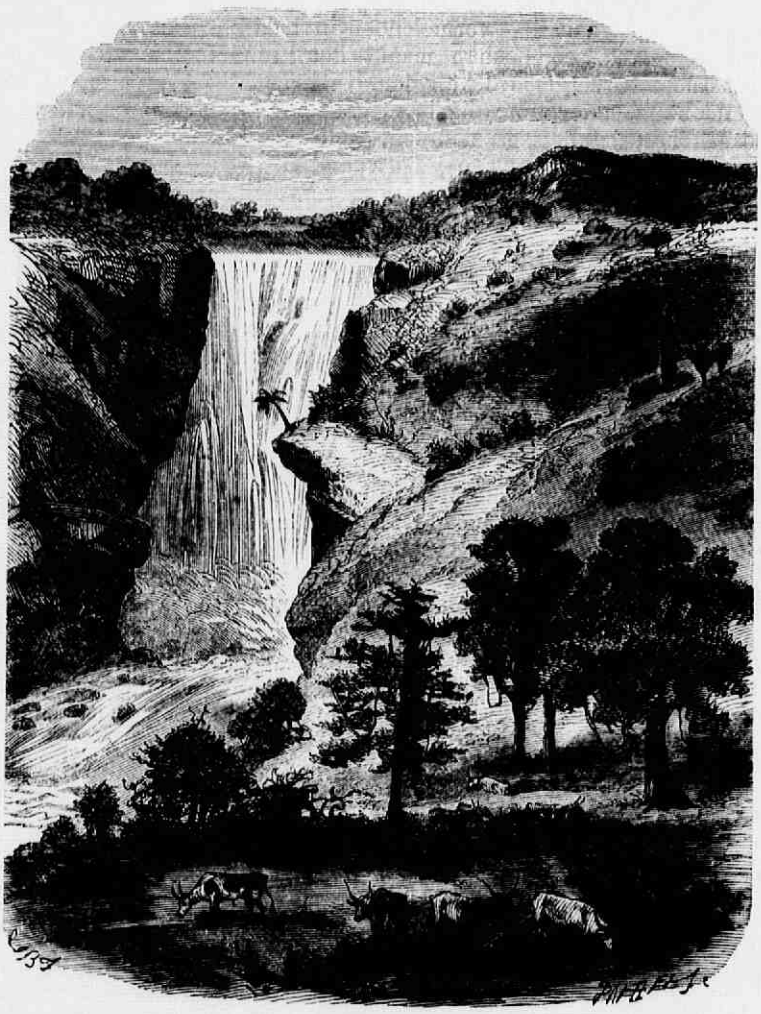

WATERVAL VAN DE UMZIMVUBU.

sche geluiden maken, wordt het oor onaangenaam aangedaan en zij maken een treurig kontrast met de plegtigheid van het tooneel; terwijl hooge, bladerlooze en zonderling gevormde euphorbia's, als reusachtige kandelabers van de naakte, grijze rotsen omhoog schieten en hare naakte armen, als het ware in spotternij naar het donkere en welige groen der andere planten uitstrekken. Weder andere gewassen, zooals ruwe, doornachtige of gladde, vleezige cactussen, vertoonen overal hunne wonderlijke, wanstaltige vormen, terwijl de lange, slanke en naakte stengels der aloe's zich op eene

bevallige wijze tusschen het digte groen en de vrolijke bloesems der acacia's in de zachte koelte heen en weer bewegen."

"Wanneer wij nu uit zulk een donkeren bergpas aan de meer zonnige zijde van den berg te voorschijn komen, dan bevinden wij ons nog wel in een ondoordringbaar bosch, maar dat toch een geheel ander karakter heeft dan dat, hetwelk wij zoo even beschreven hebben. Het is eene soort van hoog, doornachtig kreupelhout, meestal uit mimosa's en acacia's bestaande, digter, steviger en nog ondoordringbaarder dan de gewone schuilplaats van den tijger, de jungels van Indië. Dit kreupelbosch is bovendien zoo vol van welige, vleezige en sappige planten en parasiten, dat het, zelfs in het droogste jaargetijde, aan den vernielenden invloed van het vuur weerstand biedt."

"Vooral deze laatste eigenschap maakt het kreupelbosch, zoowel in vrede als in oorlog, tot het vaste toevlugtsoord van den Kaffer, of hij kruipt en windt zich als eene slang naakt door en onder zijne digste massa's, of hij tart, door zijn mantel beschut, ongestraft de scherpste stekels en doornen. Onder bedekking van het kreupelhout overrompelt hij als een panter in oorlog zijn vijand, in vredestijd de kudde van den planter. In beide gevallen zeker dat hij niet kan vervolgd worden, braveert hij ongestraft de magt, de bekwaamheid en de krijgstucht der Europeanen en tot heden is elke poging om deze zijne onneembare vesting — want zij is voor ieder ander dan hem zelven onneembaar — door het vuur te vernielen te vergeefsch geweest."

De afbeelding op bladz. 145 geeft ons een goed denkbeeld van de grootschheid van een Zuid-Afrikaansch landschap. Zij stelt voor een waterval van de oevers der Umzimvubu-rivier en is gemaakt naar eene schets van Kapt. Drayson.

Na eene voordeelige jagt, gelijk wij zoo even beschreven hebben, hebben er groote feestelijkheden plaats. Het opperhoofd laat al het wild voor zich leggen en geeft zijne bevelen voor een grooten jagt-dans.

Het opperhoofd, gewoonlijk te dik om aan de jagt deel te nemen, neemt plaats in eene open ruimte, meestal in de binnenste omheining eener kraal en wacht daar, in gezelschap van eene groote mand met bier en van eenige weinige bevoorregte gasten, de aankomst van het wild af. De dieren zijn naauwelijks gevallen of zij worden in triomf bij het opperhoofd gebragt en voor hem nedergelegd. Zoodra ieder dier op den grond is gelegd, komt er een kleine Kaffer-jongen en gaat er dwars over heen liggen; hij blijft in deze positie, tot de dans is afgeloopen. Deze vreemde gewoonte dient om de toovenaars te beletten het wild te betooveren. De jongens die hiervoor gebruikt worden, zitten natuurlijk spoedig van onder tot boven vol bloed, maar zij schijnen zich te verbeelden dat die bloedige vlekken veeleer een sieraad voor hen zijn dan het tegendeel.

Bij tusschenpoozen heeft de jagt-dans plaats. De jagers plaatsen zich in geregelde rijen, terwijl zij met de regelmatigheid van goed geoefende soldaten avanceren en retireren, onder schreeuwen, springen, het slaan op hunne schilden en het zwaaijen hunner wapenen en terwijl zij zich tot eene verwonderlijke hoogte opwinden. De voorganger van den dans, die met het gezigt naar hen toe staat, is zoo mogelijk nog meer opgewonden dan de anderen; hij springt, stampt en schreeuwt met eene kracht dat men zou denken, dat hij krankzinnig was. Intusschen zit het opperhoofd stil en drinkt zijn bier, terwijl hij van tijd tot tijd zijn welgevallen over de dansers te kennen geeft.

Behalve de dieren die door den Kaffer tot voedsel gedood worden, zijn er vele andere, die hij allen aanvalt om de zegeteekenen, die hij er van verkrijgen kan, zooals de huid, de klaauwen en de tanden. De wijze waarop hij woeste en levendige dieren, zooals de leeuw bijv. aanvalt, is zeer merkwaardig. Elke jager voorziet zich, boven zijne gewone wapenen, van eene assagaai, aan wier einde een groote bundel struisveeren gehecht is, veel gelijkende op de vederen stoffers, die door de dames gebruikt worden om teêre en breekbare voorwerpen af te stoffen. Zij gaan dan naar de plaats, waar zij den leeuw kunnen vinden, en leggen zich zoo neêr, dat zij om het dier een cirkel vormen. De leeuw wordt in den beginne nog al ontrust en tracht, naar zijne gewoonte, ongezien weg te sluipen.

Wanneer hij echter ziet, dat hem dit onmogelijk is en dat de kring zijner vijanden rondom hem naauwer wordt, houdt hij stand en geeft met een dreigend gebrul te ken-

nen, dat hij het plan heeft de indringers in zijn rijk te straffen. Hierop komt een van dezen voorwaarts en tergt den leeuw om hem aan te vallen, en zoodra de aandacht van het dier op hem gevestigd is, komen de jagers, die achter den leeuw zijn, vooruit en werpen een aantal assagaaijen op hem af. Met een woedend gebrul doet nu de leeuw een sprong naar zijn aanrander, die zijne gepluimde assagaai in den grond steekt en tegelijk op zijde springt. In zijne woede en pijn bemerkt de leeuw op het oogenblik zijne vergissing niet en slaat met zijn krachtigen poot naar den bundel struisvederen, die hij houdt voor het met veeren versierden hoofd van zijn aanvaller. Zich teleurgesteld ziende, springt hij af op den jager die het digtst bij hem is; deze herhaalt dezelfde kunstgreep en zoo doet iedere jager achtereenvolgens. Daar het woedende dier nu telkens versche wonden krijgt, bezwijkt het weldra onder zijne vijanden.

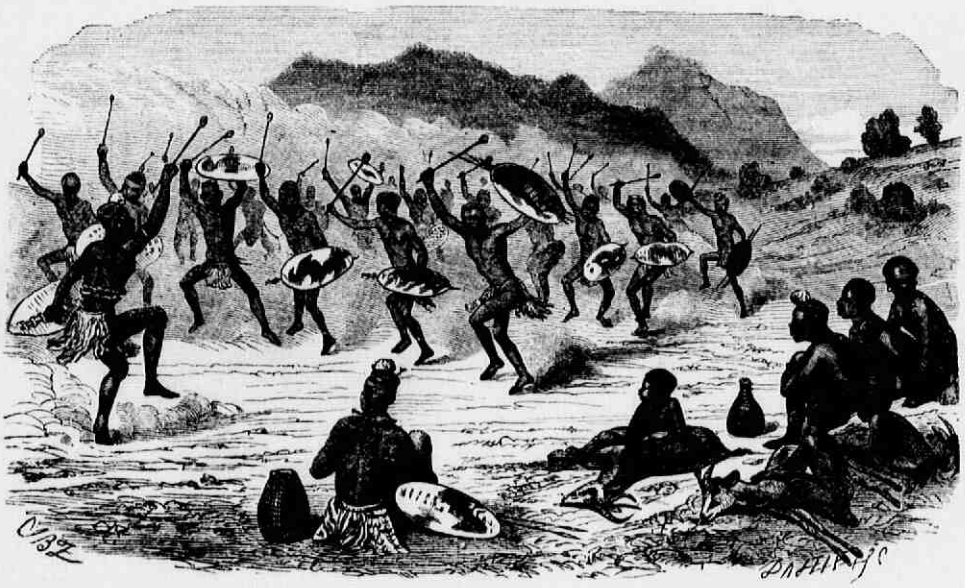

JAGT-DANS.

Het gebeurt zelden dat de Kaffers er bij zulk eene schermutseling zonder kleerscheuren afkomen. De minste aarzeling bij het in den grond steken der speer en het ter zijde springen heeft stellig eene ernstige wond of wel den dood tengevolge. Daar echter de Kaffers zelden zulk eene jagt beginnen zonder bevelen van hun opperhoofd, en zij er volkomen zeker van zijn, dat, wanneer zijne bevelen niet naar de letter worden opgevolgd, de dood hiervan het gevolg is, is het nog beter voor hen de kans te loopen van spoedig door den poot van den leeuw om te komen, dan door de beulen van den koning dood gegeeseld te worden.

De bloeddorstige despoot Dingan zond van tijd tot tijd eene afdeeling krijgslieden uit met bevel om een leeuw levend te vangen en bij hem te brengen. Zij bragten dit buitengewone bevel ten uitvoer op nagenoeg dezelfde wijze als hier verhaald is. Zij waren echter bijna allen ongewapend en hadden niets bij zich dan hunne schilden en kerries, en zoodra de leeuw hen aanviel, wierpen de moedige jagers zich op hem in zulk een groot aantal, dat zij hem vol woede gebonden en met een prop in den bek ongewond bij Dingan bragten. Het spreekt van zelf, dat verscheidene krijgslieden in den aanval het leven er bij inschoten; maar noch de koning, noch hunne kameraden schenen te denken dat er iets buitengewoons was voorgevallen.

Bij eene bijzondere gelegenheid vernederde Dingan zich tot eene grap met zijne soldaten.

Een reiziger was hem komen bezoeken en had zijn paard losgelaten, dat op eenigen afstand stil liep grazen. Te dien tijde waren er nog geene paarden bij de Kaffers ingevoerd en vele inboorlingen hadden nooit zulk een dier gezien. Nu trof het dat er onder de krijgslieden die Dingan omringden enkelen waren, die van een afgelegen gedeelte des lands waren gekomen en volkomen onbekend waren met paarden. Deze riep Dingan tot zich en terwijl hij wees op het paard dat op eenigen afstand liep, beval hij hun dien leeuw levend bij hem te brengen. Zij vertrokken onmiddellijk en, als gewoonlijk, ging er een vooruit, om het dier tot den aanval uit te lokken, terwijl de anderen den veronderstelden leeuw omringden, om hem te grijpen wanneer hij zijn sprong gedaan had. Zij bemerkten hun misslag weldra en kwamen, tot groot vermaak van hun opperhoofd, zeer beschaamd terug.

De buffel is echter een veel vreeselijker vijand dan de leeuw, daar hij meestal zelf den aanval begint, en dit eer men eenig vermoeden van zijne tegenwoordigheid heeft. Zijne levenswijze in de digtste en donkerste bosschen maakt dit dier bijzonder gevaarlijk, daar hij uit zijne schuilplaats onverwacht aanvalt op iederen ongelukkige die maar in zijne nabijheid komt, en daar bovendien zijn zware ligchaamsbouw en zijne buitengewoon stevige horens hem in staat stellen zich door het kreupelhout te bewegen met veel grooter snelheid dan waarmede een Kaffer er door heen glijdt, is er slechts zeer weinig kans om hem te ontsnappen. Wanneer er sprake is van een buffel, doen wapenen zeer weinig nut, daar zelfs een geweerkogel op zijn gewapend voorhoofd bijna afstuit; voor zulke wapenen als de speren der Kaffers is het dier bijna onkwetsbaar.

Daar de Kaffers niet zeer veel werk maken van zijn vleesch, ofschoon zij het natuurlijk eten wanneer zij niets beters hebben, jagen zij dit dier alleen voor de huid, waarvan zij het sterkste leder maken. De huid is zoo taai, dat, behalve in de onmiddellijke nabijheid, een geweerkogel, niet door bijvoeging van een ander metaal gehard, er niet doordringt. Somtijds raakt een Kaffer geheel tegen wil en dank met dit gevaarlijke dier in strijd, wanneer hij, bij het voorbijgaan der plaats waar het weidt, onverwacht wordt aangevallen. In die omstandigheden tracht hij den naasten boom te bereiken, en wanneer hij dien kan beklimmen, is hij veilig voor het woeste dier, dat slechts al te verheugd zou zijn, als het hem eerst in de lucht kon gooijen en daarna zijn ligchaam met zijne pooten tot moes trappen.

HOOFDSTUK XIV.

LANDBOUW.

VERDEELING VAN DEN ARBEID. — HOE HET LAND BEWERKT WORDT OM TE BEZAAIJEN. — HET SCHOONMAKEN EN HET OMPLOEGEN VAN DEN GROND. — UITPUTTEND STELSEL VAN LANDBOUW. — HET OOGSTEN BIJ DE KAFFERS. — WACHTTORENS EN HET GEBRUIK DAT ZIJ ER VAN MAKEN. — HET VERJAGEN DER VOGELS. — VIJANDEN VAN HET KORENVELD. — DE "CHACMA" EN DE VERWOESTINGEN DIE HIJ TEWEEG BRENGT. — DE "BABIANA-WORTEL." — HET NUT VAN DEN "CHACMA." — DE HIPPOPOTAMUS EN ZIJNE VERNIELENDE EIGENSCHAPPEN. — DE OLIFANT. — ZONDERLINGE WIJZE OM HEM TE VERSCHRIKKEN. — ANTILOPEN, BUFFELS EN WILDE ZWIJNEN. — MET ZORG UITGEVOERDE VERSTERKING. — HET DOODEN VAN VOGELS. — DE SPRINKHANEN. — EENE ZELDZAME KAFFERSCHE LEGENDE. — VRUCHTEN DIE DOOR DE KAFFERS GEKWEEKT WORDEN. — VOEDER VOOR HET VEE. — HET VERBRANDEN VAN HET KREUPELHOUT EN DE GEVOLGEN HIERVAN.

Evenals de Kaffers het grootste gedeelte van hun dierlijk voedsel verkrijgen door de jagt, bekomen zij het plantaardig voedsel grootendeels door den landbouw. De taak om voedsel te verschaffen is tusschen de twee geslachten verdeeld. De vrouwen mogen zich niet bemoeijen met de jagt of met de koeijen, terwijl de mannen hunne krijgsmanshanden niet willen bezoedelen door eenige bezigheid die op den landbouw betrekking heeft. Zij hebben er niets tegen om scherpe werktuigen te gebruiken en willen gaarne boomen en kreupelhout omhouwen, die aan de ontginning van het land in den weg staan, maar zij zullen geen enkel stuk hout wegdragen, noch de vrouwen helpen om den grond om te spitten of van onkruid te zuiveren.

Wanneer zij eene nieuwe kraal gebouwd hebben, zien de inboorlingen uit naar eene geschikte plaats in de onmiddellijke nabijheid, waar zij de verschillende planten die de voornaamste produkten van Zuid-Afrika zijn, kunnen aankweeken. Als een algemeene regel kan de bodem in twee soorten van grond verdeeld worden, namelijk kreupelhout en open grond; de eerste is verreweg de vruchtbaarste en de laatste vereischt minder arbeid. De landbouwer van ondervinding geeft altijd de voorkeur aan de eerste soort van grond, niettegenstaande deze in den beginne wat meer werk geeft en de laatste hem op het eerste gezigt meer toelacht. Bij een nader onderzoek echter gaat deze gunstige indruk, wat de laatste soort van bodem betreft, spoedig voorbij; want over het algemeen is hij, niet zandig zijnde, zoo door de zon verschroeid, dat eene ploeg er niet door zou komen en zelfs de zware houweelen, waarmede de vrouwen arbeiden, er niet dan met groote moeite kunnen indringen. Bovendien vereischt hij veel meer water dan de natuurlijke bronnen kunnen opleveren en is, zelfs wanneer hij goed bevochtigd wordt, niet buitengewoon vruchtbaar. Het boschland is van veel beter hoedanigheid en wordt ter bebouwing op de volgende wijze bewerkt:

De mannen gaan met hunne kleine bijlen aan het werk en hakken al het kreupelhout en de kleine boomen om, terwijl zij het aan de vrouwen overlaten het omgehouwene buiten het voor korenveld of tuin bestemde terrein te brengen. Groote boomen kunnen zij met hunne onvolkomen gereedschappen niet vellen en zij zijn dus genoodzaakt er zoo vele takken af te houwen als zij kunnen, en het overige van den boom te verbranden. De kleine boomen en de takken die zij afgehakt hebben worden in den regel gebezigd als beschutting tegen de menigvuldige vijanden die op den oogst loeren. Het maken dezer omheining is de taak der mannen; wan-

neer deze dit gedeelte van hun werk gedaan hebben, laten zij den overigen arbeid over aan de vrouwen.

Voorzien van het zware en lompe houweel, werken de vrouwen den grond om enkel door handenarbeid en spitten en zaaijen op hunne eigenaardige wijze, tegelijkertijd. Behalve haar houweel, dat zij over den schouder draagt en meestal nog met een kind op den rug, draagt de Kafferin naar het land nog eene groote mand met zaaikoren op haar hoofd. Wanneer zij op de plaats gekomen is, begint zij met het zaaikoren gelijkmatig over den grond te strooijen en hakt dezen dan met haar houweel om tot op eene diepte van 10—15 centimeter. Groote wortels en graszoden worden met de hand opgeraapt en weggeworpen; de kleinere niet eens met aandacht verwaardigd.

Hierin bestaat het zaaijen; binnen een verwonderlijk korten tijd vertoont zich een gemengd gewas van koren en onkruid. Na verloop van eene maand wordt de grond op nieuw omgehakt en het onkruid bijeen verzameld en vernield. Tengevolge dezer zeer onvolkomen wijze van het land te bebouwen zijn de uitkomsten er van ook zeer ongelijk; op sommige plaatsen komt het koren digt en overvloedig op, terwijl men op andere plaatsen bijna geen enkelen halm ontwaart.

Niet altijd bouwt de Kaffer, bij het aanleggen van een tuin, er eene omheining om heen, maar hij vergenoegt zich dikwijls met het uitzoeken van een stuk gronds en laat het dan aan zijn goed gesternte over, of het niet door de menigvuldige vijanden die een Kaffer-tuin overvallen, verwoest zal worden.

Een Kaffer schijnt weinig denkbeeld te hebben van kunstmatige besproeijing van den grond en van bemesting in het geheel niet. De besproeijing laat hij over aan de natuurlijke regenbuijen en behalve dat hij een "regen-maker" van beroep betaalt, houdt hij zich met dezen belangrijken tak van landbouw niet op. Wat het bemesten van den grond betreft, hiervan heeft hij niet het flaauwste denkbeeld, ofschoon de kudden, die in iedere kraal gehouden worden, hem in staat zouden stellen om zijn land buitengewoon vruchtbaar te maken. Het feit is, dat het land zoo overvloedig is, dat, wanneer een gedeelte is uitgeput, hij dit verlaat en een ander neemt. Dit is de reden dat men dikwerf verlaten tuinen ontmoet, die kenbaar zijn aan de overblijfselen van de omheining en aan het overblijven van enkele maïs- en pompoen-planten, die van zelf zijn opgeslagen.

Rondom eene kraal ziet men meestal 4 of 5 tuinen, ieder zoo gelegen, dat zij voor eene of andere bijzondere plant geschikt zijn. Verschillende gewassen worden door de Kaffers gekweekt; de voornaamste zijn maïs, gierst, pompoenen en eene soort van bastaard-suikerriet, dat veel in Zuid-Afrika wordt aangetroffen en gewoonlijk "zoet-riet" genaamd wordt. De twee eerstgenoemde gewassen zijn echter de levensbehoeften, terwijl de laatste meer tot de artikelen van weelde behooren. De maïs, of zoo als deze gemeenlijk genoemd wordt wanneer de aren geplukt zijn, het "meel" is het voornaamste levensmiddel van den Kaffer; van maïs toch wordt de dikke brij gemaakt, die het gewone voedsel van den Kaffer uitmaakt. Wanneer een Europeaan een Kaffer huurt, hetzij als gids, als bediende of als jager, is hij verpligt hem van eene bepaalde hoeveelheid voedsel te voorzien, waarvan de maïs het hoofdbestanddeel uitmaakt. Inderdaad, zoolang een inboorling van Zuid-Afrika slechts genoeg brij en zure melk krijgt, is hij met zijn lot tevreden. Zoodra zij rijp zijn worden de aren der maïs van den stam verwijderd, haar bladeren-omhulsel weggenomen en zij twee aan twee over stokken gehangen totdat zij droog genoeg zijn om in de voorraadschuren te worden geborgen.

Gewoonlijk wordt in deze tuinen een wachttoren gebouwd, vooral wanneer zij eenigzins uitgebreid zijn. Deze toren is nuttig om twee redenen: hij stelt den wachter in staat om tot op een grooten afstand te zien en is tevens een toevlugtsoord tegen de wilde zwijnen en andere vijanden, die de tuinen verwoesten, vooral wanneer zij niet door eene omheining zijn afgesloten of deze beschadigd is. Wanneer de plaats niet omheind is, wordt op deze torens dag en nacht eene wacht geplaatst; een goed afgesloten tuin heeft echter, behalve gedurende een of twee weken van het jaar, bij nacht geene wachters noodig.

De wachttoren is zeer eenvoudig. Vier groote palen worden stevig in den grond

bevestigd en van boven met een aantal kortere palen verbonden, zoodat er een plat ontstaat. Op dit plat wordt een kleine hut gebouwd om den wachter tegen het weder te beschutten; deze kan dus het korenveld bewaken terwijl hij in de hut ligt, en zoodra er vijanden te zien zijn naar buiten komen en ze door schreeuwen en het zwaaijen met zijne wapenen verjagen. De ruimte tusschen het plat en den grond is aan drie kanten door horden gesloten, de vierde is open. Het doel van dit vlechtwerk is vooreerst om het gebouw steviger te maken, en ten anderen om den wachter in de gelegenheid te stellen een vuur aan te leggen en eten te koken, zonder dat de wind hindert.

Het bewaken van het land wordt opgedragen aan vrouwen en jonge meisjes, daar de mannen dit beneden hunne waardigheid achten. Om de vogels van het pas ontspruitende of van het rijp geworden koren af te houden, maken zij gebruik van een zeer vernuftig middel. Er worden een groot aantal lange dunne palen in alle rigtingen van het korenveld in den grond gestoken en onderling door boombasten-touwen verbonden. De einden van deze touwen vereenigen zich alle op den wachttoren, waar zij stevig worden vastgebonden. Zoodra nu een zwerm vogels op het veld neêrstrijkt, trekt het meisje dat op den toren de wacht houdt hard aan de touwen, waardoor deze zich op en neer bewegen en de vogels verschrikt wegvliegen.

De vijanden van het korenveld zijn ontelbaar. Vooreerst groote scharen vogels en insekten, die men niet kan beletten op het veld te komen, maar alleen verjagen. Dan zijn er nog enkele aapsoorten, voornamelijk de bavianen of "chacma's," die zich even weinig storen aan eene omheining als de vogels, en die, wanneer zij het overklimmen te lastig vinden, wel gelegenheid vinden om er door te kruipen. Dit listige en vlugge dier is somtijds zelfs een Kaffer te slim en slaagt er in om onopgemerkt in zijn tuin te sluipen en het beste van zijn oogst weg te stelen. Wat een mensch eet, eet ook een "chacma" en het dier weet even goed als de Kaffer wanneer het koren rijp genoeg is. Wat er ook in den tuin moge groeijen, maïs, gierst, pompoenen, suikerriet of vruchten, men kan zeker zijn dat de "chacma" er het beste van zal uitzoeken; zelfs wanneer de dieren ontdekt en uit den tuin gejaagd worden, is het zeer ergerlijk voor den eigenaar wanneer hij ziet welk een voorraad zij medenemen, behalve hetgeen zij hebben opgegeten.

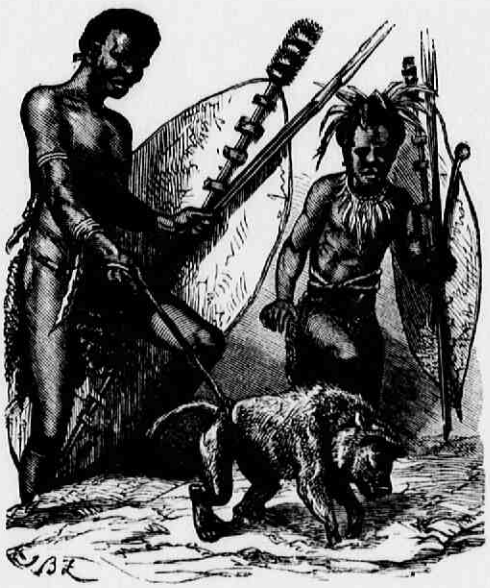

BAVIAAN WATER-WORTELS VINDENDE.

Het gewone voedsel van den "chacma" is eene plant, "babiana" genaamd, naar het gebruik dat de bavianen er van maken. Het is een wortel, die de eigenschap heeft dat hij, zelfs bij het droogste weêr, altijd met een waterachtig sap gevuld is, van onschatbare waarde voor reizigers, die niet overvloedig van water voorzien zijn, of de gewone bronnen verdroogd vinden. Vele Kaffers houden er tamme chacma's op na, die zij gevangen hebben toen zij noch zeer jong waren en nog nagenoeg geene dieren van hun eigen geslacht kenden. Deze dieren zijn voor de Kaffers van groot nut, want wanneer deze eene plant of vrucht ontmoeten, die hun onbekend is, geven zij die aan den baviaan; eet deze haar, dan weten zij, dat hij ook voor het gebruik van den mensch geschikt is.

Op hunne togten is hetzelfde dier hun ook zeer nuttig in het ontdekken en opsporen van water of in alle gevalle van de "babiana"-wortels, die althans eenig vocht in het ligchaam brengen en het leven kunnen onderhouden totdat er water gevonden is. In

deze omstandigheden gaat de baviaan vooruit, terwijl hij aan een langen riem is vastgemaakt en vrij is te loopen waar hij wil. Wanneer hij een "babiana"-wortel gevonden heeft wordt hij teruggehouden totdat de kostbare plant geheel uit den grond is gehaald, maar om het dier tot verdere inspanning op te wekken, wordt hem van tijd tot tijd zulk een wortel te eten gegeven.

Het zoeken naar water geschiedt op dezelfde wijze. De ongelukkige baviaan wordt zonder drinken gehouden, totdat hij half gek geworden is van dorst; dan wordt hij, zooals wij reeds vermeld hebben, aan een touw of riem voortgeleid. Hij gaat met de grootste voorzigtigheid vooruit en staat tusschenbeide stil op zijne achterpooten, terwijl hij zijn neus in den wind steekt en rondziet en elke graszode beruikt. Door welke teekens het dier geleidt wordt kan niemand begrijpen, maar zeker is het, dat, wanneer er water in de nabijheid is, de baviaan het zeker en stellig vindt. Zoo is dit dier, niettegenstaande het een onverzoenlijke vijand is van het korenveld en den tuin, toch voor den mensch niet zonder nut, wanneer men zijn instinkt slechts goed weet te gebruiken.

Wanneer de tuinen of velden digt bij den oever der rivier gelegen zijn, is er voor hen geen grooter vijand dan de hippopotamus, die maar al te blijde is, zijn gewone voedsel te verwisselen voor het rijke maal dat hij in de bebouwde gronden vindt. Indien slechts één enkele hippopotamus binnen een tuin dringt, ontstaat er in den oogst eene vreeselijke verwoesting. Vooreerst verslindt het dier eene bijna onbegrijpelijke hoeveelheid groen voedsel, en wanneer het zulke lekkerbeetjes voor zich krijgt als korenvelden of bedden met pompoenen, doet het zich hieraan dubbel te goed. Bovendien vernielt het veel meer dan het verslindt, wanneer het met zijne korte en dikke pooten regts en links door het korenveld loopt. Het spoor van elk dier zou aan den te veld staanden oogst veel nadeel toebrengen, maar bij het nijlpaard is dit in dubbele mate het geval, omdat zijne linker- en regterpooten zoo wijd uiteen staan, dat het dier een dubbel spoor maakt.

Tegen zulk een groot en vraatzuchtig dier zou eene omheining niet veel nut doen, daar een hippopotamus ten gevolge zijner dikke en ondoordringbare huid zulk een hinderpaal zonder eenige moeite te boven komt. De eigenaar van het veld omringt het daarom met eene tamelijk diepe gracht en beschermt deze verder met scherpe palen, zoodat wanneer een hippopotamus hierin mogt vallen, hij er stellig niet levend weêr uitkomt.

Op eene dergelijke wijze wordt het veld somtijds tegen den inval van olifanten beveiligd. Deze dieren krijgen het niet dikwijls in hun hoofd een aanval te wagen op een tuin, die in de nabijheid van menschelijke woningen gelegen is; doen zij het echter, dan is er bijna geen middel om ze te keeren behalve eene gracht. De gewone bescherming door middel eener omheining, in de nabijheid van menschelijke woningen zelfs, zijn niets waard wanneer eene kudde olifanten lust heeft om een inval in een korenveld te doen; zij voeren hun voornemen uit, tenzij de geheele bevolking uit de kraal komt en alle middelen, waarover zij te beschikken heeft, in het werk stelt. De olifant kiest voor zijn strooptogten altijd den nacht, zoodat de verdedigers van den oogst met dubbele nadeelen te kampen hebben.

Tegen den olifant wordt één wapen gebezigd, dat al zeer zonderling is. De Kaffers zijn namelijk in het denkbeeld, dat de olifant bang is voor het schrille geschreeuw van kinderen. Zoodra nu olifanten eene kraal naderen, krijgen alle kinderen een duchtig pak slaag, in de hoop dat de dieren door het algemeene leven zullen worden afgeschrikt en de plaats verlaten.

Verschillende soorten van antilopen zijn insgelijks uiterst verlekkerd op de jonge maïsplanten en, indien het veld niet afgeheind was, zouden zij stellig in groot aantal verschijnen en elk groen blaadje tot aan den grond afknabbelen.

In de nabijheid van het kreupelhout doet de buffel bijna niet minder schade en is veel gevaarlijker om mede te doen te hebben. Ook is het stekelvarken in staat om veel nadeel teweeg te brengen. De wilde zwijnen zijn welligt nog het ergste omdat zij de meest getrouwe bezoekers van den tuin zijn. Zelfs eene omheining moet zeer stevig en digt zijn om bestand te wezen tegen hunne invallen, want de varkens

kunnen zich door eene verwonderlijk kleine opening heen dringen omdat hun kop wigvormig is, en hunne dikke en taaije huid hen tegen doornen en scherpe punten beschermt.

De "biggen," zooals de wilde zwijnen gewoonlijk genoemd worden, komen altijd van den kant van het kreupelhout, en wanneer bij zulk een boschje verschillende kralen gebouwd zijn, komen de opperhoofden overeen om eene schutting te bouwen van de eene kraal naar de andere, ten einde deze dieren van al het bebouwde land af te houden. Zulk eene schutting is zeer nuttig, maar ziet er in het oog van een Europeaan zeer belagchelijk uit. Wij hebben reeds gezegd dat een Kaffer geene regte lijn kan trekken en hij kan nog veel minder eene regte schutting maken. Het gevolg hiervan is, dat de vervaardigers er van telkens zien, dat de schutting van de regte lijn afwijkt en den vorm van een cirkelboog aanneemt; zij trachten dan hun misslag te verbeteren door een gedeelte van een cirkel te maken in de tegenovergestelde rigting en maken zoo de schutting veel langer dan noodig is, zich zelven veel onnoodige moeite veroorzakende.

Wat de gevleugelde vijanden van den tuin betreft, worden er vele verschillende wijzen toegepast om ze te dooden of te verdrijven. Eéne wijze om ze te verjagen hebben wij reeds beschreven en deze heeft eene tamelijk goede uitwerking wanneer het koren jong en groen is; is het echter rijp, dan hebben de vogels het veel te druk om zich aan zulke kleinigheden te storen en blijven, in weerwil van het slingeren der touwen, aan het eten.

In die omstandigheden wordt aan de vogels de oorlog verklaard en een aantal Kaffers vereenigt zich rond de omheining, elk gewapend met een aantal "knods-kerry's." Een van hen werpt nu een steen in het korenveld om de vogels te verschrikken, en

DE NADERING DER OLIFANTEN.

wanneer zij dan in een digten zwerm opvliegen, regent het "kerry's" op hen van alle kanten. Daar het nu zeker is, dat iedere "kerry" in den zwerm teregt komt en elke Kaffer er 4 of 5 werpt voordat de vogels buiten zijn bereik zijn, kan men wel begrijpen dat de slagting zeer groot is. Tchaka, die evengoed de kleinigheden van het dagelijksche leven regelde als hij legers aanvoerde en wetten gaf aan een geheel rijk, beval dat over zijn geheele gebied de vogels zonder ophouden moesten vervolgd worden, en ofschoon hij er niet in slaagde ze allen te dooden, waren de graanetende

vogels toch in de laatste jaren van zijn leven vrij schaarsch geworden, in plaats dat zij anders in ontelbaar aantal de korenvelden overstroomden.

Sprinkhanen, de ergste vijanden van den landbouwer, konden niet uitgeroeid worden; zelfs het eenigzins merkbaar verminderen van hun aantal bleek onuitvoerbaar te zijn. Het eenige wat nog eenig gevolg heeft, is het branden van groote hoopen gras, takken en bladeren aan de windzijde, zoodra de sprinkhanen in het gezigtkomen. Deze insekten vliegen altijd voor den wind en wanneer zij eene gedeelte lands ontmoeten, dat met rook bedekt is, vliegen zij er over heen totdat zij eene plaats gevonden hebben waar het niet rookt en zij dus kunnen neêrstrijken.

Men verhaalt dat vóór het jaar 1829 de sprinkhanen in het land der Zulu's onbekend waren en dat zij er heen gezonden werden door de bovennatuurlijke magt van Sotshangana, een opperhoofd in het distrikt Delagoa, die door Tchaka werd aangevallen en door wien, zoo als reeds vroeger vermeld is, de Zulu's verslagen werden. Shooter vertelt de geschiedenis in de volgende woorden:

"Toen de Zulu's het grondgebied van Sotshangana bereikt hadden, was er bij hen een groot gebrek aan voedsel en eene afdeeling er van begon, toen zij een verlaten kraal aantroffen, als gewoonlijk, er naar te zoeken. Zij vonden nu eenige groote manden, die gebruikt worden om het koren in te bewaren en hunne hongerige magen verheugden zich reeds in het vooruitzigt van een goed maal. Toen echter een uitgehongerde krijgsman in zijn ongeduld het deksel van een zijner manden opligtte, stormde er een menigte insekten uit te voorschijn, en hun zoo met verlangen te gemoet gezien maal vloog hen om de ooren."

"De vijanden, die nooit te voren zulk eene verschijning gezien hadden, waren vol verbazing; ieder vraagde zijn buurman wat er gebeurde, maar niemand kon "den aard noch den naam" der dieren vertellen. Een van hen wierp echter ten laatste een licht over het geheim. Hij had de insekten gezien in het land van Makazana en verhaalde aan zijne verbijsterde medgezellen, dat men ze waarschijnlijk verzameld had voor voedsel. Zij hoorden dit echter spoedig genoeg van de bevolking der kraal, die zich slechts op de nadering van den vijand verwijderd had en wier stemmen van eene naburige rots gehoord werden. Natuurlijk verzuimden de vlugtelingen niet de gelegenheid waar te nemen om hunne vervolgers te beschimpen, te bespotten en te dreigen nu zij dit ongestraft doen konden; maar toen zij zagen dat hun voedsel gevaar liep, schreeuwden zij hun met al de kracht hunner longen de vreesselijke bedreiging toe, dat, wanneer de vijanden hunne sprinkhanen opaten, anderen hen tot hunne woonplaats zouden volgen en hongersnood met zich mede brengen. De Zulu's waren te uitgehongerd om op deze bedreiging acht te geven of zeer keurig in de keuze van hun voedsel te zijn, en de sprinkhanen werden verslonden. Toen het leger echter in het land teruggekeerd was, verscheen ook de plaag en werd de bedreiging vervuld."

Hoe sprinkhanen, de vernielers van het voedsel, zelf in voedsel veranderd, en in plaats van een vloek eene zegening voor den mensch worden, zullen wij zien in het volgende hoofdstuk.

Wat de vruchten van dit land betreft, zij zijn talrijk genoeg; de meest geachte is de banaan, die somtijds de koninklijke vrucht genoemd wordt. Een Kafferkoning had namelijk beslag gelegd op alle bananen en zijne onderdanen gedwongen om hem eerst eene keuze te laten doen, voordat zij er zelven een mogten aanraken. In sommige bijzonder gunstig gelegen distrikten worden de bananen buitengewoon groot; een geheele bundel er van is daar voor een man eene zware vracht.

Bijna van evenveel belang als het voedsel voor de menschen is het voeder voor het vee, en dit wordt over het algemeen in grooten overvloed aangetroffen, zoodat het grazen eener kudde haren eigenaar niets meer kost dan de moeite om zijn vee van de eene grasrijke streek naar de andere te drijven. In dit, even als in andere warme landen groeit het gras met eene snelheid en weligheid, waardoor het weldra te lang wordt voor het vee om te eten. Wanneer het pas ontspruit is het groen, malsch en zoet; heeft het echter eenige lengte gekregen, dan wordt het zoo hard, dat het vee het naauwelijks kan fijn kaauwen. Hierom volgt de Kaffer eene handelwijze, waardoor hij in het goede jaargetijde zooveel versch gras kan krijgen als hij wil.

Wanneer het vee zoo lang op een stuk grasland geloopen heeft als het er nog voedsel kan vinden, zoekt de Kaffer een ander stuk uit. Des avonds, wanneer het vee veilig binnen de kraal is opgesloten, gaat hij aan de windzijde van de plaats waarvan hij het drooge gras wil verwijderen, en steekt dit in brand. In den beginne kruipt de vlam slechts langzaam voort; weldra vermeerdert echter hare snelheid en breidt zij zich meer en meer uit naarmate zij door den wind wordt voortgezweept. Op gelijken grond beweegt het voor zich in eene tamelijk regte lijn en is het van ongeveer dezelfde hoogte, behalve wanneer eenig kreupelhout binnen zijn bereik komt; dan rijzen de vlammen dikwijls torenhoog ten hemel.

Indrukwekkend wordt echter het tooneel, wanneer het vuur de boschrijke heuvels bereikt heeft. Voort stormt dan de vlammenmassa, terwijl zij den heuvel met reuzenschreden beklimt; zij knapt en knettert alsof er duizende van vlaggen in eene stevige koelte wapperen en verslindt al wat zij van plantengroei op haren weg aantreft. Geen bewoner van het bosch of van de vlakte kan haren voortgang stuiten en het vuur heeft dit voordeel voor de inboorlingen, dat het de slangen en andere kruipende dieren die zich langzaam bewegen, doodt, terwijl de vluggere antilopen er aan ontkomen.

Wanneer het vuur zijn werk verrigt heeft, levert de streek, waarover het is heengegaan, een treurig schouwspel op; de geheele bodem is kaal en zwart, en het eenige teeken van vroegeren plantengroei is hier en daar een boomtronk, die niet geheel door de vlammen verslonden is. Binnen zeer korten tijd echter begint het verwonderlijk krachtige plantenleven zich reeds weder te openbaren, vooral wanneer het geluk wil dat er eene regenbui valt. Fijne groene blaadjes vertoonen zich overal boven de zwarte laag die den bodem bedekt, en het duurt niet lang of de geheele streek is met een gelijkmatig groen grastapijt bedekt. Niets is schooner dan het frissche groen der jonge grashalmen, zooals zij tegen den zwarten grond afsteken. Wat er het meest nabij komt, is de merkwaardig schoone tint die onze heggen vroeg in de lente aannemen — eene tint die even schielijk weder verdwijnt als zij liefelijk is.

De houtskoolachtige asch is bovendien eene uitstekende bemesting voor het jonge gras; dit komt dan ook met zulk eene verwonderlijke snelheid te voorschijn, dat het binnen een zeer kort tijdsverloop reeds overvloedig voedsel voor het vee oplevert.

De Kaffer zorgt er natuurlijk voor, dat hij niet te veel opeens verbrandt. Door gedurig verschillende stukken uit te kiezen en deze in geregelde volgorde te verbranden is hij in staat zijne geliefde koeijen gedurende het geheele jaar van versche weiden te voorzien.

HOOFDSTUK XV.

VOEDSEL.

DE STAF DES LEVENS IN KAFFERLAND. — HOE EEN MAALTIJD GEKOOKT WORDT. — HET KOKEN EN FIJNMALEN VAN HET KOREN. — DE MOLEN DER KAFFERS EN DE WIJZE OM HEM TE GEBRUIKEN. — EERLIJKE VERDEELING VAN DEN ARBEID. — EEN KAFFERS-MAALTIJD. — HET ZINGEN IN KOOR. — KRIJGSZANG. — GESCHIEDENIS VAN DEN KRIJGSZANG EN VERKLARING DER VERSCHILLENDE GEDEELTEN. — KRIJGSZANG VAN TCHAKA. — LIED TER EERE VAN PANDA. — HOE DE BRIJ GEGETEN WORDT. — VERSCHILLENDE LEPELS, DOOR DE INBOORLINGEN GEMAAKT. — DE GIRAFFE LEPEL. — HOE DEZE GEKLEURD IS. — EIGENAARDIGE HOEK DIEN HET BLAD MAAKT MET DEN STEEL, EN DE REDENEN WAAROM DIT ZOO IS. — KAFFERSCHE ETIQUETTE BIJ HET ETEN. — AANGEBOREN LIEFDE TOT REGTVAARDIGHEID. — EEN REUSACHTIGE LEPEL. — KAFFERSCHE POTLEPELS. — SPRINKHANEN DOOR KAFFERS GEGETEN. — HET INSEKT IN ZIJNE VERSCHILLENDE TIJDPERKEN. — BESCHRIJVING VAN EEN ZWERM SPRINKHANEN. — UITWERKING VAN DEN WIND OP DE SPRINKHANEN. — HOE DE INSEKTEN GEVANGEN, GEKOOKT EN BEWAARD WORDEN. — ALGEMEENE HOEDANIGHEID VAN HET VLEESCH IN KAFFERLAND. — GEZOUTEN VLEESCH EN DE WIJZE OM HET KLAAR TE MAKEN. — DE HONGER-GORDEL EN HOE HIJ GEBRUIKT WORDT. — HET OPETEN VAN HET SCHILD. — CEREMONIËN BIJ HET ETEN VAN VLEESCH. — VERSCHILLENDE DRANKEN DIE DOOR DE KAFFERS GEBRUIKT WORDEN. — HOE MEN HET WATER VAN DE RIVIER DRINKT. — BEDWELMENDE DRANKEN VAN VERSCHILLENDE LANDEN. — HOE HET BIER IN ZUID-AFRIKA GEBROUWEN WORDT. — HET MOUTEN DER MAÏS. — HET GISTEN, AFSCHUIMEN EN FILTREREN. — HOEVEELHEID BIER DIE DOOR EEN KAFFER GEDRONKEN WORDT. — DE VATEN WAARIN MEN HET BIER DOET. — BIERMANDEN. — BEWAARPLAATS VOOR DE MANDEN. — HOEVEEL EEN KAFFER VAN HONIG HOUDT. — HOE HIJ DEN BIJENZWERM VINDT. — DE HONIG-GIDS. — VERGIFTIGE HONIG. — GEVOGELTE EN EIEREN. — VERBODEN SPIJZEN. — DE KAFFER EN DE KROKODIL.

Wij hebben nu gezien hoe de Kaffers hun meeste dierlijke voedsel verkrijgen door veefokkerij en jagt, en hun plantaardig voedsel door het bebouwen van den grond. Thans zullen wij de verschillende spijzen nagaan die de Kaffers gebruiken en de wijze waarop zij het bereiden. De mensch, is meermalen gezegd, is een dier dat kookt en wij zullen altijd zien, dat de verschillende wijzen om het voedsel te bereiden even karakteristiek als belangwekkend zijn.

De staf des levens is voor den Kaffer koren, hetzij maïs of gierst, door stampen tot moes gemaakt; het heeft eenige overeenkomst met den brij van havermeel der Schotten.

Wanneer eene vrouw een' maaltijd voor haren man moet klaar maken, neemt zij eene genoegzame hoeveelheid maïs of gierst; de eerste wordt "umbila," de laatste "amabele" genoemd. Nu wordt de groote pot op 3 groote steenen te vuur gesteld. Vervolgens worden water en maïs in den pot gedaan, het deksel met klei digt gesmeerd en het vuur aangestoken. De pot is gemaakt van klei, die men zich gewoonlijk verschaft door een termitenhoop fijn te stampen en met water goed dooreen te kneden.

Het eerste wat zij nu doet, is haren molen in gereedheid te brengen. Deze is een zeer ruw stuk gereedschap en vereiseht een buitengewone krachtsinspanning, waardoor toch betrekkelijk weinig arbeid wordt verrigt. Hij bestaat uit twee steenen, een ondersten en een bovensten. De eerste is groot en zwaar en aan de bovenzijde vlak geweest, maar ligt uitgehold en eenigzins afhellend gemaakt. De bovenste is gewoonlijk eivormig en ongeveer 25 à 30 centim. lang.

Heeft het koren nu lang genoeg gekookt, dan neemt de vrouw het uit den pot en plaatst het op den grooten steen, waaronder zij eene mat heeft gelegd. Nu knielt zij hierbij neder, neemt den kleinen steen in beide handen en wrijft het koren met eene eigenaardige draaijende en schuivende beweging fijn tot een tamelijk vast deeg. Naarmate het fijn gewreven is, wordt het langs de helling van den steen geschoven op eene huid, die er vóór is klaar gelegd om het te ontvangen. Deze soort van molen is welligt de oudste vorm dien wij kennen, en men treft dien in vele streken der wereld aan. In Mexico bijv. zijn de gewone molens geheel en al naar hetzelfde beginsel ingerigt; alleen is de onderste steen ruw gehouwen, zoodat hij op drie pooten staat.

Het is meer dan waarschijnlijk, dat het malen van koren, waarvan bij oude schrijvers zoo dikwijls melding wordt gemaakt, geschiedde met een dergelijken molen als de Kaffersche vrouwen gebruiken. Het koren malen is een zeer zwaar werk; de vrouw

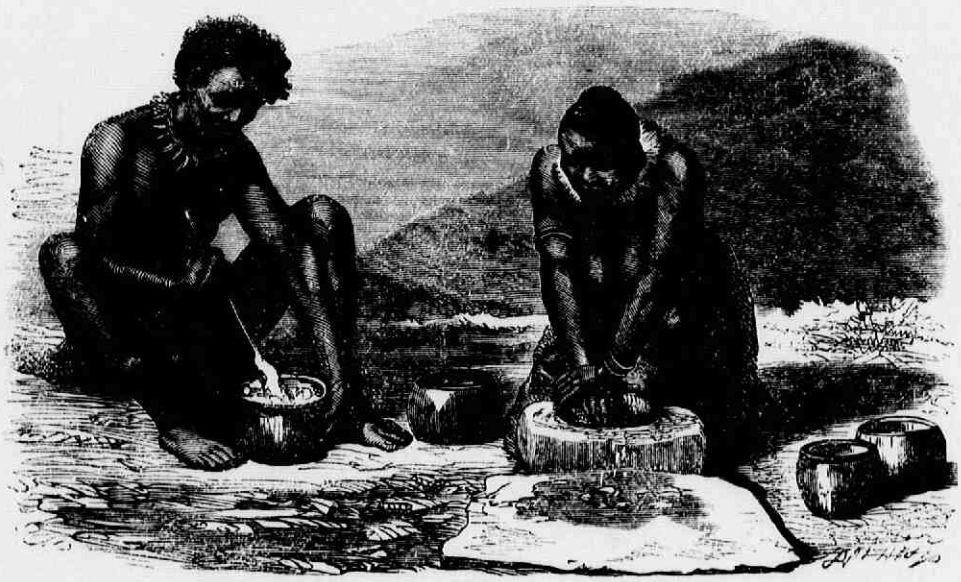

HET MALEN VAN KOREN EN HET VERMENGEN MET "AMASI."

drukt met het geheele gewigt van haar ligchaam op den steen, terwijl zij hem met beide handen over den ondersteen heen en weer beweegt. Bovendien moet dit werk dagelijks herhaald worden en dikwijls is de arme afgewerkte vrouw genoodzaakt het meermalen daags te doen. Er wordt altijd slechts koren gemalen voor een enkelen maaltijd; zoo dikwijls dus de mannen honger hebben, moeten de vrouwen derhalve voor hen malen.

Het gekookte en gemalen koren krijgt een nieuwen naam en heet "isicaba." Wanneer eene genoegzame hoeveelheid gemalen is, neemt de vrouw het van de huid, doet het in eene mand en brengt het naar haren man, die waarschijnlijk slaapt of rookt. Zij brengt hem bovendien eene kom, eene hoeveelheid gehotte melk benevens zijn geliefkoosden lepel; voorts laat zij hem dan zelf een en ander dooreen mengen en alleen zijn maal doen; zij verwacht evenmin dat zij dit met hem deelen zal, als zij verwacht dat hij haar het koren zal helpen malen.

Bovenstaande afbeelding vertoont ons een tooneel dat men in Kafferland dikwijls genoeg ziet. Een "jongen" heeft honger en eene gehuwde vrouw haast zich om in zijne behoeften te voorzien. Aan hare linkerzijde staan de potten waarin zij het gekookte koren gedaan heeft en zij is hard aan het werk om dit tot deeg te kneden.

De "jongen," die een bekend jager is, zooals men zien kan aan zijn halsketen van luipaard-tanden, heeft twee potten voor zich staan. In dien aan zijne linkerhand is "amasi" en in den anderen wordt het koren gedaan zoodra het gemalen is en op de huid valt die voor den molen is uitgespreid. De vermoeide en afgewerkte vrouw, die het koren kookt, maalt en de "amasi" maakt, zal waarschijnlijk beloond worden met de overblijfselen van het maal dat door het lid van de meer verhevene sekse wordt overgelaten. Daar echter een jonge Kaffer een gezonden eetlust heeft, is hetgeen hij voor haar overlaat nooit zeer veel en over het algemeen kan hij den brij sneller vermengen en opeten, dan zij het koren malen kan.

Daar echter de Kaffer een bij uitnemendheid gezellig wezen is, houdt hij er van om zijne maaltijden in gezelschap te gebruiken; hij doet dit op eene zeer ordelijke wijze.

EEN KAFFERSCH DINER.

Wanneer een aantal Kaffers zich voor een gezelligen maaltijd vereenigen, hurken zij op hunne gewone manier om het vuur neêr en vormen zoo naar Kaffersche wijze een cirkel. Zijn er zeer velen, dan vormen zij twee of meer concentrische cirkels, digt bij elkander, en keeren allen het aangezigt naar het midden. De pot wordt dan te vuur gezet en terwijl het koren gekookt wordt, heffen zij gezangen aan en houden hiermede aan totdat het feestmaal gereed is. Somtijds geven zij de voorkeur aan minneliederen, maar altijd houden zij veel van zangen waarin het bezit van vee verheerlijkt wordt.

Deze liederen hebben een koor dat volstrekt geen zin heeft, even als dit ook bij vele Europesche volkszangen het geval is; maar de zangers zijn er volkomen verzot op. In een welbekenden vee-zang, waarvan het refrein is "E-e-e-yu-yu-yu" worden de woorden begeleid met gesticulatiën. De zangers sluiten de handen, met de handpalm naar

boven gekeerd en telkens wanneer "E-e-e" terugkomt strekken zij de armen in hunne geheele lengte uit en bij iedere herhaling van de lettergreep "yu" drukken zij hunne ellebogen in de zijden om aan het lied meer nadruk te geven. De afbeelding bladz. 158 geeft ons eene voorstelling van zulk een tooneel en is gemaakt naar eene schets van Kapitein Drayson, die dikwijls zulke maaltijden had bijgewoond en geleerd om zijne partij in het wilde koor mede te zingen. Om den rook van het vuur geven de Kaffers niets, ofschoon een Europeesch zanger niet in staat zou zijn, in zulk eene verstikkende atmosfeer twee noten uit te brengen, of te zien wat er voorviel in eene kleine hut zonder venster of schoorsteen, die bovendien nog gevuld is met rook. Op den grond ziet men eenige snuif-kalabassen en aan den linkerkant der afbeelding, juist achter een paal, zit de "Induna" of het hoofd der kraal, die het feest geeft.

Het aantal Kaffers, dat zich somtijds in eene kleine hut opeenhoopt, is bijna ongeloofelijk. Op de afbeelding schijnen zij ook tamelijk digt op elkander te zitten, maar de teekenaar heeft een groot aantal individu's moeten weglaten, om althans den vuurhaard en de verschillende gereedschappen te kunnen doen zien.

Een reiziger in Afrika geeft een vermakelijk verhaal van een tooneel als wij zoo even beschreven hebben. Hij hoorde eens des avonds een zeer zonderling geluid van vele stemmen, die zich in geregelde maat verhieven en daalden en vond dat het voortkwam uit een gebouw, hetwelk hij voor een hooischelf gehouden had, maar dat eene Kaffersche hut bleek te zijn. Hij stak zijn hoofd binnen de deur, maar hier was het hem rijkelijk benaauwd en hij kon niets zien dan eenige glimmende kolen, die over een aantal om het vuur neergehurkte Kaffers een roodachtigen gloed wierpen; zij zaten te zingen met hunne gewone gebaren. Hij schatte hun aantal op tien, denkende dat er onmogelijk meer dan dat getal in konden. Uit deze hut kwamen echter tot zijne verbazing niet meer of minder dan vijf en dertig groote en zware Kaffers, en deze zagen er volstrekt niet warm of vermoeid uit.

Het lied hetwelk zij zongen was over een der twee onderwerpen waardoor alleen de muze van een Kaffer schijnt bezield te worden, namelijk zijn vee en de oorlog. In dit geval had het betrekking tot het eerste; het begon met de woorden: "Alle kalveren drinken water."

Eene zeer duidelijke voorstelling van de wijze waarop de Kaffers zingen wordt gegeven door Mason, die zijne indrukken schijnt opgeschreven te hebben onmiddellijk nadat hij het tooneel had bijgewoond en toen zij nog bijzonder levendig bij hem waren:

"Ik was bezig bij eene kleine olielamp mijn dagboek bij te schrijven, om het met de mail die den volgenden dag vertrok te verzenden, en terwijl ik mij hiermede onledig hield, was de tijd zoo stil voorbijgegaan, dat het laat geworden was eer ik het gesloten en toegelakt had. Eensklaps hoorde ik een vreeselijken kreet uit het naburig kreupelhout, op een vermoedelijken afstand van omtrent honderd ellen van onze tent. In een oogenblik was alles weder stil en toen begon het geschreeuw opnieuw met verdubbelde kracht, totdat onze ooren er van dreunden en de lucht als het ware van het geluid trilde.

"In den beginne waren wij ongerust en zagen onze pistolen na; toen echter het geluid niet nader kwam, besloot ik hieruit dat het een deel moest uitmaken van een Kaffersch feest en besloot te gaan onderzoeken wat het beteekende. Ik legde toen het pistool weg en ging op weg zooals ik was, zonder hoed, rok of vest; ik drong door de druipende takken van het boschje, totdat ik op de plaats was, vanwaar de vreemde geluiden kwamen.

"De storm was nu geheel bedaard; de zware wolken gleden langzaam langs de opkomende maan; duizenden van insekten tjilpten en gonsden vrolijk in het rond; maar luider dan alles was het regelmatige rijzen en dalen der stemmen van eenige twintigtallen Kaffers.

"Ik was reeds ongeveer driehonderd ellen in het kreupelhout doorgedrongen, toen ik eene groote en pas-gebouwde Kaffer-hut ontdekte met een groot, vlammend vuur in het midden; dit vuur echter was maar even zigtbaar door den digten rook, die door de ronde opening welke voor deur diende, naar buiten drong. Deze hutten der Kaffers worden gemaakt van latwerk en met stroo of riet gedekt. Zij zien er uit als een

goed gebouwde hooischelf, zijn gewoonlijk 3 tot 4 meters hoog en 6 tot 8 meters breed, met eene deuropening als aan een bijenkorf.

"Daar het echter reeds omstreeks middernacht was, twijfelde ik of mijn bezoek misschien wat ongelegen zou komen. Nu echter om te keeren, nu ik zoo digt bij de deur was, kon mij in gevaar brengen dat er eene of meer assagaaijen op mij werden afgeworpen, daar de inboorlingen het ritselen der takken, dat hun voorzeker niet ontgaan zou, op dat late uur stellig zouden toeschrijven aan de tegenwoordigheid van dieven of van een of ander wild dier.

"Ik begon daarom hardop te hoesten, bukte en stak mijn hoofd door de deuropening, waar zich een hoogst belangwekkend schouwspel aan mij vertoonde.

"Verbeeld u drie rijen gitzwarte Kaffers, gezeten in cirkels om het binnenste der hut, met hun neus op de kniën, terwijl zij hunne goed geoliede, krachtig gebouwde ligchamen voor- en achterwaarts bewogen, op de maat van hun geliefkoosden "krijgszang van Dingan." Zij slingerden met hunne armen, zwaaiden hunne glinsterende assagaaijen, zongen, schreeuwden, floten en stampten op den grond, om den zwaren stap van marcherende krijgslieden na te bootsen en deden het bosch van hunne luidruchtige vrolijkheid weergalmen.

"In het eerst werd mijne tegenwoordigheid niet opgemerkt, totdat een oude Kaffer — een Umdodie — met den vinger naar mij wees. In een oogenblik waren alle glinsterende oogen op de deur gevestigd en heerschte er eene plotselinge stilte onder de duivelachtige groep. Een gelijktijdige uitroep van "Molonga! Molonga!" (blanke man! blanke man!) werd gevolgd door een algemeen wenken om binnen te komen en in den kring plaats te nemen. Hier gaf ik natuurlijk gevolg aan, en toen zij zagen dat ik gemakkelijk gezeten was, begonnen zij op nieuw harder dan ooit te zingen en te schreeuwen, totdat ik bijna suf was van het leven en half verstikt van den rook, die van het vuur in het midden van den kring opsteeg."

Dingan's krijgszang, waarvan hier gesproken wordt, is gemaakt om den lof van diens heldendaden te verkondigen. Voor een Kaffer, die al de toespelingen van den dichter begrijpt, is het een lied, hetwelk hem buitengewoon opwindt, ofschoon het, wanneer het in eene andere taal wordt overgebragt en ontdaan is van de muzikale maat en de woordspelingen, die de groote bekoorlijkheid der Kaffersche poëzie uitmaken, zijne voornaamste schoonheden verliest. Het was als volgt:

»Gij behoeftige afstammeling van Umpikazi,
Begluurder van het vee der menschen,
Vogel van Maube, snel als een geweerkogel,
Rank, regt en schoon van bouw.
Uw vee gelijkt een bijenzwerm,
O hoofd te groot, te verward om te bewegen
Verslinder van Moselekatze, den zoon van Machobana,
Verslinder van 'Swazi, den zoon van Sobuza
Verbreker van de poorten van Machobana.
Verslinder van Gundave van Machobana.
Een monster van grootte, van buitengewone magt.
Verslinder van Ungwati van het oude ras;
Verslinder van den koninklijken Uomapi;
Regenende en schijnende, gelijk de hemel boven ons"

Indien de lezer dezen zang vergelijkt met dien ter eere van Panda, welken wij op bladz. 89 hebben medegedeeld, zal hij zien welk eene groote gelijkenis er tusschen de twee oden bestaat; in elke worden toch eenige voorvallen medegedeeld uit het vroegere leven van den held; vervolgens weiden beide uit in het vermelden van zijn rijkdom, terwijl zij eindigen met het verheffen zijner heldendaden.

Shooter deelt een anderen zang mede die vervaardigd werd ter eere van Tchaka, zooals hem door dit beroemde opperhoofd zelven verhaald werd. Hij werd gemaakt nadat deze oorlogzuchtige despoot geheel Kafferland aan zich had onderworpen en de lezer zal voorzeker de merkwaardige overeenkomst bespeuren van het refrein: "Waar zult gij nu heengaan om te strijden?" met de klagt van Alexander, dat er geene werelden meer waren te overwinnen.

»Gij hebt de natiën ten onder gebragt!
Waar zult gij nu heengaan om te strijden?
Ja, waar zult gij nu heengaan om te strijden?
Gij hebt koningen overwonnen!
Waar zult gij nu heengaan om te strijden?
Gij hebt de natiën aan u onderworpen!
Waar zult gij nu heengaan om te strijden?
Hoera! Hoera Hoera!
Waar zult gij nu heengaan om te strijden?

Wij hebben reeds medegedeeld, dat de Kaffer een lepel gebruikt om zijn' brij mede te eten. Hij is op deze lepels verwonderlijk trotsch en besteedt er meer moeite en arbeid aan dan aan eenig ander voorwerp dat hij bezit, meer zelfs dan aan zijne "staarten", pijpen of snuifdoos; geen van deze worden zooveel moeite waardig gekeurd als zijne lepels. Ofschoon er eene groote verscheidenheid is in den vorm der lepels die door de Kaffers vervaardigd worden, hebben zij toch alle een karakter dat onmiskenbaar is en waaraan men het land waar de maker woont, zoo duidelijk kan herkennen, alsof hij den naam er op geschreven had. De bak bij voorbeeld maakt, in plaats van met den steel eene bijna regte lijn te vormen, hiermede een stompen hoek en is, in plaats van diep uitgehold te zijn, tamelijk vlak. Er vloeibare spijzen mede te eten is dan ook bijna onmogelijk en de lepel is alleen geschikt om den dikken brij, dien wij reeds beschreven hebben, naar den mond te brengen. Men ziet een aantal dezer lepels in de volgende afbeeldingen; alle zijn uit de verzameling van den schrijver.

Fig. 1 op de nevenstaande afbeelding is 64 centim. lang en gesneden uit een dikken boomtak, zooals men zien kan aan de jaarkringen. Aan de kleine zwarte vlak in den bak ziet men waar het hart van den tak was. Het einde van den steel verbeeldt eene assagaai-punt en de eigenaardige hol- en bolheid van dat wapen is voorgesteld door den eenen kant zwart te maken. Dit is gedaan op dezelfde wijze als wij vroeger beschreven hebben, namelijk met een gloeijend ijzer of een gloeijenden steen. De onderste zijde van den bak is op dezelfde wijze zwart gekleurd en evenzoo een gedeelte van den steel. Volgens Europeesche begrippen is de bak van lastig groote afmeting, daar hij negen centimeter breed is. De mond van een Kaffer heeft echter nog al ruimte en hij gebruikt dit reusachtige werktuig zonder eenige moeite.

Fig. 2 geeft ons een zeer uitgewerkt staaltje van een lepel, die door Jackson van een inboorling gekocht werd. Hij is ongeveer een meter lang en ligt gebogen. Het hout waarvan hij gemaakt is, is veel harder dan dat waarvan de zoo even beschreven lepel vervaardigd is en kan daarom veel gladder gepolijst worden.

De maker van dezen lepel heeft hem op eene zeer eigenaardige wijze versierd. Rondom den steel zijn vijf ringen gemaakt van het op ijzerdraad gelijkende haar uit den staart van een olifant. Zij zijn gevlochten op de wijze der knoopen, die de zeelieden "Turksche knoop" noemen. Om de wijze te doen zien hoe het vlechtwerk van deze ringen is, is er een op grootere schaal afgebeeld.

Aan het einde van den steel bemerkt men een kogelvormigen knop. Deze is gesneden uit hetzelfde stuk hout en moet dienen voor snuifdoos, zoodat de eigenaar nu twee artikelen van weelde tegelijk heeft. Men heeft den vorm nagebootst van eene pompoen; de ruwe gereedschappen in aanmerking genomen welke den Kaffer ten dienste staan, moet men de wijze waarop die is uitgehold, bewonderen. Rondom den hals is insgelijks een ring van olifants-haar gevlochten en in den bodem zijn tamelijk diepe figuren gesneden. Deze wonderlijke snuifdoos is versierd door middel van branden; ditzelfde is ook het geval met den bak en een groot gedeelte van den steel.

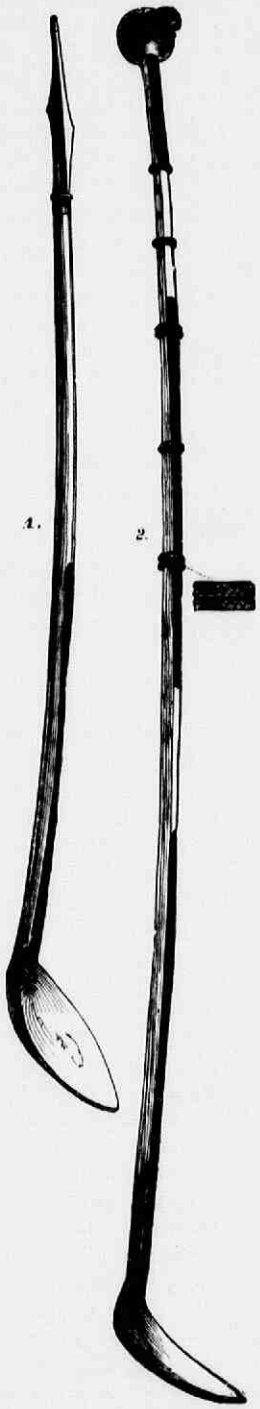

LEPELS

Somtijds spannen de Kaffers al hunne bekwaamheid in om aan den steel hunner lepels den vorm te geven van een of ander dier. Om zijn langen hals en schuin afloopenden rug dient de giraffe hiertoe meer dan eenig ander dier tot voorbeeld. Fig. 1 op deze bladzijde stelt een zoodanigen lepel voor. Hij is iets meer dan 30 centim. lang en stelt den vorm van het dier veel beter voor dan men volgens de afbeelding zeggen zou. Deze is genomen van de voorzijde, zoodat men den kop van het dier in het verkort en de eigenaardige helling van den rug in het geheel niet ziet. Dit stuk is vervaardigd van acacia-hout, den boom waarvan de giraffe zich gewoonlijk voedt en die door de Hollandsche volkplanters "kameel-doorn" genoemd wordt. De eigenaardige houding van den kop is eene getrouwe navolging van die welke de giraffe aanneemt wanneer zij den kop opligt om de jonge takken en bladeren af te plukken; en de gevlekte huid is vrij goed door het branden met een gloeijend ijzer nagebootst.

In sommige vormen van den giraffe-lepel ziet men de gedaante van het dier nog veel duidelijker; zelfs de gewrichten der ledematen worden goed aangegeven. Somtijds geeft de Kaffer aan den steel den gewonen vorm, maar laat aan het einde een dik stuk hout zitten, hetwelk hij dan kan snijden op welke wijze hij het verkiest. Als voorbeeld neemt hij dikwerf het nijlpaard en den rhinoceros; de hyena is echter in dit opzigt een bijzondere gunsteling, omdat zijn eigenaardige omtrek gemakkelijk in hout kan worden nagevolgd.

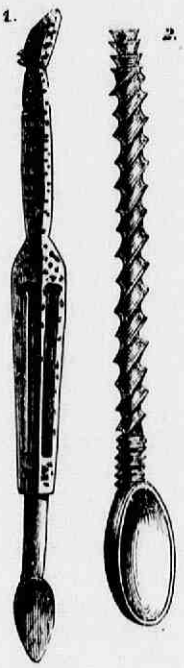

LEPELS.

Wij hebben den lezer reeds opmerkzaam gemaakt op den hoek, waaronder de bal aan den steel zit en waardoor de lepel schijnbaar een zeer onhandig werktuig is. Dit zou ook stellig het geval zijn, indien de Kaffer zijn lepel vasthield op de Europeesche wijze en deze zou dan bijna niet te gebruiken zijn; hij heeft echter zijne eigene wijze om hem vast te houden, die voor hem uitstekend is.

In plaats van den steel, zooals wij, tusschen den duim en de voorste vingers te nemen, vat hij dien aan met de volle hand. Hij steekt dan den ondiepen bak in den taaijen brij, neemt er zooveel op als maar eenigzins kan, steekt dan den geheelen bak met zijn inhoud in den mond, met de bolle zijde naar boven. Op deze wijze kan hij den lepel met zijne tong goed schoon likken, om hem voor een volgenden aanval op den brij gereed te hebben.

Bij een gemeenschappelijken maaltijd gebruiken de Kaffers allen denzelfden lepel. Indien ieder zijn eigen lepel medebragt, en zij hem allen tegelijk in den pot staken, zou hij die den grootsten lepel had, ook de grootste portie krijgen; niets zou echter meer met het gevoel van regtvaardigheid der Kaffers in strijd zijn. Bovendien zou elk zich dan haasten en zou er aanleiding tot geschil ontstaan, 't geen een inbreuk zou zijn op hunne goede manieren. De voornaamste der aanwezige "mannen" neemt dus den lepel, eet een mondvol en geeft dan den schoonen lepel aan zijn buurman. Zoo gaat de lepel in geregelde volgorde rond en krijgt ieder een lepel vol; de een niet meer dan de andere.

Dit regtvaardigheids-gevoel bezitten de Kaffers van alle klassen en het blijft hun zelfs bij wanneer zij ten deele beschaafd zijn — iets wat niet altijd plaats vindt, als wilden hunne eerste lessen in de Europeesche beschaving genomen hebben. Toen, eenigen tijd geleden, iemand eens eene Engelsche school voor Kaffer-kinderen bezocht, was hij getroffen door de wijze waarop aan deze kinderen hun voedsel werd gegeven. Er was brij voor hen klaar gemaakt en deze werd hun toegediend door eene vrouw van hun eigen volk, die bij de verdeeling van het eten de striktste regtvaardigheid in acht nam. Zij was er niet mede tevreden dat zij elk kind eene zooveel mogelijk gelijke hoeveelheid gaf, maar ging nog twee of driemaal den kring rond, terwijl zij van de eene portie iets afnam en bij de andere iets bijvoegde. Niet voor dat de verdeeling vol-

komen regtvaardig was, mogten de donkerkleurige scholieren hun maaltijd beginnen.

In enkele gevallen maken de Kaffers lepels van buitengewoon groote afmetingen, waarmede zelfs de reuzen uit onze sprookjes, zoo zij zulke verbeteringen wilden aannemen, verlegen zouden zijn. In de verzameling van kolonel Lane Fox is zulk een reusachtige lepel. Hij is in vorm vrij gelijk aan fig. 1 op bladz. 161. Hij is echter meer dan 150 centim. lang; de steel is zoo dik als een mans arm en de bak is zoo groot dat er een geheel hoofd in kan.

Fig. 2 op bovenstaande afbeelding is een voorwerp, dat meer den naam verdient van een potlepel dan van een lepel; het wordt gebruikt voor spijzen die vloeibaarder zijn dan brij. Deze lepel is gesneden uit één enkel stuk hout en het is verwonderlijk dat de maker den diep gegroefden steel zonder behulp eener draaibank heeft kunnen maken. Indien men den steel ronddraait om zijne as, zoodat het oog den spiraalvormigen loop der groeven kan volgen, ziet men duidelijk, dat hij zonder behulp van eenig zamengesteld werktuig vervaardigd is. Het beloop is echter verwonderlijk zuiver, en de maker heeft de groeven met een heet ijzer zwart gemaakt. Deze merkwaardige lepel werd uit Afrika medegebragt door J. Shooter; de afbeelding is naar het voorwerp zelf genomen.

Twee andere voorbeelden van dergelijke lepels zien wij op de volgende afbeelding. De bovenste figuur stelt een potlepel voor ongeveer 35 centim. lang. Hij is niet bijzonder uitgewerkt. De zwarte figuren op den steel zijn er met een gloeiend ijzer op gebrand; op de onderste oppervlakte van den bak zijn op dezelfde wijze driehoekige figuren aangebragt.

Fig. 5 van dezelfde afbeelding is een nog al merkwaardige lepel. Hij is 45 centim. lang en de bak is wijd en diep. Hij is gemaakt van het harde acacia-hout en moet den vervaardiger niet weinig moeite hebben gekost. Bij het snijden van den steel wilde hij een bundel dunne stokken voorstellen, die aan het einde en in het midden met een band waren zamengebonden. Hij is hierin zoo goed geslaagd, dat, toen de schrijver dezen lepel voor het eerst zag, hij werkelijk dacht dat de vernuftige werkman die hem gemaakt had, een boomtak gevonden had, waarvan op een bepaald punt onderscheidene dunne takken uitliepen en dat hij een stuk van dien tak zelf gebruikt had om den bak uit te snijden, terwijl hij de dunne twijgen aaneen gebonden had om er den steel van te maken. Een en ander is nog bedriegelijker, doordat hij de nagemaakte banden zwart gekleurd en overigens den steel zijne natuurlijke kleur heeft laten behouden.

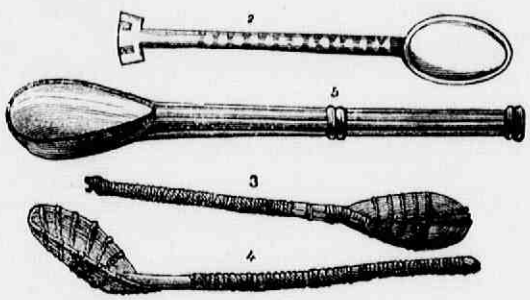

2, 5 LEPEL EN POTLEPEL.
3, 4 SCHUIMSPANEN.

Fig. 3 en 4 van dezelfde afbeelding zullen aanstonds beschreven worden.

Eene soort van voedsel wordt door de inboorlingen gebruikt, waarvoor de Europeanen niet gunstig zijn ingenomen. Dit zijn de sprinkhanen, de welbekende insekten, die in tallooze myriaden het land overstroomen en zooveel nadeel doen aan den oogst en aan al wat groeit.

De sprinkhanen leggen hunne eijeren in den grond en na eenigen tijd komen de jongen te voorschijn. Zij zijn dan zeer klein, maar groeijen zeer schielijk, en dat moet ook wel, als men de hoeveelheid voedsel in aanmerking neemt die zij verslinden.

Zij krijgen geene vleugels, voordat zij reeds een geruimen tijd op de wereld zijn en kunnen tot dien tijd alleen kruipen en springen. De Kaffers noemen deze onvolkomen sprinkhanen „boyane" en de Hollandsche volkplanters „voetgangers", omdat zij niet kunnen vliegen. Zelfs in dit tijdperk zijn zij vreeselijk vernielend en verslinden al wat groen en voor hen eetbaar is, terwijl zij steeds voorwaarts rukken.

Niets dan de dood houdt hen tegen en het aantal dat er van gedood kan worden is slechts een onbeteekenend gedeelte van het geheele leger, hetwelk uit duizende millioenen dezer dieren bestaat. Een stroom dezer insekten, meer dan eene Engelsche mijl breed, beweegt zich over een land; alleen eene rivier houdt hen tegen. Grachten en greppels worden spoedig met hunne ligchamen gevuld en zij die achteraan komen gaan over de lijken hunner medgezellen voorwaarts. Men heeft somtijds de greppels gevuld met vuur, maar zonder eenig nut; het vuur toch werd weldra door de steeds voortdringende insekten uitgebluscht. Muren houden hen evenmin tegen, daar zij er, even als over de huizen, zonder moeite overheen klimmen.

Wanneer zij volkomen insekten geworden zijn en hunne vleugels hebben gekregen, bewegen zij zich ook in ongeloofelijke zwermen; nu echter nemen zij hunnen koers niet over het land, maar door de lucht, zoodat zelfs de breedste rivier hen niet kan tegenhouden. Zij vertrekken zoodra de dauw door de zon opgedroogd en de lucht verwarmd is; door de nachtelijke koelte worden zij verlamd en zijn niet in staat om te vliegen, ja bijna niet om te loopen. Tegen den avond strijken zij altijd neder en welligt ook wel op den dag maar waar zij ook neervallen, verdwijnt alle groen. Het geluid van hunne kaken, wanneer zij de bladeren afvreten, kan op een' grooten afstand worden gehoord. Zij eten al wat plantaardig is. Moffat zag hen binnen twee uren tijds een geheel maïsveld afeten en heeft zelfs gezien dat zij linnen, flanel, zelfs tabak aten. Als zij op nieuw hunne vlugt nemen is de plaats die zij verlaten hebben als eene woestijn; geen spoor van groen is er meer op te vinden.

Cole geeft, in zijn werk over Zuid-Afrika eene uitmuntende beschrijving van een zwerm sprinkhanen:

„De volgende dag was warm genoeg, maar de wind was buitengewoon hevig en, wat mij zeer hinderde, toen ik op reis ging, vlak tegen mij in. Nadat ik eenige mijlen gereden had, meerdere oncen zand in dien tusschentijd had opgegeten, en nu en dan genoodzaakt was geweest de zandheuvels in mijne oogen op te ruimen, ontmoette ik enkele sprinkhanen. In den beginne waren het slechts van tijd tot tijd enkele, waardoor de grond hier en daar gespikkeld werd en die het gras met groote gretigheid opaten.

„Zij waren mij juist niet bijzonder aangenaam, daar zij niet sterk op de vleugels zijn en geheel van de genade van den wind afhangen, die er menigeen tegen mijn aangezigt joeg met eene kracht, dat mijne wangen er van tintelden. Langzamerhand kwamen er meer en meer en korter op elkander. Mijn togt was nu zeer onaangenaam, want zij vlogen mij ieder oogenblik in het gezigt. Door den wind tegen mij en het paard geworpen, bleven zij wanhopig aan ons vasthangen, totdat wij letterlijk met sprinkhanen bedekt waren. Van oogenblik tot oogenblik werden de zwermen digter, totdat zij eindelijk — ik maak mij aan geene overdrijving schuldig — zoo digt op elkander waren als sneeuwvlokken bij eene hevige bui. Zij bedekten den weg en het gras, zoodat mijn paard er met iederen stap dozijnen vertrapte. Zij werden in mijne oogen en die van mijn paard geslingerd, totdat het laatste weigerde om er tegen in te gaan en in weerwil van teugel of sporen regtsomkeert maakte. Zij kropen in mijn gezigt en hals, tusschen mijne halsboorden en in mijne hemdsmouwen; in een woord zij bragten mij zoo in wanhoop, als zij mijn paard koppig maakten, zoodat ik genoodzaakt was een paar mijlen terug te rijden en eene schuilplaats te zoeken in een huis, dat ik onderweg voorbijgereden was, ten volle overtuigd dat eene regenbui van sprinkhanen veel ondragelijker is dan hagel, regen, sneeuw en ijzel te zamen.

„Ik vond den armen pachter in wanhoop over de vreeselijke bezoeking die over hem gekomen was, en dat mogt hij wel wezen. Gisteren had hij een goed te veld staanden oogst en uitgestrekte vruchtbare weiden; den volgenden dag was al het land dat hem omringde zoo kaal als een Mac'adam-weg.

„Later zag ik millioenen dezer insekten, die door den wind te Algoa-baai in zee gedreven en weder in zulke hoopen aan land gespoeld waren, dat de gevangenen en koelies in de stad gedurende eenige dagen druk bezig waren om ze te begraven, ten einde de kwade gevolgen van hunne verrotting, zoo dicht bij de stad, te voorko-

men. Het is niet mogelijk de beschrijving dezer kleine plagen en de verwoesting die zij te weeg brengen, te overdrijven. Hunne bezoeken zijn, gelukkig, niet menigvuldig; ik herinner er mij, gedurende mijn vijfjarig verblijf in Zuid-Afrika, slechts drie. Het aansteken van groote vuren rondom de korenlanden wordt somtijds gedaan om hunne nadering te beletten. Dit is een werkzaam voorbehoedmiddel als zij hun eigen koers kunnen gaan. Worden zij echter voortgedreven door zulk een wind als ik beschreven heb, dan zouden alle vuren der wereld niet voldoende zijn om hun voortgang te beletten. Voor den pachter die zoo — in den meest letterlijken zin des woords — uit huis en goed gegeten wordt, schiet niets anders over dan met zijn vee onmiddellijk te verhuizen naar eene plaats die niet door deze zwermen bezocht is; gelukkig wanneer hij een weg kan vinden die aan de vernieling is ontsnapt, zoodat zijne kudden onderweg niet van gebrek omkomen."

Daar gelukkig hunne ligchamen in vergelijking met hunne vleugels zeer zwaar zijn, kunnen zij niet tegen den wind in vliegen en gebeurt het menigmalen, dat, zoo als het oude bijbelsche verhaal luidt, eene landstreek door eene plotselinge verandering van wind van hen bevrijd wordt en de insekten in zee gedreven worden en verdrinken.

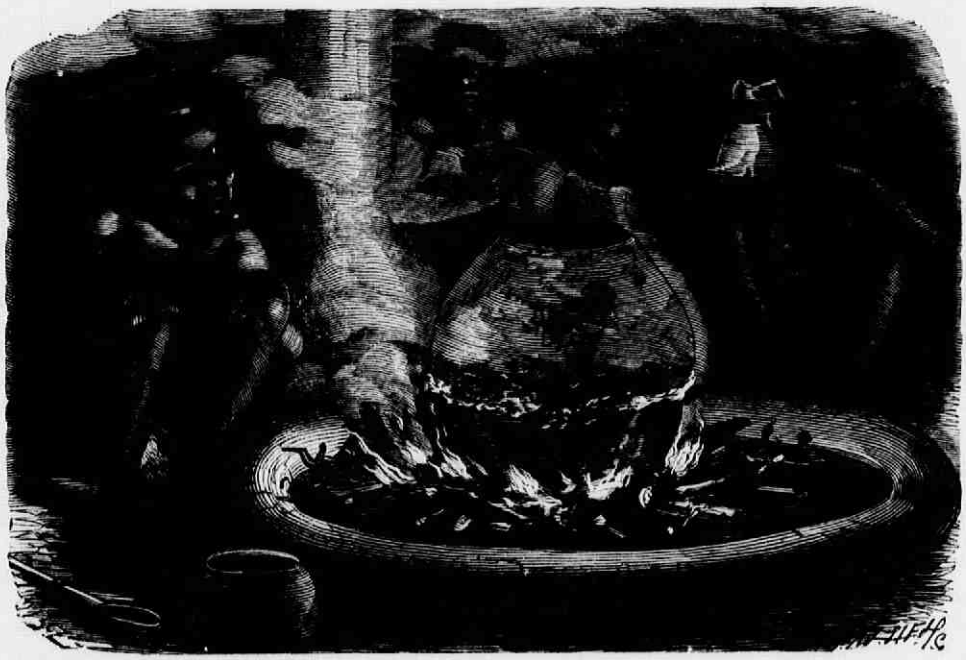

HET TOEBEREIDEN DER SPRINKHANEN.

Hoe vreeselijk de sprinkhanen echter ook zijn mogen, toch hebben zij ook hunne nuttige zijde. Vooreerst dienen zij tot voedsel voor een onnoemelijk aantal dieren. Onder het vliegen worden zij door geheele zwermen vogelen vergezeld, die er eene menigte van verslinden. Wanneer zij op den grond zijn, hetzij in hun gevleugelden of meer onvolkomen toestand, worden zij door verschillende dieren gegeten; zelfs de leeuw en andere groote vleeschvretende dieren versmaden zulk een gemakkelijk verkregen maaltijd niet. Daar de koude nachtlucht de sprinkhanen ongeschikt maakt om zich te bewegen, kunnen zij zonder eenige moeite gevangen worden.

Zelfs voor den mensch hebben de sprinkhanen hun nut, daar zij een geliefkoosd voedsel zijn. Het is waar dat deze insekten een geheelen oogst opeten, maar het is altijd nog twijfelachtig of zij voor de donkerkleurige landbouwers niet eerder een voordan een nadeel zijn.

Zoodra het vallen van den avond de sprinkhanen hulpeloos maakt, trekken de inboorlingen in massa uit met zakken, huiden, manden en alles waar zij de verwachte prooi in kunnen bergen; die koeijen bezitten nemen ze mede om de vracht naar huis te brengen. De sprinkhanen worden door de inboorlingen in de zakken gedaan, zonder eenige bijzondere moeite, maar niet geheel en al zonder eenig gevaar, daar ook vergiftige slangen zich met deze insekten komen voeden en somtijds onverwachts in de duisternis worden aangevat.

Zijn de sprinkhanen te huis gebragt, dan worden zij in een grooten, overdekten pot gedaan, zooals wij vroeger beschreven hebben; terstond wordt er een weinig water bij gevoegd. Nu wordt een vuur onder den pot ontstoken en worden de sprinkhanen gekookt, of liever gestoofd, totdat zij gaar genoeg zijn. Hierop worden zij uit den pot genomen en in de zon uitgespreid, totdat zij geheel en al droog zijn. Is dit geschied, dan worden zij in den wind heen en weer geschud, dat de vleugels en pooten er afvallen en wegvliegen als het kaf van het koren wanneer het gewand wordt. Zijn zij nu volkomen droog, dan worden zij in manden opgeborgen en evenals het koren in de voorraadplaatsen bewaard.

Somtijds eten de inboorlingen ze in hun geheel, even als wij garnalen eten; als zij zich zulk eene weelde kunnen veroorloven, doen zij er een weinig zout bij. Gewoonlijk behandelt men ze echter als maïs of gierst. Zij worden dan met den molen tot poeder gewreven, zoodat zij eene soort van meel geworden zijn, dat, met water aangemengd, eene soort van brij wordt. Een goed sprinkhanenjaar is voor de inboorlingen altijd eene uitkomst; zij kunnen dan hun' bijna onbegrensden eetlust ten volle bevredigen en worden, in vergelijking met hun gewoon voorkomen, zelfs vet. De sprinkhanen worden door de inboorlingen inderdaad zoo hoog geschat, dat, indien een toovenaar zijne landslieden kan doen gelooven dat door zijne bezweringen de sprinkhanen gekomen zijn, hij er zeker van kan zijn dat zij hem rijkelijk beloonen zullen.

De grootste weelde voor een Kaffer is vleesch, wanneer hij het kan bekomen. Het meest houdt hij van rundvleesch, maar hij eet ook het vleesch van verschillende andere dieren, ofschoon er enkele zijn — en hieronder zijn alle soorten van visch begrepen — die hij nooit als voedsel zal bezigen. Met weinige uitzonderingen, zooals bijv. de eland, is het vleesch der wilde dieren van Zuid-Afrika niet bijzonder sappig. Wild van een half getemd rood- of van een damhert is geheel iets anders dan dat van een wild hert of eene antilope. Over het algemeen hebben deze laatste zeer weinig vet; hun vleesch is, door de gedurige inspanning en het schrale voedsel, buitengewoon taai en kan alleen door de kaken van iemand die zeer hongerig is worden fijngemalen.

Gelukkig voor de Kaffers zijn hunne tanden en kaken tegen elke taak, die men ze op het punt van kaauwen kan opleggen, opgewassen, zoodat vleesch, voor een Europeaan bijna niet eetbaar, eene lekkernij voor zijne donkere medgezellen is. Gordon Cumming, die zooveel ondervinding in het jagersleven heeft opgedaan als iemand ter wereld, plagt te zeggen dat men, om een goed denkbeeld te krijgen van het vleesch hetwelk men zich in Kafferland door het geweer verschaffen kan, moet nemen het allerslechtste gedeelte van het taaist mogelijke rundvleesch, deze taaiheid met 10 vermenigvuldigen en er al de jus aftrekken.

Gewoonlijk eet men eerst de beste stukken van het dier en tracht het overige beter te maken door het in de zon te droogen. Dit geschiedt op eene zeer eenvoudige wijze. Het vleesch wordt in lange dunne strooken gesneden en in de open lucht over boomtakken gehangen. De brandende zonnestralen doen weldra hunne uitwerking en veranderen weldra de helder roode strooken van raauw vleesch in eene zelfstandigheid die veel heeft van oud leer en bijna even taai is. De manier van het klaar te maken is, dat men het onder de asch van het vuur steekt, het hierop tusschen twee steenen fijn stampt en dan langzaam in een pot stooft, evenals men dat met versch

vleesch doet. Deze wijze van vleesch toe te bereiden geschiedt natuurlijk alleen op marsch, wanneer de krijgslieden de kook-potten, die zij te huis gebruiken, niet kunnen medenemen.

Somtijds hebben de Kaffers, vooral wanneer zij van een niet goed geslaagden oorlogstogt terugkeeren, een groot gebrek aan voedsel; zij nemen dan hunne toevlugt tot de vreemdsoortigste middelen om hun gevoel van honger te verdooven. Zij beginnen met een „honger-gordel" te dragen. Dit is namelijk een gordel die meerdere malen om het ligchaam gewikkeld wordt en dient om de maag zamen te drukken en zoo het gevoel van flaauwheid, hetwelk aan de eigenlijke uithongering voorafgaat, te bedaren. Naarmate de tijd voorbijgaat en de flaauwheid zich op nieuw doet gevoelen, wordt deze honger-gordel meer en meer toegehaald. Dit wonderlijke geneesmiddel tegen den honger ontmoet men in vele streken der wereld; het werd reeds zeer langen tijd geleden door de inboorlingen van Noord-Amerika in praktijk gebragt.

KRIJGSLIEDEN MET DEN HONGER-GORDEL.

Er bestaan voorbeelden dat krijgslieden, wanneer zij door den honger tot het uiterste waren gebragt, hunne schilden opaten en later zelfs de riemen, waarmede de assagaai-punten aan de schachten bevestigd waren. Om deze huiden eetbaar te maken, maakten zij van dezelfde wijze van bereiding gebruik. Zij braadden ze namelijk gedeeltelijk onder de asch, wreven ze dan tusschen steenen fijn en stoofden ze hierna in het een of ander, wat zij voor een kook-pot in de plaats konden stellen. Een zendeling verhaalt, op eene wijze die aantoont welk een veerkrachtige geest hem bezielde, hoe hij en zijne medgezellen er eens toe gebragt waren om eene doos op te eten, die hij van eene rhinoceros-huid gemaakt had; hij schijnt in dit verhaal meer het verlies te betreuren van zulk eene uitstekende doos, dan wel eenige sympathie te vragen voor de ontberingen die hij ondergaan had.

Wij zijn nu genaderd tot de vraag, welke dranken de Kaffer gewoonlijk gebruikt. De gewone lieden zijn gewoon zich met water te behelpen en er komen gelegenheden genoeg voor, waarin zij blijde genoeg zouden zijn zelfs water te kunnen bekomen. Zekere plegtigheden vereischen dat de krijgslieden gedurende den nacht overvloedigelijk met rundvleesch gevoed worden, maar niet voor het aanbreken van den volgenden dag mogen drinken. Bij den aanvang van het feest zijn zij vrolijk genoeg, want rundvleesch is aan een Kaffer altijd welkom, en wanneer hem vergund wordt hiervan zooveel te eten als hij lust heeft, is dat eene weelde die hem slechts zelden in zijn leven zal overkomen.

Er komt echter, zelfs voor een' hongerigen Kaffer, een tijd dat hij bij geene mogelijkheid meer eten kan en dan smacht hij naar drinken. Dit is hem dan echter strikt verboden, want niemand mag, zoolang zij gezeten zijn, den kring verlaten. Het gebeurt in den regel dat enkelen van de jongere "jongens", die eerst kortelings in de rijen der krijgslieden zijn opgenomen, zulk eene ontbering niet langer kunnen uithouden en onopgemerkt trachten te ontsnappen. Een aantal oude en beproefde krijgslieden evenwel, die tegen honger en dorst gehard zijn en met verachting neerzien op hen

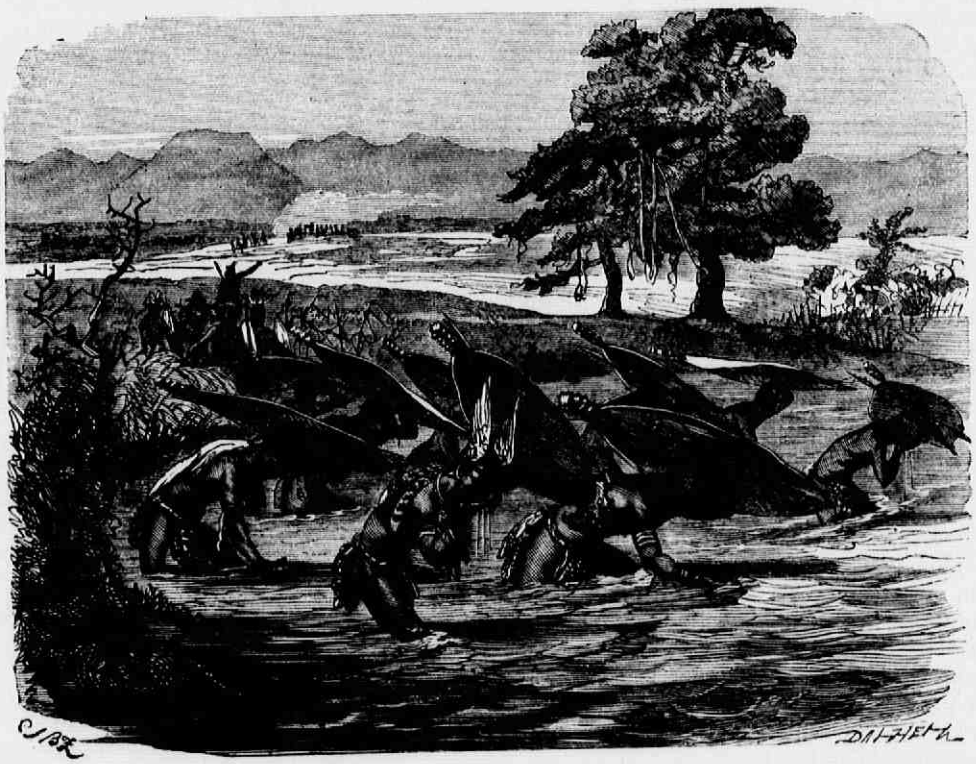

KRIJGSLIEDEN WATER LEPPENDE.

die er minder tegenstand aan kunnen bieden, zijn geplaatst aan elken uitgang; wanneer deze nu zien dat een of andere deserteur de plaats bereikt die door hen bewaakt wordt, vallen zij hem zonder eenige omstandigheden met hunne stokken aan en slaan hem naar zijne plaats in den kring terug.

Als een Kaffer op marsch haast heeft, en op eene plaats komt waar water is, bukt hij en brengt met zijne holle hand het water even schielijk naar zijn' mond, als eene kat melk met hare tong lept. Het gebeurt somtijds, dat hij, wanneer hij eene rivier nadert die hij moet overtrekken, zijn dorst lescht onder het voortgaan, zonder dat zijn marsch hierdoor eenigzins wordt belemmerd. Deze voorzorg is noodzakelijk, indien hij vervolgd wordt of de rivier door krokodillen of andere gevaarlijke dieren onveilig is.

De Kaffers houden ook zeer veel van eene soort van wei, die van de melk wordt afgegoten, wanneer deze in "amasi" veranderd is en die in smaak eenigzins met onze karnemelk overeenkomt. Ofschoon nu de Kaffers zich met water kunnen vergenoegen en veel van karnemelk houden, hebben zij toch een zeer groot verlangen naar een' of anderen gegisten drank. Water en wei zijn in hunne soort zeer goed;

zij dienen echter alleen om den kwellenden dorst te laven en hebben niets gezelligs. Daar nu evenwel, zooals wij reeds gezegd hebben, de Kaffer een gezellig wezen is bij uitnemendheid, houdt hij van niets meer dan om in een kring van vrienden te zitten, te praten, snuif te wrijven of tot zich te nemen, te rooken of te drinken. En als hij aan al deze zwakheden toegeeft, houdt hij er van dat zijn drank bedwelmend is, volgende hierin de gewone aandrift van alle menschen over de geheele wereld.

Er zijn weinige volken, die geene bedwelmende dranken kunnen vervaardigen; het zou dus vreemd zijn, indien de Kaffer in dit opzigt ten achteren was. De eenige gegiste drank dien de echte Kaffer gebruikt, is eene soort van bier, die door de inboorlingen "outchualla" genaamd wordt. Even als alle wilden, geven ook de Kaffers de voorkeur aan de sterkere dranken die door de Europeanen gemaakt worden, en hunne liefde voor whisky, rum en brandewijn is de oorzaak geweest dat menige stam ten onder gegaan, ja bijna uitgestorven is — even als dit in Noord-Amerika het geval is geweest. De hoeveelheid sterkendrank, die een Kaffer drinken kan, is werkelijk verbazingwekkend, en het vreemdste er van is, dat hij bijv. eene flesch van den gemeensten en slechtsten brandewijn zal gebruiken en den volgenden morgen, met het aanbreken van den dag opstaan en op reis gaan, zonder er zelfs hoofdpijn van te hebben.

Het bier dat de Kaffers bereiden, is geenszins een koppige drank; het heeft meer de eigenschap om hen vet dan wel dronken te maken. Alle mannen van rang drinken bier in groote hoeveelheden en het opperhoofd van een stam doet zelden iets of hij heeft een groot vat met bier, benevens zijne uit een pompoen vervaardigde kom en een grooten lepel bij de hand. Het brouwen geschiedt uitsluitend door de vrouwen. Het gaat zeer eenvoudig in zijn werk en bijna op dezelfde wijze als in Engeland. Gerst wordt er niet voor gebruikt, maar hiervoor komt maïs of gierst in de plaats.

Zij laten het koren eerst gedeeltelijk kiemen, door het tusschen natte matten te leggen, waarna het door warmte tot mout gemaakt wordt, evenals dit in Europa geschiedt. Hierop wordt het in een vat gedaan en eenigen tijd gekookt, waarna het terzijde wordt gezet om te gisten. Gist heeft de Kaffer niet, maar hij gebruikt hiervoor een nog al vreemd surrogaat, namelijk den stengel van eene soort van ijsplant, die gedroogd en dan voor dit doel gebruikt wordt.

Wanneer de vloeistof begint te gisten, komt er schuim bovenop, hetwelk verwijderd wordt door middel van een vernuftig werktuig, dat onder fig. 3 en 4 op bladz. 163 is afgebeeld. Deze schuimspaan heeft veel van die uit ijzerdraad vervaardigde gereedschappen, welke door de koks gebruikt worden om de groenten uit het kokende water op te scheppen. Zij zijn gemaakt van grasstengels; een aantal te zamen gebonden vormen den steel terwijl de andere worden uitgespreid als de bak van een lepel. De bakken dezer schuimspanen zijn onder een verschillenden hoek aan den steel gezet, naarmate van het vat waarin de gisting plaats vindt.

Wanneer het bier in het vat gegoten wordt, waarin men het bewaart, gaat het door eene zeef, om te beletten dat er iets van het mout in blijft. Men ziet zulk eene zeef op bladz. 61 fig. 3. De teekening is genomen naar een voorwerp uit de verzameling van den schrijver en geeft ons een goed denkbeeld hoe de Kaffers werken. Zij is gemaakt van riet, hetwelk gespleten en vlak gemaakt is; elk rietje is aan het breede einde 5 millim. en aan het smalle einde 2 millim. breed en neemt langzamerhand in breedte af. De rietjes zijn gevlochten op zulk eene wijze, dat zij een zig-zag patroon vormen en de kegelvormige vorm der zeef wordt niet alleen door de wijze van vlechten, maar ook door de graadsgewijze breedte-vermindering der rietjes verkregen.

Men heeft deze zeven in verschillende grootten; gewoonlijk zijn zij echter 40 centim. diep en aan de opening 25 centim. wijd.

Bier, alsmede melk, wordt bewaard in manden, die de Kaffers met zoo veel zorg maken, dat zij even digt zijn en even goed vloeistoffen bevatten kunnen, als vaten door de beste Europeesche kuipers vervaardigd. Werkelijk kan de schoonheid van het Kaffersche mandewerk de bewondering en zelfs de afgunst van beschaafde mandemakers opwekken, die, hoe schoon het werk ook zijn moge hetwelk zij leveren, toch zeer verlegen zouden staan, indien zij eene mand moesten vlechten, geschikt om bier, wijn of zelfs melk in te bewaren.

Een der gewone vormen van biermanden ziet men op de afbeelding bladz. 45; de naauwe opening dient om het uitgieten gemakkelijk te maken. Andere zijn voorgesteld op bladz. 54 "eene hut van binnen." In iedere kraal vindt men biermanden van verschillende afmetingen; zij staan altijd op koele plaatsen, opdat de drank niet door de warmte zou bederven. Een Kaffersch opperhoofd schijnt zonder bier niet te kunnen leven. Hij kan uren lang in zijne hut of op eene beschaduwde plaats blijven zitten, terwijl hij bijna zonder ophouden zijne ontzaglijke pijp rookt en met bijna vaste tusschenpoozen zijn bier drinkt; op deze wijze verbruikt hij verbazende hoeveelheden bier en tabak. Zelfs wanneer hij uitgaat om zijn vee te bezoeken of eene wapenschouwing over zijne krijgslieden te houden, kan men zeker zijn dat een zijner ondergeschikten bij hem is, die hem zijne biermand, zijn zetel en andere voorwerpen van weelde, bij zijn staat behoorende, achterna draagt.

KAFFERSCHE VROUWEN BIER BROUWENDE.

Hij drinkt gewoonlijk uit eene kom die van eene kalebas gemaakt is en in vorm en grootte veel gelijkt op het ei van een emu, waarvan de punt afgesneden is. Om het bier uit de mand te scheppen en het in de kom te schenken, bedient hij zich van eene soort van potlepel; deze is niet eivormig als de kom, maar heeft in vorm veel van eene uije met een steel er aan. De bol van de uije wordt gevormd door het dikke einde der kalebas, waaruit een zeer nette potlepel kan vervaardigd worden, die, daar hij schoon geel van kleur is en een zeer grooten, natuurlijken glans heeft, er zeer net uitziet.

Somtijds snijdt de Kaffer deze lepels uit hout; hij ontwikkelt in hunne vervaardiging veel vernuft en smaak, zooals men zien kan aan de voorbeelden die wij gegeven hebben.

In enkele gevallen wordt ook het biervat even als de lepel uit hout gesneden. Om de zwaarte evenwel, zelfs wanneer het ledig is, en den tijd die er noodig is tot vervaardiging maakt alleen een opperhoofd er gebruik van. Een dezer houten vaten is afgebeeld op bladz. 61, fig. 2. Deze afbeelding is gemaakt naar een voorwerp dat door H. Jackson uit Zuid-Afrika is mede gebragt. Het is van zeer groote afmetingen, zooals men zien kan bij vergelijking met den melkemmer, die er naast staat. De kleur is zwart.

Het is nog al merkwaardig, dat de Kaffer die dat vat gesneden heeft, zoo aan het gebruik van manden voor biervaten gewoon was, dat hij dit denkbeeld zich niet uit het hoofd schijnt te hebben kunnen zetten. Het vat is met zeer veel moeite gesneden uit een enkel blok hout en moet, de ruwheid der werktuigen van den vervaardiger in aanmerking genomen, een verbazenden arbeid gekost hebben. Volgens onze denkbeelden zou men het er dus aan moeten kunnen zien, dat het iets kostbaarders was dan de gewone manden en zou het derhalve op deze zoo weinig mogelijk moeten

gelijken. Zoo zeer was echter het begrip, dat eene mand en niets anders dan eene mand geschikt is om hier in te bewaren, bij den maker ingedrongen, dat hij de grootstmogelijke moeite heeft gedaan om in het uiterlijke eene mand na te bootsen. Dit is zoo goed geslaagd, dat velen het vat, op zekeren afstand of in de schaduw, voor eene zwart geverwde mand op drie pooten houden.

VOORRAADPLAATSEN.

Fig. 5 op bladz. 61 is een voorbeeld van eene Kaffersche werkmand. Zulke manden gebruiken de vrouwen als zij naar het land geweest zijn en de maïs of anderen voorraad naar huis moeten brengen. Deze mand is groot en sterk en kan eene hoeveelheid koren bevatten, die eene goede vracht voor een Europeeschen werkman zou zijn. Dit harde werk beschouwt zij echter als een deel van hare bestemming als vrouw; zij vraagt eene harer medgezellen om haar de mand op het hoofd te helpen zetten en vertrekt met haren last, terwijl zij dikwerf poogt hare moeijelijke taak door een koorgezang met hare evenzoo beladen vriendinnen te verligten. Inderdaad komen, zooals een zendeling het zeer juist uitdrukt, alle pligten in de huishouding neêr op het hoofd der vrouw; zij bebouwt het land en is bovendien ploeg, kar, os en paard.

Mandewerk wordt voor een aantal verschillende doeleinden gebruikt. De Kaffer maakt er bijv. de merkwaardige en schilderachtige voorraadplaatsen van, waarin hij het koren bewaart, hetwelk hij voor huishoudelijk gebruik noodig heeft. Deze manden staan altijd op eenigen afstand boven den grond, vooreerst om er muizen en ratten af te houden, en ten anderen om de lucht vrijen toegang te geven, zoodat deze er omheen kan spelen en het koren droog en in goeden staat houden. De huizen zelve zijn, zoo als men in Hoofst. VII zien kan, inderdaad niets anders dan eene soort van mandewerk; zelfs hunne kraals of dorpen zijn mandewerk op groote schaal.

Bijna al wat buigzaam is kan dienen om er manden van te maken; een Kaffersch werkman neemt hiertoe dan ook niet slechts de buigzame takken van sommige boomen, zooals de wilg, maar ook gras, stengels, bladeren, biezen, lisch, boombast en dergelijke grondstoffen. Voor manden die dienen moeten om vloeistoffen te bevatten neemt hij fijnere stoffen en slaat de ruimten tusschen het vlechtwerk, telkens wanneer hij rond geweest is, digt met een werktuig, hetwelk eenige gelijkenis heeft met een zeer groot vouwbeen; het is van hout, been of ivoor. Even als dit het geval is

met tonnen, emmers, tobben en alle andere vaten die van duigen gemaakt worden, moeten ook de manden goed geweekt zijn, willen zij volkomen waterdigt zijn.

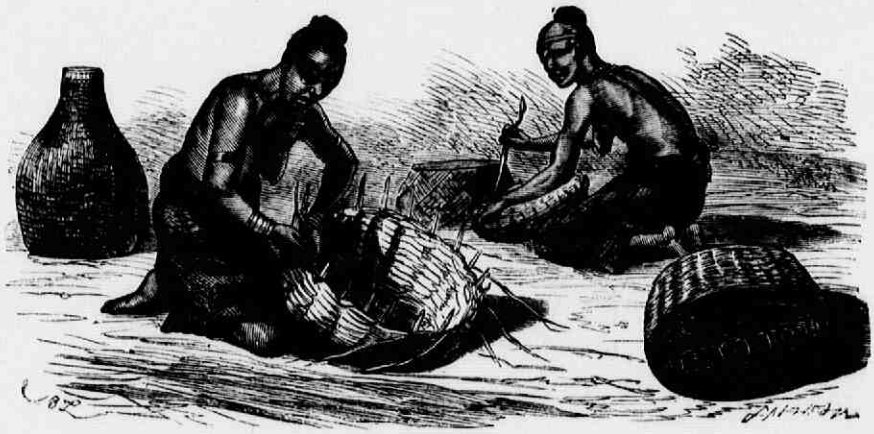

VROUWEN MANDEN MAKENDE.

Deze manden, waarvan een zeer schoon exemplaar in het bezit is van den schrijver, hebben in één opzigt veel boven aarden vaten vooruit, namelijk dat zij vrij ruw kunnen behandeld worden zonder te breken. De wijze waarop zij geweven zijn, is bijzonder zamengesteld. Er is voor hare vervaardiging eene massa gras gebruikt; het werk is zeer digt en de einden der verschillende grashalmen zijn er zoo net ingewerkt, dat zij ter naauwernood zigtbaar zijn.

Het exemplaar van den schrijver is in de volgende afbeelding voorgesteld. Spoedig nadat hij het in zijn bezit had gekregen, zond hij het, met een aantal andere ethnologische merkwaardigheden, naar eene vergadering, en daar hij wist, dat weinige personen zonder bewijs de digtheid er van zouden willen gelooven, vulde hij de mand met melk en plaatste haar op eene tafel. Ofschoon zij eenigen tijd in Engeland geweest en klaarblijkelijk nog al ruw behandeld was, bleef de melk er zeer goed in. Er was een klein lek in, veroorzaakt door een misslag van den vorigen eigenaar, die er, met eene nog al grove naald eene étiquette op had genaaid, waardoor kleine openingen waren achtergebleven, door welke de melk in droppels uitsijpelde. Overigens kon de mand even goede diensten bewijzen alsof zij in de hut eens Kaffers gebruikt werd.

Een geliefkoosd voedsel der Kaffers is honig. Zij zijn zeer ervaren in het vinden der nesten en het uitnemen der raten, in weerwil der aanvallen van de insekten. Zij hebben verschillende wijzen om een bijennest te vinden en hechten zeer veel aan een vogel, die zij den "Honig-gids" noemen.

Van dezen vogel bestaan verscheidene soorten, waarvan twee in Zuid-Afrika vrij algemeen voorkomen, en die alle tot het geslacht der koekoeken behooren. Deze vogels zijn merkwaardig door het vertrouwen hetwelk zij instinktmatig in den mensch stellen en door de wijze waarop zij als gidsen naar de nesten dienen. Wanneer een Kaffer een vogel een eigenaardig geluid hoort maken, hetwelk het best door het woord "cherr! cherr!" wordt aangeduid, kijkt hij in die rigting en gaat op dit geluid af. Ziet nu de vogel dat de man volgt, dan nadert hij het nest, terwijl hij steeds zijn aanmoedigend geschreeuw laat hooren, en houdt niet op eer het nest gevonden is.

De Kaffers hechten veel aan dezen vogel en eten nooit al den honig, maar laten er altijd iets van over voor den gids, die hen naar hunnen zoeten voorraad geleid heeft. Zij zeggen, dat de honig-gids uit vrijen wil de hulp van den mensch inroept, omdat

hij anders niet bij de honigraten zou kunnen komen, die in holle boomen zitten en dus op plaatsen, die de vogel, zonder hulp van wezens sterker dan hij zelf, niet zou kunnen bereiken. Daar nu de vogel slechts de raten behoeft, waarin de larven der bijen zitten, en de mensch niets verlangt dan den honig, laat de Kaffer al de raten waarin die larven zitten voor den vogel, en neemt de honigraten voor zich zelven. Op deze wijze zijn beide partijen te vreden.

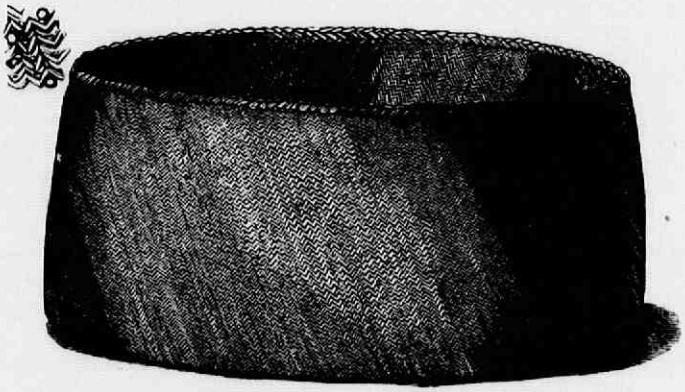

MELK-MAND.

Dit moge nu al dan niet het geval zijn, zeker is het dat de vogel dezen dienst aan den mensch bewijst, en dat zoowel de Kaffer als de vogel elkander schijnen te verstaan. Men zegt, dat ook eene groote soort van het wezel-geslacht met den mensch het voordeel van een verbond met den honig-gids deelt. Dit dier, dat ook bijzonder van honigraten houdt, schijnt ook de hulp van den honig-gids te behoeven om deze uit den hollen boom te voorschijn te kunnen brengen. Merkwaardig is het, dat zoowel deze wezel als de honig-gids zoo goed verdedigd zijn — de eene met bont en de andere met vederen — dat de angels der bijen niet door deze natuurlijke wapenrustingen kunnen heendringen.

Vreemd is het evenwel, dat de honig-gids niet altijd den weg wijst naar een bijennest. Hij heeft de wonderlijke gewoonte om de aandacht van den mensch te vestigen op elk dier, hetwelk in het kreupelhout kan verborgen zijn, zoodat de behoedzame reiziger altijd voorzigtig genoeg is om zijne wapenen in gereedheid te houden, wanneer hij dit dier volgt, daar hij weet, dat, ofschoon zijn leidsman hem in den regel den weg wijst naar den honig, hij hem somtijds wel eens onverwachts met een verborgen buffel, leeuw of panter, of zelfs met eene cobra of andere vergiftige slang in aanraking kan brengen.

Ofschoon honig door de Kaffers op hoogen prijs wordt gesteld, nemen zij toch altijd eene groote voorzigtigheid in acht eer zij hem eten. Voor zij tot proeven overgaan kijken zij eerst naauwkeurig in den omtrek rond, of er ook sommige vergiftige planten in de nabijheid groeijen, in welk geval de honig stellig schadelijk zou zijn. Eene dezer vergiftige planten is de euphorbia; zij behoort tot eene groote plantenfamilie, die in Europa slechts door enkele kleine planten, gewoonlijk "wolfsmelk" genoemd, vertegenwoordigd is.

In Europa is het vocht, hetwelk bij insnijding uit deze planten vloeit, alleen merkwaardig door zijn melkachtig voorkomen en zijn scherpen, bijtenden smaak, die zeer lang in den mond blijft. In Afrika evenwel worden de euphorbia's zoo groot als boomen en het vocht dat er uitvloeit wordt in vele streken van dat werelddeel als pijlgif gebruikt. Sommige planten van dat geslacht gelijken zooveel op cactussen, dat een oppervlakkig beschouwer ze hiermede zou kunnen verwarren. Het melksap echter,

hetwelk er bij de geringste verwonding uit vloeit, en het feit dat de dorens — voor zoover zij ze bezitten — op zich zelve en niet in bundels groeijen, is echter genoegzaam om beide te onderscheiden. Het witte sap verschaft, uitgedampt zijnde, een hoogst vergiftige stof, euphorbium genaamd.

Honig wordt somtijds op zeer vreemde plaatsen gevonden. Men heeft gezien dat een zwerm een menschelijk bekkeneel tot woning koos en men heeft honigraten aangetroffen in het geraamte van een olifant.

Even als vele andere volken nuttigen de Zulu's als voedsel ook hoenderen en hunne eijeren; beide worden ook gebruikt als ruilmiddel. De ongelukkige vogels die hiervoor worden uitgezocht, moeten zich niet zeer op hun gemak gevoelen. Zij worden namelijk altijd in bundels van drie of vier stuks met hunne pooten stevig aan elkander gebonden. Terwijl men over den koop onderhandelt, worden de vogels op den grond neêrgeworpen terwijl zij onophoudelijk kakelen, alsof zij zich wilden beklagen over de harde behandeling die men hen aandoet. De Kaffer heeft volstrekt geen plan om wreed tegenover zijne vogels te zijn, maar hij heeft er volstrekt geen denkbeeld van dat hij ze pijn doet en zal ze uren ver met de koppen naar beneden aan hunne pooten dragen, die door de koorden, waarmede zij zijn vastgebonden, worden doorgesneden.

KIPPENHOK.

Bijgaande afbeelding vertoont ons een van de vernuftig ingerigte huizen, die de Kaffer voor zijne hoenderen bouwt. Het is gemaakt van ruw vlechtwerk, en later dik met klei bepleisterd. Naast het kippenhok ziet men een aarden pot, met eene omgekeerde mand als deksel. In dezen pot is koren en er voor ligt een dier oorspronkelijke molens, zooals wij beschreven hebben. Naast den molen staat een biervat met den lepel die er bij behoort.

Het is een merkwaardig feit, dat niets er een Kaffer toe kan brengen om visch te eten; hij deelt dit vooroordeel met vele andere volken, terwijl er daarentegen andere zijn, wier bestaan voor het grootste gedeelte van de zee en de rivier afhangt. Zij schijnen een even grooten afkeer te hebben van het denkbeeld om visch te eten, als wij zouden hebben van een maaltijd bestaande uit rupsen, aardwormen, spinnen en dergelijke dieren, die weder in andere streken van den aardbol voor lekkernijen worden gehouden.

Op het punt van eten zijn de Zulu's bijzonder moeijelijk te voldoen; zij verwerpen vele spijzen, die de naburige stammen zonder eenigen tegenzin gebruiken en die zelfs door de Europeesche volkplanters niet versmaad worden. Zooals wij reeds gezegd hebben, hebben zij een afkeer van alle visch en evenzoo van kruipende dieren. De echte Zulu zal ook nimmer vleesch eten van apen of hyena's, en in dit opzigt kunnen wij wel met hem symphatiseeren. Maar vreemd is het zeker, te zien, dat er onder deze door hem geschuwde spijzen dieren zijn die Afrika bewonen en niet alleen door andere stammen, maar ook door de Blanken gegeten worden. Het meest buitengewone feit is echter dat de Zulu's ook den eland niet als voedsel gebruiken, een dier, welks vleesch veel beter is dan dat van den besten Europeeschen os, hetwelk het wildbraad te boven gaat en door den omvang van het dier en in het groot kan verkregen worden.

Evenmin zal een Zulu eten van een zebra, een gnoe, een "hartebeest" of van een

rhinoceros, en de krijgslieden onthouden zich ook van het vleesch van den olifant, den hippopotamus en het wilde zwijn. De tegenzin om van deze dieren te eten schijnt over een groot gedeelte van Zuid-Afrika verbreid te zijn. Toen Tchaka echter het land verwoest en alle kudden weggevoerd had, waren de overwonnen stammen verpligt, de tot dusverre versmade dieren te eten of zich dood te hongeren; zij verkozen natuurlijk het eerste.

Het is waarschijnlijk dat de gewoonte om enkele spijzen als voedsel te verwerpen gegrond is op enkele van die bijgeloovige begrippen, die in den geest van den Kaffer de plaats van godsdienst innemen. Zeker is het, dat het bijgeloof aan allen, behalve aan jonge lieden en grijsaards, het eten van hoenderen, eendvogels, ganzen, stekelvarkens en eijeren verbiedt, omdat een Kaffer zich inbeeldt, dat zij die zulk voedsel gebruiken nimmer den eervollen titel van vader of moeder zullen dragen; en zooals bekend is, staat een kinderlooze man of vrouw in de grootste minachting.

Geen voedsel wordt welligt door den Kaffer zoo verafschuwd als het vleesch van den krokodil; het is dan ook twijfelachtig of zelfs de grootste knagingen van den honger er een Zulu toe zouden kunnen brengen om zulk voedsel te gebruiken, of vriendschappelijk om te gaan met iemand die het gedaan had.

Een vermakelijk voorbeeld van dezen aangeboren afschuw van krokodillen zag men eenige jaren geleden. Een Europeesche volkplanter, die eerst kortelings in het land was, had een' krokodil geschoten. Hij had veel gehoord van de eigenschappen die het vet van dit dier bezat, en kookte een gedeelte van het vleesch om dit vet te verkrijgen. Ongelukkig voor hem echter was de eenige ketel dien hij bij de hand had, een ijzeren pot waarin zijne Kaffersche bedienden gewoon waren hun eten te koken, en geen kwaad vermoedende, nam hij dezen ketel. Nu kon hij nooit iets ergers gedaan hebben, om het gevoel der Kaffers te kwetsen; zij verlieten hem als één man, terwijl zij den verontreinigden ketel achterlieten.

Wij hebben reeds gezegd, dat alleen een Kaffer het vee kan drijven of melken, en de ongelukkige kolonist was verpligt al de kraals in den omtrek te bezoeken, om nieuwe bedienden te krijgen. Het nieuws had zich echter reeds wijd en zijd verspreid, dat de blanke man krokodillen kookte in zijn brijpot — geen enkele Kaffer wilde bij hem in dienst komen. Eindelijk was hij genoodzaakt om tot op een grooten afstand te gaan en bezocht hij eene kraal, waar hij dacht dat het gerucht nog niet was doorgedrongen. Het opperhoofd ontving hem gastvrij en beloofde hem een zijner "jongens" als bediende te zenden, hem tevens de vergunning gevende om den "jongen", indien hij ongehoorzaam was, te mogen slaan. Hij eindigde met te zeggen, dat hij slechts één bepaling maakte, namelijk, dat de "jongen" in kwestie geen krokodillen zou behoeven te eten.

Men moet wel begrijpen dat deze eigenaardigheden met betrekking tot het voedsel alleen bij den stam der Zulu's gevonden worden, en dat hierin, zelfs in dezen stam, in de laatste jaren vele wijzigingen zijn gekomen.

HOOFDSTUK XVI.

HOEVEEL DE KAFFERS IN HET ALGEMEEN VAN TABAK HOUDEN. — SNUIVEN EN ROOKEN. — HOE EEN KAFFER SNUIF MAAKT. — HOE HIJ SNUIFT. — DE SNUIFLEPEL, ZIJNE VORMEN EN DE MANIER OM HEM TE GEBRUIKEN. ETIQUETTE BIJ HET SNUIVEN. — HET VERZOEKEN OM, EN HET AANBIEDEN VAN SNUIF. — GEVOELIGHEID DER REUKZENUWEN VAN EEN KAFFER. — VERSCHILLENDE VORMEN VAN SNUIFDOOZEN. — DE OOR-DOOS. — DE WONDERLIJKE VAN BLOED VERVAARDIGDE DOOS. — BEKWAAMHEID VAN DEN KAFFER IN HET MODELLEREN. — SNUIFDOOS GEMAAKT VAN EENE KALABAS. — DE KAFFER EN ZIJNE PIJP. — LIEFHEBBERS VAN PIJPEN OVER DE GEHEELE WERELD. — EENE ZELDZAME INGELEGDE PIJP. — DE WATERPIJP VAN DEN KAFFER. — HENNIP OF "DAGHA" EN HARE UITWERKING OP HET LIGCHAAM. — DE PIJP VAN EEN ARMEN. — VREEMDE BEGELEIDING VAN HET ROOKEN. — ROSS KING'S ROOK-AVONTUUR. — HET BOUWEN EN TOEBEREIDEN VAN TABAK.

Nu wij het voedsel der Kaffers hebben afgehandeld, komen wij natuurlijk tot hunne zaken van weelde. Een van deze, namelijk bier, wordt door hen naauwelijks als zoodanig beschouwd, maar tot de levensbehoeften gerekend. Eéne zaak is het echter, waarop de Kaffer zich, waar en wanneer hij het slechts eenigzins doen kan, vergast, namelijk het gebruik van tabak, hetzij als rook- of als snuiftabak.

De liefde tot tabak, die vrij algemeen in de wereld heerscht, is bij den Kaffer, evenals bij alle wilde stammen van Afrika, sterk ontwikkeld. Voor tabak getroost de inboorling zich inspanningen, waartoe hij door geene andere belooning te bewegen zou zijn. Hij is volstrekt niet keurig wat de kwaliteit betreft, indien hij maar zwaar is, en het is niet wel mogelijk hem tabak te geven, voor zijn smaak te zwaar of te magtig. Het doet hem goed, de werking ervan op zijn ligchaam te voelen en hij zal de fijnste, geurigste cigaar verwerpen voor een stuk pruimtabak, dat een Europeaan onmogelijk zou kunnen rooken.

Hij gebruikt zijn' tabak in twee vormen, als rook- en als snuiftabak; maar in beide gevallen houdt hij er van, te voelen dat hij den geur van het narcoticum ten volle geniet.

Zijne snuif maakt hij op eene zeer eenvoudige manier; meestal doen het echter de vrouwen. Eerst wrijft hij den tabak fijn tusschen twee steenen, en als hij gedeeltelijk is fijn gewreven, wordt er een weinig water bij gedaan, om er eene soort van deeg van te maken. Gedurende dien tijd worden eenige takken zorgvuldig tot asch verbrand; want witte, zuivere, ligte asch is een van de hoofdbestanddeelen. Het vooraf gedroogde blad eener aloë wordt dikwijls tot dit doel gebruikt en door kenners verkozen boven alles anders. Oordeelt nu de snuif-fabrikant, dat de tabak genoegzaam is fijn gewreven, dan spreidt hij het deeg uit op een' vlakken steen en stelt het aan de zonnestralen bloot. De gloeijende hitte droogt den, tot een koek gemaakten tabak weldra op, en deze wordt dan gewreven, totdat hij in een zeer fijn poeder is overgegaan. Nu wordt er eene zekere hoeveelheid houtasch bij gevoegd en de snuif is gereed. De asch dient om aan de snuif eene scherpte te geven, die de tabak alleen anders nimmer zou verkrijgen.

Op deze snuif zijn de Kaffers buitengewoon verzot en zelfs Europeesche snuivers verkiezen haar boven elke andere. De schrijver kent iemand, die veel in Afrika ge-

reisd en het snuiven onder de Kaffers geleerd heeft; deze nu heeft het snuifmaken van de Kaffers afgezien en blijft, nu hij in Europa is, zijn eigen snuif fabriceeren, omdat hij het er voor houdt, dat zij alle soorten die hij in de tabakwinkels koopen kan, overtreft.

De wijze van snuiven is bij de Kaffers lang niet zoo eenvoudig als bij ons. Het krijgt bijna het karakter eener gewigtige plegtigheid en wordt nooit gedaan met de gedachtelooze ligtzinnigheid van een Europeeschen snuiver. Een Kaffer zal nooit staande snuiven, maar moet er noodzakelijk voor gaan zitten, op zoodanige plaats en tijd dat hij niet gestoord wordt.

Indien hij een man is in eenigszins goedendoen, zal hij altijd een snuiflepel gereed hebben in zijn haar en dien voor den dag halen. Deze snuiflepels hebben over het algemeen vrij wel denzelfden vorm, hoewel zij in bijzonderheden eenigszins verschillen. Zij zijn vervaardigd van been of ivoor en bestaan uit een kleinen bak en een diep gevorkten steel. Sommige lepels hebben twee tanden, maar de meeste drie. De bak is meestal half kegelvormig, maar bij sommige langwerpig. De schrijver heeft er van beide soorten, die in de nevenstaande afbeelding zijn voorgesteld.

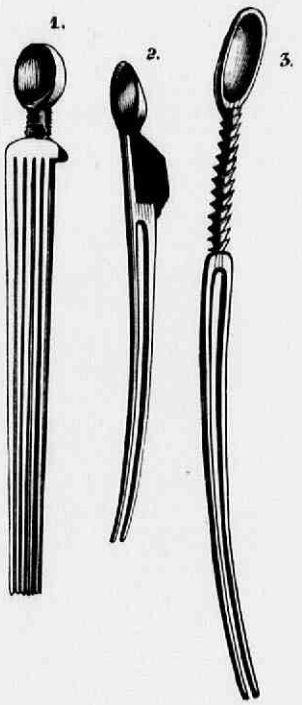

DRIE SOORTEN VAN SNUIFLEPELS.

Verondersteld dat een Kaffer een lepel bezit, dan neemt hij zijne snuifdoos uit zijn oor of uit zijn gordel en vult den bak van den lepel op eene plegtige wijze. Hij brengt hierop de doos weder op hare plaats, steekt den bak van den lepel in zijne wijde neusgaten en haalt den inhoud met eene krachtige inademing op. De scherpe, prikkelende snuif maakt dat hem de tranen over de wangen loopen, en als om te maken dat zij den goeden weg zullen gaan, strijkt hij met de punten zijner duimen langs de wangen, om als het ware eene groef te maken, waarlangs de tranen van den binnenooghoek naar zijn mond kunnen vloeijen. Deze tranenvloed is voor den Kaffer bij het snuiven het grootste genot; daarom strijdt het ook tegen alle étiquette om, terwijl hij snuift, tegen hem te spreken of hem op eenige wijze te storen.

Is hij echter, gelijk dikwijls het geval is, niet rijk genoeg om een lepel te bezitten, dan snuift hij op eene andere wijze. Terwijl hij zorg draagt te gaan zitten op eene plaats, waar hij tegen den wind beschut is, legt hij de snuif op den rug zijner hand; hij maakt er een klein, kegelvormig hoopje van, hetwelk volkomen in zijne wijde neusgaten past. Nu plaatst hij de linkerzijde van zijn neus op het hoopje snuif, en terwijl hij het andere neusgat met zijn wijsvinger sluit, haalt hij alles op, zonder een korreltje van de kostbare zelfstandigheid te verliezen — iets wat hij met het toppunt van krankzinnigheid gelijk zou stellen.

De regels der étiquette zijn, op het punt van snuiven, bijzonder naauwkeurig.

Het wordt voor ongemanierd gehouden iemand snuif aan te bieden, omdat het aanbieden van eene gift eene zekere meerderheid te kennen geeft; de voornaamste man van ieder gezelschap wordt altijd verzocht snuif aan de anderen te geven.

Er wordt zelfs, bij het vragen om snuif, een zekere vorm in acht genomen. Als de Kaffer ziet dat een andere snuift, zal hij er niet regtstreeks om verzoeken, maar hij doet eene zijdelingsche vraag en zegt bijv.: "Wat eet gij?" Hierop volgt altijd het antwoord, dat men niets eet, hetwelk de beleefde wijze is om een verzoek af te slaan; eene weigering op een eerste verzoek behoort namelijk in hetzelfde wetboek te huis. Wordt nu, op dezelfde zijdelingsche manier, een tweede verzoek gedaan, dan doet

de aangezochte eene zekere hoeveelheid snuif in de palm zijner linkerhand en houdt die voor den ander, opdat deze zich moge bedienen, maar kijkt tegelijk zorgvuldig den anderen kant uit, om den schijn te vermijden of hij wil zien hoeveel snuif de andere neemt. Zijn er echter meerderen tegenwoordig en is hij een rijk man, dan bedient hij zich zelven het eerst en geeft dan de doos aan zijne gasten, terwijl hij zich streng onthoudt om naar hen te zien, terwijl zij zich voorzien. Heeft een opperhoofd zijne onderhoorigen bijeengeroepen, dan roept hij een' bediende, die zijne twee handen bijeenhoudt, zoodat zij eene soort van kom vormen. Het opperhoofd vult dan zijne handen met snuif en de bediende brengt deze hoog geschatte gift rond aan de gasten.

Wij hebben reeds gezegd dat, wanneer een Kaffer snuift, hij op den grond gaat zitten. Dit is een van de vele kleine vormen, die de inboorlingen met de grootste naauwgezetheid in acht nemen. Inbreuk hierop wordt niet alleen beschouwd als eene ongemanierdheid, maar tevens als eene stilzwijgende bekentenis, dat hij die staat, terwijl hij met zijne snuif met een ander bezig is, over dezen eene zekere meerderheid tracht te verkrijgen. Shooter merkt teregt op, dat menig man vermoord is, door hem te laten snuiven en hem dan te doorsteken, wanneer hij in eene houding was, dat hij zich niet kon verdedigen.

HET AANBIEDEN VAN SNUIF EN HET SNUIVEN.

Het enkele uitstrekken eener met snuif gevulde hand, terwijl de andere met de snuifdoos bezig is, belet den gever om van zijne wapenen gebruik te maken, zoodat hij door iemand die verraderlijk met hem te werk wil gaan, gemakkelijk kan overmand worden.

In het leven der Kaffers zijn weinige zaken zoo merkwaardig als de uitvoerige étiquette, die zij bij het gebruiken van tabak in acht nemen. Dit gebruik moet noodzakelijk van betrekkelijk nieuwen oorsprong zijn, omdat de tabak, ofschoon hij in Afrika veel wordt aangekweekt, in dat werelddeel echter niet te huis behoort en uit Amerika is ingevoerd. Het schijnt bijna alsof er in deze plant een geest van wellevendheid huist en zoowel de Afrikaansche neger als de Amerikaansche roodhuid onwillekeurig genoodzaakt worden om bij het gebruik er van zekere plegtige vormen in acht te nemen.

Men zou natuurlijk kunnen vermoeden, dat het onophoudelijke snuiven van zulk eene prikkelende en scherpe zelfstandigheid eene zoodanige verzwakking der reukorganen moest ten gevolge hebben, dat deze bijna niet in staat zouden zijn om hare functiën te verrigten. Dit is echter geenszins het geval. De neus van een Kaffer is een wonderlijk orgaan. Hij wordt volstrekt niet aangedaan door den afschuwelijken reuk van het ranse vet, waarmede de inboorlingen zich zoo overvloedig-lijk insmeren; ook ondervindt hij geen den minsten last van de verstikkende atmosfeer der hut, waarin zoovelen zijner medgezellen worden opeengehoopt. Echter kan hij, niettegenstaande al deze aanvallen op zijne reukorganen, geuren waarnemen, die voor den neus van een Europeaan onmerkbaar zijn, en hij schijnt, in dat opzigt, bijna zoo gevoelig te zijn als een bloedhond.

Daar zij zooveel van hunne snuif houden, spannen de Kaffers natuurlijk al hunne kunstkrachten in om de doozen, waarin zij eene zoo kostbare stof bewaren, deze waardig te maken. Zij vervaardigen snuifdoozen van verschillende zelfstandigheden, als: hout, been, ivoor, hoorn, enz.; en evenals Europeanen bij het maken hunner snuifdoozen edelgesteenten en edele metalen gebruiken, bezigen de Kaffers hiertoe de grondstoffen waaraan zij het meeste waarde hechten en hieraan leggen zij dan ook al hunne kunst te koste.

Een van de meest gewone vormen eener snuifdoos is eene kleine buis, ongeveer 8 centim. lang en $1\frac{1}{2}$ centim. wijd. Dit is niets dan een lid van een stuk riet, waarvan het open uiteinde met een stop gesloten is. Men ziet zulk eene snuifdoos op bladz. 41, fig. 6. De wijze waarop zij gedragen wordt is vroeger beschreven.

Op dezelfde bladz. fig. 5 is een andere vorm van snuifdoos afgebeeld. Deze is zeer klein en uit ivoor gesneden. Er is veel kunstvaardigheid toe noodig geweest om haar uitwendig dien vorm te geven en veel geduld om hare oppervlakte zoo glad te polijsten. Dit is echter kinderwerk bij het uithollen met de hoogst onvolkomen gereedschappen van den Kaffer.

De gewone flesch-kalebas wordt veel gebruikt om er snuifdoozen van te maken. Somtijds wordt zij eenvoudig uitgehold en voorzien van een gevlochten, lederen riem, waarmede zij aan het ligchaam van den eigenaar wordt bevestigd. Het uithollen is eenvoudig genoeg. Wanneer de kalebas nog aan de plant hangt, wordt in het einde slechts een gat gemaakt en zij vervolgens aan haarzelve overgelaten. Na verloop van eenigen tijd gaat het inwendige geheel en al in bederf over en droogt de bast door de hitte der zonnestralen, zoo uit, dat hij bijna de hardheid van aardewerk verkrijgt. Deze soort van snuifdoos is veel in gebruik; zij wordt voorgesteld onder fig. 1 op onderstaande afbeelding. Daar de flesch-kalebassen nog al tamelijk groot zijn, worden zij meestal gebruikt als voorraaddoozen, of door een opperhoofd dat zeer vrijgevig is en er van houdt om eene groote hoeveelheid snuif onder zijne volgelingen te laten rondgaan. Zulk eene groote, versierde kalebas is afgebeeld op bladz. 48, fig. 1.

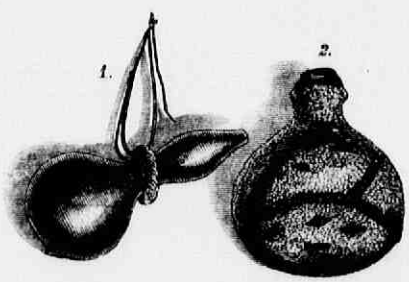

SNUIFDOOZEN.

Meestal wordt zij op de eene of andere wijze versierd. Somtijds versiert de Kaffer haar van buiten geheel en al met het driehoekige, gebrande patroon, hetwelk wij reeds vermeld hebben. Zijne grootste vreugde is echter, wanneer hij haar met koralen, waaraan hij met zijne gansche ziel gehecht is, kan bedekken. Deze koralen zijn op eene zeer vernuftige wijze aan de kalebas bevestigd.

Eene zeer gezochte snuifdoos is die welke gemaakt wordt van een stuk been eener koe. Het liefst neemt men hiervoor het stuk been, onmiddellijk boven den voorvoet. Wanneer de voet is weggenomen, meet de Kaffer een stuk van het been, ter lengte van omtrent 10 centim. en snijdt het daar af. Van het bovenste gedeelte stroopt hij de huid af, maar zorgt er voor, dat er eene tamelijk breede strook huid aan het

dikste gedeelte blijft zitten. Het been wordt dan gepolijst en op eene over het algemeen wel ruwe, maar toch regelmatige wijze gegraveerd; de teekening hiervan komt eenigzins overeen met die, welke wij, als op de kalebas voorkomende, beschreven hebben. De natuurlijke holte van het been wordt veel vergroot, en de opening met een stop gesloten, waarna de snuifdoos gereed is. Men ziet haar bladz. 48, fig. 2.

Enkele malen maakt de Kaffer zijne snuifdoos ook van den horen van een jong rund; in eenige gevallen neemt hij ook de moeite, om haar uit een rhinoceros-horen te snijden. Zulk eene doos heeft eene groote waarde, want de horen van een rhinoceros is zeer vast en daarom moet het uithollen eene verbazende moeite kosten; de horen eener koe daarentegen is hol en behoeft slechts gepolijst te worden. Bovendien kan men een rhinoceros-horen niet zoo gemakkelijk bekomen als dien van een rund, omdat de eerste een groot en gevaarlijk dier is, hetwelk men slechts bijna ten koste van zijn leven of in een' valkuil kan overmeesteren.

Er bestaat eene soort van snuifdoozen, die alleen, zoowel in vorm als in grondstof, eigen zijn aan de stammen van Zuid-Afrika. Een goed voorbeeld er van, hetwelk zich bevindt in de verzameling van den schrijver, ziet men in de volgende afbeelding.

De Kaffer begint met in klei de gedaante van een of ander dier terug te geven en dezen vorm in de zon te zetten om te droogen. Dit kan hij over het algemeen vrij goed, en hij bootst den vorm der verschillende dieren waarmede hij in aanraking komt zoo getrouw na, dat men ze onmiddellijk herkennen kan. Het is waar, dat hetgeen hij boetseert niet fijn bewerkt is en volstrekt geene aanspraak maakt op eenige kunstwaarde; maar hij is met de karakteristieke kenteekenen van het dier hetwelk hij wil modelleren, zeer goed bekend; deze doet hij dan ook dikwijls zoo sterk uitkomen, dat het eene belagchelijke overdrijving wordt.

Wat hij nu hierop verrigt is nog al wonderlijk.

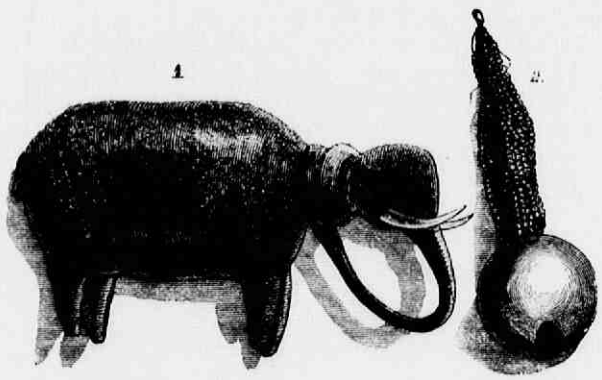

SNUIFDOOS VAN RUNDERBLOED. KLEINE SNUIFDOOS VAN EENE KALEBAS.

Wanneer er eene koe geslagt wordt, stroopt de Kaffer er de huid af en legt die met de behaarde zijde op den grond. Met het scherpe lemmer zijner assagaai schrapt hij nu het binnenste van de huid om haar te zuiveren van het gestolde bloed, hetwelk er aankleeft, en bewaart dit alles zorgvuldig. Met dit bloed vermengt hij nu eenige fijngepoederde aarde en kneedt een en ander dooreen totdat het eene soort van deeg is. Natuurlijk gaan er bij het afschrappen ook eenige vezels van de huid mede en deze binden het deeg vaster aaneen.

Is hij nu zoo ver, dan smeert hij dit deeg over het model van klei en zorgt vooral, dat de laag die hierop komt gelijkmatig dik is. Het plaatsen gedurende eenige minuten in de gloeijende zonnestralen is voldoende om deze laag eenigzins hard te maken, en dan wordt er eene tweede over heen gebragt. Hiermede gaat de Kaffer nu zoo voort, totdat het bekleedsel de dikte heeft van een paar millimeters. Even voordat dit geheel en al hard geworden is, neemt hij de punt zijner assagaai of zijne naald en maakt er eene soort van nop op, die dan eenigzins op haar gelijkt.

Wanneer alles nu goed droog is, snijdt de Kaffer een rond gat in het hoofd en peutert met zijne naald en met doornen al de klei van het model er uit, zoodat er niets anders dan het bekleedsel overblijft. Dit is nu verhard tot eene eigenaardige zelfstandigheid. Zij is in evenredigheid van hare dikte zeer zwaar, deels door de aarde

die er mede vermengd is en deels door hare groote digtheid. Zij is verwonderlijk sterk en kan, zonder er letsel van te ondervinden, aan eene sterke drukking weerstand bieden. Zij is zoo hard dat de aanraking van scherpe steenen, speer-punten of het lemmer van een mes haar niet beschadigt en bovendien zoo veerkrachtig, dat zij niet breken zou, al viel zij uit de wolken op de aarde.

Het exemplaar in het bezit van den schrijver stelt een olifant voor, de riem waaraan de stop is bevestigt vormt den snuit. De Kaffers brengen echter in het maken dezer vreemde snuifdoozen eene groote verscheidenheid en bootsen den vorm van bijna elk dier uit hun land na. Hunne geliefkoosde modellen zijn de olifant en de koe: somtijds kiezen zij echter den vorm van een rhinoceros. Het beste staaltje, dat de schrijver gezien heeft, was evenwel eene navolging van een "hartebeest"; hier waren vooral de eigenaardig gebogen horens en de vorm van het hoofd verwonderlijk juist teruggegeven.

Het boetseeren veronderstelt toch altijd eenig kunstenaarstalent, en het is klaar, dat hij, die van klei een herkenbaar model van een of ander voorwerp kan maken, hoe ruw dit ook zijn moge, iets van den beeldhouwer in zich heeft. Hierin ligt echter tevens opgesloten, dat hij eenig begrip heeft van teekenen, omdat aan hem die het model vervaardigt, de juiste omtrekken van het voorwerp hetwelk hij wil kopiëeren, helder moeten voor den geest staan. Nu zien wij, uit het zoo even gegeven voorbeeld der snuifdoozen, duidelijk, dat een Kaffer in klei een herkenbaar model van zekere dieren kan maken, en daarom ook eenigzins kunstenaar moet zijn. Hij snijdt ook vrij goed in hout, zooals wij gezien hebben toen wij zijn voedsel behandelden en de wijze waarop hij het tot zich neemt uit den lepel, waaraan hij dikwijls den vorm van natuurlijke of kunstmatige voorwerpen weet te geven.

Het is evenwel hoogst merkwaardig, dat een Kaffer over het algemeen geen denkbeeld heeft van perspectief. Eenen omtrek begrijpt hij tamelijk goed en zal de schets van een dier, een huis, een mensch enz. dadelijk herkennen, ja het gebeurt somtijds dat hij zelfs een voorgesteld individu herkent. En toch strekt zich dit herkennen niet ver uit, en er zijn voorbeelden, dat een Kaffer, wien een goed uitgevoerd portret van een mensch werd vertoond, beweerde dat het een leeuw was.

Doch van perspectief heeft de Kaffer echter in het geheel geen denkbeeld. Een vriend van den schrijver, die Zuid-Afrika bereisde, was eens op eene welbekende plaats; terwijl hij daar vertoefde kreeg hij eene illustratie, waarin eene plaat voorkwam, die juist eene voorstelling van deze plaats bevatte. Hij was hierover zeer in zijn schik en riep de Kaffers om de plaat te komen zien. Geen van hen had echter het flaauwste denkbeeld wat zij moest verbeelden, ofschoon er toevallig een wagen op voorgesteld was, die volkomen dezelfde plaats innam, waar zijn eigen wagen stond. Het was te vergeefsch dat hij de plaat verklaarde. Hier was de wagen — daar dat boschje — in die rigting liep die bergkloof — daar was die heuvel met vlakken top — en zoo voorts. Zij luisterden zeer aandachtig naar hem en begonnen toen te lagchen, omdat zij dachten dat hij den gek met hen stak. Den wagen, die op den voorgrond stond, herkenden zij, maar van het landschap begrepen zij niets. „Die groep boomen," zeiden zij, „is meer dan eene mijl hier van daan; hoe k a n zij dan op dit stuk papier staan?" Volgens hen was hier niets tegen te zeggen en hield dus alle verdere redenering op.

De schrijver bezit nog eene andere snuifdoos, die merkwaardig is door de vereeniging van twee wijzen van werken namelijk, het boetseeren en het werken met koralen. De maker schijnt niet bijzonder vindingrijk geweest te zijn of weinig vertrouwen in zijne boetseerkunst te hebben bezeten. In plaats van het model van een of ander dier te maken, heeft hij zich vergenoegd met eene kalebas, iets wat een klein kind had kunnen doen. Hij had niets anders noodig dan een bal te rollen voor het ligchaam en een cilinder voor den hals. De bal behoefde niet eens volkomen kogelvormig, noch de cilinder volkomen rond te wezen, zoodat hij gemakkelijk kon voldaan zijn. Dit exemplaar is afgebeeld op bladz. 180 fig. 2.

De vervaardiger dezer snuifdoos is ook in het versieren niet veel gelukkiger geweest. Met groote moeite heeft hij om de doos een bekleedsel van koralen

aangebragt, en is hierin tamelijk goed geslaagd. Het is duidelijk dat hij koralen had van verschillende grootte, en deze heeft hij vrij vernuftig aangebragt. Met de groote bedekte hij den hals en de grootste bewaarde hij voor de plaats, waar de hals in het ligchaam der doos overging. Alle koralen zijn geregen op draden, die van pezen gemaakt zijn en zóó dooreengevlochten, dat zij eene soort van netwerk vormen, hetwelk bijna onmiddellijk tegen de doos sluit. De maker heeft echter zijne maat niet geheel juist genomen; het gevolg hiervan is, dat ofschoon het koralen bekleedsel over het geheel vrij wel past, er echter hier en daar rimpels zijn, die er niet wezen moesten; de vervaardiger schijnt vergeten te hebben, dat, om den kogelvorm der doos, ook het bekleedsel bij elke nieuwe rij koralen naauwer moest worden.

Er zijn slechts drie kleuren van koralen gebruikt, namelijk: krijtwit, zwart en blaauw; de twee laatste zijn doorschijnend. De grond wordt gevormd door de doffe, witte koralen, terwijl de andere twee kleuren er in ligt spiraalvormige strepen doorheen gevlochten zijn.

KALEBAS.

Er is op dit oogenblik in het bezit van den schrijver eene hoogst-merkwaardige snuifdoos of "Iquaka", zooals zij door de inboorlingen genoemd wordt, die hem ten hoogste verbaasde. Zij heeft den vorm eener Zuid-Afrikaansche kalebas en is, op de geheel en al Afrikaansche wijze, voorzien van riemen. De teekeningen, met welke zij bijna geheel bedekt is, werden evenwel nooit door een Kaffersch kunstenaar ontworpen. Het bovenste gedeelte is gesneden op de manier van de wel bekende concentrische ivoren ballen, die de Chineezen met zulk een verbazende moeite draaijen; een dergelijk patroon versiert ook den bodem. Het ligchaam der kalebas is echter bedekt met teekeningen in omtrek, waarvan eene een paauw voorstelt, een vogel die niet in Kafferland te huis behoort; de overige zijn afbeeldingen van rozen, distels en klaver. De paauw is werkelijk goed geteekend; het contrast tusschen de goed aan een gesloten vederen van het ligchaam en de losse, uiteenstaande staartpennen is zeer goed aangegeven; terwijl de houding van den vogel met een afgewenden kop op een boomtak staande zeer natuurlijk is. Ross King, tot wiens verzameling zij behoort, verhaalde den schrijver, dat, indien hij niet zelf gezien had, dat dit voorwerp van het ligchaam van een' dooden krijgsman was weggenomen, hij niet zou hebben kunnen gelooven dat zij uit Zuid-Afrika afkomstig was. Hij gelooft, dat de doos door een' half beschaafden Hottentot of door een zeer ontwikkelden Kaffer moet gemaakt zijn en dat de teekeningen òf naar Engelsche voorbeelden gekopiëerd óf door een Engelschman aan een Kaffer moeten gegeven zijn, die ze later op de kalebas overbragt.

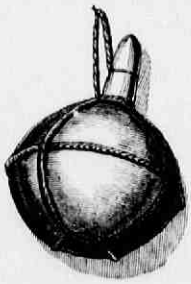

KALEBAS VOOR "AMASI".

Deze zeer merkwaardige kalebas werd uit Zuid-Afrika medegebragt door majoor Ross King. Dezelfde zond den schrijver ook eene andere kalebas van omtrent denzelfden vorm, maar veel grooter, die gebruikt werd om "Amasi" of gehotte melk in te doen.

De gewone vorm der "Amasi kalebas" ziet men in nevenstaande afbeelding, die een zeer schoon exemplaar vertoont uit de verzameling van den schrijver. Deze kalebassen worden nooit schoongemaakt, maar er wordt telkens versche melk bijgedaan, om deze, door de "Amasi", die er nog in is, insgelijks te doen hotten.

Bijna even hoog als zijne snuifdoos schat de Kaffer zijne pijp. In de pijpen van Kafferland is evenveel verscheidenheid als in die van Europa, en wat de grondstof betreft, waaruit zij gemaakt worden, welligt nog meer. Riet, hout, steen, hoorn en been zijn de voornaamste grondstoffen en de lezer zal zien, dat hieruit een aanmerkelijk aantal verschillende pijpen kan vervaardigd worden.

De meest gewone zijn van hout en hebben denzelfden vorm als de welbekende houten pijpen in Europa. De Kaffer bezit echter geene draaibank, waarop hij den pijp uitwendig haar vorm kan geven of haar inwendig uithollen. Evenmin heeft hij boren om het gat in den steel te maken of de fijne werktuigen om haar zoo schoon te polijsten. Hij heeft bijna geene andere gereedschappen dan zijne assagaai en zijne naald, en toch is hij in staat om met deze ruwe werktuigen, al is het dan geen kunstwerk, toch eene zeer bruikbare pijp te maken.

Een der voornaamste punten bij het pijpemaken der Kaffers is, te zorgen dat de kop zoo groot mogelijk zij. De kleinste pijp van een Kaffer is omtrent driemalen grooter dan eene gewone Europeesche pijp en zelfs grooter dan de groote porseleinen pijpen, die in Duitschland zoo algemeen zijn. De tabak dien de Duitschers rooken is echter, over het algemeen, zeer ligt, en wordt meer gerookt om haar aangenamen geur, dan wel om hare sterkte, terwijl daarentegen de tabak der Kaffers scherp, bijtend en buitengewoon zwaar is. Sommige, door deze stammen gebruikte pijpen zijn zoo groot, dat men ze, bij eene oppervlakkige beschouwing, voor potlepels zou houden, en zij zijn zoo zwaar en lomp, vooral bij den kop, dat een rooker in onverwachts voorkomende omstandigheden zijne pijp zeer goed voor knods zou kunnen gebruiken, en met dit geïmproviseerde wapen een wild dier of een menschelijken vijand afweren.

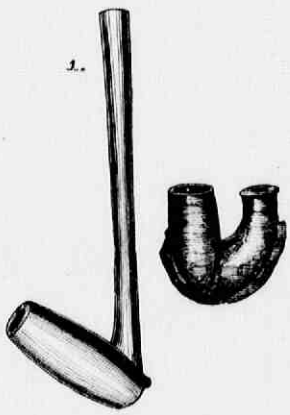

HOUTEN PIJP. STEENEN PIJP.

Gewoonlijk wordt de kop alleen uitgehold en de pijp gebruikt, zoodra het hout droog is. In sommige gevallen echter verbetert de vervaardiger zijne pijp, of liever verbeeldt hij zich dat hij dit doet, door den kop met dun plaatijzer te voeren.

Somwijlen, ofschoon zeldzaam, wordt eene eigenaardige soort van steen voor het maken van pijpen gebruikt. Deze steen is groen van kleur en gelijkt eenigzins op malachiet. Vele inboorlingen stellen dezen steen op hoogen prijs en hebben een bijna bijgeloovig denkbeeld van zijne waarde en eigenschappen.

De Kaffer heeft dezelfde liefde voor zijne pijp, als iederen rooker, in welk land hij ook moge te huis behooren, schijnt eigen te zijn. Een Turk heeft een eenvoudigen aarden kop, maar bezet den steel met juweelen en maakt het mondstuk van het zuiverste barnsteen. Een Duitscher maakt den kop zijner pijp van het fijnste porselein, en versiert hem met zijne wapens, of met het portret van zijn boezemvriend, terwijl hij het roer verfraait door zijden koorden en kwasten van fraaije en symbolische kleuren. Zelfs een Engelschman hecht bijzonder aan zijn meerschuim en versiert hem met een gouden beslag en een barnsteenen mondstuk.

Enkele personen die een' eenvoudigen smaak hebben verkiezen eene eenvoudige houten of aarden pijp, boven de kostbaarste kunstprodukten; anderen daarentegen, zijn trotsch op de kostbare grondstoffen waarvan hunne pijp gemaakt, en de hoeveelheid goud of zilver waarmede zij uitgemonsterd is. Weder anderen geven de voorkeur aan vormen, even wonderlijk en fantastisch als die, welke door den West-Afrikaanschen neger worden vervaardigd. Men ziet dit aan de menigte pijpen van allerlei vreemde en buitensporige vormen, die men in de tabakswinkels vindt en die stellig niet in zulk een overvloed zouden gemaakt worden, indien er niet koopers in menigte voor gevonden werden.

De Noord-Amerikaansche Indiaan legt al zijne kunstvaardigheid aan zijne pijp ten koste. Als krijgsman vergenoegt hij zich op een veldtogt met eene pijp "à double

usage"; zijn "tomahawk" is namelijk zoodanig, dat zijne pijp tegelijk zijn wapen en de steel het roer uitmaakt. In vredestijd echter legt hij zijn' rijkdom, zijne kunstvaardigheid en zijn' tijd aan zijne pijp ten koste. Hij maakt verre reizen naar de plaatsen, waar de kostbare roode steen, waaruit hij bij voorkeur zijne pijpen maakt, gevonden wordt. Hij roept den "grooten geest" aan, offert en vraagt hem nederig vergunning om een weinig van dien vereerden steen te mogen halen. Hij komt met zijn schat te huis, holt met oneindige moeite den kop uit, maakt een zeer uitvoerig bewerkt roer en versiert dit met den "wampum" en de vederen, die zijne edelgesteenten uitmaken. De inboorling van Vancouvers eiland maakt zijne geheele pijp, kop en steel, uit een steen, en overdekt haar met een oneindig aantal groteske figuren, die een menschen leeftijd vereischen om ze te vervaardigen. De Indiër maakt zijne waterpijp of "hubble-bubble" van den bast eener kokosnoot en een stuk bamboe. Zoolang hij een eenvoudig arbeider is, vergenoegt hij zich hiermede. Naarmate hij in vermogen toeneemt, wordt ook zijn vermeerderde rijkdom uit het voorkomen zijner pijp merkbaar; de eenvoudige bast van kokosnoot wordt dan door een bekleedsel van goud- en zilverdraad omgeven, terwijl het roer en het mondstuk met edelgesteenten en kostbare metalen bedekt worden.

INGELEGDE PIJP.

Het is daarom wel te begrijpen, dat ook de Kaffer zoowel zijn' tijd als zijn' arbeid aan de versiering zijner pijpen ten koste zal leggen. Kunstsmaak heeft hij weinig en derhalve kan ook zijne pijp niet die schoone vormen hebben, welke men bij de pijpen van den Amerikaanschen Indiaan waarneemt, of de ruwe, maar krachtige teekeningen vertoonen, die de pijp van den bewoner van Nieuw-Caledonië versieren. De vorm der pijp van een Kaffer wijkt zelden zeer veel af van die, welke op bladz. 183 fig. 1 is voorgesteld, en zijne geheele vindingskracht schijnt uitgeput te zijn, wanneer hij haar met lood heeft ingelegd. De figuren die hij er op aanbrengt, munten noch door schoonheid noch door verscheidenheid uit en zijn weinig meer dan herhalingen der "zigzag-gravuren" op zijne snuifdoozen.

Hiernevens is eene pijp afgebeeld, die zonder twijfel behoord heeft aan een Kaffer die een uitstekende smid was, en waaraan de maker al zijne kunde besteed heeft. De geheele steel en het onderste gedeelte van den kop zijn gemaakt van lood en ook de opening van den kop is door een ring van dit metaal omgeven.

De figuren er op zijn insgelijks van lood en het is merkwaardig, dat het lood niet alleen in het hout is ingelaten, maar dat de kop op die plaatsen geheel is doorgesneden, zoodat men het patroon even goed ziet aan den binnenkant als aan de buitenzijde. Uit deze pijp is nooit gerookt en zij schijnt zelfs niet geheel af te zijn.

Deze pijp is zeer kunstig gemaakt, want het moet niet weinig moeite en kunstvaardigheid gekost hebben, zoowel in het snijden van het hout, als in het bewerken van het metaal, deze twee zelfstandigheden zoo te bewerken, dat zij luchtdigt vereenigd zijn. Zij is uit de verzameling van majoor Ross King.

De "hookah," of althans eene wijziging er van, is onder de Kafferstammen veel in gebruik; zij is een even vernuftig kunstprodukt als de "hubble-bubble" van den Indischen boer. Zij bestaat uit drie deelen. Vooreerst uit den kop, die gewoonlijk van steen, en dikwijls met diep ingesneden figuren versierd is. De meeste koppen zijn evenwel van aardewerk en komen in vorm veel met dien der Indische pijpen overeen. Zij hebben veel van eene ton, die aan de eene zijde eene wijde, en aan de andere eene naauwe opening heeft.

Het volgende wat er voor noodig is, is een stuk riet, 12 tot 15 centim. lang, dat stevig in de naauwste opening van den kop bevestigd is. Het laatste en meest gewigtige gedeelte is echter het ligchaam der pijp, hetwelk altijd van den horen van een of

ander dier, vooral van eene koe, gemaakt wordt. De meest geliefkoosde en kostbaarste horen is die van den "koodoo", de prachtige antilope van Zuid-Afrika met spiraalvormige horens. Op eenigen afstand van de punt wordt een gat geboord en hier wordt het riet, dat reeds aan den kop bevestigd is, in gestoken; de verbinding van het riet met den horen wordt luchtdigt gemaakt.

De kop wordt nu gevuld met tabak of met een ander mengsel, dat wij later zullen beschrijven, en de horen voor het grootste gedeelte met water. Wil de inboorling nu rooken, dan plaatst hij zijn mond op het breede einde van den horen, drukt den rand der opening tegen zijne wangen, om de lucht buiten te sluiten en ademt dan sterk in. De rook wordt zoo gedwongen zijn weg door het water te nemen, en hierdoor eenigzins gezuiverd, maakt hij een sterk borrelend geluid, terwijl hij er doorgaat, hetwelk het genot van het rooken schijnt te verhoogen.

Zuivere tabak wordt evenwel in deze pijp zelden gerookt; meestal wordt er, vooral bij den stam der Damara's, een buitengewoon sterk mengsel voor in de plaats gesteld. Tabak wordt gebruikt om er den gewonen reuk aan te geven, maar het hoofdbestanddeel is eene soort van hennep, "dagha" genoemd, die bedwelmende eigenschappen bezit, welke eenigzins met die van den Indischen hennep (*Cannabis Indica*) overeenkomen. Het rooken van hennep is bij dit volk eene gewigtige plegtigheid en geschiedt op de volgende wijze:

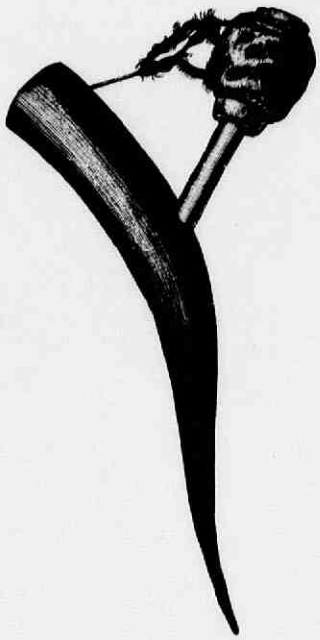

WATERPIJP.

Een aantal lieden die plan hebben om te rooken, gaan zitten in een kring; zij hebben te zamen slechts ééne waterpijp en een voorraad van tabak en "dagha". Hij die het hoogste is in rang, vult de pijp, steekt haar aan en trekt er zooveel rook uit als zijne longen kunnen bevatten, zonder er iets van te laten ontsnappen. Hij geeft hierop de pijp aan hem die het digtst bij hem zit en houdt zijn mond gesloten. De gevolgen van deze wijze van handelen blijven niet lang uit, maar openbaren zich zeer spoedig. Het ligchaam krijgt stuiptrekkingen, het schuim staat op den mond, de oogen puilen uit het hoofd, terwijl hun glans verdooft en zij als het ware met een vlies overdekt worden; de gelaatstrekken worden verwrongen als bij iemand die een aanval van vallende ziekte heeft.

De opgewektheid is in dit tijdperk zoo sterk, dat het menschelijk ligchaam haar niet lang kan weêrstaan; binnen een paar minuten ligt de rooker dan ook bewusteloos op den grond. Daar het gevaarlijk zou zijn iemand in dien bewusteloozen toestand te laten liggen, wordt hij door zijne, nog nuchtere kameraden, en wel niet op de zachtste wijze, weder bijgebragt. Zij trekken hem aan het haar, slaan hem om de ooren, gieten water over hem heen, enz. en brengen hem zoo in het leven terug. Het is evenwel meer dan eens gebeurd dat al deze hulpmiddelen onvoldoende waren en de bewustelooze rooker zijne oogen voor altijd gesloten hield. Waarin het genot van dit rooken bestaat is moeijelijk te zeggen; het is zelfs voor een Europeaan volkomen onverklaarbaar dat er eenig genot hoegenaamd in is. Deze donkerkleurige rookers echter beschouwen de pijp als een der grootste voorwerpen van weelde en zullen bijna alles ten offer brengen om er een te bezitten.

Ofschoon de Damara's bijzonder aan deze wijze van rooken verslaafd zijn, wordt zij ook tot op zekere hoogte door de Kaffers in toepassing gebragt. Deze zijn echter niet zulke slaven van de pijp als de Damara's en maken ook niet zulk een overdadig gebruik van den hennep, maar rooken meer tabak. Hunne waterpijpen worden meestal vervaardigd van de horens van koeijen; de schrijver heeft er twee in zijne verzameling.

Eene zeer vreemdsoortige pijp schijnt in een groot gedeelte van Zuid-Afrika vrij algemeen gebezigd te worden. De inboorling dezer streken is nimmer om eene pijp verlegen en wanneer hij geene gewone meer bezit, maakt hij er eene binnen weinige minuten, waar hij zich ook moge bevinden. Hij heeft hiertoe geene werktuigen noodig en behoeft noch hout, noch steen, noch eenige andere grondstof waarvan de pijpen gewoonlijk gemaakt worden. Zijn begrip van pijp heeft eene zekere grootschheid, want hij neemt er de aarde zelve voor en de wereld zelve wordt zijne tabakspijp.

De manier om deze pijp te maken is hoogst eenvoudig. Hij giet eerst een weinig water op den grond en maakt er een hoopje klei van. Nu legt hij hierop eene assagaai of eene knods-kerrie en kneedt over de schacht de klei heen, zoodat hij eene holte maakt die eenige centimeters lang is, terwijl hij aan het einde een tamelijk grooten hoop natte aarde laat liggen. Deze goot van klei is het begin der toekomstige pijp. Hierop steekt hij in het hoopje klei, dat hij heeft laten liggen, zijn vinger totdat deze de schacht zijner assagaai aanraakt en draait hem rond, totdat hij eene holte gemaakt heeft, die als kop der pijp moet dienen. De assagaai wordt er nu zeer voorzigtig uitgetrokkeu en de pijp is klaar; de goot van klei doet den dienst van den steel.

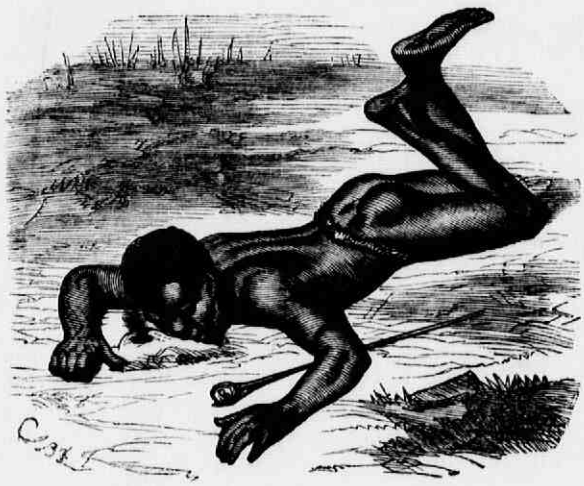

DE PIJP VAN DEN ARME.

Is deze natte klei nu eenige minuten aan de brandende zon blootgesteld, dan is zij tot eene stevige massa verhard en de pijp is klaar. Nu wordt de kop met tabak gevuld en de vernuftige pijpemaker begint te rooken. Dit doet hij door op zijn buik te gaan liggen, zijne lippen op de kleine opening te plaatsen en te gelijker tijd den tabak in den kop aan te steken.

Deze pijp is echter van dien aard, dat een Europeaan er niet uit rooken kan, zelfs wanneer hij zijn tegenzin van zulk eene wijze van rooken kon overwinnen. Zijn uitstekende neus zou hem in den weg zitten en zijne dunne lippen zouden geen houvast hebben. De breede neus en de groote vooruitstekende lippen van den Zuid-Afrikaan evenwel maken dezen uitstekend hiervoor geschikt, en hij kan met het grootste gemak verrigten wat voor een Europeaan praktisch onmogelijk zou zijn.

Zeer merkwaardig is het, dat de inboorlingen van sommige streken in Azië eene dergelijke pijp gebruiken. Zij zal later ter behoorlijker plaatse beschreven worden.

Als de Kaffers rustig te zamen rooken, hebben zij nog eene zekere eigenaardige gewoonte. De sterke, prikkelende tabak veroorzaakt namelijk eene overvloedige afscheiding van speeksel, en dit wordt op eene nog al vreemde manier verwijderd. De rookers zijn voorzien van eene buis, die ongeveer de lengte heeft van 70 centimeter; meestal is dit een riet of een regte tak, waaruit de pit verwijderd is. Een fraai exemplaar is gewoonlijk bekleed met de huid van een' koestaart. Door deze buis ontlasten zich de rookers beurtelings van het overvloedige vocht hetwelk hun in den mond komt, het wordt voor zeer wellevend gehouden, indien men hiervoor de plaats uitkiest, die door een voorgaanden rooker reeds is gebruikt. Somtijds neemt men hiervoor, in plaats van een kuil, eene cirkelvormige groeve; de wijze echter om er gebruik van te maken blijft volkomen dezelfde.

Op de volgende afbeelding ziet men twee wel opgevoede, "gentlemen" een "man'

en een "jongen", die in de avondkoelte eene pijp rooken. De "man" heeft zijne beurt aan de pijp gehad en haar aan zijn medgezel overgegeven, die den rook opzuigt, terwijl hij zelf met de bovenvermelde buis bezig is. Om in deze bezigheid eenige afwisseling te brengen, heeft hij den omtrek eener kraal geteekend en is juist bezig de plaats van eene hut aan te geven. Een oogenblik later zal de "jongen" de pijp teruggeven en haar voor de buis verruilen; hij gaat dan voort de kraal verder af te maken, die klaar zal zijn, wanneer de pijp uit is.

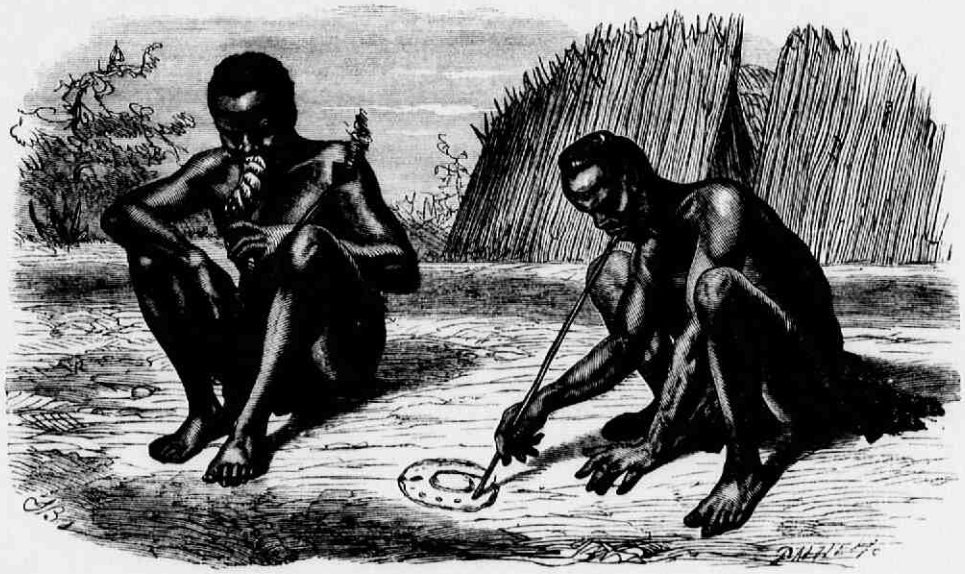

KAFFERSCHE GENTLEMEN ROOKENDE.

Ross King beschrijft deze handelwijze op eene zeer aardige manier:

"Wanneer hij den laatsten trek zijner pijp in den mond heeft, die hij vooraf met een afkooksel van boombast in water uit eene kalebas gevuld heeft, spuwt hij deze vloeistof, door een lange, versierde buis naast zich op den grond en maakt tegelijkertijd, met een gedeelte van het vocht een geluid als dat van het fluitje van een bootsman, terwijl hij welgevallig kijkt naar de zeepsop-achtige blazen, die hij, met zijn buurman heeft voortgebragt.

"Bij deze gelegenheid vond ik eene met dekens en mantels bedekte groep lieden, die in een kring zaten en "dagha" rookten; op hunne uitnoodiging ging ik ook met gekruiste beenen in den kring zitten, en toen ik, op mijne beurt, de waterpijp kreeg, deed ik er een goeden trek aan. Ik moest natuurlijk, wat bij hen trouwens ook in meerdere of mindere mate het geval was, sterk hoesten. Hierop nam ik een slok van het walgelijk aftreksel van boombast, dat in eene kalebas werd rondgediend en nam de, mij beleefd aangeboden buis om mij van dit vocht te ontlasten. Ik schoot echter te kort in het maken van het gebruikelijke gefluit, tot groot vermaak der Fingo's, wier hartelijk gelach zeer aanstekelijk was."

Tabak wordt door zeer vele Zuid-Afrikaansche stammen gekweekt en nagenoeg op dezelfde wijze als in andere deelen der wereld bewerkt; de bladeren worden namelijk ingeoogst, gebroeid en eindelijk gedroogd. Zij verkiezen echter den tabak die door de Europeanen wordt ingevoerd, boven dien welken zij zelven bouwen.

Sommige Kaffers bouwen den tabak met zeer goed gevolg en vinden dat een goede oogst een zeer schatbaar eigendom is. Een Kaffer zonder tabak is een onge-

lukkig wezen, en al was het alleen voor zich zelven, dan zou hij zich reeds moeten geluk wenschen met een voorraad die een jaar lang duren kan. Maar bovendien is al de tabak dien hij over heeft en niet voor zich zelven of voor zijn huishouden gebruikt, zoo goed voor hem als geld, en er zijn weinig dingen waarvan een Kaffer houdt, die hij niet voor tabak koopen kan. Ziet hij bijv. een stel koralen, waarin hij bijzonder zin heeft, en is de eigenaar toevallig armer dan hij zelf, dan kan hij het gemakkelijk voor een weinig van zijn geurigen voorraad verkrijgen. Even zoo kan hij zich de achting verwerven van de "jongens", die zelden iets bezitten behalve hun schild; door hun op zijn tijd een weinig tabak te geven, kan hij hen dikwijls tot zijne volgelingen maken, hetwelk de eerste stap is om tot den rang van opperhoofd op te klimmen. Over het algemeen verzamelt een Kaffer den oogst van iederen tuin in een enkelen bundel; deze weegt somtijds vijftig tot zestig pond en wordt omwikkeld met riet. Hij bewaart deze rollen op eene in het oog vallende plaats zijner woning, ten einde de afgunst en de bewondering zijner medgezellen op te wekken.

STAF EENS KAFFERS.

HOOFDSTUK XVII.

GODSDIENST EN BIJGELOOF.

ONVOLKOMEN GODSDIENSTIG STELSEL DER KAFFERS. — HUN DENKBEELD VAN EEN SCHEPPER. — HOE DE DOOD IN DE WERELD IS GEKOMEN. — LEGENDEN EN OVERLEVERINGEN. — GELOOF IN DE ONSTERFELIJKHEID DER ZIEL. — DE GEESTEN DER DOODEN EN DE INVLOED DIEN ZIJ VERONDERSTELD WORDEN UIT TE OEFENEN. — DROOMGEZIGT VAN TCHAKA. — EEN KAFFERSCHE ZIENER EN ZIJNE GESCHIEDENIS. — BEZIGHEDEN DER GEESTEN. — DE GRENZEN HUNNER MAGT. — DIEREN DIE HUN GEOFFERD WORDEN. — TIJDELIJKE VERHUIZING. — VERSCHILLENDE VOORTEEKENEN EN DE MIDDELEN OM HUNNE GEVOLGEN AF TE WENDEN. — WAAROM GEOFFERD WORDT. — HET VERHAAL VAN EEN INBOORLING OMTRENT EEN OFFER EN HET DOEL HIERVAN. — HET FEEST DER EERSTE VRUCHTEN. — HET OFFEREN VAN DEN STIER EN DE VREEMDE PLEGTIGHEDEN WAARMEDE DIT VERGEZELD GAAT. — KAFFERSCHE PROFETEN EN HUN AMBT. — ERFELIJKHEID VAN HET PROFEETSCHAP. — ONTWIKKELING VAN EEN PROFEET. — ZAMENKOMST MET EEN OUDEN PROFEET. — DE PROEFTIJD DER PROFETEN. — TERUGKEER VAN EEN PROFEET IN ZIJN GEZIN. — PROFETENSCHOOL. — HET GROOTE OFFER EN DE OPNEMING ONDER DE PROFETEN. — DE STAF VAN ZIJN AMBT. — KLEEDING VAN EEN PROFEET.

HET is niet gemakkelijk te zeggen, of een Kaffer, in den zin dien wij aan dit woord hechten, godsdienst bezit. Bijgeloovig is hij in de hoogste mate en hij brengt zijn leven door in gestadige vrees voor tooverij en booze geesten. Godsdienst echter, met het daaraan verbonden denkbeeld van zedelijke verantwoordelijkheid, is voor den gewonen Kaffer volkomen onbegrijpelijk.

Zoover bekend is, hebben de Kafferstammen eene soort van overlevering met betrekking tot een Schepper, dien zij noemen met een zamengesteld woord, hetwelk men door "Groote-Groote" zou kunnen vertalen en aan wien zij het ontstaan van alle dingen toeschrijven. Het is echter zeker dat zij hem niet aanbidden; ook hebben zij er geen het minste denkbeeld van, dat zij hem persoonlijk voor hunne daden verantwoordelijk zijn.

Bovendien hebben vele stammen niet eens deze onvolkomen kennis, en haar ontstaan is, zelfs bij die welke haar bezitten, zeer onzeker; het is onmogelijk uit te maken of hier de overlevering ook wel iets anders is dan eene verwrongen herinnering aan onderwijs, hetwelk zij van een Europeaan ontvangen hebben. Dat Europeesche zendelingen vroeger meermalen onderwijs in Kafferland gegeven hebben, is bekend genoeg en het is daarom zeer waarschijnlijk, dat de kennis die de bewoners omtrent een Schepper bezitten, uit Europeesche bronnen is gevloeid. In allen gevalle is zij geenszins algemeen en oefent zoo weinig invloed uit op het volk, dat zij naauwelijks vermelding waardig is.

Er bestaan inderdaad een paar legenden met betrekking tot den "Groote-Groote," die op de schepping van den mensch en den duur van het menschelijke leven doelen. De mensch wordt verondersteld ontstaan te zijn door het splijten van een riet en hieruit zouden de eerste ouders van het menschelijk geslacht zijn voortgesproten. Deze legende is haar ontstaan waarschijnlijk verschuldigd aan de dubbele beteekenis der Kaffersche woorden "ontstaan" en "scheppen", die insgelijks "riet" en "splijten" beteekenen. Eene andere vorm dezer legende ontneemt aan den "Groote-Groote" alle medewerking bij de schepping, en maakt hem tot een der twee wezens, die bij het splijten van het

riet ontstaan zijn, zoodat hij veeleer de groote voorvader van het menschelijk geslacht is dan zijn Schepper.

De overlevering betrekkelijk het opleggen van den dood aan het menschelijk geslacht is zeer opmerkelijk, en werd door een inboorling, die tot het Christendom bekeerd was, aan de zendelingen medegedeeld.

Toen de menschen op aarde begonnen te vermenigvuldigen, ging de "Groote-Groote" met zich zelven te rade. Hij zond twee afgezanten naar hen toe, de een de gever van het leven, de ander de heraut des doods. De eerste afgezant was de kameleon; dezen werd bevolen er heen te gaan en uit te roepen: "Laat het volk niet sterven!" De tweede gezant was de salamander. Deze moest verkondigen: "Laat het volk sterven!" De laatste was de gehoorzaamste en liep hard gedurende de geheele reis, totdat hij op de woonplaats der menschen was aangekomen, waar hij zijn doodvonnis overbragt.

Korten tijd hierop verscheen ook de kameleon en bragt zijne boodschap over, waarop de salamander hem beet, omdat hij in zijn pligt jegens zijn meester te kort gekomen was. Toen treurde het volk zeer, dat zij de doodstijding eerder dan die van het leven hadden ontvangen, en van dien tijd af zijn de menschen aan het geweld des doods onderworpen geweest.

Het gevolg hiervan is, dat beide dieren door de Kaffers verafschuwd worden. Zij dooden den kameleon, wanneer zij er een vinden, omdat hij op den weg getalmd heeft, en evenzoo den salamander, omdat deze, die met zulk eene vreeselijke boodschap belast was, zich zoo gehaast heeft en den kameleon is vóórgekomen. Dit verhaal nu heeft vele varianten, maar de hoofzaken komen, in vele deelen van Zuid-Afrika, met elkander overeen.

Hoe vaag en onbepaald nu de denkbeelden van den Kaffer omtrent een Schepper ook mogen zijn, heeft hij echter een stellig geloof aan het bestaan der ziel en hare onsterfelijkheid. Tchaka maakte van dit geloof eens op eene zeer slimme wijze gebruik. Het volk was den oorlog moede geworden en had eenigen prikkel noodig om het krijgvoeren even smakelijk te houden als vroeger. Nu kreeg Tchaka eene verschijning van Umbia, een bekend opperhoofd der Zulu's, die onder zijn vader gediend had. Deze verhaalde hem dat zijn vader boos was op den stam der Zulu's, omdat zij lui waren geworden en niet ten oorlog optrokken tegen de nog niet overwonnen stammen. Deze traagheid der Kaffers die nog de aarde bewoonden, mishaagde aan de geesten der overledenen, die het onder den grond, met genoeg vrouwen en vee, zeer naar hun zin zouden hebben, indien zij slechts zagen dat hun stam de heerschappij voerde over het geheele land, van het Drakengebergte tot aan de zee.

Ter eere van dezen bode uit het schimmenrijk liet Tchaka in al zijne militaire kraals een aantal koeijen slagten, gaf prachtige feesten en verhief al de afstammelingen van Umbia tot den rang van "Induna".

De naam van Umbia was natuurlijk in aller mond, en toen de opgewondenheid het toppunt bereikt had, verdween plotseling een man uit zijne hut; hij was, luidens het verhaal van zijne vrouw, weggesleept door een' leeuw. De zaak werd aan Tchaka medegedeeld terwijl de raad vergaderd was, maar hij hield zich alsof hij er geen acht op sloeg. Na verloop van drie maanden, toen de eerste opgewondenheid bedaard was, verscheen de oude man weder voor Tchaka, zonder hoofdring en op eene wilde en zonderlinge wijze gekleed.

Hij zeide, dat toen de leeuw hem naar zijn hol had gesleept, de aarde zich eensklaps opende en hen beiden verzwolg. De leeuw vergezelde hem, zonder hem eenig kwaad te doen, en bragt hem naar eene plaats, waar eenige roode aarde was. Deze zonk insgelijks weg onder zijne voeten en nu viel hij in een anderen afgrond, waar hij, door den val gekneusd en verdoofd, bleef liggen. Toen hij weder tot bewustzijn kwam, zag hij, dat hij lag in eene aangename landstreek, die hij ontdekte dat bewoond was door de geesten der afgestorven Zulu's en waarvan hij er velen, gedurende hun leven, gekend had. Daar waren, onder anderen, Senzangakona, de vader van Tchaka en zijne raadslieden, opperhoofden, vrouwen en zijn vee.

Umbia was er insgelijks en had het daar bijzonder naar zijn zin. Sedert zijn vertrek naar de onderwereld was hij een groot doktor geworden en gewoon om des

nachts rond te dwalen in plaats van rustig bij zijne familie te blijven. Niemand scheen te weten waar hij dan heenging, maar hij vertelde aan hem die het verhaal deed, dat hij gewoon was van tijd tot tijd de aarde te bezoeken, om zijne vrienden en betrekkingen te gaan zien. Drie maanden had men den verhaler daar beneden opgehouden en hem toen gelast naar zijn stam terug te keeren en te vertellen wat hij gezien had.

Tchaka gaf voor, het geheele verhaal niet te gelooven; hij behandelde den man in het openbaar met verachting, terwijl hij hem voor een leugenaar uitmaakte; hij zond tevens om zijne profeten, die hem moesten "beruiken" en ontdekken of hij de waarheid had gesproken. De Zieners kwamen, deden hunne bezweringen en "beroken" den man, waarna zij bevestigden, dat hij de waarheid had gesproken; dat hij werkelijk de geesten der dooden had bezocht, en dat hij door den leeuw was weggesleept, omdat het volk niet aan de verschijning, die zich aan Tchaka had geopenbaard, wilde gelooven. Het zal wel noodeloos zijn hier te doen opmerken, dat alles het werk was van het sluwe opperhoofd, om zijne heerschzuchtige plannen ten uitvoer te kunnen brengen. Hoeveel eerbied de Kaffers echter voor de geesten hunner voorvaderen mogen hebben, schrijven zij aan denzelfden geest slechts eene zeer beperkte magt toe. Een Kaffer heeft de grootstmogelijke achting voor de geesten van zijne eigene voorouders of die van zijn opperhoofd, maar geeft volstrekt niets om die, welke tot eene andere familie behooren. De geest van een Kaffer wordt beschouwd alleen sympathie te hebben voor zijne bloedverwanten en regtstreeksche nakomelingen.

Wij hebben reeds gezegd, dat de geest van een Kaffer, na diens dood, verondersteld wordt in de onderwereld te wonen en de magt te hebben, om, hetzij ten goede of ten kwade, op de levende leden zijner familie invloed uit te oefenen. Hij is er zeer op gesteld dat er aan zijn naam vee geofferd wordt, omdat hij in dit geval de geesten van het gedoode vee kan voegen bij zijne kudden beneden, terwijl zijne vrienden daar boven het vleesch eten, zoodat beide partijen dan tevreden zijn. Somtijds echter, wanneer hij meent door hen verwaarloosd te zijn, geeft hij zijn ongenoegen te kennen, door hen met verschillende ziekten te bezoeken, waarvan zij zelden verwachten verlost te worden zonder er eenig vee voor te offeren. Is de ziekte van geen ernstigen aard, dan wordt het offeren eener geit voor voldoende gehouden. Is zij echter zeer ernstig, dan wordt eene koe en in sommige gevallen meerdere koeijen vereischt om de verbolgen geesten te verzoenen. Schapen schijnen hiervoor nooit gebezigd te worden.

De lezer heeft vroeger op bladz. 75 gezien, dat het offeren eener koe in geval van ziekte, een gedeelte uitmaakt der verpligtingen van een voogd tegenover een jong meisje, en dat, wanneer haar tijdelijke voogd hieraan voldaan heeft, hare bloedverwanten, indien zij later ontdekt mogten worden, dit vee moeten vergoeden.

HET VINDEN EENER SLANG.

Dat het aan de geesten der afgestorvenen vergund is hunne woonplaats beneden te verlaten en hunne betrekkingen op te zoeken, hebben wij reeds vermeld. In sommige omstandigheden, zooals in het geval van Umbia, worden zij verondersteld zich in hun gewonen vorm te vertoonen. Gewoonlijk nemen zij echter den vorm aan van een of ander dier, hetwelk niet de gewoonte heeft om de menschelijke woningen binnen te dringen en

zij openbaren zich dan in deze aangenomen gedaante. Die eener slang of hagedis meent men dat de meest begunstigde gedaante is waaronder zij zich voordoen, en het blijft aan den man, wiens huis zij is binnengekomen, overgelaten om al zijn vernuft te scherpen, ten einde te ontdekken welke de bijzondere geest is, die het vreemde dier bewoont. Om zeker te zijn van het karakter van zijn bezoeker, legt hij zeer zacht een stok op zijn rug. Geeft het dier nu geene teekenen van kwaadheid, dan houdt hij zich voor volkomen verzekerd, dat hij met een bezoek van een zijner doode voorvaderen vereerd wordt. Er zijn zeer weinige Kaffers die zulk eene ontdekking maken en niet dadelijk eene offerande zullen doen, want het denkbeeld staat in hun' geest op den voorgrond, dat een hunner voorouders de moeite niet zal doen om op aarde terug te komen, tenzij om hen te waarschuwen, dat, indien hij niet met meer achting behandeld werd, een of ander kwaad hiervan het gevolg zoude zijn. Dit geloof is de reden, dat de meeste Kaffers er een grooten afkeer van hebben om slangen en hagedissen te dooden, daar zij niet weten of zij in dat geval eene lompheid begaan tegen een hunner voorouders, die zich over hun gebrek aan achting later op hen wreken zal.

Indien eene koe of een kalf de hut binnenkwam, zou een Kaffer hier geen acht op slaan, daar deze dieren meermalen de woningen der menschen binnengaan; deed het echter een schaap, dan zou hij zich dadelijk verbeelden dat dit de tijdelijke woonplaats van een zijner voorvaderen was. Ditzelfde zou het geval zijn met elk wild dier, behalve een roofdier; dit laatste zou waarschijnlijk de woning alleen zijn binnengedrongen om voedsel te zoeken. Dezelfde uitzondering zou hij maken voor antilopen of andere dieren die, op de jagt vervolgd, binnen eene kraal of hut waren gekomen om eene schuilplaats tegen hunne vervolgers te zoeken.

Er worden somtijds offeranden gedaan, niet slechts om werkelijk bestaande rampen te doen ophouden, maar ook om een dreigend gevaar af te weren. In den strijd zal bijv. een krijgsman, indien hij ziet dat de vijand de overhand krijgt, eene gelofte doen aan zijne voorouders, dat hij hun het een of ander dier zal offeren, indien hij ongewond uit het gevecht komt, en deze gelofte wordt altijd gehouden. Zelfs wanneer de krijgsman een "jongen" is, die geen vee bezit, gevoelt zijn vader of naaste bloedverwant zich verpligt om deze gelofte te vervullen. Enkele malen echter, indien hij ziet dat het gevaar niet zoo groot was als hij meende, zal hij trachten eene schikking aan te gaan door eene geit te offeren. Als er evenwel in het geheel niets geofferd werd, zou de wraak der beleedigde geesten vreeselijk zijn en geen Kaffer zou vrijwillig deze kans durven wagen.

Er worden ook offeranden gedaan, ten einde zekere gunstbewijzen te erlangen. Gaat bijv. een leger op marsch om een krijgstogt te doen, dan wordt er aan de geesten geofferd; ditzelfde geschiedt als er eene nieuwe kraal wordt gebouwd of een nieuw veld afgepaald. Achterblijvende betrekkingen doen offeranden voor hunne afwezige vrienden, en indien een opperhoofd van huis is en het bevel voert over een krijgstogt, dan geschiedt dit offeren te zijnen behoeve bijna dagelijks. Dankoffers moeten ook gebragt worden, indien de geesten goedgunstig zijn geweest, en is het leger overwinnend of het opperhoofd gezond teruggekeerd, dan moet bij het eerste offer een tweede gevoegd worden, uit erkentelijkheid dat het eerste niet te vergeefsch geweest is.

De Kaffer bewaart gewoonlijk het grootste en fraaiste dier zijner kudde om onder zeer gewigtige omstandigheden te offeren, en dit dier, hetwelk den naam voert van "de koe der geesten", zal hij alleen in den hoogsten nood verkoopen.

Shooter, die vooral zijn aandacht op de zedelijke ontwikkeling der Kafferstammen gevestigd heeft, merkt met veel waarheid aan, dat het denkbeeld, hetwelk zich een Kaffer maakt van eene offerande, eenvoudig is een geschenk van vleesch aan de geesten der afgestorvenen. Om dezelfde reden roept ook de profeet, die er bij tegenwoordig is wanneer er plegtig een dier geofferd wordt, altijd de geesten op om mede te eten en zet bovendien nog manden met bier en vaten met snuif naast het geslagte dier. Inderdaad vergenoegt zich een man, wanneer hij zeer arm is en geen vee kan offeren, met het aanbieden dezer laatste zaken.

Grout geeft ons het verhaal van een dezer offeranden, met de woorden van een inboorling. Na de vermelding van een aantal voorloopige plegtigheden gaat hij aldus voort:

"Nu gaat er een persoon naar buiten en wanneer hij de kraal verlaten heeft, roept hij, terwijl hij om de buitenste omheining loopt: "Eere zij u, o heer!" (Inkosi). Terwijl hij gebeden opzegt aan de geesten, vervolgt hij: "Eene zegening, laat er eene zegening komen nu gij uwe koe gevraagd hebt; laat de ziekte geheel van ons wijken. Wij offeren u uw dier!"

"En van onze zijde zeggen wij: "Laat den zieken te voorschijn komen, en niet langer ziek zijn en uw dier slagten, nu wij toegestemd hebben, dat hij het voor zich zelven gebruiken mag. Roem zij u, o heer! goed nieuws; kom, laat ons zien hoe hij rondgaat als andere menschen. Nu dan, wij hebben u gegeven wat gij behoeft; laat ons daarom zien, of het al of niet bevolen was dat hij kan herstellen en dat de ziekte mag voorbij gaan."

"En dan komt hij, met de speer in zijne hand, naar buiten, gaat tusschen de kudde, zoekt de koe en doorsteekt haar. De koe loeit en zegt "yeh!" waarop hij antwoordt: „Een dier, bestemd voor de goden, moet teekens geven van droefheid;" dan is alles goed, juist zoo als gij het verlangd hebt. Dan villen zij het dier en eten het op." Somtijds wordt de gal door den offeraar opgegeten; in andere gevallen smeert hij haar over zijn ligchaam.

Eene andere soort van offer wordt door het hoofd eener kraal, of zelfs door den koning zelf, gebragt omstreeks den eersten Januarij, den tijd waarop de vruchten der maïs groen zijn en geschikt om gegeten te worden. Geen Kaffer zou de vruchten van het nieuwe jaar durven eten, voordat dit feest, hetwelk men het feest der eerste vruchten zou kunnen noemen, is afgeloopen.

Dit feest duurt verscheidene dagen; om het te vieren komt het geheele leger bijeen, de jonge rekruten die nog geene schilden hebben, niet uitgesloten. De profeten komen insgelijks op in een groot aantal; het is hunne taak om zekere wijzen van

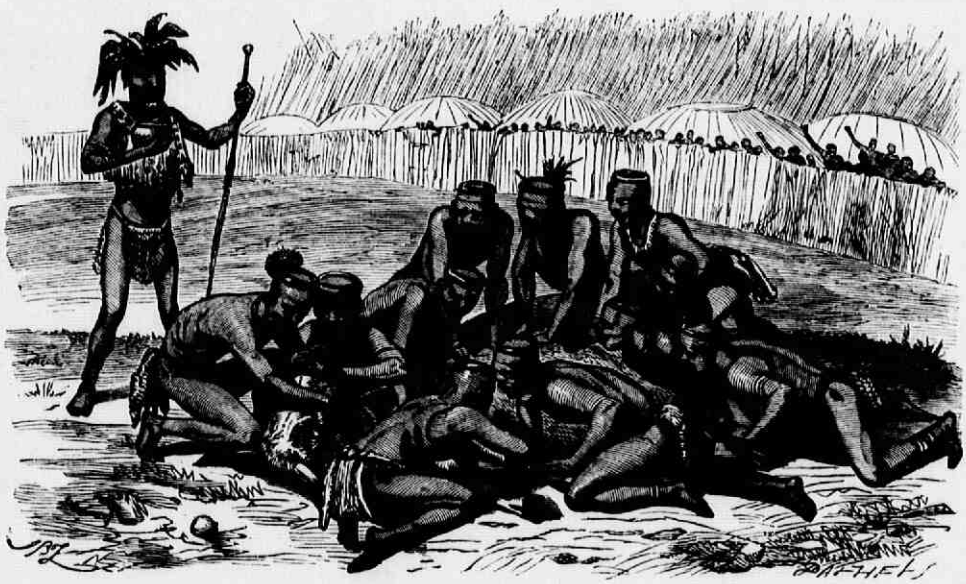

HET OFFEREN VAN DEN STIER.

spijsbereiding uit te vinden, die het ligchaam van hem die van dit voedsel gebruikt, voor het geheele jaar sterk maken. Op dit feest worden ook de oude krijgslieden, die hun ontslag verdiend hebben, plegtig van den dienst vrijgesteld, terwijl de rekruten in de rangen worden opgenomen.

Het eerste wat geschiedt is het offeren van een stier. Hiervoor wordt aan de krijgs-

lieden een stier gegeven, dien zij verpligt zijn, ongewapend, met hunne handen, te vangen en te verworgen. Zij krijgen niet eens een touw om het dier te binden; het natuurlijk gevolg hiervan is, dat het arme dier niet weinig martelingen moet ondergaan, terwijl het leven der krijgslieden aan vrij veel gevaar is blootgesteld. Is nu de stier dood, dan wordt hij door den voornaamsten profeet geopend; deze neemt er de gal uit, vermengt haar met andere geneesmiddelen en geeft haar aan den koning en zijne raadslieden. Dit geneesmiddel is natuurlijk zoo onsmakelijk als men zich slechts kan voorstellen, maar het gehemelte van een Kaffer is niet zeer keurig en lijdt onder het gebruik er van zeer weinig.

Hierop wordt de stier overgegeven aan de "jongens," die er zoo veel van eten als zij kunnen, en verpligt zijn het overige te verbranden. Over het algemeen schiet er zeer weinig over om verbrand te worden. De "mannen" eten van dit dier niets, maar wel naar hartelust van ander vee, hetwelk op dezelfde wijze gedood wordt. Nu gaat men over tot dansen, drinken en snuiven, en hiermede wordt verscheidene dagen voortgegaan, totdat zelfs de krachten van een Kaffer er niet langer tegen bestand zijn.

Hierna volgt 's konings aandeel in het feest. Zijne onderdanen plaatsen zich in een' grooten kring, waarin de koning, in al de pracht van zijn danskostuum, onder de luide toejuichingen van het volk, met een grooten sprong binnen komt. Hij voert dan een van die woeste dansen uit, waarvan de Kaffer zooveel houdt; hij springt hoog in de lucht, terwijl hij zijn bevelhebbers-staf zwaait en zingt lofzangen tot zijne eigene eer, totdat hij niet langer dansen en zingen kan. Gewoonlijk duurt deze dans niet zeer lang, omdat de koning gewoonlijk vet en log is, en geene lange inspanning kan uithouden.

Nu komt het glanspunt van het feest. De koning staat in het midden van zijn volk — Dingan stond altijd op een kleine hoogte —, neemt eene jonge en groene kalebas in de hand en smijt haar op den grond, zoodat zij in stukken uiteenspat. Door deze handeling geeft hij te kennen, dat de oogst begonnen is en het volk vrijheid heeft om de vruchten van het nieuwe jaar te eten. Eene vrij wel hiermede overeenkomende plegtigheid vindt men ook bij de Indianen van Noord-Amerika. Het gevolg er van is echter dikwerf, dat het volk van de pas verkregen vrijheid misbruik maakt en binnen korten tijd al de maïs opeet, waarvan het zich gedurende de koude wintermaanden zou hebben kunnen voeden.

De Kaffer gelooft sterk aan voorteekenen, ofschoon misschien niet sterker dan dit in sommige landen van Europa het geval is. Hij is altijd op den uitkijk naar voorteekenen; hij heeft er een even scherp oog voor en weet ze even goed aan te duiden als een Augur der Ouden. Al wat slechts eenigzins van den gewonen loop der dingen afwijkt, is een voorteeken, hetzij ten goede of ten kwade, en de natuurlijke gesteldheid van den geest des Kaffers maakt hem altijd geneigd om er de laatste beteekenis aan te hechten. Even als in de dagen der Ouden vindt de Kaffer zijne meeste voorteekenen in de handelingen van dieren.

Een der slechtste voorteekenen is het blaten van een schaap, wanneer het geslagt wordt. Eenige jaren geleden had dit eens plaats in de kraal van een' van Panda's "induna's" of raadslieden. Er werd onmiddellijk een profeet ontboden en een aantal runderen geofferd tot afwending van het dreigende kwaad. Panda zelf was zoo weinig op zijn gemak dat hij eene koe voegde bij de offerande en naderhand tot de overtuiging kwam, dat een man, wiens kraal door zulk eene ramp kon worden bezocht, ongeschikt was om te blijven leven. Hij zond daarom eenigen af om den "induna" te dooden; doch deze, die het karakter van zijn opperhoofd kende, rook bij tijds lont en ontsnapte op het Engelsch grondgebied in Natal.

Indien eene geit op eene hut sprong, zou hier niets in gevonden worden; deed het echter een hond of een schaap, dan zou dit een voorteeken zijn. Het is nog al merkwaardig, dat daarentegen onder de Indiaansche stammen van Noord-Amrika de honden, die in menigte in de dorpen rondzwerven, hunne gewone rustplaats zoeken op de daken der huizen. Als eene koe koren at, hetwelk op den grond was uitgestort, zou men hierin geen voorteeken zien, maar wel wanneer zij het deksel van een vat, waarin koren was, op zijde schoof en zich aan den inhoud te goed deed.

Reeds enkele malen maakten wij melding van de "profeten," die somtijds, hoewel ten onregte, "tooverdoktors" genoemd worden. Deze personen spelen in het godsdienstig stelsel der Kafferstammen eene zeer gewigtige rol; en ofschoon hunne betrekking, naar de streek welke zij bewonen, in kleinigheden eenigzins verschilt, komen zij over het algemeen in het geheele land vrij wel overeen. Hunne voornaamste bezigheden zijn: het gemeenschap houden met de geesten der afgestorvenen en het kenbaar maken van hunne wenschen; het ontdekken van hen die eene misdaad bedreven hebben; het schadeloos maken van betooveringen; en eindelijk, wat het meest van gewigt is, het maken van regen.

Het ambt van een profeet kan niet naar welgevallen bekleed worden door ieder die naar zulk eene onderscheiding begeerig is, maar is met eene groote menigte gebruiken en plegtigheden verbonden. Vooreerst kan zelfs niet ieder hiertoe geregtigd, een kandidaat voor de ten deele erfelijke betrekking worden. Een profeet moet van een profeet afstammen, ofschoon het niet noodig is dat hij een profetenzoon is. Als algemeene regel zelfs komen de zonen van profeten niet in de betrekking van hun vader; de bovennatuurlijke geest slaat meestal een geslacht over en somtijds twee. In de tweede plaats is er eene lange en aanhoudende voorbereiding voor dit ambt noodig, en wordt de kandidaat, wanneer hij met goed gevolg hier doorheen is gekomen, plegtig door eene vergadering van zieners, tot dit doel bijeen gekomen, als hun ambtgenoot aangenomen.

Wanneer de geest der profetie zich voor het eerst aan een Kaffer openbaart, verliest hij alle belangstelling in de zaken van het dagelijksche leven. Hij wordt gedrukt van geest, verkiest de eenzaamheid boven het gezelschap zijner medemenschen, heeft dikwijls aanvallen van flaauwte, en wat het meest buitengewoon is, hij verliest zijn' eetlust. Hij wordt bezocht door buitengewone droomen, die meestal betrekking hebben op slangen, leeuwen, hyena's, luipaarden en andere wilde dieren. Dag aan dag wordt hij meer bezeten, totdat zijne geestverwarring zich openlijk vertoont.

In deze periode van zijn' proeftijd slaakt de toekomstige profeet verschrikkelijke kreten, springt hier en daar heen met verbazende sprongen en loopt zoo hard als hij eenigzins kan, terwijl hij al dien tijd schreeuwt en rondspringt als een krankzinnige. Zoolang hij in dezen opgewekten toestand verkeert, springt hij in het kreupelhout, en vangt slangen (die een gewone Kaffer niet zal aanraken), bindt ze om zijn hals, gaat hals over kop te water en verrigt alle soorten van dwaze dingen.

Dit eerste tijdperk in het leven van een profeet wordt door de Kaffers "Twasa" genoemd, een woord hetwelk beteekent: de overgang van de oude maan in de nieuwe, of het overgaan van den winter in de lente. Gedurende dezen tijd wordt zijn huis verondersteld zeer trotsch te zijn op het feit, dat er weldra in de familie een profeet zal zijn; men doet er offeranden om het goed gevolg van dezen proeftijd te verzekeren. Is dit eerste tijdperk voorbij, dan gaat de aanstaande profeet naar een' ouden en geachten ziener; hij geeft dezen eene geit en blijft onder zijn opzigt, totdat hij het noodige onderrigt ontvangen heeft. Dan neemt hij de kleeding en het karakter aan van een profeet, en wanneer hij slaagt, rijst hij in zijn' stam tot den hoogsten rang. Heeft zijne eerste proef echter geen goed gevolg, dan wordt hij algemeen veracht, als iemand, wien de geesten der afgestorvenen hun vertrouwen onwaardig rekenen.

Shooter geeft eene zeer duidelijke beschrijving van de voorbereidende plegtigheden, waaraan een aanstaande profeet, die de vader was van een zijner bedienden, zich moest onderwerpen. De lezer moet in het oog houden, dat de persoon in kwestie door zijne geboorte het regt had om het ambt van profeet te bekleeden.

"Sommige bijzonderheden zijn welligt eigen aan zijn stam en sommige andere moeten misschien aan de grillen van het individu worden toegeschreven. Een gehuwd man — wiens moeder de dochter was van een' profeet — had reeds in zijne jeugd de kenteekenen eener goddelijke ingeving geopenbaard, maar zijn vader, die geen lust had om het vee te offeren, zooals de gewoonte dit voorschreef, gebruikte een' ziener van naam, om de beginnende "verandering" tegen te houden. De werking hiervan was evenwel niet blijvend, en toen de jongeling een man geworden was, keerde de ingeving terug. Hij gaf voor, telkens terugkeerende droomen te hebben omtrent leeuwen, luip-

aarden, olifanten, boa-constrictors en alle andere soorten van wilde dieren; hij droomde over het land der Zulu's, en — wat het vreemdst van alles was — dat hij eene groote begeerte had om er naar terug te keeren."

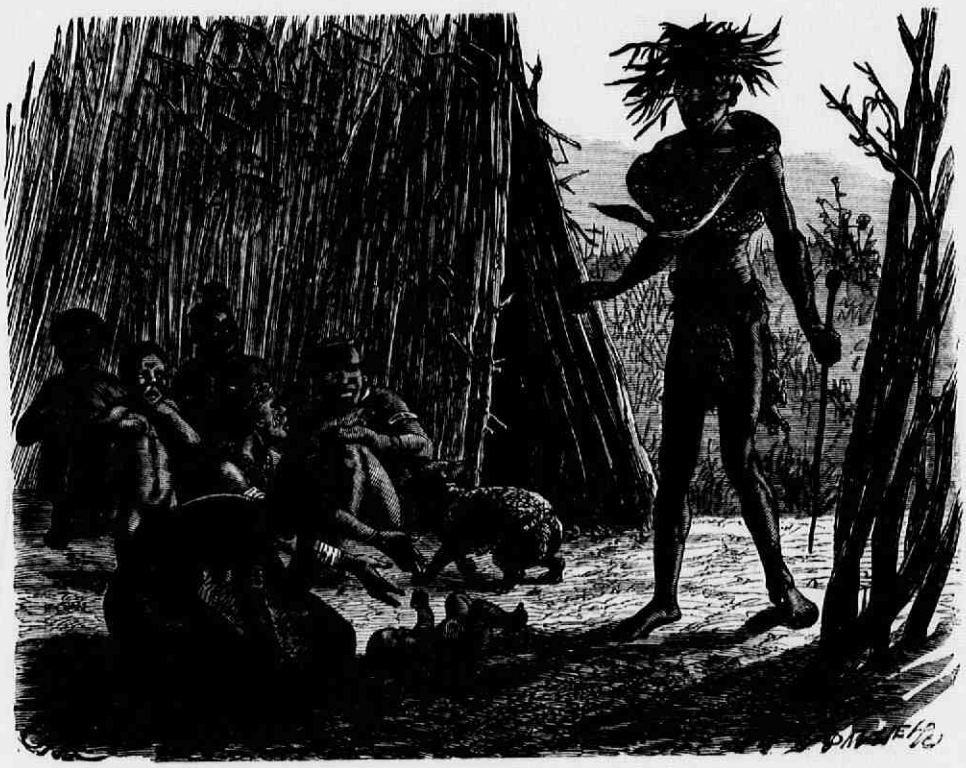

DE TERUGKOMST VAN DEN PROFEET.

"Na eene poos werd hij zeer ziek. Zijne vrouwen wierpen, toen zij dachten dat hij stierf, koud water over hem heen, en het opperhoofd, wiens "induna" hij was, zond een' bode naar een profeet. De laatste verklaarde, dat de man ingevingen begon te krijgen en gelastte het opperhoofd om eene koe te offeren. Dit was zeer onaangenaam, maar hij durfde het niet weigeren en het dier werd gezonden; hij slaagde er echter in om den dag, waarop geofferd moest worden, te doen uitstellen en beval voorzigtiglijk, dat, wanneer de patiënt gedurende dien tijd stierf, het dier moest teruggegeven worden. Toen de aanstaande profeet zijne krachten voelde toenemen, schreeuwde en wrong hij zich als een waanzinnige en liet niemand — met uitzondering zijner twee jongste kinderen, een zoon en eene dochter — in de hut bij zich toe. Velen van zijn stam kwamen om hem te bezoeken, maar hij gaf aan niemand vergunning om zijn persoon te mogen naderen en gaf hun, op eene ongeduldige wijze, een teeken, dat zij hem moesten verlaten.

"Weinige dagen later vloog hij uit zijne hut, drong heen door de omheining, en liep als een dolle door het gras totdat hij in het kreupelhout verdween. De twee kinderen gingen hem na, en de jongen — het meisje was intusschen vermoeid geworden — vond hem werkelijk aan de zeekust. Eer het kind hem evenwel kon naderen, verdween de werkelijke of voorgewende krankzinnige op nieuw en werd in geene twee of drie dagen terug gezien. Hij keerde toen naar huis terug en vertoonde een vreemd en vreeselijk schouwspel. Zijne oogen glinsterden en puilden hem uit het hoofd, de

ring was van zijn hoofd, hetwelk hij met lang gras bedekt had, terwijl, om het afzigtelijke te volmaken, eene slang om zijn' hals was gekronkeld. Toen hij de kraal binnentrad, waar al zijne vrouwen in tranen, en zijne volgelingen in zorg waren, groette hij hen met een' wilden kreet, die ongeveer beteekende: "Het volk noemt mij krankzinnig; ik weet dat zij mij voor gek verklaren; dat is niets; de geesten hebben invloed over mij, de geesten van Majolu, van Unhlovu, en van mijn vader.

"Hierop had er eene soort van dans plaats, waarbij gezongen of geneuried werd. "Ik dacht dat ik droomde, terwijl ik sliep; maar tot mijne bevreemding was ik niet

DE PROFETEN-SCHOOL.

in slaap." Nu vielen de vrouwen (die vooraf onderrigt waren) in met een schril koor, waarin zij zijn vertrek van huis, zijn bezoek aan de zee en zijn zwerven van rivier tot rivier vermeldden, terwijl de mannen hun deel er aan toebragten, door twee of drie lettergrepen te zingen, die geene beteekenis hadden. De dans en de hiermede vergezeld gaande zangen werden onderscheidene malen herhaald, waarbij de hoofdpersoon zich steeds op de hierboven beschreven wijze gedroeg.

"Zijne droomen kwamen telkens terug en er werd aan het volk verhaald, dat hij in een gezigt een boa-constrictor had gezien en de plaats kon aanwijzen waar men hem zou vinden. Zij vergezelden hem, en toen hij de plaats had aangewezen, werd er gegraven en men ontdekte een paar slangen. Hij trachtte er een te grijpen, maar het volk hield hem terug, waarop zijn zoon het dier een slag gaf, die hard genoeg was om het onschadelijk te maken, zonder het te dooden. Toen werd hem vergund de slang op te nemen, die hij om zijn hals hing, waarna allen naar huis terugkeerden. Later droomde hij, zooals hij voorgaf, van een luipaard en het volk begeleidde hem en vond het dier. Het werd gedood en in triumf naar de kraal gebragt.

"Toen onze aankomende profeet, na zijn verblijf aan de zeekust, naar huis terugkeerde, begon hij, volgens gebruik, zijn vee te slagten en ging hiermede met tusschenpoozen voort, totdat al zijne koeijen waren opgegeten. Enkele er van werden geofferd. Een algemeene regel is, dat, wanneer er rundvleesch in eene kraal is, de buren zich vereenigen om er van te eten; indien echter een aanstaande ziener zijn vee slagt, moeten zij die er van willen eten, hem vooraf iets geven. Geeft echter het opperhoofd hem eene koe, dan kan het volk van den stam vrij naar hem toe gaan. In dit

geval echter had het opperhoofd dit niet gedaan en moesten de bezoekers hun maaltijd betalen; de een gaf hen hiervoor een mes, een ander een shilling. Toen een persoon, niet in staat of onwillig om te betalen, zich met ledige handen poogde te vertoonen, werd onze nieuweling zeer toornig; terwijl hij een stok opnam, gaf hij den indringer een' beteekenisvollen wenk, dien de laatste zich haastte te begrijpen.

EEN PROFEET MET ZIJNE VROUW.

"Terwijl zijn vee werd opgegeten, verdween de aanstaande profeet op nieuw gedurende een paar dagen. Toen alles opgegeten was, ging hij naar een profeet, bij wien hij twee maanden bleef — zijne kinderen bragten hem in dien tijd voedsel — en hierna bezocht hij, een anderen ziener ten einde nog verder onderrigt te ontvangen. Bij zijne terugkomst werd hij beschouwd geschikt te zijn om zijn ambt uit te oefenen."

De lezer herinnert zich welligt, dat de aanstaande profeet nu en dan in het water springt. Hij kiest hiervoor het helderste en diepste dat hij vinden kan; het doel hiervan is te onderzoeken of ook een of andere geest zich op den bodem van het water aan hem wil openbaren, die dit op het land niet zou willen doen.

In het zooeven medegedeelde verhaal van de voorbereiding van een profeet, wordt geene melding gemaakt van het tijdsverloop tusschen den proeftijd en de toelating in de orde der profeten. Deze leemte kan worden aangevuld door hetgeen aan Grout werd verhaald door een inboorling, die een onwrikbaar geloof had in de bovennatuurlijke magt der profeten.

Deze toestand van "overgang" duurt een' geruimen tijd, en eindigt gewoonlijk bij het begin van het nieuwe jaar. Dan besmeert hij zich, van het hoofd tot de voeten, met witte klei, versiert zich met levende slangen en gaat naar eene vergadering van zieners. Zij brengen hem bij het water — wanneer zij digt bij de kust zijn bij de zee — werpen er hem in en verlaten hem. Nu begeeft hij zich weder in de eenzaamheid en wanneer hij terugkomt wordt hij vergezeld van de bewoners zijner kraal, die geiten en koeijen medebrengen om te offeren. Hij offert geen schaap, omdat dit geen geluid geeft als het gedood wordt, terwijl eene koe loeit en eene geit blaat, en het noodzakelijk is dat een dier, hetwelk geofferd wordt, geluid van zich moet geven.

Naarmate zij achtereenvolgens geofferd worden, neemt hij er de blaas en galblaas uit, blaast ze vol met lucht en hangt ze om zijn ligchaam met de slangen die hij reeds draagt. "Hij treedt in waterpoelen, waarin slangen en krokodillen in menigte zijn. Indien hij nu eene slang vangt, heeft hij er magt over; vangt hij een luipaard, dan is ook deze onder zijn invloed; vangt hij de meest vergiftige slang, dan strekt zijne

magt zich ook hierover uit. En zoo krijgt hij zijne verschillende graden; den graad van luipaard, opdat hij luipaarden, en dien van slang, opdat hij slangen zou kunnen vangen." Hij begint zijn vak niet uit te oefenen, en vordert ook geene betaling van hen die hem komen raadplegen, voordat al deze voorbereidingen zijn afgeloopen.

OUDE PROFETEN.

De afbeelding op bladz. 198 is genomen naar eene photographie, die een profeet der Zulu's voorstelt met zijne vrouw. Hij is niet gekleed in zijn officiëel kostuum, waarvan men een voorbeeld ziet in de afbeelding hierboven, maar in zijne dagelijksche kleeding. Deze groep is daarom merkwaardig, dewijl men er het groote verschil tus-

schen de beide seksen zoo goed in kan waarnemen; man en vrouw schijnen naauwelijks tot hetzelfde menschenras te behooren. Dit is trouwens over het algemeen bij de Kafferstammen het geval. Een profeet draagt altijd een staf of eene roede, die het teeken is van zijn ambt — gewoonlijk eene koestaart aan een houten handvat — en in zijne andere hand een schild en assagaai in miniatuur.

De volgende afbeelding op bladz. 199 stelt twee profeten voor, in het volle kostuum hunner betrekking. Het waren beroemde mannen, die reeds oud waren toen hun portret gemaakt werd. De een was vooral bekend als regenmaker, en de ander was beroemd om zijne kennis van de geneeskunde en van de eigenschappen der planten. Elk is gekleed naar den aard van zijn bijzonderen werkkring. Ofschoon dezelfde man in den regel regenmaker, heksenvinder, toovenaar en doktor tegelijkertijd is, draagt hij echter niet bij alle gelegenheden dezelfde kleeding, maar kleedt zich in het officiëel kostuum hetwelk tot deze verschillende afdeelingen behoort, en in vele gevallen is de verandering zoo groot, dat de man ter naauwernood herkend kan worden.

Nu eens zal hij gekleed zijn met de gewone schort der Kaffers, versierd met eenige opgeblazen galblazen in zijne haren en eene slangehuid over zijne schouders. Dan weder heeft hij zijn gelaat en zijn ligchaam geverwd met witte aarde en zijn hoofd met zulk een aantal versierselen overdekt, dat men zijn gelaat bijna niet zien kan; zijne ledematen zijn dan overladen met koestaarten, lange geitesikken, vogelhuiden en andere wilde versierselen; elke zijner bewegingen gaat vergezeld van een onophoudelijk gerinkel en gerammel van een aantal schelpen, die hem aan lederen riemen om het lijf hangen. Met zijne kleeding veranderen ook zijne bewegingen, en dezelfde man, van wien, als regenmaker, ieder gebaar plegtig en ontzagwekkend is, windt zich als heksenzoeker op in de hoogste mate; hij springt dan hoog in de lucht, slingert met zijne armen en beenen alsof zij hem niet toebehooren, vervult de lucht met zijne kreten en krijgt het schuim op den mond, alsof hij een aanval had van vallende ziekte. Het is zeer vreemd dat, bij sommige stammen, iemand die aanvallen dezer ziekte heeft, wordt vermeden en met terugstooting behandeld, terwijl hij daarentegen bij andere verondersteld wordt regtstreeks door den geest van gestorven opperhoofden bezield te zijn en *ipso facto* het regt te hebben om een profeet te worden, zelfs indien hij niet van profetische afkomst is. Hij wordt dan beschouwd als een die door de geesten zelf is uitgekozen, en kan de waardigheid van profeet op zijne nakomelingen overbrengen.

HOOFDSTUK XVIII.

GODSDIENST EN BIJGELOOF.

Vervolg.

WERKZAAMHEDEN VAN DEN PROFEET. — EEN PROFEET EN ZIJNE KLIËNTEN. — VERMOEDELIJKE UITKOMST VAN HET ONDERZOEK. — HET GELOOF VAN DEN KAFFER IN TOOVERMIDDELEN. — AMULET-STOKKEN EN HUNNE VERSCHILLENDE EIGENSCHAPPEN. — MOED- EN DONDER-AMULETTEN. — EENE ZUID-AFRIKAANSCHE DONDERBUI. — LIEFDE-, LEEUWEN- EN VERMOEIJENIS-AMULETTEN. — DE KAFFERSCHE VEEARTS. — ZIEKTE VAN EEN OPPERHOOFD. — HET OPROEPEN VAN DEN TOOVENAAR. — EEN VREESELIJK TOONEEL. — DE ZIEKTE VAN KONA EN DE GEVOLGEN HIERVAN. — EEN VROUWELIJKE PROFEET EN HARE WIJZE VAN HANDELEN. — VERNUFTIGE AFZETTERIJ. — HET BEDROG ONTDEKT. — ERFELIJKHEID VAN HET PROFEETSCHAP. — DE PROFETES TE HUIS. — GEDRAG DER PROFETES. — CHIRURGIE EN GENEESKUNDE. — EENE OORSPRONKELIJKE WIJZE VAN KOPPEN. — EEN VALSCHE PROFEET EN ZIJN LOT. — EEN ZELDZAAM BIJGELOOF. — DE NACHTELIJKE KREET. — HET LEVEREN VAN BEWIJS.

Het doel waarvoor een Kaffersch profeet meestal wordt geraadpleegd, is het ontdekken van tooverij. Nu moet de lezer wel in het oog houden, dat het geloof aan tooverij in Afrika algemeen, maar in geen gedeelte van dit werelddeel zoo sterk is als in het Kafferland. Bijna niets kwaads kan een Kaffer overkomen, of hij houdt het er voor, dat er tooverij in het spel is, en bijgevolg moet de profeet den bewerker van dit kwaad trachten te ontdekken. De meest onschadelijke ontdekking, die hij doen kan is, dat de betoovering niet door een mensch, maar door de geesten van afgestorvenen is geschied, hetzij deze door den lijder beleedigd waren, of dat op hen door een of anderen tooveraar is gewerkt.

Schooter heeft de wijze van handelen in zoodanig geval zoo goed beschreven, dat wij hem zelven zullen laten spreken:

"Indien het volk een' profeet raadpleegt, wordt hem niet verteld, wat het onderwerp is waarover het wenscht ingelicht te worden. Hij wordt verondersteld met hunne gedachten bekend te zijn en zij geven hem alleen te kennen, dat zij van deze zijne kennis wenschen gebruik te maken. Waarschijnlijk zal hij "tijd vragen om zich te bedenken" en zijn antwoord niet dadelijk geven. Twee jonge lieden die hem gingen bezoeken, om hem te raadplegen over eene ziekte van hun' broeder, vonden den profeet bij zijne hut neergehurkt en groetten hem. Hij noodigde hen hierop uit om te gaan zitten, en zelf buiten de kraal gaande, hurkte hij bij den ingang neer om te snuiven en na te denken. Toen hij dit lang genoeg naar zijn zin gedaan had, zond hij een jongen, om de bezoekers in zijne tegenwoordigheid te roepen, waarop zij onmiddellijk naar hem toe gingen en bij hem nederhurkten.

"De profeet vroeg nu om zijne "assagaai" — eene beeldsprakige uitdrukking voor zijn honorarium — waarop de hulpzoekenden hem ten antwoord gaven, dat zij niets bezaten; na eenigen tijd zouden zij evenwel trachten hem iets te betalen. "Neen," antwoordde de profeet, die niet geneigd was om hun krediet te verleenen, "gij wilt mij misleiden; ieder poogt dat tegenwoordig te doen. Waarom geeft gij mij niet twee shillings?" Zij boden hem toen eene kleine assagaai aan. Hij was echter met dit wapen niet tevreden en op een grooter wijzende zeide hij: "*Die* is de mijne." De

man die deze assagaai had medegebragt, verontschuldigde zich met te zeggen, dat zij hem niet toebehoorde; maar de profeet hield vol en zij werd hem gegeven.

"Nu hij geene hoop meer had om eene grootere belooning van hen te krijgen, zeide de profeet: "Sla en luister, mijn volk." Zijne kliënten klapten toen met hunne vingers en antwoordden: "Ik luister." Het slaan of klappen met de vingers geschiedt somtijds, en welligt meer algemeen, door het slaan met stokken op den grond.

"Nu geeft de profeet voor, dat hij een droomgezigt krijgt, hetwelk eerst onduidelijk is, maar langzamerhand al duidelijker en helderder wordt, totdat hij eindelijk ziet wat er is geschied. Dit visioen geeft hij voor te beschrijven, naarmate het voor zijn' geest oprijst. Wij kunnen ons verbeelden hem bijv. te hooren zeggen: "Er is eene koe ziek — neen, ik zie een mensch; men heeft een mensch kwaad gedaan." Terwijl hij op deze wijze voortgaat, antwoorden zij die gekomen zijn om hem te raadplegen telkens en zeggen, tegelijkertijd als bij het begin op den grond slaande: "Ik luister." Zij onthouden zich zorgvuldig om hem te kennen te geven, of hij gelijk of ongelijk heeft; maar wanneer hij digt bij de waarheid komt, geven de eenvoudige schepsels hunne vreugde te kennen door hoe langer hoe harder te slaan en te antwoorden.

"Het voorgewende gezigt van den profeet is niet slechts eene aaneenschakeling van gissingen, bij welke hij welligt de waarheid raden kan, maar eene stelselmatige

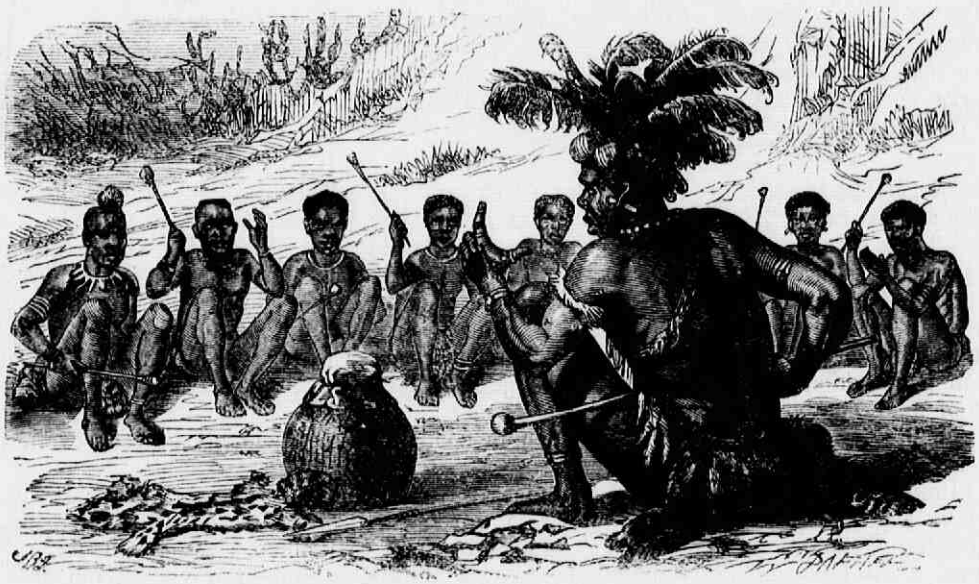

EEN PROFEET EN ZIJ DIE RAAD BIJ HEM KOMEN VRAGEN.

opnoeming van bijzonderheden, waarbij hij haar bijna niet kan misloopen. Het is klaar, dat een slechts matig ontwikkeld man van hen, die hem komen bezoeken, op deze wijze alles kan ontdekken wat hun kan zijn overkomen en hen terug zenden met diep ontzag voor zijne profetische gaven, vooral wanneer hij, wat dikwijls het geval is, vooraf reeds eenigzins van hunne omstandigheden is ingelicht. De volgende schets zal den lezer een algemeen denkbeeld geven van de wijze waarop een profeet te werk gaat. Wij zullen slechts eenige bijzonderheden geven, daar deze genoegzaam zijn om de zaak duidelijk te maken:

"Sla en luister, mijn volk."

"Zij klappen met de vingers en zeggen: "Ik luister."

"Pas op, mijn volk."

"Zij klappen weder en herhalen: "Ik luister."

"Ik weet niet wat gij komt zoeken; gij wilt iets weten omtrent een dier met haar. Er is eene koe ziek; wat scheelt haar? Ik zie eene wond in hare zijde — neen, ik heb het mis. Er is eene koe verloren; ik zie eene koe in het kreupelhout. Neen, klap niet, mijn volk; ik heb het mis. Het is een hond; een hond is op de hut gesprongen 1). Neen, dat is het niet. Nu zie ik het — klap hard; de zaak heeft betrekking op menschen. Er is iemand ziek — een man is ziek — hij is een oud man. Neen; ik zie eene vrouw — zij is een jaar getrouwd geweest; waar is zij? Ik heb het mis; ik zie nog niets."

"Nu snuift hij welligt, en rust eene poos uit.

"Sla en luister, mijn volk. Nu zie ik, het is een jongen — sla hard. Hij is ziek. Waar is hij ziek? Laat ik zien — daar," terwijl hij zijne hand op eenige plaats van zijn eigen ligchaam legt. Neen sla en let op, mijn volk, nu zie ik. DAAR!" en wijst tevens de goede plaats aan. "Waar is hij? Niet in zijne kraal; hij werkt bij de blanke mannen. Hoe is hij verwond? Ik zie hem het bosch ingaan — hij is hout gaan hakken; een stuk hout valt op hem; hij is verwond — hij kan niet loopen. Ik zie water; waar is dit water voor? Zij gieten het over hem heen; hij is flaauw gevallen — hij is zeer ziek. De geesten zijn boos op hem — zijn vader is boos; hij heeft vleesch noodig. De jongen ontving eene koe voor loon; het was eene zwarte koe. Neen; ik zie wit. Waar is het wit? Aan de zijde. De geest wil die koe hebben; dood haar en de jongen zal herstellen."

De toeschouwers van zulk een tooneel komen er inderdaad gelukkig af, indien de geestenbezweerder zulk eene uitspraak doet, en elk van hen zou zeer blijde zijn, er met opoffering eener koe af te komen, indien hij zeker kon zijn, de beschuldiging van tooverij te ontgaan. In geval het een "jongen" of zelfs een "man," die niet zeer rijk is, betreft, is de afloop gewoonlijk aldus: de profeet ontvangt zijne belooning, de toeschouwers vieren feest en de lijder wordt misschien beter.

Is er echter een opperhoofd ziek, dan is het hoogst waarschijnlijk dat de een of ander van tooverij beschuldigd wordt en bij eene ongesteldheid van den koning is dit zeker.

In het oog van een Kaffer kan ieder een heks of toovenaar zijn — beide seksen kunnen van tooverij beschuldigd worden — en in dat opzigt kan niemand zijn' naasten buurman zelfs vertrouwen. De man heeft geen vertrouwen in zijne vrouw, en een vader mistrouwt zijne kinderen. Een natuurlijk gevolg hiervan is, dat het geloof in voorbehoedmiddelen en amuletten even algemeen is als dat in tooverij, en er is bijna geen Kaffer, die er niet een aantal bij zich heeft, waarvan elke afzonderlijk een of ander bijzonder kwaad moet afwenden. Zij worden hem geleverd door de profeten, en daar zij geene de minste werkelijke waarde bezitten en duur betaald worden, is de betrekking van profeet nog al voordeelig. Alles kan als amulet dienst doen, beenfragmenten, huidsnippers, vederen, klaauwen, tanden, wortels en stukken hout.

Een bijgeloovige Kaffer heeft dikwijls een geheel snoer dezer toovermiddelen om zijn hals hangen, hetgeen hem in het oog van een Europeaan dikwerf een belagchelijk voorkomen geeft. Eén man, die al de voorschriften der profeten getrouw nakwam, had zijn geheele hoofd bedekt met regtopstaande varkensborstels, die naar alle kanten uitstaken als de stekels van een egel, terwijl hij ook om zijn hals eene groote menigte amuletten gebonden had; deze waren voornamelijk: stukken been, de kop eener slang, een tand van een jong nijlpaard en een *koperen deurknop*. Somtijds worden deze toovermiddelen aan denzelfden riem geregen als de koralen, naalden, messen, snuifdoozen en andere versierselen van het toilet eens Kaffers, maar over het algemeen worden zij ieder een afzonderlijk koord waardig gekeurd.

De meeste dezer voorbehoedmiddelen zijn echter gemaakt van verschillende wortels en stukken hout, die om den hals worden gehangen en waarop gebeten wordt, zoodra de drager er van voelt, dat hij hun invloed noodig heeft. Een krachtig snoer amuletten is bestemd om den drager te vrijwaren tegen het gevoelen van vrees; zelfs heb-

1) Dit is, zooals men zich herinnert, een van de slechte voorteekens, die de Kaffer zoozeer vreest.

ben de profeten het zoover weten te brengen, dat zij tegen elke soort van vrees een bijzonder toovermiddel hebben uitgevonden. Moet bijv. een Kaffer bij nacht uitgaan en is hij bang om geesten te ontmoeten, dan neemt hij toevlugt tot zijne geesten-amulet, waarop hij zacht bijt, waarna hij gerust in weerwil van alle onderaardsche magten op weg gaat. Heeft hij zijne reis ten einde gebragt, dan ziet hij dat hij geene geesten ontmoet heeft en stelt bijgevolg in zijne amulet het onbepaaldste vertrouwen.

Moet hij als krijgsman in den strijd, dan zorgt hij er voor, dat hij zijne vijanden-amulet bij de hand heeft; voordat de slag begint bijt hij een stukje van het hout af, kaauwt het fijn en spuwt het naar den vijand. Hij is dan vol vertrouwen, dat hij den moed aan den vijand ontnomen heeft, en voegt dien dan bij de dapperheid die hij zelf reeds bezit. De eenige twijfel dien hij koestert is, dat welligt de vijand hetzelfde doet en hij niet zeker is of diens toovermiddel misschien niet krachtiger is dan zijn eigen. Dit gevoel wordt door de profeten eerder bevorderd dan tegengewerkt, omdat de soldaat — die weet, dat hij, wanneer hij vlugt, wordt ter dood gebragt — zoo gaarne eene dubbele hoeveelheid moed bezit, dat hij, om eene bijzonder krachtige amulet te verkrijgen, gaarne ruimschoots wil betalen.

Het gebeurt dikwijls, dat de vrienden van een krijgsman die op zulk eene wijze gestraft is, den profeet uitschelden wijl hij hem zulk een zwak en krachteloos toovermiddel gegeven heeft. Zijn antwoord is evenwel altijd gemakkelijk: "Hij gaf mij slechts eene geit, en kon dus niet meer dan eene geiten-amulet verwachten; wilde hij runder-amuletten, dan had hij mij eene koe, of althans een kalf, moeten geven." Zelfs na het geven eener ruime belooning is het antwoord eveneens gereed: "De man was een toovenaar, en de geesten zijner voorvaderen waren, omdat hij hen met zoovele bezweringen lastig viel, op hem verbolgen."

Zeer weinige Kaffers durven in het stormachtige jaargetijde op reis gaan zonder donder-amulet, als een voorbehoedmiddel tegen den bliksem. Deze amulet ziet er uit als elke andere en is ook werkelijk niets dan een stuk hout of wortel. Het vertrouwen dat de Kaffer er in heeft, is echter onbeperkt, en tengevolge van de buitengewone hevigheid der donderbuijen, is het verkoopen dezer amuletten voor de profeten bijzonder voordeelig. Het kan ons naauwelijks verwonderen, dat de Kaffer tot zulke voorbehoedmiddelen toevlugt neemt, want hij weet zeer goed, dat geene menschelijke magt hem tegen de vreeselijke stormen van zijn land kan beschutten.

Zelfs in Europa beleven wij dikwerf donderbuijen, die den stoutmoedigste ontzag inboezemen, terwijl de zwakkeren van beide seksen onder den oorverdoovenden donder en de verblindende bliksemstralen van vrees gebukt gaan. De ergste en hevigste donderbui in Europa evenwel is niets in vergelijking der gewone buijen in Zuid-Afrika — buijen waarin de inboorling, die er van zijne kindschheid af aan gewoon is, niets kan doen dan op den grond gaan liggen en in stilte de hand op zijn mond leggen. Wat eene Afrikaansche donderbui zijn kan, kunnen wij nagaan uit de volgende beschrijving door Cole:

"Toen ik na eenige dagen uit deze koude streken kwam, bevond ik mij in de vlakten van het distrikt "Graaff Reinet." Het was aangenaam weêr, zoodat ik mij warmer gevoelde; maar wat ik in de warmte won, verloor ik bepaald in het schilderachtige der natuur: eindelooze vlakten van verschroeid gras, zonder boomen, zonder water, zonder huizen — dit waren al de schoonheden die mijn oog ontmoetten. Hoe hier eenig plantaardig of dierlijk wezen bestaan kon, was mij een diep geheim. En toch zou dit geheim mij weldra worden opgehelderd. Toen ik daar was, had er eene aanhoudende droogte geheerscht, eene dier bezoekingen, waaraan deze streken bijzonder zijn blootgesteld. Op zekeren dag echter begon de lucht bewolkt te worden, de wind bedaarde, de lucht werd drukkend warm en alles gaf een aanstaanden storm te kennen.

"Mijne paarden werden weerbarstig en onrustig, en ik zelf gevoelde mij uiterst afgemat en loom. Mijn' volgeling stond de vrees op het gelaat te lezen, en de hemel had dan ook een vreeselijk voorkomen. Ik kan mij niets akeligers voorstellen dan de laaghangende, dikke, zwarte, ondoordringbare wolkenmassa's, die ons aan alle zijden omringden. Het was alsof wij den ingang der hel voor ons hadden. Plotseling zagen

wij een stroom van licht, zoo schitterend helder en van zulk eene (schijnbaar) onmetelijke hoogte, dat wij er half verblind van werden en onze paarden in eens regtsom keer maakten. Bijna op hetzelfde oogenblik kwam er een donderslag, alsof al het geschut der geheele wereld op eenmaal losbarstte.

"Er was geen tijd te verliezen; wij staken onzen paarden de sporen in de zijden en galoppeerden naar eene berghelling, een weinig achter ons, waar het scherpe oog van mijn Hottentot een hol had ontdekt. Binnen eenige weinige minuten, of liever oogenblikken, waren wij er in, maar niet vóórdat de bui in al hare hevigheid over ons was losgebroken. Het eene oogenblik was het ons omringende landschap zoo zwart als inkt, terwijl het onmiddellijk daarna ééne vlam was, witter en verblinderder dan de wit-gloeihitte van een smeltoven. Een lang zonder tusschenpoozen aanhoudende donder (niet met afzonderlijke slagen, zooals wij dit in Europa hooren) verdoofde ons en ieder oogenblik vreesden wij te zullen omkomen, want meer dan eens vielen groote rotsblokken, door den bliksem van de bergen boven ons losgemaakt, langs het hol waarin wij ons verborgen hadden, in de diepte. De Hottentot lag op zijn aangezigt, om het licht van den bliksem niet te zien, ofschoon hij het geluid van den donder niet ontgaan kon.

"Eindelijk werden de sluizen des hemels geopend, maar het is onmogelijk te beschrijven hoe het water plotseling de aarde overstroomde; het is voldoende te zeggen, dat wij, toen wij van onzen weg af het hol binnengingen, geen enkelen stroom of iets wat naar eene uitgedroogde bedding geleek, waren overgetrokken, maar drie uren later, bij het verlaten onzer schuilplaats, tusschen ons en den weg, een breeden en ondoorwaadbaren stroom vonden; wij waren verpligt langs de helling des bergs te voet met groote moeite voort te strompelen, terwijl wij ieder oogenblik in gevaar waren om op den doorweekten, glibberigen bodem uit te glijden en in den bruischenden stroom te storten; eerst twee mijlen verder vonden wij eene doorwaadbare plaats. Twee dagen later waren deze vlakten met een liefelijk groen kleed overdekt."

Andere toovermiddelen zijn bestemd om een man het hart te doen veroveren van een meisje hetwelk hij wenscht te trouwen, of haren vader te bewegen niet al te veel koeijen voor haar te vragen; of wel zij moeten hem het opperhoofd toegenegen maken, als hij hem iets te verzoeken heeft. Alle deze amuletten zien er eveneens uit, en het zal wel niet noodig zijn te zeggen, dat zij, in geen enkel opzigt, eenige de minste kracht hebben.

Enkele dezer toovermiddelen bezitten echter ontegenzeggelijk eenige kracht en andere hebben die te danken aan de verbeelding van hem die ze draagt. De vele amuletten die zij bezitten tegen alle mogelijke soorten van vrees behooren tot deze soort. Indien iemand bijv. een' leeuw of een' luipaard ontmoet en op een stuk hout kaauwt, is het duidelijk, dat de werking van zulk een middel geheel en al denkbeeldig is. Als iemand, een' leeuw ontmoetende, een klein stuk van zijn leeuwen-amulet fijn bijt en de leeuw dan aftrekt zonder hem kwaad te doen, wordt zijne vrees door het gebruik maken van het voorbehoedmiddel verminderd, ofschoon hij zijne redding in dit geval te danken heeft aan de ingeschapen vrees die elk lager dier voor den mensch heeft, en niet aan de kracht van zijne amulet. Even zoo zal iemand die een middel bezit, hetwelk hij denkt dat zijn' vijand bang voor hem zal maken, waarschijnlijk veel dapperder vechten en op deze wijze teweeg brengen wat hij van het toovermiddel verwacht. Ook in ziekten weet ieder, hoe veel de werking der verbeelding tot de genezing bijdraagt.

Er zijn echter vele gevallen, waar de stof die voor de amuletten gebruikt wordt, zekere geneeskrachtige eigenschappen bezit, met welke de profeten volkomen bekend zijn. Er is bijv. een toovermiddel tegen vermoeidheid, waarvan de werking klaarblijkelijk het gevolg is van de stof waaruit het vervaardigd is. Een vriend van den schrijver, die, na een geheelen dag eene vermoeijende jagt gehad te hebben, des avonds geheel en al afgemat was, liet zich door een zijner Kaffersche bedienden overhalen om iets van zijne vermoeijenis-amulet te gebruiken. Deze was gemaakt van den wortel van een of anderen boom, zeer bitter, doch niet onaangenaam van smaak. Hij beproefde het enkel uit nieuwsgierigheid, maar was aangenaam verrast, toen hij bemerkte, dat weinige

minuten na het gebruik zijne krachten verwonderlijk versterkt waren, zoodat hij weldra weder op de been was en in een stevigen pas huiswaarts kon wandelen; zijne groote vermoeidheid was geheel en al geweken. In dit geval had de verbeelding met de werking der amulet niets te maken en het was duidelijk dat de profeet, die haar aan den Kaffer verkocht had, zeer goed met hare geneeskrachtige eigenschappen bekend was.

Het denkbeeld, dat alle ziekten het gevolg zijn van de eene of andere tooverij, is zoo diep bij de Kaffers ingeworteld, dat zij, zelfs indien hun vee ziek is, onderstellen dat dit door de werking van bovennatuurlijke krachten veroorzaakt wordt.

Het eerste wat nu geschiedt, is, te maken dat de geesten hun goedgunstig zijn, om de kuiperijen van den boosdoener te niet te doen en het vee, den rijkdom en de kracht der kraal, te bewaren. Eene der beste koeijen wordt hiervoor met de gebruikelijke plegtigheden geofferd, en wanneer zij geslagt is, worden de gal en de inhoud der pens over de vee-schutting uitgestort en de bijstand der geesten op eene plegtige wijze ingeroepen.

Hier is een dier eigenaardige gebeden, door een Kaffer medegedeeld: "Heil, vriend! die tot deze kraal behoort; geef ons uw' zegen, nu gij ziet wat wij gedaan hebben. Gij ziet onze ellende; neem haar van ons weg, nu wij u een dier gegeven hebben. Wij weten niet wat gij nog meer noodig hebt, of gij iets meer begeert of niet. Schenk ons koren, dat het overvloedig moge zijn, opdat wij kunnen eten en nergens gebrek aan hebben, nu wij u gegeven hebben wat gij behoeft. Deze kraal, vader! werd door u zelven gebouwd, en waarom vermindert gij nu uwe eigene kraal? Bouw voort, zooals gij begonnen zijt; maak haar grooter, opdat uwe nakomelingen, die hier nog wonen, mogen vermenigvuldigen; zoo zal de kennis die wij van u bezitten, van u, die groote magt bezit, steeds toenemen."

Het vleesch der geslagte koe wordt dan in eene hut gebragt, de deur gesloten, en nu gedurende een geruimen tijd niemand hier binnen toegelaten; de geesten worden dan verondersteld van het vleesch te eten. Hierna wordt de deur geopend, het vleesch gekookt en door alle aanwezigen gegeten.

Indien dit zoenoffer zijn doel mist, wordt een profeet van naam ontboden en het vee in de "isibaija," in afwachting zijner komst, opgesloten. Het eerst wat deze bij zijne aankomst doet, is in de "isibaya" een vuur te ontsteken en hierop geneesmiddelen te verbranden, terwijl hij er voor zorgt, dat de rook over het vee heentrekt. Vervolgens gaat hij er toe over om den boozen geest uit de dieren te verjagen en dit doet hij op eene eenvoudige, maar zeer krachtdadige wijze. Hij neemt namelijk een brandend stuk hout in de hand, steekt een stuk vet in zijn mond en gaat naar eene der zieke koeijen toe. Het dier wordt, terwijl hij het vet kaauwt en het hierna op het vuur spuwt, stevig vastgehouden. Het dooreengemengde vet en speeksel spat met geweld in het aangezigt der koe, die natuurlijk vreeselijk verschrikt en uit de handen harer beulen ontsnapt.

Op deze wijze wordt de geheele kudde behandeld, totdat natuurlijk alle dieren in een vreeselijk opgewonden toestand zijn; zoodra dit het geval is, wordt de poort der omheining geopend en vliegen alle tot der dood toe verschrikte dieren er uit. Al de inwoners der kraal vliegen achterna, terwijl de mannen met hunne knodskerry's op hunne schilden slaan en de vrouwen ratelen met kalebassen die met steenen gevuld zijn; allen schreeuwen en gillen onderwijl, zoo hard zij kunnen. Het vee, dat over het algemeen bijzonder zacht behandeld wordt, is door zulk eene handelwijze buiten zich zelv', en het duurt een geruimen tijd eer het weer in zijn normalen toestand gekomen is.

Dit moge nu eene wonderlijke wijze schijnen om ziek vee te behandelen, maar daar de profeet geen honorarium ontvangt tenzij het genezen is, mag men onderstellen dat zij beter werkt dan men wel zou denken.

Wanneer een opperhoofd van eenigen rang ziek wordt, en vooral als dit den koning zelven overkomt, twijfelt niemand er aan, of tooverij is er de reden van. En daar nu de opperhoofden bijzonder veel houden van te eten, te drinken, te rooken en te slapen, totdat zij zoo dik geworden zijn, dat zij bijna niet meer loopen kunnen, is het volstrekt

geen wonder, dat zij dikwijls ongesteld zijn. Het is dan de zaak van den profeet om te ontdekken wie de toovenaar is, of de "boosdoener" zoo als hij genoemd wordt, die het kwaad teweeg gebragt heeft.

Te twijfelen of de ziekte wel een gevolg was van tooverij, zou eene soort van

HET GENEZEN VAN VEE.

hoogverraad zijn en aanleiding geven tot het vermoeden, dat de twijfelaar zelf de toovenaar was. Een Kaffersch opperhoofd toch verbeeldt zich altijd boven het gewone menschengeslacht verheven te zijn; hij is zeker dat hij boven alle anderen staat en niet als zijne ondergeschikten, kan sterven. Het is daarom klaar, dat alles wat hem overkomt, het gevolg moet zijn van tooverij, en dat, als de dader kan ontdekt worden, de betoovering hare kracht moet verliezen en de lijder zijne gezondheid herkrijgen.

De toovermiddelen waardoor ziekten worden teweeg gebragt, zijn gewoonlijk wortels, haarlokken, vederen, stukjes been of dergelijke voorwerpen, die in het bezit van het slachtoffer geweest of althans door hem aangeraakt zijn. Deze worden op eene geheime plaats door den toovenaar begraven, die er tooverspreuken over uitspreekt, tengevolge waarvan de gezondheid van zijn slagtoffer vermindert in dezelfde mate als zij in den grond wegzinken. Het doel van den profeet is dus tweevoudig: vooreerst om den toovenaar uit te vinden, en ten tweede om de begraven toovermiddelen te ontdekken, ze op te graven en de betoovering krachteloos te maken.

De "boosdoener" wordt ontdekt door wat men noemt "naar hem ruiken."

De toeschouwers vormen een' grooten kring, en hurken allen op de gewone wijze der Kaffers neer. Is alles nu klaar, dan kleedt zich de profeet in zijn vol, officiëel kostuum en treedt den kring binnen, waar hij met een luiden welkomstkreet wordt ontvangen. Ofschoon nu elk der aanwezigen weet, dat althans een van hen allen van

tooverij zal beschuldigd worden, en ofschoon niemand zeker kan zijn dat hij niet zelf het slagtoffer zijn zal, durft toch geen der aanwezigen den welkomstkreet terughouden, uit vrees van anders welligt als toovenaar verdacht te worden.

Nu begint de profeet den kring langzaam rond te gaan, terwijl zijn gang langzamerhand sneller wordt, totdat hij eindelijk in eene soort van dans overgaat, waarbij hij zijne passen met eene zekere afgemeten zangwijze doet vergezeld gaan. Zijn zang wordt al luider en luider en de voeten van den danser bewegen zich hoe langer hoe sneller, totdat de man zich tot eene soort van waanzinnigheid heeft opgewonden; de oogen rollen hem nu door het hoofd, de tranen vloeijen hem langs de wangen en zijn gezang wordt door kreten en snikken afgebroken, zoodat het geen wonder is, dat de toeschouwers gelooven, zooals zij ook werkelijk doen, dat hij van de geesten der afgestorven opperhoofden bezeten is.

Nu volgt een angstwekkend gedeelte der plegtigheid. De profeet springt met groote sprongen om de afgesloten ruimte, nu naar den eenen en dan weder naar den anderen kant, terwijl hij telkens diep inademt, even als een hond, die een verloren spoor wil terugvinden; onder deze bezigheid wordt hij, wanneer hij enkele individu's nadert, schijnbaar, zonder dat zijn eigen wil in aanmerking komt, door hen aangetrokken of afgestooten. Elke Kaffer verkeert in een' vreeselijken angst; al zijn moed ontzinkt hem, als hij ziet, dat de vreeselijke profeet hem nadert; hij herleeft echter, wanneer de ziener eene andere rigting inslaat.

Eindelijk is evenwel de keus gedaan. De profeet houdt plotseling bij een gedeelte van den kring op en begint sterk te snuffelen, alsof hij door den reuk wilde ontdekken wie de schuldige zijn kan. De geheele vergadering ziet toe in eene doodelijke stilte, terwijl de profeet al meer en meer nadert, alsof hij op eene bovennatuurlijke wijze door het voorwerp, waarnaar hij zoekt, werd aangetrokken. Eensklaps springt hij vooruit, neemt zijn staf uit zijn gordel, raakt den veroordeelde er mede aan en loopt weg.

Het ongelukkige slagtoffer wordt onmiddellijk door zijne beulen aangegrepen en voor het opperhoofd gebragt om ondervraagd te worden.

Op de afbeelding der volgende bladzijde ziet men het veroordeelde slagtoffer — een man van eenige beteekenis in zijn stam — op den voorgrond, terwijl hij voor de nadering van den profeet, die langzaam naar hem toe kruipt, terugdeinst. Het opperhoofd zit op den achtergrond zijne pijp te rooken, en achter hem staan de "jongens," die den post van beulen zullen vervullen, ieder gewapend met eene "knods-kerry" en gereed om vooruit te springen en den ongelukkige, die door den profeet zal worden aangewezen, aan te grijpen.

In dien tusschentijd wordt de profeet gevolgd door eene menigte volks, die zien wil hoe hij het begraven toovermiddel zal ontdekken. Dit gedeelte der handeling is vrij gelijk aan hetgeen wij reeds hebben beschreven. Hij danst door de kraal, gaat hut voor hut binnen en beweert zich door zijn reuk overtuigd te hebben, dat het toovermiddel er niet zal gevonden worden. Langzamerhand komt hij al nader en nader bij de juiste plaats, waarnaar hij nu zijne assagaai werpt; hij geeft het volk nu bevel om te gaan graven en het toovermiddel, hetwelk hij natuurlijk te voren daar heeft neergelegd, op te zoeken.

De ongelukkige die eens beschuldigd is de ziekte van den koning veroorzaakt te hebben, kan niet op genade hopen, en geeft zich gelaten over aan het vreeselijk lot dat hem verwacht. Het zoogenaamde verhoor hetwelk hij moet ondergaan, is eigenlijk volstrekt geen onderzoek, maar bestaat uit eene reeks der vreeselijkste folteringen die door het menschelijk vernuft kunnen worden uitgedacht en worden volgehouden, zoolang er nog eene vonk van leven in hem is overgebleven. Men vraagt hem te bekennen dat hij den koning betooverd heeft, maar standvastig ontkent hij zijne schuld, ofschoon hij zeer goed weet wat het gevolg dezer ontkenning zijn zal. Nu wordt hem marteling op marteling aangedaan, bij de meeste waarvan het vuur de hoofdrol speelt. De pijniging waarmede geëindigd wordt, is over het geheel dezelfde, namelijk, dat men een gat breekt in een nest van termiten of witte mieren, hem hierop handen en voeten bindt en hem in het nest werpt; deze dieren toch zijn bekend voor

de woede waarmede zij vallen op alles wat hen verstoort en door de hevigheid en pijnlijkheid van hunne beten.

Hoe onbarmhartig wreed een Kaffer zijn kan, wanneer de vrees voor tooverij hem drijft, kan men zich voorstellen uit het volgende verhaal van het verhoor en de terdoodbrenging van een' veronderstelden toovenaar. Het is genomen uit het belangrijke werk van Majoor W. Ross King, "Campaining in Kaffirland," waarin de Kaffers van 1851—52 beschreven worden.

"Toen dezelfde Kona, eenige jaren vroeger, eens ziek was geworden, werd er volgens gewoonte, een "toover-doktor" ontboden om het individu te ontdekken, onder welks kwaden invloed het opperhoofd leed. Als gewoonlijk werd er een man van vermogen uitgekipt en veroordeeld om het leven voor zijne vermeende misdaad te verliezen.

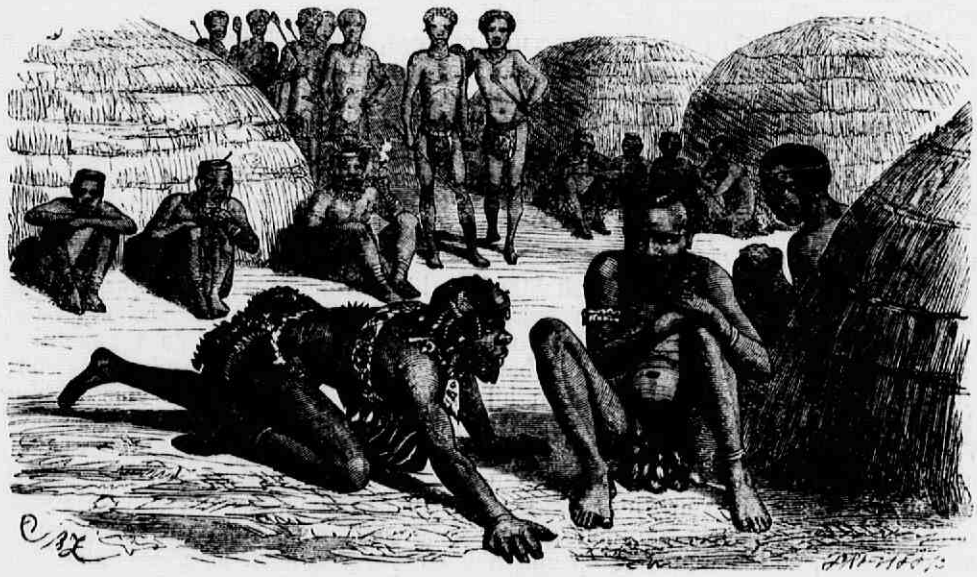

HET RUIKEN NAAR DEN TOOVENAAR.

"Om te voorkomen, dat zijn lot hem door zijne vrienden werd medegedeeld, verlieten een aantal krijgslieden vroeg in den morgen de kraal van Macomo, om de herstelling van het jonge, zieke opperhoofd door het vermoorden van een der onderdanen zijns vaders te verzekeren. De voor het offer uitgekozen dag bleek voor het onwetende slagtoffer eene soort van feestdag te zijn; hij was in zijne kraal, had juist eene koe geslagt en beschouwde welgevallig de voorbereidselen tot het feest hetwelk hij dien dag geven zou. De aankomst der mannen van "de groote plaats" gaf hem geene andere zorg, dan alleen welk stuk van het dier hij hun als zijne gasten aan zou bieden. Oogenblikkelijk werd hij echter door de onbarmhartige krijgslieden in zijne kraal aangegrepen; toen hij gebonden was en een riem om den hals had, zeide hij bedaard: "Het is mijn ongeluk, dat gij mij ongewapend hebt aangetroffen, anders zou het zoo niet gegaan zijn."

"Hem werd toen gelast, het voorwerp voor den dag te brengen, waarmede hij den zoon van zijn opperhoofd had betooverd. Hij antwoordde: "Ik heb niets van dien aard; maar wanneer mijn opperhoofd in mijn dood heeft toegestemd, maak dan spoedig een einde aan mijn leven." Zijne beulen zeiden hem nu, dat zij hem moesten martelen en pijnigen, totdat hij het hun vertoond had, waarop hij antwoordde: "Dan zou ik die moeite maar sparen, want martel mij zooveel gij wilt, ik kan u toch nimmer laten zien wat ik niet bezit." Nu werd hij op den grond gelegd en verscheidene mannen

begonnen zijn ligchaam op alle plaatsen met lange Kaffersche naalden te doorboren. Het ongelukkige slagtoffer verdroeg dit met zeldzame standvastigheid; zijne pijnigers werden vermoeid en klaagden dat hunne handen er zeer van deden en de naalden er krom van werden.

"Gedurende dien tijd had men een vuur aangelegd, waarin groote platte steenen werden geplaatst om gloeijend gemaakt te worden. Men gelastte den man toen om op te staan en wees hem op het vuur, hem vertellende dat dit was om hem verder te martelen, indien hij het middel, waarmede hij de betoovering gedaan had, niet te voorschijn bragt. Hij antwoordde: "Ik heb u de waarheid gezegd, toen ik u zeide, spaar u de moeite; wat de gloeijende steenen betreft, ik kan ze verdragen, want ik ben onschuldig; ik zou wel vragen om ineens verworgd te worden, als ik niet bang was dat gij zoudt denken dat ik uwe martelingen vreesde." Nu werd ook zijne vrouw, die tegelijk met hem was gevangen genomen, voor zijne oogen geheel naakt uitgekleed en vreeselijk geslagen en mishandeld.

"Het slagtoffer werd nu bij het vuur gebragt, waar hij op zijn rug geworpen en met uitgestrekte armen en beenen aan stevige, in den grond gedreven palen vast gebonden werd. Hierop werden de steenen, die nu rood gloeijend waren, uit het vuur genomen en op zijn naakte ligchaam gelegd, op zijn buik, zijne maag en zijne borst, terwijl zij door andere, insgelijks gloeijende steenen, die tegen zijne zijden werden geplaatst, ondersteund werden. Het is onmogelijk om de vreeselijke uitwerking van deze barbaarsche handelwijze te beschrijven; de steenen glipten telkens van het geschroeide vleesch af en konden slechts door de stokken zijner duivelsche beulen op hunne plaats gehouden worden.

"Gedurende dit alles bleef de heldhaftige lijder volkomen bij zijn bewustzijn, en toen hem gevraagd werd of hij losgemaakt wilde worden, om zijn verborgen toovermiddel aan te wijzen, zeide hij: "Maak mij los." Zij deden dit, in de verwachting dat zij zijn besluit tot wankelen hadden gebragt, toen hij tot aller verbazing opstond; hij vertoonde toen een akelig schouwspel; hij was levend gebraden, het vleesch hing in stukken rond zijn ligchaam, en niettegenstaande dat alles vroeg hij aan zijne beulen: "Wat wilt gij, dat ik nu doen zal?" Zij herhaalden hunne vraag, maar hij bevestigde op nieuw zijne onschuld en bad hen, aan zijn lijden een einde te maken, en daar zij nu vermoeid waren van hun arbeid, maakten zij aan den riem, die om zijn hals zat, een schuifknoop, wierpen hem op den grond, sleepten hem op eene ruwe wijze over de scherpe steenen, zetten hun voet op zijn nek en worgden hem. Zijn verminkt ligchaam werd naar zijne hut gebragt, die in brand werd gestoken en tot den grond toe afbrandde. Zijn lijden begon te tien ure voor den middag en eindigde eerst tegen het ondergaan der zon."

Kona, wiens ziekte de oorzaak van dit vreeselijk tooneel was, was een zoon van Macomo, het bekende Kaffersche opperhoofd, die zoo lang aan de Engelsche troepen weerstand bood.

Het komt ons vreemd voor, dat een Kaffer op zulk eene wijze kan handelen; van nature toch is hij geenszins van eene haatdragende of wreede geaardheid. Driftig is hij en hij zal waarschijnlijk dadelijk eene beleediging door een slag met zijne knods of een worp met zijne assagaai wreken. Nadat zijne eerste drift echter voorbij is, komt zijn goede aard weer boven en hij wordt even levendig en vrolijk als te voren. Zelfs in den oorlog is hij, zooals wij reeds vermeld hebben, niet wreed, wanneer hij niet door het gevecht zelf is opgewonden, en het schijnt wonderlijk, dat hij, als iemand, tegen wien hij geene vijandschap hoegenaamd koestert en die welligt een nabestaande van hem is, van eene misdaad — onverschillig welke — beschuldigd wordt, hij in staat is om in koelen bloede wreedheden te bedrijven, die te vreeselijk zijn om te beschrijven.

Eigenlijk blijkt ons uit zijn gedrag in deze omstandigheid alleen, hoe groot zijne vrees is voor de ontastbare magt der tooverij. Vrees is altijd de moeder der wreedheid, en het eenvoudige feit alleen, dat een van nature goedhartig mensch alle gevoel van medelijden verliest en zijn' medemensch namelooze martelingen kan veroorzaken, toont ons, hoe groot de vrees moet zijn, die de Kaffer voor tooverij heeft.

Somtijds kan de profeet het toovermiddel niet op eene geschikte plaats verbergen en dan moet hij tot andere middelen zijne toevlugt nemen. Indien het bijv. noodzakelijk was aan te toonen, dat de "boosdoener" het in zijne eigene hut verborgen had, zou de profeet tot deze plaats geen toegang krijgen; hij zou daarom de aarde laten opgraven en trachten ongemerkt eenige stukken wortel of been in het gat te werpen. Isaacs betrapte hierop eens eene beroemde profetes en maakte deze goochelarij aan het geheele verzamelde volk bekend.

Eenigen zijner volgelingen waren ongesteld geworden en zonden om eene profetes, die wist dat de blanke man niet aan hare magt geloofde. Zij liet hem weten, dat zij, wanneer hij haar eene koe zond, de toovermiddelen zou te voorschijn brengen, waardoor zijn volk gedood werd en dat zij hem zou vergunnen bij hunne opdelving tegenwoordig te zijn. Hij zond haar eene koe en kreeg twee dagen later eene andere boodschap, waarbij hem werd te kennen gegeven, dat de koe te klein was en dat zij daarom bovendien nog eenig katoen moest hebben. Tegelijkertijd vroeg zij ook om een zijner

HET NADEREN DER PROFETES.

bedienden, Maslamfu genaamd. Hij zond het katoen, maar weigerde het laatste gedeelte van het verzoek, daar hij zeer goed wist, dat zij den man alleen gaarne had om hem uit te hooren.

De verwachte dag brak aan en wegens de beroemdheid der profetes kwamen er van alle zijden een aantal Kaffers van verschillende stammen, die allen door het hoofd hunner kraal werden aangevoerd. Bode op bode kwam hare komst aankondigen, maar zij verscheen niet; ten laatste kwam echter een koerier, om bekend te maken, dat de geest haar niet wilde toelaten verder te gaan, indien haar niet eenige koralen werden gezonden. De opperhoofden, wier aankomst zij had vernomen en op wier vrij-

gevigheid zij zonder twijfel rekende, bragten een snoer koralen bijeen en gaven dit geschenk aan den bode mede.

Nu de koralen haar hart vermurwd hadden, deed zij haren plegtigen intogt in de kraal, gevolgd door eene lijfwacht van vijf en twintig krijgslieden, allen in vollen krijgsdos. De processie ging statig tot in het midden der "isibaija," waar de krijgslieden op eene lijn gingen staan, met hunne groote schilden rustende op den grond en hunne assagaaijen in de regterhand; de schilden bedekten hun ligchaam tot aan de kin. Zij werd ook vergezeld door Maslamfu, dezelfde man om wien zij gevraagd had, en die klaarblijkelijk een oud volgeling van haar was.

De profetes was op de gewone wilde en buitensporige wijze gekleed en had haar voorkomen verfraaid, door haar neus en ooglid aan de eene zijde met houtskool en aan den anderen kant met roode aarde te verwen. Zij had ook al het haar laten groeijen en aaneengeplakt met een mengsel van houtskool en vet. Den gebruikelijken, gepluimden staf harer betrekking hield zij in de hand.

Toen zij nu haar intogt gedaan had, vroeg zij om meer koralen, die haar gegeven werden, opdat zij geen verder voorwendsel zou hebben om hare bezweringen uit te stellen. Zij ging toen in ernst aan het werk, terwijl zij sprong van den eenen kant der omheining naar den anderen en de verwonderlijkste vlugheid ten toon spreidde. Deze soort van dans begeleidde zij met een eigenaardig gezang, waarvan de woorden geene of bijna geene beteekenis hadden en althans door de toehoorders niet begrepen werden. Het refrein van ieder couplet was echter eenvoudig genoeg en al de verzamelde Kaffers vielen er met al de kracht hunner longen bij in.

Na op verscheidene hutten te zijn toegesprongen, onder het voorwendsel van ze te beruiken, hield zij plotseling op vóór de Blanken, die haar met alle aandacht gadesloegen, en vroeg om eene tweede koe, onder het voorwendsel dat het gevaarlijke toovermiddel niet zonder de opoffering van dit tweede rund zou kunnen worden opgedolven en de geesten dan verstoord zouden zijn. Zij ontving ten laatste deze tweede koe, onder voorwaarde dat het einde der voorstelling naar genoegen zoude zijn.

Nadat zij vele vreemde evolutiën verrigt had, keerde zij zich eensklaps tot hare toeschouwers en koos er een uit om den grond, dien zij aanwees, om te spitten. Deze was een groote, gespierde Kaffer, maar toen de profetes hem naderde, beefde hij als een kind en was klaarblijkelijk zoo verschrikt, dat zij verpligt was hem te bezweren, om den vijandigen invloed van het begraven toovermiddel te ontzenuwen. Zij gaf hem als spade eene assagaai en een pot om de wortels in te doen; toen bragt zij hem achtereenvolgens bij drie hutten, terwijl zij hem in elke van deze liet graven, maar werd telkens teleurgesteld door de scherpe wacht, die men over alle hare bewegingen hield.

Nadat zij te vergeefs de drie hutten had doorzocht, keerde zij plotseling om en verliet bedaard de kraal, gevolgd door haren nog altijd zeer verschrikten delver, haren echtgenoot en Maslamfu, en ging toen naar een' tuin waar zij haren man gelastte te graven op de plaats, waar de assagaai was neergevallen. "Toen zij nu gezien had, dat wij haar te vlug waren geweest en wij haar digt op den voet volgden, en bovendien zag, dat al hare pogingen om onze waakzaamheid te misleiden, te vergeefs waren — want al hare listen werden door ons met de meeste naauwkeurigheid nagegaan — keerde zij opeens om en ging naar de kraal, waar zij om hare snuifdoos vroeg.

Haar man kwam naar haar toe en gaf er haar eene. Dit wekte mijne aandacht, omdat tot hiertoe Maslamfu als haar snuifdoos-drager gefungeerd had, en ik begreep dat haar man, in plaats van snuif, wortels in de doos gedaan had. Mijne veronderstelling bleek juist te zijn; want toen zij kwam van het boveneinde der kraal, nam zij de speer van den man die graven moest in de hand, en begon zelve vóór de hut, waarin de zieken gelegen hadden, te graven, nam eenige aarde in de hand en wierp die in den pot. Toen ging zij, zoo schielijk als zij kon, naar de kraal der kalveren, waar zij insgelijks tot eene diepte van ongeveer 6 centimeter groef. Zij gebruikte nu twee vingers harer linkerhand om een weinig aarde weg te nemen en hield tegelijkertijd de wortels met hare andere twee vingers vast. Hierop sloot zij eensklaps hare hand, terwijl zij de wortels met de aarde ondereen mengde, en toen zij een en ander

in den pot geworpen had, zeide zij tot den man: "Dit zijn de dingen, waarnaar gij gezocht hebt."

Het natuurlijk gevolg hiervan was, dat zij verpligt was, om bij de beweging die door haar zoo duidelijk bedrog veroorzaakt was, uit de kraal te ontsnappen; het is niet noodig te zeggen, dat zij om de koeijen niet meer vroeg.

De vrouwelijke profeten moeten eene reeks van ceremoniën doorloopen, volkomen overeenkomende met die, welke wij reeds beschreven hebben; ook zij hebben de bevoegdheid, om den rang dien zij zelve bekleeden, aan hare afstammelingen over te brengen. Zij verrigten de gewone huiselijke bezigheden even als iedere andere vrouw, hetzij zij gehuwd zijn of niet; en het is welligt merkwaardig, dat ofschoon de gehuwde staat geen vereischte tot dit ambt is, geen man of vrouw er toe schijnt verkozen te worden, tenzij hij of zij gehuwd is.

Zijn zij eenmaal onder de profeten aangenomen, dan trachten de leden van deze vereeniging het publiek altijd ontzag in te boezemen door de merkwaardige wijze, waarop zij zich in het openbaar vertoonen; zij worden bovendien beschouwd te zijn vrij gesteld van de gewone wetten, die met zoo groote naauwkeurigheid voor de Kafferstammen in het algemeen gelden. Eene dezer profetessen werd bezocht door kapitein Gardiner en zij schijnt op hem, zoowel door hare kleeding als door hare wijze van optreden, een diepen indruk gemaakt te hebben.

"Men kan deze vrouw eene heksen-koningin noemen, en haar voorkomen komt geheel en al met haar beroep overeen. Groote, ineengedraaide, met vet gevulde massa's ingewanden hingen om haren hals, terwijl haar dik en verward haar, waarin aan alle kanten galblazen van dieren bevestigd waren, haar uitzigt zeer woest en wonderlijk deed zijn. Wat zij ongeveer zes maanden geleden uitvoerde, is te karakteristiek om hier niet te vermelden. Tpāi had zijne krijgsmagt bijeengebragt en was op het punt om uit te trekken ten oorlog, een plan hetwelk zij, om de eene of andere reden goedvond tegen te werken.

"Toen zij zag, dat al hare overreding niets hielp, verliet zij eensklaps de plaats en verborg zich voor iedereen; alleen een klein meisje vergezelde haar. Na twee of drie dagen kwam zij even geheimzinnig weder te voorschijn; zij hield de hand in hare zijde, welke schijnbaar bloedde ten gevolge eener assagaai-wond, die zij voorgaf gedurende hare afwezigheid ontvangen te hebben van den geest van haren overleden echtgenoot Maddegān. Op deze wijze vertoonde zij zich voor Tpāi. "De geest van uw' broeder," riep zij uit, "is mij tegengekomen en heeft mij deze wond in de zijde toegebragt met eene assagaai; hij verweet mij dat ik bleef onder een volk hetwelk mij zoo slecht behandeld had.

"Hetzij Tpāi het uit zich zelven deed, dan wel hare vreemde handelwijze werkelijk indruk op hem had gemaakt, zeker is het dat hij zijn leger afdankte. Hierop genas, indien wij het goede volk dezer streken mogen gelooven, de wond oogenblikkelijk. Verscheidene maanden lang na dezen tijd kreeg zij het in haar hoofd om op handen en voeten rond te kruipen en eerst zeer binnen kort hoorde ik, dat zij haar opgerigten stand, als een gewoon mensch, hernomen had.

Eéne vrouwelijke profeet volgde eene vreemde wijze om een "boosdoener" te ontdekken. Zij sprong opeens in den kring der vergaderde Kaffers en maakte verbazende sprongen, die men voor eene vrouw onmogelijk zou achten. Het is mogelijk, dat zij te voren een of ander opwekkend middel gebruikt had, en zich zoo tot dien bijna aan waanzin grenzenden toestand had opgewonden.

Zoo vloog zij, versierd met slangen, doodshoofden, koppen en pooten van vogels, met haar toover-ratel in de eene en haar staf in de andere hand, den kring rond met zulk eene snelheid en onregelmatigheid, dat het oog hare bewegingen naauwelijks volgen kon en men volstrekt niet kon voorzien wat zij het volgende oogenblik doen zou. De oogen puilden haar uit het hoofd, het schuim stond op hare zamengeperste lippen, terwijl zij van tijd tot tijd schreeuwen en gillen uitstiet, die men denken zou dat geen menschelijk wezen kon voortbrengen. Kortom, haar voorkomen was zoo vreeselijk als men zich slechts kan voorstellen en wel geschikt om de eenvoudige en bijgeloovige lieden die haar omringden, schrik en vrees in te boezemen. Zij ging niet te

werk op de gewone wijze, namelijk met ruiken en kruipen, maar vervolgde haren onregelmatigen loop in den kring, sloeg met haar staf den man die binnen haar bereik was en liep dan met eene bijna ongeloofelijke snelheid weg.

Op onderstaande afbeelding zien wij haar bezig in de uitoefening van haar gevreesd ambt. Zij is ontboden door een rijk opperhoofd, hetwelk men op den achtergrond ziet liggen op zijne mat, terwijl eene zijner vrouwen hem ondersteunt. Den verschrikten schuldigen ziet men op den voorgrond; zij die onmiddellijk naast hem zitten, wijken met angst van hem terug, terwijl anderen hem aan zijne beulen aanwijzen.

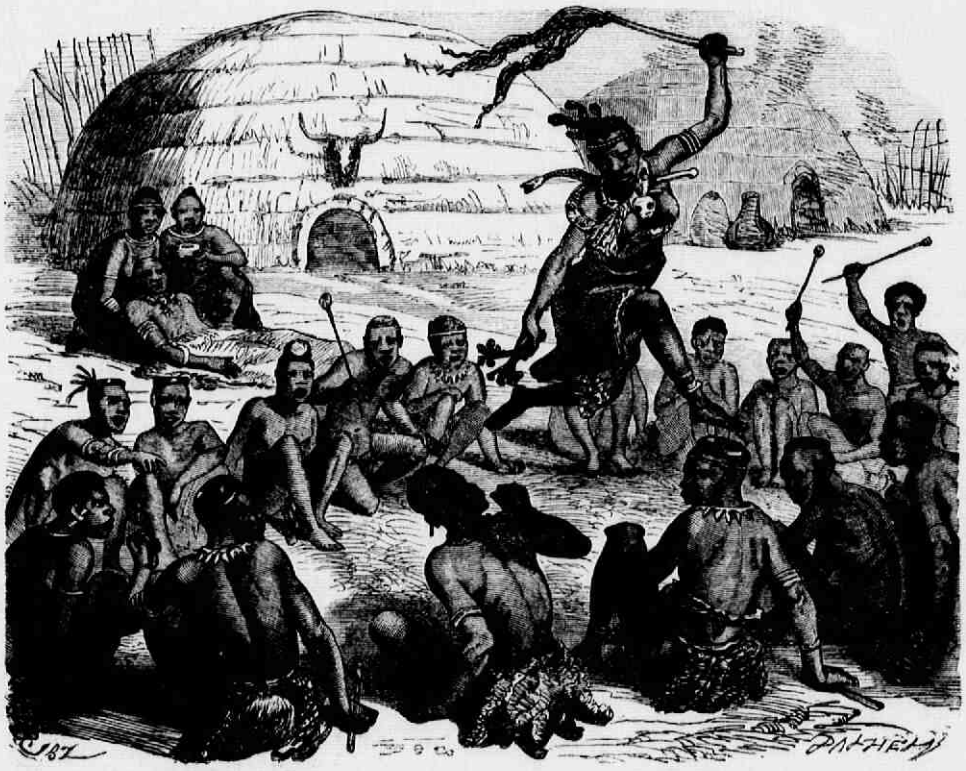

DE PROFETES AAN HET WERK.

Er bestaat een merkwaardig verschil tusschen eene Kaffersche profetes en eene gewone vrouw, en dit is vooral gelegen in haar gang en de wijze waarop zij zich in het algemeen voordoet. Zooals wij reeds hebben opgemerkt, schijnen de mannen en vrouwen bijna tot verschillende rassen te behooren; de laatste zijn verlegen, nederig en ondergeschikt, terwijl de mannen onverschrokken, vol zelfvertrouwen en aanmatigend zijn. Eene profetes echter, die zulk eene hooge betrekking bekleedt, neemt eene houding aan, die toont, dat zij hare positie begrijpt; zij gaat rond met een trotschen, vrijen tred, die ons aan eene koningin doet denken.

In één opzigt zijn beide seksen, wanneer zij tot den rang van profeten verheven zijn, gelijk. Zij zijn namelijk in hunne betrekking uiterst onbarmhartig en hebben alle gevoel van medelijden verloren. Niemand is voor hen veilig dan de koning zelf. Zijn hoogst geplaatste en meest vertrouwde raadsman weet nooit of de profetische vinger welligt naar hem uitgestrekt kan worden en de stem van den profeet hem als toovenaar kan aanduiden. Indien dit het geval mogt zijn, zou noch zijn rang, noch zijn rijkdom, noch zijne waardigheid hem iets baten en hij zou gegrepen en doodgemarteld worden, zonder iets meer mededoogen dan een der minst geachte onderdanen.

Behalve deze bijgeloovige bedriegerijen, die de profeten ten uitvoer brengen, bezitten zij eene vrij groote kennis van geneeskunde. Elk Kaffer heeft, deels door het gedurig slagten en klein hakken van vee en gedeeltelijk door de ondervinding die hij in den oorlog en bij de gedurige teregtstellingen opdoet, eene tamelijk groote kennis der ontleedkunde, grooter dan zelfs de meeste beschaafde menschen in Europa bezitten. Hij kan daarom verschillende chirurgische operatiën met vertrouwen doen en in sommige er van is hij zelfs zeer ervaren. Het is bijv. bekend, dat een Kaffersch profeet iemand met goed gevolg opereerde, die aan waterzucht leed, terwijl hij over het algemeen zeer knap is in het herstellen van ontwrichte ledematen, het zetten van gebroken beenderen, en het verbinden van wonden.

Er is eene wijze van koppen, onder de Kaffers zeer gebruikelijk; het geschiedt op bijna dezelfde wijze als bij ons, behalve dat zij andere en meer ruwe instrumenten bezigen. In plaats van kopglazen maken zij gebruik van een' horen, waarin aan het dunste einde een gat is geboord. De operateur begint zijn werk met het wijde einde van den horen tegen het aangedane deel te drukken, en terwijl hij nu zijn' mond plaatst op het dunnere gedeelte, zuigt hij er met zooveel kracht aan, dat hij het beoogde doel bereikt. Nu worden er eenige insnijdingen gemaakt met het scherpe lemmer eener assagaai; de horen wordt opnieuw geappliceerd en de geneesheer zuigt totdat hij eene genoegzame hoeveelheid bloed ontlast heeft.

Evenals de Kaffers bekend zijn met vergiften, hebben zij ook kennis van de geneeskrachtige eigenschappen van vele planten. Hunne voornaamste geneesmiddelen verkrijgen zij van de ricinus-plant en de mannetjes-varen; deze worden gebruikt tegen dezelfde ziekten, waartegen zij ook in Europa worden aangewend. Somtijds worden chirurgie en geneeskunde wonderlijk dooreengemengd; de geneesmiddelen worden dan toegediend door insnijdingen in de huid te maken en ze in te wrijven. Het is waarschijnlijk dat de "toover-doktors" eene veel uitgebreider kennis van de planten en hare eigenschappen bezitten, dan zij wel den volke willen verkondigen. Deze gevolgtrekking maken wij ten deele uit de kracht die sommige zoogenaamde toovermiddelen uitoefenen op hen die ze gebruiken, zelfs dan, wanneer de verbeelding hier niets mede te maken heeft.

Daar zij zulk eene vreeselijke magt bezitten, is het geen wonder, dat de profeten van die magt somwijlen gebruik maken om eene persoonlijke wraak te koelen of om zich te verrijken. In het eerste geval volgen zij slechts de inspraak van hun eigen gevoel. Tot het laatste worden zij echter dikwijls door anderen aangezet; een profeet zonder beginselen kan dan ook dikwijls zeer rijk worden, indien hij zich laat omkoopen om zekere personen van tooverij te beschuldigen.

Hoe Tchaka er in slaagde om door middel der profeten op zijn volk te werken, hebben wij reeds medegedeeld. Shooter haalt een merkwaardig voorbeeld aan van eene valsche beschuldiging door een' profeet. Iemand was in de hoogste mate jaloersch van een ander, "Umpisi" d. i. "de hyena" genaamd, en slaagde er na vele pogingen in, een profeet om te koopen, dat hij dien persoon van tooverij zou beschuldigen. Deze deed dit op eene vreemde wijze. Hij gaf namelijk voor, dat hij een visioen had gehad, waarin hij gezien had, dat een toovenaar vergif bij de hut strooide. De naam van dien toovenaar was, zoo als hij zeide, "Nukwa." Nu wordt het woord "nukwa" gebruikt door de vrouwen als zij van eene hyena spreken en beteekent dus hetzelfde als "umpisi." Panda weigerde echter om aan de beschuldiging geloof te slaan, zoodat zij geen onmiddellijk gevolg had. Eene tweede beschuldiging evenwel slaagde beter en de ongelukkige werd ter dood gebragt. Toen Panda echter later het komplot ontdekte, deed hij op eene ruwe wijze regt. Hij ontnam den valschen profeet al zijn vee, en verbood hem zijne kunst op nieuw uit te oefenen, terwijl hij den beschuldiger dezelfde straf liet ondergaan als zijn slagtoffer.

Er is eene soort van tooverij, waaraan de Kaffers onbepaald geloof hechten en die eene merkwaardige overeenkomst heeft met enkele bijgeloovigheden der middeleeuwen. Zij verbeelden zich namelijk, dat de toovenaars de magt hebben om van het lijk van een menschelijk wezen een' gedienstigen geest voor hen zelven te maken, die al hun werk doet en noch voedsel, noch onderhoud behoeft.

De toovenaar ligt dan, volgens hen, op de loer naar begrafenissen, en wanneer hij bespeurt dat een lijk begraven is, waarop hij zijne tooverkunsten zonder vrees voor ontdekking kan beproeven, maakt hij zijne toovermiddelen klaar en wacht tot na zonsondergang. Beschermd door de duisternis van den nacht, graaft hij het lijk op, en blaast er door zijne bezweringen een soort van leven in, waardoor het zich kan bewegen en spreken; de geest van een gestorven toovenaar wordt beschouwd er in gevaren te zijn. Dan maakt hij steenen of ijzer gloeijend, brandt een gat in het hoofd en haalt door deze opening de tong er uit. Nu worden nog andere betooveringen met het herleefde ligchaam verrigt, die ten gevolge hebben dat het den vorm van een of ander dier, bijv. van eene hyena, een' uil of eene wilde kat, aanneemt. Het laatste dier is het meest begunstigde. Dit geheimzinnige dier is nu zijn dienaar geworden en gehoorzaamt al zijne bevelen, hoe zij ook mogen luiden. Bij dag verbergt het zich op donkere, afgelegen plaatsen; bij nacht echter komt het te voorschijn om de bevelen van zijn' meester te volbrengen. Het hakt hout, spit den grond van zijn tuin om en bepiant dien, bouwt huizen, maakt manden, potten, speren en knodsen, vangt het wild en doet zijne boodschappen.

Het voornaamste gebruik evenwel dat er van gemaakt wordt, is het veroorzaken van ziekten of wel den dood bij lieden die zijn meester niet lijden mag. De booze geest sluipt dan, in het midden van den nacht, wanneer de Kaffers allen te huis zijn, naar het veroordeelde huis en roept, terwijl het buiten blijft staan: "wee! wee! wee! dit huis!" De bevende bewoners hooren de gevreesde stem, maar niemand durft er op antwoorden of naar buiten gaan, daar zij stellig overtuigd zijn, dat, als zij slechts het minste geluid maken of hand of vinger bewegen, zij even goed zullen sterven als de persoon, aan wien de boodschap gezonden wordt.

Mogt de toovenaar in zijne bezweringen gestoord worden, voordat hij het opgewekte ligchaam eene andere gedaante heeft kunnen doen aannemen, dan dwaalt dit in het land rond, als een magtige bode des kwaads, maar als idioot; het uit kreten en bedreigingen, zonder er evenwel de beteekenis van te kennen.

Tengevolge van dit geloof durft een Kaffer zich niet laten zien in gemeenschap met eenig ander dier dan de erkende huisdieren, zooals vee en gevogelte. Elke poging om een wild dier te temmen zou stellig zijnen dood, als "boosdoener," ten gevolge hebben. Een merkwaardig geval van dien aard had eens plaats in Natal.

Eene vrouw ging in het kreupelhout om hout te hakken en zag daar een' man, die eene wilde kat voedde — het dier, hetwelk men meent, dat tot den boozen geest in bijzonder naauwe betrekking staat. Vreeselijk hiervan ontsteld, trachtte zij ongezien weêr weg te komen. De man bespeurde haar echter, duwde het dier op zijde en koeht haar om, opdat zij niet zou verhalen wat zij gezien had. Zij ging evenwel naar huis en vertelde het onmiddellijk aan de voornaamste vrouw van het opperhoofd, die het aan haren man mededeelde; van dit oogenblik af was het lot van den ongelukkigen beslist.

Bewijzen tegen een' veronderstelden toovenaar zijn altijd in genoegzaam aantal te vinden en werden dan ook in dit geval in grooten getale geleverd. De een had een huiselijken twist afgeluisterd, waarin de man zijne vrouw geslagen had en zij hem met de beschuldiging van tooverij bedreigde; hij had haar echter geantwoord, dat zij even slecht was als hij, en dat zij, indien hij ter dood werd gebragt, hetzelfde lot zou ondergaan. Een ander had hem tegen dezelfde vrouw hooren zeggen, dat men hen nog niet ontdekt had en dat de beschuldigers alleen behoefte hadden aan hun koren. Beiden, man en vrouw, werden ontboden voor den raad, op de gewone wijze onderzocht en, als een natuurlijk gevolg hiervan, op de plaats zelve gedood.

HOOFDSTUK XIX.

BIJGELOOF. — (*Vervolg.*)

HET "REGEN-MAKEN." — DE UITWERKSELEN EENER LANGDURIGE DROOGTE. — HET MEEST GEWIGTIGE DER BETREKKING VAN EEN' PROFEET. — ZIJNE BELOONING EN GEVAREN. — HOE DE PROFEET "REGEN MAAKT."— VERNUFTIGE UITVLUGTEN. — HET VERHAAL VAN MOFFAT OMTRENT EEN "REGENMAKER" EN DE WIJZE WAAROP DEZE TE WERK GAAT. — VERONDERSTELDE MAGT DER EUROPEANEN. — KAFFERSCHE PROFETEN IN 1857. — VOORTGANG VAN DEN OORLOG EN HET LANGZAMERHAND TERUGDRIJVEN DER KAFFERS. — KRELI, HET OPPERHOOFD DER KAFFERS EN ZJNE RAADSLIEDEN. — VREEMDE VOORSPELLING EN HOE ZIJ UITKWAM. — HET GELOOF DER PROFETEN IN HUNNE EIGENE MAGT. — ZEDELIJKE INVLOED DER PROFETEN. — DE BEROEMDE PROFEET MAKANNA EN ZIJNE LOOPBAAN. — ZIJNE OPKOMST, HET TOPPUNT ZIJNER MAGT EN ZIJN VAL. — DE ZANG VAN MAKANNA OM HET VOLK BIJEEN TE VERGADEREN. — TOOVERACHTIGE HALSKETEN. — DE STOK-AMULET DER KAFFERS. — WAAROM DE PROFETEN VOORSTANDERS ZIJN VAN DEN OORLOG. — EEN PROFEET DIE NAAR GOEDEN RAAD LUISTERDE.

De gewigtigste pligt van een profeet is het "regen-maken." In Zuid-Afrika is regen het leven van het land, en zoodra deze langer dan den gewonen tijd uitblijft, wordt het met hongersnood bedreigd. De Kaffer bezit wel voorraadplaatsen, waarin hij zijn koren bewaart, maar deze zijn niet groot genoeg om met het koren hetwelk zij bevatten, een' stam gedurende een geheel jaar te kunnen voeden; ook zouden de Kaffers hiervoor niet genoeg koren kunnen verbouwen.

Gedurende eene aanhoudende droogte komt er gebrek aan weiden voor het vee zoodat het sterft; hierdoor houdt het melkgeven op, en de melk is voor den Kaffer gedeeltelijk, maar voor zijne kinderen geheel en al, de staf des levens. De gedachte alleen aan zulk eene ramp jaagt elke moeder schrik aan; zij zouden dan ook alles willen doen om haar te voorkomen; zelfs haar eigen leven zouden zij er aan opofferen. Eerst droogen de vijvers op, dan de putten en eindelijk de bronnen; een gevolg hiervan is, dat ziekten en dood weldra eene groote slagting onder de stammen teweegbrengen. In Europa kunnen wij ons zulk een toestand niet voorstellen daar er meer landen last hebben van te veel, dan van te weinig water. De ellende echter, die eene droogte van slechts weinige weken in zulke, overigens goed van water voorziene landen, reeds te voorschijn roept, kan ons eenig denkbeeld geven wat eene aanhoudende droogte in Zuid-Afrika beteekent.

Onder de profeten of "toover-doktors" zijn er eenigen, die beweren, door middel van hunne bezweringen, den regen te voorschijn te kunnen roepen. Het "regen-maken" is het uitstekendste wat een Kaffersch profeet doen kan, en er zijn er betrekkelijk zeer weinigen die dit durven ondernemen, omdat het meermalen is voorgekomen, dat het teleurgestelde volk, bij het niet uitkomen zijner voorspellingen, den ongelukkigen profeet met eene assagaai doorboorde, hem de hersenen verbrijzelde met eene knods-kerry of hem eenvoudig in stukken scheurde. Zij evenwel die slagen, worden eensklaps de eersten van hun vak. Zij hebben eene onbegrensde magt over hun eigen stam en over elken anderen waar geen "regen-maker" van even groote vermaardheid bestaat. De eenige, die magt over deze almagtige wezens beweert uit te oefenen, is de koning; en zelfs deze, welk een oppermagtig despoot hij ook zijn

moge, is verpligt zich aan den "regenmaker" te onderwerpen, zoolang deze met zijne bezweringen bezig is.

Het is welligt niet zoo vreemd dat de Kaffers aan de magt der "regenmakers" onbepaald gelooven; vreemd is het echter, dat dezen zelven in hunne eigen magt vertrouwen stellen. Er zijn natuurlijk vele voorbeelden bekend, dat een "regenmaker" de lieden met kennis van zaken poogde te bedriegen. In die gevallen echter wordt hij hiertoe meestal bewogen door de bedreigingen van den persoon, die hem op dat oogenblik gebruikt. Over het algemeen evenwel is zijn eigen geloof in de toovermiddelen die hij aanwendt, even sterk als dat zijner volgelingen.

Een profeet die zich als "regenmaker" heeft onderscheiden, is weldra wijd en zijd bekend en behoeft zijne praktijk niet tot zijn eigen distrikt alleen te beperken. Vorsten uit alle streken des lands ontbieden hem, indien de droogte aanhoudt en hunne eigene profeten het niet kunnen doen regenen. In die streken wordt een profeet, evenals in Europa, in den regel meer geëerd in een vreemd land dan in zijn eigen en is het vertrouwen hetwelk in hem gesteld wordt, grenzeloos.

Dit vertrouwen is vooral gegrond op het feit, dat een "regenmaker" van een ver-

HET REGEN-KARNEN.

afgelegen land het dikwijls doet regenen, waar anderen hierin gefaald hebben. De reden hiervan is eenvoudig genoeg, ofschoon de Kaffers haar niet begrijpen. Wanneer de geheele reeks van inlandsche profeten hunne bezweringen gedaan hebben, loopt de tijd van droogte bijna naar zijn einde. Indien nu de profeet de komst van den regen slechts eenige dagen kan uitstellen, kan hij vrij zeker zijn van een' goeden uitslag, daar elke dag, ja elk uur winst voor hem is.

Het is onnoodig te vermelden, dat de Kaffers met de teekenen van het weêr zeer goed bekend zijn, zooals altijd het geval is met hen die den meesten tijd in de open lucht doorbrengen. De profeten evenwel hebben meer verstand van het weder dan hunne overige stamgenooten, en niettegenstaande een "regenmaker" zelf aan zijne kunst gelooft, zal hij toch nimmer beproeven "regen te maken" wanneer hij uit de teekenen des hemels kan opmaken, dat de droogte waarschijnlijk nog eenigen tijd zal aanhouden.

Wordt hij echter gedwongen om aan het werk te gaan, dan is het eenige dat hij heeft om uit zijne verlegenheid te geraken, zoolang mogelijk te dralen en tegelijkertijd het volk op eene aangename wijze bezig te houden. De meest gewone manier om dit te doen is, dat hij verzoekt hem zekere dingen te bezorgen, die hij weet dat bijna niet te bekomen zijn, en te zeggen, dat zonder deze zijne bezweringen zonder uitwerking zullen blijven. Moffat verhaalt een zeer vermakelijk voorbeeld van de uitvlugten, die een profeet somtijds moet zoeken wanneer het niet wil, en hij toch gedwongen is om het te doen regenen.

"De "regenmaker" vond dat de wolken in onze streek nog lastiger waren om te behandelen, dan die in het land waar hij vandaan kwam. Hij beklaagde zich, dat schurken die zich geheim hielden, aan zijne besluiten niet gehoorzaamden. Toen hem gevraagd werd het opnieuw te beproeven, antwoordde hij: "Gij geeft mij slechts schapen en geiten; ik kan dus niet anders dan een geiten-regen te voorschijn roepen; geef mij runderen en ik zal u een runder-regen doen zien." Terwijl hij eens gerust lag te slapen, viel er eene regenbui, waarop een der voornaamste lieden zijne woning binnenging om hem hiermede geluk te wenschen; maar deze zag, tot zijne uiterste verbazing, dat hij volkomen onbewust was van hetgeen gebeurde. "Helaka rare!" (Haloo, bij mijn vader!) riep hij uit. "Ik dacht dat gij bezig waart regen te maken." De profeet antwoordde hierop, terwijl hij wakker werd en zag dat zijne vrouw bezig was met een melk-zak heen en weêr te schudden, om een weinig boter te maken voor hare haarvlechten, "ziet gij dan niet dat mijne vrouw regen karnt zoo hard als zij kan?" Tegelijk wees hij op haar. Met dit antwoord was de ander volkomen tevreden en weldra was het door de geheele stad bekend, dat de "regenmaker" den regen gekarnd had uit een melk-zak.

"Het vocht, dat door deze bui op den aardbodem was uitgestort, was door de gloeijende zonnestralen weldra weder opgedroogd en hierop volgden vele weken zonder dat zich eene enkele wolk vertoonde, of, wanneer dit enkele malen het geval was, ontlastte deze hare schatten op een grooten afstand. De teleurstelling was nog grooter, als er somtijds eene donkere wolk, gepaard met vreeselijke donderslagen, voorbij trok, zonder dat er een droppel regen viel. Er waren verscheidene achtereenvolgende drooge jaren geweest, waarin men geen water over den grond had zien stroomen, en indien het in dat klimaat niet dikwijls en overvloediglijk regent, droogt alles binnen een paar uren weder op. Bij het maken van graven vonden wij dikwerf den grond op eene diepte van vier of vijf voeten zoo droog als stof, terwijl de oppervlakte van den regen doorweekt was.

"De vrouwen hadden uitgestrekte velden bebouwd, maar het koren lag nog altijd in den grond zooals het was uitgezaaid; het vee stierf uit gebrek aan weiden en honderden levende geraamten kon men in het veld bezig zien met het zoeken van ongezonde wortels en kruipende dieren, terwijl velen van honger stierven. Onze schapen zouden waarschijnlijk weldra alle zijn opgegeten; toen wij echter zagen, dat hun aantal dagelijks verminderde, slagtten wij de overige en zouten het vleesch in, hetwelk natuurlijk in zulk een klimaat, waar groenten zoo zeldzaam zijn, verre van aangenaam was.

"Al deze omstandigheden waren voor den "regenmaker" zeer onaangenaam en hij was dikwijls buiten raad om iets te vinden, waaraan hij de mislukking zijner bezweringen kon toeschrijven, want hij had al zijn vernuft uitgeput. Op een avond trok er evenwel eene kleine wolk voorbij en door de eenige bliksemstraal die hieruit schoot en waarop een hevige donderslag volgde, werd een boom in de stad getroffen. Den volgenden dag kwamen de "regenmaker" en een groot aantal volks bijeen, om de bij zulk een voorval gewone plegtigheden te verrigten. De boom werd beklommen, en touwen, gevlochten van gras en graswortels, om verschillende plaatsen van den stam gebonden, die bij de *acacia giraffa* zelden veel beleedigd wordt. Er moge een enkele tak van worden afgebroken, maar van al de boomen van die soort die ik door den bliksem getroffen heb gezien, scheen de stam weêrstand te hebben geboden; men zag in al die gevallen slechts eene streep of groef, die langs den bast tot in den grond voortliep. Nadat de vermelde banden waren aangelegd stak de profeet

er eenige van zijne geheime middelen tusschen, liet zich water geven en goot dat met groote plegtigheid over den verwonden boom uit, terwijl het volk riep: "Pula! Pula!" Toen dit geschied was werd hij omgehouwen, buiten de stad gesleept en tot asch verbrand. Nadat deze nietsbeteekenende plegtigheid was afgeloopen haalde men groote bakken met water, waarin een aftreksel van sommige wortels was vermengd. Alle mannen uit de stad kwamen toen bijeen en defileerden een voor een voorbij, terwijl de regenmaker ieder met den staart van eene zebra met dit vocht besprenkelde.

"Toen dit nog niet hielp, nam de toovenaar zijne toevlugt tot eene andere list. Hij wist wel dat bavianen in de rotsachtige bergkloven en hellende afgronden niet gemakkelijk konden gevangen worden; hierom gaf hij, ten einde tijd te winnen, aan de mannen te kennen, dat hij, wilde hij regen kunnen maken, een' baviaan moest hebben; het dier moest zonder eenig gebrek zijn, er mogt geen enkel haar aan ontbreken. Men zou zeggen, dat een kind zijne streken moest kunnen doorzien, omdat ieder met zekerheid kon weten dat het onmogelijk was hem een baviaan in dien toestand te bezorgen, zelfs al grepen zij hem slapende. Maar neen, voort trok eene bende uitgezochte hardloopers en beklom een nabijgelegen berg. De bavianen hadden dikwijls van hunne verheven woonplaatsen uitgezien naar de vlakte, wanneer de inboorlingen de quagga's en de antilopen omringden en vervolgden, weinig droomende dat zij eens zelven het voorwerp der vervolging zouden zijn. Zij vlogen vol schrik weg naar alle kanten, terwijl zij bromden, schreeuwden en van rots tot rots sprongen nu en dan grinnekende en tandenknarsende op hunne vervolger neêrziende. Na eene langdurige en vermoeijende jagt slaagden de Kaffers er in, met verwonde voeten, geschaafde ligchamen en gebroken teenen een jongen baviaan te grijpen; zij bragten hem naar de stad en waren opgetogen en uitgelaten alsof zij een grooten buit hadden gemaakt. Toen de slimme schurk echter het dier zag, zette hij een gezigt, waarop de grootste droefheid was uitgedrukt en riep uit: "Mijn hart wordt vaneen gereten; ik kan van droefheid niet spreken"; en terwijl hij wees naar een oor van den baviaan, hetwelk geschramd was en naar den staart die eenige haren had verloren, voegde hij er bij: "Heb ik u niet gezegd, dat ik geen regen kon maken, indien er slechts een enkel haar aan ontbrak?"

"Na eenige dagen werd weder een andere baviaan gegrepen, maar op nieuw werd er eene werkelijke of voorgewende onvolkomenheid aan gevonden. De toovenaar had vroeger meermalen gezegd, dat, indien zij hem het hart van een' leeuw konden bezorgen, hij hun zou laten zien, dat hij zooveel regen kon maken, dat iemand blijde zou zijn indien hij onder dak was; hij zou den regen laten neerstroomen in zulk eene hoeveelheid, dat geheele steden er door konden worden weggevaagd. Hij had ontdekt, dat de wolken sterke geneesmiddelen noodig hadden en juist een leeuwenhart behoefden. De "regenmaker" wist zeer goed, dat het geene kleinigheid was hier aan te komen. Eenige dagen later werd er echter berigt, dat een leeuw eene der eenigzins verder van de stad weidende koeijen had aangevallen en nu trok een troep krijgslieden er op af, met het tweeledig oogmerk: om den sleutel te verkrijgen, waarmede de sluizen des hemels konden geopend worden, en zich tevens van een' gevaarlijken vijand te bevrijden. De bevelen waren gestreng, wat er ook de gevolgen van mogten zijn, en die zouden, in dit geval, ernstig genoeg hebben kunnen wezen, indien niet een van onze mannen het vreeselijke dier met een geweerschot gedood had.

"Niet zoodra was dit geschied, of de leeuw werd kleingesneden om gekookt of gebraden te worden; al had hij welligt een van hunne betrekkingen opgegeten, nu aten de Kaffers hem zelven op. Hunne opgewondenheid, toen zij met het leeuwehart in de stad terugkeerden en den zang der overwinnaars in koor zongen, is bij niets te vergelijken. De "regenmaker" bereidde zijne bezwerings-middelen, ontstak zijne vuren en men zag hem staan op den top van een berg, terwijl hij zijne magere handen uitstrekte en de wolken wenkte om nader te komen. Op andere oogenblikken schudde hij er zijne speer tegen en bedreigde hen, dat, wanneer zij hem niet gehoorzaamden, zij zijne gramschap zouden ondervinden. Het misleide volk sloeg aan alles geloof en verwonderde zich, dat het nog niet begon te regenen.

"Toen ik een oud en verstandig man, den oom des konings, vroeg, hoe het kwam

dat de bezweringen van een zoo groot meester over de wolken geen gunstig gevolg hadden, antwoordde hij met blijkbaar gevoel: "ach! er is stellig eene reden, waarom de wolken zoo hardnekkig zijn; als de regenmaker haar slechts kon ontdekken." Al de handelingen der zendelingen werden ten scherpste gadegeslagen. Eenige weken na mijne terugkomst van een bezoek in de stad Griqua, werd de groote ontdekking gedaan, dat het niet was beginnen te regenen omdat ik een zak met zout in mijn wagen had medegebragt. De beschuldiging werd mij met groote plegtigheid door den koning

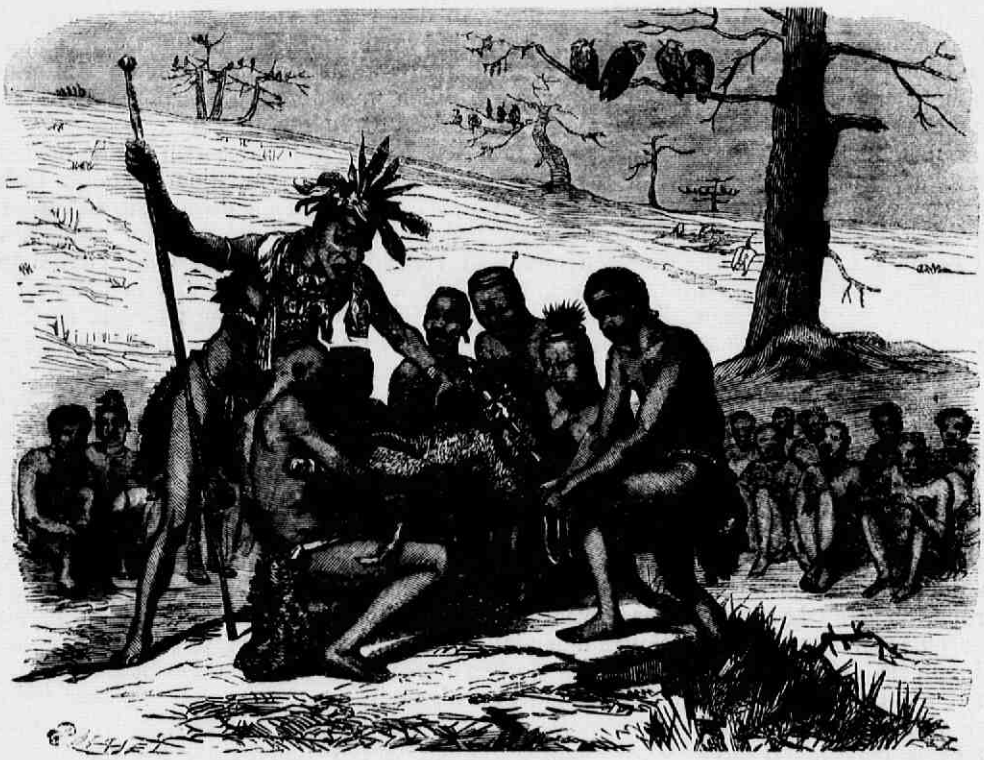

HET BRENGEN VAN DEN BAVIAAN.

en zijne raadslieden overgebragt. Daar men altijd moet vermijden, een opregt ofschoon misleid volk in het minst te beleedigen door om hunne kinderachtige handelingen te lagchen, werd het geval ook door mij met den grootsten ernst onderzocht. Mothibi en zijn adjudant vergezelden mij naar onze voorraadplaats, waar de bewuste zak stond. "Hier staat hij," riep hij met veel zelfvoldoening uit. Toen het hen echter bij onderzoek bleek, dat het zoogenoemde zout niets anders was dan krijt, konden zij niet laten, zelven om hunne ongeloovigheid te lagchen."

Een Kaffersche profeet wiens bezweringen geene uitwerking hebben, is er nooit zeer rouwig om, indien er eenige Blanken in het land zijn, omdat hij hun altijd de schuld van zijn niet slagen kan geven. Zijn het zendelingen, dan is geluid van hun gezang genoegzaam om de wolken te verjagen; zijn het echter leeken, dan is de eene of andere hunner gewoonten eene genoegzame reden voor het aanhouden der droogte. Een Kaffer erkent altijd de meerdere magt van den Blanke, en ofschoon hij overtuigd is, dat zijn eigen ras alle andere volken die de aarde bewonen overtreft, verbeeldt hij zich toch, dat de geesten die hem bijstaan niet zoo magtig zijn als die welke de Blanken te hulp komen; het is volgens hem, te danken de bescherming van deze en

niet aan hunne meerdere voortreffelijkheid naar ziel of ligchaam, dat hun aanzien zooveel grooter is.

Ten volle aan de magt der "regenmakers" geloof slaande, verbeeldt hij zich, dat de Blanken, even als in alle andere kunsten, ook in deze uitmunten en hij verzint de meest buitengewone theoriën, om zich van dit feit rekenschap te geven. Nadat de pogingen hunner eigene profeten mislukt zijn, kan men vrij zeker zijn dat de Kaffers een zendeling zullen opzoeken en hem verzoeken om zijne magt te hunnen behoeve aan te wenden. De redenering die hen geleid heeft tot de gevolgtrekking, dat de zendelingen ook "regen kunnen maken," is zonderling genoeg. Zoodra de gure, koude winden begonnen te waaijen, die veelal het vallen van den regen vooraf gaan, waren de zendelingen natuurlijk gewoon om, eer zij hunne woning verlieten, hun overjas aan te doen. Deze jassen hadden gewoonlijk eene donkere kleur en niets kon de Kaffers nu van het denkbeeld afbrengen, dat het aantrekken van donkere kleederen eene soort van bezwering was, waardoor de regen gedwongen werd om te vallen.

Wij hebben zooeven gezegd, dat de profeten zelven volkomen aan hunne bovennatuurlijke magt gelooven. Indien zij de meeste voorbeelden van klaarblijkelijk bedrog voor oogen houden, die zij telkens kunnen waarnemen, zouden de meeste Europeanen van oordeel zijn, dat profeten opzettelijke bedriegers waren en dat het oordeel van den eenen profeet over den anderen niet veel verschilde van dat der oude Romeinsche "Auguren," die elkander niet zonder glimlagchen konden aanzien. Dit is evenwel het geval niet. Bedriegers zijn zij zonder eenigen twijfel en dikwijls opzettelijk, maar het is even zeker, dat zij vast en zeker gelooven, het middel van gemeenschap te zijn tusschen de geesten der overledenen en hunne achtergebleven betrekkingen.

Het grootste bewijs hiervoor is de buitengewone opvolging van gebeurtenissen, die in het jaar 1857 plaats had; hieraan nam niet slechts één profeet, maar een belangrijk aantal deel, en al hunne handelingen waren eenstemmig.

In dat jaar waren de Kaffers tot de gevolgtrekking gekomen, dat zij langzaam maar zeker door de Europeesche volkplanters werden teruggedrongen; zij maakten toen eene zamenzwering, waardoor zij hoopten elken Blanke uit Zuid-Afrika te verdrijven en zelven weder de opperheerschappij in handen te krijgen. Zelfs de kolonie Natal was een doorn in hunne oogen, daar deze streek telkens nieuwe versterkingen ontving uit Europa, en gedurig sterker werd, waardoor hunne hoop om haar ten onder te brengen meer en meer verminderde. Bovendien vielen velen van hun ras van hen af; geheele gezinnen, ja de bewoners van geheele dorpen ontsnapten aan den despotischen scepter van den inlandschen koning, om zich te beveiligen in een land, waar zij door het geweer van den Blanke beschermd werden. Onder het beroemde opperhoofd Sandilli en den even beroemden profeet-krijgsman Makanna waren meermalen pogingen gedaan om de volkplanters te verdrijven, maar bij al deze gelegenheden waren de Kafferstammen met groot verlies teruggedreven en eindelijk gedwongen zich te onderwerpen.

In 1857 evenwel werd er eene groote vergadering bijeengeroepen door Kreli, ten einde een geregelden veldtogt te beramen. Op deze vergadering nu werd de tegenwoordigheid van een beroemd profeet verwacht. Hij verscheen evenwel niet, maar zond een afgezant, die hun mededeelde, dat de geest aan de Kaffers bevolen had, al hun vee te dooden. Dit vreemde bevel werd door velen gehoorzaamd, maar anderen weigerden en hielden hunne kudden in het leven.

Verstoord, dat zijne bevelen niet waren nagekomen, vergaderde de profeet het volk opnieuw en had eene bijzondere bijeenkomst met Kreli, waarin hij dezen mededeelde, dat de ongehoorzaamheid van het volk de oorzaak was, waarom de Blanken niet uit het land verdreven waren. Indien zij echter wilden gehoorzamen en al het vee uit het land slagten, uitgenomen ééne koe en ééne geit, dan zouden de geesten der afgestorvenen door hunne vrijgevigheid verzoend zijn, en hun op alle mogelijke wijzen bijstand bieden. Voor dit moorddadig werk werden hun acht dagen vergund en op den achtsten — uiterlijk den negenden — dag zou, door middel van toovermiddelen die op de overgebleven koe en geit werden aangewend, al het vee weder herleven en zij op nieuw even rijk zijn als zij te voren waren. Hun werd tevens bevolen, al het koren, in de bewaarplaatsen bijeengegaard, weg te werpen. Als een teeken, dat de profetie

vervuld zou worden, zou de zon niet voor half negen opgaan; zij zou dan rood worden, weder achteruitgaan en duisternis, regen, donder en bliksem zouden aan het volk verkondigen de dingen die komen zouden.

Nu begon het vernielingswerk in allen ernst; de koeijen en geiten werden over het geheele land geslagt, zoodat behalve de twee dieren die uitgesloten waren, er geene enkele koe of geit in het leven bleef. Met wonderlijke inkonsekwentie bragten de Kaffers de huiden van het geslagte vee naar de marktplaatsen en verkochten ze; de aanvoer was zoo groot, dat zij voor de minste kleinigheid te krijgen waren en vele duizende huiden konden in het geheel niet verkocht worden, maar bleven in het binnenland.

HET WEEKLAGEN VAN BEDROGEN KAFFERS.

De achtste dag verscheen en aan den hemel was geen enkel teeken zigtbaar. Hierover verontrustten de Kaffers zich echter zeer weinig, omdat zij rekenden op den beloofden negenden dag. Op dien dag verliet evenwel geen enkele Kaffer zijne woning, maar zat in de kraal, terwijl hij vol angst de zon gadesloeg. Van zes tot tien uur gingen zij oplettend haren loop na, maar zij veranderde niet van kleur en evenmin had er in haar loop eenige afwijking plaats; ook vertoonde zich noch donder, noch bliksem, noch regen als teeken dat de voorspelling vervuld zou worden.

De misleide Kaffers hadden toen groot berouw over hunne ligtgeloovigheid. Zij hadden al hun vee geslagt en al hun koren vernield en zij wisten dat zij zonder deze levensbehoeften van honger moesten omkomen. En zij kwamen werkelijk van gebrek om. De vreeselijkste hongersnood heerschte alom in het land; kinderen stierven bij honderden; slechts de sterkste bleven over en zelfs dezen waren tot geraamten uitgeteerd en door ontberingen uitgeput, zoodat zij ongeschikt waren om te werken of te vechten. Door dezen slag, dien zij zichzelven hadden toegebragt, leden de Kaffers meer dan door den langdurigsten oorlog en maakten zij zich ongeschikt om gedurende vele jaren weêrstand te bieden.

Dat de profeten, die zulke vreemde bevelen gaven, zelven aan de waarheid van hetgeen zij verkondigden moesten gelooven, is duidelijk genoeg, want zij offerden niet alleen het vee van anderen, maar ook hunne eigene runderen op en wij hebben reeds gezien welk eene groote gehechtheid een Kaffer voor zijne koeijen heeft. Zij wisten bovendien, dat, wanneer zij al het voedsel in het land vernielden, zij niet slechts alle inwoners, maar ook hunne eigen familie aan den hongerdood blootstelden, en men mag toch niet veronderstellen, dat iemand voorspellingen zal doen, die, indien zij niet uitkomen, hen tot armoede zullen doen vervallen en het geheele land en zijne eigene familie aan al de ellende van een hongersnood blootstellen, als hij zelf niet aan de waarheid dier profetiën gelooft.

Ofschoon de magt, door de profeten uitgeoefend, in vele gevallen schadelijk

werkt, is het toch geen kwaad waaraan ook tevens niet iets goeds is verbonden. Hoe onvolkomen hun godsdienst ook zijn moge en hoe nadeelig hij somwijlen ook moge werken, is dit toch altijd nog beter dan in het geheel geen godsdienst. Hij heeft althans deze twee voordeelen: vooreerst, dat hij erkent de onsterfelijkheid der ziel, en ten tweede, dat hij het bestaan erkent van wezens in de geestenwereld, die grooter magt bezitten — hetzij ten goede of ten kwade — dan de mensch zelf.

Een der buitengewoonste profeten was Makanna, die de betrekkingen van profeet en generaal in zich vereenigde; hij poogde aan de Engelsche strijdkrachten weerstand te bieden en leidde in persoon een aanval op Grahamstown.

Deze merkwaardige man maakte zijne plannen met groot overleg en sloeg geen slag voordat zij volkomen rijp geworden waren. Hij begon met zich een aantal inlichtingen te verschaffen door met de soldaten te spreken en vooral met de officieren, die te Grahamstown in garnizoen lagen. Hierdoor wist hij eene zekere mate van kennis op te doen van het Engelsche krijgskundige stelsel en van vele mechanische vakken.

Welk doel hij zichzelven voorstelde is niet met zekerheid bekend, maar voor zooverre men uit zijne handelingen kan opmaken, scheen hij hetzelfde te beoogen als Tchaka met de noordelijke Zulu's had gedaan, namelijk de verspreide stammen der Amakosa's te vereenigen tot eene groote natie, waarvan hij de eenige koning en priester zoude zijn. Zijne eerzucht was echter van een veel edeler aard dan die van Tchaka; het eenige doel van dezen was persoonlijke grootheid en hij vergoot stroomen bloeds, zelfs van zijne eigene onderdanen, om zich zelven tot de hoogste waardigheid te verheffen. Makanna was evenwel een man van een' geheel anderen stempel. Ofschoon persoonlijke eerzucht ook eene groote drijfveer zijner handelingen was, werd hij toch klaarblijkelijk bezield door den wensch om zijn volk denzelfden rang in het zuiden te doen innemen, als de Zulu's bekleedden in het noorden. Bovendien wilde hij het karakter zijner onderdanen, door het invoeren van Europeesche denkbeelden, tot een hooger peil opvoeren en hen in alle opzigten meer gelijk maken aan de Blanke, die in alle zaken hunne erkende meerderen waren.

Dat hij ten slotte faalde behoeft ons niet te verwonderen, want hij was een van die geestdrijvers, die den tijd waarin zij leven niet in acht nemen. De plannen der meeste lieden mislukken omdat zij bij hun tijd ten achteren zijn; Makanna faalde omdat hij hem vooruit was. Daar hij gedurig met Europeanen in aanraking kwam en steeds den omgang zocht van mannen van rang, was de blik van zijn geest ruim genoeg geworden om hem de grootere voortreffelijkheid en meerderheid der Europeesche beschaving te doen inzien en te leeren begrijpen, dat, wanneer hij zijne onderdanen slechts deze denkbeelden kon doen omhelzen, het volk der Kosa's niet slechts gelijk zou zijn aan dat der Zulu's, maar er ver boven staan, omdat dit laatste gebouwd was op geweld en slechts door bloedstorting werd in stand gehouden.

Daar hij den bijgeloovigen aard zijner landgenooten kende en wist dat hij geen invloed genoeg bij hen zou kunnen verkrijgen indien hij niet voorgaf eene bovennatuurlijke magt te bezitten, gaf Makanna zich uit voor een profeet van eene nieuwe soort.

In dit gedeelte van zijn gedrag legde hij dezelfde groote mate van wijsheid aan den dag, als waarvan hij bij zijne eerste handelingen blijk had gegeven; hij zocht zoowel godsdienstige als praktische kennis bij de Blanken, wier vernietiging toch zijn einddoel was. Hij poogde zooveel hem slechts mogelijk was omgang te hebben met de geestelijken en verheugde zich, met al de aangeboren liefde tot redetwisten van een Kaffer, in de gesprekken over het geloof der Christenen en de goddelijke ingeving der Schriften.

Scherp van verstand en geslepen, bezat hij bovendien eene verwonderlijke gave van welsprekendheid. Nu eens deed hij vraag op vraag, om hem, bij wien hij onderrigt zocht, in eene drogrede te verwarren, en dan weder vloeide er een stroom van welsprekende woorden over zijne lippen, waarin hij behendig gebruik maakte van iedere onbewaakte uitdrukking en zijne toehoorders door den geest en het vuur zijner redenering medesleepte.

Intusschen was hij steeds in stilte aan het werk om den geest zijner landslieden voor te bereiden voor zijn' beslissenden stap, en toen hij eindelijk zijne plannen tot

genoegzame rijpheid had gebragt, trad hij eensklaps op als een profeet, die door Uhlanga, den Grooten Geest, met eene bijzondere zending belast was.

Ongelijk aan de gewone profeten, wier uitspraken altijd door bloedvergieten en offers, hetzij van menschen of dieren gevolgd werden, voerde hij in zijn nieuw godsdienstig stelsel vele denkbeelden in, die hij van de Christenen had overgenomen en hem moet de eer toegekend worden, de eerste Kaffersche profeet te zijn geweest die de ondeugd bedreigde en zedelijkheid aan zijne volgelingen aanbeval. Hij predikte niet slechts in het algemeen tegen de ondeugd, maar had ook den moed om allen die een slecht leven leidden regtstreeks te beschuldigen, waarbij hij evenmin het magtigste opperhoofd spaarde als den minsten dienaar.

Een opperhoofd, de beroemde Gaika, was vreeselijk door de stoutheid van den profeet beleedigd, waarop Makanna, die zag dat geestelijke wapenen aan zulk een man verspild waren, in plaats van deze zijne schild en speer greep, met eene schaar vrijwilligers op hem lostrok en hem versloeg.

Nu hij een van de hinderpalen die hem in den weg stonden had opgeruimd, achtte hij het oogenblik gekomen, waarop hij een nog grooter slag zou kunnen staan. De Engelschen hadden Gaika, na zijne nederlaag, onder hunne bescherming genomen en Makanna dacht, dat hij de Engelsche troepen even goed zou kunnen overwinnen, als hij zijne eigene landslieden had ten onder gebragt.

Hij verdubbelde derhalve zijne pogingen om zich door de Kafferstammen te doen vereeren. Hij vertoonde zich zelden, maar bragt zijn meesten tijd door in afzondering en wanneer hij in het openbaar verscheen had hij een deftig, plegtig en afgetrokken voorkomen, zooals met zijn aangenomen karakter van een niet door de geesten der voorvaderen, maar door Uhlanga, den Grooten Geest zelven bezielden profeet, overeen kwam. Nu en dan riep hij het volk tot zich; zijne lippen vloeiden dan over van eene onweerstaanbare welsprekendheid, waarin hij zijne zending van boven verkondigde en eene reeks van voorspellingen deed, die wild en buitensporig waren, maar alle ééne strekking hadden, namelijk, dat de geesten der voorvaderen voor de Kaffers vechten zouden en de overige bewoners van Zuid-Afrika in zee drijven.

Plotseling verzamelde hij zijne troepen en deed een aanval op Grahamstown; de geheele aanval was zoo onverwacht, dat het kleine garnizoen verrast werd en de bevelhebber, terwijl hij reed met eenige officieren, bijna was gevangen genomen.

De aanvallers waren meer dan 10,000 man sterk, terwijl de verdedigers niet meer dan 350 Europeanen en eenige weinige geoefende Hottentotten telden. De plaats was zeer onvolkomen versterkt en ofschoon er eenige veldstukken aanwezig waren, waren zij noch geposteerd noch voor het gebruik gereed.

Beiden, aanvallers en verdedigers, vochten even dapper. De Kaffers, van nature onstuimig, oorlogzuchtig en moedig, stormden met wilde oorlogskreten op hunne vijanden los, terwijl zij onder het voortgaan met hunne assagaaijen wierpen; waren zij digt bij dezen gekomen, dan braken zij hunne laatste assagaai door midden en gebruikten haar als dolk. De verdedigers daarentegen streden als geharde en aan krijgstucht gewone soldaten tegen deze vreeselijke overmagt, maar het lot van den strijd zou waarschijnlijk tot hun nadeel beslist zijn geworden, indien er niet tijdig hulp ware gekomen.

Toen Makanna zag, dat de plaats niet door een regtstreeksch aanval kon worden ingenomen, detacheerde hij verscheidene kolonnen, om, terwijl hij het garnizoen bezig hield, de stad van ter zijde en in den rug aan te vallen. Juist op dat oogenblik kwam toevallig een oud Hottentosch opperhoofd van ondervinding, Boezak genaamd, met een gedeelte zijner manschappen te Grahamstown. Zonder aarzelen voerde hij zijne geringe magt onmiddellijk tegen den vijand aan, en daar hij met de Kaffersche wijze van oorlogvoeren bekend was en hij en zijne volgelingen uitstekende schutters waren, schoten zij niet op de mindere krijgslieden der Kaffers, maar rigtten hun vuur uitsluitend op de opperhoofden, die den beslissenden aanval bestuurden. Binnen eenige weinige seconden was een aantal der voornaamste opperhoofden gevallen en de aanval in zijn begin gestuit.

De krijgslieden der Amakosa's herstelden zich weldra en hernieuwden de vijande-

lijkheden, maar de Engelschen hadden zich deze korte verademing ten nutte gemaakt en hunne veldstukken in orde gebragt. De eene volle laag schroot na de andere viel nu in de digtste drommen van den vijand, zoodat de eerste gelederen vielen als het gras voor de zeis des maaijers.

De moed der Kaffers, die door de geheimzinnige uitspraken van den profeet waren opgewonden, was evenwel nog niet verflaauwd en de onverschrokken krijgslieden stormden voorwaarts, tot voor den mond der kanonnen, waar zij de artilleristen met hunne laatste speren doorstaken. Hoe dapper zij echter ook mogten zijn, toch waren zij niet opgewassen tegen den doodelijken hagel van het schroot- en geweervuur, hetwelk zonder ophouden hunne gelederen dunde; bovendien werd elk opperhoofd, zoodra het zich vertoonde, door Boezak en zijne scherpschutters neergeschoten. Makanna verzamelde zijne troepen meermalen, maar ten laatste vlugtten zij en hij was genoodzaakt hen te vergezellen.

Hoe kort dit gevecht ook geduurd had, toch was het vreeselijk voor de Kaffers. Veertienhonderd lijken werden op het slagveld gevonden en er stierven althans evenveel aan hunne wonden.

Na deze beslissende nederlaag gaf Makanna zich aan de Engelschen over en werd als gevangene naar het Robben-eiland gezonden. Hier bleef hij een jaar, met eenige weinige volgelingen en slaven, die men hem vergunde bij zich te houden. Op zekeren dag ontwapende hij de wacht en trachtte met eene boot te ontsnappen, maar verdronk bij deze poging.

Onderstaande oproepingszang van Makanna is door Pringle, den dichter-reiziger in Zuid-Afrika, op de volgende wijze overgebragt:

OPROEPING VAN MAKANNA.

„Ontwaakt! Amakosa's ontwaakt!
En wapent u voor den oorlog,
Zoo als bij opkomenden storm het bosch beweegt,
Hoor ik van verre een geluid;
Het is niet de donder in den hemel,
Noch het gebrul van den leeuw op de heuvelen,
Maar de stem van hem, die hoog is gezeten,
En mij beveelt zijn wil te verkondigen.

„Hij vraagt mij u op te roepen,
Dappere zonen van Kahabee,
Om den blanken man van de aarde te verdelgen,
En hem in de zee te drijven;
De zee, die hem eerst aan ons heeft toegevoerd,
Tot vloek en verderf der Amakosa's,
Huilt naar het nakroost, hetwelk zij koesterde,
Om het weder te verzwelgen.

„Komt dan, gij dappere opperhoofden,
Met hoog wapperende oorlogs-pluimen;
Komt, krijgslieden jong en oud,
Met knods en assagaai.

Herinnert u, hoe de scharen der overweldigers
Als sprinkhanen zich over uw land verspreidden!
Uwe kudden, uwe vrouwen, uwe medgezellen gingen verloren, —
Herinnert het u en neemt wraak!

„Slingert uwe groote schilden verre van u,
Zij zijn nutteloos tegenover zulke vijanden;
Heden zullen wij man tegen man vechten,
Alleen met de bajonetten.
Laat elk zijne dolkspeer grijpen,
En, wanneer wij op de hoogte van het gevecht komen,
Met volle vaart op hunne gelederen instormen
En hunne harten treffen.

„Ontwaakt! Amakosa's, ontwaakt!
En verzamelt u ten oorlog;
De tooverwolven uit het kreupelhout van Kreisi,
En de gieren die van verre komen,
Vergaderen op de roepstem van Uhlanga;
Zij volgen onzen togt naar het westen —
Want zij weten wel, dat, voor de avond valt,
Zij eene heerlijke prooi zullen hebben."

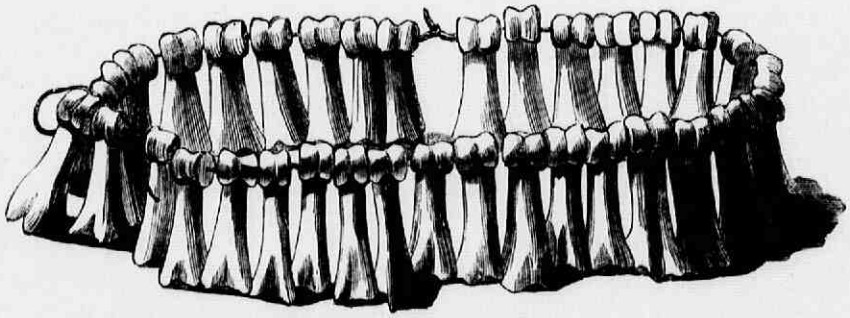

HALSKETEN VERVAARDIGD VAN MENSCHELIJKE VINGER-KOOTJES.

De schrijver bezit eene merkwaardige halsketen, genomen van den hals van een' Kaffer, die gesneuveld was in den aanval van het 74ste regiment Hooglanders op den ijzeren berg. Deze vesting der donkerkleurige vijanden was uitnemend geschikt ter verdediging en de inboorlingen hadden haar daarom gebruikt om hun voorraad in te bergen, maar zij kwamen, door eene verkeerde beweging van hunnen kant tusschen twee vuren en waren genoodzaakt den post te verlaten. De keten is afkomstig van majoor Ross King, die bij den aanval het 74ste regiment aanvoerde.

Dit voorwerp is klaarblijkelijk gebruikt met een bijgeloovig doel en heeft behoord aan een' Kaffer, die òf zelf een profeet was, òf plan had om onder de profeten te worden opgenomen. Het is vervaardigd van 27 kootjes van menschelijke vingers, en daar alleen het laatste kootje gebruikt is, is het duidelijk dat ten minste drie menschen tot het maken er van moeten hebben bijgedragen.

Als een ander voorbeeld van de bijgeloovige denkbeelden der Kaffers kunnen wij hier een voorwerp beschrijven, hetwelk in de volgende afbeelding is voorgesteld.

Het is een van die kleine zakken, die nu eens "knapzak" en dan weder "daghasac" genoemd worden; den laatsten naam verkrijgen zij omdat zij gewoonlijk gebruikt worden om de "dagha" of hennep in te doen, die zoo algemeen gebruikt wordt om te rooken, en die waarschijnlijk, voordat de tabak uit Amerika was ingevoerd, de eenige plant was die gerookt werd.

DE „DAGHASAC".

De "daghasac" wordt somwijlen gemaakt van de huid van een of ander klein dier, die in haar geheel wordt afgestroopt; de hier afgebeelde is echter vervaardigd van kleine stukken eener antilope-huid, zeer net aaneengevoegd. De naad die het bovenste en benedenste stuk huid verbindt, is op eene vernuftige wijze verborgen door snoeren zwarte en witte koralen, die er aan bevestigd zijn; dezelfde koralen dienen ook om een klein stukje te bedekken hetwelk er aan de eene zijde is ingezet. Deze zak wordt over de schouders gedragen door middel van eene lange keten van ijzerdraad, waarvan de schakels zoo goed gewerkt zijn, dat men bijna zou denken, dat zij door een Europeeschen draadwerker was vervaardigd.

Aan de eene zijde van den zak hangen twee riemen en aan elken riem hangt een toovermiddel, dat in hooge achting staat. Een dezer voorwerpen is een stuk hout, ongeveer 7½ centimeter lang en zoo dik als een potlood; het andere is eene kleine zeeschelp. De halsketen van beenderen, die wij zoo even beschreven hebben, ziet er werkelijk als eene amulet uit; deze twee voorwerpen echter hebben een zoo onschuldig uiterlijk, dat niemand hun karakter zou kunnen ontdekken, indien hij vooraf geene kennis had van de zeden en gewoonten der inboorlingen.

Het houtje waarvan wij spraken, wordt gesneden van een kruipenden heester, die bijna altijd tot het vervaardigen van amuletten schijnt gebezigd te worden. Hij heeft kleine, donkere bladeren en ligtblaauwe bloemen en wordt aan de Kaap veelvuldig aangetroffen; hij groeit daar tusschen de "boereboonen" en andere planten en slingert zijne buigzame twijgen om hunne takken.

Majoor King, tot wiens verzameling de "daghasac" behoort, heeft een zeer groot exemplaar van hetzelfde hout; het is een stok van 170 centimeter lang en volkomen regt. Deze werd gevonden in het midden van een bundel assagaaijen, welke gevallen was uit de hand van een' Kaffer, die bij eene schermutseling met de Hooglanders gesneuveld was. Deze stok was gebruikt als oorlogs-amulet en werd waarschijnlijk veronderstelt te maken dat de assagaaijen hun doel niet misten, terwijl de eigenaar tegen alle kwaad bewaard bleef.

Een groot aantal dezer houten amuletten werden aan de krijgslieden uitgedeeld door den beroemden profeet Umlangeni, die voorspelde, dat door zijne bezweringen de kogels der Blanken, zoodra zij afgevuurd waren, in water zouden veranderen. Daar het maken dezer amuletten geene andere moeite kostte, dan den stok op de behoorlijke lengte af te snijden en hij er nooit een gaf zonder er de eene of andere belooning voor te ontvangen, is het klaar dat zijne gewijde betrekking in zijne handen tevens zeer voordeelig werd.

Daar de oorlog eene zoo groote plaats in den geest van den Kaffer beslaat, kan men natuurlijk niets anders verwachten, dan dat hunne profeten den oorlogzuchtigen geest van hun volk eerder zullen aanmoedigen dan tegengaan.

In vredestijd worden de profeten betrekkelijk weinig geraadpleegd.

Het gebeurt welligt, dat de beangstigde ouders een profeet komen opzoeken, om hem de eene of andere plegtigheid bij een ziek kind te laten verrigten; of de afgevaardigden van een' stam komen met vele schijnbare bezorgdheid tot hem, om hem te verzoeken een bezoek te brengen bij het opperhoofd, als deze zich aan rundvleesch en bier ziek gegeten en gedronken heeft; of wel, hij wordt ontboden bij werkelijke ziektegevallen, hetgeen altijd zeer voordeelig voor hem is; of ook, indien hij den naam heeft van een goed "regenmaker" te zijn, kan hij ook geroepen worden om in deze betrekking op te treden en zijne bezweringen te doen, waarvoor hij zeker is een behoorlijk aantal geschenken te ontvangen.

Dit is dan ook evenwel alles wat een profeet in tijd van vrede te doen heeft; het ligt daarom ook in den aard der zaak, dat hij den oorlogzuchtigen aard van het volk niet zal tegenwerken. De lezer zal zich herinneren, dat, toen Tchaka begon te bespeuren dat zijn volk al te vredelievend dreigde te worden, hij een der profeten overhaalde om den ouden krijgszuchtigen geest onder hen aan te wakkeren. Wij mogen ons verzekerd houden, dat hij in de profeten geene onwilligen vond, want het is zeker, dat er althans drie in het bedrog moeten hebben medegewerkt.

In den oorlog echter wordt de hulp der profeten gedurig ingeroepen en stijgen zijn invloed en rijkdom hoe langer zoo meer. Hij behoudt alle voorregten die hij in vredestijd genoot en krijgt er bovendien die bij, welke hem als algemeen raadsman in oorlogstijd toekomen.

Van het begin des oorlogs tot het einde wordt de profeet door ieder geraadpleegd. Indien de koning plan maakt om een oorlog te beginnen, zendt hij om den profeet, ten einde den waarschijnlijken uitslag van den aanstaanden strijd te voorzeggen, en hoe zijn raad ook moge luiden, deze wordt altijd onvoorwaardelijk opgevolgd. Nadat nu de oorlog verklaard is, heeft eene andere plegtigheid plaats, om de geesten der voorvaderen te verzoenen en hen te doen vechten voor hunne nakomelingen, die een aantal runderen aan hen offeren en zoo hun veestapel in de onderwereld vermeerderen. Nu volgt eene groote reeks van plegtigheden, wanneer de troepen worden gemonsterd, en eene andere, weinig kleiner, wanneer het leger op marsch gaat.

In dien tusschentijd verlangt bijna elk krijgsman de eene of andere amulet en wil er gaarne voor betalen. Bovendien is hij meestal verpligt eene koe of althans eene geit te offeren, indien hij na het eindigen van den veldtogt veilig huiswaarts keert; van al deze offeranden krijgt de profeet zijn aandeel. De oude mannen en vrouwen, die te huis blijven en natuurlijk bezorgd zijn omtrent het lot hunner echtgenooten en kinderen welke ten strijde zijn uitgetrokken, brengen even natuurlijk offers om de geesten gunstig te stemmen.

Is het leger eindelijk teruggekeerd, dan worden de diensten van den profeet nog overal ingeroepen, om het toezigt te hebben bij al de offeranden, die door de over

blijvenden en hunne vrienden worden gedaan. Wat hen betreft, die in den strijd gevallen zijn, dezen hebben hem reeds betaald en voor het niet werken der amuletten is altijd een voorwendsel te vinden, hetwelk door het eenvoudige volk steeds geloofd wordt.

Baines geeft een verslag omtrent een dezer profeten en de wijze waarop hij te werk ging. Behalve de slangen, huiden, vederen en andere vreemde versierselen, waarmede een Kaffersch profeet zich opsmukt, droeg deze om zijn hals een snoer, gemaakt van beenderen en doodshoofden, een amulet waarop hij buitengewoon trotsch was. Hij werd door eenige krijgslieden geraadpleegd omtrent den afloop der expeditie en ging onmiddellijk aan het werk. Hij nam de keten van zijn hals en wierp haar op den grond, hurkte er toen bij neêr, beschouwde met de grootste aandacht de ligging van elk been en maakte hieruit zijne gevolgtrekkingen. Eindelijk stond hij op, en verklaarde aan zijne bezoekers, die hem vol ontzag aanstaarden, dat verscheidenen van hen, eer de oorlog geeindigd was, stof zouden eten, d. i. zouden sneuvelen.

ONGUNSTIGE PROFETIE.

Deze aankondiging had eene groote uitwerking op de donkerkleurige krijgslieden en zij waren er zeer van ter neêr geslagen. Hun aanvoerder evenwel was iemand, die niet onder den invloed van zoodanige handelingen stond en niet van plan was zijne manschappen door welken profeet ook te laten ontmoedigen. Hij zond derhalve om den ziener in kwestie en zeide hem klaar en duidelijk, dat het zaak voor hem was zijne voorspellingen te wijzigen, en dat, als hij dit niet verkoos te doen, hij er op rekenen moest de gevolgen te ondervinden. Deze duidelijke wenk ging noch voor den profeet, noch voor de geesten der gestorven opperhoofden verloren, want na dien tijd waren de voorteekenen steeds gunstig, zoodat de krijgslieden hunne verloren opgeruimdheid en zelfvertrouwen herkregen.

HOOFDSTUK XX.

BEGRAFENIS-PLEGTIGHEDEN.

HET BEGRAVEN DER DOODEN. — PLAATSELIJKE GESTELDHEID DER GRAVEN. — DE LAATSTE RUSTPLAATS VAN HET OPPERHOOFD. — OFFERANDEN EN REINIGINGS-OFFERS. — DE LIJKEN VAN MISDADIGERS. — AFKEER VAN LIJKEN. — GEWONE PLEGTIGHEDEN. — BEGRAFENIS VAN EEN KIND. — DE DOOD EN BEGRAFENIS VAN MNANDE. — HAAR KARAKTER IN HET ALGEMEEN EN DE VERDACHTE AARD HARER ZIEKTE. — DE HANDELWIJZE VAN TCHAKA. — VERGADERING VAN HET VOLK EN VREESELIJK BLOEDBAD. — DE MEDGEZELLEN VAN MNANDE IN HET GRAF. — HET WAAK-JAAR. — EEN VREEMD VOORSCHRIFT. — HOE TCHAKA UIT DEN ROUW GING. — EENE BEKNOPTE WIJZE VAN BEGRAVEN. — HET VERLATEN VAN BEJAARDE ZIEKEN. — DE GESCHIEDENIS VAN GALTON.

De wijze waarop men zich van de lijken ontdoet, staat in elk land in een zeer nauw verband met den godsdienst.

De meest gewone en natuurlijke wijze om dit ten uitvoer te brengen is ze in den grond te begraven; deze wordt dan ook door de Kaffers gevolgd. In de manier waarop dit geschiedt en in de keuze van een graf neemt men eenige ligte afwijkingen waar; over het algemeen echter wordt in Kaffer-land hetzelfde stelsel in acht genomen. Het lijk wordt nooit regtuit gelegd zooals bij ons. Er wordt eene cirkelvormige opening in den grond gemaakt en hierin wordt het ligchaam geplaatst in eene zittende houding, met de kin op de kniën en het hoofd voorover gebogen. Somtijds, en vooral indien de Kaffers reden hebben om zich te haasten, kiezen zij voor het graf een termitennest, hetwelk door den grooten "bijen-beer" of een "aard-varken" is verwoest en waaruit het dier met zijne krachtige klaauwen den geheele inwendigen bouw heeft gehaald, zoodat er niets meer is overgebleven dan de uitwendige schaal, die zoo hard is als steen. Meestal echter wordt in den grond een cirkelvormige kuil gegraven, waarin men het ligchaam, op de wijze als wij vermeld hebben, plaatst.

Wat de plaats aangaat, waar het lijk begraven wordt, deze hangt af van den rang des overledenen. Is hij het hoofd eener kraal, dan wordt hij altijd bijgezet in de "Isibaija" of omheining van het vee; de begrafenis gaat van vele plegtigheden vergezeld. Gedurende de laatste dagen zijner ziekte, wanneer het duidelijk is dat men geen herstel meer mag verwachten, verzuimt het volk der kraal de gewone zorg voor zijn toilet; zij laten hun haar groeijen, gebruiken geen vet meer en wasschen zich niet. Nu worden de slechtste kleederen gedragen en alle versierselen verwijderd. Zij zijn ook verpligt te vasten totdat de begrafenis is afgeloopen; er bestaat echter eene menschlievende gewoonte, dat men namelijk de kinderen eerst een overvloedig maal laat doen, eer hun de dood van hun' vader wordt medegedeeld.

Het begraven zelf geschiedt door de naaste betrekkingen en bij zulk eene gelegenheid acht men het niet beneden de waardigheid van een man, als hij helpt om het graf te delven. Nu wordt het lijk in het graf geplaatst; lepel, mat, peluw en speren van den overledene worden naast hem gelegd. De schachten dezer laatste worden evenwel altijd gebroken en de ijzeren punten gebogen, welligt met het onbestemde idée, dat de geest van den overledene uit de aarde kon komen en er kwaad mede doen. Indien hij een rijk man was, worden ook runderen geslagt en bij hem gelegd, opdat hij in het

land der geesten niet zonder vee of wapenen zoude aankomen. Als hij die begraven wordt geen hoogen rang genoeg bekleedt om aanspraak te kunnen maken op een graf in de "isibaya," wordt hij buiten de kraal begraven en rondom het graf eene sterke omheining gemaakt van steenen of doornstruiken, om te beletten dat het lijk door wilde dieren of toovenaars beschadigd wordt.

Zoodra de lijkstoet is teruggekeerd, zenden de profeten de bewoners der kraal naar den meest nabij gelegen stroom, en nadat deze zich daarin gewasschen hebben, dienen zij hun eenige geneesmiddelen toe; hierna zijn zij vrij om te eten en te drinken, hun vee te melken en hun haar in orde te maken. Zij echter, die hebben geholpen om het graf te delven en eene hand aan het lijk geslagen, moeten eene dubbele dosis geneesmiddelen gebruiken en eene dubbele zuivering ondergaan eer het hun vergund wordt hun vasten te breken.

Niet bij elken Kaffer worden deze begrafenis-plegtigheden in acht genomen. Zij die op last van den koning gedood zijn, worden eene eervolle begrafenis onwaardig gekeurd, en welke de misdaad ook moge zijn, waarvan zij beschuldigd waren, of zelfs, als zij alleen ten gevolge eener gril van den despoot waren ter dood gebragt, worden hunne lijken altijd bij de beenen in het kreupelhout gesleept en daar tot prooi der gieren en hyena's achtergelaten.

Behalve in het vuur van het gevecht heeft een Kaffer er een onoverwinnelijken afkeer van om een lijk aan te raken; er kan dan ook geen grooter bewijs van achting voor de dooden gegeven worden, dan dat de naastbestaanden van een' overledene dezen tegenzin te boven komen en niettegenstaande dien bijkans onoverwinnelijken afkeer toch de laatste pligten bij den dooden vervullen, ofschoon zij weten hoe lang en moeijelijk het vasten is, dat er bij behoort.

De vrienden der familie verzamelen zich bij de voornaamste hut en weeklagen luidde over het verlies hetwelk de kraal geleden heeft. Er wordt een rund geslagt en het vleesch gekookt tot een feestmaal voor de rouwdragers; het dier zelf is eene offerande aan het overleden opperhoofd. Wanneer nu hun maaltijd geëindigd is en zij alle vleijende toespraken ter eere van den afgestorvene hebben uitgeput, worden zij alles behalve vleijend tegenover de levenden.

Als zij den oudsten zoon aanspreken, die nu zijn' vader is opgevolgd, betreuren zij zijne weinige ondervinding en beklagen het lot der vrouwen, dat zij onder eene heerschappij zijn gekomen, in alle opzigten zoo ver beneden die van den overledenen staande; zij geven den zoon menigen goeden raad, zeggen hem, dat hij geen zijner moeders slaan moet, indien hij er ten minste zonder ligchamelijke kastijding orde onder kan houden, dat hij vriendelijk en welwillend moet zijn jegens zijne broeders en zusters, bedaard en kalm jegens zijne onderhoorigen. Door overvloedig er bij te weenen, zetten zij aan hunne betoogen kracht bij. Tranen heeft de Kaffer altijd spoedig gereed, maar indien zij somtijds niet al te gemakkelijk komen willen, is een ruim gebruik van hunne scherpe snuif voldoende om ze overvloediglijk te doen vlieten.

Dit is de wijze waarop gewone lieden en opperhoofden begraven worden. Het ter aarde bestellen van kinderen geschiedt veel voortvarender en eenvoudiger, zooals wij zien uit het volgende uittreksel uit het werk van Gardiner over Zuid-Afrika. Hij beschrijft de begrafenis van het kind van een Kaffer met wien hij bekend was:

"Na eenigen tijd een moeijelijk pad gevolgd te hebben, hielden zij op. Toen ik vroeg of dit de plaats was, die zij hadden uitgekozen, antwoordde Kolelwa: "Gij moet haar ons aanwijzen." Toen hem nu opnieuw gezegd was, dat de plaats waar zijn kind begraven zou worden, geheel aan zijne eigene keuze was overgelaten, gingen zij eenige schreden voorwaarts. Er volgde een der meest bedroevende tooneelen, die ik ooit had bijgewoond: een vader die met eigen hand met zijn houweel den grond opdolf en een graf groef voor zijn eigen kind; eene zijner vrouwen hielp hem hieraan, terwijl de moeder, in al de bitterheid harer droefheid, als eene andere Hagar gezeten was in het kreupelhout en iedere beweging met hare oogen volgde, maar zich niet in de nabijheid der treurige plaats durfde wagen.

"Toen alles gereed was, keerde Kolelwa, met de vrouw die hem geholpen had, terug om het lijkje te halen; Nombuna, de moeder bleef steeds half verborgen

onder de boomen. Dit alles geschiedde zoo stil, dat ik hunne terugkomst niet bespeurde, voordat ik, mij omkeerende, de vrouw zag zitten met het kind op haar schoot, zoo natuurlijk, dat ik eerst werkelijk meende dat het kind nog leefde.

"De vader nam nu een handvol bladeren in zijne hand, doopte ze in eene kalebas vol water en waschte het lijkje hiermede; hierop legde hij ze bij het kind in het graf. Ik las toen een gedeelte voor van den lijkdienst — natuurlijk alleen die gedeelten die hier toepasselijk waren — en besloot met eene korte toespraak aan de aanwezigen. Het graf werd daarna gevuld met groote takkebossen, waarover aarde werd geworpen; een en ander werd met een grooten hoop doornige struiken en takken bedekt, om te beletten dat wilde dieren er bij konden komen."

Eene vreemde tegenstelling met dit treffende en stille tooneel maken de vreeselijke plegtigheden, waarmede Tchaka de begrafenis zijner moeder Mnande vierde.

Wij hebben reeds, op bladz. 129 vermeld, dat Tchaka, niet zonder reden, verdacht werd, hetzij lijdelijk of metderdaad, medegewerkt te hebben tot den dood zijner moeder. Het was volstrekt geen geheim dat zij eene onstuimige, twistzieke en lastige vrouw was en dat Tchaka zeer blijde zou zijn, indien hij van haar ontslagen was. Ofschoon nu een Kaffer zeer geminacht wordt, als hij toelaat, dat zijne moeder eenigen invloed op hem uitoefent wanneer hij eenmaal den mannelijken leeftijd bereikt heeft, en niettegenstaande men het voor een' jongen man eer te prijzen dan te laken vindt indien hij zijne moeder slaat, ten bewijze dat hij geen kind meer is, wordt echter het vermoorden van een der ouders gehouden voor eene misdaad, voor welke geene verschooning te vinden is.

Welk een onverantwoordelijk despoot Tchaka ook was, toch stond hij niet zoo hoog boven de publieke opinie, dat hij van zich kon doen spreken als moordenaar zijner moeder; hij stelde dus alle pogingen in het werk om het volk — toen er geene kans meer was dat zijne moeder zou herstellen — te doen gelooven, dat hij werkelijk over hare ziekte zeer bedroefd was. In de eerste plaats gaf hij tegenbevel voor eene olifantenjagt die gehouden zou worden, en ofschoon hij 60 Engelsche mijlen ver van de kraal was waar zijne moeder woonde, ging hij onmiddellijk op weg en kwam omstreeks het midden van den volgenden dag bij haar aan. Op verzoek van Tchaka ging Fijnn de patiënt bezoeken om hem later mede te deelen of er nog eenige kans op herstel was of niet. Zijn verhaal van deze zamenkomst en de hierop volgende plegtigheid luidt aldus:

"Ik ging, vergezeld van een oud opperhoofd, en vond de hut vol treurende vrouwen en zoo vol rook, dat ik om te kunnen ademhalen, verpligt was haar te verzoeken de hut te verlaten. De lijderes had dysenterie en ik deelde Tchaka onmiddellijk mede dat het geval hoopeloos was en zij waarschijnlijk den avond niet halen zou. De regimenten, die hem vergezelden en in een halven cirkel om hem heen zaten, werden naar hunne kwartieren gezonden; Tchaka zelf bleef ongeveer twee uren in eene peinzende houding zitten, terwijl geen woord over zijne lippen kwam; verscheidene andere opperhoofden zaten voor hem.

"Toen men hem de tijding bragt, dat zij overleden was, stond Tchaka onmiddellijk op en ging zijne woning binnen; hij had bevel gegeven dat de voornaamste opperhoofden zich in hun oorlogsdos moesten kleeden en vertoonde er zich na eenige minuten zelf insgelijks in. Zoodra de dood algemeen werd bekend gemaakt, ontdeden zoowel mannen als vrouwen zich van al hunne sieraden.

"Nu verscheen Tchaka voor de hut waarin het lijk lag, omringd van zijne voornaamste opperhoofden in hun oorlogskostuum. Nagenoeg twintig minuten lang stond hij in eene onbewegelijke, bedroefde houding, met het hoofd neêrgebogen op zijn schild, op hetwelk ik groote tranen zag vallen. Na een paar diepe zuchten geslaakt te hebben was hij zijn gevoel niet langer meester, maar brak in hartverscheurende kreten los, die een akelig kontrast maakten met de stilte die tot dusverre geheerscht had. Dit teeken was genoeg; de opperhoofden en het volk, ten getale van ongeveer 15000, hieven de jammerlijkste en afgrijselijkste klaagliederen aan.

"Nu stroomde ook het volk toe der nabijgelegen kraals, mannen en vrouwen. Elke troep hief, zoodra hij op omtrent eene halve mijl afstands in het gezigt kwam, dezelfde

kreten aan. Dit duurde voort gedurende den geheelen nacht; niemand durfde eenige rust nemen of zich met een dronk waters verkwikken en van tijd tot tijd hoorde men, als er nieuwe troepen aankwamen, nieuwe uitbarstingen van droefheid.

"De morgen brak aan zonder dat de kreten eenigzins verflaauwden en eer de zon haren loop half voleindigd had, was het aantal manschappen tot omtrent 60000 vermeerderd. De kreten werden nu onbeschrijfelijk akelig. Honderden lagen, uitgeput van vermoeijenis en gebrek aan voedsel, op den grond; terwijl de lijken van veertig runderen als een offer voor de beschermgeesten van den stam op een hoop lagen.

"Op den middag vormden allen een kring, waarvan Tchaka het middelpunt uitmaakte; zij zongen een krijgszang, die hun, zoolang hij duurde, eenige ontspanning gaf. Toen hij geëindigd was, beval Tchaka dat eenige mannen zouden omgebragt worden en werden de kreten, zoo mogelijk, nog heviger. Nadere bevelen waren niet noodig; als om hun opperhoofd te bewijzen hoe groot hunne droefheid was, begon de menigte eene algemeene slagting; velen ontvingen eene doodelijke wond op het oogenblik dat zij er een ander een toebragten, waarbij elk de gelegenheid waarnam om werkelijk ontvangen of ingebeelde beleedigingen te wreken. Zij die geene tranen meer uit hunne oogen konden persen of naar de rivier gegaan waren om hun verschroeijenden dorst te lesschen, werden door anderen, die bijna krankzinnig waren van opgewondenheid, zonder genade doodgeslagen.

"Ik berekende dat er in den namiddag door deze vreeselijke, niemand ontziende slagting niet minder dan 7000 menschen gevallen waren. De toegang tot de nabijgelegen rivier, waar velen waren heengegaan om met een dronk waters hunne uitgedroogde tong te bevochtigen, was versperd door het aantal lijken dat beide oevers bedekte, terwijl de kraal, waarin het tooneel had plaats gehad, dreef van het bloed."

Den tweeden dag na den dood van Mnande werd haar lijk geplaatst in een groot graf, nabij de plaats waar zij gestorven was; tien van de schoonste meisjes uit de kraal werden levend met haar begraven. Twaalf duizend man woonden, van het hoofd tot de voeten gewapend, deze vreeselijke plegtigheid bij, waarna zij, gedurende een geheel jaar als eene wacht bij het graf werden geplaatst, onderhouden door vrijwillige bijdragen van vee van elken Zulu die eene kudde bezat, hoe klein deze ook zijn mogt. Het spreekt van zelf, dat daar Tchaka de laatste ziekte en den dood zijner moeder van zulke luisterrijke plegtigheden deed vergezeld gaan, niemand hem eenigzins kon verdenken, dat hij de hand in haren dood had gehad.

Hoe buitensporig deze plegtigheden nu echter ook waren, voldeden zij nog niet aan het volk, en de opperhoofden stelden eenstemmig voor, dat er nog meer offers zouden gebragt worden. Hun voorslag was, dat elk die niet bij de begrafenis van Mnande tegenwoordig was geweest, gedood zou worden. Hij werd werkelijk ten uitvoer gebragt; verscheidene regimenten krijgslieden werden door het land uitgezonden om dit bevel te volvoeren.

Hun volgende voorstel was, dat de aarde zelve in den algemeenen rouwmoest deelen en gedurende een geheel jaar niet zou bebouwd worden, terwijl het aan niemand vergund zou zijn "amasi" te maken of te eten en de melk op den bodem moest worden uitgegoten. Dit werd aangenomen, maar na verloop van drie maanden werd er een vergelijk getroffen, doordat de opperhoofden een aantal koeijen aan Tchaka aanboden.

De laatste en meest bevreemdende voorslag was, dat, indien er in den loop van het volgende jaar een kind geboren werd, of zelfs wanneer dit waarschijnlijk geschieden zou, zoowel de ouders als het kind zouden gedood worden. Daar dit slechts eene navolging was op groote schaal van hetgeen Tchaka in zijne eigen huishouding deed, gaf hij hieraan gereedelijk zijne toestemming en gedurende het geheele jaar werd er veel onschuldig bloed vergoten.

Nadat het jaar was voorbijgegaan, besloot Tchaka tot een ander zoenoffer, hetwelk de plegtigheid, waarmede hij uit den rouw ging, zou voorafgaan. Dit had echter, op de vertoogen van Fijnn niet plaats; deze slaagde er in den despoot over te halen om de levens zijner onderdanen te sparen. Eene voorname reden, waarom Tchaka het verzoek inwilligde, was het vermakelijke hetwelk hij vond in het denkbeeld, dat een Blanke het leven bepleitte van "honden".

Geheel het gezonde gedeelte der bevolking had zich door het bloedbad van het vorige jaar laten waarschuwen en was bij de plegtigheid tegenwoordig. Zij waren in regimenten ingedeeld en zoodra het opperhoofd zich vertoonde, begaven zij zich tegelijk naar den top der heuvelen, waardoor de groote kraal, waar de plegtigheid zou plaats vinden, omringd was. Meer dan 100,000 runderen had men bijeen gebragt om er meer luister aan bij te zetten; hun geloei werd voor een welgevallig geluid gehouden in de

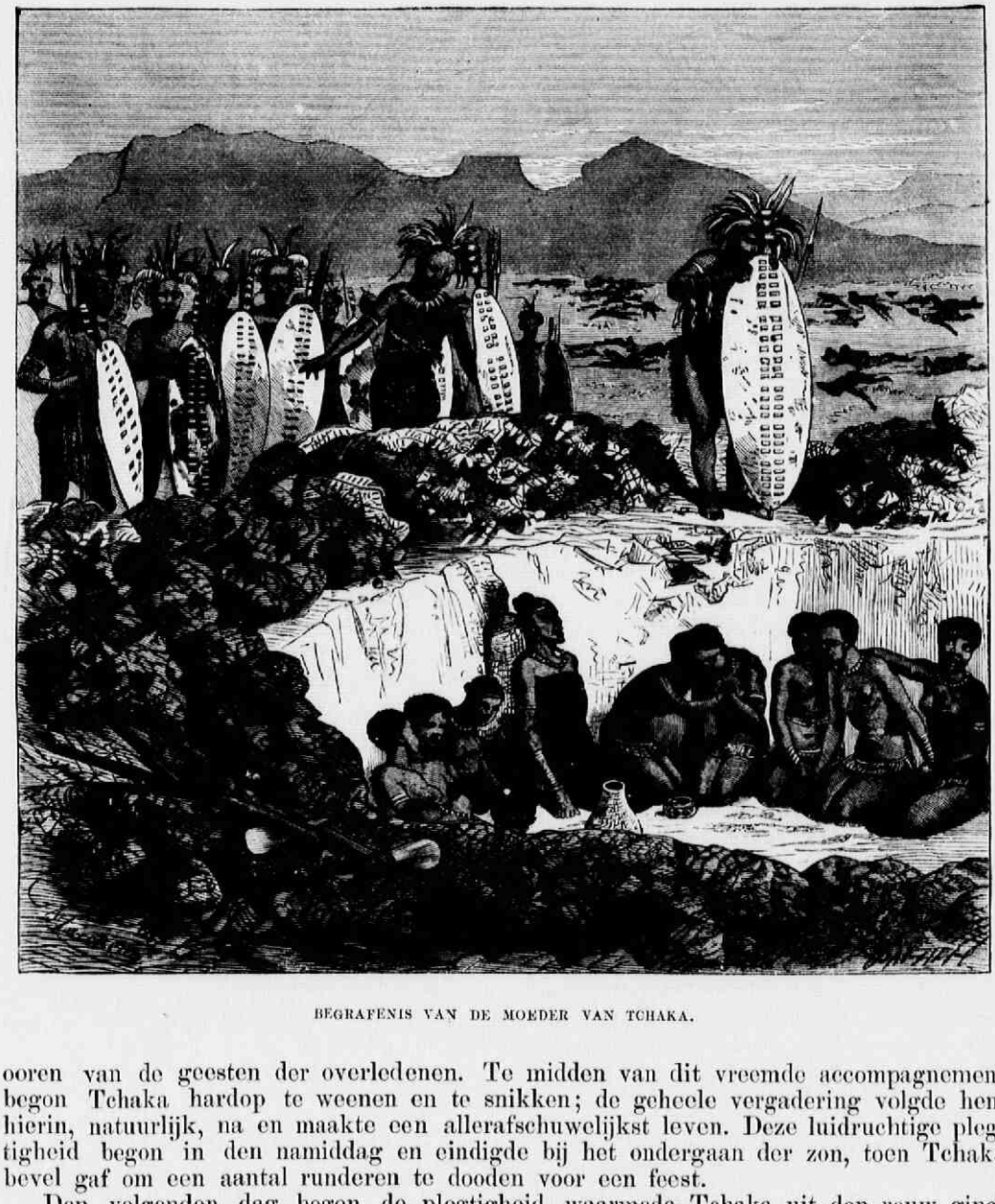

BEGRAFENIS VAN DE MOEDER VAN TCHAKA.

ooren van de geesten der overledenen. Te midden van dit vreemde accompagnement begon Tchaka hardop te weenen en te snikken; de geheele vergadering volgde hem hierin, natuurlijk, na en maakte een allerafschuwelijkst leven. Deze luidruchtige plegtigheid begon in den namiddag en eindigde bij het ondergaan der zon, toen Tchaka bevel gaf om een aantal runderen te dooden voor een feest.

Den volgenden dag begon de plegtigheid, waarmede Tchaka uit den rouw ging. Ieder die vee bezat, had althans een kalf medegebragt, en toen de koning zijne plaats in het midden der kraal innam, sneed ieder man de regterzijde van het kalf open,

haalde er de galblaas uit en liet het ongelukkige dier liggen sterven. Elk regiment defileerde toen langs Tchaka heen, en terwijl zij langzaam om hem heen marcheerden, besprenkelde elke krijgsman hem met gal. Nadat hij op deze wijze geheel en al met gal bedekt was, werd hij door de profeten met zekere door hen vervaardigde mengsels gewasschen. Dit was het einde der plegtigheid en Tchaka was uit den rouw.

Wij hebben reeds medegedeeld, dat in sommige gevallen, bijv. in die waar de dood het gevolg was van een bevel des konings, of waar de lieden als toovenaars waren doodgemarteld, de lijken slechts in het kreupelhout gesleept, en daar gelaten worden om door de hyena's en andere roofdieren verslonden te worden. Er zijn ook gevallen bekend, dat iemand die op het punt was van te sterven, door zijne betrekkingen in de rivier werd geworpen, voordat het leven nog geheel en al was uitgebluscht. Zij die deze vreemde handelingen bedreven, schenen te denken, dat een uur meer of minder levens er voor den stervende niet op aan kwam, vooral omdat zij hierdoor den voor hen hatelijken pligt ontdoken, om een lijk aan te raken.

Somwijlen ondergaan zij die doodziek zijn eene behandeling welke nog veel verschrikkelijker is dan de betrekkelijk zachte dood door verdrinking of door de kaken der krokodillen; de stervenden en afgeleefden worden namelijk met eene kleine hoeveelheid spijs en drank, die genoegzaam is voor een paar dagen, achtergelaten ten einde om te komen. Galton verhaalt zulk een geval, waarvan hij zelf getuige was.

"Ik zag op den weg een schouwspel, dat mij sedert dien tijd dikwijls vervolgd heeft. Wij namen een korteren weg en waren anderhalve dagreis van onze wagens verwijderd, toen ik voor mij uit eenigen rook zag en vooruit reed om te zien wat het was. Een reusachtige zwarte doorn lag te smeulen en uit de hoeveelheid asch, die er omheen lag, kon men opmaken, dat hij waarschijnlijk reeds lang gebrand had. Er omheen waren sporen, waaruit wij niet wijs konden worden, geene voetstappen, maar hier en daar slechts de indruk eener hand. Wij volgden ze en vonden eene ongelukkige, tot op het been uitgeteerde vrouw; hare voeten waren geheel en al weggebrand en de wonden nog niet genezen.

"Zij verhaalde ons, dat zij, vele dagen geleden, met anderen hier gekampeerd had; toen zij eens in slaap was, viel een drooge, maar overeind staande boom, dien zij in brand hadden gestoken, omver; hare beenen waren verward geraakt tusschen de takken; hare voeten waren verbrand eer zij ze kon losmaken en haar volk had haar verlaten. Sedert had zij alleen geleefd van gom, die daar overal in groote hoeveelheden te vinden was; zij druipt uit de boomen en vormt groote koeken in het zand. Water was er insgelijks digt bij, want zij lag aan den oever eener rivier. Ik wist niet wat ik met haar doen moest; ik bezat geene middelen om haar te vervoeren en evenmin wist ik eene plaats waar ik haar heen kon zenden.

"Lieden die geen nut meer kunnen doen of afgeleefd zijn, worden door de Damara's gedood; zelfs zonen smoren hunne zieke ouders, en van haar was de dood niet ver verwijderd. Ik had drie schapen bij mij en slagtte er een op eenigen afstand. Zij scheen razend van den honger en niettegenstaande ik mij tot op een afstand van een paar honderd meters van haar had verwijderd, kroop en sleepte het ongelukkige schepsel zich naar mij toe en kon niet worden tegengehouden, zoo bevreesd was zij dat ik het voedsel, hetwelk ik haar beloofd had, vergeten zou.

"Toen het klaar was en zij verslonden had wat ik haar gaf, werkte het vleesch, zooals het in die gevallen meer doet; het maakte haar als het ware dronken; zij beproefde, niettegenstaande de pijn die haar dit moest veroorzaken, om te staan en slingerde met hare armen in het rond. Het was in alle opzigten een akelig schouwspel. Ik deed het eenige wat ik doen kon. Ik liet het overige van het vleesch in reepen snijden en hing het binnen haar bereik op eene plaats, waar het door de zon kon gedroogd worden. Er was een voorraad voor vele dagen. Ik zag dat zij water, brandhout en gom had in overvloed en liet haar toen aan haar lot over."

Dit voorval had plaats onder de Damara's. Kapitein Gardiner maakt er echter ook melding van, dat onder de Zulu's een stervende vrouw in het bosch was gebragt en daar gelaten om in eenzaamheid om te komen. Dat zulk eene gewoonte bestaat is

zeker genoeg; ook is het wel waarschijnlijk dat ze meer gevolgd wordt dan men over het algemeen veronderstelt. Lieden van rang worden gedurende hunne ziekte zorgvuldig genoeg opgepast; maar mannen en vrouwen van den minderen stand hebben niet veel kans om met zorg verpleegd te worden in een land, waar het leven van een mensch zoo weinig geteld wordt.

ROND SCHILD.

HOOFDSTUK XXI.

HUISELIJK LEVEN.

BENOODIGDHEDEN OM TE SLAPEN. — HOE KRIJGSLIEDEN SLAPEN ALS ZIJ OP TOGT ZIJN. — HET BED VAN DEN KAFFER. — ONKUNDE IN HET WEVEN. — DRAAGBAAR BEDDEGOED. — EEN WONDERLIJK PROJECTIEL. — DE PELUW EENS KAFFERS. — HAAR GEWONE VORM. — KAFFERSCHE WIJZE OM HAAR TE VERSIEREN. — WIJZE VAN RUSTEN. — DINGAN TE HUIS. — HUISELIJKE TUCHT. — MUZIEK DER KAFFERS. — KRACHTIGE VOORDRAGT. — EENIGE INLANDSCHE MELODIËN. — HOEDANIGHEID DER STEM. — MUZIEKINSTRUMENTEN. — DE "HARP" EN DE WIJZE OM HAAR TE BESPELEN. — EIGENAARDIGE TOONEN DER HARP. — DE FLUIT DER KAFFERS. — AARDEWERK BIJ DE KAFFERS. — DE VROUWEN DE EENIGE POTTEBAKKERS. — HOE DE POTTEN VERVAARDIGD WORDEN. — ALGEMEENE VORM EN GEBRUIK DER POTTEN. — AARDEN BEWAARPLAATSEN VOOR HET KOREN. — HET DORSCHEN VAN HET KOREN EER HET OPGEBORGEN WORDT. — DE BOOMEN VAN AFRIKA. — DE DOORNEN EN HUNNE EIGENSCHAPPEN. — DE ENTERPLANT. — DE "WACHT EEN BEETJE" EN DE HAAK- EN SPIJKERDOORNEN. — APETOUWEN. — VERSCHILLENDE SOORTEN VAN TIMMERHOUT.

De inrigting om te slapen van een Kaffer is zoo eenvoudig mogelijk en in het oog van een Europeaan het ongemakkelijkste wat hij zich kan voorstellen. Voor vele "jongens" of ongehuwde mannen is het eenige bed waarvan zij gebruik maken de vloer der hut, of wanneer zij den nacht in de opene lucht moeten doorbrengen, de aarde.

Krijgslieden slapen gedurende een' veldtogt altijd op den grond, en daar zij genoodzaakt zijn alle hunne kleederen achter te laten, is deze wijze waarop zij zich te slapen leggen wel de eenvoudigst denkbare. Wij hebben reeds vermeld, dat een Kaffer, om de vlugheid zijner bewegingen niet te belemmeren, als hij ten strijde trekt niets medeneemt dan zijne wapenen, en dat dus zijne kleederen hem volstrekt niet hinderen. Dit geeft hem een groot voordeel boven de Europeesche soldaten, die spoedig door ziekten zouden omkomen, indien zij een veldtogt moesten maken zonder bedden, tenten, knapzak, enz.

De Schotsche Hooglanders zijn minder afhankelijk van de gewone gemakken des levens dan de meeste andere Europeesche militairen; tevreden indien zij zich in hun "plaid" kunnen wikkelen en hunne knapzakken voor hoofdkussen gebruiken, vleijen zij zich dan zonder zorg in de open lucht neêr. Zij hebben echter in allen gevalle hun "plaid," terwijl de Kaffer niets heeft dan zijn schild, hetwelk hij desverkiezende als bed kan gebruiken; en het is welligt gelukkig voor hem, dat eene langdurige oefening op moeijelijke marschen hem zoo gehard heeft, dat hij volkomen onverschillig is omtrent de plaats waar hij zich nederlegt. Zijne voornaamste zorg is, dat hij eene drooge plaats uitkiest, die niet in de onmiddellijke nabijheid is van een mierennest of van den sluiphoek eener slang; vervolgens zorgt hij er voor met zijn ligchaam en beenen zulk eene houding aan te nemen, dat de ongelijkheden van den grond hem zoo weinig mogelijk hinderen. Wat de hardheid zijner legerstede aangaat, hierover denkt hij bijna of in het geheel niet.

Wordt een "jongen" echter verheven tot den rang van "man" en neemt hij zijne eerste vrouw, dan veroorlooft hij zich de dubbele weelde van een bed en eene peluw; het eerste wordt gemaakt van grasstengels, de laatste van hout.

Fig. 3 van de volgende afbeelding stelt het gewone bed van een Kaffer voor. Dit is bijna in geheel Zuid-Afrika eveneens, en bij de echte Kafferstammen is het bed van den koning en dat van een zijner minste onderdanen, zoowel in stof als in maaksel, volkomen gelijk. De afbeelding is gemaakt naar een exemplaar uit de verzameling van den schrijver en geeft ons een goed denkbeeld van een Kaffersch bed met toebehooren.

Het is, zooals wij gezegd hebben, vervaardigd van grasstengels, die ongeveer één meter lang zijn en zoo dik als dunne penneschachten. Deze worden naast elkander gelegd en bevestigd met dubbele touwen, die elkander telkens voor- en achterwaarts kruisen. Zoo wordt eene mat gevlochten, die ongeveer 1 meter breed en 2 meter lang is. Deze wijze om de grasstengels aaneen te binden is bijna volkomen gelijk aan die welke in gebruik is bij inlanders langs de oevers der Essequibo rivier; zij bedienen er zich van om de dunne pijlen welke zij in hunne blaaspijpen gebruiken, bijeen te houden. De einden der grasstengels worden alle omgeslagen en stevig met touw bevestigd, zoodat zij eene soort van zelfkant vormen.

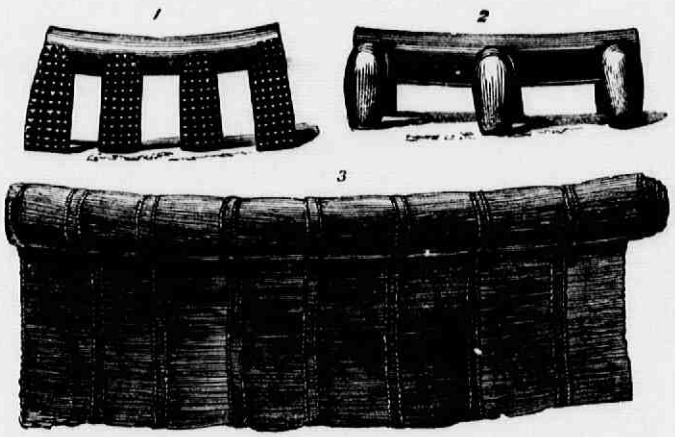

KAFFERSCH BED MET TOEBEHOOREN.
Fig. 1, 2, *Kussens*, 3, *Het bed gedeeltelijk opgerold.*

Bij het beschouwen van zulk eene slaapmat rijst de gedachte bij ons op, dat er verbazend veel noodelooze arbeid is gedaan en dat de vervaardiger zijn werk sneller en beter zou verrigt hebben, gelijk ook het voorwerp zelf er veel sierlijker zou hebben uitgezien, indien hij de grondstof had ineengeweven, in plaats van ze met touw aaneen te binden. De Kaffer heeft echter van weven niet het flaauwste denkbeeld, en zelfs de eenvoudige, oorpronkelijke weefstoel, dien men in zoo vele verschillende landen der wereld aantreft, vindt men niet in Zuid-Afrika.

Huiden kan een Kaffer even goed bereiden als de beste Europeesche bontwerker. Hij maakt mandewerk hetwelk door geen mandemaker van beroep kan nagevolgd, veelmin geëvenaard worden. Hij vervaardigt assagaai-punten en bijlen, voor zijn land beter geschikt dan de beste die uit Europeesche fabrieken komen; maar om draden tot de eene of andere stof te weven, hiervan heeft hij niet het minste begrip. Deze onbekendheid met eene bijna algemeen bekende kunst is te zonderlinger, omdat de Kaffer van lederen riemen en stijve haren uitgewerkte versierselen kan vlechten en zelfs koralen aaneenwerken, zoodat zij platte gordels of schorten vormen. Het feit bestaat evenwel en een merkwaardig feit is het.

Wanneer de slaper des morgens ontwaakt, wordt het bed opgerold, met een riem vastgebonden en opgehangen op eene plaats der hut, waar het niet in den weg is.

Zulk een opgehangen bed ziet men op bladz. 116. Dit brengt ons onwillekeurig in de gedachte het bevel hetwelk in den bijbel aan den lammen gegeven werd om "zijn bed op te nemen en te wandelen;" het bed toch, waarvan daar gesproken wordt, is de dunne matras, die in het Oosten in gebruik is; deze wordt op den grond uitgespreid als zij gebruikt wordt en opgerold en weggezet zoodra de slaper van zijne legerstede is opgestaan.

Indien een Kaffer van eene plaats naar eene andere verhuist, draagt zijne vrouw zijn bed; somtijds heeft zij haar eigen bed op het hoofd, terwijl dat van haren echtgenoot met een riem om hare schouders hangt. Deze wijze om het bed te dragen, ziet men op bladz. 26, waar het bed half van onder den mantel der vrouw uitsteekt.

Is de Kaffer iemand van zeer weelderige gewoonten, dan gelast hij zijne vrouw om eene hoeveelheid gras of versche bladeren te plukken, deze dik over den vloer te strooijen en hierover de mat uit te spreiden; hij heeft dan een bed, hetwelk zelfs voor een Europeaan niet te verachten is.

Ofschoon het bed groot genoeg is voor een volwassen man, is het evenwel verwonderlijk ligt. Het exemplaar van den schrijver weegt elf Ned. ons, zoodat de persoon die het draagt, niet zoozeer last heeft van de zwaarte dan wel van de grootte. De omvang wordt echter aanmerkelijk verminderd doordat het zeer vast wordt opgerold; het vormt dan een cilinder van 8 à 10 centimeter in middellijn. De lezer herinnert zich welligt de geschiedenis van Uzinto, de weggeloopen bruid; deze verbaasde eens een Kaffersch opperhoofd door haar bed hals over hoofd in de hut te werpen. Indien men de volgende afbeelding beschouwt, ziet men hoe gemakkelijk het bed door de naauwe deuropening geworpen kan worden en welk een' duchtigen slag men er mede kan krijgen, als dit gooijen met eenige kracht geschiedt.

Het kussen of de peluw die door den Kaffer gebruikt wordt, is nog minder gemakkelijk dan zijn bed, daar het niets anders is dan een blok hout. De vorm en de afmetingen van deze kussens zijn zeer verschillend, maar de meest gewone vorm is die van fig. 1 en 2 op bladz. 238. De lengte van deze is omtrent 40, en hunne dikte 16 centimeter, en daar zij van massief hout zijn is hunne zwaarte nog al aanmerkelijk.

Van het kussen N°. 1 heeft de vervaardiger veel werk gemaakt; hij heeft de acht pooten op eene zeer uitvoerige wijze gesneden en er een patroon van gemaakt dat uit een aantal kleine piramiden bestaat; de verschillende zijden dezer piramiden zijn om de andere zwart gebrand, zoodat hij een kontrast van zwart en wit heeft gemaakt, hetwelk het ideaal der houtsnijkunst van een Kaffer schijnt te zijn.

Hier moeten wij doen opmerken, dat een Kaffer niet zeer vindingrijk is in het maken van nieuwe patronen en dat er een wonderlijke tegenstelling bestaat tusschen zijne bouwkunst en zijne teekeningen. Al wat hij bouwt heeft een ronden vorm, terwijl in al wat hij teekent de regte lijn op den voorgrond staat. Het gebeurt inderdaad zeer zelden, dat een onbeschaafde Kaffer iets teekent waarvan de regte lijn niet den grondslag uitmaakt; zelfs in die gevallen waar hij cirkels in zijne teekening aanbrengt, zijn deze altijd van zeer kleine afmetingen.

Hoe weinig gemakkelijk deze kussens ons ook mogen toeschijnen, toch zijn zij den Kaffer zeer goed naar den zin; zelfs de "mannen", wier hoofd geschoren is en dus niet door hun haar tegen de hardheid van het hout beschermd wordt, houden veel meer van hun eigen kussen dan van het zachtste hetwelk uit dons en satijn kan vervaardigd worden.

Dezen smaak hebben echter de Kaffers of de Wilden over het algemeen niet alleen. Geen Europeaan die aan eene harde en eenvoudige matras gewoon is, voelt zich op zijn gemak, indien hij moet slapen in een vederbed, en vele reizigers die langen tijd gewoon zijn geweest om op den grond te slapen, konden naderhand nimmer weder aan een bed gewennen. De schrijver heeft verscheidene zulke reizigers gekend; een hunner had niet alleen een afkeer van een bed, maar zelfs van een kussen, en nam hiervoor altijd een stuk eikehout, dat aan de bovenzijde eenigzins was uitgehold.

De volgende afbeelding doet ons de wijze zien, waarop een Kaffer rust. Hij die daar ligt, is de groote Kafferkoning Dingan, en de lezer bespeurt dat zijn bed eene eenvoudige mat en zijn kussen een stuk hout is. De hut waarin hij hier is voorge-

steld, is die welke hij bouwde in zijne garnizoensstad Ukunginglove. Zij was inzonderheid daardoor beroemd, dat zij gedragen werd door twintig pilaren. De haard dezer hut was vooral merkwaardig door zijn bijzonderen vorm; hij was namelijk niet rond, zooals dit gewoonlijk bij de Kaffers het geval is, maar in den vorm, die als vierbladig bekend is.

Eenige zijner vrouwen zijn in het vertrek gezeten, maar daar Dingan zulk een groot vorst was, werd het aan geene harer vergund te staan of op eenige wijze hare voeten te gebruiken, zoodat zij, om van de eene plaats der hut naar eene andere te komen, op hare kniën moesten kruipen. Deze afbeelding is genomen naar eene schets van Gardiner, die met Dingan eene zamenkomst had in diens woning; gedurende deze bijeenkomst verbaasde Dingan zijn' gast in de hoogste mate. Hij verwijderde zich namelijk voor eenige oogenblikken en toen hij terugkwam was hij rood en wit gespikkeld, als een paard uit een speelgoedwinkel.

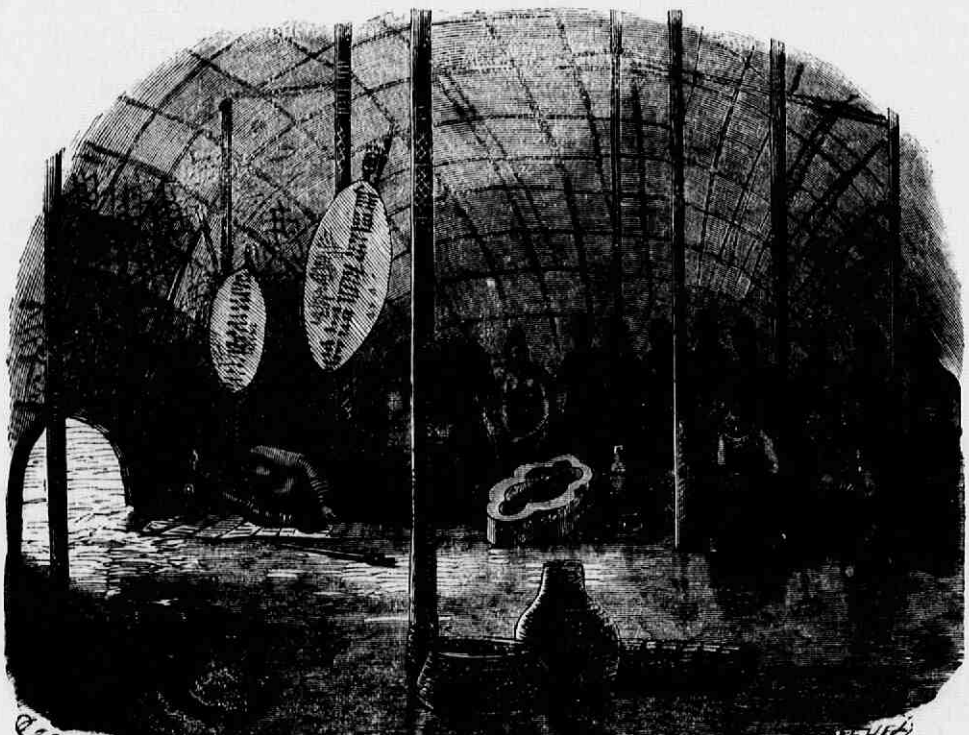

DINGAN TE HUIS.

De lezer kan zich uit deze afbeelding een tamelijk goed denkbeeld vormen van de weelde van het leven der Wilden, waarvan sommige schrijvers ons zulk eene verleidelijke voorstelling geven.

Met betrekking tot muziek heeft de Kaffer nog al wonderlijke denkbeelden. Zijn begrip van melodie is niet zeer groot, terwijl de maat integendeel door hem zeer juist wordt aangegeven. Wij hebben de zangen der Kafferstammen reeds vermeld, en uit het feit alleen, dat honderden krijgslieden de verschillende krijgszangen te gelijkertijd zingen, blijkt dat zij goed maat moeten kunnen houden.

Hierin helpen zij zich door de hevige gesticulatiën, waarmede zij hunne liederen doen vergezeld gaan. Een Kaffersch zanger verschilt vooral in dit opzigt van een Europeeschen, dat hij, terwijl hij zingt, bij voorkeur gaat zitten. Hij hurkt met zijne medgezellen neêr in een cirkel en zingt een of ander wel bekenden zang met al de kracht zijner longen, terwijl zij hunne glimmende ligchamen, als één man, voor- en achterwaarts bewegen; de maat geven zij aan door met hunne "knods-kerrie's" op den grond te stampen en hunne ellebogen met geweld tegen de ribben te stooten, als wilden zij de toonen met verdubbelde kracht uit hunne longen te voorschijn doen komen.

Eenige wijzen die de Kaffers bij hunne dansen zingen ziet men hier beneden; de muziek is genomen uit het werk van Shooter. De lezer zal dadelijk bemerken, hoe goed de maat er in is aangegeven, en hoe goed zij voor haar doel geschikt zijn.

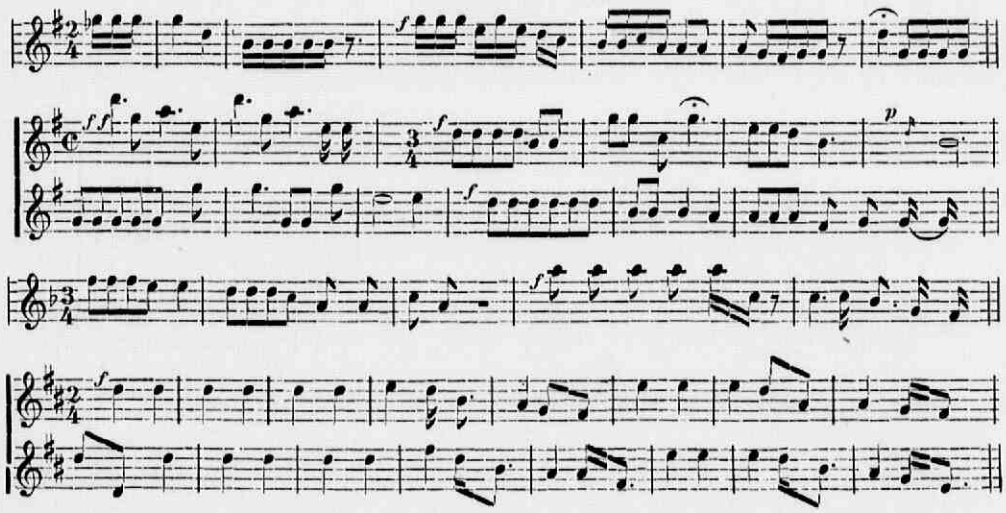

Deze muziek is ook niet ontbloot van melodie, vooral die der laatste is wild en vreemd; zij blijft ons, als men haar door de Kaffers heeft hooren zingen, lang in het geheugen. Onder de Bosjesmannen hoort men, zooals wij later zullen zien, dikwijls eene soort van veelstemmig gezang, maar de Zulu's zingen bij voorkeur eenstemmig, waarvan zij vooral de uitwerking goed kunnen begrijpen, die bekend zijn met de oude hymnen en Gregoriaansche melodiën, die gedurende zoo langen tijd aan de vergetelheid waren prijsgegeven.

Het is waar, dat de hoedanigheid van de stemmen der Kaffers in den regel niet die is, welke men bij een Europeesch zanger zou verlangen. Even als alle onbeschaafde zangers houdt de Kaffer van sterke kontrasten en gaat hij dikwijls over van de hoogste fausset tot de diepste bas. Het is hoogstmerkwaardig dat deze wijze om de stem te gebruiken vrij algemeen is over de geheele wereld; een zanger in Kafferland, China, Japan, Perzië of Arabië zingt met dezelfde fausset-stem, met hetzelfde neusgeluid en dezelfden plotselingen overgang van hooge tot lage toonen als een zanger in een der meer onbeschaafde gedeelten van Europa. Sluit bijv. een' bewoner van een afgelegen graafschap van Engeland en een' Chinees op in verschillende kamers, zoodat men de woorden van den zang niet kan onderscheiden; vraag hun dan om elk een hunner inlandsche liederen te zingen, en de toehoorder zal waarschijnlijk niet in staat zijn te zeggen in welke kamer de Engelschman, in welke de Chinees zit. In de staaltjes die wij van de Kaffersche muziek gegeven hebben, ziet men dat de opvolgende toonen dikwerf een geheel octaaf verschillen en dat de melodie somtijds zeer springend of stootend is, iets wat men ook dikwijls bij de volksliederen in sommige landelijke distrikten in Europa opmerkt.

De muziekinstrumenten der Kaffers zijn weinige in getal en uiterst eenvoudig. Een er van is het fluitje, hetwelk wij reeds beschrenen hebben en dat op bladz. 62 is

afgebeeld. Daar nu een Kaffer denkt, dat een gezang geen gezang is, zoo hij er niet al de kracht zijner longen bij bezigt, vindt hij ook dat dit fluitje bij zijn beperkt orkest niet kan gemist worden.

Er is echter een instrument, dat verwonderlijk zacht van toon is en toch door de Kaffers zeer hoog geschat wordt. Dit instrument wordt nu eens eene harp, dan weder

HARP.

eene guitar, en ook wel eens eene viool genoemd; het heeft dan ook op elke dezer benamingen evenveel regt, omdat het in de verte op geen van alle gelijkt. Kortheidshalve zullen wij de eerste benaming behouden en het eene harp noemen.

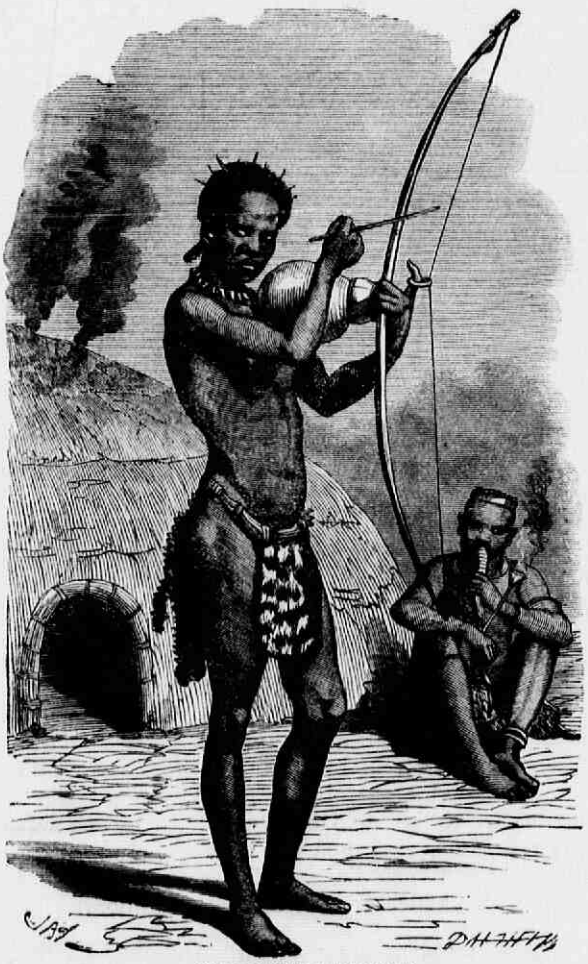

KAFFERSCHE MUZIJKANT.

Op het eerste gezigt zou ieder het houden voor een gewonen boog, waaraan tot versiering eene kalebas is gebonden, en werkelijk vindt men het in sommige katalogussen als zoodanig opgegeven.

De harp, waarvan wij hier de afbeelding geven, is uit Natal medegebragt door Jackson. De boog is omtrent anderhalven meter lang en volmaakt gelijk aan de bogen die bestemd zijn om er mede te schieten. De echte Kaffer gebruikt echter in den oorlog of zelfs op de jagt nooit een boog; hij houdt haar voor het wapen van een lafaard en de hand van een krijgsman onwaardig; hij ziet er met dezelfde verachting op neêr, als de ridders van den ouden tijd eerst op de kruisbogen en later op de vuurwapenen neêrzagen, omdat bij geen dezer wapenen de behendigheid en de kracht van den krijgsman kan blijken.

De snaar der boog is vervaardigd van ineengevlochten haar en veel langer dan de boog zelf, zoodat deze meer of minder strak kan gespannen worden al naar den hoogeren of lageren toon, dien de donkere muzikant aan zijn instrument wil ontlokken. Omstreeks het midden van den boog is eene uitgeholde kalabas, door middel van een nog al ingewikkeld zamenstel van lederen riemen stevig bevestigd.

Is nu de kalebas op hare plaats en de snaar behoorlijk gespannen, dan is het instrument in orde.

Als de Kaffersche muzikant het nu gebruiken wil, houdt hij het zooals men op de afbeelding bladz. 242 ziet en slaat op de snaar met een stokje; hierdoor brengt hij een geluid te voorschijn dat nog al muzikaal is, maar zoo zwak, dat men het op den afstand van eenige ellen reeds niet meer hooren kan. Niettegenstaande het geluid zoo zwak en het instrument meer geschikt is om de maat aan te geven dan om er muziek op te maken, zijn de Kaffers er toch zeer verzot op en kunnen er uren lang op zitten spelen, terwijl hunne verrukking voor een Europeaan volkomen onbegrijpelijk is.

Over het geheel is de speler tevreden met de toonen die hij verkrijgt door de snaar tot op een zekeren toon te spannen; een geoefend muzikant echter is hiermede niet voldaan. Deze bevestigt aan de snaar een' korten riem, juist tegenover de plaats waar zijne linkerhand is, en aan dezen riem doet hij een' ring. Nu wordt de wijsvinger der linkerhand door den ring gestoken en kan de speler onder het spelen den toon hooger of lager maken door de snaar meer of minder te spannen. De kalebas dient om meer

VROUWEN POTTEN MAKENDE.

diepte en klank aan het geluid te geven. Het is zeer merkwaardig dat eene dergelijke inrigting in vele andere landen der wereld in gebruik is, waar hiervoor holle buizen van bamboe, aarden trommels en metalen vaten gebezigd worden.

De lezer herinnert zich welligt dat er in de middeleeuwen en in sommige streken nog veel later eene soort van viool met ééne snaar in gebruik was. Het was een eenvoudige boog, met eene met lucht gevulde blaas tusschen het hout en de snaar; het zou dan ook buitengewoon gelijken veel naar het instrument der Kaffers, indien de

kalebas hier aan de binnenzijde van den boog zat in plaats van aan den buitenkant, zoodat de snaar er overheen liep. In plaats van met een stokje, speelde men op deze viool met eene ruwe soort van strijkstok, maar zelfs in de handen van den meest bekwamen speler moeten de toonen die hij er aan ontlokte alles behalve welluidend zijn geweest.

De Kaffersche harp wordt bespeeld door mannen en vrouwen. Er is ook nog eene ruwe soort van flageolet of fluit in gebruik, die gemaakt wordt van riet. Dit instrument treft men evenwel meer aan onder de Bechuana's en zal later beschreven worden.

Wij hebben reeds meermalen gesproken van de aarden potten, die bij de Kaffers in gebruik zijn. Deze vaten zijn zoo ruw mogelijk van vorm en maken een sterk kontrast met het fijne en keurige mandewerk, hetwelk wij reeds vermeld hebben.

Wanneer een Kaffer manden maakt, hetzij eene kleine melk- of eene groote voorraad-mand, dan verzint hij de sierlijkste en uitvoerigste patronen en levert met de eenvoudigste grondstoffen werk, hetwelk door geen Europeeschen mandemaker kan worden overtroffen. Moet hij echter vaten vormen van klei, dan schijnt zijn uitvindingsgeest hem in den steek te laten en is hunne gedaante even leelijk als de grondstof.

Dit heeft welligt voor een gedeelte zijne reden hierin, dat het mandemaken in den regel geschiedt door de mannen, die gewoon zijn hunne lepels en kalebassen met verschillende soorten van teekeningen te versieren, terwijl het pottebakken, waaraan een tamelijk zwaar werk, zooals het spitten en kneden der klei, verbonden is, aan de vrouwen ten deel valt, die altijd den zwaren arbeid verrigten.

Op de voorgaande afbeelding ziet men eenige vrouwen bezig aarden potten te maken. De Kaffer heeft geene de minste kennis van werktuigkunde en even onmogelijk als het voor hem is, den eenvoudigsten weefstoel te vervaardigen, evenmin is hij ook in staat om het eenvoudigste pottebakkerswiel te maken. Dit is welligt nog te merkwaardiger, omdat zijne voorliefde tot den ronden vorm ons zou doen denken, dat hij er als het ware van zelf toe zou moeten gekomen zijn om een eenvoudig wiel uit te vinden, zooals bijv. de boeren in Indië gebruiken om hunne vaten te vormen. Maar zooals wij reeds zouden kunnen vermoeden uit de twee eenige werktuigen waarvan hij gebruik maakt — den blaasbalg namelijk, waarmede hij zijne longen, en den uiterst ruwen molen, waarmede hij zijne tanden spaart — gaat het maken van een draaijend rad geheel en al boven zijn begrip.

Voor het maken hunner potten slaan de vrouwen een termiten-nest aan stukken, stampen de grondstof tot een fijn poeder, hetwelk zij met water vermengen en vervolgens kneden totdat het de noodige vastheid verkregen heeft. Hierop maken zij van deze klei ringen en bouwen de potten hier langzamerhand mede op, door den eenen ring op den anderen te plaatsen, tot de pot den vereischten vorm gekregen heeft. Het is daarom klaar, dat het vervaardigen van een matig grooten pot een geruimen tijd duurt, omdat het opstapelen der verschillende ringen zeer langzaam geschieden moet, daar de pot anders onder zijne eigene zwaarte ineen zou zakken.

Het eenige gereedschap hetwelk hierbij gebruikt wordt, is een stuk hout, waarmede de vervaardigster langs de ringen strijkt naarmate zij ze opstapelt, om de oppervlakte daarmede glad te maken en er hier en daar een ontbrekend stukje klei bij te voegen.

De wijze waarop de verschillende bewerkingen geschieden, ziet men op de afbeelding. Het meisje op den achtergrond brengt versch geknede klei aan voor haar die het voornaamste werk doet.

De vorm dezer potten en pannen is buitengewoon lomp en hun onbehouwen uiterlijk wordt er niet fraaijer door, dat zij door het ongelijke droogen meestal scheef zijn. Op de afbeelding op bladz. 54 ziet men onderscheidene groote potten, die gebruikt worden om het koren in te bewaren als het gedorschen is.

Dit dorschen zelf gaat nog al vreemd in zijn werk en is niet zeer aangenaam voor de toeschouwers die hunne oogen of hun aangezigt liefhebben. De gedroogde aren der maïs worden op een hoop op den harden en gladden vloer der hut geworpen en een aantal Kaffers zit om dezen hoop, elk gewapend met de altijd nuttige "knods-kerry." Een hunner heft een gezang aan en de anderen vallen als koor in, terwijl zij met hunne

"kerry's" de maat slaan op de maïs-aren. Het schijnt de dorschers grootelijks te vermaken; zij galmen het koor uit met al de kracht hunner longen en slaan met alle magt met hunne "kerry's" op het koren los. Met iederen slag der zware knods vliegen de maïs-korrels in alle rigtingen in het rond, terwijl de oogen van allen die in de hut aanwezig zijn met vernieling bedreigd worden.

De dorschers schijnen zelven eene onkwetsbaarheid te bezitten, die zij alleen met de smeden gemeen hebben; terwijl een vreemdeling met alle mogelijke zorg zijne oogen voor de harde maïs-korrels tracht te beschutten, denken de dorschers volstrekt niet aan de veiligheid hunner oogen, maar zingen luidkeels, slaan lustig op de aren en laten het koren in alle rigtingen rondvliegen, alsof het zingen het voornaamste ware en het bewaren van hun gezigt iets dat niet waard is om er over te denken.

Nadat de maïs op deze wijze gedorschen is, wordt er een groot gedeelte van opgeborgen in de onderaardsche voorraadplaatsen, waarvan wij vroeger gesproken hebben, terwijl eene andere hoeveelheid voor het dagelijksche gebruik in hunne groote

TWISTENDE VROUWEN.

aarden vaten gedaan wordt. Den algemeenen vorm der potten waarin gekookt wordt, ziet men op de voorgaande afbeelding. Eene kleine kookpot is op den voorgrond geplaatst. Om vleesch te koken worden twee potten gebruikt; de eene wordt dan omgekeerd als deksel gebezigd, en de ruimte tusschen deze twee potten wordt zorgvuldig met leem digt gesmeerd om den geur van het vleesch niet te verliezen. De Kaffer gebruikt zelden aarden vaten, dan alleen om zijn koren in te bewaren, om in te koken en om bier te brouwen, daar zijne ligte manden geheel aan alle doeleinden beantwoorden en veel gemakkelijker zijn in de behandeling.

Uit hetgeen wij tot hiertoe geschreven hebben, kan de lezer zich een vrij goed

denkbeeld vormen van de zeden en gewoonten der stammen die dit gedeelte der wereld bewonen. De vele andere zullen wij slechts ter loops vermelden en alleen de meest sprekende trekken van hun karakter doen uitkomen.

Over het geheel ziet men, dat het leven van den Zuid-Afrikaanschen wilde niet zoo terugstootend is als men zich dikwijls voorstelt en dat het leven van den Kaffer, behoudens eenige bijzonderheden, vrij gelukkig en vreedzaam is. Het is waar, hij moet eenigen tijd in het leger dienen; maar dit heeft hij met de inwoners van de meeste landen van Europa gemeen, en wanneer hij uit den oorlog terugkeert, wordt hij, indien hij zich goed gedragen heeft, beloond met eene verhooging van zijn' maatschappelijken rang en de middelen om dien staande te houden.

Het huiselijk leven heeft natuurlijk zoowel bij wilde als bij beschaafde natiën, ook zijne schaduwzijden, en er zijn misschien wel eens tijden, dat een dapper krijgsman, die voor zijn betoonden moed met een paar vrouwen beloond is, wenschen zou maar weder op marsch te zijn. Het natuurlijke gevolg van de weinige achting waarin de vrouwen staan en de staat van slavernij waarin zij gehouden worden geven aanleiding om onderling te twisten en lucht te geven aan het gevoel van verbittering, hetwelk zij tegenover hunne heeren en meesters moeten onderdrukken.

Zelfs in beschaafde landen neemt men waar, dat deze twistzieke geest meer ontwikkeld wordt, naarmate de personen lager staan in beschaving, zoodat bijv. in de achterbuurten der groote steden om de minste kleinigheid dikwerf tusschen twee vrouwen twist ontstaat en zich onmiddellijk naar alle kanten uitbreidt. Even zoo is dit in eene Kaffersche kraal; een paar vrouwen krijgen twist en als een loopend vuur breidt zich deze uit. Iedere vrouw die binnen het gehoor is moet er noodzakelijk deel aan nemen, even als honden, als zij hunne kameraads hooren vechten, en het tooneel in de kraal wordt dan, zooals men op de voorgaande afbeelding zien kan, meer levendig dan aangenaam.

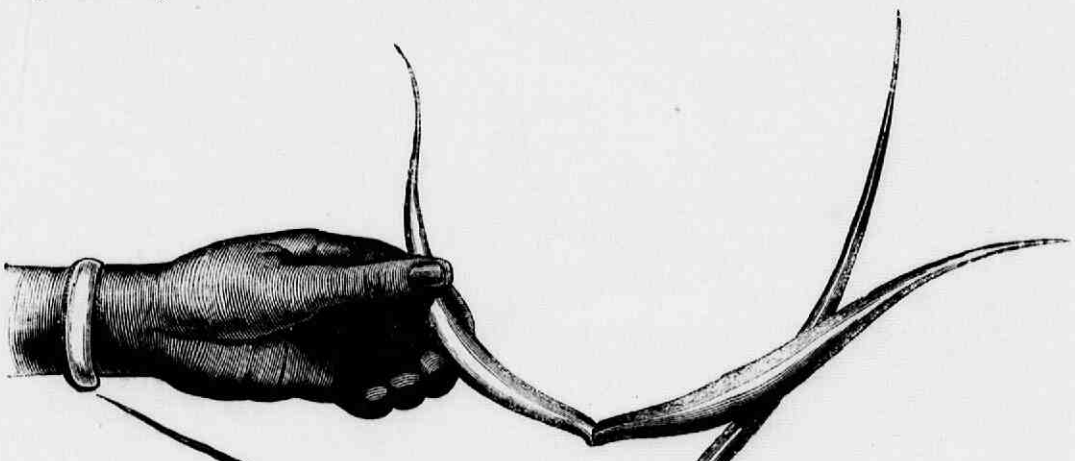

DOORNEN DER ACACIA.

Zelfs deze schaduwkant van het huiselijke leven heeft zijn geneesmiddel, meestal in den vorm van een stuk hout, zoodat althans de mannen een tamelijk rustig leven leiden. Hunne voornaamste karaktertrekken zijn de volstrekte magt van hun koning en hunne overgroote bijgeloovigheid; daar zij echter nooit gewoon zijn geweest hun leven of hunne bezittingen als hun eigendom te beschouwen, leven zij gelukkig onder omstandigheden, die een' Europeaan ellendig zouden maken.

Elk verhaal over Zuid-Afrika zou onvolledig zijn zonder eene korte beschrijving

van enkele in het oog vallende boomen, vooral van de doornen die het "kreupelhout" voor een Europeaan zoo ondoordringbaar maken, maar geene uitwerking hebben op de naakte en goed geoliede huid van den Kaffer. Een reiziger kan dikwerf togten doen van verscheidene dagen zonder dat hij gedurende dien tijd bijna een enkelen boom ontmoet, die niet van grootere of kleinere doornen voorzien is. Men kan deze doornen gevoegelijk in twee groote afdeelingen verdeelen, namelijk de regte en de haakvormige; in de bijgaande afbeeldingen ziet men er van beide soorten.

De regte doornen zijn die, welke tot de groote groep der acacia's behooren, waaraan Zuid-Afrika bijzonder rijk is. Hun aantal is te groot om ze alle afzonderlijk te vermelden; het is hier genoeg mede te deelen dat de twee voornaamste vertegenwoordigers dezer boomsoort zijn de kameel-doorn (*Acacia Giraffae*) en de karroo-doorn (*Acacia Capensis*). De eerste heeft scherpe bruine doornen, die zeer dik en stevig zijn en is vooral merkwaardig, omdat zijne vrucht zich niet opent op de wijze van de andere boomen, der zelfde groep. Hij wordt door de Hollandsche volkplanters kameeldoorn genoemd, omdat de giraffe of kameel-pardel zich met zijne bladeren voedt; de naam dien de inboorlingen er aan geven is echter "Mokáala" en aldus is hij in het grootste gedeelte van Zuid-Afrika bekend.

Het hout van den kameel-doorn is verschillend van kleur; het is namelijk bleekrood buiten aan den stam en wordt naar het hart donker rood-bruin. Het hart zelf, dat buitengewoon hard is en zeer donker van kleur, wordt gebruikt om er "knodskerry's" en dergelijke voorwerpen van te vervaardigen; de voornaamste dezer laatste zijn de met vederen voorziene stokken, waarvan wij in het hoofdstuk hetwelk over de jagt handelt, hebben melding gemaakt. Deze boom wordt bijna uitsluitend aangetroffen in zandige vlakten, waar een weinig water gevonden wordt.

De andere soort, die bekend is onder den naam van "karroo-doorn" of witte doorn, treft men over het algemeen aan de oevers van rivieren aan en heeft daarom veel waarde voor den dorstigen reiziger, die altijd naar den "karroo-doorn" uitziet, omdat hij weet, dat hij meestal aan den oever van een of ander stroomend water gevonden wordt, en men, indien dit niet het geval is, bij het graven aan zijn' voet altijd water vindt. Deze boom heeft zeer vele bladeren, maar deze zijn zoo klein, dat hij maar zeer weinig schaduw geeft; de uitwerking der zonnestralen is dan ook, als zij door eene groep dezer boomen heenschijnen, zeer zonderling.

Uit denzelfden wortel ontstaan gewoonlijk meerdere stammen en de oudere boomen kan men gemakkelijk herkennen aan de doode takken, die afbreken en dan naar beneden vallen, zoodat hunne toppen op den grond liggen, terwijl zij, op de plaats waar zij zijn afgebroken, nog met den boom vereenigd zijn. Men veronderstelt dat een insekt, vooral de houtkever, de oorzaak van dit verschijnsel is, daar men in de doode takken altijd hunne holen vindt.

Elke tak en twijg van dezen boom is vol van witte doornen, die paarsgewijze groeijen en in lengte van 5 tot 10 centimeter verschillen. Zij die op de vorige bladzijde zijn afgebeeld, zijn langer en grooter dan gewoonlijk. De dunste zijn omtrent 15 centimeter lang en zoo scherp als naalden. De dikste hebben eene lengte van 12 à 13 centimeter, maar hunne mindere lengte wordt meer dan vergoed door hunne dikte; een er van heeft een omtrek van nagenoeg 5 centimeter. Zij zijn wit en hol; de dikte hunner wanden is niet meer dan die eener schrijfpen.

Zij zijn echter buitengewoon sterk en voor hem, dien zij in den weg komen, geene kleine hindernis. Er is eene geschiedenis van een leeuw in omloop, die men niet kan gelooven, indien men de doornen niet zelf gezien heeft, maar die dan ook volkomen geloofwaardig wordt. De leeuw was toegesprongen op zijne prooi, maar had haar gemist en was in de doornen gevallen, waar hij door de scherpe punten gespiest werd en aan de gevolgen der vele wonden die hij ontvangen had stierf.

Het gevaar zoowel als het verdriet, hetwelk deze doornen kunnen teweeg brengen, kan men afmeten naar hetgeen een der runderen van Levaillant overkwam. Het dier kwam bij ongeluk in aanraking met eene acacia; enkele doornen drongen door in zijne borst, waar zij natuurlijk afbraken. Die men zien kon, werden met eene tang uitgetrokken, maar verscheidene waren onder de huid afgebroken en konden dus niet

verwijderd worden. Deze veroorzaakten nu zulk eene hevige ontsteking, dat men, na 24 uren gewacht te hebben in de hoop van het leven te redden, genoodzaakt was het dier af te maken.

Deze acacia is nuttig voor vele zaken. Vooreerst wordt zijn bast gebruikt om er touw van te maken, waarmede de inboorlingen het stroo hunner matten aan elkander binden en die zij ook dikwijls bezigen om de buigzame takken van het geraamte hunner hut onderling te bevestigen. Van de doornen maken de jonge meisjes verschillende sieraden en tooijen zich hiermede het haar op, indien zij althans niet gelukkig genoeg zijn om hiervoor de pennen van stekelvarkens te kunnen bekomen. Het doode hout is bovendien uitstekend om te branden; het ontvlamt ligt, brandt snel en geeft eene vrolijke en gloeijende, ofschoon dan ook snel voorbijgaande warmte.

Sommige acacia-soorten geven ook een goed voedsel; de gom toch die zij uitzweeten, wordt als gewoon voedingsmiddel gebruikt. De lezer herinnert zich welligt dat de arme Damara-vrouw, die men had achtergelaten om in de wildernis te sterven, als voedsel niets dan deze gom had. Enkele boomen leveren haar in groote hoeveelheid. Burchel, de bekende reiziger, is van oordeel, dat de gom die uit deze boomen druipt, zoo goed is, dat zij zeer goed de gewone Arabische gom uit den handel zoude kunnen vervangen en een even goed handelsartikel worden als het ivoor, de huiden en vederen, die de hoofdartikelen van den Zuid-Afrikaanschen handel uitmaken.

"Op de takken," zegt hij, "dezer acacia's, die zooveel gelijken op de ware acacia der Ouden, de boom die ons de arabische gom levert, zoodat hij eens voor dezelfde soort gehouden werd, zag ik meermalen groote klompen goede en heldere gom.

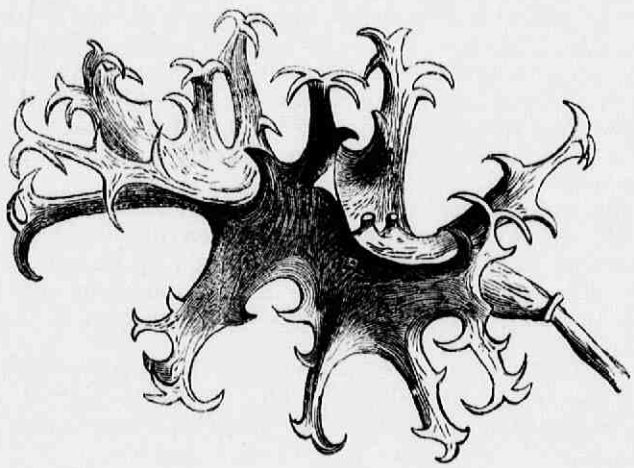

ENTER-PLANT.

"Overal waar zulk eene acacia door de bijl der inboorlingen gekwetst was, liep de gom er uit, en het is wel waarschijnlijk, dat men door dergelijke operatiën, zonder den boom te dooden jaarlijks een ruimen oogst zou kunnen verkrijgen. Indien men eene berekening kon maken, hoe groot de hoeveelheid gom zou zijn, die alleen de boomen konden opbrengen langs de oevers van de Gariep — eene streek bosch, die, indien men beide oevers rekent, meer dan tweeduizend vierkante Engelsche mijlen groot is — zou men geneigd zijn te veronderstellen, dat het de moeite wel beloonen zoude, indien men de inboorlingen leerde en aanmoedigde om haar te verzamelen. Zij zouden dat waarschijnlijk gaarne doen, als zij hoorden, dat zij altijd tabak in ruiling konden verkrijgen.

"Rekent men bij deze acacia's de millioenen die aan de oevers van bijna elke rivier van Zuid-Afrika groeijen, zelfs alleen tusschen de Kaap de Goede Hoop en de Gariep, dan kan men verzekerd zijn, dat daar boomen genoeg zijn om de Europeesche markt voor een groot deel van gom te voorzien. Wat de vruchtbaarheid der *Acacia Capensis* is, in vergelijking met de *Acacia vera*, hieromtrent heb ik geene gegevens genoeg om te kunnen beslissen; ten opzigte der hoedanigheid evenwel meen ik te durven beweren, dat de gom der eerste geenszins bij die der laatste behoeft achter te staan."

Deze zijn de vertegenwoordigers van de plant met regte doornen van Zuid-Afrika.

Het beste voorbeeld van gewassen met haakvormige doornen is de plant die door Burchel beschreven is onder den naam van "enter-plant;" zij is echter beter bekend als "haakdoorn." De wetenschappelijke naam er van is "*Uncaria procumbens;*" den eersten naam draagt zij naar de haken waarmede zij gewapend is, den laatsten naar de wijze waarop zij langs den grond voortkruipt.

Wanneer zij bloeit is deze plant buitengewoon fraai; de groote bloemen hebben eene schoone purperkleur en maken eene bekoorlijke vertooning als zij zich over den grond uitspreiden of in groote hoeveelheden van de boomen en heesters naar beneden hangen. De lange, over den grond slepende takken zijn over hunne geheele lengte bezet met scherpe, haakvormige doornen, die paarsgewijze geplaatst zijn. Hoe onaangenaam de takken echter ook reeds zijn, worden zij dit nog veel meer, wanneer de purperen bloembladen zijn afgevallen en de zaadhuizen ontwikkeld zijn. Dan is de reiziger van ondervinding voor de tegenwoordigheid van deze plant bevreesd; hij vermijdt zooveel mogelijk den grond die door zulk een vijand is ingenomen. De groote zaadhuizen zijn voorzien van eene menigte scherpe en zeer sterke, haakvormige doornen, waarvan men den vorm op de voorgaande afbeelding zien kan.

Is het zaad rijp, dan splijt het zaadhuisje in het midden open en de twee helften gaan wijd van elkander staan, zoodat zij eene rij haken vormen, die ons doen denken aan de zamengestelde fleurhaken, die door de visschers gebruikt worden om snoek te vangen. Op de afbeelding is het nog gesloten zaadhuisje voorgesteld, en hoe geducht het er ook uitziet, wordt zijne kracht meer dan verdubbeld zoodra het geopend en droog is, daar elke helft dan bedekt is met doornen die in eene tegenovergestelde rigting staan — doornen zoo scherp als naalden en zoo sterk alsof zij van dezelfde grondstof als deze vervaardigd waren.

De lezer kan zich de onaangenaamheden gemakkelijk voorstellen van het kreupelhout, hetwelk zoo gewapend is. Niemand die kleederen draagt komt er ongestraft mede in aanraking. Indien slechts één doorn haakt aan den slip van zijn jas, is hij een gevangen man. Door de geringste beweging worden de lange dunne takken gebogen en haak op haak slaat zijne punten in zijne kleederen. Hoe meer men worstelt om van zijne doornige vijanden ontslagen te worden, des te grooter wordt hun aantal en de eenige wijze om er van bevrijd te worden, is eene poos te wachten, de zaadhuizen af te snijden en wanneer men uit het bosch is, ze een voor een los te maken. Deze vreeselijke plant was gedurende de laatste oorlogen met de Kaffers zeer noodlottig voor de Engelsche soldaten; hunne ondoelmatige uitrusting en wijde kleederen werden door de doornen aangegrepen en deze hielden de ongelukkigen vast, terwijl de naakte Kaffer zonder letsel tusschen de doornen kan heenglijden en ongestraft zijne assagaai werpen.

Indien de lezer zich eenig denkbeeld wil vormen van de kracht dezer doornen, heeft hij niets anders te doen dan zijn arm te steken in een sterk ineengegroeiden rozestruik en dan het aantal doornen met honderd en hunne grootte met vijftig te vermenigvuldigen. In vorm hebben de doornen eene merkwaardige overeenkomst met de klaauwen der voorpooten van een' leeuw; zij zijn dan ook, ofschoon niet met leven bedeeld, weinig minder krachtig.

Er is nog eene soort van acacia (*Acacia detinens*) die bijna even kwaad is als de "enter-plant." Burchell geeft in zijne reizen eene goede beschrijving van dezen heester, die onder de Hollandsche kolonisten bekend is onder den naam "Wacht een beetje."

"De grootste heesters hadden eene hoogte van omtrent vijf voet; het was eene plant die mij volkomen onbekend was, maar die de bewoners van "Klaarwater" zeer goed kenden en het was dezelfde plant, waarvan wij den vorigen avond zooveel last hadden gehad.

"Ik had plan er eenige exemplaren van af te snijden, maar toen de Hottentotten dit zagen, waarschuwden zij mij, terwijl ik dit deed, zeer voorzigtig te zijn, daar ik anders stellig in de takken zou verward worden. Door dezen raad opmerkzaam gemaakt, ging ik met de grootstmogelijke voorzigtigheid voorwaarts, maar niettegenstaande al mijne zorgen werd ik door een kleinen tak aan de slip van mijn jas vastgehouden. Toen ik mij met de andere hand bedaard wilde losmaken, werden mijne beide armen door de doornen aangegrepen en hoe meer pogingen ik deed om mij te

bevrijden, des te meer raakte ik er in verward. Eindelijk grepen zij ook mijn hoed en was ik overtuigd niet dan door geweld te kunnen vrij komen en nog wel op het gevaar af, al mijne kleederen te verscheuren.

"Ik riep derhalve om hulp; twee mijner mannen kwamen en verlosten mij, door de takken af te houwen, door welke ik werd vastgehouden. Uit wraak over deze slechte behandeling besloot ik den boom een naam te geven, waardoor alle toekomstige reizigers zouden worden gewaarschuwd om niet binnen het bereik zijner klaauwen te komen." Deze waarschuwende benaming is "*detinens*," die uitsluitend voor deze acacia gebezigd wordt.

Behalve deze planten is er nog eene, die eene bijzondere vermelding verdient om hare merkwaardige gedaante. Dit is de "drie-doorn," eene soort van Rhigozum, die in sommige streken van Zuid-Afrika zeer algemeen is. Het is een lage heester, omtrent 75 à 100 centimeter hoog; zijne takken verdeelen zich regelmatig in drieën, waardoor hij een zeer wonderlijk en zelfs vreemd voorkomen krijgt.

Er bestaat nog een andere heester, de "haak en steek"-doorn genaamd. Bij deze soort zijn de doornen zeer merkwaardig gerangschikt. Eerst komt een korte, haakvormige doorn; wordt een reiziger nu door dezen doorn gepakt en tracht hij zich los te rukken, dan trekt hij twee doornen naar zich toe die omtrent 5 centimeter lang zijn en zoo scherp als naalden.

Men ziet dat het aantal doornen, die het den reiziger lastig maken, zeer groot is. Dr. Kirk verdeelt ze in drie soorten, namelijk: in doornen die het vleesch opscheuren, die ons de kleederen vernielen en die het beide doen; — de laatste zijn verreweg de grootste.

De lezer herinnert zich welligt, dat wij hier en daar over het "stinkhout" hebben gesproken. Deze boom met zijn walgelijken naam schijnt nog al verwaarloosd te zijn, indien wij namelijk mogen gelooven wat Le Vaillant er, omtrent eene eeuw geleden, over schreef. Hij teekent er van aan, dat hij in sommige streken van Zuid-Afrika overvloedig aangetroffen en ook bij de Algoa-baai gevonden wordt, vanwaar hij naar de Kaap wordt overgebragt om in de meubelmakerijen gebruikt te worden.

Hij groeit zeer langzaam, en, even als de meeste boomen waarbij dit het geval is, is het hout buitengewoon hard. Indien het versch gehouwen is, heeft het eene bleeke kleur, maar wordt na verloop van tijd al donkerder en donkerder, totdat het eene donker kastanjebruine, met zwart afgewisselde kleur heeft aangenomen. Evenals alle harde houtsoorten kan het zeer glad gepolijst worden en het heeft bovendien de onschatbare eigenschap, dat het bevrijd blijft van worm; de insekten, waardoor deze ziekte wordt teweeg gebragt, schijnen, zelfs in het drooge hout, den onaangenamen reuk te ontdekken, waardoor het zich, terwijl het nog groen is, onderscheidt. In algemeen voorkomen en wijze van groeijen gelijkt hij zeer veel op onze Europeesche eiken.

Wanneer een reiziger voor het eerst een Zuid-Afrikaansch bosch betreedt, zijn er vooral twee omstandigheden die hem verrassen. De eerste is dat de boomen in den regel niet hooger zijn dan het gewone hakhout in Europa; zij kunnen er in vele gevallen noch in grootte noch in schoonheid mede vergeleken worden. Het tweede punt hetwelk zijne aandacht trekt, is het groote aantal kruipende planten, die hare dunne takken uitstrekken van boom tot boom en somtijds den boom die ze ondersteunt zoo volkomen bedekken, dat zij hem geheel aan het gezigt onttrekken. Zij klimmen tegen den stam der boomen op en breiden hunne stengels uit tot het uiterste einde der takken van waar zij hare dunne twijgen naar beneden laten hangen; deze worden nu door de lagere takken opgevangen, en slingeren zich van hier in sierlijke festoenen tot op den bodem.

Deze twijgen en uitloopers zijn in den beginne niet dikker dan bindgaren, maar worden gaandeweg dikker, totdat zij den omvang bereikt hebben van een mansarm. De kruipende planten vermenigvuldigen zich zoo zeer, dat zij op vele plaatsen den voornaamsten karaktertrek van het landschap uitmaken; al de boomen zijn dan onderling verbonden door de festoenen van kruipende planten, die van tak tot tak hangen.

De Hollandsche volkplanters noemen ze "ape-touwen", omdat de bavianen en

apen er langs omhoog klimmen tot in de takken waar de vruchten groeijen. De wetenschappelijke naam der plant is echter "*Cynanchum obtusifolium*". De inboorlingen, die datgene waarvan zij nut kunnen trekken, nooit over het hoofd zien, maken van deze kruipende planten veel gebruik; door de Kaffers worden zij vooral gebezigd om de verschillende deelen hunner hutten onderling te verbinden. De vruchten der "apen-touwen" vindt men alleen aan de uiteinden der takken, waar de nieuwe draden en vezelen ontspringen. Wanneer zij rijp zijn, gelijken zij eenigzins op kersen en hebben eene schoone karmozijne kleur. Zij zijn bekend onder den populairen naam van "wilde druiven" en zoowel apen als vogels en menschen houden er zeer veel van. Er wordt eene soort van geestrijken drank van gedestilleerd en zij kunnen ook zeer goed worden gekonfijt.

Deze "apen-touwen" zijn echter niet de eenige woekerplanten die men in Zuid-Afrika aantreft. In vele streken groeit er op de boomen een lang, vezelachtig mos, waardoor zij dikwijls zoo volkomen bedekt worden, dat niet slechts de stam, maar ook de takken en bladeren er geheel en al onder verborgen zijn. Dit mos krijgt dikwerf eene aanmerkelijke lengte, in sommige gevallen van meer dan 3 à 4 meter. Het is geel van kleur en als het nog kort is, zeer zacht en fijn, zoodat het gebruikt kan worden in vele gevallen, waar men anders katoen of vlas bezigt. Heeft het echter eene lengte bereikt van 2 à 2½ meter, dan wordt het hard en ruw en is dan betrekkelijk van weinig nut.

Er is nog een boom, die een zeer goed timmerhout levert en naar de kleur van het hout "geel-hout" genaamd wordt. Het is eene soort van *Taxus*, maar er zijn twee soorten waarvan het hout komt. Het wordt veel gebruikt voor balken, planken en in het algemeen om te bouwen.

Vele reizigers waren van oordeel, dat deze en andere boomen een uitmuntend handelsartikel zouden zijn en dat zij in Europa met groot voordeel zouden kunnen verkocht worden. Dat zij werkelijk hout van waarde opleveren en dat sommige soorten, vooral in de schrijnwerkerij goed hare plaats zouden vinden, is ontegenzeggelijk. De groote moeijelijkheid is echter, dat tot dusverre het houwen en vervoeren zoo veel kosten zou, dat de winst niet groot genoeg zou zijn om de kosten, benevens de renten van het kapitaal, hetwelk men in zulk eene onderneming zou moeten steken, te dekken.

HOOFDSTUK XXII.

DE HOTTENTOTTEN.

DE VIJANDIGE RASSEN. — ONDERLINGE AFKEER VAN DEN KAFFER EN DEN HOTTENTOT. — GEBOREN BONDGENOOTEN. — OPTREDEN VAN HET HOTTENTOTSCHE RAS, HUNNE KLEUR EN GELAATSTREKKEN. — HUNNE GELIJKENIS OP DE CHINEEZEN. — DE ZON EN HARE VERONDERSTELDE WERKING OP DE KLEUR DER HUID. — DE HOTTENTOT IN ZIJNE JEUGD EN OUDERDOM. — SPOEDIGE VERMINDERING VAN VOORKOMEN. — ZONDERLINGE BOUW DER HOTTENTOTSCHE VROUWEN. — HET MAKEN VAN EEN PORTRET DOOR MIDDEL VAN EEN SEXTANT. — DE GROEI VAN HET HAAR — HET KARAKTER DER HOTTENTOTTEN IN HET ALGEMEEN. — DE KLEEDING DER MANNEN. — DIE DER VROUWEN EN HARE SIERADEN. — SCHALEN VAN STRUISVOGEL-EIEREN ALS SIERAAD. — MERKWAARDIG VOORHOOFDS-VERSIERSEL. — VET, "SIBILO" EN "BUCHU." — AARD VAN DE "SIBILO" EN HOE ZIJ VERVAARDIGD WORDT. — HET GEBRUIK VAN DE "BUCHU." — DE WIJZE OM HUIDEN TE BEREIDEN. — DE LOOIKUIP. — TOUW SLAAN. — AARDEN KOMMEN EN POTTEN. — TOUWEN VAN HUIDEN EN DE WIJZE WAAROP ZIJ GEMAAKT WORDEN. — DE LEPEL DER HOTTENTOTTEN. — EENE EIGENAARDIGE VLIEGENVAL. — HET MATTEN VLECHTEN. — HOTTENTOTSCHE BOUWKUNST. — EENVOUDIGE WIJZE OM SCHADELIJKE DIEREN TE VERMIJDEN. — ZWERVENDE GEWOONTEN DER HOTTENTOTTEN. — DE STOK OM TE GRAVEN.

Eer wij er toe overgaan tot het beschrijven der overige stammen die Afrika bewonen, is het noodig eenige bladzijden te wijden aan het merkwaardige menschenras, hetwelk gedurende zoo langen tijd in naauwe aanraking met de Kaffer-stammen geleefd heeft en ons het vreemde verschijnsel doet zien van een bleek ras, dat in hetzelfde land woont met zwarte volken en toch altijd zijne individualiteit bewaard heeft.

Omtrent drie eeuwen geleden werd geheel Zuid-Afrika bewoond door verschillende stammen, die allen tot eene en dezelfde groote en magtige natie behoorden. Deze natie, tegenwoordig bekend onder den algemeenen naam van Hottentotten, was toen heer en meester in het land, hetwelk zij een geruimen tijd in bezit had gehad. Of de Hottentotten al dan niet de oorspronkelijke bewoners van Zuid-Afrika geweest zijn is twijfelachtig; waarschijnlijker is het, dat er van verre zijn gekomen en de inboorlingen verdreven hebben, evenals zij later door de Kaffers zijn verjaagd en dezen op hunne beurt door de Europeanen worden teruggedrongen.

De Hottentotten hebben een' doodelijken en bijna instinktmatigen haat tegen de Kaffers. De oorsprong hiervan ligt klaarblijkelijk in de opvolgende nederlagen, die zij van de Kaffers ondervonden hebben en die de oorzaak waren, dat zij slechts geduld werden in een land, waar zij eertijds als meesters heerschten. De ouders hebben dezen afkeer op hunne kinderen overgebragt, en, zooals dit dikwijls het geval is, schijnt deze met ieder geslacht sterker geworden te zijn. De half beschaafde Hottentot van den tegenwoordigen tijd, die onze Europeesche talen spreekt en onze kleederdragt heeft aangenomen, haat de Kaffers met een' even grooten haat als zijne wilde voorvaderen en kan zelfs hun' naam niet uitspreken zonder er een scheldnaam bij te voegen.

Tengevolge hiervan is de Hottentot een onbetaalbare herder in een land, waar de Kaffers veedieven zijn van beroep. Hij schijnt de tegenwoordigheid van een Kaffer als het ware bij ingeving te gevoelen, en zelfs wanneer het stikdonker is, en men dus het ligchaam van den roover bijna niet kan onderscheiden, zal hij den dief ontdekken, zonder eenig geluid te maken naar hem toe sluipen en hem met een enkelen slag dooden. Gedurende de laatste Zuid-Afrikaansche oorlogen waren de Hottentotten voor de Engelschen de meest nuttige bondgenooten. Zij waren leerzaam, gemakkelijk aan tucht en orde te gewennen en waren onschatbaar bij de gevechten in het kreupel-

hout, waar de Engelsche soldaat met al zijne wapenen en toebehooren, niets kan uitvoeren.

Het is zeer merkwaardig, dat in ieder land waar de Europeanen oorlog moesten voeren, de inboorlingen tegenover hunne eigene landslieden steeds de beste bondgenooten geweest zijn en diensten hebben bewezen, zonder welke het bijna niet mogelijk zou zijn geweest er vasten voet te verkrijgen. Niemand bijv. kan zoo goed een Australisch rebel nasporen en gevangen nemen als een inboorling. Een geboren Afrikaan helpt ons even zoo tegen hen, die toch, al behooren zij niet tot hetzelfde ras, hetzelfde land bewonen. De inboorlingen van China hebben, gedurende de laatste Chineesche oorlogen, aan de Engelschen gewigtige diensten bewezen, en ditzelfde was bij den opstand in Engelsch-Indië het geval.

Hoe sterk de Hottentot den Kaffer ook moge haten, is dit gevoel toch wederkeerig en de haat, die het overwonnen ras voedt tegenover zijne overwinnaars, is niet sterker dan de vijandschap, die de overwinnaars koesteren tegenover de overwonnenen.

Noch in kleur, noch in algemeen voorkomen gelijken de Hottentotten op de donker gekleurde rassen, door welke zij omringd zijn. Hunne kleur is geelbleek en gelijkt eenigzins op die van iemand die aan geelzucht lijdt. Zij komt veel overeen met die der Chineezen en de gelijkheid dezer twee natiën is in vele opzigten merkwaardig. Een vriend van den schrijver, die lang in Zuid-Afrika gewoond heeft, had eens een veedrijver, die als een Hottentot gekleed was en in geheel zijn voorkomen er als een Hottentot uitzag. Op zekeren dag echter verbaasde hij zijn meester zeer, toen hij hem mededeelde dat hij een Chinees was; hij bewees deze bewering door zijn hoed af te nemen en zijn langen staart te laten zien, die om zijn hoofd gewonden was. Het was inderdaad een Chineesche koelie die in Zuid-Afrika was ingevoerd en zooals dit bij zijn volk steeds het geval is, de zeden en gewoonten had aangenomen van hen, waaronder hij leefde. Moffatt de schrijverzendeling verhaalt insgelijks, dat hij eens twee Chineesche kinderen gezien heeft, die hij stellig voor Hottentotten zou gehouden hebben, indien men hem niet van hun volksaard had ingelicht.

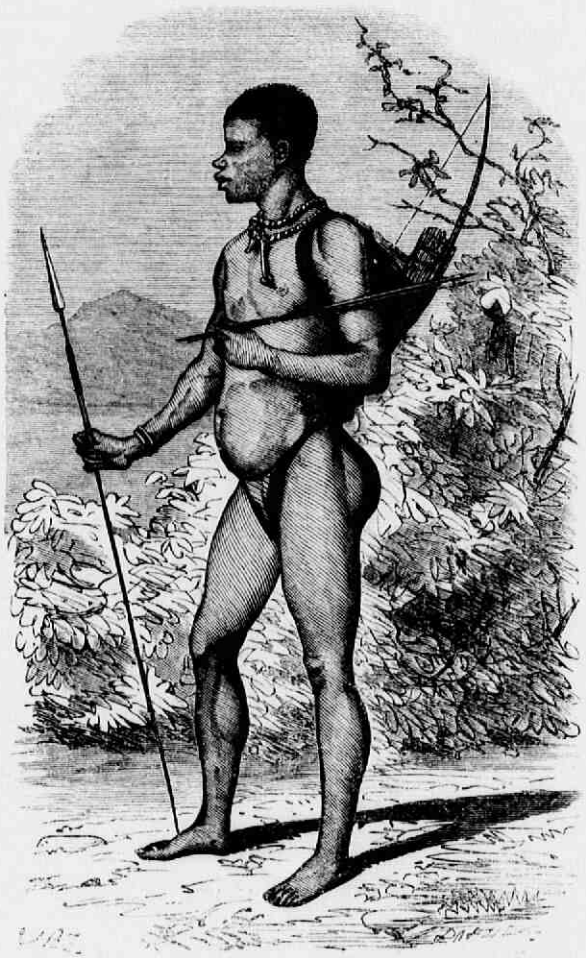

JONGE HOTTENTOT.

Het bestaan van dit ligt gekleurd ras in zulk eene landstreek is een bewijs, dat de donkere huidkleur niet alleen een gevolg is van de brandende zonnestralen. Het is een algemeen verspreid denkbeeld, dat de gloeijende zon der tropische gewesten de menschen tot negers en andere donker gekleurde rassen maakt en dat door eene lage temperatuur de huid blanker wordt. En toch zien wij dat de Hottentotten en de met hen

verwante rassen eene bleeke huidkleur bezitten en een land bewonen, dat onmiddellijk aan den keerkring grenst, terwijl de Eskimo's, die leven in de streken van het eeuwige ijs, dikwijls zoo zwart zijn, dat men ze, indien hunne gelaatstrekken en hun lang haar dit niet weêrspraken, voor negers zou houden.

De vorm van het aangezigt der Hottentotten is zeer bijzonder, zooals men zien kan op elke afbeelding die tooneelen van hun huiselijk leven voorstelt. De wangbeenderen steken scherp naar buiten en de lange kin is smal en puntig. Deze karakteristieke trekken vallen niet zoo sterk in het oog gedurende hunne jeugd, maar schijnen zich met den verderen leeftijd meer te ontwikkelen. Oude Hottentotten, zoowel mannen als vrouwen, schijnen geen eigenlijk aangezigt te hebben, maar het is alsof de huid eenvoudig strak over de beenderen van het gelaat is heengespannen.

HOTTENTOTSCHE VROUW.

Welke de zeden en gewoonten der Hottentotten waren voordat zij door de Kaffers verjaagd werden of bedorven door de aanraking met slechte exemplaren der Europeesche beschaving, is buitengewoon moeijelijk te zeggen, daar niemand onder hen geleefd heeft, door wien hun huiselijk leven beschreven is. Het is tegenwoordig bekend, dat Kolben, wiens reizen geacht werden de meest getrouwe beschrijving der Hottentotten te geven, volstrekt ongeloofwaardig is, daar hij al zijne berigten uit de tweede hand heeft en zijne berigtgevers zich klaarblijkelijk met zijne ligtgeloovigheid vermaakt hebben.

Daar dit werk alleen handelt over de werkelijke, normale gewoonten en gebruiken van de verschillende volken en niets te doen heeft met de wijzigingen die hierin door de beschaving gekomen zijn, zal de beschrijving der Hottentotten uit den aard der zaak slechts kort zijn.

Het voorkomen der Hottentotten ondergaat met den leeftijd groote en vreemde veranderingen. Als kinderen zijn zij niet prettig om aan te zien, althans voor iemand die niet aan hen gewend is; zij hebben dan dunne ledematen, met een sterk vooruitstekenden dikken buik en eene overeenkomstige holte in den rug. Indien zij goed gevoed worden, verliezen zij deze vreemde vormen tegen den jongelingsleeftijd en als jongelingen en volwassen meisjes zijn zij bijna volmaakt van vorm, hoewel dit van hun aangezigt niet kan gezegd worden.

Deze schoonheid duurt echter slechts korten tijd. "Vijf of zes jaar" schrijft Burchell', "nadat zij huwbaar zijn geworden, maakt de frissche gevuldheid der jeugd reeds plaats voor de rimpels van den ouderdom; en indien wij ze niet met een oog van medelijden en menschenliefde beschouwden, zou men ze voor de afzigtelijkste en walgelijkste wezens

houden van het menschdom." De vroeg- of liever ontijdige teekenen van ouderdom kunnen met groote waarschijnlijkheid worden toegeschreven aan een moeijelijk leven, onzekere of ongeregelde voeding, blootstelling aan alle weêr en wind en een gebrek aan zindelijkheid, hetwelk met de jaren schijnt toe te nemen. Deze zijn de redenen van dit spoedige verval, meer dan de aard van het klimaat.

Hoe eene gewone Hottentotsche vrouw er uitziet, kan men nagaan uit nevensstaande afbeelding, die gemaakt is naar eene schets van den schrijver wiens woorden wij zooeven aanhaalden. Deze vrouw ziet er uit alsof zij minstens zestig jaar oud is, ofschoon zij, tengevolge van het schielijk afnemen der vormen, even goed zeven en twintig kan zijn. Het is bijna niet te begrijpen dat de bevallige vorm van het Hottentotsche meisje, zooals men haar ziet op bladz. 258 binnen zoo korten tijd veranderen kan in de verweerde en gerimpelde heks die hier is afgebeeld; het is echter inderdaad het geval, en het vreemdste is, dat het bijna niet mogelijk is uit haar voorkomen op te maken of eene vrouw dertig of zestig jaren telt.

Niet het minst merkwaardige bij de Hottentotsche vrouwen is de wonderlijke verandering van vorm, die de meeste, ofschoon niet alle ondergaan, — eene toeneming in omvang van een enkel ligchaamsdeel, waarvan de bekende "Hottentotsche Venus" een uitstekend voorbeeld was. Eene zeer vermakelijke beschrijving van zulk eene vrouw wordt ons gegeven door Galton, in zijn bekend werk over Zuid-Afrika:

"Het huisgezin van Hahn was groot. Er was een tolk en een onder-tolk en bovendien waren er nog anderen; allen gedroegen zich echter zeer goed en de invloed van den meester kwam hierdoor zeer goed uit. Deze bedienden waren voornamelijk Hottentotten, die met hem uit het Hottentotten-land waren medegetrokken en, evenals hij, zich de taal der Damara's hadden eigen gemaakt.

"De onder-tolk was gehuwd met eene bekoorlijke vrouw, die in haar voorkomen niet slechts eene Hottentotsche was, maar in dat opzigt voor eene Venus kon doorgaan. Ik stond over de ontwikkeling van het bewuste ligchaamsdeel geheel verbaasd en deed omtrent dit teedere punt onderzoekingen bij de zendelingen, zoover ik dit durfde doen. De uitkomst was, dat de vrouw van Petrus alleen bij de vrouw van Jonker, met betrekking tot de ontwikkeling harer partes posteriores achterstond; de vrouw van Jonker nam den eersten rang in. De laatste was evenwel eenigzins "passée", terwijl de vrouw van Petrus in het genot was van haar volle "embonpoint".

"Ik beken dat ik een wetenschappelijk man ben en had buitengewoon gaarne den omvang van haar vorm gemeten; maar hiertegen bestond eene groote moeijelijkheid. Ik kende geen enkel woord Hottentotsch en kon daarom aan de dame niet te kennen geven wat ik verlangde, en evenmin kon ik den waardigen zendeling, mijn' gastheer, verzoeken om dit voor mij te doen. Ik was daarom in verlegenheid toen ik hare gedaante aanstaarde en die gift der goede natuur beschouwde, die door de beste modiste, met alle hare stoffen en crinolines slechts in het klein kan nagevolgd worden.

"Het voorwerp mijner bewondering stond onder een boom en keerde zich naar alle windstreken, zooals dames, die wenschen bewonderd te worden, gewoonlijk doen. Opeens viel mijn oog op mijn' sextant en ik deed een aantal waarnemingen op haar figuur, van boven naar beneden, overdwars, schuin enz. en ik teekende die, om vergissingen te voorkomen, met een omtrek op. Toen ik dit gedaan had, nam ik mijn maatstok en mat den afstand van waar ik stond tot de plaats waar zij zich bevond; en daar ik nu zoowel de basis als de hoeken kende, begon ik de uitkomst door middel van trigonometrie en logarithmen te berekenen."

Dit merkwaardig uitwas, hetwelk bij elke beweging trilt als gelei, is niet zacht zooals men denken zoude, maar vast en hard. Christie, die meer dan eene gemiddelde lengte heeft, verhaalt ons, dat hij er meer dan eens op gestaan heeft, zonder dat hij op eenig ander ligchaamsdeel der vrouw steunde. De wetenschappelijke naam van dit vreemde uitwas is "Steatopyga". Het veroorzaakt niet den minsten last, en de vrouwen vinden het veeleer gemakkelijk, omdat het een steunpunt is waarop zij een kind kunnen dragen.

Eene andere bijzonderheid van dit merkwaardige ras is de wijze waarop het haar

op het hoofd groeit. Evenals dat der negers is het kort, gekroesd en wollig, maar het heeft de eigenschap, dat het geheele hoofd er niet mede bedekt is. Immers het groeit in kleine bundels, die elk op zich zelven den omtrek hebben eener erwt; deze plekken zijn menigmalen zoo dun over het hoofd gezaaid, dat men de huid er duidelijk tusschen door zien kan. Deze wonderlijke haargroei heeft welligt zijne oorzaak in de algemeene gewoonte van het dragen van hoofddeksels en in het bedekken van het hoofd met vet en minerale poeders. De oorspronkelijke zeden en gewoonten der Hottentotten zijn geheel verloren gegaan; in dat opzigt zijn zij zeer ongelijk aan de meer trotsche en edele Kaffers, daar hunne eigene individualiteit geheel en al in die der blanke volkplanters is opgegaan. Zij dragen altijd de Europeesche kleeding, maar zij die langen tijd in het land woonden hebben opgemerkt, dat de Hottentot, zelfs als hij geheel en al gekleed is, er veel minder betamelijk uitziet dan de Kaffer, die bijna in het geheel geene kleederen draagt. Op dit punt schijnt er een groot verschil tusschen de Hottentotten en andere rassen te bestaan. Het is volkomen waar, dat Le Vaillant en reizigers die hem zijn voorgegaan van de Hottentotten de meest gloeijende beschrijvingen hebben gegeven; zij gaven hem alle deugden, die een Wilde met mogelijkheid bezitten kan en verkondigden zijn lof, omdat hij vele ondeugden miste, die de beschaafde menschheid onteeren.

HOTTENTOT IN VOL KOSTUUM.

Het feit is echter, dat Le Vaillant ontegenzeggelijk een man was die eene buitengewone gaaf bezat om met zijne ondergeschikten om te gaan, en dat hij eene als het ware ingeschapen kennis had van hun karakter, die zeer zelden wordt aangetroffen. Bijgevolg zouden de lieden, die onder zijn vast en beslist gezag onderworpen, leerzaam en hartelijk waren, onder een minder geschikt leidsman welligt twistziek, lui en ongehoorzaam geweest zijn. Zij zagen tegen hem op als tegen een wezen, dat oneindig ver boven hen verheven was en op wien de gewone onberedeneerde beweegredenen waardoor zij zelve geleid werden, geen de minste uitwerking hadden; zij gaven derhalve onbewust toe aan den magtigen invloed, dien een grootere geest uitoefent op minder begaafde wezens.

De Hottentotten waarmede die schrijver in aanraking kwam, misten vele ondeugden, die den Hottentot van den tegenwoordigen tijd aankleven, maar het is duidelijk dat zij slechts onschuldig waren door onwetendheid. Die van heden hebben al hunne eenvoudigheid verloren en alle ondeugden ingezogen, waaraan zij door de komst der Blanken konden toegeven, zonder dat zij daarom zedelijk of maatschappelijk zijn vooruitgegaan.

Wij zullen nu trachten na te gaan, hoe de Hottentot was eer hij door de Kaffers overwonnen en door de Europeesche volkplanters tot slavernij gedoemd was.

Het algemeene voorkomen van den Hottentot kan men zien op de afbeelding, waarop een Hottentotsch jongeling is voorgesteld; deze heette Klaas en was de begunstigde medgezel van Le Vaillant, van wien deze reiziger met den grootsten lof spreekt. Hij is daarom gekozen als een goed exemplaar zijner natie. De lezer zal wel begrijpen, dat in de volgende beschrijving der Hottentotsche stammen deze worden voorgesteld zooals zij plagten te wezen, niet zooals zij tegenwoordig zijn.

De gewone kleeding van een Hottentot kan men vrij goed opmaken uit dezelfde afbeelding. Om zijne schouders hangt een groote mantel of "Karos", vervaardigd van eene gelooide en zacht gemaakte koehuid, die met het haar naar binnen gedragen wordt. Deze mantel is het meest in gebruik; bij zijne gewone bezigheden werpt de Hottentot hem af, om niet in zijne bewegingen belemmerd te worden.

Om zijn midden draagt hij een aantal lederen riemen, waartusschen snoeren koralen en andere versierselen zigtbaar zijn; aan een dezer riemen zijn twee schorten bevestigd, een van voren en een van achteren. De voorste wordt genoemd de "jakhals", omdat hij gewoonlijk van een stuk huid van een' jakhals of ander dergelijk bont gemaakt wordt. De tweede schort, indien men dit kleedingstuk zoo noemen mag, wordt niet algemeen gedragen, ofschoon een Hottentot van eenigen smaak zich niet voor gekleed houdt als hij er geen aan heeft. Het is eenvoudig een driehoekig stuk leder, naauwelijks 30 centimeter lang; het is van boven, waar het aan den gordel bevestigd is, 5 centimeter breed en 10 aan het benedeneinde. Dit wonderlijke aanhangsel is versierd met stukken metaal, staal, koralen en andere versierselen; de eigenaar schijnt op dit vreemde kleedingstuk zeer trotsch te zijn. Het heeft natuurlijk niet het minste nut en kan vergeleken worden bij onze rokspanden.

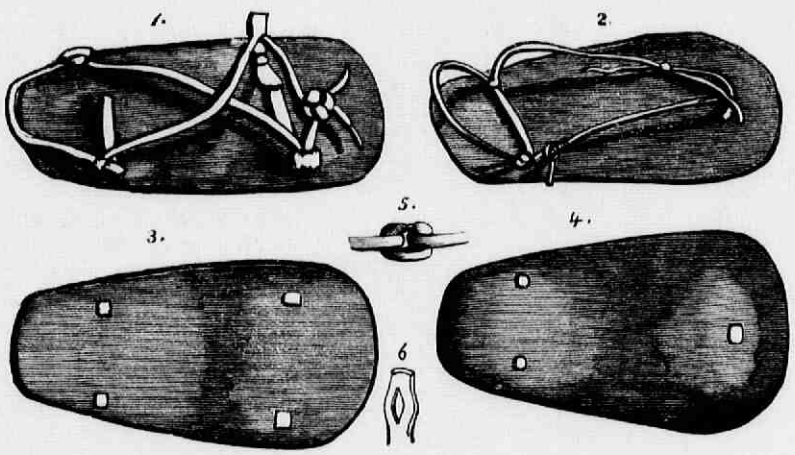

SANDALEN.

Sommige familiën onder de Hottentotten veranderen den vorm van den "staartriem", zooals de Hollandsche volkplanters hem noemen, en geven er verschillende gedaanten aan. Bij sommigen is hij vierkant, bij anderen cirkelvormig of langwerpig, terwijl weder anderen, wier vindingrijkheid grooter is, er den vorm van eene halve maan of van een kruis aan geven. Dit kleedingstuk is, zooals wij later zien zullen, nog bij eenige andere Afrikaansche stammen in zwang.

Om de enkels zijn insgelijks lederen riemen bevestigd. Deze hebben aanleiding gegeven tot de bespottelijke meening, dat de Hottentotten de ingewanden van dieren om hunne beenen dragen, tot dat deze door verrotting week waren geworden terwijl zij

dan werden opgegeten. Naar men er bij verhaalde zorgden zij er bijzonder voor den voorraad steeds kompleet te houden door die welke opgegeten waren, door nieuwe te vervangen. Het feit is echter, dat deze riemen dienen moeten om hunne beenen te beschermen tegen de doornen waartusschen zij zich moeten bewegen; tot dit doel worden zij dan ook zoowel door mannen als vrouwen gedragen.

Het is waar, dat in sommige gevallen zij die ze droegen zoo uitgehongerd waren, dat zij genoodzaakt waren de lederen banden van hunne enkels op te eten; zij werden dan op de eenvoudigst mogelijke wijze in spijs veranderd. Wij moeten hier echter doen opmerken, dat ook Kaffersche krijgslieden er somtijds toe gebragt werden om hunne schilden, alsmede de riemen waarmede de assagaai-punten aan de schachten bevestigd zijn, op te eten; maar het zal toch wel bij niemand opkomen hieruit af te leiden, dat de Kaffers gewoonlijk hunne schilden als voedsel gebruiken.

De voeten worden tegen scherpe steenen en doornen beveiligd door eene eenvoudige soort van schoenen of sandalen; dit zijn niets anders dan stukken dik leder, die eenigzins breeder zijn dan de voeten en met riemen worden vastgemaakt. Deze sandalen dragen de Hottentotten echter niet in hunne gewone bezigheden; zij worden alleen gebruikt op reis en wanneer de bodem waarover zij gaan moeten, bijzonder ruw en doornachtig is. In een groot gedeelte van Zuid-Afrika zijn deze sandalen in gebruik; de beste worden gemaakt door de Bachapin's, een onder-stam der Bechuana's.

HOTTENTOTSCH MEISJE.

De kleeding der vrouwen is volkomen gelijk aan die der mannen, ofschoon zij eenigzins meer zamengesteld is en de afzonderlijke kleedingstukken iets grooter zijn. Even als bij de Kaffers, dragen de kinderen van beide geslachten in het geheel geene kleederen voordat zij 8 of 9 jaren oud zijn; dan krijgen de meisjes een klein lederen schort "Makkâbi" genaamd. Dit gedeelte hunner kleeding heeft eenige overeenkomst met de schort die door de Kaffersche meisjes gedragen word: het is eenvoudig een vlak stuk leder, hetwelk in strooken is gesneden.

De riemen zijn in den regel langer dan bij de Kaffers en reiken somwijlen nagenoeg tot aan de kniën. Hier over wordt nu in enkele gevallen, maar niet altijd, eene tweede schort gedragen, die van eene dierenhuid vervaardigd en met koralen, stukken glinsterend metaal en dergelijke sieraden opgetooid is. De koralen zijn meestal gerangschikt volgens een patroon, waarvan men zich een denkbeeld kan maken uit nevensgaande afbeelding, die een meisje voorstelt van de Gonaqua Hottentotten, van den leeftijd van omtrent 16 jaren. Dit meisje was eene bijzondere gunsteling van Le Vaillant, en schijnt, vol-

gens zijne beschrijving, wel een staaltje van onvervalschte menschelijke natuur geweest te zijn. De houding waarin zij is geteekend is zeer karakteristiek; het is die, welke de Hottentotsche meisjes gewoonlijk aannemen.

Het is, in het voorbijgaan gezegd, zeer opmerkelijk, dat de vrolijke levendigheid, waarvoor de Hottentotsche jeugd bekend is, met den leeftijd geheel en al voorbij gaat; de mannen en vrouwen zijn zeer bedaard en bijna somber.

Om hare lendenen dragen zij eene veel grootere schort, die in het geheel niet versierd is. Deze is zeer verschillend van grootte en vorm; gewoonlijk echter ziet zij er uit als die welke men in nevensstaande afbeelding ziet. Zij wordt genaamd "musesi," en evenmin als de "staartriem" der mannen voor een noodzakelijk kleedingstuk gehouden; zij wordt dan ook meestal slechts bij plegtige gelegenheden gedragen. Deze schort heeft ook niet altijd dezelfde lengte; somtijds reikt zij bijna tot aan den grond, in andere gevallen naauwelijks tot aan de kniën. De Hollandsche kolonisten noemen deze schorten "voor-karos" en "achter-karos;" woorden die zich zelven genoegzaam verklaren.

De lederen riemen die zij om hare beenen dragen, zijn gewoonlijk versierd met omgewonden ijzerdraad; somtijds draagt eene vrouw ook een of twee ringen, die geheel van ijzerdraad vervaardigd zijn. In enkele gevallen dragen zij zoo vele ringen, dat zij tot aan de kniën reiken en sommige vrouwen hebben er zelfs 4 of 5 boven de knie, wat voor haar natuurlijk uiterst lastig moet zijn. Koralen van verschillende kleuren worden ook in menigte gedragen; nu eens worden zij op ijzerdraad geregen en om den hals, het midden, de polsen en enkels gehangen en dan weder worden zij op verschillende kleedingstukken vastgenaaid.

Voordat de koralen uit Europa waren ingevoerd, hadden de inboorlingen eene vernuftige manier om versierselen te maken en, zelfs na de invoering der koralen, was het oorspronkelijke versiersel nog in groot aanzien. Het werd vervaardigd, door de schalen van struisvogel-eijeren in kleine cirkelvormige schijven te snijden, die eene middellijn hadden van ½ tot 2 centimeter en in het midden doorboord waren. Vele honderden van zulke schijven werden nu digt op elkander geregen, zoodat zij als het waren een rond koord vormden, dat wit was als ivoor. Dit koord was somwijlen zoo lang, dat het meermalen om het ligchaam kon gewonden worden, waartegen dan de witte, glinsterende schijven fraai afstaken.

Burchell maakt melding van een wonderlijk hoofdsieraad, dat door een jong Hottentotsch meisje gedragen werd en waarop zij zeer trotsch scheen te zijn. Het bestond uit drie stukken ivoor, omtrent zoo groot als een spreeuwenei. Zij waren elk bevestigd aan het einde van een riem, en zoo geschikt dat er een op haar neus en een op iedere wang hing. Als zij nu onder het spreken het hoofd bewoog, slingerden deze ivoren ballen heen en weêr, het welk naar hare schatting eene verrukkelijke werking deed. De schrijver heeft in zijne verzameling een dergelijk hoofdsieraad, hetwelk op bladz. 260 wordt voorgesteld.

Het bestaat uit een lederen riem, nagenoeg 1 meter lang, waaraan aan ieder einde eene "kauri" is vastgemaakt. Het middelste gedeelte wordt, ter lengte van 30 centimeter, gevormd door een dubbel snoer van struisvogel-eijerschalen, gelijk wij zoo even beschreven hebben, zoodat wanneer dit versiersel wordt gedragen, deze snoeren van eijerschalen dwars over het voorhoofd komen te liggen. Juist van het midden hangen 6 kortere riemen naar beneden, aan wier einde een stuk parelmoer of schildpad hangt. Vier dezer riemen zijn versierd met inlandsche koralen, van struisvogelbeenderen vervaardigd, en hebben in het midden een grooten helderrooden zaadkorrel. Aan elk eind der eijerschaalsnoeren zijn er nog twee dergelijke, en wanneer dit hoofdsieraad gedragen wordt, hangen die over de wangen. Op de afbeelding ziet men hoe het er uitziet, als het door eene Hottentotsche schoone gedragen wordt.

De kleeding der gehuwde vrouwen is natuurlijk veel meer zamengesteld dan die van een jong meisje. Ofschoon zij meestal eene zeer ligte kleeding dragen, houden zij er toch meer van, tamelijk goed gekleed te zijn. Bij getrouwde vrouwen zijn de schorten veel grooter dan bij de meisjes en bovendien dragen zij nog eene kortere over de borst. Haar mantel is insgelijks vrij groot.

De Hottentotsche vrouwen dragen altijd eene soort van muts, gewoonlijk van leder; deze mutsen worden op dezelfde wijze bereid als de huiden waarvan de mantel en de schorten gemaakt zijn.

Het haar wordt dik ingesmeerd met vet waarin eene zekere hoeveelheid poeder vermengd van hetgeen de Hollandsche kolonisten "zwarte klip" of "glimmende rots" noemen om het glinsterende voorkomen. De inboorlingen noemen deze stof "sibilo".

HOOFDSIERAAD.

De plaats waar deze "sibilo" gevonden wordt is zeer beperkt; zoover men weet bestaat zij slechts in een zeer kleine streek van Afrika en wordt gegraven van eene rots "Sensavan" genaamd. Het schijnt eene zeer brooze soort van ijzererts te zijn, vermengd met kleine stukjes mica de vereeniging dezer twee zelfstandigheden geeft haar het bijzondere voorkomen, hetwelk door de inboorlingen zoozeer bewonderd wordt.

Deze stof is een glinsterend, poedervormig ijzererts met een staalblaauwen glans, zacht en vettig op het gevoel; zij blijft aan de handen en kleederen hangen en kleurt deze rood of liever blinkend roestkleurig. Zelfs door herhaald wasschen kan men haar slechts met moeite van de huid verwijderen en wanneer men haar draagt, wordt alles er mede besmet; hare glinsterende hoedanigheid verraadt haar aan elk kleedingstuk, dat met den gebruiker in aanraking is geweest." Burchell zegt verder, dat het ijzer door oxydatie die bijzondere roestkleur verkregen heeft waarop de Hottentotten zoo verzot zijn, terwijl de vermenging met mica er dien eigenaardigen glans aan geeft, welke bijna even hoog geschat wordt.

Alle stammen die in den omtrek wonen, komen naar de "Sensavan-rots" ten einde zich van deze kostbare zelfstandigheid te voorzien; zij die het meest in de nabijheid er van wonen, delven haar op en gebruiken haar als ruilmiddel met de verder verwijderde stammen. Langzamerhand is deze rots zoo diep uitgegraven, dat er een aantal holen in gemaakt zijn, die zich tot op een grooten afstand uitstrekken. Burchell verhaalt van een aantal Hottentotten die bezig waren om "sibilo" te graven en onder het werken overstelpt werden door eene instorting der groeve waarin zij arbeidden.

Deze verschillende holen of gangen zijn nooit zonder bewoners; bij dag zijn zij vol vledermuizen en gedurende den nacht de rustplaats van duiven.

Behalve de "sibilo" is er nog eene zelfstandigheid die algemeen onder de Hottentotten in gebruik is; zij heet "buchu". Dit is ook een poeder, maar het is van plantaardigen en niet van delfstoffelijken aard. Het heeft op verre na niet dezelfde waarde als de "sibilo", ofschoon het als schoonheidsmiddel bijna even noodzakelijk wordt geacht, zoodat iemand die niet bepoederd is met "sibilo" of geparfumeerd met "buchu", beschouwd wordt als onwaardig om in een beschaafd gezelschap te verschijnen. De "sibilo" wordt slechts op ééne plaats gevonden en is daarom zeer kostbaar; de "buchu" daarentegen krijgt men uit verschillende bronnen en derhalve heeft zij minder waarde.

De "buchu" (uitgesproken bookoo) wordt meestal verkregen van eene soort diosma en gemaakt door de plant tot poeder te wrijven. Dit poeder heeft een sterken geur, die zeer aangenaam is voor den neus van een Hottentot, maar op de meer gevoelige reukorganen van een Europeaan eene geheel tegenovergestelde uitwerking doet. Indien een aantal Hottentotten in eene hunner hutten bijeen zijn, is de reuk der "buchu", waarmede zoowel de mantels als de haren der inboorlingen overvloediglijk doortrokken zijn, zoo buitengewoon sterk, dat alleen een Hottentot in zulk eene atmosfeer kan ademen.

De Hottentotten hebben voor deze plant een verwonderlijken eerbied en gebruiken haar tot verschillende doeleinden. Zij wordt beschouwd als uitstekend voor het verbinden van wonden; daartoe worden de bladeren afgetrokken in sterken azijn en er gewoonlijk zoo lang in gelaten, dat zij eene soort van slijm vormen.

Er zijn verschillende soorten van planten, van welke de "buchu" gemaakt wordt: eene is eene soort van welriekende croton, door Burchell *croton gratissimum* genoemd, naar haren aangenamen, welriekenden geur. Het is een schoone heester, die eene hoogte bereikt van 1.50 tot 2.50 meter. Zoowel de bloemen als de bladeren rieken zeer aangenaam; de "buchu" wordt vervaardigd door de laatste, die lansvormig, groen van boven en wit van onderen zijn, te droogen en fijn te stampen. Het poeder wordt gebruikt als reukmiddel en is voor den reuk van een Hottentot zeer aangenaam, maar voor een Europeaan afschuwelijk, vooral wanneer men het ruikt tegelijk met den reuk van rans vet en lang gedragen kleederen van huiden.

De huiden worden op sommige plaatsen op eene andere wijze bereid dan wij beschreven hebben bij de Kaffers; zij ondergaan namelijk eene soort van looijing. Als een Hottentot een lederen kleed wil maken, ontdoet hij de huid van het haar, door haar op te rollen met de behaarde zijde naar binnen, waardoor zij in eene soort van verrotting komt. In dien tusschentijd maakt hij zijne looikuip klaar. Dit doet hij door vier stokken in den grond te steken en de boveneinden met dwarslatten te verbinden. Aan deze bevestigt hij nu eene tamelijk groote huid, zoodat zij eene ruwe soort van kuip of vat vormt.

Eene zekere hoeveelheid van den zamentrekkenden bast van den "karroo-doorn" wordt nu tegelijk met de huid in de kuip gedaan waarna men er eene zekere hoeveelheid loog overgiet totdat de kuip vol is. De bast dezer acacia heeft niet alleen de eigenschap dat zij eene groote hoeveelheid looistof bevat, maar tevens aan het leder die eigenaardige roode kleur geeft, welke door de Hottentotten zoo bewonderd en later, door de "sibilo" en de "buchu" die er in worden gewreven, nog verhoogd wordt.

Baines is echter van oordeel dat deze wijze om huiden te bereiden, hoe oorspronkelijk zij ons ook moge voorkomen, geene uitvinding is van de Hottentotten, maar dat deze haar aan de meerdere bekwaamheid der Blanken te danken hebben. De looikuip uit eene huid vervaardigd, schijnt eenvoudig genoeg om door Wilden te zijn uitgevonden, maar daar zij alleen in de nabijheid van Europeesche volkplantingen in gebruik is, hebben zij hoogstwaarschijnlijk het denkbeeld er van aan de Blanken ontleend. Op plaatsen, die ver van de blanke volkplanters gelegen zijn en waar de invloed van deze niet is doorgedrongen, looijen de Hottentotten hunne huiden niet, maar bereiden ze op eene wijze, welke met die der Kaffers eene groote overeenkomst heeft.

Moet er eene groote koehuid bereid worden, dan nemen verschillende mannen aan den arbeid deel en maken er zelfs een feest van. Zij plaatsen zich in een kring,

met de huid in hun midden en bewerken haar met de handen, terwijl zij er nu en dan een weinig boter of ander vet in wrijven. Onder deze bezigheid zingen zij liederen; met geregelde tusschenpoozen grijpen zij de huid aan met beide handen en trekken er met veel kracht aan, om haar in elke rigting uit te rekken.

Het koord of touw, waarvan de Hottentotten zooveel gebruik maken, wordt op eene zeer eenvoudige wijze vervaardigd.

De bast der voor alles dienstige acacia wordt van de takken geschild en in vezelen verdeeld, door haar in water te weeken en dan tusschen twee steenen te kneuzen. Somtijds geeft de touwslager er de voorkeur aan om de vezelen vaneen te scheiden door den bast te kaauwen, die naar men zegt een aangenamen smaak heeft.

HOTTENTOTTEN HUIDEN BEREIDENDE.

Zoodra eene genoegzame voorraad vezelen bereid is, gaat de werkvrouw op den grond zitten, neemt twee bundels vezelen en rolt die met de handpalm over hare dij. Daarna brengt zij ze bijeen, rolt ze schielijk in de tegenovergestelde rigting en maakt zoo een tweedraads koord, met eene snelheid, die bijna onbegrijpelijk is als men ziet dat er geene gereedschappen of werktuigen hoegenaamd bij gebruikt worden.

Het maken van touw is uitsluitend het werk van vrouwen en alles behalve aangenaam. Waarschijnlijk wordt het juist daarom aan haar overgelaten. Door de wrijving van het touw over de dij wordt spoedig de opperhuid afgeschaafd; dit maakt haar zoo pijnlijk, dat de vrouwen verpligt zijn het rollen over hare dij af te wisselen met dat over hare kuiten. Tegen dat dan het eene lichaamsdeel genezen is, wordt het andere weder ontveld. Zoo gaan de arme vrouwen met haar werk voort, totdat hare huid door langdurige oefening vereelt is geworden en het wrijven kan verdragen zonder er door geschaafd te worden.

De meeste Zuid-Afrikaansche stammen geven de voorkeur aan touwen die van huiden vervaardigd zijn. Touwen of koorden kan men in geen enkel land missen; in dit gedeelte der wereld verkiest men, evenals in vele andere streken, die welke van dierenvel gemaakt zijn, verreweg boven die van elke andere grondstof. De reden van deze voorkeur ligt klaarblijkelijk in de eigenaardigheden van het land. Er zijn in Zuid-Afrika vezelachtige planten genoeg, van welke touwen konden vervaardigd worden, die

in geen enkel opzigt bij Europeaansche zouden achterstaan; maar men heeft bevonden dat touwen, van plantaardige vezelen gemaakt ongeschikt zijn voor het klimaat; zijn dus, zelfs door de Europeesche kolonisten afgeschaft.

De wijze om ze te maken is, behalve in geringe bijzonderheden, overal dezelfde; zij is kortelijk als volgt:

Het eerste werk is een vat vol loog te bereiden; deze wordt gemaakt van de asch van verschillende planten, die onder den algemeenen naam van "salsola" bekend zijn. De jonge scheuten dezer planten worden tot dit doel verzameld, verbrand en de asch zorgvuldig bewaard. Is er nu een rund geslagt, dan wordt de huid in smalle strooken gesneden; deze strooken legt men dan in het vat met loog en laat ze hierin gedurende ongeveer 24 uren weeken. Na verloop van dien tijd draait men een genoegzaam aantal strooken los ineen en hangt ze over een horizontalen boomtak; aan ieder uiteinde wordt een zwaar gewigt gehangen om de riemen altijd gespannen te houden. Nu plaatst zich aan ieder einde van het koord een inboorling en draait het ineen door middel van een korten stok, die tusschen de strooken gestoken is; zij trekken met deze stokken het touw onophoudelijk over den tak heen en weer en zorgende dat hetzelfde gedeelte nooit lang op dezelfde plaats stilblijft terwijl zij tegelijkertijd de stokken in eene tegenovergestelde rigting ronddraaijen. Het natuurlijk gevolg hiervan is, dat het touw zeer buigzaam blijft en tevens over zijne geheele lengte gelijkmatig gespannen wordt; de regelmatigheid der windingen hangt natuurlijk af van de vaardigheid der twee touwslagers. Eene verdere behandeling is niet noodig, daar de krachtige vloeistof, waarin de versche huidstrooken gedompeld zijn geweest, de plaats inneemt der "looikuip;" de buigzaamheid wordt verkregen door het gedurig heen en weer trekken over den tak; hierdoor wordt ook het verward raken en kronkelen belet.

Het gebruik dezer touwen door de Europeesche volkplanters geeft ons een goed voorbeeld van hetgeen er geschiedt, wanneer een meer beschaafd volk met een minder ontwikkeld menschenras in aanraking komt. De Blanken hebben aan de inboorlingen verschillende nuttige zaken geleerd, maar waren tevens genoodzaakt om bij hen onderrigt te zoeken omtrent vele andere, zonder welke zij geen vasten voet in het land konden krijgen.

De lezer zal opgemerkt hebben, dat de touwen van huiden door de mannen gemaakt worden, omdat zij van het edele rund afkomstig zijn, terwijl die welke van onedele plantenvezels worden vervaardigd, aan de vrouwen worden overgelaten.

Dit volk bezigt een merkwaardig middel om een lepel te vervangen. Het bestaat uit den stengel eener vezelachtige plant en wordt vervaardigd op de volgende wijze. De stengel, die platachtig en nagenoeg 3 centimeters breed is, wordt op eene behoorlijke lengte afgesneden en in water geweekt. Hierna wordt hij tusschen twee steenen geklopt, totdat de vezelen zich scheiden, zoodat zij eene soort van borstel vormen. Deze wordt in de vloeistof gestoken die men gebruiken wil en men brengt er eene tamelijke hoeveelheid mede naar den mond.

De vermelding van dezen lepel-borstel herinnert ons eene vreemde wijze om vliegen te vangen. Men moet weten dat de vliegen in Zuid-Afrika evenals in andere warme landen, zoo talrijk zijn, dat zij eene ware plaag worden. Zij komen met geheele zwermen in de huizen en vallen neer op al wat voedsel is, zoodat een reiziger die pas in deze streken gekomen is, ter naauwernood weet hoe hij zijne spijzen tot zich zal nemen. Daar zij dorstige schepsels zijn, komen zij af op elke vloeistof en vallen dikwijls in de kommen terwijl men er uit drinkt.

De inboorlingen slagen er in dit kwaad te verminderen, ofschoon zij er zich niet geheel van kunnen bevrijden doen dit meestal op de volgende vernuftige manier:

Eerst sluiten zij de deur der hut en doopen dan een groote dot hooi in melk waarna zij haar aan het dak hangen. Al de vliegen komen er op af en binnen weinige sekonden ziet men niets dan eene groote, zwarte, krioelende, levende massa. Nu doen zij er voorzichtig een zak over heen en geven een stoot tegen de val, waardoor al de vliegen op den bodem van den zak vallen. Dan wordt de zak weggenomen, zoodat zich een versch leger vliegen op het hooi kan plaatsen, en zoodra de eerste vangst gedood

is, ligt eene tweede gereed. Een schepel vliegen wordt op deze wijze somtijds op één dag gevangen.

Het is zeer waarschijnlijk dat de inboorlingen op het denkbeeld van deze wijze van vliegenvangen gekomen zijn, doordat zij zagen dat de vliegen zich in hoopen op hunne lepel-borstels verzamelden, als zij deze na gemaakt gebruik ter zijde legden.

In sommige streken worden de vliegen gevangen door middel der takken van een heester, die tot het geslacht "roridula" behoort. Deze is bedekt met eene kleverige afscheiding; als de vliegen er zich op neêrzetten, worden zij vastgehouden en kunnen niet weder ontsnappen. Op verschillende plaatsen der hut worden takken dezer nuttige plant gestoken en doen uitstekende diensten om haar van deze kleine pest te bevrijden. Vele dezer vliegen zijn dezelfde als onze gewone huisvlieg, maar er zijn ook vele andere soorten die in het land te huis behooren.

De Hottentotten snijden vrij goed in hout; niet omdat zij bijzonder kunstvaardig zijn, maar omdat zij een onuitputtelijk geduld en niet het geringste begrip van de waarde van den tijd hebben. Kommen en kruiken worden meestal van wilgehout vervaardigd, hetwelk de inlander liefst bewerkt terwijl het nog nat is. Eene soort van wilg groeit, evenals bij ons, aan de oevers van het water; de boom wordt omgehouwen met de wonderlijke kleine bijlen, die in deze streken in gebruik zijn. Deze bijlen worden gemaakt volgens hetzelfde beginsel als de houweelen, reeds meermalen vermeld en op bladz. 51, 91 enz. afgebeeld. Het ijzeren gedeelte is echter veel kleiner en de scherpe kant staat niet dwars aan den steel, maar regt. Zij zijn zoo klein en zwak dat verscheidene mannen noodig zijn om een boom te vellen die slechts eene middellijn van 40—50 centimeter heeft; het werk dat door een Amerikaanschen houthakker binnen eenige minuten zou verrigt worden, houdt hen een paar dagen bezig.

MES, KRUIK EN KOM.

Is de stam eindelijk omgehouwen, dan wordt hij op dezelfde omslagtige en onhandige wijze verdeeld in stukken van behoorlijke lengte, en hieraan wordt met dezelfde bijl de geschikte vorm gegeven. Moet van zulk een stuk hout eene kom gemaakt worden, dan wordt het gedeeltelijk uitgehold met de bijl en het overige werk verrigt met een mes, dat haakvormig is omgebogen, zooals men op bovenstaande afbeelding zien kan. Deze kommen hebben gewoonlijk eene middellijn van 30—50 centimeter.

Het maken van kommen is een betrekkelijk eenvoudig werk, maar het vervaardigen eener kruik, zoo als men er een naast de kom ziet staan, is eene zeer moeijelijke en zware taak. Bij het maken der kruiken kan de Hottentot bijna van niets anders gebruik maken dan van zijn mes en uit den vorm van het voorwerp nu blijkt duidelijk, dat hij bij het uithollen op eene zeer lastige wijze moet werken. Daar de tijd evenwel zonder waarde voor hem is, wordt de kruik eindelijk voltooid en evenals de kom rijkelijk met vet ingesmeerd, om het scheuren te voorkomen. Gewoonlijk hebben zoodanige kruiken eene inhoudsruimte van twee flesschen; sommige kunnen echter slechts een vierde van deze hoeveelheid bevatten, terwijl andere meer dan 10 flesschen kunnen inhouden. Kleine kruiken zou een Europeaan met dezelfde werktuigen niet kunnen vervaardigen, daar hij zijne hand er niet in zou kunnen brengen. De hand van een Hottentot is echter zoo klein en fijn gebouwd, dat dit voor hem geene moeijelijkheid oplevert. Zulk eene kruik wordt in de Hottentotsche taal "bambus" genaamd.

In tegenstelling met de Kaffers, leiden de Hottentotten een zwervend leven; zij maken hunne hutten zoo, dat zij binnen een uur kunnen worden afgebroken en gepakt om verplaatst te worden, terwijl niet meer dan een paar uren noodig zijn om ze opnieuw op te slaan, zelfs al werkt de architect zoo langzaam als dit in den regel

bij de inboorlingen het geval is. Wanneer dan ook een troep Hottentotten van de eene plaats naar de andere reist, schijnt een dorp als door tooverij uit den grond te verrijzen; reizigers, die vele Hottentotten in hun gevolg hadden, waren dikwijls door de plotselinge verandering van het tooneel uiterst verbaasd.

Wat de algemeene bouworde betreft, worden de hutten gebouwd volgens hetzelfde beginsel als die der Kaffers; zij bestaan namelijk uit een ligt kooivormig geraamte, hetwelk met eene insgelijks ligte stof bedekt wordt. De Kaffer bindt evenwel de takken en het net waarvan hij zijne hut zamenstelt met touwen aaneen, terwijl hij, indien hij zich voor goed op eene plaats vestigt of zijne hut in eene reeds bestaande kraal opslaat, haar van binnen met klei bepleistert ten einde haar stevig en voor het weder ondoordringbaar te maken.

Een Hottentot daarentegen dekt zijne hut met rietmatten, veel overeenkomst hebbende met de slaap-matten der Kaffers en die gemakkelijk met het geraamte der hut kunnen verbonden en even gemakkelijk verwijderd worden. Deze matten worden vervaardigd van twee soorten van riet; de eene is zacht en kan gemakkelijk bewerkt worden, terwijl de andere hard is en den bouwmeester nog al eenige moeite veroorzaakt. De eerste heeft bovendien het nadeel, dat zij spoedig vergaat en slechts een korten tijd duurt, terwijl het wederstandsvermogen van de tweede buitengewoon groot is. Deze planten worden "zacht-" en "hard riet" genoemd; haar wetenschappelijke naam is *Cyperus textilis* en *Scriptus tegetalis*.

De manier waarop de matten gemaakt worden komt zeer veel met die der Kaffers overeen. Het riet wordt afgesneden op eene lengte van omtrent 2 meter en dan in een bundel naast den mattemaker geplaatst, met eene zekere hoeveelheid vezel-touw hetwelk wij reeds vermeld hebben. Hij doorboort ze dan met eene beenen of metalen naald, of, indien hij deze niet bezit, met den doorn eener acacia, en bindt het riet zóó aaneen. Zelfs de zeer langzame en bedaarde wijze van werken der Hottentotten in aanmerking genomen, worden de matten toch vrij snel ineengevlogten; wij behoeven hier niet eens bij op te merken, dat drie Hottentotten in den regel niet meer doen dan gemiddeld door één Europeesch werkman wordt verrigt.

In sommige gevallen vervangt de Hottentot deze matten door koehuiden; de eerste zijn echter het meest in gebruik, waarschijnlijk omdat de huiden als artikelen van kleeding te veel waarde hebben om ze voor het uitwendige der huizen te bezigen. Door de wijze waarop deze hutten gebouwd worden, zijn zij voor het weder nog minder toegankelijk dan die der Kaffers, en laten als een natuurlijk gevolg hiervan nog minder rook door. Een Europeaan kan dan ook, des noods, in eene Kaffersche hut nog leven, maar in die van een Hottentot is dit bijna onmogelijk.

Voor een rusteloos en altijd bewegelijk volk als de Hottentotten zijn deze matten eene volstrekte behoefte. Eene hut van gewone grootte kan gemakkelijk op den rug eener koe gepakt worden, terwijl eene tweede voldoende is om al het eenvoudige huisraad, met de kinderen, weg te dragen; een geheel huisgezin kan dus, binnen zeer korten tijd, zonder veel ongemak, vervoerd worden. De hutten zijn dus eigenlijk niets anders dan van matten vervaardigde tenten en gelijken, in vele opzigten, op de kameel-haren tenten der insgelijks zwervende Arabieren.

Niemand — zelfs niet de eigenaar — weet, als hij eene Hottentotsche hut ziet, of hij ze na eenige uren op dezelfde plaats zal terugvinden. Het gebeurt somwijlen dat eene Hottentotsche vrouw de hut afbreekt, maar, inplaats van haar op den rug van een os te laden, haar een twintigtal meters van hare vorige standplaats weder opbouwt. De reden van deze vreemde handelwijze is alleen om haarzelve en hare familie te bevrijden van de vlooijen, die, als ander ongedierte, in het huis eens Hottentots maar al te veel voorkomen en de bewoners dwingen om er op deze wijze aan te ontsnappen.

Deze onwelkome gasten worden gewoonlijk vroeg in den morgen aangevallen; de mantels, schapevachten, matten en andere voorwerpen worden dan buiten de hut gebragt en duchtig met een stok uitgeklopt. Er blijven er echter altijd genoeg over om het geslacht voort te planten en de overblijvenden dwingen eindelijk, zooals wij gezien hebben, den Hottentot om met huis en al te vertrekken.

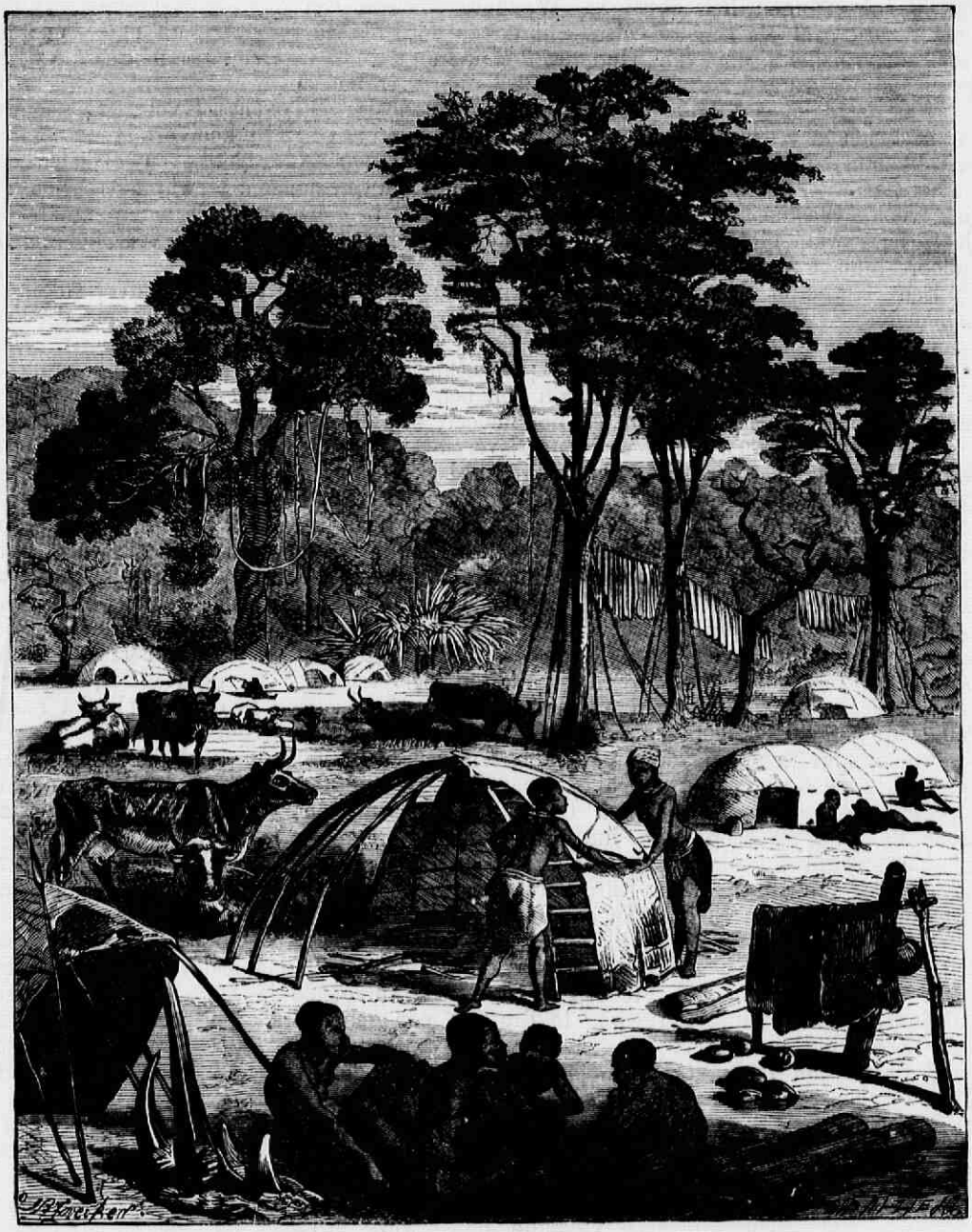

HOTTENTOTSCHE KRAAL.

De Hottentotten zelven hebben van den beet dezer dieren betrekkelijk weinig last door de dikke korst van vet, "sibilo" en "buchu" die hunne huid vrij goed verdedigt. Zijn de insekten echter gelukkig genoeg, de weinig beschutte huid van een Europeaan te kunnen aanvallen, dan nemen zij deze gelegenheid dubbel waar en maken hem half krankzinnig. Gordon Cumming geeft ons een vermakelijk verhaal

van hetgeen, met betrekking tot deze diertjes, hemzelven overkwam. Hij was door en door vermoeid en viel in slaap tusschen zijne volgelingen, van welke een zoo medelijdend was om den mantel dien hij droeg af te doen en over den slapenden uit te spreiden. Oogenblikkelijk vloog deze overeind door de ondragelijke jeukte, veroorzaakt door de beten van het ongedierte, waarvan de mantel krioelde. Hij was verpligt alle mogelijke kleedingstukken uit te doen en ze te laten uitkloppen en nazien, voordat hij ze weder kon aantrekken.

Zooals men op de afbeelding bladz. 266 zien kan, hebben de hutten niet volkomen denzelfden vorm als die der Kaffers; zij zijn vlakker en de opening is vierkant in plaats van rond, daar de deur gemaakt wordt door een stuk mat weg te laten.

Tot een zwervend leven worden de Hottentotten gedwongen door hunne vadsigheid en hun volkomen gebrek aan overleg. Ook de Kaffer heeft deze eigenschap, evenals dit trouwens bij de meeste wilde volksstammen het geval is. Een Kaffer is echter in allen gevalle een vrij goed landbouwer en verbouwt genoeg koren om zijne familie van voedsel te voorzien; zelfs omheint hij dikwijls stukken grond waarin hij zekere groenten en vruchten plant. Een Hottentot heeft echter nooit veel begrip van landbouw gehad en wat hij in dit opzigt beproeft, doet hij zoo ruw mogelijk.

Het houweel waarmede de Kaffer den grond bewerkt, is een lomp en onhandig werktuig, maar het is de volmaaktheid zelve, indien men het vergelijkt met den stok, dien de Hottentotten bezigen om te graven. Deze is niets anders dan een stok van hard hout met eene punt aan het eene einde, zwaarder gemaakt door

STOK OM MEDE TE GRAVEN.

een' doorboorden steen, die door eene wig op zijne plaats gehouden wordt; zie de bovenstaande afbeelding. Met dit ruwe werktuig spit de Hottentot den grond schielijker om dan men zich wel zou kunnen verbeelden; hij maakt er echter meer gebruik van om wilde planten op te delven of verschillende, in holen wonende dieren op te graven, dan wel voor den landbouw.

Het leven van den Hottentot bindt hem niet aan eene bijzondere plaats. Een gedeelte van een stam, overeenkomende met eene kraal der Kaffers, zet zich neder op eene plaats, waar men denkt genoegzaam voedsel te vinden en die digt bij water is. Is dit punt goed gekozen, dan blijven de bewoners daar dikwijls een geruimen tijd, somtijds gedurende meerdere jaren. De geschiktheid voor de jagt speelt hierin eene groote rol, daar de Hottentotten uitstekende jagers zijn en hierin bij de Kaffers niet alleen niet achterstaàn, maar dezen welligt nog overtreffen. Zij zijn vooral bekend voor de onvermoeide volharding waarmede zij het wild vervolgen; zij houden een' dag voor goed besteed, indien zij het wild slechts magtig zijn geworden

HOOFDSTUK XXIII.

WAPENEN DER HOTTENTOTTEN EN HUN GEBRUIK. — HUNNE VRAATZUCHT EN GESCHIKTHEID OM HONGER TE LIJDEN. — DE WIJZE VAN KOOKEN. — DE MAGT VAN DEN SLAAP. — ONDERSCHEID TUSSCHEN HOTTENTOTTEN EN KAFFERS. — HET VEE EN HET GEBRUIK HETWELK ER VAN GEMAAKT WORDT. — DE "BAKELEIJ'S" OF "VECHT-OSSEN". — HET GEHEUGEN DER HOTTENTOTTEN OMTRENT KOEIJEN. — HET HUWELIJK. — DE VEELWIJVERIJ NIET VEEL IN GEBRUIK. — HET GEBREK AAN GODSDIENST. — DE TAAL DER HOTTENTOTTEN. — HET EIGENAARDIGE "KLOKKEN". — DE VERMAKELIJKHEDEN DER HOTTENTOTTEN. — ZINGEN EN DANSEN. — HET ONDERWERP HUNNER ZANGEN. — DE DANS DER MANNEN. — ALLE VERMAKELIJKHEDEN BEPERKT TOT DEN AVOND. — DE MELOEN-DANS. — HUN LUST TOT SCHERTSEN. — HUNNE ONGESCHIKTHEID OM DEN TIJD TE METEN. — WIJZE VAN OORLOGVOEREN. — ZIEKTE, DOOD EN BEGRAPENIS.

HET wapen waarvan de Hottentotten meestal gebruik maken is pijl en boog. Deze wapenen zijn bijna volkomen gelijk aan die der Bosjesmannen en zullen later beschreven worden. Zij gebruiken ook de assagaai, maar schijnen er niet bijzonder veel van te houden, daar hun de spierkracht ontbreekt, die haar in de handen der Kaffers zulk een vreeselijk wapen doet zijn. Bovendien draagt de Hottentot geen bundel dezer wapenen, maar vergenoegt zich met een enkelen pijl, dien hij niet wegwerpt of hij moet zeer digt bij zijn vijand zijn.

Hij is echter zeer handig in het werpen der "knods-kerry"; hij bezigt altijd de korte, zoodat hij er verscheidene in zijn gordel dragen kan. Hij maakt, feitelijk, van de "kerry" hetzelfde gebruik als de Kaffer van de assagaai, daar hij er steeds een aantal bij de hand heeft en ze achter elkander met eene doodelijke juistheid werpt. Met deze wapenen, in de handen van een Europeaan zoo nutteloos, bevecht hij de meeste dieren van Zuid-Afrika, met uitzondering natuurlijk van den olifant, den rhinoceros, den hippopotamus en de grootere roofdieren, zoo als leeuw en luipaard. Deze doodt hij echter door middel van valkuilen en andere vernuftige middelen, en indien een Hottentot zich bijzonder voorneemt om een dier te dooden of te vangen, zijn de kansen om in het leven te blijven voor dit dier uiterst klein.

Heeft hij het wild eenmaal gedood, dan evenaart zijne vraatzucht zijn geduld. Hongerlijden kan hij met eene verwonderlijke onverschilligheid; hij haalt zijn gordel meer en meer aan, en brengt het zoo ver, dat hij met buitengewoon weinig voedsel in het leven kan blijven. Kan hij echter vleesch magtig worden, dan eet hij met eene aanhoudende vraatzucht, die bijna ongeloofelijk is. Om de kwaliteit geeft hij zeer weinig en indien hij slechts eene genoegzame hoeveelheid vleesch kan bekomen, is het hem onverschillig of het taai is of niet. Als eene bende Hottentotten er in slaagt om een groot dier, bijv. een olifant of nijlpaard te dooden en dit plaats vindt op eenigen afstand hunner kraal, dan breken de inboorlingen liever hunne tenten af en brengen ze bij het dier, dan dat zij zich de moeite geven om dikwijls heen en weer te loopen. De voornaamste reden voor deze vreemde handelwijze is dat, wanneer zij het laatste deden, zij zich zouden berooven van een der grootste artikelen van weelde, die een Hottentot kent. Daar zij zelden vleesch eten, worden zij door het gebruik er van half dronken en proppen er zich zoo vol mede als slechts eenigzins in hun vermogen is; zij slapen dan naderhand als een boa-constrictor die eene geit heeft opgegeten en ontwaken slechts om zich op nieuw vol te laden en weder te gaan slapen.

Er is voor deze buitengewone gulzigheid eene zekere verontschuldiging, namelijk dat door het warme klimaat het vleesch zóó spoedig in bederf overgaat, dat het, indien men het eten wil, dadelijk gegeten moet worden. Zelfs zooals zij het doen, zijn de Hottentotten dikwerf verpligt om vleesch te eten, dat meer dan adellijk is en waarvoor zelfs de grootste bewonderaar van adellijk wild den neus zou optrekken. Zij schijnen zich echter aan zulke kleinigheden niet te stooren en eten het half bedorven vleesch met evenveel smaak als volkomen versch.

Welke ook de oorspronkelijke hoedanigheid van het vleesch moge geweest zijn, zij heeft niets hoegenaamd te danken aan de wijze waarop het bereid is, want de Hottentotten zijn de slechtste koks van de wereld. Zij nemen een aarden pot, doen hem bijna vol met water, zetten hem te vuur en laten hem koken. Dan snijden zij het vleesch in stukken zoo groot als eene vuist, werpen die in den pot en laten ze daarin totdat zij er behoefte aan hebben. Indien de feestvierenden zelven slapen, laten zij het vleesch dikwerf een halven dag of langer in den pot, en gedurende dien tijd moeten de vrouwen het water steeds aan de kook houden; men kan begrijpen, dat de slotsom harer kokerij ten laatste niet bijzonder smakelijk zal zijn.

Wij hebben reeds gezegd, dat de Hottentotsche stammen voor hun eetlust bekend zijn. Niet minder is dit het geval met hun slaapvermogen.

Een volbloed Hottentot kan altijd slapen en het is bijna onmogelijk zich omstandigheden voor te stellen, onder welke hij dit niet zou kunnen doen. Als hij genepen wordt door honger en zich, noch door de jagt, noch uit den bodem, voedsel kan verschaffen, gaat hij liggen, rolt zich in zijn mantel en is binnen weinige oogenblikken in diepen slaap. Slaap is voor hem bijna hetzelfde als voedsel en hij kan dikwijls naar waarheid zeggen dat "hij die slaapt, eet." Slaapt hij eenmaal, dan doet hij dit ook op eene merkwaardige wijze; zijn slaap gelijkt meer op eene bedwelming, eene verdooving, dan op een gewonen slaap, zooals wij dien begrijpen. Men zou bij het oor van een slapenden Hottentot een kanon kunnen afschieten en hij zou het niet merken, of zich hoogstens omkeeren en op nieuw in de rust gaan.

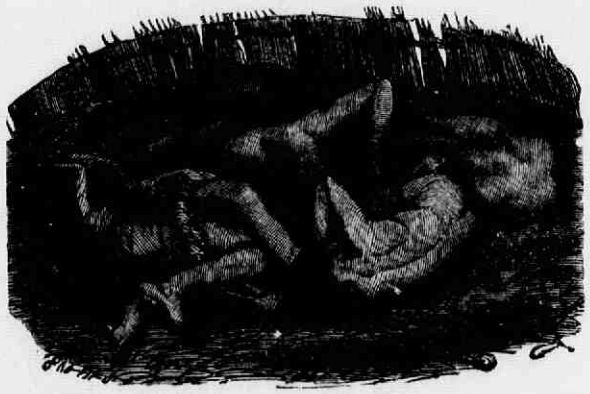

SLAPENDE HOTTENTOTTEN.

Zelfs slapende is er verschil tusschen een Kaffer en een Hottentot. De eerste ligt regtuit op zijne mat, terwijl de andere zich oprolt als een menschelijk stekelvarken. In weerwil der slechte atmospheer van hunne hutten zijn de Hottentotten tot zelfs in hun slaap gezellig; zelfs bij nacht is de vloer eener hut bedekt met een aantal vast slapende Hottentotten, die zoo dooreen gemengd zijn, dat het bijna niet mogelijk is uit te maken tot welk ligchaam de verschillende armen en beenen behooren.

Van het vee der Hottentotten hebben wij reeds meermalen melding gemaakt. Het wordt, even als de koeijen der Kaffers, even goed gebruikt om te beladen, als om er op te rijden; de dieren worden ook op dezelfde wijze opgetuigd, namelijk door een riem meermalen om het ligchaam te binden en dezen telkens strak aan te halen. De lezer herinnert zich welligt, dat lang, lang geleden, toen de Hottentotten nog eene magtige natie waren, hunne kraals verdedigd werden door eene bijzondere soort van runderen, die hiertoe waren afgerigt, even als de wachthonden die bij ons de hofsteden bewaken.

Deze koeijen waren, zegt men, er op afgerigt om bij den ingang der kraal de wacht te houden; zij kenden elken bewoner van den oudsten af tot het kleinste kind,

dat naauwelijks kruipen kon. Zij beletten elken vreemdeling het naderen der kraal, behalve als hij van een der inwoners vergezeld was, en evenmin lieten zij hem vertrekken.

Dit verhaal wordt over het algemeen voor een sprookje gehouden en is het ook waarschijnlijk. De schrijver heeft echter in zijne verzameling een horen, die door Shooter uit Zuid-Afrika is medegebragt en waaromtrent niemand opheldering kan geven. Hij is klaarblijkelijk zeer oud, en ofschoon hij van een tam rund afkomstig is, gelijkt hij echter volstrekt niet op de horens der koeijen van den tegenwoordigen tijd; hij is namelijk tweemaal zoo groot en ziet er geheel anders uit. Het is juist een horen als de bovengenoemde runderen zouden moeten gehad hebben, en ofschoon niet met zekerheid kan gezegd worden, dat hij aan een dezer dieren behoord heeft, is dit toch zeer goed mogelijk.

De Hottentot heeft, even als de Kaffer, op het punt van runderen een verwonderlijk geheugen. Indien hij een dier slechts een paar minuten gezien heeft, herinnert hij het zich, waar het ook zijn moge, zelfs na verloop van eenige jaren. Hij herkent het in het midden eener kudde, zelfs op eene vreemde plaats, waar hij niet verwachten kan het te zullen zien; hij onthoudt ook zijn "spoor" en kan zijne voetstappen onder die der geheele kudde volgen. Er zijn voorbeelden, dat een Hottentot eene gestolen koe ontdekte door de gelijkenis van het kalf op zijne moeder; dit kalf was geboren nadat de koe gestolen was.

De huwelijken der Hottentotten zijn zeer eenvoudig; er wordt voor de bruid eenvoudig een zekere prijs betaald en hierna wordt zij mede naar huis genomen. In het welbekende werk van Kolben vindt men eene zeer uitgewerkte beschrijving van een Hottentotsch huwelijk, waarin op eene zeer uitvoerige wijze een aantal buitengewone plegtigheden worden beschreven, die de priester bij het pas-gehuwde paar verrigt. Daar het nu evenwel niet bekend is dat er ooit eene klasse van priesters bij de Hottentotten bestaan heeft en dit althans in den tijd van Kolben stellig niet het geval geweest is, valt natuurlijk dit geheele verhaal in het water. De zaak is eenvoudig, dat Kolben het veel gemakkelijker vond, uit de tweede hand te beschrijven dan zelf te onderzoeken, waarvan het gevolg was, dat de Hollandsche volkplanters, die hem op de hoogte moesten brengen, zich met zijne ligtgeloovigheid vermaakten.

Veelwijverij is bij de Hottentotten niet algemeen, ofschoon zij niet verboden is. Enkele mannen hebben meer dan ééne vrouw, maar dit is eene uitzondering en niet de regel.

Evenmin als zij priesters hebben, hebben zij eigenlijke doctors. Zij zijn allen ervaren in de geringe genees- en heelkundige kennis die zij behoeven; ja zij hebben zelfs geen denkbeeld van eene bijzondere klasse van lieden, die zich met het genezen van zieken bezig houden. In tegenstelling met de Kaffers, die de bijgeloovigste lieden zijn der wereld, zijn de Hottentotten van bijgeloof volkomen vrij, doordat zij hoegenaamd geene godsdienstige gevoelens bezitten. De tegenwoordige wereld schijnt de grens van al hunne denkbeelden uit te maken, en zij schijnen, zoover bekend is, even onwetend te zijn omtrent een' Schepper als omtrent de onsterfelijkheid der ziel.

De taal der Hottentotten is merkwaardig wegens eene eigenaardigheid, die, naar het schijnt, tot hen en de omringende stammen die haar van hen geleerd hebben, beperkt is. Dit is namelijk eene soort van "klokken" met de tong, dat men waarneemt bij alle stammen die Zuid-Afrika bewonen, met uitzondering der Zulu's, die dit vreemde toevoegsel tot hunne spraak niet bezitten en eene taal spreken die bijna even zoetvloeijend is als het Italiaansch.

Er bestaan drie wijzen van "klokken;" met de tong, de tanden en het verhemelte, en elke van deze verandert de beteekenis van het woord waarbij zij gebruikt wordt.

De eerste, die de meest algemeene is, ontstaat door de punt der tong tegen de bovenste snijtanden te drukken en haar dan plotseling los te stooten.

Het tweede "klokken" wordt veroorzaakt door de tong aan te drukken tegen het verhemelte en haar dan eensklaps te verwijderen, zoodat zij een geluid veroorzaakt zooals een koetsier maakt indien hij zijn paard harder wil laten loopen. Het moet

echter geschieden met de minstmogelijke kracht waarmede dit geluid kan te weeg gebragt worden, daar anders het "klokken" en de lettergreep waaraan het wordt toegevoegd, niet tegelijk kunnen gehoord worden.

Het laatste "klokken" is veel sterker dan de twee andere en wordt teweeg gebragt door de tong zoover mogelijk terug te trekken en haar tegen het verhemelte aan te drukken. Dan wordt zij met kracht bewogen naar de lippen toe en maakt zoo een geluid, dat veel sterker en lager is, dan hetwelk op de twee eerst beschreven wijzen gemaakt wordt.

In de weinige woorden, die wij aan dit gedeelte van ons onderwerp kunnen wijden, zullen wij deze drie verschillende geluiden onderscheiden door de woorden "klak," "klik" en "klok." De lezer zal het zeer moeijelijk vinden om deze geluiden te maken, terwijl hij tegelijkertijd een gedeelte van een woord uitspreekt; hij moet het echter volstrekt kunnen doen, als hij zich bij een Hottentot in zijne eigene taal verstaanbaar wil maken. Hoe noodzakelijk deze wonderlijke toevoegsels zijn, is vooral door Le Vaillant duidelijk aangetoond. Het woord "aap" bijv. beteekent als er niet bij "geklokt" wordt, een paard; met den "klik" beteekent het een boog, en met den "klak" wordt het de naam eener rivier. Het is natuurlijk onmogelijk om deze taal tot eenig bekend alphabet terug te brengen en het natuurlijke gevolg hiervan is, dat geen twee reizigers die ons de Hottentotten hebben beschreven, in staat zijn geweest om de woorden hunner taal zoo te spellen, dat zij herkenbaar zijn of de lezer in staat is om ze uit te spreken. De gewone wijze om dit "klokken" aan te duiden werd gedaan door de letters *ts* of *g* voor het woord te plaatsen; een duidelijk voorbeeld hiervan is het woord "Gnoe;" dit moest eigenlijk gespeld worden zonder *g*, maar hiervoor moest dan het eigenaardig "klokken" in de plaats komen, hetwelk men tracht door deze letter weêr te geven.

De vermakelijkheden der Hottentotten bestaan voornamelijk in zingen en dansen, vereenigd met het spelen op een wonderlijk instrument, "goura" genaamd. Dit instrument hoort echter meer te huis bij de Bosjesmannen en zal daarom later beschreven worden.

Hunne zangen ontspringen klaarblijkelijk uit dezelfde bron en dit is ook het geval met hunne zangwijzen. Wij zullen later, tegelijk met de beschrijving der "goura", eenige zangen der Bosjesmannen mededeelen. Met de woorden der zangen zijn echter de Hottentotten vooruit, want bij deze hebben zij toch altijd eene zekere beteekenis, terwijl in die der Boschjesmannen slot noch zin is; zij komen eenigermate overeen met het ut, re, mi enz. der moderne muziek.

Le Vaillant deelt mede, dat het onderwerp der zangen van de Hottentotten altijd betrekking had op een voorval uit hun leven, zoodat zij, even als de negers, door het telkens herhalen der woorden den geheelen nacht kunnen doorzingen. Zij verkiezen tot dit doel den nacht boven den dag, omdat het dan koeler en hun dagwerk afgeloopen is.

"Als zij lust hebben om deze uitspanning te genieten, geven zij elkander de hand en vormen een kring, die grooter of kleiner is, naarmate van het aantal mannelijke en vrouwelijke dansers; deze worden zooveel mogelijk gelijkmatig verdeeld. Nu draaijen zij in het rond, nu eens naar de eene en dan weder naar de andere zijde, laten elkander op zekere oogenblikken los om de maat aan te geven en klappen van tijd tot tijd in de handen, terwijl zij steeds voortdansen; de toeschouwers doen inmiddels het geluid van het muziekinstrument vergezeld gaan van een aanhoudend gezang, waarvan de voornaamste inhoud is "Hoo! Hoo!"

"Somtijds verlaat een der dansers de rij en gaat in het midden van den kring; hier maakt hij dan op de wijze der dansers in Europa eenige passen, waarvan de schoonheid en de verdienste bestaan in de snelheid en juistheid waarmede zij worden uitgevoerd, zonder dat de danser zich van zijne plaats beweegt. Hierop laten al de dansers elkanders handen los en loopen achter elkander rond op eene onverschillige wijze, met een voorkomen van schrik en droefheid; het hoofd hangt hun dan op den schouder en zij slaan de oogen naar den grond, waarnaar zij met aandacht staren. Een oogenblik later barsten zij los in de uitgelatenste vrolijkheid.

"Zij verheugen zich bovenmate met deze tegenstelling, indien zij goed slaagt. Alles is eigenlijk niets anders dan eene afwisselende, uiterst dwaze en vermakelijke pantomime. Men moet hierbij onder het oog houden, dat de dansers een soort van hol en eentoonig gegons maken, dat nooit ophoudt, behalve wanneer zij zich met de toeschouwers vereenigen in het wonderlijke koor "Hoo! Hoo!" dat de ziel dezer prachtige muziek schijnt uit te maken.

„Zij besluiten gewoonlijk met een algemeen bal; dat wil zeggen, de kring wordt verbroken en elk danst zoo als hij verkiest, waarbij hij al zijne kracht en vlugheid ten toon spreidt. De uitstekendste dansers maken dan, als om elkander uit te dagen, dezelfde gevaarlijke sprongen en muzikale trillers, die de Europeesche kunstenaars uitvoeren en die dikwerf even belagchelijk zijn als het "Hoo! Hoo!" der Afrikanen."

Hetzij om te zingen, te dansen of voor andere uitspanningen, komen de Hottentotten nooit bij elkander dan des avonds, daar zij den dag hiertoe voor veel te goed houden. Op den dag zijn de mannen aan hunne verschillende bezigheden. Sommigen zijn ver van huis en volgen het spoor van een of ander dier, welks vleesch strekken moet tot onderhoud van hen en hunne familie. Anderen zijn weder ijverig bezig met het maken van strikken, het graven van valkuilen, enz. of zij gaan rond en bezoeken die welke zij vroeger gemaakt hebben, zoodat de dieren die zij reeds gevangen hebben, kunnen worden weggenomen en de strikken op nieuw gezet. Zij moeten ook hunne bogen, pijlen, speren en knodsen vervaardigen; deze kosten hun veel tijd, vooreerst omdat hunne gereedschappen zoo onvolkomen zijn, en ten anderen omdat zij aan het werk gaan met eene langzaamheid, die een Europeeschen toeschouwer wrevelig maakt.

De vrouwen doen dan ook haar gewoon werk, hetwelk oneindig zwaarder is dan dat der mannen. Het bestaat in het verrigten van allerlei huiselijke bezigheden; hieronder behoort ook het afbreken en opbouwen der hutten, het verzamelen van hout voor de avondvuren en het klaarmaken der spijzen voor de mannen, wanneer die naar huis terugkeeren.

Zoodra de avond begint te vallen, houden alle werkzaamheden op en dan vermaken zich de Hottentotten gedurende bijna den geheelen avond. Een Wilde gaat geenszins, zooals gewoonlijk verondersteld wordt, met de vogels naar bed en evenmin ontwaakt hij met hen. Hij is, bijna zonder uitzondering, des avonds een onverbeterlijke plakker; hij rookt, praat, zingt, danst en vermaakt zich, alsof hij den ganschen dag niets had uitgevoerd.

Misschien stelt de eigenschap, dat hij slapen kan als hij wil en dat zijn slaap zoo vast is, dat hij door het grootste leven in zijne nabijheid niet wakker wordt, hem in staat om zulk een leven van onophoudelijke vermaken en uitspattingen uit te houden. Heeft een Hottentot bijv. een' geheelen dag gejaagd en komt hij vermoeid van de jagt en het dragen der dieren te huis, dan zal hij er niet aan denken om te gaan slapen voordat hij zijn avondmaal gebruikt, zijne pijp gerookt en een paar uren gedanst en gezongen heeft. Zoodra hij echter lust gevoelt om hiermede op te houden, gaat hij uit den kring, rolt zich in zijn' mantel en is binnen weinige oogenblikken in diepe rust, niettegenstaande al het geraas dat door zijne medgezellen, die met hun nachtbraken voortgaan, in zijne onmiddelijke nabijheid maken.

Er is een eigenaardige dans, die veel onder de Hottentotsche meisjes in zwang is, en die bijzonder bij haar schijnt te huis te behooren. Daar eene meloen het voornaamste voorwerp van dezen dans is, wordt hij de "Meloen-dans" genoemd; hij wordt uitgevoerd op de volgende wijze:

Des avonds, wanneer het koel is, komen de meisjes bij elkander en kiezen eene als voorgangster. Deze neemt eene kleine ronde meloen in de handen en begint in het rond te loopen, terwijl zij op de wildstmogelijke wijze slingert met armen en beenen. De anderen volgen haar en bootsen al hare bewegingen na. Daar zij nu niet door vele kleederen belemmerd worden, alleen de gewone muts en den gordel van lederen riemen dragende, hebben hare bewegingen eene groote mate van wilde bevalligheid.

Terwijl de voorgangster nu zoo rondloopt, werpt zij de meloen in de lucht en vangt haar weder op; eindelijk bukt zij eensklaps, springt omhoog en werpt haar onder zich door naar het meisje dat op haar volgt. Het doel van dezen dans

is tweeledig. Het tweede meisje moet de meloen vangen zonder met loopen op te houden, en het eerste moet haar dan werpen wanneer het tweede niet op hare hoede is. Zij maakt bijgevolg alle mogelijke schijnbewegingen; zij houdt zich alsof zij de meloen meermalen wil opgooijen en tracht hare volgster op alle mogelijke wijzen te verschalken. Indien het tweede meisje er niet in slaagt de meloen te vangen, blijft de eerste aanvoerster; vangt zij haar echter, dan wordt zij zelve op hare beurt voorgangster.

Zoo gaat de meloen van de eene hand in de andere, en het spel wordt volgehouden totdat de danseressen zoo vermoeid zijn dat zij niet meer dansen kunnen.

Volgens bovenstaande beschrijving zouden sommigen zich kunnen verbeelden, dat door dezen dans gezondigd wordt tegen de welvoegelijkheid. Dit is echter zoo niet. Het is waar, dat de kleeding die door de danseressen gedragen wordt, niet overeenkomt met onze Europeesche begrippen; maar in haar oog zijn zij voegzaam en in overeenstemming met de gebruiken van het land gekleed. Evenmin is er in den dans zelv' iets, waardoor iemand die zijn gezond verstand gebruikt, behoeft geërgerd te worden. Het is eenvoudig eene opbruising van jeugdige levendigheid en heeft niets gemeen met de dansen, die in vele andere landen worden uitgevoerd en erkend en opzettelijk lösbandig zijn; deze laatste zijn, onverschillig of de danseressen meer of minder gekleed zijn dan de Hottentotsche schoonen, eerder terugstootend dan aantrekkelijk voor ieder die eenige achting heeft voor zich zelven.

Bij dezen Hottentotschen dans zijn de danseressen volkomen onschuldig en hebben even weinig denkbeeld dat zij iets doen hetwelk ongepast is, als eene Europeesche dame als zij zich vertoont met een ongesluijerd gelaat. Zoolang er nog geene kleeding gedragen is, schijnt zij niet vereischt te worden, maar zoodra zij slechts een gedeelte der Europeesche kleeding gedragen hebben, is het geval geheel en al omgekeerd. Baines verhaalt een voorval, dat ons in dit denkbeeld versterkt. Hij reisde in een wagen en werd, zooals gewoonlijk, door Hottentotten met hunne familiën vergezeld. De laatste, die meest van het vrouwelijke geslacht waren, liepen naast den wagen en droegen geen ander kleedingstuk dan den ligten lederen gordel.

Nu gebeurde het dat eenige oude schoenen uit den wagen werden geworpen; deze werden door de vrouwen, die op eene bespottelijke wijze hunkeren naar al wat met de Europeesche kleederdragt in betrekking staat, onmiddellijk in beslag genomen. Zoodra echter hadden zij de schoenen niet aangetrokken, of men zag dat zij naakt waren. Voor dien tijd viel dit niet in het oog, maar zelfs dit kleine onderdeel der Europeesche kleeding scheen te kennen te geven, dat het geheele ligchaam op deze wijze moest gekleed wezen, en dit gevoel was zoo sterk, dat Baines er reden in vond om de aanstoot gevende voorwerpen te verwijderen.

De Hottentotten hebben een merkwaardig spel, hetwelk zij "kaartspelen" noemen, waarschijnlijk omdat er geene kaarten bij gebruikt worden. Dit spel is eigenlijk niets dan eene vertooning van vlugheid en handigheid; het gelijkt eenigzins op het bekende jongensspel van "even en oneven." Burchell beschrijft het aldus:

"Bij een der vuren waren zij bezig om zich op eene zeer wonderlijke en bijna onbegrijpelijke wijze te vermaken; in dit genoegen deelden niet slechts zij die er aan deel namen, maar al de toeschouwers. Zij noemden het "kaartspelen", een woord dat in dit geval al zeer verkeerd was toegepast. Twee over elkander op den grond gezeten Hottentotten schreeuwden tegen elkander eenige volzinnen in hunne eigen taal, alsof zij in de grootste woede waren; zij lachten tusschenbeiden hardop, terwijl zij hunne ligchamen heen en weer bewogen en met de armen draaiden in alle rigtingen; nu eens hielden zij de handen tegen elkander en dan weder spreidden zij ze wijd vaneen; nu naar boven en dan naar den grond; somtijds sloten zij ze en op andere oogenblikken deden zij ze wijd open.

"Dikwijls sprongen zij in het vuur van het spel op de knieën en vielen dan weder onmiddellijk terug op den grond. Dit alles geschiedde op zulk eene wilde, snelle en buitengewone wijze, dat het onmogelijk was, zelfs wanneer men hun spel een geruimen tijd had nagegaan, den aard hiervan te ontdekken of het beginsel te begrijpen waarop het berustte; dit was even moeijelijk als wanneer iemand die van het schaakspel niets kende, alleen uit de verschillende zetten dit spel zou willen leeren.

"Het spel is echt Hottentotsch, gelijk aan elk die de zonderlinge wijze ziet waarop het gespeeld wordt, dadelijk in het oog zou vallen. Het is, naar hun zeggen, zeer oud, en wordt tegenwoordig alleen gespeeld door hen, bij wien nog een gedeelte der vroegere gewoonten en gebruiken is overgebleven; zij voegen er tevens bij, dat niet iedere Hottentot in staat is om het volkomen goed te spelen.

"Het was niet gemakkelijk er eene goede verklaring van te verkrijgen, maar ik begreep ten laatste, dat het voornamelijk bestaat in de kunst om een klein stukje hout zoo behendig in de ééne hand te verbergen, dat de tegenspeler niet in staat is om, indien hem de beide handen gesloten worden voorgehouden, te ontdekken in welke hand het verborgen is; deze moet natuurlijk met een teeken of eene beweging

KAARTSPELEN.

te kennen geven, welke hand het omvat. Zoodra de tegenspeler eenige malen goed geraden heeft, wordt hij beschouwd een spel gewonnen te hebben; het is dan zijne beurt om het houtje in de hand te nemen en zijne handigheid in het verbergen er van en het misleiden van zijn kameraad te vertoonen.

"Zoo duurt dit spel afwisselend den geheelen lieven, langen avond, totdat de spelers vermoeid zijn. In den loop van het spel komen dikwijls verschillende kleine bijkomende omstandigheden voor, hetzij door bijzondere handigheid van den eenen, of van misslagen van den anderen kant, die de ruwe schuldelooze vrolijkheid van hunne om hen gezeten vrienden opwekken." De lezer heeft waarschijnlijk reeds de groote overeenkomst opgemerkt die dit Zuid-Afrikaansche spel heeft met het bekende "morro", hetwelk in vele landen van zuidelijk Europa zoo bemind is.

De Hottentotten schijnen evenveel te houden van eene grap als de Kaffers en haar even goed op te nemen. Toen een reiziger eens met een groot gezelschap door Afrika trok, gebeurde het dat eenige Hottentotten, die de wacht hadden moeten houden, bij het vuur waren in slaap gevallen. Eenigen hunner medgezellen besloten hun een duchtigen schrik aan te jagen en hun te herinneren dat zij hadden moeten waken in plaats van te slapen. Zij verwijderden zich dientengevolge op eenigen afstand en schoten eenige Bosjesmans-pijlen af, digt bij de slapers.

Hoe vast de slaap van een Hottentot ook zijn moge, kan hij er toch op een oogenblik uit ontwaken, en ofschoon het grootste gerucht hem niet wakker zal maken

als het slechts van een onschuldigen aard is, dringt echter een bijna onhoorbaar geluid tot zijne ooren door, zoo het in de verte eenig gevaar te kennen geeft. Zoodra hoorden de slapende Hottentotten het trillen niet van den boog of zij sprongen met schrik overeind, welke schrik niet weinig toenam toen zij de pijlen zoo digt in hunne nabijheid zagen neervallen; zij vlogen naar den wagen om hunne wapenen en werden er met een uitbundig gelach ontvangen.

Zij waren echter spoedig in staat om hiervoor voldoening te nemen. Op een donkeren avond vermaakten de jonge lieden zich met op enkele honderden ellen van den wagen eenig droog riet in brand te steken. Terwijl zij zich verheugden over de voortrollende vuurgolven zooals zij door den wind werden voortgedreven, kropen eenige Hottentotten achter het riet, en bootsten, door middel der schaal van een struisvogel-ei het gebrul van een naderenden leeuw zoo bedriegelijk na, dat de jonge lieden begonnen te schreeuwen om den leeuw te verjagen en eindelijk gillende van vrees naar het kamp terugvlogen. De liederen die dien avond in het kamp gezongen werden, waren natuurlijk vol van toespelingen op Bosjesmannen en leeuwen.

De Hottentot is van nature volkomen ongeschikt om den tijd te berekenen. Een reiziger kan nimmer te weten komen hoe oud een Hottentot is, gedeeltelijk omdat de man zelf geen het minste begrip heeft van zijn ouderdom, gedeeltelijk omdat een Hottentot er even oud uitziet op zijn zes en dertigste als op zijn vijf en zestigste jaar. Aan de hoogte der zon kan hij zien of het reeds ver op den dag is, maar zijn geheugen is niet groot genoeg om den tijd van het jaar hiernaar af te meten.

Evenals bij de meeste Wilden is zijne eenheid van tijd de nieuwe maan en al zijne tijdrekening bestaat in zóó vele manen. Een vermakelijk voorbeeld hiervan geeft Lichtenstein in zijne "Reizen in Zuid-Afrika":

"Een Hottentot trok," zegt hij, "bijzonder onze aandacht door de eenvoudigheid waarmede hij zijne geschiedenis verhaalde.

"Nadat hij een geruimen tijd in gebroken Hollandsch had gesproken, maakten wij er zooveel uit op, dat hij met een kolonist was overeengekomen om hem tegen eene vaste huur gedurende een zekeren tijd als herder te dienen. De woordenwisseling was hoeveel van dien tijd hij nog niet gediend had en hoeveel huur de meester bijgevolg regt had om af te trekken van de som die hij voor den geheelen tijd zou hebben moeten betalen.

"Om dit duidelijk te maken, deed de Hottentot het volgende verhaal: "Mijn baas", zeide hij, "wil hebben dat ik zoo lang moest dienen (en hier strekte hij zijn linkerarm uit en wees met zijne regter pink onder zijn oksel); maar ik zeg dat ik aangenomen had om hem slechts zoo lang te dienen", en nu wees hij tot aan het linker handgewricht. Hiermede wilde hij klaarblijkelijk te kennen geven, dat de tijd dien hij gediend had in dezelfde evenredigheid stond tot den tijd waarvoor hij zich verbonden had, als het gedeelte wat hij ons van den arm aanwees tot diens geheele lengte. Tegelijk toonde hij ons een klein stokje, waarin hij, bij iedere volle maan, eene kerf gesneden had, en eene dubbele bij de volle maan, toen hij de dienst van den volkplanter verlaten had.

"Daar de laatste tegenwoordig was en verscheidene kolonisten en Hottentotten die er als toehoorders bij stonden, met zekerheid den tijd konden aangeven waarop hij in dienst was gekomen, bleek het ten slotte, zooals dikwijls het geval is, dat zoowel meester als dienaar beiden eenigzins ongelijk hadden; dat de een den verloopen tijd te lang en de andere te kort gerekend had en dat volgens de manier van den Hottentot om dien te meten, deze tot aan den elleboog zou komen.

"De Hottentotten kennen geene andere wijze van tijdrekening dan met maan-maanden; zij hebben geen denkbeeld van het verdeelen van den dag in uren. Indien men aan een Hottentot vraagt, hoever die of die plaats hier of daar vandaan ligt, dan geeft hij óf geen antwoord, óf hij wijst naar eene of andere plaats aan den hemel en zegt: "Daar zal de zon staan als gij er gekomen zijt."

Het oorlogvoeren bij de Hottentotten verdient naauwelijks dezen naam, omdat wij, dien naam mooijelijk kunnen geven aan vechten zonder eenig onderscheid tusschen officieren en gewone soldaten, en zonder opperhoofd of vooruit gemaakt plan,

De mannen, die in staat zijn pijl en boog te hanteeren, trekken in massa op den vijand af en worden aangevoerd door den een of ander die zich voor dapper genoeg houdt om het bevel op zich te nemen. Wanneer zij met den vijand handgemeen worden, vecht ieder zoo als hem dit het beste lijkt, zonder eenigen bijstand te verleenen aan zijne kameraden of dien van hen te verwachten. Zelfs het opperhoofd eener horde is niet altijd de aanvoerder gelijk er dan ook meer in naam gezag bestaat dan in wezenlijkheid. Een eenvoudige jongen kan zich als zoodanig aan het hoofd der onderneming stellen, en als hij dapper genoeg is kan hij deze plaats blijven innemen, totdat hij door een nog dapperder krijgsman vervangen wordt.

Het is duidelijk, dat zulk eene wijze van oorlogvoeren niets anders is dan eene eenvoudige opeenvolging van schermutselingen of tweegevechten, omtrent zooals in de dagen van Hector en Achilles, waarin ieder krijgsman zijn bijzonderen vijand kiest en dezen bevecht totdat een van beiden gedood is, vlugt of zich overgeeft.

Zoover bekend is, hebben de Hottentotten nooit oorlog gevoerd in de gewone beteekenis van dit woord. Wordt bijv., hun vee gestolen dan zullen zij optrekken en weerwraaks-maatregelen nemen, maar het komt niet bij hen op eenen oorlog te beginnen uit een politiek oogpunt. Dit is waarschijnlijk de reden dat zij door de Kaffers zoo volkomen zijn ten onder gebragt; dezen hadden althans eenig denkbeeld van krijgskunde en zij verdreven hen al verder en verder van hun eigen grondgebied, totdat hunne nationaliteit geheel vernietigd en het geheele volk ingekrompen was tot eenige verspreide stammen, zonder eenheid en dus ook zonder magt.

Hoe weinig oorlogzuchtig de Hottentot van nature ook moge zijn en hoe weinig geschikt voor eene militaire organisatie, kan er toch een soldaat van gemaakt worden, die niet slechts nuttig is, maar in zijne soort niet kan overtroffen worden. Ofschoon hij in den regel van alle krijgstucht een afkeer heeft, heeft hij dien evenwel bovenal van het marcheeren in den pas, van het doorloopen der peloton-school en van het maken dier werktuigelijke bewegingen, waarvan het hart van een dril-sergeant opengaat.

Hij verafschuwt over het algemeen elke geregelde bezigheid en deze rigting van zijnen geest maakt hem ongeschikt voor den landbouw, terwijl zij hem van veel nut is om een goed jager van hem te maken. Nu is gewoonlijk een goed jager een goed soldaat, vooral bij de ongeregelde troepen; de oefening die hij verkregen heeft door het vervolgen der vlugge, sterke en gevaarlijke dieren van Afrika, maakt dan ook den Hottentot tot een der beste ongeregelde soldaten van de wereld.

Men moet hem echter laten vechten op zijne eigene wijze en hij moet zelf den tijd voor den aanval kunnen bepalen. Hij denkt er in het minst niet aan om zich uit een punt van eer te laten dooden of verwonden. Ziet hij dat de oorlogskans waarschijnlijk tegen hem is, dan trekt hij in stilte terug en "blijft leven om op een anderen dag te kunnen vechten." Dit doet hij niet uit vrees, maar het wordt hem eenvoudig ingegeven door zijn gezond verstand. Zijn werk is zijne vijanden te dooden, en dit wil hij ook doen. Dit begeerlijk doel kan hij echter niet bereiken als hij toelaat dat zij hem dooden, en zoo tracht hij zich tegen dit laatste zooveel mogelijk te vrijwaren.

Indien hij gewond wordt als hij eene wond had kunnen voorkomen, schaamt hij zich zeer dat hij zulk eene domheid heeft kunnen begaan; slaagt hij er integendeel in om een vijand te wonden of te dooden, dan draagt hij roem op zijne meerdere slimheid en maakt zich vrolijk over de onnoozelheid zijner tegenpartij.

Vrees — althans wat wij onder dit woord verstaan — heeft op den Hottentot zeer weinig invloed, evenmin als hij geoefend is in het gebruik der vuurwapenen van de Blanken, als wanneer hij vecht met zijne oorspronkelijke wapenen, pijl en boog. Indien hij vechten moet, doet hij dit met eene rustige en onverzettelijke dapperheid, en een vijand die hem wil overwinnen ondervindt weldra dat hij geene gemakkelijke taak voor zich heeft.

Christie verhaalde den schrijver verschillende voorvallen die den onwrikbaren moed van den Hottentot doen zien, als hij genoodzaakt is te vechten. Het volgende is er een van:

"Gedurende den Kaffer-oorlog van 1847 werd een troep Hottentotten door eene groote bende Kaffers omsingeld; zij slaagden er in om zich na een hevig gevecht door

hunne donkere vijanden heen te slaan. Een der Hottentotten echter was gewond in de nabijheid der ruggegraat, zoodat hij het gebruik zijner beenen verloren had en niet staan kon. Niettegenstaande de hevige pijn die hij door zijne wond leed, wilde hij zich niet overgeven, maar sleepte zich voort tot bij een mierenhoop en leunde er met zijn rug tegen om zijne armen vrij te hebben.

"In deze houding ging hij voort met laden en vuren, ofschoon hij geheel aan het vuur en de assagaaijen der Kaffers was blootgesteld. Hij mikte nog zoo juist, zelfs in deze omstandigheden, dat hij er nog een aantal van doodde en verwondde; toen er ontzet kwam, was de dappere kerel op het punt om den geest te geven. Hij ademde echter nog, maar zijn ligchaam was geheel met kogels en speerwonden doorboord."

Uit dit verhaal blijkt de bijzondere taaiheid van leven, die dit ras bezit — eene taaiheid welke die der lagere dieren schijnt te evenaren. Eens was Christie te Grahamstown in de woning van een chirurgijn, toen er een Hottentot binnen kwam en den heelmeester vroeg om eens naar zijn hoofd te zien, waarop hij den vorigen avond een slag met eene knods-kerry gekregen had.

Hij zette zijn hoed af, maakte den doek los, die naar gewoonte om zijn hoofd was gewonden en vertoonde toen eene wond, die de meeste Europeanen op de plaats gedood zou hebben of althans bewusteloos doen neervallen. Op de kruin van het hoofd was eene cirkelvormige wond van omtrent 3 centimeter in middellijn; het been was door den zwaren knoest van het wapen ingedrukt.

Het ingedrukte gedeelte van het bekkeneel werd zoo goed mogelijk opgeligt en het overige verwijderd. Toen de operatie was afgeloopen, bond de man den doek weder om zijn hoofd, zette zijn hoed op en ging heen; hij scheen noch van de wond, noch van de operatie veel last te hebben.

Bij eene andere gelegenheid zag dezelfde reiziger een' Hottentotschen voerman van zijn wagen onder de wielen vallen. Een der voorwielen ging over zijn nek, en daar de wagen geladen was met ongeveer 2000 kilogram brandhout, zou men kunnen veronderstellen, dat hij waarschijnlijk op de plaats gedood zou zijn. Tot verbazing der toeschouwers leefde hij niet alleen toen hij van het rad bevrijd was, maar had nog tegenwoordigheid van geest genoeg om uit den weg te rollen voor het achterwiel, dat anders over hem zou zijn heengegaan. Christie liep naar hem toe en hielp hem op de been. In antwoord op vragen die hem gedaan werden zeide hij, dat hij zich niet veel bezeerd had, als alleen door eenige kleine steentjes welke in zijne huid waren gedrongen en die hij Christie verzocht weg te nemen. Deze menschen schijnen werkelijk niet alleen taai van leven te zijn, maar ook weinig pijn te gevoelen van verwondingen, die nagenoeg doodelijk zouden zijn voor een Blanke, of dezen althans bijna van pijn zouden doen sterven.

Hoe ongevoelig zij echter ook mogen zijn voor verwondingen, schijnen zij toch bijzonder gevoelig te zijn voor vergif; indien zij door eene slang gebeten of door eene vergiftige pijl getroffen zijn, hebben zij onder deze omstandigheden veel minder kans om in het leven te blijven dan een Europeaan.

Wij zullen deze beschrijving der Hottentotten besluiten met eenige aanmerkingen betreffende hunne handelwijze bij ziekten en bij het begraven hunner dooden.

Wanneer Hottentotten ziek zijn, volgen zij het instinct hetwelk zoowel menschen als dieren schijnt te zijn ingeschapen; zij zonderen zich namelijk van hunne medgezellen af. Somtijds nemen zij de moeite om op eenigen afstand van de kraal eene kleine hut voor zich te laten bouwen; altijd evenwel verwijderen zij zich zoo ver mogelijk en komen niet weder onder menschen voordat hunne gezondheid hersteld is. Geneesheeren van beroep kennen zij niet en zij hebben in dit opzigt een bepaald voordeel boven de Kaffers, die in dagen van ziekte vreeselijk door de "tooverdoktors" geplaagd worden, daar dezen door alle soorten van luidruchtige bezweringen den boozen geest willen verdrijven, waardoor de zieke geplaagd wordt.

Er zijn onder hen wel enkelen die eene zekere kennis van geneesmiddelen bezitten en dezen zijn met hunne raadgevingen en voorschriften mild genoeg. Zij maken echter geene bijzondere klasse uit en trachten geene genezingen te doen door bovennatuurlijke middelen. Zij slagen beter in het heelen van wonden en ligchamelijke beleedigingen

dan in het behandelen van ziekten; in het eerste geval is er iets wat zij voelen en tasten kunnen, terwijl zij de ziekte niet kunnen zien. Bovendien kunnen zij geene onmiddelijke en zigtbare werking te weeg brengen, zooals dit bij wonden het geval is.

In sommige gevallen volgen zij eene vreemdsoortige handelwijze, die waarschijnlijk overeenkomt met het "pidjakken" hetwelk in vele andere landen in zwang is. De lijder ligt op den rug, terwijl een paar vrouwen, die naast hem nederknielen, hem met hare gesloten vuisten duwen en kneden en tegelijk hard aan zijne ooren schreeuwen. Deze schijnbaar ruwe behandeling schijnt toch eenige werking te doen, want Sparrman verhaalt, dat hij haar heeft zien toepassen op een jongman, die scheen dood te zijn, maar ten slotte herstelde.

Voor geene ziekte zijn de Hottentotten zoo bevreesd als voor de pokken; wordt er slechts een enkel persoon door aangetast, dan laten zij hem in zijne hut liggen, breken al hunne woningen af en trekken in de woestijn, waar zij blijven totdat zij denken dat alle gevaar geweken is. Alle banden van bloedverwantschap en genegenheid worden verbroken door deze gevreesde ziekte, waarvoor zij geen geneesmiddel kennen en die onder de Wilden woedt met tiendubbele kracht. De man verlaat zijne vrouw en zelfs de moeder hare kinderen in de hoop van de uitbreiding der plaag te voorkomen; de ongelukkige lijders worden achtergelaten om door de ziekte of van gebrek om te komen.

Wanneer een Hottentot sterft, geschiedt de begrafenis zonder plechtigheid. Het lijk wordt geplaatst in eene houding, waarin het de minst mogelijke ruimte inneemt — de houding waarin zij slapen — en de ledematen en het hoofd worden stevig aaneengebonden. Een versleten mantel wordt dan om het ligchaam gewikkeld, en wel zoo, dat het geheel en al verborgen is. De begraafplaats ligt, behalve in enkele uitzonderingen, op eenigen afstand van de kraal; hier wordt het lijk in een graf gelegd, hetwelk nooit zeer diep is.

Nu wordt er aarde op het ligchaam geworpen; zijn er steenen in de nabijheid, dan worden die met de aarde vermengd en boven het graf opgehoopt om de hyena's en jakhalzen — die altijd ontdekken wanneer er eene begrafenis heeft plaats gehad — van het lijk af te houden. Vindt men geene steenen, dan worden doornige struiken tot hetzelfde doel gebezigd. Over het algemeen echter is het graf zoo ondiep en worden er zoo weinig steenen gebruikt, dat de geheele begrafenis eigenlijk niets beteekent; voordat er een andere dag is aangebroken, hebben gewoonlijk de jakhalzen en hyena's niettegenstaande de zwakke verdedigingsmiddelen, het lijk opgegraven en verslonden.

Wanneer het opperhoofd eener kraal sterft, is er een algemeen weeklagen. Dit begint bij de familie en wordt door de andere inwoners van het dorp voortgezet; de geheele nacht wordt dan met het uiten van kreten en geschrei doorgebragt. Het lijk wordt meestal begraven in het midden der omheining voor het vee, daar dit eene veilige plaats is zoolang het vee, hetwelk des nachts bewaakt wordt, er in is. Boven het lijk wordt een groote hoop steenen opgestapeld.

HOOFDSTUK XXIV.

DE BOSJESMANNEN.

OORSPRONG VAN DEN NAAM. — ONDERSTELLINGEN OMTRENT HUNNE AFKOMST. — HUNNE TAAL EN HARE EIGENAARDIGHEDEN. — GEBAREN-TAAL. — KLEINE GESTALTE DER BOSJESMANNEN. — HUNNE HUIDKLEUR EN ALGEMEEN VOORKOMEN. — EEN VREEMDE BEZOEKER. — DE PIJP DER BOSJESMANNEN EN HUNNE WIJZE VAN ROOKEN. — ZIJ HEBBEN GEENE NAMEN EN GEEN VERSCHIL VAN RANG. — GEZELLIG VERKEER BIJ DE BOSJESMANNEN. — HET HUWELIJK EN ZIJNE LASTEN. — DE INDIVIDUALITEIT VAN DEN BOSJESMAN. — ZIJNE ONVERSCHILLIGHEID VOOR PIJN. — EEN MISDADIGER EN ZIJNE STRAF. — KLEEDING DER BEIDE GESLACHTEN. — DE BOSJESMAN VAN KIND TOT GRIJSAARD.

Wij komen thans aan een wonderlijk menschenras, hetwelk verschillende dalen van Zuid-Afrika bewoont en klaarblijkelijk verwant is aan de Hottentotten. Het wordt door de Hollandsche volkplanters Bosjesmannen genoemd.

Met betrekking tot het ras waartoe zij eigenlijk behooren, bestaan er drie theoriën. De eerste is, dat zij de oorspronkelijke bewoners zijn, maar door de Hottentotten verdrongen; de tweede, dat zij een ontaarde tak zijn van het Hottentotsche ras; en de derde, dat zij eene geheel verschillende menschengroep uitmaken. De tweede heeft evenwel, naar ons inzien, de grootste waarschijnlijkheid. In vele opzigten toch hebben zij eene groote gelijkenis met de Hottentotten. De eigenaardige gelaatsvorm, de hooge wangbeenderen, de kleine digtgeknepen oogen en de lange smalle kin zijn alle kenmerken die zij met de laatsten gemeen hebben. Ook de kleur der huid is niet zwart maar geel, zelfs nog bleeker dan die der Hottentotten, en de vrouwen hebben insgelijks den bijzonderen vorm, waarvan wij reeds melding hebben gemaakt.

Hunne taal gelijkt, wanneer men haar hoort spreken, insgelijks veel op die der Hottentotten; het karakteristieke "klokken" is ook eene harer eigenaardigheden. Terwijl echter de Hottentotten dit slechts éénmaal doen in ieder woord, doen de Bosjesmannen dit integendeel bij elke lettergreep en maken bovendien met de keel eene soort van krakend geluid, hetwelk men bij de spraak der Hottentotten niet aantreft en dat door de laatsten slechts met groote moeite kan worden nagebootst.

Maar ofschoon hunne taal in de uitspraak op die der Hottentotten gelijkt, zijn de woorden der twee talen evenwel geheel verschillend, zoodat een Hottentot bijna evenveel moeite heeft om een Bosjesman te verstaan als het geval zou zijn met een Europeaan. Zelfs de tongvallen der verschillende stammen verschillen onderling zeer; elke stam heeft zijn eigen dialekt en dit verandert zelfs binnen eenige weinige jaren. De reden hiervan moet daaraan worden toegeschreven, dat de verschillende horden of familiën der Bosjesmannen weinig met elkander in aanraking komen; zij blijven zoo ver mogelijk van elkander verwijderd, zoodat zij niet komen op de jagtgronden hunner stamgenooten.

In hunne gesprekken maken zij ook telkens nieuwe woorden. Zij zijn kinderen wat hun verstand betreft, en even als dit bij kinderen het geval is schikken de meest ontwikkelden zich naar hen die niet zoo goed kunnen spreken als zij zelven, zoodat zij

hunne onvolkomen woorden in hunne taal opnemen. De taal der Bosjesmannen is werkelijk zoo onvolmaakt, dat de leden eener zelfde familie moeite hebben om elkander, zonder gebaren, te verstaan; zij zijn dan ook verpligt, wanneer zij des avonds bijeen zijn om te rooken, te dansen en te praten, een vuur aan te houden, ten einde bij dat licht de verklarende gebaren hunner medgezellen te kunnen zien.

Even als vele andere wilde volken hebben zij eene gebarentaal, die algemeen verstaan wordt, zelfs indien er geene woorden gebruikt worden, en door haar kan een Europeaan zich door hen doen begrijpen, ofschoon hij geen enkel woord hunner taal verstaat. Als een Bosjesman spreekt, maakt hij een aantal levendige, duidelijke gebaren, en deze zijn zoo goed verstaanbaar, dat iemand die geheel en al onbekend is

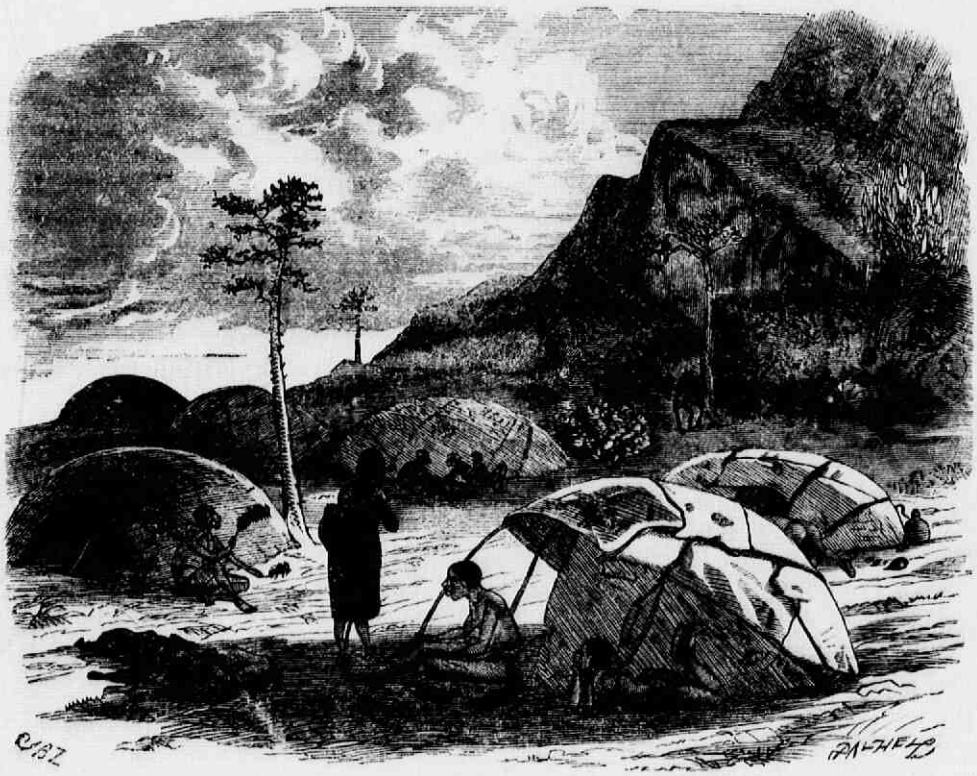

GROEP VAN BOSJESMANNEN EN HUN KAMP.

met hunne taal, gemakkelijk kan begrijpen wat zij bedoelen. Gordon Cumming werd vergezeld door een Bosjesman, Ruijter genaamd. Deze kleine persoon overleefde de gevaren der woestijn; hij ontkwam aan de klaauwen van een' leeuw, die zijn medgezel medesleepte uit de deken waarin zij te zamen gerold lagen, en woonde eenigen tijd in Engeland. Hij was een uitnemend tooneelspeler en was eene enkele maal goedgunstig genoeg om zijne talenten ten toon te spreiden. Het is niet mogelijk zich iets duidelijkers voor te stellen dan de wijze waarop Ruijter door gebaren beschreef hoe de leeuw in het kamp sloop, en den angst en de ontsteltenis der verschillende dieren toen zij hun' gevreesden vijand zoo digt bij zich zagen. Hij vertoonde de rol van elk dier in het bijzonder; zijne beste rollen waren echter die van den leeuw zelf en van een tammen baviaan, en deze werden dan ook, zoowel wat de stem als de bewegingen der dieren betreft, met eene verbazende naauwkeurigheid weêrgegeven.

De Bosjesmannen verschillen van de Hottentotten vooral in grootte. Zij zijn zoo klein dat zij in waarheid den naam verdienen van een volk van dwergen. Gemiddeld zijn zij niet langer dan anderhalven meter en de vrouwen zijn nog eenige centimeters korter.

Wij hebben reeds gezegd dat hunne huidkleur eer geel is dan donker. Deze merkwaardige lichtheid van kleur bij een Zuid-Afrikaansch ras is zelfs nog duidelijker dan bij de Hottentotten, ofschoon zij niet zoo in het oog valt.

De reden hiervan is, dat de Bosjesmannen water voor veel te kostbaar houden om het tot wasschen te gebruiken. Als surrogaat voor een bad besmeren zij zich met vet en nemen, als zij hun toilet maken, de onderste laag niet weg, maar leggen er telkens eene nieuwe over heen. Zoo blijft de rook van het vuur, waarbij zij des avonds zoo gaarne neêrhurken, op hen hangen en geeft hun eene zwartachtige roetkleur, die maakt dat zij er bijna even donker uitzien als de Kaffers.

Gewoonlijk is er echter eene tamelijk lichte plek onder ieder oog, als gevolg van de tranen die hun bij het snuiven over de wangen loopen. Zijn zij echter goed gewasschen, dan zijn zij verwonderlijk blank en daarom kan men zich van de Bosjesmannen, zooals zij zich in Europa voordoen, waar zij verpligt zijn zich dikwijls te wasschen, geen denkbeeld maken hoe zij er in hunnen natuurstaat uitzien.

Van het gewone voorkomen der Bosjesmannen geeft Lichtenstein, in zijn bekend werk over Zuid-Afrika, eene goede beschrijving:

"Na eenige uren verschenen twee Bosjesmannen, die ons begroetten met hun *T'a'abeh*", om tabak vroegen, en toen zij dien ontvangen hadden, achter eenige struiken bij een klein vuur gingen zitten om het genot van het rooken naar hartelust te genieten. Ik besteedde een geruimen tijd om deze lieden op mijn gemak waar te nemen en moet verklaren dat een Bosjesman, althans in zijn voorkomen en gebaren, meer gelijkt op een aap dan op een mensch.

"Een onzer tegenwoordige gasten, die omtrent 50 jaar scheen oud te zijn, had grijs haar en een' borsteligen baard; zijn voorhoofd, neus, wangen en kin waren dik besmeerd met zwart vet; hij had alleen een witten kring om de oogen, waar het vet door de tranen die bij het rooken te voorschijn kwamen, was weg gespoeld. Deze man had geheel en al het voorkomen van den kleinen blaauwen aap van Kaffraria.

"Wat deze gelijkenis nog sterker maakte was de levendigheid zijner oogen en de bewegelijkheid zijner wenkbraauwen, die hij bij elke beweging van zijn aangezigt op en neêr bewoog. Zelfs zijne neusvleugels, de hoeken van zijn' mond en zijne ooren bewogen zich onwillekeurig en drukten den plotselingen overgang uit van gretig verlangen tot omzigtig wantrouwen. Er was daarentegen geen enkele trek in zijn gelaat, die de aanwezigheid van geestvermogens te kennen gaf, of iets dat er op heen wees dat hij door eenige zachtere aandoeningen van den geest bewogen werd, dan die uit de louter dierlijke natuur van den mensch voortvloeijen.

"Toen men hem een stuk vleesch gaf, stond hij half op, strekte wantrouwend zijn' arm uit, rukte het haastig naar zich toe en stak het onmiddellijk in het vuur, terwijl hij met zijne kleine scherpe oogen onophoudelijk in het rond keek, alsof hij vreesde dat iemand het hem weder zou afnemen. Dit alles geschiedde met blikken en gebaren, waarvan men zou zweren dat hij ze van een aap had afgezien.

"Hij nam het vleesch spoedig uit de asch, veegde het haastig op zijn linker arm af, en scheurde er met zijne tanden groote, half raauwe stukken af, die ik in hun geheel langs zijn mageren hals naar beneden zag gaan. Toen hij eindelijk bij de beenderen en pezen kwam,maakte hij gebruik van een mes, hetwelk om zijn hals hing, daar hij ze met zijne tanden niet kon afkluiven; met dit mes sneed hij het stuk vleesch dat hij tusschen zijne tanden had, vlak voor zijn mond af, zonder neus of kin te raken, een feit hetwelk iemand van het Caucasische ras niet gemakkelijk zou kunnen ten uitvoer brengen.

"Toen het been geheel afgekloven was, stak hij het op nieuw in het vuur, sloeg het later met twee steenen stuk en zoog er het merg uit. Het ledige been vulde hij onmiddellijk met tabak.

"Ik bood hem eene aarden pijp aan, die hij afsloeg. Nu stak hij het dikke been een

eind in zijn mond en begon te rooken met lange trekken, terwijl zijne oogen glinsterden als die van iemand, die met meer dan gewonen smaak een glas fijnen wijn drinkt. Na drie of vier trekken gaf hij het been aan zijn medgezel, die insgelijks drie of vier trekken deed, en het toen brandende in zijn zak stak, om het voor latere gelegenheden te bewaren."

Deze uiterst eenvoudige pijp verkiest de Bosjesman boven elke andere, waarschijnlijk omdat hij aldus met een enkelen trek meer rook kan inademen, dan wanneer hij de pijp met kleine opening gebruikte, die door meer beschaafde volken gebezigd wordt. Stukken riet, uitgeholde stukken hout en dergelijke voorwerpen worden tot hetzelfde doel aangewend. Somtijds ademt de Bosjesman den rook zoo gretig, trek op trek in, dat hij zonder bewustzijn neervalt en door rollen op den grond en het begieten met water tot zich zelven moet worden gebragt.

Dit is voorzeker eene goedkoope wijze van rooken, daar eene enkele pijp tabak voldoende is om achtereenvolgens verscheidene rookers te bedwelmen. Evenals andere Wilden, heeft de Bosjesman er geen denkbeeld van om een artikel van weelde met mate te gebruiken. De voornaamste waarde der tabak is, in het oog van een Bosjesman, hare bedwelmende kracht en hij rookt daarom met het vaste voornemen om zoo spoedig mogelijk en met de minstmogelijke hoeveelheid tabak, bedwelmd te worden.

Oude reizigers, die veel met Bosjesmannen in aanraking waren geweest, hebben beweerd, dat zij geene namen hebben om de verschillende individu's te onderscheiden. Het is zeer mogelijk dat dit het geval is, en zoo ja, dan geeft het eene mate van maatschappelijke verlaging te kennen, die wij moeijelijk kunnen bevatten. Daar echter de Bosjesmannen niet misdeeld zijn van de gemiddelde mate van gezond verstand, die men, naar de omstandigheden waarin zij zich bevinden, van hen zou kunnen verwachten, is het evenzeer mogelijk, dat deze bewering overdreven is. Het is bovendien bekend, dat vele wilde volken, in verschillende deelen der aarde, een grooten afkeer hebben om hun naam te noemen.

Wij hebben reeds vroeger vermeld, dat de Kaffers een vreemdeling hunnen waren naam niet willen doen hooren; indien men hen daar naar vraagt, noemen zij hen wel hunnen titels, maar niet hunnen naam. Het is daarom zeer waarschijnlijk, dat de Bosjesmannen door dezelfde beweegredenen geleid worden en liever voorgeven in het geheel geene namen te hebben, dan dat zij de moeite willen nemen om nieuwe te verzinnen. Zij hebben er niets tegen om Europeesche namen aan te nemen en verkiezen dan meestal die, welke van Hollandsche afkomst zijn, zooals Ruiter, Kleinjongen, Andries, enz.; en daar zij volkomen goed begrijpen dat deze namen dienen om hen uit hunne medgezellen te kennen, is het bijna niet te begrijpen, dat zij ook onderling niet verschillende namen zouden bezigen om elkander te onderscheiden.

Wat nu ook met betrekking tot hunne namen het geval moge zijn, zeker is het toch dat de Bosjesmannen geen verschil in rang kennen, hoewel zij hierin verschillen van de omwonende inboorlingen. De Kaffer-stammen zijn merkwaardig door het uitvoerig wetboek van étiquette, hetwelk zij bezitten en dat niet zou kunnen bestaan, indien er geene streng afgescheiden maatschappelijke standen waren. De Hottentotten hebben hunne hoofdlieden die in de kraal oppermagtig zijn, ofschoon zij geene uitwendige onderscheidingsteekenen dragen. Een Bosjesman echter heeft geen het minste denkbeeld van rang en levert ons het meest volkomen voorbeeld van regeringloosheid hetwelk men zich kan voorstellen.

De kleine benden Bosjesmannen, die in het land rondtrekken, hebben geen opperhoofd. Elke horde bestaat in den regel uit een enkel huisgezin, tenzij enkele leden van andere familiën hunne vrienden verlaten en er zich bij voegen. De vader van het huisgezin wordt echter niet als hoofd erkend en evenmin oefent hij eenige magt uit. Het hoofd der kraal is de sterkste deze oefent zijne magt uit zoolang er niemand is, die sterker is dan hij en hem zijne plaats doet verliezen.

Ditzelfde is ook het geval in andere maatschappelijke betrekkingen.

Bij de Kaffers en Hottentotten — vooral bij de eersten — worden de vrouwen zorgvuldig bewaakt en wordt elke inbreuk op het huwelijk streng gestraft. Dit is bij de Bosjesmannen echter het geval niet; zij erkennen naauwelijks eenige huwelijks-

verbintenis en het huwelijk wordt door den wil van den man ontbonden. De man kan van zijne vrouw scheiden wanneer hij wil, maar de vrouw heeft dezelfde magt niet. Niet omdat eene der beide partijen eenigzins aan het huwelijk hecht, maar omdat hij de sterkste is van beiden en haar slaan zou indien zij zonder zijne vergunning wilde wegloopen.

Zelfs wanneer een paar met elkander tevreden is en zij niet wenschen te scheiden, is het nog niet zeker dat zij bij elkander zullen blijven. Heeft namelijk een man, sterker dan de echtgenoot, behagen in de vrouw, dan neemt hij haar met geweld mede en houdt haar totdat zij hem weder door een sterkeren, in wiens smaak zij valt, wordt afgenomen. De vrouw zelve wordt volstrekt niet geraadpleegd en weggenomen of gehouden, zonder dat eenigzins hare gevoelens worden geraadpleegd. Het is merkwaardig, dat er in de verschillende dialekten der Bosjesmannen geen woord gevonden wordt om een ongehuwd meisje van eene vrouw te onderscheiden; voor beide wordt hetzelfde woord gebruikt.

Deze zonderlinge maatschappelijke toestand schijnt bij de Bosjesmannen reeds verscheidene eeuwen bestaan te hebben; de vroegste reizigers die Zuid-Afrika bereisd, en ons verhalen omtrent de bewoners van dit vreemde land nagelaten hebben, gaven beschrijvingen van de inwoners, volkomen overeenkomende met de reisverhalen die in de laatste jaren zijn uitgekomen.

Het karakter van den echten Bosjesman schijnt gedurende vele eeuwen geene verandering te hebben ondergaan. De beschaving heeft geen invloed op hem uitgeoefend. De Kaffers, de Hollanders en de Engelschen zijn beurtelings in zijn land doorgedrongen en hebben hem verder in de wildernis teruggedrongen; hij heeft zich echter nooit aan deze magtige vijanden onderworpen en zich evenmin vernederd om eene enkele der kunsten van de beschaving van hen over te nemen.

Zoowel Kaffers als Hottentotten hebben in zooverre aan de beschaving toegegeven, dat zij zich onder de bescherming der blanke volkplanters gesteld en van hen geleerd hebben om den mantel door een deken, en de assagaai of pijl en boog door een geweer te vervangen. Zij verhuurden zich ook vrijwillig aan de Blanken en deden gewilig hun werk. De Bosjesman heeft echter zijne persoonlijkheid bewaard, en terwijl de Hottentotten een werkelijk ondergeschikt ras zijn geworden en de Kaffers de afhankelijkheid boven de onafhankelijkheid verkozen hebben, is de Bosjesman nog steeds de wilde der woestijn, even vrij en even ontembaar als hij duizend jaar geleden was.

Kaffers, Hollanders en Engelschen hebben jonge Bosjesmannen in hunnen dienst genomen. De eersten maakten hen tot slaven en de laatsten trachtten er dienstboden van te vormen. Geen van allen zijn zij echter geslaagd; trouwens men kan een Bosjesman als bediende, zoo als men zegt, niet verder vertrouwen dan men hem ziet, en een verstandig meester vertrouwt hem niet eens zoo ver. Zijn wilde aard is hem te sterk en indien er niet zorgvuldig op gepast wordt, is hij in staat om alle teekenen van beschaving van zich te werpen en tot de ontberingen en de vrijheid van zijn oorspronkelijken staat terug te keeren.

Het voornaamste gebruik hetwelk men van een Bosjesman maakt, is dit, dat men hem dienst laat doen als "voorlooper", dat is gids voor de runderen.

Als een wagen met 12 of 14 ossen bespannen is, zit de voerman op den bok en zwaait eene geduchte zweep; hij heeft echter geene teugels, daar het zijn pligt is om het vee aan te drijven, niet om het te besturen. Het eerste doet hij dan ook met een vuur en ijver die hem alleen eigen zijn. Met zijne vreeselijke zweep, die een steel heeft als eene hengelroede en een slag zoo lang als een hengelsnoer, kan hij het voorste span ossen gemakkelijk bereiken en er, als hij een goed voerman is, eene diepe snede in de huid mede slaan, alsof er, in plaats van eene zweep, een mes gebruikt was.

Een geoefend ossedrijver kan met even groote zekerheid den os raken die het verst van hem verwijderd is, als dien welken hij juist onder zich heeft; dit weten de dieren zoo goed, dat het eenvoudige fluiten van het ineengevlochten koord door de lucht of het klappen er mede, voldoende is om elken os van het span tot meerdere inspanning aan te zetten; even goed alsof hij den snijdenden slag op zijn rug voelde en het bloed langs zijne zijden voelde droppelen.

De voerman verlaagt zich echter niet zoozeer, dat hij de ossen zal besturen; deze taak beschouwt hij voor de vernederendste die een menschelijk wezen slechts verrigten kan. Zij wordt dus aan een jongen Hottentot, of liever nog aan een Bosjesman overgelaten. De taak van den "voorlooper" is, vlak voor de voorste ossen te loopen en het spoor uit te kiezen, hetwelk voor de wielen het geschiktste is. De schrijver is in het bezit eener schoone photographie van een aangespannen wagen, met den voerman op zijn zetel en den "voorlooper" op zijne plaats vóór de ossen. De laatste is een zeer klein man, omtrent 1,40 meter lang; hij kan, als men hem naar zijn uitzigt wilde beoordeelen, even goed 16 als 60 jaren oud zijn.

Hoe de "voorlooper" zich somtijds gedraagt indien hij zich verbeeldt dat zijn meester geen reiziger is van ondervinding, kan men zien uit het verhaal van een reiziger, wien wij reeds meermalen hebben aangehaald:

"Mijn "voorlooper" (zooals de jongen wordt genoemd die vóór het eerste paar ossen loopt) was een Bosjesman; hij was omtrent 4 voet lang en stellig het leelijkste staaltje van het menschelijk geslacht dat ik ooit onder de oogen had gehad, zonder dat hij daarom in lijf of leden misvormd was; het meest in het oog vallende gedeelte van zijn aangezigt waren zijne groote, dikke, zinnelijke lippen. De neus kon men naauwelijks zeggen dat vooruit stak; in allen gevalle viel hij niet zoo in het oog als de mond; het was een omgekeerd Romeinsche, — dat wil zeggen, de bogt stond naar binnen; de neusgaten stonden wijd open, zoodat het scheen, dat men hierdoor een heel eind ver in het hoofd kon zien.

"Wat de oogen betreft, maak ik mij aan geene overdrijving schuldig, als ik u verzeker dat, wanneer ik hem van ter zijde bekeek, ik geene oogballen zien kon, maar alleen de holten, waarin zij bevat waren; zijn gelaat zag er dan uit als een masker, waarachter de oogen van hem die het draagt, ver verborgen zijn. De wangbeenderen waren buitengewoon groot, de wangen dun en hol; het voorhoofd was laag en sterk wijkend — eigenlijk kon men niet zeggen, dat hij in het geheel een voorhoofd had. Hij was eenige tinten minder dan zwart en had zelfs nog minder haar op zijn hoofd dan gewoonlijk bij zijne stamgenooten het geval is; het bestond uit kleine, digte, wolachtige bundels, waartusschen men eene vrij groote ruimte kale huid vond.

"Zooveel van het voorkomen van het jonge mensch. De uitdrukking van zijn gelaat was duivelsch en zijn karakter kwam hiermede volkomen overeen. Ik houd mij stellig overtuigd, dat deze kleine duivel tot iederen schelmstreek, tot elke wreedheid in staat zou zijn geweest, alleen omdat hij in beiden genoegen vond. Het eenige middel om hem te regeren was, hem eene heilzame ligchamelijke vrees in te boezemen, wat echter niet zeer gemakkelijk was, daar zijne huid zoo taai was, dat gij uwe armen lang van vermoeidheid zoudt laten hangen, eer hij, door hem te slaan, eenig gevoel van pijn had.

"Bij zekere gelegenheid kwam de wagen op den top van een heuvel, waar het de pligt was van den "voorlooper" om de ossen tegen te houden, en te zien of de wielen wel goed gesmeerd waren. Men kan zich gemakkelijk voorstellen dat een wagen, die met twaalf ossen op een gelijken grond moet worden voortgetrokken, niet wanneer hij een steilen heuvel moet afrijden, door twee ossen kan worden tegengehouden, tenzij de raderen geremd zijn. Mijn waarde Bosjesman evenwel, dien ik op geene enkele wijze beleedigd had, was niet zoodra boven op den heuvel of hij liet de ossen gaan met een schreeuw, dat zij, in een galop, van de steile helling naar beneden holden. De wagen vloog van de eene zijde van den weg naar de andere, oogenschijnlijk bestemd om elk oogenblik tot kleine stukken verbrijzeld te worden, tegelijk met mij zelven, zijn ongelukkigen bewoner. Ik werd heen en weer gesmeten zonder dat ik wist hoe of waardoor, zoo schielijk hadden wij onze wilde vaart begonnen. De hemel weet hoe ik voor halsbreken bewaard bleef, maar het is zeker dat wij zonder ongelukken den voet van den heuvel bereikten.

"De Bosjesman was dadelijk naast den wagen en ging op zijne plaats aan het hoofd der ossen, even koel en onschuldig alsof hij zijne gewone pligten had vervuld. De Hottentotsche voerman evenwel kwam hijgende aanloopen en zag er uit als een geest door den schrik dien hij had ondergaan. Ik sprong uit den wagen, greep den

jongen Wilde bij den kraag van zijn buis en ranselde hem met eene zweep van zeehondevel uit al mijne magt, wat ik geloof dat door elken lezer zal geregtvaardigd worden, als men weet dat deze kleine duivel het duidelijk op mijn leven had toegelegd. Mijne krachten waren bijna uitgeput, voordat hij eenig teeken gaf, dat hij van de slagen die hem werden toegediend, voelde; toen hij dit echter gedaan had, wist ik dat hij genoeg had gehad. Den volgenden dag liet ik hem in een dorp achter en zag van zijne verdere diensten af."

Zendelingen hebben hun best gedaan om Bosjesmannen tot het Christendom te bekeeren en zijn hier even weinig in geslaagd als zij die poogden hen te beschaven. Het eerste, de bekeering namelijk tot het Christendom, veronderstelt reeds zekere mate van beschaving, en wat er welligt moge gedaan worden, wanneer men eenige kinderen hiertoe opvoedt, zeker is het dat men niets kan uitvoeren met hen die den smaak van het wilde leven in de woestijn weg hebben.

De kleeding der Bosjesmannen gelijkt op die der Hottentotten, ofschoon zij, zoo mogelijk, nog eenvoudiger is.

Evenals de Hottentot bedekt de Bosjesman zijn hoofd en draagt gewoonlijk een hoofddeksel van eene dierehuid vervaardigd. Nu eens rekt hij de weinige haarbundels die hij op zijn hoofd heeft uit in hunne geheele lengte — die naauwelijks 3 centimeters bedraagt — en besmeert ze met vet, totdat zij alle op zijn hoofd overeind staan. Dan weder scheert hij een groot gedeelte van zijn hoofd kaal en smeert het overblijvende gedeelte van zijn haar zoo dik in met roode klei en vet, dat het op eene soort van vilten muts gelijkt. Aan dit vreemde kapsel hangt hij nu alle soorten van kleine versierselen, zooals koralen, stukken van schalen van struisvogel-eijeren, stukjes metaal en andere voorwerpen.

Indien een Bosjesman een' vogel doodt, snijdt hij dezen gewoonlijk den kop af en bevestigt dien aan zijn hoofddeksel zoodanig, dat de bek boven zijn voorhoofd uitsteekt. Baines maakt melding van twee Bosjesmannen, waarvan de een den kop droeg van een secretaris-vogel, de ander dien eener kraai. Een dezer kleine Wilden scheen in zijne kleeding nog al een fat te zijn; hij had een aantal kort afgesneden witte vederen in zijn haar gestoken, waardoor dit er uitzag alsof hij er papillotten in droeg.

Wat zijne kleeding aangaat, althans naar hetgeen wij onder dit woord verstaan, heeft de Bosjesman niets anders noodig dan eene soort van driehoekig schort, waarvan het breede einde van voren aan den gordel is vastgemaakt en het smalle einde tusschen de beenen wordt doorgestoken en van achteren aan denzelfden gordel bevestigd. Behalve dit schort, indien men het zoo noemen mag, draagt hij gewoonlijk een mantel, die van de huid van een of ander dier vervaardigd is. Deze mantel is gewoonlijk zoo groot, dat hij, wanneer hij die hem draagt regtop staat, bijna op den grond hangt; het voornaamste gebruik hetwelk hij er van maakt, is dat hij hem bezigt als bed. Evenals de Hottentot, rolt ook de Bosjesman zich, als hij gaat slapen, in zijn mantel, vouwt zich zoo klein mogelijk op en kan zich zóó geheel en al bedekken met een mantel, die voor een Europeaan van dezelfde lengte niet half groot genoeg zou zijn.

De kleeding der vrouwen komt veel met die der Hottentotsche overeen. Zij dragen een stuk huid om haar hoofd geplooid en het gewone schort van lederen strooken. Zij hebben ook een mantel, bijna volkomen gelijk aan dien der mannen.

Dit is de noodzakelijke en onontbeerlijke kleeding; maar het vrouwelijke gedeelte van dit zonderlinge volk houdt evenveel van opschik als hare meer beschaafde zusters. Daar zij in haar schort en mantel slechts zeer weinig speelruimte hebben om zich op te schikken, brengen zij de meeste sieraden aan op haar hoofd en versieren haar en aangezigt op de wonderlijkste wijzen. Met water komen, zooals wij reeds gezegd hebben, hare aangezigten nooit in aanraking; deze zijn dik met vet ingesmeerd, zoodat zij in de zonnestralen met een werkelijk verblindenden glans glinsteren. Aan hare haren hangen zij verschillende kleine versierselen gelijkende op die welke wij reeds beschreven hebben bij de beschrijving der kleeding van de mannen. Onder deze ziet men dikwijls de "geldkauri", die hoog geschat wordt, omdat deze schelp niet

aan de kust gevonden wordt; zij wordt als geld gebruikt en is als zoodanig gangbaar in een groot gedeelte van Zuid-, gelijk ook van Midden-Afrika.

Een wonderlijk en zeer lastig hoofdsieraad wordt vermeld door Burchell; de lezer zal bespeuren dat het veel overeenkomst heeft met het hoofdtooisel hetwelk op bladz. 259 is afgebeeld.

Het meisje waardoor het gedragen werd, had klaarblijkelijk nog al een hoogen dunk van hare eigene bekoorlijkheden, en volgens den schrijver had zij hiertoe wel eenige reden. Zij had de magt harer bekoorlijkheden vermeerderd, door zich en hare kleeding dik met vet in te smeren, terwijl hare armen en beenen zoo met lederen ringen beladen waren, dat zij zeker een bewonderaar moest hebben die een geoefend jager was, omdat zij op geene andere wijze die zoozeer begeerde versierselen zou hebben kunnen verkrijgen. Haar haar was geverwd met rooden oker en glinsterde van de "sibilo", terwijl hare geheele persoon geparfumeerd was met "buchu".

Haar voornaamste sieraad was echter een hoofdtooisel, hetwelk bestond uit drie ovale stukken ivoor, omtrent zoo groot als spreeuwen-eijeren; deze waren aan haar hoofd op zoodanige wijze bevestigd, dat een dezer ballen haar op den neus en een op elke wang hing. Als zij sprak bewoog zij zeer coquet haar hoofd heen en weer, zoodat deze glinsterende versierselen heen en weer slingerden op eene wijze die zij voor zeer betooverend hield.

"Hare ijdelheid en gemaaktheid evenwel maakten haar," zoo als de schrijver aanmerkt, „niet opgeblazen of nuffig, of maakten eenige verandering in hare stem, zooals men dit somtijds in andere landen bij beide seksen kan opmerken; de verbazende hoeveelheid vleesch toch die zij verzwolg en de snelheid waarmede zij hare ondergeschikten toeriep om haar meer te brengen, toonden genoeg aan, dat zij meende dat er althans bij deze gelegenheid geene nuffigheid te pas kwam."

Evenals bij de Hottentotten hebben ook de Bosjesmansche meisjes ligte en fijne vormen zoolang zij jong zijn, en zijn zij gedurende eenige weinige jaren bijna modellen van schoonheid. De duur dezer schoonheid is evenwel zeer kort; weinige jaren nadat zij huwbaar zijn geworden, worden hare gelaatstrekken scherp en gerimpeld en gelijken hare ledematen meer op stokken dan op armen en beenen van menschelijke wezens. Bijgaande afbeelding, die eene Bosjesmansche vrouw met haar kind voorstelt, geeft ons een goed denkbeeld van haar voorkomen.

VROUW EN KIND.

Zelfs indien er niets bijzonders bijkwam, zou de bloei der jeugd reeds spoedig voorbijgaan; maar dit schielijke verval wordt nog versneld door aanhoudende wederwaardigheden, ongeregelde voeding en een volkomen gebrek aan zindelijkheid. Het eenige wat er van de vroegere schoonheid overblijft is de hand; deze is verwonderlijk klein en fijn en zou haar door de meest beschaafde dame van Europa kunnen benijd worden. Zij wordt ook nooit ruw of misvormd door hard werken.

De kinderen der Bosjesmannen zijn in hun voorkomen even terugstootend als hunne ouders, maar op eene andere wijze; zij zijn namelijk even ontzettend dik als hunne ouders wanstaltig mager zijn. Hunne kleine oogen, die zij tegen de vliegen steeds bijna geheel gesloten houden, zien er uit alsof zij zich diep in het hoofd hadden teruggetrokken, zoo volkomen zijn zij verborgen door de uitstekende wangbeenderen en het vet waardoor zij omringd zijn. Hunne hoofden zijn monsterachtig leelijk; het achter-

hoofd steekt sterk achteruit en het korte wollige haar groeit zoo laag op hun voorhoofd, dat men op het eerste gezigt zou denken dat zij waterhoofden hadden. Zij zien er inderdaad uit alsof het geene kinderen van menschelijke ouders waren en zijn in plaats van innemend en aantrekkelijk, volstrekt terugstootend. Dit eerste tijdperk gaat evenwel spoedig voorbij en dan krijgen zij dunne beenen en dikke buiken, terwijl hun rug sterk invalt, wat trouwens niet meer dan een natuurlijk gevolg is van hun vooruitpuilenden buik.

Het is verbazend hoe vroeg deze kleinen leeren een onafhankelijk leven te leiden. Als zij eenige maanden oud zijn kruipen zij over den grond als zoo vele kleine padden, en op den leeftijd van een jaar loopen zij vrolijk in het rond. Zelfs eer zij nog zoo oud geworden zijn, hebben zij reeds geleerd de water-wortels te vinden die onder het zand verborgen zijn en ze met hunne handen en een korten stok op te graven.

Het tijdperk van 8—14 jaren schijnt de leeftijd te zijn, waarop dit volk het aantrekkelijkst is. Zij hebben dan de dikke vormeloosheid der kindschheid verloren en de ronde vormen der jeugd verkregen, zonder dat zij nog het terugstootende hebben van den ouderdom.

Zijn zij 16 of 17 jaar oud, dan vertoonen zij reeds teekenen van verval, en van dien tijd af tot aan het einde van hun leven worden zij steeds leelijker en afzigtelijker. Op den leeftijd waarop onze jongelingen en meisjes zich eerst tot mannen en vrouwen beginnen te ontwikkelen en schoone ronde vormen en goed ontwikkelde spieren vertoonen, begint een Bosjesman reeds oud te worden. Er ontstaan diepe groeven in zijn voorhoofd, zijn ligchaam wordt met rimpels overdekt en zijn buik hangt met losse plooijen bij hem neer. Dit laatste ontstaat gedeeltelijk door den aard van het voedsel hetwelk hij gebruikt en de ongeregelde wijze waarop hij dit tot zich neemt. Hij is òf uitgehongerd òf met voedsel volgepropt; het natuurlijke gevolg hiervan is de onoogelijke vorm waarvan wij spreken. Als een Bosjesman ouder wordt, nemen de rimpels, waarmede zijn ligchaam bedekt is, toe in aantal en diepte zoodat ten laatste zijn ligchaam dermate overdekt is met hangende losse huidplooijen, dat het voor een vreemdeling bijna onmogelijk is te zeggen of hij een man of eene vrouw voor zich heeft.

Wij hebben reeds gezegd, dat de oogen van een Bosjesman klein zijn en diep in het hoofd liggen en dat hij ze zoo gesloten houdt, dat men ze naauwelijks zien kan. En toch is zijn gezigt merkwaardig scherp. Hij heeft geen verrekijker noodig, want zijn oog is zonder dat behulp even goed als de beste verrekijker; ja men heeft meermalen gezien, dat hij met het bloote oog dingen onderscheidde, die voor een Europeaan, zelfs met behulp van zijn kijker, niet duidelijk waren.

Deze scherpte van zijn gezigt wordt geëvenaard door de fijnheid van twee andere zintuigen. Zijn oor neemt het minste geluid waar en hij herkent het oogenblikkelijk. Hij verstaat het suizen van den wind als hij over het land waait, den kreet der vogels, het gonzen der insekten, het ritselen der bladeren, en maakt hieruit zijne gevolgtrekkingen. Zijne wijd openstaande neusgaten zijn even gevoelig voor alle geuren en in sommige gevallen vertrouwt hij er evenveel op als op zijne oogen.

Deze zintuigen zijn echter, hoe volkomen ook, slechts ten deele ontwikkeld. Zijn reukorgaan bijv., hetwelk zoo gevoelig is voor geuren die de neus van een beschaafd mensch niet zou kunnen waarnemen, is volkomen vereelt voor den afschuwelijken stank, die van zijn eigen ligchaam en dat zijner medgezellen uitstraalt; zijne reukzenuwen worden ook niet verstompt door de scherpe snuif, waarvan hij dagelijks gebruik maakt. Het zintuig van den smaak schijnt men hem bijna te moeten ontzeggen, want een Bosjesman eet met evenveel smaak het vleesch van een dier dat pas gedood is, als vleesch dat taai, peesachtig en droog is, of hetwelk afkomstig is van een dier, dat reeds eenige dagen geleden gedood is en al in een zekeren staat van ontbinding is overgegaan. Het weder schijnt zeer weinig invloed op hem uit te oefenen en voor pijn is hij bijna even ongevoelig als vele lagere dieren; eene wond waardoor een Europeaan onmiddellijk ter aarde zou geworpen worden, is voor een Bosjesman niets.

HOOFDSTUK XXV.

DE BOSJESMAN.

Vervolg.

WONINGEN DER BOSJESMANNEN. — DE ROTS-KELDER. — DE WONING IN HET KREUPELHOUT. — TIJDELIJKE WONINGEN. — HUN VOEDSEL EN DE WIJZE OM HET TE BEKOMEN. — HET JAGEN. — DE JAGT OP DEN STRUISVOGEL. — EENE VREEMDE LIST. — STRUIS-VEDEREN EN DE WIJZE OM ZE IN TE PAKKEN. — HET GEBRUIK DER STRUISVOGEL-EIJERSCHALEN. — SLIMME ROOVERS. — HET STELEN VAN VEE. — WIJZE VAN OORLOGVOEREN. — BOSJESMANNEN IN HET NAAUW. — HET TALENT VAN ZWEMMEN DER BOSJESMANNEN. — WAPENEN. — DE PIJLEN EN HOE ZIJ GEMAAKT WORDEN. — DE WIJZE WAAROP ZIJ WORDEN GEDRAGEN. — HET VERGIF WAARMEDE ZIJ BEDEKT WORDEN. — VERSCHILLENDE WIJZEN OM HET VERGIF TE BEREIDEN. — HET BOOSMAKEN DER SLANG. — DE N'GWA, K'AA OF VERGIF-TOR EN HARE VREESELIJKE UITWERKSELEN. — HET INSEKT IN ZIJNE VERSCHILLENDE TIJDPERKEN. — HET TEGENGIF. — VERGIFTIGD WATER. — ONVERWACHT GEDRAG DER BOSJESMANNEN. — HUN PIJLKOKER, SPEER EN MES.

Nu wij het algemeene voorkomen der Bosjesmannen hebben beschouwd, zullen wij ook kortelijk hun dagelijksch leven nagaan.

De Bosjesman is van huis of hof bijna volkomen onafhankelijk. Eene rotskloof is eene woning, waarvan hij bijzonder veel houdt; hier vindt hij de schuilplaats die hij behoeft, zonder dat hij er het minste werk voor behoeft te doen. Er zijn echter vele streken in het land dat hij bewoont, waar geene rotsen en derhalve ook geene rotsholten worden aangetroffen.

In zulke gevallen doet hij evenals een haas: hij maakt een "leger" waarin hij zich verbergt. Hij zoekt een boschje dat hem lijkt, kruipt er in en buigt de takken omlaag zoodat zij hem eene tentvormige bedekking geven. Het liefst gebruikt hij hiervoor de mimosen en het is eene zeer juiste opmerking, dat een struik, indien hij veel gebruikt is en de jonge takken weder omhoog schieten, veel heeft van een groot vogelnest. Deze gelijkenis wordt nog grooter doordat een Bosjesman de gewoonte heeft om deze eenvoudige woningen te bekleeden met hooi, drooge bladeren, wol en andere zachte stoffen. De gewone rustplaats dezer wilden is de tarconanthus; aan zijne buigzame takken kan gemakkelijk de vereischte vorm worden gegeven.

Deze zonderlinge verblijven worden niet alleen gebruikt voor woningen, maar ook als schuilplaatsen, waar de Bosjesman verborgen ligt en waaruit hij zijne kleine maar doodelijke pijlen afschiet op de dieren die deze verraderlijke struiken voorbijgaan. Aan deze eenvoudige wijze om zijne woningen te maken heeft deze groep van Zuid-Afrikaansche wilden den naam "Bosjesmannen" te danken. De naam waarmede zij zich zelven noemen is "Saqua's."

Op plaatsen waar noch rotsen noch struiken gevonden worden, is dit ligt bevredigd volk evenwel niet om een onderkomen verlegen; zij graven eenvoudig een gat in den grond en werpen de uitgegraven aarde aan de windzijde op een hoop. Somtijds worden zij zelfs weelderig en volmaken hunne schuilplaats door om dit gat eenige stokken in den grond te steken en hierover eene mat of een stuk huid te hangen, waardoor zij dan nog meer tegen den wind beschut zijn. In zulk een hol kan zich een ver-

wonderlijk groot aantal Bosjesmannen opeenhoopen; zij rollen zich dan in hun mantel op de bijzondere wijze die wij beschreven hebben. Het scherm is hunne eenige beschutting tegen den wind, — de mantel hunne eenige verdediging tegen den regen.

Wanneer eene bende Bosjesmannen zich voor eenigen tijd nederzet op eene plaats die goede jagt belooft, maken zij gewoonlijk eene soort van tent, door buigzame stokken in den grond te steken, deze om te buigen en die soort van kooi te bedekken met eenvoudige rietmatten. Deze hutten gelijken zeer veel op de eenvoudige tenten waarin de Heidens leven en waaraan zij de voorkeur geven boven de prachtigst gemeubileerde kamers.

Wat zijn voedsel betreft, heeft een Bosjesman geene moeite om zich alles te bezorgen wat hij noodig heeft. Hij heeft werkelijk zeer weinige behoeften, want er is bijna niets wat een mensch zonder zich te vergiftigen kan eten, dat een Bosjesman

TIJDELIJK KAMP.

niet voor voedsel gebruikt. Hij heeft geen enkel vooroordeel tegen iets dat eetbaar is; indien het hem slechts kan voeden, vraagt hij naar niets meer. Zijne artikelen van weelde zijn begrepen in deze twee woorden — tabak en brandewijn; voedsel is echter eene noodzakelijke levensbehoefte en hij beschouwt het dan ook in geen ander licht.

Er is geen dier hetwelk een Bosjesman niet eet. Slangen en andere kruipende dieren zijn gewone spijzen voor hem en ook insekten worden in menigte gegeten. Van sprinkhanen en witte mieren houdt hij het meest, maar hij eet ook ieder ander insekt. Wortelen maken insgelijks een groot deel van het voedsel van een Bosjesman uit en de waterwortels vindt hij zonder hulp van een baviaan.

Zoo komt het dat een Bosjesman kan blijven leven waar andere menschen stellig zouden omkomen; de woestijn is eene plaats waar hij zich te huis gevoelt. Al wat hij behoeft is eene genoegzame ruimte, daar hij noch den grond bebouwt, noch vee fokke maar zich geheel verlaat op het dierlijk of plantaardig voedsel hetwelk het toeval hem doet ontmoeten.

Wij hebben reeds vermeld dat de Bosjesmannen hun vleesch verkrijgen door de jagt. Ofschoon een der beste jagers van de wereld, is de Bosjesman evenmin als de

naauw met hem verwante Hottentot, een liefhebber van de jagt of over het algemeen van eenige inspanning; hij zou de moeite niet nemen om de dieren waarvan hij leeft te vervolgen, indien hij ze meester kon worden zonder ze te jagen. Is hij echter eenmaal op de jagt, dan houdt niemand onverzettelijker vol dan hij; zelfs een Eskimo, die als robbenjager somtijds 48 uren achtereen met zijn harpoen in de hand zit, overtreft hem niet in geduld.

Hoe klein van persoon hij ook zij, meet hij zich toch met de grootste en wildste dieren van Zuid-Afrika; hij jaagt met de grootste bedaardheid en met zekerheid van te slagen, den olifant, den rhinoceros, den leeuw en den luipaard. De beide eersten, wier dikke huid hij met zijne zwakke wapenen niet kan doorboren, vangt hij op verschillende vernuftige wijzen; de laatsten vallen als slagtoffers van het doodelijk vergif waarin zijne pijlen gedoopt zijn. Zijne bekwaamheid wordt evenwel op eene zware proef gesteld bij de jagt op struisvogels; deze vogels zijn zoo vlug, dat het snelvoetigste paard ze naauwelijks kan inhalen; daarbij zijn zij even slim als vlug, zoodat het een bijzonder geluk is indien een goed bereden ruiter, gewapend met een uitmuntend geweer, er een kan dooden.

De kleine Bosjesman vangt deze vogels op twee verschillende wijzen. Indien hij een hunner groote nesten vindt, terwijl de oude vogels er niet zijn, nadert hij met alle mogelijke zorgen, opdat zijn spoor niet door den altijd waakzamen struisvogel bemerkt zou worden; hij begraaft zich dan tusschen de eijeren in het zand. Men moet hierbij wel in het oog houden, dat meerdere struisvogels hunne eijeren in hetzelfde nest leggen en dat dit nest eenvoudig in het zand is uitgehold en buitengewoon groote afmetingen heeft.

Hier wacht de kleine jager geduldig totdat de zon is ondergegaan; hij weet met zekerheid dat de oude vogels dan naar hun nest terugkeeren. Wanneer hij hen in de verte ziet naderen, legt hij een vergiftigden pijl op zijn' boog en mikt op de naderende struisvogels. Zoodra zij binnen schot komen, kiest hij den vogel uit, die het grootste is en de beste vederen heeft en beslist zijn lot met een enkelen pijl.

Het grootste nadeel van deze wijze van jagen is, dat de vogels door het afschieten van den pijl den jager in het oog krijgen, waardoor zij zoo verschrikt worden, dat er weinig mogelijkheid bestaat om een tweede schot te doen en hij zich met een enkelen vogel en de bijeengegaarde eijeren moet vergenoegen.

Gelukkigerwijze is hem de toestand, waarin zich de eijeren bevinden, volkomen onverschillig. Hij geeft er zeer weinig om of er eenige bedorven zijn en eet zeer bedaard een ei, waardoor een Europeaan minstens eenige voeten ver zou worden verjaagd. Hij eet de eijeren ook even goed al zijn zij eenige dagen bebroed, ja houdt het er voor, dat hij niet ongelukkig is als hij een jongen en malschen vogel vindt zonder dat hij er jagt op behoeft te maken. Bovendien hebben de eijerschalen, wanneer zij van hun inhoud ontdaan zijn, voor vele doeleinden eene groote waarde, vooral om er water in te vervoeren.

Voor dit laatste doel zijn zij onschatbaar. Een Bosjesman maakt dat hij altijd een zekeren voorraad water heeft, maar niemand dan hij zelf weet, waar hij verborgen is. Indien eene kraal van Bosjesmannen wordt aangevallen en den gevangenen gevraagd naar de plaats waar hun water bewaard wordt, verraden zij het kostelijke geheim nimmer, maar beweren altijd dat zij niets hebben en op het punt zijn om van dorst te sterven. En toch is het vrij zeker, dat in het midden van den nacht waarschijnlijk eene kleine gele vrouw naar hen toe komt kruipen om hen met een dronk waters te laven, terwijl zij die hen hebben gevangen genomen, pogen in den slaap hun' dorst te vergeten.

Hoe zij hunne eijerschalen met water gebruiken, zullen wij op eene andere plaats zien.

De oogen van een struisvogel zijn scherp genoeg, maar die van een Bosjesman zijn nog scherper, en indien de kleine jager, van de plaats waar hij op de loer ligt, eenige struisvogels in de verte in het oog krijgt, neemt hij het besluit om binnen weinige uren eenigen dezer vogels door zijn kleinen boog en zijne vergiftigde pijlen te doen vallen.

Hij kruipt, zoo ongemerkt mogelijk, terug naar zijne hut, waar hij voor zulk eene gelegenheid een volledig jagerskostuum in gereedheid heeft. Dit bestaat uit de huid van een' struisvogel zonder pooten en met een stok door den hals. De huid van het ligchaam is gespannen over eene soort van zadel, hetwelk de maker voor zijne schouders heeft pas gemaakt.

Hij wrijft nu zijne beenen in met kalk en neemt de huid op zijn' rug, terwijl hij zorg draagt dit zoo te doen dat hij, ofschoon zij, zoolang noodig, stevig genoeg be-

JAGT OP DEN STRUISVOGEL.

vestigd is, haar in een oogenblik van zich kan werpen. Waarom hij deze voorzorg neemt zullen wij terstond zien.

Hierop grijpt hij zijn' boog en pijlen en gaat op de struisvogels af; hij neemt intusschen alle mogelijke voorzorgen om boven den wind te blijven. Deed hij dit niet, dan zouden de schuwe vogels door hun reuk spoedig erg in hem krijgen en wegsnellen naar eene plaats, waar hij hen bij geene mogelijkheid zou kunnen volgen.

Zoodra de struisvogels een' vreemden vogel zien naderen, houden zij op met eten, steken de koppen bijeen en kijken wantrouwend naar hun veronderstelden kameraad. Indien de vermomde jager hen nu regtstreeks naderde, zouden de vogels bang worden; daarom loopt hij heen en weer en buigt den kop telkens naar beneden, even alsof hij eten van den grond pikte, terwijl hij er intusschen voor zorgt den afstand tusschen zich en de vogels telkens te verminderen. Eindelijk komt hij zoover dat zij binnen schot komen en wanneer hij nu het uitgekozen slagtoffer digt genoeg genaderd is, laat hij de struisvogel-huid op den grond vallen, neemt een pijl, zendt dien op haar doel af en laat den kop onmiddellijk weder omhoog gaan.

De getroffen vogel loopt, zoodra hij eene wond ontvangen heeft, met zijne medgezellen terstond weg; zij worden door den vermomden Bosjesman gevolgd. De verwonde vogel begint spoedig zijn' spoed te verminderen; hij begint te waggelen en valt eindelijk op den grond, waardoor de jager de struisvogels kan naderen. Terwijl zij nu naar hun gevallen medgezel staan te kijken, kan de jager een nieuw slagtoffer uitkiezen en schieten. Gewoonlijk doodt een ervaren jager op deze wijze 4 van de 5 struisvogels die hij ziet, maar somtijds gebeurt het dat de vogels bespeuren dat er iets niet in den haak is en vallen dan den vreemdeling aan. Een aanval van zulk een grooten vogel is geene kleinigheid, daar een enkele slag met zijn poot voldoende is om het been van een krachtig man te breken, laat staan dan dat van een zoo zwak persoontje als een Bosjesmanschen jager.

Dan komt juist de voorzorg te pas, waarvan wij zoo even spraken. Zoodra hij bespeurt dat zijne list ontdekt is, loopt de jager zoo spoedig hij kan, naar de windzijde der struisvogels, om te maken dat zij lucht van hem krijgen. Zij worden dan ongerust en juist op het oogenblik als zij met hun aanval ophouden en in tweestrijd zijn of zij willen vlugten of niet, werpt de Bosjesman zijne nu nutteloos geworden vermomming af, grijpt naar zijne wapenen en schiet zijne pijlen met verwonderlijke snelheid op de verschrikte vogels af.

Op deze wijze wordt een groot gedeelte der struisvederen verkregen die op de Europeesche markt komen. Eene dame, die de schoone vormen en evenredigheden eener goede struisveêr bewondert, heeft er zelden idee van, dat zij haar te danken heeft aan een' kleinen gelen man, die met pijl en boog in de hand en met gewitte beenen in eene struisvogelhuid vermomd is.

Nadat hij de vogels de vederen heeft uitgetrokken, bewaart hij deze laatste op eene zeer vernuftige wijze tegen beschadiging. Hij neemt holle rietjes die niet veel dikker zijn dan een gewoon potlood en steekt hier de veêren in zoover hij kan. Dan slaat hij met het eene einde van het riet op den grond, zoodat de veder er van zelv' in zakt. In deze buizen nu vervoert hij de vederen en het is duidelijk dat een man er op deze wijze een aanzienlijk aantal kan medenemen.

Als zij een struisvogel dooden, bereiden zij er een nog al merkwaardig mengsel van. Voordat de vogel gestorven is, snijden zij hem den hals af en binden de wond weder stevig digt, om te beletten dat er een droppel bloed verloren gaat. De ongelukkige vogel verbloedt dus inwendig en dit bloeden wordt nog bevorderd door hem te drukken en heen en weêr te rollen. Op deze wijze wordt eene groote hoeveelheid bloed en vet in den uitzetbaren krop bijeenverzameld en een enkele struisvogel geef dikwijls, wanneer hij in bijzonder goeden staat is, meer dan 10 kilogram van deze zelfstandigheid. De inboorlingen schatten dit wonderlijke mengsel zeer hoog en zijn ook van oordeel dat het nuttig is als geneesmiddel.

De schalen der struisvogel-eijeren hebben voor een Bosjesman bijna even veel waarde als haar inhoud, zelfs somwijlen nog meer. Zij worden gewoonlijk gebruikt om er water in te doen, waarvoor zij dan ook bijzonder geschikt zijn. Het is de taak der vrouwen ze met water te vullen, eene taak, die dikwerf, als er weinig water is, met zeer veel moeite gepaard gaat.

Evenals vele verwante stammen hebben zij eene wonderlijke manier om aan water te komen, wanneer er schijnbaar niets is dan modder. Zij nemen dan een lang riet en binden om het eene einde eene zekere hoeveelheid gedroogd gras. Dit steken zij zoo diep zij eenigzins kunnen in den modderigen grond en laten het zitten totdat het water door dezen eenvoudigen filtreertoestel gedrongen en in de buis omhoog gerezen is. Zij plaatsen dan hunne lippen op de buis, zuigen zooveel water op als hun mond kan bevatten en ontlasten het door middel van een ander riet in eene ledige eijerschaal; bezitten zij geen tweede riet, dan doet een dun stokje, mits zij er zorgvuldig mede omgaan, denzelfden dienst. Is nu het ei gevuld, dan wordt de kleine opening gesloten door een dotje gras, hetwelk er stevig wordt ingedraaid en moeten de vrouwen hare zware vracht naar huis dragen.

Er is eene wijze waarop van de eijerschalen gebruik wordt gemaakt, wel waardig vermeld te worden.

De Bosjesmannen zijn verwonderlijk slimme spionnen. Zij zullen groote afstanden afleggen om te ontdekken of er hier of daar niet iets kan gestolen worden en doen elkander hiervan mededeelingen door middel van den rook hunner vuren, die een zeer goeden telegraaf vormen. De Australische Wilde volgt hetzelfde stelsel en het is werkelijk hoogst merkwaardig, dat twee menschenrassen, beiden staande op den laagsten trap der beschaving, eene handelwijze volgen, die geene geringe mate van verstandelijke ontwikkeling veronderstelt.

Een Bosjesman vindt niets waardig om gestolen te worden of hij moet het kunnen eten; gewoonlijk neemt dit den vorm aan van vee. Vee te stelen is nu welligt niet zoo moeijelijk, maar het door eene uitgestrekte woestijn te vervoeren is alles

HET SCHIETEN VAN VEE.

behalve gemakkelijk; het zou dan ook niet gedaan kunnen worden, zelfs niet door een Bosjesman, zonder een groot aantal voorzorgen.

In de eerste plaats bepaalt de Bosjesman zorgvuldig de rigting waarin hij zijne strooptogten wil doen en hij zal nimmer vee stelen op plaatsen, waar kans bestaat dat hij door de eigenaars zal achtervolgd worden. Hij steelt het liefst dieren die van de streek welke hij bewoont, door eene drooge en dorre woestijn gescheiden zijn; men kan deze niet doortrekken met paarden, en zijn de vervolgers te voet, dan worden zij weldra uitgeput, omdat zij geen water genoeg voor de reis kunnen medenemen.

Heeft hij nu zijne plannen gemaakt en zijne marschroute vastgesteld, dan zendt hij de vrouwen in die rigting uit, met last om op bepaalde afstanden eijerschalen vol water te begraven; de plaatsen waar deze begraven zijn, worden door teekenen,

voor hem alleen verstaanbaar, aangeduid. Zoodra hij nu deze voorzorg genomen heeft, gaat hij met zijn snelsten pas voorwaarts, en daar hij verwonderlijk goed dorst kan verdragen, komt hij met zijne medgezellen op de plaats zijner bestemming zonder dat zijn voorraad water aanmerkelijk verminderd is. Nu verbergen de dieven zich tot den avond, daar zij hunne strooptogten nimmer doen bij dag.

In het midden van den nacht sluipen zij nu binnen de omheining voor het vee, nadat zij den waker, zoo er een is, in alle stilte hebben omgebragt; daarna kiezen zij de beste runderen uit en drijven ze weg. Al de overblijvende dieren dooden of verminken zij; gewoonlijk doen zij het laatste, daar zij dan hunne pijlen bewaren. Worden zij echter gestoord en in hunne voornemens verhinderd, dan is hun inval daarom toch nog niet minder noodlottig, want zelfs in hunne vlugt schieten zij op elk dier nog eenen vergiftigden pijl af, zoodat er geen enkel rund overschiet.

Wij willen nu evenwel onderstellen dat hunne plannen geslaagd zijn en dat zij met hun roof veilig zijn afgetrokken.

Zij weten zeer goed dat zij het spoor van het vee niet kunnen verbergen en trachten dit dan ook niet te doen, maar jagen de dieren voort zoo hard zij slechts eenigzins kunnen ten einde hunne mogelijke vervolgers een goed eind vooruit te komen. Zijn zij nu op den juisten weg, dan gaan eenigen hunner vooruit naar de eerste pleisterplaats, graven de schalen met water op en wachten de aankomst der overigen af. Het vee krijgt zooveel water als men er voor over heeft, ten einde het kracht en lust voor de overige reis te geven; de ledige eijerschalen worden dan op den rug der runderen gebonden en deze opnieuw vooruit gedreven. Op deze wijze gaan zij van station tot station, totdat zij de plaats hunner bestemming hebben bereikt.

Gebeurt het nu echter dat hunne vervolgers hen inhalen, dan verlaten zij het vee terstond, maar laten als afscheidsgift in elk dier eenen vergiftigden pijl achter en vlugten met zulk eene snelheid, dat hunne vervolgers dadelijk inzien, dat het volkomen nutteloos zou zijn hen te achtervolgen.

De noodelooze verwoesting die zij aanbrengen onder het vee, hetwelk voor de Hottentotten of Kaffers de voornaamste levensbehoefte is, heeft deze zoo verbitterd, dat zij somtijds tijdelijk hunne onderlinge vijandschap vergeten en zich vereenigen tot een aanval op de Bosjesmannen, die door beiden even gehaat worden. Dit doen zij echter niet dan met de grootste voorzorgen, daar zij ten volle bekend zijn met het gevaarlijk karakter der vijanden, tegen welke zij willen optrekken; zij ondernemen dan ook zulk een togt niet, tenzij in grooten getale vereenigd.

Van stelselmatig oorlogvoeren weten de Bosjesmannen niets, ofschoon het welligt de gevaarlijkste vijanden zijn die iemand kan hebben, daar men hunne tegenwoordigheid altijd eerst verneemt door het trillen van hun boog en het scherpe, snorrende geluid hunner gevaarlijke pijlen. Het gebeurt somwijlen, dat eene horde Bosjesmannen zich om eene of andere reden beleedigd waant door een Hottentotschen of Kafferschen stam; zij onderhouden dan tegen dezen eene soort van guerilla-oorlog, waarin hunne vijanden geen enkelen rustigen nacht kennen.

De Bosjesmannen durven hunne vijanden niet op helderen dag aanvallen en evenmin zullen zij zich met een groot aantal hunner tegenstanders meten. Maar niemand durft zich van de hutten verwijderen tenzij hij van gewapende kameraden vergezeld is, want hij weet dat zijne listige vijanden in den omtrek op de loer liggen en dat achter elken steen, elke struik en iederen boom een Bosjesman kan verborgen zijn. Deze kleine, maar toch vreeselijke krijgslieden verbergen zich in het zand, indien zij slechts vermoeden kunnen dat enkele zwervers dien weg zullen voorbijkomen, en de pof-adder is niet onzigtbaarder en zijn beet niet doodelijker dan het schot van den loerenden Bosjesman.

Op de naakte klippen kunnen zij zich verwonderlijk goed verbergen; hunne gele huid toch is in kleur zóó gelijk aan de rotsen, dat zij, zelfs als er geene enkele struik op groeit, ter naauwernood zigtbaar zijn. Zij hebben bovendien eene eigenaardige wijze om zich als het ware op te vouwen, zoodat zij volkomen gelijken op een kegelvormigen hoop bladeren en takken, waaraan niets menschelijks te herkennen is.

Openlijk bieden zij zelden tegenstand; indien men hen aanvalt, verspreiden zij

zich meestal in alle rigtingen, zelfs als zij door een enkelen vijand, die eenvoudig met een stok gewapend is, worden aangevallen. Zij blijven echter, maanden achtereen, in den omtrek van een vijandigen stam rondzwerven en vereenigen zich nooit tot eene gesloten bende die kan worden aangevallen en overwonnen; zij verdeelen zich in kleine troepjes van twee of drie, waartegen het voor den vijand bespottelijk zou zijn om met magt op te trekken, maar die niet met een gelijk aantal kunnen overwonnen worden en die toch te geducht zijn om ongestoord te worden gelaten.

De kwelling en last, die eenige weinige Bosjesmannen aan een groot aantal hunner vijanden kunnen veroorzaken, zijn bijna ongeloofelijk. De krijgslieden zijn verpligt altijd op den uitkijk te zijn en durven zich nooit alleen buiten hun kamp wagen, terwijl de vrouwen en kinderen zulk eene vrees hebben voor de Bosjesmannen, dat deze naam alleen hun reeds een schrik aanjaagt.

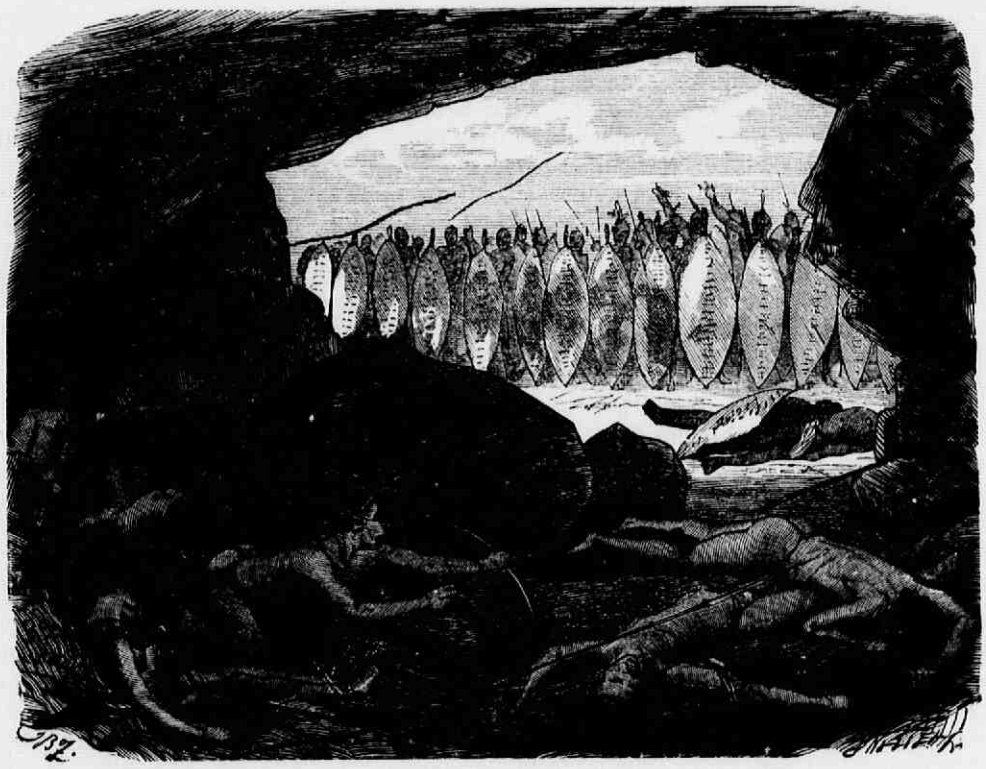

KAFFERS EN BOSJESMANNEN.

De moeijelijkheid om zulke hardnekkige vijanden aan te vallen wordt nog veel grooter door het zwervende leven der Bosjesmannen. De Hottentotten kunnen een dorp verplaatsen binnen een halven dag, maar de Bosjesmannen, die geene vaste woningen, van welken aard ook, bezitten en wier beste woningen oneindig eenvoudiger zijn dan de slechtste staaltjes van Hottentotsche bouwkunst, kunnen van woonplaats veranderen wanneer zij slechts willen; zij kunnen zelfs, indien dit noodig is, hunne ruwe schuilplaatsen vernietigen, zonder dat er zelfs een spoor van hunne laatste verblijfplaats te vinden is.

In enkele gevallen, maar uiterst zelden, besloten de Kaffers, razend gemaakt door de vele verliezen die zij door de Bosjesmannen hadden geleden, de schuldigen tot in hunne schuilplaats na te sporen en de geheele bende te vernietigen. Zulk een

togt gaat van buitengewoon veel gevaar vergezeld, want er is geen wapen dat door de Kaffers meer gevreesd wordt dan de vergiftigde pijlen der Bosjesmannen. In zoodanige gevallen maken het verpletterend aantal der aanvallers en de overtuiging der volstrekte noodzakelijkheid van de taak die zij zich hebben opgelegd, den uitslag volkomen zeker; noch man noch vrouw worden dan gespaard.

De zeer jonge kinderen worden somtijds medegevoerd en tot slaven gemaakt, maar in den regel beschouwen de Kaffers de Bosjesmannen in hetzelfde licht alsof het vergiftige slangen waren; zij dooden ze met even weinig medelijden als zij zouden gevoelen indien zij een nest "cobra's" of "pof-adders" uitroeiden.

Wij hebben reeds gezegd, dat de Bosjesmannen zelden openlijk weêrstand bieden. Enkele malen geschiedt dit evenwel, maar alleen dan, wanneer zij in het naauw gebragt worden; gewoonlijk liggen zij liever op de loer, sluipen in de duisternis op hunne vijanden af, schieten onder hen eenige vergiftigde pijlen af en verwijderen zich steelsgewijze onder bedekking der duisternis.

Als zij echter zien dat vlugten hun niet zou baten en zij werkelijk tot staan gebragt zijn, schikken zij zich in hun toestand en worden de vreeselijkste vijanden die men zich kan voorstellen; zij verliezen dan alle vrees en vechten met een wanhopigen moed. Het is meermalen gebeurd, dat eene kleine bende weêrstand bood aan een groot aantal vijanden en de worsteling volhield totdat geen enkele van hen meer in leven bleef. Bij eene zoodanige gelegenheid waren allen op één man na gedood, maar deze had zich zoo achter een steen geborgen, dat het niet mogelijk was hem eene doodelijke wond toe te brengen. Met zijn boog haalde hij de onafgeschoten pijlen zijner medgezellen naar zich toe en schoot die, niettegenstaande hij door bloedverlies uit onderscheidene wonden in zijne ledematen was uitgeput, op zijne vijanden af, terwijl hij elken pijl van een scheldwoord deed vergezeld gaan. Hij werd eerst doodelijk gewond, nadat hij een aantal zijner vijanden door zijne pijlen had doen vallen.

Als men de afbeelding op bladz. 295 beschouwt, ziet men dat verscheidenen der gevallen krijgslieden pijlen hebben zitten in hun kapsel. Dit is eene zonderlinge gewoonte der Bosjesmannen; zij houden er van om hunne pijlen bij de hand te hebben en dragen ze daarom in hun haar, even als een ouderwetsche klerk zijne pen achter het oor draagt. Over het algemeen draagt hij ze in zijn' pijlkoker met de punten naar beneden, maar voor het gevecht haalt hij ze er uit en steekt ze, met de vergiftigde punten naar buiten, aan elke zijde van zijn hoofd, waar zij er dan uitzien als twee geraamten van waaijers.

Zij geven hem een geheel eigenaardig uiterlijk en zijn een even zeker teeken van gevaar als het opblazen der "cobra" of het dreigende geratel der ratelslang. Hij maakt er een groot gebruik van in den woordenstrijd die in Zuid-Afrika steeds den strijd met wapenen schijnt te vergezellen en beweegt ze evenals een paard zijne ooren beweegt. Met eene enkele beweging van zijn hoofd brengt hij ze als horens naar voren, terwijl hij ze met eene andere beweging als waaijers laat uiteenstaan; hij doet deze bewegingen gepaard gaan met aangezigtstrekkingen als die van een boozen aap en met een vloed van woorden, die voor hen welke ze verstaan, welsprekend genoeg zijn.

Hij steekt niet al zijne pijlen in zijn kapsel, maar houdt er enkele in zijn pijlkoker. Van deze laatste maakt hij gebruik als hij tijd heeft om op zijn gemak te mikken. Wordt hij echter van nabij vervolgd, dan haalt hij pijl op pijl uit zijn haar, legt ze op zijn boog en schiet ze af met eene snelheid die bijna ongelooflijk is. De schrijver heeft een Bosjesman drie achtereenvolgende pijlen in hetzelfde wit zien schieten en dit geschiedde binnen twee sekonden. Het geluid der drie pijlen volgde inderdaad zoo schielijk op elkander, alsof men zoo spoedig mogelijk drie achtereenvolgende slagen gaf met een stok.

Daar een Bosjesman in zijn land onophoudelijk heen en weêr trekt, zou hij voor dit leven te eenenmale ongeschikt zijn, indien hij door eene rivier kon worden tegengehouden; het is daarom zeer natuurlijk dat elke Bosjesman kan zwemmen. Daar de rivieren dikwerf snel stroomend en krachtig zijn, zou het overzwemmen bijna onmogelijk zijn zonder hetgeen zij een "houten paard" noemen. Dit is niets meer of minder dan een stuk hout van de lengte van $1^1/_2$ of 2 meters, waarin aan het

eene einde eene pen geslagen is. Zwemt nu iemand over eene rivier, dan plaatst hij deze wigge zoodanig tegen zijn regter schouder, dat het hout onder zijn ligchaam ligt en helpt om hem te dragen. Hoe deze machine werkt, kan men zien uit de volgende beschrijving van Dr. Lichtenstein, die niet slechts het punt in kwestie verduidelijkt, maar de Bosjesmannen in een veel beminnelijker licht stelt dan gewoonlijk het geval is.

"Er was een hippopotamus gedood en zijn ligchaam was met lederen riemen aan den oever bevestigd. Het water was echter plotseling gestegen, zoo als dit bij de Afrikaansche rivieren dikwerf het geval is; het stroomde met zooveel geweld, dat het de banden waarmede het groote lijk bevestigd was verbrak en dit met zich medesleepte. Eenige Bosjesmannen liepen langs den oever om het verloren dier terug te vinden, en poogden, zonder echter hierin te slagen, het reusachtige lijk met touwen naar den anderen kant te brengen.

"Er werden nu andere middelen voorgesteld en overwogen om dit doel te bereiken, maar geen enkel bleek uitvoerbaar te zijn. In de hoop echter, den prijs op nieuw magtig te worden, waagde het een jonge volkplanter de rivier over te zwemmen, maar hij was door de kracht van den stroom verpligt om terug te keeren, voordat hij een vierde van den afstand had afgelegd. In dien tusschentijd hadden echter twee Bosjesmannen de overzijde van het water bereikt en nadat zij een groot vuur hadden aangelegd en eene groote hoeveelheid vet uit den rug van het monster gesneden, dit uitgebakken en zeer gulzig verslonden.

"Hierdoor werden vijf andere Bosjesmannen in verzoeking gebragt om eene nieuwe poging aan te wenden. Ieder van hen nam een ligt, plat stuk hout en bevestigde dit aan zijn regter schouder en onder den arm. Toen hij in het water was, rigtte hij de punt regt tegen den stroom in, zoodat de grootste kracht van het water er op afstuitte, terwijl de zwemmer met zijn linker arm en been tegen den stroom worstelde evenals een schip met uitgespreide zeilen, wanneer het, zooals een zeeman dit uitdrukt, voor den wind zeilt. Zij kwamen schielijker dan hunne voorgangers en bijna zonder inspanning aan het punt tegenover dat, van waar zij waren uitgegaan, en spanden, hoewel te vergeefs, al hunne krachten in, om het monster los te maken van de rots waaraan het hing.

"In dien tusschentijd had een jonge, vrijgemaakte slaaf, die tot het gevolg van den gouverneur behoorde, een wakkere, moedige borst en uitstekend zwemmer, de stoutheid om de Wilden zonder eenige kunsthulp te volgen; hij kwam, hoewel langzaam, ongeveer halfweg. Hier begaven hem echter zijne krachten; hij werd door den stroom medegesleept en zonk, maar kwam weder boven, terwijl hij met de weinige krachten die hem waren overgebleven, worstelde om den oever te bereiken. Al zijne pogingen waren te vergeefs; hij moest zich met den stroom laten medevoeren, maar dreef gelukkig bij eene kromming der rivier half dood aan land.

"Toen de Bosjesmannen zijn' toestand gewaar werden, verlieten zij hun vuur en spoedden zich om hem te helpen; zij kwamen juist op de plaats, waar hij, uitgeput van vermoeijenis en verstijfd van koude, tegen den oever trachtte op te klauteren. Het was werkelijk aandoenlijk de pogingen te zien, die de Wilden in het werk stelden om hem bij te brengen. Zij wierpen hunne huiden over hem heen, droogden hem af, wreven hem met hunne handen en bragten hem, toen hij weder een weinig was bijgekomen, bij het vuur en legden hem daar neder. Zij maakten hem toen een bed van huiden en wierpen meer hout op het vuur, opdat hij door en door warm zou worden en wreven zijne verstijfde ledematen in met warm vet van het rivierpaard. Daar nu echter de avond begon te vallen en men tevens het geheele herstel van den ongelukkigen zwemmer wilde afwachten, was het noodzakelijk dat de geheele bende overnachtte waar zij was. Sommige Bosjesmannen, die aan deze zijde der rivier waren, dekten den armen man met zijne kleederen, opdat de koude hem niet zou beletten te slapen en hij zijne krachten voor den terugtogt zou kunnen herkrijgen.

"Vroeg in den morgen zag men de Bosjesmannen hun beschermeling langs den oever der rivier geleiden, om eene gemakkelijker plaats voor den overtogt te zoeken. Zij kwamen weldra aan eene plaats, waar in het midden van den stroom een klein

eilandje lag, waardoor de vermoeijenis van het overtrekken aanmerkelijk moest verminderd worden; hierop werd eene groote hoeveelheid hout tot eene soort van vlot aaneengebonden, waarop hij gelegd werd, en zoo begon de reis.

"De jonge man, door het gevaar hetwelk hij had uitgestaan, bevreesd geworden, zag den terugtogt over het water niet zonder angst tegemoet. Hij kwam echter met den geheelen troep veilig en vrij schielijk op het eiland, van waar hij, met twee zijner vrienden, het tweede en moeijelijkste gedeelte van den togt begon. De twee Bosjesmannen bleven elk aan eene zijde van het vlot, terwijl hij alle krachten die hem waren overgebleven, in het werk stelde om het voort te stuwen.

"Toen zij eene ondiepe plaats in de rivier bereikt hadden, waar zij staan konden, en het water tot hun midden kwam, was hij verpligt op te houden en een weinig te rusten; in dien tijd was hij echter zóó verstijfd en waren zijne leden door de koude zóó verdoofd, dat het bijna onmogelijk scheen dat hij de reis zou kunnen vervolgen. Te vergeefs riepen zijne kameraden, die in de grootste spanning het einde van het avontuur gadesloegen, hem toe om moed te houden en zonder uitstel nog eene laatste poging te doen; hij en een oude Bosjesman, de beste zwemmer van de bende, schenen echter al hunne tegenwoordigheid van geest verloren te hebben.

"Op dit hagchelijk oogenblik werden twee Bosjesmannen, die aan onze zijde van het water gebleven waren, na eenige overreding overgehaald om de redding der ongelukkigen te beproeven. Een groote bundel hout werd met den meestmogelijken haast aaneengebonden; zij legden zich op het eene einde neder en in het midden was een touw vastgebonden. Dit werd door hen die aan den oever stonden vastgehouden, zoodat het niet in het water kon vallen en de zwemmers in hunne bewegingen verhinderen.

"Het was merkwaardig om te zien, met welk eene juistheid dit vlot regtstreeks naar de regte plaats gestuurd werd en in weerwil van den sterken stroom juist aankwam op de plek waar zich de ongelukkigen, die zij wilden verlossen, bevonden. De laatsten hadden zoozeer alle bedaardheid en tegenwoordigheid van geest verloren, dat zij geen besef hadden om het touw te grijpen, terwijl hunne verlossers in het grootste gevaar verkeerden om met den stroom te worden medegesleept. Op dit oogenblik, hetwelk over leven en dood besliste, greep de derde, die bij hen op de ondiepe plaats stond het eenige middel te baat om zijne medgezellen te redden. Hij duwde hen vóór zich in het diepe water en drong er nogmaals op aan al hunne krachten in te spannen, terwijl de twee anderen tegen den stroom worstelden. Op deze wijze gelukte het hem ten laatste, hen het touw te doen grijpen, waardoor zij alle vijf eindelijk in veiligheid op het land werden getrokken."

Wij zullen thans de wapenen eens nagaan, waarmede de Bosjesman zijne prooi meester wordt en zijne vijanden bevecht.

De kleine, maar vreeselijke pijlen, waarvan de Bosjesman met zulk eene doodelijke uitwerking gebruik maakt, worden met de grootste zorg vervaardigd; de netheid waarmede zij gemaakt worden, wekt onze bewondering, vooral wanneer wij de hoogst onvolkomen gereedschappen in aanmerking nemen, die bij de vervaardiging gebruikt worden.

De geheele pijl is omtrent 50 centimeter lang en bestaat uit 4 verschillende deelen. Vooreerst de schacht, die 30 à 34 centim. lang is en niet dikker dan een gewoon potlood. Zij wordt vervaardigd van het gewone Kaffersche riet, dat te gelijk sterk en ligt is. Aan elk uiteinde is dit omwonden met het opgesleten en vlak gemaakt ingewand van een of ander dier; dit wordt er nat omgedaan en krimpt sterk ineen wanneer het droog wordt, zoodat het dan zeer hard en stijf is. Het eene einde wordt eenvoudig dwars afgesneden en het andere ingekeept om er de pees der boog in te leggen.

Nu volgt er een stuk been, gewoonlijk van een' struisvogel, van de lengte van 8 centimeter. Het eene einde hiervan wordt in het open eind der schacht gestoken, terwijl over het andere een kort stuk riet geschoven wordt, waarover eene strook ingewand vrij sterk is heen gebonden. Het dient alleen om het eigenlijk voornaamste gedeelte der pijl in zich op te nemen, want het stuk struisvogel-been dient slechts om aan het wapen de noodige zwaarte te geven.

Het uiteinde der pijl is van ivoor en komt in vorm veel overeen met het stuk been

hetwelk wij reeds beschreven hebben. Het eene einde is puntig, zoodat het in de holte van het riet kan gestoken worden, terwijl het andere eerst met ingewand omwonden is en dan eene inkerving heeft van de diepte van 6 tot 8 millimeter. Deze inkerving dient om het platte, driehoekige stuk ijzer op te nemen, hetwelk de eigenlijke punt der pijl uitmaakt.

De pijl zelve is nu gereed en het eenige wat er nu nog noodig is, is het vergif, hetwelk er zulk een vreeselijk wapen van maakt. Dit vergif, dat eerst zoo dik wordt gemaakt als lijm, wordt in eene vrij dikke laag over de geheele punt der pijl gesmeerd. Eer het geheel en al droog is geworden, wordt er een kort puntig stukje ijzer of van eene penneschacht ingestoken, met de punt naar achteren, zoodat het eene soort van weerhaak vormt. Wordt zulk eene pijl nu op een menschelijk wezen afgeschoten en trekt deze het uit de wond, dan is het bijna zeker dat de ijzeren punt, die slechts los aan de pijl bevestigd is, in de wond blijft steken. De kleine weerhaak is tot hetzelfde doel aangebragt, maar zelfs indien de pijl onmiddellijk werd uitgetrokken, zou er vergif genoeg in de wond achterblijven om haar doodelijk te doen zijn.

Het is echter niet waarschijnlijk dat de geheele pijl wordt uitgetrokken. De punt toch is niet stevig aan de pijl bevestigd, maar is er slechts los in gestoken. De schacht wordt dus gemakkelijk genoeg verwijderd, maar de punt blijft in de wond en deze laat zich op geene wijze aanvatten om er uitgetrokken te worden.

De kleine weerhaak waarvan wij spraken, is naauwelijks zoo groot als de punt eener veêren pen en ligt zoo digt tegen den pijl aan, dat men hem ligtelijk zou over het hoofd zien. Hij heeft een driehoekigen vorm; zijn breedste einde zit in het vergif en het puntige steekt achteruit en ligt bijna in één lijn met de schacht. Het schijnt bijna onmogelijk dat hij in de wond los kan raken, maar het vergif is in een warm klimaat bijna altijd half vloeibaar, en dit is de reden dat er natuurlijk met den weerhaak, die er slechts zeer los is in gestoken, altijd een gedeelte van het vergif in de wond blijft hangen.

Dit is de gewone wijze waarop eene goede pijl vervaardigd wordt, maar niet altijd zijn deze wapenen eveneens. Sommigen hebben als punt slechts een enkel stuk been, terwijl velen ook het driehoekige stukje ijzer missen. De pijlen die hiervan voorzien zijn, worden gebruikt in den oorlog en niet op de jagt. De jagtpijlen hebben punten, die aan beide einden spits uitloopen en in het midden tamelijk dik zijn. Als hij ze niet gebruikt, keert de Bosjesman de punt om, zoodat dan het vergiftigde einde in de schacht komt te liggen en dus geen onnoodig kwaad kan doen. Deze punten zijn ook veel dunner dan die welke in den oorlog gebruikt worden; zij behoeven ook niet zoo sterk vergiftigd te zijn.

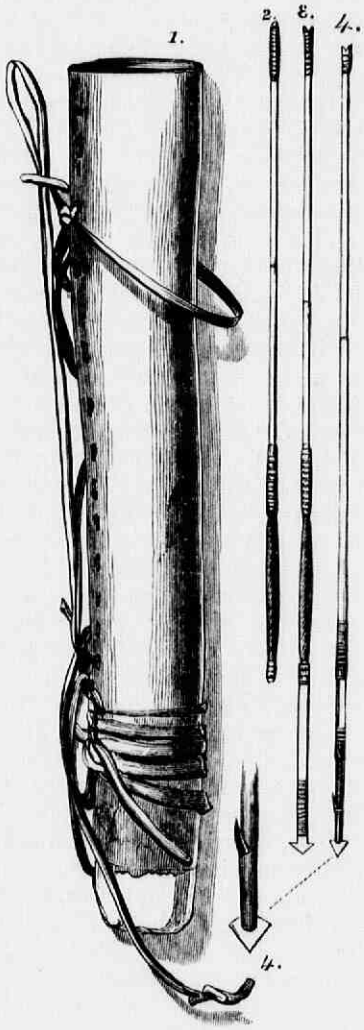

PIJLKOKER EN PIJLEN.

De pijlen die in de afbeelding zijn voorgesteld, werden genomen van het lijk van hun eigenaar. Zij zijn vooral merkwaardig, omdat men ze ziet in elk tijdperk harer vervaardiging en men er al den arbeid en de zorg aan kan waarnemen, die aan deze wapenen besteed worden. Vooreerst ziet men het eenvoudige riet, waarvan de beide

einden zorgvuldig omwonden zijn, ten einde het splijten te beletten. Dan volgt er een rietje, waarin aan het eene einde een stuk been is gestoken. Op het volgende voorbeeld is eene pijl voorgesteld, waaraan men eene inkerving in het beenen verlengsel waarneemt om de ivoren punt te ontvangen, en zoo ziet men de geheele ontwikkeling van de pijl van het begin tot het einde.

Het vergif dat voor deze pijlen gebezigd wordt is van tweeërlei aard. Gewoonlijk zijn het plantaardige bestanddeelen, waaruit het is zamengesteld, zooals het sap van sommige euphorbia's; dit wordt vermengd met de stof die zij halen uit de gif-klieren van pof-adders, cobra's en andere vergiftige slangen. Om deze laatste zelfstandigheid magtig te worden, toonen zij een' zeldzamen moed.

Indien een Bosjesman eene slang ziet, welker vergif hij voor zijne pijlen gebruiken kan, doodt hij haar niet opeens, maar nadert steelsgewijze de plaats waar zij ligt en zet zijn voet op haar nek. De slang ontwaakt hierdoor plotseling uit den verdoofden toestand dien zij met alle anderen van haar geslacht gemeen heeft, en wordt woedend; zij kronkelt zich, worstelt, blaast en doet alle mogelijke moeite om haren vijand eene wond toe te brengen. Dit is juist wat de Bosjesman gaarne heeft; hij brengt de slang bijna tot razernij eer hij haar doodt. Dit doet hij omdat door den lust om te bijten de gifklier geprikkeld wordt en er ten gevolge hiervan meer vergif wordt afgescheiden.

De Bosjesmannen beweren dat zij op deze wijze niet slechts eene grootere hoeveelheid vergif verkrijgen, maar dat ook de vergiftige eigenschappen van het vocht door het tergen der slang, voordat zij gedood wordt, in werkdadigheid toenemen. De zelfstandigheden waarvan het pijlgif gemaakt wordt, worden nu gekookt in een eenvoudigen pot, vervaardigd van een uitgeholden zandsteen, en wanneer zij genoegzaam verdikt zijn, krijgen zij de kleur en vastheid van pek. De pijlpunten worden hierin gedoopt, zoodat er zich eene vrij dikke laag vergif op vasthecht; deze dikte bedraagt op sommige plaatsen omtrent 3 millimeter. Bij sommige pijlen wordt de driehoekige punt alleen door het vergif op hare plaats gehouden; zij wordt namelijk slechts los in eene kerf der pijl gestoken en kleeft er dan alleen door het vergif aan vast. In dit geval werkt zij als een weerhaak en blijft in de wond zitten als de pijl uitgetrokken wordt.

In ons klimaat wordt het vergif hard en zeer broos; het berst op verschillende plaatsen en kan met de vingers gemakkelijk tot poeder gewreven worden. Het heeft een zeer bitteren, eenigzins aromatischen smaak en komt in dit opzigt veel met het gevreesde "wourali" vergif van tropisch Guyana overeen.

Op sommige plaatsen komt de vergifbol vrij algemeen voor; men herkent haar gemakkelijk, reeds op een afstand, aan de blaauwachtige, golvende bladeren, die als het ware onmiddellijk uit den bodem ontspringen en zich als een waaijer uitbreiden. Deze bladeren vallen echter spoedig af en verdroogen, waarna men niets ziet dan een korten , droogen stengel, die weinig zou doen vermoeden, dat de bol er onder lag.

In sommige gedeelten van het land der Bosjesmannen wordt het sap der amaryllis even als dat der euphorbia gebezigd om de pijlen te vergiftigen; het wordt vermengd met het vergif, hetwelk gehaald wordt uit eene groote zwarte spin, en met dat van slangen. Een tegengif is tot heden bij de Blanken althans nog niet bekend; of de Bosjesmannen er een kennen, weet men niet.

Het zou eene groote weldaad zijn, niet slechts voor de wetenschap, maar vooral ook voor de bewoners van dat gedeelte van Afrika, indien zulk een tegengif ontdekt werd, daar de Bosjesmannen door deze ontdekking beroofd zouden worden van de eenige middelen, waardoor zij zich voor hen die in hunne nabijheid wonen, zoo geducht weten te maken. Het eigendomsregt zou dan betrekkelijk veilig zijn en de tegenwoordige aanhoudende toestand van oorlog zou dan plaats maken voor een tijdperk van rust en vrede.

De tweevoudige aard van het vergif maakt echter zulk eene ontdekking uiterst moeijelijk, daar het tegengif zoowel het plantaardige als het dierlijke vergif onschadelijk zou moeten maken.

Hoe vreeselijk dit gemengde vergif ook moge werken, bezit de Bosjesman er echter een, welks uitwerking nog veel verschrikkelijker is. Indien een menschelijk wezen gewond wordt met eene pijl die hiermede vergiftigd is, staat hij de vreeselijkste folteringen uit en sterft weldra. Als een klein gedeelte van dit vergif slechts

in aanraking komt met eene schram in de huid, is het gevolg bijna even noodlottig. Zooals Livingstone het krachtig uitdrukt "verwondt de lijder zich zelven, roept om de borst zijner moeder, als ware hij op nieuw een kind geworden, en ontvliedt de woningen der menschen als een razende krankzinnige." Een verwonde leeuw lijdt op dezelfde wijze; hij rent als dol door de bosschen en bijt, door de hevigheid zijner pijn, in de boomen en de aarde.

Dit vergif, hetwelk zulk eene vreeselijke werking uitoefent, is niets anders dan het vocht, hetwelk wordt afgescheiden door een zeker wormpje "N'gwa" of "K'aa" genaamd. De eerste naam wordt er aan gegeven door Dr. Livingstone, de laatste door Dr. Baines, die op dit gevreesde insekt zijne bijzondere aandacht vestigde. Hij geeft er de volgende beschrijving van:

"Er bestaat een boom, "*Maruru papurie*" genaamd, die de grootte heeft eener gewone iep, maar welks stam en takken bedekt zijn met doornen. Het hout van dezen boom is zeer zacht. Op deze "*Maruru papurie*" worden de vergif-wormpjes aangetroffen; zij hebben eene bleeke vleeschkleur, ongeveer als die der zijdewormen en zijn ongeveer $^3/_4$ duim lang."

"Eene vreemde eigenschap van het diertje is het zonderlinge bekleedsel waarmede het bedekt is.

"Wij wisten niet wat wij maken moesten van een bekleedsel van groene stof, dat dezelfde kleur had als het blad waarmede het zich voedt. In het eerst dachten wij dat het vervelde, en dat deze groene stof de oude huid was, daar zij in losse wrongen om het ligchaam lag, die evenwijdig liepen met de spierringen. Zij scheen zich langzamerhand naar voren, naar den kop te bewegen, waar zij eene soort van schild vormde, waarvan, naarmate het droogde, stukken afbraken, die dan telkens door versche stof vervangen worden. Wij bespeurden echter ten laatste dat het niets anders was dan de uitwerpselen, die niet alleen op de gewone manier verwijderd werden, maar ook werden uitgezweet door poriën die over het geheele ligchaam verspreid waren.

"Wanneer het wormpje zijn vollen wasdom verkregen heeft, wordt deze stof meer spaarzaam afgescheiden en heeft eene bruinachtige kleur. Korten tijd daarna valt het diertje van den boom en begraaft zich ongeveer twee voet onder den grond; hier vormt het eene soort van pop uit een dun laagje aaneengekleefde aarde. Zijne ingewanden, of liever al zijne inwendige sappen zijn in al de tijdperken van zijn bestaan het doodelijkste vergif; indien dit met eene wond, hoe klein ook, in aanraking komt veroorzaakt het de onlijdelijkste folteringen."

VERGIF-WORM.

Fig. 1 van bijgaande afbeelding vertoont den N'gwa of K'aa in zijne natuurlijke grootte, en wel de ondervlakte van zijn ligchaam; terzijde ziet men de ademhalingskanalen. Fig. 2 stelt hetzelfde insekt voor, zooals het opgerold ligt in zijne pop.

Fig. 3 is deze pop zelve. Zij is zamengesteld uit donkerbruine zand- of aardkorrels die door het diertje worden zamengekleefd en is verwonderlijk hard, sterk en vast, ofschoon de wanden buitengewoon dun zijn. Zoolang zij in haar geheel is, is zij zoo sterk dat men er vrij ruw mede om kan gaan zonder haar te breken; is zij echter gebroken, dan vallen de stukken bij de minste aanraking als stof uiteen. Het diertje is voorgesteld in zijne natuurlijke grootte.

Wil nu een Bosjesman eene pijlpunt vergiftigen, dan onderzoekt hij eerst uiterst naauwkeurig zijne handen, om zeker te zijn, dat er niet het geringste krasje aan is. Hierop neemt hij het wormpje tusschen zijne vingers en knijpt het, dat al de ingewanden en al de sappen van het ligchaam naar buiten komen. Deze verdeelt hij in kleine droppels, op vrij geregelde afstanden van elkander, over de punt der pijl en hiermede is het afgeloopen.

Het is geen wonder, dat lieden die zulke wapenen gebruiken, door allen die in hun omtrek wonen even gevreesd als gehaat zijn. Het is erg genoeg, getroffen te worden met pijlen, welke, even als die der Macoushie's, zeker den dood ten gevolge hebben; maar de vreeselijke werking van het vergif wordt honderdmalen verhoogd, als het, voordat de dood den lijder verlost, de verschrikkelijkste martelingen en

werkelijke krankzinnigheid veroorzaakt. De afbeelding op bladz. 304 is vervaardigd naar eene schets van Dr. Baines en geeft ons een goed denkbeeld van de wijze waarop het vergif op de pijlen geplaatst wordt.

De bovenste figuur der afbeelding is eene oorlogspijl met hare ijzeren punt. De middelste is de kleine jagt-pijl met de vergiftigde punt in de schacht gestoken en de derde stelt deze zelfde pijl voor met de punt naar buiten.

Eene natuurlijke vraag die zich nu aan ons voordoet is, of er tegen dit vreeselijke vergif geen tegengif bestaat. Waarschijnlijk is er een tegen elk vergif, indien men het slechts kende, en ditzelfde zal vermoedelijk ook wel bij dat der N'gwa het geval zijn. De Kaffers houden vet voor het eenige tegengif. Zij veronderstellen dat de N'gwa vet noodig heeft en dat hij bij zijn zoeken naar vet het leven vernietigt. Indien dus iemand door eenen vergiftigden pijl verwond is, verzadigen zij de wond met vloeibaar vet, meenende dat, als men het slechts bijtijds en in genoegzame hoeveelheid aanwendt, men het leven van den verwonde kan redden.

De Bosjesmannen zelven ontkennen dat er zulk een tegengif bestaat; maar dit zou men trouwens ook moeijelijk anders kunnen verwachten, daar zij natuurlijk ongeneigd zouden zijn om zulk een gewigtig geheim mede te deelen. Het is inderdaad geene kleinigheid een vergif te bezitten, waarvoor ieder, en wanneer wij de uitwerkselen nagaan teregt, terugbeeft. Livingstone zegt, zooals wij reeds vermeld hebben, dat de kracht er van zoo groot is, dat het zelfs tegen den leeuw wordt aangewend. Na afgewacht te hebben dat de leeuw een goed maal gedaan heeft, sluipen twee Bosjesmannen naar de plaats waar hij ligt te rusten, zooals dat zijne gewoonte is; zij naderen hem zoo stil, dat zelfs geen takje onder hunne voetstappen kraakt en de tegenwoordigheid van een' vijand te kennen geeft.

Een van hen doet zijn mantel af en houdt dien met beide handen vast, terwijl de ander zijne wapenen gereed houdt. Als zij klaar zijn, wordt een vergiftigde pijl op den leeuw afgeschoten en tegelijk met het trillen van den boog wordt de mantel over den kop van den leeuw geworpen, om hem in de war te maken als hij zoo onverwachts in zijne rust gestoord wordt, en tevens de jagers gelegenheid te geven om zich te verbergen. De leeuw schudt den mantel die hem verblindt af en springt vol schrik en vrees weg; weldra echter krijgt hij hevige pijn en sterft in een stuipachtigen doodstrijd.

Indien men, om de pijlen te vergiftigen, gebruik maakt van de N'gwa, wordt er geene andere zelfstandigheid bij gevoegd; de pijlen zien er dan ook veel netter uit dan die, welke in het op pek gelijkende eurphorbia- of slangen-vergif gedoopt zijn.

Daar nu deze zelfstandigheid zoo vreeselijk werkt, is het natuurlijk dat zij die haar bezittten, alle mogelijke moeite zullen doen om er een tegengif tegen te ontdekken, waarvan zij gebruik konden maken ingeval zij door een of ander toeval verwond werden, toch aan vreemdelingen vertellende, dat zij er geene bezitten.

Baines en zijne medgezellen ondervonden, dat de inboorlingen stellig ontkenden een tegengif te bezitten. Toen hij en zijne volgelingen echter den naam noemden der plant, die zij gehoord hadden dat tot dit doel werd aangewend, gaven de Bosjesmannen eindelijk toe, omdat, zooals zij zeiden, de Blanken alles wisten en het noodeloos was iets voor hen te verbergen.

Het tegengif heet "Kàla Haètlwe" en wordt genomen van eene kleine plant met zachten stengel. De bloem is geel, stervormig en heeft vijf bloembladen. De meeldraden zijn groot in getal en de kelk is verdeeld in twee deelen. De wortel "houdt het midden tusschen een bol en eene knol; zij is van buiten ruw en bruin en vertoont, als zij doorgesneden wordt, concentrische, roodachtig-bruine en purperen strepen." De bladeren zijn omtrent 7 centim. lang en slechts 8 millimeter breed. De midden-nerf van het blad steekt uit aan de onderzijde en maakt aan den bovenkant eene verdieping. Er zijn echter nog twee andere planten die tot hetzelfde doel worden gebezigd. De eene heeft een breeder blad en eene grootere bloem; zij smaakt eenigzins als zuring; de andere heeft golvende en gekronkelde bladeren.

Als men van de Kalà haètlwe gebruik maakt, wordt de wortel of bol gekaauwd en op de wond gelegd; deze bewerking wordt gevolgd door eene ruime aanwending van vet.

Wij moeten hier tevens vermelden dat het woord "Kàla" beteekent "vriend" en daarom op de plant zeer toepasselijk is.

Op eene vroegere afbeelding ziet men een Bosjesman die bezig is zijne pijlen te vergiftigen. Naast hem liggen een aantal pijlen, die deze bewerking reeds hebben ondergaan. Op den middengrond ziet men den boom waarop de vergif-worm leeft, namelijk de Maruru papeeprie met zijne spaarzame bladeren en zijn doornachtigen stam.

Tegenover dezen Bosjesman zit een andere die zoo gelukkig is geweest een struisvogel te dooden; hij steekt de vederen in holle rietjes, zooals wij vroeger beschreven hebben. Wij moeten den lezer bijzonder opmerkzaam maken op de kromming van den rug van den Bosjesman die op den voorgrond zit. Deze is eigen aan het ras en somtijds zoo sterk in het oog loopend, dat men zou meenen dat allen gebogcheld waren. De armen zijn zeer dun, maar de ontwikkeling der onderste ledematen is integendeel zeer sterk.

Eene geliefkoosde houding der Bosjesmannen is die van den persoon welke op den grond naar zijne medgezellen ligt te kijken.

Het vergiftigen der pijlen is niet het eenige gebruik hetwelk zij van vergif maken. Als zij door eene streek trekken welke zij binnen eenigen tijd niet weder denken te bezoeken, hebben zij de afschuwelijke gewoonte om elken waterput of plas, dien zij voorbijgaan, te vergiftigen. Somtijds kiezen zij eene enkele bron uit en vergiftigen die om het wild te dooden.

Moffat werd eens nagenoeg het slagtoffer dezer gewoonte. Na een langen en vermoeijenden togt te paard naderde hij een dorp van Bosjesmannen, in welks nabijheid zijn paard een waterpoel ontdekte, die door kreupelhout omringd was. Moffat drong hier door en nam eene fiksche teug van het water; hij had niet begrepen dat de struiken die het water omringden, eigenlijk eene soort van omheining waren, om de menschen te waarschuwen niet van het water te drinken. Zoodra hij gedronken had, bemerkte hij dat het water een ongewonen smaak had en begreep hij dat het vergiftigd was.

Dit vergif werkte zeer onaangenaam, maar niet zoo pijnlijk als men wel zou verwacht hebben. "Ik kreeg inwendig, zegt hij, eene hevige ongewone beweging en eene sterke opgezetheid van het ligchaam; het was alsof de slagaderen zouden bersten; de pols werd buitengewoon snel en deze verschijnselen gingen vergezeld van eene ligte duizeligheid." Gelukkig begon hij sterk te zweeten en herstelde; de onaangename gewaarwordingen die hij ondervond, hielden echter nog eenige dagen aan.

Ter eere van de Bosjesmannen moet gezegd worden, dat zij bij deze gelegenheid de grootste zorg betoonden. Een van hen kwam met den grootsten spoed uit het dorp loopen en poogde, daar hij niet wist dat het kwaad reeds geschied was, hem door gebaren te kennen te geven, dat hij niet van het water drinken moest. Hierop liepen zij rond in alle rigtingen om een geneesmiddel te zoeken, en toen zij zagen dat zijne onvoorzigtigheid geene noodlottige gevolgen zou hebben, betoonden zij hierover de grootste vreugde.

Het liep voor hem bijzonder gelukkig af, als men nagaat dat den vorigen dag eene zebra, die van hetzelfde water gedronken had, hiervan gestorven was.

Uit dit verhaal blijkt, in verband met hetgeen Lichtenstein mededeelt, dat dit verachte ras niet zoo ontbloot is van menschelijke aandoeningen als men gewoonlijk meent en dat zij niet staan beneden het peil der dieren. Blootgesteld als zij zijn aan vervolging van alle zijden, van de Hottentotten, Kaffers en blanke volkplanters, is het waarlijk niet te verwachten dat zij zoo bijzonder liefderijk gestemd zouden zijn, vooral tegenover het vijandig gestemde volk waardoor zij omringd zijn; wanneer zij op deze wraak kunnen nemen, is het vrij natuurlijk, dat zij die gelegenheid niet laten voorbijgaan.

Daar zij klein van persoon, weinigen in getal en zwak gebouwd zijn, zouden zij reeds lang zijn uitgeroeid, indien zij geen krachtig hulpmiddel hadden in hun eenige wapen, den vergiftigden pijl. Hunne menigvuldige vijanden hebben voor hen hetzelfde ontzag en denzelfden afschuw als wij hebben voor eene wesp of adder. Allen haten en vreezen den Bosjesman, maar niemand durft hem verachten. Hoe magtig een Kaffersche of Hottentotsche stam ook moge zijn, of hoe goed eene Euro-

peesche volkplanting moge beschermd wezen, is een enkele Bosjesman voldoende om hen in gestadige onrust te houden. Indien een Bosjesman een nachtelijken aanval wil doen, helpen hiertegen geene schildwachten; hij sluipt ongezien tot op eenige ellen afstands, schiet eenen vergiftigden pijl op hem af en verdwijnt weder even ongemerkt.

PIJL-PUNTEN.

Om de schuilplaats te vinden, waarin hij zich op den dag verbergt, is, zelfs voor een Hottentot bijna onmogelijk, want een Bosjesman is bijzonder knap in het doen verdwijnen van zijn eigen en het maken van een valsch spoor; bovendien kan hij zijn lichaam zoo klein maken, dat hij op zijn gemak ligt in een kuil, die ter naauwernood groot genoeg schijnt voor een konijn.

En toch — hoewel hij als eene wesp of een adder vervolgd wordt en even als deze schepselen, indien hij getergd wordt, van zijne vergiftigde wapenen kan gebruik maken, — blijkt het dat hij dankbaar kan zijn en welwillend tegenover hen die hem goed behandelen. Wraakzuchtig is hij als hij zich beleedigd acht en dan koelt hij op hen die zijne gramschap hebben gaande gemaakt, zijne wraak op de meest wreede wijze. Dat hij echter voor betere menschelijke gevoelens toegankelijk is, blijkt duidelijk uit boven vermelde verhalen en wij moeten den schrijver, die een onbetwijfeld gezag heeft, dankbaar zijn, dat hij den Bosjesman beter geschilderd heeft dan men meende dat hij verdiende.

De zelfstandigheid die gebezigd wordt om het water te vergiftigen, is meestal plantaardig. Gewoonlijk wordt hiervoor gebruikt de bol van den "vergif-wortel" (*Amaryllis toxicaria*) en het sap der euphorbia.

De vorm der pijlen, het ontbreken van vederen en de zwakheid van den boog geven genoegzaam te kennen, dat zij niet geschikt zijn om er op een' grooten afstand mede te schieten. De Bosjesman is inderdaad een slecht schutter; hij schiet dan ook niet ligt op een voorwerp hetwelk meer dan 7 of 8 meter verwijderd is, althans indien hij er zoo digt bij kan sluipen. Ten einde de bekwaamheden van een Bosjesman als schutter te toetsen, hing Burchell op een' tak een mantel van eene antilopehuid, van omtrent $1^1/_2$ vierkanten meter. Een zijner lieden nam zijn boog en pijlen en ging vooruit totdat hij ongeveer 15 meter van den mantel verwijderd was; hij miste hem bij zijn eerste schot maar raakte hem bij het tweede.

De pijlkoker, die door alle pijl en boog gebruikende natiën noodzakelijk geoordeeld wordt, is nu eens van hout en dan weder van leder. De pijlkoker op bladz. 299 is van de laatste grondstof vervaardigd. Hij is zeer sterk en een uitstekend staaltje van hetgeen de Bosjesman als werkman vermag. De huid waarvan hij is gemaakt, is die van een groot dier, een rund of een eland, maar daar het haar er met zorg van verwijderd is, kan men moeijelijk meer nagaan aan welk dier zij behoort heeft.

De houten pijlkokers worden bijna zonder uitzondering gemaakt van eene soort van aloë (*Aloë dichotoma*), die daarom van de Hollandsche kolonisten den naam heeft ontvangen van "kokerboom". Somtijds maakt men ze echter ook van eene soort van rhus, die aan de oevers der rivieren groeit en in haar voorkomen veel gelijkt op den Europeeschen wilg.

De Bosjesman heeft, als hij op reis gaat, eene zeer praktische wijze om zijne wapenen te dragen; hij bindt namelijk zijn' pijlkoker, boog en knods-kerry bijeen en slingert ze op zijn rug. Is hij evenwel volkomen goed uitgerust, dan heeft hij een lederen foedraal, waarin hij zijne wapenen bergt. Somwijlen is dit slechts een eenvoudige lederen zak, maar in zijn meest volmaakten vorm is het zamengesteld uit eene geheele antilope-huid, waarvan dan het ligchaam den zak vormt en de pooten dienen

als riemen om dezen mede op den rug te bevestigen. Een zoodanigen zak ziet men op bladz. 290.

De boog is zeer klein en eenvoudig, want een Bosjesman geeft er weinig om of hij sterk is, daar hij zelden schiet op voorwerpen die verder dan eenige meters van hem verwijderd zijn. Meestal wordt hij vervaardigd van eene soort van Tarchonanthus; een Bosjesman is echter op de houtsoort niet zeer keurig, als het hout maar veerkrachtig genoeg is. Eveneens is de grootte van den boog hem tamelijk onverschillig; zelden is die langer dan 1¼ meter en dikwijls korter. Zoo geeft hij ook weinig om den vorm, die dikwerf zeer onregelmatig is, daar het dikste gedeelte van het hout niet steeds in het midden gehouden wordt. Elke kleine jongen maakt met een stok en een koord een' boog, die even goed is als de bogen der Bosjesmannen.

De boog wordt, wanneer hij gebruikt wordt niet regtop gehouden, zooals dit bij den gewonen langen boog geschiedt, maar dwars, als een kruisboog, waardoor ten deele verklaard wordt dat zij er zoo slecht mede kunnen mikken. Een Bosjesman draagt ook gewoonlijk eene assagaai, ofschoon hij die zelf niet maakt, daar hij met de kunst van smeden te eenenmale onbekend is. Zelfs de kleine, driehoekige pijl-punten worden vervaardigd met eene oneindige moeite; het ijzer wordt namelijk koud op een steen gelegd en zoo lang met een anderen steen gehamerd, totdat het eindelijk plat is geworden. Van het week maken van ijzer door het vuur weet een Bosjesman niets en evenmin bezit hij een enkel van de ruwe werktuigen, die dienen om het ijzer zooveel te verhitten dat het zacht wordt.

De assagaai is gewoonlijk het werk van Bechuana's en wordt van hen door de Bosjesmannen gekocht. Nu en dan ziet men in de hand van een Bosjesman eene Kaffersche assagaai en in dat geval is deze gewoonlijk een gedeelte van den oorlogsbuit; haar vorige eigenaar is dan gemeenlijk met eene vergiftigde pijl gedood. Op dezelfde wijze heeft de Bosjesman ook het mes gekregen, hetwelk in den regel aan zijn hals hangt; het is bijna altijd vervaardigd door Bechuana's.

Een Bosjesman maakt met zijne eigene handen niets wat hij niet volstrekt noodig heeft. De assagaai en het mes zijn meer artikelen van weelde dan wel noodzakelijke voorwerpen — hij verkrijgt ze dan ook van vreemdelingen. De boog en vergiftigde pijl evenwel zijn voor hem volkomen onmisbaar om zijne vijanden te bevechten en de grootere dieren te dooden; dit is ook het geval met de knods-kerry, waarmede hij kleinere dieren en vogels vangt. Hij slaat er ook zijne vrouw mede, en houdt het er welligt voor, dat hij ze hiervoor niet missen kan. Deze voorwerpen kan daarom iedere Bosjesman voor zich zelven vervaardigen en hij vindt dan ook dat hij er volkomen goed mede voor de jagt of den oorlog is uitgerust.

HOOFDSTUK XXVI.

DE BOSJESMAN.

Slot.

DE UITSPANNINGEN VAN DEN BOSJESMAN. — HOE HIJ ROOKT. — ZIJNE DANSEN. — ZONDERLINGE HOUDINGEN. — DANS-RATELS. — DE WATER-TROM. — STAALTJES VAN BOSJESMANSCHE MUZIEK. — PLAATVERVANGEND MIDDEL VOOR EEN ZAKDOEK. — HET GEVOELEN VAN EEN' REIZIGER OMTRENT HUN DANSEN EN ZINGEN. — DE "GOURA." — DE WIJZE WAAROP ZIJ GEMAAKT EN GEBRUIKT WORDT. — AARD DER TOONEN, DIE ER MEDE WORDEN VOORTGEBRAGT. — BOSJESMANSCHE MELODIE, ZOOALS DIE MET DE GOURA WORDT VOORTGEBRAGT. — DE "JOUM-JOUM". — DE BEDARENDE INVLOED VAN DIT INSTRUMENT. — DE KUNST BIJ DE BOSJESMANNEN. — BESCHRIJVENDE SCHETS VAN CHRISTIE. — HET PENSEEL EN DE KLEUREN VAN DEN BOSJESMAN. — HOE HIJ EENE TEEKENING WAARDEERT. — ANEKDOTEN BETREKKELIJK BOSJESMANNEN.

De uitspanningen der Bosjesmannen komen veel overeen met die der Hottentotten; zij kunnen over het algemeen in twee woorden begrepen worden: zingen en dansen. Deze woorden moet men dan echter bezigen in eene Zuid-Afrikaansche, niet in de gewone Europeesche beteekenis.

Rooken zou men welligt ook onder het getal hunner uitspanningen kunnen opnemen. Hoe een Bosjesman rookt na een maaltijd hebben wij reeds vermeld. Er zijn echter tijden, waarop hij niet slechts enkele trekken doet om zijn maaltijd te besluiten, maar bepaald gaat zitten om een rook-feest te genieten. Hij neemt dan den rook in zulk eene hoeveelheid tot zich, terwijl hij hem dan doorslikt in plaats van hem weder weg te blazen, dat hij hevige hoestbuijen krijgt, ongevoelig wordt en in stuiptrekkingen op den grond valt. Zijne medegezellen trachten hem dan bij te brengen en doen dit op eene nog al zonderlinge wijze.

Evenals dit bij rookpartijen der Wilden gewoonlijk het geval is, wordt een voorraad versch water met eenige rietjes bij de hand gehouden, waardoor de rookers gelegenheid hebben den rook en het water te ontlasten op eene manier, die niemand dan zij op eene zoodanige wijze kunnen volvoeren. Als een hunner medgezellen in stuiptrekkingen neêrvalt, vullen de anderen hun mond met water en spuiten dit door het riet in zijn nek; zij blazen hierbij uit al hunne magt om den schok zoo sterk mogelijk te maken. Deze vrij ruwe behandeling is krachtig genoeg en wanneer de patient geheel is bijgekomen, is hij bereid om op zijne beurt denzelfden dienst aan zijne kameraden te bewijzen.

De dans der Bosjesmannen is zeer eigenaardig en het schijnt nog al vreemd dat hij aan de dansers of aan de toeschouwers eenig genoegen kan verschaffen. "Eén voet," zegt Burchell, "blijft onbewegelijk staan, terwijl de andere zich op eene schielijke, wilde en onregelmatige wijze beweegt; hij verandert slechts zeer weinig van plaats, maar de knie en het been worden zooveel heen en weer bewogen als in deze houding slechts mogelijk is. De beweging der armen is zeer gering; zij moeten alleen het ligchaam ondersteunen.

"De danser zingt, terwijl hij danst, steeds voort en houdt met elke beweging de maat, terwijl hij somtijds met plotselinge trekkingen zijn ligchaam in alle bogten wringt, totdat hij eindelijk, alsof hij van vermoeijenis was uitgeput, op den grond valt

om tot adem te komen; hij gaat echter steeds voort met doorzingen en met de bewegingen van zijn ligchaam de maat te houden, waarin hij door de stem en de begeleiding der toeschouwers ondersteund wordt. Eenige oogenblikken later springt hij evenwel reeds weder overeind en gaat met vernieuwde kracht voort.

"Wanneer de eene voet vermoeid is en zijn deel aan den dans volbragt heeft, komt de andere vooruit en vervult dezelfde rol; door zoo van tijd tot tijd van been te verwisselen, scheen hij zijne vrienden als het ware te willen overtuigen, dat hij altijd kon blijven doordansen."

Als de Bosjesman in eene hut danst kan hij niet overeind staan en moet hij zich ondersteunen met twee stokken, waarop hij leunt met zijn ligchaam voorovergebogen. Voor den dans zelven is zeer weinig ruimte noodig en de hut wordt derhalve opgevuld met toeschouwers, die in een kring neêrhurken en in het midden juist plaats genoeg overlaten, dat de danser zich kan bewegen.

Om hem te helpen in het aangeven der maat heeft hij een stel ratels, die hij om zijne enkels bindt. Men ziet ze op nevenstaande afbeelding. Zij worden gemaakt van de ooren van den springbok; de randen van deze worden aan elkander genaaid, nadat er vooraf eenige stukken van struisvogeleijerschalen in zijn gedaan. Zoo als men ziet worden zij boven den buitenenkel bevestigd.

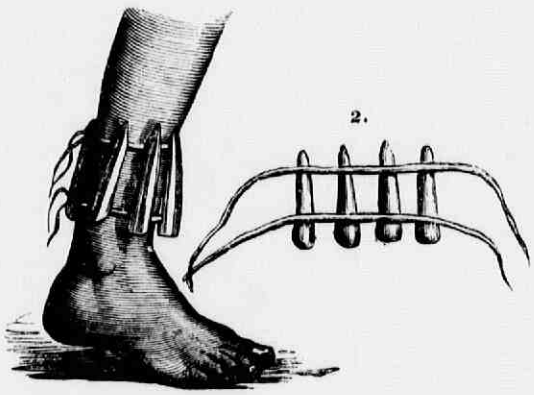

DANS-RATELS.

De dansen die de schrijver zelf door Bosjesmannen heeft zien uitvoeren, kwamen overeen met die welke Burchell beschreven heeft; de danser leunde echter op een stok ofschoon hij in de open lucht was, en sloeg van tijd tot tijd bij de eigenaardige Bosjesmansche muziek de maat op den grond.

Zij slaan ook op een eenvoudig instrument, de water-trom genaamd. Dit is niets anders dan een houten kom of "bambus" waarover een stuk huid strak is heengespannen. Er is vooraf een weinig water in de kom gedaan, waardoor de huid voortdurend vochtig wordt gehouden. Men slaat er op met den wijsvinger der regterhand en de toon wordt op de vereischte hoogte gehouden, door met den linker duim en wijsvinger op de huid te drukken.

Volgens Burchell is het gezang van den danser niets dan de gedurige herhaling van het woord "Wawa-Koo", terwijl de toeschouwers zingen "Aye-O"; zij openen de handen bij de eerste lettergreep en slaan ze ineens in elkander bij de tweede. Het effekt van de vereenigde stemmen kan men zien aan onderstaande schets, door Burchell opgeteekend. De vreemde vereeniging van geluiden, die zoo geheel van onze muziek verschilt, is streelend voor het gehoor der meeste Zuid-Afrikanen en

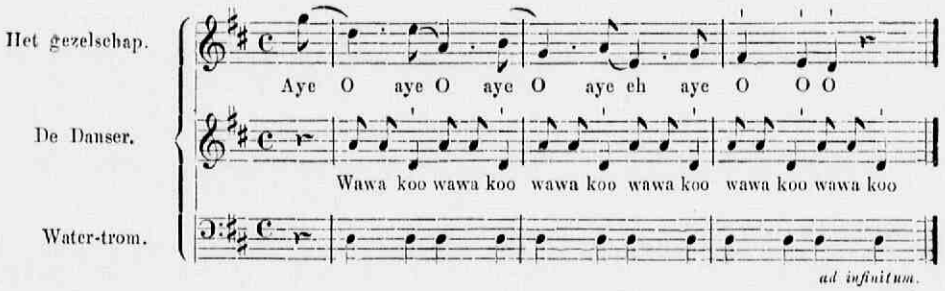

wordt in beginsel door vele stammen gevolgd, ofschoon in de zangwijzen en de maat hier en daar verschil is.

De danser schijnt in zijne zonderlinge bezigheid zoo verdiept te zijn, dat hij aan niets denkt dan alleen hoe hij haar op de best mogelijke wijze zal vervolgen en ten einde brengen. Bij de bovenvermelde gelegenheid hield de danser geen enkel oogenblik op toen de Blanke onverwachts in de hut stapte — en hij scheen inderdaad van diens tegenwoordigheid volkomen onbewust te zijn.

Met ieder been achtereenvolgens zoo lang te schudden en te draaijen totdat het vermoeid is, schijnt in ons oog geene zeer vermakelijke uitspanning, vooral indien men dit niet regtop doet, maar voorover moet staan en geene grootere ruimte heeft om zich in te bewegen dan een paar voet in middellijn. Een Bosjesman heeft echter het grootste genoegen in deze vreemde uitspanning en hoe meer hij zich vermoeit, des te meer schijnt hij te genieten.

Zooals in zulk een klimaat, bij zulk eene inspanning en met eene atmospheer waarin een Europeaan bijna niet kan leven, wel niet anders te verwachten is, loopt het zweet in stroomen langs den danser af; dit heeft althans de verdienste, dat hij hierdoor eenigzins gewasschen wordt. Als zakdoek draagt hij dan ook in de hand den aan een stok gebonden gepluimden staart van een' jakhals waarmede hij onophoudelijk zijn aangezigt afveegt. Hij schijnt deze gewoonte overgenomen te hebben van de Bechuana's, die eene groote zorg aan de vervaardiging van dit voorwerp besteden, gelijk wij zien zullen als wij hunne gewoonten beschrijven.

Na nu gedanst te hebben totdat hij zelfs niet meer staan kan, is de Bosjesman genoodzaakt zijne plaats aan een ander af te staan en zelf toeschouwer te worden. Voordat hij dit doet, maakt hij de ratels los en geeft ze over aan zijn opvolger, die er zich, als noodzakelijk bij den dans, mede versiert en ze zoo lang draagt totdat hij op zijne beurt zelf niet meer dansen kan.

Hier is nog eene danswijs, die door Burchell op denzelfden avond is opgeschreven:

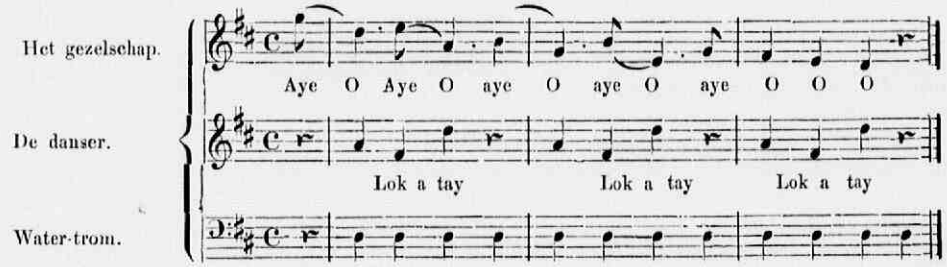

Het moge vreemd schijnen, dat zulke zonderlinge muzijk eenige bekoorlijkheid kan hebben voor een Europeaan die eenige kennis van muzijk bezit. En dat dit toch het geval kan zijn blijkt uit de woorden van bovengenoemden reiziger. "Het is onmogelijk om alleen door eene beschrijving een goed denkbeeld te geven van de aangename gewaarwordingen, die ik bij het beschouwen van dit tooneel ondervond, of van de werking die deze avond-vermakelijkheden op mijn geest en gevoel uitoefenden. Men moet het zien, men moet er aan deelnemen; zonder dat kan men zich moeijelijk de kracht er van voorstellen of den aard er van begrijpen.

"Er was in dit genoegen niets waarom ik mij schamen zoude te bekennen, dat ik er evenveel genot in smaakte als de inboorlingen zelven. Er was niets gemeens in, en uit dit oogpunt zou het onregtvaardig zijn, indien wij deze arme schepsels in onze schatting niet op een' hoogeren trap plaatsten, dan waarop de Europeanen in den regel meenen dat zij staan moeten. Het was niet met ruw lagchen, onstuimige vrolijkheid of dronkenmans grappen dat de tijd werd doorgebragt, maar in vreedzaam, kalm, onschuldig genoegen.

"Indien ik van deze wilden niet meer gezien en geweten had dan hetgeen ik op dezen dag onder hen ondervond, zou ik niet geaarzeld hebben, hen voor de gelukkigste

stervelingen te houden. Vrij van zorgen en met weinig tevreden, scheen hun leven zoo zacht daarheen te glijden als een kalme stroom door bloemrijke weiden.

"Zorgeloos en onnadenkend lachten zij door het leven; zij dachten niet aan de toekomst en vergaten het verledene. Hunne muzijk deed hunne driften bedaren en bragt henzelven in dien kalmen en bedaarden gemoedstoestand, waarin geene kwade gedachten bij iemand kunnen opkomen. De zachte en liefelijke stemmen der meisjes, die instinktmatig met die der mannen en vrouwen overeenstemden; het klappen in de handen; de ratels van den danser en het gedempte geluid van de watertrom, dit alles stemde harmonisch zamen. Voeg hierbij de vreedzame en gelukkige gezigten en het vrolijk vlammende vuur, dan vormde dit alles een tooneel, hetwelk zulk eene uitwerking op mijne zinnen maakte, dat ik in de hut zat alsof het mijne woning was en ik als het ware het gevoel kreeg dat ik zelf tot hen behoorde; ik dacht in die oogenblikken volstrekt niet aan wetenschappen of aan Europa en vergat ten eenen male, dat ik een eenzame vreemdeling was in een land van onbeschaafde wilden."

Dit is niet het eenige voorbeeld van de uitwerking der muzijk van de inboorlingen in hun eigen land, want ook andere reizigers hebben, zooals wij zien zullen, in even gloeijende bewoordingen geschreven over de eigenaardige bekoorlijkheid van de geluiden, die door de ruwe muzijkinstrumenten van Zuid-Afrika worden voortgebragt, wanneer die geluiden door de menschelijke stem worden begeleid.

Wij komen nu aan het instrument hetwelk in Zuid-Afrika het muzijkinstrument is bij uitnemendheid.

De water-trom is een nog al wonderlijk instrument, maar er is er onder de Bosjesmannen een in gebruik, dat veel merkwaardiger is; het is eene vereeniging van het beginsel der blaas- en der strijkinstrumenten. In algemeenen vorm komt het veel overeen met de Kaffersche harp, maar er is geene kalebas aan verbonden om het geluid te versterken en de toonen worden ook op eene verschillende wijze voortgebragt. Het wordt "Goura" genoemd en door Levaillant aldus beschreven:

"De "goura" heeft den vorm van een Hottentotschen boog. Hij is van dezelfde grootte en de pees is gemaakt van ineengedraaide darmen; deze is aan een der uiteinden bevestigd en wordt aan het andere einde van den boog verbonden met eene penneschacht, die gekloofd en plat gemaakt is. Wanneer deze gekloofde schacht open gevouwen wordt, vormt zij eene ellipsvormige figuur ter lengte van ongeveer 6 centim., wier eene einde aan de pees van den boog en welker andere einde aan den boog zelven bevestigd wordt. Dit laatste geschiedt door middel van een zeer smallen lederen riem. De pees kan naar het welgevallen van den bespeler meer of minder gespannen worden; wanneer echter meerdere "goura's" te gelijk bespeeld worden, stemmen zij nooit.

PENNESCHACHT DER GOURA.

"Zoodanig is het voornaamste muzijkinstrument der Hottentotten, hetwelk door niemand voor een blaasinstrument zou worden gehouden, ofschoon het dit toch werkelijk is. Het wordt bijna op dezelfde wijze vastgehouden als een jagthoorn, met het einde waar de penneschacht is, tegen den mond van den speler; door in- en uitademing haalt hij er zeer welluidende toonen uit. De wilden echter, zelfs zij die het best met dit instrument teregt kunnen, zijn niet in staat er eene geregelde wijs op te spelen; zij halen er slechts zekere klanken uit, die overeenkomen met die welke men op eene eigenaardige wijze met de vingers op eene viool of violoncel voortbrengt."

"Het deed mij veel genoegen, dat een mijner volgelingen, Jan genaamd, die voor een meester gehouden werd, zijne kameraden uren lang op zijne muzijk vergastte; zij

zij waren er verrukt over en stoorden hem telkens, door uit te roepen: "O, hoe verrukkelijk! begin dat nog eens!" Jan begon dan telkens op nieuw, maar wat hij dan speelde geleek niets op hetgeen wij reeds gehoord hadden, want, zooals ik gezegd heb, zij kunnen geene geregelde wijs op dit instrument spelen; de melodie is geheel en al een werk van het toeval en van de hoedanigheid der schacht.

"De beste schachten worden vervaardigd van de slagpennen van eene soort van trapgans; wanneer het dan ook gebeurde dat ik zulk een vogel schoot, werd ik altijd om die pennen verzocht om ons orkest in stand te houden."

Bij het bespelen van dit merkwaardig instrument gaat de speler op den grond zitten, brengt de schacht aan zijn mond en geeft zich vastheid door zijne ellebogen op zijne kniën te laten rusten, en zijn regter wijsvinger te steken in zijn regter oor; zijn linker wijsvinger steekt hij in zijn wijd linker neusgat. Een goed speler spant zich zeer in om zuivere toonen voort te brengen en het is opmerkelijk, dat hij, door harder te blazen, de octaven der toonen kan vormen, evenals dit het geval is bij de fluit; het geluid der "goura" heeft dan ook met dat der fluit eene groote overeenkomst.

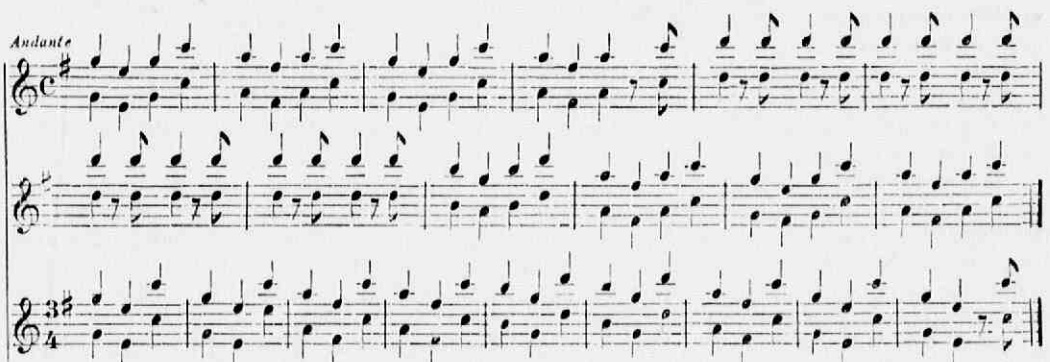

Dezelfde reiziger schreef het air op, dat door een beroemd speler geblazen werd en hij vond, dat dezelfde beweging gedurig terugkwam. De tijd dien de muzijkant hiervoor noodig had was 70 sekonden.

"Als eene vrouw de "goura" speelt verandert deze van naam; dit is slechts omdat zij dan op eene andere wijze gehouden wordt. Zij heet dan "joum-joum". De speelster zit op den grond en houdt het instrument regtop voor zich, op dezelfde wijze als in Europa eene harp wordt vastgehouden. Zij houdt het stevig vast, door haar voet te plaatsen tusschen den boog en de pees, maar draagt zorg dat zij de laatste niet aanraakt.

"Met de regterhand vat zij nu den boog in het midden aan en terwijl zij tegen de schacht blaast, slaat zij tegelijkertijd met een stokje, 16 à 20 centim. lang, op verschillende plaatsen tegen de pees. Dit brengt eenige wijziging in de toonen, maar het instrument moet digt bij het oor gehouden worden, wil men de verschillende toonen duidelijk kunnen waarnemen. Deze wijze om de "goura" vast te houden trof mij, vooral omdat de bevalligheden van de speelster er zooveel meer door uitkwamen."

De lezer ziet uit deze beschrijving, dat de toonen der "goura" niet ongelijk zijn aan die der "mond-tromp" of "mond-harmonica". Dit laatste instrument leeren de Hottentotten en Bosjesmannen spoedig bespelen en het heeft dan ook om zijn minderen omvang de oorspronkelijke "goura" bijna geheel verdrongen.

Er worden door de inboorlingen nog twee andere instrumenten gebruikt.

Het eene is eene soort van guitar of "rabouquin" eenigzins gelijkende op de gewone "banjo" der negers. Het bestaat uit een driehoekig plankje; hierop staat eene kam, waarover drie snaren gespannen zijn, die van zamengedraaide darmen worden

vervaardigd. De snaren zijn bevestigd aan pennen, waardoor men ze meer of minder spannen kan om de vereischte hoogte van toon te krijgen. Levaillant merkt hierbij op: "Het is mogelijk dat ieder ander op dit instrument eene of andere wijs kan spelen; de inboorling is echter tevreden wanneer hij slechts met zijne vingers op de snaren trommelt, zoodat de muzijkale uitwerking geheel van het toeval afhangt.

Het tweede instrument nu waarvan wij melding maakten is eene soort van trom; deze bestaat uit een uitgehold blok hout, over welks eene einde een gelooid stuk huid strak gespannen is. Men slaat hem met de vuisten of met stokken en een goed gemaakte trom geeft een klank, dien men op een aanmerkelijken afstand kan hooren. Deze trom word genaamd "rommelpot".

Wij hebben de uitwerking van de muzijk der inboorlingen reeds vroeger medegedeeld. Dr. Lichtenstein, zelf een goed musicus, bevestigt het verhaal van Burchell, en spreekt over die muzijk in niet minder hoogdravende uitdrukkingen; hij doet dit echter meer met kunsttermen en op eene meer wetenschappelijke wijze, vooral met betrekking tot de toonschaal waarop zij berust.

HET BESPELEN DER GOURA.

"Wij werden," zegt hij, "langzamerhand zoo aan het eentoonige geluid gewend, dat onze slaap er niet meer door verstoord werd; hij werd er veeleer dieper door. Op een zekeren afstand gehoord, is er niets onaangenaams in; het heeft veeleer iets klagends en bedarends. Ofschoon er door het instrument niet meer dan zes toonen kunnen worden voortgebragt en deze niet eens tot onze gamma behooren, maar tusschenruimten hebben, die hieraan geheel vreemd zijn, geeft echter de aard van het geluid dezer toonen, de ongewone maat en de vreemdheid, ja als ik het zoo noemen mag de wildheid der harmonie aan deze muzijk eene eigenaardige bekoorlijkheid.

"Ik waag hier het woord "harmonie" te gebruiken, want zoo mag zij inderdaad genoemd worden; de verschillende toonen hebben wel niet denzelfden afstand als bij ons, maar zij staan toch onderling in eene volkomen verstaanbare evenredigheid, die aan het oor zeer goed voldoet.

"Tusschen de hoofdtoonen en het oktaaf liggen slechts drie tusschenruimten. De eerste toon ligt althans iets lager dan onze groote terts; de tweede ligt in het midden tusschen de kleine en groote quint en de derde tusschen de groote zesde en de kleine zevende. Toch ligt elke toon, met betrekking tot den grondtoon, iets hooger en evenwel heeft ons oor niet zulk eene behoefte aan de terts en de kwint enz., maar is zelfs zonder deze meer tevreden.

"Geoefende spelers spelen na de eerste en somtijds na de tweede pauze een oktaaf hooger. Deze hooge toonen zijn evenwel meestal minder zuiver en zelden de zuivere oktaven van de overeenstemmende lagere toonen. Eigenlijke melodiën hoort men nooit; het is altijd slechts eene gedurige herhaling van dezelfde geluiden. Het verdient opmerking, dat de ruimten tusschen de verschillende toonen, niet alleen afhangen van het instrument; zij zijn werkelijk de zangmuzijk der Afrikaansche wilden."

Niets is gemakkelijker dan het maken van theoriën, maar niets is moeijelijker dan ze, zoo als men zegt "steek tedoen houden."

Dit is ook het geval geweest met het ras der Bosjesmannen. Terwijl zij door

sommigen beschreven werden als de minst ontwikkelde menschelijke wezens, heeft men toch later de bewijzen gevonden dat zij althans van de beginselen der kunst eenig begrip hadden. De schrijver bedoelt hier de verschillende bekende teekeningen van Bosjesmannen, die door het land hunner inwoning verspreid zijn; vooral treft men ze aan in holen en op rotsen die in de nabijheid van water gelegen zijn. Zij zijn dikwerf even goed uitgevoerd als die der Amerikaansche Indianen. Meestal stellen zij menschen en dieren voor; in sommige gevallen is de uitvoering zoo goed, dat de beschouwer zelfs de bijzondere dieren kan herkennen, die door de teekening worden voorgesteld.

De volgende beschrijving van eenige dezer teekeningen is genomen uit de aanteekeningen van Christie, die deze tot dat doel welwillend aan den schrijver afstond:

"Ik kan niet veel voegen bij hetgeen over hen geschreven is, als alleen met betrekking tot hetgeen men "Bosjesmansche schilderingen" heeft gelieven te noemen; men treft ze aan in holen en op vlakke rotsen in de nabijheid der plaatsen, waar zij gewoonlijk water aantreffen. Ik heb er slechts twee aangetroffen en dat was in een hol in het noordelijk gedeelte van "Zwart Ruggens". Het was bij gelegenheid eener jagt op "koodoo's."

"De eene zijde der rotsholte was bedekt met de omtrekken van dieren. Alleen het bovenste gedeelte was duidelijk te onderscheiden en hier waren klaarblijkelijk voorgesteld het "wilde beest" of "gnoe", de "koodoo", de "quagga" enz. De figuren waren zeer ruw geteekend en de gebezigde kleuren waren dof-rood en zwart en welligt ook wit; de laatste kleur kan echter ook het gevolg zijn eener druipsteenvorming van het water.

"Het andere voorbeeld was op den "Karroo-weg" naar Graaff-Reinet, bekend onder den naam van "zoutfontein", waar eene steeds vloeiende bron is van versch water, in de nabijheid der bedding van een stroom, die tegenwoordig verdroogd is. Op een vlak stuk zandsteen, hetwelk eertijds een gedeelte van den oever der rivier uitmaakte, waren de overblijfselen eener vroegere schildering; zij hadden welligt den omtrek voorgesteld van een man met pijl en boog en een hond, maar men kan er tegenwoordig niets meer uit opmaken, dan dat het vroeger eene schildering geweest was. De gebezigde kleuren waren even als in het hol, rood en zwart.

"Toen ik deze teekeningen ontdekte was er een Bosjesman bij mij, Rooi genaamd, maar hij kon mij met betrekking tot deze geene inlichtingen geven, en ik zou eerder overhellen tot het gevoelen, dat zij het werk zijn van een der thans uitgestorven Hottentotsche stammen.

BOSJESMANSCHE SCHILDERKUNST.

"Mijn Bosjesman was een zeer doorslepen gast, maar ofschoon ik reeds verscheidene jaren onder de inboorlingen had doorgebragt, had ik nog niet zulk een lagen dunk van hun verstand. Ik had hen tallooze malen teekeningen laten zien, ze aan hen beschreven en naar hunne aanmerkingen geluisterd, maar had toen nog niet ontdekt, dat zelfs de meest ontwikkelden geen denkbeeld hebben van eene teekening, dan alleen als omtrek. Zij begrijpen niets van perspektief en evenmin hoe eene gebogen lijn op een vlak stuk papier kan worden voorgesteld."

Christie zond den schrijver eene kopij van eene dergelijke teekening, die ge-

vonden in een hol in het George-distrikt. De kleur van het oorspronkelijke is rood op een gelen grond; de laatste tint is de kleur van den steen waarop de figuren geteekend zijn. De schuine strepen zijn de aderen in de rots.

Het onderwerp is nog al duister. De figuren moeten klaarblijkelijk menschen voorstellen; deze zijn echter ongewapend en dragen hoofddeksels, zoo als volstrekt niet gedragen worden door een enkelen stam waarmede de Bosjesmannen in aanraking hadden kunnen komen. Zij konden welligt meermalen Kaffers gezien hebben met hunne oorlogkapsels van vederen benevens Hottentotten met hunne ruwe lederen mutsen, maar geen enkele Zuid-Afrikaansche stam draagt eene hoofdbedekking die men kan vergelijken bij de op de teekening voorgestelde.

Deels hierom en deels omdat de figuren niet met pijl en boog gewapend zijn, zoo als gewoonlijk het geval is bij figuren, door Bosjesmannen met moeite voorgesteld, is Christie van oordeel, dat misschien vele jaren geleden eens de bemanning eener sloep aan de kust geland is, en dat de Bosjesmannen, die hen gezien hebben, dit feit door deze rotsschildering wilden vereeuwigen.

De gereedschappen van den Bosjesmanschen kunstenaar zijn eenvoudig genoeg: eene veêr gedoopt in vet, waarin gekleurde klei vermengd is. Zoo als Baines teregt aanmerkt, geeft hij altijd aan de dieren welke hij teekent, hun behoorlijk aantal pooten. Evenals een kind zal hij de horens en ooren op het hoofd en den nek plaatsen en verdeelt hij de pooten zeer onpartijdig langs het geheele lichaam; hij weet echter niets van perspektief en heeft ook geen het minste denkbeeld van het teekenen in het verkort, of om een ligchaamsdeel achter een ander te laten vallen, zooals ons oog dat waarneemt.

Dezelfde reiziger verschilt nog al van Christie in zijne schatting der bekwaamheden van den Bosjesman als kunstenaar en zijne geschiktheid om eene schilderij te begrijpen. Volgens hem begrijpt een Bosjesman eene teekening in kleuren volkomen goed. Hij noemt elken boom, vogel, insekt of ander dier dat met kleuren geteekend is, maar heeft geen oog voor eene perspektiefteekening in zwart en wit.

"Toen ik hen de afbeelding in olieverw toonde van het "Damara-huisgezin", kende hunne bewondering geene grenzen. De vorm, kleeding en versierselen der verschillende figuren werden in het breede besproken en de kenmerken die hen van de Bosjesmannen onderscheiden, aangewezen. Een doode vogel werd genoemd bij zijn naam, en wat ik ter naauwernood verwacht had, zij herkenden zelfs een stuk van het rad en het voorste gedeelte van den wagen. Zij hadden veel genoegen in de schets van Kobus en wezen elkander in de groep de verschillende figuren van menschen, paarden en runderen. Met bladeren en bloemen hadden zij ook geene moeite; het eenige wat zij niet kenden, was de wortel van de "markwae." Maar indien men in het oog houdt dat deze — de zegen der woestijn — als hij op eenigen afstand op den grond ligt, zelfs door een Europeaan van ondervinding niet van een steen zou kunnen worden onderscheiden, behoeft men zich hierover niet te verwonderen. De doode dieren, die perspektief en in het verkort geteekend waren, noemden zij zoo spoedig ik ze hun vertoonde, behalve de half afgewerkte ongekleurde schets van een bonten gnoe. Zij hadden wel eenig vermoeden omtrent zijn waren naam, maar zeiden: "wij zien maar één horen; het kan een rhinoceros of een wilde beer zijn."

De volgende anekdoten zijn den schrijver toegezonden door kapt. Drayson, die den laatsten Kaffer-oorlog heeft medegemaakt:

"De gewoonten van den Bosjesman zijn die van een wilden jager; vee is voor hem niets dan een last, en indien hij den grond bebouwde, zou hij denken te doen wat de natuur nu zelve voor hem doet. De streek die hij bewoont krioelt van wild en het is voor hem geene moeite het te dooden. Zijne buren houden vee en dit is als middel van bestaan zijn laatste toevlugt. Daar echter de Bosjesman een zwervend leven leidt, kiest hij tot zijne woonplaats die gedeelten van het land, waar overvloed van wild is en hierdoor lijdt hij zelden gebrek.

"Indien een jonge Bosjesman gevangen genomen wordt, zooals somtijds gebeurt als de Hollandsche Boers tegen deze dieven te velde trekken, sporen zijne betrekkingen den gevangene na tot in zijne gevangenis en bevrijden hem vroeger of later.

Ik zag eens een jongen Bosjesman die acht jaren bij eene Hollandsche familie gewoond had; hij had Hollandsch leeren spreken, at met mes en vork en droeg kleederen. Na verloop van dien tijd verdween hij opeens. Men vond zijne kleederen in den stal in de plaats van het paard hetwelk hij had medegenomen. Zijn spoor, dat spoedig gevolgd werd, leidde naar het Drakengebergte waar de Boeren hem niet durfden volgen, dewijl hen uit elke spleet en onbereikbare kloof een vergiftigde pijl kon treffen, daar de jongen zich stellig weder bij zijne lang verloren betrekkingen had gevoegd.

"Het was aardig om de uitwerking te zien, die de nabijheid der Bosjesmannen had op onze Hollandsche jagtgezellen.

Wij reden op een zijtak van het Drakengebergte, in de nabijheid van de "Mooirivier", toen een Boer plotseling zijn paard inhield en uitriep:

"Kijk, het spoor van die vervloekte Bosjesmannen!"

"Hij sprong van zijn paard, onderzocht den bodem en zeide: "Het is een man; zijn eene voet is bloot en aan den anderen heeft hij een schoen." Het geheele gezelschap werd dadelijk uiterst opgewonden. Zij verspreidden zich naar alle rigtingen als een koppel honden in het kreupelhout; sommigen galoppeerden naar de naaste bergkloof, anderen volgden het spoor en allen zochten den Bosjesman. „Hij kan nog niet lang weg zijn," zeide een mijner medgezellen; "houd u gereed."

"Gereed," vroeg ik? "waarvoor?"

"Gereed om den schelm dood te schieten."

"Zoudt gij hem doodschieten," vroeg ik.

"Waarachtig, even goed als ik het eene vergiftige slang zou doen."

"Toen verklaarde mijn medgezel mij, dat hij niet lang geleden een kostbaar paard voor een hoogen prijs gekocht en naar zijne hofstede medegenomen had. Drie weken later werd het paard gestolen door een Bosjesman. Hij volgde hem schielijk en daar het paard vet was, werd het spoedig moede; twee Bosjesmannen die er op zaten, sprongen er af, doorstaken het met hunne vergiftigde pijlen en lieten het loopen. Het paard stierf dienzelfden nacht. Op een anderen keer gebeurde het volgende: Bij een buurman van hem werden twintig runderen gestolen. De dieven waren Bosjesmannen; toen zij vervolgd werden doorstaken zij al de runderen, waarvan de meesten stierven.

"Zoo werden mij meerdere verhalen gedaan. Hij die ze mij mededeelde eindigde met de volgende aanmerkingen:

"Men heeft mij gezegd, dat ieder schepsel van God zijn nut heeft en ik geloof het ook. Een pof-adder is nuttig, als er te veel padden of kikvorschen zijn; komt hij echter in mijn huis, dan is hij niet op zijne plaats en ik sla hem dood. Komt een Bosjesman digt bij mijne woning, dan is hij niet waar hij behoort en ik schiet hem dood; doe ik het niet, dan vergiftigt hij mijne paarden en mijn vee, en hoogstwaarschijnlijk mij zelven."

"Slechts tweemalen heb ik Bosjesmannen in hun land gezien. De eerste keer was na een vreeselijken storm; zij hadden toen eene wijkplaats gezocht in eene bergkloof, digt bij onze kwartieren. Zij kwamen er uit op een afstand van ongeveer 250 meter voor ons, en snelden oogenblikkelijk weg als de wind. Om niet tegen de gewoonten te zondigen, zonden wij hun een kogel achterna, maar hoog over hun hoofd; zij wachtten echter niet op een tweeden.

"Bij de tweede gelegenheid was ik digt in hunne nabijheid en werd hunne tegenwoordigheid eerst gewaar door een pijl, die in een naburigen boom geschoten werd. Hij was niet bedoeld voor mij, maar voor eenige "daa's" of rots-konijnen die op de nabijzijnde rotsen liepen. Met veel behoedzaamheid en eenigen spoed verwijderde ik mij uit zulk eene gevaarlijke nabuurschap als vergiftigde pijlen. Ik zag toen met mijn kijker dat de Bosjesmannen eerst hun pijl en toen mijn spoor vonden; door dit laatste werden zij verschrikt en verdwenen in eene nabijzijnde kloof."

HOOFDSTUK XXVII.

DE KORANNA'S EN DE NAMAQUA'S.

ZWERVENDE AARD VAN DEZEN VOLKSSTAM. — HUN KARAKTER IN HET ALGEMEEN. — ONDERSCHEID TUSSCHEN HEN EN DE BOSJESMANNEN. — HUNNE PAARDEN EN VEE. — HUNNE REGERING. — KLEEDING DER KORANNA'S. — ZONDERLINGE WIJZE VAN DANSEN. — BEGEERTE OM KENNIS OP TE DOEN. — HET MUZIJKALE A. B. C. — EEN ENGELSCH VOLKSLIED. — STERK GEHEUGEN VAN EEN JONGEN KORANNA. — ZIJN DWAAS VOORKOMEN. — HUNNE VERZOTHEID OP GENEESMIDDELEN. — DE STAM DER NAMAQUA'S. — KARAKTER VAN HET GROOTE NAMAQUA-LAND. — VERANDERLIJKHEID VAN HET KLIMAAT. — DE UITWERKING HIERVAN OP DE INWONERS — AFRIKANER EN ZIJNE GESCHIEDENIS. — KLEEDING DER NAMAQUA'S. — HUNNE DENKBEELDEN OMTRENT DEN GODSDIENST. — BIJGELOOF. — GESCHIEDENIS VAN EEN NAMAQUASCHEN JAGER EN EENE BOSJESMANSCHE VROUW. — HET REGEN-MAKEN. — HET GENEZEN DER ZIEKEN. — HET ALGEMEENE GENEESMIDDEL VAN DEN DOKTOR. — VEELWIJVERIJ EN ECHTSCHEIDING. — HET DRESSEREN VAN HET VEE. — WREEDHEID TEGENOVER DE ZWAKKEN EN BEJAARDEN. — HET AANNEMEN VAN OUDERS.

DE KORANNA'S.

In overeenstemming met het plan van dit werk zullen wij nu enkele van de meest in het oog vallende stammen beschouwen, die dat gedeelte van Zuid-Afrika bewonen, hetwelk gelegen is tusschen de Kaap-kolonie en de streken die door de verschillende neger-rassen worden ingenomen.

Onder de afstammelingen der Hottentotten is een stam, die met de verschillende namen van Kora's, Koraqua's, Koran's of Koranna's bestempeld wordt. Om hunne zwervende gewoonten is het onmogelijk de juiste plaats aan te duiden, welke zij bewonen; bovendien gebeurt het meermalen dat zij hunne togten uitstrekken tot op het grondgebied van stammen, die zich meer aan den grond hechten. Zij vermengen zich dan zoo geheel met dezen, alsof zij tot denzelfden stam behoorden. Om hun gebrek aan beschaving en hunne algemeene wijze van zijn, hielden sommige reizigers hen voor een stam van Bosjesmannen; het is echter genoegzaam bewezen dat zij eigenlijk bij de Hottentotten te huis behooren.

Zij schijnen rustig te zijn en zich goed te gedragen, maar bezitten eene groote mate van nieuwsgierigheid. Burchell verhaalt met betrekking tot deze laatste eigenschap een paar anekdoten en geeft eene vermakelijke beschrijving van hunne verbazing bij het zien eener gekleurde afbeelding, die hij van een' gelen visch gemaakt had. Een hunner had zulk een' visch gevangen en Burchell had dien van hem geleend om er eene afbeelding van te maken.

Toen de eigenaar hem terug kwam halen, zag hij toevallig naar de teekening en was stom van verbazing; hij keek er naar met open mond en oogen. Eindelijk kreeg hij zijne spraak terug en riep toen zijne medgezellen om het nieuwe wonder te aanschouwen. Op het gezigt der teekening gedroegen zij zich zooals men dat van een troep apen zou kunnen verwachten. Zij namen het papier op, om het aan den achterkant te kunnen bekijken; zij bevoelden het met hunne vingers en konden volstrekt niet begrijpen, hoe het mogelijk was dat een voorwerp rond kon zijn voor het oog en toch vlak op het gevoel.

Omtrent het karakter der Koranna-Hottentotten heeft Dr. Lichtenstein eene

beschrijving gegeven, die zoo goed is en in zulk een klein bestek zamengevat, dat wij niet beter kunnen doen dan zijne eigene woorden teruggeven:

"Deze Koran's zijn de oudste bewoners van het land; hun aantal is tamelijk groot, zij zijn zacht van aard en spreken bijna dezelfde taal, die vroeger door de binnen de kolonie gevestigde Hottentotten gesproken werd. Deze was echter tot heden toe niet genoegzaam bij de Europeanen bekend, om er een goed inzigt door te verkrijgen in de oude gewoonten en gebruiken van dit volk. Zij leven nog altijd, op de wijze hunner voorvaderen, in kleine dorpen of kraals in hutten die den vorm hebben van een halven kogel of bol; zij zijn lui van aard en hierdoor zijn zij niet zoo geschikt voor het fokken van vee, ofschoon hun land er even goed voor is als dat der sterkere en meer ijverige Kaffers.

"De Koran's zijn tot heden ten onregte verward met de Bosjesmannen. Zij verschillen van deze echter ten eenenmale; zij hebben hunne voornaamste woonplaatsen aan de Narb- en Vaal-rivieren. Wij bevonden ons thans noord-oostelijk van deze en ten zuiden van het land der Bechuana's. Men verdeelt ze in verschillende stammen; de voornaamste van deze zijn de Kharemanki's en de Khuremanki's. In grootte en ligchaamsbouw komen zij veel met de Hottentotten overeen; alleen steken hunne wangbeenderen en hunne kin niet zoo ver uit en is de vorm van hun aangezigt meer ovaal, dan dit bij sommige andere Hottentotsche stammen wel het geval is.

"Zij hebben allen om den mond eene zekere wellustige uitdrukking, die, in verband met een eigenaardig rollen der oogen en eene ruwe, afgebroken wijze van spreken, hun een voorkomen geeft als of zij allen meer of minder dronken waren. Dit is trouwens eene niet geheel onjuiste opvatting van hun karakter, omdat zij werkelijk een weelderig ras zijn, waaraan zoowel ligchamelijke kracht als krijgsmansdapperheid ontbreekt.

"Hunne kleeding bestaat uit een mantel van eene bereide huid; deze bekomen zij of van de huiden van hun vee, of van die van antilopen. Hij is kleiner en van een eenigzins anderen vorm dan die, welke door de Bechuana's gedragen wordt en wordt ook nimmer van aan elkander genaaide huiden van kleinere dieren vervaardigd. Zeer in zwang is bij hen het uitkrabben van verschillende figuren op de harige zijde dezer mantels. Voor versierselen in de ooren of aan den hals en de armen drijven zij handel met de Bechuana's.

"Het vee staat bij hen in hooge achting; zij dragen er veel meer zorg voor dan de andere stammen of dan de meeste volkplanters. Zij zijn zoo beroemd als dresseerders der runderen voor rij- en trekdieren, dat de Bechuana's zelfs erkennen, dat zij hierin hunne meesters zijn; die, welke zij noodig hebben om op te rijden, koopen de laatsten dan ook van hen. Deze dieren loopen een stevigen draf of galop en leggen in een zeer korten tijd een aanmerkelijk stuk wegs af. Het is niet noodig ruw tegen hen te zijn; het is genoegzaam hen met een dun takje aan te raken. De ruiter zal nimmer nalaten om hen, wanneer hij afstijgt, eenigen tijd op en neer te laten leiden, opdat zij langzaam zouden kunnen afkoelen. De teugels zijn bevestigd aan eene houten pen, die door den neus is gestoken en eene schapen- of geitenvacht dient voor zadel. Hier zit de ruiter zoo stevig op, dat de wildste os hem geen zandruiter kan maken.

"De Koran's leggen zich in het geheel niet toe op den landbouw; hunne woningen zijn half-kogelvormige hutten, welke veel gelijken op die der Koosaa's, maar niet zoo ruim zijn. Enkele huiden en matten waarop zij slapen, eenige lederen knapzakken en eene soort van vaten in den vorm van kannen die uit een stuk hout gesneden zijn en eenige kalebassen en stokken van bamboe, maken al hun huisraad uit. De meesten dragen een mes van Bechuaansch maaksel; het hangt in eene schede om hun hals met een kleinen lederen zak of de schaal van een schildpad, waarin zij hunne pijp, tabak en hun vuursteen bewaren.

"Zij hebben geene vaste woonplaats, maar trekken dikwijls van de eene plaats naar de andere; zij nemen dan altijd, even als de andere stammen, de stokken en matten mede, waarvan hunne hutten gebouwd zijn. Al hunne have en goed wordt dan in een zeer klein bestek op den rug van een rund gebonden en zoo is een geheel dorp van Koran's binnen weinige minuten op marsch. Hun regeringsvorm is dezelfde

als bij de andere Hottentotsche stammen; de rijkste persoon in de kraal is de kapitein of provoost; hij is de aanvoerder en bij alle gelegenheden de spreker, zonder dat hij daarom over de anderen eenige regtsmagt bezit. Zijn gezag is uiterst beperkt en niemand denkt er aan dat hij hem gehoorzaamheid verschuldigd is; evenmin komt het ooit bij hem op om hen te willen bevelen. Slechts indien zij zich tegen vijandige aanvallen moeten verdedigen is hij de aanvoerder, omdat hij, als de rijkste, het meest van den aanval lijdt.

"Veelwijverij is wel niet met hunne staatsinstellingen in strijd, maar ik heb toch nooit gehoord van iemand, die meer dan ééne vrouw had. Van nature zijn zij goed van humeur; zij zijn echter onverschillig en toonen niet veel belangstelling in anderen. Zij zijn minder geslepen dan de Hottentotten en worden dus, wanneer zij met hen handeldrijven, gemakkelijk bedrogen. Omdat zij zoo eenvoudig zijn kunnen zij door de aanbieding van sterke dranken, tabak en dergelijke artikelen van weelde ligtelijk tot alles worden overgehaald."

EEN OPPERHOOFD DER KORANNA'S.

Bijgaande afbeelding stelt een opperhoofd der Koranna's voor; hij is gekleed zoo als Lichtenstein dit beschrijft. De mantel van den afgebeelden persoon was zoo overvloediglijk met vet en roode aarde ingesmeerd, dat hij de sporen van zijne tegenwoordigheid overal achterliet; als hij ergens tegen leunde, maakte hij eene vlek, die niet gemakkelijk kon worden verwijderd. Om zijn hals hangt het overal doorgedrongen mes der Bechuana's en vlak voor zijne borst ziet men de schaal van eene kleine schildpad, waarin hij zijne snuif bewaart.

De lederen muts wordt, even als door de andere Hottentotten, ook door de Koranna's algemeen gedragen; daar zij niet van het haar ontdaan is, kan zij, zooals men op de afbeelding ziet, met eenigen smaak worden gedragen. Het gebruik van "sibilo" is onder de Koranna's algemeen en de vrouwen smeren er het haar zoo dik mede in, dat zij er uitzien alsof zij een' metalen helm op hebben. Hunne taal heeft ook het eigenaardige geklok, maar niet zoo sterk als die der Hottentotten; iemand die het Hottentotsche dialect verstaat kan dan ook zeer spoedig dat der Karanna's leeren begrijpen.

Deze stammen hebben een dans, veel gelijkende op dien der Bosjesmannen. Er wordt een trom bij gebruikt, die gemaakt wordt van het lid van een aloë-stengel, waarover een ongelod schapevel gespannen is. De vrouwen zitten in een' kring

op den grond, met hare armen uitgestrekt naar den danser; zij zingen een gezang, dat eene groote overeenkomst heeft met het "aye-o" der Bosjesmannen. De danser leunt op twee stokken, alsof het krukken waren, slaat zijne armen om zijn ligchaam en buigt zich voor- en achterover, eerst naar eene vrouw en dan naar eene andere, totdat hij zijn evenwigt verliest; wanneer hij dan valt wordt hij opgevangen in de uitgestrekte armen der vrouw die het digtst bij hem is.

Zij valt natuurlijk door den schok op den grond en zoodra zij weêr kunnen opstaan, herneemt hij zijne plaats in den kring, neemt de krukken op nieuw onder zijne armen en danst weêr met vernieuwde kracht, terwijl zij weder gaat zitten om hem, indien hij nogmaals in hare rigting mogt vallen, voor de tweede maal op te vangen.

De vrouwen hebben, in 't voorbijgaan gezegd, denzelfden buitengewonen vorm van zeker ligchaamsdeel, waarvan wij reeds bij de Hottentotten gesproken hebben. In de oogen van een' Europeaan worden zij er niet schooner door, maar een inboorling ziet hierin niets buitengewoons. Het is een merkwaardig feit, dat deze ontwikkeling voorkomt in een land, waar ook iets dergelijks bij de schapen wordt waargenomen. Het ligchaam van deze is dun en mager, maar hunne staarten hebben een verbazenden omvang; zij zijn bijna niets anders dan één massa vet.

De namen der Koranna's zijn, voor zoo verre men dit met zekerheid kan nagaan, bijnamen. Zij ontvangen deze naar aanleiding van een of ander merkwaardig voorval in hun leven en veranderen dus bij den dag van naam.

Moffatt had, als zendeling, een zeer hoog denkbeeld van de Koranna's. Hij vond hen leerzaam, goedhartig en niet slechts gewillig, maar uiterst begeerig om kennis op te doen. Na den geheelen dag gepredikt en de zieken bezocht te hebben, begon hij des avonds aan de jonge Koranna's de beginselen van taal- en ander onderwijs mede te deelen; toen nu sommigen der voornaamste mannen dit hoorden, verzochten zij aan dit onderwijs te mogen deelnemen. Het geheele tooneel dat hierop volgde, is zeer vermakelijk:

"Het was laat geworden en ik was vermoeid naar ziel en ligchaam; niets hielp er echter aan, ik moest hen ook onderwijzen. Na lang zoeken vond ik onder het scheurpapier een groot vel met een alphabet; er was een hoek en twee letters afgescheurd. Dit werd op den grond gelegd en allen knielden er om heen, waardoor natuurlijk sommigen de letters onderstboven zagen.

"Ik begon de letters met een' stok aan te wijzen en zoodra ik eene letter had uitgesproken, herhaalden allen haar luidkeels. Toen ik de opmerking maakte, dat wij waarschijnlijk met wat minder leven beter zouden vorderen, antwoordde er een, dat hij zeker was, dat hoe harder hij schreeuwde, zijne tong des te eerder aan de "zaden", zoo als hij de letters noemde, zoude gewend worden.

"Daar het zeer laat werd, stond ik op om mijn rug, die vermoeid werd, eens uit te rekken. Maar ik zag dat eenige jonge lieden dansende en springende naar mij toe kwamen; deze grepen mij, zonder omstandigheden, aan. "O! leer ons het a. b. c. met muzijk" riep iedereen; zij gaven mij geen tijd om hun te zeggen dat het te laat was. Ik bespeurde dat zij op dit denkbeeld waren gekomen door een mijner jongens. Ik was nu door meer dan een dozijn jongelieden omringd en tegenstand was vruchteloos. Geduwd en getrokken ging ik eene van de grootste hutten binnen, die onmiddellijk propvol liep. De wijs van een oud Engelsch lied werd op het a. b. c. toegepast, en bij elk opvolgend couplet voegden er zich meer stemmen bij, totdat alles medezong en elk aangezigt glansde van genoegen. Hoe langer men zong, des te beter ging dat en ten laatste hoorde men het lied tot in het verste gedeelte van het dorp. De melodie die zulke aangename gewaarwordingen te weeg brengt bij de zonen van het Noorden, werkte niet minder krachtig op de kinderen van het Zuiden.

"Zij die hunne nachtrust gezocht hadden, in de gedachte dat wij een' avonddienst gingen houden, stonden weer op, want muziek bekoort, zegt men, het oor van den Wilde. Dit doet het voorzeker; vooral hebben de inboorlingen van Zuid-Afrika, hoe diep zij ook mogen gezonken zijn, toch een goeden smaak behouden; zij houden vooral van die zangwijzen, die zich door melodie en zachtheid onderscheiden.

"Na twee uren zingens en blazens kreeg ik, ofschoon met eenige moeite, de ver-

gunning om hen te verlaten; zij hadden nu genoegzame vorderingen gemaakt. Het was des morgens tusschen twee en drie uur. Afgemat naar ligchaam en geest legde ik mij, geheel en al gekleed, in mijn wagen neêr, om voor mijn vertrek nog althans eenige uren rust te hebben. Daar de "concert-zaal" niet ver van mijne slaapplaats verwijderd was, had ik weinig uitzigt op een' gerusten slaap, want de jeugdige liefhebbers waren onvermoeid en bleven het a. b. c. zoolang op dezelfde wijs doorzingen tot ik hen aan de Noordpool wenschte.

"Eindelijk ging het gezelschap uiteen, en toen ik later in den morgen na eene korte rust ontwaakte, was ik niet weinig verwonderd dezelfde oude wijs in ieder hoekje van het dorp te hooren uitgalmen. De meisjes die de koeijen molken en de jongens die de kalveren verzorgden, allen waren weder bezig het a. b. c. te neuriën."

Welligt krijgt deze oude Engelsche wijs het burgerregt onder de Koranna's, even als de geschiedenis van "Jane Eyre" hare plaats heeft ingenomen onder de Arabische vertellingen.

Gedurende zijn verblijf bij de Koranna's was Moffatt in de gelegenheid om een voorbeeld waar te nemen van een bijzonder sterk geheugen. Hij had juist eene preek gehouden en was bezig sommige gedeelten hiervan aan eenige hoorders te verklaren, toen zijne aandacht werd afgetrokken door een jongen man, die door eene menigte opmerkzaam toeluisterende hoorders omringd was. Bij het naderen deze plaats was hij meer dan verwonderd te hooren, dat dit jonge mensch de preek voor zijne toehoorders herhaalde; hij gaf met verbazingwekkende getrouwheid niet alleen de woorden terug van eene rede, die hij slechts eenmaal gehoord had, maar zelfs de gebaren van den spreker. Toen hem over zijn uitstekend geheugen een kompliment gemaakt werd, scheen hij hierover niet eens bijzonder gevleid; hij raakte alleen zijn voorhoofd aan met zijn wijsvinger en zeide, dat als hij iets groots hoorde, het daar bleef.

Deze merkwaardige jongeling stierf niet lang daarna, nadat hij eerst tot het Christendom bekeerd was. Wanneer hij preekte zag hij er wonderlijk, om niet te zeggen bespottelijk uit; aan een been had hij eene oude broekspijp en op het hoofd eene muts die van de huid van een zebra-kop gemaakt was met de ooren er nog aan; een even zonderling sieraad droeg hij om den hals. De tegenstelling van dit dwaze voorkomen met de plechtigheid van het onderwerp, waarover hij met groote ernst sprak, was zeer merkwaardig.

Wij hebben boven vermeld, dat Moffatt ook de zieken bezocht. Dit is een onmisbaar gedeelte van het werk van een zendeling. De inboorlingen hebben een onbeperkt geloof in de geneeskundige bekwaamheden der Blanken; zij denken natuurlijk, dat zij die komen om hunne zielen te genezen, dit ook even goed hunne ligchamen kunnen doen. Gelukkig zijn zij, door dit geloof, uitstekende patiënten, en het is dan ook het beste geneesmiddel tegen ongesteldheden van een zenuwachtigen aard, waaraan alle menschen, onverschillig wat hunne huidkleur moge zijn, onderhevig schijnen te wezen.

Zij zijn hartstogtelijk begeerig naar geneesmiddelen en het is onmogelijk voor hen een drank klaar te maken die te leelijk is; integendeel, hoe onaangenamer hij smaakt, des te krachtiger verbeelden zij zich dat hij is. Bij zekere gelegenheid kwam er eens eene vrouw om geneesmiddelen voor haren man en kreeg twee kleine doses mede; hiervan moest hij de eene innemen met het ondergaan der zon en, andere omstreeks middernacht. Zij nam echter beide hoeveelheden dadelijk zelve in en zeide, dat het haren man even goed zou doen als zij ze innam, als indien hij het zelf gedaan had.

DE NAMAQUA'S.

De laatste lettergreep van het woord Namaqua geeft te kennen, dat dit een Hottentotsch woord is en dat bij gevolg het volk, hetwelk dien naam draagt, tot de Hottentotsche natie behoort. Het toevoegsel "qua" komt in beteekenis overeen met het voorzetsel "ama" van de Kafferstammen en beteekent "lieden". De benamingen Namaqua's, Griqua's, Koraqua's, Gonaqua's enz. beteekenen dus dat deze stammen onder-

deelen zijn van de Hottentotsche natie. De Namaqua's zelven noemen zich liever Oerlam, een woord van onzekere afleiding.

De Namaqua's bewonen, hierin onderscheiden van de Koranna's, eene bepaald omschreven landstreek, namelijk eene uitgestrekte streek gronds aan de zuid-westelijke kust van Afrika, ten noorden der Oranje-rivier of Gariep, door de inwoners het Groote Namaqua-land genoemd.

Het is eene wilde en vreemde streek — droog, ruw en onvruchtbaar; hierdoor heeft zij ook eene weinig talrijke bevolking, die bijna altijd lijdt aan watergebrek en op sommige tijden bijna even uitgedroogd is als het land zelf. Het gebeurt meermalen dat er over eene groote uitgestrektheid in jaren geen regen valt en de beddingen der stroomen en rivieren worden dan zoo droog als de bodem zelf. Onder deze omstandigheden blijven de inboorlingen in de nabijheid der uitgedroogde wateren en trachten zich, door het graven van diepe kuilen in de bedding, ten koste van veel arbeid eene geringe en zeer onzekere hoeveelheid water te verschaffen. Deze putten hebben somtijds eene diepte van twintig voet en zelfs wanneer zij er zooveel moeite voor gedaan hebben, is de hoeveelheid water die zij gekregen hebben betrekkelijk gering en de hoedanigheid vrij slecht. Bij wijze van ladders zetten zij in deze putten boomtakken en door middel van deze brengen de Namaqua's het water van hand tot hand in houten emmers naar boven; eerst vullen zij dan hunne eigene watervaten en voorzien dan hun vee door het water in een' trog te gieten. Dit tooneel is altijd zeer levendig; het vee is half razend van den dorst en loeit van ongeduld; het verzamelt zich om den trog en dringt elkander op zijde om er het eerst van te genieten. Een dergelijk tooneel vindt plaats als een plas water op marsch wordt ontdekt. Eene strenge wacht, meestal uit vrouwen bestaande, wordt om de kostbare plaats uitgezet; zonder deze voorzorg toch zou het vee, in zijne drift om te drinken, zich te water begeven en het overblijvende in ondrinkbaren modder veranderen.

In dit zonderlinge land zijn donderbuijen het eenige wat een gewonen regen vervangt, en hoe bevreesd de inboorlingen ook zijn mogen voor den bliksem, luisteren zij toch met vreugde naar het verwijderde rommelen van den donder en verheugen zich als de toeneming van het geluid de nadering van het onweêr te kennen geeft. Deze buijen zijn vreeselijk als zij over eene landstreek losbreken; binnen weinige uren zijn de uitgedroogde rivieren veranderd in snelvlietende stroomen en het land verheugt zich tijdelijk in een overvloed van water.

De uitwerking hiervan op den plantengroei is verbazend. Zaden die langen tijd in den uitgedroogden bodem hebben gelegen, wachtende op de levendmakende vochtigheid, ontwaken op eenmaal ten leven en ontspruiten, met medehulp der brandende zonnestralen, in verwonderlijk korten tijd Deze onweders strekken zich gewoonlijk niet ver uit. Zij ontlasten zich slechts over eene kleine oppervlakte, zoodat een reiziger zich bijna zonder overgang verplaatst uit eene onvruchtbare en uitgedroogde landstreek, waar hij naauwelijks een grashalmpje of boomblad te zien krijgt, in eene streek, waar de plantengroei even welig is als op eene Europeesche weide.

De geologische formatie is grootendeels graniet en de glinsterende kwarts-kristallen zijn zoo overvloedig over den bodem verspreid, dat een reiziger die op den middag zijne reis moet vervolgen, zijne oogen naauwelijks genoegzaam openen kan om zijn weg te vinden, zoo verblindend is de weêrkaatsing der zonnestralen aan alle zijden. Op vele plaatsen is de grond doortrokken met salpeter. Deze vormt eene naar zout gelijkende korst, die onder de voeten verbrokkelt; plantengroei is dan ook, zelfs in de nabijheid van water, bijna niet mogelijk. Er schijnen weinig bewoonde landen te zijn die een meer neerdrukkenden invloed op den reiziger uitoefenen of hem meer verwondering baren, dat er menschelijke wezens kunnen gevonden worden, die hun geheele leven lang zijne vele ongemakken kunnen of willen verduren. En toch schijnen zij op hunne wijze gelukkig genoeg te zijn en zouden waarschijnlijk hun droog en onvruchtbaar land niet voor het rijkste en vruchtbaarste der wereld willen ruilen.

Het weligst tiert de euphorbia in de bergkloven, maar is door haren vergiftigen aard weinig geschikt om iets tot veraangenaming van den reiziger bij te brengen. Zelfs de honig der wilde bijen is doortrokken met het vergif der euphorbia-bloemen

en veroorzaakt als men hen eet, uiterst pijnlijke gewaarwordingen. Eerst krijgt men in de keel een gevoel alsof men spaansche peper had doorgeslikt, maar weldra breidt deze brandende hitte zich uit en wordt bijna onverdragelijk. Zelfs in eene koele streek zou zulk eene inwendige hitte nagenoeg niet te verduren zijn, maar wat eene zoodanige marteling beteekent in een land als Namaqua-land, is bijna niet te begrijpen. Water schijnt de pijn eerder te doen toenemen dan verminderen en de verschijnselen gaan eerst na verscheidene dagen voorbij.

Ten gevolge der ontberingen die zij voortdurend lijden, zijn de inwoners, bijna zonder uitzondering, hopeloos onwetend; ook missen zij den krijgshaftigen geest, die zoovele andere volksstammen van Zuid-Afrika onderscheidt.

En toch slaagde het beroemde opperhoofd, Afrikaner, er in om van de Namaqua's goede soldaten te maken; onder zijne aanvoering maakten zij hun naam over een groot gedeelte van zuidwestelijk Afrika gevreesd. Hij maakte eene geheele omwenteling in de gewone wijze van oorlogvoeren; deze bestond voornamelijk in het wederkeerig schieten uit het kreupelhout, waarmede veel tijd verloren ging en weinig nadeel werd toegebragt. Hij liet daarentegen zijne manschappen stoutweg in den stormpas aanrukken en verdreef zijne verbaasde vijanden uit hunne schuilplaatsen. Op deze wijze onderwierp hij de naburige stammen, voornamelijk de Damara's, die hem aanzagen voor eene soort van wild dier in menschelijken vorm.

Hij voerde niet slechts oorlog tegen inlandsche vijanden, maar durfde zich ook met goed gevolg meten met de Hollandsche Boers; in die gevallen nam hij de toevlugt tot list, indien hij dacht dat hij in een open gevecht met zulke vijanden het onderspit zou delven. Bij zekere gelegenheid hadden de Hollanders een inval gedaan in het land van Afrikaner en al zijne koeijen weggevoerd; hij vervolgde hen, zwom in het midden van den nacht over eene rivier, overviel zijne niets kwaad vermoedende vijanden in hun slaap, doodde er verscheidenen, hernam al zijn vee en voerde tevens het vee mede van zijne aanvallers. Men ziet hieruit, dat een militaire geest niet aan het karakter der Namaqua's ontbreekt, maar dat deze slechts sluimert totdat er iemand komt om hem te doen ontwaken.

In vroegere dagen zijn zij welligt eene oorlogzuchtige natie geweest, daar zij nog al eigenaardige wapenen bezaten, namelijk pijl en boog en een buitengewoon groot schild, dat gemaakt was van eene geheele, dubbel gevouwen runderhuid. Zij gebruikten ook de assagaai, maar tegenwoordig is de beschaving toch zoo ver onder hen doorgedrongen, dat het geweer het eenige wapen is hetwelk thans door hen gedragen wordt; men ziet dan ook reeds sinds jaren geen Namaqua meer met de vroegere wapenen zijner natie.

Even als andere Hottentotten, dragen ook de Namaqua's gaarne Europeesche kleederen en zien er, zooals gewoonlijk het geval is, slecht mede uit. De mannen worden er van fatsoenlijke wilden gemeene vagebonden mede, en toch staan zij hun nog beter dan aan de vrouwen; dit komt vooral van de wonderlijke wijze waarop deze hare aangezigten beschilderen. Een meisje, hetwelk geene andere kleederen draagt dan haar klein huiden-schort en geene andere versierselen dan ineengedraaide lederen riemen, kan haar aangezigt beschilderen zooveel zij wil en zal er toch niet dwaas uitzien. Niets is echter belagchelijker dan hetzelfde meisje, gekleed in een gestreepten katoenen japon, met een rooden doek om het hoofd, en daarbij den omtrek van wangen, neus en oogleden afgezet met breede strepen blaauwe verf. De kleeding der mannen is dezelfde als die der vrouwen, behalve dat zij geene schort dragen; dit wordt bij hen vervangen door lederen riemen. De Namaqua's houden zeer veel van koralen sieraden en hebben ook nog al smaak in hunne patronen. Zij zijn niet alléén tevreden met Europeesche glazen koralen, maar maken er ook zelven. De wijze waarop zij dit doen is eenvoudig genoeg. Zij zoeken eene soort van harsachtige gom, weeken die en kneden haar dooreen met houtskool. Dit deeg wordt dan tusschen de handen gerold tot lange cylinders, die in kleine stukjes worden gesneden; deze stukjes worden dan weder gerold totdat zij een behoorlijken kogelvorm hebben verkregen. Zij hebben insgelijks eene groote voorliefde voor glinsterende metalen versierselen, die zij dan ook in menigte dragen; zij worden vervaardigd van gepolijst ijzer en koper. Ook tatoueren zij hunne huid en maken veel gebruik van „buchu."

Daar de Namaqua's nooit gewoon zijn geweest om hun geest bezig te houden met eenig onderwerp dat niet onmiddellijk met hen zelven in verband staat, is het ook uiterst moeijelijk hen eenig nieuw denkbeeld te doen aannemen.

Sommige schrijvers zeggen, dat velen hunner geene namen hebben, ja dat er geen enkele onder hen gevonden wordt die het minste denkbeeld heeft hoe oud of hij is, of om den tijd bij jaren te tellen. Inderdaad zou volgens die schrijvers het tellen over het geheel eene te groote en al te moeijelijke inspanning voor de Namaqua's zijn, en zou men naauwelijks iemand onder hen ontmoeten die weet hoeveel vingers hij heeft.

Zulke opgaven zijn echter dikwijls een gevolg van onkunde, niet der Wilden, maar van hunne bezoekers. Men moet jaren lang onder hen geleefd hebben en door en door met hunne taal bekend zijn, eer men bevoegd is hieromtrent een gegrond oordeel te vellen. Moffatt, die langen tijd onder de Namaqua's gewoond heeft en hunne taal in den grond verstond, zegt, dat hij nooit een mensch gekend heeft die geen naam had, en dat zelfs de kinderen meer dan tien konden tellen.

Van godsdienst schijnen zij slechts een zeer flaauw en onbepaald denkbeeld te hebben, en het is meer dan waarschijnlijk, dat hunne ruwe en onvolkomen opvattingen omtrent dit onderwerp niets anders zijn dan verminkte mededeelingen van Europeanen verkregen. Bijgeloovigheden hebben zij in menigte; sommige komen veel overeen met die van sommige andere stammen welke wij reeds vroeger vermeld hebben.

Een dezer zonderlinge begrippen is hunne voorstelling hoe de dood in de wereld is gekomen. Het schijnt, volgens hen, dat eertijds, toen de eerste menschen geformeerd werden, de hazen geene gekloofde lip hadden. De maan zond toen een haas naar de pas geschapen wezens met de volgende boodschap: "Even als ik sterf en op nieuw geboren word, zult ook gij sterven en op nieuw geboren worden." De haas bragt evenwel zijne boodschap slecht over; hij zeide: "Daar ik sterf en niet op nieuw geboren word, zult gij ook sterven en evenmin op nieuw geboren worden." De maan, door deze ongehoorzaamheid van den haas boos geworden, nam, toen hij hare woede poogde te ontloopen, een stok en spleet er zijne lip mede open. Van dien tijd af heeft de haas eene gespleten lip en loopt altijd weg.

Tengevolge dezer legende eet een Namaqua nooit een haas. Zij hebben er zulk een afgrijzen van, dat, indien iemand in aanraking is geweest met een vuur, waarop een haas gebraden is, zij hem uit hunne nabijheid verbannen en niet weder toelaten, voordat hij eene zekere boete betaald heeft.

Gedurende de vreeselijke onweders, die van tijd tot tijd over hun land trekken, verkeeren de Namaqua's in groote vrees voor den bliksem en schieten met hunne vergiftigde pijlen naar de wolken, om deze te verjagen. Zooals men zich kan voorstellen is deze handeling niet zonder gevaar, en is het gebeurd dat iemand gedood werd door een bliksemstraal, die door zijne puntige pijl was aangetrokken. Bij andere stammen heerscht eene dergelijke gewoonte; zij werpen namelijk naar de wolken met steenen of andere voorwerpen.

Zoover met zekerheid kan worden uitgemaakt, is hun eenig begrip van een Hoogst Wezen, dat het de oorzaak is van den dood en de veroorzaker van pijn; het is, bij gevolg, een Wezen dat zij vreezen, maar niet kunnen liefhebben. Alle opgaven echter van dezen aard, die door Wilden worden gedaan, kan men slechts met de grootste omzigtigheid aannemen; zij hebben toch, over het algemeen, een onoverwinnelijken afkeer om zich uit te laten over zaken die op hunne godsdienst betrekking hebben. Zij zeggen liever alles dan de waarheid en verzinnen eerder op het oogenblik alle mogelijke verhalen of deelen hun ondervrager mede, wat zij denken dat hij gaarn wil hooren. Zelfs als zij tot het Christendom bekeerd zijn, blijft er nog genoeg van hun ouden aard over, om hen afkeerig te maken van alle spreken over hun vroege bijgeloof; zij zullen dan ook het punt liever vermijden of er omheen praten dan de geheele waarheid vertellen.

Daar zij bijgeloovig zijn, hebben zij natuurlijk toovenaars in overvloed. Behalve de gewone aanmatigingen dezer personen beweren zij de magt te bezitten om naar willekeur den vorm van verschillende dieren aan te nemen; hunne volgelingen gelooven dan ook onvoorwaardelijk, dat zij zich in den vorm van elk dier naar verkiezing kunnen vertoonen.

Zij verbeelden zich echter, dat, behalve hunne toovenaars, ook de Bosjesmannen deze magt bezitten. Sir Alexander verhaalt ter bevestiging hiervan de volgende legende: "Bij zekere gelegenheid reisde een Namaqua eens in gezelschap van eene Bosjesmansche vrouw, die een kind op haar rug droeg. Zij hadden hunne reis een eind weegs voortgezet, toen zich een troep zebra's vertoonde. Hierop zeide de man tegen de vrouw: "Ik heb honger en ik weet dat gij u in een leeuw kunt veranderen; doe het en vang eene zebra voor ons, dat wij die kunnen opeten." De vrouw antwoordde: "Gij zult bang worden." "

" "Neen, neen," zeide de man. "Ik ben alleen bevreesd om van honger te sterven, maar niet bang voor u." "

HET SCHIETEN OP HET ONWEDER.

"Terwijl hij nog sprak, begon er in den nek van de vrouw reeds haar te groeijen, hare nagels verkregen den vorm van klaauwen en hare gelaatstrekken veranderden. Zij zette het kind op den grond.

"De man die op deze verandering zeer verschrikte, klom op een nabijzijnden boom, terwijl de vrouw hem op eene vreeselijke wijze aanstaarde; zij ging toen ter zijde, wierp haar mantel van huiden af en een volkomen leeuw verdween op de vlakte. Hij sprong voort en kroop langs het kreupelhout naar de zebra's, en toen hij op een hunner lossprong, viel deze en hij lekte zijn bloed. De leeuw kwam terug naar de plaats waar het kind lag te schreeuwen, en de man riep uit den boom: "Genoeg! genoeg! Doe mij geen kwaad. Neem uw leeuwevorm weg. Ik zal nimmer meer vragen om dit nog eens te zien." "

"De leeuw keek hem aan en brulde. Toen riep de man uit: "Ik blijf hier totdat

ik sterf, als gij niet dadelijk weêr eene vrouw wordt." Hierop begonnen de manen en de staart weder te verdwijnen; de leeuw ging naar het kreupelhout, waar de mantel lag; deze werd omgedaan en de vrouw nam in hare gewone gedaante het kind weder op. De man klom uit den boom, at van het zebra-vleesch, maar vroeg de vrouw nooit weder om wild voor hem te vangen."

Hunne denkbeelden omtrent de twee groote lichtende hemelligchamen schijnen nog al uiteenloopend te zijn, ofschoon er voorzeker wel eenig verband tusschen is. Eene hunner legenden is, dat de zon gemaakt is door het volk dat aan de zee woont, dat dezen haar elken avond in stukken snijden, deze stukken bakken, ze des morgens opnieuw aan elkander zetten en haar dan weder op hare reis naar den hemel zenden. Een ander verhaal, zooals het aan Anderson werd medegedeeld, is, dat de zon een groote klomp vet is en dat die, zoodra zij in zee zinkt, door het opperhoofd van een schip der Blanken gegrepen wordt; deze snijdt er dan een stuk af en geeft haar een schop, waardoor zij op nieuw langs den hemel wandelt. Het is echter duidelijk, dat dit verhaal in allen gevalle in later tijden eenigzins is gewijzigd.

Omtrent godsdienst schijnen zij zich weinig te bekommeren. Zij zijn zeer bang voor een kwaden geest, maar hebben geen begrip van een goeden; zij aanbidden dus ook niets. Zij gevoelen zoo weinig dankbaarheid voor een Hoogste Wezen, dat hunne taal zelfs geen woord of geene uitdrukking bezit, waarmede zij hun dank aan hunne medeschepselen te kennen geven. Sommige reizigers, die onder hen gewoond hebben, zeggen dat zij niet alleen geene dankbaarheid toonen, maar dat zij noch deze noch welwillendheid gevoelen; zij zullen dan ook wel vriendschap voor een hooger geplaatsten veinzen, om van hem te verkrijgen wat zij kunnen, maar verlaten hem zoodra hij niet meer geven kan en lagchen bovendien nog om zijne ligtgeloovigheid. Kortom, "zij bezitten alle ondeugden der Wilden, zonder eene enkele hunner meer edele hoedanigheden."

Deze bewering schijnt echter op zeer losse gronden te steunen, vooral omdat zij wordt tegengesproken door anderen die hen even goed van nabij kennen. Wij mogen daarom gerustelijk aannemen, dat de Namaqua-Hottentot in zijn oorspronkelijken staat noch slechter, noch beter is dan andere Wilden, en dat men geene meer verhevene gevoelens bij hem kan verwachten zoolang deze hem nog niet zijn ingeprent door de aanraking met een hooger ras.

Regenmaken doen de tooverdoktors bij de Namaqua's even goed als de profeten der Kaffers; ook de wijze waarop zij dit doen komt vrij wel overeen en de uitslag hangt ook bij hen vooral af van de grootere of kleinere belooning die zij ontvangen. Deze lieden oefenen ook de geneeskunde uit en hierin toonen zij niet weinig scherpzinnigheid. Zij zijn van oordeel, dat de ziekte bij den patiënt binnendringt in den vorm van een klein kruipend dier, dat derhalve moet verjaagd worden. Zij schijnen slimme bezweerders te zijn, want zij doen hunne bezweringen op zulk eene geslepen wijze, dat niet slechts de inboorlingen, maar zelfs de veel scherper toeziende Europeanen er door bedrogen worden.

Eens was er een Hollander getuige van; deze geloofde stellig dat alles eerlijk in zijn werk ging. Er werd, zoodra de doktor kwam, een schaap gedood; eenige pezen uit den rug werden opgerold en hiervan maakte men eene soort van pil, die den lijder werd toegediend; het overige van het dier was de belooning van den geneesheer. De geheimzinnige pil werd toen een paar dagen aan haar-zelve overgelaten, om de ziekte een zigtbaren vorm te geven, opdat zij onder de oogen der toeschouwers zou kunnen verwijderd worden. Bij de terugkomst van den doktor maakte deze in de maagstreek van den patiënt onderscheidene openingen en haalde hieruit eerst eene kleine slang, toen eene hagedis en vervolgens nog een groot aantal kleinere dieren.

Even als dit bij de Kaffers het geval is, moet ook het dier waaruit de wonderpil genomen wordt, te grooter zijn naarmate de zieke rijker is. Is hij een man van weinige beteekenis, dan is eene geit of een schaap voldoende; is hij echter een opperhoofd, dan verwaardigt de ziekte zich niet een tastbaren vorm aan te nemen, indien zij hiertoe niet door eene koe of een stier wordt genoodzaakt.

De toover-doktors hebben nog eene andere theorie omtrent het ontstaan van ziekten, namelijk, dat eene groote slang eene onzigtbare pijl op den zieke heeft afge-

schoten. Hij wordt dan natuurlijk op eene dergelijke wijze behandeld. De lezer herinnert zich welligt, dat in vroegere eeuwen in sommige landen van Europa een soortgelijk bijgeloof heerschte; men geloofde toen namelijk, dat het vee somtijds geschoten werd met tooverpijlen, die dan door tegenovergesteld werkende toovermiddelen moesten worden te voorschijn gebragt.

Het groote middel tegen alle ziekten is echter eene soort van amulet, die onderscheidene jaren behoeft om hare kracht te bekomen en bovendien de eigenschap heeft, dat deze kracht gedurig toeneemt. Zoodra iemand in de geheimen der kunst is ingewijd, zet hij eene muts op die hij voortdurend blijft dragen. Deze wordt natuurlijk door verloop van tijd doortrokken met vet en ziet er verbazend smerig uit. Het is alleen dan dat men er genezende eigenschappen aan toeschrijft; slechts wanneer zij in zoodanigen toestand verkeert, dat iemand, die eenig gevoel voor zindelijkheid heeft, haar niet zou willen aanraken, veronderstelt men dat hare verborgen eigenschappen zich beginnen te openbaren. De wijze van toediening is om een klein gedeelte der muts uit te wasschen en den lijder dit water te drinken te geven. Een opperhoofd, Amral genaamd, verzekerde aan Anderson dat hij zulk eene muts bezat, die onfeilbaar was. Hij maakte er geen gebruik van, voordat elk ander geneesmiddel zijne dienst geweigerd had, maar dan was ook de genezing zonder twijfel.

De Namaqua's bezitten een groot geloof in amuletten en toovermiddelen van verschillenden aard; het vreemdste middel waarvan zij gebruik maken is echter het volgende. Als een opperhoofd sterft wordt vee geofferd om een groot feest te vieren. Een der zonen van den overledene volgt zijnen vader als opperhoofd op; om hem nu in zijn nieuwen rang te erkennen, worden hem, evenals dit bij het leven van zijn' vader het geval was, het vet en andere uitgezochte deelen van het geslachte vee gebragt. Het jonge opperhoofd legt het vet op zijn hoofd en laat het daar liggen totdat het door de zonnestralen gesmolten is en er niets overblijft dan de drooge en verschrompelde vliezen, waarin het bevat is. Deze overblijvende vliezen worden insgelijks voor een krachtig toovermiddel gehouden en men schat ze zeer hoog. De lezer zal hier wel bespeuren, dat er in den geest der Namaqua's zeker verband bestaat tusschen het hoofd en het vermogen om te betooveren.

De Namaqua's hebben de gewoonte om op de graven hunner opperhoofden steenen te werpen; ieder die er voorbijkomt gooit er een steen op. Waarom zij dit doen, kunnen of willen zij niet zeggen — waarschijnlijk het laatste; maar na eenigen tijd wordt de hoop vrij hoog. Dit is de eenige bijgeloovigheid, die eenige aanwijzing geeft betrekkelijk hun geloof in een leven hier namaals, want zij hebben een onbestemd begrip omtrent een onzigtbaar, maar machtig wezen, hetwelk zij "Heitjeebib" of "Heitjeekobib" noemen en dat, volgens hen, in staat is om iemand voor- of tegenspoedig te maken. Ofschoon hij een geest is, laten zij hem toch wonen in de graven en het werpen der steenen staat waarschijnlijk met hem in verband.

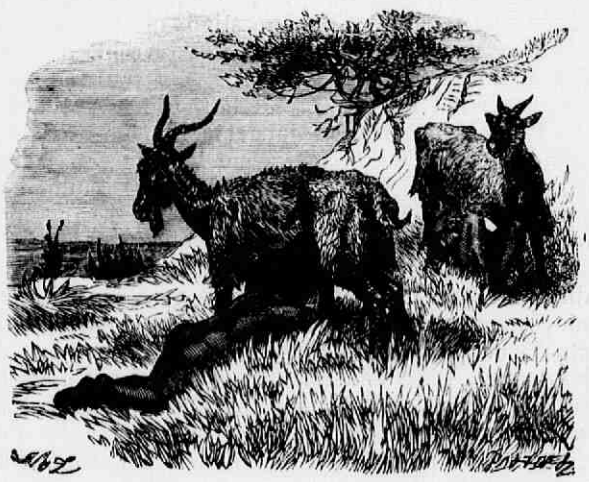

HET UITZUIGEN DER GEITEN.

Even als bij andere wilde volken, moeten ook bij de Namaqua's de jongelieden eenige plegtigheden in acht nemen wanneer zij den mannelijken leeftijd hebben bereikt; alsdan worden hun de voorschriften gegeven, waarnaar zij zich in de toekomst moeten gedragen. Deze zijn meer van een negatieven dan van een

positieven aard, maar twee zijn bijzonder gewigtig; vooreerst dat hij nimmer een haas mag eten en ten tweede dat hij moet ophouden de geiten uit te zuigen. Het laatste eischt eenige verklaring. Zoolang de Namaqua's nog kinderen zijn, hebben zij de gewoonte om de geiten op te zoeken, de jonge geitjes weg te jagen en hunne plaats in te nemen. Dit wordt echter voor eene bezigheid gehouden die alleen kinderen mogen verrigten; zij moet worden nagelaten, zoodra een jongen onder de mannen wil worden opgenomen.

Voor zoover bekend is, hebben de Namaqua's weinige of welligt in het geheel geene huwelijksplegtigheden. Wil iemand eene vrouw trouwen, dan gaat hij naar hare ouders en vraagt eenvoudig om haar. Wordt zijne vraag toegestaan, dan wordt buiten de hut der bruid eene koe geslagt en zij gaat met haar' echtgenoot naar huis. Veelwijverij is onder dit volk veroorloofd en heeft, even als in andere landen, hare voorzoowel als hare nadeelen. In een land, waar al de handenarbeid door de vrouwen geschiedt, is zij noodzakelijk; iedere vrouw is daar eene soort van dienstmaagd, maar geenszins eene gezellin van den man, die eenigzins met hem gelijk staat. Hare nadeelen kunnen worden zamengevat in het woord "jaloerschheid"; dit is een gebrek waaraan de vrouwen der Namaqua's in groote mate lijden en dat zich gewoonlijk lucht geeft in slagen.

Is een man zijne vrouw moede, dan behoeft hij zich niet van haar te laten scheiden, maar verbreekt den huwelijksband eenvoudig door haar naar hare familie terug te zenden. Zij kan hier niets aan doen en niets helpt er tegen, hoe sterk zij en hare ouders er zich ook tegen verzetten.

In de kunsten van den vrede zijn zij wel ervaren, vooral in het dresseeren van runderen. Dit is zeer moeijelijk en moet met veel zorg geschieden. Het jonge dier wordt eerst geleid in den strik van een touw dat op den grond ligt; zoodra dit geschied is, nemen een aantal mannen het andere einde van het touw en houden het dier, in weerwil van al zijn worstelen, stevig vast. Somtijds valt het woedende dier hen aan; in dat geval laten zij het touw los en vlugten heen naar alle kanten, om het op nieuw aan te grijpen als het weder eenigzins bedaard is.

Nu wordt een ander touw over zijne horens geworpen en door hieraan en aan zijn staart sterk te trekken en te gelijk zijn pooten onder hem uit te halen, laten de dresseerders het dier vallen. De kop wordt dan op den grond gehouden en een scherpe stok door zijne neusvleugels gestoken; aan ieder einde van dezen stok wordt een taaije lederen riem bevestigd, die gebruikt wordt als teugel.

Hoe meer een os worstelt en vecht, des te gehoorzamer wordt hij naderhand en des te meer waarde heeft hij; van een dier dat koppig is en vooral dat niet wil opstaan als het op den grond ligt, is nooit veel te maken.

Vervolgens worden langzamerhand al zwaarder en zwaarder vrachten op zijn rug geladen; men begint met eene huid of een ledigen zak en eindigt met den vollen last dien een rund verondersteld wordt te kunnen dragen. De riem, waarmede de vracht wordt vastgehouden, is somtijds 30 à 40 meter lang en gaat derhalve meerdere malen om het ligchaam van het dier.

Het moeijelijkst is het dresseeren van een rund dat als aanvoerder der kudde moet dienen. Koeijen zijn van nature gezellige dieren en gaan, als er meerdere bijeen zijn, niet gaarne ver, indien er geen aanvoerder is dien zij kunnen volgen. In den natuurstaat zou de aanvoerder de sterkste stier zijn; dit is bij de getemde koeijen echter niet het geval. Deze zijn allen ongeveer even sterk en hun strijdlust is door de gevangenschap te veel onderdrukt, dan dat zij voor het aanvoerderschap zouden vechten. Zeer weinige runderen bezitten de eigenschappen die voor een aanvoerder gevorderd worden, zoodat weinigen er voor kunnen worden gedresseerd. De Namaqua's, die hiervoor een goed oog hebben, kiezen tot dit doel altijd de dieren uit, die het ligtst gebouwd zijn en den levendigsten blik hebben, zoodat zij hunne kameraden op marsch altijd in een stevigen gang kunnen houden.

De verschrikkelijke gewoonte om de ouden van dagen te verlaten heerscht ook in Namaqua-land. Er wordt om het ongelukkige slagtoffer eene ligte omheining gebouwd en hierin wordt het, met een weinig voedsel, vuur en water aan zich zelven overge-

laten. Reizigers door dit land ontmoeten somtijds op hunne togten de overblijfselen eener kleine omheining en hierin een hoop asch, een drinkvat en eenige uitgebleekte beenderen; zij weten dat dit de gedenkteekenen zijn van een ouden Namaqua, die is achtergelaten om van honger en dorst om te komen.

Het is bijna ongeloofelijk, maar toch waar, dat de Namaqua's aan deze moorddadige gewoonte zoo gewend zijn, dat zij er onverschillig onder blijven. Zij verwachten geen ander lot indien zij zoo oud worden dat zij hun volk tot last zijn, maar het vreemdste is nog, dat zij die zoo verlaten worden, zich gelaten in hun lot schikken. Moffatt verhaalt een geval dat eene oude vrouw, die hij in een vreeselijk lijdenden toestand aantrof, weigerde met hem mede te gaan en zich te laten voeden. Het was, zeide zij, de gewoonte van haar stam; zij was reeds nagenoeg dood en had geene begeerte om tweemaal te sterven.

Hunne vermakelijkheden komen zooveel overeen met die welke wij reeds vermeld hebben, dat het niet noodig is ze opnieuw te beschrijven. Wat werken aangaat, de mannen doen weinig of niets, zij liggen dikwijls dagen lang in de zon te luijeren en sterven liever half van honger en dorst, dan dat zij eten en drinken zouden gaan zoeken. Zij vergelijken iemand die werkt bij een' worm in den grond en deze vergelijking schijnt hun eene genoegzame reden te zijn om niets uit te voeren.

Er heerscht onder de Namaqua's een zeer vreemde gewoonte. Men verwacht dat zij, die hen komen bezoeken, een vader en eene moeder onder hen aannemen, en deze nieuwe familiebetrekkingen hebben alle goederen gemeen. Deze gewoonte had oorspronkelijk waarschijnlijk alleen betrekking op de inboorlingen, maar deze aarzelen niet haar ook tot de Europeanen uit te strekken, en vinden dat in die gevallen eene gemeenschap van goederen lang geene onvoordeelige zaak is.

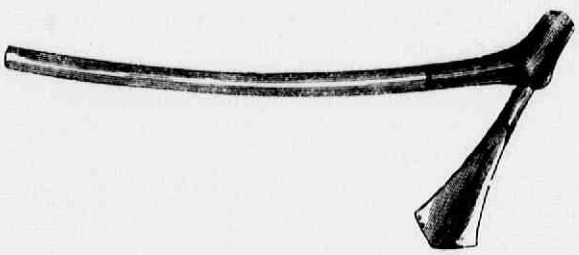

BIJL OM HOUT TE HAKKEN.

HOOFDSTUK XXVIII.

DE BECHUANA'S.

HUN NAAM EN TAAL. — HUNNE KLEEDING. — BEDREVENHEID IN DE KUNSTEN VAN DEN VREDE. — HET MES DER BECHUANA'S. — HUNNE HANDIGHEID IN HET SNIJDEN IN HOUT. — DE ASSAGAAI OF "KOVEH" DER BECHUANA'S. — VERNUFTIGE BLAASBALG. — EEN METALEN SCHORT. — KLEEDING DER VROUWEN EN HARE VERZOTHEID OP METALEN SIERADEN. — KARAKTER DER BECHUANA'S. — HUNNE NEIGING TOT LIEGEN EN STELEN. — HUNNE MINACHTING VOOR HET MENSCHELIJK LEVEN. — HUN REGERINGSVORM. — EEN PARLEMENT VAN INBOORLINGEN. — HET VERHAAL VAN MOFFATT VAN EENE OPENBARE BERAADSLAGING. — GEWOONTEN NA EEN GEVECHT. — DE ORDE VAN HET LIKTEEKEN EN DE WIJZE WAAROP ZIJ VERLEEND WORDT. — EEN TELEURGESTELD KRIJGSMAN. — EENE ONAANGENAME PLEGTIGHEID. — WIJZE VAN OORLOGVOEREN. — DE STRIJDBIJL DER BECHUANA'S.

Wij verlaten nu het Hottentotsche ras en zullen een vlugtigen blik werpen op eenige andere stammen. Bovenaan staat een zeer groote stam, Bechuana's genaamd, die in een aanmerkelijk aantal onderstammen verdeeld is. Evenals men de Hottentotsche namen herkent aan het bijvoegsel "Qua", zijn de Bechuana s kenbaar aan het voorzetsel "Ba". Zoo behooren de Bakwain's, de Barolong's, de Batlapi's en de Bahurotsi's allen tot de Bechuana's. Het is nog al vreemd dat in deze taal voorzetsels worden gebezigd, waar men bijvoegsels of wel afzonderlijke woorden zou verwachten. Iemand spreekt bijvoorbeeld van zich zelven als Mochuana, d. i. een man van Chuana; de stam wordt genoemd Bechuanan, d. i. de lieden van Chuana, en men zegt Sichuana, indien men de Chuana-taal bedoelt. Elk woord eindigt met een klinker, waardoor de taal eene zachtheid verkrijgt in de uitspraak, die men in zulk een land niet zou verwachten. De liefde der Bechuana-stammen voor welluidendheid maakt, dat zij eene groote onverschilligheid hebben om eene letter door eene andere te vervangen, indien de uitspraak er slechts zachter door wordt.

Zij hebben een schoon voorkomen en gelijken in dit opzigt op de Kaffers, met wie zij vele gewoonten gemeen hebben. Hunne kleeding is niet zeer opmerkelijk, behalve dat zij welligt de beste bontwerkers zijn van Afrika; de buigzaamheid en zachtheid der huiden en de netheid van het naaisel zijn ongeëvenaard. Zij zijn ook goede metaalwerkers en voorzien vele omringende stammen van versierselen en wapenen.

Het Bechuana-mes is welligt het meest algemeen verspreide stuk gereedschap, dat door dezen vernuftigen stam vervaardigd wordt. De algemeene vorm van dit mes ziet men op de volgende afbeelding. Het is, met het handvat, 28 à 30 centimeter lang en het lemmer, dat tweesnijdend is, is in het midden een weinig dikker dan aan de kanten. Het is feitelijk niets dan eene assagaaipunt met een handvatsel. De scheede is gemaakt van twee stukken hout, die genoeg zijn uitgehold om het lemmer juist te omvatten en dan stevig met pezen worden aaneengebonden. Aan den eenen kant der scheede is in het hout eene opening gesneden, waardoor de eigenaar een riem of koord kan steken om het om den hals te hangen.

De gewone vorm is een eenvoudig handvatsel, eene scheede en een lemmer, zonder eenig versiersel, maar een handige smid weet het op veel verschillende wijzen te verfraaijen. Eene zeer geliefkoosde manier is om het handvat te maken van ivoor en

er den vorm van een of ander dier aan te geven. Een der afgebeelde messen stelt eene hyena voor, en hoe ruw het snijwerk ook moge zijn, zal toch geen natuurkundige zich in den vorm van het dier, waarvan het eene afbeelding moet zijn, vergissen. Dikwijls wordt het handvat ook gesneden in den vorm eener giraffe of van een hippopotamus en altijd wordt het karakter van het dier getrouw door den inlandschen beeldhouwer teruggeven. Op de scheede is altijd een of ander patroon gesneden en dit is in vele gevallen zoo kunstig bewerkt, dat zij aan Europeesche wapenen zou kunnen gedragen worden. Al de stammen der Hottentotten en Bosjesmannen maken van dit eigenaardige mes gebruik, gelijk dit ook met vele andere inwoners van Zuid-Afrika het geval is. Het wordt altijd om den hals gedragen en voor vele doeleinden gebruikt; het

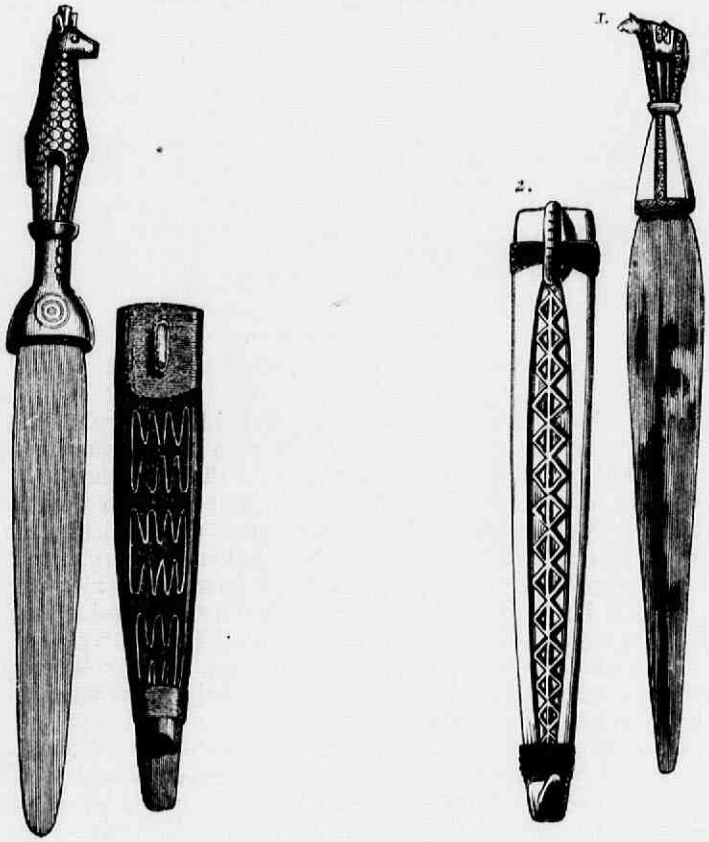

MESSEN DER BECHUANA'S.

meest echter om er vleesch mede te snijden, indien de eigenaar gelukkig genoeg is geweest zich dit te kunnen verschaffen.

Het snijwerk van het handvat en de scheede wordt echter niet met zulk een mes vervaardigd. Hiertoe bezigt men er een met een zeer kort lemmer en een vrij lang handvatsel. Zulk een mes is afgebeeld op de volgende bladzijde; van dit mes is het handvat gemaakt van den horen eener antilope. Met dit eenvoudige werktuig snijden de Bechuanen de verschillende patronen, waarmede zij zoo gaarne hunne kommen, lepels en andere voorwerpen voor dagelijksch gebruik versieren; zij snijden er ook de giraffen, hyena's en andere dieren mede, die tot handvatsel dienen van hunne messen, lepels en andere gereedschappen.

Somtijds wordt de buitenzijde van den bak hunner lepels overdekt met versierselen, die er dikwijls zeer kunstig uitzien; sommigen doen de beschouwers denken aan de versierselen der oude Etruscische vazen. Zij branden nu eens het uitgespaarde hout en dan weder het weggesneden gedeelte, zoodat het patroon is zwart op een witten grond of omgekeerd. Het is gewoonlijk eene wijziging van den zigzag-vorm, maar in vele gevallen zijn het ook gebogen lijnen zonder een enkelen hoek; de lijnen zijn vrij en fiksch geteekend.

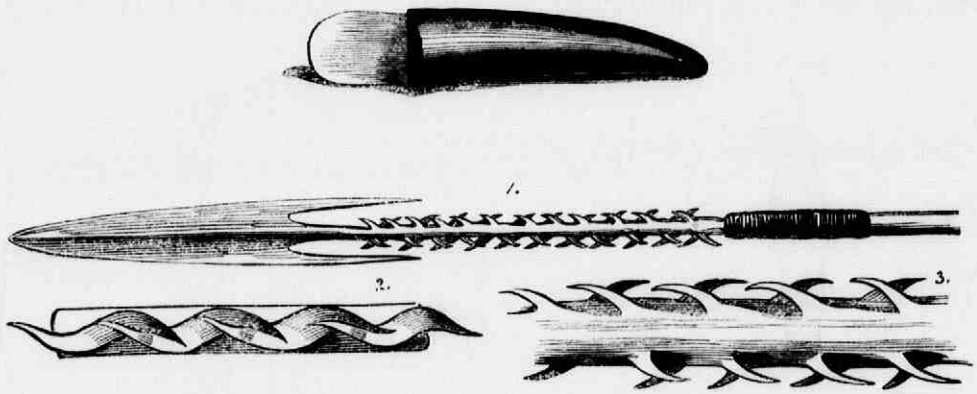

MES EN ASSAGAAI-PUNTEN.

Een der beste voorbeelden van de kunstvaardigheid der Bechuana's is eene soort van assagaai, die door hen gesmeed wordt en die men zoowel voor haren vindingrijken arbeid moet prijzen, als laken wegens hare afschuwelijke wreedheid.

Twee vormen van dit verschrikkelijke wapen ziet men op bovenstaande afbeelding. Fig. 1 stelt de geheele assagaaipunt voor met een gedeelte der schacht; de twee andere figuren zijn afbeeldingen van de weerhaken op vergroote schaal.

Indien men een dezer wapenen meer van nabij beschouwt, ziet men dat het ijzer eerst vierkant gesmeed is en dat de dubbele weerhaken er schuins in gehakt en vervolgens omhoog gebogen zijn. Dit is vooral duidelijk bij de bovenste assagaai en nog duidelijker bij de vergroote afbeelding van deze. De andere is echter op eene zeer vernuftige wijze gemaakt en toont een mate van vaardigheid in het bewerken van metalen, die men bij Wilden volstrekt niet zou verwachten.

Deze assagaaijen hebben eene verwonderlijk groote overeenkomst met sommige pijlen die in centraal-Afrika vervaardigd en later zullen afgebeeld worden. Zij komen werkelijk zooveel in vorm overeen, dat zulk een pijl, indien hij vergroot werd, zeer goed als assagaai zou kunnen dienen. Deze onderlinge gelijkenis — die aan Burchell onbekend was — bevestigt zijn vermoeden, dat de kunst om deze wapenen te maken, aan meer noordelijk wonende stammen ontleend is.

Deze vreeselijke wapenen worden natuurlijk slechts gebezigd om een zekeren dood te veroorzaken, en het is even onmogelijk om de assagaai uit de wond te halen als haar te verwijderen door haar door de weeke deelen heen te drukken, zooals men dat bij andere van weerhaken voorziene wapenen doen kan. Daar echter het tijdelijk verlies van het wapen hiervan het onvermijdelijke gevolg is, maken de inboorlingen er slechts gebruik van bij bijzondere gelegenheden. De naam dien de inboorlingen er aan geven is "Kóveh", maar gewoonlijk wordt zij de "martelings-assagaai" genoemd. Men werpt haar meestal door de keel van het slagtoffer — gewoonlijk een gevangen genomen opperhoofd — waar men haar laat zitten, totdat hij ellendig is omgekomen.

De blaasbalgen der Bechuana's zijn op eene zeer vernuftige wijze vervaardigd. Al de van huiden gemaakte blaasbalgen die door de inboorlingen van Zuid-Afrika worden

gebezigd, hebben een groot gebrek, namelijk het ontbreken eener klep. Deze blaasbalgen zijn reeds vroeger beschreven en men ziet er eene afbeelding van op bladz. 98.

De smid der Bechuana's neemt hiervoor echter geen gesloten zak, maar snijdt dezen aan de eene zijde geheel open en naait elken kant dezer snede om een regten stok. Door deze stokken van elkander te verwijderen kan hij dus de lucht in den blaasbalg toelaten, zonder de hitte van het vuur er in op te trekken; als hij nu de lucht naar buiten wil persen heeft hij niets anders te doen dan de stokken tegen elkander te doen sluiten. Door dit vernuftige surrogaat voor eene klep is de smid in staat met den blaasbalg zoo schielijk te werken als hij zijne handen bewegen kan; hij is dan ook in staat een veel heeter vuur te maken dan op de gewone wijze mogelijk is.

De nevensstaande afbeelding is een voorbeeld van de bekwaamheid die zij in het bewerken der metalen bezitten. Het is een vrouweschort van nagenoeg 30 centimeter in het vierkant en vervaardigd van een stuk leder, dat geheel met koralen bedekt is. In plaats van glazen koralen heeft de vervaardiger echter de voorkeur gegeven aan koralen van metaal. De meeste zijn van ijzer, maar die welke het patroon vormen zijn van koper; de draagster is er trotsch op deze laatste altijd zoo glimmend te poetsen als slechts mogelijk is. In vorm en voorkomen gelijkt dit schort zeer veel op dat, hetwelk op bladz. 25, fig. 2 is afgebeeld.

SCHORT.

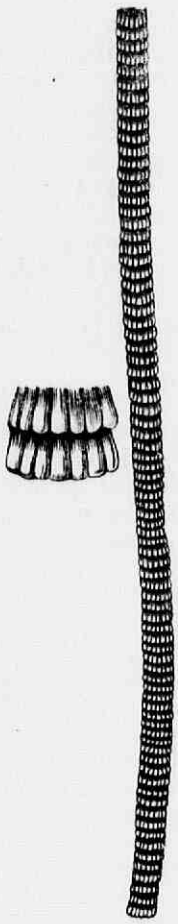

SIERAAD GEMAAKT VAN TANDEN VAN APEN.

Het versiersel hetwelk men op dezelfde afbeelding vindt, is gemaakt van de overblijfselen van gedoode apen. Een gedeelte der opperkaak is, met de snij- en hondstanden weggenomen, gereinigd en gedroogd. Eene geheele rij van zulke stukken is op een stuk leder genaaid en wel zoo, dat het volgende altijd over een gedeelte van het voorgaande heen ligt, zoodat het geheel eene strook vormt van glinsterende, witte tanden.

De Bechuana's dragen in den regel meer kleederen dan de stammen welke om hen heen wonen. Vooral de vrouwen dragen verschillende schorten. Het eerste wordt gemaakt van riemen, evenals bij de Kaffers en hier over wordt er gewoonlijk een gedragen dat van een stuk huid is vervaardigd. Kan zij het doen, dan voegt zij hierbij nog andere, maar zij weet het in allen gevalle zoo in te rigten, dat het buitenste schort met koralen of op eene andere wijze versierd is.

Deze reeks van schorten is evenwel alles wat eene Bechuaansche vrouw als kleeding noodzakelijk acht; de mantel wordt slechts omgehangen om het ligchaam tegen het weder te beschermen en niet omdat zij uit kieschheid eenig gedeelte van haar ligchaam willen bedekken. Zij zien er in haar voorkomen niet zoo innemend uit als

vele vrouwen der omwonende stammen; meestal zijn zij kort, dik en plomp, welk laatste gebrek nog meer in het oog valt door de menigte koralen die zij in dikke snoeren om haar hals en midden dragen, gelijk ook door het aantal metalen ringen waarmede zij hare armen en enkels beladen. Zij overladen ook het hoofd zooveel mogelijk; het haar wordt gevlochten in kleine staartjes en dan zoo overvloedig met vet en "sibilo" ingesmeerd, dat zij er op eenigen afstand uitzien alsof zij eene muts op hadden van metalen nestels, en op nog grooter afstand alsof zij banden van gepolijst staal om hare hoofden dragen.

Het dik besmeren met vet en rooden oker houden zij voor het non plus ultra van een fatsoenlijk toilet en het wasschen van het ligchaam voor eene walgelijke gewoonte. De vrouwen zijn de eenigen die rooken; de mannen geven de voorkeur aan snuif en verachten veeleer de pijp, omdat de vrouwen er gebruik van maken.

Men kan de Bechuana's moeijelijk aanvoeren als voorbeelden van een goed zedelijk karakter. Niemand die hen kent, gelooft ooit een woord van hetgeen zij zeggen en zij stelen al wat zij kunnen medenemen. Zij zijn in alle opzigten volleerde dieven en de gewoonte van stelen is zoo in hunne natuur geworteld, dat wanneer iemand op de daad betrapt wordt, hij zich over de daad niet schaamt, maar wel dat hij zoo onhandig geweest is, het niet op eene meer slimme wijze te doen. In het stelen van kleine voorwerpen zijn zij buitengemeen vindingrijk. Hangt het hier of daar op, dan raken zij het zonder erg met de handen aan, zoodat het op den grond valt en beginnen dan hunne eigenlijke operatiën. Zij staan bij het begeerde voorwerp en trachten rond te kijken alsof zij het volstrekt niet opmerkten; spoedig maken zij zoo ongemerkt mogelijk met hun voet eene holte in het zand, schuiven het voorwerp hetwelk zij begeeren er in, bedekken het met zand en maken de oppervlakte weder zoo gelijk, dat er geen spoor overblijft, waaraan men zien kan, dat de grond is omgewoeld.

Zij stelen elkanders goed, waar en wanneer er slechts gelegenheid toe bestaat; zij zijn echter vooral blijde indien zij hunne kunst kunnen uitoefenen op een' Blanke, wiens eigendom altijd het stelen waard is. Iemand die in hun land reist, heeft daarom geen gemakkelijk leven, want hij weet dat hij geen enkel artikel bezit, hetwelk niet verdwijnt, als hij het slechts eenige minuten uit het oog verliest. Zooals Baines teregt aanmerkt, is er geen enkele eerlijke vezel aan het ligchaam van een Bechuana; van de punt zijner tong tot aan zijne teenen toe is elke spier die hij bezit, in de kunst van stelen volleerd. Indien zij gezeten zijn naast een voorwerp van eene matige grootte, gaat dit als zij vertrekken met hen mede op eene wijze, welke zelfs voor iemand die eene broek draagt ten eenen male onbegrijpelijk is.

Zelfs Moffatt, die eene bijzondere begaafdheid bezat om de verborgene goede eigenschappen der inboorlingen te ontdekken, beschrijft de oneerlijkheid der Bechuana's in zeer krachtige bewoordingen:

"Elken dag hadden wij nieuwe diefstallen te vermelden, die gedurende de laatste 24 uren in onze huizen, onze smids-werkplaats, onzen tuin of onder ons vee in het veld bedreven waren. Meer dan eens dreven zij dit laatste in een' poel of moeras en gaven ons dan zeer laat kennis van het ongeluk, zooals zij het noemden; daar het dan te donker was om te hulp te komen, werd altijd meer dan een rund het slagtoffer van de hyena's of van de hongerige Wilden. Eens op een nacht drongen zij de omheining van het vee binnen, doodden een onzer beste trekossen en namen alles mede behalve één voorpoot.

"Wij waren verpligt om veel vleesch te eten, door het groote gebrek aan koren. Onze schapen moesten wij koopen op eenigen afstand van de plaats waar wij woonden, en wij hadden reden om zeer dankbaar te zijn, indien wij er van de twintig die wij kochten de helft voor ons zelven kregen. Zij braken hun de pooten, sneden de staarten af en namen meestal het geheele dier mede.

"Gereedschappen, zooals zagen, bijlen en dissels, waren zeer gevoelige verliezen, die wij dat oogenblik, toen wij geene gemeenschap met de kolonie onderhielden, niet konden herstellen. Sommige onzer werktuigen en gereedschappen bragten zij somtijds, als zij zagen dat het metaal niet aan hunne verwachting beantwoordde, terug, nadat

zij er alle mogelijke vormen aan hadden gegeven en boden ze ons aan in ruil voor andere voorwerpen die voor hen waarde hadden. Op messen waren zij bijzonder gesteld; onze metalen lepels smolten zij, en toen wij ons van vertinde ijzeren lepels hadden voorzien, waarmede dit niet ging, veronderstelden zij dat die betooverd waren.

"Het gebeurde zeer dikwijls, dat, wanneer een zendeling op eenigen afstand van huis aan het werk was, en er niemand tegenwoordig was in wien hij vertrouwen kon stellen, hij verpligt was al zijne gereedschappen mede te nemen als hij een dronk waters ging zoeken; hij wist toch maar al te goed, dat zij, indien hij ze achterliet, bij zijne terugkomst zouden gevlogen zijn.

"Eens had het volgende belagchelijke voorval plaats, dat den schrijver door een inboorling op een zeer sprekende wijze verhaald werd. Twee mannen waren er in geslaagd een ijzeren pot te stelen. Daar hij juist van het vuur genomen was, was hij rijkelijk warm om hem gemakkelijk over eene omheining te overhandigen; terwijl zij het deden, viel hij op een steen en berstte. "Het is ijzer," riepen zij en liepen met hun buit voort, vast besloten om er van te maken wat zij konden; dat wil zeggen, dat zij, daar hij niet meer dienen kon om in te koken, er messen en speren van zouden maken.

"Toen na eenigen tijd de beweging over den vermisten pot wat verflaauwd was, werd hij bij een smid gebragt, die reeds een voorraad houtskolen had opgedaan. De pot werd verder stuk geslagen, om te maken dat de stukken met de tangen, die gewoonlijk van boombast vervaardigd worden, gemakkelijker konden worden aangevat. De wilde Vulkaan, die geen gegoten ijzer kende, haalde, toen hij het met zijn kleinen blaasbalg behoorlijk gloeijend had gemaakt, een stuk uit het vuur. Tot zijne uiterste verbazing vloog het, bij den eersten slag met zijn hamer, in stukken. Zoowel het opperhoofd als de smid verklaarden, terwijl zij met open mond en oogen de rondom het kleine aanbeeld verspreide stukjes ijzer aanstaarden, "den pot voor betooverd en maakten hieruit op, dat potten stelen eene slechte speculatie was."

De diefachtigheid van dit volk had geen einde. Zij gluurden bijv. in de ruwe hut die voor kerk gebruikt werd, om te zien wie preekte, en gingen dan naar het huis van den predikant om het op hun gemak te berooven. Toen de zendelingen met groote moeite een aantal bewaterings-kanalen hadden gegraven om hunne tuinen te besproeijen, groeven de vrouwen op eene listige wijze de dijkjes door en lieten het water wegloopen. Zij braken zelfs den dam door, die het water van de rivier afleidde, alleen om het genoegen te hebben iemand van iets te berooven; toen er in weerwil van alle tegenspoeden eenige groenten waren rijp geworden, werden deze toch gestolen, niettegenstaande er voortdurend de wacht bij werd gehouden.

Men heeft zelfs gezien, dat deze uitgeleerde dieven het vleesch stalen uit den pot waarin het gekookt werd; zij hadden de onbeschaamdheid om een steen in de plaats van het geroofde vleesch in den pot te doen. Een reiziger zag dat zijne volgelingen zoo onophoudelijk door de Bechuana's bestolen werden, dat hij ophield met zijne pogingen om de dieven te ontdekken en dreigde om, in plaats van hen, dengene te straffen die durfde verklaren dat er iets van hem gestolen was. Zij sparen in dit opzigt zelfs niet hun eigen opperhoofd en bestelen hem even goed als ware hij een vreemdeling.

Dr. Lichtenstein, die stellig van de Bechuana's een beter denkbeeld had dan zij verdienden, werd eens op eene zeer aardige wijze door hen beetgenomen. Hij had met een weinig tabak drie ivoren ringen van hen gekocht; toen hij echter de plaats verliet, bespeurde hij dat dezelfde ring driemaal aan hem verkocht was. De inboorlingen die achter hem stonden, hadden zijne zakken geledigd, zoo goed als de beste Londensche zakkeroller dit had kunnen doen, en den ring, weder aan hunne helpers overgegeven, die hem op nieuw verkochten.

Over het algemeen schijnt het karakter der Bechuana's niet zeer aangenaam te zijn; zelfs de zendelingen, die onder hen gewoond hebben, en eene natuurlijke geneigdheid bezitten om hunne gebreken van eene gunstige zijde te beschouwen, kunnen weinig in hun voordeel zeggen en meer dan genoeg wat tegen hen pleit. Zij schijnen tegenover hunne gebrekkigen en bejaarden even weinig medelijden te betoonen als de Namaqua's, en indien een hunner ziek of gewond is, zoodat hij zich zelven niet

kan verzorgen, wordt hij buiten het kamp gebragt en alleen gelaten, totdat hij hersteld is of sterft. Er wordt een kleine en ligte hut voor hem gebouwd; dagelijks wordt hem een weinig voedsel gegeven, des avonds een vuur aangelegd en in de nabijheid eenige brandstof gebragt om het te kunnen aanhouden. Bij zekere gelegenheid was de zoon van een opperhoofd verwond door een buffel; hij werd volgens gewoonte buiten het kamp gebragt. Het vuur ging bij ongeluk uit en er kwam een leeuw, die den gewonde in den nacht medesleepte.

Vroeger dacht men dat deze gewoonte ontstaan was uit vrees voor besmetting; dit is echter klaarblijkelijk niet het geval, want personen, die door eene besmettelijke ziekte zijn aangetast, worden niet verwijderd zoolang zij zich zelven kunnen helpen. Bijgeloof is waarschijnlijk de eenige reden dezer handelwijze.

Aan het leven van een mensch, vooral eener vrouw, hechten zij weinig waarde; een man kan zijne vrouw dooden, zonder dat hier eenigzins op gelet wordt. Een reiziger vermeldt dat een man om eene kleinigheid boos werdt op zijne vrouw, zijne assagaai greep en haar op de plaats doodde. Het ligchaam werd bij de voeten naar buiten gesleept en in het kreupelhout geworpen om door de hyena's te worden verslonden; dit was al wat er gebeurde. De reiziger, die een afgrijzen had van zulk eene handeling, deed er aangifte van bij het opperhoofd; deze lachte hem voor zijne moeite echter uit en vond het eene aardige grap, dat iemand door zulk een gewoon en dagelijksch voorval kon geërgerd worden.

En toch heeft de Bechuana ook zijne goede eigenschappen. Hij is niet twistziek en Burchell maakt de opmerking dat hij, gedurende al den tijd dien hij onder hen doorbragt, geene enkele maal een openlijken twist of eene schending van de welvoegelijkheid gezien heeft. Zij zijn ijverig en volhardend in de kunsten van den vrede; zij bewerken het ijzer en snijden het hout met eene bedrevenheid, die slechts door langdurige oefening en geduld kan worden verkregen. Zij zijn meer gehecht aan den grond dan vele omwonende stammen; zij bebouwen hem zorgvuldig en gaan hierin de Kaffers ver te boven. Hunne huizen zijn. van eene zamengestelde bouworde; zij worden gebouwd met eene zorg en overleg, waaruit men zien kan, dat de bewoners geen zwervend leven leiden, maar op vaste plaatsen wonen.

De regeringsvorm der Bechuana's is monarchaal, maar niet geheel despotiek. In de meeste gevallen kan de koning doen wat hij wil; de opperhoofden kunnen echter aan zijne willekeur paal en perk stellen door het bijeenroepen van een parlement, "Picho" genaamd.

Zulk een "Picho" is inderdaad een wild en schilderachtig tooneel. De krijgslieden gaan in hun vollen oorlogsdos zitten in een kring, in welks midden de zetel van den koning geplaatst is. De verschillende sprekers wenden zich achtereenvolgens tot de vergadering en spreken met de grootste vrijmoedigheid; zij sparen zelfs den koning niet, maar beschuldigen hem dikwijls in het openbaar van ware of ingebeelde tekortkomingen en krijgen somtijds hun zin. De koning zelf opent meestal het parlement met eenige woorden en houdt zich dan stil totdat al de toespraken gedaan zijn. Dan beantwoordt hij die, welke persoonlijk tegen hem gerigt waren; hij wordt dan zeer opgewonden, springt rond den kring en zwaait met speer en schild, totdat hij in een toestand van halve krankzinnigheid schijnt te verkeeren. Dit is bij de Wilden de gewone handelwijze; in hoe grooter mate van spanning iemand verkeert, des te beter wordt hij verondersteld later te zullen spreken.

Een uittreksel uit het verhaal van Moffatt omtrent een "Picho" zal ons een goed denkbeeld geven, hoe het daar toegaat:

"Ofschoon het geheel een zeer zonderling schouwspel oplevert, geschiedt toch alles met de grootste orde. Er worden weinig bewijzen van goed- en nog minder van afkeuring gegeven, terwijl elke spreker zonder eenige vrees voor zijn gevoelen uitkomt. De toehoorders zijn gezeten op den grond (zooals men op de afbeelding, bladz. 335, zien kan). Elke man heeft zijn schild, waaraan eenige speren bevestigd zijn, voor zich. Een koker met vergiftigde pijlen hangt om zijn hals en hij heeft een strijdbijl in de regterhand. Velen waren versierd met tijgerhuiden en staarten en droegen wapperende vederbossen op het hoofd. In het midden was eene genoegzame ruimte overgelaten

voor de bevoorregten — hen die in het gevecht een vijand hadden gedood — om te dansen en te zingen; hierbij maakten zij de hevigste en wonderlijkste gebaren, die door de toeschouwers op de meest luidruchtige wijze werden toegejuicht.

"Wanneer zij naar hunne plaats gaan, begint de spreker met stilte te gebieden. "Weest stil, gij Batlapi's; weest stil, gij Barolong's;" op deze wijze spreekt hij iederen stam afzonderlijk toe en sluit hiervan ook de Blanken, indien er aanwezig zijn, niet uit. Hij neemt dan van zijn schild eene assagaai, wijst er mede in de rigting vanwaar de vijand komt, vervloekt hem en verklaart den oorlog door herhaaldelijk met zijne speer te stooten, alsof hij er het ligchaam eens vijands mede doorboorde. Hierop volgt een algemeen gefluit van goedkeuring. Dan rigt hij zijne speer naar het land der Bosjesmannen en vervloekt ook deze "ossen-eters," zoo als hij hen noemt.

"De koning begon bij deze gelegenheid, even als bij alle andere, met te zeggen: "Gij zonen van Molchabanque, de Mantatee's zijn een sterk en overwinnend volk" — hij beschouwde allen die hier tegenwoordig waren als vrienden en bondgenooten van zijn rijk, hetwelk onder de regering van zijnen vader aanmerkelijk in aanzien gerezen

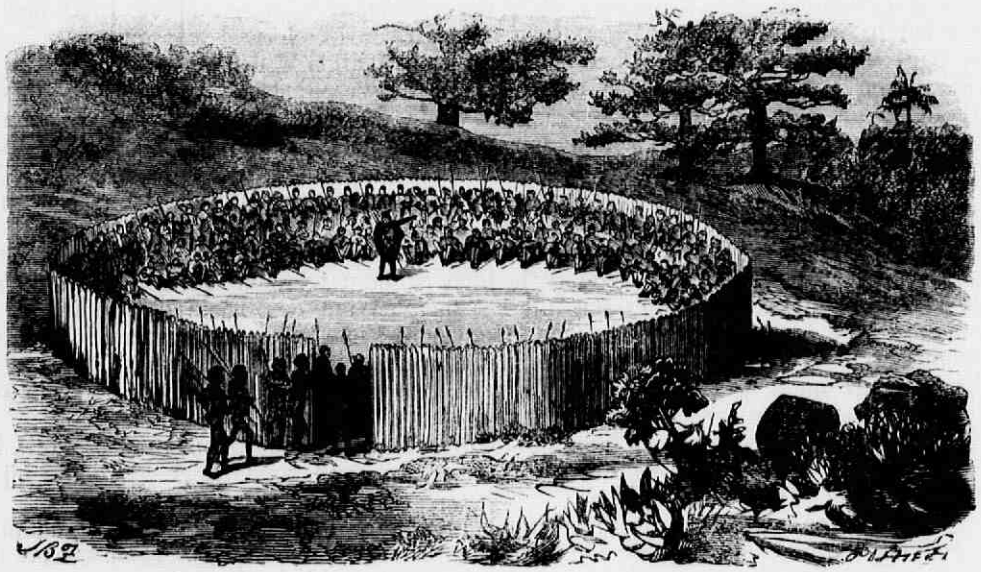

PARLEMENT DER BECHUANA'S.

was — "zij hebben vele natiën overweldigd en naderen ons nu, om ons te vernietigen. Hunne wijze van doen, hunne wapenen, hunne daden en hunne voornemens zijn ons kenbaar gemaakt; wij moeten nu in overleg komen en een besluit nemen om hen te bevechten. Het geval is zeer gewigtig .....

"Ik zal hier afwachten wat het algemeen gevoelen is. Laat elk voor zijn gevoelen uitkomen, dan zal ik op nieuw spreken. Mothibi wees bij het begin dezer toespraak naar den hemel en de toehoorders riepen "Pula" (regen), waarop hij onder een stroom van toejuichingen ging zitten. Tusschen elke twee sprekers werd een vers van een krijgszang gezongen en er werd op nieuw stilte bevolen .....

"Toen verschillende sprekers hun gevoelen geuit hadden, hetwelk voornamelijk bestond in het onderling opwekken tot eensgezindheid en moed, hernam Mothibi zijne plaats in het midden van den kring en gebood, na de gewone gebaren, stilte. Terwijl hij de aanmerkingen van de voorgaande sprekers in herinnering bragt, voegde hij er bij: "Het is duidelijk, dat het beste plan is, tegen den vijand op te rukken, opdat

hij niet nader kome. Laat onze steden niet de zetel van den oorlog worden; laat onze huizen niet het tooneel worden van bloedstorting en verwoesting. Neen! laat ons het bloed onzer vijanden vergieten, ver van onze vrouwen en kinderen." Hierop keerde hij zich naar het oudste opperhoofd en zeide: "Ik hoor u, mijn vader; ik versta u, mijn vader; uwe woorden zijn waar, zij zijn goed voor het oor; het is goed dat wij door de Makoöas onderrigt zijn; ik wensch hun die niet gehoorzamen alles kwaads toe; ik wensch dat zij in stukken mogen worden gebroken."

"Toen sprak hij de krijgslieden aan: "Er zijn er velen onder u, die niet waardig zijn uit eene kom, maar alleen uit een' gebroken pot te eten; denkt over hetgeen heden gezegd is en gehoorzaamt zonder tegenstreven. Ik beveel u, opperhoofden der Batlapi's, Batlare's, Bamairi's, Barolong's en Bakotu's, uwe stammen bekend te maken met hetgeen hier is voorgevallen; ik zeg nog eens: krijgslieden, bereidt u voor den strijd; laat uwe schilden sterk, uwe pijlkokers vol pijlen en uwe strijdbijlen scherp zijn als de honger." "Weest stil, gij nieren-eters" — en hiermede sprak hij de ouden van dagen aan — "gij zijt alleen goed om op de nieren te wachten, als er een os geslacht wordt. Indien uwe runderen genomen worden, waar zult gij heengaan om andere te zoeken?" Nu keerde hij zich naar de vrouwen en zeide: "Belet door uwe sluwe overredingen den krijgsman niet, ten strijde te trekken. Neen wekt hem op om roem te oogsten en hij zal terugkeeren met roemrijke likteekens; nieuwe teekenen van dapperheid zullen zijne dijen bedekken en wij allen zullen op nieuw den krijgszang zingen en den oorlogsdans uitvoeren en de geschiedenis onzer overwinningen verhalen." Bij het slot dezer toespraak daverde de lucht van toejuichingen en nam de geheele vergadering nu en dan aan den dans deel. De vrouwen namen dikwerf de wapenen uit de handen harer echtgenooten en zwaaiden ze op de hevigste wijze; in één woord, lieden van alle mogelijke leeftijden maakten gedurende een paar uren de meest uitzinnige en wonderlijke gebaren."

Ter verklaring van het woord "nieren-eters" moet de lezer begrijpen, dat de nieren alleen door de bejaarden van beide geslachten gegeten worden. Jongelieden zullen er niet aan denken ze aan te raken, uit het bijgeloovige denkbeeld dat, indien zij dit doen, zij geene kinderen zullen krijgen. Het woord "pula" of regen, waarmede zij hunne instemming met het gesprokene te kennen geven, wordt in een overdragtelijken zin gebezigd; het moet beteekenen dat de woorden van den spreker hetzelfde zijn voor de ooren der toehoorders, als de regen voor den uitgedroogden grond.

In de laatste regels van 's konings toespraak wordt gesproken van "eervolle likteekens op de dijen". Dit is eene toespeling op eene zonderlinge gewoonte bij de Bechuana's.

Na een gevecht komen zij, die een vijand gedood hebben, des nachts bij elkander en gaat ieder, na de zegeteekenen zijner dapperheid te hebben vertoond, naar den profeet of priester, die eene scherpe assagaai neemt en hiermede eene insnijding maakt van de heup tot aan de knie. Voor elken gedooden vijand wordt zulk eene snede gemaakt en de dijen van enkele beroemde krijgslieden zijn geheel en al door deze likteekens gestreept. Daar de wond tamelijk diep gemaakt en er vrij veel asch in gewreven wordt, blijven deze likteekens het geheele leven lang zigtbaar; zij vallen veel meer in het oog, dan zij dit bij een Europeaan zouden doen, daar zij op de donkere huid eene witte streep achterlaten.

Niettegenstaande deze wonden tamelijk ernstig zijn, vereenigen zich al de krijgslieden die dit geluk deelachtig zijn geworden, tot een dans die den geheelen nacht aanhoudt en eerst bij het opkomen der zon eindigt. Niemand mag deze insnijding zelf maken; hij die dit gedaan had, zou onmiddellijk door de afgunstige oogen zijner medgezellen ontdekt worden. Bovendien moet ieder krijgsman, om zijn regt hierop te doen gelden, zijn zegeteeken — een klein stuk vleesch met de huid er op, van het ligchaam van zijn vijand — medebrengen.

Als de plegtigheid der inwijding in de orde van het likteeken plaats vindt, wordt een groot vuur aangelegd en hier om heen eene kleine omheining gebouwd, die door niemand dan den priester en hem die een zegeteeken kan vertoonen, mag worden binnengetreden. Buiten deze omheining verzamelen zich alle vrouwen en zij, die niet

gelukkig genoeg zijn geweest om zich te onderscheiden. Een voor een begeven zich de krijgslieden naar den priester, vertoonen hem hun zegeteeken en nemen dan hunne plaats in om het vuur; ieder legt het bewijs zijner dapperheid op de gloeijende kolen en eet het op, nadat het behoorlijk gebraden is. Deze gewoonte berust op het bij hen heerschende denkbeeld, dat de dapperheid van den overwonnen krijgsman dan overgaat in het ligchaam van hem door wien hij gedood is en dezen onoverwinnelijk maakt.

De Bechuana's zijn geene vrienden van deze gewoonte; zij zien er integendeel met evenveel afschuw tegen op als de Europeanen, maar zij volgen haar om de vroegere gewoonten van hun volk niet te veranderen.

Men kan zich wel voorstellen, dat door deze plegtigheid alle krijgslieden — ouden zoowel als jongen — worden opgewekt om zich in het gevecht te onderscheiden; hierdoor toch krijgen zij het regt om de geheiligde omheining binnen te treden en in het openbaar van het eervolle dapperheids-lidteeken voorzien te worden. Bij eene zoodanige gelegenheid kon een man, overigens voor zijne dapperheid bekend, er niet in slagen een zijner vijanden te dooden, omdat het aantal dezer vijanden betrekkelijk klein was, zoodat allen gedood waren eer hij aan het gevecht kon deel nemen.

1. BIJL OM HOUT TE HAKKEN; 2, 3, 4 STRIJDBIJLEN.

Hij was des avonds bijna buiten zichzelven van spijt en ergernis, en weende letterlijk van woede dat hij buiten de heilige omheining gesloten was. Ten laatste sprong hij van zijne plaats op, liep zoo hard hij kon naar zijn huis, doodde een' zijner bedienden en keerde, met het verlangde zegeteeken in de hand, terug. Hij werd in dit geval gehouden volkomen in zijn regt te zijn; de man toch dien hij gedood had was een krijgsgevangene wiens leven dus volgens de denkbeelden der Bechuana's aan zijn meester behoorde. Deze kon het hem dus ontnemen, indien zijn dood nuttiger voor hem was dan zijn leven.

In den oorlog zijn de Bechuana's vijanden zonder genade; zij dooden niet slechts hunne tegenstanders, maar ook de onschuldige vrouwen en kinderen. De reden dezer onbarmhartigheid is waarschijnlijk hun verlangen om in het bezit te komen van het zoo vurig begeerde zegeteeken. Bij sommige stammen der Bechuana's, zooals bijv. de Bachapin's, eten de krijgslieden dit bewijs hunner dapperheid niet op, maar droogen het en hangen het om hun hals; in de plaats hiervan eten zij dan een stuk van de lever van den gedooden vijand. Het schijnt evenwel dat in allen gevalle een klein gedeelte van den vijand moet worden opgegeten.

De oorlogswapenen gelijken volstrekt niet op die, welke bij de Kaffers in gebruik zijn. Het schild der Bechuana's is veel kleiner dan dat der Kaffers en aan elke zijde is er een half-cirkelvormig stuk leder uitgesneden. De lezer herinnert zich welligt, dat er aan het Kaffersche schild, zooals dit op bladz. 112 is afgebeeld, eene ligte indrukking is aan de zijden. Deze is evenwel bij het schild der Bechuana's zoo diep, dat het bijna den vorm heeft van een' zandlooper.

De assagaai, die reeds beschreven is, wordt niet gebruikt als werptuig, maar in het gevecht man tegen man. De groote arbeid die er aan besteed is, maakt haar ook veel te kostbaar om naar een' vijand geworpen te worden, die haar welligt zou kunnen ontwijken en de speer opnemen en behouden.

Eén wapen hebben de Bechuana's dat in een gesloten gevecht uitstekend is. Dit is de strijdbijl, waarvan men verschillende voorbeelden ziet op de afbeelding bladz. 337. Hoe verschillend van vorm het ijzeren gedeelte der bijl ook moge zijn, ziet de lezer toch dat aan alle hetzelfde beginsel te gronde ligt en dat eene bijl eigenlijk niets anders is dan eene groote assagaai-punt, dwars aan het handvatsel bevestigd. Bij de gewone strijdbijlen is het handvatsel van hout; bij de beste echter is dit vervaardigd van een rhinoceros-hoorn. Aan den laatsten wordt daarom de voorkeur gegeven, zoowel omdat hij niet zoo ligtelijk splijt, indien er een hevige slag mede wordt toegebragt, als omdat de grootere zwaarte meer kracht geeft aan den slag. Bij sommige dezer bijlen is de knobbel aan het einde van het handvat buitengewoon groot.

De bijl wordt, met het schild, in de linkerhand gedragen; de regter wordt vrij gehouden om er de assagaai in te houden. Wordt een krijgsman echter in het naauw gedreven of is zijne assagaai gebroken, dan haalt hij zijne bijl van onder het schild te voorschijn en is opnieuw gewapend.

HOOFDSTUK XXIX.

DE BECHUANA'S.

Slot.

GODSDIENST EN BIJGELOOF. — EEN BEZWEERDER EN ZIJNE HANDIGHEID. — DE GENEZING VAN EEN ZIEKE. — DE MAGISCHE DOBBELSTEENEN. — SPARTAANSCHE BEHANDELING. — DE PROEF DER MEISJES. — EEN ZELDZAAM VOORRECHT. — HET VOEDSEL DER BECHUANA'S. — DE MELK-ZAK. — MUZIJK EN DANS. — DE RIETEN PIJP OF „LICHAKA." — DE DANS DER BECHUANA'S. — MERKWAARDIGE MUTS, DIE DOOR DE DANSERS GEDRAGEN WORDT. — SURROGAAT VOOR EEN ZAKDOEK. — BOUWKUNST DER BECHUANA'S. — DE INRIGTING HUNNER HUIZEN. — CONCENTRISCHE WIJZE VAN BOUWEN. — BAINES'S BEZOEK BIJ EEN OPPERHOOFD DER BECHUANA'S. — HET BEGRAVEN DER DOODEN EN DE PLEGTIGHEDEN DIE HIERMEDE VERGEZELD GAAN.

VAN godsdienst hebben de Bechuana's geen het minste denkbeeld, en zij zijn zulke groote slaven van hunne "toover-dokters" als men zich slechts kan voorstellen. Het leven dezer personen is echter steeds vol gevaar. Zij oefenen hunne kunst uit met volkomen kennis, dat indien zij niet slagen de dood hiervan bijna zeker het gevolg is. Het gebeurt inderdaad zeer zelden dat een "toover-dokter," indien hij te gelijk "regenmaker" is, een natuurlijken dood sterft; meestal wordt hij het slagtoffer van zijne vroegere volgelingen.

Deze lieden doen eigenlijk niets anders dan goochelen en toonen hierin eene groote bedrevenheid. Een hunner liet aan Baines verschillende zaken van dien aard zien, en toonde daarbij dat hij zeer ervaren was in zijn vak.

Zijne eerste proef bestond daarin, dat hij een van huiden vervaardigden zak en een ouden hoed ledig gooide; hij schudde toen den zak over den hoed uit en liet hierin een stuk vleesch of huid vallen. Een ander kunststuk was, dat hij een koralen halssnoer bond in een handvol gras; dit gaf hij over aan een der blanke toeschouwers om te verbranden. Hij gaf toen den zak over aan den ongeloovigste van allen die hem omringden, om zich te overtuigen of hij wel ledig was; de hoed werd in dien tusschentijd door Baines en een' zijner vrienden onderzocht. Toen hij nu hem, die den zak vasthield, riep, gaf hij voor iets in de lucht te werpen en toen de zak nu behoorlijk geschud werd, vielen de koralen in den hoed. Dit was werkelijk een aardig kunststuk en, ofschoon waarschijnlijk vele lezers, die eenig verstand hebben van goochelen, zeer goed zullen kunnen begrijpen hoe hij te werk ging, is het toch zeer merkwaardig te zien, dat een Wilde zulk een handigheid hierin bezat. De uitslag was daarom vooral aardig, omdat hij die den zak vasthield, gepoogd had op eene niet aardige wijze den kunstenaar te verschalken.

Bij eene volgende gelegenheid deed de bezweerder hetzelfde kunststuk; hij wijzigde het echter door te verzoeken, dat de koralen, in plaats verbrand, gebroken zouden worden. Hij die de koralen hield had echter, voordat hij ze stuk sloeg, de voorzorg genomen ze met inkt te merken; niettegenstaande al het getrommel van den bezweerder kon deze ze niet te voorschijn brengen voordat het donker was geworden; men vond toen een ander snoer koralen, dat volkomen op het eerste geleek, onder den wagen.

Toen hij nader hierover ondervraagd werd, gaf de toovenaar toe, dat het niet dezelfde koralen waren, maar beweerde dat zij op eene bovennatuurlijke wijze voor de gebroken koralen waren in de plaats gekomen.

Dezelfde persoon vertoonde ook zeer aardige kunsten met touwen, maar moest toch toegeven dat zeelieden in dit opzigt hem ver vooruit waren. Hij verzocht Baines eens, hem des avonds te zien werken. Deze zegt hieromtrent: "Een kring van meisjes en vrouwen omringde den toovenaar, en hief een aangenaam maar eentoonig gezang aan; zij klapten te gelijk in de handen, terwijl hij afwisselend ging zitten op een gesneden stoel of een dun stuk riet, dat met huid bekleed was opdat hij zich niet zou bezeeren. Hij hield bij het handenklappen de maat en scheen zich tot den vereischten graad van inspiratie op te winden, totdat alles aan zijn ligchaam beefde alsof hij de koorts had.

"Hierop volgden eenige voorbereidende vetinwrijvingen der gewrichten van al zijne ledematen, zijne borst en voorhoofd; ditzelfde had ook bij de koorzangers plaats.

"Een schril gefluit wisselde af met krampachtige gebaren, en ik zag nu dat de vertooning van dezen avond niets meer of minder was dan eene chirurgische operatie op een man die, met huiden bedekt, buiten den kring lag. Het achterste gedeelte der dij was gekozen om de inkervingen te doen, maar daar het vuur dat gedeelte niet verlichtte en de doktor noch de betrekkingen gaarne schenen te zien dat ik den patiënt aanraakte, kon ik niet ontdekken hoe diep de insnijdingen gedaan werden. Waarschijnlijk waren zij echter, te oordeelen naar de likteekens, die ik gezien heb van andere dergelijke operatiën maar even diep genoeg om het bloed te doen vloeijen.

"Het zingen en klappen in de handen werd nu luidruchtiger; de doktor wierp zich op den patiënt en zoog welligt de wond uit; hij gaf in allen gevalle voor dat hij de ziekte inademde. Ten laatste nam hij, met ten hemel geslagen oogen en eene uitdrukking van zijn gelaat alsof hij op het punt was van te stikken, zijn mes, stak het in zijn mond en haalde er een groot stuk vleesch of huid uit; zijne bewonderende toeschouwers meenden, dat hij dit eerst uit het ligchaam van den patiënt gehaald, en zoo de oorzaak van de ziekte weggenomen had."

Somtijds gebruikt de Bechuaansche doktor eene soort van dobbelsteenen, indien wij namelijk dit woord mogen gebruiken voor voorwerpen, die volstrekt niet gelijken op hetgeen wij zoo noemen. De hunne zijn piramidaal en worden gemaakt van de gekloofde hoeven eener kleine antilope.

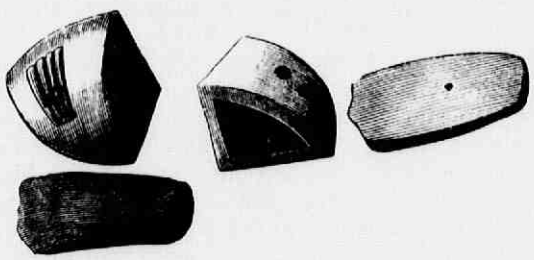

TOOVER-DOBBELSTEENEN.

Zij hebben schijnbaar geene groote waarde, maar worden toch zeer hoog geschat dewijl slechts zeer weinigen weten hoe zij moeten vervaardigd worden; zij gaan dan ook door verschillende geslachten van vader op zoon over. Hoe ouder zij zijn, des te meer kracht worden zij verondersteld te bezitten, en men kan iemand die ze heeft, er slechts met de uiterste moeite toe brengen om ze af te staan. Die welke hier zijn afgebeeld werden, na lang over en weêr bieden, door Lichtenstein gekocht, tegen den prijs van eene koe voor elken dobbelsteen.

Van deze toover-dobbelsteenen maakt de eigenaar gebruik, wanneer hij den afloop wil weten van eene of andere onderneming. Hij maakt een gedeelte van den grond vlak met zijne hand, houdt de dobbelsteenen tusschen de vingers, beweegt de hand eenige malen op en neder en laat ze dan vallen. Nu onderzoekt hij zorgvuldig hoe zij zijn neêrgekomen, en maakt dan uit de wijze waarop zij liggen op wat zij voorspellen. De lezer zal zich herinneren dat een Kaffer-profeet eene halsketen op dezelfde wijze tot hetzelfde doel bezigde. De verschillende teekens der dobbelsteenen hebben klaarblijkelijk de eene of andere beteekenis, maar welke wist de vorige eigenaar niet of verkoos niet het te zeggen.

Als de kinderen tanden beginnen te krijgen doet men hun dikwijls eene amulet

om, zooals op de onderstaande afbeelding is voorgesteld. Zij wordt gemaakt van een groote soort van Afrikaanschen kever; de wetenschappelijke naam van dit dier is „Brachycerus apterus.". Een aantal dezer dieren wordt gedood, gedroogd en aan lederen riemen geregen, zoodat zij aan den hals kunnen gedragen worden. Men heeft deze voorwerpen ten onregte gehouden voor fluitjes. De Bechuana's hebben er een groot vertrouwen in bij het tandenkrijgen; zij verbeelden zich dat men er vele ziekten van den kinderlijken leeftijd mede kan voorkomen.

Evenals de Kaffers verrigten ook de Bechuana's zekere plegtigheden eer zij ten oorlog gaan. Eene bestaat in het bezweren van het vee, opdat het niet door den vijand zou kunnen genomen worden. De runderen worden een voor een gebragt voor den priester, als men hem zoo noemen mag; deze is voorzien van een pot met zwarte verw en den staart van een jakhals voor kwast. Met deze kwast maakt hij een zeker teeken op den achterpoot van het dier, terwijl tegelijker tijd een helper, die achter hem geknield ligt, ditzelfde teeken in het klein op zijn rug of armen overbrengt.

Aan deze plegtigheid hechten zij eene groote waarde; daar nu de oorlog bijna altijd om vee gevoerd wordt, kan men het den Bechuana's wel vergeven, dat zij eene dergelijke ceremonie verrigten, waardoor zij zich verbeelden, hunne hooggeschatte eigendommen te kunnen beschermen.

Een tak van den stam der Bechuana's heeft nog eene zeer merkwaardige plegtigheid, die verrigt wordt als de jongens tot den rang van mannen worden verheven. De bijzonderheden worden zeer geheim gehouden, maar enkele van deze heeft men toch ontdekt. Dr. Livingstone bijv., was tweemaal in de gelegenheid het tweede gedeelte der ceremoniën, die een geruimen tijd duren, bij te wonen.

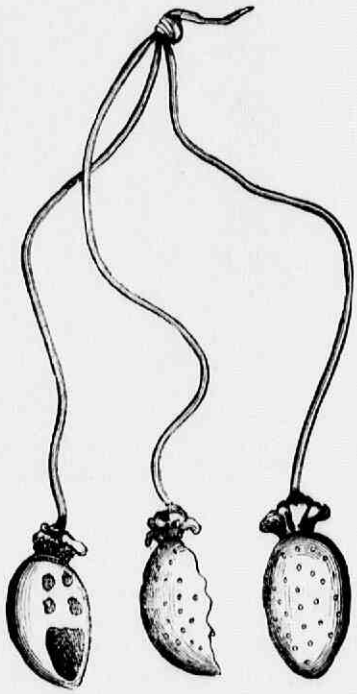

AMULETTEN VOOR KINDEREN.

Een aantal jongens van omtrent 14 jaar, stonden, zonder eenige kleeding, op eene rij; tegenover hen stonden een gelijk aantal mannen, die ieder een langen tak in de hand hadden; deze takken werden gesneden van een heester van het geslacht Grewia, die in de taal der inboorlingen "moretloa" genoemd wordt. De takken van deze plant zijn zeer sterk, taai en buigzaam. Zoowel de mannen als de jongens voerden een wonderlijken dans uit, „koha" genaamd; het was duidelijk dat de mannen zich zeer vermaakten en de jongens moesten een gezigt zetten alsof dat bij hen ook het geval was. Elke jongen was voorzien van een paar gewone sandalen, maar droeg ze aan zijne handen, in plaats van aan zijne voeten.

Met geregelde tusschenpoozen doen de mannen aan de jongens zekere vragen, betrekking hebbende op hun toekomstig leven, als zij in het gezelschap der mannen zijn toegelaten. Bijv.:

"Zult gij uw vee goed weiden?" vraagt de man.

"Dat zal ik" antwoordt de jongen en houdt te gelijk zijne van sandalen voorziene handen boven zijn hoofd.

Dan springt de man vooruit en slaat met alle magt naar het hoofd van den jongen. De slag wordt met de sandalen opgevangen, maar door de veerkrachtigheid van den stok krult deze met zulk een kracht over het hoofd van den jongen heen, dat hij eene diepe snede maakt in den rug, waaruit het bloed te voorschijn springt, alsof zij met een mes gesneden was.

Men veronderstelt dat hierdoor de les om het vee goed te verzorgen voor altijd diep in den geest van den jongen is ingeprent. Zij gaan dan op deze wijze voort totdat eene geheele reeks van vragen gedaan en behoorlijk beantwoord is. Het ergste

van de zaak is, dat de jongens, op straffe van niet te worden toegelaten, verpligt zijn hun' dans te vervolgen, er vrolijk en gelukkig uit te zien en geen gezigt te vertrekken bij de vreeselijke slagen, die hun ligchaam overdekken met bloed en hun rug met likteekens, welke gedurende hun geheele leven niet weder verdwijnen.

Hoe pijnlijk deze proef ook moge zijn, moet zich de lezer toch niet voorstellen dat zij voor de Bechuana's even verschrikkelijk is als zij voor Europeanen zou zijn. In de eerste plaats zijn de zenuwen van een Europeaan veel gevoeliger dan die van

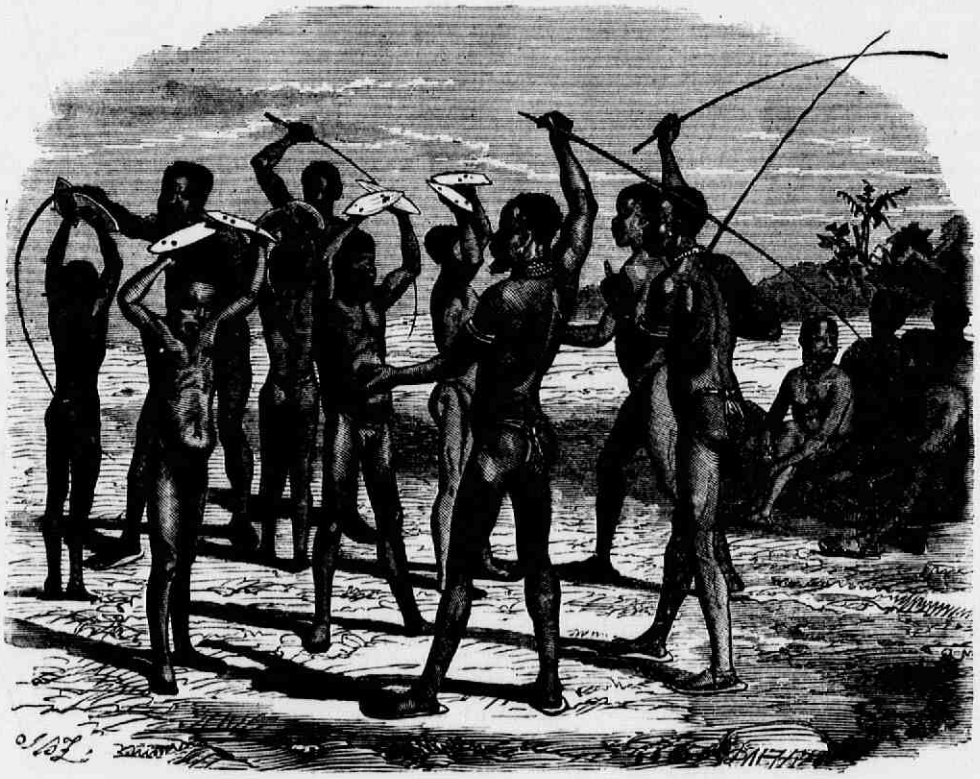

SPARTAANSCHE GEBRUIKEN.

een inboorling van Zuid-Afrika; verwondingen die ons den dood zouden doen, hebben op den Wilde bijna geene uitwerking. Bovendien is hunne huid, altijd aan den invloed van weêr en wind blootgesteld, buitengewoon ongevoelig, zoodat de slagen hun geen tiende gedeelte der pijn veroorzaken, die een Europeaan er van zou lijden.

Alleen de oudere lieden mogen de jongens op deze wijze onderrigten; indien iemand het zou willen beproeven die er niet toe geregtigd was, wordt hem deze aanmatiging op eene onaangename wijze aan het verstand gebragt; hij ontvangt dan namelijk op zijn eigen rug de slagen die hij aan de jongens had toegedacht; de oude mannen zijn dan regters en scherpregters te gelijk. Men laat zelfs niet toe, dat zij die met een hoogen rang bekleed zijn, tegen deze gewoonte zondigen; bij zoodanige gelegenheid kreeg Sekomi, het opperhoofd van den stam, eens van een zijner onderdanen een' hevigen slag op zijne beenen.

Deze soort van strenge proef, "Sechu" genaamd, is slechts bij drie stammen in zwang; een van deze zijn de Bamangwato's, van welke Sekomi het opperhoofd was.

De lezer ziet dat de geheele plegtigheid meer een burgerlijk dan een godsdienstig karakter heeft. Het andere gedeelte der ceremonie, hetwelk den naam draagt van "Boguera", is insgelijks van wereldlijken aard.

Het heeft plaats om de zeven jaren, zoodat er dan een aantal jongens bijeen zijn. Deze worden verdeeld in troepen, ieder door een zoon van het opperhoofd aangevoerd; elk die deel van zulk een troep uitmaakt, wordt beschouwd gedurende zijn geheele leven een medegezel van zijn aanvoerder te blijven. Zij worden door de oude mannen medegenomen in het bosch, waar zij eenigen tijd verblijven; hier schijnt echter, naar hunne ruggen vol schrammen en likteekens te oordeelen, hun verblijf niet

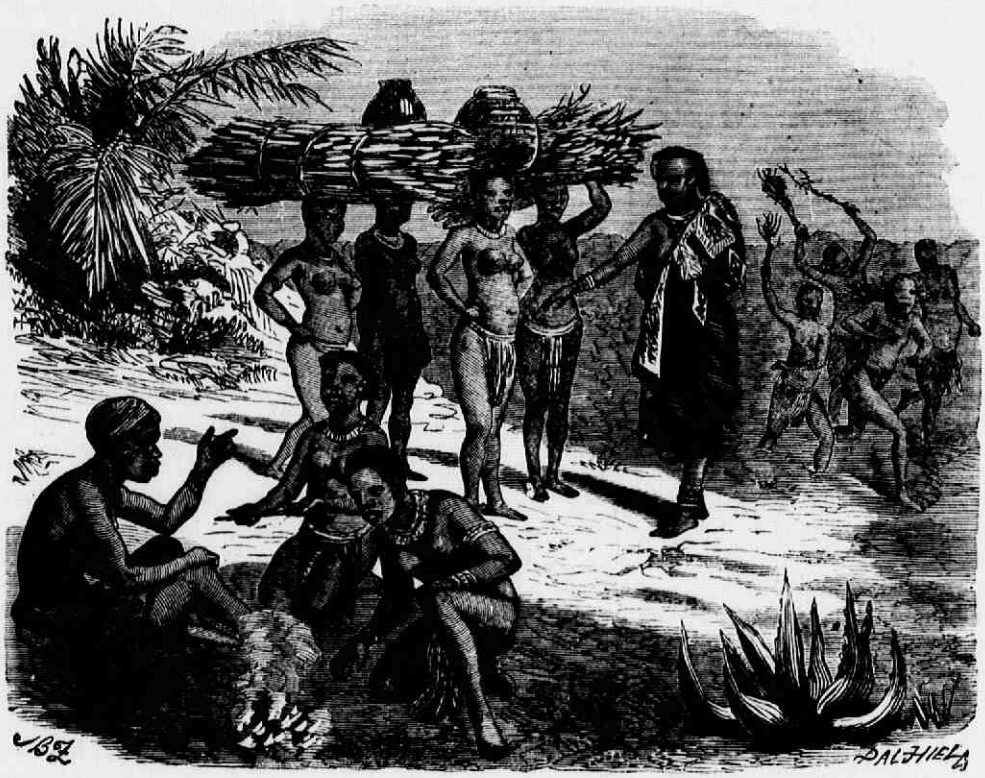

DE PROEFTIJD DER MEISJES

buitengewoon aangenaam te zijn. Zoodra zij nu al de verschillende tijdperken van de "Boguera" doorloopen hebben, wordt iedere troep een regiment of "mopato" en krijgt zijn eigen naam.

Volgens Livingstone "heerscht er tusschen hen naderhand altijd eene zekere gelijkheid en gedeeltelijke gemeenschap van goederen; ook spreken zij elkander aan met den naam van "Molekane" of kameraad. Ingeval zij zondigen tegen een hunner regels, door bijv. alleen te eten indien zij een hunner kameraden kunnen beroepen, of als zij hun pligt op eene andere wijze niet vervuld hebben, mogen zij elkander of de leden van eene jongere "mopato" slaan; nooit mogen zij dit echter een der manschappen van een ouder regiment doen. Wanneer zij drie of vier veldtogten hebben medegemaakt, trekken de oudsten in oorlogstijd niet meer mede uit, maar blijven te huis om te waken over de vrouwen en kinderen. Komt er bij een stam een vlugteling, dan wordt hij ingelijfd bij een dergelijk regiment als waarin hij bij zijn eigen stam was opgenomen; hij doet dan dezelfde diensten als de andere manschappen.

De meisjes moeten insgelijks een' proeftijd doorstaan voordat zij onder de vrouwen

worden opgenomen en het toppunt der hoop van een Afrikaansch meisje, gehuwd te zijn, kunnen bereiken; de ceremoniën komen in vele opzigten met hetgeen de jongens ondergaan, overeen. Indien dit mogelijk is, worden echter de bijzonderheden nog meer geheim gehouden; een gedeelte vindt evenwel plaats in het openbaar en is daarom bekend.

De meisjes worden aangevoerd door eene oude vrouw van ondervinding, altijd eene vrouw van een streng en vast karakter, die ze wegvoert in de bosschen en haar daar onderrigt in de vele zaken, die haar in het huwelijksleven zullen te pas komen. Zij zijn gekleed in een vreemd kostuum; bestaande uit snoeren die van meloen-zaden en stukken van penneschachten worden aaneengeregen. Deze worden om hare schouders en midden gehangen in den vorm eener 8. Hierop wordt haar geleerd, groote potten met water op het hoofd te dragen. Men neemt hiertoe opzettelijk bronnen, die op een' aanmerkelijken afstand gelegen zijn, ten einde de meisjes aan vermoeijenissen te gewennen; de drilster kiest de verst gelegen bron en den ongunstigsten dag uit, om haar zoo ver mogelijk weg te zenden.

Zij moeten zware vrachten hout dragen, landbouw-werktuigen hanteeren, huizen bouwen; in het kort, zij zijn verpligt vóór haar huwelijk al datgene te verrigten waartoe zij later kunnen geroepen worden. De geschiktheid om pijn te verdragen behoort hier evenzeer toe; de leermeesteres beproeft haar ook in dit opzigt, door hare armen met gloeijende houtskolen te branden. Al het harde werk, waartoe zij kunnen en zullen geroepen worden, vereischt natuurlijk eene harde en vereelte hand; de laatste proef die de meisjes daarom moeten ondergaan bestaat hierin dat zij gedurende eenigen tijd een gloeijend ijzer in de hand moeten houden.

Hoe ruw deze wijze van onderwijzen ons ook moge toeschijnen, is toch hare strekking niet zoo geheel onverstandig; zoodra de meisjes toch gehuwd zijn en geroepen worden om hare nieuwe pligten te vervullen, doen zij dit met eene volledige en praktische kennis en ontkomen zoo aan de straf, die haar stellig zou worden opgelegd, indien zij in haren pligt te kort kwamen. Deze plegtigheid wordt genoemd "Bogale."

Zoolang deze proeftijd duurt, genieten de meisjes zekere voorregten, waarvan er een in het bijzonder hoog geschat wordt. Indien een jongen die zijn proeftijd nog niet doorstaan heeft, haar bij ongeluk in den weg komt, wordt hij onmiddellijk aangegrepen; sommige meisjes houden hem vast, terwijl andere een voorraad doornen aanbrengen en hem met deze niet zeer aangename roede geeselen. Indien hun aantal groot genoeg is, zijn zij er niet bijzonder keurig op of de overtreder door de "boguera" beschermd wordt of niet. Er zijn voorbeelden bekend, dat zij zelfs bejaarde lieden hebben aangegrepen en zoo mishandeld, dat de likteekens naderhand altijd zigtbaar bleven.

Op hun voedsel zijn de Bechuana's niet bijzonder zindelijk; zij keeren bijv. het vleesch dat gekookt wordt met hunne vingers om en wrijven dan met de handen over hun ligchaam, om ze te ontdoen van het vet dat er aankleeft. Overigens is koken de eenige wijze waarop zij vleesch bereiden. Wanneer zij het eten, nemen zij een stuk tusschen de tanden, vatten het met de linkerhand aan, rekken het uit zoo ver zij kunnen en snijden er met een mes of speer-punt een behoorlijk stuk af. Deze vreemde wijze om vleesch te eten ontmoet men ook bij de Abyssiniërs en de Eskimo's; in alle deze gevallen blijft het echter altijd te verwonderen dat de lieden hunne neuzen niet afsnijden.

Op de afbeelding bladz. 345 is een melkzak voorgesteld. Hij is gemaakt van de huid van een of ander groot dier, zooals eene koe of zebra, en is meer dan 60 centimeter lang en 30 breed. Hij is vervaardigd van een taai stuk huid, hetwelk in den behoorlijken vorm gesneden en dan genaaid wordt zooals men in de afbeelding zien kan; de naden zijn bijzonder sterk en stevig. Men zegt dat de huid der Quagga's hiervoor het best geschikt is; zij geeft aan de melk dien eigenaardigen smaak, op welken de inboorlingen zoo gesteld zijn. De huid wordt genomen van den rug van het dier, omdat zij daar het sterkst is. Zij wordt met houten pennen op den grond uitgestrekt en het haar afgekrabd. Hierop wordt zij in den behoorlijken vorm gesneden en in water geweekt totdat zij zacht genoeg is om verwerkt te worden. Zelfs indien men er de grootste zorg voor heeft, zijn deze zakken niet van zeer langen duur; zij

houden het langer uit indien men ze gebruikt om er melk in te doen, dan wanneer men ze bezigt om er water in te bewaren.

Van boven is eene vrij groote opening gelaten en eene kleinere beneden; beide worden met kegelvormige stoppen gesloten. Door de bovenste opening wordt de melk er in gegoten als zij versch, en uitgegoten als zij gestold is; de onderste dient om, als het noodig is, de wei af te gieten. Evenals de melkmanden der Kaffers worden ook deze zakken nooit gereinigd; er wordt altijd eene kleine hoeveelheid melk in gelaten, ten einde de versche melk spoediger te doen stollen; de inboorlingen toch drinken haar nooit versch.

Als zij op reis zijn, hangen de Bechuana's hunne melkzakken op den rug der koeijen; somtijds gebeurt het dat de melk door het schudden en stooten half gekarnd is, zoodat er kleine stukjes boter in drijven. De boter schatten zij zeer hoog; zij wordt echter niet gegeten, maar bewaard voor eene veel gewigtiger zaak, namelijk het besmeren van hunne huid en haar.

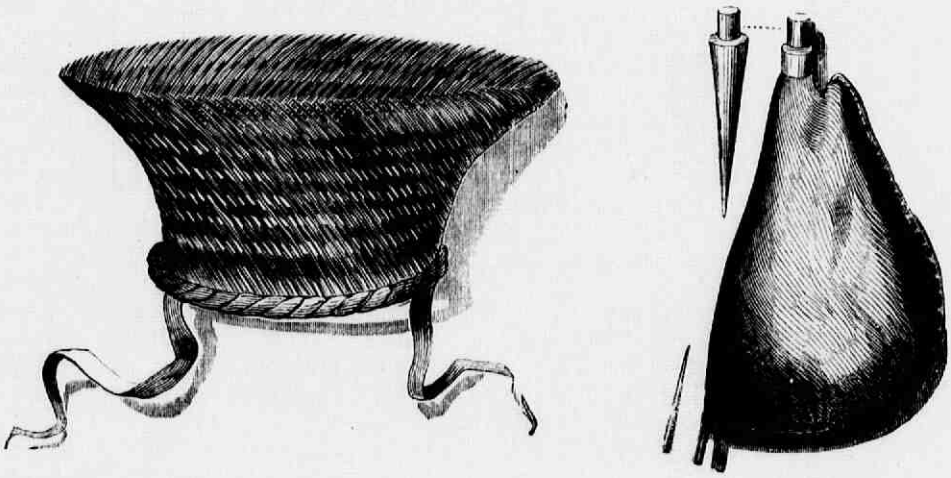

DANS-MUTS EN MELKZAK.

De lepels der Bechuana's zijn zeer uitvoerig gesneden. In algemeenen vorm gelijken zij veel op die der Kaffers, maar de bolle vlakte van den bak is geheel bedekt met teekeningen die niet slechts altijd goed uitgevoerd, maar in vele gevallen zelfs artistiek zijn door de eenvoudigheid en stoutheid der lijnen. De schrijver bezit verscheidene zulke lepels; bij alle is de ondervlakte van den bak eerst zwart gebrand en gepolijst; hierop is het patroon er tamelijk diep in gesneden, zoodat de geelachtig witte lijnen scherp afsteken tegen het gitzwart van het ongesneden gedeelte.

Bij de verschillende stammen der Bechuana's wordt ook muzijk gemaakt. Zij hebben echter de "goura" niet, maar bezigen alleen een eenvoudige rieten pijp. Wat zij op dit instrument uitvoeren is uiterst eenvoudig, want het bepaalt zich tot een enkelen toon, die telkens herhaald wordt.

Het gezang is bij de Bechuana's beter dan bij de vroeger beschreven stammen, of liever, het komt meer met onze Europeesche begrippen overeen. De wijs is eenvoudig genoeg; zij bestaat voornamelijk in een klimmen en dalen in de terts. Zij hebben bovendien genoeg begrip van harmonie, dat zij tweestemmig zingen zonder de oorverscheurende valsche geluiden voort te brengen, waarin de ziel der Hottentotten zich verheugt.

De rieten pijpjes, "lichâka" genaamd, zijn van verschillende lengte en worden op dezelfde wijze geblazen als eene Pan-fluit, namelijk dwars over de opening, die een weinig schuins is afgesneden. Elke speler heeft slechts één fluit en kan dus, zooals

wij gezegd hebben, slechts één toon geven. De Bechuana's hebben echter genoeg muzijkaal gehoor om hunne fluitjes op de vereischte hoogte te stemmen; dit doen zij door de beweegbare prop, waarmede het ondereinde der fluit is gesloten, voor- of achteruit te duwen. Wanneer eenige lieden zich vereenigen om te zingen en te dansen, stemmen zij vooraf hunne instrumenten; zij doen er groote moeite voor te zorgen dat zij den juisten toon hebben; hierop zijn zij even keurig als de muzijkanten van een Europeesch orkest. Het algemeen effect dezer fluitjes, als zij tegelijk en met eenige tusschenpoozen bespeeld worden, is volstrekt niet onwelluidend en men heeft het, vrij gelukkig, vergeleken met het geluid der bellen van eene narreslede.

ZAKDOEK VAN VEDEREN.

De dansen der Bechuana's hebben eenige overeenkomst met die der Amakosa's en andere Kaffer-stammen. Zij dragen echter, als zij in vol dans-kostuum zijn, een eigenaardig en nog al merkwaardig hoofddeksel.

Het is gemaakt van de pennen van een stekelvarken, die zoodanig geschikt worden, dat zij eene soort van kroon vormen. De korte en stijve pennen worden er niet voor gebezigd, maar wel de lange en buigzame, die aan den hals van het dier zitten en door hunne lengte met eene sierlijke bogt over zijn rug hangen. Dit hoofdtooisel wordt gedragen door de mannen, die zoodanige bewegingen maken, dat de buigzame pennen voor- en achterwaarts buigen, hetgeen werkelijk eene bevallige uitwerking doet. Het is bij het dansen niet onmisbaar, maar wordt slechts bij bijzondere gelegenheden gebruikt.

Als zij beginnen te dansen gaan zij allen staan in een kring met hun aangezigt naar het midden gekeerd; het aantal is onverschillig. De grootte van den kring hangt geheel en al af van het aantal dansers. Ieder mag zulke passen maken als hij verkiest en op zijne fluit blazen, wanneer hem het goeddunkt. Zij bewegen zich alleen in eene scheeve en kromme rigting, zoodat de geheele kring op dezelfde plaats ronddraait; zij maken gewoonlijk één' omgang in de minuut.

Of zij zich links dan wel regts bewegen is tamelijk onverschillig. Zij draaijen een poos regts en dan wordt, zonder schijnbare reden, de beweging omgekeerd. Dansers verlaten den kring en anderen komen er in naar welgevallen; sommigen der meer bejaarden nemen aan den dans slechts gedurende eenige minuten deel, terwijl anderen uren achtereen dansen en alleen ophouden om hunne vermoeide beenen eenige rust te geven. Zoolang de dansers bezig zijn spreken zij bijna geen woord, maar begeleiden hunne rieten fluitjes met inlandsche liederen.

Rondom de dansers is een kring van vrouwen en meisjes; deze volgen hen bij hun ronddraaijen en houden bij hunne bewegingen de maat, door in de handen te klappen.

Zooals gewoonlijk in dit land, spannen de dansers zich buitengewoon in en verkeeren als een gevolg hiervan in een bad van zweet; bovendien maakt de laag vet, waarmede hun hoofd en ligchaam bedekt is, het hun uiterst lastig. Een Europeaan zou in die omstandigheden van een' zakdoek gebruik maken; een inboorling van Zuid-Afrika bezit echter zulk een voorwerp niet, maar bezigt daarvoor een werktuig, schijnbaar voor dit doel weinig geschikt. Het wordt van den wolligen staart van een jakhals op de volgende wijze vervaardigd. De staarten worden van het dier afgesneden; terwijl zij nog versch zijn, wordt de huid van de beenderen afgestroopt, zoodat er eene met haar bekleede buis overblijft. Op zoodanige wijze worden drie of vier staarten bereid en door deze wordt een stok gestoken, die gewoonlijk ongeveer een

meter lang is; op deze manier vormen die staarten eene soort van langen en zeer zachten borstel of kwast. Deze wordt dan, niet slechts door de Bechuana's, maar ook door vele in hunne nabijheid wonende stammen, gebruikt als zakdoek en wordt gehouden voor een onmisbaar deel van de garde-robe der Bechuana's. De stok waarop de staarten bevestigd zijn, is gesneden uit het hart van den kameel-doorn; dit hout is zeer hard en zwart en er wordt veel moeite vereischt om zulk een stok te vervaardigen. De naam van dezen zakdoek is "Kavál-Klusi" of "Kavál-pukoli", naar het dier, welks staarten er voor gebruikt worden; de "klusi" is namelijk de gewone gele jakhals en de "pukoli" die met den zwarten staart. De inboorlingen verbeelden zich, dat de jakhals

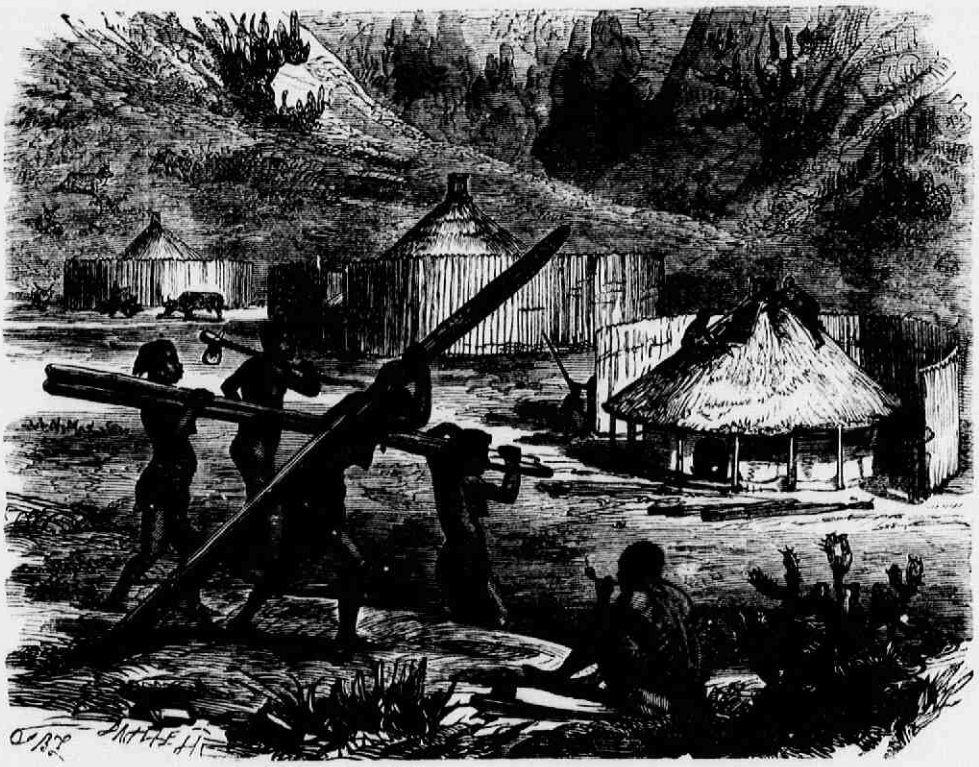

VROUWELIJKE BOUWMEESTERS.

eigenschappen bezit die goed zijn voor het gezigt; dit is de reden, dat men hen dikwijls met de "Kavál-klusi" over hunne oogen ziet wrijven.

Een opperhoofd heeft dikwerf een zoodanig werktuig, maar van veel grootere waarde; hij maakt er evenwel tot hetzelfde doeleinde gebruik van. Een dezer zakdoeken is op bladz. 346 afgebeeld. In plaats dat hij gemaakt is van jakhalsstaarten is hij vervaardigd van struisvogel-vederen. Hij was het eigendom van den koning der Bechuana's, die hem aan Lichtenstein vereerde.

Dat de Bechuana's in de kunsten des vredes bijzonder uitmunten hebben wij reeds vermeld. Zij zijn niet slechts de beste bont- en metaalwerkers, maar overtreffen ook in hunne bouwkunst alle stammen in dat gedeelte van Afrika. Daar zij geen zwervend leven leiden en aan den grond gehecht zijn, denken zij er ook niet aan zich met de met matten bedekte kooijen der Hottentotten of met de eenvoudige van teenen gevlochten en met klei besmeerde hutten der Kaffers te vergenoegen. Zij bouwen niet alleen hutten, maar werkelijke huizen; ook toonen zij daarbij een vernuft dat

ons verbaasd doet staan. Waar zij hunne bouwkunst hebben opgedaan weet niemand. Waarom de Kaffers, die insgelijks vaste woonplaatsen hebben, niet van hunne naburen geleerd hebben betere huizen te bouwen, is iets dat niemand zeggen kan. Het feit bestaat, dat de Bechuana uitmunt in het bouwen zijner huizen en dat geen enkele digtbij wonende volksstam waardig is in dit opzigt in de verte bij hem te worden vergeleken.

Wij hebben reeds gezegd dat het huis van Dingan, den grooten Kafferschen despoot, volkomen gelijk was aan de huizen zijner onderdanen, maar dat het alleen grooter was. Een Bechuana, zelfs van zeer middelmatigen rang, zou zich echter schamen zulk een verblijf te bewonen en zelfs de armen — indien wij hier dit woord kunnen bezigen — bouwen huizen voor zich, die althans even goed zijn als de woning van Dingan.

In plaats van rond te zijn, als mierehoopen van vlechtwerk, zooals het geval is bij de Kaffers, zijn de huizen der Bechuana's kegelvormig; men kan zeggen dat zij eenigzins gelijken op een reusachtigen drijftol, met de punt naar boven.

Een man van middelmatigen rang bouwt zijn huis aldus — of liever hij beveelt zijne vrouwen het voor h m te doen, want deze zijn de eenige werklieden. Eerst worden eene menigte palen gehakt van den kameel-doorn; de lengte verschilt naar het doel waarvoor zij moeten gebruikt worden. Veronderstel bijv. dat het huis eene middellijn van 7 of 8 meter moet hebben, dan zijn er 10 of 12 palen noodig

HUIS DER BECHUANA'S.

die zoo lang zijn, dat zij, in den grond bevestigd, ongeveer 3 meter hoog komen. Deze worden geplaatst in een cirkel, en op vrij gelijke afstanden stevig vastgezet.

Nu volgt er een kring van veel langere palen; deze steken 6 of 7 meters boven den grond uit. Beide rijen palen zijn aan het boveneinde verbonden door balken.

Op deze worden nu een aantal sparren zoo gelegd, dat zij van boven alle op één punt uitloopen; daar worden zij stevig aaneengebonden. Dit punt is zelden juist in het midden, zoodat de huizen bijna altijd eenigzins scheef zijn. Nu wordt op deze sparren een dak van riet gemaakt en het geraamte van het huis is gereed.

Het riet wordt op zijne plaats gehouden door lange dunne takken, wier einden door het riet worden gestoken. Deze takken worden in evenwijdige rijen geplaatst en houden het riet stevig aaneen. De helling van het dak is niet sterk, zooals men op de afbeeling zien kan.

Nu volgen de wanden. De buitenste rij palen wordt onderling verbonden door een wand die somtijds omtrent 2 meter, maar gewoonlijk slechts ruim een halven meter hoog is. De wand die de binnenste palen verbindt is 3 à 3½ meter hoog en reikt somtijds nagenoeg tot aan het dak. Deze wanden worden in den regel gemaakt van

mimosa-doornen, die zoo zijn dooreengeweven, dat de kleederen van hen die er langs gaan geen gevaar loopen, terwijl zij toch het kleinste dier beletten er door te kruipen. De binnenzijde van den wand wordt versterkt en glad gemaakt door een dik besmeersel van klei. De leden der familie bewonen het middelste gedeelte van het huis, terwijl het buitenste dient tot woning voor de bedienden en als veranda voor de leden der familie; deze kunnen er op den dag gebruik van maken om tegelijk versche lucht en schaduw te genieten.

De afbeelding op bladz. 348 geeft ons een denkbeeld van den gewonen bouw van zulk een huis. Rondom dit huis is eene vrij hooge omheining, die op dezelfde wijze van palen en doornen gebouwd wordt; in deze wordt het vee opgesloten.

Deze wand of omheining is altijd zeer stevig gebouwd en somtijds buitengewoon sterk. Zij is gemiddeld 2 meter hoog en van onderen omtrent 10, van boven ongeveer 30 centim. breed. Zij wordt bijna geheel vervaardigd van kleine takken en twijgen, die regt overeind en nagenoeg evenwijdig geplaatst worden, maar zoo stevig ineengevlochten, dat zij eene uitstekende beschutting zijn tegen assagaaijen, terwijl de wand aan de benedenzijde zoo sterk is, dat hij tegen een gewonen geweerkogel bestand is. Eenige centimeters van den bovenkant is de wand versterkt door eene dubbele rij takken, eene van buiten en eene van binnen.

De deuren hebben een nog al vreemden vorm. Er wordt eene opening in den wand gemaakt, die van boven breeder is dan beneden, ten einde haar overeen te doen komen met den vorm van een mensch, die aan zijne schouders breeder is dan aan zijne voeten.

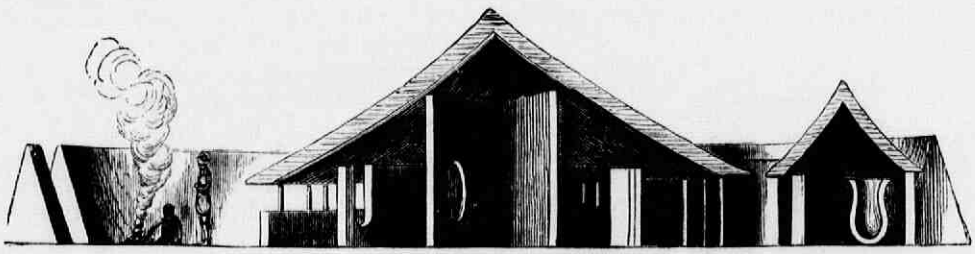

DOORSNEDE VAN EEN HUIS.

Dit is gedaan met tweeërlei doel. Vooreerst wordt de opening er kleiner door zoodat het minder togt, en ten anderen is men met zulk eene opening beter verdedigd tegen de aanvallen van een vijand dan indien zij grooter was.

De stookplaats is buiten de hut, maar binnen den buitenwand; de Bechuana's toch hebben eene heilzame vrees voor het vuur, en zouden natuurlijk niet gaarne hebben dat hunne, met zooveel zorg gebouwde huizen, eene prooi der vlammen werden. Buiten het huis, maar insgelijks binnen de omheining, is de bewaarplaats van het koren. Dit is eene kleinere hut, die omtrent op dezelfde wijze gebouwd is als het huis. Het koren wordt bewaard in vaten, waarvan er een zoo groot is, dat het de bekende olievaten, waarin de "veertig-dieven" uit de "Duizend en een nacht" zich verborgen, in de schaduw stelt. Bovendien is er nog eene afzonderlijke woning voor de bedienden.

Dit korenvat wordt van takken gevlochten en ineengeweven en versterkt door in den grond gedreven palen; het kan dus niet verplaatst worden, zelfs indien de groote afmetingen dit niet reeds verhinderden. Aan de buiten- en binnenzijde is het bepleisterd met klei, zoodat het eene uitstekende bewaarplaats is voor het koren. De hoogte dezer vaten is dikwijls twee meter tegen eene breedte van één meter. De beste staan ongeveer 20 centimeter boven den grond; de palen waarmede zij aan den grond vastzitten doen dan den dienst van pooten. Elke woning heeft één zoodanig vat doch in het huis van welvarende personen is gewoonlijk een groot vat en een aantal kleinere; deze staan alle digt opeen en vullen somtijds de voorraadschuur geheel.

Evenals de Kaffers bouwen ook de Bechuana's hunne huizen cirkelvormig; zij

kunnen geen regten wand of omheining maken. Burchell geeft als vermoedelijke reden hiervan op, dat zij waarschijnlijk ontdekt hebben dat een cirkel meer ruimte bevat dan iedere andere figuur van dezelfde afmetingen en dat zij daarom aan hunne huizen en de omheiningen voor hun vee den cirkelvorm geven, omdat deze het grootste aantal menschen of vee in de kleinstmogelijke ruimte kan bevatten. De schrijver betwijfelt echter de waarheid dezer theorie, omdat zij geen regten wand of vierkant huis zouden kunnen bouwen, zelfs als zij dit wilden; hij gelooft dus dat de ware reden hiervan in de ontwikkeling van hun geest moet worden gezocht.

Wij zullen nu eens de bijgaande afbeeldingen beschouwen; de onderstaande stelt eene doorsnede in de grondvlakte voor van een huis hetwelk aan Molemmi, een opperhoofd der Bechuana's behoorde. Zij is genomen uit het hoogst schatbare werk van Burchell.

Het geheel is omringd door den buitenwand en men ziet dat deze omheining in afdeelingen verdeeld is door wanden die naar het eigenlijke huis loopen en waarvan er eene een doorgang heeft. Boven aan de plattegrond-teekening ziet men de bewaarplaats voor het koren, waarin een groot en een kleiner koren-vat zijn voorgesteld. Het donkere, zwart geschaduwde gedeelte vertoont dat deel van het gebouw, hetwelk door het dak bedekt wordt. De haard wordt aangegeven door den kleinen cirkel even beneden den dwarswand aan den regterkant. In het midden is het huis zelf, met zijne veranda's en gangen, die alle door hetzelfde dak gedekt zijn. Geheel in het middelpunt is de slaapplaats; hierbuiten slapen de bedienden en hieromheen is de veranda. De kleine witte punten op den plattegrond geven de plaatsen aan, waar de palen staan.

Eene bladzijde vroeger ziet men de doorsnede van hetzelfde huis; de doorsnede gaat bijna door het midden van den plattegrond, van boven naar beneden. Links ziet men den ingang door de buitenste omheining en verder zien wij de verschillende gangen met hunne zonderlinge deuropeningen; de kleine cirkelvormige ruimte in het midden is de slaapplaats van het opperhhoofd. De bewaarplaats van het koren gaat, zooals men ziet, midden door het groote koren-vat.

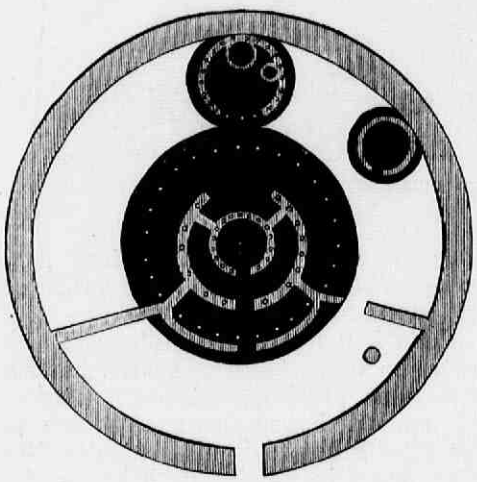

PLATTEGROND VAN EEN HUIS.

Om verder de uitstekende zorg te doen zien, die een Bechuana aan het bouwen van zijn huis besteedt, geeft de schrijver hier het afschrift van een brief, die hem door Baines, den beroemden Afrikaanschen reiziger, werd gezonden:

"Omstreeks 1850, toen hetgeen nu de Oranje-vrijstaat wordt genoemd, de Oranje-republiek heette, lagen mijn vriend Macabe en ik bij den Coqui-val der Vaal-rivier, en daar wij koren en andere zaken behoefden, spanden wij in en reden naar het dorp. Wij vonden dit zeer aardig gelegen tusschen tamelijk steile en goed begroeide heuvelen; de huizen, die met een geelachtig riet bedekt waren, staken er op eene zeer aangename wijze tegen af.

"Zooals gewoonlijk, was de stam begonnen met de omringende landstreek te verwoesten door, op eene roekelooze wijze, al het geboomte waardoor hunne woningen omringd waren, om te houwen. Door deze handelwijze hebben zij dikwerf de heuvels zóó van houtgewas beroofd, dat de kleine beken, die er vroeger van afstroomden, niet langer door het overhangend geboomte werden bedekt maar nu door de verschroeijende zon uitgedroogd. Het oude Lattakoo, de vroegere woonplaats van den zendeling Moffatt, is hiervan een uitstekend voorbeeld; het is trouwens zeer bekend, dat, waar ook inboorlingen hunne woonplaats in de nabijheid eener kleine rivier vestigen, het water binnen weinige jaren vermindert en eindelijk geheel verdroogt.

"De vrouwen en kinderen deden wat zij gewoonlijk doen in dorpen die buiten de

gewone reisroute liggen; zij vlugtten bij onze nadering, half uit vrees en half uit verlegenheid ons van achter de omheiningen schuchter naglurende.

"Wij lieten onzen wagen in het begin van het dorp staan en vonden het opperhoofd te midden van zijne voornaamste onderdanen, onder een groot ruw houten afdak. Het was gebouwd met de meestmogelijke verkwisting van boomstammen, die gedeeltelijk nog in de aarde geworteld waren; het was alsof de vervaardigers het plan hadden gehad om met de grootstmogelijke hoeveelheid der grondstof de minstmogelijke schaduw te verkrijgen.

"De meeste mannen waren bezig om mantels te maken van de huiden der verschillende dieren die zij op de jagt gedood hadden. Sommigen waren bezig de huiden tusschen hunne handen te wrijven om ze zacht te maken; anderen hielden zich onledig om den binnenkant af te schrappen om er de "nop" op te maken, dien de inboorlingen zoo gaarne zien, terwijl weder anderen, die de huiden met hunne messen of assagaaijen in den behoorlijken vorm gesneden hadden, de stukken langzaam en met zorg aan elkander naaiden. Een man sloeg met een stuk hout op de pees eener boog, waaraan eene kalebas was bevestigd om den klank te versterken, en allen zagen er ijverig en tevreden uit. Ons geschenk van snuif werd met groote dankbaarheid aangenomen, maar weinigen waren verkwistend genoeg om er in onvervalschten staat gebruik van te maken; de meesten legden een klein gedeelte op den rug hunner linkerhand en voegden er met een kleinen lepel eene zekere hoeveelheid stof bij, die zij zorgvuldig met de snuif vermengden en dan met groot genot opsnoven.

"Hunne woningen waren gebouwd in concentrische cirkels; de buitenste omsloot eene meer of min uitgebreide open ruimte, en bestond òf uit eene omheining van groote regte takken of riet, òf uit een wand, die door de handen der vrouwen met zorg gepleisterd en gladgestreken was. Deze omheining of wand wordt naderhand versierd met dwarsstrepen; de tusschenruimten worden dan aangevuld met verschillende teekeningen, hetzij evenwijdige, of golvende lijnen, patronen in zig-zag, enz. De vloer dezer binnenplaats wordt insgelijks met klei gelijk gemaakt, terwijl verhevenheden van dezelfde stof in den vorm van segmenten van een cirkel voor zitplaatsen dienen; de geheele vloer wordt zoo zindelijk gehouden, dat men er van zou kunnen eten.

HET HUIS VAN EEN OPPERHOOFD VAN BINNEN.

"De wanden van het huis zijn evenzoo bepleisterd; het dak steekt echter er buiten uit, zoodat eene lage veranda gevormd wordt; het geheele huis is met eene stoep omringd, die 25 centimeter hoog en 3 meter breed is." De deur is een boog van de hoogte van 1 meter. De binnenzijde der muren is versierd met verschillende teekeningen en snijwerk, met den vinger of een puntigen stok in de natte klei vervaardigd. Somtijds worden meloen- of pompoenzaden in alle mogelijke patronen in de klei gestoken; de zaden worden dan, als de klei hard geworden is, verwijderd; de kleine holten die hierdoor ontstaan zijn, blijven bekleed met de eenigzins glinsterende schil der zaden.

"Binnen den wand is een tweede, die eene veel kleinere ruimte omvat; deze was, bij het opperhoofd, goed voorzien van zachte mantels van huiden en is, volgens zijn zeggen, bij koud weder eene heerlijke, warme slaapplaats, te meer daar de deur gedeeltelijk kan worden gesloten. Boven deze waren pilasters aangebragt en zig-zag;

versierselen in houtskool en in roode en gele klei waren overal zigtbaar. De cirkelvormige rollen die men aan het dak waarneemt, zijn de rieten banden aan den binnenkant van het dak, waaraan het dekriet bevestigd is.

"De ruimte tusschen de binnenste kamer en den buitenwand liep geheel het huis rond, en daaromheen stonden aan de achterzijde verscheidene vaten en kalebassen met "outchualla", het bier der inboorlingen, te gisten. De eerste indruk welken ik van dezen drank kreeg, was die van slecht tafelbier en verschaalden azijn; de inboorlingen evenwel, en ook de reizigers die er aan gewoon zijn, beschouwen het als eten en drinken. Een gastheer houdt het er voor, dat hij de pligten der gastvrijheid op eene uitstekende wijze heeft waargenomen; indien hij zijn' gast een pot met bier heeft aangeboden. Het wordt als eene beleediging beschouwd indien men iets in het vat laat; de gast mag echter hetgeen er nog in is, nadat hij zelf voldaan is, aan zijne volgelingen geven,"

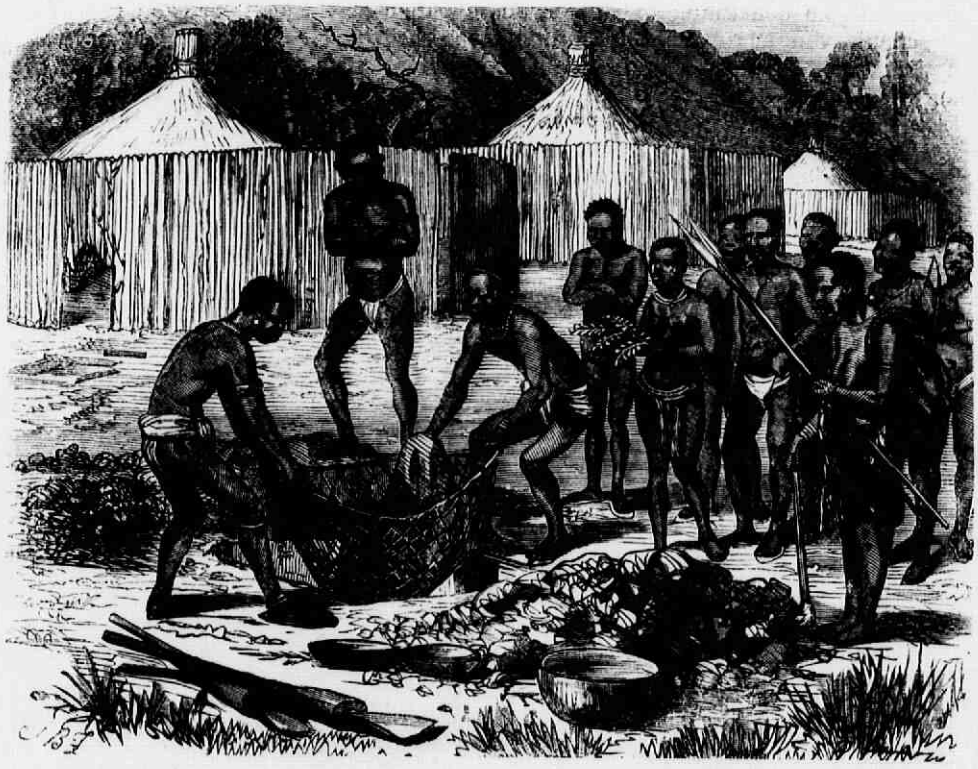

BEGRAFENIS BIJ DE BECHUANA'S.

Het begraven der dooden geschiedt op eene vrij zonderlinge wijze. De begrafenisplegtigheden beginnen reeds voor den dood van den zieke en moeten stellig zijn einde verhaasten. Zoodra de betrekkingen van een' zieke zien dat zijn einde nadert, werpen zij eene mat of somtijds eene huid over hem heen en trekken die aan totdat de ingesloten persoon eene zittende houding heeft aangenomen, met de armen gebogen, het hoofd voorover en de kniën tegen de kin. In deze ongemakkelijke houding blaast hij den laatsten adem uit, en nu begint de eigenlijke begrafenis.

De betrekkingen delven een graf, meestal binnen de omheining voor het vee; het heeft niet den vorm als in Europa, maar is rond en ongeveer een meter in middellijn. Het inwendige van dit vreemdsoortige graf wordt dan ingewreven met eene soort

van knolachtigen wortel. Er wordt vervolgens eene opening gemaakt in den muur of omheining die het huis omringt; uit deze wordt het lijk, dat nog steeds in de mat gewikkeld is en over welks hoofd men eene huid geworpen heeft, weggedragen. Het wordt dan in het graf neêrgelaten, terwijl men groote zorg draagt, dat het geplaatst is met het aangezigt juist naar het noorden, eene bewerking waarmede veel tijd verloren gaat, maar die toch vrij naauwkeurig geschiedt.

Is dit punt naar hun genoegen afgeloopen, dan brengen zij stukken klei aan van een termiten-hoop, die, zooals de lezers zich zullen herinneren, de beste klei is welke men zich verschaffen kan; zij plaatsen deze stukken aan de voeten van het lijk, waar zij door twee mannen, die tot dit doel in het graf staan, worden fijngestampt. Nu wordt er telkens meer en meer klei aangebragt en goed vastgestampt; de mat die het lijk omringt wordt omhoog getrokken, naarmate het lijk met klei bedekt wordt. Men zorgt er bijzonder voor, dat de aarde die het ligchaam omringt, niet het kleinste steentje bevat, en daar deze klei geheel en al zonder steenen is, is zij het best voor dit doel geschikt.

Zoodra het graf tot boven toe gevuld is, wordt een acacia-tak in het graf geplant en plaatst men eenige grasplanten zoo op het hoofd, dat een gedeelte van het gras boven den grond uitsteekt. Hierop wordt nu de uitgegraven grond hier boven op geschept, zoodat zij eene kleine hoogte vormt, waarover verscheidene kommen met water worden uitgestort, terwijl de toeschouwers roepen "pula, pula", even als zij doen indien zij een spreker in hunne volksvergaderingen toejuichen. Nu worden de wapenen en gereedschappen bij het graf gebragt en den overledene aangeboden; men laat ze daar echter niet, wat bij sommige andere stammen wel het geval is. Bij het einde der plegtigheid verlaten allen de begraafplaats, onder het weeklagen der vrouwen, die de lucht van hare jammerklagten en geween doen weêrgalmen.

Dit zijn de plegtigheden, waarmede de begrafenis van een opperhoofd, of althans van iemand van zeker gewigt, vergezeld gaat; zij verschillen echter zeer naar den rang van den overledene. Somtijds is het wel gebeurd, dat een regenmaker alle begrafenisplegtigheden verbood, daar hij voorgaf dat zij den regen tegenhielden; zoolang zulk een verbod duurt, wordt ieder lijk naar het kreupelhout gesleept, om door de hyena's verslonden te worden. Zelfs het aanraken van een lijk is dan verboden; men heeft zelfs gezien, dat een zoon een lederen riem bond om het been zijner overledene moeder, haar lijk naar het kreupelhout sleepte en het daar liet liggen; hij wierp zelfs den riem weg en liet hem achter, omdat hij door de aanraking met het lijk besmet was.

Op de voorgaande afbeelding is voorgesteld het nederlaten van het lijk in het graf. Op den achtergrond ziet men de omheining der kraal, waarin een gat is gebroken om het lijk door te dragen. Achter de mannen die het lijk in het graf plaatsen, is een meisje, hetwelk een' acacia-tak in de hand draagt om dien op het graf te planten — waarschijnlijk het overblijfsel eener overlevering, die lang vergeten is of waarmede zij voorgeven onbekend te zijn. Ter zijde staat de oude vrouw, die de wapenen van het overleden opperhoofd draagt — zijne speren, bijl en boog — en op den voorgrond zijn de kommen met water om den grafheuvel mede te begieten en de spaden of schoffels waarmede het graf is gedolven.

HOOFDSTUK XXX.

DE DAMARA'S.

DE WOONPLAATS EN AFKOMST DER DAMARA'S. — VERDEELING VAN DEN STAM. — DE RIJKE EN ARME DAMARA'S. — DE AARD VAN HET LAND. — VOORKOMEN VAN HET VOLK. — HUNNE LIGCHAAMSGESTELDHEID. — DE KLEEDING DER MANNEN. — DE EIGENAARDIGE SANDALEN EN HUNNE WIJZE OM HET HAAR OP TE MAKEN. — KLEEDING DER VROUWEN. — DIE DER MEISJES. — PORTRET VAN EEN RUSTEND MEISJE. — EIGENAARDIG HOOFDDEKSEL DER GETROUWDE VROUWEN. — KEURIGHEID MET BETREKKING TOT DE KLEEDING. — HET VEE DER DAMARA'S. — HET "KRAAIJEN" NAAR WORTELS EN WATER. — HUNNE BOUWKUNST EN HUISRAAD. — HET VERSTAND DER DAMARA'S. — REKENKUNDIGE MOEIJELIJKHEDEN. — WAPENEN. — DE DAMARA ALS KRIJGSMAN. — DE VERSCHILLENDE KASTEN OF „EANDA'S." — HET VOEDSEL EN DE WIJZE OM HET TE BEREIDEN. — DE DANS EN MUZIJK DER DAMARA'S. — HUWELIJKS-AANGELEGENHEDEN. — BIJGELOOF VAN VERSCHILLENDEN AARD. — HET HEILIGE VUUR EN ZIJNE PRIESTERES. — VERSCHIJNINGEN. — DOOD EN BEGRAFENIS VAN EEN OPPERHOOFD. — PLEGTIGHEDEN BIJ DE TROONSBEKLIMMING VAN ZIJN ZOON. — DE EED DER DAMARA'S.

Indien de lezer een oog slaat op de kaart der westkust van Afrika, ziet hij dat een groot gedeelte dezer streek wordt bewoond door een volk, "Damara's" genaamd, welk woord eene welluidende verbastering is van het woord "Damup," dat "het volk" beteekent. Wat de Damara's oorspronkelijk waren, hoe lang zij het land bewonen, van welke plaats zij eigenlijk afstammen, dat alles is zeer twijfelachtig en zij zelven kunnen hieromtrent geen licht verspreiden.

Het is een zeer belangwekkende stam. Eenmaal hadden zij veel magt en invloed en waren over eene groote uitgestrektheid lands verbreid; toen ontwikkelden zich hunne eigenaardige zeden en gewoonten, waarvan sommige, zooals wij zien zullen, zeer merkwaardig zijn. Hun tijd van voorspoed duurde echter slechts kort, zooals met de meeste stammen in dit gedeelte der aarde het geval is. Zij zijn spoedig afgedaald van de hooge plaats die zij innamen, hebben veel geleden van de aanvallen van magtige en onverbiddelijke vijanden en zullen binnen weinige jaren waarschijnlijk van de aarde verdwijnen. De veranderingen zijn binnen korten tijd zoo groot geweest, dat de reiziger Anderssen de opmerking maakt, dat hij, in den tijd waarin hij hen gekend heeft, getuige van den geheelen val en ondergang van de eenmaal groote natie der Damara's is geweest.

Daar dit het geval is, is het ons voornemen een kort verslag omtrent dezen volksstam te geven; wij zullen slechts die bijzonderheden mededeelen, waardoor de stam der Damara's zich van andere stammen onderscheidt en die binnen eenige weinige jaren welligt geheel vergeten zouden zijn. Hetgeen wij in de volgende bladzijden mededeelen is gedeeltelijk ontleend aan "het meer Ngami" van Anderssen, gedeeltelijk aan het werk van Galton over Zuid-Afrika en ten deele aan het bekende boek van Baines, aan welken laatsten de schrijver ook vele schetsen en vele mondelinge en schriftelijke mededeelingen te danken heeft.

Zoo ver men met zekerheid kan nagaan, waren de oorspronkelijke bewoners een volk hetwelk "Ghou-Damup" genoemd werd; een naam die voor een beschaafd man

niet is uit te spreken en dien de kolonisten welluidendheidshalve veranderden in Damara's, ofschoon er in werkelijkheid geen verband tusschen deze twee namen bestaat. De „Ghou-Damup" zeggen dat hun groote voorvader een baviaan was, die met eene inlandsche vrouw trouwde en eene talrijke nakomelingschap had. Het huwelijk was echter, even als vele ongelijke huwelijken, niet gelukkig; de moeder verhoovaardigde zich op hare familie en verweet aan hare zonen hunne geringe afkomst van vaders zijde. Het einde der zaak was, dat er tweespalt kwam in de familie; de zonen gedroegen zich zoo slecht, dat zij hunnen hooggeboren Hottentotsche bloedverwanten niet meer onder de oogen durfden komen en naar de bergen vlugtten, waar zij nog tot den huidigen oogenblik wonen.

Men kan de Damara's ten ruwste verdeelen in twee soorten: de rijke en de arme. Tot de eersten behooren zij die vee bezitten en hoofdzakelijk leven van melk; de laatsten bezitten òf in het geheel geene runderen òf hoogstens een of twee; zij leven bijgevolg van de jagt en van de wortels die zij opgraven. De Damara's zijn geene landbouwers, waarschijnlijk omdat de grond waarop zij leven over het algemeen ongeschikt is om bebouwd te worden.

De arme Damara's, "Ovatjumba's" genaamd, worden met verachting door de rijken aangezien en feitelijk behandeld als eene mindere soort van wezens. Gewoonlijk zijn zij in dienst bij de rijken, die hen meer behandelen als slaven dan als bedienden, hen met groote gestrengheid straffen en somtijds niet aarzelen hun het leven te benemen. Men ziet hieruit, dat de oorspronkelijke eenvoudigheid van het leven der Wilden niet juist een Arkadisch karakter draagt en dat dezen niet al hunne ondeugden aan de Europeanen te danken hebben. Met sommige is dit zonder twijfel het geval en zij toonen een bijzonderen aanleg om ze deelachtig te worden. De meeste groote kwalen evenwel waaraan de maatschappij lijdt, zooals dronkenschap, wreedheid, onzedelijkheid, oneerlijkheid, liegen, slavernij enz. treft men in volle kracht aan bij wilde en onbeschaafde volken; zij bestonden reeds bij hen, lang voordat zij ooit een Europeaan gezien hadden.

Te beweren dat de bovengenoemde ondeugden door Europeanen bij de Wilden zijn ingevoerd, is de beschaving belasteren. Indien een Wilde zich dronken kan maken doet hij het, onverschillig in welk gedeelte der wereld hij woont. Hij is hiertoe zoo vast besloten, dat hij buitengewone hoeveelheden van het inlandsche Afrikaansche bier zal drinken, dat zoo dik is als pap of de zoo walgelijk bereide "kava" van Polynesië; hij zal hennep rooken of kaauwen, of tabaksrook inslikken totdat hij bijna gestikt is, of wel hij neemt opium. Als hij zich iets van dien aard kan verschaffen bedwelmt hij er zich mede.

Eveneens is een Wilde van nature wreed; hij geeft niets om het lijden van anderen en kan iemand met een kalm genot de grootste martelingen doen ondergaan. Wat zedelijkheid betreft, althans hetgeen wij gewoon zijn hieronder te verstaan, hiervan heeft hij niet het flaauwste begrip, en de tooneelen die des nachts in onbeschaafde landen voorvallen, zijn van dien aard, dat de reizigers ze met stilzwijgen moeten voorbijgaan. Eerlijkheid, in den goeden zin van het woord, is insgelijks onbekend; een gelukte diefstal en eene valschheid die niet ontdekt wordt, beschouwen zij als bewijzen van bekwaamheid en vernuft, geenszins als schande. De slavernij tiert onder de Wilden ook zeer welig en het is een bekend feit, dat zij jegens hunne slaven de hardste meesters zijn der wereld.

De Damara's bewonen een merkwaardig land, en ofschoon zeer uitgebreid, is het toch slechts voor een klein gedeelte bewoonbaar. De planten die er groeijen dragen meestal doornen, terwijl het water er in een groot gedeelte van het jaar zeer schaarsch is; in den regentijd ontstaan dikwijls plotselinge overstroomingen, die naauwelijks minder verwoestend zijn dan de voorafgegane droogte. "Daar het land gelegen is in den steenboks-keerkring, zijn de jaargetijden natuurlijk tegenovergesteld aan die van Europa. In de maand Augustus, wanneer wij kunnen zeggen dat de zomer gedaan is, blazen daar gloeijende westenwinden, die den plantengroei spoedig doen verschroeijen en verdroogen. Tegelijkertijd worden er windhoozen met verbazende snelheid over de vlakte gedreven; deze vormen groote zandkolommen, die eene middellijn van enkele en eene hoogte van honderde meters hebben. Somtijds ziet men

10 of 15 dezer zandkolommen elkander achterna snellen. De Damara's noemen ze "Orukumb'ombura" of "regenbrengers," een zeer juiste naam, daar zij zich gewoonlijk vertoonen even voordat de eerste regen begint te vallen.

"Regenbuijen, van donder en bliksem vergezeld, zijn in de maanden September en October niet ongewoon; de geregelde regentijd begint echter eerst in December en Januarij; hij houdt met kleine tusschenpoozen aan tot Mei. In deze maand en in Junij heerschen vooral sterke oostenwinden, die niet alleen zeer onaangenaam, maar ook

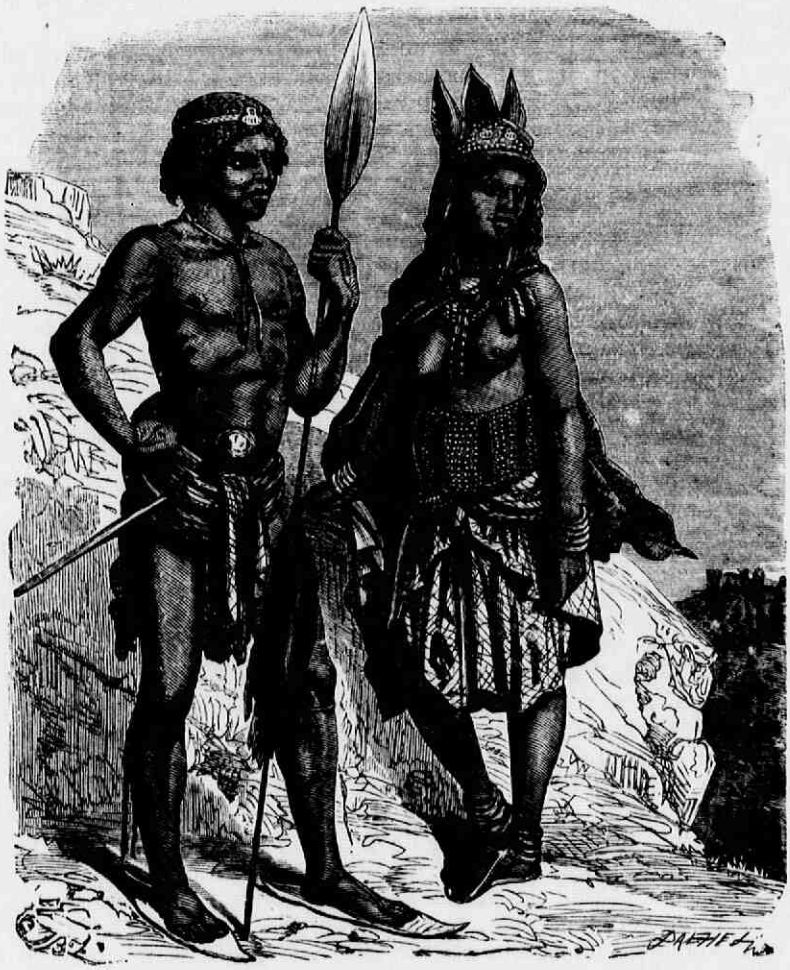

EEN KRIJGSMAN MET ZIJNE VROUW.

voor de gezondheid zeer nadeelig zijn. Men krijgt kloven in de lippen, en de huid is op het gevoel droog en ruw. Er vallen in dezen tijd nu en dan tropische regens, maar zij doen meer kwaad dan goed, daar eene plotselinge koude, die allen plantengroei vernietigt, er steeds het gevolg van is. De nachten zijn het koudst in Julij en Augustus; het is dan niets ongewoons, dat men ijs ziet hetwelk 1½ centimeter dik is."

De Damara's hebben een zeer dwaas denkbeeld met betrekking tot hunne afkomst; zij stellen zich namelijk voor, dat zij ontsproten zijn uit een boom, dien zij bij gevolg den "moeder-boom" noemen. Alle dieren waren op dezelfde wijze ontstaan en nadat

allen uit dezen boom gekomen waren, werd de aarde in duisternis gedompeld. Een Damara ontstak toen een licht, waarop de meeste dieren in angst wegvlugtten, terwijl er eenige overbleven en digt bij de vlam kwamen. Zij die de vlugt hadden genomen werden wilde dieren, zooals de gnoe, de giraffe, de zebra en anderen, terwijl zij die bleven, — het schaap, het rund en de geit — werden tamgemaakt. De oorspronkelijke boom wordt gezegd nog te bestaan op eene plaats "Omariera" genoemd; zooals echter in dergelijke gevallen meer gebeurt, heeft elke Damarastam zijn eigen boom en beschouwt dien met kinderlijke liefde als zijn grooten voorvader.

De inboorlingen noemen dezen boom "Motjohaara", en den persoon van wien zij meenen af te stammen "Omumborombonga." Het hout is altijd zeer zwaar en van zulk een digt en hard weefsel, dat men het onder het ijzerhout moet rangschikken.

In voorkomen zijn de Damara's een schoon menschenras; zij zijn somtijds meer dan 6 voet lang en goed geëvenredigd. Hunne gelaatstrekken zijn vrij regelmatig en zij bewegen zich vrij en bevallig. Zij zijn sterk, zooals hunne statuur het ook zou doen verwachten; zooals echter het geval is bij vele Wilden, kunnen zij, ofschoon in sommige gevallen in staat om eene groote kracht te ontwikkelen, zich niet lang en en aanhoudend inspannen.

De ligchaamsgesteldheid der Damara's is zeer buitengewoon. Pijn schijnt voor hen bijna niet te bestaan; zoo heeft dan ook eene wond, die voor den meer zenuwachtigen Europeaan doodelijk zou zijn, op een Damara slechts zeer weinig uitwerking. De lezer herinnert zich welligt de ongevoeligheid voor pijn, die men bij de Hottentotten waarneemt; maar de Damara's overtreffen hen in dit opzigt. Baines verhaalt hiervan, in zijne geschreven aanteekeningen, eenige merkwaardige staaltjes.

Bij zekere gelegenheid had een man zijn been gebroken en had hij dit gespalkt. Toen het been eens verbonden moest worden, hoorde Baines een groot gelach en zag dat een onhandige helper het been had laten vallen en opnieuw de slechts gedeeltelijk aaneengegroeide beenderen gebroken had; het been hing omlaag met den voet binnenwaarts gekeerd. In plaats dat zij door zulk een ongeluk verschrikt waren, schaterden allen het bij het zien van den vreemden vorm van het ligchaamsdeel uit van lagchen en niemand scheen het eene aardiger grap te vinden of er hartelijker om te lagchen dan de verwonde zelf. Toen de wonden van dezen zelfden man bijna genezen waren en hij eens sterk met nitras argenti werd gebrand, verdroeg hij deze uiterst pijnlijke kunstbewerking zoo goed, dat men hem een kompliment maakte over zijn moed. Het bleek echter dat hij in het geheel geen pijn gevoeld had en dat het kompliment dus geheel in het water viel.

Eene andere maal had er een zeer merkwaardig voorval plaats. Er was eene muiterij geweest, waardoor het leven van het geheele gezelschap bedreigd was; de aanstoker werd dientengevolge ter dood veroordeeld en dit vonnis plechtig ten uitvoer gelegd, door hem met een pistoolschot door het hoofd te schieten; het ligchaam liet men liggen waar het was neêrgevallen. Twee of drie dagen later kwam de ter dood gebragte misdadiger echter weder te voorschijn; hij scheen er niet bijzonder van geleden te hebben, behalve dat hij nog een wond aan het hoofd had. Hij scheen te denken dat men hem nog al niet bijzonder hard behandeld had en vroeg als vergoeding een weinig tabak.

En toch zijn zij, hoe weinig indruk uitwendige beleedigingen ook op hen mogen maken, buitengewoon gevoelig voor ziekten; zij gevoelen zich doodziek bij ongesteldheden, die een Europeaan niet zou tellen.

Deze eigenaardigheid vertoont zich altijd op reis. Baines merkt op dat een Wilde altijd gereed is om oogenblikkelijk op reis te gaan, daar hij niets anders te doen heeft dan zijne wapenen op te nemen en te vertrekken. Hij ziet met minachting neder op al de voorbereidingen die een Blanke maakt en zal bij een vermoeijenden marsch van twee of drie dagen bijna elken Europeaan overtreffen. Op een langen, aanhoudenden togt evenwel, mat de Europeaan den Wilde geheel en al af, tenzij de laatste zich onderwerpt aan dezelfde gebruiken die hij bij het begin der reis verachtte.

Hij begint dan in te zien, dat hij althans eenig reisgoed en eenige kleeding noodig heeft. De gloeijende middagzon bezorgt hem hoofdpijn en hij is genoodzaakt om eene

muts te vragen ten einde hem tegen de zonnestralen te beschermen. Zijne sandalen, die op een zandigen bodem voldoende waren, beschutten hem niet tegen doornen; hij moet zich dus ook schoenen trachten te verschaffen. Hij kan ook het slapen des nachts zonder eene grooten mantel niet lang uithouden en is dus verpligt om eene deken te verzoeken. Ook zijne spijs, de aardnoten, waarvan de arme Damara's in den regel leven, is niet voedzaam genoeg om hem tegen aanhoudende vermoeijenissen bestand te maken; hij moet derhalve vragen om zijn geregeld rantsoen van voedsel. Het is dan ook over het algemeen zijne gewoonte met veel beweging aan het werk te gaan en twee of drie dagen hiermede vol te houden; dan scheidt hij er echter geheel en al uit, en versterkt zijne krachten door in verscheidene dagen niets hoegenaamd uit te voeren.

De kleeding der Damara's, vooral die der vrouwen, is zeer bijzonder.

Het voornaamste kleedingstuk der mannen is een lederen riem, die eene verwonderlijke lengte heeft; zelden is hij minder dan 30 en dikwerf meer dan 70 of 80 meter lang. Deze wordt los om het midden gewonden, zoodat hij valt in plooijen die niet onbevallig zijn. Hierin steekt de Damara zijne bijlen, knods-kerry's en andere gereedschappen, zoodat hij tegelijkertijd dient voor gordel, zak en kleedingstuk. Zijne voeten worden beschermd door sandalen, die eenigzins gelijken naar die der Bechuana's en op dezelfde wijze aan den voet worden bevestigd; zij steken bij den hiel een weinig uit en nog meer aan de teenen, en wel zooveel dat zij ons doen denken aan de schoenen met lange punten der middeleeuwen. Hij maakt van deze sandalen somtijds een zeer slecht gebruik, door er namelijk onopgemerkt eene holte in het zand mede te maken, waarin hij kleine voorwerpen van waarde verbergt, die gevallen zijn en welke hij dan steelsgewijze met zand bedekt.

Zij zijn zeer verzot op versierselen en houden vooral het ijzer tot dit doel in hooge waarde; zij smeden het in verschillende vormen en polijsten het totdat het helder in de zonnestralen glinstert. Koralen dragen zij natuurlijk, vooral ivoren, die dikwijls zoo groot zijn dat men ze eerder ballen zou kunnen noemen. Een man droeg een snoer dezer koralen, dat hem van den nek tot bijna op de hielen hing. De bovenste waren omtrent zoo groot als billard-ballen; zij werden hoe langer hoe kleiner tot de benedenste en kleinste, die de grootte hadden van hazelnoten. Hij was er bijzonder trotsch op en weigerde het te verkoopen, ofschoon hij het wel voor een paar dagen wilde uitleenen.

Het kapsel van een Damara kost hem veel moeite, ofschoon hij het niet dikwijls in orde maakt. Hij verdeelt zijn haar in een aantal strengen, die hij op hare plaats houdt door ze dik te besmeren met vet en rooden oker; hij laat ze om zijn hoofd hangen als zoovele korte roode koorden. Een rijk man versiert zich somtijds met eene mossel-schelp op het midden van zijn voorhoofd; Baines zegt, dat indien zijne Engelsche vrienden een maaltijd van eenige stuivers mosselen gedaan en hem de schelpen gezonden hadden, hij zijne fortuin had kunnen maken. De mannen hebben geene bijzondere muts of hoed, maar daar zij zeer keurig zijn op hun haar en de regen al hunne zoo zorgvuldig in orde gemaakte krullen in de war zou brengen, dragen zij bij regenachtig weder over hun hoofd een stuk eener zachte huid, hetwelk zij dan plooijen in een vorm die voor hen gemakkelijk is. Het vet en de roode oker, waarmede hij zijne haren insmeert, zijn ook overvloedig op zijn ligchaam aangebragt; deze versierselen zijn een thermometer van zijn ligchamelijken en geestelijken gezondheidstoestand. Indien een Damara gezond en opgeruimd is, ziet hij rood en glimt als een spiegel; ziet men hem echter bleek en dof, dan kan men zeker zijn dat hij neerslagtig is of in slechte omstandigheden verkeert. In den regel wasschen de Damara's zich niet; zij geven er de voorkeur aan om hunne schoonheid te verhoogen door vet en verw, waarvan het natuurlijk gevolg is, dat zij een geur verspreiden die voor de reukorganen van een Europeaan alles behalve aangenaam is, ofschoon zij zelven hiervoor ongevoelig schijnen te zijn. De geuren die de Afrikaansche stammen van zich afgeven, zijn inderdaad zoo sterk, dat hij die zich onder hen waagt, zijn reukzintuig geheel en al moet verloochenen en er op rekenen elken stank te verduren, even als hij moet besluiten om zich te onderwerpen aan de hitte der zon en de verschillende andere onaangenaamheden, aan het reizen in een vreemd land verbonden.

De kleeding der vrouwen is uiterst merkwaardig, om niet te zeggen eenig.

Als kinderen dragen zij hoegenaamd geene kleederen; later totdat zij ten huwelijk gevraagd zijn, alleen het gewone kostuum van Zuid-Afrika, de schort van riemen en somtijds nog een stuk huid om het midden; bovendien versieren zij zich met koralen.

De onderstaande afbeelding is naar eene teekening van Baines; zij doet verwonderlijk goed de evenredige en bevallige vormen uitkomen van de meisjes bij de Damara's, voordat zij getrouwd en hare vormen door hard werken bedorven zijn.

De teekening is genomen naar het leven en stelt een meisje voor terwijl zij rust. Het schijnt nog al eene vreemde wijze van rusten, maar de meisjes en vrouwen der Damara's stellen er een punt van eer in, eene vracht die zij dragen niet neder te zetten, voordat zij haar op de plaats harer bestemming hebben gebragt; daar zij nu voelde dat de zware mand haar hoofd vermoeide, ligtte zij haar met beide handen omhoog en "rustte" zonder op te houden met loopen of hare vracht op den grond te zetten.

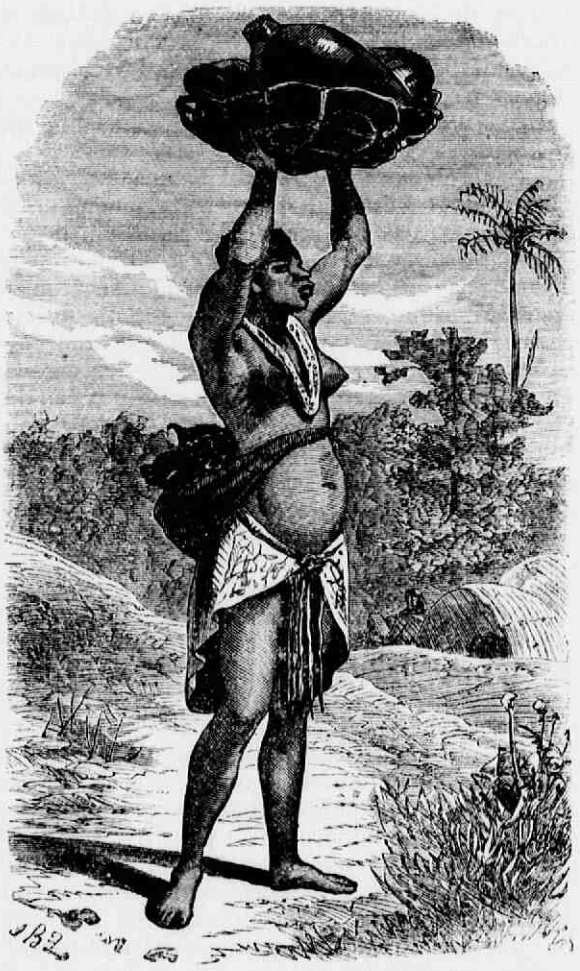

EEN RUSTEND MEISJE.

Niet tevreden met de mand op haar hoofd heeft zij nog eene andere vracht op haar rug gebonden, namelijk eenige jonge honden. Zij houden van deze dieren zeer veel en vertroetelen ze; zij doen er mede alsof het kleine kinderen waren en dragen ze op dezelfde wijze als de getrouwde vrouwen hare kinderen.

Zoodra zij ten huwelijk gevraagd zijn nemen de meisjes het kostuum aan, dat de gehuwde vrouwen onderscheidt. Dit is zeer uitvoerig en verdient eene zorgvuldige beschrijving, daar er nergens in de wereld iets is, hetwelk er op gelijkt.

Om haar midden windt de vrouw eenen buitengewoon langen lederen riem, gelijk aan dien welken haar echtgenoot draagt. Deze riem is zoo verzadigd van vet, dat hij zacht en buigzaam is als zijde; hij heeft echter ook het nadeel, dat hij een aantal schadelijke insekten herbergt, wier uitroeijing evenwel een onschuldig vermaak aan de Damarasche dames schijnt te verschaffen. Zij draagt ook een van huiden vervaardigde soort van mantel, waarvan het haar naar buiten is gekeerd; het bovenste gedeelte is omgekeerd, zoodat het eene soort van muts vormt.

Menige vrouw der Damara's draagt eene zonderlinge soort van keurslijf, welks hoofddoel schijnt te zijn om te doen zien, hoe men, met den meestmogelijken arbeid en in den langstmogelijken tijd, de geringste uitwerking kan teweeg brengen. Er worden een aantal vlakke schijven van struisvogel-eijerschalen vervaardigd, zooals wij die reeds

beschreven hebben toen wij de Hottentotten behandelden. Deze schijven worden aan elkander geregen. Een aantal dezer snoeren worden naast elkander geplaatst, zoodat zij een breeden gordel vormen, die om het ligchaam bevestigd wordt. Deze gordel maakt een aangenaam contrast met de glinsterende roode kleur waarvan zoo overvloediglijk wordt gebruik gemaakt en die alle onderscheid tusschen meer donkere of blankere individu's doet verdwijnen.

Om hare polsen en enkels dragen zij een aantal metalen ringen, bijna zonder uitzondering van ijzer of koper; sommige rijke vrouwen hebben er zoo vele dat zij zich met moeite kunnen bewegen en dat haar anders bevallige gang in een zeer onbevallig waggelen ontaardt. Het is nog al vreemd, dat de vrouwen deze twee metalen zoo hoog schatten, want zij geven betrekkelijk weinig om meer kostbare metalen, zelfs om goud. De ringen zijn gemaakt op eene zeer eenvoudige wijze; het zijn eenvoudig dikke staven metaal, die op de behoorlijke lengte worden afgesneden; hierop wordt er in het ruw de vorm aan gegeven en worden zij met den hamer over het ligchaamsdeel vastgeklonken. Deze versierselen komen, zooals wij zien zullen, hunnen eigenaars dikwijls zeer duuur te staan.

Het vreemdste gedeelte van de kleeding der vrouwen in haar hoofdtooisel, hetwelk op bladz. 35[illegible] is afgebeeld.

Het geraamte bestaat uit eene muts van dik, stevig leder, die juist om het hoofd sluit; zij is versierd met drie nagemaakte ooren van dezelfde stof, een aan iedere zijde en een van achteren. Achter aan deze muts is een platte staart bevestigd, die omtrent een meter lang en 15 à 20 centimeter breed is. Hij bestaat uit een strook leder, waarop evenwijdig loopende snoeren van metalen koralen, meestal van tin gemaakt, zijn vastgenaaid. De laatste duimen dezer lederen strook zijn in smalle riemen gesneden, zoodat zij een soort van franje vormen. Verder is de muts versierd met schelpen, die er, naar den rijkdom der eigenares, in verschillende rijen op zijn bevestigd. De geheele muts, zoowel als de ooren die er aan zitten, is dik met vet ingesmeerd.

Dit wat de muts zelve betreft; deze zoude echter niet volledig zijn zonder den sluijer. Deze sluijer is een groot stuk dun en zeer zacht leder, hetwelk voor aan de muts zit en indien men het los liet hangen, over het aangezicht zou vallen en het geheel bedekken. De vrouwen dragen hem op deze wijze slechts een korten tijd en rollen hem dan op, zoodat hij op het voorhoofd ligt en dan over beide schouders naar beneden hangt.

Hoe zwaar en ongemakkelijk deze muts ook moge zijn, gaan de Damarasche vrouwen nooit zonder haar uit en verdragen al den last dien zij er van hebben, gaarne om der mode wille. Dit kleedingstuk wordt inderdaad door beide geslachten zoo hoog geschat, dat mannen aan de vrouwen hun hoogste ongenoegen zoude toonen, dat wil zeggen haar nagenoeg zouden doodslaan, indien zij zich zonder haar durfden vertoonen. Eene vrouw wier portret gemaakt werd, raadde men aan haar hoofdtooisel bij den teekenaar te laten, ten einde haar de moeite te besparen zoolang te blijven staan als de uitvoerige versierselen geteekend werden. Zij kreeg echter een hevigen schrik op het denkbeeld haar te moeten afzetten en zeide, dat haar man haar stellig dooden zoude, indien zij zonder dit kleedingstuk gezien werd. Als eene vrouw eene vracht op haar hoofd moet dragen, zet zij hare muts niet af, maar schuift haar achteruit, zoodat de drie puntige ooren op haar achterhoofd, in plaats van boven op het hoofd komen te staan en dus uit den weg zijn en haar niet hinderen.

Hoe weinig kleederen zij echter ook mogen dragen, zijn beide geslachten er toch bijzonder op gesteld om iets aan te hebben; van volkomen naaktheid zijn zij even afkeerig als wij zouden zijn. Zij zijn in dit opzigt zoo kenrig, dat een onopzettelijke inbreuk op de etikette zelfs den naam gegeven heeft aan eene rivier. Eenige vrouwen der Damara's bevonden zich aan den oever en zagen dat er aan de overzijde eenige bessen groeiden, die zij willen hebben; daar het water niet hooger kwam dan tot haar midden, deden zij hare schorten af, lieten die aan den kant liggen en waadden er door heen. Terwijl zij bezig waren de bessen te plukken begon het water eensklaps te rijzen, overstroomde de oevers en sleepte hare kleederen mede. Na dien tijd werd deze rivier door de Damara's altijd de "Okaroscheké" of "Naakt-rivier" genoemd.

Zij hebben de zonderlinge gewoonte om hunne twee bovenste voorste snijtanden zoo af te snijden dat er eene V-vormige ruimte tusschen overblijft. Dit geschiedt met een vuursteen; deze gewoonte is ook met sommige wijzigingen bij vele andere stammen in zwang.

Wij hebben reeds gezegd dat de Damara's veel vee bezitten. Zij houden er bijzonder veel van, kudden te hebben van één kleur; licht bruin is eene tint waaraan zij bijzonder de voorkeur geven en het vee van die kleur schijnt vooral merkwaardig te zijn door zijne buitengewone kracht. Het vee der Damara's wordt door de omwonende stammen en ook door de blanke volkplanters hoog geschat om zijn vluggen gang, zijne sterke hoeven en zijn vermogen om vermoeijenissen te doorstaan. Het is over het algemeen niet zeer mak, en daar de horens zeer lang en scherp zijn, zijn deze runderen, als zij in woede zijn, zeer gevaarlijke dieren. Het haar is glanzend en zacht; de pluim van hun staart is om hare lengte even merkwaardig als de horens. Deze staartpluimen zijn als sieraad zeer gezocht, vooral om de schachten der assagaaijen te versieren.

Evenals dit bij het Afrikaansche vee over het algemeen het geval is, geven de koeijen niet veel melk; als het kalf bij ongeluk sterft, zelfs in het geheel niet. Wanneer dit laatste gebeurt, vullen de Damara's de huid van het gestorven kalf op met gras en zetten dit opgezette dier voor de koe, die hiermede volkomen tevreden is. Als zij haar verondersteld kind likt, komt zij bij het gras, dat hier en daar naar buiten steekt, begint hiervan te eten, en terwijl zij haar neus naar binnen steekt, trekt zij alles naar buiten en eet het geheel en al op.

Wij hebben reeds vroeger vermeld, dat de Damara's veel van hun voedsel onder den grond vinden. Van kind af aan zijn zij er op afgerigt om den grond om te wroeten ten einde voedsel te zoeken; men ziet dan ook dikwijls kinderen, die nog bijna niet loopen kunnen, over den grond kruipen, wortels opgraven en die eten. Door deze wijze om zich te voeden wordt het figuur der kinderen alles behalve bevallig; hunne buiken steken op eene zeer bespottelijke wijze vooruit, en hun rug krijgt natuurlijk eene hiermede overeenkomende uitholling. De wijze waarop zij gaten in den grond graven wordt "kraaijen" genoemd en geschiedt op de volgende wijze: zij nemen een' stok met eene punt in de regterhand, maken er den grond mede los en verwijderen de losse aarde met de linkerhand. Zij doen dit verwonderlijk vlug, omdat zij hetzelfde werk voor zoo vele verschillende doeleinden moeten verrigten, om aardnoten te delven, water te zoeken enz. Zij "kraaijen" somtijds gaten, die $^1/_2$ meter diep en niet meer dan 18 à 20 centimeter in middellijn zijn. Het woord "kraaijen" wordt door reizigers in dit gedeelte van Afrika dikwijls gebezigd en brengt iemand die er nog niet lang geweest is, dikwerf in verwarring, daar hij in het geheel niet kan begrijpen wat wortels "kraaijen," "kraai-water" en dergelijke uitdrukkingen beteekenen. "Kraaiwater" is natuurlijk dat, hetwelk verkregen wordt door kuilen in den grond te graven; het is nooit zoo goed als dat van eene open bron of eene rivier.

Het "kraaijen" is ook zeer nuttig bij het bouwen van huizen. De vrouwen verschaffen zich een aantal dikke, maar toch buigzame stokken ter lengte van omtrent $2^1/_2$ meter en "kraaijen" dan een gelijk aantal gaten in een kring van ongeveer $2^1/_2$ meter in middellijn. Hierop worden de stokken in de gaten gestoken, de boveneinden naar elkander toe gebogen en vastgebonden en het geraamte van het huis is klaar. In het midden der hut wordt een stevige paal geplaatst met een gevorkt einde; hierdoor wordt het dak gesteund evenals bij de tenten der militairen het linnen door den tentpaal. Nu wordt het geraamte met dunne takken dichtgevlochten en deze met klei bestreken. Er wordt eene opening open gelaten om als deur te dienen, en eene andere van boven voor schoorsteen. Wanneer er geen vuur brandt wordt over de laatste eene runderhuid gelegd en met zware steenen op haar plaats gehouden. Daar er bovendien door het vuur van binnen en de brandende zonnestralen van buiten in het dak spoedig verschillende scheuren komen, worden deze ook met huiden bedekt; eene oude hut is dan ook bijna geheel met huiden overdekt. Deze scheuren doen gedurende den dag dienst als ventilators, maar des avonds worden zij zorgvuldig gesloten; de Wilde toch, die zijn geheelen dag in de open lucht doorbrengt, sluit bijna zonder

uitzondering des nachts alle versche lucht buiten. Het schijnt bijna alsof zij het vermogen bezitten om 6 of 8 uren zonder zuurstof te kunnen bestaan. Om de kans tot stikken nog grooter te maken zijn de hutten der Damara's altijd zoo vol als slechts eenigzins doenlijk is; zij pakken zich om het kleine vuur in het midden zoo digt mogelijk opeen.

Met huisraad houden de Damara's zich niet op. In de hut ziet men gewoonlijk een of twee aarden kookpotten, enkele houten vaten, een paar koehuiden om op te zitten, een kleinen zak met vet, een anderen met rooden oker en eene bijl om hout te hakken. Al hunne overige bezittingen dragen zij bij zich of begraven ze op eene geheime plaats, opdat zij niet zouden gestolen worden.

De verstandelijke vermogens der Damara's schijnen op geen hoogen trap te staan of althans zeer weinig ontwikkeld te zijn. Rekenen kunnen zij in het geheel niet en zelfs niet boven een zeker getal tellen. Galton geeft ons eene zeer vermakelijke beschrijving van de moeijelijkheden waarin een Damara bij een eenvoudig rekenkundig vraagstuk verkeerde.

"Wij gingen slechts drie uren ver en overnachtten bij de verste drinkplaats die Hans en ik ontdekt hadden. Wij moesten ons nu toevertrouwen aan gidsen, wier begrippen van tijd en afstand verbazend verward waren. Bovendien hebben zij in hunne taal geen vergelijkenden trap, zoodat men hen bijv. niet vragen kan "welke pleisterplaats is *verder*, de volgende, of die waar wij van daan zijn gekomen?" maar men moet zeggen: "onze laatste marsch was klein; is de volgende groot?" Het antwoord hierop is niet "een weinig grooter," "veel grooter" of "zeer veel grooter", maar eenvoudig: "het is zoo" of "het is zoo niet." Hun begrip van tijd is ook zeer beperkt. Indien men hun vraagt: "wanneer wij met het opgaan der zon vertrekken, waar zal de zon dan staan als wij aangekomen zijn waar wij wezen moeten?" dan wijzen zij naar alle mogelijke punten van den hemel; en toch bezitten zij eenige sterrekundige kennis en geven zelfs namen aan enkele sterren. Zij onderscheiden de dagen niet onderling, maar rekenen bij den regentijd en droogen tijd of den tijd der aardnoten.

"Vraagt men hun, hoe ver eene of andere plaats verwijderd is, dan is hunne volkomene onwetendheid van getallen zeer vervelend. Het is zeker dat zij in den regel geen grooter getal gebruiken dan drie. Willen zij vier zeggen, dan nemen zij de toevlucht tot hunne vingers. Boven vijf raken zij erg in de war, daar zij geene hand meer over hebben om de vingers te grijpen en vast te houden om de "eenheden" aan te geven. En toch verliezen zij zelden runderen. De wijze waarop zij hun verlies ontdekken is niet door de dieren te tellen, maar omdat zij een gezigt missen dat zij kennen.

"Als er ruilhandel gedreven wordt, moet elk schaap afzonderlijk betaald worden. Indien bijv. de prijs van een schaap is twee rollen tabak, dan zou een Damara zeer in verlegenheid zijn, als men twee schapen nam en hem hiervoor 4 rollen gaf. Ik heb het eens gedaan, maar de man nam eerst twee rollen en zette die afzonderlijk weg. Toen hij nu zag dat het eene schaap eerlijk betaald was en tot zijne verbazing bespeurde dat er juist nog twee over waren voor het andere schaap, begon er twijfel in zijn gemoed op te komen. De rekening scheen hem al te precies uit te komen om juist te zijn en hij ging weêr terug naar de eerste twee rollen tabak; hij raakte nu geheel verward en liep van het eene schaap naar het andere. Eindelijk brak hij de onderhandeling af, totdat hem eerst twee rollen tabak in zijne handen werden gegeven en één schaap weggevoerd; toen ontving hij de twee andere en werd het tweede schaap weggedreven.

"Wanneer de geest van een Damara zich bezig houdt met een getal, is hij te veel ingespannen om op de hoeveelheid te letten. Een jong rund wordt bijv. gekocht voor 10 rollen tabak; hij spreidt dan zijne groote handen uit op den grond en er wordt eene rol op iederen vinger gelegd. Hij neemt de tabak op, is tevreden over de hoeveelheid en de koop is gesloten. Men wil dan een tweede dier koopen, doet hetzelfde, maar geeft hem in plaats van geheele, halve rollen tabak; in het eerste oogenblik is de man met zijn koop tevreden, maar ziet later dat hij minder heeft en beklaagt zich den volgenden dag.

"Daar nu de Damara's niet het flaauwste begrip hadden van tijd en afstand en bovendien hunne taal een slecht voermiddel was om zelfs de weinige denkbeelden die zij hadden in woorden uit te drukken, en eindelijk waarheidspreken bij hen de uitzondering maar niet de regel was, ondervond ik dat de inlichtingen die zij mij konden verschaffen, al zeer weinig praktisch nut hadden."

Ofschoon de Damara's er in geslaagd zijn het land te overstroomen, kan men ze daarom nog niet houden voor eene oorlogzuchtige natie; zij zijn ook niet in staat geweest het weinig uitlokkende land, hetwelk zij veroverd hadden, gedurende langen tijd bezet te houden. Zij hebben weinige en eenvoudige wapenen, niettemin wordt er aan de vervaardiging der wapenen veel zorg besteed, en de krijgsman der Damara's houdt de zijne even goed in orde als de aan tucht en regel gewende Europeesche soldaat.

Het voornaamste en onderscheidende wapen van een Damara is de assagaai; deze heeft echter weinig gemeens met de wapenen die wij onder dezen naam reeds beschreven hebben. Zij is nagenoeg 2 meter lang en heeft een buitengewoon groot, bladvormig lemmer, meer dan 30 centimeter lang en in evenredigheid breed. Het is gemaakt van week staal, en kan, door er met een steen of een mes langs te strijken, goed geslepen worden. De schacht is dik in dezelfde verhouding en in het midden is een dier golvende runder-staarten bevestigd, die wij reeds vermeld hebben. Sommige dezer assagaaijen zijn bijna geheel van ijzer en hebben alleen in het midden een kort stuk hout: dit dient om haar aan te vatten en er den staart aan vast te maken, die een onmisbaar deel van de assagaaijen der Damara's schijnt te zijn.

Met dit wapen kan, zooals gemakkelijk te begrijpen is, niet zeer veel worden uitgevoerd; het wordt dan ook meer als mes dan als wapen gebruikt. Het is voorzeker nuttig bij de jagt op den olifant en andere groote dieren, omdat de wond die men er mede maakt groot is en een belangrijk bloedverlies ten gevolge heeft; tegen menschelijke vijanden is het echter betrekkelijk doelloos. De Damara's voeren ook pijl en boog, maar dit zijn ongelukkig onwerkzame wapenen; de schutter toch treft zijn doel zelden op een afstand die grooter is dan 8 of 10 meter. Het wapen waarmede hij werkelijk goed weet om te gaan, is de "knods-kerry" of de "korte-knods"; hij gebruikt deze in het gevecht man tegen man, of als werptuig; in het laatste geval werpt hij er mede met zulk eene kracht, dat zij inderdaad een gevaarlijk wapen wordt. Toch is de geheele bewapening der Damara's maar zeer gebrekkig; het is dan ook volstrekt geen wonder dat zij, toen zij zich wilden meten met vijanden, die van vuurwapenen voorzien waren, totaal verslagen werden.

In hun strijd tegen de Hottentotten leden de ongelukkige Damara's vreeselijke verliezen. Zij werden door een veel geringer aantal vijanden letterlijk in de pan gehakt, niet omdat de vijand zoo buitengewoon dapper was of zij zoo lafhartig waren, maar eenvoudig omdat zij hunne eigen kracht niet kenden. Men zag dikwijls forsch gebouwde en met breede assagaaijen goed gewapende krijgslieden als het ware verlamd van vrees op het geluid en het zien der uitwerking van de geweren der Hottentotten; het was niets ongewoons, dat een krijgsman der Damara's stil stond in vrees en beven, terwijl een kleine Hottentot op twintig passen bedaard zijn wapen stond te laden en hem dan neêrschoot.

Daar zij met de zamenstelling en de behandeling van vuurwapenen volkomen onbekend waren, hadden de Damara's er geen denkbeeld van dat deze onschadelijk waren zoodra zij waren afgeschoten — in deze dagen waren achterlaadgeweren of revolvers nog niet bij de Hottentotten ingevoerd, — en lieten zich daarom bedaard doodschieten, terwijl de vijand werkelijk in hunne magt was.

Indien de mannen al den dood vonden op het slagveld, was het lot der vrouwen evenwel nog veel erger. Volgens de gewoonte bij de Damara's, droegen zij al hare rijkdommen, in den vorm van koralen, oorringen en vooral van de groote en zware metalen ringen waarmede hare polsen en enkels versierd waren bij zich. Wanneer Hottentotsche krijgslieden vrouwen der Damara's overvielen, beroofden zij haar altijd van al hare sieraden; zij ontdeden ze van alle kleeding om er naar te zoeken; en daar nu de metalen ringen niet zonder eenige moeite konden worden verwijderd, sneden zij bedaard

de handen en voeten der ongelukkige vrouwen af, namen de ringen weg en lieten hunne slagtoffers liggen, om naar het lot wilde, te sterven of te herstellen.

Het is vreemd genoeg, dat zij, zelfs nadat zij zulk eene behandeling hadden ondergaan, dikwijls in het leven bleven; na de hevige bloeding gestelpt te hebben door de bloedige stompen harer ledematen in het gloeijende zand te steken, gebeurde het meermalen dat zij vele mijlen ver voortkropen totdat zij hare vrienden hadden wedergevonden. Gedurende eenigen tijd na den oorlog zag men dikwijls verminkte vrouwen; sommige waren zonder handen, andere zonder voeten en eenige weinige zonder een van beide — deze waren de rijkste geweest, toen zij door hare wreede vijanden werden aangevallen.

De Damara's worden verdeeld in een aantal "eanda's" — een woord hetwelk eenige overeenkomst heeft met het Hindoesche "caste"; elke "eanda" heeft hare eigenaardige gebruiken, bijgeloovigheden, enz. Eene "eanda" wordt genoemd "Ovakueyuba" of "kinderen der zon"; eene andere heet "Ovakuenombura" of "kinderen van den regen," enz. Zij hebben hare bijzondere zinnebeelden of wapens, als men dit woord hier mag bezigen. Deze zinnebeelden zijn altijd zekere boomen of struiken, die de "eanda's" vertegenwoordigen, evenals eertijds de roode en de witte roos de twee groote staatkundige partijen van Engeland vertegenwoordigden. Voor elke dezer "casten" is een of ander voedsel verboden en zij zullen zich liever bijna laten doodhongeren, dan deze wet overtreden. Eéne "eanda" bijv. zal geen vleesch eten van roode koeijen, terwijl voor eene andere dat van trek-ossen verboden is; zij zijn hierop zoo streng, dat zij de vaten, waarin zulk voedsel gekookt is, niet zullen aanraken, noch beneden den wind van het vuur gaan staan, omdat de rook hiervan hen anders zou kunnen bereiken. Door deze gebruiken zijn de Damara's lastig als gidsen; het is dan ook niet voordat de aanvoerder stellig geweigerd heeft hun zin te geven, dat zij er in toestemmen hun natuurlijken afkeer gedurende eenigen tijd te laten rusten.

Deze gewoonte is te merkwaardiger, omdat de Damara's van nature en ten gevolge hunner opvoeding alles behalve kieskeurig zijn; zij eten namelijk alle soorten van spijzen, waarvan een Europeaan zich met walging zou afkeeren. Zij eten even goed het vleesch van koeijen en paarden die door ziekte gestorven zijn als dat van luipaarden, hyena's en andere roofdieren.

In weerwil der minder keurige manier waarop zij zich voeden, zullen zij toch geen raauw of zelfs half-gaar vleesch eten. Zij staan hierin stellig ver boven vele andere stammen, die schijnen te denken dat koken eene onnoodige verkwisting is van tijd en brandstof. Geiten behooren tot de verboden dieren; de Damara's beschouwen ze uit hetzelfde oogpunt als de Israëliten de zwijnen.

Hoeveel zij echter ook van vleesch houden, kunnen zij zich toch niet voorstellen, dat iemand het houdt voor een noodzakelijk deel van zijn dagelijksch voedsel. Bij bijzondere gelegenheden slagten zij eene koe, of, indien hij die feest geeft een rijk man is, welligt 6 of 7 koeijen. Is er echter eene koe geslagt, dan is zij algemeen eigendom geworden; ieder die niet te ver af woont, komt om een gedeelte en dreigt, indien het hem geweigerd wordt, den gierigaard met zijn vloek te vernietigen. Voor dezen vloek zijn zij verschrikkelijk bevreesd; zij verbeelden zich namelijk, dat dan hunne gezondheid verwoest zal worden en zij hunne kracht zullen verliezen.

Vleesch heeft dan ook bijgevolg in het land der Damara's geene handelswaarde; niemand geeft er iets om, voedsel te bezitten dat eigenlijk aan elk behoort behalve aan hem zelven. Koeijen worden gehouden om hare melk en ossen en stieren (zooals Galton zegt) enkel om er naar te zien, even als de herten in Europa; enkele worden er bij bijzondere gelegenheden gedood, maar zij zijn niet bestemd om hun geregeld tot voedsel te dienen. Hoe hoog de Damara's hun vee ook schatten zoolang het leeft — zoo hoog zelfs dat eene boete van twee koeijen eene genoegzame vergoeding is voor een moord — geven zij er weinig om als zij dood zijn; eene levende geit heeft voor hen veel meer waarde dan eene doode koe.

Dit volk kent iedere koe die zij eens gezien hebben. Zij denken den geheelen dag aan vee en het is ook het voornaamste onderwerp hunner gesprekken. Galton maakte de opmerking, dat de inboorlingen, als hij aan eene nieuwe pleisterplaats kwam, altijd zijne koeijen bekeken, om te zien of er ook vee bij was, dat zij op eene of andere

wijze waren kwijt geraakt; indien hij er bij toeval eene gekocht had, die gestolen was, kon hij zeker zijn, dat haar eigenaar haar uit den troep zou halen; deze heeft dan, volgens de wetten van het land, het regt haar te behouden. Daar hij deze wet kende, kocht hij, indien het slechts eenigzins mogelijk was, zijn vee altijd van lieden in wier bezit het reeds jaren geweest was, opdat niemand er aanspraak op zou kunnen maken.

Indien de Damara's te huis zijn, vermaken zij zich des avonds gewoonlijk met zingen en dansen.

DANS DER DAMARA'S.

Hunne muzijk is zeer eenvoudig; hun voornaamste, zoo niet eenige, instrument is hun boog. De pees van deze wordt gespannen en dan hierop eene zekere maat met een stok geslagen. Hunne muzijkanten verbeelden zich, dat het hoofddoel van hun spel is het nabootsen van den galop of draf van verschillende dieren. Dit doen zij dan ook gewoonlijk zeer goed; het toppunt van bekwaamheid van een geoefend muzijkant is de nabootsing van den lompen, korten galop van den baviaan.

Hunne dansen zijn werkelijk merkwaardig, zooals men zien kan uit het volgende uittreksel uit het werk van Baines, die den schrijver ook de schets heeft verschaft, waarnaar bovenstaande afbeelding is vervaardigd:

"Met den avond begonnen de Damara's te dansen. Het eerst werd onze aandacht getrokken door een geluid tusschen het blaffen van een hond en dat, hetwelk iemand maakt, als hij zijne keel schraapt. Wij zagen vier mannen gebukt met hunne hoofden tegen elkander, wedijverende in het voortbrengen dezer aangename geluiden, terwijl anderen, met ratels van harde zaadschillen om hunne enkels, om hen heen dansten.

"Langzamerhand kwam het gezelschap bijeen, en de vrouwen die er zich bij voegden, stonden er in een halven cirkel omheen. Zij zongen een eentoonig lied en klapten

in de handen; de jonge lieden dansten naar hen toe, terwijl zij, niet zeer zacht, met de voeten op den grond stampten; zij deden wolken van stof opvliegen en bragten met hunne ratels geluiden te weeg, die in hunne ooren zeer welluidend klonken. Nu haalde de aanvoerder een brandend stuk hout uit het vuur en stak het, nadat hij eerst weder in de rigting der vrouwen had gedanst, bij het terugkeeren in den grond; hij maakte een pas er om en over heen — even als een Schotsche hooglander bij den zwaardendans — zonder het aan te raken. Toen kwam er een troep terugkeerende, overwinnende krijgslieden, die hunne breede, met wapperende koestaarten versierde speren zwaaiden; zij werden verwelkomd door een koor van vrouwen en dreven van tijd tot tijd de weinige vijanden terug, die de vermetelheid hadden hen te naderen.

"Dit tooneel moet, als het door een genoegzaam aantal dansers vertoond wordt, een groot effekt maken. De glans van het vuur, die van de op helmen gelijkende hoofdtooisels en van de overige versierselen der vrouwen terugkaatste, de glinsterende speerpunten met de golvende koestaarten der krijgslieden, de flikkeringen van het vuur die den achtergrond van hutten, kraals en groepen van vee verlichtten, — dit alles was schilderachtig genoeg. De keelgeluiden waarmede alles besloten werd, waren vreeselijk om aan te hooren; de honden begonnen tegelijkertijd te huilen en de kleine lemur in den wagen, door het ongewone leven verschrikt, deed alle pogingen om te ontsnappen uit de plaats waar hij eigenlijk alleen veilig was."

Bij de Damara's is het gezag van den man over de vrouw niet zoo groot als in andere deelen van Afrika. Hij heeft natuurlijk het voordeel dat hij sterker is en maakt, als hij boos wordt, nog al een vrij gebruik van den stok. Is hij hier echter al te vrijgevig mede, dan heeft zij het stilzwijgende regt van echtscheiding en vertrouwt zich toe aan iemand van wien zij meent te kunnen verwachten, dat hij haar niet zoo ruw zal behandelen. Galton zegt, dat de vrouwen die hij gezien heeft niet bijzonder aan hare echtgenooten en kinderen schenen gehecht te zijn en dat hij altijd eenige moeite had om te ontdekken aan welken man eene vrouw op dat oogenblik behoorde.

Eene vrouw kost een Damara niets van onderhoud, omdat zij hare eigene aardnoten "kraait"; hij kan niet buiten hare diensten, welke bestaan in het bouwen zijner huizen, het koken van zijn voedsel en het dragen zijner bezittingen van plaats tot plaats. Elke vrouw heeft hare eigene hut, die zij natuurlijk voor zich zelve bouwt; ofschoon de veelwijverij wel in zwang is, is het aantal vrouwen toch niet zoo groot als bij andere stammen. Er is altijd ééne voornaamste vrouw, die den voorrang heeft boven de andere; haar oudste zoon is dan ook de erfgenaam van zijns vaders bezittingen.

Ofschoon de Damara's geen eigenlijken godsdienst bezitten, hebben zij toch een aantal bijgeloovige gebruiken; een van deze heeft eene zeer groote overeenkomst met het heilige vuur der Ouden. De woning van het opperhoofd kan men altijd herkennen aan een vuur, hetwelk steeds brandende gehouden wordt; bij goed weder buiten en bij regen binnen de hut. De plicht om op dit vuur te passen berust op zijne dochter; deze is eene soort van priesteres en wordt officiëel "Ondangere" genoemd. Zij verrigt, krachtens haar ambt, verschillende plegtigheden, zooals: het besprenkelen der koeijen met water, als zij naar de weide gaan, het leggen van een heiligen knoop in haar schort als er eene sterft, en meer dergelijke.

Moet het dorp verplaatst worden, dan gaat zij voor de runderen uit met een brandend hout van het heilige vuur in de hand, terwijl zij zorg draagt van tijd tot tijd een ander te nemen. Indien het soms bij ongeluk uitgaat, is er een algemeen weeklagen; de geheele stam wordt bijeengeroegen, er wordt vee geofferd als boetedoening en het vuur wordt op nieuw ontstoken door hout op elkander te wrijven. Als er een zoon van het opperhoofd of een ander voornaam inwoner vertrekt, om een eigen dorp te bouwen, krijgt hij iets van het heilige vuur en geeft dit over aan de hoede zijner dochter, die dan de "Ondangere" van het nieuwe dorp wordt.

Dat de Damara's eenig nevelachtig denkbeeld hebben van de onsterfelijkheid der ziel is duidelijk genoeg, ofschoon zij zelven beweren dat zij hieraan niet gelooven. Zij

gaan toch somtijds naar het graf van een overleden vriend of opperhoofd, plaatsen eetwaren bij zijn graf, en verzoeken hem te eten en te drinken en vrolijk te zijn en wederkeerig hen te helpen, en kudden vee en een aantal vrouwen te schenken. Zij gelooven bovendien dat de dooden weder op de aarde kunnen komen, ofschoon niet in menschelijke gedaante; zij nemen dan altijd den vorm aan van een dier, maar zijn van de dieren van die soort onderscheiden, doordat zij altijd ook een of ander ligchaamsdeel van een ander dier hebben. Indien een Damara bijv. een hond ziet met een' poot van een struisvogel, dan weet hij dat hij met eene verschijning te doen heeft en betoont er derhalve eerbied voor. Als hij er door gevolgd wordt is hij doodelijk verschrikt, want hij weet dat dan zijne dagen geteld zijn en hij weldra sterven zal. De naam van zulk eene verschijning is "Otj-yuru."

GRAF EN GEDENKTEEKEN VAN EEN OPPERHOOFD.

Wanneer een opperhoofd der Damara's sterft, wordt hij op eene eigenaardige wijze begraven. Zoodra het leven geweken is — sommigen zeggen zelfs eer hij den laatsten snik gegeven heeft — breken de omstanders zijne ruggegraat met een grooten steen. Dan winden zij den langen riem los die om zijne lendenen gerold is en binden het ligchaam vast in eene zittende houding met het hoofd op de kniën gebogen. Nu worden er runderhuiden over hem gebonden en wordt het lijk begraven met het aangezigt naar het noorden, zooals wij reeds beschreven hebben, toen wij over de Bechuana's handelden. Hierop wordt ter eere van het overledene opperhoofd vee geslagt en bovenop het graf een paal geplaatst, waaraan de schedels der runderen als zegeteekenen worden opgehangen. De boog, pijlen en assagaaijen van den overledene hangt men aan denzelfden paal. Groote steenen worden op en om het graf in den grond geplaatst; bovendien wordt er een aantal doorntakken opgehoopt, om er de hyena's af te houden, daar deze anders zeker het lijk zouden opgraven en verslinden voor dat het een dag verder was. Nu en dan gebeurt het dat een opperhoofd last geeft, dat zijn lijk in zijn huis moet blijven; in dit geval wordt het gelegd op eene verhooging van den grond en eene sterke omheining van doornen en palen om de hut gebouwd.

Zijn de begrafenis-plegtigheden afgeloopen dan verlaat het nieuwe opperhoofd de plaats, met al het volk dat onder zijne bevelen staat. Hij blijft er verscheidene jaren van verwijderd; gedurende dien tijd draagt hij het teeken van ronw, d. i. eene donker-

kleurige kegelvormige muts en om den hals een riem, waaraan twee kleine stukjes struisvogel-eijerschalen hangen.

Wanneer de tijd van den rouw voorbij is, keert de stam terug; het opperhoofd gaat voorop naar het graf van zijn vader, knielt hier neêr en fluistert dat hij is teruggekeerd met het vee en de vrouwen die zijn vader hem gegeven heeft. Dan vraagt hij om de hulp van den overledene in al zijne ondernemingen; van dat oogenblik af neemt hij geheel en al de plaats zijns vaders in. Dan wordt er vee geslagt en een groot feest ter nagedachtenis van het overleden opperhoofd gehouden; ieder die tegenwoordig is eet van het vleesch, hetwelk door het opperhoofd zelf wordt rondgedeeld. Het vorige opperhoofd neemt zinnebeeldig deel aan den maaltijd. Een paar takken, gesneden van den boom zijner bijzondere "eanda," worden verondersteld hem te vertegenwoordigen; hiermede wordt elk stuk vleesch aangeraakt, voordat de gasten het gebruiken. Zoo wordt ook de eerste emmer melk, dien de koeijen geven, naar het graf gebragt en aldaar uitgestort.

Als deze plegtigheden behoorlijk zijn afgeloopen, wordt het dorp opnieuw opgebouwd; dit geschiedt altijd zoo, dat het op het verlaten dorp gelijkt; de hutten worden opgerigt op dezelfde plaats waar zij gestaan hebben en vooral wordt er de uiterste zorg voor gedragen, dat de stookplaatsen volkomen dezelfde plek innemen, die zij besloegen voordat de stam zich in zijne vrijwillige ballingschap begaf. De woning van het opperhoofd is altijd aan de oostzijde van het dorp.

De Damara's hebben een zonderlingen eed of plegtige verzekering — "Bij de tranen mijner moeder!" — eene uitdrukking zoo dichterlijk en vol gevoel, dat zij eene groote mate van zedelijke ontwikkeling schijnt te kennen te geven bij een volk, dat haar kon uitvinden en kan bezigen.

HOOFDSTUK XXXI.

DE OVAMBO'S OF OVAMPO'S.

WOONPLAATS VAN DEN STAM. — DE EERLIJKHEID DER OVAMBO'S. — HUNNE VRIENDELIJKHEID TEGENOVER ZIEKEN EN OUDEN VAN DAGEN. — HUISELIJKE GEWOONTEN. — ZONDERLINGE KLEEDING. — HUNNE WIJZE VAN BOUWEN. — HET WERK DER VROUWEN. — LANDBOUW. — WAPENEN. — HUNNE WIJZE VAN KAMPEREN. — VISCHVANGST. — VERNUFTIGE VALSTRIKKEN. — DE AFWEZIGHEID VAN ARMOEDE. — DANSEN. — REGERINGSVORM DER OVAMBO'S. — HUN KONING NANGORO. — ZIJN VERRADERLIJK KARAKTER — HUWELIJKS-ZAKEN. — DE WET VAN OPVOLGING. — HUN VOEDSEL. — VREEMDE GEWOONTEN BIJ DEN MAALTIJD. — WIJZE OM HUNNE VRIENDEN TE GROETEN.

Er woont in de landstreek, die op omtrent 18° Zuider-breedte en 15° Ooster-lengte gelegen is, een merkwaardig volksstam; men noemt deze lieden "Ovampo's" of "Ovambo's," welke laatste hun gewone naam is. In hunne eigene taal heeten zij "Ovaherero's," of "het vrolijke volk."

Zij zijn vooral merkwaardig om hunne vele goede hoedanigheden, die in Zuid-Afrika bijna eene uitzondering zijn. In de eerste plaats zijn zij eerlijk, en eerlijkheid is eene deugd, die weinige inwoners van Zuid-Afrika schijnen te kennen, veel minder te beoefenen.

Iemand die reist onder de Damara's, de Namaqua's of de Bechuana's, moet een wakend oog houden op al zijne bezittingen; laat hij een voorwerp een oogenblik zonder opzigt, dan is het zeer waarschijnlijk, dat het op eene of andere geheimzinnige wijze verdwijnt en hij het nimmer terugziet. En toch verhaalt Anderssen, aan wien wij het meeste wat wij van de Ovambo's weten te danken hebben, dat deze zoo door en door eerlijk zijn, dat zij niets wat zijn eigendom was zonder zijne toestemming zouden aanraken en het dus nog veel minder stelen; bij zekere gelegenheid, toen zijne bedienden eenige kleinigheden hadden laten liggen op de plaats waar zij het laatst den nacht hadden doorgebragt, werden hem boodschappers nagezonden, om de verloren voorwerpen terug te brengen. Onder henzelven wordt diefstal als misdaad beschouwd en zij zijn in dit opzigt zoo beschaafd, dat er zekere personen zijn aangesteld om als overheidspersonen werkzaam te zijn, en zoowel van diefstal als van andere misdaden kennis te nemen. Indien iemand op diefstal betrapt werd, zou hij voor het huis van den koning gebragt en onmiddellijk doodgeschoten worden.

Zij zijn vriendelijk en oplettend voor hunne zieken en bejaarden; hierin maken zij een gunstig kontrast met andere Zuid-Afrikaansche stammen. Zelfs de Zulu's verlaten hen die te oud zijn om te werken en laten hen sterven van honger, dorst en gebrek, terwijl de Ovambo's de ouden van dagen, de zieken en de gebrekkigen goed verzorgen en verplegen. Dit feit alleen is voldoende om hen oneindig hooger te plaatsen dan de naburige stammen, vooral wat hunne zedelijke ontwikkeling betreft.

Het is een opmerkelijk feit, dat de Ovambo's niet wonen in steden of dorpen, maar in afzonderlijke, over land verspreide gehuchten, daar iedere familie eene kleine gemeente vormt. Het koren, waarvan zij hoofdzakelijk leven, wordt verbouwd om de

huizen, die door hooge en sterke omheiningen zijn afgesloten. De inboorlingen zijn door de handelwijze van sommige omringende stammen genoodzaakt, hunne woningen op zoodanige wijze in te rigten; deze toch deden van tijd tot tijd invallen en bragten veel schade bij hen te weeg. Daar nu de Ovambo's buitengewoon vreedzaam zijn en zij zagen dat het nemen van weerwraak niet veel gevolg opleverde, beproefden zij het op deze wijze en maakten van elke afzonderlijke woning eene sterkte.

Waarschijnlijk om dezelfde reden ziet men in den omtrek der woningen van de Ovambo's zeer weinig vee. De reizigers worden dan ook getroffen door het feit, dat zij zoo weinig vee in den omtrek der woningen waarnemen — zij zien slechts eenige koeijen

HUIZEN.

en geiten — ofschoon deze stam bijzonder rijk is aan runderen en groote kudden bezit. Dit komt omdat de kudden ver van huis worden gezonden, niet slechts opdat de vijand ze niet zoo gemakkelijk zou kunnen opsporen, maar ook om haar eene vette weide en overvloed van water te verschaffen. Men zegt dat zij ook groote kudden zwijnen fokken en de kunst verstaan deze zoo vet te maken, dat zij reusachtige afmetingen krijgen. Deze kudden zwijnen mogen echter nimmer de woningen naderen, deels om de reden die wij reeds genoemd hebben, deels om de schade die zij aanrigten.

Op bovenstaande afbeelding zijn de hutten der Ovambo's voorgesteld. Deze hutten met hun vlak kegelvormig dak zijn zoo laag, dat een man er niet regtop in kan staan. De inboorlingen hebben echter ook geene behoefte om in hunne hutten te kunnen staan; zij zijn slechts slaapplaatsen waarin zij kruipen om zich tegen de koude van den nacht te beschermen. Men ziet ook twee bewaarplaatsen van koren; elke bestaat uit een groot koren-vat op pooten, hetwelk met een rieten dak overdekt is. Op den achtergrond staat een kippenhok. De Ovambo's houden vele kippen; deze zijn echter zeer klein en niet grooter dan onze krielkippen. Zij zijn echter ter voortteling zeer geschikt en leggen vele eijeren.

De kleeding der Ovambo's is, hoewel zij zeer weinig kleederen dragen, toch nog al opmerkelijk. De mannen scheren over het algemeen het grootste gedeelte van hun hoofd kaal, maar laten toch een zeker gedeelte van hun kort, wollig haar op hunne kruin

staan. Daar de schedel der Ovambo's een zonderlingen vorm heeft en vooral ver naar achteren uitsteekt, geeft deze mode aan het geheele hoofd een zeer vreemd voorkomen. De overige kleeding der mannen bestaat hoofdzakelijk uit koralen en sandalen; de eerste worden vooral gedragen als halsketenen en de laatste gelijken volkomen op de sandalen der Bechuana's, die wij reeds hebben beschreven.

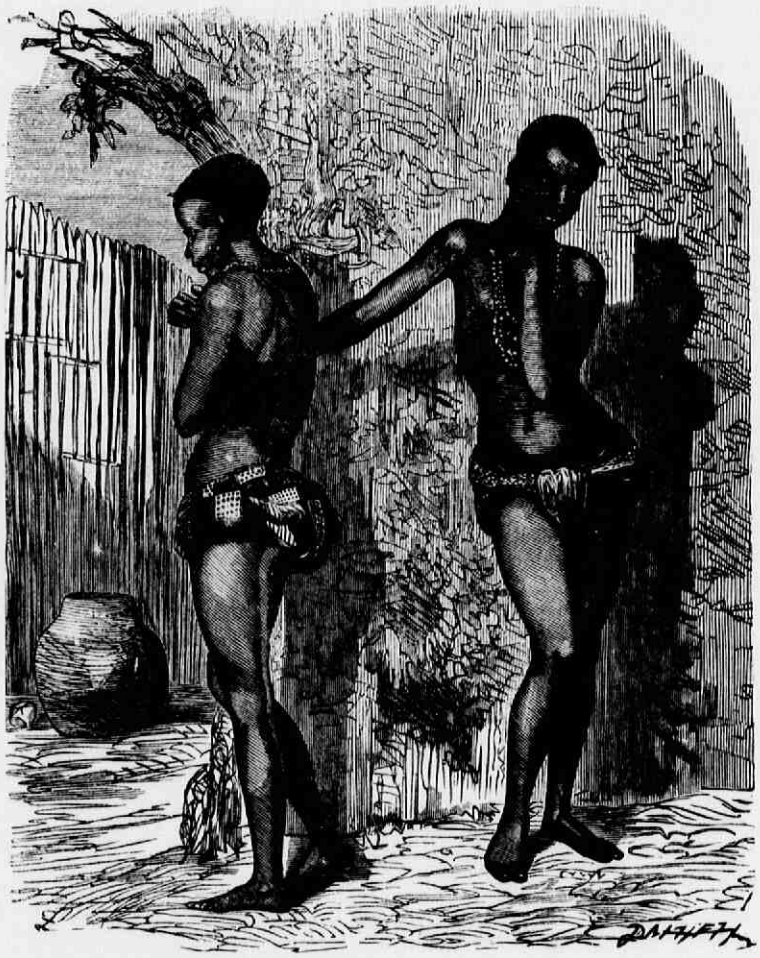

MEISJES DER OVAMBO'S.

Meestal hebben zij een mes bij zich; dit steken zij in een band om hun' bovenarm. Dit mes gelijkt eenigszins op dat der Bechuana's, maar wordt door henzelven vervaardigd; zij zijn dan ook goede metaalwerkers. De blaasbalgen, die hunne smeden gebruiken, hebben eene groote overeenkomst met die welke bij de Bechuana's worden gebezigd; zij maken een sterken en aanhoudenden luchtstroom, door er twee bij iedere smidse te plaatsen; deze blaasbalgen worden door twee helpers in beweging gebragt, terwijl de smid zelf op het metaal past. Het ijzer en koper, dat zij bewerken, verkrijgen zij door ruilhandel met de naburige stammen; zij doen dit zoo goed, dat zij de wapenen en landbouwwerktuigen die er uit vervaardigd worden, als ruilmiddel bezigen met dezelfde stammen, die hun de grondstof verschaft hebben.

De kleeding der vrouwen is veel langer dan die der mannen, ofschoon de afmetingen toch nog zeer klein zijn. Van voren dragen zij een schort van vreemden vorm en een ander van achteren; zij gelijken veel op eene bijl die men op den kop ziet, met den scherpen kant naar beneden.

Het portret bladz. 371 is genomen naar eene schets van Baines en stelt de eenige Ovambo-vrouw voor, die hij ooit gezien heeft. Toen hij te "Otjikango-Katiti" of "Kleine Barman" was, bragt een Hottentotsch opperhoofd, Jan Aris genaamd, een jong meisje der Ovambo's bij hem, zeggende dat zij aan hem was toevertrouwd om haar op te voeden. De waarheid was natuurlijk, dat zij bij eene plundering gevangen genomen en als dienstbode werkzaam was bij zijne vrouw; deze was de dochter van den bekenden Jonker en noemde zich de Victoria van Damara-land.

Het meisje was ongeveer 14 jaar oud en op het gezigt van den vreemdeling buitengewoon verlegen; zij keerde hem den rug toe, verborg haar aangezigt en barstte van vrees in tranen uit. Deze houding gaf hem gelegenheid om eene schets te maken van een merkwaardig kleedingstuk hetwelk zij droeg; het stuk huid om haar midden, dat met blaauwe koralen versierd was. Toen zij overtuigd was dat haar niets kwaads zou overkomen, keerde zij zich om en nam aan het onderhoud deel; hij was daardoor in de gelegenheid eene tweede schets van haar te maken. Aan denzelfden gordel was een klein, van huiden vervaardigde schort bevestigd; bovendien droeg zij geene andere kleeding. Het meisje zag er goed uit en indien haar aangezigt niet misvormd ware geweest door de likteekens van haren stam, zou zij welligt voor schoon zijn doorgegaan.

Het kapsel der vrouwen bestaat voornamelijk uit haar eigen haar; dit besmeren zij echter onophoudelijk dik met vet, waardoor eene vermillioen-kleurige klei vermengd wordt. Dit mengsel van vet en klei wordt in zulke groote hoeveelheden aangewend, dat de kruin van haar hoofd geheel en al vlak schijnt. Hetzelfde mengsel wordt ook zoo overvloedig over het geheele ligchaam ingewreven, dat eene goed gekleede vrouw de teekens harer versierselen achterlaat op elk voorwerp, waarmede zij in aanraking komt.

Om haar midden dragen zij zoovele koralen, schelpen en andere sieraden, dat deze eene soort van stevig harnas vormen; het middelste gedeelte van het ligchaam wordt er dan ook geheel door bedekt. Vele vrouwen ontwikkelen bij de onderlinge schikking der koralen en schelpen veel smaak; zij maken er verschillende patronen van en schikken de verschillende tinten en kleuren op eene dikwerf zeer artistieke wijze. Behalve dit koralen harnas dragen zij nog een groot aantal halssnoeren en armbanden van dezelfde stoffen vervaardigd. Hare polsen en armen zijn beladen met een overvloed van groote koperen ringen, waarvan sommige zelfs drie pond wegen; en daar eene vrouw somtijds aan elken enkel twee zulke ringen draagt, kan men zich wel voorstellen, dat de bevalligheid van haar gang er volstrekt niet door verbetert.

De jonge meisjes zijn, zoolang zij nog niet oud genoeg zijn en zich met de ligte kleeding harer sekse moeten vergenoegen, zoo bevallig als men slechts kan verlangen; men kan echter niet verwachten dat eene vrouw, die zulk een bespottelijk gewigt van versierselen met zich moet omdragen, er bevallig zal uitzien of zich ligt en gemakkelijk zal bewegen. Bovendien werkt de harde arbeid dien zij dagelijks twaalf uren lang moeten verrigten, haar spoedig verval zeer in de hand.

Aan haar is ook, evenals aan alle Zuid-Afrikaansche vrouwen, het bouwen der hutten opgedragen.

Dit werk is, indien wij de afmetingen der omheinigen in aanmerking nemen, inderdaad zwaar. De hutten zelve vereischen lang niet zooveel arbeid als die der Bechuana's, want ofschoon zij nagenoeg even groot zijn — vijf tot zes meter in middellijn — is het dak veel lager en wordt er dus minder bouwmateriaal en minder arbeid voor vereischt. Binnen elke omheining staan een aantal zulke hutten; de beste is voor den meester en zijn gezin en de overige voor de bedienden. Bovendien zijn er voorraadplaatsen voor het koren, schuren voor het vee, kippe- en zelfs varkenshokken; een paar van elk dezer dieren wordt toch over het algemeen bij de huizen gehouden, ofschoon de kudden streng worden buitengesloten. Binnen dezelfde om-

heining ziet men ook dikwerf meerdere hutten van Bosjesmannen. Deze behooren aan leden van dezen vreemden volksstam, die deels als ondergeschikten, deels als bedienden en deels als verwanten onder de Ovambo's hunne woningen hebben opgeslagen.

Daarenboven is er binnen de omheining eene open ruimte, waar de bewoners kunnen bijeenkomen om zich te vermaken of met elkander te raadplegen; de bebouwde grond ligt er ingelijks binnen, zoodat men zich al den arbeid, die aan het

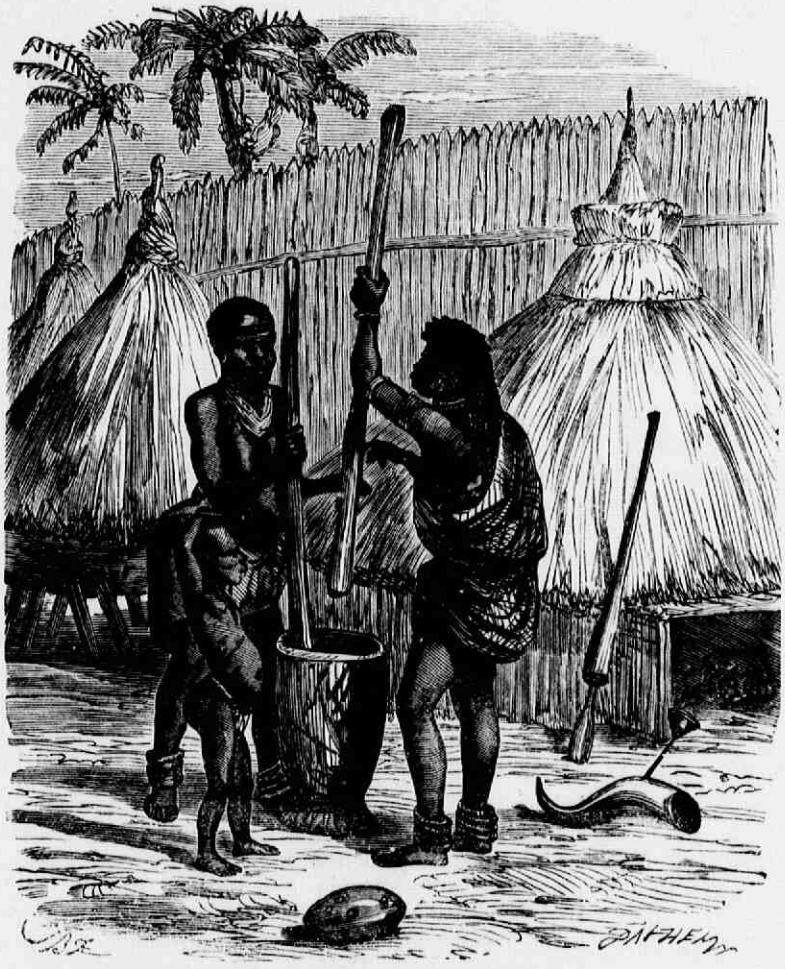

VROUWEN KOREN STAMPENDE.

maken dezer palissaden besteed wordt, gemakkelijk kan voorstellen. De omheining is gemaakt van palen die minstens $2\frac{1}{2}$ meter lang en in evenredigheid dik zijn; elke paal is eene vracht voor een' gewoon arbeider. Zij worden digt naast elkander in den grond geplaatst, en onderling met touwen vastgebonden.

De mannen doen den ligteren veldarbeid; zij weiden de kudden vee en doen handelsreizen onder de Damara's en andere stammen.

De eerste dezer bezigheden is niet zeer zwaar, daar het land verwonderlijk vruchtbaar is. De Ovambo's hebben de zware werktuigen niet noodig die de Kaffersche

vrouwen moeten gebruiken; eene hak of houweel toch van deze is op zich zelve reeds eene vracht. De oppervlakte van den bodem is een steenachtige zandgrond, maar onmiddellijk hieronder ligt eene laag blaauwe klei, die zeer rijk schijnt te zijn en in staat de planten te voeden zonder behulp van mest. Om den grond te bewerken gebruiken zij slechts eene kleine hak en inplaats van den geheelen grond om te spitten, graven de Ovambo's slechts hier en daar kleine gaten, waarin zij eene hand vol maïs werpen waarna zij ze weder met aarde bedekken. Dit geschiedt altijd tegen het einde van den regentijd, als de grond door en door vochtig is en de jonge halmen spoedig voor den dag komen. Alsdan worden zij gedund en afzonderlijk uitgeplant.

Zoodra het koren rijp is, nemen de vrouwen het in bezit; de mannen zijn dan vrij om olifanten te vangen, om hunne slagtanden in valkuilen en handelstogten te gaan maken met het ivoor, dat zij op deze wijze hebben verkregen. Als het koren gedorscht is, brengt men het in de voorraadplaatsen; dit zijn groote vaten, gemaakt van palmbladen en klei, veel gelijkende op die der Bechuana's. Zij staan insgelijks een voet boven den grond. Ook het malen of liever het stampen van het koren is het werk der vrouwen; het geschiedt niet met steenen, maar in een ruwen mortier. Een boomstam wordt uitgehold en hierin wordt het koren gedaan. Een dik en zwaar stuk hout dient voor stamper en de geheele handeling heeft, als men het aanziet, veel van karnen op de ouderwetsche manier.

De afbeelding op bladz. 373 is naar eene schets van Baines; het is een huiselijk tooneel bij eene woning der Ovambo's. Twee vrouwen zijn, vergezeld van hare kinderen, bezig koren te stampen. Op het aangezigt der eene ziet men eene reeks van teekenen van haren stam. Het zijn likteekens die ontstaan door in de wangen te snijden en in de wonden klei te wrijven; zij worden voor een sieraad gehouden.

Op den voorgrond ligt een ovaal voorwerp, doorboord met gaten. Het is een stuk kinderspeelgoed, gemaakt van de vrucht van een baobab. Er worden verschillende openingen in den bast gemaakt en het merg hier uit geperst. De harde zaden laat men er in, en als een en ander gedroogd is, vormen zij eene soort van rammelaar. In eene aanteekening die Baines bij de schets voegde, zegt hij dat dit het eenige voorbeeld is van kinderspeelgoed, dat hij in geheel Zuid-Afrika heeft aangetroffen. Het bestaan van dit voorwerp alleen toont reeds de groote meerderheid van dezen merkwaardigen volksstam boven andere. Op den achtergrond ziet men eene hut en twee bewaarplaatsen voor het koren; tegen het huis staat een dier eenvoudige werktuigen waarmede de grond wordt omgespit. De lezer bespeurt dat het ijzeren blad in één lijn staat met het handvatsel en er niet regthoekig aan is bevestigd. Op den grond ligt eene waterpijp en het geheel is afgesloten door hooge palissaden, aan het boveneinde aaneengebonden.

De wapenen der Ovambo's zijn zeer eenvoudig, zooals niet anders te verwachten is bij een volk, dat van nature zoo vreedzaam en zoo weinig oorlogzuchtig is. Zij bestaan voornamelijk uit eene assagaai met een breed lemmer, veel gelijkende op de assagaaijen der Damara's en even nutteloos in den oorlog, uit pijl en boog en de knods-kerry. Geen dier wapenen is zeer gevaarlijk, en de pijl en boog nog wel het minst van de drie, daar de Ovambo's ongelukkige schutters zijn; zij worden hierin ver door de Damara's en vooral door de Bosjesmannen overtroffen; dezen krijgen, daar zij den boog ook op de jagt gebruiken, in het schieten eene zekere vaardigheid, ofschoon zij ver moeten onderdoen voor een zeer middelmatig Europeesch liefhebberboogschutter.

Als zij op marsch zijn, hebben zij eene eigenaardige wijze van kamperen. In plaats van één groot vuur te ontsteken, beginnen zij een aantal steenen te zoeken ter grootte van klinkers waarvan zij eenige cirkelvormige stookplaatsen bouwen, die elk omtrent 60 centim. middellijn hebben. Deze stookplaatsen worden gebouwd in twee rijen en tusschen deze spreiden de reizigers hunne eenvoudige legersteden.

Dit plan is werkelijk zeer vernuftig en bijzonder voor het land geschikt. Op plaatsen, waar genoeg zwaar brandhout wordt aangetroffen, voldoet de gewoonte om één enkel vuur aan te leggen goed genoeg, ofschoon de reiziger, als er een koude wind waait, aan de eene zijde verschroeit en aan de andere bevriest. In het land der

Ovambo's evenwel zijn dunne takken de eenige brandstof; men ondervindt dan ook dat door het gebruik dezer steenen de warmte niet slechts meer geconcentreerd, maar ook bespaard wordt, daar de steenen nog warmte geven, lang nadat het vuur is uitgegaan. Ook zijn de kleine vuren veiliger dan één groot vuur; als er toch een groot blok hout is doorgebrand en ineenzakt, stuiven de gloeijende kolen tot op een aamerkelijken afstand in het rond zoodat zij op de slapers kunnen vallen en hunne bedden in brand steken.

De Ovambo's zijn zeer geschikte landbouwers; zij verbouwen verschillende soorten van gewassen. De gewone maïs en eene soort van gierst zijn twee graansoorten die een overvloedig gewas geven; zij hebben bovendien het voordeel dat zij stengels hebben $2^1/_2$ meter lang, sappig en zoet Als het koren rijp is, worden er eenvoudig de aren afgesneden; hierop wordt het vee in het veld gedreven en voedt zich dan met de zoete stengels, die de eigenschap hebben spoedig vet te maken.

Van boonen, erwten en dergelijke peulvruchten houden de Ovambo's zeer veel; zij kweeken ook met goed gevolg meloenen, pompoenen, kalebassen en andere soortgelijke vruchten. Zij verbouwen ook tabak, die echter van eene zeer middelmatige hoedanigheid is, niet zoozeer omdat de planten minder goed zijn, maar om de onvolkomen wijze waarop de bladeren behandeld en bewaard worden. Als men bladeren en stelen bij elkander vast in een hol stuk hout perst, is deze handelwijze stellig niet zeer geschikt om den geur van den tabak te verhoogen; het gevolg hiervan is dan ook, dat de tabak zoo slecht is, dat slechts een Ovambo haar kan en wil rooken.

Er is eene klein onder-stam der Ovambo's, de "Ovaquangari's" genaamd, die veel van visch leven en eene uiterst vernuftige wijze hebben om ze te vangen. Anderssen geeft ons het volgende verhaal van de visch-vallen, als men ze zoo noemen mag, die door de "Ovoquangari's" gebruikt worden: — "In de Okovango-rivier is, zooals ik reeds vermeld heb, een overvloed van visch, en wel in eene groote verscheidenheid. Gedurende mijn zeer kort verblijf aan hare oevers verzamelde ik nagenoeg twintig verschillende soorten en zou, niettegenstaande ik slecht voorzien was van de middelen om ze te bewaren, dit getal, indien ik slechts tijd genoeg had gehad, stellig verdubbeld hebben. Alle waren niet slechts eetbaar, maar zeer smakelijk; sommige zelfs buitengewoon lekker.

"Vele inboorlingen besteden een groot gedeelte van hun tijd met vischen en maken van verschillende eenvoudige, vernuftige en zeer afdoende kunstgrepen gebruik om het schubbige volkje te vangen. Weinige vischen worden echter in de rivier zelve gevangen. Het is op de menigvuldige ondiepten en lagunen, onmiddellijk bij de oevers door de jaarlijksche overstrooming ontstaan, dat de groote vangst plaats heeft. De vischtijd begint dan ook eigenlijk eerst op den tijd dat de Okovango haar hoogste peil bereikt heeft, dat is wanneer er geene eb en vloed meer is en de tijdelijke lagunen of moerassen beginnen te verdwijnen.

"Zoover ik weet gebruiken de "Ovaquangari's" tot het vangen van visch geene netten, maar vallen van verschillenden aard en wat men niet geheel onjuist zou kunnen noemen waterhoven of erven. Deze visch-hoven zijn zekere niet diep onder water staande plaatsen, die op de volgende wijze worden ingesloten of afgeheind: Er wordt eene genoegzame hoeveelheid riet, van zoodanige lengte dat het voor het water geschikt is, bijeen verzameld, in bossen gebonden en op de behoorlijke lengte afgesneden. Dit riet wordt op den grond uitgespreid en nagenoeg op dezelfde wijze aaneengebonden als de gewone matten. Het doet er niets toe hoe lang deze matten zijn, daar men ze naar verkiezing langer of korter kan maken.

"Heeft men nu eene plaats om te vischen uitgekozen, dan zet men een zeker aantal dezer matten regtop in het water; men plaatst ze in een cirkel, een halven cirkel of regtuit, zooals het best geschikt is naar den vorm der ondiepte of lagune die men wil afsluiten. Hier en daar laat men er echter openingen tusschen, ter breedte van 1 tot $1^1/_2$ meter; in deze openingen plaatst men dan eene soort van fuiken, die men maakt van riet, hetwelk in den vorm van eene bijenkorf is aaneengebonden. De middellijn van deze, aan haar breedste einde, verschilt naar de diepte van het water; de onderkant wordt stevig aan den bodem bevestigd, terwijl de bovenkant gewoonlijk met de oppervlakte van het water gelijk is of er even boven uit steekt.

Om deze soort van fuiken voor de visschen te verbergen werpt men er losjes gras en groene takken over en omheen."

De Ovambo's houden er veel van, zich te vermaken met een dans, die de dansers uitnemend schijnt te bevallen, maar waaraan zij, die niet in al zijne wonderlijke bewegingen zijn ingewijd, geen deel kunnen nemen. De dansers zijn allen mannen en staan in een dubbele rij, rug tegen rug. Dan begint de muziek; zij bestaat uit een trom en eene soort van guitar; de dansers vangen dan aan zich heen en weer te bewegen, zoodat zij elkander telkens voorbijgaan. Eensklaps keert zich nu een danser om en geeft hem die tegenover hem staat een hevigen slag; de hoofdzaak schijnt trouwens, bij dezen dans te zijn, zooveel mogelijk klappen uit te deelen en er zoo weinig mogelijk te ontvangen. Deze dans vindt plaats bij den avond en de verlichting geschiedt eenvoudig door het branden van gedroogde palmtakken. Nangoro plagt dezen dans elken avond te doen uitvoeren op de binnenplaats van zijn paleis, hetwelk een zeer zamengesteld gebouw was dat 80 à 90 meter in middellijn had en een doolhof van paden naar de dansplaats, de dorschvloeren, de bewaarplaatsen van het koren, de vertrekken der vrouwen, enz.

Onder de Ovambo's zijn geene armen. Dit komt hun niet zonderling voor die het gewone denkbeeld koesteren omtrent het leven der Wilden, dat er namelijk bij hen geen onderscheid is tusschen rijk en arm, meester en knecht. Het verschil in rang en rijkdom is integendeel nergens scherper afgeteekend dan bij de Wilden. Den koning of het opperhoofd nadert men met een aantal plegtigheden die ons aan aanbidding doen denken; de hooger geplaatste eischt eerbetooningen en de ondergeschikte bewijst ze. Rijkdom is bij de Wilden even gezocht als bij de Europeanen en een rijk man wordt door hen om zijne schatten even zoo geacht, als wanneer hij zijn geheele leven in Europa had doorgebragt. De arme wordt de dienaar van den rijke, of eigenlijk zijn slaaf; zijn meester ziet met de grootste minachting op hem neer. Armoede is in Afrika even algemeen als in Europa en het strekt de Ovambo's zeer tot eer, dat zij onder hen niet wordt aangetroffen.

De Ovambo's worden geregeerd door een koning; zij zien laag neer op alle stammen die dit voorregt niet genieten. Zij erkennen ook kleine opperhoofden — elk hoofd van een huisgezin heeft dien rang — maar zij verkiezen de monarchie boven elken anderen regeringsvorm. Even als bij de meeste andere stammen wordt de koning buitengewoon vet; zelfs is hij in den regel de eenige dikke man van zijn koningrijk. Nangoro, die eenige jaren geleden koning was, was bekend om den zeldzamen omvang van zijn ligchaam; hij overtrof hierin zelfs den Kafferschen monarch Panda. Hij was zoo dik, dat zijn gaan in waggelen ontaard was, en hij was zoo kortademig, dat hij telkens als hij eenige voetstappen gegaan had moest stilstaan en niet zonder groote moeite twee volzinnen achter elkander spreken kon; bij een gewoon gesprek bestond zijn deel dan ook meestal in een éénlettergrepig gesteun.

Zijn karakter vormde met dat zijner onderdanen eene even groote tegenstelling als zijn persoon. Hij was een zeer onaangenaam mensch — zelfzuchtig, sluw en gewetenloos. Nadat hij de uitwerking der vuurwapenen bij zijne blanke bezoekers gezien had, verzocht hij hun om de kracht hunner wapenen in het schieten van olifanten te toonen. Indien zij in dezen strik geloopen waren, zou hij hun vertrek door alle mogelijke spitsvondigheden hebben vertraagd, hen olifanten laten schieten en al het ivoor voor zich zelven behouden.

Nadat zij zijn land verlaten hadden, zond Nangoro hun een troep lieden achterna, met het bevel hen allen te dooden. De aanvoerder dezer bende kreeg echter een tegenzin tegen zijne zending — waarschijnlijk omdat hij getuige was geweest van de uitwerking der puntkogels van de Blanken — en ging met zijne lieden weder naar huis. Een ander reisgezelschap was echter minder gelukkig; het moest een gevecht leveren. Green en eenigen zijner vrienden bragten namelijk een bezoek aan Nangoro en werden zeer gastvrij door hem ontvangen. Even voordat zij het distrikt echter zouden verlaten, werden zij plotseling aangevallen door een aantal — nagenoeg zeshonderd — goed met hun inlandsche wapen, de assagaai, pijl en boog, en konds-kerry gewapende Ovambo's; het aantal gewapende Europeanen bedroeg slechts dertien.

Gelukkig kwam de aanval niet geheel onverwachts, daar enkele kleine voorvallen hadden plaats gehad, waardoor de reizigers op hunne hoede waren. De strijd was zeer hevig, maar de Ovambo's werden ten laatste geheel en al verslagen: velen werden gedood en gewond en onder de eerste was een zoon van Nangoro. De Europeanen daarentegen verloren slechts één man, een inlander, die verraderlijk werd doodgeschoten eer het gevecht begon. Het merkwaardigste van dit gevecht was, dat het den dood ten gevolge had van den verraderlijken koning zelven, die er bij tegenwoordig was. Ofsschoon hij meermalen vuurwapenen had zien gebruiken, had hij toch van hunne uitwerking slechts een zeer flaauw denkbeeld; hij had overigens slechts enkele schoten gezien, die op een bepaald wit werden gerigt. Door het aanhoudende vuren en het gezigt zijner lieden die dood en gewond om hem heen vielen was hij zoo vreeselijk ontsteld, dat hij, enkel van schrik, op de plaats dood bleef.

In het dagelijksch leven was ook het karakter van dezen lafhartigen verrader alles behalve aangenaam en hij had eene kleingeestige wijze om zich over elke ingebeelde grief te wreken. Bij zekere gelegenheid werd aan Anderssen eenig inlandsch bier aangeboden, waarvoor deze tengevolge van eene ongesteldheid bedankte. Nangoro, die regt tegenover den reiziger zat, wierp dezen plotseling met zijn scepter en veroorzaakte hem hevige pijn. Dit liet hij voorkomen als eene grap, maar daar de scepter niets anders was dan een scherp gepunte stok, was deze grap voor zijn slagtoffer alles behalve aangenaam. De eigenlijke reden van dezen onverwachten aanval was, dat Anderssen den koning eens een gedaan verzoek geweigerd had.

Hij werd achterdochtig en gemelijk en had er een verachtelijk vermaak in om zijnen blanke bezoekers op alle wijzen den voet dwars te zetten. Hunne weigering om olifanten te schieten en al de gevaren der jagt uit te staan, terwijl hij er al de voordeelen van zou genieten, was voor hem eene onophoudelijke bron van toorn en een voorwendsel om nimmer iets in te schikken. Zij mogten zelfs geene halve mijl buiten het kamp gaan zonder zijne toestemming en als zij hem vroegen om gidsen ten einde hunne reis te kunnen vervolgen, zeide hij, dat zij die voor hem geene olifanten wilden schieten, ook van hem geene gidsen konden krijgen. Ten slotte hield hij hen zoo lang in zijn land als er nog iets van hen te halen was en zond hen, als koninglijke belooning voor hunne geschenken, éénmaal eene mand met meel. Hij was toen blijde van hen verlost te zijn, daar hij klaarblijkelijk vreesde hen anders te moeten onderhouden; hij verhaastte dus hun vertrek door een geschenk van koren, — niet van zijn eigen voorraad, maar van dien zijner onderdanen — hetwelk bovendien nog te laat kwam. Zijn verraderlijk gedrag in het den Europeanen achterna zenden eener bende en het mislukken zijner plannen hebben wij reeds medegedeeld.

De Ovambo's mogen zoovele vrouwen nemen als zij willen, indien deze namelijk tegen den gewonen prijs kunnen gekocht worden. Deze prijs hangt niet zoozeer af van de bekoorlijkheden en de goede eigenschappen der bruid, als wel van den rijkdom des bruidegoms. De prijs der vrouwen is veel lager dan bij de Kaffers; twee ossen en eene koe zijn de gewone som, die een man in niet al te gunstige omstandigheden verwacht wordt te betalen; een man die eenigzins bemiddeld is, koopt echter geene vrouw onder drie ossen en twee koeijen. De eenige uitzondering op dezen regel is de koning zelf; deze neemt zoovele vrouwen als hij wil zonder er iets voor te betalen, daar men de eer om met hem verbonden te worden als eene genoegzame belooning beschouwt. De wet van koninklijke opvolging is zeer eenvoudig. Indien de koning sterft, wordt hij opgevolgd door den oudsten zoon zijner voornaamste vrouw en als deze geen zoon heeft door hare dochter. Dit was het geval met den dikken koning Nangoro; diens dochter, Chipanga, was de vermoedelijke erfgenaam van den troon en volgde hem ook naderhand op.

Het is echter zeer moeijelijk hieromtrent juiste mededeelingen te doen. De Ovambo's kunnen niet verdragen, dat men spreekt of zelfs denkt over den staat van iemand na zijn dood; door de enkele toespeling op een opvolger van het opperhoofd worden zij zeer beleedigd; het verkiezen van een erfgenaam of een troonopvolger veronderstelt van zelf den dood van het tegenwoordige opperhoofd. Om dezelfde reden is het zeer moeijelijk, eenige inlichting van hen te bekomen omtrent hunne godsdien-

stige denkbeelden; vele vragen, die op dat onderwerp betrekking hebben, worden dan ook onmiddellijk gestuit.

Dat zij enkele godsdienstige begrippen hebben is duidelijk genoeg, niettegenstaande deze geheel en al in bijgeloof ontaard zijn. Amuletten van verschillenden aard worden zeer hoog door hen geschat, ofschoon het schijnt dat zij ze meer als voorbehoedmiddelen beschouwen tegen nadeelen die hen door menschen of dieren kunnen worden veroorzaakt, dan wel omdat zij op zich zelve eene zekere heiligheid bezitten. En toch kan de natuurlijke terughoudendheid der Ovambo's omtrent zoodanige onderwerpen wel de reden zijn, dat zij deze heiligheid bij anderen ontkennen, maar voor zich zelven stilzwijgend erkennen.

Even als de Zuid-Afrikaansche stammen gebruiken ook de Ovambo's veel eene grove soort van brij. Zij eten die altijd zeer warm en vermengen haar dan met eene zekere hoeveelheid gehotte melk of half vloeibare boter. Zij maken bij hunne maaltijden volstrekt geen gebruik van lepels, en niettegenstaande den aard van hunne spijs, evenmin van den lepel-borstel die door de Hottentotten wordt gebezigd.

Anderssen werd eens, terwijl hij in het land der Ovambo's reisde, gastvrij in een huis ontvangen en ten eten gevraagd. Lepels waren er niet en hij begreep volstrekt niet hoe hij zonder deze brij en melk moest eten. "Toen onze gastheer de moeijelijkheid zag, waarin wij verkeerden, stak hij schielijk zijne natte vingers in het midden der stoomende massa, nam er een handvol uit en stak dien in de melk. Nadat hij deze zoo hard hij kon had omgeroerd opende hij zijn wijden mond, waarin het smakelijke mengsel als door tooverij verdween. Hierop likte hij zijne vingers af, smakte met zijne lippen en keek ons aan alsof hij zeggen wilde: "Zoo moet gij het doen, mijne jongens!"

"Hoe weinig verlokkend dit onderrigt ook voor ons zijn mogt, zou het echter ondankbaar, zoo niet beleedigend zijn geweest, zijn voorbeeld niet te volgen. Wij begonnen daarom in ernst naar het voorbeeld dat ons gegeven was en brandden nu en dan onze vingers tot groot vermaak van onze donkerkleurige vrienden."

Bij eene andere gelegenheid ontmoette dezelfde reiziger, die door eenige Damara's vergezeld werd, eenige Ovambo's, die hen in ruiling voor vleesch eene zekere hoeveelheid gierst-brij gaven. Beide partijen waren even voldaan; de eene had gedurende een geruimen tijd geen dierlijk voedsel geproefd en de andere had zoo lang alleen van vleeschspijzen geleefd dat zij hartelijk naar iets anders verlangde. Een groot feest was er het onmiddellijke gevolg van; de Ovambo's waren verheugd om de ongewone weelde van vleesch te nuttigen en de Europeanen en Damara's waren zeer blijde dat zij eenig plantaardig voedsel konden genieten.

Het feest geleek op alle andere feesten van dien aard; er werd eene bijzondere plegtigheid bij in acht genomen, waarop de eene helft bijzonder gesteld was en waaraan de andere zich onderwierp. De Damara's hadden hun aandeel van het maal, maar voor dat zij begonnen te eten, ging een der Ovambo's bij hen rond en spoot hun een weinig water, dat hij vooraf in zijn mond had genomen, in het aangezigt.

Deze bijzondere plegtigheid was ingevoerd door den koning Nangoro, toen hij nog jong was. Onder andere bijgeloovigheden meenen de Ovambo's dat iemand bijzonder onder den invloed van tooverij staat op de tijden dat hij zijn maaltijd nuttigt, en dat het dan vooral voor een toovernaar mogelijk is iemand met wien hij eet door toovermiddelen het leven te ontnemen. Zij bezigen bij gevolg alle mogelijke middelen om dit tegen te gaan, en daar het middel dat wij genoemd hebben door den koning was uitgevonden, werd het natuurlijk door zijne getrouwe onderdanen aangenomen en door het geheele land in toepassing gebragt. Nangoro geloofde er zelf zoo sterk aan, dat hij zoowel verontrust als verbaasd was, toen Galton hem voor de eerste maal bezocht en weigerde zich aan deze besproeijing te onderwerpen. Ten laatste stemde hij toe in een vergelijk; hij vergenoegde zich namelijk met het hoofd van zijn gast met boter te zalven; zoodra echter bier werd gebragt, werd hij weder achterdochtig en wilde er niets van gebruiken, noch in het huis blijven terwijl het gedronken werd.

Hij zou zich zelfs aan deze gedeeltelijke schikking niet onderworpen hebben, indien

hij niet in het gelukkige denkbeeld verkeerd had dat de Blanken buitengewone wezens waren, niet aan de gewone wetten der natuur onderworpen. Dat er een land was waar zij als heeren en meesters regeerden, wilde hij volstrekt niet gelooven, maar hij beschouwde hen, zooals Galton zegt, eenvoudig als eene soort van heen en weer trekkende dieren, die met een groote mate van verstand bedeeld waren.

Het is een zonderling feit, dat ofschoon de Damara's, zoover bekend is, nimmer zout bij hun eten gebruiken, de Ovambo's er altijd gebruik van maken.

Zij hebben ook een vreemde wijze om hunne vrienden te groeten. Zoodra hunne gasten gezeten zijn, wordt een groote schotel met versche boter gebragt; de gastheer of de voornaamste man die tegenwoordig is, wrijft dan het aangezigt en de borst van elken gast met boter in. Dit schijnt henzelven veel genoegen te verschaffen en zij kunnen niet begrijpen waarom de Blanken zich slechts zeer ongaarne onderwerpen

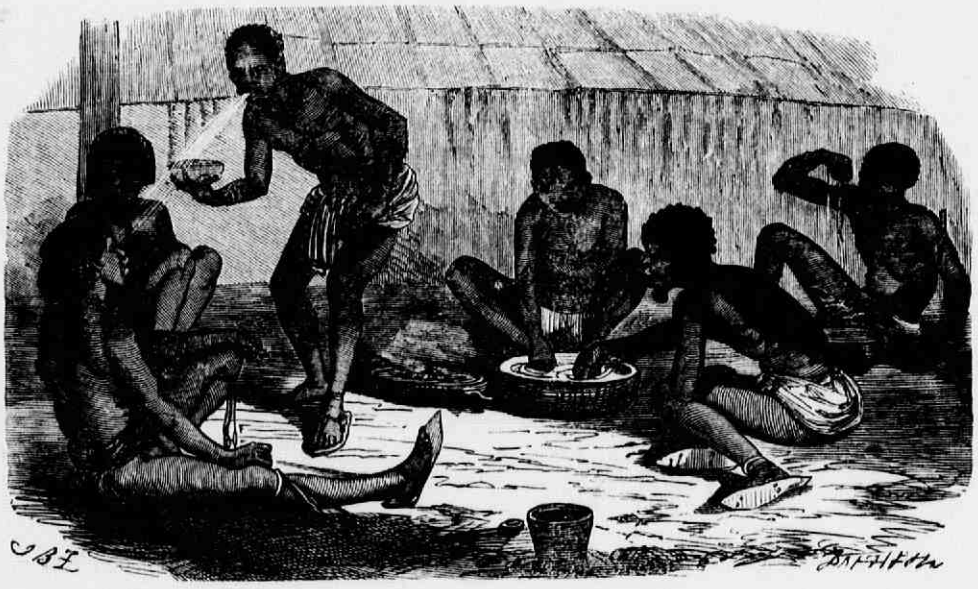

EEN MAALTIJD VAN OVAMBO'S.

aan eene plegtigheid die hun zoo goed bevalt. Deze gewoonte heeft welligt eenige overeenkomst met de wijze waarop zij de Damara's bij hunne maaltijden behandelen.

De Ovambo's hebben bovendien nog eene plegtigheid, volkomen gelijk aan eene gewoonte die overal in het Oosten in zwang is. Indien namelijk een onderdaan komt in tegenwoordigheid van zijn koning, of een ondergeschikte bij zijn opperhoofd, ontdoet hij zich van zijne sandalen, voordat hij zijn voetval doet.

De lezer herinnert zich welligt, dat bij de Damara's zekere gebruiken worden in acht genomen ten opzigte van het vuur. Bij de Ovambo's schijnt hieromtrent een dergelijk denkbeeld te heerschen, want toen Anderssen Nangoro den koning der Ovambo's bezocht, werd hem een boodschapper gezonden, die een brandend stuk hout in de hand droeg, hetwelk aan het koninklijke vuur ontstoken was. Hij bluschte eerst het reeds brandende vuur uit, en ontstak het weder met dat hetwelk hij had medegebragt; de koning en zijn bezoeker werden dus verondersteld zich aan hetzelfde vuur te koesteren. In deze plegtigheid ligt eene kiesche beleefdheid opgesloten, die niet van dichterlijkheid ontbloot is.

HOOFDSTUK XXXII.

DE MAKOLOLO'S.

OPKOMST EN VAL DER AFRIKAANSCHE STAMMEN. — DE OORSPRONG DER MAKOLOLO'S. — HUNNE ORGANISATIE DOOR SEBITUANE. — ONBEKWAAMHEID VAN SEKELETU, ZIJN OPVOLGER. — REGERINGSVORM. — HET VOORKOMEN DER MAKOLOLO'S. — HUN KARAKTER IN HET ALGEMEEN. — HUNNE EERLIJKHEID. — HUNNE BEVALLIGE WIJZE OM GESCHENKEN TE GEVEN. — HUNNE WIJZE VAN GROETEN. — HET VOEDSEL EN DE MANIER OM HET TE BEREIDEN. — EEN FEEST DER MAKOLOLO'S. — VORMEN DIE ZIJ BIJ HUNNE MAALTIJDEN IN ACHT NEMEN. — HET BESTUREN DER KANO'S. — DE VROUWEN, HARE KLEEDING EN GEBRUIKEN. — HARE KLEUR. — HET GEMAKKELIJKE LEVEN, HETWELK ZIJ LEIDEN. — HET BOUWEN DER HUTTEN. — VREEMDE WIJZE OM HET DAK ER OP TE ZETTEN. — HOE ZIJ EEN GAST HUISVESTEN. — REGTSGEDINGEN EN BIJZONDERE PLEIDOOIJEN. — JAGTWETTEN. — KINDER-SPELEN. — EEN DORP DER MAKOLOLO'S. — M'BOPO TE HUIS. — GEZANGEN EN DANSEN DER MAKOLOLO'S. — HET ROOKEN VAN HENNEP EN VERDERFELIJKE GEVOLGEN DIER GEWOONTE. — DE BEHANDELING DER ZIEKEN EN HET BEGRAVEN DER DOODEN.

In geheel Afrika ten zuiden van de evenachtslijn zien wij de groote gebeurtenissen der beschaafde wereld herhaald op kleinere schaal. De geschiedenis spreekt van het ontstaan en de opkomst van natiën en het verval en den eindelijken val van groote rijken. Gedurende den loop van vele eeuwen zag men vorsten-geslachten verrijzen, die langen tijd hunne magt handhaafden, maar dan langzamerhand door een magtiger ras werden verdrongen en eindelijk verdwenen. De rijken van Egypte, Assyrië, Babylon, Griekenland, Rome, Perzië en andere duurden van geslacht tot geslacht en sommige bestaan nog, ofschoon met veel verminderde magt. De Pharao's zijn van de oppervlakte der aarde verdwenen en hunne hoofdstad is eene woestenij geworden; maar Athene en Rome hebben nog eenige sporen van hunne vroegere grootheid behouden.

In Zuid-Afrika geschieden deze veranderingen, ofschoon zij in beginsel volkomen dezelfde zijn, op veel kleiner schaal, zoowel wat haar omvang als haar duur betreft; een reiziger die er eenige jaren doorbrengt, ziet binnen enkele jaren dikwerf eene opvolging van vier of vijf regerende geslachten. Zoo vergaderde bijv. de Kafferkoning Tchaka door zijne groote talenten binnen korten tijd een aantal verspreide stammen onder zijne heerschappij en was de schepper eene dynastie, die, toen zij van haar hoofd beroofd was, in verval geraakte; het groote rijk van Tchaka dreigt van jaar tot jaar al meer en meer zich op te lossen in de afzonderlijke bestanddeelen waaruit het ontstaan is. Zoo zijn ook de Hottentotten gekomen uit een onbekend land, en hebben de oorspronkelijke bewoners van de Kaap zoo volkomen verdrongen, dat men zelfs niet weet wie of wat deze geweest zijn. Waar het eilanden betreft zooals de Polynesische groep en zelfs het groote eiland Australië, weten wij wie de eerste inwoners moeten geweest zijn; van Zuid-Afrika weten wij dit echter niet. Het eenige ons met zekerheid hiervan bekende is, dat de Hottentotten het stellig niet geweest zijn. Toen kwamen de Kaffers en verdrongen de Hottentotten, totdat zij zelven door de Hollanders en andere blanke volkplanters werden verjaagd.

Zoo is het ook geweest met den stam der Makololo's, die, ofschoon zij wijd uiteen wonen en geenszins digt opeengedrongen, toch een groot gedeelte van Zuid-Afrika in hun bezit hebben gehad. Oorspronkelijk een tak van den grooten stam der Bechuana's, waarvan zij dan ook vele gewoonten en hunne vaardigheid in verschillende handwerken hebben overgehouden, hebben zij zich tot ver van hunne oorspronkelijke woonplaats uitgebreid; hunne heerschappij strekte zich uit over het grootste gedeelte van het geheele land, tot aan den 14den graad Zuiderbreedte. En toch zag Livingstone, toen hij in 1861 door het land der Makololo's reisde, reeds teekenen van verval.

Zij waren georganiseerd door een groot en wijs opperhoofd, Sebituane genaamd; deze paste het Romeinsche beginsel, vergiffenis aan hen die zich onderwierpen en oorlog aan de hoogmoedigen, in de ruimste mate toe.

Dat Sebituane in zijne ondernemingen zoo goed slaagde, had hij vooral daaraan te danken, dat hij zijne troepen in persoon ten aanval leidde. Zoodra hij in het gezigt van den vijand kwam, voelde hij op eene veelbeteekende wijze naar de snede zijner strijdbijl en zeide: „Ah! zij is scherp en die zijn rug naar den vijand keert zal hare scherpte ondervinden." Daar hij zeldzaam vlug ter been was, kon geen zijner krijgslieden hem ontkomen; zij vonden dus dat het veiliger was zich op den vijand te werpen met de kans van hem terug te drijven, dan weg te loopen met de zekerheid door de bijl van het opperhoofd neêrgehouwen te worden. Het gebeurde somtijds dat een lafhartige zich schuilhield of verborg. Men kon echter Sebituane niet bedriegen; hij liet hem bedaard naar huis gaan, maar zond dan om den schuldige en, na spottenderwijs gezegd te hebben dat sterven te huis veel verkieselijker was dan te sneuvelen op het slagveld, liet hij hem onmiddellijk ter dood brengen.

Hij lijfde de overwonnen stammen bij zijne eigene Makololo's in en zeide hun dat, als zij zich aan zijne heerschappij onderwierpen, zij allen kinderen waren van het opperhoofd en dus gelijk stonden; hij bewees de waarheid zijner woorden, door hen tot de hoogste waardigheden te verheffen en hen aan de lieden van zijn eigen stam uit te huwelijken. Onder hem was een geregeld stelsel van groote opperhoofden, kleine opperhoofden en oudsten; door deze wist Sebituane al wat er in zijn koningrijk omging en regeerde het goed en verstandig.

Na zijn dood echter verslapte de band die de verschillende deelen van zijn rijk aaneenhield en dreigde geheel te verbreken. Zijn zoon en opvolger, Sekeletu, was ongeschikt om het voorbeeld van zijn vader te volgen. De veroordeelen der verschillende rassen traden weder op den voorgrond en hij gaf er zelf voet aan, door alle vrouwen, behalve Makololo's streng buiten zijn harem te sluiten en alleen Makololo's tot ambten en bedieningen te benoemen.

Hij was dus zeer weinig bemind bij dezelfde stammen, die zijn vader met zich had weten te verzoenen, en daar al zijne opperhoofden en oudsten Makololo's waren, konden dezen ook het vertrouwen der ingelijfde stammen niet winnen, en op deze wijze werd de eenheid van het stelsel van Sebituane verbroken. Zonder vertrouwen in hen die de regering in handen hebben, kan een volk zijne plaats als groote natie niet blijven innemen; Sekelatu ondermijnde, door dit vertrouwen te verbeuren, met eigen handen de grondslagen van zijn troon. Overal vertoonde zich ontevredenheid en zijn volk begon ongunstige vergelijkingen te maken tusschen zijne regering en die van zijnen vader; sommigen twijfelden zelfs of een zoo zwak en beginselloos man wel de zoon was van het betreurde opperhoofd, de "groote leeuw" zooals zij hem noemden.

"In zijne dagen," zeiden zij, "hadden wij groote opperhoofden en kleine opperhoofden en oudsten om ons te regeren, en de groote Sebituane kende hen allen en het geheele land werd wijs geregeerd. Sekeletu echter weet niets van hetgeen zij die onder hem staan verrigten; zij geven ook niets om hem en de magt der Makololo's wordt bij den dag geringer."

Toen kreeg Sekeletu eene vreeselijke ziekte, waardoor hij zeer misvormd werd; hij sloot zich op in zijne woning en wilde zich aan niemand vertoonen. Slechts één gunsteling mogt bij hem komen en door dezen gaf hij zijne bevelen aan het volk. Het verdroot de natie zoo uit de tweede hand geregeerd te worden. Er werden verschillende zamenzweringen gesmeed, hetgeen onder de vorige regering niet had kunnen

gebeuren en onderscheidene groote opperhoofden trotseerden den koning in het openbaar. Zoolang Sekeletu leefde bleef het rijk in naam, maar niet in werkelijkheid in zijn geheel, maar binnen een jaar na zijn overlijden, dat in 1864 plaats had, ontstonden er aan alle zijden burgeroorlogen. Het zoo verdeelde koningrijk werd hierdoor zeer verzwakt en was niet in staat om aan de invallen der omringende stammen weerstand te bieden; diensvolgens stortte het groote rijk der Makololo's binnen weinige jaren ineen.

Volgens Livingstone was dit zeer te betreuren; de Makololo's toch waren geene slavenhandelaars, terwijl zulks met de stammen die hun land in bezit namen wel het geval was. Daar hun gezag zich over zulk eene groote landstreek uitstrekte, was het eene groote weldaad, dat de afschuwelijke slavenhandel niet mogt gedreven worden.

Baines, die zoowel den vader als den zoon gekend heeft, had van den laatsten een zeer gering denkbeeld, ofschoon hij den eersten zeer hoog schatte. In zijne aanteekeningen, die hij ter beschikking van den schrijver stelde, karakteriseert hij hem kortelijk als volgt. Sebituane was beschaafd en goedertieren. Sekeletu is een jonge windbuil, zonder eenig oordeel. Hij doodde de raadslieden zijns vaders en deed wat hij wilde. Hij liet de zendelingen eerder sterven dan dat hij hen hielp om te blijven leven, zelfs indien hen ze niet opzettelijk vergiftigde — en plunderde dan hun voorraad."

De ware Makololo's zijn een schoon menschenras; zij zijn ligter van kleur dan de stammen die om hen heen wonen. Hun huidkleur is eerder warm bruin dan zwart en hunne stembuiging zeer eigenaardig, daar zij elke lettergreep langzaam en bedaard uitspreken.

Het karakter van dit volk schijnt op een' hoogen trap van ontwikkeling te staan en komt in vele opzigten met dat der Ovambo's overeen. Dat zij dapper zijn, hebben zij getoond door de menigte overwinningen die zij behaald hebben, ofschoon het nog al merkwaardig is, dat zij tegenover een leeuw niet evenveel moed toonen als tegenover hunne medemenschen.

Zij zijn echter op de jagt niet zonder moed of tegenwoordigheid van geest, ofschoon de koning der dieren zulk een invloed op hen schijnt uit te oefenen, dat zij bevreesd zijn om met hem in aanraking te komen. De buffel is evenzeer te vreezen als de leeuw en toch is de Makololo in het vervolgen van dit dier vrij koelbloedig. Dit dier heeft de onaangename gewoonte om op zijne schreden terug te keeren en zich in het kreupelhout te verbergen; hij laat de jagers bij zich voorbijgaan en valt hen dan plotseling met zulk eene kracht en woede aan, dat hij de heesters in zijne dolle vaart voor zich doet heenstuiven, als de herftsbladeren voor den wind. En toch zijn de Makololo's voor dit verschrikkelijke dier niet bevreesd; bij zijn aanval springen zij achter een boom en werpen, als hij voorbij snelt, hunne speren op hem af.

Eene hunner hoofddeugden is gastvrijheid en deze wordt door hen op eene hoogst merkwaardige wijze beoefend. "Het volk van ieder dorp," schrijft Livingstone, "behandelde ons op de meest onbekrompen wijze; zij gaven ons, behalve runderen, boter, melk en meel ten geschenke, meer dan wij in onze kano's konden bergen. De koeijen dezer valei geven, zooals dikwerf het geval is, meer melk dan de inboorlingen kunnen gebruiken en zoowel mannen als vrouwen schonken ons boter in zoodanige heeveelheid, dat ik instaat zal zijn ons volk, als wij op reis gaan, goed te verfrisschen. Het insmeren der huid belet de bovenmatige uitwaseming en werkt zoowel in de zon als in de schaduw als kleeding.

"Zij boden hunne geschenken altijd aan op eene bevallige wijze. Gaf men ons een rund, dan zeide de eigenaar: "Hier is een stuk brood voor u." Dit klonk zeer aangenaam in de ooren, want ik was er aan gewend. dat, als een Bechuana ons eene ellendige geit aanbood, hij altijd den blufferigen uitroep deed: "Ziedaar een os!" De vrouwen hielden niet op met mij alle mogelijke mooije namen te geven en ofschoon ik haar dikwerf verzocht, in plaats van haar "groote heeren" of "groote leeuwen" minder hoogdravende benamingen te bezigen, verheugde ik mij toch over de "wenschen voor ons welzijn" van deze arme schepsels."

Een merkwaardig voorbeeld van de eerlijkheid van dezen stam wordt ons medegedeeld door Livingstone. In 1853 had hij te Linyanti, eene plaats aan de Zambesirivier, een wagen achtergelaten die papieren en voorraad bevatte. Hij was ver

van Linyanti, naar welke plaats hij bespeurde dat brieven en pakken aan zijn adres waren afgezonden. Hij besloot derhalve in 1860 om deze plaats op nieuw te bezoeken; toen hij daar aankwam bevond hij dat alles wat in den wagen was volkomen in denzelfden toestand gebleven was als toen hij hem 7 jaren geleden aan den koning in bewaring gaf. De hoofdlieden van het dorp waren zeer blijde dat zij hem terugzagen en beklaagden zich alleen dat hij het vorige jaar niet gekomen was, daar dit zoo vruchtbaar was geweest en er toen zulk een overvloed geheerscht had.

Deze eerlijkheid is te merkwaardiger, daar zij alle redenen hadden om den aanval te vreezen der Matabele's; wanneer dezen toch geweten hadden, dat te Linyanti een wagen met voorraad bewaard werd, zouden zij de plaats, in weerwil harer sterke stelling tusschen rivieren en moerassen, stellig dadelijk hebben aangevallen. De Makololo's waren echter onderling overeengekomen om in dat geval voor de verdediging van den wagen te strijden en er was tevens bepaald, dat elk die bij deze gelegenheid een Matabele verwondde, vee tot belooning zou ontvangen.

Het is echter niet onwaarschijnlijk, dat de groote persoonlijke invloed, dien Livingstone op den koning en zijnen stam uitoefende, met dit gedrag der Makololo's te zijnen opzigte veel had uitstaan en dat iemand van minder bekwaamheden en ondervinding welligt beroofd zou zijn van alles wat gestolen kon worden.

Indien de inboorlingen op reis zijn, en vooral wanneer zij door een opperhoofd worden aangevoerd, hebben er bij het binnenkomen van een dorp verschillende plegtigheden plaats; aan de vrouwen is de taak opgedragen, de bezoekers te verwelkomen. Dit doen zij door een schrillen, langgerekten kreet, die door eene schielijke beweging der tong wordt voortgebragt. De mannen volgen haar voorbeeld en het behoort tot de vormen, dat het opperhoofd al deze begroetingen met de grootste onverschilligheid ontvangt. Zoodra de pas aangekomenen gezeten zijn, begint een gesprek, waarin men elkander het nieuws van den dag mededeelt; dan staat de voornaamste man der pl ts op en brengt groote potten met bier naar buiten. Nu ontvangen allen bekers van kalebassen vervaardigd en ieder stelt er een punt van eer in, zoo schielijk te drinken als hij kan; dikwijls breken bij dezen gezelligen wedstrijd de brooze bekers.

Behalve bier wordt er ook een overvloed van gehotte melk rondgediend; elk der voornaamste mannen ontvangt een gevuld vat en kan den inhoud hiervan naar welgevallen verdeelen. Ofschoon zij oorspronkelijk van de Bechuana's afstammen, versmaden de Makololo's toch het gebruik van lepels; zij scheppen de melk liever op met hunne handen, en indien hun in enkele gevallen een lepel gegeven wordt, scheppen zij er de melk mede uit den pot in de hand en eten haar zoo. Van een opperhoofd verwacht men altijd, dat hij aan zijne volgelingen meerdere vleeschmaaltijden zal geven. Hij kiest een rund uit en geeft het over aan een of ander bijzonder begunstigd persoon, die het doodt door het hart met eene dunne speer te doorboren. De wond wordt zorvuldig gesloten, zoodat het dier inwendig verbloedt; al het bloed en de ingewanden zijn een bijzonder geschenk voor den slager.

Het dier is naauwelijks dood of het wordt afgehakt; de beste stukken, namelijk de bult en de ribben, behooren aan het opperhoofd, die vervolgens de verschillende andere deelen onder zijne gasten verdeelt. Elk dezer begunstigde gasten verdeelt zijne eigene portie weder onder zijne onmiddellijke volgelingen. De wijze om het vleesch te bereiden is eenvoudig genoeg. Het wordt eenvoudig in lange smalle stukken gesneden en deze worden op het vuur geworpen, menigmaal in zulk eene hoeveelheid, dat het er bijna door wordt uitgedoofd. Voordat het vleesch half gaar is wordt het van de gloeijende kolen genomen en zoo heet gegeten, dat slechts een geoefende vleesch-eter hiertoe in staat is; de hoofdzaak is om binnen den kortstmogelijken tijd zooveel vleesch mogelijk in de maag te brengen. Het is geen gebruik dat iemand nog vleesch eet nadat zijne medgezellen hun maaltijd geëeindigd hebben en daarom eet ieder zoo veel en zoo snel als hij kan.

Een welopgevoed man eet ook nooit alleen; daar Livingstone met dit gebruik bekend was, zorgde hij dat er altijd nog een tweede kop thee of koffij naast hem stond, opdat het opperhoofd of een van de andere voorname inwoners aan zijn maaltijd zou kunnen deelnemen.

Onder de Makololo's heeft een hoogere rang zoowel zijne schaduwzijden als zijne voorregten; onder de eerste kan men vooral de gewoonten rekenen, waardoor de maaltijden geregeld worden. Een opperhoofd mag niet alleen eten en bovendien moet bij elk maal al de aanwezige voorraad gebruikt worden. Wanneer Sekeletu eene koe had geslagt, werd ieder stukje in een enkelen maaltijd opgegeten en hij leed als een gevolg hiervan dikwijls ergen honger, eer er eene andere voor hem en zijne volgelingen was gereed gemaakt. Deze gewoonte was zoo in den aard der Makololo's ingeweven, dat, toen Livingstone Sekeletu bezocht, deze zeer beleedigd was, dat een gedeelte van het vleesch werd opzijde gezet. Hij zag echter weldra het voordeel hiervan in en deed het later zelf, in weerwil der tegenwerpingen van zijne oudsten; zoolang de zendeling bij hem vertoefde, speelden zij elkander in de hand, door om beurten bij elken maaltijd iets voor den anderen te bewaren.

Wij hebben reeds gesproken over kano's. Daar de Makololo's de oevers der Zambesi-rivier bewonen, maken zij er natuurlijk gebruik van en zijn zeer handig in hare behandeling.

Deze kano's hebben een vlakken bodem, waardoor zij in staat zijn over de veelvuldige ontdiepten der Zambezi heen te komen: zij zijn somtijds 10 à 12 meter lang en kunnen, behalve haar overige vracht, 6—10 roeijers bevatten. De riemen zijn omtrent 3 meter lang en als zij in ondiep water komen, worden zij gebruikt als vlot-boomen.

De roeijers doen hun werk staande en houden zoo goed slag alsof zij een gewonen roei-wedstrijd hielden; het vaartuig beweegt zich dan ook met eene aanmerkelijke snelheid.

Daar de booten een vlakken bodem hebben, vereischen zij eene zeer opmerkzame behandeling, vooral in eene rivier als de Zambezi, waar langzaam vloeijende diepten, met rotsen bezette ondiepten en snelle stroomingen elkander telkens opvolgen. Indien de kano bij ongeluk dwars voor den stroom kwam, zou zij zonder eenigen twijfel worden omgeworpen, en daar de Makololo's niet allen goede zwemmers zijn, zou er groot gevaar bestaan, dat verscheidenen van de bemanning verdronken. Zoodra derhalve zulk een gevaar dreigt, springen zij die kunnen zwemmen in het water en brengen de kano over de onder water staande rotsen en door de gevaarlijke draaikolken heen. De handigheid in het besturen der kano's komt vooral te pas bij de jagt op den hippopotamus. Op dit dier maken zij jagt in zijn eigen element en het gebeurt zeer zelden dat zij het niet vermeesteren, in weerwil van zijne buitengewone grootte, zijne woede en zijne verschrikkelijke kaken.

De kleeding der mannen verschilt slechts weinig van die der andere Zuid-Afrikaansche stammen; zij bestaat voornamelijk uit een stuk huid, hetwelk om de lendenen wordt gewikkeld, en een mantel van dezelfde stof, die over de schouders wordt geworpen; de laatste wordt evenwel alleen gedragen als het koud is.

De Makololo's zijn zindelijk, vooral als zij wonen in de nabijheid van eene rivier of een meer, waarin zij dagelijks meermalen een bad nemen. De mannen zijn in dit opzigt echter beter dan de vrouwen, die bang schijnen te zijn voor koud water; zij houden er meer van om haar ligchaam in te wrijven met gesmolten boter, die de huid glanzig maakt en het ongedierte keert, maar aan haar en hare kleeding tevens een onaangenamen geur mededeelt.

De vrouwen zijn veel beter gekleed dan de mannen en houden bijzonder veel van versierselen; zij dragen eene schort en een mantel van huiden en hangen zoovele sieraden om haar ligchaam als zij slechts kunnen plaatsen. De reiziger dien wij reeds hebben aangehaald, verhaalt dat eene zuster van Sebituane zoovele versierselen droeg, dat een gewoon man er eene vracht aan had. Aan elk been had zij onder anderen 18 ringen van massief geelkoper zoo dik als een vinger en drie roodkoperen ringen onder elke knie; 19 dergelijke ringen droeg zij om haar regter en 8 om haar linkerarm. Zij had bovendien een grooten ivoren ring boven iederen elleboog, een breeden gordel van koralen om haar midden en een derden om haar hals; in het geheel droeg zij ongeveer 100 groote en zware ringen. De vracht van de ringen om hare beenen was zoo groot, dat zij de benedenste met zachte zelfstandigheden moest omwikkelen, daar zij hare enkels begonnen stuk te schaven. Onder dit gewigt van metaal kon zij

zich slechts zeer moeijelijk bewegen, maar voor de mode wilde deze Makololosche schoone even goed pijn lijden als hare Europeesche zusters.

Zoowel in kleur als algemeen voorkomen staan de vrouwen der Makololo's ver boven die der meeste andere stammen. Dit hebben zij gedeeltelijk te danken aan hare huidkleur, die licht, warm bruin is, en gedeeltijk aan hare wijze van leven. Zij hebben, in vergelijking met de vrouwen van andere Afrikaansche stammen, een vrij gemakkelijk leven; het zware werk deelen zij met hare echtgenooten, die haar helpen bij het omspitten van den grond en andere dergelijke vermoeijende bezigheden. Zelfs het huiselijke werk geschiedt meer door de bedienden en ondergeschikten, dan door de vrouwen des huizes; hierdoor vervallen de vrouwen der Makololo's dan ook niet zoo spoedig als men dit bij andere stammen waarneemt.

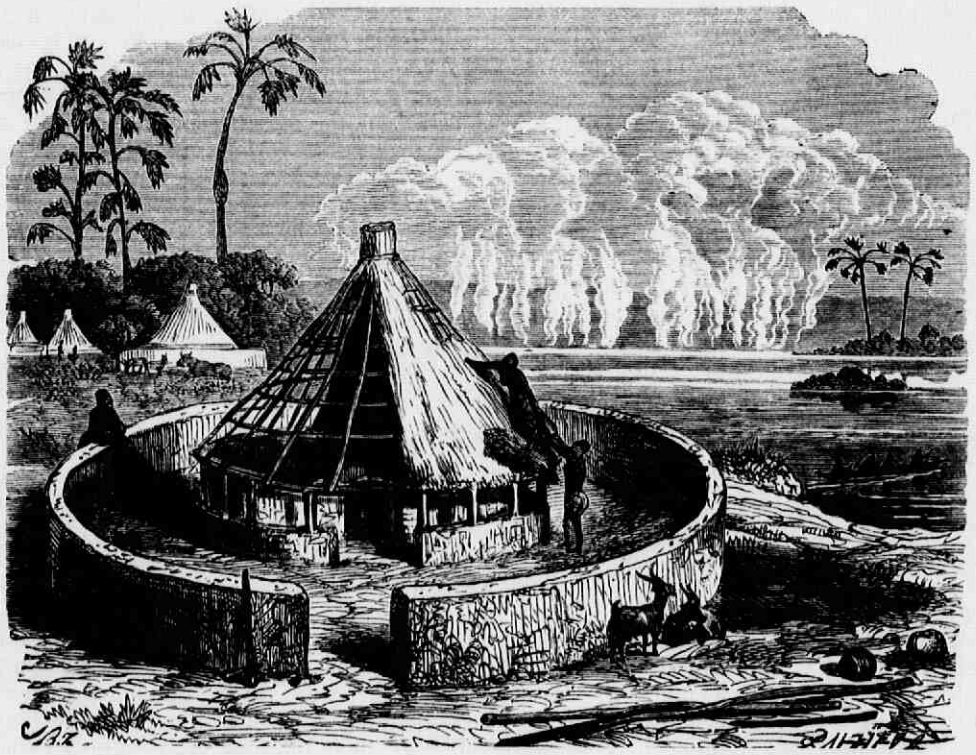

HET BOUWEN DER HUTTEN.

Zij hebben werkelijk zooveel tijd over en zoo weinig om zich bezig te houden, dat zij eene groote geneigdheid hebben om zich aan losbandige gewoonten over te geven; zij brengen een groot gedeelte van haar' tijd zoek met het rooken van hennep en het drinken van bier. Het eerste is zeer nadeelig en veroorzaakt dikwijls een eigenaardigen huiduitslag. Sekeletu maakte ook veel gebruik van de hennep-pijp en kreeg, tengevolge van het overmatige rooken, de ziekte waaraan hij later stierf.

Het eenige zware werk dat geheel en al aan de vrouwen en hare dienstboden wordt overgelaten, is het bouwen der hutten.

De wijze waarop zij dit doen is vrij merkwaardig. Zij beginnen met een cilindervormigen toren te bouwen van takken en riet, die met klei bepleisterd wordt; hij is

ongeveer 3 à 3½ meter hoog en de wanden en vloer worden zeer zorgvuldig glad gestreken, opdat er zich geene insekten in zouden kunnen nestelen. Hierop wordt op den grond een groot kegelvormig dak ineengezet en geheel met riet gedekt. Dit wordt dan door eene menigte handen opgeligt en boven op den cirkelvormigen toren wordt het gesteund door palen, terwijl de ruimte tusschen deze palen gewoonlijk wordt opgevuld door een' wand van bepleisterd riet. Het dak wordt noch aan de palen die het schragen, noch aan den inwendigen toren bevestigd, zoodat men het kan wegnemen als men wil. Het gebeurt meermalen dat men voor iemand die de Makololo's bezoekt eenvoudig een dak van eene onafgemaakte hut afneemt ten einde hem een nachtverblijf te bezorgen. Ofschoon dit dan zoo laag is, dat men er naauwelijks in zitten en dus veel minder in staan kan, is het toch voor Zuid-Afrika vrij voldoende; men brengt daar toch den meesten tijd van zijn leven in de open lucht door en de hutten worden alleen gebruikt als slaapplaats. De deur die toegang verschaft tot de cirkelvormige binnenste ruimte, is altijd klein. In een huis hetwelk aan Livingstone tot woning gegeven werd, was zij 50 centim. hoog, 60 centim. breed aan den vloer en 32 centim. van boven. Een inboorling, die niets aan heeft wat hem kan hinderen, gaat gemakkelijk genoeg door zulk eene deur heen; maar voor een Europeaan is het, met al zijn omslag van kleederen, verbazend lastig om binnen een huis der Makololo's te komen. Behalve door deze deur komt er in den toren licht noch lucht. In sommige der beste huizen heeft men twee of zelfs drie zulke torens in elkander gebouwd; de toegang tot elken toren is zoo groot als de deur van een gewoon hondehok. Het is er natuurlijk des nachts vrij benaauwd in, maar hierom geven de inboorlingen niets.

De afbeelding is genomen naar eene schets, die de schrijver aan de vriendelijkheid van Baines te danken heeft. Zij stelt eene bijna geheel afgebouwde hut voor der Makololo's aan de oevers der Zambesi, juist boven grooten Victoria-waterval. De vrouwen hebben het dak op de hut geplaatst en zijn bezig het riet hierop vast te binden.

In het midden ziet men den toren, die de binnenste kamer vormt en de bespottelijk kleine deur, waardoor men hier binnen komt.

Aan den linkerkant der afbeelding is een gedeelte van een gierst-veld, en daar achter staan eenige geheel afgebouwde hutten. Men ziet daar ook eenige waaijer-palmen met hunne omgebogen bladeren. De twee, die het meest links staan, zijn jonge boomen, die nog al hunne bladeren behouden hebben, terwijl de derde en die aan de regterzijde oude palmen zijn, waarvan de onderste bladeren zijn afgevallen; de bladerenkruin en het dikkere gedeelte van den stam zijn als het ware omhoog geschoven. Op den achtergrond ziet men de groote wolken van damp en schuim die zich boven den waterval verheffen.

Het betrekkelijk gemakkelijke leven van de vrouwen der Makololo's maakt dat de veelwijverij voor haar minder hard is dan voor de vrouwen der omwonende stammen; en inderdaad, indien de mannen haar zouden willen laten varen, zouden de vrouwen hier niet in toestemmen. Bij hen is het huwelijk, ofschoon het nooit gelijk staat met eene dergelijke plegtigheid in beschaafde landen, toch nimmer eene loutere handelszaak. Het is waar dat de echtgenoot eene zekere som moet betalen aan de ouders zijner bruid, als eene belooning voor diensten die hij van haar verwacht en koop-geld tot het behouden der kinderen die zij hem welligt zal geven en die anders, volgens de wet, aan haren vader zouden toebehooren. Bovendien is een man verpligt, als zijne vrouw sterft, eene koe te zenden aan hare familie, om deze haar verlies te vergoeden; zij wordt toch altijd nog gerekend tot het huisgezin harer ouders te behooren en niet geheel in de familie van haren echtgenoot te zijn opgegaan.

De veelwijverij is bij de Makololo's in zwang en inderdaad onder de tegenwoordige omstandigheden van dit volk volstrekt noodzakelijk; de vrouwen, zoowel als de mannen zouden stellig het stelsel, dat één man slechts ééne vrouw mogt trouwen, verwerpen. Geen man wordt door zijne naburen geacht, indien hij niet meerdere vrouwen heeft; hij zou zonder dat voorzeker niet rijk kunnen zijn; elke vrouw toch bewerkt een gedeelte van zijn' grond en hetgeen hierdoor wordt opgebragt is een gedeelte van den gezamenlijken voorraad. Er bestaan voorzeker voorbeelden, waar de veelwijverij stellig

een ongeluk is, bijv., wanneer oude lieden zeer jonge vrouwen willen huwen. Over het geheel echter is de veelwijverij, in de tegenwoordige omstandigheden, het eenige stelsel hetwelk kan worden in toepassing gebragt.

Eene andere reden voor de veelwijverij, die door de inboorlingen zelven wordt aangevoerd, is dat een man met slechts ééne vrouw nooit de gastvrijheid zou kunnen beoefenen, die een der voornaamste pligten van den stam uitmaakt.

Wij hebben reeds gezegd, dat de mannen dikwerf een deel van den zwaren arbeid der vrouwen op zich nemen. Deze prijzenswaardige gewoonte heerschte echter voornamelijk onder de ware Makololo's; de ingelijfde stammen volgden liever het gewone Afrikaansche gebruik: de vrouwen te laten werken terwij zij hunne pijp zitten te rooken.

De mannen zijn bekwaam in het snijden van hout, het maken van houten potten met deksels en het vervaardigen van alle mogelijke kommen en vaten. Bovendien hebben de Makololo's in de laatste jaren geleerd dat het zitten op een' stoel gemakkelijker is dan het neerhurken op den kalen grond; zij zijn daarom begonnen aan de pooten hunner stoelen verschillende vormen te geven.

Evenals het volk waarvan zij afstammen, houden ook de Makololo's er van, de wetten te handhaven. Zij hebben dan ook eene soort van raadsvergadering of parlement, hetwelk eenigzins gelijkt op de "picho's" der Bechuana's. Het bestaat insgelijks uit een aantal personen, welke zich in een' kring verzamelen om hun opperhoofd, die het middelpunt uitmaakt. Bij zekere gelegenheid, toen Livingstone eens een' grooten kring om de zon waarnam, wees hij hem aan het hoofd zijner roeijers. Deze antwoordde hem onmiddellijk, dat het een parlement was der "Barimo's", dat wil zeggen goden of geesten van overledenen, die zich om hun opperhoofd, namelijk de zon, hadden vereenigd.

Voor groote misdaden wordt gewoonlijk eene "picho" gehouden; alsdan wordt de beschuldigde, indien hij werkelijk schuldig bevonden wordt, ter dood veroordeeld. De gewone wijze om dit vonnis ten uitvoer te brengen is dat twee mannen den veroordeelde aangrijpen, hem op eenigen afstand der plaats voeren en daar doodsteken. Weêrstand wordt nimmer geboden en het is den schuldige nooit vergund te spreken. Het geheel gaat zoo stil in zijn werk, dat bij eene zekere gelegenheid een naijverig opperhoofd op eenige ellen afstands van Livingstone werd weggevoerd, zonder dat deze er iets van bespeurde.

Kort na den dood van Sebituane, toen zijn zoon nog slechts 18 jaren oud was en pas den troon beklommen had, werd een zekere Mpepe, die door Sebituane tot hoofd van een gedeelte van een' stam benoemd was, mededinger naar den troon. Hij trachtte door bijgeloof aan zijne aanmatigingen kracht bij te zetten; reeds voor eenige jaren had hij een aantal bezweringen laten doen, waaraan een groote menigte inlandsche toovenaars hadden deelgenomen. Hij had een aantal betooveringen gedaan, die zoo krachtig waren, dat zelfs de niet zoo ligt vervaarde Sebituane er bevreesd voor was. Na den dood van dit groote opperhoofd beraamde Mpepe eene zamenzwering, waarvan het gevolg moest zijn, dat Sekeletu vermoord zou worden, en hij diens troon zou innemen. Zij werd echter ontdekt en in denzelfden nacht waarin zij faalde, kwamen de beulen stil bij het vuur van Mpepe, grepen hem bij de polsen, bragten hem naar buiten en doorboorden hem met eene speer.

Somtijds wordt de schuldige in eene boot de rivier opgevaren, verworgd en in het water geworpen, waar de krokodillen op hem wachten. Ongehoorzaamheid aan de bevelen van een opperhoofd is genoegzaam om zich zulk eene straf op den hals te halen. Voor kleinere misdrijven is het niet noodig een parlement bijeen te roepen, maar wordt de beslissing aan het opperhoofd opgedragen. Livingstone verhaalt op eene zeer sprekende wijze de manier waarop in die gevallen gehandeld wordt:

"De aanklager vraagt hem tegen wien hij wil getuigen, om hem naar het opperhoofd te vergezellen. Dit wordt nimmer geweigerd. Zoodra beide in de "Kotla" zijn staat de aanklager op en stelt het geheele geval voor aan den koning en het volk, hetwelk daar gewoonlijk vergaderd is. Hij blijft dan nog eenige oogenblikken staan, om zich te herinneren of hij soms nog iets vergeten heeft. Nu verschijnen de getuigen

op welke hij zich beroepen heeft en verhalen al wat zij gezien en gehoord hebben, maar niets wat hun door anderen is medegedeeld, Hierop rijst, na eenige minuten te hebben laten verloopen, opdat hij de tegenpartij niet in de reden zou vallen, de verdediger langzaam op, slaat zijn mantel om zich heen en begint op de langzaamste en bedaardste wijze — terwijl hij eerst geeuwt, zijn neus snuit enz. — de zaak te verklaren; hij ontkent de beschuldiging of stemt haar toe, al naar het geval is.

"Somtijds geeft de aanklager, als hij zich om de eene of andere aanmerking boos maakt, door eenige woorden zijne afkeuring te kennen. De beschuldigde keert zich dan bedaard naar zijne zijde en zegt: "Wees stil, ik heb u niet in de reden gevallen toen gij aan het spreken waart, kunt gij niet eveneens doen? Wilt gij alles alleen hebben?" En nadat de toehoorders hun welgevallen in deze scherts hebben te kennen gegeven en stilte te weeg gebragt, gaat hij voort, totdat hij alles heeft gezegd wat hij tot zijne verdediging wilde aanvoeren.

"Indien hij getuigen oproept om de waarheid van hetgeen hij zegt te bevestigen, geven dezen hunne getuigenis. Er wordt geen eed afgelegd, maar nu en dan zegt iemand, als eene getuigenis betwijfeld wordt: "bij mijn vader" of "bij het opperhoofd, het is zoo." Hunne onderlinge waarheidsliefde is zeer merkwaardig. Een arm man zal, bij zijne verdediging, tegen een' rijke zeggen: "Het verbaast mij, dat ik een zoo groot man eene valsche beschuldiging hoor uiten," alsof valschheid of onoprégtheid eene misdaad ware tegen de maatschappij, die de persoon, wien de toespeling gold, het grootste belang had te ondersteunen."

Indien een geval door opperhoofden of andere mannen van invloed voor den koning gebragt wordt, verwacht men dat de raadslieden die den koning vergezellen hun gevoelen zullen zeggen; zij mogen dit doen, wanneer de koning zwijgt, nadat hij beide partijen gehoord heeft. Het behoort tot de etikette dat alle sprekers, behalve de koning, blijven staan; deze alleen mag zittende spreken.

Er bestaan in dit land ook jagtwetten; al het ivoor behoort van regtswege aan den koning en elke olifants-tand wordt bij hem gebragt. Dit regt bestaat evenwel slechts in naam. Men verwacht dat de koning het ivoor met zijn volk zal deelen; indien hij dit niet deed zou hij de wet niet kunnen toepassen. In de praktijk komt zij hierop neder, dat de koning één tand krijgt en de jagers den anderen, terwijl het vleesch behoort aan hen die het dier gedood hebben. Daar het vleesch voor het volk meer waarde heeft dan het ivoor, is de verdeeling veel eerlijker dan zij ons op het eerste gezigt toeschijnt.

In werkelijkheid is het enkel eene zaak van vorm. De gelukkige jagers dooden bijv. twee olifanten, brengen vier tanden bij den koning en houden zich alsof zij hem die ten geschenke gaven. Hij houdt zich alsof het zijn regt was ze te ontvangen en alsof hij er hun vrijwillig twee schenkt. Zij zijn erkentelijk voor de koninklijke vrijgevigheid en betuigen hem hunnen dank door eene opsomming zijner verschillende titels, zooals "Groote Leeuw" enz. enz., en zoo zijn beide partijen tevreden.

Wij hebben vroeger naar de aanteekeningen van Baines een stuk kinderspeelgoed beschreven, het eenige voorbeeld van speelgoed, hetwelk in geheel Zuid-Afrika wordt aangetroffen. De kinderen der Makololo's spelen echter even gaarne als die der Europeanen; zij hebben dan ook verschillende spellen, die meestal eene kinderlijke navolging zijn van de meer ernstige bezigheden hunner ouders. Anderssen doet ons het volgende verhaal omtrent hun spelen:

"De kinderen hebben een vrolijken tijd, vooral in de avondkoelte. Één spel bestaat hierin, dat een meisje op de schouders van twee andere gedragen wordt. Zij zit met uitgestrekte armen en al de overige klappen in de handen; zij houden voor elke hut stil en zingen liederen, terwijl sommige de maat slaan op hare lederen schorten en andere met een wonderlijk gegons de liederen accompagneren. Behalve dit en touwtje-springen bestaat het spelen der meisjes in het nadoen der bezigheden harer moeders, het bouwen van kleine hutten, het vormen van kleine potten en pannen, koken, het stampen van koren in kleine vijzels of het omspitten harer tuintjes.

"De jongens spelen met rieten speren met houten punten en kleine schilden of met pijl en boog; dan weder vermaken zij zich met het bouwen van kleine omheiningen

voor het vee of het maken van koeijen en geiten van klei, waarbij zij eene groote handigheid toonen in het nabootsen der verschillende vormen van de horens. Men zegt dat sommigen ook gebruik maken van den slinger. Zoodra zij echter de kalveren of geiten kunnen hoeden, worden zij naar het veld gezonden. Wij zagen menigmaal jongens rijden op de kalveren waarop zij moesten passen, maar dit is eene nieuwigheid, die eerst is ingevoerd nadat de Engelschen met hunne paarden in het land zijn gekomen.

"Eene der vrouwen, Tselane genaamd, zag dat Livingstone bezig was de waarnemingen op te teekenen, die hij op verschillende thermometers gedaan had; zij dacht dat hij ook aan het spelen was. Toen zij geen antwoord kreeg op hare vraag, wat

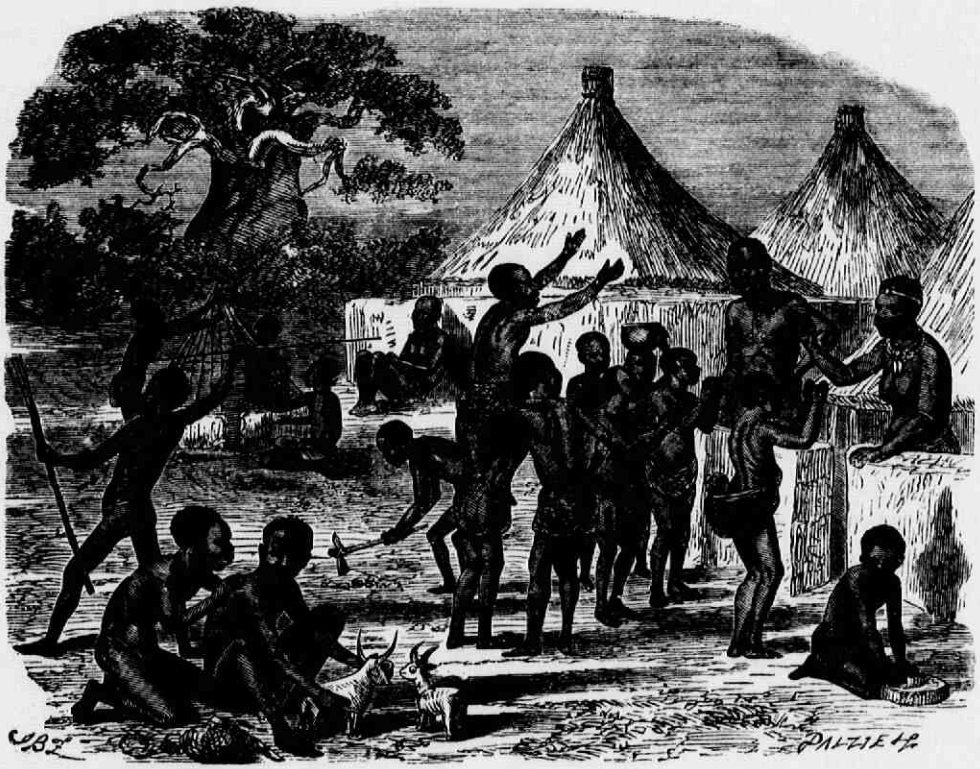

KINDER-SPELEN.

hij toch uitvoerde, eene vraag die trouwens zeer moeijelijk was om te beantwoorden, omdat hunne taal geene wetenschappelijke uitdrukkingen bezit — zeide zij met een schalkachtigen lach; "Arm ding, hij speelt als een klein kind!" "

Op bovenstaande afbeelding is een tooneel voorgesteld aan de oevers der rivier; het wordt verondersteld avond te zijn, nadat het dagwerk is afgeloopen.

In het midden ziet men de meisjes die het spel spelen waarvan Anderssen melding maakt; één meisje wordt door twee andere gedragen, terwijl de overige zingen en in de handen klappen. De kleeding der meisjes is, zooals men ziet, zeer eenvoudig en bestaat enkel uit een lederen schort, dat wel in lengte verschilt, maar toch steeds zoo kort is dat het den vorm der beenen niet bedekt. Achter hen ziet men meisjes die potten en dergelijke op het hoofd dragen; eene andere spit den grond om met eene kleine schoffel, terwijl op den voorgrond nog eene andere doet alsof zij tusschen twee steenen koren maalt; eene derde draagt een ruwe pop, op de wijze als eene moeder haar kind draagt. De ouders leunen tegen hunne hutten en kijken naar het spelen,

hunner kinderen. Aan de linkerzijde zijn eenige meisjes bezig eene hut te bouwen, waarop zij juist het dak zetten.

Links op den voorgrond ziet men de jongens zich met verschillende spelen vermaken. Een paar zijn er bezig van klei ruwe modellen van koeijen en andere dieren te vormen, terwijl anderen zich oefenen in het werpen met speren. Geheel op den achtergrond ziet men een boom, die zeer karakteristiek is in dat gedeelte van Afrika. De inboorlingen noemen hem "Mosaawe" en de Portugeezen "Paopisa." Zijn bladeren gelijken eenigzins op die der acacia's en hij draagt bloesems en vruchten te gelijkertijd. De laatste gelijken veel op houten komkommers en zijn bijna even smakelijk.

Op bladz. 391 is, naar eene andere schets van Baines, een huiselijk tooneel in een gezin van Makololo's voorgesteld.

Het huis behoort aan een opperhoofd, M'Bopo genaamd, die zich zeer vriendelijk jegens Baines en zijne medgezellen getoond had en een echt staaltje was van een wild gentleman. Hij was uiterst gastvrij voor zijne gasten; hij gaf hun niet alleen genoegzaam voedsel, maar verschafte hun groote vaten met "pombe" of inlandsch bier, die zij verpligt waren zelf uit te drinken of door hunne vertegenwoordigers te laten uitdrinken. Hij verontschuldigde zich zelfs, dat hij hen voor tijdelijke vrouwen niet eenige jonge meisjes kon aanbieden, daar deze op het oogenblik afwezig waren; hij maakte een aantal pligtplegingen, die veel overeenkwamen met die welke wij beschreven hebben toen wij de Bechuana's behandelden.

M'Bopo is in het midden gezeten en kan onderscheiden worden doordat hij al zijn haar draagt; de algemeene gewoonte is, dit kort af te snijden en op verschillende wijzen op te maken. Juist achter hem zit een zijner voornaamste mannen, dien Baines gewoon was aan te duiden met den naam Toby Fillpot — Tobias vul-den-pot — gedeeltelijk omdat hij er altijd zoo spoedig bij was om de drinkvaten van den gast met veel praalvertoon te vullen, deels omdat hij minstens even vlug was om ze te ledigen. Men ziet dat zijn hoofd kaalgeschoren is, en dat het haar met kleine plekken begint te groeijen. Achter hem zit een ander, wiens hoofd aan beide zijden geschoren is; hij heeft slechts eene enkele haarlok op de kruin. Vóór M'Bopo staat een groot aarden vat vol "pombe" en hier naast ligt de van eene kalabas vervaardigde lepel, waarmede de drinkvaten gevuld worden.

De voornaamste vrouw van M'Bopo zit naast hem en kan aan twee versierselen worden onderscheiden. Op haar voorhoofd heeft zij een cirkelvormig stuk huid, hetwelk, terwijl het nog nat was, zoo is gekneed, dat het den vorm heeft verkregen van een hollen kegel. De binnenzijde van dezen kegel is geheel met koralen bedekt; de meeste zijn wit, maar die van het midden vuurrood. Om haren hals draagt zij een ander sieraad, hetwelk zeer hoog geschat wordt. Het is het kegelvormig middelste gedeelte eener schelp — alles behalve de inwendige spiraal is weggesneden. Dit sieraad heeft in hun oog zulk een groote waarde, dat, toen het groote opperhoofd Shinte er een aan Livingstone ten geschenke gaf, hij de voorzorg nam om alleen te komen en de deur der tent zorgvuldig te sluiten, opdat toch niemand van zijn volk van zulk eene verkwistende edelmoedigheid getuige zou zijn.

De dame van wie wij spreken had de goedheid, haar gevoelen omtrent de blanke reizigers wel te willen mededeelen. Zij waren niet zoo leelijk, zeide zij, als zij verwacht had. Al dat haar op hun hoofd en aangezigt was wel onaangenaam, maar hun gelaat beviel haar overigens wel; hunne handen waren goed gevormd, maar hun groote gebrek was, dat zij geene teenen hadden. De goede dame had nooit iets gehoord van laarzen en stelde ze klaarblijkelijk gelijk met de hoeven van het vee. Men moest daarom de laarzen uittrekken om haar te overtuigen dat de Blanken werkelijk teenen bezaten.

Er zitten op den grond ook verscheidene mindere vrouwen. Het hoofd der eene is geheel geschoren en eene andere heeft slechts hier en daar op de kruin eenige haarlokken laten staan en een ring van haar rondom het hoofd. De rieten deur is voor de opening weggeschoven en op verschillende plaatsen hangen eenige manden.

De Makololo's vermaken zich genoeg op hunne wijze, die stellig niet die is van een Europeaan. Zelfs reizigers die lang onder hen gewoond hebben en erkenden dat zij tot de besten der Afrikaansche heidenen behoorden, verveelde en walgde het leven

hetwelk zij moesten leiden, op een vreeselijke wijze. Er is dag nog nacht rust; Livingstone, van wien men zou mogen verwachten, dat hij wel zoo verhard was om zich niet door kleinigheden uit het veld te laten slaan, zegt dan ook ronduit, dat het dansen, zingen, tieren, schertsen, vertellen, morren en twisten der Makololo's ondragelijker was dan al wat hij in zijn leven had ondervonden. Hij moest met hen wonen en kwam daarom met hen in zeer naauwe aanraking.

De drie voorname zaken van het leven der Wilden, namelijk zingen, dansen en levenmaken schijnen onafscheidelijk te zijn en de inboorlingen niet in staat een' dans uit te voeren, indien hij niet van schreeuwen en tieren der dansers en het

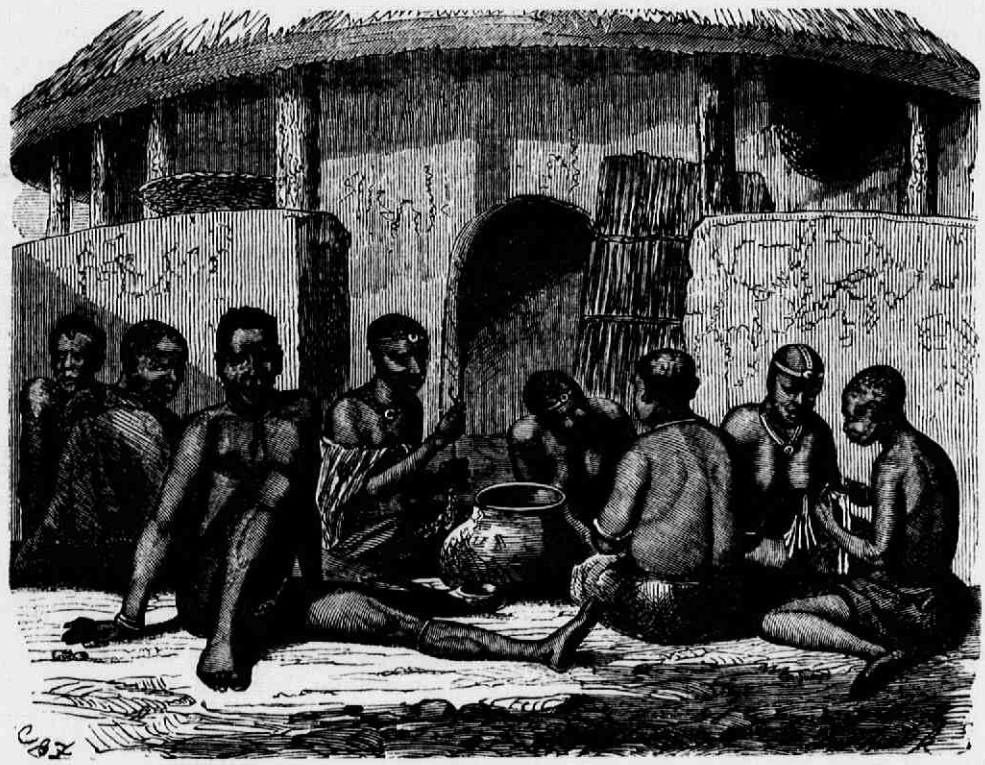

M'BOPO TE HUIS.

gezang der toeschouwers vergezeld gaat — het laatste geluid is althans niet welluidender dan het eerste. Livingstone beschrijft een dans der Makololo's op deze wijze: "Daar dit het eerste bezoek was, hetwelk Sekeletu aan dit gedeelte van zijn rijk bragt, hadden er bij deze gelegenheid groote vreugdebetooningen plaats. De voornaamsten van ieder dorp gaven runderen, melk en bier ten geschenke, meer dan alle troepen die hem vergezelden konden verslinden, ofschoon hunne bekwaamheden in dit opzigt verwonderlijk waren.

"Het volk toont zijne vreugde en koelt zijne opgewondenheid af door dansen en zingen. De dans wordt uitgevoerd door de mannen; dezen staan bijna geheel naakt in een kring, en terwijl ieder schreeuwt zoo hard hij slechts kan, ligten allen te gelijk één been op en stampen er tweemaal hard mede op den grond; hierop wordt het andere been opgeheven en hiermede ééns gestampt. Dit zijn de eenige bewegingen die zij gemeenschappelijk maken. Hunne armen en hoofden zwaaijen zij in alle mogelijke rigtingen en gedurende al dien tijd is het geschreeuw oorverdoovend. Door het onophoudelijke gestamp rijzen wolken van stof omhoog en ontstaat een diepe groeve in den grond op de plaats waar zij gestaan hebben.

"Indien het tooneel plaats gevonden had in een krankzinnigen-gesticht, zou er niets vreemds in geweest zijn; het was dan welligt eene geschikte afleiding voor de overprikkelde hersenen. Hier namen echter oude lieden met grijze haren met even veel lust en ijver aan de vertooning deel als anderen, wier jeugd althans eene verontschuldiging was, om door de inspanning het zweet van hun ligchaam te doen stroomen. Motibe vroeg wat ik van den dans der Makololo's dacht. Ik antwoordde: "het is een zwaar werk, waarbij niet veel verdiend wordt." "Dat is het", antwoordde hij "maar het is zeer mooi, en Sekeletu zal ons eene koe geven, omdat wij voor hem gedanst hebben." Hij slagt gewoonlijk een rund voor de dansers, als de dans is afgeloopen.

"De vrouwen staan er om heen en klappen in de handen. Somtijds dringt er eene binnen den kring, die uit een honderdtal mannen bestaat, maakt eenige bewegingen en trekt zich weêr terug. Daar ik zelf den dans nooit beproefd heb en er evenmin de aardigheid van begrijp, durf ik deze Makololo-polka niet aan de dansende wereld aanbevelen; ik heb echter het gezag van geen minder hooggeplaatst persoon dan Motibe, den schoonvader van Sekeletu vóór mij, die verklaarde dat het zeer mooi was."

Vele Makololo's zijn onverbeterlijke rookers; zij verkiezen echter hennep boven tabak, omdat de eerste meer bedwelmend is. Zij rooken gaarne, totdat zij als het ware geheel krankzinnig zijn geworden.

"Deze opgewonden toestand eindigt altijd in een vloed van woorden zonder zin of in korte gezegden, bijv. "Het groene gras groeit," "Het vette vee gedijt," "De visschen zwemmen," enz. Niemand slaat op deze luidruchtige welsprekendheid of de wijze of dwaze aanmerkingen van het orakel de minste acht; dit houdt plotseling op en kijkt, zoodra zijn gezond verstand weder boven komt, rond als een dwaas." Zij rooken den hennep door water en bezigen den horen van een koodoo als pijp, ongeveer op dezelfde wijze als de Damara's en andere stammen.

Het al te veel toegeven aan deze weelde heeft eene zeer nadeelige uitwerking op de gezondheid; het heeft een uitslag over het geheele ligchaam ten gevolge, welks oorzaak niet miskend kan worden. Omdat de hennep deze uitwerking heeft, verbieden de mannen aan de vrouwen om hem te rooken; het gevolg van dit verbod schijnt echter te zijn, dat de vrouwen in het geheim rooken, in plaats dat zij het anders in het openbaar doen terwijl zij dan later door den uitslag verraden worden. Deze gewoonte is te verlokkender, omdat het rooken van hennep aan het ligchaam eene schijnbare kracht geeft, terwijl het daarentegen den geest in zulk een' graad ondermijnt, dat hij die er gebruik van maakt zelf niet in staat is te beseffen hoe diep hij reeds gezonken is, of eenige genoegzame zelfbeheersching bezit om deze verderfelijke gewoonte na te laten, ja zelfs eenigzins te verminderen, Sekeletu was een slagtoffer van de hennep-pijp en er bestaat geen de minste twijfel of de ziekte waaraan hij stierf, werd veroorzaakt of althans verergerd door zijn overmatig henneprooken.

De Makololo's hebben een onbepaald vertrouwen in geneesmiddelen; zij gelooven stellig, dat er geene enkele ziekte bestaat waaraan het menschdom is onderworpen, die niet voor de geneesmiddelen der Blanken wijkt. Eene vrouw die zich, naar de Afrikaansche schoonheids-begrippen voor te mager hield, vroeg om een geneesmiddel ten einde vet te worden, en een opperhoofd, wiens zes vrouwen hem, onder een aantal meisjes, slechts één zoon geschonken hadden, was zeer lastig om een geneesmiddel te bekomen, waardoor zijne toekomstige nakomelingschap van het sterker geslacht zou kunnen zijn.

De begraafplaatsen der Makololo's vallen zelden veel in het oog. In sommige gevallen worden de overblijfselen van een overleden opperhoofd zorgvuldig bewaard en met grooten eerbied beschouwd; zij die het lijk bewaken kunnen dan, zelfs niet tegen den meest verleidelijken prijs, worden overhaald om het te verkoopen.

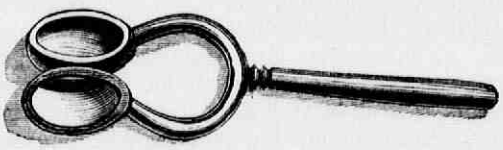

ZUID-AFRIKAANSCHE DUBBELE LEPEL.

HOOFDSTUK XXXIII.

DE BAYEYE'S EN DE MAKOBA'S.

BETEEKENIS VAN DEN NAAM. — ALGEMEEN VOORKOMEN EN KARAKTER. — STELEN. — HUNNE BEKWAAMHEID IN HET VISSCHEN. — HUNNE KANO'S. — HET VANGEN VAN OLIFANTEN. — HUNNE KLEEDING. — DE MAKOBA'S. — DE STREEK DIE ZIJ BEWONEN. — SCHURKERIJ VAN EEN OPPERHOOFD DER MAKOBA'S. — HUNNE VAARDIGHEID IN HET BESTUREN VAN VAARTUIGEN. — ZANGUELLAH EN ZIJNE BOOTEN. — DE HIPPOPOTAMUS-JAGT MET DE KANO. — WIJZE WAAROP DE HARPOEN GEMAAKT IS. — HET RIETEN VLOT EN DE WIJZE WAAROP MEN ER GEBRUIK VAN MAAKT. — BIJGELOOF. — DE PONDORO EN ZIJNE VROUW.

DE BAYEYE'S.

Daar bij de beschrijving der Makololo's de Bayeye's een paar malen genoemd zijn, zullen wij hun ook enkele regelen wijden.

Zij bewoonden oorspronkelijk de landstreek in den omtrek van het Ngami-meer, maar werden overwonnen door een anderen stam, de Batoana's, die hen in eene betrekkelijke slavernij bragten. De overwinnaars noemden hen Bakoba's", d. i. "slaven", maar zij zelven nemen den aanmatigden titel aan van "Bayeye's" of "mannen." Zij schrijven hunne nederlaag toe aan hun gebrek aan schilden; waarschijnlijk had echter de betere krijgstucht hunner vijanden meer invloed op hunne overwinning dan het eenvoudige feit dat zij schilden bezaten.

Bij zekere gelegenheid bewezen trouwens de Bayeye's voldoende, dat het schild den krijgsman niet maakt. Hun opperhoofd had de moeite genomen hen van schilden te voorzien, in de hoop er dan ook goede soldaten van te maken. Zij ontvingen ze met groote blijdschap en pochten onophoudelijk op de dapperheid die zij nu betoonen en de heldendaden die zij verrigten zouden. Ongelukkig voor hen kwam er juist eene bende Makololosche stroopers in het gezigt; de dapperen vergaten toen dat zij schilden hadden, sprongen in hunne kano's en lieten zich dag en nacht de rivier afzakken, totdat zij althans honderd mijlen van de gevaarlijke plaats verwijderd waren.

In algemeen voorkomen gelijken de Bayeye's eenigzins op de Ovambo's; hunne huidkleur en hun gezigtsvorm komen veel overeen. Zij schijnen slechts weinig karakteristieke eigenschappen te hebben behouden, maar die hunner overwinnaars te hebben aangenomen, evenals zij dit in hunne kleeding en manieren hebben gedaan. Hunne taal gelijkt eenigzins op die der Ovambo's, maar zij hebben ook eenigermate het "klokken" ingevoerd, hetwelk zij klaarblijkelijk van de Hottentotten hebben overgenomen.

Zij zijn vermakelijke en vrolijke schepsels, maar zulke aartsleugenaars en dieven als men ergens in de wereld aantreft. Hun geluk schijnt volmaakt, als zij slechts een pot met vleesch op het vuur en eene pijp hebben; dan vieren zij feest en dansen, zingen, rooken en doen vertellingen den geheelen nacht door. Hunne diefachtigheid is welligt een gevolg van de slavernij waarin zij verkeeren. In allen gevalle stelen

zij alles wat niet te heet en te zwaar voor hen is en zijn in deze kunst bijzonder handig.

Anderssen verhaalt dat zijne Bayeyesche volgelingen langzamerhand bijna zijn geheelen voorraad koralen hadden gestolen; daar deze nu het geld van Afrika zijn, zou het geheel mislukken der reis een gevolg van dit verlies geweest zijn. Hij verdeelde nu al de koralen die hij nog overhad in kleine pakjes en bergde die als gewoonlijk in zijne bagaadje. Even voordat de kano's des avonds zouden landen om te overnachten ging hij aan wal en stond bij de eerste kano, terwijl zijn knecht de bagaadje nazag, om te zien of er iets gestolen was. Het eerste pak was echter naauwelijks geopend of de bediende riep dat de Bayeye's er aan waren geweest. Het eerste wat Anderssen nu deed was den inboorling die de kano bestuurde zijn geweer met dubbelen loop voor te houden, met bedreiging hem de hersenpan te verbrijzelen, indien hij het gestolen goed niet onmiddellijk terug gaf.

Eerst grepen de inboorlingen naar hunne wapenen en toonden eenige geneigdheid om te vechten, maar het gezigt van de onheilspellende geweren, die zij wisten dat nooit het doel misten, was hun te sterk en zij stemden er in toe de koralen terug te geven, indien van hun gedrag geen melding werd gemaakt aan hun opperhoofd, Lecholètébé. Toen de goederen weder teregt waren gekomen werd hun vergiffenis geschonken, met de aanmerking dat Anderssen, zoodra er in het vervolg iets gestolen werd, den eersten den besten dien hij zag zou neerschieten. Deze bedreiging was voldoende en later lieten de Bayeye's de goederen altijd op hunne plaats.

Eertijds waren de Bayeye's een herdersvolk; zij bezaten toen groote kudden vee. Dit werd hun echter door de overwinnaars ontnomen en deze vergunden hun alleen eenige geiten te houden; zij hechten hieraan echter minder waarde om het vleesch en de melk dan om de huiden, waarvan zij mantels maken. Zij houden ook kippen, maar deze zijn klein en niet van eene goede soort.

Na van hunne kudden beroofd te zijn, waren de Bayeye's genoodzaakt van de de voortbrengselen van den grond en het vleesch van wilde dieren te leven. Gelukkig voor hen is de bodem buitengewoon vruchtbaar, zoodat de vrouwen, die alléén den grond bebouwen, weinig moeite hebben om dien te bewerken. Een ligte schoffel is het eenige werktuig dat zij behoeven; hiermede wordt de grond onmiddellijk vóór den regentijd niet omgespit, maar slechts zeer oppervlakkig omgewoeld. Zoodra de eerste regen gevallen is, wordt het zaad er bijna op goed geluk in geworpen. Op deze wijze kweeken zij pompoenen, meloenen, kalebassen en aardvruchten; enkele inboorlingen verbouwen ook tabak.

Er groeijen ook verscheidene inlandsche vruchten, waarvan vooral eene, de "moshoma", algemeen gebruikt wordt. De boom waaraan deze vrucht groeit is zeer hoog, de stam is regt en de eerste takken ontstaan eerst op grooten afstand van den grond. Men kan de vruchten derhalve eerst inzamelen als zij van rijpheid zijn afgevallen. Zij worden dan in de zon gedroogd, vervolgens in een houten mortier fijngestampt en bewaard. Wil men ze nu gebruiken, dan wordt een gedeelte met water aangemengd, totdat het de dikte heeft van room. Deze zelfstandigheid is bijna zoo zoet als honig en gelijkt er ook veel op. Zij die er aan gewoon zijn vinden deze vrucht zeer voedzaam, maar voor vreemdelingen is zij in den beginne ongezond, daar zij ligt de spijsvertering in de war brengt. Het hout van den "moshama-boom" is zeer deugdzaam en wordt meestal gebruikt om kano's van te maken.

De Bayeye's zijn zeer goede jagers en vooral zeer handig in het vangen van visch. Deze doorboren zij met hunne speren of vangen ze in netten, die van de vezels van eene inlandsche aloë gevlochten worden. Die vezels zijn buitengewoon sterk, zoo als trouwens die van alle andere aloë-soorten.

De netten worden ook van andere planten vervaardigd dan de aloë, bijv. van de "hibiscus," die in menigte aan de oevers der rivieren en over het algemeen op vochtige plaatsen groeit. Het drijvende touw, dat wil zeggen de bovenkant der netten wordt gemaakt van de "ifé" (*Sanseviere Angolensis*), eene plant die eenigzins op onze biezen gelijkt. De drijvers zelve maakt men van den stengel eener waterplant, die ho en door dwarse tusschenschotten in cellen van de lengte van ongeveer 3 centimete

verdeeld is. De wijze waarop de netten gebreid worden, komt veel overeen met die van Europa. De schacht der speer, waarmede de Bayeye's visch vangen, wordt gemaakt van zeer ligt hout, zoodat zij, als er een visch getroffen is, naar boven komt; zij doet den dubbelen dienst dat zij den gewonden visch afmat en den visscher in de gelegenheid stelt zijne prooi uit het water te halen.

De Bayeye's zijn op hun voedsel niet zeer keurig; zij eten niet slechts de 10 soorten van visch die, zoo als zij zeggen, hunne rivieren bewonen, maar zij dooden en eten ook zekere water-slang. Deze is bruin met gele vlekken; men ziet haar dikwijls met golvende bewegingen de rivier overzwemmen. Het is nog al merkwaardig, dat ofschoon de Bayeye's voor een groot deel van visch leven, en zelfs trotsch zijn op de verscheidenheid van geschubde bewoners die hunne rivieren opleveren, de meer zuidelijk wonende Bechuana's niet slechts weigeren om visch te nuttigen, maar zelfs met afschuw en walging neerzien op hen die dit doen.

De kano's der Bayeye's zijn eenvoudig uitgeholde boomstammen. Daar zij niet gemaakt worden met het oog op spoed, maar alleen voor hun gebruik, wordt er op de schoonheid van den vorm volstrekt niet gelet. Is de stam die uitgehold moet worden toevallig regt, dan is het ook de kano. Heeft hij echter eene bogt dan is ook de kano krom. De Bayeye's houden zeer veel van hunne kano's, ja zij zijn er zelfs trotsch op. Zooals Livingstone teregt aanmerkt, beschouwen zij hunne ruwe vaartuigen in hetzelfde licht als een Arabier zijn kameel. "Zij hebben er altijd vuur in, en als zij op reis zijn slapen zij er liever in dan dat zij een nacht aan den wal doorbrengen." "Op het land, zeggen zij, "zijn leeuwen, slangen en hyena's als uwe vijanden; in uwe kano, achter het riet, kan niets u deren." "

"Hun onderworpen aard maakt dat hunne dorpen dikwijls door hongerige vreemdelingen bezocht worden. Wij hadden onder weg altijd een pot te vuur staan en wanneer wij digt bij dorpen kwamen aten wij den inhoud op. Als wij dan allen ten volle verzadigd waren, konden wij met welgevallen op alle indringers neerzien en hen den pot toonen, ten bewijze dat wij tot het laatste stukje hadden gebruikt."

Zij zijn ook zeer ervaren in het vangen van grootere dieren in valkuilen die zij zeer vernuftig langs de oevers der rivieren inrigten; in deze vangen zij olifanten en andere groote dieren, als zij komen drinken. Zij maken hunne valkuilen zoo digt naast elkander, dat van eene kudde olifanten bijna nimmer allen ontsnappen; somtijds worden er wel 30 of 40 te gelijk op eene rij, digt naast elkander gevangen. Niettegenstaande de oude olifanten van ondervinding gewoonlijk voor hunne kameraden uitgaan en den grond onderzoeken of er ook verborgen kuilen zijn, worden door het groote aantal dezer verraderlijke kuilen deze voorzorgen dikwerf nutteloos.

De kleeding der Bayeye's heeft veel van die der Batoana's; zij bestaat namelijk uit eene huid om de lendenen, een' mantel en zoovele koralen en versierselen als zij slechts kunnen dragen. Rood en geel koper en ijzer zijn voor sieraden zeer gezocht, vooral door de vrouwen, die vrij veel smaak in het schikken der verschillende kleuren van hare eenvoudige versierselen aan den dag leggen. Eene welvarende vrouw is somtijds zoo met koralen, ringen enz. beladen, dat zij, zooals het opperhoofd Secholètébé zeide, als zij wandelen "steunen onder hare vracht."

Hunne huizen zijn zoo eenvoudig mogelijk en gelijken veel op die der Hottentotten; het zijn niets anders dan geraamten van stokken, met rietmatten bekleed. Hunne vermakelijkheden zijn even eenvoudig als hunne woningen. Zij houden veel van dansen en bootsen in hunne bewegingen verschillende wilde dieren na — de wijze waarop deze loopen, hun voedsel tot zich nemen, hunne spelen en gevechten. Drinken, rooken en snuiven doen zij natuurlijk, als zij hiertoe gelegenheid hebben. In de middelen om aan het eerste dezer vermaken toe te geven kunnen zij zelven voorzien; zij maken toch eene soort van bier, waarmede zij zich kunnen bedwelmen, door er groote hoeveelheden van te verzwelgen. Snuiven doen alleen mannen, terwijl het rooken van hennep vooral eene gewoonte is der vrouwen. Er zijn echter weinig mannen die eene pijp hennep zullen weigeren en misschien geene enkele vrouw die een snuifje weigert, indien het haar wordt aangeboden. Over het geheel zijn zij, indien men hunne ingewortelde gewoonten van stelen en liegen niet in aanmerking

neemt, een vrij vermakelijk volk; hunne van nature vrolijke en levendige geaardheid maakt dat de reiziger bijna van hen begint te houden, zelfs niettegenstaande hij zelfs het kleinste gedeelte zijner bezittingen uit hunne vlugge vingers moet trachten te houden.

DE MAKOBA'S.

Oostelijk van het Ngami-meer stroomt een water, hetwelk de "Bo-tlet-le" rivier genoemd wordt; zij staat aan het eene uiteinde indirekt in verbinding met het meer en aan het andere met eene groote zout-kom. Het gevolg hiervan is, dat de stroom der rivier zich nu en dan in twee rigtingen beweegt, westwaarts naar het meer en oostelijk naar de zoutkom; de rivier zelve, die deze vreemde verandering te weeg brengt, vloeit er omstreeks in het midden in. Het volk dat deze streek bewoont, wordt Makoba's genoemd; ofschoon niet tot de Bayeye's behoorende, hebben zij met deze toch eene groote overeenkomst.

In kleeding en algemeen voorkomen gelijken zij eenigzins op de Bechuana's, behalve dat zij eerder nog iets zwarter zijn. De kleeding der mannen bestaat somtijds uit eene slangen-huid, die ongevoer 2 meter lang en 15 à 20 centimeter breed is. De vrouwen dragen een klein vierkant schort, aan den rand met kleine koralen versierd.

Hun karakter schijnt niet zeer veel van dat der meeste Wilden te verschillen; zij worden namelijk spoedig in beweging gebragt, zijn onnadenkend, vriendelijk wanneer men hen hun zin geeft, wraakzuchtig indien zij kwaad worden gemaakt en eerlijk als er niets te stelen is. Indien men hen naar de handelingen van enkele Makoba's zou willen beoordeelen, zijn zij listig, oneerlijk en inhalig; neemt men echter anderen als voorbeeld, dan zijn zij eenvoudig, goedaardig en gastvrij. Wilden kan men niet beoordeelen volgens denzelfden maatstaf als beschaafde volken; zij hebben de kracht en de slimheid van mannen en de zedelijke zwakheid van kinderen.

Dezelfde stam en dikwijls dezelfde persoon kreeg — en verdiende — dikwerf eene volkomen tegenovergestelde getuigenis van lieden die hem zeer goed kenden; de een beschreef hem als door en door eerlijk, terwijl de ander hem als bedrieger en dief brandmerkte. Het feit is dat Wilden geen zedelijk gevoel met betrekking tot dit onderwerp hebben; zij beschouwen diefstal niet als ondeugd, of eerlijkheid als deugd, zoodat zij, al naar de omstandigheden dat medebrengen, eerlijk zijn of niet. De ten ondergebragte stammen in den omtrek van het Gnami-meer zijn eerlijk om eene zeer bijzondere reden.

Zij zijn zulke volkomen slaven geworden, dat zij zelfs niet kunnen begrijpen wat het zegt eigendom te bezitten omdat zij weten dat hunne onderdrukkers ieder voorwerp, hetwelk zij zouden hebben kunnen magtig worden, hun met geweld zouden ontnemen. Voedsel is de eenige soort van eigendom waarvan zij zich een begrip kunnen maken, doch dit beschouwen zij nog niet als zoodanig, voordat zij het gegeten hebben. Zij zijn bijgevolg eerlijk, omdat stelen hun geen nut zou aanbrengen. Komen er echter Blanken, die hen onder bescherming nemen, dan wordt het geval omgekeerd. In den beginne zijn zij eerlijk om de redenen die wij hebben opgenoemd; zoodra zij echter zien, dat hunne diensten betaald worden en zij hun loon kunnen behouden, begint het begrip van eigendom in hun brein wortel te schieten en trachten zij zooveel te bekomen als zij kunnen. Hoe eerlijk zij vroeger ook waren, worden zij nu

toch dieven. Zij trachten natuurlijk bezittingen te krijgen zonder er veel moeite voor te doen, en daar zij bij ondervinding zien, dat stelen veel gemakkelijker is dan werken, terwijl het denkbeeld, dat het wegnemen van eens anders eigendom een zedelijk kwaad is niet bij hen opkomt, stelen zij natuurlijk zooveel mogelijk en stellen het gelijk met visschen of jagen.

Dit is eene der redenen, dat de Blanke dikwerf beschuldigd wordt de Wilden zedeloos te maken en hen van een eenvoudig en eerlijk ras te veranderen in eene bende bedriegers en dieven. En toch is, hoe zonderling het ook moge klinken, juist de ontwikkeling dezer slechte eigenschappen een bewijs, dat zij niet bedorven zijn, maar maatschappelijk hooger staan. De ondervinding die Chapman had van den stam der Makoba's was alles behalve aangenaam. Zij stalen, logen en bedrogen hem. Hij had eene hoeveelheid ivoor, maar zag dat zijne ossen dagelijks zwakker werden en hunne kostbare vracht niet verder konden vervoeren. Hij wendde zich dus tot de Makoba's om kano's en bespeurde dat zij de moeijelijkheid waarin hij verkeerde volkomen hadden begrepen; zij deden hier dan ook hun voordeel mede, door hem buitensporige sommen te vragen en hem te berooven als zij slechts konden, daar zij wel wisten dat hij zonder hunne hulp niet verder kon reizen.

Eindelijk gelukte het hem eene boot te huren, waarin het grootste gedeelte van zijne vracht langs de rivier kon vervoerd worden. Het opperhoofd der Makoba's had gedurig voorwendsels om haar niet te laten vertrekken, voordat de wagen zoo ver vooruit was, dat hij niet weder teruggeroepen kon worden. Toen eerst zeide hij, dat hij het ivoor niet per boot kon vervoeren, maar dat hij edelmoedig wilde zijn en het over de rivier laten brengen aan dezelfde zijde waar de wagen was. Juist op dit oogenblik bespeurde de reiziger dat het opperhoofd eene tinnen doos geopend had, waarin de koralen werden bewaard, en dat hij de beste soorten er uit gestolen had. Daar zijn geheele handel van de koralen afhankelijk was, zag hij dat het noodig was beslissende maatregelen te nemen; hij zette den loop van het geweer op de borst van den zoon des opperhoofds, die toevallig in de boot was, en nam zulk eene dreigende houding aan, dat het jonge mensch een klomp klei, waarmede de bodem der kano's altijd gepleisterd is, ter zijde schopte en zoo een gedeelte van het gestolen goed deed te voorschijn komen. De overige koralen verschenen op dezelfde wijze van eene andere plaats.

Zoodra het geweer hem niet meer bedreigde sprong de jongeling aan wal en ging op den loop met eene snelheid, die Chapman overtuigde, dat alle schelmstukken nog niet ontdekt waren. Toen hij de olifants-tanden telde, zag hij dat de dief ivoor zoowel als koralen had gestolen; deze maakte echter zulk een goed gebruik van zijne beenen, dat hij niet kon worden ingehaald, zoodat de reiziger verpligt was zijn verlies zoo goed mogelijk te dragen.

Het zou echter onbillijk zijn, indien men om dit gedrag alle Makoba's van oneerlijkheid beschuldigde. Zij zijn over het algemeen zeer aangename lieden, voor zoo verre men dit van Wilden kan verwachten. Baines had geene bijzondere reden om over hen te klagen en schijnt hen nog al te hebben mogen lijden.

De Makoba's zijn hoofdzakelijk een schippersvolk; zij zijn, van hunne vroegste kindschheid af, aan hunne kano's gewoon en verpligt deze, niettegenstaande de gedurige veranderingen dezer grillige en wispelturige rivier, door alle moeijelijkheden heen te sturen; het water toch vloeit nu eens kalm en stil daarheen en is dan weder vol dwarrelende draaikolken en gevaarlijke snelle stroomingen, wier gevaarlijkheid dikwijls nog door een plotseling terugstroomen van het water toeneemt.

De kano's gelijken veel op de vaartuigen die bij ons bij roei-wetstrijden gebruikt worden; zij zijn buitengewoon lang in evenredigheid hunner breedte en schijnen zoo zwak, dat men zoude zeggen, dat zij de vracht van een mensch niet konden dragen. Zij zijn echter veel minder gevaarlijk dan zij er uitzien en hunne veiligheid ligt evenveel in hun bouw als in de handigheid van hem die ze bestuurt. De verwonderlijke vaardigheid die een Makoba in het besturen zijner kano ten toon spreidt is bijna niet te begrijpen indien men hem niet aan het werk gezien heeft; evenmin kan men zich een denkbeeld maken van de buitengewoon groote vrachten die zij met hunne brooze vaartuigen veilig door den snellen stroom heenbrengen. Het gebeurt dikwijls dat de

golven over den rand heenslaan en de kano vol doen loopen, zoodat zij, indien het water er niet werd uitgehoosd, zou moeten zinken.

De Makoba's houden echter niet op met varen terwijl zij bezig zijn hunne booten uit te scheppen; evenmin gebruiken zij hiervoor eenig gereedschap. Als de kano te vol water komt, gaat de roeijer naar het eene einde om dit naar beneden te drukken, en maakt daardoor dat al het water naar hem heenvloeit. Hij schopt dan met een voet het water er uit, alsof iemand het er snel met een hoosvat uitwierp.

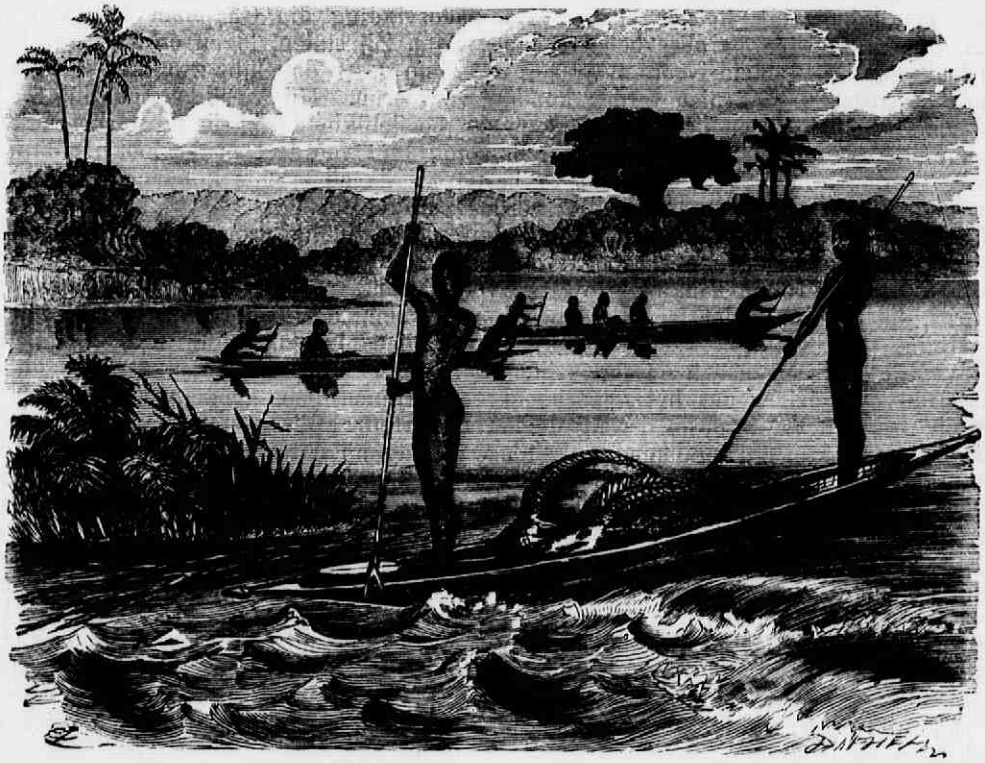

TOONEEL OP DE BO-TLET-LE-RIVIER.

De kano is voor de Makoba's wat de kameel is voor den Arabier of het paard voor den Comanche; hoezeer zij ook hunne minderheid gevoelen als zij aan wal zijn, voelen zij zich toch meesters zoolang zij aan boord zijn van hunne kano's. De verschillende oorlogzuchtige stammen die hen omringen zijn op het land altijd hunne meerderen geweest; zoodra zij zich echter bevonden op den snellen stroom der rivier of op de wilde golven van het meer, bleven de Makoba's altijd de baas en waren de anderen verpligt beleefd jegens hen te zijn.

Een persoon, die bij uitnemendheid het karakter der Makoba's uitdrukt, was Makáta, een klein opperhoofd, of het hoofd van een dorp. Hij werd gehouden voor den besten roeijer en jager die bij de rivier woonde; vooral onderscheidde hij zich bij de jagt op het nijlpaard.

De afbeelding hierboven is van Baines, die met krachtige woorden de stoute en bevallige wijze beschrijft, waarop de Makoba's hunne brooze vaartuigen besturen.

De plaats waar de schets werd genomen is een gedeelte der "Bo-tlet-le-rivier"; zij doet ons zien hoe ligt de boot gebouwd is en tevens de soort van water, waardoor de koene schipper haar moet heen sturen. Hij die voor in de kano staat is een beroemd

jager en schipper, Zanguellah genaamd. Hij was in het jagen zoo gelukkig, dat zijn huis en de open plaats die er bij was, opgevuld waren met de bekkeneelen van nijlpaarden die hij met eigen hand gedood had. Hij staat op de eereplaats en bestuurt zijne boot met een ligten maar sterken stok. De andere is zijn helper. Hij heeft meer naar boven bij de rivier gejaagd en twee zwarte antilopen gedood die hij nu naar huis brengt. De kano is 5 a 6 meter lang en $^1/_2$ meter breed en toch belastte Zanguellah haar met twee zware en groote antilopen, benevens zich zelven en zijn helper. Sommige dezer kano's zijn zoo klein, dat, als iemand er in zit en hij zijne handen op het boord legt, zijne vingers in het water komen.

Het riet, hetwelk men aan de linkerzijde der afbeelding waarneemt, is zeer karakteristiek voor deze streken. Waar men het ziet kan men zeker zijn dat het water tamelijk diep is. — althans $1^1/_2$ à 2 meter. — Het gebeurt dikwijls dat het door een hippopotamus of andere waterdieren is afgebroken; in dat geval liggen deze op het water te rusten met hunne koppen voor stroom af. Als zij zoo liggen schijnen zij zoo dik te worden als zij willen; het water draagt de zwaarte van het ligchaam, zoodat zij hunne spieren niet behoeven in te spannen, terwijl het riet hun genoegzaam voedsel geeft.

Op den achtergrond zijn twee kano's die gepagaaid worden. Het tooneel hier voorgesteld had werkelijk plaats en was nog al vermakelijk. De eerste kano behoort aan een opperhoofd der Makololo's, M'Bopo, die Baines en Chapman in zijne kano vervoerde. Hij was door en door een gentleman en had volstrekt de gewoonte niet om altijd te bedelen, hetwelk vele Wilden zoo onaangenaam maakt. Hij had de Blanken vele diensten bewezen en deze hadden het voornemen om hem als belooning een geschenk van koralen aan te bieden. Nu had een ander opperhoofd, Moskotlani, die een echt staaltje was van den bedelenden, diefachtigen en vervelenden inboorling, vermoeden, dat zijn landsman welligt koralen van de Blanken krijgen zou, van welke hij zijn deel wilde hebben. Hij bleef steeds zóó digt bij de kano van M'Bopo, dat men dezen geene koralen kon geven zonder dat hij het zag. En toch had Moskotlani voor niets geroeid en kreeg M'Bopo zijn geschenk; men gaf het hem echter aan wal, waar zijn afgunstige landgenoot niet zien kon wat er geschiedde.

Wij hebben reeds gezegd dat Makáta zoowel een groot jager was als een ervaren schipper; groote vaardigheid in het besturen van kano's is inderdaad voor den jager een onmisbaar vereischte, daar de hippopotamus het voornaamste wild is. De volgende bladzijden zullen wij wijden aan eene beschrijving der onverschrokken wijze, waarop de hippopotamus door de Makoba's en eenige andere stammen gejaagd wordt; de afbeeldingen zijn naar schetsen van Baines. Zij werden op de plaats zelve genomen en zijn volkomen juist; het vuur en de geest waarmede zij bezield zijn, kon dan ook alleen door een ooggetuige en kunstenaar zóó waar worden teruggegeven.

Volgens Livingstone is dit volk verwonderlijk bevreesd voor een leeuw, terwijl zij met onverschilligheid het hoofd bieden aan dieren die even gevaarlijk, zoo niet gevaarlijker, zijn. Dat zij geheel en al onbekommerd den buffel volgen in het kreupelhout, hebben wij reeds gezegd, en toch is dit dier vreeselijker dan een leeuw; hij is even woest, maar veel sluwer en veel wraakzuchtiger. Een leeuw zal met een vreeselijk gebrul op een mensch afspringen, hem tegen den grond werpen, hem naar zijn hol slepen en hem daar opeten: het knagen van den honger is dus eene zekere verontschuldiging voor hetgeen hij doet. Zulk eene verschooning heeft de buffel echter niet.

Een "rond-zwervende" buffel, dat wil zeggen, een die door de zijnen is uitgestooten en verpligt een eenzaam leven te leiden, is een zoo woest, sluw en verraderlijk dier als men zich slechts kan voorstellen. Hij eet geen vleesch en toch schept hij er het grootste behagen in zich in het kreupelhout te verbergen, onverwachts ieder aan te vallen die toevallig in zijne nabijheid komt en hem met één stoot te dooden. Hij is met den dood van zijn slagtoffer nog niet eens tevreden. Hij gaat over het lijk staan, knielt er op en stampt het met zijne pooten in den grond; hij gaat weg, maar keert weder terug, alsof hij er met onweerstaanbare kracht werd heengetrokken en verlaat het lijk niet voordat het eene vormelooze massa beenderen en vleesch is geworden.

En toch meten zich de jagers der Makoba's met dit dier; zij vallen zelfs het

nijlpaard aan, een dier hetwelk in zijn eigen element even verschrikkelijk is als de buffel op het land.

Hunne eerste zorg is in dit geval een aantal harpoenen gereed te maken; dit geschiedt op de volgende wijze. Zij hakken een paal van hard en zwaar hout, ongeveer 2 à 3 meter lang en 10 à 12 centimeter dik. In het eene einde wordt een gat geboord en hierin de ijzeren punt bevestigd. De vorm van deze punt kan men zien op onderstaande afbeelding. Het is een speer-vormig, nagenoeg 30 centimeter lang stuk ijzer, met een grooten weerhaak.

De punt is aan de schacht vastgemaakt door middel van een groot aantal naast

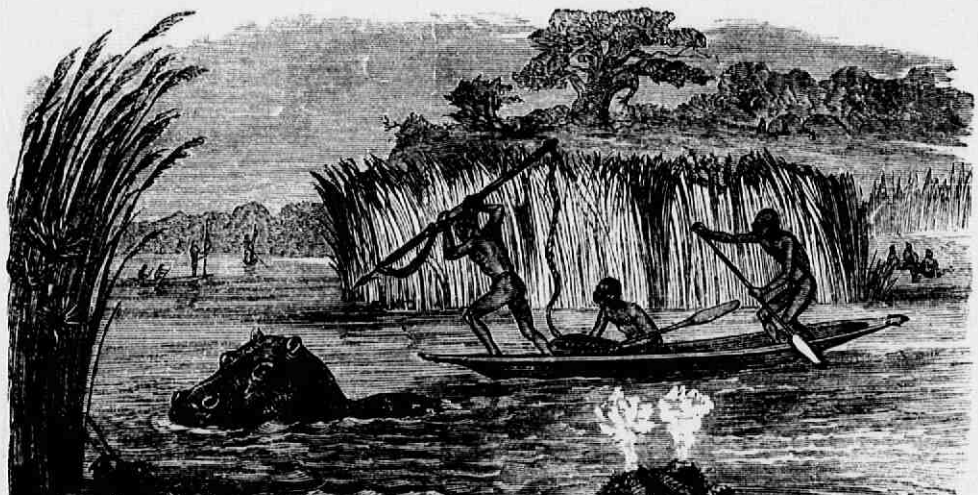

HET HARPOENEREN VAN HET NIJLPAARD.

elkander geplaatste kleine riemen of touwtjes, die slechts zeer los gebonden zijn. Dat er zoo vele zijn is om te voorkomen dat de hippopotamus het touw met zijne tanden doorbijt; die tanden toch zijn zoo scherp als een beitel en zouden met het grootste gemak door een enkel touw heen gaan. Het dier bijt altijd naar het touw, zoodra hij de wond voelt; maar door de losse wijze waarop zij gebonden zijn, raken zij in zijne lange kromme tanden verward; zelfs al bijt hij er een paar door, houden de andere toch de punt op hare plaats.

Het andere einde is bevestigd aan een lang en sterk touw van palm-bladen; dit is zoo opgeschoten, dat het, wanneer het wordt losgelaten, gemakkelijk kan uitloopen. Elke kano heeft twee of drie zulke harpoenen aan boord, benevens een aantal gewone assagaaijen. Terwijl zij eene volstrekte stilte in acht nemen, laten de inboorlingen zich voor den stroom afdrijven, totdat zij gekomen zijn op de plaats, die de kudde heeft uitgekozen om te baden. Zij maken geene jagt op een of ander dier in 't bijzonder, maar wachten totdat er een digt bij de boot komt; dan neemt de harpoenier zijn wapen, steekt het met kracht in den rug van het dier en laat het los.

De bovenstaande afbeelding stelt dit oogenblik voor. Op den voorgrond ziet men den kop van den hippopotamus, zooals hij zich gewoonlijk bij het zwemmen vertoont; het eenige wat boven water is, zijn de ooren, de oogen en de neusgaten. Het is een merkwaardig feit, dat, wanneer het nijlpaard in zijne eigene rivier in vrijheid is, niet slechts zijne ooren en neusgaten, maar zelfs de hoogte, om zijne oogen, helder scharlakenkleurig zijn, eene tint zoo gloeijend dat men haar niet met kleuren kan weêr-

geven. Bij de exemplaren onzer dierentuinen neemt men, ofschoon zij schoone staaltjes van deze diersoort zijn, nimmer deze schitterende kleur waar; zij gelijken inderdaad evenveel op een hippopotamus in zijn' natuurstaat, als een prijs-varken op een wild zwijn.

Het tweede dier heeft eene zeer eigenaardige houding; het is voorgesteld zooals het zijn kop uit het water steekt om eens rond te zien. Men herkent hieraan gemakkelijk de gelijkenis die het heeft met een paard; Baines zegt dan ook, dat hij nooit heeft kunnen begrijpen hoe juist de naam "rivier-paard" was — dit is namelijk de letterlijke vertaling van het woord "hippopotamus" — voordat hij deze dieren zich in hunne eigen wateren zag bewegen.

Vóór in de kano staat Makáta, op het punt om zijne harpoen in den rug van het nijlpaard te werpen, terwijl zijne helpers naar het touw zien en zich gereed houden om van het dier weg te roeijen, indien dit onverhoopt een aanval wilde doen. Om de harpoen goed aan te brengen is volstrekte stilte noodzakelijk; werd er namelijk in het water geplast of hoorden de dieren eenig geluid aan wal, dan zouden zij onmiddellijk de vlugt nemen en ver van de kano's verwijderd blijven.

Links ziet men een gedeelte van het riet waarvan wij reeds gesproken hebben met eenige papyrus-planten. De groote boomen die men op den achtergrond ziet, zijn baobab's; deze bereiken somtijds de hoogte van honderd voet en dikwerf meer. De witte bloemen die op het water drijven, zijn die van de witte lotus. Zij komen scherp uit tegen het heldere donkerblaauwe water en zijn dikwerf zoo talrijk, dat zij meer gelijken op de sterren aan het firmament, dan op bloemen die op het water drijven. Het is, in 't voorbijgaan, nog al aardig, dat de Damara's, die meer gewoon zijn aan het land dan aan het water, den hippopotamus "water-rhinoceros" noemen, terwijl de Makoba's, de Batoka's en andere stammen, die meer op het water leven, aan den rhinoceros den naam geven van "land-hippopotamus."

Nu komt het volgende tooneel in dit wilde en zeer spannende drama. Nadat het nijlpaard door de plotselinge en onverwachte wond getroffen is, neemt het een kramp- of stuipachtigen sprong, die maakt dat de punt der harpoen uit de schacht geraakt en zij alleen door de vroeger vermelde veelvuldige riemen wordt vastgehouden. Gewoonlijk biedt het dier in dit tijdperk der jagt geen weêrstand, maar stuift met vollen spoed door den stroom voort; het bovenste gedeelte van zijn kop en rug zijn dan alleen boven water; het dier trekt de kano met zich mede als of het eene kurk was. De harpoenier en zijne kameraden houden intusschen het touw stevig vast; zij laten het van tijd tot tijd schieten en halen het in als het noodig is — met één woord, zij spelen met hunne reusachtige prooi als een hengelaar met een grooten visch. Het doel dat zij hiermede beoogen is tweeledig; vooreerst matten zij het dier af en ten tweede trachtten zij het in ondiep water te brengen; een nijlpaard toch in al zijne kracht en met het voordeel van diep water zou zelfs voor deze moedige jagers te magtig zijn. De vaart waarmede het dier voortstuift, is dikwijls verwonderlijk, en indien men zijne schijnbaar lompe middelen van voortstuwing in aanmerking neemt, is de snelheid waarmede het zich voortbeweegt, werkelijk verbazend.

Somtijds, maar zeer zelden, is het dier zoo vlug en woest, dat de jagers verpligt zijn het touw los te laten en te maken dat zij zoo spoedig zij kunnen weg komen. Zij denken er echter niet aan, zulk eene kostbare prooi te laten ontkomen — om de harpoen en het touw niet eens te noemen — en trachten het dier, zoo goed zij kunnen, in het oog te houden. Zoo spoedig mogelijk roeijen zij naar het verwonde, in dien tusschentijd verzwakte dier, en vernieuwen den aanval.

De afbeelding op bladz. 402 geeft ons den onstuimige vaart van den hippopotamus te zien. Het dier wordt hier verondersteld vermoeid te zijn; het heeft zijne bliksemsnelle vaart zooveel verminderd, dat de roeijers het touw hebben kunnen inpalmen; zij zijn dus hunne prooi veel nader gekomen en kunnen den laatsten aanval wagen, zoodra zij in ondiep water gekomen zijn. Het tooneel dezer afbeelding is onmiddellijk bij een dorp aan de oevers der Bo-tlet-le-rivier. Op den achtergrond ziet men eenige dwerg-palmen. Hoe hoog de rivier kan rijzen, ziet men regts op de afbeelding aan hetgeen door den stroom wordt afgevoerd en op de wortels blijft hangen.

Het gevaarlijkst is de hippopotamus als hij gevoelt dat zijne krachten beginnen te verminderen; hij werpt zich dan, met al den moed der wanhoop, op de kano. De taak der jagers is dan geen kinderwerk. Terwijl het dier alleen met zijne pijn en woede te rade gaat, valt het aan op de kano en tracht haar met zijn grooten kop omver te werpen, of de boorden er van tusschen zijne tanden te krijgen en haar zoo om te werpen. Indien het er in slaagt de kano te overmeesteren of om te werpen, hebben de jagers geen aangenaam uur om door te worstelen. Als het reusachtige dier toch een hunner tusschen zijn vreeselijke kaken kan krijgen, veroorzaken zijne groote, gebogen, beitelvormige tanden stellig den dood; er zijn zelfs voorbeelden dat het eenen ongelukkige letterlijk in tweeën beet.

Ingeval het dier de boot omwerpt of door midden breekt, neemt de bemanning een zonderling middel te baat om er aan te ontsnappen. Zij duiken tot op den bodem der rivier en grijpen een steen, een wortel of iets anders waaraan zij zich kunnen vasthouden, om onder de oppervlakte van het water te blijven zoolang hunne longen het kunnen uithouden. De reden waarom zij dat doen is deze. Zoodra het dier de manschappen in de rivier geworpen heeft, heft het zijn hoofd op en ziet rond naar zijne vijanden. Dat deze zich onder water kunnen bevinden, hiervan heeft het geen

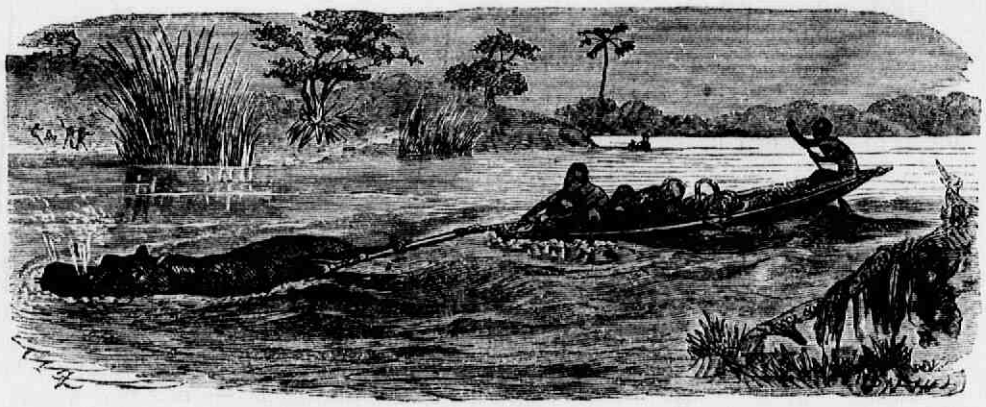

DE HIPPOPOTAMUS DE KANO VOORTTREKKENDE.

denkbeeld; indien het dus niets ziet dat op een mensch gelijkt, maakt het zich uit de voeten en stelt de jagers in de gelegenheid om half verdronken weder boven te komen.

Om zich den hippopotamus van het lijf te houden, maakt men ook een ruim gebruik van speren. Sommige worden gebezigd om mede te steken, terwijl andere als werpspies worden gebruikt. Zij doen hem echter zeer weinig kwaad, tenzij hij er een in het oog krijgt; dit is evenwel zoo goed beschut, door eene beenige plaat, die er over heen steekt, dat het bijna niet anders dan door een geweerkogel te bereiken is. De kop is eene ontzaglijke massa vast been, zoo dik en hard, dat zelfs vuurwapenen er weinig indruk op maken, behalve op een paar kleine, dunnere plaatsen. De jagers kunnen derhalve niet verwachten dat zij er hem veel stoffelijk nadeel mede zullen toebrengen; zij hopen hem alleen van een aanval terug te houden door de pijn, die de assagaaijen veroorzaken.

Nu begint weldra het laatste tooneel. Wanneer zij het dier, ook door het bloedverlies uit zijne wonden verzwakt, nu tot het uiterste afgemat en naar een ondiepe plaats gedreven hebben, springen verscheidenen van de bemanning over boord, nemen het eind van het touw mede naar den wal en maken het met een "dubbelen slag"

om een boom vast. Dan is het lot van het dier beslist. Als het voelt, dat het plotseling in zijn verderen voortgang wordt tegengehouden, doet het nieuwe pogingen om zich te bevrijden; het vecht en worstelt alsof de jagt eerst begonnen was. Hoe hevig zijne pijn ook is, toch tracht het zich van het noodlottige touw los te maken; dit is echter te sterk om te breken en de duimdikke huid van den hippopotamus houdt den weerhaak zoo stevig vast, dat zelfs de buitengewone kracht en zwaarte van het dier hem niet uit de wond kunnen trekken. Ziet het, dat het rukken in de eene rigting nutteloos is, dan beproeft het dit in eene andere; hierdoor wordt het

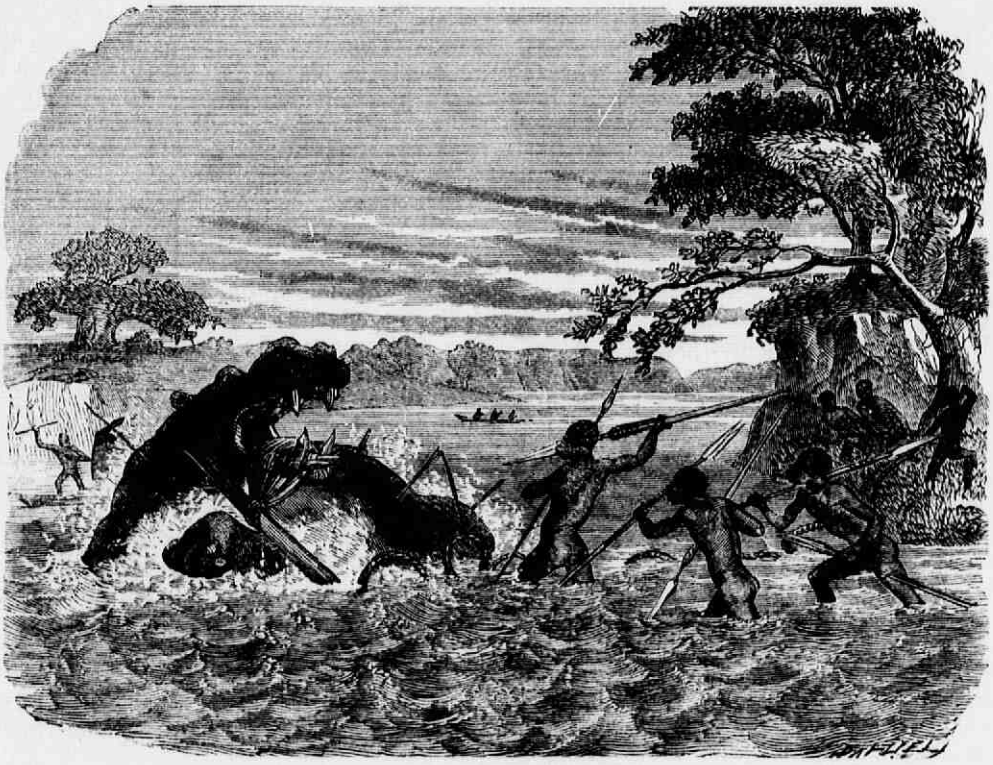

DE LAATSTE AANVAL.

touw voor een oogenblik slap, waarvan de aan den oever staande jagers onmiddellijk gebruik maken om het aan te halen, zoodat het telkens korter wordt en het dier den oever meer en meer nadert. Elke worsteling heeft hetzelfde gevolg; de jagers houden het touw strak zoolang er aan getrokken wordt, en halen het in zoodra het verslapt.

Zoodra het nijlpaard digt bij den oever gekomen en de kring zijner bewegingen meer beperkt is, wordt het touw vastgemaakt en vereenigen zich alle jagers tot een laatsten aanval. Zij wapenen zich met lange zware speren met breede punten, die hiervoor opzettelijk vervaardigd zijn, naderen het woedende dier onverschrokken en werpen hunne wapenen er op los. Indien het water achter den hippopotamus diep genoeg is, gaan eenige jagers in hunne kano's en vallen hem met volkomen veiligheid aan, omdat het touw hem belet hen te bereiken. Eindelijk bezwijkt het ongelukkige die aan een menigte wonden, waarvan er geene op zich zelve doodelijk is, van vermoeijenis en bloedverlies; het valt om niet weder op te staan.

De vorenstaande afbeelding stelt dit uiterst levendige en opgewekte tooneel voor. In het midden is de hippopotamus, die naar eene ondiepte gejaagd is en hier vol woede en vrees in het rondspartelt. Met zijne vreeselijke kaken heeft hij de schacht van de harpoen reeds door midden gebeten en tracht ook de riemen door te bijten, waarmede de punt aan deze verbonden is. Enkele heeft hij met zijne tanden doorgesneden, maar de andere hebben zich tusschen zijne tanden verward en zijn nog in hun geheel. Enkele jagers hebben juist het eind van het touw aan wal gebragt en zijn bezig het om een' boomstam te slaan; terwijl eenigen hunner medgezellen het dier onverschrokken te voet aanvallen, ziet men anderen in kano's naderen.

Op de Zambesi-rivier maken de inboorlingen gebruik van een harpoen, die volgens hetzelfde beginsel vervaardigd is, maar in enkele kleinigheden verschilt.

De schacht is gemaakt van ligt hout, en dient voor drijver. De punt past in eene holte evenals die welke wij beschreven hebben; in plaats dat zij echter door een aantal kleine riemen aan de schacht bevestigd is, zit zij vast aan het eene einde van het lange touw, welks ander einde aan het boveneind der schacht is vastgebonden. Als de harpoen voor het gebruik gereed is, ligt het touw spiraalvormig om de schacht gewikkeld, die er geheel en al door bedekt wordt. Zoodra de hippopotamus getroffen is, gaat de punt door het worstelen van het gewonde dier los, het touw wordt afgewonden en de ligte schacht dient als boei, waardoor men het touw kan terugvinden ingeval de hippopotamus het mogt hebben doorgebeten of als de jagers het soms moeten loslaten.

Somtijds maken deze stammen, namelijk de Makololo's, de Bayeye's en anderen gebruik van een zeer eenvoudig, maar vernuftig uitgedacht vlot. Niets is eenvoudiger dan de wijze waarop het gemaakt wordt. Men snijdt eene zekere hoeveelheid riet af, juist boven de oppervlakte van het water. Dit wordt op een hoop op het water geworpen. Nu wordt nog meer riet gesneden en kruiselings over het eerste heen gelegd, en zoo gaat men telkens voort, totdat het vlot gereed is. Er worden geene palen, takken, balken of iets dergelijks gebezigd en evenmin wordt het riet aan elkander gebonden. Men werpt het eenvoudig in het water, zoodat het van zelf dooreen wart. Het onderste riet wordt langzamerhand doortrokken van water en zinkt, zoodat er dan weder nieuwe voorraad op moet gebragt worden.

Zulk een vlot ziet er zeer onveilig en broos uit, en toch is het veel veiliger dan eene kano. Het is inderdaad zoo sterk, dat men er eene mast op kan zetten. Er wordt eenvoudig een stevige paal in de riet-mas sa gestoken en deze blijft zonder eenige stutten overeind staan. Aan deze mast wordt een lang touw gebonden, waarmede het vlot kan worden vastgelegd als de reizigers aan wal willen gaan. Een groot voordeel van het vlot is de buitengewoon gemakkelijke wijze waarop het vervaardigd wordt. Drie of vier handige mannen bouwen in een uur een vlot, dat henzelven en al wat zij bij zich hebben gemakkelijk dragen kan.

De kano's worden altijd aan het vlot vastgebonden, zoodat de bemanning aan den oever kan gaan als zij wil; het wordt niet bestuurd of geroeid, maar men laat het eenvoudig voor stroom afdrijven. Als het een' of anderen hinderpaal ontmoet, zwaait het hier eenvoudig omheen en maakt zich zelven los; lastig is evenwel dat het zoo ligtelijk in overhangende boomtakken verward raakt.

Men maakt van zulk een vlot veel gebruik bij de jagt op den hippopotamus. Het ziet er uit alsof een hoop riet den stroom afdreef en maakt het voorzichtige dier niet zoo bang als het waarschijnlijk door eene boot zou worden. Wanneer de inboorlingen van het vlot gebruik maken om den hippopotamus te vervolgen, halen zij altijd hunne kano's op het vlot, zoodat deze altijd in gereedheid zijn om te water gelaten te worden, zoodra het dier getroffen is.

Dezelfde stammen bezigen riet als zij de rivier willen overtrekken. Zij snijden er eene zekere hoeveelheid van en werpen dit in de rivier, alsof zij er een vlot van wilden maken. Dan vlechten zij aan iederen hoek eenig riet in elkander, zoodat het een kleinen paal vormt, en verbinden deze rietbundels door middel van lange stokken. In deze oorspronkelijke veerboot gaat de man zelf zitten en neemt zooveel vracht mede als hij kan; de eenvoudige vastgebonden stokken beletten het overboord te vallen.

Het is nog al vreemd, dat men de Makoba's er niet toe brengen kan, mangoboomen te planten; hunne lieden hebben dit denkbeeld overgenomen van andere stammen, waaronder zij gereisd hebben. Zij zijn verzot op deze vrucht, en dit mogen zij ook wel wezen, omdat zij uitstekend is en de inboorlingen gedurende vele weken van voedsel voorziet; ook heeft men er in den regel zulk eene menigte van, dat er gewoonlijk 4 maanden van het jaar overvloed is. En toch planten alle deze boomen zich zelven voort; de inboorlingen zijn van het denkbeeld, dat ieder die zulk een boom plant, weldra zal sterven. Dit bijgeloof heerscht in dit geheele gedeelte van Afrika; de eenige stam waar het niet op den voorgrond staat zijn de Batoka's.

De Makoba's zijn er in geslaagd zich de slagtoffers te maken van een verwonderlijk aantal bijgeloovigheden. Dit is trouwens ook volstrekt niet te verwonderen; zij zijn toch eigenlijk niets anders dan overweldigers, die door een aantal stammen zijn heengedrongen en zich in het land der overwonnenen hebben nedergezet. Nu is niets meer besmettelijk dan bijgeloof en in zulk een geval kan men zeker zijn, dat het bijgeloof der overwonnen stammen gevoegd wordt bij dat der overwinnaars.

Een denkbeeld, algemeen bij hen heerschende, is dat er enkele personen zijn die de gedaante van een dier kunnen aannemen. Een dezer magtige bezweerders kwam eens bij het gezelschap van Livingstone en begon aan al zijne leden te beven toen hij nader bij kwam. De Makoba's zeiden dat de "Pondoro," zooals deze lieden genoemd worden, het kruid rook en dat hij, om zijn leeuwenaard, hier zeer bang voor was. Men vroeg den tolk om den Pondoro een lap laken aan te bieden, indien hij zich in een leeuw wilde veranderen, maar de man wilde de boodschap niet overbrengen, uit werkelijke vrees, dat de gedaanteverwisseling inderdaad zou plaats vinden.

De Pondoro waarvan wij hier spreken was een verstandig en bekwaam man. Hij ging van tijd tot tijd gedurende eene maand in de bosschen en werd al dien tijd verondersteld een leeuw te zijn. Zijne vrouw had hem eene hut gebouwd onder de schaduw van een boabab en bragt hem daar geregeld voedsel en bier; hij kreeg meer dan gewoonlijk, omdat men meende dat zijn leeuwen-honger kwam bij den eetlust dien hij had als mensch. Niemand mag deze hut binnentreden dan de Pondoro en zijne vrouw; zelfs het opperhoofd durft zijne wapenen niet eens zetten tegen den boom waaronder de hut gebouwd is. Deze regel wordt zoo streng in acht genomen, dat het opperhoofd van het dorp aan enkelen van Livingstone's gezelschap eene boete wilde opleggen, omdat zij hunne geweren tegen de heilige hut hadden gezet.

Men gelooft, dat de Pondoro somwijlen jaagt ten voordeele van het dorp. Hij vangt en doodt het wild dan als leeuw en neemt hierop zijne menschelijke gedaante weder aan, om het volk mede te deelen waar het doode dier ligt.

Er heerscht bovendien onder deze stammen een geloof, dat de geesten van overleden opperhoofden in het ligchaam van leeuwen overgaan; dit geloof is waarschijnlijk voor een groot deel de reden waarom zij zoo bevreesd voor een leeuw zijn en zoo onwillig om hem aan te vallen. In het werk van Livingstone: "The Zambesi and its Tributaries," komt eene plaats voor, uit welke dit gevoelen duidelijk blijkt.

"Toen wij eens bij zekere gelegenheid een buffel hadden geschoten, kwam een hongerige leeuw, die waarschijnlijk door den reuk van het vleesch was aangetrokken, tot digt bij ons kamp en maakte allen door zijn gebrul wakker. Tuba Moroko, die insgelijks het volksgeloof deelde, dat een leeuw een vermomd opperhoofd is, schold hem in de korte oogenblikken van stilte dapper uit: "Gij een opperhoofd! Gij noemt u zelven een opperhoofd? Welk eene soort van opperhoofd zijt gij wel, om zoo in den donker rond te komen sluipen, om ons buffelvleesch te komen stelen? Een mooi opperhoofd, voorwaar! Gij denkt alleen om u zelven. Gij hebt geen hart als een opperhoofd; waarom doodt gij de dieren zelf niet? Gij moet een steen in uwe borst hebben en in het geheel geen hart." "

Toen de driftige toespraak van Tuba Moroko geene uitwerking had, werd de leeuw aangesproken door een ander, Malonga genaamd, den bedaardste en stilste van het geheele gezelschap. "Op zijne gewone langzame en bedaarde wijze bragt hij hem het onvoegzame zijner handelwijze onder het oog tegenover vreemdelingen die hem nooit

kwaad hadden gedaan. "Wij reisden vreedzaam door het land om naar ons eigen opperhoofd terug te keeren. Wij hadden niemand gedood en niets gestolen. Het buffelvleesch was van ons en niet van hem en het paste volstrekt niet voor een groot opperhoofd als hij was, om in het duister rond te sluipen en als eene hyena het vleesch van vreemdelingen te stelen. Hij moest vertrekken en voor zich zelven gaan jagen, daar er wild genoeg in het bosch was." Daar de Pondoro niet naar reden luisterde en hoe langer hoe harder begon te brullen, werden de lieden boos en dreigden op hem te schieten indien hij niet wegging. Zij namen hunne geweren op, maar hij bleef voorzigtiglijk in het duister, buiten den lichtkring onzer kampvuren en daar durfden zij zich niet wagen."

Er is nog een ander bijgeloof vrij algemeen onder de stammen verbreid. Dit heeft daarop betrekking, dat ieder dier wordt verondersteld te staan onder den invloed van een eigen genees- of toovermiddel. De gewone toovermiddelen worden door de gewone tooverdoktors bereid; voor deze bijzondere middelen zijn echter bijzondere menschen noodig die ze klaar maken. Iemand maakt er bijv. eene specialiteit van om olifanten-middelen te bereiden; geen jager gaat dan op de olifanten-jagt zonder zich van dit krachtige middel te voorzien. Een ander maakt krokodillen-middelen, wier werking is om hem die ze gebruikt tegen krokodillen te beschermen. Bij zekere gelegenheid had een Blanke een krokodil geschoten terwijl hij zich in de zon lag te koesteren; de doktors waren woedend en opperden bezwaren tegen hunne bezoekers, omdat zij een dier hadden geschoten, hetwelk zij als hun bijzonder eigendom beschouwden. Bij eene zekere gelegenheid, toen men een haak met een lokaas voor een krokodil had nedergelegd, namen de doktors het lokaas weg, vooreerst omdat het een hond was en zij dien liever zelf opaten en ten anderen, omdat, wanneer het aantal krokodillen verminderde, ook hunne inkomsten zouden afnemen.

Na de invoering der vuurwapenen zijn er ook geweren-doktors; dezen maken geneesmiddelen om het geweer regt te doen schieten. Het gewone geweer-middel is zwavel; deze wordt gewoonlijk toegediend door kleine insnijdingen te maken en daar in te wrijven. Zij maken ook gebruik van toover-dobbelsteenen, die voornamelijk gebruikt worden om dieven te ontdekken. Zelfs vele Blanken gelooven in de kracht dezer dobbelsteenen en de bezweerder wordt even dikwijls geraadpleegd door de Portugeezen, als door zijne eigene landslieden.

HOOFDSTUK XXXIV.

DE BATOKA'S EN DE MANGANJA'S.

STREEK DIE DE BATOKA'S BEWONEN. — HUN ALGEMEEN VOORKOMEN EN HUNNE KLEEDING. — HUNNE HANDIGHEID ALS SCHIPPERS. — DE "BAENDA-PEZI" OF "NAAKT-LOOPERS." — LANDBOUW. — HUNNE WIJZE VAN JAGEN. — MUZIJK-INSTRUMENTEN. — GEWOONTEN IN DEN OORLOG. — DE STAM DER MANGANJA'S. — HUN REGERINGSVORM. — VLIJT VAN BEIDE SEXEN. — WIJZE VAN GROETEN. — KLEEDING. — DE "PELELE" OF "LIP-RING." — HET TATOUëREN. — HUN GEBREK AAN ZINDELIJKHEID. — HET VERWISSELEN VAN NAMEN. — BIJGELOOVIGE GEBRUIKEN. — HET BEGRAVEN EN ROUWDRAGEN.

DE BATOKA'S.

ONGEVEER op 17° Zuider-breedte en 27° Ooster-lengte woont een volk, Batoka's of Batonga's genaamd, waarvan twee bijzondere verscheidenheden bestaan; zij die de lage landen, zooals de oevers der Zambesi, bewonen zijn zeer donker van kleur en gelijken in hun voorkomen eenigzins op negers, terwijl zij die wonen in meer hooge streken ligt bruin zijn, en meer de kleur hebben van *café au laît*. Hun karakter schijnt evenveel te verschillen als hunne huidkleur; de eersten toch zijn dom, somber en onhandelbaar, terwijl de verstandelijke vermogens van de laatsten tamelijk ontwikkeld zijn.

Zij verbeteren hun voorkomen niet door de dwaze gewoonte die zij hebben om hunne bovenste snijtanden weg te nemen. Door dat deze ontbreken steken de onderste snijtanden sterk vooruit en drukken de onderlip naar buiten; hierdoor zien allen er reeds in de jeugd oudachtig uit. Het uitslaan dezer tanden is een gedeelte eener plegtigheid, die plaats heeft wanneer de jongens en meisjes tot den rang van mannen en vrouwen worden verheven; het is waarschijnlijk een overblijfsel van vroegere godsdienstplegtigheden. De reden die zij voor deze gewoonte opgeven is dwaas genoeg; zij willen namelijk wel gelijken op koeijen, die geene bovenste snijtanden hebben, maar niet op zebra's, die al hunne tanden bezitten. Het is evenwel waarschijnlijk, dat dit zeggen alleen een ontwijken is van vragen, die zij niet gaarne willen beantwoorden, ofschoon het ook in verband kan staan met den grooten eerbied, dien een Afrikaan voor runderen koestert.

Niettegenstaande het aangezigt er door misvormd wordt, heerscht deze gewoonte toch algemeen onder de verschillende stammen waaruit de Batoka's bestaan; zelfs een bepaald verbod van het opperhoofd en bedreiging met straf konden er het volk niet van terughouden. Men zag plotseling meisjes en jongens verschijnen zonder tanden en het was niet mogelijk door vragen te weten te komen wanneer, door wien en waar zij er uit waren geslagen. De gewone leeftijd waarop deze operatie geschiedt is 14 of 15 jaar.

Hunne kleeding is niet weinig merkwaardig, maar vooral de wijze waarop sommigen onder hen hun haar opmaken. Het haar op de kruin van hun hoofd wordt regtop aaneen geplakt in een cirkel van 15 à 16 centimeter in middellijn. Door dit telkens met veel zorg te doen en er eene groote hoeveelheid vet en andere zelfstandigheden in te smeren, vormt het ten laatste een kegel, die omtrent 25 à 30 centimeter

hoog is. In enkele gevallen heeft deze kegel eene verwonderlijke hoogte; het opperhoofd van een dorp der Batoka's droeg er een, die den vorm had van een puntigen stok, ongeveer 70 centimeter boven zijn hoofd uitstak en hem verbazend lastig moet geweest zijn.

In dit geval waren klaarblijkelijk andere stoffen onder het haar vermengd; men zegt dan ook dat zij door hun haar het lange haar vlechten van verschillende dieren, om den toren op hun hoofd te helpen opbouwen. Rondom dezen kegel wordt het haar zorgvuldig weggeschoren, zoodat het hoofd een zonderling en eenigzins belagchelijk voorkomen krijgt.

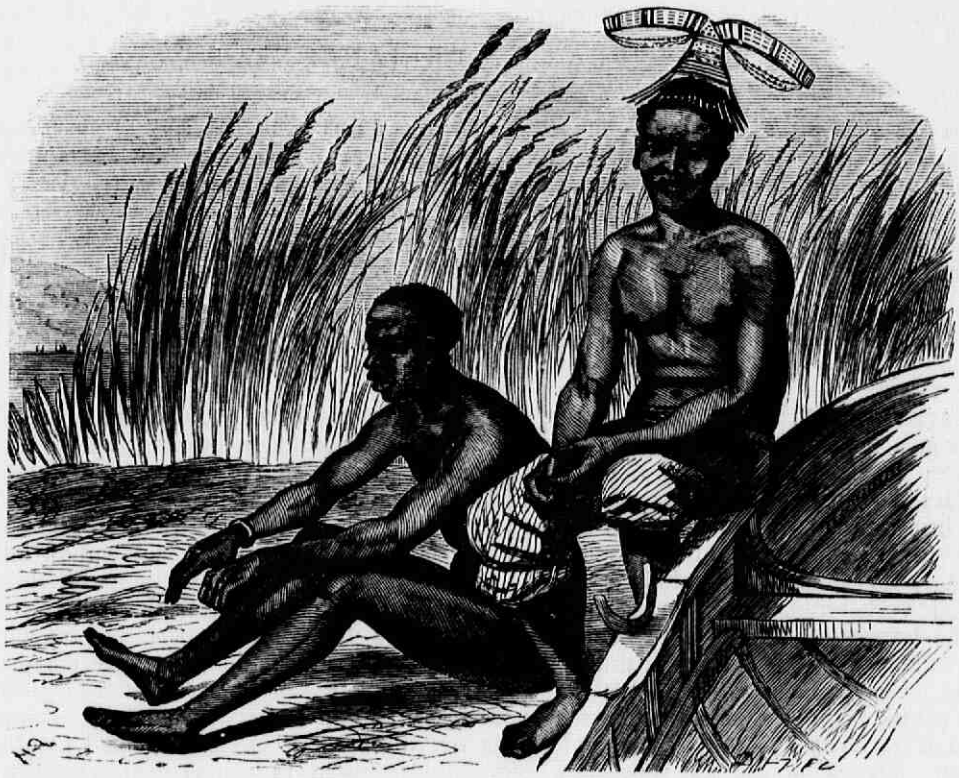

BATOKA'S.

Op de bovenstaande afbeelding ziet men twee portretten, door Baines vervaardigd. Mantanyani, de man die op den rand der boot zit, was een nog al merkwaardig persoon. Hij behoort werkelijk tot den stam der Batoka's, ofschoon Baines eerst meende dat hij een Makololo was. Hij hield het waarschijnlijk voor beter tot den overwinnenden, dan tot den overwonnen stam te behooren. Dit was stellig het geval met meerderen van de lieden die, even als Mantanyani, Livingstone vergezelden. Hij was als schipper verwonderlijk handig en bestuurde eene gewone walvisch-sloep even gemakkelijk als een zijner kano's. Het sieraad hetwelk hij op het haar draagt, is eene kam van bamboe. Zij is niet door hemzelven gemaakt, maar was afkomstig van den stam der Shimbesi's, aan de oevers der Shire- af Sheereh-rivier. Hij en zijne medgezellen bragten de boot tegen de vele snelle stroomingen op. Toen hem gevraagd werd of er ook gevaar bij was, zeide hij, dat hij geene vrees had, want dat hij kon zwemmen als een visch en dat, als hij het ongeluk had om Baines over boord te laten vallen zoodat hij verdronk, hij Livingstone nimmer weder onder de oogen zou durven komen.

Baines merkt in zijne aanteekeningen op, dat Mantanyani stellig een goed zeeman zou geweest zijn, want hij was niet slechts zeer handig in het besturen van booten, maar stelde den rum even goed op prijs als een Engelsche pikbroek. Het gebeurde bijv. dat er des avonds, na een dag roeijens, aan de manschappen grog werd geschonken, en toch wilde Mantanyani haar gedurende 2 of 3 dagen niet aanraken. Tengevolge hiervan had het volgende gesprek plaats:

"Mantanyani, non quero grog?" (d. i. wilt gij geen grog hebben?)

"Non quero." (Ik wil niet.)

"Porquoi non quero grog?" (Waarom wilt gij geen grog?)

"Garaffa poco, Zambesi munta." (De flesch is klein en de Zambesi groot.)

Men begreep den wenk en gaf Mantanyani rum zonder water, dien hij dronk als een matroos.

Een levendig verhaal van de vaardigheid der inboorlingen in het besturen hunner kano's geeft Livingstone in zijn "The Zambesi and its Tributaries." De kano behoorde aan een man genaamd Tuba-Moroko of de "Kano-omsmijter", een nog al onheilspellende, maar waarschijnlijk zeer onverdiende naam, daar het bleek dat hij een zeer bedaard en ervaren schipper was. Hij scheen ook zeer bescheiden te zijn, want hij verhief zich volstrekt niet op zijne bekwaamheid, maar schreef zijn geluk alleen toe aan een zeker toovermiddel hetwelk hij bezat en dat hij zeer geheim hield. Hij werd gebruikt om het gezelschap door de snelle stroomingen te brengen op een eiland, vlak aan den rand van den grooten Mosi-oa-tunya of "rookenden waterval," die tegenwoordig "Victoria-waterval" genoemd wordt. Dit eiland kan alleen bereikt worden wanneer het water zeer laag is, en zelfs in dat geval durft alleen een zeer ervaren en beproefd schipper zoo digt bij den waterwal komen; deze toch heeft de dubbele hoogte van den Niagara-waterval en is eene engelsche mijl breed. Hij wordt geheel gevormd door eene wijde scheur in het basalt-bed der Zambesi.

"Voordat wij den togt begonnen, werden wij verzocht niet te spreken, daar dit welligt de kracht van het toovermiddel zou kunnen verminderen; nu, het spreekt wel van zelf, dat niemand er aan dacht om met zulk een kokend en dwarrelend water voor oogen de bevelen van den schipper niet te gehoorzamen. Het was ons spoedig duidelijk dat er een gezonde zin was in het verzoek van Tuba, ofschoon de reden die hij opgaf wel eenigzins overeenkwam met die van den kano-roeijer van Sesheke; deze verzocht namelijk aan een van het gezelschap niet te fluiten, daar hierdoor de wind werd aangetrokken.

"Het was de pligt van den man aan de boeg om vooruit te zien en als hij eene rots zag of een boomstam, aan den stuurman toe te roepen wat hij doen moest. Tuba nu was voorzeker van oordeel, dat het spreken aan boord de aandacht van zijnen stuurman zou kunnen afleiden op een oogenblik dat het niet opvolgen van een zijner bevelen of eene ligte misgreep ons stellig allen in de schuimende rivier zou storten. Er waren plaatsen, waar al de inspanning der beide mannen vereischt werd om de kano in de eenige veilige plaats van den stroom te sturen en te beletten dat wij dwars voor den stroom afdreven; in dat geval was het zeker dat wij in een oogwenk de visschen zouden zijn gezelschap gaan houden.

"Somtijds scheen het alsof niets voorkomen kon, dat wij in onze dolle vaart tegen de rotsen — die, nu het water laag was, er bovenuit staken — verbrijzeld werden; op het juiste oogenblik echter, als wij op het punt waren om te stooten, gaf Tuba een bevel aan den stuurman, duwde met zijn stok de kano een weinig ter zijde en wij gleden ongedeerd langs het dreigende gevaar. Nooit werd eene kano bewonderenswaardiger bestuurd. Eéns slechts scheen het toovermiddel iets van zijne kracht verloren te hebben.

"Terwijl wij snel voortdreven, lag er eene zwarte met schuim bedekte rots midden in ons vaarwater; toen Tuba evenwel met kracht de boeg wilde omwenden, gleed zijn stok uit. De kano kreeg een hevigen stoot en was in een oogenblik half vol water. Tuba herstelde zich schielijk, duwde de boeg af en liet de kano op eene stille, ondiepe plaats schieten, om het water uit te hoozen. Hij gaf ons te kennen, dat hetgeen geschied was, niet de schuld was van het toovermiddel — *dat* had niets

van zijne kracht verloren; de oorzaak van het ongeluk was, dat Tuba op weg was gegaan zonder te ontbijten. Ik behoef niet te zeggen, dat wij Tuba voortaan nooit zonder ontbijt lieten vertrekken."

Er zijn onder hen een aantal lieden die in hunne eigene taal "Baenda-pezi" of "Naakt-loopers," genoemd worden. Dezen dragen geen spoor van kleeding, maar zijn volkomen naakt; zij besmeren zich alleen met rooden oker.

Deze "Baenda-pezi" is een merkwaardig slag van menschen; waarom zij vrijwillig ongekleed loopen is niet zeer duidelijk. Sommige reizigers denken dat zij eene afzonderlijke klasse van Batoka's zijn, maar dit is volstrekt niet zeker. Het is niet omdat zij volkomen vrij zijn van ijdelheid, want zij houden er bijzonder veel van om hun hoofd te versieren en kappen zich op verschillende zonderlinge wijzen. De kegelvormige manier hebben wij reeds vermeld, maar zij hebben nog vele andere wijzen. Eene zeer geliefkoosde is, dat zij een haarband vlechten van boombast, omtrent 5 à 6 centimeter breed, en dien als een diadeem om het hoofd binden. Dan smeren zij hun

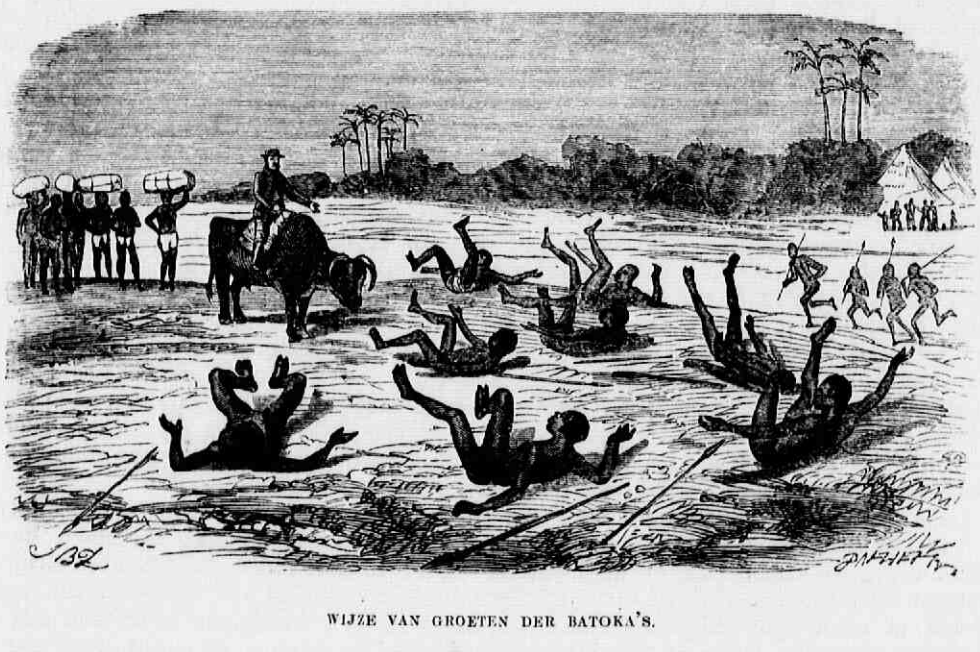

WIJZE VAN GROETEN DER BATOKA'S.

haar overvloedig in met vet en rooden ooker; daarna maken zij dit haar vast aan den haarband, die er geheel en al door bedekt wordt. Wanneer nu het hoofd tot aan den rand van den band geschoren is, zien de inboorlingen er uit alsof zij eene roode politiemuts op hadden.

IJzeren en koralen ringen dragen zij om de armen en een fatsoenlijk lid dezer klasse zal zich niet in gezelschap vertoonen zonder pijp en eene kleine ijzeren tang om een kooltje van het vuur te nemen tot het aansteken zijner pijp; de steel der pijp wordt dikwijls versierd door haar met gepolijst ijzerdraad te omwikkelen.

De "Baenda-pezi" schijnen even weinig schaamte als kleederen te hebben. Men kon hun volstrekt niet aan het verstand brengen, dat zij eigenlijk kleederen moesten dragen. Zij lachten om het denkbeeld en hielden het voorstel om kleederen aan te trekken voor even dwaas, als wij het zouden vinden indien men ons verzocht ons in een ijzeren pantser te steken.

Men ziet deze lieden zelden zonder pijp in den mond en nimmer zonder er eene bij zich te hebben. En toch vroegen zij, uit aangeboren beleefdheid, altijd wanneer zij in de tegenwoordigheid hunner blanke bezoekers kwamen, vergunning om hunne

pijp te mogen aansteken. Hun tabak is buitengewoon zwaar en daarom door andere stammen zeer gezocht; deze komen dan ook van zeer verre om hem van de Batoka's te koopen. Hij is ook zeer goedkoop; voor eenige weinige koralen koopt men eene hoeveelheid, waaraan zelfs zulke hartstogtelijke rookers een half jaar genoeg hebben. Hunne wijze van rooken is zeer eigenaardig. Zij doen eerst een trek op de gewone manier en blazen den rook weg. Als zij echter bijna al den rook hebben weggeblazen, houden zij het laatste gedeelte in hun mond en slikken dit in. Dit beschouwen zij als de geest van den tabak, die verloren gaat als de rook op de gewone manier wordt uitgeblazen.

De Batoka's zijn, op hunne wijze, een beleefd volk, ofschoon zij eene nog al eene zonderlinge wijze hebben om dit te toonen. De gewone manier van groeten is, dat de vrouwen in de handen klappen en het geluid maken hetwelk wij vroeger reeds vermeld hebben; de mannen bukken en slaan met de handen op hunne heupen.

Willen zij evenwel bijzonder veel eerbied betoonen, dan hebben zij eene andere manier van groeten. Zij werpen zich op den rug en rollen zich heen en weêr, terwijl zij met kracht op hunne dijen slaan en steeds zoo hard zij kunnen roepen "kina-bomba! kina-bomba!" Livingstone zegt, dat hij zich nooit aan het gezigt van groote naakte mannen heeft kunnen gewennen, die op hun rug rolden en zich zelven sloegen, en dat hij altijd poogde dat te doen ophouden. Zij evenwel verbeeldden zich altijd dat de ontvangst niet hartelijk genoeg was en rolden des te schielijker rond en sloegen zich zooveel te harder. Dit rollen en slaan schijnen zij te bewaren voor de ontvangst van groote mannen; het spreekt van zelf, dat men een en ander dubbel zoo sterk doet als een Batoka voor zijn opperhoofd verschijnt.

Indien aan iemand eene gift wordt aangeboden, behoort het tot de etikette dat de gever zijn geschenk houdt in de eene hand en met de andere op zijne dij slaat als hij den persoon nadert, wien hij het wil overhandigen. Hij geeft dan zijn geschenk over, vouwt zijne handen zamen en slaat dan met beide handen op zijne dijën. Dezelfde formaliteiten worden inachtgenomen als er een tegengeschenk wordt aangeboden; zij hechten aan deze vormen zoo veel, dat de ouders ze geregeld aan hunne kinderen onderwijzen.

Het is een ijverig volk; zij bewerken met hunne eenvoudige maar zeer geschikte hak groote uitgestrektheden gronds. Sommige dezer velden zijn zoo uitgebreid, dat een reiziger uren lang door het koren kan loopen en naauwelijks een klein stukje onbebouwden grond zal aantreffen. De hoeveelheid koren die verbouwd wordt, is zeer groot en de inboorlingen maken hiervoor zoo vele en zulke groote bewaarplaatsen, dat hunne dorpen er veel volkrijker uitzien dan zij inderdaad zijn. Er heerscht derhalve onder dit volk overvloed. Het is echter nog al merkwaardig dat zij het, in weerwil van de groote hoeveelheid koren die zij verbouwen, toch niet in voorraad kunnen houden.

Het koren heeft al te veel vijanden. Vooreerst, doen de naburige stammen dikwerf strooptogten; zij stelen liever koren dat door hunne nijvere buren is verbouwd en ingezameld, dan dat zij den grond zelven bebouwen. Dan doen ook de muizen aan het koren veel kwaad. Tegen deze twee vijanden kunnen de Batoka's het echter vrij goed beveiligen. Zij binden namelijk een zekere hoeveelheid koren in grasbundels en bepleisteren die met klei, waarna zij ze begraven op de lage zand-eilandjes, die door de wateren der Zambesi worden achtergelaten. Hun ergste vijand is evenwel de inlandsche korenworm, een insekt zoo klein dat men geene voorzorgen kan nemen tegen de verwoestingen die het aanrigt en waardoor in dit land dikwijls, in een zeer korten tijd, eene verbazende hoeveelheid koren vernield wordt. Het is onmogelijk dat de Batoka's hun koren langer dan een jaar bewaren, ja het is al zeer wel wanneer het duurt totdat de volgende oogst is binnengebragt.

Daar derhalve hun geheele jaarlijksche oogst door hen of door den korenworm moet worden opgegeten, verkiezen zij het eerste. Van hetgeen zij niet kunnen opeten, brouwen zij bier. Zij brouwen hiervan groote hoeveelheden en drinken het overvloedig; niettegenstaande zij er zooveel van drinken, zijn zij zelden of liever nooit beschonken. Dit bier wordt door hen "boala" of "pombe" genoemd; het is zoet en

genoeg zuurachtig van smaak om aangenaam te wezen. Zelfs Europeanen beginnen er spoedig veel van te houden; de uitwerking die het op de inboorlingen heeft, is dat het hun een stevig en welgevoed voorkomen geeft. De Batoka's vergenoegen zich niet met het verbouwen van koren en groenten; zij planten ook vrucht- en olie opleverende boomen, iets wat men bij de andere stammen niet aantreft.

Waarschijnlijk door den overvloed waarmede hun land gezegend is, zijn zij bijzonder gastvrij; zij zijn altijd blijde wanneer zij gasten hebben en ontvangen ze op de vriendelijkste wijze. Indien een reiziger door een dorp trekt, wordt hij onophoudelijk uit de verschillende hutten aangeroepen om te eten en te drinken, terwijl mannen en vrouwen den bezoeker verwelkomen door in de handen te klappen. Het doet hun zelfs leed, als een vreemdeling door het dorp gaat zonder dat zij hem hebben kunnen onthalen. Indien hij den nacht in een dorp doorbrengt, putten de inwoners zich uit in pogingen om het hem gemakkelijk te maken. De een zoekt brandhout, anderen brengen vaten met water, terwijl sommigen zijn bed spreiden of eene schutting oprigten om hem tegen den wind te beschermen.

Zij zijn ervaren en onverschrokken jagers, zelfs niet voor olifanten of buffels bevreesd; zij komen digt bij deze geduchte dieren en dooden ze met lange speren. Er is onder de Batoka's een geheel stelsel van jagtwetten in werking; niet om de jagt op een of ander wild te verbieden, maar alleen om de verdeeling van het wild te regelen als het gedood is. Hij die de eerste wond, hoe klein ook, heeft aangebragt, heeft regt op het dier. Ingeval hij het zelf niet gedood heeft, is hij verpligt den jager die de doodelijke wond heeft toegebragt, den voor- en achterpoot van eene zijde te geven.

Wat de wetten betreft die het huiselijke leven regelen, hieromtrent is weinig wat onze opmerking verdient, behalve eene soort van proef, waarvoor zij grooten eerbied hebben. Deze wordt genoemd de proef der "Muave." Zij komt overeen met de water- en vuur-proef en dergelijke Gods-oordeelen, die in vroegere eeuwen in Europa in zwang waren. De vrees voor tooverij is hier, evenals in andere streken van Zuid-Afrika, zeer sterk. Onder de Batoka's evenwel is de beschuldigde in de gelegenheid zich van de beschuldiging te zuiveren door het drinken van een vergiftig mengsel, "muave" genaamd. Somtijds sterft hij hieraan, en in dat geval is zijne schuld bewezen. In andere gevallen werkt de drank echter als een braakmiddel; men wordt dan verondersteld onschuldig te zijn, daar de drank geen verwant kwaad in het ligchaam heeft aangetroffen en daarom is uitgeworpen.

Niemand schijnt tegen zulk eene beschuldiging gevrijwaard te zijn, zooals blijkt uit hetgeen Livingstone verhaalt: "Digt bij de plaats waar de Kapoe ineenvloeit kwam de "Mambo" of het opperhoofd met eenigen zijner voornaamste lieden naar ons bivak om ons een geschenk te brengen. Hunne voorhoofden waren besmeerd met meel en zij waren buitengewoon ernstig. Korten tijd voor onze aankomst waren zij van tooverij beschuldigd; van hunne onschuld bewust, namen zij aan de proef te ondergaan en de vergiftige "muave" te drinken. Tot dit doel deden zij eene reis naar den heiligen heuvel van Nchomokela, waar de lijken hunner voorvaderen rusten; zij dronken de "muave," braakten haar uit en waren derhalve onschuldig verklaard.

"Dat zij gelooven dat de ziel na den dood blijft voortbestaan, is zeker; evenzoo dat de geesten der afgestorvenen weten wat de achtergeblevenen doen; deze geesten zijn met hen tevreden of niet, naarmate hunne handelingen goed of kwaad zijn. Dit geloof is algemeen verbreid. De eigenaar eener groote kano weigerde haar te verkoopen, omdat zij behoorde aan den geest van zijnen vader, die hem hielp op de nijlpaarden-jagt. Een ander weigerde, toen de koop bijna gesloten was, dien te laten doorgaan, omdat er eene slang over den tak van een boom hing; hij gaf voor dat dit de geest was van zijn' vader, die er zich tegen kwam verzetten."

Sommige Batoka's gelooven, dat een geneesmiddel kan vervaardigd worden tegen den beet der "tsets-vlieg." Dit kleine maar vreeselijke diertje maakt eene groote verwoesting onder het rundvee, maar heeft geen nadeeligen invloed op menschen. Dat geneesmiddel was ontdekt door een opperhoofd, wiens zoon Moyara het aan

Livingstone toonde. Het bestond voornamelijk uit eene plant, die waarschijnlijk nog niet beschreven is. De wortel wordt geschild, gedroogd, aan kleine stukjes gesneden en met een paar dozijn tsets-vliegen tot poeder gestampt. Het overige der plant wordt insgelijks gedroogd. Zoodra zich nu bij een dier verschijnselen vertoonen, dat het door de tsets-vlieg gestoken is, wordt een weinig van dit poeder aan het dier toegediend; de gedroogde plant wordt er onder verbrand, om het er door en door mede te berooken. Moyara beweerde niet dat het middel onfeilbaar was; hij zeide alleen, dat, wanneer een kudde vee afdwaalde naar eene streek die door de tsets-vlieg besmet was, door het geneesmiddel eenige runderen zouden gered worden, terwijl zij anders allen zouden omkomen.

De Batoka's houden zeer veel van een muzijk-instrument, hetwelk met eenige wijzigingen in een groot gedeelte van midden-Afrika wordt aangetroffen.

In zijn eenvoudigsten vorm is het eene plank waarop een aantal platte houtjes zijn bevestigd; als deze nu omlaag worden gedrukt en dan ineens losgelaten, maken zij een zeker muzijkaal geluid. Het beginsel waarop de vervaardiging der "sansa" — zoo als het instrument heet — berust, is volkomen hetzelfde als van onze speeldoozen, met het eenige verschil, dat de tanden of toetsen van onze doozen van staal zijn en door kleine pennetjes worden in beweging gebragt, terwijl de sansa met de vingers bespeeld wordt. Zelfs bij dezen enkelen stam is de vorm der sansa aanmerkelijk verschillend.

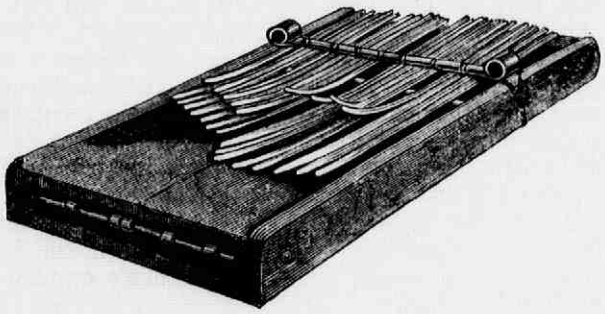

DE "SANSA."

De beste en uitvoerigste vorm is die welke men hierboven ziet. Het klankbord van dit instrument is hol, om den klank te versterken; de toetsen zijn van ijzer en niet van hout, zoodat er een werkelijk muzijkaal geluid mede wordt voortgebragt. Bovendien wordt de sansa besloten in eene holle kalabas, om het geluid nog krachtiger te maken; de sansa en de kalebas beide zijn bovendien voorzien van kleine stukjes metaal, die de muzijk met hun geklingel accompagneren. De kalebas is gewoonlijk bedekt met snijwerk. Indien de sansa bespeeld wordt, houdt de speler het instrument met het versierde bolle gedeelte naar zich toe; de toetsen worden bespeeld met de duimen en overigens wordt de hand gebruikt om de sansa vast te houden.

Dit zonderlinge instrument dient tot begeleiding van het gezang. Livingstone verhaalt dat zich een inlandsch dichter bij het gezelschap voegde; deze maakte een gedicht op de Blanken en zong dit telkens als zij halt hielden, terwijl hij zich op de sansa accompagneerde. In den beginne, toen hij nog niet veel van zijn onderwerp wist te zeggen, had hij zich zedigelijk bekort; zijn gedicht werd echter hoe langer hoe grooter, totdat het eindelijk eene geheele ode werd. Er was een zekere maat in, daar iedere regel uit 5 lettergrepen bestond. Een ander inlandsch poëet had de gewoonte zich iederen avond met een voor de vuist gemaakt gezang te verkwikken, waarin hij alles opsomde wat de Blanken verrigt hadden. Hij was niet zulk een uitstekend dichter als zijn broeder-improvisator, want tusschenbeide kwam hij woorden te kort. Liet hem echter een woord in den steek, dan hielp zijne sansa hem uit den nood, evenals een onbedreven zanger door zijne piano wordt geholpen.

Behalvè de sansa hebben zij nog verschillende andere muzijk-instrumenten. Een hiervan is de "Marimba." Dit is niets anders dan een eenvoudig "harmonicon"; het glas wordt alleen vervangen door stukjes hard hout. Deze stukjes hout zijn aan het eene einde van het instrument breed en worden naar het andere einde geregeld smaller. Onder elk stuk hout is eene holle kalabas bevestigd, om den klank te vermeerderen.

Men gebruikt twee stukken hard hout om op de toetsen te slaan, hetwelk door een handig speler met verwonderlijke vlugheid geschiedt.

Hoe eenvoudig dit instrument ook zijn moge, is het toch, eenigzins gewijzigd, in Europa ingevoerd onder den naam van „Xylophone" of "hout- en stroo-instrument"; als het door een geoefend speler bespeeld wordt, maakt het een effekt, hetwelk men er stellig niet van zou verwacht hebben. De geluiden zijn wel is waar niet zeer muzijkaal van toon; de verschillende noten kan men evenwel vrij zuiver verkrijgen door de houten toetsen op hare behoorlijke lengte en dikte te brengen. Een dergelijk instrument wordt ook vervaardigd van dunne, platte steenen; het geluid dat door deze wordt teweeggebragt is veel sterker.

De Batoka's zijn merkwaardig voor de gehechtheid aan hun stam; als er velen te gelijk op reis zijn, blijven zij die tot denzelfden stam behooren, altijd bijeen en helpen elkander in iedere voorkomende moeijelijkheid. Ook zijn zij, als zij komen bij een dorp of een huis, dat aan iemand van hun' stam behoort, zeker dat zij welkom zijn en uitstekend gastvrij zullen ontvangen worden.

De Batoka's schijnen, volgens alle berigten, nog al twistziek te zijn; tehuis zijn zij ruzie-zoekend en strekken hunne twisten dikwerf uit tot andere dorpen. Bij hunne onderlinge gevechten — dat wil zeggen bij gevechten tusschen de inwoners van hetzelfde dorp — passen de strijders er wel op, dat zij elkander geene doodelijke wonden toebrengen. Is echter het eene dorp in strijd met het andere, zooals dikwijls het geval is, dan kan het verlies aan beide zijden vrij aanmerkelijk zijn. De gevolgen van zulk een gevecht zouden altijd hoogst ernstig wezen, daar de twee dorpen altijd in doodelijke vijandschap zouden blijven en een inwoner van het eene, het andere niet zou durven naderen, indien de Batoka's er niet iets op gevonden hadden om de vete te doen eindigen.

Zoodra de overwinnaars hunne vijanden van het slagveld verdreven hebben, nemen zij het lijk van een der krijgslieden, vierendeelen dit en verrigten er eene reeks van plegtigheden over. Dit schijnt te kennen te moeten geven, dat zij heer van het slagveld gebleven zijn. De partij die overwonnen is, erkent hare nederlaag door het zenden eener deputatie, die om de lijken hunner kameraden komt verzoeken; hebben zij die ontvangen, dan verrigten zij dezelfde plegtigheden. Hierdoor wordt de vrede verondersteld gesloten te zijn en kunnen de inwoners der verschillende dorpen elkander weder in alle veiligheid bezoeken.

De berigtgever van Livingstone deelde hem verder mede, dat een krijgsman, als hij een' vijand gedood had, diens hoofd afsloeg, waarna hij het op een mierenhoop zette, totdat al het vleesch van de beenderen verwijderd was. Hij nam er dan de onderkaak af en droeg die als een zegeteeken. Deze reiziger zelf heeft echter nooit iemand zulk een zegeteeken zien dragen; hij is dan ook van oordeel dat het berigt in sommige deelen welligt niet geheel en al juist is, omdat het hem medegedeeld werd door middel van een tolk. Bovendien is het volstrekt niet onmogelijk, dat zoowel de Batoka als de tolk het verhaal geheel of ten deele verzonnen hebben. Het verhaal omtrent de vredelievende plegtigheden heeft evenwel in zich zelven te groote waarschijnlijkheid om er niet aan te gelooven; het dragen van de onderkaak eens vijands schijnt, daar het door geen enkel voorbeeld bevestigd wordt, integendeel zeer twijfelachtig.

Livingstone waarschuwt er dan ook opzettelijk voor, niet al de verhalen, die door een Afrikaan gedaan worden, onvoorwaardelijk te gelooven. Indien men met een inboorling spreekt, tracht deze ons altijd genoegen te doen. Daar hij nu de waarheid niet huldigt als beginsel, vertelt hij juist datgene wat aan het groote blanke opperhoofd, tegen wien hij als een soort van ronddolend, bovenaardsch wezen opziet, het aangenaamste in de ooren zal klinken. Vraag aan een Afrikaan of de bergen in zijne streek hoog zijn, of wel of er ook goud gevonden wordt, en hij zal altijd toestemmend antwoorden. Zoo zal hij ook, indien men hem vraagt of er in zijn land ook eenhorens of menschen met staarten wonen, hierop, alleen omdat hij gaarne behagen wil, een bevestigend antwoord geven; of dit antwoord waar of niet waar zij is voor hem volkomen hetzelfde. Als een Blanke op een of ander dier schiet en het duidelijk mist, kan hij toch zeker zijn dat zijne donkere volgelingen verklaren, dat de

kogel regt door het hart is gegaan en dat het dier niet meer dan enkele sprongen heeft kunnen doen. "Hij is onze vader," zeggen de inboorlingen, "en hij zou ontevreden zijn indien wij hem zeiden dat hij misgeschoten had." Met de slaven, die dikwijls als tolken gebruikt worden, is het zelfs nog erger; het is bijna onmogelijk hen iets eenigzins naar waarheid te doen overbrengen.

DE MANGANJA'S.

Aan de oevers der Shire-rivier, die meer noordelijk in de Zambesi vloeit, woont een vreemde volksstam, Manganja's genaamd. Het land dat zij bewonen wordt genoegzaam en zelfs overvloedig bevochtigd; het heeft verschillende heldere en koele stroomen, die zelfs in het beste jaargetijde niet uitdroogen. Weiden zijn er derhalve genoeg en toch houden zij geen vee; geheele streken lands, die groote kudden rundvee zouden kunnen voeden, om van de geiten en schapen niet eens te spreken, laten zij ongebruikt liggen.

Hun regerings-vorm is nog al vreemd, maar toch eenvoudig. Hun land is verdeeld in een aantal distrikten, wier hoofd de titel heeft van "Rundo." Elke Rundo heeft een groot aantal dorpen onder zich. Alle distrikten zijn echter onderling onafhankelijk en zij erkennen geen algemeen opperhoofd of koning. Het opperhoofdschap is niet beperkt tot het mannelijk geslacht, daar in één distrikt eene vrouw, Nyango genaamd, Rundo was. Deze oefende hare magt met oordeel uit, door den toestand der vrouwen in haar gebied te verbeteren. Jaarlijks wordt door ieder dorp aan den Rundo eene zekere belasting betaald; deze bestaat gewoonlijk uit een slagtand van elken gedooden olifant. Hij is daartegen verpligt hen te beschermen, indien zij bedreigd of aangevallen worden.

De Manganja's zijn naarstig; zij zijn knap in het bewerken van metalen, vooral van ijzer; zij verbouwen katoen, maken manden en bebouwen den grond, aan welke laatste bezigheid beide geslachten deelnemen. Het is een vrolijk gezigt, mannen en vrouwen en kinderen gezamenlijk op het veld aan het werk te zien, terwijl een zuigeling onder een heester ligt te slapen.

Zij zuiveren de boschgronden geheel op dezelfde wijze als men dat in Amerika doet; zij hakken de boomen met hunne bijlen om, stapelen takken en stammen op hoopen, verbranden ze en strooijen de asch als mest over den grond. De ondereinden der stammen laten zij in den grond verrotten en zaaijen het koren er tusschen. Grasland wordt op eene andere manier toebereid. Het gras is in dat land buitengewoon lang en dik. De landbouwer neemt er een bundel van in zijne handen en legt in de boveneinden een knoop. Hierop snijdt hij de wortels af en laat het gras er, als eene korengarve overeind staan. Als een veld op deze wijze geheel gesneden is, ziet het er uit als een korenveld in den oogst; de grasbundels staan op geregelde afstanden van elkander als de korenschoven. Juist vóór het invallen van den regentijd wordt dit drooge gras aangestoken en de asch ruw onder den grond gegraven, waarvan een overvloedige oogst het gevolg is.

Het katoen wordt gezuiverd op eene zeer eenvoudige, maar ook zeer langzame wijze; de vezels worden met de hand gesorteerd, gedeeltelijk ineengedraaid en dan tot een bal opgewonden. Het is het gevoelen van allen die dit katoen bij ondervinding kennen, dat het, indien men de inboorlingen er slechts toe kon brengen om het in groote hoeveelheden aan te planten, een zeer gezocht artikel op de markt zou zijn.

De vezel van dit katoen is niet zoo lang als die van het Amerikaansche; zij is ruw en wollig op het gevoel. Daar zij echter zeer sterk is en hetgeen er van vervaardigd wordt lang duurt, verkiezen de inboorlingen dit katoen boven het buitenlandsche. Bijna elk gezin van Manganja's heeft een met katoen beplant stuk gronds van $^1/_4$—$^1/_2$ bunder groot; dit wordt zorgvuldig in orde gehouden en van onkruid gezuiverd.

De weefstoel waarop zij hunne eenvoudige stoffen weven, is zeer lomp; het is een der allereerste vormen van zulk een toestel. Hij wordt horizontaal en niet vertikaal opgesteld; de wever moet, terwijl hij aan het werk is, op den grond neêrhurken. De spoel is een eenvoudig stukje hout, om hetwelk de draad spiraalvormig is gewonden; als zij door de gekruiste draden der schering is heengeworpen, wordt deze met een regten stok op hare plaats geslagen.

De Manganja's zijn zeer gastvrij en hebben een vrij groot ceremoniëel om vreemdelingen te ontvangen. In elk dorp is eene plaats "de Boala" genaamd; dit is eene ruimte van 30 tot 40 meter in middellijn, die door een boabab of een anderen bladerrijken boom beschaduwd en altijd zuiver en schoon gehouden wordt. Zij wordt voornamelijk gebruikt als eene plaats voor mandemakers en anderen die zittende werken; bovendien dient zij ook voor plaats waar men zich des avonds vereenigt als er, na het afloopen der werkzaamheden van den dag gezongen, gedanst, gerookt en bier gedronken wordt.

Zoodra een vreemdeling binnen een dorp komt, brengt men hem altijd naar de "boala", waar hij gaat zitten op de matten die voor hem gespreid zijn ten einde de komst van het dorps-opperhoofd af te wachten. Onmiddellijk bij diens verschijnen wordt hij door een algemeen in de handenklappen van het volk verwelkomd waarmede zij voort gaan, totdat hij met zijne raadslieden gezeten is. "Onze gidsen", schrijft Livingstone, "gaan dan zitten vóór het opperhoofd en zijn raad, en beide partijen buigen voorover en zien elkander met den grootsten ernst aan. Nu spreekt het opperhoofd een woord, bijv.: "A'mbuiata" (onze vader of meester) of "Moio" (leven) en allen klappen in de handen. Een volgend woord wordt gevolgd door twee klappen, een derde door nog meerdere, waarna ieder met zamengevouwen handen den grond aanraakt. Nu staan allen op en buigen met een afgemeten klappen voorover en gaan zitten, terwijl het klappen al flaauwer en flaauwer wordt en eindelijk uitsterft of met een harden klap van het opperhoofd eensklaps ophoudt. Bij deze soort van etikette wordt volkomen goed maat gehouden."

Deze zonderlinge wijze van begroeten wordt op hoogen prijs gesteld en ieder wordt hierin reeds van zijne kindschheid af onderrigt. Nu neemt de voornaamste gids van het vreemde gezelschap het woord en spreekt het opperhoofd aan; hij vertelt hem wie zijne bezoekers zijn, waarom zij gekomen zijn, enz. Meestal doet hij dit in dichtmaat; het improviseren van een dichterlijk verhaal wordt even hoog geschat als de hoffelijke begroetingen en deze gaaf wordt met ijver ontwikkeld en onderhouden door ieder die eenigzins op rang aanspraak maakt. Het is in den beginne zeer vermakelijk voor een reiziger wanneer hij ziet, dat zijn gids den eigenaar eener hut in dichtmaat aanspreekt en op dezelfde wijze wordt beantwoord.

De kleeding van dezen stam is nog al bijzonder; van het hoofd wordt echter het meeste werk gemaakt. Sommige mannen besparen zich de moeite van het kappen door hun hoofd geheel kaal te scheren; de meesten echter versieren het op verschillende wijzen. Het kapsel dat het meest schijnt bewonderd te worden, is dat waarbij het haar zoo is opgemaakt, dat het op de horens van een buffel gelijkt. Dit wordt gedaan door twee stukken huid, terwijl zij nog nat en buigzaam zijn, in den vereischten vorm te buigen en dan te laten droogen. Zoodra zij nu hard geworden zijn, worden zij aan het hoofd vastgemaakt, het haar er over heen gestreken en met vet en klei op zijne plaats gehouden. Somtijds is het één horen, die dan boven het voorhoofd uitsteekt; de dubbele horen is echter meer in den smaak.

Anderen verdeelen hun haar in een groot aantal kleine bundels, die zij ieder afzonderlijk omwikkelen met een dun bandje, hetwelk van den binnenbast van een boom gemaakt wordt; hierdoor staat het haar in alle rigtingen van het hoofd af en ziet er uit als een raagbol, waarvan dit eenvoudige menschenras bijzonder veel schijnt te houden. Sommigen brengen al hun haar naar achteren en binden het zoo

dat het op hun rug naar beneden hangt; dit kapsel gelijkt dan als twee droppelen water op de vroegere staartpruiken. Weder anderen daarentegen laten hun haar groeijen zooals zij het van de natuur ontvangen hebben, maar kammen het zoo, dat het in dikke massa's om hun hoofd hangt.

De vrouwen zijn even ijdel als de mannen; zij dragen echter bovendien nog een zeer zonderling sieraad, de "pelele" genaamd.

Dit is een ring, die niet in de ooren of den neus, maar in de bovenlip bevestigd is en de draagster een voorkomen geeft dat voor een Europeaan uiterst terugstootend is. De "pelele" is een ring van ivoor, metaal of bamboe, nagenoeg 3 centimeter dik; de middellijn is verschillend en bedraagt somtijds meer dan 6 centimeter. Als het meisje nog zeer jong is, wordt de bovenlip digt bij den neus doorboord en in deze opening een houten pennetje gestoken, om te beletten dat zij zich weder sluit. Na het genezen der wond wordt het kleine pennetje verwijderd en een dikker ingebragt; met dit verwijden wordt jaren lang voortgegaan, totdat eindelijk eene "pelele" van de gewone grootte kan gedragen worden.

De meest gewone "pelele" is van bamboe en bij gevolg zeer ligt. Wanneer de

DE "PELELE" OF "LIP-RING."

draagster van zulk een ring glimlacht of liever tracht te glimlachen, wordt door de zamentrekking der spieren de ring bovenwaars gedraaid, zoodat zijn bovenrand tegen het voorhoofd komt te liggen en de neus door de opening te voorschijn komt. Al de voorste tanden komen hierdoor in het gezigt; men kan dan de wijze zien waarop deze, volgens de mode, zijn afgevijld, zoodat zij naar Livingstone gelijken op de scherpe tanden van eene kat of krokodil. Eene oude dame, Chikanda Kadz genaamd, had een "pelele" die zoo groot en zwaar was dat zij tot beneden hare kin hing. Zij was echter ook een opperhoofd en kon derhalve zulk een kostbaar sieraad dragen.

Door het dragen der "pelele" verandert de vorm der kaak geheel en al. De tanden der opperkaak hebben, in den natuurlijken toestand, eene buitenwaarts gekeerde bogt, maar het dragen der "pelele" maakt, door hare ligte maar aanhoudende drukking, dat deze bogt eerst begint te verminderen, vervolgens de kaak geheel en al vlak wordt

en eindelijk de tanden binnenwaarts worden gebogen. Livingstone oppert het denkbeeld, dat zulk eene aanhoudende drukking welligt zou kunnen worden aangewend bij personen, wier tanden sterk vooruitsteken; het is hem klaarblijkelijk geheel onbekend, dat deze handelwijze reeds sedert geruimen tijd bij ongelijken stand der tanden door vele tandmeesters gevolgd is.

Op welke wijze dit vreesselijke sieraad werd ingevoerd, is onbekend. De redenen die de inboorlingen er voor aangeven zijn vrij vermakelijk. Een man, zeggen zij, heeft knevels en een baard, terwijl eene vrouw niets heeft. "Welk wonderlijk schepsel zou dan eene vrouw zijn, zonder knevels en zonder "pelele"? Zij zou een mond hebben als een man en geen baard?" Als een natuurlijk gevolg van het dragen van zulk een werktuig heeft de taal, zoowel als de lippen, eene wijziging ondergaan. De lipletters kunnen niet behoorlijk worden uitgesproken, daar de onderlip dit geheel alleen moet doen.

De "pelele" heeft in verschillende deelen van het land een verschillenden vorm. Zij die de meeste waarde heeft, is vervaardigd van een zuiver stuk tin, hetwelk in den vorm eener schijf is gehamerd. Sommige worden gemaakt van eene soort van roode pijp-aarde en andere van eene soort van wit kwarts. Deze laatste versierselen hebben gewoonlijk een cilindrischen vorm, zoodat, gelijk teregt is aangemerkt, de draagster er uitziet alsof zij een stuk eener waskaars van 5 of 6 centimeter lengte dat boven haar neus uitsteekt, door hare lip had gestoken. Sommige vrouwen zijn zoo gaarne naar de mode, dat zij zich niet vergenoegen met eene "pelele" in de bovenlip, maar dat zij er ook eene dragen in de onderlip; de werking die dit doet op de gelaatsuitdrukking dezer vrouwen kan men zich beter voorstellen dan dat men haar kan beschrijven.

De "pelele" vertoont zich op haar best in de streek der meren, waar elke vrouw er eene draagt en waar men dan ook de meest verschillende vormen kan waarnemen. Langs de rivier wordt zij niet zoo algemeen gedragen en de vorm is hier altijd die van een ring of van eene schijf.

In dit gedeelte van het land worden de verschillende onderdeelen van den stam onderling onderscheiden door verschillende teekenen, waarmede zij getatoueerd worden; zij misvormen hiermede de aangezigten nog meer; zonder die insnijdingen zouden zij er aangenaam genoeg uitzien. Sommige vrouwen prikken gaten in geheel haar aangezigt en behandelen de wonden zoo, dat de lidteekens, als zij genezen zijn, boven de huid uitsteken en het aangezigt er uitziet alsof het met wratten was overdekt. Voeg hierbij de "pelele" en de lezer zal zich van de schoonheid eener fatsoenlijke vrouw een goed denkbeeld kunnen maken. Indien het doel dezer mode was, den ouderdom te verbergen, zou hare werking uitstekend zijn; alle onderscheid toch tusschen de gelaatstrekken der personen van verschillenden leeftijd gaat er door verloren; zij worden er zoo door misvormd, dat het onmogelijk is uit het aangezigt op te maken of eene vrouw 16 of 60 jaar oud is.

Bij ééne vrouw was het ligchaam op de zonderlingste wijze getatoueerd; zij was dan ook inderdaad een merkwaardig staaltje van de mode der Manganja's.

Haar hoofd was geheel kaalgeschoren; het haar dat haar ontbrak had zij daarentegen vervangen door een bundel vederen boven haar voorhoofd, die aan een band bevestigd was. Van een punt boven aan haar voorhoofd liepen uitstralende lijnen over de wangen tot aan het oor: zij hadden veel van de teekens die de Nieuw-Zeelanders op het gelaat dragen. Dit beginsel van uit één punt uitstralende lijnen was over haar geheele ligchaam volgehouden. Een dergelijk punt had zij op ieder schouderblad; van hier uit liepen de lijnen langs den rug en over de schouders. Ook op het benedenste gedeelte van de ruggegraat waren dergelijke patronen aangebragt.

Zij droeg natuurlijk ook de "pelele." Zij scheen er zich echter over te schamen, waarschijnlijk omdat zij eene bereisde vrouw was en reeds vroeger Blanken gezien had. Wanneer zij bijv. met hen wilde spreken, ging zij eerst in hare hut, nam de "pelele" weg en hield, terwijl zij sprak, hare hand voor den mond om de leelijke opening in hare bovenlip te verbergen.

Zindelijkheid schijnt met den aard der Manganja's niet overeen te komen. Zij konden volstrekt niet begrijpen waarom reizigers zich waschten en schenen volko-

men onkundig te zijn, hoe dit in zijn werk ging. Een zeer oud man zeide evenwel dat hij zich herinnerde zich ééns gewasschen te hebben; het was echter reeds zoo lang geleden, dat hij zich niet meer herinnerde hoe hij zich daarna gevoeld had.

Er werd van dezen afkeer voor koud water eens op eene zeer vermakelijke wijze gebruik gemaakt. Een Manganja kreeg het in het hoofd om zich bij de expeditie aan te sluiten en niets was in staat hem weg te jagen. Hij stond er op mede te trekken en verveelde het reisgezelschap grootelijks door in ieder dorp waar zij aankwamen uit te roepen: "Dit volk heeft rond gezworven; zij weten niet waar zij heen moeten." Hij werd herhaalde malen weggezonden; zoodra men echter weder op marsch was, vertoonde hij zich, met zijn kleinen zak over den schouder, om de zwervende eigenschappen der reizigers, als gewoonlijk, den volke te verkondigen. Eindelijk kregen zij een gelukkig denkbeeld. Zij bedreigden hem, dat zij hem in de eerste de beste rivier zouden werpen en hem wasschen; hierop liep hij vol schrik weg en werd niet weder gezien.

Welligt ten gevolge dezer onzindelijkheid komen er onder de Manganja's vele huidziekten voor en deze schijnen even besmettelijk als langdurig te zijn; men ziet vele personen met witte vlekken over hun ligchaam, en vele anderen hebben eene soort van melaatschheid, die hen echter niet bijzonder schijnt te hinderen. Zelfs het gevogelte moet aan eene dergelijke ziekte onderhevig zijn; de pooten der dieren schijnen althans door eene verdikking der huid misvormd te zijn.

Matig zijn de Manganja's naar het schijnt evenmin als zindelijk. Zij zijn merkwaardige drinkebroers en kunnen zich zelfs met hun inlandsch bier bedwelmen, niettegenstaande dit zoo weinig sterk is, dat zulks alleen met een goeden wil en door het verzwelgen van eene buitengewone hoeveelheid mogelijk wordt. Het bier komt volstrekt niet met den Europeeschen drank van dien naam overeen. Vooreerst is het dik en ondoorschijnend en gelijkt veel op een roodachtig gerstewater. Het wordt gemaakt door het ontkiemende koren met water te vermengen, te koken en hierna te laten gisten. Als het een paar dagen oud is, smaakt het goed genoeg. Het is dan zoetachtig-zuur en heeft de eigenschap van onmiddellijk den dorst te lesschen; het is daarom onschatbaar voor den reiziger, tot wiens verfrissching het gastvrije volk het altijd voorzet.

Zij zelven hebben voor hunne gewoonten van onmatigheid althans eenig voorwendsel. Zij bezitten geene hop of eenige andere zelfstandigheid om het bier goed te houden en zijn derhalve verpligt het geheele brouwsel binnen een paar dagen op te drinken. Heeft nu een opperhoofd bijv. eene groote hoeveelheid gebrouwen, dan komt het volk bijeen en gaat dag en nacht door met drinken, trommelen, dansen en feestvieren totdat al het bier op is.

En toch schijnt het overmatige drinken van bier, door zijne voedende eigenschappen — het is eigenlijk ook weinig meer dan eene dunne pap — hun weinig nadeel te doen; men ziet er zeer velen, die klaarblijkelijk zeer oud zijn en toch gedurende hun geheele leven altijd de gewone hoeveelheid bier gedronken hebben.

De vrouwen schijnen evenveel van bier te houden als de mannen, maar er niet zoo dronken van te worden. De reden dezer betrekkelijke matigheid is welligt hierin gelegen, dat de mannen haar niet genoeg geven. Zij schijnen levendig en vrolijk van aard te zijn en hebben een eigenaardigen, prettigen lach over zich, die volstrekt geene gelijkenis heeft op het dwaze lagchen der negers van het westen.

In deze streken heerscht, niet alleen onder de Manganja's, maar ook onder andere stammen de gewoonte om van namen te verwisselen; hierdoor ontstaan dikwerf dwaze toestanden. Eens werd een voornaam man, Sininyane genaamd, geroepen, maar gaf geen antwoord, zelfs niet nadat dit 3 of 4 maal herhaald was. Eindelijk zeide een zijner ondergeschikten, dat hij niet langer Sininyane maar Moshoshama heette; op dezen naam antwoordde hij dan ook onmiddellijk. Het bleek toen, dat hij met een Zulu van naam gewisseld had. Het doel hiervan is, dat deze twee personen zich voortaan als kameraden beschouwen en elkander in alle voorkomende omstandigheden hulp verleenen moeten. Indien bijv. Sininyane eene reis deed in het land van Moshoshama, zou deze hem in zijn huis moeten ontvangen en als een broeder behandelen.

Zij schijnen een vrij ontwikkeld volk te zijn en begrip te hebben van een Schepper en de onsterfelijkheid der ziel. Evenals de meeste Afrikaansche stammen kunnen zij zich echter niet voorstellen dat Zwarten en Blanken iets gemeens hebben, of dat de godsdienst der laatsten ook goed kan zijn voor de eersten. Zij geven zeer spoedig toe, dat het Christendom een uitstekende godsdienst is voor Blanken, maar willen volstrekt niet overtuigd worden dat die godsdienst even goed is voor henzelven.

Zij hebben een nevelachtig denkbeeld omtrent hun eigen Schepper, het onzigtbare opperhoofd der geesten; het geloof aan de onsterfelijkheid der ziel gronden zij op het feit dat hunne overleden betrekkingen bij hen komen en in hunne droomen tot hen spreken. Omtrent het muave-vergif denken zij evenals wij van andere stammen vermeld hebben; hun geloof in zijne kracht is zoo groot, dat bij een twist de een den ander zal uitdagen om muave te drinken. Zelfs de opperhoofden stellen dikwerf deze vergiftige eigenschappen op de proef.

Als een Manganja sterft is er altijd gedurende twee dagen in zijn huis een groot weeklagen. Zijne gereedschappen en wapenen worden, evenals zijne kookvaten, gebroken. Al het voedsel dat in huis is, wordt naar buiten gebragt en vernield: zelfs het bier wordt op den grond uitgestort.

De plaats waar de dooden begraven worden schijnt bijzonder in eere te worden gehouden — bijna evenzeer als vele kerkhoven in Europa. De rigting der graven is altijd van het noorden naar het zuiden; de plaats waar de verschillende geslachten rusten, wordt aangeduid door hetgeen hun behoord heeft. Deze eigendommen zijn altijd gebroken; deels waarschijnlijk om te kennen te geven dat zij niet meer kunnen gebruikt worden, deels om te beletten dat zij niet zonden gestolen worden. Uit een stuk geslagen mortier en stamper met de stukken eener zeef bijv. blijkt dat daar ter plaatse eene vrouw rust, die deze voorwerpen vroeger gebruikt heeft, terwijl een stuk van een net en een gebroken roeispaan aanduiden dat aldaar een visscher begraven ligt. Gebroken kalabassen, pompoenen en ander vaatwerk ziet men bijna op elk graf. In sommige omstandigheden wordt boven aan het graf een banaan geplant.

De achtergebleven betrekkingen dragen eene soort van rouw; deze bestaat uit het dragen van strooken van palmbladen om hoofd nek, armen, beenen en borst; men laat die liggen totdat zij van zelf afvallen.

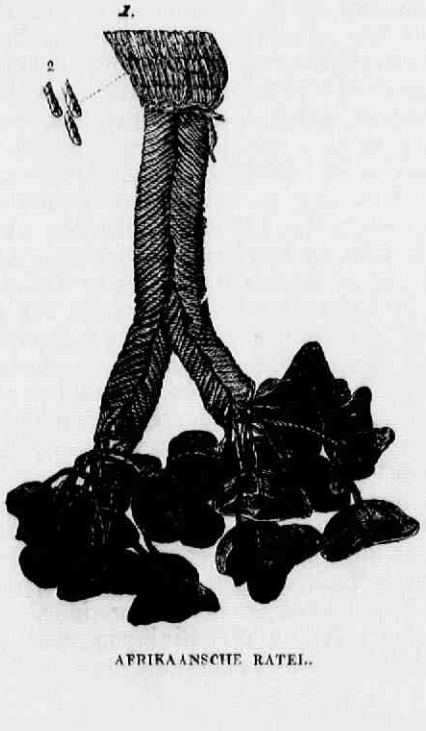

AFRIKAANSCHE RATEL.

HOOFDSTUK XXXV.

DE BANYAI'S EN DE BADÉMA'S.

ALGEMEEN VOORKOMEN DER BANYAI'S. — REGERINGSVORM EN WET VAN OPVOLGING. — OPVOEDING DER JEUGD. — GEWOONTEN BIJ HET HUWELIJK. — DE JAGT. — DE HIPPOPOTAMUS-VAL. — EEN MOERAS MET MANGROVE'S. — INHALIGHEID VAN HET OPPERHOOFD DER BANYAI'S. — BIJLEN EN DE WIJZE WAAROP ZIJ GEMAAKT WORDEN. — DE OLIFANTEN-JAGT. — ONVERSCHROKKENHEID DER JAGERS. — BIJGELOOF DER BANYAI'S. — HUN DENKBEELD OMTRENT DE HYENA. — DE "TABOO." — ZONDERLINGE BIJENKORVEN. — DE BADÉMA'S. — HET VISSCHEN EN JAGEN MET NETTEN. — HET VERBERGEN HUNNER EIGENDOMMEN.

DE BANYAI'S.

Aan den zuidelijken oever der Zambesi, omstreeks 16° Zuider-breedte en 30° Oosterlengte wooni een volksstam de Banyai's genaamd; zij bewonen eene landstreek die Shidima heet. De Banyai's zijn een buitengewoon schoon menschenras; zij zijn groot, welgemaakt, vlug en bovendien zeer blank. Zij hebben die *café au lait*-kleur welke in vele deelen van Afrika zoo gezocht is. Daar sommige hunner gewoonten van die van andere stammen verschillen, zullen wij ze in het kort vermelden. Hun voorkomen is vrij aangenaam; zij hebben eene wonderlijke manier om het haar op te maken, veel gelijkende naar de wijze waarop de oude Egyptenaren dit deden. Een jongeling naar de mode verdeelt eerst zijn haar in kleine bundels, rekt die uit zoo lang hij kan en omwikkelt iederen bundel met een spiraalvormig gewonden band van plantaardig weefsel. De verschillende bundels worden dan rood geverwd, en daar zij somtijds 40 centim. lang zijn en over de schouders hangen, geeft dit hun een zeer merkwaardig uiterlijk. Als de Banyai's op reis zijn, zijn zij bang hun kapsel te beschadigen; zij nemen dan al hun haar in één bundel bijeen en binden het op de kruin van hun hoofd.

Hun regeringsvorm is even eenvoudig als verstandig. Zij kiezen hun eigen opperhoofd, ofschoon zij altijd in dezelfde familie blijven. Wanneer het opperhoofd sterft, vergadert het volk, om over de verkiezing van zijn opvolger te beraadslagen. Zijne onmiddellijke afstammelingen worden nooit gekozen, maar wel, als het mogelijk is, een broeder of neef. Indien zij in de nabijheid geen geschikt persoon kunnen vinden, gaan zij verder af en zien uit naar een familielid hetwelk zich met een anderen stam vermengd heeft, brengende zoodoende eene nieuwe bevolking in hun eigen stam. Handelaars van andere stammen zijn altijd omzigtig in het bezoeken der Banyai's gedurende zulk een tijdvak van regeringloosheid; het volk schijnt dan te denken dat waar geen opperhoofd is er ook geene wet bestaat; zij berooven dan ook zonder eenige wroeging diegenen, welke zij tijdens het leven van het opperhoofd met geen vinger zouden hebben durven aanraken.

Zoodra het toekomstige opperhoofd gekozen is, gaan de kiezers naar hem toe en vertellen hem dat hunne keuze op hem gevallen is. Het geldt voor een teeken van welopgevoedheid, als hij een *air* aanneemt alsof zijne benoeming hem volstrekt onverschillig is; hij begint met zediglijk zijne eigene verdiensten laag te schatten en het gezantschap te verwijten dat zij iemand gekozen hebben, zoo weinig waardig om de plaats van zijn vereerden voorganger in te nemen, die al de deugden der menschheid bezat zonder een harer gebreken. De toespraak van den nieuw gekozen koning

zou inderdaad uitstekend kunnen dienen voor alle pas gekozen waardigheidbekleeders in Europa; dezen houden volkomen dezelfde soort van reden en zouden even beleedigd wezen, indien men hen aan hun woord hield.

Natuurlijk neemt het nieuwe opperhoofd na deze toespraak de hem aangeboden betrekking aan; hij ontvangt dan tevens al de eigendommen van zijn voorganger, de vrouwen en kinderen hieronder begrepen; hij zorgt er voor dat deze behoorlijk aan hem ondergeschikt blijven. Het gebeurt wel eens dat een der zonen van den overleden vorst zelf eene soort van opperhoofd wil worden en op zich zelven gaat wonen; hij verlaat dan de ouderlijke woonplaats, verzamelt zoovele jongelieden om zich als hij kan overhalen om hem te vergezellen en wordt dus een opperhoofd. De nieuwe koning heeft echter in het geheel geen lust om een klein rijkje in zijn gebied te laten opkomen. Zoodra dus het jonge opperhoofd zijn dorp gebouwd heeft en goed en wel gezeten is, zendt hij er eenige krijgslieden heen om hem zijne gelukwenschen aan te bieden. Worden deze nu door het jonge opperhoofd met klappen in de handen en nederige buigingen ontvangen, dan is alles goed, omdat hij hierdoor het oppergezag van den koning erkent. Is dit echter niet het geval, dan wordt het dorp verbrand en op die wijze zeer verstaanbaar te kennen gegeven dat een jongeling, voordat hij zelf opperhoofd durft worden, beter doet eerst de pligten waar te nemen, die een leenman jegens zijn souverein te vervullen heeft.

Er bestaat onder de Banyai's eene instelling zeer gelijkende op de onderrigting der pages in de riddertijden. Wanneer een man eene zekere maatschappelijke hoogte bereikt heeft, vergadert hij rondom zich een aantal jongens, die door hunne ouders onder zijne hoede geplaatst worden, ten einde, volgens de begrippen der Banyai's, volkomen gentlemen te worden. Zoolang zij page zijn, worden zij streng onder bedwang gehouden en zijn verpligt nederig en oplettend te zijn omtrent hunne meerderen, wier meerderheid zij erkennen door het klappen in de handen, hetwelk de gewone wijze van groeten is in Centraal-Afrika. Bij den maaltijd mogen zij zichzelven niet helpen, maar moeten geduldig wachten totdat het voedsel door een der mannen voor hen verdeeld is. Zij worden ook onderwezen in de wetten der Banyai's; wanneer zij bij hunne ouders terugkomen, wordt hun een geval voorgesteld en worden de vorderingen die zij gemaakt hebben uit hunne antwoorden afgeleid. Voor hunne onderwijzers zijn zij buitengewoon nuttig. Het zijn allen zonen van vrije, welgestelde lieden, die bedienden medezenden om hunne zonen te vergezellen en den grond te bewerken voor hun onderhoud. Zij zenden den onderwijzer ook ivoor, waarvoor deze dan de leerlingen kleederen moet bezorgen.

Uit deze gewoonte blijkt, dat de Banyai's eene zekere mate van beschaving bezitten, doch een nog sterker bewijs hiervoor is de maatschappelijke toestand hunner vrouwen. In het grootste gedeelte van Afrika is de vrouw weinig meer dan een lastdier en heeft met de zaken van haren man niets te maken. In het land der Banyai's evenwel hebben zij niet slechts evenwel te zeggen, maar zelfs meer dan hun deel van de magt; hare mannen zouden het niet wagen eene zaak te ondernemen of een koop te sluiten zonder de toestemming hunner vrouwen. De vrouwen drijven zelfs handel; zij bezoeken andere plaatsen met hare koopwaren en behandelen den kooper eerlijk.

De huwelijken worden gesloten op eene wijze die toont dat de vrouw volkomen met haren man gelijk staat. In de meeste streken van Zuid-Afrika wordt eene vrouw gekocht voor een bepaald aantal koeijen en zoodra de koop gesloten en het meisje aan den kooper overgeven is, is zij zijn eigendom en wordt als zoodanig behandeld. Bij de Banyai's evenwel neemt de jonge man zijne vrouw niet mede in zijne hut maar hij trekt in de woning harer ouders. Hij is geheel en al ondergeschikt en de bijzondere bediende zijner schoonmoeder, voor wie hij hout hakt en die hij met de meeste achting behandelt. Indien hem deze levenswijze niet bevalt, kan hij vertrekken als hij wil; vrouw en kinderen moet hij echter achterlaten, tenzij hij aan den vader zijner vrouw eene som kan betalen groot genoeg om hun verlies te vergoeden. Dit is het *beginsel* waarop het koopen der vrouwen bij dezen stam berust; er zijn echter weinig plaatsen waar de theorie in praktijk wordt gebragt.

Door de Banyai's wordt, even als door andere langs de rivier wonende stammen

het vleesch van den hippopotamus veel gebruikt, zoodat het vangen dezer dieren voor hen eene zaak van veel gewigt is. Zij houden er echter niet van het nijlpaard open aan te vallen, zooals de stammen doen die wij reeds beschreven hebben; zij geven veeleer de voorkeur aan valkuilen en dergelijke. De valkuilen worden altijd gegraven op plaatsen waar het dier gewoon is te komen; zij zijn niet slechts talrijk, maar gewoonlijk paarswijze digt bij elkander. Bij zekere gelegenheid viel een reiziger in zulk een kuil; nadat hij bekomen was van den schok, dien de overgang van het heldere daglicht in een diepen donkeren kuil hem veroorzaakt had, ging hij aan het werk en was in staat zich, na eenige uren arbeidens, uit zijnen onaangenamen toestand te verlossen. Hij was er echter nauwelijks uit of hij viel ongelukkig in een tweeden, evenals hij in den eersten gevallen was.

De vernuftigste wijze om den hippopotamus te vangen is echter eene andere.

De inboorling hakt tot dat doel een vrij lang en zwaar stuk hout; om dit nog zwaarder te maken bindt hij er een paar zware steenen omheen of kneedt er een hoop klei om. Aan dit bezwaarde einde is eene opening, waarin een stuk ijzer is aangebragt; dit heeft somtijds den vorm eener groote assagaai-punt, maar meestal dien van den harpoen die op bladz. 400 is afgebeeld. Aan het andere einde wordt een touw bevestigd en het wapen is gereed.

De jager zoekt nu het spoor van den hippopotamus en ziet uit naar een tak die er over hangt. In den regel vindt hij er een die aan zijn oogmerk voldoet; is dit echter niet het geval, dan rigt hij eene soort van galg op, waaraan hij den gewapenden balk kan ophangen. Heeft hij een tak gevonden die hem geschikt voorkomt, dan neemt hij een lang touw, waarvan het eene einde is vastgemaakt aan een stok; dezen stok hangt hij dwars over den tak en hangt den harpoen aan het andere einde. Nu slaat hij het lange touw om eene pen of een wortel aan den voet van den boom, ongeveer $^1/_2$ meter boven den grond, trekt het dwars over het pad en maakt het vast.

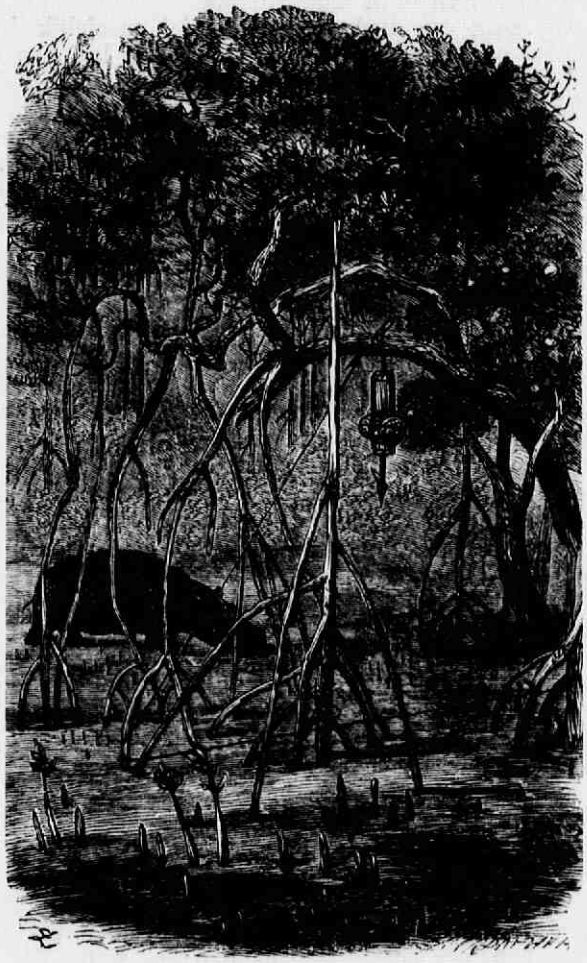

VAL VOOR DEN HIPPOPOTAMUS.

Bovenstaande afbeelding doet ons zien hoe een en ander in zijn werk gaat. De boom waaraan in dit geval het wapen hangt, is de mangrove, een boom die op geen enkelen Europeeschen gelijkt. De buitengewone levensvatbaarheid van dezen boom wordt in de afbeelding, die naar eene schets van Baines gemaakt is, goed teruggegeven. De stam is afgebroken, maar het bovenste gedeelte is tegen een anderen

boom gevallen en wordt door dezen ondersteund. Nu schieten uit den stam en de takken een aantal wortels uit, die tot den doorweekten grond afdalen en den boom uit zich zelven een nieuwen steun geven. In zulk een geval sterven de takken die benedenwaarts hangen; die omhoog gerigt zijn groeijen schielijk, terwijl zij die eene zijwaartsche rigting hebben zich omdraaijen en naar boven keeren. Voorbeelden hiervan ziet men op de afbeelding.

De mangrove is een boom die zich zelven zaait en wel op eene zeer vreemde wijze. De zaden zijn zeer lang en aan het einde voorzien van een harde scherpe punt. Zoodra zij rijp zijn vallen zij af; de scherpe punt valt vrij diep in den weeken moerassigen boden en blijft daar zitten.

Op zulk een bodem is het niet moeielijk het pad van eenen hippopotamus te vinden, want het zware en lompe dier laat een spoor achter, dat men zelfs in den stikdonkersten nacht zou kunnen volgen. Door de groote breedte van zijn ligchaam staan de pooten wijder uiteen dan bij ligtere dieren het geval is, zoodat als een nijlpaard bijv. door gras loopt, het een dubbel pad maakt met een rug van gras in het midden. Indien het loopt over den weeken, modderigen grond der rivier-oevers, zakken zijne pooten er diep in en maakt het dier eene dubbele gleuf omtrent 6 centim. van elkander. waarin van afstand tot afstand gaten zijn.

Er is voor den reiziger geen pad zoo lastig als het spoor van een hippopotamus. In dat gedeelte van het land is het noodig dat men barrevoets loopt, of althans niets anders aan heeft dan de inlandsche sandalen. Beproeft de reiziger nu op den middenrug te gaan, dan ondervindt hij dat hij evenveel moeite heeft om zijn evenwigt te houden, alsof hij op de stijve koord of op een Borneosche "batang" liep, en dat de drukking op het midden van den voet weldra onverdragelijk wordt. Tracht hij daarentegen te gaan in de sleuven, dan is hij er bijna nog slechter aan toe; zijne voeten zinken diep weg in de gaten die door de pooten van het dier gemaakt zijn; de teenen worden sterk naar boven gedrukt en de voet zit zoo vast in het gat, dat men hem er niet uit kan halen, voordat de aarde gedeeltelijk is weggenomen.

Over een dezer sporen hangt de inlandsche jager zijn harpoen en zorgt dat de punt juist boven den middenrug komt te hangen. Het touw is zoo gespannen dat de hippopotamus bij het loopen er tegen stoot. Door den schok gaat de harpoen los, valt met eene vreeselijke kracht naar beneden en drijft de ijzeren punt diep in den rug van het dier. Enkele keeren gebeurt het, dat het ijzer juist in de ruggegraat valt, en in dat geval blijft het dier hulpeloos op de plaats liggen. Gewoonlijk is echter de wond niet onmiddellijk doodelijk; de hippopotamus spoedt zich naar de rivier in de hoop het wreedaardige wapen, hetwelk hem op het land zoo gemarteld heeft af te schudden. Vroeger af later sterft hij evenwel aan de wond en slepen de inboorlingen, die zich nooit haasten, het reusachtige ligchaam naar den oever, waar zij een groot feestmaal van het vleesch houden.

In sommige streken worden deze harpoenen in even groote menigte opgehangen, als men in andere valkuilen maakt. Het gevolg hiervan is, dat de dieren buitengewoon achterdochtig zijn geworden en niets naderen wat eenigzins op een val gelijkt. Zij zijn zoo bang om verwond te worden, dat de inlandsche landbouwers gewoon zijn deze vallen na te bootsen, door mangrove-zaden, stukken hout en andere voorwerpen aan de takken der boomen te hangen; zij weten dat het voorzigtige dier op een behoorlijken afstand zal blijven van eene plaats die er zoo gevaarlijk uitziet. De val moet met zeer veel beleid gesteld worden en er moet bijzonder zorg worden gedragen, om het touw dat dwars over den weg loopt te verbergen, anders zal het dier dit niet aanraken. Hoe zwaar en groot en schijnbaar lomp het er ook moge uitzien, toch kan het goed op zich zelven passen; in streken waar vele vallen zijn, wordt het zoo achterdochtig, dat het als er een tak op zijn pad ligt, er liever om heen loopt dan er over heen te stappen.

De opperhoofden der Banyai's verzuimen niet de algemeene Afrikaansche gewoonte, tol te vragen van elken reiziger die door hun gebied trekt; zij schijnen echter niet zoo inhalig te zijn als sommigen, over wie wij onmiddellijk spreken zullen. De Banyai's dwingen hunne schatting af, ongeveer op dezelfde wijze als de eigenaar

van een overhaalschuitje de vracht afperst van zijne passagiers. Hij weet dat zijne toestemming en zelfs zijne hulp noodig is om door zijn land te kunnen trekken en stelt daarom zijne diensten op zeer hoogen prijs; hij vergunt den reiziger niet verder voort te trekken, voordat deze aan zijne eischen heeft toegegeven. Daar zij zeker zijn van hunne positie, worden zij zoowel hevig als veeleischend; zij smijten de aangeboden som met verachtelijke gebaren tegen den grond en schelden hunne slagtoffers uit met een verwonderlijken vloed van woorden.

Aan Livingstone, die hunne gewoonten kende, gelukte het de inboorlingen naar zijne hand te zetten op eene plaats waar zij gewoon waren, zelfs over Portugesche handelaars de baas te spelen. Des avonds, toen het tijd werd om te gaan rusten, liet hij, in plaats van naar de gewoonte der inlandsche roeijers aan wal te gaan, midden in de rivier het anker vallen en de slaapplaatsen aan boord gereedmaken. Hierdoor verijdelde hij de plannen der Banyai's; dezen verwachtten natuurlijk dat de reizigers aan wal zouden komen en zouden hen dan volgens gewoonte gevangen hebben gehouden, totdat zij om weder aan boord te kunnen gaan een zwaren tol hadden betaald. Zij deden zelfs van den oever luide uitnoodigingen om te komen landen en aan wal te slapen, maar durfden geene boot met gewapenden aanvallen waarop Europeanen het bevel voerden.

Het dwaasste van het geheele geval was, dat de Makololo's en Batoka's, die het vaartuig roeiden, nooit op zulk een eenvoudig denkbeeld gekomen waren en uit hunne boot de Banyai's aan wal op eene luidruchtige wijze uitjouwden.

Het land, door de Banyai's bewoond, heeft verschillende soorten van voedsel die aan een Europeaan ten eenenmale onbekend zijn; hij zou dus groote kans loopen om van gebrek om te komen op eene plaats waar een Banyai overvloed had. Op en bij de mierenhoopen bijv. groeijen paddestoelen die zoowel smakelijk als voedzaam zijn; bovendien zijn er meerdere soorten van onderaardsche knolgewassen, die men alleen kan vinden door op den grond met steenen te kloppen en naar het geluid te luisteren. Een dezer knollen is vooral daarom merkwaardig, dat hij in den winter eene geringe maar toch zeer merkbare hoeveelheid zout bevat.

HOE MEN DE BIJL DRAAGT.

De Banyai's hebben, even als andere Afrikaansche stammen, hun eigenaardig bijgeloof; als zij bijv. op de jagt gaan ledigen zij hunne snuifdoozen als een offer aan de geesten der overledenen, hopende op deze wijze hunne hulp te verkrijgen. Een man die deze daad van godsvrucht verrigt had, was zeer geërgerd door de ongodsdienstigheid van jagers die tot andere stammen behoorden en die, zoo als hij het uitdrukte, niet wisten te bidden. Dezelfde man schreef zich al de verdienste toe van het dooden van een olifant, dat door anderen geschied was. Zijne gebeden en snuif, niet de wapenen der jagers, waren naar zijne denkbeelden de werktuigen geweest waardoor het dier was gevallen.

Het dier waarvan wij hier spreken, was gedood op eene wijze die aan enkele stammen van dit gedeelte van Afrika bijzonder eigen is. Deze inlandsche jagers zijn ware Nimrod's wat hunne bedrevenheid en moed betreft; zij zoeken den olifant op in zijne eigene bosschen en bestrijden hem stoutmoedig met wapenen, die een Europeaan zou verachten.

Het voornaamste wapen van hetwelk deze stammen gebruik maken, is eene soort

van bijl. Zij gelijkt veel op de bijlen van onderstaande afbeelding en heeft, wat het ijzeren gedeelte betreft, eene groote overeenkomst met fig. 2. Het blad hetwelk in het handvatsel bevestigd is, heeft echter eene lengte van meer dan 90 centimeter en het handvatsel is somtijds 2 à $2^1/_2$ meter lang, zoodat het geheele wapen meer gelijkt op eene zeis dan op eene bijl. Het handvatsel wordt gemaakt door een tak af te hakken van behoorlijke dikte en tevens een halven meter van den stam op de plaats

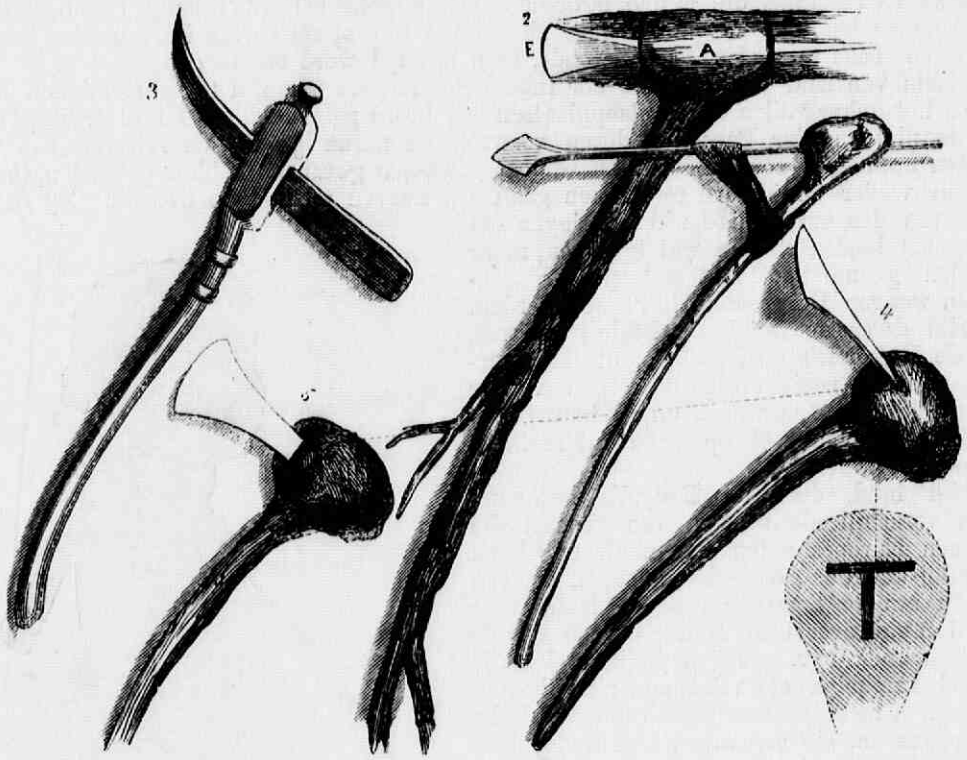

BIJLEN.

waar hij met den tak verbonden is. Nu wordt door het stuk van den stam een gat geboord, het ijzer er in bevestigd en vervolgens aan het ruwe hout een behoorlijke vorm gegeven. Het werktuig krijgt dus eene genoegzame zwaarte zonder verkwisting van kostbaar metaal.

De afbeelding hierboven zal deze vernuftige handelwijze duidelijk maken. Fig. 2. A stelt een gedeelte van een boomstam voor, van waar een geschikte tak uitgaat. Als de inboorling ziet dat deze tak voor zijn doel geschikt is, hakt hij den stam dwars door en verkrijgt op deze wijze een ruwen hamer van eene aanmerkelijke zwaarte. Nu wordt door een gedeelte van den stam een gat geboord dat de punt van het ijzer opneemt. Hierna wordt het overtollige hout weggenomen, zooals men op de afbeelding zien kan; de tak wordt glad afgewerkt en de eenvoudige maar zeer bruikbare bijl is gereed.

Fig. 4 en 5 is eene bijl welke men van vorm kan veranderen en die door dit volk veel gebruikt wordt. Daar zij bij hun werk nu eens een bijl en dan weder een dissel noodig hebben, hebben zij een werktuig vervaardigd dat als beide dienst kan doen. De steel is geheel en al op dezelfde wijze gemaakt als wij zooeven beschreven hebben, maar in plaats van aan het einde eene enkele opening er in te boren, maakt

de Banyai er twee in, die regthoekig op elkander staan, zooals men ziet in de schets onder fig. 4. Het ijzer kan derhalve in een dezer twee openingen bevestigd worden en naar de wijze waarop het er is ingestoken, wordt het werktuig eene bijl of een dissel. Fig. 4 is het een dissel en fig. 5 eene bijl.

Het is merkwaardig, dat de Dyaks van Borneo een soortgelijk gereedschap bezitten, hetwelk zij gebruiken bij het bouwen hunner booten.

Fig. 3 stelt eene zonderlinge bijl voor, die men somtijds bij de Banyai's en andere

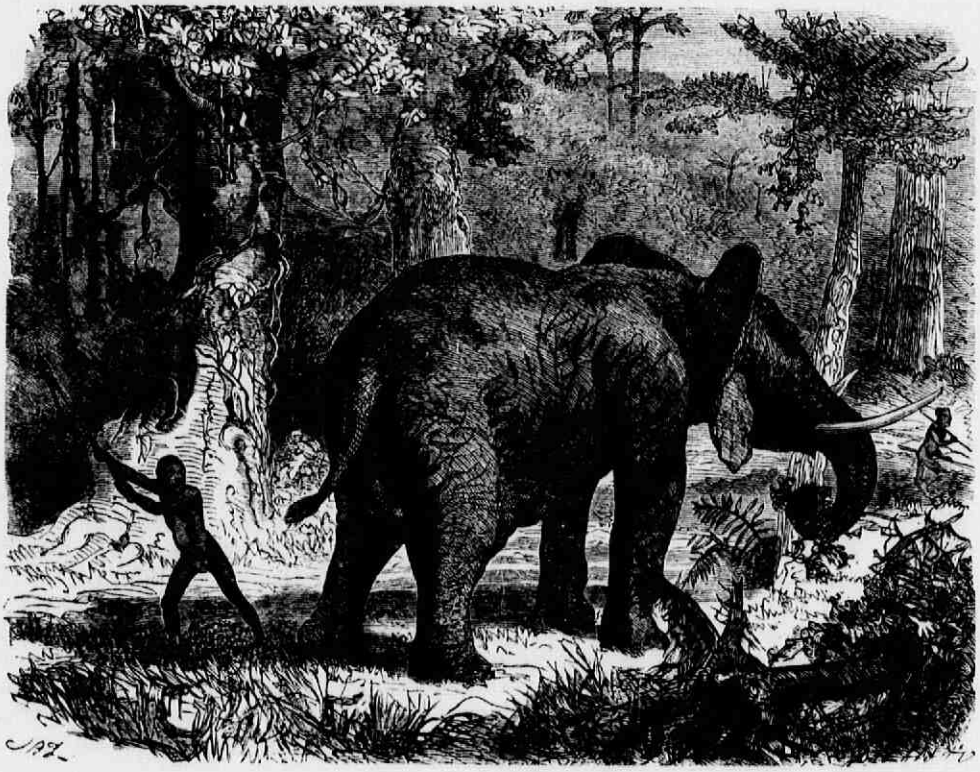

HET AFHAKKEN DER PEES VAN EEN OLIFANT.

stammen aantreft. Het ijzer is zeer lang en zoo gemaakt, dat indien de eigenaar het van de eene plaats naar eene andere wil dragen, hij het niet in de hand houdt, maar het op zijn schouder hangt, zooals men op bladz. 425 zien kan. De lezer wordt ook verzocht te letten op de wijze waarop in die afbeelding het hoofd is gekapt; het haar is geschoren in afdeelingen of strooken en de benedenste lokken zijn gevlochten tot lange, op krullen gelijkende koorden.

De olifant-bijl is afgebeeld fig. 1; de steel is echter te kort. In een gedeelte van Midden-Afrika is het ijzer bevestigd in eene niet doorloopende holte; deze vorm komt echter zeer zeldzaam voor en is ook in een klimaat als dat van van tropisch-Afrika veel minder te verkiezen dan die, welken wij beschreven hebben.

De jagers die dit zonderlinge wapen gebruiken gaan altijd uit met hun beiden; de een draagt de bijl die behoorlijk is geslepen en de andere heeft geene wapens hoegenaamd behalve welligt een paar assagaaijen. Hebben zij nu een olifant gevonden met goede slagtanden, dan gaan zij van elkander af en maken een grooten omweg, om van twee verschillende kanten bij hem te komen. Hij die de bijl draagt, nadert hem altijd van achteren en zijn helper aan de voorzijde.

Zoodra zij nu door bekende teekenen weten dat zij in de nabijheid van het dier gekomen zijn, gaan zij aan het werk. De helper begint op eenigen afstand voor den olifant de takken der heesters te bewegen, maar niet zoo sterk dat het dier er door verontrust wordt, daar de bewegingen alleen zijne aandacht gaande moeten houden en de olifant zich slechts verwondert wat zij toch eigenlijk zouden moeten beteekenen. Terwijl hij nu hiermede bezig is, sluipt de bijldrager langzamerhand toe en hakt plotseling met een houw van zijn wapen de knie-pezen door, die bij dat dier niet ver van den grond gelegen zijn. Van dat oogenblik af is de olifant geheel en al hulpeloos, want zijne buitengewone zwaarte vereischt het volle gebruik van al zijne ledematen. De jagers kunnen dus, indien zij willen, onmiddellijk een ander dier volgen; zij zijn toch volkomen zeker het verminkte dier terug te vinden op de plaats waar zij het gelaten hebben. Zelfs wanneer de houw met de bijl niet sterk genoeg was geweest om de pees door te snijden, is deze toch stellig zoo diep gewond, dat zij bij de eerste beweging van het dier met een vrij sterk geluid afspringt.

De afbeelding is vervaardigd naar eene schets van Baines en stelt den bijldrager voor op het oogenblik dat hij zal toeslaan. De olifant staat in de schaduw van het bosch en heeft al zijne aandacht gevestigd op den jager die in de verte de takken der heesters in beweging brengt. Het tooneel is eene zeer karakteristieke voorstelling van een Centraal-Afrikaansch bosch. Juist achter den jager met de bijl ziet men een fraaijen palmboom, die door een vijge-boom "vermoord" is, iets wat men in tropische landen dikwerf waarneemt.

Een aantal slinger-planten — apen-touwen — hebben hunne menigvuldige ranken over de takken uitgebreid; zij zijn den jager dikwijls van veel nut, indien hij door den olifant ontdekt wordt. Vóór den olifant ziet men een dwerg-palm waardoor zijne eene voorpoot gedeeltelijk verborgen wordt.

Laat ons nu echter tot de godsdienstige begrippen der Banyai's terugkeeren.

Dezelfde man die zijne snuif offerde, zeide ook dat het de Groote Geest was die den olifant bestuurd had om bij de jagers te komen, omdat zij honger hadden en voedsel behoefden; een duidelijk bewijs dat zij eenig begrip hebben, hoe verward en onvolkomen dan ook, van eene alles besturende Voorzienigheid. De andere Banyai's toonden door hun gedrag dat dit gevoelen ook het hunne was; want toen zij koren, gevogelte en koralen bragten als dankoffers aan de jagers die den olifant gedood hadden, zeiden zij, dat zij de "Barimo's" of Goden reeds voor de gelukkige jagt hun' dank hadden toegebragt. Zij hebben omtrent dieren zeer zonderlinge denkbeelden; toen de hyena's hun afschuwelijk geluid lieten hooren, zeiden zij dat zij lachten omdat zij wel wisten dat de menschen den geheelen olifant niet konden opeten, maar iets voor hen moesten overlaten.

In sommige deelen van het land zijn er zoo veel hyena's en leeuwen, dat de inwoners, als zij op eenigen afstand eener menschelijke woning moeten overnachten, kleine rustplaatsen bouwen in de takken der boomen en daarin den nacht doorbrengen; zij laten hunne kleine hutten in de takken achter als gedenkteekenen van hun bezoek.

Onder de bijzondere bijgeloovigheden is er eene, die zeer algemeen verbreid is, namelijk eene manier om eigendommen te beschermen tegen dieven. Zij nemen namelijk eene strook van palmblad, besmeren dit met een zeker mengsel en plakken er bundels gras, stukjes hout, kleine wortels en dergelijke op. Men maakt er voornamelijk gebruik van ter bescherming van honig, die nu eens in het wild wordt aangetroffen, als de bijen zelve haar nest in een hollen boom maken, en dan weder verzameld wordt uit bijenkorven die van boombast worden gemaakt en in de takken gezet. De korven zijn lang en cilindervormig; zij worden niet overeind gezet, maar op zijde gelegd. Het beveiligende palmblad wordt om den boom gebonden en de inboorlingen gelooven stellig en zeker, dat indien een dief er overheen durfde klimmen, of, nog erger, het wegnemen, hij stellig ziek worden en spoedig sterven zou. De lezer ziet dat dit bijgeloof eene groote overeenkomst heeft met de "tapu" of "taboo" in Polynesië.

De bijenkorven worden gemaakt op eene zeer eenvoudige wijze. Men maakt om een boom twee horizontale insnijdingen, omtrent 1 ½ meter van elkander, en verbindt die dan door ééne overlangsche snede. Hier wordt de bast voorzigtig losgemaakt;

als dat met zorg gedaan wordt, kan men hem in zijn geheel openbuigen en van den boom losmaken; hij neemt dan door zijne veerkracht zijn oorspronkelijken vorm weder aan. De randen der spleet worden nu aan elkander genaaid of deze wordt gesloten door houten pennetjes. De einden worden vervolgens digt gemaakt door van gras gevlochten touwen, die schijfvormig worden opgerold; in eene dezer schijven wordt eene opening gemaakt en de bijenkorf is gereed. Groote hoeveelheden honig en was worden op deze wijze verzameld en uitgevoerd. Al het was dat van Loanda in den handel komt, is uit deze korven afkomstig.

DE BADÉMA'S.

Er is nog een klein overblijfsel van een der vele Afrikaansche stammen, die weldra geheel zullen verdwenen zijn. Dit volk heet "Badéma's" en schijnt een beter lot te verdienen. Zij zijn zorgvuldige landbouwers en verbouwen kleine hoeveelheden tabak, maïs en katoen in de lager gelegen plaatsen der valeijen, waar het vochtig genoeg blijft om de planten te doen groeijen. Zij zijn uitstekende jagers en maken, zoowel te land als te water veel gebruik van netten. Om te visschen hebben zij eene soort van werpnet, en als zij uitgaan om zebra's, antilopen en andere dieren te vangen, doen zij dit door netten te spannen dwars voor de naauwe uitgangen der bergkloven en de dieren hierin te jagen. Deze netten worden gemaakt van den bast van den baobab; zij zijn zeer sterk.

Zij hebben een zeer vernuftige wijze om hun koren te bewaren. Evenals vele andere teniet gaande stammen, worden zij dikwerf vervolgd door hunne sterkere naburen; dezen doen bij hen dikwijls strooptogten en berooven hen van hunne eigendommen, waarvan het voornaamste bestaat in koren. Zij zijn derhalve verpligt hun voorraad in de heuvelen te verbergen en hebben in hunne hutten alleen eene kleine hoeveelheid, die voor het gebruik van een dag juist voldoende is. De muizen en apen houden echter evenveel van koren als hunne menschelijke vijanden en zouden al hun voorraad vernielen, indien zij er niet in geslaagd waren een middel te vinden, waardoor zij het konden bewaren. De Badéma's hebben namelijk een boom ontdekt, wiens bast zoowel door apen als muizen geschuwd wordt. Van dezen bast, die zeer bitter is, maken zij cilindervormige vaten in welke zij het koren veilig bergen in holen en rotskloven.

Wanneer hunne vijanden hen komen overvallen, ontkennen zij natuurlijk altijd dat zij meer voedsel bezitten dan hetgeen in hunne hutten aanwezig is. Toen Livingstone hen voor de eerste maal bezocht, loochenden zij insgelijks dat zij koren bezaten, zeggende dat zij eerst kortelings geleden van alles beroofd waren.

HOOFDSTUK XXXVI.

DE BALONDO'S OF BALONDA'S EN DE ANGOLESEN.

HUN ALGEMEEN VOORKOMEN. — HUN REGERINGSVORM. — DE KLEEDING DER VROUWEN. — MANENKO EN HAAR VREEMD KOSTUUM. — VERSCHILLENDE WIJZEN OM HET HAAR OP TE MAKEN. — DE KLEEDING DER MANNEN. — HUNNE VERSIERSELEN. — HUN EIGENAARDIGE GANG. — WIJZE VAN GROETEN. — HUNNE NIEUWSGIERIGHEID. — HUNNE ZACHTHEID VAN AARD. — EENE POGING TOT AFZETTERIJ. — EEN TOONEEL AAN HET HOF. — MUZIEK DER BALONDA'S. — HET VANGEN VAN VISCH. — WIJZE VAN BOUWEN BIJ DE BALONDA'S. — HET SLUITEN VAN VRIENDSCHAP. — GODSDIENST EN AFGODSBEELDEN. — EENE WILDE LEGENDE. — GEWOONTEN BIJ HET BEGRAVEN. — DE ANGOLESEN. — HUN KARAKTER. — LANDBOUW. — DE MANIOC EN HET GEBRUIK DAT MEN ER VAN MAAKT. — GENEESMIDDELEN EN KOPPEN. — BIJGELOOVIGHEDEN. — HUWELIJKEN EN BEGRAFENISSEN. — DR. LIVINGSTONE EN ZIJN UITTREKSEL.

DE BALONDO'S OF BALONDA'S.

Wij komen nu aan een gewigtigen stam, die digt bij de evennachtslijn woont. Dit volk wordt "Balondo's" of "Balonda's" genoemd, dat wil zeggen het volk dat Londaland, eene groote landstreek in West-Afrika, bewoont. In deze streek wonen een aantal kleine stammen, maar daar zij inderdaad slechts uitspruitsels zijn van denzelfden grooten stam, zullen wij ze onder den algemeenen naam van Balonda's behandelen.

Het voornaamste opperhoofd of de koning der Balonda's is Matiamvo, een naam die erfelijk is even als die van czaar of Pharaö. Hij heeft onbepaalde magt over leven en dood dermate dat een hunner zijn gezag liet gelden door nu en dan eens door de stad te loopen en ieder te onthoofden wien hij ontmoette; somtijds werd er een geheele hoop lijken bijeenverzameld. Hij zeide dat zijn volk te talrijk was om te kunnen bloeijen en nam daarom dit eenvoudige middel te baat om hun aantal te verminderen. Het schijnt aan geen twijfel onderhevig dat hij krankzinnig was en zijn volk dacht dit eveneens; de eerbied voor zijne betrekking was echter zoo groot, dat men hem aan zijne moorddadige liefhebberij gevolg liet geven, in plaats dat hij vermoord werd, zooals men zou hebben kunnen verwachten.

Hij was een groot slavenhandelaar en was gewoon dezen handel te drijven op eene wijze, merkwaardig om hare eenvoudigheid.

Wanneer een slavenhandelaar in zijne stad kwam, nam hij al de eigendommen van zijn bezoeker in bezit en hield hem voor 8 of 10 dagen als gast. Nadat hij gedurende dien tijd zijne gastvrijheid had ten toon gespreid, zond hij een troep gewapenden naar een of ander volkrijk dorp, liet het opperhoofd dooden en gaf de overige inwoners aan den slavenhandelaar in betaling voor zijne goederen. Op deze wijze vulde hij zijne schatkist en verminderde de bevolking.

Hij scheen inderdaad zijne dorpen te beschouwen als een eigendom hetwelk hij te gelde kon maken wanneer hij dit verkoos. Indien hij van iets hoorde of iets zag, dat hij bijzonder gaarne wilde hebben, en de eigenaar weigerde er afstand van te doen, dan verwoestte hij bijv. een geheel dorp en gaf hetgeen het hem opbragt aan den eigenaar van het begeerde voorwerp.

En toch leidde het volk, onder dit bestuur, over het algemeen een vrij gelukkig

en tevreden leven. Zij hebben niet hetzelfde despotisme te ondergaan als de stammen der zuidelijke distrikten en weigeren dikwijls de bevelen van een opperhoofd na te komen. Toen Katema eens eene boodschap zond naar de Balobale's, een onder-stam die onder zijne bescherming stond, en hun beval manschappen te leveren om de goederen van Livingstone te dragen, weigerden zij ronduit hem te gehoorzamen, in weerwil zijner bedreiging dat hij hun, indien zij aan zijn bevel geen gevolg gaven, zijne bescherming zou onttrekken en hen terugzenden naar hunne vroegere onderdrukkers. Het feit is, dat elk opperhoofd gaarne zooveel volk onder zich heeft als slechts mogelijk is, ten einde daardoor des te gewigtiger te worden; daarom doet hij niet gaarne iets waardoor hij ze van zich zou verwijderen en brengen onder de bevelen van een ander naijverig opperhoofd. Livingstone maakt de aanmerking dat deze ongehoorzaamheid te merkwaardiger was, omdat het geval plaats had in een land, waar de slavenhandel in volle kracht is en waar het volk kan worden opgeligt en verkocht onder elk voorwendsel hetwelk het opperhoofd in zijn hoofd krijgt.

Evenals dikwijls bij de Afrikaansche stammen, is er ook onder Balonda's eene groote verscheidenheid van kleur; sommigen zijn van eene zeer ligte chocolaadkleur, terwijl anderen zoo zwart zijn dat zij daarin wedijveren met de negers. Zij schijnen een aangenaam volk te zijn en hebben natuurlijk de gewone ondeugden der Wilden; maar zij zijn niet stuursch, wreed of verraderlijk, zooals men dit maar al te veel aantreft. De vrouwen zijn zeer levendig en houden veel van zinnelijke genoegens; zij brengen al haren ledigen tijd door met babbelen, op bruiloften, bij begrafenissen en dergelijke vermakelijkheden. Livingstone veronderstelt dat deze bijzondere vrolijke geaardheid eene der redenen is, waarom dit ras zoo onvernietigbaar is; hij meent ook dat hun totaal gebrek aan zorg veroorzaakt wordt door hunne fatalistische godsdienstbegrippen, hoe die dan ook zijn.

Eene vrouw, Manenko genaamd, was een zeldzaam voorbeeld der vereeniging van geestkracht, levendigheid en gezag. Zij was een opperhoofd en had, ofschoon zij gehuwd was, de magt in hare eigene handen gehouden. Toen Livingstone haar het eerst bezocht, was zij eene merkwaardig slanke, schoone vrouw van ongeveer twintig jaren; zij verbaasde haren gast nog al door voor hem te verschijnen in een geheel eigenaardig kostuum. Zij had namelijk in het geheel geene kleederen aan, maar hare huid was geheel met rooden oker ingesmeerd; alleen droeg zij eenige versierselen om den hals. Dat zij niet gekleed was, was van hare zijde eene volkomen vrijwillige handeling, daar zij als opperhoofd zoo vele kleederen had kunnen krijgen als zij verkoos. Zij was klaarblijkelijk van oordeel dat hare waardigheid medebragt, dat zij al de Balondasche dames overtrof in de schaarschheid aan kleederen die ze onderscheidt.

In een gedeelte van Londa-land gaan de vrouwen bijna geheel ongekleed; zij geven niets om kleederen, behalve die van Europeesch maaksel, waarop zij zeer trotsch zijn. Zelfs in dit laatste geval wordt het kleedingstuk niet gedragen om het ligchaam te bedekken, maar veeleer als een sieraad waaruit de rijkdom blijkt van haar die het draagt, daar de vrouwen katoen en dergelijke stoffen koopen tegen buitensporig hooge prijzen. Zij gaven 20 pond meel en eene kip voor een stukje katoen dat naauwelijks ½ meter lang was; toen zij het omgedaan hadden, waren zij over hare nieuwe kleeding verrukt.

Het feit is dat zij nooit kleederen gewoon zijn geweest; het weder heeft niet meer invloed op hun ligchaam dan op onze aangezigten. Zelfs de pasgeboren kinderen ontberen het stuk huid, waarin de meeste Afrikaansche moeders hen wikkelen wanneer zij ze dragen; het kind is dus even goed aan weêr en wind blootgesteld als zijne moeder. Deze draagt het op eene zeer eenvoudige wijze. Zij vlecht een gordel van boombast, omtrent 10 à 12 centim. breed, en hangt dien over den eenen en onder den anderen schouder. Het kind zit dan gedeeltelijk op de heup zijner moeder en wordt gedeeltelijk gedragen door den gordel; het is dus, zooals men ziet, volstrekt niet tegen het weder beschut.

Zij slapen zelfs even naakt, maar leggen des nachts een vuur aan; dit, zeggen zij, is hunne kleeding. De vrouwen deden zeer haar best om het medelijden der blanke bezoekers op te wekken, door hun hare naakte zuigelingen te toonen en

bedelden voor deze om kleederen; het was echter klaar, dat de wezenlijke bestemming van die kleederen was, er zich zelve mede te versieren.

Evenals dit bij verschillende andere stammen het geval is, die niets geven om kleederen, maken zij het grootste werk van hnn haar en vervaardigen kapels van eene

KAPSELS.

groote verscheidenheid; het moet verbazend veel moeite kosten ze te maken en weinig minder ze in orde te houden. Het "buffel-hoorn-kapsel" hetwelk wij reeds vermeld hebben, ziet men onder hen veel, nu eens met 2 horens en dan met één boven het voorhoofd. Sommigen verdeelen hun haar in een aantal koorden of vlechten en laten die rondom hun aangezigt hangen. Eene wijze om zich te kappen is hoogst zonderling en brengt ons op het eerste gezigt in verbazing om de merkwaardige gelijkenis die het heeft met de "glorie" waarmede men de hoofden der heiligen gewoonlijk ziet afgebeeld. Het haar wordt in kleine vlechten verdeeld; in plaats van

te laten hangen wordt elke vlecht daarentegen straalvormig naar buiten getrokken en het einde vastgemaakt aan een ligten houten hoepel.

De gelaatstrekken der vrouwen zijn aangenaam genoeg en bij sommige zelfs vrij regelmatig. Zij laten hare tanden hun oorspronkelijken vorm en witheid behouden; het is echter jammer dat zoo menig goed gelaat misvormd wordt door de gewoonte om stukken hout door het middenschot van den neus te steken.

De kleeding der mannen verdient dezen naam meer dan die der vrouwen; zij bestaat uit een gordel om het midden met een zacht-gelooid stuk huid van een jakhals van voren en een dergelijk van achteren. Livingstone verhaalt met betrekking tot deze kleeding eene anekdote, die ons doet zien hoe willekeurig de begrippen van betamelijkheid en onwelvoegelijkheid zijn. Hij had een aantal Makololo's bij zich, wier kleeding gelijkt op die van vele andere stammen en enkel bestaat uit een stuk eener zachte huid, voor aan den gordel vastgemaakt, tusschen de beenen doorgestoken en naar achteren bevestigd.

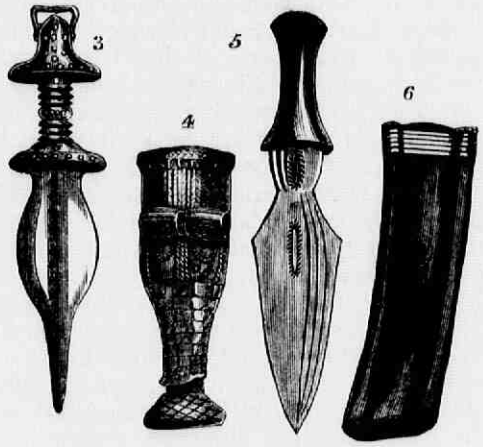

DOLKEN OF MESSEN.

Nu verdient dit meer den naam van een kleedingstuk, dan de dubbele huid der Balonda's. En toch waren de Balondasche meisjes, die zelve bijna geheel naakt loopen, zeer geërgerd, toen zij zagen dat de Makololo's van achteren geen schort droegen. Als een Makololo toevallig aan de vrouwen en meisjes den rug toekeerde, lachten en jouwden zij hem uit op zulk eene wijze dat haar spot hem geheel ongelukkig maakte. Deze handelwijze zou nog begrijpelijk zijn, indien zij ook slechts een weinig gekleed waren geweest, maar als men bedenkt dat de kleeding van den verachten bezoeker voldoende zou geweest zijn voor 4 of 5 vrouwen die hem zoo uitlachten, kunnen wij ons slechts verwonderen over den zonderlingen invloed, dien de mode op den menschelijken geest uitoefent.

Bij de Balonda's zijn de mannen even gesteld op sieraden als de vrouwen; bij beiden worden zij hoofdzakelijk aan het hoofd en de voeten aangebragt. Op sommige plaatsen heerscht de mode om het haar kegelvormig op te maken, op eene dergelijke wijze als wij vroeger vermeld hebben. Een man die zich gaarne opschikt, toont zijne fatterigheid gewoonlijk door zijn baard in drieën te vlechten. Sommige Balonda's hebben eene groote hoeveelheid dik, wollig haar en kappen zich op eene zonderlinge manier. Zij maken eene scheiding in het midden en van het haar aan de zijden van het hoofd twee dikke rollen, die zij achter de ooren heen tot op hunne schouders laten hangen; van het overige haar maken zij een bundel die hen in den nek hangt.

Als hij het eenigzins doen kan heeft een Balonda altijd een van de groote messen bij zich, die in dit gedeelte van Afrika zoo algemeen zijn. In geheel West-Afrika ontmoet men denzelfden grondvorm van mes, die naar de bijzondere streek waar het gemaakt is, verschillende wijzigingen ondergaat; deze type is voor West-Afrika even karakteristiek als het mes der Bechuana's voor het zuidelijke gedeelte van dit wereld-deel. Op bovenstaande afbeelding ziet men twee dezer messen; men kan er den zonderlingen vorm zeer goed aan waarnemen. De schede is altijd zeer wijd en er wordt de grootste zorg aan besteed; zij dient evenzeer voor sieraad als tot gebruik.

Zware koperen ringen zijn bij de Balonda's evenzeer in zwang als bij de Damara's; het onderscheid is dat de mannen ze liever zelven dragen dan dat zij ze aan hunne vrouwen geven. Daar de rijkdom in dit land meestal aan het ligchaam gedragen wordt, heeft een rijke Balonda gewoonlijk 6 of 7 groote koperen ringen om zijne

enkels, ieder 1 kilogram of daaromtrent wegende. De gang van een rijk man is daarom bijzonder onbevallig; hij loopt met de beenen wijd vaneen, opdat de ringen elkander niet zouden kunnen raken. De eigenaardige gang, waarvan de zware ringen de oorzaak zijn, wordt zoo naauwkeurig mogelijk nagevolgd ook door hen die het niet behoeven te doen. Een jong mensch bijv. die slechts een half dozijn ringen draagt, ieder ongeveer $^1/_2$ once wegende, zal zoo wijdbeens loopen alsof hij door de zwaarte zijner enkelringen naauwelijks voort kan.

Een versiersel waaraan de meeste waarde gehecht wordt, is eene schelp van het geslacht "Conus." Het grootste gedeelte is weggesneden en slechts het vlakke gedeelte en de spiraal overgelaten. Deze schelp is in het midden doorboord en door deze opening een koord gestoken, zoodat zij om den hals kan gehangen worden. Livingstone verhaalt eene anekdote, waaruit blijkt op hoe hoogen prijs dit sieraad geschat wordt. Even voor zijn vertrek kwam de koning, Shinte, in zijne tent en bragt een geruimen tijd door met het beschouwen zijner boeken, horloge en andere voor hem vreemde zaken. Eindelijk sloot hij zorgvuldig de deur der tent, opdat niemand van zijn volk de verkwisting zou kunnen zien waaraan hij zich wilde schuldig maken; hij haalde toen van onder zijne kleederen eene dezer schelpen te voorschijn en hing haar om den hals van zijn gast met de woorden "ziedaar, nu h e b t ge een bewijs mijner vriendschap." Deze schelpen zijn hetzelfde als ridderorden bij ons en zinnebeelden van een hoogen rang; zij hebben bovendien eene groote innerlijke waarde, daar twee er van den koning een slaaf en 5 een grooten olifants-tand kosten.

Het feit alleen dat zij onderscheidingsteekenen voor hoogere rangen in de maatschappij bezitten, geeft reeds te kennen dat de Balonda's een zekere mate van beschaving moeten bezitten. Indien iemand van lageren rang een hooger geplaatst persoon ontmoet, valt de eerste onmiddellijk op zijne kniën; hij neemt dan een weinig slijk, wrijft dit over zijne borst en armen en klapt in de handen, totdat de groote man hem is voorbijgegaan. Zij zijn in hunne manieren zoo overdreven naauwgezet, dat toen Sambanza, de echtgenoot van Manenko, eens eene toespraak hield tot de bevolking van een dorp, hij deze doorspekte met menigvuldige begroetingen, niettegenstaande hij zelf een man van gewigt was en niets minder dan de echtgenoot van het vrouwelijke opperhoofd. Er zijn in de wijze van groeten vele verschillende graden. Groote opperhoofden maken de beweging alsof zij zich met zand inwreven, maar houden zich slechts alsof zij het oprapen. Indien iemand inderdaad zeer beleefd wil zijn, neemt hij in een stuk huid een weinig asch of fijne pijpaarde mede en wrijft er zich, na op de gewone wijze te zijn neergeknield, borst en armen mede in; het witte poeder is dan een bewijs dat de begroeting op eene behoorlijke wijze heeft plaats gehad. Hierop klapt hij in de handen, bukt voorover, ligt eerst met de eene en dan met de andere wang op den grond, en gaat vervolgens voort met nog eenigen tijd in de handen te klappen. Somtijds wisselt hij het handenklappen af door met de ellebogen tegen zijne ribben te trommelen.

Over het algemeen schijnt aan de reizigers die Londa zijn doorgetrokken, het karakter der inwoners nog al bevallen te zijn. Livingstone schijnt weinig moeite met hen gehad te hebben, behalve wanneer hij de afzetterijen weigerde, die zij hem, evenals andere stammen, wilden doen ondergaan voor de vergunning om hun land door te trekken.

"Men kan, bij het doorreizen, dadelijk het karakter der eigenaars van tuinen en dorpen ontdekken. Sommige dorpen waren eene schilderij van zindelijkheid. Andere waren zulk eene wildernis van hoog opgegroeid onkruid, dat wij, gezeten op den rug van een os, slechts de toppen der hutten konden zien. Indien wij de zoodanige midden op den dag binnenreden, kwamen de bewoners vadsig en traag met de pijp in de hand voor den dag en rookten op hun gemak met eene droomerige onverschilligheid voort. In sommige dorpen zag men volstrekt geen onkruid; hier waren katoen, tabak en andere planten, die als artikelen van weelde verbouwd worden, om de hutten geplant; men zag gevogelte in kooijen en de tuinen waren een behagelijk schouwspel, waarin verschillende soorten van koren en peulvruchten groeiden. De laatste soort dezer lieden heb ik dikwijls bewonderd en de andere somtijds benijd om de gemakkelijke wijze waarop zij het leven opnamen.

"Elk dorp krioelt van kinderen, die naar buiten komen rennen als de Blanke voorbijgaat en met alle mogelijke geschreeuw en malle fratsen wegloopen; sommigen klimmen in de boomen om ons goed in het oog te kunnen houden — in Londa zijn allen goede klimmers. Bij vriendelijke dorpen liepen zij, mijlen achtereen, langs ons heen. Wij maakten gewoonlijk lage heggen om onze hutten; bij den ingang kwamen eene menigte vrouwen, met kinderen op den rug en pijpen in den mond; zij bleven ons uren lang aanstaren. De mannen kropen, in plaats van haar te verstoren, liever door eene opening in de heg en zeer dikwijls hoorde men een man onder het wegloopen zeggen: "Ik zal mijne moeder gaan zeggen hier te komen en de ossen van den blanken man te zien."

Volgens denzelfden schrijver schijnen de Balonda's geen zeer twistziek volk te zijn; zij gebruiken als wapen gewoonlijk niets dan hunne tong en nemen zelden tot meer gevaarlijke hunne toevlugt. De eenige gelegenheid, waarbij Livingstone een werkelijken twist zag, was nog al merkwaardig. Eene oude vrouw had gedurende een paar uren een jongen man staan uitschelden met die verwonderlijke welbespraaktheid, waarmede de vrouwen schijnen begaafd te zijn. Hij verdroeg het gedurende eenigen tijd geduldig, maar deed eindelijk een uitroep van kwaadheid. Hierop kwam een ander man voor den dag en vroeg waarom de eerste zijne moeder vervloekt had. Zij werden onmiddellijk handgemeen, waarbij natuurlijk geen van beiden een stuk kleeren aan het lijf hield. Hij die het gevecht begonnen had, raapte toen zijne kleederen op en liep weg met de bedreiging dat hij zijn geweer zou mede brengen; hij kwam echter niet terug en de oude vrouw bleef den achtergebleven strijder uitschelden.

Bij hunne twisten maken de Balonda's leven genoeg, maar scheiden na eenigen tijd plotseling met hunne vijandelijkheden uit en eindigen hun twist met een hartelijken lach.

Eens had er eene zeer schaamtelooze poging tot afzetterij plaats door Kawawa, een zeer slecht befaamd Balondaasch opperhoofd; hij was toen in ongenade bij Matiamvo, het voornaamste opperhoofd der Balonda's. Hij zond een troep krijgslieden naar een veer, hetwelk de reizigers moesten oversteken, ten einde de roeijers te beletten hen over de rivier te brengen. De kano's werden weggenomen, en daar de rivier minstens 70 meter breed en zeer diep was, dacht Kawawa dat hij den vreemdeling in zijne magt had. Hij meende dat hij, indien hij de kar, den os, het geweer met het kruid en den slaaf, die hij allen eischte, niet kreeg, de vreemdelingen bij zich kon houden, totdat zij aan zijn eisch voldaan hadden. Gedurende den nacht zwom Livingstone evenwel naar de plaats waar de kano's verborgen waren, roeide het geheele gezelschap naar den overkant, bragt de kano op hare ligplaats terug, met eenige koralen er in voor haar gebruik, en zwom bedaard naar den overkant, waar zijn gezelschap nu veilig was aangekomen. Kawawa dacht volstrekt niet dat een der reizigers kon zwemmen en het geheele reisgezelschap verlustigde zich de voorstelling van zijne verbazing, indien hij zag dat zijne gasten verdwenen waren en de kano's toch op hare plaats lagen.

Sommige Balonda's hebben eene handige, maar vrij gemeene manier om geld van de reizigers af te persen. Als zij een gezelschap eene rivier overzetten, laten zij opzettelijk een mes of een ander voorwerp van waarde in de kano vallen. Nu letten zij op of iemand ook bukt om het op te rapen; doet hij het, dan pakken zij hun slagtoffer aan en beschuldigen hem van diefstal. Zij trachten dat altijd te doen even voordat de voornaamste van het gezelschap is overgebragt en dreigen hem dan als gijzelaar te houden, totdat aan hunne eischen voldaan is. Livingstone werd eens het slagtoffer van zulk een streek; een jongen die tot zijn gezelschap behoorde, had een mes opgeraapt, hetwelk als lokaas door een dezer schurkachtige veerlieden was neêrgeworpen. Daar de jongen toevallig zulk eene kostbare schelp had, waarvan wij vroeger melding maakten, werd hij gedwongen die af te geven om zijne vrijheid terug te krijgen.

Zulk een gedrag was echter bij de Balonda's ongewoon; de twee groote opperhoofden, Shinte en Katéma, bewezen aan de reizigers de grootste vriendelijkheid. De eerste ontving hen zeer plegtig, waardoor zij in de gelegenheid waren, vele zeden en gebruiken van het volk te leeren kennen.

De koninklijke troon stond onder een banaan en was met de huid van een luipaard bekleed. Het opperhoofd had zich mismaakt door een geruiten rok of vest en een groen baaijen schort aan te trekken. Behalve deze stukken van Europeesch maaksel droeg hij echter een groot aantal inlandsche versierselen; het meest in het oogloopend waren de menigte koperen en ijzeren ringen om zijne armen en enkels en eene soort van koralen helm, waarop een groote vederbos wapperde. Zijne drie pages stonden digt bij hem en achter hem zat een aantal vrouwen, aan wier hoofd zich zijne voornaamste vrouw bevond, die zich van de andere door eene scharlaken muts onderscheidde.

In vele andere deelen van Afrika zouden de vrouwen strikt van iedere openbare plegtigheid zijn uitgesloten en zou men haar hoogstens vergund hebben deze op een afstand aan te zien. Bij de Balonda's echter nemen zij aan zulke feestelijkheden deel en bij deze gelegenheid keerde Shinte zich dikwijls om, om tot haar te spreken, alsof hij haar oordeel wilde vernemen.

De echtgenoot van Manenko, Sambanza, stelde het gezelschap voor en deed dit op de gewone wijze, door te groeten met asch. Na hem kwamen de verschillende onderafdeelingen van den stam beurtelings vooruit, aangevoerd door hun opperhoofd,

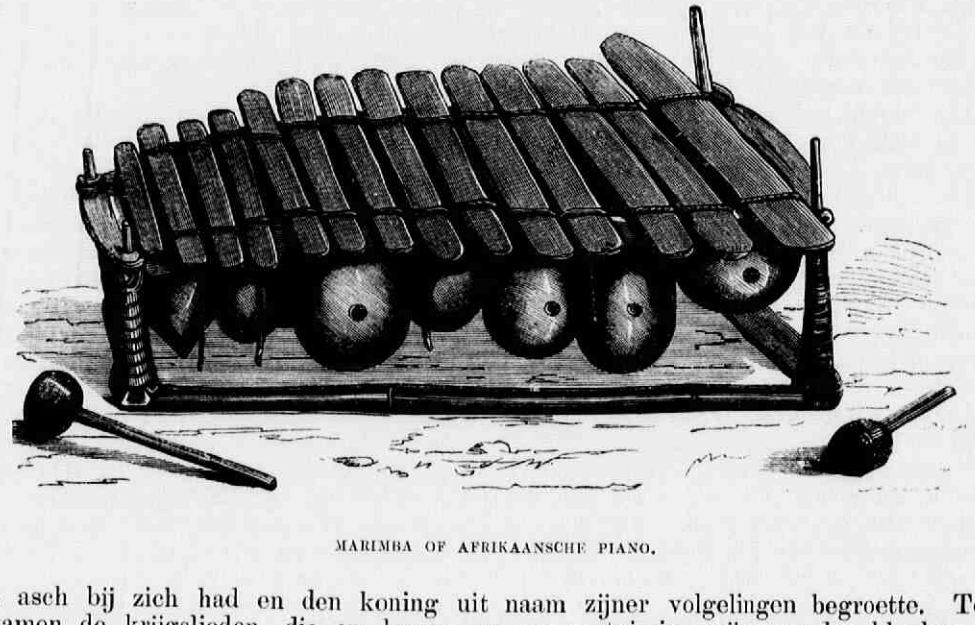

MARIMBA OF AFRIKAANSCHE PIANO.

die asch bij zich had en den koning uit naam zijner volgelingen begroette. Toen kwamen de krijgslieden, die op hunne gewone onstuimige wijze op den blanken bezoeker losstormden; zij zwaaiden voor hem met hunne schilden en speren en maakten alle mogelijke dreigende gebaren, hetwelk in dit land de gewone manier is om eenen gast eer te bewijzen. Hierop keerden zij zich om, begroetten den koning en gingen weder naar hunne plaats.

Nu volgden de toespraken. Sambanza ging voor Shinte staan en verhaalde met eene stentor-stem en afgepaste woorden de geheele geschiedenis der Blanken en de redenen waarom zij het land kwamen bezoeken.

Het argument hetwelk hij aanvoerde om de reizigers verlof te geven tot den doortogt door het rijk was nog al vreemd. De Blanke had wel gezegd, dat hij gekomen was om handelsbetrekkingen aan te knoopen, vrede te stichten onder de verschillende stammen en hen een beteren godsdienst te leeren dan dien welke zij bezaten. Misschien loog hij; want het was niet gemakkelijk te begrijpen dat een Blanke, die te huis zulke schatten bezat, de moeite zou nemen om over zee te komen met het enkele doel om weldaden te bewijzen aan lieden die hij nooit gezien had. Hij geloofde dan ook niet,

dat hij de waarheid had gesproken. Maar hij had toch, niettegenstaande hij vuurwapenen genoeg bezat, de Balonda's niet aangevallen; het was derhalve, volgens zijn oordeel, meer overeenkomstig met het karakter van Shinte als een wijs en zachtaardig opperhoofd, hen vriendelijk te ontvangen en hun te vergunnen verder te reizen.

Tusschen de verschillende toespraken zongen de vrouwen eene wilde en klagende melodie; dat zij niet alleen lijdelijk deel mogten nemen aan al wat er voorviel, bleek daaruit, dat zij de verschillende toespraken meermalen toejuichten.

Er werd bij deze gelegenheid ook muziek gemaakt; de instrumenten die bespeeld werden waren de vroeger beschreven "marimba" en trommels. De laatste zijn blokken hout, die als cylinders uitgehold en aan het eind gesloten zijn met eene antilopen-huid, welke met kleine houten pennen strak over de opening is gespannen. De huid kan niet, als bij onze trommels, meer of minder gespannen worden; als zij slap begint te worden, spant men ze door haar voor het vuur te houden. Men slaat de trommels met de hand en niet met stokken.

Het merkwaardigste aan deze trommels is eene kleine vierkante opening op zijde van het instrument; zij schijnt tot hetzelfde doel te moeten dienen als de opening in de Europeesche trommels. In plaats echter dat zij opengelaten wordt, sluit men haar met eene soort van spinneweb; hierdoor kan toch de lucht genoegzaam ontsnappen, terwijl het den klank schijnt te verhoogen. Het web dat hiervoor gebezigd wordt, is het bekleedsel der eijeren van eene groote soort van spin. Het is geelachtig van kleur, iets grooter dan een gulden en verwonderlijk taai en veerkrachtig. De gewoonte om hiervoor spinnewebben te bezigen is vrij algemeen in een groot gedeelte van Afrika en wordt zelfs waargenomen in die streken van West-Afrika, waar vele Europeesche instrumenten zijn ingevoerd en gebruikt worden met die welke reeds bestonden voordat de inboorlingen met de Europeesche beschaving kennis maakten.

De trommels en de "marimba" werden tegelijk bespeeld; bij deze gelegenheid liepen de muziekanten om de omheining en maakten eene muziek, die zelfs in Europeesche ooren niet onaangenaam klonk.

Men vindt de marimba, op verschillende manieren gewijzigd, in dit gedeelte van Afrika overal. Het raam is over het algemeen vierkant en in dat geval wordt het instrument meestal op den grond geplaatst en zittende of knielende bespeeld. In sommige plaatsen, vooral als de muzijkant het op marsch bespelen moet, is het raam gebogen als de velg van een wagenrad, zoodat de speler, als hij het instrument voor zich hangt, zonder moeite bij de hoogste zoowel als de laagste toonen kan komen. De afbeelding op bladz. 436 stelt eene marimba met een regt raam voor.

Na deze ontmoeting was Shinte altijd zeer vriendelijk tegen het geheele gezelschap en vereerde, zooals wij reeds gezien hebben, Livingstone voor zijn vertrek met de kostbare schelp.

Wat de nicht van Shinte, Manenko, het vrouwelijke opperhoofd betreft, zij was eene vrouw die werkelijk om hare onverschrokkenheid en geestkracht haren rang verdiende. Zij stond er op het gezelschap op hare eigene wijze aan te voeren; toen zij vertrokken stelde zij zich dan ook in persoon aan het hoofd. Het was toevallig buitengewoon onaangenaam weder; de regen viel in stroomen neer en toch marcheerde deze dame vooruit in een pas, dat slechts weinige mannen gelijken tred met haar konden houden. Zij was door geen enkel kleedingstuk tegen het weder beschermd, maar alleen dik ingesmeerd met rood vet; bovendien droeg zij eene betooverde halsketen. Toen haar gevraagd werd waarom zij geene kleederen droeg, zeide zij dat een opperhoofd zulke voorwerpen van weelde beneden zich moest achten en aan den stam een voorbeeld van gehardheid geven. Bijna allen klaagden over koude, nat en honger, maar deze onvermoeide dame ging steeds in versnelden pas voort en niet voordat allen door en door vermoeid waren, gaf zij hare toestemming om te overnachten.

Haar echtgenoot, Sambanza, moest achter haar loopen, vergezeld van een man die het bevel had ontvangen onophoudelijk te trommelen; hij deed dit totdat de vellen zoo doorweekt waren van den onophoudelijken regen, dat zij geen geluid meer gaven. Sambanza moest toen allerlei toover-formulieren zingen tegen den regen; dit deed hij dan ook, maar zonder eenige de minste uitwerking.

Zij wist hare waardigheid zeer goed op te houden en veroorloofde nimmer dat er eenige inbreuk op gemaakt werd. Bij zekere gelegenheid had Livingstone aan Shinte een' os ten geschenke gegeven. Manenko hoorde dit en was zeer boos dat hij haar zulk een geschenk had aangeboden. Zij zeide dat, daar zij het hoofd was van de afdeeling die de Blanken gebragt had, de os haar toebehoorde; zij zond er dadelijk om, liet hem door hare eigene lieden slagten en zond Shinte een poot. Dit opperhoofd scheen van oordeel te zijn, dat zij hiertoe geregtigd was, nam den poot aan en zeide er niets van.

MANENKO OP MARSCH.

Zij vergat evenwel niet, dat zij, ofschoon een opperhoofd, ook vrouw was en dus ook de pligten eener vrouw moest vervullen. Als het gezelschap in een dorp bleef overnachten, ging Manenko naar de hutten en vroeg om een weinig maïs; deze stampte en bereidde zij dan eigenhandig en bragt haar bij Livingstone, omdat hij het gewone meel van het land niet kon eten zonder er ongesteld van te worden.

Zij zorgde er altijd voor hem in te lichten hoe hij zich bij het naderen van een dorp of eene stad der Balonda's moest gedragen. Het wordt voor ongemanierd gehouden eene stad voorbij of binnen te trekken, zonder den eersten persoon van zulk eene plaats hiervan behoorlijk kennis te geven. Zoodra de reiziger in het gezigt der huizen komt, maakt hij halt en zendt een boodschapper vooruit om zijn' naam op te geven en vergunning te vragen om de plaats binnen te trekken. Het opperhoofd komt dan naar buiten, ontmoet den vreemdeling onder een' boom, even als Shinte Livingstone ontving, heet hem welkom en wijst hem eene plaats aan waar hij kan overnachten. Voordat de genoemde reiziger wist dat het zoo behoorde, had

hij verscheidene dorpen door de onaangemelde komst der bezoekers in opschudding gebragt; deze werden diensvolgens met vrees en wantrouwen aangezien.

Toen zij later het groote opperhoofd Katéma een bezoek bragten, vonden zij hem even vriendelijk als Shinte geweest was. Hij ontving hen nagenoeg op dezelfde wijze; hij was gezeten in het midden van een aantal gewapenden of lijfwachten, met een dertigtal vrouwen achter zich. Bij het gaan naar en het komen van de plaats waar de vreemdelingen ontvangen werden, zat hij op de schouders van een man, die hiertoe opzettelijk was aangewezen; deze volbragt zijne taak, door langdurige gewoonte, met een schijnbaar gemak, niettegenstaande hij ligt gebouwd en Katéma groot en zwaar was. Dit opperhoofd had een groot denkbeeld van zijne eigene waardigheid en hield eene toespraak waarin hij zich vergeleek bij Matiamvo; hij zeide dat hij de groote "Moéne" of "heer" was, de wedergade van Matiamvo.

Hij was zeer trotsch op eene kleine kudde vee, ongeveer 30 in getal; de meeste dieren waren wit van kleur en zoo vlug als antilopen. Hij had ze alle aangefokt, maar wist volstrekt niet wat hij er mede doen moest; hij was zeer verheugd toen hem verteld werd dat zij konden gemolken worden en de melk als voedsel gebruikt werd. Het is vreemd dat de Balonda's geen vee houden; hun land toch is bijzonder voor het weiden van runderen geschikt en alle dieren die Katéma en Matiamvo bezaten, waren in een bijzonder goeden staat. Het vee van Katéma was zoo wild, dat, toen het opperhoofd het reisgezelschap eene koe ten geschenke had gegeven, men verpligt was haar ter sluiks te naderen en er op te schieten alsof het een buffel was. Daar de inboorling die op de koe schoot een slecht schutter was, werd het dier slechts verwond en stoof met de geheele kudde het bosch in. Zelfs de herder was bevreesd er zich tusschen te begeven en de koe werd eerst na eene jagt van twee dagen door een tweeden kogel gedood.

De Balonda's houden niet alleen veel van vee, maar doen ook hun best om het ras te verbeteren. Toen eenigen hunner met Livingstone naar Angola trokken, spraken zij met veel minachting over de verwaarloozing zoowel van het land als van de huisdieren. Zij waren, gedurende den geheelen togt, steeds op den uitkijk om betere exemplaren te verkrijgen dan die zij zelven bezaten en namen zelfs de moeite om eenige groote hoenderen, den geheelen weg, van Angola tot het dorp van Shinte, met zich mede te dragen. Toen zij zagen dat de Portugeesche volkplanters zelfs kalveren en jonge vaarzen slagtten en de melk niet gebruikten, begonnen zij al deze Blanken voor een minder ras te houden. Toen zij tevens hoorden dat al het meel, hetwelk deze zelfde volkplanters gebruikten, van een vreemd land werd aangevoerd, waren zij verbaasd over het verwaarloozen van een land, dat, als Angola, zoo voor den landbouw geschikt was. "Zij kunnen niets dan koopen en verkoopen; zij zijn geene menschen." Dit was het vonnis, hetwelk door deze zoogenaamde Wilden over hen werd uitgesproken.

Het voedsel der Balonda's is grootendeels plantaardig; het bestaat meestal uit "manioc" of "cassava," die er in overvloed groeit. Er zijn twee verscheidenheden dezer plant, namelijk de zoete en de bittere, dat wil zeggen, de vergiftige. De laatste groeit echter sneller en wordt daarom het meest aangekweekt. Om haar voor het gebruik geschikt te maken, wordt zij eerst gedurende 4 dagen in water geweekt; als zij ten deele begint te rotten, laat de bast gemakkelijk los en kan men de vergiftige bestanddeelen zonder veel moeite verwijderen. Dan wordt zij in de zon gedroogd en kan in een mortier tot eene soort van meel gestampt worden.

Bij het koken wordt dit meel eenvoudig omgeroerd in kokend water; één man houdt het vat en werpt het meel er in, terwijl een ander het uit alle magt omroert. De inboorlingen houden zeer veel van deze eenvoudige spijs, maar voor een Europeaan is zij afschuwelijk. Zij heeft geen smaak dan dien welke ontstaat door hare gedeeltelijke ontbinding en ziet er uit als gewone gekookte stijfsel. Zij heeft slechts weinig voedingskracht; hoeveel iemand er ook van eet, toch heeft hij na twee uren even grooten honger alsof hij niets gebruikt had. Livingstone vergelijkt dit voedsel, in voorkomen, smaak en reuk, met aardappel-stijfsel die van zieke aardappelen gemaakt is. Bovendien is de bereiding zoo onvolkomen mogelijk; men

kan zich bijgevolg de werking dezer spijs op gewone Europeesche magen gemakkelijk voorstellen.

De manioc-plant wordt in groote hoeveelheid gekweekt en vereischt slechts weinig arbeid; het planten is bijna al de moeite die men er aan behoeft te besteden. In de laaggelegen valeijen wordt de aarde ondiep omgespit met de zonderlinge Balondasche spade, die twee handvatsels en slechts één blad heeft; men maakt er evenwijdige bedden van, die omtrent 1 meter breed en 30 centimeter hoog zijn en veel gelijken op onze aspergie-bedden. Op deze bedden worden stukken van manioc-stengels geplant op een onderlingen afstand van omtrent 125 centimeter. Om ruimte te sparen worden hiertusschen aardnooten, boonen en andere planten gezaaid en nadat dit gewas is ingezameld, de grond van onkruid gezuiverd en de manioc aan zich zelve overgelaten. Zij is binnen 1 jaar of 18 maanden, naar den aard van den grond, geschikt om gegeten te worden; het is echter niet noodig alle planten te gelijk uit te graven, daar men ze 3 jaren in den grond kan laten voordat zij droog en bitter worden. Als de vrouwen een wortel hebben uitgegraven, snijden zij 2 of 3 stukken van den stengel af en beginnen zoo weder een nieuw gewas. Niet alleen de wortel is eetbaar, maar ook de bladeren, die gekookt en als groente genuttigd worden.

De Balonda's kunnen zelden vleesch bekomen; zelfs Shinte, hoe groot opperhoofd hij ook was, moest om een os vragen en zeide dat zijn mond bitter was uit gebrek aan vleesch. De lezer herinnert zich, dat toen hem deze os gegeven was, hij zeer dankbaar was voor den enkelen poot, dien Manenko er hem van overliet. Het volk is niet zoo kieskeurig op zijn eten als andere stammen; het gebruikt zelfs muizen en andere kleine dieren bij zijn smakeloozen brij. Zij eten ook gevogelte en eijeren en houden zeer veel van visch, die zij op een zeer vernuftige wijze vangen.

Wanneer het water zeer hoog is en de oevers der rivier overstroomd zijn, verspreiden zich vele visschen en vooral de silurus of "mosala", zooals de inboorlingen hem noemen, ver over het land. Als nu het water begint te vallen, maken de Balonda's een aantal kleine aarden dijkjes, op de plaatsen waarlangs het water in de rivier moet terugvloeijen en laten slechts kleine openingen als doorgang voor het water open. In deze openingen bevestigen zij korven of manden en dwingen de visschen hier in te komen, als zij het terugtrekkende water volgen; zijn zij er er eens in, dan kunnen zij er niet weder uit. Somtijds bezigen zij, in plaats van aarden wallen, matten, die tusschen stokken zijn uitgespannen; deze beantwoorden aan hetzelfde doel.

Zij bezigen ook haken; in sommige plaatsen vergiftigen zij zelfs het water, waardoor zij alle visschen, klein en groot, dooden, die binnen het bereik van het doodelijk vocht komen. Wanneer de visschen gevangen zijn worden zij geopend, schoongemaakt en gerookt, zoodat men ze lang kan goed houden.

Evenals andere Afrikanen, maken ook de Balonda's groote hoeveelheden bier, hetwelk meer eene verdoovende dan eene dronken-makende uitwerking heeft; men ziet hen die het gewoonlijk drinken, dikwerf voorover in diepen slaap. Een meer bedwelmende drank, eene soort van meê, wordt door hen insgelijks vervaardigd; sommigen houden er evenveel van als de helden van Ossian. Shinte had een groot denkbeeld van de geneeskrachtige eigenschappen dezer meê, en beval haar zeer aan Livingstone toen deze aan de koorts lag: "Drink genoeg meê" zeide hij, "en de koorts zal verdwijnen." Waarschijnlijk om hare koortswerende eigenschappen dronk Shinte er altijd eene groote hoeveelheid van.

Zij hebben een zeer uitvoerig wetboek van etikette terwijl zij eten. Zij zullen geen voedsel gebruiken hetwelk door vreemdelingen is klaargemaakt, en eten het althans niet, wanneer zij niet alleen zijn. Als eenige Balonda's reizen met lieden van andere stammen, gaan zij altijd ter zijde om hun voedsel te koken; hierna komen zij terug, klappen in de handen en betuigen hun dank aan het hoofd van het gezelschap. Elke hut heeft haar eigen vuur; in plaats van dit, zooals bij de Damara's de gewoonte is, te ontsteken aan het vuur van het opperhoofd, steken zij het aan met vuur hetwelk zij zelven door wrijving verkregen hebben.

De Balonda's zijn in dit opzigt zoo streng, dat zij, als Livingstone een os gedood had, en een gedeelte van het gekookte vleesch aan zijn gezelschap aanbood, het niet

wilden aannemen, hoeveel zij ook van vleesch hielden en hoe weinig kans er ook bestond dat zij het konden bekomen. Raauw vleesch maakte echter in dat opzigt eene uitzondering; zij namen het echter mede en kookten het op hunne eigene manier. Een hunner was bijna bespottelijk door de vele kleine gebruiken, die hij opvolgde en waarschijnlijk verzon. Werd hem vleesch aangeboden, dan wilde hij het zelf niet medenemen, omdat het beneden zijne waardigheid was vleesch te dragen. Hij ging derhalve in alle deftigheid naar huis, terwijl een bediende achter hem liep, die hem eenige oncen vleesch op een' schotel achternadroeg. Hij wilde zich evenmin naast Livingstone op het gras neêrzetten. "Hij had, gedurende de regering van Matiamvo, den overleden koning, nooit op den grond gezeten, en wilde zich op zijn leeftijd hiertoe ook nu niet vernederen." Hij zette zich derhalve neder op een stuk hout en was in zijne onbezoedelde waardigheid overgelukkig.

Een der onder-stammen, een tak der Balonda's, was hierom merkwaardig, dat de leden van dezen stam uit beginsel nooit rundvleesch aten; zij zeiden dat de runderen zijn als menschelijke wezens, dat zij te huis met elkander wonen als menschen. Er zijn weder andere stammen, die geen vee willen houden, omdat het, zooals zij teregt aanmerken, vijanden en oorlog over hen brengt. Deze eten echter gaarne rundvleesch als zij het kunnen krijgen.

Ofschoon zij zoo afkeerig zijn van rundvleesch, eten zij toch zonder eenige gewetenswroeging het vleesch der meeste wilde dieren en ontwikkelen in vele gevallen op de jagt eene groote mate van scherpzinnigheid. Zij naderen de dieren ter sluiks door het lange gras en het kreupelhout, terwijl zij zich vermommen in eene muts, die van eene antilopen-huid, met de horens en nog op, gemaakt is. Als zij zien dat de dieren die zij vervolgen door het ritselen der takken en van het gras beginnen verontrust te worden, maken zij dat alleen het gehoornde masker in het gezigt komt en bewegen zich zoo, dat het schijnt alsof het werkelijk een antilope-kop was. Hierdoor wordt het wantrouwen der dieren in slaap gesust, zoodat de jager er digt genoeg bij kan komen om zijn pijl af te schieten. Sommige jagers bezigen, in plaats van den kop eener antilope, hiervoor den kop en den hals van den "jabiru", of grooten Afrikaanschen kraanvogel.

Zoover bekend is zijn de Balonda's geen oorlogzuchtig volk, ofschoon zij wapenen dragen en er vreeselijk uitzien. Hunne wapenen zijn korte, op messen gelijkende zwaarden, benevens pijl en boog; de pijlen hebben ijzeren punten. De schilden zijn gemaakt van digt ineengevlochten riet; zij zijn langwerpig vierkant, omtrent $1\frac{1}{2}$ meter lang en 1 meter breed.

De wijze waarop de Balonda's bouwen is eenvoudig, maar vernuftig. Elke hut is omringd door eene omheining van palen, die, naar men zou zeggen, geene deur heeft, zoodat men er om en om kan loopen zonden den uitgang te kunnen vinden. Op ééne plaats der omheining zijn de palen niet onderling bevestigd, maar slechts los in den grond gestoken. Willen nu de bewoners hunne hutten verlaten, dan ligten zij eenvoudig 2 of 3 palen op, wringen zich door de opening en zetten ze weder op hunne plaats, zoodat er geen spoor van de opening overblijft.

Somtijds maken zij deze omheiningen ook van lange en betrekkelijk dunne stokken, die stevig worden aaneengebonden. Het paleis van Shinte was op deze wijze gebouwd; de inwendige open ruimte was beplant met groepen boomen om van hunne schaduw te kunnen genieten. Dat deze boomen daar werkelijk geplant waren en men ze niet eenvoudig had laten staan, bleek daaruit, dat men kortelings verschillende jonge boomen geplant had, om wier stammen men gras gewikkeld had, ten einde ze tegen de zonnestralen te beschutten. Zelfs de hoeken der straten waren beplant met suikerriet en bananen; de Balonda's schijnen dus maatschappelijk op een vrij hoogen trap te staan. Een klein opperhoofd, Mozinkwa genaamd, had zijne omheining gemaakt van groene banaan-takken; deze hadden wortel geschoten, zoodat zij nu eene levende heg vormden.

Het is jammer dat zooveel moeite en zorg zoo dikwijls te vergeefs worden besteed. Als een reiziger door Londa-land trekt, ziet hij dikwerf huizen, ja zelfs dorpen verlaten. Alsdan is de man of de voornaamste vrouw gestorven; het is de onveranderlijke gewoonte de woning te verlaten en er nimmer weder in te komen dan om aan de over-

ledenen te offeren. Hierdoor is het bezitten van vaste woonplaatsen onmogelijk, want indien het opperhoofd of eene zijner vrouwen stierf, zou het geheele dorp verlaten moeten worden, evenals een huis als er een gewoon man sterft. Het huis waarvan wij zoo even melding maakten onderging een gelijk lot; Mozinkwa verloor zijne meest geliefkoosde vrouw en binnen weinige maanden waren huis, tuin en heggen niets dan een bouwval.

De Balonda's hebben eene zeer merkwaardige wijze om vriendschap te sluiten. Als

HET SLUITEN VAN VRIENDSCHAP.

twee mannen overeenkomen om bijzondere vrienden te worden moeten zij eene zonderlinge plegtigheid volbrengen.

Die mannen zitten tegenover elkander met ineengeslagen regterhanden en ieder een vat met bier naast zich. Nu worden er ondiepe insnijdingen gedaan in de zaamgevouwen handen, in den hartkuil, de regterwang en het voorhoofd. Dan wordt de punt van een grashalm tegen elke dezer insnijdingen gedrukt, zoodat er een weinig bloed aan blijft hangen; ieder wascht vervolgens dezen grashalm in zijn eigen vat bier af. Hierop worden de vaten verwisseld en de inhoud uitgedronken, zoodat elk een weinig bloed opdrinkt van den anderen. Zij worden nu beschouwd als bloedverwanten en zijn verpligt elkander op alle mogelijke wijzen bij te staan. Terwijl zij het bier drinken slaan de betrekkingen van beide mannen met knuppels op den grond en schreeuwen luidkeels eenige spreuken om de overeenkomst te bekrachtigen. Men houdt het voor zeer goed, als ieder der aanwezige betrekkingen iets van het bier drinkt.

Deze plegtigheid wordt genoemd "kasendi." Nadat zij is afgeloopen geven de

nieuwe vrienden elkander geschenken en beiden geven altijd het kostbaarste wat zij bezitten.

Livingstone werd eens bloedverwant van eene jonge vrouw op eene vreemde wijze. Zij had een gezwel aan den arm en vroeg hem om dit weg te nemen. Terwijl hij dit deed, spoot er uit een kleine slagader een weinig bloed in zijn oog. Toen hij het afveegde begroette zij hem als bloedverwant en zeide, dat hij, telkens als hij door het land trok, haar moest laten roepen, opdat zij hem zou kunnen oppassen en voor hem koken. Deze plegtigheid heeft dikwijls plaats tusschen lieden van verschillende stammen; bij deze gelegenheid werden allen die Livingstone vergezelden, onverschillig of zij Batoka's, Makololo's of van andere stammen waren — "Molekanen" of vrienden van de Balonda's.

Wat hun godsdienstig geloof betreft, dit is slechts zeer verward en nevelachtig, maar oefent toch een zekeren invloed op hen uit. Zij hebben een vrij helder denkbeeld van een Hoogste Wezen, waaraan zij, naar hun verschillend dialekt, verschillende namen geven. De Balonda's gebruiken het woord "Zambi", maar "Morimo" is een naam die over eene groote streek lands gebezigd wordt. De Balonda's gelooven dat "Zambi" regeert over alle andere geesten en goden van minderen rang, even als hun koning Matiamvo over de grootere en kleinere opperhoofden. Als zij de gifproef ondergaan, die bij hen evenzeer als bij de andere stammen in gebruik is, heffen zij hunne handen ten hemel en roepen zoo den Grooten Geest aan om regtvaardig te oordeelen.

Bij de Balonda's ontmoeten wij voor het eerst afgoden of fetichen, wat ook hun juiste naam moge wezen.

Eenen vorm van afgoden ziet men vrij algemeen in de dorpen der Balonda's; hij wordt een leeuw genoemd, ofschoon een oningewijde hem eerder voor eene soort van krokodil of hagedis zou houden. Het is een lange cilindrische rol van gras, die met klei bepleisterd is. Het eene einde moet den kop verbeelden; het is dus voorzien van een mond en van een paar "Kauri's" voor oogen. Het andere einde loopt hoe langer hoe dunner uit in een staart; het geheel wordt gedragen door 4 korte, regte pooten. De inboorling die het model gemaakt heeft, schijnt eenigzins getwijfeld te hebben of de gelijkenis wel zoo goed was als men dat zou kunnen verlangen; daarom stak hij om den hals een aantal haren uit een olifants-staart, die de manen moeten verbeelden.

Deze zonderlinge afgoden ontmoet men in bijna alle dorpen. Zij worden verondersteld de godheid voor te stellen, die magt heeft over ziekten. Is er een inwoner van het dorp ziek, dan gaan zijne vrienden naar den leeuwen-afgod en bidden daarvoor den geheelen nacht; zij slaan daarbij op hunne trommen en maken het behoorlijke leven, zonder hetwelk geene godsdienstplegtigheid bij de Afrikanen schijnt te kunnen gevierd worden.

Sommige afgoden zou men welligt juister "teraphim" kunnen noemen, daar de "medicijn-mannen" er zich van bedienen tot het voorspellen van toekomstige gebeurtenissen. Deze afgodsbeelden staan gewoonlijk op een dwarsbalk, die aan twee regtopstaande balken bevestigd is; deze gewoonte wordt ook in Dahomei gevolgd, als er een menschenoffer geschied is. De "medicijn-mannen" verhalen aan hunne klienten, dat zij door hunne verrigtingen de "teraphim" kunnen laten spreken en dat zij op die wijze met de toekomst bekend worden. Zij worden vooral geraadpleegd in oorlogstijd, wanneer zij verondersteld worden van de nadering des vijands kennis te geven.

Deze afgoden nemen verschillende vormen aan. Somtijds moeten zij zekere dieren voorstellen, doch in andere gevallen zijn het ruwe nabootsingen van een menschenhoofd. Als de bijgeloovige inboorling de moeite niet wil nemen om een afgod te snijden of te boetseren, neemt hij een krommen en gedraaiden stok, steekt dien in den grond, wrijft hem in met een of ander wonderlijk mengsel en zijn afgod is klaar.

Boomen worden zelfs in den dienst van den heidenschen geloovige geprest. Offeranden van maïs af manioc worden op de takken gelegd en insnijdingen gedaan in den bast; sommigen zijn eenvoudige sneden met een mes, andere de ruwe omtrek van een menschelijk gelaat. Stokken worden ook bij hoopen op den grond geworpen en elk reiziger die de plaats voorbijgaat, wordt verondersteld er een aan toe te voegen.

Somtijds maakt men kleine modellen van hutten en plaatst hierin potten met geneesmiddelen; eens vond men eene kleine hut en als afgod hierin het bekkeneel van een rund. De offeranden bestaan gewoonlijk in een of ander voedsel; sommige Balonda's zijn zoo bang de bewoners der ongeziene wereld te beleedigen, dat zij altijd, als zij een geschenk ontvangen, er een gedeelte van offeren aan de geesten hunner overleden betrekkingen.

Livingstone verhaalt eene merkwaardige legende, die waardig is te worden medegedeeld, omdat zij eenige overeenkomst heeft met het oude mythologische verhaal omtrent Latona. Er bestaat in Londa-land een zeker meer, Dilolo genaamd, waaromtrent de volgende geschiedenis aan de blanke bezoekers verhaald werd:

"Een vrouwelijk opperhoofd, Moéne Monenga genaamd, kwam eens op een avond in het dorp van Mosogo, een man die in hare nabuurschap woonde en met zijne honden op de jagt was gegaan. Zij vroeg om eenig voedsel en de vrouw van Mosogo gaf haar eene genoegzame hoeveelheid. Toen trok zij verder naar een ander dorp en deed hetzelfde verzoek; dat werd haar niet slechts geweigerd, maar zij werd bovendien gehoond door de vraag, "wat zij doen kon als zij op deze wijze behandeld werd?" "

"Om te toonen wat zij kon doen, begon zij een lied te zingen op eene langzame wijs en uitte haren eigen naam "Monenga-wo-o." Zoodra zij den laatsten toon van het lied gezongen had, verzonk het dorp met zijne bewoners, honden en kippen, op de plaats die nu Dilolo genoemd wordt. Toen Kasimakàte het opperhoofd van het dorp, kwam en zag wat er gebeurd was, wierp hij zich in het meer, waarin men veronderstelt dat hij zich nog bevindt. De naam is afgeleid van het woord ""ilólo," wanhoop, omdat de man alle hoop opgaf toen zijne familie was omgekomen. Monenga werd ter dood gebragt."

De Balonda's hebben stellig meer zin voor godsdienst dan de stammen die wij reeds beschreven hebben. Zij openbaren nu en dan een gevoel van eerbied, hetwelk, hoe onwaardig het voorwerp ook moge zijn dat door hen vereerd wordt, toch eene zekere godsdienstige rigting van den geest te kennen geeft. Livingstone werd bij zijn togt door Londa-land vergezeld van een "medicijn-man", behoorende tot den stam waarvan Manenko het opperhoofd was. Deze toovenaar droeg zijne heilige gereedschappen met zich in eene mand en betoonde jegens deze voorwerpen den grootsten eerbied. Als hij deze mand naderde, hield hij zich zoo stil mogelijk; en was hij genoodzaakt te spreken, dan deed hij dit slechts fluisterend. Toen eens een Batoka digt bij die mand op zijne gewonen luiden toon sprak, kreeg hij van den doktor eene scherpe vermaning; de angstige blik, dien deze op zijne mand wierp, toonde dat hij in vollen ernst was.

Eens gebeurde het, dat een ander vrouwelijk opperhoofd, Nyamoana genaamd, bij het reisgezelschap was, toen men eene rivier moest overtrekken die door haar dorp stroomde; zij wilde dit niet doen voordat de doktor zijne toovermiddelen over haar had heen gezwaaid en zij zich versterkt had door er eenige in hare handen te nemen en eenige andere om haren hals te hangen.

Evenals de Balonda's gelooven aan een Hoogste Wezen, is het ook duidelijk dat zij aan de ziel onsterfelijkheid toeschrijven. Dit geloof heeft eene zekere vastheid en werkt de pogingen der zendelingen op eene merkwaardige wijze tegen; zelfs Livingstone kon niet veel indruk op hen maken. Zij verbeelden zich dat een Balonda, als hij sterft den vorm van een of ander dier aanneemt of welligt eene plaats krijgt onder de "Barimo's" of goden van minderen rang; dit woord is niets dan het meervoud van "Morimo". In elk van deze gevallen blijft de vrijgeworden geest nog tot de aarde behooren en streeft niet naar een meer volmaakten staat.

Evenmin kan de zendeling eenigen indruk op hen maken met betrekking tot de eindelijke bestemming der ziel van den mensch. Zij nemen het bestaan van een Hoogste Wezen aan; zij hebben niets tegen de leer, dat de Schepper zelf de gedaante aannam van den mensch, dien hij zelf geschapen heeft; zij erkennen dat zij zelven altijd geloofd hebben dat de mensch na den dood van zijn ligchaam blijft voortleven. Zij schijnen dus een goede bodem te zijn, waarop het zaad der Christelijke godsdienst

welig wassen kan. Zijn de onderwijzers echter zoover gekomen, dan stuiten zij plotseling op de oude tegenwerping, dat blanke en zwarte menschen ten eenenmale verschillen, en dat, ofschoon de geesten der overledene Blanken naar een geheimzinnigen en onbegrijpelijken hemel gaan, de overledene Balonda's liever blijven in de nabijheid der dorpen, die hun gedurende hun leven dierbaar waren, en hen willen bijstaan die hun zijn opgevolgd. Dit denkbeeld ligt waarschijnlijk voor een deel te gronde aan de gewoonte om hunne huizen, na den dood van een lid van het gezin, te verlaten.

Gedurende de begrafenis wordt een aanhoudend en oorverdoovend leven gemaakt; het schijnt een algemeen heerschend denkbeeld te zijn, dat men den overledene te meer eer bewijst hoe meer leven er gemaakt wordt. Er wordt geweeklaagd met luide, doordringende kreten, er wordt getrommeld, en indien er geweren onder hen zijn ingevoerd, ook geweerschoten gelost. Het trommelen geschiedt niet in het wild maar met geregelde afgemeten slagen. Het houdt den geheelen nacht aan en men heeft dit geluid vergeleken met dat eener smederij die door water gedreven wordt. Er worden runderen geslagt en het vleesch gekookt voor een feest, waarbij groote hoeveelheden bier en meê gedronken worden. De kosten eener begrafenis zijn dus in deze streken zeer groot en het wordt als een punt van eer beschouwd bij deze gelegenheid zoo veel weelde te ontwikkelen als slechts mogelijk is.

Het godsdienstig element wordt vertegenwoordigd door eene soort van afgod, eene met vederen bedekte figuur, die bij sommige gedeelten der plegtigheid wordt rondgedragen; op sommige plaatsen danst een man, in eene vreemde kleeding, met vederen bedekt, den ganschen nacht met de rouwdragers en verwijdert zich eerst in den vroegen morgen. Hij wordt verondersteld de vertegenwoordiger van de Barimo's of geesten te zijn.

De plaats van het graf wordt gewoonlijk door zekere voorwerpen aangeduid. Een dezer graven was bedekt door eene groote kegelvormigen trophée van stokken, die opgestapeld waren als het dak van een huis; rondom dezen kegel was eene omheining opgerigt. Aan de eene zijde van de opening was een afschuwelijk leelijke afgod geplaatst terwijl een aantal stukken katoen en andere stoffen benevens snoeren koralen er om heen hingen.

DE ANGOLEZEN.

Westwaarts van het land, hetwelk wij zoo even beschreven hebben, ligt eene streek, die een groot gedeelte der kust inneemt en zich ver in het binnenland uitstrekt. Dit land is welbekend onder den naam "Angola." Daar dit land reeds eeuwen lang in het bezit is geweest der Portugeezen, die hunne volkplantingen hadden tot 600 of 700 mijlen ver in het binnenland, zijn er slechts zeer weinige oorspronkelijke zeden en gebruiken overgebleven; zelfs deze zijn nog aanmerkelijk gewijzigd door de aanraking met de blanke volkplanters. Daar Angola echter zoowel een gewigtig als een groot land is, zullen wij een kort verslag geven van de inboorlingen, voordat wij ons meer noordwaarts begeven.

De opperhoofden der Angolezen worden gekozen en deze keuze geschiedt uit zekere familiën. Op ééne plaats zijn er drie familiën, waaruit die keuze achtereenvolgens plaats heeft. De wet van opvolging is nog al merkwaardig; de oudste broeder erft en niet de zoon. Indien een gehuwd man sterft, worden zijne kinderen het eigendom van den oudsten broeder zijner weduwe; deze maakt ze zeer dikwijls te

gelde, door ze aan de slavenhandelaars te verkoopen. Op deze wijze wordt, zooals dikwerf teregt is aangemerkt, de slavenhandel meer onderhouden dan door den oorlog.

De inwoners van dit land zijn, ofschoon donker gekleurd, zelden zwart; hunne kleur is bruinachtig-rood, met eene gele tint, en ofschoon zij in de onmiddellijke nabijheid wonen van een land, hetwelk door echte negers bewoond is, hebben zij evenwel slechts weinig trekken van den neger. Hunne gelaatstrekken zijn niet die van den neger; zij hebben eerder een arendsneus, die breed is aan den wortel; hun haar is wollig, maar vrij lang en zeer vol; hunne lippen zijn matig dik. Hunne handen en voeten zijn buitengewoon klein; de slaven van Angola maken dan ook, zooals Reade opmerkt, een sterk kontrast met die welke van Congo worden aangevoerd.

Ook aan de vrouwen geeft dezelfde schrijver grooten lof, wat haar persoonlijk voorkomen aangaat. Er zijn in dat land meisjes met zulke zachte, donkere oogen, zulk een innemenden glimlach en zulke bevallige manieren, dat men onwillekeurig van haar begint te houden; men houdt er echter van zoo als men van een hond, een paard of een vogel houdt; het verstand heeft er niets mede te maken. Zij zijn zachtaardig, getrouw en hartelijk op hare wijze: hoewel zij een kortstondigen hartstogt kunnen opwekken, zijn zij toch niet in staat een ontwikkeld man door liefde aan zich te binden.

KOPPEN EN ADERLATEN.

Evenals de Balonda's, leven ook de Angolezen grootendeels van manioc-wortels; zij doen dit grootendeels om dezelfde reden als waarom de Ieren zoo veel aardappelen eten, namelijk omdat het aankweeken en bereiden dezer plant zoo weinig moeite kost. Het bewerken van den grond en het planten zijn het werk van slaven; de echte Angolezen hebben een afschuw van hard werken. Het werk geschiedt dan ook natuurlijk zeer onvolkomen; de grond wordt met de schoffel met twee handvatsels slechts zeer ondiep omgewoeld. Zij doen dit meer door de schoffel over en langs den grond te slepen, dan dat zij dien omhakken of omspitten.

De manioc is echter eene veel nuttiger plant dan de aardappel, vooral de zoete verscheidenheid, die de vergiftige eigenschappen mist. De wortel kan raauw gegeten worden, zooals hij uit den grond komt, of men kan hem koken of braden. Somtijds laat men hem gedeeltelijk gisten; hij wordt dan gedroogd, tot meel gestampt of geraspt en met suiker vermengd, zoodat het eene soort van confituur wordt. De bladeren

kunnen worden gekookt en als groente gegeten; voedert men de geiten er mede, dan geven zij een overvloed van melk. Het hout is uitstekend om te branden en de asch bevat eene groote hoeveelheid potasch. In Angola heeft de wortel gemiddeld een jaar noodig om tot volkomen ontwikkeling te komen; de grond behoeft gedurende dien tijd slechts één gewied te worden.

Het meel of de wortels kunnen niet bewaard worden, daar zij blootstaan aan de aanvallen van een koren-worm, die er groote verwoestingen onder aanrigt. Daarom volgt men eene andere handelwijze. De wortel wordt fijngeschrapt en op een doek boven een vat gelegd. Nu wordt er water op gegoten en het fijne schrapsel goed tusschen de hand gewreven. Al de stijfsel-korreltjes worden zoo gewasschen uit de cellen waarin zij bevat zijn en gaan met het water door den doek in het vat. Laat men dit mengsel nu eenigen tijd staan, dan ontstaat er een bezinksel, waar het water wordt afgegoten. Het bezinksel wordt vervolgens uit het vat geschept en geplaatst op eene ijzeren plaat waaronder gestookt wordt. De geleiachtige massa wordt dan onophoudelijk met een stok omgeroerd en verandert langzamerhand in kleine halfdoorschijnende bolletjes, die bijna volkomen hetzelfde zijn als de tapioca-sago van den handel.

Het voordeel van het veranderen der manioc in tapioca is, dat de vernielende koren-worm er dan geen kwaad aan kan doen.

Sommige gedeelten van Angola zijn laag, moerassig en koortsachtig; zelfs de inboorlingen ondervinden de uitwerkselen van het vochtig en heete malaria-klimaat. Van geneesmiddslen weten zij evenwel weinig of niets; hunne twee hoofdmiddelen zijn koppen en aderlaten.

Het eerste is zeer algemeen in zwang; het geschiedt op dezelfde wijze als in geheel Afrika bezuiden de evennachtslijn. De operateur heeft er drie dingen voor noodig: een kleinen horen, een mes en een stuk was. Het breede einde van den horen is gelijk gesneden en er wordt bijzonder voor gezorgd dat de rand volkomen glad en zacht is. In het dunne einde is een zeer klein gaatje geboord. Deze horen is gewoonlijk bevestigd aan een touw, waarmede de eigenaar, die gewoonlijk een doktor is van beroep, hem om den hals draagt. Het mes is klein en heeft geheel en al den vorm der messen van de Bechuana's, die wij vroeger beschreven en afgebeeld hebben.

Wanneer nu deze kop-horen gebruikt wordt, plaatst men het wijde einde op het aangedane deel en drukt hem stevig aan; de operateur neemt nu het dunne einde in den mond en zuigt er de lucht uit. Dit doet hij gedurende eenige minuten, waarna hij den horen wegneemt en schielijk eenige sneden in de gezwollen en roodgeworden huid maakt. Nu wordt de horen op nieuw aangewend en als nu de operateur de lucht zooveel heeft uitgezogen als zijne longen toelaten, steekt hij met zijne tong een klein stukje was op het einde van den horen; hierop brengt hij zijn vinger in den mond en drukt de was stevig op de kleine opening om de lucht buiten te sluiten; de horen blijft dan door de drukking der dampkringslucht stevig zitten. Het bloed vloeit nu in den horen en stolt weldra. De was wordt dan weggenomen, de horen verwijderd benevens het gestolde bloed en de operatie wordt herhaald totdat doktor en patiënt tevreden zijn.

Livingstone verhaalt een geval, dat door deze bijzondere voorliefde voor koppen de dood van een kind, zoo niet te weeg gebragt, dan toch klaarblijkelijk verhaast werd. De geheele geschiedenis is vrij zonderling en doet ons eenen blik slaan in de godsdienstige, of liever bijgeloovige begrippen der Angolezen. Eens stierf in een dorp een Portugeesch koopman; na zijnen dood vergaderden de overige handelaars en verdeelden zijne goederen onderling, terwijl ieder van zijn deel rekenschap moest geven aan de familiebetrekkingen van den overledene, die te Loanda, de hoofdstad van Angola woonden. De meeste inboorlingen, met den aard van schriftelijk verbintenissen onbekend, dachten dat de kooplieden de goederen eenvoudig verkocht en zich het geld toegeëigend hadden.

Eenigen tijd hierna werd het kind ziek van een man, die een gedeelte dezer goederen gekocht had; de moeder zond om den bezweerder, ten einde achter de oorzaak der ziekte te komen. Na zijne toover-dobbelsteenen geworpen, en zich tot den vereischten staat van geestdrift opgewonden te hebben, verklaarde de

profeet, dat het kind gedood werd door den geest van den overleden handelaar, uit wraak omdat men zijne goederen gestolen had. De moeder was met deze ontdekking volkomen tevreden en wilde den profeet een' slaaf als belooning geven. De vader echter was minder goedgunstig toen hij de uitkomst van het onderzoek vernam; hij nam een' vriend met zich mede naar de plaats waar de doktor nog altijd in een staat van verrukking verkeerde en bragt hem met een dragt stokslagen tot zijne bezinning.

Zelfs nadat dit was voorgevallen, wilde de moeder niet toelaten dat het kind met Europeesche geneesmiddelen behandeld werd, maar stond er op, dat het op de wangen gekopt werd; het gevolg hiervan was, dat het binnen korten tijd stierf.

De Angolezen zijn een verwonderlijk bijgeloovig volk en verre dat hun bijgeloof door eene aanraking van vier eeuwen met de Portugeezen zou verminderd zijn, schijnen zij veeleer de Blanken er mede besmet te hebben. Gods-oordeelen van verschillenden aard zijn veel onder hen in zwang, vooral de vergif-proef, die over een groot gedeelte van Afrika verbreid is en waardoor jaarlijks duizenden omkomen. Merkwaardig zijn de Angolezen in dit opzigt, dat het vergif wordt toegediend op eene bepaalde plaats aan de oevers der rivier Dua; personen die van eene of andere misdaad, vooral van tooverij, beschuldigd worden reizen honderde mijlen naar deze heilige plaats, sterk in hun geloof, dat de vergif-boom hun geen kwaad zal doen. Het is naauwelijks noodig te zeggen, dat de schuld of onschuld van den persoon die de proef moet doorstaan geheel en al afhangt van de willekeur van den "medicijn-man" die den vergiftigen drank bereidt; deze kan hem zwakker of sterker maken of er iets anders voor in de plaats stellen, zonder dat dit door het ligtgeloovige volk ontdekt wordt.

Daar volgens de begrippen der Balonda's de geesten der afgestorvenen altijd zijn in de nabijheid hunner vrienden op aarde, deelnemende aan hunne vreugde en zorgen, helpende hen die zij liefhebben en dwarsboomende hen die zij haten — worden zij ook verondersteld op eene etherische wijze deel te nemen aan de maaltijden, die door hunne vrienden genoten worden. Hieruit volgt, dat, wanneer iemand zich voedsel ontzegt, hij niet slechts zich zelven verhongert, maar ook de geesten zijner voorvaderen bedroeft. Het natuurlijke gevolg van dit denkbeeld is het offeren benevens het koken en eten van vleesch door de offeraars.

Hunne theorie omtrent ziekten is zeer eenvoudig. Zij verbeelden zich, dat, indien de geesten der overledenen vinden dat hunne betrekkingen hen niet behoorlijk behandelen en hun niet genoeg te eten en te drinken geven, het beste wat zij doen kunnen is, zulke nuttelooze bondgenooten uit de wereld te zenden, opdat zij plaats zouden kunnen maken voor anderen, die hen beter zullen behandelen. Als een man een ander doodt, doet de moordenaar eene offerande aan zijn slagtoffer. Hij verbeeldt zich, dat de overledene, als hij pas van een mensch een geest geworden is, dadelijk op een overvloedig feestmaal onthaald wordende, geen gevoel van wraak meer zal koesteren tegenover den man, die hem uit de wereld geholpen en hem van al zijne vreugde en genoegens verstoken heeft.

Men zegt, dat in sommige deelen van het land nog menschen geofferd worden; eene zekere sekte zou er menschen dooden, ten einde hunne harten aan de geesten te offeren.

Bij de huwelijken der Angolezen neemt men nog overblijfselen van de vroegere plegtigheden waar. De bruid wordt geleid naar eene hut, die met verschillende tooverbereidingen besmeerd is, en daar alleen gelaten, terwijl er gebeden worden opgezonden voor een gelukkig huwelijk en een aantal mannelijke kinderen; veel zonen toch is eene der grootste zegeningen, die aan een Angoleesch huishouden kunnen te beurt vallen. Dochters staan betrekkelijk laag aangeschreven; maar eene vrouw, die haren echtgenoot noch zonen, noch dochters geschonken heeft, wordt met de grootste minachting beschouwd. Hare meer gelukkige gezellinnen laten niet achterwege haar gevoelen omtrent de kinderlooze te uiten; zeker is het dat zij in de huwelijks-zangen ter eere eener bruid altijd een paar regels invlechten, die de onvruchtbaarheid als eene schade voorstellen en tevens de hoop uitdrukken, dat de bruid niet zulk eene onvoordeelige vrouw moge zijn, die haren echtgenoot geen enkelen zoon of dochter

schenkt. Deze woorden klinken haar zoo bitter in de ooren, dat onderscheidene voorbeelden bekend zijn van vrouwen welke dientengevolge wegliepen en zich van kant maakten.

Eenige dagen hierna wordt de bruid naar eene andere hut gebragt en gekleed met al den opschik dien zij bezit of voor deze gelegenheid kan leenen; zij wordt vervolgens naar buiten geleid en als getrouwde vrouw erkend. Zij gaat vervolgens naar de woonplaats van haren echtgenoot, maar heeft altijd eene hut voor zich zelve.

De Angolezen mengen onder hunne begrafenis-plegtigheden een aantal bijgeloovige gebruiken. Even voor den dood hunner vrienden beginnen zij — wat zeer troostrijk moet zijn voor den stervende — hun weeklagen; zij gaan hiermede, bijna zonder ophouden, gedurende een paar dagen voort onder begeleiding van een bijzonder muzijk-instrument, dat droevige toonen voortbrengt.

Gedurende een of twee dagen houden de overlevenden zich bezig met alles bijeen te verzamelen voor een groot feest; dikwijls besteden zij hier zooveel aan, dat zij menigmalen voor jaren verarmd zijn. Zij houden zelfs varkens en andere dieren, om ze, ingeval iemand hunner betrekkingen sterft, op diens begrafenis te kunnen gebruiken. Getrouw aan het denkbeeld, dat de geesten der afgestorvenen deelnemen aan de vermaken der levenden, vieren zij feest totdat al het voedsel verbruikt is; zij wisselen hunne maaltijden alleen af met zingen en dansen. Het gebruikelijke trommelen gaat al dien tijd steeds voort en men treft bijna niemand van het gezelschap aan die nuchter is. Inderdaad, men zou op iemand die uit vrijen wil nuchter bleef met verachting neêrzien, alsof hij geene achting had voor de nagedachtenis van den doode. Livingstone maakt melding van een persoon die in een staat van dronkenschap verkeerde; toen hij hierover werd onderhouden, zeide hij zeer verwonderd: "Waarom, mijne moeder is immers gestorven!"

Tot begraafplaatsen hebben zij eene bijzondere voorliefde voor kruis-wegen; maar ofschoon de Portugeezen, de eigenlijke meesters van het land, alle pogingen in het werk hebben gesteld om deze gewoonte uit te roeijen, zijn zij tot heden hierin nog niet geslaagd, zelfs niettegenstaande zij zware boeten oplegden aan hen die niet gehoorzaamden en hun openbare begraafplaatsen aanwezen. Zelfs als men het begraven op de kruiswegen zelve belette, maakten de inboorlingen hunne graven naast den weg. Op en om het graf planten zij zekere soorten van euphorbia's en er op leggen zij verschillende voorwerpen, zooals potten om in te koken, waterflesschen, pijpen en wapenen. Deze zijn echter alle gebroken en voor het gebruik ongeschikt; men veronderstelt, dat zij voor de dooden even bruikbaar zijn alsof zij ongeschonden waren, en zij brengen de dieven niet in verzoeking ze te stelen.

Eene zeer merkwaardige en treffende schildering van de Angolezen, hun bijgeloof en hun land geeft Livingstone met de volgende woorden:

"Wanneer de inboorlingen hunne oogen wenden naar eene toekomstige wereld, hebben zij een uitzigt dat ten eenenmale hulpeloos en hopeloos is. Zij verbeelden zich dat zij geheel in de magt zijn der ontligchaamde geesten en beschouwen het volgen dezer geesten als het grootste ongeluk, hetwelk hun kan overkomen. Vandaar trachten zij altijd de gramschap der afgestorvenen te verzoenen en gelooven, dat, wanneer deze bevredigd zijn, er geen andere oorzaak voor den dood kan bestaan dan tooverij.

"De geheele gekleurde bevolking van Angola is in dit grove bijgeloof ondergegaan, maar zij verkeeren toch in het denkbeeld, dat zij van deze zaken meer verstaan dan hunne blanke naburen. Elke stam heeft een bewustzijn, dat hij zijne belangen op de beste wijze behartigt. Hun ontbreekt geenszins het gevoel van eigenwaarde, hetwelk bij andere natiën zoo algemeen wordt aangetroffen. En toch hebben zij vrees voor alle mogelijke verschijningen en half ontwikkelde denkbeelden en overleveringen van een of ander, dat zij zelven niet nader weten te bepalen. De genoegens van het dierlijk leven staan in hun geest bovenaan en, wanneer zij geene vrees hadden voor de ontelbare onzigtbare zaken of wezens, zouden zij van hun weelderig klimaat zooveel kunnen genieten als dit voor een mensch slechts mogelijk was.

"Ik heb meermalen gedacht, als ik door hun land trok, dat het schoonheden

bezat, die de engelen zouden kunnen benijden. Hoe dikwijls beschouwde ik niet in de stille morgenstonden tooneelen, die men zich met de vurigste verbeelding niet schooner zou kunnen voorstellen; en dit alles in eene stille lucht, van eene liefelijke en aangename warmte omgeven. Groene grazige weiden, het grazende vee, de rondspringende geiten, de groepen van kleine herdersjongens die met hunne miniatuurpijlen, bogen en speren speelden, de vrouwen die zich naar de rivier begaven met hare watervaten luchtig op hare hoofden, de mannen arbeidende onder de schaduwrijke bananen, de oude grijze vaders zittende op den grond, luisterende naar het vrolijke gekeuvel, terwijl anderen bezig waren om boomen of takken aan te dragen om hunne heggen te herstellen; dit alles, badende in de heldere stralen der Afrikaansche zon en met de vogels, die, voor de grootste hitte van den dag begon, vrolijk hun lied zongen in de takken der boomen, dit alles, zeg ik, vormde eene schilderij, die men nimmer kan vergeten."

HOOFDSTUK XXXVII.

DE WAGOGO'S EN DE WANYAMUEZI'S.

DE VELE EN VOORBIJGAANDE STAMMEN VAN AFRIKA. — UGOGO EN HET VOLK. — ONAANGENAAM KARAKTER DER WAGOGO'S. — DIEFSTAL EN AFPERSING. — GULZIGHEID DER WAGOGO'S. — DE STAM DER WANYAMUEZI'S OF WEEZEE'S. — HUNNE WAARDE ALS GIDSEN. — DE KLEEDING DER MANNEN. — "SAMBO"-RINGEN. — DE KLEEDING DER VROUWEN EN HARE VERSIERSELEN. — HARE KAPSELS. — HET KARAKTER DER VROUWEN IN HET ALGEMEEN. — DE WIJZE VAN BOUWEN DER "WEEZEE'S". — HET GEBRUIK VAN DEN TROMMEL. — WIJZE VAN GROETEN. — SULTAN STIRABOUT. — DE WELKOMST VAN DEN ECHTGENOOT. — DE SPELEN EN DANSEN. — SPIEGELGEVECHTEN. — KRUIS OF MUNT. — EEN NACHT IN EEN DORP DER WEEZEE'S. — HET BROUWEN EN DRINKEN VAN "POMBE". — EEN TOONEEL IN DEN OOGST. — BIJGELOOVIGHEDEN. — LIJKPLEGTIGHEDEN.

DE WAGOGO'S.

Wij zullen nu overgaan van het westen naar het oosten van Afrika en de kapiteins Speke en Grant vergezellen op hunne reis naar de opmerkelijke volksstammen die wonen tusschen Zanzibar en Noord-Afrika. Het is onmogelijk de vele stammen die deze streek bewonen in bijzonderheden te beschrijven. Wij zullen er daarom eenige der gewigtigste uitkiezen en deze zoo uitvoerig behandelen als onze beperkte ruimte toelaat.

De lezer vindt het welligt wat vreemd, dat wij ons zoo lang in deze streek der wereld ophouden. De reden hiervan is, dat Zuid- en Midden-Afrika bewoond wordt door eene ons in verwarring brengende verscheidenheid van zonderlinge volksstammen, die elk op zich zelv' zeden en gewoonten hebben welke eenig zijn en zulk een kontrast vormen met die hunner naburen, alsof zij door zeeën of bergen van elkander gescheiden waren. Somtijds gaan zij bijna onmerkbaar in elkander over, maar dikwijls is de lijn van afscheiding scherp geteekend; een stam die den eenen oever eener rivier bewoont gelijkt menigmaal noch in voorkomen, noch in gewoonten, noch in taal op dien van den anderen oever. In één geval bijv. is het volk aan de eene zijde eener rivier merkwaardig om de bijzondere zorg waarmede beide geslachten zich kleeden, terwijl aan de overzijde volstrekt geene kleederen worden gedragen.

Dezelfde oorzaak, waardoor wij met deze merkwaardige stammen in kennis zijn gekomen, zal de onvermijdelijke voorlooper zijn van hun verdwijnen. De Blanke heeft zijn' voet op hun grond gezet, en van dat oogenblik dagteekent hun langzaam maar zeker verval. Zij hebben de waarde leeren kennen der vuurwapenen en begeeren die boven alles. Hunne opperhoofden hebben reeds het gebruik der inlandsche wapenen afgeschaft; zij waren óf rijk genoeg om geweren van de Blanken te koopen, óf magtig genoeg om ze hun als geschenk af te persen. Het voorbeeld hetwelk zij hierdoor gegeven hebben wordt stellig door het volk gevolgd, zoodat er nog slechts weinige jaren behoeven te verloopen eer de inlandsche wapenen geheel verlaten zullen zijn. Met de wapenen verandert ook de wijze van oorlogvoeren en in verloop van tijd ondergaat het

geheele volk zoodanige wijzigingen dat het een geheel ander ras wordt. Het doel van dit werk is, om in eene zoo beknopt mogelijke ruimte het merkwaardigste van deze snel verdwijnende gebruiken bijeen te brengen; hierom is het noodzakelijk de meeste ruimte te besteden aan die landen, waar men nog de meeste oorspronkelijke gebruiken aantreft.

Den weg, dien wij nu moeten volgen, kan men zien als men een oog slaat op de kaart van Afrika. Wij vertrekken van Zanzibar aan de oost-kust en trekken in eene noord-westelijke rigting, door het land der Wanyamuezi's en dat der Wahuma's, tot aan de groote N'yanza-meren. Hier komen wij op het spoor van Baker, wien wij noordwaarts zullen vergezellen naar de stammen die door hem bezocht werden.

Terwijl wij een aantal stammen voorbijgaan waar wij ons niet kunnen ophouden, komen wij bij de Wagogo's die Ugogo bewonen, eene landstreek, die op ongeveer 4° Zuider-breedte en 36° Ooster-lengte gelegen is. Hier moeten wij vermelden, dat, ofschoon de taal van sommige dezer stammen zooveel verschilt, dat het volk van den eenen dat van den anderen niet verstaan kan, toch bij de meeste dezer dialekten het voorzetsel "Wa" het meervoud te kennen geeft; het beteekent zoo veel als ons "lieden" of "menschen." Zoo heet het volk van Ugogo Wagogo's en de inwoners van Unyamuezi heeten Wanyamuezi's; dit laatste woord wordt kortheidshalve uitgesproken "Weezee's." Een enkel individu der Wagogo's heet "M'gogo."

De Wagogo's zijn eene ruwe bende volks, zooals men, naar het land dat zij bewonen, niet anders zou kunnen verwachten. Hunne kleur is roodachtig-bruin met eene zwarte tint; als hunne huid bij toeval schoon is, zien zij er uit als eene rijpe pruim. Zij zijn zeer weinig gekleed en dragen bijna niets dan een stuk van eene of andere stof om hun midden; zij houden echter bijzonder veel van versierselen, waardoor zij zich zoo leelijk mogelijk maken. Hun voornaamste sieraad is het buisvormig einde eener kalabas dat zij door het oor steken. Zij versieren echter voornamelijk hunne hoofden met strengen van boombast-vezelen, die zij door hun dik, wollig haar vlechten en die hun een allerdwaast voorkomen geven als zij hard loopen of springen. Somtijds vlechten zij op dezelfde wijze in hun haar snoeren koralen of bevestigen op hun hoofd eene struisveer.

Zij zijn niet oorlogzuchtig, maar, evenals andere stammen die niet bijzonder door moed uitmunten, gaan zij nooit ongewapend; een M'gogo loopt nooit zonder speer en schild, en meestal draagt hij eene korte knods, die ook als werptuig gebruikt wordt. Het schild is langwerpig en de speer heeft niets merkwaardigs; deze wapenen worden dan ook, zoo als Speke opmerkt, meer gedragen om vertooning te maken dan om ze te gebruiken.

Het is geen aangenaam volk; zij zijn gierig, indringend, nieuwsgierig en onverbeterlijke leugenaars; ook zoeken zij stellig twist als zij dit ongestraft doen kunnen. Indien reizigers door hun land trekken zijn zij lastig en vervelend boven alle beschrijving; zij beschimpen hen met woorden en beleedigende gebaren; zij dringen zich bij het reisgezelschap in en doorsnuffelen alles waar zij bij kunnen komen; somtijds dringen zij zelfs met geweld in de tenten. De reizigers komen bijgevolg nooit in de dorpen, maar kamperen op eenigen afstand onder de schaduw van een der lommerrijke "jichtvoetige" boomen, die in dit land worden aangetroffen; zij omringen hun kamp met eene sterke doornen heg, waarmede de naakte M'gogo niet gaarne te doen heeft.

Nog veel schraapzuchtiger dan de andere Afrikaansche stammen gewoonlijk zijn, nemen de Wagogo's iedere gelegenheid waar tot het plunderen van reizigers die op hun grondgebied komen. Behalve de gewone belasting of "hongo", die zij vorderen voor de toestemming om door hun land te trekken, vragen zij bovendien nog allerlei geschenken. Toen een der dragers van kapt. Speke bij ongeluk zijne boog brak, eischtte de eigenaar onmiddellijk als vergoeding een voorwerp, hetwelk tienmaal meer waarde had.

Het opperhoofd, Magomba, bleek volleerd in de afzetterij te zijn. Eerst zond hij eene zeer beleefde boodschap, waarbij Speke verzocht werd in zijn eigen huis zijn verblijf te nemen; deze vleijende maar verraderlijke uitnoodiging werd echter ineens afgeslagen. Vooreerst zijn de huizen in dit land klein en ongemakkelijk; het zijn niets meer dan hutten van klei met weinig spitse daken. Zulk een hut wordt genoemd

"tembe." In de tweede plaats was het klaarblijkelijk het doel van het opperhoofd den aanvoerder van het reisgezelschap af te zonderen van zijne medgezellen, waardoor hij hem beter in zijne magt had. Dit zou te meer het geval zijn, omdat de dorpen door een' sterken muur omringd zijn; een reiziger die er is binnengelokt kan dus niet ligt ontsnappen, voordat hij aan de eischen der inwoners heeft toegegeven. De dorpen gelijken volstrekt niet op die der Zuid-Afrikanen; de laatste toch zijn bijna zonder uitzondering rond, terwijl die der Wagogo's altijd langwerpig zijn: zoowel de muren als de huizen zijn gemaakt van klei.

Den volgenden dag had Magombo zooveel "pombé" gedronken, dat hij ongeschikt

GULZIGHEID DER WAGOGO'S.

was om zaken te doen, maar den dag daarop werd de "hongo" door den eersten minister van het opperhoofd bepaald; deze deed eerst eenige zaken voor eigen rekening door eene kleine hoeveelheid voedsel ten geschenke te geven, waarvoor hij een tegengeschenk vroeg, hetwelk natuurlijk twintigmaal meer waard moest zijn. Toen hij dit verkregen had, trachtte hij nog meer afpersingen te doen door kapt. Grant te beschuldigen dat hij eene hagedis geschoten had op een steen, dien hij voor heilig geliefde te verklaren. Vervolgens wilde niemand eenige inlichtingen geven zonder er voor betaald te worden. Eindelijk, omdat zij dachten in hunne afpersingen niet genoeg naar hun zin te slagen, wreekten zij zich, door de inlandsche dragers zulke verschrikkelijke verhalen te doen van het land hetwelk zij moesten bezoeken, en van de wreedheid der Blanken, dat de dragers bang werden en wegliepen; sommigen vergaten hunne vracht eerst neer te zetten.

Deze taktiek werd gevolgd bij elk dorp hetwelk zij moesten voorbijtrekken; op

ééne plaats bedreigde het opperhoofd het gezelschap van Speke met een aanval en liet hij te gelijk aan al de dragers weten, dat zij wel zouden doen met weg te loopen, daar zij anders gedood zouden worden. De helft ontsnapte dan ook en nam de goederen mede, die zij als betaling zouden hebben ontvangen. Het bleek later dat de schurkachtige Wagogo hun dit had opgestookt, om den buit later men hen te kunnen deelen.

Zij waren zoo gulzig en inhalig, dat zij niet slechts weigerden om levensbehoeften te verkoopen, anders dan tegen een buitensporig hoogen prijs, maar wanneer de aanvoerders der expeditie wild hadden geschoten tot voedsel voor hunne manschappen, verzamelden zich de Wagogo's in groot aantal op de plaats waar het wild lag; zij waren allen gewapend en deden hun best om het vleesch weg te stelen, voordat de regtmatige eigenaars nog tegenwoordig waren. Toen zij eens groot gebrek aan voedsel hadden, ging Speke des avonds op de jagt en schoot een rhinoceros. Zoodra de dag aanbrak, gaf hij zijnen lieden kennis, dat er overvloed van vleesch voor hen was. "Wij haastten ons nu allen om op de plaats te komen waar het dier lag, voordat de Wagogo's het konden vinden; hoe schielijk wij echter deze voorzorg ook genomen hadden, kwamen de Wagogo's toch, voordat nog de taaije huid was doorgesneden, in groot aantal als gieren op ons af en begonnen met onze lieden te vechten.

"Een woester, smeriger en walgelijker, maar tevens wonderlijker schouwspel kan men zich bij geene mogelijkheid voorstellen. Allen gingen aan het werk met zwaarden, speren, messen en bijlen. Zij sneden, hieuwen, stompten, duwden, schreeuwden, vochten en scheurden om het hardst; en dit alles terwijl zij midden in het lijk tot aan hunne kniën in het bloed plasten. Als de een of ander een verleidelijk stuk was meester geworden, werd het hem dikwerf door een sterkeren ontnomen en liep deze er in triomf mede weg. Hun gold alleen het regt van den sterkste; gelukkig kwam het tusschen onze lieden en de dorpelingen niet tot een ernstig gevecht. Deze laatsten zag men naderhand met hun buit — een stuk ingewand, lever of long, of wat zij anders hadden kunnen magtig worden — het hazenpad kiezen."

Men kan zich wel verbeelden, dat de reizigers zeer blijde waren goed en wel het grondgebied van dezen stam verlaten te hebben. Zij waren op alle manieren door hen bedrogen en beroofd, en bovendien hadden de Wagogo's meer dan honderd dragers door hen bevreesd te maken verjaagd; dragers, aangenomen om de groote menigte goederen te dragen, waarmede de reiziger de goedgunstigheid moet koopen der opperhoofden van de verschillende plaatsen waar hij doortrekt.

DE WANYAMUEZI'S.

De volgende stam dien wij moeten vermelden, is die der Wanyamuezi's. Gelukkig gebruiken de inboorlingen dit woord zelden voluit, en noemen zij zich zelven meestal "Weezee's", een woord veel gemakkelijker uit te spreken en stellig eenvoudiger om te schrijven. In het enkelvoud is de naam "Myamuezi." Het land, hetwelk zij bewonen heet "Unijamuezi", het land der maan.

Deze stam is in vele opzigten merkwaardig. Het is bijna het eenige volk van Centraal-Afrika dat gaarne zijn land verlaat, en voor loon als dragers of gidsen naar verafgelegen streken wil dienen. Het schijnt dat deze geschiktheid tot reizen erfelijk bij hen is; zij zijn sedert onheugelijke tijden altijd de meest handeldrijvende stam van Afrika geweest. Tot dezen stam behoorden ook de dragers die door de Wagogo's werden overgehaald om Speke te verlaten; ook wist niemand beter dan zij zelven, dat hij bij geen enkelen stam lieden kon vinden om hen te vervangen.

Unyamuezi is eene groote landstreek, die omtrent de uitgebreidheid heeft van Engeland; zij is gelegen ongeveer op 5° Zuider-breedte en tusschen 30° en 40° Ooster-lengte.

Vroeger moet het een groot rijk geweest zijn, maar het heeft in den laatsten tijd het lot ondergaan van de meeste Afrikaansche rijken, namelijk splitsing in een aantal kleine stammen, die ieder afzonderlijk op elkander afgunstig zijn en allen gedurig nieuwe onderverdeelingen ondergaan.

Het ras der Weezee's is niet schoon: zij staan in hun persoonlijk voorkomen beneden de Wagogo's, ofschoon men er schoone exemplaren van beide seksen onder aantreft. Evenals de Wagogo's zijn zij niet van oorlogzuchtigen aard, ofschoon zij altijd reizen met hunne wapenen, hoe die dan ook zijn; dat wil zeggen een weinig beteekenenden boog en een paar pijlen. Hunne kleeding is eenvoudig genoeg. Zij dragen het gewone stuk stof om hunne lendenen; gaan zij echter op reis, dan hangen zij eene bereide geite-huid om; deze hangt over den eenen schouder en gaat onder den anderen door. Ten gevolge van haar kleinen omvang kan zij niet veel warmte geven en om dezelfde reden kan zij ook als kleedingstuk niet veel dienst doen. Het schijnt echter de mode te zijn en daarom wordt zij algemeen gedragen.

Zij dragen een aantal versierselen; sommige hiervan dienen als amuletten, terwijl andere alleen als sieraad gedragen worden. De wijze waarop zij hunne armbanden vervaardigen is zeer eigenaardig. Zij nemen een enkel haar van den staart eener giraffe en omwikkelen dit met metaaldraad, evenals dit bij de dikke snaren eener viool geschiedt; dit zamengestelde koord wikkelen zij om hunne polsen of enkels. Deze ringen noemt men "Sambo." Ofschoon zij meestal door vrouwen gedragen worden, doen de mannen ze insgelijks aan indien zij niets beters hebben. De gewone armbanden zijn echter dikke koperen staven, die in den vereischten vorm gesmeed zijn. Evenals andere inboorlingen die meer zuidelijk wonen, laten zij ook de twee middelste snijtanden der onderkaak uitslaan en vijlen eene V-vormige ruimte tusschen dezelfde tanden der opperkaak.

De vrouwen zijn veel beter gekleed dan de mannen. Zij dragen vrij groote doeken, die zij zelve van het inlandsche katoen weven, en bedekken het geheele ligchaam hiermede van onder de armen tot beneden de knieën. De "Sambo"-ringen dragen zij in groote menigte en winden ze om hare polsen en enkels, totdat zij geheel met een pantser bekleed schijnen, hetwelk dikwerf 15—20 centimeter hoog is. Indien zij het doen kunnen, dragen zij natuurlijk liever katoen en andere stoffen van Europeesch maaksel, deels omdat het een teeken is van rijkdom, deels omdat het veel ligter is dan de stof die van inlandsch katoen geweven is, al is zij dan ook minder duurzaam.

Hun wollig haar wordt met een overvloed van vet opgemaakt en gevlochten, totdat het er op eenigen afstand uitziet alsof zij een kapsel op hadden van dekschilden van zwarte torren. Somtijds maken zij er kwasten van en hangen aan iederen kwast koralen, of versieren ze met eenvoudige, van koralen vervaardigde toovermiddelen. De manier waarop zij deze "nestels" maken is zeer eenvoudig. Er is eene soort van banaan, "miambo" genaamd, waarvan men een aantal dunne takken snijdt. Deze takken worden overlangs gespleten, de buiten- en binnenbast losgemaakt en gekaauwd totdat de vezelen behoorlijk geschikt zijn. Eerst zijn zij veel ligter van kleur dan het zwarte wollige haar waaraan zij bevestigd zijn, maar langzamerhand worden zij door het gebruik en het vet zwarter. Zij tatouëren zich een weinig, makende slechts 3 lijnen op iederen slaap van het hoofd en eene regt over het midden van den neus. Dikwijls ziet men op het voorhoofd van beide geslachten blaauwe strepen, maar dit zijn niets anders dan de overblijfsels van eene bijzondere geneeskundige behandeling voor hoofdpijn, die, althans bij hen, eene goede uitwerking schijnt te hebben.

Het karakter dier vrouwen is over het algemeen goed, want zij gedragen zich betamelijk en voor Wilden zeer gepast; op haar persoon zijn zij echter alles behalve zindelijk. Somtijds vergezellen zij hare echtgenooten op marsch en hebben het zwak om, terwijl zij loopen, altijd te rooken. Zij dragen hare kinderen op den rug en een paar stoelen en andere meubelen op het hoofd, zoodra zij echter halt houden, geven zij onmiddellijk proeven van hare kookkunst, door een geurigen schotel groenten voor hare mannen te bereiden. Zij hebben inderdaad eene verwonderlijke praktische kruidkundige kennis; een Weezee leeft in overvloed, waar iemand van een anderen

stam zou verhongeren. Behalve het bereiden van eten maken zij ook kleine hutten die den vorm hebben eener klok; deze zijn zeer klein, maar toch groot genoeg om hen gedurende den slaap een onderkomen te verschaffen.

De woningen der Weezee's zijn gewoonlijk van klei of leem; zij hebben dezelfde vlakke daken als de hutten die men "tembé's" noemt; sommige hebben echter den vorm eener hooischelf en worden met zeer veel zorg gebouwd. Enkele hebben een dak, hetwelk boven de muren uitsteekt, zoodat het eene veranda vormt als bij de huizen der Bechuana's. De dorpen zijn omringd door eene sterke omheining. De deur is zeer klein en laat slechts een enkel persoon tegelijk door. Zij is gemaakt

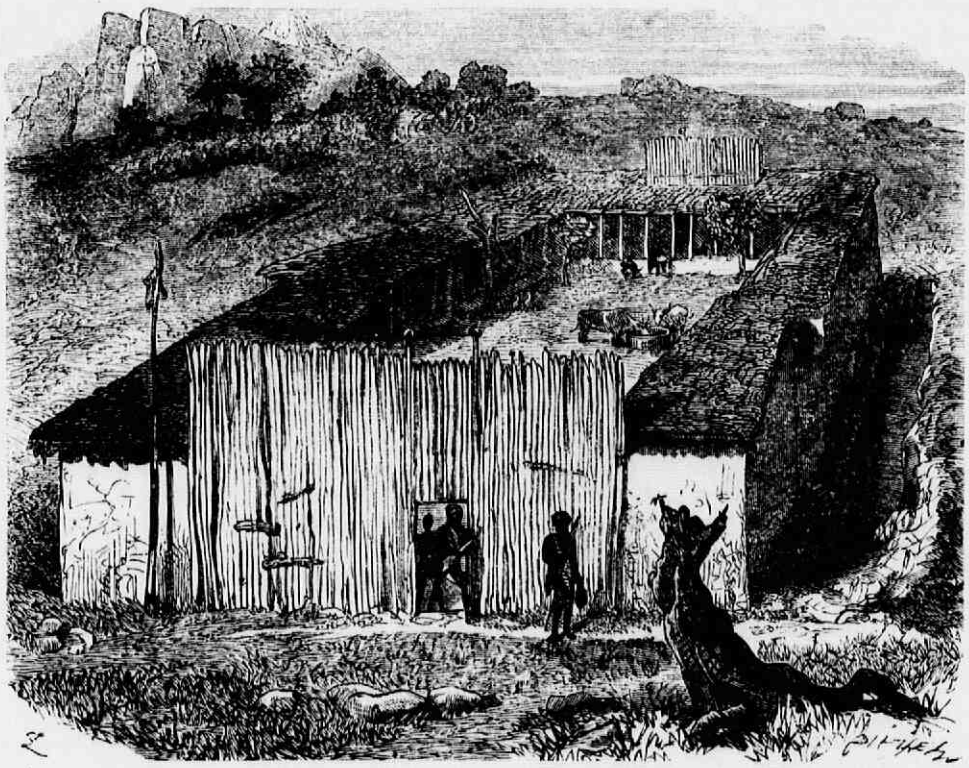

WIJZE VAN BOUWEN DER WEEZEE'S.

van planken en kan, om de huisgenooten in- of uit te laten, worden opgeligt. Sommige palen boven en naast de deur zijn van boven versierd met blokken hout; ook hebben enkele opperhoofden de gewoonte om op de palen de doodshoofden te plaatsen van hen, die zij hebben laten ter dood brengen.

Sommige dorpen verdienen zelfs den naam van versterkte plaatsen, zoo uitvoerig zijn zij gebouwd. De palissadeering er omheen is zeer hoog en sterk; zij worden op eene zeer kunstige wijze verdedigd, eerst door een bedekten weg, hierop door eene schielijk gebouwde heg van euphorbia's en eindelijk door eene breede, drooge gracht. In enkele gevallen is de muur gebouwd in den vorm van bastions.

Zij zijn vrij beleefd en hebben een volkomen wetboek van etikette om vrienden ien vreemdelingen te ontvangen. Indien een opperhoofd een ander opperhoofd ontvangt, is dit eene groote plegtigheid; hij verzamelt al de inwoners van het dorp met hunne trommen en andere muzijk-instrumenten en laat hen ter eere van den gast eenen dans

uitvoeren en de muzijkanten zooveel leven maken als met hun kleinen troep slechts mogelijk is. Indien zij geweren bezitten, schieten zij er mede zoo lang zij nog kruit hebben; zijn zij niet zoo rijk, dan vergenoegen zij zich met hunne stemmen, die van nature luid genoeg zijn, en met trommen en andere muzijk-instrumenten.

Wat zij echter ook gebruiken om leven te maken, de trom is in deze streken eene noodzakelijkheid en voor eene behoorlijke ontvangst onmisbaar. Zelfs als de gast afscheid neemt is het slaan van de trom noodig om zijn vertrek te begeleiden. "De trom slaan" is dan ook eene uitdrukking, die dikwerf gebezigd wordt voor het verlaten eener plaats. Indien bijv. een reiziger door eene landstreek trekt en met het opperhoofd in onderhandeling is over de "hongo" die hij moet betalen, wordt hij dikwijls bedreigd, dat de laatste, als er niet ten volle aan zijne eischen voldaan wordt "de trom niet zal laten slaan", dat wil zeggen, den reiziger niet de vergunning zal geven om verder te trekken. Dit is zoo algemeen bekend, dat de dragers hunne vracht niet opnemen voordat zij het welkome geluid der trom hooren.

WIJZE VAN GROETEN DER WEEZEE'S.

Als gewone lieden hun opperhoofd ontmoeten, buigen zij en klappen tweemaal in de handen; de vrouwen begroeten hem met eene buiging, die de beste hofdame haar niet zou verbeteren. Dit is echter eene beleefdheid die men alleen bewijst aan zeer hooge opperhoofden; de kleinere en de hoofden van een dorp moeten zich met het eenvoudig klappen in de handen vergenoegen.

Indien twee vrouwen van ongelijken rang elkander ontmoeten, gaat zij die den laagsten rang heeft op eene knie liggen en buigt het hoofd; de hooger geplaatste legt eene hand op haar schouder. In deze houding blijven zij eenige oogenblikken, terwijl zij enkele woorden prevelen. Dan staat de eerste op en beide spreken vrij met elkander.

Volgens het berigt van Grant omtrent het groote opperhoofd Ugalee, die doorging werd voor een bijzonder goed voorbeeld van een sultan — (zooals groote opperhoofden genoemd worden) — wordt de eerbied dien men betoont, meer bewezen aan de waardigheid, dan aan den persoon die haar bekleedt. Ugalee werd gehouden voor een verstandig man, ofschoon hij niet wist hoe oud hij was, niet boven tien kon tellen of de maanden of jaargetijden door een bijzonder woord aanduiden.

"Nadat wij omtrent eene maand in zijn land hadden doorgebragt, kwam Ugalee den 21^{en} April te Mineenga aan; hij werd verwelkomd door het vuren onzer vrijwilligers en het schrille geschreeuw der vrouwen. Hij bragt ons den volgenden dag een bezoek onder de veranda. Volgens zijn voorkomen is hij ongeveer 22 jaar oud; hij

heeft drie kinderen en 30 vrouwen; hij is zes voet lang, zwaar gebouwd en zijn gelaat heeft eene domme uitdrukking. Zijn haar, hetwelk hij onbedekt draagt, is opgemaakt in kwasten, waar vezelachtige strengen doorheen zijn gevlochten. Zijn lichaam is los gewikkeld in blaauw en geel katoen en om zijne lendenen draagt hij een smerig stuk geöliede stof; zijne voeten zijn bloot en groot. Hij heeft een reusachtig grooten

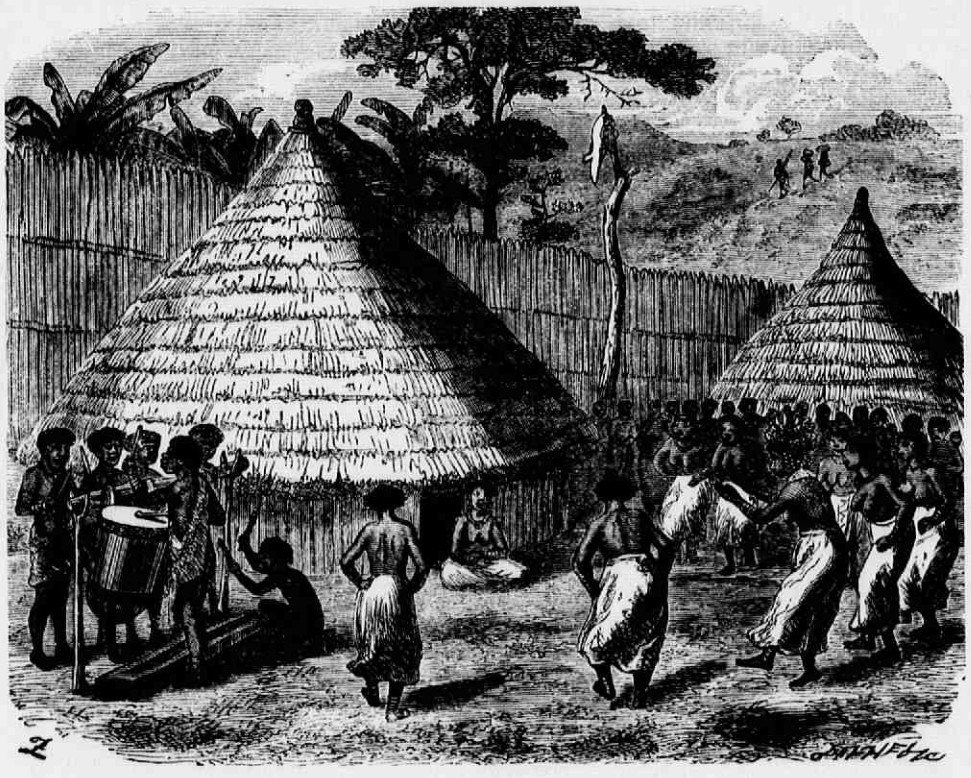

DE WELKOMST VAN DEN ECHTGENOOT.

ivoren ring om zijn linker pols en om den regter een' koperen in den vorm van een touw. Verscheidene honderde draad-ringen droeg hij om zijne enkels.

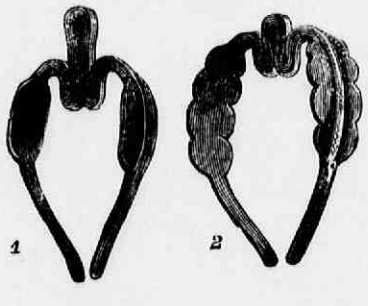

HAARTANGEN.

"Wij noodigden hem uit op een onzer ijzeren stoelen plaats te nemen, maar hij zag er in het begin uit alsof hij bevreesd was en deed geen mond open. Een oud man sprak voor hem en een dertigtal zijner volgelingen hurkte achter hem neer. Speke liet hem zijn zes-loops revolver zien, maar hij bekeek hem slechts aandachtig, zonder hem aan te raken. Het boek met vogels en andere dieren, dat hem door Sirboko onderstboven getoond werd, ontlokte hem slechts een ziekelijken glimlach met de aanmerking, dat hij aan de viervoetige dieren de voorkeur gaf boven de vogels. Hij ontving eenige snuif in zijne linkerhand, nam er een stevig snuifje van en gaf het overige aan den man die voor hem sprak.

"Hij verlangde mijn bed te zien met de muskiet-gordijnen en werd onderweg ver-

zocht om bij ons te komen eten. Om 7 ure zonden wij hem eene boodschap dat de maaltijd gereed was, maar hij liet antwoorden dat hij vol was en kon zelfs niet door een glas rum in verzoeking worden gebragt. Den volgenden dag kwam hij afscheid van ons nemen en verliet ons zonder eenig geschenk met ons gewisseld te hebben; hij maakte dus eene sterke tegenstelling met het inhalige ras der Wagogo's."

Wij hebben reeds gezegd, dat de Wanyamuezi's ook als handelaars werkzaam zijn, en hunne werkzaamheden tot op groote afstanden uitbreiden; er bestaat zelfs eene bijzondere wijze van groeten, waardoor eene vrouw haren echtgenoot verwelkomt, als hij van eene groote reis huiswaarts keert. Zoodra zij hoort dat hij van eene reis naar de kust te huis zal komen, doet zij al hare sieraden aan, versiert zich bovendien met eene gevederde muts, verzamelt al hare vriendinnen om zich heen en gaat naar de hut der voornaamste vrouw van het opperhoofd, voor wier deur zij alle dansen en zingen.

Het dansen en zingen is bij hen, even als bij andere stammen, het grootste vermaak. Er was een blinde, die merkwaardig was om de kracht zijner stem; hij kon zijn geluid ver weg laten klinken alsof hij een buikspreker was. Hij was zeer populair en des avonds was het opperhoofd niet slechts onder zijn gehoor, maar nam zelfs deel aan het koor, waarmede zijn gezang begeleid werd. Zij bezitten verschillende nationale liederen, die, volgens Speke en Grant, werkelijk schoon zijn.

Binnen ieder dorp is een huis van vereeniging of "Iwansa", zooals het genoemd wordt. Dit is een gebouw veel grooter dan de gewone woonhuizen; het wordt ook op eene andere wijze gebouwd. Een dezer "Iwansa's", door Grant bezocht, was een lang, laag vertrek, van 4 bij 6 meter, met ééne deur, een laag plat dak, dat zeer zwart was van den rook, en zonder schoorsteen. Over de geheele lengte strekte zich eene lage bank uit, waarop koe-huiden waren uitgespreid als zetels. Enkele groote trommen hingen in een hoek.

"In deze plaats worden de vreemdelingen gelaten als zij het dorp binnentreden; zij blijven er, totdat men eene woning voor hen in gereedheid heeft gebragt. Hier verzamelen zich ook, als de dag is afgeloopen, de jongelieden om het nieuws te hooren en zich te vereenigen in het eindelooze gebabbel, hetwelk een der grootste genoegens van den Afrikaanschen inboorling schijnt uit te maken. Hier doen zij ook elkander verschillende kleine diensten; zij trekken er bijv. elkander de oogharen en wenkbraauwen uit met hunne zonderlinge kleine tangen; zij snijden of kappen er hunne tanden in den behoorlijken vorm en maken op hunne wangen en slapen de bijzondere teekenen, waaraan blijkt tot welken stam zij behooren.

Twee zulke tangen zijn op bladz. 458 afgebeeld. Zij zijn gemaakt van ijzer en op eene zeer vernuftige wijze gebogen om haar de behoorlijke veerkracht te geven. Men heeft deze instrumenten van verschillende afmetingen; zelden zijn zij echter grooter dan die op de afbeelding zijn voorgesteld.

Men rookt en drinkt in de "iwansa" ook op groote schaal en de jonge lieden verlustigen er zich in verschillende spelen.

Vóór de "iwansa" hebben de dansen plaats. Zij gelijken eenigzins op die der Damara's, behalve dat de dansers op ééne rij staan in plaats van in een kring. Er wordt eene lange strook van boombast of van eene koehuid op den grond gelegd en langs haar scharen zich de Weezee's; de langste man heeft altijd de eereplaats, in het midden. Als zij geplaatst zijn beginnen de tamboers op hunne levenmakende instrumenten te slaan en de dansers een zang aan te heffen die meer op huilen dan op zingen gelijkt. Zij buigen allen laag met het hoofd, zetten de handen in de zijden, stampen hard op den grond en verbeelden zich dat zij dansen. De mannelijke toeschouwers staan op den voorgrond en moedigen hunne vrienden aan door in het koor in te vallen; de vrouwen staan achter de dansers en zien stilzwijgend toe. Elke dans eindigt met een algemeen gelach of toejuiching; hierop neemt een nieuw stel dansers de plaats van de vorigen op de strook huid in.

Somtijds maken zij eenige wijzigingen in hunne dansen. Bij zekere gelegenheid liet het opperhoofd een aantal kommen met "pombé" op eene rij zetten. Het volk nam nu zijne van gras gevlochten drinkvaten en vulde ze gedurig opnieuw; het

opperhoofd gaf het voorbeeld en dronk meer "pombé" dan een zijner onderdanen. Toen de kommen meermalen gevuld waren, sprongen een paar jongens in den kring, die zeer zonderling en dwaas waren toegetakeld. Zij hadden Zebra-manen over hunne hoofden gebonden en twee lange buizen van boombast, die op groote bazuinen geleken, in de hand; hierop bliezen zij uit al hunne magt en vergezelden hun geschreeuw met de vreemdste verdraaijingen hunner armen en beenen. Nadat al de "pombé" uitgedronken was, werden er vijf trommen naast elkander aan een

DANS DER WANYAMUEZUS.

dwarsbalk gehangen en begon men hier zoo hard mogelijk op te slaan. Opgewekt door het geluid begonnen nu mannen, vrouwen en kinderen allen te zingen en op de maat in de handen te klappen; allen dansten verscheidene uren achtereen.

"De jongens der Weezee's zijn vermakelijke kleine kereltjes en hebben een bijzonder talent voor kinderspelen. Zij bootsen natuurlijk de bezigheden hunner ouders na, zooals het schieten met kleine bogen en pijlen, het springen over stokken van verschillende hoogte en dergelijke vermakelijkheden. Sommige grootere jongens maken hunne bogen en pijlen groot genoeg om er duiven en andere vogels mede te schieten. Zij maken ook vrij goede navolgingen van de geweren der Blanken; zij binden namelijk twee stukken rotting naast elkander voor de loopen en boetseeren de kolf, den haan en den trekker uit klei en bootsen den rook na met boomwol. Dat zij goedhartig waren bleek daaruit, dat zij makke vogels in kooijen hielden, en veel moeite deden om ze te leeren zingen."

Uit deze beschrijving kan men opmaken dat de Weezee's een levendig volk zijn, en dit is inderdaad het geval. Voor den reiziger zijn het aangename medgezellen; zij zingen op reis hunne vrolijkste liederen, en wisselen die met koren af. Men moet

echter voorzigtig met hen omgaan, want zij zijn onafhankelijk omdat zij hunne waarde kennen; zij zijn gewoon voort te trekken, halt te houden en te bivakkeren als zij er lust in hebben. Daar zij geen last hebben van overgroote zindelijkheid en uit gezelligheid hunne nacht-vuren gaarne digt bij de tent van den reiziger aanleggen, liefst aan de windzijde, zijn zij dikwijls al te digtbij om aangenaam te wezen, vooral omdat zij altijd weigeren weg te gaan van de plaats waar zij zich hebben neergeslagen.

Op marsch zijn zij onbetaalbaar; zij zijn goede dragers, weten zich altijd te vermaken en krijgen geen heimwee, zooals dikwijls met lieden van andere stammen het geval is. Bovendien zijn zij, door hunne gewoonte om gedurig heen en weêr te trekken, uitstekende gidsen; zij zijn ook voortreffelijke helpers op de jagt, daar zij het spoor van het wild met eene onfeilbare zekerheid ontdekken en volgen. Zij zijn een weinig al te geneigd om, als er een dier gedood is, het vleesch te stelen; het vet stelen zij zeker. Daar het echter, negen keeren van de tien, zonder hunne hulp niet gedood zou zijn, kan men hun dezen kleinen diefstal wel vergeven. Zij schijnen nooit om iets verlegen te zijn en hebben eene zeldzame gaaf om zich met de meest onverwachte voorwerpen te behelpen. Indien bijv. eene Myamuezi wil rooken en geene pijp heeft, maakt hij er in een paar minuten eene van den eersten den besten boom. Al wat hij te doen heeft is een groenen tak te snijden en er den bast af te stroopen, op dezelfde wijze als onze jongens doen, als zij wilgen-fluitjes maken. In dezen bast stopt hij dan aan het eene einde een prop van klei en boort in deze met een dun takje of een grasstengel eene kleine opening.

Zoowel mannen als vrouwen zijn hartstogtelijke rookers, en daar zij hun eigen tabak verbouwen, kunnen zij aan dien hartstogt naar hartelust voldoen. Om te rooken gebruiken zij gewoonlijk den tabak dien zij zelf verbouwen; zij draaijen hem gewoonlijk los, als een touw, ineen en rollen hem dan in een vlakke spiraal schildvormig op. Somtijds geven zij er den vorm aan van een suikerbrood. Den tabak die van buiten wordt ingevoerd gebruiken zij als snuif; krijgen zij hem in zijn geheel dan wordt hij tot poeder gestampt; is hij echter reeds fijngemaakt dan vullen zij er hun neus mede zoo als hij is.

De vermakelijkheden der Weezee's zijn vrij talrijk. Behalve van die, welke wij reeds vermeld hebben, houden de jonge lieden bijzonder veel van spiegelgevechten; zij gebruiken dan maïs-stengels voor speren en maken schilden van de bladeren. Behalve dat de jongelieden der Weezee's te voet vechten in plaats van te paard, is dit spel bijna volkomen gelijk aan de "Djerid" der Turken; de zorgeloozen of onhandigen krijgen er even goed pijnlijke, zoo niet gevaarlijke wonden bij.

Voor meerbedaarde lieden zijn er bovendien verschillende andere spelen, waarbij zij hun geluk kunnen beproeven of hunne vaardigheid toonen. Het kansspel is het gewone "kruis of munt." Het is waar dat de Weezee's geene centen hebben om mede te spelen, maar zij snijden schijven van boombast en raden dan of de gladde of ruwe zijde bovenkomt. Zij houden hier zeer veel van en verspelen de zaken die voor hen de meeste waarde hebben, zooals "Sambo"-ringen, bogen, pijlen, speer-punten en dergelijke.

Het voornaamste spel waar berekening bij te pas komt, hebben zij waarschijnlijk geleerd van de Mohamedaansche handelaars; het is namelijk bijna volkomen hetzelfde als een spel, dat reeds sedert onheugelijke tijden bij de Turken in gebruik is. Het heet "Boa" en wordt gespeeld op een bord, waarin 32 holten zijn, met 64 zaden van planten als speelpenningen. Indien twee hunner dit spel willen spelen en zij hebben noch bord, noch zaden, dan gaan zij eenvoudig op den grond zitten, maken 32 gaten in den grond, zoeken 64 steentjes op en beginnen te spelen.

De hartstogtelijkste spelers waren de lijfwachten van den sultan, die ongeveer twintig in getal waren. Het waren geene aangename lieden; zij waren beleedigend, trotsch, aanmatigend en weigerden ronduit een slag werk te doen. Al hunne bezigheden bestonden daarin, dat zij hun opperhoofd vergezelden van de eene plaats naar de andere en zijne bevelen naar de verschillende dorpen overbragten. Hun overigen tijd bragten zij door met spelen, trommelen en dergelijke vermakelijkheden; overigens onderscheidden zij zich alleen door de zorg die zij besteedden aan hunne kleeding.

Sommigen dezer lijfwachten waren zeer ver in het trommelen. Als eenigen eene rij opgehangen trommels bespeelden, nam de beste trommelaar altijd het grootste instrument als aanvoerder der overigen.

Het is voor ieder die geen inboorling is volstrekt onmogelijk om in een dorp der Weezee's, zoolang de trommels geslagen worden, een oog toe te doen; houden zij hier echter mede op, dan is de plaats rustig genoeg, zoo als men zien kan uit de beschrijving van een nachtelijk tooneel in Unyamuezi door kapt. Grant.

"In een dorp der Weezee's hoort men weinig geluiden die iemands nachtrust verstoren; den hoorn van een reiziger en het antwoord hierop van een naburig dorp verneemt men slechts nu en dan; het zingen der krekels, het geschrei van een ziek kind was het eenige waardoor onze slaap wel eens werd afgebroken. Toen wij des morgens vroeg wakker werden, was het eerste wat wij hoorden het kraaijen der hanen, het ongeduldig loeijen der runderen, het geblaat der schapen en kalveren en het getjilp van spreeuwen en andere weinig muzijkale vogels. Weldra vernam men ook het geluid van stamper en mortier, waarin het koren werd fijngestampt, als ook het gekir der boschduiven in het lommer der palmen.

"De hutten hadden den vorm van korenzakken en stonden op palen; zij waren omtrent vijf meter hoog en vijf tot zes meter in middellijn. Somtijds beschermde men de stroodaken tegen de vonken door een vlechtwerk van maïsstengels, "michan's" genaamd. Er lagen op den vloer geene matten en het was er zoo donker als in het ruim van een schip. Enkele aarden vaten, in den vorm der Indische "Gurrah's", om groenten of brij in te koken, gescheurde huiden, eene oude boog en pijlen, eenige van gras gevlochten drinkvaten, enkele kalebassen en in enkele gevallen een zitbankje — maakte al het huisraad uit. Het koren werd bewaard in eene soort van tonnen van boombast, en de geiten en koeijen hadden vrijen toegang tot de huizen."

Hunne gewoonten, wat eten en drinken betreft, zijn nog al merkwaardig. Misschien zouden wij deze benamingen moeten omkeeren, daar het drinken de eerste plaats in den geest van een Weezee beslaat. Den eenigen drank waarvan hij houdt is het inlandsche bier of "pombé"; vele inboorlingen leven hiervan bijna uitsluitend en gebruiken bijna geen vast voedsel hoegenaamd.

Het bereiden van "pombé" is het werk der vrouwen; zij brouwen altijd groote hoeveelheden opeens. Daar zij niet in staat zijn een vat te maken groot genoeg om het water er in te koken, maken de brouwsters een aantal aarden potten, die zij in twee rijen op den grond plaatsen met eene ruimte van ongeveer 50 centim. tusschen de twee rijen. Deze tusschenruimte wordt gevuld met hout, hetwelk aangestoken wordt; dit vuur wordt aangehouden, totdat het bier in alle potten tegelijk klaar is. Voor een goed brouwsel zijn vijf dagen noodig.

De sultan Ukulima was zeer verzot op "Pombé" en leefde er dan ook bijna alleen van. Hij begon gewoonlijk des ochtends met een kom van zijn geliefkoosden drank en bleef, met tusschenpoozen, den geheelen dag door drinken, totdat hij zich tegen den nacht naar zijne kleine slaaphut begaf. Ofschoon hij op den dag bijna half wezenloos was, leed zijne gezondheid er niet onder; hij was een gezond, stevig en kras oud man, die vrij aangename manieren had en als hij bij toeval helder was vermakelijk genoeg. Hij hield veel van eene grap; hij vroeg somtijds om een weinig quinine, vermengde haar ongemerkt met pombé en vermaakte zich dan om de ontsteltenis van hen die den bitteren drank hadden gedronken.

Elken morgen bezocht hij de verschillende hutten, maar zorgde altijd zijne ronde te doen op den tijd dat het brouwen was afgeloopen. Hij nam altijd de eerste kom bier en ging dan naar een volgend huis om op nieuw "pombé" te drinken; somtijds zoog hij ze door een riet. Mannen en vrouwen drinken zelden gemeenschappelijk; de laatste vergaderen onder voorzitterschap van de sultana of voornaamste vrouw van het opperhoofd en drinken in gezelschap.

Geregelde maaltijden schijnen aan de mannen bijna onbekend te zijn; zij loopen maar eens bij hunne vrienden aan, nemen een kleinen aardappel in de eene en eene kom "pombé" in de andere hand en bij zeldzame gelegenheden een klein stukje vleesch. Kapt. Grant zegt, dat hij zelden mannen iets heeft zien gebruiken, dan

alleen wanneer zij bijeen waren om "pombé" te drinken. De vrouwen echter, die ook eten als zij drinken, gebruiken hare maaltijden meer geregeld en bereiden ook op vaste tijden haar voedsel.

Het koren waarvan men "pombé" maakt wordt door de vrouwen verbouwd en, ofschoon niet geheel en al, ook door haar toebereid. Als het nog versch is snijden zij de aren met een mes af, even als dit in oude tijden bij de Egyptenaren geschiedde. Deze aren brengen zij dan in manden naar het dorp; ze ledigen deze op den grond en laten ze daar in de zon liggen, totdat zij door en door gedroogd zijn. De mannen dorschen het koren met zonderlinge vlegels, die er uitzien als raketten en wier handvatsels 2½ á 3 meter lang zijn.

HET DRINKEN VAN POMBÉ.

Als het koren gedorschen is, wordt het op verschillende wijzen opgeborgen. Somtijds maakt men er kleine koren-mijten van, die op pooten staan. In andere gevallen wordt een paal in den grond geslagen en het koren hier omheen gebonden; een en ander gelijkt dan veel op een reusachtigen dobber van een hengelaar. De vreemdste, maar welligt veiligste wijze om het koren te bewaren is, het in een bundel bijeen te binden en aan een boomtak op te hangen. — Als men het wil gebruiken, wordt het in een' houten mortier gestooten om het van den bast te ontdoen; eindelijk wordt het tusschen twee steenen fijngewreven.

De Wanyamuezi's zijn niet bijzonder bijgeloovig — in allen gevalle zijn zij niet zulke slaven van het bijgeloof als vele andere stammen. Zoover bekend is hebben zij geene afgoden, maar zij hebben ook geen godsdienst, behalve welligt eene vrees voor booze geesten en een geloof dat die geesten door toovenaars van professie kunnen worden uitgedreven. Grant geeft ons van eene dergelijke bezwering een zeer getrouw verhaal.

"De sultan zit in de deur zijner hut, die met leeuwe-klaauwen versierd is. Zijne dochter, de bezetene, zit tegen hem over, geheel geblinddoekt en bewaakt door twee Watusi-vrouwen, die eene speer regtop in de hand houden. De sultane maakt den kring vol. Er wordt "pombé" omhoog gespoten, zoodat allen er mede besproeid worden. Nu wordt er eene koe gebragt, wier bek stevig is digtgebonden, zoodat zij bijna niet kan ademhalen; het is duidelijk dat de koe het offerdier is.

"De eene speerdraagster geeft hierop de koe twee ligte slagen met eene bijl tusschen de horens en wordt hierin nagevolgd door de vrouw met den boozen geest en de andere

speer-draagster. Nu komt een man vooruit en doodt de koe met dezelfde bijl door een slag achter de horens. Al het bloed wordt opgevangen in een bak — eene Kaffersche gewoonte — en geplaatst voor de voeten der bezetene, waarna een ander man bloedvlekken maakt op het voorhoofd, het begin van den hals, de handpalmen en de wreef van de voeten dezer vrouw. Hij bevlekt de speerdraagster op dezelfde wijze

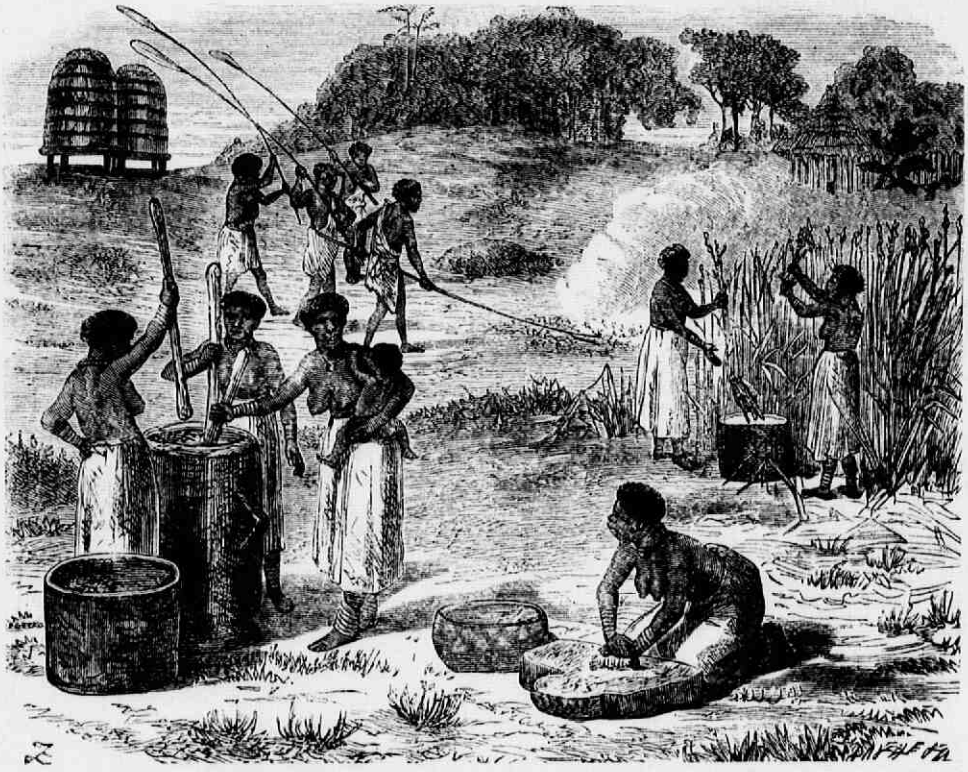

TOONEEL IN DEN OOGST.

en hierna wordt de bak door een' tweeden man opgenomen, die bloedvlekken maakt op den sultan, zijne familie en allen die tot zijne huishouding behooren.

"Nu werd de bak op nieuw gezet voor de voeten der bezetene en deze maakte vlekken met het bloed op haar zoontje en neven, die knielden om het te ontvangen. Hierop kwamen zusters en andere vrouwelijke betrekkingen om door haar geverwd te worden, en het was vermakelijk om te zien, hoe degenen die haar het meest aan het hart gingen, zich vooruitdrongen om hunne gelukwenschen aan te bieden. Dan staat zij van haar zetel op, slaakt een kermenden schreeuw, en begeeft zich naar het huis der sultane, voorafgegaan en gevolgd door de speerdraagsters. Gedurende den dag loopt zij altijd nog geblinddoekt door het dorp, vergezeld van onderscheidene volgelingen die rammelen met kalabassen waarin graankorrels zijn gedaan; zij zingen "Heigh-ho, massa-a-no," of "masanga". Eene oude vrouw wordt nu aangewezen om met haar te worstelen om een bezemsteel dien zij in de hand heeft en die haar eindelijk wordt gelaten.

"Later, in den namiddag, komt er eene verandering; zij vertoont zich als gewoonlijk, maar met een zonderling beschilderd gelaat. Zij zit, zonder dat er een glimlach op haar gelaat komt, om offeranden van koren te ontvangen; aan den stok dien zij

regt overeind houdt, hangen koralen en enkelringen. Als dit is afgeloopen, begeeft zij zich tusschen de vrouwen. Deze roepen "Gnombe" (koe) of een anderen belagchelijken uitroep, om haar aan het lagchen te brengen. Hiermede eindigt de plegtigheid op den eersten dag; twee dagen later ziet men de nu bevrijde vrouw rondloopen, met den stok met koralen en ringen nog altijd in de hand; zij ziet er weêr uit als gewoonlijk en is volkomen genezen. De overwonnen geest is genoodzaakt geworden de vlugt te nemen.

Even als vele andere Afrikaansche stammen gelooven de Weezee's vast en zeker dat, indien iemand ziek is, hierbij tooverij in het spel moet wezen. Het gebeurde dan ook eens, toen kapt. Grant in hun land vertoefde, dat een man, van wien hij gewoon was visch te koopen, plotseling stierf. Zijne vrouw werd beschuldigd hem vergiftigd te hebben, hetgeen ook als eene soort van tooverij beschouwd wordt. Zij werd verhoord, overtuigd en om het leven gebragt. De juistheid van het vonnis werd bevestigd doordat de hyena's het lijk niet aanraakten.

Zij hebben alle soorten van zonderlinge bijgeloovige denkbeelden omtrent dieren. Grant had eens eene antilope geschoten, die hij niet kende en die daarom voor hem groote waarde had. Zijn helper droeg het dier zeer onwillig tot aan het dorp, maar legde het hier neder, terwijl hij weigerde het binnen de muren te brengen, voorgevende dat het een gevaarlijk dier was en niet bij de huizen mogt gebragt worden. De sultan Ukalima werd toen verzocht het binnen het dorp te laten brengen, maar deze, die anders altijd zoo goedaardig en zacht was, stoof eensklaps op in eene vreeselijke woede en verklaarde dat zelfs geen stukje van de huid binnen de muren zou komen. Hij zeide, dat indien men het vleesch at, de vingers en teenen afvielen en dat als het speeksel slechts even met de huid in aanraking kwam, eene kwaadaardige zweer hiervan het gevolg zou zijn. De huid was dus verloren en Grant kon alleen eene schets van het dier maken. Deze denkbeelden omtrent de "bawala", zooals deze antilope genoemd werd, schenen echter niet zeer verbreid te zijn, want terwijl het dier nog buiten de muren lag, kwamen er eenige lieden van een' anderen stam, die het dier op de plaats kookten en opaten.

Alle leeuwen en lijnxen zijn het eigendom van den sultan. Niemand mag eene leeuwe-huid dragen dan hij alleen; zijne woning versiert hij met de klaauwen. Dat dit zoo is, was te verwachten, daar de leeuwe-huid ook in andere streken van Afrika het kenteeken is der koninklijke waardigheid. Hier heerscht echter met betrekking tot den leeuw een zonderling bijgeloof; namelijk dat niemand om zijn lijk, ja zelfs maar om zijne huid mag heengaan. Toen er eens een leeuw gedood en in het dorp gebragt was, begon kapt. Grant hem te meten, maar werd dadelijk door den voornaamsten priester aangevallen, omdat hij de wet had overtreden door onder het meten om het dier heen te loopen. Hij zeide dat de leeuwen door eene bezwering werden teruggehouden om binnen de dorpen te komen, en dat door er omheen te loopen de kracht dezer bezwering vernietigd werd. Hij verklaarde echter, dat, indien hem 4 stakken stof werden uitbetaald, de kracht der bezwering hersteld zou worden en dat hij er dan ook niets van aan den sultan zou mededeelen. Het gelukte Grant op eene zeer gevatte wijze, zich aan de betaling dezer boete te onttrekken, door hiertegen aan te voeren, dat niet door het loopen om den leeuw de bezwering werd te niet gedaan, maar door er over heen te stappen, en dat hij dit zorgvuldig had vermeden.

Nadat er verschillende zonderlinge plegtigheden over het lijk van den leeuw hebben plaats gehad, wordt het vleesch, dat in dien tijd reeds half in ontbinding is overgegaan, door den sultan in persoon gekookt; het vet wordt er afgeschuimd en als een kostbaar geneesmiddel bewaard en de huid bereid voor een koninklijk kleedingstuk.

De Wanyamuezi's hebben eene wijze om "broederschap te sluiten", die veel overeenkomt met de reeds door ons beschrevene; behalve dat zij evenwel elkanders bloed drinken, vermengen de nieuwe broeders dit met boter, smeren die op een blad en verwisselen dan de bladeren. De boter wordt dan gewreven in de insnijdingen, zoodat zij, terwijl het bloed wordt verwisseld, tevens als genezende zalf werkt. De plegtigheid eindigt met het verscheuren der bladeren en het bestrooijen van de hoofden der broeders met de stukken.

speer-draagster. Nu komt een man vooruit en doodt de koe met dezelfde bijl door een slag achter de horens. Al het bloed wordt opgevangen in een bak — eene Kaffersche gewoonte — en geplaatst voor de voeten der bezetene, waarna een ander man bloedvlekken maakt op het voorhoofd, het begin van den hals, de handpalmen en de wreef van de voeten dezer vrouw. Hij bevlekt de speerdraagster op dezelfde wijze

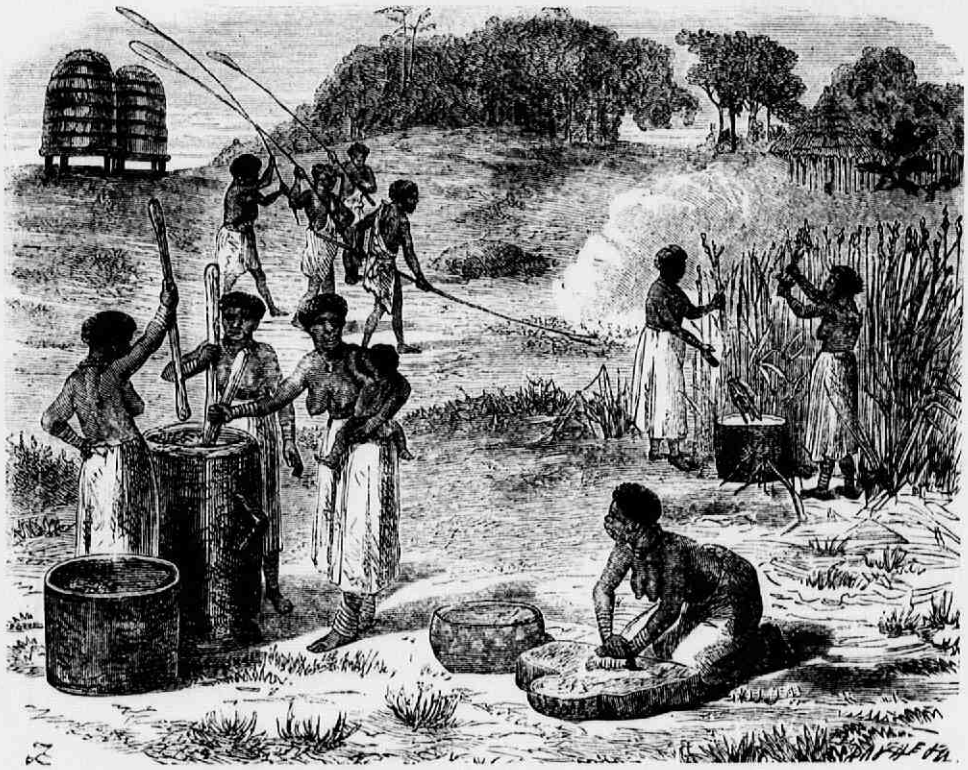

TOONEEL IN DEN OOGST.

en hierna wordt de bak door een' tweeden man opgenomen, die bloedvlekken maakt op den sultan, zijne familie en allen die tot zijne huishouding behooren.

"Nu werd de bak op nieuw gezet voor de voeten der bezetene en deze maakte vlekken met het bloed op haar zoontje en neven, die knielden om het te ontvangen. Hierop kwamen zusters en andere vrouwelijke betrekkingen om door haar geverwd te worden, en het was vermakelijk om te zien, hoe degenen die haar het meest aan het hart gingen, zich vooruitdrongen om hunne gelukwenschen aan te bieden. Dan staat zij van haar zetel op, slaakt een kermenden schreeuw, en begeeft zich naar het huis der sultane, voorafgegaan en gevolgd door de speerdraagsters. Gedurende den dag loopt zij altijd nog geblinddoekt door het dorp, vergezeld van onderscheidene volgelingen die rammelen met kalabassen waarin graankorrels zijn gedaan; zij zingen "Heigh-ho, massa-a-no," of "masanga". Eene oude vrouw wordt nu aangewezen om met haar te worstelen om een bezemsteel dien zij in de hand heeft en die haar eindelijk wordt gelaten.

"Later, in den namiddag, komt er eene verandering; zij vertoont zich als gewoonlijk, maar met een zonderling beschilderd gelaat. Zij zit, zonder dat er een glimlach op haar gelaat komt, om offeranden van koren te ontvangen; aan den stok dien zij

regt overeind houdt, hangen koralen en enkelringen. Als dit is afgeloopen, begeeft zij zich tusschen de vrouwen. Deze roepen "Gnombe" (koe) of een anderen belagchelijken uitroep, om haar aan het lagchen te brengen. Hiermede eindigt de plegtigheid op den eersten dag; twee dagen later ziet men de nu bevrijde vrouw rondloopen, met den stok met koralen en ringen nog altijd in de hand; zij ziet er weêr uit als gewoonlijk en is volkomen genezen. De overwonnen geest is genoodzaakt geworden de vlugt te nemen.

Even als vele andere Afrikaansche stammen gelooven de Weezee's vast en zeker dat, indien iemand ziek is, hierbij tooverij in het spel moet wezen. Het gebeurde dan ook eens, toen kapt. Grant in hun land vertoefde, dat een man, van wien hij gewoon was visch te koopen, plotseling stierf. Zijne vrouw werd beschuldigd hem vergiftigd te hebben, hetgeen ook als eene soort van tooverij beschouwd wordt. Zij werd verhoord, overtuigd en om het leven gebragt. De juistheid van het vonnis werd bevestigd doordat de hyena's het lijk niet aanraakten.

Zij hebben alle soorten van zonderlinge bijgeloovige denkbeelden omtrent dieren. Grant had eens eene antilope geschoten, die hij niet kende en die daarom voor hem groote waarde had. Zijn helper droeg het dier zeer onwillig tot aan het dorp, maar legde het hier neder, terwijl hij weigerde het binnen de muren te brengen, voorgevende dat het een gevaarlijk dier was en niet bij de huizen mogt gebragt worden. De sultan Ukalima werd toen verzocht het binnen het dorp te laten brengen, maar deze, die anders altijd zoo goedaardig en zacht was, stoof eensklaps op in eene vreeselijke woede en verklaarde dat zelfs geen stukje van de huid binnen de muren zou komen. Hij zeide, dat indien men het vleesch at, de vingers en teenen afvielen en dat als het speeksel slechts even met de huid in aanraking kwam, eene kwaadaardige zweer hiervan het gevolg zou zijn. De huid was dus verloren en Grant kon alleen eene schets van het dier maken. Deze denkbeelden omtrent de "bawala", zooals deze antilope genoemd werd, schenen echter niet zeer verbreid te zijn, want terwijl het dier nog buiten de muren lag, kwamen er eenige lieden van een' anderen stam, die het dier op de plaats kookten en opaten.

Alle leeuwen en lijnxen zijn het eigendom van den sultan. Niemand mag eene leeuwe-huid dragen dan hij alleen; zijne woning versiert hij met de klaauwen. Dat dit zoo is, was te verwachten, daar de leeuwe-huid ook in andere streken van Afrika het kenteeken is der koninklijke waardigheid. Hier heerscht echter met betrekking tot den leeuw een zonderling bijgeloof; namelijk dat niemand om zijn lijk, ja zelfs maar om zijne huid mag heengaan. Toen er eens een leeuw gedood en in het dorp gebragt was, begon kapt. Grant hem te meten, maar werd dadelijk door den voornaamsten priester aangevallen, omdat hij de wet had overtreden door onder het meten om het dier heen te loopen. Hij zeide dat de leeuwen door eene bezwering werden teruggehouden om binnen de dorpen te komen, en dat door er omheen te loopen de kracht dezer bezwering vernietigd werd. Hij verklaarde echter, dat, indien hem 4 stakken stof werden uitbetaald, de kracht der bezwering hersteld zou worden en dat hij er dan ook niets van aan den sultan zou mededeelen. Het gelukte Grant op eene zeer gevatte wijze, zich aan de betaling dezer boete te onttrekken, door hiertegen aan te voeren, dat niet door het loopen om den leeuw de bezwering werd te niet gedaan, maar door er over heen te stappen, en dat hij dit zorgvuldig had vermeden.

Nadat er verschillende zonderlinge plegtigheden over het lijk van den leeuw hebben plaats gehad, wordt het vleesch, dat in dien tijd reeds half in ontbinding is overgegaan, door den sultan in persoon gekookt; het vet wordt er afgeschuimd en als een kostbaar geneesmiddel bewaard en de huid bereid voor een koninklijk kleedingstuk.

De Wanyamuezi's hebben eene wijze om "broederschap te sluiten", die veel overeenkomt met de reeds door ons beschrevene; behalve dat zij evenwel elkanders bloed drinken, vermengen de nieuwe broeders dit met boter, smeren die op een blad en verwisselen dan de bladeren. De boter wordt dan gewreven in de insnijdingen, zoodat zij, terwijl het bloed wordt verwisseld, tevens als genezende zalf werkt. De plegtigheid eindigt met het verscheuren der bladeren en het bestrooijen van de hoofden der broeders met de stukken.

De reizigers waren toevallig in het land toen er eene merkwaardige rouwplegtigheid plaats had, die zij in de gelegenheid waren bij te wonen. Er was eene vreeselijke opschudding in de "tembe" van het opperhoofd; bij onderzoek bleek dat eene zijner vrouwen van tweelingen bevallen was, die beide dood waren. Al de vrouwen der huishouding vormden, op de wonderlijkste wijze beschilderd en versierd, een optogt; zij zongen en dansten met de vreemdste en zonderlingste gebaren, zoodat het er inderdaad meer van had alsof zij zich aan "pombe" hadden te buiten gegaan, dan dat zij bedroefd waren. Dit duurde zoo den geheelen dag; des avonds verzamelden zij een grooten bos biezen, bonden die in een kleed en droegen ze aan de deur van de hut der moeder, even alsof het het lijk van een mensch was. Hier zetten zij den bundel neêr, staken aan iedere zijde der deur een aantal biezen in den grond, knielden, en begonnen op eene zeer luidruchtige wijze te weeklagen; dit duurde onderscheidene uren.

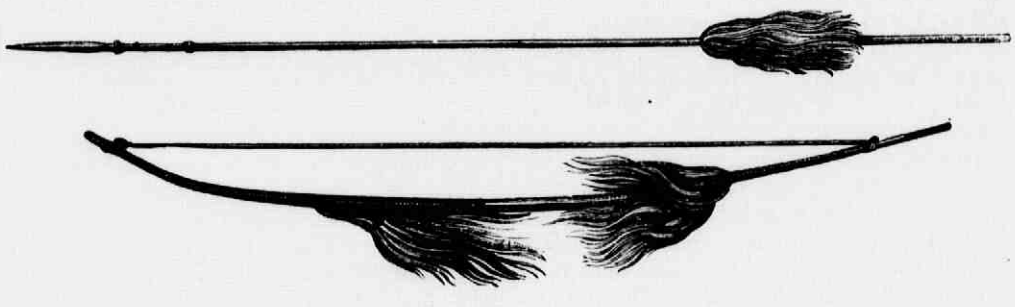

GEPLUIMDE PIJL EN BOOG.

HOOFDSTUK XXXVIII.

KARAGUE.

LIGGING VAN KARAGUE. — DE VERSCHILLENDE KLASSEN VAN INWONERS. — HUN KARAKTER IN HET ALGEMEEN. — WIJZE VAN GROETEN. — DE HEERSCHENDE KASTE OF "WAHUMA'S" EN DE KONINKLIJKE KASTE OF "MOREENDA'S." — WET VAN OPVOLGING. — DE SULTAN RUMANIKA EN ZIJNE FAMILIE. — PISANG-WIJN. — HOE RUMANIKA TOT DEN TROON KWAM. — BEGRAFENIS VAN ZIJN VADER. — PLEGTIGHEDEN BIJ GELEGENHEID DER NIEUWE MAAN. — DE KONINKLIJKE PROFETEN. — DE TOOVER-HORENS. — HET HUWELIJK. — GERUST LEVEN VAN DE VROUWEN DER WAHUMA'S. — HET VETMESTEN DER VROUWEN. — EEN DWAAS GEBRUIK DER VETLIJVIGHEID. — KLEEDING DER VROUWEN. — MUZIJK-INSTRUMENTEN. — HET EIGEN MUZIJKCORPS VAN RUMANIKA. — GEWOONTEN BIJ HET BEGRAVEN.

Een aantal stammen van meer of minder gewigt voorbijgaande, komen wij aan een land, "Karague" genaamd, hetwelk ligt in eene streek omtrent 3° Zuider-breedte en 31° Ooster-lengte. Het volk is verdeeld in twee onderscheiden klassen, namelijk het regerende ras, of de "Wahuma's", en de landelijke bevolking of de "Wanyambo's" De laatsten waren de oorspronkelijke bewoners van het land, maar werden verdreven door de "Wahuma's," die hen tot slaven en landbouwers gemaakt hebben. Onder de "Wahuma's" is nog eene andere onderscheiding, namelijk de "Moheenda's" of de koninklijke kaste.

Wat de Wanyambo's betreft, deze schijnen, ofschoon zij tot den rang van landbouwers zijn afgedaald en vergeleken kunnen worden met de "ryot's" of boeren in Engelsch-Indië, toch een zeker gevoel van eigenwaarde behouden te hebben; zij hebben namelijk zelven eene soort van regering en het land dat zij bewonen is verdeeld in twee distrikten, die elk hun eigen gouverneur hebben. Deze laatsten noemt men "Wakunga's"; zij worden onderscheiden door eene soort van uniform, bestaande uit een stuk katoen of van eene scharlaken deken, hetwelk door hen, buiten hunne gewone kleeding, gedragen wordt.

Het is een prikkelbaar en nog al twistziek volk, goed in staat om hunne eigen zaken te verdedigen, zelfs tegen de Weezee's met welke zij nu en dan in oorlog zijn. Zij dragen niet altijd wapenen, zooals de Wazogo's en Weezee's, maar vergenoegen zich met een stok die ongeveer $1^1/_2$ meter lang is en een knobbel aan het einde heeft; zonder dezen ziet men hen zelden en hij wordt niet slechts gebruikt als wapen, maar ook om hunne vrienden te begroeten.

Indien zij iemand groeten, steken zij den stok naar hun vriend uit; deze raakt dan het dikke einde met zijne hand aan en beantwoordt den groet met eenige woorden. En toch zijn zij, niettegenstaande zij in den regel geene wapenen dragen, zeer goed gewapend; hunne bogen zijn namelijk zeer sterk en veerkrachtig. Zij zijn meer dan 2 meter lang en eene, van eene speerpunt voorziene pijl kan tot op een grooten afstand afgeschoten worden. Er wordt ook gebruik gemaakt van assagaaijen, maar hun gewone wapen is de boog.

Eene boog die behoorde aan M'nanagee, den broeder van Rumanika, het toenmalige opperhoofd of sultan van Karague, was een uitstekend staaltje van bekwaam-

heid der inboorlingen. De boog was omtrent 2 meter lang — juist de lengte van den persoon zelven — en zoo goed gemaakt, dat geene enkele bogt het oog onaangenaam aandeed. De pees was gevlochten van de pezen eener koe en de eigenaar kon er eene pijl tot op een afstand van 150 meter mede wegschieten. Het hout waarvan hij gemaakt was geleek veel op dat onzer gewone esch.

De Wanyambo's waren tegenover Grant zeer beleefd; zij droegen groote zorg voor hem en raadden hem zeer aan zijne gezondheid in acht te nemen; zij weêrlegden dus op eene praktische wijze al de verontrustende verhalen, die men hem, toen hij besloot om door hun land te trekken, omtrent hunne verraderlijkheid en wreedheid gedaan had. De Wanyambo's zijn verplicht den reiziger, vrij van alle lasten, den voorraad te leveren dien hij behoeft om door hun land te reizen; ofschoon zij echter de wet naar de letter gehoorzamen, verwachten zij altijd, als betaling, een geschenk in koperdraad. Zij zijn ligt gebouwd, zeer donker van kleur en smeren zich overvloedig in met vet. Zij rieken evenwel niet zoo onaangenaam als andere stammen die zich met vet insmeren, omdat zij, na zich genoegzaam besmeerd te hebben, een vuur ontsteken van een welriekend hout, en lijwaarts gaan staan, om zich aan den welriekenden rook van dit vuur bloot te stellen.

De "Wahuma's" zijn veel lichter van kleur en de koninklijke kaste of die der "Moheenda's" is merkwaardag om hare brons-kleur, hare goed gevormde gelaatstrekken en zeldzaam lange hoofden.

Er bestaat met betrekking tot de troonopvolging eene merkwaardige wet. Evenals in Europa, is de oudste zoon des konings de erkende troonopvolger; hij moet dan echter geboren zijn terwijl zijn vader werkelijk koning was. Het gebeurt bijgevolg meermalen dat de jongste van een aantal broeders zijnen vader opvolgt, indien namelijk zijne oudere broeders geboren werden voordat hun vader den troon beklommen had.

Volgens Speke zijn de "Wahama's," de "Galla's" en de "Abyssiniêrs" slechts verschillende onderafdeelingen van hetzelfde volk; zij zijn bevochten en overwonnen en hebben zich toen westwaarts teruggetrokken in het land dat destijds door de Wanyambo's bewoond werd. En toch zegt de Wahuma, dat, niettegenstaande hij meent van Abyssinië af te stammen, en zich over het geheele thans door hen bezette land verspreid te hebben, hij zich altijd geschikt heeft naar de zeden en gewoonten der door hem verdreven inboorlingen en dat de "Wahama's" van Karague gewoonten hebben, volkomen verschillende van die der "Wahuma's" van Unyoro.

De koning of sultan, die over Karague regeerde toen onze reizigers door dit land trokken, was Rumanika. Hij was het schoonste en verstandigste opperhoofd hetwelk zij in Afrika hadden ontmoet en had in zijn voorkomen niets van een Afrikaan dan zijn haar, dat kort en wollig was. Hij was zes voet en twee duim lang en zijn gelaat had eene buitengewoon goedaardige en openhartige uitdrukking. Hij droeg een kleed van kleine antilope-huiden en een ander van eene stof die van boombast geweven was, zoodat hij geheel bedekt was. Nooit droeg hij een hoofdtooisel, maar wel de gewone metalen armbanden en enkelringen, en altijd had hij een langen staf in de hand.

Zijne vier zonen schenen hun vader volkomen waardig te zijn, vooral de oudste en de jongste. De eerste, Chundera genaamd, was 25 jaar oud en zeer blank, zoodat men hem, als hij geen wollig haar en nog al dikke lippen had gehad, voor een' Sepoy had kunnen houden. "Hij was eenigzins een dandy en netter op zijne versierselen van leeuwe-huid dan zijne broeders. Hij leidde een vrolijk leven, was altijd gereed om een krijgstogt te ondernemen en de eerste te zijn bij een dans, of overal waar wijn en vrouwen te vinden waren. Van den haarbos op de kruin van zijn hoofd af tot zijn midden was hij naakt, behalve als hij om zijn hals en armen versierd was met betooverde horens, strooken otterhuid, schelpen en houten banden. Het huiden kleedingstuk, dat bij het volk van Karague een eigenaardigen vorm heeft, reikt van achteren tot beneden de kniën en is van voren weggesneden. Van de kuiten tot aan de enkels droeg hij eene groote hoeveelheid ijzerdraad; als hij een bezoek ging afleggen, droeg hij altijd, evenals elk bewoner van Karague een' staf van de lengte van $1\frac{1}{2}$ meter met eene knods aan het einde.

"Hij kwam telkens naar mij vragen en bragt dan, omdat hij wist dat ik er zooveel

van hield, altijd bloemen mede; des avonds nam hij gewoonlijk Frij, mijn voornaamsten bediende mede met zijne "zeze" of guitaar naar het paleis, ten einde zijne zusters op Zanzibarsche muzijk te onthalen. Op hunne beurt zongen dan zijne zusters, broeders en volgelingen Karague-muzijk en vroeg in den morgenstond keerden Chunderah en Frij zeer vrolijk terug naar hunne, buiten de omheining van het paleis gelegen, hutten. Hieruit blijkt de vriendschappelijke verstandhouding die er tusschen ons en de familie van den Sultan heerschte; en ofschoon deze jonge prins mij vele vriendschapsdiensten bewezen had, heeft hij mij geene enkele maal om een geschenk gevraagd."

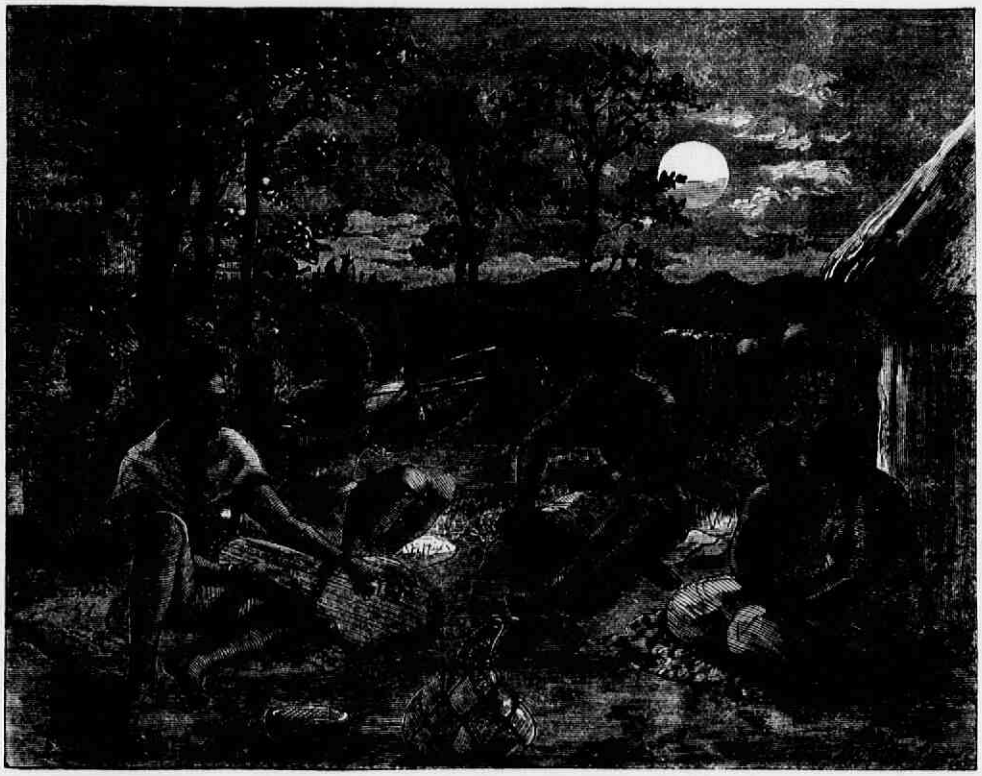

CHUNDERAH DE GUITAAR BESPELENDE.

De tweede zoon, van eene andere moeder, was op verre na zulk een aangenaam mensch niet. Zijn karakter was niet kwaad, maar hij was dom en traag en alles behalve mooi. De jongste van de vier, Kukoko genaamd, scheen de algemeene gunsteling te zijn; hij was klaarblijkelijk de lieveling van zijn' vader, die nooit zonder hem uitging. Hij had zulke zachte en aangename manieren, dat de reizigers hem een paar witte, zeemlederen handschoenen ten geschenke gaven; met veel moeite kregen zij ze aan zijne vingers en vermaakten zich zeer over de groote deftigheid, met welke hij zich verwijderde.

In tegenstelling met de algemeene Afrikaansche gewoonte, was Rumanika buitengewoon matig; hij leefde bijna geheel van melk; gekookt vleesch zoog hij alleen uit, maar at het niet op. Hij proefde bijna nooit pisang-wijn of bier, dat toch zoo veel in het land gebruikt wordt en het was niet bekend dat hij ooit beschonken was geweest. Deze wijn of dit bier wordt, op de volgende wijze vervaardigd. Een groot blok hout wordt uitgehold, zoodat het eene tobbe vormt; het schijnt noodig te zijn, dat deze zeer

groot is. Het eene einde wordt hooger geplaatst op een onderliggend stuk hout of een' steen en dwars in het midden is eene soort van dam van gedroogd gras bevestigd.

Nu worden in de bovenste afdeeling rijpe pisangs gedaan en deze door de vrouwen met handen en voeten fijn gekneed totdat zij in eene soort van moes veranderd zijn. Het sap vloeit in de schuinsche tobbe naar beneden en wordt door het gras gefiltreerd. Zoodra eene genoegzame hoeveelheid is uitgeperst, wordt het nog eenige keeren heen en terug gefiltreerd en dan in eene schoone kuip overgegoten om te gisten. Hierop wordt een weinig gebrande "Sorghum" of zoogenaamd "neger-koren" fijngestampt en met het sap vermengd, ten einde de gisting te bevorderen; de kuip wordt dan digtgedekt en in de zonnestralen gezet of bij een vuur warm gehouden. Na drie dagen is het brouwsel klaar en wordt het vocht overgeschonken in kalebassen.

De hoeveelheid die de inboorlingen van dezen wijn drinken is werkelijk verbazend; ieder draagt er altijd eene kalebas vol van bij zich en zelfs de jongste kinderen drinken er van zooveel zij willen. Deze drank wordt niet gebotteld om te bewaren en is inderdaad zoo in trek, dat men er, twee of drie dagen nadat hij bereid is, naauwelijks eene kalebas vol meer van vindt. Deze algemeene verzotheid op pisang-wijn maakt de matigheid van Rumanika des te merkwaardiger.

Rumanika was, op zijne wijze, werkelijk een verwonderlijk man; hij was niet slechts koning, maar ook priester en profeet. Zijne verheffing tot den troon was, volgens het verhaal zijner vrienden, geheel en al een gevolg van bovennatuurlijke hulp.

Toen zijn vader Dagara stierf, maakten hij en zijne twee broeders aanspraak op den troon. Om uit te maken wie van hen de meeste regten had, werd een kleine toovertrommel voor hen geplaatst; die dezen kon opligten zou de kroon aanvaarden. De trom was zeer klein en woog bijna niets, maar men had er eenige krachtige toovermiddelen op gelegd. Het gevolg was, dat, ofschoon zijne broeders met alle krachtsinspanning den trommel niet van de plaats konden krijgen, Rumanika hem gemakkelijk met zijn' pink opligtte. Bij plegtige gelegenheden droeg hij dezen trom altijd bij zich en slingerde hem van tijd tot tijd heen en weer, om te doen zien hoe gemakkelijk het voor den regtmagtigen souverein was er mede om te gaan.

Een der opperhoofden, hierdoor nog niet overtuigd, stond er op dat Rumanika nog eene andere proef zou doorstaan. Hij werd toen gebragt naar eene heilige plaats, waar hij verzocht werd op den grond te gaan zitten en de uitwerking der bezweringen af te wachten. Indien hij werkelijk de ware koning was, zou het gedeelte van den grond, waarop hij zat, tot aan den hemel omhoog rijzen; was hij de echte man niet, dan zou de bodem inzakken en hij zelf verbrijzeld worden. Volgens het verhaal van allen, dat van hem zelven ingesloten, ging Rumanika zitten, werd tot den hemel opgeheven en zijne wettigheid erkend.

Zijne geheele familie schijnt bekend geweest te zijn wegens hare bovennatuurlijke eigenschappen. Toen zijn vader Damara stierf, werd zijn lijk in eene koehuid genaaid en in eene kano geplaatst, waarin men het op het meer liet ronddrijven, totdat het vergaan was. Nu werden drie wormpjes uit de kano genomen en aan Rumanika in bewaring gegeven; zoodra zij echter in zijne woning waren, veranderde er een in een leeuw, het tweede werd een luipaard en het derde een stok. Het lijk werd nu gelegd op den top van een' heuvel; men bouwde er eene hut over heen, waarna er 5 meirjes en 50 koeijen in opgesloten en bewaard werden. Die er in waren kwamen natuurlijk allen van honger om.

De leeuw, uit het lijk voortgekomen, was een zinnebeeld van het eigenaardig karakter van Karague; dit land wordt gezegd door leeuwen tegen de aanvallen van andere stammen bewaakt te worden. Men verhaalt dat Damara, indien hij hoorde dat de vijand tegen zijn land optrok, alle leeuwen bijeenriep en tegen de vijandelijke troepen afzond, ten einde deze te verslaan.

In zijn karakter als hoogepriester zag Rumanika er zeer indrukwekkend uit, vooral bij zijne nieuwe-maansreceptie; deze had elke maand plaats om zich van de trouw en gehechtheid zijner onderdanen te verzekeren.

Op den avond van nieuwe maan kleedt hij zich in zijn priesterlijk gewaad; er hangen dan namelijk een aantal vederen over zijn voorhoofd, die door een met koralen

versierden riem bevestigd zijn. Een reusachtige witte baard, aan zijn aangezigt met een snoer koralen vastgemaakt, bedekt zijne kin en hangt hem over de borst. Als hij zich zoo heeft opgeschikt, gaat hij zitten achter een scherm, wachtende totdat de plegtigheid begonnen is.

Deze is zeer merkwaardig. Er worden 30 of 40 lange trommen op den grond geplaatst, die er uitzien als eene batterij mortieren; op elke trom is een kruis geschilderd. De trommelslagers staan er achter, ieder gewapend met een paar stokken; voor hen staat de aanvoerder, die een paar kleine trommen om zijn hals heeft hangen.

De voorganger ligt eerst zijn regter-, vervolgens den linkerarm op en wordt hierin door de trommelslagers zeer naauwkeurig gevolgd. Hierop slaat hij met beide stokken een' geweldigen roffel, die al sterker en sterker wordt, totdat het leven bijna niet is uit te houden. Dit wordt, met tusschenpoozen, eenige uren lang volgehouden; het leven wordt afgewisseld door het slaan op kleinere trommen en het spelen op andere muzijk-instrumenten. Nu komen de verschillende opperhoofden en officieren achtereenvolgens vooruit; zij springen en gestikuleren en doen uitroepingen, waarmede zij te kennen geven, dat zij zich geheel en al aan hun souverein toewijden en zijne wraak inroepen, als zij immer in hunne trouw zouden te kort komen. Als hunne begroeting is afgeloopen knielen zij achtereenvolgens voor den koning en houden hunne knodsvormige stokken zoo, dat hij ze kan aanraken; hierop trekken zij zich terug, om voor hunne opvolgers bij de plegtigheid plaats te maken. Om meer kracht aan een en ander bij te zetten, wordt een horen met een tooverpoeder gevuld en in het midden geplaatst, met de opening gekeerd naar de plaats vanwaar men vreest dat het gevaar komen zal.

Een jongere broeder van Rumanika, M'nanagee genaamd, was zelfs nog grooter profeet en wigchelaar dan zijn koninklijke broeder; hij stond om zijne bovennatuurlijke magt bij de Wahuma's in groote achting. Hij had op een heuvel een' heiligen steen en men kon hem dagelijks derwaarts zien wandelen om ingevingen te bekomen. Hij bezat ook een aantal olifants-tanden, die hij met tooverpoeders opgevuld en ter godsdienstige vereering in de omheining geplaatst had.

M'nanagee was een groot en statig persoon; hij had eene groote kennis van planten en was, wat nog al vreemd was, zeer gewillig om die aan anderen mede te deelen. Als teekenen van zijne priesterlijke waardigheid droeg hij een menigte toovermiddelen. Een was er bevestigd achter op zijn geschoren hoofd, andere hingen om zijn hals en zijne armen, terwijl er enkele om zijne kniën waren gebonden; één was zelfs bevestigd aan zijn wandelstok. Hij werd altijd vergezeld door zijn page, een kleine, dikke jongen, die de vliegen-klap en de pijp van zijn meester droeg; de laatste was zeer groot en had een' kop van buitengewonen omvang.

Hij zelf had een sterk geloof in de kracht zijner toover-horens en raadpleegde ze bij elke gelegenheid. Indien iemand ziek was, vroeg hij hun gevoelen met betrekking tot den aard der ziekte en het beste geneesmiddel om haar te bestrijden. Was hij nieuwsgierig naar een afwezigen vriend, dan gaven de toover-horens hem hieromtrent inligtingen. Werd een aanval op het land beraamd, dan waarschuwden zij hem; werd hunne hulp e regter tijd en goed ingeroepen, dan werd de dreigende aanval afgewend of zij maakten dat de vijanden overwonnen werden.

Het volk stelt in deze toovermiddelen een onbepaald vertrouwen; het gelooft dat zij niet alleen moed geven, maar ook den persoon die ze bezigt, onkwetsbaar maken. De voornaamste bezweerder van Rumanika, K'yengo, verhaalde aan Speke, dat de stammen der Watubá's zijn dorp gedurende zes maanden hadden ingesloten; toen al het vee en al de voorraad was opgegeten, namen zij het dorp in en doodden al de inwoners behalve hemzelven. Hem konden zij niet dooden, omdat zijne toovermiddelen te sterk waren; zij konden hem met hunne speren zelfs niet verwonden, terwijl hij op den grond lag.

De Wahuma's gelooven aan de voortdurende tegenwoordigheid van de zielen der afgestorvenen, en tevens dat zij invloed ten goede of ten kwade kunnen uitoefenen op hen, die zij gedurende het leven gekend hebben. Indien er bijv. een korenveld minder gunstig uitziet of de oogst niet voordeelig belooft te zijn, wordt de eene kalebas

op het pad gelegd. Ieder die voorbijgaat weet wat deze kalebas beteekent, en rigt een klagenden kreet tot de geesten, opdat deze een goeden oogst aan hunne achtergebleven vrienden zouden geven.

Om den geest van zijn' vader Dagara gunstig voor zich te stemmen, offerde Rumanika jaarlijks eene koe op diens graf en plaatste er dan koren en bier bij als eene offerande aan zijn geest.

Het huwelijk is in Karague weinig meer dan eene soort van handel; de vader ontvangt voor zijne dochter koeijen, schapen, slaven en andere bezittingen. Deze handel is echter niet beslissend, want als de echtgenoot niet aan de bruid bevalt, kan zij de huwelijksgift terugzenden en naar haren vader terugkeeren. Bij deze huwelijken worden slechts zeer weinig plegtigheden in acht genomen; de voornaamste schijnt hierin te bestaan, dat de bruid in eene zwart gemaakte huid gebonden en zoo, in een luidruchtigen optogt, naar haren echtgenoot gedragen wordt.

De vrouwen der Wahuma's leiden, in vergelijking van die van Zuid-Afrika, een gemakkelijk leven; haar eenige levensdoel schijnt te zijn dik en vet te worden. Of de vrouwen hebben eene bijzonder ligchaamsgesteldheid, òf de spijs die zij gebruiken is bijzonder voedzaam, want zij krijgen een' omvang die bijna ongeloofelijk is. Rumanika bijv. had, ofschoon hij zelf ligtgebouwd en welgevormd was, vijf vrouwen die buitengewoon dik waren. Drie dezer vrouwen konden niet door de deur eener gewone hut en konden ook niet gaan, zonder aan beide zijden door een persoon ondersteund te worden. Haar voedsel is gekookte pisangs en melk; van de laatste drinken zij groote hoeveelheden, en wel den geheelen dag door. Zij worden inderdaad even stelselmatig vetgemest als onze kalkoenen en met even weinig achting voor haar gevoel volgepropt.

Kapt. Speke geeft ons een zeer koddig verhaal van een bezoek bij eene dezer vrouwen van rang, tegelijk met de verschillende maten, die zij hem vergunde te nemen.

"Na eene langdurige en vermakelijke zamenspraak met Rumanika gedurende den morgen, bragt ik een bezoek aan eene zijner schoonzusters, die met een broeder van hem gehuwd was; die broeder was geboren voordat Damara den troon had bestegen. De vrouw was ook een van de slagtoffers der zwaarlijvigheid en niet in staat om te staan, behalve op handen en voeten. Ik was regt verlangend om haar eens goed te zien en haar, indien het mogelijk was, te meten. Dit kreeg ik gedaan, door haar wederkeerig te beloven dat zij, indien zij mij mijn gang liet gaan, ook mijne bloote armen en beenen zou zien. Zij deed toe zooals ik verlangd had, en nadat ik haar met veel moeite in het midden der hut had gebragt, hield ik mijn woord en nam toen de maat, die de volgende uitkomsten opleverde.

"Het dik van den arm, 51 centimeter. Om de borst 190 centim. De dijen 75 centim. De kuiten 54 centim. Lengte 163 centim. Al deze maten zijn volkomen juist behalve de lengte; ik geloof dat ik die meer naauwkeurig zou hebben verkregen, indien ik haar op den grond had gelegd. Daar ik echter wist hoeveel moeite ik zou gehad hebben om haar weder overeind te krijgen, trachtte ik hare lengte te meten door haar te laten opstaan. Dit geschiedde na veel inspanning, zoowel van haren als van mijnen kant, waarna zij flaauw viel; het bloed was haar naar het hoofd gestegen.

"In dien tusschentijd zat de dochter, een meisje van 16 jaren, moedernaakt voor ons en zoog aan een melkpot; haar vader hield haar aan den gang met een stok in de hand. Daar vetworden de eerste pligt is van eene fatsoenlijke vrouw, moet dit ook desnoods met den stok bevorderd worden. Ik begon haar een weinig het hof te maken en bragt er haar toe om op te staan en mij de hand te geven. Zij zag er in het gelaat zeer lief uit, maar haar ligchaam was zoo rond als een kogel."

In één gedeelte van het land maakten de vrouwen met hare zwaarlijvigheid goede rekening. Bij het ruilen van voedsel voor koralen werd gewoonlijk eene zekere hoeveelheid voedsel gegeven voor een koralen gordel, die om het midden paste. De vrouwen van Karague waren echter gemiddeld tweemaal zoo dik als die van andere streeken; het natuurlijke gevolg hiervan was, dat ook het voedsel 100 percent in prijs steeg.

In weerwil harer buitengewone zwaarlijvigheid bleven toch hare gelaatstrekken veel van hunne schoonheid behouden; haar gelaat was ovaal en hare oogen waren buitengewoon

fraai en verstandig. De hoogere klassen van vrouwen zijn zeer zedig; zij dragen niet alleen de gewone rokken van koe-huid, maar ook een' grooten mantel van zwarte stof,

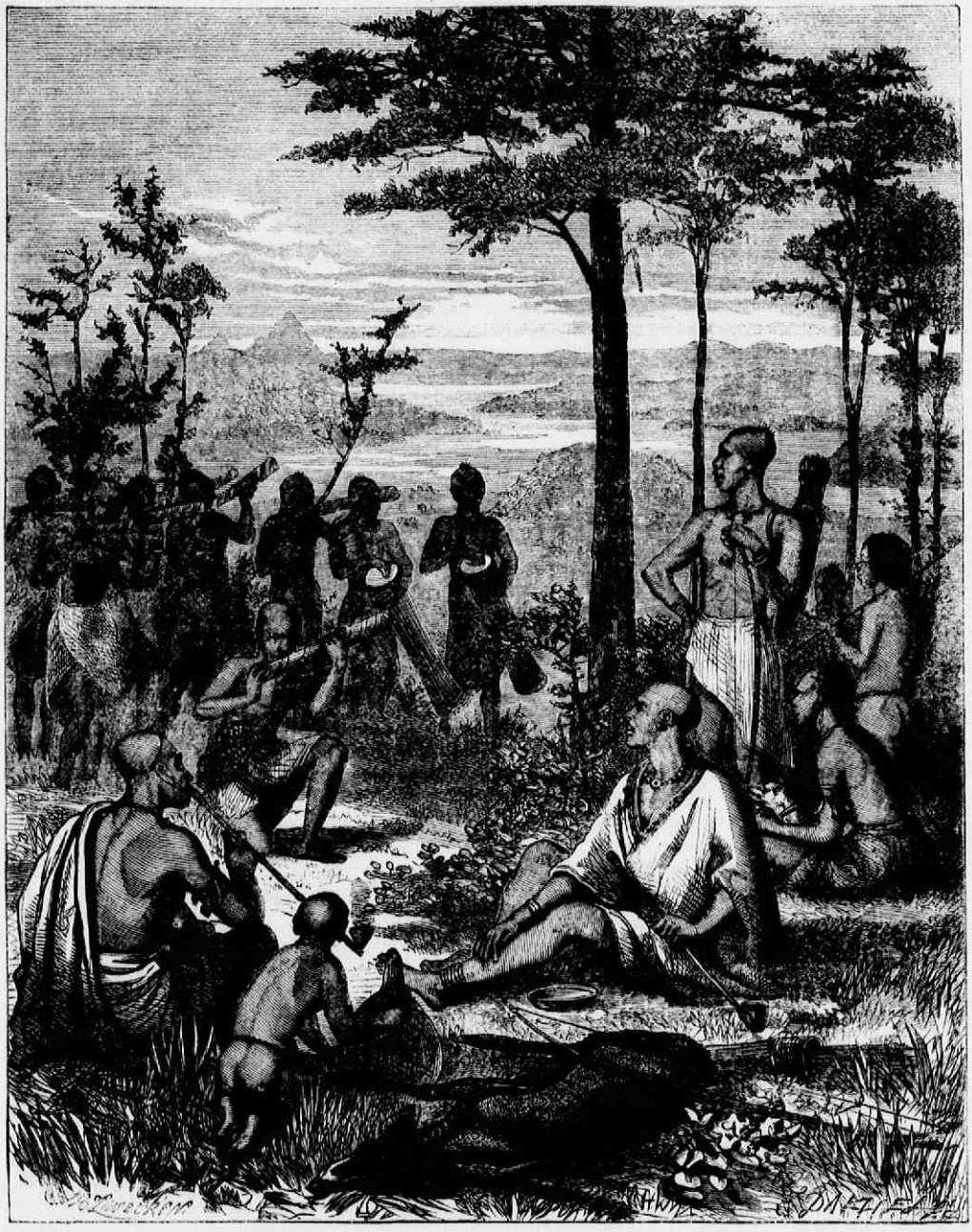

RUMANIKA'S EIGEN MUZIJK-KORPS.

waarmede zij haar geheele ligchaam omwikkelen, zoodat alleen één oog zigtbaar blijft. En toch wordt, totdat zij den huwbaren leeftijd bereikt hebben, noch door

jongens, noch door meisjes, eenige kleeding, hoegenaamd, ook gedragen; beiden, zoowel jongens als meisjes, komen naar den reiziger toe en spreken met hem even onbewust van hunne naaktheid, als onzer aller voorouders. Totdat zij getrouwd zijn laten zij het haar groeijen; hierna scheren zij het weg, soms gedeeltelijk en somtijds geheel en al. Zij hebben eene zonderlinge gewoonte om hoofddeksels te maken van rotting, die zij aan de buitenzijde bedekken met het wollige haar, dat zij van hunne eigene hoofden hebben afgeschoren.

Wij hebben reeds melding gemaakt van de muzijk-instrumenten die in Karague gebruikt worden. De voornaamste zijn de trommen, die evenveel in grootte verschillen als de Europeesche. De trommen, die met onze gewone overeenkomen, zijn ongeveer 120 centim. lang en 30 centim. breed; zij zijn aan het eene einde bedekt met de huid van een ichneumon. Dit instrument wordt over den schouder gehangen en met de vingers bespeeld, even als de Indische "tam-tam." De groote trommen, die bij het feest der nieuwe maan gebruikt worden, zijn gemaakt op dezelfde wijze, maar veel grooter. De oorlogs-trom wordt door vrouwen geslagen; op haar geluid vliegen de mannen te wapen en begeven zich naar hunne verschillende kwartieren. Men maakt in Karague ook gebruik van verschillende snaar-instrumenten. Het voornaamste is de "nanga," eene soort van guitaar; zij is, volgens kapt. Grant, het nationale instrument. Hiervan zijn vele verscheidenheden. "Bij een van deze maakten 6 van de 7 toonen eene volmaakte toonladder; de zevende snaar alleen was valsch. Bij eene andere, die door een man bespeeld werd, maakten drie snaren een vol en harmonisch akkoord. Uit deze feiten blijkt, dat dit volk vatbaar is voor beschaving. De "nanga" was gemaakt van zwaar, donkerkleurig hout, in den vorm van een bak, die 60 centim. lang en 24 centim. breed is, met drie kruisen in den bodem; eene snaar is zeven of acht keeren over eene, aan elk eind van het instrument, geplaatste kam gespannen. Somtijds is, ter versterking van het geluid, eene kalebas aan den achterkant van het instrument bevestigd.

"Prins M'nanagee zond, op mijn verzoek, den besten speler dien hij kende. De man kwam, zonder aangediend te worden, onbeschroomd binnen en scheen een wild, opgewonden persoon te zijn. Nadat hij zijne speer tegen het dak der hut had geplaatst nam hij eene "nanga" van onder zijn arm en begon te spelen. Hij zat op eene mat met zijn hoofd afgewend en begon te zingen, dat hij tot mij gezonden was alsmede een lied van den geliefdkoosden hond "Keeromba". Door de wilde en toch liefelijke muziek werden scharen van bewonderaars tot hem gelokt; deze zongen het lied van den hond nog dagen daarna, daar hij het op ons verzoek meermalen herhaald had.

Een andere muzijkant was eene oude vrouw, die zich zelve Keeleeamyagga noemde. Terwijl zij voor mij stond te spelen, was al wat zij kon voortbrengen "sh! sh!". Zij verdraaide hierbij haar' mond, wrong met haar ligchaam en ligtte hare voeten van den grond. Het was eene ellendige uitvoering en zij werd niet herhaald."

Er is nog een ander snaar-instrument, "zeze" genaamd. Dit verschilt van de "nanga" doordat het slechts ééne snaar heeft; even als de "nanga" wordt het gebruikt om de stem bij het zingen te begeleiden. Hunne blaas-instrumenten kan men vergelijken bij de flageolet en den hoorn. De eerste heeft 6 gaten; als het volk loopt met eene vracht op het hoofd spelen zij de flageolet om zich de reis gemakkelijker te maken en ontlokken er werkelijk aangename en muzijkale toonen aan. De zoogenaamde "hoorn" wordt gemaakt van verschillende stukken van kalebassen die in elkander worden geschoven als de stukken van eenen verrekijker en dan met eene koe-huid bekleed. Men kan er de toonen van een gewoon akkoord op voortbrengen; de duim dient dan voor klep. Hij is ongeveer 50 centim. lang.

Rumanika had een bijzonder militair muzijkkorps; het bestond uit 16 man, waarvan er 14 hoorns hadden, terwijl de twee anderen voorzien waren van hand-trommen. Zij marcheerden in drie gelederen, de trommelslagers achteraan; als zij op marsch waren, zwaaiden zij, op de maat der muzijk, met hunne ligchamen heen en weêr. De aanvoerder gaat voorop met een bijzonder vluggen stap, waarbij hij beurtelings met elk knie den grond aanraakt.

De wetten zijn in Karague in sommige gevallen zeer streng en in andere buiten-

gewoon zacht. Diefstal bijv., wordt gestraft met het blok, waarin de dader somwijlen maanden lang gesloten blijft. Eene ligchamelijke aanranding met een stok wordt beboet met tien geiten; heeft de aanval echter plaats gehad met een doodelijk wapen, dan heeft de aanvaller al zijne bezittingen verbeurd; de beleedigde partij krijgt de eene helft en de sultan de andere. In geval van moord wordt de schuldige ter dood gebragt en gaat al wat hij bezit over aan de familie van den vermoorde. De zonderlingste wet is die tegen het overspel. Is de schuldige eene gewone vrouw, dan wordt het verlies van een oor als genoegzame straf beschouwd; is zij echter eene slavin of de dochter van den sultan, dan worden beide partijen ter dood gebragt.

Als een inwoner van Karague sterft, hangt de begrafenis af van den rang des overledenen. Indien het een boer of "Wanyambo" is, laat men het lijk in het water zinken. Was de overledene echter iemand van de hoogere kaste, een Wahuma, dan wordt het begraven op een eiland in het meer; de grond van al zulke eilanden wordt als heilig beschouwd. Bij de plaats waar een Wahuma gestorven is, plaatsen zijne nabestaanden een zinnebeeldig teeken; het bestaat uit twee stokken, die aan een steen gebonden en dwars over het pad gelegd worden. Dit teeken geeft aan den voorbijganger te kennen dat het pad op dit oogenblik heilige grond is; hij gaat bijgevolg op zijde en maakt eenen kleinen omweg, voordat hij het pad weder betreedt. De zonderlinge begrafenis van den sultan hebben wij reeds medegedeeld.

DE WAZARAMO'S EN WASAGARA'S.

DE WAZARAMO'S.

Eer wij ons begeven naar andere streken van Afrika, is het noodig eenige regelen te wijden aan twee andere stammen — de Wazaramo's en de Wasagara's.

Het land dat door het eerste volk bewoond wordt heet Uzaramo en ligt onmiddellijk zuidwaarts van Zanzibar; het is het eerste waardoor Speke en Grant heen trokken.

Het land is overdekt met dorpen, wier huizen gedeeltelijk den kegelvorm hebben, dien men in Afrika algemeen aantreft; deels hebben zij ook gevels in navolging van de wijze waarop de huizen aan de kust gebouwd worden; waarschijnlijk hebben zij die te danken aan de vele handelaars welke hen uit alle oorden der wereld komen bezoeken. De wanden der hutten zijn van vlechtwerk, dat met klei bepleisterd is; zij zijn met gras of riet gedekt. Over deze dorpen zijn hoofdlieden gesteld, "Phanzé's" genaamd, die zich onderdanen noemen van Saïd Magid, den sultan van Zanzibar. Zoodra echter eene karavann door hun land trekt, beschouwt ieder hoofdman zich als sultan en heft tol van de reizigers voor eigen rekening. Zij laten nimmer vreemdelingen in hunne dorpen toe en verschillen in dit opzigt van andere stammen, die hunne steden gebruiken als vallen, in welke zij den argeloozen reiziger lokken, en waaruit hij niet weder te voorschijn komt, zonder dat zijne beurs er duchtig onder geleden heeft.

Het volk ziet er, ofschoon de meeste inwoners vrij kort en gezet zijn, goed uit en is zeer verzot op kleederen; hunne kleeding is echter zeer beperkt en bestaat alleen uit een stuk van eene of andere stof, dat om de lendenen geslagen wordt. Zij houden zeer veel van versierselen, zooals schelpen, stukken tin en koralen en wrijven het ligchaam in met roode klei en olie, totdat zij er uitzien alsof zij pas gekoperd waren. Hun haar is wollig en in vele kleine vlechten verdeeld, die zij verlengen door er plantenvezels door heen te vlechten. De mannen hebben voor de vrouwen vele oplettendheden; zij kappen heur haar en begeleiden ze naar het water, opdat haar niets zou overkomen.

Een verstandig reiziger trekt door Uzaramo zoo schielijk hij slechts eenigzins kan; de inboorlingen toch verstrekken nimmer gidsen of bewijzen de minste hulp. Zij zijn altijd gereed hem af te persen indien hij zwak is of hem met open geweld te berooven, in plaats dat zij het meer verfijnde "hongo"-stelsel in praktijk brengen. Het schijnt een ontstuimig ras te zijn, maar zij kunnen toch met een mengsel van zachtheid en vastheid vrij goed tot reden gebragt worden. Zelfs als zij hunne krijgslieden in oorlogsdos hadden laten uitrukken en op een dreigenden toon eene grooter "hongo" eischten, dan zij in redelijkheid konden verwachten te ontvangen, vond Speke dat zij door eenige vriendelijke woorden zich altijd weder terugtrokken en de zaak tot een vredelievende schikking lieten komen. Mogt men met hen slaags raken, dan zou men ondervinden, dat zij vrij geduchte vijanden zijn; zij zijn goed gewapend met speren en

KAPPEN

boog en pijlen. De laatste zijn vergiftigd en hunne wapenen houden zij altijd even glimmend en schoon als hunne ligchamen.

Sommigen dezer Phanzé's kunnen voor den reiziger zeer lastig zijn; zij vragen altijd meer dan zij denken te ontvangen en gebruiken steeds bedreigingen als de eenvoudigste middelen van afzetterij. Een hunner, genaamd Khombé la Simba of "leeuweklaauw," was buitengewoon moeijelijk te voldoen; hij zond, vol verachting, het geschenk terug dat men hem gegeven had en dreigde met zijn hevigste wraak, indien zijne eischen niet werden ingewilligd. Vijf mijlen verder vroeg een andere Phanzé, Mukia ya Nyani of "apen-staart" genaamd, eene tweede "hongo." Daar echter de voorraad der expeditie op deze wijze spoedig uitgeput zou zijn, maakte Speke plotseling een einde aan deze afpersingen; hij gaf den opperhoofden de keus om òf aan te nemen wat hij hem verkoos te geven, òf er om te vechten. Daar hij tevens zorg droeg, hun zijne wapenen en de geoefendheid zijner schutters te laten zien, vonden zij het beter toe te geven, dan te vechten en wellicht niets te krijgen.

Wegens de snelheid waarmede de reizigers door dit ongastvrije land trokken en de noodzakelijkheid waarin zij verkeerden om de inboorlingen zooveel mogelijk te vermijden, leerden zij weinig van hunne zeden en gewoonten. De Wazaramo's verzamelden zich om de karavaan ten einde ruilhandel te drijven en de reizigers op te nemen; van

hun leven in hunne dorpen zagen deze echter niets, daar een vreemdeling, zooals wij gezegd hebben, hier nimmer binnen komt. Omtrent hunnen godsdienst is niets bekend, ofschoon het zeer mogelijk is, dat de vele Mohamedanen die door hun land trekken, er wel eenige sporen van hun eigen godsdienst zullen hebben achtergelaten, evenals het geval is in Londa, waar de godsdienst een wonderlijk mengsel is van afgodische, Mohamedaansche en Christelijke plegtigheden, zonder eenige innerlijke beteekenis. Inderdaad is het hun onverschillig of zij weten wat met de plegtigheden bedoeld wordt. Dit laten zij aan de priesters over; zij zijn volkomen tevreden als de toover-doktor slechts zijne pligten vervult. Dat de Wazaramo's in allen gevalle eene zekere mate van bijgeloof bezitten, blijkt uit het feit, dat zij kleine model-hutten bouwen als tempels voor den Geest van den regen. Zulk eene hut of tempel wordt "M'ganga" genoemd. Zij leggen ook gebroken gereedschappen op de graven en snijden ook nu en dan ruwe houten beelden, die zij aan het eene einde van het graf in den grond steken; zoover bekend is, hebben zij echter geene afzonderlijke begraafplaatsen.

DE WASAGARA'S.

De tweede dezer stammen, die der Wasagara's, bewoont eene uitgebreide landstreek die meer dan 100 mijlen lang is, en wordt verdeeld in een aantal onderstammen. Evenals andere Afrikaansche stammen die eens klaarblijkelijk groot en magtig waren, zijn ook de Wasagara's zwak en betrekkelijk onbeduidend geworden, ofschoon zij nog vrij talrijk zijn. Daar zij dikwijls vervolgd worden door gewapende troepen van de kust, die hen aanvallen en als slaven wegvoeren, en bovendien nog wegstelen wat zij bezitten, hebben de Wasagara's meestal de wijk genomen naar de hooge, kegelvormige bergen, die aan hun land zulk een eigenaardig voorkomen geven; zij zijn daar betrekkelijk veilig. Daar zij op deze wijze echter verpligt zijn om hun verblijf tot eene kleine strook lands te beperken, kunnen zij zich slechts zeer weinig op den landbouw toeleggen; zij zijn ook bevreesd om in de vlakten af te dalen en deel te nemen aan den handel die in deze streken op eene uitgebreide schaal gedreven wordt. Hunne dorpen zijn meestal gelegen aan de helling der heuvelen en zij bebouwen, zoo goed en zoo kwaad zij kunnen, het vruchtbare land dat er tusschen ligt. De onophoudelijke invallen van vijandige stammen, zoowel als die der slavenhandelaars, maken dat de inwoners niet meer land kunnen bebouwen dan voor hunne behoeften volstrekt noodig is.

Zij zijn zoo geheel en al ontmoedigd, dat een schildwacht, zoodra hij eene karavaan ziet naderen, dadelijk alarm maakt, waarop de geheele bevolking op den top van den berg zamenschoolt; hierna verspreiden zij zich en verbergen zich zoo goed, dat geen troep, die er op uit is om slaven te vangen, zijn' tijd zal verbeuzelen met pogingen om hen te vinden. Aan het bieden van tegenstand wordt nimmer gedacht en het is bijna niet mogelijk de Wasagara's over te halen van de heuvelen af te komen, voordat de karavaan is voorbijgetrokken. Het is dan ook bijna niet mogelijk een Msagara als gids door zijn land te bekomen. Slaagt de reiziger hier echter in, dan ondervindt hij dat de man trouw, levendig, ijverig en over het geheel een aangenaam medgezel is.

De mannen schijnen goede jagers te zijn en toonen eene groote bedrevenheid in het opsporen van het wild.

Om hunne onzekere levenswijze dragen de Wasagara's slechts zeer weinig kleederen; hun gewoon kostuum is eene smalle strook stof om hun midden.

HOOFDSTUK XXXIX.

DE WATUSI'S EN WAGANDA'S.

WOONPLAATS DER WATUSI'S. — WIJZE OM ZICH TE KLEEDEN. — EENE WATUSISCHE VROUW. — WAT ZIJ ALS HERDERS WAARD ZIJN. — HET DANSEN DER WATUSI'S. — DE WAGANDA'S. — DE WEGEN IN UGANDA. — HUN WETBOEK VAN ETIKETTE. — HUNNE MINACHTING VOOR HET LEVEN VAN EEN MENSCH. — HUNNE WREEDHEID. — DE VROUWEN-ZWEEP. — EEN AFRIKAANSCHE BLAAUWBAARD. — HET LEVEN IN HET PALEIS. — EENE REVUE DER TROEPEN. — DE OORSPRONG VAN DEN STAM DER WAGANDA'S. — KIMERA EN ZIJNE WIJZE VAN REGEREN. — DE WET VAN OPVOLGING. — M'TESA, DE TEGENWOORDIGE KONING EN ZIJNE HOFHOUDING. — HET KONINKLIJK PALEIS. — ALGEMEENE BOUWORDE BIJ DE WAGANDA'S. — HET ONTVANGEN VAN EEN' GAST. — DE KONINKLIJKE WANDELING. — EENE RAADSVERGADERING. — BIJGELOOVIGHEDEN. — DE WATER-GEEST EN ZIJN HOOGEPRIESTER. — DE GODSDIENST DER WAGANDA'S. — MENSCHEN-OFFERS. — DE SLAVENHANDEL. — BEGRAAFPLAATSEN DER WAGANDA'S. —

DE WATUSI'S.

Er is een stam, die, hoe klein hij ook zijn moge, toch eene bijzondere vernelding verdient, omdat hij eene genoegzame individualiteit bezit. De Watusi's zijn een geslacht van herders, wonende aan beide zijden der evennachtslijn; volgens Grant hebben zij in hun algemeen voorkomen eene groote gelijkenis op de "Somali's". Zij nemen gewoonlijk dienst in de huishouding van rijken en bepalen zich bijna geheel tot het weiden der kudden.

Zij hebben veel en wollig haar; de mannen scheren hunne baarden geheel af, op eene kleine plek na, in den vorm eener halve maan. Zij hebben de zonderlinge gewoonte om hun tandvleesch zwart te verwen en bezigen hiervoor een mengsel van verkoold en gepoederd tamarinde-zaad, met een of ander koper-zout. De mannen hebben, als zij op togt zijn, altijd hunne wapenen bij zich; zij vertoonen zich zelden zonder pijl en boog, een 1½ meter langen stok met eenen knobbel aan het einde, en eene pijp.

Als zij een' vriend ontmoeten, steken zij hem het knobbelige einde van hun stok toe; hij raakt dit aan en heeft daarmede aan de eischen der etikette voldaan. Deze knods-stok is eene instelling, waarvan eerst kortelings is melding gemaakt; een inboorling schijnt zich zeer ongelukkig te voelen, als hij niet zulk een voorwerp in de hand heeft. Zij houden veel van sieraden en dragen een aantal ringen om hunne polsen en enkels; de laatste zijn gewoonlijk van ijzer; de eerste van koper.

Het is een menschenras, dat er buitengewoon goed uitziet; de vrouwen wedijveren in dit opzigt — een verschijnsel, dat men in dit gedeelte der wereld slechts zelden waarneemt, — met de mannen. Zij zijn lang, gaan regtop, hebben goede, regelmatige gelaatstrekken en zijn, in den regel, behoorlijk met koe-huiden gekleed. Het algemeen voorkomen van de vrouwen der Watusi's kan men opmaken uit de volgende beschrijving van Grant:

"Op een' zekeren morgen stootten wij, in een wild kreupelbosch, onverwachts op vee en later op eene "bomah" of ring-vormige omheining, die verborgen was door schoone, groote, schaduwrijke boomen; geheel en al de plaats voor een kamp van heidens. Bij den ingang ontmoette ik twee stevige, forsche jonge lieden, die mij vroegen nader bij

te komen. Ik ging onder het volk, en verzocht een weinig water, waarop men mij vroeg: of ik niet liever melk had? Dit klonk in mijne ooren beschaafder dan ik wel van Afrikanen verwacht had; ik volgde derhalve de mannen en dezen bragten mij bij eene schoone vrouw der Watusi's, geheel en al in haar voorkomen eene dame, die alleen onder eenen boom zat.

"Zij ontving mij zonder eenige betuiging van verwondering, op de meest deftige wijze; nadat zij met de mannen gesproken had stond zij glimlagchende op. Zij was zeer fatsoenlijk in hare manieren en geleidde mij naar hare hut. Ik had tijd om de belangwekkende vreemdeling met aandacht te beschouwen. Zij droeg de gewone kleeding der Watusi's, eene omgekeerde koe-huid, waarvan de randen met eene naald in franje veranderd waren en waarin haar ligchaam van beneden de borst tot aan de enkels gewikkeld was. Zij droeg als een overkleed om haar midden, slippen of panden, die veelkleurige, zebra-achtige strepen hadden, en behalve dat een arm door een glinsterend gepolijst koord van dik ijzerdraad omgeven was en zij twee even glimmende massive ringen om haar regter pols en een halssnoer van koperdraad om den hals droeg — behalve dit alles en een ligten mantel — was zij geheel *au naturel*.

"Ik was getroffen door haren bijzonder schoon gevormden en bevalligen langen hals; de schoonheid harer oogen, mond en neus, de kleinheid harer handen en bloote voeten — alles was volmaakt; het eenige wat bij haar minder schoon was — anders bij die vrouwen eene schoonheid — waren hare groote ooren. De armen en ellebogen waren afgerond als een ei, hare schouders hadden een schoonen vorm en hare buste was gelijk aan die der *Venus acroupie* — met een woord, eene volmaakte schoonheid, ofschoon zij donkerder was dan eene brunette.

"Hare tijdelijke woning was eigenaardig; zij was gemaakt van gras, had een plat dak en was zoo laag dat ik er niet overeind in kon staan. De stookplaats bestond uit drie steenen; aan eene zijde stonden melkvaten die helder blank geschuurd waren. Eene vrouw die er goed uitzag was bezig eene kalebas tusschen hare kniën heen en weer te schudden, om er boter mede te karnen. Nadat de schoone mijne huid en kleederen onderzocht had, gaf ik haar mijne groote spijt te kennen, dat ik haar geene koralen kan aanbieden. ""Ik heb ze niet noodig" " zeide zij; ""ga zitten en drink deze karnemelk; hier is ook wat boter voor u." " De boter werd mij op een schoon blad aangeboden. Ik gaf de dame de hand, kneep haar in de wangen en nam afscheid; later zond ik haar eenige koralen en bragt zij mij een bezoek. Zij vroeg toen om meer geschenken en ik had het genoegen hare oogen, bij het gezigt hiervan, te zien glinsteren.

"Zij was eene van de weinige vrouwen, die ik op mijne geheele reis heb kunnen bewonderen. Geene der schoonen van Usui konden haar nabij komen; hare schoonheid was dan ook van anderen aard, ofschoon zij nagenoeg eveneens gekleed waren. Als zij geene koe-huiden droegen, waren deze vrouwen der Usui's zeer net gekleed met stoffen uit boombast vervaardigd; zij hadden ook geene teekenen of sneden op de verschillende ligchaamsdeelen. Er waren dikwijls cirkels van haar om hare hoofden weggeschoren en hare halssieraden toonden in de keuze der koralen eenen bijzonder goeden smaak. Die het best stonden waren snoeren van M'zizama bollen van wit porselein ter grootte van knikkers, met driehoekige stukken van schelpen aan de einden.

"Een schoon meisje, de dochter van een opperhoofd, bragt ons eens een bezoek; zij was vergezeld van zes vrouwelijke dienstboden en zat, gedurende een half uur, stil bij ons. Er was een spiraalvormigen kring wol van de kruin van haar hoofd geschoren; het eenige sieraad dat zij aanhad, was een halssnoer van groene koralen. Zij droeg den gewonen mantel en over hare schouders eene strook van eene scharlakenroode stof. Hare overige sieraden had zij waarschijnlijk te huis gelaten. Over het algemeen hadden de vrouwen dezer streek zachte en bevallige manieren."

Sommige vrouwen tatouëren zich op de schouders en borst op eene vrij zonderlinge wijze; zij zien er van voren uit als of zij een puntig corset aan hebben. Van hier loopen twee strooken over de schouders tot haar midden als een paar bretels. Een dergelijke band loopt om haar midden.

Het loon dat de Watusi's krijgen voor het verzorgen van het vee is eenvoudig

genoeg. Zij ontvangen de helft der melk, en daar eene koe in deze streken buitengewoon weinig melk geeft, — naauwelijks eene pint per dag — worden de herders voor hunnen arbeid vrij slecht beloond. Zij zijn zeer ervaren in de behandeling van het vee dat aan hunne hoede is toevertrouwd. Als zij eene zeer lastige koe moeten drijven, binden zij eenvoudig een touw om een der achterpooten en houden het andere eind vast. Door dit eenvoudige middel wordt de koe bedwongen; het is als of zij betooverd is en zij laat zich leiden waarheen men haar hebben wil. De geiten leidt men door een der voorpooten in de hand te houden; dan loopen de dieren zeer rustig

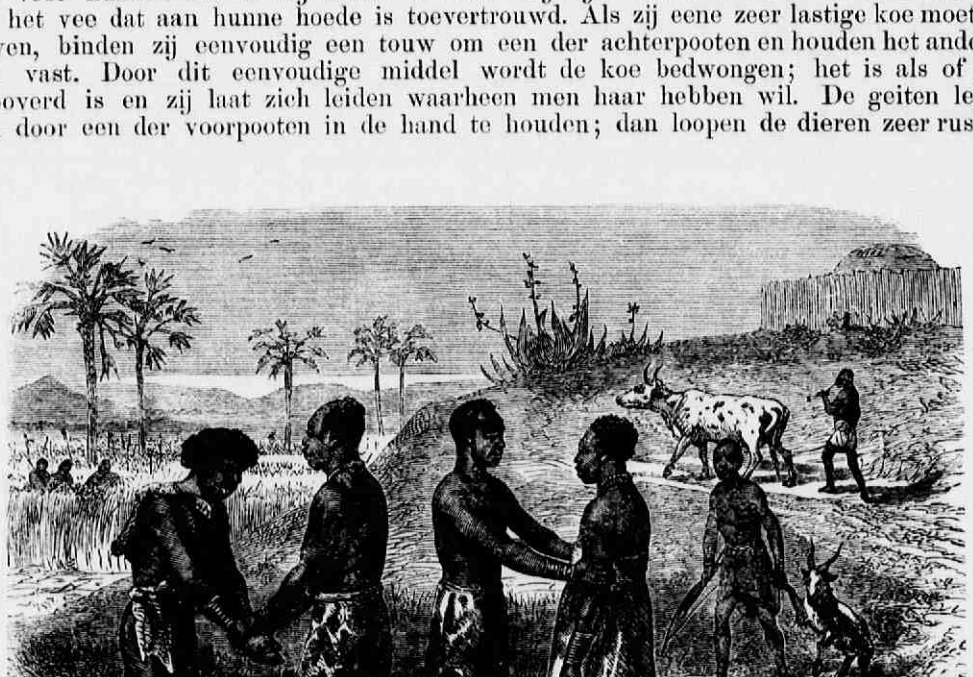

HET GROETEN.

voort op drie pooten. Het schijnt hen niet te hinderen, dat de vierde poot tijdelijk buiten gebruik gesteld is. Het is welligt om dit meesterschap over het vee, dat de Wanyamuezi's met zooveel ontzag tegen de Watusi's opzien. Indien lieden dezer verschillende stammen elkander ontmoeten, vouwt de Weezee zijne handen zamen en de Watusi drukt ze zacht tusschen de zijne, terwijl hij eenige woorden prevelt. Als een Watusi eene vrouw van denzelfden stam ontmoet, laat zij hare armen langs het lijf vallen en hij drukt ze zacht even beneden de schouders.

Het is een nijver volk. Zij maken uitstekende manden en bedienen zich hierbij van eene scherp gepunte speer; zij werken bijna even veel met hunne voeten als met de handen. Zij bewerken ook metalen en gebruiken hierbij blaasbalgen met rieten handvatsels, die klein zijn, maar zeer goed in het gebruik. De dansen, waarmede de Watusi's zich des avonds vermaken, zijn even eenvoudig en bedaard als de dansers; de vrouwen nemen er even goed deel aan als de mannen. Zij gaan staan in een kring en zingen en klappen op de maat in de handen. Nu en dan gaat eene vrouw

in den kring, danst eene poos alleen en verlaat dien dan weder, na eerst tegen een' bijzonder begunstigde eene bevallige buiging gemaakt te hebben. Dan komt een jong man vooruit, maakt eenige passen, buigt tegen eene der meisjes en maakt plaats voor een opvolger.

Grant prijst de Watusi's zeer; hij noemt hen het ras dat bij hem het gunstigst staat aangeschreven. Hij zegt, dat zij zich nooit als slaven laten verkoopen, maar den dood verkiezen boven de schande. Men kan hen altijd onderscheiden aan hun verstand en de ongedwongen beleefdheid hunner manieren. Zij zijn ook merkwaardig om hunne netheid en zindelijkheid, makende te dezen aanzien een sterk kontrast met de stammen die hen omringen.

DE WAGANDA'S.

Als wij nog meer noordwaarts trekken, ten westen der Victoria N'yanza, komen wij in Uganda, welks inwoners Waganda's genoemd worden.

Dit land ligt in de streek van den equator en is veel aangenamer dan men van zijne geografische ligging zou kunnen verwachten; het is vruchtbaar en de plantengroei is er zeer welig. Het is een zeer aangenaam land voor den reiziger, want het is doorsneden van wegen, die niet slechts breed en hard zijn, maar bijna in eene regte lijn loopen van de eene plaats naar de andere. Uganda schijnt op het punt van wegen eenig te zijn; zijns gelijke wordt nergens in Afrika gevonden, behalve in de streken die door Europeanen bewoond zijn. Die wegen zouden voor rijtuigen breed genoeg zijn, maar op vele plaatsen te steil; voor de Waganda's zijn zij meer dan voldoende, daar deze geene rijtuigen hoegenaamd bezitten. Zij slaan zelfs bruggen over moerassen en rivieren, maar zijn nog niet genoeg in de werktuigkunde gevorderd om bruggen te kunnen bouwen die niet binnen enkele jaren vergaan.

Even als vele andere stammen, die den naam van Wilden dragen maar niet verdienen, hebben ook de Waganda's een merkwaardig streng wetboek van etikette; het wordt zoo stipt nageleefd, dat iemand die er tegen zondigt veel kans heeft zijn leven te verliezen en althans zeker een zware straf moet ondergaan.

Indien een man bijv. voor den koning wordt gebragt en zijne kleederen zitten hem niet net aan het lijf; of als hij zich vergist in de wijze van groeten; of wanneer hij, bij het neêrhurken voor zijn souverein slechts het kleinste gedeelte zijner beenen ontbloot, wordt hij onmiddellijk weggevoerd om ter dood gebragt te worden. Zoodra het noodlottige teeken gegeven is, wordt het slagtoffer aangegrepen door de koninklijke pages, die een tulband van koord om het hoofd dragen; op hetzelfde oogenblik beginnen de trommels en andere instrumenten te spelen, ten einde het roepen om genade te verdooven. De ongelukkige wordt schielijk gebonden met de koorden, die de pages van hunne hoofden nemen, weggesleept en ter dood gebragt, terwijl niemand er in het minst acht op durft slaan.

Op het dragen van voorwerpen van weelde, hebben zij ook een aantal voorschriften, die met groote strengheid worden opgevolgd.

De huid van den serval, eene soort van tijgerkat, mag bijv. alleen gedragen worden door hen die van koninklijke afkomst zijn. Eens werd Speke bezocht door een zeer aangenaam jong mensch, die klaarblijkelijk den Blanke met ontzag wilde vervullen en om zijn hals de strook huid droeg van den serval, het teeken van koninklijke geboorte. Het voorgenomen bedrog viel echter op hemzelven terug; hem trof het lot van de raaf met de geleende veêren. Een hoofdofficier ontdekte het bedrog, liet den jongman gevangen nemen en eischte dat hij hem zijn regt zou bewijzen om het

koninklijke teeken te mogen dragen. Daar hij dit niet kon doen, werd hij bedreigd dat men hem voor den koning zou roepen; hij maakte het echter met het opperhoofd voor eene boete van honderd koeijen af.

Hoe zwaar de boete ook was, handelde de jonge man toch zeer verstandig met haar te betalen; had men hem toch voor den koning gebragt, dan zou hij niet alleen stellig zijn leven verloren hebben, maar bovendien waarschijnlijk langzaam doodgemarteld zijn. Er was eene straf, waarvan M'tésa, de koning van Uganda, bijzonder veel scheen te houden, namelijk dat hij de schuldigen langzamerhand al hunne ledematen liet afsnijden om er zijne geliefkoosde gieren mede te voeden; ofschoon hij in sommige gevallen de slagtoffers eerst liet dooden, voordat zij zoo verbrokkeld werden, vergat hij dit echter wel eens. De ongelukkigen werden dan langzaam in stukken gesneden met scherpe grashalmen, daar het met de etikette strijdt, hiervoor messen te gebruiken.

De koning alleen heeft het regt om op de kruin van zijn hoofd een hanekam van haar te dragen; het overige wordt weggeschoren. Dit voorregt strekt hij soms uit tot een paar begunstigde koninginnen; men kan dus den vorst en de vorstinnen dadelijk herkennen.

Zelfs de wijze om te gaan zitten is zorgvuldig geregeld. De koning alleen mag zitten op een stoel; al zijne onderdanen moeten zich neêrzetten op den grond. Toen Speke en Grant Uganda bezochten, was er op dat punt een gedurige strijd; de reizigers stonden er op van hunne leuningstoelen gebruik te maken, terwijl de koning eischte dat zij op den grond gingen zitten. Bij zekere gelegenheid, toen Speke eens wandelde met M'tésa en zijn gevolg, werd op zekere plaats halt gehouden en keek hij rond naar het een of ander waarop hij kon gaan zitten. Toen de koning dit zag, besloot hij de eerste te blijven, hij riep een page, liet hem knielen op kniën en ellebogen en ging op zijn' rug zitten. De strijd eindigde ten laatste met eene minnelijke schikking; de reizigers zagen in tegenwoordigheid van den koning van hunne stoelen af, maar zaten op bundels gras die even hoog waren.

Als een mindere aan een meerdere het eene of andere voorwerp aanbiedt, wrijft en streelt hij het altijd eerst met zijne hand en strijkt er dan mede tegen iedere wang. Dit doet hij om te toonen dat er geene tooverij bij in het spel is, daar in dat geval het kwaad dat hij meende te doen, op den gever zelven terug zou vallen. Deze ceremonie kan er nog mede door als het een artikel van kleeding of iets dergelijks is; als echter vleesch, pisangs of andere voedingsmiddelen eerst met de smerige handen en het goed met vet ingesmeerde aangezigt van den schenker in aanraking moeten komen, zal de ontvanger, althans indien dit een Blanke is, maar al te gelukkig zijn indien het geschenk hem zonder deze plegtigheid wordt overgegeven. Hij zal dan liever de kans beloopen om betooverd te worden.

De hofbeambten moeten al hun haar laten afscheren op eene enkele kokarde na aan het achterhoofd, terwijl men de pages kan onderscheiden aan twee zulke kokardes, één boven elken slaap; men ziet dus hun rang en waardigheid onmiddellijk, zelfs al hebben zij hun touwen tulband niet op. Als de koning aan de pages eene zending of boodschap opdraagt is dat een zeer schilderachtig gezigt. Al de bevelen van den koning moeten zoo snel mogelijk volbragt worden en wanneer 10 of 12 pages in volle vaart voortstuiven, terwijl hunne kleederen achter hen wapperen en de een den ander wil voorbij rennen, zien zij er op eenigen afstand meer uit als een zwerm vogels dan als menschelijke wezens.

In Uganda heeft, even als in vele andere landen, het leven van een mensch, behalve dat van den koning, geene de minste waarde. Bij zekere gelegenheid had Speke den koning een geweer gegeven, waarmede deze zeer in zijn schik was. Na het eenigen tijd bekeken te hebben, laadde hij het, gaf het aan een zijner pages met den last er iemand op de plaats buiten het paleis mede dood te schieten. De page, een jongen, nam het geweer, ging er mede naar buiten, en een oogenblik later bleek uit het afgaan van het schot, dat de bevelen des konings waren opgevolgd. De kleine schelm kwam even daarna terug, grinnekende van genoegen, even als een schooljongen die zijne eerste spreeuw geschoten had, en gaf het geweer aan zijn meester terug. Van den ongelukkige die tot wit had gediend, vernam men niets; het vermoorden

van een mensch was zulk een gewoon voorval, dat men er niet de minste acht op sloeg.

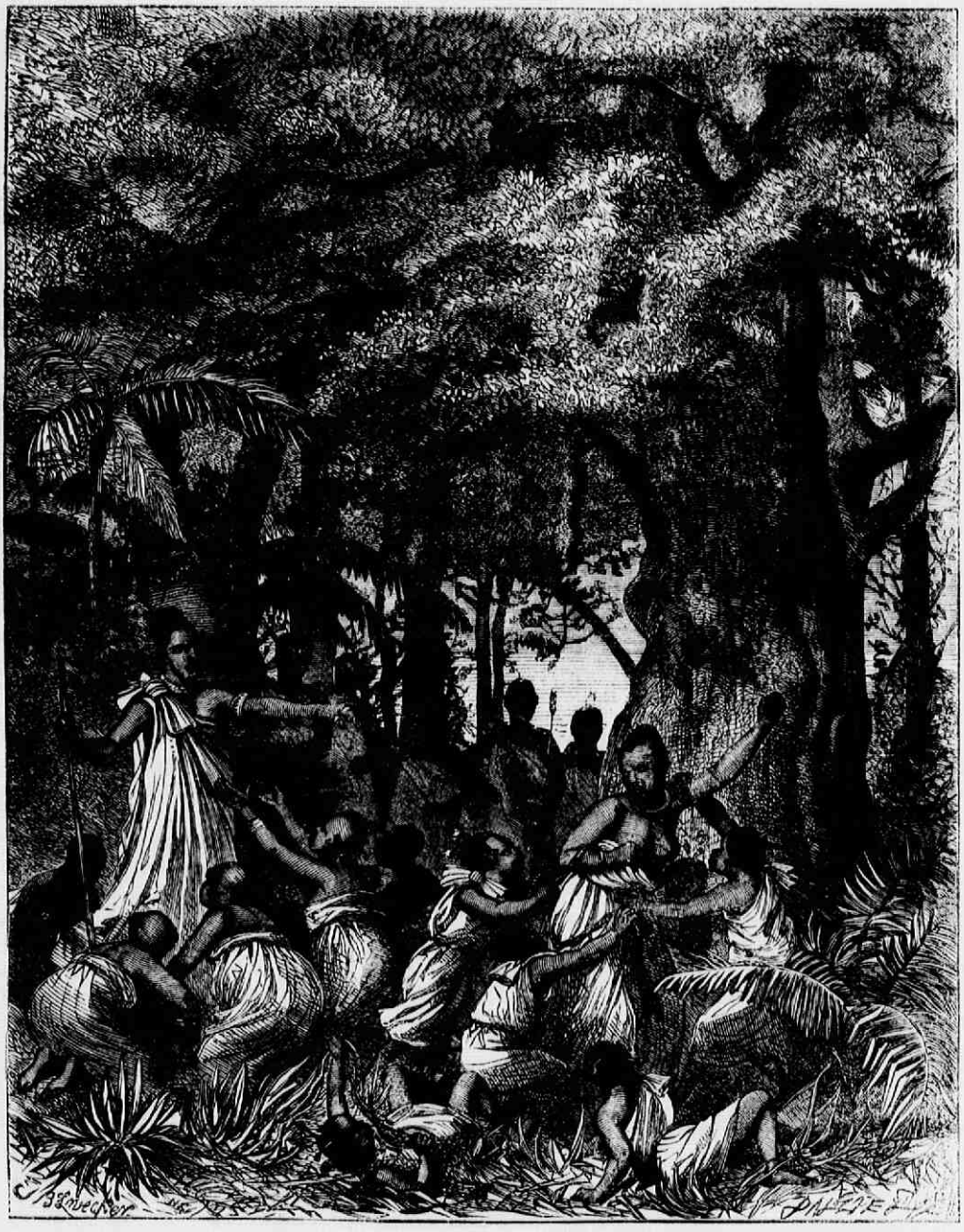

HET GEVANGENNEMEN DER KONINGIN.

Een anderen keer was M'tésa met zijne vrouwen op een pleiziertogt; eene zijner begunstigde vrouwen, die er buitengewoon goed uitzag, plukte eene vrucht en bood die

den koning aan, klaarblijkelijk in het denkbeeld hem hiermede genoegen te doen. In plaats van dit op te nemen zooals het bedoeld was, werd hij verschrikkelijk driftig; hij verklaarde dat het de eerste keer in zijn leven was, dat eene vrouw hem iets had durven aanbieden en beval zijne pages haar weg te voeren om ter dood gebragt te worden. "De koning had deze woorden niet uitgesproken of de geheele troep pages nam hunne koorden tulbanden van het hoofd en vloog als eene, in den vorm van Kupido's vermomde, bende geregtsdienaren op de koningin af; deze, verontwaardigd dat de kleine duivels haar durfden aanraken, beriep zich op den koning en trachtte hen als vliegen van haar lijf te houden. Zij werd echter spoedig overmeesterd en weggesleept; zij riep de namen aan van Kamraviona en M'zungu (d. i. mij zelven [kapt. Speke]) om haar te helpen en te beschermen. Hare meestgeliefde zuster, Lubuga, en al de andere vrouwen omhelsden de kniën van den koning en vroegen vergiffenis. Hoe meer zij om genade smeekten, des te onbeschofter werd hij, totdat hij op het laatst een stok nam en er het arme slagtoffer mede op het hoofd sloeg.

"Ik had mij tot dusverre streng onthouden mij met eene enkele handeling van 's konings willekeurige wreedheid te bemoeijen, omdat ik zeer goed begreep dat mijne tusschenkomst, na eene zoo korte kennismaking, meer kwaad dan goed zou doen. Deze laatste barbaarsche handelwijze was echter meer dan mijn Engelsch bloed kon verdragen; en toen ik mijn naam, M'zungu, op zulk een biddende wijze hoorde inroepen, vloog ik naar den koning, hield zijn opgeheven arm tegen en vroeg hem om het leven zijner vrouw. Ik verkeerde natuurlijk in groot gevaar mijn eigen leven te verliezen, indien ik den wispelturigen tiran op deze wijze dwarsboomde. Hij glimlachte echter om het nieuwe dezer tusschenkomst en de vrouw werd onmiddellijk losgelaten."

Bij eene andere gelegenheid vroeg Grant eens, toen M'tésa op de jagt was geweest, wat hij zoo al geschoten had. Het onverwachte antwoord was, dat het wild zeer schaarsch was geweest, maar dat hij, in de plaats hiervan, nog al wat menschen geschoten had. Behalve de pages, van welke wij reeds gesproken hebben, zijn er nog onderscheidene scherpregters, die in het dagelijksche leven aangename en vermakelijke lieden zijn en bij het volk in groote achting staan. Zij worden verondersteld onder de bevelen te staan der pages, die met hunne touwen tulbanden de ongelukkige slagtoffers vastbonden en hen in den regel zelven de straf deden ondergaan.

Deze koning schijnt bijzonder wreed geweest te zijn, daar zijne eigene vrouwen evenveel van zijne wispelturigheid te lijden hadden als zijne overige onderdanen. Natuurlijk sloeg hij haar nu en dan; daar echter het slaan der vrouwen in Uganda zeer algemeen is, volgde hij hierin slechts de gewoonten van zijn volk.

Men heeft daar eene bijzondere zweep, met het bepaalde doel om de vrouwen te slaan. Zij is gemaakt van eene lange strook van hippopotamus-huid, die in tweeën gesneden is, tot op 15 à 20 centimeter van het eind. Dit einde wordt geklopt en geschrapt totdat het den behoorlijken vorm van een handvatsel of steel verkregen heeft. De twee riemen die er aan zitten laat men vierkant; zij worden echter schroefgewijze ineengedraaid; zoodat zij over hunne geheele lengte scherpe kanten hebben. Gedroogd zijnde is deze zweep bijna zoo hard als ijzer en nagenoeg even zwaar, waardoor bij elken slag de scherpe kanten diep in het vleesch snijden.

Het slaan zijner vrouwen was echter niet alles; hij doodde zijne vrouwen en hare bedienden ook zonder eenig medelijden. Zoo lang Speke in den omtrek van het paleis woonde, ging er nagenoeg geen dag om zonder dat eene vrouw werd ter dood gebragt; somtijds werden er 3 of 4 op een dag vermoord. Meestal waren het vrouwelijke bedienden der koninginnen, maar niet zelden sleepten de pages ook eene vrouw naar buiten, wier kapsel aantoonde dat zij eene der vrouwen van den koning was.

M'tésa was inderdaad een volmaakte Afrikaansche Blaauwbaard. Hij trouwde en doodde zonder ophouden; het aantal bruiden overtrof echter altijd dat der slagtoffers. Het huwelijk van den koning is in Uganda de eenvoudigste zaak der wereld. Ouders die hunnen koning meenen beleedigd te hebben en hem willen bevredigen, of die gaarne hebben dat hij hen met een goed oog aanziet, brengen hunne dochters en bieden

ze hem aan als hij voor de deur zijner woning gezeten is. Even als al zijne vrouwelijke bedienden, zijn zij geheel ongekleed en staan vóór hem zonder te weten wat haar toekomstig lot zal zijn. Neemt hij ze aan, dan laat hij haar gaan zitten, zet zich op hare kniën en omhelst ze. Dit is de geheele plegtigheid, en daar elk meisje op deze wijze wordt aangenomen maken de gelukkige ouders de zonderlinge begroeting die "n'yanzigging" genoemd wordt; zij werpen zich namelijk ter aarde, spartelen op den grond, klappen in de handen en herhalen het woord "nyans" of "dank" zoo schielijk als zij kunnen.

Somtijds worden hem zoo twintig of dertig bruiden op een enkelen morgen aangeboden en meer dan de helft neemt hij er altijd aan; enkele worden naderhand verheven tot den rang van vrouw, terwijl andere worden verwezen tot de ondergeschikte betrekking van bedienden. Het was nog al merkwaardig, dat, niettegenstaande de voornaamste koningin bijzonder vrijgevig met deze bedienden was — zij bood er namelijk een aantal aan Speke en zijne medgezellen aan — toch geene enkele de toestemming zou hebben verkregen om met een inboorling te trouwen, daar zij dan de geheimen van het paleis zou kunnen verraden.

Het wonen in het paleis moge zeer eervol zijn, het schijnt echter alles behalve aangenaam te wezen, behalve voor den koning. Allen die tot de hofhouding behooren zijn verachtelijke slaven, die van eene oogenblikkelijke luim van den onmeêdoogenden, gedachteloozen, aan niemand verantwoordelijken despoot afhangen. Wat de koning ook in zijn hoofd moge krijgen, het moet oogenblikkelijk worden uitgevoerd, en wee den ongelukkige die hierin te kort schiet. Rusteloos en kitteloorig als een bedorven kind, schijnt hij nooit te weten wat hij eigenlijk wil en geeft tegelijkertijd de meest tegenstrijdige bevelen, die hij toch verwacht dat uitgevoerd zullen worden.

Wat de mannen betreft die de eervolle betrekking bekleeden van lijfwacht, deze werden nog erger behandeld dan honden — althans stellig slechter dan M'tésa zijn eigen hond behandelde. Zij mogten een onderkomen zoeken waar zij het best konden en werden eenvoudig gevoed door hun groote stukken vleesch en pisang toe te werpen. Om dat voedsel grabbelen en vechten zij als honden; zij scheuren elkander de stukken uit de handen en trachten binnen eenige gegeven sekonden zooveel te verslinden als zij kunnen.

De krijgslieden van M'tésa waren er veel beter aan toe dan zijne lijfwacht, ofschoon hunne betrekking niet zoo eervol was.

Zij zijn goed gekleed en hun' rang herkent men aan eene soort van uniform. De officieren van koninklijke geboorte dragen eenen halskraag van serval-huid terwijl die van minderen rang kenbaar zijn aan verschillend gekleurde stoffen en het dragen van mantels, vervaardigd van de huid van koeijen of antilopen. Elk krijgsman heeft twee speren en een zonderling gevormd schild; dit laatste was oorspronkelijk eivormig, maar is diep ingesneden, terwijl aan elke punt een bos haar hangt. Hunne hoofden zijn op eene zeer vreemde wijze versierd. Sommige manschappen dragen een kapsel in den vorm eener halve maan, terwijl anderen een vlechtwerk van verschillende stoffen vervaardigd om het hoofd dragen, waaraan dan een horen, een bos koralen, eene gedroogde hagedis of een ander dergelijk versiersel hangt.

Ofschoon het hun niet ontbreekt aan persoonlijken moed, wordt deze toch nog meer opgewekt door de zekerheid van belooning of straf. Indien zij zich dapper gedragen, worden zij met schatten overladen; hun koninklijke meester schenkt hun overvloed van koeijen en vrouwen. Gedragen zij zich echter slecht, dan is de straf even zeker en allervreeselijkst. Een lafhartig soldaat wordt niet slechts ter dood gebragt, maar er worden met gloeijende ijzers gaten in zijn ligchaam geboord, totdat hij van pijn en uitputting sterft.

Nu en dan houdt de koning eene wapenschouwing, waarin de dapperen en de lafaards hunne belooning en straf ontvangen. Zulk eene revue is een zeer schilderachtig schouwspel. "Vóór ons was een groot open, met gras begroeid stuk grond, met de hutten van den "Kamraviona" of opperbevelhebber der koningin tegen over ons. Het bataljon, bestaande uit drie kompagniën, elke 200 man sterk, was in slagorde geschaard, links aan het einde der parade-plaats; het kreeg bevel om op een

stevigen draf in één gelid voort te marcheren en zich aan het einde van het plein op nieuw op te stellen.

"Men kan zich niets meer wild en fantastisch voorstellen dan het gezigt, hetwelk zich nu aan ons oog voordeed. De mannen waren allen bijna geheel naakt, geiteen katte-huiden hingen van hunne gordels en ieder had zich naar zijn bijzonderen smaak met de oorlogskleuren beschilderd; de een heeft aan het ligchaam bijv. rood of zwart, de ander blaauw. Deze kleuren waren echter niet geregeld aangebragt; het eene been was bijv. rood en het andere zwart, terwijl boven de knie de kleuren omgekeerd waren; evenzoo was het met de borst en de armen.

"Elk krijgsman droeg dezelfde wapenen, twee speren en een schild, die hij hield alsof hij een vijand te gemoet ging.

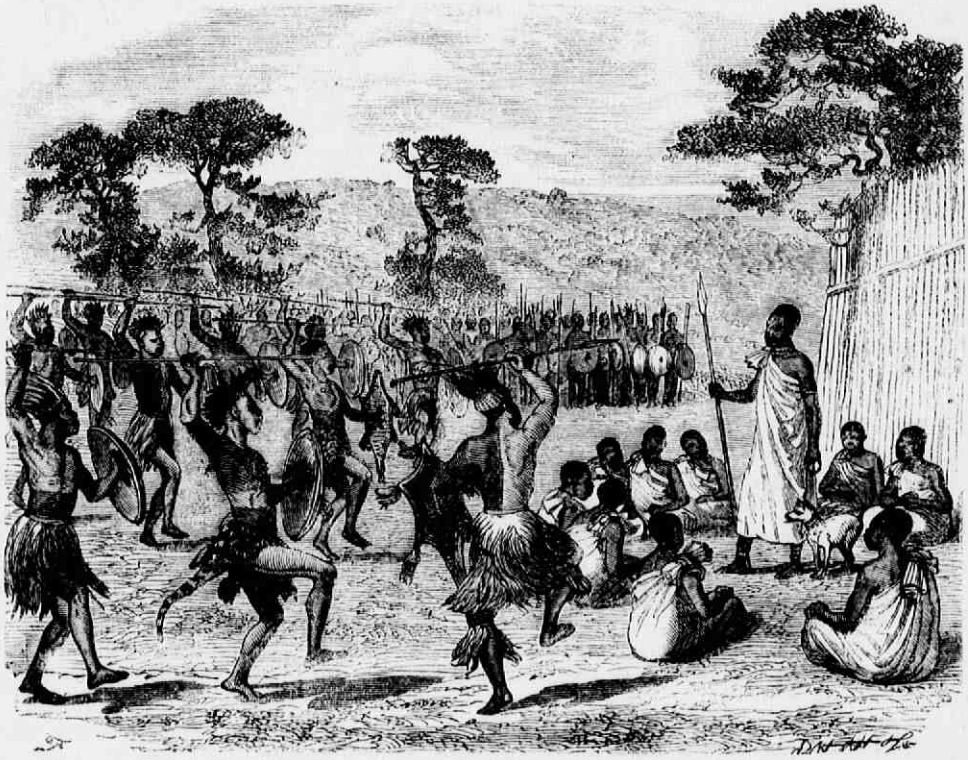

EENE REVUE.

"Nadat de manschappen allen waren opgemarcheerd, volgden de kompagnieskommandanten, die nog zonderlinger gekleed waren; de laatste van allen was de kolonel Congow, een echte Robinson Crusoë met zijne langharige witte geitevellen. Hij had een lederen schild, dat eenigzins den vorm had eener viool en aan alle zes punten van bundels haar voorzien was; langharige strooken waren beneden de knieën om zijne beenen gebonden en op het hoofd droeg hij een prachtigen helm, die rijk en zeer smaakvol met veelkleurige koralen versierd was; boven dien helm prijkte een scharlaken roode vederbos en te midden hiervan een gebogen stengel met eene pluim van geitehaar. Hierop maakten zij kompagnies-wijze verschillende "charges" en eindelijk marcheerden de voornaamste officieren op den koning af onder het uiten van luidruchtige

betuigingen van verkleefdheid en trouw, waarvoor zij werden toegejuicht. Hierna ging de parade uiteen en trokken allen naar huis."

Bij deze revue's deelt de koning zijne belooningen en straffen uit. Het is een opwekkend en tevens vreeselijk tooneel. Als de verschillende officieren den koning naderen, vallen zij voor hem op den grond en na hunne uitvoerige begroeting, doen zij rapport over het gedrag hunner manschappen. Sommigen ontvangen dan verschillende geschenken en gaan er vol vreugde mede heen, na zich eerst, in de overmaat hunner dankbaarheid, over den grond gewenteld te hebben. Anderen worden door de altijd gedienstige pages aangegrepen en weggesleept om gedood te worden; de ongelukkigen worstelen met hen die hen gevangen nemen en ontkennen de beschuldiging totdat zij buiten gehoor zijn.

Zoodra de koning denkt dat een en ander lang genoeg geduurd heeft, staat hij eensklaps op, neemt zijne speren op en vertrekt met zijn' hond.

Het verhaal der inboorlingen omtrent het ontstaan van het rijk der Waganda's is vrij zonderling. Volgens hen was het land, hetwelk tegenwoordig Uganda heet, vroeger vereenigd met Unyoro, een meer noordelijk gelegen koningrijk, dat wij aanstonds zullen behandelen. Acht geslachten terug, kwam er van Unyoro een jager, Uganda genaamd; deze bragt eene speer, een schild, eene vrouw en een koppel honden mede. Hij begon te jagen aan de oevers van het meer; hierin was hij zoo gelukkig, dat een groot deel van het volk zich bij hem voegde en hem tot opperhoofd koos.

Onder zijne heerschappij kreeg het tot dusver verspreide volk meer het karakter eener natie en begon zijne kracht te gevoelen. Hunne opperhoofden beraadslaagden over hunne regering en besloten Uganda tot koning te maken. "Want", zeiden zij, "welk voordeel hebben wij van den koning van Unyoro? Hij is zoo ver weg, dat als wij hem eene koe ten geschenke geven, deze koe een kalf gekregen heeft, het kalf zelf koe geworden is en aan een ander kalf het leven geschonken heeft, voordat ons geschenk tot den koning gekomen is. Waarom zouden wij zelf geen' koning hebben?" Op deze wijze haalden zij Uganda over om hun koning te worden, veranderden zijn naam in "Kimera" en gaven zijn' vroegeren naam aan het land.

Toen Kimera alzoo koning geworden was, ging hij staan op een' steen en vertoonde zich aan zijne nieuwe onderdanen; hij had zijne speren en schild in de hand en was van eene vrouw en een' hond vergezeld. Alle volgende koningen verschenen later altijd op dezelfde wijze in het openbaar voor hun volk. Ten gevolge hiervan verwacht men dan ook dat al de Waganda's minstens twee speren, een schild en een' hond er op na houden; de officieren mogen ook trommen hebben. De koning van Unyoro hoorde van den nieuwen monarch, maar stoorde zich niet aan eene beweging die zoo ver van hem plaats had, en zoo werd het rijk van Uganda een gevestigde staat.

Kimera bestuurde zijn volk echter op zulk eene bewonderenswaardige wijze, dat hij een werkelijke schrik werd voor den koning van Unyoro en deze groot berouw had, Kimera, toen diens magt nog niet zoo vast geworteld was, niet te hebben vernietigd. Kimera maakte van zijne krijgslieden goede soldaten; hij verdeelde hen in verschillende regimenten, oefende hen en regelde alles volkomen. Hij liet wegen aanleggen door zijn land, die het in alle rigtingen doorsneden. Hij had geheele vloten van vaartuigen en sloeg bruggen over de rivieren, waar deze de gemeenschap der verschillende wegen afbraken. Hij daalde af tot de minste bijzonderheden van huishoudelijk bestuur en nam door het geheele land de strengste maatregelen ter bevordering der gezondheid; geen huis mogt zelfs gebouwd worden, zonder behoorlijke waarborgen voor zindelijkheid.

Orde en regel schijnen tegenwoordig in den geest der Waganda's te zijn ingeprent. Zelfs als zij maar bossen hout naar het paleis dragen, geschiedt dit op militaire wijze.

Elk opperhoofd van een distrikt schijnt zijne eigene wijze van drillen te hebben. De Wazeewah's met hunne lange stokken zijn buitengewoon goed geoefend; zij roepen en marcheren geregeld in de maat; elke afdeeling maakt dezelfde beweging. Het aantrekkelijkste gedeelte hunner exercitiën is, als zij allen te gelijk bukken en dan in open gelederen voorwaarts rukken, terwijl zij hunne lichamen, naar het geluid hunner trommels, heen en weer zwaaijen.

Door dergelijke middelen werd Kimera weldra zoo magtig, dat zijn naam alleen reeds gevreesd was in Unyoro, in welk land hij telkens invallen deed. Indien hij bijv. bij eene zijner raadsvergaderingen vernam, dat een of ander deel van zijn rijk gebrek had aan vee of vrouwen, gaf hij aan een of twee generaals last met hunne troepen in Unyoro te trekken en daar het noodzakelijke getal te halen. Opdat hij zijne denkbeelden te allen tijde zou kunnen uitvoeren, moesten de officieren van het leger zoo dikwijls aan het paleis komen als hun slechts eenigzins mogelijk was; deden zij dit niet, dan werden zij streng gestraft; zij werden vervallen verklaard van hun' rang, hunne eigendommen werden verbeurd verklaard en hunne bezittingen, vrouwen en kinderen aan anderen gegeven.

Het geheele regerings-stelsel van Kimera berustte inderdaad op straf en belooning; de laatste werd uitgedeeld met eene kwistige hand; de eerste echter was zeker, snel en vreeselijk.

Na verloop van tijd stierf Kimera; zijn lijk werd gedroogd boven een oven. Toen het geheel en al droog was, werd de onderkaak weggenomen en met koralen bedekt. Zij werd, tegelijk met het lijk, in een graf geplaatst en bewaakt door de begunstigde vrouwen van den monarch, aan wie het zelfs verboden was zijn' opvolger te zien.

Na den dood van Kimera ging het volk er toe over, eenen koning te kiezen uit zijne vele kinderen, die "Warangira's" of prinsen genoemd worden. De gekozen koning was zeer jong en werd afgescheiden van de anderen, die men onderbragt in eene reeks van hutten, onder de hoede van een' opzigter of bewaarder. Zoodra de jonge prins tot de jaren van onderscheid gekomen was, werd hij in het openbaar tot koning uitgeroepen en al zijne broeders, op twee na, verbrand. Deze twee liet men in het leven, voor het geval dat de koning stierf voordat hij zonen had, en ook als medgezellen voor hem. Zoodra de regtstreeksche opvolging verzekerd was, werd een broeder verbannen naar Unyoro; den anderen vergunde men in Uganda te blijven wonen.

Toen Speke en Grant in Uganda kwamen, was M'tésa, de zevende opvolger van Kimera, regerend koning. Hij was een jongmensch die er zeer goed uitzag en bezat in groote mate de voorliefde om zich goed te kleeden, die een zoo kenmerkende karaktertrek der Waganda's uitmaakt. Dezen zijn in dit opzigt zoo keurig, dat, als iemand niet goed gekleed verschijnt voor degenen die boven hem gesteld zijn, hij stellig eene zware straf zou ondergaan; vertoonde hij zich echter voor den koning met de minste wanorde in zijne kleeding, dan zou een onmiddellijke dood hiervan het gevolg zijn. Zelfs de koninklijke pages zijn verpligt, als zij zoo schielijk zij kunnen hunne verschillende boodschappen gaan verrigten, hunne kleederen digt tegen het lijf te houden, opdat zich niet het kleinste gedeelte van een naakt been aan den koninklijken blik zou vertoonen.

Het voorkomen van M'tésa wordt door Speke op de volgende wijze goed beschreven: "Een meer theatraal schouwspel heb ik nooit gezien. De koning, een welgevormd jong man van vijfentwintig jaar, die er goed uitzag, zat op eene roode deken, welke over eene vierkante verhevenheid was uitgespreid; hij was uiterst net gekleed in een' nieuwen "'mbugu" of kleed van graslinnen. Zijn haar was kort afgesneden, behalve op de kruin; hier was het steil omhoog gekamd, zoodat het eene hoogte vormde, die als een hanekam liep van den nek tot het voorhoofd. Om den hals droeg hij een zeer fraai sieraad — een' breeden ring van keurig bewerkte kleine koralen, wier verschillende kleuren een sierlijk patroon vormden. Om den eenen arm had hij insgelijks een koralen versiersel, en om den anderen een houten amulet vastgemaakt, door een, met eene slangenhuid bekleed koord. Aan elken vinger en teen had hij afwisselend geel- en roodkoperen ringen en boven de enkels tot halverwege de kuit kousen van zeer fraaije koralen.

"Alles was in zijne soort ligt, net en smaakvol; niets was er af te wijzen op de wijze waarop hij zich voordeed. Voor zakdoek gebruikte hij een goed opgevouwen stuk boombast en een stuk zijde, met goud geborduurd; hiervan maakte hij steeds gebruik als hij zijn' grooten mond bij het lagchen wilde verbergen of om hem af te vegen wanneer hij een dronk pisang-wijn genomen had. Hij dronk hiervan veel en dikwijls uit kleine kalebassen, welke hem door de dames van dienst, die tegelijk zijne zusters

en vrouwen waren, werden aangeboden. Hij had een' witten hond, eene speer, een schild en eene vrouw — zooals dit bij de Waganda's behoort — bij zich en bovendien een aantal stafofficieren, met welke hij, aan de eene zijde, druk redeneerde. Aan den anderen kant was eene troep "Wichwézi's" of vrouwelijke toovenaars."

Deze vrouwen zijn onontbeerlijke aanhangsels bij het hof en vergezellen den koning overal waar hij heengaat. Men herkent ze aan gedroogde hagedissen die zij op hare hoofden dragen, terwijl aan hare gordels schorten zijn bevestigd van geite-huiden, aan de randen voorzien van kleine belletjes. Als zinnebeelden harer betrekking dragen zij zeer kleine schilden en speren, die met hanesporen zijn opgesierd.

Het paleis van M'tésa heeft verbazend groote afmetingen; het verdient eer den naam van dorp of stad. Het neemt de geheele zijde van een' heuvel in en bestaat uit straten van hutten, die even regelmatig staan als de huizen eener Europeesche stad. Er voor staan schuttingen, vervaardigd van het groote, geele tijger-gras van Uganda. Er zijn ook pleinen en open ruimten en een en ander wordt volkomen goed in orde en zindelijk gehouden. Op de binnenpleinen komt men door een aantal poorten, elke bewaakt door een officier; deze laat zonder de toestemming van den koning niemand binnen. Mogt zijne waakzaamheid echter verschalkt worden, dan is er nog aan de binnenzijde van elke poort eene bel, evenals bij ons aan vele winkel-deuren.

De afbeelding, bladz. 490, stelt het oogenblik voor, waarop de bezoeker in tegenwoordigheid van den koning gebragt wordt. De monarch zit in de schaduw der hut op zijn' troon; aan de eene zijde zijn schild, speren en hond, aan de andere zijde de vrouw; deze zijn, zooals men weet, onafscheidelijk van de koninklijke waardigheid. Sommigen zijner pages zitten in zijne nabijheid, met hunne touwen tulbanden om de gepluimde hoofden, gereed om aan zijn' minsten wenk te gehoorzamen. Onmiddellijk vóór hem zijn eenige krijgslieden, die hem begroeten, terwijl er een, wien hij eene gunst heeft bewezen, zich dankende of "n'yanzigging", zooals de gewoonte is, over den grond rolt.

Aan de regterzijde der afbeelding is de gast, een man van rang, die door den officier de poort wordt binnengeleid. De deur zelve met hare bellen is ter zijde geschoven; boven de deur-opening is een koord gespannen, waaraan eene reeks toovermiddelen zijn opgehangen. In het verschiet ziet men het muzijkkorps van den koning, dat met zijne gewone kracht aan den gang is.

De bouworde der hutten is zeer goed; de Waganda's hebben vele natuurlijke voordeelen en weten daar goed gebruik van te maken. De voornaamste bouwstof is riet, hetwelk in Uganda zeer lang en dik wordt en waarvan de stengel zeer stevig is. Gras voor de daken wordt in groote hoeveelheid aangetroffen en er is bovendien regt hout voor de balken en palen in overvloed. Het dak is dubbel, om de zonnestralen te weren; het binnenste dak reikt bijna aan alle kanten tot op den grond. Het geheel wordt gedragen door een aantal palen, waaraan zakken met koren, vleesch en andere levensbehoeften worden opgehangen.

Inwendig worden de hutten door een hoog schut van pisang-bladeren in twee vertrekken verdeeld en in het binnenste vertrek staat de slaapplaats of het ledikant van den eigenaar. En toch is er aan deze woningen, met hoeveel zorg zij ook mogen gebouwd zijn, maar één deur en noch vensters noch schoorsteen; en ofschoon de Waganda's op hunne huizen vrij zindelijk zijn, zijn deze toch, door de vele honden die zij houden, vol vlooijen. Als een reiziger in zulk eene woning trekt, laat hij dan ook het middenschot gewoonlijk wegnemen en op den vloer een zoo groot mogelijk vuur aanleggen, om zijne kleine medebewoners te vernietigen of te verjagen.

De wijze waarop een koninklijke gast wordt ontvangen, is even uitvoerig als hunne wijze van bouwen. Officieren van rang ontvangen hem, terwijl de muzijkanten op de verschillende instrumenten van Uganda, waarvan de meeste gelijken op reeds beschrevene, hunne kunst ten toon spreiden. Zelfs de hoogte van den zetel waarop de bezoeker zich moet neêrvleijen, is streng voorgeschreven; het hoofddoel schijnt te zijn, dat hij eene plaats inneemt, lager dan waartoe hij geregtigd is. In tegenwoordigheid van den koning, die op een' stoel of troon zit, mag geen zijner onderdanen hooger zitten dan op den grond. Indien men den bezoeker er toe kan brengen om in de brandende zonnestralen

te gaan zitten en te wachten totdat het den koning gelegen komt hem te ontvangen, is het toppunt van diplomatie bereikt.

Als de koning zijn' gast lang genoeg gezien heeft of denkt dat hij vermoeid is, staat hij op zonder iets te zeggen en gaat naar zijne kamer; hij neemt den eigenaardigen gang aan der koningen van Uganda, welke verondersteld wordt dien der leeuwen na te bootsen. In de oogen der Waganda's is de "leeuwen-stap" bijzonder majestueus, maar in het oog van een Europeaan is hij eenvoudig belagchelijk; men zet dan namelijk de voeten wijd uiteen en slingert het ligchaam bij elken voetstap van de eene zijde naar de andere.

HET ONTVANGEN VAN EEN' GAST.

Nadat M'tésa zijn' blanken bezoeker ontvangen had, stond hij eensklaps op en trok zich naar de koninklijke gewoonte terug; daar de etikette hem verbood iets te eten voordat hij zijne gasten gezien had, nam hij deze gelegenheid waar om zijn vasten te doen ophouden.

Om den koning zitten, als hij op zijn met gras bekleeden zetel heeft plaats genomen, zijne raadslieden en officieren op den grond neêrgehurkt; zij slaan hunne kleederen digt om zich heen en nemen gedeeltelijk plaats op de luipaard-huiden die op den grond zijn uitgespreid. Er is ook een groote trom, die versierd is met kleine, aan bogen van ijzerdraad opgehangen belletjes, benevens enkele kleinere trommen, die bedekt zijn met koralen en "kauri's", in verschillende figuren geschikt.

Om den binnensten kring zitten de gewone officieren en zoolang de koning aanwezig is, wordt er geen woord gesproken om hem niet te beleedigen. Er wordt ook geen oog opgeslagen, opdat geen toevallige blik zou vallen op de vrouwen van den koning, waarvan een wreede dood het gevolg zou zijn.

De Waganda's zijn zeer bijgeloovig en hechten een onbepaald geloof aan amuletten. De koning bezit er zeer vele; wanneer hij zich in het openbaar vertoont heeft hij er, behalve die welke hij bij zich draagt, vele achter zich hangen. Deze amuletten worden bijna van alles gemaakt wat de toover-doktor hiervoor wil bezigen. Horens, met tooverpoeder gevuld, worden welligt het meest gebezigd; als zij klein zijn, hangt men ze om den hals of bindt ze op het hoofd, maar zijn zij groot, dan bewaart men ze binnen de hutten.

Het voornaamste voorwerp hunner bijgeloovige vrees is eene soort van water-geest, die verondersteld wordt te wonen in het meer en zich te wreken op hen, die hem verstoord hebben. Evenals de water-geesten van den Rijn, heeft ook deze geest de grootste magt, niet slechts op het meer zelf, maar ook over al de rivieren die er in uitmonden. Het volk is voor dezen water-duivel zoo bevreesd, dat zij geen dieplood in het water wilden laten werpen, uit vrees dat het den water-geest welligt raken en verbitteren zou. De naam van dezen geest is "M'gussa"; hij stelt zich in betrekking met het volk door middel van zijn eigen dienaar of priester, die op een eiland woont en bijna evenzeer gevreesd wordt als zijn meester.

M'tésa nam Speke eens mede toen hij den toovenaar ging bezoeken. Hij nam ook een aantal zijner vrouwen en volgelingen met zich en het was zeer vermakelijk om te zien, hoe allen die in de booten waren, in het water sprongen en bukten, opdat zij de vrouwen des konings ook maar toevallig niet zouden zien, daar een onmiddellijke dood hiervan het gevolg zou zijn. Hierop vertrokken zij naar het eiland waar de toovenaar woonde.

"Terwijl wij onder de boomen van dit prachtige eiland voortgingen, begaven wij ons naar de hut van den priester van den "M'gussa", die aan het achtereinde versierd was met een menigte geheimzinnige zinnebeelden; onder deze was een roeispaan, het onderscheidingsteeken van zijne hooge betrekking. Wij zaten eenigen tijd te praten, toen er "pombé" werd gebragt en het medium verscheen. Hij was gekleed op de wijze der Wichwézi's, met een klein, wit, geitevellen schort en had een' roeispaan als wandelstok in de hand. Hij was nog geen oud man, ofschoon hij zich zoo hield, door zeer langzaam en voorzigtig te gaan, aamborstig te hoesten, met de oogen te knippen en te mommelen als een oude vrouw. Met veel gemaakte moeite ging hij zitten aan het einde der hut naast de zinnebeelden waarvan wij gesproken hebben. Nadat hij daar een half uur had zitten hoesten, kwam ook zijne vrouw op dezelfde gemaakte wijze, zonder een woord te spreken, binnen.

"De koning lachte en keek nu eens mij schertsende aan en dan weder naar deze vreemde schepsels, alsof hij zeggen wilde: ""Wat denkt gij er wel van?"" Geen mensch sprak echter een enkel woord en geen geluid werd vernomen, behalve de stem van de oude vrouw, die als een kikvorsch kwaakte om water, en toen het haar gebragt was, op nieuw kwaakte omdat het niet het zuiverste was uit het geheele meer. Zij liet de eerste kom water veranderen, bevochtigde hare lippen aan de tweede en strompelde weêr weg op dezelfde wijze als zij gekomen was."

Het tooneel in de hut van den toovenaar is afgebeeld op bladz. 492. De koning zit bij de deur, vergezeld van zijne vrouwen, terwijl de vrouw van den toovenaar, op een stok leunende, de hut uitstrompelt. Den man zelven kan men onderscheiden aan de roeispaan, die hij in de hand heeft en die het zinnebeeld is der godheid, wier dienaar hij is; eenige officieren des konings staan naar hem te luisteren. Achter hem ziet men roeispanen en andere gereedschappen en op den grond ligt de gebleekte schedel van een nijlpaard.

Sommige hunner toover-horens worden geacht de kracht te bezitten om den regen aan te trekken, of te verdrijven, naarmate zij open worden ten toon gesteld of onder dak bewaard. Het poeder waarmede deze horens gevuld zijn moet van tijd tot tijd vernieuwd worden — eene zeer verstandige uitvinding der toovenaars, waardoor zij meer giften ontvangen. Op hunne wegen en paden, die zeer talrijk en goed onderhouden zijn, steken zij hier en daar een langen stok in den grond, met eene schelp of eene andere amulet er boven op, of wel zij hangen deze voorwerpen aan een overhangenden boomtak. Dergelijke maar kleinere staven hebben zij ook in hunne woningen,

waar vederen, biezen en dergelijke achter de deur bevestigd worden. Slangevellen worden natuurlijk veel gebruikt om toovermiddelen van te maken; bijna ieder in dit land heeft een vierkant stuk er van om den hals hangen.

De godsdienst is natuurlijk een van vrees en niet van liefde; het doel van al hunne godsdienstplegtigheden is alleen om den toorn van booze geesten af te wenden. Bij elke nieuwe maan hebben er bijzondere plegtigheden plaats, bestaande in het slaan der trommen, het op nieuw vullen der toover-horens en meer andere, te lang om te beschrijven. De vreeselijkste gebruiken zijn de menschen-offers, die gewoonlijk geschieden als de koning de toekomst wil raadplegen.

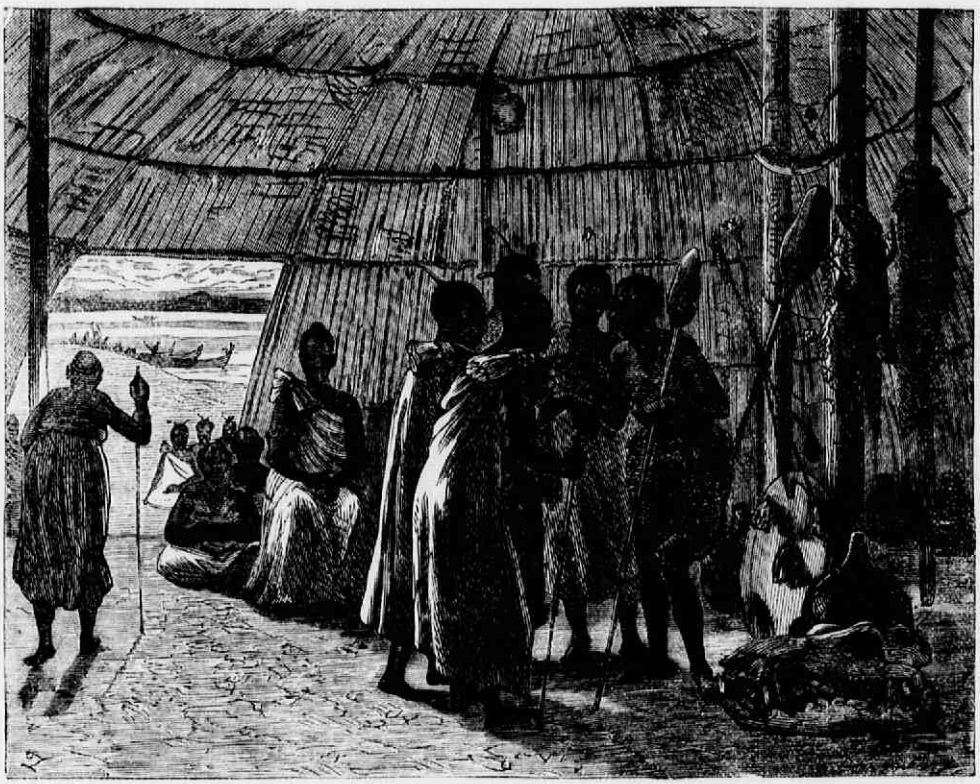

DE HOOGEPRIESTER DER WATER-GEESTEN.

Het slagtoffer is altijd een kind en het offer heeft plaats op de meest wreedaardige wijze. Als de toovenaar door zijne bezweringen ontdekt heeft, dat een naburige stam zich ten oorlog toerust, vilt hij een jong kind en legt het bloedende lijk op het pad waarlangs de krijgslieden zich naar het tooneel des oorlog moeten begeven. Iedere krijgsman stapt er nu overheen en wordt verondersteld daardoor in het aanstaande gevecht ontkwetsbaar te zijn geworden. Indien de koning plan heeft om oorlog te voeren wordt er eene nog veel wreedere wijze om de toekomst te ontsluijeren gevolgd. De toovenaar neemt een grooten aarden pot, vult dien half met water en zet hem op den haard. Over de opening van den pot plaats hij kruisgewijze over elkander eenige stokken. Hierop bindt hij een jong kind en eene kip vast en legt ze op deze stokken; beide bedekt hij met eenen anderen pot, dien hij er omgekeerd overheen zet. Nu steekt hij het vuur aan en laat dit gedurende eenigen tijd branden, waarna de bovenste pot wordt weggenomen en de slagtoffers onderzocht. Zijn beide dood, dan houdt men dit voor een

teeken dat de oorlog voorloopig moet worden uitgesteld; is een van beide echter nog levend, dan kan men dadelijk ten strijde trekken.

Speke merkt, als hij over deze en andere zwarte volksstammen spreekt, teregt aan: "Hoe de neger zoo vele eeuwen heeft kunnen bestaan zonder eenigzins in beschaving vooruit te komen, schijnt ons verwonderlijk toe, als wij nagaan dat alle landen die Afrika omringen, hem in dit opzigt betrekkelijk zoo ver vooruit zijn. Indien men hem een' regeringsvorm kon geven, als dien van de Engelschen in Indië, zouden zij gered zijn, maar zonder dat geloof ik dat hiervoor weinig kans bestaat. Voor het tegenwoordige kan toch de Afrikaan zich zelven niet helpen, noch kan hij door anderen geholpen worden, omdat er in dit werelddeel zulk eene aanhoudende verwarring bestaat, dat hij voor zijn voedsel alleen reeds te veel zorg heeft, om aan iets anders te kunnen denken.

"Hij doet zooals zijne vaderen vóór hem gedaan hebben. Hij werkt zijne vrouw af, verkoopt zijne kinderen en maakt alles tot slaaf waar hij zijne hand op leggen kan; behalve wanneer hij vecht om het eigendom van anderen, doet hij niets anders dan drinken, zingen en dansen als een baviaan om de zorgen te verdrijven. Slechts weinigen maken katoenen stoffen of bewerken wol, ijzer, koper en andere grondstoffen; hun regel is, zoo weinig mogelijk uit te voeren en geen grooteren voorraad voedsel te bewaren dan zij tot het volgende seizoen noodig hebben, opdat het de begeerte van hunne opperhoofden of buren niet zou kunnen opwekken en deze het van hem afnemen."

Dezelfde reiziger somt dan de verschillende soorten van voedsel op, welke het klimaat voor iemand die slechts eenigzins ijverig is kan opleveren, zooals hoornvee, schapen, varkens, hoenderen, eenden en duiven, om van pisangs en andere plantaardige voedingsmiddelen niet eens te spreken. Hij geeft zijne verwondering te kennen, dat de Zwarte, met dit alles tot zijn' dienst, toch zoo dikwijls genoodzaakt is zich met wilde kruiden en wortels, honden, katten, ratten, slangen, hagedissen, insekten en andere dergelijke dieren te voeden; dikwijls vindt men hem op het punt om van honger om te komen, en is hij gedwongen, voor voedsel zijne kinderen te verkoopen. Bovendien zijn er olifanten, rhinocerossen, rivierpaarden, giraffen, antilopen, parelhoenders en eene schare van andere dieren, die hij gemakkelijk in vallen of op eene andere wijze kan vangen; hij leeft dus in eene streek die de grootstmogelijke verscheidenheid van voedsel oplevert. De redenen van dit verschijnsel zijn echter eenvoudig genoeg, namelijk: zijn volkomen gemis van zorg voor de toekomst en zijne aangeboren vadzigheid.

Wat de slavernij betreft, is het welligt niet ongepast hier op te merken, dat de slaven niet uitsluitend aan de Blanken verkocht worden. Er is integendeel geen eigenaar van slaven, die zoo aan zijne verkregen regten gehecht is als de Zwarte; voor elken slaaf die aan de Blanken verkocht wordt, worden er, zoowel op de Oost- als op de Westkust van Afrika, tien door de Zwarten in de plaats gekocht. Zelfs wanneer een slaaf zich eenigzins boven den minsten rang begint te verheffen, is zijne eerste gedachte voor zich zelven slaven te koopen, en zoo verwekt de slavernij zelve slavernij tot in het oneindige. De slotsom der ondervinding van Speke is deze: "De neger bezit eene verwonderlijke spraakzaamheid, een grooten lachlust, maar geene bestendigheid; hij volgt den indruk van het oogenblik, hij is een groot kind. Het komt ons daarom, op het eerste gezigt verwonderlijk voor, hoe men hem er nog toe brengen kan om te werken, want er is geene wet en geene woonplaats, waardoor hij zich laat dwingen. Hij zou ieder oogenblik wegloopen, en daar hij hierop rekent, zondigt hij er op, omdat hij verwacht vergiffenis te zullen krijgen. Groote toegevendheid, met nu en dan een weinig vaderlijke gestrengheid, is naar ik geloof voor hem het beste. Hij zegt bijv. tegen zijn' meester, nadat hij iets gedaan heeft dat niet goed is: "Gij moet het maar vergeven en vergeten, want zijt gij niet een man, die er boven verheven is, wrok te koesteren, ofschoon gij wel op een oogenblik kwaad kunt worden? Sla mij, als gij dit goedvindt, maar houd verder geene rekening met mij; anders loop ik weg, en wat zult gij dan doen?""

De begraafplaatsen der Waganda's zijn nog al met zorg bewerkt. Grant was nieuwsgierig genoeg er eene binnen te treden en beschrijft haar als volgt: "Twee hutten, die op eene hoogte gebouwd waren, schenen bestemd te zijn de overblijfselen der dooden

te ontvangen. Als men over de omheining, die het kerkhof omringde, was heengeklommen, had men eene laan voor zich, die regtstreeks leidde naar de deuren, waar het gezigt op het inwendige der hutten door een schut van eene donkere stof voor het gezigt verborgen was. Nadat ik een gevoel van kieschheid, waardoor ik weêrhouden werd, had overwonnen, ging ik eene der hutten binnen. Ik vond daar eene soort van rieten bedstede, die van gordijnen voorzien was, alsof men het grazen-bed dat er in lag wilde bewaren voor de muskieten, speren, amuletten, stokken met vreemde bogten, slingerplanten, kleine van gras vervaardigde hutten voor afgoden, enz. Deze lagen in de hut in eene behoorlijke orde; er was echter niemand tegenwoordig en men verhaalde ons dat het een praalgraf was."

Men zag dergelijke hutten in menigte tegen de helling der heuvels, maar er waren slechts weinige waaraan bij het bouwen zooveel zorg was besteed. Gewoonlijk waren zij niets meer dan kleine vierkante stukken gronds, met eene rieten schutting omgeven. Zij werden genoemd "Looahleh" of heilige grond.

HOOFDSTUK XL.

DE WANYORO'S.

HET KARAKTER VAN DEN STAM DER WANYORO'S. — HUNNE MORSIGE GEWOONTEN. — HUN REGERINGSVORM. — DE KONING KAMRASI. — ZIJN DESPOTIEKE AARD. — ZIJNE LIJFWACHT EN HARE VOORREGTEN. — ZIJN PERSOONLIJK VOORKOMEN. — ZIJNE INHALIGE ZELFZUCHT. — EEN KONINKLIJK BEZOEK. — DE LAFHARTIGHEID VAN KAMRASI. — EENE TEREGTSTELLING VAN MISDADIGERS. — HET ONDERDRUKKEN VAN EEN OPROER. — WETTEN VAN OPVOLGING. — DE ZUSTERS VAN DEN KONING. — HET ZINGEN DER WANYORO'S. — DE TOESTAND DER VROUWEN. — HET VOEDSEL DER WANYORO'S. — HET DRAGEN DER MONDBEHOEFTEN OP MARSCH. — VERSCHILLEND GEBRUIK VAN DEN PISANG-BOOM. — BEDRIEGERIJEN IN DEN HANDEL. — BIJGELOOVIGHEDEN. — DE TOOVENAAR AAN HET WERK. — DE HOND MET HORENS. — GELD IN DEN VORM VAN SPADEN. —

Als wij verder noordwaarts trekken, komen wij aan het land van Unyoro, waarvan zich, zooals de lezer zich zal herinneren, Uganda heeft afgescheiden. De inwoners van Unyoro maken eene zeer onaangename tegenstelling met die van Uganda; zij zijn morsig, zien er gemeen uit en zijn slecht gekleed. Ook het land zelf staat ver beneden dat van Uganda, waarvan men een altijd bloeijenden tuin zou kunnen maken. Als de reiziger toch de evennachtslijn verlaat en zich noordwaarts begeeft, wordt de hoeveelheid regen die er valt, langzamerhand minder; de plantengroei wordt eerst schraler, meer en meer achterlijk en houdt eindelijk geheel en al op. De bouw der taal is hier echter bijna dezelfde als in Uganda; het volk van Unyoro wordt "Wanyoro's" genoemd en een enkel persoon "M'yoro".

Het karakter der Wanyoro's komt geheel en al met hun voorkomen overeen; gemeen, zelfzuchtig en inhalig, missen zij geheel en al de deugd die den wilden anders over het algemeen eigen is, namelijk de gastvrijheid. Zij schijnen inderdaad eene natie te zijn, zoo onaangenaam als men zich slechts bij mogelijkheid kan voorstellen, en maken in alle opzigten een sterk kontrast met de meeste stammen die wij reeds beschreven hebben.

In hunne huishoudelijke gewoonten zijn zij verwonderlijk vuil; hunne hutten worden zoowel door geiten en kippen als door menschen bewoond; de vloer, die dik met stroo bedekt wordt, is derhalve in een' allerellendigsten toestand. Dit is inderdaad zoo sterk, dat de inboorlingen zelven genoodzaakt zijn eene slaapplaats te maken, die boven den grond verheven is. Niet eens het paleis van den koning maakt hierop uitzondering; het vee wordt binnen de omheiningen gehouden, maar zelfs tot de hut waar hij slaapt hebben de kalveren vrijen toegang. Een bezoek af te leggen in het paleis zonder stelten en een respirator was, zelfs voor een zoo gehard reiziger als Speke, eene al te zware taak; de koning echter wandelde rond tusschen zijne koeijen, tot over zijne enkels in alle mogelijke smerigheid en toch volkomen op zijn gemak.

De regeringsvorm van dit land is zuiver despotisch; de koning bezit eene onbeperkte magt zonder verantwoordelijkheid aan iemand. Een onderdaan kan in werkelijkheid geene eigendommen bezitten, maar heeft ze slechts zoolang dit den koning behaagt. Deze theorie wordt dan ook steeds in praktijk gebragt; de koning neemt van den een en geeft of

liever leent aan den ander al wat hem behaagt; land, vee, slaven, vrouwen en kinderen, alles is gelijkelijk hieronder begrepen.

Toen Speke Unyoro bezocht, heerschte hier als koning Kamrasi. Het was een man, in wien verschillende karakters vereenigd waren. Onbarmhartig en wreed, zelfs meer dan dit gewoonlijk in Afrika het geval is; wispelturig als een bedorven kind, en dood en martelingen om zich heen verbreidende om elke oogenblikkelijke gril; ongastvrij en terugstootend als alle Wanyoro's; schraapzuchtig en inhalig in de hoogste mate; begeerig om het verloren gegaan gedeelte van zijn rijk weder in zijne magt te krijgen, en toch te lafhartig om den oorlog te durven verklaren, was hij iemand, die waarschijnlijk de teugels der regering niet lang in handen zou houden.

Hoe verachtelijk hij echter in vele opzigten ook was, toch moest men hem niet te gering schatten; ofschoon niemand op zijne vriendschap gesteld was, wist ieder dat hij een hoogst gevaarlijk vijand kon zijn. Hij bezat toch eene groote mate van sluwheid, die bij hem de plaats verving van de edeler deugden, die het sieraad van een vorst behooren uit te maken; hij regeerde dan ook zijne onderdanen met een mengsel van list en geweld. Zijn stelsel van spionneren zou aan de Sartines eer hebben gedaan: er viel niets in zijn land voor, dat hij niet wist.

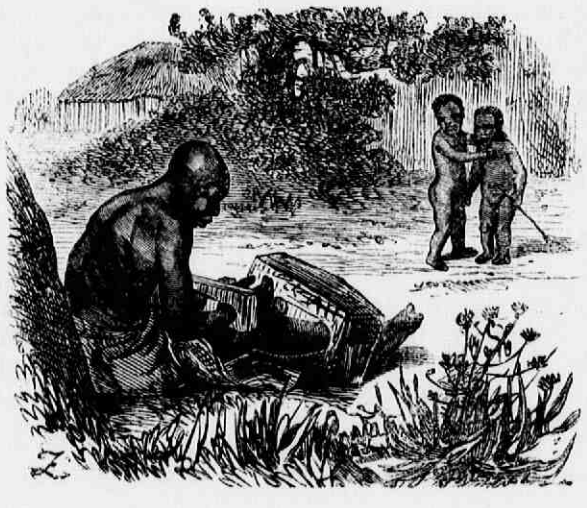

EEN MISDADIGER IN HET BLOK.

Het land was in verschillende distrikten verdeeld; over elk van deze was een officier gesteld, die verantwoordelijk was voor al wat er voorviel en verpligt den koning van alles kennis te geven. De minste nalatigheid hierin had den dood of "het blok" ten gevolge; de laatste straf was bijna even erg en eindigde dikwijls met den dood. "Het blok" is niets anders dan een groot en zwaar stuk hout, met eene overlangsche opening. Door deze spleet worden de voeten gestoken en tusschen de enkels eene stevige houten wig gedreven, zoodat de voeten onbewegelijk vast zitten. De beul geeft er niet bijzonder veel om of deze wig juist op hare plaats zit; slaat hij haar soms tegen de enkels in plaats van er tusschen, dan is dit hem vrij onverschillig. Tengevolge hiervan is dikwerf de marteling zoo groot, dat zij die in het blok gesloten werden, van enkele uitputting bezweken.

Om zeker te zijn dat zijne bevelen strikt werden uitgevoerd, had hij eene lijfwacht van omtrent 500 gewapende krijgslieden. Dezen waren altijd gewapend met schild en speer. Die speren hebben groote, stevige punten, die zeer scherp worden gehouden en wier randen beschut worden door eene schede, zeer net vervaardigd van antilopehuiden, met riemen aaneengenaaid. De gewone speren zijn lang zoo goed niet, want de Wanyoro's munten als smids niet bijzonder uit en de betere speerpunten, die ingevoerd en in het land rondgevent worden, gaan meestendeels over in handen der Waganda's, die veel rijker zijn.

Deze lijfwacht is op de zonderlingste wijze gekleed; hun voornaamste doel schijnt te zijn, zoo weinig mogelijk op menschen en zooveel mogelijk op duivels te gelijken. Als mantels dragen zij huiden van luipaarden of apen, binden koestaarten om hun midden en een paar antilope-horens op het hoofd, terwijl aan hunne kin een lange valsche baard hangt, van de pluimen van koestaarten vervaardigd.

Toen Sir Baker Kamrasi bezocht, stoof deze lijfwacht hem uit het paleis te gemoet;

zij dansten, schreeuwden, gilden, slingerden met hunne speren en hielden zich alsof zij onderling vochten. Toen zij digt bij hunne bezoekers gekomen waren, zwaaiden zij hunne speren in de aangezigten der vreemdelingen en deden looze aanvallen. Hun schijnbare aanval was zoo plotseling en hun voorkomen zoo dreigend, dat velen zijner lieden dachten dat zij in ernst werden aangevallen en Baker vroegen op hen te mogen vuren. Daar hij echter overtuigd was dat zij volstrekt geen plan hadden hem te dooden, maar wel hem eer te bewijzen, wilde hij geen schot laten doen; het bleek dan ook dat deze dreigende troep door Kamrasi gezonden was om hem tot geleide te dienen. Indien zijne gewapende Turken bij hem geweest waren, zouden zij deze schijnbare duivels stellig met eene volle laag ontvangen hebben.

Baker verhaalt een zonderling voorbeeld van zijne dubbelhartigheid. Toen dezen reiziger eene eerste zamenkomst beloofd was, beval Kamrasi zijn' broeder M'Gambi, zich voor hem uit te geven, terwijl hij zelf vermomd als een van het gevolg heimelijk de reizigers bespiedde. M'Gambi speelde zijne rol meesterlijk en bootste zijn broeder volmaakt na; hij vroeg om al wat hij zag — geweren, horloges, koralen en kleederen, alles was zijne gading — en hij eindigde met te vragen om Lady Baker. Ingeval men het laatste artikel meer waardig oordeelde dan de overige, wilde hij eene zijner eigene vrouwen in de plaats geven. Dit voorstel kostte M'Gambi nagenoeg het leven; welligt had de sluwe koning de mogelijkheid van zulk en afloop voorzien toen hij zijnen broeder beval om in zijne plaats op te treden en hem vergunde op den koperen koninklijken zetel plaats te nemen. M'gambi zelf was van oordeel, dat de koning bevreesd was dat zijne bezoekers welligt een verbond met eene vijandige magt hadden gesloten.

Om zijne lijfwachten aan zich te verbinden liet hij hun alle mogelijke vrijheid en vergunde hen te rooven en te plunderen zooveel zij wilden; daar alles wat binnen zijn bereik was aan hem toebehoorde, begreep hij dat hij eigenlijk zijne onderdanen hiermede geen nadeel deed, maar dat hij alléén het verlies leed. Men ziet hieruit dat de koning in sommige dingen vrij ver vooruit zag, en dat hij goed slag had om, zooal niet door liefde, dan toch door vrees te regeren.

Hij was groot en slank en zag er naauwelijks zoo oud uit als hij was, (40 jaar); zijne gelaatstrekken waren over het geheel gunstig, even als zijne oogen, die zacht en vriendelijk en, helaas! volstrekt niet met zijn karakter in overeenstemming waren. Zijn aangezigt was bovendien misvormd door de nationale gewoonte om de onderste snij- en oogtanden te laten uittrekken; hij zeide dat de dentist die deze operatie verrigt had, 100 koeijen tot belooning had gekregen. Zijne kleur was donkerbruin en als zijn gelaat niet zulk eene sombere uitdrukking had gehad, zou hij werkelijk een knap man geweest zijn.

Zijne trekken waren bovendien nog misvormd door onderscheidene likteekens waarmede zijn voorhoofd bedekt was; het waren de overblijfselen van het menigvuldig bezigen van bijt- of brandmiddelen. In Unyoro is namelijk het "cauterium actuale", d. i. het rood-gloeijend ijzer, als geneesmiddel zeer gezocht. Als iemand zich des avonds dronken gedronken heeft aan het inlandsche bier, en hij wordt als gevolg hiervan den volgenden morgen met hoofdpijn wakker, denkt hij dadelijk dat hij betooverd is en tracht den boozen geest uit te drijven door zijn voorhoofd op onderscheidene plaatsen te branden. Kamrasi had deze gewoonte echter een weinig overdreven en het gloeijend ijzer ook aangewend op zijn' neus; hierdoor had hij zulk een likteeken gekregen, dat hij zeer verlangend was het kwijt te raken en de natuurlijke huidkleur op zijnen neus terug te krijgen.

Hij nam de Europeesche kleeding niet aan, maar gaf de voorkeur aan de stoffen die in zijn eigen land vervaardigd werden. Zijne gewone kleeding was een mantel, die om zijn midden was vastgebonden en tot op zijne voeten neêrhing. Somtijds was deze van geweven stof, op andere tijden van huiden; altijd was hij echter ligt rood van kleur en tot sieraad geheel overdekt met kleine zwarte moesjes. Zijn hoofd was geschoren met tusschen-ruimten; tusschen deze geschoren plekken groeide zijn haar in kleine bundels, even als bij de Bosjesmannen. Hij droeg slechts weinig versierselen; het voornaamste was een halssnoer van koralen, dat tot aan zijn midden hing.

Kamrasi had zeer goed slag om effekt te maken, zooals men zien kan aan de wijze waarop hij zijne gasten ontving. Hiervoor was opzettelijk eene hut gebouwd, in welke de koninklijke troon, eenvoudig een stoel, stond; hierop te zitten is het bijzondere voorregt van den koning. Van eene groote hoeveelheid gras was eene soort van verhevenheid gemaakt, bedekt met koehuiden; over deze waren luipaard-huiden, het koninklijke bont, gelegd. Over dezen troon was eenhemel gespannen van koehuiden, die zich naar beide zijden uitstrekte en van het dak naar beneden hing, om de stof van het koninklijke hoofd af te houden. Op den troon zat Kamrasi in fijn graslinnen gekleed; zijn linker pols was omringd door een armband en zijn haar zorgvuldig gekapt. Hij zat kalm, onbewegelijk en stil, als een Egyptisch standbeeld; zonder zijn gelaat te vertrekken, bezag hij de zonderlinge Blanken, van welke hij zooveel gehoord had.

Het is bijna niet mogelijk zich een persoon voor te stellen die er onaangenamer uitziet dan Kamrasi, zijn volkomen gebrek aan zindelijkheid nog daargelaten; dit laatste toch moet men niet als een' individuëlen, maar als een nationalen karaktertrek beschouwen. Zijne gierigheid deed hem naar de tegenwoordigheid der Blanken verlangen, omdat door hen welligt een nieuwe handelsweg kon worden geopend, terwijl zijne lafhartigheid hem in iederen vreemdeling een' vijand deed zien. Hij was vreeselijk bang voor M'tésa; toen hij dan ook hoorde dat de reizigers door dien vorst goed ontvangen waren, was hij in de stellige verbeelding dat zij met kwade bedoelingen tot hem waren gekomen; daarom was hij tegen zijne veronderstelde vijanden op zijne hoede.

Toen hij zijne vrees overwonnen had, was hij in zijn karakter als bedelaar even onaangenaam en vervelend als hij in dat van verschrikten despoot geweest was. Toen Baker in zijn land vertoefde, stond hij er op dezen een bezoek te brengen, niettegenstaande hij wel wist dat zijn gast pas hersteld was van de koorts en daarom niet in de mogelijkheid geweest hem in zijn paleis te bezoeken.

"Ofschoon ik van mijnen voorraad goederen, behalve de geweren, ammunitie en sterrekundige instrumenten, slechts zeer weinig meer over had, was ik verpligt alles onder de bedden te verbergen, opdat de hebzuchtige oogen van Kamrasi toch niets zouden ontdekken waar hij "behoefte" aan had. Op den bepaalden tijd verscheen hij met een aantal volgelingen en werd in mijne hut binnengeleid. Ik had een' ruwen maar doelmatigen leuningstoel, door een mijner lieden vervaardigd; hierin werd de koning verzocht plaats te nemen. Hij was naauwelijks gezeten of hij leunde achterover, strekte zijne beenen uit en vroeg, na tegen zijne volgelingen eene of andere opmerking over zijne gemakkelijkheid gemaakt te hebben, den stoel ten geschenke. Ik beloofde er dadelijk een voor hem te laten maken. Toen deze schikking gemaakt was, keek hij de kale, kleine hut rond en trachtte te vergeefs iets in het oog te krijgen waar hij om zou kunnen vragen. Zijn onderzoek was echter zoo vruchteloos, dat hij zich lagchende naar zijne volgelingen keerde en vroeg hoe het kwam, dat ik zoo vele dragers behoefde, als ik niets te dragen had. Mijn tolk antwoordde dat vele goederen door eenen storm op het meer waren verloren gegaan en dat onze kleederen versleten waren — dat wij niets over hadden dan eenige koralen.

""Voorzeker nieuwe soorten," zeide hij, "geef mij al de kleine blaauwe en groote roode die gij hebt."

"Wij hadden onzen voornaamsten voorraad zorgvuldig verborgen en er eenige koralen in zakjes gedaan, ten einde ze te voorschijn te brengen als de gelegenheid dit mogt vereischen. Deze werden nu door den jongen, Saat genaamd, ontpakt en voor den koning nedergelegd. Ik verzocht hem hieruit eene keuze te doen, hetwelk hij juist deed zooals ik verwacht had; hij gaf namelijk van mijnen voorraad geschenken aan zijne vrienden die om hem heenstonden en nam de rest voor zich zelven. Het geven van een gedeelte aan zijn volk was slechts eene bescheidene wijze om alles te nemen; hij vroeg ze namelijk stellig terug, onmiddellijk nadat hij mijne hut verlaten had.

"Niet zoodra had hij zich van de koralen meester gemaakt of hij herhaalde zijn vroeger verzoek om mijn horloge en dubbel geweer; dezen eisch sloeg ik echter bepaald af. Hij vroeg toen om den inhoud te zien van eenige manden en zakken die hem in het oog vielen. Er was niets in dat zijne begeerte opwekte dan naalden, garen, lancetten, geneesmiddelen en eene kam met fijne tanden. De laatste wekte zeer zijne belang-

stelling, daar ik hem verhaalde dat het doel waarmede de Turken ivoor kwamen halen was om het aan de Europeanen te verkoopen, die het verwerkten in velerlei voorwerpen, onder anderen ook fijne kammen, zoo als hij er nu een voor zich had. Hij kon zich niet begrijpen hoe men de tanden zoo dun had kunnen maken.

"Toen hem verklaard was waarvoor zulk eene kam gebruikt werd, wilde hij haar dadelijk op zijn wollig hoofd beproeven. Hierin niet slagende maakte hij er tot een ander doel gebruik van, en begon er zich onder de wol zoo hard hij kon mede te krabben. Toen hij zag dat dit goed ging, vroeg hij om de kam, die toen de ronde deed bij alle opperhoofden om haar beurteling te beproeven. Nadat elk hoofd er mede gekrabd was, werd zij teruggegeven aan den koning, die haar overgaf aan Quonda, den man die zijne geschenken in ontvangst nam. De kam viel zoo geheel en al in den smaak, dat hij voorstelde om mij een' zijner grootste olifantstanden te zenden; dien moest ik dan mede naar Engeland nemen en er voor hem en zijne opperhoofden zoovele kammen uit laten zagen als er uit gemaakt konden worden."

Gedurende dit bezoek ontdekte Kamrasi ook een koker met lancetten en vroeg hier om, dewijl zij zoo geschikt waren om zijne nagels af te snijden. Hij opende ook de medicijn-kist en was besloten dadelijk eene dosis in te nemen, waarvoor Baker eene kleine wraak op hem nam; hij gaf hem namelijk 3 grein Tartar. emetic., die hij echter niet mogt innemen voordat hij in zijne eigene hut was. Naar het geweer, waarvan wij reeds gesproken hebben, verlangde Kamrasi altijd nog even sterk; nu eens vroeg hij er regtstreeks om en dan weder wilde hij het slechts voor een paar dagen leenen, als wanneer het natuurlijk nooit weêr uit zijne koninklijke handen zou gekomen zijn.

Deze ergerlijke man hield het er klaarblijkelijk voor, dat zijne gasten hem gezonden waren met het uitsluitende doel om hem te verrijken; zijn eenige streven was dan ook om zooveel mogelijk gebruik van hen te maken. Nu zij eens goed en wel op zijn grondgebied waren, had hij geen voornemen hen te laten vertrekken, voordat hij hen eerst geheel en al had uitgeperst. Eerst liet hij hen betalen voor de vergunning om zijn land binnen te trekken; nu zij er eens in waren, zou hij hen stellig op rantsoen stellen eer zij er uit konden gaan. Zijne eerste list was voor te geven dat zij zwak en nietsbeteekend waren, terwijl hij groot en sterk was; als zij dus zijne bescherming wilden hebben, zij moesten hiervoor ook betalen. Toen zij de grenzen over waren en getoond hadden, werkelijk veel geduchter te zijn dan hij eerst wel had willen toegeven, vroeg hij hun, hem tegen zijne vijanden bij te staan en zijn leger tegen de vijandelijke stammen aan te voeren.

Toen deze list mislukte, zelfs nadat hij zoo goed was geweest zijn halve koningrijk aan te bieden voor het voorregt van een verbond met de Blanken, had hij nog een andere uitkomst, — namelijk hun te verbieden zijn rijk te verlaten voordat hij zijne toestemming had gegeven, dat wil zeggen, voor dat hij hun alle voorwerpen van eenige waarde had ontnomen. Zijn gebied te verlaten zonder dat hij er zijne toestemming aan gaf, was door het spionnen-stelsel waarvan wij reeds gesproken hebben, eenvoudig onmogelijk; en zelfs indien het mogelijk geweest ware met behulp der betere wapenen het land met geweld te verlaten, zou toch zulk een strijd het geheele doel van den togt in de waagschaal hebben gesteld.

Hoe groot een levenmaker hij evenwel was als hij ongestraft de baas kon spelen, was hij echter een verachtelijke lafaard indien hij dacht dat er het minste gevaar was. Baker verhaalt hiervan een zeer vermakelijk staaltje.

Des morgens, bij het opgaan der zon, kwam Kamrasi eens met grooten haast in zijne hut, ontdaan van alles waaraan men zijne koninklijke waardigheid kon herkennen. Hij had twee speren en een geweer in de hand en wilde die, tegen alle etikette, in de hut brengen. Dit kon niet worden toegestaan en hij liet ze schoorvoetend buiten. Hij had zijne gewone koele en terugstootende manieren afgelegd en was vol drift. Hij had zich ook ontdaan van zijne kleeding van uitstekend bereide huiden, en droeg alleen eene korte schort en eene sjerp over zijne schouders. Daar hij wist dat door een naburig opperhoofd een aanval beraamd werd en hij het volk allen in oorlogsdos gezien had, dacht Baker natuurlijk dat Kamrasi ook in zijn krijgs-kostuum voor hen verscheen; daarom maakte hij hem een kompliment dat hij zoo doelmatig en ligt gekleed was.

"*Ik* vechten!" riep de koning uit, "ik ga niet vechten; ik heb plan om te gaan vlugten en trok deze kleeding aan ten einde des te harder te kunnen loopen."

Hij verhaalde toen met groote onsteltenis, dat de vijand in aantogt was met 150 geweren en dat hij besloten was, daar het vechten tegen zulk eene ongelijke magt toch nutteloos was, weg te loopen en zich in het lange gras te verbergen; hij raadde zijn' gast aan ook maar liever zijn voorbeeld te volgen. Van den voorgenomen aanval werd hij gered door zijn' gast; het eenige bewijs hetwelk hij gaf van zijne dankbaarheid, was dat hij opnieuw vroeg om het geweer met dubbelen loop.

En toch had hij, in weerwil van al deze minder aangename karaktertrekken, ook weder andere eigenschappen die deze eenigzins goedmaakten; ofschoon hij bij sommige gelegenheden zoo wreed kon zijn als iemand ter wereld, liet hij toch niet, zooals M'tésa, onophoudelijk zijne onderdanen vermoorden. Ligchamelijke kastijding werd in vele gevallen toegepast, waar M'tésa de schuldigen, waarschijnlijk eerst nadat zij vreeselijke martelingen hadden ondergaan, zou hebben laten ter dood brengen.

De wijze waarop over eenen gevangene het vonnis werd uitgesproken, was zeer merkwaardig. Indien de koning of zijn broeder hem met de punt eener speer aanraakte, vielen degenen die het vonnis voltrekken moesten onmiddellijk met hunne knodsen op hem aan en sloegen hem dood. Als hij echter den gevangene met zijnen stok aanraakte, doorboorden zij hem met hunne speren; het werktuig waarmede hij wordt omgebragt is dus altijd het tegenovergestelde van dat waarmede de koning hem aanraakt.

In die gevallen waar de doodstraf werd toegepast, werd de misdadiger meestal gedood door een slag met eene knods in den nek. Er waren, zonder twijfel, op dezen regel meerdere uitzonderingen. Eens was bijvoorbeeld een vijandelijk opperhoofd, Rionga genaamd, een van dertig broeders, verraderlijk door Kamrasi gevangen genomen; deze had namelijk eerst voorgegeven vrede te willen sluiten, hem toen op een feest genoodigd en hem laten aangrijpen op een oogenblik dat hij niet op zijne hoede was. Kamrasi beval toen dat hij een' wreeden dood moest sterven. Er stond eene hut met hooge muren van klei en geene deur. In dezen werd Rionga opgeheschen en de koning gaf bevel, dat de hut den volgenden morgen in brand moest worden gestoken en de gevangene levend verbrand. Een ander opperhoofd, Sali genaamd, was echter zoo slim eene groote hoeveelheid bier in de nabijheid dezer hut te laten brengen, omdat hij wel wist, dat de wachters stellig op iedere plaats waar zij bier vonden, bijeen zouden komen. Zij deden dit ook, en terwijl zij aan de eene zijde der gevangenis bezig waren met drinken, zingen en dansen, waren de manschappen van Sali aan den anderen kant bezig een gat in den muur der hut te breken, hetwelk weldra zoo groot was dat de gevangene er door kon ontsnappen. Sali had nu, daar hij gezien had hoe verraderlijk Kamrasi zijn kon, de vlugt moeten nemen; hij verkoos echter te blijven, daar hij dacht dat zijn aandeel in de bevrijding van Rionga niet ontdekt zou worden. Kamrasi verdacht hem evenwel hieraan medepligtig te zijn en liet hem eensklaps gevangen nemen. Hij werd veroordeeld tot de vreeselijke straf, dat zijne ledematen een voor een levend moesten worden afgesneden; zijne handen werden aan de polsen, zijne armen aan de elleboogen afgesneden enz. tot dat ieder gewricht was doorgesneden. Terwijl hij deze martelingen onderging bleek hij een dapper en braaf man te zijn; hij trachtte zijne vrienden nog te helpen, door hun van den paal waaraan hij gebonden was, luide toe te roepen dat zij liever ontvlugten moesten zoolang zij dit nog konden doen, daar zij anders welligt dezelfde straf zouden ondergaan.

Er heerscht in Unyoro eene zonderlinge gewoonte met betrekking tot de zusters van den koning. Even als andere voorname vrouwen worden zij vetgemest met gehotte melk; zij krijgen zulk eenen omvang, dat zij niet in staat zijn te loopen, maar, als zij hare hut verlaten, door acht man op eene draagbaar moeten gedragen worden. Elke vrouw gebruikt dagelijks de melk van 15 of 20 koeijen; elk koe levert echter dagelijks hoogstens één kan melk. Hoewel echter dit vetmesten gewoonlijk aan het huwelijk vooraf gaat, mogen de zusters van den koning niet trouwen en worden in zijn paleis in strenge afzondering gehouden. Dit is ook het geval met zijne broeders; hij vindt

het echter niet noodzakelijk, even als de koning van Uganda, hen te dooden wanneer hij den troon beklimt.

Gedurende het korte tijdperk van vrede, dat op de tusschenkomst van Baker volgde, gaf het volk zich over aan alle mogelijke uitspattingen en buitensporigheden; de mannen deden den geheelen nacht niets anders dan drinken, dansen, gillen, op de horens blazen en trommelen. De vrouwen namen aan deze vermakelijkheden geen deel; zij hadden den geheelen dag hard op het land gewerkt, terwijl hare echtgenooten te huis lagen te slapen. Zij waren dientengevolge veel te vermoeid om te dansen en trachtten zoo veel en zoo weinig rust te genieten als haar, bij het den ganschen nacht aanhoudende geraas, mogelijk was.

"Hun gewone gezang was eene vlugge melodie, die solo gezongen werd en waarbij allen nu en dan, tegelijk met de trommen en horens, als een oorverdoovend koor invielen. De horens waren vervaardigd van reusachtige kalebassen, die om haren eigenaardigen vorm — zij hadden namelijk lange halzen, als eene flesch — gemakkelijk in muzijk-instrumenten konden veranderd worden. Nu en dan hoorden wij midden in den nacht het geroep van brand. De vloer der hutten was dik met stroo bedekt en de bewoners vielen dikwijls met hunne reusachtige brandende pijpen in slaap, waarbij deze, als zij in het stroo vielen, dadelijk brand veroorzaakten. In zulke gevallen sloeg de vlam met vreeselijke snelheid over van hut tot hut; het gebeurde menigmalen dat er in het groote kamp van Kamrasi 400 à 500 hutten op eenmaal afbrandden, die dan binnen weinige dagen weêr werden opgebouwd. Ik was bang voor mijn kruid, daar, in geval van brand, de stroo-hut zoo schielijk in licht-laaije vlam stond, dat het onmogelijk was iets te redden; indien mijn kruid ontplofte zou ik geheel zonder verdediging geweest zijn. Ik stond er bijgevolg op, nadat er eens brand in mijne buurt geweest was, dat al de hutten op eenen afstand van 24 meter om mijne hut zouden worden afgebroken. Toen de inboorlingen aarzelden dit te doen, gaf ik aanstonds bevel aan mijne lieden om de huizen tegen den grond te werpen en verloste mij op deze wijze van dronken en gevaarlijke buren."

De toestand der vrouwen in Unyoro is alles behalve aangenaam, zooals men wel begrijpen kan als men het harde werk nagaat dat zij verrigten moeten. Zij worden door hare echtgenooten streng bewaakt, en hevig geslagen als zij het wagen na zonsondergang buiten de pallissaden te komen. De straf van ontrouw schijnt aan den beleedigden echtgenoot te worden overgelaten; somtijds eischt hij eene zware boete, somtijds hakt hij eene hand of een' voet af en in enkele gevallen past hij de doodstraf toe.

Hoe vuil en morsig de Wanyoro's in vele opzigten mogen zijn, toch zijn zij in andere weder zeer net en zindelijk. Zij pakken bijv. bewonderenswaardig en maken allerkeurigste pakjes. Sommige dezer pakken bekleeden zij met pisang-bast, andere met het binnenste vlies van eene soort van riet, waarvan het buitenste zorgvuldig is afgestroopt, zoodat er een aantal sneeuwwitte cilinders overblijven. Deze worden naast elkander gelegd en om het in te pakken voorwerp gebonden, hetwelk een verwonderlijk aardig effekt maakt. Kleine matten, van strooken van dit riet gevlochten, worden veel gebruikt, vooral als deksel op bierpotten. Als een M'yoro op marsch is, heeft hij altijd eene met pisang-wijn gevulde kalebas bij zich. De opening is met stukjes van dit riet gesloten, waardoor eene buis [steekt; de reiziger kan dus altijd drinken zonder te blijven stilstaan en zonder vrees dat hij iets van zijnen drank onder het loopen storten zal.

De pisang maakt een groot deel van het voedsel der Wanyoro's uit; het is echter nog al zonderling, dat het, in een land waar deze vrucht zoo in overvloed voorkomt, bijna niet mogelijk is zich een rijpen pisang te verschaffen, daar de inboorlingen deze vrucht altijd groen eten. De pisang-boom voldoet voor hen aan alle wezenlijke behoeften. De wortel wordt somtijds gekookt en als groente gegeten, en dan weder gedroogd en tot meel gestampt, hetwelk gebruikt wordt om er brij van te koken. Ook wordt de vrucht geschild, in schijven gesneden en in de zon gedroogd om voor later gebruik bewaard te worden; van deze gedroogde pisangs maken de Wanyoro's eene smakelijke en voedzame soep. Ook wordt van dezelfde vrucht wijn of bier gemaakt, zoodat zij zoowel drank als spijs levert.

De boom zelf is ook zeer nuttig; de bladeren worden in smalle strooken gesneden en tot eene stof geweven die uiterst sierlijk is; de bast wordt gebruikt als papier om in te pakken. Van de vezels der plant worden zoowel de sterkste touwen als de fijnste draden gemaakt; de inboorlingen zijn bovendien zeer handig in het vervaardigen van versierselen die zoozeer gelijken op haar, dat men ze al zeer naauwkeurig moet beschouwen om verschil te zien. Bij al wat zij maken toonen de Wanyoro's eene bedrevenheid en eenen goeden smaak, die een sterk kontrast vormt met hunne vuile, zorgelooze en terugstootende gewoonten.

De inboorlingen maken veel gebruik van gehotte melk, vooral om hunne vrouwen en dochters vet te mesten. Zij vermengen ze echter niet, als de Arabieren, met spaanschen peper, omdat zij van oordeel zijn dat zij die dezen gebruiken, nimmer met kinderen zullen gezegend worden. Boter wordt gebezigd om zich in te smeren, maar niet als voedsel; de inboorlingen waren zelfs zeer verontwaardigd toen zij zagen dat hunne blanke bezoekers ze aten.

Eens misleidden zij de Blanken op eene slimme wijze. De boter wordt zorgvuldig in bladeren gepakt, maar zoo, dat er een weinig voor een proefje uitsteekt. De inboorlingen bragten aan de reizigers eens boter, die afgekeurd werd omdat zij rans was. Zij namen ze terug en bragten toen een nieuwen voorraad, die goedgekeurd en gekocht werd. Toen zij echter uit de bladeren genomen werd waarin zij gepakt was, bleek het dat het dezelfde afgekeurde boter was, maar de inboorlingen hadden een klein stukje versche boter bovenop gelegd.

Godsdienst hebben de Wanyoro's in het geheel niet. Zij zijn vol bijgeloof, maar zoover bekend is hebben zij niet het minste denkbeeld van een Wezen dat eenigen invloed kan uitoefenen op hunne handelingen. Evenals de meeste onbeschaafde volken, maken zij veel werk van de nieuwe maan, die de eenheid is hunner tijdrekening; zij begroeten haren smallen sikkel met een aantal dansen en gebaren.

Zij hebben een sterk geloof in booze geesten, met welke de profeten of toovenaars beweren in verbinding te staan. Nu en dan komen enkele hunner voorspellingen uit. Een der manschappen van de expeditie werd bijv. gezegd van een boozen geest bezeten te zijn, die hem mededeelde dat men slagen zou, maar dat de geest het leven van één en de gezondheid van een anderen man eischte. Deze voorzegging werd letterlijk vervuld; één man werd vermoord, één werd gevaarlijk ziek. Een ander maal deelde de geest denzelfden man mede, dat in Uganda een man zou omkomen, en werkelijk werd Kari, iemand die tot de expeditie behoorde, daar vermoord. Een derden keer voorspelde de geest, toen zij in Unyoro gekomen waren, dat er geene levens meer zouden gevorderd worden, en dat de onderneming slagen zou, maar lang van duur zou zijn. Ook dit bleek werkelijk het geval te wezen.

De toovenaars maken aanspraak op ééne magt, die zeer veel waardig is — namelijk het terugvinden van verloren voorwerpen. Bij zekere gelegenheid kon Speke hunne geheele handelwijze nagaan. Er was eene regenmaat met de flesch die daarbij behoorde gestolen; ieder gaf voor er niets van te weten. Nu werd een toovenaar ontboden om het verdwenen voorwerp op te zoeken. De wijze waarop hij dit deed wordt door Speke op de volgende wijze verhaald:

"Te 9 ure des voormiddags — den tijd waarop wij altijd gewoon waren de in de laatste 24 uren gevallen hoeveelheid regen te meten — zagen wij dat de regenmaat en flesch verdwenen waren. Wij zonden Kidgwiwa naar den koning met het verzoek onmiddellijk zijne toovenaars te zenden om de vermiste voorwerpen op te zoeken. Kidgwiwa keerde dadelijk terug; hij bragt den profeet mede, een oud, nagenoeg blind man, gekleed met strooken oud leder, die om zijn midden bevestigd waren. Hij had in de eene hand een koe-horen, die met tooverpoeder gevuld was en waarvan de opening zorgvuldig gesloten was met leder, waaraan eene ijzeren schel hing.

"De oude man klingelde met de bel, ging onze hut binnen, hurkte op den grond neêr en zag nu eens den een' en weder den ander' aan. Hij vroeg hoe de vermiste voorwerpen er uit zagen, knorde als een varken en bewoog zijne magere armen om zijn hoofd, alsof hij de lucht aan alle zijden onzer hut wilde opvangen. Nu hield

hij zich alsof hij deze verzamelde lucht op de opening van den horen wierp en rook er aan, om te zien of alles goed ging. Hierop klingelde hij weder met de bel vlak voor zijn oor en gaf zijn welgevallen door een vernieuwd knorren te kennen — de vermiste zaken moesten teregt komen.

"Om de bezwering echter nog krachtdadiger te maken, liet hij al mijne mannen in de open lucht vóór de hut zitten; de oude doktor stond echter zelf op, schudde met

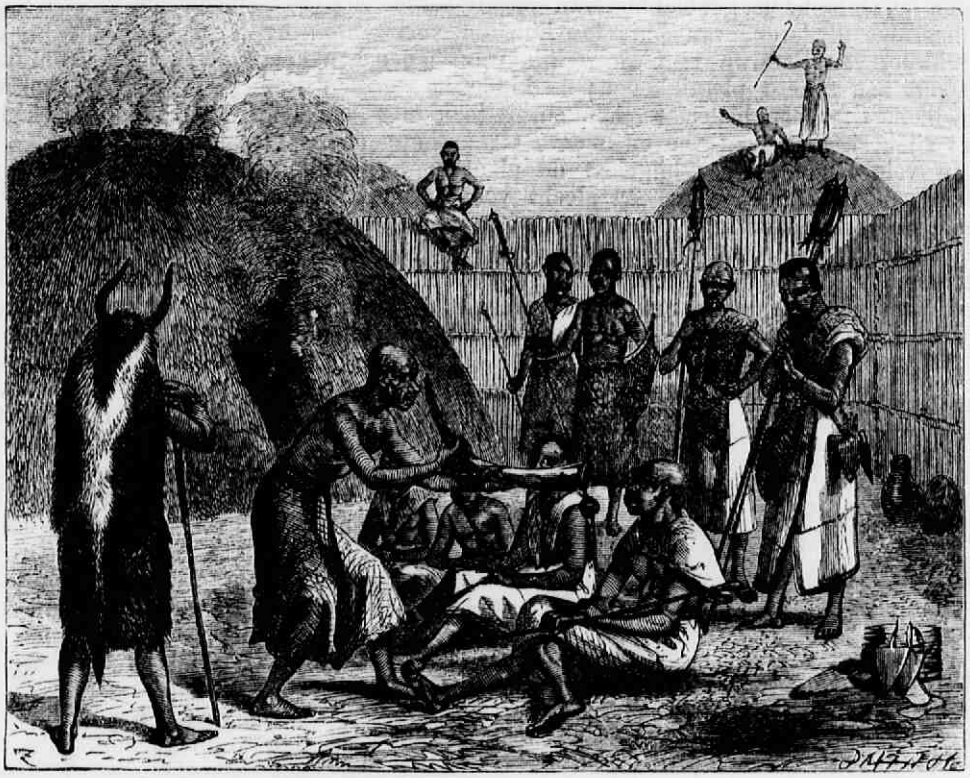

DE TOOVENAAR AAN HET WERK.

den horen en hield de schel vlak bij zijn oor. Hij ging toen vlak tegenover eenen mijner lieden staan en sloeg naar hem met den horen, alsof hij hem een klap in het gezigt wilde geven; nu berook hij zijn hoofd en sloeg vervolgens op dezelfde wijze naar een ander, zoo voortgaande totdat hij zich overtuigd had dat mijne lieden de dieven niet waren.

"Hierop ging hij in de hut van Grant en onderzocht die; eindelijk begaf hij zich naar de plaats waar de maat en flesch gewoonlijk stonden. Nu liep hij met een opgeheven arm door het gras en klingelde met de schel aan zijne ooren, nu aan de eene en dan aan de andere zijde, totdat het spoor eener hyena hem den sleutel in handen gaf; na nog twee of drie voetstappen vond hij de verdwenen voorwerpen in het gras. Eene hyena had ze weggesleept en daar laten vallen. Ik gaf de regenmaat en de flesch aan den koning, die er verbazend mede was ingenomen; den ouden doktor, die om "pombé" vroeg, gaf ik eene geit voor zijne moeite."

Evenals in Uganda kan men de toovenaars kennen aan de zonderlinge sieraden die zij dragen; gedroogde wortels, hagedissen, leeuwe-klaauwen, krokodille-tanden, kleine

schildpad-schalen en andere voorwerpen worden aaneengeregen en om hun hoofd gebonden. Er is ook eene soort van godsdienstige bedelaars, "Bandwa's" genaamd, tot welke orde beide geslachten verkiesbaar zijn. Zij zijn herkenbaar aan een overvloed van versierselen, zooals stukjes glinsterend metaal en kleine schelletjes; één man onderscheidde zich zeer doordat hij de huid van eenen langharigen aap droeg, die van de kruin van zijn hoofd op zijn rug naar beneden hing. Aan het boveneinde had hij een paar antilope-horens bevestigd. Als de vrouwelijke Bandwa's geheel in haar kostuum gekleed waren, zagen zij er zeer aardig uit; zij droegen namelijk gekleurde huiden en tulbanden gevlochten van pisang-bast. Zij gaan, onder het zingen harer eigenaardige liederen, van huis tot huis en verwachten overal een geschenk. De betrekking van Bandwa is niet erfelijk, want ieder kan het worden, mits vooraf deelnemende aan zekere plegtigheden; de kinderen van een' Bandwa kunnen worden wat zij willen. Ofschoon bedelaars, hangen zij toch niet geheel af van hunne betrekking, want zij bezitten zelven vee en andere eigenschappen.

In vele landen, waar bijgeloof de plaats van godsdienst vervangt, wordt de geboorte van tweelingen voor een slecht voorteeken gehouden, waarvan het nadeelig gevolg door de opoffering van een of beide kinderen wordt afgewend. In Unyoro is dit geheel anders. Speke werd eens zeer verveeld door eenige trommen en andere muziekinstrumenten, die dag en nacht bespeeld werden; toen hij vroeg wat dit beteekende, werd hem gezegd, dat het was ter eere van tweelingen die Kamrasi gekregen had, en dat dit op dezelfde wijze vier maanden zou voortduren.

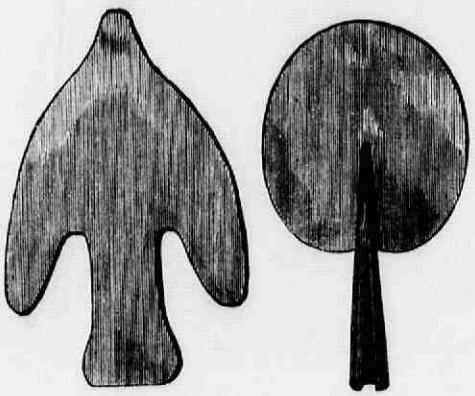

"MEJEMBLÉ'S" OP GELD IN DEN VORM VAN SPADEN.

Het gebruiken van koe-horens door de profeten wordt verklaard door de overlevering, dat er eens een hond was met een horen. Toen deze hond stierf, werd de horen met toover-poeder gevuld; hij was eene krachtige amulet in den oorlog, want de soldaten die er overheen stapten als zij op marsch gingen, werden hierdoor onoverwinnelijk. Kamrasi had verschillende toover-horens; als hij eenen afgezant zond naar een naburig vorst, werd hem een dezer horens als geloofsbrief om den hals gehangen; als hij terugkeerde bragt hij een' anderen horen mede, ten bewijze dat hij zijne zending volbragt had. Niemand durfde een man aanraken, die zulk een krachtig teeken droeg. Dit was ook bijzonder gelukkig; bij zekere gelegenheid namelijk zond Kamrasi eene expeditie uit, die 600 "majembé's" of ijzeren spaden medenam. Deze zijn eene soort van geldspecie; twee zulke munten waren voldoende om voor allen voor een' dag genoegzamen leeftogt te koopen. Hoewel zij dus met rijkdommen beladen waren, werden zij door den toover-horen beschermd en volbragten hunne reis in veiligheid.

Oorlogs-amuleten waren zeer gezocht; toen Speke in Unyoro was, zag hij de onderscheidene voorbereidende handelingen bij het maken van deze amuleten. Er was een twist ontstaan tusschen Kamrasi en den stam der Chopi's. Kamrasi zond daarom spionnen naar de Chopi's, met last hem eenig gras van de hut van het opperhoofd te brengen. Dit deden zij, maar bragten bovendien tot groote vreugde van Kamrasi nog eene speer mede; hij was van oordeel dat hij door het bezit van dit wapen in staat zou zijn zoowel de speren als den moed zijner vijanden te bezweren en hunne wapenen te beletten zijn volk te benadeelen.

Om den voorspoed hunner familie te verzekeren of een' zieken bloedverwant te genezen, dooden de Wanyoro's een of ander dier, snijden het open en leggen het op eenen kruisweg; deze plaats wordt bij hen, even als bij de Balonda's, in groote vereering

gehouden. Indien de man rijk genoeg is, offert hij eene geit; zoo niet, dan doet eene kip dezelfde dienst; is de man zeer arm, dan neemt hij tot dit doel een' kikvorsch.

De Wanyoro's schijnen hunne begrafenis-plegtigheden zeer geheim te houden, daar de reizigers in Centraal-Afrika nooit eene begrafenis gezien hebben; men zegt evenwel, dat de dooden begraven worden bij de hutten of binnen de omheining voor het vee, gewikkeld in een van boombast geweven kleed of in eene koe-huid. Als de koning sterft wordt zijn lijk eerst gedroogd, vervolgens het onderkaakbeen weggenomen en op zich zelv' begraven. De hoofden en handen der officieren van het paleis hebben ditzelfde voorregt.

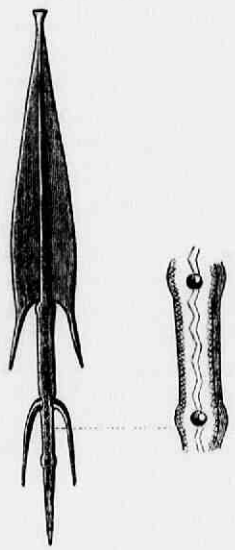

VERSIERDE SPEER-PUNT.

HOOFDSTUK XLI.

DE GANI'S, MADI'S, OBBO'S EN KYTCHEN.

WOONPLAATS VAN DEN STAM DER GANI'S. — HUNNE GASTVRIJHEID. — WIJZE VAN BOUWEN DER GANI'S. — HUN STAART. — HET TOILET-MAKEN IN HET PUBLIEK. — DE MADI'S. — HUNNE ZORG VOOR DE KINDEREN. — KLEEDING DER VROUWEN. — VERSCHILLENDE DANSEN. — DORPEN DER MADI'S. — SLECHTE BEHANDELING DER INBOORLINGEN. — STREEK WAAR DE OBBO'S WONEN. — ALGEMEEN VOORKOMEN DER INBOORLINGEN. — VREEMDE WIJZE VAN ZICH TE KLEEDEN. — KATCHIBA, HET OPPERHOOFD DER OBBO'S. — ZIJNE UITGEBREIDE FAMILIE. — ZIJNE VERMAARDHEID ALS TOOVENAAR. — VERNUFTIGE WIJZE OM UIT EENE VERLEGENHEID TE KOMEN. — HET PALEIS VAN KATCHIBA. — EEN BEZOEK AAN HET OPPERHOOFD. — ZIJNE GASTVRIJHEID EN EDELMOEDIG GEDRAG. — HET KARAKTER VAN KATCHIBA.

DE GANI'S.

Wij komen nu aan eene uitgebreide landstreek, die gelegen is op omtrent 3° Noorderbreedte en 32° Ooster-lengte. Dit land wordt bewoond door eene groep volksstammen, die welligt, wat hunne kleeding betreft, nog merkwaardiger zijn dan een dergenen die wij reeds beschreven hebben. Wij zullen eerst de Gani's behandelen.

De Gani's zijn zeer gastvrij; toen Speke en Grant door hun land trokken werden zij met groote vriendelijkheid door hen ontvangen, zelfs niettegenstaande zij nooit Blanken gezien hadden en men derhalve zou kunnen verwachten, dat zij zich over het doordringen van een' troep gewapenden tot in hunne streken ongerust zouden gemaakt hebben.

Toen Grant eens rondwandelde om planten te zoeken, werd hij door een inboorling aangeroepen, die hem trachtte begrijpelijk te maken dat hij den Blanke den weg wilde wijzen. Hij was zeer beleefd, liep voor hem uit, sloeg de doornachtige takken af die in hunnen weg kwamen en wees de beste plaatsen aan om over de rotsen te komen. Hij dacht klaarblijkelijk dat Grant verdwaald was en bragt hem weder in het kamp, nadat hij eerst zijne speer in eene hut had achtergelaten; het strijdt toch met hunne etikette gewapend te verschijnen in de tegenwoordigheid van een' meerdere.

De wijze waarop zij werden verwelkomd was zeer opmerkelijk. Het oude opperhoofd van het dorp kwam de vreemdelingen te gemoet, vergezeld van zijne raadslieden en een aantal vrouwen, waarvan ééne eene witte kip droeg en eene andere bier en eene bloeijende plant. Toen de twee gezelschappen elkander ontmoetten, nam het opperhoofd, dat Chongi heette, het hoen bij één poot, bukte en slingerde het digt bij den grond vóór- en achteruit, en gaf het toen over aan zijne mannelijke volgelingen, die hetzelfde deden. Hierop nam hij eene kalebas vol bier, doopte er de plant in en sprenkelde het vocht over zijne gasten, waarna hij, voor zitplaatsen, koe-huiden onder een' boom liet uitspreiden, zoodat zijne gasten konden uitrusten. Vervolgens werd hun bier aangeboden, dat — beleefdheidshalve — water genoemd werd.

De dorpen der Gani's zijn uiterst net en bestaan uit eene menigte hutten, gebouwd om eene vlakke, van planten gezuiverde ruimte, die buitengewoon effen

en zindelijk wordt gehouden. In het midden dezer ruimte staan eene of twee kleine hutten, waarin afgoden zijn; bij deze liggen eenige horens. Als de Gani's een nieuw dorp willen bouwen, laten zij meestal in het midden dezer ruimte een' grooten boom staan. Onder diens schaduw vereenigen zij zich en ontvangen hunne gasten. De huizen hebben den vorm van bijekorven en zijn niets anders dan een muur van klei en een dak van bamboe, met gras gedekt. De deuren zijn niet hooger dan 70 centim. De lenige Gani echter, die nooit den last van kleederen heeft ondervonden, gaat er met het grootste gemak doorheen. De vloer is gemaakt van goed ineengeslagen klei en wordt zorgvuldig schoon gehouden. Als bedden worden koe-huiden op den grond gespreid, en op deze slapen de Gani's zonder eenig dek.

Digt bij de hutten staan de bewaarplaatsen voor het koren; zij zijn op eene zeer vernuftige wijze gemaakt. Eerst worden een aantal steenen palen in den grond geplaatst, op welke platte steenen worden gelegd. Op die steenen bevestigt men een buitengewoon grooten cylinder van mandewerk, die met klei bepleisterd en door een kegelvormig dak van bamboe en gras bedekt is. Als eene vrouw er koren uit halen wil, plaatst zij er een' dikken boomtak tegen, waarvan de kleinere takken op omtrent 30 à 40 centim. afstands van den dikken zijn afgesneden; met deze ruwe ladder beklimt zij gemakkelijk het dak.

Het voorkomen van dezen stam is zeer merkwaardig; zij gebruiken minder kleeding en meer versierselen dan eenig volk dat wij tot dusverre behandeld hebben. Wij zullen met de mannen beginnen. Deze hebben, wat de bedekking van hun ligchaam betreft, geene kleederen hoegenaamd; om echter aan dit gebrek van kleeding te gemoet te komen, is er naauwelijks een vierkante duim aan het geheele ligchaam van den persoon, die niet versierd is. In plaats van kleederen beschilderen zij, in de eerste plaats, hun geheele ligchaam, zich geheel en al met kleuren bedekkende; zij wrijven zich niet slechts in met eene enkele kleur, maar gebruiken er verschillende. Zij maken op hun ligchaam de meest uiteenloopende patronen; sommige hiervan zijn zelfs kunstig, terwijl andere eenvoudig bespottelijk zijn.

Twee jonge lieden, die als boodschappers van Chongi kwamen, hadden drie kleuren gebruikt. Zij hadden hunne aangezigten wit beschilderd; de kleurstof waarmede zij dit gedaan hadden was hout-asch. Hunne ligchamen hadden twee lagen verw; de onderste was purper en de bovenste aschgraauw. De bovenste laag was in onregelmatige figuren weggeschrapt, op dezelfde wijze als de verwers met hunne stalen kammen de kleur of den draad van het hout nabootsen; het purper scheen nu door de grijze verw heen, en had veel van de kleur en den draad van mahonijhout. Sommige mannen beschilderen zich met dwarsche strepen als eene zebra; anderen weder met overlangsche strepen langs den ruggegraat en de ledematen, of met lichtkleurige zigzagsgewijze figuren. Enkele buitengewoon groote fatten gaan nog verder en beschilderen hun ligchaam, dat het er uitziet als een schaakbord of als een harlekijnspak. Wit speelt altijd bij hunne beschildering eene groote rol; dikwijls maakt men er breede banden mede om het midden en om den hals.

Het hoofd wordt niet minder schitterend uitgedoscht. Eerst wordt het haar met eene pen uitgekamd en dan met klei ingewreven, zoodat het eene dikke, op vilt gelijkende massa vormt. Deze wordt dikwerf nog versierd met verschillende figuren, die er met pijpaarde op worden aangebragt; in den nek wordt een stuk eener pees van omtrent 30 centim. lang ingestoken. Deze zonderlinge staart is naar boven omgebogen en eindigt in eene bonten pluim of kwast; het liefst gebruiken zij hiervoor de punt van een luipaard-staart. Schellen en koralen worden ook dikwerf in het haar geweven; in de meeste gevallen wordt er, om het kapsel te volmaken, bovendien nog eene veder in gestoken. De geheele vorm van het hoofd gelijkt als twee droppelen waters op het kapsel van Pantalon uit de pantomime; het gezigt van een man met het ligchaam van een Harlekijn en het hoofd van Pantalon is meer dan de ernst van een Europeaan kan verdragen.

Behalve deze uitvoerige beschildering van hun ligchaam dragen de mannen daarenboven nog eene menigte arm- en enkelbanden en oorringen. Met het dagelijksche toilet van zulk een dandy onder de Gani's gaat een zeer groote tijd verloren en

des morgens ziet men dan ook dikwijls een aantal mannen bezig hun eigen ligchaam te beschilderen of een' vriend te kappen; op plaatsen waar zij zich zelven de verw niet kunnen aanbrengen, helpen zij elkander. Zooals men naar een en ander wel denken kan, zijn zij buitengewoon ijdel op hun persoonlijk voorkomen; als hun toilet is afgeloopen, wandelen zij in alle deftigheid heen en weêr om zich te laten bewonderen; zij "poseren" altijd in houdingen die zij voor bevallig houden, maar die men eerder gemaakt en verwaand zou kunnen noemen.

Ieder man heeft gewoonlijk een zonderling stoeltje of bankje met één poot bij zich. In plaats van, zooals de meeste Wilden, op den grond te gaan zitten, maken de Gani's liever van deze bankjes gebruik; deze gelijken zeer veel op die, welke in sommige streken van ons land bij het melken en ook door de straatwerkers gebruikt worden.

De vrouwen zijn op verre na niet zoo gehecht aan de mode als hare mannen, vooral omdat zij moeten werken en de kinderen verzorgen, waardoor de verw, zoo zij er zich mede beschilderden, spoedig verdwenen zoude zijn. Even als hunne ouders, dragen ook de kinderen geene kleederen; zij worden eenvoudig gedragen in eene vrij breede strook leder, die over den eenen en onder den anderen schouder der moeder hangt. Daar de zonnestralen hun echter nadeel zouden kunnen doen, wordt eene groote kalebas doorgesneden, uitgehold en een der stukken over het hoofd en de schouders van het kind omgekeerd.

De Gani's bezitten rundvee, maar zij zijn zeer slechte veehoeders en hebben hunne kudden, zoowel wat de grootte als de hoedanigheid van het vee aangaat, ellendig laten verbasteren. Zij kunnen zelfs hunne koeijen niet eens goed drijven; voor elke koe is een bijzondere drijver noodig. Deze neemt den staart in de eene en een horen in de andere hand, en sleept en duwt het dier zoo met zich voort.

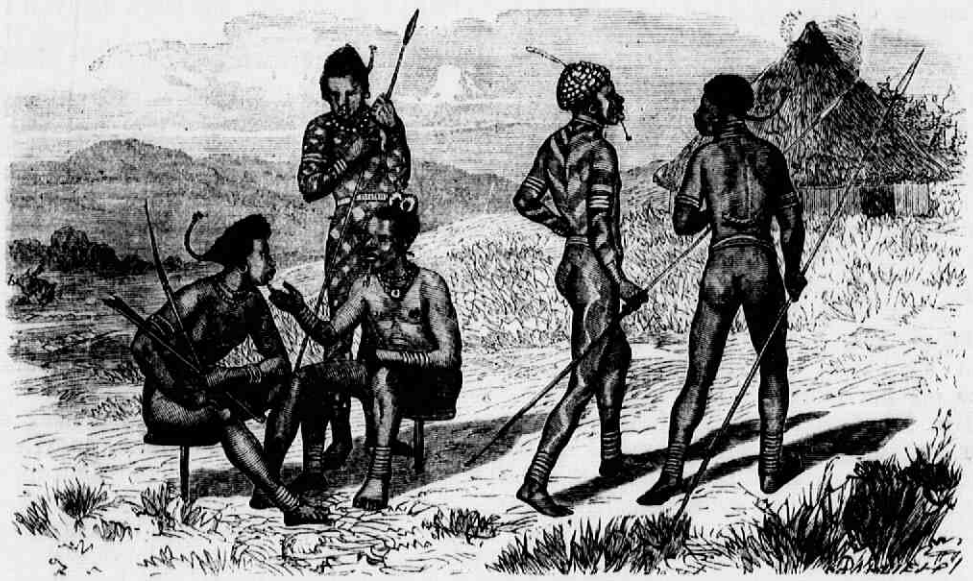

GROEP VAN GANI'S EN MADI'S.

DE MADI'S.

Op niet zeer grooten afstand van de Gani's wonen de Madi's. Zij zijn gekleed, of liever niet gekleed op nagenoeg dezelfde wijze. De vrouwen zijn zeer vlijtig en merkwaardig om den uiterst zindelijken en netten toestand waarin zij hare hutten houden. Elken morgen kan men de vrouwen bezig zien met het aanvegen harer woningen, of men ziet ze geknield liggen voor de opening die tot deur dient, terwijl zij bezig zijn de open ruimte hiervóór gelijk te kloppen. Verder worden zij bijna aanhoudend bezig gehouden met het brouwen van bier, het stampen van koren en het bakken van brood.

Zij hebben groote zorg voor hare kinderen, die zij dagelijks wasschen met warm water; geene handdoeken hebbende, likken zij ze droog, even als de katten hare jongen. Is het kind nu gewasschen en afgedroogd, dan neemt de moeder eenig vet, waarin eene vermillioen-roode verwstof vermengd is, en wrijft het hiermede in, totdat het geheel rood en glimmend is. Nu wordt het kind op zijn rug op een geite-vel gelegd, waarvan de punten worden opgenomen en aan elkander gebonden, om er zoo eene wieg van te maken. Als de moeder het zeer druk heeft, hangt zij deze wieg op aan eene houten pen of een' boomtak.

De kleeding der vrouwen bestaat uit een rok, die tot even beneden de knieën reikt; dikwijls doen zij het echter ook zonder dit kleedingstuk en vergenoegen zich met eenige lederen riemen van voren en van achteren. Bij gebrek van riemen doet een bundel bladeren denzelfden dienst. Zij dragen om hare armen, boven den elleboog, ijzeren ringen; gewoonlijk steken zij tusschen deze ringen en den arm een klein mes.

Zij dragen bijzonder gaarne kleine, ronde schijven, die gesneden zijn uit eene éénkleppige schelp. Deze schelpen laten zij eerst bleeken op hare hutten; als zij wit geworden zijn, snijdt men ze in schijven zoo groot als een vijf-stuivers-stuk en boort in het midden een gat. Zij worden dan aan elkander geregen en als gordels gedragen; bovendien gebruikt men ze ook als kleingeld, waarmede men vruchten, bier en dergelijke artikelen koopt. De mannen hebben de gewoonte, versierselen te dragen die van de slagtanden van wilde zwijnen vervaardigd zijn. Deze tanden worden, boven den elleboog, om den arm gebonden en steken goed af tegen de donkere kleur der huid en de gloeijende kleur waarmede deze meestal beschilderd is.

Als een kind geboren is, vergaderen de vrouwen om de hut der moeder en maken als gelukwensching een vreeselijk leven. De trommen worden onophoudelijk en zoo hard mogelijk geroerd, er worden liederen gezongen, men klapt in de handen en gelukwenschen worden zoo hard mogelijk uitgegild, terwijl al dit leven van een wilden en woesten dans vergezeld gaat. Zoodra de moeder hersteld is, wordt eene geit gedood, over wier lijk de moeder vóór- en achteruit heenstapt.

Eene der vrouwen, de vrouw van den kommandant, moest eene zeer zonderlinge plegtigheid verrigten, toen zij na de geboorte van haar kind hersteld was. Zij nam een bundel droog gras en stak dien aan; zij gaf hem toen over, zoodat hij van hand tot hand driemaal om haar heen kon gaan, terwijl zij zich naar den linkerkant der deur begaf. Nu werd er een andere grasbundel ontstoken en met dezen ging zij onder dezelfde plegtigheden naar het midden der deur; dezelfde formaliteiten werden in acht genomen toen zij naar de regterzijde ging.

De Madi's hebben nog al eenige afwisseling in hunne dansen. De dans van gelukwensching bestaat alleen in een op en neder springen zonder eenige orde, terwijl men met armen en beenen heen en weder zwaait en met de ellebogen tegen de ribben stoot. De jonge mannen hebben hun' eigen dans, die veel aardiger is om aan te zien dan die der vrouwen. Elk neemt een' stok en een' trommel; dan gaan allen staan in een' kring, terwijl zij op de maat van den trommelslag naar het midden van den kring en dan weder terug gaan.

Somtijds heeft er een algemeene dans plaats, waaraan eenige honderden dansers deel nemen. "Zes trommen van verschillende grootte waren in het midden aan palen opgehangen; hieromheen bewoog zich eene massa volks, die elkander verdrong als op eene kermis; om hen heen was een kring van vrouwen, meisjes en kinderen met het aangezigt gekeerd naar een tegen haar overstaanden buitensten kring van mannen, die op den horen bliezen en met speren en knodsen gewapend waren. Hunne hoofden waren versierd met struisvederen, helmen van "kauri's" enz. Nog nooit had ik zulk een levendig tooneel van het leven der Wilden aanschouwd of een grooter leven gehoord. Terwijl de beide groote kringen tegelijkertijd op de maat der muzijk op en neder sprongen en zich bij elken sprong in het rond bewogen, zongen de vrouwen, rammelden met hare armbanden en noodzaakten de mannen tot verschillende galante handelingen; onze "Seedee's" namen aan den dans deel en troffen zonder twijfel het hart van menige schoone."

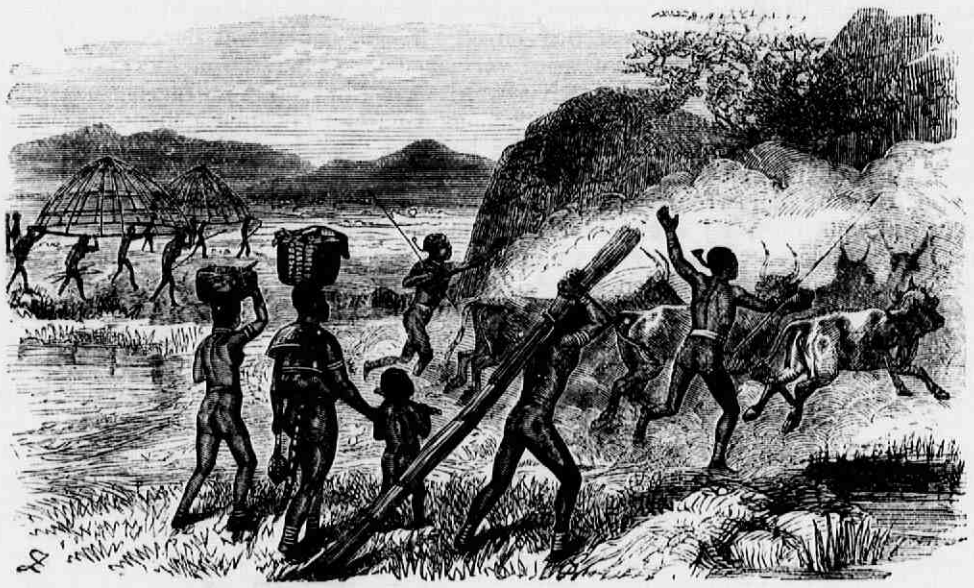

HET VERPLAATSEN VAN EEN DORP.

De wapenen der Madi's zijn speren en pijl en boog. De speren zijn omtrent 2 meter lang met schachten van bamboe; zij hebben aan het ondereinde eene ijzeren punt om ze in den grond te kunnen steken. Het zijn betere boogschutters dan de meeste Afrikaansche stammen; dikwijls vermaken zij zich door hier of daar een wit te plaatsen en er van een afstand van 30 of 40 meter op te schieten. De pijlen zijn meestal vergiftigd en in den oorlog altijd.

De dorpen der Madi's zijn op eene zeer nette wijze gebouwd; de grond wordt gemaakt van eene soort van roode, goed geklopte en gelijk gemaakte klei. De drempels der deuren zijn gemaakt van dezelfde stof; in deze zijn echter stukken van gebroken aardewerk op zoodanige wijze bevestigd, dat zij een aardig patroon vormen. Om het vee te beletten binnen de hutten te komen, zijn er in den regel voor den ingang beweeglijke sluitboomen geplaatst. De dorpen zelven zijn met eene omheining omringd, waarbinnen de zieken nimmer mogen blijven. Zij worden er echter niet, zooals in sommige deelen van Afrika, eenvoudig buiten gesloten, maar men bouwt een aantal hutten buiten de muren, bij wijze van hospitaal.

De daken der hutten zijn gemaakt van bamboe en gras; bij het bouwen der hutten,

vereischen de daken het meeste werk. Indien daarom de Madi's met de ligging van een dorp niet tevreden zijn, of als zij vinden dat naburige stammen lastig beginnen te worden, vertrekken zij eenvoudig naar eene andere plaats, het voornaamste gedeelte hunner huizen, namelijk de daken, medenemende; deze daken zijn zoo ligt, dat eenige weinige mannen een dak kunnen dragen. Zulk een dorp op marsch is een zeer schilderachtig gezigt; de daken der hutten worden op het hoofd van 4 of 5 mannen gedragen; anderen dragen de palen van bamboe waarop het rust, terwijl sommigen het vee drijven; de vrouwen dragen hare kinderen en het eenvoudige huisraad.

De Turksche karavanen die nu en dan door het land trekken, zijn meestal oorzaak van deze verhuizingen, daar zij de Madi's zeer ruw behandelen. Als zij bij een dorp komen, trekken zij er niet in, maar nemen de daken van de hutten af en maken hiermede buiten de omheining een kamp. Zij plunderen ook de bewaarplaatsen van het koren; als de beroofde eigenaar eenige tegenwerping durft maken, wordt hij met de kolf van een geweer omvergeslagen of met een schot bedreigd. In sommige deelen des lands zijn deze lieden dikwijls zoo wreed met de inboorlingen te werk gegaan, dat zoodra de inwoners van een dorp eene karavaan zagen naderen, de vrouwen en kinderen dadelijk hare woningen verlieten en zich in het kreupelhout en het gras verborgen.

DE OBBO'S.

Wij naderen nu Obbo, eene landstreek gelegen op 5°,55' Noorder-breedte en 31°,46' Ooster-lengte. Baker bragt een geruimen tijd in Obbo door — hij bleef er langer dan wel wenschelijk was — en leerde daardoor vele van de eigenaardige gewoonten der inwoners kennen.

In sommige opzigten gelijken de inboorlingen veel op de Gani's en Madi's, vooral wat betreft hunne voorliefde om zich te kappen en de wijze waarop zij dit, met minachting voor kleederen, doen. In dit kappen zijn zij nog overdrevener dan de stammen die wij zoo even vermeld hebben; sommigen dragen sneeuwwitte pruiken die hun over de schouders hangen en in den reeds beschreven krommen en gepluimden staart eindigen. Men heeft den vorm van het kapsel der Obbo's vrij gelukkig vergeleken met den staart van een' bever; het is breed en plat en in het midden dikker dan aan de randen. De lengte van dit kapsel is niet die van het haar van hem die het draagt, maar wordt verkregen door dit te doorweven met andere zelfstandigheden. Indien bijv. een man sterft, wordt zijn haar door zijne betrekkingen afgeschoren en als aandenken aan den afgestorvene en tevens als een sieraad door hun eigen haar heengevlochten. Zij maken ook hoofddeksels van schelpen, die aaneengeregen en met vederen versierd worden; voor kleeding dragen zij over den schouder een klein stuk huid.

De mannen hebben de zonderlinge gewoonte, om hun' hals verscheidene, dikwijls 6 of 8 dikke, ijzeren ringen te dragen, die glimmend gepoetst worden. Als zulk een man dikker wordt, zitten deze ringen zoo stijf om zijn hals, dat hij er nagenoeg door geworgd wordt. Zij houden er ook van, pluimen te maken van koestaarten, die zij even boven den elleboog om hun' arm binden. De meestgezochte sieraden worden echter vervaardigd van paarde-staarten; paarde-haar wordt ook hoog geschat om er koralen aan te rijgen. Een paarde-staart heeft derhalve eene belangrijke waarde; men geeft er in Obbo-land gaarne eene koe voor.

Het beschilderen geschiedt alleen als eene soort van oorlogs-uniform. De kleuren die de inboorlingen bezigen zijn vermillioen, geel en wit; de wijze waarop zij worden aangebragt wordt echter geheel aan hunne verbeelding overgelaten. Het gewone patroon

schijnt evenwel te bestaan in afwisselend roode en gele of roode en witte strepen, waarschijnlijk omdat deze zeer gemakkelijk te maken zijn en de kleuren sterk tegen elkander afsteken. Het hoofd is bedekt met eene van "kauri's" vervaardigde soort van muts op welke eenige lange struis-veêren bevestigd zijn, die tot over de schouders hangen.

Tegen de algemeene gewoonte dragen de vrouwen minder kleederen dan de mannen; totdat zij getrouwd zijn hebben zij geene kleeding hoegenaamd, of alleen 3 of 4 strengen witte koralen, waarvan er enkele 7 à 8 centim. groot zijn. Sommige nuffen evenwel binden een koord om haar midden en steken er een' tak met bladeren in, met den stengel naar boven." Dit kostuum had één groot voordeel, dat het namelijk altijd zindelijk en versch was; de eerste de beste heester — als hij namelijk niet doornig was — verschafte haar een' nieuwen rok. Als ik mij in het gezelschap dezer eenvoudige en in haar gedrag altijd zedige Eva's bevond, kwam mij altijd de Mozaïsche beschrijving onzer eerste ouders in de gedachte."

Gehuwde vrouwen dragen eene franje van lederen riemen, omtrent 12 centim. lang en 10 à 12 centim. breed. Oude vrouwen verkiezen echter meestal een tak met bladeren boven deze lederen franje. Als zij jong zijn, zien zij er gewoonlijk heel aardig uit; de neus is welgevormd en de lippen hebben slechts in geringe mate den negervorm. Enkele mannen herinneren ons aan de "Somauli's."

Katchiba, het opperhoofd der Obbo's, was iemand van zestigjarigen leeftijd die er vrij goed uitzag. Hij was nog al een merkwaardig man, die kracht verving door geslepenheid; hij regeerde zijn klein rijk met eene, in werkelijkheid vaste, maar schijnbaar losse hand. Vooreerst maakte hij van zijne zonen, die hij in vrij grooten getale had, allen mindere opperhoofden van de verschillende distrikten waarin hij zijn land verdeelde. Tengevolge der groote achting waarin hij bij zijn volk stond, werden hem telkens nieuwe vrouwen aangeboden. In den beginne was het hem nog al lastig er zoovele in zijn paleis te plaatsen. Later overwon hij deze moeijelijkheid, door ze te verdeelen in de verschillende dorpen, door welke hij zijne gewoonlijke ronde deed; overal waar hij dus kwam was hij te huis.

Toen Baker Katchiba een bezoek bragt had deze 116 levende kinderen. Dit moge niet zoo verwonderlijk schijnen als men het aantal zijner vrouwen in aanmerking neemt. In Afrika echter, heeft niet altijd een groot aantal vrouwen een hiermede overeenkomstig aantal kinderen ten gevolge; velen dezer opperhoofden hebben dikwijls slechts één kind op elke 10 of 12 vrouwen. Door het feit derhalve, dat Katchiba eene zoo uitgebreide familie had, rees hij zeer in de achting van zijn volk, hetwelk hem aanzag voor een groot toovenaar en het grootste ontzag had voor zijne bovennatuurlijke magt.

Katchiba maakte aanspraak op het onderhouden van gemeenschap met de geestenwereld en op magt over de elementen; zijne onderdanen hielden het er voor, dat regen en droogte, stilte en storm, gelijkelijk onder zijne bevelen stonden. Het gebeurde somtijds, als de regen langer dan den gewonen tijd was uitgebleven, dat Katchiba eene volksverzameling bijeen riep; hij hield dan eene lange toespraak en verweet hun hunne euveldaden, die den regen hadden teruggehouden.

Als men het goed naging waren deze euveldaden over het algemeen weinig meer dan een gebrek aan mildheid jegens hemzelven. Hij verklaarde hun, dat hij hun gedrag ernstig betreurde, daar het hem genoodzaakt had, hen met slecht weder te bedroeven, maar dat het hunne eigene schuld was. Indien zij zoo vrekkig en inhalig waren, dat zij hem niet behoorlijk van alles voorzagen, hoe konden zij dan van hem verlangen dat hij hunne belangen behartigde? "Geene geiten, geen regen; dat is onze overeenkomst mijne vrienden," zeide Katchiba. "Doe zooals gij wilt: *Ik* kan wachten; ik hoop dat gij het ook kunt." Indien zijn volk klaagt over te veel regen, dreigt hij altijddurenden donder en bliksem en stormen over hen in te roepen, tenzij zij hem honderd manden koren, enz. enz. brengen. Zóó regeert hij hen.

"Niemand zoude er over denken eene reis te ondernemen, zonder den zegen van het oude opperhoofd; men houdt een' zekeren "hocus-pocus" van de magische handen van Katchiba, die den reiziger onder den invloed der geesten brengt en hem tegen alle gevaar van wilde dieren op den weg bewaart, voor noodzakelijk. In geval van

ziekte wordt hij geroepen, niet als gewoon doktor, maar als doktor in de tooverij; hij bezweert zoowel de hut als den zieke, met dezelfde verschillende uitkomst waarmede alle geneeskundige zorgen, zelfs die van een tooverdoktor, moeten gevolgd worden.

"Zijne onderdanen hebben in zijne magt een onbepaald vertrouwen. Zijne vermaardheid is in dit opzigt zelfs zoo groot, dat verafwonende stammen hem dikwerf raadplegen en zijne hulp als toover-doktor inroepen. Op deze wijze behoudt de oude Katchiba zijne magt over zijn onbeschaafd, maar geloovig volk; hij heeft het volk zoo lang bedrogen, dat ik geloof, dat hij ten laatste zichzelven bedroog en niettegenstaande vele mislukkingen werkelijk gelooft dat hij de magt van tooverij bezit."

Eens kwam Katchiba, terwijl Baker in het land vertoefde, evenals alle regenmakers, in verlegenheid. Er was gedurende een geruimen tijd geen regen gevallen en het volk was door deze langdurige droogte zoo kwaad geworden, dat het zich om zijne woning verzamelde; zij bliezen op horens en uitten verwenschingen tegen hun opperhoofd, omdat hij hun geene duchtige regenbui had gezonden ten einde hen in staat te stellen, hun zaai-koren uit te zaaijen. Aan zijne staatkunde getrouw, achtte hij hunne bedreigingen ligt; hij zeide hun dat zij hem konden dooden als zij daar lust in hadden, maar dat er dan ook nimmer weder regen zou vallen. Voor regen in het land was het eene noodzakelijke voorwaarde, geiten en anderen voorraad aan het opperhoofd te geven; zoodra hij ontvangen had wat hij behoefde, zou het overvloedigljk regenen. De rest van het verhaal is zoo aardig, dat het met de eigen woorden van den schrijver moet verteld worden.

"Niettegenstaande al zijn snoeven, zag ik dat de oude Katchiba in groote ongelegenheid verkeerde, dat hij alles zou willen geven voor een duchtige regenbui, maar niet wist hoe hij uit de moeijelijkheid zou geraken. Het was bij vele stammen volstrekt niet zeldzaam, dat zij hun regenmaker opofferden, indien zijne bezweringen niet slaagden. Hij veranderde plotseling van toon en vroeg mij: "Regent het ook in uw land?" Ik zeide hem dat het bij ons ook nu en dan regende. "Hoe maakt gij dat het gaat regenen? Zijt gij zelf een regenmaker?" Ik vertelde hem, dat bij ons niemand aan regenmakers geloofde, maar dat wij wel den bliksem in flesschen konden doen. (Ik bedoelde hiermede natuurlijk de elektriciteit.) "Ik houd den mijnen niet in flesschen, maar heb een huis vol donder en bliksem," hervatte hij koeltjes; "maar als gij den bliksem in flesschen doen kunt, moet gij ook regen kunnen maken. Wat denkt gij vandaag van het weder?"

"Ik zag onmiddellijk waar de oude slimme Katchiba heen wilde; hij had raad noodig van een deskundige. Ik antwoordde dat hij er alles van moest weten, omdat hij een regenmaker was van professie. "Natuurlijk weet ik dat", was zijn antwoord; "maar ik wil weten wat gij er van denkt." "Wel," zeide ik, "ik geloof niet dat wij nog aanhoudenden regen zullen krijgen, maar ik denk dat wij binnen vier dagen wel eene stevige bui zullen krijgen." Dit zeide ik, omdat ik sedert eenige dagen des namiddags eenige vlokkige wolkjes had zien drijven. "Juist zoo als ik er over denk," zeide Katchiba verligt. Binnen vier of welligt vijf dagen zal ik hun eene regenbui geven — doch ook maar eene enkele bui; ja, ik zal naar hen toegaan en den schurken vertellen, dat ik, als zij mij heden avond eenige geiten en morgen koren zenden, hun binnen 5 of 5 dagen eene enkele bui zal geven.

"Om aan zijne verklaring meer kracht bij te zetten, floot hij meermalen op zijne tooverfluit. „Gebruikt gij in uw land ook fluitjes?" vroeg Katchiba. Ik antwoordde alleen door op mijne vingers zoo oorverdoovend en schril te fluiten, dat Katchiba zijne ooren digthield en terwijl een glimlach van bewondering op zijn gelaat kwam, door de deur naar buiten keek, om te zien welke uitwerking dit gedaan had. "Fluit nog eens," zeide hij; en op nieuw floot ik als eene locomotief. "Zoo zal het wel gaan; wij zullen regen krijgen, zeide de geslepene oude regenmaker en trotsch dat hij op zulk eene slimme wijze raad van een' deskundige gekregen had, waggelde hij naar zijne ongeduldige onderdanen.

"Binnen weinige dagen werd de roem van Katchiba vermeerderd, door een hevigen, met regen, donder en bliksem gepaard gaanden storm; toen de bui over was, werden

er horens geblazen en "nogara's" geslagen ter eere van het opperhoofd. Mijn fluiten werd, *entre nous*, voor onfeilbaar gehouden."

Toen zijne gasten ziek in hunne hutten lagen, aangetast door de koortsen, in zulke heete en vochtige luchtstreken als die van Obbo gewoonlijk heerschende, bezocht Katchiba hen in zijn karakter als toover-doktor en liet hen eene zonderlinge plegtigheid ondergaan. Hij nam een' kleinen bladerrijken tak, vulde zijn mond met water en spoot dit over den tak heen; met dezen werd toen over de deur gezwaaid en eindelijk werd hij, boven de deur, in den wand der hut gestoken. Hij verzekerde zijnen gasten dat hunne herstelling nu zeker zou volgen; toen zij nu herstelden, was hij aanmerkelijk versterkt in zijn dunk omtrent zijne tooverkracht.

Na hun herstel legden zij, op uitdrukkelijk verzoek van het opperhoofd, een bezoek bij hem af. Zijn paleis bestond uit eene omheining van omtrent honderd meter in middellijn; hierbinnen waren een aantal hutten, die alle cirkelvormig, maar van verschillende grootte waren. De grootste, die eene middellijn had van ongeveer 20 meter, behoorde aan het opperhoofd zelven. Het geheele binnenplein was met geklopte klei geplaveid en werd zeer zindelijk gehouden. Katchiba had slechts weinig huisraad; het voornaamste bestond uit eenige koehuiden die op den grond waren uitgespreid en gebruikt werden voor legersteden. Op deze eenvoudige sofa's plaatste hij zijne gasten en ging tusschen hen zitten. Zijne overige meubelen bestonden in aarden kruiken, die elk nagenoeg 30 kan konden bevatten en voor het bewaren of brouwen van bier gebezigd werden.

Na een groote kalebas vol van dezen drank aan zijne gasten aangeboden en er zelf goed van gebruikt te hebben, vroeg hij hun beleefdelijk of hij ook een lied voor hen wilden zingen. Nu was Katchiba, in weerwil zijner grijze haren, van zijnen rang als opperhoofd en zijne waardigheid als toovenaar, toch een bekende grappemaker, eene soort van wilde Grimaldi; hij was vol van aangeboren aardigheden en grappen en men verwachtte derhalve dat hetgeen zou vertoond worden, evenals al zijne andere vertooningen, zeer dwaas en belagchelijk zou zijn. Zij werden echter op eene aangename wijze teleurgesteld. Hij nam uit de hand van eene zijner vrouwen eene "rababa" of eenvoudige harp met acht snaren; hij had eenigen tijd noodig om haar te stemmen en zong toen het beloofde lied. De wijs was vreemd en wild, maar klagend en uiterst bevallig voor het gehoor met een zeer geschikt accompagnement; deze "vermakelijke oude toovenaar" bleek dus een genie te zijn, zoowel in de muziek als in de politiek.

Toen zijne gasten opstonden om te vertrekken, bragt hij hun een schaap ten geschenke; nadat zij dit beleefdelijk hadden geweigerd, zeide hij niets meer, maar bragt hen door de deur zijner hut en geleidde hen omtrent honderd meter, bij het afscheid op eene bevallige wijze zijne hoop te kennen gevende, dat zij het niet bij dit eerste bezoek zouden laten. Toen zij hunne hut bereikten, vonden zij er het schaap hetwelk hij hun had aangeboden; Katchiba had het vooruit daarheen gezonden. Dit opperhoofd, hetwelk in den beginne niets meer scheen te zijn dan eene soort van vrolijke hansworst, die bij toeval de plaats van opperhoofd innam, bleek ten slotte, tegen alle verwachting, een wijs en geacht regent en een beschaafd en volkomen "gentleman" te zijn.

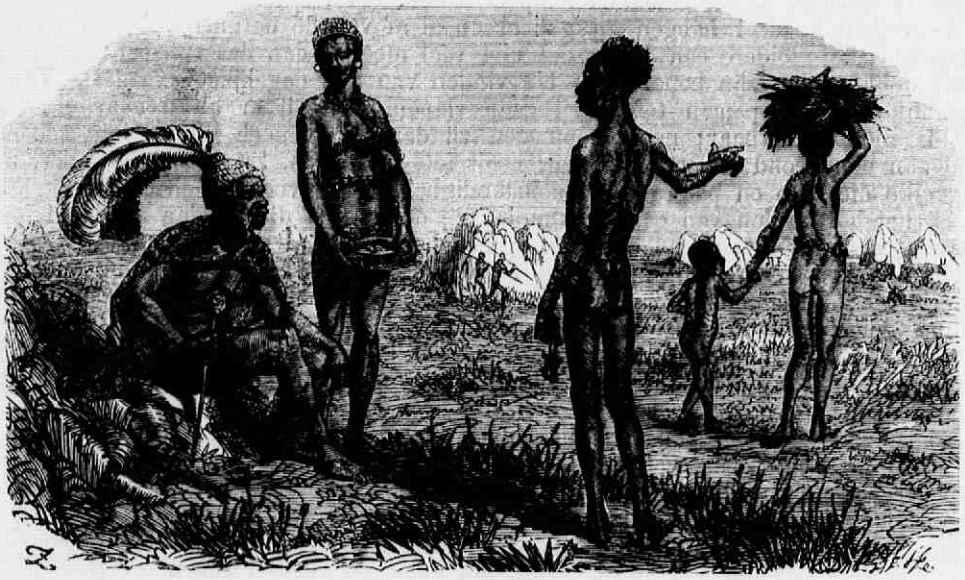

GROEP KYTCHEN.

DE KYTCHEN.

Niet ver van Obbo-land ligt eene streek, die door den stam der Kytchen bewoond wordt.

In 1852 werd in de voornaamste steden van Europa een Franschman vertoond, Claude Ambroise genaamd, die gewoonlijk met den naam van het "levend geraamte" bestempeld werd; hij kreeg dien naam om zijne buitengewone magerheid. Hij zag er volkomen uit als een geraamte, dat alleen met vel overtrokken en met leven bedeeld was. Onder de Kytchen zou hij volstrekt niet opmerkelijk geweest zijn; bijna ieder zag er daar eveneens uit. Zij zien er werkelijk, zoo als Baker aanmerkt, op eenigen afstand uit als levende griffels, met een hoofd er op.

De mannen van dezen stam zijn lang en zouden, als zij niet zoo buitengewoon mager waren, werkelijk schoon zijn; hetzelfde kan men zeggen van de vrouwen. Bijna de eenigen van den geheelen stam die op ronde vormen eenige aanspraak konden maken, waren het opperhoofd en zijne dochter; de laatste was omtrent 16 jaren oud en zag er werkelijk goed uit. Evenals alle anderen droeg zij niets anders dan een klein stuk bereide huid van omtrent 30 centim. in het vierkant dat over een schouder en op den arm hing; de eenige poging tot kleeding was een gordel van rammelende ijzeren ringen om haar midden en eenige koralen op haar hoofd.

Haar vader droeg meer kleeding dan zijne ondergeschikten, ofschoon zij meer diende om vertooning te maken dan wel voor het gebruik; het was alleen een stuk van een luipaard-vel, hetwelk als een kenteeken van zijn' rang over zijne schouders hing. Hij droeg op het hoofd eene soort van muts van witte koralen, waarvan eene pluim van struisveederen naar beneden hing. Hij had altijd een zonderling werktuig bij zich, namelijk eene ijzeren spies, met eene uitgeholde knods aan het einde; om het midden was eene slange-huid gewikkeld. In het holle einde deed hij zijn' tabak, zoodat het werktuig tegelijk diende voor tabaksdoos, zwaard en knods.

Het is bijna niet mogelijk zich een ellendiger en meer vervallen volk voor te

stellen; ware het niet wegens twee omstandigheden, dan zoude men het kunnen beschouwen voor de laatst geplaatsten op de ladder der menschheid.

Voor hun voedsel hangen zij geheel en al af van de natuurlijke voortbrengselen der aarde; zij leiden een leven dat niet veel meer is dan dat van een baviaan; al hunne denkbeelden zijn beperkt tot het vinden van hun dagelijksch voedsel. Van het oogenblik dat zij opstaan totdat zij gaan slapen, zien zij er altijd naar uit. Hun land is niet vruchtbaar; nooit beploegen zij den grond noch zaaijen iets, zoodat zij altijd aan den grond iets ontnemen er nooit iets inbrengen. Zij eten bijna alles, nagenoeg elke dierlijke en plantaardige zelfstandigheid; zij gevoelen zich al zeer gelukkig als zij het hol vinden van eene veldmuis; zij delven het diertje dan met veel moeite met een' stok uit den grond en doen er een heerlijk maal mede.

Zij zijn zoo vraatzuchtig, dat zij zoowel de beenderen en de huid opeten als het vleesch; krijgen zij bij toeval een dier, zoo groot dat zijne beenderen niet in hun geheel kunnen gegeten worden, dan maken zij de beenderen fijn; zij stampen ze tot poeder en maken er eene soort van brij van. Inderdaad laten de Kytchen, zooals zeer juist is aangemerkt, als zij een dier gedood hebben, of als het zijn natuurlijken dood gestorven is, er niet zooveel van over dat eene vlieg er genoeg aan heeft.

De twee feiten die dezen stam boven het peil der dieren verheffen, zijn: dat zij vee houden en dat zij eene wet op het huwelijk hebben, die, hoe zeer zij ook met onze Europeesche denkbeelden strijdt, toch eene wet is, die hare wedergade vindt in onderscheidene landen veel hooger staande in beschaving.

Het vee wordt meer gehouden om vertooning te maken dan wel om te gebruiken; als het zijn eigen dood niet sterft, wordt het nooit tot voedsel gebruikt. Een veehouder zou bijna even gaarne zich zelven, en stellig liever zijn' naasten bloedverwant dooden, als eene zijner geliefde koeijen. De melk is natuurlijk in zulk een half uitgehongerd land eene uitgezochte weelde; slechts de rijksten kunnen haar dan ook ooit gebruiken.

De dieren worden verdeeld in kleine kudden; bij elke kudde is een eigen stier, die bijna voor heilig gehouden wordt. Elken morgen, als het vee naar de weide gebragt wordt, worden de horens van dezen heiligen stier versierd met bosjes vederen, en als het mogelijk is ook met kleine schelletjes. Men smeekt hem op eene plegtige wijze, toch vooral goed voor de koeijen zorg te dragen, haar voor afdwaling te behoeden en naar de beste weiden te voeren, zoodat zij overvloed van melk mogen geven.

De wet op het huwelijk is zeer bijzonder. De veelwijverij is in Kytch-land natuurlijk evenzeer in gebruik als in andere streken van Afrika; de man neemt telkens jonge vrouwen als de andere door ouderdom en zwakte buiten staat zijn geworden het harde werk te verrigten, dat het gewone lot der Afrikaansche vrouwen is. Het gebeurt dus meestal, dat een man, wanneer hij oud en gebrekkig is geworden, een aantal vrouwen heeft die veel jonger zijn dan hij zelf, ja waarbij er zijn die zijne kleindochters konden wezen. Onder deze omstandigheden geeft hij de laatste aan zijn' oudsten zoon en de geheele familie woont dan eendragtelijk bijeen, totdat de dood van den vader den zoon in het onbeperkt bezit stelt van alle eigendommen.

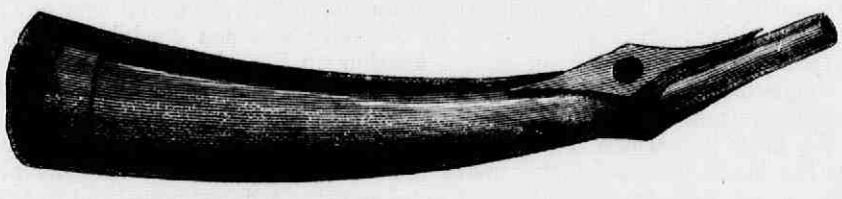

IVOREN KRIJGS-TROMPET. CENTRAAL-AFRIKA.

HOOFDSTUK XLII.

DE NEAM-NAM'S, DE DÔR'S EN DE DJOUR'S.

WOONPLAATS VAN DEN STAM DER NEAM-NAM'S. — HUN OORLOGZUCHTIGE AARD. — EENE ZONDERLINGE ONTVANGST. — DE UITWERKING VAN VUURWAPENEN. — KLEEDING EN ALGEMEEN VOORKOMEN DER NEAM-NAM'S. — WIJZE WAAROP ZIJ DEN OLIFANT JAGEN. — MERKWAARDIGE WAPENEN. — DE STAM DER DÔR'S EN ZIJNE ONDERVERDEELINGEN. — WAPENEN DER DÔR'S. — EEN MERKWAARDIGE ZAK OF PIJLKOKER. — DE PIJLEN EN HUNNE VREESELIJKE WEERHAKEN. — EEN GEVECHT DER DÔR'S. — HOE ZIJ HUNNE VERSLAGEN VIJANDEN BEHANDELEN. — KLEEDING DER DÔRS. — HET LIP-SIERAAD. — HUNNE WIJZE VAN BOUWEN. — ZONDERLINGE WIJZE OM HET DORP TE NADEREN. — DE HOUTEN OPPERHOOFDEN EN HUNNE VOLGELINGEN. — MUZIJK-INSTRUMENTEN. — DE DJOUR'S. — HUN GEBREK AAN VEE. — DE TSETS-VLIEG. — DE BEWERKING DER METALEN. — VERNUFTIGE SMELT-OVEN. — MESSEN DER VROUWEN. — UITGEBREIDE HANDEL. — HET ROOKEN. — DE "PRUIMEN" VAN BOOMSCHORS.

DE NEAM-NAM'S.

Juist boven de evennachtslijn en in het Nijl-distrikt woont een zeer merkwaardige volksstam, Neam-nam's genaamd. Het is een woest en oorlogzuchtig volk; zij vallen al de omringende stammen aan, doen invallen op hun gebied en voeren hunne kinderen weg in slavernij. Zij zijn bij gevolg zeer gevreesd; het land dat de grenzen der Neam-nam's omringt is dan ook onbebouwd; niemand durft het bewonen, uit vrees voor hunne verschrikkelijke naburen. De Neam-nam's schijnen zich in hun land niet slechts op zeer vasten voet gevestigd, maar ook hunne grenzen langzamerhand uitgebreid te hebben; de naburige stammen trekken zich na elken strooptogt meer en meer terug.

Toen Petherick door hun land trok, konden velen zijner dragers niet worden overgehaald, het grondgebied van zulk een vreeselijk volk te betreden, zelfs niettegenstaande zij door de wapenen der Blanken beschermd werden. Verscheidenen deserteerden onder weg, en toen zij het eerste dorp in het gezigt kregen, wierpen de overigen hunne vracht neer en liepen weg; alleen van den tolk maakte men zich meester.

Bij het naderen van het dorp hoorden zij het dreigende geluid der alarm-trommels en verschenen de Neam-nam's in slagorde, met hunne lansen in de regterhand, terwijl zij met hunne groote schilden hun ligchaam bedekten. Zij schaarden zich in het gelid en schenen den doortogt te willen betwisten; toen het gezelschap echter bedaard en onbekommerd doormarcheerde, openden zij hunne gelederen en lieten de vreemdelingen het dorp binnentrekken, waaruit men de vrouwen en kinderen reeds verwijderd had. De reizigers namen toen plaats onder de schaduw van een' grooten plataan; zij legden hunne bagaadje op den grond en gingen er in een' kring om heen zitten, terwijl zij naar alle zijden tegen de gewapende inboorlingen front maakten; dezen begonnen nu digter bij te komen dan wel aangenaam was; sommigen gingen letterlijk zitten op de voeten der reizigers. Zij waren allen zeer vrolijk en vol grappen, wezen telkens op hunne be-

zoekers en barstten dan in een schaterend gelach uit. Er was waarschijnlijk iets hetwelk hunne vrolijkheid gaande maakte; door middel van den tolk kwam men er dan ook spoedig achter.

Het feit was, dat de Neam-nam's kannibalen waren en plan hadden de vreemdelingen op te eten, die dwaas genoeg geweest waren zich zonder speren, zwaarden of schilden in het land te wagen; zij wilden hen echter niet dooden voordat het opperhoofd gekomen was. Toen deze aangename scherts verklaard was, vonden de verbaasde bezoekers haar even vermakelijk als de Neam-nam's, omdat zij zeer goed wisten, dat hunne wapenen voldoende waren om tienmaal zoo vele vijanden op de vlugt te jagen.

Kort hierop kwam het opperhoofd, een grijsaard, wiens schranderheid hem voorzeker de plaats die hij bekleedde waardig maakte. Na met den tolk een korte zamenspraak te hebben gehouden, keerde hij zich tot het volk, en nu had het volgende buitengewone gesprek plaats: —

"Neam-nam's, beleedigt deze vreemdelingen niet. Weet gij, waar zij van daan komen?"

"Neen, maar wij zullen een feestmaal van hen aanleggen," was het antwoord. Toen ging de oude man, na zijne speer omhoog gehouden en stilte geboden te hebben, aldus voort:

"Kent gij een' enkelen stam, die het zou wagen ons dorp te naderen met een zoo klein aantal als deze mannen gedaan hebben?"

"Neen," werd op nieuw geantwoord.

"Zeer goed; gij weet niet van waar zij komen, evenmin als ik, die veel ouder ben en naar wiens stem gij moest hooren. Hun land moet verafgelegen zijn, en dat zij getrokken zijn door zoo vele stammen als er tusschen hun land en het onze moeten liggen, moet u een bewijs zijn van hunnen moed. Ziet naar de dingen, die zij in hunne handen hebben: het zijn noch speren, noch knodsen, noch pijl en boog, maar onverklaarbare stukken ijzer op hout vastgemaakt. Evenmin hebben zij schilden om zich tegen onze wapenen te verdedigen. Indien zij derhalve zoo ver gereisd hebben, reken er dan op, dat hunne middelen van weerstand voor ons een raadsel en hunne wapenen veel krachtiger moeten zijn dan die van eenigen anderen stam, ja zelfs dan de onze. Daarom, Neam-nam's, zeg *ik* u, ik wiens raad gij reeds dikwijls gevolgd hebt en die u bij zoo menig gevecht heb aangevoerd, vergiet uw bloed niet te vergeefs en brengt geene schande over uwe vaderen, die nooit overwonnen zijn. Raakt hen niet aan, maar toont u de vriendschap van zulk eene handvol dapperen waardig; vereert liever uzelven door hen gastvrij te ontvangen, dan dat gij hen langer door uwe beleedigingen vernedert."

Het is onmogelijk het doorzigt van dit opperhoofd niet te bewonderen; hij was toch verstandig genoeg, de kracht zijner bezoekers af te leiden van hunne schijnbare zwakheid en hen juist te vreezen om dezelfde redenen, waarom zijn meer onwetend en ontstuimig volk hen minachtte.

Nadat hij aldus de opgewondenheid had doen bedaren, verzocht hij de vreemde wapenen zijner gasten te mogen onderzoeken. Hem werd toen — nadat eerst het slaghoedje was weggenomen — een geweer in de hand gegeven; hij wist hier niets van te maken. Naar de wijze waarop het werd vastgehouden, was het klaarblijkelijk geene knods; een mes kon het niet zijn, want het had geene snede; evenmin eene speer, want er was geen punt aan. Dat de loop hol was, bragt hem geheel en al in de war. Ten laatste stak hij zijn vinger in den tromp en keek zijn gast ondervragend aan, als om hem te vragen, welk nut zulk een voorwerp toch wel had kunnen hebben. Als antwoord nam Petherick een geweer, wees op een gier die boven hunne hoofden zweefde, vuurde en schoot het dier neder.

"Voordat de vogel echter op den grond was gekomen, lag al het volk in het stof, alsof allen te gelijk waren doodgeschoten. Het hoofd van den ouden man lag, met zijne vingers in de ooren, voor mijne voeten; toen ik hem overeind had geholpen, zag hij er uit als een geest en staarde mij wezenloos aan. Ik dacht dat hij zijne zinnen had verloren."

"Nadat ik hem eenige keeren had heen en weer geschud, slaagde ik er in, zijne aandacht te vestigen op den gevallen vogel, die in zijne laatste stuiptrekking lag tus-

schen twee zijner lieden. Het eerste teeken van leven hetwelk hij gaf, was de hand aan zijn hoofd te brengen, alsof hij onderzocht of hij ook gewond was. Hij kwam langzamerhand tot zich zelven en zoodra hij zijne stem weder meester was, riep hij zijn volk; dezen ligtten achtereenvolgens het hoofd op maar legden het, op het gezigt hunner schijnbaar levenlooze medgezellen, dadelijk weêr neder. Op het herhaalde roepen van den ouden man waagden zij het eindelijk op te staan en nu begon een algemeen onderzoek naar denkbeeldige wonden."

Deze man, Mur-mangae genaamd, was slechts een opperhoofd van den tweeden rang en ondergeschikt aan een zeer groot opperhoofd, dat Dimoo heette. Er is onder de Neam-nam's slechts één enkele koning; zij zijn verdeeld in een aantal onafhankelijke onder-afdeelingen, die ieder door hun eigen opperhoofd geregeerd worden en wier belangrijkheid afhangt van hun aantal. Terwijl zij nog niet geheel bekomen waren van den schrik dien het eerste schot hen veroorzaakt had, verscheen Dimoo zelf. Toen hem het zonderlinge voorval werd medegedeeld, scheen hij de waarheid van het verhaal in twijfel te willen trekken en schaarde zijne manschappen als voor eenen aanval. Juist op dat oogenblik vertoonde zich in het verschiet een olifant; hij scheen dit dier tot proef te willen gebruiken, althans hij vroeg of de donder der Blanken even goed een olifant als een gier kon dooden; indien dit het geval was, zou hij hen ontzien. Er werden dadelijk eenige lieden afgezonden, vergezeld van het opperhoofd en al de Wilden. Bij het eerste salvo vielen de meeste Neam-nam's, met het opperhoofd aan het hoofd, op den grond; de overigen liepen weg zoo snel als hunne beenen hen konden dragen.

Na dit voorval was het gedrag van het volk ten eenenmale veranderd; van onbeschoft en aanmatigend waren zij nederig en beleefd geworden; zij toonden deze verandering hunner gevoelens door aan het gezelschap groote hoeveelheden melk en brij te zenden; Petherick kreeg voor zijn eigen middagmaal een half-vetten hond. Zij begonnen ook handel te drijven en waren zoowel verbaasd als in hun schik, dat zij voor gewone dingen zonder waarde zooals olifants tanden, zulke kostbaarheden konden krijgen als koralen. Van handel wisten de Neam-nam's tot dien tijd volstrekt niets; ofschoon zij zelven wel ivoor gebruikten om er versierselen van te vervaardigen, hadden zij er nooit over gedacht om een vredelievenden ruilhandel met hunne naburen te drijven, maar meenden dat het beter was te stelen en te rooven, dan wat zij behoefden tegen andere voorwerpen in te ruilen.

Dimoo evenwel bleef altijd nog eenigzins achterdochtig en toonde dit door verschillende kleinigheden. Ten laatste verzon Petherick nog juist bij tijds iets, waardoor hij zijnen gastheer geheel en al onder zijne magt kreeg. Dimoo had namelijk bijzonder veel smaak gekregen in den tabak zijner gasten en vroeg er telkens om. Daar de voorraad niet zeer groot was, wilde Petherick dien niet gaarne veel kleiner maken; eene weigering zou echter niet verstandig geweest zijn. Toen hem nu weêr eens het gewone verzoek gedaan werd, stond hij het toe, maar zeide gelijkertijd tegen Dimoo, dat de tabak niet veilig was om te rooken, daar zij altijd de pijp verbrijzelde van dengenen die verraad tegen hem in den zin had.

In dien tijd vulde een bediende, dien men vooraf onderrigt had, Dimoo's pijp en deed tusschen den tabak een kleine lading buskruid, waarvoor ruimte genoeg was, omdat de kop buitengewoon groot was. Dimoo nam de pijp en begon vol wantrouwen te rooken, toen er plotseling eene ontploffing kwam; de kop vloog in stukken en Dimoo en zijne raadslieden rolden van schrik over elkander heen. Geheel en al door dit bewijs der alwetendheid van den Blanke overwonnen, erkende hij nederig, dat hij verraad tegen Petherick had gekoesterd — niet tegen zijn persoon, maar tegen zijne goederen —; zijn voornemen was geweest het geheele gezelschap zoo lang op te houden, totdat al wat zij bezaten zijn eigendom zou geworden zijn.

Het voorkomen der Neam-nam's is zeer in het oog vallend. Zij zijn niet volkomen zwart, maar hebben eene bruinachtige olijfkleur. De mannen zijn beter gekleed dan over het algemeen in Midden-Afrika het geval is; zij dragen kleederen van eigengemaakte stof, die van boombastvezelen geweven is. Een vrij groot stuk dezer stof wordt op zoodanige wijze om het ligchaam geslagen, dat de armen vrij blijven. Het haar wordt in dikke massa's gevlochten en hangt tot op de schouders.

Bij het kappen maken zij gebruik van lange ivoren pennen, die eene lengte hebben van 15 tot 30 centimeter en ligt gebogen zijn. Het eene einde heeft een stompe punt; het andere is veel dikker en gesneden in verschillende figuren, die meestal het zig-zag karakter hebben, dat men in Afrika zoo veelvuldig aantreft. Als het haar in zijne geheele lengte uitgekamd en geschikt is, worden er twee van de grootste pennen dwars in gestoken; een aantal kortere pennen worden hier dan straalsgewijze zoo in bevestigd, dat zij een' halven cirkel vormen en eenigzins op de groote kammen der Spaansche dames gelijken.

De kleeding der vrouwen bestaat grootendeels uit een stuk stof gelijk wij zoo even beschreven hebben, maar heeft veel kleinere afmetingen; bovendien dragen zij nog een vrij zonderling lederen schort. Hiernevens ziet men de afbeelding van twee zulke schorten, die Petherick beide uit Afrika heeft mede gebragt.

Het links voorgestelde is uit de verzameling van den schrijver en gelijkt eenigzins op dat der Zulu's hetwelk op bladz. 25 fig. 3 is afgebeeld; het is echter noch zoo dik, noch zoo zwaar; ook is het inderdaad op eene andere wijze vervaardigd. Het bovenste vierkante gedeelte is een stuk leder, in het midden omgevouwen en dan plat geslagen. Aan beide hoeken is eene driedubbele rij platte lederen riemen, van de breedte van een' halven centimeter en niet dikker dan pakpapier, stevig vastgenaaid. Aan het bovenste leder zijn zes rijen dezer platte riemen bevestigd. Al de versierselen, hoe eenvoudig die dan ook mogen wezen, zijn aangebragt op de voorste rij riemen en bestaan geheel uit ijzer. Vlakke stukjes ijzer, klaarblijkelijk plat geklopte stukjes ijzerdraad, zijn om de riemen gewonden en er dan op vastgeslagen; het einde van elken riem is bovendien versierd met een' ring.

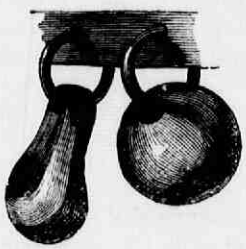

SCHELLEN VAN NOTEN.

VROUWEN SCHORTEN.

Op het midden van het vierkante, bovenste stuk leder zit een hol, cirkelvormig stuk ijzer, met uitgetande randen en een ijzeren ring

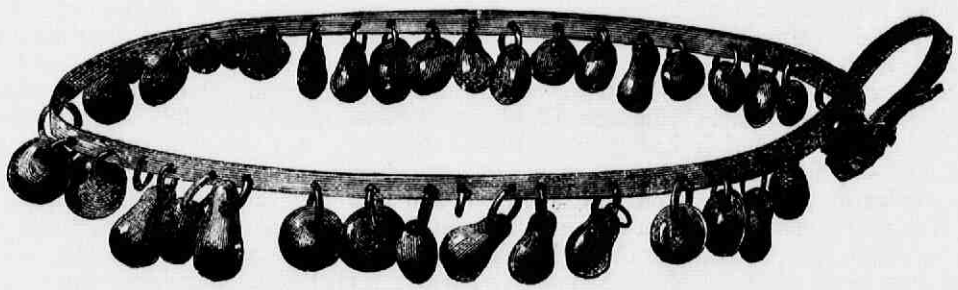

DANS-GORDEL VAN EEN MEISJE.

in het midden. De riem waarmede de schort om het midden wordt bevestigd, is vastgemaakt aan twee ijzeren ringen aan de bovenste hoeken. De vrouwen dragen bovendien nog een sieraad, hetwelk vervaardigd wordt door platte stukjes ivoor op eene strook leder zoo te bevestigen, dat zij als vischschubben over elkander heen liggen. Dit versiersel wordt gedragen als halssnoer. Zij maken ook van ivoor vrij goede nabootsingen van "kauri's" welke zij aaneenrijgen als of het echte schelpen waren.

Op de vorige bladz. is nog een sieraad afgebeeld, als type van een versiersel hetwelk in geheel Midden-Afrika veel gedragen wordt. Het bestaat uit een gordel van stevig leder — dat van den hippopotamus wordt er om zijne sterkte en dikte het meest toe gebezigd — waaraan een aantal ledige notendoppen worden vastgemaakt. Bovenin de noot wordt met een gloeijend ijzer een gat geboord en een ander in den gordel;

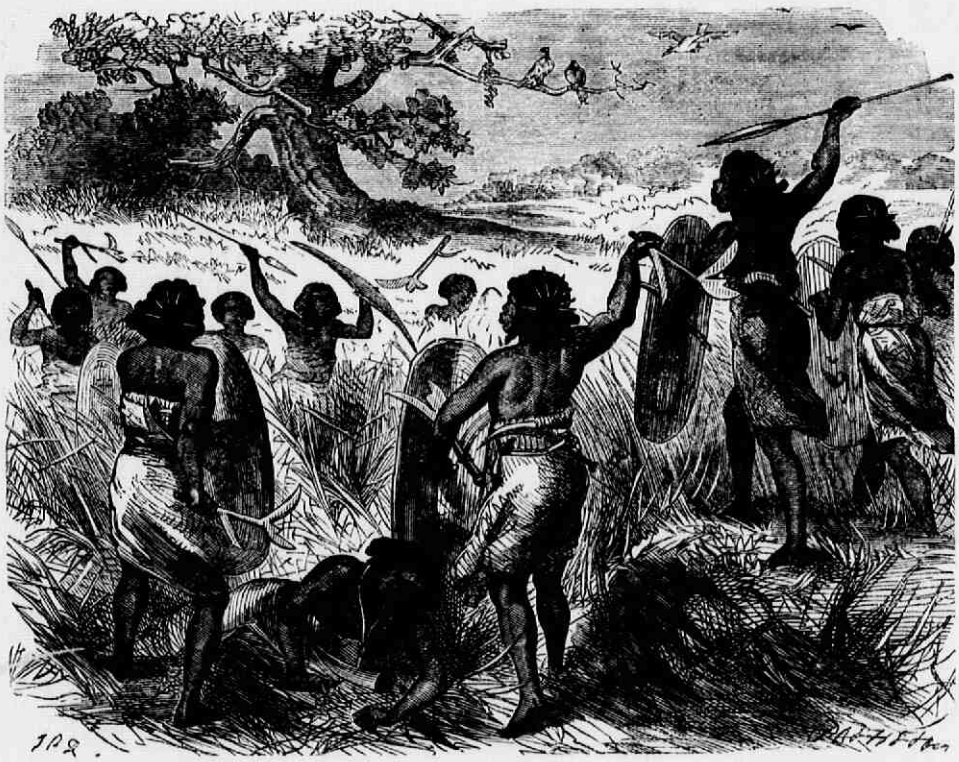

GEVECHT VAN NEAM-NAM'S.

door deze twee openingen wordt, met een ijzeren ring, de noot aan den gordel bevestigd. De twee afzonderlijk afgebeelde nooten hebben de helft der natuurlijke grootte. De doppen zijn zeer hard en dik; bij het dansen, hetwelk met de gewone krachtige bewegingen geschiedt, maken de noten een onophoudelijk en vrij luid gekletter.

De Neam-nam's dragen allen lederen sandalen; ofschoon zij niet buitengewoon veel kleederen dragen, zijn zij merkwaardig om de zindelijkheid op hun persoon; eene deugd, die in Afrika zoo zelden wordt beoefend, dat men, als men ze aantreft, er wel melding van mag maken.

Zooals wij reeds gezien hebben, de Neam-nam's zijn menscheneters; altijd verslinden zij de lijken hunner vijanden. Deze stuitende gewoonte bepaalt zich niet alleen tot de vijanden, maar strekt zich ook uit tot alle menschelijke wezens met welke zij in

aanraking komen; hun eigen stam maakt hierop geene uitzondering. Zij zelven verhaalden aan Petherick, dat als een Neam-nam oud en zwak werd, hij altijd werd gedood en opgegeten; ditzelfde was ook het geval, indien er een op het uiterste lag.

Als een hunner slaven wegloopt en weêr wordt opgevangen, wordt hij altijd gedood en opgegeten, als eene waarschuwing voor de andere slaven. Dit gebeurt echter hoogst zelden; de slaven worden buitengewoon zacht behandeld en zoowel de meester als de slaven zijn trotsch op elkander. In vele familiën worden inderdaad de slaven hooger geschat dan de kinderen.

Een groot gedeelte van den rijkdom der Neam-Nam's bestaat dan ook in slaven; iemands rijkdom wordt afgemeten naar het aantal slaven die hij kan onderhouden. Al deze slaven behooren tot een anderen stam en werden door hun eigenaar gevangen genomen; zij zijn dus even goed de levende bewijzen zijner dapperheid als van zijn' rijkdom. Zij worden nooit verkocht of verruild; de slavenhandelaars zijn dan ook onder hen niet bekend en zijn zij voor eene der grootste plagen van Afrika bewaard.

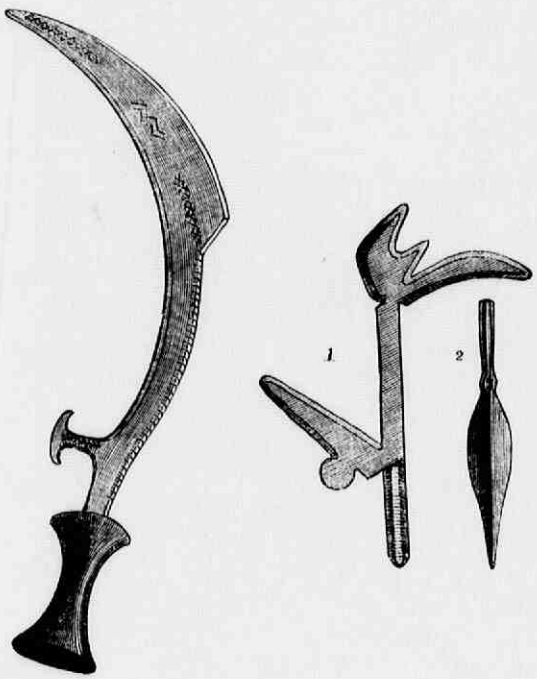

WAPENEN.

Over het algemeen zijn hunne slaven zoo trouw en zoo volkomen ingeweven in het huishouden waartoe zij behooren, dat zij ingeval van oorlog gewapend worden en hunne meesters op het slagveld vergezellen.

De Neam-nam's zijn uitstekende jagers; bij het jagen van den olifant, maken zij veel gebruik van vuur. Daar zij zeer verlangden om olifantstanden te krijgen, ten einde die tegen de koralen van Petherick in te ruilen, zagen zij met smart uit naar de eerste regenvlagen, die de olifanten in hun land moesten brengen.

"Er kwamen achtereenvolgens onderscheidene regenbuijen; na verloop van ongeveer veertien dagen werd door het slaan op den tamtam aangekondigd, dat zich eene kudde van 18 olifanten in de nabijheid vertoond had. Oude lieden, jongens, vrouwen en kinderen — alles vereenigde zich met de meest hoopvolle verwachtingen; verlangend om het tooneel te aanschouwen vergezelde ik de jagers; nooit zag ik een' schooner troep welgebouwde, vlugge, bedrijvige lieden bijeen. De slaven, die voor het grootste gedeelte behoorden tot onbekende stammen van het westen, waren nagenoeg zwart en volgden hunne meer edel uitziende, olijfkleurige meesters. Een marsch van twee uren — waarvan het eerste gedeelte door bebouwde gronden en het laatste door prachtig kreupelhout liep — bragt ons bij de opene vlakte, waar wij tot ons midden door het drooge gras liepen; de olifanten kwamen hier langzaam naar ons toe.

"De negers, omtrent 500 sterk en vlug als antilopen, vormden er een' grooten kring om heen en bragten met hun schreeuwen en gillen het reusachtige wild tot staan. Als door tooverij stond eensklaps de geheele vlakte in brand en de olifanten werden, te midden van den rook en het geknetter der vlammen, aan ons oog onttrokken. Waar ik stond en zoover ik zien kon langs de geheele lijn was het gras platgetrapt, om te beletten dat de vlam op de buitenzijde van dezen kring oversloeg; binnen korten tijd,

niet langer dan een half uur, was het vuur uitgebrand en nu vertoonde zich, bij het langzamerhand wegtrekken van den rook, de troep olifanten aan ons oog; zij stonden alsof zij versteend waren. Zoodra de gloeijende asch genoegzaam bekoeld was, sloten de negers, met een groot geschreeuw van alle zijden hunne prooi in. Deze was door den rook en het vuur verblind en niet in staat zich te verdedigen; zij vielen dan ook achtereenvolgens onder de lansen hunner aanvallers. Het gezigt was grootsch en ofschoon hunne slagtanden een groote prijs waren, werd ik toch door het moordtooneel getroffen."

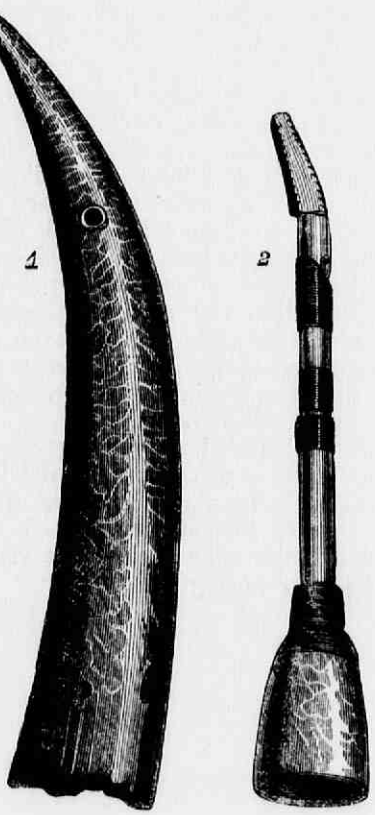

KRIJGS-TROMPETTEN.

Als een krijgsman der Neam-nam's ten oorlog trekt, neemt hij eene zonderlinge verzameling wapenen mede. Natuurlijk heeft hij zijne speer, die goed en stevig gemaakt is; zij heeft eene bladvormige punt als die van een' hartsvanger, maar veel langer. Aan zijn' linkerarm draagt hij zijn schild, hetwelk van boombastvezelen digt en dik ineengeweven is. Den meer of minder goeden smaak van den vervaardiger ziet men in het patroon van het weefsel en in de figuren die hij er met verschillende kleuren op aanbrengt. Aan de binnenzijde van het schild, is eene soort van houten handvatsel, waaraan een of twee hoogstmerkwaardige wapenen bevestigd zijn.

Een dezer wapenen ziet men fig. 1 op bladz. 523. Het is geheel en al plat, het handvatsel niet uitgezonderd, en heeft de dikte van het lemmer van een' gewonen sabel. Alle uitstekende randen zijn buitengewoon scherp; het handvat is iets dikker dan het overige gedeelte; het is afgerond en ruw gemaakt, zoodat men het met de hand goed kan aangrijpen.

Als een Neam-nam in de nabijheid van zijn vijand komt en voordat hij zoo nabij is dat hij zijne speer met zekerheid werpen kan, haalt hij een dezer zonderlinge wapenen van achter zijn schild en slingert het af op zijnen tegenstander op dezelfde wijze als de Australiër zijn "boomerang", de Amerikaansche Indiaan zijn "tomahawk", en de Sikh zijne "chakra"; hij geeft het, terwijl hij het van zich werpt, eene draaijende beweging. Door de wijze waarop het geworpen wordt beslaat het wapen eene aanmerkelijke ruimte; als dan ook zoodanig, met kracht weggeworpen wapen met het ligchaam van den vijand in aanraking komt, kan men zeker zijn dat deze, zoo niet op de plaats gedood, dan toch buiten gevecht is gesteld.

Daar nu verscheidene dezer wapenen snel achtereenvolgens worden weggeworpen, is het duidelijk, dat een Neam-namsch krijgsman geen vijand is om te versmaden; zelfs hij die van vuurwapenen voorzien is kan overmeesterd worden, als hij bij verrassing wordt aangevallen. Het eerste bewijs toch van hun bestaan geven deze scherpe wapenen als men ze achtereenvolgens met doodelijke juistheid draaijende de lucht ziet doorklieven.

Behalve zijne lans en de "boomerang's" draagt elk krijgsman nog een mes van vreemden vorm in een lederen schede; zonderling genoeg is het, dat het altijd gedragen wordt met het heft naar beneden. Men ziet een dezer messen op de afbeelding op bladz. 523, links. Het is aan beide kanten scherp en wordt gebruikt als een wapen, man tegen man, als de "boomerang's" zijn weggeworpen en de vijanden elkander te nabij zijn gekomen om met vrucht van hunne speren gebruik te kunnen maken. Aan

het uitstekende, krukvormige gedeelte van het lemmer is een koord bevestigd, hetwelk de krijgsman om zijn' pols slaat, om niet ontwapend te worden.

Sommige Neam-nam's maken gebruik van een zeer merkwaardig schild. Het is lang en smal, in het midden 12 tot 15 centimeter breed en loopt aan beide einden puntig uit. In het midden is eene holte uitgesneden, groot genoeg om er de hand in te steken, terwijl men een stuk hout heeft overgelaten om voor handvatsel te dienen. Dit zonderlinge schild wordt met de linkerhand gedragen en gebruikt om de speren of pijlen van den vijand af te weren, hetwelk geschiedt door het snel om te draaijen.

In maaksel en voorkomen gelijkt het zooveel op het schild der inboorlingen van Australië, dat men het er gemakkelijk mede zou kunnen verwarren. Somtijds versiert een krijgsman zijn schild door het te bekleeden met de huid eener antilope; deze wordt er nat omheen geslagen en dan in eene lijn met het handvatsel aanéénengenaaid. De Shilloch's en Dinka's gebruiken dergelijke wapenen; hunne schilden hebben echter niet de uitholling voor de hand en zien er volkomen uit als bogen zonder pees.

Elk krijgsman heeft ook een fluitje, gemaakt van ivoor of den horen eener antilope; het wordt gebezigd om seinen over te brengen. Sommige officieren of opperhoofden hebben groote oorlogstrompetten, die van olifantstanden vervaardigd zijn. Twee dezer trompetten ziet men afgebeeld op bladz. 523; men zal bespeuren dat het geluid er er van ter zijde uitkomt even als bij eene fluit, en niet aan het einde, zooals bij eene gewone trompet. Fig. 1 is gemaakt van een' enkelen olifants-tand, terwijl fig. 2 een zamengesteld instrument voorstelt, hetwelk vervaardigd is van hout en ivoor, stevig aan elkander bevestigd.

Petherick bragt een' geruimen tijd onder dit teregt gevreesde volk door; hij was onder hen zoo populair, dat hij, toen hij het land verliet, door eene groote menigte inboorlingen vergezeld werd. Het grootste opperhoofd, Dimoo, verzocht hem niet slechts terug te komen, maar bood hem, ingeval de uitnoodiging werd aangenomen, edelmoediglijk zijne dochter tot vrouw aan. Hij beloofde haar voor hem te bewaren, totdat hij haar noodig had.

DE DÔR'S.

Terwijl wij een aantal kleine en betrekkelijk onbeteekenende stammen voorbijgaan, komen wij eindelijk bij den grooten en gewigtigen volksstam der Dôrs.

Evenals bij alle Afrikaansche stammen van eenige beteekenis, zijn ook onder dezen algemeenen naam een aantal kleinere of onder-stammen begrepen; om tot den grooten stam te behooren doen deze laatste afstand van hun zelfstandig volksbestaan.

Evenmin als de Neam-nam's erkennen de Dôr's een algemeen opperhoofd; de onnoemelijk vele kleine stammen, waaruit zij bestaan, zijn elk op zich zelv' onafhankelijk, terwijl bijna allen onderling in vijandschap leven. De staatkundige toestand der Dôr's gelijkt inderdaad veel op dien van Schotland, toen Clan tegen Clan opstond en er een onophoudelijke strijd tusschen hen heerschte, ofschoon zij zich allen met trotschheid Schotten noemden.

Evenals in de oude tijden in Schotland, is ook hier eene jagtpartij de bijna zekere voorlooper van een gevecht. De Dôr's houden veel van de jagt en organiseeren klop- of drijfjagten op eene groote schaal. Zij knoopen sterke netten van boombast en bevestigen die tusschen boomstammen; op deze wijze zetten zij eene uitgestrektheid van onderscheidene mijlen af. Antilopen en ander wild worden nu van aanmerkelijke afstanden in die netten gedreven. Daar nu de jagers eene groote streek lands moeten doortrekken, waarvan dikwijls een gedeelte aan vijandelijke stammen behoort, is het bijna zeker dat er eene schermutseling, zoo niet een werkelijk gevecht plaats heeft.

De wapenen der Dôr's zijn vrij geducht; sommige zijn op onderstaande afbeelding voorgesteld. Een der merkwaardigste is de knods die fig. 2 is afgebeeld. Zij is omtrent 75 centimeter lang en het dikke einde heeft een eigenaardigen vorm, namelijk dien van een paddestoel; de randen zijn scherp. Daar zij gesneden is van zeer hard hout, is zelfs de steenharde schedel van een' Dôr niet tegen een slag van dit wapen bestand.

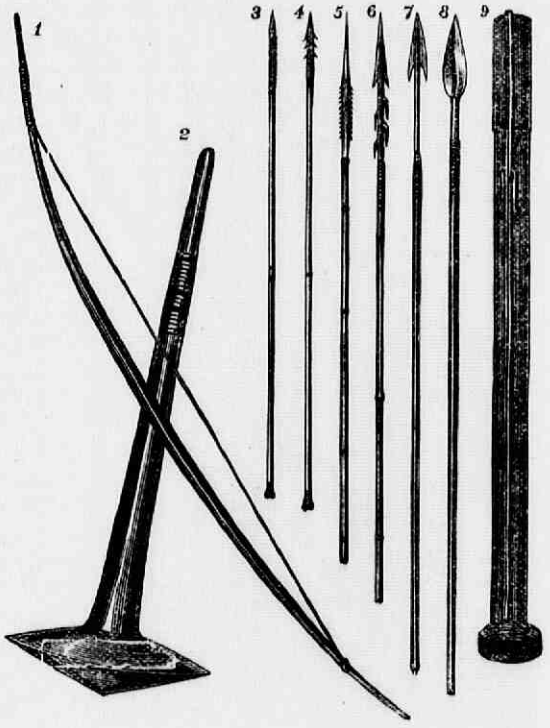

BOOG, KNODS, PIJLEN EN PIJLKOKER.

De boog is vervaardigd op eene wijze, die in dit gedeelte van Afrika vrij algemeen gevolgd wordt, en waardoor de kracht van het wapen stellig aanmerkelijk vermindert. De pees reikt namelijk niet tot aan de uiteinden van den boog, zoodat ongeveer 40 à 50 centimeter van het wapen verloren gaan en de veerkracht er zeer onder lijdt. De lezer bespeurt dat, indien men de twee einden onmiddellijk bij de pees afsneed, de kracht en de elasticiteit van den boog niet zouden verminderen; de onnoodige zwaarte van iedere helft maakt het wapen slechts lastiger in de behandeling.

De Afrikanen hebben eene vreemde gewoonte om hunne wapenen zoo te maken, dat zij zoo weinig uitwerking mogelijk kunnen doen. Sommige stammen zijn er niet alleen niet mede tevreden, aan elk einde van den boog 25 a 30 centim. onnoodig hout te laten zitten, maar versieren hem bovendien met groote pluimen en kwasten, waardoor het mikken zoo lastig mogelijk wordt gemaakt. Ook aan de speren worden soms zooveel kwasten gehangen, dat zij bijna geheel onbruikbaar zijn. Een paar dergelijke wapenen zijn afgebeeld op bladz. 466.

Aan de pijlen wordt veel meer zorg besteed dan aan den boog. Zoo als men op de bovenstaande afbeelding zien kan, is er zoowel in den vorm der pijlen als in hunne lengte veel verscheidenheid. Zij hebben allen ijzeren punten en ieder schijnt voor zijne pijlen een eigen model te hebben. De breede punten zooals bij fig. 8 zijn niet algemeen in gebruik, evenmin als die met korte weêrhaken van fig. 7. De meest gewone vorm van pijlen is die van fig. 3 en 4, niet alleen bij de Dôr's, maar ook bij andere Midden-Afrikaansche stammen; fig. 5 is eene vrij ongewone wijziging van de laatste. De meest eigenaardige vorm is welligt die van fig. 6.

De pijlkoker op de afbeelding hier boven, is een goed staaltje van het werk der inboorlingen; hij is gemaakt van leder, dat, terwijl het nog nat was, om een vorm is gebogen; hij is blijkbaar vervaardigd door een uitstekend werkman.

Op bladz. 526 is een andere pijlkoker afgebeeld, die, even als de vorige, uit Centraal-Afrika is medegebragt door Petherick. Het is stellig de ruwste pijlkoker, dien men zich kan voorstellen en klaarblijkelijk gemaakt door een' eerstbeginnende in de kunst.

De wijze waarop deze pijlkoker vervaardigd is, is zoo eenvoudig mogelijk. De maker heeft een stuk antilope-huid genomen ter lengte van omtrent een meter en ongeveer 40 centimeter breed. Aan de randen heeft hij op vrij geregelde afstanden met zijn mes gaten gestoken. Van dezelfde huid sneed hij nu een riem, ruim een

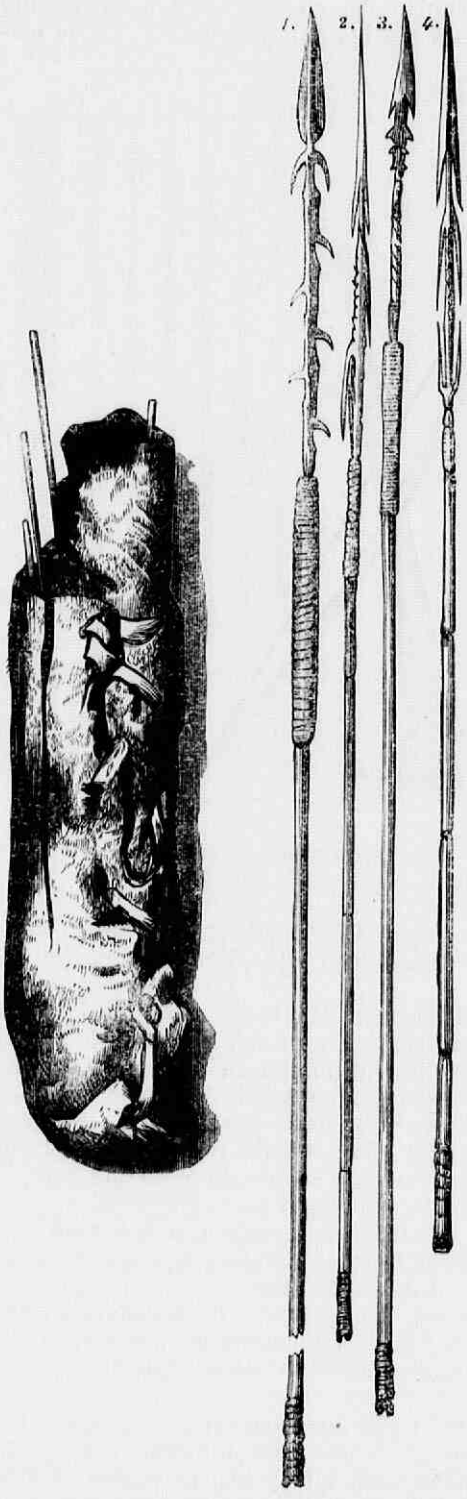

PIJLKOKER EN PIJLEN.

centimeter breed en stak dien achtervolgens door al de gaten; voor het bovenste gat legde hij in den riem een knoop om het uitschieten te beletten. De bodem is gesloten door het onderste einde van het leder om te slaan en met denzelfden riem te bevestigen.

Naast dezen koker zijn eenige pijlen afgebeeld. Fig. 1 is verreweg de grootste; zijne schacht is omtrent $^3/_4$ meter lang en heeft, behalve dat er geene vederen aan zijn, veel gelijkenis op de pijlen der vroegere Europeesche boogschutters. De punt is merkwaardig om den dikken rug, die er in het midden over heen loopt. Fig. 3 heeft niet zulke groote weêrhaken als de zoo even beschreven pijl. Het is echter een zeer geducht wapen wegens de dikke laag vergif, waarmede het bedekt is; deze laag begint onmiddellijk beneden de punt en strekt zich uit tot bijna aan de schacht.

Fig. 2 en 4 hebben echter den meest eigenaardigen vorm. De weêrhaken van fig. 2 zijn meer dan 3 centimeter lang en aan hunne basis omtrent zoo dik als eene penneschacht. Zij zijn van de punt met een beitel of dergelijk werktuig afgekliefd, naar buiten gebogen en vervolgens geslepen, totdat de punten zoo scherp waren als naalden.

Zulk een pijl kan niet uit de wond worden getrokken; de eenige wijze om hem te verwijderen is hem geheel door te drukken. De Afrikanen dachten echter voorzeker, dat hun vijand er al te gemakkelijk afkwam, indien hij zich op zulk eene eenvoudige manier van een' pijl kon bevrijden; zij hebben er daarom een uitgevonden die noch uitgetrokken, noch doorgestoken kan worden. Fig. 4 stelt zulk een' pijl voor. Men ziet dat er een paar omgekeerde weêrhaken zitten op de plaats waar de punt aan de schacht is bevestigd; als zulk een pijl eens is ingedrongen, moet hij of worden uitgesneden of men moet hem laten waar hij is. Zulk een pijl is niet vergiftigd; dit is dan ook niet noodig, daar de uitwerking toch verschrikkelijk genoeg is.

Een gevecht dat op eene jagtpartij volgde, wordt zeer goed beschreven door Petherick. Hij zat eens des middags in de schaduw, toen hij verscheidene jongens in haast naar het dorp zag loopen om een grooteren voorraad wapenen voor hunne vaders te komen halen. "Oogenblikkelijk verspreidde zich het gerucht, dat er een gevecht plaats had, en liepen alle vrouwen met een onbeschrijfelijk gegil en geschreeuw naar de plaats waar dit

voorviel. Ik nam mijn geweer op en vergezelde haar met vier mijner volgelingen; door nieuwsgierigheid om eens een negergevecht bij te wonen werd ik hiertoe gedreven. Na een' stevigen marsch van een paar uren door het kreupelhout en over vlakten, met gras bedekt hetwelk tot ons midden reikte, naderden wij de plaats van het gevecht; wij ontmoetten namelijk verscheidene jongens, die er vandaan liepen uit vrees dat de kans zich tegen hen zou keeren. Vele vrouwen keerden in haast naar hare hutten terug, om zich gereed te maken, in geval van nood te vlugten en in het kreupelhout eene schuilplaats te zoeken. Tot op eene zekere hoogte zijn zij op zulk een voorval altijd gewapend; in iedere hut liggen namelijk altijd eenige pakjes met koren gereed, om bij een plotseling vertrek te kunnen medenemen. Het koren is zeer net gepakt in bladeren, die door een netwerk omgeven zijn.

"Wij versnelden onzen pas en beklommen een steilen heuvel; toen wij den top bereikten en aan den anderen kant naar beneden wilden gaan, ontmoette ik Djau en zijne krijgslieden in vollen aftogt; zij sprongen als windhonden over het lage kreupelhout en het hooge gras. Toen zij mij zagen hielden zij halt en weergalmde de lucht van de kreten "het blanke opperhoofd! het blanke opperhoofd!" Ik werd bijna verstikt onder de omhelzingen van den aanvoerder. Mijne tegenwoordigheid gaf hun moed om den vijand opnieuw het hoofd te bieden; een luid en schril krijgsgeschreeuw van het grijze maar nog krachtige opperhoofd was het sein tot den aanval. Zij sprongen vooruit en waren weldra uit het gezigt. Hen bij te houden was niet doenlijk; wij marcheerden zoo snel als wij konden en volgden hen zoo goed mogelijk. Na een' langen marsch langs eene zachte helling, aan het einde waarvan een heerlijke vlakte lag, troffen wij hen weder aan; zij waren twee aan twee eenige ellen van elkander in het gelid geschaard, binnen de grenzen van het kreupelhout; geen geluid gaf hunne tegenwoordigheid te kennen.

"Toen wij bij hen gekomen waren en vroegen waar de vijand gebleven was, wees de man, wien ik dat gevraagd had, stilzwijgend naar het struikgewas aan de andere zijde der vlakte, omtrent 250 meter van ons verwijderd. Niettegenstaande het mijn vast voornemen was enkel toeschouwer te blijven, was ik nu toch in het gevecht gewikkeld; ofschoon ik niet gaarne bloed vergoot, kon ik toch niet laten mijne vrienden, die mij eene schuilplaats gegeven hadden, te helpen. Ik marcheerde derhalve met mijne vier manschappen vooruit in de open ruimte, om de zijden te dekken van onze gastheeren, die hunne positie in het kreupelhout inhielden. Wij hadden nagenoeg een derde gedeelte der open ruimte doorloopen, toen de vijand uit het geboomte te voorschijn kwam en zich aan den rand in twee of drie gelederen in een lange lijn opstelde. Ofschoon zij binnen schot waren, wilde ik toch niet gaarne op hen vuren; ik ging steeds bedaard voorwaarts, omdat ik dacht dat het prestige onzer vuurwapenen voldoende zou zijn.

"Het was zooals ik gedacht had. Wij hadden naauwelijks 50 meter afgelegd of allen sloegen op de vlugt. Oogenblikkelijk vloog Djau ons met zijn geheele schaar, die omtrent 300 à 400 man bedroeg, voorbij om hen te vervolgen. Terwijl ik nadacht over de onvoorzigtigheid die ik begaan had, om mij met zoo weinig manschappen aan een 600tal negers bloot te stellen en mij zelven geluk wenschte met de uitwerking die mijne verschijning op de plaats des gevechts had te weeg gebragt, wachtte ik de terugkomst onzer vrienden af. Na verloop van omtrent een uur keerden zij terug en nimmer zal ik den indruk vergeten, dien zij toen op mij maakten. Men kan zich geen meer volkomen beeld van het leven der Wilden voorstellen. Eene groote schaar naakte negers kwam troepsgewijze aanloopen, met pijl en boog, lansen en knodsen in de hand, terwijl zij de wildste gebaren maakten en met het vreeselijkste gegil en geschreeuw hunne overwinning verkondigden; een hunner droeg het nog rookende hoofd van een slagtoffer. Ik weigerde hen te helpen om de nederlaag hunner vijanden te bezegelen met een inval in het dorp.

Met eenige moeite lieten zij zich overhalen om tevreden te zijn met den goeden uitslag dien zij reeds verkregen hadden — namelijk dat zij eene veel grootere magt dan de hunne hadden overwonnen — en naar hunne woningen terug te keeren. Hunne toestemming hiertoe verkreeg ik eerst, nadat ik bepaald geweigerd had hen verder

bij te staan; ik beloofde hun echter bij een' vernieuwden aanval op hun dorp zeer gaarne mijne hulp en ondersteuning."

De dood van een vijand en het vermeesteren van zijn lijk gaat bij de Dôr's altijd met een groot vreugdebetoon vergezeld, omdat zij hierdoor zegeteekenen verkrijgen, waaruit hun moed en hunne bekwaamheid in het voeren van oorlog blijkt. In het midden van elk dorp is een groot open plein, waarin de vereerde oorlogsboom staat. Onder dezen boom staan de oorlogstrommen, wier dof en hol geluid men mijlen ver hooren kan. Aan de takken worden de gebleekte schedels der gesneuvelde vijanden opgehangen; de oorlogstrommen worden alleen geslagen als er een versch hoofd bij de trophee gevoegd wordt of als de krijgslieden ten oorlog worden opgeroepen.

Bij deze schermutseling waren vier vijanden gesneuveld; de lijken werden in het kreupelhout geworpen, terwijl hunne hoofden als zegeteekenen bewaard werden. Denzelfden avond werden zij op het dorpsplein gebragt en ter eere der overwinnaars verschillende dansen uitgevoerd. De groote trommen worden op de maat geslagen, terwijl de vrouwen paarsgewijze bij het geluid dansen en een krijgslied zingen. Als zij de hoofden der slagtoffers genaderd zijn, houden zij stil en schelden ze op alle mogelijke wijzen uit; tegelijkertijd laten zij hare enkelringen tegen elkander rammelen en gillen van opgewondenheid.

Den volgenden dag werden de hoofden in het kreupelhout gelegd om te bleeken; zoodra zij geheel en al wit waren geworden hing men ze, onder hernieuwde begeleiding van trommen, schreeuwen en dansen, bij de andere schedels aan den boom op.

Niet al hunne jagtpartijen geschieden echter op deze wijze of eindigen altijd met bloedstorting. Als zij bijv. op de olifanten-jagt gaan, wordt het dier slechts door een klein getal aangevallen; dit doen zij voornamelijk om de voldoende reden, dat hij die de eerste wond toebrengt regt heeft op de slagtanden; door ieder jager die er bij komt, zou daarom natuurlijk de kans minder worden.

Zij hebben ééne zeer vernuftige wijze om olifanten meester te worden, die door één enkel man wordt in praktijk gebragt.

De jager neemt eene merkwaardige speer mede, die voor dit bijzondere doel vervaardigd is. Eene dezer speren, door Petherick uit Centraal-Afrika medegebragt, ziet men op de afbeelding bladz. 104, fig. 9. Deze is meer dan 2 meter lang, van welke lengte de helft wordt ingenomen door de ijzeren punt en het dikkere hout aan het andere einde. Er is namelijk op het einde der schacht een blok hout bevestigd, hetwelk meer dan 10 centimeter dik is. Dit hout is aan het eene einde uitgehold en in deze holte de schacht gestoken. De laatste wordt daarom ook langzamerhand eenigzins dunner. Het is een zwaar wapen; het weegt ongeveer 4 kilogram en is zoo onhandelbaar, dat het, als men niet weet waartoe het gebruikt wordt, het lompste wapen schijnt dat ooit is uitgevonden.

En met deze speer dooden toch de Dôr's en Baer's den olifant; zij doen dit op de volgende vernuftige wijze.

Daar de jager de plaatsen kent waar de olifant zich gaarne gedurende de hitte des dags ophoudt, en die altijd in het diepste der bosschen zijn, gaat hij daar des morgens vroeg heen, van zijne zware speer en eenig touw voorzien. Als hij de plaats nadert zoekt hij eenige zware steenen en bindt die aan de speer vast; hij wikkelt de steenen bovendien nog dik in klei, om zijn reeds zoo zwaar wapen nog zwaarder te maken. Nu bindt hij een eind van een vrij lang touw aan de speer, zoekt een' geschikten boom op, beklimt dien, kloutert op een der horizontale takken en trekt als hij gezeten is zijn wapen naar zich omhoog.

Hij wacht nu de komst der kudde af totdat zij in de nabijheid van den boom waarop hij zit gekomen is, terwijl hij zijn wapen in gereedheid houdt. Zoodra een olifant met goede slagtanden onder hem doorgaat, laat hij de speer in den rug van het dier vallen; het gewigt van het wapen maakt dat het diep in het ligchaam dringt. Ontsteld door de plotselinge pijn vliegt de olifant door het bosch en tracht de vreeselijke speer, die langs zijn ligchaam heen en weêr slingert, af te schudden; nu en dan stoot zij hierbij tegen een boom en dringt daardoor nog dieper in, totdat eindelijk het ongelukkige dier, van bloedverlies uitgeput, neêrvalt.

De jager doet geene moeite om het dier dadelijk te achtervolgen. Hij kan het altijd terugvinden door het bloedige spoor hetwelk het nalaat, en weet zeer goed dat het op geen zeer grooten afstand zal halt houden en daar sterven, tenzij door de tegenwoordigheid van een mensch verontrust en tot meerdere inspanning aangezet.

Men ziet de verwonderlijke overeenkomst tusschen deze wijze om den olifant te jagen en de manier waarop de Banyai's het nijlpaard dooden, zooals zij op bladz. 423 beschreven is.

De Dôr's maken op de olifanten-jagt ook gebruik van lansen; deze zijn omtrent 3½ meter lang en de ijzeren punt 70 à 90 centim. Men laat deze speren echter niet uit een boom vallen, maar de jagers die er mede gewapend zijn omringen den olifant, terwijl ieder de gelegenheid waarneemt om zijne lans in de zijde van het dier te steken, als zijne aandacht op een ander gevestigd is.

De Dôr's hebben eene groote minachting voor de volkomen naaktheid, die de Kytchen en sommige andere stammen kenmerkt; niemand zou dit echter veronderstellen als hij voor het eerst in een hunner dorpen komt. De kleeding der mannen is eenvoudig een kleine lap leder die van achteren aan een gordel hangt. Zóó zijn zij toch, naar hunne begrippen gekleed; en wanneer enkele Djour's hunne dorpen bezochten, draaiden zij, als een bewijs van hoogachting voor hunne gasten, eenvoudig hunne kleine schorten naar voren; zij werden dan beschouwd in groot kostuum te zijn.

De kleeding der vrouwen is nog eenvoudiger. Zoolang deze ongetrouwd zijn dragen zij geene kleederen hoegenaamd. Zijn zij evenwel gehuwd, dan kleeden zij zich op eene zeer eenvoudige wijze. In haar land groeien een groot aantal altijd groene heesters en slingerplanten, hiervan maken zij hare kleederen zoo; een tak voor en achter in den gordel gestoken voldoet aan alle behoeften. Deze takken zijn zoo lang, dat zij tot nagenoeg op den grond hangen.

Sieraden bewonderen zij echter in de hoogste mate; het gewigt der versierselen die eene vrouw draagt, zou een Europeaan niet gaarne gedurende een geheelen dag willen torschen. Groote snoeren koralen hangen om haar hals en midden; koralen zoo groot als duiven-eijeren hebben de meeste waarde, maar zijn dan ook zeer zwaar. Er hangen ook snoeren koralen aan hare ooren. Om de polsen dragen zij armbanden, bestaande in eenvoudige ijzeren staven, die tot op de vereischte lengte afgehakt en om de polsen gebogen zijn. Andere, maar veel grootere omringen hare enkels; daar nu sommige dezer ringen 2 à 3 centimeter dik en geheel massief zijn, is hun gezamenlijk gewigt vrij aanmerkelijk.

AMULET-HALSKETEN.

Even als de meeste Afrikaansche stammen dragen ook de Dôr's gaarne amuletten, ofschoon zij er geene bijzondere beteekenis aan schijnen te hechten en ze stellig niet voor heilig houden. Zij hebben een nevelachtig denkbeeld dat het bezit van zekere amuletten hen tegen zekere gevaren beschermt; omtrent de wijze waarop dit geschiedt bekommeren zij zich evenwel niet. Het halssnoer op nevensstaande afbeelding is zulk een amulet; het is gemaakt van kleine stukjes hout en door Petherick uit Centraal-Afrika medegebragt.

Bij dezen stam heerscht ook de gewoonte van het dragen van den lip-ring. De wijze waarop hij gedragen wordt gelijkt op die der "pelele", die op bladz. 417 beschreven is: het onderscheid is alleen dat de Dôr's hem in de onder-, inplaats van

in de bovenlip dragen. De schrijver bezit zulk een ring. Hij is rond en van boven eenigzins kegelvormig; de middellijn bedraagt 2 en de hoogte 3 centim. De basis die tegen de tanden en het tandvleesch ligt is nagenoeg vlak en glad gepolijst, terwijl het kegelvormig gedeelte, dat voor den mond uitsteekt, zeer net gesneden is met een ruitvormig patroon, waarvan het effekt nog verhoogd wordt door enkele deelen zwart te branden en glad te polijsten, hetwelk sterk afsteekt tegen de donkerroode kleur van het hout. Om den ring op zijne plaats te houden loopt er eene ligte groeve om heen. Deze ring is een van de kleinste soort; het is echter de gewoonte de ringen hoe langer hoe grooter te maken; enkelen brengen het zoo ver, dat zij stukken hout in de lip dragen die eene middellijn hebben van 8 centimeter.

Eer wij van de kleeding der Dôr's afstappen moeten wij nog doen opmerken, dat bij den stam der Botocudo's in Tropisch-Amerika door beide geslachten een dergelijk sieraad in de lippen gedragen wordt; in de meeste gevallen zijn deze vreemde versierselen daar evenwel tweemaal zoo groot als die van de vrouwen der Dôr's.

De dorpen der Dôr's zijn inderdaad merkwaardig. De hutten zijn zeer net gebouwd van als mandewerk ineengevlochten rotting. De wanden zijn omtrent 2 meter hoog en de hut is gedekt met een kegelvormig dak. Het rieten dak is van buiten versierd met ruwe, uit hout gesneden nabootsingen van vogels.

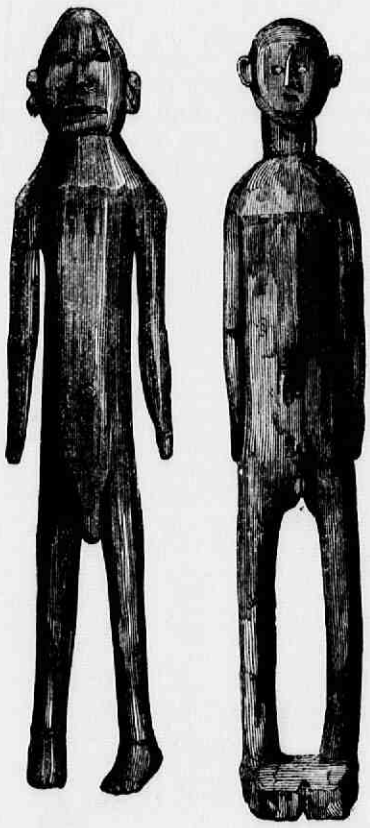

HOUTEN OPPERHOOFDEN.

In het midden van elke hut is de slaapplaats en daar er niet in gekookt wordt, zien de hutten er inwendig zeer zindelijk uit; zij maken in dit opzigt eene sterke tegenstelling met de roetige woningen der Kaffers. Het koken geschiedt in eene bijzondere hut of keuken; het gaat zeer eenvoudig in zijn werk, daar het voornaamste voedsel uit eene soort van brij bestaat.

De deur is zeer klein en wordt des nachts versperd met meerdere houten blokken, die dwars op elkander worden gestapeld en met twee palen, aan iedere zijde der deur in den grond geslagen, op hunne plaats worden gehouden. Het geheele dorp is even zindelijk als de afzonderlijke woningen; de open ruimte in het midden wordt niet slechts aangeveegd, maar ook, tegen het stuiven, telkens begoten.

Het zonderlingste bij de dorpen der Dôr's zijn de toegangen; het zijn smalle voetpaden, aan beide zijden afgezet met houten palen, aan welke men eene ruwe menschelijke gedaante heeft gegeven. Zij staan omtrent $1^1/_2$ meter van elkander en zijn verschillend van grootte. Die het digtst bij het dorp staat is de grootste, terwijl de andere veel kleiner zijn en voorgesteld zijn alsof zij kommen op het hoofd droegen. De inboorlingen zeggen, dat de voorste het opperhoofd is, die zich naar een feest begeeft, terwijl de andere zijne ondergeschikten zijn, die voedsel op hunne hoofden dragen.

Petherick heeft onderscheidene zoodanige beelden naar Engeland gebragt. De hier afgebeelde zijn er twee van. Zij zijn omtrent $1^1/_4$ meter hoog. Men kan zich wel voorstellen dat een dubbele rij van zulke figuren aan den weg een zonderling aanzien moet geven.

"Het dorp," schrijft Petherick, "was allerliefst gelegen aan den voet van een' heuvel, om welken nog twee of drie andere dorpen lagen; het was de geheele bevolking van eene vrij uitgebreide streek. Van den top genoot men een schoon uitzigt over

het omringende land. Rondom het dorp lagen, op niet zeer grooten afstand, de niet omheinde tuinen der inwoners, waarin zij kalebassen, groenten en koren bouwden; oostwaarts was eene groote vlakte met bebouwde "dourra"-velden. In het zuiden zag men, op den afstand van een paar duizend meter, eene slingerende beek, omzoomd met prachtige boomen en welig groeijende rotting. Het kreupelhout leverde overvloed van wild, bestaande in patrijzen, parelhoenders, eene groote witte soort van wild zwijn, gazellen, antilopen en giraffen. Olifanten en buffels heb ik niet ontmoet; mij werd gezegd dat zij deze streek alleen bezochten in den regentijd."

Op de volgende afbeelding zijn drie soorten van guitaren of "rababa's" voorgesteld. Die aan de linkerzijde is door Petherick van de Dôr's medegebragt; zij is merkwaardig om haar' sierlijken vorm. De twee insnijdingen op zijde hebben eene zeldzame overeenkomst met dezelfde deelen eener Europeesche viool. Men zal opmerken dat de hals van geen dezer instrumenten regt en stijf is, zooals bij de guitaren en violen die wij kennen, maar krom en buigzaam. Dit heeft de maker evenwel opzettelijk gedaan, ten einde aan de snaren een behoorlijken graad van spanning te geven.

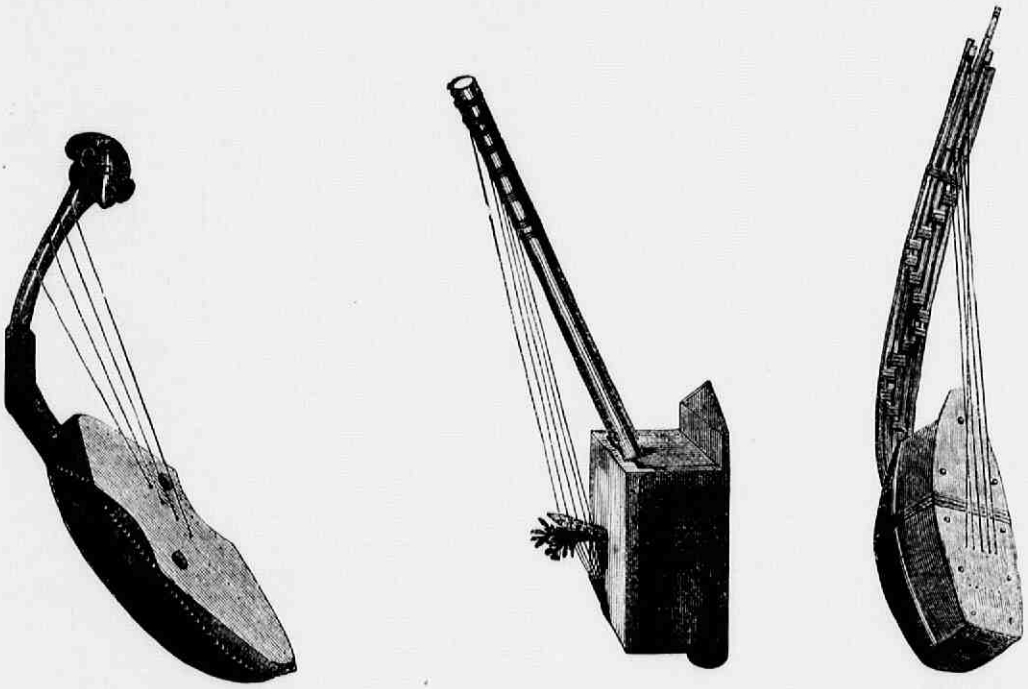

GUITAREN.

Dit beginsel is vooral toegepast bij het instrument aan den regterkant der afbeelding; dit heeft vijf snaren en elke snaar haar eigen veerkrachtigen hals. De wijze waarop het instrument gestemd wordt is even eenvoudig als doelmatig. Een ring, meestal vervaardigd van dezelfde vezelen als waarvan de snaren gemaakt zijn, wordt over elken hals geschoven; naarmate deze nu op en neer wordt bewogen rijst of daalt de toon. Men kan dus vrij zuiver stemmen; het eenige nadeel is, dat men de toonen niet door drukking der snaren op den hals kan veranderen, daar zij met dezen een te grooten hoek maken. Men kan met dit instrument slechts vijf toonen voortbrengen; wij moeten hier tevens opmerken dat ééne snaar aanmerkelijk langer is dan de andere, zoodat zij een zeer lagen toon geeft, eenigzins overeenkomende met het begeleidende brommende geluid van een' doedelzak.

Ofschoon de Dôr's tegenover reizigers die zij kennen nog al welgemanierd zijn,

worden onbekenden door hen dikwerf vrij slecht behandeld. Petherick verloor eens bijna het leven bij een verraderlijken aanval, die door sommigen van dezen stam op hem gedaan werd. Hij ging namelijk, vergezeld van het vriendschappelijk gezinde opperhoofd, Djau, naar een dorp, waar hij ivoor begon te koopen. In weerwil van de tegenwoordigheid van Djau was het volk achterdochtig en werd hoe langer hoe onbeschofter; zij vroegen voor elken olifantstand een hoogeren prijs en trachtten op het laatst weg te loopen met een tand en de koralen die men er voor geboden had.

Men kreeg den tand terug, waarop een plotselinge aanval gedaan werd; er werd eene lans naar Petherick geworpen, wien zij echter miste, hoewel zij een zijner lieden aan den schouder verwondde. Drie anderen werden nog met speren gewond en er schoot niets anders over dan te vuren. Nadat een der aanvallers een schot in het been had gekregen, werd met vuren opgehouden. Toen de reizigers hunnen ezel gingen opzoeken, dien zij hadden medegenomen om de olifantstanden te vervoeren, vonden zij hem dood liggen; de wraakzuchtige Dôr's hadden hem gedood.

Djau beval hierop dat het dorp als een waarschuwend voorbeeld moest geplunderd worden, hetwelk ook geschiedde; de buit werd mede naar huis genomen. Den volgenden dag kwam het opperhoofd op eene zeer nederige wijze zijne verontschuldigingen aanbieden; hij bragt tot vergoeding voor den ezel en als waarborg van zijn goeden wil voor de toekomst eenige olifantstanden mede. Deze werden aangenomen, hetgeen men van het dorp had medegenomen, teruggegeven, en zoo werd de harmonie hersteld; men gaf bovendien een geschenk in koralen om het verdrag te bezegelen.

DE DJOUR'S.

De stam der Djour's levert ons een merkwaardig schouwspel van den invloed, die door de eigenaardigheden van het land op de inwoners wordt uitgeoefend. Omringd door herderstammen die vee fokken en zich weinig aan het bebouwen van den grond laten gelegen liggen, is de Djour landbouwer en heeft geen ander vee dan geiten. De eenige reden hiervoor is, dat de gevreesde tsets-vlieg in zijn land voorkomt en er bijgevolg noch paard noch koe kan leven. Dit vreeselijk insekt, hetwelk voor den mensch en voor de meeste dieren onschadelijk is, verooraakt aan paarden, honden en runderen een' zekeren dood.

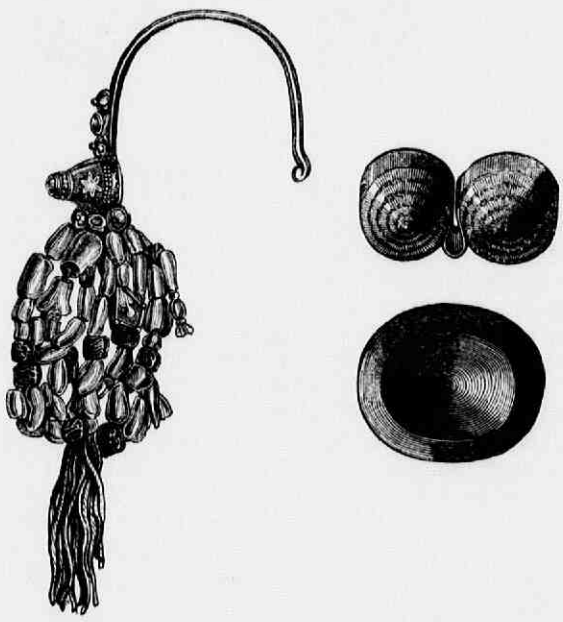

SIERADEN.

De tsets-vlieg is weinig grooter dan eene gewone paarde-vlieg; haar eenige wapen is eene soort van lancet, dat uit haar mond komt, zooals men dit gemakkelijk kan waarnemen. Evenals de paardevlieg veroorzaakt ook de tsets, als zij een' mensch bijt, slechts een voorbijgaande prikkeling; het vreemdste is, dat zij aan kalveren geen nadeel doet voordat zij gespeend zijn. Zij steekt

niet, maar boort, even als de mug, haar scherpen snuit in de huid ten einde er het bloed uit te zuigen. Als een rund er door gebeten is, begint het mager te worden, zijne huid wordt los, de spieren worden slap en het dier sterft binnen korten tijd; zelfs het hart wordt zoo week, dat de vingers, als men er in knijpt, elkander kunnen aanraken.

En toch ontgaan de muilezel, de ezel en de geit geheel aan deze plaag; bijgevolg s dan ook de geit het eenige huisdier der Djour's. De tsets-vlieg houdt zich slechts op zeer enkele eng beperkte plaatsen op. Zij zal bijv. aan den eenen oever eener rivier in menigte voorkomen, terwijl de andere oever er geheel van bevrijd is; of wel zij bewoont een' kleinen heuvel, of welligt een klein stuk gronds in de vlakte. De inboorlingen kennen de plaatsen, die door de tsets-vlieg verpest zijn, zeer goed; het is meermalen gebeurd, dat, wanneer eene kudde vee door deze gevreesde plaatsen gedreven was, er geen enkel dier overbleef.

Ofschoon de Djour's geen vee bezitten, hangen zij toch niet geheel alleen en van den landbouw af; zij zijn namelijk uitstekende bewerkers van ijzer en vervaardigen vele der wapenen en gepolijst-ijzeren versierselen die in Centraal-Afrika zoo gezocht zijn. IJzer-erts komt in hun land veelvuldig voor; als de Djour's hunnen oogst hebben binnengehaald, beginnen zij met het bewerken van metalen, waarin allen in meerdere of mindere mate ervaren zijn. Nadat zij eene genoegzame hoeveelheid erts verzameld hebben, gaan zij er toe over om dit te smelten in fornuizen, die op eene zeer vernuftige wijze zijn gebouwd.

"De smeltkroezen zijn vervaardigd van vaste klei; zij zijn ongeveer 30 centimeter en bij den bodem omtrent 40 centim. wijd en ongeveer 125 centim. hoog. Beneden is eene kleine kom, om het metaal in op te vangen en aan het bovenste gedeelte zijn vier openingen, om de blaaspijpen op te nemen. Deze zijn gemaakt van gebakken klei en bevestigd aan aarden vaten welke eene middellijn hebben van omtrent 40 centim. en eene hoogte van 15 centim.; zij zijn bedekt met eene los gespannen geitehuid, die er stevig omheen gebonden en met eenige kleine openingen doorboord is. In het midden is eene lus, door welke de werkman zijne vingers steekt. Tusschen twee dergelijke vaten zit een jongen, die door achtereenvolgens zijne handen snel op en neer te bewegen, een luchtstroom in het fornuis brengt; boven dit fornuis, hetwelk gevuld is met afwisselende lagen erts en houtskool, en door acht zulke ruwe blaasbalgen wordt aangeblazen, verheft zich eene vlam die dikwijls meer dan een halve meter hoog is.

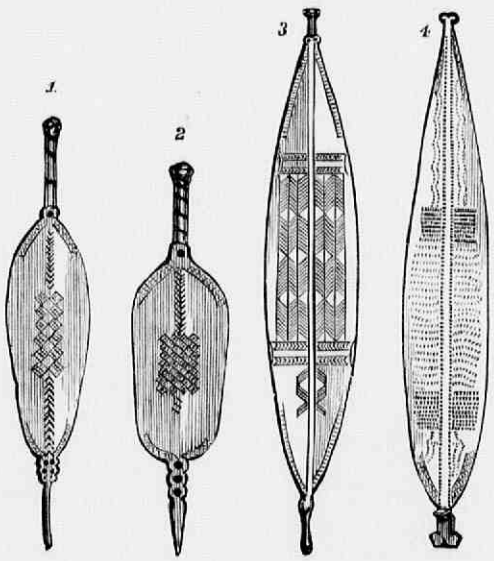

MESSEN VAN VROUWEN.

"Door deze jongens telkens door versche te doen vervangen wordt er een aanhoudende luchtstroom onderhouden; als nu de kom of het bekken waarin het metaal moet worden opgevangen, nagenoeg vol is, wordt het fornuis niet verder gevuld en dat men het uitgaan. Door eene opening in den bodem verwijdert men nu het grootste gedeelte der slakken; daar de warmtegraad van het fornuis niet groot genoeg is om het metaal in een gesmolten toestand te brengen, is dit vermengd met een aantal onzuiverheden en wordt, terwijl het nog warm is, in kleine stukjes verdeeld. Deze worden nu achtereenvolgens blootgesteld aan het vuur eener smidse en met een reusachtig stuk graniet gesmeed op een klein aanbeeld, hetwelk niet meer dan 5 centimeter middellijn heeft en in een groot blok hout bevestigd is.

"Op deze wijze wordt het metaal van zijne onzuiverheden ontdaan en veranderd in

smeedijzer van eene uitmuntende hoedanigheid. De slakken worden fijn gestampt en gewasschen, om er de kleine ijzerkorreltjes die zij bevatten, uit te halen. Nu wordt er eene kroes mede gevuld en het metaal tot wit-gloeihitte verhit, waarna het op de boven beschreven wijze wordt gezuiverd en aaneengesmeed.

"Als het ijzer nu tot kleine staven versmeed is, gaat men over tot de vervaardiging van lansen, schoffels, bijlen, enz. Aan deze wordt de behoorlijke vorm gegeven door den steenen hamer, die door een krachtig man behandeld wordt, waarna de voornaamste smid met een hamer zonder steel, als de stamper van een mortier, er de laatste hand aan legt. Het is verwonderlijk welk eene volkomenheid zij met deze ruwe gereedschappen bereiken; vele lansen en andere werktuigen zouden zelfs een Europeesch werkman geene oneer aandoen."

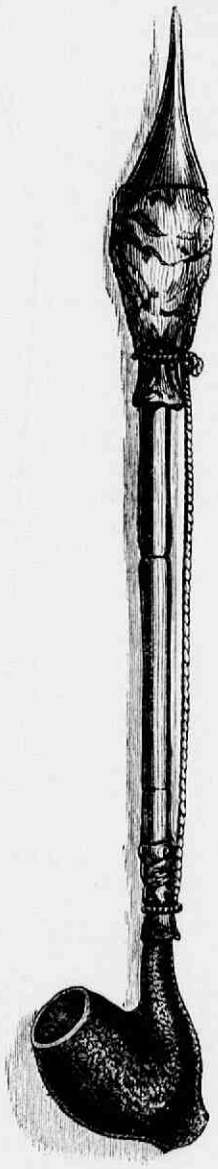

PIJP.

Op bladz. 532 ziet men eenige staaltjes van het werk der Djour's. Het zonderlinge sieraad met den grooten haak is een armband; de haak wordt over den arm geschoven en dan digt gebogen, zoodat hij blijft zitten. De twee andere versierselen zijn geheel van ijzer; deze dragen zij òf zelve, òf verkoopen ze voor voedsel aan de Dinka's en andere naburige stammen. De vier zonderlinge voorwerpen, op de voorgaande bladz. afgebeeld, zijn messen van vrouwen en goede staaltjes van de vaardigheid waarmede de Djour's met zulke hoogst onvolkomen gereedschappen de metalen bewerken.

Deze en andere voortbrengselen van vernuft en kunstvlijt zijn over een groot gedeelte van Centraal-Afrika verbreid; vele dier voorwerpen worden gebezigd als geld.

Als om de waarheid te bevestigen van de spreekwijze, dat de mensch altijd verlangt naar hetgeen hij niet bezit, hebben de Djour's altijd eene groote begeerte naar vleesch; zij koopen dan ook eene menigte vee van hunne oorlogzuchtige naburen, de Dinka's. De tsets-vlieg belet hun het gekochte vee te houden; zij koopen het derhalve alleen om het te slagten en dadelijk op te eten.

Tengevolge van dezen handel in metalen voorwerpen zijn de Djour's de erkende beste smids van Midden-Afrika en kunnen altijd eene markt voor hunne waren vinden. Zij zijn dan ook zeer welvarend en voorspoedig, daar zelfs de Dinka's niet zouden wenschen een volk uit te roeijen, hetwelk hun de wapenen verschaft waarmede zij vechten; er is bij de Djour's niemand, die, als hij slechts eenigzins vlijtig is, niet genoeg verdienen kan om eene vrouw te koopen en te onderhouden, zoodra hij oud genoeg is om er eene te kunnen nemen. Zij zelven geven niet veel om het dragen van de versierselen die zij zelven gemaakt hebben; boven alles houden zij van koralen. Dit gaat zelfs zoo ver, dat zij hunne vrouwen koopen voor koralen en voor geiten, het eenige vee dat zij kunnen aanfokken. Er is naauwelijks een enkele Djour van huwbaren leeftijd, die geene vrouw bezit of althans in het oog heeft; en zóó vlug is de huwelijks-markt, dat er in het geheele land geen meisje is boven den leeftijd van acht jaren, die niet reeds door den een of ander als vrouw gekocht is.

Van tabak houden de Djour's evenveel als de overige Afrikanen; zij rooken gaarne uit pijpen waar veel in gaat. De wijze waarop zij hunne pijpen maken en gebruiken is de volgende. De kop is van eene roodachtige klei en is van buiten eenigzins ruw, even als het zoogenoemde "ijs-glas". De steel is van bamboe en de verbinding met den kop vrij luchtdigt gemaakt, door er een

stuk versche huid om te binden. Het mondstuk is eene kleine, lange en smalle kalebas door middel van een stuk leder met den steel verbonden op dezelfde wijze als de kop. Opdat het mondstuk er niet af zoude vallen is er een koord om gebonden, welks ondereinde vastzit aan het onderste gedeelte van den steel.

Als de pijp gebruikt wordt, worden er eerst van fijne boombast-vezelen een aantal kleine rolletjes gemaakt en, nadat het mondstuk is weggenomen, deze hierin en in den steel gedaan, om hen, als de pijp aangestoken is, met tabaks-olie te laten doortrekken. Men doet ze er niet in om den rook te zuiveren, want de tabaks-olie wordt voor eene veel te kostbare zelfstandigheid gehouden om er zoo roekeloos mede te leven; de balletjes worden integendeel, als zij genoegzaam met deze stof verzadigd zijn, uit de pijp genomen en gekaauwd alsof het de beste pruimtabak was.

Men houdt het voor eene kiesche beleefdheid, wanneer twee vrienden de "pruimpjes" uit elkanders pijp verwisselen; als de een er zooveel tabaks-olie heeft uitgezogen als hij wil, geeft hij de pruim aan den andere, en dit gaat zoo voort tot dat de smaak er geheel uit is. Op de vorige bladzijde wordt zulk eene pijp voorgesteld. Zij is 60 centimeter lang en de kop is zoo groot, dat hij eene goede handvol tabak kan bevatten.

HOOFDSTUK XLIII.

DE LATOOKA'S.

HUN LEVENDIGE EN VROLIJKE AARD. — ZONDERLING KAPSEL. — WAPENEN. — DE GEWAPENDE ARMBAND EN DE WIJZE WAAROP HIJ GEBRUIKT WORDT. — DE VROUWEN DER LATOOKA'S EN HARE KLEEDING — ZONDERLING LIP-VERSIERSEL. — BOKKÉ EN HARE DOCHTER. — RIJKDOM DER LATOOKA'S. — VERNUFTIGE INRIGTING DER DORPEN. — TARRANGOLLÉ, DE HOOFDSTAD VAN LATOOKA. — DE TOESTAND DER VROUWEN — BOKKÉ EN DE KRIJGSMAN. — REGERINGSVORM. — HUN MISSEN VAN GODSDIENSTIGE BEGRIPPEN. — BEDREVENHEID IN HET SMEDEN. — DE "MOLOTE" OF IJZEREN SCHOFFEL. — HUNNE GEHECHTHEID AAN HET VEE. — HET TERUGSLAAN VAN EEN VIJANDELIJKEN INVAL EN EENE OVERWINNING DER LATOOKA'S. — DE TROM-SIGNALEN. — BEGRAFENIS-PLEGTIGHEDEN. — VREEMDE DANSEN. — KLOKKEN DER LATOOKA'S.

De Latooka's bewonen eene landstreek beoosten den Nijl op ongeveer 4° Noorderbreedte. Ofschoon, als het noodig is, even oorlogzuchtig, zijn zij echter niet zoo norsch en ongastvrij als wij reeds sommige naburige stammen ontmoet hebben; zij zijn vrolijk, tot schertsen geneigd en altijd gereed om te vechten, te lagchen of te spelen.

De kleeding der Latooka's is tegelijk eenvoudig en zamengesteld. De mannen dragen aan hun lichaam slechts zeer weinig kleederen, maar besteden eene verwonderlijke moeite aan hunne hoofden; het kappen duurt bij hen zoo lang, dat hun kapsel niet geheel in orde is voordat zij geheel volwassen zijn. Er gaan inderdaad, van den tijd af, dat een Latooka werk van zijn haar begint te maken, ten minste zeven of acht jaren voorbij, voordat zijn toilet geheel in orde is. Het volgende verhaal van Baker geeft ons een zeer goed denkbeeld van het kapsel der Latooka's:

"Hoe langwijlig de bewerking ook moge zijn, het gevolg is zeer merkwaardig. De Latooka's dragen zeer fraaije helmen en deze zijn geheel gemaakt van hun eigen haar, natuurlijk met eenige zelfstandigheden waarmede dit bevestigd is. Op het eerste gezigt schijnt het ongeloofelijk, maar bij een meer naauwkeurig onderzoek ziet men, dat eene volharding van meerdere jaren in staat is om iets voort te brengen, dat verbazend lastig en ongemakkelijk moet zijn.

"Het dikke kroes-haar wordt ineengeweven met fijn garen, hetwelk van boombast gemaakt is, totdat het een dik, vilten netwerk vormt. Naarmate het haar groeit wordt deze bewerking herhaald, totdat er aldus, na verloop van jaren eene vaste zelfstandigheid, als zwaar en sterk vilt, ter dikte van omtrent 5 centimeter gevormd is, waaraan men den vorm van een helm heeft weten te geven. Een stevige rand, omtrent 6 centim. breed, is er omheen gemaakt door het haar met draden aaneen te naaijen. Het voorste gedeelte van dezen helm wordt beschermd door een stuk gepolijst koper, terwijl eene plaat van hetzelfde metaal, in den vorm van een halven bisschops-mijter en omtrent 30 centimeter lang, de helm-kam vormt.

"Als het geraamte van den helm nu eindelijk gereed is, moet er de laatste hand aan gelegd worden door hem te versieren met koralen, indien de drager althans rijk genoeg is om zich deze zoozeer begeerde onderscheiding te verschaffen. De meest gezochte koralen zijn die van rood en blaauw porselein, ter grootte van kleine erwten. Deze worden op het vilt vastgenaaid en zoo schoon in roode en blaauwe vakken geschikt, dat het schijnt alsof de geheele helm van koralen vervaardigd is; de glinsterend gepolijste helmkam met zijne wapperende struis-vederen geeft aan dit hoofddeksel een zeer deftig en krijgshaftig voorkomen. Geen helm wordt beschouwd geheel in orde te zijn, als de rand voor de stevigheid niet met eene rij "kauri's" is versierd."

De mannen dragen ook metalen ketenen en armbanden. Elk krijgsman draagt

bovendien om zijn regterpols een zeer merkwaardigen armband bestaande in een ijzeren ring waarin 4 of 5 lemmers van messen gezet zijn, wier sneden en punten zeer scherp worden gehouden. Met dit werktuig kunnen zij vreeselijke slagen toebrengen; als de Latooka in het gevecht zijne speer heeft laten vallen, gaat hij onmiddellijk zijnen vijand te lijf en slaat naar hem met zijn' gewapenden armband. De andere wapenen van dezen stam zijn eene sterke lans of eene knods, die meestal van ijzer is, en een schild omtrent 125 centimeter lang en 60 breed. De schilden worden meestal vervaardigd van buffelhuid; de beste zijn echter die van de huid eener giraffe; de laatste vereenigen ligtheid met taaiheid. Pijl en boog zijn bij de Latooka's niet in gebruik.

De vrouwen maken betrekkelijk weinig werk van haar toilet. In plaats dat zij den tijd zoek brengen met het wollige haar tot eene soort van vilt te verwerken, zooals de mannen, scheren zij hare hoofden geheel kaal en versieren zich met koralen, verw en tatouëren. Evenals de schoonen der meer naar het zuiden wonende stammen, laten ook de vrouwen der Latooka's zich de vier onderste snijtanden uittrekken; de begunstigde vrouw van den koning zeide aan lady Baker, dat zij er niet kwaad uit zou zien, indien zij zich de tanden maar liet uittrekken en zich met eene laag vet en vermillioen bedekte.

Bokké, de koningin in kwestie en hare dochter waren de eenige vrouwen in het land die er goed uitzagen. Over het algemeen zijn de vrouwen buitengewoon groot, grof en sterk. Zij zijn trotsch op hare ligchaamskracht; dagelijks dragen zij een vat, hetwelk een inhoud heeft van omtrent 20 liter naar de rivier, vullen het met water, en dragen het weder naar huis, ofschoon de afstand zelden minder is dan 20 minuten gaans. Hare kleeding is nog al opmerkelijk. Zij bestaat uit een lederen gordel, waaraan van voren een groot stuk gelooid leder bevestigd is, terwijl van achteren een aantal riemen van 50 à 60 centimeter zijn vastgemaakt, die er op eenigen afstand geheel en al uitzien als een paardestaart.

Het versiersel, in het land der Latooka's bij de vrouwen het meest in de mode, is een lang stuk gepolijst glas of kristal, omtrent zoo dik als een potlood. Men steekt een gat in de onderlip en hangt er dit glas in. Baker kwam bij Bokké en hare dochter bijzonder in gunst, toen hij haar de buis van een' thermometer, die bij ongeluk gebroken was, ten geschenke gaf; deze gift werd door haar op even hoogen prijs gesteld als een halssnoer van brillanten door eene Europeesche dame. Om te maken dat zulk eene glazen staaf niet uit de lip valt, wordt om het gedeelte dat boven de lip uitsteekt een weinig garen gebonden. Daar de benedenste snijtanden zijn weggenomen, komt de tong natuurlijk tegen de lippen en als eene vrouw spreekt slingert de kristallen lip-hanger op eene zeer belagchelijke wijze heen en weêr. Zij tatouëeren meestal slechts de wangen en het voorhoofd; in den regel alleen met strepen.

De mannen houden er ook veel van hunne hoofden te versieren met de vederen van verschillende vogels; het liefst nemen zij hiervoor den kop van den gekuifden kraanvogel; hij maakt met zijne zwarte fluweelachtige veêren en de goudkleurige kuif, als hij op de kruin van het hoofd staat, een zeer fraai effekt.

Toen Baker onder de Latooka's vertoefde, wilden zij hem noch geiten noch koeijen verkoopen, niettegenstaande er dagelijks groote kudden voorbij hem werden gedreven; hij was dus voor zijn onderhoud afhankelijk van zijn geweer. De vederen der kraanvogels, eenden, ganzen en andere vogels werden over de omheining van zijn kamp geworpen; zoolang zijn bezoek duurde zag men dan ook jongens die hunne hoofden op eene zoo dwaze manier met witte vederen hadden opgeschikt, dat zij er uitzagen als reusachtige bloemkolen. De langste vederen waren het meest gewild en waren buitenkansjes voor de jongens, die vrijwillig de jagers vergezelden om het geschoten wild te dragen en naderhand te plukken.

De Latooka's zijn een buitengewoon schoon menschenras. Zij zijn gemiddeld langer dan 180 centimeter, en ofschoon zij buitengewoon gespierd en sterk zijn, worden zij toch niet zwaarlijvig of log. Hunne gelaatsuitdrukking is aangenaam; hunne lippen hebben, ofschoon zij wel groot zijn, niet de neger-type. Het voorhoofd is hoog, de oogen zijn groot. Men meent dat zij afstammen van de Galla's.

De Latooka's zijn zoowel rijk als magtig; zij bezitten groote kudden vee, die zij

houden binnen staketsels, welke op eene zeer vernuftige wijze zijn zamengesteld. Somtijds zijn er meer dan 10- of 12000 stuks vee in één dorp. Daar zij weten, dat er vele vijandige stammen zijn, die elke gelegenheid zouden waarnemen om hunne koeijen te stelen, sluiten zij deze altijd op binnen zeer sterke omheiningen, waarvan de ingang niet wijder is dan omtrent 75 centimeter. Deze ingangen zijn boogvormig en maar juist zoo groot dat eene koe er door kan; in het midden van elken boog hangt eene ruwe soort van schel, die gemaakt is van de schil van de dolapé palm-noot en waartegen de koe moet stooten als zij de omheining binnengaat of verlaat.

Het pad naar de ingangen is niet breeder dan deze en loopt tusschen hooge en sterke palissaden, zoodat, als de plaats door vijanden werd aangevallen, zij toch niet zouden kunnen binnendringen dan langs smalle paden, die even goed door eenige weinige manschappen als door eene groote menigte kunnen verdedigd worden. Midden door het dorp loopt eene tamelijk breede straat en hierin komen de grootere ingangen uit, waardoor het vee in de omheiningen wordt gebragt; de inwoners kunnen dus, als zij dit verkiezen, hun vee door de kleine openingen een voor een uithalen, of ze bij kudden door de groote poorten drijven, die in de voornaamste straat uitkomen.

Men bemerkt dus, dat een dorp der Latooka's er vrij merkwaardig uit ziet. Tarrangollé, de hoofdstad der Latooka's, had minstens 3000 woningen; de geheele stad was niet alleen omringd met ijzerhouten palissaden, maar ook elke woning was op dezelfde wijze versterkt.

De vrouwen der Latooka's schijnen, in vergelijking harer gehuwde zusters van andere stammen, een vrij goed leven te leiden. Zij werken voorzeker hard en dragen zware lasten, maar zij zijn zoo groot en sterk, dat deze arbeid voor haar niet zeer zwaar is. Dat zij niet vertrapt worden, zooals vele Afrikaansche vrouwen, blijkt uit de wijze waarop zij zich gedragen. Eens ontmoette een der gewapende krijgslieden van eene Turksche karavaan eene vrouw, die van het water terugkeerde met het gevulde, zware watervat op haar hoofd. Hij vroeg om het water en bedreigde haar, toen zij het hem weigerde, met zijn stok. Bokké, de vrouw van Commoro, die het geval aanzag, kwam haar ontzetten; zij greep den soldaat bij de keel en wrong hem den stok uit de hand, terwijl eene andere vrouw hem zijn geweer ontnam. Nu kwamen meerdere vrouwen aanloopen, die den man tegen den grond wierpen en hem een duchtig pak slaag gaven; in dien tusschentijd goten andere vrouwen water in den loop van zijn geweer en pleisterden groote klompen natte klei om den haan en den trekker.

De vrouwen worden in Latooka-land gekocht voor koeijen; eene groote familie is derhalve een uitstekend middel om rijk te worden. De zonen worden krijgslieden en vechten voor hun' stam; de meisjes kan men altijd verkoopen voor koeijen, indien zij althans in het leven blijven totdat zij huwbaar zijn. Ieder meisje is zeker te trouwen, omdat het eerste wat een man doet, als hij eenigzins in goeden doen komt, is zich eene vrouw te koopen; hij koopt er telkens weder bij, als hij slechts koeijen genoeg heeft om haar te kunnen betalen.

Toen Baker door hun land trok, was het groote opperhoofd der Latooka's, Moy. Hij had een broeder, Commoro genaamd, en ofschoon Moy in rang boven zijnen broeder stond, was Commoro toch de eigenlijke koning, omdat hij meer invloed had op het volk dan zijn broeder.

De invloed dien Commoro had, verdiende hij echter ten volle; hij was merkwaardig om zijne gevatheid en zijn gezond verstand. Indien hij niet al zijn invloed gebruikt had, zouden de Latooka's stellig de karavaan zijn aangevallen, en eene groote slagting zou hiervan het gevolg geweest zijn; de inboorlingen hadden namelijk, ten gevolge eener overwinning die zij binnen korten tijd op een troep slavenhalers behaald hadden, de geweren leeren minachten. Hij hield een lang gesprek met zijn' gast over de onsterfelijkheid der ziel en de opstanding, maar kon niet overtuigd worden, dat iemand na zijn dood zou kunnen blijven voort leven. Indien hij eenigzins bijgeloovig geweest was, ware er welligt in dit opzigt iets met hem uit te voeren geweest; hij weigerde echter, even als vele andere ongeloovigen, platweg iets te gelooven, hetwelk ging buiten het bereik zijner zinnen.

Men bezigde de gewone vergelijking van het in de aarde geworpen koren, maar

zonder eenige uitwerking. Hij wilde zeer gaarne aannemen, dat het koren in kwestie hemzelven moest voorstellen, maar hij betwistte de gevolgtrekking die men uit de premissen trok. De gevulde koren-aren die uit den bodem ontsproten, nadat het koren hetwelk men gezaaid had vergaan was, stelden niet hemzelven voor, maar waren zijne kinderen, die voortleefden nadat hij gestorven was. De scherpzinnigheid waarmede hij zich van de woordenwisseling afmaakte, was buitengewoon en zooals Baker opmerkt,

OVERWINNING DER LATOOKA'S.

"het was merkwaardig om zoo groote helderheid van begrippen vereenigd te zien met zulk eene volkomen stompheid ten opzigte van alles wat slechts iets met de verbeelding te maken had."

De Lakoota's zijn zeer goede smeden en munten uit in het vervaardigen van kleine ijzeren spaden of "molotes" zooals zij genoemd worden. Zij worden ook als geld gebruikt; men vindt er eene afbeelding van op bladz. 506. De blaasbalgen die zij bezigen, berusten op hetzelfde beginsel als die der Kaffers; in plaats dat zij echter eenvoudig een paar lederen zakken nemen, gebruiken de smeden der Latooka's twee aarden potten. Over elken pot is los een groot stuk zacht, buigzaam leder gespannen, hetwelk altijd goed in het vet wordt gehouden, om te maken dat het niets van zijne zachtheid verliest. Midden in elke huid is een regtopstaande stok bevestigd; als deze snel

op en neder bewogen worden, jaagt men den wind met geweld door aarden buizen, die met den bodem der potten in verbinding staan.

De gereedschappen zijn uiterst eenvoudig; een groote steen dient voor aanbeeld en een kleinere voor hamer; een gekloofde groene tak doet dienst als tang. Er wordt veel zorg besteed aan het vervaardigen der "molotes"; zij worden altijd beproefd door ze te laten balanceeren op het hoofd en ze te laten klinken met een knip van den vinger.

Als de "molotes" voor den landbouw gebruikt worden, bevestigt men ze aan het einde van een' stok, die zelden minder dan twee, maar dikwijls meer dan drie meter lang is; op deze wijze krijgt men een krachtigen hefboom.

Ofschoon de Latooka altijd gereed is om oorlog te voeren, is hij echter geen geboren krijgsman, zooals dit het geval is bij vele andere stammen. De Zulu bijv. leeft voor den oorlog; hij denkt er dag en nacht over en zijne grootste eerzucht is, zich in den slag te onderscheiden. De Latooka integendeel voert zelden krijg zonder eene reden die hij voor goed houdt; doet hij het echter, dan vecht hij goed.

De voornaamste reden, waarvoor de Latooka zich dood zal vechten, is zijn vee. Hij zal soms op de vlugt gaan als eene sterke vijandelijke magt een' inval in zijn dorp doet en zijne vrouwen en kinderen als slaven wegvoert; worden er echter pogingen gedaan om zijn vee weg te drijven, dan ontvlamt plotseling zijn krijgsmansgeest en is hij op eenmaal in de wapenen.

Een merkwaardig staaltje van dezen karaktertrek had eens plaats gedurende het verblijf van Baker in hun land. Een Mohamedaansch handelaar — die zooals men weet de pest en de geesel dezer streken zijn — had eene bende van 300 inboorlingen en meer dan 100 zijner eigene landslieden bijeenverzameld, om een inval te doen in zeker dorp in het gebergte. De mannen vlugtten en de aanvallers hadden een groot aantal vrouwen en kinderen gevangen genomen, met welke zij zich ongehinderd hadden kunnen verwijderen. Ongelukkig voor hen, werd hun gezegd, dat zij verzuimd hadden eene groote kudde vee mede te nemen; zij keerden derhalve terug en begonnen hun buit voort te drijven.

De Latooka's waren getuigen geweest van het gevangen nemen hunner vrouwen en kinderen, zonder de geringste poging te doen om deze te ontzetten; de aanval op hun geliefkoosd vee was echter meer dan zij konden verduren en zij stroomden uit hunne schuilplaatsen als een zwerm verwoede wespen. Half krankzinnig op het denkbeeld hun vee te zullen verliezen, boden zij met hunne speren en schilden dapper aan de geweren het hoofd en sloten de vijanden in met een onwederstaanbaar aantal. Elk sprong, naarmate hij vooruitkwam, achter een of ander voorwerp, een boom, een rotsblok, van waar hij zijne lans kon werpen, terwijl anderen de rotsen beklommen en groote steenen op de aanvallers lieten neervallen. De aanval was zoo plotseling en gelijktijdig dat de Turken aan alle zijden waren ingesloten en toch bijna niemand zagen op wien zij konden mikken.

Zij vloden in ontsteltenis langs het pad naar beneden; zij misten echter hun weg en volgden een' anderen, die naar een afgrond voerde, van 500 voet diepte. Toen zij hun gevaar zagen, poogden zij terug te trekken, maar de steeds toenemende menigte drong al digter en digter op hen in en wierp hen ten laatste allen naar beneden. Niemand ontkwam, en ofschoon eenigen zich naar den vijand keerden en met al den moed der wanhoop vochten, moesten zij toch ten laatste in het lot hunner medgezellen deelen.

Dit was de overwinning over vuurwapenen, waardoor deze bij de Latooka's zoo in minachting waren gekomen; indien Commoro niet als middelaar ware opgetreden, zouden zij stellig het Engelsche reisgezelschap zijn aangevallen. Dit slimme opperhoofd kende echter zeer goed het verschil tusschen het aanvallen van een troep Turken en Afrikanen in de rotsachtige bergpassen, en het bevechten van eene goed gewapende partij, die door Europeanen werd aangevoerd. Eéns werd zulk een aanval beraamd en het verhaal van Baker geeft ons een goed denkbeeld van de wijze van oorlogvoeren bij de Latooka's. De lezer moet wel onder het oog houden, dat de oorlogs-trom eene instelling is, die in het grootste gedeelte van Midden-Afrika in gebruik is.

"Het was omtrent 5 uur na den middag, één uur voor zonsondergang. De vrouw die ons gewoonlijk water bragt, zette haar vat neêr, maar verdween onmiddellijk, zonder als gewoonlijk de plaats aan te vegen. Hare kinderen, die gewoonlijk binnen de omheining speelden, zag men evenmin. Hare hut, die zich in een hoek van het plein bevond, onderzoekende, vond men er niemand; zelfs de steenen waarmede zij het koren maalde waren weg. Daar ik vermoedde dat er iets gaande was, zond ik mijne twee zwarte bedienden Karkar en Gaddam-Her uit, om in verschillende naburige hutten te gaan zien of de eigenaars aanwezig en de vrouwen in de huizen waren. Men trof geene enkele vrouw aan. In de groote stad Tarrangollé was noch vrouw noch kind te vinden. Er was eene buitengewone stilte, terwijl alles anders leven en beweging was. Men had alle vrouwen en kinderen op omstreeks twee Engelsche mijlen afstands in het gebergte gebragt, en wel zoo schielijk en stil dat het ons ongelooflijk voorkwam."

Er werd toen gezonden om Commoro en Moy; dezen zeiden, dat de Turken zich door berooven en slaan der vrouwen zoo slecht gedragen hadden, dat het volk zeer opgewonden was en het niet langer wilde verdragen; daar zij nu nooit andere reizigers dan slavenhandelaars gezien hadden, dachten zij natuurlijk dat het gezelschap van Baker daar ook toe behoorde. Toen Commoro evenwel afscheid nam, beloofde hij zijn best te zullen doen om het volk tot bedaren te brengen.

"De zon ging onder, en zooals altijd in een tropisch klimaat het geval is, was het binnen een half uur stikdonker. Geene enkele vrouw was in de stad teruggekeerd en evenmin werd er eene enkele stem van een man vernomen De inboorlingen hadden dat gedeelte der stad, hetwelk zoowel door de Turken als door mij bewoond werd, geheel verlaten.

"In de lucht heerschte eene doodsche stilte. Zelfs de Turken, die gewoonlijk vrij luidruchtig waren, hielden zich zeer stil; en ofschoon mijne lieden geene enkele aanmerking maakten, was het toch duidelijk, dat dezelfde gedachten ons allen bezig hielden en dat er een aanval verwacht werd.

"Het werd nagenoeg negen uur en de stilte begon bijna pijnlijk te worden. Men hoorde geen vogel, zelfs niet het gehuil eener hyena; de kameelen sliepen. Ieder mensch was echter klaar wakker en de schildwachten stonden goed op den uitkijk. Wij stonden te luisteren naar de bovennatuurlijke stilte, indien ik deze volkomen kalmte zoo noemen mag, toen ieder plotseling opschrikte door het holle en plegtige gebom van de groote "nogara" of oorlogs-trom. Die duidelijke slagen klonken, na vrij lange tusschenpoozen, door de schijnbaar verlaten stad en weerkaatsten luid van de naburige bergen. Dit was het signaal. Er verliepen eenige minuten en als een verwijderde echo uit het noorden, hoorde men de drie sombere toonen op nieuw. Was dit eene echo? Onmogelijk!

"Nu hoorden wij op grooten afstand, maar duidelijk, de drie regelmatige slagen uit het zuiden door de stille nachtlucht tot ons komen. Herhaaldelijk werd nu uit alle windstreken het signaal beantwoord; door het geheele land werden deze drie plegtige waarschuwende toonen weêrkaatst. Nog eens sloeg de groote nogara van Tarrangollé alarm, eenige honderde schreden van ons kwartier. Het geheele land was in rep en roer; er was geen twijfel aan. De Turken herkenden deze drie toonen al te goed als het oorlogs-signaal der Latooka's.

"Niet lang daarna berigtten ons de patrouilles, dat zich buiten de stad groote troepen volk verzamelden. Opnieuw sloeg de groote nogara en werd, als vroeger, van de naburige dorpen beantwoord; de Turken sloegen echter, als uitdaging, een onophoudelijken roffel, als de nogara geslagen werd. In plaats van de onafgebroken diepe stilte, die vroeger bijna pijnlijk was, gaf een duidelijk gegons van stemmen de tegenwoordigheid van eene groote menschen-massa te kennen. Wij waren evenwel goed versterkt en de Latooka's wisten het. Wij hadden de vesting betrokken die de Latooka's zelven voor de verdediging hunner stad hadden gebouwd; het plein, van alle zijden door sterke ijzer-houten palissaden omringd en met slechts één naauwen toegang, was volkomen onneembaar voor eene slechts met lansen gewapende menigte, als het, zoo als nu, door 50 goed gewapenden verdedigd werd.

"Ik liet eenige lieden de wachtposten beklimmen, die omtrent 8 meter hoog waren. Daar de nacht helder was, konden zij duidelijk alle bewegingen nagaan van eene

groote menigte inboorlingen, wier aantal gedurig vermeerderde; zij hadden zich verzameld buiten de stad, op een afstand van omtrent 200 meter. Het roffelen van de trommen der Turken klonk steeds in antwoord op de slagen der "nogara" door de lucht en de geheele voorgenomen aanval scheen met het eenvoudig maken van wat leven met de trommen te zullen eindigen."

Tegen middernacht verscheen Commoro in persoon en zeide dat de nogara geslagen was zonder zijne voorkennis of bevel, en dat hij zou trachten het volk tot bedaren te brengen. Hij gaf echter toe, dat, indien de reizigers niet op hunne hoede waren geweest, er werkelijk een aanval zou hebben plaats gehad.

Toen deze geschiedenis was afgeloopen; besloot Baker wijsselijk zich geheel van de Turken te scheiden; hij bouwde daarom een kamp voor zichzelven op eenige minuten afstands van de plaats, opdat de Latooka's niet zouden kunnen veronderstellen dat beide reisgezelschappen iets met elkander gemeens hadden.

Den volgenden morgen verschenen de vrouwen weder, als gewoonlijk, met hare watervaten, terwijl de mannen, ofschoon nog eenigzins opgewonden en onder de wapenen, naar hunne woningen terug keerden. Langzamerhand ging de opgewondenheid geheel voorbij; toen spraken zij onbewimpeld over het voorgevallene en erkenden dat zij een aanval hadden willen doen; zij vonden het nog al vermakelijk, dat zij, die zij tot hunne slachtoffers bestemd hadden, hunne plannen hadden bemerkt.

De Latooka's zijn niet vrij van diefachtigheid; als men hen voor dragers gebruikte, stalen zij dikwerf met zoo weinige pogingen om dit te verbergen, dat zij bedaard de pakken die zij droegen openden, terwijl zij er volstrekt niets om gaven dat een schildwacht op eenige ellen afstands hen bewaakte. Nu en dan gebeurde het ook wel eens, dat zij eene gelegenheid waarnamen om zich van de karavaan te verwijderen en met hunne vracht weg te sluipen.

De begrafenis-plegtigheden verschillen bij de Latooka's naar de wijze van sterven. Indien een man in een gevecht gedood wordt, raakt men het lijk niet aan, maar laat het liggen op de plaats waar het is neêrgevallen om door de hyena's en gieren te worden opgegeten. Sterft echter een Latooka, hetzij man, vrouw of kind, een natuurlijken dood, dan wordt het lijk op eene vrij zonderlinge wijze begraven.

Onmiddellijk na het overlijden wordt een ondiepe kuil gegraven binnen de omheining waarmede elke hut omringd is, en wel op eenige meters afstand van de deur. In dezen kuil plaatst men het lijk en laat het eenige weken liggen, in welken tijd het gewoonlijk geheel in ontbinding is overgegaan. Nu wordt het opgegraven, de beenderen worden schoongemaakt en in een aarden pot gedaan; deze wordt dan omtrent 5 minuten ver buiten het dorp gebragt.

Zij hechten geene bijzondere heiligheid, noch aan de beenderen, noch aan de plaats waar zij geplaatst worden. Na verloop van tijd breken natuurlijk de aarden vaten en worden de beenderen over den bodem verspreid; niemand slaat er dan echter eenige acht op. Tengevolge dezer gewoonte ziet de nabijheid eener groote stad er vrij zonderling en nog al akelig uit; de grond is namelijk overdekt met beenderen, schedels en aarden vaten in elken staat van verval. Een reiziger bespeurt het dan ook altijd als hij eene stad der Latooka's nadert, doordat zijn weg gaat door eene menigte verwaarloosde menschelijke overblijfselen.

De Latooka's weten volstrekt niet, waarom zij hunne dooden op zulk eene zonderlinge wijze behandelen, en evenmin, waarom zij zulk een onderscheid maken tusschen het lijk van een krijgsman die op het veld van eer gestorven is, en dat van hem die eenvoudig is overleden tengevolge van ziekte of een of ander toeval. Het is welligt het eenige land waar het lijk van een' gesneuvelden krijgsman aan de wilde dieren en roofvogels wordt overgelaten, terwijl zij die een' natuurlijken dood gestorven zijn worden begraven, weder uit den grond gehaald en op de algemeene begraafplaats bijgezet. Waarom zij dit doen schijnen zij òf niet te weten òf er niet om te geven; zoover men heeft kunnen nagaan is het eene van die vele gewoonten, welke blijven voortbestaan, lang nadat zij die haar in toepassing bragten er de beteekenis van vergeten hebben.

Gedurende de drie of vier weken die tusschen het begraven en de opgraving van het lijk verloopen, worden er lijkdansen uitgevoerd. Aan dezen dans neemt een groot

aantal lieden van beide geslachten deel; zij sieren zich hiervoor op eene zonderlinge wijze op. Hunne haar-helmen worden voorzien van groote pluimen van struisvederen; ieder draagt er zoo vele, als hij er slechts op zijn hoofd kan vastmaken; voorts hangen hun huiden van luipaarden en apen over de schouders. Het voornaamste sieraad is echter eene groote ijzeren schel, die in hunne lendenen hangt en geluid wordt door het ligchaam op eene zeer belagchelijke wijze heen en weêr te wringen.

"Eene groote menigte, op deze wijze opgeschikt, maakte een onbeschrijfelijk leven, hetwelk nog vermeerderd was door het blazen op horens en het slaan op zeven nogara's van verschillenden toon. Elke danser droeg een antilope-horen om den hals, waarop hij van tijd tot tijd, op het toppunt zijner opgewondenheid blies. Deze instrumenten

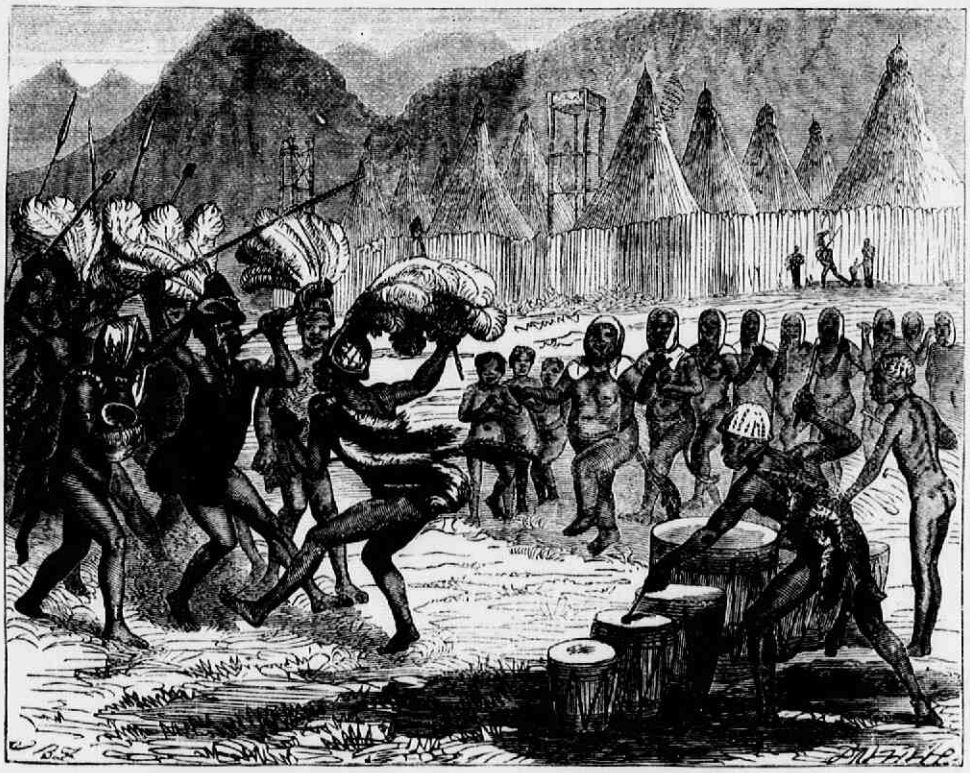

BEGRAFENIS-DANS.

geven een geluid, dat staat tusschen het gebalk van een' ezel en het geschreeuw van een uil. Een aantal mannen sprongen zoo in eene soort van helschen galop rond; zij zwaaiden met hunne lansen en ijzeren knodsen en volgden den aanvoerder, die achteruit danste, tamelijk geregeld in vijf of zes gelederen.

"De vrouwen hielden zich op eenigen afstand en dansten met een langzamen, lompen pas; terwijl een lange reeks jonge meisjes en kleine kinderen, wier hoofden en halzen met rooden oker en vet ingesmeerd en wier lendenen fraai met snoeren koralen versierd waren, zich in vrij goede orde voortbewogen; zij sloegen de maat met de voeten en klingelden met de vele ijzeren ringen, die om hunne enkels geklonken waren, om met de trommen gelijke maat te houden.

"Eene vrouw vergezelde de mannen; zij liep door de menigte heen met eene, met hout-asch gevulde kalebas; deze asch strooide zij uit over hunne hoofden, zoodat zij gepoederd werden als molenaars; het doel waarmede zij dit deed heb ik niet kunnen

ontdekken. De eerste danseres was vreeselijk dik; zij was den bloei der jeugd gepasseerd, maar, in weerwil harer logheid, hield zij tot het laatst toe vol, volkomen onbewust van haar voorkomen, maar geheel door den dans opgewonden."

Deze vreemde dansen maken een deel uit van elke begrafenis; als er achtereenvolgens meerdere personen gestorven zijn, duren zij dikwijls maanden achtereen. Commoro was bekend om de vlugheid, die hij bij de begrafenis-dansen ten toon spreidde; hij nam aan elke zoodanige plegtigheid deel, onverschillig of zij voor een rijke of voor een arme plaats had. Ieder die sterft heeft op dezen begrafenis-dans aanspraak, onverschillig welken rang hij bekleedt en of hij rijk is of niet.

De bellen of klokken, die wij bij de beschrijving van vele stammen van Centraal-Afrika reeds zoo dikwijls vermeld hebben, worden gemaakt volgens hetzelfde beginsel, ofschoon zij niet alle denzelfden vorm hebben. Zij danken haar oorsprong klaarblijkelijk aan de basten van zekere noten of andere harde vruchten, die, als zij met een houten klepel er in worden opgehangen, een meer of minder hard geluid voortbrengen. De zonderlinge ratel die op bladz. 420 is afgebeeld, is vervaardigd volgens hetzelfde beginsel; hij bestaat uit een aantal notedoppen, eenigzins in vorm gelijkende op dien der Braziliaansche noten, welke van hun inhoud ontdaan en zorgvuldig gepolijst zijn. Deze doppen maken, als de ratel geschud wordt, een vrij sterk leven.

De volgende vooruitgang bij het maken van klokken is, dat men ze sneed uit een of ander hard hout; hierdoor kan men ze grooter en het geluid dus sterker maken. Toen het later bleek dat het ijzer veel meer klank gaf, maakte men kleine schelletjes, die volkomen den vorm hadden van de zooeven beschreven noten. Nu men eenmaal zóóver was, hing de verschillende vorm der bellen geheel af van de luim des makers.

Op onderstaande afbeelding ziet men de verschillende tijdperken in de vervaardiging der bellen vrij duidelijk aangegeven. Fig. 3 is eene kleine schel, waarbij men den vorm der noten van den zooeven genoemden ratel naauwkeurig heeft gevolgd; zij is afgeteekend op de ware grootte. Fig. 1 is veel grooter en wordt voornamelijk gebruikt voor de koeijen.

Fig. 2 nadert meer tot onzen gewonen vorm van klokken en heeft inderdaad eene groote gelijkenis op de zonderling gevormde klokken van Siam of Burmah. In plaats dat zij, even als de twee andere, plat is, is zij tamelijk wijd en zou op eene dwarse doorsnede bijna den vorm hebben van een klaverblad van vieren.

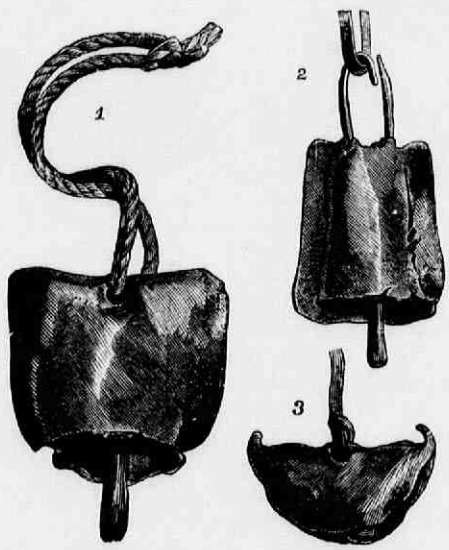

IJZEREN KLOKKEN.

HOOFDSTUK XLIV.

DE SHIR'S, BARI'S, DJIBBA'S, NUEHR'S, DINKA'S EN SHILLOOK'S.

WOONPLAATS DER SHIR'S. — HUNNE DRAAGBARE BEZITTINGEN. — HUNNE KLEEDING EN ALGEMEEN VOORKOMEN. — EENE VREEMDE GESCHIEDENIS. — HET MANDEMAKEN. — DE BARI'S EN HUN KARAKTER. — SLAVENHANDEL. — BOOGSCHUTTERS DER BARI'S. — EEN KOEN SCHERPSCHUTTER. — LIST VAN EEN JONGEN. — WIJZE VAN BOUWEN DER BARI'S. — DE DJIBBA'S. — HUN NATIONALE TROTS. — WAPENEN DER DJIBBA'S. — HUNNE BIJL, KNODS EN MES. — ARMBANDEN. — HET VERSIEREN VAN DEN SCALP-LOK. — EEN TROTSCH KRIJGSMAN. — DE NOUAER'S OF NUEHR'S. — DE PRUIK VAN KLEI EN DE KORALEN HELM. — HET OPPERHOOFD JOCTIAN EN ZIJNE LASTIGHEID. — WIJZE VAN GROETEN DER NUEHR'S. — DE DINKA'S EN HUN OORLOGZUCHTIGE AARD — ZENEB TOT REDDING. — VETE MET DE SHILLOOKS'S EN DE BAGARA'S. — KLEEDING DER DINKA'S. — VERRADERIJ EN DE HEKKEN VERHANGEN. — DE MARKT DER DINKA'S. — EEN VREDELIEVEND GEZANTSCHAP. — DE SCHILLOOK'S, HUNNE WOONPLAATS, KLEEDING EN VOORKOMEN. — HUNNE ROOFZUCHT. — HUNNE ERVARENHEID ALS SCHIPPERS. — EENE KOLONIE VAN HERDERS EN HOE ZIJ BESTUURD WORDT. — HET VANGEN VAN VISSCHEN MET SPEREN. — EENE FAMILIE VAN SHILLOOK'S. — REGERINGSVORM DER SHILLOOK'S. — MUZIJK-INSTRUMENTEN.

DE SHIR'S.

Daar door reizigers in Midden-Afrika dikwijls gesproken wordt van de Shir's, zullen wij hen ook hier met eenige woorden vermelden. Hun land strekt zich uit aan beide oevers van den Nijl en is gelegen op omtrent 6° Noorder-breedte en 30° Ooster-lengte.

De mannen zijn merkwaardig, doordat zij hunne dorpen nooit verlaten zonder al hunne draagbare bezittingen mede te nemen. Kleederen, althans in onzen zin van het woord, kennen zij niet; het voornaamste gedeelte van hun kostuum zijn een paar bosschen hanevederen op de kruin van het hoofd. Zij dragen echter altijd hunne kleine zitbankjes op den rug en niemand wordt ooit gezien zonder zijne geliefkoosde pijp. Aan deze laatste besteden zij al hun kunstenaarstalent, dat echter niet zeer groot is. Hoe kostbaar het ijzer in dit land ook zijn moge — men gebruikt het hier, even als in Europa het goud, als gangbare munt — zijn toch alle pijpen met dit kostbaar metaal versierd. De koppen zijn van klei en hebben een paar vorken warop zij rusten. Zij zijn zeer groot; er gaat eene goede handvol tabak in; de mondstukken zijn bijna altijd van ijzer.

Behalve deze werktuigen van den vrede hebben de Shir's bovendien nog hunne oorlogs-wapenen bij zich. Deze bestaan uit zwarte, stevige en zware knodsen, gemaakt van een soort van ebbenhout, een paar lansen, een boog en een bundel pijlen, zoodat zij de handen vol wapenen hebben. De bogen zijn altijd gespannen en de pijlen hebben punten van een of ander hard hout; ijzer is voor dit doel veel te kostbaar. Zij zijn zonder vederen, zoodat men er slechts op een korten afstand mede kan schieten.

De vrouwen maken echter eenige aanspraak op kleeding. Aan een gordel dien zij om het midden dragen, is van voren een lapje leder vastgemaakt. Van achteren dragen zij voor de symmetrie eene soort van staart of lange kwast van zeer dunne lederen riemen, die tot beneden de kniën reikt. Speke merkt op dat dit gedeelte harer kleeding waarschijnlijk de oorzaak is van het verhaal, dat er in Centraal-Afrika een menschenras gevonden wordt met staarten. Dit denkbeeld heerscht vrij algemeen, niet alleen bij

Europeanen, maar ook bij de bewoners van Midden-Afrika zelven; elke stam schijnt te denken dat zij het eenige volmaakte menschenras zijn en dat al de anderen een of ander natuurlijk gebrek hebben.

Petherick verhaalt een zeer vermakelijk staaltje van dit geloof. Een inboorling gaf hem een zeer uitvoerig verslag van de stammen waaronder hij gereisd en waar hij sommige zeer wonderlijke menschen gezien had. In een stam, bijv., had hij lieden ontmoet, die even als de Blanken, het wild op een grooten afstand konden dooden. In plaats echter dat zij even als de Blanken de zonderlinge stukken hout en ijzer gebruikten, die zooveel leven maakten, hadden zij een' boog en pijlen, die niet uit de wond konden worden getrokken. Indien hij het hierbij gelaten had, zou men hem hebben kunnen gelooven; de eenige overdrijving zou dan het ver dragen der wapenen geweest zijn. Ongelukkig echter voegde hij er een aantal bijzonderheden bij; onder anderen verhaalde hij van een volk dat vier oogen had, twee van voren en twee van achteren, en die dus even goed achter- als vooruit konden loopen.

De volgende stam dien hij was doorgetrokken had hem eene schrikkelijke vrees aangejaagd. Deze lieden hadden het gewone aantal oogen, maar één onder iederen arm; zij waren dus verpligt hunne armen op te ligten, als zij om zich heen wilden zien.

Daar hij het op die vreemde snaken niet begrepen had, trok hij verder zuidwaarts; hier zag hij menschen met staarten van een el lang en met gezigten als apen. Het verschrikkelijkste volk waaronder hij evenwel gereisd had, was een volk van dwergen; dezen hadden zulke buitengewoon groote ooren, dat wanneer zij zich des nachts ter rust wilden begeven, zij een oor onder zich uitspreidden voor matras en zich met het andere toedekten.

Het vreemdste bij al deze wonderlijke sprookjes is, dat zij geen van alle nieuw zijn. Aan de liefhebbers van oude legenden zijn al deze monsterachtige rassen volkomen bekend. In het zonderlinge oude boek de "Kronijk van Neurenberg" vindt men er bovendien afbeeldingen van in houtsnede. Daar ziet men de Acephali (menschen zonder hoofd), wier oogen in hunne borst staan, de menschen met staarten, die met een apegezigt, de dwergen en de menschen met groote ooren. De oorsprong dezer verschillende legenden is dus duidelijk genoeg; het is bijv. zeer waarschijnlijk dat het denkbeeld van een ras met groote ooren ontstaan is door de buitengewoon groote ooren van den Afrikaanschen olifant, waarvan één groot genoeg is om een mensch onder te verbergen.

Laat ons terugkeeren naar de vrouwen der Shir's. Deze zijn verzot op versierselen en nagenoeg al het ijzer van het land, hetwelk niet gebruikt wordt om de pijpen te versieren of als "spade-geld", dragen zij om hare enkels, en eene vrouw van rang draagt er dikwerf zoo vele, dat zij tot hoog aan hare beenen reiken. Als de vrouwen zich bewegen maken deze ringen een leven alsof zij met ijzeren ketenen beladen waren; onder de schoonen daar te lande houdt men dit geluid echter voor zeer fatsoenlijk en zij loopen dan ook altijd zoo, dat hare enkelringen zooveel mogelijk klinken. Er is nog een ander sieraad waarvan zij zeer veel houden. Zij nemen de schelpen van rivier-mossels en snijden die in kleine cirkelvormige schijven, omtrent ter grootte van gewone parelmoeren knoopen. Deze worden aaneengeregen met haar uit den staart eener giraffe, dat nagenoeg even sterk is als ijzerdraad; deze maken tegen hare zwarte huid een zeer aardig effekt. Evenals de Wanyoro's en andere stammen, laten ook de Shir's van beide geslachten de snijtanden der onderkaak uittrekken.

Deze vrouwen zijn uitstekende mande-maaksters; de grondstof waarvan zij ze vervaardigen is het blad eener palmsoort. Zij maken ook matten, die zoo fraai geweven en waarin de kleuren zoo smaakvol geschikt zijn, dat men ze voor het werk van een Europeaan zou houden.

Het voedsel der Shir's bestaat grootendeels uit het zaad van de lotus; de witte soort wordt hiervoor voornamelijk gebezigd. Even voordat het rijp is verzamelt men het in de zaadhuisjes, die eenigzins gelijken op artisjokken; deze bevatten eene groote hoeveelheid kleine zaden, in kleur en smaak veel met papaverzaad overeenkomende. Als zij ingezameld zijn worden de zaadhuisjes doorboord en geregen aan rietstengels ter lengte van rijkelijk een meter. Dan brengt men ze naar het dorp,

droogt ze in de zon en bewaart ze voor voedsel. Ook de vrucht van enkele palmen wordt fijngemaakt en als bloem of meel gebruikt.

Er is eene zeer zonderlinge soort van voedsel, waarvan langs de oevers van den Witten Nijl veel gebruik wordt gemaakt. De inboorlingen houden hier groote kudden vee en zij leven niet alleen van de melk, maar doen hunne koeijen elke maand eene aderlating en koken het bloed door hun meel.

DE BARI'S.

Tusschen 4° en 8° Noorder-breedte en 31°—33° Ooster-lengte zijn onderscheidene stammen, die om hunne eigenaardige gewoonten en gebruiken eene afzonderlijke melding verdienen, voordat wij ons westwaarts begeven, om het land der Negers te bezoeken. De eerste is de stam der Bari's, die den oostelijken oever van den Nijl bewonen.

Het is een oorlogzuchtig en gevaarlijk volk; zij zijn goed gewapend en kunnen hunne wapenen zeer goed gebruiken, zoodat een reiziger die veilig door hun land wil trekken, goed in staat moet zijn om zich te kunnen verdedigen. Toen Speke en Grant er door reisden, vergaten zij ergens een regenscherm en zonden eenige lieden uit om het te gaan halen. De Bari's trokken echter in slagorde op, omdat zij wel wisten dat zij deze lieden, indien hunne aanvoerders er niet bij waren, ongestraft zouden kunnen overbluffen; het regenscherm bleef dan ook in het bezit van het opperhoofd.

Daar zij zoo digt bij den Nijl wonen, nemen zij ook een groot deel aan den slavenhandel, dewijl de stoombooten tot Gondokoro, de hoofdstad, de rivier kunnen opvaren. Alle reizigers worden dus — en meestal teregt — verondersteld slavenhandelaars te zijn; zij worden door het eene gedeelte der bevolking gevreesd en door het andere met alle voorkomendheid ontvangen. De twistzieke aard der Bari's had hen dikwijls met de handelaars in botsing gebragt; zooals men zich echter wel kan voorstellen, gaven de betere wapenen en de krijgstucht der laatsten hun zulk een overwigt, dat de Bari's tegenwoordig niet zoo lastig zijn als zij plagten te wezen. Zij liggen evenwel nog altijd op de loer tot het vinden eener gelegenheid om den reiziger af te zetten; indien hij maar onder een boom gaat zitten, zullen zij betaling vragen voor de schaduw.

Toen Baker te Gondokoro was, hield men hem voor een spion en tegenstander van den slavenhandel, hij liep bijgevolg veel grooter gevaar om gedood te worden dan bij de andere, als wild bekende stammen van het binnenland. Daar de slavenhandelaars de zaken nog meer verward hadden, door vee te stelen van één stam, waarmede zij slaven kochten van een' anderen, was de reis door het land der Bari's stellig de meest gevaarlijke en zou bijna onmogelijk gemaakt zijn.

Eens werd een geregelde aanval op het reisgezelschap ontworpen; de inboorlingen hadden zich opgesteld aan beide zijden eener rotsachtige bergkloof waardoor de weg liep, en schoten onophoudelijk hunne vergiftigde pijlen op hen af. Gelukkig had men, toen men deze kloof betrad, eenige inboorlingen gezien, geheel bedekt met hunne scharlaken oorlogskleur; men had dus voorzorgen genomen om aan den aanval weêrstand te bieden. Zij liepen als apen langs de rotsen, hielden nu en dan op om eene vergiftigde pijl af te schieten en renden dan weder vooruit, om voor een volgend schot gereed te zijn. Zij toonden bij deze gelegenheid veel moed; zij kwamen tot binnen 40 of 50 meter afstand van het met geweren gewapende geleide. Dezen verachtten zij niet ten onregte, daar de lieden die er mede gewapend waren, geen denkbeeld hadden van mikken; zij verbeeldden zich, dat, wanneer zij het geweer slechts in de rigting van den vijand gehouden en dan gevuurd hadden, zij alles hadden gedaan wat bij mogelijkheid van hen verlangd kon worden.

De Bari's waren echter even slechte boogschutters; geen enkele hunner pijlen trof. Vele weken af door de takken der boomen en door het bamboesriet, terwijl die welke regtuit vlogen, gemakkelijk konden vermeden worden, omdat zij door de zwakte en de stijfheid van den boog slechts langzaam en met weinig kracht werden weggeschoten. Het einde der schermutseling was, dat ofschoon de leider der expeditie het der moeite niet waard had geacht, zelf op een zoo onbeduidenden vijand te vuren, toch een Bari gesneuveld was — waarschijnlijk met een kogel die voor een ander bestemd was — en men meende dat eenige anderen gewond waren. Toen kozen zij het hazepad.

Gedurende hun verderen marsch bleven de Bari's altijd in den omtrek der karavaan; des nachts omsingelden zij haar geheel en al. Men kon den omtrek van hun ligchaam evenwel dan alleen zien, wanneer de schildwacht op den grond ging liggen, zoodat zij tegen den horizon afstaken. Zij waren zelfs zoo vermetel, dat zij tot in de on-

BARI'S.

middellijke nabijheid van het kamp kropen en aldaar, in de hoop van iemand te treffen, hunne pijlen in het wild afschoten; deze aanvallen werden echter met goed gevolg gestuit door het schieten met groven hagel, waardoor een hunner onversaagdste lieden gedood werd. Toen men den anderen morgen op omtrent 30 meter van het kamp zijn lijk vond, had hij zijn' boog in de hand en een goeden voorraad vergiftigde pijlen naast zich. Vier zijner pijlen werden naderhand in het kamp gevonden; hunne van vreeselijke weêrhaken voorziene en geheel met doodelijk vergif bedekte punten toonden dat de dood van hun vorigen eigenaar niet onverdiend was.

Het was voor de reizigers gelukkig dat de Bari's zulke slechte boogschutters waren; wanneer toch iemand door een hunner pijlen getroffen wordt, is de wond bijna altijd doodelijk. Het vergif werkt niet zoo schielijk als dat der Bosjesmannen, maar al is zijne werking wat langzamer, zoo is zij toch naauwelijks minder geducht. Door het vergif der Bari's wordt het leven van het vleesch in den omtrek der wond vernietigd; een ligchaamsdeel hetwelk door een pijl getroffen is, gaat langzamerhand in versterving over. De wond wordt derhalve ook door den dood gevolgd; deze is bovendien, omdat hij langer uitblijft, veel pijnlijker dan die welke door het vergif van den vergiftor, het sap der euphorbia of het slangengif wordt teweeggebragt.

Hoe onaangenaam deze Bari's ook zijn mogen in hun natuurlijken toestand, kan

men er toch goede en getrouwe bedienden en uitstekende soldaten van maken. Toen eens eenige handelaars door een grooten troep Madi's waren aangevallen, die den vaandeldrager gedood en het vaandel zelf bijna weggevoerd hadden, kwam een jonge jongen der Bari's hen ontzetten; hij doodde met zijn pistool den man die het vaandel veroverd had, ontnam het hem en bragt het bij zijnen meester in veiligheid.

Een dezer jonge Bari's, een trommelslager, Aarnout genaamd, redde het leven van zijn meester door list. Terwijl de laatste bezig was zijn geweer op nieuw te laden, werd hij door verscheidene inboorlingen aangevallen; de jonge Aarnout zag dat en vloog zijnen meester te hulp, ofschoon ongewapend mikte hij op den vijand met een zijner trommelstokken. Daar de aanvallers dachten dat dit eene nieuwe soort van vuurwapenen was, sloegen zij dadelijk op de vlugt en lieten Aarnout meester van het slagveld.

Het voorkomen der Bari's is nog al merkwaardig. Hunne hoofden zijn rond en kegelvormig, met lage voorhoofden; de schedel is sterk ontwikkeld achter de ooren en boven den nek, hetwelk maakt dat de algemeene vorm van het hoofd ons minder aangenaam aandoet en eene goede aanwijzing is voor hun karakter. Daar zij hunne hoofden scheren, valt de vorm van den schedel genoeg in het oog.

Het is een groot, goed ontwikkeld volk; zij zien er welgevoed uit en maken in dit opzigt eene sterke tegenstelling met de Kytchen en vele andere stammen. Ofschoon slechts weinige kleederen dragende, besteden zij toch veel tijd aan hun toilet. De mannen scheren hun hoofd geheel kaal, met uitzondering van een bosje haar op de kruin; dit wordt gespaard om er eenige hanevederen in te bevestigen. Als zij ten oorlog trekken, en zelfs als zij in hunne dorpen blijven, wrijven zij zich in met een mengsel van vermillioen en vet; zij bedekken hun geheele ligchaam met deze verw. De mannen vertoonen zich nooit zonder hunne wapenen, bestaande in pijl en boog en eene speer.

De boog is omtrent 2 meter lang en ziet er uit als een vreeselijk wapen; hij is echter zoo stijf en weinig veerkrachtig, dat men er, zooals wij reeds gezegd hebben, de zware pijlen niet met veel kracht mede kan wegschieten. De pijlen zijn van vreemde weerhaken voorzien en het einde is zoo dik, dat er eene goede kerf in kan gesneden worden. Zij zijn op zeer nette wijze gemaakt, maar schijnbaar bedorven door hun dikke einde. Hoe de inboorlingen er mede kunnen schieten, zonder zich met dit dikke einde de linkerhand open te scheuren, is werkelijk verwonderlijk; daar het natuurlijk ook met den boog in aanraking moet komen en den pijl van zijn doel doen afwijken, geeft dit ook genoegzame rekenschap waarom de inboorlingen zulke slechte schutters zijn.

Behalve zijne wapenen draagt een Bari ook altijd zijn zitbankje met zich om, hetwelk achter hem hangt. Als hij staat, heeft hij eene zonderlinge wijze van rusten, die den toeschouwer aan een ooijevaar, flamingo en andere langbeenige vogels herinnert. Een voet rust op den grond en den anderen drukt hij, even beneden de knie tegen het been, terwijl hij zich met de schacht der speer in evenwigt houdt. Meestal steekt hij in die positie zijn boog, zijne pijlen en pijp tusschen de beenen.

De vrouwen scheren hare hoofden geheel en al en dragen als kleeding een kleine schort van ongeveer 18 à 20 centimeter in het vierkant; deze lap wordt soms gemaakt van aaneengeregen koralen en somtijds ook van ijzeren ringen, als bij een maliën-kolder ineengevlochten. De laatste hebben de grootste waarde. Zij sieren zich ook op met een aantal half-cirkelvormige likteekens, die van de borst tot beneden haar midden loopen; op eenigen afstand zien zij er dan ook uit alsof zij een harnas van vischschubben aan hebben. Van vermillioen en vet houden zij evenveel als hare echtgenooten en het effekt van deze kleur op de likteekens maakt de gelijkenis op schubben nog zooveel te sterker.

De hutten zijn zeer net gebouwd. Elk huisgezin woont binnen eene vrij groote ruimte, die door eene heg van euphorbia's is ingesloten; de bodem is goed gelijk gemaakt en zorgvuldig bepleisterd met een mengsel van klei, houtasch en koe-mest. Dit mengsel wordt in de zon spoedig hard, zoodat het dagelijks kan worden aangeveegd. De vloer der hutten is van dezelfde stof en zoowel binnen als buiten de hut wordt de

grond zeer zindelijk gehouden. Elke woonplaats van een gezin bestaat uit hutten, welker aantal van de talrijkheid der familie afhangt; in de onmiddellijke nabijheid zijn de bewaarplaatsen van het koren, die behoorlijk op palen staan.

Evenals in vele andere streken van Afrika steekt het dak der cirkelvormige hut eenigzins over de lage muren uit, zoodat het eene schaduwrijke veranda vormt. De vorm der hutten herinnert den reiziger aan die der Bechuana's; eene andere gewoonte is echter volkomen gelijk aan eene dergelijke, die bij de Damara's in zwang is.

Op bladz. 367 ziet men eene afbeelding van het graf van een opperhoofd der Damara's. De Bari's begraven hunne dooden binnen de omheining hunner woning en steken op dezelfde wijze een' paal in den grond, om daaraan de horens en schedels van runderen op te hangen. Om te laten zien dat het de graftombe is van een Bari, wordt een bundel hanevederen op den top van den paal vastgemaakt; het is eene navolging van de vederen die de overledene gedurende zijn leven op het hoofd droeg.

DE DJIBBA'S.

VERDER noordwaarts en een weinig oostelijk gaande, komen wij bij een' grooten en geduchten volksstam, de Djibba's genaamd. Het land dat zij bewonen ligt omtrent op 7° Noorderbreedte en 34° Oosterlengte; het beslaat eene groote streek, die bijna geheel omringd wordt door de Sobat-rivier, een der vele stroomen die hun water in den Nijl uitstorten.

De Djibba's zijn een onverschrokken en oorlogzuchtig volk. Het zijn geene negers; hunne huidkleur is niet zwart, maar donkerbruin. Zij zijn groot van gestalte en, hunne kleur daargelaten, gelijken zij veel op de Shillook's, die wij aanstonds zullen beschrijven. Men heeft wel eens verondersteld, dat zij een tak waren van denzelfden stam, maar vol verontwaardiging ontkennen zij elke verwantschap met de Shillook's of elken anderen stam; zij stellen zich zelfs ver boven de Dinka's, met welke zoovele mindere volksstammen zeer gaarne verwant willen zijn.

Dit volk is oorlogzuchtig bij uitnemendheid en bezit een merkwaardig stel wapenen.

Zij bezitten natuurlijk speren; hij die zulk een wapen bezit met eene ijzeren punt, is een gelukkig man. Het ijzer is in het land der Djibba's schaarsch; bijgevolg zijn vele krijgslieden genoodzaakt, om zich te vergenoegen met speerpunten, vervaardigd van den scherpen horen eener antilope, totdat zij gelukkig genoeg geweest zijn om de zoozeer begeerde ijzeren punt magtig te worden. Bezit een Djibba eens zulk een kostbaar wapen, dan draagt hij er ook de grootste zorg voor; hij houdt de kanten zoo scherp als een scheermes en bedekt de geheele punt met eene lederen schede. Deze is aan de schacht met een' riem bevestigd, zoodat er geen gevaar is dat hij ze zal verliezen; hij draagt de punt der speer dan ook nooit bloot, dan wanneer hij ze wil gebruiken.

Zij bezitten ook knodsen en bijlen van verschillende vormen; voorbeelden van de meest karakteristieke ziet men op bijgaande afbeelding. De knods is vervaardigd van donkerkleurig, hard en zwaar hout; zij is vooral merkwaardig om den paddestoel-vorm van het dikke gedeelte. Wij maken van dezen vorm bijzondere melding, omdat hij in Midden-Afrika zeer veel wordt aangetroffen; bij de Dôr's krijgt de knods zelfs den vorm van een bijna geheel vlakken paddestoel met scherpe kanten. De bijl herinnert ons de strijdbijl der middeleeuwen, die even geschikt was om te steken als te houwen.

Op bladz. 352 ziet de lezer eenige zeer merkwaardige voorwerpen afgebeeld; zij voldoen aan een dubbel oogmerk en zijn zoowel geschikt voor sieraad als voor wapen. Uit hun vorm blijkt, dat zij om de polsen gedragen worden; een krijgsman wordt dus

nooit geheel ontwapend. Fig. 3 is een ijzeren armband, die uitstekend gemaakt is, vooral wanneer men de gebrekkige gereedschappen der inboorlingen in aanmerking neemt. De werkman die hem maakte nam eerst eene ijzeren plaat, maakte hare randen scherp en hakte er nu diepe kerven in; toen maakte hij, door haar in hare lengte om te slaan, er een halven cilinder van en boog dien eindelijk om in den vorm van een armband. Als men hem nu om den pols wil dragen, worden de twee einden naar elkander gedrukt of gehamerd, totdat hij goed op zijne plaats blijft zitten.

Een ander en veel vreeselijker wapen is afgebeeld fig. 4. Het is een armband gemaakt van een vlak stuk ijzer, hetwelk nagenoeg 4 centimeter breed is. Aan de binnenzijde, die om den arm sluit, is deze plaat zeer dik — minstens $^3/_4$ centimeter — zij wordt echter hoe langer hoe dunner naar den rand, die bij uitstek scherp wordt gehouden. Om te maken dat hij die hem draagt er zich niet mede zou kunnen verwonden, is deze scherpe buitenste rand bekleed met eene soort van lederen scheede; deze wordt door hare eigene veerkracht op hare plaats gehouden, zoodat zij in een oogenblik kan weggenomen en bijna even spoedig weder op hare plaats gebragt worden. Als de krijgsman met zijnen vijand handgemeen wordt, neemt hij de lederen schede weg, vliegt op zijn tegenstander af, slaat hem met den scherpen rand in het aangezigt; of, terwijl hij hem met zijn linkerarm omvat, snijdt hij zijn naakt ligchaam door snelle houwen met dit vreeselijke wapen bijna in stukken.

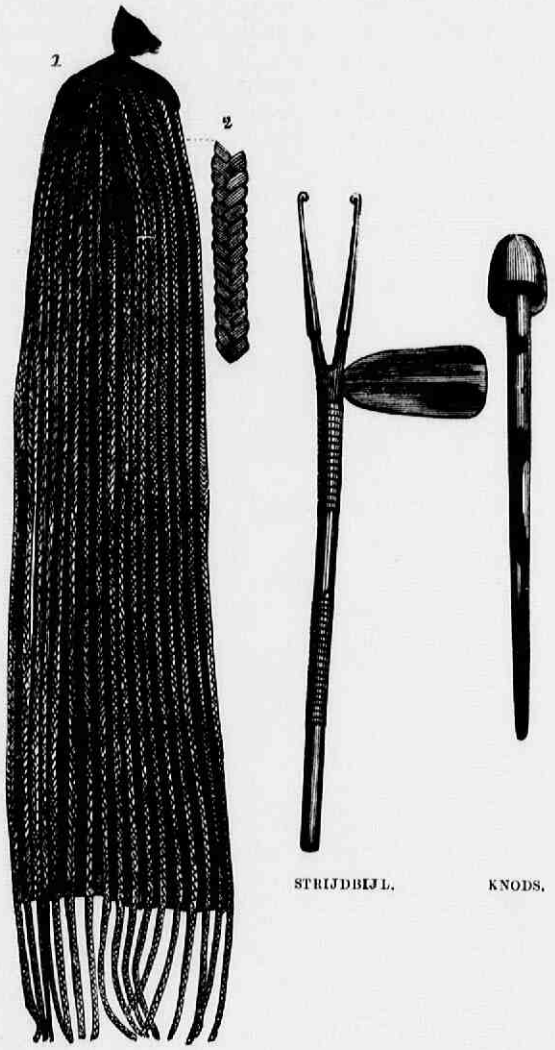

EEN SCALP-LOK. STRIJDBIJL. KNODS.

Een goed gewapende Djibba draagt bovendien nog eene knods, die geheel en al volgens hetzelfde beginsel gemaakt is. Zij heeft de grootte eener gewone raket en bijna dezelfde gedaante, behalve dat het vlakke gedeelte niet zoo regelmatig is van vorm. De kanten van dit wapen worden zeer scherp gehouden en beschermd door eene lederen scheede, volmaakt gelijk aan die van den armband. De Nieuw-Zeelanders gebruikten vroeger eene bijl-knods, die bijna op dezelfde wijze samengesteld, maar veel grooter was.

De linker afbeelding hierboven levert een ander bewijs van den bij uitstek oorlogzuchtigen aard der Djibba's. Als een Djibba in het gevecht een vijand doodt, houwt hij hem het hoofd af en neemt dit mede naar huis; hierop snijdt hij een aantal smalle lederen riemen, neemt al het haar van het hoofd van den verslagene en geeft een en ander aan een' vriend, die op zich neemt het hoofd van den overwinnaar met de zegeteekenen van zijn' moed te versieren.

Eerst worden de riemen in 16 of 17 strooken gevlochten; fig. 2 is een gedeelte van zulk eene strook op de ware grootte. Het eene einde dezer strooken wordt dan stevig met het haar van het achterhoofd ineengeweven, en wel zoo, dat zij hoe langer hoe vaster zitten naarmate het haar groeit. Het haar van den doode wordt dan tot eene soort van vilt in elkander gevlochten ter dikte van omtrent $^1/_2$ centimeter en stevig tegen de onderzijde van de lederen strooken vastgenaaid.

Als zijn toilet nu op deze wijze voltooid is, stapt de krijgsman, in al het gevoel zijner mannelijke waardigheid, trotsch als een paauw daarheen; hij verheugt zich in de afgunst en bewondering van hen die nog niet zoo gelukkig zijn geweest, zulk een eervol zegeteeken magtig te worden.

Als hij een' anderen vijand doodt, wordt dit zonderlinge sieraad wel langer, maar niet breeder gemaakt; daar hij bovendien den gesneuvelde berooft van al wat deze bezit, is hij in staat "kauri's" te koopen om de schoonheid van zijn "scalp-lok" te verhoogen, door ze in rijen op de lederen strooken te bevestigen. Bij een krijgsman

ARMBANDEN.

van naam verkrijgt dit zegeteeken dikwijls eene buitengewone lengte. Petherick heeft er een medegebragt, hetwelk zoo lang was, dat, als een man van gemiddelde lengte het op zijn hoofd plaatste, het op den grond sleepte. Het was zoo geheel en al met "kauri's" bedekt, dat men de lederen strooken en het haar niet zien kon als men het niet opligtte; de trotsche eigenaar had bovendien zijn geheele hoofdhaar tot nagenoeg boven de oogen en over de ooren met "kauri's" overdekt.

Uit het bestaan van zulk een sieraad blijkt, dat de Djibba's veel van versierselen houden. Zij zijn vrij goed gekleed; zij dragen kleederen van geitevellen met het haar naar buiten. De soort van mantel, dien zij dragen, hangt over den linkerschouder en laat den regterarm vrij; dan gaat hij om het midden tot halverwege de dij. Goed gewerkte ivoren armbanden worden om den opperarm gedragen; zij binden zich zware gordels van "kauri's" om het midden en het laatste benevens hunne enkels is bovendien versierd met gepolijste ijzeren ringen. Hierboven ziet men verscheidene dezer versierselen in verschillenden vorm. De meest gewone en eenvoudige zijn fig. 1 en 2. Fig. 1 is een armband van een man en weegt omtrent 150 gram. Fig. 2 is veel ligter en heeft behoord aan eene vrouw. Fig. 5 en 6 zijn voorbeelden van de smaakvolle wijze waarop de inlandsche smeden hunne versierselen kunnen bewerken.

DE NUEHR'S.

Wij zijn nu genaderd tot een' anderen merkwaardigen volksstam die Centraal-Afrika bewoont.

Omtrent op 9° Noorder-breedte en 25° Ooster-lengte is eene uitgebreide landstreek, bewoond door een volk, Nuehr's of Nouaer's genaamd. Tegen de algemeene gewoonte bezit deze stam land aan beide oevers van den Nijl, die zich in het midden van hun gebied tot een meer verwijdt. De Nuehr's zijn een ras dat er zeer goed uitziet; het zijn echte Wilden. De mannen zijn lang, stevig en welgevormd; hunne gelaatstrekken naderen echter de negertype en zijn grover en dommer dan die van de stammen welke wij zooeven beschreven hebben. De vrouwen hebben niet zulk een goed voorkomen als de mannen en zijn nog al lomp gebouwd.

Geene van beide seksen overlaadt zich met kleederen. Jongens noch meisjes dragen eenige kleederen totdat zij getrouwd zijn; dan binden zij eene franje van gras om hun midden. Sommige meer welgestelde vrouwen dragen een lederen franje, waarop zij zeer trotsch zijn. Hunne versierselen dienen in werkelijkheid nergens anders voor, dan om hen die ze dragen zooveel mogelijk te mismaken.

Om met het hoofd te beginnen: de mannen verwen hun wollig haar dof rood, met een mengsel, waarvan asch het hoofdbestanddeel is. Dan nemen zij eene soort van pijpaarde en besmeren er dik het haar van hun achterhoofd mede; dit fatsoeneeren zij dan totdat het eene soort van kegel vormt, welks gedaante afhangt van de gril van het individu. Door middel van dit kapsel van klei wordt het haar van het aangezigt naar achteren getrokken; de uitdrukking van het gelaat wordt ook niet verbeterd door de dwarsstrepen waarmede het getatoueerd is.

Petherick heeft van dezen stam een hoofddeksel medegebragt hetwelk bij uitstek fraai is. Het is wit, in navolging der witte klei waarmede in den regel het hoofd besmeerd is; men vervaardigt het van cilindrische koralen in den vorm van pijpestelen. Deze koralen of buisjes, zooals men ze veeleer zou kunnen noemen, worden geregen aan draden en op eene zeer vernuftige wijze onderling bevestigd. Het zonderlingste van dit hoofddeksel is, dat het volkomen gelijkt op de helmen der oude Egyptenaren, alsmede op die, welke nog op dit oogenblik in Engelsch-Indië en andere streken der wereld gebruikt worden.

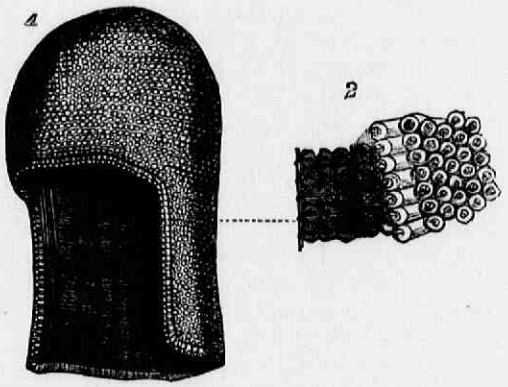

HELM VAN EEN' NUEHR.

De natuurlijke glimmende zwarte kleur der huid, die het oog zoo aangenaam aandoet, gaat geheel en al verloren onder eene laag hout-asch, waardoor de huid eene graauwachtige tint verkrijgt. Aan den opperarm dragen zij over het algemeen een' grooten ivoren armband en bovendien zware snoeren koralen om den hals. Hunne polsen zijn versierd met koperen ringen en andere versierselen; om den regterpols dragen zij een ijzeren ring met uitstekende scherpe randen, veel gelijkende op dien der Latooka's.

Baker vroeg aan Joctian, het opperhoofd der Nuehr's, wat het nut was van dit wapen; tot antwoord wees deze eenvoudig naar de armen en den rug zijner vrouw, die

overdekt waren met likteekens door dezen zonderlingen vrouwen-temmer teweeggebragt. Hij scheen op deze teekenen zeer trotsch te zijn en beschouwde ze eenvoudig als sprekende bewijzen dat zijne vrouw behoorlijk ondergeschikt was aan haren echtgenoot. Evenals de overige lieden van zijn' stam droeg hij om den hals een kleinen zak, waarin hij kleine stukjes hout, koralen en alle andere kleinigheid opbergde. Hij vroeg om alles wat hij zag en als hem een of ander klein voorwerp gegeven werd, verdween het onmiddellijk in dezen zak.

Behalve deze twee trekken van wreedheid en inhaligheid schijnt Joctian overigens een vrij aangename Wilde geweest te zijn; hij vertrok zeer tevreden met de geschenken die hij ontvangen had, in plaats van te pruttelen dat hij niet meer kon krijgen, zooals dit gewoonlijk met de opperhoofden het geval is. Het was vooral nog al vreemd, dat hij, ofschoon verrukt met de koralen en armbanden die hij gekregen had, een mes weigerde, zeggende dat dit geheel nutteloos voor hem was.

Hij had eene reusachtige pijp in de hand, waarin nagenoeg ¼ pond tabak ging. Elke Nuehr heeft zulk eene pijp, die hij altijd medeneemt; is zijn voorraad tabak uitgeput, dan neemt hij een stuk houtskool, steekt dat in zijne pijp en haalt dan, na het aangestoken te hebben, den damp op die uit zijn' met tabaks-olie doortrokken pijpekop ontwikkeld wordt.

De vrouwen dragen niet zoo vele versierselen als de mannen, waarschijnlijk omdat het sterkere geslacht ze liever voor zich zelven houdt. Op een kleinen afstand zien alle vrouwen er uit alsof zij cigaretten rookten. Dit komt door een vreemd sieraad, hetwelk zij in de bovenlip dragen. Zij nemen een stuk ijzerdraad, omtrent 10 centimeter lang, en bekleeden dat geheel en al met kleine koralen. Nu wordt er eene opening in de bovenlip gemaakt en dat bekleede ijzeren staafje hierin gestoken, zoodat het naar voren en eenigzins naar boven uitsteekt.

De Nuehr's houden veel van koralen en ruilen er zeer gaarne voedingsmiddelen voor in. Eene soort van koralen, van de grootte en den vorm van een duivenei, wordt bijzonder hoog door hen geschat; toen Petherick door hun land reisde, kocht hij voor acht zulke koralen eene koe.

Het opperhoofd kwam aan boord der boot en vroeg, als gewoonlijk, om alles wat hij zag. Onder andere voorwerpen had hij bijzonder zijne zinnen gezet op de schoenen van Petherick; daar zij nagenoeg afgedragen waren, werden zij hem ten geschenke aangeboden. Zij waren hem natuurlijk veel te klein en de pogingen die hij deed om ze aan te trekken, waren zeer vermakelijk om aan te zien. Na vele proeven besloot hij ze mede naar huis te nemen, waar hij dacht dat hij ze wel zou kunnen aantrekken, als hij zijne voeten eerst goed met vet insmeerde.

Toen het opperhoofd binnen de hut trad en al de wonderen zag der beschaving, was hij geheel en al overweldigd; hij knielde op eene knie neder, om de begroeting te doen die hij aan een groot opperhoofd schuldig was. "Hij nam mijne hand en, terwijl hij de handpalm naar boven keerde, spoog hij er in; nadat hij mij bedaard in het gezigt had gezien, herhaalde hij dit. Verbaasd over zijne ombeschaamdheid, was mijne eerste opwelling, hem een' slag te geven; daar zijne gelaatstrekken echter alleen vriendelijkheid en welwillendheid uitdrukten, onderdrukte ik mijne drift en herhaalde het kompliment met allen mogelijken ernst. Zijne verrukking scheen boven mate te zijn; terwijl hij zijn zetel hernam, gaf hij als zijne overtuiging te kennen, dat ik een groot opperhoofd moest zijn. Dergelijke begroetingen hadden nu plaats met al zijne volgelingen, en de vriendschap was gesloten."

Deze vreemde wijze van groeten ontmoet men bij vele stammen die in den omtrek der Nuehr's wonen; bij enkele evenwel, zooals bijv. bij de Kytchen, houdt men zich slechts alsof men in de hand van zijn' vriend spuwt, maar doet het in werkelijkheid niet.

DE DINKA'S.

Ten zuiden van den stam der Nuehr's ontmoeten wij nog eene zonderlinge landstreek, die zich langs beide oevers van den Nijl uitstrekt. Zij wordt bewoond door twee stammen, die beide oorlogzuchtig zijn, eene eeuwigdurende doodelijke vete hebben en beide gaarne invallen doen in elkanders gebied. Zij die den linker- of westelijken oever bewonen heeten Shillook's; die, welke den oostelijken oever innemen Dinka's of Denka's. Wij zullen de Dinka's eerst behandelen.

Zij hebben in hun voorkomen nog meer van den neger dan de stam dien wij zoo even beschreven hebben. Zij zijn verdeeld in vele kleinere stammen, die allen dezelfde taal, of althans een dialekt er van, spreken. Zonder de bijzonderheden van elke onderafdeeling na te gaan, zullen wij eenvoudig de voornaamste karaktertrekken van den geduchten stam der Dinka's in het algemeen beschouwen. Dat zij zeer oorlogzuchtig zijn, hebben wij reeds gezegd. Indien zij dit ook niet geweest waren, zouden zij reeds lang zijn uitgeroeid; met de gedurige invallen van de Shillook's en Bagara's van het westen, en van verschillende Arabische stammen van het noorden en oosten, zouden zij geen vasten voet hebben kunnen houden, indien zij niet dapper geweest waren en gewoon met de wapenen om te gaan.

Deze krijgshaftige geest strekt zich zelfs uit tot de vrouwen; eens bewees eene van deze aan Baker, terwijl hij op reis was, een' grooten dienst. Er was plotseling een gevaarlijke twist ontstaan en de Blanke aanvoerders werden aangevallen door de Arabieren, waarvan sommigen met zwaarden en anderen met speren gewapend waren. Een hunner was achter een der voornaamste lieden van Baker gekomen en op het punt om hem met zijne lans te doorboren. Nu was er bij het reisgezelschap eene vrouw van den stam der Dinka's, Zeneb genaamd; zoodra deze de opschudding zag, nam zij het zware handvatsel eener bijl op, vloog in het digtste van het gevecht, sloeg den Arabier door een slag op het hoofd tegen den grond en wrong hem de lans uit de hand, terwijl hij nog bedwelmd was van den onverwachten slag. Deze tijdige hulp was het keerpunt der schermutseling; binnen een paar minuten waren de Arabieren overwonnen en ontwapend. Zeneb had later de genoegdoening, dat zij de lansen der Arabieren door midden kon breken en met de stukken de koffij koken.

Het voornaamste wapen der Dinka's is de lans; zij gebruiken echter ook knodsen van verschillenden vorm. Twee der meest gewone ziet men op de volgende bladzijde afgebeeld. Zij werden uit Midden-Afrika medegebragt door Petherick. Zij doen denken aan sommige knodsen die door de Polynesiërs gebezigd worden en men zou ze er inderdaad mede kunnen verwarren. Men gebruikt de knods met een dubbel doel. Zij wordt gehouden in de linkerhand en dient dan voor schild, om de lansen van den vijand af te keeren; is de vijand verwond, dan wordt zij gebruikt om hem de hersens in te slaan.

Hoe oorlogzuchtig zij echter ook zijn mogen, vallen zij toch de omliggende stammen niet zoo aan als de Shillook's; ook bewonen zij de oevers van den Nijl niet anders dan in tijden van droogte. Zij zijn op hunne manier landbouwers en houden groote kudden vee; het is dan ook voornamelijk om hun vee dat zij den oever der rivier naderen en zich aldus blootstellen aan de aanvallen van hunne verbitterde vijanden, de Shillook's en Bagara's, die niet slechts hun vee stelen, maar ook hunne vrouwen en kinderen wegvoeren. De Bagara's zijn uitstekende ruiters; zij laten hunne paarden de rivier overzwemmen, en zwemmen er zelven naast, terwijl zij de hand leggen op het kruis van het dier. Zij zijn ook groote olifantjagers; zij vervolgen hun reusachtig wild te paard, alleen met eene speer gewapend; zijn zij het dier genaderd, dan springen zij van het paard, brengen den olifant eene doodelijke wond toe, en zijn reeds weder opgestegen voordat hij tijd heeft gehad om zich om te keeren.

De kleeding van beide geslachten is eenvoudig genoeg. De mannen dragen aan

zijn; gij zult zien dat zij even goed staan als de beste roode; zij komen alleen van een ander land."

"*De verkooper.* — "Welnu, laat er ons dan wat meer van zien."

"Toen aan zijn verzoek voldaan was, stond hij van den olifantstand op en wierp zich op de koralen, die hij gretig bijeenzocht; tegelijk werd het bezit van den tand betwist door een half dozijn negers, die eene belooning eischten, omdat zij hem, zooals zij voorgaven, hadden helpen dragen. Toen aan hun verzoek voldaan was kwamen eenige anderen vooruit onder hetzelfde voorwendsel; mijne lieden grepen den tand aan het eene einde, terwijl zij het andere vasthielden, en zoo worstelden zij lagchende wie hem zou meester worden. Om er ten laatste een eind aan te maken wierp ik een paar handen vol koralen onder de menigte, waarop zij onmiddelijk den tand loslieten om er naar te grabbelen. In dien tijd werd onze koop aan boord in veiligheid gebragt."

Bij het bezoek hetwelk Petherick aan dit land bragt in 1856, waren de Ajack's van oordeel dat het beter was om met een zoo geducht man vrede te maken; het opperhoofd Anoin verzocht hem diensvolgens den nacht in een hunner dorpen door te brengen en een verbond van vriendschap met hen te sluiten. Zoodra zij gekampeerd en de schildwachten uitgezet waren, kwamen een aantal jonge meisjes — waarvan er enkele werkelijk goed uitzagen — met melk en meel en werden verrukt met eenige koralen, die zij bij hare overige sieraden voegden; deze bestonden in snoeren koralen om den hals, het midden en de enkels. Door deze goede ontvangst aangemoedigd kwamen er achtereenvolgens nog andere; zij begonnen koren te malen en brij te koken, alsof zij al haar leven bij de expeditie geweest waren.

Plotseling hoorde men op eenigen afstand fluiten en het geluid was naauwelijks weggestorven of al de meisjes waren verdwenen; eene doodelijke stilte volgde eensklaps op het vrolijke gebabbel hetwelk een oogenblik te voren gehoord werd. Na eenigen tijd hoorde men een vreemde stem in de duisternis die ons omringde; men verzocht te worden toegelaten; op een bevestigend antwoord stapten Anoin en zijn broeder in het licht der wachtvuren, gevolgd door een aantal lieden, die eene koe bij zich hadden. Zij waren geheel gewapend; hunne kleeding bestond echter alleen uit een stuk luipaard-huid, hetwelk Anoin, als teeken van rang, over den schouder had hangen. Deze droeg ook koperen armbanden, terwijl die zijner medgezellen van ijzer waren. Zoowel hij als zijn broeder droegen mutsen van witte koralen, die stevig op zacht leder waren vastgenaaid. De koralen worden hiervoor eerst op katoenen draden geregen, die zij zelven spinnen; een doren dient voor naald.

Nadat zij gezeten waren, hield Anoin eene toespraak; hij bood den vrede aan; het rund hetwelk hij had medegebragt, was een bewijs zijner opregtheid. Het dier werd aangenomen en in minder dan een uur waren de over den grond verspreide afgekloven beenderen alles wat er van was overgebleven. Nu kwamen een aantal kleinere opperhoofden bijeen en allen begroetten Petherick met de algemeene, hoewel minder aangename gewoonte van hem in het aangezigt te spuwen, waarop zij aan hunne zaken gingen.

Eerst legden de opperhoofden der Dinka's hunne speren en knodsen in het midden van den kring, waarna Petherick er zijn geweer en zijne pistolen bovenop plaatste. Het opperhoofd stapte hierop onderscheidene keeren over den hoop heen en verklaarde plegtig, dat hij noch iemand van zijn stam immer deze wapenen tegen den Blanke zou gebruiken; hij voegde er tevens den wensch bij, dat indien deze eed mogt verbroken worden, hij de eerste zou zijn, die door de wapenen der beleedigde partij omkwam. Petherick doorliep dezelfde plegtigheid, waarna het verbond met het drinken van veel bier en het rooken van pijpen werd bezegeld.

DE SHILLOOK'S.

JUIST op den tegenovergestelden oever van den Witten Nijl woont de groote stam der Shillook's, waarmede de Dinka's altijd in vijandschap zijn.

De Shillook's zijn groot en welgemaakt. Zij naderen digt aan den Neger; zij zijn namelijk zwart en hebben wollig haar. Den platten neus en de reusachtige lippen van den waren neger bezitten zij echter niet; alleen in enkele gevallen neemt men een vorm dezer deelen waar, die dien der Negers nadert.

De Shillook's zijn zeer verzot op versierselen, ofschoon kleederen niet voor noodzakelijk worden gehouden. De sieraden die zij dragen komen veel overeen met die welke wij reeds beschreven hebben; zij bestaan voornamelijk uit ijzeren armbanden, enkelringen en halssnoeren van koralen. Zij hebben echter één nog al zonderling sieraad. Het is een buitengewoon groote ivoren ring, die boven den regter elleboog wordt gedragen. Hij is hol aan de binnenzijde, en zoo groot, dat hij voor zak gebruikt wordt, om kleine voorwerpen in te bergen.

Kleine mutsen van zwarte struisvederen versieren hun hoofd; vele dezer mutsen zijn in het midden met een kring "kauri's" opgeschikt.

Hunne wapenen zijn knodsen en speren; de laatste zijn zeer lang en om het einde der schacht is ijzerdraad gewonden, ten einde een tegenwigt aan de punt te geven. Zij dragen ook het merkwaardige, op een' boog gelijkende schild, hetwelk wij reeds vermeld hebben.

De vrouwen dragen vóór haar huwelijk geene kleederen; nadat zij gehuwd zijn, doen zij een paar stukken eener bereide huid aan, een van voren en een van achteren. Deze huiden reiken nagenoeg tot aan de enkels en zijn aan den onderkant versierd met ijzeren ringen en belletjes. Hare hoofden zijn geschoren en de geheele rand der ooren is doorboord met een aantal openingen, waarin kleine snoeren koralen hangen.

De dorpen der Shillook's zijn zeer regelmatig gebouwd en inderdaad zóó regelmatig, dat zij er stijf door worden. De huizen zijn gebouwd van riet, groot en nagenoeg alle van dezelfde hoogte; zij staan digt bij elkander in geregelde rijen of straten en worden door Baker vergeleken met rijen paddestoelen.

De Shillook's zijn geheel en al een beschaafd volk; zij zijn oorlogzuchtig, beoefenen de veeteelt en den landbouw, gaan uit op de vischvangst en hebben een goed omschreven regeringsvorm.

Zij zijn niet slechts in eeuwigdurende vijandschap met hunne magtige naburen, de Dinka's, maar nemen ook het overstroomen van den Nijl te baat om hunne kano's te water te laten, stil de rivier af te zakken en zoo de Arabische bewoners van beide oevers aan te vallen. Zij zijn zelfs zoo vermetel dat zij bij verschillende gelegenheden de rivier afvoeren tot bijna halfweg Kartoum, hunne kano's verbergden in het riet en het land dwars overstaken tot Sennaar of den Blaauwen Nijl. Zij overvielen de inwoners bij verrassing, voerden een aantal vrouwen en kinderen als slaven weg, namen gansche kudden vee mede, scheepten zich weêr in en kwamen veilig met hun' buit te huis. De Egyptische regering was eindelijk verpligt tusschenbeide te komen en moest troepen leggen tusschen den Witten en den Blaauwen Nijl.

Behalve hunne kano's hebben de Shillook's nog andere zeer vernuftige vaartuigen, zijnde een middending tusschen eene kano en een vlot.

In dit gedeelte van Afrika groeit een boom, de "ambatch" of "ambadj" genaamd (*Anemone mirabilis*). Hij is vrij regt en wordt van den grond naar den top langzamerhand dunner. Hij wordt nooit zeer groot en zijn hout is bijna even ligt als kurk. Om nu een vlot te maken kappen de Shillook's een genoegzaam aantal "Ambadj's", leggen ze naast elkander en binden ze stevig aaneen. De dunne toppen worden met koorden naar elkander toe getrokken en ook stevig vastgebonden; hierdoor verkrijgen zij een buitengewoon ligt en stevig vlot, hetwelk uit hoofde van zijn vorm zeer gemakkelijk

bestuurd kan worden en zoo weinig zwaarte heeft, dat één man het op zijne schouders kan nemen en wegdragen. Indien deze vlotten uit het water worden genomen, worden zij regt op hunne grondvlakten geplaatst; twee of drie steunen dan elkander, even als wanneer de soldaten hunne geweren aan rotten zetten. Zulk een vlot, 3 meter lang en rijkelijk 1 meter breed, kan twee menschen dragen.

De Shillook's zijn in het besturen hunner vlotten zeer handig; zij bewegen ze voort met kleine pagaaijen. Men ziet er zelfs kleine jongens meê rondroeijen; zij zijn in het minst niet bevreesd voor de krokodillen waarvan de rivier wemelt, maar hebben toch altijd eene lans bij zich om deze vreeselijke dieren te verjagen, indien zij het mogten wagen hen aan te vallen.

Toen Petherick door dit land trok, hadden de onverschrokken Shillook's eene kleine kolonie gevestigd aan den oostelijken oever der rivier — den oever der Dinka's — omdat hier zulke goede weiden waren. Zoodra de Dinka's zich meer landwaarts in begeven hadden, trokken de Shillook's over de rivier, bouwden een aantal hutten van riet, maakten er eene omheining om heen en haalden toen hun vee. Zij hadden een

SHILLOOK'S DE RIVIER OVERSTEKENDE.

aantal voorposten uitgezet in het binnenland; zoodra deze berigtten dat de vijand in aantogt was, gingen de Shillook's scheep op hunne vlotten en roeiden naar hunne zijde van de rivier. Het vee sprong op den welbekenden roep der meesters in het water en volgde zwemmende de vlotten en kano's. Vreemd is het, dat de krokodillen onder deze omstandigheden het vee niet verontrusten.

Met behulp hunner vlotten brengen de Shillook's een groot gedeelte van hun tijd door met visschen. Zij gebruiken noch netten noch haken, maar de meer mannelijke speer. Dit wapen is omtrent 3 meter lang en heeft eene ijzeren punt met weêrhaken, die los op het einde der schacht is gestoken; beide zijn met een los hangend koord aan elkander verbonden. Zoodra een visch getroffen is, laat de punt van de schacht los; daar de laatste van zeer ligt hout is, drijft zij op de oppervlakte van het water; den visch laat men dan spartelen totdat hij uitgeput is, wanneer hij met een stok, die van een haak voorzien is, aan wal wordt getrokken. Dikwijls vangen de Shillook's visch op goed geluk; zij roeijen dan tegen den stroom op en steken met hunne speren regts en links in het water.

Veelwijverij is natuurlijk bij dit volk in zwang. Petherick geeft eene vermakelijke beschrijving van een zamenkomst die hij had met een opperhoofd en zijne familie:

"In een dezer dorpen, Gosa, maakte ik, met het doel om huiden of zoo mogelijk ivoor te koopen, kennis met het opperhoofd, Dood; deze kwam met verscheidene oudsten van het dorp in mijne boot, terwijl de geheele oever der rivier bedekt was met alle mannen, vrouwen en kinderen van het dorp. Het opperhoofd, een man boven den middelbaren leeftijd, trof mij door zijne verstandige vragen en eene houding, even rond en ongeveinsd als waardig, en oneindig beter dan die zijner medgezellen.

"Eenige geschenken van koralen werden door zijne volgelingen gretig aangenomen; hij ontving ze echter, alsof zij hem van regtswege toekwamen. Hij gaf een bevel aan een zijner lieden en onmiddellijk ontving ik, voor de kleinigheid die ik hem gegeven had, een schaap als tegengeschenk. Toen hij ons verliet, verzocht ik hem, ons vóór het opkomen der zon te willen bezoeken, alleen vergezeld van zijne zonen, opdat ik hem en hun voegzame geschenken zou kunnen geven.

"Lang voor den bepaalden tijd stonden Dood en eene menigte mannen en aankomende jongelingen, met hunne onafscheidelijke lansen en knodsen, aan den oever en maakten mij wakker. Toen ik op het dek verscheen stormde alles op mij aan, met den kreet "de Benj! de Benj!" (het opperhoofd), gevolgd door tallooze begroetingen. Zoodra deze kreten wat bedaard waren, nam Dood met eenige moeite een pruim tabak uit zijn mond, van de grootte van een' kleinen oranje-appel, en ging naast mij zitten.

"Mijne eerste aanmerking was een uitroep van verbazing over het aantal zijner volgelingen, daar ik niemand anders verwacht had dan zijne zonen. ""O, 't is alles in orde," zeide hij, ""gij kent mijne familie nog niet; tengevolge uwer vriendelijke beloften evenwel, heb ik de jongens in de vee-kraals laten halen, en" vervolgde hij met den trots eens vaders, ""dit zijn de zonen die voor mij vechten; zij hebben mij menigmaal ter zijde gestaan tegen de Dinka's, wier vee hen in staat heeft gesteld om te kunnen trouwen" ".

"Niettegenstaande ik eenige kennis meende te hebben van neger-familiën, was ik toch niet weinig verrast, toen ik bespeurde, dat zijne dappere nakomelingschap uit niet meer of minder dan 42 volwassen mannen en stevige jongelingen bestond. ""Ja" ", zeide hij, ""ik wilde de meisjes en de kleine jongens niet medebrengen, omdat het den schijn zou hebben alsof ik van uwe goedheid misbruik wilde maken" ".

" "Wat! hebt gij nog meer zonen en dochters? Hoeveel hebt gij er wel, en hoe groot is het aantal uwer vrouwen?" "

" "Wel, ik ben van vele vrouwen gescheiden; zij werden oud; en nu heb ik er maar tien en vijf." Toen hij echter zijne kinderen begon te tellen, moest hij de toevlugt nemen tot een rietje; hij brak dit in kleine stukjes en zeide: "de zuigelingen tel ik maar niet meê, want die sterven nog al dikwijls, weet ge; de vrouwen zijn zoo zot met kinderen, waar ik niets om geef voordat zij in staat zijn een' strik te zetten." "

"Daar hij, even als alle negers, niet in staat was om meer dan tot tien te tellen, noemde hij zooveel namen op en legde dan een stukje riet op het dek; voor elke tien kinderen had hij een dergelijk teeken en ging hiermede voort tot hij ze allen had opgenoemd. Het geheele getal bedroeg — behalve de zuigelingen en kleine kinderen die nog niet op zich zelven konden passen — 52 jongens en 20 meisjes; dus in het geheel 72.

"Na deze verklaring kon ik de bende aan den oever mijne geschenken niet langer onthouden. Hij was met mijne giften zeer tevreden en noodigde mij in zijne hut, waar ik onthaald werd op "merissa" en gebraden kippen, waarin men om het vet te vervangen, de ingewanden gelaten had. Toen ik mijn verlangen te kennen had gegeven om zijne vrouwen te zien, geleidde hij mij van hut tot hut, waar mijne huid, haren en kleederen het naauwkeurigst onderzoek moesten doorstaan; elke vrouw woonde op zich zelve. Nadat ik mijne zakken met losse koralen had rondgedeeld aan de dames en hare kinderen, in wier bijzondere gunst ik daardoor kwam, nam ik afscheid van het nog zeer krasse opperhoofd."

De regeringsvorm der Shillook's is eenvoudig genoeg. Er is een sultan of opperhoofd, de "Meck" genaamd, die eene magt bezit en uitoefent, waarvoor hij aan niemand

verantwoording schuldig is. De "Meck" schijnt het er voor te houden dat de eerbied, dien men hem toedraagt, zou verminderen als hij gemeenzaam was met zijne onderdanen; hij houdt zich dan ook afgezonderd en komt zelden buiten de grenzen zijner woonplaats. Hij spreekt nimmer zelf een zijner onderdanen aan, maar stelt zich met hen in betrekking door een' beambte. Elk die hem nadert moet dit doen op de kniën en niemand mag in zijne tegenwoordigheid regtop staan of wapenen dragen. Hij oefent strenge geregtigheid uit; vooral moord en diefstal worden gestraft door den schuldigen ter dood te brengen en zijne familie als slaven te verkoopen.

Deze misdaden worden echter voor verdienstelijk gehouden ingeval zij tegen andere stammen begaan worden; als eene partij van een' strooptogt terugkeert neemt de Meck een derde gedeelte van den buit. Hij heeft ook regt op de tanden van al de olifanten die door hen gedood zijn; voorts verwacht hij een geschenk van elken handelaar die door zijn gebied trekt. De Meck laat niet toe dat zich vreemdelingen in het land der Shillook's vestigen; hij geeft hun evenwel vergunning om te wonen te Kaka, eene groote stad aan het noordelijkste gedeelte van het rijk. Hier wonen verscheidene Arabische kooplieden, die hun fortuin maken door het ruilen van koralen, vee-schellen en andere artikelen voor vee, slaven en ivoor. De handel in dit laatste artikel geschiedt alleen door den Meck; hij heeft er het monopolie van en tracht hieruit zooveel te halen als hij kan. De handel te Kaka is volstrekt niet vrij, want de Meck neemt niet alleen al het ivoor, maar zijne beambten gaan alles na wat er op de markt omgaat en houden toezigt op elken koop die gesloten wordt.

Het is waarschijnlijk om de tegenwoordigheid van vreemdelingen, dat de Meck niet te Kaka woont, maar in een dorp eenige mijlen hooger aan de rivier gelegen.

Op onderstaande afbeelding ziet men een zonderling muziek-instrument; men zou het, bij gebrek aan een beteren naam, een fluit kunnen noemen. Het is gemaakt van hard hout en heeft op verschillende plaatsen spiraalvormig gewonden ruwe ringen van ijzer en leder. Er is ook een ijzeren ring aan bevestigd, om er den riem door te steken, waaraan de fluit gedragen wordt. De opening in het dunne gedeelte is zeer klein, en het geluid, hetwelk er door wordt voortgebragt, klagend en somber.

In de fluit steekt een werktuig, dat dient om haar schoon te maken. Het is gemaakt van een struisveêr waarvan de baarden kort zijn afgesneden; om te maken dat het tot onder in de fluit zou kunnen komen is het verlengd met een houten handvatsel, aan welks einde als sieraad een bosje haar uit den staart eener koe bevestigd is. De fluit is ongeveer 50 centimeter lang, en door het vele ijzer dat er aan is, zwaarder dan men wel zou veronderstellen.

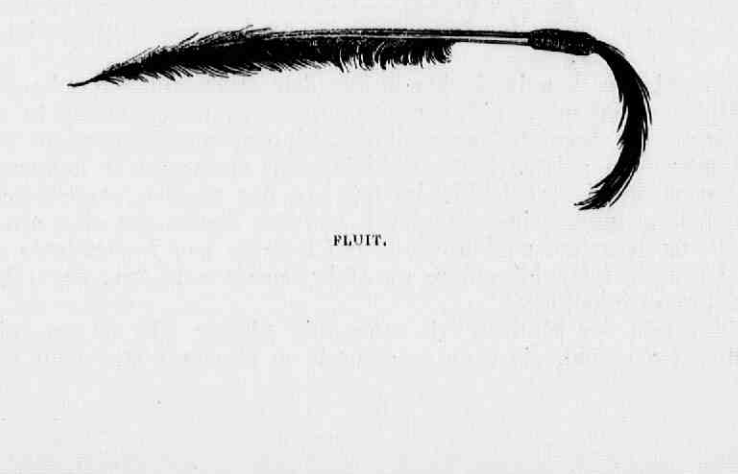

FLUIT.

HOOFDSTUK XLV.

DE ISHOGO'S, DE ASHANGO'S EN DE OBONGO'S.

WEST-AFRIKA. — DE ISHOGO'S EN HUNNE WOONPLAATS. — KLEEDING EN VOORKOMEN VAN HET VOLK. — ZONDERLING KAPSEL DER VROUWEN. — HARE BEDREVENHEID IN HET WEVEN. — INLANDSCHE FABRIEKEN. — HET WEEFGETOUW EN DE SPOEL. — WIJZE VAN BOUWEN DER ISHOGO'S. — VREEMDE DEUREN. — DE DORPSROOM. — DE "M'PAZA" OF PLEGTIGHEID DER TWEELINGEN. — HET KARAKTER DER ISHOGO'S IN HET ALGEMEEN. — DE ASHANGO'S. — AARD VAN HET VOLK. — EEN ONGELUKKIG SCHOT EN ZIJNE GEVOLGEN. — OORLOGSPLEGTIGHEDEN. — DE TEMPEL OF HET "M'BUITI"-HUIS. — GODSDIENSTIGE PLEGTIGHEDEN DIE ER IN VERRIGT WORDEN. — BIJGELOOF VAN DE ASHANGO'S. — DE "KENDO" OF KLOK VAN DE KONINKLIJKE WAARDIGHEID. — ONTVANGST VAN EEN BEZOEKER. — DE OBONGO'S OF BOSJESMANNEN VAN WEST-AFRIKA. — HUN KORT EN DWERGACHTIG UITERLIJK. — DE VRIENDELIJKHEID DER ASHANGO'S JEGENS HEN. — DE MARKT DER OBONGO'S. — HUISELIJKE GEWOONTEN EN BEGRAFENIS-PLEGTIGHEDEN.

DE ISHOGO'S.

Wij komen nu onder eenige negerstammen en zullen hen zien zooals zij zijn in hun natuurlijken toestand, voordat hunne zeden en gewoonten door den invloed van Europeanen veranderd waren.

Even beneden de evennachtslijn en tusschen 10° en 12° Oosterlengte ligt eene groote landstreek, die bewoond wordt door de Ishogo's, een' zeer grooten en merkwaardigen volksstam. Zij bewonen eene vrij smalle strooks lands, die in eene schuine zuid-westelijke rigting loopt, evenwijdig met de Rembo N'gouyai rivier, van welke zij echter door eene reeks van heuvelen gescheiden is.

De Ishogo's zijn een schoon menschenras; zij zijn zwart en hebben wollig haar, maar niet de volkomen negertype, die de inboorlingen van de westkust kenmerkt. Op eene vrij zonderlinge wijze schikken zij zich op. Beide geslachten geven aan hunne oorspronkelijke zwarte kleur eene roodachtige tint, door zich in te wrijven met een rood poeder, hetwelk zij verkrijgen door het afschrappen van ijzerhout; zij misvormen zich bovendien door de twee middelste snijtanden der opperkaak uit te trekken.

Evenals andere wol-harige rassen, zijn ook de Ishogo's zeer trotsch op hunne hoofden; zij verminderen nog de geringe hoeveelheid haar, waarmede de natuur hen voorzien heeft. Oogharen en wenkbraauwen zijn onder hen niet fatsoenlijk en worden zorgvuldig uitgetrokken, terwijl het hoofdhaar op eene zeer buitengewone wijze wordt opgemaakt. De mannen scheren een' kring om hunne hoofden en laten alleen eene kleine plek op de kruin staan. Deze wordt in drieën verdeeld; elk dezer deelen wordt plat ineengevlochten, zoodat het een vlakken lap vormt, die in eene punt uitloopt; aan het einde bevestigen zij dan eene koraal of een stuk gepolijst ijzerdraad. Ten gevolge van het langzame groeijen van het haar kan een Ishogo zijn kapsel niet dan na verloop van eenige jaren volmaken.

De vrouwen beginnen met eene soort van geraamte te maken van graslinnen en maken dit, naar haar smaak, op de kruin of achter aan haar hoofd vast. Hierop werken zij het wollige haar er in vast, en wanneer dit volbragt is, scheren zij al het haar af,

hetwelk tot dit doel niet kan dienen. Als dit kapsel geheel in orde is, staat het 20 à 25 centimeter van het hoofd af; het duurt dan ook meerdere jaren voordat dit zonderlinge hoofdtooisel de volmaaktheid bereikt heeft. Een volkomen kapsel ziet men werkelijk ook nooit bij eene vrouw die minder dan 25 jaar oud is.

Deze "chignon" — indien wij dit kapsel zoo mogen noemen — is in vier afdeelingen, een van voren, een van achteren en een aan iedere zijde. Natuurlijk kunnen de vrouwen heur haar op zulk een uitvoerige wijze niet zelve opmaken; dit werk wordt dan ook in den regel toevertrouwd aan menschen van het vak; in iedere stad zijn verscheidene vrouwen, die van het kappen hare geregelde bezigheid maken. Als het kapsel in orde is, wordt het hoofd in maanden lang niet aangeraakt; dan wordt het haar echter geheel losgemaakt en de geheele toestel op nieuw opgebouwd; het in dien tijd bijgegroeide haar wordt er dan ingevlochten. Het afbreken en weder opbouwen dezer torens is een lang en vervelend werk, waar een geheele dag voor noodig is.

Er zijn bij de Ishogo's 4 wijzen in zwang om deze torens te bouwen. Gewoonlijk staan zij regt op de kruin van het hoofd, zoodat het op eenigen afstand schijnt alsof de vrouw eene cilindervormige mand op het hoofd draagt. Somtijds staat hij schuin, wanneer namelijk de grondvlakte staat tusschen de kruin van het hoofd en den nek; hebben zij echter het haar onmiddellijk boven den nek laten staan, dan steekt hij geheel dwars achteruit. Dit zijn de gewone wijzen; enkele vrouwen dragen evenwel bovendien nog een' bos haar, dien zij vlak boven elk oor laten staan; dit haar wordt opgemaakt in den vorm van een bal.

De kleeding der Ishogo's is "gras-linnen", dat zij zelven vervaardigen. Zij zijn beroemd voor het zachte en digte weefsel van dit linnen, hetwelk echter niet gemaakt wordt van gras, maar van het buitenste vliesje van jonge palmbladen, dat er zeer handig met de vingers wordt afgestroopt. Du Chaillu geeft van de wevers de volgende beschrijving:

"Als men de voornaamste straat van Mokengo doorwandelt, ziet men een aantal "ouandja's" of huizen zonder muren; in elk dezer huizen zijn vier of vijf weefstoelen, waarvoor de wevers gezeten zijn. In het midden der "ouandja" brandt een houtvuur en men kan zeker zijn, dat de wevers onder het werken zitten te rooken en te babbelen. De wevers zijn altijd mannen en het zijn ook mannen die de "bongo's" aan elkander stikken, om er "dengui's" of kleederen van te maken. De steken zijn niet zeer klein noch de draden zeer fijn; het werk is echter zeer net en regelmatig en de naalden zijn van hun eigen maaksel.

"De "bongo's" zijn dikwijls gestreept en somtijds zelfs geruit. Dit doen zij door enkele draden van de schering of van de schering en den inslag te verwen. De verw wordt gemaakt van afkooksels van verschillende houtsoorten, behalve de zwarte, waarvoor eene soort van ijzererts gebruikt wordt. Deze "bongo's" worden in dit gedeelte van Afrika als geld gebruikt."

Er zijn in dit verhaal twee woorden, die eenige verklaring vereischen. De weefstoel der Ishogo's is gemaakt op de volgende wijze: Een stuk hout van de lengte van omtrent 70 centimeter hangt horizontaal aan het dak der hut en over dit hout zijn de draden geslagen, die de schering uitmaken; de andere einden zijn bevestigd aan een dergelijk stuk hout, dat door middel van gevorkte en in den grond gestoken stokken stevig is vastgemaakt. De draden worden, om den anderen verdeeld door twee ligte stokjes, waarvan de einden met de linkerhand worden vastgehouden, die ze beurtelings kruisen; de inslag wordt er ingelegd door eene spoel in den vorm van een zwaard, die tevens dient om hem naar beneden te drukken en in orde te leggen.

Door dezen vorm van den weefstoel kunnen zij slechts stukken weven van eene bepaalde lengte, en daar deze stukken als geld gebruikt worden, maakt men ze alle even lang. Elk stuk afzonderlijk heet "bongo"; zijn er twee aan elkander genaaid, dan worden het "denguis".

De vrouwen mogen slechts twee zulke stukken linnen dragen; de grootte der draagster wordt niet in aanmerking genomen. Zij hangen er een aan elken kant en de kanten worden van voren en van achteren aan elkander vastgemaakt; eene groote en dikke vrouw maakt dus een zeer raar figuur, daar de twee stukken linnen te smal zijn om goed aaneen te sluiten.

De Ishogo's gaan zelden gewapend; ofschoon zij speren hebben en pijl en boog, nemen zij die toch niet mede, tenzij zij ze noodig hebben. Het behoort echter tot de etikette, dat zij hunne zwaarden medenemen indien zij een bezoek in een ander dorp gaan afleggen. Het is een stil en vreedzaam volk, en ofschoon zij de middelen bezitten om zich te bedwelmen, zijn zij toch merkwaardig om hunne matigheid; in dit opzigt maken zij een sterk kontrast met hunne luidruchtige, twistzieke en onmatige naburen, de Apono's.

De dorpen der Ishogo's zijn dikwijls zeer groot en bevatten 200 of meer hutten. Elke hut is, gemiddeld, 7 à 8 meter lang en 3 à 4 meter breed, en door tusschenschotten verdeeld in drie vertrekken. De wanden van klei zijn niet hooger dan $1^1/_2$ meter en de nok van het dak is omtrent 3 meter van den grond.

De deuren zijn geplaatst in het midden van het binnenste vertrek en zeer klein; zij zijn nog geen meter hoog en hangen niet aan scharnieren, maar draaijen in het midden op twee spillen, een van boven en een van onderen. Eene der redenen waarom zij zoo klein zijn is welligt omdat de inboorlingen geene zagen hebben; de eenige wijze waarop zij eene deur kunnen maken is, een boomstam om te houwen, hem op de behoorlijke lengte af te hakken en dan met veel moeite het overbodige hout aan elken kant weg te nemen. De deuren zijn zeer vindingrijk op verschillende wijzen versierd, door ze met roode, zwarte en witte werw enz. te beschilderen. De teekeningen zijn dikwerf zelfs elegant. De muren der meeste huizen zijn uitwendig bekleed met boombast.

Het huisraad dezer hutten staat met hunne goede bouworde niet geheel en al in overeenstemming. Aan het dak hangen een aantal kalebassen die met water, palmwijn en olie gevuld zijn; hiernaast hangen dan vele met katoen gevulde zakken en kookpotten. Eene goed voorziene hut bevat ook eene zekere hoeveelheid schotels en borden, die gemaakt zijn òf van riet òf van den bast eener plant "astang" genaamd; tegen de wanden zijn de bundels palmvezelen opgestapeld, waarvan de "bongo's" vervaardigd worden. De tabak wordt insgelijks binnen de hut bewaard en is geheel en al in bladeren ingepakt.

De gewone vorm van een dorp is eene enkele straat, die zeer lang en soms buitengewoon breed is. In één dorp was de straat meer dan 75 meter breed en zoo zindelijk dat men er geen enkel plantje onkruid in zag — een feit, dat te opmerkelijker was, indien men den snellen plantengroei dezer streken in aanmerking neemt.

Elk dorp heeft althans één huis, waar men bijeenkomt om te praten. Zulk een "praat-huis" heeft meer van een afdak of eene loods dan van een huis; het bestaat alleen uit een dak en de palen waarop dit rust. In dit huis komen de mannen dagelijks bijeen om te rooken, regt te spreken, vreemdelingen te ontvangen en onophoudelijk met elkander te babbelen.

Er is ook een tempel of "M'buiti-huis;" hier wordt eene soort van godsdienst gehouden. Altijd bevat het een groot houten afgodsbeeld, waarvoor het volk een' grooten eerbied koestert. De plegtigheden, die binnen dit gebouw plaats vinden, zullen wij aanstonds beschrijven.

In het midden van elk dorp der Ishogo's staat een groote boom, die tot het geslacht Ficus behoort. Bij het aanleggen van een dorp wordt er een jong boomje van deze soort in geplant; de voorspoed van het toekomstige dorp wordt veronderstelt hiermede in verband te staan.

Indien het in het leven blijft en welig groeit, zal het ook het nieuwe dorp welgaan; sterft het echter, dan wordt de plaats verlaten en eene nieuwe gekozen.

Sommige dorpen onderscheiden zich door twee gorilla-koppen, een van een mannetje en een van een wijfje, die onder den heiligen boom op palen zijn geplaatst; du Chaillu hoorde naderhand, dat bij de wortels van denzelfden boom ook eenige toovermiddelen begraven werden.

Onder de Ishogo's heeft eene zeer merkwaardige plegtigheid plaats, die in verband staat met de geboorte van tweelingen. In vele streken worden deze onmiddellijk na de geboorte gedood; in dit land laat men ze echter in het leven, maar onder beperkingen, waardoor de moeder meer lijdt dan haar kroost.

Bij de Ishogo's heerscht een nevelachtig denkbeeld, dat eene vrouw niet meer

dan één kind tegelijk ter wereld behoort te brengen en dat de natuur dezen misslag wil goedgemaakt hebben door één kind te dooden, voordat het oud genoeg is om voor zichzelven te kunnen zorgen. Na dien tijd — d. i. als de kinderen omtrent 6 jaren oud zijn — wordt de balans van geboorte en sterfgevallen verondersteld in evenwigt te zijn en behoeven geene verdere voorzorgen genomen te worden.

Zoodra er tweelingen geboren zijn, wordt het huis daarom op eene of andere wijze geteekend, om het te kunnen onderscheiden. In een geval, hetwelk door du Chaillu wordt medegedeeld, waren twee lange palen — aan elken kant der deur een — in den grond geplant en had men een stuk linnen over den ingang der hut gehangen; bovendien waren er, juist voor de deur, eene reeks kleine witte paaltjes in den bodem geslagen. Deze teekens dienen om vreemdelingen te waarschuwen niet binnen de hut

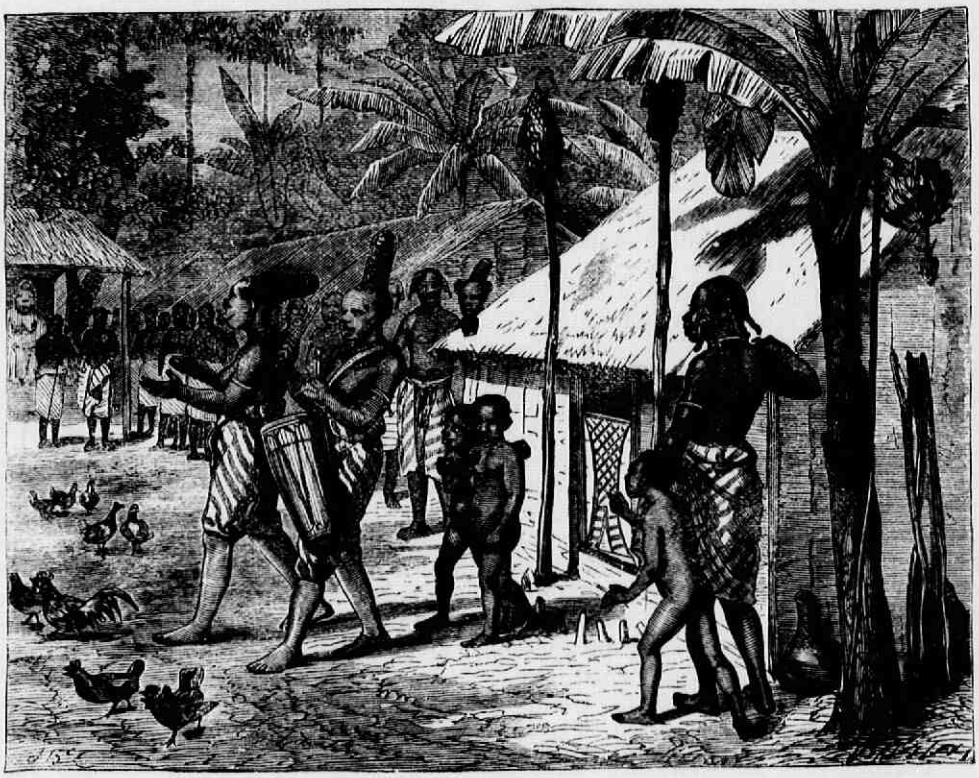

DE PLEGTIGHEID DER "M'PAZA."

te gaan; indien iemand, behalve de ouders en de kinderen hier binnen treedt, wordt de schuldige gevat en als slaaf verkocht. De tweelingen zelven mogen niet met andere kinderen spelen en zelfs het huisraad en de kookpotten der hut mogen niet door anderen gebruikt worden.

Tengevolge dezer wet is er niets hetwelk de vrouwen, behalve kinderloosheid, zoo zeer vreezen als het krijgen van tweelingen; niets doet eene vrouw dan ook zooveel verdriet, als wanneer men haar zegt dat zij stellig van tweelingen zal bevallen. Wat haar welligt het meest hindert is het verbod van te spreken. Zij mag in het bosch gaan om brandhout te halen en andere dergelijke huishoudelijke bezigheden te verrigten, daar zij, zoowel als hare kinderen anders van gebrek zou moeten omkomen. Zij mag evenwel geen enkel woord spreken tegen iemand die niet tot hare familie behoort — een verbod, hetwelk voor iedereen lastig en onaangenaam zou zijn, maar dat het in dubbele mate is in Afrika, waar een onophoudelijk gebabbel bijna eene levensbehoefte is.

Als het zesde jaar om is, heeft er eene plegtigheid plaats, waardoor deze langdurige beperkende bepalingen voor alle partijen worden opgeheven; zij mogen dan weder in het gezelschap hunner medemenschen komen. Bij het aanbreken van den dag wordt er in de straat eene afkondiging gedaan; twee vrouwen, namelijk de moeder en eene vriendin, gaan voor de deur der hut staan, nadat zij vooraf hare beenen en aangezigten wit hebben gemaakt. Dan gaan zij, gevolgd van de tweelingen, langzaam door het dorp; zij slaan tegelijk de trom op de maat harer voetstappen en zingen een op de gelegenheid betrekking hebbend lied. Hierop volgt een algemeene dans en een feest, hetwelk den geheelen nacht duurt; als de plegtigheid is afgeloopen, behoeven zij zich aan geene verbodsbepaling meer te houden. De plegtigheid zelve wordt genoemd "M'paza", een woord hetwelk zoowel tweelingen beteekent als de plegtigheid waardoor zij en hunne moeder uit hunne gevangenschap bevrijd worden.

Evenals in andere deelen van Afrika hebben ook hier de inboorlingen de gewoonte, den ganschen nacht door te dansen, te trommelen en te zingen; zij doen dit deels om de koelte, maar ook gedeeltelijk omdat zij vreeselijk bijgeloovig zijn en zich verbeelden dat de booze geesten hen in de duisternis van den nacht kwaad zouden doen, indien zij niet door het branden van vuren en het maken van leven verjaagd werden.

Een dezer dansen heet "M'muirri", naar het sterke, trillende geluid, hetwelk met de lippen gemaakt wordt. Het is eigenlijk een krijgsdans en alleen de mannen nemen er deel aan. Zij zijn geschaard op ééne lijn en gaan allen tegelijk voor- en achteruit; zij stampen met de voeten om de maat aan te geven, slaan zich op de borst, gillen en maken het trillende geluid, waarvan wij reeds gesproken hebben. Hunne kelen schijnen van metaal te zijn en hunne longen van leder, want de bewoners van het dorp gaan den geheelen nacht met het maken van dit afschuwelijk leven voort; zij houden er geen oogenblik mede op. Zij die voor het oogenblik vermoeid zijn van het zingen en geen trom bezitten, leveren toch hun aandeel in het algemeene rumoer, door twee stukken hout tegen elkander te slaan.

Met al hunne gebreken zijn de Ishogo's toch een prettig volk; du Chaillu, die op zijn togt door Ishogo's vergezeld werd, zegt dat het de zachtzinnigste, vriendelijkste en goedhartigste negers zijn, die hij ooit heeft aangetroffen. Na zijne terugkomst uit het land der Ashango's die wij aanstonds zullen behandelen, ontvingen de Ishogo's hem met meer dan gewone gastvrijheid; zij beschikten alles voor zijne reis naar het westen en de geheele bevolking der dorpen kwam uit hunne hutten en deed hem een eind weegs uitgeleide.

DE ASHANGO'S.

Oostelijk van de Ishogo's woont een volk, Ashango's genaamd. Zij spreken een ander dialekt dan de laatsten en geven ook voor een ander ras te zijn; hunne zeden en gewoonten komen echter zóóveel met die der Ishogo's overeen, dat wij ze slechts met weinige woorden behoeven te vermelden.

Ashango-land was de grens van du Chaillu's tweeden togt; deze nam door een ongeluk een onverwacht einde. Het volk was achterdochtig ten aanzien der beweegredenen die hem hier heen mogten hebben gevoerd en maakte het hem lastig in zijn kamp; als waarschuwing werden nu eenige schoten in de lucht gedaan. Ongelukkig ging echter een schot af, voordat het geweer hoog genoeg was opgeligt; de kogel trof een man in het hoofd en doodde hem op de plaats. Het geheele dorp vloog te wapen, de oorlogstrom werd geslagen en de krijgslieden verzamelden zich op de plaats, gewapend met hunne speren met weêrhaken en bogen met vergiftigde pijlen.

Voor een oogenblik was er eenige stilte; de tolk, die het rampzalige schot gedaan had, verklaarde hun dat het een ongeluk was en dat als vergoeding de prijs van twintig menschen zou worden betaald. Er werden koralen en linnen voor den dag gehaald en een der opperhoofden had juist in het voorstel toegestemd, toen er een luid weeklagen werd gehoord; eene vrouw stormde uit eene hut en deelde mede, dat de lievelingsvrouw van het opperhoofd door denzelfden kogel gedood was. De kogel was, nadat hij door de hersenen van den man gegaan was, door den dunnen wand der hut gedrongen en had daar ook de arme vrouw gedood.

Na deze mededeeling was alle hoop om den vrede te bewaren verdwenen. De echtgenooot riep natuurlijk om wraak, en onder een regen van pijlen — waarvan er een den tolk trof en een andere den vinger van du Chaillu bijna door midden kliefde — trok het reisgezelschap zoo goed het eenigzins kon terug; zij weêrhielden zich van schieten zoolang zij konden, maar waren eindelijk, tot zelfverdediging, verpligt het te doen.

Om zoo spoedig mogelijk te kunnen ontsnappen, moesten de dragers de instrumenten, voorwerpen van natuurlijke historie en de photographiën wegwerpen; de arbeid van maanden ging aldus verloren en er werd bijna niets dan het dagboek gered. Elk dorp hetwelk zij naderden, zond zijne krijgslieden tegen hen uit. Du Chaillu werd gevaarlijk in de zijde gewond en moest ten laatste zelfs zijn beste maar zwaarste geweer wegwerpen. Eerst na het sneuvelen van een aantal hunner, begrepen de Ashango's, dat zij met een vijand te doen hadden die tegen hen meer dan opgewassen was en gaven eindelijk de vervolging op.

Het was echter noodzakelijk, stil te houden dat du Chaillu verwond was, want verscheidene stammen verkeerden in het denkbeeld dat hun blanke bezoeker onkwetsbaar was voor speren en pijlen, en het was van veel belang, dit denkbeeld levendig te houden. Er waren omtrent hem alle mogelijke vreemde verhalen in omloop; sommigen zeiden dat de pijlen der Ashango's zonder hem te benadeelen van zijn ligchaam afgleden; anderen geloofden daarentegen dat hij zich, al naar hij verkoos, nu eens veranderde in een luipaard en dan weder in een gorille of een olifant en in dezen vreemden vorm zijne vijanden aanviel en verjaagde.

De Ashango's zijn zelfs nog beter gekleed dan de Ishogo's; zij dragen "dengui's" die vrij groot zijn en kleeden, wat in Midden-Afrika zeer ongewoon is, zelfs hunne kinderen. De vrouwen dragen haar-torens als die der Ishogo's, maar schijnen er niet zooveel moeite aan te besteden. Zij leiden schijnbaar een vrij gelukkig leven, en krijgen dan ook inderdaad in de meeste dingen haar' zin.

De krijgslieden zijn goed gewapend; zij dragen zwaarden, speren en vergiftigde pijlen. De speer- en pijlpunten worden niet door hen zelven vervaardigd, maar door de Shimba's en Ashangui's, die de beste smids in deze streken schijnen te zijn. Bijna elke Ashango draagt een zwaard; als een dezer wapenen gekocht of verkocht wordt, geschiedt de handel altijd in het geheim.

Voordat de Ashango's ten oorlog trekken heeft er eene soort van toover-plegtigheid plaats, die "het bereiden van den krijgs-disch" genoemd wordt. De tooverdokter wordt ontboden en kookt in een reusachtigen pot eene soort van brij van alle mogelijke kruiden en fetichen. Niemand behalve de krijgslieden mag het kooksel zien; als de spijs klaar is, eet elk krijgsman er een gedeelte van. Niets mag er van overblijven; als allen gegeten hebben, wordt hetgeen er nog mogt overschieten, zoo lang over hun ligchaam gesmeerd, totdat hunne geestdrift tot het hoogste peil gerezen is; dan trekken zij uit en gaan onmiddellijk over tot den aanval.

Er zijn nog een aantal plegtigheden van minder belang, die met voedsel in verband staan; zoo bestaat er voor de vrouwen bijv. een verbod om het vleesch van geiten of kippen te eten, waarschijnlijk, volgens du Chaillu, omdat de mannen het liever zelven gebruiken.

In Ashango-land is, even als bij de Ishogo's, de tempel of de afgodshut een der voornaamste en meest in het oog vallende gebouwen. Over het algemeen houdt het volk er niet van dat vreemdelingen zijne tempels binnentreden; in één dorp slaagde du Chaillu er echter in, om binnen een tempel of "M'buiti" huis te komen en de vreemde godsdienstoefening te zien die er in werd uitgeoefend.

"Het afgodsbeeld stond in eene lange, smalle en lage hut, ongeveer 10 à 11 meter lang en 3 à 4 breed; zij was beschilderd met roode, witte en zwarte kleuren.

"Toen ik de hut binnentrad, was zij vol Ashango's; dezen stonden aan beide zijden op eene rij, met brandende toortsen vóór zich in den grond gestoken. Onder hen vielen vooral in het oog twee "M'buiti-mannen" of priesters, zooals men ze zou kunnen noemen, gekleed in linnen, dat van plantaardige vezelen geweven was; hunne huid was op eene zonderlinge wijze met verschillende kleuren beschilderd. De eene zijde van hun gelaat was rood, de andere wit; op het midden der borst hadden zij eene breede geele streep; ook de omtrek der oogen was met verw besmeerd. Deze kleuren worden gemaakt door verschillende soorten van hout te koken en dat afkooksel met klei te vermengen.

"De overige Ashango's waren insgelijks met allerlei kleuren opgesierd en zagen er bij het licht hunner toortsen uit als een troep duivels, die in de onderwereld op het punt stonden om eene of andere helsche plegtigheid te verrigten. Op hunne beenen waren witte bladeren gebonden, uit het binnenste van een palmboom. Sommigen droegen vederen, anderen hadden als horens ineengedraaide bladeren achter hunne ooren en allen hadden een bundel palmbladeren in de hand.

"Spoedig nadat ik binnengekomen was, namen de godsdienstplegtigheden een' aanvang; al de mannen hurkten op den grond en begonnen een oorverdoovend, wild gezang. Bij het afgodsbeeld was een orkest van muzijkanten; dit orkest bestond uit drie trommelslagers, elk met twee trommelstokken, een man die op de harp speelde en een die op een geluidgevend stuk hout sloeg; dit laatste raakte niet aan den grond, maar rustte op twee stokken om het geluid nog te versterken. De twee "M'buiti-mannen" voerden inmiddels eenen fantastischen dans uit in het midden van den tempel en wrongen hun ligchaam in alle mogelijke vreemde bogten. Telkens als de "M'buiti-mannen" den mond openden om te spreken, heerschte er eene doodsche stilte.

"Toen de plegtigheid eenigen tijd geduurd had, stond de menigte op en omringde de dansers; zij verdubbelden dan te gelijkertijd de kracht hunner stem en nadat dit eenigen tijd geduurd had, namen zij hunne vorige houding weder aan. Dit alles werd verscheidene keeren herhaald. Het scheen mij toe eene soort van dorpsfeest te zijn.

"Ik moet hier nog vermelden, dat men de "M'buiti-mannen" van eene andere plaats ontboden had, om bij deze gelegenheid dienst te doen; het geheel had veel van eene ruwe tooneel-voorstelling. De "M'buiti-mannen" zijn, even als de toover-doktors, onder deze binnenlandsche stammen, lieden van gewigt; sommigen hebben meer naam dan anderen, maar over het algemeen staan verstafwonende in de hoogste achting. Vermoeid van het leven ging ik eindelijk — daar ik bovendien niets begreep van hetgeen er voorviel en ook geene verandering in de voorstelling zag — om half elf weder naar mijne hut."

Daar zij buitengewoon bijgeloovig waren, dachten de Ashango's algemeen dat hun blanke bezoeker geen mensch, maar een geest was, daar hij zulke wonderen kon doen. Hij had eene speeldoos bij zich en liet die, tot groote onsteltenis en verbazing van het volk, spelen. Hun eerbiedig ontzag nam nog toe, toen hij de doos liet staan, en in het bosch ging. Het feit dat het instrument kon spelen, zonder dat er iemand bij was, was nog vreeselijker; eene menigte volks stond er in doodsche stilte — een zeer overtuigend bewijs van hunne vrees — om heen. Eene harmonika maakte nog meer opschudding; niemand dan de koning durfde eenig geluid maken. Zelfs hij was zeer verschrikt en sloeg onophoudelijk met zijn "kendo" of schel, die het teeken is zijner waardigheid.

De "kendo" is een zeer merkwaardig onderscheidingsteeken. Het is eene klok of schel, eenigzins gelijkende op die welke op bladz. 544, fig. 2 is afgebeeld, maar heeft een lang, ijzeren handvatsel, dat haakvormig is omgebogen; de "kendo" kan dus op den schouder worden gedragen op dezelfde wijze als men dit de bijl doet (zie bladz. 425). Er is bont van een luipaard aan bevestigd, grootendeels om het geluid te dempen; het geheel is een zinnebeeld, hetwelk even zoo hoog geacht wordt als de koninklijke schepter bij ons. Als het opperhoofd langs den weg gaat, schelt hij voortdurend; zijne tegenwoordigheid wordt dan aangekondigd met een geluid als dat eener gewone schapen-bel.

Toen du Chaillu onder de Ashango's verblijf hield, waren er nog bijna geene artikelen van Europeesch maaksel in het land doorgedrongen. De overal verspreidde koralen hadden hen bereikt benevens eenige weinige koperen sieraden. Eén voorwerp bezaten echter sommigen, dat wel het laatste was wat men verwachten zou te zullen zien. Dit was eene gewone, zwarte, Engelsche bierflesch. Deze flesschen zijn bijna even diep in het binnenland doorgedrongen als de koralen en worden door de opperhoofden buitengewoon op prijs gesteld. Zij hechten aan geen hunner bezittingen zooveel waarde als aan eene zwarte flesch; zij hangen haar aan hun gordel en doen er hun' pisang-wijn in.

Kalebassen zouden natuurlijk voor dit doel veel geschikter zijn. Eene zwarte flesch te bezitten is evenwel voor een opperhoofd het toppunt zijner wenschen. De vrouwen doen meestal wat zij willen; indien echter eene vrouw zulk eene flesch breekt, begaat zij eene misdaad, waarvoor zij geene genade behoeft te verwachten.

De Ashango's hebben eene zonderlinge gewoonte om een gast te ontvangen. Als zij hem eene bijzondere eer willen bewijzen, gaan zij hem te gemoet met eenige schotels hunner roode verw en verwachten dan dat hij zich hiermede zal insmeren. Wanneer een vreemdeling een huis nadert en de eigenaar vraagt hem om zich rood te verwen, dan is hij zeer gelukkig; indien de verw hun echter niet wordt aangeboden, vertrekt hij kwaad en vol wrevel over de hem aangedane beleediging.

DE OBONGO'S OF BOSJESMANNEN VAN ASHANGO-LAND.

In de nabijheid der evennachtslijn en tusschen 11° en 12° Oosterlengte woont een stam van dwerg-negers, Obongo's genaamd, die, niet slechts in gestalte, maar ook in beschaving op den laagsten trap der menschheid schijnen te staan.

De Obongo's hebben geene vaste woonplaatsen; hunne woningen zijn eenvoudige hutten, vervaardigd van takken. Zij worden gemaakt door bladerrijke takken in den grond te steken en om te buigen en zijn zoo ligt, dat een geheel dorp van Obongo's op een oogenblik van woonplaats kan veranderen. De voornaamste redenen waarom men ze verlaat kan men opsommen in het enkele woord "ongedierte;" de hutten krioelen er zoo van, dat men, langen tijd nadat zij verlaten zijn, ze niet kan binnenkomen zonder met geheele zwermen dezer lastige insekten bedekt te zijn. De hutten zijn zonder eenige orde in de open ruimten tusschen de boomen verspreid.

De overeenkomst tusschen de Obongo's en de Bosjesmannen van Zuid-Afrika is inderdaad verwonderlijk. Evenals deze zijn de Obongo's kort en toch niet mismaakt, hebben eene veel ligtere huidkleur dan hunne buren en kort haar dat in bosjes groeit, terwijl de Ashango's lang en donkerkleurig zijn en vrij lang, dik haar hebben.

Hunne kleur is bleek geel-bruin, hunne voorhoofden zijn smal en hunne wangbeenderen sterk uitstekend. Hunne gemiddelde lengte is, volgens metingen van du Chaillu, 1.38 meter, ofschoon hij eene vrouw aantrof, die voor zeer lang gehouden werd en 1.53 meter lang was. Het is opmerkelijk dat de borst der mannen bedekt is met lange haren, die evenzoo in bosjes groeijen als hun hoofdhaar.

Dat zij zoo klein zijn, hangt daarvan niet af, dat alle ligchaamsdeelen zulk kleine afmetingen hebben, maar vooral van de kortheid hunner beenen; deze zijn, in tegenstelling met die der Afrikaansche rassen in het algemeen, zeer kort in vergelijking met de lengte van het geheele ligchaam. In plaats dat zij er dus uitzien als welgevormde menschen die men door een verkleinglas ziet, hebben zij een dwergachtig en dom voorkomen; zij zien er dan ook vreemd en spookachtig uit.

De kleeding der Obongo's bestaat — als zij, wat zelden het geval is, eenige

kleeding dragen — geheel en al, uit een ouden en afgedragen "dengui", die hun door de Ashango's geschonken is. Deze laatsten zijn inderdaad jegens die ongelukkige kleine wezens zeer vriendelijk; zij moedigen hen aan om hunne woonplaats in de nabijheid der dorpen op te slaan, zoodat zij te zamen eene soort van handel kunnen drijven. Hoe laag deze schepsels ook mogen staan, zijn zij toch handige strikken-zetters en vangen groote hoeveelheden wild, hetwelk zij aan de Ashango's verkoopen voor pisang's, ijzeren kookpotten en andere gereedschappen. Bij zekere gelegenheid zag du Chaillu een dozijn vrouwen der Ashango's; zij droegen pisang's op hare hoofden en wilden die verruilen voor wild. De mannen waren nog niet teruggekeerd van de jagt, maar toen zij zagen dat de vrouwen der Obongo's honger leden en het leven

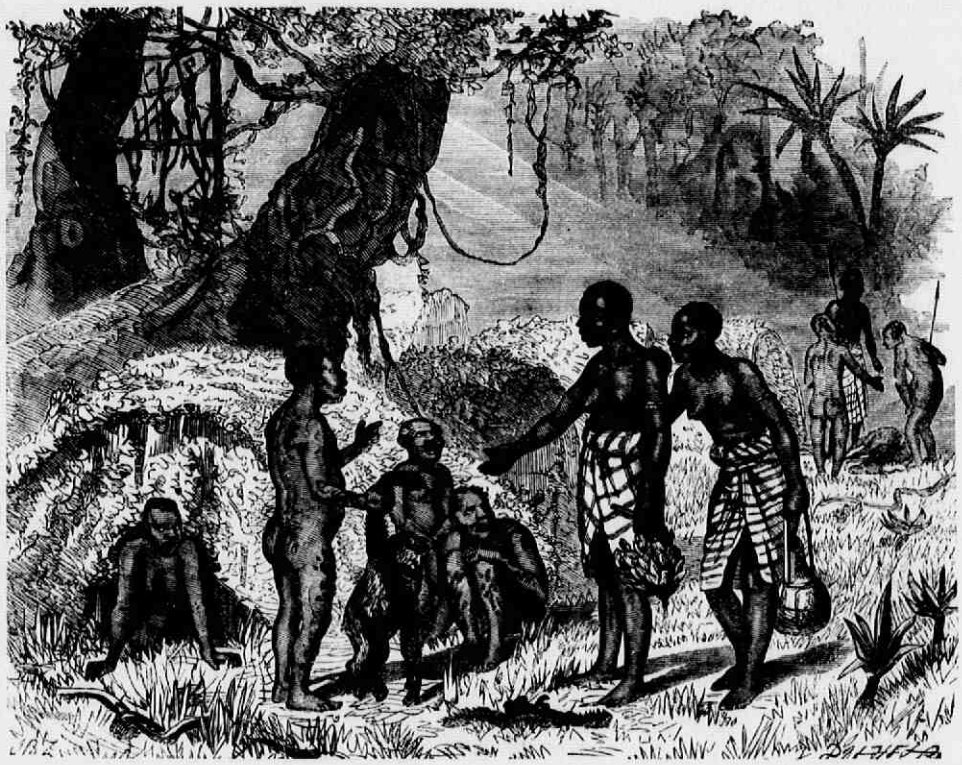

HANDEL MET DE OBONGO'S.

moesten houden bij eenige onoogelijke noten, lieten zij haar bijna al de pisangs en gingen zonder wild heen.

De bosschen waarin zij leven zijn zoo vol met hunne strikken en valkuilen, dat een vreemdeling er niet door durft gaan, uit vrees van in een of anderen kuil te vallen, die gegraven is om luipaarden, wilde zwijnen of antilopen in te vangen, of met zijne voeten vast te raken in een' strik die gezet is voor apen. Er is tusschen de boomen geen enkel pad, waarin niet een paar valkuilen zijn en buiten de paden zijn de strikken voor apen zoo menigvuldig, dat het, zelfs bij dag, moeijelijk is ze te vermijden.

Daar zij een zwervend leven leiden, bebouwen de Obongo's den grond niet; zij leven van het wild, dat zij vangen, alsook van wortelen, bessen en noten, die zij in de bosschen vinden. Naar dierlijk voedsel haken zij met eene bijzondere gretigheid en de belofte dat hij geitevleesch zal krijgen zal een Obongo tot iets overhalen, wanneer zelfs koralen hierin te kort schieten.

De afkomst der Obongo's is eene verborgenheid; niemand weet of zij de oorspronkelijke bewoners zijn, dan wel of zij van verafgelegen streken komen. Het waarschijnlijkst is, dat zij de eigenlijke bewoners geweest zijn, maar dat de Ashango's, die veel grooter en krachtiger zijn, dit vruchtbare land langzamerhand in bezit hebben genomen, van welks vruchtbaarheid door de zwervende en niet werkende Obongo's geen partij werd getrokken.

Het is vreemd dat zij hunne individualiteit gedurende zulk een langen tijd bewaard hebben; in dit opzigt hebben zij eene verwonderlijke overeenkomst met de heidens, die eeuwen lang in Europa hebben rondgezworven en toch dezelfden gebleven zijn. De Obongo's huwen nooit buiten hun eigen stam, en daar zij leven in kleine vereenigingen van 10 of 12 hutten, is het duidelijk dat hunne keuze niet zeer groot kan zijn. De Ashango's zeggen ook inderdaad, dat de banden van bloedverwantschap onder hen niet worden geteld en dat bij de Obongo's broeder en zuster met elkander mogen trouwen. Deze omstandigheid verklaart welligt ten deele hun dwergachtig voorkomen.

Het is een bedeesd en schroomvallig volk; toen du Chaillu hen bezocht, kon hij hen ter naauwernood te zien krijgen, daar zij allen, zoodra zij den vreemdeling zagen, het bosch instoven. Hij slaagde er eindelijk met de grootste moeite in, eenige vrouwen en kinderen den weg af te snijden; door geschenken van koralen en beloften van vleesch kwam hij met haar op een goeden voet, zoodat zij ook aan hare medgezellen vertrouwen op de vreemdelingen konden inboezemen. Eene kleine oude vrouw, Misounda genaamd, die in den beginne zeer schuw was, werd heel vertrouwelijk en begon de mannen uit te lagchen toen zij wegliepen. Zij zeide, dat zij zoo schuw waren als een eekhoren die "Que', que," riep; zij schreeuwde om het dier na te doen en wrong onderwijl haar oud klein ligchaam in alle mogelijke bogten, die ten doel hadden, de vrees van hare verschrikte medgezellen voor te stellen.

Als een Obongo sterft, is het de gewoonte het lijk bij een hollen boom in het bosch te brengen; men plaatst het dan in deze holte, die naderhand tot boven toe met aarde, bladeren en takken gevuld wordt. Somtijds echter geschiedt de begrafenis op eene meer zorgvuldige manier. Het lijk wordt dan gebragt bij een of ander stroomend water, waarvan men den loop vooraf heeft afgeleid. Er wordt dan een graf in het bed van den stroom gegraven; het lijk wordt hierin geplaatst en met zorg bedekt. Als dit geschied is, laat men den stroom zijn' vroegeren loop hernemen, zoodat alle sporen van het graf spoedig verdwenen zijn. Deze vreemde gewoonte heerscht niet bij de Obongo's alleen, maar is van de oudste tijden af ook in vele andere streken der wereld in zwang geweest.

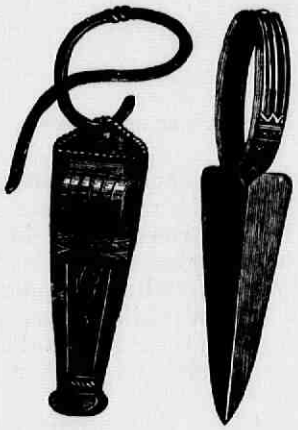

DOLK EN SCHEDE.

HOOFDSTUK XLVI.

DE APONO'S EN DE APINGI'S.

WOONPLAATS DER APONO'S. — HUN LEVENDIGE AARD. — KLEEDING EN SIERADEN. — DE REUZEN-DANS. — WIJZE VAN BOUWEN DER APONO'S. — WAPENEN. — GODSDIENST EN BIJGELOOF. — ZIEKTE, DOOD EN BEGRAFENIS. — EENE LEGENDE. — DE STAM DER APINGI'S. — HUN ALGEMEEN VOORKOMEN EN HUNNE WIJZE VAN ZICH TE KLEEDEN. — HUNNE BEKWAAMHEID IN HET WEVEN. — HUNNE HANDIGHEID ALS SCHIPPERS. — EEN TOONEEL OP DE REMBO. — ZONDERLINGE ECHTELIJKE SCHIKKING. — SLAVERNIJ ONDER DE APINGI'S. — EENS JAGERS LUIPAARD-AMULET. — GEWOONTEN BIJ HET BEGRAFEN.

DE APONO'S.

Als wij voortgaan naar de westkust van Afrika, komen wij bij de Apono's; dezen bewonen een landstreek onmiddellijk bezuiden de evennachtslijn en tusschen 11° en 12° Oosterlengte.

Het is een vrolijk volk; zij voeren de Afrikaansche gewoonte, om den geheelen nacht te trommelen, te dansen en te zingen, ten top. Drinken behoort natuurlijk tot de nachtelijke vermakelijkheden; de drank dien zij gebruiken is palmwijn, die in vele deelen van Afrika in groote hoeveelheden gemaakt wordt. De ingeschapen goede aard der Apono's kwam welligt nooit beter uit dan bij eene gelegenheid toen du Chaillu besloten had een eind te maken aan deze nachtelijke zwelgpartijen, die hem van zijne nachtrust beroofden en maakten, dat hij op den dag niets aan zijne dronken dragers had. Hij ging eenvoudig naar de hut waar het feest in werd gehouden, schopte de vaten met palmwijn om en joeg de opperhoofden en hunne volgelingen uit de hut. Zij ergerden zich natuurlijk, dat er zooveel kostelijke drank verloren ging, maar bromden alleen wat en gehoorzaamden toen aan zijne bevelen.

De Apono's bleken, naar de Afrikaansche begrippen van eerlijkheid, zeer eerlijke lieden te zijn; du Chaillu zegt, dat zij zijne goederen niet stalen en bij de gedurige twisten en kibbelarijen met de opperhoofden altijd zijne partij kozen.

Hun voorkomen is niet aangenaam; niet omdat zij van nature zoo leelijk zijn, maar omdat zij de gewoonte hebben om zich op eene kunstmatige wijze te mismaken. Vooreerst trekken zij de twee middelste tanden der opperkaak uit en vijlen al de andere af tot scherpe punten. Tatouëeren doen zij zich op eene uitgebreide schaal; vooral de vrouwen maken, gewoonlijk midden op het voorhoofd, kleine verheven liktеekens, die somtijds geschikt zijn in den vorm van een diamant. Ook op de wangen hebben zij verschillende teekens en eenige op de borst en den buik.

De kleeding der Apono's gelijkt op die der Ishogo's en is gemaakt van graslinnen. De mannen dragen de „dengui's" of mantels die vervaardigd worden door verscheidene stukken graslinnen aan elkander te naaijen; terwijl de vrouwen zich moeten bepalen bij twee zulke stukken linnen, een aan iedere zijde, die als zij kunnen van voren en achteren aaneen komen. Zoolang de vrouwen jong zijn is deze kleeding rijkelijk voldoende; worden zij echter oud en dik, dan kunnen de stukken linnen, die altijd even groot zijn, op verscheidene duimen na elkander niet aanraken. Deze kleeding heeft

evenwel uit oude gewoonte het burgerregt gekregen en de Apono's zijn er volkomen mede tevreden.

Den palmwijn, waarvan wij zoo even spraken, bereiden de Apono's op eene zeer eenvoudige wijze. Als de vruchten nagenoeg rijp zijn klimmen de inboorlingen in de boomen en hangen onder de vruchten uitgeholde kalebassen om het kostbare vocht op te vangen. Zij zijn op dezen drank zoo verzot, dat men ze zelfs in den vroegen morgen

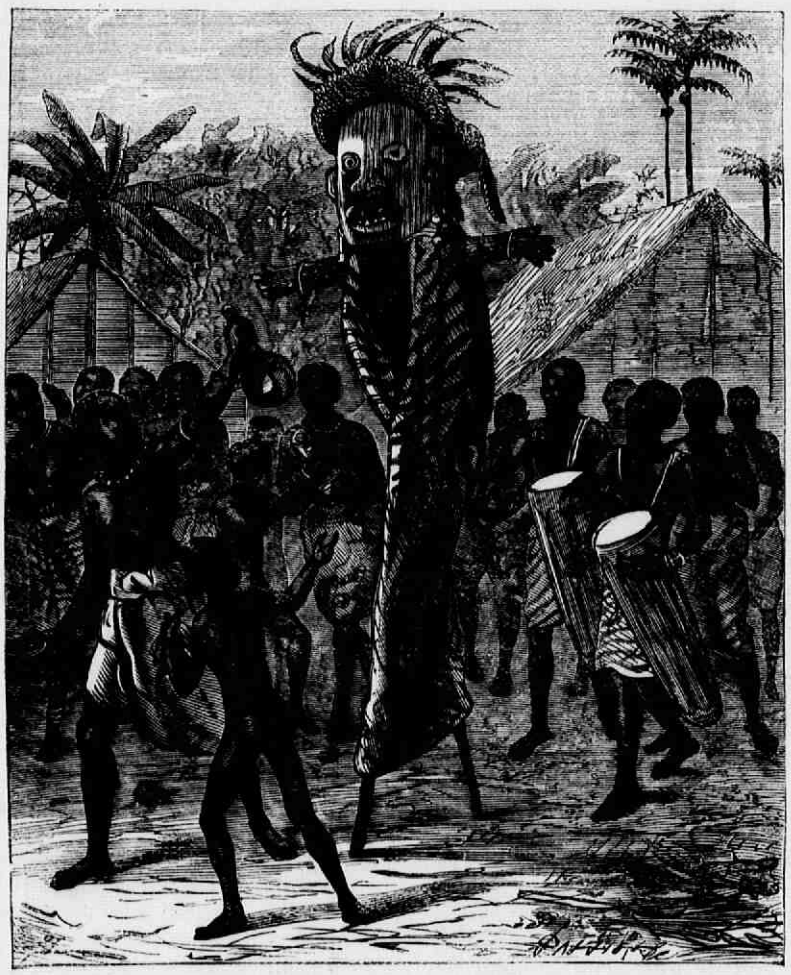

DE REUZEN-DANS.

reeds de boomen ziet beklimmen en uit de opgehangen kalebassen drinken. Tijdens de rijpheid der vruchten zijn de Apono's bijna altijd dronken en bijgevolg geneigd om twist te zoeken en niets uit te voeren; zij worden dan om de geringste kleinigheid ligtelijk beleedigd, en verwaarloozen hunne pligten, die zij op andere tijden van het jaar anders altijd gereed zijn te volbrengen.

Gelukkig voor hen duurt het saisoen van den palmwijn slechts enkele maanden; den overigen tijd van het jaar zijn de Apono's wel verpligt om nuchter te blijven. Zoolang de tijd van den palmwijn duurt, is het verblijf in het land voor een' vreemdeling hoogst onaangenaam; het geluid van de trom, het dansen en zingen houden dag of nacht bijna niet op, terwijl het volk zoo kitteloorig en twistziek is,

dat er bijna geen dag zonder vechten voorbij gaat, waarbij dikwijls aanzienlijke wonden worden toegebragt.

Een hunner dansen is zeer bijzonder en wordt "Ocuya" of de reuzen-dans genoemd. Deze dans wordt uitgevoerd door een man die de rol van reus speelt; een paar stelten maken dat hij de behoorlijke lengte krijgt. Hij doet dan een, van teenen gevlochten, toestel aan, die den vorm heeft van een' mensch en even als de inboorlingen met kleederen van graslinnen gekleed is. De kleeding reikt bijna tot aan den grond, om de stelten te verbergen; niettegenstaande deze belemmering loopt en danst hij, alsof hij het op zijne voeten deed.

Hij draagt natuurlijk een masker, hetwelk meestal wit is. Dit masker heeft groote, dikke lippen en een mond die gedeeltelijk open is; men kan er de plaats in zien, waar de bovenste snijtanden vroeger gezeten hebben. Het hoofdtooisel gelijkt veel op een dameshoed van de jaren 1864—65; het is gemaakt van eene apen-huid en is met vederen versierd.

De Apono's onderscheiden zich niet als krijgslieden; hunne wapenen zien er zeer vreeselijk uit, maar beteekenen in werkelijkheid zeer weinig. Elke Apono heeft pijl en boog. De laatste is een stijf en lastig wapen. Hij maakt nagenoeg een' halven cirkel en de pees is omtrent 60 centimeter van het midden van den boog verwijderd.

De pees wordt gemaakt van plantaardige vezelen. De pijlen zijn op eene vernuftige wijze voorzien van driehoekige, ijzeren punten; zij zijn bevestigd aan een' hollen ring, waarin de schacht slechts losjes gestoken is. De punt is vergiftigd en blijft, als zij door het vleesch is heengedrongen, in de wond steken, terwijl de schacht, evenals bij de reeds beschreven pijlen der Bosjesmannen, op den grond valt.

Hunne speren zijn ook vrij lomp en te zwaar om mede te werpen. Zij zijn echter nog al krachtdadig in een gevecht man tegen man. Het wapen waarop de Apono's het meest prijs stellen, is een soort van zwaard, of liever een sabel met een houten handvatsel en een tamelijk sterk gebogen lemmer. Een eerzuchtige jonge Apono gevoelt zich niet gelukkig voordat hij zulk een zwaard bezit; met zulk een wapen, een fraai hoofddeksel en goed gemaakte "dengui" is hij onder zijne kameraden een man van gewigt. Ofschoon de zwaarden meestal gebogen zijn, ziet men toch enkele regte; deze hebben zij echter niet zelven gemaakt, maar zij zijn vervaardigd door de Abombo's en de Iljavi's, die oostelijk van hen wonen. Het lemmer van dit wapen is meer dan een meter lang en het handvatsel heeft den vorm van een beker om mede te dobbelen; het bovenste einde van het lemmer loopt door en is aan het handvatsel vastgeklonken.

Van dezelfde stammen krijgen zij hunne aanbeelden, die echter te groot zijn voor hetgeen zij er op kunnen verwerken; hunne smeltkroezen kunnen nauwelijks meer dan $1^1/_2$ à 2 liter ijzererts bevatten.

De schilden der Apono's zijn rond en van mandewerk gemaakt.

De dorpen der Apono's zijn goed en net gebouwd. Du Chaillu heeft er een, hetwelk aan Nchiengain, het voornaamste opperhoofd van den stam behoorde, gemeten; het bestond uit ééne straat, die 450 el lang en 18 breed was. De huizen waren allen door een open ruimte van elkander gescheiden; elk huis had aan de voorzijde een kleine veranda, waaronder de inwoners zitten te rooken, hunne maaltijden houden en met hunne buren praten.

Het materiaal waarvan de huizen gebouwd zijn is voornamelijk bamboe en strooken van de bladstengels van palmboomen; de gemiddelde hoogte van elke hut is omtrent 2 meter.

Een der dorpen, Mokaba genaamd, verdiende den naam van stad en was op eene eenigzins andere wijze ingerigt. De huizen waren geplaatst in vier evenwijdige rijen; er was ééne breede straat in het midden en een naauwe aan iedere zijde. De hutten die tot elke afzonderlijke familie behooren vormen een vierkant met eene open plaats in het midden. Zoodra een man eene nieuwe vrouw trouwt, bouwt hij voor haar eene afzonderlijke hut. De open ruimte tusschen de huizen is beplant met palmboomen, die het eigendom zijn van het hoofd van elke groep; zij gaan bij zijnen dood over op zijn erfgenaam. Deze palmboomen zijn bezittingen van waarde en worden zeer hoog ge-

schat, omdat zij den palmwijn leveren, dien de Apono's in zulk eene groote hoeveelheid drinken.

Bijgeloof heerscht onder de Apono's in even groote mate als onder andere stammen, die wij reeds vermeld hebben; het heeft ook hier zijn onveranderlijk kenmerk, namelijk vrees voor kwaad. Toen du Chaillu hen bezocht, waren zij vreeselijk bang voor zulk een monster als een blank mensch; zij maakten de gevolgtrekking dat iemand die zoo weinig op henzelven geleek, zoowel een boos als een bovennatuurlijk wezen moest zijn.

Het was niet zonder moeite, dat de reizigers van het opperhoofd Nchiengain de vergunning kregen om over zijn grondgebied te trekken; zelfs nadat hij zijne toestemming gegeven had, vond men het beter een man naar het opperhoofd te zenden, die een persoonlijke vriend van dezen was; deze moest de vrees trachten te bedaren, waarmede hij de komst zijner bezoekers te gemoet zag. Er was trouwens voor deze vrees wel eenige reden, daar, door een' toevalligen zamenloop van omstandigheden, gedurende het verblijf van du Chaillu het land door de kinderpokken geteisterd werd; het was derhalve zeer natuurlijk dat het volk den blanken vreemdeling met deze ziekte in verband bragt.

Toen de reiziger eindelijk binnen het dorp der Apono's kwam, was hier eene algemeene ontsteltenis; de mannen liepen weg, zoo hard als hunne beenen hen konden dragen; de vrouwen vlugtten in hare hutten, namen de kinderen in hare armen en gilden van vrees. Het dorp was inderdaad verlaten, in weerwil van het voorbeeld hetwelk door het opperhoofd gegeven werd; ofschoon deze even bevreesd was als zijne onderdanen, herinnerde hij zich toch de pligten zijner waardigheid en stond voor zijne hut om zijnen gast te ontvangen. Om zooveel mogelijk de tooverij van den Blanken onschadelijk te maken, had hij om zijn hals, ligchaam en beenen al de fetichen gehangen die hij bezat en bovendien zijn ligchaam overdekt met geheimzinne strepen en lijnen van „Alumbi-krijt." Zóó versterkt stond hij voor de deur zijner woning, vergezeld van twee mannen, die kloekmoedig besloten hadden, het opperhoofd in zijn gevaarlijk avontuur ter zijde te staan.

In den beginne was Nchiengain al te bevreesd om een oog op zijn' bezoeker te slaan; na eenigen tijd waagde hij het echter en durfde hij ook eenige geschenken aannemen. Toen naderhand zijne vrees voor den Blanke geweken was, deed hij als alle Afrikaansche opperhoofden; hij zocht namelijk en vond alle mogelijke uitvlugten om zijnen gasten geene gidsen en dragers te bezorgen. Het eigenlijke doel hiervan was, den Blanke, die over zulke onuitputtelijke rijkdommen kon beschikken en die hem het rijkste en magtigste opperhoofd van het geheele land kon maken, bij zich te houden.

De afgodsbeelden der Apono's zijn afschuwelijk leelijk. Toen du Chaillu in het land der Apono's vertoefde, wilde hij natuurlijk gaarne een inlandsch afgodsbeeld mede naar huis nemen en haalde met eenige moeite Nchiengain over er hem een te geven. Het opperhoofd zond zijne vrouw naar den tempel om er een te halen en gaf dit zijn' gast ten geschenke. Het was een houten beeld, zoo groot dat de vrouw het naauwelijks kon dragen; het was echter van dien aard, dat hij het in Europa bij geene mogelijkheid kon laten zien.

Dit volk schijnt eene zeer vindingrijke verbeelding te hebben, indien wij althans hiertoe mogen besluiten uit eene zonderlinge legende, die een hunner verhaalde.

Er was volgens dit verhaal in vroeger tijd een groot opperhoofd, Redjiona genaamd, de vader van een schoon meisje, Arondo. Hij hield van deze dochter zeer veel en wilde haar aan niemand ten huwelijk geven, tenzij haar echtgenoot beloofde dat hij, indien zijne vrouw vóór hem stierf, met haar zou sterven en zich in hetzelfde graf laten begraven. Ten gevolge hiervan durfde niemand de hand van Arondo vragen en bleef zij verscheidene jaren ongehuwd.

Ten laatste deed zich toch een bruidegom op, in den persoon van Akenda Mbani. Deze naam beteekent „hij die nooit tweemaal naar dezelfde plaats gaat;" hij had dien aangenomen als gevolg van eene wet of een bevel van zijn' vader, dat hij zich nimmer tweemaal naar dezelfde plaats mogt begeven. Hij trouwde met Arondo, en daar hij een groot jager was, bragt hij eene groote hoeveelheid wild te huis; had hij echter bij

geval twee groote dieren, bijv. antilopen of wilde zwijnen gedood, dan bragt hij er een mede en liet zijn' schoonvader het andere halen, onder voorwendsel dat hij niet twee keeren naar dezelfde plaats gaan mogt.

Na eenige jaren kreeg Arondo hoofdpijn, die al erger en erger werd, totdat zij stierf; zooals zij waren overeengekomen, stierf Akenda Mbani met haar. Zoodra zij dood was gaf haar vader bevel om voor man en vrouw een groot graf te graven. In dit graf werd het bed van het gehuwde paar gelegd en hierop de lijken; zij werden vergezeld van een slaaf die gedood werd, om hen in het land der geesten te bedienen; bovendien bragt men er een aantal zaken van weelde in, zooals ivoor, schotels, matten en versierselen. Akenda Mbani kreeg bovendien zijn zwaard, speer en jagt-tasch mede. Hierop werd het graf digt gemaakt en een hoop zand er op geworpen.

Toen Agambouai, de spreker van het dorp, deze schikkingen zag, keurde hij ze af en zeide aan Redjiona, dat de hyena's den hoop zand zouden omwroeten en de lijken van zijne dochter en haar man verslinden. Redjiona beval derhalve het graf zoo diep te maken, dat de hyena's niet bij de lijken konden komen.

Het zand werd dus verwijderd; terwijl het graf dieper gemaakt werd, werden de lijken zoolang op zitbanken gezet. Toen het diep genoeg was, werd het bed er weder in gelegd en vervolgens Arondo en de slaaf. Nu wilde men ook Akenda Mbani naast haar leggen, maar deze herleefde eensklaps en weigerde op nieuw zijne plaats in het graf in te nemen, op grond dat hij nimmer tweemalen ging naar dezelfde plaats. Redjiona was zeer boos, maar erkende de geldigheid der verontschuldiging; hij troostte zich door Agambouai het hoofd te laten afslaan.

DE APINGI'S.

Gaan wij nu westwaarts naar de kust, dan ontmoeten wij den stam der Apingi's Dit volk bewoont eene vrij uitgebreide landstreek zich uitstrekkende ten westen van eene heuvelenreeks, die hen van de Ishogo's scheidt.

De Apingi's zijn geen fraai menschenras. Hunne huid is zwart met een duidelijk geelachtige tint. Zij hebben deze lichtere huidkleur waarschijnlijk te danken aan de bergachtige streken die zij bewonen. Zij dragen om het midden het gewone graslinnen; de vrouwen zijn echter, evenals in een groot gedeelte van West-Afrika, beperkt tot twee zulke vierkante stukken, lang 75 en breed 50 centimeter. Zij zien de kleeding echter niet uit hetzelfde licht als wij, en geven er dan ook niets om dat zij zoo weinig kleederen aan hebben.

Dit bleek op eene koddige wijze uit het gedrag van de vrouw van Remandji, een opperhoofd der Apingi's, zij kwam met haar man een bezoek brengen aan du Chaillu, die haar een stuk ligtkleurig katoen ten geschenke gaf. Zij was hier zeer mede te ontschik en begon zich, tot schrik van haar gastheer, van hare eigene kleederen linnen doen, om haar nieuw kleedingstuk aan te trekken. Toen zij echter haar gras kleerok had uitgetrokken, trok een of ander voorwerp hare aandacht. Hare geheele tijd in ding vergetende, begon zij het te onderzoeken; zij babbelde en zag eenigen in haar het rond, eer zij zich haar katoenen kleed herinnerde, hetwelk zij toen op haar gemak aantrok.

Deze vrouw zag er vrij goed uit; in den regel echter zijn de vrouwen der Apingi's buitengewoon leelijk en verbeteren hare schoonheid niet door de gewoonte om hare tanden af te vijlen en zich te tatoueeren. Dit is in zwang bij beide geslachten. De vrouwen houden echter bijzonder van één patroon, waardoor zij er uitzien alsof zij bretels droegen; een breede band van getatoueerde lijnen loopt over elken schouder.

Deze banden ontmoeten elkander op de borst in den vorm eener V; van de punt dezer V loopen weêr andere gebogen lijnen tot op den buik; een dergelijk figuur hebben zij ook op den rug. Hoemeer zulke lijnen eene vrouw kan toonen, hoe beter zij zich verbeeldt gekleed te zijn.

Het graslinnen, waarvan wij boven spraken, wordt alleen geweven door de mannen; deze maken het effen of met kleuren. Over een effen stuk werkt een Apingi één dag; aan een gekleurd heeft hij echter twee of drie dagen werk. Een Apingi toch is, even als andere Wilden, een zeer lui werkman en heeft geen denkbeeld van den vastbesloten ijver, waarmede een Europeaan zijn arbeid verrigt. Tijd, is voor hem niets en of hij over een stuk graslinnen een of twee dagen werkt, is hem volkomen onverschillig. Hij zal er niet aan denken, aan het werk te gaan zonder zijne pijp;

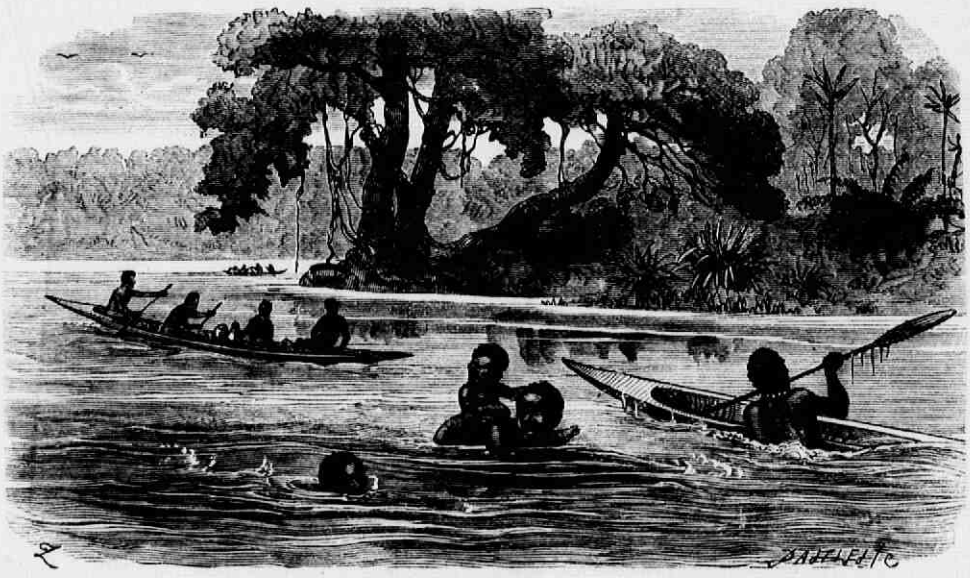

TOONEEL OP DE REMBO.

ook heeft hij altijd zijne vrienden rondom zich, zoodat hij zich den arbeid door aangename gesprekken kan verligten. Gewoonlijk staan er een aantal weefstoelen onder de overstekende daken der hutten, zoodat de wevers zooveel met elkander kunnen praten als zij willen.

De Apingi's zijn als wevers beroemd; men zegt dat zij de beste stoffen maken van West-Afrika. Hun fabrikaat staat zoozeer in achting, dat het zelfs verkocht wordt aan de kust, waar het veel voor muskiet-gordijnen gebruikt wordt. De mannen dragen gewoonlijk een, van acht of negen vierkante stukken aaneengenaaid kleed.

Zij maken deze stukken linnen echter meer voor den ruilhandel dan voor eigen gebruik; de Apingi's verbeelden zich dat hun tatoueeren als kleeding aan alle vereischten voldoet.

Zij zeggen dan ook openlijk, dat het tatoueeren hunne wijze is van kleeden en dat het even verstandig is als het ligchaam te bedekken met een aantal bespottelijke kleedingstukken, die geen ander doel kunnen hebben dan de bewegingen te belemmeren. Somtijds dragen de Apini's een stuk linnen over één' schouder; dit geschiedt echter meer om hun rijkdom te toonen dan voor kleedingstuk.

Evenals de meeste stammen die aan de oevers van rivieren wonen, zijn de Apingi's, die hun verblijf houden in de landstreek, welke door de Rembo besproeid wordt, handige schippers en uitnemende zwemmers. Het laatste is noodzakelijk, omdat de kano's over het algemeen zeer klein en tuitelig zijn; zij hebben bovendien een'

platten bodem en slaan ligtelijk om. Zij liggen nagenoeg geheel op het water, welke bouw noodzakelijk is om den sterken stroom der rivier; deze is zoo snel, dat zelfs deze geoefende roeijers, tegen den stroom in, niet meer dan drie of vier Engelsche mijlen in het uur kunnen afleggen.

Toen du Chaillu eens op de Rembo voer, had hij een ongeluk, waarbij de kracht van den stroom duidelijk bleek. Eene oude vrouw roeide hare kano dwars over de rivier; het ligte vaartuig werd door den stroom medegevoerd en bonsde tegen dat van du Chaillu aan, zoodat beide omsloegen. De oude vrouw, die eenige pisangs in hare kano had, dacht aan niets dan aan hare vruchten; zij zwom voor stroom af, terwijl zij luidkeels uitriep: "Waar zijn mijne pisangs? Geef mij mijne pisangs." Zij had hare kano weldra weder bereikt, trok haar aan wal, goot er het water uit en roeide weder weg, terwijl zij steeds het verlies harer pisangs bejammerde.

Er is bij de Apingi's eene zonderlinge huwelijkswet, die toevallig door du Chaillu ontdekt werd. Een jong man, die juist de schoonste vrouw van het land getrouwd had, vertoonde al de teekenen van armoede; zelfs zijne kleeding van graslinnen was gescheurd en versleten. Toen men hem de reden vroeg van zijn armoedig voorkomen, wees hij naar zijne jonge vrouw, zeggende dat die hem geheel geruïneerd had. Bij nadere ondervraging bleek het, dat als bij de Apingi's een man verliefd wordt op de vrouw van een' buurman en dit gevoel door haar beantwoord wordt, de minnaar haar van haren echtgenoot kan koopen; deze is verpligt haar te verkoopen voor denzelfden prijs, dien hij voor haar betaald had. In dit geval nu was voor de erkende belle van het land zulk eene groote som betaald, dat de minnaar van al zijne bezittingen afstand had moeten doen om haar in zijn bezit te krijgen.

Evenals in Afrika veelal het geval is, worden de slaven zeer goed door hunne meesters behandeld. Indien een slaaf mishandeld wordt, kan hij, door eene zonderlinge en zeer menschelijke wet, altijd aan zijn meester ontsnappen. Hij vindt ligtelijk eene gelegenheid om weg te sluipen en gaat naar een ander dorp, waar hij een nieuwen meester kiest. Dit doet hij door "bongo te slaan," dat is, door de handen op het hoofd te leggen en te zeggen: "Vader, ik wensch u te dienen. Ik kies u voor mijn' meester en zal nimmer naar mijn' ouden meester teruggaan." Zulk een aanbod mag niet geweigerd worden; evenmin kan de gevlugte slaaf worden teruggeëischt, tenzij hij terugkeert naar het dorp dat hij verlaten heeft.

De Apingi's houden zeer veel van palmwijn en hangen, evenals andere stammen, kalebassen in de boomen, om het sap op te vangen. Daar zij nog al zelfzuchtig zijn, gaan zij gewoonlijk vroeg in den morgen naar hunne palmboomen, ledigen hunne kalebassen in een vat en begeven zich in het bosch om den wijn alleen uit te drinken; een of andere kennis kon hen anders welligt zien en om zijn aandeel vragen.

Eene der deugden van de Apingi's is voorzeker gastvrijheid. Toen du Chaillu hen bezocht, gaf het opperhoofd Remandji hem voedsel ten geschenke; de gift bestond in kippen, cassava, pisangs en *een jongen slaaf*. De laatste was hem gegeven, tengevolge van het door de Negers algemeen gedeelde denkbeeld, dat de Blanken menscheneters zijn en de Zwarten koopen om hen op te eten. "Slagt hem voor uw avondmaal," zeide het gastvrije opperhoofd; "hij is malsch en vet, en gij zijt voorzeker hongerig." Dit denkbeeld van menscheneterij was zoo diep in zijn geest geworteld, dat men dezen werkelijk achtingwaardigen man volstrekt niet aan zijn verstand kan brengen, dat men lieden kon noodig hebben voor arbeid en niet uitsluitend tot voedsel.

Er werd echter (*minus* den slaaf) een zeer goede maaltijd gereed gemaakt; toen hij was opgediend, verscheen Remandji en proefde van elken schotel die voor zijne gasten geplaatst werd. Hij dronk zelfs een weinig water toen het werd ingeschonken; deze gewoonte wordt in den geheelen stam gevolgd; de vrouwen proeven van de spijzen die zij haren mannen voorzetten en de mannen van die welke zij hunnen gasten aanbieden. Het is vreemd te zien hoe oud de betrekking van "voorproeven" reeds is en hoe eene gewoonte, bij sommige Europeesche hoven nog als een gedeelte van het hof-ceremoniëel in zwang, in werkelijkheid nog onder de wilde stammen van West-Afrika in gebruik is.

Het godsdienstige of liever bijgeloovige stelsel der Apingi's verschilt slechts weinig

van dat, hetwelk wij in andere streken hebben waargenomen; het bestaat voornamelijk in een geloof aan fetischen en amuletten van verschillenden aard.

Toen bijv. du Chaillu aan Remandji mededeelde, dat hij plan had om op eene luipaarden-jagt te gaan, zond dit opperhoofd om een toovenaar of "ouganga," die een toovermiddel wist, dat hem in staat zou stellen om zonder gevaar voor zich zelven zooveel luipaarden te dooden als hij wilde. De toovenaar kwam en doorliep alle plegtigheden; hij maakte de aanmerking, dat de Blanke zooveel mogt lagchen als hij wilde, maar dat hij toch zien zou, dat hij door zijne amulet ("monda") den volgenden dag een' luipaard zou dooden.

Den volgenden morgen ging hij in het bosch en kwam in den namiddag terug met een' luipaard, dien hij gedood had. Hij vroeg voor de huid zulk een' overdreven prijs, dat de koop niet doorging; zij werd dus tot het gewone doel gebruikt, namelijk om er fetisch-gordels van te maken voor de krijgslieden. Er wordt eene strook huid gesneden van den kop tot den staart; deze wordt dan betooverd door den "ouganga," wiens bezweringen zoo krachtig zijn, dat noch kogel, noch pijl, noch speer den man kan raken die zulk een gordel draagt. Een zoodanige gordel wordt natuurlijk zeer duur betaald; dit verklaart dan ook de onwilligheid van den toovenaar om van de huid afstand te doen.

Evenals in andere deelen der wereld wordt ook hier, als er tweelingen geboren worden, een van de twee kinderen gedood; er heerscht een denkbeeld, dat, als beiden in het leven worden gelaten, de moeder zal sterven. Er was slechts één geval bekend dat tweelingen, die nu jongens van zeven jaar waren, in het leven waren gelaten; daar hunne moeder niet gestorven was, werd zij voor eene zeer merkwaardige vrouw gehouden.

Toen zij de schatten zagen, die hun blanke bezoeker had medegebragt, kon men de Apingi's het denkbeeld niet uit het hoofd praten, dat hij alles zelf maakte of liever schiep, en dat hij dus, alleen door zijn woord, zooveel van deze voorwerpen in het leven kon roepen als hij verkoos. Op een zekeren dag werd er eene groote vergadering gehouden, waarop omtrent dertig opperhoofden, met Remandji aan het hoofd, bijeenkwamen. Er werd besloten het bescheiden verzoek te doen, dat de Blanke een hoop koralen zon maken zoo groot als de hoogste boom, en een' anderen van geweren, kruid, linnen, koperen ketels en metalen staven. Zij lieten zich door niets overtuigen, dat dit onmogelijk was, en de weigering om dit verwachte wonder te doen was voor de opperhoofden der Apingi's eene bittere teleurstelling, want zij waren ver weg gekomen en hadden elk een aantal volgelingen medegebragt. Er was zelfs een opperhoofd der Ashango's bij; deze was gekomen uit zijn eigen land, hetwelk meer dan honderd mijlen oostwaarts gelegen was, aan het hoofd van een groot aantal lieden, die hij had medegenomen om de goederen te dragen.

Dit tooneel schijnt op de inboorlingen een' grooten indruk te hebben gemaakt; toen toch Remandji en zijn zoon stierven — een voorval hetwelk plaats had niet lang nadat du Chaillu het land verlaten had — geloofde het volk vast en zeker, dat de laatste hem gedood had omdat hij zooveel vriendschap voor hen gevoelde; zij meenden dat hij hen wilde hebben als medgezellen in het land der geesten, hetwelk zij voor de gewone woonplaats der Blanken houden.

Hunne gewoonten bij het begraven zijn nog al zonderling en lang niet aangenaam. Het lijk wordt gelaten in het huis waar de zieke gestorven is; het blijft daar, zoolang het nog aan elkander hangt. Eindelijk komt de naaste betrekking van den overledene, neemt het lijk op zijne schouders en brengt het naar de eene of andere geschikte plaats in de nabijheid van het dorp. Er wordt geen graf gedolven, maar het lijk wordt op den grond gelegd, eenige stukken ivoor of eenige versierselen worden er bij geplaatst en de begrafenis is afgeloopen.

DOLK.

HOOFDSTUK XLVII.

DE BAKALAI'S.

DE STREKEN DIE DOOR DE BAKALAI'S BEWOOND WORDEN. — HUNNE ZWERVENDE GEWOONTEN. — HUNNE VAARDIGHEID IN HET JAGEN. — HUNNE LEVENSWIJZE EN DE MANIER WAAROP ZIJ HUNNE SPIJZEN BEREIDEN. — EENE SLAGTING ONDER DE VISCH. — ZINDELIJKE GEWOONTEN DER BAKALAI'S. — VERBODEN VLEESCHSOORTEN. — WREEDE BEHANDELING DER ZIEKEN EN WIJGELOOF DER BAKALAI'S. — HUNNE AFGODSBEELDEN. — DE VROUWEN EN HARE GODSDIENSTPLEGTIGHEDEN — EENE INDRINGING EN HARE GEVOLGEN — DE "KEEN" OVER EEN LIJK.

De groote en gewigtige stam der Bakalai's bewoont eene uitgebreide streek lands tusschen de evennachtslijn en 2° Zuider-breedte en 10° tot 13° Ooster-lengte.

Zij zijn wel niet de eenige inwoners van dit land, maar zij beslaan er zooveel van, dat men het gerustelijk naar hen noemen kan. Zij bezitten eene bijzondere geschiktheid voor kolonisatie en hebben hunne volkplantingen in alle rigtingen uitgebreid; sommige zijn gelegen onmiddellijk aan de westkust, terwijl andere zich ver oostwaarts, tot bij de Ashango's uitstrekken. Hunne gewoonten verschillen natuurlijk naar de soort van land waarin zij wonen; overal zijn zij echter stout en ondernemend en altijd worden zij meesters van het land.

Één tak van dezen stam heeft echter zijne zwervende gewoonten opgegeven en zijne woonplaats opgeslagen te Obindji, eene plaats, naar het opperhoofd zoo genoemd. Gunstig gelegen op eene plaats, waar de rivieren Onenga en Ofouboa ineenvloeijen, heeft Obindji voor den handel eene uitnemende ligging; daar het opperhoofd een verdrag heeft gesloten met den grooten Quengueza, drijft hij een uitstekenden handel, vooral in ebbenhout. Toen hij een verbond met hen sloot, toonde Quengueza zijne wijsheid door er vooral op te staan, dat zij vrede moesten houden met hunne naburen; dit was trouwens gedurende zijn geheele leven zijne staatkunde geweest.

Terwijl du Chaillu langs de Rembo reisde, hield Quengueza eene toespraak aan de dragers en gaf hun uitstekenden raad; indien zij dezen slechts hadden opgevolgd, zouden zij stellig vele twisten en ongelukken, die zij naderhand hadden, hebben vermeden. Hij raadde hun nooit pisangs of noten op te rapen, die op den weg lagen, omdat die daar slechts als lokaas waren nedergelegd. Ook moesten zij weigeren geiten of kippen te dooden, of vruchten te plukken als hun dit gevraagd werd, omdat het de pligt van den gastheer was zijne gasten van voedsel te voorzien en niet van hen te vergen, dit zelf te zoeken. Hij drukte hun bijzonder op het gemoed, geene andere huizen binnen te treden, dan die welke hun waren aangewezen, niet op vreemde zetels te gaan zitten en zich van de vrouwen verwijderd te houden.

Uit de stad van Obindji kan men duidelijk het karakter der inwoners opmaken. Ofschoon zij door het verdrag met Queagueza verpligt waren vrede te houden, waren zij toch tegen invallen van vijandelijke stammen op hunne hoede. Gewoonlijk zijn de huizen gebouwd van bamboe; die van Obindji hadden echter geregelde muren, gemaakt van strooken boombast, die stevig met regtopstaande bamboe's verbon-

den waren. Als de huizen van bamboe alleen gebouwd zijn, kan men de bewoners bijna even goed zien als een' vogel in zijne kooi; bijgevolg kan ook de vijand hen gemakkelijk door de tralies doodschieten. In Obindji evenwel werden de huizen niet alleen beschut door de wanden van boombast, maar zij waren bovendien verdeeld in twee kamers; de familie sliep in de binnenste kamer. Zij zijn zoo achterdochtig, dat zij nooit twee achtereenvolgende nachten hun bed spreiden op dezelfde plaats.

Hunne grootste eerzucht schijnt te zijn het bezit der rivier; langs deze kunnen zij het land doortrekken, strooptogten doen of op eene geschikte plaats volksplantingen aanleggen. Men vindt dan ook langs de geheele groote rivier Rembo nederzettingen van Bakalai's; men kan zeker zijn dat elke zoodanige volkplanting van andere koloniën aan een der oevers afstamt. Zij reizen en trekken bovendien bijzonder gaarne; zij zetten zich voor een zekeren tijd ergens neêr, maar breken dan plotseling hun dorp op, nemen al wat zij kunnen dragen mede, laten het overige achter en vallen dan als een zwerm sprinkhanen op eene andere plaats neêr. De redenen voor deze zonderlinge gewoonte zijn velerlei; altijd ligt er bijgeloof aan te gronde, zooals wij zullen zien, als wij bij dat gedeelte van het onderwerp gekomen zijn.

De huidskleur der Bakalai's is donker, maar niet zwart; zij hebben in den regel eene goede lengte en zijn welgemaakt. Zij dragen het gewone graslinnen, zoo lang zij geene Amerikaansche of Europeesche stoffen kunnen bekomen; kunnen zij echter een stuk gedrukt katoen magtig worden, dan dragen zij dit zoo lang als het aan elkander wil blijven hangen. Zij schijnen geen begrip te hebben om het te wasschen en geven er niets om of hunne kleederen aan flarden hangen.

De Bakalai's wasschen zich zelven ook niet. Zij die aan de oevers der rivier wonen zwemmen als eenden, en daar hunne watertogten er dikwijls mede eindigen dat hunne vaartuigen omslaan, worden zij tegen wil en dank in den stroom afgespoeld. Zich wasschen om zich te reinigen doen zij echter nooit; zij die meer binnenslands wonen en geene rivier bezitten, kennen het gevoel van water op hunne geoliede ligchamen in het geheel niet.

Tengevolge hunner zwervende gewoonten, hebben zij slechts weinige persoonlijke bezittingen; al hun rijkdom bestaat slechts in één artikel, vrouwen. Een Bakalai zal gaan jagen — eene kunst waarin hij zeer ervaren is — en de olifantstanden, huiden en horens voor Europeesche goederen inruilen. Zoodra hij deze schatten echter magtig is geworden, gaat hij er op uit om er eene nieuwe vrouw mede te koopen; om haren ouderdom geeft hij niet veel, als zij slechts jong genoeg is. Hij trouwt dikwerf met een meisje dat nog geheel en al een kind is; in dat geval blijft zij bij hare ouders, totdat zij tot den huwbaren leeftijd gekomen is, die trouwens in dat land zeer vroeg bereikt wordt.

Dit is dan ook eene reden, waarom kinderen met verlangen worden te gemoet gezien en bij hunne verschijning vrolijk verwelkomd. Over het algemeen zijn de Afrikaansche vrouwen niet zeer vruchtbaar; eene vrouw die verscheidene kinderen heeft wordt ook zeer hoog geschat, omdat zij eigendommen voortbrengt die eene groote waarde hebben; zij speelt ook de baas over haren echtgenoot en zijne andere vrouwen. De Bakalai's hebben zeer zonderlinge begrippen omtrent bloedverwantschap. Een man zal geene vrouw trouwen, die tot hetzelfde dorp of dezelfde familie behoort, en toch neemt zijn zoon na zijnen dood zijne vrouwen als iets dat van zelf spreekt; heeft hij geen zoon die hiervoor oud genoeg is, dan gaan zij over op zijn' broeder.

Slaven maken ook een gedeelte der bezittingen van de Bakalai's uit. Men houdt hen minder om het werk van hun meester te doen — hetwelk weinig genoeg om het lijf heeft — dan wel als levend vee, om bij voorkomende gelegenheden aan de slavenhandelaars te kunnen verkoopen.

Het voornaamste voedsel der Bakalai's is cassava of manioc; deze wordt zóó bereid dat zij in zure gisting overgaat en wordt dan een wrang, maar overigens smakeloos geregt. Het groote voordeel van deze wijze van klaarmaken is dat het eten 6 of 8 weken goed blijft, zoodat het na verloop van dien tijd niet leelijker smaakt dan wanneer het betrekkelijk versch is. Zij hebben nog een buitengewoon onaangenaam voedingmiddel, "njavi" olie genaamd. Deze wordt gemaakt van de zaden van de "njavi", een der

grootste boomen van dit land; eerst worden de zaden gekookt en vervolgens op eene plank fijn gemaakt, waarna men ze met de hand uitperst. Door deze handelwijze gaat eene groote hoeveelheid olie verloren en die welke zij verkrijgen is zeer onsmakelijk voor het gehemelte van een Europeaan; de smaak heeft iets van aangebrand spek. Deze olie wordt voornamelijk gebruikt om groenten klaar te maken; zij wordt ook gebezigd voor het haar, maar dan vermengd met een reukgevend poeder en in groote hoeveelheden op hun wollig haar aangebragt. Het is voornamelijk met deze olie, dat zij hunne huid inwrijven; iets wat voor hen, die in zulk een klimaat geene kleederen dragen, noodzakelijk is. Somtijds bezigt men ook palmolie tot hetzelfde doel, maar deze is te kostbaar om algemeen gebruikt te worden.

Zelfs de inboorlingen kunnen de manioc niet lang achtereenvolgens eten; als zij een geruimen tijd niets anders dan plantaardig voedsel genoten hebben, verlangen zij zoozeer naar vleesch, dat zij alles in het werk stellen om het zich te verschaffen.

Dit verlangen naar dierlijk voedsel wordt somtijds zelfs eene ziekte. Zij is bekend onder den naam van "Gouamba" en zoowel Blanken als Zwarten worden er door aangetast. Quengueza leed er zelf van tijd tot tijd aan; hij schreide onder de

HET VISSCHEN.

folteringen der "Gouamba", iets dat dwaas en kinderachtig toeschijnt aan hen, die deze ziekte niet bij ondervinding kennen. Zij die er aan lijden, worden, op het gezigt van vleesch, werkelijk wilde dieren; zij verslinden het met eene gretigheid, die akelig is om aan te zien. Zelfs du Chaillu leed, niettegenstaande zijne geweren en de andere middelen die hij bezat om het wild te dooden, aan "Gouamba," die hij beschrijft als "eene ware en vreeselijke marteling."

De Bakalai's denken er niet aan om geiten of kippen voor voedsel aan te fokken; door hun zwervend leven zijn alle landbouwkundige en herderlijke gewoonten uitgesloten; zij zijn daarom genoodzaakt om zich, voor hun dierlijk voedsel, op visschen en jagen te verlaten.

Het eerste doen zij voornamelijk in het drooge jaargetijde, als het water der rivier laag is en er in de vlakten waterpoelen zijn achtergebleven. Naar deze poelen begeven de Bakalai's zich in groot aantal; mannen, vrouwen en kinderen nemen allen aan het werk deel. Elk is voorzien van een' pot of kom, waarmede zij het water uithoozen, totdat de visch op het drooge ligt te spartelen. Dan stormen allen er op los, vangen

de visch en nemen ze mede naar huis; hier wordt eene groote hoeveelheid dadelijk verbruikt. Het grootste gedeelte wordt echter gerookt en voor later bewaard.

Ofschoon Wilden, zijn de Bakalai's toch op het bereiden hunner spijzen, volgens het verhaal van du Chaillu, zeer zindelijk. "De Bakalai's bereiden een' maaltijd, voordat zij zich op reis begeven. Het is merkwaardig om de netheid te zien, waarmede deze Wilden hun voedsel klaarmaken. Ik hield eenige vrouwen in het oog, die bezig waren pisangs te koken, het eigenlijke brood van deze geheele streek. Eene vrouw maakte een helder vuur tusschen twee steenen. De andere schilden de pisangs en waschten ze zorgvuldig af — evenals eene zindelijke keukenmeid zou doen — en deden ze, na ze in stukken te hebben gesneden, in een aarden pot. Deze werd toen gevuld met water, met bladeren bedekt, op welke men de pisang-schillen deed en op de steenen geplaatst om te koken. Vleesch hadden zij niet, maar roosterden in de plaats hiervan eenige aardnoten; de gekookte pisangs werden echter gegeten met groote hoeveelheden spaansche peper." Uit de laatste omstandigheid blijkt, dat de Bakalai's omtrent de spaansche peper niet het bijgeloovige denkbeeld deelen, waarvan wij vroeger gesproken hebben.

In weerwil van al hunne zindelijkheid bij het koken, zijn zij zoo verzot op dierlijk voedsel, dat zij het eten, zelfs als het bijna in ontbinding is overgegaan. En toch is er, hoeveel zij er ook van houden, bijna geene enkele soort van vleesch, die niet voor eene of andere familie, of althans voor een of ander bijzonder persoon verboden is. Toen bijv. een van het gezelschap eens een' wilden stier (*Bos brachyceros*) geschoten had, weigerde hun voornaamste opperhoofd of koning het vleesch aan te raken, omdat het "roonda" was; het was aan hem en zijne familie verboden, omdat, vele geslachten geleden, eens eene vrouw in zijne familie een kalf had ter wereld gebragt. Aan eene andere familie was het, om dezelfde reden, verboden krokodillen-vleesch te eten.

De Bakalai's zijn op dit punt zoo streng, dat de vrees voor de "roonda" hunne liefde voor het vleesch nog te boven gaat; zij zullen liever van honger omkomen dan van het verboden voedsel eten. De beperkende verbodsbepalingen der Joden en Mohamedanen zijn voor een' reiziger lastig genoeg, vooral als de keuze van voedsel niet zeer groot is. Daar evenwel de verboden voorwerpen hier altijd dezelfde zijn, is deze moeijelijkheid niet zoo groot als zij wel schijnt.

Indien echter iemand die onder de Bakalai's reist, een twintigtal menschen in zijn' dienst heeft, kan het best gebeuren, dat hij bij elk dezer lieden eene of andere "roonda" aantreft, welke hem belet aan de maaltijden zijner medgezellen deel te nemen. De een mag bijv. geen apen-vleesch eten, terwijl aan een ander het varkensvleesch verboden is en een derde dat van een hippopotamus of eenig ander dier niet mag aanraken. De wet der "roonda" is zoo streng, dat zij dikwijls weigeren te eten van eene of andere spijs, die gekookt is in een ketel, waarin het verboden voedsel vroeger kan geweest zijn.

Hierdoor komen wij op andere bijgeloovigheden; de Bakalai's zijn er bijzonder rijk aan, of zij hebben meer van hunne godsdienstige gebruiken medegedeeld dan vreemdelingen anders wel te weten kunnen komen.

Men ontmoet in hunne godsdienst, indien wij dezen naam kunnen geven aan eene eenvoudige aaneenschakeling van onzamenhangende bijgeloovigheden, de gewone ongerijmdheid, die wij bij andere stammen aantreffen. In de eerste plaats is er niets, waarvoor zij zooveel vrees hebben als voor den dood, welken zij gelooven dat het einde is van alle leven; en toch hebben zij bijna even groote vrees voor geesten, die zij gelooven dat in het donker in de bosschen rondwaren.

De vrees voor den dood is een hunner voornaamste redenen om van woonplaats te veranderen. Indien iemand in een dorp sterft, veronderstelt men dat de dood er zijn intrek heeft genomen; de inwoners verlaten het dan en zetten zich op eene andere plaats neder. Het heerschen van dit denkbeeld is eene oorzaak van veel wreedheid tegenover de zieken en zwakken, die onmeêdoogend uit de plaats worden verjaagd; zij zouden anders welligt sterven en den dood in het dorp brengen.

Du Chaillu beschrijft ons deze wijze van handelen op eene zeer krachtige manier. "Tweemaal heb ik oude lieden zoo zien wegjagen, en heb niemand kunnen overhalen

om deze ongelukkigen hulp of eene schuilplaats te verleenen. Eens strompelde een oud man, mager als de dood zelf, en naauwelijks in staat om zich te bewegen, naar een dorp der Bakalai's, waar ik mijn verblijf hield. Ik vroeg hem waar hij naar toe ging.

"Ik weet het niet."

"Waar komt gij van daan?"

Hij noemde een dorp, dat eenige mijlen verder gelegen was.

"Hebt gij daar geene vrienden?"

"Geene."

"Geen zoon, geene dochter, geen broeder of zuster."

"Neen."

"Zijt gij ziek?"

"Daarom hebben zij mij weggejaagd."

"Wat zult gij nu doen?"

"Sterven."

Nu kwamen er eenige vrouwen, die hem water en een weinig voedsel gaven; de mannen zagen echter den dood in zijne oogen. Zij joegen hem weg. Hij ging bedroefd heen, alsof hij wist dat hij zich aan zijn noodlot moest onderwerpen. Eenige dagen later vond men zijn uitgeteerd lijk in het bosch. Hij had zijn leed geleden."

"Dit is de "edele Wilde," wiens deugden zoo dikwijls geprezen zijn door hen, die hem nooit gezien en nog veel minder onder hem gewoond hebben.

De vrees die zij hebben op het minste vermoeden van tooverij, is dikwerf de oorzaak van bloedige en wreede handelingen. Ieder die een' natuurlijken dood sterft of gedood wordt, wordt verondersteld betooverd te zijn geweest; het eerste wat zijne nabestaanden dan ook doen, is den toovenaar op te zoeken. Er was in een dorp der Bakalai's een kleine jongen, tien jaar oud, die van tooverij beschuldigd werd. De eenvoudige beschuldiging van eene misdaad waarvan men het tegendeel niet kan bewijzen, is in dit land voldoende; de geheele bevolking van het dorp vloog dan ook op den jongen af en sneed hem met messen in stukken. Zij waren werkelijk razend van woede en bedaarden niet voordat er eenige uren verloopen waren.

Dit algemeen heerschende bijgeloof was eene zware beproeving voor du Chaillu, toen hij eens door de koorts was aangetast. Hij wist zeer goed, dat zijne zwarte vrienden zouden denken dat hij betooverd was, en, ingeval hij stierf, den een' of anderen ongelukkige zouden aangrijpen en hem als toovenaar ter dood brengen. Terwijl hij ziek was, kreeg inderdaad een zijner lieden het denkbeeld van tooverij in het hoofd; hij liep des nachts door het dorp, met de bedreiging den persoon te dooden die zijn' meester betooverd had.

De afgodendienst wordt hier, evenals in de meeste heidensche streken, uitgeoefend door dansen, trommelen en zingen; noch de dansen, noch de gezangen hebben echter een zeer fatsoenlijk en eerbaar karakter.

Een der voornaamste afgodsbeelden der Makalai's was onder de bewaring van Mbango, het opperhoofd van den stam. Dit beeld is van hout en stelt eene groteske vrouwefiguur voor, nagenoeg op levensgrootte. Hare oogen zijn van koper en hare voeten gespleten als die van een hert; eene harer wangen is geel en de andere rood en een halssnoer van luipaardtanden hangt om haar' hals. Het is een zeer magtige afgod; bij plegtige gelegenheden spreekt zij en geeft nu en dan hare goedkeuring door hoofdknikken te kennen. Zij eet ook vleesch, als haar dit wordt aangeboden; wanneer zij een dezer teekenen van hare magt gegeven heeft, wordt zij midden in de straat gezet, zoodat al het volk kan bijeenkomen en zijne oogen aan de houten godheid verzadigen.

Behalve den gewonen afgodsdienst hebben de vrouwen nog bijzondere godsdienstige plegtigheden, die ons bijzonder doen denken aan de oude mysteriën waarvan vele klassieke schrijvers spreken. Bij eene dezer plegtigheden was du Chaillu een vrij onverwacht toeschouwer.

"Op zekeren dag begonnen de vrouwen hare bijzondere vereering van Njambai, die haar' goede geest schijnt te zijn; het is merkwaardig dat al de vrouwen der verschillende stammen die ik op mijne reizen ontmoet heb, een' geest aanbaden, die

denzelfden naam droeg. Aan de zeekust wordt hij uitgesproken Njembai, maar het is klaarblijkelijk hetzelfde woord.

"Deze vereering der vrouwen is eene soort van verborgenheid; geene mannen worden toegelaten bij de plegtigheid, die in een zorgvuldig gesloten huis plaats vindt. Dit huis was bedekt met drooge palm- en banaan-bladeren en had niet eens eene deur die aan de straat uitkwam. Om alles nog beter afgesloten te maken stond het huis tegen twee andere, door een van welke men er in kon komen. Quengueza en Mbango waarschuwden mij om niet te digt bij deze plaats te komen, daar zelfs zij er geen oog in mogten slaan. Al de vrouwen van het dorp beschilderden hare aangezigten en ligchamen, sloegen op trommen, marcheerden door de stad en traden van tijd tot tijd het afgods-huis binnen, waar zij den geheelen nacht dansten en veel meer leven maakten dan de mannen ooit vroeger gedaan hadden. Zij gaven de godin ook verscheidene antilopen en op den vierden dag gingen bijna alle in het bosch om liederen ter eere van Njambai te zingen.

"Ik zag dat er een half dozijn achterbleven en trad in den loop van den morgen het Njambai-huis binnen, waar zij in groote stilte vergaderd waren. Mijne nieuwsgierigheid, die door al het geheimzinnige dezer godsdienstoefening reeds zeer was opgewekt, kreeg eindelijk de overhand. Ik besloot om te zien wat er voorviel. Nadat ik onderscheidene keeren, om geen achterdocht op te wekken, de straat op en neder was geloopen, hield ik plotseling eenige bladeren uit elkander en stak mijn hoofd door den muur. In het eerst kon ik door de duisternis niets onderscheiden. Toen zag ik drie, geheel en al naakte, oude heksen op den leemen vloer zitten met een grooten bos van het een of ander voor zich, dien zij in stilte schenen te aanbidden.

"Toen zij mij zagen, uitten zij eensklaps een kreet van woede en vlogen naar buiten om hare medgezellinnen uit het bosch te roepen; binnen weinige minuten kwamen deze aanstormen; zij schreeuwden en jammerden, stoven op mij af met alle teekenen van kwaadheid en bedreigden mij voor de beleediging, die ik haar had aangedaan. Ik liep spoedig naar huis, en terwijl ik mijn geweer in de eene en mijn revolver in de andere hand nam, zeide ik haar dat ik de eerste de beste die binnen mijne deur kwam, zou neêrschieten. Het huis was omringd door meer dan driehonderd woedende vrouwen, die mij alle vervloekten; het gezigt van mijn revolver hield haar echter terug. Zij keerden nu terug naar het Njambai-huis en zonden van daar een gezantschap van mannen naar mij toe, die mij moesten vertellen dat ik voor mijn indringen moest betalen.

"Dit weigerde ik kortaf; ik zeide aan Quengueza en Mbango dat ik hier vreemd was en zij mij moesten laten doen wat ik verkoos; dat hunne plegtigheden voor mij, als Blanke, niets beteekenden en ik niet in hunne afgoden geloofde. Indien ik één's voor zulk eene overtreding betaald had, is het zeker dat mijne reizen geëindigd zouden zijn, daar ik dikwerf inbreuk maakte op hunne bespottelijke gewoonten zonder het te weten; het eenige wat ik dus doen kon, was mijzelven onverantwoordelijk te verklaren.

"De vrouwen wilden het echter niet opgeven; zij dreigden wraak, niet alleen aan mij, maar aan alle mannen van het dorp; daar ik bepaald geweigerd had iets te betalen, besloten eindelijk tot mijne groote verbazing, Mbango en zijne mannelijke onderdanen, de vrouwen van hunne eigene bezittingen zooveel te geven als zij van mij geëischt hadden. Mbango gaf voor zich zelven 10 stukken linnen; de andere mannen kwamen een voor een en zetten hunne giften op den grond. De een gaf schotels, de ander messen; sommigen gaven kruiken, anderen koralen en weder anderen matten en vele andere voorwerpen. Mbango kwam nog eens bij mij en vroeg of ik toch ook niet iets wilde geven, maar ik weigerde. Ik durfde werkelijk zulk een precedent niet te maken. Toen allen nu gegeven hadden wat zij konden, werd alles door de verbolgen vrouwen medegenomen; Mbango zeide haar, dat, daar ik de gast van hem en hare echtgenooten was, zij mij niet konden vragen om in zulk eene zaak te betalen, en dat zij daarom hetgeen geëischt was zelven hadden betaald. Hiermede waren de vrouwen tevreden en was de twist afgeloopen. Het spreekt van zelf, dat ik nu niet verder in hare geheimen kon indringen. Het Njambai-feest duurt 14 dagen. Omtrent den geest, dien zij zoo noemen, kon ik weinig te weten komen. Hunne eigene begrippen hier-

omtrent zijn zeer nevelachtig. Zij weten alleen dat hij de vrouwen beschermt tegen hare mannelijke vijanden, hare verongelijking wreekt en haar, als zij dit begeeren, op verschillende wijzen dient."

Hun bijgeloof met betrekking tot den dood strekt zich zelfs uit tot die gevallen, waarin iemand toevallig is om het leven gekomen.

Bij zekere gelegenheid was iemand onder het baden doodgeschoten; het geheele dorp kreeg hierop een' panischen schrik. Men dacht dat het dorp door toovenaars was aangevallen en verliet het onmiddellijk. Op hun' weg naar eene meer begunstigde plaats bleven zij des nachts in een ander dorp. Zij begaven zich, na zonsondergang, allen naar hunne hutten en hieven den treurzang aan, waarmede zij het verlies hunner vrienden te kennen geven. De vrouwen weeklaagden het luidst; zij zongen een lied, hetwelk ongeveer hierop neêrkwam: —

"Gij zult nooit meer tegen ons spreken!

"Wij kunnen uw aangezigt niet meer zien!

"Gij zult nooit weder met ons wandelen!

"Gij zult onze onderlinge zamensprekingen nooit weêr voor ons beslissen!" En zoo voorts. Het leven der Bakalai's, dat zoo vrolijk en vrij van zorgen kon zijn, wordt inderdaad geheel en al verbitterd door de bijgeloovige vrees, die zij voor alle mogelijke zaken koesteren.

HOOFDSTUK XLVIII.

DE ASHIRA'S.

VOORKOMEN EN KLEEDING DER INBOORLINGEN. — EEN TWIST TUSSCHEN ECHTGENOOTEN. — NATUURLIJKE SLIMHEID DER ASHIRA'S. — VERSCHILLENDE WIJZEN OM ZICH VOEDSEL TE VERSCHAFFEN. — PLANTAGES DER INBOORLINGEN. — DE WIJZE VAN GROETEN VAN HET OPPERHOOFD. ("KOMBO".). — DE BOUWKUNST DER ASHIRA'S. — GENEES- EN HEELKUNDE. — EENE KRACHTIGE BEHANDELING. — BIJGELOOVIGHEDEN. — HOE ZIJ WILD VANGEN. — VERHOOR VAN DEN BESCHULDIGDE. — DE PROEF VAN DEN RING. — HET AFSCHEID DER ASHIRA'S. — BEGRAFENIS-PLEGTIGHEDEN. — DOOD EN BEGRAFENIS VAN OLENDA.

De stam die nu volgt, is die der Ashira's. Dit volk leidt niet zulk een zwervend leven als de Bakalai's en is derhalve meer tot eene bijzondere streek beperkt. Zij zijn zonder twijfel wel in staat om bij eene of andere bijzondere gelegenheid een dorp te verlaten; zij trekken echter nooit ver weg en nemen niet zoo ligt de vlugt als de Bakalai's.

De Ashira's zijn een bijzonder schoon en welgevormd menschenras. Hunne kleur is meestal zwart; er zijn onder hen echter individu's, vooral onder de hoogere standen, die betrekkelijk licht van kleur zijn. Deze zijn eerder donker, warm bronskleurig dan zwart. Hunne gelaatstrekken zijn ook vrij goed.

De kleeding der inboorlingen heeft verschillende dingen waardoor zij zich onderscheidt. De mannen en gehuwde vrouwen dragen het kleed van graslinnen; de eersten houden er veel van zich het hoofd te bedekken met eene nette muts, die van gras vervaardigd is. Zij hechten zooveel waarde aan dit kleedingstuk, dat het beste middel om zich een Ashira te vriend te maken daarin bestaat, dat men hem eene roode muts geeft als die welke de visschers en matrozen in vele landen van Europa zoo gaarne dragen. Er is niets wat hij zoo hoog schat; zelfs de koning zal geene opoffering te groot rekenen indien hij zich daardoor zulk eene muts verschaffen kan.

De mannen dragen bovendien een' van gras gevlochten zak; zij hangen hem over één' schouder en hij wordt met een aantal koorden of riemen versierd. Deze zak is hun, omdat zij zoo weinig kleederen dragen, van zeer veel nut. Beide geslachten dragen ook halsnoeren, armbanden en enkel-ringen; deze zijn gemaakt van dikke koperen staven; zij hebben ook eenigen kunstsmaak in de keuze der patronen, waarmede zij hunne kleederen verwen.

De meisjes dragen hier, evenals in vele andere deelen van Afrika, voordat zij getrouwd zijn geene kleederen hoegenaamd. Zij binden wel een' kleinen gordel van graslinnen om hare lendenen, maar deze dient meer tot sieraad dan tot kleeding. Evenals dit meer het geval is, bepaalt zich het geheele toilet meer tot het kapsel en tot het beschilderen van het ligchaam. Het wollige haar wordt met eene houten pen uitgekamd, goed met olie en klei ingesmeerd en vervolgens zoo opgemaakt, dat het er uitziet als een opgetoomde hoed, die op de kruin van het hoofd staat en van voren en achteren in eene punt eindigt. Meestal wordt het haar door een aantal kleine stokjes of bladeren op zijne plaats gehouden; deze dienen dan tevens als geraamte waarop het rust. Het afvijlen der tanden is ook bij de Ashira's in zwang; zij brengen het echter niet zoo ver dat zij de tanden in punten vijlen.

De vrouwen worden, bij de West-Afrikanen, niet zoo slecht behandeld als in het zuiden; zij worden inderdaad meer als de gelijken harer echtgenooten beschouwd. Zij kunnen zelve eigendommen bezitten en zijn volkomen bewust van het gewigt, hetwelk zij hierdoor verkrijgen.

Mayolo, een hunner opperhoofden, had eene zeer dwaze woordenwisseling met eene zijner meest begunstigde vrouwen; het was eene vrouw, die omtrent 25 jaar oud was en merkwaardig om de lichte kleur harer huid en hare licht bruine oogen. Zij had eenigen tabak verloren of vermorst en hierom had hij haar bedreigd, dat hij de pijp weg zou nemen, die bij deze stammen zoowel aan de vrouw als aan den man behoort. Zij antwoordde hierop, dat hij dit niet doen kon omdat de steel der pijp gesneden was van een harer eigene pisang-boomen, en dat, als hij twist met haar zocht, zij den steel weg zou nemen; zij zou hem dan wel beletten een' anderen te snijden, want de pisang-boomen behoorden aan haar en niet aan hem. De twist was spoedig geëindigd; het feit echter, dat hij kon plaats vinden, toont ons genoegzaam, welke plaats de vrouwen hier in het huishouden innemen.

Evenals dit dikwijls bij de Wilden het geval is, hebben ook de Ashira's een zonderling, zamengesteld karakter. Hoe onwetend zij ook mogen zijn, toch bezitten zij eene groote mate van natuurlijke geslepenheid. Niemand liegt met een eenvoudiger gezigt dan de "edele Wilde", en niemand behartigt beter zijn eigene belangen. De dragers die du Chaillu onder de Ashira's had aangenomen, waren voor hem eene onuitputtelijke bron van onaangenaamheden; zij maakten gedurig plannen om vermeerdering van loon te krijgen. Die van het eene dorp weigerden te werken met die van het andere; zij staakten gezamenlijk het werk, zoodra aan iemand die niet bij hen behoorde vergund werd om ook eene vracht te dragen.

Als zij zoo den reiziger met al zijne bagaadje in het bosch hadden laten zitten, eischten zij altijd hooger loon, eer zij hunne diensten hervatten. In den loop der woordenwisseling die hierop volgde, ontdekte du Chaillu een' merkwaardig slimmen streek. De oude lieden schenen zijne partij te kiezen en verklaarden dat de eischen der jongeren overdreven waren; zij hielpen hem afdingen en vroegen naderhand hooger loon voor zichzelven als belooning voor hun eerlijk gedrag. Toen de zaak geschikt was en de lieden betaald waren, staakten de jongeren weder het werk met te zeggen, dat het niet was zooals het behoorde, dat oude lieden, die niets behoefden te dragen, een hooger loon kregen dan zij; zij wilden althans gelijkelijk betaald zijn. Bij onderzoek bleek dat alles een afgesproken plan was, waardoor beiden partijen hoopten meerdere betaling te verkrijgen.

Dit volk kan tegelijkertijd oneerlijk zijn en vol eergevoel, hardvochtig en vriendelijk, ongehoorzam en getrouw. Toen du Chaillu eens op zijne reis door een aantal dragers vergezeld werd, bestalen zij hem schandelijk; zij namen door een ongelukkig toeval juist die voorwerpen weg, die voor hen van geen het minste nut waren, maar wier verlies onherstelbaar was. Dat zij stalen van zijne levensmiddelen was niet meer dan hij kon verwachten, maar dat zij hem zouden berooven van de objectieven en de zwarte gordijnen der Camera obscura was niet zoo duidelijk. De geslepenheid der Ashira's was even merkwaardig als hunne oneerlijkheid. De geheele bevolking van een dorp kende alle omstandigheden. Zij wisten wie de dieven waren en waar het gestolene geborgen was; het geheim werd echter zoo goed bewaard, dat zelfs geen kind hem eenigen wenk gaf waardoor hij het kon terug krijgen.

Toen zij evenwel op deze zelfde reis eens half uitgehongerd waren, tengevolge der gewoonte der Zwarten, om niet meer dan voor een paar dagen levensbehoeften mede te nemen en een paar apen hadden gedood, boden zij beiden aan hetzelfde opperhoofd hetwelk zij zoo onbarmhartig hadden bestolen. Zelfs toen hij weigerde ze aan te nemen, stonden zij er op, dat hij er althans het grootste deel van moest behouden; zij waren zoo prettig en aangenaam, alsof er nooit eenig verschil geweest was.

Den volgenden dag waren echter deze onnadenkende schepsels van het oogenblik eensklaps weder van gedrag veranderd. Zij verkozen te gelooven of gaven althans voor te gelooven, dat de togt niet goed zou afloopen; zij eischten daarom hun loon vooruit, om er mede te kunnen wegloopen. Toen dit vrij duidelijke plan ontdekt

werd, erkenden zij openlijk hun voornemen om te deserteren en dreigden zelfs dit zonder betaling te zullen doen. Gelukkig deed echter de gevreesde naam van Quengueza op hen zijne uitwerking; toen hun werd voorgesteld dat dit opperhoofd stellig aan de Ashira's den oorlog zoude verklaren als zij den Blanke, dien hij aan hunne zorg had toevertrouwd, in den steek lieten, namen zij hunne vracht weder op. In den loop van den dag kwam er echter nieuwe voorraad en werd de vrede hersteld.

De reden waarom de inboorlingen niet gaarne veel voedsel medenemen, is dat de pisangs, waarvan zij gewoonlijk leven, zeer zwaar zijn; zij willen dus liever de kans loopen om een of ander dorp te ontmoeten dan zich met eene buitengewone vracht belasten. Bovendien zijn er nog de "koola- en mpegai-noten", waarbij zij in het noten-saizoen op reis gewoonlijk het leven houden.

De "koola's" zijn noten, die buitengewoon nuttig zijn. Zij groeijen aan de boomen in zulk eene hoeveelheid, dat in den tijd dat zij rijp zijn, de geheele kroon van den boom ééne massa van vruchten schijnt te wezen. Deze noot is rond en omtrent zoo groot als eene kers; zij is zoo hard, dat men ze tusschen twee steenen moet stuk slaan. Dertig zulke noten worden, zelfs voor een Afrikaan, voor een genoegzamen maaltijd gehouden; van deze boomen zijn er buitendien zoovele, dat een inboorling er in den noten-tijd volstrekt niet aan denkt om voedsel mede te nemen. Du Chaillu was echter bijzonder ongelukkig, daar hij op zijne reis geene "koola-noten" aantrof, waardoor het geheele reisgezelschap nu en dan groot gebrek leed.

De wilde zwijnen kennen de waarde der "koola-noten" even goed als de inboorlingen en worden in den noten-tijd dik en vet.

De "mpegai-noot" is rond, even als de "koola", maar de kern is in drieën verdeeld. Zij bevatten zooveel olie, dat men er koekjes van maakt, door ze eenvoudig fijn te stampen, het deeg in bladeren te wikkelen en dan boven een houtvuur te roosteren. Als zij op deze wijze bereid zijn, kan men ze een geruimen tijd goed houden; zij worden gewoonlijk met peper en zout gegeten, ten minste als men deze specerijen kan bekomen. Noch de "koola" noch de "mpegai" worden door de zorgelooze inboorlingen aangekweekt.

Omtrent tien Engelsche mijlen van de woonplaats van Olenda lag een dorp, behoorende aan een opperhoofd, Angouka genaamd; het was merkwaardig om de wijze waarop daar de pisangs worden aangekweekt. Op een plantage stonden ongeveer 30,000 boomen, elk omtrent 1¼ meter van elkander. Elke boom maakte 5 of 6 scheuten, maar de planters lieten er, volgens de juiste begrippen der boomkweekerij, slechts twee of drie van de schoonste aan zitten. Gemiddeld groeiden aan elken boom 15 kilo vruchten; de inboorlingen zorgden er ook zooveel mogelijk voor, dat zij vrij geregeld gedurende het geheele jaar vruchten hadden. Zij deden dit door verschillende variëteiten dezer plant aan te planten, waarvan sommige vrucht droegen vijf maanden nadat zij geplant waren, andere na tien en nog andere eerst na achttien maanden; de laatste soort is de beste en de vruchtbaarste.

Bij de beschrijving van de togten van sommige reizigers, hebben wij meermalen melding gemaakt van dragers en hunne vrachten. Zij dragen hun' last op eene nog al zonderlinge wijze. De mannen hebben eene soort van langwerpige mand, "otaitai" genaamd, die gemaakt is van rotting, die aan den bodem digt ineen is gevlochten en zeer los aan de zijden. De veerkracht van de wanden maakt; dat men er vrachten van verschillenden omvang in kan bergen; zij kunnen ineen worden gedrukt als de vracht klein en uiteen getrokken als deze grooter is. Drie breede, van biezen gevlochten strooken zijn aan de "otaitai" bevestigd; een gaat er over elken schouder van den drager en een over zijn voorhoofd.

Sommige plegtigheden der Ashira's zijn zeer zonderling.

Elk opperhoofd heeft eene wijze van groeten, "kombo" genaamd, die hij bezigt als hij iemand van gewigt voor de eerste maal ontmoet. Toen du Chaillu bijv. Olenda, het voornaamste opperhoofd van een onderstam der Ashira's ontmoette, had er een vreemd tooneel plaats. Nadat hij eenigen tijd gewacht had, hoorde hij het geluid van de "kando" of heilige schel, die in dit land het teeken is der koninklijke waardigheid en die alleen bij plegtige gelegenheden gebruikt wordt.

Hierop verscheen het oude opperhoofd, een man van een eerwaardig voorkomen en zeer oud. Zijn wollig haar was sneeuwwit, zijn lichaam krom gebogen van ouderdom en zijn gelaat met rimpels overdekt. Om de schoonheid van zijn aangezigt te vermeerderen, had hij de eene helft met roode en de andere met witte strepen beschilderd. Hij was zoo oud, dat hij vergezeld werd van velen zijner kinderen, die allen oud en gerimpeld waren en insgelijks wit haar hadden. De inboorlingen hadden grooten eerbied voor hem; zij geloofden dat hij eene krachtige fetische had tegen den dood.

Zoodra hij bekomen was van het gezigt van een gekleed man, met regt haar en een blank aangezigt, hield hij eene toespraak, die vertaald luidde als volgt: "Ik heb geene ingewanden. Ik ben gelijk aan de Ovenga-rivier; ik kan niet in tweeën worden gesneden. Maar ik ben ook gelijk aan de rivieren Niembai en Ovenga, die ineen-

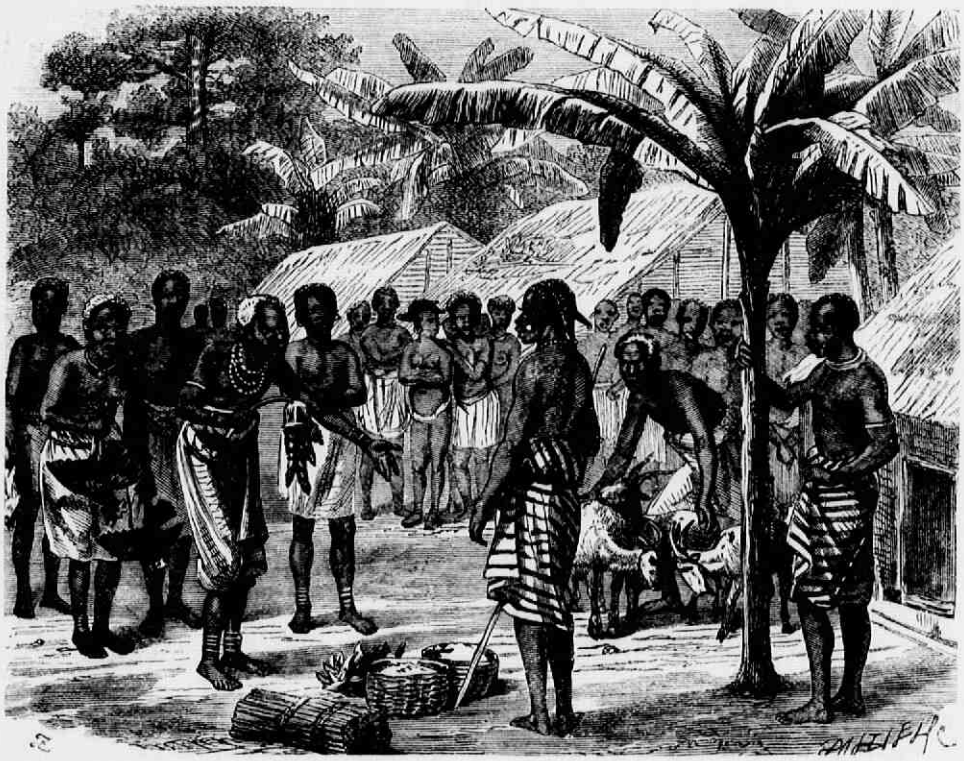

OLENDA'S BEGROETING VAN EEN OPPERHOOFD DER ISHOGO'S.

vloeijen. Zoo is ook mijn ligchaam vereenigd; niets kan het verdeelen." Deze toespraak was zeer geschikt om iemand in de war te brengen, daar er slot noch zin aan was; de tolk verklaarde echter dat dit de "kombo" was, en dat die volstrekt geen zin behoefde te hebben.

Volgens de etikette van het land, bood Olenda, nadat de begroeting was afgeloopen, zijne geschenken aan. Deze bestonden in 3 geiten, 20 kippen, 20 bundels pisangs, verscheidene manden aardnoten, eenig suikerriet en twee slaven. Dat het laatst vermelde artikel geweigerd werd, was voor de Ashira's een verbazingwekkend verschijnsel.

De dorpen der Ashira's zijn buitengewoon net en zindelijk, een feit dat des te merkwaardiger is, als men acht geeft op hunne neiging, om bij den dood van een der inwoners te verhuizen. Meestal bestaan die dorpen uit ééne lange straat. De hutten

zijn gebouwd van boombast en de grond is zoowel voor als achter het huis van onkruid gezuiverd — bijna het eenige voorbeeld van zulk eene vlijt in dit gedeelte van Afrika. Er loopen altijd wegen van het eene dorp naar het andere.

De Ashira's zijn een vrij nijvere volksstam; zij bebouwen den grond om hunne dorpen en kweeken met goed gevolg tabak, pisangs, yams, suikerriet en andere planten. De tabaksbladen worden, als zij geplukt en gedroogd zijn, zamengebonden met eene soort van plat touw; dit wordt zoo stevig gedaan, dat eene belangrijke hoeveelheid tabak slechts eene kleine ruimte inneemt.

Zij drinken natuurlijk ook palmwijn, en daar de wijze om dezen algemeen geliefkoosden drank te bereiden nog al eigenaardig is, zullen wij haar kortelijk mededeelen.

De inboorling, die een paar ledige kalebassen en eene soort van boor medeneemt, klimt in den boom met behulp van een hoepel, die van buigzame slingerplanten gemaakt is. Terwijl hij den hoepel los om den boom bevestigt, kruipt hij er in; zijn rug is gekeerd naar den hoepel en zijne voeten naar den boom. Met eene reeks van opvolgende "zetten" beklimt hij den boom, omtrent zooals de schoorsteenvegers in vroegere tijden in de wijde schoorsteenen van die dagen klommen, toen de tegenwoordige naauwe schoorsteenen, die machinaal geveegd worden, nog niet in zwang waren; hij ligt den hoepel bij elken "zet" op en is verwonderlijk snel in den top van den boom. Als hij boven gekomen is, haalt hij uit den kleinen zak, die om zijn' hals hangt, zijne boor en boort er, doch beneden de kruin, een diep gat mede in den stam; daarna plukt hij een blad, rolt het op in den vorm eener buis en als hij het eene einde hiervan in het gat gestoken heeft, hangt hij de kalebas juist onder het andere einde. Gedurende den nacht vloeit het sap in de kalebas: een enkele nacht kan verscheidene liters opleveren. Het sap is in verschen toestand een zeer aangename drank; heeft het echter 24 uren gestaan, dan begint het te gisten en krijgt dan zeer bedwelmende en dronkenmakende eigenschappen. Het gistings-proces wordt gewoonlijk verhaast door bij het sap de overblijfselen te voegen van het brouwsel van den vorigen dag. De hoeveelheid sap die uit den boom vloeit vermindert langzamerhand, en als de inboorling denkt dat zij weldra geheel zal ophouden, stopt hij het gat digt met klei, om de insekten te beletten hunne nesten er in te bouwen en zoo den kostbaren boom te dooden. Gemiddeld duurt het uitvloeijen van het sap drie weken; laat men het langer aanhouden, dan kan de boom ligtelijk sterven.

Behalve tabak verbouwen de Ashira's nog eene andere plant, "liamba" genaamd; het is eene soort van *Cannabis* of Indiaansche hennep. Het is òf dezelfde soort waarvan de wijdberoemde haschish van het Oosten bereid wordt, òf zij is er zeer na aan verwant. Zij zoeken altijd een vochtigen en rijken grond uit aan de zonzijde van een' heuvel, omdat de plant, zal zij zich volkomen ontwikkelen, warmte en vochtigheid behoeft. De inboorlingen schijnen aan de "liamba" nog boven den tabak de voorkeur te geven; er heerscht echter eenige twijfel of niet zoowel tabak als "liamba" van buiten zijn ingevoerd; de eerste van Amerika en de andere van Azië of nog waarschijnlijker van Noordwest-Afrika. Du Chaillu zegt, dat de Ashira's en de Apingi's de eenige stammen zijn die "liamba" verbouwen.

Hare uitwerking op de rookers is vreeselijk; zij worden er eenigen tijd als het ware krankzinnig door; zij vliegen in razenden toestand in de bosschen, zoeken twist, gillen en schreeuwen, totdat zij eindelijk in stuiptrekkingen nedervallen. Ongeneeslijke krankzinnigheid is dikwijls een gevolg van haar overmatig gebruik.

De bovenvermelde reiziger trof onder de Ashira's een' idioot aan. Tegen den gewonen vorm waaronder zich het idiotisme anders onder de Afrikanen voordoet, was de man levendig en vrolijk; hij sprong rond met de wonderlijkste fratsen en zong vrolijke liederen. De andere inwoners hielden zeer veel van hem; zij behandelden hem goed, zelfs met een' zekeren eerbied, als iets wat boven hunne bevatting ging. Idioten van sombere soort worden ruw behandeld; de gewone manier om van hen af te komen is ze als slaaf te verkoopen. Zij spelen hem dan den slavenhandelaar in de handen, voordat deze nog weet wat hij gekocht heeft.

Slavernij heerscht onder de Ashira's even goed als bij andere stammen; zij heeft hier echter zulk een menschelijk karakter, dat zij eigenlijk niets te maken heeft met

hetgeen men gewoonlijk onder dit woord verstaat. Olenda bijv., bezat een groot aantal slaven en verdeelde ze in verschillende koloniën; in elke van deze waren er twee of drie honderd en in elke kolonie was een opperhoofd dat zelf een slaaf was. Een dezer slaven-opperhoofden was een Ashango, een man met een edel uitzigt, die verscheidene vrouwen en een aantal kinderen had. Hij regeerde het volk dat onder zijne bevelen was, op eene aartsvaderlijke wijze, maar noch hij noch de andere slaven schenen hun toestand vernederend te vinden; zij noemden zich de kinderen van Olenda.

Dit dorp zag er buitengewoon net uit en de hutten waren beter gebouwd dan die der Ashira's over het algemeen. De inwoners hadden eene groote streek gronds van onkruid gezuiverd en er pisangs, suikerriet en aardnoten geplant, die alle verwonderlijk goed groeiden; deze aanplantingen maakten eene schilderachtige tegenstelling met de wilde schoonheid der bosschen. Vele dezer slaven-familiën had Olenda geërfd en de meesten hadden nooit eene andere levenswijze gekend.

Zoowel genees- als heelkunde wordt door de stammen die de oevers van de Rembo bewonen, en wel op eene zeer zonderlinge wijze uitgeoefend. Het zonderlingste bij de geneesheeren is echter, dat de inboorlingen er altijd een zien te krijgen van een' anderen stam; een patiënt bij de Ashango's bijv. heeft een doktor der Bakalai's en omgekeerd. Een Afrikaansch profeet is in zijn vaderland weinig geëerd; hoe verder hij evenwel gaat hoe meer hij geacht wordt. Kwade geesten, die aan alle bezweringen der inlandsche profeten hebben weêrstand geboden, vlugten zeker voor de magt van den toovenaar die van verre komt; evenzoo slaagt dezelfde man, die te huis geene genezingen kon doen, bijna zeker als hij op grooten afstand van zijne woonplaats is.

De inboorlingen hebben één groot panacée voor alle soorten van ziekelijke aandoeningen; zij wenden het zoowel aan bij lendenpijn als bij melaatschheid. Het bestaat daarin, dat men in het aangedane deel met een mes oppervlakkige insnijdingen doet en deze dan inwrijft met een mengsel van Spaansche peper en citroensap. De pijn die door deze operatie veroorzaakt wordt is vreeselijk; zelfs de weinig gevoelige zenuwen van een Afrikaan kunnen haar naauwelijks verdragen. Krijgt een inboorling dysenterie, dan wordt hetzelfde geneesmiddel inwendig aangewend; de patient drinkt er soms een glas vol van tegelijk. Er is eenige grond voor hun geloof in Spaansche peper, want zij doet in het Afrikaansche klimaat werkelijk goed; als een reiziger koortsig is, voelt hij inderdaad verligting indien hij er eene groote hoeveelheid van bij zijn eten gebruikt.

Somtijds worden er, indien de ziekte niet voor het citroensap en de Spaansche peper wil wijken, sterker middelen aangewend. Du Chaillu zag eens een aardig staaltje van de wijze hoe een vrouwelijke doktor Máyolo behandelde, den man, wiens twist met zijne vrouw wij reeds hebben medegedeeld.

De lijder zat op den grond, met de huid eener genet-kat vóór zich; de vrouw kneedde zijn ligchaam met hare handen, terwijl zij binnensmonds hare bezweringen prevelde. Toen zij hare manipulatiën geëindigd had, nam zij een stuk "alumbi-krijt" en maakte eene breede streep over het midden zijner borst en langs elken arm. Het eerste wat zij nu deed was eene zekere hoeveelheid wortels en zaden te kaauwen en deze over het ligchaam te spuwen; de aangedane deelen kregen er het grootste deel van. Eindelijk nam zij een' bundel gedroogd gras, draaide hem ineen als eene toorts, stak hem aan en hield de vlam tegen verschillende deelen van het ligchaam en de ledematen; zij begon aan de voeten en eindigde met het hoofd. Toen de toorts uitgebrand was, wierp zij het gloeijende einde tegen het ligchaam van den patiënt en maakte zoo aan hare operatiën een einde.

Mayolo zat gedurende dit alles volkomen stil; hij zag met nieuwsgierigheid toe en vertrok slechts even zijn gezigt, als de vlam zijne huid blakerde. Over het algemeen hebben de Afrikanen een groot vertrouwen in de kracht van het vuur; zij schijnen te denken dat het een krachtig beletsel is tegen het terugkeeren der ziekte.

De godsdienst der Ashira's is een' afgodendienst van de slechtste soort. Een hunner afgodsbeelden of "ongara's", de huishoudster genaamd, werd door du Chaillu gekocht. Het was natuurlijk afschuwelijk om aan te zien en stelde een vrouwelijk

wezen voor; het opperhoofd hield het in zijn huis om zijne eigendommen te beschermen. De inboorlingen waren er vreeselijk bang voor; zoolang de huishoudster in zijne hut was, kon hij zijne bezittingen in alle veiligheid achterlaten; hij kon volkomen zeker zijn dat niemand ze zou durven aanraken.

Welke goede jagers zij ook zijn mogen, gaan zij toch nooit op de jagt zonder zich hierop door eenige toovermiddelen voor te bereiden. Zij hangen alle mogelijke zonderlinge fetischen aan hun ligchaam; zij maken insnijdingen door den rug hunner handen om gelukkig te zijn, want het vloeijende bloed heeft, volgens hunne begrippen, eene zeldzame kracht. Indien zij een weinig poeder van zwavel in deze wonden kun-

HET AFSCHEIDNEMEN DER ASHIRA'S.

nen wrijven, wordt de kracht van het middel ondersteld verdubbeld te zijn; ieder jager die zich zoo heeft voorbereid schiet nooit mis. Een groot hulpmiddel op de jagt is ook het rood-verwen van het aangezigt; tengevolge dezer zonderlinge denkbeelden, ziet een troep inboorlingen die op de jagt gaat, er dan ook dikwijls allerdwaast uit.

Langs de rivier Rembo zijn zekere heilige plaatsen, waar de inboorlingen zich verpligt rekenen te landen en ter eere van den geest te dansen. Op éène plaats vindt eene plegtigheid plaats, eenige overeenkomst hebbende met die van "het passeeren der linie" op de schepen. Als iemand deze plaats voor het eerst voorbij gaat, is hij verpligt te landen, een lied te zingen ter eere van de godheid der plaats en een' tak af te plukken, dien hij in de modder plant. Toen du Chaillu de plaats passeerde, verzocht men hem ook om deze gewoonte te volgen; hij weigerde echter op grond dat hij niet aan het bestaan van meer dan één God geloofde. Als gewoonlijk namen de inboorlingen zijne verontschuldiging, voor zoo ver hemzelven betrof, aan. Hij was een groote Blanke en één God was voor de groote en wijze Blanken genoeg.

De Zwarten waren echter arm en onwetend; daarom hadden zij vele goden noodig om voor hen te zorgen.

Vele bijgeloovigheden staan ook in verband met boomen. Er is in deze streken een prachtige boom, welligt de grootste van West-Afrika, die "oloumi" genaamd wordt. Men zegt dat de bast van de "oloumi" vele geneeskrachtige eigenschappen bezit; zoo is ook iemand die een handelstogt onderneemt en zich voor zijn vertrek met een afkooksel er van wascht, zeker goede zaken te doen. Een gevolg hiervan is, dat de "oloumi-boomen" — die nog al schaarsch zijn — altijd door de inboorlingen beschadigd worden, daar zij, om dezen drank te bereiden, altijd groote stukken bast van den boom afscheuren.

Er is in Ashira eene zeer merkwaardige proef of gods-oordeel in zwang — vooral merkwaardig omdat zij zoo volkomen gelijk is aan dergelijke proeven uit de middeleeuwen.

Eens was er eene kano der Bakalai's beschadigd; een kleine jongen, de zoon van Aquilai, een wijd vermaard toovenaar der Bakalai's, zeide dat een van de lieden van Quengueza het gedaan had. De man ontkende natuurlijk de beschuldiging en vroeg om een gods-oordeel; daar nu de zaak een' Bakalai betrof, werd volgens gewoonte een tooverdoktor der Ashira's geroepen.

Deze zeide dat "de eenige wijze om de waarheid aan den dag te brengen bestond in de proef met den in olie gekookten ring." Hierop kwamen de mannen der Bakalai's en der Goumbi's — d. i. Camma's — bijeen en ging men onmiddellijk tot de proef over.

"De doktor legde drie kleine blokjes ijzerhout op den grond, met de einden tegen elkander, en vulde de tusschenruimte op met kleinere stukjes hout. Een inlandsche pot, half vol palmolie, werd nu op het hout gezet en de olie in brand gestoken. Toen zij goed doorbrandde, nam de doktor een koperen ring van zijn vinger en wierp dien in den pot. De doktor stond er bij met een klein bakje met in water geweekt gras, waarvan hij nu en dan kleine hoeveelheden in den pot wierp. Hierdoor vlamde de olie telkens weder frisch op. Eindelijk was de pot leeggebrand en nu begon de eigenlijke proef. De beschuldiger, de kleine jongen, moest den ring uit den pot halen. Hij aarzelde, maar werd er door zijn vader toe gedwongen. Het volk riep middelerwijl: "laat ons zien of hij gelogen, dan wel de waarheid gesproken heeft."

"Eindelijk vermande hij zich en greep den roodgloeijenden ring aan; hij liet hem echter onmiddellijk vallen, terwijl hij deerlijk zijne vingers brandde. Hierop volgde een algemeene kreet: "'Hij heeft gelogen! Hij heeft gelogen!" en de Goumbi werd onschuldig verklaard."

De lezer zal zich herinneren, dat du Chaillu, toen hij de Ashira's bezocht, verwelkomd werd door het oude opperhoofd Olenda, wiens begroeting zoo buitengewoon was. De wijze waarop hij van zijne gasten afscheid nam, was niet minder vreemd. Terwijl hij zijne oude en gerimpelde zonen om zich heen had vergaderd, sprak Olenda de reizigers aan, wenschte hun goede reis en prevelde eene soort van zegen. Nu nam hij eenig suikerriet, beet er een stuk van de pit uit, kaauwde het en spuwde er een klein gedeelte van in de hand van iederen reiziger; hij mompelde te gelijk eenige woorden, waarin hij de hoop uitdrukte, dat het hun in alle opzigten voorspoedig mogt gaan en alles voor hen zoo zoet mogt zijn als het sap hetwelk hij op hunne hand geblazen had.

Hoe oud hij ook reeds was, toch leefde hij nog eenige jaren, totdat hij eindelijk, tegelijk met velen zijner betrekkingen en van zijn volk aan de kinderpokken overleed. De omstandigheden waarvan zijn dood en begrafenis vergezeld gingen, waren voor de zeden van het volk zeer karakteristiek.

Eerst stierf aan deze ziekte de voornaamste vrouw van Olenda en nu verspreidde zij zich met vreeselijke snelheid door het geheele land; al de vrouwen van het opperhoofd werden er door aangetast en M'poto, zijn neef en erfgenaam, stierf na een zeer kort ziekbed. Toen kreeg Olenda de ziekte zelf. Dag aan dag hoorde men de klagende stem van den ouden man, die zijn treurlied zong over de ziekte welke zijnen stam vernietigd had, en op zekeren dag klaagde hij over koorts en dorst, het stellige teeken dat de ziekte in aantogt was. Drie dagen later was Olenda dood; hij had

vooraf het volk vermaand, dat, indien hij stierf, zij den Blanke niet verantwoordelijk moesten houden voor zijn' dood. Deze vermaning was zeer noodzakelijk, daar men du Chaillu reeds begon te beschuldigen, dat hij de pokken onder hen gebragt had.

Het lijk werd op de gewone wijze der Ashira's bijgezet. Het werd gebragt naar eene open ruimte buiten het dorp, in de beste kleederen van den overledene gekleed en op den grond nedergezet; men omringde het met verschillende voorwerpen die Olenda's eigendom geweest waren, zooals kisten, schotels, kruiken, kookgereedschappen, pijpen en tabak. Er werd een vuur bij hem aangelegd en verscheidene weken brandende gehouden. Toen het lijk naar de plaats werd gebragt waar het zou worden bijgezet, brak het volk in wilde klagten uit; men sprak den overledene aan en vroeg hem, waarom hij zijn volk verliet. Rondom hem lagen de beenderen van vele andere opperhoofden, die hem naar de geestenwereld waren voorafgegaan; daar de Ashira's hunne dooden niet begraven, maar hen eenvoudig op de oppervlakte der aarde laten liggen, kan men zich wel voorstellen, dat de plaats er akelig genoeg uitzag.

Vele dagen na den dood van Olenda verklaarde het volk nog, dat zij hun overleden opperhoofd onder hen hadden zien rondwandelen; zij zeiden dat hij hen nog niet geheel verlaten had, maar de wacht over hen hield, hen bewaakte en van tijd tot tijd zou terugkeeren om te zien hoe het hun ging.

HOOFDSTUK XLIX.

DE CAMMA'S OF COMMI'S.

DE FERNAND-VAZ OF REMBO-RIVIER. — KONING QUENGUEZA EN ZIJN GEBIED. — VOORKOMEN DER CAMMA'S. — HET KARAKTER VAN HET VOLK, ZOOALS HET IN ZIJN KONING WORDT VERTEGENWOORDIGD. — DE "SPREEKHUIZEN" EN HUNNE ETIKETTE. — EERLIJKHEID DER CAMMA'S. — DE LOOP VAN HET REGT EN DE WET VAN WEDERVERGELDING. — WETBOEK VAN ETIKETTE. — DEFTIGHEID DER CAMMA'S. — HUNNE DANSEN. — DE GORILLA-DANS. — BIJGELOOVIGHEDEN; HET GEBRUIK EN MISBRUIK HETWELK MEN ER VAN MAAKT. — DE TEMPELS VAN QUENGUEZA. — ZIJNE GEVAARLIJKE WANDELING. — GOEDE EN KWADE GEESTEN. — DE "OVENGUA" OF VAMPIER. — DE VERSCHRIKKINGEN VAN HET BIJGELOOF. — INWIJDING IN DE HEILIGE GEHEIMNISSEN. — HET BANNEN VAN BOOZE GEESTEN. — HET ZELFBEDROG. — DE GODIN DER SLAVEN. — DE PROEF VAN DEN "MBOUNDOU." — EEN VREESELIJK TOONEEL. — ZIEKTE, DOOD EN BEGRAFENIS. — WELKE HOUDING MEN DEN DOODE GEEFT. — HET UIT DEN ROUW GAAN. — GEWOONTEN OP HET WATER.

INDIEN de lezer een oog wil slaan op de kaart der Westkust even beneden de evennachtslijn, bespeurt hij eene groote en belangrijke rivier, de Fernand-Vaz genaamd. Deze rivier volgt gedurende eenigen tijd de kust en is daar zeer breed; zoodra zij zich echter oostwaarts wendt, wordt hare bedding eensklaps naauwer en is dan bekend onder den naam van Rembo. De geheele streek waardoor de Rembo loopt, tot 10° Oosterlengte toe, wordt bewoond door den grooten stam der Camma's of Commi's, die klaarklijkelijk verwant is met de groote familie, aan welke alle stammen langs de Rembo hun aanzijn te danken hebben.

Deze stam is verdeeld in een aantal onder-stammen of clans en elke dezer clans wordt geregeerd door een opperhoofd, die aan het gezag onderworpen is van één groot opperhoofd of koning, Quengueza. Deze noemde zich koning van de Rembo, waaronder wij moeten verstaan, niet dat hij de koning was van al de stammen die de oevers van de Rembo bewonen, maar dat hij den sleutel der rivier in handen had, en den handel hierop kon beletten of bevorderen. Daar nu de Rembo de groote handelsweg is naar Centraal-Afrika, is Quengueza voorzeker een zeer gewigtig persoon.

Vele stammen erkenden dan ook, ofschoon hij niet eigenlijk hun koning was, zijn gezag en hadden groot ontzag voor hem, terwijl gezag van zelf het regt insluit, om eigendommen te nemen van hen die er aan onderworpen zijn. Quengueza had gevolgelijk ook het regt op de vrouw van elken Bakalai of Ashira en maakte ook van dit regt gebruik; zelfs de opperhoofden dezer stammen gevoelden zich vereerd, indien zij hunne vrouwen ter beschikking van zulk een hooggeplaatst persoon konden stellen. En vooral over de rivier en den handel, die er op gedreven werd, liet hij zijn gezag gelden. De Bakalai's hadden zich aan hem onderworpen, omdat zij meenden dat het voor hen voordeelig was een verbond met zulk een magtig opperhoofd te sluiten; zij bevonden echter, dat hij zich alleen met den naam van souverein volstrekt niet tevreden stelde. Toen hij eens langs de Rembo voer, zag hij dat de Bakalai's, die twist hadden gehad met een naburigen stam, de rivier met eene schutting hadden afgezet; zij hadden alleen eene kleine opening gelaten, die gemakkelijk kon verdedigd worden. Op het zien van deze belemmering der vaart werd Quengueza zeer kwaad; hij riep om bijlen en binnen weinige minuten was de geheele schutting opgeruimd en de doortogt der

rivier vrij. De Bakalai's stonden in groote getale aan de oevers, maar durfden, ofschoon goed gewapend, niet tusschenbeide komen. De regeringsvorm dezer stammen kan men aartsvaderlijk noemen. Elke stam is in een aantal kleinere stammen verdeeld, die ieder eene afzonderlijke woonplaats hebben, gewoonlijk naar het opperhoofd of patriarch genoemd. Aan dezen wordt altijd eerbied bewezen, omdat hij zeker oud en rijk is en men in dit gedeelte der wereld aan ouderdom en rijkdom hooge achting toedraagt. Hunne magt is evenwel zeer beperkt en zij zijn veeleer de eerste raadslieden van hunne clans dan wel alleenheerschers. Een eigenlijk koningschap, zooals bij de Kaffer-stammen, bestaat bij hen niet, ofschoon het meest gewigtige opperhoofd dikwijls met den titel van koning begroet wordt. Deze titel is echter slechs een holle klank, daar de andere opperhoofden er niet aan denken om zich te onderwerpen aan iemand, dien zij slechts beschouwen als den "*primus inter pares.*"

De Camma's zijn een schoon volk; evenals de Ashira's, zijn zij niet geheel en al zwart; hunne tint verschilt onderling veel en sommigen hebben eene bepaalde olijf- of chocoladekleur. Evenmin zijn hunne gelaatstrekken die van den echten neger; het gelaat van den koning Quengueza heeft meer van dat van een Noord-Amerikaanschen Indiaan dan van dat eens Afrikaans.

Het karakter van Quengueza is de type van dat der Camma's in het algemeen. Hij is een zonderling mengsel van adel, gemeenheid, vriendelijkheid, wreedheid, zelfzucht en edelmoedigheid, zooals blijkt uit het verhaal der bezoeken die du Chaillu en Reade hem gebragt hebben; de eerste denkt veel beter over hem dan de laatste.

Evenals de meeste wilde opperhoofden, zag Quengueza zijne blanke gasten niet gaarne vertrekken. Hij werkte Reade openlijk tegen en naar du Chaillu mededeelt, wierp hij dezen, terwijl hij voorgaf hem dragers te bezorgen voor zijn togt naar de Bakalai's, inderdaad slechts allerlei hinderpalen in den weg. Het bezit van een' Blanke heeft voor een zwart opperhoofd veel te groote waarde, om er zoo gemakkelijk afstand van te doen; Quengueza kende zijne eigene belangen al te goed om zulke voordeelige gasten niet zoo lang in zijn land te houden als hij kon.

Eens was Reade er in geslaagd te ontsnappen, in weerwil van de betuiging des konings dat hij zijn "waarden vriend" wilde vergezellen en zijn voortdurend getalm. Men had eenigen tijd geroeid, toen zijne lieden eensklaps ophielden en elkander angstig aanzagen. "Langzaam opstaande, keek ik achteruit en zag op grooten afstand eene zwarte plek en somtijds eene streep licht die op en neêr ging. De mannen hielden de handen aan hunne ooren; ik luisterde en hoorde nu en dan een toon die op den wind naar ons toe gedragen werd.

" "Wat is dat, Mufuk!"

" "Koning, mijnheer."

" "O, komt hij?" zeide ik lagchende. "Wel als hij zoo digt bij is, kan hij ons gemakkelijk inhalen. *Kabbi!*" (d. i. roei!)

"Mijne roeijers glimlachten pijnlijk en volgden mijne bevelen niet op.

"Zij staken hunne roeispanen in het water en dat was alles. Elk luisterde ingespannen met gebogen hoofd, alsof hij trachtte de woorden of de wijs van het lied te vatten. Ik keek nog eens om en kon toen zien dat het eene groote kano was, bemand met omtrent twintig personen en eene soort van met riet overdekte hut op den voorsteven. Het gezang hield aan en kon nu duidelijk gehoord worden. Mijne mannen wierpen hunne roeispanen neêr en begonnen opgewonden met elkander te spreken.

" "Wat scheelt er aan?" zeide ik knorrig.

"Het zweet liep Mufuk langs het voorhoofd. Hij wist wat hij te vreezen had, al wist ik het niet.

" "*Het is de krijgszang.*

"Steeds voorwaarts kwam de kano, zwart van menschen, die met hunne roeispanen het heldere water lieten omhoog spatten. Voorwaarts ging zij, schoot ons schielijk voorbij, zwenkte en kwam ons ter zijde. Nu ontstond er een ware storm van knorrige stemmen, waarbij die van Quengueza boven allen uitklonk.

" "Wat zegt hij, Mufuk?"

" "Hij zegt dat wij moeten terugkeeren." "

En terug moesten zij, want juist op dat oogenblik kwam er eene tweede oorlogskano langs hen heen; allen waren dus gevangenen. Quengueza omhelsde zijn "waarden vriend" en was zeer vrolijk en opgeruimd, omdat hij hem weder in zijne magt had gekregen.

En toch nam deze man, hoe bijgeloovig hij ook was en hoe bevreesd voor de kinderpokken, dien geesel van alle wilde volkeren — een' kleinen jongen slaaf, een lieveling van hem, die door de pokken was aangetast, in zijne hut, legde den jongen op een mat naast zijn eigen bed en paste hem zelf gedurende zijne ziekte op.

Later, toen de pokken in het geheele land gewoed en het bijna ontvolkt hadden, was de droefheid van Quengueza groot en ongeveinsd. Vrouwen, slaven en betrekkingen had hij door de gevreesde plaag verloren; de stad Goumbi, waar hij woonde, was verlaten en het arme oude opperhoofd was genoodzaakt de weinige overgeblevenen van zijn' clan bijeen te verzamelen en op den anderen oever der rivier eene nieuwe volkplanting te vestigen. Zijne klagten hadden al de verhevenheid eener diepe droefheid en hij zong alléén zijn lijkzang over zijne dooden, volkomen zoo als Catlin het Noord-Amerikaansche opperhoofd beschrijft, toen zijn stam door dezelfde vreeselijke ziekte was uitgeroeid.

Geene ziekte is verschrikkelijker voor den Wilde dan de pokken. Ofschoon hij bijna ongevoelig is voor ligchaamssmart, de vreeselijkste wonden met bedaardheid ontvangt en weêrstaat, en verbazend taai van leven is, bezwijkt hij aan ziekten zeer spoedig; eene ongesteldheid waaraan een Blanke weêrstand biedt en die hij eindelijk overwint, is voor den Zwarte in negen van de tien gevallen doodelijk. Voor zichzelven vreesde Quengueza echter niet; zijne eenige klaagliederen waren over zijne vrienden. "De Bakalai's zeide hij, "zijn allen weg; het volk van de Rembo is geheel weg; mijn beminde Monbou (zijn voornaamste slaaf) is dood; ik ben alleen in de wereld."

Niettegenstaande hunne vele barbaarsche gewoonten, bezitten de Camma's toch een wetboek van etikette, waarin alles tot in de minste bijzonderheden is geregeld. Als de koning bijv. eene raadsvergadering houdt, zit hij op een verheven troon en draagt een' houten staf in de hand. Wanneer hij uitgesproken heeft, geeft hij dien aan den persoon die na hem moet spreken, en deze op zijn beurt aan zijnen opvolger. Bij zulke vergaderingen wordt de grootste orde in acht genomen en denkt niemand er aan een spreker in de reden te vallen zoolang hij den staf in de hand heeft.

Iedereen heeft ook niet het regt om in den raad te spreken. Dit is een voorregt, hetwelk slechts eenigen, raadslieden of "Makaga's" genaamd, bezitten en slechts aan hen alleen geeft de koning den staf, die hen vergunt hun oordeel te zeggen. Zij zijn op deze eer bijzonder naijverig en toch zijn er twee Blanken aan wien zij deelachtig is geworden; de een was du Chaillu en de ander kapitein Lawlin van Nieuw-York. Deze laatste maakte in zijn distrikt eene geheele omwenteling; hij schafte vele zaken af, die den handel belemmerden, legde aan twistzieke opperhoofden, die invallen deden bij de naburige stammen, zware straffen op en voerde een streng strafwetboek in.

Zulk eene inrigting als het bezit van den staf als spreker is volstrekt noodig, om orde te houden bij de tallooze parlementen der inboorlingen, die voor het bespreken van alle mogelijke onderwerpen worden zamengeroepen. Indien een handelaar een ander bedriegt en bijtijds ontdekt wordt, wordt dit besproken; hetzelfde geschiedt ook als een koopman goederen vooruit betaald heeft en ze niet ontvangt. De meest vruchtbare bron van zulke zamensprekingen is echter het wegloopen van vrouwen; als er eene schuldig bevonden wordt, is de straf zeer zwaar. Meestal snijdt men de schuldige vrouw neus en ooren af en een gelijke straf wordt den man opgelegd, bij wien zij gevonden is; de laatste heeft echter het regt om die straf te veranderen in eene boete — gewoonlijk een slaaf. Ook moord is dikwijls de oorzaak van het bijeenroepen eener vergadering en het is nog al merkwaardig dat de inboorlingen geen onderscheid maken tusschen een' toevalligen manslag en een' opzettelijken moord. De doodstraf volgt op manslag niet altijd; in den regel wordt er een zware boete voor in de plaats gesteld.

Indien eene schuldige vrouw niet kan gevangen genomen worden, heeft de beleedigde echtgenoot eene zonderlinge manier om eene vergadering te doen bijeenroepen. Hij vertrekt

en doodt den eersten den besten dien hij ontmoet, bekendmakende dat hij dit gedaan heeft, omdat iemand met zijne vrouw is weggeloopen. De loop van het regt is dan uit zijne handen. De betrekkingen van den vermoorde zijn nu verpligt om de vete op zich te nemen; dit doen zij door ingelijks iemand te dooden, niet den moordenaar, maar iemand van een ander dorp. De vrienden van dezen wreken dit op een derde dorp en zoo gaat de vijandschap over van het eene dorp op het andere, totdat het geheele distrikt onder de wapenen is. De toegangen tot de dorpen worden versterkt; niemand durft meer alleen of ongewapend uitgaan en eindelijk schiet er een ongelukkige clan over, van welken een man vermoord is en die diens dood niet wreken kan. De hoofden van de verschillende clans houden dan eene bijeenkomst, waar het opperhoofd van den laatsten clan zijne klagt indient tegen den man die met de vrouw is weggeloopen. Het hoofd van den clan des schuldigen betaalt eene boete en de zaak is geschikt en de vrede hersteld.

Maar al te dikwijls echter, als de vrouw werkelijk of schijnbaar haren echtgenoot ontrouw is, speelt deze met haar eene doorgestoken kaart, om den een' of anderen onvoorzigtigen geld af te troggelen. Zij begint met bij het ontvlambare slagtoffer de verliefde te spelen, en spreekt eene bijeenkomst met hem af, op eene plaats, waar zich de man in hinderlaag heeft gelegd. Zoodra het paar op de bepaalde plaats komt, komt de man te voorschijn en bedreigt met het bijeenroepen eener vergadering. Het jonge mensch weet zeer goed wat de gevolgen hiervan zouden zijn, schikt zich in de zaak zoo goed en zoo kwaad als hij kan en betaalt zijn boete. Deze handelwijze is zoo algemeen, dat er zelfs magtige opperhoofden geweest zijn, die mooije vrouwen kochten, met het eenige doel ze als valstrikken te gebruiken om jonge lieden te vangen.

Daar de tijd voor de Camma's geene de minste waarde heeft, en zij eer verheugd zijn dan het tegendeel als zij iets kunnen vinden wat hen kan bezighouden en vermaken, duurt eene bespreking van eene weinig beteekende zaak dikwijls meer dan eene week. Zij vindt plaats in de eenvoudige gebouwen, die tot dit doel zijn opgerigt, zijnde niet meer dan eene loods; een dak op palen, van alle zijden open. De koning zit in het midden op een verheven troon, die niets anders is dan een hoop gras, bedekt met luipaard-vellen als teeken zijner koninklijke waardigheid; al de anderen zijn genoodzaakt te staan of op den grond te gaan zitten.

Als de zamensprekingen nergens toe leiden en alleen een oorlog het gevolg van den twist kan zijn, trachten beide partijen den vijand door de afzigtelijkheid van hun voorkomen vrees aan te jagen. Zij weten volkomen goed dat zij geen' aanval zouden kunnen weêrstaan, maar daar het hun even goed bekend is, dat de vijand niet meer moed bezit dan zij, trachten zij hem door hun dreigend voorkomen vrees in te boezemen. Zij schilderen hunne aangezigten wit, hetwelk de oorlogskleur is; somtijds voegen zij er roode of gele dwarsche strepen bij. De witte verw wordt bereid in hunne "greegree's" of afgods-huizen en gaat door voor een krachtig toovermiddel. Zij hangen ook fetischen van verschillenden aard om hun ligchaam en begeven zich dan in hunne kano's op weg; zij gillen, schreeuwen, zwaaijen met hunne wapenen en trachten aldus hunne tegenpartij bang te maken, maar zorgen er goed voor, dat zij althans 150 meter van de booten des vijands verwijderd blijven.

De Camma's schijnen beter te zijn dan de Ashira's. Toen du Chaillu last had van de werkstakingen onder zijne dragers, bleven zijne Camma's hem getrouw; zij wilden niet toestemmen in zijn plan om hen met een gedeelte der goederen vooruit te zenden. Zij vreesden dat de Ashihra's hen welligt zouden vergiftigen en stonden er op, dat eenigen hunner bij het opperhoofd zouden blijven.

De lezer zal zich herinneren, dat het oude opperhoofd Olenda bij zijn volk in de hoogste achting stond. De Afrikaansche stammen in de nabijheid der evennachtslijn hebben grooten eerbied voor den ouderdom; een oude van dagen beschouwt men als bijna gelijkstaande met de geesten in wier land hij spoedig zijn zal. In tegenstelling met de algemeene gewoonten in het zuiden van Afrika naderen hier jongeren van jaren nimmer een' oud man of eene oude vrouw, zonder eene diepe buiging voor hen te maken. Als zij gaan zitten, doen zij dit altijd op een eerbiedigen afstand; worden zij gevraagd om eene pijp of om water, dan bieden zij het gevraagde altijd aan op eene knie en

spreken den man aan als "vader" en eene vrouw als "moeder." Het strijdt bovendien tegen de etikette dat een jong mensch aan een' oudere slecht nieuws vertelt. Men vereert zelfs de lijken van oude lieden; hunne beenderen worden bijgezet in tempels, die opzettelijk daarvoor gebouwd zijn. Zij worden gelegd in krijt, hetwelk verondersteld wordt hierdoor eenige uitstekende hoedanigheden te verkrijgen; de betrekkingen van den overledene besmeren er zich dan ook mede, indien zij op het punt zijn eene gewigtige onderneming te beginnen. Van het bekkeneel wordt een praktisch gebruik gemaakt. Als een handelaar komt om inkoopen te doen, ontvangt de verkooper hem altijd zeer gastvrij, maar heeft hiermede een bijzonder oogmerk. Voor men den maal-

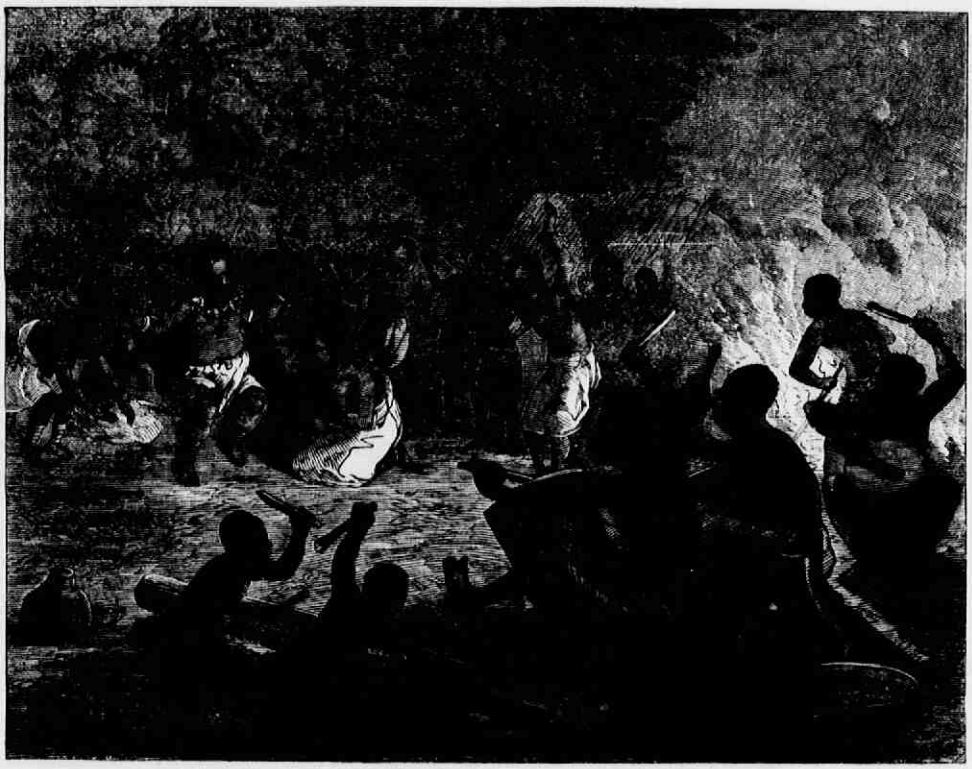

DANS DER CAMMA'S.

tijd gereed maakt, gaat hij eerst naar het fetische-huis en schrapt een weinig poeder van den schedel af. Dit vermengt hij met de spijs en dient deze zoo aan zijnen gast toe. De geest van den overledene wordt dan verondersteld over te gaan in het ligchaam van den persoon die een gedeelte van zijn schedel heeft opgegeten en dezen geneigd te maken goede zaken met zijn gastheer te doen — met andere woorden, door hem bedrogen te worden.

Als een vreemdeling voor het eerst in een dorp der Camma's komt, staat hij verwonderd over het aantal doozen en kisten die hij ziet. Het is eenmaal aangenomen te veronderstellen dat er hunne eigendommen in bevat zijn; de buren geven voor te gelooven, dat zij met zaken van waarde gevuld zijn. Het is bijgevolg het streven van elken Camma, zoo vele kisten te verzamelen als hij kan; of zij gevuld zullen worden laat hij aan de toekomst over. Toen zijne blanke gasten Quengueza hunne geschenken aanboden, was het oude opperhoofd even getroffen door het aantal kisten hetwelk zij hadden als door hun inhoud; hiermede stemden dan ook zijne dankbetuigingen overeen

De dansen der Camma's komen veel met die van andere stammen overeen; zij hebben slechts een paar eigenaardigheden. Een dik, oud opperhoofd of koning, zooals de voornaamste opperhoofden gemeenlijk genoemd worden — ofschoon de naam aartsvader veel gepaster zou zijn — gaf een groot feestmaal, ter eere van zijn blanken bezoeker. Leven maken is, evenals bij de kinderen, een hoofdbestanddeel van de genietingen der negers. De Neger is dan ook in vele dingen een waar kind en blijft altijd een kind. Bij deze gelegenheid onderscheidde het "muzijkkorps" zich bijzonder door een leven te maken, veel sterker dan men naar hun aantal had kunnen verwachten.

Er was eene reeks trommelslagers, die ieder met zooveel kracht op hun instrument sloegen, dat zij gedurig door anderen moesten vervangen worden; de grootsten en sterksten waren in minder dan een uur van vermoeijenis uitgeput. Bovendien waren er nog een aantal jongens, die met stokken sloegen op uitgeholde stukken hout; daar deze echter gezamenlijk nog geen leven genoeg maakten, hadden de muzijkanten nog eenige koperen ketels op eene rij, die zij met stokken sloegen alsof het trommels waren. Voeg hierbij het gillen en schreeuwen der opgewonden dansers en men zal zich eene vrij juiste voorstelling van het geraas kunnen maken.

Er werden groote hoeveelheden palmwijn gedronken en het gevolg hiervan was dat het niet lang duurde of al de dansers en muzijkanten — zelfs de koning niet uitgesloten — waren in meerdere of mindere mate beschonken. Daar de koning nog meer dronken was dan zijne onderdanen, moest hij natuurlijk ook zijne bekwaamheid in het dansen toonen en sprong daarom — voor zulk een zwaarlijvig man met groote vlugheid — over den grond heen en weêr; terwijl hij danste, bogen zijne vrouwen voor zijne voeten neêr, klapten op de maat in de handen en behandelden hem met den grootsten eerbied.

Wat den dans zelven betreft, hoe minder hiervan gezegd wordt hoe beter. Hij is zoo onkiesch als hun ongebreidelde, wilde aard hem maken kan, vooal als deze nog door veel drinken en het geluid der trommen — waardoor dit volk bijna tot krankzinnigwordens toe schijnt te worden opgewonden — is aangevuurd. De zangen die den dans vergezellen zijn van denzelfden aard en erger dan de slechtste staaltjes van heidensche wulpscheid, die ons door de klassieke satiristen worden medegedeeld.

Er is evenwel één dans, waarin dit onkiesche element niet voorkomt. Deze heet de "gorilla-dans"; hij dient om de goden gunstig te stemmen voordat men op de gorilla-jagt uitgaat. Hier toch zijn wij in het gedeelte van Afrika waar men alleen deze reusachtige en vreeselijk sterke aapsoort aantreft, die in de laatste tijden zoozeer de aandacht heeft getrokken, en zullen daarom eene beschrijving geven eener gorilla-jagt als wij de Fau's behandelen, hier alleen den "gorilla-dans" schilderende, zooals Reade hem heeft zien uitvoeren. Hij had reeds onderscheidene vergeefsche pogingen aangewend om een gorilla magtig te worden en begon te wanhopen of het hem wel zou gelukken, niettegenstaande deze streek eene welbekende wijkplaats dezer dieren was.

"Op zekeren morgen kwam Etia, de voornaamste jager van het dorp bij mij en zeide dat hij den kreet van een' "njina" — dat is, een gorilla — gehoord had, digt bij eene der naburige plantaadjes. Hij was van meening dat wij hem stellig den volgenden dag zouden kunnen dooden en zeide dat hij en zijne vrienden gedurende den nacht den "gorilla-dans" zouden uitvoeren.

"Deze Etia was een slaaf van den stam der Mchaga's. Zijne huid was, om de vergelijking van Oshupia te bezigen, als die van een ouden alligator — geheel en al hoornachtig en gerimpeld; zijne linkerhand was door den beet van een gorilla verminkt; zijn gelaat was bespottelijk leelijk en herinnerde mij toch iets, hetwelk ik vroeger gezien had. Na er mij lang half suf over gedacht te hebben, schoot het mij te binnen; Eti geleek sprekend op het masker, hetwelk Rijder droeg in het karakter van Caliban in het "princess-theater."

In de hut die door de slaven bewoond werd, trommelden drie mannen die hun aangezigt allerdwaast met krijt besmeerd hadden, terwijl anderen een geluidgevend stuk hout en eene éénsnarige harp bespeelden. Op het geluid van deze muzijk

danste Etia, terwijl hij de lompe bewegingen van een' gorilla nabootste. Hierop werd de ijzeren klok geluid en Ombuiri, de booze geest opgeroepen, waarop zich een schor geratel met de andere geluiden vermengde. De dansers vlogen gillende naar het midden der hut en sprongen gillende omhoog. Nu eens was er stilte, die slechts door de flaauwe klanken der harp werd afgebroken; dan werden de trommen weder geslagen en donderden de stokken op nieuw op het hout.

"In een' anderen dans nam Caliban de verschillende eigenaardige houdingen aan van een aap. Nu zat hij op den grond, met uitgespreide beenen; hij liet de ellebogen op de kniën rusten en zijn hoofd omlaag hangen; zijn gelaat nam dan een wezenlooze, dierlijke uitdrukking aan. Plotseling ligtte hij het hoofd op, zijne ooren stonden steil overeind en zijne oogen schoten vlammen; luide toejuichingen gaven te kennen hoe natuurlijk hij was. Al de dansers namen dezelfde houdingen aan als hij, terwijl Etia zelf als een aap den paal beklom die het dak ondersteunde en boven hen allen zweefde.

"Bij den derden dans bootste hij den gorilla na als hij aangevallen en gedood wordt. De man, die onnavolgbaar voor jager speelde, drukte in zijn spel schrik en besluiteloosheid uit, voordat hij den vinger bragt aan den trekker van zijn denkbeeldig geweer. Caliban, als gorilla, viel hem aan op handen en voeten en stortte dood neder aan de voeten van den jager, op het oogenblik dat hij dezen met ééne hand wilde aangrijpen.

"Men kan verzekerd zijn dat alleen het zien van een gorilla in zijn wilden staat mij zooveel belang ingeboezend of mij een zoo helder denkbeeld van de werkelijke gewoonten van het dier gegeven zou hebben. Hier toch kan geen bedrog plaats vinden. Het was geene vermakelijkheid, die mijtengevalle plaats had, maar eene godsdienstige plegtigheid die op den avond voor eene gewigtige onderneming gevierd werd."

Deze dans brengt ons op den godsdienst of liever het bijgeloof der Camma's. Bijgeloof heeft zijne achtingwaardige, zijne bespottelijke en zijne duistere zijde; er bestaat naauwelijks een enkel volk, waar deze drie vormen zoo duidelijk zijn afgeteekend.

De achtenswaardige zijde is natuurlijk de waarde van het bijgeloof als plaatsvervangend middel voor wezenlijken godsdienst — iets, waarvan de Wilde geen het minste denkbeeld heeft en wat men hem ook onmogelijk aan het verstand kan brengen. Hij houdt dikwijls werkelijk veel van zijnen onderwijzer, hij begrijpt verwonderlijk schielijk de zinsneden die hij hoort en regelt zijn leven uiterlijk in overeenstemming met de vermaningen, die hij gehoord heeft; uiterst zelden echter wordt zijn hart werkelijk getroffen. Zoodra de regtstreeksche invloed van zijn' onderwijzer niet meer op hem werkt, keert hij tot zijne gewone levenswijze terug.

Reade geeft hiervan een sprekend voorbeeld. Hij ontmoette, op weg naar de kerk, eene negerin die van een mooi klein meisje vergezeld was.

Hij sprak het kind aan en vroeg of zij de dochter was van deze vrouw. De moeder antwoordde toestemmend en bood haar, in denzelfden adem, te koop aan. Dit was de echte neger-aard. Op dit oogenblik hield de klok op te luiden en toen kwam hare opvoeding te voorschijn. "Hei!" riep zij, "gij niet hoort klok ophoudt? Ik nu ga. *Na kerk* wij spreken; geef mij genoeg "dash" (dat is geschenken), dan wij drink rum, dan gij neemt hem, (dat wil zeggen, het meisje); praten afgeloopen."

Het bijgeloof neemt dus de plaats in van een' persoonlijken godsdienst, en in weêrwil der uitspattingen waartoe het de Wilden verlokt, brengt het toch altijd het denkbeeld eener geesten-wereld voor hun geest; het doordringt hen met het feit dat er wezens bestaan die hooger en grooter zijn dan zij.

Dat hunne bijgeloovigheden, hoe laag zij ook mogen staan en hoe grof zij zijn mogen, toch de kracht hebben om het gemoed van den inboorling met een gevoel van ontzag te vervullen, blijkt uit de groote onwilligheid, die dit volk heeft om den naam uit te spreken, waaronder zij den Grooten Geest verstaan. Hun denkbeeld eener godheid is voorzeker zeer onvolkomen; het is echter genoegzaam om hen met eerbied te vervullen, daar men hen er bijna niet toe kan overhalen om den naam van dit Wezen uit te spreken. Reade hoorde hem slechts tweemaal. Eens toen zij in een hevig onweder waren, hieven de mannen hunne handen ten hemel en riepen den heiligen naam uit, alsof hij een groot toovermiddel was. De andere keer was, toen iemand eens plotseling

gevraagd werd, wat de eigenlijke naam was van God; hij wees naar boven en prevelde met eene zachte stem het woord "Njambi."

De plegtigheden bij gelegenheid der nieuwe maan zijn reeds dikwijls in dit werk vermeld. Du Chaillu geeft ons het verhaal van eene dezer plegtigheden, zooals zij bij de Camma's gevierd worden; het is vooral nuttig om ons het ware doel der plegtigheid te doen kennen.

Op zekeren dag zond Quengueza eene boodschap dat hij ziek was en dat het volk Ilogo, den geest der maan, moest raadplegen, hem vragende of hij betooverd was, en hoe hij, in dat geval, moest genezen worden. Even voor volle maan vereenigde zich dan ook eene schaar vrouwen voor het huis van Quengueza; zij waren vergezeld van de trommen en al het leven, dat bij een neger-feest behoort. Zij vormden een' kring en zongen liederen ter eere van Ilogo, op de maat der trommen in de handen klappende.

In het midden van den kring zat eene vrouw gestadig naar de maan te kijken en op eene ingeving te wachten. Twee vrouwen hadden dezen post reeds zonder gevolg ingenomen, maar de derde begon spoedig te beven; hare leden begonnen krampachtige bewegingen te maken, werden daarna spoedig stijf en zij viel eindelijk gevoelloos op den grond. Toen werden de gezangen ter eere van Ilogo voortgezongen met verdubbelde kracht; de zangers herhaalden telkens weder dezelfde woorden, totdat de vrouw, na ongeveer een half uur, teekenen begon te geven van terugkeerend bewustzijn. Zij werd nu ondervraagd en zeide dat zij Ilogo gezien had en deze haar had medegedeeld, dat de koning niet betooverd was, maar dat hij genezen kon door een geneesmiddel dat van zekere plant bereid was. Zij scheen door een en ander zeer uitgeput, en niet alleen hare toehoorders, maar zij zelve geloofde vast en zeker aan de waarheid van hare vreemde verklaring.

Men ziet hieruit dat Quengueza even bijgeloovig was als zijne onderdanen. Hij ging nooit uit zonder zijne geliefkoosde fetische; dit was een leelijk, klein houten beeldje, dat op den buik met eene rij van vier heilige "kauri's" versierd was. Deze "kauri's" behooren niet aan de West-kust te huis, maar schijnen van de Oost-kust te zijn ingevoerd. Als hij at of dronk, altijd hield zijne fetische hem gezelschap; voordat hij ging eten groette hij haar door de vier heilige "kauri's" aan zijne lippen te brengen. Eer hij dronk schonk hij altijd eenige droppels van zijn' drank over de voeten van het beeld, bij wijze van drankoffer.

Als hij op reis was, had hij gaarne een' zijner "medicijn-mannen" bij zich, om door het blazen op zijn tooverhoren den regen te verjagen. De doktor was zoo zeker van zijne magt, dat hij eens niet wilde hebben, dat men eene vervallen hut herstelde waarin zij den nacht moesten doorbrengen. Nu gebeurde het, dat er in het midden van den nacht eene hevige stortbui kwam, die het geheele gezelschap doornat maakte. De doktor was echter volstrekt niet uit het veld geslagen; hij zeide dat het nog veel harder zou geregend hebben, indien hij niet op den horen geblazen had.

En toch kwam zijne natuurlijke geestkracht nu en dan op den voorgrond; bij zekere gelegenheid, toen er veel volk gestorven was aan de kinderpokken en de overgeblevenen om wraak riepen over de toovenaars door wier toedoen de ziekte zoo onder hen woedde, verbood Quengueza alle verdere slagting. De pokken, zeide hij, waren een wind, dien Njambi — uitgesproken N'yamyé — hun gezonden had; hij had reeds lieden genoeg gedood.

Evenals de meeste opperhoofden der inboorlingen had ook Quengueza een eigen lievelings-bijgeloof. In zijne eigene stad Goumbi of Ngambi liep een zeer gemakkelijk en droog pad van de huizen naar de rivier. Quengueza wilde echter nimmer bij dit pad landen; hij ging altijd scheep of landde bij eene afschuwelijke modderbank, waarover men zoo hard moest loopen als men kon, om niet in de rivier weg te zinken. De reden waarom hij dit deed, was dat men hem, toen hij den troon besteeg, verteld had, dat een vijand van hem een boozen geest op dit pad geplaatst had en dat hij zou sterven, als hij langs dit pad ging.

Deze geest was zoo magtig, dat er verscheidene vruchtelooze pogingen waren aangewend om hem te verdrijven; eindelijk was Quengeuza verpligt om een beroemd

toovenaar der Bakalai's te ontbieden, Aquilai genaamd; dezelfde man, dien wij reeds vroeger vermeld hebben als den vader van den jongen, die de proef met den gloeijenden ring moest ondergaan.

"Het volk verzamelde zich in grooten getale in den grooten "hangar" of overdekte ruimte waarin ik ontvangen was; hier stak men vuren aan, waar allen omheen waren gezeten. Omstreeks tien ure, toen het pikdonker was, begon de doktor zijne werkzaamheden, door eenige blufferige zangen, waarin hij zijne magt over de toovenaars vermeldde. Dit was voor het volk een teeken om in hunne hutten en rond de vuren onder den "hangar" bijeen te komen.

DE WANDELING VAN QUENGUEZA.

"Hierop werden al de vuren uitgedaan, de lichten uitgeblusscht en ongeveer een uur later brandde er geen enkel licht meer dan het mijne. Ik gaf hun kennis, dat de Blanken in zulke gevallen niet aan den algemeenen regel onderworpen waren, en dit werd aangenomen. Overal heerschten de meest volkomen duisternis en de grootste stilte. Men hoorde geene enkele stem, zelfs niet fluisteren, onder de vele duizende lieden, die in de duisternis hier waren bijeengekomen.

"Eindelijk werd deze zonderlinge stilte door den doktor afgebroken; deze, die in het midden der stad stond, begon hardop iets te prevelen of te murmelen, waarvan ik de beteekenis niet begreep. Van tijd tot tijd werd hij door het volk in koor beantwoord. Dit duurde ongeveer een uur en het was werkelijk een der vreemdste tooneelen, die ik ooit had bijgewoond..... De sombere stem van den tooverdoktor klonk in de stilte zeer zonderling, en als men het antwoord van de vele gemengde stemmen hoorde, maakte het geheel den indruk van een ernstig bezwerings-tooneel uit den ouden tijd.

"Juist te middernacht hoorde ik eindelijk den doktor naderen. Hij had klokken om zich heen hangen, die klonken toen hij aankam. Hij ging achtervolgens naar iedere

familie in de stad en vroeg of de toovenaar, die den weg van den koning belemmerde, ook tot hen behoorde. Allen antwoordden natuurlijk "neen". Toen begon hij het betooverde pad op en neêr te loopen en bezwoer den geest op luiden toon te verdwijnen. Eenigen tijd daarna kwam hij terug en gaf te kennen dat hij den "aniemba" niet meer zien kon; dat hij zonder twijfel was weggegaan om nimmer weder terug te keeren. Al het volk kwam toen naar buiten en riep: " "Ga weg! ga weg! en kom nimmer terug om onzen koning kwaad te doen."

"Nu werden er vuren aangelegd en gingen allen zitten eten. Toen dit was afgeloopen werden de vuren weder uitgebluscht en zong het volk verschillende liederen tot vier ure. Hierna werden de vuren op nieuw ontstoken.

"Bij het opgaan der zon kwam al het volk bijeen, om hun koning bij zijn togt langs het gevreesde pad naar het water te vergezellen.

"Ik wist dat Quengueza als jager en krijgsman dapper was. Hij was ook zeer verstandig in vele zaken waarin zijn volk zeer dom was. De arme koning was nu echter vreeselijk bang. Hij was zeker dat de geest verdwenen was, maar zelf klaarblijkelijk overtuigd, dat hij een' zekeren dood te gemoet ging. Indien het mogelijk ware geweest, zou hij waarschijnlijk geweigerd hebben te gaan. Hij aarzelde, maar besloot ten laatste zijn noodlot te gemoet te gaan en liep onder de toejuichingen zijner onderdanen manhaftig naar de rivier heen en terug."

In het geheele land ontmoet men vele zulke bijgeloovige verbodsbepalingen. Als bijv. eene vrouw op het punt is moeder te worden, is het zoowel haar als haar' man verboden een gorilla te zien, omdat alle inboorlingen stellig en zeker gelooven, dat, in dat geval, het verwachte kind geen menschelijk wezen maar een jonge gorilla zou zijn. Het drinken van het water der Rembo is insgelijks verboden, omdat de lijken van hen, die voor tooverij zijn ter dood gebragt, er in geworpen worden; de inboorlingen verbeelden zich dat zij, als zij van dit water drinken, toovenaars zouden worden tegen hun wil. En toch bestaat er — waaruit de inkonsequentie van het bijgeloof ten volle blijkt — eene plegtigheid, waarvan wij aanstonds zullen spreken, waarbij het proeven van dit water het voornaamste is.

Er is namelijk in de Rembo zeker eiland, waarvoor de inboorlingen de grootste vrees koesteren. Het is zeer boomrijk en het volk verkeert in het zekere geloof, dat in het midden van dit eiland een reusachtige krokodil woont, die met eene koperen huid bedekt is. Deze krokodil is een toovenaar en door zijne bezweringen sterft elk die op het eiland landt onmiddellijk, of wordt krankzinnig en blijft rondzwerven totdat hij bezwijkt. Du Chaillu ging daar natuurlijk aan land en doorkruiste het eiland in verschillende rigtingen. Het volk was stom van verbazing; dat hij echter heelshuids terugkwam, maakte in hun geloof geen verschil, omdat hij blank was en de groote toovenaar over de Blanken geene magt had.

Wat de fetischen betreft, hun aantal is legio. Amuletten die op het weder betrekking hebben, zijn er in groot aantal; in tegenoverstelling met die van Zuid-Afrika bezigt men ze hier echter om den regen te keeren, niet om hem te voorschijn te roepen.

Eene fetische gaf onzen reiziger groote moeite. Hij had van een klein opperhoofd, Rabolo genaamd, een klein verlaten dorp gekocht en daar een nieuw huis gebouwd. De woning was af op de veranda na, toen het werkvolk eensklaps weigerde om verder te arbeiden; zij hadden namelijk eene groote gezondheids-fetische gezien, die Rabolo daar geplaatst had, toen het dorp voor het eerst gebouwd was. Zij weigerden gladweg haar aan te raken voordat Rabolo kwam, en zelfs toen hij zijne toestemming gegeven had, waren zij nog eenigzins zenuwachtig om de schijnbare ontheiliging.

Deze fetische was een goed staaltje van deze voorwerpen in het algemeen. In het zand waren twee schedels begraven, een van een mensch en een andere van een chimpanzé; deze combinatie staat onder de Camma's zeer hoog aangeschreven. Zij waren begraven aan den voet van twee palen, die den ingang van het dorp vormen. Hierop volgde eene groote hoeveelheid gebroken glas en aardewerk, en toen nog eenige schedels van chimpanzé's; een paar houten afgodsbeelden hielden een en ander gezelschap. Bij de palen was ook eene heilige klimplant geplant, die hen met zijne takken en

bladeren bedekte; de inboorlingen zijn dan ook van oordeel, dat de fetische hare kracht behoudt, zoolang deze plant in het leven blijft.

Rabolo was op zijne gezondheids-fetische zeer trotsch, omdat er, zoolang zij was opgerigt, nog niemand in het dorp gestorven was. Daar er echter nimmer meer dan 15 inwoners in geweest waren, is deze geringe sterfte zeer verklaarbaar.

Volgens hetgeen zij er zelf van vertellen moet het land der Camma's niet aangenaam zijn om te bewonen. Het loopt over van geesten, maar de kwade gaan in aantal de goede ver te boven; en volgens de algemeene gewoonte van onwetende volken, bewijzen ook de Camma's den grootsten eerbied aan de eersten, omdat zij hun het meeste kwaad kunnen doen.

Als voorbeelden dezer geesten zullen wij er drie vermelden. De eerste is een goede geest, die Mbuiri heet; hij trekt het land door en brengt nu en dan aan een of ander dorp een bezoek. De stad Aniambia staat onder zijne bijzondere bescherming; zij heeft echter ook het voorregt om bewaard te worden door een kwaden geest, die even groote magt heeft, zoodat hare inwoners eene zielrust bezitten, die men in het land der Camma's niet zoo dikwerf aantreft. Er is slechts ééne zaak die de rust dezer plaats verstoort; dat is de geest eener krankzinnige vrouw, die, toen zij leefde, buiten de plaats woonde en nu, ofschoon zij een geest is, hare plantaadje blijft bewerken. Zij heeft haar afkeer van menschelijke wezens nog niet verloren; indien zij een mensch alleen aantreft, grijpt zij hem aan en slaat hem dood.

De booze geest die Aniambia beschermt, is een zeer ondeugend en boosaardig wezen, Abambou genaamd; hij woont op de begraafplaatsen en maakt zijn bed van geraamten. Ten einde Abambou gunstig te stemmen, worden hem dagelijks offeranden gebragt, uitsluitend bestaande in spijzen. Somtijds koken de Camma's het voedsel en leggen het op eenzame plaatsen in het bosch, waar Abambou het stellig vindt; het gebeurt ook dat zij zijne gunst willen verwerven door hem pisangs, suikerriet en noten te offeren. Zulk eene offerande gaat altijd vergezeld van een gebed; dit laatste bevat in algemeene uitdrukkingen steeds het verzoek aan den beschermenden geest om de Camma's bij te staan en hunne vijanden te verdelgen. Het is nog al zonderling, dat, als een vrij man zijne offerande aan Abambou doet, hij haar in bladeren wikkelt; de slaven zijn verpligt haar zoo op den naakten grond te leggen.

Er zijn fetische-huizen gebouwd voor Mbuiri en Abambou; zij staan digt bij elkander. Het zijn kleine hutten, omtrent 2 meter hoog en 2 breed. In deze hutten is geen afgodsbeeld, maar een vuur, hetwelk steeds brandende gehouden wordt, en eene kast waarop eenig heilig krijt en eenige roode papegaai-vederen liggen.

Gewoonlijk ligt er in het huis van Abambou een bed gespreid, opdat hij zou kunnen rusten als hij van zijne omzwervingen door het land vermoeid is; daar nooit iemand dan de "medicijn-man" de deur der hut opent, gaan de dorpelingen in eerbiedige stilte voorbij, omdat niemand weet of de gevreesde Abambou op dat oogenblik niet welligt in de hut ligt te slapen. Nu en dan wordt hij in het openbaar aangesproken; de strekking van deze toespraken is altijd, dat ieder volkomen wel en volmaakt gelukkig is en drukt tevens de hoop uit, dat hij hun geen kwaad moge doen.

De booze geest echter die door dezen stam het meest gevreesd wordt, heet "Ovengua" of "vampier." Het is zeer verrassend te zien, dat het Hongaarsche en Servische bijgeloof omtrent den vampier ook heerscht onder de Wilden van West-Afrika, en toch vindt men het met al zijne bijzonderheden aan de oevers van de Kembo terug. Men aanbidt den "Ovengua" niet; hij wordt verondersteld geene magt te hebben over ziekten, noch eenigen invloed uit te oefenen op den gewonen loop van 's menschen leven. Hij is eenvoudig een verwoestende demon, die, grillig en wreed, moordt zonder eenige reden en steeds, naar slagtoffers zoekende, in de bosschen rondwaart.

Overdag verbergt hij zich in holen, zoodat reizigers hem niet behoeven te vreezen; des nachts neemt hij echter den vorm van een mensch aan en slaat alles dood wat hem tegenkomt. Het gebeurt somtijds dat de "Ovengua" een troep gewapenden ontmoet; deze bieden hem dan weêrstand en dooden het ligchaam, hetwelk hij tijdelijk voor zijne woonplaats gekozen heeft.

Als er een „Ovengua" gedood is, ontsteken de overwinnaars een vuur en verbran-

den het lijk; zij dragen bijzonder zorg dat er geene beenderen overblijven, omdat van de beenderen nieuwe "Ovengua's" gemaakt worden. De inboorlingen hebben een zonderling denkbeeld, namelijk dat, als iemand door tooverij gestorven is, het lijk zoolang in bederf overgaat, totdat de beenderen geheel en al van het vleesch bevrijd zijn. Zoodra dit geschied is, verlaten zij een voor een het graf en vormen eind tegen eind eene enkele lijn, waaruit zij zich langzamerhand tot een nieuwen "Ovengua" ontwikkelen. Enkele plaatsen worden, als geliefkoosde verblijfplaatsen van dezen vreeselijken demon, bijzonder geschuwd; noch beloften, noch bedreigingen, noch overredingen kunnen eenen Camma overhalen, na zonsondergang in hunne nabijheid te genaken.

Het is zeer waarschijnlijk dat geslepen en wraakzuchtige lieden van dit geloof in den vampier gebruik maken, en dat zij, als zij een' afkeer van iemand hebben, dezen hinderlagen leggen en verradelijk vermoorden om dan den "Ovengua" hiervan de schuld te geven.

Het heerschen van dit bijgeloof is welligt eene der redenen waarom zij, die van tooverij verdacht zijn, zoo wreed behandeld worden; de vrees voor tooverij is sterker dan alle menschelijk gevoel en kan zelfs het hart der ouders verharden tegen hunne kinderen. De minste schijn alsof men niet aan de beschuldiging geloofde, zou op eenmaal de verschrikte menigte tot de overtuiging brengen, dat beiden hieraan schuldig waren; het gevolg hiervan is dan ook, dat als iemand van tooverij beschuldigd is, niemand zulke luide en hevige verwenschingen uit als zij die eigenlijk de natuurlijke beschermers van het slagtoffer moesten zijn.

Reade verhaalt ons in zijn "Savage-Africa" een voorbeeld van de wreedheid die door vrees wordt opgewekt.

Een klein opperhoofd was gedurende eenigen tijd ziek geweest en eene vrouw was, op hare eigene bekentenis, overtuigd hem betooverd te hebben. Het is waar dat de bekentenis haar door slaan ontwrongen was, maar dit maakte voor de inboorlingen geen verschil; dezen hadden haar ook gedwongen haar' zoon, een jongen van slechts zeven jaar, te beschuldigen haar medepligtige te zijn. Dit laatste werd gedaan, opdat hij niet zou opgroeijen en later den dood zijner moeder op de moordenaars wreken.

"Het kind lag op den grond neêrgehurkt; hij had eene ernstige wond in den arm en zijne handen waren met een wilgentak aaneengebonden. Ik zal het gelaat van dit kind nooit vergeten. Het had de uitdrukking van eene stuursche, onverzettelijke lijdzaamheid, die een der bekende karaktertrekken van den Wilde is. Toen ik er bij was, liet een der lieden eene bijl in zijne oogen glinsteren, — dit was des woestelings denkbeeld van geestigheid. Het kind keek er naar, zonder eenig teeken van aandoening te geven. Sommigen, die even weinig vrees hadden, zouden welligt verachting, kwaadheid of eene gemaakte nieuwsgierigheid hebben te kennen gegeven; maar hij scheen volkomen ongevoelig te zijn voor hetgeen rondom hem voorviel. Zijn oog bliksemde voor een oogenblik toen zijn naam voor het eerst genoemd werd, maar dit duurde slechts eene seconde. Hij toonde dezelfde onverschilligheid toen hij hoorde dat het behoud van zijn leven bepleit werd, als toen hij een korten tijd te voren met den dood bedreigd werd."

Beiden werden gedood. De moeder werd in eene kano naar zee gevoerd, met eene bijl omgebragt en toen overboord geworpen. De ongelukkige jongen werd levend verbrand; er werden zakken met buskruit aan zijne beenen gebonden, waardoor hij, volgens een ooggetuige, "opsprong als een hond." Toen men iemand vroeg, waarom men den armen jongen zulk een' wreeden dood had doen sterven, terwijl die van de moeder door de bijl betrekkelijk onpijnlijk was, toonde zich de man geheel verbaasd, hoe men zulk een fijne onderscheiding kon maken. Volgens hem was dood, dood, en daar de doodstuipen van het gemartelde kind de toeschouwers schenen te vermaken, zag hij niet in, waarom men hun dit genoegen zou onthouden.

"Dit verklaart genoegzaam de wreedheid van den neger; het is de wreedheid van het kind hetwelk een' kever aan eene speld steekt. Het is de wreedheid der onwetendheid. Een ronddraaijende kever en een jongen die opspringt als een hond, zijn beide een belagchelijk gezigt voor hen die het gevoel van mededoogen niet kennen. Hoe nutteloos is het tot de zoodanigen te spreken over rede, godsdienst en menschelijkheid,

Zulke bijgeloovigheden kunnen alleen worden uitgeroeid door wetten, die even wreed als streng zijn."

Dezelfde schrijver geeft ons van dit gebrek aan gevoel nog een ander voorbeeld. Somtijds verbeeldt zich een zoon, die op zijne manier zijne moeder liefheeft, dat zij al te oud en hulpeloos wordt, en ongeschikt om hem te helpen. Hij doodt haar derhalve in het denkbeeld dat zij voor hem, als geest, veel nuttiger kan zijn dan in hare ligchamelijke gedaante; voordat hij haar naar de andere wereld zendt, belast hij haar met verschillende boodschappen naar zijne vrienden en betrekkingen die overleden zijn. De Camma's gelooven niet, dat bij hun dood zelfs de voelbare gemeenschap met hunne vrienden is afgebroken. "Als het de dooden," zeide een hunner, "verveelt om in het kreupelhout (dat wil zeggen de begraafplaats) te blijven, komen zij naar den een of anderen hunner familie van wien zij veel houden. Zulk een geest zal zeggen: "Het verveelt mij in het bosch te blijven, wees zoo goed en bouw voor mij een huis in de stad, digt bij uwe eigene woning." Hij zegt den man dat hij ook dansen en zingen moet; de mannen halen dus des avonds een aantal vrouwen en dansen en zingen met haar.

Ingevolge dit verzoek bouwt het volk voor den onrustigen geest eene miniatuurhut, gaat vervolgens naar het graf en maakt een afgodsbeeld. Zij nemen vervolgens het toestel van bamboe, waarop het lijk naar het bosch gedragen is, en dat altijd op deze plaats wordt achtergelaten, doen er een weinig stof uit het graf op en brengen het in de hut, welker deur nu met een wit laken wordt gesloten.

Onder de Camma's heeft, even als bij vele wilde stammen, eene plegtigheid plaats, waardoor men in sommige geheimen wordt ingewijd; deze moeten allen doorloopen, voordat zij als mannen en vrouwen erkend worden. Deze plegtigheden worden zeer geheim gehouden, maar Reade haalde een' zijner lieden over om hem hieromtrent eenige inlichtingen te geven.

Bij de toelating van een nieuweling wordt deze in een fetische-huis gebragt, naakt uitgekleed, duchtig gegeeseld en dan met geite-mest ingesmeerd; deze plegtigheid gaat met muzijk vergezeld. Hierop wordt hij achter een scherm gevoerd, waarachter men een vreemd en zonderling geluid hoort, hetwelk verondersteld wordt te worden voortgebragt door een geest, Ukuk genaamd. Men schijnt evenwel stilzwijgend te begrijpen dat de geest alleen door een' plaatsvervanger vertegenwoordigd wordt, daar de zwarte berigtgever er niet slechts bijvoegde dat het geluid gemaakt werd door den fetische-man, maar ook het instrument liet zien waarmede dit gedaan werd. Het was eene soort van fluit, vervaardigd van uitgehold mangrove-hout en aan het eene einde gesloten met een stuk van de vlerk eener vledermuis.

Gedurende vijf dagen na de inwijding wordt een schort gedragen, dat van drooge palmbladeren gemaakt wordt. Deze plegtigheden schijnen niet aan vaste tijden verbonden te zijn, maar plaats te hebben zoodra er eenige kandidaten zijn voor de inwijding. Reade had meermalen jongelieden gezien die dit geheimzinnige schort droegen; hij wist er de beteekenis evenwel niet van, voordat Mongilomba de geheimen verraadde.

Dezelfde persoon gaf ook eenige inlichting omtrent de inwijding der vrouwen. Hij was omtrent dit onderwerp echter zeer weinig mededeelzaam, deels omdat de vrouwen zelve haar geheim zoo goed bewaren, deels omdat hij bevreesd was, dat zij zouden hooren dat hij hare geheimen bespied had en hem daarom zouden mishandelen en slaan.

Een gedeelte der plegtigheden geschiedt niet zoo in het geheim, maar in de open lucht. De muzijk wordt gemaakt door oude vrouwen, "Ngembi's" genaamd; deze beginnen de werkzaamheden door naar het bosch te gaan en eene plek gronds van boomen te zuiveren. Zij keeren dan naar het dorp terug en bouwen eene heilige hut, die door geen mannelijk wezen mag worden binnengetreden.

De nieuweling of "Igonji" wordt nu geleid naar de open ruimte — welke eene plaats moet zijn, waar zij nooit tevoren geweest is — en gaat daar zitten bij een vuur, dat door de voornaamste "Ngembi" aan 't branden wordt gehouden en niet mag uitgaan. Twee dagen en nachten zit eene "Ngembi" naast het vuur, en houdt het met stokken aan den brand, terwijl zij onophoudelijk zingt: "Het vuur zal nimmer uitgaan." Den derden dag wordt de "novice" ingesmeerd met zwart, rood en wit krijt en in de heilige hut

gebragt; hier hebben eenige onbekende plegtigheden plaats. De mannen omringen de hut en slaan op de trommen, terwijl de nieuwelinge van binnen hierop steeds antwoordt, met den kreet: "Okanda! yo! yo! yo!" die ons, zooals Reade aanmerkt, het "Evoë!" der oude Bacchanten in herinnering brengt.

De geest Ukuk komt alleen bij zulke gelegenheden aan het licht. De andere tijden woont hij diep onder de aarde in zijn donker hol, dat zoo goed mogelijk wordt nagebootst door de heilige hut; deze wordt namelijk dik bedekt met bladeren, zoodat er geen enkele lichtstraal in kan doordringen. Als hij de hut binnenkomt, blaast hij op de fluit en bij het hooren van dit geluid begeven zich alle ingewijden naar de hut.

HET UITWERPEN VAN EEN' BOOZEN GEEST.

Daar deze geesten zoozeer gevreesd zijn, is het natuurlijk, dat de inboorlingen hen trachten te verdrijven van elke plaats waar zij hunne onwelkome woonplaats hebben opgeslagen.

Sommige geesten kiezen voor woning bij voorkeur het ligchaam van een' mensch; deze wordt daardoor ziek en sterft als de geest niet uit hem gedreven wordt. Nu gelooven de Camma's dat kwade geesten geen leven, vooral geen slaan van trommen kunnen verdragen; op de oproeping van den fetische-man verzamelen zij zich dus om den zieke, slaan digt bij zijn hoofd op trommen en ketels, waarbij zij zingen, dansen en schreeuwen zoo hard zij kunnen. Dit rumoer houdt aan totdat de patiënt òf sterft, wat men natuurlijk zou verwachten, òf niettegenstaande al het geraas herstelt. Het volk dat aan de operatie deelneemt, doet dit met den grootsten lust, want gelukkig zijn juist die zaken waarvan een booze geest den grootsten afkeer heeft, zooals dansen, zingen, trommelen en leven maken, de dingen die hun het meest behagen zoodat hunne pligten en neigingen hier allergelukkigst geheel overeenstemmen.

Somtijds slaat de geest zijne woonplaats op in een dorp, en dan is er heel wat te doen, om hem te dwingen dit te verlaten.

Er wordt een fetische-man gehaald van verre — hoe verder hoe beter — en onmiddellijk aan het werk gezet. Zijne eerste bezigheid is, zich te verwen en te versieren, hetwelk hij doet op zoodanige wijze, dat hij er zoo duivelsch mogelijk uitziet. Een dezer lieden, Damagondai, dien du Chaillu beschreven heeft, zag er afgrijselijk leelijk uit. Zijn gelaat was wit gemaakt met krijt; aan beide zijden van zijn mond was een roode cirkel getrokken, eene streep van dezelfde kleur liep om ieder oog en eene andere van het voorhoofd tot de punt van den neus. Eene breede witte streep was getrokken van de schouders tot de polsen en de eene hand was geheel wit.

Op zijn hoofd had hij een' grooten bos zwarte vederen; strooken van luipaard-huid en een aantal toovermiddelen hingen om zijn geheele ligchaam en aan zijn hals eene kleine doos, waarin hij een aantal gedienstige geesten hield opgesloten. Een snoer met kleine schelletjes droeg hij om zijn midden. Dit spookachtig schepsel zat op een klein bankje voor eene andere kist vol amuletten en op de kist stond een tooverspiegel. Indien de toovenaar uit het binnenland gekomen was en ver van de rivier die de gewone handelsweg is, had hij zulk een voorwerp als een spiegel niet kunnen bezitten; eene kom met water had dan denzelfden dienst gedaan. Bij den spiegel lag de heilige horen vol met fetische-poeder, naast een ratel die beenderen van slangen bevatte. Zijn helper stond bij hem en sloeg hard met twee stokken op eene plank.

Nadat de bezweringen eenigen tijd hadden geduurd, beval de toovenaar dat de namen van al de inwoners van het dorp zouden worden afgeroepen; bij elken naam die genoemd werd, keek hij in den spiegel. Hij gaf eindelijk te kennen, dat de booze geest niet in een der inwoners zijn intrek had genomen, maar dat hij zijne woonplaats in het dorp had gevestigd en hij dit voor zich alleen wilde hebben; hij zou zeer boos zijn, indien iemand het met hem wilde deelen.

Du Chaillu bemerkte dat dit een sluwe aanval was op hem zelven, daar hij juist eenige gemakkelijke huizen in het dorp gebouwd had. Den volgenden morgen begonnen de inwoners de plaats te ontruimen. Zij voerden hunne eigendommen weg en braken de hutten af; met het vallen van den avond was er niemand meer in het dorp dan de Blanke en twee zijner volgelingen. Deze beiden verkeerden in groote vrees en wilden de overigen volgen. Zelfs het opperhoofd was verpligt te vertrekken, en bouwde met vele verontschuldigingen aan zijn' gast, eene nieuwe hut buiten het dorp.

Daar hij niet gaarne de huizen wilde opgeven die hem zooveel tijd en moeite gekost hadden, trachtte du Chaillu de inboorlingen over te halen om hunne hutten opnieuw op te bouwen, maar de vrees voor den boozen geest was zelfs nog sterker dan hun trek naar tabak. Ten laatste werd het echter door eenige moediger mannen beproefd en langzamerhand ontstond weder een nieuw dorp op de plaats waar het vorige gestaan had.

Dezelfde toovenaar was door en door een bedrieger; hij scheen er in geslaagd te zijn zichzelven even goed te bedriegen als zijne landslieden. Hij was vreeselijk bang in het donker en na zonsondergang begon hij altijd bevreesd te worden; hij weeklaagde dan en vervloekte alle toovenaars, tooverheksen en booze geesten; hij jammerde omdat hij wist dat iemand bezig was hem te betooveren en wond zich ten laatste zoodanig op, dat de bewoners van het dorp hunne huizen moesten verlaten en beginnen te zingen en te dansen.

Dat hij zich zelven bedroog was misschien onwillekeurig, maar Damagondai bedroog het volk willens en wetens in zijn eigen belang. In zijne dubbele hoedanigheid van opperhoofd en "fetische-man" had hij de afgodsbeelden van het dorp onder zijne bewaring. Hij had een zeer krachtig afgodsbeeld met koperen oogen en eene zwaardvormige, buiten den mond uitstekende tong. Met de oogen zag het de toekomstige gebeurtenissen, met de tong voorspelde het de toekomst en sneed de vijanden van het volk van Damagondai is stukken. Du Chaillu wilde dit afgodsbeeld koopen, maar hij weigerde er afstand van te doen. Hij gaf echter te kennen, dat de godin der slaven voor een' goeden prijs wel te koop zou zijn. De koop werd gesloten en het bewuste afgods-

beeld uit zijne hut verwijderd; het werd ingepakt en door den kooper medegenomen, terwijl de slaven aan hun werk waren. Damagondai zat er nog al over in, wat hij aan de slaven zou moeten zeggen als zij te huis kwamen en zagen dat hun afgods-huis ledig was; hij besloot ten laatste hun eenvoudig te vertellen dat hij de godin haar huis had zien verlaten en het bosch in wandelen.

Het afgodsbeeld in kwestie zag er bespottelijk uit; het was een middending tusschen een figuur uit de arke Noach's en eene houten kinderpop.

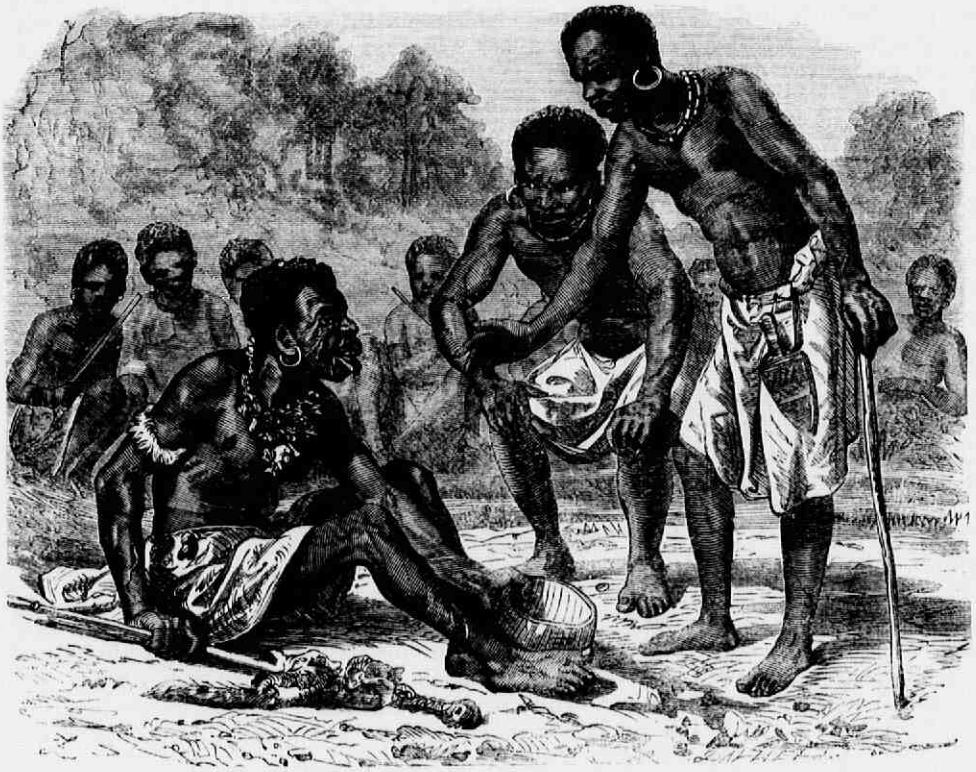

OLANGA "MBOUNDOU" DRINKENDE.

Hoeveel deze bijgeloovigheden onderling ook mogen verschillen, is er echter een punt waar zij alle bijeenkomen, namelijk de zoozeer gevreesde "Mboundou-proef, welke allen die van tooverij beschuldigd worden moeten ondergaan. De "mboundou" is een boom die tot dezelfde groep behoort als de plant waarvan de strychnine gemaakt wordt; hij is ook verwant met den niet veel minder beroemden "wijnstok" waarvan de Macoushie-Indianen het "wourali-vergif" bereiden. Van den wortel van den "mboundou" wordt een drank vervaardigd, die zoowel dronkenmakende en bedwelmende als vergiftigende eigenschappen bezit; hij wordt gebruikt tot twee doeleinden, vooreerst als gods-oordeel en ten anderen als middel om ingevingen te krijgen.

De "medicijn-mannen" ontleenen hunne magt voor een groot deel daaraan, dat zij de "mboundou" kunnen drinken zonder nadeel voor hunne gezondheid; als zij er door bedweld zijn, uiten zij meer of minder zamenhangende woorden, die gehouden worden voor openbaringen van den bijzonderen geest die geraadpleegd is. De wijze waarop de drank bereid wordt is als volgt.

Eene bepaalde hoeveelheid van den wortel wordt geschrapt en met eene kan water in eene kom gedaan. Binnen een paar minuten ontstaat er eene ligte gisting en het

water is vol van kleine luchtbelletjes, als die van champagne of andere mousserende wijnen. Als dit heeft opgehouden krijgt het water eene licht roodachtige tint en is de drank klaar om gebruikt te worden. De smaak is zeer bitter.

De uitwerkselen van de "mboundou" zijn bij verschillende individu's zeer uiteenloopend. Er was een ongevoelige, oude toovenaar, Olanga genaamd, die groote achting genoot bij zijn volk, omdat hij ongestraft zulke groote hoeveelheden "mboundou" kon drinken. Het is zeer waarschijnlijk dat hij in bezit was van een of ander tegengif en zich vooraf op het drinken voorbereidde; of welligt was hij buitengewoon sterk van gestel, en kon hij, zonder er nadeel van te ondervinden, eene hoeveelheid drinken, waardoor een zwakker man zou gedood zijn.

Olanga dronk gestadig "mboundou;" hij gebruikte ze vooral om ingevingen te krijgen. Indien bijv. iemand ziek werd, gingen zijne vrienden naar Olanga en verzochten hen "mboundou" te drinken ten einde te ontdekken of de zieke betooverd was. Zoodra hij het vergif gedronken had, gingen de mannen om hem heen zitten; zij sloegen met hunne stokken op den grond en riepen de formule:

"Als hij een toovenaar is, laat de "mboundou" hem dan dooden.

"Is hij het niet, laat de "mboundou" hem dan verlaten."

Binnen omtrent vijf minuten vertoonden zich teekenen van dronkenschap. De oude man begon te wankelen, zijne tong sloeg dubbel, zijne oogen werden bloedrood, hij kreeg kramptrekkingen in de beenen en begon onzamenhangend te spreken. Nu was het tijd om hem te ondervragen; hem werden dan nu ook onderscheidene vragen gedaan, waarvan hij er sommige beantwoordde. Weldra werd hij echter te bedwelmd om iets te verstaan, laat staan er op te antwoorden. Hij viel in slaap en in minder dan een half uur begon Olanga weer bij te komen.

Het gebeurt zeer zelden dat iemand anders dan een "medicijn-man" er het leven afbrengt als hij "mboundou" gedronken heeft. Meestal ontbreken de eigenaardige verschijnselen, waaruit blijkt dat het vergif het ligchaam verlaat; in zulk een geval verhaasten de toeschouwers de werking van het vergif met hunne messen. Somtijds herstellen de drinkers van de werking van het vergif, maar is hunne gezondheid voor altijd geknakt; in zeer enkele gevallen herstellen zij geheel en al. Du Chaillu was eens hiervan getuige. Drie jongelieden, van tooverij beschuldigd, werden, als gewoonlijk, veroordeeld om "mboundou" te drinken. Zij dronken haar en hielden zich goed, omringd als zij waren door eene gillende, met bijlen, speren en messen gewapende menigte, gereed om op hen aan te vallen zoodra zich verschijnselen vertoonden dat de drank doodelijk voor hen zou zijn. Zij bleven evenwel op de been, totdat de werking van het vergif voorbij was en werden derhalve onschuldig verklaard.

Volgens gewoonte eindigde de "medicijn-man" die den drank had klaargemaakt de plegtigheid door zelf eene kom vol te nemen. Terwijl hij in den staat van dronkenschap verkeerde, verheugde hij het hart van de toeschouwers door te zeggen, dat de toovenaars niet tot hun dorp behoorden, maar van verre kwamen.

Het is klaar dat zij die de "mboundou" bereiden, dezen drank naar willekeur sterker of slapper kunnen maken; men zegt dan ook, dat wanneer iemand die persoonlijk gehaat is het vergif drinkt, de afloop altijd doodelijk is. De beschuldigden mogen niet zien of het behoorlijk bereid wordt; het is hun echter vergund twee personen tot dat doel te zenden.

Eens was du Chaillu getuige van een vreeselijk tooneel. Er was een opperhoofd gestorven, Mpomo genaamd; het volk was hierover half waanzinnig. Men kon zich niet voorstellen, dat een jong en krachtig mensch ziek kon worden en sterven, indien hij niet betooverd was; er werd bijgevolg een magtig toover-doktor van eene afgelegen plaats gehaald en aan het werk gesteld. Twee dagen lang verrigtte hij een aantal ceremoniën als die welke wij straks hebben medegedeeld, om de booze geesten uit te drijven; eindelijk maakte hij bekend dat hij de toovenaars noemen zou. Het overige moeten wij mededeelen met de eigen woorden van den schrijver:

"Toen de opgewondenheid van het volk op den derden dag haar toppunt bereikt had — toen oud en jong, mannen en vrouwen razend waren van verlangen om zich op de toovenaars te wreken — verzamelde de doktor hen om zich in het midden

der stad; hij begon toen zijne laatste bezwering, waardoor hij de namen der moorddadige toovenaars zou ontdekken.

"Elke man en jongen was gewapend — deze met speren, gene met zwaarden en weder anderen met geweren en bijlen; op elks gelaat was het vaste besluit te lezen om bloedige wraak te nemen op hen die als de schuldigen zouden worden aangewezen. De geheele stad verkeerde in razernij en dorstte naar bloed. Voor het eerst bespeurde ik dat mijne stem in Goumbi geen gezag had. Ik kreeg zelfs geen gehoor. Wat ik zeide werd in den wind geslagen alsof niemand gesproken had. Als laatste bedreiging zeide ik, toen ik zag dat men aanstalten maakte om te beginnen, dat ik maken zou dat Quengueza hen strafte voor de moorden die zij in zijne afwezigheid gepleegd hadden. Maar helaas! zij waren mij te slim af geweest. Op den dag dat Mpomo gestorven was, hadden zij Quengueza in het geheim laten vragen of zij de toovenaars mogten dooden. En hij, arme man — zelf ziek en altijd voor de magt van toovenaars bevreesd en zonder mij om hem raad te geven — had terstond zijne toestemming gegeven om ze allen zonder genade om te brengen. Zij lachten mij dus bijna in mijn gezigt uit.

"Ziende dat al mijne pogingen te vergeefs waren en het bloedvergieten stellig zijn gang zoude gaan, besloot ik althans toe te zien, hoe alles in zijn werk ging.

"Op een' wenk van den doktor werd het volk op eenmaal doodstil. Deze plotselinge stilte duurde ongeveer eene minuut, toen de luide scherpe stem van den dokter gehoord werd:

" "Er is eene zeer zwarte vrouw, die woont in een huis" — waarop hij de woning geheel beschreef en de plaats waar zij gelegen was — "zij heeft Mpomo betooverd."

"Hij had naauwelijks geëindigd met spreken of de menigte vloog, als zoovele afzigtelijke dieren, vol woede naar de aangewezen plaats. Zij grepen hier een arm meisje, de zuster van mijn goeden vriend en gids Adouma. Terwijl zij hunne wapenen zwaaiden over haar hoofd, bragten zij haar naar den oever der rivier. Hier werd zij spoedig met touwen vastgebonden en allen stormden weêr naar den dokter.

"Toen de arme Okandaga in de handen harer moordenaars langs mij heen kwam, zag zij mij, ofschoon ik dacht, dat ik uit haar gezigt gebleven was. Ik draaide mijn hoofd om, in de hoop dat zij mij niet zien mogt. Ik kon haar niet helpen. Eensklaps hoorde ik haar roepen, " "Chally, Chally, laat mij niet sterven!"

"Het was een oogenblik van zwaren strijd voor mij. Voor een oogenblik was ik gezind om tusschen de menigte te vliegen en te trachten het arme slagtoffer te ontzetten. Het zou echter niets hebben kunnen helpen; het volk was te razend opgewonden, om zelfs op mijne tegenwoordigheid te letten. Ik zou mijn eigen leven hebben opgeofferd, zonder haar van eenig nut te zijn. Ik keerde mij af en ging in een hoek achter een boom staan en — ik beken het gaarne — ik schreide bittere tranen over mijne volstrekte magteloosheid.

"Nu was de menigte weder stil en klonk de scherpe stem van den duivelschen doktor opnieuw door de stad. Zij kwam mij voor als het schorre gekras eener doodvoorspellende raaf. " "Er is in eene hut eene oude vrouw" " — waarop hij beide beschreef, — ook zij heeft Mpomo betooverd."

"Opnieuw snelde de menigte voort. Deze keer grepen zij eene nicht van den koning Quengeuza, eene edelaardige en majestueuse oude vrouw. Toen allen met vlammende blikken en doodsbedreigingen om haar heen drongen, stond zij trotsch van den grond op, zag hen onbeschroomd in het gelaat en terwijl zij hen wenkte om haar niet aan te raken, zeide zij: " "Ik zal de "mboundou" drinken, maar wee mijne beschuldigers, indien ik niet sterf."

"Ook zij werd naar de rivier gebragt, maar niet gebonden. Zij onderwierp zich aan alles zonder een traan te laten of met een enkel woord genade te vragen.

"Voor de derde maal kwam de vreeselijke stilte over de stad en hoorde men de stem van den doktor opnieuw:

" "Er is eene vrouw met zes kinderen; zij woont op eene plantaadje naar de opgaande zon. Ook zij heeft Mpomo betooverd."

"Weder weêrgalmde de lucht van een woedend geschreeuw en binnen weinige minuten bragt men bij de rivier eene der slavinnen van Quengueza — eene goede en zeer geachte vrouw — die ik insgelijks kende.

"Nu naderde de doktor met de menigte. Met luide stem herhaalde hij de misdaad, waarvan deze vrouwen beschuldigd werden. Okandaga, die het eerst gegrepen was, had — naar hij zeide — eenige weken geleden Mpomo, die een bloedverwant van haar was, om zout gevraagd. Het zout was schaarsch en hij had het haar geweigerd. Zij had hem onaangename woorden toegevoegd en hem door tooverij het leven benomen.

"Toen werd de nicht van Quengueza beschuldigd; zij was kinderloos en Mpomo had kinderen. Zij benijdde hem en daarom had zij hem betooverd.

"De slavin van Quengueza had Mpomo om een spiegel gevraagd, dien hij haar geweigerd had. Daarom had zij hem door tooverkunsten gedood.

"Bij elke beschuldiging brak het volk uit in verwenschingen. Zelfs de betrekkingen der arme slagtoffers waren genoodzaakt hieraan mede te doen. Ieder trachtte zijnen buurman in het doen van vervloekingen te overtreffen, uit vrees dat zijne laauwheid bij de plegtigheid hem een gelijk lot zou doen ondergaan.

"Hierop werden de slagtoffers in eene groote kano gezet, met hare beulen, den doktor en een aantal andere gewapenden.

"Toen werden de tam-tam's geslagen en de hiervoor aangewezen personen bereidden den "mboundon." Quabi, de oudste broeder van Mpomo hield de vergiftigde kom in de hand. Op het gezigt hiervan begon de arme Okandaga op nieuw te schreijen en zelfs de nicht van Quengueza werd bleek — want zelfs het gelaat van een neger verandert in zulke oogenblikken merkbaar van kleur. — Drie andere kano's omringden die waarin de slagtoffers waren. Alle waren opgepropt met gewapenden.

"Eerst werd de kom met "mboundou" gegeven aan de oude slavin, vervolgens aan de nicht des konings en eindelijk aan Okandaga. Toen zij dronken riep de menigte: "Als zij heksen zijn, laat de "mboundou" haar dan dooden; zijn zij onschuldig, laat hij haar dan verlaten."

"Nooit in mijn leven verkeerde ik in grooter spanning. Ofschoon mijn bloed van afgrijzen verstijfde, waren mijne oogen toch aan het tooneel geketend. Er volgde nu eene doodelijke stilte. Eensklaps viel de slavin op den grond. Zij had den bodem der kano naauwelijks aangeraakt, of haar hoofd was door een dozijn zwaarden van den romp geslagen.

"Hierop volgde de nicht van Quengueza. Haar hoofd werd dadelijk afgeslagen en het water werd geverwd met haar bloed.

"In dien tusschentijd begon Okandaga te waggelen, zij steigerde en poogde te vergeefs aan de werking van het vergif weêrstand te bieden. Het laatst van allen viel ook zij en oogenblikkelijk was haar hoofd afgehouwen.

"Toen was het een tooneel van de grootste verwarring. Men hakte er als het ware in het wilde op los en in een ongeloofelijk korten tijd waren de lijken in kleine stukken gehouwen, die in de rivier werden geworpen.

"Na afloop hiervan ging het volk naar hunne huizen en voor het overige van den dag was het in de stad zeer stil. Sommigen van dit ruwe volk gevoelden, dat het aantal van hun' reeds bijna uitgeroeiden stam hoe langer hoe kleiner werd en de vrees voor den dood vervulde hunne harten. Des avonds kwam Adouma in het geheim bij mij, om zijn bedroefd gemoed te ontlasten. Ook hij had aan het vreeselijke tooneel moeten deel nemen. Hij durfde zelfs niet nalaten, deel te nemen aan de verwenschingen die over zijne arme zuster werden uitgesproken. Evenmin durfde hij haar, die voor zulk eene groote misdadigster gehouden werd, openlijk betreuren."

De plegtigheden waarmede de dood der Camma's vergezeld gaat, zijn werkelijk merkwaardig. Zoodra het duidelijk is, dat het einde van een man nadert, beginnen zijne betrekkingen over hem te treuren; zijne voornaamste vrouw werpt zich op zijn bed en terwijl zij het ligchaam van haren stervenden echtgenoot met de armen omvat, uit zij luide hare weeklagten, waarin zij door de tranen en het geschrei der rondom het huis vergaderde dorpelingen worden begeleid. De andere vrouwen gaan beurtelings bij dit gejammer voor en na zijn dood beweenen zij hem alsof haar hart breken zou. Deze jammerlijke klaagliederen zijn ten deele een gevolg van werkelijke droefheid; maar er is geen twijfel aan of zij worden ook ten deele veroorzaakt door de

vrees van welligt beschuldigd te worden, haren echtgenoot door tooverij gedood te hebben, als zij niet in het algemeen gejammer deelden.

Dagen achtereen zitten zij op den grond met asch bedekt, met geschoren hoofden en gescheurde kleederen; als het lijk niet langer in de plaats kan gehouden worden, brengen de betrekkingen het naar de begraafplaats, die gewoonlijk gelegen is op eenigen afstand, stroomafwaarts van de rivier. Die van Goumbi bijv. was omtrent vijftig engelsche mijlen van deze plaats.

Er wordt geen graf gedolven, maar het lijk wordt op den grond gelegd en omringd met verschillende kostbaarheden, die gedurende het leven aan den overledene behoorden. De lijken van opperhoofden of andere voorname lieden worden in eene ruwe kist gedaan; die van gewone lieden echter zijn door niets beschermd.

De rouw duurt minstens een jaar; bekleedde de overledene evenwel een' hoogen rang, dan somtijds twee jaren; gedurende dien tijd dragen allen die tot den stam behooren, hunne slechtste kleederen en stellen er een punt van eer in, er zoo smerig mogelijk uit te zien. De weduwen blijven al dien tijd hare hoofden scheren en met asch bedekken, en leven in volkomen afzondering. Aan het einde van den rouwtijd heeft er eene plegtigheid plaats, die "Bola-ivoga" heet; hierna is de rouw geëindigd en trekt het volk weder zijne gewone kleederen aan.

Eene zoodanige plegtigheid werd bijgewoond door du Chaillu. De overledene was een tamelijk rijk man geweest; hij liet zeven vrouwen na, een huis, eene plantaadje, slaven en andere eigendommen. Dit alles werd, naar de gewoonte van het land, geërfd door zijn' oudsten broeder, wiens pligt het ook was een feest te geven. Er werden eenige dagen vooraf groote toebereidselen gemaakt; groote hoeveelheden palmwijn werden in het dorp gebragt, benevens verscheidene kano-ladingen gedroogde visch; al de beste kleederen in het dorp werden in gereedheid gebragt en elke trommel, ketel, met één woord al waarop men slechts leven kon maken, voor den dag gehaald.

Op den dag van het feest begonnen de weduwen de plegtigheid met het eten van eene toover-brij, die door den "medicijn-man" was klaargemaakt waarna het weduwschap plegtig voor geëindigd werd verklaard. Zij ontdoen zich vervolgens van hare verscheurde en vuile kleederen en wasschen de asch af, waarmede haar ligchaam zoolang bedekt is geweest; hierop trekken zij hare beste kleedingstukken aan en versieren hare polsen en enkels met ijzeren en koperen sieraden.

Terwijl zij zich zoo opschikken, verzamelen de overige inwoners zich in kleine groepen voor hunne huizen en wordt aan elke groep eene reusachtige kruik palmwijn gegeven. Op een gegeven teeken begint het drinken en hiermede wordt zonder ophouden volle 24 uren volgehouden; met onvermoeiden ijver wordt gedurende al dien tijd gedanst, gezongen en getrommeld. Den volgenden dag heeft de slot-plegtigheid plaats. Eene groote menigte mannen, gewapend met bijlen, omringt dan het huis, waarin de overledene gewoond heeft; op een teeken van den erfgenaam stormen zij er eensklaps op los en binnen weinige minuten zijn er niets dan de overblijfselen meer van te zien. Deze worden op een hoop geworpen en verbrand; als het vuur is uitgebluscht, is de plegtigheid afgeloopen en wordt de erfgenaam beschouwd, de erfenis te hebben aanvaard.

Er zijn nog een paar gewoonten bij de Camma's, die eene korte vermelding verdienen. Die lieden schijnen nog al twistziek te zijn en als zij onderling vechten, gebruiken zij eene zeer geduchte knods, gemaakt van zwaar en hard hout en nagenoeg 1½ meter lang. Het dikke einde is diep ingekerfd en een slag met de "tongo," zooals zij genoemd wordt, zou den schedel van een' Europeaan verbrijzelen. Een inboorling van Afrika kan echter hevige slagen verdragen zonder er veel van te weten; en ofschoon elke "tongo" gewoonlijk met bloed en wollig haar bedekt is, schijnen de strijders er toch geene gevaarlijke wonden mede toe te brengen.

Als zij vechten werpen zij hunne tegenpartij ieder scheldwoord naar het hoofd wat hun slechts in de gedachte komt; "uw opperhoofd heeft pooten als een olifant," roept de een; "ho! zijn oudste broeder heeft een' nek als een wilde os," schreeuwt een tweede; "gij hebt geen voedsel in uw dorp," buldert een derde. Volgens den verhaler schijnen evenwel de woorden hun even weinig zeer te doen als de slagen.

Als eene kano een' langen togt aanvaardt, wordt er eene zonderlinge ceremonie in acht genomen. Elke man steekt zijn' roeiriem in het water, slaat er mede op de oppervlakte, ligt hem omhoog en laat een droppel van het water op zijne tong vallen.

GEWOONTE OP HET WATER.

Na eene poos gezongen, geschreeuwd en alle mogelijke ratsen gemaakt te hebben, gaan zij aan het werk en roeijen uren achtereen gestadig voort. Als een opperhoofd afscheid neemt van een' gast, neemt hij de handen van zijn' vriend in de zijne, blaast er in en roept plegtig de geesten zijner voorouders aan, hen bezwerende voor den vertrekkenden gast zorg te dragen.

HOOFDSTUK L.

DE SHEKIANI'S EN MPONGWÉ'S.

WOONPLAATS DER SHEKIANI'S. — HUN REGERINGSVORM. — HUNNE BEKWAAMHEID IN HET JAGEN. — WIJZE VAN BOUWEN DER SHEKIANI'S. — GENEESKUNDIGE BEHANDELING. — HET LOT VAN DEN TOOVENAAR. — EEN SLAGTOFFER VAN HET BIJGELOOF. — BEHANDELING DER BEZETENEN. — WOONPLAATS DER MPONGWÉ'S. — MODES DER INBOORLINGEN. — HUNNE TAALKENNIS. — DE GELUKKIGE KOOPMAN EN ZIJNE BETREKKINGEN. — DE DOOD VAN DEN KONING EN HET KIEZEN VAN ZIJN OPVOLGER. — EENE KROONING. — DE OUDE KONING GLASS EN ZIJN KARAKTER. — ZIJNE ZIEKTE, ZIJN DOOD, ZIJNE BEGAFENIS EN ZIJN OPVOLGER.

DE SHEKIANI'S.

Over eene uitgebreide streek lands tusschen de rivieren Muni en Gaboon, op de Westkust van Afrika, zijn een aantal dorpen verspreid van den stam der Shekiani's of Chekiani's. Zij zijn verdeeld in een aantal kleinere stammen, die eene gemeenschappelijke taal spreken, maar allen verschillende namen voeren, zooals de Mbondemo's, de Mbousha's, de Mbicho's, enz. Elke dezer kleinere stammen is weder verdeeld in clans of familiën, die ieder hun eigen opperhoofd hebben.

De regeringsvorm is zeer eenvoudig en verdient inderdaad naauwelijks dezen naam; want ofschoon de opperhoofden der verschillende stammen dikwijls koningen genoemd worden, is deze titel eigenlijk slechts een holle klank en wordt hun gezag slechts ten deele door de hoofden der clans erkend. De koningen zijn dan ook bijna niet van hunne zoogenoemde onderdanen te onderscheiden; hunne huizen zijn dezelfde en hunne wijze van leven is slechts weinig beter. Toch worden zij als raadgevers geëerbiedigd; in moeijelijke gevallen maken enkele woorden van een' dezer koningen dikwijls een einde aan een' twist, die gevaarlijk dreigde te worden.

Doordat zij zoo digt bij de kust wonen zijn de Shekiani's groote handelaars en ten gevolge hunner aanraking met de Blanken zijn zij een wonderlijk mengsel van wildheid en beschaving; de laatste vertoont zich dan ook dikwerf onder allerdwaasste vormen. Neem bijv. de wijze waarop de Shekiani's met vuurwapenen omgaan. Als zij op de olifanten-jagt gaan, wapenen zij zich altijd met "geweren uit den handel", waarvoor zij 4½ gulden betalen. De hoedanigheid dezer geweren kan men zich gemakkelijk voorstellen en het is werkelijke verwonderlijk hoe een Birminghamsch fabrikant nog voor zulk een prijs een geweer kan leveren hetwelk dien naam verdient.

Het is natuurlijk gemaakt naar den smaak der inboorlingen en bij gevolg zeer groot en zwaar; een neger ziet met verachting neêr op een klein en ligt geweer, hetwelk welligt 200 of 300 gulden waard is. De veer van den trekker is buitengewoon sterk en de haan en de pan zijn groot in evenredigheid. Hoe slecht het metaal ook zijn moge waarvan het geweer vervaardigd is, moet men zich toch over het wapen verbazen, want het kan, als er goed mede wordt omgegaan, goede diensten bewijzen. Een neger gaat echter nooit goed met iets om. Als hij den haan van zijn geweer spant trekt hij dezen terug met een ruk, waardoor een ligt slot welligt breken zou; als hij zijn geschoten wild naar huis draagt, hangt hij het aan

den loop van zijn geweer, en als hij op marsch is laat hij het slingeren en slaan tegen de boomen; of de loop regt is of niet, komt er bij hem volstrekt niet op aan.

Het merkwaardigst is echter de wijze waarop hij het wapen laadt. Eerst doet hij in den loop, op goed geluk, eene hoeveelheid kruid, en stampt hierop een bosje droog gras. Op het gras werpt hij eenige kogels of stukjes ijzer, en hierop weêr gras. Nu doet hij er als vroeger op nieuw kruid, kogels en gras op, en dan eerst verbeeldt de neger zich, dat hij zijn geweer goed geladen heeft. Dat een geweer met zulk eene lading springt is niet bevreemdend; het is veeleer een wonder dat het nog kan afgeschoten worden zonder in stukken te vliegen. Een neger staat er op om een groot geweer te hebben met veel kruid en lood; hij geeft niets om een wapen hetwelk niet afgaat met een slag als van een klein kanon en een schok die hem bijna den schouder uit het lid slaat.

De Shekiani's zijn middelmatig van grootte en niet zeer donker van kleur; hun aard is twistziek, driftig, wraakzuchtig en zij geven er hoegenaamd niets om, iemand te dooden of pijn te doen. Door hunne ongeregelde gewoonten zijn zij slechte landbouwers; zij laten het bebouwen van den grond geheel aan de vrouwen over. Hunne wijze om eene plantaadje aan te leggen is zeer eenvoudig. Als zij zich op eene geschikte plaats hebben gevestigd, beginnen zij die van boomen te ontdoen op eene zeer eenvoudige wijze. De mannen beklimmen den boom tot op eene hoogte van 3 à 4 meter, waar de stam dunner begint te worden; zij steunen zich hierbij met een buigzamen tak van eene slingerplant, die als een hoepel om den boom en hun midden is geslagen. Hier hakken zij hem nu af en laten zich vlug naar beneden glijden als het bovenste gedeelte van den boom begint te vallen. De takken en stammen worden dan opeengehoopt totdat het droge saisoen juist voorbij is, wanneer de geheele massa in brand wordt gestoken. Op den zoo van boomen en kreupelhout gezuiverden grond planten en zaaijen de vrouwen hare manioc, pisangs en maïs.

Hunne dorpen zijn alle volgens één model gebouwd. De huizen zijn omtrent 4 à 5 meter lang en $2^1/_2$ à 3 meter breed; zij staan in eene dubbele rij, zoodat zij eene lange straat vormen. Zij hebben geene vensters en slechts ééne deur, die in de straat uitkomt. Des nachts worden de uiteinden der straat gebarricadeerd; elk dorp wordt dan eene vesting die voor inlandsche krijgslieden bijna onneembaar is. Om deze stelling nog sterker te maken, bouwen zij hune dorpen op den rug van een heuvel en zoo mogelijk in het midden van doornstruiken, zoodat de vijand, bij een aanval, aan hunne werptuigen zou zijn blootgesteld, terwijl hij zich een weg door de heesters baande. Waar zulke natuurlijke verdedigingsmiddelen niet gevonden worden, vergenoegen zij zich met de toegangen tot het dorp met doornige takken te versperren.

De huizen zijn gemaakt van bamboe-palen, die in den grond gestoken en onderling met touwen van slingerplanten aaneengebonden zijn. Het inwendige der woningen is minstens verdeeld in twee vertrekken; de eene afdeeling dient om in te eten en de andere om in te slapen. Elke vrouw heeft haar afzonderlijk vertrek met zijne eigene deur; men kan dus het aantal vrouwen kennen aan het aantal deuren dat in de zitkamer uitkomt.

Ofschoon zij hunne huizen bouwen met eene zekere zorg, verlaten de Shekiani's toch telkens hunne dorpen om eene of andere dwaze reden, die meestal van een bijgeloovigen aard is. Op hunne togten om eene andere woonplaats te zoeken, kamperen zij tijdelijk in de bosschen; hunne ruwe hutten bestaan dan uit 4 in den grond geslagen palen, die van boven aaneengebonden en met bladeren bedekt zijn.

Wij hebben reeds gezegd dat de Shekiani's onverschillig zijn of zij iemand pijn aandoen. Eens hield du Chaillu tijdelijk verblijf bij een der zoogenaamde koningen der Shekiani's; hij hoorde verschrikkelijke kreten en men vertelde hem koeltjes dat de koning slechts bezig was eene zijner vrouwen te straffen. Hij vloog naar de plaats waar dit geschiedde en zag daar eene vrouw, met haar midden aan een grooten en met hare voeten aan kleinere palen vastgebonden. Om haar hals, haar midden, hare polsen en enkels waren koorden gebonden; deze werden langzaam met stukken hout ineengedraaid, zoodat zij diep in het vleesch drongen en vreeselijke martelingen veroorzaakten.

De koning was vrij gemelijk, dat hij in zijn vermaak gestoord werd; toen echter zijn gast hem met zijn onmiddellijk vertrek bedreigde, werd de vrouw losgemaakt en aan haren bevrijder ten geschenke gegeven. De koorden waren zoo vast geknoopt en ineengedraaid, dat zij losgesneden moesten worden; zij waren diep in het vleesch gedrongen.

Dezelfde reiziger geeft ons een verhaal van de wreede wijze, waarop de Shekiani's een' ongelukkigen man behandelden die van tooverij beschuldigd was. Het was een oud man van den stam der Mbousha's, die verondersteld werd een onlangs gestorven man betooverd te hebben.

HET LOT VAN DEN TOOVENAAR.

"Ik hoorde eens, bij toeval, dat een man was gevangengenomen, beschuldigd van den dood te hebben veroorzaakt van een der voornaamste lieden van het dorp. Ik ging naar Dayoko en vroeg er hem naar. Hij zeide: "ja, de man moest gedood worden; het was een bekende toovenaar, die reeds veel kwaad had gedaan."

"Ik verzocht toen dit vreeselijke wezen te mogen zien.

"Men bragt mij toen naar eene ruwe hut, waarin een stokoud man zat met sneeuwwit haar, een gerimpeld gelaat en verschrompelde ledematen. Zijne handen waren op zijn rug gebonden en zijne voeten staken in een ruw blok. Dit was de groote toovenaar. Verscheidene luije negers hielden de wacht bij hem en scholden en sloegen hem van tijd tot tijd, waaraan de ongelukkige oude tobbert zich stilzwijgend onderwierp. Hij was klaarblijkelijk kindsch.

"Ik vroeg hem of hij geene vrienden, geene betrekkingen, geen zoon of dochter had. Hij zeide bedroefd:

""Niemand."

"Dit was het geheim waarom hij vervolgd werd. Het verveelde hen langer voor den hulpeloozen, ouden man te zorgen, die reeds te lang geleefd had; eene beschuldiging van tooverij door den "gree-gree-man" was een geschikt voorwendsel om hem uit den weg te maken. Ik zag dadelijk, dat het te vergeefsch zou zijn, pogingen aan te wenden om hem te redden.

"Ik begaf mij echter naar Dayoko en sprak er met hem over. Ik trachtte hem aan het verstand te brengen hoe dwaas het was, een' onschuldigen ouden man te beschuldigen dat hij bovennatuurlijke magt bezat; ik zeide hem dat God het bestaan van toovenaars niet gedoogde; eindelijk bood ik aan den ongelukkigen te koopen; ik wilde er hem eenige ponden tabak, een paar kleedingstukken en eenige spiegels voor geven — een prijs waarvoor ik een gezonden en stevigen slaaf had kunnen koopen.

"Dayoko zeide, dat hij voor zichzelven hem gaarne wilde redden, maar dat het volk beslissen moest; dat zij tegen den man sterk waren ingenomen, maar dat hij, om mij genoegen te doen, alles zou doen wat hij kon om te maken dat hij niet gedood werd.

"Gedurende den geheelen volgenden nacht hoorde ik zingen en een verbazend leven. Het was duidelijk dat zij bezig waren zich op den moord voor te bereiden. Zelfs deze wilden kunnen niet moorden in koelen bloede, maar winden zich bijna tot waanzinnig-wordens toe op eer zij de bloedige daad volbrengen.

"Vroeg in den morgen kwam het volk bijeen met den "fetische-man" — den helschen schurk, die de oorzaak van den moord was — in hun midden. Zijne met bloed doorloopen oogen glinsterden van opgewondenheid terwijl hij van man tot man ging, om de stemmen op te nemen, of de oude man moest sterven of niet. Hij had een bundel kruiden in de hand, waarmede hij driemaal den persoon besprenkelde met wien hij sprak. Al dien tijd zat een man in den top van een hoogen boom en riep van tijd tot tijd met luide stem: ""*Jocoo! Jocoo!*" terwijl hij tegelijk den boom sterk schudde. "*Jocoo*" is de *duivel* der Mbousha's en het werk van dezen man was den boozen geest weg te jagen en den "fetische-man" van zijne nadering kennis te geven.

"Eindelijk was de stemming afgeloopen. Men had verklaard dat de man een boosaardige toovenaar was; dat hij reeds vele menschen gedood had; dat hij van plan was er nog meer om te brengen; en dat hij moest sterven. Niemand wilde mij zeggen hoe hij gedood zou worden; men stelde voor de voltrekking van het vonnis uit te stellen tot na mijn vertrek, waar ik, om de waarheid te zeggen, blijde mede was. Het geheele tooneel had mij zeer getroffen en ik was in mijn' schik dat het einde mij gespaard was. Vermoeid en verdrietig ging ik tegen den middag naar bed, om een weinig tot bedaren te komen. Na een korten tijd zag ik een' man als een weêrlicht voorbij mijn venster vliegen en achter hem eene bende zwijgende maar verwoede lieden. Zij liepen in de rigting van de rivier.

"Eenige oogenblikken daarna hoorde ik een paar scherpe, doordringende kreten als van iemand in doodsangst; daarna was alles doodstil.

"Ik stond op, gissende dat de schurken den armen grijsaard gedood hadden; ik rigtte mijne schreden naar de rivier en ontmoette een' terugkeerenden troep negers, die allen met bijlen, messen, of speren gewapend waren; hunne wapenen, handen en armen waren met het bloed van hun slagtoffer gekleurd. In hunne waanzinnige opgewondenheid hadden zij den armen toovenaar bij den oever der rivier aan een' boomstam gebonden en hem toen bedaard in stukken gehouwen. Zij eindigden met hem de hersenpan te klieven en zijne hersenen in de rivier te werpen. Toen keerden zij terug; als men hen aanzag, zou men gemeend hebben, dat het land zooeven van eene vreeselijke plaag bevrijd was.

"Des avonds waren dezelfde mannen — wier gelaat mij een paar dagen met walging en afkeer vervuld had, zoo bloeddorstig en kwaadaardig zagen zij er uit — weder zoo zacht als lammeren en even vrolijk alsof zij nooit in hun leven van zulk een toovenaars-treurspel hadden gehoord."

Terwijl du Chaillu eens in het bosch jaagde, zag hij iets, hetwelk hem van afgrijzen deed terugdeinzen. Het was het lijk eener jonge vrouw, met goede en aangename

gelaatstrekken; men had haar aan een' boom gebonden en daar achtergelaten. Het geheele ligchaam en de ledematen waren overdekt met gapende wonden, waarin hare beulen spaansche peper hadden gewreven, zoodat het arme schepsel onder de vreeselijkste folteringen heeft moeten bezwijken.

Een ander bijgeloof der Shekiani's is, dat mannen en vrouwen in zekere dieren kunnen veranderd worden. Een man, zeide men bijv., was, terwijl hij door het dorp ging, plotseling in een' grooten gorilla veranderd. Het betooverde dier zwierf naderhand altijd in den omtrek rond en voerde veel kwaad uit; het doodde de mannen en sleepte de vrouwen met zich mede in het bosch. Het volk had er dikwijls jagt op gemaakt, maar was er nooit in geslaagd hem te vangen. Dit verhaal is zeer algemeen verbreid; men hoort het in alle streken van het land, waar de gorilla zijn verblijf houdt.

De Shekiani's hebben nog een ander dwaas geloof met betrekking tot de verandering van menschelijke wezens in dieren. Zeven dagen nadat er een kind is geboren, verzamelen de meisjes uit de buurt zich in het huis en zingen en dansen den geheelen nacht. Zij verbeelden zich dat de vrouw die de moeder oppast op dien dag door een boozen geest bezeten en in een uil zal veranderd worden, die het bloed van het kind zou uitzuigen. Booze geesten kunnen echter het gezigt of geluid van menschelijke vrolijkheid niet verdragen; de meisjes zijn dus zoo verpligtend om eene danspartij te houden; zij stellen alzoo den geest te leur, terwijl zij tegelijk zichzelve vermaken. Daar er nu in een groot dorp een groot aantal kinderen worden geboren, kunnen ook de meisjes in den loop van het jaar haar hart aan dansen ophalen.

Somtijds wordt iemand bezeten door een boozen geest, die zoo sterk is, dat hij niet door het gebruikelijke zingen en dansen kan worden uitgedreven; de worsteling tusschen de bezweerders en den demon wordt dan zoo sterk, dat de bezetene, met schuim op den mond, op den grond valt en zulke sterke stuiptrekkingen krijgt dat niemand hem kan houden. Inderdaad, het zijn alle verschijnselen, die de meer prozaïsche Blanke toeschrijft aan epilepsie of vallende ziekte.

Zulk een geval is eene goede gelegenheid voor den "medicijn-man", die, vergezeld van zijn helper, tot verligting van den lijder geroepen is. Er wordt midden in de straat eene hut gebouwd, die door den doktor en zijn patiënt betrokken wordt. Acht of tien dagen lang wordt er groot feest gehouden; nacht en dag blijft men in de hut zingen en dansen, hetwelk natuurlijk van stevig drinken vergezeld gaat. Ieder stelt er eer in om te helpen den geest ten onder te brengen en bijgevolg propt ieder die eten kan zich vol totdat hij niet meer kan; elk die eene trom bezit, brengt die mede en slaat er op, terwijl zij die geen muzijk-instrument bezitten, schreeuwen en zingen totdat zij er heesch van geworden zijn.

Somtijds blijft het natuurlijke gevolg van zulk eene handelwijze niet uit; de ongelukkige lijder raakt geheel buiten zijne zinnen door het onophoudelijk en oorverdoovend geraas, en vliegt, geheel krankzinnig geworden, het bosch in.

DE MPONGWÉ'S.

Bij de rivier Gaboon woont een welbekende neger-stam, de Mpongwé's genaamd. Door gedurig met handelaars in aanraking te komen zijn zij meer beschaafd dan de stammen die wij reeds beschreven hebben; zij zijn dit vooral in hunne zeden, voorkomen en taal. Zij zijn zeer verzot op goede kleeding; vooral de vrouwen zijn merkwaardig om de zorg die zij aan haar toilet besteden. Zij dragen slechts weinig kleederen; hunne donkere fluweelachtige huid heeft geene bedekking noodig en is uitstekend geschikt om de sieraden, waarmede zij zich overvloedig bedekken, te doen uitkomen.

Hunne hoofden zijn gekapt met de grootste zorg; hun wollig haar is gefriseerd over eene soort van kussen en om het bijeen te houden rijkelijk van palmolie voorzien. Er wordt, als zij van zichzelven geen haar genoeg hebben, ook kunsthaar bijgevoegd; dit wordt op eene zeer nette wijze, als rosetten, boven de ooren aangebragt. Een reukgevende bast wordt fijngeschrapt en door het haar gewreven; het geheel wordt volmaakt door een groote ivoren, beenen of ebbenhouten pen.

Als hare echtgenooten sterven, moeten de vrouwen dit alles opofferen en met geschoren hoofden loopen; deze gewoonte moet ook het andere geslacht volgen, als het in den rouw is.

In Europa wordt de rouwtijd te kennen gegeven door enkele voorwerpen bij de gewone kleeding te voegen, maar bij de Mpongwé's is dit juist omgekeerd. Als eene vrouw in den rouw is, scheert zij haar hoofd kaal en draagt zoo weinige en zulke slechte kleederen als slechts mogelijk is; een man die rouwt scheert niet alleen zijn hoofd kaal, maar draagt zoolang die tijd duurt, geene kleederen hoegenaamd.

De vrouwen dragen om hare enkels groote metalen ringen; vele zijn zoo met deze versierselen overladen dat haar natuurlijke, bevallige gang in waggelen ontaardt; valt er eene bij ongeluk in het water, dan verdrinkt zij door het gewigt harer enkelringen.

De Mpongwé's zijn een verstandig en knap ras; zij bezitten eene verwonderlijke geschiktheid tot het aanleeren van talen. Sommigen van hen spreken verscheidene inlandsche dialekten en bovendien Engelsch, Fransch, Spaansch en Portugeesch; zij maken van deze bekwaamheden gebruik om beide partijen, die zij tot tolk dienen, te bedriegen. Zij zijn zeer knap in het redetwisten, vooral in die soort welke men gewoonlijk haarkloven noemt; zij zullen met eene verbazende bedaardheid en scherpzinnigheid bewijzen dat zwart wit is, om niet te zeggen blaauw of rood.

Hoe slim echter ook, worden zij toch dikwijls in hunne eigene stad door hun eigen volk bedrogen — indien men althans kan zeggen dat iemand bedrogen wordt, indien hij met open oogen loopt in den strik die voor hem gespannen is. Zij komen bijv. naar de kust, waar zij met hunne gladde en fluweelen tong een' of anderen argeloozen koopman beet nemen en hem ompraten hun goederen op krediet mede te geven; zij vertrekken dan naar hun dorp, verrukt over hunne eigene slimheid. Zoodra zijn zij echter niet te huis of de afzetters worden zelven afgezet. Reade merkt teregt op: "Er zijn vele uitstekende mannen van zaken, die in het dagelijksche leven zwak, ijdel en verkwistend zijn; zij schijnen hunne hersenen bij hunne zaken achter te laten. Zoo zijn de Mpongwé's; een volk van handelaars, die in het bosch loeren op de onwetendheid en in de stad het slagtoffer worden van vlijerij."

Zoodra een voorspoedig en gelukkig koopman in zijn dorp terugkeert, wordt hij omringd door al zijne vrienden en betrekkingen, die in hem eene goudmijn zien, waarvan elk zijn aandeel wil hebben. Zij bezingen zijn' lof, voeren dansen uit ter zijner eere, verheffen zijne edelmoedigheid, eten en drinken onderwijl te zijnen koste en verlaten hem niet voordat de laatste pisang opgegeten en de laatste droppel rum uitgedronken is. Hij heeft geene geestkracht genoeg om weerstand te bieden aan de vleijerij waarmede men hem overlaadt, en voelt zich verpligt zijne lofredenaars met geschenken te beloonen. Hij is bij gevolg na een paar weken even arm als toen hij zijne reis aanvaardde en verpligt op nieuw te vertrekken ten einde meer geld te verdienen, waarvan hij bij zijne terugkomst op dezelfde wijze beroofd wordt.

Deze feesten zijn voor het gehemelte van een Europeaan niet bijzonder aantrekkelijk; van braden toch hebben de Mpongwé's geen het minste denkbeeld; zij koken al hun voedsel in aarden vaten. Zij zijn er ook niet erg keurig op wat zij gebruiken, maar eten het vleesch van elk dier, elken vogel of kruipend gedierte, hetwelk zij magtig kunnen worden.

De regeringsvorm der Mpongwé's komt over het algemeen vrij wel overeen met dien der andere stammen van het westelijk gedeelte van Midden-Afrika. De verschillende onder-stammen of clans worden geregeerd door hunne hoofdlieden; het voornaamste opperhoofd van een distrikt draagt den weidschen titel van koning.

Een hooge rang heeft, zooals ieder weet, zoowel zijne schaduwzijde als zijne ge-

noegens; ook bij de Mpongwé's is dit het geval. Als iemand eens koning is, kan hij vrij wel doen wat hij verkiest; hij wordt dan, in hetgeen hij begeert, bijna nooit gedwarsboomd. De krooning zelve is echter alles behalve aangenaam en verschilt ten eenemale van die schitterende plegtigheid bij beschaafde volken.

De nieuwe koning wordt in eene plegtige vergadering gekozen, en niemand, zelfs niet de nieuw gekozene, weet wien dit lot is te beurt gevallen. Den zevenden dag na de begrafenis van den overleden souverein wordt de naam van den nieuwen koning bekend gemaakt; al het volk vliegt dan in onstuimige vaart als razend op hem aan. Zij schreeuwen en gillen tegen hem; alle scheldwoorden, waarin hunne taal zoo rijk is, werpen zij hem naar het hoofd en beleedigen hem op de grofste wijze.

De een zal bijv. naar hem toeloopen en uitroepen: "Gij zijt mijn koning nog niet!" en deze woorden van een klap om de ooren of een schop doen vergezeld gaan.

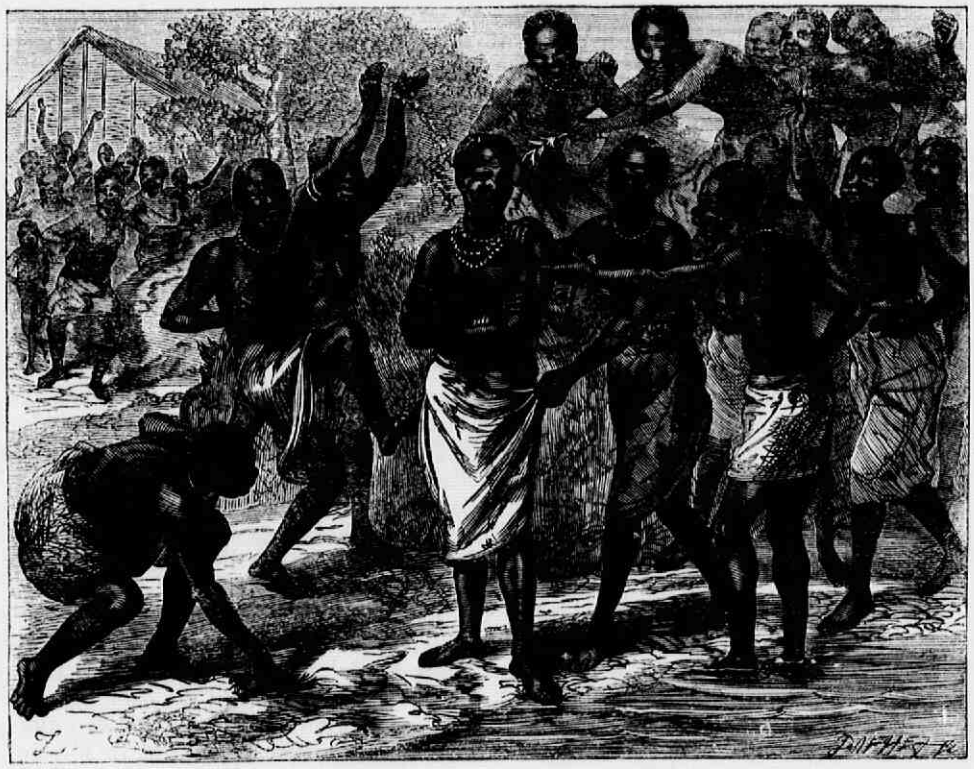

DE KROONING.

Een ander werpt hem, met dezelfde woorden, een handvol modder in het gezigt; een derde gaat achter hem en geeft hem een' stevigen schop en een vierde slaat hem in het aangezigt. Eenigen tijd lang wordt de arme man op deze wijze door elkander geschud en geslagen, dat men zeggen zou, dat zij het op zijn leven hadden toegelegd, terwijl een aantal teleurgestelde onderdanen, die niet bij hun' aanstaanden monarch kunnen komen, om hem zijn zamengeschoold en verpligt zich te vergenoegen met hem, op een afstand, over de hoofden hunner meer gelukkige medgezellen, met stokken en steenen te werpen en hem, zijne ouders, broeders, zusters en betrekkingen tot in het zevende geslacht uit te schelden.

Plotseling houdt het rumoer op en de gekozen koning wordt, gekneusd, bemod-

derd, bebloed en uitgeput geleid naar het huis van zijn' voorganger, waar hij zich nederzet. Nu verandert het geheele gedrag van het volk en stilzwijgende eerbied treedt in de plaats van het waanzinnige geweld. De hoofdlieden van den stam staan op en zeggen: "Nu erkennen wij u voor onzen koning; wij luisteren naar u en gehoorzamen u." Het volk herhaalt deze woorden en hierop worden de kroon en de koninklijke mantel gebragt. De kroon is altijd een oude zijden hoed, die, door een of ander zonderling toeval, in West-Afrika het teeken der koninklijke waardigheid is geworden. De staatsiemantel is een roode kamerjapon, indien men zich geen rooden rok van een "beadle" of geregtsdienaar kan verschaffen; in dit prachtige gewaad wordt de koning dan aan zijne onderdanen voorgesteld en ontvangt hij hunne hulde.

Nu volgt eene geheele week van gelukwenschingen en feestelijkheden, na welken tijd de koning groote behoefte heeft aan rust; er komen toch vreemdelingen van groote afstanden, die allen aan den nieuwen koning willen worden voorgesteld.

Du Chaillu was getuige van de merkwaardige plegtigheid, die wij zooeven beschreven hebben; het was die welke plaats had bij gelegenheid der krooning van den opvolger van den ouden koning Glass. "Deze was een onaangename oude heiden, maar werd — op zijne wijze — in zijne laatste dagen zeer vroom. Zijn afgodsbeeld werd telkens nieuw opgeschilderd en rijk versierd. Zijne fetische was de fetische waar het best voor gezorgd werd in geheel Afrika en elken dag kwam er een of ander groot doktor uit het binnenland om den koning te raden; deze werd hiervoor ruim beloond. Hij was zeer bevreesd voor tooverij en dacht dat elk hem uit den weg wilde maken, door hem te betooveren; in dit land tracht een doktor niet de zieken te genezen; hij moet alleen de toovenaars verwijderd houden."

Het dwaasste was, dat het geheele volk *hem* voor een' magtigen toovenaar hield; zij waren even bang voor hem als zij hem moede waren. Hij was, volgens hen, te lang koning geweest en zij wenschten maar dat hij goed en wel dood was. Toen hij echter ziek was en waarschijnlijk sterven zou, werd de gewone etikette in acht genomen; allen liepen daarheen alsof zij in den diepsten rouw gedompeld waren, ofschoon zij hem allen van harte haatten; zij waren zoo bevreesd voor zijne bovennatuurlijke magt, dat een inboorling des avonds zijne hut bijna niet durfde voorbijgaan en niets minder dan eene kruik rum hem kon overhalen om het huis binnen te gaan. Eindelijk stierf hij en toen ging ieder in den rouw; de vrouwen weeklaagden en stortten tranen, met die verwonderlijke bekwaamheid in het schreijen, welke de Afrikaansche vrouwen onderscheidt; zij kunnen hare tranen laten vloeijen bij beken en lagchen tegelijkertijd.

Op den tweeden dag na zijn' dood werd de oude koning Glass begraven; de juiste plaats was echter, behalve aan eenige oude raadslieden, die den lijkpligt moesten vervullen, aan niemand bekend. Als gedenkteeken werd er een stuk roode stof aan een paal gehangen. Ieder wist dat hierdoor alleen de plaats werd aangewezen, waar koning Glass *niet* begraven was. De rouw duurde zes dagen; den volgenden dag had de krooning plaats en volgde het opperhoofd Njogoni den overleden koning op.

De wijze van begraven hangt bij de Mpongwé's af van den rang des overledenen. Het lijk van een opperhoofd wordt zorgvuldig ter aarde besteld en evenzoo dat van een' koning; het graf van dezen wordt echter, gelijk wij zoo even gezegd hebben, streng geheim gehouden. Bij het graf worden eenige voorwerpen, aan den overledene behoord hebbende, geplaatst; aan een zitbankje of eene kruik herkent men het graf van een' man; aan eene kalebas dat eener vrouw. Met de lijken van slaven maakt men minder omslag; men brengt ze eenvoudig op de begraafplaats, werpt ze op den grond en laat ze vergaan; — de eer van een graf of een begeleidend kenteeken doet men hun niet aan.

Even als anderen die de oevers der rivieren bewonen, zijn ook de Mpongwé's uitstekende schippers en munten uit in het maken van kano's.

De boomen waarvan deze vervaardigd worden, groeijen alleen in het binnenland; somtijds vindt men, als er een groot vaartuig noodig is, zulk een boom niet digter dan op 8 of 10 Eng. mijlen van den oever. Als iemand die eene kano maken wil, op 2—3 mijlen van de rivier een' geschikten boom vindt, houdt hij zich voor bijzonder gelukkig. Daar evenwel de boomen steeds voor kano's worden omgehouwen, is het

klaar, dat de Mpongwé's hoe langer hoe verder landwaarts in moeten trekken om ze te vinden.

Indien een Mpongwé zijne keuze bepaald heeft op een' boom waaruit hij denkt eene goede kano te kunnen vervaardigen, brengt hij zijne geheele familie naar deze plaats over en bouwt voor zich, zijne vrouwen, kinderen en slaven eene nieuwe woonplaats.

Somtijds maakt hij zich het werk gemakkelijker en slaat zijn kamp op in de nabijheid van drie of vier kano-boomen, die hij plan heeft om, voordat hij weder naar zijn dorp terugkeert, in vaartuigen te veranderen. Wanneer de boomen geveld en tot de gewone lengte afgekapt zijn — 18 à 20 meter is de gewone maat — worden zij op eene vernuftige wijze uitgehold door middel van vuur. Aan het buitenste van den boom wordt, met den inlandschen dissel, de behoorlijke vorm aangebragt en de kano is klaar. Een handig man met eene groote familie kan in één enkel droog saizoen verscheidene zulke kano's maken.

Het volgende en grootste werk is de kano in het water te krijgen. Hiervoor moet eerst een pad door het bosch worden gehakt en dan de kano met veel moeite op rollen voortgeduwd. Indien in enkele gevallen de kano-boom digter staat bij de zee dan bij de rivier, brengt de maker haar regtstreeks naar het strand, laat haar daar van stapel loopen en roeit haar naar de rivier.

HOOFDSTUK LI.

DE FAN'S.

WOONPLAATS DER FAN'S. — HUNNE KLEUR EN ALGEMEEN VOORKOMEN. — DE KONING DER FAN'S. — EENE LEELIJKE KONINGIN. — EEN GEMENGD KARAKTER. — GASTVRIJHEID EN NIEUWSGIERIGHEID. — HUN VURIGE EN OORLOGZUCHTIGE AARD. — HUNNE VEROVERINGEN IN HET WESTEN. — OORLOGSMESSEN, BIJLEN EN LANSEN. — HUNNE BEKWAAMHEID IN HET BEWERKEN VAN IJZER. — DE KRUISBOOG DER FAN'S EN DE KLEINE PIJLEN DIE ER BIJ BEHOOREN. — OORLOGSSCHILDEN EN WAT ZIJ WAARD ZIJN. — DE OLIFANTENJAGT. — HET NET VAN METAALDRAAD EN DE SPEERVAL. — HET BEREIDEN DER SPIJZEN VAN DE FAN'S EN HUN VOEDSEL IN HET ALGEMEEN. — MORTIEREN EN KOOKPOTTEN. — AARDEN PIJPEKOPPEN. — VERLANGEN NAAR VLEESCH. — HET LOT DER SCHAPEN.

De merkwaardige stam dien wij thans moeten beschrijven, bewoont eene strook lands onmiddellijk boven de evennachtslijn, in het gebied der Gaboon-rivier, zoover dit oostelijk bekend is. Zij noemen zich zelven "Ba-Fanh," dat is "het volk der Fan's" en zijn aan de kust bekend onder den naam van "Pasuen's."

Dat zij inderdaad een zonderling volk zijn, kan men opmaken uit de nette korte beschrijving die men van hen gegeven heeft — namelijk een ras van kannibaalsche gentlemen. Hunne afkomst is onbekend; voor zooveel men echter uit verschillende bronnen heeft kunnen opmaken, zijn zij gekomen van het noord-oosten. Door hun stouten en oorlogzuchtigen aard schijnen zij de zwakkere of meer beschroomde stammen, die oorspronkelijk het land bewoonden, overwonnen te hebben. Men kan hen eigenlijk geene negers noemen, want zij zijn niet zwart maar koffijkleurig; ook hebben zij niet de groote lippen, den langen schedel noch de sterk vooruitstekende kaken, die het negerras kenmerken. Bij vele individu's neemt men een eigenaardigen vorm van den schedel waar; hij is bij hen kegelvormig. Zij zijn in den regel niet sterk gebouwd en de opperkaak steekt meestal over de onderkaak uit, hetgeen aan hun gelaat een vreemde uitdrukking geeft.

De mannen zijn eenvoudig genoeg gekleed; hun voornaamste kleedingstuk is een stuk, van boombast vervaardigde, stof, of, als het iemand van zeer hoogen rang is, de huid eener tijgerkat met den staart naar beneden. Zij hebben de gewoonte om bij hun eigen haar eene soort van staart te voegen, volkomen gelijkende op die der Engelsche zeelieden uit de dagen van Nelson; zij maken dien gedeeltelijk van hun eigen haar, gedeeltelijk van werk of plantaardige vezelen. Hun baard dragen zij in twee bossen, die als koorden zijn ineengevlochten en door overvloed van vet in dien vorm worden gehouden.

De koning der Fan's, Ndiayai, was bekend voor zijn smaak om zich te kleeden. Zijn staart verdeelde zich aan het einde in twee punten, aan welke punten koperen ringen bevestigd waren, terwijl hij een aantal koralen op de kruin van het hoofd droeg. Zijn geheele ligchaam was rood beschilderd en ook overdekt met stout-geteekende tatouëersels. Om zijn midden was een klein stuk stof gewikkeld, waaraan van voren, als teeken zijner koninklijke waardigheid, een stuk luipaardvel hing. Het gedeelte van zijn haar hetwelk niet bij zijn' staart was gevlochten, was tot kleine koorden ineengedraaid, die ieder in koralen of kleine ringen eindigden. Zijne enkels waren beladen

met koperen ringen, die sterk klingelden als hij liep; zijn hoofd was bovendien met de roode vederen van den "touraco" versierd. Zijne tanden waren tot punten gevijld en zwart geverwd; om zijn ligchaam hingen een aantal toovermiddelen of amuletten.

De vrouwen dragen zelfs nog minder kleederen dan de mannen. Ongehuwde meisjes dragen er in het geheel geene en zelfs nadat zij getrouwd zijn is een klein schortje al wat zij behoeven. Op hare hoofden dragen zij in den regel een of ander sieraad; de vrouw van Ndiayai — die, volgens du Chaillu, de leelijkste vrouw was die hij in zijn leven gezien had — had eene muts op, die met witte schelpen overdekt was; de tatouëersels, die haar geheele ligchaam bedekten, namen bij haar de plaats in van kleederen. Zij droeg wel een zoogenaamd kleedingstuk, maar dit bestond alleen uit eene kleine strook van eene roode stof, omtrent 12 centimeter breed. Twee buitengewoon groote koperen ringen waren gestoken door de lelletjes harer ooren, die daardoor op eene onoogelijke wijze naar beneden werden getrokken; om hare enkels droeg zij zeer zware ijzeren ringen. Dit waren hare kostbaarste sieraden, want het ijzer heeft bij de Fan's nog grootere waarde dan het goud bij ons. Hare huid was, waarschijnlijk doordien zij steeds aan weêr en wind was blootgesteld, zoo ruw als de bast van een' boom.

De meeste gehuwde vrouwen dragen een' gordel van boombast, die omtrent 12 centimeter breed is en over den eenen schouder en onder den anderen heenloopt. Dit is geen kleedingstuk, maar eene soort van wieg. Het kind zit er op, zoodat zijne zwaarte daar voornamelijk op neêrkomt; men kan het van den eenen kant naar den anderen schuiven, door den gordel eenvoudig over een' anderen schouder te hangen. De vrouwen zijn over het algemeen kleiner dan de mannen, zij zijn volstrekt niet schoon en de weinige bevalligheid die zij mogten bezeten hebben, bederven zij nog door de afschuwelijke gewoonte om haar ligchaam rood te verwen en hare tanden tot scherpe punten te vijlen.

Volgens de beschrijving van hen die onder de Fan's gewoond hebben, is hun karakter een zonderling mengelmoes. Zij zijn onbetwistbaar menscheneters — iets dat zoo terugstootend is voor het gevoel van een beschaafd mensch als men zich slechts iets kan voorstellen. Zij zijn woest, oorlogzuchtig en wreed in het gevecht; zij vechten alleen omdat zij er veel van houden en hunne hand is gekeerd tegen elkeen. En toch zijn zij in hun huiselijk leven gastvrij, beleefd, zachtzinnig en eenigzins bang voor vreemdelingen. Du Chaillu en Reade komen in deze punten geheel en al overeen. De laatste geeft eene zeer vermakelijke beschrijving van de wijze waarop hij in een dorp der Fan's werd ontvangen. Hij was te voren op de Gaboon-rivier aangeroepen door een Fan, die hem verbood met de boot verder te gaan. Toen hem echter eene koperen staaf daags als belooning werd aangeboden om voor gids te dienen, "grinnikte hij met een' afschuwelijken glimlach," waardoor hij zijne afgevijlde tanden liet zien; hij stemde toe om het gezelschap naar het naastbijzijnde dorp te brengen. Hij hield zijn woord als een man en bragt de boot naar dit dorp, waar de schrijver het eerst met dezen stam kennis maakte.

"Ik beschouwde deze lieden met al de belangstelling van een' reiziger; zij begroetten mij met de gewone geestdrift van alle gepeupel. Het huis van het opperhoofd, waarheen ik geleid was, was omringd door een grooten hoop kannibalen; het weinige licht hetwelk de bouwkunst der inboorlingen nog in de huizen laat dringen, werd door hoofden en papegaai-vederen onderschept. Te gelijkertijd sprak ieder alsof hij twee stemmen had.

"Oshupu bezorgde mij eenige verademing, door hun te zeggen, dat het de gewoonte was van het dier, naar buiten te komen om een luchtje te scheppen en in de eenige straat van het dorp heen en weer te wandelen.

"Daar ik in deze wijze van spreken reeds eenigzins was ingewijd, ging ik met zonsondergang naar buiten en zette mij voor de deur neer. Oshupu, die naast mij zat en op een muzijkinstrument speelde, gaf aan het geheel het voorkomen eener tooneelvoorstelling.

"Hier stonden twee mannen voor mij met de handen op elkanders schouders; zij staarden mij, met hunne oogen als theekoppen, en met hunne, op open graven gelij-

kende monden, in stomme verbazing aan. Dáár stond eene oude vrouw, gebukt met hare handen op de knieën, en ginds sleepte een man zijne bevreesde vrouw en een bitter schreijend kind naar mij toe om een kijkje van mij te nemen.

"Nadat de grootste nieuwsgierigheid der Fan's eenigzins bekoeld was en zij een weinig uiteen waren gegaan, stond ik op om eene kleine avondwandeling te doen. Allen beschouwden mij nu weder met verdubbelde verwondering. Dat iemand zonder een bepaald doel heen en weer kan loopen, is iets hetwelk de trage neger niet kan begrijpen; het schijnt hem toe meer de handelwijze van een dier dan van een menschelijk wezen te zijn.

"Het duurde niet lang of ik had hunne bedeesdheid overwonnen. Ik bespeurde twee of drie meisjes die met elkander fluisterden en naar mij keken. Een oogenblik daarna voelde ik een onderzoekenden vinger op mijn jas en hoorde het geluid van loopende bloote voeten. Ik bleef staan in dezelfde houding. Toen naderde mij een meisje dat minder verlegen was dan de overige; zij sprak mij glimlachend aan. Ik keek zoo vriendelijk als in mijn vermogen was en wees naar mijne ooren om haar te kennen te geven dat ik haar niet verstond. Hierop begonnen zij hartelijk te lachen, alsof ik iets zeer geestigs gezegd had en kwamen ook de twee andere, als katjes, naderbij sluipen. Eén meisje nam mijne hand tusschen de hare en begon haar zacht te streelen; de andere, die hare schoone zwarte oogen naar mij omhoog sloegen en glimlachende hare sneeuwwitte, ongevijlde tanden lieten zien, vroegen vergunning om deze hand, die haar zoo vreemd voorkwam, te mogen aanraken. Toen bevoelden zij elk mijne wangen en mijn regt haar en keken mij aan alsof ik een tam wonderdier was, hetwelk hun door de goden was toegezonden; en al dien tijd babbelden en praatten de aardige dingen, alsof ik ze verstaan kon.

„Nu volgde er eene groote beraadslaging; eerst werd mijne huid bevoeld en toen mijn jas, waarop beide zorgvuldig werden vergeleken. Eindelijk stroopte er een, bij toeval, de mouw van mijn jas op; toen zij mijn pols zagen, gaven zij een kreet en klapten alle in de handen. Zij hadden er over getwist of mijn jas van dezelfde stof was als mijne huid en door een toeval was nu het vraagstuk opgelost.

"Weldra was ik omringd van vrouwen en kinderen, die mijne handen wilden aanraken en in mijne mouwen kijken — iets wat ik met een voorbeeldig geduld toeliet. Ik was nooit langer dan een half uur in een dorp der Fan's of deze "zwakkere vaten" hadden vergeten, dat zij van vrees geschreid hadden toen zij mij voor het eerst zagen. Het duurde ook even kort of ik dacht er volstrekt niet meer aan, dat deze beminnelijke Yarico's mij in palmolie zouden braden en zoo aan hare echtgenooten en vaders voordienen, indien haar dit slechts bevolen werd; zij zouden dit doen met even weinig gewetenswroeging als eene Europeesche keukenmeid haar kabeljaauw laat krimpen, haar paling levend vilt of hare kreeften levend in kokend water rood laat worden."

De Fan's zijn een vurig en oorlogzuchtig volk; zij hebben zich door kracht van wapenen eenen weg gebaand uit verre landen, waar die ook mogen zijn gelegen. Geene stammen zijn in staat geweest hen tegen te houden; zelfs de magtige en dappere Bakalai's en Shekiani's, hebben het eene dorp voor en het andere na aan de indringers moeten afstaan, zoodat deze stammen in sommige streken op eene zonderlinge wijze zijn dooreengemengd; en toch zijn zij allen steeds met elkander in oorlog. De Fan's zijn echter tegen beide meer dan opgewassen, zelfs indien deze hunne krachten vereenigden, hetwelk zij door hunne kortzigtige jalouzij toch niet zouden doen; de Bakalai's en Shekiani's verdwijnen dan ook langzamerhand en de Fan's nemen hunne plaats in. Zij zijn zelfs reeds doorgedrongen tot in het land der Mpongwé's, zoodat zij gestadig van het oosten naar de kust voorwaarts rukken.

De vorderingen die de Fan's maken zijn verbazend snel. Vóór 1847 waren zij aan de stammen die de zeekust bewonen slechts bij overlevering bekend als een ras van oorlogzuchtige kannibalen, die enkele dorpen bezaten in de bergachtige streken waarin de voornaamste takken der Gaboon ontspringen. Nu zijn zij reeds westwaarts tot op eenige mijlen afstands van de kust doorgedrongen en ziet men ze zelfs nu en dan in de nederzettingen der handelaars.

Elke Fan is een krijgsman zoodra hij den mannelijken leeftijd bereikt heeft en

zij zijn dan ook altijd stelselmatig, duchtig gewapend. Hun voornaamste aanvallend wapen is het krijgs-mes; het is somtijds nagenoeg één meter lang en 7 centimeter breed.

Verschillende vormen dezer messen ziet men op de volgende afbeelding. De algemeene vorm is die der messen, die in andere deelen van West-Afrika worden gebruikt. Dat in het midden kan men bijna een zwaard noemen, zoo groot en zwaar is het. Als zij het gebruiken, verkiezen de Fan's de punt boven de snede en houden

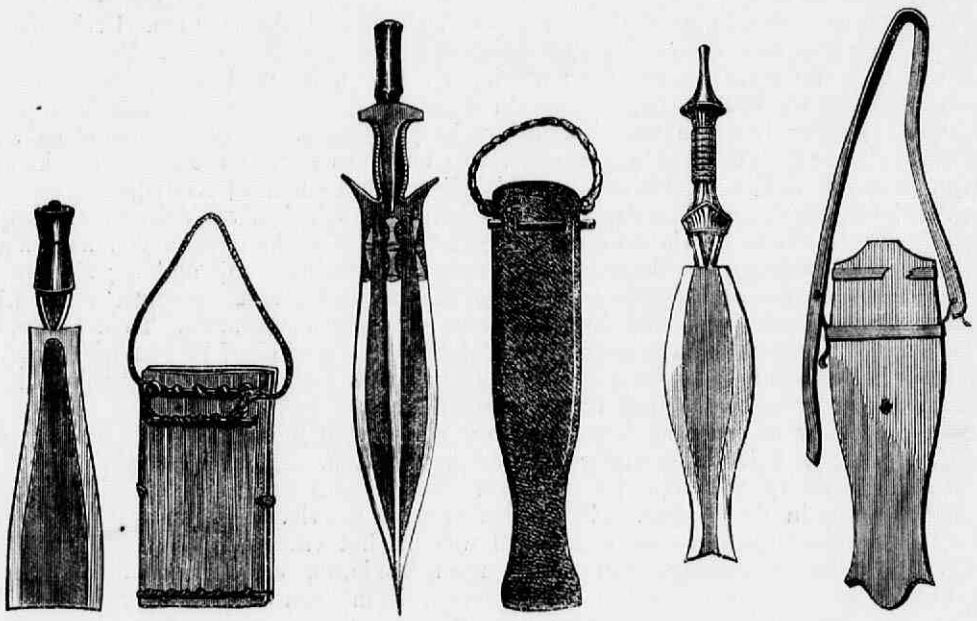

OORLOGS-MESSEN.

haar altijd buitengewoon scherp. Aan den linkerkant der afbeelding ziet men een ander mes; dit heeft geene punt en wordt gebezigd om mede te snijden. Dat aan de regterzijde is welligt het meest geduchte wapen van de drie; men gebruikt het om een' slag op den schouder van den vijand toe te brengen en men zegt dat het eene vreeselijke werking heeft. Velen bezitten bovendien een kleiner mes, om er vleesch mede te snijden en andere huiselijke bezigheden te verrigten; de groote messen dienen alleen om er mede te vechten.

Al deze messen worden zeer scherp gehouden en gestoken in scheden, zooals op de afbeelding zijn voorgesteld. Deze scheden worden meestal vervaardigd van twee platte stukken hout, die ligt zijn uitgehold om het lemmer te ontvangen; zij worden met eene of andere huid bekleed. De huid eener slang wordt hiervoor bij voorkeur gebezigd en vele scheden zijn ook bekleed met de huid van menschen, die van het lijk van een' gesneuvelden vijand genomen is. De twee helften der schede worden aaneengebonden met strooken versche huid, waardoor zij goed op hare plaats worden bevestigd.

De Fan's maken ook gebruik van bijlen van verschillende soort. Eene dezer bijlen heeft eene zeldzame gelijkenis op het krijgs-mes der Neam-nam's, hetwelk wij reeds vroeger hebben afgebeeld; zij wordt ook op dezelfde wijze, namelijk als werptuig, gebruikt. Het blad is vlak en puntig en even boven het handvatsel is eene scherp uitstekende punt, welke veel gelijkt op die, welke men ook bij de wapenen der Neam-nam's aantreft. Als de krijgsman der Fan's met zijne bijl werpt, mikt hij altijd naar het hoofd van den vijand; hij heeft de behendigheid om haar altijd zoo te werpen,

dat de punt benedenwaarts gekeerd is; hij brengt op die wijze een' slag toe, die genoegzaam is om zelfs het hoofd van een inboorling van Afrika te klieven.

Er is nog eene andere bijl, die men kan zien beneden de schilden op bladz. 633. De uitgewerkte versierselen op het ijzeren gedeelte doen ons de bekwaamheid zien, die de inlandsche smeden ten toon spreiden. Het is een vrij zwaar wapen, hetwelk niet als werptuig, maar in het gevecht man tegen man wordt gebezigd.

De Fan's maken ook gebruik van speren, wier schachten omtrent 2 meter lang en tamelijk dik zijn. Zij dienen om mede te steken en niet om te werpen; hare punten hebben een verschillenden vorm. In het museüm van het Anthropologisch genootschap te Londen is eene geheele verzameling van zoodanige speren, waaraan men de verschillende vormen der punt kan waarnemen. Zij zijn in Engeland aangebragt door du Chaillu, aan wien wij het meeste wat wij van dezen merkwaardigen stam weten, te danken hebben.

Sommige dezer speer-punten zijn geheel glad en bladvormig, terwijl andere eene vrij zonderlinge gedaante hebben; ééne speer heeft bijv. onderscheidene groote en vlakke weerhaken juist, beneden de punt; eene andere heeft slechts één enkel paar van zulke weerhaken, terwijl eene derde er uitziet als het zwaardmes, hetwelk met het eene einde aan eene schacht bevestigd en zoo in eene lans veranderd is.

Al hunne wapenen worden volkomen goed in orde gehouden; hunne eigenaars zijn dan ook altijd klaar voor eene kloppartij. Men schat deze wapenen altijd meer of minder hoog naarmate van het werk hetwelk er reeds mede verrigt is; de krijgslieden hebben eenen bijna bijgeloovigen eerbied voor een mes waarmede een man gedood is.

Zij maken al hunne wapenen zelven en de hoedanigheid van het staal is werkelijk opmerkelijk. Het ijzererts wordt gevonden op de oppervlakte van den grond en in sommige streken ligt het zelfs in vrij groote hoeveelheid. Om het te smelten hakken zij een' grooten voorraad hout en maken hiervan een' hoogen stapel, waarop zij eene zekere hoeveelheid van dit erts leggen. Nu wordt er nog meer hout bovenop gehoopt en het geheel aangestoken. Telkens wordt er ander hout bij gevoegd, totdat het ijzer geheel uit het erts verwijderd is. Door deze ruwe handelwijze gaat natuurlijk veel metaal verloren, doch dit achten zij van weinig belang.

De volgende bewerking is het ijzer smeedbaar te maken, hetwelk geschiedt door het eenige achtereenvolgende keeren te hameren; hetgeen zij hierdoor verkrijgen is een verwonderlijk goed getemperd staal. Voor hun doel is dit staal verreweg verkieselijk boven dat, hetwelk in Engeland wordt vervaardigd; als een Fan een bijzonder goed mes of eene speerpunt wil maken, zal hij het metaal liever zelf smelten en temperen, dan dat hij het beste Sheffieldsche staal gebruikt.

Hun blaasbalg berust op hetzelfde beginsel, waarvan wij reeds meermalen melding hebben gemaakt. Het zijn twee korte holle cilinders, aan wier boveneinde een los stuk eener zachte huid is bevestigd. Aan elke huid zit een houten handvatsel. Van het ondereinde der holle cilinders loopt eene houten buis en deze twee buizen komen in eene enkele ijzeren buis bijeen. Het einde dezer laatste komt uit in het vuur, en de man die den blaasbalg behandelt, drijft zoo in het vuur een' aanhoudenden luchtstroom.

Hunne aanbeelden en hamers zijn even eenvoudig, en toch leveren zij door geduld, met zulke onvolkomen en ruwe gereedschappen, bewonderenswaardige staaltjes van smidswerk. Al hunne beste wapenen zijn versierd met zamengestelde figuren, die in het ijzer gegraveerd zijn; daar de tijd voor hen geene waarde heeft, besteden zij dikwijls maanden om een enkel blad eener bijl te smeden en te versieren. Deze versieringen en teekeningen worden er op aangebragt door middel van een' kleinen beitel en een' hamer. Sommige hunner meer ruwe messen worden niet gebruikt als oorlogswapenen, maar als werktuigen om de boomen en heesters af te houwen, die hun in den weg staan als zij een stuk land willen gereed maken om het te bebouwen. Men zal nu wel begrijpen waarom het ijzer bij de Fan's zulke eene groote waarde heeft en waarom een paar enkelringen van dit kostbaar metaal door de vrouwen zoo hoog geschat worden.

De Fan's hebben één zeer zonderling wapen. Er is waarschijnlijk geen gedeelte der wereld, waar men minder zou verwachten den kruisboog aan te treffen, dan bij

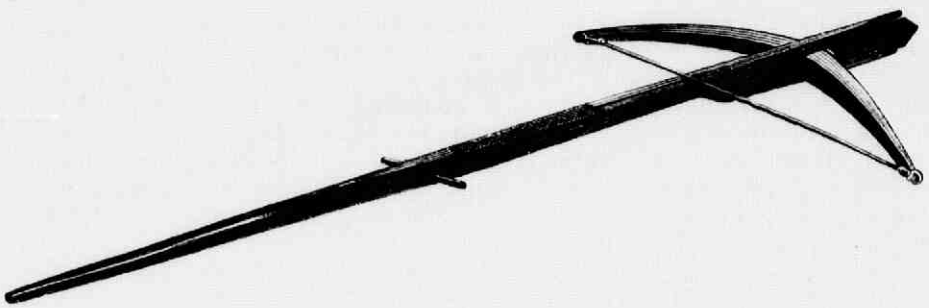

KRUISBOOG.

een stam van kannibalen aan de bronnen der Gaboon. En toch gebruiken de Fan's den kruisboog als een geregeld oorlogswapen; en een geducht wapen is het voorzeker, hetwelk hun een vreeselijk voordeel geeft boven hunne vijanden. Eene dezer bogen ziet men op bovenstaande afbeelding. Zij werd uit het land der Fan's overgebragt door du Chaillu. Het vernuft, bij de vervaardiging van dit wapen ten toon gespreid, is zeer groot; ieder die het met aandacht beschouwt, kan zich slechts verwonderen over het mengsel van bekwaamheid en domheid, dat uit zijne zamenstelling blijkt.

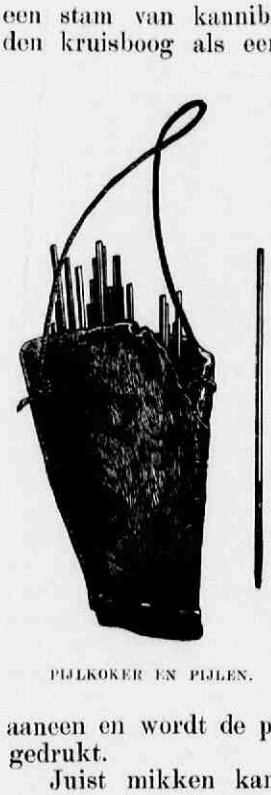

PIJLKOKER EN PIJLEN.

De boog is zeer sterk; als de krijgsman hem wil buigen gaat hij op den grond zitten, zet zijne voeten tegen den boog, zoodat hij beide handen vrij heeft en kan nu de pees brengen achter de inkeping, die haar op de plaats houdt totdat zij door den trekker wordt losgelaten. Het regte gedeelte is omtrent $1^1/_4$ meter lang; het is, zooals men op de afbeelding zien kan, over een groot gedeelte zijner lengte gespleten. Het kleine houtje dat in de spleet zit, is de trekker; de wijze waarop hij gebruikt wordt is als volgt.

Even beneden de keep, waarin de pees wordt vastgehouden, is een rond gat, waardoor eene houten pen loopt. Het eene einde der pen, die van zeer hard hout is, is vastgemaakt aan het onderste gedeelte der gespleten schacht en kan vrij door de opening op en neêr gaan. Zoolang de twee helften der schacht door den trekker worden vaneengehouden, laat deze pen de pees achter de inkeping zitten. Zoodra de trekker echter teruggehaald wordt, komen de twee helften van het hout aaneen en wordt de pen dus door de opening naar boven en de pees uit de inkerving gedrukt.

Juist mikken kan men met dezen boog natuurlijk niet, want de trekker zit zoo vast tusschen de twee helften der schacht, dat hij er niet dan met eene groote kracht kan worden uitgetrokken, zoodat het zuiver mikken hieronder moet lijden.

Bij het gebruik van dit wapen is echter het mikken eene zaak van minder belang, daar de boog slechts op een korten afstand wordt gebezigd; een Fan schiet zijne pijlen niet verder dan tot omtrent 12 meter. De pijlen zelven zijn ook niet voor een' grooten afstand geschikt; het zijn eenvoudig kleine stukjes hout ter lengte van omtrent 30 centimeter en ongeveer 1 centimeter dik. Wat ze zoo verschrikkelijk maakt is noch hunne scherpte, noch de snelheid waarmede zij worden voorgestuwd, maar het vergif waarin zij gedoopt zijn. Zij zijn inderdaad zoo ligt, dat men ze zelfs niet los

op de schacht kan leggen, daar de wind ze zou wegblazen. Zij worden daarom op hunne plaats gehouden door een weinig gom, waarvan de schutter zorgt altijd een' zekeren voorraad bij zich te hebben. Doordat zij zoo klein zijn, ziet men ze niet voordat zij hun doel bijna bereikt hebben, en hieraan hebben zij hunne werking voor een groot deel te danken. Er zijn geene vederen aan en men schijnt ook niet bijzonder veel zorg te dragen voor hunne uiteinden, die, ofschoon gepunt, toch op verre na zoo scherp niet zijn als de kleine pijlen, die door de Dyak's van Borneo of de Macoushie's van Essequebo gebruikt worden.

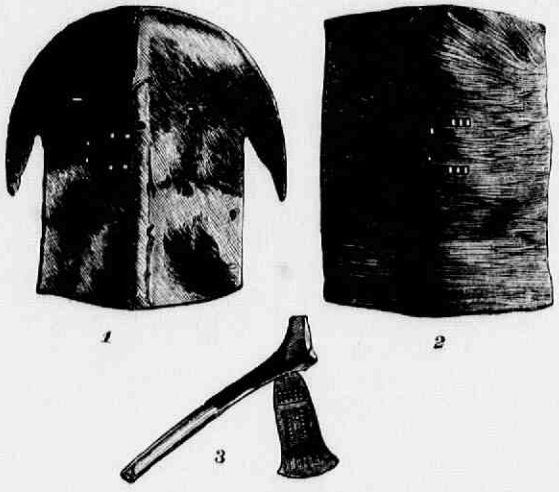

SCHILDEN EN KRIJGSBIJL.

Op bladz. 632 ziet men een pijlkoker vol van zulke pijlen. Hij is gemaakt van huid, waar het haar nog op zit en nagenoeg plat, hetwelk niet belet, dat hij nog een tamelijk groot aantal pijlen kan bergen. Een van deze ziet men naast den koker; hij geeft ons een goed denkbeeld van het onbeteekenend voorkomen dezer geduchte kleine wapenen. Het vergif waarin hunne punt gedoopt is, wordt vervaardigd van eene tot dusverre nog onbekende plant; twee of drie lagen worden er op gelegd, voordat men het wapen voor genoegzaam vergiftigd houdt. De Fan's schijnen geen tegengif voor dit vergif te kennen, of indien dit het geval is, houden zij het zorgvuldig geheim. De lezer herinnert zich welligt hetzelfde bij de Bosjesmannen, ten opzigte der vergif-tor.

Behalve deze kleine pijlen hebben zij ook grootere, die omtrent $^1/_2$ meter lang zijn en eene ijzeren punt hebben, doch deze gebruiken zij alleen bij de jagt op grof wild; in den oorlog is echter de kleine pijl voldoende om de huid van een menschelijk wezen te doorboren en wordt daarom bij voorkeur boven den grooteren en meer omslachtigen pijl gebezigd.

Hun eenige verdedigingswapen is het schild, hetwelk gemaakt wordt van de huid van een' olifant. Het verschilt over het algemeen weinig in vorm, maar is in den regel 1 meter lang en 75 centimeter breed, zoodat het de gewigtigste ligchaamsdeelen beschut. Het stuk huid waarvan men het schild vervaardigt, wordt genomen van de schouders van den olifant, waar de huid, zooals bij de meeste dikhuidige dieren, het dikst en sterkst is. Geene speer is in staat om door dit schild te dringen, de bijl vindt er haar' weg niet door, het werp-mes schaaft het ter naauwernood en de pijlen van den kruisboog springen er, zonder nadeel aan te rigten, van terug. Zelfs een geweerkogel glijdt er op af als hij het in eenigzins schuine rigting raakt. Zulk een schild heeft zeer groote waarde, omdat men er uit de huid van een olifant hoogstens twee kan vervaardigen en het dooden van zulk een dier eene zaak is, die veel tijd, geduld, moed en scherpzinnigheid vereischt. Bovendien moet het een oude olifant wezen, en daar oude olifanten, zooals men weet, woest en zeer slim zijn, is zoodanige jagt eene zeer gevaarlijke zaak.

Even als andere Wilden heeft ook de Fan geen het minste denkbeeld van "jagtvermaak". Hij jaagt natuurlijk "voor de keuken" en hij vindt het uiterst dwaas dat men het wild eenige kans zou willen geven om te ontsnappen. Als hij op de jagt gaat, wil hij het dier dooden; welke middelen hij hiertoe bezigt is hem volkomen onverschillig. De wijze waarop hij den olifant jaagt is vernuftig in de hoogste mate.

Zoodra zij den olifant weidende aantreffen, kiezen de Fan's op een' kleinen afstand eene plaats uit, waar de "apen-touwen" en andere slingerplanten welig en overvloedig

van de takken naar beneden hangen. Terwijl zij die zoo stil mogelijk los maken, slingeren zij ze in alle rigtingen om de boomstammen en maken zoo eene sterke, netvormige versperring, veerkrachtig genoeg om, als een olifant er op instormt, mede te geven en toch sterk genoeg om hem te keeren en er in te verwarren. Bovendien weten de Fan's zeer goed, dat een olifant zeer bevreesd is voor alles wat op eene omheining gelijkt; hij kan dan ook, zooals teregt is gezegd, gevangen gehouden worden binnen eene schutting, die geen kalf zou terughouden.

Als de afsluiting gereed is, omringen de Fan's, met speren gewapend, den olifant en drijven hem met gillen en schreeuwen in hare rigting voort. Zoodra hij er tegen aan komt, wordt hij van schrik bevangen, en in plaats van zijne reusachtige kracht te bezigen en door den hinderpaal heen te dringen, deinst hij, door eene onbestemde vrees bevangen, terug, terwijl zijne vijanden hem omringen en met hunne speren met breede punten wond op wond toebrengen. Te vergeefs slaat hij tegen de slingerplanten of tracht hij ze met zijn' snuit naar beneden te trekken, en even vergeefs poogt hij ze onder zijne pooten te vertrappen. De veerkrachtige koorden weerstaan alle zijne pogingen en middelerwijl worden denoodlottige werptuigen van alle zijden op hem afgeworpen. Sommige jagers kruipen door het kreupelhout en wonden hem van beneden; anderen beklimmen de boomen en werpen hunne speren door de takken; terwijl de moedigsten hem openlijk aanvallen, wegloopen als hij een uitval op hen doet en zoodra hij ophoudt naar hem terugkeeren; zij vallen op hem neer als de vliegen op een' kreng.

Deze wijze van jagen is niet zonder gevaar; het gebeurt meermalen dat lieden door den olifant gedood worden, wanneer deze hen onverwachts aanvalt, er een' met een slag van zijn' snuit neêrvelt en hem dan onder zijne pooten vertrapt. Somtijds verliest een ongelukkige jager, bij zulk een uitval van den olifant, zijne tegenwoordigheid van geest, loopt naar het net van slingerplanten en wordt gevangen in dezelfde mazen, die hij had helpen inecnvlechten. De gewone toevlugt van een' vervolgden jager is in een boom te klimmen; en daar de Fan's dit bijna even vlug doen als apen, vinden zij, dat zij veel veiliger zitten tusschen de takken, dan wanneer zij den olifant eenvoudig door vlugheid rondom de boomstammen trachten te ontwijken.

De Fan's maken ook gebruik van een olifanten-strik, die in beginsel dezelfde is als die waarmede men den hippopotamus doodt — namelijk eene met gewigten belaste speer, die aan een tak hangt, waar de olifant onder door moet en die door een touw, aan een' trekker bevestigd, wordt losgelaten. De inboorlingen worden, bij hunne jagt op den olifant, door den aard van het dier in de hand gewerkt; hoe achterdochtig en slim de olifant ook moge wezen, verlaat hij toch hoogst ongaarne de plaats waar hij het voedsel aantreft hetwelk hem het best bevalt; ten gevolge dezer eigenaardigheid zijn de Fan's, als zij een olifant ontdekt hebben, vrij zeker dat hij eenige dagen in dien omtrek zal blijven en nemen dienovereenkomstig hunne maatregelen.

Als zij een olifant gedood hebben, is er bijna niets aan het reusachtige dier, waarvan zij niet op eene of andere wijze gebruik maken. Zij nemen de slagtanden om ze te verkoopen; de huid gebruiken zij voor schilden en zij eten al het vleesch. Voor het gehemelte van een Europeaan is het vleesch ongenietbaar, deels om zijn' eigenaardigen smaak en deels omdat de kookkunst van den Afrikaan zeer veel te wenschen overlaat. Du Chaillu spreekt er van op eene zeer minachtende wijze. "Het vleesch van den olifant, waarvan de Fan's zeer veel schijnen te houden en hetwelk zij nu al drie dagen lang koken en rooken, is het taaiste en onaangenaamste vleesch hetwelk ik ooit ergens heb aangetroffen. Ik kan niet zeggen hoe het smaakt, want wij hebben geen vleesch, welks smaak er op gelijkt, maar het schijnt vol pezen en kraakbeen te zijn en wanneer het twee dagen lang, twaalf uren daags gekookt heeft, is het nog taai. De reuk is niet onaangenaam, maar ofschoon ik meermalen beproefd heb mij aan het gebruik te gewennen, bevond ik dat het mij hoe langer hoe meer tegenstond."

Of olifanten-vleesch aan dezelfde wetten der kookkunst is onderworpen als ander vleesch blijft te bezien; indien dit echter het geval is, heeft voorzeker de kok die 24 uren het vleesch *kookte*, wel zeer vernuftig het middel gevonden om het beste vleesch taai, smakeloos en bijna oneetbaar te maken. Indien men het een uur of zes zacht had

laten stoven, zou de uitkomst welligt beter zijn geweest; maar vleesch te koken, 24 uren lang, met de bedoeling om het malsch te maken, is even dwaas als wanneer men een ei zoo lang wilde koken om het zacht te doen worden.

Wat hun voedsel in het algemeen aangaat, staan de Fan's als koks niet zeer hoog. Zij hebben overvloed van materieel, maar geen begrip om er partij van te trekken. De manioc maakt een groot gedeelte van hun plantaardig voedsel uit; zij heeft groote waarde om de gemakkelijkheid waarmede zij wordt aangekweekt. Als men een gedeelte van den stam los in den grond steekt, brengt dit in een enkel saizoen 2 of 3 groote wortels voort. Ook de bladeren worden gekookt en gegeten. Pompoenen van verschillende soort worden ook in groote hoeveelheid verbouwd en zelfs de zaden eetbaar gemaakt. Du Chaillu zegt dat de dorpen, in den tijd dat deze vrucht rijp is, overdekt schijnen te zijn met hare zaden; deze worden uitgespreid om te droogen, en als zij gedroogd zijn, in bladeren gepakt en boven het vuur in den rook gehangen, om een insekt te weren, hetwelk er bijzonder op aast.

Als men ze wil eten, worden zij eerst gekookt en vervolgens ontdaan van den bast. Hierop worden de zaden in een' mortier gedaan met een weinig zoete olie en gestampt tot eene zachte, brijachtige massa, die eindelijk in een aarden pot of in pisangbladeren op het vuur gekookt wordt. Dit is een zeer smakelijk voedsel en sommige personen verkiezen het zelfs boven de pompoenen zelve.

De mortieren gelijken niet in het minst op de Europeesche; het zijn lange smalle troggen, omtrent $^1/_2$ meter lang, 6 à 8 centimeter diep, en 20 à 25 centimeter breed. Elke familie bezit een paar dezer gereedschappen, maar er zijn altijd in ieder dorp eenige reusachtige mortieren voor algemeen gebruik, die dienen om er manioc in te stampen. Als het zaad tot deeg gestampt is, worden er koeken van gemaakt, die eenigen tijd kunnen bewaard worden.

De kookpotten zijn vervaardigd van klei en verwonderlijk zuiver van vorm, vooral wanneer men in aanmerking neemt dat de Fan's volstrekt geen denkbeeld hebben van een pottebakkerswiel, zelfs in zijn eenvoudigsten vorm. Hunne potten zijn plat en rond en hebben iets van melktesten. Zij maken waterflesschen van een geheel klassieken vorm en ook vaten voor palmwijn worden van dezelfde stof vervaardigd. Deze wijnkruiken komen in vorm veel overeen met de "amphoren" der Ouden. De klei wordt uit de hand gevormd, goed in de zon gedroogd en dan in vuur gebakken. Uitwendig zijn zij versierd met dezelfde soort van teekeningen als die men op de messen en bijlen aantreft.

De Fan's maken ook de koppen hunner pijpen van dezelfde klei; de roeren zijn echter altijd van hout. De rijkeren hebben pijpen geheel van ijzer en verkiezen ze, in weerwil hunner zwaarte en schijnbare ongemakkelijkheid, boven alle andere. Zij vervaardigen ook zeer goede waterflesschen van riet: om ze waterdigt te maken worden deze van binnen en van buiten besmeerd met eene soort van gom. Deze gom wordt eerst boven het vuur week gemaakt en dan als pik op het vat aangebragt. Zij heeft, zoolang zij niet door en door droog is, een' onaangenamen smaak; de voorwerpen die er mede zijn ingesmeerd, worden daarom eenige weken onder water gezet, voordat men ze gebruikt.

Evenals sommige andere wilde volksstammen hebben ook de Fan's een dringend verlangen naar vleesch; dit wordt somtijds zoo sterk, dat het eene werkelijke ziekte wordt. Een olifant levert vleesch genoeg, om aan dit verlangen gedurende een geruimen tijd te voldoen; daarom houden zij van het vleesch van dit dier bijzonder veel. De grootste weelde van een Fan is echter schapenvleesch, hetwelk zij zich slechts uiterst zelden kunnen verschaffen. Reade geeft in zijn "Savage Africa" eene zeer vermakelijke beschrijving van de opschudding die eens onder zijne bootslieden plaats vond.

"Voordat ik het dorp verliet, nam ik andere roeijers aan, waardoor mijne equipage klom tot 8 personen. Ik had ook een schaap gekocht en op dit arme dier, hetwelk gebonden in onze praauw lag, werd menige hongerige blik geslagen. Toen het blaatte, barstten allen in een luid, vleeschvretend gegrinnik los. Wilden verheugen zich dikwerf op het gezigt van een stuk taai wild, eene schijf gekookt olifants-vleesch, een gekookten aap of eene gebraden slang; maar een schaap — een dier dat zij langen

tijd, als de trots van hun dorp hadden aangemerkt, de afgunst hunner arme buren — hetwelk zij gewoon waren "broeder" te noemen en hetwelk zij al de voorregten van een medeburger hadden gegeven! —! —! —

"Dat het noodlot hen den Blanke, den rijken afstammeling der zee had moeten toevoeren om zulk eene lekkernij onder hun bereik te brengen, was voor hunne zwakke hersenen te veel en te plotseling. Zij waren geheel en al van streek; zij konden niet behoorlijk roeijen; hunne zielen, die, waar zij bij ons ook mogen zitten, bij hen stellig den zetel in de maag hebben, waren rusteloos en gestadig op het schaap gerigt, als de magneetnaald naar de pool.

"Als iemand met kannibalen reist, is het niet zeer voorzigtig hen al te hongerig te laten worden. Tegen den middag gaf ik bevel het schaap te slagten. Men hoorde één gil van triomf, een breed mes werd rood van bloed en een lange doodstrijd volgde. Onmiddelijk brandden er drie vuren; drie aarden potten werden er opgezet en met de bloedige ledematen van het dier gevuld. Bij gelegenheden als deze heeft de neger voor een oogenblik hetzelfde vuur en dezelfde voortvarenheid als een Europeaan.

"Evenmin had ik te klagen dat de tafel niet spoedig genoeg klaar was — zij bestond uit de roode, met gras bedekte aarde. Nadat het schapenvleesch slechts even verwarmd was, werd het schielijk verslonden.

"Na den maaltijd wilden zij eenigen tijd bij de overblijfselen van het feest vertoeven en een zachte spijsverterings-rust genieten. Toen kwam echter de Blanke te voorschijn en oefende die magt uit, waardoor lagere dieren bedwongen worden. Zijn blik en de toon zijner stem dreven hen aan het werk, ofschoon zij zijne woorden niet verstonden."

HOOFDSTUK LII.

DE FAN'S. — (*Slot.*)

HET MENSCHENETEN EN ZIJNE ONTWIKKELING ONDER DE FAN'S. — DE DENKBEELDEN DER INBOORLING HIEROMTRENT. — RUILING VAN LIJKEN TUSSCHEN VERSCHILLENDE DORPEN. — AANVAL OP EEN DORP EN HET BEROOVEN DER GRAVEN. — GEWOONTEN BIJ HET HUWELIJK. — HET KOOPEN VAN EENE VROUW. — KOPEREN "NEPTUNES." — HET HUWELIJKS-FEEST. — GODSDIENST DER FAN'S. — DE AFGODS-HUIZEN. — HUNNE VOORLIEFDE VOOR AMULETTEN. — DANSEN TER EERE DER VOLLE MAAN. — HET BESPELEN DER "HANDJA." — HET VANGEN VAN OLIFANTEN DOOR DE "FETISCHE" — DE WAARSCHIJNLIJKE AARD DEZER BEWUSTE "FETISCHE" — DE GORILLA EN ZIJNE GEWOONTEN. — EENE GORILLAJAGT. — HET GEBRUIK HETWELK MEN VAN ZIJN SCHEDEL MAAKT.

HET voorgaande verhaal brengt ons, als van zelf, op den voornaamsten karaktertrek der Fan's — namelijk het menscheneten.

Sommige stammen waar deze gewoonten gevolgd wordt, schijnen er zich over te schamen en kunnen er slechts door strikvragen toe gebragt worden om haar te erkennen. De Fan's evenwel zijn er volstrekt niet verlegen mede en spreken er volkomen vrij over — althans zoolang zij niet zien dat degene met wien zij spreken er aanstoot aan vindt. Het is waarschijnlijk om deze reden, dat zendelingen eenige moeite hadden om inlichtingen omtrent dit punt in te winnen. Zij die door hen ondervraagd werden, erkenden wel dat door hun' stam menschenvleesch werd gegeten; dit geschiedde echter door niemand in hun dorp. Indien zij echter menscheneters zien wilden, moesten zij terugkeeren naar het dorp waar zij juist vandaan waren gekomen; daar was het menscheneten in volle kracht.

Daar Reade deze bijzonderheid wist, droeg hij zorg geen enkele vraag hieromtrent te doen, voordat hij alle plaatsen was doorgetrokken die vroeger door Blanken bezocht waren; toen eerst ondervroeg hij een ouden en zeer beleefden kannibaal. Diens antwoord was duidelijk genoeg. Natuurlijk aten allen menschen. Hij zelf at ze ook. Het vleesch van den mensch was zeer goed en was "even als dat van een aap zeer vet." Hij at meestal krijgsgevangenen, maar sommigen zijner vrienden aten ook de lijken van ter dood gebragte toovenaars, een voedsel waarvoor hij zelf een weinig bang was, uit vrees dat het hem niet goed mogt bekomen.

Hij wilde niet toegeven dat hij zijne eigene betrekkingen opat, ofschoon men dit wel beweerd heeft en de onwaarheid dezer bewering tot dusverre nog niet bewezen is. Sommige reizigers zeggen dat de Fan's niet de lieden van hun eigen dorp opeten, maar ze ruilen voor die van naburige dorpen. De Osheba's, een andere menschenetende volksstam van dezelfde streek, onderhouden vriendschapsbetrekkingen met de Fan's; zij ruilen onderling hunne dooden. De lijken der slaven worden insgelijks voor de keuken verkocht en zijn tamelijk goedkoop; een doode slaaf kost gemiddeld een' kleinen olifantstand.

De vriendelijke Fan, van wien wij zoo even spraken, verkeerde, evenals de meeste zijner zwarte landslieden, in het geloof dat de Blanken menscheneters zijn.

"Deze," zeide een Bakalaische slaaf, toen hij een Blanke zag, "zijn de lieden die ons opeten!" Zoo vraagde hij ook aan Reade, waarom de Blanken de moeite namen naar Afrika om negers te zenden, daar zij toch in hun land zoovele Blanken

konden eten als zij wilden. Reade antwoordde hem, met het oog op eene mogelijke toekomst, onmiddellijk, dat zij dit wel moesten doen, *omdat het vleesch van den Blanke een doodelijk vergif was*, met welk antwoord de waardige kannibaal volkomen tevreden was.

Even voordat du Chaillu bij de Fan's kwam, was de volgende gebeurtenis voorgevallen. Wij hebben reeds vermeld, dat de Fan's in de laatste jaren steeds westwaarts zijn getrokken; zij zijn een gedeelte van den grooten menschelijken stroom, die steeds vloeit over de groote bergen, door welke de volkeren van Centraal-Afrika van die der kust gescheiden zijn. Nadat zij verschillende streken waren doorgetrokken, wier inwoners door hen waren overwonnen, kwamen zij bij een dorp der Mpongwé's en vielen dit volgens hunne gewoonte aan.

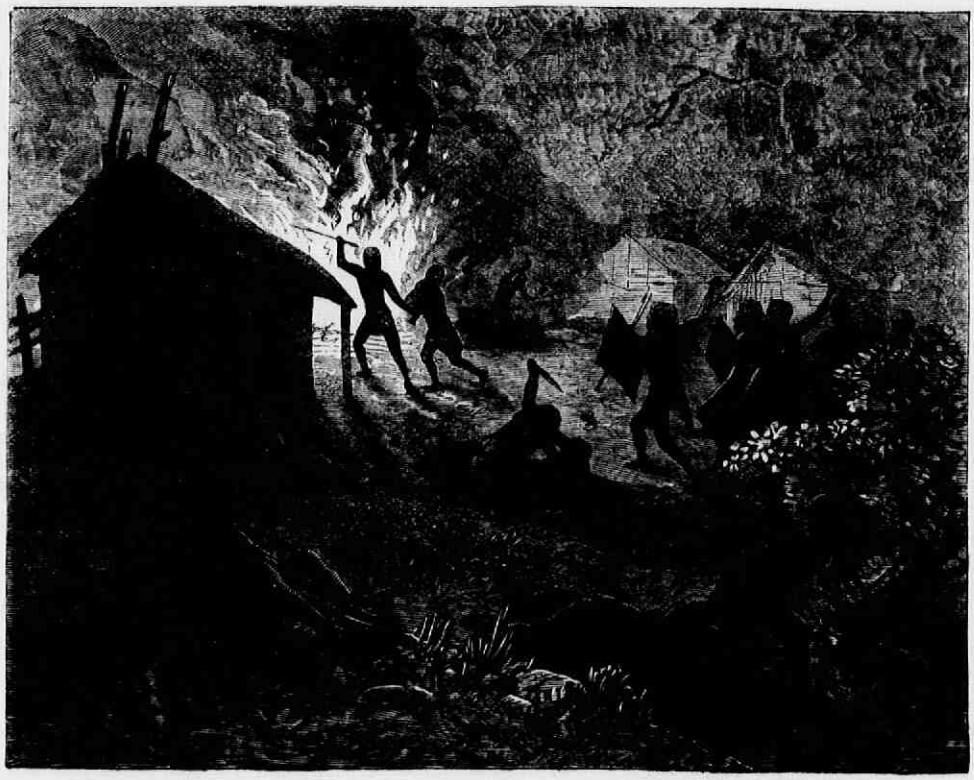

AANVAL OP EEN DORP DER MPONGWÉ'S.

De Mpongwé's waren niet in staat om aan hunne woeste en in den oorlog geoefende vijanden weêrstand te bieden, maar vlugtten weldra en lieten hunne woningen in de handen der laatsten.

De Fan's begonnen dadelijk hunne geliefkoosde bezigheid, namelijk iedere hut te plunderen en te berooven van al wat zij konden vinden; toen hier niets meer te rooven viel, gingen zij naar de begraafplaatsen en groeven de lijken der opperhoofden op, ten einde zich meester te maken van de sieraden, wapenen en gereedschappen die met hen begraven waren.

Zij hadden met hunne gestolen schatten twee kano's gevuld, toen zij kwamen bij het graf van een eerst kortelings overleden opperhoofd. Dit groeven zij dadelijk op, maakten op eene geschikte plaats onder een mangrove-boom een vuur aan en kookten het lijk in dezelfde potten die zij in het graf gevonden hadden. De lezer zal zich

herinneren, dat bij de Mpongwé's de opperhoofden begraven worden met het meeste wat zij gedurende hun leven bezaten, zoodat zulk een graf een ware schatkamer is.

Alle lijken der Fan's worden echter niet gegeten; die der koningen en groote opperhoofden worden bij elkander bijgezet met hunne beste kleeding en kostbaarste sieraden.

De gewoonten die bij het sluiten van een huwelijk worden inachtgenomen, verdienen eene korte vermelding.

De lezer herinnert zich waarschijnlijk dat het Afrikaansche ras in den regel niet zeer vruchtbaar is, — althans in hun eigen land, ofschoon de Afrikanen, als zij elders

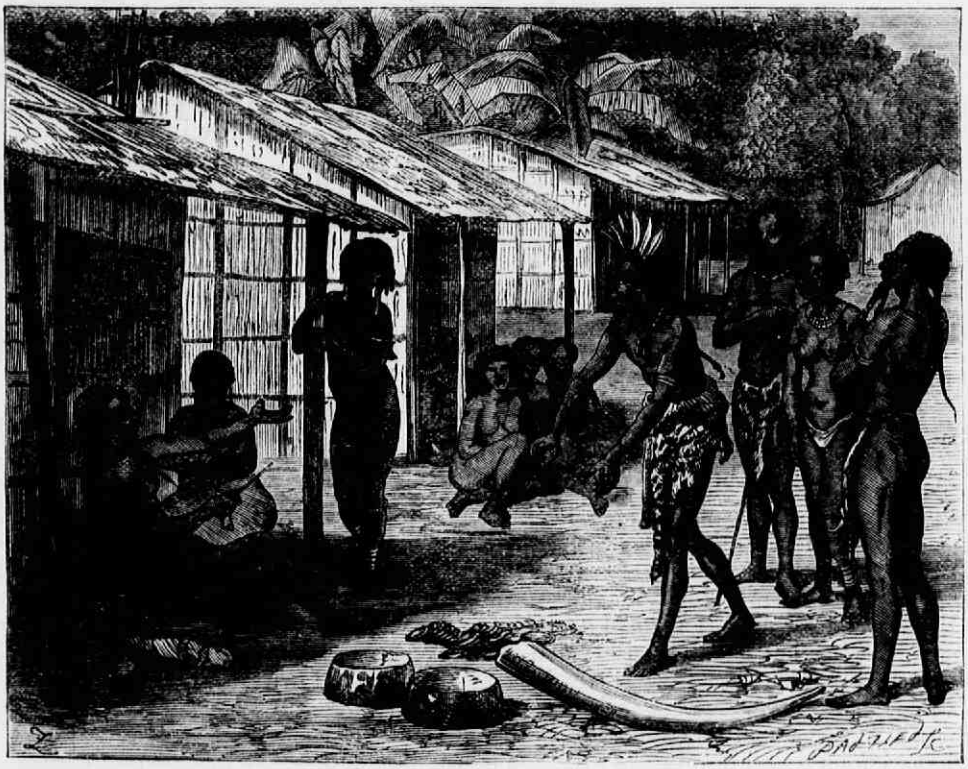

HET LOVEN EN BIEDEN OM EENE VROUW.

worden ingevoerd, gewoonlijk groote gezinnen hebben. Naar kinderen wordt dus door de ouders zeer verlangd, omdat zij hun aanzien vermeerderen; het niet krijgen van kinderen is eene der redenen, waarom de veelwijverij zoo algemeen in zwang is; in den regel heeft dan ook een man meer vrouwen dan kinderen. De Fan's maken evenwel op dezen regel eene merkwaardige uitzondering, waarschijnlijk omdat de meisjes niet trouwen voordat zij den huwbaren leeftijd hebben bereikt. Het is waar dat zij op zeer jeugdigen leeftijd worden uitgehuwelijkt; dikwijls zelfs onmiddellijk na de geboorte. Het eigenlijke huwelijk heeft echter geen plaats voordat het kind vrouw is geworden; tot dien tijd blijft de bruid bij hare ouders en heeft ook niet die onbeperkte vrijheid, welke de meisjes onder andere Afrikaansche stammen genieten.

Dit vroeg uithuwelijken is eene noodzakelijkheid, omdat de prijs die voor eene vrouw gevorderd wordt, zeer hoog is; zoodat een man een geruimen tijd moet werken, voordat hij zulk een' koop kan sluiten. Nadat de Fan's in het handeldrijvend gedeelte van het land zijn doorgedrongen, zijn "koopmans-goederen" de eenige artikelen, die

een vader in ruil voor zijne kinderen wil ontvangen; daar deze goederen alleen met ivoor kunnen gekocht worden, moet de bruidegom een aantal olifanten dooden, voordat hij zijne vrouw kan opeischen.

De handel om eene vrouw is dikwerf een zeer vermakelijk tooneel, vooral wanneer de vader zeker genoeg is geweest van de schoonheid zijner dochter, om haar niet reeds als kind te verloven en haar dus als het ware eerst in veiling te brengen, als zij oud genoeg is om een huwelijk aan te gaan. De donkerkleurige vrijer kleedt zich op zijn best en brengt den vader een bezoek om de onderhandelingen te openen.

Het is natuurlijk voor hem zaak om van de schoonheid van het meisje zoo veel mogelijk af te dingen en te zeggen, dat zij, ofschoon zij er als meisje van 11 of 12 jaren vrij aardig moge uitzien, zij als ontwikkelde vrouw van 13 of 14 jaren reeds veel van dit schoon zal verloren hebben. De vader integendeel verheft de schoonheid en de waarde van zijne dochter tot boven de wolken, spreekt met minachting over den vrijer en zet de aanstaande vrouw op een' prijs, dien de rijkste krijgsman zelfs niet zou kunnen betalen. Koperen en ijzeren potten en pannen, gewoonlijk "neptunes" genaamd, zijn onder de Fan's de voornaamste artikelen van ruiling; deze gebruiken ze echter niet om in te koken, maar zij zijn voor hen eenvoudig een middel om op eene gemakkelijke wijze een zeker gewigt van edel metaal met zich te dragen. Koperen arm- en enkelbanden zijn ook hoog geschat en even zoo witte koralen, terwijl in de laatste jaren de afschuwelijke "geweren uit den handel" onvermijdelijk zijn geworden.

Eindelijk wordt evenwel, na een aantal argumenten van weerszijden, de zaak geklonken en komt men overeen omtrent den prijs die voor het meisje zal betaald worden. Een gedeelte wordt gemeenlijk op hand gegeven en de bruidegom belooft het overige te zullen betalen als hij zijne vrouw komt halen.

Zoodra de dag voor het huwelijk bepaald is, beginnen de bruidegom en zijne vrienden aanstalten te maken voor het groote feest, hetwelk men verwacht dat zij aan een aantal gasten zullen geven. Sommigen hunner gaan op de olifanten-jagt, rooken en droogen het vleesch en bewaren de tanden om handel mede te drijven. Anderen bereiden groote hoeveelheden manioc-brood en pisangs, terwijl weder anderen zich bezig houden met het bijeenbrengen van palmwijn.

Op den trouwdag komen al de inwoners van het dorp bijeen en wordt de bruid overgegeven aan den bruidegom, die reeds den prijs voor haar betaald heeft.

Beiden zijn natuurlijk getooid met hunne beste kleederen. De bruid draagt, zooals bij ongehuwden het geval is, niets dan roode verw en zooveel sieraden als zij slechts bijeen kan brengen. Het haar is versierd met een aantal witte koralen en hare polsen en enkels zijn onder een overvloed van koperen ringen verborgen. De bruidegom wrijft zijn ligchaam in met olie, totdat hij glimt als een spiegel; hij maakt zijne scherp gevijlde tanden goed zwart en glimmend, versiert zijn hoofd met een bos gekleurde vederen en bindt om zijn midden de fraaiste huid die hij bezit.

Nu begint een tooneel van ongedwongen vrolijkheid. De gasten — soms verscheidene honderden — houden drie of vier dagen lang zonder ophouden feest; zij eten olifantsvleesch, drinken palmwijn en dansen totdat hunne krachten zijn uitgeput; vervolgens slapen zij een paar uren, met de gelukkige gemakkelijkheid, die den Afrikaanschen inboorling onderscheidt. Zoodra zij van hunne korte sluimering ontwaken begint het feest op nieuw en de eerste uren zijn naauwelijks voorbij of er is bijna geen enkele der gasten meer nuchter, wat dan ook trouwens niemand verwacht. Eindelijk is echter alle wijn opgedronken en keeren allen tot een gedwongen toestand van matigheid terug.

Wij komen nu tot den godsdienst en de bijgeloovigheden der Fan's. Zoover zij eenigen godsdienst hebben is dit een afgodendienst.

Elk dorp heeft een reusachtig afgodsbeeld, uitsluitend voor den dienst van de familie of de clan waaruit de bevolking van het dorp bestaat; op bepaalde tijden vereenigen allen zich in het afgodshuis of den tempel en verrigten daar hunne godsdienstplegtigheden, die voornamelijk bestaan in zingen en dansen. Om iederen tempel zijn altijd een aantal schedels geplaatst van wilde dieren, waarbij die van den gorilla de

eerste plaats innemen. Zulke plaatsen worden voor zeer heilig gehouden en niemand zou het durven wagen een der schedels weg te nemen; dit zou de plaats zoo ontheiligen, dat er het leven mede gemoeid was.

Evenals vele andere stammen hechten ook de Fan's weinig waarde aan het leven van een' mensch en hebben zij vele misdaden waar de doodstraf op staat; tooverij is evenwel de meest gewone. Het moge ons vreemd voorkomen, dat lieden, die gewoonlijk de lijken hunner medemenschen opeten, nog bijgeloovig kunnen zijn; de vrees voor tooverij is evenwel bij de Fan's bijna even groot als bij de volksstammen die wij reeds behandeld hebben.

Niet altijd echter wordt tooverij met den dood gestraft; somtijds wordt de toovenaar als slaaf verkocht. De schepen met "landverhuizers(?)" hebben in de laatste jaren vele Fan's aan boord gekregen. Men ziet dat de Fan's altijd van hunne misdadigers nog nut trekken. Zij die wegens diefstal of andere gewone misdaden veroordeeld zijn, worden ter dood gebragt en opgegeten. De toovenaars echter worden verondersteld geheime toovermiddelen te bezitten, die hunne lijken even gevaarlijk maken als de schuldigen zelven gedurende hun leven waren; daarom verkoopen zij hen liever als "handels-artikelen."

Geen Fan zal er ooit aan denken uit te gaan zonder een aantal amuletten die ieder op zich zelv' verondersteld worden hem tegen een bepaald gevaar te beschermen. De meeste waarde heeft die, welke den drager bewaren moet in het gevecht; deze vindt men dan ook bij elken krijgsman die er zich een verschaffen kan. Deze amulet is zeer eenvoudig; het is niets dan eene ijzeren keten met schalmen die omtrent 5 centimeter lang en $2^1/_2$ breed zijn. Men hangt haar over den linker schouder en onder den regter arm; zij wordt voor zeer krachtig gehouden. Welligt heeft zulk eene keten eens de punt van een wapen afgekeerd en hebben de onlogische Wilden hieruit opgemaakt dat ijzeren ketens goede voorbehoedmiddelen in den oorlog zijn.

De amulet die in waarde hierop volgt, is een klein zakje, hetwelk om den hals gehangen wordt; het is een sieraad dat bij de mannen nog al in het oog valt. Het is ook eene oorlogs-amulet en wordt gemaakt van de huid van een of ander zeldzaam dier. Het bevat stukjes gedroogde huid, vederen van zeldzaam voorkomende vogels, gedroogde punten van apestaarten, gedroogde ingewanden van sommige dieren, schelpen en stukjes been. Elk voorwerp moet van een zeldzaam dier genomen en opzettelijk door den "medicijn-man" gewijd worden. De krijgslieden zijn met deze en dergelijke fetischen zoo overdekt, dat zij bij elken voetstap, zeer tot voldoening van den drager, ratelen; zelfs de kinderen zijn met fetische-ornamenten overladen.

De lezer zal zich herinneren, dat bij bijna alle stammen die wij beschreven hebben, de gewoonte heerscht, om bij nieuwe maan zekere godsdienstige plegtigheden te verrigten. Een dergelijke gewoonte is ook in zwang bij de Fan's en wordt zeer goed beschreven door Reade: —

"De volle maan kwam op. Toen zij hoog aan den hemel stond, had ik het geluk getuige te zijn van een' dans die ter harer eere werd uitgevoerd. Er waren twee muzikanten, waarvan een speelde op een instrument, "*handja*" genaamd, welks inrigting berustte op hetzelfde beginsel als die eener glas-harmonica; stukken hard hout, waarop met stokken geslagen wordt en waaronder kalebassen van verschillende grootte bevestigd zijn.

"Dit instrument treft men in West-Afrika overal aan. In Senegambië heet het "*Balonda*"; in Angola "*Marimba*." Froebel beschrijft het als ook in gebruik onder de Indianen van Centraal-Amerika, waar het, wat nog het vreemdste is, denzelfden naam — "*Marimba*" — draagt. Het andere was een trommel, die op een voetstuk stond; het vel was gemaakt van het oor van een olifant. Door het doffe geluid van deze trom, die met de handen geslagen werd, en de scherpe toonen der "handja" werden de dansers opgeroepen.

"Zij kwamen in optogt, zingende, uit het bosch. De dansen waren lomp; hun gezang was plegtig en eentoonig. Zij draaiden rond in een' kring en vouwden de handen evenals wij doen bij het bidden; hunne oogen waren steeds gevestigd op de maan, naar welke zij somtijds op eene wilde wijze de handen uitsloegen.

"Het jonge mensch dat de trom sloeg, nam eene prachtige houding aan. Zooals ik hem nu zag — met het hoofd teruggetrokken, de oogen omhoog gerigt, met zijn

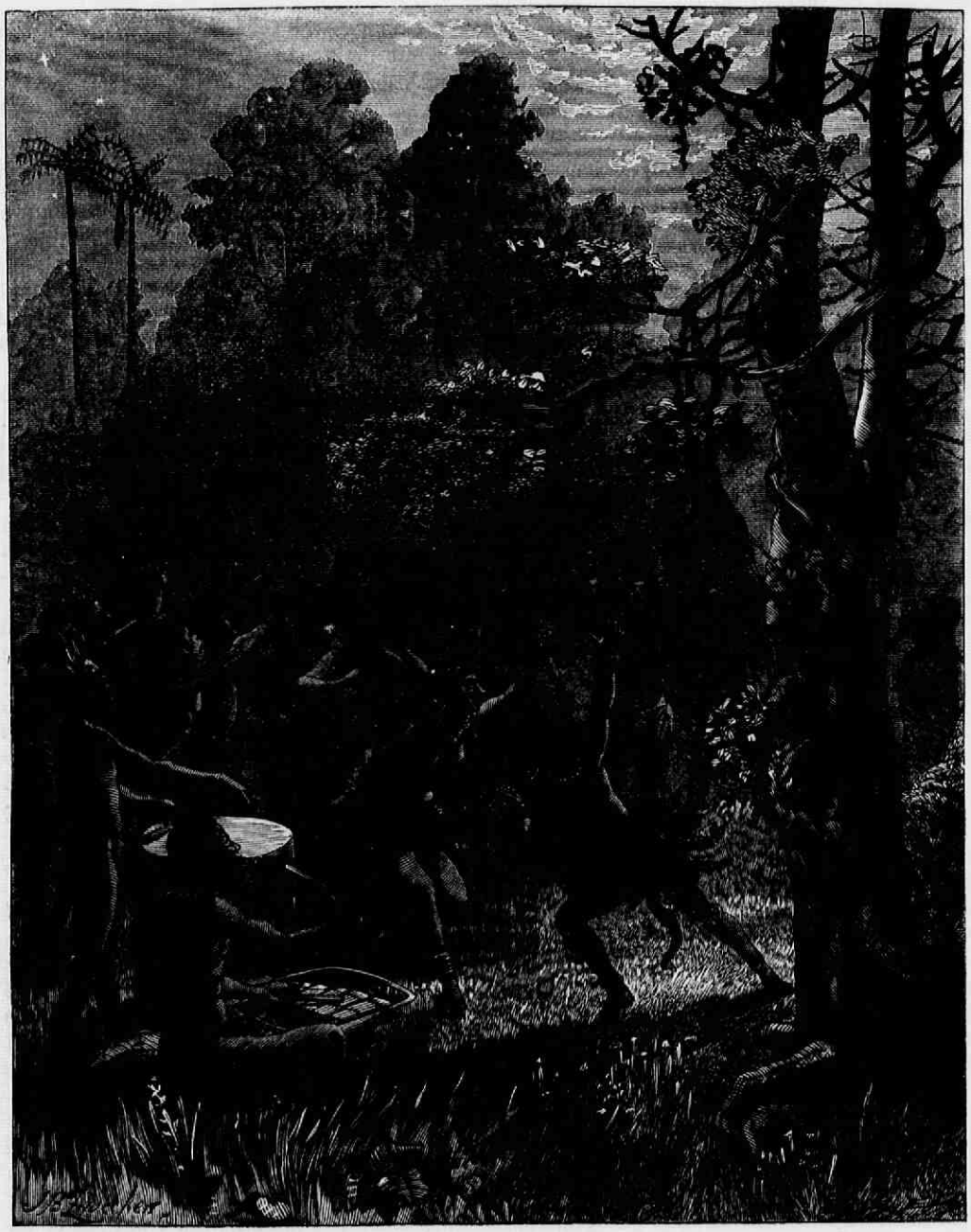

DANS TER EERE DER NIEUWE MAAN.

fantastisch hoofddeksel, en zijn naakt en welgevormd ligchaam — zag ik voor het eerst, dat een wilde schoon kan zijn.

"Nu veranderde de maat der muziek; twee vrouwen, bedekt met groene bladeren

en de huiden van wilde dieren, dansten in het midden van allen en voerden een "*pas de deux*" uit, die de eerste danseres van een ballet wanhopig zou hebben gemaakt. Zij lieten hare ingewikkelde passen vergezeld gaan van verwonderlijke lichaamsverdraaijingen en kregen toen van de toeschouwers kleine geschenken van witte koralen.

"Ik heb het altijd voor eene bijzondere gave der natuur gehouden, dat vrouwen, die bijv. door het opklimmen van een' trap of door eene wandeling naar de kerk zoo spoedig vermoeid zijn, bijna zoo lang kunnen dansen als zij willen; nooit echter heb ik het eenige vrouw zoo lang zien uithouden als bij deze gelegenheid. Nimmer heb ik eene slechtere nachtrust gehad. Den geheelen nacht werd ik door deze treurige en oorverdoovende geluiden uit den slaap gehouden en den volgenden morgen zag men dezelfde vrouwen nog altijd in een' kleinen maar uitgezochten kring "standvastige bewonderaars" met onverdroten ijver, hare golvende — en nu eenigzins riekende — ledematen in alle mogelijke bogten wringen".

De "handja" of "marimba" die bij de Fan's in gebruik is, heeft meestal 7 toonen; in elke kalebas is een gat, hetwelk met een stuk van een spinneweb bedekt is, evenals wij dat bij de trommen van Centraal-Afrika vermeld hebben. De "handja" is bevestigd aan een ligt raam; als het instrument bespeeld wordt, gaat de speler zitten en legt dit raam op zijne kniën, zoodat de "handja" er vrij tusschen hangt en dan slaat hij op de toetsen met een' korten stok. Een dezer stokken is van hard hout, maar het einde van den anderen is, om het geluid te verzachten, met eene of andere zachte stof bekleed. De Fan's hebben inderdaad een oor voor muziek en bezitten enkele aangename, maar ruwe en eenvoudige zangwijzen.

Natuurlijk hebben zij ook trommen. De meest geliefkoosde vorm schijnt den Europeanen vrij onhandig. Het is een houten en ligt kegelvormige cilinder, omtrent 125 centimeter lang en aan het breedste einde 30, aan het dunste slechts 20 centimeter in middellijn. Over het wijdste einde is een stuk huid strak gespannen; de trommelslager staat, als de trom bespeeld wordt, met gebogen kniën, waarmede hij de trom vasthoudt, terwijl hij er met alle kracht op slaat met twee stokken.

Laat ons echter nog eens naar de toovermiddelen der Fan's terugkeeren.

Wij hebben reeds gezegd, dat zij den olifant gewoonlijk jagen, door hem te drijven naar eene van slingerplanten ineengevlochten afsluiting, en dat zij hem dooden, terwijl hij bezig is zich uit de ineengewikkelde takken los te maken. Er bestaat echter nog eene andere en hoogst vernuftige wijze om dit dier magtig te worden; de Fan's schijnen die evenwel niet van zichzelven te hebben, maar haar te hebben overgenomen van de stammen, wier gebied zij, op hun' togt naar het westen, zijn doorgetrokken. Deze wijze om den olifant te vangen heet de "Nghal" naar de omheining waarbinnen men het dier tracht te lokken. Toen Reade in het land der Mpongwé's was, waarin, zooals de lezer zich zal herinneren, de Fan's waren doorgedrongen, kwamen de jagers op het spoor, dat zich in een zeker gedeelte van het bosch olifanten ophielden. Nadat de Mpongwé's eerlijk behandeld waren voor de vergunning om op hunne gronden te mogen jagen, bouwden zij om eene opene plaats eene omheining van palen en rasterwerk. Om de "Nghal" stonden de hutten der jagers. Toen Reade daar aankwam, werd hem gezegd dat drie olifanten in de "Nghal" waren en onder een' boom sliepen; en werkelijk, zij waren daar; een hunner was een prachtig oud mannetje met groote slagtanden. Indien hij gewild had, zou hij, zonder in zijn gang ook slechts even op te houden, door de omheining hebben kunnen heenbreken; hij bleef echter waar hij was, zonder eenigzins te denken aan ontsnappen. De jagers waren zoo zeker, dat hunne reusachtige prooi in veiligheid was, dat zij niet eens de opening sloten, waardoor de dieren in de "Nghal" gekomen waren. Zij hadden er volstrekt geen haast mede, de olifanten te dooden. Zij hielden er van om er naar te kijken, wanneer de dieren in de "Nghal" rond liepen; deze waren schijnbaar onbewust van het leven dat rondom hen plaats had en werden er althans stellig niet door verstoord. De olifanten moesten in het leven blijven tot de aanstaande nieuwe maan, die zich binnen 14 dagen zou vertoonen en zouden dan ter harer eere gedood worden.

Het bleek, bij onderzoek, dat de omheining niet, zooals men zou hebben kunnen

veronderstellen, gebouwd was om de olifanten heen. Neen. Zij was gemaakt op eenigen afstand van de plaats, waar de dieren weidden. "De "medicijn-mannen" maakten fetischen voor hen om er in te komen. Dan kwamen zij er in. De "medicijn-mannen" maakten fetischen voor hen om er in te blijven. En zij bleven er in. Als zij gedood moesten worden werden er fetischen gemaakt, opdat zij niet kwaad zouden worden. Binnen 14 dagen zou de nieuwe maan zich vertoonen en zouden de olifanten gedood worden. Vóór dien tijd moesten alle heesters en het gras worden afgesneden en de omheining versterkt en met takken doorvlochten. Men zou de olifanten dooden met speren, kruisbogen en geweren."

De inboorlingen wilden evenwel hun' blanken gast niet binnen de "Nghal" laten komen, zooals hij verzocht had; zij lieten zich door geen koralen of andere voorwerpen, die anders een Fan zoo na aan het hart liggen, omkoopen. Zij vreesden, dat de tegenwoordigheid van een' Blanke de kracht der fetischen zou verbreken en dat de olifanten welligt door het gezigt van een blank gelaat zoo verschrikt zouden worden, dat zij om alle toovermiddelen niets meer gaven en in hunne vrees aanstormen tegen de brooze omheining, waarbinnen zij gevangen werden gehouden.

Met betrekking tot de wijze waarop de olifanten gedwongen worden om binnen de afgesloten ruimte te komen, werd geen ander antwoord gegeven, dan dat hetwelk wij reeds hebben medegedeeld. In Indië is zulk een val zeer groot en zamengesteld; de opening is omtrent eene Engelsche mijl wijd; hierin worden de olifanten langzamerhand gedreven, terwijl zij achter hem gesloten wordt, naarmate de gevangenis der dieren al kleiner en kleiner wordt. In Afrika maakt men alleen eene omheining, waarvan de opening slechts zoo groot is, dat er een olifant door kan; men maakt eene fetisch voor de dieren en zij komen er van zelf in.

De geheele zaak is een raadsel. Reade, die erkent, dat, indien hij niet zelf den "Nghal" en zijne nog open deur met eigen oogen gezien had, hij het geheele verhaal niet zou hebben willen gelooven, houdt het er voor dat er drieërlei "fetischen" zijn. Hij veronderstelt, dat de eerste fetische bereid wordt van eene plant, waarop de olifanten even verzot zijn, als katten op valeriaan en duiven op zout, en dat zij door middel dezer plant in de "Nghal" gelokt worden. Hij gelooft verder, dat zij, wanneer zij eens binnen de omheining zijn, van deze worden teruggehouden door stoffen waarvan zij een afkeer hebben, en dat de fetische, die hen belet kwaad te worden, eenvoudig een of ander verdoovend middel is, dat hun wordt toegeworpen. De welbekende kieskeurigheid der olifanten op hetgeen zij gebruiken zou welligt sommige lezers doen denken dat de laatste veronderstelling nog al onwaarschijnlijk is. Het is echter bekend, dat de olifanten in sommige gedeelten van Afrika gevangen worden door vergiftigd voedsel, en dat de getemde olifanten in Indië alles doen voor lekkernijen, waarvan de "Cannabis Indica" of de verdoovende hennep een bestanddeel uitmaakt.

Dat de olifanten door middel eener voor hen onaangename bereiding belet worden de omheining te naderen, is zeer waarschijnlijk uit hetgeen Reade hieromtrent gezien heeft. Op zekere tijden van den dag ging de "medicijn-man" om de omheining heen, terwijl hij een somber en eentoonig lied zong en de palen en het hekwerk met eene donkerbruine vloeistof bevochtigde. Dit vocht werd erkend de fetische te zijn, die de olifanten dwong in de "Nghal" te blijven; waarschijnlijk had het een reuk die deze scherpriekende dieren tegenstond, zoodat zij er niet digt bij wilden komen.

Reade oppert ook het denkbeeld, dat deze wijze om olifanten te vangen welligt nog een overblijfsel is van de dagen, toen ook de Afrikaansche olifanten levend gevangen en afgerigt werden, evenals dit nu nog in Indië en op Ceilon geschiedt. Dat de kennis om olifanten te temmen is verloren gegaan, moet ons niet verwonderen, als wij de moorddadige en verdelgende veten in aanmerking nemen, die onder de Afrikaansche stammen heerschen en hen beletten de kunsten van den vrede in beoefening te brengen. Dat zij echter, zelfs nog in de klassieke dagen, zoo gevangen en gedresseerd werden, is bekend genoeg; volgens alle berigten die wij er nog van hebben, schijnen ook de olifanten van Afrika geenszins in leerzaamheid en scherpzinnigheid bij hunne Indische broeders en zusters achter te staan.

En toch is er thans in Afrika geene enkele streek, waar de inboorlingen er eenigzins aan denken, dat zulke reusachtige dieren aan de heerschappij van den mensch kunnen worden onderworpen. In Abyssinië vervulde het gezigt van olifanten als last- en trekdieren gebezigd, de inboorlingen met een half ongeloovig ontzag.

Als de Fan's er in geslaagd zijn een' olifant te dooden, verrigten zij eene zonderlinge plegtigheid, die een eenigzins godsdienstig karakter heeft. Er wordt geen vleesch gebruikt, voordat deze ceremoniën zijn afgeloopen.

Het geheele jagt-gezelschap verzamelt zich om den gevallen olifant en danst om zijn lijk. Hierop komt de "medicijn-man," snijdt een stuk vleesch van een der achterpooten en doet dit in eene mand; er zijn zoovele manden als er olifanten geveld zijn. Dit vleesch wordt dan gekookt onder het toezigt van den "medicijn-man" en van hen die het dier hebben gedood; hierna wordt het in het bosch gebragt en aan den afgod aangeboden. Deze wordt natuurlijk verondersteld het op te eten en doet dit ook waarschijnlijk met behulp van zijn vertegenwoordiger, den "medicijn-man". Voordat de manden in het bosch worden gebragt, dansen de jagers er om heen, evenals zij dit om den olifant hebben gedaan; zij bezweren dan hun' afgod, hun goedgunstig te zijn en hun vele olifanten te verschaffen, opdat ook zij in staat zouden zijn hem veel vleesch te geven.

Als zij de geesten nu goed voor zich gestemd hebben, wordt het vleesch van de beenderen verwijderd, in strooken gesneden, over takken gehangen, en gerookt totdat het droog is; het kan dan geruimen tijd bewaard worden.

De lezer zal zich herinneren, dat een der voornaamste versierselen van een afgodstempel is de schedel van een' gorilla; hij wordt ook bij vele andere stammen tot hetzelfde doel gebruikt. Het feit is, dat in al de distrikten waar dit dier nog wordt aangetroffen, de inboorlingen er vreeselijk bang voor zijn en er dat diepe ontzag voor hebben, hetwelk, in den geest van den Wilde, een gevolg is van vrees, en van vrees alleen. Een Wilde heeft nooit eerbied of ontzag voor iets hetwelk hij niet vreest; de zeer groote eerbied, dien zoo vele stammen, zelfs de woeste, oorlogzuchtige en goed gewapende Fan's, voor den gorilla koesteren, is inderdaad wel een bewijs, dat het een dier is, waarmede men niet behoeft te spotten.

Er is over den gorilla veel strijd gevoerd; de geschiedenis van dit dier is zóó met dit gedeelte van Afrika doorweven, dat dit werk niet volledig zou zijn, indien wij er niet in het kort melding van maakten.

In den boven vermelden strijd nam men twee verschillende gezigtspunten in; het eene was, dat de gorilla de erkende koning was van het woud en alle andere dieren overschaduwde; hij viel zelfs den olifant aan en dreef dien op de vlugt. Voor den mensch had hij hoegenaamd geene vrees; hij lag voor hem op de loer en viel hem aan, wanneer hij zijne kans slechts schoon zag; hij was, zelfs in een open gevecht, eene sterke tegenpartij. Het duel tusschen mensch en dier was een gevecht "à outrance", waarbij een van beiden moest omkomen.

Zij die het tegenovergestelde denkbeeld deelden, verklaarden al deze verhalen voor "baker-sprookjes, die alleen geschikt waren om in de boekenkasten onzer grootmoeders vertooning te maken", — ik haal hier de woorden aan, zooals zij geschreven zijn. Zij zeiden bovendien, dat de gorilla, omdat hij een aap was, noodzakelijk een dier moest zijn, vreesachtig van aard en voor den mensch bevreesd, zoodat het voor hem wegliep, zoodra het hem zag. Het is bijna onnoodig te zeggen, dat du Chaillu voor de meeste opgaven van de eerste dezer stellingen verantwoordelijk is; eenige bekent hij echter slechts van hooren zeggen te hebben, terwijl andere reeds in Europa bekend waren, lang voordat du Chaillu zijn werk over Afrika in het licht gaf.

De waarheid schijnt ook hier in het midden te liggen; het schijnt uit alles te blijken, dat de gorilla, als hij wordt aangevallen, een geweldig en woest dier is, maar dat hij niet van zijn weg zal afwijken om een mensch aan te vallen, ja dien, indien hij kan, integendeel altijd ontwijken zal. Dat hij een vreeselijke vijand kan zijn, blijkt uit het feit dat een der gidsen van Reade, de jager Etia, eene door den beet van een' gorilla verminkte hand had, terwijl Wilson ons mededeelt, dat hij een man gezien heeft, die zijne eene kuit op dezelfde wijze bijna geheel verloren had; deze had hem boven-

dien gezegd, dat het niet veel gescheeld had of hij zou geheel verscheurd zijn geworden, indien hij niet door zijne makkers ontzet was. Hoe geducht de vreeselijke kaken en tanden van een' gorilla ook mogen zijn, als hij er in slaagt om een mensch te grijpen wordt zijn aanval toch niet zóó gevreesd als die van een luipaard, daar hij meer langzaam aanvalt en de vlugge inboorling dikwijls ter zijde kan springen en hem ontwijken.

Ten gevolge van den bouw der ledematen die het geheele geslacht der apen eigen is, loopt ook de gorilla bijna altijd op vier pooten; het is hem volstrekt onmogelijk, als een mensch, regt overeind te staan. Hij kan ten deele eene opgerigte houding aannemen, maar met gebogen kniën, het ligchaam voorover en met naar binnen gekeerde voeten; hij staat niet zoo vast op twee pooten als een dansende beer. Wanneer hij op zijne achterpooten staat, wordt het lichaam door de zwakke beenen zoo slecht ondersteund en gedragen, dat het dier verpligt is zich in evenwigt te houden door met zijne lange armen heen en weêr te zwaaijen, evenals een koorddanser met zijn balanceerstok.

Door den vorm zijner ledematen zijn de sporen die hij op den grond achterlaat zeer zonderling; hij gebruikt zijne lange, krachtig ontwikkelde armen als krukken en slingert zijne zwakke achterpooten hier tusschen door. Het schijnt, dat elke troep of familie gorilla's wordt aangevoerd door een oud mannetje, evenals dit bij eene kudde rundvee met een' ouden stier het geval is.

De inboorlingen zeggen, dat de gorilla niet slechts op vier pooten loopt, maar ook aanvalt, ofschoon hij nu en dan, om zijne vijanden te bespieden, wel eens overeind gaat staan. Etia vertoonde voor Reade eens het tooneel, waarbij hij de wond had ontvangen, die zijne hand verminkt had. Terwijl hij aan Reade verzocht zijn geweer te houden alsof hij op hem mikte, vloog hij plotseling op handen en voeten op dezen aan, greep zijne linker pols met de eene hand, trok haar naar zijn' mond, hield zich alsof hij er in beet, waarop hij zich, evenals hij gekomen was, op handen en voeten weder voortmaakte. Volgens de merkwaardige bedrevenheid die deze afschuwelijk leelijke, maar beleefde jager getoond had bij het nabootsen van andere dieren, was het ook meer dan waarschijnlijk dat hij den gorilla in zijn waar karakter had vertoond.

Wat de woningen betreft, die de gorilla's gezegd worden te bouwen, is er in dat verhaal iets waars. Huizen kan men ze niet noemen, daar zij geene wanden hebben; de gorilla staat dan ook, wat zijne bouwkunst aangaat, veel lager dan vele andere dieren. De woning van den bever is een paleis, met die van een' gorilla vergeleken. In de bosschen die door gorilla's bewoond worden, ziet men er vele die door hen verlaten zijn; zij gelijken veel op reusachtige reigersnesten. Het zijn niets anders dan stokken die van de boomen afgebroken en gelegd zijn op een' horizontalen boomtak, waar deze zich in kleinere takken verdeelt, zoodat zij een ruw plat vormen. Dit nest, als wij het zoo mogen noemen, wordt ingenomen door het wijfje, die het, na verloop van tijd, met hare afstammelingen deelt. De mannetjes slapen in een' grooten boom.

Schuw en teruggetrokken in zijne gewoonten, verwijdert zich de gorilla van de woningen der menschen en houdt zich het liefst op in het diepste der bosschen, waar hij zijn geliefdkoosd voedsel vindt en voor het indringen van den mensch gevrijwaard is.

Met betrekking tot het ontembaar karakter der gorilla's, in tegenstelling met dat van den chimpansé, zegt Reade, dat hij van beide dieren jonge exemplaren gezien heeft, die even zacht en gezeggelijk waren.

Wij komen nu aan de bewering, dat de gorilla, als hij zich tot een' aanval opwindt, zich op de borst slaat, totdat die een geluid geeft als eene trom, welk geluid men door het bosch tot op een afstand van een uur gaans kan hooren. Hoe op zulk eene wijze een zoo sterk geluid kan worden voortgebragt, is moeilijk te begrijpen; Reade bevond dan ook, nadat hij de zaak bij verschillende gorilla-jagers had onderzocht, dat geen hunner ooit dit geluid gehoord had of er zelfs van had hooren spreken. Zij zeiden, dat de gorilla eene trom had, en toen hun gevraagd werd die te toonen, bragten zij hun' ondervrager bij een' hollen boom. Zij beweerden dat de gorilla twee digtbijeen staande boomen met zijne handen aanvatte, zich zelven tegen den hollen stam aan-

slingerde en er zoo sterk met de voeten tegen schopte, dat men het geluid hiervan tot op een grooten afstand kan hooren.

Etia stelde de wijze voor, waarop de gorilla dit deed; hij slingerde zich op dezelfde manier tegen een' boom, maar bragt het geluid niet voort. Hij bleef echter bij zijne bewering; en daar eene opvolging van hevige slagen tegen een' hollen boomstam eenen soort van bonzend geluid moet te weeg brengen, is het toch mogelijk, dat hetgeen hij beweerde over het geheel waar was.

Nu de inboorlingen vuurwapenen bezitten, hebben zij niet zulk eene groote vrees voor de gorilla's als vroeger. Niettegenstaande zulk eene gewigtige hulp evenwel, is toch de jagt op gorilla's niet zonder gevaar; zooals wij gezien hebben, zijn er vele voorbeelden, dat menschen ernstig door gorilla's verwond werden, ofschoon Reade geen enkel geval hoorde, waar het dier een' zijner aanvallers gedood had.

Als de inlandsche jagers zich op de gorilla-jagt begeven en vuurwapenen bezitten, zijn zij verpligt op korten afstand te vuren; deels omdat de digtheid van het bosch, waarin de gorilla huist, hun belet het dier op een grooter afstand dan 10 of 12 meter te zien, gedeeltelijk omdat het noodzakelijk is bij het eerste schot een dier te dooden, hetwelk, indien het slechts gewond is, zijnen vijand aanvalt en een duchtig gebruik maakt van de vreeselijke wapenen waarmede het begiftigd is. Ieder die den schedel van een' volwassen gorilla gezien en de groote en sterke kaakbeenderen, de reusachtige tanden en de sterk ontwikkelde beenruggen, waaraan de spieren zijn vastgehecht, in aanmerking genomen heeft, zal gemakkelijk de vreeselijke kracht van den beet eens gorilla's kunnen begrijpen. De tanden en niet de handen zijn het voornaamste wapen waarvan zich het dier bedient; ofschoon zij het vooral gebruiken om den pit van den boom, waarvan het zich gewoonlijk bedient, weg te bijten, kunnen die tanden toch in het gevecht even goed dienen.

Hierom laat de neger, die zelden een goed schutter is, en wiens geweer zoo groot en zwaar is, dat er van juist mikken geene sprake kan zijn, den gorilla tot op 2 à 3 m. naderen, voordat hij op hem schiet. Somtijds is het dier hem te vlug af. In dat geval laat hij hem den loop van het geweer aangrijpen en in den mond steken; hij vuurt dan zoodra de gorilla den tromp tusschen zijne tanden steekt. Een voorwerp met de handen aan te grijpen en naar den mond te brengen, schijnt, zoowel bij de gorilla's als bij alle andere aapsoorten, de gewone wijze van vechten te zijn.

De jager moet vooral zorg dragen op het regte oogenblik te vuren, daar een geweer niet tegen de reusachtige kracht van een gorilla bestand is en hij er korte wetten mede maakt, als hij er in slaagt het uit de handen van den jager te rukken. Een Fransch officier verhaalde aan Reade, dat hij een geweer gezien had, hetwelk door een gorilla gegrepen was; deze had den loop krom gebogen en in elkander gedraaid "comme une papillotte."

Dezelfde reiziger, die stellig volstrekt niet geneigd is de grootte of de kracht van den gorilla te overdrijven, was zeer getroffen door het voorkomen van zulk een dier, dat pas gedood was. "Mongilambu kwams eens bij mij en vertelde mij dat er een zoo even gedoode gorilla te koop was. Ik ging naar de beek en zag het dier liggen in eene kleine kano, die er bijna geheel door gevuld werd. Het was een mannetje, en wel een zeer groot. De opgezette exemplaren geven ons volstrekt geen denkbeeld, hoe dit dier er in werkelijkheid uitziet, als zijne huid nog ongerimpeld en het bloed op zijne wonden nauwelijks droog is. De afzigtelijkheid van zijn gelaat, de groote breedte zijner borst, zijne reusachtige armen en bovenal zijne handen, die zooveel op die van den mensch gelijken, wekten aandoeningen bij mij op, die ik niet gedacht had te zullen ondervinden. Niets is echter volmaakt. Het vervaarlijke lichaam eindigde in een paar dunne, gebogen en vervallen beenen, als die eener oude vrouw."

Als zoodanig reeds de indruk is, door het in eene kano liggend lijk van een' gorilla op een beschaafd wezen te weeg gebragt, kan men het den inboorlingen wel vergeven, dat zij een bijgeloovig ontzag hebben voor dit dier, als het in vrijheid door de bosschen omzwerft, terwijl zij denken, dat zijn schedel een geschikt sieraad is voor den tempel van hun' voornaamsten afgod.

Voor inlandsche jagers, die niet van geweren voorzien zijn, is de jagt op dit dier

uiterst moeilijk en gevaarlijk. Zij moeten het in zijne schuilplaatsen opzoeken en er man tegen man tegen vechten. Het voornaamste wapen hetwelk hierbij gebruikt wordt, is natuurlijk de speer, want een pijl, al is hij ook vergiftigd, doodt niet oogenblikkelijk, en een gorilla wordt slechts door de pijn eener toegebragte wond geprikkeld om hem die de wond heeft veroorzaakt, aan te vallen. Hunne vrees voor het dier wordt nog versterkt door het bijgeloof, waarover wij reeds gesproken hebben, dat namelijk een man somtijds in een' gorilla verandert en dan eene soort van boschduivel wordt; hij kan dan — althans door een' Zwarte — niet gedood worden en tracht elk menschelijk wezen om te brengen, hetwelk hij ontmoet.

JAGT OP GORILLA'S.

Elke bijzonder groote gorilla is zeker den naam te krijgen een betooverd mensch te zijn; daar nu een volwassen mannetje somtijds 1.80 meter lang is, hebben de inboorlingen inderdaad eene verontschuldiging voor hun geloof, dat deze aap in het bezit is eener bovennatuurlijke magt.

Na een zorgvuldig en nauwkeurig onderzoek is Reade tot de conclusie gekomen, dat er, behalve in grootte, geen wezenlijk verschil bestaat tusschen den gorilla en den chimpanzé; beide dieren loopen gewoonlijk op vier pooten en beide bouwen ligte woningen of platten in de boomen; beiden veranderen van woonplaats om voedsel te zoeken en vermijden de nabijheid van den mensch; en beiden ziet men dikwijls, ofschoon zij eigenlijk niet in kudden leven, in groote troepen bijeen.

HOOFDSTUK LIII.

DE KRUMEN'S EN DE FANTI'S.

WOONPLAATS DER KRUMEN'S. — DE SCHOONE ONTWIKKELING HUNNER VORMEN EN HUNNE VERWONDERLIJKE GEHARDHEID. — HUNNE VAARDIGHEID ALS SCHIPPERS. — KLEUR DER KRUMEN'S. — HUNNE UITERST EENVOUDIGE KLEEDING. — DUBBELE NAMEN. — HOE ZIJ DE REIZIGERS BEHANDELEN. — REGERINGSVORM DER KRUMEN'S. — HUN LEVENDIGE EN VROLIJKE AARD. — HET HUISELIJK LEVEN DER KRUMEN'S. — HET VERDIENEN VAN VROUWEN. — GODSDIENST DER KRUMEN'S. — HUNNE GODHEID „SUFFIN". — BEGRAFENIS DER KRUMEN'S. — DE GRAAN-KUST. — DE FANTI'S. — HUNNE AANGEBOREN VADSIGHEID. — DE BOOTEN DER FANTI'S EN HOE ZIJ BESTUURD WORDEN. — DE „KRA-KRA-ZIEKTE". — EENE WILDE LEGENDE. — KLEEDING DER FANTI'S. — HUNNE DENKBEELDEN OMTRENT EEN LEVEN HIER NAMAALS.

DE KRUMEN'S.

Langs de graankust van West-Afrika woont een volksstam, die den Europeanen te veel in het oog valt, om hem in dit werk met stilzwijgen voorbij te gaan. Die menschen hebben in zekere mate de gewoonten van hun oorspronkelijk wild leven laten varen, maar zij geven ons zulk een goed denkbeeld van het eigenaardige karakter der negers, dat wij hun eene kleine plaats moeten inruimen.

De naam "Kru" of "Croo" of somtijds "Carew" of "Crew" — zoo verschillend worden de inlandsche namen geschreven — is eene verbastering van het Greboosche woord "Kráo". De stam bewoont eene landstreek, die zich omtrent 30 engelsche mijlen ver langs de kust en tot op een' aanmerkelijken, ofschoon onbekenden afstand, binnenwaarts uitstrekt. Langzamerhand zijn er een aantal kleinere stammen in opgenomen; daar die echter allen zoowel de taal, zeden en gewoonten als den naam "Kráo" hebben aangenomen, zullen wij ze allen onder dien naam behandelen.

Er is een zonderling verhaal in omloop omtrent de afleiding van het woord Grebo, een der verdwenen stammen. Volgens hunne eigene overlevering bewoonden zij oorspronkelijk het binnenland; toen zij echter bevonden dat hun land te digt bevolkt werd, besloot een groot aantal hunner om naar het westen te verhuizen en maakte toebereidselen om te vertrekken in het geheim, omdat de meerderheid tegen dit voornemen gestemd was. Daar zij zich in grooten haast inscheepten, sloegen een aantal kano's om, maar de overige kwamen door de golven heen. Zij die gevangen genomen werden en dus achterbleven, werden daarom "Waibo's" of de gevangenen genoemd; de anderen noemden zich "Grebo's" naar het springen van den grijzen aap, "Gré" genaamd.

De Krumen's zijn een schoon menschenras en maken eene sterke tegenstelling met de dunbeenige en bijna verwijfde wilden van het binnenland. Zij zijn buitengewoon krachtig en kunnen bijv. 40 Engelsche mijlen roeijen zonder ophouden, zonder eenigzins vermoeid te schijnen. Zij zijn de erkende zeelieden der kust en hebben zich bij de handelaars en zelfs voor de regerings-vaartuigen onmisbaar gemaakt, daar zij verwonderlijk veel werk kunnen verrigten en niet aan den invloed van het klimaat onderworpen zijn, zooals de blanke zeelieden.

Een Krumen doet zijn best om een zeeman te worden zoodra hij zijn eigen meester geworden is; hij is tevreden als hij het leven beginnen kan als "jongen", opdat hij

het als een "man" zou kunnen eindigen — dat wil zeggen hij verhuurt zich om goederen te verkrijgen, waarvoor hij eene vrouw kan koopen. Door zoo onderscheidene reizen te doen, vermeerdert hij het aantal zijner vrouwen en bijgevolg ook de achting waarin hij bij zijne landslieden staat.

Hij is een verwonderlijk goed roeijer en bestuurt zijne kleine kano met eene handigheid, die men moet gezien hebben om haar te kunnen bewonderen. Hij stuurt haar door de branding zonder eenige de minste vrees en geeft er niets om of het water om hem heen kookt of bruischt. "De Krumen", schrijft Reade, "zit op zijne kniën neêrgehurkt en hoost het water uit met een zijner voeten. Nu eens roeit hij met zijne handen; dan weder laat hij, door een been in het water te laten hangen, de kano, terwijl zij in volle vaart is, eensklaps omkeeren, en zwenkt even als een schaatsenrijder. Indien zij omvalt, wat natuurlijk somwijlen gebeurt, zet hij haar weder overeind, en hoost haar uit met eene kalebas, terwijl hij er naast zwemt; hierop glijdt hij er weder in, met zijne huid glimmende als die van een zeehond."

Deze zonderlinge kleine kano's zijn puntig aan beide einden en hebben den vorm eener halve maan; de voor- en achtersteven steken dus boven het water uit. Zij zijn zeer smal en worden gemaakt van een' enkelen boomstam, gewoonlijk van eene soort

KRUMEN'S EN HUNNE KANO'S.

van populier. Eerst wordt de stam door vuur uitgehold en vervolgens gefatsoeneerd met een dissel; de zijden worden door 4 of 5 dwarshouten belet elkander te naderen. Zij zijn zeer stevig gebouwd, en daar het hout zeer ligt is, zinken zij niet al loopen zij vol water. Zij zijn zoo klein, dat men ze op eenigen afstand in het geheel niet ziet en de lieden die er in zijn door het water schijnen te loopen.

Het is een vreemd gezigt, eene gansche vloot van zulke kano's naar een schip te zien komen. Zoodra een schipper het anker laat vallen, komt een geheele zwerm dezer vaartuigen aanstormen; de zwarte roeijers zingen, terwijl zij elkander trachten voorbij te snellen, met al de kracht hunner longen, en roepen: "Bateo! Bateo! Gi'way! Bargri!" en dergelijke uitroepen. Er is geen voorbeeld bekend van een' Europeaan, die in staat was zulk eene kano te besturen; wanneer iemand er zich in waagde, was het gewone gevolg, dat het vaartuigje omsloeg en de waaghals in het water viel.

Een Engelsch reiziger, die zich "F. R. G. S." noemt, d. i. "lid van het koninklijk aardrijkskundig genootschap", beschrijft het voorkomen der mannen op de volgende wijze: "Verbeeld u het hoofd van Socrates of Silenus op het lichaam van Antinoüs of Apollo. Ik heb nooit eene schoonere ontwikkeling der spieren, nooit zulk eene volmaakte vereeniging van bevalligheid en kracht gezien. Maar de aangezigten! Behalve wanneer het door een glimlach wordt opgevrolijkt — uitdrukking is er in een Afrikaansch gelaat in het geheel niet — kan men zich niets minder innemends voorstellen. De platte neus, de hooge jukbeenderen, de gele oogen, de krijtwitte, als die eener haai gepunte tanden, de vooruitstekende mond als die van een aap — dit een en ander maakt hen buitengewoon leelijk."

"Voeg hierbij het teeken van hun stam, eene blaauwe streep van insnijdingen van $1^1/_2$ centimeter breed, die loopt van het voorhoofd tot de punt van den neus — bij sommigen strekt zij zich uit over beide lippen tot aan de kin — waarom zij blaauwneuzen genaamd worden, terwijl een breede boog of wig, met de punt naar het aangezigt en insgelijks blaauw van kleur, de plaats van elken slaap inneemt. Deze teekenen worden gemaakt met een mes; men maakt hiermede kleine insnijdingen, waarin het olieachtig bekleedsel van zekere soort van gom wordt ingewreven. Hunne ligchamen zijn op dezelfde wijze versierd met sterren, Europeesche zinnebeelden, zooals ankers, enz., maar vooral met breede dubbele strepen, die langs de borst en andere ligchaamdeelen loopen.

"Hunne gelaatstrekken zijn bepaald Afrikaansch, zonder eenig Arabisch inmengsel; hunne conjunctiva is bruin, geel of vuil van kleur en aan sommigen geven witte, ovale kringen om de oogholten een wolfachtig voorkomen. Dit wordt somtijds gedaan tegen ziekten en enkele individuen worden over het geheele ligchaam met verschillende ligte en donker gekleurde poeders ingewreven. De kleur hunner huid is zeer zwart; anderen zijn donkerbruin of bronskleurig; iemand met eene ligtere huidkleur wordt echter gewoonlijk "Tom-koffij" genoemd.

"Zij dragen hun haar, hetwelk kort en zeer verward is, in korte bundels en scheren het af, als zij over hunne betrekkingen in den rouw zijn. Eene geliefkoosde mode is van het achterhoofd een stuk, in den vorm van een paralellogram af te scheren, hetwelk zich dan van de kruin van het hoofd tot in de nek uitstrekt; anderen maken van hun haar de landschappen of parterres, waarvan de Afrikanen zooveel houden. Het achterste gedeelte van hun' schedel is dikwijls merkwaardig plat en ik heb vele hoofden gezien, die een' piramidalen vorm hadden en in eene punt uitliepen.

"Hun baard is zelden zeer vol; de knevel wordt uitgetrokken en de baard om de kin groeit dikwijls, even als het hoofdhaar, in kleine bundels. Het tatoueren is dikwijls beschreven. Er schijnt hierin iets aantrekkelijks te zijn, want een Europeesch zeeman zelfs kan zelden aan de verzoeking weêrstand bieden.

"Zij punten ook hunne tanden en trekken ze gedeeltelijk uit. Bij de meeste mannen is er eene omgekeerde V tusschen de middelste snijtanden der opperkaak uitgevijld; anderen laten de twee middelste snijtanden der onderkaak uittrekken, en weder anderen punten de snijtanden even als de Wahiao's en andere Midden-Afrikaansche stammen.

"Ook de tandheelkunde heeft hare verborgenheden. De tandheelkundigen houden, of liever hielden het er vroeger voor, dat de vernietiging van het email ook het verlies der tanden ten gevolge moest hebben; de Krumen's hakken ze echter af met een mes of een stuk van een ijzeren hoepel en zijn van oordeel, dat dit afhakken, in plaats van het bederf der tanden te bevorderen, veeleer werkt als een voorbehoedmiddel. Evenzoo zijn er physiologen die het goedblijven der tanden van de negers daaraan toeschrijven, dat zij niets drinken dat meer dan bloedwarm is. Dit is echter louter eene zaak van ondervinding. De Arabieren drinken hunne koffij bijna kokend en de Oost-Afrikaan verzwelgt zijn' brij of "agalia" zoo heet, dat zij hem de handen zou verschroeijen. En toch hebben beiden tanden als paarlen, behalve wanneer zij kalk of tabak kaauwen."

De gewone kleeding der mannen is eenvoudig genoeg; zij bestaat uit een rood en wit of blaauw en wit geruit kleed om het midden en een aantal versierselen van huid,

metaal, glas of ivoor. De laatste zelfstandigheid krijgen zij meestal òf van de Gaboon's òf van de Cameroon's; zij wordt gedragen in den vorm van groote armbanden, die met een mes worden gesneden, en gepolijst door er een nat koord over heen en weêr te trekken. Bij sommige Krumen's is hun naam, dat is, de naam waaronder zij als zeelieden bekend zijn, op hunne armbanden gegraveerd; enkelen dragen op de borst eene koperen plaat, waarin hun naam gesneden is. Natuurlijk doen sommige hunner versierselen dienst als toovermiddelen of fetischen.

De vrouwen maken een onaangenaam kontrast met de mannen; zij zijn kort, hare vormen zijn plomp en hare gelaatstrekken terugstootend. Hare kleeding, die alleen bestaat uit een zeer kort rokje, laat bijna haar geheele ligchaam zien en stelt den toeschouwer in staat om zich een vrij juist denkbeeld van haar voorkomen te vormen. Het meeste werk geschiedt natuurlijk door de vrouwen, en deze gewoonte heeft zonder twijfel een' invloed waardoor hare vormen worden bedorven.

Al de Krumen's hebben twee namen; een waarbij zij in hunne eigen taal worden genoemd en een waaronder zij bekend zijn bij hen, in wier dienst zij zijn. Het is werkelijk jammer dat men deze fiksche kerels verlaagt door de belagchelijke Engelsche namen die men hun geeft. Hunne eigene namen — zooals "Kofá", "Nákú", "Tiya", enz. — zijn gemakkelijk genoeg uit te spreken en het zou veel beter zijn deze te gebruiken en hun geene bijnamen te geven. De Engelsche namen der vijf lieden, die aangenomen waren om Reade naar de Gaboon te brengen, waren: Smoke Jack, Dry Toast, Cockwatch, Pot-of-Beer en — een naam dien men wel het laatste zou verwachten, dat aan een' naakten zwarte zou gegeven worden — Florence Nightingale.

Zij vroegen altijd om rijst; deze is voor hen eene levensbehoefte en zoolang zij hunne anderhalve kop rijst per dag ontvangen, kunnen zij ook eene onbepaalde hoeveelheid werks verrigten. Zij koken hunne rijst zelven op eene eenvoudige maar doelmatige wijze en gebruiken haar bijna op dezelfde wijze als men de kalkoenen mest; zij nemen een handvol rijst, rollen die tot een bal en verzwelgen dien, op eene of andere zonderlinge manier, zonder te kaauwen. Als zij in zeedienst gaan, beschouwen zij zich als ontwikkelde mannen; zij krijgen dan niet slechts hunne rijst, maar ook eene vergoeding voor het overige voedsel, overvloed van kleederen en hoog loon, zoodat zij, als zij aan wal komen, rijke lieden zijn, die eene behoorlijke plaats onder hun volk kunnen innemen. Zij worden natuurlijk door al hunne betrekkingen geplukt; deze zwermen om hen heen en verwachten gedurende eenige dagen door hen onthaald te worden. De Krumensche zeeman kan evenwel toch eene of twee vrouwen koopen en zich als "man" neêrzetten. Gewoonlijk verbinden zij zich voor één jaar en het is bijna niet mogelijk een Krumen voor langer dan drie jaren te laten dienst nemen, zoo gehecht is hij aan "mijn land".

Hun regeringsvorm is eenvoudig. Zij zijn verdeeld in vier klassen of kasten — namelijk, de oudsten, de werkelijke krijgslieden, de krijgslieden in hun proeftijd, en de priesters; onder de laatsten zijn begrepen de eigenlijke priesters, de toovenaars en de doktors. Allen zijn strenge republikeinen en het is aan niemand vergund veel meer rijkdommen te vergaderen dan zijne medeburgers, of althans zijne meerdere rijkdommen ten toon te spreiden. Zelfs indien een der oudsten dit doet, wordt er eene vergadering belegd en zijn rijkdom tot den juisten maatstaf teruggebragt. Inderdaad berust het bezit van eigendom bij hen op de beginselen eener maatschappij in actiën, zoodat het woord gemeenebest ten volle op hun' regeringsvorm van toepassing is.

De doodstraf wordt zeer zelden toegepast, behalve in gevallen van tooverij of moord; het is merkwaardig, dat in het laatste geval geen onderscheid wordt gemaakt tusschen toevalligen manslag en moord met voorbedachten rade. De vergifproef is hier algemeen in gebruik; er wordt echter een zeer goede regel gevolgd, namelijk dat, wanneer de beschuldigde de proef overleeft, ook de beschuldiger op zijne beurt het vergif moet drinken.

Dat zij doortrapte leugenaars zijn en diefachtig in den hoogsten graad en niet het minste denkbeeld hebben van zedelijkheid, wil alleen zeggen dat zij wilden zijn; zij die met hen te doen hebben, kunnen het goed genoeg met hen vinden, indien zij dit

slechts in het oog houden. Zoodra zij bijv. hooren, dat zij zich moeten begeven naar eene plaats, waarop zij het niet begrepen hebben — hetzij om eene bijzondere vete, of omdat zij vrees hebben voor een' der bewoners, wiens huiselijken vrede zij verstoord hebben — zullen zij met het treurigste en onnoozelste gelaat van de wereld bij hun meester komen en hem de meest verbazende leugens omtrent die plaats op de mouw trachten te spelden.

En toch zijn het vrolijke, aardige kerels, die de gewone liefde van den neger tot dansen, zingen en trommelen in volle mate bezitten. Al het werk dat zij verrigten, gaat gepaard met zingen; een reiziger van ondervinding die zich door Krumen's laat roeijen, neemt dan ook altijd eene of andere trom mede, omdat hij weet dat dit den tijd, dien hij voor zijn togt noodig heeft, tot op drievierde vermindert. Zelfs wanneer zij een dag lang hard gewerkt hebben, komen zij bij hun meester en vragen hem vergunning om te mogen "spelen"; zij blijven dan tot ver na middernacht zingen en dansen. Onder dergelijke omstandigheden kan de reiziger niet beter doen dan zijne toestemming te geven, indien hij slechts zorgt dat zij zich zoo ver verwijderen dat hij hen niet kan hooren. Zelfs als zij slechts gewoon spreken, heeft dit zooveel van schreeuwen, dat men hen altijd in bijgebouwen moet brengen; wanneer zij door hunne muzijk worden opgewonden, is het leven onverdragelijk.

Zij houden zeer veel van bedwelmende dranken; om de kwaliteit geven zij niets, de bedwelmende eigenschap is voor hen de hoofdzaak.

Wij hebben reeds gezegd, dat zij doortrapte dieven zijn; nergens komt dit talent beter bij uit, dan wanneer zij geestrijke dranken willen stelen. Zij overtreffen in dit opzigt zelfs den Engelschen matroos en zullen bijna alles wagen om ze magtig te worden. In tegenstelling met de meeste wilden, zijn zij zeer gevoelig voor pijn; een pak slaag, hetwelk door een jongen Bosjesman naauwelijks gevoeld wordt, ontlokt hun kreten van pijn. Voor eene zweep zijn zij zoo bang als den dood en toch zullen zij, om rum of brandewijn te bekomen, de vrees voor eene bijna zekere geeseling overwinnen.

Geene voorzorgen schijnen tegen hunne sluwheid te baten; de argelooze reiziger staat dikwerf verbaasd, wanneer hij zich onwel gevoelt en behoefte heeft aan een weinig brandewijn als geneesmiddel, dat er geen droppel meer aanwezig is en hij toch, naar allen schijn, zijn voorraad van geestrijke dranken altijd onder de oogen heeft gehad; de schurken zijn er toch in geslaagd ze hem te ontstelen. Zelfs een reiziger van zooveel ondervinding als Burton, iemand die het karakter der negers beter kende dan welligt iemand anders in Europa, zegt dat hij nooit kans had gehad zijne laatste flesch cognac uit te drinken; zijne Krumen's hadden dit altijd reeds voor hem gedaan.

Alle mogelijke voorraad verdwijnt op dezelfde geheimzinnige wijze: zij verworgen de geiten en maken dat zij er uitzien alsof zij door vergiftige slangen gebeten waren; kippen verdwijnen alsof zij door de keel der roovers waren heengevlogen. Men kan zeker zijn dat al wat glinstert en blinkt gestolen wordt; het is dan ook, om de diefachtigheid der Krumen's, de moeijelijkste zaak der wereld om mathematische werktuigen veilig door West-Afrika te vervoeren.

Zelfs wanneer zij voorwerpen stelen die niet eetbaar zijn, is het uiterst moeijelijk de plaats te ontdekken waar zij verborgen zijn; daar de Krumen's altijd hun roof deelen, hebben allen er belang bij, dat het geheim bewaard blijft. De eenige wijze om het hun te ontlokken is een duchtig pak slaag; zelfs dan gebeurt het dikwijls, dat de slimme schurken hun roof door een van hun volk in veiligheid hebben laten brengen of aan boord van een of ander vaartuig binnengesmokkeld.

Wij zijn nu genaderd tot de huiselijke gewoonten der Krumen's met betrekking tot het huwelijk, den godsdienst, dood en begrafenis.

Dit volk is, zooals wij gezien hebben, zeer voorzigtig en heeft de on-Afrikaansche eigenschap van op de toekomst te letten. Dit maakt dat zij zoo hard werken om hunne vrouwen; heeft een man toch geene vrouw, dan moet hij geheel alleen voor zichzelven werken. Trouwt hij er echter een dozijn of zoo, dan kan hij zijne overige dagen in ledigheid doorbrengen.

Heeft dus een jongman zooveel bijeenvergaderd, dat hij eene vrouw kan koopen,

dan gaat hij naar den vader van het meisje, laat zijne goederen zien en sluit den koop. Indien hij aangenomen wordt, trouwt hij haar op eene zeer eenvoudige wijze; de geheele plegtigheid bestaat daarin, dat de vader de goederen in ontvangst neemt en hem het meisje overgeeft. Hij blijft met haar een paar weken in haars vaders huis en gaat dan uit op een nieuwen togt om genoeg te verdienen dat hij eene tweede vrouw kan bekostigen. Op dezelfde wijze stelt hij zich in het bezit van eene derde en vierde en begint dan eene eigene huishouding, waar elke vrouw hare eigene kleine hut heeft.

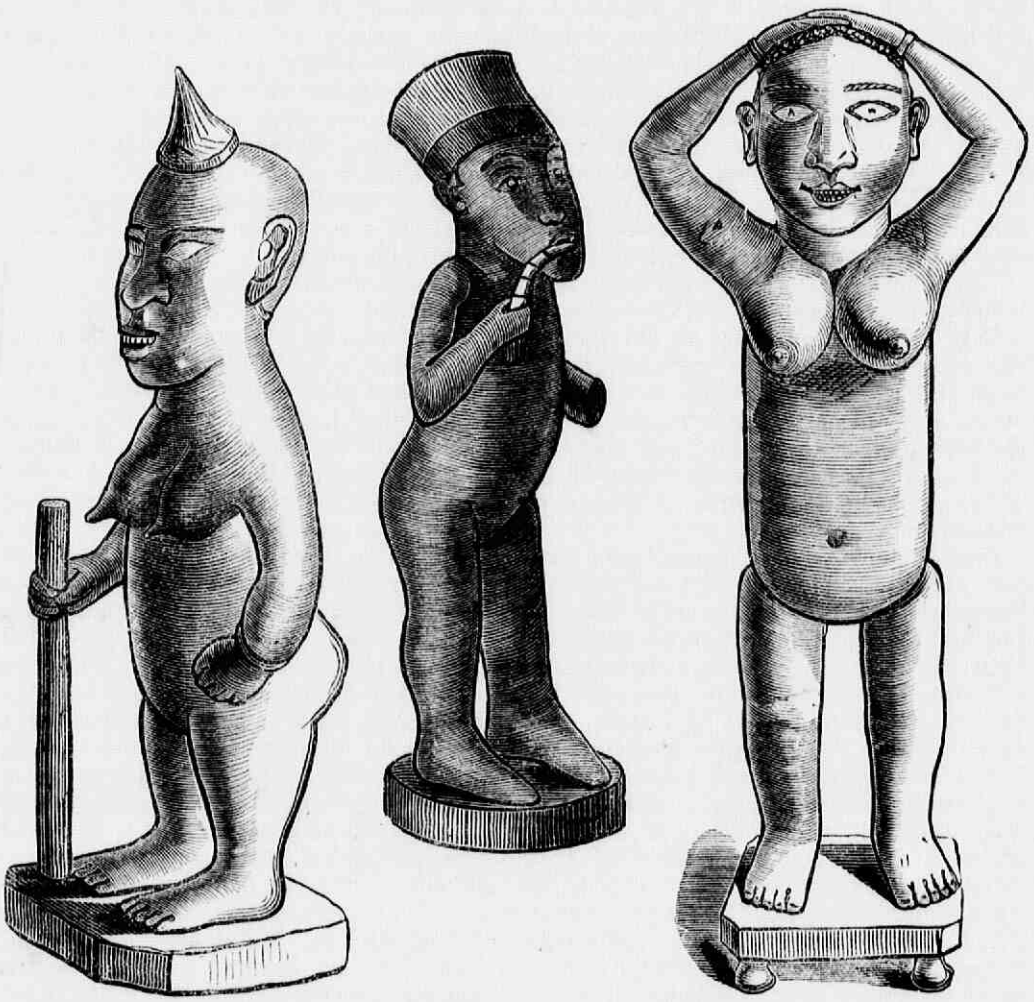

MANNELIJKE EN VROUWELIJKE FETICHEN.

Hoevele vrouwen een Krumen echter ook moge bezitten, de eerste neemt de voornaamste plaats in en bestuurt het geheele huishouden. Even als in de meeste landen, waar de veelwijverij in gebruik is, hebben ook hier de vrouwen er niets tegen, de genegenheid van den man te deelen. Integendeel, de voornaamste vrouw zet haren echtgenoot in den regel aan om het aantal zijner vrouwen te vermeerderen, daar elke vrouw, die er bijkomt, eene dienstbode te meer is, die haar een gedeelte van het werk van de schouders neemt. Eene mindere vrouw wil bovendien liever de twaalfde of dertiende vrouw zijn van een' rijk, dan de eenige van een' arm man, voor wien zij moet werken als eene slavin.

Ofschoon de vrouwen geheel en al aan hare echtgenooten onderworpen zijn, hebben zij toch een middel bij de hand, indien zij zeer slecht behandeld worden. Zij loopen weg naar hare eigene familie en dan wordt er eene groote vergadering gehouden. Indien het tot eene scheiding komt, worden de kinderen, ofschoon zij meer houden van de moeder dan van den vader, toch als diens eigendom beschouwd en moeten met hem medegaan.

Hun godsdienst heeft nog een zeer primitief karakter; ofschoon zij vele jaren lang met de beschaving in aanraking geweest en vlijtig door de zendelingen onderwezen zijn, hebben zij hunne oude bijgeloovigheden nog niet door een' nieuwen godsdienst vervangen. Dat zij gelooven aan de kracht van amuletten en toovermiddelen hebben wij reeds vermeld; het is derhalve duidelijk dat zij ook eenig geloof moeten hebben aan bovennatuurlijke wezens, waarop deze amuletten worden verondersteld invloed uit te oefenen. Van eigenlijke godsdienstige plegtigheden evenwel is zeer weinig bekend, waarschijnlijk omdat zij zeer weinig plaats vinden. Toen er eens een schip strandde, stond een Krumen den geheelen nacht aan de kust, met zijn aangezigt naar het westen; hij zwaaide steeds met zijn regter arm en liet tot aan het aanbreken van den dag een onophoudelijk gehuil hooren.

Er is ééne godsdienstige plegtigheid, die plaats vindt in eene merkwaardige grot, bekend onder den welluidenden naam van "groote kelder van den duivel." Het is eene holte in eene reusachtig groote rots; aan het einde dezer holte is eene tweede, kleinere grot, waarin de booze geest woont. Terwijl zij klaarblijkelijk denzelfden afkeer hebben om het voorwerp van hun bijgeloof te noemen, waardoor de feeën den naam kregen van "goede wezens" en de bewoners van Noorwegen van den beer nog op den huidigen dag spreken als van den "rustverstoorder", of van „hem met den bonten rok," geven de Krumen's aan hun' boozen geest voorzigtiglijk den naam van "Suffin", dat wil zeggen "iets."

Als zij godsdienstoefening houden, leggen zij in de binnenste grot koralen, tabak, levensbehoeften en rum; deze worden door den geheimzinnigen Suffin onmiddellijk weggenomen, die verondersteld wordt een en ander te verslinden. Als wederdienst voor de vrijgevigheid zijner vereerders, beantwoordt Suffin elke vraag die hem, in welke taal ook, gedaan wordt. De Krumen's gelooven even vast aan het bestaan en het bovennatuurlijk karakter van "Suffin" als de Babyloniërs uit de dagen van Daniël geloofden dat hun god "Bel" dagelijks de "twaalf groote maten meel, de veertig schapen en de zes vaten wijn" verorberde, die hem dagelijks geofferd werden. Als een overtuigend bewijs voor het gevaar van ongeloovigheid, wijzen zij met het grootste ontzag op een boom die aan den ingang der grot staat; deze was vroeger een Krumen, die niet aan Suffin geloofde en dit gevoelen te kennen gaf; hij werd in dezen boom veranderd.

De wijze waarop zij zweren is een' vinger in zout te steken en hiermede eerst naar den hemel en dan naar de aarde te wijzen, alsof zij de krachten van beide wilden inroepen; vervolgens steken zij den top van den vinger in den mond om de beleedigde magten te bezweren den meineed te wreken op hem, die van het zout genoten heeft. Als men den wolfshonger der Krumen's in aanmerking neemt, dien zij met andere wilden gemeen hebben, toonen zij eene groote mate van zelfverloochening door toe te geven aan een algemeen heerschend bijgeloof, hetwelk hun verbiedt om het hart van een geslagt dier te eten of zijn bloed te gebruiken.

De dooden worden met vele plegtigheden begraven. Eene der voornaamste is, dat men een vuur laat branden voor de hut van den overledene, opdat zijn geest zich moge warmen, terwijl hij zich gereed maakt om het nieuwe leven, hetwelk hij is ingetreden, te kunnen genieten. Tot hetzelfde doel wordt er ook voedsel bij het graf geplaatst. Indien hij een goed mensch geweest is, kan hij het vee hoeden, dat bij zijne begrafenis geslagt is; hij kan dan zijne intrede doen in het land der geesten en de plaats innemen, die hem, naarmate van het aantal vee hetwelk hij heeft medegebragt, toekomt. Somtijds kan hij varen in het lichaam van kinderen en zoo op aarde terugkeeren. Is hij echter een boos man en vooral een toovenaar geweest — dat wil zeggen, iemand die zonder hiertoe de vergunning te hebben, de kunst uitoefent, die aan hare geregelde beoefenaars rijkdommen verschaft — dan is zijn toestand na den dood

vreeselijk; hij moet dan altijd in- en om poelen en stinkende moerassen rondwaren.

Het is een zonderling feit, dat de Krumen's eenig denkbeeld hebben omtrent een toestand van overgang, eene soort van vagevuur. Hun paradijs heet "Kwiga-Oran" dat is, "de stad der geesten." Voordat zij hierin kunnen komen, moeten zij eerst eenigen tijd doorbrengen in eene plaats van overgang, "Menu" of "Menuke" genaamd.

Wij moeten hier doen opmerken, dat de naam "Graan-kust," waar de Krumen's wonen, niet afkomstig is van tarwe, rogge of eene dergelijke graansoort; maar van het "cardamom-zaad" of de zoogenoemde "paradijs-korrel," dat in geheel West-Afrika als geneesmiddel tegen verschillende ziekten gebruikt wordt. Het wordt hoog geschat als versterkend middel na doorgestane vermoeinissen; als iemand door een langen dagmarsch geheel is uitgeput, is er niets wat hem meer goed doet dan eene handvol van zulke versche zaden. Het sappige en eenigzins zure vleesch der vrucht steekt zeer aangenaam af bij de geurige warmte der zaden.

De cardamom wordt zoowel uit- als inwendig gebruikt. Men eet haar als maagversterkend middel; dikwijls maakt men er echter ook eene soort van pap van en legt die op een of ander pijnlijk ligchaamsdeel. Bij hoofdpijn wordt het bijv. in dezen laatsten vorm dikwijls aangewend; zelfs in de grootste koortshitte geeft men het poeder van cardamom als een zeker werkend geneesmiddel.

DE FANTI'S OF FANTIJNEN.

De streek van West-Afrika, die bekend is onder den naam van Goudkust, Ashantee of Ashanti, wordt bewoond door twee stammen, die altijd in doodelijke vijandschap leven. Twisten, waarbij zij elkander onderling verdelgen, zijn een van de vele plagen, die aan de ontwikkeling van Afrika in den weg staan; in dit geval is de vete zoo hevig en langdurig, dat zelfs nog tegenwoordig, nadat de twee groote stammen, de Fanti's en de Ashanti's, elkander meermalen bevochten hebben en de laatsten klaarblijkelijk overwinnaars gebleven zijn en bezit van het land genomen hebben, de eersten nog altijd een grooten en magtigen stam vormen; ofschoon zij gezegd worden uitgeroeid te zijn, geven zij nog op vele verschillende wijzen teekenen van hun bestaan.

De Fanti's zijn aardrijkskundig gescheiden van hunne geduchte naburen door de Bossumpea-rivier; indien iemand, die tot een dezer beide stammen behoort, deze rivier overtrekt, wordt dit beschouwd als eene openbare oorlogsverklaring. Ongelukkig werd Engeland in dezen oorlog gewikkeld en koos, nog ongelukkiger, de partij der Fanti's; het deelde dus in hunne nederlaag.

Het is waarlijk niet te verwonderen, dat de Fanti's zoo geheel en al zijn ten onder gebragt, daar Duncan, een reiziger die zeer goed met hen bekend was, hen de smerigste en luiste Afrikanen noemde die hij ooit gezien had. Honderd Fanti's werden onder het opzigt van een' Engelschman aan het werk gesteld en voerden, niettegenstaande deze hen aandreef, niet meer werk uit dan vijftien Engelsche arbeiders zouden gedaan hebben. Als men hen niet gedurig tot werken aanspoorde, gingen zij in de zon liggen luijeren; als men hen een' inlandschen opzigter geeft, is deze even slecht als de rest zijner landslieden.

Wat zij nog uitvoeren, doen zij op hunne eigene lompe en domme manier. Bij voorbeeld, wanneer zij steenen moeten halen om te bouwen, zullen zij met hun twintigen eene Engelsche mijl ver loopen naar de steengroeve en terugkomen, ieder met een enkelen steen van de zwaarte van 4 of 5 kilo op hun hoofd. Alle vrachten worden op het hoofd gedragen. Eens had men hun kruiwagens gegeven; zij legden toen in iederen kruiwagen een' steen en droegen toen beide, kruiwagen en steen op hun hoofd weg. De reden waarom zij zoo lui zijn is duidelijk genoeg. Zij kunnen zeer goed leven van een' stuiver daags en het eenige, waarvoor zij werken is tabak,

rum en katoenen kleederen. De vrouw moet zorgen voor de noodzakelijkste levensbehoeften; de man verdient — en verteert — de artikelen van weelde.

De Fanti's zijn goede bootslieden; hunne kano's zijn echter veel grooter en zwaarder dan die der Krumen's. Zij zijn 10 tot 12 meter lang en voorzien van opstaande planken, om het water er uit te houden. De vorm der riemen is gewoonlijk die van schoppenaas met een steel; moeten zij echter roeijen in diep en effen water, dan is het blad der roeiriemen lang en bladvormig, opdat zij veel water zouden kunnen verplaatsen. De roeijers der Fanti's zijn zeer knap en handig in het overbrengen van passagiers van de schepen naar de kust. Zij liggen naast het schip en hunne kleine kano's gaan door de hooge zee als kurken op en neêr. Zij nemen het juiste oogenblik waar, grijpen den angstigen reiziger van de ladder waaraan hij zich heeft vastgehouden, zetten hem in de kano en roeijen met groot gejuich naar het strand. Door de sterke branding is er evenveel zorg noodig om de passagiers veilig aan land te brengen, als om hen van het schip in de kano op te nemen. Zij blijven aan den buitenkant der branding-golven hangen, waar deze zich omkrullen en in wit schuim verdwijnen; zoodra eene groote golf echter op de kust gebroken is, roeijen zij boven op de volgende voort. Even voordat deze breekt, springen zij uit hunne kano, trekken haar hoog op het strand en vragen dan om tabak.

De mannen zien er vrij goed uit; zij zijn lang en welgevormd, maar ongelukkig aan vele huidziekten onderhevig, waarvan de vreesselijke "kra-kra" het meest gevreesd wordt. Deze verschrikkelijke ziekte, wier naam somtijds gespeld wordt, zooals hij wordt uitgesproken — "craw-craw" — is eene soort van melaatschheid, die zich over het geheele ligchaam verspreidt en afschuwelijk is om aan te zien. Ongelukkig is zij zeer besmettelijk en zelfs Blanken werden er door aangetast, doordat zij alleen met hunne handen eene plaats hadden aangeraakt, waar een door "kra-kra" aangetaste neger gezeten had. Somtijds wordt de geheele bemanning van een schip door de "kra-kra" aangetast; zij deelt zich zelfs mede aan geiten en andere dieren, die er dikwijls de slagtoffers van worden.

De inboorlingen hebben omtrent het ontstaan dezer vreeselijke ziekte eene zonderlinge legende. De eerste mensch, Raychow genaamd, kwam eens met zijn zoon bij een groot gat in de aarde, waaruit gedurende den geheelen nacht vuur kwam. Zij hoorden menschen tegen hen spreken, maar konden hunne aangezigten niet onderscheiden. Raychow zond toen zijn' zoon in den put en deze ontmoette op den bodem den koning van dit vuurgat, die hem uitdaagde om speren met hem te werpen; de prijs zou zijn leven zijn. Hij was overwinnaar en de vuurkoning was zoo tevreden over de kloekheid die hij betoond had, dat hij den jongen man verzocht te vragen om iets waarvan hij hield, voordat hij weder op de oppervlakte der aarde verscheen. Hij koos een geneesmiddel voor elke ziekte die hij kon noemen. Hij noemde iedere ongesteldheid op, wier naam hij zich kon herinneren en ontving voor elke een geneesmiddel. Toen hij wegging zeide de vuur-koning: "Gij hebt eene ziekte vergeten. Het is de "kra-kra" en aan *die* zult gij sterven."

Zij zijn eerder donker chocolaadkleurig dan zwart en hebben een' vrij goed gevormden neus; hun' gelaatshoek is grooter dan die van den echten neger. Hunne kleeding bestaat eenvoudig uit een paar stukken graslinnen, waarvan zij er een om hun midden en een over de schouders dragen. Het laatste houden zij echter niet voor kleeding, maar beschouwen het ongeveer als een Europeaan zijn hoed, namelijk als iets, hetwelk op straat moet worden gedragen. Een Fanti neemt het ook af, evenals een' hoed wanneer hij een' meerdere ontmoet; deze zonderlinge wijze van groeten treft men ook aan op sommige Zuid-zee-eilanden.

De vrouwen zijn, terwijl zij nog jong zijn, leelijk van gelaat en schoon van vormen; — oud zijn beide afschuwelijk. In weerwil van den Mohamedaanschen godsdienst, waarmede zij altijd in aanraking komen en die hen tot den beschaafdsten van alle Afrikaansche stammen heeft gemaakt, zijn de vrouwen er echter nog ver van verwijderd, haar aangezigt te sluijeren; hare kleeding begint bij haar midden en eindigt aan de knieën. De eenige schoonheid die zij nog bezitten, die van den vorm, bederven zij echter nog door een zeer leelijk aanhangsel, "cankey" genaamd; dit is

een langwerpige zak van calico, die als een kussen is opgevuld en dan zoo op den rug wordt gebonden, dat het bovenste gedeelte met twee punten op eene belagchelijke wijze naar boven uitsteekt.

Om haar midden dragen zij altijd een snoer glazen of aarden koralen als zij arm zijn; bij rijke vrouwen zijn deze echter van goud. Aan dien gordel hangt de "shim", eene soort van onderrok, indien wij het voorwerp zoo mogen noemen; het is niets dan eene strook katoen ter breedte van omtrent drie centimeter; één zoodanige strook is van voren en één van achteren aan den koralen gordel vastgemaakt. De gewone versierselen, zooals halsketenen, arm- en enkelringen en zelfs ringen om de teenen, dragen zij in menigte.

Het haar der gehuwde vrouwen wordt gekapt op eene nog al eigenaardige manier. Ofschoon het gekroesd is, wordt het toch ongeveer 20 centimeter lang en met veel handigheid en nog meer geduld ontward en uitgekamd. Een gedeelte van het haar wordt nu weggeschoren en van het overgeblevene maken zij, na het eerst goed met vet ingewreven en tot zijne grootste lengte uitgekamd te hebben, eene soort van hoogen uitstekenden rug. Indien zij te weinig of te kort haar hebben om er het noodige effekt mede te doen, wordt ander haar door het eigen haar heengevlochten.

Deze haar-rug wordt ondersteund door eene groote kam, die achter op het hoofd wordt gestoken; ofschoon de vorm der haarbossen onderling aanmerkelijk verschilt, is deze kam echter altijd aanwezig en steeds zoo groot mogelijk.

De Fanti's hebben hunne eigenaardige bijgeloovige denkbeelden, die men nooit heeft kunnen uitroeijen.

Ten gevolge dezer bijgeloovigheden hebben zij in den loop van het jaar een aantal heilige dagen, waarop zij zulk een geraas maken, dat een Europeaan het in de stad dan naauwelijks kan uithouden. Behalve dat zij zoo vreeselijk brullen en grillen en afschuwelijke geluiden maken, die alleen door de keel van een' neger schijnen te kunnen worden voortgebragt, blazen zij op horens en lange houten trompetten — wier geluid beschreven wordt als het gelooi van een' stier — en gaan in optogt rond; zij omringen dan met hunne horens en trompetten het meest leven-makende instrument van alle — namelijk de "Kin-kasi" of groote trom. Deze is nagenoeg 120 centimeter lang en 30 wijd. Een hunner draagt hem zoo als de negers alles dragen, op het hoofd; een ander loopt er achter en slaat er op zoo hard hij kan, zonder eenigzins op maat te letten. Het eenige doel schijnt te zijn zooveel geweld te maken als slechts eenigzins mogelijk is.

Hunne fetischen zijn ontelbaar en het is bijna niet mogelijk zich ergens heen te begeven, zonder een paar dezer fetischen te zien. Alles kan er voor dienen; het meest geliefde voorwerp is echter een bundel lappen, die als eene kinderpop zijn aaneengebonden. Deze wordt op eene of andere publieke plaats neêrgezet, en zoo groot is het ontzag, hetwelk men voor zulke voorwerpen heeft, dat zij somtijds weken lang op dezelfde plaats blijven staan. Somwijlen wordt deze pop vervangen door een klein beeldje van klei, waaraan men eenigermate een' menschelijken vorm heeft gegeven.

Het volgende bekropte verhaal van het godsdienstig stelsel der Fanti's wordt gegeven in de "Wanderings of a F. R. G. S. (De omzwervingen van een lid van het koninklijk aardrijkskundig genootschap):" — "De godsdienstige denkbeelden der Fanti's zijn, even als die van alle Afrikanen, vaag en onbepaald. Ieder heeft zijn' "Samán" — letterlijk een geraamte of booze geest — of eigen fetische, een afgodsbeeld, eene kip, vederen, een bundel gras, enz.; hiervoor heeft hij den grootsten eerbied, omdat hij het digtst bij hem is.

De "Bosoru's" zijn denkbeeldige wezens, meestal van geestelijken oorsprong, die door de zendelingen "geesten" genaamd worden. "Abonsám is een boos wezen, dat de hoogere streken bewoont. "Sasabonsám" is de vriend der toovenaars en heksen; hij haat de priesters en de zendelingen en bewoont reusachtige zijde-katoenboomen in de digtste bosschen; hij is een monster met eene menschelijke gedaante, rood van kleur en met lange haren. De lezer kan niet nalaten de overeenkomst op te merken

van den "Sasabonsám" met den Oost-Indischen "Rákshasha", den boozen geest van een Brahmin, die bruin van kleur is en den "pipul-boom" bewoont.

"De opperste god is "Nyankupon" of "Nyawe"; dit woord beteekent echter ook het zigtbare uitspansel of de hemel, waaruit blijkt dat men geene pogingen gedaan heeft om het ideale van het stoffelijke te scheiden. Dit wezen, hetwelk woont in "Nyankuponfi", of "Nyankuponkroo" is te ver van de aarde om zich met de handelingen der menschen bezig te houden; dit laat hij over aan de "Bosoru's." Dit is evenwel het geloof van de meer beschaafden, die zonder twijfel iets van de Europeesche godsdienststelsels hebben overgenomen; de mindere man verwart hem met den hemel, met regen en donder.

""Kra", hetwelk in de woordenboeken vertaald wordt door "Heer" is het verongelukte "okro" of "ocroe", dat een begunstigde mannelijke slaaf beteekent, die bestemd is om met zijn overleden meester geofferd te worden; "Sunsum", geest, wil zeggen 's mans schaduw. De Fanti's hebben geregelde rustdagen; de dingsdagen voor de visschers, de vrijdagen voor hen die de bosschen bewonen, de boeren enz."

Er is zeer weinig twijfel aan, of de schrijver heeft gelijk met zijne veronderstelling, namelijk dat onderscheidene dezer denkbeelden aan Europeesche bronnen ontleend zijn.

HET ANTIDILUVIAANSCHE KIND.

De besnijdenis is onder de Fanti's in gebruik, maar schijnt niet algemeen te zijn; er wordt voor de plegtigheid altijd eene heilige plaats uitgekozen. Te Accra dient eene rots, die boven de zee uitsteekt, tot dit doel.

De begrafenis is, als gewoonlijk, vergezeld van de rouwdragers van beroep; ter eere van den overledene wordt een begrafenisfeest gegeven. Voor deze gelegenheid wordt een schaap geslagt en een schouderblad wordt op het graf gelegd, waar men het een' geruimen tijd laat liggen. Sommige reizigers hebben lijken opgemerkt, die op een plat lagen en eenvoudig met een laken bedekt waren. Dit zijn de lijken van lieden, die gestorven zijn zonder hunne schulden te betalen; volgens de wetten der Fanti's blijven zij daar waarschijnlijk liggen, daar niemand stoutmoedig genoeg is om ze te begraven. Ingevolge hunne wetten volgt hij die iemand begraaft, hem op in zijne eigendommen, maar erft ook zijne schulden en is er wettig aansprakelijk voor. Daar nu in West-Afrika de wettige interest ver gaat boven de stoutste droomen van een Europeaan — 50° per jaar, per maand of per dag, al naar de omstandigheden — loopt hij, die zulk een tentoongesteld lijk begraaft, een risico, dat niemand gaarne wil wagen.

Een hunner zonderlingste bijgeloovige denkbeelden is het geloof aan een kind, hetwelk van het begin der wereld af bestaan heeft. Het eet of drinkt nooit en is sedert

de wereld en hij zelf ontstaan zijn, altijd in den kinderlijken staat gebleven. Hoe ongerijmd dit denkbeeld ook wezen moge, toch wordt stijf en sterk aan dit wonderkind geloofd, zelfs door personen die eene goede opvoeding hadden gehad; velen zeiden zelfs dat zij het met eigen oogen hadden gezien. Duncan, aan wien wij verschuldigd zijn hetgeen wij er van weten, besloot het te gaan zien en was zoo snel in zijne bewegingen, dat hij de oppasster er van geheel van streek bragt, en aan hare voorbereidselen tot zijne ontvangst een einde maakte.

"Toen ik opnieuw werd tegengehouden, verloor ik mijn geduld en besloot de woning binnen te gaan. Mijne Afrikaansche vrienden en de menigte die van alle deelen der stad was bijeengekomen, waarschuwden mij, dat ik stellig in mijn verderf zou loopen, indien ik er zonder verlof binnentrad. Ik toonde hun echter, als mijne fetische, mijn geweer met dubbelen loop en drong door de menigte heen.

"Toen ik door eene zeer naauwe deur of poort in eene cirkelvormige ruimte kwam, die omtrent 20 meter middellijn had en omringd was met digt paalwerk, hetwelk aan de buitenzijde met lang gras bedekt was zoodat men niets van het inwendige zien kon — was het eenige wat ik zag eene oude vrouw. Ik zou haar, indien zij niet zoo groot en geene vrouw geweest was, stellig gehouden hebben voor het geheimzinnige wezen, hetwelk van de dagen der schepping af deze plaats bewoonde. Het was stellig het afzigtelijkste en walgelijkste schepsel dat ik in mijn leven gezien had. Zij had geene kleeding aan hoegenaamd, behalve eene smalle strook eener smerige stof, die om hare lendenen was gewikkeld. Hare huid was met diepe rimpels overdekt en buitengewoon vuil; zij was vel over been. Hare borsten hingen haar tot op den buik en zij had geheel het voorkomen van zeer oud te zijn. Deze oude vrouw was de veronderstelde verzorgster van het onsterfelijke kind.

„Toen ik de plaats binnentrad, kwam mij de oude fetische-vrouw te gemoet en maakte de afzigtelijkste gebaren die ik ooit gezien had; zij trachtte mij terug te jagen, opdat ik toch het huis van den god niet zou binnenkomen. In weerwil van al hare bewegingen echter drong ik haar op zijde en liep voort naar de hut. Deze zag er uitwendig uit als een kegel of domper en stond in het midden der omheining. Zij was gemaakt van palen, die in een driehoek geplaatst en met lang gras gedekt waren. Van binnen vond ik een bankje van klei in den vorm van een' stoel. De bewoner was afwezig en de oude vrouw gaf voor, dat zij hem door hare tooverij had laten verdwijnen."

De gewone handelwijze, die door de oude fetische-vrouw gevolgd werd, was natuurlijk dat zij een jong kind leende, als iemand van eenig gezag eene bijeenkomst verlangde, en het dan zoo met gekleurd krijt beschilderde, dat het volstrekt niet te herkennen was. Zij meende dezelfde poets aan Duncan te spelen en trachtte, door telkens hinderpalen aan zijn bezoek in den weg te leggen, klaarblijkelijk tijd te winnen om in het geheim een kind te leenen.

Bij de begrafenis van een Fanti overtreffen de inboorlingen zich in het maken van leven; alleen hierin schijnen zij eenig belang te stellen. Zoodra een man van eenige beteekenis gestorven is, vereenigen al zijne nabestaanden zich voor zijne hut en drinken, rooken, gillen, zingen en schieten zonder ophouden. Door een' zijner betrekkingen wordt vóór de hut een hond geofferd; waarom zij dit doen schijnt echter niet zeer duidelijk te zijn. Ringen, armbanden en andere versierselen worden met het lijk begraven; daar deze sieraden dikwerf van massief goud zijn, is de waarde der begraven voorwerpen somtijds zeer aanzienlijk. Het spreekt van zelf, dat het graf, als de overledene rijk was, somtijds geopend en beroofd wordt.

Eén slimme Fanti wist zich op eene zeer sluwe wijze te verrijken. Eene zijner zusters was eenigen tijd geleden met den geheelen schat harer kostbaarheden begraven; daar nu de sieraden van eene vrouw in goeden doen gemiddeld 700 à 800 gulden waard zijn, was de liefhebbende broeder van oordeel, dat hij, die zijne zuster begraven had, zich aan onvergeeflijke verkwisting had schuldig gemaakt. Een weinig later stierf zijne moeder en hij beval, dat zij in hetzelfde graf moest begraven worden als zijne zuster. Het eigenlijke slimme van deze handelwijze was, dat de man verklaarde, dat het met den kinderpligt streed, wanneer de dochter begraven werd op den bodem van het graf — de plaats van eer — en hare moeder bovenop moest liggen. De

dochter werd dus opgegraven om plaats voor hare moeder te maken; toen zij weder in het graf gelegd werd, waren al hare kostbaarheden op de eene of andere geheimzinnige wijze verdwenen.

De dansen der Fanti's zijn nog al dwaas. Twee dansers staan tegenover elkander en stampen achtereenvolgens met elken voet op den grond. Dit stampen gaat al schielijker en schielijker, totdat het overgaat in springen; bij elken sprong worden de handen uitgeslagen, met de vingers naar boven, zoodat de vier handpalmen elkander met een fikschen slag ontmoeten. Het paar gaat zoo voort met dansen, totdat zij bij het handenklappen misslaan; dan scheiden zij uit, en een ander paar neemt hunne plaatsen in.

DOLK EN SCHEDE.

HOOFDSTUK LIV.

DE ASHANTIS OF ASHANTIJNEN.

OORSPRONG EN ALGEMEEN VOORKOMEN DER ASHANTI'S. — EEN HOOFDMAN DER ASHANTI'S EN ZIJNE UNIFORM. — DE GOUDKUST. — HET GOUDWASSCHEN. — HET "TILIKISSI-GEWIGT. — VERNUFTIGE WIJZE VAN BEDRIEGEN. — DE "CABOCEERS" OF EDELEN VAN ASHANTI. — PORTRET VAN EEN "CABOCEER" TE PAARD. — DE UITRUSTING DER PAARDEN. — WET VAN KONINKLIJKE OPVOLGING. — BEPERKINGEN BIJ HET HUWELIJK. — DE GEWOONTE VAN DE "YAM" EN DE "ADAI". — FETISCHE-TROM EN TROMPET. — GODSDIENST DER ASHANTI'S. — HET AANBIDDEN VAN HEMEL EN AARDE. — FETISCHEN. — AFLEIDING VAN DIT WOORD. — DE "KLA" OF DE HUIS-GEEST.

Van waar de stam der Ashanti's gekomen is, is niet met zekerheid te zeggen; het is echter zeer waarschijnlijk dat zij vroeger meer binnen in het land gewoond hebben, en, naar de gewoonte der Afrikaansche stammen, meer en meer westwaarts zijn getrokken.

Hunne overleveringen verhalen, dat de Ashanti's, omtrent 150 jaar geleden, door de steeds toenemende volgelingen van den Islam langzamerhand uit hunne eigene landen verdreven zijn, en dat zij, toen zij in een land kwamen hetwelk overvloeide van goud, stand hielden voor hunne vrijheid en zich eindelijk onafhankelijk maakten.

Op dien tijd waren zij in een aanmerkelijk aantal staten — volgens één geschiedschrijver tusschen veertig en vijftig — verdeeld. Nadat zij hunne verdrukkers verjaagd hadden, begonnen zij onderling te twisten en vochten met evenveel vuur om den voorrang, als zij het vroeger om de vrijheid hadden gedaan; ten laatste kregen de Ashanti's de overhand en werden zoo tot een koningrijk vereenigd.

In hun voorkomen gelijken de Ashanti's veel op de Fanti's, ofschoon zij welligt niet zoo sterk gebouwd zijn. Zij zien er echter even goed uit; volgens Bowdich zijn de vrouwen schooner dan die der Fanti's. In den regel zijn de hoogere standen merkwaardig voor hunne zindelijkheid; de minderen zijn echter even vuil en smerig als de overige Afrikaansche wilden.

Als een voorbeeld van het merkwaardige kostuum, waarin de Ashanti's zich kleeden, is op bladz. 663 een hoofdman van het leger afgebeeld. Op het hoofd draagt hij eene groote dubbele pluim van arendsvederen. Deze staat op eene soort van helm van rams-horens, die spiraalvormig verguld zijn en onder zijne kin vastgebonden met een' riem, die met "kauri's" bedekt is. Zijn boog hangt op zijn rug en zijn pijlkoker vol vergiftigde pijlen aan zijne pols, terwijl hij in de andere hand een ivoren staf houdt, die spiraalvormig gesneden is. Zijne borst is overdekt met een groot aantal lederen zakjes die verguld en met ligte kleuren — meestal scharlakenrood — beschilderd zijn; aan zijne armen hangen een aantal paardenstaarten. Zijne beenen zijn, tot halverwege de dijen bedekt met laarzen van eene roode huid vervaardigd; de laatste zijn met ijzeren ketenen aan zijn' gordel bevestigd.

Deze gordel is een zeer verwonderlijk stuk lederwerk. De schrijver heeft er een in zijn bezit. Hieraan hangen alle mogelijke voorwerpen, zooals bijv. een klein dolkmes, een kleine ronde spiegel, die in eene dubbele doos besloten is; een scheermes met een heft, hetwelk niets meer is dan eenvoudig stuk hout, waarin eene sleuf is gemaakt; een lederen zak van tien centimeter in het vierkant en $2^1/_2$ centimeter diep; deze is gevoerd met linnen en uitwendig versierd met ronde holten die in het leder

geperst zijn en een eenvoudig patroon vormen. Eindelijk volgt de scheerriem; dit is een zeer vernuftig werktuig, hetwelk bestaat uit eene buis die met amaril gevuld is en eindigt in een breed stuk leder, waarop het poeder zich kan vasthechten.

Al deze artikelen worden beschermd door lederen scheden, die met verschillende kleuren beschilderd zijn en met korte riemen aan den gordel hangen.

De streek die de Ashanti's tegenwoordig bewonen, wordt gewoonlijk de Goud-kust genoemd, om den rijkdom waarmede dit metaal hier den bodem bedekt. Het wordt bijna uitsluitend gevonden in den vorm van stofgoud en wordt op eene zeer ruwe en onvolmaakte wijze gewonnen. Het zijn de vrouwen die voornamelijk het goud wasschen; zij gaan aan het werk met een houweel, eene komvormige kalebas en eenige penneschachten. Met het houweel schrapen zij eenig zand bijeen uit de bedding van een' of anderen stroom en doen dit in de kalebas. Nu wordt er een weinig water bij gevoegd en door eene eigenaardige beweging met de hand brengen zij het water en het zand naar boven en laten het langzamerhand over den rand der kalebas loopen.

EEN KAPITEIN DER ASHANTI'S.

Als dit op eene handige wijze geschiedt, loopen het water en het ligtere zand uit de kom, terwijl het stofgoud, door zijne grootere zwaarte, op den bodem blijft liggen; het wordt zoo afgescheiden en in de penneschachten gedaan. Het hanteeren der kalebas vereischt veel vaardigheid en de eene vrouw vindt dikwerf eene aardige hoeveelheid goud, terwijl eene andere den geheelen dag werkt en ter naauwernood een korreltje van dit metaal aantreft.

Bij deze ruwe wijze van werken staat natuurlijk de hoeveelheid goud die verkregen wordt in eene zeer geringe verhouding tot den arbeid, dien men er voor moet verrigten; indien de inboorlingen slechts met het gebruik van kwikzilver bekend waren, zouden zij drie- of viermaal zooveel goud kunnen verzamelen als zij thans doen. De penneschachten worden, als zij met goud gevuld zijn, aan het haar bevestigd; men houdt ze voor even fraaije sieraden als zij kostbaar zijn. De beste tijd voor het goudwasschen is na hevige stortregens, wanneer de sterke strooming der rivier een nieuwen voorraad zand van de hooger gelegen streken heeft medegevoerd. Een der oudere reizigers in Afrika zegt dan ook ergens: "Het regent zelden, maar elke regenvlaag is voor hen een regen van goud, want door de kracht van het van de bergen stroomende water wordt hun het goud gebragt."

Een goed goudwasscher verkrijgt in een jaar eene hoeveelheid stofgoud, waarvoor hij 2 slaven kan koopen. De gemiddelde prijs van een' slaaf is 10 "minkali's"; elke "minkali" heeft eene waarde van omtrent 8 gulden. In goederen is hij waard één geweer, 8 vuursteenen, 20 ladingen kruid, één hartsvanger en 48 bladen tabak. De lezer kan nagaan wat de hoedanigheid van het geweer en den hartsvanger moet zijn. Het goud wordt gewogen met de kleine roode en zwarte zaden, die in West-Afrika "tilikissi" genoemd worden; elk kooper heeft altijd zijne eigene schaal en eigen gewigten. Zooals men wel kan veronderstellen, trachten zoowel kooper als verkooper elkander wederzijds te bedriegen. Hij die het goud verkoopt, vermengt het stofgoud met stof van mindere hoedanigheid, hetwelk hij vervaardigt door koper en zilver ondereen te smelten, of door kopervijlsel met poeder van roode koralen te vermengen. Indien er grootere stukken goud moeten worden nagebootst, worden er gewoonlijk kernen van koper gemaakt, alleen met eene dunne laag goud omgeven.

Dit was natuurlijk de gevaarlijkste bedriegerij, want omdat het gouden bekleedsel kon getoetst worden, was het bedrog niet te ontdekken, tenzij men de staaf door midden sneed, iets wat nog al langwijlig zou zijn, indien er vele te koop werden aangeboden.

Bij de koopers haperde er gewoonlijk iets aan hunne balansen; wat de gewigten betreft, weekten zij meestal de "tilikissi-zaden" in gesmolten boter om ze zwaarder te maken of zij vervaardigden nagemaakte "tilikissi's" van fijn gestooten kegels, die vervolgens behoorlijk gekleurd werden.

In weerwil van dit alles is de hoeveelheid goud die jaarlijks in Ashanti gevonden

"CABOCEER" EN SOLDATEN.

wordt, zeer groot en de rijke inboorlingen maken er een verkwistend gebruik van. Van kunst weten zij niets en geven er ook niets om. De gewone wijze waarop zij hunne armbanden maken is deze. De smid smelt het goud in kleine kroezen van roode klei; hierop trekt hij eene kleine groeve in het zand en laat het metaal hierin loopen, zoodat hij eene ruwe en onregelmatige gouden staaf verkrijgt. Is deze koud geworden dan hamert hij haar aan alle zijden totdat zij vierkant is en geeft haar dan den spiraal-vorm, waarvan de goudwerkers van alle tijden en landen altijd zoo veel gehouden hebben.

De halsbanden, oorringen en andere sieraden worden op dezelfde eenvoudige wijze vervaardigd en de vrouw van een opperhoofd zou zich voor niet goed gekleed houden, indien zij geene versierselen aanhad die de waarde van omtrent 1000 gulden hebben. De groote edelen of "Caboceer's" dragen bij plegtige gelegenheden armbanden, zoo zwaar, dat zij verpligt zijn hunne armen te laten rusten op het hoofd van kleine slavenjongens, die voor hen staan.

Deze "Caboceer's" zijn zeer gewigtige personen en schenen op het punt te zijn om voor het koningrijk Ashanti te zullen worden wat de barons waren voor Engeland in de dagen van koning Jan. Zij werden inderdaad langzamerhand zoo magtig en talrijk, dat de koning van Ashanti reeds vele jaren lang een stelsel van onderdrukking heeft gevolgd; wanneer dan ook een "Caboceer" stierf, weigerde hij een' opvolger te erkennen. Het gevolg van deze verstandige handelwijze is, dat de "Caboceer's" tegenwoordig betrekkelijk gering in getal zijn, en dat de koning, zelfs indien zij zich allen tegelijk tegen hen vereenigden, hen gemakkelijk zou kunnen ten onder brengen.

Het onderscheidingsteeken der "Caboceer's" is een zonnescherm, hetwelk in den tegenwoordigen tijd een zonderling mengsel vertoont van oorspronkelijke wildheid en gedeeltelijke beschaving. De "Caboceer's" hebben het groote voorregt, in tegenwoordigheid van hun' koning op een' zetel te mogen gaan zitten. "Bovendien," zegt Reade, "omringen deze lieden zich gaarne met hun huiselijk gevolg, even als de lords der middeleeuwen; hunne kleederen zijn vervaardigd van kostbare buitenlandsche zijde, die uitgerafeld en opnieuw in uitvoerige patronen geweven wordt. Zulk een mantel wordt als de Romeinsche toga over den schouder gedragen, waarbij de regterarm bloot blijft. Een zijden net is om hunne slapen gewonden. Moorsche amuletten hangen hun in kleine zilveren en gouden doosjes op de borst en snoeren van "aggrij"-koralen, een eigenaardige steen, die in het land gevonden wordt, om den hals: deze steen gelijkt op den "gleinndyr" der oude Britten. Klompen goud hangen aan hunne polsen en schoone meisjes staan achter hen met zilveren bekkens in de handen."

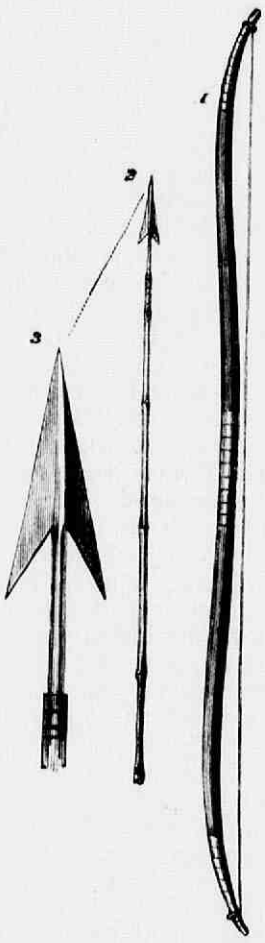

BOOG EN PIJLEN.

Op bladz. 664 is een "Caboceer" voorgesteld aan het hoofd zijner wilde soldaten. Men kan op deze afbeelding zeer goed het vreemde mengsel van barbaarscheid en beschaving waarnemen, hetwelk dezen even als alle West-Afrikaansche stammen onderscheidt.

Uit de wijze waarop hij te paard zit kan men zien, dat hij geen uitstekend ruiter is; gewoonlijk worden zij dan ook, als zij te paard stijgen, onder het rijden door twee man, aan iedere zijde een, vastgehouden. Toen Duncan West-Afrika bezocht en te paard ging zitten om den koning te laten zien hoe de Engelsche dragonders reden en vochten, kwamen twee ondergeschikten naar hem toe loopen en sloegen hunne armen om zijn midden. Het was niet zonder eenige moeite dat hij hun kon doen begrijpen, dat de Engelschen reden zonder zoodanige hulp. De kleeding der "Caboceer's" bestaat uit een' versierden tulband, een buis of vest, en een stuk van eene of andere stof om de lendenen; dit laatste is meestal wit en zoo geschikt, dat het middelste gedeelte van het ligchaam bloot blijft. Aan zijne voeten draagt hij eene merkwaardige soort van sporen; het gedeelte dat met het rad der gewone sporen overeenkomt is plat en vierkant met vrij diepe inkervingen. Men gebruikt ze om met de scherpe hoeken het paard als het ware te krassen, en niet om er, zoo als bij ons de gewoonte is, ligte prikkende bewegingen mede te maken.

Zijne wapenen bestaan in eene speer, boog en pijlen, welke laatste meestal vergiftigd zijn en vrij groote weerhaken hebben. Het paard is bijna geheel bedekt door zijne uitrusting, welke verwonderlijk veel gelijkt op die der ridders uit de middeleeuwen; in plaats echter van de veelkleurige wapens waarmede deze overdekt waren, zijn hiervoor spreuken uit den Koran in de plaats gesteld en over het geheele kleed verspreid. Het hoofdstel is van leder; naar de algemeene Afrikaansche gewoonte is het in een groot aantal riemen gesneden.

De gewone krijgslieden hebben, zooals men zien kan, volstrekt geene uniform en bijna geene kleederen. Zij dragen onderscheidene messen en dolken aan een riem om den hals en bovendien alle andere wapenen, die zij zich kunnen verschaffen; als het mogelijk is geweren, maar bij gebreke van vuurwapenen gebruiken zij boog, pijlen en speren. Twee officieren van minderen rang ziet men op hunne reusachtige trompetten blazen; dit zijn eenvoudig uitgeholde en gepolijste olifantstanden, die somtijds met verschillende figuren besneden zijn. Men blaast ze, even als de meeste Afrikaansche blaasinstrumenten, van terzijde.

In Ashanti is de koninklijke erfopvolging nooit in de regte lijn; de broeder of de neef volgt den overleden koning op. Als het de neef is, dan is deze niet de zoon van den broeder des konings, maar van zijne zuster. De reden hiervoor is, dat het volk alsdan zeker is, dat hun toekomstige koning althans eenig koninklijk bloed in de aderen heeft; terwijl, volgens hunne begrippen, men niet zeker kan zijn, dat de zoon der koningin ook die des konings is; daar nu de vrouwen des konings nooit van koninklijken bloede zijn, zou het dus kunnen gebeuren dat er zich een geheel plebejische pretendent voor den troon opdeed. Hierom wordt altijd de zoon der zuster van den koning gekozen. Zonderling is het echter, dat deze zuster niet behoeft gehuwd te zijn, indien de vader van haar kind slechts sterk is, er goed uitziet en eene tamelijk hooge maatschappelijke positie inneemt.

De koning is in Ashanti in het aantal zijner vrouwen beperkt. Daar dit echter het magische getal 3333 is, heeft hij in dit opzigt over de strengheid der wet nog al niet te klagen. Natuurlijk zijn deze vrouwen, met uitzondering van eenige weinige uitverkorenen, eigenlijk niets anders dan dienstboden en doen al het werk op het veld en in de huizen.

De inboorlingen hebben omtrent het goud hunne eigene legende. Zij zeggen dat, toen de Groote Geest den mensch schiep, hij één Zwarte en één Blanke maakte en hen de keus gaf uit twee giften. De een kreeg al de schatten der tropische gewesten — de boomen vol vruchten, den vruchtbaren bodem, de warme zon en eene kalebas vol stofgoud. De andere gift bestond eenvoudig uit eene hoeveelheid wit papier, inkt en pennen. De eerste gift doelde dus op stoffelijke voordeelen, de laatste op kennis. De Zwarte koos de eerste, omdat de voordeelen hiervan meer voor hem in het oog sprongen; de Blanke de laatste. Vanhier de grootere meerderheid van den Blanke over den Zwarte.

Terwijl zij gaarne de voordeelen erkennen, die de Blanke heeft door zijne grootere wijsheid, zijn zij echter zeer naijverig op de voorregten die zij zelven bezitten en nemen de geringste pogingen van vreemdelingen om hunne mijnen te bewerken hoogst kwalijk; indien men het mijnen kan noemen, waar bijna geen onderaardsch werk verrigt wordt. Zij laten het kostbare metaal liever verloren gaan, dan dat zij den Blanke zouden vergunnen het zich te verschaffen. Voor Mulatten koesteren zij de grootste minachting; "hij is Blank-zwart, zilver en koper en geen goud."

Wij hebben reeds gezegd, dat wij Dahome uitvoeriger zullen behandelen dan Ashanti, en dat in die gevallen, waar de gewoonten in beide rijken met elkander overeenkomen, wij ze bij het laatste land zullen beschrijven. In beide rijken ontmoeten wij bijv. de vreeselijke "gewoonten" of menschenoffers; in Ashanti kan men ze terugbrengen tot twee, de "Yam" en de "Adai"

De eerste plegtigheid, die de grootste is van beide, heeft plaats in het begin van September, als de "Yam's" rijp zijn. Voordat de Yam's algemeen mogen gegeten worden, wordt de "gewoonte" plegtig gevierd; dat wil zeggen: er worden een aantal menschen met vele plegtigheden en ceremoniën geofferd. Bij de "Adai", die elke drie jaren plaats heeft, is het aantal offers minder; in allen gevalle is de vernieling van menschenlevens vreeselijk. De offeranden gaan altijd vergezeld van de afschuwelijke muziek, die in alle landen, waar menschenoffers plaats vinden, het gewone accompagnement er van is.

Op bladz 667 ziet men twee van de instrumenten, die er altijd bij gebruikt worden. Het eerste is de fetische-trom, die links op de afbeelding is voorgesteld. Zij is met de grootste volharding uit een vast stuk hout gesneden en heeft in haar algemeenen

vorm eene zonderlinge overeenkomst met de tweehoofdige edelgesteenten der Gnostieken. Den opmerkzamen lezer zal voorzeker de merkwaardige vindingrijkheid in het oog vallen, waarmede het menschenhoofd met dat van een vogel verbonden is; het laatste is aan het eerste ondergeschikt, maar heeft toch eene duidelijke individualiteit.

Op de beide hoofden staat de eigenlijke trom, die uit hetzelfde stuk hout gesneden is. Het vel van de trom is met een aantal houten pennen aan het instrument bevestigd; de warmte der tropische zon is voldoende om het, wanneer het slap geworden is, opnieuw te spannen. De wijze om een trommelvel op eene andere wijze te spannen is in West-Afrika onbekend, en zou, indien zij bekend was, toch niet in praktijk worden gebragt. De inboorlingen wijzigen nooit hunne gewoonten. Zij stellen er eene andere voor in de plaats of schaffen haar af, maar iets te hervormen komt nooit in het hoofd van een neger op.

DE FETISCHE-TROM EN TROMPET.

Aan de eene zijde van de trom ziet men het luchtgat, hetwelk men gewoonlijk in alle Afrikaansche trommen aantreft en dat met een stuk spinneweb gesloten wordt. Somtijds zijn deze trommen buitengewoon groot en wordt er een geheele boomstam voor uitgehold. Het trommelvel wordt meestal vervaardigd van de huid eener antilope; wil echter een Ashantijn eene trom hebben, die tegen vreemde fetischen bijzonder krachtig is, dan maakt hij het van de huid eener slang of van eene krokodil.

Het tweede instrument is eene fetische-trompet. Evenals alle Afrikaansche trompetten wordt zij geblazen op de wijze eener fluit, op zijde en niet als eene Europeesche trompet, aan het einde. Zij wordt gemaakt van een' zorgvuldig uitgeholden olifantstand en is voorzien van een zonderlingen toestel om het trillen te bevorderen. De toonen die er uit komen, kunnen niet zeer sterk zijn, omdat de wijde opening gesloten is met eene slangehuid. Deze huid is die van eene boa of python, eene zeer sterke fetische onder alle Afrikanen, in wier nabijheid de boa zich ophoudt; zij bedekt bijna het geheele instrument.

De trompet heeft een bijzonder akelig voorkomen door het afschuwelijke zegeteeken of de trophee dat er aan bevestigd is. Het is de opperkaak van een' mensch, door zijne bijzonder sterke ontwikkeling klaarblijkelijk die van een' neger.

Het bestaan van menschenoffers alleen bewijst reeds, dat de godsdienst der Ashantijnen op een' zeer lagen trap staat. Zij zijn geen volkomen atheïsten, zooals sommige stammen die wij reeds behandeld hebben; men kan evenwel ook niet zeggen dat zij deïsten zijn. Hoogstens zijn het afgodendienaars; hunne denkbeelden omtrent een Hoogste Wezen zijn uiterst onbepaald en vermengd met een aantal bijgeloovige begrippen omtrent kwade en goede geesten, waaraan zij den gemeenschappelijken naam geven van "Wodsi's" en aan wie zij al hunne vereering wijden.

Hun naam voor God is "Nyonmo", klaarblijkelijk eene wijziging van "Nyamye", de titel die aan het Hoogste Wezen gegeven wordt door de Camma's en andere stammen, die de oevers van den Rembo bewonen. Onder "Nyonmo" wordt echter ook verstaan de hemel, het uitspansel, of regen of donder, waarschijnlijk omdat zij van den hemel komen; den donder verklaren zij door te zeggen dat "Nyomno" klopt. Evenals de hemel als eene godheid vereerd wordt, wordt ook de aarde voor eene

godheid, ofschoon van minderen rang, gehouden; men aanbidt haar onder den naam van "Sikpois"

Wat de "Wodsi's" betreft, dezen schijnen verschillende rangen te hebben. De aarde, de zee en de lucht, bijv. zijn "Wodsi's" die op alle menschen hun' invloed uitoefenen; andere "Wodsi's" daarentegen, die zich in den vorm van boomen of rivieren openbaren, bezitten slechts eene beperkte magt over steden, enkele landstreken of bijzondere personen.

De bundels vodden, de luipaard-klaauwen, gewijde ketenen, eigenaardige koralen, stukjes been, vogelbekken, enz., die door de "Wontse's" of fetische-mannen gedragen worden, gebruikt men op eene nog al zonderlinge wijze, die door een vroeger aangehaalden reiziger zeer goed verklaard wordt. — De West-Afrikanen hebben, evenals hunne broederen in het oosten, hunne kwade geesten en rondwarende spoken. Hunne godsdienstplegtigheden dienen om het kwaad af te wenden, hetwelk deze "Pepo's" of "Mulungo's" hen zouden kunnen doen, en zoo mogelijk dit kwaad over te brengen op hunne vijanden. Als het beslissende oogenblik gekomen is, wordt de geest door den fetische-man bezworen om den bezetene te verlaten; hij neemt een of ander voorwerp — de klaauw van een luipaard, eigenaardige koralen, of een lap van de kleeding van den zieke, die genageld wordt aan hetgeen de Europeanen den boom des duivels noemen — en hierin trekt de geest waardoor de man bezeten was.

De technische naam er van is "Kehi" of "Keti", dat is, stoel of zetel. Het woord "fetische" is eene verbastering van het Portugeesche woord "Feitiço" — tooverij of bezwering.

Hun geloof met betrekking tot de "Kra" of "Kla" of de ziel van den mensch is van een zeer bijzonderen aard. Zij gelooven dat de "Kla" bestond vóór het ligchaam en dat zij van het eene ligchaam in het andere overgaat. Zoo veronderstellen zij dat, indien er een kind sterft, het kind dat hierop volgt hetzelfde kind is, hetwelk opnieuw in de wereld is gekomen. Dit geloof is bij hen zoo sterk, dat eene vrouw, wanneer zij denkt moeder te worden, naar den "fetische-man" gaat en hem verzoekt de "Kla" van haar overleden kind te ondervragen naar zijne voorouders en de loopbaan die hij denkt te volgen. De "Kla" heeft echter ook nog andere verrigtingen; hij wordt verondersteld in sommige opzigten van den mensch onderscheiden te zijn en hem, even als de demon van Socrates, raad te geven; het is eene soort van kleine "wodsi", die offeranden kan ontvangen. De "Kla" is ook dubbel, mannelijk en vrouwelijk; de eerste drijft den mensch aan tot kwaad en de laatste tot goed.

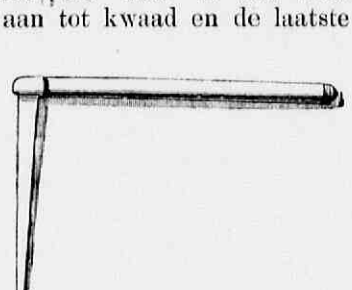

KNIP-MES EN SCHEERMES — WEST-AFRIKA.

HOOFDSTUK LV.

DAHOME.

EIGENAARDIGHEDEN VAN DEN WEST-AFRIKAAN. — LIGGING VAN DAHOME. — DE VIJF DISTRIKTEN. — BOUWORDE. — DE GIER EN ZIJN VOEDSEL. — DE "LEGBA" — VEREERING DER SLANGEN IN DAHOME. — DE STRAF VAN EEN SLANGENDOODER. — ETIKETTE AAN HET HOF. — DE REIS VAN IEMAND VAN RANG NAAR DE HOOFDSTAD. — EENE AFRIKAANSCHE HANGMAT. — DE BETEEKENIS VAN HET WOORD "DAHOME." — CEREMONIËN OP REIS. — "KANA" OF "KANANINA," DE "LANDELIJKE HOOFDSTAD." — SCHOONHEID DER NATUURTOONEELEN. — DE "GEWOONTE" DER "OIJO'S" EN "GOZO'S." — DE TOEGANG TOT "KANA." — EEN AKELIG VERSIERSEL. — "DE KLOK KOMT." — DE AMAZONEN. — HARE WREEDHEID EN MOED. — HARE OORLOGSTROPHEEN EN WAPENEN. — REVUE DER AMAZONEN. — ZAMENSTELLING VAN HET LEGER.

Eén ding is zeer merkwaardig bij den echten neger van West-Afrika, namelijk het gebruik hetwelk hij gemaakt heeft van zijne aanraking met beschaafde volken. Men zou zich verbeelden dat hij door zijn' gedurigen omgang met lieden die wijzer en magtiger waren dan hij, en die, indien zij in een zedelijk opzigt welligt niet hooger, maar bij geene mogelijkheid lager stonden dan hij, eenige sporten op de maatschappelijke ladder zou gestegen zijn. Niets van dien aard is echter geschied, en inplaats dat hij zijne oude barbaarsche gewoonten zou verlaten hebben, zijn deze integendeel, door de middelen die hij van de Blanken ontleende, nog in barbaarschheid toegenomen.

Pijl en boog verruilende voor het geweer en de knods voor het zwaard, heeft hij zijne betere wapenen gebruikt om zijne magt tot vernielen te vermeerderen; hij bezigde ze voornamelijk om hen te bevechten en als slaven te verkoopen, die hij reeds vroeger met gelijke wapenen had bestreden. Het vreemdste van dit alles is echter, dat, niettegenstaande hij de gevangenen beschouwt als eene vermeerdering zijner bezittingen — de eenige verontschuldiging die hij kan hebben voor de bloedige invallen, welke hij doet in iedere stad, die hij denkt te kunnen overwinnen — hij toch de vreeselijke "gewoonte" van menschenoffers niet heeft afgeschaft; elke ter dood gebragte gevangene of misdadiger toch is voor hem zuiver verlies.

Wij zijn nu genaderd tot een der zonderlingste rijken van den aardbodem, dat van Dahome; een koningrijk hetwelk aan bloed en wreedheid zijn ontstaan te danken heeft en zijn bestaan meer dan twee eeuwen lang heeft gehandhaafd, in weerwil der vreeselijke tooneelen die er dagelijks plaats vinden — tooneelen waardoor bijna elk ander volk in opstand zou worden gebragt. De vreeselijke offers evenwel, die den naam van Dahome reeds zoo lang hebben berucht gemaakt, zijn echter niet alleen een gevolg van de fantasie van een' despotischen koning; zij worden door het volk goedgekeurd en hem zelfs opgedrongen. — Inderdaad waardige onderdanen van zulk een koning.

Dahome ligt in dat gedeelte van Afrika, hetwelk gewoonlijk de Slavenkust genoemd wordt, ter onderscheiding van de Goud-, Ivoor en Graankust; zijn strand worden bespoeld door de wateren der golf van Benin. Van de vier groote slavenrijken, Ashanti, Yomba, Benin en Dahome, heeft alleen het laatste zijne magt behouden; voor het oog van een goed opmerker is het echter duidelijk, dat Dahome, hetwelk de andere drie overleefd heeft, hen spoedig zal volgen.

Aan zijne kust liggen twee beroemde havens, Lagos en Whydah; deze zijn reeds zeer langen tijd de plaatsen van uitvoer geweest, waar de slaven, die in het binnenland waren gevangen genomen, aan boord der schepen werden overgebragt. Lagos is echter reeds aan Engeland afgestaan en zal waarschijnlijk, onder een beter bestuur, een der groote havens worden, waar een wettige handel kan gedreven worden. Het zal dan, in plaats van een vloek, een zegen worden voor West-Afrika.

Whydah, eene der steden die men moet doortrekken om in het binnenland van Dahome door te dringen, is wel waardig dat wij haar een weinig van naderbij beschouwen.

In de eerste plaats zegt Burton, aan wien wij een groot gedeelte van de kennis van dit land te danken hebben, dat haar naam zelfs eene vergissing is. Vooreerst hebben wij hem gegeven aan eene verkeerde plaats en ten tweede wordt hij geheel verkeerd gespeld. De stad die wij Whydah noemen, is bij het volk bekend onder den naam "Gre-hwe" (plantaadje-huis,) terwijl het eigenlijke "Hwe-dah" — zoo als het woord gespeld zou moeten worden — gelegen is in een klein rijk, welks hoofdstad Savi genoemd werd.

Oorspronkelijk ging eene haven, die aan den koning van Savi toebehoorde, en waar alleen zeeroof werd uitgeoefend, over in de handen van Agaja, den toenmaligen koning van Dahome; eene verontschuldiging toch, om eene plaats aan te vallen die voor hem van zoo groote waarde was, daar zij hem in regtstreeksche gemeenschap bragt met de zee, werd door dezen ligt gevonden; hij vermeed daardoor bij den handel alle tusschenpersonen, die allen hooge percenten eischten van de goederen die door hun land trokken. Van 1725 af, toen de stad op deze wijze onder de heerschappij der koningen van Dahome kwam, nam zij schielijk in grootte en belangrijkheid toe. Tegenwoordig is zij een zonderling mengsel van inlandsche en vreemde meesters; op de eersten zullen wij een' vlugtigen blik trachten te werpen.

De plaats is verdeeld in vijf distrikten, die elk door een "Caboceer" worden geregeerd; het is echter opmerkelijk dat een "Caboceer" tegenwoordig geen inboorling behoeft te zijn. De post van "Caboceer" der "Soglaji's" of van het Engelsche distrikt werd aan Burton aangeboden; deze kon echter niet verleid worden de betrekking te aanvaarden, zelfs niet door het eere-zonnescherm, hetwelk gelijk staat met de hoogste Europeesche ridderorde.

Aan den ingang van iedere stad is de "De-sum" of het tolkantoor en digt hierbij staan een aantal kleine fetische-huizen, waarin de handelaar verondersteld wordt zijne dankoffers te brengen aan de geesten die hem goedgunstig zijn geweest. De straten worden gevormd door de muren waarmede de ruimte om de huizen is afgesloten en door den achterkant der huizen zelven; daar de wijze van bouwen te Dahome geregeld wordt bij de wet, ziet de stad er overal eveneens uit. De muren zijn van klei; deze wordt somtijds vermengd met oesterschelpen, om er meer stevigheid aan te geven.

De gloeijende zon maakt van deze klei weldra eene soort van zachten steen, die zeer duurzaam zou zijn, maar niet tegen de hevige stortregens der tropische gewesten bestand is. De muren worden in den regentijd altijd sterk beschadigd en het begin van het drooge saizoen is steeds een zeer drukke tijd voor de inlandsche bouwmeesters, die dan de schade moeten herstellen, welke door den regen is teweeggebragt. Er is in de klei bovendien eene kleine hoeveelheid zout, waardoor hare oplosbaarheid natuurlijk vermeerderd wordt. Aan de Goud-kust versterken de inboorlingen de muren met levende cactus-planten; de negers van Dahome nemen echter deze voorzorg niet in acht en bezorgen zich dus — zooals bij luiaards veelal het geval is — veel noodeloozen arbeid.

Er zijn in de huizen geene vensters, maar de daken, die vervaardigd worden van gras en bladeren op een ligt houten geraamte bevestigd, worden zoo gemaakt, dat zij gedeeltelijk van de muren kunnen worden afgeligt.

In weerwil dat er voortdurend Christen-zendelingen wonen en de inboorlingen steeds met Mohamedanen in aanraking komen, neemt de fetische-dienst er steeds toe. Menschenoffers hebben er niet plaats; alle slagtoffers worden naar de hoofdstad gezonden om ter dood gebragt te worden. Volgens Burton "ziet men menige hut, waar

de "Zo-vodun" — een koord waaraan van twintig tot twintig voet doode bladeren zijn opgehangen — omheen is gespannen. ("Zo Vodun" beteekent vuur-fetische.)

"*Na* een brand is deze fetische, om brand te voorkomen, bijna algemeen in gebruik. Tegenover den ingang der woningen zien wij bovendien de "Vo-siva" die de bewoners tegen kwaad bewaart. Men ontmoet ze in vele verschillende vormen; meestal is het een stok of paal met eene ledige kalebas voor hoofd, en een ligchaam van gras, riet, palmbladen, kippenvederen. Dit volk moet toch al zeer ligt denken over een geestelijken invloed, die zulk een' vogelverschrikker, zelfs in het duister, voor een menschelijk wezen zou kunnen houden.

"Naast bijna elke deur staat de "Legba-gbau" of "Legba-pot", die door de Europeanen gewoonlijk "des duivels schotel" genoemd wordt. Het is een gewoon, heel of gebroken, stuk aardewerk en wordt elken morgen, voornamelijk door de vrouwen, voor de gieren met gekookte maïs en palmolie gevuld. "Akrasu", de gier, is, op de slang na, het gelukkigste dier in Dahome. Hij heeft altijd een overvloed van voedsel, zooals ooijevaars, roodborstjes, zwaluwen, kraanvogels en andere vogels, die in verschillende streken der wereld voor heilig worden gehouden.

STRAF VAN EEN' SLANGENDOODER.

"De reizigers schelden en schimpen op dezen "walgelijken vogel", maar zij vergeten dat, zonder hem, de steden van Yoruba onbewoonbaar zouden zijn..... Een gier op een dooden boom gezeten, is mij altijd voorgekomen als het meest juiste zinnebeeld en het beste wapen voor het in verval gerakende Dahome."

De "Legba" of de afgod waaraan deze vogel is gewijd, is een afschuwelijk afgodsbeeld; de godheid is ruw uit klei gevormd en in eene neêrgehurkte houding voorgesteld. Somtijds is het hoofd van Legba van hout met de oogen en tanden van "kauri's" of anders wit geschilderd. Legba is meestal eene mannelijke, zelden eene vrouwelijke

godheid; het voornaamste doel van den vervaardiger van het beeld schijnt te zijn, de aanbidders omtrent het geslacht niet in twijfel te laten. Legba zit in eene kleine hut, die aan alle zijden open is; daar niemand voor hem behoeft te zorgen en niemand zich met hem durft bemoeijen, is het land vol van deze zonderlinge kleine tempels; somtijds ziet men er den god in, terwijl hij nog in tamelijk goeden staat verkeert, in de meeste gevallen is hij echter in een hoop klei en stof veranderd. Sommige houten Legba's zijn afgebeeld op bladz. 654; deze zijn echter opzettelijk uitgekozen om de bijzondere en buitengewone kieschheid, waarmede de beeldhouwer ze heeft voorgesteld.

Slangen zijn in Dahome fetischen en worden door de meest gestrenge wetten beschermd. Alle slangen worden ten hoogste vereerd maar er is er eene in het bijzonder — eene onschadelijke slang "Danhgbwe" genaamd, aan welke men een' bijna bespottelijken eerbied bewijst. Zij is van gemiddelde grootte, ongeveer twee meter lang en zeer net geteekend met bruine, geele en witte vlekken. De "Danhgbwe" wordt tam in de "fetische-huizen" gehouden; mogt er een afdwalen, dan wordt zij door dengenen die haar vindt, zorgvuldig weder te huis gebragt; hij kruipt echter eerst over den grond en bedekt zich het hoofd met stof, evenals hij zou doen in tegenwoordigheid van den koning, voordat hij de slang aanraakt. Vroeger stond op het dooden van eene dezer slangen de doodstraf; deze is echter thans veranderd in eene straf, die ofschoon zeer streng, toch niet altijd den dood ten gevolge heeft. Zij is een mengsel van het vreeselijke en bespottelijke, hetwelk voor dit land zoo karakteristiek is. Duncan zag eens drie mannen deze straf ondergaan. Er waren drie kleine hutten gebouwd van droge stokken, die met droog gras waren gedekt. De schuldigen werden toen door den "fetische-man" voor de hutten geplaatst, waarop deze eene lange toespraak hield tot de toeschouwers, waarin hij de vreeselijkheid der misdaad beschreef, die de schuldigen hadden begaan.

Nu werd er op de schouders van elken schuldige een hond gebonden, benevens een jong geitje en twee kippen. Eene hoeveelheid palmolie werd over hen uitgegoten en op hunne hoofden werden balanceerende, open kalebassen geplaatst, die met dezelfde stof gevuld waren, zoodat bij de minste beweging de kalebassen moesten omvallen en de olie over het hoofd en het ligchaam naar beneden stroomde. Zij moesten vervolgens rondom de hutten loopen en werden eindelijk gedwongen er in te kruipen; de hond, het geitje en de kippen werden hun eerst van de schouders genomen en met hen in de hut gedrongen. Nadat nu de deuren gesloten zijn, verzamelt zich een groote menigte volks, met stokken en kluiten aarde gewapend, en omringt de hut. Deze wordt dan in brand gestoken; de droge grondstoffen waarvan zij gebouwd is, ontvlammen als buskruid en de ongelukkigen die er in zijn opgesloten, breken door de brandende wanden en het dak heen en trachten den meest nabijzijnden stroom te bereiken, terwijl zij gevolgd worden door de menigte, die onbarmhartig op hen losslaat en hen met aarde werpt. Indien zij het water kunnen bereiken zijn zij veilig en indien zij lieden van rang zijn, hebben zij weinig te vreezen, daar zij alsdan door hunne vrienden omringd worden, die de menigte van hen afhouden, totdat zij het water hebben bereikt.

Men ziet een en ander op de vorige afbeelding.

In het verschiet ziet men een der schuldigen brengen naar zijn "fetische-huis." Hij draagt de mand met kalebassen op het hoofd, en de dieren hangen om zijn' hals. Een' anderen ziet men in de hut kruipen, waarnaast de "fetische-man" staat met doode slangen in zijne handen; de laatste is akelig om aan te zien, door de verw, waarmede hij zijn gezigt besmeerd heeft. Op den voorgrond ziet men een' derden schuldige die op het punt is, zich in het water te storten om de vlammen te blusschen, die nog in zijn met olie doortrokken haar woeden en die reeds bijna al zijne weinige kleederen verbrand hebben. Achter hem ziet men de brandende hut en om hem heen de toeschouwers, die hem slaan en met aarde werpen, terwijl zijne vrienden hen terug en den weg naar het water vrij trachten te houden.

Wij zullen nu Whydah verlaten en naar de hoofdstad trekken.

Indien iemand van rang den koning zijne opwachting wil gaan maken, zendt de

laatste hem eenigen zijner officieren, die als teeken van hun' rang den "haai-stok" dragen, dat is eene soort van tomahawk, omtrent 60 centimeter lang, eindigende in een ruw afbeeldsel eener haai; eene andere afbeelding van denzelfden visch is vervaardigd van een zilveren dollar en aan het einde van het handvatsel gespijkerd. Een der officieren heeft waarschijnlijk den "leeuwen-stok" als *zijn* zinnebeeld van het vertrouwen hetwelk in hem gesteld is; voor een ongeoefend oog zouden de leeuwen even goed kunnen dienen voor haaijen, terwijl men beiden zou kunnen gebruiken als "krokodil-stokken"; de vorm toch der dieren is geheel en al conventioneel.

De wijze van reizen is over het algemeen in hangmatten; deze zijn meestal van katoen, maar somtijds ook van zijde. De laatste zien er zeer opzigtig uit. De gemiddelde grootte eener hangmat is 2½ bij 1½ meter; de einden zijn vastgemaakt aan een stok, die omtrent 3 meter lang is. Op dezen stok is een ligt geraamte bevestigd, waarover een zeil gespannen wordt om den reiziger tegen de zonnestralen te beschutten. De stok wordt niet op de schouders, maar op het hoofd gedragen; en tengevolge van de lompheid en ruwe bewegingen der dragers stoot een reiziger van weinig ondervinding telkens vrij hevig met zijn hoofd tegen den stok. De hangmat wordt door twee man gedragen, maar voor elke is een stel van zeven personen noodig; sommigen om elkander te vervangen en anderen om de moeijelijke plaatsen op den weg over te komen. Elk man verwacht des morgens en des avonds een glas rum; daar zij het een' meester die niet bemind is zeer lastig kunnen maken, is het beter maar aan de algemeene gewoonte toe te geven, te meer daar de rum slechts 3 stuivers per kan kost.

Daar wij nu midden in Dahome zijn, laat ons nu eens zien wat deze naam beteekent.

Omtrent 1620 stierf een oude koning, die drie zonen naliet. De oudste nam bezit van het rijk zijns vaders; de jongste, "Daco" genaamd (sommige schrijvers noemen hem "Tacudono") ging zijn fortuin zoeken en zette zich neder op eene plaats, niet ver van Agbome. Daco werd langzamerhand al magtiger en magtiger en drong telkens door in het land, toebehoorende aan een naburigen koning "Danh" (d. i. de slang of regenboog) genaamd. Naarmate het aantal zijner volgelingen toenam, viel Daco zijnen buurman Danh gedurig om meer land voor hen lastig, totdat de koning eindelijk zijn geduld verloor en den hardnekkigen bedelaar toevoegde: "gij zult weldra in mijn buik willen bouwen." Daco dacht dat dit denkbeeld niet eens zoo slecht was; toen hij dus een genoegzaam aantal krijgslieden had bijeengebragt, viel hij Danh aan, doodde hem, nam bezit van zijn rijk en bouwde een nieuw paleis boven zijn lijk; hij vervulde dus letterlijk en opzettelijk de voorzegging, die zijn overwonnen vijand in haast en kwaadheid gedaan had. Ter eere dezer overwinning noemde hij de plaats "Danh-ome" of "de buik van Danh". De "n" in dit woord is een neusgeluid, hetwelk andere dan Afrikaansche ooren niet kunnen waarnemen zoodat men het woord het best uitspreekt als "Dahome."

Het groote naburige rijk van Allada was omtrent 100 jaren lang met Dahome op een' vriendschappelijken voet; toen beoorloogden zij echter elkander, waarbij Dahome op nieuw de overhand had, zoodat ook Allada bij Dahome werd ingelijfd.

Het was even voorbij Allada, dat Burton voor het eerst eenige der beroemde Amazonen of vrouwelijke soldaten zag, die wij aanstonds zullen beschrijven; hier begon ook de zonderlinge reeks van plegtigheden, te talrijk om ze alle afzonderlijk te beschrijven, waarmede de reis van zulk een' gewigtigen gast van de hoofdstad vergezeld ging.

Wij zullen er slechts eene korte schets van geven. In ieder dorp, waarlangs men trok, werd een dans uitgevoerd, dien de reizigers verwacht werden te zullen bijwonen. Al deze dansen waren volkomen gelijk en bestonden uit verdraaijingen van het ligchaam en stampen met de voeten; weldra werden zij zeer eentoonig, maar men moest ze dulden. Op eene plaats, Aquine genaamd, kwam een troep krijgslieden met veel geweld het dorp binnenstormen, tot in de open ruimten onder den boom die in het midden van het dorp stond. Er waren er omtrent 80; zij stonden in 4 gelederen. Voorafgegaan door eene soort van vaandel en begeleid door de onvermijdelijke trom, kwamen zij met versnelden pas aanmarcheren en voerden verschillende vlugge manoeuvres uit. Nadat zij rondom den boom gegaan waren, vielen zij allen plat op den grond, sloegen het stof met hunne handen omhoog en wierpen het over hun geheele ligchaam.

Dit is in West-Afrika de koninklijke begroeting; zij had plaats ter eere der koninklijke scepters, die hij vooruit had gezonden, vergezeld van het groote kroon-sieraad, een ouden likeur-kelder, die met een wit laken bedekt was en op het hoofd van een jongen gedragen werd.

Uit dezen likeur-kelder werden flesschen water, wijn, jenever en rum te voorschijn gebragt, waaruit de bezoekers, volgens de etikette, driemaal moesten drinken. Nadat deze plegtigheid was afgeloopen, ging het geleide — want dit bleek het te zijn — het gezelschap vooruit naar de hoofdstad, terwijl zij den geheelen weg over dansten en sprongen.

Na onderscheidene malen halt gehouden te hebben, kwamen de reizigers eindelijk in het gezigt van Kana, de landelijke hoofdstad.

"Het is duidelijk Dahome en de reiziger verwacht hier de tooneelen van barbaarsche schoonheid te zien, waarvan ieder gelezen heeft. En inderdaad, het land heeft zijne eigenaardige schoonheid; een Franschman heeft het vergeleken bij het schoonste gedeelte van het schoone Provence, terwijl Duncan het beschrijft als een uitgestrekten lusthof, die wel eenigzins gelijkt op sommige gedeelten van het groote park te Windsor."

"Na het doortrekken van ondoordringbare, sombere bosschen en treurige, akelige moerassen, verlustigt zich het oog in deze open vlakten; haar verleidelijk voorkomen wordt nog verhoogd door aanplantingen van helder groene boomen en heesters, waarmede de helling der heuvels versierd is, alsmede door een achtergrond van reusachtige, eeuwenoude boomen, waardoor de palmboomen die in hunne nabijheid staan in hun' groei belemmerd worden, door in het groen als het ware begraven woningen, en katoenboomen die zich uitstrekken zoover men zien kan. Deze matigen de gloeijende hitte van den zomer en vangen in den winter den regen op, waardoor anders het pas onder den grond gebragte zaad zou worden weggespoeld. Ook dierlijk leven ontbreekt niet. De gier, de waauw en de valk zweven hoog door de lucht; de veelkleurigste insekten-vangende vogels bewonen de lagere lagen van den dampkring; het kleine grijze eekhoorntje beweegt zich vlug in zijne hoog verheven woning en van de plantages van maïs en cassava verrijzen honderden bontkleurige zangers."

Evenals gewoonlijk met Afrikaansche namen het geval is, wordt het woord Kana door bijna elken reiziger en schrijver op eene andere wijze gespeld. Sommigen schrijven

"DE KLOK KOMT."

"Canna", "Cannah" of "Carnah", terwijl anderen de stad noemen "Calmina", klaarblijkelijk

eene verbastering van "Kana-mina;" "mina" is een woord hetwelk er is bijgevoegd. Alle bewoners van het land tusschen den "kleinen Popo" en "Acua" worden "Mina" genoemd. Indien wij echter bij de beschrijving van West-Afrika de spelling volgen van Burton, schrijven wij stellig niet onjuist. Kana werd in 1818 ingenomen door den koning Gozo, die van de plaats hield en er zijne landelijke hoofdstad van maakte — omtrent zooals Brighton eene hoofdstad was van Engeland in de dagen van het regentschap. Hij verdreef de woeste en oorlogzuchtige "Oyo's" (uitgesproken Aw-yaws), en ter herinnering van zulk eene gewigtige overwinning werden jaarlijksche "gewoonten" d. i. menschenoffers ingesteld, waarbij de slagtoffers gekleed worden als de overwonnen "Oyo's."

Dit wordt genoemd: de "gewoonte" van Gozo en ofschoon de bijzonderheden niet met zekerheid bekend zijn, blijkt toch de algemeene strekking er van uit de volgende feiten. Een reiziger, die Kana in 1863 bezocht, verhaalt dat er toen op palen elf terrassen waren opgerigt ter hoogte van 14 à 15 meter. Op elk plat stond het lijk van een man overeind, gekleed als een boer met eene kalebas in de hand, waarin olie, koren of een ander produkt van het land bevat was. Eén lijk stond, alsof het een schaap dreef.

Toen Duncan Kana bezocht of "Cananina," zooals hij het noemt, zag hij nog de overblijfselen van deze "gewoonte." De muren der plaats, die eene groote uitgebreidheid hadden, waren bedekt met menschelijke schedels, die omtrent 10 meter van elkander stonden; aan een paal stond het lijk van een man overeind, eene mand met beide handen op zijn hoofd vasthoudende. Een weinig verder waren de lijken van twee andere lieden, die met de voeten aan eene soort van galg, omtrent 6 á 7 meter hoog, hingen. Zij waren ongeveer twee maanden in deze houding geweest en men kon ze ter naauwernood als menschelijke wezens herkennen. Twee anderen waren opgehangen op de markt en men verhaalde aan Duncan dat dit misdadigers waren, die men had ter dood gebragt, omdat zij een' minnehandel hadden aangeknoopt met vrouwen van den koning. Te Kana ziet men de eerste teekenen van 's konings tegenwoordigheid. Er loopt een kleine stroom langs, waardoor de stad van water wordt voorzien. Met het aanbreken van den dag worden de slavinnen van het paleis ontslagen uit de gevangenis, waarin zij den nacht hebben doorgebragt, en uitgezonden om water voor het paleis te halen. Het zijn geene Amazonen, zooals zij gewoonlijk

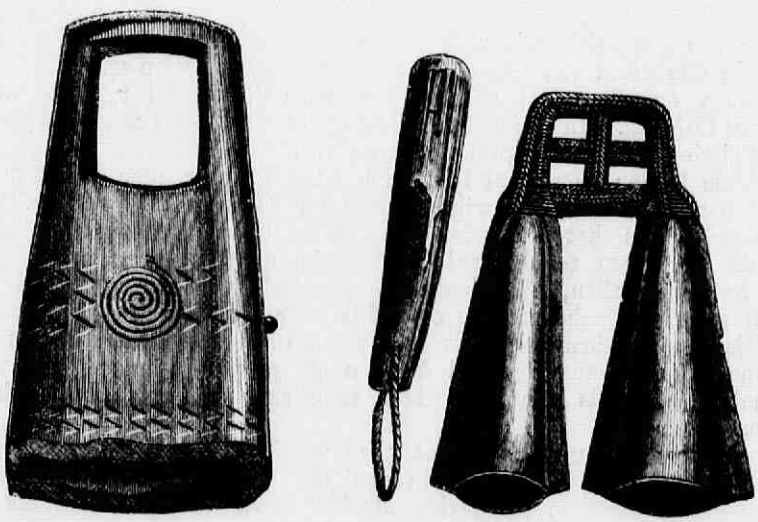

KLOKKEN.

genoemd worden, maar de slavinnen der Amazonen; elke dezer vrouwen heeft minstens ééne slavin, en sommige meer dan vijftig.

Het feit alleen, dat zij de bedienden zijn der Amazonen, die op hare beurt de bedienden zijn van den Koning, geeft haar eene zekere waardigheid, waarop zij zich niet weinig laten voorstaan. Geen man mag een oog op haar slaan en veel minder haar aanspreken; bijgevolg worden deze vrouwen dan ook, als zij water gaan halen, voorafgegaan door eene harer, die eene ruwe klok draagt, welke haar aan den hals hangt. Als deze aanvoerster in de verte een' man ziet, luidt zij deze klok op eene krachtige wijze en roept "Gan-ja", d. i. "de klok komt." Zoodra het geluid der klok het oor bereikt van een man, die toevallig op den weg is, tracht hij zoo spoedig mogelijk het digtst bijzijnde voetpad te bereiken, waarvan er een aanmerkelijk aantal zijn, die naar de bosschen gaan; zij keeren den rug naar de vrouwen toe en wachten geduldig totdat de geheele reeks voorbij is.

Zij hebben volkomen gelijk, dat zij zich zoo spoedig wegmaken als zij kunnen, want indien er slechts bij ongeluk een pot met water brak, zou de man die er het digtst bij was stellig beschuldigd worden de vrouw, die hem droeg verschrikt te hebben; het bijna zekere gevolg hiervan zou zijn, dat hij met zijne vrouwen en kinderen als slaaf verkocht werd.

Zooals trouwens te verwachten was, zijn de bewoonsters van het paleis op dit voorregt zeer trotsch; hoe leelijker en ouder zij dan ook zijn, hoe harder zij de klok laten luiden en hoe sterker zij den gevreesden kreet "Gan-ja" doen hooren. Het zonderlingste is echter, dat zelfs de laagst geplaatste mannelijke slaven van het paleis van hetzelfde voorregt gebruik maken en er op staan zelven den grooten weg in te nemen, en alle andere reizigers op de bijpaden jagen. "Dit," zegt Burton, "is in Dahome eene der grootste plagen. Het duurt gedurende den geheelen dag. Indien men, in den omtrek van het paleis, eene halve Engelsche mijl per uur aflegt, zou dit al zeer vlug zijn; maar om voor deze lastdieren, die welligt voor enkele stuivers gekocht zijn, telkens plaats te moeten maken, is, om er het minste van te zeggen, alles behalve aangenaam en strijdt met onze waardigheid."

De stad Kana heeft op zich zelve weinig schoonheden, hoe schilderachtig de omliggende natuurtooneelen ook mogen zijn. Zij beslaat eene oppervlakte van 3 vierkante Engelsche mijlen en is zamengesteld in de eerste plaats uit het paleis en ten tweede uit een aantal huizen die er om heen staan; in de nabijheid van 's konings verblijfplaats staan zij digt opeen, en meer en meer verspreid naarmate zij er verder van verwijderd zijn. Burton schat hun aantal op 4000. De huizen zijn gebouwd van eene roode, zanderige klei.

De muren van het paleis, die zich zeer ver uitstrekken, zijn omringd met vrolijke versierselen, in den vorm van menschelijke schedels, die er op een afstand van 10 tot 10 meter boven op staan; zij zijn als het ware de sleutel tot het karakter der bewoners van Dahome. In geen land der wereld wordt het menschelijke leven met zooveel verkwisting en zooveel pralerij opgeofferd.

In de meeste landen wordt het lijk, na het ter dood brengen van een misdadiger, begraven of hoogstens voor de wilde dieren en roofvogels geworpen. In Dahome wordt de schedel van het slagtoffer schoongemaakt en gebezigd om een of ander gebouw of de toegangen tot het paleis te versieren. De eenige voorwerpen die den reiziger in het oog vallen, zijn dan ook menschelijke schedels. Op de hoeken der muren staan schedels; schedels zijn op tafels voor den koning opgehoopt; op palen staan schedels; men gebruikt ze als knoppen op vlaggestokken; de dansers hebben ze aan hunne gordels hangen en al de tempels of "Ju-ju-huizen" zijn bijna geheel van menschelijke schedels gebouwd. Hoe men aan zulk een aantal schedels komt, zullen wij aanstonds zien.

Hoe vreeselijk en terugstootend dat alles voor ons gevoel moge zijn, moeten wij toch herinneren, dat zelfs in Europa, in een' tijd toen kunsten en wetenschappen in de hoogste achting stonden, de gevierendeelde lijken van personen die voor hoogverraad waren ter dood gebragt, voor de poorten der voornaamste steden werden tentoongesteld, gelijk het ook nog betrekkelijk zeer kort geleden is, dat men binnen de hoofdstad hunne schedels liet staan. Deze handelwijze was, ofschoon zij niet zoo in het groot plaats had als de "gewoonten" in Dahome, eigenlijk in haren aard volkomen dezelfde.

Daar wij reeds meermalen van de Amazonen of vrouwelijke soldaten hebben gesproken, zullen wij ze hier kortelijk beschrijven.

Dit korps bestaat geheel uit vrouwen; zoowel officieren als soldaten behooren tot het vrouwelijk geslacht. Zij nemen aan het hof eene hooge plaats in en zijn inderdaad zoo gewigtig, dat elke Amazone minstens ééne slavin bezit. In haar eigen land dragen zij twee namen, "Akho-si's", d. i. "de vrouwen van den koning", en "Mi-no's", d. i. "onze moeders". De eerste naam is hun waarschijnlijk gegeven

AMAZONEN VAN DAHOME.

volgens het "*lucus a non lucendo*-beginsel" omdat zij de vrouwen van niemand mogen zijn; de tweede wordt gebezigd als een titel van achting en eerbied. De werkelijke vrouwen van den koning dragen geene wapenen, en ofschoon hij somtijds wel eens op eene zijner vrouwelijke soldaten verliefd wordt, mag deze toch nooit de positie eener wezenlijke vrouw innemen.

Omtrent een derde gedeelte der Amazonen is getrouwd geweest; de overige zijn ongehuwde meisjes. Het is natuurlijk noodzakelijk dat bij zulk een korps de onthouding

van mannen strikt worde in acht genomen, als het althans even krachtig wil blijven; er wordt dan ook bijzondere moeite genomen om dit punt te verzekeren. In de eerste plaats worden zij zoo gestreng mogelijk bewaakt en in de tweede wordt de hulp van het bijgeloof ingeroepen. Bij eene der poorten van het paleis, zeer beteekenisvol "Agbo-dewe" of de "ontdekkings-poort" genaamd, staat eene krachtige fetische, die waakt over het gedrag der Amazonen en altijd de schuldige ontdekt, die op de gewigtigste militaire wet inbreuk heeft gemaakt. De Amazonen hebben voor deze fetische zulk eene vrees, dat er voorbeelden bekend zijn, dat eene Amazone, als zij gezondigd had, hare fout onmiddellijk bekende en tevens den naam van haar' deelgenoot aan de misdaad bekend maakte, ofschoon zij zeker wist, dat hij een' wreeden dood zou moeten sterven, en zij door hare medesoldaten gestreng gestraft en waarschijnlijk ter dood gebragt zou worden. Er is bovendien onder de Amazonen een sterk *esprit de Corps*; zij verheffen er zich gaarne op dat zij geene vrouwen zijn maar mannen.

Zij zien er werkelijk uit alsof zij het waren en hebben over het algemeen een mannelijker voorkomen dan de mannelijke soldaten; zij zijn groot, gespierd, bezitten een moed, die nergens voor terugdeinst en zijn onbarmhartig wreed. Bloeddorstig en woest van nature als de bewoners van Dahome in den regel zijn, zijn de Amazonen in beide eigenschappen de eerste; zij schijnen zich te willen wreken over de ontberingen, waartoe zij gedoemd zijn. De soldaten die niet gehuwd geweest zijn, worden door den koning uit de familiën zijner onderdanen gekozen, daar hij er de keuze uit heeft zoodra zij tot den huwbaren staat gekomen zijn; de Amazonen die reeds gehuwd geweest zijn, zijn vrouwen die haren echtgenooten ontrouw zijn geweest en in dienst genomen inplaats van ter dood gebragt; of wel zij zijn voor hare mannen zulke feeksen geweest, dat men ze bij het leger heeft ingelijfd, om aan haren strijdlust op eene wettige wijze te kunnen botvieren.

Om dezen bloeddorstigen aard te vermeerderen en een zekeren naijver op te wekken, mogen zij, die een' vijand gedood hebben, een bewijs harer dapperheid in het openbaar vertoonen. Zij nemen den scalp van den gesneuvelde weg en stellen dien bij alle revue's en andere groote gelegenheden ten toon. Zij hebben bovendien nog eene andere decoratie, die dezelfde waarde heeft als een ridderkruis in Europa, namelijk eene "Kauri-schelp", die aan de kolf van het geweer bevestigd is. Na den slag besmeert de Amazone een gedeelte der geweerkolf met het bloed van den gevallen vijand; even voordat dit gedroogd is, legt zij er eene nieuwe laag overheen. Dit wordt zoo dikwijls herhaald, totdat er een dik, zacht deeg is gevormd, waarin de "Kauri" wordt vastgedrukt. Hierop wordt het geweer in de zon gelegd, en als een en ander behoorlijk gedroogd is, is de schelp stevig aan het wapen vastgelijmd.

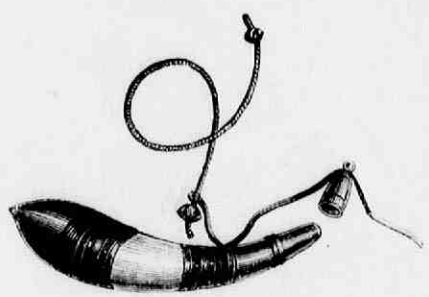

KRUID-HOREN.

Naar het bezit van dit zegeteeken wordt door de Amazonen vurig verlangd; na een' slag zijn dan ook zij, die niet eigenhandig een vijand verslagen hebben, half krankzinnig van nijd en jaloezij, als zij hare meer gelukkige zusters met het zoozeer begeerde zegeteeken versierd zien. Voor elken verslagen vijand mogen zij één "kauri" dragen en bij enkele der dapperste en strijdlustigste Amazonen is de geheele kolf van het geweer met "kauri's bedekt; deze zijn er in cirkels, sterren en dergelijke figuren op geplaatst.

De kleeding der Amazonen verschilt eenigzins naar de plaats die zij in het leger innemen. De gewone uniform is eene soort van blaauw en wit vest van inlandsch maaksel, maar zonder mouwen, om de beweging der armen niet te belemmeren. Onder dit vest dragen zij eene soort van rok, die tot even beneden de kniën reikt, en hier onder een korte linnen broek. Om haar midden is de ammunitie-gordel, die volgens hetzelfde beginsel gemaakt is als de bandelier der midden-eeuwen. Hij

bestaat uit omtrent 30 holle, houten cilinders, die in een' lederen gordel bevestigd zijn; elke cilinder bevat eene lading buskruid. Als zij hare geweren laden, doen de Amazonen het kruid eenvoudig in den loop en stampen hierop den kogel, zonder eerst de moeite te nemen er een prop of iets van dien aard tusschen te doen; op deze wijze gaat dus veel van de kracht van het kruid verloren en is ook de rigting van den kogel vrij onzeker. Gedeeltelijk door de speling der slecht sluitende kogels en deels door de mindere hoedanigheid van het kruid, zijn de ladingen tweemaal zoo groot als die door een Europeesch soldaat gebruikt worden.

Burton brandmerkt teregt het bestaan van zulk een leger als geheel en al ver-

REVUE VAN AMAZONEN.

keerd; hij zegt, dat het eene der redenen is, die zullen veroorzaken dat het rijk van Dahome van de aarde zal worden uitgewischt. "Het doel der oorlogen en invallen van Dahome is altijd geweest verwoesten en vernielen, maar niet vergrooting van grondgebied.

„Volgens de geschiedenis hebben de beheerschers van Dahome altijd het voorbeeld gevolgd van Agaja, den tweeden stichter van het rijk; deze was er veeleer op uit om overwinningen te doen en schrik rondom zich te verspreiden, dan om zijn rijk te vergrooten en zich te versterken. Hiervan is een afnemen der bevolking met eene vermindering van grondgebied het gestadige gevolg geweest, een toestand waardoor de volken het eerst te gronde gaan. Tegenwoordig zijn de oorlogen in eenvoudige slavenjagten verbasterd — een feit, hetwelk men wel mag in het oog houden.

"De vrouwelijke krijgslieden, ten getale van 2500, konden 7500 kinderen vertegenwoordigen. Dit verwaarloozen van productive krachten en de noodzakelijke gevolgen van het "dienen" in een land dat toch zoo weinig bevolkt is, zijn voor het staatkundig ligchaam even noodlottig als een dergelijk verlies aan bloed voor het

menschelijk ligchaam zou zijn. Op deze wijze wordt het land ontvolkt en de eigenlijke grondstof voor alle nijverheid, de mensch, ontbreekt overal."

Woest, wreed, meedoogenloos, door strenge wetten van alle huiselijke banden beroofd, zijn de vrouwelijke soldaten van Dahome de eenige personen die werkelijk vechten; de mannelijke soldaten zijn betrekkelijk zwak en nutteloos. Zij zijn slecht gewapend; sommigen hebben geweren uit den handel, maar de meesten zijn slechts voorzien van pijl en boog, zwaarden of knodsen. Alle krijgslieden echter, zoowel mannelijke als vrouwelijke, hebben touwen bij zich om hunne gevangenen te binden; de slavenjagt toch is het eenige doel waarvoor in Dahome oorlog gevoerd wordt. Tengevolge zijner groote kennis van het karakter des negers, voorspelde

PIJLKOKERS EN PIJLEN.

Burton reeds lang geleden, dat het rijk van Dahome aan het afnemen was en dat deze zwarte Spartanen, tengevolge hunner overgeleverde staatkunde, van hun onophoudelijk bloedvergieten, de willekeurige handelwijze van den koning, den zedebedervenden invloed van den slavenhandel en hunne naauwe aanraking met Europeanen, weldra en spoedig in verval zouden komen."

Hij voorspelde ook, dat de staat van oorlog, waarin de koning onophoudelijk verkeerde met Abeokuta, een staatkundige misgreep was, en dat het zou blijken dat de "Egba's" ten slotte overwinnaars bleven. Hoe waar deze opmerkingen geweest zijn, is bewezen door hetgeen in de laatste jaren is voorgevallen. De koning "Gelele" deed zijn' bedreigden aanval op "Abeokuta" en werd hopeloos geslagen. In weerwil van de roekelooze dapperheid der Amazonen, die vochten als zoovele dolle honden en door drie metalen veldstukken — zesponders — ondersteund werden, mislukte zijn aanval en werden zijne troepen, met verlies van een aantal gevangenen, teruggedreven; het aantal gesneuvelden werd begroot op 1000.

Hoe roekeloos de Amazonen kunnen vechten, blijkt reeds uit hetgeen zij uitvoeren op eene revue. In dit gedeelte van het land worden de eenvoudige versterkingen gemaakt van acacia-heesters, die voorzien zijn van zeer lange en scherpe doornen, en werkelijk krachtige hinderpalen vormen. Bij eene revue, die door Duncan werd bijgewoond, waren model-forten van deze doornen gebouwd; men had ze opgehoopt tot muren ter dikte van omtrent 20 meter en 2 à 3 meter hoog. Men kan zich wel voorstellen, dat het beklimmen van zulke wallen geene gemakkelijke taak is, zelfs voor Europeesche soldaten, wier voeten door dikke zolen beschermd zijn; voor krijgslieden die blootsvoets loopen, moeten zij onneembaar schijnen. Binnen deze forten waren sterke afschuttingen gemaakt, waarin een aantal aan den koning behoorende mannelijke en vrouwelijke slaven waren opgehoopt.

De revue begon hiermede dat de Amazonen met het geweer op den schouder, met een front ter breedte van 60 à 70 meter voor het sterke fort stonden en het bevel tot den aanval afwachtten. Zoodra dit gegeven was, stormden zij voorwaarts en vielen de sterke inwendige schuttingen aan; alsof de doornen magteloos tegen hare bloote voeten waren, vlogen zij er over heen, wierpen de schuttingen omver en keerden in triomf naar den koning terug, terwijl zij de veroverde slaven medebragten en tegelijk de scalpen vertoonden van krijgslieden die in vroegere gevechten gevallen waren, maar die nu stilzwijgend verondersteld werden in dezen aanval gesneuveld te zijn. De aanval was zoo schielijk en woest, dat naauwelijks eene minuut verloopen was sedert het bevel tot den aanval was gegeven, of men zag de vrouwen met hare gevangenen terugkeeren.

De inrigting van dit Amazonen-leger is even eigenaardig als zijn bestaan zelf. Het is verdeeld in drie bataillons, namelijk het centrum en twee vleugels. Het centrum of het bataillon der "Fanti's" komt eenigzins overeen met de Engelsche garde; men herkent ze aan een wit net met naauwe mazen, hetwelk op het hoofd wordt gedragen en waarop blaauwe krokodillen zijn genaaid. Dit versiersel werd haar door den koning gegeven, omdat eene harer eens een' krokodil had gedood. Als een bewijs van beleefdheid, verleent de koning gewoonlijk den honorairen titel van kommandant van het bataillon der "Fanti's" aan een of anderen hoogen gast; deze titel geeft dezen echter niet eens het regt om het korps voor eene revue te laten uitrukken.

De grenadiers worden vertegenwoordigd door de "donderbus-compagnie"; zij die in deze geplaatst worden behooren onder de grootste en sterkste; iedere harer wordt gevolgd door eene slavin die hare ammunitie draagt. Gelijk in rang met deze zijn de scherpschutters of de "Zeker-doodende-kompagnie", de "karabiniers" en de "bajonet-kompagnie".

De vrouwen van de meest erkende dapperheid vormen de "Olifant-kompagnie"; hare uitsluitende bezigheid is de olifanten-jagt, voor de slagtanden. Zij verrigten deze taak met grooten moed en uitstekend gevolg en vellen somtijds een' olifant met eene enkele laag uit hare onvolkomen wapenen.

De jongste vrouwen, die er het beste uitzien, het vlugst en het netst gekleed zijn, zijn de boogschutters. Zij dienen dan ook inderdaad meer om vertooning te maken, dan voor werkelijk gebruik. Hare uniform is niet zoo uitvoerig als die van het geregelde leger; men onderscheidt ze vooral door een ivoren armband om den linkerarm en een tatoueersel, hetwelk zich tot aan de knie uitstrekt. Zij worden vooral geoefend in het dansen; op het oorlogsveld dienen zij als boden en om de dooden en gewonden weg te brengen. Haar officiëele titel is "Go-hen-to's", d. i. „draagsters van pijlkokers."

De meeste Amazonen zijn natuurlijk linie-troepen; indien zij slechts eenige kennis hadden van militaire manoeuvres en men haar kon leeren geregeld te laden en goed te mikken, zou hare tegenwoordige kracht verdriedubbeld worden. Burton vergelijkt echter hare militaire bewegingen bij die eener kudde schapen; zij hebben zoo weinig denkbeeld van handelen volgens een vooraf beraamd plan, dat zij door den eersten den besten aanval van de slechtste Europeesche troepen onmiddellijk verstrooid zouden worden.

Eindelijk heeft men nog de "scheermes-vrouwen". Deze zonderlinge troep moet angst en schrik in het leger des vijands verspreiden; zij zijn alle gewapend met een

reusachtig scheermes, hetwelk er uitziet alsof het voor Pierrot in de pantomime was vervaardigd. Het lemmer is omtrent 50 centimeter lang en het handvatsel natuurlijk wat langer; als het geopend is, wordt het door eene veer op den rug belet digt te gaan. Het wordt gebruikt om schuldigen te onthoofden, maar als wapen is het meer dan nutteloos; de persoon die het vasthoudt heeft evenveel kans zich zelve er mede te verwonden als hem tegen wien zij het als wapen wil bezigen. Dit scheermes is uitgevonden door een broeder van den overleden koning Gezo. Naast het scheermes op de onderstaande afbeelding ziet men eene oorlogs-trom der Amazonen. Beide deze instrumenten zijn afkomstig van bij den aanval op Abeokuta gesneuvelde krijgslieden.

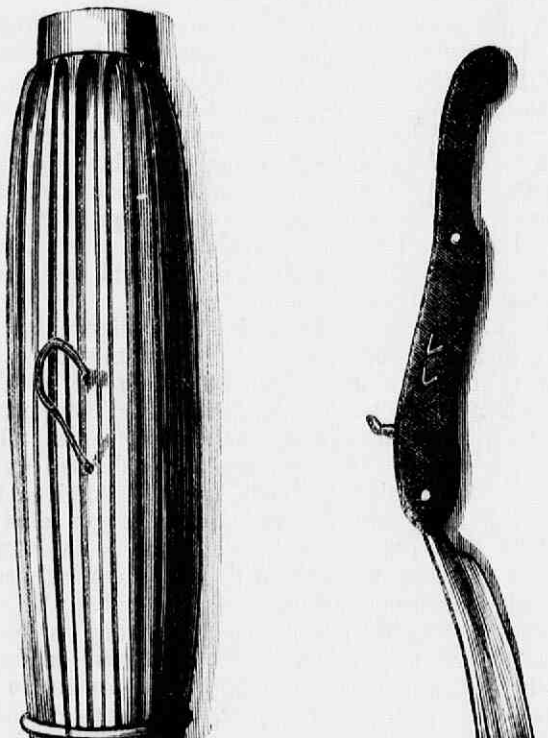

OORLOGS-TROM EN SCHEERMES.

HOOFDSTUK LVI.

DAHOME. — *Vervolg.*

DE DUBBELE KONING. — DE "GEWOONTEN" VAN DAHOME. — VOORKOMEN VAN DEN KONING "GELELE". — ETIKETTE AAN HET HOF. — DE KONING DRINKT. — DE DRIE STAATSIE-KALEBASSEN. — DE KONING OP REIS. — DE KONINKLIJKE OPTOGT. — DE EERSTE DAG DER "GEWOONTEN". — DE SCHUUR DER SLAGTOFFERS EN HARE BEWONERS. — HET KONINKLIJK PAVILJOEN. — VOORAFGAANDE PLEGTIGHEDEN. — DE TWEEDE DAG DER "GEWOONTEN". — HET KLEED "DAT ALLES DOEN KAN". — DE DERDE DAG. — HET GRABBELEN NAAR "KAURI'S" EN DE PROCESSIE VAN GEBOGCHELDEN. — FETISCHEN. — GESPREK MET DE SLAGTOFFERS. — DE VIERDE DAG EN DE KWADE NACHT. — AANTAL WAAROP MEN DE SLAGTOFFERS SCHAT EN DE WIJZE WAAROP ZIJ WORDEN TER DOOD GEBRAGT. — DOEL EN BETEEKENIS DER "GEWOONTEN". — BRIEF AAN DE OVERLEDENEN EN HET POST-SCRIPTUM. — UITVOERING EN DOODSTRAF TE AGBOME. — DE BLOEDDRINKER.

VOORDAT wij overgaan tot de beschrijving der huiveringwekkende "gewoonten" van Dahome, moeten wij eerst een merkwaardig punt in de staatkunde van dit rijk eenigzins meer in het licht stellen. Even als Japan, heeft Dahome twee koningen, maar in plaats dat dit, even als in Japan één wereldlijke en één geestelijke koning zijn, is de een de koning der steden en de ander die der bossehen; elke koning heeft zijn troon, zijne hofhouding, zijn leger, zijne officieren en zijne "gewoonten". Toen Burton Dahome bezocht, was de koning der steden "Gelele", de zoon van Gezo; de bosch-koning "Addo-kpore".

De bosch-koning is het hoofd van alle boeren; hij regelt den landbouw en den handel. De stedelijke koning daarentegen heeft het bestuur over de steden; hij maakt oorlog en vrede en houdt het opzigt over den slavenhandel. De laatste komt bijgevolg zoo dikwijls in aanraking met de handelaars, dat de eerste bijna nooit gezien wordt, dan door hen die, opzettelijk tot dit doel, het binnenland gaan bezoeken. Zijn paleis ligt omtrent 6 Engelsche mijlen van de hoofdstad; het gebouw was echter, toen Burton het zag, alleen vervaardigd van palen en matten, en is waarschijnlijk ook later niet van steviger grondstoffen gebouwd, daar dit niet zou plaats vinden voordat Abeokuta was ingenomen.

Wij zullen nu trachten, zoo kort als met de waarheid bestaanbaar is, de "gewoonten" van beide koningen te beschrijven. Wij hebben slechts twee autoriteiten die wij hierbij kunnen volgen, namelijk Duncan en Burton; de laatste heeft trouwens de opgaven van Duncan en andere reizigers op vele gewigtige punten verbeterd. Wij zullen ze dan ook beschrijven zooals zij tegenwoordig plaats vinden.

Gelele is een schoon man, met een echt koninklijk voorkomen. Hij is meer dan 6 voet lang, mager, breed van schouders, vlug en sterk. Zijn haar is bijna geheel en al afgeschoren, op twee bosjes na, die er uitzien als kokardes en dienen om er koralen of andere gouden en zilveren sieraden aan te bevestigen. Hij heeft, tegen den algemeenen vorm, eene stevige en goed gevormde kin en een vrij goed voorhoofd; bovendien heeft hij, in weerwil van zijn' wreeden en bloeddorstigen aard, een' zeer aangenamen glimlach. Hij draagt zijne nagels zeer lang; men zegt, ofschoon deze bewering zeer twijfelachtig is, dat hij onder deze klaauwvormige nagels een zeer

krachtig vergif verborgen houdt, hetwelk hij behendig weet te vermengen met den drank van den een' of anderen zijner "Caboceer's", door wien hij meent beleedigd te zijn. Zijn aangezigt is zeer door de pokken geschonden en hij draagt bovendien het kenteeken van zijn ras, namelijk 3 regtstandige likteekens op het voorhoofd boven den neus. Dit is het laatste overblijfsel van eene zeer pijnlijke wijze van tatouëeren, waarbij de wangen letterlijk gekerfd werden en de lappen vleesch naar buiten gekeerd en gedwongen om aldus te genezen.

Gelele is lang zoo zwart niet als zijn vader; zijne huid is meer koperkleurig. Het is waarschijnlijk dat zijne moeder eene slavin was, van den meer noordelijk wonenden stam der "Makhi's" of eene mulattin van Whydah.

Bij gewone gelegenheden kleedt hij zich zeer eenvoudig. Zijne dagelijksche kleeding is van eene witte stof met groene randen en een korte broek van purperen zijde. Hij draagt slechts zeer weinige versierselen; de 5 of 6 ijzeren ringen om zijne armen dienen meer als verdedigings-wapen dan wel voor sieraad.

Niettegenstaande hij veel eenvoudiger gekleed is dan een' zijner "Caboceer's" is hij echter overdreven naauwgezet ten opzigte der etikette; hij bewaart op dit punt de geringste overleveringen met eene stiptheid, het hof van Lodewijk XIV waardig. Ofschoon hij op eene eenvoudige aarden bank zit en uit eene lompe, uiterst eenvoudige pijp rookt, zit zijne geheele hofhouding om hem heen en staart hem aan met een' eerbied, alsof hij eerder een halve god dan een mensch was. Indien door de warmte, waartegen hij zooveel mogelijk door het koninklijke zonnescherm beschut wordt, zich enkele zweetdroppels op zijn voorhoofd mogten vertoonen, worden zij door eene zijner vrouwen voorzigtig met fijn linnen afgeveegd; als de tabak een weinig te krachtig blijkt te zijn, wordt onmiddellijk een koperen of zelfs een gouden kwispedoor voor de koninklijke lippen gehouden. Niest hij, dan barst het geheele gezelschap los in één kreet van zegeningen. De voornaamste plegtigheid heeft echter plaats wanneer de koning drinkt. Zoodra hij een beker naar zijne lippen brengt, spreiden twee zijner vrouwen een wit laken voor hem uit, terwijl andere een aantal veelkleurige zonneschermen voor hem uitgebreid houden, om te beletten dat men hem zoude zien. Elk die een geweer heeft schiet het af, zij die klokken hebben slaan er op, ratels worden bewogen en alle hovelingen buigen zich tot op den grond en klappen in de handen. De lieden van mindere standen, die er bij tegenwoordig mogten zijn, keeren zich om indien zij zitten; als zij staan, dansen zij als beeren, terwijl zij met hunne handen als met pooten rondslingeren en zoo hard zij kunnen "Poo-oo-oo" roepen.

Zendt hij eene boodschap ergens heen, dan geschiedt dit op de meest omslagtige manier. Hij doet haar eerst aan de "Dakro", eene vrouw die aan het hof verbonden is. Deze brengt haar over aan de "Meu" en de "Meu" aan de "Mingan", welke laatste haar brengt op de plaats harer bestemming. Wordt de boodschap naar den koning gezonden, dan is de volgorde omgekeerd, en daar elk officier in dit geval moet spreken tegen een', die hooger in rang is dan hij zelf, bezigen zij eene wijze van groeten die behoorlijk naar de verschillende rangen is afgepast. Zoodra de boodschap eindelijk de "Dakro" bereikt heeft, kruipt deze op handen en voeten naar den koning en fluistert haar in zijn oor. Het geheugen der inboorlingen is op het punt van zulke kleinigheden zoo vasthoudend en taai, dat de boodschap dezen geheelen omweg zal doorloopen, zonder dat er een woord van verloren gaat of anders geplaatst wordt.

Als iemand, welke zijn rang ook moge zijn, in de tegenwoordigheid van den koning komt, moet hij eene plegtigheid doorloopen, die "Itte-d'ai" of het "liggen op den grond" genaamd wordt. Hij werpt zich ter aarde met zijn aangezigt plat op den grond en bedekt met zijne handen het geheele ligchaam met stof. Hij kust ook den grond en maakt dat er, bij het opstaan, zooveel stof mogelijk op zijne groote lippen ligt. Zijn aangezigt, zijne handen, ledematen en kleederen zijn eveneens met stof overdekt; de graad van eerbied wordt naar de hoeveelheid stof afgemeten. Niemand mag den koning met eene opgerigte houding naderen; ieder moet kruipen op handen en voeten, vooruit schuiven op de kniën of zich als eene slang voortwringen.

Waar Gelele zich ook met het hof ophoudt, overal worden drie groote kalebassen

voor hem geplaatst, die elk den schedel van een door hem verslagen opperhoofd bevatten. De tentoonstelling dezer schedels wordt beschouwd als een eerbewijs aan hunne vroegere eigenaars en niet, zooals men zou kunnen veronderstellen, als een teeken van bespotting of schande. De eene schedel is gebleekt en gepolijst als ivoor en gevat in een koperen scheepje. De reden hiervoor is, dat toen Gezo stierf, het opperhoofd eene spottende boodschap zond naar Gelele, zeggende dat de zee was opgedroogd en men het einde van Dahome gezien had. Gelele zette hem dit betaald door een inval te doen in zijn rijk, hem te dooden en zijn' schedel in een schip te laten vatten, ten bewijze dat er nog water genoeg was om het vaartuig te doen drijven.

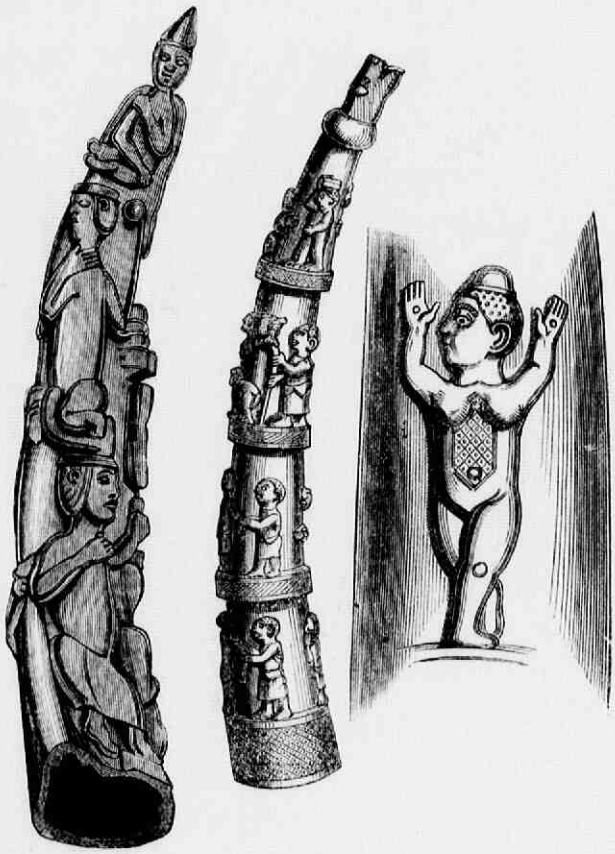

IVOREN TROMPETTEN.

De tweede schedel is zóó in koper gevat, dat hij een drinkbeker vormt. Dit was gedaan, omdat hij, op wiens schouders hij vroeger stond, verraderlijk jegens Gelele gehandeld had, in plaats van hem bij te staan. Ten teeken dat hij "een' vriend in zijn' ramspoed water had moeten geven" — de overdragtelijke uitdrukking om medelijden te kennen te geven — drinken Gelele en zijne hovelingen tegenwoordig water uit zijn bekkeneel. De derde schedel was die van een opperhoofd, die aan dit verraad had deelgenomen; zijn schedel was dientengevolge gevat in koper, en wel zoo, dat een en ander een' gewonen valkuil voorstelde, zooals die daar te lande gebruikt wordt: — hij had een' kuil gegraven voor een' ander' en was er zelf in gevallen. Al deze schedels zijn zonder de onderkaak; deze is het meest begeerde sieraad voor den steel van zonneschermen en het gevest van zwaarden. Het is bedroevend om te zeggen, maar daar de neger er gewoonlijk zoo weinig om geeft of hij iemand pijn doet of niet, scheurt de overwinnaar de kaak reeds van zijn slagtoffer terwijl het nog leeft; hij snijdt beide wangen met de eene hand door, en rukt met de andere de onderkaak uit.

De reis van den koning naar de eigenlijke hoofdstad Agbome, als hij daarheen trekt om de "So-sin-gewoonte" plegtig te vieren, gaat vergezeld van dezelfde kleingeestige en bespottelijke etikette. Het is onmogelijk het verhaal hiervan te lezen, zonder getroffen te worden door de vernuftige wijze waarop de neger er in geslaagd is elk Europeesch element, hetwelk hij kan magtig worden, met zijne barbaarsche gewoonten te vermengen; hij heeft de plegtigheden hierdoor dan ook belagchelijk in plaats van indrukwekkend gemaakt.

Eerst kwam er een lange reeks van opperhoofden, die men aan hunne vaandels en zonneschermen kon onderscheiden. Na ééns het groote plein te zijn rondgemarcheerd, gingen zij naar den overkant en vormden ééne lijn van zonneschermen tegen-

over de poort. Nu volgde de koninklijke optogt zelf, voorafgegaan door schermutselaars en met eenige op de punt met een bekkeneel versierde banieren. Na dezen optogt kwamen ongeveer 500 musketiers en hierachter liepen twee mannen, die groote, lederen schilden droegen; deze waren wit beschilderd met zwarte figuren. Men houdt ze hoog in waarde als overblijfselen van oude tijden, toen er nog schilden in den oorlog werden gebruikt; zij werden begeleid door eene wacht van groote negers, die koperen helmen en zwarte paardestaarten droegen.

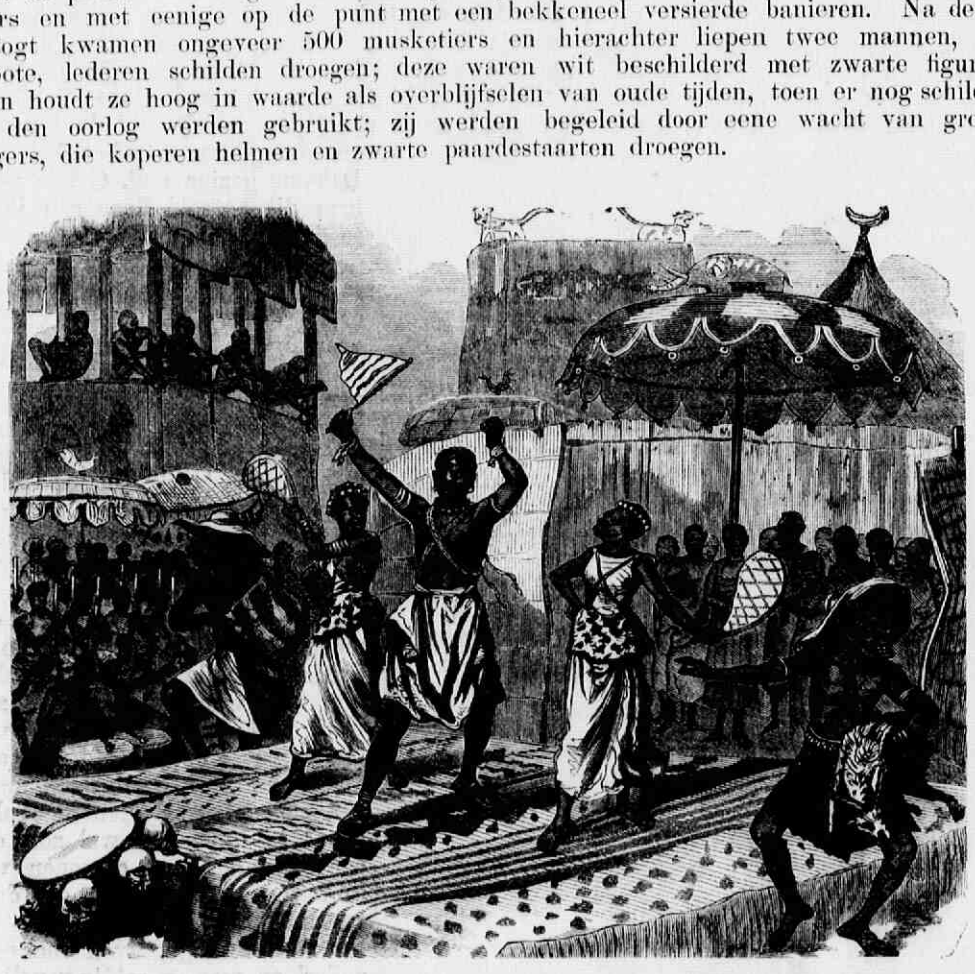

DE DANS VAN DEN KONING.

Hierop volgde de "Kafo" of het kenteeken der koninklijke waardigheid, namelijk een' ijzeren fetische-stok, besloten in eene wit linnen doos, die aan het einde met een' witten vederbos versierd was. Na de "Kafo" kwam de koning, rijdende onder de schaduw van vier groote witte zonneschermen, terwijl hij verder tegen de zonnestralen beschut werd door drie kleinere parasols, één' gelen, één' purperen en één' blaauwachtig-rooden. Deze werden om en over hem heen bewogen en deden dienst als waaijers.

Achter den koning werd de groote fetische-bijl, gevolgd door het muzijkkorps, een troep levenmakers op trommen, ratels, trompetten, cimbalen en dergelijke instrumenten. Eindelijk zag men eene groote menigte slaven, beladen met stoelen, manden met "kauri's", flesschen en dergelijke voorwerpen; de achterhoede bestond uit een paar witte en blaauwe zonneschermen en eene vlag aan flarden.

Zesmaal werd de koning het plein rondgeleid; twee dezer omgangen hadden plaats in een niet te beschrijven rijtuig op wielen; bij den derden omgang werd hij, met rijtuig en al, op de schouders zijner volgelingen gedragen. De vierde en vijfde togt geschiedde in een' stoel, en de zesde in hetzelfde rijtuig als de drie eerste. De koning begaf zich toen naar den tegenovergestelden kant van het plein en nu vertoonden zich de Amazonen; zij stormden het plein op in drie kompagniën, gevolgd

door die der Fanti's, die wij reeds beschreven hebben. Deze jonge vrouwen gaven blijken van hare vlugheid in het dansen en werden gevolgd door een kalebas, die met schedels en een aantal vlaggen versierd was, en begeleid werd door 12 "scheermesvrouwen".

Gedurende dezen tijd had de koning zich gelegd in eene geel-zijden hangmat, opgehangen aan een' met zilveren haaijen versierden paal — deze visch is het teeken der koninklijke waardigheid — die aan beide einden in koper eindigt. De hangmat werd door 12 vrouwen gedragen en andere beschaduwden hem en koelden hem af met waaijers. Toen al deze voorbereidselen waren afgeloopen gingen allen ter rust tot den volgenden dag, die de eerste was der "So-sin-gewoonten", of de "gewoonte" van het vastbinden der paarden.

Het eerste voorwerp dat den opmerker in het oog valt, is eene groote loods of schuur van omtrent 30 meter lang, 13 à 14 breed en 20 hoog; aan het eene einde heeft zij een toren van twee verdiepingen en het geheel is bedekt met een rood kleed. Op den tijd waarvan wij spreken waren er in deze schuur 20 der slagtoffers, die moesten worden omgebragt, opgesloten. Zij waren allen gezeten op zitbanken en met vele koorden stevig aan de palen van het gebouw vastgebonden. Zij werden niet noodeloos gepijnigd en kregen viermaal daags voedsel; tegen den nacht werden zij losgemaakt om te slapen en kregen ondergeschikten bij zich om de vliegen van hen af te houden. Zij waren gekleed in eene soort van "San-Benito", namelijk een wit katoenen hemd, dat met een rood lint als gordel was vastgebonden en eene roode plek had op de linkerborst. Op het hoofd droegen zij eene hooge puntige muts, met een spiraalvormig er omheen gewonden blaauw lint. In weerwil van het lot hetwelk hun boven het hoofd hing, schenen zij niet ongelukkig te zijn; zij zagen op het tooneel om hen heen met zeer duidelijke nieuwsgierigheid.

Hierop volgt de plegtigheid waarnaar deze "gewoonte" haren naam ontvangen heeft. Het opperhoofd der kavallerie kwam met een aantal volgelingen; hij nam alle paarden van hunne eigenaars weg en bond ze aan de schuur vast, waar zij slechts konden worden losgemaakt door het betalen van een zeker aantal "kauri's".

Eene andere schuur was opzettelijk voor den koning gebouwd en bevatte omtrent hetzelfde aantal slagtoffers. Nu vertoonde zich Gelele en ging naar zijne eigene schuur, waar hij ging zitten digt bij de plaats, waar eene kleine tent was uitgespannen, die de overblijfselen bevatte van den overleden koning en verondersteld werd tijdelijk door diens geest bewoond te worden. Na eenige plegtigheden van weinig belang hield Gelele eene toespraak, inhoudende, dat zijne voorouders slechts eenvoudige en ruwe "So-sin-schuren" gebouwd hadden, maar dat Gezo ze reeds zeer verbeterd had, toen hij de "gewoonten" volgde van zijn' voorganger. Hij, Gelele, wilde in dit opzigt het voorbeeld van zijn' vader volgen, hoopende, dat zijn zoon op dezelfde wijze voor hem zou handelen. Deze toespraak begeleidde hij zelf op de trom; toen zij was afgeloopen, toonde hij zijne vlugheid in het dansen, waarin hij door zijne begunstigde vrouwen en een' grappenmaker van beroep werd bijgestaan. Terwijl hij leunde op een' met een schedel versierden staf, keerde hij zich naar de kleine tent en aanbad den geest van zijn' vader in eene indrukwekkende stilte.

Zijne volgende bezigheid was het uitdeelen van decoratiën en het verheffen van sommige personen in rang; het sterkste voorbeeld was dat van een eenvoudig kapitein die verheven werd tot den rang van "Caboceer"; de nieuwe adellijke wierp zich op den grond en bedekte zich zelven en al zijne kleederen, uit dankbaarheid, met stof. Het dansen en trommelen bleef toen aan den gang tot het vallen van den avond en de eerste dag was afgeloopen.

Op den tweeden dag had niets plaats dat vermelding verdient, dan de plegtigheid waaraan hij zijn naam ontleent, namelijk de "dag van het veranderen van kleed". De koning bezit eene soort van lapwerk, een uit verschillende lappen zamengesteld kleed, omtrent 500 meter lang en 10 breed; dit wordt genoemd het "Nun-ee-pace-to" d. i. "het kleed, dat alles doen kan". Dit moet door den koning gedragen worden, zoodra hij Abeokuta heeft ingenomen; het zal waarschijnlijk nog een geruimen tijd duren eer het zoo ver is. Dit kleed wordt ontrold en voor den koning opgehouden,

die er, onder de toejuichingen van zijn volk, aan beide zijden langs liep; hij ging hierop naar zijne schuur, waar hij de plegtigheid van het veranderen van kleeding moest ondergaan. Deze plegtigheid bestaat daarin, dat hij, onder de oogen des volks, meermalen van kleederen verwisselt en in elke nieuwe kleeding danst; hij eindigt met eene fetische-kleeding, dat is, een korte onderrok en een donker-blaauw opperkleed, versierd met toovermiddelen en amuletten; het is met bloed bevlekt en met "kauri's" afgezet.

Op den derden dag der "gewoonten" viel er weinig voor dat van eenig belang was. Het waren alleen de gewone optogten en toespraken, die telkens, tot vervelens toe, herhaald werden. Het gewigtigste feit van den dag is het grabbelen om "kauri's". De koning werpt snoeren met "kauri's" onder het volk, dat er in alle gelijkheid om vecht; de minste boer en de hoogst geplaatste edelen nemen evenzeer aan het gegrabbel deel.

Wapenen worden hierbij niet gebezigd; elkander een oog uit te slaan of een stuk uit een der ledematen te bijten behoort echter tot de dagelijks voorkomende gevallen. Bijna nooit eindigt dan ook zulk een gegrabbel of er is de een of ander die voor zijn geheele leven verminkt is; bij sommige gelegenheden blijven er ook wel eens een paar ongelukkigen dood op den grond liggen. Hiervan wordt geene notitie genomen, daar zij, door eene vermakelijke fictie der wet, verondersteld worden bij de verdediging van hun' koning gestorven te zijn.

Eindelijk kwam er eene processie van gebogchelden, die, zooals Burton ons verhaalt, in West-Afrika vrij veel voorkomen; zij komen in troepen van beide geslachten voor het paleis bijeen. Hun aanvoerder had eene geduchte zweep en baande, daar hij groote en sterke armen had, voor zijne volgelingen gemakkelijk een weg door de digte menigte. De voornaamste gebogchelden droegen zeven krachtige fetischen op hunne hoofden. Het waren inderdaad zeer sterke fetischen, daar zij gewoon waren, na zonsondergang rond te wandelen.

Zij worden beschreven als volgt: "De eerste was een blaauwe dwerg, met een hoed op het hoofd. De tweede eene blaauwe vrouw, met eene vooruitstekende borst. De derde een roode dwerg, met witte oogen, die van het hoofd tot de voeten in rood en bruin gekleed was. De vierde was eene kleine zwarte moeder en kind, met een blaauw kleed om hare lendenen; de eerste droeg eene mand of kalebas op het hoofd. De vijfde was dito, maar kleiner. De zesde was een klein, op een baviaan gelijkend voorwerp, met een rood gezigt onder eene zwarte muts, eene oorlogs-knods in de regter- en een geweer in de linkerhand. De zevende geleek veel op de laatste, maar was kool-zwart en droeg van achteren een wit schort. Zij waren gesneden op dezelfde wijze als de gezigten die men op sommige wandelstokken ziet.

De koning bragt hierop een bezoek aan de slagtoffers, sprak met enkelen hunner en gaf hun 20 snoeren "kauri's" ten geschenke. Op verzoek van Burton om hun genadig te zijn, liet hij omtrent de helft hunner losmaken, op kniën en ellebogen voor hem liggen en gaf hun toen de vrijheid.

De vierde dag der "gewoonten" wordt bij overlevering genoemd "de dag van het verliezen der paarden", naar eene plegtigheid die thans is afgeschaft, ofschoon men den naam behouden heeft. Nog meer dansen en optogten en voortdurend bluffen dat Abeokuta verwoest zou worden en dat het graf van den vader van Gelele goed voorzien zou worden met schedels der Egba's. Dezelfde kleine fetischen waarvan wij zoo even gesproken hebben, werden op nieuw te voorschijn gehaald en gevolgd door een zonderlinge "*pas-seul*", die uitgevoerd werd door een "So". De "So" is een nagemaakte duivel, een masker in den vorm van een stierenkop van natuurlijke grootte met glinsterende oogen en kijkgaten. De horens waren behangen met roode en witte lappen en het ligchaam was bedekt met een kleed van bamboe-vezelen tot over de voeten, in franjes eindigende. Dit masker danste met het hoofd op zijde en wrong zich, tot groot vermaak van het volk, in alle mogelijke bogten.

Het geheel eindigde met eene lange processie van slaven, die manden met "kauri's" droegen. "Het was de gewone Afrikaansche tegenstrijdigheid — 100,000 personen om 300 gulden te dragen."

De avond van den vierden dag is de gevreesde "kwade nacht", waarin de koning in plegtigen optogt naar de markt gaat, waar de voornaamste scherpregter eigenhandig de bewaarde slagtoffers ter dood brengt. De juiste wijze waarop dit geschiedt is niet bekend, daar niemand dan de koning en zijn gevolg zijne woning mag verlaten; elk die dwaas genoeg is om dit verbod te overtreden, wordt onmiddellijk weggevoerd, om het aantal der slagtoffers te vermeerderen. Men zegt dat de koning de veroordeelden toespreekt om hen met boodschappen naar zijn overleden vader te belasten; zij moeten hem mededeelen dat zijne nagedachtenis steeds in eere wordt gehouden en dat hem een aantal nieuwe ondergeschikten worden toegezonden. Hij brengt dan eigenhandig den eersten slag toe; de anderen worden door den scherpregter omgebragt.

De lijken der ter dood gebragten werden nu geplaatst op palen of aan de voeten opgehangen en zoo voor het volk ten toon gesteld.

Het aantal der slagtoffers, die op deze wijze omgebragt worden, is tot nog toe altijd zeer overdreven. Bij de jaarlijksche "Gewoonten" schijnt het tusschen de 60 en 80 te zijn. Er zijn omtrent 30 mannen bij, die door den voornaamsten scherpregter of zijne helpers worden gedood; het is echter bekend, dat ook vele vrouwen binnen de muren van het paleis worden ter dood gebragt. In dat geval zijn de bloeddorstige Amazonen hare beulen.

De wijze waarop de offers gedood worden is nog al merkwaardig. Nadat de koning de slagtoffers heeft toegesproken en hun zijne boodschappen gegeven, vallen de beulen op hen aan en slaan ze met hunne officiëele staven dood. Dit zijn eenvoudig houten knodsen, waarvan de eene kant met ijzeren knoppen beslagen is. Sommigen beweren evenwel dat de ongelukkigen onthoofd worden; het is zeer waarschijnlijk dat beide wijzen in toepassing worden gebragt.

Wat die verhalen betreft, die zoo menigmaal zijn opgedischt van de vele duizende jaarlijksche menschenoffers en van de kano, die door den koning geroeid wordt in een vijver, die met menschenbloed gevuld is, dit zijn niets dan overdrijvingen door de handelaars uitgestrooid, om Engelschen uit vrees uit het land te jagen. Zelfs bij de "Groote gewoonten" die plaats hebben na het overlijden van den koning, bedraagt het aantal slagtoffers niet meer dan 500.

Wij vragen ons natuurlijk af, wat de bedoeling dezer "Gewoonten" of "So-sin's" is. Het is de aangenomen wijze om den overleden koning eer aan te doen; hij ontvangt aldus een aantal ondergeschikten en bedienden, hetwelk met zijn' rang overeenkomt. Onmiddellijk na zijne begrafenis worden, bij de "Groote gewoonten", ongeveer 500, zoowel mannelijke als vrouwelijke volgelingen naar den overleden koning gezonden; later wordt dit gevolg telkens vermeerderd door hen, die bij de jaarlijksche "Gewoonten" worden omgebragt.

Behalve tijdens de "Gewoonten" gaat er bijna geen dag om, dat er niet de een of ander op eene dergelijke wijze wordt ter dood gebragt. Wat de koning ook doet, moet door een boodschapper aan zijn' vader worden medegedeeld; deze wordt eerst belast met de boodschap en dan gedood. Het doet er niets toe hoe onbeteekenend de reden ook moge zijn — als een Blanke hem bezoekt, als hij eene nieuwe trom heeft laten maken of slechts indien hij uit één huis in een ander trekt — onmiddellijk wordt er een bode gezonden om het zijn' vader te doen weten. Zelfs indien naderhand blijkt dat de koning iets vergeten heeft, gaat er dadelijk een andere bode op weg, als het post-scriptum van een brief.

Deze vreeselijke vernieling van menschenlevens, die door Burton in gewone jaren gemiddeld op 500 en in het jaar der "Groote gewoonten" op het dubbele geschat wordt, is erg genoeg, maar toch niet zoo verschrikkelijk als men dit meermalen heeft voorgesteld. De slagtoffers zijn niet, zooals men vroeger algemeen veronderstelde, onderdanen van den koning, die hij tengevolge van eene bloeddorstige luim of gril hiervoor uitkiest. Het zijn òf misdadigers, òf krijgsgevangenen, die niet dadelijk ter dood gebragt, maar voor de "Gewoonten" bewaard worden; zij worden gedurende dien tijd zoo goed behandeld, als met hunne veilige bewaring bestaanbaar is.

Het zou inderdaad, indien men het doel in het oog houdt waarvoor zij bewaard worden, voor den koning van Dahome niet verstandig zijn zijne slagtoffers slecht

te behandelen. Het zijn boodschappers naar zijn' vader, wien zij verondersteld worden later te moeten dienen; het zou dus uiterst dom zijn van den tegenwoordigen koning, indien hij zijnen vader een' bode zond, die slecht tegen hem gezind was en die daarom zijne boodschap welligt verminkt zou overbrengen of den overleden koning een slecht berigt omtrent zijn' zoon mededeelen.

In den regel zijn de slagtoffers waarover wij spreken, vrolijk en tevreden; zij koesteren in de verste verte de begrippen niet die wij omtrent ter dood veroordeelden hebben.

Vooreerst zijn zij van nature omtrent het leven vrij onverschillig; zij hechten noch aan hun eigen leven, noch aan dat van anderen veel waarde, en daar zij weten dat hun leven verbeurd is, schikken zij zich, zonder noodeloos gemor, in hun' onvermijdelijken toestand. De wijze waarop zij worden ter dood gebragt is bovendien niet zoo pijnlijk, als zij op het eerste gezigt schijnt te zijn; want de koning — die door hetzelfde gevoel van medelijden schijnt gedrongen te worden, hetwelk de Romeinen bewoog om hen, die veroordeeld waren om gekruisigd te worden, vooraf eene soort van slaapdrank te geven ten einde hen te verdooven — laat de slagtoffers, omtrent een uur voor hun' dood, eene flesch rum geven, zoodat zij op het oogenblik van sterven bijna geheel gevoelloos zijn.

Deze menschelijke verligting van hun lijden bepaalt zich echter alleen tot hen die sterven bij de "Gewoonten", maar strekt zich niet uit tot hen, die als boden naar den overleden koning gezonden worden.

Hoe dezen worden ter dood gebragt blijkt uit het volgende verhaal van een tooneel, hetwelk te Dahome plaats had, tijdens Duncan daar vertoefde:

"De plegtigheden van dezen dag waren bijna eene herhaling van die van gisteren, totdat de tijd naderde — een uur voor zonsondergang — waarop de vier verraders op het plein werden gebragt om de doodstraf te ondergaan. Zij gingen door de vergaderde menigte alsof hetgeen er geschieden moest hun even weinig aanging als de toeschouwers, die opgeruimder schenen te zijn dan voor het verschijnen der gevangenen, alsof zij zich verheugden in het vooruitzigt dat het tooneel nu eenigzins zou veranderen. De gevangenen werden in een langzamen pas digt langs mij heen geleid; ik had bijgevolg eene uitstekende gelegenheid om ze naauwkeurig te beschouwen, te meer daar ieder, behalve ik zelf en de wacht die de gevangenen vergezelde, op de kniën bleef liggen.

"Zij waren allen jonge lieden van gemiddelde lengte en schenen tot ééne familie te behooren of althans tot denzelfden stam der Makee's, die er beter uitzien dan het volk aan de kust. Elk hunner had eene prop in den mond, bestaande uit een kort, met katoen omwikkeld stuk hout. Dit was om hun het spreken te beletten. Zij werden op ééne lijn, knielende, voor den koning geplaatst.

"De voornaamste "gang-gang-man" gaf toen vier slagen op de "gong"; één — twee en één — twee; het bovenste gedeelte der "gong" was wijder dan het benedeneinde en gaf dus twee verschillende geluiden, omtrent zooals sommige klokken als zij de kwartieren slaan.

"Na deze vier slagen sprak de "gang-gang-man" de schuldigen aan en onderhield hen over de vreeselijkheid hunner misdaad en de regtvaardigheid hunner straf. Zoolang deze toespraak duurde werd er van tijd tot tijd op den "gang-gang" geslagen, hetwelk aan het geheele tooneel eene akelige plegtigheid gaf. Hierop werden de lieden plotseling weggeleid tot op eenigen afstand van den koning, die geweigerd had bij deze gelegenheid getuige hunner teregtstelling te zijn. Men beval hen toen, omtrent 3 meter van elkander op ééne lijn neder te knielen; hunne handen werden voor hun lichaam vastgebonden, terwijl hunne ellebogen van achteren door twee man werden vastgehouden en zij met het hoofd voorover bogen.

"De goede oude Mayho, een uitstekend man, was de beul. Hij bood mij het mes of de bijl, zooals men het noemen wil, aan, maar ik sloeg deze eer op nieuw af, waarop de oude man met eenen slag op den nek het hoofd van den eersten schuldige van den romp scheidde, op een klein stukje huid na, hetwelk hij naderhand doorsneed. De tweede werd bij ongeluk op eene vreeselijke wijze verminkt, want de arme kerel ligtte, juist op het' oogenblik dat de slag neêrkwam, zijn hoofd op;

het mes raakte hem toen in eene schuine rigting en maakte alleen eene groote wond. De tweede slag trof hem op het achterhoofd, waar de hersenen te voorschijn kwamen. De ongelukkige worstelde op eene vreeselijke wijze. De derde slag trof hem dwars over de schouders en maakte eene verschrikkelijk gapende wond. De volgende trof hem in den nek en werd tweemaal herhaald. De beambte die den schuldige vasthield liet hem nu los, door het bloed hetwelk uit de bloedvaten stroomde op allen die in de nabijheid stonden. De arme Mayho, die nu geheel uitgeput was, vatte het hoofd aan en scheidde het, door het meermalen om te draaijen, van den nog stuiptrekkenden romp.

"De volgende ongelukkige, wiens beurt nu moest komen, bleef gedurende al dien tijd, met gedeeltelijk gesloten oogen en voorover gebogen hoofd in onzekerheid over zijn lot; hij wierp een' vlugtigen blik op het hoofd, hetwelk nu digt bij hem lag en op den romp die langs hem werd heen gesleept en waaruit het bloed nog stroomde als uit eene fontein. Mayho weigerde nog eene andere poging te doen; een ander kwam in zijne plaats en doorkliefde den ruggegraat met eene snede, maar scheidde toch niet geheel en al het hoofd van het ligchaam. Dit geschiedde als bij den eersten schuldige. De vierde was echter niet zoo gelukkig; zijn hoofd werd niet afgeslagen voor den derden slag.

"Het walgelijkste gedeelte van deze afschuwelijke teregtstelling was het gezigt van een ellendeling, die, als een menschelijke gier, met eene kleine kalebas in de hand klaar stond om het bloed van elk individu op te vangen, hetwelk hij gretig uitdronk, zoodra het uit de aderen gestroomd was. Hij had de onbeschaamdheid er een weinig rum in te doen en mij uit te noodigen om te drinken; ik had hem op dat oogenblik van ganscher harte een' kogel door den kop kunnen jagen.

"Vóór de teregtstelling krijgt ieder slagtoffer een schoon wit lendenkleed Na de onthoofding wordt het lijk onmiddellijk bij de voeten weggesleept en geworpen in een' grooten kuil, die op een' aanmerkelijken afstand van de stad gelegen is; het wordt dan dadelijk verslonden door wolven en gieren, die hier zoo gulzig en vraatzuchtig zijn, dat zij iemand bijna de levensmiddelen uit de handen rukken."

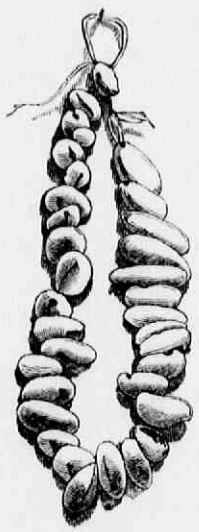

SNOER "KAURI'S"

HOOFDSTUK LVII.

DAHOME. — *Slot.*

DE GROOTE "GEWOONTEN" VAN DAHOME. — ZIJ WORDEN ÉÉNS IN EENS KONINGS LEEFTIJD GEVIERD. — "WIJ HEBBEN HONGER". — HET MANDEN-OFFER. — DE TOREN VAN GELELE. — DE VUUR-TELEGRAAF EN BIJZONDERHEDEN DAAROMTRENT. — DE LAATSTE DAG DER "GEWOONTEN". — DE VERMOEIDE REDENAARS. — BESLUIT DER PLEGTIGHEID. — HET TROUWEN IN DAHOME. — DE GODSDIENST VAN DIT LAND. — HET VEELGODENDOM EN DE VERSCHILLENDE RANGEN DER GODEN. — DE AANBIDDING VAN DEN DONDER-GOD. — DE PRIESTERS OF "FETISCHE-MANNEN". — DE VROUWELIJKE "FETISCHE-DIENAARS". — BEGRIPPEN OMTRENT DE GEESTENWERELD. — ONDERZOEK NAAR DE OORZAAK VAN DEN DOOD. — DE BEGRAFENIS. — DE DOOD VAN EEN' KONING. — DE GEWOONTE VAN WATER-SPRENKELEN. — HET OORDEEL VAN BURTON OMTRENT HET KARAKTER DER INWONERS VAN DAHOME.

Wij zullen nu overgaan tot de "Groote gewoonten" van Dahome, die slechts ééns gedurende het leven een koning plaats vinden. Deze vreeselijke plegtigheid of liever reeks van plegtigheden geschiedt ter eere van een overleden koning en de verpligting om haar te vieren komt neêr op zijn' opvolger. Elk koning tracht zijnen voorganger te overtreffen door een grooter aantal slagtoffers op te offeren of door eene nieuwe wijze uit te vinden waarop dit geschiedt. Ten gevolge hiervan verschilt de wijze waarop de "Groote gewoonten" worden gevierd zoo in alle bijzonderheden, dat men voor eene volledige beschrijving zou moeten verhalen, hoe zij bij elken koning hebben plaats gehad.

Wij hebben reeds gezegd, dat de slagtoffers zorgvuldig tot dit doel bewaard worden; de "Gewoonte-dag" is de eenige algemeene dag van teregtstelling in het jaar. Indien derhalve de nieuwe koning vindt, dat hij niet genoeg slagtoffers bijeen heeft om de gedachtenis van zijnen vader te eeren en het aantal minstens niet gelijk staat aan dat hetwelk zijn vader offerde toen hij den troon besteeg, moet hij wachten totdat hij een groot genoeg getal kan bijeen brengen.

De gewone wijze waarop dit geschiedt is een aanval te doen op een' of anderen stam tegen welken eene vete bestaat. Zoowel Gezo als Gelele onder anderen deden met dit doel een aantal aanvallen, waarbij Abeokuta eerst overwinnaar was, maar later, zooals wij reeds vermeld hebben, werd teruggeslagen. Het is voornamelijk hiervoor dat den Amazonen geleerd wordt zoo onstuimig de doornen-wallen te bestormen, waarmede de steden versterkt zijn; de gevangenen, bij zulke gelegenheden gemaakt, worden gewoonlijk aan den koning overhandigd, die ze tot de volgende "Gewoonte" bewaart.

Op den dag der "Groote gewoonten" verschijnt de koning op een plat, hetwelk, volgens de begrippen der negers, op de meest prachtige manier versierd is en behangen met kleeden waarop de afbeeldingen van verschillende dieren op eene ruwe wijze geschilderd zijn. Rondom hem staan zijne meest begunstigde vrouwen en voornaamste officieren; de laatsten zijn allen kenbaar aan hunne groote zonneschermen. Beneden is eene groote, golvende menigte negers van beide geslachten; wild van opgewondenheid en rum, doen zij de lucht van hunne welkomstkreten aan hun' soeverein weer-

galmen. Uit erkentenis voor hunne gehechtheid aan zijn' persoon werpt hij onder hen "kauri's", snoeren koralen, pakken kleederen en dergelijke zaken van waarde, om welke zij worstelen en vechten en elkander als zoovele wilde dieren verscheuren; — zij zijn inderdaad op dit oogenblik zoo woest en wreed als de wildste dieren die op aarde rondzwerven.

Nadat deze blijken der koninklijke gunst zijn rondgedeeld, begint het schreeuwen en gillen eenigen vorm aan te nemen; het lost zich langzamerhand op in loftuitingen op den koning en het doen van een beroep op zijne edelmoedigheid. "Wij zijn hongerig, o koning," roepen zij dan. "Geef ons voedsel, o koning, want wij zijn hongerig." Deze onheilspellende eisch wordt met steeds toenemende woede herhaald, totdat de menigte zich tot zulk eene hoogte heeft opgewonden, dat zij alleen door bloed tot bedaren is te brengen. En bloed zullen zij hebben in overvloed. De slagtoffers worden nu te voorschijn gebragt; allen hebben echter eene prop in den mond om hun te beletten den koning om genade te vragen, in welk geval zij onmiddellijk zouden moeten worden losgelaten. Zij zijn stevig vastgebonden in manden, zoodat zij hand noch vinger kunnen verroeren. Op het gezigt der slagtoffers verdubbelen de kreten der menigte en de lucht is vervuld van den kreet: "Wij hebben honger! geef ons voedsel, o koning."

Nu gaan de oorverdoovende kreten over in eene doodsche stilte; de koning staat op en geeft zelf met eigen hand of voet een stoot tegen een' der slagtoffers, zoodat het van het plat te midden der menigte neêrvalt. De hulpelooze ongelukkige valt in de uitgestrekte armen der menigte, de mand wordt door honderd handen aan stukken getrokken; in minder tijd dan wij noodig hebben om het neer te schrijven is het slagtoffer van lid tot lid verscheurd, terwijl om ieder deel van het lillende ligchaam de verwoede negers vechten, als zoovele uitgehonderde honden om een been.

Terwijl Gelele de gewone gebruiken zijner voorvaderen volgde, bragt hij tevens eene verbetering aan; in plaats dat hij de slagtoffers van het plat stootte, bouwde hij een ronden toren, die omtrent 10 meter hoog was, en versierd werd op dezelfde dwaze wijze als het plat; hij beval dat de slagtoffers boven van dezen toren zouden geworpen worden. Indien het koningrijk zoolang blijft bestaan, totdat Gelele een opvolger heeft, zal waarschijnlijk eene nieuwe wijziging in de "Groote gewoonten" gebragt worden.

Nadat Gelele het rondstrooijen zijner giften geëindigd had, maakte eene zonderlinge processie haren weg naar den toren — de bloed-processie. Eerst kwam een aantal mannen, die ieder een paal droegen, waar aan het eind een levende haan was gebonden. Achter deze kwam een andere troep lieden, die elk eene levende geit in eene buigzame mand op het hoofd droegen, zoodat de arme dieren geen lid konden bewegen. Hierop volgde een stier, die door een aantal negers gedragen werd en eindelijk de menschelijke slagtoffers, die ieder afzonderlijk in eene mand gebonden en, even als de geiten, horizontaal op het hoofd van een mensch gedragen werden.

Drie man klommen bovenop den toren en ontvingen de slagtoffers achtereenvolgens naarmate zij hun werden gegeven. Juist onder den toren was eene open ruimte gelaten, waar, op den rand van een' kuil, een blok hout stond, hetwelk door de beulen omringd was. Eerst werden de hanen, steeds aan de palen bevestigd, van den toren naar beneden geworpen; het scheen noodzakelijk te zijn, dat elk levend wezen hetwelk geofferd werd, op eene of andere buitengewone wijze was vastgebonden. Zoodra zij den grond aanraakten werden zij naar het blok gesleept en den kop afgeslagen, zoodat het bloed in den kuil kon loopen. Op de hanen volgden de geiten, op deze de stier en eindelijk deelden de ongelukkige menschen hetzelfde lot. Men liet het dooreengemengde bloed in den kuil, die den geheelen nacht niet werd toegedekt; het bloedige blok bleef er naast staan.

De volgende afbeelding stelt het laatste tooneel van dit vreeselijke drama voor. Aan de rechterzijde is de koning gezeten onder zijn koninklijk zonnescherm, prijkende met een' luipaard, het zinnebeeld der koninklijke waardigheid; om hem heen staan zijne vrouwen en grooten. In het midden ziet men den bekleeden toren, van welken juist een menschelijk slagtoffer wordt naar beneden geworpen, terwijl een ander

wordt aangebragt om hetzelfde lot te ondergaan. Beneden staat een der beulen bij het blok en de voet van den toren wordt omringd door het woedende graauw.

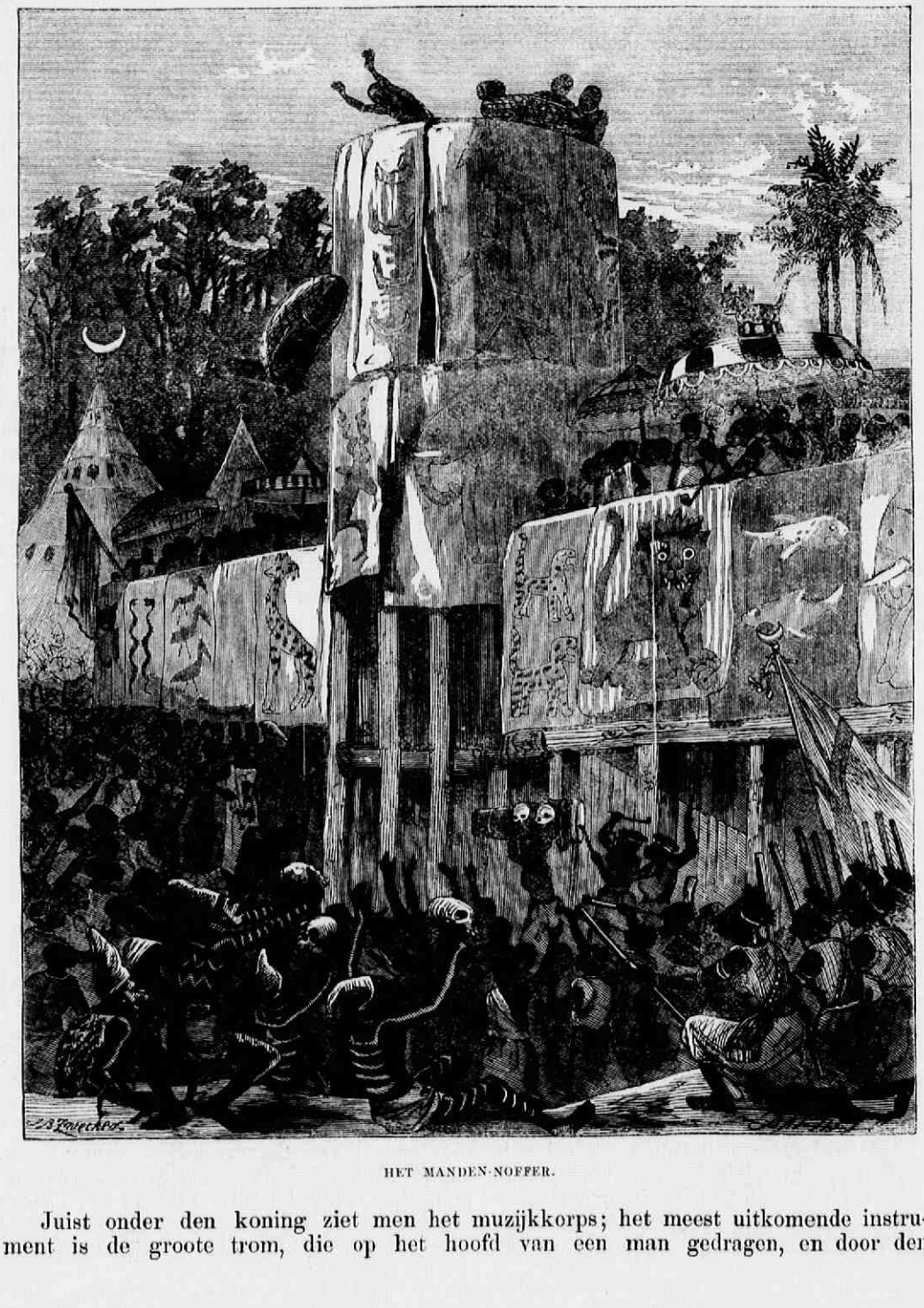

HET MANDEN-NOFFER.

Juist onder den koning ziet men het muzijkkorps; het meest uitkomende instrument is de groote trom, die op het hoofd van een man gedragen, en door den

achter hem staanden trommelslager geslagen wordt; een der banieren van den koning is achter dit korps ontplooid en heeft als wacht een troep gewapende Amazonen. Op den voorgrond staan onderscheidene "fetische-mannen", het hoofd versierd met de kegelvormige muts, hunne ligchamen op fantastische wijze beschilderd en met den onvermijdelijken schedel in de hand. De woning die verondersteld wordt den geest van den overleden koning te bevatten, ziet men aan de linkerzijde.

De laatste dag der "Gewoonten" wordt op eene nogal eigenaardige wijze gevierd. Op den geheelen weg tusschen Agbome en Whydah was eene reeks soldaten, met geweren gewapend, geplaatst. Zij stonden op een' kleinen afstand van elkander en moesten, van de hoofdstad naar de haven en terug, een loopend vuur onderhouden. Dit is iets van later tijd; oorspronkelijk was het doel alleen om een klein geschenk van hand tot hand over te brengen, uitgaande van de kust tot aan het paleis, de plaats van bestemming. Eene andere lijn musketiers strekte zich uit van het "Komasi-huis" tot eene voorstad, omtrent eene Engelsche mijl verderaf gelegen.

De wijze waarop dit geschiedt is zeer zonderling. Op een afstand van omtrent 250 meter zijn kleine hutten gebouwd van gras; elke van deze moet dienen als slaapplaats voor twee krijgslieden. Ofschoon zij ligt gebouwd zijn, heeft men toch eenige poging gedaan om ze te versieren. Elke hut toch heeft een schuin dak en eene veranda die door ligte palen ondersteund wordt; de muren zijn bovendien versierd door een patroon van bamboe en voor iedere hut staat een "fetische-heester", die verondersteld wordt den bliksem af te leiden. Een bundel gras versiert elk einde van het dak en de hutten die het digtst bij het paleis geplaatst zijn, zijn altijd het meest versierd.

Vóór elke hut zijn de geweren der soldaten horizontaal op gevorkte stokken geplaatst. Zij zijn altijd geladen en worden steeds tegelijk afgeschoten, ingeval er soms een weigerde. Op den weg naar Whydah staan omtrent 300 dezer hutten en men berekent dat de tijd om van het paleis en terug te vuren ongeveer een half uur bedraagt.

Toen Burton deze plegtigheid in 1863 bijwoonde, was Gelele nog niet in Allada eigenlijk gevestigd. Hij mogt dus, naar de koninklijke etikette, nog in geen huis wonen, hetwelk van andere materialen dan matten en stokken gebouwd was. Zijne officieren waren derhalve gedwongen zijn voorbeeld te volgen, daar het gelijk zou gestaan hebben met hoog verraad, indien een onderdaan zich had vermeten in een gepleisterd huis te wonen, als zijn monarch slechts in een gevlochten huis verblijf hield.

Bij deze gelegenheid had de koning echter getracht de slechte grondstof waarvan zijn "paleis" gebouwd was, goed te maken door allen mogelijken barbaarschen opschik. "De "Awajai-poort" voerde naar een langwerpig plein, door eene gevlochten omheining omgeven, hetwelk met digt gebladerde, helder groene, kleine vijgeboomen bestrooid, en door de gewone rij van bamboe's in tweeën verdeeld was. Aan het einde der zuidelijke helft stond het koninklijke paviljoen, eenigzins gelijkende op eene "Shakmiyana" in Bengalen. met een open vleugel aan elke zijde.

"Het hellende dak van het middelste gedeelte, voor den koning bestemd, was van goud en paarsch damast, onder twee breede strooken rood en groen satijn; de vleugels, geheel van zijde en fluweel, waren met afwisselende strepen, rood met witte, wit met groene randen, purper, geel, rood en groen; van boven waren chromaatgele loshangende strooken. De loshangende gedeelten, die in den wind heen en weer fladderden, waren vooral merkwaardig om de wonderlijke figuren van menschen en dieren, die van gekleurde stoffen uitgeknipt en er op vastgenaaid waren."

Digt bij de toegangen waren verscheidene kleine tafels geplaatst, die elke door een reusachtig zonnescherm tegen de zonnestralen beschut werden; drie dezer zonneschermen waren versierd met figuren, vier wit. Deze tafels waren voor de vrouwen die in hare fraaiste kleederen gedoscht waren; zij hadden prachtige roode, rooskleurige en gebloemde zijden en satijnen mantels aan. Tegenover den koning waren vijf gescheurde witte zonneschermen, die elf kleine tafels beschermden; achter deze waren eenige officieren en beambten, wier kleederen eenigzins op die der vrouwen geleken.

Regts van den troon was de hofnar; inderdaad een gewigtig persoon; hij had witte kringen om de oogen en over zijne schouders hing een oude, rood fluweele mantel.

Ofschoon zijn rang niet zoo hoog was, dat hij van een zonnescherm mogt gebruik maken, was hij toch beschut tegen de zon door een stuk mat op palen. Naast hem stond het model eener kano.

Juist bij de ingangen waren acht geweren horizontaal op gevorkte stokken geplaatst, zooals wij dit reeds vermeld hebben; achter elk geweer stond de Amazone aan welke het toebehoorde.

Nadat hij zijne gasten nagenoeg twee uren had laten wachten — hetwelk tot de koninklijke etikette behoorde — verwaardigde de koning zich eindelijk te verschijnen. Gedurende dezen tijd had hij zich op eene prachtige en nog al vreemde manier opgeschikt. Hij droeg eene geel zijden tunica, bedekt met kleine scharlaken bloemen, een' grooten zwarten, vilten Spaanschen hoed of Sombrero, rijk met gouddraad geborduurd, terwijl een breede gordel van goud en paarlen (waarschijnlijk valsche) over zijn' linker schouder naar de regterzijde hing. Aan zijn hals hing een groot crucifix en in de linkerhand droeg hij een zandlooper. Eene oude waggelende tafel met metalen pooten en met een rood fluweelen kleed bedekt stond voor hem; op die tafel stonden een zilveren beker, een' rozekrans, verscheidene stukken tafelzilver en eenige zilveren armbanden. Toen hij ging zitten, nam hij den zilveren beker en dronk met al zijne gasten; zijn eigen aangezigt werd, als naar gewoonte, met een kleed verborgen terwijl hij dronk.

Nadat de gewone toespraken gehouden waren, stond te een ure na den middag eene vrouw op en gaf het commando: — "A-de-o". Dit is eene verbastering van Adios of vaarwel. Op dit woord werden twee geweren vóór den koning afgeschoten, welk vuren werd gevolgd door de troepen die rond Jegbe geposteerd waren. Binnen drie minuten maakte het schieten de ronde om Jegbe geposteerd waren werd gevolgd. Binnen drie minuten maakte het schieten de ronde om Jegbe en keerde naar het paleis terug. Te twee ure begon op een tweede "A-de-o" het schieten in de rigting van Whydah. De tijd die hiervoor heen en terug noodig was, werd op eene ruwe wijze gemeten door "kauri's" op den grond te leggen en een stuk stof in een' weefstoel te weven; het aantal draden die gelegd zijn wordt verondersteld eene zekere tijdruimte aan te geven.

Zoodra het vuren begon gingen twee beambten naar den koning en begonnen eene redevoering, die duren moest totdat het schieten weder naar het paleis was teruggekeerd. Onder het vreeselijke leven van vijf herauten, die de titels van den koning uitriepen, en van den ratel van een' grappenmaker begonnen zij hunne toespraak; zij werden echter door eene slechte berekening of eene slechte inrigting van het vuren bedroefd teleurgesteld. In plaats dat het een half uur duurde, eindigde het niet binnen de anderhalf uur; de arme redenaars waren door de warmte en het fijne stof zoo overweldigd, dat zij tegen het einde van dien tijd bijna gestikt waren en slechts na lange tusschenpoozen nog korte volzinnen uit hunne verdroogde kelen konden uitstooten. "Hier zal de stok te pas komen," merkt Burton aan.

Met het toedienen van den stok is men hier inderdaad zeer vrijgevig; zoowel de hoogst als de laagst geplaatsten deelen er gelijkelijk in. Bij zekere gelegenheid verschenen eenigen der voornaamste hofbeambten niet op den behoorlijken tijd. De koning hield dit voor eene aanmatiging van het koninklijke voorregt om iedereen op zich te laten wachten, terwijl hij in dit geval zelf op zijne onderhoorigen had moeten wachten. Zoodra zij zich dan ook vertoonden, beval hij den Amazonen zich met hare stokken te wapenen en hen uit het paleis te slaan, een bevel hetwelk schielijk en krachtig werd ten uitvoer gebragt. De afgeroste ministers schenen echter door deze behandeling niet beleedigd, maar zaten in ootmoedige onderwerping aan de poort van het paleis nedergehurkt.

Nadat het feestvieren, het houden van toespraken en het snoeven en grootspreken aldus verscheidene dagen geduurd had, ging de koning eindelijk over tot het laatste bedrijf der "Gewoonten." Toen hij zijne plaats aan de met fluweel bedekte tafel weder had ingenomen vulde hij zijn glas met rum en dronk met zijne gasten op de gezondheid van den geest zijns vaders, dien men, in 't voorbijgaan gezegd, in de zee had zien baden en die twee slaven ontvangen had, welke men geofferd had om hem mede te deelen dat zijn bezoek aan zijn' zoon groot genoegen had gedaan. Na eenige

onbeduidende plegtigheden schonk hij een weinig rum uit op den grond, smeet zijn glas stuk op de tafel, stond op en verliet de tent. De overigen volgden zijn voorbeeld en smeten alles in stukken, zelfs de tafels; deze handeling verklaarde eenigermate den gebrekkigen en vervallen toestand der koninklijke meubelen. Met dit stukslaan van alles eindigden de "Gewoonten", tot groote verligting der bezoekers.

De huwelijken zijn in Dahome een zonderling mengsel van eenvoud en zamengesteldheid. De bruidegom begint zijn aanzoek door een paar vrienden te zenden naar den vader der bedoelde bruid; hij voorziet hen van een dubbel krachtig argument in den vorm van twee flesschen rum. Indien de vader genoegen neemt in het aanzoek, drinkt hij den rum genadig uit en zendt de ledige flesschen terug — een bewijs dat hij het aanzoek goedkeurt en tevens een kiesche wenk, dat een weinig meer rum hem niet onverschillig zou zijn. De gelukkige jongeling verstaat dezen wenk, vult de flesschen opnieuw en zendt ze naar den vader terug, tegelijk met een geschenk voor de jonge schoone; nu is er niets meer noodig dan dat de vader het bedrag noemt der som die hij voor het meisje vordert. Kleedingstoffen zijn het voornaamste ruilmiddel; een man heeft somtijds meer dan twee of drie jaren noodig, eer hij eene genoegzame hoeveelheid kan bijeenbrengen.

Eindelijk wordt de dag — altijd een zondag — bepaald; de bruidegom zendt nog meer flesschen rum met zijne boden, en dezen brengen de bruid in triomf naar hare aanstaande woning, gevolgd door al hare vrienden en bloedverwanten. Dan volgt er een algemeen feest, waarbij het een punt van eer is zooveel mogelijk te gebruiken; en het is niet vóór middernacht dat de bruid voorgoed aan haren echtgenoot wordt overgegeven. Na den afloop van het feest trekt de bruidegom zich in zijn huis terug en gaat daar zitten. Onderscheidene "fetische-vrouwen" nemen de bruid bij hare polsen en stellen haar op eene plegtige wijze aan hem voor; zij vertellen hun beiden dat zij elkander goed moeten behandelen, maar recommanderen hem in het bijzonder haar goed af te rossen, indien zij iets doet wat hem niet bevalt. Nu wordt er nog twee of drie uren gedronken; te drie of vier ure na middernacht gaan de "fetische-vrouwen" naar huis en wordt het huwelijk verondersteld voltrokken te zijn.

Den volgenden morgen zendt de echtgenoot nog meer rum en eenige snoeren "kauri's" naar de ouders van het meisje, ten bewijze dat hij tevreden is; na een paar weken gaat de jonge vrouw naar haars vaders huis terug, waar zij een paar dagen blijft. Zij kookt gedurende dien tijd echter het voedsel van haren echtgenoot en zendt hem dit. Op den dag harer terugkomst wordt er een tweede feest gegeven en na afloop hiervan komt zij in den half slaafschen staat, die de normale toestand is van de vrouwen in het grootste gedeelte van Afrika.

Wij zijn nu genaderd tot den godsdienst van Dahome, die, zooals uit hetgeen voorafgegaan is, blijkt op een zeer laag standpunt te staan. Burton kenschetst hem zeer beknopt in de volgende spreuk: — "De Afrikanen vereeren in den regel alles behalve den Schepper." Daar de gedurige aanraking der inwoners van Dahome met de Blanken en de Mohamedanen waarschijnlijk vreemde begrippen in hunnen geest heeft ingeprent, is het niet gemakkelijk den eigenlijken aard van hunnen godsdienst te ontdekken; het volgende is echter een kort uittreksel van de slotsom van Burton's onderzoekingen hieromtrent.

Hij zegt dat de reden waarom de inboorlingen den Schepper niet godsdienstig vereeren, daarin bestaat, dat zij niettegenstaande hun erkennen dat er een Hoogste Wezen is — van oordeel zijn dat dit Wezen te hoog en te groot is om zich met de zaken der menschen bezig te houden; zij kwellen er zich bijgevolg volstrekt niet mede om er godsdienstige eer aan te bewijzen, die zij toch veronderstellen dat te vergeefs zoude zijn. Zij verkwisten hunne vereering — hoe die dan ook zijn moge — aan een aantal godheden van lageren rang, die allen met een of ander stoffelijk voorwerp in verband staan.

Eerst heeft men de voornaamste goden, die in verschillende klassen verdeeld worden. De meest gewigtige is de Slangengod, die duizend slangen-vrouwen heeft en voorgesteld wordt door den Danhgbwe, waarvan wij reeds melding hebben gemaakt. Hierop volgen de boom-goden, van welke de zijde-katoen (*Bombax*) de magtigste is;

hij heeft hetzelfde aantal vrouwen als de Danhgbwe. Hij heeft echter een mededinger in den proef- of vergif-boom.

De laatste dezer groepen is de zee. De godheid wordt in Whydah vertegenwoordigd door een zeer groot priester, die een' koninklijken rang en krachtens zijn ambt vijfhonderd vrouwen heeft. Op vaste tijden bezoekt hij de kust om zijn kompliment te maken en zijne offeranden van koralen, kauri's, geweven stoffen en andere zaken van waarde in de golven te werpen. Nu en dan zendt de koning een menschenoffer

VEREERING VAN HET HOOFD.

van de hoofdstad. Hij maakt het slagtoffer eerst tot "Caboceer", geeft het de uniform en het zonnescherm van zijn' kortstondigen rang, plaatst het in eene prachtige hangmat en laat het zoo met alle praal en luister naar Whydah brengen. Zoodra de ongelukkige daar aankomt neemt de priester hem uit zijne hangmat en plaatst hem in eene kano; hij laat hem nu in zee roeijen en werpt hem in het water, waar hij door de wachtende haaijen onmiddellijk verslonden wordt.

Niet lang geleden is hier eene vierde groep opperste goden bij gevoegd onder den naam van donder-goden. Met betrekking tot de vereering van deze treft men de eenige kannibaalsche handeling aan, die in Dahome bekend is. Als iemand door den bliksem gedood is, mag het lijk niet begraven worden; het wordt derhalve op een plat gelegd en door de vrouwen in stukken gesneden. Zij nemen stukken vleesch in den mond en houden zich alsof zij ze opeten, terwijl zij tot de voorbijgangers roepen: "Wij verkoopen u vleesch, best vleesch; komt en koopt!"

Op deze groepen van hoofd-goden volgen een aantal goden van minderen rang, te talrijk om ze allen op te noemen. Een is er echter te vreemd om niet vermeld te worden. Het is iemands eigen hoofd, hetwelk in Dahome voor eene zeer krachtige fetische wordt gehouden; het wordt op de volgende wijze godsdienstig vereerd:

"De hoofd-aanbidder neemt, nadat hij zich van eene kip, "kola-noten", rum en water voorzien heeft, een bad, trekt een helder wit kleed aan en gaat op eene schoone mat zitten. Eene oude vrouw raakt hierop, met haren in water gedoopten middelsten vinger, achtereenvolgens zijn voorhoofd, zijne kruin, zijn nek, het midden zijner borst en somtijds al zijne gewrichten aan. Dan breekt zij eene "kola" in hare natuurlijke afdeelingen, werpt deze als dobbelsteenen op den grond, kiest een gelukkig stuk uit en geeft dit aan een' toeschouwer om uit te kaauwen; met zijn speeksel raakt zij dan de zoo even genoemde deelen opnieuw aan.

"Nu wordt de kip gedood, door den kop van het ligchaam te trekken; zij wordt met den grooten en tweeden teen aan den nek vastgehouden. Dezelfde aanrakingen als bij den man hebben bij haren kop plaats en later ook bij het gekookte en gesneden vleesch, voordat het gegeten wordt. De rum en het water worden middelerwijl door de aanwezigen opgedronken."

De "fetische-mannen" of priesters worden gekozen om zekere vlagen van opgewondenheid die zij van tijd tot tijd krijgen, en waardoor zij eindelijk gevoelloos op den grond neervallen. Een der oudere priesters wacht dan totdat de man weder bij zijne zinnen komt en vertelt den nieuweling door welke bijzondere fetische hij bezocht is. Hierop wordt hij gebragt naar de hoogeschool of het fetische-gedeelte der stad, waar hij onderwezen wordt in de verborgenheden van zijn beroep en verscheidene jaren lang onderrigt krijgt in de geheime taal der priesters, eene taal die zij alleen verstaan. Indien hij na het einde van zijn novitiaat naar zijne vroegere woning terugkeert, spreekt hij alleen deze heilige taal en maakt er een punt van eer van, nimmer een woord te uiten, hetwelk door een lid van het huisgezin kan worden verstaan.

Is iemand eenmaal in de gelederen der "fetische-mannen" opgenomen, dan is zijne toekomst verzekerd; hetzij hij behoort tot hen die geen ander beroep uitoefenen en alleen leven van de geschenken die zij krijgen van diegenen, die hen komen raadplegen, of ook als hij een of ander wereldsch beroep blijft uitoefenen en alleen als "fetische-man" optreedt wanneer hij een zijner aanvallen van geestvervoering krijgt. Zij onderscheiden zich door verschillende wijzen van zich te kleeden, bijv. door den baard half af te scheren, door het dragen van een' koestaart en vooral door het geliefkoosde kenteeken van een "fetische-man", namelijk een gordel van "kauri's", die rug tegen rug geregen zijn; elk paar is door een' enkel zwart zaad vaneen gescheiden.

Er zijn veel meer "fetische-vrouwen" dan mannen; nagenoeg een vierde der vrouwen behoort er toe. Zij worden tot deze loopbaan dikwijls reeds voor hare geboorte bestemd en aan de fetische uitgehuwelijkt voordat zij het daglicht gezien hebben. Zij nemen ook menschelijke echtgenooten, maar naar al wat men er van hoort, is het leven van deze alles behalve benijdenswaard. De vrouw brengt den voormiddag door, met rond te gaan om "kauri's" te bedelen. In den namiddag gaat zij met hare zusters naar het "fetische-huis" en trekt hare ambtskleeding aan. Dan begeeft zich het geheele gezelschap naar de verschillende pleinen, waar zij trommelen, zingen en dansen en elkander geeselen totdat zij aanvallen krijgen van waanzinnige opgewondenheid. Dit duurt zoo eenige uren, waarna de vrouwen hare gewone kleederen aantrekken en weder naar huis gaan.

Volgens de wet mag men een "fetische-man of -vrouw" niet slaan, zoo lang zij onder den invloed der fetische zijn; de vrouwen weten zich derhalve door een voorgewenden aanval tegen de woede harer echtgenooten te vrijwaren, indien deze kwaad worden en haar met den stok bedreigen.

Omtrent den staat der ziel in de volgende wereld gelooven zij, dat iemand onder de geesten denzelfden rang inneemt, dien hij op aarde bekleedde. Hij die dus als koning gestorven is, blijft koning in alle eeuwigheid, terwijl hij die stierf als slaaf, nooit vrij kan worden, maar altijd het eigendom van een' of anderen rijken geest blijft.

Het bezoeken der geestenwereld is eene van de voornaamste bezigheden der "fetische-mannen"; zij zijn altijd gereed om deze reis te aanvaarden, indien zij er slechts voor betaald worden. Zij worden dikwijls geroepen om dit te doen, want een bewoner van Dahome die zich niet wel gevoelt of in geene aangename stemming verkeert, verbeeldt zich dat zijne overledene betrekkingen hem roepen om bij hen te komen; een verzoek, hetwelk hij hoogst ongaarne inwilligt. Hij gaat derhalve naar zijn begunstigden "fetische-man" en geeft hem een dollar om naar de geesten-wereld te gaan en hem bij zijne vrienden te verontschuldigen. De "fetische-man" bedekt zich met een laken, krijgt een aanval van bewusteloosheid en geeft, als hij weder is bijgekomen, een uitvoerig verslag van het gesprek, hetwelk tusschen hem en de vrienden van zijn' cliënt heeft plaats gehad.

Somtijds brengt hij een' zeldzamen koraal of een ander voorwerp mede terug, ten bewijze dat hij werkelijk zijne boodschap gedaan en het antwoord ontvangen heeft.

Deze geheele handelwijze gelijkt verwonderlijk veel op de plegtigheden die door de "medicijn-mannen" of "Angekok's" der Eskimo's verrigt worden.

Het is vreemd, dat er in een land, waar het leven van den mensch zoo om de geringste kleinigheid wordt opgeofferd, toch na elk sterfgeval eene soort van onderzoek plaats vindt. De reden waarom dit geschiedt is nog al zonderling. De koning behoudt zich het regt op leven en dood zijner onderdanen voor; elk die dus een ander gedood heeft, wordt verondersteld op dit koninklijk voorregt inbreuk te hebben gemaakt.

Zoodra iemand gestorven is, wordt hiervan kennis gegeven aan de daarvoor aangestelde beambten, "Gevi's" genaamd; deze komen, onderzoeken het lijk en ontvangen als belooning een zeker aantal "kauri's". Als zij verklaren dat de overledene den natuurlijken dood gestorven is, begint voor de betrekkingen de rouw. Zoolang deze duurt mogen zij noch eten noch zich wasschen; zij mogen echter zingen zooveel zij willen en zooveel rum drinken als zij magtig kunnen worden. Nu wordt eene doodkist gemaakt, welker grootte verschilt naar den rang van den overledene; men trekt het lijk zijne beste kleederen aan, en tooit het met zijne fraaiste sieraden. Een tweede stel kleederen wordt bovendien in de kist gelegd, en deze draagt de overledene zoodra hij in de geesten-wereld is aangekomen. De armsten kunnen natuurlijk geene kist bekomen; een omkleedsel van vlechtwerk wordt in die gevallen voor voldoende gehouden.

Het graf wordt op eene eigenaardige wijze gegraven; aan de eene zijde wordt eene holte gemaakt. De doodkist wordt eerst in het graf neêrgelaten en dan zijwaarts in de uitgeholde ruimte geschoven, zoodat de aarde, die onmiddelijk boven de kist is, niet wordt aangeroerd. Nadat het graf weder gevuld is, wordt de grond met water gelijk gemaakt. Op het graf van iemand die in gunstige omstandigheden verkeert, wordt een ijzeren vat geplaatst, waarin, als drank voor den overledene, water of bloed gegoten wordt. Eertijds plagt men met een rijk man ook slaven te begraven; in den laatsten tijd echter mag alleen bij den dood der twee opperhoofden of koningen een slaaf geofferd worden; zij worden verondersteld in de volgende wereld niet zoovele bedienden noodig te hebben, als toen zij in deze wereld nog levende koningen van Dahome waren.

Zoodra de koning gestorven is, beginnen zijne vrouwen en alle vrouwen van het paleis alles stuk te smijten wat haar in den weg komt, geheel en al op dezelfde wijze als wij dit bij het einde der "Gewoonten" hebben medegedeeld. Wanneer zij al het huisraad van het paleis hebben stuk geslagen, keeren zij hare vernielende woede tegen elkander; bij den dood van Agagoro werd berekend dat alleen binnen de muren van het paleis verscheidene honderde vrouwen bij dit gevecht het leven verloren, haar die bij de later volgende "Gewoonten" geofferd, niet medegerekend. De bloeddorstige woede breidt zich weldra buiten de muren van het paleis uit en Burton, die de algemeen verspreide, maar overdreven verhalen van bloedstorting in Dahome zoo dikwijls heeft tegengesproken, erkent, dat, hoe goed een vreemdeling ook in Agbome moge ontvangen worden, zijn leven in groot gevaar zou verkeeren, indien hij bij den dood van den koning in de hoofdstad vertoefde.

Zelfs met eindigen der "Gewoonten" houden deze bloedtooneelen nog niet op. Nu volgt het "besprenkelen met water", dat wil zeggen, de graven der koningen moeten besprenkeld worden met "water", de in Dahome gebruikelijke, meer welluidende benaming voor bloed. In de laatste jaren is het aantal menschen dat bij elk graf geofferd wordt slechts twee; de overige noodige hoeveelheid "water" wordt verschaft door verschillende dieren.

De koning knielt voor elk graf op handen en voeten, vergezeld van zijne opperhoofden en officieren, terwijl eene priesteres, die van koninklijken bloede moet zijn, eene lange toespraak houdt tot den geest van den overleden regent en hem smeekt zijn' afstammeling te helpen en voorspoed en welvaart te geven aan zijn rijk. Nu worden rum en zuiver water op het graf geplengd, gevolgd door het eigenlijke offer-"water", hetwelk stroomt uit de halzen van menschen, runderen, geiten, duiven en andere slagtoffers. "Kola-noten" en ander voedsel worden insgelijks als offeranden aangebragt.

Hierop wordt het vleesch der dieren, tegelijk met de plantaardige voedingsmiddelen gekookt, en wordt er feest gevierd; de zetel van den overleden koning wordt, als zinne-

beeld zijner tegenwoordigheid, aan tafel geplaatst. Al de koningen van Dahome worden begraven binnen de muren van het paleis en boven elk graf wordt een huis gebouwd. Gedurende de "Sin-quain-gewoonte" of die van het water-sprenkelen, gaat de koning naar elk huis en slaapt er vijf of zes nachten in, om zich met de geesten zijner voorgangers in gemeenschap te stellen.

De lezer zal zich herinneren, dat de koningen die vroeger over Dahome geregeerd hebben, verondersteld worden ook in de geesten-wereld hun' koninklijken rang te behouden en het voortduren der "Gewoonten" toont aan dat dit geloof in de dooden sterk genoeg is om een krachtigen invloed uit te oefenen op de levenden.

Wij hebben nu eenen vlugtigen blik geworpen op den bewoner van Dahome in vrede en oorlog, op godsdienst, dood en begrafenis. Het is geen vermakelijk onderwerp, en ofschoon de ruimte die wij er aan konden wijden, veel te klein is, om hem meer dan in omtrekken te teekenen, zoude zij echter nog meer beperkt zijn, ware het niet dat de bewoner van Dahome eene uitstekende type was van den echten neger van West-Afrika; dat wij hem eenigzins meer uitvoerig beschreven hebben, stelt ons dan ook in staat om vele andere negerstammen meer in het voorbijgaan te beschouwen.

Daar bovendien het koningrijk van Dahome een schielijk verval te gemoet gaat en al de vreemde zeden en gewoonten weldra tot de geschiedenis zullen behooren, was het noodzakelijk aan dat land eenige meerdere ruimte te wijden, dan anders wel het geval zou zijn geweest. Het algemeene karakter van den bewoner van Dahome is zoo juist en kernachtig beschreven door Burton, dat wij onze beschrijving van dit land niet beter kunnen eindigen dan met de woorden van zulk eene bevoegde autoriteit.

"De tegenwoordige bewoners van Dahome zijn een ontaard en slecht ras. Zij liegen als Cretensers en zijn *Crétins* om te leeren; zij zijn laf hartig en derhalve wreed en bloeddorstig; spelers en bijgevolg bedriegers; onbeschoft, levenmakers, bluffers, oneerbiedig en ongehoorzaam; dronkaards, die zich verbeelden dat zij een' godsdienstigen pligt vervullen als zij beschonken zijn; een winderige, ingebeelde troep barbaren, die trachten elk te vernederen waarmede zij in aanraking komen; inderdaad een ras van slaven.

"Zij verheffen er zich op, dat zij zich niet als de Popo's schuldig maken aan de zwarte en gemeene misdaad van vergiftigen"; het feit is echter dat hun tot heden alles voor den wind is gegaan. Zij zijn donker van huid, van middelbare grootte, zwak en ligt gebouwd. Mijne Krumen's zagen er, bij hen vergeleken, uit als Engelschen. Bij alle schermutselingen kregen de dragers der hangmatten van mijne Krumen's op hun hoofd, en eens zag ik dat bij een gevecht zes van deze tegen twintig Dahomeanen stand hielden.

"Zij zijn vlug, goede voetgangers en onvermoeide dansers, maar kunnen geene zware vrachten dragen. Hunne kleeding is een "godo" of T-verband, een "nun-pwe" (onderrok) of een „Tfon-chokoto (korte onderbroek) en een "owu-chyon" of kleed dat om het ligchaam geslagen wordt; dit laatste is 3 meter lang en 1 of $1^1/_2$ meter breed. Het wordt gedragen even als de Romeinsche toga en is er welligt van afkomstig.

"De vrouwen zijn van de "Hastini" of olifanten-soort; zij zijn donkerkleurig, leelijk, mannelijk en betrekkelijk breed, sterk en grof gebouwd. Zij zijn zoowel de oogsters als de zaaisters van het land en kunnen althans, indien zij al geene andere goede eigenschappen bezitten, bogen op arbeidzaamheid.

"Zij tatouëeren hare huid, vooral in de maagstreek. Hare kleeding is een gordel van koralen, waaraan een band hangt tot beneden de "do-oo" of het smalle kleed om de lendenen, hetwelk voor de armen en de jonge meisjes voldoende geacht wordt. In de hoogere klassen wordt hierbij gevoegd een "ago-oo" of opperkleed, hetwelk twee meter lang is en haar geheel, van den boezem tot aan de enkels, bedekt. Geen van beide geslachten draagt hemden of kousen of schoenen."

DOLK. — WEST-AFRIKA.

HOOFDSTUK LVIII.

DE EGBA'S.

DE STAM DER EGBA'S. — EEN ZWARTE BISSCHOP. — ALGEMEEN VOORKOMEN DER EGBA'S. — HET TEEKEN VAN HUN' STAM. — HET TATOUEEREN DER "BREECHEE'S" OF GENTLEMEN. — BETEEKENIS DER VERSIERSELEN. — HUNNE WIJZE VAN GROETEN. — BOUWORDE DER EGBA'S. — VERDEELING VAN DEN ARBEID. — ABEOKUTA EN ZIJNE VERSTERKINGEN. — VETE TUSSCHEN EGBA EN DAHOME. — VERSCHILLENDE SCHERMUTSELINGEN EN GEVECHTEN EN GEVOLGEN VAN DEZE. — DE GROOTE AANVAL OP ABEOKUTA. — NEDERLAAG VAN HET LEGER VAN DAHOME. — DE GODSDIENST DER EGBA'S. — HET STELSEL DER OGBONI'S — VERSCHILLENDE BIJGELOOVIGHEDEN — EGAGUN EN ZIJNE MAATSCHAPPELIJKE PLIGTEN. — DE "ALAKÉ" OF KONING DER EGBA'S. — EENE RECEPTIE TEN HOVE. — VOORKOMEN DER ONDERGESCHIKTEN.

VAN Dahome komen wij als van zelf op zijn magtigen en nu overwinnenden vijand, den stam der Egba's; deze bezit welligt het regt om als eene natie beschouwd te worden en hun komt deze titel stellig evenzeer toe als aan Dahome.

De Egba's hebben eene bijzondere aanspraak om afzonderlijk vermeld te worden. Eenige jaren geleden nam een jongen, "Ajai" (d. i. "worstelende om het leven") genaamd, het Christendom aan en werd, na vele jaren, deken en priester in de Engelsche kerk. Door zijn gestel was hij in staat te werken, waar een Blanke daarin door ziekte zou zijn verhinderd; bovendien was hij door zijne afstamming in staat, den bijzonderen aard zijner neger-broeders beter te begrijpen dan eenige Blanke. Zijn invloed werd al grooter en grooter en hij genoot in geheel West-Afrika de grootste achting. Zijn wijdstrekkende invloed werd eindelijk zoo algemeen erkend, dat hij tot bisschop werd gewijd en de neger-jongen "Ajai" is thans bekend als de Hoog Eerw. Heer Samuel Crowther, Lord bisschop van den Niger.

Persoonlijk zien de Egba's er zeer goed uit; zij verschillen echter zeer veel in kleur naar de streek die zij bewonen. De kleur der huid van de "Egba-do's" of mindere Egba's is koperkleurig zwart en die der opperhoofden is in den regel lichter dan die der mindere klasse. Zelfs het haar der opperhoofden is minder donker dan dat van het volk; het heeft somtijds zelfs eene bepaalde zand-kleur.

De mannen zijn, in hunne jeugd, merkwaardig voor de uitnemende schoonheid hunner vormen en hunne afschuwelijk leelijke gelaatstrekken. De vrouw staat in dit opzigt, zooals trouwens in Afrika veelal het geval is, ver beneden den man; waar men ééne goed ontwikkelde vrouw ziet, ontmoet men daarentegen twintig welgevormde mannen.

Wat de juiste kleur der huid van de Egba's ook moge zijn, heeft deze toch den eigenaardigen en onbeschrijfbaren geur die het neger-ras kenmerkt; hoewel de ligte kleeding, het leven in de vrije lucht en het gebruik der ruwe palm-olie-zeep belet dat deze geur zijne volle kracht bereikt, is hij toch zeer merkbaar. Hunne lippen zijn, zoo als van zelf spreekt, groot en worstvormig en hunne kin wijkt zooveel terug, dat het gelaat nagenoeg zijn menschelijk voorkomen verliest. Hun haar is kort, kroes en groeit dikwerf in die kleine, afzonderlijke bundels, die wij reeds bij de Bosjesmannen van Zuid-Afrika hebben beschreven.

De mannen kappen dit haar op honderderlei wijzen en scheren het in verschillende patronen, die, in het oog van een Europeaan uiterst belagchelijk zijn. De vrouwen breiden het uit in zijne geheele lengte en maken er verschillende uitstekende kammen van, die zich van het voorhoofd, over de kruin, tot aan den nek uitstrekken; zij maken dat haar hoofd er uitziet alsof het met een' halven zwarten meloen bedekt was. De huid van het volk der mindere klassen is hard en ruw — zoo ruw dat Burton haar vergelijkt met segrijn en zegt, dat de hand van een' slaaf veel heeft van den poot eener kip.

De kleeding der Egba's is, als zij nog niet met Europeanen in aanraking zijn geweest, even gemakkelijk beschreven als zij zich haar verschaffen. Een arm man draagt alleen een stuk stof om zijn midden, terwijl iemand in goeden doen hierbij eene soort van korte onderbroek voegt, "shogo" genaamd, en bovendien een groot

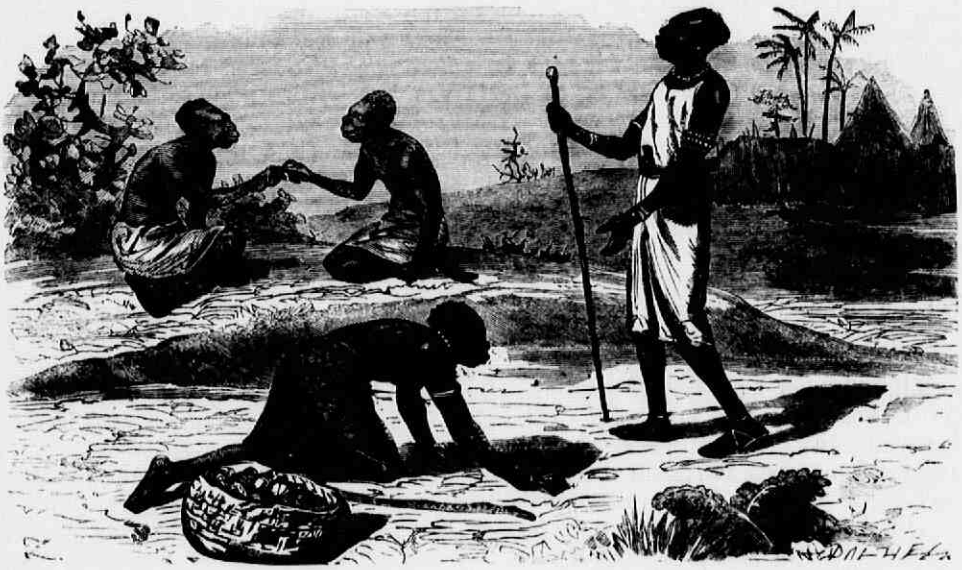

GROETEN.

stuk stof op eene bevallige wijze om zijne lendenen wikkelt; een ander stuk draagt hij over de schouders als een schotsche "plaid". Deze stoffen worden door de vervaardigers geverwd; de gewone kleur is blaauw, met strepen van meerdere of mindere breedte.

De vrouwen dragen over het algemeen een' korten rok en hier over een grooter stuk stof, hetwelk van haar midden naar beneden hangt; een ander wordt als eene sjaal over de schouders gehangen. De mannen en vrouwen die zich gaarne net kleeden, verwen hunne handen rood. Vroeger wapende dit oorlogzuchtige ras zich met pijl en boog; deze wapenen zijn echter in den laatsten tijd meestal vervangen door "het geweer uit den handel". Zelfs nu nog draagt elk man nog altijd de algemeen gebruikelijke knods in de hand, die echter onder de Egba's in een eenvoudigen stok met een haak veranderd is, dien men, om hem sterker en zwaarder te maken, met ijzerdraad omwikkeld en aan de holle zijde met zware ijzeren spijkers voorzien heeft. Dergelijke wapenen worden ook in Dahome nog gebruikt om de schuldigen dood te slaan.

Volgens de denkbeelden der Wilden omtrent de schoonheid tatouëert ook dit volk zich in ruime mate; zij bedekken hun ligchaam met likteekens, die dikwijls het gevolg moeten zijn van zeer pijnlijke operatiën en welke den beschouwer, die niet in staat is

geweest hen van zeer nabij waar te nemen, dikwijls in de war moeten brengen, indien hij hem of haar die ze draagt moet klassificeren.

"In dit land", zegt Burton, "heeft elke stam, onderstam en zelfs iedere familie zijn blazoen, welks oneindige verscheidenheid het best kan vergeleken worden met de gebruikelijke teekens der Europeesche heraldiek; — een geheel boekdeel zou niet voldoende zijn om alle teekenen in het bijzonder te beschrijven. De familie van Ogubonna bijv. heeft drie kleine blauwe kwadraten getatouëerd op elke wang, verbonden met de drie gewone sneden der Egba's.

"De opperhoofden zijn getatouëerd op de volgende wijze. Het onderscheidend kenteeken der Egba's zijn drie sneden of het meervoud hiervan, op elke wang. Vrijgeboren vrouwen hebben een, twee of drie verheven lijnen — likteekens als draden — van den pols tot bovenaan den arm en dan weder naar beneden, die op halsketenen gelijken. Zij noemen deze "Verleid mijn man".

"De Yoruba's maken regtstandige likteekens van de slapen des hoofds naar de kin, met kleine zijdelingsche insnijdingen, die ter naauwernood zigtbaar zijn, omdat men ze dadelijk heeft laten genezen. De Efons van Kakanda dragen een' blaauwen lap, die dikwijls zeer sterk ontwikkeld is, van de jukbeenderen tot aan het oor. De Takpa's van Nupè maken eene lange snede van het bovenste gedeelte van den neusvleugel tot het oor. Te Ijasha, een land hetwelk oostelijk van het eigenlijke Yoruba gelegen is, bestaat het tatouëersel uit een langwerpig paralellogram van zeven regtstandige en vijf dwarse lijnen."

De zonderlingste wijze van tatouëeren is die van den "Breechee" (d. i. gentleman) of oudsten zoon en erfgenaam. Hij mag geene ondergeschikte betrekking bekleeden en erft, bij zijns vaders dood, al diens slaven, vrouwen en kinderen. Voordat de "Breechee" volwassen is, wordt er eene insnijding gemaakt dwars over zijn voorhoofd; de huid wordt daarop naar beneden getrokken en over de wenkbraauwen gelegd, waardoor een harde, knobbelige vleeschrug ontstaat, die van den eenen slaap van het hoofd naar den anderen loopt. Deze operatie is zoo ernstig, dat zelfs een neger dikwijls aan hare gevolgen sterft. Overleeft hij het echter, dan wordt hij grootelijks bewonderd; het onoogelijke likteeken wordt dan beschouwd zoowel als een teeken van zijn toekomstigen rijkdom als van zijn sterk gestel

De geest van een Afrikaan daalt zoo tot kleinigheden af, dat zelfs de versierselen die gedragen worden, in de oogen van hen die ze gebruiken eenige beteekenis hebben. Metalen ringen worden om de beenen, enkels, armen, polsen vingers en teenen gedragen; ook om den hals en aan het ligchaam hangen snoeren koralen en andere sieraden. Elk dezer versierselen doelt op de bijzondere godheid, door den drager vereerd; en ofschoon het aantal dezer goden zeer groot is, is toch de vindingrijkheid van den neger groot genoeg om ze te vertegenwoordigen door de verschillende sieraden die hij draagt.

Hetzelfde letten op kleinigheden ontmoet men ook in de zaken van het dagelijksche leven; zelfs bij het groeten hebben de inboorlingen een groot aantal formaliteiten uitgevonden. Het zou bijv. het toppunt van ongemanierdheid zijn, iemand die zat te groeten alsof hij stond, of omgekeerd, of een' derden alsof hij van eene wandeling terugkwam. Indien hij aan het werk is, moet hij op eene andere wijze gegroet worden, en weder anders als hij vermoeid is. Burton vermeldt niet minder dan 15 verschillende vormen van groeten, waaruit de lezer zal kunnen begrijpen hoe moeijelijk en lastig hunne taal voor een vreemdeling is.

De vorm der begroeting verschilt bovendien evenveel als de woorden. Indien een mindere zijn' meerderen ontmoet, een zoon zijne moeder of een jongere broeder een' ouderen, dan hebben er uitvoerige pligtplegingen plaats. Draagt hij eene of andere vracht, dan moet hij die op den grond zetten, op handen en kniën in het stof knielen en de aarde achtereenvolgens met het voorhoofd en elke wang aanraken. Hierop moet hij den grond kussen en daarna met elke hand langs iederen arm naar beneden strijken. Nu wordt de grond op nieuw gekust en voordat dit geschied is mag de groetende niet opstaan.

Deze wijze van groeten wordt slechts één per dag bij denzelfden persoon in toe-

passing gebragt; daar evenwel bijna allen elkander kennen, en de een van zelf beneden den anderen staat in rang, hebben er toch in den loop van den dag een aantal begroetingen plaats. Als men den tijd optelt die hiermede verloren gaat, kan men berekenen dat elke Egba in het doen of ontvangen van begroetingen dagelijks minstens een uur besteedt. Somtijds ontmoeten elkander twee lieden die bijna gelijk staan in rang; in dat geval hurken beiden neder op den grond en klappen, naar de West-Afrikaansche etikette, met de vingers.

De wijze van bouwen der Egba's bepaalt zich meestal tot gepleisterde wanden en met stroo of bladeren gedekte daken. Een groot aantal werklieden — of liever ledigloopers — worden voor een enkel huis gebezigd en de "verdeeling van den arbeid" strekt zich hier uit tot in het oneindige. De Egba's verdeelen inderdaad, zooals Burton dit zeer aardig uitdrukt, het werk zoo zeer, dat men niet meer wat ieder uitvoert.

Sommigen hunner graven de klei en maken daarbij diepe putten, welke zij nooit de moeite nemen weder te vullen, en die dus de vergaarplaatsen worden van alle mogelijke vuil en afval. In dit waterrijke land zijn zij spoedig vol water; ook wordt somtijds het lijk van een slaaf slechts in den meest nabijzijnden put geworpen, om de moeite van het begraven uit te sparen. Men kan zich dus wel voorstellen, dat zulke putten eene groote rol spelen in het voortbrengen der koortsen van dit land.

Een andere troep houdt zich bezig met de klei te kneden en tot ballen te rollen en weder een andere draagt deze, een voor een, naar hen die de woning bouwen. Eene volgende bende geeft aan de klei den vierkanten vorm, die noodig is om er mede te bouwen, waarna eene vijfde deze vierkante stukken over geeft aan de werkelijke bouwmeesters. Een zevende troep houdt zich bezig met het klaarmaken der palmbladen en van het riet, die voor het dak moeten dienen, terwijl zij die het een en ander op het dak bevestigen een achtsten vormen. Behalve deze is er nog de voornaamste bouwmeester, die, met behulp van schietlood en waterpas, met een' breeden houten schoffel de muren regt en glad maakt, en kijkt of zij volkomen regt staan.

Nu zou men denken dat door deze uitvoerige verdeeling van den arbeid ook, even als in Europa, de werkkrachten zouden vermeerderen. Dit zou ook het geval zijn, indien de neger werkte als de Europeaan; maar dat heeft hij nooit gedaan en zal het ook nimmer doen, tenzij hij hiertoe door een Europeesch meester volstrekt gedwongen wordt. Hij verdeelt den arbeid alleen om zich te sparen en volstrekt niet met het denkbeeld om binnen een' gegeven tijd meer werk te verrigten.

De hoofdstad der Egba's en met hen bevriende stammen heet Abeokuta, een naam die reeds eenigzins gemeenzaam klinkt in Europeesche ooren, door de pogingen die zijn aangewend om het Christendom, de beschaving en fabriekgoederen onder het heidensche, wilde en luije neger-ras in te voeren.

De naam "Abeokuta" zou men letterlijk kunnen vertalen door "onder-steen" en deze naam is aan de plaats gegeven als toespeling op de rots of den steen, waar zij om heen is gebouwd. De beste beschrijving van Abeokuta is tot heden gegeven door Burton, aan wiens schriften de volgende bijzonderheden ontleend zijn.

De stad zelve is omringd door verscheidene concentrische versterkings-liniën; de buitenste linie heeft eene uitgestrektheid van ongeveer twintig Engelsche mijlen. Deze muren zijn gemaakt van verharde klei en omtrent 2 meter hoog; zij hebben geene schietgaten voor kanonnen, iets wat inderdaad van weinig beteekenis is, daar men er bijna geene kanonnen heeft om er in te kunnen plaatsen en deze bovendien, indien zij afgevuurd werden, meer kwaad aan de belegerden dan aan de belegeraars zouden doen.

Daar de de Egba's zelfs met de eerste beginselen der vestingbouwkunde volkomen onbekend zijn, hebben zij zich ook niet ingelaten met het bouwen van bastions, of eenige maatregelen genomen om hunne flanken te dekken; zij hebben bovendien binnen de vesting zulk een ruim gebruik gemaakt van vlechtwerk, palen en drooge bladeren, dat een enkele vuurpijl die er in geworpen werd, de geheele plaats in brand zou steken. Indien de belegeraars zich boven den wind hielden, zouden zij de verdedigers gemakkelijk door den rook en het vuur hunner eigene brandende huizen naar buiten kunnen drijven. Ook is de muur gebouwd van zulk eene brooze grondstof en zoo

dun, dat, als men er een' enkelen kruidhoren tegen hing en dien liet ontploffen, dit eene bres zou maken, groot genoeg om eene kolonne soldaten met hunne veldstukken binnen te laten. Rondom den binnensten en voornaamsten muur is eene gracht gegraven ter breedte van omtrent 2 meter en zoo ondiep, dat zij met eenige weinige takkebossen of zelfs met eenige lijken gemakkelijk gevuld zou zijn.

Deze verdedigingsmiddelen zijn, hoe belagchelijk onvoldoende zij ook mogen wezen tegen eenen aanval door Europeesche soldaten, toch zeer krachtige hinderpalen voor de krijgslieden van Dahome en Ibadan, tegen wier invallen zij voornamelijk zijn bestemd. In den regel heeft de neger een' grooten afkeer om een' muur aan te vallen, en zooals werkelijk in den strijd gebleken is, konden de troepen van Dahome deze stevige verdedigingsmiddelen volstrekt geen nadeel toebrengen.

De wezenlijke sterkte der stad ligt echter in haar middelpunt, en wel in de rots of "steen" waaraan Abeokuta haar naam te danken heeft. Binnen de wallen bestaat de bodem uit groote verhevenheden van graniet, holen en groepen boomen, die natuurlijke versterkingen vormen, welke die van den inlandschen ingenieur oneindig in sterkte overtreffen. De keuze van deze plaats tot woning schijnt inderdaad het eenige punt te zijn, waarbij de Egba's eenige kennis van oorlogvoeren hebben verraden. Hunne wijze van vechten zullen wij nader beschrijven.

De stad zelve heeft eene lengte van vier en eene breedte van omtrent twee Engelsche mijlen; men komt er binnen door vijf poorten, bij iedere van welke een wachter geplaatst is, die elk naauwkeurig opneemt die de poort binnenkomt en van ieder een' tol eischt. De straten zijn naauw en kronkelend, eene wijze van bouwen die zeer geschikt is om een' indringenden vijand tegen te houden, indien hij reeds door de buitenste muren was heengedrongen. Er zijn hier en daar verscheidene kleine marktplaatsen; ééne is grooter dan de overige en heet de "Shek-pon" dat is "doe de ongehuwden goed" omdat er elke vijf dagen, als de markt gehouden wordt, een groote toeloop van volk is en de vrijgezellen hier dan een aantal personen aantreffen die hunne pijpen stoppen, hun drinken brengen en hun voedsel koken.

"Dit zijn dan de eerste indrukken die ik van Abeokuta ontving. De straten zijn even eng en onregelmatig als die van Lagos; zij doorsnijden elkander in alle mogelijke hoeken. Indien zij breed en beschaduwd zijn, kan men er zeker van wezen dat het marktplaatsen geweest zijn of zullen worden; men vindt deze zelfs tot onder de daken van het "paleis". De zon, de gieren en de varkens zijn de eenige straatvegers.

"De huizen zijn van gekneede klei — de in de zon gedroogde steenen van Tuta en Nupé zijn hier onbekend; — zij hebben kleine, schuine, met bladeren gedekte daken, die onbegrijpelijk schielijk in brand vliegen. Aan elken hoek van het huis is een "Kobbi" — een hooge scherpe gevel van zekere hoogte — om den hevigen regen te keeren. De vorm der gebouwen is een somber, hol vierkant, ten eenemale ongelijk aan de cirkelvormige hutten der Krumen's en Kaffers. Zij gelijken op den "Utum" der Arabieren, die, terwijl hij zich tot Usaraga en Unqavyembe in Midden-Afrika uitstrekt, de "Temche" wordt genoemd, en door de "Patio" van Spanje, zijn weg heeft gevonden tot het afgelegene Galway.

"Er zijn verschillende binnenpleinen voor de verschillende onderafdeelingen der, door de veelwijverij talrijke gezinnen; ook de schapen en geiten hebben hier hun verblijf. De verschillende geslachten eten afzonderlijk; elke vrouw leeft op haar zelve en er is bijgevolg weinig meer eenheid in zulk een gezin dan in een nonnenklooster. In elke "patio" is gewoonlijk in het midden een gebouw, hetwelk dient tot voorraadschuur. Op deze binnenpleinen komen de verschillende deuren, die omtrent 1¼ meter wijd zijn, uit; vóór de deur is eene veranda of "piazza" waar men, daar schoorsteenen onbekend zijn, het vuur stookt; de bewoners slapen op eene mat onder de "piazza" of in de huizen, naar verkiezing. Het koken der spijzen geschiedt ook in de open lucht, zooals uit de overal verspreide ruwe aarden vaten blijkt.

"De kamers, waarvan ieder huis er 10 tot 15 heeft, zijn zonder vensters en worden opzettelijk donker gehouden om er de zon uit te weren; zij hebben eene lengte van drie tot vijf, en eene breedte van twee tot drie meter. Het huisraad is eenvoudig; het bestaat uit ruwe zetels, aarden potten en schotels, van gras vervaardigde zakken

voor de kleederen en kauri's, en bijna altijd wapenen; vooral een oud geweer en een lederen zak voor de ammunitie.

"Het aantal bewoners van een huis verschilt van 10 tot 500 en in de grootste huizen zijn er dikwijls meer. Er is gewoonlijk slechts ééne groote buitendeur, waarboven amuletten hangen."

De militaire sterkte van Abeokuta is in den oorlog beproefd; de stad bleek krachtig genoeg verdedigd te kunnen worden om inlandsche troepen af te slaan. Over het algemeen bestaat een gevecht van Afrikanen in het maken van verbazend veel leven, waarbij weinigen sneuvelen; bij de verschillende aanvallen van Dahome op Abeokuta

DE AANVAL OP ABEOKUTA.

schijnen beide partijen echter zoo verbitterd geweest zijn, dat de slagting aan beide zijden werkelijk vrij belangrijk was.

Het feit was, dat beide partijen reeds langen tijd een' wrok tegen elkander koesterden en dien ook wilden koelen. Gézo, de vader van den koning Gelele, was bij Abeokuta met schande verslagen en had zelfs zijn' zetel, het teeken zijner koninklijke waardigheid, verloren. Brandende van verlangen om zich te wreken, had Dahome een verbond gesloten met de inwoners van Ishagga, eene kleine stad omtrent 15 Engelsche mijlen zuidwestelijk van Abeokuta gelegen; dezen hadden hunne gasten ingelicht welke poort zij met het beste gevolg konden aanvallen, hun tevens eene ondiepe plaats in de rivier aanwijzende, waar zij deze het gemakkelijkst konden overtrekken.

Op deze raadgevers vertrouwende trokken zij op de aangegeven waadbare plaats over de rivier; deze bleek echter zoo diep te zijn dat al hunne ammunitie nat werd. Zij deden den aanval op het midden van den dag, wanneer hun gezegd was dat ieder sliep of aan zijn werk was in de tuinen, die op een' aanmerkelijken afstand van

de stad gelegen zijn. Toen zij de wallen der stad naderden, vonden zij de verdedigers op hunne hoede en gereed om hen warm te ontvangen. Eindelijk vielen zij eene poort aan, die eerst kortelings versterkt was, terwijl eene andere, aan de tegenoverstelde zijde der stad, zeer zwak was en gemakkelijk had kunnen genomen worden. Zij moesten bijgevolg naar hun land terugkeeren, zwerende zich op hunne verraderlijke bondgenooten te zullen wreken.

Na den dood van Gézo nam Gelele de vete op. Na gedurig hunne achterdocht in slaap gewiegd te hebben, door telkens den oorlog aan de Egba's te verklaren en toch steeds te huis te blijven, vervulde hij in het tiende jaar zijne bedreiging; hij rukte met snelle marschen op tegen Ishagga, voerde een aantal gevangenen weg en doodde hen die hij niet gemakkelijk kon medenemen.

Overmoedig geworden door zijn geluk, besloot hij eene groote magt te verzamelen en de stad Abeokuta zelve aan te vallen. In Maart 1851 trokken omtrent 15- à 20,000 krijgslieden tegen deze stad op en er volgde een hevig gevecht; de uitkomst was dat de troepen van Dahome moesten terugtrekken met achterlating van ongeveer 2000 dooden, gewonden en gevangenen. Zooals men wel kan veronderstellen leden de Amazonen, die het verwoedst vochten, het meest, terwijl het verlies van de zijde der Egba's betrekkelijk gering was. Tien jaren later werd eene nieuwe expeditie tegen Abeokuta afgezonden; deze bereikte echter niet eens de stad, daar de pokken onder de troepen uitbraken, waardoor zij met angst naar huis terugtrokken.

De laatste aanval was noodlottig voor de eerzucht van Dahome. De Egba's, die hun' vijand afwachtten, hadden tunnels onder hunne wallen door gegraven, zoodat zij den vijand onverwachts in de flank konden vallen. Toen het leger van Dahome verscheen, waren al de krijgslieden der Egba's op hun' post; de vrouwen bragten aan de soldaten eten en drinken; sommige harer grepen zelfs naar het zwaard en drongen er op aan mede te strijden op de wallen.

Bij de nadering van den vijand werd een hevige uitval gedaan; daar de krijgslieden van Dahome echter doormarcheerden zonder het vuur te beantwoorden, trokken de Egba's onmiddellijk terug en vereenigden zich met hunne kameraden op de wallen.

Nu werd van de zijde der Dahomeänen een kanon afgevuurd, hetwelk door het terugspringen demonteerde en derhalve niet verder dienst kon doen; het schot werd gevolgd door een onstuimig aanstormen op de wallen. Indien zij er slechts aan gedacht hadden eene bres te maken of zelfs maar om de ondiepe gracht te vullen, zouden zij welligt eenige kans van slagen gehad hebben; zooals het nu was hadden zij er geene hoegenaamd. De soldaten en vooral de Amazonen vochten gedurende eenigen tijd dapper; en indien de stad door persoonlijke dapperheid had kunnen genomen worden, zou het stellig geschied zijn. De soldaten werden echter slecht aangevoerd; de officieren verloren den moed, en hoewel de krijgslieden de wallen beklommen, door de tunnels kropen en tot voor den tromp van des vijands geweren vochten als leeuwen, kwam toch het bevel tot den aftogt.

Juist op dat oogenblik viel hun een aanzienlijk getal Egba's, die een grooten omweg hadden gemaakt, in den rug en voltooide de nederlaag. Alles vlugtte in wanorde, behalve de afdeeling die door Gelele zelven werd aangevoerd en die althans nog met zekere orde terugtrok; zij maakte tusschenbeide, als zij te digt achtervolgd werd, regtsomkeert en vuurde op den vijand, toonende dus inderdaad wat er had kunnen gedaan worden, indien de aanvoerders voor hunne taak berekend waren geweest.

De Dahomeänen verloren alles wat zij met zich hadden gevoerd; hunne metalen kanonnen; bovendien viel een groot aantal nieuwe geweren en andere wapenen in de handen van den vijand.

De koning was bovendien genoodzaakt vele zijner vrouwen en dochters, zijn paard, zijne kostbare sandalen met de gouden kruisen, zijne garderobe, de rijtuigen waarop hij zoo trotsch was, zijne mondbehoeften en zijne schatten van koraal en fluweel achter te laten. Men schatte dat er tusschen de 4- en 5000 soldaten in dezen ongelukkigen slag gedood werden, terwijl er omtrent 1500 werden gevangen genomen; de Egba's hadden 40 dooden en omtrent 100 gekwetsten. Aan hun' wilden aard getrouw hieuwen

zij de lijken der gesneuvelden in stukken; zelfs de vrouwen die langs het lijk van een Dahomeaansch soldaat gingen, sneden het met messen of wierpen het met steenen.

Men heeft altijd gemeend, dat de Egba's betrekkelijk onschuldig waren aan bloedvergieten, maar men weet nu, dat in dit opzigt tusschen de drie groote natiën van West-Afrika betrekkelijk weinig verschil bestaat, behalve dat er minder menschenlevens worden vernield in Abeokuta dan in Agbome; welligt zijn evenwel de Egba's op dit punt meer achterhoudend dan de Ashanti's of de inwoners van Dahome. Zelfs in Abeokuta, hetwelk verondersteld wordt onder christelijken invloed te staan, vinden jaarlijks menschenoffers plaats, en ditzelfde is ook het geval in andere deelen des lands. Evenals in Agbome, wanneer er menschen geofferd worden, geschiedt dit met de bedoeling om iets aan te bieden aan de dooden, wat voor de levenden de meeste waarde heeft. Het slagtoffer wordt verrijkt met "kauri's" en met rum opgevuld totdat het geheel en al dronken is en hierop, na met allerhande boodschappen aan de geesten der overledenen belast te zijn, plegtig onthoofd. Er worden ook menschen geofferd als er een groot man sterft; zij worden verondersteld naar den overledene gezonden te worden, om hem in de geestenwereld te dienen.

De godsdienst en bijgeloovigheden der Egba's zijn zoo volkomen gelijk aan die der andere West-Afrikanen, dat het bijna niet noodig is er melding van te maken. Alleen moeten wij nog met enkele woorden het stelsel der "Ogboni's" beschrijven. De "Ogboni's" vormen eene maatschappij van verbazende kracht, die men, ofschoon ten onregte, heeft vergeleken met de orde der vrijmetselaars. Aan elk die eenigzins met de voornaamste grondbeginselen der vrijmetselarij bekend is en de verstandelijke ontwikkeling der Egba's of van elken anderen West-Afrikaanschen stam heeft nagegaan, moet het in het oog vallen, dat deze vergelijking belagchelijk onjuist is. In de vrijmetselarij zijn twee hoofd-beginselen: de éénheid van den Schepper en de broederschap der menschen. Daar nu echter de Egba's gelooven in een oneindig aantal goden en het grootste belang hebben bij de instandhouding der slavernij, is het duidelijk dat zij geen stelsel kunnen hebben uitgedacht, dat regtstreeks staat tegenover deze beide grondstellingen.

Het stelsel der "Ogboni's" is deels staatkundig en deels godsdienstig. Een naakte jongen van tien jaar kan in hunne orde worden opgenomen, indien hij slechts een vrijgeboren Egba is en een' goeden naam heeft. De orde strekt zich over de geheele, door de Egba's bewoonde landstreek uit en in elk dorp is eene hut of loge, die opzettelijk voor het gebruik der vereeniging bestemd is. De vorm dezer loge verschilt eenigermate in de verschillende plaatsen, maar in de hoofdzaak komen alle overeen. "Het is een langwerpig, laag gebouw, hetwelk men alleen herkennen kan aan de afwezigheid van straatslijpers; het heeft van voren eene diepe, schaduwrijke veranda, met korte en dikke, veelhoekige pilaren van klei, benevens eene enkele deur die zorgvuldig gesloten is. De paneelen zijn versierd met hoog-verheven, ijzeren beeldwerk van Egyptischen vorm; slangen, gestalten met havikskoppen en gewapende ruiters die men vlak van voren ziet en dieren berijden die paarden in profiel moeten voorstellen; het geheel is rood, zwart en geel gekleurd. De tempels van Obatala zijn op dezelfde wijze versierd.

"De deuren hebben bovendien nog afzonderlijke paneelen, waarop een luipaard, een visch, eene slang en eene landschildpad zijn afgebeeld. Beaven maakt de opmerking dat een dezer reliefs eene vrouwelijke figuur voorstelde met één voet en ééne hand, waarschijnlijk eene halve Obatala of het vrouwelijke beginsel der natuur; het monster was merkwaardig doordat het een' staart had van zeer lang haar, met een' kogel of bol aan het einde.

"Iemand die in de gelegenheid was de loge der "Ogboni's" van den kerktoren te Ake te overzien, beschrijft haar als een hol gebouw met drie binnenplaatsen, waarvan de binnenste, die met eene enkele deur gesloten werd, bestemd was voor de oudsten; het heilige der heiligen, even als het "Kadasta-Kadastan" der Abyssiniërs. Hij veronderstelt dat de verschillende pleinen bestemd zijn voor de verschillende graden.

"Een vreemdeling moet echter voorzigtig zijn omtrent hetgeen hij van deze mysteriën gelooft. Beaven beweert dat de ingewijden moeten neêrknielen en een mengsel

drinken van bloed en water uit eene opening in den grond. De Egba's spreken dit echter tegen. Bovendien beschuldigen zij Beaven hunne geheimen te hebben willen doorgronden met de bedoeling ze openbaar te maken. Daar zij allen tot de strengste geheimhouding verpligt zijn en het gevaarlijk voor hen zou wezen een geheim te openbaren, is het niet waarschijnlijk dat wij hieromtrent al te veel inlichtingen zullen krijgen."

De verschillende bijgeloovigheden der Egba's zijn inderdaad van zeer verschillenden aard. Even als in Dahome worden ook hier de goden in verschillende klassen verdeeld, evenals de groote en kleine goden der Ouden en even als deze vergoden zij ook somtijds een overleden opperhoofd, door hem onder de goden van minderen rang te plaatsen. Het inlandsche woord voor eene godheid van den eersten rang is "Ovisha", een titel die vóór de bijzondere namen der verschillende goden geplaatst wordt. Ovisha-Klá of de groote Ovisha is de voornaamste. Zijn zinnebeeld is een schip en hij is het, die den eersten mensch schiep.

Op dezen volgt in rang Shango, die klaarblijkelijk een voorbeeld is van vergoding, daar hij de attributen heeft van Vulkaan, Herkules, Tubal-Kain en Jupiter Tonans en gezegd wordt een koperen paleis en 10.000 paarden te bezitten. Hij beheerscht den bliksem en het vuur, en als een huis door den bliksem getroffen wordt, vliegt zijn priester in de hut om het wapen te zoeken, dat door Shango geworpen is; hij wordt hierbij gevolgd door eene onstuimige menigte, die de woning geheel en al plundert. Burton zag een' zoogenaamden "Shango-steen", die niets anders was dan een stuk wit quartz, dat natuurlijk door den priester in de hut was neêrgelegd.

Zijn zinnebeeld is eene klein stuk hout en zijne vereerders dragen een' lederen zak, omdat Shango veel hield van rooftogten. Indien er een oorlog voor de deur staat, neemt zijn priester 16 "kauri's" en werpt die omhoog; zij die met de opening naar beneden vallen voorspellen oorlog, terwijl zij, wier opening naar boven is gekeerd, vrede beteekenen. De laatste der drie groote goden is Ipa, veeleer eene abstracte dan wel eene objectieve godheid. Hij wordt vereerd door eene uitgelezen vereeniging, de "vaders der geheimen" genaamd, waarin alleen mannen kunnen worden opgenomen. Zijn hoogepriester woont op een' berg, op verscheidene dagreizens afstands van Abeokuta en onmiddellijk bij zijne woning staat de heilige palmboom met zestien takken, die voortgekomen is uit noten door de zestien stichters van het rijk geplant. Een tweede priester woont te Abeokuta en heet "de koning der groeve."

Het zinnebeeld van Ipa is een palmnoot met vier gaten; deze noten worden gebezigd om voorspellingen te doen; de wijze waarop dit geschiedt berust eenigzins op hetzelfde beginsel als waarop het lot met "kauri's" wordt geworpen. Het verhaal van Burton hieromtrent is zeer belangwekkend. „Hij telde 16 noten af, reinigde ze van het stof en plaatste ze in eene kom, die gevuld was met half-gekookte yams, waarover een zuur plantaardig aftreksel was gegoten.

"Zijn helper, een kleine jongen, werd hierop geroepen; hij moest nederhurken naast de kom, terwijl zijn ligchaam rustte op den buitenrand zijner voeten die binnenwaarts gekeerd waren. Nu gaf de "fetische-man" hem twee of drie beenderen, zaden en schillen, waarvan enkele goede en andere kwade voorteekens waren. Terwijl hij ze omhoog hield, liet hij de handen op de kniën rusten. De priester wierp de noten van de eene hand in de andere; hij hield er eenige in de linkerhand, en liet eenige andere onder het heen en weêr werpen in de kom vallen. Nu bukte hij, greep met den wijs- en middelsten vinger in de yams, onderzocht de noten en keek nu en dan naar de voorwerpen die de jongen in zijne handen had."

Men kent de priesters van Ipa aan halssnoeren van ineengevlochten koralen; van afstand tot afstand zijn hieraan tien groote witte en groene koralen geregen.

Dan heeft men nog de Ovisha der kinderen, die gedragen wordt door vrouwen, die tweelingen gehad hebben waarvan er een gestorven of gedood is. Het is een klein houten beeldje, omtrent 14 of 16 centimeter lang, waaraan eene ruwe menschelijke gedaante is gegeven. Deze beeldjes worden bijna allen gemaakt door eenige lieden te Lagos, die ongeveer 3 shillings rekenen voor ieder beeldje. Behalve al deze goden, die men tot de goede geesten kan rekenen, zijn er ook kwade, die vereerd worden om ze te verzoenen.

Hierop volgen eenige half-menschelijke goden, die dienst doen als verbeteraars der openbare zeden. De twee voornaamsten hunner zijn Egugun en Oro. De eerste wordt verondersteld eene soort van vampier te zijn; hij is een lijk, hetwelk tijdelijk uit het graf is gekomen en speelt dezelfde rol als "Mumbo-Jumbo" in een ander deel van West-Afrika. Egugun vertoont zich in de dorpen, waar hij de vrouwen verschrikt, die òf werkelijk gelooven dat hij een wezenlijk uit het graf gekomen lijk is, òf dit slechts voorgeven uit vrees voor de publieke opinie. De volwassen mannen en zelfs de vrijgeboren jongens weten allen wat zij van Egugun te denken hebben, zooals wel waarschijnlijk is, daar de godheid wordt voorgesteld door den een' of ander', die de hiervoor noodige kleeding van den "fetische-man" ter leen kan krijgen. Burton kwam Egugun eens op straat tegen. Zijn gelaat was bedekt met een gevlochten netwerk, dat als een masker gedragen wordt; op het hoofd droeg hij eene kap, die overvloedig van karmozijnen en vuil-witte strooken voorzien was. Deze hingen tot aan zijn midden naar beneden en vermengden zich met dergelijke strooken die aan zijne kleederen bevestigd waren. Op zijne borst droeg hij eene zeer krachtige fetische namelijk een' stuivers-spiegel; zijne voeten waren bedekt met groote schoenen, omdat Egugun verondersteld wordt eene godheid zonder beenen te zijn.

De andere godheid, Oro, heeft eene grootere reeks van pligten te vervullen; zijne taak is voor de openbare zedelijkheid te zorgen. Hij houdt meestal zijn verblijf in de bosschen en vertoont zich zelden in het publiek. Oro heeft eene zeer krachtige stem, die eigenlijk gevormd wordt door een dun stuk hout, hetwelk stevig aan een' stok bevestigd is en als men er goed mede omgaat een loeijend geluid maakt.

Hij wordt verondersteld aan de vrouwen onbekend te zijn; deze mogen dan ook, zoodra de stem van Oro gehoord wordt, niet buiten hare woningen komen. Zoodra bijgevolg, des avonds te zeven of acht ure de welbekende loeijende kreet van Oro gehoord wordt, haasten zich alle vrouwen naar hare hutten en begeven de volwassenen zich op straat; het is eensklaps een zeer levendig tooneel. Men danst en springt, houdt processiën en toespraken zonder ophouden, terwijl de loges der Ogboni's gevuld zijn met vromen, die allen gaarne tegelijk spreken en elk hun eigen gevoelen uiten, hoe dwaas dit ook moge zijn.

Zij die zich hebben schuldig gemaakt aan vergrijpen, worden dan voorgeroepen en gestraft; bij sommige gelegenheden is er zooveel te doen, dat de stad gedurende een geheelen dag aan Oro is overgeleverd. In die gevallen hebben de vrouwen gedurende dien tijd geen aangenaam leven; zij besteden de uren harer gevangenschap gewoonlijk door met elkander te kibbelen en te twisten. Ten einde de stem van Oro nog meer ontzagwekkend te maken, wordt de rol van den god door verschillende ingewijdeu te gelijk gespeeld; dezen gaan in verschillende rigtingen in de bosschen en brengen de lieden, door hunne houten stemmen te gelijk te laten hooren, in het denkbeeld dat Oro alomtegenwoordig is.

Oro handelt werkelijk als Censor der openbare zeden; het is duidelijk dat hij vergezeld wordt door gewapende volgelingen, die eene ruwe en tijdelijke regtspleging uitoefenen, even als die welke door de "Regulators" van Amerika, omtrent 50 of 60 jaren geleden in praktijk werd gebragt. Men heeft de lijken der schuldigen meermalen in het kreupelhout gevonden; de geest in kwestie had hun den hals afgesneden en de beenen gebroken.

Het opperhoofd of de koning der Egba's is bekend onder den naam van "Alaké", welke titel vergeleken kan worden met dien van Pharao of Caesar; het geheele regeringstelsel is eene soort van leenpligtig koningschap, niet ongelijk aan dat van Engeland in de dagen van koning Jan. De "Alaké" regeert niet oppermagtig als de koning van Dahome of Ashanti, voor wien de hoogsten van het land in het stof knielen. Hij wordt in hetgeen hij doet belemmerd door een aantal raadslieden en officieren en eene soort van parlement, de "Bale" genaamd, hetwelk zamengesteld is uit de opperhoofden der verschillende steden. De lezer zal zich waarschijnlijk herinneren, dat de koning van Ashanti vrees had door zulk eene inrigting te lijden en derhalve voorzigtig genoeg was om, zoolang hij hiertoe de magt had, hun aantal te beperken. De "Alaké" heeft dit nimmer gedaan; het gevolg hiervan is dat zij, die in naam en elk in

het bijzonder zijne dienaren heeten, eigenlijk in de praktijk en gezamenlijk hem de baas zijn.

Bij elk voorval van eenig gewigt moeten ook de loges der Ogboni's geraadpleegd worden, zoodat het bijzondere leven van den Alaké der Egba's bij lange na niet zoo aangenaam is als dat van den koning van Dahome.

Okekunu, die Alaké was toen Burton in Abeokuta vertoefde, was een mismaakt, onbeschoft en geslepen oud opperhoofd. Op zijne manier hield hij veel van praal en spreidde zijne zoogenaamde magt gaarne op eene echt Afrikaansche wijze ten toon; het was een mengsel van vertoonmaking en gemeenheid.

Indien hij ergens een bezoek brengt, doet hij dit onder een reusachtig, rozerood zonnescherm, voorafgegaan door een' bonten optogt. Aan het hoofd dezer processie wordt het teeken der koninklijke waardigheid, een met grove, roode serge bekleede houten zetel gedragen, welke door een aantal opperhoofden omringd wordt, die er de grootste aandacht aan wijden. Hierop volgt een groote stoet van in lompen gekleede krijgslieden en eindelijk de Alaké, gekleed in eene soort van hemd van eene zekere waarde benevens een rood fluweelen opperkleed, waaronder hij met moeite voortwaggelt. Hij draagt eene wijde broek van goed purper fluweel met eene streep galon en aan zijne voeten groote, met apevel geboorde pantoffels.

Op het hoofd draagt hij een' fez van karmozijn fluweel, waarvan het effekt verloren gaat door een aantal blaauwe koralen die als franje om den bovenrand hangen. Van roode koralen hangt één snoer om zijn hals en is een dubbele armband om elke pols gewikkeld.

Als hij een gast ontvangt, toont hij zijne grootheid door hem een zekeren tijd te laten wachten, afhangende van diens rang; zijn het lieden van zeer veel invloed en gewigt, dan verligt hij de verveling van het wachten door hun rum en genever, beide van de slechtste hoedanigheid te zenden; zijn zij van een' buitengewoon hoogen rang, dan stuurt hij eene flesch likeur; dat wil zeggen, een mengsel van wijngeest en water, hetwelk goed gesuikerd is en waarin eenige droppels reukolie gedaan zijn.

Het paleis heeft voor een vreemdeling een gering en leelijk voorkomen; het is, zooals Burton aanmerkt, Abeokuta even onwaardig als St. James Londen. Het is een lang, onregelmatig, bouwvallig, gepleisterd huis, met verschillende binnenpleinen. Langs één kant van de binnenste plaats loopt eene veranda, welker buitenkant omtrent 1½ meter van den grond is en die door zware pilaren van klei gedragen wordt. De veranda wordt door vijf zeshoekige kolommen in verschillende vertrekken verdeeld, waarvan het middelste de bijzondere kamer is van den Alaké, die door een gordijn is afgesloten. Deze veranda is gevuld met de grooten van Abeokuta, die, volgens Burton, den schurkachtigsten troep lieden uitmaken dien men zich slechts kan voorstellen; niettegenstaande hij eene even groote verscheidenheid gezigten gezien heeft als iemand anders, zag hij echter nooit zulke afschuwelijke hoofden en aangezigten.

Hunne schedels waren van voren ingedrukt en staken van achteren als kokosnoten uit; het ontbreken van den baard, de afschuwelijke lijnen en rimpels waarmede het perkament van hun aangezigt doorploegd was, en de koude, meêdoogenlooze wreedheid, die op hun gelaat, als het in rust was, stond uitgedrukt, deed denken aan de gesneden folteraars die vroeger in Azië zoo algemeen waren. Men gevoelde dat men zich voor medelijden en genade even goed tot een' gewonden mandril kon wenden. De afschuwelijkheden waarvan deze ouden getuigen zijn geweest en de hartstogt dien zij voor allerlei akeligheden gekregen hebben, moeten hun deze dierlijke uitdrukking gegeven hebben."

Niettegenstaande de vergadering bestond uit de rijksten onder de Egba's, zag men bij hen geen schijn van luister of weelde; de geheele kleeding van den magtigsten was geen schelling waard. Zij durven dan ook geene weelde ten toon spreiden, daar zij zeker weten, dat, indien zij dit deden, alle zaken van waarde onmiddellijk gekonfiskeerd zouden worden.

"Het voorkomen van den "Alaké" zelf was niet veel gunstiger dan dat zijner onderdanen. Okekunu was een groote, gespierde, plompe man, van ongeveer zeventig-

jarigen leeftijd; zijn gedeeltelijk geschoren hoofd verhoogde zijne schoonheid niet. Hij had bovendien, behalve de hondstanden, al zijne boventanden verloren, zoodat zijne bovenlip op eene onoogelijke wijze naar beneden hing. Zijne benedenste tanden werden ook vrij slecht door de gewoonte van op de wijze der negers te snuiven, namelijk door de snuif te steken tusschen de onderlip en de tanden; door de opening die

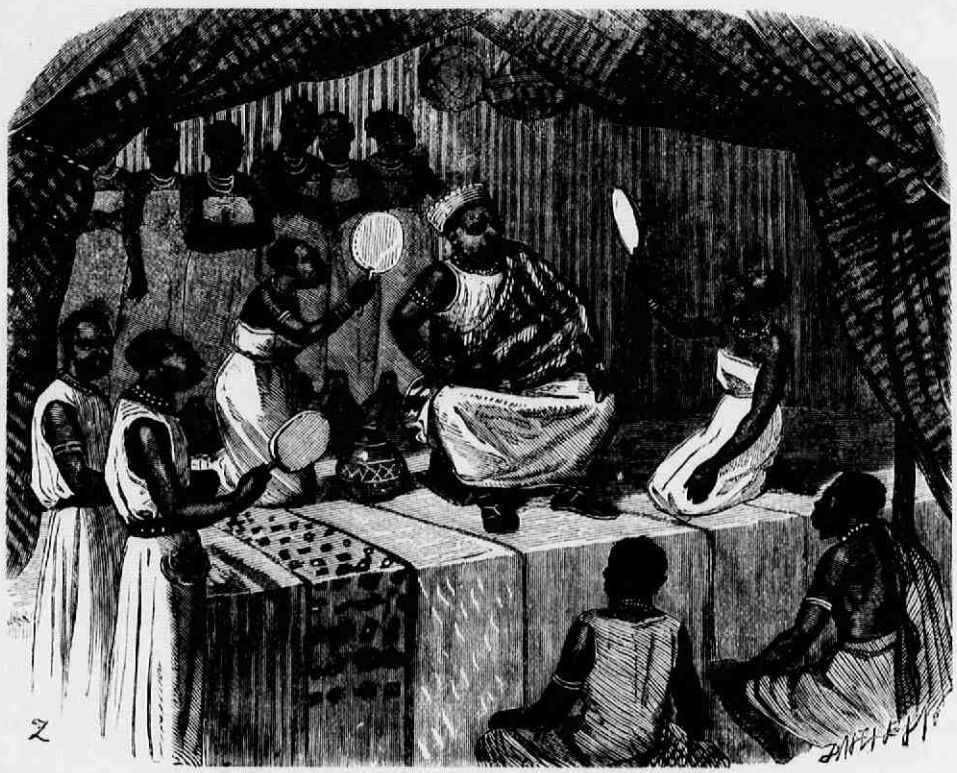

HET HOF VAN DEN „ALAKÉ."

hierdoor ontstond, kwam zijne tong op eene zeer onaangename wijze te voorschijn. Hij had, door een slag met een' steen, een oog verloren en was, daar hij eene halfslaperige uitdrukking had aangenomen, geen aangenaam persoon om aan te zien; een koninklijk voorkomen had hij stellig niet."

De koning moet gekozen worden uit een van vier stammen; zoowel de tegenwoordige koning als zijn voorganger behoorden tot den stam der Aké's.

HOOFDSTUK LIX.

BONNY.

DE VOORNAAMSTE HANDEL VAN BONNY. — KONING PEPPEL EN ZIJNE GESCHIEDENIS. — DE BEDROGEN LANDVERHUIZERS. — DE ZAMENKOMST VAN READE MET PEPPEL. — DE WIJZE VAN BOUWEN TE BONNY. — DE BIJZONDERE EN PUBLIEKE "JU-JU-HUIZEN". — WAAROM DE BEUL HET HOOFD NIET OPAT. — HET DAGELIJKSCH LEVEN VAN EEN GENTLEMAN TE BONNY. — KLEEDING DER MANNEN EN VROUWEN. — BIJGELOOVIGHEDEN. — MUMBO-JUMBO EN ZIJN AMBT. — LAATSTE TOEVLUGT VAN EEN MAN DIE ONDER DE PANTOFFEL STAAT. — EEN VREESELIJKE "GREE-GREE" EN ZIJNE GEVOLGEN. — DE "GREE-GREE-MANNEN" OF TOOVENAARS. — VERNUFTIGE WIJZE WAAROP ZIJ HUNNE BETOOVERINGEN DOEN. — ONTSNAPPING VAN EEN BEDRIEGER.

WANNEER wij langs de westkust een weinig zuidelijker gaan, komen wij bij de welbekende Bonny-rivier, vroeger het groote slaven-depôt van West-Afrika en nu het middelpunt van den slavenhandel. Ongelukkig is er evenveel bedriegerij in den handel in palmolie als in dien van goud en ivoor; de twee laatste artikelen worden opgevuld en de eerste met zand vermengd, zoodat men haar moet smelten, voordat men ze van de kust kan verzenden.

Bonny is voor Engelsche ooren een bekende naam, door het geel-zwarte opperhoofd, dat zich koning noemde en in Engeland als Pepper, koning van Bonny, bekend was. Zijn naam wordt verschillend gespeld, als Pepper, Pimento en Peppel. Hij is een afstammeling van Obullo, een opperhoofd der Ibo's of Eboe's, die zich met zijne slaven aan de Bonny-rivier neêrzette en opgevolgd werd door zijn zoon en kleinzoon, die beiden den naam Pepper aannamen.

Daar hij een' twistzieken aard had, schoot de tegenwoordige koning eene vrouw dood omdat zij hem niet beviel; hij vermoordde een opperhoofd, Manilla Peppel genaamd, omdat hij jaloersch was en bedierf den handel langs de rivier, door zijne onophoudelijke oorlogen met de Calabar's. Hij werd derhalve, op verzoek van alle opperhoofden en handelaars, afgezet en zijn neef Daphe kwam in zijne plaats. Daphe stierf echter kort daarna — naar men algemeen geloofde, op aanstoken van Peppel vergiftigd; de regering ging toen over in de handen van vier regenten, terwijl Pimento getransporteerd werd naar Ascension, welke plaats hij later altijd gaarne zijn St. Helena noemde. Hij toonde echter dat hij een slimme wilde was en wist het door lastigheid zoover te brengen, dat hij naar Engeland werd overgebragt, waar hij in 1857 aankwam.

Daar hij de gave van navolging der negers in volle mate bezat, nam hij met eene verwonderlijke gemakkelijkheid de Engelsche gewoonten aan; hij liet zijne geliefkoosde spijzen staan en dronk, in plaats van rum, champagne en sherry. Weldra werd hij godsdienstig, liet zich doopen en werd "teetotaller", waardoor hij bij eene groote klasse van menschen in gunst kwam. Hij vroeg 20,000 pond sterling om een zendings-post te vestigen en haalde inderdaad een aantal Engelschen, die volstrekt niet met Afrika of met de natuurlijke valschheid der inboorlingen bekend waren, over om hem te vergezellen; hij beloofde hun eene hooge bezoldiging en een' hoogen rang aan het hof.

Het zal niemand die het negerkarakter eenigzins kent, bevreemden te hooren, dat, toen de koning en zijn gevolg te Bonny aankwamen, de laatsten zagen dat zij bedrogen en volkomen geruïneerd waren. Zij ontdekten dat het "paleis" niets anders was dan eene verzameling afdakken en loodsen binnen een' aarden wal; dat Bonny zelf niets meer was dan een aantal hutten in eene modderige vlakte en dat de beste straat oneindig smeriger was dan de slechtste straat in het slechtste gedeelte van Londen. Wat het bijzondere leven van den koning betreft, hoe minder daarvan gezegd wordt, hoe beter.

Hunne gezondheid begon weldra te verminderen onder de ontberingen die zij moesten ondergaan en den vreeselijken stank der Bonny-rivier; de laatste is zoo sterk, dat zelfs een gehard reiziger als Burton zijne toch aan alles gewone neusgaten met in kamfer-brandewijn gedoopte katoen moest toestoppen, toen hij eens met laag water de rivier werd opgeroeid. Het koninklijke salaris en de vertrekken in het paleis bleken even denkbeeldig te zijn als het paleis zelf en den rang dien zij aan het hof zouden bekleeden; zij kregen als vergoeding voor bezoldiging en logies een paar Yams.

Hoe zuiver het Christendom, de beschaving en het "teetolatisme" van Peppel was, kan men nagaan uit het verslag van een bezoek, hetwelk Reade hem na zijne terugkomst uit Engeland bragt: — "Ik ging met den doctor naar wal om Peppel, den beruchten koning van Bonny te bezoeken..... De monarch was gezeten in eene der hutten en het tooneel was zeer geschikt om door een gelauwerd poëet bezongen te worden. De Afrikanen hebben eene bijzondere voorliefde voor aardewerk, ongeveer als die van het tegenwoordige geslacht voor oud chineesch porselein, en een bijzonderen smaak voor honde-vleesch; de honden worden hiervoor opzettelijk aangefokt en op de markt te koop aangeboden.

"En daar zat Peppel, die zoo lang in Engeland gewoond had; achter hem stond een groote stapel aardewerk en voor hem eene kalebas met gestoofd hondevleesch. Zoo gaat het met deze Wilden altijd. De gewoonten die zij van hunne voorouders hebben overgeërfd, nemen altijd de overhand boven het vernis van vreemde beschaving. Hun verstand heeft evenzeer een "*rete mucosum*" als hunne huid. Zoodra zij in hun land zijn teruggekeerd ontdoen zij zich van hunne aangeleerde beschaafde manieren en kleederen — zij loopen naar ziel en ligchaam weder naakt.

"Evenals de meeste negers van hoogeren rang heeft ook Peppel eene gele huidkleur, zoo licht als een Mulat. Zijne gelaatstrekken hebben eene verstandige, maar gemeene en sluwe uitdrukking. Bij elk woord en elken blik openbaren zich de achterdocht en argwaan, die half beschaafde naturen eigen zijn."

Ofschoon Peppel in Bonny is teruggekeerd, heeft hij toch nagenoeg geene wezenlijke magt, zelfs binnen zijne eigene grenzen, die hij niet durft overschrijden. En toch stelde hij met de koele onbeschaamdheid van een' echten Wilde voor, te Londen een consul te vestigen op een traktement van 500 pond sterling; als reden gaf hij op dat hij de Engelsche consuls altijd vergund had zijne bezittingen aan de golf van Benin te bezoeken.

De wijze waarop de huizen in Bonny gebouwd worden is vrij eenvoudig: gepleisterd vlechtwerk, hetwelk door palen gedragen wordt. De vloeren en muren zijn van klei, waaraan hier geen gebrek is; de daken zijn zeer hoog en de gevels zeer scherp. De gewone huizen hebben drie kamers, eene keuken, eene woonkamer en eene "Ju-ju-kamer" of kapel; in die der rijken zijn een aantal kamers en gangen. Schoorsteenen zijn niet bekend en daar dus de deur altijd moet openstaan als er een vuur brandt, is de drempel omtrent 50 centimeter hoog, om te beletten dat er vreemde dieren in komen. Het strijdt met de etikette, over den drempel te stappen wanneer de heer des huizes binnen zit; hij zou alsdan door ziekte getroffen worden en verondersteld betooverd te zijn.

De "Ju-ju-kamer" of kapel is een noodzakelijk toevoegsel aan ieder huis; daarbinnen staat de fetische of "Ju-ju", die de beschermer van het huis is; hij staat gelijk met de "Lares en Penates" der Ouden. De neger weet deze "Ju-ju-kamer" nuttig te gebruiken; hij maakt er de bewaarplaats van voor zijne grootste kostbaar-

heden, zooals "kauri's" en rum, omdat hij weet dat niemand er op zulk eene heilige plaats aan zal komen. Wat den "Ju-ju" zelv' betreft, hiervoor kan alles dienen; een Europeaan heeft dikwerf moeite om ernstig te blijven, wanneer hij een blad van de *Punch*, eene pilledoos, of een paar bretels dienst ziet doen als beschermgod van het huis.

Het groote "Ju-ju-huis" van de plaats is een gebouw dat er zeer akelig uitziet; het wordt goed beschreven door Burton. Het is een langwerpig, gepleisterd huis zonder dak, van de lengte van 14 à 15 meter. Aan het einde staat eene soort van altaar, hetwelk door één klein afzonderlijk dak tegen den regen beschut is. Onder dit dak zijn rijen van menschelijke schedels gespijkerd, die meestal met verschillende kleuren beschilderd zijn; één schedel valt bijzonder in het oog door een' langen zwarten baard, die zonder twijfel eene ruwe kopij is van den baard, dien de man droeg van wien de schedel afkomstig is. Tusschen deze menschelijke schedels zijn rijen schedels van geiten, die rood en wit geverwd zijn, terwijl andere bekkeneelen over den vloer gestrooid zijn en nog andere op stokken zijn geplaatst. Onder het altaar is een rond gat, met een opstaanden rand van klei, hetwelk dient om het bloed der slagtoffers en de geplengde drank-offers te ontvangen. Binnen dit "Ju-ju-huis" worden de koningen begraven.

Dit huis werpt een helder licht op het karakter van het volk, een ras hetwelk een bepaald genoegen schept in het zien van bloed en het veroorzaken en getuige zijn van pijn. Overal in het land ontmoet de reiziger tooneelen van bloed, pijn en lijden. Hij komt bijna in geen enkel dorp, of hij ziet dieren die in eene pijnlijke houding zijn vastgebonden en die men zoo laat sterven. Geiten en kippen worden meestal aan palen gebonden met hare koppen naar beneden en bloed is de geliefkoosde kleur om de aangezigten der mannen te beschilderen. Zelfs de kinderen van krijgsgevangenen — deze krijg is meestal niets anders dan een onverwachte aanval op een onvoorbereid dorp — worden bij hun midden aan de masten der kano's gehangen, terwijl hunne ouders bewaard worden om geofferd en opgegeten te worden.

DE "JU-JU" TERECHTSTELLING.

Omtrent deze laatste bewering heeft veel ongeloovigheid geheerscht, en de negers van Bonny ontkennen dan ook natuurlijk stoutweg dat er ooit menschen gegeten worden. Men kan echter het feit niet meer betwijfelen, daar Europeanen er getuigen van zijn geweest. De oude koning Peppel, de vader van hem, wiens leven wij in korte trekken hebben geschetst, gaf eens een groot feest ter eere eener overwinning, die hij behaald had op Calabar, en waarbij Amakree, de koning van dit land, was gevangen genomen. De Europeesche handelaars werden tot dit feest uitgenoodigd en zeer gastvrij ontvangen. Zij kregen echter een' afschuw toen zij den hoofdschotel zagen, die vóór Peppel geplaatst werd. Het was het bloedende hart van Amakree, warm en kloppend zooals het uit zijne borst genomen was. Peppel verslond het met de grootste graagte, terwijl hij uitriep: "Dit is de manier, waarop ik mijne vijanden behandel."

Later was Hutchinson getuige van een tooneel van kannibalisme. Hij had vernomen, dat er iets van dien aard zou gebeuren, ofschoon de zaak zeer stil werd gehouden. Op den bepaalden morgen was hij zelf op eenigen afstand van het "Ju-ju-huis" naar de kust geroeid, waar hij zich verborg en afwachtte de dingen die komen zouden. Wat er verder plaats vond, moeten wij met zijne eigene woorden mededeelen.

"Ik weet niet wat zij gevoelen, die in den omtrek van Newgate, in het hart van

Londen, eene teregtstelling afwachten. Dit weet ik echter, dat wanneer men, bij het aanbreken van den dag, als de stilte der omringende natuur iemand aan de meest sombere indrukken blootstelt, en men door de digte dampen en de onaangename geuren, die zich uit allerlei in ontbinding zijnde en malaria verspreidende stoffen ontwikkelen, onder de drukking is eener atmosfeer, die den geest neêrdrukt; ik weet dat ik toen, te midden van een troep kannibalen, niettegenstaande ik onder de bescherming was van een oorlogschip, op dat oogenblik een gemengd gevoel had van onzekerheid, angst, afgrijzen en onbestemde vrees, hetwelk ik God bid, dat nooit weder mijn deel moge zijn.

"De dag brak aan, en bijna op hetzelfde oogenblik verrees de zon. Toen ik door de spleet van den muur keek naar de ruimte tusschen de plaats waar ik mij verborgen had en het "Ju-ju-huis", zag ik geen verschil sedert den vorigen avond. Geen schavot, geene galg, geene bijl, geen strop — niets hetwelk eenige betrekking had op den dood, behalve de bekkeneelen op de palen van het "Ju-ju-huis"; deze laatsten schenen mij met eene tegelijk vreemde en onbestemde uitdrukking aan te staren. Het zou eene verligting geweest zijn in deze akelige stilte, indien ik slechts iets gehoord had, wat mij aan de voorbereidingen eener teregtstelling in Liverpool of Londen, waarvan ik zoo dikwerf gehoord had, herinnerde; het opslaan van of het slaan van spijkers in het schavot, het zien van het valluik of eener doodkist, van eene menigte die zich voor het aanbreken van den dag verzamelde, of het luiden eener klok, die eene ziel den weg toonde naar de eeuwigheid. Alles had het voorkomen alsof er niets moest voorvallen, hetwelk van den dagelijkschen loop der dingen afweek.

"Zou het kunnen zijn, dat ik mij in den tijd had vergist; was de plegtigheid welligt tot een' anderen tijd uitgesteld of had zij misschien ergens anders plaats?

"Neen, een verwijderd gemurmel van stemmen kwam al nader en nader, tot ik eindelijk, toen zij om het hoekhuis aan mijne linkerhand heengingen, een troep negers zag — eene gemengde menigte van alle leeftijden en van beide geslachten — die zoo digt op elkander liepen, dat ik niemand als beul of schuldige kon onderscheiden. Boven hunne ratelende stemmen uit hoorde ik echter het geluid eener rammelende keten, dat mij deed huiveren.

"Zij bleven stilstaan op het midden van het plein, tegenover het "Ju-ju-huis" en hielden op met spreken.

"Eene bevelende stem sprak een enkel woord en allen gingen op den grond zitten in een kring om twee gedaanten die regtop in het midden stonden — de beul en de man die gedood moest worden. De eerste onderscheidde zich alleen door het zwarte kalotje, hetwelk hij op het hoofd, en door een' gewonen hartsvanger, dien hij in de hand had. De laatste had ketens om zijn hals, zijne polsen en enkels. Zijn gelaat vertoonde geen enkel teeken van vrees of laf hartigheid — hij scheen geene bewustheid te hebben van het vreeselijke lot dat hem wachtte; evenmin had zijn gelaat de uitdrukking van stugge onverzettelijkheid, welke men bij enkele personen, die een' schandelijken dood moeten sterven, waarneemt.

"Indien hij niet regtop gestaan had, zou men niet geweten hebben dat hij leefde. Ook bij de toeschouwers nam ik eene ijskoude ongevoeligheid waar, die mij met afgrijzen vervulde. Geen woord, gebaar of blik van medelijden, waaruit ik kon opmaken dat ik op wezens staarde, waarin nog eene enkele vonk van menschelijk gevoel aanwezig was.

"Toen de "Ju-ju-slagter" achteruit stapte en den afstand mat, om een krachtigen slag op den nek van het slagtoffer aan te brengen, bewoog deze zich volstrekt niet; de man stond onbewegelijk alsof hij onbewust was van hetgeen rondom hem voorviel, totdat de eerste slag hem neervelde. Het geluid van een hakmes als het op vleesch neerkomt is aan de meesten bekend. Hier hoorde men niets anders, geen geluid van den man, geen gefluister of gemurmel van hen die er omheen zaten. Ik schreeuwde het bijna uit van aandoening en zal het geluid van dezen eersten slag nooit vergeten. Hoe verlangde ik dat iemand een enkelen kreet uitte, om den indruk van dezen vreeselijken slag en de nog akeliger stilte die er op volgde, weg te nemen!

"Op nieuw werd het wapen opgeheven om met de onthoofding voort te gaan; er volgde een tweede slag, terwijl de man op den grond lag, en toen werd de stilte door een geluid afgebroken! Maar, genadigste hemel! welk een geluid — het gorgelen en snikken, waarvan de doodstuipen van den stervende vergezeld gingen!

"Nog eens rees het wapen omhoog; ik zag met afschuw het bloed langs het wapen over de handen van den beul stroomen. Door de menigte was geen enkel woord geuit. Er volgden nog meer hakken en kloven, en toen het hoofd eindelijk van den romp gescheiden was, werd het door den "Ju-ju-beul" in eene kalebas gedaan en door eene zijner vrouwen weggebragt om gekookt te worden. Hij sprak toen een ander kabalistisch woord, of welligt hetzelfde van vroeger, en onmiddelijk stonden allen die op den grond zaten op, terwijl hij zelf wegging.

"Een kreet, die mij aan een troep tijgers herinnerde, rees uit de menigte op; zij zwaaiden hunne messen, toen zij zich om het lijk verzamelden, en men hoorde onder het gemurmel der stemmen het geluid van hakken en snijden. Ik vroeg mij zelven af, of ik aan de andere zijde van den Styx een tooneel zou kunnen aanschouwen als dat waarop ik, uit mijne schuilplaats, door de kleine scheur in den muur, het oog gevestigd hield; een troep menschelijke gieren die met de oogen het hoofdelooze lijk van een hunner broeders verslonden — jongens en meisjes, die zich van de menigte verwijderden, met stukken bloedend vleesch in de handen, terwijl hun weg door het afdruipende levensvocht werd aangewezen. Eene vrouw rukte uit de handen eener andere, terwijl zij elkander scheldwoorden naar het hoofd wierpen, een stuk vleesch van het lijk van den ongelukkige, die niet langer dan een kwartier vroeger nog leefde.

"Ten laatste was het geheele lijk onderling verdeeld. De ingewanden werden weggenomen om aan den "inguana", den beschermengel der bewoners van Bonny gegeven te worden. Het bloed zag men nog altijd, in glinsterende plekken, maar de langzamerhand vertrekkende menigte lette er in deze stad niet meer op, dan men ergens anders let op den helderen dauw, die van den hemel valt. Eenige honden verslonden de weinige overblijfselen die men had laten liggen. Twee mannen verschenen om zand over de plaats te strooijen en men hoorde niets dan het onafgebroken geluid der kuipers, die juist aan het werk waren gegaan, en het dagelijksche werk van het inhijschen der vaten palmolie aan boord der schepen."

Toen Hutchinson later langs het "Ju-ju-huis" kwam, zag hij de overblijfselen van het offer. Deze bestonden in de groote beenderen van het ligchaam en de ledematen, die klaarblijkelijk gekookt waren; al het vleesch was er afgegeten. Het hoofd is, zooals wij reeds gezegd hebben, van regtswege het eigendom van den beul. Eenige maanden later ontmoette Hutchinson denzelfden beul, die gezegd werd eenige dagen te voren op nieuw zijn beroep uitgeoefend en het hoofd van het slagtoffer opgegeten te hebben. Toen men hem verweet, dat hij zoo iets vreeselijks had kunnen doen, antwoordde hij, dat hij het hoofd niet had opgegeten, omdat zij, die het gekookt had, het bedorven had door er te weinig peper op te doen.

De geheele levenswijze der inwoners van Bonny, en inderdaad van alle stammen die in den omtrek van den Niger en aan zijne oevers wonen, is geheel in overeenstemming met de trekken die wij vermeld hebben. De vrouwen doen natuurlijk al het eigenlijke werk; de man gebruikt zijn' tijd gewoonlijk door vroeg in den morgen aan boord van een koopvaardijschip te gaan, met den agent te schagcheren en zulk een' voordeeligen handel te sluiten als hij slechts eenigzins kan. Hij vraagt om al wat hij ziet, om de eenvoudige reden, dat hij, als het hem geweigerd wordt, er volstrekt niet slechter aan toe is dan te voren; hij tracht zoo dikwijls mogelijk op scheepskosten te ontbijten en gaat tegen den middag naar huis, om van de vermoeijenissen van den dag uit te rusten.

Zijne kleeding bestaat uit een stuk stof om zijne lendenen, in de keuze waarvan hij zeer keurig is. Hij vouwt vervolgens een doek schuin en steekt hem door eene lus van den gordel waaraan zijn mes hangt; met eenige snoeren koralen en eenige ringen is dan zijn kostuum in orde. Zijn wollig haar wordt met de ruwst denkbare kam uitgekamd; zij is vervaardigd van eenige houten pennen die naast elkander

worden gebonden en waarvan de punten eenigzins uiteenwijken; zijne huid wordt met palmolie opgewreven.

Een werkdag eener vrouw is werkelijk geene kleinigheid; hij begint met het wasschen der kleederen in de kreek en bestaat verder in het vervaardigen van hoeden, netten, vischsnoeren en matten, en het gaan naar de markt. Die dit doen zijn echter de begunstigde vrouwen en haar leven is betrekkelijk vrij gemakkelijk; de andere evenwel, waarop haar despotische meester zich niet verwaardigt met een oog van welgevallen neêr te zien, zijn eenvoudig zijne slavinnen; zij worden gebruikt om water te halen, hout te hakken en visch te vangen en te bereiden.

De kleeding der vrouwen gelijkt veel op die van het sterkere geslacht; het voornaamste onderscheid is dat bij haar de modekleur blaauw is, in plaats van rood. Deze kleur wordt er op aangebragt door eene vriendin, gewoonlijk eene, wier eigenlijk vak het is, het menschelijk lichaam met onderscheidene patronen te beschilderen. Ruiten

MUMBO-JUMBO.

zijn zeer gewild en even zoo golvende strepen; deze beginnen met lijnen die naauwelijks zigtbaar zijn, en eindigen in strepen een á twee centimeter breed. Arabesken en gebogen lijnen ziet men ook zeer veel.

In een groot gedeelte van West-Afrika, dat door negers bewoond wordt, ontmoet men een half-menschelijken demon, die althans door de vrouwelijke helft der bewoners, zeer gevreesd wordt. Zijn naam is "Mumbo-Jumbo" en zijne heerschappij wordt door de mannen opgehouden, terwijl de vrouwen niet anders kunnen doen dan er zich aan onderwerpen.

Bij den ingang van iedere stad hangt aan den tak van een' boom eene geheele kleeding, die vervaardigd is van ruw aaneengenaaide strooken boombast. Het is de eenvoudigst denkbare kleeding en weinig meer dan een zak van boombast, waarin

van boven een gat is voor het hoofd en een aan iedere zijde voor de armen. Digt hierbij hangt een even eenvoudig masker, gemaakt van eene uitgeholde kalebas, met twee gaten om door te zien en versierd met een' bos vederen. Om het nog meer fantastisch afschuwelijk te maken is het masker rood geschilderd, waardoor het veel gelijkt op het gelaat van een clown in eene pantomime.

Des avonds vereenigt zich al het volk als gewoonlijk om te zingen en te dansen, wanneer men plotseling een flaauw verwijderd gehuil hoort in het bosch. Dit is de kreet van "Mumbo-Jumbo", waardoor alle vrouwen vreeselijk verschrikt worden, ofschoon zij zich moeten houden alsof zij er bijzonder mede in haar schik waren. De kreten komen al nader en nader en eindelijk verschijnt "Mumbo-Jumbo" zelf, gevolgd door een aantal met stokken gewapende medgezellen en gekleed in het pak hetwelk steeds tot zijn gebruik wordt gereed gehouden; hij treedt binnen den kring met eene roede in de hand. Hij wordt met luide kreten welkom geheeten en het dansen en zingen duren rondom hem vrolijk voort. Plotseling gaat "Mumbo-Jumbo" naar eene der vrouwen en raakt haar met zijn stok aan. Onmiddelijk grijpen zijne medgezellen de ongelukkige aan, slepen haar naar een' paal die altijd voor zulke gelegenheden klaar staat, binden haar vast en dienen haar een duchtige geeseling toe. Niemand durft haar beklagen. Van de mannen is dit niet te verwachten, en de vrouwen lagchen alle hare lijdende medgezellin uit; zij wijzen op haar en spotten met hare jammerkreten. Dit doen zij, vooreerst omdat zij vreezen, dat, indien zij het niet deden, zij de eerstvolgende slagtoffers zouden zijn en deels omdat zij — als echte Wilden — zich verheugen, indien zij iemand eene straf zien ondergaan, waaraan zij zelve ontsnapt zijn.

Wat de vrouw misdaan heeft, weten alle toeschouwers zeer goed en niemand beter dan de lijderes zelve. Het feit is dat zij te huis slecht van humeur geweest is, waarschijnlijk met hare mede-vrouwen getwist en niet naar de vermaningen van haren echtgenoot geluisterd heeft. Zoodra mogelijk trekt derhalve de man zelf of iemand, dien hij dit verzocht heeft, de kleeding van "Mumbo-Jumbo" aan en dient zijne vrouw eene bestraffing toe, die evenzeer moet dienen om de ongehoorzame vrouw te verbeteren, als tot waarschuwing voor de andere om haar voorbeeld niet te volgen.

"Mumbo-Jumbo" verschijnt niet bij alle nachtelijke festiviteiten; de mannen weten zeer goed, dat hij veel meer vrees inboezemt indien hij bewaard wordt voor die gelegenheden, waar de man al het mogelijke beproefd heeft om den vrede in huis te bewaren, maar bevonden heeft dat zijn gezag, zonder ondersteuning van buiten, niet meer geacht wordt. De lezer zal zich welligt herinneren, dat er ook in Dahome een dergelijke Demon gevonden wordt.

Het ware te wenschen dat alle bijgeloovigheden van dit land even onschuldig waren als die omtrent "Mumbo-Jumbo", waaraan niemand gelooft, ofschoon ieder voorgeeft het te doen, en die in allen gevalle eenigen invloed uitoefent op den huiselijken vrede. Sommige bijgeloovigheden zijn echter vreeselijk en hebben zooveel menschelijk lijden ten gevolge, dat alleen een Wilde ze in toepassing kan brengen. Het is zeer moeijelijk den aard dezer bijgeloovigheden te doorgronden, daar de negers altijd trachten ze voor de oogen van Europeanen te verbergen, vooral indien er bloedstorting mede gepaard gaat. Eén voorbeeld is er echter van bekend geworden. Eene stad was in gevaar van door een' magtigen, naburigen stam te worden aangevallen; de koning was zoo bang geworden, dat hij zond om zijne toovenaars, ten einde hen te raadplegen over de beste wijze om het gevaar af te wenden.

Het volk werd derhalve voor de voornaamste poort bijeengeroepen, waarop digt naast elkander twee kuilen in den grond werden gegraven. Nu begonnen, als gewoonlijk, zang en dans; eensklaps echter wees de voornaamste toovenaar naar een meisje, dat onder de toeschouwers stond. Zij werd onmiddelijk aangegrepen en een harer beenen in elk gat gestoken; de gaten werden toen zoo met aarde gevuld, dat zij zich niet kon bewegen. Op bevel der toovenaars bragt een aantal lieden klompen natte klei aan; deze werden als in den vorm van een pilaar om haar ligchaam vastgemetseld, zoodat zij langzamerhand met klei bedekt was. Eindelijk kwam zelfs haar hoofd onder de klei en hield het ongelukkige slagtoffer van het bijgeloof op te leven.

De kolom van klei, die het lijk van het meisje omsloten hield, stond jaren lang vóór de poort; de vijandige stammen waren zoo bevreesd voor zulk eene magtige fetische of "greegree" dat zij hun plan van aanval niet ten uitvoer durfden brengen.

De inboorlingen rigten deze "greegree's" op bij alle mogelijke gelegenheden en wenden zoo alle denkbare ongelukken af; daar zij bovendien zulk eene bescherming gaarne ruim betalen, zijn de "fetische-mannen" natuurlijk volstrekt niet onwillig om zulk een verzoek op te volgen en een' voordeeligen handel te sluiten. Zij weten natuurlijk, dat hunne kliënten in vele gevallen zullen lijden door de ramp die zij trachten te ontgaan en dat zij zich bij hen bitter zullen beklagen. Zij zorgen echter, dat zij altijd een' slag om den arm houden, waardoor zij buiten schot kunnen blijven. Bij zulk eene gelegenheid kocht iemand eene fetische tegen de koorts, door welke hij toch aangetast en bijna gedood werd. De voorwaarde die hem was opgelegd was, dat hij zich moest onthouden van geitevleesch en hij was volkomen zeker dat hij deze voorwaarde was nagekomen. De "fetische-man" was echter voor zulk een klein gat niet te vangen; hij bragt zijn' verontwaardigden kliënt geheel en al in de war door te zeggen, dat, wanneer zijn patiënt at in eene andere stad, een zijner vijanden, die de voorwaarde kende waarop de "greegree" gegeven was, waarschijnlijk een weinig geitevleesch in zijn kom gedaan en zoo de betoovering gebroken had.

Eene andere volstrekte voorwaarde is het volkomen geloof in de "greegree". Op een' stormachtigen dag moest een troep inboorlingen de rivier overtrekken; zij vroegen om de "greegree" tegen ongelukken. Zij kwamen vrij veilig over de rivier, maar toen zij terugkeerden sloeg de boot om en enkelen hunner verdronken. De overlevenden gingen als één man naar den "greegree-maker" en beschuldigden hem van het ongeluk. Hij hoorde hen zeer geduldig aan en zeide toen aan de klagers, dat het ongeluk alleen te wijten was aan hem die de boot bestuurde; deze toch had beproefd om de rivier met zijn' riem te peilen om te zien of het water diep was of niet. Deze handeling gaf wantrouwen te kennen en hierdoor werd de kracht van zijn toovermiddel verbroken. De geslepen kerel had het ongeluk gezien, en toen hij met zekerheid wist, dat de stuurman verdronken was, beschuldigde hij dezen driestweg; hij begreep dat de lieden, die er bij tegenwoordig waren geweest, al te verschrikt waren om juist te weten wat er was voorgevallen, en dat de beschuldigde hem niet kon tegenspreken.

HOOFDSTUK LX.

DE MANDINGO'S.

TAAL EN VOORKOMEN DER MANDINGO'S. — HUN GELOOF IN AMULETTEN. — EEN MANDINGOONSCH LIED. — HET HUWELIJK EN DE TOESTAND DER VROUWEN. — DE KOOKKUNST DER INBOORLINGEN. — EEN KONING DER MANDINGO'S. — DE INVLOED VAN HET MOHAMEDANISME.

VOORDAT wij het vasteland oversteken om ons naar Abyssinie te begeven, moeten wij met enkele woorden de natie der Mandingo's vermelden, die eene groote landstreek bewoont, door welke de Senegal en de Gambia stroomen.

Het is wel waard dat wij er de aandacht op vestigen, al ware het alleen omdat hunne taal zich verder uitstrekt dan eenige andere die in Afrika wordt gesproken; elk reiziger dus die het zooveel mogelijk zonder inlandsche tolken doen wil — daar dezen niet letterlijk kunnen vertalen en indien zij het konden, het niet zouden willen doen — is genoodzaakt hunne taal aan te leeren, voordat hij door het land reist.

De Mandingo's zijn groot en welgemaakt; zij hebben wel het wollige haar, maar niet de gitzwarte huidkleur en de dikke lippen van den echten Neger. "De bouw hunner taal", zegt M'Brair, die er zijne opzettelijke studie van heeft gemaakt, "is door en door Oostersch. In sommige grammatikale vormen gelijkt zij op het Hebreeuwsch en Syrisch; haar meest eigenaardig geluid behoort tot den Maleischen stam; de wijze van ondervragen komt overeen met die der Chineezen en de zamenstelling der werkwoorden heeft veel van het Perzisch. Zij hebben eenige godsdienstige uitdrukkingen ontleend aan de Arabieren en sommige voorwerpen van uitlandsch maaksel noemen zij met den Europeeschen naam.

De hoofdgodsdienst der Mandingo's is het Mohamedanisme, naar den aard van het volk gewijzigd; zij hebben echter nog genoeg van den echten neger-aard overgehouden om een onbepaald geloof te hebben in "greegee's", die voor hen door de "Marabout's" of heilige mannen vervaardigd worden en bijna altijd bestaan uit spreuken van den Koran, die in goed gelooide en net versierde lederen zakjes zijn genaaid. Door het Mohamedanisme is een einde gemaakt aan het luidruchtige zingen, waardoor de nachten in dit land zoo onaangenaam zijn; de Mandingo's zijn er echter in geslaagd, hun smaak voor nachtelijk godsdienstig levenmaken te bevredigen. In plaats dat zij wereldsche liederen zingen, brommen of zingen zij den Koran; zij schreeuwen de heilige spreuken zoo hard uit als in hun vermogen is en houden iemand even goed uit den slaap, alsof zij nog de oude afgodendienaars waren, die hunne zangen ter eere der nieuwe maan uitgalmden. Enkele plegtigheden ter eere der nieuwe maan hebben zij nog behouden, maar deze zijn zeer onschuldig. Als zij verschijnt, spuwen zij in de handen en slingeren en zwaaien er mede om het hoofd. De eklipsen verklaren zij door eene groote kat die hier of daar aan den hemel bestaat en haar' poot tusschen de maan en de aarde steekt.

Zij zijn werkelijk strenge Mohamedanen; de "Marabout's" roepen hen altijd een uur voor het opkomen der zon tot het gebed. Dit is volgens de theologische astronomie de tijd, waarop de zon te Mekka opkomt. Het Mohamedanisme heeft den Mandingo's veel goed gedaan. Het geloof aan één eenig God is voor het veelgodendom in de plaats gekomen en menschenoffers zijn geheel en al afgeschaft. Het aangeboren

neger-karakter der Mandingo's is wel niet geheel verloren gegaan, maar zij zijn op de ladder der menschheid eenige sporten hooger gestegen. Het heeft hun het liegen en stelen niet afgeleerd, welke twee ondeugden trouwens niet alleen bij afgodendienaars voorkomen, maar het heeft hen toch zoo ver gebragt, dat zij een afschuw hebben van het verkoopen hunner kinderen, hetwelk bij den gewonen neger zoo ingeworteld is; een Mandingoosch muzelman zal zelfs geen slaaf verkoopen of hij moet eene gegronde reden hebben om zich over hem te beklagen.

De Rhadaman of Mohamedaansche vasten wordt streng door de Mandingo's in acht genomen; het is dan ook geen gering bewijs van de kracht hunner godsdienst, dat zij er een neger toe heeft kunnen brengen, afstand te doen van iets waarvan hij houdt.

De voornaamste plegtigheid van het Mohamedanisme is natuurlijk ook bij de Mandingo's ingevoerd, die er echter een hunner eigene bijgeloovigheden op geënt hebben; zij gelooven namelijk, dat een jongen, indien hij niet besneden wordt, verslonden wordt door een' omdwalenden boozen geest, die hem negen dagen lang in het lichaam houdt. Aan deze legende gelooven zij onbepaald en tot nog toe heeft niemand haar op de proef durven stellen.

De gewone leeftijd waarop de besnijdenis plaats heeft, is veertien jaar; geheele troepen jongens ondergaan haar dan te gelijkertijd; zij gaan naar de bepaalde plaats, vergezeld van hunne vrienden en nabestaanden, die langs den weg liederen zingen en dansen uitvoeren, welke geen van beide zeer kiesch zijn; hier komt de echte neger-aard weêr boven. Na de plegtigheid brengen zij eene maand lang door in een' tusschenstaat. Zij zijn geene jongens meer en toch nog geene mannen. Tot na den afloop dezer maand wordt hun onbeperkte vrijheid gelaten; na dien tijd zijn zij echte mannen geworden en staan met hunne vaders gelijk in rang. De meisjes moeten zich ook aan eene soortgelijke plegtigheid onderwerpen; deze wordt in dit geval door de vrouwen der "Marabout's" verrigt.

Als een natuurlijk gevolg dezer godsdienst — die een mengsel is van, op het Fetischisme geënt Mohamedanisme — nemen de Marabouts omtrent dezelfde hooge plaats in als de "Fetische-mannen"; zij zijn de gewigtigste lieden der maatschappij. In hunne kleeding zijn zij niet van de leeken onderscheiden; men kent hen alleen aan de kleur van hun hoofddeksel, die altijd schitterend is, rood, geel of blaauw. De geheele opvoeding is in hunne handen; sommigen zijn reizende onderwijzers en anderen hebben geregelde scholen. Weder anderen hebben een gemengd karakter van muzijkanten en kooplieden; allen maken hun voornaamste middel van bestaan uit het verkoopen van amuletten, die niets anders zijn dan gemohamediseerde "greegee's". De vraag naar deze amuletten is zoo groot, dat een rijk man somtijds geheel ingesloten is in een kuras, hetwelk uit niets anders dan aaneengenaaide zakjes met amuletten bestaat.

Uit een der door Reade vertaalde liederen der Mandingo's blijkt duidelijk, hoe hoog men deze lieden acht. "Indien gij de taal der Marabout's (dat is Arabisch en niet Mandingoosch) kunt schrijven, zult gij een kind Gods worden. Indien gij hunne taal kent, zijt gij de grootste uwer familie. Gij verdedigt hen. Als zij een fout hebben begaan, zult gij hen beschermen."

De huwelijken worden door den Marabout, in de moskee, ingezegend, met een zonderling mengsel van inlandsche en vreemde plegtigheden. Naast den Marabout speelt de zuster van den bruidegom de voornaamste rol bij het huwelijk en in het toekomstige huishouden; zij geeft het kleedingstuk hetwelk de plaats van onzen trouwring inneemt, en hetwelk bij ons welligt als een voorteeken zou beschouwd worden — namelijk eene broek; zij heeft bovendien het regt, indien uit dit huwelijk een kind geboren wordt, dit een' naam te geven. Veelwijverij is hier natuurlijk regel en iedere vrouw heeft haar eigen huis. Als een meisje in het huwelijk treedt, blijft zij bij hare ouders totdat haar eigen huis gebouwd is; dan wordt zij in groote staatsie door hare vriendinnen weggebragt, die een rouwzang aanheffen, waarin zij het verlies harer vriendin betreuren.

De vrouwen hebben alle redenen om met haar lot tevreden te zijn. Zij zijn geene slavinnen, zooals in vele andere streken van Afrika, en zijn hare mannen dikwijls de baas. "Zij zijn", schrijft Reade, "de meest despotische vrouwen van Afrika. Zij weten

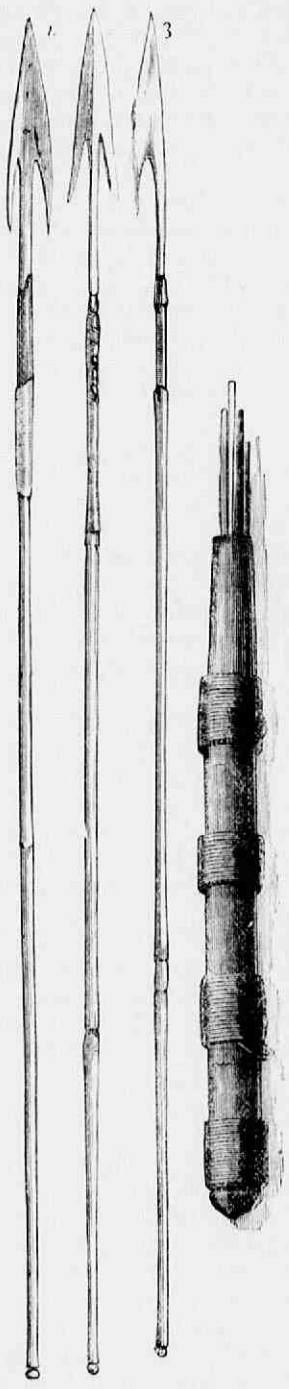

PIJLKOKER EN PIJLEN.

hoe zij hare echtgenooten voor hare bekoorlijkheden moeten doen bukken en hoe zij hun den kleinen voet op den nek moeten zetten. Als zij bedreigd worden met echtscheiding, storten zij tranen, en indien eene man eene vrouw verstoot, vallen zij hem in massa aan; — zij haten, maar beschermen elkander.

"Zij gaan naar den ongelukkigen echtgenoot, die nooit een rustig oogenblik in zijn huis gehad heeft, en zeggen: "Waarom mishandelt gij uwe vrouw? Eene vrouw is hulpeloos; een man heeft alles. Ga heen, roep haar terug en geef haar, om haar' regtvaardigen toorn te bedaren, een geschenk." De man bidt dan om vergeving en, wanneer zijne smeekingen den vorm hebben van een' stier of eene slavin, wil zij wel toestemmen om terug te keeren."

Het voedsel der Mandingo's bestaat voornamelijk uit rijst en melk; zijn zij echter rijk, dan veroorloven zij zich verschillende zaken van weelde. De schrijver, dien wij zoo even hebben aangehaald, beschrijft de bijzonderheden van een feest, hetwelk door een half-bloed Mandingo gegeven werd. Eerst werden oesters voorgediend die van de takken van boomen geplukt waren, waaraan zij zich bij hoog water vastgehecht hadden en bij het zakken van het water waren blijven hangen. Toen kreeg men tongen, karpers en andere visschen, die allen slecht waren, maar goed klaar gemaakt. "Hierop volgden gazelle-koteletten *à la papillotte*; twee gebraden kleine apen met lever-sous; een schotel krokodillen-eijeren; eenige sneden gerookt olifanten-vleesch (uit het binnenland) waarvan niemand onzer iets kon gebruiken; eenige smakelijke schotels sprinkhanen, land-krabben (die vooraf gemest waren) en andere schaaldieren; een stuk van een gekookten alligator, hetwelk een smaak had tusschen dien van varkensvleesch en stokvisch met een muskusachtigen reuk; en eindelijk hippopotamus-beafsteak — *aux pommes de terre*.

"Wij zouden welligt in Covent Garden een beter dessert gehad hebben, waar wij de zonzijde der tropische gewesten kunnen genieten, zonder er voor op reis te gaan. Wij hadden echter ananassen, oranje-appelen, geroosterde pisangs, zilverbananen, papaus — die men, als er een taart van gemaakt was, voor appelen zou kunnen houden — en bovendien nog eene groote verscheidenheid van andere vruchten, die lange inlandsche namen, een' zonderlingen vorm, maar allen een' afschuwelijken smaak hadden. De beroemde "palmkool" maakte ook een deel van den maaltijd uit; men houdt haar voor de lekkerste groente van de wereld. Als zij "*en sauce blanche*" gestoofd is, kan men haar bij geene enkele groente vergelijken. Zij moet de ambrosia der goden geweest zijn."

De Mandingo's die het Mohamedanisme niet hebben aangenomen, staan ver beneden hunne landgenooten die van hun Fetischisme hebben afstand gedaan. Reade verhaalt eene belangrijke geschiedenis van een inlandschen "koning", die zelfs nog smeriger was dan zijne onderdanen en zoo mogelijk nog leelijker; zijn gelaat toonde geen spoor van verstand en was volkomen dierlijk van uitdrukking; hij hield lange toespraken, die, zooals bij zulke toespraken meestal het geval is, alleen bestonden uit vragen om al wat hij zag. Zijne wijze van handelen was zoo geheel in overeenstemming met zijn voorkomen, dat hij algemeen walging opwekte. Er werden dan ook zeer vrije aanmerkingen gemaakt

omtrent de nadeelen van een' geheel wilden staat, en het voordeel wanneer men met meer beschaafde wezens in aanraking is geweest.

Eindelijk was het vervelende onderhoud door middel van een tolk ten einde en bleef er niets meer over dan het aantal "kola-noten" dat men als vriendschapsgeschenk moest geven — eene algemeene gewoonte in dit land. Men had er zes gegeven waarop de koning eene lange toespraak hield, die op een verzoek om meer neêrkwam. "Wel," zeide de gast, "wij kunnen den smerigen schurk niet wel weigeren er hem vier meer te geven, dat zijn er dus tien."

"*Maak er twintig van*," riep de koning haastig," en vergat daarbij dat het in zijne rol te pas kwam, zich te houden alsof hij geen Engelsch verstond. Hij had eenige jaren te Sierra-Leone gewoond en kon Engelsch spreken zoo goed als iemand; hij had alle aanmerkingen omtrent zijn persoon gehoord, zonder eenig teeken te geven dat hij een enkel woord van hetgeen gesproken was, verstaan had.

Een oud bijgeloof, dat niettegenstaande den voortgang van het Mohamedanisme blijft voortleven, heeft betrekking op een eiland in de boven-rivier. Op dit eiland is een berg en hierop woont een geest, die de magt heeft te maken dat iemand later nooit meer kan gaan zitten. Men moet daarom, als men dezen berg voorbijgaat, altijd het ligchaam van het midden tot de voeten ontkleeden en den rug naar den berg keeren en tegelijk den geest smeeken, medelijden te hebben met zijne vereerders, en hun het voorregt om te kunnen gaan zitten, niet te onthouden.

Ieder is verpligt zich aan deze plegtigheid te onderwerpen; gelukkig is de geest echter tevreden indien men dit doet door een' remplaçant; alle reizigers, zoowel mannen als vrouwen, betalen hiervoor derhalve inboorlingen van hun eigen geslacht om dit voor hen te doen. Even als de bekende etikette bij het passeren der linie, behoeven ook slechts diegenen, die voor het eerst langs dezen heuvel trekken, schatting aan zijne magt te geven.

Het algemeene bijgeloof, dat menschen de gedaante van dieren kunnen aannemen, heerscht ook onder de Mandingo's. Het is zelfs twijfelachtig of de volgers van Mohamed hieraan niet meer gelooven. De krokodil is het dier, hetwelk onder de Mandingo's hiervoor gewoonlijk genomen wordt. Toen iemand bij zekere gelegenheid door een' krokodil gebeten was en er ter naauwernood het leven had afgebragt, zeide hij niet alleen dat het dier een van gedaante veranderd mensch was, maar hij noemde zelfs den bijzonderen persoon, wien hij wist eenige dagen vóór het ongeluk beleedigd te hebben.

HOOFDSTUK LXI.

DE BUBÉ'S EN CONGO'S.

DE ECHTE NAAM DER BUBÉ'S. — DE BEPERKTE STREEK WAAR ZIJ WONEN. — HET VOORKOMEN EN DE MANIEREN DER MANNEN. — DE TOLA-DEEG. — REDENEN WAAROM ZIJ NAAKT LOOPEN. — DE WIJZE VAN BOUWEN DER BUBÉ'S. — HUN KARAKTER IN HET ALGEMEEN. — EEN HUWELIJK TE FERNANDO-PO. — CONGO. — ZIJNE AARDRIJKSKUNDIGE LIGGING. — ZONDERLINGE WIJZE OM IEMAND TE SCHATTEN. — GODSDIENST DER CONGO'S. — DE "CHITOME" EN ZIJNE MAGT. — ZIJN DOOD EN DE WET VAN OPVOLGING. — DE "NGHOMBO" EN DE WIJZE WAAROP HIJ RONDLOOPT. — HET GODS-OORDEEL. — DE PLEGTIGHEID DER KROONING VAN EEN' KONING. — DE KONINKLIJKE MANTELS. — DE VROUWEN VAN CONGO. — VROEGERE GESCHIEDENIS VAN HET LAND. — DE VROUWELIJKE MONARCH. — HET LOT VAN TEMBANDUMBA.

DE BUBÉ'S.

De stam der Bubé's (wier naam ongelukkiglijk gewoonlijk wordt uitgesproken als Booby's) is werkelijk zeer belangwekkend; wij zouden hem, indien de plaatsruimte ons niet ontbrak, meer in bijzonderheden beschrijven. De ware naam van dit volk is "Adizah's", maar, daar zij gewoon zijn elkander aan te spreken als "Bubé", dat wil zeggen "man", is deze benaming hun bijgebleven.

De Bubé's bewonen Fernando-Po en ofschoon sommigen hunner beweren af te stammen van het eiland, komen zij echter klaarblijkelijk van het vaste land. Zij hebben echter geene bijzondere voorliefde voor deze afstamming, maar zijn, als men hen ondervraagt, volkomen tevreden met te zeggen dat zij afstammen van hunne ouders.

Zij bewonen slechts een gedeelte van Fernando-Po. De zeelucht is voor hen te warm en te zacht en bovendien verkeeren zij in gevaar om door de slavenhandelaars te worden weggevoerd. Hooger dan 3000 voet boven de oppervlakte der zee kunnen zij niet leven; niet omdat het daar te koud is, maar omdat de palmen en pisangs daar niet meer kunnen gedijen. Met uitzondering der weinige individu's die onder de leiding der zendelingen zijn geweest, dragen de Bubé's geene kleederen, maar smeren zich in met palmolie; bij buitengewone gelegenheden bestrijken zij zich met engsluitende kleederen die bestaan uit een mengsel van palmolie en "tola-kruid." Dit deeg, waarmede zij zich bedekken, heeft een' sterken en eigenaardigen geur en de eerste aanwijzing van een dorp der Bubé's verkrijgt men gewoonlijk door den reuk van het "tola-deeg", dat ons door den wind wordt toegewaaid.

De mannen dragen groote, platte hoeden van vlechtwerk, die met apen-huid bekleed zijn en voornamelijk gebruikt worden om hen tegen de boom-slangen te beschermen. De vrouwen zijn geheel en al op dezelfde wijze gekleed, behalve de hoeden; hunne mannen verbeelden zich welligt, dat de slangen haar niet kunnen deren. De hoed wordt aan het hoofd bevestigd met pennen, die van apenbeenderen vervaardigd zijn; het haar is vet ingesmeerd en met gelen oker gekleurd; het ziet er uit alsof het met kleine vergulde erwten overdekt was. Om den bovenarm is een stuk koord gebonden, waarin voor den man een mes en voor de vrouw eene pijp steekt. Kleeding is voor hen eene bepaalde straf; Burton maakt de opmerking dat hij, zelfs op eene hoogte

van 10,000 voet boven de oppervlakte der zee, den Bubé's dekens aanbood, maar dat zij ze niet wilden hebben, ofschoon zij de warmte van het vuur zeer aangenaam vonden.

Er bestaat eene legende waardoor hunne naaktheid verklaarbaar wordt. Vele jaren geleden had een toovenaar der M'pongwé's eene fetische gemaakt op zijne groote speer en had velen hunner gedood, zoodat zij de vlugt hadden genomen. Zij hadden toen eene wet gemaakt, waarbij verboden werd dat een Bubé kleederen mogt dragen, voordat zij de M'pongwé's hadden overwonnen; deze wet bleef tot op den huidigen dag van kracht.

De Bubé is een verwonderlijk goed staaltje van een' wilde. Hij is zeer vlijtig; hij legt Yam-akkers en hofsteden aan op eenigen afstand van zijne woning, om zijne huisdieren te beletten er in rond te dwalen; bovendien is hij de beste palm-wijnfabrijkant van West-Afrika. Hij wil zelf geen slaaf zijn en evenmin slaven houden, maar werkt liever voor zich zelven; na hard op zijn land gewerkt te hebben, gaat hij naar het bosch om apen of eekhorens te schieten. Hij is een goed athleet en behandelt zijn' staf zoo handig, dat hij eene duchtige tegenpartij is. Bovendien is hij een uitstekend taalkundige; hij leert verschillende talen aan met eene bewonderenswaardige gemakkelijkheid en is door en door eerlijk. "Gij kunt gerustelijk rum en tabak in zijne straat zetten en hij zal zijne schulden even eerlijk betalen als de bank van Engeland." Deze getuigenis wordt hun gegeven door Burton, wien men stellig niet zal beschuldigen de Afrikaansche inboorlingen met te lichte kleuren te schilderen.

En toch vertrouwt hij niemand. Hij zal u zoo eerlijk mogelijk behandelen, maar u nooit zijn' naam noemen. Indien gij hem een geschenk geeft, neemt hij het aan, maar met argwaan: "*Timet Danaos et dona ferentes.*" Als gij onverwachts in zijn dorp komt, komt hij gewapend voor den dag en "als gij woordenboeken wilt maken, moge de God der talen u bijstaan." Dit komt daar vandaan, dat hij zoozeer bedrogen en geplunderd is, dat hij zelfs zijne landslieden van het naaste dorp niet meer vertrouwt.

Hij behandelt zijne vrouw vrij goed, maar brengt eene zonderling opklimmende reeks van straffen in praktijk. Als hij haar betrapt op ontrouw kookt hij een pot met olie; hij hakt de linkerhand der overtreedster af en steekt den stomp in de olie om de genezing te bevorderen. Bij eene tweede overtreding verliest zij de regterhand en bij eene derde het hoofd, in welk laatste geval de kokende olie niet meer noodig is. Deels tengevolge dezer wet en deels om hare leelijkheid, die verbazend moet zijn, zijn de vrouwen veel zedelijker dan de meeste harer Afrikaansche zusters.

Hutchinson, die eenigen tijd te Fernando-Po woonde, denkt over de Bubé's niet bijzonder gunstig; hij is van oordeel dat de 20- of 30,000 van hun stam het grootste struikelblok zijn voor de beschaving. Hij beweert bovendien dat de doopsgezinde zendelingen, niettegenstaande zij 17 jaren lang ijverig onder hen werkzaam zijn geweest, geen' enkelen Bubé tot Christen gemaakt of beschaafd hebben.

Het is geen verstandelijk ontwikkeld ras; zij schijnen van de verdeeling van den tijd òf niets te weten òf er niets om te geven; de tijdsbepaling waarnaar zij te werk gaan om de maanden en het jaar te berekenen, is de nieuwe maan en het begin van het drooge saizoen. Het laatste begint in November en twee maanden lang vieren de Bubé's een feest, "Lobo" genaamd, waarin gewoonlijk de huwelijken worden gesloten. Hutchinson was in de gelegenheid een hunner huwelijken bij te wonen en geeft hiervan een zeer vermakelijk verslag. De bruid was eene dochter van den koning. "Het eerste wat ons bij het binnenkomen der stad trof, was het koken en braden in de keukens van Zijne Majesteit. Hier lagen een aantal "ipa's" (stekelvarkens) en "litcha's" (gazellen) klaar om met palm-olie vermengd te worden; verscheidene torren staken aan pennen, waarschijnlijk om de verschillende schotels meer pikant te maken. De laatste worden "inchaee's" genaamd. In plaats van af te wachten hoe deze Fernandische soya de spijzen zou kruiden, wenschte ik mijzelven geluk met de broodjes met ham en de flesch met brandewijn en water, die ik in mijn valies had en die een mijner Krumen's op den rug droeg; ik zat middelerwijl onder de schaduw van een' palmboom op mijn' veldstoel een weinig uit te rusten.

"Buiten eene kleine hut, die aan de moeder der bruid behoorde, herkende ik weldra den gelukkigen bruidegom, wiens toilet door zijne aanstaande schoonzuster gemaakt

werd. Een aantal snoeren "tshibbu's" (dat wil zeggen kleine stukjes van Achatectona-schelpen, die de gewone munt zijn in Fernando-Po) werden om zijn lichaam en zijne armen en beenen gebonden; de dame die hem opschikte — en die een korte, zwarte pijp in den mond had — bestreek hem vervolgens met "tola-deeg." Hij scheen niet buitengewoon ingenomen met het geluk dat hem te wachten stond, maar sloeg nu en dan een gemelijken blik op een niervormig bruin gekleurd stuk yam hetwelk hij in de hand hield en waarin aan den bollen kant eene roode papegaai-veêr gestoken was. Dit werd mij gezegd de "ntsheba" te zijn en wordt verondersteld hem op den gewigtigen dag tegen kwade invloeden te beschermen.

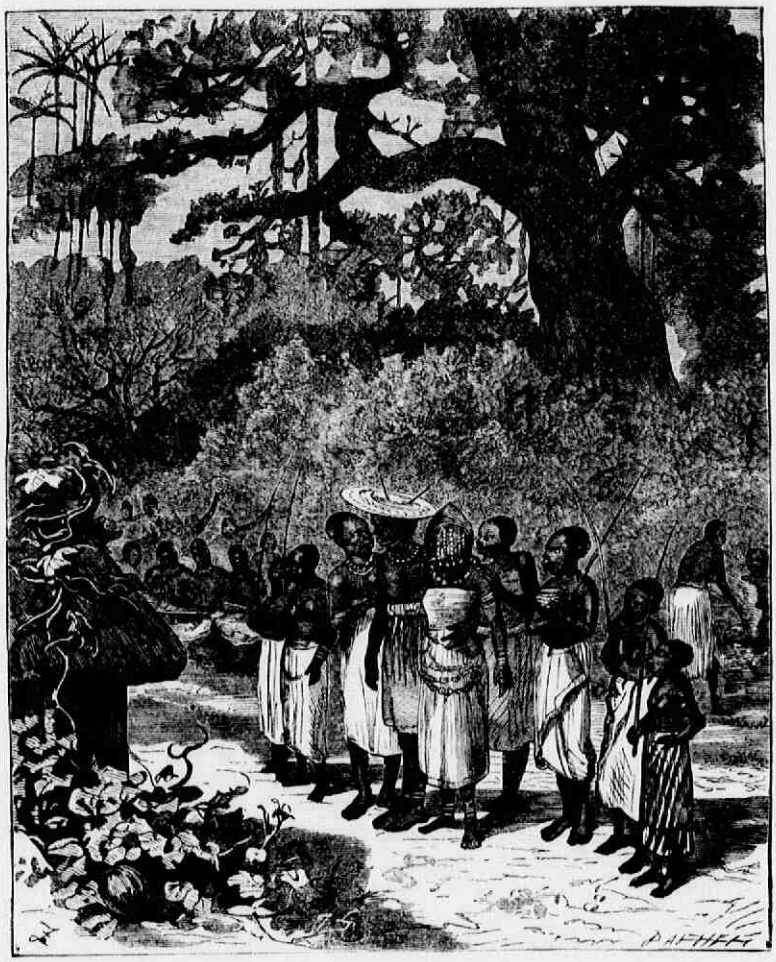

EEN HUWELIJK BIJ DE BUBÉ'S.

"Twee op vleeschpennen gelijkende haarspelden met roode en witte glazen koppen bevestigden zijn hoed — die niets was dan eene gevlochten schijf van bamboe — aan zijn haar. Toen zijn toilet was afgeloopen, vielen hij en een der bruidsmeisjes, dat even opgeschikt was als hij zelf, op een schotel met gestoofd vleesch en palmolie aan die voor hen stond, alsof zij in 14 dagen niet gegeten hadden. Bij het nuttigen van dezen maaltijd maakten zij gebruik van hunne vingers; zij rustten nu en dan slechts een oogenblik om een slok te nemen uit eene kalebas met palmwijn die naast hen stond of om hunne handen af te vegen aan een servet van palmbladen, waardoor, om

er het minste van te zeggen, de rekening hunner waschvrouw bij het einde der week niet grooter werd.

"Maar de bruid! Hier komt zij aan; hare eigene moeder en die van haar aanstaanden echtgenoot leiden haar, ieder aan eene hand, voort. Zij wordt gevolgd door twee "nepee's" (zangers van beroep) en een half dozijn bruidsmeisjes. Alleen eene goede photographie kan ons een juist denkbeeld geven van haar voorkomen. Zwoegende onder de vracht harer ringen, snoeren en gordels van "tshibbu" zag zij er door de tola-pomade uit als eene opgegraven mummie, behalve haar aangezigt, hetwelk geheel wit was, niet uit zedigheid — en ik moet hier bij voegen dat de negers, als zij blozen, altijd blaauw worden — maar omdat het met een wit deeg, het zinnebeeld der reinheid, besmeerd was.

"Zoodra zij buiten de omheining gekomen was, begon men met haar opschik en werd haar geheele lichaam met eene witte stof ingesmeerd." Toen werd een sluijer van "tshibbu-schelpen", die haar geheele aangezigt bedekte en van de kruin van het hoofd tot de kin neerhing en zich van het eene oor tot het andere uitstrekte, over haar heen geworpen. Hier overheen kreeg zij een grooten helm van koe-huid. Ieder die slechts een greintje medelijden had, kon het arme schepsel slechts beklagen; zij stond met zulk eene vracht beladen, langer dan een uur in de brandende zon, terwijl de "nepee's" haren lof in een extempore-bruidsdicht bezongen en de bruidegom zijn toilet op eene andere plaats voltooide.

"Nu volgde er een lange zang — iemand die muzijkaal was zou het een gehuil noemen — door den voornaamsten "nepee." Het duurde een geruimen tijd en verkondigde de schoonheid en de vele uitstekende eigenschappen der bruid, waaronder, nog al vreemd, ook de aangename geur vermeld werd die van haar uitging. Bij iedere pauze van het lied vielen de toehoorders in met een koor van "Hee! hee! jee! Eh!" en toen het geëindigd was ging men met de plegtigheid voort.

"Toen de huwelijks-kandidaten naast elkander hadden plaats genomen in de open ruimte voor de kleine hut, waaruit de bruid door de beide moeders was naar buiten gebragt — en waarin men mij zeide dat zij 15 maanden lang was opgesloten geweest — begon de eigenlijke huwelijks-plegtigheid. De dienstdoende priesters waren de moeders, eene instelling zoo natuurlijk eenvoudig, dat zij wel door niemand zal worden afgekeurd. Bij deze gelegenheid worden de moeders profetisch "boowana's" genoemd, de Fernandische naam voor grootmoeders.

"Vijf bruidsmeisjes schaarden zich naast de bruid aan iedere zijde; de eene was telkens eenige duimen kleiner dan de andere: die aan de buitenzijde was dus in gestalte nog een kind. Alle hadden een bundel papegaai-veêren op het hoofd en een stok in de hand. De moeder stond achter het "gelukkige paar" en sloeg den arm van den bruidegom om het midden der bruid en omgekeerd; de "nepee's" zongen al dien tijd, zoodat het voor mijn tolk bijna niet mogelijk was de woorden te verstaan, waardoor zij met elkander werden verbonden. Een snoer "tshibbu's" werd door de moeder des bruigoms om beider armen gebonden, terwijl zij hem tegelijk den raad influisterde om voor zijn zwak lam goed zorg te dragen; zij doet dit zelfs wanneer hij reeds een half dozijn vrouwen heeft. Nu wordt de snoer weder losgemaakt. Hij wordt dan opnieuw vastgemaakt door de moeder der bruid, die hare dochter in het oor fluistert, dat zij het land van haren echtgenoot goed moet verzorgen, zijne yams en cassava goed moet bouwen, benevens de noodzakelijkheid om hem getrouw te blijven. Tot bekrachtiging hunner wederzijdsche beloften gaf de moeder een beker palmwijn over aan haren zoon, deze aan zijne bruid en de laatste aan hare eigene moeder; ieder nam er een slok uit.

"Hierop volgde een algemeen zingen en dansen. Het geheele tooneel — het tola-deeg waarmede sommige aangezigten zoo besmeerd waren, dat men zou denken, dat zij er iets op hadden willen vastplakken — de slingerende staarten van muskus-katten en apen, waarmede de dansers versierd waren — de schijfvormige hoeden en bundels papegaai-veeren — de takken van wilde varens en snoeren "tshibbu-schelpen," die voor de dames welligt als bouqetten moesten dienen — de witte, roode en gele plekken waarmede allen onder de oogen, op de schouders en overal waar zij slechts in het oog konden vallen, beschilderd waren — dit alles te zamen vormde, in tegenstelling met

de schoone "*Bombax*," de trotsche palmen, kokos-boomen en andere prachtige tropische boomen die ons omringden, een schouwspel, hetwelk zelden door een Europeaan gezien wordt en wel in staat is om verschillende aandoeningen in het leven te roepen."

Eindelijk begaf zich het geheele gezelschap — terwijl het tola-deeg in stukken van hun ligchaam viel, naar het huis van den bruidegom; de oude vrouwen liepen voor de bruid uit tot aan de deur, waar zij haar lieten vóórgaan. Het pasgehuwde paar stond toen in hunne deur met het aangezigt naar de toeschouwers en omhelsde elkander als te voren. Een der kinderen van den echtgenoot gaf toen aan de jonge vrouw een' grooten bruin geschilderden yam, anderen bevestigden "tshibbu"-epauletten op hare schouders, de echtgenoot deed vier ringen aan hare vingers en de plegtigheid eindigde met eene nieuwe toespraak van de moeder des bruigoms, na afloop waarvan Hutchinson, zoo als hij zegt, "het gelukkige paar aan de genoegens van hunne tola-maan overliet."

CONGO.

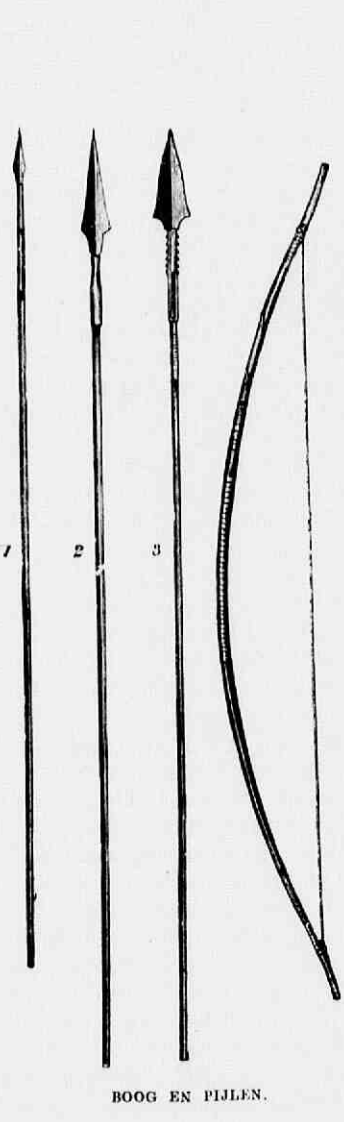

BOOG EN PIJLEN.

Als wij ons langs de westkust meer zuidwaarts begeven, komen wij bij het beroemde rijk van Congo. Het is in deze dagen door kooplieden van verschillende landen en zendelingen van verschillende sekten zoo in alle rigtingen doorkruist, dat het zijn voorkomen van de oude monarchale tijden, waarvan wij een kort overzigt zullen geven, geheel verloren heeft. De lezer moet wel onder het oog houden, dat de bronnen, waar aan wij onze berigten ontleend hebben, niet volkomen te vertrouwen zijn; wij hebben zoo veel mogelijk slechts gebruik gemaakt van die, welke ons het meest met de waarheid schenen overeentekomen. Hetgeen hier volgt, is voornamelijk genomen uit het kort zamengevatte verhaal van Reade.

De vroegere staatkundige toestand van het koningrijk Congo geleek veel op dien van Ashanti of Dahome, namelijk eene despotische regering, gecontroleerd door raadslieden; de koning en de raad waren natuurlijk naijverig op elkander en trachtten elkander steeds te overtreffen. Toen het koningrijk Congo eerst gevestigd was, verkeerden de koninklijke inkomsten omtrent in denzelfden toestand als die van de vorige keizers van Rusland — alles behoorde aan den koning en hij nam zoo veel als hij dacht noodig te hebben. In later tijden stonden echter de inkomsten onder toezigt van den raad, niet slechts de wijze waarop zij besteed, maar ook die waarop zij geïnd werden. Het grootste gedeelte der jaarlijksche inkomsten kwam van de kleinere opperhoofden, maar daar deze schatting, vooral in tijden van een' langdurigen oorlog, niet in verhouding staat tot de uitgaven, bedenken de koning en de raad verschillende voorwerpen die zij kunnen belasten.

De belasting die het meest opbrengt is welligt die op de bedden; deze vermeerdert naarmate zij breeder zijn; elk span dat zij breeder zijn kost jaarlijks een slaaf. Daar nu een gewoon mensch niet gemakkelijk

kan slapen op een bed dat minder dan vier span breed is, is het duidelijk dat deze belasting nog al veel moet opbrengen; zij is zelfs zoo drukkend, dat het wel te verwonderen is, dat er geen opstand door is ontstaan. De inboorlingen schijnen er echter stilzwijgend in berust te hebben; een rijke neger is er zelfs trotsch op, een zeer breed bed te hebben, als een tastbaar bewijs van zijn rijkdom.

Evenals bij meer beschaafde natiën, is ook hier oorlog de vader der belasting; de koning toch is verpligt een groot staand leger te onderhouden en het, door gedurige geschenken, in een goede stemming te houden, want een staand leger gelijkt veel op het vuur: het dient ons goed, maar is een vreeselijk meester. Het leger is verdeeld in regimenten, die elk staan onder het onmiddelijk bevel van het opperhoofd, in wiens distrikt zij wonen; zij zijn gewapend op de meest verschillende wijzen, met alle mogelijke wapenen die zij zich kunnen verschaffen. Tegenwoordig zijn de "geweren uit den handel" de meest geliefkoosde wapenen; de vroegere zwaarden, pijl en boog, speren en messen zijn echter hunne voornaamste uitrusting. "Wat uniform betreft, hieromtrent hebben zij niet het geringste denkbeeld; men kan zelfs niet, even als bij de Kaffers van Zuid-Afrika, de lieden der verschillende regimenten onderscheiden.

De oude godsdienst der Congo-negers is het veelgodendom, hetwelk zij in fetischisme hebben laten ontaarden. Er is eene sekte van monotheïsten, maar zij hebben met deze godsdienst weinig gewonnen; zij bestaat alleen in het negeeren van verschillende godheden, zonder dat zij eenig het minste begrip hebben van den God, dien zij beweren te aanbidden — een' God, wien zij de grootste ondeugden toeschrijven, die de menschelijke natuur verlagen.

De "fetische-mannen" of priesters zijn hier even gewigtige lieden als de "marabout's" onder de Mandingo's, en hun opperhoofd, hetwelk bekend is onder den naam van Chitomé, is weinig minder geëerd dan de koning, die zelfs verpligt is naar de gunst van het geestelijk opperhoofd te dingen; het gewone volk houdt den laatsten bijna voor een God. Hij wordt onderhouden door eene soort van tiend, die uit de eerstelingen van den oogst bestaat; deze worden hem met groote plegtigheden gebragt en met plegtige liederen aangeboden. De Congo's gelooven in vollen ernst, dat, indien zij verzuimden hem de eerste vruchten van den oogst aan te bieden, het volgende jaar stellig onvruchtbaar zou zijn.

In zijn huis brandt steeds een heilig vuur; de asch, die verondersteld wordt zeer geneeskrachtige eigenschappen te bezitten, wordt door hem tegen een' hoogen prijs verkocht, zoodat zelfs zijn vuur eene onuitputtelijke bron van inkomen voor hem is. De geheele inrigting van de mindere priesterschap geschiedt door hem; hij doet zelfs nu en dan onder hen eene rondreis, om twisten, die van tijd tot tijd ontstaan, bij te leggen, Zoodra hij zijn huis verlaat zijn de mannen en vrouwen in het geheele koningrijk op straffe des doods verpligt van elkander te scheiden. Bij ongehoorzaamheid wordt alleen de man gestraft. Er zijn gevallen bekend, dat vrouwen, die niet van hare mannen hielden, hare echtgenooten beschuldigden deze wet overtreden te hebben; zij verkregen hierdoor een dubbel voordeel, door zich vooreerst van een' man te bevrijden dien zij niet liefhadden, en ten anderen op eene gemakkelijke wijze den roep van bijzondere godsdienstigheid te verkrijgen.

De Chitomé heeft inderdaad, op eene enkele uitzondering na, in alles zijn' zin. Hij is zoo heilig, dat hij geen' natuurlijken dood kan sterven; indien dit geschiedde, zou het heelal onmiddellijk te niet gaan. Zoodra de Chitomé derhalve door eene ernstige ziekte wordt aangetast, brengt de aanstaande Chitomé hem een bezoek en redt het heelal, door hem met eene knods de hersens in te slaan, of, indien hij dit liever heeft, met een koord te worgen. Dat hij zelf op dezelfde wijze moet sterven maakt op den nieuwen Chitomé niet den minsten indruk, die, naar den echten negeraard, alleen denkt aan het tegenwoordige; hij denkt niet alleen niet aan hetgeen hem in de toekomst zou kunnen overkomen, maar bekommert zich zelfs niet om den dag van morgen.

Op den Chitomé volgt de Nghombo, een priester die zich onderscheidt door zijn' eigenaardigen gang. Het zou aan zijne waardigheid te kort doen, indien hij liep als de gewone stervelingen, of zelfs als de gewone priesters; hij loopt daarom altijd op

zijne handen met de beenen in de lucht en boezemt daarmede ontzag in aan de leeken. Sommige priesters zijn regenmakers; zij vervullen de pligten van hun ambt door kleine aardhoopen te maken en er fetischen op te plaatsen. Uit het midden van elken betooverden aardhoop klimt een vreemd insekt omhoog en bezorgt zooveel regen als het volk er voor heeft betaald. Deze priesters zijn geregeld geordend; sommigen worden echter priesters geboren, zooals dwergen, gebogchelden en albino's. Deze worden allen, als bijzonder hoogbegunstigde personen, zeer vereerd en beschouwd als door de natuur zelve tot het priesterschap gewijd te zijn.

De priesters moeten, als gewone proef, den gif-beker kunnen drinken en in enkele gevallen ook de proef van het gloeijende ijzer — waardoor de huid van den beschul-

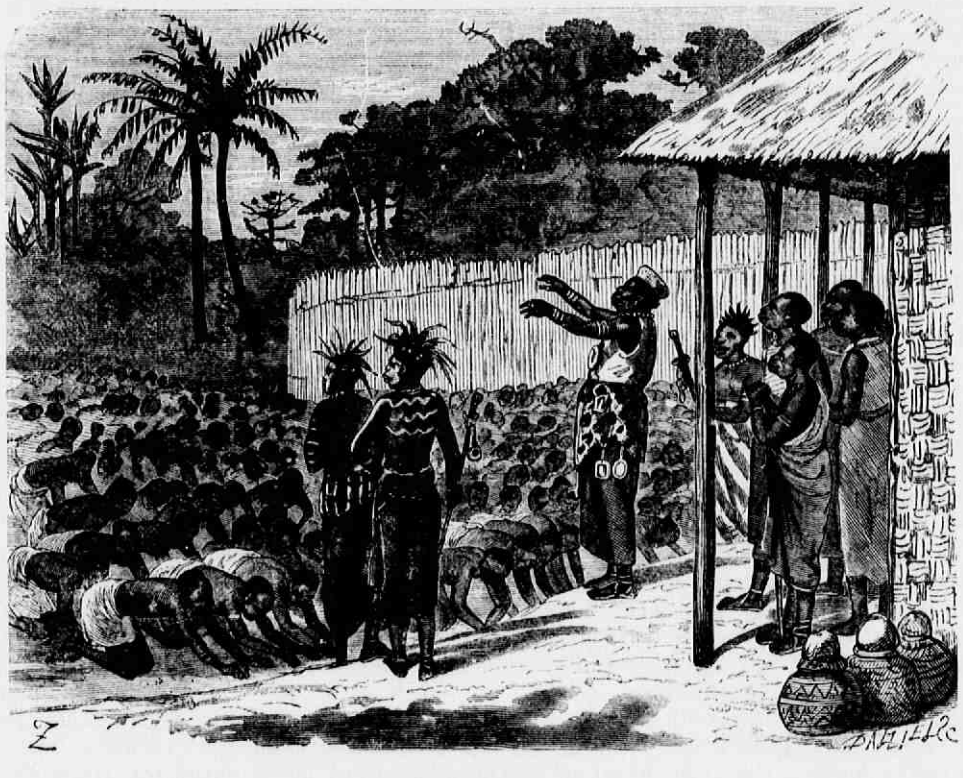

EENE KROONING BIJ DE CONGO'S.

digden gebrand wordt indien hij werkelijk schuldig is — kunnen doorstaan. Het is aan geen twijfel onderhevig dat de toovenaars bekend zijn met eene of andere bereiding, die hunne huid tegen eene korte aanraking met gloeijend ijzer bestand maakt en die zij ook aanwenden bij den beschuldigde, als deze er slechts voor betaalt.

De Chitomé heeft de leiding der krooning van een' koning. De nieuwe regent begeeft zich naar het huis van den Chitomé, vergezeld van een aantal zijner toekomstige onderdanen, die onder het voortgaan doordringende kreten slaken. Zoodra hij het heilige huis genaakt, knielt hij voor de deur neêr en verzoekt den Chitomé, hem genadig te willen zijn. Deze snaauwt hem van binnen eene regtstreeksche weigering toe. Nu vernieuwt de koning zijne smeekingen in weerwil der herhaalde weigeringen; hij noemt al de geschenken op, die hij voor den Chitomé heeft medegebragt en die hij natuurlijk zoo spoedig terug kan krijgen als hij ze gegeven heeft, daar hij, zoodra hij wettig is aangesteld, minstens hetzelfde bedrag van zijne onderdanen terugvordert.

Eindelijk gaat de deur der hut open en verschijnt de Chitomé in zijn wit priesterkleed; zijn hoofd is bedekt met vederen en een glimmende spiegel hangt op zijne borst. De koning ligt voor het huis geknield, terwijl de Chitomé water over hem uitgiet, stof over hem strooit en hem den voet op den nek zet. Dan gaat hij regtuit voor den geknielden monarch liggen en ontvangt in die houding van hem de belofte, dat hij zijn gezag altijd zal eerbiedigen. Nu is de koning uitgeroepen en trekt hij zich terug om zich te wasschen en van kleeding te verwisselen.

Hierop komt de koning uit het paleis, omgeven door zijne priesters en edelen; in al de weidsche pracht van zijn' nieuwen rang verschijnt hij nu, geheel en al overdekt met glinsterende metalen, glazen en steenen versierselen, zoodat het oog naauwelijks de lichtstralen verdragen kan, die bij elke beweging van hem terugkaatsen. Dan gaat hij zitten en houdt eene toespraak tot het volk. Als deze is afgeloopen staat hij op, terwijl al het volk voor hem ligt neêrgeknield; hij strekt de handen over hen uit en maakt zekere voorgeschreven gebaren, die voor den zegen des konings worden gehouden. De plegtigheid eindigt met eene lange reeks van feesten.

Tegenwoordig misvormen zich zoowel de koning van Congo als zijne rijksgrooten met Europeesche kleederen; zij dragen zijden vesten, fluweelen schoenen, damasten rokken en hoeden met breede randen. In vroegere tijden vertoonden zij zich evenwel in den inlandschen opschik, die hun goed stond. Eene eenvoudige tunica van zeer fijn graslinnen, die den regter arm vrij liet, bedekte het bovenlijf, terwijl eene soort van rok, van dezelfde, maar zwartgeverwde stof om hun midden was bevestigt en een schort of "sporran" van luipaardvel van voren aan den gordel was vastgemaakt. Op het hoofd droegen zij eene soort van kap of namen hiervoor somtijds eene vierkante roode en gele muts. Sandalen van palmhout waren het bijzondere voorregt van den koning en de edelen; het gewone volk was verpligt barrevoets te gaan.

De vrouwen in Congo zijn vrij wel af, behalve dat zij nu en dan een stevig pak slaag krijgen met de zware hippopotamus-zweep. Zij nemen dit volstrekt niet kwalijk; integendeel, eene vrouw, die niet van tijd tot tijd duchtig wordt afgeranseld, gevoelt zich hierdoor beleedigd en denkt dat zij door haar' echtgenoot verwaarloosd wordt. De koning heeft het regt iedere vrouw tot de zijne te maken, hetzij zij ongehuwd is of niet; indien eene gehuwde vrouw in den koninklijken harem gaat, wordt haar echtgenoot ter dood gebragt.

Het volk van Congo is — waarschijnlijk tengevolge van het uitputtende klimaat — een vadsig en slaperig ras; de vrouwen moeten al het werk doen, terwijl de mannen in de schaduw liggen, hunne pijpen rooken en hun palmwijn drinken. Den laatsten maken zij vrij goed, ofschoon niet zoo goed als de Bubé's van Fernando-Po. Hunne huizen zijn hutten van de minste soort. Eenige weinige palen met een dak er op en als muren eenige ineengevlochten takken, — ziedaar al wat een bewoner van Congo voor huis behoeft. Zijne kleeding is even eenvoudig; een stuk geweven stof om zijn midden is al wat hij noodig heeft. De wijde kleederen en het schoone bont dat de koning draagt, moeten dus op het bijna geheel naakte volk een' bijzonder sterken indruk maken.

Volgens de overlevering was Congo oudtijds een der groote Afrikaansche rijken. Tweemaal kwam het tot dezen rang, en wel beide keeren door de geestkracht eener vrouw, die, in weerwil der lage meening die men hier omtrent de vrouw koestert, den troon hadden bestegen.

Omtrent het jaar 1520 — het is onmogelijk om in zulk eene geschiedenis een' juisten datum aan te geven — voerde een groot opperhoofd, Zimbo genaamd, heerschappij over een groot gedeelte van Afrika; hij nam elk land in waar hij kwam, en vestigde er zijn gezag. Onder vele andere rijken werd ook Congo door hem ingenomen en eijnsbaar aan hem gemaakt. Eindelijk werd hij zoo magtig, dat zijn leger te groot werd voor zijn rijk en hij de vermetelheid had om eene legerafdeeling uit te zenden, waarmede hij Abyssinië en Mozambique wilde verwoesten. Deze afdeeling bereikte veilig de oostelijke zee, maar kwam daar slaags met de Portugeezen, die hen met groot verlies op de vlugt dreven. Deze tijding werd door boodschappers aan Zimbo overgebragt; deze stelde zich in persoon aan het hoofd zijner nog overgebleven

troepen, trok tegen de Portugeezen op, versloeg hen, doodde hun' generaal en bragt een aantal gevangenen mede, met wier schedels hij het plein voor zijn huis plaveide.

Na verloop van tijd stierf hij, en werd het rijk, naar de Afrikaansche gewoonte, verdeeld in een aantal afzonderlijke gewesten, die ieder door een' aanvoerder van het nu nutteloos geworden leger werden bestuurd. Een dezer aanvoerders had eene dochter, Tembandumba genaamd, die, na haars vaders dood, met hare moeder het gewest regeerde. Deze vrouwen vergezelden de troepen altijd in den oorlog en Tempandumba was, zelfs als meisje reeds, zoo onstuimig en bloeddorstig, dat hare moeder haar het bevel gaf over de helft der troepen; het natuurlijk gevolg hiervan was, dat zij weldra het bevel van het geheele leger op zich nam en zich tot koningin liet uitroepen.

Hare grootste eerzucht was, eene natie van Amazonen te stichten. Losbandigheid veroorloofde zij in de ruimste mate, maar het huwelijk was streng verboden; zoodra de vrouwen hare mannelijke medgezellen moede waren, werden dezen gedood en opgegeten; hunne plaatsen werden door krijgsgevangenen aangevuld. Alle mannelijke kinderen werden omgebragt en zij zou bijna het toppunt harer eerzucht bereikt hebben, toen zij vergiftigd werd door een' jongeling, op wien zij hevig verliefd was geworden en van wien zij, bij een feest, onvoorzigtiglijk een beker wijn had aangenomen.

Het is zeer merkwaardig, dat, omtrent honderd jaar na den dood van Tembandumba een ander vrouwelijk legerhoofd over dit rijk het bewind voerde. Haar naam was Shinga en hare magt niet veel geringer dan die harer voorgangster. Zij was echter eene der verstandigen van haar geslacht, want toen zij eens de Portugeezen bevochten had en door hen geslagen was, maakte zij een zeer nederigen vrede en behield haar rijk in veiligheid.

HOOFDSTUK LXII.

BORNU.

LIGGING VAN HET KONINGRIJK BORNU. — VOORKOMEN VAN HET VOLK. — WIJZE WAAROP HET ZICH KAPT. — EENE RECEPTIE BIJ DEN SULTAN. — DE HOFKLEEDING. — DE SHEIKH VAN BORNU. — ZIJN PALEIS EN ONDERGESCHIKTEN. — ONTVANGST DOOR DE LIJFWACHT. — HUNNE WAPENEN EN KRIJGSTUCHT. — DE INFANTERIE DER KANEMBOO'S. — REGTVAARDIGHEID VAN DEN SHEIKH. — ZIJN OVERLEG EN DOORZIGT. — ZIJNE VOORGEWENDE MAGT IN HET SCHRIJVEN VAN TOOVERSPREUKEN. — ZIJN IJVER VOOR DEN GODSDIENST. — EENE VREESELIJKE STRAF. — DE WIJZE VAN BOUWEN IN BORNU. — ZONDERLINGE WIJZE VAN VISSCHEN EN JAGEN. — GEWOONTEN EN GEBRUIKEN DER KANEMBOO'S.

Ten westen van het Tchad-meer, tusschen 10 en 15 graden Noorder-breedte en 12 tot 18 graden Ooster-lengte, ligt het groote rijk van Bornu; het omvat een aanmerkelijk aantal stammen en is van genoegzaam gewigt om eene afzonderlijke behandeling te vereischen. In Bornu zijn omtrent twaalf of dertien groote steden en in dit land worden ten minste tien verschillende dialekten gesproken; enkele hiervan zijn ontleend aan de Shooa's, die zelven bijna zuiver Arabisch spreken.

Het eigenlijke volk van Bornu, of de "Kanowry's", zoo als zij zich zelven noemen, is niet schoon; zij hebben groote, platte en vrij onbeduidende aangezigten met platte neuzen en groote monden. Hunne lippen zijn echter niet die van den echten neger en hun voorhoofd is hoog, hetwelk eene grootere mate van verstand te kennen geeft, dan men in den regel bij den gewonen neger aantreft.

De Bornuezen zijn over het algemeen niet rijk en slechts zeer eenvoudig gekleed; zij dragen eene soort van hemd, hetwelk door hen zelven indigo-blaauw geverwd is. Indien zij in tamelijk goeden doen zijn, dragen zij, naarmate hunne middelen het toelaten, zelfs twee of drie zulke kleedingstukken. Het hoofd wordt geschoren en de meer voorname klassen dragen eene donkerblaauwe muts; alleen door den sultan en zijne hofhouding worden scharlaken mutsen gedragen. Bij het gaan dragen zij altijd een' zwaren stok met een' grooten knobbel aan het einde, als de stok van een tamboermajoor, in de hand; hun gang heeft ook veel van dien dezer gewigtige personaadje.

De wijze waarop de vrouwen zich kappen is merkwaardig. Zij verdeelen het haar in drie langwerpige rollen, die dik zijn in het midden en naar de einden dunner worden. Eene dezer rollen loopt over de kruin van het hoofd en de andere liggen boven de ooren; de drie punten vereenigen zich op het voorhoofd en worden door een mengsel van was en indigo op hare plaats gehouden. De andere einden worden netjes gevlochten en dan omhoog gekruld als de staartvederen van een' waard.

Somtijds maken zij in dit kapsel eene ligte wijziging door vijf rollen te maken in plaats van drie. De vrouwen houden zooveel van indigo, dat zij er hare wenkbraauwen, handen, armen, voeten en beenen mede verwen; voor de handpalmen en de nagels van vingers en teenen nemen zij eene roode verwstof en zwarte antimonium voor de oogleden. Koralen, armbanden en andere versierselen dragen zij in menigte; meestal zijn deze van hoorn of koper. Aan zilver en ivoor kent men de vrouw van rang. Hare kleeding bestaat uit een blaauw, wit of gestreept laken, "toorkadee"

genaamd; dit wordt onder de armen om het ligchaam geslagen en hangt tot aan de kniën. Dit is de gewone kleeding, maar als eene vrouw welgesteld is voegt zij hierbij eene tweede "toorkadee", die zij als eene mantille over het hoofd en de schouders hangt.

Even als vele andere Afrikaansche stammen, belijden zij de Mohamedaansche godsdienst en maken veel gebruik van tatouëeren. Aan elken kant van het gelaat worden 20 insnijdingen gemaakt, die bij de hoeken van den mond bijeenkomen, terwijl zij eene enkele snede hebben die over het voorhoofd regt naar beneden loopt. Op elken arm hebben zij 6 insnijdingen, 6 op iedere dij en hetzelfde aantal op de beenen; bovendien hebben zij er 4 op elke zijde der borstkas en aan iedere zijde 9 boven het heupbeen. Zij worden gemaakt terwijl zij nog kinderen zijn en de arme kleinen ondergaan vreeselijke folteringen, niet alleen door de pijn die hun hierdoor wordt veroorzaakt, maar vooral door de tallooze vliegen die zich neerlaten op de 103 wonden, waarmede het ligchaam bedekt is.

De bewoners van Bornu worden, althans in naam, geregeerd door een voornaam opperhoofd of sultan, die eene zonderlinge hofhouding heeft. Toen de reizigers Denham en Clapperton hem een bezoek gingen brengen, werd hun den avond te voren een bezoek gebragt door een' der koninklijke kamerheeren, die pronkte met een' grooten staf als de stok van een' tamboer-majoor; hij droeg 8 of 10 hemden om zijn' rijkdom ten toon te spreiden en had op het hoofd een' tulband van reusachtige afmetingen. Op zijn bevel werd voor de blanke bezoekers eene tent opgeslagen en hier omheen een linnen scherm, hetwelk de dubbele goede eigenschap had van de zon en het volk buiten te sluiten en de lucht toe te laten. Er was tot hunne verkwikking een koninklijke maaltijd gezonden, die uit 70 of 80 schotels bestond; elke schotel was voldoende om 6 personen te voeden. Indien de kookkunst der inlanders soms niet aan de Blanken mogt bevallen, zond hij tevens, zeer bezorgd, een aantal levende kippen, die zij dan zelven konden bereiden.

Den volgenden morgen, even na het aanbreken van den dag, werden wij ontboden bij den sultan; deze zat in eene soort van kooi, alsof hij een wild dier was. Niemand mogt hem, dan tot op een' vrij grooten afstand, naderen en de hof-etikette was, dat ieder hem te paard voorbij reed, dan afstapte en zich voor den sultan op den grond wierp. Het meest dwaze van de plegtigheid is, dat hovelingen, als zij hun voetval voor den monarch gedaan hebben, op den grond gaan zitten, met *den rug* naar hem toe. Omtrent 300 hovelingen nemen op deze wijze plaats en niets is belagchelijker dan hun voorkomen; hunne ligchamen zijn door een aantal kleedingstukken, die zij over elkander aantrekken, opgeblazen en hunne hoofden zijn bedekt met tulbanden van ontzagchelijke grootte. Uit de dunne beenen, die van onder deze massa kleederen uitsteken, blijkt dat de grootte van hun hoofd en ligchaam geheel en al kunstmatig is.

Inderdaad is de geheele vertooning niets dan humbug en bedriegerij; de sultan is de grootste humbug en de anderen geven hem hierin weinig toe. De sultan bezit geene werkelijke magt; het eigenlijke gezag is in handen van den Sheikh, die bevelhebber is van het leger. Zij die aan het hof van Bornu verbonden zijn, moeten, volgens de oude etikette, groote en dikke ligchamen en hoofden hebben; daar nu niet ieder deze van de natuur ontvangen heeft, wordt het voor voldoende gehouden, indien hierin op eene kunstmatige wijze is voorzien.

De hovelingen maken zich derhalve door hunne kleederen met verschillende stoffen op te vullen zoo dik, dat hun buik, als zij te paard zitten, over den zadelknop heen hangt, terwijl de 8 of 10 hemden die zij over elkander dragen, nog helpen om hen dikker te doen schijnen en het ligchaam tot een' hulpeloozen klomp misvormen.

Hunne hoofden behandelen zij op eene soortgelijke wijze. Zij wikkelen ze in dikke plooijen van linnen of katoen van verschillende kleuren; wit is echter de meest uitkomende kleur. Zij die het meeste werk van hunne kleeding maken, vouwen hunne reusachtige tulbanden op zulk eene wijze, dat hunne hoofden geheel scheef worden en zooveel mogelijk van den natuurlijken vorm afwijken. Behalve al deze kleedingstukken, hemden en opvulsels, dragen zij bovendien nog een aantal toovermiddelen, die in rood lederen zakjes genaaid zijn en over het geheele lichaam gehangen worden.

De sultan is altijd vergezeld van trompetters, die uit hunne lange houten trompetten, "frum-frum's" genaamd, afschuwelijke toonen voortbrengen; ook zijne dwergen en andere groteske gunstelingen gaan altijd met hem mede.

De sultan voert, zoowel in oorlog als in vrede, in naam het bevel; in werkelijkheid heeft hij echter niets te zeggen. Hij vergezelt den sheikh, maar geeft nooit eenige bevelen en draagt ook geene wapenen; het eigenlijke vechten wordt als beneden zijne waardigheid beschouwd. Een der vroegere sultans verloor hierdoor zijn leven. Volgens gewoonte had hij den sheikh vergezeld in een oorlog tegen den grooten vijand van Bornu, den sultan van Begharmi; tegen den gewonen uitslag dezer gevechten was de slag hem niet gunstig geweest en werd hij genoodzaakt de vlugt te nemen. Ongelukkig voor hem had de natuur hem voor koning bestemd; hij was groot van gestalte en buitengewoon zwaar, zoodat zijn paard hem niet snel genoeg kon wegdragen. Hij vlugtte naar Angola, eene zijner voornaamste steden; als hij hier slechts had kunnen binnen komen, zou hij veilig zijn geweest. Zijn paard was echter door zijn buitengewoon gewigt zoo vermoeid, dat het vlak bij de poort plotseling bleef staan en niet verder kon voortgedreven worden.

De sultan, getrouw aan de spreuk: "*Noblesse oblige*", berustte in zijn lot. Hij steeg van het paard af, bedekte zijn aangezigt met de shawl die over zijn hoofd hing, ging onder een boom zitten en stierf overeenkomstig zijn' rang. Twaalf zijner volgelingen weigerden hun' meester te verlaten en deelden edelmoedig in zijn lot.

De sultan is altijd omringd door zijne onvermijdelijke muzijkanten; zij blazen onophoudelijk op hunne "frum-frum's" of trompetten en voor hem uit gaat zijn vaandrig, die den standaart draagt; deze is een lange stok, aan het einde omwikkeld met strooken van gekleurd leder en zijde. Naast hem gaat aan iederen kant een officier, met eene ontzaglijke speer, waarmede zij verondersteld worden hun' monarch te beschermen. Dit is evenwel, evenals al het andere, niets dan vertooning; want vooreerst zijn de speerdragers zoo dik en hunne wapenen zoo onhandig, dat zij er niets mede zouden kunnen uitvoeren; en om de speren nog onhandelbaarder te maken zijn zij van boven tot beneden met amuletten overdekt.

Wij hebben reeds gezegd, dat de werkelijke magt van Bornu niet berust bij den sultan maar bij den sheikh. Deze invloedrijke persoon bleek persoonlijk zeer eenvoudig te zijn in zijne gewoonten; hij was wel omringd door eene soortgelijke staatsie en pracht als de sultan, maar toch in een' eenigzins minderen graad. Gekleed met een eenvoudigen blaauwen mantel, zat hij meestal rustig in eene kleine, donkere kamer met twee zijner meest begunstigde, met pistolen gewapende negers bij zich; een koppel pistolen lag vóór hem op den grond op een karpet.

De toegang tot deze kamer werd echter streng bewaakt. Schildwachten stonden voor de poort en sneden ieder den toegang af die binnen wilde gaan; zij lieten niemand den trap opgaan die naar het vertrek van den sheikh leidde, voordat zij ten volle voldaan waren. Bovenaan den trap stonden 7 negers met speren gewapend; zij kruisten deze voor den bezoeker en ondervraagden hem op nieuw. Bovendien waren langs de gangen, die naar de kamer van den sheikh voerden, neêrgehurkte ondergeschikten geplaatst, die de pantoffels van de voeten der bezoekers haalden en hun' voortgang belemmerden door hen telkens in de enkels te knijpen, opdat zij, door te schielijk te loopen, geen inbreuk op de etikette zouden maken. De bezoekers zouden inderdaad, indien de gangen niet zoo met menschen gevuld waren geweest, door den ijver dezer hovelingen meermalen op hun' neus zijn gevallen.

Eindelijk werden zij toegelaten. Zij bevonden dat deze potentaat een buitengewoon stil en eenvoudig mensch was; hij was jegens de reizigers bijzonder gunstig gestemd en was hun zeer dankbaar voor het geweer met dubbelen loop en de pistolen, die zij hem ten geschenke gaven. Hij onthaalde hen dan ook op zijne beurt zeer onbekrompen; hij zond hun visch bij geheele ladingen en andere mondbehoeften in evenredigheid.

Tengevolge zijner oorlogzuchtige stemming liep het gesprek hoofdzakelijk over militaire zaken, vooral over de beste wijze waarop wallen konden worden aangevallen. Het verhaal van de wijze waarop in eene batterij bres werd geschoten, had

op hem eene groote uitwerking; toen men hem later een paar vuurpijlen liet zien nam zijne achting voor de wijsheid der Engelschen aanmerkelijk toe. Als een bezonnen man vraagde hij of men niet enkele vuurpijlen voor hem wilde afsteken, omdat er in de stad een aantal vijandelijke Shoaa's waren. Zij werden derhalve afgestoken en hadden de begeerde uitwerking, daar zij niet alleen de Shoaa's, maar tevens al de inwoners buiten zich zelven bragten van schrik; zelfs de anders zoo bedaarde zenuwen van den sheikh waren zeer geschokt.

LIJFWACHT VAN DEN SHEIKH VAN BORNU.

De sheikh was een groot voorstander van goede orde en tucht; hij bestuurde zijne wilde kavallerie met groote bekwaamheid. Dit blijkt uit het verhaal van Majoor Denham.

"De berigten, die wij omtrent den toestand van het land hadden ontvangen, waren zoo tegenstrijdig, dat wij ons over de gesteldheid en het werkelijk aantal der inwoners geen denkbeeld hoegenaamd konden vormen. Men had ons verhaald, dat de soldaten van den sheikh bestonden uit eenige, met lansen gewapende, in lompen gekleede negers, die leefden van den buit dien zij op de zwarte Kaffers, die om hen heen woonden, behaalden en alleen door eenige weinige Arabieren, welke hij in dienst had, konden bedwongen worden; anderen hadden ons daarentegen verzekerd, dat zijne troepen niet alleen zeer talrijk, maar tot op eene zekere hoogte zelfs goed geoefend waren. De waarschijnlijkheid dezer beide berigten was bijna even groot en wij trokken op naar de stad Kouka in de grootste onzekerheid of wij het opperhoofd zouden ontmoeten aan het hoofd van duizenden, dan wel of hij ons ontvangen zou, gezeten onder een' boom en van eenige weinige naakte Negers omringd.

"Deze twijfel werd echter spoedig opgeheven. Ik was een weinig vooruit gereden; Boo-Khaloom volgde, met zijn troep Arabieren, die allen bereden en met hunne beste kleederen getooid waren; door de dikte der boomen verloor ik hen uit het

gezigt. Daar ik dacht den weg niet te kunnen missen, reed ik langzaam voort en toen ik bij eene digt begroeide plaats kwam, was ik zeer verrast eenige duizende mannen kavallerie voor mij geschaard te zien; zij strekten zich links en regts zoo ver uit als ik zien kon. Ik hield mijn paard in en wachtte de aankomst van mijn reisgezelschap onder eene groote acacia af. De troepen der Bornu's bleven onbewegelijk staan; de eenigen die buiten de gelederen kwamen, waren eenige ruiters die vóór het front heen en weêr reden en bevelen gaven.

"Toen de Arabieren in het gezigt kwamen, ging er een kreet uit van het volk van den sheikh waarvan de lucht weêrgalmde; uit hunne muzijk-instrumenten klonk een even luid geschal en zij kwamen voorwaarts om Boo-Khaloom en zijne Arabieren te ontmoeten. In hunne bewegingen waren eene orde en regel, die mij in verbazing bragten. Drie verschillende korpsen, uit het centrum en de beide flanken, maakten eene *charge* naar ons, tot op eenige weinige voeten voor de koppen onzer paarden. Zij beteugelden de vaart hunner eigene paarden niet vóór het oogenblik waarop zij halt hielden, terwijl de geheele overige massa der ruiters voortreed.

"Zij bereden kleine, maar uitnemende paarden, die met de grootste juistheid ophielden en zwenkten; zij zwaaiden met hunne lansen boven hunne hoofden en riepen, "Gezegend! gezegend! gij zonen van uw land! zonen van uw land!" en keerden dan plotseling om, om onmiddellijk daarna denzelfden voorgewenden aanval te herhalen. Terwijl dit geschiedde sloten zij hunne regter- en linkerflank aan en omringden het kleine troepje Arabieren zoo volkomen, dat de geheele welkomsgroet zeer veel begon te gelijken op een bewijs van minachting voor hunne zwakheid.

"Ik hield mij volkomen overtuigd dat dit alles met voordacht geschiedde; zij kwamen ons zoo nabij, dat wij bijna verdrongen werden, en door het gedrang der paarden en het zwaaijen met de speren niet buiten gevaar verkeerden. Voortgaan was onmogelijk; wij waren dus verpligt stil te houden. Onze aanvoerder was verwoed, maar het hielp hem niets; het eenige antwoord dat hij ontving, was "welkom!" en de speren, die op eene hoogst onaangename wijze over onze hoofden werden gezwaaid moesten hetzelfde uitdrukken.

"Deze last duurde echter niet lang. Barca-Gana, de eerste generaal van den sheikh, een neger van een edel voorkomen, gekleed met een' gebloemden, zijden mantel en gezeten op een schoon Mandaraasch paard, vertoonde zich, en na eenige oogenblikken oponthouds was onze achterhoede bevrijd van hen, die ons zoo van nabij hadden ingesloten; wij trokken toen voorwaarts, maar slechts zeer langzaam, door de verschillende belemmeringen die ons deze wilde krijgslieden veroorzaakten.

"De negers van den sheikh, zooals zij genoemd worden — en waarmede men de zwarte opperhoofden en generaals bedoelt — die dezen rang alleen verkrijgen door de eene of andere dappere daad, waren gekleed in maliënkolders van ijzeren ringen, die hen van den hals tot de kniën bedekten; zij zijn van achter open, en bedekken ook een gedeelte van de zijden van het paard. Sommigen hunner droegen helmen, of liever mutsen van hetzelfde metaal met kin-stukken; zij waren even als de maliënkolders sterk genoeg om den stoot eener lans af te weren. De kop der paarden was insgelijks met ijzeren, koperen of zilveren platen beschermd, die alleen voor de oogen van het dier plaats genoeg overlieten."

Op bladz. 738 ziet men eenige dezer schilderachtige troepen.

Behalve de speren voeren deze krijgslieden nog verschillende, zoowel aanvals- als verdedigings-wapenen. De opperhoofden dragen een inderdaad goed gevormd kuras van ijzeren platen en verbinden hieraan eene soort van regtopstaanden stalen halsband, die achter aan dit kuras bevestigd is en hun' nek beschermt. Het kuras is vervaardigd van vijf, naast elkander gelegde horizontale en aaneengeklonken stalen platen; een gelijk aantal regtopstaande platen zijn

SPEER.

er aan bevestigd en vormen de rug- en schouderbedekking. Aan de zijden is het open om het te kunnen af- en aandoen; de twee stukken worden aan elkander bevestigd door haken en oogen, die de plaats van gespen en riemen vervangen.

De paarden der opperhoofden kan men onderscheiden door de uitvoerige wapenrusting waarmede zij behangen zijn; een ijzeren bekleedsel bedekt hun' geheelen kop tot aan de neusgaten.

Aan den zadelknop hangt eene strijdbijl, in vorm volkomen gelijk aan die, welke wij, als in Zuid- en Midden-Afrika algemeen gebruikelijk, hebben beschreven; zij onderscheidt zich echter van de laatste doordat er, door het gedeelte hetwelk aan den steel bevestigd is en dezen steel zelven eene keten loopt, welker ander einde vastgemaakt is aan een' ring, die zich vrij langs den steel kan op en neêr bewegen. Door deze inrigting is de krijgsman in staat om het blad der bijl vast te maken en het weder op zijne plaats te brengen, indien hij het in de hitte des gevechts welligt mogt verliezen. Een lange, tweesnijdende dolk hangt met een' riem aan den linkerarm; men draagt hem met het gevest naar beneden.

KANEMBOO'S, MAN EN VROUW.

Het voetvolk heeft, behalve de overige wapenen, eene sikkelvormige ijzeren bijl; zij gelijkt zeer veel op het wapen hetwelk wij bij de Neam-Nam's en Fan's hebben beschreven. Zij wordt genoemd de "hunga-munga" en gebezigd om naar een' terugtrekkenden vijand geworpen te worden.

De infanterie bestaat grootendeels uit Kanemboo-negers. Het is een groot gespierd ras, en daar zij tevens dapper zijn, verdienen zij wel de achting waarin zij bij hun' meester staan.

Hierin zeer ongelijk aan de ruiters, loopen zij bijna geheel naakt; hunne eenige kleeding is de vrij zonderlinge "sporran" van geite-vel, welke nog van het haar voorzien is, en eenige strooken van eene of andere stof, "gubka's" genaamd, die om het hoofd en tot onder den neus om de kin gebonden worden. Deze "gubka's" zijn de gangbare munt van het land, zoodat een krijgsman zijn rijkdom om zijn hoofd draagt.

De voornaamste wapenen zijn speer en schild. De eerste is een verschrikkelijk wapen, omtrent twee meter lang en even beneden de punt voorzien van een aantal weêrhaken. Het schild is vervaardigd van het hout van den "fogo", een boom die groeit in de ondiepten van het Tchad-meer; dit hout is zoo ligt, dat het schild, niettegenstaande het zoo groot is dat de geheele romp en het bovenste gedeelte der beenen er door bedekt worden, slechts eenige weinige weinige ponden weegt. De afzonderlijke stukken, waaruit het bestaat, worden met strooken versche ossehuid, waarop men het

haar heeft laten zitten, aaneengebonden; nadat zij dezen dienst gedaan hebben, worden zij tot versiering van de buitenzijde van het schild gebezigd; zij worden hier aangebragt in verschillende uitgetande patronen. Het schild is ligt bol-rond. Behalve speer en schild draagt een krijgsman der Kanemboo's meestal aan den linkerarm een' dolk, gelijkende op dien welken wij reeds hebben beschreven, maar niet zoo net gemaakt. De Kanemboo's zullen aanstonds beschreven worden.

De sheikh heeft minstens 9000 dezer zwarte soldaten onder zijne bevelen; zij zijn verdeeld in regimenten die elk omtrent 1000 man sterk zijn. Het zijn werkelijk geduchte troepen, vooral onder de bevelen van zulk een aanvoerder, die, zooals wij bij Denham's beschrijving van eene revue zullen zien, eene strenge krijgstucht en eene korte en zakelijke taktiek had ingevoerd. De sheikh had de infanterie laten uitrukken en galoppeerde er heen op zijn geliefkoosd paard, vergezeld van 4 sultans, die onder zijn commando waren. Zijn staf was versierd met roode vaantjes met gouden galon; hij zelf was echter even eenvoudig gekleed als altijd, zijne kleederen waren wit en op het hoofd droeg hij een tulband, die van een cashmieren-shwal was vervaardigd.

Zoodra hij het teeken gaf, hieven de Kanemboo's een oorverdoovenden kreet aan en begonnen hunne manoeuvres; de officieren waren kenbaar aan hunne donkerblaawe kleederen en tulbanden.

"Toen zij de plek naderden, waar de sheikh had plaats genomen, versnelden zij hun' pas en na eenige minuten lang met hunne speren tegen de schilden te hebben geslagen — hetwelk een groot en verbazend effekt maakte — defileerden zij naar de buitenzijde van den cirkel, waar zij zich weêr in slagorde stelden en hunne kameraden afwachtten, die hen in dezelfde orde opvolgden. Er scheen eene groote gehechtheid tusschen den sheikh en zijne troepen te bestaan. Hij reed naar het midden van eenige stammen, terwijl zij opmarcheerden en sprak hen toe, terwijl zij zijne voeten en stijgbeugels kusten. Het was een gezigt dat iemand goeddeed. Hij scheen te gevoelen dat hij zijne verheffing tot zijn' tegenwoordigen rang grootendeels aan hen te danken had, terwijl zij eene liefde en gehechtheid ten toon spreidden, die het grootste vertrouwen te kennen gaf.

"Ik beken dat ik zeer teleurgesteld was, deze troepen niet met elkander in het gevecht te zien, ofschoon ik meer dan schadeloos gesteld was op het denkbeeld, hoe groot in dat geval de slagting zou zijn geweest."

Het is zonderling, dat dit opperhoofd, zoo door en door militair, op een krijgstogt vrouwen medenam, vooral indien hij moest optrekken tegen de vreeselijke boogschutters der Munga's, wier vergiftigde pijlen elk die er door getroffen wordt, een' zekeren dood brengen. En toch neemt hij altijd, als hij te velde trekt, drie zijner meest begunstigde vrouwen mede; deze berijden goed gedresseerde paarden, die elk door een' jongen geleid worden. Zij zijn zoo geheel en al in hare wijde kleederen gewikkeld, dat men er naauwelijks een' menschelijken vorm aan kan herkennen. De sultan neemt, als met zijn rang overeenkomende, een onbepaald aantal vrouwen mede, die door een zeker aantal hofbeambten worden vergezeld. Negen is echter het gewone getal, die door omtrent honderd niet-vechtenden worden begeleid.

Men ziet bij het leger, hoe goed het ook moge zijn ingerigt, weinig teekenen van krijgstucht voordat het digt bij den vijand is; de troepen marcheeren zooals zij willen en trachten zich den togt met liederen en verhalen te bekorten. Zoodra zij echter op vijandelijken bodem komen, geeft de Sheikh een teeken; zij begeven zich dan allen op hunne plaats en het worden geregelde en goed gedisciplineerde troepen.

De plaats van den sheikh is zeer gevaarlijk, want behalve zijne verantwoordelijkheid als bevelhebber en de zorg voor den persoon van den sultan, is hij het mikpunt voor alle vijanden; dezen weten zeer goed, dat als de sheikh slechts gedood is, aan hen de overwinning is. De sheikh van wien wij hier spreken, gaf volstrekt niets om eenig persoonlijk gevaar en was de meest in het oog vallende persoon van het geheele leger. Hij marcheerde in het front zijner krijgslieden; vóór hem uit werden vijf banieren gedragen — twee groene, twee gestreepte en eene roode — waarop in gouden letters spreuken stonden uit den Koran. Achter hem rijdt zijn meest geliefkoosde bediende, die het schild, den maliënkolder en helm van zijn meester draagt; bovendien draagt hij

ook zijne trom, die bijna even hoog geacht wordt als hij zelf. De Begharmi's zeggen van dezen sheikh, dat het dwaasheid is hem aan te vallen, omdat hij de magt bezit zich onzigtbaar te maken; zij beweren dat bij zekere gelegenheid, toen zijn leger verslagen was en zij den sheikh zelven vervolgden, zij noch hem noch zijne trom konden zien, ofschoon op de laatste onophoudelijk geslagen werd.

De naam van dezen sheikh was Alameen Ben Mohammed el Canemy; volgens de beschrijving van Denham was hij een man uit één stuk. Uit zijne goed gevormde gelaatstrekken bleek zijn krachtig karakter, zelfs onder de plooijen van den tulband waarmede hij zich gewoonlijk kleedde. Daar hij de eigenlijke heerscher van het rijk was, sprak hij zoowel regt als dat hij oorlog voerde, en het eerste deed hij met strikte regtvaardigheid.

Toen eens een slaaf tegen de wet gezondigd had en ter dood veroordeeld was, verzocht diens meester aan den sheikh, dat de doodstraf niet op hem mogt worden toegepast; hij beweerde, dat, daar de slaaf zijn eigendom was, de eigenlijke straf op hem zelven neêrkwam, die zelfs niets van de overtreding van den slaaf geweten had. De sheikh erkende de wettigheid dezer tegenwerping volkomen, maar zeide, dat bijzondere belangen bij de algemeene geregtigheid moeten achterstaan; hij liet den schuldigen ter dood brengen, maar betaalde den eigenaar zijne waarde uit zijne eigene beurs.

Hij was even verstandig in het handhaven van zijn eigen gezag. Zijn meest begunstigde bevelhebber was, zooals wij reeds hebben gezegd, Barca Gana. El Kanemy hield van dezen man bijzonder veel en had hem het bestuur van zes distrikten toevertrouwd; bovendien had hij hem verrijkt met een aantal slaven, paarden en andere bezittingen. Nu gebeurde het eens dat El Kanemy hem een paard had gezonden, hetwelk hij, zonder er later over te denken, reeds vroeger aan een ander beloofd had en dat Barca Gana derhalve moest terug geven. Deze, hierdoor woedend geworden, zond den sheikh alle paarden terug, die hij vroeger van hem ten geschenke had gekregen, zeggende dat hij in het vervolg wel zijn eigene paarden zou berijden.

El Kanemy was de man niet wien men zulk eene boodschap ongestraft kon overbrengen. Hij liet Barca Gana halen, hem al zijne kostbare kleederen uittrekken en den lederen gordel der slaven aandoen, waarna hij beval hem als slaaf aan de Tibboo's te verkoopen.

Tot in het stof vernederd, moest de in ongenade gevallen generaal toch de regtvaardigheid van het vonnis erkennen; hij smeekte alleen, dat het ongenoegen van zijn' meester ook niet op zijne vrouwen en kinderen mogt neêrkomen. Toen Barka Gana den volgenden dag naar de Tibboo's zou worden weggevoerd, verscheen de neger-lijfwacht — die haar opperhoofd, niettegenstaande zijne trotsche en aanmatigende manieren, toch wegens zijne dapperheid scheen te achten — voor den sheikh en verzocht hem hun opperhoofd vergiffenis te schenken. Juist op dat oogenblik kwam de in ongenade gevallen officier bij den sheikh om afscheid van dezen te nemen, voordat hij vertrok met de Tibboo's aan wie hij verkocht was.

El Kanemy was op dit gezigt geheel overweldigd; hij wierp zich achterover op zijn karpet, schreide als een kind, liet Barca Gana zijne kniën omhelzen en schonk hem geheele vergiffenis. "Des avonds was er groot en algemeen feest. De trommen werden geroerd, de Kanemboo's gilden en sloegen op hunne schilden; alles gaf vreugde te kennen en Barca Gana reed, met nieuwe kleederen en in een rijken burnous om het kamp, gevolgd door al de opperhoofden van het leger."

Zelfs in den oorlog gingen bij El Kanemy overleg en beleid boven het nationale wraakgevoel. De geduchte stam der Munga's bijv., waarover wij weldra spreken zullen, was buitengewoon lastig geweest en de sheikh had gedreigd hen te zullen uitroeijen — eene bedreiging, die hij stellig had kunnen ten uitvoer brengen, maar alleen met verlies van veel menschenlevens. Hij had echter volstrekt geen plan om haar te vervullen, maar trachtte door hun vrees aan te jagen en op hun eigen belang te werken, hen te verzoenen en er liever bondgenooten dan onverzoenlijke vijanden van te maken. Hij joeg hun niet slechts schrik aan door zijne uitstekend afgerigte troepen, maar boezemde hun bovendien ontzag in door zijne bekwaamheid als schrijver; gedurende drie achtereenvolgende nachten schreef hij een aantal tooverspreuken af. De

ongeletterde Mungu's beschouwden dit als een bewijs van bovennatuurlijke magt en onderwierpen zich aan zijne wijsheid, hetwelk zij aan zijne wezenlijke magt stellig niet zouden hebben gedaan. Zij zeiden dat het nutteloos was te vechten tegen iemand die zulk eene vreeselijke magt bezat. Nacht op nacht, terwijl hij die krachtige woorden neêr schreef, werden hunne pijlen stomp in de pijlkokers. Hunne speren braken door midden en hunne wapenen gingen uit hunne hutten, zoodat sommige opperhoofden ziek werden van vrees en allen overeenkwamen, dat het beter voor hen was onmiddellijk vrede te maken. De uitwerking der vuurpijlen van Denham werkte insgelijks mede en had veel aan de algemeene ontsteltenis toegebragt.

Zijn ijver voor den godsdienst werd bijna tot het uiterste fanatisme opgevoerd; hij wierp zich op tot beschermer der openbare zeden en strafte de vergrijpen hiertegen op het strengste. Hij was bijzonder hard voor de vrouwen, over welke hij door zijne spionnen een strenge wacht liet houden. Bij zekere gelegenheid werden twee meisjes van zeventien jaar schuldig bevonden en veroordeeld om opgehangen te worden. De minnaar van eene dezer meisjes, die haar vroeger had willen trouwen, dreigde ieder te zullen dooden, die een' strop om haar hals durfde doen; hierdoor heerschte er in de plaats eene algemeene opgewondenheid. Een geruimen tijd lang bleef de sheikh onverbiddelijk, maar schikte de zaak eindelijk, door haar beiden, op de markt, het hoofd kaal te laten scheren; eene straf, die met de doodstraf bijna gelijk stond.

Bij eene andere gelegenheid hadden de schuldigen hunne straf verzwaard, door de misdaad te begaan gedurende de vasten van den Rhadaman. De man werd veroordeeld tot 400 zweepslagen en de vrouw tot de helft hiervan. Het vonnis werd onmiddellijk ten uitvoer gelegd. De vrouw werd van al hare kleedingstukken ontbloot, behalve van een kleed om haar midden, en haar hoofd kaal geschoren. Zij werd toen bij het kleed dat haar nog gelaten was opgehangen, waarna haar de straf werd toegediend.

Haar minnaar kwam er echter veel slechter af. De zweep was een vreeselijk wapen; zij was gemaakt van de huid van een hippopotamus en had aan het einde een' metalen knop. Elke slag werd aangebragt op den rug, zoodat het koord der zweep om het ligchaam ging en de knop met eene geweldige kracht op de borst of de voorzijde van den buik teregt kwam. Voordat hem de helft der slagen waren gegeven, stroomde het bloed uit zijn' mond en toen hij werd opgenomen was de schuldige dood. Vreemd is het, maar hij erkende volkomen de regtvaardigheid van het vonnis; hij kuste het wapen waarmede het volbragt werd, vereenigde zich met de geloofsbelijdenis die opgezegd werd voordat de strafoefening begon, en liet geen enkelen kreet hooren.

Hoe wreedaardig de sheikh ook mogt zijn in den oorlog en hoe fanatiek, zooals wij gezien hebben, in zaken van godsdienst, toch was hij niet ongevoelig voor zachtere gewaarwordingen. Denham liet hem eene muzikale snuifdoos zien, wier liefelijkheid hem betooverde. Hij zat met het hoofd in de handen, als in een' droom, en toen een zijner hovelingen een woord sprak, gaf hij dezen een' hevigen slag, omdat hij het aangename geluid had afgebroken.

De straf die hij toepaste op diefstal, was gewoonlijk een stevig pak slaag en eene zware boete. In geval echter een jong mensch zich voor het eerst aan deze misdaad schuldig maakte, werd hij tot aan zijne schouders in den grond begraven en zijn hoofd en hals met honig bestreken. De zwermen vliegen die zich op het hoofd van den armen ongelukkige neêrzetten, maakten hem het leven, terwijl hij aldus begraven was, ellendig genoeg; het was dan ook niet waarschijnlijk, dat hij, die eens zulk eene straf had ondergaan, zich te tweeden male aan dezelfde misdaad zou schuldig maken, zelfs indien zij niet dezelfde ernstige gevolgen had als de zweep. Met onthoofding worden alleen Mohamedanen gestraft, terwijl "Kafir's" of "ongeloovigen" gespiesd of gekruisigd worden en somtijds dagen lang onder de grootste folteringen blijven leven.

De slaven der bewoners van Bornu worden met de grootste zachtheid behandeld; men beschouwt ze bijna alsof zij tot het gezin van hun' meester behooren. Hun toestand komt veel overeen met dien der slaven of bedienden, zooals zij genoemd worden, in de dagen der aartsvaders. De slavinnen gaan meestal naar de markt; zij brengen daar dikwerf een aantal runderen, beladen met goederen of "kauri's" en doen hare zaken op eene volkomen eerlijke wijze. De markt, waar deze vrouwen koopen

en verkoopen, is in 't voorbijgaan gezegd eene merkwaardige plaats. Zij is op de best mogelijke wijze geregeld en verdeeld in verschillende afdeelingen, waar de verschillende voorwerpen worden verkocht. Zij wordt bestuurd door een' sheikh, die de verschillende prijzen regelt en zijn bestaan vindt uit een klein commissiegeld van omtrent ½ percent, hetwelk hij trekt van elken inkoop die meer is dan 4 dollar. Hij wordt bijgestaan door "dylala's" of makelaars, die op elk tot verkoop aangeboden voorwerp hun teeken zetten.

De geheele plaats is vol van staanplaatsen, waar men alles aantreft hetwelk een Bornuees slechts kan behoeven; een groot voordeel is, dat men nooit behoeft te onderzoeken of er met het verkochte ook bedrog is gepleegd. Indien een gekocht voorwerp, als men te huis komt, niet voldoet aan de voorwaarden waarop het verkocht is, zendt de kooper het eenvoudig terug naar den "dylala"; deze is dan verpligt den verkooper op te zoeken en hem te dwingen het geld terug te geven. Als een voorbeeld welke vreemde zaken er op deze markt worden verkocht, verhaalt Denham, dat hem een jonge leeuw te koop werd aangeboden. Hij was volkomen getemd en werd als een hond geleid met een touw om zijn' hals; hij liep door het volk heen, zonder eenig blijk van wildheid te geven. Tamme leeuwen schijnen in Bornu aan de orde te zijn, want de sheikh zond later Denham nog een' anderen.

De wijze waarop de inwoners van Bornu hunne huizen bouwen is beter dan die in Dahome. "De steden," schrijft Denham, "zijn over het algemeen groot en goed gebouwd; zij hebben muren die 10 tot 12 meter hoog en omtrent 7 meter dik zijn. Gewoonlijk hebben zij vier ingangen, elke met drie poorten, die van stevige planken ter dikte van 2 of 3 decimeter vervaardigd en met stevige ijzeren bouten bevestigd zijn. De huizen hebben, binnen vier muren, verscheidene binnenplaatsen, waar de vertrekken voor de slaven op uitkomen; bovendien bezitten zij een' gang en eene in het midden gelegen plaats, die leidt naar de woningen der verschillende vrouwen, welke iedere voor zich zelve eene vierkante, door muren ingesloten ruimte en eene met riet gedekte hut hebben. Van hier beklimt men een' breeden trap van vijf of zes treden, die ons voert naar de vertrekken van den eigenaar. Deze bestaan uit twee, op torens gelijkende gebouwen, waartusschen een terras is, waarmede zij onderling in verbinding staan; dit laatste komt uit aan de straat en heeft een versterkt venster. De muren zijn van eene roodachtige klei; de daken hebben aan de binnenzijde smaakvolle bogen en zijn uitwendig gedekt met eene soort van gras, hetwelk in Bombay onder den naam van "lidther" bekend is.

Voor spijkers of pennen bezigt men de horens van gazellen of antilopen. Deze worden op verschillende deelen der muren aangebragt en hieraan hangt men de pijlkokers, bogen, speren en schilden van het opperhoofd. Een man van vermogen heeft somtijds vier zoodanige terrassen en acht torens, die het front van zijne woning uitmaken; de vertrekken zijner vrouwen zijn dan in de benedenste verdieping. Paarden en andere dieren worden gewoonlijk in eene omheining, digt bij eene der binnenplaatsen in de nabijheid van den ingang ondergebragt."

Zulke huizen zijn echter alleen het eigendom der rijken; die der armen zijn veel eenvoudiger en gebouwd van stroo, riet of matten, welke laatste het meest gebruikt worden.

Evenals in de meeste streken van Afrika, waar de veelwijverij in zwang is, heeft elke vrouw haar eigen huis, of liever hut; zij wordt gewoonlijk "coosie" genoemd, dat wil zeggen een verblijf, hetwelk alleen gebouwd is van stokken en stroo. De vrouwen zijn verpligt in de tegenwoordigheid van haar' echtgenoot zeer nederig te zijn; zij mogen hem niet anders dan knielende naderen en mogen ook tot niemand van het mannelijk geslacht anders dan knielend en met gedekte hoofden en aangezigten spreken. Men trouwt in Bornu later dan in de meeste andere streken van Afrika; de meisjes huwen zelden onder de 15 jaar en meestal zijn zij een paar jaren ouder.

Het huwelijk heeft plaats op eene plegtige en luidruchtige wijze. De bruid is gezeten op een rund en rijdt naar het huis van haren bruidegom, vergezeld van hare moeder en bloedverwanten en gevolgd door andere runderen, welke haar' bruidschat dragen, die voornamelijk bestaat uit "toorkadee's" en andere kleedingstukken. Al hare mannelijke bloedverwanten zitten te paard en stormen in galop op haar aan,

hetwelk bij zoodanige gelegenheden de gewone begroeting is. De bruidegom rijdt intusschen in parade door de straten met eene joelende menigte achter zich, die hem de luidruchtigste gelukwenschingen toeroept, op horens blaast, de trom slaat — in 't kort, den echt Afrikaanschen aard van het volk in zijne volle kracht doet uitkomen.

In dit land hebben de inwoners eene vernuftige wijze om van de hevige regenbuijen geen last te hebben; deze komen eensklaps op, het water valt alsof het met emmers van den hemel wordt gegoten en even plotseling bedaren de buijen weder. Door de hooge temperatuur is de regen weldra weder verdampt, zoodat zanderige bodem, zelfs na de hevigste bui — al is ook de oppervlakte tijdelijk in een moeras veranderd, hetwelk met stroomende beekjes doorsneden wordt — op de diepte van een paar voet volkomen droog is.

Zoodra een Bornuees zulk eene bui ziet naderen, trekt hij al zijne kleederen uit, graaft een gat in den grond, begraaft ze en bedekt ze zorgvuldig. De regen die dan valt is niets dan een stortbad over hunne naakte ligchamen; zoodra de bui voorbij is, maken zij het gat weêr open en trekken hunne drooge kleederen aan. Als zij ergens voor den nacht willen halt houden, nemen zij eene dergelijke voorzorg; zij graven dan diepe kuilen, totdat zij bij droog zand komen en hierin maken zij hunne bedden.

DE KANEMBOO'S.

Indien de lezer een oog slaat op de afbeelding van bladz. 740, zal hij zien dat naast den Kanembooschen krijgsman ook zijne vrouw is voorgesteld. De vrouwen zijn, even als hare echtgenooten, donker van kleur en welgemaakt. Zij zijn levendig en vlug; altijd schijnen zij vrolijk en tot lagchen geneigd te zijn. Hare kleeding is bijna even beperkt als die harer echtgenooten, maar zij besteden groote moeite aan haar kapsel; zij vlechten het haar tot een groot aantal kleine koorden, die tot in haar hals hangen. Meestal is haar hoofd versierd met een plat stuk tin of zilver, hetwelk aan het haar bevestigd is. Deze gewoonte heerscht over het geheele rijk; uit de kleur en den vorm harer eenvoudige kleeding ontdekt men voornamelijk tot welken bijzonderen stam de vrouw behoort. De meeste vrouwen der Kanemboo's hangen eene snoer koperen koralen of zilveren ringen aan elke zijde van haar aangezigt. Meestal dragen zij ook een cirkelvormig stuk zilver op het voorhoofd. De wijze van bouwen der Kanemboo's gelijkt veel op die der Kaffers van Zuid-Afrika; hunne hutten hebben echter meer overeenkomst met die der Bechuana's dan met die der Zulu's, Kosa's of Ponda's. Zij hebben veel van hooischelven en zijn gebouwd van riet. Elk huis is gelegen in het midden eener omheining, die van hetzelfde riet vervaardigd is; binnen deze zijn ook gewoonlijk een paar geiten, eene koe en eenige kippen. De hut is verdeeld in twee afdeelingen; de eene is voor het hoofd des huizes, de andere voor de vrouwen. Het bed van den eersten staat op een houten toestel van palen en is bedekt met huiden van wilde dieren. Vensters zijn er niet, en de plaats eener deur wordt ingenomen door eene mat.

Men leeft in dit land gewoonlijk van visch, die in het groote Tchad-meer op eene zeer vernuftige wijze gevangen wordt. De visscher neemt twee kalebassen, die hij onderling met een stevigen bamboe verbindt; deze is juist zoo lang, dat zijn ligchaam tusschen de twee kalebassen kan sluiten. Nu maakt hij gebruik van zijne netten, aan wier boveneinde drijvers bevestigd zijn die van riet vervaardigd worden; het gewigt dat er onder aan hangt, bestaat uit lederen zakjes met zand gevuld.

Hij laat nu de kalebassen te water en gaat schrijlings op den bamboe zitten, zoodat hij eene kalebas vóór en eene andere achter zich heeft. Als hij nu zijne netten heeft laten zakken, zwemt hij er in een' kring omheen en plast in het water, om de

visschen in de mazen te drijven. Indien hij meent genoeg visch in zijn net te hebben, trekt hij het met eene hand voorzigtig uit het water, terwijl hij in de andere eene korte knods houdt, waarmede hij elken visch doodt, die met den kop boven het water komt. De doode visschen worden dan uit het net gehaald en in de kalebassen geworpen; zoodra deze zoo vol zijn dat de visscher vreest dat zij water zullen scheppen, roeit hij naar wal, brengt zijne lading in veiligheid en gaat op eene nieuwe

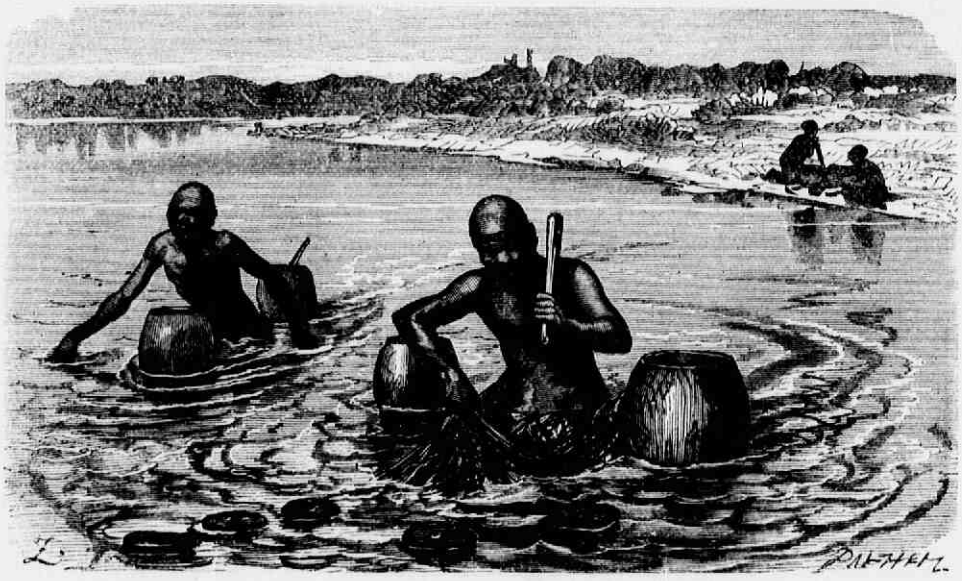

VISCHVANGST.

vangst uit. Hij heeft geene andere riemen dan zijne handen, maar deze zijn voldoende en brengen hem zoo spoedig vooruit als hij behoeft.

Ook de vrouwen hebben eene zeer slimme wijze van visch vangen; zij maken van haarzelve eene soort van net. Er gaan er dertig of veertig te gelijk te water, waarin zij zich begeven tot aan de borst. Dan vormen zij eene enkele lijn en gaan langzaam naar de modderige kust, die zeer geleidelijk afloopt; middelerwijl maken zij in het water zoo veel leven als zij slechts eenigzins kunnen. De verschrikte visschen trachten deze vreeselijke linie te ontvlugten en worden eindelijk in zulk ondiep water gejaagd, dat zij met de hand gegrepen en op den wal geworpen kunnen worden.

De visschen worden op eene zeer eenvoudige wijze toebereid. Er wordt een vuur ontstoken en elken visch wordt een stok door de keel geduwd. Het andere einde van dezen stok wordt digt bij het vuur in den grond gestoken en binnen korten tijd is het vuur met een cirkel van visschen omringd, die alle met den kop naar beneden en den staart naar boven hangen alsof zij wilden duiken; zeer spoedig zijn zij allen gebraden.

Groote dieren vangen de Kanemboo's in valkuilen, "blaqua's" genaamd. Deze "blaqua's" worden gemaakt op eene zeer uitvoerige wijze en dikwerf gebezigd om steden tegen de Touareg's of andere vijandelijke stammen als tegen wilde dieren te beschermen. De kuilen zijn zeer diep en in den bodem zijn zes of zeven regtopstaande palen met scherpe punten bevestigd; deze punten zijn bovendien in het vuur gehard. Zij zijn zoo geducht, dat er voorbeelden bekend zijn, dat een ruiter der Touareg's met zijn paard in zulk een kuil gevallen en beiden dood gevonden werden; hun lijken waren door de palen doorboord.

HOOFDSTUK LXIII.

DE SHOAA'S, TIBBOO'S, TOUAREG'S, BEGHARMI'S EN MUSGU'S.

DE STAM DER SHOAA'S. — HUNNE BEKWAAMHEID IN HET PAARDRIJDEN. — EENE BUFFELJAGT. — DE JAGT OP DEN OLIFANT. — SPOREN VAN HUNNE ARABISCHE AFKOMST. — DANSEN DER SHOAA'S. — VOORKOMEN EN KLEEDING DER VROUWEN. — DE TIBBOO'S. — HUN IJVER. — HUNNE VAARDIGHEID MET DE SPEER. — DANSEN DER TIBBOO'S. — HUNNE VRIJSTEDEN — DE TOUAREG'S. — HUN DIEFACHTIGE AARD EN HUNNE DEFTIGE MANIEREN. — HET GEZANG DER TOUAREG'S. — DE BEGHARMI'S. — WOONPLAATS VAN DIT VOLK. — DE SULTAN EN ZIJN GEVOLG. — ZONDERLINGE BOUWORDE. — KLEEDING EN WAPENEN DER LANSIERS. — WORSTELAARS, BOKSERS EN DANSERS. — DE MUSGU'S. — VOORKOMEN DER VROUWEN. — HET LIP-SIERAAD. — EEN OPPERHOOFD DER MUSGU'S EN ZIJNE VOLGELINGEN. — EEN NOODLOTTIG GEVECHT.

DE SHOAA'S.

Een der gewigtigste van de vele stammen die rondom het Tchad-meer wonen is die der Shoaa's, die, even als de Kanemboo's, een deel van het groote rijk van Bornu uitmaken.

Hun krijgshaftige aard is hunne grootste verdienste, en daar zij uitstekende ruiters zijn, vormen zij het grootste gedeelte der kavallerie. Als Arabieren van afkomst spreken zij Arabisch en wel vrij zuiver; zij vermengen de taal slechts met enkele woorden van Bornueeschen oorsprong. Zij vormen een sterk kontrast met de eigenlijke Bornuezen, die vreedzaam, bedaard, traag en goedhartig zijn. De laatsten zijn bovendien bespottelijk vreesachtig, en behalve om een' reeds geslagen vijand te vervolgen, zijn zij op het slagveld geheel en al nutteloos, daar zij bij den minsten schijn van gevaar op de loop gaan.

De Shoaa's zijn integendeel stoutmoedig, levendig, krachtig en onversaagd; zij brengen een groot gedeelte van hun leven te paard door en zijn zulke uitstekende ruiters, dat man en paard één geheel schijnen uit te maken. Zij zijn voortreffelijke jagers; niet tevreden met kuilen te graven en hierin de dieren te vangen jagen zij onverschrokken de woeste en gevaarlijke buffels en dooden hen met de speer alleen.

De jager rijdt naar de lage gronden, waar de buffels gaarne weiden, en drijft ze naar een' meer vasten bodem. Nu kiest hij er een uit en rijdt op hem af, terwijl hij zich aan den vandehandschen kant houdt en het dier zoo digt mogelijk op de hielen blijft. Zijn paard is er op afgerigt om naast den buffel te blijven en de ruiter staat, evenals een rijder uit een paardenspel, met één voet op den rug van het paard en met den anderen op den buffel.

Hij steekt dan zijne speer tusschen de ribben van het dier in de rigting van het hart en als hij er tijd voor heeft geeft hij het nog een tweeden stoot. Nu laat hij zich in den zadel vallen en zijn paard springt ter zijde, om den stoot te ontwijken dien de buffel met zijne horens wil toebrengen, zoodra hij de pijn van de wond voelt. Gewoonlijk kan de buffel, nadat hij verwond is, slechts een kort eind meer loopen; zoodra hij begint te wankelen, springt de stoutmoedige jager van zijn paard en maakt het dier af. Een niet goed afgerigt paard is soms al te vurig en gaat zoo ver vooruit, dat de buffel, door het omdraaijen van zijn kop, het eene ernstige wond kan toe-

brengen; een oud paard van ondervinding kent het gevaar echter even goed als zijn ruiter en blijft juist zoover achter, dat het den stoot kan vermijden.

De olifant wordt door de Shoaa's op eene dergelijke wijze gejaagd; daar dit dier evenwel zoo buitengewoon groot is, vereenigen zich tot deze jagt gewoonlijk 20 of 30 jagers. Een hunner rijdt altijd vooruit, om de aandacht van het woedende dier bezig te houden, terwijl de anderen het volgen en een aantal wonden toebrengen, waaronder

BUFFEL-JAGT.

het weldra bezwijkt. Als de olifant zeer vlug en wild is, stijgt somtijds een der jagers van het paard en tracht het dier te verlammen, door het eene pees van een der achterpooten te doorklieven; het gebeurt zelfs dat er een onder kruipt en het de speer in den buik stoot.

Men kan zich wel voorstellen dat zulke jagers ook waarschijnlijk goede soldaten zullen zijn; de sheikh van Bornu was derhalve volkomen geregtvaardigd, dat hij er een groot gedeelte van zijn leger uit vormde.

Deze gedurige oefening op de buffeljagt maakt hen tot uitstekende vee-hoeders. Zij zijn uitnemende drijvers en maken dat geheele kudden half-wilde runderen hun onbepaald onderworpen zijn. Deze bekwaamheid komt nergens beter bij uit, dan wanneer zij het vee, niettegenstaande zijne instinktmatige vrees voor de krokodillen die het water verpesten, dwingen om de rivier over te trekken. Een drijver, of liever aanvoerder begeeft zich te water en trekt een koord, dat aan een ring in den neus van het dier bevestigd is, achter zich aan. Zoodra het vreesachtige vee ziet dat een hunner in het water heeft durven gaan, volgt het gemakkelijk dit voorbeeld; geheele kudden runderen en schapen worden zóó veilig naar de overzijde gebragt, terwijl de krokodillen door het leven en het geplas verjaagd worden. Bij het drijven van vee helpen zelfs de vrouwen en niet zelden is eene vrouw de aanvoerster.

Zooals men trouwens wel kan verwachten, hebben de Shoaa's veel vee. Denham berekende dat deze enkele stam minstens 60,000 runderen, schapen en geiten bezat, behalve eene menigte paarden. De Shoaa's zijn dan ook inderdaad de voornaamste paarde-fokkers van Soudan.

Getrouw aan hunne afkomst, hebben de Shoaa's vele hunner Arabische gewoonten behouden. Zij bouwen geene huizen, maar wonen in tenten of liever in verplaatsbare hutten; deze zijn niets dan een geraamte van stokken, hetwelk met huiden of rietmatten bedekt is. Den zwervenden aard der Arabieren hebben zij echter grootendeels verloren, waarschijnlijk omdat zij, door den vruchtbaren bodem, met hunne kudden meer dezelfde plaats kunnen blijven bewonen. Zij plaatsen hunne tenten in een' kring; elke zoodanige cirkel vormt eene stad en heeft twee openingen of poorten om het vee binnen te laten.

Zelfs de gouverneur of sultan van de grootste nederzetting bewoont geen huis. De woning van een dezer potentaten, die door Oudney bezocht werd, bestond uit eene groote, vierkante omheining van matten die aan palen waren opgehangen; hierbinnen waren een aantal kleine hutten of liever tenten geplaatst, vervaardigd van dezelfde grondstof maar met een rieten dak; zij geleken veel op bijkorven van stroo. De deur of opening van elke tent is altijd naar het westen, omdat de regen altijd van het oosten komt. Het huisraad der tenten is even eenvoudig als de wijze waarop zij gebouwd zijn; het bestaat uit een ruw bed, eenige matten en enkele kalebassen en aarden potten en pannen. De woning van een man van rang is kenbaar aan de schaal van een struisvogelei.

Zij bouwen niet alleen geene huizen voor zich zelven, maar bewonen ook nooit die door anderen gebouwd zijn; en ofschoon zij vele streken hebben overwonnen, hebben zij echter nooit eigenlijke steden bevolkt of overmeesterd. Voor de neger-volken die hen omringen koesteren zij de grootste minachting en zijn toch, met eene vreemde tegenstrijdigheid, altijd eijnsbaar aan eene dezer natiën, die zij zoozeer verachten.

Waarschijnlijk om deze reden vechten zij, indien zij niet goed worden aangevoerd, zelfs niet gaarne voor het volk in welks dienst zij staan; ofschoon zij de eersten zijn, als zij denken te kunnen plunderen, vindt men hen ook steeds bereid om zich van het slagveld terug te trekken wanneer de kans zich tegen hen schijnt te keeren.

Hunne vermakelijkheden bestaan voornamelijk uit dansen; een van deze is zeer eigenaardig en wordt alleen door vrouwen uitgevoerd. Zij komen paarsgewijze vooruit en nemen alle mogelijke houdingen aan, waarbij zij door de wilde muzijk van het muzijkkorps worden begeleid. Eensklaps gaan zij rug tegen rug staan, bukken en springen achteruit naar elkander toe; op deze wijze tracht de eene de andere omver te werpen. "Zij die haar evenwigt houdt en hare tegenpartij omgooit wordt met toejuichingen begroet en door twee oude vrouwen naar buiten geleid, die haar aangezigt met de handen bedekken. Somtijds komen zij met zulk een kracht tegen elkander aan, dat de koralen gordels, die alle vrouwen van rang om haar midden dragen, bersten en de koralen in alle rigtingen rondvliegen. Sommige dezer gordels zijn 30 à 40 centimeter breed en kosten 40 à 50 gulden.

"Bij deze wedstrijden wordt vlugheid dikwerf met beter gevolg bekroond dan kracht; een goed bestuurde gefingeerde aanval op het oogenblik van het verwachte zamentreffen maakt dat, zelfs waar het gewigt aan metaal hetwelk beide dragen, ongelijk is, de zwaarste dikwerf over den grond rolt, terwijl men de andere bedaard ziet zitten op de plaats, waar zij zich met groote handigheid en vlugheid heeft laten neêrvallen. In deze schijnbare uitvallen bezitten de Shoaa's eene groote vaardigheid; zij worden op verschillende wijzen in praktijk gebragt, hetzij door plotseling ter zijde te treden of door te gaan liggen."

De jonge meisjes houden, evenals in Europa, veel van touwtje springen. Zij doen dit zeer vlug, daar zij niet door eenige kleeding belemmerd worden. Denham ontmoette eens een troep meisjes, die zich op deze wijze bezig hielden en zich zoo op deze manier vermaakten, dat alleen de vrees om aan zijne waardigheid te kort te doen hem belette om aan hare genoegens deel te nemen.

De Shoaa's hebben zeer aangename en zachte manieren. Zij zijn gastvrij en zeer

vrijgevig met de melk, waarvan zij voornamelijk leven, zooals bij herderstammen bijna altijd het geval is. Denham schijnt door de manieren der Shoa-vrouwen bijzonder bekoord te zijn; hij beschrijft ze als bijzonder belangwekkend en vol uitdrukking. Zelfs als zij haren gasten melk brengen, doen zij dit op eene zeer naauwgezette wijze; zij gaan naast de kom zitten houden dan eene kleine plegtige toespraak met het hoofd in een mantel gewikkeld, dien zij later afnemen om gemakkelijker en vrijer te kunnen spreken.

De vrouwen der Shoaa's zijn merkwaardig om hare schoonheid. Zij zijn ligtkoper-

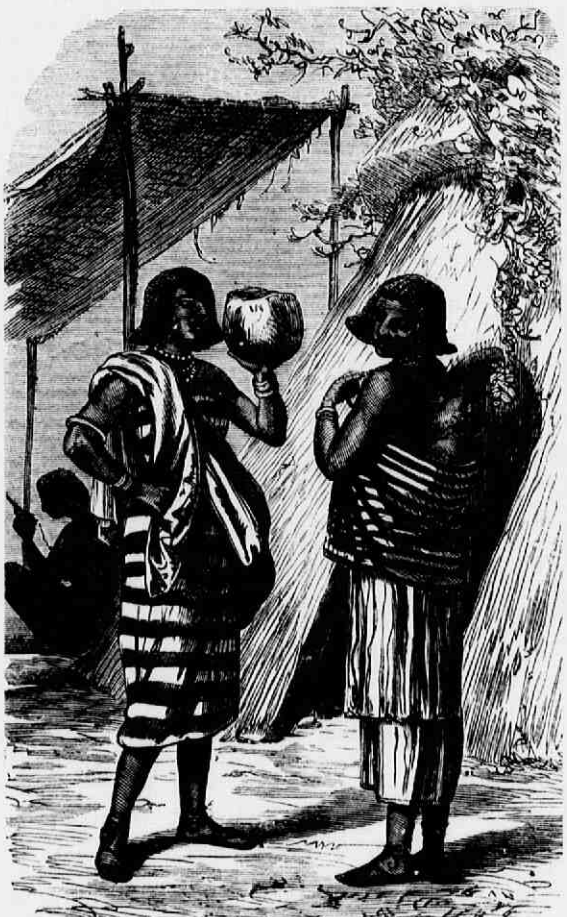

VROUWEN DER SHOOA'S.

kleurig en hebben een fraai open gelaat, met arendsneuzen en schoone oogen, hetwelk haar zeer onderscheidt van de stammen die om haar heen wonen. Zij zien er bijzonder goed uit en herinneren ons de vrouwen der heidens. Hare kleeding bestaat uit twee ligte mantels, waarvan zij er een om het midden en een' anderen over de schouders dragen. Den laatsten slaan zij om op verschillende manieren, soms als een shawl en somtijds gebonden onder de armen, zoodat de beide schouders bloot blijven; somtijds hangen zij hem over den eenen schouder en onder den anderen. Aan hare voeten dragen zij zonderlinge schoenen zonder hielen, maar die zich ter zijde van den voet tot boven de enkels uitstrekken. Zij kappen zich op eene nog al vreemde wijze; het haar wordt

verdeeld in een onnoemelijk aantal kleine vlechten, die eerst vlak tegen het hoofd aanliggen, en er dan eensklaps van afwijken.

Hoe schoon de vrouwen der Shoaa's echter ook mogen zijn, toch is deze schoonheid bij de negerstammen waaronder zij leven in groote minachting; deze verbeelden zich namelijk dat dikke lippen, platte neuzen en eene zwarte huid de eenige schoonheid bij man of vrouw uitmaken.

DE TIBBOO'S.

De Tibboo's zijn, hoogstwaarschijnlijk met de Shoaa's verwant.

Het is een klein en levendig ras; zij zijn uitstekende ruiters, die altijd met een enkelen sprong te paard stijgen, waarbij zij zich helpen met de schacht eener speer, die zij als springstok gebruiken. Hunne zadels zijn van hout, hetwelk met lange riemen van koehuid is aaneengebonden; het middelste gedeelte wordt open gelaten, om het drukken der paarden te voorkomen. Zij zijn met kameel-haar goed opgevuld en als de ruiter er aan gewoon is, gemakkelijk genoeg. Zoowel de gordel als de riemen der stijgbeugels zijn vervaardigd van gevlochten leder; de stijgbeugels zelven zijn zoo klein dat men er slechts vier teenen in steken kan. Het zadel der Tibboo's is bijna volkomen gelijk aan dat der Patagoniërs.

De mannen zijn zeer leelijk, maar de vrouwen zien er vrij goed uit; zij die op het land wonen zijn veel levendiger en meer welgevormd dan die der steden. Zij zijn koperkleurig, maar hebben platte neuzen en een' zeer grooten mond; zij missen echter de dikke lippen van den neger.

Hare kleeding bestaat uit een vrij grooten Soudanschen mantel, die om het ligchaam gevouwen en boven den linkerschouder vastgebonden wordt, zoodat de regterarm vrij blijft. Een kleiner stuk stof wordt over het hoofd geslagen en naar welgevallen over het aangezigt of terug geslagen. Het haar wordt opgemaakt in driehoekige slippen, die aan beide zijden van het aangezigt naar beneden vallen; zij dragen bovendien halssnoeren van barnsteen, die hoog door haar geschat worden, en stukken koraal in den neus. Altijd hebben zij iets als zonnescherm in de hand, hetzij een bundel struisveêren, een bundel lang gras of al is het maar een bladerrijke tak.

Hoe leelijk de mannen ook zijn mogen, toch zijn zij bijzonder ijdel. Toen Denham bij zekere gelegenheid eens aan een opperhoofd der Tibboo's een kleinen spiegel had geleend, bragt deze uren lang door met het bewonderen zijner eigene gelaatstrekken; hij uitte nu en dan luide kreten van vreugde bij het beschouwen zijner schoonheid en sprong nu en dan, van loutere vreugde hierover, voeten hoog in de lucht.

Zij maken hunne van nature leelijke gezigten nog minder aantrekkelijk door hunne ingewortelde gewoonte van snuiven; dit doen zij zoowel met den mond als met den neus. De laatste wordt door de gewoonte om er onophoudelijk met de vingers snuif in te stoppen, buitengewoon groot. Ook hun mond wordt uitgezet, doordat zij de ruimte tusschen de lippen en het tandvleesch onophoudelijk met snuif opvullen.

De kleeding der Tibboo's is over het algemeen niets dan eene eenvoudige "tobe" of hemd. Sluitende kleederen zouden alleen lastig zijn, omdat het zand er in zou blijven hangen, hetwelk de huid hoogst onaangenaam prikkelt en bijna overdragelijke zweren veroorzaakt. Zij hebben evenwel eene manier om deze zweren minder pijnlijk te maken, door ze te "shampooën" met vet, hetwelk altijd door vrouwen wordt verrigt. Het eenige kleedingstuk waaraan zij waarde schijnen te hechten is de tulband; zij dragen dien hoog op het hoofd en de einden worden bevestigd onder de kin en

dwars over het aangezigt, zoodat alles behalve de neus, de oogen en het voorhoofd er mede bedekt is. De tulband is donker indigo-blaauw geverwd en meestal versierd met een groot aantal toovermiddelen, die in kleine lederen zakjes zijn vastgenaaid.

Zij hebben kleine, maar zeer fraaije paarden, die volkomen sterk genoeg zijn om de kleine en levendige mannen, door welke zij bereden worden, te dragen. Zij zien er altijd verwonderlijk goed uit en worden bijna uitsluitend gevoed met kameel-melk, die zij zoowel versch als gehot gebruiken. Dit voedsel bekomt hun uitstekend en zij zijn altijd in goeden staat.

De Tibboo's hebben eene groote vrees voor de Arabieren, die hen onbarmhartig plunderen, als zij er slechts eenige kans op zien. Zij zijn betere ruiters en hebben ook betere paarden dan hunne vijanden, maar zij zijn niet in het bezit van vuurwapenen, voor welke zij een' werkelijken doodsangst hebben. Denham maakt de opmerking dat "vijf of zes van hen om en om een boom zullen loopen, waarbij een Arabier voor een oogenblik zijn geweer heeft laten liggen; zij gaan er op hunne teenen om heen, alsof zij bang waren dat zij het wakker zouden maken; zij spreken tot elkander niet dan fluisterend, alsof de snaphaan hen kon verstaan; zij bidden hem bijna even vurig om hun geen kwaad te doen als Vrijdag dit deed aan het geweer van Robinson Crusoë.

Ofschoon zij geene geweren bezitten, zijn zij echter meer geduchte krijgslieden dan zij zelven wel schijnen te weten; zij behandelen de speer met eene doodelijke juistheid en verwonderlijke kracht. Als zij haar werpen, ligten zij de hand niet hooger op dan den schouder, en terwijl den speer de hand verlaat, geven zij haar eene draaijende beweging, die maakt dat zij zich spiraalsgewijze voortbeweegt, als de kogel uit eene buks. Een jonge man wierp zijne speer tot op een afstand van ruim 60 meter, en daar ieder twee zulke speren bij zich heeft, kan men zich wel voorstellen dat de Arabieren, zelfs met hunne vuurwapenen niet veel boven de Tibboo's vooruit hebben. De laatsten hebben bovendien de zonderlinge werp-zwaarden, waarvan wij reeds hebben gesproken. De krijgslieden dragen ook pijl en boog en twee dolken, een omtrent 40 en de andere ongeveer 15 centimeter lang, die in hun gordel steken en met een ring aan den arm bevestigd zijn. Overdragtelijk noemen de Tibboo's den langen dolk hun geweer en den korten hun pistool.

De dansen der vrouwen gelijken niet in het minst op die der Shoaa's. Het dansen is bij hen alleen eene der vele wijzen om een' geëerden gast te begroeten. Als er een man van rang nadert, wordt hij door de vrouwen met dansen en zangen ontmoet, evenals dit geschiedde toen de dochter van Jephthah haren overwinnenden vader tegemoet kwam en de vrouwen van Israel David, toen hij Goliath had verslagen.

De bewegingen bij deze dansen zijn ook niet langzaam en slepend, als bij de Oostersche dansen in het algemeen. De vrouwen toonen eene groote vlugheid en springen op de meest verbazende wijze rond. Zij beginnen met hare hoofden, armen en ligchamen heen en weêr te draaijen en winden zich in de hoogste mate op; zij springen omhoog, knarsen op de tanden, slingeren met de armen om zich heen en schijnen ten laatste geheel uitzinnig te zijn.

Sommige nederzettingen of dorpen zijn zeer verstandig gebouwd op den top van rotsen met bijna regtstandige zijden. Deze ligging is wel ongemakkelijk, maar zeer geschikt om de aanvallen der Touareg's af te weren, die gedurig strooptogten bij de ongelukkige Tibboo's doen, al hun vee wegvoeren en de inwoners, die zij gevangen kunnen nemen, als slaven verkoopen, waarbij zij geen' leeftijd of geslacht sparen. Zoodra de Tibboo's derhalve van de nadering hunner vijanden kennis krijgen, nemen zij de wijk op den top der rots, nemen al hunne draagbare have mede en trekken de ladders op, waarmede zij naar boven zijn geklommen; hun vee laten zij aan de indringers over.

Deels hierom en deels om hunne eigene zorgeloosheid, geven de Tibboo's bijna niets om hun persoonlijk voorkomen; zelfs de sultan, toen hij Denham ging ontmoeten en ter eere van zijnen gast zelfs een nieuwen "burnous" had aangetrokken, droeg dezen over een smerig geruit hemd; zijne muts en zijn tulband, die wit heeten, waren bijna zoo zwart als zijn haar.

Men zou denken dat het leed, hetwelk hun door de Touareg's gedurig wordt aan-

gedaan, de Tibboo's vriendelijk tegenover hunne medeschepselen zou gestemd hebben, terwijl er welligt integendeel geen volk bestaat, hetwelk er zoo weinig om geeft of zij iemand pijn doen of niet. De slavenhandelaars der Tibboo's zijn bekend om hunne volkomen onverschilligheid voor het lijden der gevangenen die zij naar de markt brengen, zelfs niettegenstaande zij door deze handelwijze er dikwijls velen verliezen. Zij gaan dikwerf op reis met naauwelijks een vierde gedeelte van den voorraad water dien zij behoeven en voeren dan hunne gevangenen door uitgestrekte woestijnen, waar deze van uitputting neêrvallen en achtergelaten worden om te sterven. De geheele weg is bedekt met geraamten van slaven. Als een reiziger langs den weg trekt, hoort hij somtijds hunne uitgedroogde en brooze beenderen onder de hoeven van zijn paard kraken. Zelfs om de bronnen liggen honderden geraamten, de overblijfselen van hen die wel het water bereikt hebben, maar te uitgeput waren om er door in het leven terug te worden geroepen. In dit gloeijend heete klimaat verdroogt de huid van den doode en schrompelt ineen als hoorn; in vele gevallen kan men zelfs de gelaatstrekken der overledenen onderscheiden. Onverschillig zelfs voor het geldelijk verlies hetwelk zij hadden geleden, lachten de lieden die Denham vergezelden als zij de gelaatstrekken der ineengeschrompelde lijken herkenden; zij sloegen er tegen met het achtereinde hunner wapenen en schertsten over hunne tegenwoordige waarde op de markt.

De Tibboo's zijn, door hun' ligten en vluggen bouw, goede reizigers en worden vooral gebruikt om berigten over te brengen van Bornu naar Moorzuk, eene taak die alleen een Tibboo wil ondernemen. Er worden er altijd twee tegelijk gezonden en hunne reis is zoo gevaarlijk, dat men niet verwacht dat beiden in veiligheid zullen terugkomen. Zij berijden de hardstloopende dromedarissen en zijn voorzien van geroosterd koren, een klein koperen bekken, eene houten kom, eenig gedroogd vleesch en twee huiden met water. Zij hebben niet slechts de gewone gevaren van de reis te doorstaan, zooals gloeijende winden, zandstormen en de kans om van dorst om te komen, maar staan bovendien bloot aan het gevaar om gedood te worden door Arabische roovers, die het niet zouden wagen eene karavaan aan te vallen, maar slechts al te blijde zijn hulpelooze reizigers te kunnen berooven.

Dit laatste geschiedt maar al te dikwijls en het gevolg hiervan is dat de Tibboo's en de Arabieren in gestadige vijandschap leven; beiden dooden een' vijand als zij er kans toe zien en rekenen dat ieder dien zij gedood hebben, winst is.

DE TOUAREG'S.

Voordat wij van de Tibboo's afstappen, moeten wij met eenige weinige woorden melding maken van hunne vijanden de Touareg's.

Dezen zijn eene natie van dieven bij uitnemendheid; zelven werken zij nooit en leven alleen van het berooven van hen die dit wel doen. Zij planten en zaaijen zelfs niet en hunne geheele opvoeding bestaat in de kunst van rooven, het besturen van een' dromedaris en het behandelen der speer. Zij wonen in tenten, die eenigzins op die der Bedouinen gelijken, en koesteren, evenals de heidens, eene groote minachting voor hen die huizen en steden bewonen.

Even als de heidens hebben zij ook hunne eigene taal, waarin alleen enkele Arabische woorden zijn ingeslopen; zij bezitten ook een eigen schrift, waarin verscheidene letters voorkomen die geheel dezelfde zijn als sommige Romeinsche, ofschoon zij niet dezelfde geluiden te kennen geven, bijv. de H, de S en de W. Zij hebben ook de Grieksche Θ en Λ en de Hebreeuwsche ב, terwijl onderscheidene letters bestaan uit

punten, die op verschillende wijzen gegroepeerd zijn. Deze letters worden geschreven van regts naar links, zooals het Arabisch, dus het omgekeerde van het schrift der Europeesche talen; ook wel van boven naar beneden als het Chineesch; in hun land is bijna elke groote steen met Touaregsche letters gegraveerd. En toch bezitten zij geene litteratuur en beweren dat er in hunne taal geen boek bestaat. De taal der Touareg's klinkt hard en ruw, maar is vol uitdrukking en schijnt krachtig te zijn.

In hunne manieren zijn de Touareg's deftig en bedaard en voordat Denham en Clapperton hen bezochten, werden dezen door den gids behoorlijk onderrigt hoe zij zich moesten gedragen; hij hield de manieren van Clapperton vooral voor veel te levendig om aan de deftige Touareg's te kunnen bevallen.

TOUAREG'S EN TIBBOO'S.

Dit heeft echter alleen betrekking op de mannen; de vrouwen zijn integendeel levendig en vermakelijk. Zij houden zeer veel van zingen; zij vereenigen zich hiervoor in kleine troepjes en blijven tot middernacht aan den gang. De mannen zingen echter nooit; zij houden dit voor eene uitsluitend vrouwelijke uitspanning, en, waarschijnlijk om dezelfde reden, hoort men hen nimmer, even als de meeste Oosterlingen, gedichten reciteren. De vrouwen dragen de gewone blaauw- en witgestreepte kleeding en meestal oorringen die van schelpen vervaardigd zijn. De algemeen aangenomen

prijs voor eene vrouw is zes kameelen; en hetzij dit een gevolg is van hare groote waarde of van eene aangeboren wellevendheid, de mannen behandelen hunne vrouwen met hoogachting en welwillendheid en geven haar eene mate van vrijheid, waaruit blijkt dat zij op een' voet van gelijkheid leven. De plunderingen der Touareg's hebben wij reeds vermeld, toen wij spraken over de Tibboo's, die het meest aan hunne aanvallen schijnen bloot te staan. Dat zij al hun vee wegvoeren en de Tibboo's zelven tot slaven maken, is eene voortdurende en begrijpelijke grief. De aanhoudende vrees voor deze aanvallen schijnt deze echter niet zoozeer te verbitteren, als de verwoestingen die de Touareg's maken in hunne zoutmarkt. In het land der Tibboo's zijn sommige uitgestrekte zout-moerassen; deze hebben voor hunne eigenaars groote waarde, daar zout eene zeer verkoopbare waar is, waarvoor zij een hoogen prijs bekomen. Het wordt inderdaad gebezigd als eene soort van gangbare munt; een cilinder van ruw bruin zout, die elf pond weegt, heeft eene waarde van vier of vijf dollar. Het geraffineerde zout, hetwelk uiterst helder en wit is, wordt in manden gedaan en brengt een' in evenredigheid hoogen prijs op.

Daar de Touareg's de moeite niet willen nemen om zelven zout te verzamelen, voorzien zij zoowel zich zelven als de markt door de Tibboo's er van te berooven; in één saizoen stalen deze roovers meer dan twintig duizend zakken zout, waarvan zij het grootste gedeelte op de markt van Soudan verkochten. Het was erg genoeg dat hun zout gestolen was, maar het was nog verdrietiger het overgebleven zout naar de markt te brengen en dan te ondervinden, dat de prijs ten gevolge der door de Touareg's gestolen twintig duizend zakken aanmerkelijk gedaald was; deze laatsten konden ze natuurlijk tegen een' zeer lagen prijs van de hand doen.

Genees- en heelkunde staan bij dit volk natuurlijk op een zeer laag standpunt; het "shamppoeën" en branden zijn de voornaamste geneesmiddelen tegen bijna elke ziekte. Iemand die leed aan vergrooting der milt, werd aangeraden zich aan de operatie te onderwerpen; hij werd op den rug gelegd en stevig door vijf of zes helpers vastgehouden. Nu werd een ijzer gloeijend gemaakt en hiermede aan elken kant drie gaten gebrand in de zijde. Elke deze brandwonden was omtrent zoo groot als een tienstuiverstuk.

Het ijzer werd toen op nieuw in het vuur gelegd en terwijl het gloeijend werd gemaakt stompten de helpers hem met hunne duimen in de zijden, vragende of deze drukking ook pijn deed. Daar zijn vleesch door de harde duimen gekneusd werd, was hij verpligt te zeggen, dat het hem zeer deed. Nu werden er, digt bij de andere, drie nieuwe brandwonden gemaakt. Hierop werd hij gebrand in het aangezigt en maakte men drie groote wonden naast de ruggegraat; om de genezing volkomen te maken werd hem nog eene groote brandwond toegebragt aan den hals, even boven het sleutelbeen.

De arme man verdroeg deze marteling met het grootste geduld; toen de operatie was afgeloopen, dronk hij een slok water en begaf zich, als gewoonlijk, naar de kameelen.

DE BEGHARMI'S.

Wij zijn nu genaderd tot het zonderlinge koningrijk der Begharmi's, hetwelk met Bornu in voortdurenden strijd is. Er heerschte tusschen deze rijken reeds een langdurige oorlog toen Denham en Clapperton in 1824 het land bezochten; toen Barth vele jaren later dezelfde streken bereisde, duurde de krijg nog even verwoed voort. Indien het mogelijk was, zou elk dezer rijken het andere willen vernietigen. Zelfs zoo als het nu

is, worden er in de gedurige gevechten een aantal menschenlevens opgeofferd; er wordt van weêrszijden geen kwartier gegeven, behalve aan de gevangenen die voor den harem bestemd worden. De vrouwen van den sultan van Bornu worden bewaakt door gesnedenen van den stam der Begharmi's, en omgekeerd.

Zelfs de sheikh van Bornu had deze algemeene gewoonte gevolgd en onderhield dertig dezer ongelukkigen. Denham zag eens een twaalftal hunner kort nadat zij hunne betrekking hadden aanvaard en gaf klaarblijkelijk door zijn gezigt medelijden te kennen. Toen het opperhoofd dit zag riep hij uit: "Maar Christen! wat beteekent dit? Het zijn slechts Begharmi's! honden! ongeloovigen! vijanden! Men had hen levend moeten vierendeelen en nu drinken zij koffij, eten suiker en wonen hun leven lang in een paleis."

Toen Barth Begharmi bezocht, was de sultan op eene zijner oorlogsexpeditiën, en het duurde eenigen tijd eer hem vergund werd tot Massena, de hoofdstad, voort te trekken. Eindelijk kreeg hij hiertoe de toestemming en had hij gelegenheid den sultan te zien, voordat deze teruggekeerd was van zijn togt waarin hij overwinnaar was gebleven. Voorop reed de luitenant-gouverneur, omringd door zijne ruiters; hierop volgde een ander officier, achter wien eene lange en zonderling gevormde speer gedragen werd, die op eene of andere wijze met hunnen godsdienst in verband scheen te staan. Achter dezen reed de opperbevelhebber en toen volgde de sultan, die een schimmel bereed en een' gelen "burnoes" droeg. Hij werd tegen de zon beschut door twee zonneschermen, een groen en een geel, die door slaven boven hem werden uitgespreid. Hij werd onophoudelijk afgekoeld door zes slaven, die lange waaijers van struis-veêren langs hem heen en weêr bewogen; om hem heen reden eenigen der voornaamste opperhoofden.

Nu kwam de oorlogs-dromedaris, die de keteltrom droeg, op welke door den trommelslager dapper werd geslagen. Hierna volgde eene lange reeks vrouwen van den sultan, in het zwart gekleed, en toen de soldaten. De gevangene krijgslieden werden in triomf rondgevoerd en naar den harem gebragt, waar zij door de bewoonsters werden uitgescholden. De schoonsten worden voor den dienst in den harem uitgezocht en de overigen ter dood gebragt.

In dit geval was de sultan van Begharmi overwinnaar geweest; bij een ander gevecht, hetwelk door Denham werd bijgewoond behielden echter de Bornuezen de overhand. De sheikh had zijne weinige vuurwapenen met zooveel bekwaamheid geplaatst, dat de Begharmi's, die omtrent 5000 man sterk waren, in verwarring moesten aftrekken en eensklaps werden aangevallen door de Bornuesche kavallerie, die altijd gereed is om te vechten, als de vijand op den loop schijnt te gaan. De slagting was indien men het getal strijdenden in aanmerking neemt, vreeselijk. Men zegt dat slechts één van de 200 opperhoofden der Begharmi's die waren uitgetrokken, er het leven had afgebragt; zeven zonen van den sultan werden gedood en bovendien omtrent 1700 krijgslieden, terwijl velen hunner gezegd werden vermoord te zijn, nadat de slag geëindigd was. Zij verloren bovendien ongeveer 500 paarden en omtrent 200 vrouwen, die, naar de gewoonte van het land, hare heeren en meesters naar het slagveld waren gevolgd.

In het grootste gedeelte van het land worden de huizen, even als te Loggun, gebouwd op eene zeer zonderlinge wijze; het zijn cellen in cellen, omtrent als een nest pilledoozen. Deze vreemde wijze van bouwen heeft ten doel de vliegen te keeren, die op sommige tijden van het jaar zich in zulk een groot aantal vertoonen, dat zelfs op sommige uren van den dag de inwoners hunne huizen niet durven verlaten. Denham wilde aan dit verhaal geen geloof slaan, voordat het bevestigd werd door het voorkomen van een zijner lieden; deze had zich onvoorzigtiglijk in de open lucht gewaagd en keerde terug met gezwollen oogen en hoofd; hij was zoo gebeten, dat hij drie dagen te bed moest blijven liggen.

Ofschoon de Begharmi's steeds met de Bornuezen in oorlog zijn, komen zij in zoovele punten met deze overeen, dat wij van hen geene uitvoerige beschrijving behoeven te geven; wij zullen slechts eenige weinige hunner eigenaardigheden eenigzins nader beschouwen.

Daar wij reeds melding hebben gemaakt van den aanhoudenden oorlog waarin zij gewikkeld zijn, zullen wij eenige woorden wijden aan de merkwaardige kavallerie, waarin de voornaamste kracht van het leger der Begharmi's bestaat. Deze lieden hebben een hoogst merkwaardig voorkomen, zooals men uit onderstaande afbeelding zien kan. Zij dragen eene hoogst zonderlinge speer met eene dubbele punt eenigzins gelijkende op eene hooivork met platte punten.

Het merkwaardigste is echter de wapenrusting die den Begharmischen lansier beschermt. Zij is vervaardigd van eene gestikte, met katoen opgevulde stof en bijna volkomen gelijk aan de gestikte wapenrusting der Chineezen, die de oorzaak was van den ellendigen dood van zoovele krijgslieden, wier kleeding door het afgaan hunner eigene geweren in brand vloog. Het geheele ligchaam en de beenen van den ruiter zijn door deze wapenrusting bedekt; hij draagt op het hoofd een' helm van

BEGHARMISCHE LANSIERS.

dezelfde stof en zijn paard wordt even goed beveiligd als hij zelf. Ofschoon geen nut doende tegen vuurwapenen, is het opvullen met katoen evenwel zeer geschikt om den krijgsman tegen de vergiftigde wapenen zijner vijanden te beschutten.

Daar deze wapenrusting, ofschoon ligt, toch zeer omslagtig is, wordt zij zelden gedragen dan in het gevecht of als de generaal zijne troepen de revue laat passeeren; en het is nog de vraag of zij niet, zoowel voor paard als ruiter, zoo lastig is, dat de troepen meer zouden uitvoeren, indien zij ze niet aan hadden. Het vertrouwen dat zij inboezemt, is welligt hare voornaamste verdienste. Deze lieden worden altijd gebruikt als zware kavallerie, om de vóór- en de achterhoede van het leger te dekken; de boogschutters worden juist achter hen geplaatst en schieten, als zij er slechts eenige kans voor zien. Het zadel is even omslagtig als de wapenrusting; van voren en achteren steekt het zooveel uit, dat iemand, zelfs indien hij gedood werd, moeijelijk van het

paard zou kunnen vallen. Aan den voorkant vormt het eene soort van kleine tafel, waarop de ruiter de hand, waarmede hij de teugels vasthoudt, kan laten rusten, indien zij vermoeid is door het vasthouden der teugels en het ophouden der slippen van zijn' gevoerden rok.

Men kan de Begharmi's bijna als negers beschouwen, daar hunne huid zwart is, en hunne aangezigten bijna even plat en dik zijn als die der negers. Zij zijn krachtig ontwikkeld en levendig; de sultans van andere landen zijn dan ook trotsch op hunne geoefende Begharmische worstelaars, die uitgezocht worden om hunne reusachtige gestalte en goed ontwikkelde spieren.

Als twee worstelaars elkander bevechten is dit geen kinderspel; de overwonnene wordt somtijds op de plaats zelve gedood en dikwijls voor het geheele volgende leven verminkt. Hunne meesters hebben op dit punt eene bepaalde monomanie; zij moedigen de worstelaars aan met luide kreten, beloven eene groote belooning aan den overwinnaar en bedreigen den overwonnene met de zwaarste straffen. Het groote doel der worstelaars is hunne tegenpartij aan te grijpen bij de heupen en hem zoo van de been te helpen en op den grond te werpen. Hunne meesters geven niets meer om een' worstelaar die eens overwonnen is; een man, wiens eigenaar des morgens 200 dollar voor hem zou weigeren, kan dikwerf des avonds voor een vijftigste gedeelte van deze som worden gekocht.

De vuistgevechten, waarin men de negers van Haussa voor de eersten houdt, komen veel met deze gevechten overeen. Denham geeft ons van een' dezer wedstrijden eene levendige voorstelling:

"Daar ik veel van de boksers van Haussa gehoord had, was ik zeer nieuwsgierig om te zien wat zij konden uitvoeren. Ik zond derhalve mijnen bediende den avond te voren, om 2000 whijdah's aan te bieden indien er den volgenden morgen een vuistgevecht plaats had. Daar de dood van een der strijders bijna zeker is voordat het gevecht geëindigd is, verbood ik ten ernstigste elk werkelijk gevecht; het zou toch zoowel mij zelven als mijn land tot oneer gestrekt hebben, menschen te huren, die elkander doodden alleen om aan mijne nieuwsgierigheid te voldoen.

"Omtrent een half uur nadat de "Massu-dubu's" waren weggegaan, verschenen de boksers, vergezeld van twee trommels en een groot aantal slagters, die hier "het bewonderende publiek" uitmaken. Er werd weldra een kring gevormd door den ceremoniemeester, die stof wierp op de toeschouwers om hen achteruit te doen gaan. De trommelslagers kwamen toen binnen den kring en begonnen lustig te trommelen. Hierop volgde een der boksers, die, behalve dat hij om zijn midden eene huid had gebonden, geheel naakt was. Hij nam eene houding aan alsof hij een' tegenstander afwachtte en bragt zijne spieren in werking, klaarblijkelijk om te doen zien, dat zij, zoowel als zijne zenuwen en pezen, in goeden staat waren om het gevecht hetwelk hem wachtte, met goed gevolg te doorstaan; hierop naderde hij langzamerhand den omtrek van den kring en riep, terwijl hij zijn' regter arm aan de omstanders toonde, uit: "Ik ben eene hyena". — "Ik ben een leeuw." — "Ik ben in staat om alles te dooden, wat mij in den weg komt." — De toeschouwers, aan welke hij zich op deze wijze voorstelde, legden de handen op zijne schouders en herhaalden: "God zegene u." — "Gij zijt eene hyena." — "Gij zijt een leeuw." — Hij verliet toen den kring voor een' anderen, die zich op dezelfde wijze liet zien.

"De regter arm en hand der boksers werden toen met eene smalle strook van inlandsche stof vastgebonden; men begon met een' slag om den middelsten vinger; hierop werd de hand gesloten met den duim tusschen den wijs- en middelsten vinger, waarna de zwachtel met vele toeren om de vuist, den pols en den voorarm werd gewikkeld.

Nadat omtrent een twintigtal hunner deze verschillende houdingen aangenomen en hun beroep op de toeschouwers gedaan hadden, verschenen zij paarsgewijze. Indien het toevallig vrienden waren, legden zij zich tweemaal borst tegen borst en riepen: "Wij zijn leeuwen." — "Wij zijn vrienden." Een hunner verliet dan den kring en een ander werd voorgebragt. Als de twee elkander niet erkenden als vrienden, begonnen zij onmiddellijk.

"Nadat zij hunne plaats hadden ingenomen, bleven de vuistvechters eerst eene poos op eenigen afstand van elkander staan; zij pareerden met de open linker hand en sloegen, als de gelegenheid gunstig voor hen was, met de regter. Over het algemeen trachtten zij hunne tegenpartij in den hartkuil of onder de ribben te treffen. Wanneer zij digt bij elkander kwamen, greep de een het hoofd van den anderen onder zijn' arm en sloeg er op met de vuist, terwijl hij tegelijk met zijne knie tusschen de dijen zijner tegenpartij trachtte te stooten. In deze houding zegt men dat zij somtijds trachten elkander een oog uit te slaan. Als zij loskomen, zullen zij nimmer nalaten elkander met den hiel een' stevigen schop onder de ribben, of somtijds onder het linker oor te geven. Het zijn juist deze schoppen, die zoo dikwijls doodelijke gevolgen hebben.

"De strijders werden herhaaldelijk op mijn bevel gescheiden, als zij driftig begonnen te worden. Toen men hoorde dat dit gevecht zou plaats vinden, lieten de meisjes hare emmers staan aan de bronnen, het volk dat de markt bezocht wierp hunne manden weg en allen kwamen om den strijd te zien. Het plein voor mijn huis was propvol. Nadat zes paar meermalen met elkander waren slaags geweest, gaf ik hun, tot hunne groote voldoening, de belooning en ging de menigte bedaard uiteen."

De vrouwen der Begharmi's zijn goede danseressen; hare bewegingen zijn lief en bevallig. Zij gebruiken, bij hare dansen, veel de handen; nu eens kruisen zij ze over de borst, dan slaan zij ze weder ineen en somtijds drukken zij de toppen der vingers van beide handen tegen elkander. Terwijl zij dansen heffen zij een zacht en klagend gezang aan; zij bewegen het ligchaam voor- en achterwaarts, buigen het hoofd van links naar regts en eindigen met zich zachtkens op den grond te laten vallen en het hoofd met de beide handen te bedekken.

MUSGU.

Indien zij al de Begharmi's in gestalte en kracht niet evenaren, komen toch de Musgu's, die eene streek van Mandara bewonen, hen in dit opzigt zeer nabij. De slaven van den stam der Musgu's worden, om hunne schoone vormen, door de omringende stammen in groote waarde gehouden en voor verschillende doeleinden gebezigd. De sultans en groote opperhoofden houden er veel van, de mannelijke slaven te hebben als worstelaars; het bijwonen van een gevecht tusschen twee Begharmi's wordt bijna opgewogen door een strijd tusschen een worstelaar der Begharmi's en een' Musgu.

De slavinnen zijn sterk in evenredigheid, maar worden door de handelaren van Fez nooit gekocht, omdat hare schoonheid in omgekeerde reden staat tot hare spierkracht. Hare gezigten zijn groot en leelijk en zij hebben de gewoonte om een zilveren sieraad te dragen in de onderlip. Het is omtrent zoo groot als een tienstuiverstuk en wordt volkomen op dezelfde wijze gedragen als de "pelele", die wij reeds beschreven en afgebeeld hebben. Om voor dit afschuwelijke aanhangsel plaats te maken, laten de vrouwen zich de twee middelste snijtanden der onderkaak uitslaan; na verloop van eenigen tijd wordt de lip door de zwaarte van het metaal naar beneden getrokken, waardoor zij een zeer afschrikwekkend en terugstootend voorkomen krijgen. Zij zijn gekapt als de vrouwen der Bornu's, dat wil zeggen met eene rol of vlecht van het voorhoofd tot aan den nek en twee aan elke zijde.

Zij zijn zeer trouw en worden gebruikt voor zwaren arbeid, waarvoor zwakke slaven zouden terugdeinzen. Zij doen al den arbeid op het land — zij spitten den grond, zaaijen en halen den oogst binnen. Men bezigt ze ook, zoowel bij dag als bij nacht, om te waken en er gaat bijna geen jaar voorbij, waarin niet een paar dezer geduldige schepselen door de leeuwen wordt weggevoerd.

De gelaatstrekken der mannen zijn even leelijk. Alleen de opperhoofden dragen eenige kleeding en zelfs zij zijn zelden anders gekleed dan in een geitevel of eene luipaardhuid, die hun op zoodanige wijze om de schouders hangt, dat de kop van het dier voor de borst van den drager komt. Zij bedekken zich het hoofd met mutsen, die er nog al zonderling uitzien; hun haar is, zooals het onder deze mutsen uithangt, dik en borstelig. Om hunne armen dragen zij dikke beenen of ivoren ringen en om hun' hals hangen de zegeteekenen hunner dapperheid, bestaande in aaneengeregen tanden van verslagen vijanden. Zij verwen hun ligchaam rood en geven aan hunne tanden dezelfde kleur, hetwelk hun een bijzonder vreemd en wild voorkomen geeft. Zij berijden kleine, maar sterke en levendige paarden; zij doen dit echter zonder zadel en bijna zonder teugels; een ligt koord wordt, op de wijze van een halster, om den kop van het paard gebonden.

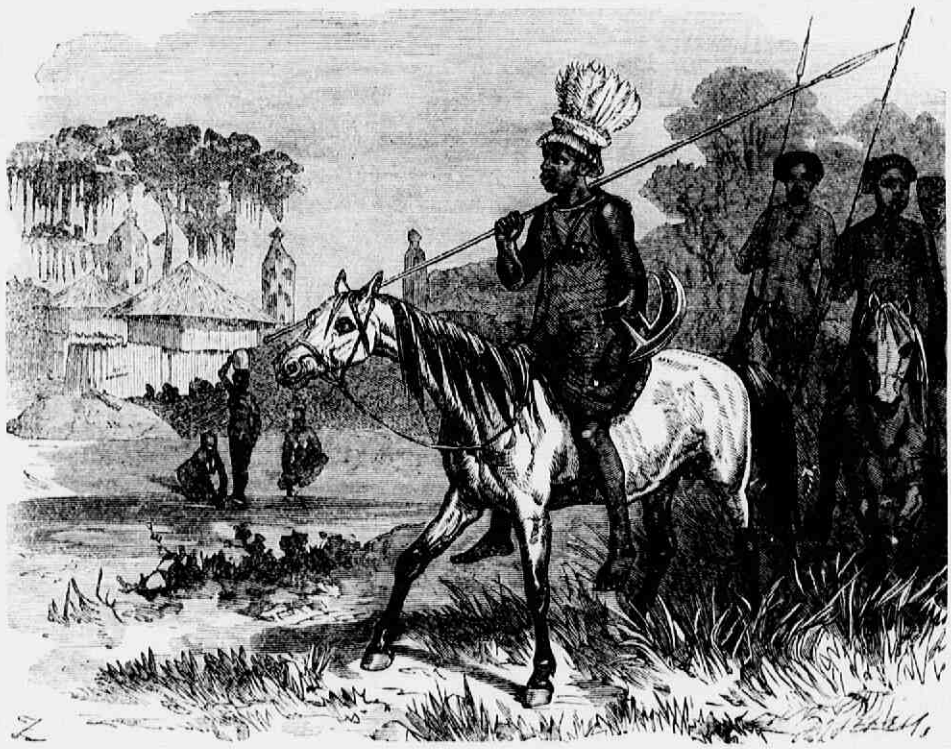

EEN OPPERHOOFD DER MUSGU'S.

Hunne wapenen bestaan meestal uit eene speer en werpmessen, zooals wij reeds vroeger hebben beschreven. De mindere man draagt, ofschoon hij even goed bereden en gewapend is als het opperhoofd, in het geheel geene kleederen dan een lederen gordel om het midden; dezelfde ligte kleeding wordt ook gedragen door de vrouwen. Ofschoon zij er zoo ligtelijk aan blootstaan, zelven slaven te worden, zijn zij toch groote slaven-handelaars. Als zij den sultan van Mandara schatting willen brengen of een vredes-geschenk geven, bestaat het grootste gedeelte er van uit slaven en slavinnen.

Op bovenstaande afbeelding is een opperhoofd der Musgu's voorgesteld, ten strijde trekkende. Het is een der groote opperhoofden, zoo als blijkt uit het feit dat hij eene "tobe" draagt in plaats van eene huid. In de regterhand draagt hij zijne speer en in de linker een paar der vermelde werpmessen. Achter hem rijden zijne krijgslieden, naakt, op ongezadelde paarden. Op den achtergrond ziet men eenige

vrouwen bezig aan het water, met welk element zij zeer vertrouwd zijn; zij blijven er niet uit, uit vrees dat zij hare kleederen nat zullen maken. In hare nabijheid is eene op een' aardhoop gelijkende graftombe, waarin een overleden opperhoofd begraven is; — de stam der Musgu's is bijna de eenige Afrikaansche stam, die zulk een monument oprigt.

Een weinig verder ziet men de hutten en digt hierbij twee merkwaardige bewaarplaatsen voor het koren, die met uitstekende versierselen bedekt zijn; zij zijn meestal zoo goed gevuld, dat de stroopers bijna even gaarne deze bewaarplaatsen plunderen als dat zij het volk stelen. Op de takken der boomen hangt eene groote hoeveelheid gras in de zon te droogen om later als hooi voor de paarden te worden gebruikt.

Toen Denham in de nabijheid der door de Musgu's bewoonde streek kwam, werd hem verhaald dat dit vreemde en wild-uitziende volk den christelijken godsdienst beleed. Hij beweerde dat dit niet waar kon zijn, omdat zij hem juist gebedeld hadden om een paard, hetwelk in den afgeloopen nacht gestorven was, en dat zij bezig waren op te eten. De man bleef echter bij zijn gevoelen en zeide, dat, ofschoon hij nooit gehoord had dat Christenen paardevleesch aten, zij toch wel het vleesch van zwijnen nuttigden, wat toch veel walgelijker was.

Dit volk was, onwetend, de oorzaak van een groot verlies voor de bewoners van Bornu en Mandara. De Arabieren, die Denham en Clapperton van Tripoli af hadden vergezeld, waren zeer begeerig, om, voordat zij naar huis terugkeerden, een' strooptogt voor eigen rekening te doen en een aantal Musguezen als slaven mede te voeren. De sheikh van Bornu hield dit voor eene uitstekende gelegenheid om van de vuurwapenen der Arabieren te profiteeren tegen de oorlogzuchtige en woelzieke Fellatah's; hij liet hen daarom gaan, vergezeld van 3000 zijner eigene troepen.

Zooals men wel verwacht had, weigerde de sultan, toen zij te Mandara kwamen, zijne toestemming om de Musguezen aan te vallen, omdat hij Musgu als zijn eigen slaven-depôt beschouwde. Hij voegde echter nog eenigen zijner eigene krijgslieden bij de troepen van den sheikh van Bornu en vergunde hun zooveel Fellatah's gevangen te nemen als zij konden; hij bewees hen zelfs de eer de expeditie in persoon te vergezellen. Het is klaar, dat zoowel de sultan als de sheikh de Arabieren zoowel verachten als vreesden, maar zeer gaarne gebruik wilden maken van de gevaarlijke wapenen die zij voerden, en waardoor zij zoo trotsch en onaangenaam waren geworden.

Toen zij de eerste stad der Fellatah's genaderd waren, ontdekten zij, dat zij goed verdedigd werd met "*cheraux de frise*" van gepunte palen, omtrent 2 meter lang, waarachter hunne boogschutters waren geplaatst, die een aantal vergiftigde pijlen op de indringers afschoten. Na eenigen tijd overmeesterden de Arabieren de omheining en vervolgden de Fallatah's tot op den heuvel. Hier werden zij ontvangen met een nieuwen regen van pijlen, die door de vrouwen aan de boogschutters gebragt werden en met rotsblokken die van den heuvel werden afgerold. Indien de Bornueesche en Mandareesche krijgslieden slechts waren voortgedrongen, zou de stad stellig zijn ingenomen; zij bleven echter voorzigtiglijk buiten het bereik der vergiftigde pijlen.

Toen de Fellatha's hunne lafhartigheid bespeurden, gingen zij over tot den aanval, waarop de soldaten van Bornu en Mandara dadelijk de vlugt namen, met den sultan aan het hoofd, die, als de Arabieren de stad hadden ingenomen, er onmiddellijk beslag op zou hebben gelegd. De geheele vijandelijke magt werd met groot verlies op de vlugt geslagen; de aanvoerder der Bornueezen — een werkelijk dapper man — werd door een' vergiftigden pijl gedood. Denham werd ernstig gewond, naakt uitgekleed en bragt er ter naauwernood het leven af.

HOOFDSTUK LXIV.

ABYSSINIË.

ABYSSINIË HET LAND DER GEHEIMEN. — OORSPRONG VAN DEN NAAM. — HET RIJK VAN "PRESTER JAN." — DE DRIE ABYSSINISCHE DISTRIKTEN OF RIJKEN. — HET VOORKOMEN DER ABYSSINIËRS IN HET ALGEMEEN. — DE KLEEDING DER MANNEN. — DE "QUARRY" EN DE BROEK. — HET NAAR BED GAAN. — DE "DINO" EN ZIJNE VERSCHILLENDE VORMEN. — SIERADEN DER MANNEN. — HOE DE JUWELIER BETAALD WORDT. — WAPENEN DER ABYSSINIËRS. — HET ZWAARD OF DE "SHOTEL". — ZIJN ZONDERLINGE VORM EN DE WIJZE VAN GEBRUIK. — DE SPEER EN DE MANIER WAAROP MEN HAAR IN ORDE HOUDT. — HET SCHILD EN ZIJNE VERSIERSELEN. — HET VOORKOMEN VAN EEN OPPERHOOFD TE PAARD. — HUNNE KRIJGSHAFTIGHEID. — DE ABYSSINIËR ALS SOLDAAT. — KLEEDING EN VOORKOMEN DER VROUWEN. — HARE SIERADEN. — HET TATOUëEREN. — WIJZE VAN KAPPEN. — DE ABYSSINISCHE PELUW.

ABYSSINIË is een der zonderlingste rijken die op de aarde bestaan. Het was lang een land vol geheimnissen, waar de eenhoorn en de leeuw doodelijke gevechten hielden, waar de draken met hunne geschubde vleugelen klapwiekten, waar de bergen van goud waren en de bedding der rivieren uit diamanten bestond, en waar, als het grootste wonder van alle, Prester Jan, de priester en koning, als een christelijke middeleeuwsche Salomo, zijne hofhouding hield.

In dit laatste verhaal was een grond van waarheid, in zooverre er in Abyssinië eene christelijke kerk bestond — eene kerk van de hoogste oudheid, die tot op dit oogenblik nog bestaat, maar zich op eene hoogst merkwaardige wijze naar den aard van het volk gewijzigd heeft. Behalve het belang, hetwelk in den laatsten tijd in Abyssinië gesteld is, ten gevolge van den gelukkigen togt der Engelschen naar de hoofdstad van dit rijk, verdient het toch in dit werk eene afzonderlijke beschrijving. Men zou, op het eerste gezigt meenen, dat een christelijk volk in een werk als dit, hetwelk uitsluitend over onbeschaafde volken handelt, geene plaats zou behooren in te nemen; wij zullen echter zien, dat het Christendom in Abyssinië tot dusverre op de beschaving der natie, althans op hetgeen wij hieronder verstaan, bijna volstrekt geen invloed heeft uitgeoefend; in plaats dat de wilde gebruiken van het volk er door zouden zijn uitgeroeid, is het, indien wij deze uitdrukking mogen bezigen, er als het ware naast opgegroeid.

Het is ons doel, in de volgende bladzijden eene beknopte beschrijving te geven van de onbeschaafde zeden en gewoonten der Abyssiniërs, en tevens een kort verslag van het eigenaardig Christendom, hetwelk nagenoeg 1500 jaren heeft kunnen voortduren en waardoor het volk toch niet zedelijk beter geworden is dan indien het den naam van Christus nooit had gehoord.

Evenals vele andere groote rijken, bestaat ook de groote Abyssinische natie uit verschillende elementen, die onderling evenveel verschillen als de Schotten, Ieren, de bewoners van Wallis en de andere gemengde rassen die te zamen het Engelsche volk uitmaken. In Abyssinië zijn deze verschillende elementen evenwel niet zoo vermengd als dat in Engeland het geval is; elk vorstendom, als wij dien naam mogen bezigen, is onafhankelijk en heeft zijn eigen opperhoofd en zijne eigene wetten.

Dat zulk een staat van zaken op de belangen van het rijk een' nadeeligen invloed moet uitoefenen is duidelijk; wij zien dan ook dat elk groot opperhoofd getracht heeft, deze verschillende deelen tot één geheel te maken. Het eigenaardig karakter der Afrikanen komt echter bij dit volk bijzonder uit: zoodra de sterke hand die hen te zamen hield, hen loslaat, gaan zij onmiddellijk uiteen en herneemt elk zijne individualiteit.

De oorspronkelijke naam "Hàbash", waarvan Abyssinië eene verbastering is, beteekent "mengsel" en is volkomen op hen toepasselijk. Onder de vele elementen waaruit het Abyssinische rijk bestaat, rekenen de inboorlingen vooral het joodsche. Zij beweren, dat het Scheba der H. Schrift Abyssinië was, en dat hunne koningin opzettelijk naar Salomo ging, om het bloed van zulk een uitnemend vorst met dat der souvereinen van Abyssinië te vermengen. Zij bleef bij hem, totdat haar een zoon geboren was, en door dezen zoon houden zich de volgende koningen van Abyssinië allen voor regtstreeksche afstammelingen van Salomo. Laat dit verhaal waar zijn of niet, het is volkomen in overeenstemming met de zeer losse zeden der Abyssinische vrouwen. Toen de koningin naar haar land terugkeerde, werd zij door een aantal Joden gevolgd, en men zegt, dat, ten tijde der verwoesting van den tempel, een aantal vlugtelingen het voorbeeld hunner landgenooten volgde en in Abyssinië eene wijkplaats zocht.

Vele Grieken en Portugeezen hebben zich op verschillende tijden in Abyssinië gevestigd en zijn, even als de Joden, met het volk ineengesmolten, zoodat de inlandsche naam "Hàbash" niet onjuist is.

Drie distrikten hebben vooral het grootste regt om den naam van Abyssinië te voeren; zij worden bewoond door de bijzondere soort van Christenen, waarvan wij zoo even spraken. Het eerste is Tigré (uitgesproken Teegray). Dit strekt zich oostelijk uit tot aan de Roode zee en ten westen tot aan de Taccazy-rivier; naar het noorden en zuiden ligt het omtrent tusschen 15° en 12° Noorder-breedte. Het is van Nubië gescheiden door een aantal onafhankelijke stammen, terwijl de Galla's en anderen de noordelijke grens vormen.

Ten westen der Taccazy ligt het tweede rijk of de tweede provincie, Amhara genaamd; in het midden hiervan ligt de stad Gondar. Het derde rijk is Shooa, hetwelk ten zuiden van Tigré en Amhara ligt en er, vreemd genoeg, door Galla's en andere stammen van gescheiden is.

Van deze drie distrikten schijnt Tigré ons het karakter der Abyssiniërs het best uit te drukken; het voornaamste gedeelte van ons verhaal zal dus aan Tigré gewijd zijn. Mansfield Parkyns woonde onder dit volk een' geruimen tijd en aan hem zijn wij dan ook de meeste bijzonderheden verschuldigd, die ons van deze merkwaardige natie bekend zijn.

De gestalte der Abyssiniërs is in den regel eerder beneden dan boven het gemiddelde. Parkyns zag een paar lieden, die omtrent 2 meter lang waren, maar merkt hier tevens bij op, dat dit zeldzame uitzonderingen waren.

Zooals dikwerf bij Afrikanen het geval is, is hunne huidkleur buitengewoon verschillend; somtijds is zij zeer bleek koperkleurig en in andere gevallen zoo donker als bij de echte negers. Dit verschil, hetwelk dikwerf afhangt van de plaats die zij bewonen, wordt door Parkyns toegeschreven aan de vermenging der verschillende rassen. Daar bovendien de huwelijken in Abyssinië, hoe christelijk ook, zoo vrij mogelijk zijn, gebeurt het dikwijls, dat iemand bij verschillende vrouwen een aantal kinderen heeft, die, wat de huidkleur betreft, volstrekt niet op elkander gelijken; een broeder en zuster bijvoorbeeld hebben dikwerf niets van elkander: de een is soms kort en zwart als een neger, terwijl de ander lang is en blank als eene Europeesche.

Het neger-element openbaart zich, naar het schijnt, vooral in de kleur; de eigenaardige kenmerken van den neger zijn, door de vermenging met andere rassen, nagenoeg verloren gegaan. Nu en dan ziet men nog den neger-vorm van het been, maar ook dat is niet algemeen.

De vrouwen der hoogere standen zijn merkwaardig om hare schoonheid, niet slechts van gelaatstrekken, maar ook van vorm; zij hebben buitengewoon kleine en fraaije

handen en voeten, welke schoonheden door hare kleeding bijzonder uitkomen. Haar gelaat heeft bijna de Europeesche type en hare oogen zijn zeer groot en schoon — zoo groot, inderdaad, dat eene naauwkeurige afbeelding er van, voor hen die ze niet kennen, het voorkomen zou hebben alsof zij zeer overdreven was. Men zegt, dat de eenige vrouwen, die met de Abyssinische kunnen worden vergeleken, de half-bloed Françaises van Mauritius zijn.

De bijgaande afbeelding geeft een goed denkbeeld van de gelaatstrekken en het algemeene voorkomen der Abyssiniërs.

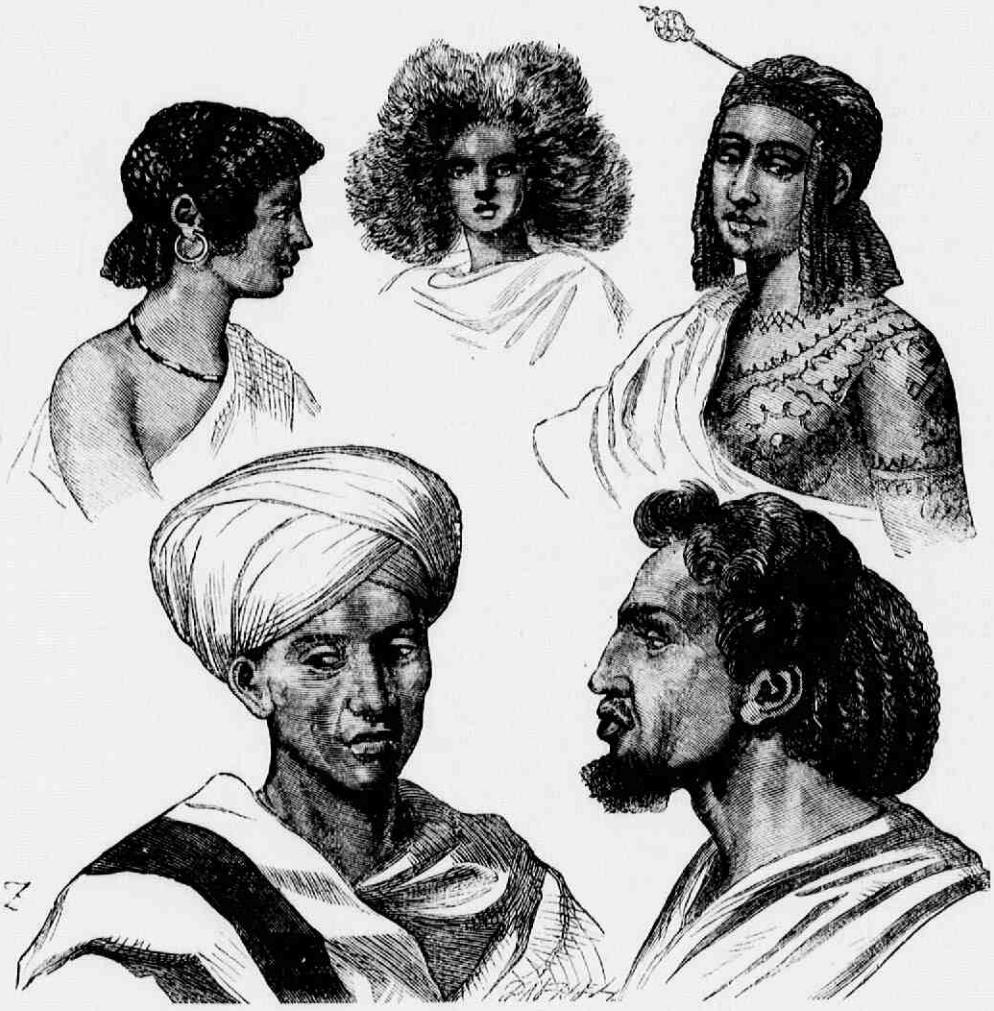

HOOFDEN VAN ABYSSINIËRS.

Van boven beginnende, zien wij eerst een vrouwehoofd in profiel, om te doen uitkomen op welk een uitvoerige wijze het haar gevlochten en opgemaakt is. Hierop volgt een hoofd, vlak van voren gezien; het haar vertoont zich hier zooals het uitgekamd is, voordat het gevlochten wordt. De derde figuur stelt het hoofd en de buste voor van eene vrouw der hoogere standen. Deze afbeelding dient vooral om ons een ander kapsel te toonen en tevens de uitvoerige tatouëersels, waarmede het ligchaam der vrouwen van den hals tot aan de toppen der vingers en teenen overdekt is.

Beneden zijn de portretten van twee mannen. De een is een priester, wiens geschoren hoofd met een' witten tulband, het kenteeken der priesters in Abyssinië, bedekt is; de leeken dragen geen ander hoofdtooisel dan hunne, met groote zorg opgemaakte en goed met vet ingesmeerde haren. Het tweede portret is dat van een man in profiel; het geeft ons een goed denkbeeld van den algemeenen vorm der gelaatstrekken. De lezer zal ter naauwernood gelooven, dat de Abyssiniërs door philantropen van eene bijzondere school zijn aangevoerd als voorbeelden, dat de neger naar den geest voor ontwikkeling vatbaar is.

De kleeding der Abyssiniërs verschilt eenigzins naar de verschillende deelen van het land en is ook min of meer aan mode onderhevig; over het geheel is zij echter in het geheele rijk vrij wel dezelfde. De voornaamste kleedingstukken zijn eene broek en een groote mantel of "quarry".

De broek is van zacht katoen; zij is tweeërlei, de eene reikt tot eenige duimen beneden de knie en de andere komt niet verder dan denzelfden afstand daar boven. Zij is engsluitend en bij een' Abyssinischen dandy zoo naauw, dat hij nagenoeg een uur werk heeft om haar aan te trekken.

Om het midden dragen zij een' gordel, die omtrent 70 centimeter breed is. Deze is ook van katoen; de lengte verschilt naar de fijnheid der grondstof. Een gewone gordel is bijv. omtrent 10 meter lang, maar een zeer fraaije, waaraan dezelfde hoeveelheid stof is gebruikt, heeft somtijds eene lengte van 30 tot 40 meter. De gordel van een Abyssinisch gentleman is gemiddeld 20 tot 30 meter lang. Als hij omgedaan wordt houdt men hem aan de zijden met ééne hand vast en verzoekt een vriend om hem met beide handen uitgespreid te houden; de drager draait zich dan om en om en wikkelt zich in den gordel, op dezelfde wijze als oudtijds de officieren dit deden, toen nog de lange sjerpen werden gedragen.

Deze gordels dienen niet alleen om de gezondheid te bewaren, maar ook voor wapenrusting in een land, waar ieder gewapend is en waar de lieden zeer geneigd zijn om twist te zoeken, zoodra zij door dranken eenigzins zijn opgewonden. Zelfs in den oorlog beschermen zij hem die ze draagt dikwerf tegen een slag, dien hij met zijn schild slechts ten deele heeft kunnen afweren.

Even als de broek en de gordel is ook de "quarry" van katoen; zij is zeer fijn en zacht en wordt op eene vrij zonderlinge wijze vervaardigd. De gewone "quarry" bestaat uit drie stukken katoen, die elk omtrent 5 meter lang en 1 meter breed zijn; ieder dezer stukken heeft aan het einde eene roode streep, ongeveer 15 à 20 centimeter breed.

De "quarry" is tevens het nachtgewaad der Abyssiniërs; zij trekken hunne broek uit en wikkelen zich zoo geheel en al in hunne "quarry", dat er van hun geheele ligchaam en armen of beenen niets te zien is. Als zij zich gereed maken om naar bed te gaan, ontdoen zij zich van hunne broeken en zelfs van hunne gordels, zonder zich eenigzins te ontblooten; en wanneer men het enge sluiten van het eerste kleedingstuk en de buitengewone lengte van het laatste in het oog houdt, is het verwonderlijk dat zij dit op eene zoo handige wijze kunnen doen.

Gehuwden pakken zich in op dezelfde wijze, maar te zamen; hunne mantels dienen als bedekking voor beiden. Het is merkwaardig te zien, hoe zij zulk eene schijnbaar onmogelijke zaak ten uitvoer brengen. Zij gaan naast elkander zitten, de man aan den regterkant der vrouw en plaatsen het eene einde der "quarry" onder zich; het andere einde werpen zij dan over hunne hoofden en onder deze bedekking ontdoen zij zich van hunne kleederen. Nu wordt de "quarry" stevig om hen heen gewikkeld en zij zijn gereed om zich in de rust te begeven.

Een zoo groote mantel is natuurlijk op een' winderigen dag vrij lastig en in het gevecht zou hij de bewegingen verbazend belemmeren. In het eerste dezer gevallen wordt hij digt aan het ligchaam gesloten door een, op een' kraag gelijkend kleedingstuk, "dino" of "lemd" genaamd. In den oorlog wordt de "quarry" terzijde gelegd en de "dino" hiervoor in de plaats gesteld. De "dino" is dikwerf een zeer uitvoerig bewerkt kleedingstuk, vervaardigd van laken, fluweel, of wat nog meer het geval is, van de huid van een of ander dier, die zoo gesneden is, dat er 8 strooken, als eene

franje, van naar beneden hangen. De huiden van leeuwen en luipaarden hebben hiervoor de meeste waarde, en worden alleen op gala-dagen door de opperhoofden en zeer hooggeplaatste krijgslieden gedragen. Zij zijn gevoerd met rood laken en versierd met een aantal amuletten, die vóór op de borst hangen. Eene "dino", vervaardigd van de huid van een' leeuw met zwarte manen, heeft dikwijls eene waarde van 100 tot 125 gulden, terwijl eene gewone naauwelijks het tiende gedeelte dezer som kost. De huid die men hiervoor zeer gaarne bezigt, is die van een ongeboren kalf; deze krijgt den zachten glans van fluweel. Zij kan dus alleen gedragen worden door dandy's die rijk genoeg zijn om er eene te koopen of eene koe te slagten ten einde deze huid magtig te worden. Een gewoon kalfsvel is in minachting en alleen een man uit de laagste klassen zal er een dragen.

De Abyssiniërs houden ook eene bijzondere soort van schapen, om hunne wol, die somtijds meer dan 60 centimeter lang is.

Deze schapen leiden een zeer kunstmatig leven; zij rusten dag en nacht op bedden en hunne vacht wordt even geregeld uitgewasschen en uitgekamd, alsof het dameschoothondjes waren. Het gevolg hiervan is, dat zij schoone vachten hebben, die elk eene waarde bezitten van 12 tot 20 gulden; hun vleesch is echter volkomen ongeschikt om gebruikt te worden; de hoeveelheid is zeer klein en de hoedanigheid deugt niet. De vachten worden gewoonlijk zwart geverwd, hetwelk in Abyssinië de modekleur is.

Hyena- of hondevellen worden nooit als kleeding gebruikt en de inboorlingen hebben eene bijgeloovige vrees voor den rooden jakhals; zij verbeelden zich dat als zij verwond werden terwijl zij een "dino" droegen van de huid van een' jakhals, en er slechts een enkel haar in de wond kwam, dit voor hem die haar droeg doodelijk zou zijn. De huid van een' luipaard wordt nooit door de gewone Abyssiniërs gedragen; zij wordt alleen gebruikt door de Galla's en Shooaa's en eene zekere sekte van derwischen, "Zacchâri's genaamd.

Tegen de gewoonte der meeste Afrikanen dragen de mannen slechts weinig versierselen; de weinige die door hen worden gedragen, zijn bijna altijd bewijzen van dapperheid. Amuletten treft men bijna bij iederen man aan en velen dragen geheele snoeren dezer heilige voorwerpen; zij hangen kruisgewijze over de schouders en dikwijls tot aan de kniën. De meeste Abyssiniërs hebben bovendien een tangetje bij zich om zich de dorens uit handen en voeten te trekken; de meer welgestelden hebben deze tangen in een' smaakvol versierden koker, die aan het gevest van hun zwaard hangt.

Als een Abyssiniër eene zilveren keten draagt, weet men dat hij een olifant heeft gedood, terwijl zij, die zich in het gevecht hebben onderscheiden, kenbaar zijn aan een' zilveren armband, die reikt van de pols tot bijna aan den elleboog. Dit versiersel wordt "bitoa" genaamd en is dikwijls op eene zeer smaakvolle wijze gegraveerd en met vergulde figuren opgeluisterd. De zilversmeden, die deze en andere dergelijke voorwerpen vervaardigen, worden op eene vrij zonderlinge wijze behandeld. Zij worden beschouwd als slaven en mogen niet in het land wonen; men behandelt hen echter, behalve de betaling voor hunnen arbeid, met zeer groote vriendelijkheid.

De zilversmid, die weet dat hij lang op zijn geld zal moeten wachten en het dikwijls waarschijnlijk nooit onder de oogen krijgt, is bijgevolg genoodzaakt zich zelven te betalen; hij eigent zich derhalve een gedeelte toe van het goud en zilver, hetwelk hem is toevertrouwd om er den armband van te vervaardigen en stelt hiervoor een minder edel metaal in de plaats. Parkyns zegt dat hij een man gekend heeft, die zilver ontving ter waarde van 30 sequinen en er voor zijn werk niet meer dan 8 gebruikte.

Vele dezer armbanden zijn aan den rand versierd met kleine zilveren schelletjes, die bij elke beweging van den drager klinken. Soortgelijke schellen worden ook bevestigd aan eene soort van zilver kroontje, dat door zeer groote lieden gedragen wordt en aan de zilveren keten, waaraan het bevestigd is, om hun' hals hangt.

De wapenen der Abyssiniërs bestaan voornamelijk uit zwaard, speer en schild. In de laatste tijden zijn er ook vuurwapenen ingevoerd, maar daar dit werk alleen handelt over het onbeschaafde deel der menschheid, zullen wij deze wapenen hier niet in oogenschouw nemen.

Het zwaard of "shotel" is een wapen van een' zeer zonderlingen vorm. Het lemmer is ter lengte van omtrent 50 centimeter bijna geheel regt en neemt dan plotseling, met een meer of minderen grooten hoek, den vorm aan eener sikkel. De scherpe kant is aan de binnenzijde en deze eigenaardige vorm is opzettelijk gekozen om over het schild van den vijand naar beneden te slaan. Om meer kracht aan den slag te geven, is het lemmer veel breeder en zwaarder aan het boveneinde dan bij het gevest. Alsof deze vorm van het lemmer nog niet voldoende was om het zwaard minder werkzaam te maken, is het gevest zoo gemaakt, dat de pols van hem die het voert geheel buiten werking gesteld wordt. Het is gemaakt van een piramidaal stuk rhinoceroshoren, omtrent 15 centimeter breed aan het eene en 9 aan het andere einde. De vorm van een gevest wordt hieraan gegeven door er aan beide zijden een half-cirkelvormig stuk uit te zagen; de scherpe kanten behouden evenwel hun' oorspronkelijken vorm. Bij het aanvatten van het zwaard moet een der vier hoeken van zelf onder den pols komen, zoodat de punt, als men er eenige bewegingen mede wil maken, hier noodzakelijk in moet dringen.

Evenals de inboorlingen van Zuid-Afrika geven ook de Abyssiniërs de voorkeur aan week ijzer boven staal; het eerste kan, als het gebogen is, worden regt geklopt, terwijl het laatste zeer ligt springt. Het zwaard hangt altijd aan de regterzijde om niet hinderlijk te zijn voor het schild, daar dit, vooral op reis, door de beweging van den linkerarm, heen en weêr slingert.

De schede van het zwaard is van rood marokijn en, bij de grooten, versierd met een aantal zilveren platen. Aan het einde der schede hangt een metalen bal, "lomita" genaamd. Dit zonderlinge sieraad is meestal van zilver en bijna zoo groot als een billard-bal. De gordel, waaraan het zwaard hangt, is van dezelfde stof als de schede.

De speer heeft eene lengte van 2 tot $2^1/_2$ meter en de punt is vierkant. De vier zijden zijn meestal gegroefd, zoodat de punt van dit wapen er eenigzins uitziet als eene vierkante bajonet. Deze speer wordt gebruikt als lans en als werptuig; een geoefend krijgsman kan er iemand op 25 à 30 meter afstands mede treffen. De ruiters hebben altijd twee speren; eene om mede te werpen en eene andere om als lans te gebruiken. Zij hebben eene nog al zonderlinge wijze om met deze lans om te gaan; zij mikken naar hunne tegenpartij alsof zij haar wilden wegwerpen, maar laten de schacht alleen door de hand glijden en houden haar aan het einde vast.

De schachten dezer speren zijn zeer net gemaakt en er is veel zorg aan besteed. Zij worden vervaardigd van zeer jonge boomen, die door vuur van den bast worden ontdaan; hierop worden zij regt gemaakt en gedroogd. Deze bewerking vereischt eene groote mate van handigheid, daar het hout, indien het al te droog is, broos wordt en springt; als het ongelijk verwarmd wordt, kan het nooit regt blijven en trekt bij elke weêrsverandering. Zijn de schachten behoorlijk regt, dan worden zij met vet ingesmeerd en eenige maanden lang boven het vuur gehangen, totdat zij de behoorlijke roodachtig-gele kleur hebben verkregen.

Zoolang zij niet gebruikt worden, bewaart men de lansen in scheden, waaraan van boven een koord is bevestigd, om ze op te hangen aan de koe-horens, die in elk Abyssinisch huis de plaats van pennen vervangen; deze scheden zijn juist zoo lang, dat de lans hangen kan zonder den muur aan te raken.

Het schild wordt vervaardigd van buffel-huid; het is sterk genoeg om aan den slag van een zwaard weêrstand te bieden en eene speer af te weren, indien zij er in eene schuine rigting op neêrkomt. Komt zij er evenwel regt op aan, dan gaat zij er gemakkelijk doorheen. Om nu de noodige schuinte te hebben, heeft het schild den vorm van een cirkelsegment en in het midden een' uitstekenden knobbel. Het is bijna altijd versierd; de meest geschatte versierselen zijn de manen, staart en klaauwen van een leeuw, die op de wijze welke het meest met den smaak van den eigenaar overeenkomen, worden aangebragt. Aan sommige schilden is de huid van een' Guereza-aap bevestigd, die met hare sterke tegenstelling van lang, gitzwart en sneeuwwit haar een werkelijk zeer fraai effekt maakt. Zij wordt echter altijd verwijderd, zoodra de drager van dit schild een' leeuw heeft gedood.

De schilden der opperhoofden zijn meestal geheel bedekt met zilveren platen, eene mode, die door de niet zoo welgestelde krijgslieden in koper wordt nagebootst.

Indien echter een gewoon soldaat een goed schild bezit, zou hij de schoonheid hiervan niet door koperen platen willen bederven. Een opperhoofd is niet alleen kenbaar aan zijn met zilver versierd schild, maar ook aan de met zilveren platen overdekte schede van zijn zwaard. Hij draagt een' zilveren band om het hoofd, die "akodamir" heet en van welken zilveren ketenen naar beneden hangen; achter dezen band wordt eene witte veder in het haar gestoken. Is het iemand van bekende dapperheid, dan draagt hij bovendien de "dino" van leeuwenhuid.

Rondom het schild zijn een aantal gaten geboord, door welke de riem gestoken wordt, waaraan men het aan den muur ophangt als het niet gebruikt wordt. Zoolang het aan den muur hangt, neemt de eigenaar het er elken dag af en doet den riem in een ander gat, opdat het niet krom zou trekken en zijne rondheid verliezen. Het schild moet ook den muur in het geheel niet aanraken.

EEN OPPERHOOFD TE PAARD.

Voor een goed zwaardvechter zou het schild slechts een last zijn en volstrekt geen middel om zich te beschermen. Door de noodzakelijkheid om het schild met den linker arm vast te houden, heeft het zwaard weinig waarde als wapen van aanval; de krijgsman durft het niet gebruiken, om zich niet aan een' slag van zijne tegenpartij bloot te stellen. Hij die "van zijne kling zwaard en schild beide maakt" vindt in den Abyssiniër eene ligte tegenpartij. Parkyns zegt hieromtrent, dat ieder die slechts eenigzins met het zwaard weet om te gaan, gemakkelijk elken Abyssiniër, zelfs al is hij met zwaard en schild gewapend, kan verslaan. De beste wijze om een Abyssinisch krijgsman te bevechten is een' valschen uitval te doen naar zijn hoofd. Onmiddellijk gaat het zware schild omhoog, hetwelk wel zijn hoofd beschermt, maar hem tevens belet te zien, dat zijne tegenpartij het op zijne beenen gemunt heeft. Mogt deze slag zijn doel missen, maak dan op nieuw een valschen uitval op het hoofd en achtervolg

hem met een werkelijken slag. Daar hij een' valschen uitval verwacht, laat de Abyssiniër zijn schild zakken om zijne beenen te beschermen; hij ontvangt dus de geheele kracht van het zwaard op zijne onverdedigde kruin.

Ofschoon hij goed gewapend is, er zeer woest uitziet en een' twistzieken aard heeft, is de Abyssinische soldaat niet merkwaardig om zijne dapperheid; hij houdt meer van praten dan van vechten. Hij schijnt nooit op het slagveld te komen alleen met het doel om zijn' vijand te dooden of op de vlugt te jagen, maar is altijd op den uitkijk om voor zich zelven zegeteekenen te verdienen. Evenals vele andere volken en ook de Israelieten van vroegere tijden, zal hij een' gevallen vijand verminken om een deel van diens lijk mede te nemen hetwelk hij aan zijn opperhoofd kan vertoonen, en waarop hij in het vervolg van zijn leven, zijn' naam van moed en dapperheid kan vestigen.

Wij zijn nu genaderd tot de vrouwen en hare kleeding.

Jonge meisjes zijn op de eenvoudigst mogelijke wijze gekleed, namelijk met een stuk katoen, dat om hare lendenen is gewikkeld en tot aan de kniën reikt. Is het meisje rijk genoeg om zich zulk eene weelde te veroorlooven, dan neemt zij dit stuk stof zoo lang, dat zij het eene einde over den linker schouder kan slaan. In Tigré geven de meisjes de voorkeur aan een zwart, met "kauri's" versierd geitevel. Eene getrouwde vrouw draagt eene soort van hemd en een' mantel of "quarry", gelijkende op dien der mannen, maar vervaardigd van eene fijnere stof. Is zij zoo rijk dat zij een muilezel in eigendom kan hebben, dan draagt zij eene broek; deze is zeer wijd om het midden, maar wordt al naanwer en naauwer tot aan de enkels, waar zij eng om de huid sluit.

Wat hare sieraden betreft, deze zijn zoo talrijk, dat men ze niet kan beschrijven. Het versiersel dat het minste kost en toch het meest wordt op prijs gesteld, is het tatoueeren; dit doen zij op zulk eene uitgebreide schaal, dat zij den Nieuw-Zeelander naar de kroon steken.

"De dames van Tigré," schrijft Parkyns, "tatoueeren zich; daar deze wijze om haar' persoon te versieren, echter alleen gebruikelijk is bij de inwoners der hoofdstad en haar die er eenigen tijd hebben doorgebragt, zou ik van oordeel zijn, dat het eene mode is, die door de Amhara's is ingevoerd.

"De mannen tatoueeren zelden meer dan een gedeelte van den opperarm, bij den schouder, terwijl de vrouwen bijna haar geheele ligchaam overdekken met sterren, lijnen en kruisen, die dikwerf op eene zeer smaakvolle wijze gerangschikt zijn. Ik kan gerust zeggen bijna hare geheele persoon; want zij doen het op den nek, de schouders, borsten en armen tot aan de vingers; de laatste zijn tot aan de nagels bedekt met strepen, die ringen moeten nabootsen. De voeten, enkels en kuiten zijn op dezelfde wijze versierd; bij sommige vrouwen is zelfs het tandvleesch getatoueerd, bij enkele is het geheel en al blaauw geprikt, terwijl het bij andere blaauwe strepen vertoont, waartusschen de natuurlijke kleur uitkomt.

"Als men enkele harer teekeningen ziet, zou men denken dat zij in de behandeling van het penseel eenigzins ervaren waren; de wijze waarop zij het patroon aanbrengen is echter geheel werktuigelijk. Ik liet een mijner armen tatoueeren; de kunstenares was in dit geval eene bijna blinde oude vrouw. Hare instrumenten bestonden uit een' kleinen pot met eene zwarte kleurstof, die volgens haar zeggen uit verkoolde kruiden bestond, eene groote eigengemaakte ijzeren speld, die omtrent ter lengte van een centimeter aan de punt scherp was geslepen, een paar stukken uitgehold riet en een stroohalm. De beide laatstgenoemde voorwerpen moesten de penseelen vervangen.

"De cirkels maakte zij, door een stuk riet van de vereischte afmeting in de zwarte verw te steken en dat op de huid af te drukken, terwijl het eene einde van het stroo, op de juiste lengte omgebogen en insgelijks zwart gemaakt, diende om al de lijnen, ruiten, sterren, enz., te teekenen, die alle dezelfde lengte moesten hebben. Toen zij hare teekening af had, ging zij aan het werk met hare speld, die zij zoover in de huid drukte als het dunne einde toeliet. Zij droeg zorg dat de hoeveelheid verw voldoende bleef en kwam meer dan eens op dezelfde plaats terug, om te zorgen dat er eenheid en regelmaat in de verschillende lijnen bleef. Bij sommige personen veroor-

zaakt dit tatoueeren eene tamelijk sterke koorts, tengevolge van den prikkel dezer verschillende kleine verwondingen; vooral is dit het geval bij de vrouwen, omdat de verwonde oppervlakte hier veel grooter is. Om de ontsteking te matigen moeten zij over het algemeen eenige dagen bedekt blijven met eene laag eener plantaardige stof, die als eene groene pap wordt uitgesmeerd.

"Op de getatoueerde plaatsen vormen zich rooven of korsten, die men niet mag verwijderen, maar die van zelve moeten afvallen. Zijn deze verdwenen, dan is de operatie afgeloopen en zijn de teekens onvergankelijk; ja de Abyssiniërs verklaren zelfs, dat men ze op de beenderen kan nasporen, als deze na den dood van hun vleesch ontdaan zijn."

De vrouwen dragen ook groot aantal zilveren versierselen, zooals verschillende ketenen om den hals, benevens drie paar zilveren of vergulde armbanden; een aantal kleine zilveren versierselen hangen als kleine belletjes om hare enkels, waarboven een aantal ringen van hetzelfde metaal zijn aangebragt. Eene rijke vrouw draagt bovendien eene groote, platte zilveren doos, die talismans bevat en versierd is met bellen van hetzelfde metaal, hangende aan 4 zilveren ketenen; heur haar is versierd met eene groote zilveren pen, zeer uitvoerig bewerkt, waaraan een aantal kleine versierselen bevestigd zijn.

WASCHDAG.

Op bijgaande afbeelding ziet men het kostuum eener Abyssinische dame en het verschil tusschen hare kleeding en die harer bedienden. De laatste — die natuurlijk hare slavinnen zijn, daar er in den geest van een Abyssiniër geen ander denkbeeld van dienstbaarheid kan opkomen — wasschen kleederen in eene beek, om zich voor te bereiden voor het feest van St. Jan, den eenigen dag in het jaar, waarop de Abyssiniërs het noodig vinden zichzelven of hunne kleederen te reinigen. Andere slavinnen dragen watervaten op haar' rug — niet op het hoofd; op den voorgrond staat hare meesteres hare bevelen uit te deelen. Men ziet de bevallige wijze, waarop zij haar' mantel draagt en het koord met lederen amulet-doosjes, hetwelk aan hare zijde hangt.

Het haar is op eene eigenaardige manier gekapt. Het is verdeeld in een aantal kleine vlechten, die op de kruin van het hoofd beginnen en tot in den nek vallen.

Bij beide geslachten is het haar op dezelfde wijze gevlochten, maar de mannen dragen hunne vlechten op eene verschillende manier. Volgens de oorspronkelijke Abyssinische etikette, waarvan in de laatste jaren aanmerkelijk is afgeweken, moet een jongeling die zich nog niet onderscheiden heeft, zijn haar ongevlochten dragen. Zoodra hij een' man in den strijd gedood heeft, scheert hij zijn hoofd op eene enkele vlecht na; bij elk volgend slagtoffer wordt hier eene vlecht bij gevoegd. Als hij het vijfde gedood heeft, mag hij al zijn haar in vlechten dragen.

Deze wijze van kappen vereischt veel tijd, maar tijd heeft voor den Abyssiniër geene waarde; elke veertien dagen besteedt hij aan zijn haar verscheidene uren. De vlechten worden op hare plaats gehouden met een bevestigingsmiddel, hetwelk van gekookte katoen-zaden wordt vervaardigd; zij worden bovendien overvloedigelijk met boter ingesmeerd. Voor de toiletten der Abyssiniërs worden groote hoeveelheden van dit artikel gebruikt; het is mode, een groot stuk boter op de kruin van het hoofd te plaatsen voordat men des morgens uitgaat; het moet door de zonnewarmte smelten en over het haar loopen. De boter druipt natuurlijk van de lange vlechten op den hals en de kleederen; zulke vlekken worden echter als een bewijs van rijkdom beschouwd. Somtijds loopt zij ook over het aangezigt en in de oogen, zoodat, bij warm weder, een punt der "quarry" steeds gebruikt wordt om de steeds neêrdruppelende boter af te vegen.

Om te maken dat het kapsel des nachts niet in de war komt, gebruiken zij, in plaats van eene peluw, eene soort van korten gaffel, die er vrij wel uitziet als een van boven afgeronde voetkrabber.

HOOFDSTUK LXV.

ABYSSINIË. — *Vervolg.*

REGERING VAN ABYSSINIË. — DE KONING EN ZIJNE AFSTAMMING. — DE DRIE DISTRIKTEN EN HUNNE BESTUURDERS. — DE KLEINERE OPPERHOOFDEN EN DE ZINNEBEELDEN WAARAAN MEN ZE HERKENT. — KONING THEODORUS. — EENE KORTE SCHETS VAN ZIJN LEVEN. — ZIJNE LOOPBAAN VAN SOLDAAT TOT DEN TROON. — ZIJNE POGINGEN TOT HERVORMING. — DE REGTSBEDEELING. — EEN MODERNE SALOMO. — WIJZE VAN STRAFFEN. — HET SPEL DER DAMES. — EEN ABYSSINISCH PLEIDOOI. — HET TWISTZIEKE KARAKTER DER ABYSSINIËRS. — HUNNE IJDELHEID EN BLUFFERIJ. — DE WET VOOR SCHULDENAARS. — GASTVRIJHEID EN DE PLIGTEN DIE ZIJ OPLEGT. — HUNNE KOOKKUNST EN DE WIJZE WAAROP ZIJ ETEN. — HET FEESTMAAL VAN RAAUW VLEESCH. — PEPER-SAUS. — HET GEBRUIK VAN DEN "SHOTEL." — EEN BRUILOFTS-FEEST. — DE SPIJSVERTERING DER ABYSSINIËRS.

De regeringsvorm der Abyssiniërs is meermalen veranderd, maar meestal geëindigd in eene soort van verdeelde alleenheersching.

Er is een keizer of opperste koning, Negust genaamd, die een regtstreeksche afstammeling heet te zijn van Salomo en de koningin van Scheba: hij moet gekroond zijn door den hoogepriester of "Abuna," een geestelijke, wiens betrekking eene groote overeenkomst heeft met die van den Griekschen patriarch. Meestal heeft de koning slechts een gezag in naam over de woeste en weêrspannige opperhoofden der provinciën, en, zooals wel te verwachten was, zet het meest woeste, meest verstandige en meest gewetenlooze opperhoofd den koning geheel en al naar zijne hand. Heeft de koning geestkracht genoeg om zijn eigen wil door te zetten, dan worden de opperhoofden ontevreden en zijn in een staat van chronische muiterij, zooals in de laatste jaren van het leven van Theodorus het geval was.

Elk der groote distrikten heeft zijn eigen "Ras", opperhoofd of vorst, al naar men hem noemen wil, wiens magt in zijne eigene provincie onbegrensd is. Hij benoemt een aantal groote opperhoofden, die den titel dragen van "Dejasmatch" (gewoonlijk zaâmgetrokken als "Dejatch"), wier rang met dien onzer hertogen overeenkomt. Onder deze groote opperhoofden staan officieren van minderen rang, die aangesteld worden met slaan van den grooten ceremonie-trom en uitgeroepen door herauten. Lieden die hunne aanstelling op deze wijze hebben verkregen, bezitten het regt, op marsch of in het gevecht voor zich uit de trom te laten roeren, terwijl hun rang, die van "addy negarèe" of mannen van eer, hun dezelfde magt geeft als die de "Dejasmatch" bezitten; alleen ontbreekt hun de titel.

Het is wel de vermelding waard, dat de overleden koning Theodorüs den titel voerde van "Dejasmatch" voordat hij zich koning van Ethiopië noemde. Daar de geschiedenis van dezen merkwaardigen man ons eenig denkbeeld kan geven van den regeringsvorm in Abyssinië, zullen wij in het kort mededeelen hoe hij tot den troon gekomen is.

Kassai, zooals zijn naam was voordat hij dien in Theodorus veranderde, was de zoon van een zeer klein opperhoofd, Hailu Weleda Georgis genaamd, wiens eenige verdienste in zijne voorgewende afkomst van de koningin van Scheba schijnt te hebben bestaan, eene overlevering die Kassai later altijd tot zijn voordeel wist aan te wenden:

Toen hij stierf namen zijne betrekkingen zijne nalatenschap in beslag en was zijne weduwe verpligt in haar onderhoud te voorzien door het verkoopen van "kousso", het populaire middel tegen den lintworm, die in dit land zeer algemeen voorkomt. Kassai, die toen nog een jongen was, nam zijne toevlugt tot een klooster, waarin hij welligt altijd zou gebleven zijn, indien niet een "Dejasmatch", die, volgens hunne algemeene gewoonte, in opstand was gekomen, het klooster had aangevallen; hij verbrandde de hutten waaruit het bestond en doodde de jongens die er in woonden om zich op hunne ouders te wreken. Kassai ontkwam echter aan deze slagting en vlugtte naar een zijner nabestaanden, die magtig en oorlogzuchtig was, naar "Dejasmatch" Coufu, onder wien hij de behandeling der wapenen leerde en zooveel van de krijgskunst als toen bekend was.

Zijn oom stierf evenwel en diens twee zonen geraakten onmiddellijk om de nalatenschap in strijd; terwijl zij hierover twistten, werden zij plotseling door een' anderen "Dejasmatch" overvallen, die zich van de beste en vruchtbaarste gedeelten van het distrikt meester maakte.

Opnieuw uit zijn huis verjaagd, gelukte het Kassai eene bende volgelingen om zich te vereenigen, aan wier goeden naam het stellig niet schaden zal, als wij hen met den naam van roovers bestempelen; hij leidde toen gedurende eenige jaren een zwervend leven, hetwelk verwonderlijk veel geleek op dat van David in zijne jongelingsjaren. Zijne bende vermeerderde langzamerhand, totdat eenige kleine opperhoofden met hunne volgelingen zich bij hem voegden en hij een man van zulk gewigt werd, dat de bekende Waisoro-Mennen, de sluwe en eerzuchtige moeder van Ras-Ali, toen zij begreep dat hij in een gevecht niet kon worden overwonnen, hem eene dochter van den Ras ten huwelijk gaf. Deze was voor hem echter eene trouwe echtgenoote en wilde met de plannen harer grootmoeder niets te maken hebben. Eindelijk kwam het tusschen Kassai en Waisoro-Mennen tot eene openbare breuk; het kwam tot een gevecht, waarin de eerste overwinnaar was en zoowel de dame als hare schoone provincie Dembea vermeesterde. Hij behield de laatste, maar stelde de eerste in vrijheid.

Ras-Ali poogde zich toen van zijn' lastigen schoonzoon te bevrijden; hij gaf Dembea in eigendom aan Berru-Goshu, een' magtigen "Dejasmatch," die dientengevolge een inval deed in het distrikt en Kassai er uit verdreef. Dit viel voor in 1850. In minder dan twee jaren had echter Kassai zijn leger gereorganiseerd; hij viel het kamp van Berru-Goshu aan, schoot hem eigenhandig dood en hernam zijne provincie. Toen Ras-Ali nu zag, dat de zaken ernstig begonnen te worden, trok hij in persoon tegen Kassai op, die hem overwon, hem terugdreef naar de Galla's om eene schuilplaats te zoeken, en van geheel Amhara bezit nam.

Nu hij dezen prachtigen prijs had gewonnen, zond hij gezanten naar Ras-Oubi, den vorst van Tigré, en vroeg dezen schatting. Oubi weigerde, trok tegen Kassai op en — verloor zoowel zijn rijk als zijne vrijheid. De overwinnaar hield hem gevangen tot 1860, toen zijne eerste vrouw stierf; hij huwde toen met de dochter van Oubi, wien hij de vrijheid terug gaf en van wien hij een schatpligtig onderdaan maakte.

Toen hij nu werkelijk heer en meester van het geheele land was geworden, zond hij om Abba-Salama, die toen Abuna of patriarch was, en liet zich kroonen als Theodorus, koning van Ethiopië. Dat geschiedde in 1865 en van dien tijd af tot aan zijnen dood heeft Theodorus steeds zijne magt gehandhaafd; hij hield door zijn verbazenden persoonlijken invloed de woeste en weerspannige geesten in toom, door welke hij omringd was. Ieder weet, hoe hij werkelijk zijn best deed om het welzijn van zijn land te bevorderen. Ofschoon hij van nature nog een halve wilde was, bezat hij toch vele goede eigenschappen; als hij zijn' tijd beter begrepen had, zou hij nog op den troon zitten als beheerscher van een tevreden, in plaats van een weerspannig en oproerig volk. Hij was zijn' leeftijd echter te ver vooruit. Hij begreep de noodzakelijkheid van hervormingen en trachtte haar bij het volk in te voeren; hij deed dit evenwel op eene ongeduldige wijze, in plaats van hiervoor langzamerhand den weg te banen. De onvermijdelijke uitkomst volgde en de geest van Theodorus bezweek ten laatste onder de zorgen voor zijn rijk en het mislukken van vele zijner voornemens. Tot het laatste toe verloor hij echter het vertrouwen op zich zelven en zijn' grooten moed niet en, ofschoon

het evenwigt van zijn' geest verbroken was en hij nu eens handelingen verrigtte die van groote zachtmoedigheid getuigden, en dan weder daden bedreef van de grootste wreedheid, vocht hij toch tot het laatste oogenblik; niet voordat hij door zijne soldaten verlaten was, stierf hij vrijwillig en bragt zich zelven, bij den ingang zijner vesting, eene doodelijke wond toe.

Hij begreep zeer goed, dat de eenige wijze waarop een rijk kan gevestigd worden hetwelk eenige kans had om in wezen te blijven, bestond in het fnuiken van de magt der groote opperhoofden of vorsten. Dit deed hij eenvoudig door hen in ketenen te sluiten, totdat zij van hunne uitvoerende magt afstand hadden gedaan en zich liever wilden ver-

KONING THEODORUS EN ZIJNE LEEUWEN.

genoegen met den rang van generaals, dan met dien van heerschers zonder verantwoordelijkheid. Het was ook zijn wensch de gewoonte af te schaffen, die ieder man tot gewapend krijgsman maakte; hij wilde een bezoldigd staand leger in de plaats stellen voor de gemengde horden gewapende lieden, waarvan het land vol was. Hij trachtte ook den landbouw te bevorderen, en naar zijne eigene woorden, het zwaard niet alleen in een' sikkel te veranderen — iets wat trouwens met een Abyssinisch zwaard nog al gemakkelijk was — maar hij wilde maken dat een ploeg-os meer waarde kreeg dan een strijd-ros. Aan zijnen godsdienst was hij zeer gehecht; hij zeide dan ook openlijk dat het zijne roeping was, de belijders van Islam uit zijn rijk te verdrijven. Dit was ook de oorzaak dat hij in oorlog was met de Galla's, Shooa's en andere stammen, die den Mohamedaanschen godsdienst belijden. Als hij zijne plannen in zijn rijk had ten uitvoer gebragt, was het zijn voornemen uit te trekken en Mekka en Medina, de twee heilige steden van den Islam, met den grond gelijk te maken; hij nam zelfs een togt voor naar Jeruzalem.

Zijne moeijelijkste taak was echter het tegengaan der onzedelijkheid die in Abyssinië

algemeen heerscht en die, volgens Parkyns, een zonderlingen invloed op de zeden van het volk uitoefent. Noch mannen, noch vrouwen schijnen er eenig het minste denkbeeld van te hebben dat onzedelijkheid schande is; het vreemde gevolg hiervan is dat zij zoowel in woorden als in daden zich volkomen betamelijk voordoen. Eene zoo ingewortelde ondeugd te bestrijden schijnt eene hopelooze taak; het bleek dan ook dat zij het was. Hij gaf een voorbeeld aan zijn volk door slechts ééne vrouw te nemen en toen zij stierf had hij vele gemoedsbezwaren omtrent het nemen eener tweede; hij deed dit niet dan nadat hij zijne Europeesche vrienden geraadpleegd en den bijbel zorgvuldig onderzocht had. Hij kon den strijd met de natuur evenwel niet volhouden en was in zijne laatste levensjaren teruggekeerd tot de gewoonte van een' harem te houden.

Daar de lezer waarschijnlijk gaarne wil weten hoe deze Theodorus er uitzag, geven wij hier zijn afbeeldsel naar eene schets, die genomen is toen hij nog naar ziel en ligchaam in het volle bezit was zijner vermogens; hij was toen volkomen vrij beheerscher van zijn rijk, kende niemand die grooter was dan hij zelf en had den geest vol van plannen om andere landen te veroveren en het zijne te hervormen. Het portret is gemaakt door Lejean, omtrent 10 jaar voor den dood van Theodorus; niettegenstaande het verlies van zijn haar, hetwelk hij in zijne laatste levensjaren kort droeg, en de verwoestingen die de tijd, zorgen en kwalijk geplaatste ijver in zijne gelaatstrekken hadden aangerigt, is zijn gelaat toch wel dat van den persoon wiens lijk op goeden vrijdag van 1868 binnen de poorten van Magdala gevonden werd.

Daar hij het karakter kende van het volk waarover hij regeerde, maakte Theodorus een ruim gebruik van uitwendige hulpmiddelen om ontzag in te boezemen, zooals prachtige mantels en wapenen met edel metaal versierd. Vooral deed hij dit echter met vier tamme leeuwen, van welke hij bijzonder veel hield. Deze dieren gingen met hem op reis en bleven zelfs in dezelfde stal als de paarden; zij werden nooit geketend of opgesloten in hokken, maar liepen steeds in vrijheid rond. Zij waren zoo mak en gehoorzaam als honden en Lejean zegt, dat het eenige wat hij tegen hen had, de wijze was waarop zij hunne gehechtheid te kennen gaven. Evenals katten werden zij gaarne opgemerkt en geliefkoosd en waren daardoor dikwerf onaangenaam lastig.

Zij waren echter eenigzins minder goed gestemd, als zij over de bergen trokken; de koude dezer hoogere streken maakte hen onrustig en knorrig. Om zijnen onderdanen een denkbeeld van zijn gewigt te geven — iets hetwelk hij bijzonder goed verstond — was Theodorus gewoon zijne leeuwen bij zich te hebben als hij audiëntie gaf; bijgaande afbeelding is dan ook genomen van den "leeuw van Abyssinië" terwijl hij in zijne audiëntie-zaal zat, omgeven van de levende zinnebeelden van den titel dien hij voerde, en die ook op zijn koninklijk zegel voorkwamen.

De regtspleging geschiedt op verschillende wijzen, nu eens naar den wil van het opperhoofd en dan weder door eene soort van regtbank van oudsten. De eerste is gewoonlijk zeer beknopt en gebaseerd op de oude Mozaische stelling "oog om oog en tand om tand". Als iemand bijv. een' ander vermoordt en de schuldige wordt ontdekt, zendt de "Ras" een der naaste betrekkingen van den moordenaar naar dezen toe, om hem op dezelfde wijze te dooden als hij zijn slagtoffer heeft omgebragt. Een zeer vreemd geval werd eens onderzocht door Oubi, den "Ras" of vorst van Tigré.

Twee kleine jongens, een van 8 en een van 5 jaar, wandelden eens te zamen en zagen een' boom, die met vruchten beladen was. Met eenige moeite beklom de oudste den boom, en plukte, terwijl hij op een' tak stond, eene vrucht af, die hij toewierp aan zijn' kameraad die beneden stond. Door een of ander toeval viel hij uit den boom op het hoofd van zijn' speelmakker, die op de plaats dood bleef. De ouders van het ongelukkige kind beschuldigden hem van moord en na wijdloopige beraadslagingen werd hij dan ook schuldig verklaard. Toen deed "Ras" Oubi uitspraak. De schuldige moest onder den tak gaan staan op dezelfde plaats, waar de kleine jongen gestaan had. Zijn oudste broeder moest toen den boom beklimmen en op het hoofd van den anderen jongen vallen, totdat hij hem gedood had.

Diefstal wordt gemeenlijk gestraft met geeseling. De zweep is een vreeselijk wapen; zij wordt vervaardigd van huid en, om hare lengte en zwaarte, de "giraffe" genoemd. Na elken slag moet de schuldige uitroepen: "Gij allen die mij ziet, leert van mijn voorbeeld."

Vele andere overtredingen, zooals heiligschennis, muiterij en dergelijke, worden gestraft met het verlies van eene hand of een' voet, en somtijds met beide. Het verbeurde ligchaamsdeel wordt, met een klein gebogen mes, op eene zeer ruwe wijze afgezet, zoodat een zorgelooze of onhandige beul den schuldige vreeselijk kan doen lijden. De laatste geeft den beul gewoonlijk eene fooi; deze maakt dan zijn mes zoo scherp mogelijk en zegt den lijder hoe hij zijne hand moet houden en de vingers uitspreiden, zoodat de pezen gespannen zijn en het gewricht op de gemakkelijkste wijze kan worden doorgesneden. Iemand van rang, die veroordeeld was de linkerhand te verliezen, onderging de operatie zonder zijn gezigt te vertrekken; toen de hand van het ligchaam gescheiden was, nam hij haar met de regterhand op en wierp haar in het aangezigt van het voorzittende opperhoofd, zeggende dat hij nog eene hand over had om zijne speer te werpen. Even koelbloedig stak hij den bloedenden stomp

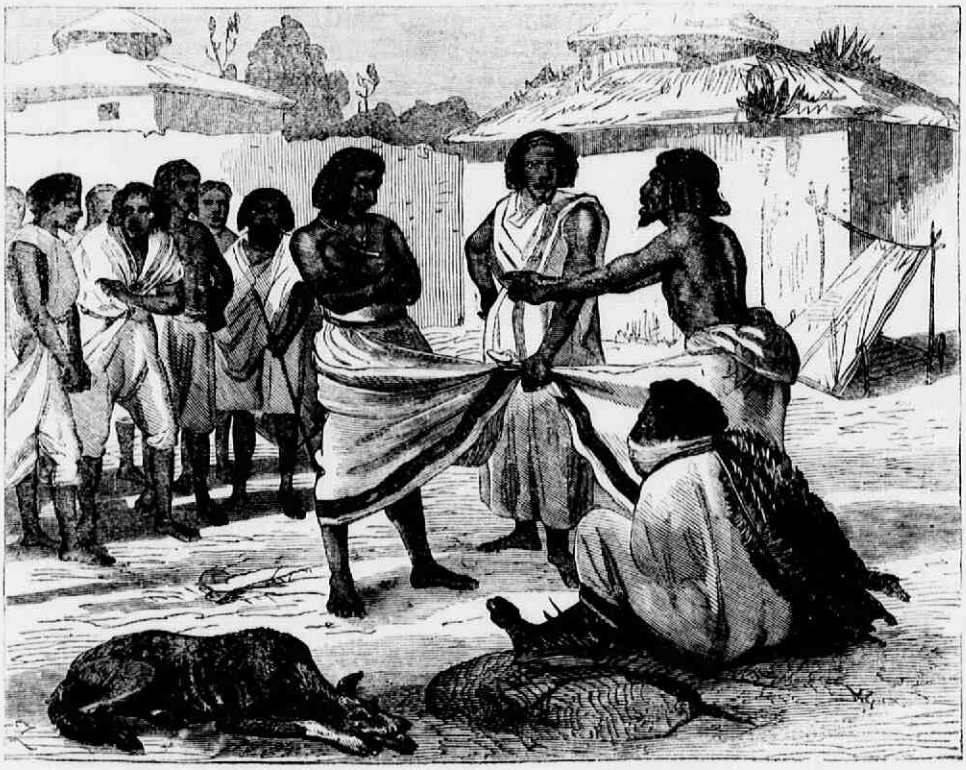

PLEITERS.

in de kokende olie, die gewoonlijk als bloedstelpend middel gebezigd wordt. Somtijds echter is het gebruik van kokende olie verboden en laat men den schuldige dood bloeden.

De Abyssiniërs zijn echter even weinig gevoelig voor pijn als de meeste Afrikaansche stammen en kunnen weêrstand bieden aan verwondingen, die een' Europeaan het leven zouden kosten. De jonge lieden hebben een zonderling spel, waardoor hunne ongevoeligheid voor pijn bijzonder uitkomt. "Als eenige jonge lieden bij elkander gezeten zijn, brengen de dames uit het gezelschap hun kleine stukken van de pit van gierst-stengels; zij zijn omtrent 3 centimeter lang en zoo dik als de duim van een man. Nog liever nemen zij echter stukken oud linnen, die vast ineengerold worden, zoodat zij kleine cilinders vormen van omtrent dezelfde afmeting. Deze worden dan in

verschillende figuren geplaatst op den uitgestrekten arm van den man harer keuze en van boven aangestoken.

"De eenige verdienste van den man is, ze geheel te laten uitbranden, zonder zijn arm te bewegen of door woorden of gebaren te kennen te geven dat hij eenige de minste pijn gevoelt. Hij moet integendeel, even alsof er niets gebeurde, de conversatie op eene aangename wijze aan den gang houden. De dame blaast gewoonlijk deze vuurtjes aan om ze goed te doen doorbranden, en daar de brandstof, die, hetzij pit of linnen, van een poreuzen aard is en langzaam, als tonder, voortbrandt, wordt de werking van het vuur reeds lang op de huid gevoeld, voordat het er werkelijk mede in aanraking is gekomen. Het is eene operatie die overeenkomt met de "moxa's" der Europeesche chirurgie. Als de brandstof volkomen verkeerd is, wrijven de dames met hare hand ruw over de gebrande deelen, om de verbrande huid te verwijderen. Bij een koperkleurig individu hebben de likteekens, als zij goed genezen zijn, eene glimmend zwarte oppervlakte, die zeer aardig tegen de omringende huid afsteekt."

De geregtshoven, waarvan wij reeds gesproken hebben, bestaan uit oudsten; niet zelden treedt evenwel het opperhoofd van het distrikt als regter op. Wanneer twee personen geschil krijgen en dit voor het geregtshof brengen, verschijnt een officier voor de partijen en bindt de punten hunner "quarry's" aan elkander vast. Terwijl hij den knoop vasthoudt, brengt hij hen voor den regter, waar ieder zijne zaak mag bepleiten. Van het oogenblik af dat de knoop gelegd is, is het aan beiden, op eene zware boete, verboden een woord te spreken, voordat zij voor den regter verschenen zijn; als de pleidooijen geopend zijn, heeft de aanklager het eerst het regt van spreken, waarna zijne tegenpartij hem mag beantwoorden. Geen van beiden mag den anderen, op straffe eener zware boete, in de reden vallen; om echter aan de zwakheid der menschelijke natuur te gemoet te komen, mag hij, die niet aan het woord is, brommen en knorren als zijne tegenpartij iets beweert wat hem mishaagt.

Het zonderlingste bij dit alles is de gewoonte om weddingschappen aan te gaan op den afloop van het onderzoek. De aanklager stelt bijv. voor, om een, twee of drie muilezels te verwedden, en de verweerder is verpligt deze weddingschap aan te nemen, ofschoon hij het regt heeft, het bedrag somtijds te wijzigen. Zoodra het proces is afgeloopen, betaalt de verliezer de som die hij verloren heeft, niet aan den winner, maar aan het opperhoofd dat de uitspraak gedaan heeft. Wij moeten hierbij opmerken dat met een "muilezel" niet dit dier zelf bedoeld wordt, maar dat dit woord conventioneel wordt gebezigd om eene zekere som gelds uit te drukken; een "muilezel" wil zeggen 10 dollar, evenals een "pony" bij de Engelsche jagers 25 pond sterling beteekent.

Dit gaat zoo ver, dat Parkyns 10 muilezels heeft zien verwedden op de betaling van eene kleine hoeveelheid koren, waarvan de waarde niet meer dan twee of drie shilling bedroeg. Het doel dezer weddingschappen schijnt te zijn, dat de aanbieder zijne tegenpartij hierdoor aanzet het proces door te zetten; is zij eenmaal aangeboden, dan dwingt het opperhoofd den verliezer tot betaling, op straffe van hem in ketenen te sluiten.

Uit de voorgaande opmerkingen blijkt, dat de Abyssiniërs vrij twistziek van aard zijn. Dit is hoofdzakelijk een gevolg van hunne ijdelheid, die buitengewoon groot is en haar toppunt bereikt wanneer het hoofd door drinken warm en de tong los gemaakt is. Het was deze nationale karaktertrek, die koning Theodorus er toe bragt, zich den gelijke te achten van elk monarch op aarde, en zich te verbeelden dat hij zich met hoop goed gevolg met de magt van Engeland zou kunnen meten.

Parkyns geeft ons van dit nationale gebrek een zeer vermakelijk verslag:

"IJdelheid is een der grootste gebreken van de Abyssiniërs, en het is aan deze oorzaak, vooral wanneer zij door den drank bevangen zijn, dat men de meeste hunner twisten en krakeelen moet toeschrijven. Ik herinner mij meer dan eens aanmerkingen te hebben hooren maken als de volgende door twee mannen, die, omdat zij "mijn waarde vriend" waren, aan tafel naast elkander hadden plaats genomen: "Gij zijt een beste kerel en mijn zeer waarde vriend; maar (hik) gij zijt niet half zoo dapper of schoon als ik!" De "zeer waarde vriend" ontkent dit op eene alles behalve vrien-

delijke wijze, gevende te kennen dat hij juist het tegenovergestelde gevoelen is toegedaan. Nu worden de partijen warm door de woordenwisseling; zij schermen over en weêr met woorden, die dikwerf zin noch slot hebben; hierop volgen beleedigingen en dan slagen. Als het overige gezelschap in denzelfden toestand verkeert en hen niet spoedig scheidt, gebeurt het niet zelden dat het zwaard wordt getrokken.

"Gevaarlijke wonden of de dood zijn hiervan het gevolg; of, wat niet ongewoon is, anderen die voor de twistenden partij trekken, waarschijnlijk om den twist bij te leggen, worden gedwongen om aan den strijd deel te nemen en het einde is een algemeen gevecht. Ik heb dezen karaktertrek van ijdelheid dikwerf opgemerkt, zooals hij zich, op verschillende wijzen, bij den dronken Abyssiniër openbaart. Steeds heb ik bevonden dat de beste manier om een man bedaard te houden als hij in zulk een toestand was, bestaat in hem te zeggen dat het onvoegzaam is voor een groot man, zich op zulk eene wijze te gedragen; dat lieden van rang bedaard en deftig moesten zijn in hunne manieren en spreken.

"Op dezelfde wijze heb ik dikwijls met goed gevolg met mijne eigene bedienden geredeneerd; ik vleide hen als zij dronken waren en ranselde ze met een vijf-voets mannetjes-bamboe, zoodra zij weêr nuchter waren geworden.

"Ik herinner mij dat een mijner bedienden eens verlof had gevraagd en bekomen om naar een gezelschap te gaan en zich dronken te drinken. Toen hij des avonds te huis kwam, strompelde hij mijne kamer binnen op eene zoo deftig mogelijke wijze; hij ging naast mij zitten op het bed, omhelsde mij met tranen in de oogen, deed duizende betuigingen van geheehtheid en genegenheid en bood aan mij op alle mogelijke wijzen te blijven dienen. Geene enkele uitdrukking gaf echter te kennen, dat hij mij anders beschouwde dan als "een zeer waarden vriend"; hij deed dit zelfs op een beschermenden toon. En toch was hij gewoon elken avond mijne voeten te wasschen en ze naderhand te kussen; als hij nuchter geweest was, zou hij het evenmin gewaagd hebben, in mijne tegenwoordigheid zelfs maar op den grond te gaan zitten, als hij er aan zou denken over de maan te springen.

"Met zijne medebedienden handelde hij eveneens; ofschoon hij hen allen kende en ook den aard van hun werk en hunne positie, sprak hij hen aan als zijne eigene bedienden. Hij gaf hun bevelen en berispte hen over kleine vergrijpen, die zij ongetwijfeld hadden begaan en waarvan ik op deze wijze kennis kreeg. Hij bootste inderdaad volmaakt de manieren en de taal na van een groot man. Ik heb deze zelfde vertooning zoo dikwijls gezien, dat ik er door tot de overtuiging ben gekomen, dat de laagst geplaatste in het land steeds luchtkasteelen bouwt en er zich in oefent, hoe hij zich houden en wat hij zeggen zou, indien hij werkelijk een groot man was."

De wet op het maken van schulden is zeer streng. De schuldenaar wordt in de gevangenis geworpen en met den pols aan den muur geketend. De ring om den pols is een breede ijzeren armband, die ver genoeg wordt opengebogen om er de hand door te laten en dan zoo wordt digt gesmeed, dat men er de hand niet kan uittrekken. Indien na eenigen tijd de schuld niet is betaald, wordt de armband digter ineen gehamerd. Op deze wijze gaat de schuldeischer voort met den ring al naauwer en naauwer te maken, totdat het ijzer in het vleesch dringt, de bloedsomloop wordt belemmerd en de hand eindelijk door versterving afvalt.

Als de regering de schuldeischer is voor onbetaalde belastingen, wordt eene kompagnie soldaten bij den schuldenaar ingekwartierd: deze moet hij onthalen op het beste dat hij bezit of hij wordt op eene ruwe wijze mishandeld. Deze wijze om de lieden tot betaling te dwingen heeft natuurlijk dikwijls juist de tegenovergestelde uitwerking; wanneer er in een distrikt eene drukkende belasting is afgekondigd, gebeurt het dat de inwoners "*en masse*" het dorp verlaten. In dat geval is het opperhoofd van zulk een dorp aansprakelijk voor het geheele bedrag en dus somtijds insgelijks gedwongen de vlugt te nemen, met zooveel van zijne draagbare have als hij mede kan nemen.

Als men goed met hen weet om te gaan, zijn de Abyssiniërs gastvrij. Sommige reizigers nemen een soldaat mede en vragen voedsel en logies. Deze worden hem natuurlijk gegeven, maar uit vrees en zonder hem welkom te heeten. De goede manier is, dat de reiziger, wanneer hij in een dorp komt, onder een' boom gaat zitten en wacht.

De dorpelingen verzamelen zich dan om hem heen, ondervragen hem en maken met de grootste opregtheid aanmerkingen over zijn voorkomen. Nadat hij deze proef heeft doorstaan kan hij zeker zijn, dat de een of ander hem in zijn huis zal noodigen; indien hij iemand is van eenigen rang, kan hij zeker zijn dat een der opperhoofden zijn gastheer zal wezen.

Toen Parkyns in Abyssinië vertoefde, volgde hij altijd deze gedragslijn. Eens gebeurde het, dat het opperhoofd hem in zijne woning noodigde en hem op de meest gastvrije wijze onthaalde; hij verontschuldigde zich, dat hij zijn' gast geen beter voedsel kon aanbieden, omdat hij binnen kort aansprakelijk was gesteld voor de belasting van een aantal personen, die weg waren geloopen, en dat dit hem zeer verarmd had. Het bleek dat 16 huisvaders op de loop waren gegaan en de ongelukkige de geheele schatting voor hen had moeten betalen; de som was zoo groot, dat hij zijn paard, zijn' muilezel en bijna al zijne ploeg-ossen had moeten verkoopen; zelfs terwijl hij zijn' gast onthaalde was hij nog in gedurige vrees, dat de soldaten opnieuw bij hem zouden worden ingekwartierd.

De gastvrijheid brengt ons van zelve tot de kookkunst en de wijze waarop de spijzen in Abyssinië worden gegeten, waaromtrent zoo vele verhalen in omloop zijn. Ieder kent het verhaal van Bruce, omtrent het eten van raauw vleesch, hetwelk van de pooten van een levend rund was gesneden, en de spotternij waarmede het ontvangen werd. Wij zullen zien, in hoe verre het met de feiten overeenkomt.

De "staf des levens" wordt in Abyssinië ongeveer op dezelfde wijze bereid als in andere deelen van Afrika; het koren wordt gemalen tusschen twee steenen, waarna men er een zeer dun deeg van maakt. Dit deeg laat men gedurende een' dag en nacht staan in een vat om zuur te worden, waarop het in den oven wordt gedaan. Deze is een zonderling voorwerp; het is eene plaat van gebakken klei, die uitgehold is en wier opening met een deksel van dezelfde stof gesloten wordt. Onder dezen oven of "magogo", zooals hij genoemd wordt, brandt men een vuur; is hij nu heet, dan gaat de bakster — want het is altijd eene vrouw — aan het werk.

Eerst besmeert zij de holte met een oliehoudend zaad, om het aanbakken van het brood te beletten, waarop zij met een lepel van eene kalebas vervaardigd een weinig van het dunne deeg uit het vat schept. De inhoud der kalebas is juist voldoende om er een brood of liever koek van te bakken. Met eene snelle beweging spreidt de vrouw het deeg uit over de geheele holte en legt er dan het deksel op. Dit wordt na twee of drie minuten weggenomen en het brood er uit gehaald; het is een plat, cirkelvormig stuk, hetwelk omtrent 50 centimeter breed en $^1/_2$ centimeter dik is. Dit brood, "teff" genaamd, is de gewone kost der Abyssiniërs. Het is zeer zuur, zeer week en zeer sponsachtig; om het naar waarde te schatten heeft men een verhemelte noodig hetwelk er mede bekend is. Er bestaan nog vele andere soorten van brood, maar de "teff" wordt het hoogste geschat.

Wat de vleeschspijzen der Abyssiniërs betreft, deze kan men verdeelen in gekookt en ongekookt vleesch. Het eerste wordt gewoonlijk bereid van die deelen van het dier, welke de minste waarde hebben. Het wordt in kleine stukken gesneden en in een pot met verschillende zelfstandigheden gestoofd; er wordt eene groote hoeveelheid boter bij gevoegd en zooveel Spaansche peper, dat de geheele schotel eene ligt roode kleur verkrijgt, en elke droppel die op een licht kleed valt, eene roode vlek achterlaat. Het mengsel waarmede dit geregt gekruid wordt heet "dillikh"; men bereidt het door eene gelijke hoeveelheid Spaansche peper en uijen dooreen te stampen en er naar den smaak van hen die het gebruiken, gember, zout, gewone peper en andere kruiden bij te voegen.

De armen, die zich de weelde van vleesch niet kunnen veroorloven, kunnen toch dezen "dillikh" bereiden; zij leven dan ook bijna alleen van "teff", gehotte melk en "dillikh".

De grootste lekkernij voor een' Abyssinisch epicurist is echter de "broundo" of raauw vleesch, waarop hij even keurig is als een' Europeesch' *bonvivant* op zijne sauzen en ragouts. Geen Abyssiniër zal vleesch eten van een dier, hetwelk snijtanden heeft in de opperkaak en, even als de Joden, verwerpen zij zelfs dat van den kameel, omdat de hoeven van dit dier niet gespleten zijn.

Volgens het verhaal van Bruce wordt er, als er een maaltijd moet plaats hebben, eene koe voor de deur van het huis gebragt; zij wordt hier vastgebonden, op den grond geworpen en eenige droppels van haar bloed worden geplengd, om aan de letter der Mozaïsche wet te voldoen. Hierop snijden de slagers lange strooken vleesch uit het arme dier, maar dragen zorg, de levensdeelen en grootere bloedvaten niet te raken, zorgende dat zij het vleesch zonder al te veel bloedverlies verwijderen.

Het nog warme vleesch wordt nu in het huis gebragt en door de mannen in kleine stukken gesneden, die zij overgeven aan de naast hen zittende vrouwen. Deze verdeelen het in kleine, vierkante blokjes, leggen het op het "teff" - brood, kruiden het met het "dillikh" - deeg en steken de ballen in den mond harer medgezellen, die er van eten totdat zij verzadigd zijn, waarna zij de bewezen attentie beantwoorden door een paar dergelijke ballen te maken en die in den mond der vrouwen te steken.

Van meede wordt een even ruim gebruik gemaakt als van vleesch, en volgens Bruce is het einde van een feestmaal een tooneel van de grootste losbandigheid.

Deze beweringen zijn meermalen tegengesproken; het is echter aan geen twijfel onderhevig, of het verhaal van Bruce was, in de hoofdzaken, volkomen overeenkomstig de waarheid. Vele feiten, waarvan hij melding maakte, zijn later gebleken niet waar te zijn; ook geven de veranderingen, die Abyssinië in de laatste jaren ondergaan heeft, ons rekenschap van kleine, onbelangrijke verschillen. Latere reizigers, bij voorbeeld, hebben geen tooneel bijgewoond, als dat, hetwelk Bruce verhaalt; dit is echter geene reden om te beweren, dat het niet heeft plaats gevonden. Het voornaamste gedeelte er van, namelijk het eten van raauw vleesch, is meermalen bevestigd, vooral door Parkyns, die een geruimen tijd onder de Abyssiniërs woonde, zich kleedde en voedde zoo als zij, en zich in allen opzigten voegde naar hunne gewoonten.

Hij beweert, dat het vleesch, indien dit mogelijk was, altijd raauw werd gegeten; slechts de mindere soorten werden, door koken, geschikt gemaakt voor verbruik. Zijne beschrijving van de wijze waarop zij het eten, komt volkomen met die van Bruce overeen. Het vleesch wordt den verbruiker altijd gebragt terwijl het nog warm is, omdat het taai en dradig wordt indien men het koud laat worden. Elke gast wordt voorzien van eene genoegzame hoeveelheid "teff" en de onvermijdelijke "peper-saus". Zijne vingers doen den dienst van vorken en zijn zwaard of "shotel", dien van een mes. Terwijl hij den "*broundo*" in zijne linker hand houdt, steekt hij in zijn' grooten mond zooveel als er slechts eenigzins in kan en snijdt dan met zijn zwaard op eene handige wijze het vleesch af, waarbij hij wel oppast geen stuk van zijn' neus mede te nemen. De stukken vleesch wisselt hij af met "teff" en "dillikh"; als hij gedaan heeft, frischt hij zich op door overvloedig te drinken.

Zulk voedsel schijnt onbeschrijfelijk walgelijk en niet zeer geschikt voor een volk, hetwelk zich op zijn Christendom nog al wat laat voorstaan. Velen hebben inderdaad beweerd, dat niemand raauw vleesch *zou kunnen* eten, tenzij hij uitgehongerd was, en hebben daarom alle verhalen, die hieromtrent in omloop waren, voor onwaarheid willen verklaren.

Sommigen onzer lezers herinneren zich welligt, dat iemand, na de terugkomst van Bruce, dit geheele verhaal in diens tegenwoordigheid, belagchelijk trachtte te maken; hij beweerde dat de geheele geschiedenis verzonnen was, op grond, dat het eten van rauw vleesch onmogelijk was. Bruce antwoorde hier niets op, maar ging bedaard de zaal uit; een oogenblik daarna keerde hij terug met een stuk vleesch, hetwelk naar de Abyssinische wijze opgerold en klaargemaakt was. Hij gaf toen zijn tegenstander de keuze, dat vleesch op te eten of hem te bevechten. Daar Bruce eene reusachtige kracht en gestalte bezat en bovendien bekend was goed den degen te voeren, werd het vleesch opgegeten en derhalve de mogelijkheid hiervan bewezen.

Parkyns, die, toen hij in Abyssinië woonde, zeer wijselijk de gewoonten der inwoners volgde, kreeg weldra smaak in raauw vleesch en leerde spoedig hoe hij het eene dier van het andere moest onderscheiden. Hij ontdekte dat men goede oesters kon maken, als men eene schapelever zeer fijn hakte en met peper, azijn en een weinig zout kruidde; men moest dan echter bij het eten de oogen toedoen. Hij leerde

zelfs veel houden van een' schotel, "chogera" genaamd, die het toppunt van afschuwelijkheid moet zijn. Hij bestaat uit de fijn-gehakte lever en maag, vermengd met een weinig gras, hetwelk in de maag gevonden is, en is gekruid met den inhoud der galblaas, met veel peper, zout en ujen; dit mengsel wordt raauw gegeten.

Een Abyssiniër heeft eene verwonderlijk goede spijsvertering; hij evenaart hierin bijna een' snoek, die de helft van een visch verteert, terwijl de andere helft nog buiten zijn' bek uitsteekt. Hij gaat op één dag naar een aantal feesten en brengt voor elk een' goeden eetlust mede; bij elken maaltijd gebruikt hij zooveel als 7 of 8 hongerige Europeanen. Parkyns gaf eens een maal aan 14 gasten; hij dacht dat zij welligt niet veel zouden eten, omdat zij dienzelfden dag nog drie of vier feesten moesten bijwonen.

Daar hij echter niet tegen de oude gastvrije gewoonten wilde zondigen, slachtte hij eene koe en twee vette schapen; hij voegde hierbij een aantal gallons meede en eene buitengewone hoeveelheid "teff." Tot zijne groote verbazing verdween deze enorme voorraad, zooals hij zegt "als rook;" zijne gasten lieten bijna geen kluifje voor hunne bedienden over. Na afloop van dezen maaltijd begaf zich het geheele gezelschap naar een ander huis, waar zij op dezelfde vrijgevige wijze werden onthaald; zij namen, op één dag, 4 of 5 zulke maaltijden waar.

De Abyssiniërs zijn zeer keurig ten opzigte van het gedeelte van het dier, waarvan de "broundo" wordt gesneden; zij hebben een aantal namen, om de verschillende soorten van vleesch uit te drukken. Het fijnste stuk is het bovengedeelte van den schouder; de eerste snede hiervan wordt altijd gegeven aan iemand van den hoogsten rang. Als er dus verscheidene mannen van bijna gelijken rang aan tafel vereenigd zijn, wordt er altijd eene beleefde woordenwisseling gehouden, waarbij de een den anderen deze snede van eer aanbiedt.

EEN MIDDAGMAAL.

Bij zekere gelegenheid had deze etikette noodlottige gevolgen. Er waren met een opperhoofd van Tigré verscheidene opperhoofden van Amhara aanwezig. De eerste trok, om den voorrang zijner provincie te kennen te geven, zijn zwaard en bediende zich met de eerste snede, waarop hij onmiddellijk door twee Amharasche krijgslieden

werd uitgedaagd. Hij nam de uitdaging aan, bevocht hen beiden, doodde hen en bewees op die wijze de waarheid zijner bewering.

De hoeveelheid spijs, die door een Abyssiniër verslonden wordt als hij er toe in de gelegenheid is, moet men zien om het te kunnen gelooven. Laat ons bijv. het verhaal eens nagaan hetwelk Parkyns mededeelt omtrent een' maaltijd bij gelegenheid eener bruiloft:

"De Abyssinische gasten waren in lange rijen om de tafels neêrgehurkt; zij aten alsof dood en leven afhing van de hoeveelheid die zij konden verslinden en spoelden het eten met stroomen dranks naar beneden. Ik zou nooit hebben kunnen gelooven dat iemand in staat was, zooveel voedsel tot zich te nemen. Indien de lezer op het punt van eten eene verwonderlijke voorstelling wil bijwonen, raad ik hem bijzonder aan, eens naar Abyssinië over te stappen en een bruilofts-feest bij te wonen.

"Stel u voor 200 à 300 mannen in ééne kamer, etende en drinkende op de wijze, die wij in een vroeger hoofdstuk hebben beschreven, maar met dit verschil, dat de lieden die eten en drinken zeer ordelijk zijn, terwijl het toeschouwend publiek een tooneel vormt van de vreeselijkste verwarring. Hier verdwijnt alle decorum. Men ziet de bedienden rondloopen, elk met een groot stuk rauw vleesch in de hand; zij vliegen als krankzinnig heen en weêr om den vraatzuchtigen honger der gasten te bevredigen. Zoodra zulk een bediende in dezer bereik komt, grijpen zij hem aan en snijden met hunne lange omgeslagen zwaarden een stuk van het vleesch af, uit vrees er iets van te verliezen of te kort te komen.

"Men zeide dat een man bij deze gelegenheid een "tallak" en "tasmash" raauw vleesch — die elk 2 à 3 kilogram wogen — had gegeten, met zeven brooden; hij had bovendien 26 pinten bier en "tedje" gedronken. Ik kan veel gelooven van hetgeen ik zelf gezien heb, maar dit schijnt mij een handtastelijke leugen te zijn.

"Ons Europeanen werd ook ons aandeel van de "broundo" aangeboden; daar onze gastheer ons echter had medegedeeld, dat ons in een der binnenvertrekken een middagmaal wachtte, hetwelk hij eigenhandig op de Turksche wijze had klaar gemaakt, proefden wij slechts voor den vorm van de aangeboden heerlijkheden en overhandigden ze dan aan onze bedienden, die ze schielijk genoeg lieten verdwijnen. De zilversmid Michael had, naar het scheen, vóór het feest reeds een vrij overvloedig drankoffer aan eene of andere godheid geplengd, want hij was vrij opgewonden; daar hij zich derhalve gaarne spoedig wilde verwijderen, begon hij op de Abyssinische wijze te eten en scheidde niet uit, voordat hij een vrij groot gat in zijn' neus had gesneden."

Vóór en na den maaltijd wascht men met zorg zijne handen. Even voor het einde van het feestmaal gaan de bedienden met manden rond bij de gasten; elk van deze legt dan hierin een gedeelte van zijn voedsel. De kleine jongens kruipen onder tafel en tusschen de beenen der gasten; zij loeren op elk stukje, dat men bij ongeluk laat vallen of hun opzettelijk toewerpt.

Het bier of de "tedje" en de meede, welke beide wij reeds vermeld hebben, zijn de geliefkoosde dranken der Abyssiniërs. Het bier gelijkt op gerstewater; de Europeanen houden er volstrekt niet van. De meede is echter vrij goed en wordt zorgvuldig in groote kruiken bewaard. De opening van elke kruik wordt met een stuk linnen of katoen stevig digt gebonden, hetwelk niet wordt weggenomen als men de meede schenkt, maar dan dienst doet als zeef.

HOOFDSTUK LXVI.

ABYSSINIË. — *Vervolg.*

GEBOORTE, LEVEN EN DOOD DER ABYSSINIËRS. — PLEGTIGHEDEN BIJ DE GEBOORTE. — DE BESNIJDENIS EN DOOP. — ZORG VOOR DEN JUISTEN DATUM VAN ELKE DEZER PLEGTIGHEDEN. — HET BURGERLIJK EN GODSDIENSTIG HUWELIJK EN ZIJN VERSCHILLEND KARAKTER. — HET BURGERLIJK HUWELIJK EN DE PLEGTIGHEDEN DAARBIJ. — DOOD EN BEGRAFENIS. — DE VORM VAN HET GRAF. — DE GEHUURDE ROUWDRAGERS. — DE GEDURIGE HERDENKING DER DOODEN. — DE GODSDIENST VAN ABYSSINIË. — HET VASTEN EN VIEREN VAN FEESTEN TOT IN HET OVERDREVENE VOLGEHOUDEN. — ST. JAN EN DE JAARLIJKSCHE WASCH. — VRIENDSCHAPPELIJKE SCHERMUTSELINGEN. — DE KERKEN IN ABYSSINIË. — HET HEILIGE EN DE ARKE. — DE ARKE IN DEN SLAG. — ONWETENDHEID DER PRIESTERS. — DE BIJBEL, EEN VERZEGELD BOEK VOOR PRIESTERS EN LEEKEN. — HET LEVEN VAN EEN' HEILIGE. — BIJGELOOF. — GEDAANTEVERWISSELING. — DE "BOUDA" EN DE "TIGRITIYA". — VOORBEELDEN BIJGEWOOND DOOR PARKYNS. — ABYSSINISCHE BOUWKUNST.

Wij zullen nu met eenige weinige woorden het leven van den Abyssiniër nagaan, van zijne geboorte totdat hij begraven wordt.

Zoodra men verwacht dat er een kind zal worden geboren, verlaten alle mannen het huis; zij zouden, indien zij in het huis waren, voor besmet worden gehouden en binnen 40 dagen niet in eene kerk mogen komen. De vrouwen nemen onmiddellijk den jonggeborene in de hand; zij wasschen hem en besproeijen hem met welriekende wateren en brengen zijne gelaatstrekken in fatsoen om hem te verfraaijen. Is het een jongen, dan wordt hij bij het venster gehouden, totdat een krijgsman eene lans in het vertrek heeft geworpen; deze wordt dan in den mond van het kind gestoken, welke plegtigheid verondersteld wordt, het moediger te maken. Nu wordt, vóór het kind, eene kip den hals afgesneden en doen de vrouwen hare vreugde-kreten hooren — twaalfmaal voor een' jongen en driemaal voor een meisje. Dan vliegen zij met veel beweging het huis uit en trachten de mannen te grijpen. Indien zij hierin slagen, hossen zij met hunne gevangenen voort, totdat dezen zich met eene kruik meede of een dergelijk geschenk hebben losgekocht.

Hierop volgen de godsdienstige plegtigheden. Het is niet het minst vreemde in den godsdienst der Abyssiniërs, dat zij de joodsche besnijdenis behouden en hierbij den Christelijken doop gevoegd hebben. De besnijdenis heeft plaats 8 dagen na de geboorte; twintig dagen later komt de priester en doet een' zuiverings-dienst, die het huis weder tot algemeen gebruik geschikt maakt. Veertig dagen later wordt het kind gedoopt indien het een jongen is. Bij een meisje geschiedt dat eerst na 80 dagen. Het kind krijgt dan een' koord, gevlochten van roode, blaauwe en witte zijde, om den hals, ten teeken dat het gedoopt is; later wordt dit verruild tegen het blaauwe koord of de "match" dat door alle Christenen in Abyssinië wordt gedragen. Er bestaat eene zonderlinge wet, waarbij bepaald wordt, dat, indien een der echtgenooten kinderloos sterft, zijn of haar petekind de erfgenaam wordt van zijne of hare eigendommen.

De priesters zijn zeer stipt met betrekking van den datum, waarop het kind gedoopt wordt. Zij gelooven dat Adam en Eva niet met den geest des levens werden

bezield, dan nadat zij reeds respectivelijk 40 en 80 dagen geschapen waren. Indien de vader zich in den datum misrekend heeft, kan hij gestraft worden met vasten gedurende een jaar; ook de priester krijgt dezelfde straf, indien hij een verkeerden dag bepaalt.

De huwelijken komen in Abyssinië zeer gemakkelijk tot stand. Zoodra de verloving heeft plaats gevonden, hetwelk meestal reeds op zeer jeugdigen leeftijd geschiedt, mag het paar elkander niet meer zien, zelfs als zij vroeger de grootste vrijheid hadden genoten. Dit voorschrift wordt in Tigré zoo streng in acht genomen, dat de bruid voor haar huwelijk haars vaders huis niet verlaat; zij gelooft, dat zij, indien zij dit deed, door eene slang zou worden gebeten.

Onmiddellijk vóór den bruilofts-dag wordt er eene "dass" of veldtent gebouwd van stokken en riet om de bruiloftspartij te ontvangen; in die tent wordt het huwelijks-feest gevierd. Enkele voorname gasten krijgen eene bijzondere plaats; ieder kan er echter binnenkomen en naar hartelust eten. Het is bij deze gelegenheden altijd zeer roezig; eene menigte lieden, die reeds gegeten hebben, verlangen opnieuw te worden toegelaten, terwijl eene andere menigte hongerigen vechten en elkander verdringen om den ingang te bereiken. Eene zekere orde wordt bewaard door eenige jonge lieden, die hiertoe vrijwillig hunne diensten bewijzen; zij mogen hun' post waarnemen zooals hun het best dunkt, en slaan op de menigte los, zonder dat iemand terugslaat. Zoodra een gedeelte der gasten zooveel hebben gegeten, als men in redelijkheid verwachten kan, worden zij door de deurwachters met geweld naar buiten gebragt en laten dezen een anderen troep toe.

Na het feest wordt de bruid op den rug van een' man weggedragen en als een zak kolen op een bankje neêrgezet. Nu wordt er muzijk gemaakt en gedanst, terwijl de bruidegom, gevolgd van zijne bruidsjonkers of "arkee's", naar het huis gaat; hij wordt door zijne vrienden vergezeld en voorafgegaan door muzijk. Als hij aangekomen is, heeft het huwelijk — dat meer eene burgerlijke dan eene godsdienstige plegtigheid is — plaats. Een priester, indien er een bij de hand is, houdt tot het paar eene toespraak; is dit niet het geval, dan wordt zij gehouden door een' oudste en de plegtigheid is geëindigd.

De "arkee's" hebben een aantal zonderlinge pligten te vervullen; hieronder behoort de gewoonte om voor het jonge paar giften te verzamelen. Zij doen dit door met zang en trommelslag voor de huizen te bedelen. Indien men hun niets geeft, nemen zij het weg; er wordt na eene bruiloft onnoemelijk veel gestolen, want de "arkee's" zijn, zoolang zij hunne betrekking vervullen, bevoorregte personen. Zij mogen zelfs een' valschen eed doen, eene misdaad waarvan alle Abyssinische Christenen den grootsten afschuw hebben. Als iemand, van wien het een of ander gestolen is, een geschenk of een rantsoen aanbiedt, zijn de "arkee's" verpligt het gestolene terug te geven; indien zij echter hoenderen of andere eetbare waren hebben weggenomen, is het niet mogelijk ze terug te geven daar de "arkee's" zorgen ze dadelijk op te eten.

Deze huwelijken, die alleen burgerlijke plegtigheden zijn, worden even gemakkelijk ontbonden als gesloten; het ligtste voorwendsel van eene der partijen is voldoende om eene scheiding te doen volgen. Zijn er kinderen, dan neemt de vader de jongens en de moeder de meisjes; het is bijna zeker dat beiden onmiddellijk na de scheiding weder in het huwelijk treden.

Een gevolg hiervan is, dat het dikwerf voorkomt dat er in een gezin waar onderscheidene kinderen zijn, twee zijn van ééne moeder, twee of drie van eene andere, en een paar van eene derde. Het is bijna altijd het geval, dat de kinderen van één' vader bij verschillende moeders elkander haten als de pest, terwijl kinderen van ééne moeder bij verschillende vaders zeer vriendschappelijk te zamen leven.

Behalve deze burgerlijke huwelijken, die eigenlijk geene huwelijken zijn, bestaan er ook godsdienstige of geestelijke, die voor onverbreekbaar worden gehouden. Zij worden evenwel zelden gesloten, dan alleen tusschen personen die reeds burgerlijk gehuwd zijn; in dat geval is het paar, door vele jaren van ondervinding, tot de overtuiging gekomen, dat zij uitstekend bij elkander passen. Zij begeven zich derhalve naar de kerk, worden gehuwd door een' priester en ontvangen te zamen het avondmaal.

Bij den dood van een' Abyssiniër heeft de begrafenis binnen een zeer kort tijdsverloop plaats; als het mogelijk is, geschiedt zij nog op denzelfden dag. Het overlijden wordt aangekondigd van den nok van het huis en door boodschappers aan de omringende dorpen overgebragt; er wordt onmiddellijk door vrijwilligers een graf gegraven. Er zijn in Abyssinië geene doodgravers van beroep, maar daar het begraven der dooden als een verdienstelijk werk wordt beschouwd, is er altijd genoeg hulp te krijgen. Het lijk wordt dan op een rustbed gelegd en ten grave gedragen; gedurende den optogt worden er steeds psalmen opgezegd. Terwijl het lijk naar de kerk wordt gebragt, wordt er 6 maal halt gehouden; bij iedere rustplaats wordt wierook gebrand en een gedeelte der schrift gelezen of liever gebrabbeld, zoo schielijk als de woorden slechts kunnen worden uitgesproken. Om tijd te winnen is aan elken tegenwoordig zijnden priester een gedeelte opgedragen; zij lezen dan allen te gelijk, zoodat de rouwdragenden er geen enkel woord van kunnen verstaan. Dezen maken echter zelven zooveel leven, dat zij er zich volstrekt niet om bekreunen, of zij iets van de teksten verstaan of niet.

De dragers leggen het zoo aan, dat de zevende halt gemaakt wordt bij de deur der kerk. Hier worden nog meer teksten op dezelfde tijdwinnende wijze opgedreund, terwijl het lijk in een kleed van palmbladen gewikkeld wordt; dit is een zinnebeeld van de palmtakken die vóór den Heer werden gestrooid bij zijn' intogt in Jeruzalem. Zoodra het graf gereed is, daalt de priester er in af en bewierookt het, waarna het lijk er in wordt neêrgelaten en met aarde bedekt.

Omdat de begrafenis zoo schielijk op den dood volgt, worden de rouwplegtigheden drie dagen uitgesteld, om tijd te hebben de rouwdragers bijeen te roepen en de noodzakelijke voorbereidingsmaatregelen te nemen.

Op dien dag begeven de rouwdragers zich naar eene plaats, in de nabijheid der kerk, waar eene legerstede geplaatst is, op welke het ruwe konterfeitsel van een mensch rust; dit beeld wordt verondersteld de plaats van den overledene in te nemen. De nabestaanden verschijnen met geschoren hoofden als die der priesters; de bewoners van Tigré wrijven hunne voorhoofden en hoofdslapen met den rand hunner mantels, totdat zij er de huid hebben afgewreven; zij maken op deze wijze zweren, die dikwijls vele weken behoeven om te genezen. Meestal is de wond zoo groot, dat na de genezing de huid der likteekens zwarter is dan op het overige gedeelte des ligchaams en dit gedurende het geheele leven blijft, waardoor het gelaat eene zeer zonderlinge uitdrukking verkrijgt. Bij de "Amhara's", is deze wijze om hunne droefheid te toonen, niet in zwang.

Elke rouwdrager komt nu vooruit en houdt eene soort van lofspraak, waarvan de overledene het onderwerp is; hunne loftuitingen worden uitgebragt in eene soort van ruwe verzen. Ingeval echter de nabestaanden geene goede dichters zijn, wordt het lijk door een aantal rouwdragers van beroep vergezeld; sommigen worden gehuurd, maar het grootste aantal komt alleen in de hoop op eene belooning en een aandeel in het begrafenis-maal waarmede de plegtigheden worden besloten. Volgens Parkyns geven deze lieden de kleinste bijzonderheden van de geschiedenis des overledenen; van zijne daden, karakter en zelfs van zijne bezittingen: "O Gabron, zoon van Welda Mousa en kleinzoon van Ita Garra Raphael, enz. enz.; berijder van het bruine paard met witte pooten en van den grijzen muilezel; eigenaar van het gedamasceerde geweer en drager van het met zilver versierde schild, waarom hebt gij ons verlaten?" enz. en hierop gaan zij over tot het bijzondere leven en alle handelingen van den afgestorvene. Alle tegenwoordigen vallen na elk vers in met een koor van weeklagten, op eene treurige wijs gezet. "Moni! wai! wai! wailayay! waily! wailayay!" enz.; dit koor klinkt zeer aangenaam klagend, vooral wanneer, zooals dikwijls het geval is, een aantal vrouwen er hare zachte stemmen bij voegen.

"Zij worden begeleid door de "ambilta" en de "cundan", die niet weinig tot het effekt bijdragen. Dit gaat zoo voort, totdat alle verwachte vrienden en betrekkingen zijn aangekomen en naar hartelust gejammerd hebben. Tegen de middag begeeft zich het geheele gezelschap in het huis, waar eene koe is geslagt en een behoorlijke voorraad van levensmiddelen klaargemaakt voor hen die van verre gekomen zijn. Alles, behalve de koe, wordt in den regel gegeven door de buren, daar de nagelaten be-

trekkingen verondersteld worden te zeer door droefheid overmeesterd te zijn om zich met dergelijke zaken te kunnen bezighouden.

"De "ambilta", waarvan zoo even sprake was, is een muzijkinstrument hetwelk bestaat uit een stel van zes pijpen; elke speler heeft ééne pijp en elke pijp slechts één toon. De "candan melakhat" is vervaardigd van vier lange rieten buizen, die ieder aan het einde wijd uitloopen en een rieten mondstuk hebben, als dat eener klarinet. Zij worden evenals de "ambilta" achtereenvolgens bespeeld en brengen een scherp en onaangenaam geluid voort. Beide instrumenten worden gewoonlijk begeleid door eene kleine trom. Ofschoon de onmiddellijke plegtigheden der begrafenis met dit feestmaal eindigen, zijn alle ceremoniën hiermede echter nog niet geëindigd. Veertig dagen achtereen worden er geregeld missen gelezen en nog eene op den tachtigsten dag na het overlijden. Zes maanden na de begrafenis wordt er een tweede en uitgebreider feest gegeven, hetwelk dikwijls verscheidene dagen duurt.

"Op dit feest verschijnen alle armen, die aanspraak maken op het regt, om vóór iemand der overige gasten geholpen te worden. Zij zetten zich in de "dass" neder, en roepen zoolang luidkeels om bediend te worden, totdat er een beambte komt, die elk hunner met een' stok een' ligten slag op het hoofd geeft. Hij die op deze wijze bijzonder is aangeduid, houdt zijne handen op en ontvangt een stuk vleesch, in "teff"-brood gewikkeld. Als allen bediend zijn, houden zij het voedsel onder hun mond en roepen met eene luide stem: "Hai....oh!"; de laatste lettergreep wordt verlengd, tot dat zij buiten adem zijn.

Dit "Hai....oh" wordt voor eene soort van zegen gehouden, en weinigen zouden het durven achterwege laten. Indien het nagelaten werd, zou dit worden beschouwd, als of men al de verwenschingen der armen over zich inriep; men zou met de grootste verachting op zoo iemand neêrzien. Als zulk een man twist kreeg, zou zijne tegenpartij hem stellig toevoegen: "Ah! gij zijt de man die geen "Hai.... oh!" riep voor zijn' broeder."

Zes maanden na den "teskar" heeft er nog een ander feest plaats en op elken verjaardag van de begrafenis wordt voedsel naar de priesters gezonden.

Wij zijn nu als van zelf genaderd tot den godsdienst der Abyssiniërs.

Het is eene soort van Christendom, dat hoofdzakelijk bestaat uit vasten; het leven van een Abyssiniër wisselt dus af tusschen achtereenvolgend streng vasten en buitensporige vraatzucht. De vasten der Abyssinische kerk nemen nagenoeg twee derden in van het jaar; de duur wordt afgemeten naar de lengte der schaduw. Een vasten moet bijv. worden gehouden totdat de schaduw van een mensch negen en één half zijner eigene voeten lang is, eene andere totdat hare lengte negen en weder eene andere totdat zij tien voeten bedraagt. En dit is werkelijk vasten; geene spijs mag over hunne lippen komen voordat deze tijd verstreken is, en wijzigingen, zooals het eten van visch enz., om de strengheid er van te matigen, worden volstrekt niet toegelaten. Op Goeden vrijdag en den volgenden zaturdag vasten de priesters en zij die eenigzins aanspraak maken op godsdienstigheid, 48 uren achtereen; in het geheel zijn er, de woens- en vrijdagen medegerekend, 260 vastendagen.

Gedurende de groote vasten, zooals die in het voorjaar, welke 55 dagen duurt, mag het volk op zaturdag en zondag des morgens eten; maar ook in dat geval is vleesch in elken vorm streng verboden.

Zoodra het langer worden der schaduwen het einde van den vastendag te kennen geeft begint het feestvieren en op het Drie-koningen-feest wordt gedurende den geheelen nacht niets anders gedaan dan eten, drinken, zingen, dansen en bidden, die elk op hen-zelv' voor godsdienstpligten gehouden worden.

St. Jan is bij de Abyssiniërs een groote feestdag; hij heeft dit boven de andere voor, dat het geheele volk niet alleen zich zelven wascht, maar ook hunne kleederen. Het is de eenige dag van het jaar waarop de Abyssiniërs met water in aanraking komen, met die uitzondering dat zij voor en na den maaltijd hunne handen wasschen en hunne voeten als zij van de reis komen. Zij beschouwen inderdaad het wasschen van het ligchaam als eene heidensche en zelfs on-christelijke praktijk, die alleen goed is voor Mohamedanen en andere dergelijke verachtelijke wezens.

Tusschen St. Jan en het feest van "Mascal" of van het kruis, hebben er tusschen de jongelieden van beide geslachten onophoudelijk schermutselingen plaats. Des avonds verlaten zij allen hunne huizen, de jongens met bundels brandnetels en de meisjes met kalebassen, met alle mogelijke vuilnis gevuld. Als zij elkander ontmoeten schelden zij elkander op alle mogelijke wijzen uit — de taal die hierbij gebezigd wordt is niet de meest kiesche en uitgezochte — en gaan hierop tot dadelijkheden over; de meisjes werpen met den inhoud der kalebassen naar de jongens, terwijl dezen haar dit betaald zetten door haar wederkeerig met de brandnetels op de naakte schouders te slaan.

De dag waarop de grootste feestelijkheden plaats hebben, is het feest van "mascal." Op den avond voor dezen dag heeft elk eene toorts bij zich; zij gaan er eerst mede langs de huizen en kijken in iedere spleet, zooals de Joden van ouds keken naar den zuurdeesem, en trekken er dan mede in de vrije lucht. Het spel hetwelk hierop volgt eindigt meestal in een gevecht. Dit begint in den regel met de kleine jongens. Dezen beginnen elkander uit te schelden en dan te vechten. Als nu een man ziet dat zijn zoon het onderspit delft, trekt hij hem uit het gedrang en geeft diens tegenpartij een pak slaag. De vader van den laatsten komt nu om zijn' zoon te ontzetten, de vrienden der beide partijen nemen aan den strijd deel en alles eindigt met een algemeen gevecht. Meestal loopen deze geschillen goed af; hebben de vechtende partijen echter wat veel gedronken, dan nemen zij dikwijls de toevlugt tot de wapenen en worden er somtijds ernstige wonden toegebragt.

Des nachts laten de opperhoofden op de heuvels in de nabijheid der steden groote massa's hout opstapelen, die vóór het aanbreken van den dag in brand worden gestoken. Nu worden er runderen en schapen driemaal om het vuur heengeleid, geslagt en achtergelaten om door vogels en roofdieren te worden opgegeten. Dit is klaarblijkelijk eene heidensche gewoonte; zoowel de plaats waar het altaar wordt opgerigt, als de wijze van offeren — alles geeft den vuur-aanbidder te kennen. Als derhalve het volk in den morgen, na de vermoeijenissen en uitspattingen van den nacht wakker wordt, zien zij de geheele streek door deze heuvel-vuren verlicht.

Zij begeven zich dan naar hunne verschillende opperhoofden en snoeven en pochen op hunne dapperheid; sommigen verhalen de feiten, die zij tegenover den vijand hebben bedreven, terwijl anderen de heldendaden voorspellen, die zij voornemens zijn te verrigten als zij een' vijand zullen ontmoeten. Meestal worden er op dezen tijd ook geschenken gegeven en als gewoonlijk feest gevierd; elk opperhoofd, hoe klein ook, slagt zoovele koeijen als hij kan en bijna elk huisvader doodt ten minste ééne koe.

De kerken van Abyssinië zijn volstrekt niet gelijk aan de gebouwen, die wij gewoonlijk met den naam van kerk bestempelen; zij zijn klein, laag en hebben platte daken, en gelijken inderdaad veel op de oude Joodsche, in vaste gebouwen hervormde, tabernakels. Sommige kerken van later tijd zijn langwerpig of vierkant; de eigenlijke oude Abyssinische tempels zijn echter rond. Zij gelijken volkomen op de gewone huizen, behalve dat zij wat grooter zijn. Zij zijn door concentrische muren in drie afdeelingen verdeeld. De ruimte tusschen den buitensten muur is de plaats waar de leeken mogen komen; de priesters alléén mogen de heilige ruimte betreden, tusschen den tweeden en derden muur.

In het midden is een klein vertrek, hetwelk nu eens rond en dan weder vierkant is. Dit is het "heilige der heiligen" en bevat de ark, die door de Abyssiniërs bijna even hoog vereerd wordt als de oude ark des verbonds door de Joden. De ark is eene eenvoudige houten kist, die in vele kerken zeer oud is, en waarin de tien geboden liggen. Over deze ark is een zijden gehemelte; om haar heen hangen een aantal stukken zijde en katoen. Er bestaat eene legende, dat de echte ark der Joden op eene plaats in Abyssinië wordt bewaard in eene kast die in eene rots is uitgehouwen.

De Abyssiniërs volgen ook de oude Joodsche gewoonte, de ark in het gevecht met zich te voeren.

Op de volgende afbeelding, die een gevecht voorstelt tusschen Abyssiniërs en Galla's, ziet men den koning, beschaduwd door zijn zonnescherm, bevelen geven aan een opperhoofd te paard, wiens versierd schild en zilveren kroon zijn' rang te kennen geven. In het verschiet bespeurt men brandende dorpen, terwijl aan den reg-

terkant een aanval gedaan wordt op eene dier hooge versterkingen, achter welke het volk gewoon is zich te verschansen. Op den voorgrond zijn verscheidene gesneuvelde Galla's en vóór den koning bevinden zich enkele gevangenen, die om genade smeeken.

Regts van de afbeelding ziet men een kegelvormig voorwerp op den rug van een' muilezel. Dit is een der kasten die hen in het gevecht vergezellen, gelijk de ark des verbonds de Israëliten. Deze kast bevat óf een bijbel óf de reliquiën van een' of anderen geliefkoosden heilige; het kleed van den muilezel is altijd van scharlakenrood laken. Twee priesters met witte kleederen en tulbanden bewaken hem.

De muren der kerken zijn versierd met zeer ruwe schilderingen; men ziet er met het grootste ontzag op neêr, ofschoon de uitvoering niet veel beter is, dan indien een kind van 6 jaar ze had uitgevoerd. Het onderwerp is meestal de kruisiging en conventionele portretten van heiligen; de meest geliefkoosde is welligt St. Joris, van wien men de meeste afbeeldingen aantreft.

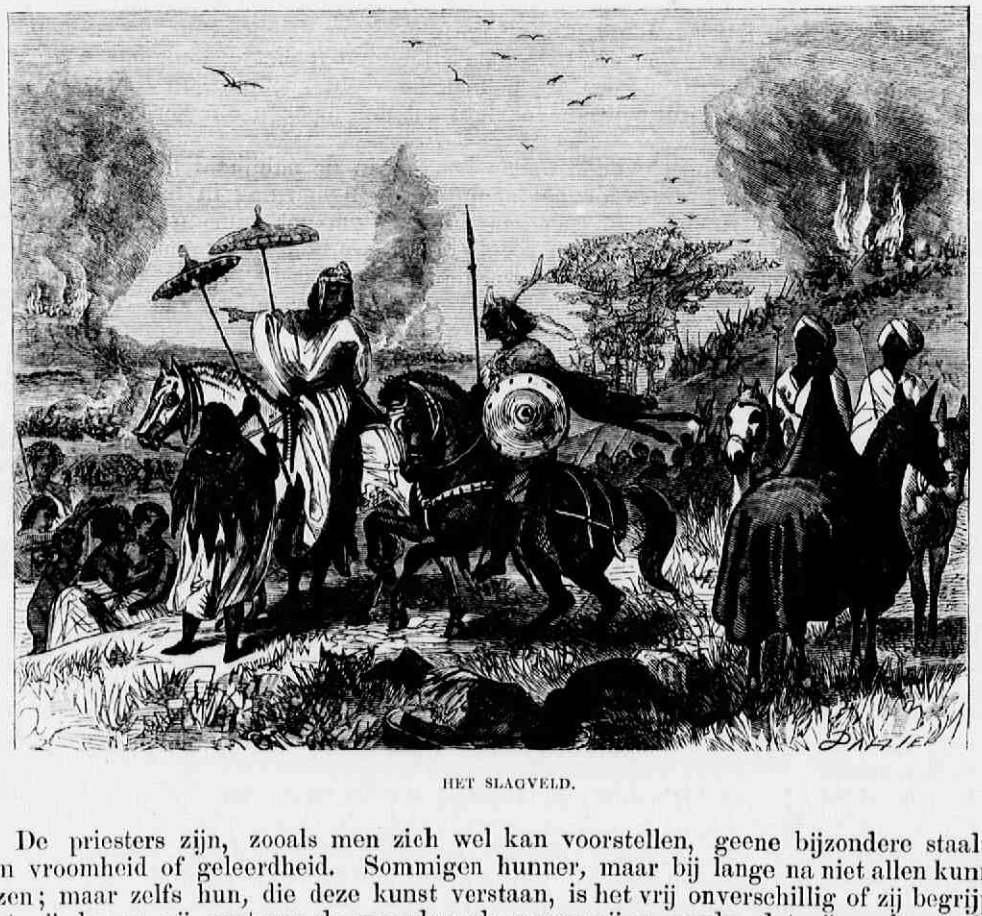

HET SLAGVELD.

De priesters zijn, zooals men zich wel kan voorstellen, geene bijzondere staaltjes van vroomheid of geleerdheid. Sommigen hunner, maar bij lange na niet allen kunnen lezen; maar zelfs hun, die deze kunst verstaan, is het vrij onverschillig of zij begrijpen wat zij lezen; zij snateren de woorden als papegaaijen, zonder dat zij op hunne hersenen eenige den minsten indruk maken.

Als zoo de onderwijzers zijn, kan men zeer goed begrijpen wat er geleerd wordt; in werkelijkheid kan geen enkele leek in Abyssinië lezen. De overleden koning Theodorus maakte evenwel in dit opzigt eene schitterende uitzondering; men moet echter in het oog houden dat hij vele jaren in een klooster had doorgebragt; hij had dezelfde opvoeding genoten als zij die bestemd waren om priester te worden. De bijbel is derhalve voor alle leeken en een groot gedeelte der priesters een gesloten boek; de

levens der heiligen en de verschillende geschreven amuletten, die zij zoo gaarne koopen, worden door de Abyssiniërs ver geschat boven het heilige boek zelf.

Daar bovendien de schrijvers, die de meest ontwikkelde lieden van het land zijn, den kost verdienen door spreuken uit den bijbel af te schrijven, brengt hun belang mede het volk zoo onwetend en dom mogelijk te houden, zelfs indien de leeken de begeerte te kennen gaven om zelven te leeren denken. Daar echter het denken voor hen eene veel te vermoeijende bezigheid is, laten zij hunne godsdienstige belangen zeer gerust in de handen hunner geestelijkheid. Elk zijn vak, zeggen zij — de krijgslieden moeten vechten en de priesters bidden.

Wat de "levens der heiligen" betreft, waarvan wij zoo even spraken, dit is eene verzameling van de wonderlijkste verhalen; dikwijls zijn deze belagchelijk en kinderachtig, meestal volgens onze begrippen godslasterlijk, maar somtijds hoog poëtisch en roerend verheven. Er is een verhaal van St. Gabro Memfus Kouddos, d. i. de slaaf van den Heiligen Geest, dat al deze verschillende elementen in zich vereenigt. Hij werd heilige geboren; drie dagen na zijne geboorte stond hij op en herhaalde de drievoudige aanroepingen en gebeden. Hij was zoo heilig, dat hij gedurende zijn leven nooit eenig voedsel hoegenaamd gebruikte.

Eens viel hij in een' afgrond die 300 voet diep was. Toen de engelen hunne vleugels onder hem wilden uitspreiden, wees hij hunne hulp van de hand en gaf hiervoor zulke wijdloopige redenen op, dat zijn val zeer langzaam moet zijn geweest. De blijkbaar godslasterlijke gedeelten van dit verhaal sla ik over en wil alleen het einde er van vermelden.

Hij *wilde* zulk een' buitensporig langen tijd blijven leven, dat eindelijk de engel des doods in persoon werd gezonden om hem te halen. De heilige bedankte echter voor de uitnoodiging en beweerde nog al logisch, dat zijn ligchaam, daar hij noch gegeten noch gedronken had, niet aan de aarde behoorde en er derhalve niet aan kon worden teruggegeven, en dat door geene enkele verandering zijn toestand beter kon worden. Alle vroegere heiligen kwamen toen bij hem en trachtten hem te overreden, totdat hij zich eindelijk verpligt gevoelde te sterven. Toen ontstond er echter een groote strijd over hetgeen met zijn lijk moest worden uitgevoerd. De lucht wilde het natuurlijk niet opnemen, en daar de heilige noch gegeten noch gedronken en nooit van een vuur gebruik gemaakt had, kon geen der andere elementen zijn lijk ontvangen; het leven werd hem derhalve teruggegeven en hij werd, nog levend, in den hemel opgenomen. Diegenen onzer lezers die den Talmud hebben gelezen, zullen zich waarschijnlijk eene dergelijke legende herinneren, die zonder twijfel de oorsprong is van bovenvermeld verhaal.

Daar dit nog een der beste staaltjes is van den godsdienst der Abyssiniërs, kan men zich gemakkelijk eene voorstelling maken wat dan hunne bijgeloovigheden wel moeten zijn.

Deze zijn van de echt Afrikaansche soort en bleven, niettegenstaande het Christendom reeds voor zoo langen tijd in Abyssinië is ingevoerd, met onverminderde kracht voortbestaan.

Het volk heeft een onbepaald geloof in de magt van sommigen om van gedaante te kunnen veranderen. Er is ééne soort van demon, Bouda genaamd, die deze magt bezit; hij wordt verondersteld de bijzondere demon der smeden te zijn. Nu is in Abyssinië het beroep van smid erfelijk en niet zeer geacht; alle smids worden beschouwd als toovenaars. Dit denkbeeld stamt klaarblijkelijk reeds af van overoude tijden, toen het smelten, smeden en wellen van ijzer den lieden nog al te wonderlijk voorkwam, dan dat het door gewone menschelijke wezens kon geschieden.

Parkyns verhaalt onderscheidene voorbeelden van dit geloof in gedaanteverwisseling. Hij wist, bij voorbeeld, van twee kleine meisjes, die naar het bosch gegaan waren om hout te sprokkelen en vreeselijk verschrikt terugkeerden. Zij hadden een' smid ontmoet, hem voor toovenaar uitgescholden en hem als bewijs zijner magt gevraagd, zich in eene hyena te veranderen. De man had haar bij haar woord gehouden, eene punt van zijn kleed losgeknoopt, er een weinig asch uitgehaald en die over zijne schouders geworpen. Onmiddellijk daarop was zijn hoofd veranderd in den kop eener hyena en

kreeg hij haar over het geheele ligchaam; voordat zij van den angst bekomen waren die haar verlamde, grinnikte en lachte de nu volkomen hyena gewordene tegen hen en verdween toen in het naburige kreupelhout.

Eene andere geschiedenis heeft eene zonderlinge overeenkomst met sommige verhalen van gedaanteverwisseling uit de "Duizend en een nacht."

Twee "Bouda-broeders" wisten een goed bestaan te maken van hunne magt om van gedaante te kunnen veranderen. De een veranderde zich in een' paard, een' muilezel of een ander dier van waarde en werd dan door zijn' broeder verkocht. Midden in den nacht hernam hij dan zijne gewone menschelijke gedaante en ging naar zijn' broeder terug. Dat ging gedurende eenigen tijd goed, maar eindelijk wilde niemand meer van hen koopen, omdat zij geen vee hielden; niemand kocht bovendien gaarne dieren die er den slag van hadden om altijd binnen 24 uren te verdwijnen. Ten laatste besloot iemand het geheim te doorgronden. Een der broeders bood een zeldzaam fraai paard te koop aan. De man kocht het en stak het, zoodra hij buiten de stad was gekomen, zijne speer in het hart, zoodat het op de plaats dood bleef.

Hij begaf zich toen naar den verkooper en hief klaagliederen aan over zijn' driftigen aard, die de oorzaak was, dat hij zulk een prachtig dier gedood had. De "Bouda" wist zijne aandoening te verbergen, totdat zijn bezoeker vertrokken was en begon toen de gewone weeklagten over de dooden; hij wreef de huid van zijne slapen en jammerde luid. Toen hij hieromtrent ondervraagd werd, zeide hij, dat hij rouwde over den dood van zijn' broeder, die beroofd en vermoord was door de Galla's, van wie hij de paarden had gekocht om te verkoopen.

Het schijnt dat de "Bouda's" ook andere personen, zelfs tegen hun wil, in dieren kunnen veranderen.

Eens was er eene vrouw gestorven; onmiddellijk na de begrafenis, kwam er een smid bij den priester, aan wien de bewaking van het kerkhof was toevertrouwd; de smid kocht den priester om, om hem het pas begraven lijk te geven. Dit geschiedde en alle buren maakten de opmerking, dat de smid eenen buitengewoon fraaijen ezel had gekocht, op welken hij altijd reed. Dit dier had echter deze bijzondere eigenschap, dat het namelijk altijd wilde gaan naar het huis waar de vrouw had gewoond; als het een der kinderen tegenkwam begon het steeds luid te balken en liep naar het kind toe.

De oudste zoon, die een bijzonder verstandig jong mensch was, verklaarde eensklaps, dat de ezel in kwestie zijne moeder moest zijn; hij stond er op, zoowel den ezel als zijn' berijder in de hut te brengen. Hier scheen het dier volkomen te huis te zijn en de smid werd beschuldigd een' "Bouda" te zijn en het lijk der vrouw in een ezel veranderd te hebben. In den beginne ontkende hij de beschuldiging, maar bekende eindelijk, door bedreigingen en beloften hiertoe gedrongen, dat hij inderdaad het feit had bedreven. De vrouw was niet dood geweest, maar had slechts eene flaauwte, die hij haar bezorgd had; hij kon haar hare vorige gedaante teruggeven. Nadat hem geheele vergiffenis was beloofd, begon hij zijne bezweringen, waarop de ezel langzamerhand de harige vacht verloor en den vorm van een mensch aannam. De gedaanteverwisseling was bijna volkomen, toen een der zoons, in een' aanval van woede, den smid met zijne speer doorstak; de gedaanteverandering ging toen niet voort, zoodat de vrouw naderhand altijd één' voet en eene ezelshoef behield. Vele lieden vertelden aan Parkyns dat zij deze hoef zelven gezien hadden.

De "Bouda" toont zijne magt op verschillende wijzen; eene van deze is eene soort van bezetenheid, waarbij de aangedane persoon als het ware in een half-demonischen toestand verkeert en dingen doet, die voor het menschelijk ligchaam, in zijn normalen toestand, volstrekt onmogelijk zijn. Mannen en vrouwen zijn beide aan de "Boudakrankzinnigheid" onderhevig, ofschoon de vrouwen er van nature meer vatbaar voor zijn; zij verklaren dat feit, door te zeggen, dat zij de liefde van een' of anderen "Bouda" niet beantwoord hebben. Het voornaamste doel van den "Bouda" schijnt te zijn, de lieden zoo te betooveren, dat zij tot hem moeten komen als hij hen roept. Hij neemt derhalve de gedaante aan van een hyena en roept de slagtoffers des nachts; als zij niet vastgebonden en zorgvuldig bewaakt worden, zijn zij gedwongen deze roepstem te volgen; zij gaan naar de hyena en worden door dezen verslonden.

Een merkwaardig voorbeeld dezer "Bouda-ziekte" werd met de grootste zorg door Parkyns waargenomen. De aangedane persoon was eene vrouwelijke bediende van Rohabaita. De ziekte begon met lusteloosheid en hoofdpijn, en ging toen in gewone zenuwtoevallen over.

"Het was in dit tijdperk der ziekte, dat de overige bedienden het vermoeden kregen, dat zij onder den invloed was van een' "Bouda." Kort daarna werd zij bedaard en verzonk langzamerhand in eenen toestand van verdooving, die in bijna geheele gevoelloosheid overging. Hetzij zij zich buitengewoon goed kon houden en groote geestkracht bezat, of dat zij inderdaad niets voelde, de verschillende proefnemingen die men met haar deed, hadden op haar niet meer uitwerking dan zij zouden gehad hebben op eene somnambule die onder magnetischen invloed is. Wij knepen haar herhaalde malen, maar hoe hard wij dit ook deden, zij bewoog geene spier van haar gelaat, noch gaf op eenige andere wijze eenig gevoel te kennen. Ik hield eene flesch vliegende geest onder haren neus en haar' mond digt; daar dit geene uitwerking deed, bevochtigde ik er eenig pluksel mede en stak dit in hare neusgaten. Ofschoon ik alles zou kunnen verwedden, dat zij nooit Ammonia liquida gezien, geroken of er zelfs van gehoord had, had het op haar niet meer effekt dan rozewater.

"Zij hield de duimen vast in hare handen, alsof zij ze niet wilde laten zien. Toen ik dit aan een der omstanders deed opmerken, zeide hij, dat de duimen het bijzonder eigendom waren van den "Bouda" en dat hij niemand zou toelaten ze hem te ontnemen. Onderscheidene personen poogden hare handen te openen en de duimen er uit te halen; zij weêrstond hen echter met eene voor een meisje verwonderlijke kracht en beet in hunne vingers, dat bij sommigen het bloed er uit liep. Ik trachtte het onder anderen ook te doen, en ofschoon ik een paar beten in de vingers kreeg, had òf de duivel groot respekt voor mij als Engelschman en Christen, òf zij voor haren meester; want dit bijten was slechts voorgewend en had meer van kussen dan van iets anders, indien ik het althans vergelijk met de wonden die zij de anderen had toegebragt.

"Ik had een snoer amuletten bij mij, die ik gewoonlijk als sieraad droeg en waarbij verscheidene waren tegen verschillende ziekten. Ik was echter volkomen zeker, dat er geen bij was tegen de "Bouda." Toch beweerde ik, in de hoop hiermede de bedriegerij aan den dag te brengen, dat er een bij was, en wel een zeer beroemde. Ik legde het geheele snoer op haar aangezigt, in de hoop, dat zij zou voorgeven de werking er van te gevoelen om diensvolgens te handelen; tot mijne verrassing en teleurstelling bewoog zij zich echter in het geheel niet. Verscheidene personen hadden het dorp rondgeloopen om een talisman te zoeken, maar waren onverrigter zake teruggekeerd. Toen mijne amuletten op haren mond gelegd werden, sprong zij voor een oogenblik op, beet er in, verscheurde ze en begon te lagchen, terwijl zij zeide, dat zij zwak waren en *hem* niet konden overweldigen.

"Ik gebruik hier het mannelijk geslacht, want ofschoon de patiënt in dit geval een meisje was, wordt de "Bouda" verondersteld door haren mond te spreken; welk geslacht de lijders ook mogen hebben, gebruiken zij of liever de geesten, als zij van zich zelven spreken, altijd het mannelijk geslacht. Ik overstroomde haar met emmers vol water, maar zij sprong niet op, of begon niet te rillen, zooals het gewone gevolg is, wanneer men plotseling een' emmer water over iemand uitgiet.

"Des nachts kon zij niet slapen, maar werd rusteloozer en sprak meermalen. Zij zeide zelfs, met hare gewone stem, dat zij niet ziek was, noch bezeten door "Bouda," maar dat zij alleen naar Adoun wenschte terug te keeren. Zij zeide dit zoo natuurlijk, dat ik voor het oogenblik volstrekt niet op mijne hoede was en haar vertelde, dat zij natuurlijk gaan mogt, maar dat zij tot den volgenden dag moest wachten. De anderen glimlachten en fluisterden mij toe, dat dit slechts een streek was van den "Bouda" om haar in het bosch te lokken en dan te verslinden."

Door eene dier toevalligheden, die somtijds voorkomen, hoorde men den geheelen nacht eene hyena — die, naar het volksgeloof, de van gedaante veranderde Bouda was — in de onmiddellijke nabijheid van het dorp huilen en lagchen; het was de eenige keer dat Parkyns dit, gedurende zijn geheele verblijf in Rohabaita, had waargenomen. Daar dit dier zoo digt in de nabijheid was, werd de jonge vrouw stevig vastgebonden en werden er

binnen en buiten de hut schildwachten geplaatst. Telkens als de hyena riep steunde zij en sprong; en eens, nadat zij bijna een uur had stil gelegen en de schildwacht binnen de hut in slaap was gevallen, kwam de hyena digt bij de hut; de vrouw stond toen op, *van hare banden bevrijd*, kroop op handen en voeten naar de deur en was er gedeeltelijk in geslaagd deze te openen, toen een der schildwachten eenig geluid maakte, waarop zij weder naar hare plaats ging. Op deze wijze werd zij drie dagen lang streng bewaakt; gedurende dien tijd wilde zij eten noch drinken, zij braakte zelfs een klein stukje brood uit hetwelk zij had ingeslikt. Op den derden avond werd zij echter beter en begon langzamerhand te herstellen.

Indien dit bedriegerij was, is het, zooals Parkyns aanmerkt, moeijelijk hiervoor eene reden te vinden. Zij had bijna geen werk te doen, en het is te verwonderen wat haar kon bewegen zich vrijwillig tot drie dagen gevangenisstraf te veroordeelen, vergezeld van knijpen, het binden met koorden, koud water en andere mishandelingen, om nog te zwijgen van de zwaarste van alle straffen voor een Abyssiniër, de volkomen onthouding van spijs en drank.

Het volk gelooft dat deze betoovering teweeg gebragt wordt door een' "Bouda", die achter den doopnaam van de aangedane persoon is gekomen. Deze wordt altijd geheim gehouden en de Abyssiniërs zijn alleen bekend bij hunne bijnamen, die hun, bij het verlaten der kerk, door hunne moeder gegeven worden. Zoodra een "Bouda" echter den doopnaam weet, neemt hij een' stroohalm, buigt hem als een cirkel, spreekt er eenige toover-formulieren over uit en legt hem onder eenen steen. Als de stroohalm gebogen is begint de ziekte; breekt hij, dan sterft het slagtoffer.

Zekere amuletten oefenen op den "Bouda" eene groote magt uit. Bij zekere gelegenheid lag een arm zwak meisje schijnbaar gevoelloos neer en Parkyns had te vergeefs getracht, haar door de aanwending van voorgewende amuletten, tot haar zelve te brengen. Plotseling kreeg zij hevige stuiptrekkingen; zij begon te schreeuwen en zoo te woelen en te worstelen, dat vier sterke mannen haar naauwelijks konden houden. Juist op dat oogenblik kwam er een Amharaasch soldaat binnen en riep zij uit: "Laat mij alleen, dan zal ik spreken". Deze man had, schijnt het, gehoord dat er iemand de "Bouda-ziekte" had; hij had eene amulet medegebragt van bekende kracht.

Na vele bedreigingen met de amulet, vergezeld van hevige verschijnselen van woede en razernij van de zijde der bezetene, beloofde de "Bouda" van haar uit te gaan, indien hem voedsel werd gegeven. Het overige moet verteld worden met de eigene woorden van Parkyns: "Er werd eene kom opgezocht, waarin eene hoeveelheid werd gedaan van allerlei afval, die men slechts bij elkander kon krijgen (van hoenders, honden, enz.) en met een weinig water en asch vermengd. Ik nam de kom zelf en verbergde haar op eene plaats, waarvan ik volkomen zeker was, dat zij mij haar niet had kunnen zien neêrzetten, en bedekte haar met eenige losse steenen, die ik in een' hoek vond.

"Toen werd den "Bouda" medegedeeld, dat zijn maaltijd gereed was; de vrouw stond op en liep op handen en voeten de plaats rond, terwijl zij rondsnuffelde als een hond. Op de binnenplaats gekomen, waar de kom verborgen was, ging zij er regt op af en verslond, nadat zij de steenen had verwijderd, den inhoud met de grootste gretigheid. De „Bouda" werd toen verondersteld haar te verlaten en zij viel als in eene flaauwte op den grond. Van nu af herstelde zij binnen weinige dagen."

Eene dergelijke soort van bezetenheid heet "Tigritiya". In dit geval begint de lijder, zonder eenige blijkbare reden, te vermageren en blijft eindelijk verscheidene dagen zitten zonder eten, drinken of spreken. Muzijk is het eenige middel om den patiënt te genezen. Als hij haar hoort, springt hij op van de legerstede waarop hij gelegen heeft, schijnbaar zonder kracht om zich te bewegen of te zitten; hij begint met de hevigste vertrekkingen van het ligchaam te dansen en houdt dit vol met eene kracht en hardnekkigheid, waardoor de sterkste man met de volmaakste gezondheid vermoeid zou worden, Dit is een teeken dat de demon uitgedreven kan worden; als de muzijk ophoudt valt de lijder op den grond en begint — altijd in den persoon van den demon — te spreken en vraagt om alle mogelijke versierselen; zelfs indien

het eene arme vrouw is, vraagt zij om de fluweelen mantels en de met zilver versierde wapenen van een opperhoofd. Deze kunnen niet dan met groote kosten worden verschaft, waarop het dansen wordt hervat. Na verschillende nieuwe aanvallen legt de patiënt alle geleende kleederen af en begint te loopen zoo hard zij kan, totdat de demon haar verlaten heeft. Nu verliest de bezetene al hare schijnbare kracht en valt in eene flaauwte op den grond. De demon neemt dan afscheid van haar; het terugkeeren wordt hem belet door het afschieten van geweren en de kreunende patiënt wordt door eene wacht met uitgetrokken sabels omringd.

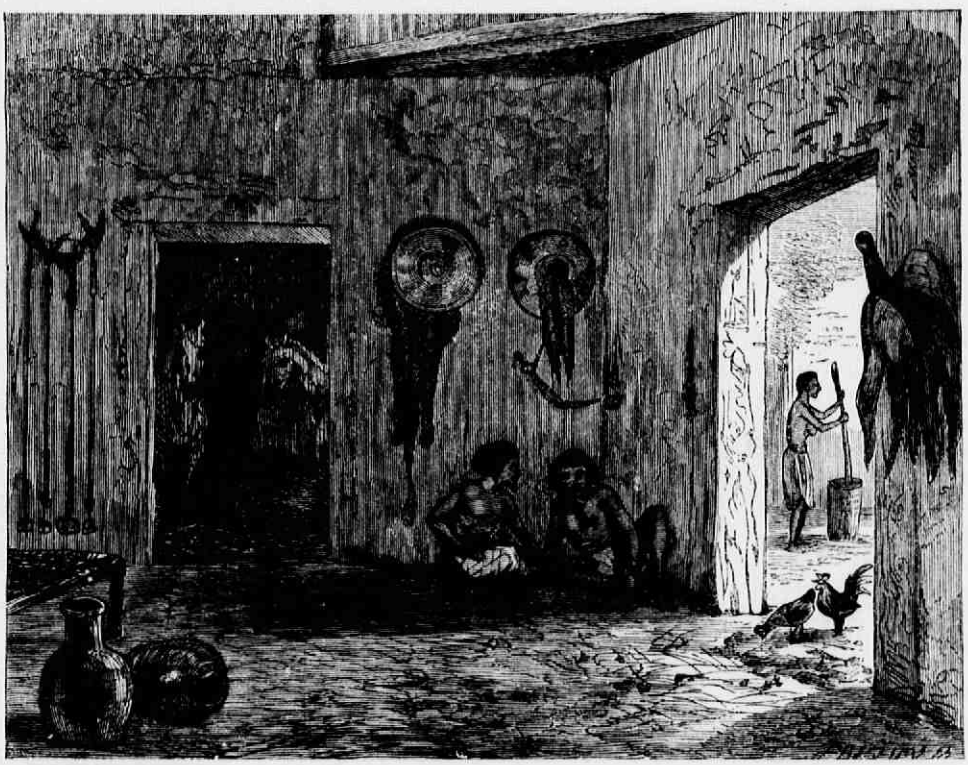

EEN HUIS VAN BINNEN.

De wijze waarop de Abyssiniërs bouwen is eenvoudig, maar karakteristiek. De huizen verschillen naar de middelen des eigenaars; die der minderen zijn eenvoudige ronde hutten, terwijl de huizen der rijken vierkant zijn met platte daken.

Het huis van een' rijke is nog al zamengesteld. Het is omgeven door eene omheining en naast den voornaamsten ingang staat aan beide zijden eene portierloge waarin de portier en de andere bedienden slapen. Binnen de omheining vindt men gewoonlijk eenige ligtgebouwde hutten van stroo, tot de ontvangst van vreemdelingen of bedienden. Omtrent een vierde gedeelte der afgesloten ruimte is door een' muur van het overige afgesloten en bevat de keuken, de voorraadplaatsen, enz. Vlak tegenover den ingang is de "Adderash" of ontvangkamer, die vierkant of langwerpig en dikwijls zeer groot is.

Het dak is plat; is het vertrek echter te groot om er balken over heen te kunnen leggen, dan worden alleen de hoeken op de gewone wijze gedekt, zoodat er in het midden eene achthoekige opening overblijft. Nu wordt er een houten wand van $1^1/_2$ à 2 meter hoogte om deze opening getimmerd, waarna het geene moeite kost haar van een dak te voorzien.

De "Adderash" is verdeeld in drie vertrekken, waarvan het grootste de receptiekamer is. Aan het einde is de stal, zoodat de paarden en muilezels altijd door de ontvangkamer moeten. De "medeb" of slaapkamer — indien men haar zoo mag noemen — is eenvoudig eene strook van het vertrek, nagenoeg 2½ meter breed, door een' wand afgescheiden; als de eigenaar van het huis gehuwd is, wordt de ingang der "medeb" door een gordijn gesloten. Dit vertrek ontleent zijn naam van de "medeb" of den divan; deze is eenvoudig een gedeelte van den vloer, 30 à 40 centimeter hooger dan het overige, dat omtrent 2 meter breed is en zich langs de geheele lengte der kamer uitstrekt. Tegenover de "medeb" is eene kleine alkoof, waarin het bed van den heer des huizes geplaatst is. Dit bed of "arat" is een stevig houten geraamte, waarover een netwerk van versche lederen riemen is gespannen die elk 6 à 7 centimeter breed zijn. Deze trekken zich door het droogen te zamen en vormen zoo eene vrij veerkrachtige legerstede.

Bij warm weder wordt de "arat" in de vrije lucht geplaatst en enkel met een ligt dak van geweven stof overdekt. Men ziet zulk een bed, op de afbeelding bladz. 793.

De vloer van de ontvangkamer is bestrooid met gras, evenals in Europa in vroeger tijden zelfs de vloer der paleizen met riet en biezen bestrooid werd. Als een gast binnenkomt, wordt er versch gras gestrooid, om hem eene schoone zitplaats te bezorgen; niemand denkt er echter aan het oude te verwijderen. Natuurlijk wordt de vloer, door het gedurig handen wasschen, het morsen van bier en meede en de modder en klei die aan de pooten der paarden blijven hangen als zij uit en in den stal gaan, niets meer of minder dan een mesthoop. Wanneer eindelijk zelfs de neus van een Abyssiniër het niet langer kan uithouden, wordt de kamer schoongemaakt en een paar dagen ledig gelaten, om den onverdragelijken stank die er nog in is blijven hangen, te laten wegtrekken.

Rondom de ontvangkamer ziet men aan de muren een aantal kochorens als pennen, waaraan de speren, schilden, paardetuigen, drinkhorens en andere bezittingen van den eigenaar worden opgehangen.

De plaatsen waar de voorraad bewaard wordt, zijn reusachtige aarden vaten, wier opening bijna reikt tot aan het dak, ofschoon de bodem omtrent een meter in den grond zit. De Abyssiniërs hechten aan deze vaten groote waarde, omdat zij een bewijs zijn van hun' rijkdom.

Tusschen de andere twee provinciën, Shooa en Amhara en Tigré, is zoo weinig verschil, dat wij er ons niet mede behoeven bezig te houden. Zij maken één rijk uit, evenals dit bij Engeland, Schotland, Ierland en Wallis het geval is; er heerscht tusschen hen echter eene sterke, provinciale jalouzie, evenals die tusschen de onbeschaafde klassen van het vereenigd koningrijk. Zelfs Parkyns kon zich hieraan niet onttrekken en was een vurig bewonderaar van Tigré; hij hield de bewoners van Amhara voor trotsche en aanmatigende lomperds en voor de Shooa's gevoelde hij eene diepe minachting.

De provincie Shooa is echter volstrekt niet zoo te verachten, gelijk men zien kan uit de volgende beschrijving van het groote jaarlijksche feest, hetwelk door den vorst met Paschen gegeven wordt. Deze maaltijd heeft op eene waarlijk koninklijke wijze plaats en duurt eene geheele week, opdat ieder vrij man, die in de gelegenheid is de hoofdstad te bezoeken, er aan zou kunnen deelnemen.

De feestzaal is een zeer groot en hoog vertrek; aan de eene zijde is eene alkoof, van gordijnen voorzien, waar de vorst plaats neemt. Dagelijks wordt versch gras op den vloer gestrooid en in de rondte van het vertrek staan de tafels, die laag, rond en van vlechtwerk vervaardigd zijn. Het is alleen in zulke huizen, dat de tafels gelijk zijn in vorm en grootte. Achter de tafels staan langs den muur de lijfwachten van den vorst, gewapend met schilden en zwaarden, veel op die der oude Romeinen gelijkende.

Er zijn een aantal bedienden, die, voordat de maaltijd begint, groote stapels brood aandragen en op de tafels plaatsen. Somtijds worden er voor elken gast meer dan 30 sneden neêrgezet; het fijnste brood ligt altijd bovenop en het grofste beneden. Dit geschiedt voor den verschillenden rang der gasten. De hoogst geplaatsten komen

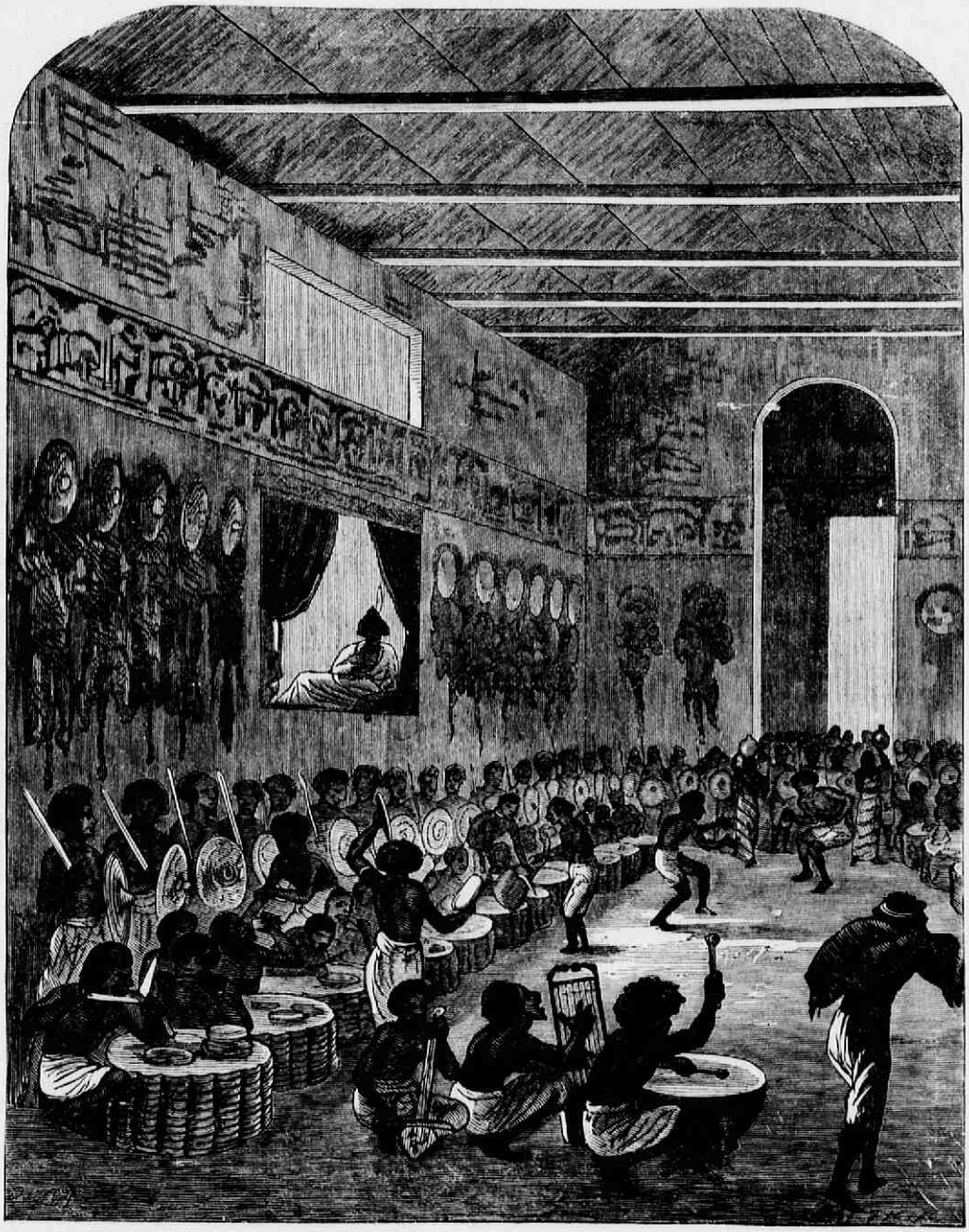

HET FEESTMAAL OP PASCHEN.

het eerst, eten het fijnste brood en gebruiken de tweede soort als servetten. Als zij gedaan hebben, komen de gasten van den tweeden rang binnen, eten de tweede soort van brood en vegen hunne vingers af aan dat der derde soort; dit gaat zoo voort totdat alles verorberd is.

Rondom het vertrek hangen rijen schilden, leeuwe-huiden en eeremantels, om door

den vorst aan zijne onderdanen geschonken te worden; hierboven is een breed tapijt, waarop leeuwen, kameelen, paarden en andere dieren zijn afgebeeld.

Als alles in gereedheid is, verzamelen zich de gasten en neemt de vorst plaats in de alkoof, waar hij ook audiëntie geeft. Muzijkanten van beroep verlevendigen het tooneel met hunne instrumenten en worden in deze pogingen door dansers bijgestaan. De gasten eten inmiddels zoo schielijk als zij kunnen en de bedienden brengen vleesch van den eenen gast naar den anderen; zij maken nette worstjes van vleesch, brood en peper, die zij zeer handig in den mond der gasten stoppen. Evenals in meer beschaafde landen is het ook hier zaak de bedienden te vriend te houden, omdat zij het beste vleesch kunnen geven aan wien zij willen en de taaiste stukken aan hen die hun niet bevallen.

De beleefdste gasten, wier honger door een paar pond vleesch, een stapel brood en eene behoorlijke hoeveelheid meede bevredigd is, maken dergelijke gekruide ballen en steken die in den mond hunner buren. Dit geschiedt zoo vlug, dat iemand, die zich aan zijn regter en linker tafelbuur aangenaam heeft weten te maken, bijna stikt door den haast, waarmede de etikette vordert dat hij de sterk gekruide brokken moet inslikken.

Na dit voorafgaande gedeelte van het feest, waarbij meestal gekookt schapevleesch gebruikt wordt, en hetwelk slechts als voorbereiding dient voor het eigenlijke feestmaal, brengen de bedienden raauw vleesch op, hetwelk nog niet eens koud is en gesneden wordt van eene koe, die voor de deur geslagt is, terwijl het brood en schapevleesch werden genuttigd.

Het is dit gedeelte, dat voor de afbeelding is gekozen. Aan den linkerkant zit de gever van het feest in zijne alkoof, met zijne gewapende lijfwacht onder zich. De gasten zitten aan de tafels en maken van hunne kromme zwaarden met de nationale handigheid gebruik; de bedienden gaan rond om den gasten het noodige te bezorgen en men ziet hen groote stukken raauw vleesch aandragen. In het midden zijn de muzijkanten gezeten, spelende op de zonderlinge viool en harp van Shoa, een weinig verder ziet men de dansers.

Wat de andere stammen betreft, die in of nabij Abyssinië wonen, voor dezen zijn eenige weinige regels voldoende.

Er is een zonderlinge en zeer wilde volksstam, Barea's genaamd. Zij zijn geboren stroopers en doen hunne strooptogten met verwonderlijke vlugheid en bekwaamheid. Zij zijn zoo slim om zich te verbergen, dat zij zich, zelfs op eene open vlakte, zonder eenige bedekking, zoo onzigtbaar kunnen maken, dat iemand die hunne streken niet kent, er door bedrogen wordt.

Parkyns trok eens door eene streek, waar een bosch-brand gewoed had, toen zijn gids hem verbaasde door den uitroep dat er Barea's in het gezigt waren, terwijl hij te gelijk wees naar eene hoogte op enkele honderde meters afstands, waarop een doode boom stond, die door den boschbrand zwart verkoold was. "Al wat ik zag was een boomtronk en eenige zwarte blokken of steenen aan zijnen voet. De jager verklaarde dat noch de boom, noch de steenen daar waren, toen hij de laatste keer daar voorbij was gegaan en dat het eenvoudig naakte Barea's waren, die deze houding hadden aangenomen om ons te kunnen waarnemen, daar zij ons waarschijnlijk reeds eenigen tijd vroeger hadden gezien en zich op onze komst voorbereid.

"Ik kon bijna de mogelijkheid, dat zij zoo onbeweeglijk konden blijven, niet gelooven en besloot dit een weinig meer van nabij te onderzoeken. De overigen raadden mij bedaard onzen weg te vervolgen, daar het dan mogelijk was dat wij, omdat ons gezelschap nog al talrijk was, ongehinderd zouden kunnen voorbijtrekken; ik was echter overtuigd dat hij zich vergist had; ik beval de anderen langzaam voort te gaan, alsof er niets gebeurd was en ging door het lange gras op den boom af. Een schot uit mijn geweer — op een grooten afstand, want ik durfde mij er niet digt bij wagen — had op den boom en de steenen dezelfde uitwerking als de muzijk van Orpheus; in een' tegenovergestelden zin echter, want de boom verdween en de blokken en steenen liepen, in plaats van naar mij te komen, zoo hard zij konden weg.

"Ik ben nooit in mijn leven zoo verrast geweest, want de misleiding was zoo volkomen, dat ik, tot op het oogenblik waarop ik vuurde, zou hebben gezworen dat de voorwerpen die ik zag, wel tot het planten- en mineraalrijk, maar volstrekt niet tot het dierenrijk behoorden. Het feit was, dat de slimme schurken, die de steenen verbeelden, plat op den grond lagen, met hunne kleine ronde schilden als schermen voor zich."

Sommige stammen in Indië doen hetzelfde. Er is eene welbekende geschiedenis van een officier op marsch, die zoo geheel en al misleid was, dat hij eenigen tijd digt bij zulk een' van gedaante verwisselden wilde stond, en eindelijk zijn' helm hing aan een' uitstekenden tak. Dit was niets meer of minder dan een been van den inboorling, die op zijn hoofd stond en zijne ledematen op eene fantastische wijze zoodanige houding had gegeven, dat zij de takken van een' ouden boomstam nabootsten; de illusie werd nog vermeerderd door de schachten der speren, die de kleinere takken voorstelden. Dit blijk van vertrouwen was echter voor den wilde meer dan hij kon verdragen; hij barstte in een luid gelach uit, sprong overeind en verdween in het kreupelhout met den helm nog altijd aan zijn been.

Deze slimme en tevens vermakelijke stroopers zijn ware doornen in het vleesch der Abyssiniërs, die nooit weten of de Barea's hen niet zullen overvallen. In vele opzigten gelijken zij op de oorlogzuchtige stammen der Roodhuiden, ofschoon zij dezen zeker in grootte en ligchaamskracht overtreffen. Zij zullen een reisgezelschap dagen lang volgen en geen enkel teeken geven van hunne aanwezigheid; zij spreken met elkander door teekens, waarvan zij een uitgebreid woordenboek hebben. Zij vertoonen zich nooit, voordat zij hunnen lang te voren beraamden slag kunnen slaan; dan doen zij hun' aanval en verdwijnen op dezelfde geheimzinnige wijze als zij gekomen zijn. Bij zekere gelegenheid kwamen omtrent 200 Barea's in den omtrek van een dorp en legden zich daar op de loer. In den vroegen morgen maakten twee opperhoofden te zamen eene wandeling naar hunne katoen-velden en kwamen in het midden der Barea's, die hen gevangen namen en wegvoerden om aan de Arabieren verkocht te worden, welke hen waarschijnlijk weder zouden verkoopen aan de Turken.

Als de Barea's rondom een dorp kampeeren, houden zij zich warm op eene vernuftige wijze; ieder hunner graaft een gat in den grond en ontsteekt hierin een klein vuur, waarover hij, in zijn mantel gewikkeld, neerbukt; hij krijgt zóó de warmte van het vuur en maakt tevens dat het niet gezien kan worden.

Rondom een groot gedeelte van het eigenlijke Abyssinië wonen verschillende stammen der woeste en oorlogzuchtige Galla's.

De mannen zijn fraai en zelfs schoon; hunne huidkleur verschilt aanmerkelijk, zooals te verwachten is, daar hunne stammen eene groote uitgestrektheid lands bewonen. Zij hebben zich bovendien in ruime mate met de eigenlijke Abyssiniërs vermengd en worden dikwijls door dezen als slaven gehouden. Slavinnen uit de stammen der Galla's ontmoet men dikwerf in de huishoudingen der Abyssiniërs; het gevolg hiervan is, dat er een gemengd ras is ontstaan, hetwelk de karaktertrekken heeft van zijne wederzijdsche ouders. Dit is vooral het geval geweest in Shoa, waar het Gallasche element onder de bevolking zeer in het oog valt. In den regel zijn zij echter veel donkerder van kleur dan de Abyssiniërs, eene omstandigheid waarom Johnstone hunnen naam afleidde van "calla", zwart. Hunne taal is een dialekt van die der Amhara's, maar, evenals hunne huidkleur, gewijzigd naar de streek die zij bewonen.

De gelaatstrekken der Galla's hebben volstrekt niets van die der negers, zooals de lengte van den schedel, het zamengedrukte (ofschoon niet wijkende) voorhoofd en sterke ontwikkeling der lippen en kaken. Hun haar gelijkt op dat der Abyssiniërs en wordt op verschillende wijzen gekapt. Somtijds maken zij er lange smalle vlechten van, die bijna tot op hunne schouders hangen; bij anderen echter wordt het in afzonderlijke bosjes gekruld. Het zonderlingste kapsel is echter dat, waarbij het haar verdeeld wordt in drie afdeelingen, waarvan er een loopt over de kruin van het hoofd en een dwars over elken slaap. Deze verschillende afdeelingen worden dan zoo wijd mogelijk uitgekamd, waardoor het hoofd een allerwonderlijkst en belagchelijk voorkomen krijgt en vergeleken is bij klaveren-aas.

De jonge vrouwen zijn onbeschaamd en schoon; als zij oud worden zien zij er alles behalve goed uit. Drie oude vrouwen die Johnstone bezochten en klaarblijkelijk dienst deden als spionnen, waren merkwaardig om hare leelijkheid. Zij droegen het haar op de gewone wijze verdeeld in een aantal vlechten, die onderling met draden verbonden en overvloedig met boter besmeerd waren. Zij hadden eene soort van zachten lederen rok aan en aan de voeten eenvoudige sandalen van runderhuid; deze waren bevestigd met een stuk huid over den grooten teen en een riem over de wreef. Zij wendden voor te komen om tabak en touw te verkoopen. Het laatste maakten zij zelve, terwijl zij handel dreven; zij hadden een bundel hennep hangen aan hare gordels en wikkelden het touw, naarmate zij het gevlochten hadden, om haar midden.

DE BUFFEL-DANS.

De Galla's zijn een oorlogzuchtig ras en veel dapperder dan de Abyssiniërs, die meer houden van grootspreken en snoeven dan van vechten. Als zij na eene overwinning naar hunne woonplaats terugkeeren, voeren zij eenen zonderlingen en woesten dans uit, de "Buffel-dans" genaamd. De kop en de hieraan vastzittende huid van een buffel worden op den grond gelegd en de mannen verzamelen zich er omheen, als voor den oorlog met hunne speren en kromme zwaarden gewapend. Dan dansen zij op eene wilde wijze om de buffelhuid heen, springen hoog in de lucht, slaan er op met hunne zwaarden en steken haar met hunne speren; met één woord, zij maken alle bewegingen alsof zij het dier wilden dooden. De vrouwen nemen aan dezen dans een levendig deel.

Dan zijn er nog de stammen der Dankali's en Somauli's, die elk in een aantal kleinere stammen verdeeld zijn; zij hebben enkele bijzondere karaktertrekken en andere

die zij met de eigenlijke Abyssiniërs gemeen hebben. Johstone merkt aan, dat zij, ofschoon nu afzonderlijke natiën uitmakende, toch eene gemeenschappelijke afstamming hebben.

De Somauli's zijn een oorlogzuchtig volk; in plaats van de speren en schilden, die in dit gedeelte van Afrika algemeen in gebruik zijn, hebben zij ligte bogen en groote pijlkokers, die met een breeden riem over den linkerschouder onder den arm derzelfde zijde hangen. De boog, die ligt, maar zeer sterk is, heeft veel van den klassieken- of Cupido's-vorm. Hierdoor komt het koord, als de pijl wordt weggeschoten, met kracht tegen het handvatsel aan; indien de schutter onhandig is krijgt hij een duchtigen slag tegen zijn duim.

De pijlkoker wordt vervaardigd van eene uitgeholde kalebas, waarvan de opening gesloten is met een deksel, gelijk wij bij verschillende in dit werk beschreven pijlkokers vermeld hebben. Hij bevat omtrent een dozijn pijlen, die nagenoeg 30 centimeter lang en van hol riet gemaakt zijn. Elke pijl is gewapend met eene punt van blaauw staal die omtrent den vorm heeft van schoppenaas; het achtereinde der punt eindigt in eene pen, die 4 à 5 centimeter lang is. Deze wordt niet aan den pijl bevestigd, maar als men er mede schieten wil eenvoudig los in de ongevederde, holle schacht gestoken. Wanneer het wapen zijn doel treft, valt natuurlijk de schacht er af en de punt, die vergiftigd is, blijft in de wond zitten; dit heeft weldra den dood ten gevolge.

In plaats van een zwaard voeren zij een mes met een lemmer, omtrent 25 centimeter lang; het handvat is eenvoudig een rond stuk hout, hetwelk aan de zijden ligt is uitgehold, om het beter te kunnen vasthouden.

De kleeding der mannen bestaat uit een "fotah" of lendenkleed en een mantel, de "sarree" genaamd. Hoewel zij op verschillende wijze gebruikt worden, hebben deze beide kleedingstukken geheel en al denzelfden vorm en grootte; zij zijn namelijk ruim drie meter lang. De "fotah" wordt tweemaal om het midden gewikkeld en het einde wordt van achteren ingestoken; het geheele kleedingstuk wordt bevestigd door den breeden gordel waarin het mes steekt. De "sarree" wordt als een mantel om het ligchaam gedragen; een man van smaak weet hem zoo om te doen, dat aan het einde eene breede blaauwe en scharlaken streep te voorschijn komt.

De vrouwen kleeden zich insgelijks met de "fotah", waarover zij buitenshuis een lang blaauw hemd zonder mouwen dragen, hetwelk van voren zeer wijd open is. Dit wordt binnenshuis afgelegd en hier hebben zij alleen de "fotah" aan. De wijze om het haar te kappen als eene doorloopende *voile* hebben wij reeds beschreven; Johnstone was gelukkig genoeg getuige te zijn van het kappen van "deze verwarde haarmassa, die mij deed denken aan het haar van Simson, met een weversspoel doorengevlochten. De dame die gekapt moest worden zat op de binnenplaats onder onze vensters op een' steen; achter haar lag eene slavin geknield, die met beide handen eene houten kam, op eene vork gelijkende, met een lang handvatsel vasthield; deze kam had 4 stevige tanden, die zij door het wollige, vette en zwarte haar harer meesteres trok, met de kracht van een stalknecht die een' paardestaart uitkamt."

De bijzondere afdeeling van den stam waartoe iemand behoort, wordt te kennen gegeven door verschillende insnijdingen, die patronen vormen, welke zich somtijds over den geheelen rug en de geheele borst uitstrekken.

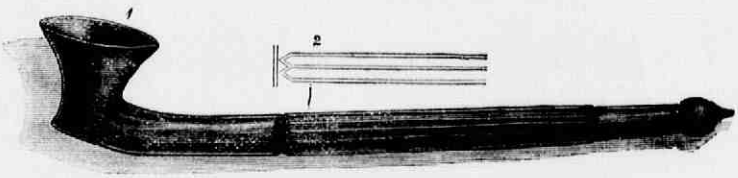

AARDEN PIJP. NUBIË.

HOOFDSTUK LXVII.

DE NUBIËRS EN DE HAMRAN-ARABIEREN.

DE NUBIËRS EN DE HAMRAN-ARABIEREN. — HUIDKLEUR DER NUBIËRS. — KLEEDING EN WAPENEN DER MANNEN. — EIGENAARDIG ZWAARD EN SCHILD. — KLEEDING DER VROUWEN. — DE "RÂHAT" OF SCHORT VAN RIEMEN. — AMULETTEN. — NUBISCHE BOUWKUNST. — DE HAMRAN-ARABIEREN. — HUNNE WAPENEN. — ZORG DIE VOOR DE WAPENEN GEDRAGEN WORDT. — DE OLIFANTEN-JAGT. — HUNNE VOORTREFFELIJKHEID ALS RUITERS. — HET VANGEN VAN BAVIANEN. — DE JAGT OP LEEUWEN. — HET VANGEN VAN EEN' BUFFEL BIJ DEN STAART. — HET HARPOENEEREN VAN DEN HIPPOPOTAMUS.

DE NUBIËRS.

In zooverre de Nubiërs, in weerwil hunner gedurige aanraking met de beschaving, als gevolg hunner woonplaats aan de oevers van den Nijl, hunne vroegere wijze van kleeden en vele hunner oude gewoonten hebben behouden, verdienen zij in dit werk eene plaats.

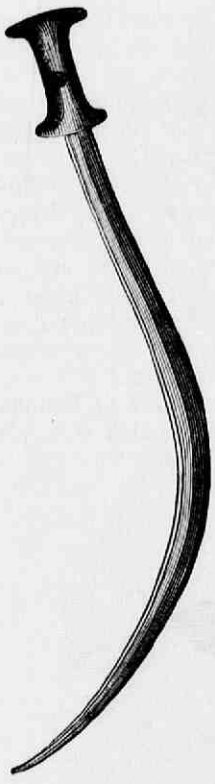

SCHILD EN ZWAARD.

Zij zijn meestal zwart; sommigen zijn gitzwart, terwijl anderen veel lichter van kleur zijn. Zelfs bij den zwartsten Nubiër echter is de huidkleur niet die van den neger tusschen de keerkringen; zijne huid heeft eene zekere doorschijnendheid, die aan zijne ledematen in de zonnestralen eene barnsteenachtige tint geeft. Behalve dat zij schoon en welgebouwd zijn, hebben zij aangename gelaatstrekken; het eenige wat men op hen zou kunnen aanmerken is, dat het benedenste gedeelte van het aangezigt een weinig te veel vooruitsteekt.

De jongens dragen, zoolang zij nog klein zijn, geene kleeding hoegenaamd; zijn zij echter volwassen, dan dragen zij eene korte, wijde broek, een hemd en eene soort van breede sjerp, die over den linkerschouder hangt en door een gordel om het midden is vastgemaakt. Daar zij Mohamedanen zijn wordt hun hoofd kaalgeschoren, op een' kleinen haarbos na op de kruin van het hoofd; zij bedekken hunne kale hoofden met eene witte katoenen muts.

De Nubiërs wapenen zich meestal zoo goed zij kunnen. De gewone wapenen zijn een zwaard, dolk, speer en schild. Het zwaard heeft eenigzins den vorm van dat der Abyssiniërs; de bogt is echter niet zoo kort. Bij sommigen hunner is het regte zwaard, als dat der Hamran-Arabieren, die wij aanstonds beschrijven zullen, het geliefkoosde wapen.

Zij dragen bovendien een' dolk, die boven den elleboog aan den arm bevestigd

is, volkomen op dezelfde wijze als dit geschiedt bij verschillende stammen die men in de nabijheid der bronnen van den Nijl aantreft. Deze dolk is kort en krom en steekt in eene lederen schede; door zijne plaats op den arm is hij door de kleederen bedekt. De speer is eene eenvoudige schacht met eene ijzeren punt en heeft niets bijzonders.

De zamenstelling van het schild is echter merkwaardig. Het wordt meestal gemaakt van de huid van een hippopotamus of krokodil; men kent het gemakkelijk aan den uitstekenden bult op het midden. De huid wordt gespannen over een houten onderstel en de bult van een afzonderlijk stuk huid vervaardigd. De Nubiërs hechten aan deze schilden eene groote waarde; het is bij gevolg zeer moeijelijk er een te krijgen. De insnijdingen in den rand zijn niet toevallig, maar afhankelijk van de mode.

De vrouwen kleeden zich op de gewone Afrikaansche manier.

Als meisjes dragen zij niets dan eene kleine schort van lederen riemen, "râhat" genaamd. Deze schort is ongeveer 25 à 30 centimeter breed en 15 à 20 centimeter lang; zij gelijkt veel op die van een Kaffersch meisje. In plaats dat men haar van een stuk leder maakt, is elke riem eene afzonderlijke strook huid, niet veel dikker dan pakgaren en in het midden vastgebonden om den gordel die om haar midden gaat. De schort is steenrood geverwd, maar wordt, nadat zij eenigen tijd gedragen is, zoo doortrokken van de ricinus-olie, die bij deze schoonen de plaats van kleeding vervangt, dat de geur die er van uitgaat onuitstaanbaar wordt. Reizigers koopen ze dikwerf van de Nubische meisjes, die ze in den regel gaarne willen verkoopen; de koopers zijn echter verpligt hun' koop een paar maanden lang in den top van den mast te hangen, voordat zij hem in de kajuit durven nemen.

Zij dragen natuurlijk zoovele versierselen als zij slechts kunnen magtig worden; sommige van deze, die van geslacht tot geslacht overgaan, hebben eene groote waarde. Weinige dingen vallen den opmerkzamen reiziger zoo in het oog als het feit dat een Nubisch meisje, wier geheele kleeding welligt geene drie stuivers waard is en dat, indien zij het dubbele moest kosten, welligt in het geheel geene kleederen zou dragen, toch aan haar hals, polsen, enkels en in hare ooren eene hoeveelheid goud draagt, die voldoende zou zijn om haar de prachtigste kleeding te verschaffen.

Het is nog al opmerkelijk dat deze schorten naar de linkerzijde steeds smaller worden. De dochters van rijke ouders voldoen, ofschoon zij behalve deze schort geene kleederen dragen, toch aan hare aangeboren neiging om zich op te schikken; zij doen dit door de lederen riemen, waaruit zij bestaat, met koralen, witte schelpen en stukjes zilver, die er in gevlochten worden, te versieren. Als de meisjes trouwen behouden zij deze schort, maar dragen er een los kleedingstuk overheen, hetwelk over een schouder en tot aan de knie naar beneden hangt.

De sieraden waarmede zij zich overvloedig opschikken zijn van verschillenden aard, naar den rijkdom der vrouw die ze bezit. Die der rijke vrouwen zijn van goud en zilver; die der minder gegoede van buffel-hoorn, koper en dergelijke stoffen. De metalen amuletten hebben den vorm eener halve maan; zij zijn aan eene zijde open, zoodat zij, naar den wil der draagster, om den arm gehaakt of weggenomen kunnen worden.

Zij kappen zich op eene wijze, die den reiziger de vroegere Egyptische vrouwen herinnert. Haar haar is git-zwart en vrij lang; het wordt gevlochten in honderde kleine vlechten, die in den regel eindigen in kleine balletjes gele klei, die er op eenigen afstand als klompjes goud uitzien. Tusschen de haren worden verschillende amuletten geweven en het geheel is zoo met ricinus-olie doortrokken, dat een reiziger van ondervinding, als hij met eene Nubische vrouw wil spreken, altijd aan de windzijde gaat staan en niet digter bij haar komt dan volstrekt noodzakelijk is. Meestal zijn de vrouwen niet zoo donker van kleur als de mannen; zij zijn bijna koffijkleurig.

"Twee schoone jonge Nubische vrouwen bragten mij een bezoek in mijne boot; zij droegen het haar in kleine vlechten alle eindigende in klompen gele klei, die blonken als gouden nestels; hare huid had eene zachte, donkere bronskleur en hare oogen waren als die van Iris en Athor. Hare kleeding en de versierselen die zij droegen waren dezelfde als die men op de graftomben ziet afgebeeld en de vraag lag mij op de lippen, hoeveel duizend jaren zij oud waren". ("Brieven uit Egypte" van Lady Duff Gordon.)

Eene dezer Nubische meisjes is op de titelplaat van dit deel voorgesteld.

De amuletten, waarvan wij zoo even spraken, worden zoowel door mannen als vrouwen gedragen; zij worden, even als die der Bornuezen, in lederen zakjes genaaid. Het is noodzakelijk voor hunne kracht, dat hun inhoud onbekend is; indien een zakje geopend wordt, wordt de amulet geheel werkeloos. De mannen dragen er dikwijls zeer vele; zij binden ze boven den elleboog aan den arm vast.

De huizen waarin de Nubiërs wonen, of liever waarin zij slapen, zijn uiterst eenvoudig. Ofschoon zij leven te midden der ruïnen van paleizen, hebben zij nooit geleerd iets beters te bouwen dan eene hut van klei. Deze hutten hebben omtrent denzelfden vorm als de oude gebouwen der Egyptenaren; het zijn vierkante torens, die breed zijn van onder en naar boven langzamerhand smaller worden; van boven zijn zij insgelijks vierkant en bij de huizen der meer welgestelden dient dit bovenste gedeelte voor terras. Het huis is gedekt met palmtakken en in ieder goed huis is eene soort van binnenplaats, waar de vrouwen, beschut voor de zon, hare verschillende bezigheden kunnen verrigten.

Bewaarplaatsen voor het koren ziet men in elk dorp; het zijn ondiepe, in den grond uitgegraven putten, die met eene soort van wit pleister bedekt zijn. Ieder dorp heeft ook eene soort van schuur tot ontvangst van vreemdelingen en in elk huis treft men een vat met versch water aan.

Gelukkig voor henzelven zijn de Nubiërs trotsch op hun land en houden er tevens veel van; en ofschoon zij door de Arabieren zoozeer veracht worden, dat een Nubiër zich, als hij het doen kan, altijd voor een Arabier zal doen doorgaan, pogchen zij toch altijd op de vele volmaaktheden van het land, hetwelk zij op deze wijze verloochenen.

Hoe lang de Nubiërs in het bezit van hun land geweest zijn is twijfelachtig. De Turken, "onder wier voet geen gras groeit", doen hun best het te ontvolken. De mannen worden geprest als soldaten — 30 percent werd meermalen in eene conscriptie weggevoerd — en zij worden bovendien genoodzaakt gedwongen arbeid te doen, dat wil zeggen, een leven te leiden erger dan dat van een neger op eene plantaadje. Zoodra zij zich derhalve eenigzins ongerust maken, verlaten zij hunne dorpen en vlugten naar het binnenland; zij verlaten hunnen oogst en komen liever om van gebrek, dan dat zij dienen willen onder de gehate heerschappij der Turken. De minste tegenstand of schijn van tegenstand wordt met den dood gestraft; verschillende reizigers hebben dan ook staaltjes medegedeeld van koelbloedige wreedheid, te vreeselijk om te verhalen, maar die als dagelijks voorkomende zaken werden beschouwd. Ook de belastingen worden geind op eene wijze die hen geheel ten onder moet brengen; het gewone gevolg hiervan blijft dan ook niet achter, namelijk de ontvolking van het land en de langzame vermindering van het aantal dergenen die belasting kunnen betalen.

DE HAMRAN-ARABIEREN.

Om, hoe kort ook, al de stammen in de uitgestrekte landstreek, Arabië genaamd, te beschrijven, zou ver gaan buiten het bestek van dit werk. Sommige stammen zijn vrij beschaafd, terwijl andere met zekere wijzigingen hunne oorspronkelijke en bijna wilde levenswijze hebben behouden. Als voorbeelden van het leven in Arabië zullen wij daarom deze laatste stammen kiezen en met enkele woorden een paar der meest sprekende voorbeelden beschrijven.

Ten zuiden van Cassala woont een merkwaardige Arabische volksstam, die bekend is onder den naam van Hamran's en door het heele land beroemd wegens hunne bekwaamheid in het jagen.

Ze hebben de goed besneden gelaatstrekken en andere kenmerken der Arabieren en men kan hen alleen onderscheiden aan de wijze waarop zij hun haar dragen. Zij laten het groeijen tot eene groote lengte, scheiden het in het midden en krullen het met zorg. Elke man heeft altijd de twee eenige wapenen bij zich waarom hij iets geeft, namelijk zijn zwaard en schild. Het laatste is klein en rond; het heeft eene middellijn van omtrent 70 centimeter, met een uitstekend gedeelte in het midden, omtrent zooals wij bij het schild der Nubiërs hebben beschreven. Het is gemaakt van de huid van een' hippopotamus en wordt nooit versierd, daar het dient om gebruikt te worden en niet om er slechts vertooning mede te maken.

Het zwaard is de grootste vriend van den Hamran-Arabier; hij ziet er op neêr met eene soort van ridderlijke hoogachting. Het is regt, tweesnijdend en heeft een kruisgevest als dat der oude kruisvaarders, aan wie de vorm schijnt ontleend te zijn. De lemmers zijn van Europeesch maaksel en de Arabieren zijn uitstekende beoordeelaars van staal; eene goede kling gaat bij hen boven alles. Zij houden beide kanten letterlijk zoo scherp als een scheermes en bewijzen dit door er zich mede te scheren. Als een Hamran op reis is en ergens halt houdt, is het eerste wat hij doet, te gaan zitten en de beide kanten van zijn zwaard met de grootste aandacht te beschouwen. Dan zet hij het wapen aan op zijn lederen schild en als hij het haar van zijn arm met beide kanten kan afscheren, steekt hij het weder zorgvuldig in de scheede.

De lengte van het lemmer is omtrent 1 meter en het handvatsel is ongeveer 20 centimeter lang, zoodat het wapen vrij zwaar is en een goed aangebragte slag een' man doormidden houwt. In een gevecht man tegen man doet het echter weinig dienst, want ofschoon een gelukkige slag door de zwaarte van het wapen doodelijk is, belet deze zelfde zwaarte den strijder het zwaard, na een slag die zijn doel gemist heeft, weder in zijne magt te krijgen. Baker, aan wien wij te danken hebben wat wij van dezen merkwaardigen stam weten, zegt dat een Hamran, niettegenstaande zijn zwaard en schild, aan de genade van elk gewoon krijgsman is overgeleverd. Hij kan een slag toebrengen met verwonderlijke kracht, maar verstaat niets van de kunst van pareeren; indien men derhalve een valschen uitval doet naar zijn hoofd, zal hij onwillekeurig zijn schild opheffen, en zijn geheele ligchaam aan de punt van het zwaard zijns tegenstanders blootstellen.

De scheede van het zwaard is op eene vernuftige wijze vervaardigd van twee zachte en veerkrachtige stukken hout, die, om het lemmer te ontvangen, ligt uitgehold en met leder bekleed zijn. De bespottelijke metalen scheeden die nog steeds bij de Europeesche legers in gebruik zijn, zouden slechts de verachting van een Arabier opwekken; hij kent te veel de waarde van een scherp zwaard. Op de scheede zijn twee uitstekende stukken leder bevestigd; als de Arabier op marsch is, hangt hij het zwaard aan den zadelknop en plaatst zijn been tusschen deze twee lederen uitsteeksels, waardoor hij het op zijne plaats houdt en het niet tegen de zijden van het paard kan slingeren.

Alleen met dit zwaard gewapend, vallen deze stoute jagers alle soorten van wild aan; zij meten zich even koelbloedig met den olifant, rhinoceros of leeuw, als met giraffen en antilopen. De wijze waarop zij te werk gaan is altijd dezelfde. Zij kiezen een of ander dier uit en trachten met een slag van hun zwaard de pees van een achterpoot te doorklieven, waardoor het arme dier hulpeloos wordt.

Als zij den olifant jagen, doen zij dit op de volgende wijze. De olifant-jagers of "aggageer's" zooals zij zich zelven noemen, veranderen hunne zwaarden in wapenen die met twee handen kunnen gebruikt worden. Zij doen dit door het lemmer tot op omtrent 30 centimeter van het gevest stevig met dun koord te omwoelen. Dit omwikkelde gedeelte van het lemmer houden zij in de regter- en het gevest in de linkerhand.

Gewoonlijk gaan twee jagers gezamenlijk op de olifanten-jagt. Wanneer zij een mannetje hebben uitgezocht met de grootste slagtanden, trachten zij het van zijne kameraden te scheiden en tergen het dier, totdat het hen aanvalt. Een der "aggageer's" neemt dit op zich en maakt dat de aandacht van den olifant geheel op hem gevestigd blijft. Het verwoede dier doet een vreeselijken uitval en vervolgt den

"agageer" zoo snel het kan; deze rigt zijne vaart naar die van den olifant, zoodat het dier steeds denkt hem te zullen kunnen bereiken, vergetende dat zijn vijand ook een medgezel heeft.

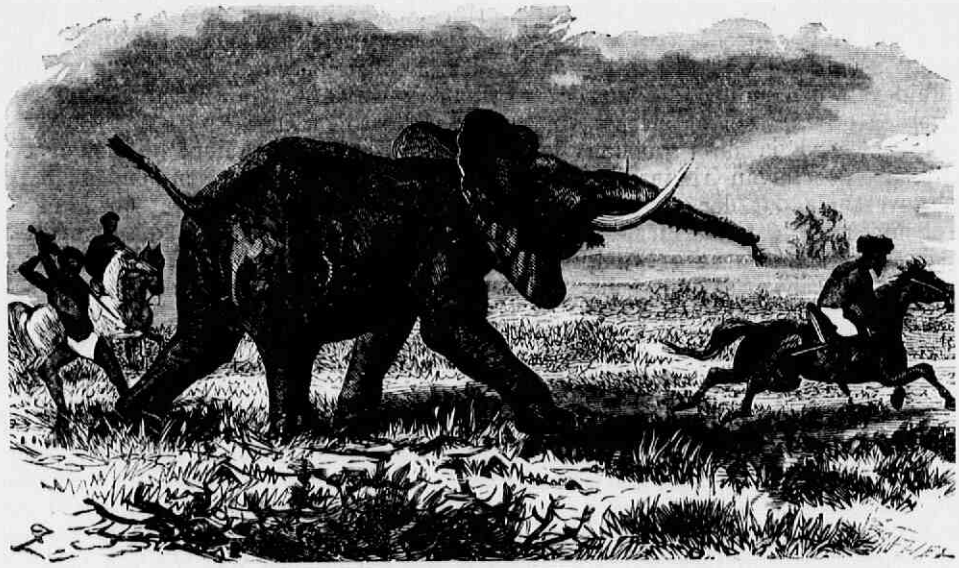

"AGGAGEER'S" OP DE OLIFANTEN-JAGT.

De andere "aggageer" rijdt intusschen tot digt bij den olifant, trekt zijn zwaard, springt op den grond, is met een sprong naast het dier, doet één vreeselijken houw naar den hiel van een achterpoot en zit onmiddellijk weder te paard. Zoodra de olifant den verwonden poot op den grond zet wordt deze ontwricht en is het dier hulpeloos. Terwijl zijne aandacht nog steeds wordt bezig gehouden door den "aggageer" dien het vervolgde, begeeft diens kameraad zich naar den anderen kant, doorsnijdt de pees van het nog niet verwonde been en maakt zoo, dat het dier geen poot meer kan verzetten. Nu veegt hij het zwaard zorgvuldig af, zet het aan en steekt het in de scheede, terwijl de verwonde olifant op den grond neêrzijgt en binnen korten tijd aan bloedverlies sterft. Zóó doodt derhalve één man eenen olifant met twee slagen van zijn zwaard.

Het is klaar dat men voor zoodanige jagt een uitstekend ruiter moet zijn; de Hamran-Arabieren worden dan ook tot de beste ruiters der wereld gerekend. Zij en hunne paarden schijnen door één' geest bezield te zijn en één geheel uit te maken. Baker geeft in zijne "reizen in Abyssinië" eene duidelijke beschrijving van hunne wijze van rijden.

"Wij waren naauwelijks gezeten en op weg getogen, of onze "aggageers" begonnen met hunne aapachtige vlugheid een aantal fratsen te maken, meer geschikt voor rijders in een paardenspel dan voor jagers, die de kracht hunner paarden voor een vermoeijenden dag wilden sparen.

"Abou-Do was gezeten op een schoonen Abyssinischen schimmel; Suleiman bereed een dier dat er ruw en onoogelijk uitzag, terwijl de kleine Jali, de lieveling van het gezelschap, op eene grijze merrie zat, die niet meer dan 14 handen hoog was, maar met haren berijder in vuur, geest en snelheid in alle opzigten harmoniëerde. Nimmer zag men een meer volkomen beeld van een wild Arabisch ruiter dan Jali op zijne merrie. Hij was naauwelijks in den zadel, of weg vloog het dier over de losse steenen die den bodem der rivier vormden, terwijl zijn berijder, in de vreugde zijns harten, terwijl het dier in volle vaart was, onder zijn buik kroop en steenen omhoog wierp, die hij in het neêrvallen weder opving.

"Nooit waren er meer volkomen Centauren dan deze Hamran-Arabieren; het paard en zijn berijder zijn één geheel. Zij ontwikkelden eene veerkracht, waardoor zij zich wrongen en draaiden als eene slang. Dat zij gescheiden wezens waren bleek daaruit, dat de ruiter, terwijl het paard in volle vaart over den ruwen en ongelijken bodem galoppeerde, met getrokken zwaard op den grond sprong en, terwijl hij het bij de manen vasthield, zonder deze vaart te matigen, met de vlugheid van een' aap onmiddellijk daarna weder in den zadel zat.

"Het feit, dat zij te paard zaten, had plotseling het karakter dezer Arabieren omgekeerd; hunne bedaarde en trotsche houding was plotseling in die van de wildste volgelingen van Nimrod veranderd; vol geestdrift deden zij hunne bloote zwaarden trillen dat zij in hunne vuist beefden en weg stoven zij, over rotsen, door het kreupelhout, over bergkloven, steile hellingen op en af in nabootsing eener jagt. Op deze wijze gaven zij eene voorstelling van alles wat verondersteld wordt bij de jagt op een' verwoeden olifant te kunnen voorkomen."

Deze bekwaamheid om voorwerpen van den grond te kunnen oprapen, komt den jagers goed te stade. Indien zij bijv. eene kudde schapen ontmoeten, gaat elke ruiter dwars door de kudde heen, bukt uit zijn zadel, neemt een lam op en rijdt er mede heen. Zij grijpen zelfs dieren, die veel vlugger zijn dan een lam of eene bigge. Toen bij zekere gelegenheid het gezelschap eens op reis een troep bavianen ontmoette die Arabische gom van de mimosa's hadden gehaald, vroeg Jali, de kleinste maar opgewekste van het gezelschap: "Zou mevrouw ook een baviaan willen hebben?"

Drie jagers gingen op de bavianen af en kwamen er weldra, in weerwil van den ruwen en ongelijken bodem, tusschen in. Terwijl zij uit hunne zadels bukten grepen twee "aggageers's" elk een' jongen baviaan van zijne moeder, zetten hem op den hals van het paard en reden er mede weg. Vreemd is het, maar de gevangenen deden geene pogingen om te ontsnappen noch om te bijten, maar gilden van vrees. Zoodra zij halt hielden, stroopten de jagers eenige mimosa-bast van de boomen, bonden de bavianen vast en dienden hun met hunne zware zweepen een duchtig pak slaag toe. Dit deden zij, om hen ondergeschikt te maken en te zorgen dat zij later ook niet beten. Bij de volgende halt echter worgde zich een der dieren door zijne pogingen om te ontsnappen; het andere beet zijne banden stuk en verdween zonder dat men er erg in had.

Om dit alles te paard te kunnen doen, moet de jager dit in een oogenblik kunnen doen stilstaan; het gebit moet dus zeer sterk zijn. De zadel is zeer lomp, van hout en onbekleed, terwijl de stijgbeugels slechts zoo groot zijn, dat er de groote teen in kan.

De rhinoceros geeft den jagers veel meer moeite dan de olifant. Hij is veel vlugger en sneller in zijne bewegingen en in zijn omkeeren; hij draait rond als een' tol en verijdelt alle pogingen om bij zijne achterpooten te komen. Bovendien kan hij, in tegenstelling met den olifant, nog blijven loopen op drie pooten, zoodat eene enkele wond hem niet buiten gevecht stelt. En toch dooden de Hamran-Arabieren den rhinoceros als zij er slechts toe in de gelegenheid zijn; uit zijne huid toch kunnen zeven schilden worden vervaardigd, die elk twee dollar waard zijn; de horen wordt bovendien aan de Abyssiniërs verkocht om er gevesten voor zwaarden van te maken en geldt twee dollar per pond.

De leeuwenjagt is bij de Hamran's geen geliefkoosd vermaak, daar zij er niet veel bij winnen al is zij voordeelig, en zij er bovendien zelden zonder kleêrscheuren afkomen. Zij trachten altijd het dier een houw toe te brengen dwars over de lendenen, daar het hierdoor onmiddellijk hulpeloos is en belet wordt zijn' sprong te nemen. Somtijds springt de leeuw op het kruis van het paard; in dat geval wordt hem met het tweesnijdende zwaard een achterwaartsche slag toegebragt, die meestal doodelijk is.

Ook den buffel, hoe woest en vlug hij zijn moge, jagen zij met het zwaard. Niets is welligt beter geschikt om de bekwaamheid als ruiters en den moed der Hamran's beter te doen uitkomen, dan een tooneel waarvan Baker getuige was.

Men had eene groote kudde buffels gezien, die onmiddellijk door de "aggageer's" werd aangevallen; terwijl de buffels en de jagers zoo dooreengemengd waren, dat zij slechts een enkele massa vormden, boog de niet te bedwingen kleine Jali plotseling

voorover en greep den staart van een' fraaijen jongen buffel. Twee andere jagers sprongen van hunne paarden, ontdeden zich schielijk van hunne gordels en slaagden er werkelijk in het dier levend te vangen. Dit was eene belangrijke vangst, daar men het dier voor een groote som te Cassala kon verkoopen. Daar nu Jali niet meer dan 150 centimeter lang en zeer ligt gebouwd was, was het feit van het grijpen en eindelijk vermeesteren van zulk een sterk dier als een jonge buffel, inderdaad zeer bewonderenswaardig.

JAGT OP DEN HIPPOPOTAMUS.

Te voet zijn zij even vlug als te paard. Bij zekere gelegenheid waren drie hunner, waar Jali natuurlijk bij was, zoo opgewonden door de jagt op een' verwonden olifant, dat zij van hunne paarden sprongen en het dier te voet vervolgden. De olifant was dol van woede, maar scheen instinktmatig te weten, dat zijne vijanden achter hem wilden komen; althans hij keerde zich altijd bij tijds om, ten einde dit te voorkomen. Vlug als apen, wisten zij altijd de aanvallen van den olifant te ontkomen, in weerwil van het diepe zand, waardoor wel zij, maar niet de olifant, in hunne bewegingen werden belemmerd. Dikwijls was hij niet verder dan een meter van een der jagers verwijderd, als deze gered werd door een ander, die hem van ter zijde aanviel en zoo zijne aandacht afleidde.

Den hippopotamus jagen zij met even goed gevolg als den olifant, en te water zijn zij even geduchte jagers als te land.

Bij deze jagt verwisselen zij zwaard en schild met harpoen en lans. Het eerste wapen is gemaakt volgens hetzelfde beginsel, als die welke wij beschreven hebben toen wij de jagt op den hippopotamus in Zuidelijk-Centraal-Afrika behandelden. Het eene einde van een touw ter lengte van omtrent 8 meter is stevig aan de punt bevestigd, terwijl aan het andere einde een drijver is vastgebonden van zeer ligt hout, "ambatch" genaamd, hetwelk ook gebruikt wordt om kano's en vlotten van te maken.

Zoodra de jager een' hippopotamus ziet, trekt hij zijn jagtkostuum aan, dat wil zeggen, hij doet een lederen gordel om zijne lendenen en ontdoet zich van al zijne kleederen. Hierop bevestigt hij de ijzeren punt aan de rieten schacht, windt het touw hieromheen en gaat stoutmoedig te water, terwijl hij den harpoen in de regter- en den "ambatch" drijver in de linkerhand houdt. Zoodra hij zoo digt bij zijn slagtoffer komt dat hij goede kans heeft het te raken, werpt hij den harpoen, en tracht eene plaats te vinden, waar het verwoede dier hem niet kan bereiken. De verwonde hippopotamus stuift voort, eerst in het water, dan op den oever en dan weder op nieuw in het water, terwijl hij altijd het touw en den drijver achter zich aan sleept; op deze wijze verzwakt hij zich en maakt dat zijne vijanden hem kunnen nasporen. Vroeger of later kunnen zij het einde van het touw grijpen, het dier aan wal trekken en dan met hunne lansen dooden.

Het gebeurt dikwijls dat de hippopotamus, als zij hem aan den oever hebben gebragt, een' aanval doet op zijne vijanden. Sommigen hunner wachten hem dan af met hunne speren, terwijl anderen stoutmoedig afwachten totdat hij digt bij hen gekomen is en hem dan handen vol zand in de oogen werpen. Het zand schijnt hem meer pijn te doen dan de lanssteken; het dier kan er nooit weêrstand aan bieden, maar neemt onmiddellijk weder zijne toevlugt tot het water om het uit zijne oogen te wasschen. In dien tusschentijd wordt hem wapen op wapen in het ligchaam geworpen, totdat het verlies van bloed zich doet gevoelen en hij eindelijk den geest geeft.

Baker geeft van zulk eene jagt eene zeer levendige beschrijving.

Eene oude Hamran-jager, Abou Do genaamd — verkorting van eene lange reeks van namen — was beroemd als "howarti" of hippopotamus-jager. Deze man, omtrent 70 jaar oud, was een der schoonste menschen die men zich kan voorstellen. In weerwil van zijn hoogen ouderdom was hij zoo regt als een jong mensch; zijne grijze haren hingen in digte lokken over zijne schouders en zijne bronzen gelaatstrekken geleken op die van een oud standbeeld. Alle kleeding versmadende, sprong hij, zoo vlug als eene geit, van rots tot rots, en terwijl hij droop van het water, was hij, met zijne speer in de hand, een uitstekend beeld van Neptunus.

De jagers ontmoetten eene kudde nijlpaarden, maar zagen dat zij te wakker waren om met goed gevolg te kunnen worden aangevallen.

"Omtrent 10 minuten gaans beneden deze plaats, terwijl wij klommen over de rotsen eener bergkloof, waarin een prachtige waterval naar beneden stroomde, zag ik, in een' kleinen poel even beneden den waterval, den reusachtigen kop van een' hippopotamus, juist onder eene regtstandige rots, die omtrent 2 meter boven het water uitstak. Ik wees den hippo aan den ouden Abou Do, die hem niet gezien had.

"De onverschilligheid van den ouden Arabier verliet hem eensklaps en in hare plaats vertoonden zich al de energie en kracht van den jager, toen hij ons een' wenk gaf om te blijven waar wij waren; hij liep snel een vijftigtal meter ver, achter het digte kreupelhout beneden de plaats waar het dier zich, met zijn' afschuwelijken kop boven water, in de zon lag te koesteren. Toen hij in den snelvlietenden stroom sprong, werd de oude jager eerst een eind wegs medegesleept, maar, tegen den krachtigen stroom opzwemmende, bereikte hij weldra de rotsen aan de overzijde; hij verwijderde zich toen tot op eenigen afstand van den oever en kwam door eenen kleinen omweg weldra op de plaats waaronder de hippopotamus lag. Ik kon het geheele tooneel goed overzien, daar ik mij juist verborgen had tegenover het dier, hetwelk op dat oogenblik onder het water verdwenen was.

"Abou-Do naderde nu steelsgewijze den rand der rots, waaronder hij den kop van het dier verwachtte te zien; zijn lange gespierde arm was opgeheven, waarin hij den harpoen geklemd hield, gereed om het dier er mede te treffen. Eindelijk bereikte hij den rand der regtstandige rots, maar het dier was verdwenen; zonder eenige verwondering te toonen bleef de oude Arabier echter onbeweeglijk in dezelfde houding staan.

"Geen bronzen beeld kon stiller en onbeweeglijker staan dan deze oude rivierkoning daar stond, met den regtervoet vooruit en den harpoen, gereed om te treffen, in de regterhand boven zijn hoofd, terwijl hij in de linker het opgeschoten touw hield waaraan de drijver bevestigd was. Omtrent drie minuten lang stond hij zoo, zonder eene vin te verroeren en keek met alle aandacht in het heldere en diepe water beneden.

"Ik wachtte met spanning het oogenblik af, waarop de hippopotamus zich op nieuw zou vertoonen. De oppervlakte van het water was echter nog glad en effen, toen plotseling de regterarm van het standbeeld zich met bliksemsnelheid bewoog en de harpoen als eene pijl regtstandig naar beneden schoot. Welke rivierduivel antwoordde op deze oproeping? Oogenblikkelijk vertoonden zich een paar vreeselijk geopende kaken, gevolgd door het afschuwelijke hoofd van den verwoeden hippopotamus; het dier sprong half uit het water en stormde, terwijl het de rivier deed schuimen, tegen den snellen stroom op. Met buitengewone kracht worstelde het tegen den snelvlietenden waterval; het baande zich een weg door de bruisende golven, terwijl het schuim aan alle zijden om hem heen stoof, en sleepte den drijver steeds met zich mede, totdat hij aan den oever kwam, in volle vaart door de met steenen bedekte bedding liep en eindelijk in het doornige kreupelhout verdween."

Gedurende deze vlugt scheen de hippopotamus zich te verbeelden, dat de drijver de vijand was die hem vervolgde, en viel er vol woede op aan. Hun voordeel hiermede doende zwommen twee jagers over de rivier en namen een zeer lang en taai touw mede; terwijl zij het, ieder aan een oever, heen en weer lieten zwaaijen, kregen zij weldra den drijver midden in het touw en bragten hem aan wal. Hierop deed de hippopotamus een aanval en werd het gevierde touw onmiddellijk om eene rots gewonden, terwijl twee jagers hunne harpoenen in het dier wierpen; ofschoon het dier zesmaal zijne vijanden aanviel, een der touwen door midden beet en de schachten der lansen als riet tusschen zijne tanden verbrijzelde, werden de stoutmoedige jagers het toch meester; zijn dood was alleen eene kwestie van tijd.

De hippopotamus is een bijna even groote buit als een rhinoceros, daar hij eene bijna onbegrensde hoeveelheid voedsel levert en zijne huid bovendien eene zeer groote waarde heeft; zij wordt namelijk gesneden in strooken van 5 centimeter breedte, waarvan men de "koorbach" of zweep maakt, die in Afrika algemeen gebruikt wordt.

De krokodil is in het water zelfs nog gevaarlijker vijand dan de hippopotamus. De Hamrans vallen hem toch met hunne harpoenen aan, en terwijl zij stoutmoedig te water gaan, geven zij niet meer om krokodillen dan om kikvorschen.

HOOFDSTUK LXVIII.

BEDUÏNEN, HASSANIYEH'S EN MALAGASY'S.

BETEEKENIS VAN DEN NAAM. — ALGEMEEN VOORKOMEN DER BEDUÏNEN. — HUN ROOFZUCHTIGE AARD. — GASTVRIJHEID EN DE VERPLIGTINGEN DIE ZIJ OPLEGT. — HET LEVEN ONDER DE BEDUÏNEN. — HUNNE VROUWEN. — HUN EENVOUDIGE REGERINGSVORM. — HUNNE AANHOUDENDE VEETEN. — DE WIJZE WAAROP ZIJ HUNNE SPIJZEN BEREIDEN. — DE DADELS EN HET GEBRUIK HETWELK ZIJ ER VAN MAKEN. — DE HASSANIYEH'S. — HUN VOORKOMEN. — HUNNE DORPEN. — VREEMDE GEWOONTEN BIJ HET HUWELIJK. — HUNNE DANSEN. — BIJGELOOF DER ARABIEREN. — HET SPOOKHUIS. — HUNNE BEGRIPPEN OMTRENT DE LUCHTSPIEGELING. — DE INKT-SPIEGEL. — DE MALAGASY'S EN HUNNE STAMMEN. — DE EERSTE VLEESCH-ETER. — DE STAM DER HOVA'S. — HUNNE WIJZE VAN BOUWEN. — DE BOOM DER REIZIGERS EN ZIJN GEBRUIK. — BEHANDELING DER SLAVEN. — HUNNE BEGRIPPEN OMTRENT GODSDIENST. — DE STAM DER SMEDEN.

DE BEDUÏNEN.

Van alle stammen die gewoonlijk Arabieren genoemd worden, is die der Beduïnen of Bedaween's, die zoo algemeen bekend is, de type. Hun naam wordt gewoonlijk op de eerste wijze gespeld en daarom zullen wij deze wijze van spellen dan ook volgen.

Deze naam is de meest eigenaardige die men hun kon geven, daar hij afgeleid is van een Arabisch woord, hetwelk woestijn beteekent; het wil dus zeggen, een man van de wildernis of de woestijn. De Beduïnen zijn inderdaad kinderen der woestijn. Echte Ismaëliten zijnde is hunne hand tegen ieder en elks hand tegen hen gekeerd. Zij bouwen geen huizen, bebouwen geen land en drijven geen handel; zij leiden een zwervend en roofzuchtig leven, leven voor het grootste gedeelte van de melk hunner kameelen en beschouwen hunne paarden en dromedarissen als middelen, waardoor zij met grooter zekerheid kunnen plunderen.

Palgrave zegt zeer kernachtig, als hij spreekt over het karakter der Beduïnen: "De Beduïn vecht niet voor eigen haard, want hij heeft er geen; noch voor zijne eer, want hiervan heeft hij nimmer gehoord; evenmin voor zijne godsdienst want hij bezit er geen of geeft er niets om. Het eenige doel waarvoor hij krijg voert, is het tijdelijk bezit van een stuk weide of het gebruik eener moerassige bron; somtijds ook welligt de begeerte om dit of dat paard of een' of anderen kameel te bezitten."

Persoonlijk zijn de Beduïnen schoone staaltjes van het menschelijk geslacht. Zij zijn groot, statig en hebben wel-besneden gelaatstrekken; de schoonheid hunner handen en voeten is tot spreekwoord geworden. Als zij zich in het openbaar vertoonen is hunne houding ernstig en hooghartig; elk hunner wandelt rond alsof hij de koning was der wereld. Terwijl andere Arabieren, door de aanraking met beschaafde lieden hunne eigenaardige zeden hebben verloren, hebben alleen de Beduïnen ze bewaard; zelfs wanneer zij de steden bezoeken, die zij zoozeer haten, kan men hen onmiddellijk aan hunne wijze van doen herkennen. Lady Duff-Gordon was er zeer door getroffen. "Een Bedawee met zijne vrouw door de straten van Caïro te zien gaan is een prachtig gezigt. Hare hand rust op zijn schouder, en terwijl zij zich naauwelijks verwaardigt haar aangezigt met de handen te bedekken, ziet zij uit de hoogte neder op de geslujerde Egyptische vrouw, die met zware vrachten beladen haren heer en meester volgt.

De kleeding der Beduïnen is eenvoudig genoeg. De mannen dragen eene soort van tunica of hemd, waarover een mantel hangt, "haik" genaamd. Een ander stuk stof is over hun hoofd geslagen en valt aan beide zijden van het aangezigt naar beneden, ter bescherming tegen de zonnestralen; het wordt op zijne plaats gehouden door een koord van kemelshaar, hetwelk meermalen om het hoofd is gewonden. De vrouwen dragen een blaauw hemd, hetwelk van voren zeer open is; zij geven om geen andere kleeding.

Daar zij roofzuchtig van aard zijn, gaan de Beduïnen altijd gewapend; hun voornaamste wapen is de lans, die buitengewoon lang is en dikwerf zoo zwaar, dat zoowel een krachtige als een geoefende arm noodig is om er mede te kunnen omgaan. Zij die dit kunnen doen, schaffen zich tegenwoordig geweren aan, maar met zulk een langen loop, alsof zij hierdoor de speer-schachten wilden vervangen. De hoedanigheid dezer wapenen is niet van de beste en de Beduïn is nooit een goed schutter; zijn lomp wapen heeft een' geruimen tijd noodig om geladen te worden en de schutter mikt lang en slecht.

Ten gevolge van den roofzuchtigen aard der Beduïnen waagt het niemand door hunne streken te trekken zonder goed gewapend of van een behoorlijk geleide voorzien te zijn. Tegenwoordig reizen Europeanen betrekkelijk veilig, daar zij, wanneer zij vechten als zij worden aangevallen, gewoonlijk bij het vuren hun doel treffen, zoodat zelfs de zwervende Beduïnen ontzag hebben gekregen voor zulke onbegrijpelijke wezens en hen liever als gasten ontvangen dan als vijanden bestrijden.

Indien zij echter een' eenzamen reiziger ontmoeten, vallen zij hem aan en berooven hem van alles, tot zelfs van zijne kleederen. Zij zijn evenwel niet onbeschoft tegen hem, behalve dat zij hem welligt door eene dreigende beweging met eene speer een weinig tot haast aanzetten. Hunne rooverijen gaan zelden vergezeld van moord; er zijn zelfs voorbeelden bekend, dat zij den uitgeplunderden reiziger medenemen naar hunne tenten, hem oude kleederen gaven in plaats van de nieuwe die zij hem hadden afgenomen, den geheelen nacht huisvestten en zelfs de moeite namen om hem, toen hij verder trok, een eind wegs te vergezellen, opdat hij niet zou verdwalen. De roover koestert tegen den man geene vijandschap en beschouwt hem alleen als een hem door de Voorzienigheid toegezonden buitenkansje; hij draagt hem, als zoodanig, veeleer achting toe dan het tegendeel.

De Beduïn ontvangt den reiziger in zijne tent *nadat* hij hem beroofd heeft. Had hij hem voor dien tijd in zijne tent opgenomen, en aan zijn maaltijd laten deelnemen, dan had hij zijn' gast naderhand niet kunnen berooven. De Arabier heeft een ridderlijk gevoel, dat een gast een heilig persoon is; indien de meest woeste Beduïn iemand onder de schaduw zijner tent ontvangen had, zou hij verpligt zijn hem te beschermen alsof het zijn eigen zoon ware. Dit gaat zelfs zeer ver, en er bestaan voorbeelden, dat een vreemde Arabier zijne toevlugt gezocht had in eene tent en bescherming vond, niettegenstaande de bewoner ontdekte dat zijn gast eenen zijner naaste betrekkingen had vermoord.

De eenige woningen der Beduïnen zijn hunne tenten. Deze tenten, ofschoon dikwerf zoo poëtisch beschreven, zijn zoo prozaïsch als men zich slechts iets kan voorstellen. Een Beduïn slaat zijne tent op binnen vijf minuten. Hij neemt eenige stokken, ongeveer 2 meter lang, steekt het een einde in den grond, werpt er een zeer smerig stuk zwart zaklinnen overheen, bevestigt de uiteinden met pennen en de tent is klaar. Daar zij in het midden omtrent $1^1/_2$ meter hoog is, kan niemand er overeind in staan en zelfs slechts in het midden regtop zitten. Daar zij hunne tenten echter niet beschouwen uit hetzelfde oogpunt waarmede wij onze huizen bouwen en zij alleen gebruikt worden als eene gemakkelijke schuilplaats om in te slapen, komt de hoogte er ook niets op aan.

Deze lage, donkere tenten zijn bijna altijd halvemaanvormig en de opening is steeds gekeerd naar het oosten; tusschen de verschillende tenten is juist ruimte genoeg, dat hunne kameelen en paarden kunnen passeeren. De ruimte tusschen de twee punten der halve maan is bestemd voor de kinderen, waar zij kunnen spelen zonder dat hunne moeder hen uit het oog verliest. Als de tenten nieuw zijn, zijn zij meestal

gestreept; door de ruwe wijze waarop er mede wordt omgegaan, gaat de kleur echter schielijk verloren.

Dit zijn de tenten der gewone Beduïnen. De sheikh of het opperhoofd van iederen clan heeft eene grootere en betere; deze wordt door gordijnen in verschillende afdeelingen verdeeld en deze zijn zoodanig geplaatst, dat er eene reeks van vertrekken aan den buitenkant en eene andere van binnen gevormd wordt. De buitenste zijn bestemd voor de mannen, de binnenste voor de vrouwen die tot de familie van den sheikh behooren. Op deze wijze verkrijgt men eene soort van afzondering of

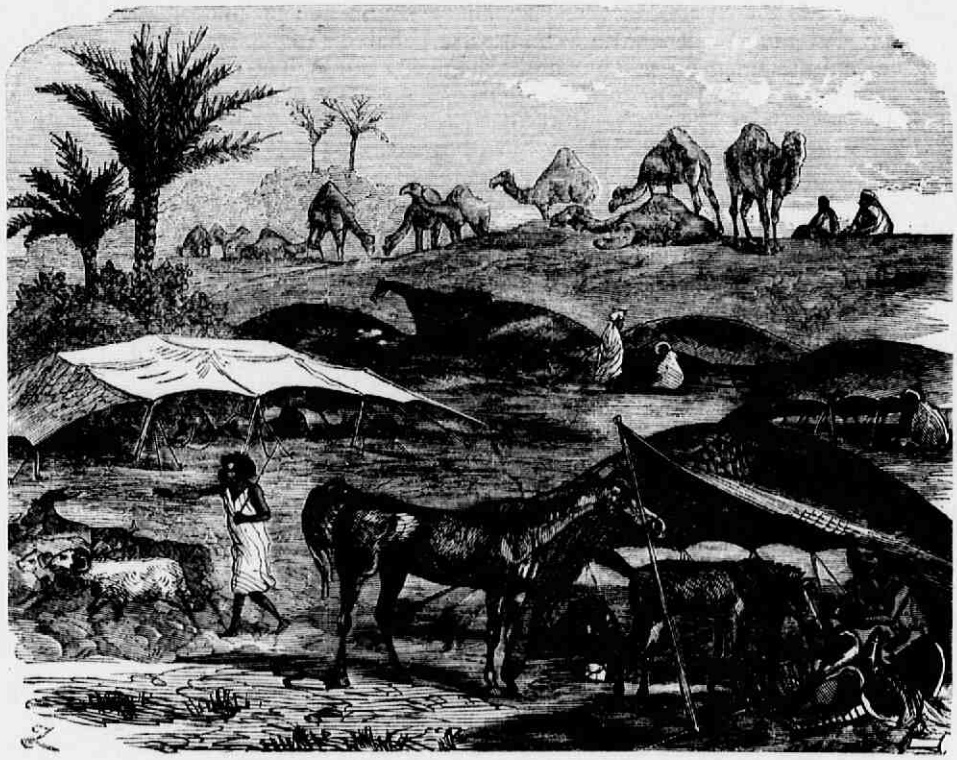

EEN KAMP VAN BEDUÏNEN.

afscheiding, niet voor het gehoor, maar alleen voor het gezigt; de afscheidingen toch bestaan uit niets anders dan deze gordijnen en de Arabieren spreken liefst zoo luid mogelijk; zij zijn — zooals een Fransch reiziger het uitdrukt — eene schreeuwende natie.

Het huisraad komt met de woning overeen en bestaat alleen uit een paar matten en eenige weinige potten. Sommige meer welgestelden zijn zeer trotsch op het bezit van koperen mortieren, waarin zij hunne koffij stampen en het geluid hiervan verneemt men elken morgen. Zelfs de mannen verwaardigen zich koffij te zetten en men ziet zelfs den sheikh des morgens de boonen stampen; hij smaakt een even groot genot van het muzijkale geluid van stamper en mortier als van den geur der versch gebrande koffij.

Zoo geheel en al in de open lucht opgevoed, met geene andere schuilplaats dan het linnen zijner tent, kan de echte Beduïn geen ander leven leiden. Hij is binnen de muren eener stad zoo ongelukkig als een wolf in den val. Zijne oogen, die gewoon zijn de groote uitgestrektheid der woestijn te overzien, worden gekwetst door de muren waarover zijn blik niet kan reiken. De straten benaauwen hem en in eene kamer kan hij naauwelijks ademhalen. Hij en zijn kameel zijn beiden onder beschaafde lieden

evenzeer uit hun element; zij zien altijd met verlangen het oogenblik te gemoet, waarop zij de vrije lucht der woestijn weder kunnen inademen.

Het leven onder de Beduïnen is voor een Europeaan volstrekt niet aangenaam; het is niet zoo paradijsachtig als men zich dit dikwerf voorstelt. Het is, op zijne wijze, stellig zeer vrij en heeft de eigenaardige bekoorlijkheid, die door elk beschaafd mensch wordt gevoeld, wanneer hij voor het eerst van zijn leven doen kan wat hij wil. Het heeft echter ook zijne keerzijden, en niet de minste hiervan is, dat iedereen even vrij is; indien iemand die sterker is deze vrijheid wil gebruiken om hem te berooven, kan hij dit met alle veiligheid doen.

Bovendien zijn de Arabische meisjes, die er — op eene schilderij namelijk — zoo schilderachtig uitzien, in de werkelijkheid alles behalve aangenaam. Smerigheid, slechte geuren, schrille stemmen en afschuwelijke manieren ziet men op eene schilderij niet, maar in de werkelijkheid worden onze zintuigen er maar al te onaangenaam door aangedaan.

Zelfs in hare jeugd zijn de meisjes der Beduïnen niet zoo schoon als men algemeen denkt. Zij zijn groot, welgevormd en bevallig, maar missen die zachtheid en lieftalligheid, welke men zoo natuurlijk met den vrouwelijken aard in verband brengt. Zij houden er veel van zich te tatoueeren, en bedekken vooral hare armen en kin met blaauwe teekeningen, zooals sterren en arabesken. Sommige harer strekken dit tatoueersel uit over de geheele borst, tot aan haar midden. Zelfs de hoeken der oogen worden somtijds met dit goedkoope en onvergankelijke sieraad verfraaid. Zij houden veel van versierselen, vooral van oorringen, die niet ligt te groot voor haar zijn.

In tegenstelling met de meer beschaafde Mohamedanen geven zij er niets om of zij hare aangezigten sluieren en leiden werkelijk een even vrij leven als de mannen. Zelfs het vertrek hetwelk de vrouwen bewonen wordt, om te luchten, op den dag opengezet; ieder kan er vrij een oog in slaan.

De schoonheid der vrouwen verschilt bij de Arabieren evenveel als bij andere natiën. Palgrave zegt zeer geestig, dat indien iemand een werktuig kon uitvinden, waardoor de schoonheid kan worden gemeten — een kalometer, zooals hij het noemt — "de Beduïn zou staan op nul of hoogstens 1°. Eén graad hooger zou het vrouwelijke geslacht van Nejed staan; hier boven komen in rang de vrouwen van Shomer, die op hare beurt worden overtroffen door die van Djowf. De vijfde of zesde plaats wordt ingenomen door de schoonen van Hasa; de zevende door die van Katar; en eindelijk zou de 17e of 18e rang, door eene plotselinge rijzing van minstens 10 graden, door de uitstekende schoonheden van Oman worden vervuld.

"Arabische dichters smachten somtijds naar de bekoorlijkheid der bewoonsters van Hejaz; ik heb er nimmer eene enkele gezien die *mij* bekoorde, maar moet dan ook erkennen, dat ik slechts den buitenkant dezer provincie ben doorgetrokken. Ieder getuigt, dat de vrouwen in Yamen alle lieftalligheid missen, en ik twijfel ook of er in dit opzigt op het mulatten-ras en de donkere schoonheden van Hadramout wel veel te stoffen is. In Hasa echter bespeurt de reiziger die van Nejed komt, op dit punt eene aanmerkelijke en aangename verbetering, en dit verheugt hem te meer daar er de Calypso's veel meer conversabel zijn en haar onderhoud bovendien veel belangwekkender is, dan dat van haar, die hij in Sedeys en Aared achterliet."

Men denkt algemeen dat de manieren der Arabieren gelijken op die der Turken — dat zij deftig, beleefd en majestueus zijn. Dit is echter geheel anders. Ofschoon de Arabier, evenals de Indiaan van Amerika, trotsch en statig rondloopt en bij gelegenheid eene koninklijk onverschillige houding kan aannemen, is hij echter van nature levendig en spraakzaam, zonder er veel om te geven waarover hij spreekt; hij houdt er ook veel van om Arabische liederen te zingen, met het zonderlinge mengsel van hooge falcet en keelgeluid, hetwelk hij wel zoo goed is als vokale muzijk te beschouwen.

Hunne manieren zijn over het algemeen volstrekt niet waardig, zelfs niet wanneer zij een' gast bijzondere eer willen bewijzen. Palgrave heeft een' geruimen tijd onder hen gewoond en eene levendige beschrijving van een Beduïnenkamp gegeven. Deze beschrijving is voor hen niet ongunstig; de bewoners worden voorgesteld als "ajaweed" of "gentlemen" — ofschoon de schrijver er zeer ondeugend bijvoegt, dat als zij "gentlemen" waren, hij dan wel eens zou willen weten hoe de ploerten er uitzagen.

"Het opperhoofd, zijne familie (de vrouwelijke leden natuurlijk uitgezonderd), zijne onmiddellijke volgelingen en een twintigtal anderen, jongen en ouden, jongens en mannen, kwamen naar ons toe en zetten zich, na ons vriendelijk op de wijze der Beduïnen gegroet te hebben, in een' halven cirkel voor ons neêr. Elk hield een' korten stok met een' haak, die voor het drijven van kameelen gebruikt wordt, in de hand, om er onder het spreken mede te gesticuleeren of in de tusschenpoozen van het gesprek mede te spelen; de jongere leden van het gezelschap, die zich niet zooveel in het gesprek mengden, maakten van dien ledigen tijd gebruik om ons beleefdelijk aan te staren of uit het zand kleine balletjes vuil op te rapen en om zich heen te werpen.

"Hoe moet ik echter hunne gesprekken beschrijven, hunne vragen en antwoorden, hunne manieren en scherts?" "Een verstandig mensch is in deze stad gelijk aan iemand die tusschen eene kudde muilezels in een stal is opgesloten," hoorde ik eens een' reiziger in de Syrische stad Homs zeggen, eene plaats die spreekwoordelijk geworden was om de domheid harer inwoners. Onder de Beduïnen in de woestijn echter, waar men de voordeelen van den stal mist, gelijkt de gast veeleer op iemand, midden in een land vol losse muilezels, die in alle rigtingen om hem heen springen en naar hem slaan.

"Hier kunt gij de menschelijke natuur aanschouwen, op haar laagste standpunt, of ten naasten bij. De een spartelt languit in het zand, een ander trekt lijnen zonder doel met zijn stok, een derde grinnikt, een vierde doet doellooze of onbeschofte vragen, of brengt grappen aan den man, die voor geestig moeten doorgaan, maar zoo grof mogelijk zijn. In dien tusschentijd dringen de jongens vooruit, zonder zich eenigzins te ontzien, en vallen hunne ouderen — hunne beteren kan ik niet zeggen — zonder eenigen den minsten eerbied in de reden.

"En toch is er bij dit alles geene bedoeling om ruw te zijn, noch eenige begeerte om te kwellen. Zij trachten zich integendeel bij de nieuwaangekomenen aangenaam te maken en hen op hun gemak te zetten; zij doen hun inderdaad zoo veel goed als zij kunnen, maar weten slechts niet hoe zij het moeten aanleggen. Indien zij alle wetten van beleefdheid of decorum ook al overtreden, doen zij dit enkel uit onwetendheid, maar niet met voorbedachten rade. Tusschen deze volkomen doelloosheid van een' onbeschaafden geest schemeren echter van tijd tot tijd blijken door van bijzonderen takt en slimheid. Door al de veranderlijkheid van een mensch, die zich noch door zedelijke, noch door physische wetten gebonden acht, schijnt toch de grond heen van een mannelijk en edelmoedig karakter, hetwelk men, bij den Perziaan bijv., zelden aantreft.

"Hunne gebreken zijn de gevolgen van de omstandigheden waarin zij verkeeren; hunne goede eigenschappen hebben zij van zichzelven — zij hebben ze geërfd van het edelste menschenras op aarde, de Arabieren die meer beschaafde landen bewonen en een' gevestigden regeringsvorm hebben. Ik moet inderdaad zeggen, dat ik, na veel te hebben gereisd en met vele, zoowel Afrikaansche als Aziatische en Europeesche rassen te hebben kennis gemaakt, dezen niet gaarne den voorrang zou willen geven boven de oorspronkelijke en onvermengde clans van Midden- en Oost-Afrika. Deze laatste bevolkingen zijn nu wel in afkomst en taal volkomen gelijk aan de duizendtallen die de woestijn bewonen, maar hoe onmetelijk veel lager staan deze laatsten? Het onderscheid tusschen een' ruwen en onbeschaafden Hooglander en een' Engelsch gentleman in "Rob Roy" of "Waverley" is niet veel grooter."

Het is duidelijk, dat er bij lieden die zich zoo ongaarne aan tucht of regel onderwerpen, van eene regering, die eigenlijk dien naam verdient, geene sprake kan zijn. Evenals de "zonen van den nevel" erkennen zij geen' meester; er is dan ook niemand, die, al ware het alleen uit beleefdheid, den titel van koning der Beduïnen voert. Elke clan wordt geregeerd door zijn' eigen' sheikh; slechts nu en dan vereenigen zich eenige clans voor den een' of anderen inval onder den oudsten of magtigsten sheikh en blijven dan eenigen tijd verbonden. De regering van den laatste duurt echter slechts zoo lang als de anderen hem verkiezen te gehoorzamen; in plaats dat hij hun souverein is of zelfs hun opperbevelhebber, is hij slechts de *primus inter pares*.

Het aantal van hen die een' clan vormen, verschilt aanmerkelijk; in den regel bestaat elke clan uit de leden eener enkele familie, die op de oude aartsvaderlijke wijze

bijeenblijven. Indien nu een der lieden boven de anderen uitmunt, vereenigt hij om zich eenige volgelingen, scheidt zich van zijne familie en vestigt zelf een' clan.

Door dezen wederspannigen aard is de oorlog, zooals wij dien begrijpen, onmogelijk, eenvoudig omdat de krijgstucht niet kan worden gehandhaafd. Indien bijv. eenige clans zich onder een hunner opperhoofden vereenigen, en een der verbondene sheikh's over den aanvoerder ontevreden is, vertrekt hij eenvoudig met zijn volk en voegt zich waarschijnlijk bij een' anderen, die meer naar zijn zin is.

EEN BEDUÏN ZIJN ETEN KOKENDE.

Ofschoon de eigenlijke oorlog bij hen onbekend is, leven de Beduïnen onderling toch in voortdurende vijandschap; niemand weet of zijn kamp niet door een' anderen clan zal worden aangevallen, die hem van al wat hij bezit — zijne kleederen niet uitgezonderd — berooft als hij zich onderwerpt, en hem, indien hij weêrstand biedt, hoogstwaarschijnlijk den hals afsnijdt. Niemand denkt er aan, den ander' van zijn voorgenomen aanval kennis te geven of elkander met eenigzins gelijkstaande krachten te bevechten. Wanneer zij niet veel talrijker zijn, ontwerpen zij hun' aanval in het geheim en overvallen hunne slagtoffers bij verrassing; hij die het slimste is om zulke aanvallen te beramen en het moedigste om ze uit te voeren, is zeker weldra eene hooge plaats in zijn' clan in te nemen en eindigt met zelf een' eigen clan te vestigen.

Het eenige deel dezer invallen is het maken van buit; zelfs een fraai paard of een bijzonder vlugge dromedaris kan de oorzaak zijn, dat een geheele clan te gronde gaat.

Daar zij de woestijn bewonen en steeds van de eene vruchtbare plaats naar de andere trekken, is het niet te verwachten dat zij zeer keurig zullen zijn op het punt hunner spijzen of zeer ervaren in de kookkunst. Hunne grootste weelde is een maal van gekookt schapevleesch; de geheele wijze waarop zij het bereiden en voordienen, is belagchelijk eenvoudig. Het schaap wordt in stukken gesneden en met eene behoorlijke hoeveelheid water in een' pot gedaan. Deze wordt dan te vuur gezet en begint na eenigen tijd te koken. Zoodra het vleesch, naar onze begrippen, omtrent half gaar is, kunnen de Beduïnen niet langer wachten. Alles wordt in eene groote houten kom geworpen, waar de gasten omheen gaan zitten. Zij grijpen met hunne handen in de kom en het kokend heete, nog half raauwe vleesch wordt in stukken gescheurd en binnen vijf minuten is er niets over dan de schoon afgekloven beenderen. Groenten worden er niet bij gebruikt en specerijen houden zij niet voor noodig.

Het brood van den Beduïn is even eenvoudig. De bakker werpt eenige handen vol meel op een rond stuk leder, doet er een weinig water op en kneedt het tot deeg. Een ander heeft gedurende dien tijd een vuur aangemaakt; zoodra dit doorbrandt, wordt van het deeg eene ronde dunne koek gemaakt, die omtrent $2^1/_2$ centimeter dik is en 18 à 20 centimeter middellijn heeft. Deze wordt op het vuur gelegd en met gloeijende asch bedekt; nadat hij twee of driemaal is omgekeerd, wordt hij van het vuur genomen en de asch er afgeborsteld, daarna wordt de koek in stukken gebroken en opgegeten zooals zij is — "half gekneed, half raauw, half gebakken en rondom verbrand." Indien dit brood niet warm werd gegeten, zou het zoo taai en leerachtig worden, dat zelfs een Beduïn het niet zou kunnen gebruiken. Het heeft inderdaad veel van het brood der Australische herders, hetwelk onder den naam van "damper" algemeen bekend is.

Een voordeel dezer wijze van broodbakken is, dat het ook gemakkelijk op reis kan geschieden; in sommige omstandigheden bakt een kameelrijder zelfs zijn brood, terwijl hij op den rug van zijn dromedaris zit.

Het voornaamste voedsel van een' Beduïn bestaat echter in dadels; van deze vrucht alleen kan hij een' geruimen tijd leven, zelfs onder de vele ontberingen die hij zich op eene reis door de woestijn moet getroosten. In Europa weet men niet wat dadels zijn en kan men zich geene voorstelling maken van de heerlijkheid dezer vrucht voordat zij gedroogd is en ingemaakt. In den laatsten toestand is zij voor een Europeaan zeer verhittend en in zekere mate zelfs voor een' inboorling; versch bezit zij echter deze slechte eigenschappen niet. Zij bevat eene verwonderlijke hoeveelheid voedingstof en als zij versch is bezwaart zij niet, hetwelk zij altijd doet wanneer zij gedroogd is.

Om deze voedende eigenschappen harer vruchten wordt de dadel-palm dan ook niet slechts hoog in waarde gehouden, maar werkelijk vereerd. De Arabier spreekt hem aan als zijne moeder en behandelt hem met zooveel eerbied alsof hij een zijner ouders was. Een enkele dadel-palm is onder de Arabieren eene bezitting van groote waarde, en ofschoon de Beduïnen er geen bezitten beschouwen zij hem met evenveel eerbied als hunne minder zwerfzieke broederen. Het omhouwen der dadel-palmen van een vijand wordt beschouwd als het toppunt van wreedheid, terwijl het planten van deze boomen op een nieuw stuk grond een teeken is van vrede en voorspoed.

De dadels worden gegeten op verschillende wijzen. Men eet ze het liefst versch, als zij nog vol zijn van hun aangenaam zoet sap; daar men ze echter niet lang versch kan houden, worden zij gedroogd, zamengeperst en zoo voor later gebruik bewaard. Als gedroogde dadels een gedeelte van den maaltijd uitmaken, worden zij voorgediend in groote houten kommen, in het midden waarvan eene kleine kom met gesmolten boter geplaatst is. Elke gast neemt dan de dadels een voor een uit de kom en steekt ze even in de boter, voordat hij ze opeet.

Er zijn vele verschillende soorten van dadels; de beste, die te Kaseem groeijen, worden zeer geschat en in groote heeveelheden naar de niet producerende gedeelten van Arabië vervoerd. Te Kaseem wordt de dadel-palm in het groot aangekweekt en hij heeft er zijne uitstekende eigenschappen waarschijnlijk aan te danken, dat er op omtrent 2

meter beneden de oppervlakte van den bodem altijd water aanwezig is. De tijd waarop de dadels rijp zijn komt overeen met onzen herfst en strekt zich uit tot de laatste helft van Augustus of het begin van September.

Sommige kenners geven echter de voorkeur aan de Khalas-dadels. Deze wassen alleen in Hasa en verdienen hun naam, die quintessens beteekent, ten volle. Zij zijn kleiner dan de dadels van Kaseem, half doorschijnend en van eene rijke barnsteenkleur. De verkoop dezer dadels is voor Hasa eene groote bron van inkomsten, daar zij zelfs tot naar Bombay en Zanzibar worden uitgevoerd.

Van godsdienst heeft de echte Beduïn geen het minste begrip. In naam is hij Mohamedaan en zal enkele spreuken zeer juist opzeggen. Hij prevelt zijne Bismillah's en Mashalla's uit den Koran en andere vrome uitroepingen even goed als ieder ander, maar heeft niet het geringste denkbeeld wie Allah toch wel zijn mag; dit kan hem dan ook volstrekt niet schelen. Voor zooveel Palgrave kon begrijpen, hielden zij Allah voor een' zeer grooten sheikh, die in de toekomende wereld omtrent hetzelfde gezag over hen zou uitoefenen als hun tegenwoordige sheikh in dit ondermaansche. Dat wil zeggen, zij houden het er voor, dat zij na hunnen dood even onafhankelijk zullen zijn als gedurende hun leven; zij zullen hem onderdanig zijn, zoolang zij verkiezen, maar ook geen oogenblik langer.

Evenals alle lieden die niets van godsdienst weten, zijn ook hunne bijgeloovigheden evenredig aan hunne onwetendheid. Zelven volkomen ongeletterd, hebben zij den grootsten eerbied voor boeken-geleerdheid; ieder die een boek kan lezen wordt geacht, terwijl zij tegen hem die lezen en schrijven kan, met een gemengd gevoel van bewondering, afgunst en vrees opzien. Het laatste gevoel is een gevolg van zijne veronderstelde magt om "saphies" of toovermiddelen te schrijven; dit zijn meestal spreuken uit den Koran, die geacht worden alle mogelijke deugden te bezitten.

Voordat wij van de Beduïnen afstappen moeten wij enkele woorden zeggen omtrent de verhouding tusschen den Arabier en zijn paard. Er zijn vele verhalen in omloop van de gehechtheid die er tusschen het dier en zijn' meester bestaat, van de zorg en opmerkzaamheid waarmede eene geliefkoosde merrie wordt behandeld, en hoe zij en haar veulen met de kinderen dezelfde tent bewonen en als het ware hunne speelmakkers zijn. Dit is voorzeker nu en dan het geval, maar niet altijd.

Dat zij veel met elkander in aanraking komen is waar genoeg, gelijk ook dat het dier hierdoor eene verstandelijke ontwikkeling krijgt, die bij eene andere behandeling stellig zijn deel niet zou zijn. De Arabier is in werkelijkheid echter niet meer gehecht aan zijn paard, dan menig Europeaan aan zijn geliefkoosd rijpaard; indien hij kwaad wordt, ziet men het hem dikwijls wreedaardig mishandelen.

DE HASSANIYEH'S.

Wij zijn nu gekomen tot een' stam van Arabieren, de Hassaniyeh's genaamd, die eene groote streek lands bewonen ten zuiden van Khartoum. Hunne huidkleur is bleeker dan die der reeds beschreven Arabieren; hunne huid heeft eene bepaald gele tint. Zij zijn ligt gebouwd en hebben een smal gelaat. De mannen scheiden hun haar in het midden; zij maken er lange vlechten van, die zij achter op het hoofd bevestigen, waardoor zij een eenigzins vrouwelijk voorkomen krijgen.

De dorpen der Hassaniyeh's zijn niets dan opeengehoopte hutten; deze zijn rond, met kegelvormige daken; voor schoorsteen hebben zij een gat in het midden. De muren zijn vervaardigd van stokken en riet, de daken van stroo; op eenigen afstand gelijken zij dan ook meer op tenten dan op huizen. Elke hut is van eene doornen omheining omringd.

I.B. Zürcher

Evenals bij andere Arabische stammen, is ook bij hen het huis van den sheikh veel grooter en beter dan de overige woningen en in verschillende vertrekken verdeeld. Somtijds staat in het midden eene soort van tweede hut, die van fijner gras gemaakt is en door de vrouwen bewoond wordt. In enkele gevallen is de tent van den sheikh bedekt met eene van kemelshaar geweven stof; eene woning die door Bayard Taylor beschreven is, was 10 meter lang en had twee binnenkamers. De wanden waren bedekt met huiden, kalebassen en dergelijke voorwerpen; in de grootste kamer stond eene groote bedstede of "angarep" en het kleed van het dak was versierd met een aantal "kauri's", die er in den vorm van kruizen, sterren en andere figuren op waren vastgenaaid.

Dit volk heeft enkele zeer vreemde gewoonten, waaronder eene, die men, behalve in een paar andere gedeelten der wereld, nergens elders aantreft. Als eene vrouw trouwt, is zij niet geheel het eigendom van haren echtgenoot; een vierde gedeelte van haar leven behoort aan haar zelve. Om de vier dagen is zij bijgevolg van hare huwelijks-geloften ontslagen; indien zij gedurende dien tijd bij toeval zin heeft in een' ander', mag de begunstigde minnaar bij haar blijven, en is het haren man verboden in dien tijd binnen de hut te komen. Behalve deze zonderlinge uitzondering zijn de vrouwen der Hassaniyeh's niet zoo onzedelijk als die in vele andere streken der wereld. Als een reiziger door hun land trekt zijn deze Arabieren verpligt de pligten der gastvrijheid zoo ver uit te strekken, dat zij hem gedurende zijn verblijf een huis geven en hem ook voor dien tijd eene vrouw leenen. Taylor zegt, dat indien de Hassaniyeh's hier eenige kinderen bijvoegden, hunne edelmoedigheid niets te wenschen zou overlaten.

Indien een reiziger van rang hunne streken bezoekt, voeren zij, bij wijze van begroeting, een' zonderlingen dans uit. Taylor heeft een dezer dansen, waarvan hij op zijne reis naar Khartoum getuige was, zeer goed beschreven. Hij had het hart van het volk gestolen, door hun een handvol tabak en 4 stuivers in koper te schenken. "Korten tijd na mijne aankomst werd mij gemeld, dat de vrouwen van het dorp, indien ik het verkoos, ter mijner eere een' welkomst- en begroetingsdans zouden uitvoeren. Daar het zeer sterk woei en de matrozen hunne zeilen nog niet gereefd hadden, liet ik een kleed leggen op het zand onder eene groep mimosa's en wachtte hare aankomst af.

"Spoedig hierop hoorden wij een schril gezang en het klappen van handen op de maat en zagen tevens door de boomen langzaam eene processie naderen. Zij kwamen, omtrent met haar dertigen, twee aan twee en zongen een schril, doordringend koorgezang, hetwelk meer klonk als een klaaglied dan als een welkomstgroet.

"Toen zij voor mij gekomen waren, schaarden zij zich in een' halven cirkel, met hare aangezigten naar mij toegekeerd. Terwijl zij steeds in de handen klapten om de maat van het gezang aan te geven, kwam de vrouw die in het midden stond, langzaam vooruit, met de borst bijna in ééne lijn met haar aangezigt, hetwelk achterovergebogen was; zij naderde met eene langzame golvende beweging, totdat zij den rand van mijn karpet bereikt had. Toen veranderde zij op eens de buiging van haar ligchaam; zij wierp het hoofd voor- en benedenwaarts, zoodat de vlechten van haar lang haar, die glommen van de boter, mijne muts aanraakten. Dit beteekende een welkomsgroet; ik boog tegelijker tijd het hoofd en zij trad in de rij terug.

"Na eene kleine pauze begon het koor op nieuw en trad eene andere voorwaarts; dit ging zoo voort totdat alle vrouwen mij begroet hadden, eene plegtigheid die ongeveer een uur duurde. Zij waren bijna alle jong — tusschen 14 en 20 jaar — en sommige waren buitengewoon schoon. Zij hadden de donkere olijfkleur der Arabieren, met regelmatige gelaatstrekken, parelwitte tanden en zwarte, schitterende oogen. Het ruwe katoenen kleed hetwelk zij droegen, hing over den eenen schouder en liet hals, borst en armen vrij, die uitstekend van vorm waren. Hare bloote voeten en enkels waren slank als die der Venus van Cleomenes."

Al de vrouwen namen achtereenvolgens aan dezen zonderlingen dans deel; de vrouw van den sheikh, omtrent 20 jaar oud, was echter verreweg de schoonste en bevalligste. Taylor vergelijkt hare gelaatstrekken bij die der Cleopatra van Guido Reni;

het breede ronde voorhoofd, het gevulde ovale aangezigt en hare koninklijke houding — alles droeg tot deze gelijkenis bij. Haar hoofdhaar was in minstens 50 vlechten verdeeld en dik met boter ingesmeerd; op het hoofd droeg zij eene diadeem van witte koralen. Zij ging met eene statige bevalligheid de rij langs en de gasten waren met hare begroeting zoo ingenomen, dat zij haar, om hun genoegen te doen, meerdere malen herhaalde.

Ook de mannen namen aan dezen dans deel; een hunner, een prachtig staaltje van het zuiverste Arabische bloed, had zulke volmaakte vormen en bewoog zich in den dans met zulk eene bevalligheid, dat hij zelfs de aandacht der reizigers van de vrouwen aftrok.

DANS DER HASSANIYEH ARABIEREN.

Wij moeten nu overgaan tot het beschrijven van die zeden en gewoonten der Arabieren, welke niet tot enkele stammen beperkt, maar aan het Arabische karakter in het algemeen eigen zijn. Sommige zijn merkwaardig, doordat zij vele eeuwen lang zijn blijven voortleven en zelfs aan den invloed van een' betrekkelijk nieuwen godsdienst en de langzaam maar gestadig voortgaande beschaving hebben weêrstand geboden.

Zoo als te verwachten was, hebben hunne bijgeloovigheden niet vele veranderingen ondergaan. De meest geleerde en beschaafde Arabier erkent in zijn hart haar' invloed even goed als zijn onwetende en halfwilde broeder der woestijn, die nooit een boek heeft gezien of een huis is binnengetreden. De eerste zal niet openlijk bekennen, dat hij deze bijgeloovige denkbeelden deelt, maar hij gelooft er onbepaald aan, en dit geloof openbaart zich op duizenderlei wijzen. Hoe beschaafd hij moge zijn, toch gelooft hij onbewust aan de kracht van geschreven toovermiddelen; als hij ziet dat een ander eene strook papier bezit, waarvan hij het schrift niet begrijpt, voelt hij zich, telkens als dit geheimzinnige schrift hem onder de oogen komt, niet op zijn gemak.

Indien hij zulk een papier in zijn bezit kan krijgen, houdt hij het bijzonder in eere en verbergt het zorgvuldig voor anderen.

Tengevolge van dit algemeen verspreide bijgeloof hebben reizigers veilig uitgebreide landstreken kunnen doorreizen, terwijl zij verschillende stammen van Arabieren ontmoetten, die allen, op echt Arabische wijze, met elkander in vijandschap verkeerden; zij stelden hen allen tevreden, door eenvoudig, in eene of andere taal, een paar zinnen op eene strook papier te schrijven. Eén geliefkoosde vorm der "saphie's", zooals deze amuletten genoemd worden, is een zonderling mengsel van genees- en letterkunde. Een zieke, of iemand die niet gaarne ziek wil worden, brengt bij den schrijver der "saphie's" eene gladde plank, eene pen en inkt. De "saphie" wordt op de plank geschreven; de gelukkige eigenaar neemt haar mede naar huis, wischt elk spoor van het schrift af en drinkt het zwarte water uit.

Zelfs tot op den huidigen dag hebben alle Arabische stammen een onbeperkt geloof in de "Jinn's", "Efreet's", "Ghoul's" en andere bovennatuurlijke wezens, die de schering en inslag der "Duizend en een nacht" uitmaken. Dit geloof is in hunne natuur ingeweven en geene opvoeding is in staat het er uit te brengen. Zij loopen met dit geloof niet te koop, maar verbergen het evenmin; zij nemen het bestaan dezer wezens eenvoudig aan als een erkend feit, hetwelk niemand in het hoofd zal krijgen tegen te spreken.

Volgens hen heeft iedere bron haar eigen geest, meestal een' "efreet" of half-boozen demon; elke oude toren is er mede bevolkt en er is bijna geen enkel huis, dat niet ook een' geestelijken bewoner heeft. Vele Arabieren zeggen dat zij de "efreet's" gezien en gesproken hebben en verhalen er zeer wonderlijke dingen van.

Over het algemeen zijn de "efreet's" vrij onschuldige wezens, indien men hen aan zichzelven overlaat; somtijds worden zij echter zoo lastig, dat men er strenge maatregelen tegen moet nemen. Wat vroeger, voor de ontdekking der vuurwapenen, gedaan werd om hen te bannen, is onbekend, maar tegenwoordig kan een "efreet", als men er een ziet, even goed door een geweerkogel gedood worden, als ware hij een menschelijk wezen.

Lane verhaalt eene hoogst zonderlinge geschiedenis van zulk eene ontmoeting. Zij is zoo interessant en wordt op zulk eene aardige wijze verteld, dat alleen de beperkte ruimte van dit werk ons belet haar met zijne eigene woorden mede te deelen. In hoofdzaak komt het echter hierop neer: —

Eene Europeesche dame zocht een huis in Caïro en vond er eindelijk een, dat zeer fraai was, met een' grooten tuin voor een zeer lage huur — omtrent 150 gulden in het jaar. Zij huurde het huis, hetwelk haar goed beviel, ofschoon dit niet het geval was met hare vrouwelijke bedienden, die het verlieten zoo spoedig als zij slechts konden. De reden hiervan kwam eindelijk voor den dag. Het huis was bewoond door een' "efreet", die zich voornamelijk ophield in het bed en des nachts door het huis liep; hij sloeg dan met de deuren, klopte tegen de muren en maakte zulk een onophoudelijk leven, dat hij huurder na huurder verjoeg en het huis eindelijk voor zich zelv' hield. De tegenwoordige bewoners hadden dit rumoer wel gehoord, maar het toegeschreven aan feesten, die in het naastbijgelegen huis werden gevierd.

Niettegenstaande de verandering van dienstpersoneel bleef het leven voortduren en vermeerderde eer dan dat het verminderde. "Het gebeurde zeer dikwijls, dat er, laat in den nacht, tusschen 2 en 3 ure, kort op elkander hevig op de deur geklopt werd van de kamer, waarin wij zaten. Op andere tijden was het alsof een zwaar ligchaam viel op den vloer, vlak onder de vensters van dezelfde of de hier naast gelegen kamer. Daar deze vertrekken op de bovenste verdieping waren, was het niet mogelijk dat een buurman met steenen of dergelijke voorwerpen had geworpen; gingen wij er naar zien, dan vonden wij niets. De gewone geluiden duurden het grootste gedeelte van den nacht; het was gewoonlijk een hevig stampen, alsof iemand met zware klompen rondwandelde, afgewisseld door een kloppen op de deuren van vele vertrekken en op de groote watervaten, die op de gaanderijen in nissen stonden."

Gedurende het "Rhadaman-feest" was het huis van deze geluiden bevrijd; de "efreet's" worden dan ook verondersteld zoolang dit feest duurt gevangen te worden

gehouden. Zoodra het echter voorbij was, begonnen zij met vernieuwde en verdubbelde kracht.

Na eenigen tijd begon de "efreet" ook zigtbaar te worden en een nieuwe portier was grootelijks verbaasd, toen hij hem des nachts door de gaanderij zag en hoorde gaan. Hij verzocht er op te mogen schieten en dit werd hem eindelijk vergund, mits hij het slechts deed met los kruid. Hij deed evenwel niet alleen één kogel op zijn pistool, maar twee en laadde het bovendien met eene dubbele lading.

Omstreeks middernacht klonk een pistoolschot door het huis, gevolgd door de stem van den portier, die uitriep, "daar ligt hij, de vervloekte!" Deze uitroep ging vergezeld van het geluid als van iemand die gewond was en naar zijn' adem snakte.

De man bleef zijne medebedienden roepen om bij hem te komen en de heer des huizes was insgelijks onmiddellijk op de plaats tegenwoordig. De portier zeide, dat de "efreet" zich vertoond had als gewoonlijk — eene groote witte gedaante — en dat hij, toen hem gevraagd was het huis te verlaten, geweigerd had dit te doen. Hij was toen als gewoonlijk door de gaanderij gegaan, toen de portier op hem geschoten en hem neêrgeveld had. "Hier, zeide hij, zijn de overblijfselen." Onder dit zeggen raapte hij beneden de plaats waar de kogels in den muur waren gedrongen, iets op dat er uitzag als geschroeid leder, hetwelk op sommige plaatsen tot asch verbrand was. Dit schijnt altijd het overblijfsel te zijn, als er een "efreet" gedood is. Na dien tijd was het huis altijd van den last bevrijd.

Een ander zonderling verhaal omtrent een "efreet" werd aan Taylor gedaan door een vrij hooggeplaatst Arabier. Hij was op een' nacht te voet in den omtrek van Caïro, toen hij digt bij zich een' ezel zag. Het dier scheen zonder eigenaar te zijn, en daar hij nog al vermoeid was, klom hij er op en reed zeer genoegelijk voort. Het duurde echter niet lang of hij bespeurde tot zijn schrik, dat de ezel grooter was, dan toen hij hem beklom; hij had deze ontdekking naauwelijks gedaan of het dier nam meer en meer toe in grootte, totdat het binnen weinige minuten zoo groot was geworden als een kameel.

Hij was natuurlijk vreeselijk verschrikt, maar herinnerde zich dat men een' vermomden "efreet" ontdekken kan, als men hem met een scherp werktuig verwondt. Hij trok dus voorzichtig den dolk en wilde dien in den rug van het dier steken. De "efreet" was hem echter te slim; zoodra had hij den dolk niet gezien of hij hernam zijn vroegere gedaante, wierp zijne berijder in het zand en verdween onder een schaterend gelach, terwijl hij uitriep: "o! gij wildet rijden, niet waar?"

De Arabieren gelooven dat de geest van een mensch verpligt is een' zekeren tijd op aarde te vertoeven en dat een natuurlijke dood het bewijs is dat deze tijd verstreken is. Indien iemand' een' gewelddadigen dood sterft, blijft zijn geest in den omtrek der plaats waar hij gedood is, rondwaren, en blijft daar zoo lang, tot de tijd, dien hij anders op aarde had moeten vertoeven, voorbij is. Dezelfde Arabier verhaalde aan Taylor, dat hij, vele jaren geleden, als hij trok door de streken waar Napoleon de Mamelukken had verslagen, altijd het geluid van den slag, het roepen der soldaten, de kreten der gewonden en het gesteun der stervenden hoorde. In den beginne was het alsof er eene groote menigte handgemeen was; het geluid werd echter van jaar tot jaar flaauwer, naarmate de tijd van het aardsche verblijf der strijdenden voorbij was; op het oogenblik waarop hij het aan Taylor vertelde hoorde men nog slechts enkelen.

Bij sommige stammen heerscht een vreemd bijgeloof. Een reiziger was getroffen door het smaakvolle kapsel van een jong meisje en wilde het van haar koopen. Zij was gewillig genoeg om het te verkoopen voor den hoogen prijs die er voor werd geboden, maar haar vader verbood haar den koop te sluiten, op grond dat er van het kapsel een toovermiddel kon gemaakt worden, waarmede de eigenaar het meisje kon dwingen naar hem toe te komen, in welke streek der wereld hij zich ook mogt bevinden.

Het is niet te verwonderen, dat ook vele natuurwonderen hun, die zulke bijgeloovige begrippen koesteren, voorkomen als van bovennatuurlijken oorprong te zijn. Het voornaamste van deze is de "fata morgana" of luchtspiegeling, waarbij eene plaats

die ver beneden den horizon gelegen is, plotseling zigtbaar wordt en digtbij schijnt te liggen. In Europa komt dit verschijnsel ook enkele malen voor, maar het vertoont zich dan niet zoo duidelijk als in de zandige vlakten van Arabië. Vooral water ziet men bij deze luchtspiegeling zeer dikwijls; de reiziger, door de gloeijende woestijn trekkende, ziet eensklaps vóór zich eene stroomende rivier of een uitgebreid meer, waarin de palmen aan den oever zich weêrkaatsen en de ligte golfjes door den wind bewogen worden. De dieren zien dit even goed als de menschen en het is bijna niet mogelijk de dorstige kameelen te beletten op het schijnbare water af te stormen.

REIZIGERS EN DE LUCHTSPIEGELING.

De Arabieren noemen deze luchtspiegeling "het water der Djinn's"; zij gelooven dat het eene begoocheling is, die door de "Djinn's" — de geniussen der "Arabische vertellingen" — wordt te weeg gebragt. Eene zeer levendige beschrijving van dit natuurverschijnsel vindt men in St. John's "Egypte en Nubië."

"Ik reed droomerig voort, toen ik, mijn hoofd opligtende, in de rigting der woestijn, ver aan den horizon een donkere streep meende te zien. Wat kon dit zijn? Mijn medgezel, die voor mij uitreed, had een zeer scherp gezigt; hij hield plotseling zijn dromedaris op en keek in dezelfde rigting. Ik riep hem en vroeg wat hij van die streep dacht, en of hij er iets bijzonders aan kon onderscheiden. Hij antwoordde dat zich daar eensklaps water had vertoond; dat hij de beweging zag der golven en groote palmen en andere boomen, die op en neêr bogen, alsof zij door een sterken wind werden in beweging gebragt. Naast mij was een Arabier, met het aangezigt in zijn "burnous" gewikkeld. Ik vestigde zijne aandacht op hetgeen ons bezig hield. "Mashallah!" riep de oude man uit, met een gezigt alsof hij een geest had gezien, en staarde met alle inspanning naar de woestijn.

"Al de andere Arabieren waren niet minder ontroerd en onze tolk riep ons toe dat hetgeen wij zagen de booze geest was der woestijn, die de reizigers liet verdwalen en hen al verder en verder in het binnenste der woestijn lokte; hij trok steeds meer en meer terug naarmate zij hem trachtten te naderen en verdween niet, voordat zijne slagtoffers onherroepelijk verloren waren. Dit was derhalve de "fata morgana." Mijn medgezel galoppeerde er heen en ik volgde hem, ofschoon de Arabieren ons poogden terug te houden; het duurde niet lang of ik kon zelf iets van dit vreemde verschijnsel waarnemen. Het was zooals mijn vriend gezegd had, eene breede watervlakte, omzoomd met frissche groene boomen; en toch was er, in werkelijkheid, niets vóór ons dan verzengd, geel zand. Wij waren er allen onaangenaam door aangedaan, en toch verheugde het ons, dat wij het wonder der woestijn hadden aanschouwd.

"Het verschijnsel verdient werkelijk den naam, dien de Arabieren er aan geven, "het spook der woestijn;" een booze geest die den reiziger aflokt van het veilige pad en hem de oogen verblindt met eene valsche vertooning van hetgeen zijn verhit brein hem met zoo gloeijende kleuren afschildert. Hoe komt het dat deze zinsbegoocheling zelfs hen verontrust — ik kan zelfs bijna zeggen, met angst vervuld — die haar toch aan natuurlijke oorzaken kunnen toeschrijven? Op eene plaats waar het dorre zand zich honderde mijlen ver uitstrekt, waar geen boom of heester, geen spoor van water op uren afstands wordt aangetroffen, vertoonden zich plotseling vóór ons groepen van groote boomen, aan de oevers van een stroomend water, welks golven wij in de zonnestralen zien glinsteren. Met levendig groen bekleede heuvelen rezen voor ons op en verdwenen; huizen en steden, door hooge muren omringd, waren zigtbaar tusschen de boomen, wier slanke stammen als riet door den wind werden heen en weêr bewogen.

"Hoe ver wij ook reden in de rigting van het verschijnsel, wij kwamen er niet digter bij, alles scheen naarmate wij het naderden, achteruit te wijken. Wij hielden stil en bleven lang in de beschouwing van het tooverachtig schouwspel verzonken, totdat het onaangename gevoel, hetwelk het in ons had opgewekt, verdwenen was. Nimmer had ik een landschap gezien zoo duidelijk als deze schijngestalte; nooit water zoo helder of boomen met zulk een liefelijk groen, zoo groot en statig. Alles scheen veel bekoorlijker dan in de werkelijkheid; wij gevoelden deze aantrekkelijkheid zoo zeer, dat wij, ofschoon niet door dorst gedrongen om water te zoeken waar het niet te vinden was toch gaarne het bedriegelijke spooksel hadden willen blijven volgen. Wij konden derhalve zeer goed begrijpen, hoe de wanhopige reiziger, die met zijne brandende oogen water en menschelijke woningen denkt te aanschouwen, zijne laatste krachten inspant en tot zijn' laatsten ademtogt worstelt om het te bereiken, totdat hij een' vreeselijken en eenzamen dood sterft.

"Wij keerden langzaam terug naar onze Arabieren, die niet geweken waren van de plaats waar wij hen hadden verlaten. Toen wij nog eens een' blik naar de woestijn sloegen, zagen wij de verschijning langzamerhand verbleeken; zij werd al flaauwer en flaauwer, totdat zij eindelijk geleek op een dunnen mist die over de vlakte zweefde."

Wij kunnen van de bijgeloovigheden der Arabieren nog geen afscheid nemen zonder er eene te vermelden, die zeer oud en ver over de wereld verbreid is. Wij bedoelen hier den beroemden inktspiegel der Arabische toovenaars, waarin zij, door de oogen van een' ander', toekomstige gebeurtenissen en de gedaante van ver verwijderde personen zien.

Deze spiegel wordt gemaakt op de volgende wijze. De toovenaar roept een' kleinen jongen, die volgens hunne begrippen nog niet oud genoeg is om gezondigd te kunnen hebben, en laat hem op den grond zitten. De toovenaar zit tegenover hem, houdt de geopende hand van den jongen in de zijne en na verschillende gebeden opgezegd en wierook gebrand te hebben, trekt hij op de hand een vierkant, op deze wijze 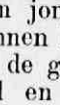 ; in elken der vier hoeken schrijft hij kaballistische woorden en giet een weinig inkt in het midden. Nu volgen er nog meer gebeden en berookingen en wordt de jongen gelast aandachtig in den inkt te kijken. Indien hij werkelijk zonder zonde en dus een geschikt voorwerp voor de magische kunst is, ziet hij een aantal figuren; deze beginnen altijd met een' man die den grond aanveegt en eindigen met een kamp,

met de tent en banier van den sultan in het midden. Als deze verdwenen zijn, is de spiegel gereed om elk voorwerp te weêrkaatsen, dat opgeroepen wordt.

Alle partijen schijnen hieraan een onbepaald geloof te slaan; al is het dat onderscheidene jongens na elkander niet anders zien dan de weêrkaatsing van hun eigen gezigt, wordt dit gebragt op rekening van hun slecht zedelijk karakter; anderen worden dan beproefd, totdat er een gevonden wordt, die de vereischte zienersgave bezit. Het is merkwaardig, dat de toovenaar zelf op deze gave nooit aanspraak maakt; de zonden die hij bedreven heeft schijnen hiervoor een beletsel te zijn. Beschaafde Europeanen zijn dikwerf getuigen van deze plegtigheid geweest en het verslag hetwelk zij er van gaven, was zeer uiteenloopend. Bij sommigen mislukte zij geheel en al; de jongen trachtte klaarblijkelijk te bedriegen en verzon, naar zijn vermogen, tooneelen die hij veronderstelde in den spiegel te zien. Anderen beschrijven haar als uitstekend gelukt; de jongen beschreef met groote juistheid Europeesche toestanden en personen, niettegenstaande er voor gezorgd was, dat noch de toovenaar, noch de jongen er eenigzins mede bekend konden zijn.

MADAGASCAR.

Wij zullen onze beschrijving der Afrikaansche stammen eindigen met een kort verslag omtrent sommige volksstammen die het eiland Madagascar bewonen. Hetgeen wij hier mededeelen is voor het grootste gedeelte ontleend aan het bekende werk van Ellis en aan eene voorlezing van Oliver, gehouden in de "Anthropological Society of London" den 3en Maart 1868.

De naam Madagascar is geheel en al van Europeesche vinding; de naam dien de inlanders aan dit groote eiland geven is Nosindambo, d. i. het eiland der wilde zwijnen. De inboorlingen zijn bekend onder den algemeenen naam van Malagasy's en worden in onderscheidene stammen verdeeld. Deze verschillen onderling in kleur, wijze van kleeding en andere bijzonderheden; naar hunne kleur kan men hen verdeelen in de blankere en meer donker gekleurde stammen, waarvan er van elk vier zijn. Bijna elke tint van huid wordt er door vertegenwoordigd; van de ligte olijfkleur der Hova's af, tot de zwarte kleur der zuidelijke stammen toe. Volgens Ellis is het aantal der geheele bevolking niet meer dan 3 millioen, terwijl dit door Oliver, die de waarschijnlijke getalsterkte van elken stam opgeeft, op 5 millioen wordt geschat.

De oorsprong der Malagasy's is vrij duister, en niettegenstaande zij zoo digt wonen bij het vasteland van Afrika, hebben zij bijna niets met de Afrikaansche rassen gemeen. De algemeen aangenomen onderstelling is dat zij van Maleische afkomst zijn; dat hunne voorouders waarschijnlijk door den wind naar zee gedreven en toevallig op het eiland geland zijn. Dat zij niet uit Afrika zijn gekomen wordt door verschillende dingen bewezen, terwijl zij vele gewoonten hebben die aan het Oceäansche ras eigen zijn. Hoewel zij zoo digt bij Afrika wonen, hebben zij nooit de kleeding van huiden aangenomen die onder de wilde rassen van dit werelddeel bijna algemeen is, maar gebruiken tot kleederen den geklopten bast van hibiscus en wel volkomen op dezelfde wijze als de Polynesiërs.

"Het is zeker", schrijft Oliver, "dat de Malagasy's nooit een' hoogeren graad van beschaving gekend hebben, want er worden in dit land geene overblijfselen van eene vroegere ontwikkeling aangetroffen. En toch schijnen zij in de kunst om huizen te bouwen en versterkingen op te werpen vrij ervaren te zijn; de laatste hebben zij zoo gewijzigd, dat zij met hunne aanvals- en verdedigings-wapenen in overeenstemming zijn, zelfs voordat zij met eenig beschaafd volk in aanraking waren gekomen. Zij

hadden verschillende soorten van huisdieren, zooals runderen en varkens; ook waren zij vrij ver in het bebouwen van rijst, yam's enz.; of dit een gevolg was van eigen ontwikkeling, of dat zij door voorbeelden van buiten hiertoe waren opgewekt, is niet uit te maken."

Wat het gebruik van vee als huisdieren betreft, dit brengen zij zelven tot een' niet ver verwijderden tijd terug; zelfs het eten van vleesch werd, in de laatste eeuw, bij toeval ontdekt. Een opperhoofd, Rabiby genaamd, hield het opzigt over zijne rijstvelden en bemerkte dat een zijner lieden merkwaardig was om zijn toenemen in krachten en dikte; hij ondervroeg hem derhalve hierover. De man verhaalde hem, dat hij voor eenigen tijd een' stier had gedood en uit nieuwsgierigheid een weinig van het vleesch gekookt had. Daar hij vond, dat het zeer goed smaakte, was hij voortgegaan met andere dieren te slagten en hun vleesch te eten; hierdoor was hij ligchamelijk zoo vooruit gegaan. Rabiby nam zeer wijselijk de proef op zich zelven en toen zij hem beviel, liet hij een rund slagten en gaf aan zijne volgelingen een feest. De algemeene indruk was zoo gunstig, dat hij beval omheiningen te bouwen, waarin men het vee kon houden; hij strekte het gebruik van vleesch voor de inboorlingen ook uit tot dat van wilde zwijnen. De oorspronkelijke omheiningen, op zijne bevelen gebouwd, bestaan nog.

De voornaamste stam onder de Malagasy's is die der Hova's; dezen hebben zich langzamerhand over het geheele eiland verspreid en zijn er tegenwoordig meesters van. Zij zijn het lichtst van kleur van alle stammen en hebben meer van Spanjaarden dan van negers. Hun haar is zwart, lang en overvloedig en wordt op verschillende wijzen gedragen. De mannen laten het gewoonlijk kort afsnijden en kammen het over hun voorhoofd en de slapen, nagenoeg op dezelfde wijze als in de dagen van het (Engelsche) regentschap de mode was. De vrouwen besteden veel tijd aan haar hoofd; nu eens frizeeren zij het haar zoo wijd uit, dat zij ons aan de Fidjé's herinneren, en dan weder verdeelen zij het in een onnoemelijk aantal vlechten, die zij zoo binden dat zij in kleine bundels over het hoofd verspreid zijn.

Hunne kleeding gelijkt eenigzins op die der Abyssiniërs. De armen dragen weinig, behalve een stuk stof om de lendenen, terwijl door de rijkeren ook een hemd gedragen wordt, bedekt door eene soort van mantel, "lamba" genaamd. Dit kleedingstuk wordt op evenveel verschillende wijzen omgehangen als de Abyssinische "tobé." De Hova's onderscheiden zich doordat hunne "lamba" een rand heeft met vijf breede strepen.

Hunne huizen, die wij reeds vermeld hebben, zijn uitsluitend van plantaardige stoffen vervaardigd. De wanden worden gemaakt door op ongelijke afstanden palen in den grond te slaan en de ruimte hier tusschen aan te vullen met de bladstengels van den "boom der reizigers". Elke bladstengel is omtrent 3 meter lang; zij worden met platte latten op hunne plaats gehouden. De huizen worden gedekt met de breede bladeren van denzelfden boom, die stevig op de zeer steile sparren worden vastgebonden. De dakgoten steken ver buiten de muren uit, zoodat zij rondom het huis eene verandah vormen, waaronder banken zijn geplaatst. De grond is bedekt met eene soort van planken vloer, die insgelijks van den "boom der reizigers" afkomstig is. Van dezen wordt namelijk de bast afgestroopt en plat geslagen, zoodat zij planken vormen die omtrent 7 meter lang en ongeveer 50 centimeter breed zijn. Deze planken worden op den vloer gelegd, en ofschoon zij niet vastgespijkerd worden, blijven zij toch goed op hare plaats.

Deze "boom der reizigers" is eene der nuttigste planten van Madagascar. Het is eene soort van palmboom; zijne breede bladeren leveren, behalve dat zij dienen tot het maken van het dak en de wanden van het huis, eene aanmerkelijke hoeveelheid water. Dit water wordt gevonden in de holte, die gevormd wordt door de wijze waarop de bladstengel aan den stam, waaruit hij ontspringt, bevestigd is; men verkrijgt het vocht door den stengel met eene speer te doorsteken. Elk blad levert meer dan eene flesch water, zoo zuiver, dat de inboorlingen liever nog een klein eind weegs loopen naar zulk een boom, dan dat zij zich voorzien van het water hetwelk aan hunne voeten stroomt.

De Malagasy's bezitten eenige kennis van muzijk en hebben enkele instrumenten

uitgevonden, welke die der Afrikaansche stammen ver overtreffen. Een der beste is de merkwaardige viool die op bladz. 826 is afgebeeld. Zij wordt bespeeld met een'

HET REIZEN IN MADAGASCAR.

even ruwgevormden strijkstok, en ofschoon het geluid niet bijzonder welluidend is voor het gehoor van een Europeaan, is het in allen gevalle even aangenaam als dat, het-

welk door de Chineesche, Japansche of zelfs door de Turksche snaarinstrumenten wordt voortgebragt.

Slavernij bestaat bij de Malagasy's, maar is niet zeer streng en zal welligt door den invloed der zendelingen geheel worden uitgeroeid. De slaven doen al het zware werk, hetwelk echter inderdaad niet zeer zwaar is; daar zij bovendien behoorlijk den tijd nemen voor al wat zij doen, zou hun werk door een Europeesch arbeider voor zeer ligt worden gehouden. Het putten van water is welligt de zwaarste arbeid dien de vrouwen te doen hebben en, toch is hij volstrekt niet zoo zwaar als het schijnt. Zij putten het water door middel van koehorens, die aan touwen bevestigd zijn, en gieten het in emmers, op eene vernuftige wijze van bamboe vervaardigd.

Het zwaarste werk dat de mannen moeten verrigten is de hangmat of den draagstoel van hun' meester te dragen; daar nu de weg dikwijls loopt door ongebaande bosschen en menigmaal zeer ruw en rotsachtig is, wordt hunne taak zeer vermoeijend. Deze draagbaren zijn zeer gemakkelijk en voorzien van een dak, om hem of haar, die er in ligt, tegen de zonnestralen te beschutten. Zij zijn vrij lomp en somtijds zijn er 20 tot 30 man bij iedere draagbaar; enkelen dragen dan de stokken waaraan zij hangt, terwijl anderen haar met touwen voorttrekken; een en ander wordt door een' opzigter bestuurd.

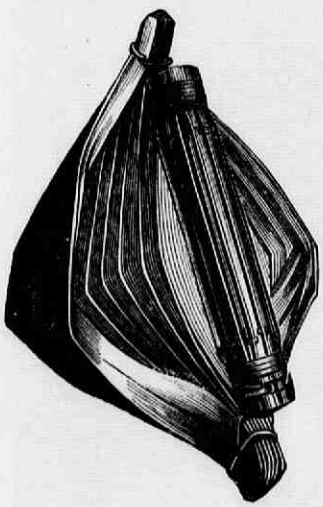

VIOOL VAN MADAGASCAR.

In de laatste jaren heeft het Christendom verwonderlijke vorderingen onder de Malagasy's gemaakt, ofschoon in den beginne de zendelingen werden verjaagd en de bekeerlingen met vreeselijke martelingen ter dood gebragt.

Het oude bijgeloof blijft echter voortleven, ofschoon het een meer onschuldig karakter heeft dan over het algemeen het geval is bij een volk, hetwelk uit zijn wilden toestand pas begint te ontwaken. Aan alle kruipende dieren, vooral slangen, wordt groote eer bewezen. Of enkele dezer slangen vergiftig zijn, is niet met zekerheid uitgemaakt, ofschoon de inboorlingen ontkennen dat er vergiftige slangen op het eiland worden gevonden. Dit moge echter zijn hoe het wil, zij zullen nimmer eene slang dooden; zelfs indien er eene groote in hunne huizen dringt, brengen zij haar eenvoudig met stokken naar de deur en zeggen haar dat zij zich moet verwijderen.

Zij schijnen geene afgodsbeelden te bezitten, ofschoon Ellis enkele voorwerpen aantrof, waaraan eene zekere godsdienstige vereering ten deel viel. Dit waren eenvoudig "stukken hout, die omtrent 3 meter lang waren; zij waren niet vierkant en aan hunne basis glad, maar liepen op ongeveer $1^1/_2$ à 2 meter van beneden in twee of drie takken uit, die elk langzamerhand in eene punt eindigden." Hiernaast stond een groote basalt-steen, omtrent $1^1/_2$ meter hoog, in zijn natuurlijken prismatischen vorm en naast dezen een andere steen, glad en rond en omtrent zoo groot als het hoofd van een mensch. De inboorlingen zeiden, dat op den eenen steen bloed geplengd en op den anderen vet gebraden werd; zij waren echter zeer afkeerig om zich over dat onderwerp uit te laten en zeiden waarschijnlijk de waarheid niet.

Sommige hunner huishoudelijke bijgeloovigheden — als wij er dien naam aan kunnen geven — zijn zeer zonderling. Ellis had opgemerkt, dat zij bij sommige omstandigheden eene witte plek hadden op het voorhoofd of een' witten kring om de oogen. Op zekeren morgen zag hij, dat al zijne dragers op deze wijze geteekend waren. Toen hij de reden van deze bijzondere versiering vroeg, hoorde hij dat het een middel was om de gevolgen van slechte droomen af te wenden. Daar zij echter den vorigen avond overvloedig vleesch hadden gegeten, was de oorzaak dezer benaauwde droomen klaarblijkelijk meer van stoffelijken dan van geestelijken aard.

Met hunne bijgeloovigheden staat ten deele het bestaan eener afzonderlijke klasse,

die der Zanakambony's, in verband. Dezen zijn erfelijke smeden; behalve in hun eigen vak zijn zij vrij van allen gedwongen arbeid; zij maken, zooals Oliver zegt, eene spade, maar kunnen niet gedwongen worden haar te gebruiken. Zij hebben het regt overleden koningen naar hunne laatste rustplaats te brengen en gedenkteekenen boven hun graf op te rigten. Zij zijn zeer trotsch en tegenover de andere clans zeer aanmatigend; zij willen met hen niet in aanraking komen, ook niet met hen eten, of hun zelfs een of ander voorwerp leenen, uit vrees van door hunne plebeïsche handen besmet te worden. Daar zij zich even weinig willen verlagen tot het gewone werk hunner landslieden en zich verbeelden dat zelfs het bouwen van een huis hen vernedert, zijn zij zeer arm; dewijl zij bovendien weigeren met anderen in aanraking te komen, zijn zij ook zeer onwetend, maar zij troosten zich in hun minderen rijkdom, door zich steeds op hun hoogeren rang te verheffen.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.